

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

-Στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιο-

Ερμηνεία πατερική & θεολογική του Ευαγγελίου του Λουκά

Το ερμηνευτικό **Υπόμνημα** του **Π.Ν. Τρεμπέλα** μεταφρασμένο στη νεοελληνική γλώσσα

Μετάφραση αρχιμ. Νικόλαος Πουλάδας

(παραλείπεται η Εισαγωγή (Προλεγόμενα) του Υπομνήματος)

Σημείωση:

Για τη μετάφραση των χωρίων των Πατέρων της Εκκλησίας χρησιμοποιήσαμε ως βοήθημα και τις **Πατερικές Εκδόσεις Ε.Π.Ε** (Εκδοτικός Οίκος Ελευθερίου Μερετάκη «Το Βυζάντιον»)

Προτιμήθηκε η μετάφραση της **Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας** μόνο χάριν της συντομίας της.

Η παρούσα εργασία είναι εντελώς ανεξάρτητη των εκδόσεων

«ο Σωτήρ»

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

(Πατέρες της Εκκλησίας & Εκκλησιαστικοί συγγραφείς)

A = Αθανάσιος ο Μέγας	Θφ = Θεοφύλακτος
B = Βασίλειος ο Μέγας	K = Κύριλλος Αλεξανδρείας
E = Ευσέβιος Καισαρείας	Σγ = Σεβηριανός
Z = Ζιγαβηνός	X = Χρυσόστομος Ιωάννης
H = Ησύχιος	Ω = Ωριγένης

(Σύγχρονοι θεολόγοι ερμηνευτές)

F. Godet, Commentaire sur l' Evangile de S. Luc 1888 (σημειώνεται με το **g**).

M.J. Lagrange, Evangile selon s. Luc, Deuxieme edition Paris 1921 (σημειώνεται με το **L**).

Alf. Plummer, A critical and exegetical commentary on the Gospel according to S. Luc, Fifth edition (1928) (σημειώνεται με το **p**).

J.A. Bengel, Gnomon of the N.T. Testament translated by A. Fausset. Τόμ. II (σημειώνεται με το **b**)

J. Owen, A Commentary on the Gospel of Luc, New York 1864 (σημειώνεται με το **o**).

N. Δαμαλά, Ερμηνεία εις την Κ.Δ. τόμ. Β και Γ. Αθηναι 1892. (σημειώνεται με το **δ**)

ΚΕΙΜΕΝΟ & ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οι αριθμοί στις λέξεις του αρχαίου κειμένου παραπέμπουν στην αντίστοιχη ερμηνεία και ανάλυσή τους

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Στίχ. 1-4. Σκοπός της συγγραφής του Ευαγγελίου.

1.1 Έπειδήπερ(1) πολλοί(2) έπεχείρησαν(3) ανατάξασθαι(4) διήγησιν(5) περι τών πεπληροφορημένων(6) έν ήμίν(7) πραγμάτων(8),

1 Πολλοί προσπάθησαν να συντάξουν μια διήγηση για τα γεγονότα, που είναι βεβαιωμένο ότι συνέβησαν ανάμεσά μας,

Το κλασικό ύφος του προοιμίου αυτού και η ομοιότητά του με αυτά του Ηροδότου, Θουκυδίδου και Πολυβίου δύσκολα θα θεωρούνταν ως απόδειξη, ότι ο Λουκάς είχε ασχοληθεί εις βάθος με την κλασική γραμματεία και μιμήθηκε τους Έλληνες ιστορικούς, παρόλο που δεν παρουσιάζεται και τελείως απίθανη η υπόθεση αυτή. Ανάμεσα στις λέξεις του προοιμίου, οι οποίες θα χαρακτηρίζονταν μάλλον ως κλασσικές παρά ως βιβλικές, είναι οι επειδήπερ, επιχειρειν, ανατάσσεσθαι, διήγησις, καθεξής. Και η σύνταξη είναι ομοίως κλασσική και καθόλου με εβραϊκή μορφή (ρ). Μέσα στην

απλότητα, μετρίότητα και τραχύτητά του, αποτελεί το προοίμιο αυτό πρότυπο προοιμίου σε ιστορικό έργο (Ewald). Τα χαρακτηριστικά του φανερώνουν συγγραφέα που έζησε σε επαφή με τα έργα της κλασικής γραμματείας (g).

(1) Συχνά συναντιέται η λέξη στους κλασσικούς, πουθενά όμως στη μετάφραση των Ο΄(70) ούτε αλλού στην Κ.Δ. (p). Το «επεί» στην κοινή ελληνική έχει αιτιολογική έννοια, η οποία και εδώ φαίνεται να επικρατεί, χωρίς να δηλώνεται τελική αιτία. Ο Λουκάς επειδή δεν ήταν αυτόπτης και μαθητής του Κυρίου δοκίμαζε δισταγμό να συγγράψει ευαγγέλιο. Αποφάσισε αυτό, επειδή δεν ήταν ο πρώτος, αλλά προηγήθηκαν από αυτόν πολλοί (L). Το «επεί» αναφέρεται στο γεγονός, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο Λουκάς, το «δη» υπενθυμίζει το ευρέως γνωστό του γεγονότος αυτού και το «περ» τονίζει την ακρίβεια του συμπεράσματος που βγήκε, το οποίο δηλώνεται με τη φράση «ἔδοξε κάμοι». Θα λέγαμε εμείς: Ε, λοιπόν και σε μένα φάνηκε καλό (g).

(2) Τα συμφραζόμενα φανερώνουν, ότι οι πολλοί αυτοί ήταν, όπως και ο Λουκάς, μη αυτόπτες. Συνεπώς αποκλείεται να υπονοεί εδώ τον αυτόπτη Ματθαίο, του οποίου το ευαγγέλιο δεν φαίνεται να γνώρισε ο Λουκάς (p). Όσον αφορά στο ευαγγέλιο του Μάρκου είναι ελάχιστα πιθανό, ότι ο Λουκάς θα χαρακτήριζε ως απλή απόπειρα σύγγραμμα που θεωρούνταν γενικώς ως συγγραφή των αφηγήσεων του Πέτρου (g).

(3) Σημαίνει κατά λέξη: βάζω το χέρι σε κάποιο έργο, ζητώ να διαπράξω κάποιο έργο· επιχείρησαν αλλά δεν κατόρθωσαν ό,τι ζητούσαν (δ).

«Επειδή ήταν υπέρογκο το εγχείρημα, ενώ δηλαδή ήταν άνθρωπος, να συγγράψει διδασκαλία και λόγια Θεού, εύλογα απολογείται στον πρόλογο. Όπως ακριβώς λοιπόν στον παλαιό λαό, πολλοί υπόσχονταν προφητεία, αλλά από αυτούς... κάποιοι ήταν αληθινά προφήτες... έτσι και τώρα στην Καινή Διαθήκη, πολλοί θέλησαν να γράψουν τα ευαγγέλια, αλλά οι ικανοί «τραπεζίτες» δεν τα ενέκριναν όλα, αλλά διάλεξαν κάποια από αυτά... Διότι ο Ματθαίος δεν επιχείρησε, αλλά έγραψε από το άγιο Πνεύμα, ομοίως και ο Μάρκος και ο Ιωάννης και παραπλήσια και ο Λουκάς» (Ω).

Οι πολλοί «επιχείρησαν μόνο, αλλά δεν τελείωσαν κιάλας» (Θ). Η μομφή την οποία εκφράζει το ρήμα περιορίζεται μόνο στο ότι δεν κατόρθωσαν να συντάξουν διήγηση (δ). Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή: «Οι συγγραφείς όμως αποπειράθηκαν να γράψουν το ευαγγέλιο που έχει την επιγραφή «κατ' Αιγυπτίους» και το ευαγγέλιο με την επιγραφή «των Δώδεκα». Ήδη μάλιστα τόλμησε και ο Βασιλείδης να γράψει κατά Βασιλείδην ευαγγέλιο. Πολλοί μεν λοιπόν αποπειράθηκαν· διότι υπάρχει και το κατά Θωμάν ευαγγέλιο και το κατά Ματθίαν και άλλα περισσότερα. Αυτά είναι αυτών που αποπειράθηκαν να γράψουν· μόνο όμως τα τέσσερα ξεχωρίζει η εκκλησία του Θεού» (Ω). Οι συγγραφείς όμως των άλλων «επειδή άρχισαν χωρίς τη θεία χάρη, για αυτό ούτε τελείωσαν» (Θφ). Είναι οι ερμηνείες αυτές σωστές μεν από μόνες τους, δεν ανταποκρίνονται όμως σε ό,τι ο Λουκάς θέλησε να εκφράσει. Διότι τα μεν απόκρυφα που αναφέρθηκαν, γράφτηκαν αργότερα, ενώ στους «πολλούς» αυτούς περιλαμβάνει και τον εαυτό του ο Λουκάς.

(4) «Να ευπρεπίσουν» (Η). Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. Βάζω την όλη ύλη σε τάξη, όπου η πρόθεση «ανά» φανερώνει την έκταση, το από την αρχή μέχρι το τέλος (δ). Ίσως όμως ο Λουκάς να χρησιμοποίησε τη λέξη απλώς με την έννοια του συντάσσω. Δες Αθανασίου 39 επιστολή πασχάλ. Migne 24,143 (L).

(5) Λέγεται μοναδική φορά. Μπήκε σε ενικό για να δείχτει η ενότητα, την οποία ήθελαν να προσδώσουν οι πολλοί αυτοί στις σχετικά με το Χριστό αποστολικές παραδόσεις, συναρμολογώντας αυτές με χρονολογική τάξη και σειρά (δ).

(6) Ή, «για αυτά που βεβαιώθηκαν» (Ζ): «διότι τα σχετικά με το Χριστό, δεν είναι απλώς από μία σκέτη παράδοση, αλλά λέγονται με αλήθεια και αξιοπιστία και κάθε βεβαιότητα» (Θφ).

«Ο Λουκάς βεβαίως λέγοντας «για αυτά που με βεβαιότητα πληροφορηθήκαμε» φανερώνει τη διάθεσή του, ότι σε τίποτα δεν αμφιβάλλει ούτε κάνει εικασίες, αλλά όλα με θάρρος τα βεβαίωσε επειδή τα γνώρισε καλά. Διότι είχε πληροφορηθεί και σε τίποτα δεν δίσταζε, αν έχει έτσι ή όχι το πράγμα... Διότι δεν είπε απλώς «που μας εμπιστεύτηκαν» αλλά «που μας πληροφορήσαν με βεβαιότητα» δίνοντας μαρτυρία για την εγκυρότητα των λεγομένων» (Ω).

Ή, σύμφωνα με τους νεότερους ερμηνευτές, για πράγματα το ρήμα πληροφορώ σημαίνει καθιστώ πλήρη (Β΄ Τιμ. δ 5,17). Εδώ λοιπόν μπορούμε να μεταφράσουμε «για αυτά που συντελέστηκαν» (p). Το ίδιο ερμηνεύουν και οι g. L. Και οι δύο εκδοχές σοβαρές. Θα εκθέσει όχι αμφιβαλλόμενα και αμφισβητούμενα γεγονότα, αλλά πράγματα πληροφορημένα, τα οποία ο Χριστός συντέλεσε, κάτω από τέτοιες μάλιστα περιστάσεις, ώστε να παρέχεται πλήρης βεβαιότητα για το ότι πράγματι έγιναν. Παρόλο που δεν αποτελεί το θεμέλιο της πίστης μας, είναι όμως στήριγμά της το ότι τα άρθρα του συμβόλου μας αναφέρονται σε πράγματα που με κάθε βεβαιότητα έγιναν δεκτά από τους

παλαιότερους μας. Τη διδασκαλία του Χριστού μας την εμπιστεύθηκαν αναρίθμητοι από τους σοφότερους και άριστους ανθρώπους, οι οποίοι και τη ζωή τους θα θυσίαζαν πρόθυμα για αυτήν.

(7) Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: στις μέρες μας· στη γενιά μας. Ή, πιο πιθανή, εφόσον το «ἡμῖν» που ακολουθεί στο σ. 2 αναφέρεται σε μόνους τους πιστούς, τότε και εδώ το «ἐν ἡμῖν» = «στους αληθινούς μαθητές του Κυρίου» (Ζ)· ανάμεσα σε μας τους χριστιανούς. Η χριστιανοσύνη είναι η σφαίρα στην οποία τα γεγονότα αυτά πληροφορήθηκαν (ρ)· οι πιστοί ήταν το περιβάλλον, μέσα στο οποίο η ευαγγελική ιστορία συντελέστηκε (Ιω. κ 30) (g).

(8) «Είναι λοιπόν αυτά, και οι πράξεις και τα λόγια του, τα θαύματα και τα διδάγματα, και για να μιλήσουμε γενικά, η ζωή που έζησε με το σώμα του» (Ζ), τα οποία ο Λουκάς περιγράφει και στα δύο του έργα (b). «Λέει όμως πράγματα (γεγονότα), επειδή ακριβώς ο Ιησούς την σωματική του παρουσία δεν την παρουσίασε με τρόπο φανταστικό όπως λένε οι αιρετικοί, αλλά όντας αλήθεια ο ίδιος, ενήργησε τα γεγονότα με τρόπο αληθινό» (Ω).

1.2 καθώς(1) παρέδωσαν(2) ἡμῖν(3) οἱ ἀπ' ἀρχῆς(4) αὐτόπται(5) καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου(6),

2 ὅπως μας τα παρέδωσαν εκείνοι που από την αρχή ήταν αυτόπτες μάρτυρες και έγιναν κήρυκες αυτού του χαρμόσυνου μηνύματος.

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Πώς όμως είναι πληροφορημένα αυτά; Πες μας, Λουκά. Όπως μας τα παρέδωσαν οι από την αρχή αυτόπτες» (Θφ). Πιο σωστά: Το «καθώς» δεν αναφέρεται στο πεπληροφορημένων, αλλά στο επεχείρησαν, δηλώνοντας το με ποιο τρόπο, ποιες πηγές χρησιμοποιώντας οι πολλοί αυτοί, συνέταξαν τη διήγηση (δ).

(2) Μπορεί το ρήμα παραδίδο να το πάρουμε ότι αναφέρεται και σε γραπτή αφήγηση, στην Κ.Δ. όμως συνήθως λαμβάνεται για προφορική παράδοση (Πράξ. Ιστ 4, Α΄ Κορ. Ια 2,23,Ιε 3). Στα συμφραζόμενα το παρέδωσαν αντιτίθεται στο «συνέταξαν διήγηση» (g). Προφορικά και ζωντανά παρέδωσαν.

(3) Σε εμένα και τους υπόλοιπους συνοδούς και μαθητές των αποστόλων (b). «Από αυτό είναι φανερό, ότι δεν ήταν ο Λουκάς από την αρχή μαθητής, αλλά έγινε σε ύστερο χρόνο· διότι άλλοι ήταν οι από την αρχή μαθητές... οι οποίοι και παρέδωσαν σε αυτόν, όσα δεν είδε αυτός, ούτε άκουσε αυτοπροσώπως» (Θφ).

(4) «Από την αρχή των θαυμάτων και των διδασκαλιών» (Ζ). Το «από την αρχή» δηλώνει την αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Δες Ιω. Ιε 27 και Ιστ 4 (g). Ο Λουκάς λοιπόν πήρε τις πληροφορίες του όχι μόνο από τον Παύλο, ο οποίος επέστρεψε στην πίστη μετά από την αρχή (b).

(5) «Εννοεί τους δώδεκα μαθητές, που ήταν πάντα μαζί με το Χριστό και έβλεπαν και άκουγαν το κάθε πράγμα» (Ζ). «Αυτό κατ' εξοχήν κάνει την πίστη αξιόπιστη, το να μάθουμε δηλαδή από αυτόπτες» (Χ). Το αυτόπτες πρέπει να συνδεθεί με το «πραγμάτων». Η όλη φράση=οι αυτόπτες των πραγμάτων αυτών και υπηρέτες του κηρύγματος (δ). Οι αυτόπτες αυτοί, των από την αρχή γεγονότων, έγιναν μετά την αναχώρηση του Ιησού υπηρέτες του λόγου (g).

(6) Ο όρος «λόγος», για δήλωση του ενυπόστατου Λόγου του Θεού, μόνο στον Ιωάννη χρησιμοποιείται. Στον Λουκά σημαίνει την διδασκαλία (Πράξ. η 4, Ι 44, Ια 19, Ιδ 25, Ιστ 6, Ιζ 11) και μπορεί άριστα να σημαίνει την διδασκαλία που κηρύχτηκε από τον Κύριο (Μάρκ. α 15, β 2, η 32)(L). «Του διδασκαλικού λόγου, τον οποίο παρέδιδε ο Σωτήρας» (Ω). «Ονόμασε λοιπόν αυτούς υπηρέτες... επειδή στάλθηκαν στο κήρυγμα της πίστης» (Ζ). Δεν υπήρξαν αυτοί οι δημιουργοί του ευαγγελίου, αλλά οι υπηρέτες προς διάδοσή του. Άκουσαν αυτοί τη διδασκαλία του Χριστού και είδαν τα θαύματά του, με τέτοιο τρόπο ώστε άμεσα και όχι από κάποια ενδιάμεση πηγή γνώρισαν αυτά. Συνεπώς ήταν σε θέση να μιλούν με τη μεγαλύτερη βεβαιότητα για τα πράγματα, «τα οποία είδαν και άκουσαν» (Πράξ. δ 20). Συνόδευσαν τον Ιησού «σε κάθε χρόνο κατά τον οποίο μπήκε και βγήκε σε αυτούς ο Κύριος» (Πράξ. α 21). Κατά συνέπεια όχι μόνο άκουσαν και είδαν καθετί που θα αρκούσε να βεβαιώσει την πίστη τους, αλλά και σε περίπτωση, κατά την οποία θα δημιουργούνταν κάποια αμφιβολία σε αυτούς, είχαν κάθε ευκαιρία να εξακριβώσουν και να διαλευκάνουν τα σχετικά με αυτήν.

1.3 ἔδοξε(1) κάμοι(2) παρηκολουθηκότι(3) ἄνωθεν(4) πᾶσιν(5) ἀκριβῶς(6) καθεξῆς(7) σοι γράψαι, κράτιστε(8) Θεόφιλε(9),

3 Γι' αυτό θεώρησα κι εγώ καλό, εντιμότατε Θεόφιλε, αφού ερεύνησα όλα τα γεγονότα από την αρχή και με ακρίβεια, να σου τα γράψω με τη σειρά,

(1) «Δηλαδή μου φάνηκε αρεστό» (Ζ).

- (2)** Συγκρίνει τον εαυτό του με τους πολλούς εκείνους που επιχείρησαν (δ). Δεν μέμφεται λοιπόν τους πολλούς, αλλά επιθυμεί να μιμηθεί αυτούς και να συμπληρώσει αυτούς (ρ). Το «φάνηκε και σε μένα» είναι πάρα πολύ μετριοπαθές και νηφάλιο. Δεν κάνει καμία επίκληση ειδικής θείας κλήσης ή θείας αποκάλυψης (g), μολονότι γράφει με την θεία έμπνευση, όχι όπως οι πολλοί.
- (3)** «Στο παρόν ρητό «παρακολούθηση» πρέπει να εννοήσουμε τη γνώση» (Z). Μιλά όχι για άμεση, αλλά έμμεση παρακολούθηση με πνευματική εργασία. Παρακολούθησε με το νου ερευνώντας και εξετάζοντας πώς έγιναν τα πράγματα (δ).
- (4)** «Αντί να πει «από την αρχή τους»» (Z). Προχώρησε ο ευαγγελιστής μέχρι την ίδια την πρώτη αρχή, δηλαδή την υπόσχεση για γέννηση του Προδρόμου (ρ). Η παράδοση για το βίο του Χριστού, η οποία διαμορφώθηκε σύμφωνα με τον πρακτικό σκοπό της κατήχησης, άρχιζε από τη δημόσια δράση του Προδρόμου. Ο Λουκάς αισθάνθηκε την ανάγκη να προχωρήσει και παραπέρα και να ρίξει φως στις ίδιες τις αρχές του μεσσιακού δράματος (g).
- (5)** Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «όλους τους αυτόπτες και υπηρετές» (Ω). Πιο σωστά: «όλα τα έργα και λόγια του Σωτήρα» (Z). Άρχισε από την αρχή και ερεύνησε τα πάντα (ρ). Σύμφωνα με τον Sabatier στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο στους 1310 στίχους, στους οποίους μετρείται η συνοπτική αφήγηση, 541 στίχοι είναι αποκλειστικοί του Λουκά. Έτσι περισσότερο από το 1/3 της ιστορίας του Ιησού, θα μας παρέμενε άγνωστο, εάν ο Λουκάς δεν επιδιόταν σε αυτήν την ακριβή έρευνά του (g).
- (6)** Όλη την έρευνά του την έκανε με ακρίβεια (ρ). «Ακριβώς», δηλαδή με επιμέλεια, με προσοχή, έτσι ώστε να μην παραλείψει κάτι από τα γνωστά, αλλά να ερευνήσει και να εκθέσει όλα αυτά σωστά και όπως πρέπει (δ). Το γραπτό λοιπόν ευαγγέλιο, το οποίο έχουμε σήμερα στα χέρια μας, συμφωνεί σε όλα με το ευαγγέλιο που κηρύχτηκε κατά τις πρώτες ημέρες της εκκλησίας. Ο Λουκάς ερεύνησε επιμελώς και παρακολούθησε επακριβώς τα γεγονότα της ευαγγελικής ιστορίας και μπορεί να λεχθεί για αυτόν ό,τι και για τους προφήτες της Π.Δ. οι οποίοι «αναζήτησαν και εξερεύνησαν σχετικά με τη χάρη που έγινε σε εμάς» (Α΄ Πέτρ. α 10). Δεν αποδέχτηκε εύκολα και επιπόλαια αυτά που γράφει, αλλά έκανε ειδικό του έργο να σχηματίσει βέβαιη αντίληψη για όλες τις λεπτομέρειες. «Γράφω, λοιπόν, λέει, όχι επειδή τα παρέλαβα ακούγοντάς τα απλώς, αλλά με ακρίβεια τα παρακολούθησα όλα από την αρχή. Επαινεί μάλιστα τον μακάριο Λουκά και ο απόστολος (Παύλος) λέγοντας: «ο οποίος επαινείται για το ευαγγέλιο»» (Ω). Από αυτά πληροφορούμαστε, ότι η θεοπνευστία δεν αναιρεί τη χρήση των διανοητικών δυνάμεων του θεόπνευστου συγγραφέα, αλλά τονίζει, φωτίζει και εξυψώνει αυτές, ασφαλίζοντας αυτές από κάθε πλάνη. Ο Λουκάς δεν ήταν ένας απλός αντιγραφείας ή ένας γραφείας που έγραφε με υπαγόρευση και κινούνταν τελείως παθητικά. Διότι μας λέει, ότι εξακρίβωσε από τις ίδιες τις πηγές τις αλήθειες που έγραφε. Στην έρευνα και εξακρίβωση αυτή βρισκόταν βεβαίως κάτω από την άμεση καθοδήγηση του Πνεύματος έτσι, ώστε έκανε τέτοια εκλογή και τακτοποίηση των γεγονότων, όπως εξυπηρετούσε άριστα τον σκοπό για τον οποίο έγραψε το ευαγγέλιό του. Το γενικότερο ύφος του, η εκλογή των λέξεων και το σχέδιο και η ταξιθέτηση του έργου υπήρξαν εξ' ολοκλήρου δικά του. Ήταν όμως τόσο πολύ εμποτισμένος από το Άγιο Πνεύμα, ώστε πρέπει να λεχθεί και για αυτόν, ότι «εμπνευσμένοι από το άγιο Πνεύμα,μίλησαν άγιοι άνθρωποι του Θεού» Β΄ Πέτρ. α 21 (ο).
- (7)** Η παράδοση είχε χαρακτήρα διήγησης με ανέκδοτα. Αναφερόταν σε γεγονότα μεμονωμένα και παραθεωρούσαν η χρονολογική σειρά (g). Ο Λουκάς δεν έχει πρόθεση να δώσει απλή συλλογή ανεκδότων και μεμονωμένων λόγων του Κυρίου, αλλά τακτική αφήγηση με συστηματική σειρά. Δεν υπονοείται αναγκαστικά με το «καθεξής» χρονολογική σειρά, αλλά απλώς ένα είδος συστηματικής διάταξης. Όχι λιγότερο όμως έχει υπ' όψη και κάποια χρονολογική σειρά (ρ). Ο Λουκάς περιγράφει με σειρά τις Πράξεις του Χριστού, την σύλληψή του, την γέννησή του, την παιδική του ηλικία, το βάπτισμά του, τα γεμάτα χάρη έργα του, το κήρυγμά του, το πάθος του, την ανάσταση και ανάληψή του (b).
- (8)** «Το «κράτιστε» είναι όπως το «εκλαμπρότατε». Γιατί τότε στους εκλαμπρότατους απευθυνόταν αυτή η τιμητική προσφώνηση» (X). «Όπως και ο Παύλος λέει προς τον ηγεμόνα Φήστο, Κράτιστε Φήστε» (Z). Αφού το επίθετο κράτιστος συχνά αποδιδόταν σε πρόσωπα ανώτερης τάξης (Πράξ. κγ 26,κδ 3,κστ 25) έχουμε ισχυρή απόδειξη ότι το ακόλουθο όνομα Θεόφιλε είναι όνομα συγκεκριμένου προσώπου (ρ). Σημείωσε, ότι η θρησκεία δεν καταστρέφει την ευγένεια και τους καλούς τρόπους της συμπεριφοράς, αλλά μας διδάσκει σύμφωνα με τα έθιμα που επικρατούν στη χώρα μας να αποδίδουμε την τιμή σε αυτόν που του πρέπει η τιμή.
- (9)** «Είναι εύλογο να θεωρούν κάποιοι, ότι έγραψε το ευαγγέλιο σε κάποιον Θεόφιλο, ο οποίος ήταν ένας από αυτούς που πίστεψαν και ήταν φλογερός στο πνεύμα και είχε μεγάλη λαχτάρα για τις πράξεις και τα λόγια του Κυρίου» (Ω). Είναι εκπληκτικό το ότι ο Θεόφιλος αυτός παρέμεινε άγνωστος.

Παρ' όλα αυτά σε αυτόν αναμφίβολα αναφέρονται κάποιοι υπαινιγμοί των ψευδοκλημεντίων (Αναγνωρισμοί Χ,71), όταν μιλούν για το Θεόφιλο ως μεγάλο πρόσωπο της Αντιόχειας, που μετέβαλε την μεγάλη βασιλική του σπιτιού του σε εκκλησία. Αργότερα η παράδοση παρουσιάζει αυτόν και ως επίσκοπο Αντιόχειας (L).

1.4 ἵνα(1) ἐπιγνώσ(2) περὶ ὧν(3) κατηχήθη(4) λόγων(5) τὴν ἀσφάλειαν(6).

4 για να βεβαιωθείς ότι τα όσα διδάχθηκες είναι αυθεντικά.

(1) Εκφράζει τον σκοπό του όλου έργου (b).

(2) «Για να κατέχεις περισσότερο» (Z). «Δεν είπε γνώση, αλλά επίγνωση, δηλαδή να λάβεις περισσότερη γνώση» (Θφ): να γνωρίσεις ακριβώς (δ). «Υπόσχεται λοιπόν τη βεβαιότητα της γνώσης, έτσι ώστε, αυτά ακριβώς που εκείνος παρέλαβε, αυτά, παίρνοντάς τα και γραπτά να τα κατέχει ασφαλέστερα και να διατηρεί την πίστη» (Ω).

(3) Ἡ, την ασφάλεια για τα λόγια σχετικά με τα οποία κατηχήθηκες (Πράξ. κα 21, 24, αλλά το περι αναφέρεται σε πρόσωπο) ή, πιο σωστά, την ασφάλεια σχετικά με τους λόγους τους οποίους κατηχήθηκες σύμφωνα με το Πράξ. ιη 25, Γαλ. στ 6 (g).

(4) Το κατηχώ= βάζω ήχο στο αυτί, και έπειτα, διδάσκω ζωντανά. Μόνο στον Λουκά και τον Παύλο συναντιέται η λέξη (ρ). Γεμίζω με ήχο τα αυτιά. Λέγεται για τη διδασκαλία των αληθειών της χριστιανικής πίστης, οι οποίες εξαιτίας του ύψους και μεγέθους τους, γεμίζουν τα αυτιά και τη διάνοια και καρδιά των διδασκομένων (δ). «Δεν θα συμβεί ώστε, ενώ άλλα κατηχήθηκες, άλλα τώρα να ακούσεις από αυτήν εδώ τη γραφή, αλλά αυτά που έχεις γνωρίσει, για αυτά θα έχεις τελειότερη την ασφάλεια» (Ω). Κατηχήθηκε ο Θεόφιλος από αποστολικούς άνδρες. Αν όχι από τους ίδιους τους Αποστόλους, πάντως όμως από ευαγγελιστές της πρώτης χριστιανικής γενιάς. Είχε παρ' όλα αυτά ανάγκη για μεγαλύτερο στηριγμό στην πίστη να σκύψει και σε γραπτή πηγή, και αυτή υπήρξε το θεόπνευστο αυτό ευαγγέλιο και οι Πράξεις των Αποστόλων που ακολουθούν αυτό. Το κήρυγμα ανοίγει το δρόμο, την ώρα που η με ευλαβική διάθεση μελέτη της θεόπνευστης Βίβλου ξεχύνει άμεσα από τον ίδιο τον ουρανό το σωτήριο φως μπροστά μας, το οποίο δια φωτίζει πλήρως τον ανοιγμένο δρόμο και κάνει την πορεία μας σε αυτόν βέβαιη και ασφαλή. Με αυτήν μιλά ο ίδιος ο Θεός στις καρδιές μας και μεταδίδει σε μας την βεβαιότητα για εκείνα, τα οποία με ζωντανή φωνή διδαχθήκαμε από τους διακόνους του. Ας αποτελεί λοιπόν η Βίβλος τον αχώριστο σύντροφό σου. Και συμπλήρωνε πάντοτε την από το κήρυγμα διδασκαλία σου με την αχόρταγη εντύπωση σου στις σελίδες της που αναβλύζουν χάρη.

(5) «Τα λόγια της πίστης» (Z). Πρέπει να εννοήσουμε με το «λόγοι» την διδασκαλία την ιστορική συγχρόνως και θρησκευτική, την οποία ο Παύλος ονόμαζε «ευαγγέλιό του» (g).

(6) =την ακλόνητη και ακράδαντη βεβαιότητα (δ). «Έτσι ώστε, αυτά που προφορικά κατηχήθηκες, να τα κατέχεις με περισσότερη ασφάλεια» (Θφ). Την χωρίς πλάνη βεβαιότητα, εφόσον στην εξακριβωμένη αυτή αφήγηση ούτε κάτι νόθο και ψευδές και αμφίβολο εισχώρησε, ούτε κάτι αναγκαίο και ουσιώδες παραλείφθηκε. Η προφορική διδασκαλία υπήρξε το μεγάλο όργανο για διάδοση της γνώσης του Χριστού κατά τις πρώτες ημέρες της χριστιανικής εκκλησίας. Αλλά εάν δεν ευδοκούσε ο Θεός να γραφτούν τα ευαγγέλια με την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος σαν άλλα μεγάλα και μόνιμα ορόσημα, η προφορική παράδοση θα διέτρεχε τον κίνδυνο να αλλοιωθεί με προσθήκες, όσο θα απομακρυνόμασταν από τα χρόνια που έζησε ο Χριστός (ο). Ας είναι ευλογημένος ο Θεός, ο οποίος δεν αρκέστηκε μόνο να εγκαθιδρύσει την εκκλησία του «σύλο και εδραίωμα της αλήθειας», αλλά ευαρεστήθηκε να μας χαρίσει και τα ευαγγέλια και ολόκληρη τη θεόπνευστη Βίβλο απλόχευτο και ασφαλή οδηγό για μεγαλύτερη βεβαίωση και πληροφορία μας στην αλήθεια που σώζει.

Στίχ. 5-25. Προαναγγελία της γεννήσεως του Προδρόμου.

1.5 Ἐγένετο(1) ἐν ταῖς ἡμέραις(2) Ἡρώδου(3) τοῦ βασιλέως(4) τῆς Ἰουδαίας(5) ἱερεύς(6) τῆς ὀνόματι Ζαχαρίας(7) ἐξ ἡμέρας(8) Ἀβιά(9), καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ(10) ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρῶν(11), καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ(12).

5 Την εποχή που βασιλιάς στην Ιουδαία ήταν ο Ηρώδης, ζούσε κάποιος ιερέας από την ιερατική τάξη του Αβιά, που τον έλεγαν Ζαχαρία· η γυναίκα του λεγόταν Ελισάβετ, απόγονος του Ααρών.

«Αρχίζει από τον Ζαχαρία και τη γέννηση του Ιωάννη εύλογα. Επειδή δηλαδή πρόκειται να μιλήσει για τη γέννηση του Χριστού, Πρόδρομος όμως του Χριστού ήταν ο Ιωάννης, εύλογα πριν τη γέννηση του Χριστού διηγείται αυτήν του Ιωάννη, που ούτε αυτή ήταν χωρίς θαύμα» (Θφ). «Αφηγείται πρώτα τα παράδοξα κατά τη σύλληψη και γέννηση του Προδρόμου, φανερώνοντας ότι αμέσως από την αρχή της ζωής του (ο Ιωάννης), ήταν άξιος να πιστευτεί» (Z). Έχοντας πρόθεση ο ευαγγελιστής να

εκθέσει λεπτομερέστερα τα σχετικά με τη σύλληψη και γέννηση του Σωτήρα, αποφασίζει να πράξει το ίδιο και για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, ο οποίος υπήρξε το αστέρι το πρωινό, που προανάγγελλε την έλευση του Ηλίου της δικαιοσύνης. Δικαιολογείται λοιπόν αυτό πλήρως, όχι μόνο από το ότι είναι άξιο κάθε λόγου να πληροφορείται κάποιος για τις πρώτες ημέρες των προσωπικοτήτων εκείνων, οι οποίες στη συνέχεια αναδεικνύονται μεγάλες και εξαιρετικές, αλλά και από το ότι κατά τις πρώτες αυτές ημέρες του Κυρίου και του Προδρόμου του, σημειώθηκαν πολλά γεγονότα θαυμαστά, που προοιωνίζαν τα όσα επρόκειτο εν καιρώ να επακολουθήσουν.

(1) Και το «Εγένετο» και το «έν ταῖς ἡμέραις» είναι εβραϊκοί τρόποι έκφρασης (p). Βρίσκεται εδώ με τη σημασία του «ήταν», δηλαδή υπήρξε ή ζούσε, και όχι με την έννοια του εμφανίστηκε στην ιστορία, όπως στα Ιω. α 6 και Α΄Ιω. β 18 και Β΄Πέτρ. β 1 (δ). Παρόλο που οι ενδείξεις του εκλεκτού ύφους του Λουκά παρουσιάζονται πλούσιες τόσο εδώ, όσο και σε οποιοδήποτε μέρος του ευαγγελίου, όμως η μορφή της διήγησης είναι έντονα εβραϊκή· τόσο, ώστε θα σχημάτιζε κάποιος την πεποίθηση, ότι ο Λουκάς είχε μπροστά του αραμαϊκή γραπτή πηγή, από την οποία μεταφράζει. Η παρθένος Μαρία πιθανότατα υπήρξε αυτή που παρείχε πολλές από τις πληροφορίες που περιέχονται στα δύο πρώτα κεφάλαια του ευαγγελίου αυτού και ενδέχεται αυτή να συνέγραψε την αραμαϊκή πηγή, από την οποία τώρα αντλεί ο Λουκάς (p).

(2) Εφαρμόζεται η λέξη στη βασιλεία μάλλον παρά στο πρόσωπο (L)= κατά τον καιρό, ενώ όταν λέγεται για βασιλιάδες και ηγεμόνες=στη βασιλεία, ή, όταν βασίλευε, όταν ήταν ηγεμόνας (δ).

(3) «Ηρώδη να εννοήσεις αυτόν που σκότωσε τα βρέφη, τον πατέρα του Ηρώδη που φόνευσε τον Πρόδρομο» (Z). Είναι αυτός ο Ηρώδης ο μέγας, τίτλος που δόθηκε σε αυτόν από τους συγχρόνους του, οι οποίοι πάρα πολύ υπέφεραν από αυτόν (p). Δύο ακόμη Ηρώδες αναφέρει η Κ.Δ. τον Ηρώδη Αντίπα, υιό του βρεφοκτόνου Ηρώδη και της Σαμαρείτιδας Μαρθάκης, και τον Ηρώδη τον Αγρίππα, εγγόνι του βρεφοκτόνου Ηρώδη από τον γιο του Αριστόβουλο. Ο Αντίπας αποκεφάλισε τον Πρόδρομο, ο Αγρίππας φόνευσε με μαχαίρι τον Ιάκωβο τον αδελφό του Ιωάννη (Πράξ. ιβ 1,4). Αυτού του Αγρίππα γιος υπήρξε ο αναφερόμενος στις Πράξεις (κεφ. κστ και κζ) Αγρίππας ο δεύτερος (δ). Ο βρεφοκτόνος Ηρώδης σύμφωνα με τον Ιώσηπο πέθανε την άνοιξη του 750 από κτίσεως Ρώμης. Ο Κύριος λοιπόν πρέπει να γεννήθηκε το αργότερο το 750 ή 749 από κτίσεως Ρώμης. Από πλάνη κατά τον Ε΄αίωνα, έτος γεννήσεως του Κυρίου ορίστηκε το 753 δηλαδή 3 ή 4 έτη αργότερα από την πραγματική χρονολογία (g).

(4) Ανακηρύχτηκε βασιλιάς από τη ρωμαϊκή σύγκλητο με τη σύσταση του Αντωνίου και με τη συμφωνία του Οκταβίου το 714 από κτίσεως Ρώμης δηλαδή το 40 π.Χ. (δ). Μετά το θάνατο λοιπόν αυτού του Ηρώδη, σταμάτησε να υπάρχει άρχοντας από τη φυλή του Ιούδα και συνεπώς έφτασε ο καιρός της έλευσης του Σηλώ, «στον οποίο ανήκει η βασιλεία και αυτός είναι η προσδοκία των εθνών» (Γεν. μθ 10). Ο οίκος Δαβίδ είχε ήδη παρακμάσει. Αλλά ακριβώς τώρα θα ανέθαλλε και θα λαμπρυνόταν πάλι στο πρόσωπο του Μεσσία. Ποτέ δεν πρέπει κάποιος να απελπίζεται για τη θρησκευτική αναζωογόνηση και ανόρθωση, και όταν ακόμη οι πολιτικές ελευθερίες χάθηκαν. Ο Ισραήλ ήταν τώρα υπόδουλος, και όμως μέσα στην κατάσταση αυτή ανατέλλει η δόξα του Ισραήλ, ο Χριστός. Όταν η νύχτα ήταν πυκνότατη, τότε άρχισε να φωτίζει η γλυκιά αυγή. Και οι πρώτες ακτίνες έλαμψαν με το αγγελικό μήνυμα προς τον Ζαχαρία. Μάθημα παρήγορο, ενισχυτικό και διαφωτιστικό για εμάς. Εμπιστέψου το μέλλον της εκκλησίας σου, της χώρας σου, της οικογένειάς σου στα χέρια του Θεού. Γνωρίζει αυτός τον κατάλληλο καιρό, κατά τον οποίο θα παρέμβει, ενεργώντας θαυμαστά και αποτελεσματικά. Η νύχτα έχει προχωρήσει πολύ πριν ακόμη ανατείλει η ημέρα. Ας πυκνώνουν οι σκιές. Εσύ να είσαι υπομονετικός. Και μην αμφιβάλεις ότι η ώρα της θείας παρέμβασης πλησιάζει.

(5) Το «Ιουδαία» εδώ χρησιμοποιείται με ευρύτερη έννοια (g). Σημαίνει τη χώρα των Ιουδαίων, την Παλαιστίνη. Δες Λουκ. ζ 17, κγ 5, Πράξ. β 9, ι 37, ια 1,29). Εκτός από την Ιουδαία, με τη στενότερη έννοια της λέξης, περιλαμβάνονταν στη δικαιοδοσία του Ηρώδη και η Σαμάρεια, η Γαλιλαία, μεγάλο μέρος της Περσίας και η Κοίλη Συρία (p).

(6) Όχι ο αρχιερέας, αλλά ένας από τους ιερείς που λειτουργούσαν στο ναό (b). Στο λεγόμενο Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου ο Ζαχαρίας ονομάζεται αρχιερέας (στο κεφ. VIII). Αυτό λοιπόν έγινε δεκτό από μεταγενέστερους συγγραφείς, οι οποίοι υπέθεσαν, ότι το γεγονός που εξιστορείται εδώ έλαβε χώρα κατά την ημέρα του εξιλασμού στα Άγια των Αγίων. Αλλά εάν επρόκειτο για αρχιερέα ο Λουκάς δεν θα έγραφε ούτε «κάποιος ιερέας» ούτε «του έλαχε να θυμιάσει» αν επρόκειτο για την ημέρα του εξιλασμού (p).

(7) Οι Ο΄ μεταφράζουν έτσι όνομα εβραϊκό που σημαίνει μνήμη ή δόξα Θεού=Θεομνημόνευτος, θεοδόξαστος (δ).

(8) Η λέξη εφημερία έχει δύο σημασίες α) υπηρεσία για ορισμένες ημέρες (Νεεμ. ιγ 30, Α΄ Παραλ. κε 8, Β΄ Παραλ. ιγ 10) και β) τάξη ιερέων που αναλάμβανε λειτουργία στο ναό σε καθορισμένες ημέρες, δηλαδή για μία βδομάδα (Α΄ Παραλειπ. Κγ 6, κη 13, Α΄ Έσδρα α 2,15), όπως εδώ. Οι τάξεις αυτές ονομάζονταν και διαιρέσεις και από τον Ιώσηππο πατριές και εφημερίδες (Αρχαιολ. VII, 14,7)(ρ). Ο Ιώσηπος αναφέρει σε αυτό το σημείο παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο Δαβίδ «μοίρασε αυτούς σε πατριές και αφού χώρισε από τη φυλή τους ιερείς, βρήκε 24 πατριές από αυτούς, και από μεν την οικία του Ελεαζάρου δεκαέξι, ενώ από του Ιθωμάρου οχτώ· διέταξε λοιπόν μία πατριά να διακονεί το Θεό για οχτώ ημέρες, από Σάββατο έως Σάββατο... και έμεινε αυτό το μοίρασμα μέχρι σήμερα». Κάθε τάξη ή εφημερία ιερέων λοιπόν λειτουργούσε στο ναό για μία εβδομάδα ή 2 φορές το χρόνο.

(9) Ο Αβιά καταγόταν από τον Ελεάζαρ και από το όνομά του ονομάστηκε η όγδοη από τις 24 τάξεις, στις οποίες ο Δαβίδ διαίρεσε τους ιερείς (Α΄ Παραλειπ. κδ 10, Β΄ Παραλειπ. η 14). Αλλά από τις 24 αυτές τάξεις μετά την αιχμαλωσία μόνο 4 επέστρεψαν· οι υιοί Ιεδαΐα, οι υιοί Ιμμήρ, οι υιοί Πασχώρ και οι υιοί Χαρήμ (Έσδρα β 36-39 σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο). Αλλά οι 4 αυτές εφημερίες διαιρέθηκαν πάλι σε 24 σύμφωνα με τα αρχαία τους ονόματα. Έτσι ο Ζαχαρίας δεν ανήκε στην αρχική εφημερία Αβιά, διότι αυτή δεν επέστρεψε (ρ).

(10) Υπάρχει και η γραφή: και γυνή αὐτῶ. Η αλεξανδρινή γραφή «αὐτῶ» είναι τραχύτερη και περισσότερο εβραϊκή από τη βυζαντινή «αὐτοῦ». Πρέπει παρ' όλα αυτά να προτιμηθεί (g), οπότε εξυπακούεται το ρήμα «ἦταν (υπήρχε σε αὐτόν)» (L).

(11) «Από τους απόγονους του Ααρών. Έδειξε λοιπόν ότι ο Πρόδρομος καταγόταν από την ιερατική φυλή, όχι από τη μεριά του πατέρα μόνο, αλλά και από της μητέρας και ήταν και από τις δύο μεριές ιερατικής καταγωγής» (Z). Θεωρούνταν στους Εβραίους η μέγιστη ευγένεια το να κατάγεται κάποιος από ιερατικό γένος και μάλιστα και από τους δύο γονείς, όπως λέει αυτό για τον εαυτό του ο Ιώσηπος στο Βίο του 5,1 (δ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Δεν επιτρεπόταν ο ιερέας να πάρει γυναίκα από άλλη φυλή, αλλά από την ίδια» (Θφ). Πιο σωστά, οι ιερείς όφειλαν να νυμφεύονται ή παρθένες ή χήρες, όχι όμως και χωρισμένες, πάντοτε όμως από καταγωγή ισραηλιτική (Ιωσήπου κατά Απίωνος I,7). Δεν ήταν σε αυτούς επιβεβλημένο να διαλέγουν συζύγους από ιερατική φυλή, αλλά η εκλογή αυτή θεωρούνταν η περισσότερο αρμόζουσα και τιμητική για αυτούς (L). Καμία άλλη οικογένεια στον κόσμο δεν τιμήθηκε τόσο από το Θεό, όσο οι οικογένειες του Ααρών και του Δαβίδ. Με την οικογένεια του Ααρών συνάφθηκε η διαθήκη της ιερωσύνης, ενώ με την οικογένεια του Δαβίδ η διαθήκη της βασιλείας. Στο μεταξύ και οι δύο οικογένειες αυτές αποξενώθηκαν από τις τιμές τους. Αλλά στις έσχατες ημέρες το ευαγγέλιο και πάλι τιμά αυτούς· την μεν οικογένεια Ααρών με τον Πρόδρομο και βαπτιστή Ιωάννη, ενώ την οικογένεια Δαβίδ με τον Μεσσία Ιησού. Και στη συνέχεια και οι δύο οικογένειες εξαφανίστηκαν.

(12) Στη μετάφραση των Ο΄ λέγεται Ελισάβεθ. Η ακριβής ετυμολογία του ονόματος δεν είναι πολύ σαφής=Ο Θεός μου είναι όρκος ή ο Θεός ορκίστηκε, δηλαδή να με προστατεύει (L), ή ο Θεός είναι όρκος μου (ρ,g).

1.6 ἦσαν δὲ δίκαιοι(1) ἀμφότεροι(2) ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ(3), πορευόμενοι(4) ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι(5) τοῦ Κυρίου ἄμεμπτοι(6).

6 Ἦταν και οι δύο άνθρωποι πιστοί στο Θεό, και η ζωή τους ήταν άμεμπτη, σύμφωνη με το νόμο και τις εντολές του Κυρίου.

(1) «Δίκαιους εδώ εννοεί τους ενάρετους» (Z). Με τη σημασία αυτού που έχει κάθε αρετή, όπως λέει ο Φαβωρίνος (δ).

(2) Ο Θεός φτιάχνει τα εκλεκτά του όργανα (όπως ο Ιωάννης) από ευσεβείς γονείς (b). Είναι εξαιρετική ευτυχία οι συνδεδεμένοι με το γάμο να είναι και οι δύο συνδεδεμένοι και με τον Κύριο. Ειδικότερα όμως είναι ζητούμενο για τους ιερείς, τους λειτουργούς του Κυρίου, να είναι μαζί με τις συζύγους τους δίκαιοι μπροστά στο Θεό, ώστε να γίνονται παράδειγμα και πρότυπο του ποιμνίου τους, γεμίζοντας με ευφροσύνη τις καρδιές των πιστών που αποτελούν.

(3) Υπάρχει και η γραφή «εναντίον του Θεού». Η προσθήκη της εβραϊκής φράσης εναντίον του Θεού ή ενώπιον του Θεού (Πράξ. η 21, Γεν. στ 8,11,13,ζ 1,ι 9) προσδίδει στο «δίκαιοι» που προηγήθηκε, την πλήρη του έννοια (ρ). «Ήταν δίκαιοι όχι μπροστά στους ανθρώπους, αλλά μπροστά στο Θεό, αυτόν έχοντας να επιβλέπει τη δικαιοσύνη τους. Διότι αυτή είναι αληθινή δικαιοσύνη» (Z). «Τώρα όμως ήταν αναγκαία η προσθήκη της φράσης «μπροστά στο Θεό». Διότι όταν ένας άνθρωπος δεν έχει να πει τίποτα κακό για μένα, αλλά κατανοώντας αυτά που φαίνονται σε μένα, με επαινεί, τότε είμαι δίκαιος μπροστά στους ανθρώπους. Δεν γνωρίζουν όμως οι άνθρωποι το κρυφό μου, πότε αμάρτησα βλέποντας γυναίκα με σκοπό να την επιθυμήσω, ώστε να μου λογαριάσουν την

μοιχεία της καρδιάς. Ναι, τέλειος έπαινος είναι το να είναι κάποιος δίκαιος μπροστά στο Θεό... διότι αυτός και μόνος αποκλειστικά γνωρίζει και τις καρδιές των ανθρώπων. Διότι είναι ενδεχόμενο φαινομενικά μιν να είναι δίκαιος κάποιος μπροστά στους ανθρώπους, ενώ κρυφά στη διάνοιά του να μιν είναι τέτοιος, αφού έχει μέσα του να φωλιάζουν πονηροί λογισμοί» (Ω). Παρ' όλα αυτά εδώ δεν πρόκειται για την δικαιοσύνη όπως την περιγράφει ο Παύλος. Χαρακτηρίζονται απλώς ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ, ως δύο καλοί Ισραηλίτες που τηρούν κατά τον καλύτερο, όσο μπορούσαν, τρόπο, τον μωσαϊκό νόμο (L). Η δικαιοσύνη τους αυτή δεν απέκλειε τελείως και κάθε αμαρτία, όπως δείχνει η συμπεριφορά του Ζαχαρία στην οπτασία που ακολουθεί (g).

(4) Άλλος εβραϊσμός (=εβραϊκός τρόπος γραφής και έκφρασης): (Δευτ. κη 9, Α' Βασ. η 3,5, Γ' Βασιλ. Γ 14 κλπ)(ρ). Το πορεύομαι εδώ και σε πολλά σημεία στη Γραφή, όπως και το περπατώ, λέγονται μεταφορικά με ηθική σημασία με την έννοια του: ζω σύμφωνα με αυτά τα παραγγέλματα, εφαρμόζω και εκπληρώνω αυτά (δ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: εντολές είναι τα ηθικά παραγγέλματα, ενώ δικαιώματα οι τελετουργικές διατάξεις (b). Πιο σωστά: είναι λέξεις που συχνά συναντιούνται στην Π.Δ. μαζί και ενωμένα, για να δηλώσουν το σύνολο των θείων παραγγελμάτων, ηθικών ή τελετουργικών, που περιλαμβάνονται στο νόμο (g). «Τις εντολές του νόμου τις ονόμασε και δικαιώματα, διότι είναι γεμάτες από δικαιοσύνη και διότι κάνουν δίκαιους αυτούς που τις ακολουθούν» (Z), «ή μάλλον επειδή είναι και δικαίωμα του Θεού» (Θφ).

(6) Ο Παύλος λέει για τον εαυτό του «όσον αφορά τη δικαιοσύνη του νόμου, υπήρξα άμεμπτος» (Φιλιπ. β 15) δηλαδή οι άνθρωποι δεν είχαν τίποτα να τον κατηγορήσουν. Αυτή πρέπει να είναι η έννοια και εδώ. Η συμπεριφορά των δύο συζύγων ήταν σύμφωνη με ό,τι ζητούσε ο νόμος από κάθε καλό Ισραηλίτη, έτσι ώστε τίποτα δεν είχαν να τους κατηγορήσουν οι άνθρωποι (L). Αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία: «Είναι δυνατόν να πορεύεται κάποιος με όλες τις εντολές και τα παραγγέλματα όχι άμεμπτα... Επειδή και το καλό δεν είναι καλό, όταν δεν γίνεται καλά. Εκείνος λοιπόν ενεργεί άμεμπτα, ο οποίος δεν κάνει τίποτα για επίδειξη, κυνηγώντας την δόξα των ανθρώπων, αλλά βλέπει μόνο προς το ένα και προς αυτό κατευθύνει στον σκοπό. Διότι όταν εκτελούμε τις εντολές με τρόπο που να έχουμε στη συνείδηση βρωμιά κενοδοξίας ή ανθρωπαρέσκειας ή κάποιου άλλου παρόμοιου πράγματος, έστω και αν φαινόμαστε ότι εκτελούμε την εντολή, δεν την εκτελούμε άμεμπτα» (Ω). Ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ δεν ήταν αναμάρτητοι, ήταν όμως άμεμπτοι. Κανείς δεν μπορούσε να τους κατηγορήσει για οποιαδήποτε παρεκτροπή, η οποία θα είχε φανεί στα μάτια του λαού. Ήταν δίκαιοι μπροστά στο Θεό, και δειχνόταν αυτό στην όλη συμπεριφορά τους, όχι μόνο με όσα έλεγαν, αλλά προ παντός και με όσα έπρατταν.

1.7 καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον(1), καθότι(2) ἡ Ἐλισάβετ ἦν στείρα(3), καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις(4) αὐτῶν ἦσαν.

7 Δεν είχαν όμως παιδί, γιατί η Ελισάβετ ήταν στείρα, και ήταν κι οι δυο τους περασμένης ηλικίας.

(1) Ήταν μεγάλη θλίψη, ακόμη και ντροπή ένας Ισραηλίτης να μιν αποκτήσει παιδί (g). Θεωρούνταν ως τιμωρία που ήλθε λόγω αμαρτίας (Λευϊτ. κ 20,21, Ιερεμ. κβ 30)(ρ).

(2) Συναντιέται και στους κλασσικούς συγγραφείς και σημαίνει καθώς. Εδώ=διότι. Δες και Λουκ. ιθ 9 και Πράξ. β 24. Στα χωρία όμως Πράξ. β 45 και δ 35=εφ' όσον (δ).

(3) Πρέπει να βάλουμε τελεία μετά το στείρα=Δεν είχαν έως τότε παιδιά, διότι η Ελισάβετ ήταν στείρα. Δεν μπορούσαν όμως και να ελπίζουν για κανένα λόγο στην απόκτηση παιδιού, διότι ήταν προχωρημένης ηλικίας (L).

(4) Η φράση προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν είναι εβραϊκή (Γεν. ιη 11 κλπ)(g). Στους κλασσικούς η φράση είναι προβεβηκότες τη ηλικία. Πολλά εξέχοντα πρόσωπα γεννήθηκαν από μητέρες, οι οποίες για πολύ παρέμειναν άτεκνες, όπως ο Ισαάκ, ο Ιακώβ, ο Ιωσήφ, ο Σαμψών, ο Σαμουήλ και ο Πρόδρομος Ιωάννης. Με αυτό η γέννησή τους γινόταν περισσότερο αξιοσημείωτη και πιο αισθητή στους γονείς τους η παρεχόμενη σε αυτούς ευλογία. Επιπλέον δείχνεται με τις περιπτώσεις αυτές, ότι ο Θεός αναβάλλει μερικές φορές να δείξει το έλεός του στο λαό του, αλλά ξεχύνει αφθονότερο αυτό, όταν φτάσει ο καθορισμένος από την Πρόνοια καιρός, κατά τον οποίο θα ανταμείψει την δοκιμασμένη υπομονή και καρτερία των εκλεκτών του.

1.8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ(1) ἱερατεύειν(2) αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας(3) αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ(4),

8 Όταν ήρθε η σειρά να εφημερεύσει η τάξη του Ζαχαρία κι αυτός εκτελούσε τα ιερατικά του καθήκοντα προς το Θεό, συνέβη

(1) «Εγένετο ἐν τῷ» είναι καθαρά εβραϊκή αλλά όχι και αραμαϊκή σύνταξη (L). Το εγένετο...

έλαχε=συνέβη να λάχει ή συνέβη και έλαχε (δ).

(2) =Την ώρα που λειτουργούσε ως ιερέας. Το ρήμα ιερατεύω συχνά συναντιέται στους Ο', αλλά πουθενά αλλού στην Κ.Δ. Δεν συναντιέται παλαιότερα από τους Ο', δεν είναι όμως σπάνιο στην μεταγενέστερη γραμματεία (ρ). Οι κλασσικοί αντί για αυτό χρησιμοποιούν το ιεράσθαι μαζί με δοτική του ονόματος του θεού, του οποίου τύχαινε να είναι ιερέας αυτός για τον οποίο γίνεται λόγος (δ). Τα ιερατικά έργα ήταν η προσφορά θυσιών υπέρ του λαού και θυμιαμάτων, πρωί και απόγευμα (g).

(3) =σύμφωνα με τη σειρά της πατριάς του (δ).

(4) Η ιερωσύνη ασκούσαν ενώπιον του Θεού, του οποίου η παρουσία ήταν περισσότερο αισθητή στο ναό (L). Η φράση κάνει πιο αισθητή την σοβαρότητα του έργου αυτού (g), δηλώνοντας το επίσημο του ιερατικού αξιώματος (δ).

1.9 κατὰ τὸ ἔθος(1) τῆς ιερατείας(2) ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι(3) εἰσελθὼν(4) εἰς τὸν ναὸν(5) τοῦ κυρίου(6),

9 να του ανατεθεί με κλήρο –όπως συνηθιζόταν να μοιράζονται τα ιερατικά καθήκοντα– να μπει στο ναό του Κυρίου και να προσφέρει θυμίαμα.

(1) =Σύμφωνα με τη συνήθεια που τηρούσαν οι ιερείς (δ). Η τάξη των 24 εφημεριών κανονιζόταν με κάποιο νόμο, καθιερωμένο από τη συνήθεια. Εάν λάβουμε υπ' όψη ότι σύμφωνα με τον Ιώσηπο (Κατά Απίωνος II,8) κάθε μία από τις 4 τάξεις των ιερέων αποτελούνταν από 5 χιλιάδες και εάν ακόμη οι 4 αυτές τάξεις είχαν διαιρεθεί σε 24, πάλι έχουμε σημαντικό αριθμό ιερέων για κάθε μία από τις τάξεις αυτές (L). Η συνήθεια λοιπόν ήταν να γίνεται κλήρωση, έτσι ώστε ο κλήρος να καθορίζει τον ιερέα, ο οποίος θα καλούνταν να επιτελέσει το πάρα πολύ τιμητικό αυτό έργο (g). Η κλήρωση αυτή γινόταν δύο φορές την ημέρα, πρωί και απόγευμα, κατά την ώρα της προσφοράς του θυμιάματος. Ο ιερέας που κληρωνόταν διάλεγε δύο άλλους ως βοηθούς του, αλλά όταν οι προετοιμασίες συντελούνταν, αυτοί αποχωρούσαν, αφήνοντας αυτόν μόνο στα άγια (ρ). Μόνο όμως μία φορά σε όλη την εβδομάδα, μπορούσε να πέσει ο κλήρος του να θυμιάσει στο ίδιο πρόσωπο σύμφωνα με τη Μίσχνα (Tamid 5,2 και Joma 2,4), διότι αυτοί που μία φορά κληρώθηκαν αποκλείονταν πλέον από την κλήρωση (δ). Το έργο του ιερέα ήταν: «και θα θυμιάσει πάνω σε αυτό (το θυσιαστήριο) ο Ααρών θυμίαμα σύνθετο λεπτό το πρωί, όταν ετοιμάζει τους λύχνους θα θυμιάσει σε αυτό» (Εξοδ. λ 7).

(2) Σημαίνει κυρίως το ιερατικό αξίωμα, την ιερατική λειτουργία, την ιερωσύνη, και με αυτήν την έννοια λέγεται και στο Εβρ. ζ 5. Εδώ σημαίνει όλους όσους έχουν το αξίωμα αυτό, την ιερατική τάξη, τους ιερείς (δ).

(3) Λέγεται μία μόνο φορά στην Κ.Δ.. Συνηθισμένο στους Ο'. (δ). Το θυμιάζω δεν πρέπει να το πάρουμε ότι γινόταν με τον ίδιο τρόπο όπως και σε μας, με ταλάντευση του θυμιατηρίου. Το θυμίαμα ριχνόταν πάνω στο θυσιαστήριο των θυμιαμάτων, το οποίο βρισκόταν στα άγια, πριν το καταπέτασμα (βαριά κουρτίνα-χώρισμα) που χώριζε αυτά από τα άγια των αγίων. Ο Λουκάς δεν αναφέρει πότε ο Ζαχαρίας μπήκε να θυμιάσει. Η συρροή όμως του λαού δείχνει μάλλον ότι μπήκε το απόγευμα (L).

(4) Ρηματική μετοχή αντί για το απλό ρήμα μαζί με το και=και μπήκε στο ναό, για να θυμιάσει (δ). Στην ελληνική θα εκφραζόταν απλούστερα «και αφού του έλαχε, μπήκε» (L).

(5) Αντιτίθεται στο ιερό και ήταν το οικοδόμημα που περιλάμβανε τα άγια και τα άγια των αγίων. Οι ιερείς μπορούσαν να μπαίνουν στα άγια, όπου ήταν το θυσιαστήριο των θυμιαμάτων. Σύμφωνα με το Εξοδ. λ 7 ο Ααρών προσέφερε το θυμίαμα. Υπερίσχυσε όμως η συνήθεια την λειτουργία αυτή να επιτελεί απλώς ιερέας (L).

(6) Η λέξη τονίζει την ιερότητα του τόπου (g).

1.10 καὶ πᾶν τὸ πλῆθος(1) ἦν(2) τοῦ λαοῦ προσευχόμενον(3) ἔξω(4) τῆ ὥρα(3) τοῦ θυμιάματος(5)

10 Όλο το πλήθος του λαού, την ώρα του θυμιάματος, προσευχόταν έξω.

(1) Από την συρροή του πλήθους θα μπορούσε κάποιος να συμπεράνει ότι ήταν ημέρα Σαββάτου. Η ένδειξη όμως δεν είναι βέβαιη.

(2) Η θέση της λέξης «του λαού» μεταξύ του ἦν και του προσευχόμενον, αντιτίθεται στο να θεωρήσουμε ότι το ἦν συνδέεται με το προσευχόμενον=προσευχόταν (ρ). Μάλλον πρέπει να πάρουμε το ἦν με την έννοια του βρισκόταν, υπήρχε εκεί (L).

(3) Σύμφωνα με το Ταλμούδ η ώρα του θυμιάματος ήταν εξόχως ιερή και αναμφίβολα σε αυτήν επικρατούσε σιγή (Αποκ. η 1,3,4)(L). Το θυμιάμα ήταν σύμβολο της θείας λατρείας της ευάρεστης στο Θεό (δ). Συνδέονταν λοιπόν οι δύο αυτές πράξεις, δηλαδή η προσφορά του θυμιάματος και η πράξη της προσευχής όπως η πραγματικότητα με το σύμβολο. Η προσφορά του θυμιάματος συμπλήρωνε τις ατέλειες της πραγματικής λατρείας, όπως και η τελευταία αυτή αποτελούσε την ψυχή του θυμιάματος, το οποίο ανέβαινε προς τον ουρανό (g). Δεν είναι λοιπόν αρκετό να στεκόμαστε απλώς στον τόπο όπου ο Θεός λατρεύεται, αλλά πρέπει και οι καρδιές μας να συνενώνονται στη λατρεία παρακολουθώντας τον λειτουργό σε όλα τα στάδιά της. Τι θα μας ωφελήσει η προσφορά του θυμιάματος, εάν δεν συμπέσει με αυτήν και η προσφορά των προσευχών μας;

(4) Έξω από το ναό, τα άγια, στα προαύλια των ανδρών και γυναικών (δ).

(5) Κυριολεκτικά σημαίνει την ύλη του θυμιάματος. Ήδη όμως και στους κλασσικούς σήμαινε την προσφορά του θυμιάματος στη φωτιά. Είναι η μόνη λέξη η οποία χρησιμοποιείται και από τους Ο΄ και όχι η λέξη θυμίαση, η οποία ακριβέστερα θα δήλωνε την πράξη (L). Όλες οι προσευχές τις οποίες προσφέρουμε στις αυλές του Κυρίου, γίνονται δεκτές από αυτόν χάρις στα θυμιάματα της μεσιτείας του Χριστού στο υπερουράνιο θυσιαστήριο. Αλλά όταν σύμφωνα με το βιβλίο της Αποκαλύψεως (η 3-4) ο άγγελος πρόσφερε θυμιάματα πάνω στο επουράνιο θυσιαστήριο, ο καπνός τους ανέβαινε συνοδευόμενος «από τις προσευχές των αγίων». Δεν είναι δυνατόν να αναμένουμε κάποια βοήθεια από τη μεσιτεία του Χριστού, εάν δεν προσευχόμαστε και εμείς από το βάθος του πνεύματός μας και με κάθε θερμότητα και επιμονή. Αλλά και πάλι τίποτα δεν μπορούμε να αναμένουμε και από αυτές τις θερμότερες προσευχές μας χωρίς τη μεσιτεία του Χριστού, ο οποίος πάντοτε ζει «για να προσεύχεται για χάρη μας».

1.11 ὤφθη(1) δὲ αὐτῷ(2) ἄγγελος κυρίου(3) ἑστὼς ἐκ δεξιῶν(4) τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος(5).

11 Τότε εμφανίστηκε στο Ζαχαρία ένας ἄγγελος Κυρίου, και στάθηκε στα δεξιά του θυσιαστηρίου του θυμιάματος.

(1) Παθητικός αόριστος από το άχρηστο θέμα όπτομαι. Σημαίνει φανερώθηκε και λέγεται συνήθως για φανέρωση που προκαλεί θαυμασμό λόγω του μεγαλείου και της λαμπρότητας του εμφανιζομένου. Δες Μαθ. ιζ 3, Πράξ. β 3 κλπ (δ).

(2) Εμφανίστηκε σε αυτόν ἄγγελος. Σύμφωνα με τη Γραφή περιβαλλόμαστε από τον ουρανό και τους κατοίκους του (Δ΄ Βασ. στ 17, Ψαλμ. λγ 8). Ο Ιησούς διακηρύττει το γεγονός αυτό (Λουκ. ιε 7 και 10). Αλλά για να αντιληφθεί κάποιος την εμφάνιση των όντων αυτών του αοράτου κόσμου, δεν αρκούν οι σωματικές αισθήσεις, με τις οποίες επικοινωνούμε με τον ορατό κόσμο. Πιθανώς κάποιο πρόσωπο αδιάφορο που θα στεκόταν μαζί με τον Ζαχαρία στον τόπο τον άγιο, δεν θα αντιλαμβανόταν τίποτα το ιδιαίτερο ή θα δοκίμαζε απλώς κάποια αόριστη εντύπωση από πράγμα παράδοξο και ακατανόητο. Κάτι τέτοιο συνέβη στη σκηνή που εξιστορείται στο Ιωαν. ιβ 28, όπου ο Ιησούς ακούει λόγια συγκεκριμένα του Πατέρα, την ώρα που το πλήθος νομίζει ότι έγινε βροντή. Κάτι παρόμοιο συνέβη και στην οπτασία του Παύλου, όπου οι συνοδοί του άκουσαν θόρυβο και είδαν φως, αλλά δεν διέκριναν ούτε τη μορφή ούτε τα λόγια του Κυρίου (g). «Για να βλέπονται τα αισθητά, δεν χρειάζεται κάτι να ενεργήσει, αλλά το υγιές μάτι όταν ανοίξει, είτε θέλει να γίνει ορατό το αισθητό είτε όχι, το βλέπει... Δεν είναι έτσι όμως τα θεία... Πράγματι λοιπόν με τη θεία χάρη ο Θεός φανερώθηκε στον Αβραάμ ή σε κάποιον από τους αγίους και για να δει αυτός το Θεό, αίτιο δεν ήταν μόνο το μάτι της ψυχής του Αβραάμ, αλλά ο Θεός άφησε τον εαυτό του να εμφανιστεί στον δίκαιο, αφού έγινε άξιος της οπτασίας του. Αλλά και ένας ἄγγελος, όσο δεν θέλει να βλέπεται από εμάς, δε φαίνεται αν και είναι παρών... Αλλά και μετά τον παρόντα αιώνα... να ξέρεις, ότι δεν φαίνεται στον καθένα ο Θεός ή οι ἄγγελοι, αλλά ο καθένας από αυτούς που βλέπουν, θα δει το Θεό λόγω του ότι έχει καθαρή καρδιά και έχει ετοιμαστεί ώστε να δει το Θεό. Και στον ίδιο τόπο δύο άνθρωποι, ο ένας που έχει καθαρή καρδιά, ο άλλος που έχει ρυπαρή, ο μὲν θα δει, διότι δεν βλέπεται τοπικά ο Θεός, αλλά μέσω της καθαρής καρδιάς, ο άλλος δεν θα τον δει. Έτσι πρέπει να εννοήσουμε και για το Χριστό. Μη νομίζεις δηλαδή, ότι όλοι όσοι έβλεπαν τον Χριστό, τον έβλεπαν. Έβλεπαν το σώμα του Χριστού, τον Χριστό όμως, όπως στην πραγματικότητα είναι, δεν τον έβλεπαν. Βλεπόταν όμως από μόνους όσοι ήταν άξιοι να βλέπουν το μέγεθός του... Από συγκατάβαση εμφανίστηκε ο ἄγγελος στον Ζαχαρία. Διότι δεν μπορεί κάποιος με μάτια φθαρτού σώματος, να δει άφθαρτο σώμα» (Ω). Εφόσον λοιπόν «φαίνεται ο Θεός ή οι ἄγγελοί του... σε αυτούς που έχουν καθαρή καρδιά, και ο Ζαχαρίας ήταν τέτοιος, για αυτό εμφανίστηκε σε αυτόν ἄγγελος Κυρίου» (Σχ).

(3) Το όνομα του οποίου ανακοινώθηκε μετά από λίγο στο Ζαχαρία. Δες σ. 19 (b).

(4) Η πόρτα του ναού έβλεπε προς την ανατολή. Ο Ζαχαρίας λοιπόν μπαίνοντας στο ναό είχε το πρόσωπο στραμμένο στη δύση. Μπροστά του ήταν το θυσιαστήριο των θυμιαμάτων, που βρισκόταν πριν το καταπέτασμα που χώριζε τα άγια από τα άγια των αγίων. Δεξιά του ήταν η τράπεζα της πρόθεσης κατά την βόρεια πλευρά και αριστερά του η χρυσή λυχνία. Ο άγγελος εμφανίστηκε στα δεξιά του θυσιαστηρίου (g), όχι στα δεξιά του Ζαχαρία, που στεκόταν μπροστά στο θυσιαστήριο. Το δεξί μέρος ήταν η νότια πλευρά και ο άγγελος ήταν μεταξύ του θυσιαστηρίου και της χρυσής λυχνίας (p). Γιατί εμφανίστηκε στα δεξιά; Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «διότι επρόκειτο να του προαναγγείλει καλά νέα» (Ω). Πιο σωστά, στα δεξιά, στην τιμητική θέση (p), για να τονιστεί η αξία του αγγέλου. Το θυσιαστήριο θεωρείται σαν ένα πρόσωπο που έχει το δεξί του και το αριστερό του μέρος (L).

(5) «Είπε βεβαίως θυσιαστήριο του θυμιάματος, διότι υπήρχε και άλλο θυσιαστήριο, αυτό των ολοκαυτωμάτων» (Θφ). Και «μέσα μεν ήταν το θυσιαστήριο του θυμιάματος, ενώ έξω το θυσιαστήριο των ζώων που προσφέρονταν και των άλλων προσφορών» (Ζ).

1.12 και έταράχθη(1) Ζαχαρίας ιδών, και φόβος επέπεσεν έπ' αυτόν(2).

12 Ο Ζαχαρίας ταραχτηκε, όταν τον είδε, και τον κυρίεψε φόβος.

(1) «Ταράζεται μεν ο Ζαχαρίας. Διότι ένα ασυνήθιστο θέαμα, ταράζει και τους αγίους» (Θφ). Ιδιαίτερο γνώρισμα της εύθραυστης ανθρώπινης φύσης είναι να ταράζεται, όταν βλέπει την πνευματική δημιουργία (Βέδας). «Ταραχτηκε λοιπόν, λέει, ο Ζαχαρίας όταν είδε. Διότι ένας άνθρωπος δεν μπορεί να αντέξει να του εμφανιστεί μία παράξενη μορφή» (Ω). Από τότε που ο άνθρωπος αμάρτησε, η διάνοιά του έγινε αδύνατη να βαστάζει την δόξα τέτοιων αποκαλύψεων και η συνείδησή του κατατρομάζει λόγω της ενοχής του. Και ο ίδιος ο Δανιήλ δεν μπορούσε να βαστάξει μία τέτοια οπτασία (Δαν. ι 8). Και για αυτό ο Θεός εκλέγει συνήθως ανθρώπους όμοιους με εμάς και μέσω αυτών αποκαλύπτει σε μας τις βουλές του, ώστε να μην τρομάζουμε από την παρουσία σε εμάς των οργάνων του.

(2) Για αυτήν τη φράση δεξ Πράξ. ιθ 17, Εξ. ιε 16, Ιουδιθ ιε 2 (p). Όταν ο αόρατος κόσμος γίνεται ξαφνικά ορατός, ο άνθρωπος ταράζεται. Αφού η συναίσθηση της αμαρτωλότητάς του αφυπνίζεται, η ταραχή μεταβάλλεται σε φόβο. Διότι αισθάνεται τον εαυτό του να απειλείται από κρίση (g). «Πρώτα μεν με τη μορφή φοβίζει τον ιερέα, έτσι ώστε αφού γίνει εκείνος πιο ευλαβής λόγω του φόβου, να δεχτεί με χαρά το μυστήριο» (σχ).

1.13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, μὴ φοβοῦ(1), Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου(2), καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει(3) υἱὸν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα(4) αὐτοῦ Ἰωάννην(5).

13 Ο άγγελος όμως του είπε: «Μη φοβάσαι, Ζαχαρία, γιατί η προσευχή σου εισακούστηκε: η γυναίκα σου η Ελισάβετ θα σου γεννήσει γιο, και θα του δώσεις το όνομα Ιωάννης.

(1) «Αλλά ο άγγελος μειώνει την ταραχή» (Θφ), «και τον επαναφέρει με το να του δώσει τη χαρμόσυνη αγγελία της γέννησης του Ιωάννη» (Ω). «Πρώτα όμως βγάζει τον φόβο από την ψυχή του, έτσι ώστε χωρίς ταραχή να ακούσει και να προσέξει τα λόγια του» (Ζ). «Διότι όπως ακριβώς σε παραγμένο νερό, δεν μπορεί να καθρεπτιστεί με ακρίβεια η όψη, έτσι ψυχή που ταρακουνιέται από φόβο, δεν είναι ικανή να δεχτεί κάποια διδασκαλία, αν δεν καθαριστεί από το φόβο» (σχ). «Μη φοβάσαι». Αυτό είναι το πρώτο ουράνιο μήνυμα στο χάραμα της Κ.Δ. που αυγάξει, το οποίο τόσο ελκυστικά περιγράφεται από τον Λουκά. Μέσα από άγριους και πολύ στενούς δρόμους, οδηγηθήκαμε σε εξόχως χαρμόσυνη διέξοδο (b). «Μη φοβάσαι, δεν ήλθα να σου φέρω θλιβερή αναγγελία, ούτε να μεταφέρω απειλή εναντίον του έθνους, όχι όπως ο Σαμουήλ που μήνυε στον Ηλία την ανατροπή της ιερωσύνης» (σχ).

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Η δέησή σου «για τη σωτηρία του λαού· διότι για αυτήν παρακαλούσαν κάθε μέρα οι ιερείς. Εισακούστηκε λοιπόν, διότι επρόκειτο ήδη να γίνει άνθρωπος ο Σωτήρας και να σώσει το λαό του από τις αμαρτίες του» (Ζ). «Λένε δηλαδή κάποιοι, ότι, επειδή προσευχόταν για τις αμαρτίες του λαού, και επρόκειτο να γεννήσει γιο που θα φώναζε: «Να, το πρόβατο του Θεού, το οποίο σηκώνει την αμαρτία του κόσμου», εύλογα λέει σε αυτόν ο άγγελος, ότι ακούστηκε η δέησή σου για την άφεση των αμαρτιών του λαού» (Θφ). Πιο πιθανή ερμηνεία: Είχε ζητήσει απόγονο σε προηγούμενο χρόνο (b). Δεχόμενοι όμως ότι, το «η δέησή σου» αναφέρεται σε ζήτηση απογόνου, δεν είμαστε αναγκασμένοι να θεωρήσουμε ότι η αίτηση αυτή υπήρξε το αντικείμενο της δέησης του Ζαχαρία και εκείνη τη στιγμή που ήλθε μπροστά στο θυσιαστήριο. Το «η δέησή σου» μπορεί να σημαίνει: η συνηθισμένη προσευχή σου, που έγινε πολλές φορές στο παρελθόν (g). Εναντίον τώρα της ένστασης, ότι δεν ήταν δυνατόν άνθρωποι προχωρημένοι σε ηλικία να εξακολουθούν να ζητούν από το Θεό παιδί, πρέπει να έχουμε υπ' όψη, ότι το

«προβεβηκότες» πρέπει να το πάρουμε με σχετική έννοια, αφού στους ιερείς δεν επιτρεπόταν να λειτουργούν μετά το πεντηκοστό έτος της ηλικίας τους (Αρ. η 25), ενώ η απελπισία για απόκτηση τέκνου, προερχόταν από το ότι μετά από μακρά συζυγία δεν απέκτησαν κανένα. Μαζί με αυτά, δεν υπάρχει καμία ανάγκη να δεχτούμε, ότι και μέχρι την εποχή εκείνη εξακολουθούσε να παρακαλεί ο Ζαχαρίας για απόκτηση παιδιού (δ). Δεήσεις που απευθύνονται με πίστη, μεταβιβάζονται στον ουρανό και δεν λησμονούνται ποτέ, έστω και αν τα αιτήματα που μέσω αυτών γίνονται, δεν μας παρέχονται προς το παρόν. Προσευχές, τις οποίες κάναμε όταν ήμασταν νέοι και μόλις μπήκαμε στον κόσμο, είναι δυνατόν να εισακουστούν, όταν είμαστε γέροντες και πλησιάζουμε να φύγουμε από τον κόσμο.

(3) Το γεννώ χρησιμοποιείται γενικά για άνδρα (Ματθ. α 1-16, Πράξ. ζ 8,29, Γεν. ε 3-30, ια 10-28 κλπ), μερικές όμως φορές χρησιμοποιείται και για γυναίκα (Λουκ. α 57, κγ 29, Ιω. ιστ 21, Γαλ. δ 24)(ρ). Στους μεταγενέστερους, Λουκιανό και Πλούταρχο, βρίσκεται το γεννώ και για γυναίκα (δ).

(4) Η έκφραση συναντιέται και στους κλασσικούς, βρίσκεται όμως πολλές φορές και στην Κ.Δ. και στους Ο΄ (Γεν. ιστ 11, ιζ 19 κλπ.)(δ).

(5) Σύμφωνα με καλύτερες μαρτυρίες χειρογράφων και κώδικες η γραφή είναι: Ιωάννην. Στους Ο΄ έχουμε Ιωάνης (Β΄ Παρ. κη 12) και Ιωανάν (Β΄ Παρ. ιζ 15, Νεεμ. ιβ 13) και Ιωνάν (Νεεμ. στ 18) και Ιωνά (Δ΄ Βασ. κε 23. Δες και Ιω. κα 15-17). Όλοι αυτοί οι τύποι της λέξης, είναι συντομεύσεις του Ιεχωχανάν= Δώρο του Ιεχωβά (ρ). Ιωάννης=Θεόφιλος ή Θεοδώρητος (δ).

1.14 και ἔσται χαρά σοι(1) και ἀγαλλίασις(2), και πολλοὶ(3) ἐπὶ τῇ γεννήσει(4) αὐτοῦ χαρήσονται·

14 Θα νιώσεις χαρά και αγαλλίαση και θα χαρούν πολλοί για τη γέννησή του.

(1) «Επειδή θα γίνεις πατέρας ενός τέτοιου παιδιού» (Ζ). Θα είναι τέτοιος γιος, ώστε θα έχεις πάντα λόγο να χαιρέσαι για αυτόν. Πολλοί γονεΐς, εάν ήταν δυνατόν να προΐδουν τι θα γίνονταν τα παιδιά τους, αντί να χαιρόνται για τη γέννησή τους, θα εύχονταν μάλλον να μην είχαν ποτέ γεννηθεί. Αλλά ο γιος σου αυτός, λέει ο άγγελος, θα αναδειχτεί τόσο λαμπρός, ώστε μπορείς να χαιρέσαι και να αγάλλεσαι θριαμβευτικά για το ότι θα είσαι ο πατέρας του.

(2) Η αγαλλίαση είναι ανώτερος βαθμός χαράς (δ).

(3) «Όχι μόνο οι συγγενείς και γνωστοί, αλλά και σε όσους αποκαλύφθηκε από το Θεό το τι υπηρεσία επρόκειτο να εκτελέσει» (Ζ). Αλλά και μετέπειτα κατά τα χρόνια της δράσης του η χαρά για την εμφάνιση προφήτη ολόκληρους αιώνες μετά από τον τελευταίο προφήτη, ήταν πολύ μεγάλη, έστω και αν δεν υπήρξε γενική (ρ). «Διότι έστω και αν όχι όλοι οι Ιουδαίοι, αλλά πολλοί χάρηκαν για την παρουσία του προδρόμου, που ανάγγειλε τον ερχομό του σωτήρα, ο οποίος έγινε πρόξενος σε μας όλων των αγαθών» (Ω). Θα συμμετείχαν στη χαρά του Ζαχαρία πολλοί, διότι άνδρας τέτοιας υπέροχης ευσέβειας και κοινωφελούς δράσης γεννήθηκε στη γη. Η χαρά αυτή έφτασε στο κατακόρυφο, όταν κατά μυριάδες ο λαός συνέρρεε στον Ιορδάνη για να ακούσει το περί μετανοίας κήρυγμά του και να βαπτιστεί από αυτόν (ο).

(4) Υπάρχει και η γραφή γενέσει, την οποία ο g βρίσκει προτιμότερη από τη βυζαντινή γραφή γεννήσει.

1.15 ἔσται γὰρ μέγας(1) ἐνώπιον τοῦ κυρίου(2), και οἶνον και σίκερα(3) οὐ μὴ πῖη, και πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται(4) ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς(5) αὐτοῦ,

15 Η προσφορά του θα είναι μεγάλη στο έργο του Κυρίου· κρασί και άλλα δυνατά ποτά δε θα πει· θα είναι γεμάτος με Πνεύμα Ἅγιο ήδη από την κοιλιά της μάνας του

(1) «Το να πει «θα είναι μεγάλος», φανερώνει το μέγεθος της ψυχής του Ιωάννη και μέγεθος που βλέπεται από το Θεό. Διότι υπάρχει κάποιο μέγεθος ψυχής σε σχέση με την αρετή, το οποίο βλέπεται από τον Κύριο, και υπάρχει και μία μικρότητα ψυχής» (Ω).

(2) «Δεν είναι κάθε μεγάλος ένδοξος, αλλά αυτός που είναι μεγάλος μπροστά στον Κύριο, δηλαδή ο δίκαιος και πιστός» (Ω). «Υπόσχεται ο άγγελος ότι ο Ιωάννης θα είναι μεγάλος, αλλά μπροστά στον Κύριο. Διότι πολλοί λέγονται μεγάλοι μπροστά στους ανθρώπους και όχι στο Θεό... Ο Ιωάννης όμως ήταν μεγάλος στην ψυχή» (Θφ), «διότι ήταν μεγάλος στις αρετές» (Ζ). Δεν πρόκειται για μεγαλείο κοσμικής και παροδικής δόξας, αλλά για μεγαλείο, το οποίο ο Θεός αναγνωρίζει ως τέτοιο (g).

Μεγάλος άνδρας στη γλώσσα της Γραφής λέγεται αυτός που με λόγια και έργα έγινε πρόξενος μεγάλης πνευματικής ωφέλειας στους αδελφούς του. Δες και Ματθ. ε 19 (δ). Τον μεγάλο μπροστά στους ανθρώπους τον αναδεικνύουν η ευγενική καταγωγή, το χρήμα και τα ταλέντα. Κανένα όμως από αυτά δεν είναι απαραίτητο για να γίνει κάποιος μεγάλος και μπροστά στο Θεό. Κάποιο πρόσωπο

μπορεί να κατάγεται από τον ενδοξότερο μονάρχη και να κατέχει πλούτο ανυπολόγιστο, να διακρίνεται επίσης και για την εξαιρετική ιδιοφυΐα του, και όμως να μην είναι ποτέ μεγάλος μπροστά στο Θεό. Από την άλλη κάποιος άλλος μπορεί να γεννήθηκε σε καλύβα, στερημένος χρημάτων και ιδιοφυΐας, και όμως, ενώ παραμένει αφανής στα μάτια των ανθρώπων, να είναι μεγάλος μπροστά στο Θεό. Τι έκανε τον Ιωάννη μέγα; Η υπακοή. Δεν έπραττε τίποτα άλλο παρά πάντοτε εκείνο, το οποίο ο Θεός ήθελε και ζητούσε από αυτόν. Και εμείς, εάν υπακούμε στο Θεό, θα αποβούμε μεγάλοι μπροστά του. Αναντίρρητα βεβαίως το μεγαλείο μπροστά στο Θεό, είναι ασύγκριτα προτιμότερο από το μεγαλείο μπροστά στους ανθρώπους, όχι μόνο διότι είναι μόνιμο και αιώνιο, αλλά και διότι κάνει αυτόν που το έχει, χρησιμότερο και ανάμεσα στη γενιά του.

(3) Και οι δύο αυτές λέξεις βρίσκονται έτσι και στους Ο΄. Δες Λευϊτ. ι 9, Αρ. στ 3, Κριτ. ιγ 4,7, το σίκερα όμως οι Ο΄ μη βρίσκοντας αντίστοιχη λέξη στην ελληνική, το άφησαν έτσι εξελληνίζοντας τον τύπο αντί για σεκάρ σε σίκερα (δ). Η ίδια εβραϊκή λέξη μεταφράζεται άλλοτε μεν σίκερα, άλλοτε πάλι μέθυσμα και μερικές φορές σίκερα μέθυσμα (Λευϊτ. ι 9, Αρ. στ 3, Κριτ. ιγ 4,7,14). Ο Ευσέβιος (Ευαγγελ. Προπ. VI, 10,8) γράφει γενική πτώση σίκερος, και αλλού σικέρατος. Αλλά το σίκερα είναι συνήθως άκλιτο (ρ). Είναι από τις λέξεις που λέγονται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. «Σίκερα λέγεται οτιδήποτε μπορεί να φέρει μέθη, αλλά δεν είναι από αμπέλι» (Θφ), «κάθε ποτό που φέρνει μέθη εκτός κρασιού, και κατεξοχήν το παρασκεύασμα από φοίνικες» (Ζ). Ο Ιωάννης συναριθμείται στην τάξη εκείνη των ανθρώπων, των ειδικά αφιερωμένων, οι οποίοι δεν είχαν μεν την ιερωσύνη, ζητούσαν όμως να πραγματοποιήσουν το ιδανικό της ισραηλιτικής αγιότητας. Ονομάζονταν Ναζιραίοι από το Ναζίρ=καθιερωμένος (=αφιερωμένος). Δες για αυτούς που ανήκαν σε αυτήν την τάξη Αρ. στ 1 και εξής. Η υποχρέωση που αναλαμβάνονταν από την ευχή του Ναζιραίου ήταν συνήθως για ορισμένο χρονικό διάστημα. Έχουμε όμως και ισόβια Ναζιραίους τον Σαμψών και τον Σαμουήλ και τέτοιος έγινε και ο Ιωάννης (g). Όσοι πρόκειται να υπηρετήσουν τον Κύριο σε διακεκριμένες και ανώτερες διακονίες, πρέπει να μάθουν να ζουν ζωή αυταπάρνησης και εγκράτειας. Πρέπει να είναι νεκροί ως προς τις ηδονές των αισθήσεων και να φυλάνε τη διάνοιά τους από καθετί που σκοτίζει και ταράζει αυτήν.

(4) Μπήκε σε αντίθεση με το μεθύσι με κρασί και σίκερα. Δες Εφεσ. ε 18 (b). Αντί για τη φυσική διέγερση από τα οινοπνευματώδη, πρόκειται να έχει έμπνευση υπερφυσική από Πνεύμα Άγιο. Εκτός από το Ματθ. κβ 10, κζ 48 το ρήμα πίμπλημι χρησιμοποιείται από μόνο τον Λουκά 22 φορές (ρ). «Αφού προανάγγειλε με την αποχή του κρασιού και των ποτών, την αποχή από τα ευχάριστα και έδειξε από αυτό την σκληραγωγία της διατροφής του, λέει λοιπόν για πληροφορία και το ανώτερο, ότι δηλαδή από βρέφος θα ντυθεί την ουράνια δύναμη, αφού προγνώριζε ο Θεός τον τρόπο ζωής που θα ασκήσει και το τι σκεύος θα αποβεί» (Ζ). Θα γεμίσει από τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος και μάλιστα το προφητικό (δ).

(5) Δηλαδή από την ώρα εκείνη, κατά την οποία θα είναι στην κοιλιά της μητέρας του. Δες και Ησ. μθ 1 (δ). Εβραϊκός τρόπος έκφρασης (Ψαλμ. κα 11, ο 6. Δες και Κριτ. ιγ 5,7, ιστ 17, Ιωβ λα 18 κλπ). Λέγεται η λέξη αντί για την πιο κλασική «εκ γενετής» μαζί ή χωρίς το ευθύς (αμέσως)(ρ). «Ο μεν λαός λοιπόν, δεν γνώρισε τον Σωτήρα ήδη να κάνει θαύματα και υπερφυσικά σημεία. Ο Ιωάννης όμως, ενώ ήταν ακόμη στην κοιλιά της μητέρας, σκιρτά όταν ήλθε η μητέρα του Ιησού... Είχε λοιπόν Άγιο Πνεύμα ο Ιωάννης και από την κοιλιά ακόμη της μητέρας του» (Ω).

1.16 και(1) πολλούς(2) τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει(3) ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν(4) αὐτῶν.

16 και θα κάνει πολλούς Ισραηλίτες να επιστρέψουν στον Κύριο το Θεό τους.

(1) Τα δύο προσωπικά χαρακτηριστικά του Ιωάννη που εκτέθηκαν ήδη –δηλαδή η υποταγή της σάρκας και η κυριαρχία του πνεύματος- θα εκδηλωθούν σε δύο εξωτερικά αποτελέσματα της δράσης του δηλαδή σε μεγάλη θρησκευτική αφύπνιση μεταξύ του λαού και στην προετοιμασία για την μεσσιανική βασιλεία (ρ). Πρωτίστως θα δημιουργήσει ο Ιωάννης ισχυρή θρησκευτική κίνηση (g).

(2) «Όσοι θα πειστούν από αυτόν» (Ζ). «Και ο μεν Ιωάννης πολλούς από τους υιούς (του Ισραήλ) επέστρεψε στον Κύριο... σύμφωνα με το λόγο του ευαγγελίου· ο Κύριός μας όμως Ιησούς Χριστός όλους τους φώτισε στην επίγνωση της αλήθειας» (Σχ).

(3) «Ο λόγος υπαινίσσεται, ότι σχεδόν όλοι οι Ιουδαίοι είχαν πλανηθεί από την οδό του νόμου και ασχολούνταν με εντολές και διδασκαλίες ανθρώπων, από τους οποίους πολλούς τους γύρισε η διδασκαλία του Ιωάννου στο Χριστό τον Κύριο και Θεό των όλων, ο οποίος είναι η αληθινή οδός» (Ω).

(4) Τον Χριστό «εδώ ονομάζει Κύριο και Θεό» (Ζ). Είναι λοιπόν ο Χριστός Θεός (b).

1.17 και αὐτὸς προελεύσεται(1) ἐνώπιον αὐτοῦ(2) ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει(3) Ἡλιοῦ, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα(4) καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων(5), ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον(6).

17 Αυτὸς θα προπορευτεῖ στο ἔργο του Κυρίου με το πνεῦμα και τη δύναμη του προφήτη Ηλία. Θα συμφιλιώσει πατέρες με παιδιά, και θα κάνει τους ασεβεῖς να αποκτήσουν τη φρόνηση των δικαίων. Ἐτσι θα ἐτοιμάσει το λαὸ να υποδεχτεῖ τον Κύριο».

(1) «Θα τρέξει μπροστά από αυτόν, κηρύσσοντας μετάνοια και αναγγέλλοντας την παρουσία του» (Ζ).

(2) Μπροστά στο Θεό, που ἔρχεται στο λαὸ του στο πρόσωπο του Μεσσία. Ησ. μ 1-11 και Μαλαχ. γ 1-5 (ρ). Το αὐτοῦ δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται παρά μόνο στο προηγούμενο «ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν». Η εμφάνιση λοιπὸν του Μεσσία είναι εμφάνιση του ἴδιου του Ιεχωβά. Ο Μαλαχίας (γ 1) εἶχε διακηρύξει αὐτὸ με σαφήνεια λέγοντας «Να εγὼ θα στείλω... μπροστά από το πρόσωπό μ ο υ» (g).

(3) «Πνεῦμα μεν ονόμασε το πνευματικὸ χάρισμα, ἐνὼ δύναμη την ἐνέργεια. Λέει λοιπὸν, ὅτι θα ἔχει και το χάρισμα και την ἐνέργεια του Ηλία» (Ζ). «Διότι δεν λέει «με την ψυχὴ του Ηλία»· δεν ἦταν δηλαδή μετεμψύχωση. Αλλά «με το πνεῦμα και τη δύναμη του Ηλία». Διότι υπήρχε στον Ηλία πνεῦμα και δύναμη, δηλαδή πνευματικὸ χάρισμα. ὅπως ακριβῶς και στον καθένα από τους προφήτες. Το πνεῦμα λοιπὸν, το οποίο ἦταν στον Ηλία, ἦλθε στον Ιωάννη... Λέγοντας «με το πνεῦμα»... ἐννοεῖ με το προφητικὸ χάρισμα» (Ω). Το πνεῦμα είναι η πηγὴ, η δύναμη, το ἀποτέλεσμα. Ο Ιωάννης θα εἶναι νέος ἀνακαινιστής, ὁμοιος με τον Ηλία (g). Ὅχι η ἴδια δύναμη των θαυμάτων του Ηλία, διότι «ο Ιωάννης μεν δεν ἔκανε κανένα θαῦμα» (Ιω. ι 41)(δ). Ο ἄγγελος υπαινίσσεται μάλλον την ἀτρόμητη ἐνέργεια για υπεράσπιση του δικαίου, η οποία ἔβαλε τον μεν Ηλία ἀντιμέτωπο της Ιεζάβελ, ἐνὼ τον Ιωάννη ἀντιμέτωπο της Ηρωδιάδας (L). Και ο Ιωάννης μίλησε με θάρρος σε βασιλιάδες και ευθαρσῶς μάλωσε και ἔλεγε αὐτούς (δ). «Ερημίτης ἦταν και ο Ιωάννης και ἀπέριτος (ἀπλός) και ἐλεγκτικός ὅπως ο Ηλίας» (Θφ). Θα εἶναι τέτοιος ὅπως και ο Ηλίας και θα ἔχει δράση τέτοια ὅπως και ο Ηλίας. Θα φορὰ τρίχινο ρούχο και δερμάτινη ζώνη, ὅπως ἐκεῖνος και θα ζει μακριὰ από τον κόσμο. Θα κηρύττει ὅπως ἐκεῖνος την ἀνάγκη της μετάνοιας και της ἀνόρθωσης σε γενιὰ ἐξόχως διεφθαρμένη. Θα εἶναι ὅπως ἐκεῖνος θαρραλέος και ζηλωτής στον ἔλεγχο της ἀμαρτίας και στην μαρτυρία ἐναντίον της και ἀπέναντι στους ἰσχυρότερους της γης. Και θα μισηθεῖ και θα διωχτεῖ για αὐτὸ από τον Ηρώδη και την Ηρωδιάδα, ὅπως και ο Ηλίας από τον Αχαάβ και την Ιεζάβελ. Και θα ἐνισχύεται στο ἔργο του και θα ἐμπνέεται, ὅπως και ο Ηλίας, από το θεῖο πνεῦμα και την θεῖα δύναμη, η οποία θα στέψει το ἔργο του με θαυμαστὴ ἐπιτυχία.

(4) Η κατὰ γράμμα ἐρμηνεία εἶναι η μόνη φυσική (δ) και ἀποδίδει λαμπρὴ ἐννοια και ἴσως στο σύνολο εἶναι και η ἀριστη. Στην ηθική κατὰπτωση του λαοῦ ἀκόμη και η πατρική στοργὴ εἶχε χαλαρώσει. Δες Σοφ. Σειράχ μη 10. Πραγματικὴ ἀνακαίνιση των ηθῶν ἰσχυροποιεῖ τους οἰκογενειακούς δεσμούς. Ὅ,τι ἐξασθενίζει αὐτούς, δεν ἀποτελεῖ ἀληθινὴ ἀνόρθωση και μεταρρύθμιση (ρ). Η ἐννοια της φράσης=θα ἐπαναφέρει την ἀληθινὴ πατρική στοργὴ, την ομόνοια και την εἰρήνη μεταξύ πατέρων και παιδιῶν (δ).

(5) =Και ὅσοι εἶναι ἀνυπάκουοι, για να ἐπιστρέψει αὐτούς στο φρόνημα των δικαίων, για να μεταβάλλει αὐτούς σε δίκαιους (δ). Δεν πρέπει λοιπὸν το «ἀπειθεῖς» να σχετιστεῖ με το «τέκνα», διότι δεν ἐννοεῖται η ἀνυπακοή των παιδιῶν προς τους γονεῖς, ἀλλά των Ιουδαίων προς το Θεὸ (ρ). Εκεῖνους, οι οποίοι εἶχαν το νόμο του Θεοῦ και ἀπιστοῦσαν σε αὐτόν, θα ἐπιστρέψει ἢ θα οδηγήσει σε τέτοια κατάσταση, ὥστε θα ἐνωθούν αὐτοὶ με τον ἀριθμὸ των δικαίων, ἀποκτώντας την υπακοή και την σύνεση των τελευταίων αὐτῶν. Ὅπως λοιπὸν οι δίκαιοι εἶναι ἐτοιμοι, ἔτσι και οι ἀνυπάκουοι θα γίνουν ἐτοιμοι για τον Κύριο (b). Η φρόνηση σημαίνει τον τρόπο σκέψης, της ἐκτίμησης των πραγμάτων (g).

(6) Η ἐτοιμασία για την οποία γίνεται λόγος ἐδῶ, εἶναι η συνέπεια της ἐπιστροφῆς και ο τελικός σκοπὸς του «προελεύσεται» (ρ). Αποτέλεσμα της ἐπιστροφῆς εἶναι το να ἐτοιμαστεῖ για τον Κύριο λαὸς προετοιμασμένος, δηλαδή θρησκευτικὰ και ηθικὰ διαμορφωμένος (δ): «ἐτοιμο να υποδεχτεῖ το κήρυγμα... προετοιμασμένο για υποδοχὴ του Χριστοῦ» (Θφ). Ο λαὸς πρέπει να εἶναι ἐτοιμος, μη τυχόν ο Κύριος βρῖσκοντάς τον ἀνέτοιμο για τον εαυτό του, τὸν χτυπήσει με την μεγαλοσύνη του (b). Ο Πρόδρομος λοιπὸν «προλέγοντας πολλὰ θαυμαστά για τον Κύριο, προετοίμασε την πίστη του λαοῦ προς αὐτόν» (Σχ.). Αλλά και με το κήρυγμά του περὶ μετάνοιας προετοίμασε τις ψυχές για υποδοχὴ του Κυρίου. Ὅταν κάποιος συναισθανθεῖ τις ἀμαρτίες του και συντριβεῖ για αὐτές, τότε εἶναι προδιατεθειμένος να υποδεχτεῖ το Χριστὸ ως πολυτιμότεο σωτήρα.

1.18 Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον(1)· κατὰ τί γνῶσομαι τοῦτο(2); ἐγὼ γὰρ εἰμι(3) πρεσβύτης καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα(4) ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

18 Ο Ζαχαρίας εἶπε στον ἄγγελο: «Πῶς μπορῶ να βεβαιωθῶ γι' αὐτό; Εγὼ εἶμαι πια γέρος καὶ ἡ γυναίκα μου περασμένης ηλικίας».

(1) «Ἐπειδὴ εἶδε τα γηρατειά καὶ τὴν ἀδυναμία τῆς φύσης καὶ ὄχι τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, δὲν δέχτηκε εὐκόλα τῆς ὑπόσχεση τῆς γέννησης» (Ζ).

(2) =με ποιο σημάδι θα γνωρίσω, με ποιο θαῦμα θα γνωρίσω αὐτό, ὅτι δηλαδὴ θα ἀποκτήσω γιο; (δ). Εἶναι ακριβῶς τὸ ἴδιο με τὸ ἐρώτημα ποῦ τέθηκε ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ στον Κύριο (Γεν. ιε 8). Δες καὶ τὶς περιπτώσεις τοῦ Γεδεὼν (Κριτ. στ 36-39) καὶ τοῦ Εζεκία (Δ' Βασ. κ 8), οἱ ὁποῖοι ζήτησαν θαύματα. Ομοίως καὶ τοῦ Μωϋσῆ (Ἐξόδ. δ 2-6) καὶ τοῦ Ἀχαζ (Ἠσ. ζ 11) στους ὁποῖους δόθηκαν σημάδια, χωρὶς να ζητήσουν αὐτά. Το πνεῦμα, με τὸ ὁποῖο τέτοιες αἰτήσεις ἐγίναν, μπορεῖ να ποικίλλει καὶ να εἶναι πολὺ διαφορετικὸ, παρόλο ποῦ ἡ μορφή τῆς αἴτησης μπορεῖ να εἶναι ἡ ἴδια. Το γεγονός ὅμως ὅτι ὁ Ζαχαρίας εἶχε μπροστὰ τοῦ ὅλα αὐτά τα παραδείγματα ποῦ προηγήθηκαν, τα ὁποῖα θα ἔπρεπε να διδάξουν αὐτόν, ἔκανε τὴν ὀλιγοπιστία τοῦ ἀδικαιολόγητη (ρ). Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ ιερότητα τοῦ τόπου, ὅπου τοῦ ἀνακοινωνόταν τὸ μήνυμα αὐτὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἡ οὐράνια ἐμφάνιση, ἡ ὁποία ἔφερνε αὐτό, δὲν ἔπρεπε να τοῦ ἀφήσουν τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία γιὰ τὴν προέλευσή τοῦ (g). Ἡ ἐρώτηση τοῦ Ζαχαρία δὲν ὑπῆρξε μία ταπεινὴ αἴτηση γιὰ βεβαίωση τῆς πίστεως τοῦ, ἀλλὰ ἀντίρρηση προσώπου ποῦ θεωρεῖ τὸ μήνυμα ἀπίστευτο. Σχεδὸν εἶπε ὁ Ζαχαρίας: Εἶναι αὐτὸ ἀδύνατο καὶ πῶς θα πιστέψω αὐτό; Καὶ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν παρά να ἀντιλήφθηκε ὅτι αὐτὸς ποῦ μιλά προς αὐτόν ἦταν ἄγγελος καὶ μόνη ἡ ἐμφάνιση ἀγγέλου, ἡ τόσο ἀσυνήθιστη, ποῦ ἐγίνε μάλιστα στο ναό, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ τόπος ὅπου ὁ Θεὸς ἀποκαλυπτόταν καὶ φανέρωνε τὸ θέλημά τοῦ, καὶ σε ὦρα θυμιάματος καὶ προσευχῆς καὶ λατρείας, ἦταν σημάδι ὑπερεπαρκῆς να πείσει τὸν Ζαχαρία.

(3) Με αὐτὸ ὁ Ζαχαρίας σχεδὸν ὑπονοεῖ, ὅτι ὁ ἄγγελος πρέπει να ἀγνοοῦσε ἢ να εἶχε ξεχάσει, ὅτι αὐτὸς καὶ ἡ γυναίκα τοῦ ἦταν προχωρημένης ηλικίας (ρ).

(4) Θεωροῦσε δύσκολη τὴν ἀπόκτηση παιδιοῦ μετὰ ἀπὸ ἀκαρπη συμβίωση τῶσων χρόνων (δ).

1.19 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ(1)· ἐγὼ εἰμι(2) Γαβριήλ(3) ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ(4), καὶ ἀπεστάλην(5) λαλήσαι πρὸς σὲ καὶ εὐαγγελίσασθαί(6) σοι ταῦτα·

19 Ο ἄγγελος τοῦ ἀποκρίθηκε: «Εγὼ εἶμαι ὁ Γαβριήλ, ποῦ βρίσκομαι δίπλα στο Θεό. Με ἔστειλε να σου μιλήσω καὶ να σου ἀναγγείλω αὐτὴ τὴν εὐχάριστη εἶδηση.

(1) Τα λόγια στο σ. αὐτόν ὑποβοηθοῦν τὸν Ζαχαρία να κατανοήσῃ τὴν βαρύτητα τοῦ σφάλματός τοῦ. Παραγνώρισε καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ποῦ μετέφερε τὸ μήνυμα καὶ τὸ ἐκτακτὸ καὶ ἐξαιρετικὸ τοῦ μηνύματος (g).

(2) Στο λόγο τοῦ Ζαχαρία «Διότι ἐγὼ εἶμαι», ἀντιπᾶσσεται τὸ «ἐγὼ εἶμαι» τοῦ ἀγγέλου=Εἶσαι γέρος καὶ δὲν βρίσκεις πιθανόν τὸ να ἀποκτήσεις παιδί. Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄγγελος τοῦ ὁποῖου ὁ λόγος πρέπει να πιστεύεται (ρ).

(3) =ἄνδρας Θεοῦ (δ) ἢ, ὁ ἄνδρας ὁ ἰσχυρὸς τοῦ Θεοῦ (g) ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ (L,p). Ὁ Γαβριήλ παρουσιάζεται ὡς ἄγγελος τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ (δ)· ὁ ἰσχυρὸς ὑπηρέτης ὁ ἐντεταλμένος να συντελεῖ στὴν πρόοδο τοῦ θεοῦ ἔργου στὴ γῆ. Αὐτὸς ἀνήγγειλε στον Δανιήλ τὴν ἀποκατάσταση τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ αὐτὸς εὐαγγελίστηκε τὴν Μαρία (g). Ὁ Μιχαήλ (=ὁ ὁποῖος εἶναι ὁμοῖος με τὸ Θεό) εἶναι αὐτὸς ποῦ εκπροσωπεῖ τὴν ἀγγελικὴ ἀντίσταση ἐναντίον τοῦ Σατανά. Στὴ Γραφή ὁ Γαβριήλ εἶναι ὁ ἄγγελος τοῦ ἐλέους, ἐνῶ ὁ Μιχαήλ ὁ ἄγγελος τῆς κρίσης (ρ). Ὁ Μιχαήλ εἶναι ὁ ἐξολοθρευτὴς ὁποῖου τολμᾷ να ἐξισωθεῖ καὶ ἀρα καὶ να ἀντιπαχθεῖ στο Θεό (g). Ἄλλων ἀγγέλων ὀνόματα συναντιοῦνται στα δευτεροκανονικά καὶ ἀπόκρυφα, τὸ ὄνομα Ραφαήλ (=τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς θεράπευσε) δες Τωβίτ ιβ 15, τὸ Ουριήλ (=φλόγα Θεοῦ) δες βιβλίον Ἐνώχ κεφ. 9, τὸν ὁποῖο καὶ ἀλλοῦ (βιβλ. Ἐνώχ κεφ. 40) ὀνομάζει καὶ Φανούλ (=ὄψη Θεοῦ)(δ).

(4) Ὑπονοεῖ ὅτι καὶ λειτουργεῖ ὑπηρετώντας τὸ Θεό (ρ). Ἡ ἰδιαίτερη ὅμως σημασία τῆς φράσης εἶναι ὅτι φανερώνει τὴν τάξη καὶ τὸ διακεκριμένο ἀξίωμα τοῦ Γαβριήλ (δ). Οἱ ἄγγελοι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο ἡ αὐλὴ τοῦ μεγάλου βασιλιά. Δες Ἰώβ α 6 (L). Ὁ τίτλος αὐτὸς στὴν Ἀποκάλυψη (η 2) ἀποδίδεται στους ἀγγέλους ποῦ ἔχουν τὶς 7 σάλπιγγες (δ). Καὶ στο Τωβίτ ιβ 15 γίνεται λόγος γιὰ τους 7 ἀγίους ἀγγέλους «οἱ ὁποῖοι ἀνεβάζουν προς τὸ Θεό τὶς προσευχῆς τῶν ἀγίων καὶ πορεύονται μπροστὰ στὴ δόξα τοῦ ἀγίου». Ἀν καὶ τώρα μιλῶ σε σένα ἐδῶ, ἡ θέση μου ὅμως εἶναι δίπλα στο θρόνον τοῦ Θεοῦ. Γνωρίζω καὶ συναισθάνομαι ὅτι τὸ Μάτι τοῦ με παρακολουθεῖ καὶ εἶναι πάνω μου. Δὲν τολμῶ γιὰ αὐτὸ να πω κάτι περισσότερο σε σένα ἀπὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἔχω ἐντολὴ να σου πω.

(5) Το απεστάλην φανερώνει πρόσκαιρη αποστολή που ο Θεός εμπιστεύθηκε στον Γαβριήλ (L). Επιπλέον αυτό υπενθυμίζει στο Ζαχαρία την έκτακτη εύνοια που εκδηλώθηκε προς αυτόν, την οποία αυτός τόσο ψυχρά υποδέχτηκε (ρ).

(6) Το δεύτερο αυτό ρήμα περιέχει τον σκοπό του πρώτου=να σου μιλήσω για να ευαγγελιστώ (δ). Ο άγγελος μιλά με καλοσύνη απαντώντας μάλλον στη σκέψη του Ζαχαρία παρά στο αίτημά του. Αυτοσυστήνεται δηλώνοντας το όνομά του, την λειτουργία του και το έργο για το οποίο στάλθηκε και τον χαρακτήρα της αποστολής του (L).

1.20 καὶ ἰδοὺ(1) ἔση σιωπῶν(2) καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι(3) ἄχρι ἥς ἡμέρας(4) γένηται ταῦτα(5), ἀνθ' ὧν(6) οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἷτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν(7).

20 Επειδὴ ὁμως δεν πίστεψες στα λόγια μου, τα οποία θα πραγματοποιηθοῦν στην ὥρα τους, απ' αὐτή τη στιγμή θα χάσεις τη λαλιά σου. Δε θα μπορεῖς να μιλήσεις ως την ἡμέρα που ὅλα αὐτά θα πραγματοποιηθοῦν».

(1) Με το ἰδοὺ αναγγέλλεται σαν κάποια έκπληξη ἢ τιμωρία που ἐρχεται (g). Το ἰδοὺ εἶναι εβραϊσμός, μολονότι δεν εἶναι σπάνιο και στους κλασσικούς (ρ). Σημάδι παρέχεται σε αὐτόν που ζητά τέτοιο, αν και ὄχι τέτοιο ὅπως θα προτιμούσε (b).

(2) Ο αναλυμένος τύπος του μέλλοντα φανερώνει το διαρκές της σιγῆς μέχρις ορισμένου χρόνου (ρ). «Δεν συγχωράει ο ἄγγελος τον Ζαχαρία που ἔδειξε ἀπιστία, δίκαια· διότι εἶχε ἐκεῖνος για ὑπόδειγμα και ἄλλες στείρες που υπήρξαν πριν ἀπὸ αὐτόν και γέννησαν, ὅπως διδάσκουν οι θεῖες Γραφές» (A). «Ἐπρεπε αὐτός να στραφεῖ στον Αβραάμ και τη Σάρρα, ἔπρεπε να θυμηθεῖ την Ρεβέκκα, ἔπρεπε να θυμηθεῖ τη μητέρα του Σαμψών, ἔπρεπε τον Ελκανά και την Ἄννα και τον Δαβίδ που ψάλλει· αὐτός που ἐγκαθιστά στείρα στο σπῖτι ως μητέρα που ευφραίνεται με παιδιά» (σχ). «Η γλώσσα σου, λέει, υπηρέτησε στην ἀπιστία των λόγων και αὐτή θα δεχθεῖ και την τιμωρία για την ἀπιστία» (X). Πιο κάτω προστίθεται «και ἐμεινε κωφάλαος. Ἐἴταν λογικό λοιπόν που ἔπαθε αὐτά τα δύο, οὔτε να ἀκούει δηλαδή, οὔτε να μιλά. Επειδὴ, ἀπὸ τη μία, παράκουσε, καταδικάζεται σε κώφωση, επειδὴ, ἀπὸ την ἄλλη, ἀντιμίλησε, καταδικάζεται σε σιωπή» (Θφ).

(3) Αὐτό προστίθεται για να δηλώσει ὅτι η σιωπή δεν θα ἦταν πράξη και κατάσταση ἐκούσια (ρ).

(4) «Να καταλάβεις τη φιλανθρωπία του Δεσπότη. Ἀπιστεῖς σε μένα, λέει· τώρα δέξου την τιμωρία, και ὅταν στην πράξη θα δώσω την ἀπόδειξη, τότε θα σταματήσω την ὀργή· ὅταν μάθεις ὅτι δίκαια τιμωρήθηκες, τότε θα σε ἀπαλλάξω ἀπὸ την τιμωρία» (X). Ἐτσι το ἀμαρτωλό αἴτημα του Ζαχαρία ἐκπληρώθηκε με τρόπο, ο οποίος συγχρόνως εἶναι και κατηγορία και εὐλογία. Διότι η ἀπιστία θεραπεύτηκε με την τιμωρία (ρ). Ἐτσι ο Θεός ἐπισκέπτεται με ραβδί τις ἀνομίες του λαοῦ του και με μαστίγιο τις ἀδικίες του, δεν θα πάρει ὁμως το ἐλεός του ἀπὸ αὐτόν και δεν θα ἀθετήσῃ τα λόγια που βγήκαν ἀπὸ τα χεῖλη του (ψαλμ. πη 33).

(5) «Ποια; Η γέννηση δηλαδή και η ὀνοματοδοσία» (Z).

(6) Το μόριο αὐτό βρίσκεται και στα Λουκ. ἰβ 3,ἰθ 44, Πραξ. ἰβ 23, Β' Θεσ. β 10, ὅπως και στους Ο' και σημαίνει κυρίως για ἀντάλλαγμα, για ἀνταπόδοση, ὁπότε και=επειδὴ, διότι. Βρίσκεται η λέξη και στους ἐθνικούς συγγραφείς (δ).

(7) «Στον καιρό της γέννησης και της ὀνοματοδοσίας» (Z) ἢ της ἀνάδειξης του Προδρόμου. Η ἀπιστία του ἀνθρώπου λοιπόν δεν καταργεῖ την ἀξιοπιστία του Θεοῦ. Οι ὑποσχέσεις του Θεοῦ θα ἐκπληρωθοῦν στον καιρό τους.

1.21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν(1) τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ(2) χρονίζειν(3) αὐτόν ἐν τῷ ναῷ.

21 Ο λαός στο μεταξύ περίμενε το Ζαχαρία και ἀπορούσε για την ἀργοπορία του μέσα στο ναό.

(1) Η ἀνάλυση αὐτή του παρατατικού φανερώνει αὐτό που γινόταν ἐξακολουθητικά (δ). Ἐνα χωρίο του Ταλμουδ (Hieros, Joma 43,2) λέει: «Ο μέγας θύτης (ο ἱερέας που τελεῖ τη θυσία) κάνει σύντομη προσευχή στο ἄδυτο... Δεν παρατείνει την προσευχή του ἀπὸ φόβο, μήπως ἀνησυχῆσει το λαό». Πράγματι ο λειτουργός ἦταν δυνατόν να χτυπηθεῖ ἀπὸ το Θεό για κάποιο ἀμάρτημά του. Δες Λευϊτ. ἰστ 13. Η ραββινική αὐτή παρατήρηση ἰσχύει εἰδικά για την εἴσοδο του μεγάλου ἀρχιερέα στα ἅγια των ἁγίων κατὰ την ἡμέρα του ἐξιλασμοῦ. Μπορεῖ ὁμως να εφαρμοστεῖ και στην καθημερινή εἴσοδο των ἱερέων στα ἅγια (g). Πάντως ο Ζαχαρίας ἐδῶ παρέμεινε στο θυσιαστήριο περισσότερο ἀπὸ το συνηθισμένο (ρ).

(2) Ἡ, με την έννοια του «επί τῶ»=διότι καθυστερούσε (δ) ή αφού ο Λουκάς για να δηλώσει τον λόγο του θαυμασμού χρησιμοποιεί τη σύνταξη θαυμάζω επί τῶ (Λουκ. β 33,δ 22,θ 43,κ 26) θα ερμηνεύσουμε το ἐν τῶ χρονίζειν= την ώρα που καθυστερούσε (L).

(3) Χρησιμοποιείται και από τους εθνικούς συγγραφείς και σημαίνει βραδύνω, αργοπορώ (δ).

1.22 ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλήσαι αὐτοῖς(1), καὶ ἐπέγνωσαν(2) ὅτι ὄπτασίαν(3) ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων(4) αὐτοῖς, καὶ διέμενε κωφός.

22 Ὅταν βγήκε δεν μπορούσε να τους μιλήσει, και κατάλαβαν ότι κάποιο ὄραμα είχε δει μέσα στο ναό. Εκείνος τους έκανε νοήματα και παρέμενε άλαλος.

(1) Σύμφωνα με τη Μίσχνα (Tamid VII,2) οι 5 ιερείς, οι οποίοι είχαν ετοιμάσει τη λυχνία και προσφέρει το θυμίαμα έβγαιναν μαζί από τα άγια και έδιναν την ευλογία στο λαό. Πολλοί από τους νεότερους ερμηνευτές νόμισαν ότι ο λαός διαπίστωσε το πάθημα του Ζαχαρία, από το ότι δεν μπορούσε να απαγγείλει τα λόγια της ευλογίας. Αλλά ο Λουκάς παρουσιάζει εδώ τον Ζαχαρία μόνο. Τον είχαν περιμένει και στις ερωτήσεις που του έκαναν για εξήγηση της αργοπορίας του, δεν μπορούσε να απαντήσει. Άλλωστε και η όλη στάση του πρόδιδε την συγκίνησή του (L).

(2) Το σύνθετο επέγνωσαν φανερώνει σαφή αναγνώριση και πλήρη γνώση. Δες Λουκ. ε 22,κδ 16,31 (ρ)

(3) Η λέξη έχει την ίδια έννοια με τις λέξεις ὄραμα και ὄραση. Χρησιμοποιείται από τους αλεξανδρινούς συγγραφείς για υπερφυσικά οράματα, τα οποία κάποιος ή ξύπνιος ή στον ύπνο βλέπει με τα εσωτερικά μάτια, τα οποία ο Θεός ανοίγει (δ).

(4) «Έκανε νεύματα στο λαό που ίσως ρωτούσε την αιτία της σιωπής. Επειδή δεν μπορούσε δηλαδή να μιλήσει, φάνέρωνε αυτήν με νεύματα» (Θφ). ἦν διανεύων= εξακολουθούσε για κάποια ώρα ζητώντας να κάνει γνωστό με νεύματα αυτό που του συνέβη (δ).

1.23 καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι(1) τῆς λειτουργίας(2) αὐτοῦ ἀπήλθεν εἰς τὸν οἶκον(3) αὐτοῦ.

23 Ὅταν τελείωσαν οι μέρες της υπηρεσίας του στο ναό, πήγε στο σπίτι του.

(1) Ὅταν τελείωσε η εβδομάδα, κατά την οποία η εφημερία Αβιά υποχρεωνόταν να λειτουργεί στο ναό (ρ). «Αν και άκουσε από πριν ο Ζαχαρίας, ότι θα του συμβεί ευχάριστο πράγμα, δεν έσπευσε πριν τον κατάλληλο καιρό να δρομολογήσει την προφητεία, αλλά περίμενε να ολοκληρώσει την πνευματική λειτουργία και τότε να υπηρετήσει την προφητεία με τη σαρκική επαφή, διδάσκοντας, ότι πρέπει όλα να τα βάζουμε δεύτερα σε σχέση με την τιμή στο Θεό» (Ω). «Διότι πρέπει ο ιερέας να απέχει εντελώς από τη γυναίκα του στις μέρες της λειτουργίας του» (Ζ).

(2) Η λέξη σήμαινε κατ' αρχήν δημόσια υπηρεσία που αναλαμβάνόταν από ιδιώτη για κοινό συμφέρον. Από μόνη της η λέξη δεν εξέφραζε τίποτα το ιερό. Νωρίς όμως και στους μη Ιουδαίους συγγραφείς χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τις λειτουργίες των θεών. Έτσι συναντιέται στον Αριστοτέλη, τον Διόδωρο και σε παπύρους (L).

(3) Το σπίτι του δεν ήταν στα Ιεροσόλυμα, στο τμήμα της πόλης που ονομαζόταν Ὁφελ, όπου πολλοί ιερείς διέμεναν, αλλά σε άγνωστο χωριό της ορεινής περιφέρειας που βρισκόταν στα νότια της Ιερουσαλήμ. Δες σ. 39. Είναι πιθανόν, ότι πολλοί από τους ιερείς δεν έμεναν στην πόλη, αλλά σε γειτονικά χωριά και κωμοπόλεις (ρ). «Απείχε λοιπόν κάποιο διάστημα η ορεινή περιοχή από την Ιερουσαλήμ. Αλλά ακόμη και αν είχε στα ίδια τα Ιεροσόλυμα το σπίτι του ο ιερέας, δεν επιτρεπόταν σε αυτόν να βγει έξω από την αυλή του ναού κατά τον καιρό της εφημερίας του» (Θφ).

1.24 Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας(1) συνέλαβεν(2) Ἑλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ περιέκρυβεν(3) ἑαυτὴν μῆνας πέντε(4), λέγουσα(5)

24 Μερικές μέρες αργότερα, η γυναίκα του η Ελισάβετ έμεινε έγκυος. Έκρυβε όμως την εγκυμοσύνη της για πέντε μήνες

(1) Δηλαδή τις ημέρες της λειτουργίας του Ζαχαρία, που αναφέρθηκαν στο σ. 23 (b).

(2) Η λέξη συναντιέται 11 φορές στο Λουκά και 5 αλλού. Μόνος αυτός χρησιμοποιεί τη λέξη και για δήλωση της εγκυμοσύνης και μόνο στα δύο πρώτα κεφάλαια του ευαγγελίου του (και στο σ. 31 και 36 και β 21). Η έννοια αυτή είναι κοινή και στους ιατρούς συγγραφείς και στον Αριστοτέλη. Ο Hobart σημειώνει ότι ο αριθμός των λέξεων που χρησιμοποιούνται από τον Λουκά για δήλωση της εγκυμοσύνης είναι σχεδόν ο ίδιος με αυτόν που χρησιμοποιεί ο Ιπποκράτης. Δηλαδή εν γαστρί έχω (κα 23), έγκυος (β 5), στείρα (α 7), άτεκνος (κ 28). Με εξαίρεση τη φράση «εν γαστρί έχω» όλες οι

υπόλοιπες είναι αποκλειστικά στην Κ.Δ. μόνο σε αυτόν (ρ). Οι αρχαίοι αντί για το συλλαμβάνω, στην περίπτωση της γυναίκας, έχουν το ρήμα κύω ή κυέω (δ).

(3) Η πρόθεση «περί» σημαίνει το από παντού· έκρυβε τον εαυτό της από όλους, όχι όμως μένοντας στο σπίτι και αποφεύγοντας την δημοσιότητα, αλλά έκρυβε τον εαυτό της ως έγγυο (δ). Υπάρχει στη συμπεριφορά αυτή της Ελισάβετ ένα μείγμα αξιοθαύμαστο σεβασμού προς τον εαυτό της και σεβασμού για το έργο του Θεού (g). Έκρυβε τον εαυτό της «επειδή ντρεπόταν για την κυοφορία στα γεράματα και σε χρόνο έξω από το συνηθισμένο» (Z), αλλά και χωρίς να λείει λόγια καύχησης για την τιμή που έγινε σε αυτήν από το Θεό.

(4) Μετά τους 5 μήνες η εγκυμοσύνη πλέον γινόταν σε όλους φανερή. Η Ελισάβετ λοιπόν «δεν έλεγε τίποτα, έως ότου σχεδόν όλοι, για να μιλήσουμε έτσι, την εξέταζαν ότι ήταν έγκυος, από αυτά που έβλεπαν, έστω και αν εκείνη έκρυβε το πράγμα» (Ω).

(5) Έλεγε σε αυτούς που συμμετείχαν στη χαρά της (b).

1.25 ὅτι οὕτω μοι πεποιήκεν(1) ο Κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπέϊδεν(2) ἀφελεῖν το ὄνειδος(3) μου ἐν ἀνθρώποις(4).

25 και έλεγε: «Ο Θεός είδε τη στενοχώρια μου και φρόντισε να με απαλλάξει από την ντροπή που ένιωθα μπροστά στους ανθρώπους για την ατεκνία μου».

(1) Το «κάνω» εδώ λέγεται με τη σημασία του ευεργετώ, ευλογώ (δ).

(2) Το αντικείμενο του ἐπέϊδεν δεν είναι ούτε το «εμένα» που εξυπακούεται, ούτε το ὄνειδος μου, αλλά το ἀφελεῖν=Επέβλεψε για να απομακρύνει· έλαβε φροντίδα, προνόησε να απομακρύνει (ρ). Η Ελισάβετ ιδιοποιείται τον θριαμβευτικό λόγο της Ραχήλ στο Γεν. λ 23 («Αφείλεν (αφαίρεσε) ο Θεός μου το ὄνειδος»)(g).

(3) «Διότι στους Εβραίους ήταν ντροπή η ακαρπία του σώματος» (Z), «όπως ακριβώς ήταν έπαινος και ευλογία η πολυτεκνία» (Σχ.). Η στειρότητα θεωρούνταν στην Π.Δ. ντροπή, σαν σημάδι θείας δυσμένειας (Ησ. δ 1, μζ 9, Ωσηέ θ 11, Ψαλμ. ριβ 9)(δ).

(4) «Την ντροπή μου στους ανθρώπους» (Z). Την ντροπή μου μεταξύ των ανθρώπων (δ). Μόλις και μετά βίας συναριθμούσε τον εαυτό της ανάμεσα στο ανθρώπινο γένος λόγω της στείρωσής της (b). Η Ελισάβετ κινείται με ευγνωμοσύνη σε ευχαριστία του Θεού για την απομάκρυνση της στείρωσής της και θεωρούνταν από αυτήν η εγκυμοσύνη της ως ουσιώδες χαρακτηριστικό θείας ευλογίας που δόθηκε σε αυτήν. Ο πνευματικός χαρακτήρας της Κ.Δ. εισήγαγε νέες αντιλήψεις και αποδίδει δευτερεύουσα σημασία σε τέτοιες πρόσκαιρες ευλογίες (ο).

Στίχ. 26-38. Ο ευαγγελισμός της Παρθένου Μαρίας .

1.26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ(1) ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριήλ ὑπὸ(2) τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν(3) τῆς Γαλιλαίας(4) ἢ ὄνομα Ναζαρέτ(5)

26 Τον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης της Ελισάβετ, ο Θεός έστειλε τον άγγελο Γαβριήλ στην πόλη της Γαλιλαίας Ναζαρέτ

Η γέννηση του Βαπτιστή υπήρξε όπως αυτή του Ισαάκ αποτέλεσμα επέμβασης ανώτερης. Παρέμεινε όμως εντός των ορίων της φυσικής τάξης. Η γέννηση του Ιησού έχει χαρακτήρα ενέργειας άμεσα δημιουργικής. Ο Ιησούς είναι ο δεύτερος Αδάμ. Παρ' όλα αυτά η δημιουργική ενέργεια, στην οποία οφείλεται η γέννηση του Ιησού, δεν διασπά τη συνέχεια ανάμεσα στην παλιά και τη νέα ανθρωπότητα. Από τον κόλπο μήτρας ανθρώπινης ανελκύει ο Θεός το σπέρμα, από το οποίο θα προέλθει με την δημιουργική ενέργεια του Πνεύματος η ανθρώπινη φύση του δεύτερου Αδάμ. Χάρης όμως στην οργανική αυτή σύνδεση μπόρεσε ο Ιησούς να εξυψώσει την φυσική ανθρωπότητα, της οποίας έγινε μέλος, στο ύψος της θείας κατάστασης, η οποία αποτελεί τον αληθινό και ύψιστο προορισμό του ανθρώπου.

(1) «Μήνα έκτο εννοεί τον μήνα από τη σύλληψη του Ιωάννη» (Θφ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: από του Θεού. Η πρόθεση «υπό» που εκφράζει την άμεση ποιητική αιτία, είναι προτιμότερη από την πρόθεση «από», η οποία δηλώνει απλώς το μέρος από όπου ήλθε, τον ουρανό (δ).

(3) Η περιγραφή την οποία κάνει ο Λουκάς καθορίζοντας όχι μόνο το όνομα της πόλης, αλλά και αυτό της περιφέρειας, στην οποία ανήκε η πόλη, υπονοεί ίσως ότι ο Λουκάς γράφοντας έχει υπ' όψη του εκείνους, οι οποίοι δεν ήταν σχετικοί με τη γεωγραφία της Παλαιστίνης (ρ).

(4) Το όνομα σημαίνει κύκλος, έκταση γης (δ). Έτσι ονομαζόταν ο κύκλος ή η περιφέρεια της αγίας Γης, η γειτονική με τη Φοινίκη. Το πλήρες όνομα του τμήματος αυτού ήταν Κύκλος των εθνών, λόγω

των πολυάριθμων εθνικών που προέρχονταν από τη Φοινίκη ή την παλαιά Χαναάν, οι οποίοι κατοικούσαν στο τμήμα αυτό (g).

(5) Ο τύπος του ονόματος ποικίλλει μεταξύ των Ναζαρέθ, Ναζαρέτ, Ναζαρά και Ναζαράτ. Ο τύπος Ναζαράθ συναντιέται συχνά στον κώδικα Δ. Η ονομασία Ναζαρά χρησιμοποιείται σύμφωνα με τους παλαιότερους κώδικες μία φορά από τον Ματθαίο (δ 13) και ίσως μία φορά από το Λουκά (δ 16). Η ονομασία Ναζαρέθ βρίσκεται μία φορά στον Ματθαίο (κα 11) και μία φορά στις Πράξεις (ι 38). Παντού έχουμε Ναζαρέτ. Η νεότερη πόλη ονομάζεται Εν-ναζιρά με 5000 κατοίκους, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι Χριστιανοί και λίγοι Μωαμεθανοί (p). Όταν ο βασιλικός οίκος του Δαβίδ είχε τελειώσει ξεπέσει και λησμονηθεί και φαινόταν ο άρχοντας του κόσμου αυτού να κυριαρχεί και στο ίδιο το θυσιαστήριο του Θεού, τότε είχε φτάσει το πλήρωμα του χρόνου. Τότε ήταν καιρός να γεννηθεί το σκεύος της εκλογής, το οποίο θα δεχόταν τη θεία χάρη, η οποία θα αναδείκνυε αυτό κεχαριτωμένη και ευλογημένη ανάμεσα στις γυναίκες και να ανατραφεί όχι σε βασιλικά ανάκτορα αλλά σε αφανή φτώχεια. Σε φτώχεια όχι μόνο σωματική, αλλά «και στο πνεύμα», για να γίνει και δική της η βασιλεία των ουρανών· να πενθεί για την ερήμωση του βασιλικού οίκου της και του λαού της, για να παρηγορηθεί από τον Κύριο· να είναι καθαρή και αγνή στην καρδιά, για να είναι και άξια ώστε να δει το Θεό.

1.27 πρὸς παρθένον(1) μεμνηστευμένην(2) ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαυίδ(3), καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαρίας(4).

27 σε μια παρθένο, που ήταν αρραβωνιασμένη με κάποιον που λεγόταν Ιωσήφ και προερχόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Η παρθένος λεγόταν Μαριάμ.

(1) Του Χριστού η μητέρα υπήρξε παρθένος, διότι δεν έπρεπε να γεννηθεί με τον συνηθισμένο φυσικό τρόπο, αλλά υπερφυσικά. Ήταν αναγκαίο αυτό, για να μην κληρονομήσει και αυτός την μολυσμένη ανθρώπινη φύση, όπως διέφθειρε αυτήν η παράβαση του πρώτου Αδάμ, αλλά ώστε ως νέος Αδάμ να πάρει την υγιή ανθρώπινη φύση, όπως βγήκε αυτή από τα χέρια του Πλάστη και όπως είχε αυτήν και ο πρώτος Αδάμ πριν αμαρτήσει.

(2) Υπάρχει και η γραφή εμνηστευμένην. Στους Ο΄ έχουμε τη γραφή μεμνηστευμένην (Δευτ. κβ 23). Το ενδιαμέσο χρονικό διάστημα μεταξύ αρραβώνα και γάμου ήταν συνήθως ένα έτος, κατά το οποίο η αρραβωνιασμένη ζούσε με τις φίλες της. Η παρουσία της όμως περιερχόταν στο μέλλοντα σύζυγό της και η εκ μέρους της απιστία τιμωρούνταν ως μοιχεία με λιθοβολισμό (Δευτ. κβ 23,24)(p). «Για ποιο λόγο τέλος πάντων, ενώ έκρινε ο Θεός να γεννηθεί ο σωτήρας από παρθένα, δεν διάλεξε παρθένα μη αρραβωνιασμένη; Μήπως λοιπόν ήταν θείο σχέδιο να συλλάβει αυτή έχοντας μνηστήρα, ώστε να μην φαίνεται ότι φέρνει ντροπή στο σώμα της αυτό που συλλήφθηκε;» (Ω). Οικονόμησε ο Θεός να αρραβωνιαστεί η παρθένος από τη μία για αποφυγή κάθε υπόνοιαις αυτών που δεν γνώριζαν την υπερφυσική γέννηση, από την άλλη, για να έχει η Παρθένος τον δίκαιο Ιωσήφ βοηθό και στήριγμα (δ). Μικρότερης σημασίας η επόμενη εκδοχή: «Σωστά σε μία από τις επιστολές κάποιου μάρτυρα έχει γραφτεί- τον Ιγνάτιο εννοώ... που έδωσε μάχη με τα θηρία στο διωγμό στη Ρώμη- ότι «διέφυγε από την προσοχή του άρχοντα αυτού του αιώνα η παρθενία της Μαρίας»» (Ω), έτσι ώστε «να μην στήσει γύρω της παγίδες με την κακή του τέχνη» (Ζ). «Δεν στάλθηκε όμως προς τον Ιωσήφ ο άγγελος, επειδή δεν είχε καμία σχέση ο Ιωσήφ με την γέννηση του Κυρίου». «Ονομάστηκε όμως άνδρας» της Παρθένου «για να υποπτευθεί από κάποιους, ότι από αυτόν έμεινε έγκυος η Μαρία και να μην λιθοβοληθεί επειδή έχασε τάχα από άλλον την παρθενία της» (Ω).

(3) «Το «από τον οίκο του Δαβίδ» θα το εννοήσουμε και για την Παρθένο και για τον Ιωσήφ. Διότι και αυτή και εκείνος κατάγονταν από το γένος του Δαβίδ» (Ζ). Κάποιοι νεότεροι ερμηνευτές αναφέρουν αυτό στον Ιωσήφ και ως ισχυρή ένδειξη για αυτό επικαλούνται την αμέσως ακόλουθη φράση «και το όνομα της παρθένου Μαρίας», ενώ αν λεγόταν το «από τον οίκο Δαβίδ» για την Μαριάμ, θα ακολουθούσε το «και το όνομα αυτής...» ή «της οποίας το όνομα ήταν Μαριάμ» (δ). Παρ' όλα αυτά οι Weiss και Schanz παρατήρησαν δικαιολογημένα, ότι η έκφραση αυτή μπορεί να εξηγηθεί από την επιθυμία του Λουκά να τονίσει την έννοια της παρθενίας. Εξάλλου το πρόσωπο του Ιωσήφ ενδιέφερε τον Λουκά εδώ λιγότερο από το πρόσωπο της Μαρίας, αφού στην αφήγηση αυτή η πατρότητα του Ιωσήφ αποκλείεται απολύτως. Έπειτα εάν εδώ καθόριζε ο Λουκάς ότι ο Ιωσήφ ήταν από τον οίκο Δαβίδ, ποιος ο λόγος παρακάτω να τονίζει και πάλι για τον Ιωσήφ «επειδή ήταν αυτός από τη γενιά και την οικογένεια του Δαβίδ» (β 4); Οι λόγοι λοιπόν αυτοί πείθουν μάλλον ότι το «από τον οίκο Δαβίδ» αναφέρεται σε μόνη την Παρθένο (g). Σύμφωνα με αυτά και ο Ω. «το συντακτικό υπερβατό σχήμα λοιπόν έχει ως εξής. Στάλθηκε ο άγγελος προς παρθένα από τον οίκο Δαβίδ, και το όνομα της παρθένου ήταν Μαριάμ, η οποία ήταν μνηστευμένη με άνδρα, του οποίου το όνομα ήταν

Ιωσήφ». Από την άλλη από τους στίχους 32 και 69 μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Λουκάς θεωρούσε την Μαρία ότι καταγόταν από τον Δαβίδ. Ανεξάρτητα λοιπόν από τον παρόντα στίχο, μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι, όπως ακριβώς ο Ιωάννης καταγόταν από ιερατικό γένος και από πατέρα και από μητέρα, έτσι και ο Ιησούς είχε καταγωγή βασιλική και από την μητέρα του Μαρία και από τον μνηστήρα της Ιωσήφ. Ο τίτλος άλλωστε «υιός Δαβίδ» αποδόθηκε δημόσια στον Ιησού και ουδέποτε αρνήθηκε αυτόν (Ματθ. α 1,θ 27,ιβ 23,ιε 22,κ 30,31, Μάρκ. ι 47,48,Λουκ. ιη 38,39)(ρ).

(4) Στο όνομα Μαριάμ δίνουν διάφορες ετυμολογίες, ότι σημαίνει είτε την ισχυρή είτε την ένδοξη και αυτήν που υμνείται. Αυτές είναι οι δύο πιο πιθανές από τις ετυμολογίες που προτάθηκαν (δ).

1.28 και εισελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὴν εἶπεν(1), Χαίρε(2), κεχαριτωμένη(3), ὁ Κύριος μετὰ σοῦ(4)· ευλογημένη(5) συ εν γυναιξίν(6)

28 Παρουσιάστηκε, λοιπόν, σ' αυτήν ο ἄγγελος και της εἶπε: «Χαίρε εσύ, η προικισμένη με τη χάρη του Θεού! Ο Κύριος είναι μαζί σου. Ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο απ' όλες τις γυναίκες».

(1) «Εἶπε σε αυτήν έναν χαιρετισμό ασυνήθιστο, τον οποίο δεν βρήκα σε καμία γραφή. Το «χαίρε κεχαριτωμένη» δεν βρίσκεται πουθενά· αλλά ούτε σε άνδρα έχει ειπωθεί αυτό κάπου, αλλά για αυτήν φυλαγόταν αυτός ο χαιρετισμός» (Ω).

(2) «Επειδή δηλαδή εἶπε ο Θεός στην Εύα, με λύπες θα γεννάς παιδιά, καταργείται η λύπη της Εύας με αυτήν την χαρά» (Ω). «Με το «χαίρε» καταργεί τον δεσμό της λύπης. Να χαίρεσαι· ήλθε αυτός που καταργεί τη λύπη» (Σγ).

(3) «Την ονόμασε κεχαριτωμένη διότι αξιώθηκε υπερφυσικής χάριτος» (Ζ). «Να χαίρεσαι κεχαριτωμένη· επειδή μέχρι τώρα ήσουν καταραμένη» (Σγ). Κεχαριτωμένη όχι ως μητέρα της χάρης, αλλά ως κόρη της χάρης (b). Το ρήμα χαριτώω δεν συναντιέται στους κλασσικούς, αλλά μόνο στους Αλεξανδρινούς και μία ακόμη φορά στην Κ.Δ. (Εφ. α 6) και σημαίνει γεμίζω κάποιον με χάρη. Εδώ σημαίνει αυτήν που πήρε από το Θεό πολλές και μεγάλες χάρες και κατεξοχήν την μέγιστη χάρη να καταξιωθεί να γίνει μητέρα Θεού (δ).

(4) Λιγότερη πιθανή ερμηνεία: Μακάρι ο Κύριος να είναι μαζί σου (b). Πιο σωστά. «Αντί να πει: ο Θεός είναι μέσα σε σένα» (Ζ). «Πρέπει να ξέρουμε ότι με το που έγινε ο ευαγγελισμός, αμέσως συνέλαβε η παρθένος με τρόπο παράδοξο» (Ω)· ή μάλλον ο ἄγγελος γνωρίζει την εύνοια και ευαρέστηση του Θεού προς την Μαρία από το μήνυμα, το οποίο μεταφέρει σε αυτήν (g). Επειδή λοιπόν ο Κύριος είναι μαζί της, για αυτό η παρθένος είναι κεχαριτωμένη. Το «ο Κύριος μετὰ σοῦ» εξηγεί το κεχαριτωμένη (ρ). Αξιοσημείωτη ερμηνεία και η: «Επειδή μαζί με την Εύα ήταν το φίδι με λύπη, να χαίρεσαι επειδή μαζί με σένα είναι ο Θεός» (Σγ).

(5) Η όλη φράση ευλογημένη συ εν γυναιξί, μολονότι μαρτυρείται από τους περισσότερους μεγαλογράμματους κώδικες, και επίσης και από τους Τερτυλλιανό, Ευσέβιο κλπ., επειδή αποσιωπάται από τους κώδικες σιναϊτικό και βατικανό, θεωρήθηκε ως κείμενο που παρεμβλήθηκε από το στίχο 42. «Επειδή ήταν καταραμένη η Εύα, αυτή ακούει το «ευλογημένη»» (Θφ)=πήρες από το Θεό ευλογία και χάρη.

(6) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης για να εκφραστεί ο υπερθετικός= η κατεξοχήν ευλογημένη, η υπερευλογημένη (δ).

1.29 ἡ δὲ ἰδούσα(1) διαταράχθη(2) ἐπὶ τῷ λόγῳ(3) αὐτοῦ καὶ διελογίζετο(4) ποταπὸς(5) εἶη(6) ὁ ἄσπασμος(7) οὗτος.

29 Εκείνη μόλις τον εἶδε ταραχτήκε με τα λόγια του και προσπαθούσε να εξηγήσει τι σήμαινε ο χαιρετισμός αυτός.

(1) «Ταραχτήκε επειδή εἶδε την ασυνήθιστη όψη του αγγέλου» (Ω). Η ταραχή της προκλήθηκε από αυτήν την ίδια την εμφάνιση (b). Ο σιναϊτικός, ο βατικανός και κάποιοι άλλοι κώδικες (χειρόγραφα) αποσιωπούν το ἰδούσα.

(2) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Το σύνθετο διαταράσσομαι φανερώνει ταραχή βαθύτερη από αυτήν του Ζαχαρία (L).

(3) «Φοβήθηκε μήπως είναι με δόλο» (Ζ) ο λόγος. «Ήταν θαυμαστή η παρθένος και δείχνει την αρετή της ο Λουκάς λέγοντας ότι, όταν άκουσε τον χαιρετισμό, δεν ένιωσε αμέσως ευχαρίστηση, ούτε δέχτηκε αυτό που ειπώθηκε, αλλά ταραχτήκε και ζητούσε να μάθει τι σήμαινε ο χαιρετισμός» (Χ). Εάν ήταν κάποια υπερήφανη και ματαιόδοξη γυναίκα, θα κολακευόταν από τον χαιρετισμό και σκιρτώντας θα είχε έτοιμη την απάντηση που θα πρόδιδε τα φουσκωμένα με αλαζονεία συναισθήματά της. Αντί για αυτά όμως ταραχτήκε διότι έχει τη συνείδηση, ότι δεν είχε κάποια εξαιρετική αξία, για την οποία

τόσο έκτακτες υποσχέσεις να δίνονται σε αυτήν. Οι ταπεινοί τaráσσονται, όταν ακούνε τους άλλους να τους επαινούν. Όσοι λοιπόν επιζητούν τους επαίνους ή και σκιρτούν, όταν ακούνε αυτούς, δεν έχουν στηριχτεί αρκετά στην ταπείνωση και κινδυνεύουν να βλαφτούν σοβαρά από αυτούς.

(4) Σκεφτόταν, συλλογιζόταν (δ). Η σκέψη αυτή αποδεικνύει, ότι η Παρθένος δεν υπέστη σύγχυση των διανοητικών της δυνάμεων. Τaráχτηκε αλλά δεν τρόμαξε (L).

(5) Μεταγενέστερος τύπος του ποδαπός=από ποιο μέρος, (και έπειτα) και ποιος=ποια έννοια μπορεί να έχει ο χαιρετισμός αυτός; (δ). «Τι από τα δύο είναι, θεϊκός ή δαιμονικός;» (Z). «Μήπως άραγε είναι κάποιος απρεπής σαν από άνδρα προς μία κοπέλα, ή είναι θεϊός· επειδή υπάρχει μαζί με τον χαιρετισμό και η αναφορά του Θεού, δηλαδή το «ο Κύριος είναι μαζί σου»» (Θφ).

(6) Η ευκτική πτώση σε ερώτηση απορρηματική είναι συνηθισμένη και στους κλασσικούς (δ).

(7) «Ασπασμό λέει τον τρόπο που την ονόμασε» (Z)· τον χαιρετισμό, με τον οποίο μπαίνοντας της απευθύνθηκε (δ).

1.30 και εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μὴ φοβοῦ(1), Μαριάμ, εὗρες γὰρ(2) χάριν(3) παρὰ τῷ θεῷ· 30 Ὁ ἄγγελος τῆς εἶπε: «Μὴ φοβάσαι, Μαριάμ, ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε τὴ χάρη του·

(1) «Επειδή τaráχτηκε, την γυρίζει από την ταραχή και την επαναφέρει λέγοντας· Μη φοβάσαι Μαριάμ» (Ω). «Πρώτα ηρεμεί την καρδιά της από την ταραχή, έτσι ώστε αφού έλθει σε αταραξία, να δεχτεί το θείο μήνυμα. Διότι ήταν ενδεχόμενο λόγω της ταραχής της, να μην ακούσει με ακρίβεια αυτά που θα συμβούν» (Θφ). Εάν συνεχιζόταν η ταραχή της Παρθένου θα μετατρεπόταν σε φόβο (g).

(2) Αιτιολογεί το Μη φοβάσαι. «Διότι βρήκες χάρη μπροστά στο Θεό. Για αυτό μη φοβάσαι» (Ω).

(3) «Ευνοϊκή διάθεση, οικειότητα» (Z). «Το «κεχαριτωμένη» που είπε παραπάνω, σαν ακριβώς να το ερμηνεύει, λέει· διότι βρήκες χάρη μπροστά στο Θεό· διότι αυτό σημαίνει το να είσαι κεχαριτωμένη, το να βρεις δηλαδή χάρη μπροστά στο Θεό, δηλαδή το να αρέσεις στο Θεό» (Θφ). Έτυχε εξαιρετικής εύνοιας από το Θεό (δ). Η φράση είναι εβραϊκή. «Ο Νῶε βρήκε χάρη απέναντι στον Κύριο το Θεό» (Γεν. στ 8. Δες και Γεν. ιη 3,λθ 4)(ρ). Ο Θεός σε ευνοεί και βρήκες χάρη μπροστά του. Μη φοβάσαι, έστω και αν ο κόσμος ολόκληρος εξεγείρεται εναντίον σου. Αν ο Θεός είναι μαζί μας, ποιος είναι εναντίον μας;

1.31 και ἰδοὺ(1) συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν(2), καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν(3). 31 θα μείνεις ἐγκυος, θα γεννήσεις γιο και θα τον ονομάσεις Ἰησοῦ.

(1) Το άμεσο αποτέλεσμα της χάρης του Θεού θα είναι αυτό, ότι θα συλλάβεις κλπ. (δ). «Το ότι μεν βρήκες χάρη ήταν συνηθισμένο. Διότι και άλλες πριν από αυτήν βρήκαν χάρη. Το να πει όμως «θα συλλάβεις» δεν ήταν πλέον συνηθισμένο, αλλά ξεχωριστό ως υπόσχεση, ασυνήθιστο πράγμα για παρθένα» (Ω). «Να, θα συλλάβεις· αυτό είναι το εξάισιο, το οποίο καμία άλλη δεν καταξιώθηκε» (Θφ). Στις λέξεις που ακολουθούν μετά το «ιδού» περιέχεται μία περίληψη του ευαγγελίου, η οποία επαναλαμβάνεται και στους σ. 50,51,68,69 και κεφ. β 10,11 (b).

(2) Τα λόγια αυτά βρίσκονται στο Γεν. ιστ 11 για τον Ισμαήλ και Ησ. ζ 14 για τον Εμμανουήλ. Δες και Γεν. ιζ 19 για τον Ισαάκ και Ματθ. α 21 για τον Ιησού (ρ). Είναι πιθανό, ότι ο Λουκάς, που τόνισε την παρθενία της Μαρίας (σ. 27), να είχε υπ' όψη τώρα το χωρίο του Ησαΐου (L). «Είπε όμως «στην κοιλιά», για να δείξει ότι ο Κύριος πήρε την ουσία της ανθρώπινης φύσης από την ίδια την μήτρα της Παρθένου» (Θφ), «και πήρε τη σάρκα από τη δική μας ουσία» (Σχ.).

(3) Το όνομα Ιησούς εμφανίζεται με τους διάφορους τύπους Oshea, Χοσιέα, Γεχοσιούα, Γοσιούα, Γεσιούα και Ιησούς. Η έννοιά του είναι «Ο Ιεχωβά είναι βοήθεια» ή «Θεός, ο Σωτήρας» (ρ). «Δίκαια ονομάστηκε Ιησούς, αυτός που ήλθε για τη σωτηρία του γένους μας· διότι το όνομα αυτό αν μεταφραστεί στην ελληνική γλώσσα, σημαίνει Θεού σωτηρία. Το Ιησούς λοιπόν, ερμηνεύεται, Σωτήρας» (Θφ).

1.32 οὗτος ἔσται μέγας(1) καὶ υἱὸς ὑψίστου(2) κληθήσεται(3), καὶ δώσει(4) αὐτῷ Κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ(5) τοῦ πατρὸς αὐτοῦ(6),

32 Αυτὸς θα γίνῃ μέγας και θα ονομαστῆί Υἱὸς του Υψίστου. Σ' αὐτὸν θα δώσει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς τὸ θρόνο του Δαβὶδ, του προπάτορά του.

(1) «Αυτό ειπώθηκε και για τον Ιωάννη. Αλλά όταν ήλθε ο αληθινά μεγάλος, εκείνος ήταν μικρός. Διότι εκείνος ήταν το λυχνάρι που καίγεται και φωτίζει. Είναι λοιπόν αληθινά μεγάλος, όχι όπως ο Ιωάννης ήταν μεγάλος, αλλά ως δεσπότης και κύριος και δημιουργός του παντός. Το μέγεθός του όμως δεν φανερωνόταν τότε τόσο πολύ, όσο τώρα φαίνεται. Διότι δες το μέγεθος της δύναμής του,

διότι σε όλη τη γη βγήκε ο ήχος της διδασκαλίας του και στα πέρατα της οικουμένης τα λόγια του» (Ω).

(2) Το ύψιστος σημαίνει τον Ιεχωβά, επειδή είναι πάνω από όλα τα όντα και ιδιαίτερα τις ειδωλολατρικές θεότητες (g).

(3) «Οι λέξεις «θα γίνει» και «θα ονομαστεί» αρμόζουν στην παρουσία του στη γη με τη σάρκα» (Ω). «Έπρεπε δηλαδή μάλλον να πει, ότι είναι [και όχι απλώς ονομάζεται] Υιός Υψίστου αφού γεννήθηκε από τον Πατέρα πριν τους αιώνες. Αλλά θα πούμε, ότι, όπως ακριβώς, ενώ είναι από τη φύση του αληθινός Θεός ο Υιός, έλαβε σαν να ήταν δώρο λόγω της ανθρώπινης φύσης του το όνομα το ανώτερο από κάθε όνομα, δηλαδή το να ονομάζεται Θεός· και όπως ακριβώς, ενώ είναι Κύριος όλης της κτίσης, ως δημιουργός και πλάστης, παίρνει από δωρεά πατρική κληρονομία τα έθνη λόγω της ανθρώπινης φύσης του· διότι λέει (στον Ψαλμό), «ζήτησε από εμένα και θα σου δώσω ως κληρονομιά σου έθνη»· κατά τον ίδιο τρόπο, ενώ είναι [και όχι απλώς ονομάζεται] από τη φύση του και αληθινά Υιός και έλαμψε από την ουσία του Πατέρα πριν από όλους τους αιώνες, ονομάζεται κιόλας (από εμάς) Υιός Υψίστου λόγω της ανθρώπινης φύσης του» (Σχ.). «Ονομάζεται βεβαίως υιός υψίστου ο άνθρωπος που φαίνεται. Επειδή δηλαδή ήταν μία υπόσταση, όντως ήταν Υιός υψίστου ο άνθρωπος, ο υιός της παρθένου. Διότι ήταν μεν και προαιωνίως Υιός Υψίστου ο Λόγος, αλλά δεν ονομαζόταν, ούτε γνωριζόταν. Όταν όμως σαρκώθηκε και φανερώθηκε με σάρκα, τότε βεβαίως και ονομάστηκε υιός υψίστου, αυτός που φαινόταν και έκανε τα θαύματα» (Θφ). «Ήταν μεν υιός υψίστου· ονομάστηκε όμως έτσι και ύστερα από αυτούς που πίστεψαν σε αυτόν» (Ζ). Θα ονομαστεί ή θα αναγνωριστεί ως υιός υψίστου (δ).

(4) «Και το «θα δώσει σε αυτόν ο Κύριος» αρμόζει στην ανθρώπινη παρουσία (φύση) του Χριστού. Διότι έστω και αν λέγεται ότι «παίρνει», λόγω της ανθρώπινης φύσης του, τον θρόνο του Δαβίδ, αλλά είναι ο ίδιος και βασιλιάς αιώνιος με τρόπο που αρμόζει σε Θεό» (Ω).

(5) Και αυτό είναι χαρακτηριστικό του Μεσσία, διότι σύμφωνα με τον Ψαλμό ρλα 11,12 ο Κύριος ορκίστηκε στο Δαβίδ, ότι η γενιά του θα βασιλεύσει αιωνίως και ο Μεσσίας έγινε βασιλιάς και αρχιερέας στο διηνεκές. Δες Ψαλμ. ρθ (δ). «Ακούγοντας βεβαίως θρόνο του Δαβίδ, να μη νομίζεις ότι πρόκειται για αισθητή βασιλεία, αλλά για θεία, κατά την οποία βασίλευσε πάνω σε όλα τα έθνη με το θείο κήρυγμα» (Θφ). «Θρόνο... ο οποίος δεν έχει τίποτα το θνητό και πρόσκαιρο, αλλά ο οποίος λάμπει σε όλη την οικουμένη σαν φως και φωτίζει ψυχές νοερές με την ένθεη διδασκαλία» (Σχ).

(6) Η φράση αυτή υπονοεί την καταγωγή του Ιησού από τον Δαβίδ διαμέσου της Παρθένου (g).

1.33 και βασιλεύσει επί τὸν οἶκον Ἰακώβ(1) εἰς τοὺς αἰῶνας(2), καὶ τῆς βασιλείας(3) αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος(4).

33 Θα βασιλέψει για πάντα στους απογόνους του Ιακώβ και η βασιλεία του δε θα έχει τέλος».

(1) «Ο λαός του Θεού άλλοτε μεν ονομάζεται Ισραήλ και άλλοτε Ιακώβ. Διότι ο ίδιος ήταν και Ισραήλ και Ιακώβ. Και ως προς τη φύση μεν ήταν Ιακώβ ο παλιός λαός, διότι καταγόταν από τον Ιακώβ ως προς τη συγγένεια του αίματος· από την άποψη όμως της υιοθεσίας, Ιακώβ είναι ο νέος λαός όσον αφορά τη συγγένεια της αρετής· διότι μπήκε ο νέος στη θέση του παλαιού. Επομένως σε αυτόν τον λαό θα βασιλεύσει αιώνια» (Ζ). «Οίκο λοιπόν του Ιακώβ να μην νομίσουμε μόνο το έθνος των Ιουδαίων, αλλά και όλους όσους μέσω της κλήσης του Σωτήρα μας από όλα τα έθνη εισήλθαν στην υιοθεσία των αγίων» (Σχ.), «τους εθνικούς που μπολιάστηκαν στην οικογένεια του Ιακώβ» (σχ.).

(2) «Δηλαδή θα βασιλεύσει πάνω σε αυτόν τον οίκο που πάντα τον αναγνωρίζει από τα έργα και από τα λόγια και θεληματικά έχει υποταχτεί σε αυτόν» (Ζ).

(3) «Ο Χριστός ήταν βασιλιάς και ως άνθρωπος· διότι είχε έργα που ανήκουν σε βασιλιά, το να νομοθετεί στους υπηκόους του, το να ρυθμίζει, το να φροντίζει, το να πεθαίνει για χάρη τους, τα οποία κατεξοχήν χαρακτηρίζουν τον αληθινό βασιλιά» (Ζ), και εξακολουθεί να βασιλεύει στην εκκλησία του, της οποίας είναι η κεφαλή. «Σε κανέναν όμως δεν ανήκει το να βασιλεύει με μία βασιλεία που δεν έχει τέλος, παρά μόνο στον δημιουργό και δεσπότη των όλων Θεό» (Σχ.).

(4) Αυτό δεν αντιφάσκει στο Α΄ Κορ. ιε 24-28 («... όταν θα παραδώσει την βασιλεία στο Θεό και πατέρα...»). Διότι η βασιλεία του Ιησού απορροφουμένη στη βασιλεία του Πατέρα δεν εκμηδενίζεται, αλλά τελειοποιείται (g). Και μετά από αυτό δεν θα παύσει ποτέ ο Χριστός να είναι βασιλιάς του λαού του, διότι πάντοτε θα λατρεύεται ως το Αρνίο του Θεού, το οποίο σφάχτηκε για απολύτρωση του λαού του (ο).

1.34 εἶπεν δὲ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον· πῶς ἔσται τοῦτο(1), ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω(2);

34 Η Μαριάμ τότε ρώτησε τον άγγελο: «Πώς θα μου συμβεί αυτό, αφού εγώ δεν έχω συζυγικές σχέσεις με κανέναν άντρα;»

(1) Υπάρχει και η γραφή: Πώς έσται τούτο. «Πώς θα γίνει αυτό, δηλαδή το να συλλάβω στην κοιλιά μου και να γεννήσω γιο;» (Ζ). «Δεν είπε από απιστία η Παρθένο το «πώς θα γίνει αυτό σε μένα;». Αλλά το είπε σαν σοφή και συνετή, ζητώντας να μάθει τον τρόπο του πράγματος. Διότι δεν έγινε κάτι τέτοιο πιο πριν, ούτε θα γίνει στο μέλλον» (Θφ). Η Μαρία δεν εκφράζει αμφιβολία όπως ο Ζαχαρίας. Συναισθανόμενη την αγνότητά της, ζητά απλώς πώς θα γίνει δυνατή μία τέτοια γέννηση. Το ερώτημά της είναι η λογική και νόμιμη έκφραση έκπληξης που προέρχεται από συνείδηση αμόλυντη (g). Ο λόγος δεν είναι κάποιος που αμφιβάλει, αλλά που θαυμάζει (Grotius). «Ο μεν λόγος σου είναι αξιόπιστος, ο τρόπος όμως αδιέξοδος· δεν γνωρίζει η φύση αυτά που λες» (σχ.).

(2) Δες Γεν. ιθ 8, Κριτ ια 39, Αριθμ. λα 17 (ρ). Η έκφραση λέγεται πιο κομψά αντί για το ζω σε γαμική σχέση, έρχομαι σε σαρκική σχέση με άνδρα (δ). Οι λέξεις αποτελούν ομολογία παρθένας που έχει συνείδηση της αγνότητάς της. Και αποσπάται αυτή από τα χείλη της από την παράδοξη διαβεβαίωση, ότι πρόκειται να αποκτήσει γιο πριν ακόμη παντρευτεί (ρ). Τα λόγια της παρθένου αποτελούν ξεχειλίσμα παιδικού πνεύματος, που ζητά αποσαφηνίσεις για ζήτημα τόσο ξεκάθαρα σκοτεινό και μυστηριώδες. Έρευνα με πίστη, διαπνεόμενη από παιδικό πνεύμα, είναι ακατηγόρητη και σε όλα άψογη (ο)

1.35 και άποκριθεις ό άγγελος(1) εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα(2) ἅγιον(3) ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ(4), καὶ δύναμις ὑψίστου(5) ἐπισκιάσει(6) σοι· διό καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον(7) κληθήσεται(8), υἱὸς θεοῦ.

35 Ο άγγελος της απάντησε: «Το Άγιο Πνεύμα θα έρθει επάνω σου και θα σε καλύψει η δύναμη του Θεού· γι' αυτό και το άγιο παιδί που θα γεννήσεις θα ονομαστεί Υἱὸς Θεού.

(1) «Ο άγγελος δεν την κατηγορεί όπως τον Ζαχαρία, αλλά μάλλον εξηγεί τον τρόπο. Διότι ο μεν Ζαχαρίας εύλογα καταδικάζεται» (Θφ). «Διότι είχε παραδείγματα πολλά τεκνογονίας στα γηρατειά, την Σάρρα, την Ρεβέκκα, την Ραχήλ, την Άννα· ενώ η Παρθένο ούτε ένα. Διότι καμία παρθένα μέχρι αυτήν την ίδια, δεν συνέλαβε και γέννησε χωρίς άνδρα» (Ζ).

(2) Ἡ, το Άγιο Πνεύμα στην Π.Δ. εισάγεται στη σκηνή όταν ο Θεός μεταδίδει ενέργεια ειδική ή δίνει ζωή (Ψαλμ. ργ 30 κλπ)· είναι λοιπόν θεία ενέργεια (L). Και η απουσία του άρθρου εδώ φανερώνει, ότι πρόκειται για το Άγιο Πνεύμα μάλλον ως πνοή δημιουργική παρά ως πρόσωπο θείο. Και η έννοια λοιπόν είναι: Άγια δύναμη δημιουργική. Δες το πνεύμα του Θεού (=την θεία πνοή) που περιφερόταν πάνω στο χάος (Γεν. α 3) και τη θεία πνοή ή το θείο φύσημα που έδωσε ζωή στο ανθρώπινο σώμα (g). Ανάμεσα στο «και Πνεύμα Θεού έπνεε πάνω από το νερό» (Γεν. α 2) και στο «Πνεύμα Άγιο θα έλθει σε σένα» υπάρχει καταπληκτική ομοιότητα, που καθιστά αναπόφευκτο το συμπέρασμα, ότι το πρώτο είναι προτύπωση του άλλου, ακριβώς όπως και η φυσική δημιουργία του ανθρώπου μπορεί να θεωρηθεί ως τύπος της νέας κτίσης εν Χριστώ Ιησού (ο). Ἡ, σημαίνει, όπως και πιο πάνω στο σ. 15 το τρίτο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, το οποίο υπερφυσικά και παντοδύναμα ενήργησε την σύλληψη στην Παρθένο (δ). Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή. «Μη ζητάς την ακολουθία της φύσης όταν αυτό που γίνεται είναι πάνω από τη φύση. Μην ξετάζεις γάμο και πόνους γέννας όταν ο τρόπος της γέννησης είναι ανώτερος από γάμο» (Χ). Ο σχηματισμός κάθε εμβρύου στη μήτρα και η είσοδος της πνοής ζωής σε αυτό είναι μυστήριο της φύσης. «Δεν υπάρχει αυτός που να γνωρίζει ποια είναι η οδός του πνεύματος», ούτε πώς διαμορφώνονται τα «οστά στην κοιλιά της εγκύου» (Εκκλ. ια 5). Πολύ περισσότερο ο σχηματισμός του παιδιού Ιησού στην κοιλιά της Παρθένου, αποτελεί μυστήριο. Χωρίς αντιλογία «είναι μέγα το μυστήριο της ευσέβειας, ο Θεός φανερώθηκε με σάρκα» (Α΄ Τιμ. γ 16).

(3) «Πνεύμα Άγιο, που καθαρίζει ακόμη περισσότερο και αγιάζει» και «ενεργεί μυστικά και την χωρίς άνδρα σύλληψη και την υπερφυσική γέννηση» (Ζ). Και οι δύο λέξεις και το Πνεύμα και το Άγιο έχουν και μία ειδική έννοια. Είναι Πνεύμα και όχι σάρκα· είναι Άγιο και όχι αμαρτωλό αυτό που θα παράγει στην αγνή παρθένο το αποτέλεσμα αυτό (ρ). Το Πνεύμα κατά τρόπο που υπονοείται αντιτίθεται στην ιδέα της σάρκας και το επίθετο άγιος στην έννοια της αμαρτωλής σάρκας (Ρωμ. η 3) που σημαίνει τον κληρονομικό μολυσμό από το προπατορικό αμάρτημα (g).

(4) Για το έπελεύσεται ἐπὶ σέ δες Πράξ. α 8. Αν εξαιρέσουμε το Εφес. β 7 και Ιακ. ε 1 το ρήμα είναι αποκλειστικά στον Λουκά (ρ). Σημαίνει κατά γράμμα το να έλθω σε κάποιον, να κάτσω πάνω του. Εδώ λοιπόν σημαίνει μεταφορικά την υπερφυσική ενέργεια για να γίνει έργο η χωρίς άνδρα σύλληψη (δ). «Και πώς μεν θα έλθει, δεν θα δεις αυτό που έρχεται, θα ενεργήσει όμως δημιουργικά έστω και αν δεν φαίνεται» (Σχ.).

(5) «Δύναμη Θεού θα σε σκεπάσει, δυναμώνοντάς σε στο να υπηρετήσεις αυτού του είδους το πράγμα» (Ζ). Το δύναμη αναφέρεται στην αποτελεσματικότητα και δραστικότητα της θείας επέμβασης (g). Η επέλευση του Αγίου Πνεύματος στη Μαρία την έκανε ικανή να δεχτεί την επισκίαση της δύναμης του Υψίστου (b). Δύναμη δημιουργική του Υψίστου, δηλαδή του Θεού Πατέρα. Όλη δηλαδή η αγία Τριάδα, δηλαδή η δύναμη του Υψίστου Πατέρα, η συνεργασία του Υιού που σαρκωνόταν και η ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, έκανε με τη θεία της παντοδυναμία παρούσα τη θαυμαστή σύλληψη (δ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Ο Γαβριήλ φανερώνοντας την ερμηνεία των τριών υποστάσεων, είναι σαν να έλεγε τα εξής. Είναι δηλαδή Ύψιστος ο Πατέρας, Δύναμη του Υψίστου είναι ο Υιός· διότι για το ότι ο Πατέρας είναι Ύψιστος, λέει: «Εσύ είσαι ο μόνος Ύψιστος σε όλη τη γη». Όλη, λέει, η Τριάδα είναι παρούσα σε σένα, Παρθένε, εργαζόμενη την επιστροφή της κτίσης, αυτή η Τριάδα που είπε παλιά: Ας δημιουργήσουμε άνθρωπο κατά την δική μας εικόνα και με σκοπό την ομοίωση με μας. Διότι δεν επρόκειτο να είναι παρούσα στον πρώτο Αδάμ, από τη μία, τον αχάριστο και να μην ενωθεί, από την άλλη, με τρόπο λαμπρό με τον δεύτερο (το Χριστό). Έπειτα αναφέρει ο άγγελος το άγιο Πνεύμα· να το Πνεύμα το Άγιο. Έπειτα λέει, δύναμη· να πάλι ο Υιός· διότι λέει (ο Παύλος) ότι ο Χριστός είναι Θεού δύναμη και Θεού σοφία. Έπειτα λέει, Ύψιστος· να πάλι, ο Πατέρας διακηρύσσεται με αυτόν το λόγο» (σχ.).

(6) «Τι σημαίνει θα σε επισκιάσει; Θα σε περιβάλλει και θα σε ντύσει και θα σε περιχαρακώσει και θα σε κυκλώσει» (Σχ.). Το ρήμα=κάνω σκιά και με αυτήν σκεπάζω ένα αντικείμενο. Χρησιμοποιείται στην Π.Δ. για το σύννεφο που επισκίαζε τη σκηνή του μαρτυρίου, με το οποίο σκεπαζόταν ή κάτω από το οποίο κρυβόταν η θεία δύναμη (Εξ. μ 34, Αρ. θ 15, Γ΄ Βασ. η 10). Χρησιμοποιείται το ρήμα και στη φωτεινή νεφέλη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρα. Η δύναμη λοιπόν του Υψίστου παριστάνεται εδώ σαν να καλύπτει τον εαυτό της με νεφέλη. Αυτό βεβαίως για να δείχτει καθαρά το αφανές και μυστηριώδες της θείας ενέργειας για τη σύλληψη του Υιού του Θεού (δ). Και πιο πετυχημένη ερμηνεία: Η νεφέλη της δόξας σήμαινε τη θεία παρουσία και δύναμη, και κάτω από αυτήν την επίδραση η Μαρία έγινε μητέρα (p). Η επισκίαση αυτή σημαίνει την ηπιότατη και γλυκύτατη επενέργεια της θείας δύναμης, και για αυτό η φωτιά της θεότητας που αφανίζει τα πάντα δεν κατέκαψε τη Μαρία, αλλά έκανε αυτήν γόνιμη (b). Όπως η σκιά ενός σύννεφου πέφτει και περιβάλλει από παντού την κορυφή κάποιου λόφου ή βουνού, έτσι η θεία δύναμη θα εκτεινόταν και θα αναπαυόταν στην Μαρία για να παραχθεί το σκοπούμενο αποτέλεσμα. Η εικόνα αυτή δεν υπονοεί κάτι γήινο ή υλικό, αλλά απλώς υπαινίσσεται την ενέργεια της θείας δύναμης στη σύλληψη του Χριστού. Γεννήθηκε όχι με το συνηθισμένο τρόπο, αλλά με άμεση και θαυμάσια επέμβαση του Θεού, με ειδική ενέργεια και επιρροή του αγίου Πνεύματος. Αυτό και μόνο αποκαλύφθηκε σε μας για την υπερφυσική και μυστηριώδη αυτή επενέργεια. Και σε αυτό πρέπει να αναπαυόμαστε, θεωρώντας κάθε περαιτέρω έρευνα από περιέργεια όχι μόνο μάταιη και ανωφελή, αλλά και αλαζονική και επικίνδυνη (o). «Όπως ακριβώς ένας τεχνίτης που βρήκε πάρα πολύ χρήσιμη ύλη, φτιάχνει πάρα πολύ καλό σκεύος, έτσι και ο Χριστός βρίσκοντας στην Παρθένο άγιο και το σώμα και την ψυχή, καταστόλισε για τον εαυτό του έμψυχο ναό, πλάθοντας μέσα στην παρθένο τον άνθρωπο με τον τρόπο που θέλησε αυτός, και, αφού ντύθηκε αυτόν... βγήκε στον κόσμο...» (X).

(7) «για αυτό και το άγιο βρέφος, που θα γεννηθεί από σένα» (Ζ). «Κάποιοι αφού διαβάσουν το γεννώμενον, βάζουν κόμμα λέγοντας ότι επειδή ήλθε πνεύμα άγιο και επισκίασε η δύναμη του Υψίστου, αυτό που θα γεννηθεί θα είναι άγιο... Έπειτα τα υπόλοιπα τα διαβάζουν ως απόλυτη πρόταση» (Ζ). Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή θα μεταφράσουμε: Για αυτό και το άγιο, το οποίο πρόκειται να γεννηθεί, θα ονομαστεί υιός Θεού (g). Σύμφωνα με τη δεύτερη: Για αυτό και αυτό το οποίο πρόκειται να γεννηθεί, θα είναι άγιο, θα ονομαστεί Υιός Θεού (L) ή θα ονομαστεί άγιο, υιός Θεού (p). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές. Αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: «Πώς το σώμα του Κυρίου, το πανάγιο και πανίερο όντως, που ευαγγελίστηκε μεν από τον αρχάγγελο Γαβριήλ, πλάστηκε δε από το Άγιο Πνεύμα και έγινε ένδυμα του Λόγου, δεν είναι προσκυνητό;» (Α). Υπάρχει και η γραφή: διό και το γεννώμενον εκ σου= «Και ο Γαβριήλ με ασφαλή λόγια ευαγγελιζόταν σε αυτήν λέγοντας όχι απλώς «αυτό που γεννιέται μέσα σου», για να μη νομιστεί ότι εισέρχεται από έξω σε αυτήν το σώμα, αλλά «από σένα», ώστε να πιστευτεί ότι αυτό που γεννιέται, είναι κατά τρόπο φυσικό από αυτήν την ίδια» (Α). Ως προς τον ενεστώτα γεννώμενον παρουσιάζεται το γεγονός ως παρόν επειδή είναι βέβαιη και θετική η θεία ενέργεια που τάχιστα επίκειται (δ) =αυτό που είναι στην οδό της γέννησης (g). Αξιοσημείωτη και η: «Οι μεν λένε, ότι με το που ο Κύριος επισκίασε τη μήτρα της Παρθένου, αμέσως ήταν τέλειο το βρέφος· άλλοι όμως δεν παραδέχονται αυτό. Διότι άκουσε τι λέει· Για αυτό και το άγιο που γεννιέται, δηλαδή αυτό που σταδιακά αυξάνεται στη μήτρα σου και δεν υπήρξε αμέσως τέλειο» (Θφ).

(8) «Θα ονομαστεί από τους πιστούς, λόγω των θεϊκών έργων της θεότητας που είναι ενωμένη με αυτόν» (Ζ). «Θα ονομαστεί βεβαίως άγιο, όχι με την έννοια ότι θα έχει ένοικο τον Υιό του Θεού και θα αγιαστεί μετέχοντας στην αγιότητα αυτού, αλλά με την έννοια ότι είναι από τη φύση του άγιο, επειδή αυτός ο ίδιος είναι Υιός του Θεού και είναι ένα πρόσωπο» (Α). Ο Κύριος του ουρανού και της γης συνένωσε τη φύση μας με την δική του. Πήρε την ανθρώπινη φύση στη θεία. Μας σύνδεσε με τον εαυτό του χωρίς σύγχυση σε ένα αδιαίρετο πρόσωπο. Δεν συμμετείχε μόνο στη φτώχεια και αδυναμία μας, αλλά και στη φύση και την ουσία μας. Πήρε από εμάς ανθρώπινη φύση για να μεταδώσει σε μας από τον πλούτο της θείας του φύσης. Όπως λοιπόν αιωνίως υπήρξε και θα υπάρχει ο Υιός του Θεού, έτσι από τη στιγμή αυτή, θα παραμένει αιώνια και ατελεύτητα ο Υιός του ανθρώπου. Η ευλογημένη αυτή ένωση δεν επιδέχεται διάλυση. Η αθανασία μας στην μακαριότητα του ουρανού εξαρτάται από αυτήν. Δεν θα ήταν δυνατόν να έχουμε ζωή αιώνια παρά μόνο εάν ο Θεός γινόταν και παρέμενε ατελεύτητα και ο αιώνιος άνθρωπος.

1.36 και ιδού(1) Ἐλισάβετ ἡ συγγενής(2) σου(3) καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα(4) υἱὸν(5) ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ(6) στείρα·

36 Μάθε ἀκόμη ὅτι ἡ συγγενής σου Ἐλισάβετ συνέλαβε γιο στα γηρατειά της· ἔτσι, αὐτὴ που τὴν ἀποκαλοῦσαν στείρα, τῶρα βρίσκεται στὸν ἕκτο μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης.

(1) Στη Μαρία, επειδή πίστεψε, δόθηκε σημάδι, χωρίς αυτή να ζητήσει αυτό, πιο θετικό, παρά στον Ζαχαρία ο οποίος δεν πίστεψε (b). Και «για να βεβαιωθεί αυτή, αναφέρει ως παράδειγμα την Ελισάβετ, διδάσκοντας ότι αυτός που έδωσε καρπὸ στην άκαρπη κοιλία της στείρας, αυτός θα κάνει και σε σένα, αυτό που μέσω εμού σου είπε» (Ζ). «Δεν της θύμισε την Σάρρα, ούτε την Ρεβέκκα ούτε την Ραχήλ. Για ποιο λόγο και γιατί; Διότι και αυτές ήταν στείρες και περασμένης ηλικίας και ήταν μεγάλο και σε αυτές το θαύμα. Αλλά επειδή όλες αυτές οι διηγήσεις ήταν παλιές, την πηγαίνει στο πρόσφατο, για να της διεγείρει το νου» (Χ).

(2) Υπάρχει και η γραφή (των παλαιότερων χειρογράφων) συγγενίς, που είναι λεκτικός τύπος της μεταγενέστερης γραφής συγγενής (g).

(3) «Θα μπορούσε να απορήσει κάποιος πώς ήταν συγγενής της Παρθένου η Ελισάβετ αφού βεβαίως η Παρθένος ήταν από τη φυλή του Ιούδα, ενώ η Ελισάβετ από τις κόρες [=γενιά] του Ααρών» (Θφ). «Ἐγιναν διάφορες επιγαμβρίες (γάμοι μεταξύ συγγενών) των δύο αυτών φυλών. Διότι ο Ααρών πρώτα και ο Ιωδαέ ύστερα, που ήταν και οι δύο αρχιερείς, έπαιρναν γυναίκες από την βασιλική φυλή, και μετά από αυτούς άλλοι. Επομένως λοιπόν από αυτού του είδους τους δεσμούς ήταν συγγενείς μεταξύ τους και αυτές» (Ζ). Οι ιερείς μπορούσαν να παντρευτούν γυναίκες από άλλη φυλή (g). Για αυτό η μητέρα της Ελισάβετ, που παντρεύτηκε ιερέα, καταγόταν από τη φυλή του Ιούδα (δ). Και η συγγένεια της Μαρίας με την Ελισάβετ μπορούσε να προέρχεται από το γάμο κάποιου απογόνου του Ααρών με γυναίκα από τη φυλή Ιούδα, από την οποία γυναίκα καταγόταν η Ελισάβετ, που είχε πατέρα από την οικογένεια του Ααρών (L).

(4) Γραφή των παλαιότερων χειρογράφων συνείληφε. Το συνειληφυῖα μαζί με το «εστί» που εξυπακούεται, είναι περισσότερο εβραϊκό παρά το συνείληφε (g) και σημαίνει το σύγχρονο και διαρκές του αποτελέσματος=συνέλαβε και έχει ακόμη στην κοιλία της (δ).

(5) Της Ελισάβετ η εγκυμοσύνη ήταν άγνωστη στους πολλούς. Αλλά εδώ βρίσκουμε και το χρόνο και το φύλο του απογόνου να γνωστοποιούνται στη Μαρία με θεία ανακοίνωση, για στήριξη της πίστης της Μαρίας (b).

(6) Σημαίνει μάλλον=αυτήν που συνήθως ονόμαζαν στείρα (p). Υποδηλώνει όλες τις ταπεινώσεις, τις οποίες λόγω της στειρότητάς της είχε υποστεί η Ελισάβετ (g). «Για ποιο λόγο έλεγε: Στα γηρατειά της; Για ποιο λόγο πρόσθεσε, Την οποία ονομάζουν στείρα; Με όλα αυτά δηλαδή, την εισάγει στο να πιστέψει τον ευαγγελισμό. Για αυτό ανέφερε και την ηλικία και την αναπηρία της φύσης» (Χ).

1.37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ(1) παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα(2).

37 Για τὸ Θεὸ τίποτα δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο».

(1) Δεν λέγεται η λέξη όπως στους κλασσικούς συγγραφείς, με την έννοια του: είναι αδύνατον ή ανίσχυρο, αλλά όπως στους ελληνιστές με την έννοια: δεν θα είναι αδύνατον (g) δηλαδή όλα είναι δυνατά στο Θεό (δ) με την έννοια την οποία εκφράζει και το Ιώβ μβ 2 «ξέρω ότι όλα τα μπορείς και τίποτα δεν σου είναι αδύνατον». Λέγεται για πράγμα κατεξοχήν δύσκολο ή αδύνατο στους ανθρώπους, αλλά όχι και στο Θεό (p).

(2) Ἡ «με την έννοια του: καθετί που λέει, καθετί που υπόσχεται, ή οτιδήποτε λέει κάποιος» (Ζ). Ἡ, πιο σωστά, το ῥῆμα έχει την έννοια του πράγματος (g.L). Οι Ὅ φαίνεται, ότι θεώρησαν ότι

μπορούσαν να δώσουν τέτοια έννοια στη λέξη «ρήμα» (L), διότι στο Θεό λόγος και έργο, κουβέντα και πράγμα συμπίπτουν (δ). Συνεπώς και κανείς λόγος του Θεού δεν πρέπει να φαίνεται απίστευτος σε μας, εφόσον κανένα πράγμα στο Θεό δεν είναι αδύνατον.

1.38 εἶπεν δὲ Μαριάμ(1), Ἰδοῦ(2) ἡ δούλη κυρίου(3)· γένοιτό μοι(4) κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπηλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος(5).

38 Η Μαριάμ τότε εἶπε: «Εἶμαι μια δούλη του Κυρίου· ἀς γίνῃ το θέλημά του σ' ἐμένα ὅπως μου το εἶπες». Κι ἔφυγε ἀπὸ αὐτὴν ὁ ἄγγελος.

(1) «Ἐπειδὴ ἦταν ἄνθρωπος με ευγνωμοσύνη ἡ Μαρία, εἶπε πρὸς τὸν ἄγγελο· Να, ἡ δούλη Κυρίου» (Ω). Ρόλος τέτοιος, σαν αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχε προοριστεῖ ἡ Μαρία, δὲν ἐπιβάλλεται. Ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τῆς παρθένου ἔπρεπε νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴ θεῖα προσφορά. Παρέχει ἡ Μαρία αὐτὴν με τρόπο ἐξαιρετικὰ ἀπλό καὶ υπέροχο (g).

(2) Δὲν ἐκφράζει ἐδῶ ἐκπληξη. Προσφέρει ολόκληρη τὴν ὑπαρξή της, ὅπως ὁ Ἀβραάμ ἄλλοτε ἀπαντᾷ στὸ Θεὸ κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς μέγιστης θυσίας, τὴν ὁποία πρόσφερε «Να ἐγώ» (Γεν. κβ 1).

(3) «Να, λέει, εἶμαι δούλη τοῦ Κυρίου. Σαν νὰ ἔλεγε· εἶμαι πίνακας ποὺ γράφεται· ὅ,τι θέλει αὐτὸς ποὺ γράφει, ἀς γράψῃ. Ἀς κάνει ὅ,τι θέλει ὁ Κύριος τοῦ παντός» (Ω). Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη γυναικείων ἡρωισμῶν. Ὁ ἡρωισμὸς τῆς Μαρίας τοὺς ξεπερνᾷ ὅλους. Προσφέρει στὸ Θεὸ θυσία ὅ,τι πιο ἀγαπητὸ ἔχει μίᾳ ἀγνῇ παρθένα· προτιμότερο καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ· τὴν τιμὴ της (g). Ἐάν λάβουμε ὑπ' ὄψη, ὅτι ἡ Μαρία μέσα στὴ σεμνότητά της ἀπέφυγε νὰ ἀνακοινώσει καὶ στὸν μνηστήρα της τὰ τοῦ ευαγγελισμοῦ καὶ τῆς υπερφυσικῆς σύλληψης καὶ ὅτι καὶ γιὰ τὴ σιγὴ της αὐτὴ τόσο παρεξηγήθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, ὥστε διανοήθηκε αὐτὸς νὰ τὴν διώξῃ κρυφά, κατανοοῦμε τὸ μέγεθος τοῦ ἡρωισμοῦ. Δὲν προβάλλει τὸν κίνδυνο τῆς διάλυσης τοῦ ἀρραβῶνα της καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ της, ἀλλὰ ἀφήνει τὴν ἐκβασὴ στὸ Θεὸ καὶ υποτάσσεται ἐξ' ὀλοκλήρου στὸ θέλημά του.

(4) «Ἐπομένως, ὄχι μόνο πίστεψε ἡ Μαρία, ἀλλὰ καὶ εὐχήθηκε νὰ γίνῃ σὲ αὐτὴν, ὅπως εἶπε ὁ ἄγγελος» (Ζ). «Ἄρα καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε πρὶν, «Πῶς θὰ γίνῃ αὐτὸ σὲ μένα;», δὲν ἦταν ἀπὸ ἀπιστία, ἀλλὰ ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ μάθει τὸν τρόπο. Διότι ἀν ἀπιστοῦσε, δὲν θὰ ἔλεγε, Να ἡ δούλη Κυρίου, νὰ γίνῃ ὅπως το εἶπες» (Θφ). Τὸ «γένειτό» ἐκφράζει τὴν υποταγὴ (L). «Ἡ Παρθένος Μαρία δείχνει ὑπακοή... Ἡ Εὐὰ ὅμως ἦταν ἀνυπάκουη... καὶ ἐγίνε στὸν εαυτὸ της καὶ σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος αἰτία θανάτου· ἐτσι καὶ ἡ Μαρία... με τὸ νὰ ὑπακούσῃ, ἐγίνε αἰτία σωτηρίας στὸν εαυτὸ της καὶ σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος» (Εἰρηναῖος III,22,4). Ἡ Σάρρα γέλασε γιὰ τὸ παράδοξο τοῦ χαιρετισμοῦ, ὁ ὁποῖος προανήγγειλε σὲ αὐτὴν, ὅτι μετὰ ἀπὸ ἓνα χρόνον θὰ εἶχε ἀποκτήσῃ γιο. Ἀλλὰ ἡ Μαρία ἔχοντας τέλεια πίστη, ταπεινὴ καὶ ὑπακοή, καμία ἐκπληξη δὲν αἰσθάνεται, οὔτε ἐκδηλώνει κάποιο δισταγμὸ, ἔχοντας πεποίθησῃ στὴ δύναμη καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ἀπάντησῃ τὴν ὁποία δίνει προέρχεται ἀπὸ πνεῦμα βαθιάς καὶ ταπεινῆς ὑπακοῆς. Ἡ Μαρία καλεῖται ἤδη στὴ μέγιστη πρόσκληση ἀπὸ ὅσες ποτὲ ἀπευθύνθηκαν σὲ θνητὸ πλάσμα. Χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ ἢ καὶ νὰ τὸ ονειρευτεῖ ποτέ, καλεῖται νὰ παραδώσῃ τὸν εαυτὸ της γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ὄργανο τῆς ὑψίστης καὶ καταπληκτικῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ζητιέται τῶρα ἀπὸ αὐτὴν ἐλεύθερα καὶ με ἐπίγνωσῃ νὰ ταυτίσῃ τὸ θέλημά της με τὸ θεῖο θέλημα καὶ νὰ βάλῃ τὸν εαυτὸ της στὴν υπηρεσία τῶν σχεδίων τοῦ Θεοῦ, ὅπως βάζουν τοὺς εαυτοὺς τοὺς σὲ ἀκαταπόνητη ἐνέργεια οἱ ἄνθρωποι γιὰ πραγμάτωση σχεδίων τὰ ὁποῖα ἔχουν αἰχμαλωτίσῃ ἐξ' ὀλοκλήρου τὶς καρδιές τους. Καὶ ἡ Παρθένος ἀπαντᾷ «νὰ ἡ δούλη Κυρίου». Πρόσκληση ἀπευθύνει ὁ Θεὸς καὶ στὸν καθένα μας, ἀν ὄχι τόσο σπουδαία ὅπως αὐτὴ τῆς Μαρίας, πάντως ὅμως τὸ ἴδιο θεῖα καὶ ποὺ ὁδηγεῖ στὸν οὐρανὸ. Ἀπαντάμε ἀραγε καὶ ἐμεῖς με τὴν ἴδια πρόθυμη καὶ ταπεινὴ ὑπακοή, με τὴν ὁποία καὶ ἡ Μαρία;

(5) «Ἢδη συνέλαβε ἀμέσως με τὸν λόγο του» (Ζ). Τὶ ἀξιοπρέπεια, τὶ ἀγνότητα, τὶ ἀπλότητα, τὶ λεπτότητα στὸν ὅλο αὐτὸ διάλογο! Οὔτε μίᾳ λέξει περιττῇ, οὔτε μίᾳ λέξει πολὺ μικρῇ καὶ ποὺ νὰ περισσεύει. Μίᾳ τέτοια ἀφήγησῃ δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἀπορρεῦσῃ παρά ἀπὸ τὴν ἅγια σφαῖρα, στὴν ὁποία ἔλαβε χώρα τὸ γεγονός (g).

Στίχ. 39-45. Ἡ Θεοτόκος ἐπισκέπτεται τὴν Ελισάβετ.

1.39 Ἄναστᾶσα(1) δὲ Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις(2) ἐπορεύθη(3) εἰς τὴν ὄρεινὴν(4) μετὰ σπουδῆς(5) εἰς πόλιν Ἰουδα(6),

39 Ἀμέσως ὕστερα, ἡ Μαριάμ σηκώθηκε καὶ πήγε γρήγορα σὲ μίᾳ πόλῃ τῆς ορεινῆς Ἰουδαίας·

(1) Πολὺ ἀγαπημένη λέξη τοῦ Λουκά ποὺ χρησιμοποιεῖ αὐτὴν 60 φορές ἐνῶ στὴν υπόλοιπη Κ.Δ. χρησιμοποιεῖται 22. Περίπου 100 φορές συναντιέται στους Ο' (ρ). Ἡ μετοχὴ αὐτὴ μπαίνει καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ ῥήματα ποὺ φανερώνουν κίνησῃ καὶ πρόοδο, ὅπως ἐδῶ, γιὰ νὰ δηλωθεῖ ὁ ἐρχομὸς με ὀρμὴ καὶ βιασύνη (δ).

(2) Τις ημέρες μετά τον ευαγγελισμό.

(3) Στην τελευταία ανακοίνωση του αγγέλου προς την Μαρία, ενυπήρχε έμμεση πρόσκλησή του, να μεταβεί η Μαρία στην Ελισάβετ (g). «Η παρθένος αφού άκουσε από τον άγγελο, ότι συνέλαβε η Ελισάβετ, έτρεξε προς εκείνη, έχοντας χαρά, από τη μία, για το καλό της συγγενούς της, και επειδή ήταν πάρα πολύ συνετή, από την άλλη, θέλοντας να πληροφορηθεί τελείως... όχι από απιστία, αλλά επειδή επιθυμούσε να μάθει ακριβέστερα το πράγμα» (Θφ). Αρκετά σοβαρή και η επόμενη: «Πήγε εκεί, παρακινούμενη από θείο πνεύμα, έτσι ώστε, αφού σκιρτήσει, από τη μία, το βρέφος στην κοιλιά της Ελισάβετ και προφητεύσει, από την άλλη, και η Ελισάβετ, να βεβαιωθεί περισσότερο (η Παναγία)» (Ζ). Η Μαρία μετά τον ευαγγελισμό της δεν θα ανακοίνωσε τα σχετικά με αυτόν, σε καμία από τις γειτόνισσες ή φίλες της στη Ναζαρέτ. Αναμφίβολα όμως θα επιθυμούσε να συνομιλήσει για το σπουδαίο αυτό μήνυμα, που ανακοινώθηκε σε αυτήν από τον άγγελο, το οποίο θα είχε απασχολήσει τη σκέψη της για πολύ. Κανένα όμως άλλο πρόσωπο στον κόσμο δεν εύρισκε κατάλληλο για να συνομιλήσει μαζί του ελεύθερα για αυτό που της συνέβη, από τη συγγενή της Ελισάβετ, η οποία βρισκόταν σε παρόμοιες συνθήκες με αυτήν. Για αυτό σπεύδει προς αυτήν. Συμπεραίνουμε λοιπόν από εδώ ότι είναι ευεργετικό και ενισχυτικό για εκείνους, στις ψυχές των οποίων η χάρη άρχισε κάποιο αγαθό έργο, να συμβουλευονται άλλους, οι οποίοι βρίσκονται υπό παρόμοιες συνθήκες και να γίνονται κοινωνοί της πείρας τους.

(4) Ορεινή ή σύμφωνα με άλλη γραφή ορινή σημαίνει το ορεινό τμήμα της Ιουδαίας σε διάκριση από το πεδινό. Δες σ. 65, Γεν. ιδ 10, Αριθ. ιγ 30, Ιησ. Ν. θ 1, ι 40 (ρ). Σημαίνει τα οροπέδια που βρίσκονταν δυτικά της Νεκράς θάλασσας (g).

(5) =Με σπουδή, γρήγορα, βάζοντας κάθε άλλο σε δεύτερη μοίρα (δ). Για να μη δείξει αμέλεια ως προς το σημάδι, το οποίο ο Θεός είχε δώσει για αύξηση της πίστης της (Grotius). «Με βιασύνη πορευόταν, οδηγούμενη από το άγιο Πνεύμα που ήλθε πάνω της και από τη δύναμη του Υψίστου η οποία την επισκίασε» (Ω).

(6) Χωρίς άρθρο=σε κάποια πόλη της περιοχής, στην οποία κατοικούσε η φυλή του Ιούδα. Παραλείπει το όνομα της πόλης είτε θεωρώντας περιττό να αναφέρει αυτό είτε και ως ελάχιστα γνωστό και στον ίδιο το Λουκά (δ) και σε αυτόν στον οποίο γράφει (L).

1.40 και εἰσῆλθεν(1) εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου(2) καὶ ἠσπάσατο(3) τὴν Ἑλισάβετ.

40 μπήκε στο σπίτι του Ζαχαρία και χαιρέτησε την Ελισάβετ.

(1) «Μπήκε στο σπίτι του Ζαχαρία, θέλοντας γρήγορα να μάθει τα σχετικά με την Ελισάβετ και να πιστοποιήσει με βεβαιότητα τον ευαγγελισμό που έγινε σε αυτήν» (Ω).

(2) «Επειδή ήταν σε όλα της ευγενική η παρθένος, όχι μόνο πήγε στην Ελισάβετ, χωρίς να υπερηφανευτεί από τα λόγια του αγγέλου, αλλά και προλαβαίνει στο χαιρετισμό την Ελισάβετ, αποδίδοντας τον σεβασμό σε αυτήν επειδή ήταν πιο μεγάλη και είχε τη θέση μητέρας. Διότι όχι η Ελισάβετ πρώτη, αλλά η Μαρία ασπάστηκε την Ελισάβετ» (Ω).

(3) «Της απηύθυνε χαιρετισμό, όπως ήταν συνήθεια» (Ζ). «Να γνωρίζουμε ότι την χαιρέτισε όχι με φίλημα, αλλά με φωνή· είναι φανερό ότι είπε τον συνηθισμένο στους φίλους χαιρετισμό, ευχόμενη την ειρήνη στη συγγενή της, όπως συνηθίζαν οι Εβραίοι ανέκαθεν, ή απηύθυνε κάποιο πιο χαριτωμένο λόγο, όπως ήταν συνήθεια να λένε οι γνωστοί φίλοι όταν βλέπονται» (Ω). Υπήρχαν πολλές μορφές χαιρετισμού μεταξύ των αρχαίων Εβραίων. «Ευλογημένοι είστε για τον Κύριο»· «Η ευλογία του Κυρίου να είναι σε σας», «Ο Κύριος να είναι μαζί σας», «Ειρήνη σε σένα», «μακάρι να σε ευλογήσει ο Κύριος» κλπ. (Ρουθ β 4, Κριτ. ιθ 20, Ψαλμ. ρκη 8 κλπ.) (ο).

1.41 καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἑλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, ἐσκίρτησε(1) τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος ἁγίου(2) ἡ Ἑλισάβετ(3),

41 Μόλις εκείνη άκουσε το χαιρετισμό της Μαρίας, το βρέφος που ήταν στα σπλάχνα της σκίρτησε. Η Ελισάβετ τότε πλημμύρισε με το Άγιο Πνεύμα

(1) Η λέξη στους κλασσικούς συγγραφείς σημαίνει πηδῶ ή χορεύω· εδώ όμως όπως και στους Ο΄(Γεν. κε 22) λέγεται για το κούνημα των βρεφών στην κοιλιά της μητέρας τους (δ). «Ταυτόχρονα με τον λόγο του χαιρετισμού της Μαρίας, ... άκουσε ο Πρόδρομος παρακινούμενος από την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος τον χαιρετισμό της Μαρίας και σκίρτησε με αγαλλίαση το βρέφος στην κοιλιά και κατά κάποιο τρόπο άρχισε από τότε ο Ιησούς να τον κάνει προφήτη» (Ω). Ο Ιωάννης λοιπόν «επειδή πήρε ένα εξαιρετικό χάρισμα σε σχέση με τους υπόλοιπους ανθρώπους, σκιρτά στην κοιλιά της μητέρας, για αυτό και είναι ο μεγαλύτερος από τους προφήτες. Διότι οι μεν άλλοι, προφήτευσαν μετά τη γέννησή τους, αυτός όμως, ενώ ήταν ακόμη στην κοιλιά της μητέρας, αξιώθηκε του χαρίσματος»

(Θφ). Το σκίρτημα των βρεφών στις εγκυμονούσες είναι συνηθισμένο φαινόμενο κατά και μετά τον πέμπτο μήνα της εγκυμοσύνης. Εδώ όμως έγινε κατά τη στιγμή του χαιρετισμού της Θεοτόκου, με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, το οποίο γέμισε και την Ελισάβετ και αποκάλυψε σε αυτήν τη σημασία αυτού του σκιρτήματος (δ).

(2) «Επομένως με τον χαιρετισμό λόγω του γιου της γέμισε από άγιο Πνεύμα η Ελισάβετ. Διότι δεν γέμισε η μητέρα πρώτα από άγιο Πνεύμα, αλλά αφού προηγουμένως γέμισε ο Ιωάννης, σε δεύτερο χρόνο (γέμισε) η μητέρα, διότι είχε μέσα της αυτόν που γέμισε από Άγιο Πνεύμα... Πρώτα λοιπόν το βρέφος γέμιζε με Πνεύμα και σκιρτούσε και έτσι μετέδιδε στην μητέρα και φώναζε προφητικά λόγια η Ελισάβετ, λόγω του βρέφους που κυοφορούσε» (Ω). «Διότι αν δεν σκιρτούσε το βρέφος, δεν θα προφήτευε αυτή» (Θφ).

(3) Στο Γεν. κε 22 γίνεται λόγος για τέτοιο σκίρτημα στην κοιλιά της Ρεβέκκας. Αλλά ενώ αυτή δεν μπορούσε να συμπεράνει τι σήμαιναν τα σκιρτήματα εκείνα, η Ελισάβετ φωτίστηκε από το άγιο Πνεύμα και εξήγησε το σκίρτημα αυτό ως ένα είδος αγαλλίασης. Εκπληρώνεται στο σκίρτημα αυτό ο λόγος του αγγέλου στο σ. 15. Το βρέφος σκίρτησε από κάποιον ένστικτο που του έβαλε το Άγιο Πνεύμα, μολονότι το λογικό του δεν είχε ακόμη αφυπνιστεί (L).

1.42 και ανεφώνησε(1) φωνή μεγάλη(2) και είπεν(3), Εύλογημένη(4) σύ εν γυναιξί(5), και εύλογημένος(6) ο καρπός τής κοιλίας σου(7).

42 και φώναξε με δυνατή φωνή: «Ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο από όλες τις γυναίκες! Ευλογημένο και το παιδί που έχεις στα σπλάχνα σου!

(1) Η λέξη λέγεται μία φορά, εδώ μόνο. Η πρόθεση «ανά» που φανερώνει αύξηση, μπήκε παράλληλα με το «φωνή μεγάλη», το οποίο έχει λεχθεί για μεγαλύτερη έμφαση (δ).

(2) Υπάρχουν και οι διαφορετικές γραφές: ανεφώνησε κραυγή μεγάλη, και ανεβόησε φωνή μεγάλη. Πρόκειται για κραυγή χαράς και αγαλλίασης ανάμικτης με θαυμασμό.

(3) Σύμφωνα με τον ρ τα λόγια της Ελισάβετ φαίνονται να έχουν σε κάποιο βαθμό τα χαρακτηριστικά της εβραϊκής ποίησης, αν και όχι τόσο πλήρως όσο το «Μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριο...», το «Ευλογητός Κύριος ο Θεός του Ισραήλ...» και το «Νυν απολύεις». Αποτελούνται από 2 στροφές με 4 στίχους η κάθε μία. Από την άλλη ο H. Grimme, ο οποίος μετέφρασε τα λόγια αυτά στο εβραϊκό δεν βρίσκει παρά 3 δίστιχα (42-43,44,45) με 5 τόνους σε κάθε στίχο. Μολονότι η μετάφραση αυτή είναι πολύ επιτυχής, παραμένει αναπόδεικτο, ότι τα λόγια της Ελισάβετ λέχθηκαν στα εβραϊκά και όχι στα αραμαϊκά (L).

(4) Πρέπει να μεταφράσουμε όχι με το «να είσαι» ή «μακάρι να είσαι ευλογημένη», αλλά «είσαι ευλογημένη». Πρόκειται για διαπίστωση του γεγονότος και όχι ευχή (g).

(5) Ανάμεσα στις γυναίκες είσαι η μόνη η οποία ειδικά ευλογήθηκες. Η όλη φράση είναι εβραϊκή περιφραση του υπερθετικού βαθμού (p). Δες σ. 28. «Είσαι ευλογημένη περισσότερο από όλες τις γυναίκες. Διότι καμία δεν έγινε μέτοχος αυτής της χάρης, ούτε μπορεί να γίνει. Διότι ένα είναι το θείο παιδί, ένας ο θείος τοκετός, και μία αυτή που γέννησε τον θεάνθρωπο. Γιατί λοιπόν με χαιρετάς πρώτη; Διότι μήπως είμαι εγώ αυτή που γεννά τον Σωτήρα; Εγώ έπρεπε να έλθω σε σένα. Διότι εσύ είσαι πάνω από όλες τις γυναίκες ευλογημένη, εσύ είσαι μητέρα του Κυρίου μου, εσύ είσαι η κυρία μου που βαστάζεις την κατάργηση της κατάρας» (Ω).

(6) Το ευλογημένος λέγεται για ανθρώπους, το ευλογητός για το Θεό (p). Δεύτερη φράση παράλληλη με την πρώτη, που συναποτελεί με αυτήν τα δύο μέρη ενός διστίχου (L). Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Είσαι ευλογημένη πάνω από όλες τις γυναίκες. Έπειτα, σαν ακριβώς να ρώτησε κάποιος, γιατί; λέει την αιτία. Διότι είναι ευλογημένος ο καρπός της κοιλίας σου» (Θφ).

(7) «Είπε «καρπό κοιλίας» σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού προς τον Δαβίδ που έλεγε: Από καρπό της κοιλίας σου, θα τοποθετήσω στο θρόνο σου. Σωστά όμως η Ελισάβετ ονόμασε καρπό κοιλίας της παναγίας παρθένου, διότι το κυοφορούμενο δεν ήταν από άνδρα, αλλά από μόνη την Μαρία, λόγω του ότι κατοίκησε μέσα της το Άγιο Πνεύμα...· διότι αυτοί που έχουν τη γέννηση από τους πατέρες, είναι δικοί τους καρποί, όπως ειπώθηκε και στον Δαβίδ: Από καρπό της κοιλίας σου» (Ω).

1.43 και πόθεν μοι τοῦτο(1) ἵνα ἔλθῃ(2) ἡ μήτηρ(3) τοῦ Κυρίου μου(4) πρὸς με;

43 Αλλά πώς μου έγινε αυτή η τιμή να με επισκεφθεί η μητέρα του Κυρίου μου;

(1) Εξυπακούεται το: γέγονε· για ποια αξία ή αρετή δική μου έγινε αυτό; (δ). «Τι δηλαδή, λέει, τόσο σπουδαίο αγαθό έκανα, για να έλθει η μητέρα του Κυρίου μου προς εμένα; Από πού, από ποια αρετή ή πράξεις αγαθές πέτυχα αυτό;» (Ω).

(2) Αυτό. Ποιο; το να έλθει ή, το ότι ήλθε... Το ίνα εδώ δεν είναι καθόλου τελικό (=να δηλώνει δηλ. σκοπό), αλλά άρχισε κατά την εποχή εκείνη η και σε εμάς χρήση του για ανάλυση απαρεμφάτου (δ). «Η Ελισάβετ συμφωνεί στα λόγια με τον γιο της· διότι και εκείνος έλεγε ότι είναι ανάξιος να στέκεται δίπλα στο Χριστό. Έτσι και αυτή λέει ότι είναι ανάξια της παρουσίας της παρθένου» (Ω). Όπως δηλαδή «όταν ήλθε έπειτα ο Χριστός να βαπτιστεί, ο Ιωάννης λόγω ευλάβειας τον εμπόδιζε λέγοντας· Δεν είμαι άξιος, έτσι και τώρα» (Θφ), «η μητέρα του ομολογεί τον εαυτό της ανάξιο αυτής της επίσκεψης της παρθένου» (Ζ).

(3) «Αποκαλεί μητέρα αυτήν που είναι ακόμη παρθένος, προλαβαίνοντας με προφητικό λόγο την πραγματοποίηση του γεγονότος» (Ω). «Διότι στις μεν άλλες γυναίκες, πριν ακόμη γεννήσουν, δεν πρέπει να τις ονομάζουμε μητέρες λόγω του φόβου της άμβλωσης, δηλαδή της αποβολής. Για την παρθένο όμως, τίποτα τέτοιο δεν υπήρχε ούτε ως υποψία» (Θφ).

(4) «Ονόμασε Κύριο αυτόν που πρόκειται να γεννηθεί από αυτήν, επικυρώνοντας τα λόγια του αγγέλου και παρέχοντας πιο βέβαιη πίστη σε αυτόν» (Ζ). Πράγματι· «θείο σχέδιο οδήγησε την Μαρία προς την Ελισάβετ, έτσι ώστε η μαρτυρία του Ιωάννη από τη μητέρα για τον Κύριο, να ολοκληρωθεί από την ίδια τη μητέρα του» (Ω). Η Ελισάβετ φαίνεται να υπήρξε η πρώτη, η οποία χρησιμοποίησε τον τίτλο αυτόν για τον Ιησού, ο οποίος έπειτα απέβη τόσο συνηθισμένος μεταξύ των χριστιανών. Ονομασία τέτοια, που αποδόθηκε από την Ελισάβετ σε έμβρυο ακόμη αγέννητο και κυοφορούμενο, μόνο από έμπνευση του Αγίου Πνεύματος, από το οποίο αυτή ήταν τώρα γεμάτη, μπορούσε να ανέβει στα χείλη της (ο).

1.44 ἰδοὺ(1) γὰρ(2) ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου(3), ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει(4) ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

44 Μόλις ἔφτασε στ' αὐτιά μου ἡ φωνὴ τοῦ χαιρετισμοῦ σου, σκίρτησε ἀπὸ ἀγαλλίαση τὸ παιδί στα σπλάχνα μου.

(1) Το ἰδοὺ προαναγγέλλει γεγονός απροσδόκητο και έκτακτο· το ἴδιο το βρέφος φαίνεται να αναγνώρισε την παρουσία εκείνου, τον οποίο πρόκειται στο μέλλον να υπηρετήσει (g).

(2) Αιτιολογεί ολόκληρο το περιεχόμενο του προηγούμενου στίχου και ιδιαίτερα τη βεβαίωση της Ελισάβετ, ότι η Μαρία είναι μητέρα του Κυρίου.

(3) Αμέσως μόλις ἔφθασε ἡ φωνὴ τῆς Θεοτόκου στα αὐτιά τῆς Ελισάβετ, επακολούθησε τὸ σκίρτημα τοῦ βρέφους. Η Μαρία λοιπόν δεν πρόλαβε να εξηγήσει τίποτα στην Ελισάβετ. Την Ελισάβετ την πρόλαβε τὸ σκίρτημα τοῦ βρέφους τῆς (L).

(4) «Ὁχι απλῶς σκίρτησε, ἀλλὰ με ἀγαλλίαση» (Ω) σαν «να αισθανόταν ἤδη τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων και να ἀγαλλόταν για αὐτήν» (Ζ).

1.45 καὶ μακαρία(1) ἡ πιστεύσασα(2) ὅτι(3) ἔσται τελείωσις(4) τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

45 Χαρά σ' αὐτήν που πίστεψε ὅτι θα ἐκπληρωθοῦν τα λόγια που τῆς εἶπε ὁ Κύριος».

(1) Εφαρμόζεται στη Μαρία, μολονότι λέγεται γενικά ὅπως οἱ μακαρισμοὶ στην Π.Δ. (L). «Μακάρια εἶσαι εσύ, Μαρία» (Θφ).

(2) «Ὁ λόγος αὐτὸς υπαινίσσεται τὴν σιωπὴ τοῦ Ζαχαρία, ὅτι ἐπειδὴ ἀπίστησε σε αὐτὰ που εἰπώθηκαν σε αὐτόν, πήρε τὴν ποινὴ τῆς σιγῆς. Μακάρια εἶσαι εσύ, διότι ξέφυγες ἀπὸ τέτοιο πάθημα» (Ω). Η μετοχὴ παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ονομαστικὴ=ἡ ὁποία πίστεψες.

(3) Διχογνωμία υφίσταται για τὴν ἔννοια τοῦ «ὅτι». Οἱ λατῖνοι και οἱ κόπτες μεταφράζουν δ ἰ ὅ τ ἰ, το ὁποῖο υποστηρίζουν και οἱ p. g. (L). Έτσι ἐρμηνεύει και ὁ Ω. «Εἶσαι μακάρια. Γιατί; Δ ἰ ὅ τ ἰ θα πραγματοποιηθοῦν με τρόπο τέλειο αὐτὰ». Οἱ Ἕλληνες ὁμως και οἱ Σύροι δέχονται αὐτὸ ως εἰδικὸ «ὅτι», κατὰ ἀναλογία ἀπὸ παρόμοιες περιπτώσεις (Μάρκ. ια 23, Ιω. στ 69 και προ παντός Πράξ. κζ 25). Η πίστη τῆς Μαρίας σύμφωνα με τὴν τελευταία ἐκδοχὴ παρουσιάζεται ἀνάγλυφη και διακηρύττεται ἡ Μαρία μακάρια, ὄχι διότι θα ἐκπληρωθοῦν αὐτὰ που τῆς εἰπώθηκαν, ἀλλὰ για τὴν πίστη τῆς (L). Η δεῦτερη ἐκδοχὴ εἶναι πιο σωστή.

(4) Η λέξη σημαίνει πραγματοποίηση ὅπως στο Ιουδ. ι 9 («θα ἔλθω σε πραγματοποίηση τῶν λόγων»)(L). «Δεν λέχθηκαν μάταια ἀπὸ τὸν ἄγγελο» (Ω), ἀλλὰ θα ἐκπληρωθοῦν, θα λάβουν αὐτὰ πλήρη πραγματοποίηση.

Στίχ. 46-56. Η ωδὴ τῆς Θεοτόκου.

1.46 Καὶ εἶπε Μαριάμ(1), Μεγαλύνει(2) ἡ ψυχὴ(3) μου τὸν Κύριον(4),

46 Η Μαριάμ τότε εἶπε: «Ὁ ψυχὴ μου δοξάζει τὸν Κύριο,

(1) Τρία χειρόγραφα της Ιτάλας (λατινική μετάφραση Κ.Δ.) αντί Μαριάμ γράφουν Ελισάβετ. Ομοίως και ο Ειρηναίος στη λατινική μετάφραση. Και ο Ω. μιλά στη λατινική μετάφραση της VII ομιλίας (Migne 13, 1817) για κάποια χειρόγραφα, στα οποία συναντιέται η ίδια γραφή. Για αυτό ο Harnack υποστήριξε ότι η ωδή είναι της Ελισάβετ και όχι της Παρθένου. Την ίδια επίσης ιδέα πριν τον Harnack εξέφρασαν και κάποιοι άλλοι. Όλα όμως τα ελληνικά, συριακά, κοπτικά χειρόγραφα και τα λατινικά από την Αφρική μαζί με τον Τερτυλλιανό γράφουν Μαριάμ. Η γραφή Ελισάβετ, φαίνεται να προήλθε από το ότι για μεγαλύτερη σαφήνεια στη λατινική μετάφραση προστέθηκε σε κάποια χειρόγραφα το Ελισάβετ μετά το Μαριάμ. =Είπε Μαριάμ (τῆ [στην]) Ελισάβετ. Κάποιοι λοιπόν αντιγραφείς είτε από παράβλεψη είτε σκόπιμα θεωρώντας ότι είναι πλεονασμός τα δύο ονόματα, έκοψαν το ένα και προτίμησαν το Ελισάβετ. Άλλωστε και εσωτερικοί λόγοι αποκλείουν αυτό. Δεν μπορούσε ποτέ η Ελισάβετ να πει για τον εαυτό της «θα με μακαρίζουν όλες οι γενιές» (L). Η ωδή αυτή από πολλές πλευρές μιμείται τους ψαλμούς, ιδιαίτερα μάλιστα απηχεί την ωδή της Άννας, μητέρας του Σαμουήλ (Α΄ Βασ. β). Κάποιος κριτικός έθεσε το ερώτημα, εάν η Μαρία πριν μιλήσει είχε ξεφυλλίσει την Βίβλο της. Αυτό δεν ήταν καθόλου αναγκαίο. Όλες οι Ισραηλίτιδες εκτρέφονταν από την παιδική τους ηλικία με τους Ψαλμούς, όπως και με τις ωδές της Μαριάμ, της αδελφής του Μωϋσή, της Άννας και της Δεββώρας. Πώς τα λόγια αυτά τα ιερά, δεν θα έρχονταν από μόνα τους στα χείλη της Παρθένου κατά τη στιγμή εκείνη, κατά την οποία βρισκόταν σε θέση ανάλογη; Όχι λιγότερο όμως, είναι εύκολο να αντιληφθεί κάποιος και την διαφορά μεταξύ της ωδής της Μαρίας και των παλαιότερων ωδών (g). Επιπλέον δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η Μαρία βρίσκεται κάτω από θεία έμπνευση, διότι όπως «πριν τον Ιωάννη η Ελισάβετ προφητεύει», έτσι εδώ «πριν τη γέννηση του σωτήρα μας και η Μαρία προφητεύει. Και όπως ακριβώς άρχισε η αμαρτία από την γυναίκα και μετά από αυτό έφθασε στον άνδρα, έτσι και τα αγαθά άρχισαν από τις γυναίκες, για να προτραπούν οι γυναίκες... να μιμηθούν με ζήλο τις ζωές αυτών των μακάριων» (Ω). «Ότι είναι προφήτης η Μαρία... κανείς δεν θα το αρνηθεί, αν θυμηθεί τα λόγια της, τα οποία προφητικά είπε. Διότι τι λέει;... «Διότι να, από τώρα θα με μακαρίζουν όλες οι γενιές»» (B). Μπορούμε να υποθέσουμε, ότι η Παρθένος ήταν ήδη κατάκοπη από το ταξίδι. Παρ' όλα αυτά λησμονεί τώρα τον κόπο της και παίρνοντας νέα δυνάμεις από την βεβαίωση της πίστης της από τα λόγια της Ελισάβετ, σπεύδει να δοξολογήσει το Θεό πριν από κάθε ανάπαυση. Και όπως άλλοτε ο δούλος του Αβραάμ, που στάλθηκε «για να πάρει γυναίκα για τον Ισαάκ από τις κόρες των Χαναναίων», αρνήθηκε στον εαυτό του κάθε ξεκούραση λέγοντας «Δεν θα φάω, έως ότου πω τα λόγια μου» (Γεν. κδ 33) τα οποία είχε αναθέσει σε αυτόν ο Αβραάμ, έτσι τώρα και η Παρθένος, σπεύδει πρωτίστως να δοξολογήσει το Θεό. Ο ύμνος αυτός της Θεοτόκου διαιρείται σε 4 στροφές 46-48,49 και 50, 51-53,54 και 55 (p.g.).

(2) Κατά γράμμα σημαίνει κάνω κάποιον ή κάτι μεγάλο, έπειτα αυξάνω, και μαζί με αυτά, με λόγια κάνω κάποιον μεγάλο, δοξολογώ, υμνώ όπως εδώ και στα Πράξ. ι 46, Ψαλμ. λγ 4, ξη 31 (δ).

(3) Η ψυχή είναι κατά τη Γραφή η πνοή της ζωής, που ζωοποιεί το σώμα, άρα και η αρχή της ατομικότητας, η έδρα των ψυχικών ιδιοτήτων, όπως και όλων των εντυπώσεων, οι οποίες έχουν προσωπικό χαρακτήρα. Η λέξη ψυχή μου λοιπόν εδώ περιλαμβάνει όλες τις συγκινήσεις της γυναίκας και της μητέρας, οι οποίες κατακυριεύουν τώρα την καρδιά της Μαρίας και καταλήγουν όλες μαζί σε λατρεία και δοξολογία του Θεού (g).

(4) «Η Παρθένος δοξολογεί το Θεό, αποδίδοντας σε εκείνον το θαύμα, όχι στον εαυτό της» (Θφ). «Επειδή αξιώθηκα τέτοιας μεγάλης και θαυμάσιας χάρης από το Θεό, με άξιο χρέος μεγαλύνει η ψυχή μου τον Κύριο. Διότι όσο υπηρετούμαι με μεγάλο θαύμα και κατόρθωμα, τόσο οφείλω πρώτη να δοξάζω αυτόν που ενεργεί μέσα μου τα παράδοξα» (Ω).

1.47 και ήγαλλίασε(1) τὸ πνεῦμά(2) μου ἐπὶ τῷ θεῷ(3) τῷ σωτήρῳ μου(4), 47 και το πνεῦμα μου νιώθει αγαλλίαση για το Θεό, το σωτήρα μου,

(1) Λέξη που σχηματίστηκε από τους ελληνοιστές από το αγάλλομαι και συναντιέται συχνά στους Ο' (ρ). Μπαίνει σε αόριστο εδώ, για να δείχτει ότι η αγαλλίαση αυτή άρχισε πριν, από τη στιγμή που ο άγγελος ευαγγελίστηκε αυτήν (δ).

(2) Ἡ «πνεῦμα να εννοήσεις πάλι την ψυχή» (Z), ή, ψυχή και πνεῦμα δεν είναι συνώνυμα. Σύμφωνα με τη Γραφή η ψυχή, η έδρα της ατομικότητας, με το σώμα μεν επικοινωνεί με τον γήινο κόσμο, ενώ με τις ανώτερες δυνάμεις της, τις κυρίως πνευματικές, με τον θείο κόσμο (g). Το πνεῦμα χαρακτηρίζει την ψυχή αυτήν την ίδια ως την άυλη ουσία, την μόνη που μπορεί να καταλάβει και να συναισθανθεί πνευματικά (δ).

(3) «Χάρηκε, λέει, η ψυχή μου με τον Θεό που με έσωσε» (Z). «Ένωσα τέρψη και γλυκύτητα με το Θεό τον Σωτήρα μου» (Σχ). Η σκέψη ότι ο Θεός σώζει, είναι πηγή χαράς. Δες Αβακ. γ 18: «θα χαρώ

με τον Θεό τον σωτήρα μου» (L). Εκείνοι λοιπόν, οι οποίοι έχουν το Χριστό Θεό και Σωτήρα τους, έχουν σπουδαίο λόγο να χαίρονται και να χαίρονται εσωτερικά με χαρά πνευματική, με την οποία και ο ίδιος ο Χριστός χάρηκε (Λουκ. ι 21).

(4) Επομένως η σάρκωση του Θεού Λόγου ήταν και για την Θεοτόκο αναγκαία, διότι με αυτήν σώθηκε και εκείνη, όπως και όλο το ανθρώπινο γένος (δ). «Διότι είναι Σωτήρας μου και Θεός· αφού χαρίζει μέσω εμού σωτηρία στον κόσμο» (Σχ).

1.48 ὅτι(1) ἐπέβλεψεν(2) ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν(3) τῆς δούλης(4) αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ(5) ἀπὸ τοῦ νῦν(6) μακαριοῦσίν με πᾶσαι αἱ γενεαί(7)·

48 γιατί ἔδειξε τὴν ευμένειά του στην ταπεινὴ του δούλη. Ἀπὸ τώρα θα με καλοτυχίζουν ὅλες οἱ γενιές,

(1) «Ἐπειτα λέει και τὴν αἰτία για τὴν ὁποία πρέπει να μεγαλύνει τὸν Κύριο και να ἀγάλλεται για αὐτόν, προσθέτοντας στη συνέχεια, διότι ἔριψε τὸ βλέμμα του...» (Ω).

(2) Στους κλασσικούς ἐπιβλέπω= παρατηρῶ με προσοχή. Στους Ὁ και ἐδῶ σημαίνει το: ὁ Θεός ἀτενίζει κάποιον με ἔλεος και συμπάθεια. Ἐδῶ=διότι με ἀγαθὴ διάθεση ἔριξε τὰ μάτια του ὁ Θεός στην ταπείνωση τῆς δούλης του (δ). Δες Ἀ΄Βασ. α 11 τὸν λόγο που τοποθετήθηκε στο στόμα τῆς Ἄννας, μητέρας του Σαμουήλ, ὁ ὁποῖος ὁμως δὲν περιέχεται στην ὠδῆ: «εάν ἐπιβλέποντας ἐπιβλέψεις στην ταπείνωση τῆς δούλης σου» (L).

(3) «Στην ἀσημαντότητα. Ταπεινώνει δηλαδή τὸν εαυτό τῆς ὅτι εἶναι ἀνάξια τόσο μεγάλου πράγματος» (Ζ). «Διότι ποια εἶμαι ἐγὼ μπροστὰ σε τόσο μεγάλο ἔργο; Αὐτός ἐπέβλεψε, δὲν τὸ περίμενα ἐγὼ. Διότι ἤμουν ταπεινὴ και ἀπέριττη και τώρα μεταβαίνω ἀπὸ τὴ γῆ στον οὐρανὸ και με τραβάει ὁ Θεός σε ἀνέκφραστο σχέδιο» (Ω). Ἡ λέξη αὐτὴ φανερώνει τὴν κατάσταση τῆς ἀφάνειας, στην ὁποία βρισκόταν ἡ παρθένος, παρόλο που καταγόταν ἀπὸ τὸν Δαβίδ. Δὲν εἶναι κόρη κάποιου ἀπὸ τους ἄρχοντες τῆς Ἱερουσαλήμ, οὔτε κάποια ἡγεμονίδα που τιμῶνταν τότε σαν τέτοια, ἀλλὰ μνηστὴ κάποιου τεχνίτη (g). Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ὅλη γλῶσσα τῆς παρθένου ἀποπνέει και τὴ βαθιὰ τῆς ταπεινοφροσύνης. Για αὐτὸ και εἶναι σωστὴ και ἡ παρατήρηση ὅτι «ὁ λόγος αὐτός εἰπώθηκε στην Μαρία ὄχι τυχαία οὔτε χωρὶς ἐξέταση, ἀλλὰ λόγω τῆς υπερβολικῆς τῆς ταπείνωσης, τὴν ὁποία ἀγαπᾷ ὁ Θεός και υπερυψώνει, διότι μιμείται αὐτόν που ταπείνωσε τὸν εαυτό του και πήρε μορφή δούλου... Και στον Ἡσαΐα λέει· Σε ποιὸν να ρίψω τὸ βλέμμα μου, παρά μόνο στον ταπεινὸ και ἡσυχὸ και που τρέμει τὰ λόγια μου» (Ω).

(4) «Διότι εἶμαι δούλη του ὡς πλάσμα του, ὅπως και τὰ υπόλοιπα κτίσματα» (Ω).

(5) Αἰτιολογεί τὸ ἐπέβλεψεν= «Ἐπειδὴ ἐπέβλεψε στην ταπείνωση τῆς δούλης του» για αὐτὸ «ἀπὸ τώρα θα με μακαρίζουν...» (Ω).

(6) Ἀπὸ τὸν τωρινὸ χρόνο, κατὰ τὸν ὁποῖο πρώτη ἡ Ἐλισάβετ με μακάρισε (δ).

(7) «Θα με μακαρίζουν ὄχι μόνη ἐσύ, ἡ Ἐλισάβετ, ἀλλὰ ὅλες οἱ γενιές, ἐννοεῖται τῶν πιστῶν. Διότι ἀν και στα χρόνια τῆς Παναγίας ἦταν δυσδιάκριτος ὁ λόγος τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ τώρα ὅσο περνᾷ ὁ καιρός, μιλά περισσότερο και φαίνεται ἡ ἀλήθεια αὐτῶν που προφήτευσε» (Ω). Ὁ λόγος αὐτός, που τόσο ἐπαληθεύεται στα μάτια μας, στο στόμα τῆς Μαρίας ἦταν προφητεία (L). Πράγματι λοιπὸν «δὲν λέει ἀπὸ τὴ δικὴ τῆς γλῶσσα, ὅτι θα μακαριστεῖ, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἦλθε πάνω τῆς. Προηγήθηκε λοιπὸν ἡ προφητεία, και ἐπαληθεύτηκε ἡ ἔκβαση του λόγου. Διότι ποια γενιὰ ἀπὸ τότε δὲν μακαρίζει τὴν Μαρία;» (Ω).

1.49 (1) ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεία(2) ὁ δυνατός, καὶ(3) ἅγιον(4) τὸ ὄνομα(5) αὐτοῦ,

49 γιατί ὁ δυνατός Θεός ἔκανε σ' ἐμένα ἔργα θαυμαστά. Ἅγιο εἶναι τ' ὄνομά του.

(1) Στη στροφή αὐτὴ (σ. 49-50) ἡ Μαρία περιγράφει τὴν ἐκδήλωση τῶν θείων ἰδιοτήτων προς αὐτὴν, οἱ ὁποῖες ἐγέναν πηγὴ τῆς μακαριότητάς τῆς. Και πρώτη στην ἀπαρίθμηση αὐτῶν τῶν ἰδιοτήτων ἀναφέρει τὴν παντοδυναμία, ὑπαινισσόμενη τὸν λόγο του ἀγγέλου στο σ. 35 (g). «Ἐπειδὴ ἀκριβῶς θα μπορούσε κάποιος να ἀπιστήσῃ στην ἐνέργεια τῆς σύλληψης, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ ἦταν παρθένα, θα μπορούσε να συλλάβῃ, με τὴν ὀνομασία του «δυνατοῦ» διώχνει τὴν ἀπιστία, ἐτσι ὥστε κάποιος να ἀποδώσῃ τὸ κατόρθωμα στη δύναμη αὐτοῦ που ἐνεργεῖ και να μὴν, ξεετάζοντας τὴν φυσικὴ τάξη, ξεπέσει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἀποδοχὴ αὐτῶν που πράγματι συνέβησαν» (Ω).

(2) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα γράφουν: μεγάλα. Ἐδῶ τὰ μεγάλα και θαυμαστά ἔργα εἶναι ἡ ἀναγγελία τῆς σύλληψης και ἡ ἴδια ἡ υπερφυσικὴ σύλληψη, ἡ ὁποία εἶναι θαῦμα θαυμάτων (δ). Ἡ ὅλη πρόταση μπορεί να ἀποτελέσει νέα φράση (που ἐξαρτᾶται συντακτικὰ ἀμεσα ἀπὸ τὸ Μεγαλύνει), πιο φυσικὰ ὁμως μπορεί να ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὰ ἀμέσως προηγούμενα (L)=Θα με μακαρίσουν ὅλες οἱ

γενιές, διότι, «έκανε σε μένα μεγάλα και υπερφυσικά θαύματα αυτός που είναι δυνατός να κάνει αυτά» (Ζ).

(3) Η ακόλουθη πρόταση ή αποτελεί νέα γενική αιτιολογία του «μεγαλύνει» και όχι προσδιορισμό του «δυνατός» (δ), οπότε πρέπει να χωρίσουμε αυτήν από τα προηγούμενα με τελεία, όπως έπραξε ο Nestle, ή, πιο πιθανή εκδοχή, στην εβραϊκή γλώσσα χρησιμοποιείται συχνότατα ο σύνδεσμος *καὶ* αντί για αναφορική αντωνυμία=του οποίου το όνομα είναι άγιο (L). Σύμφωνα με την δεύτερη αυτή εκδοχή η παντοδυναμία του Θεού παρουσιάζεται ότι ενήργησε όχι απλώς και μόνο ως φυσική δύναμη, αλλά σε αρμονία με την αγιότητα του Θεού (g).

(4) Η αγιότητα είναι η ιδιότητα της απόλυτης καθαρότητας του Θεού, λόγω της οποίας αποκρούει και τιμωρεί το κακό (δ). Εκφράζει η λέξη την απόλυτη ηθική τελειότητα του Θεού (L). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Είπε άγιο το όνομά του, φανερώνοντας, ότι σε τίποτα δεν μολύνεται ο καθαρότατος με το να συλλαμβάνεται σε μήτρα γυναίκας, αλλά μένει άγιος» (Θφ).

(5) Το όνομα του Θεού είναι η αποκάλυψη την οποία ο ίδιος παρέχει για τον εαυτό του, η οποία και καθιστά αυτόν γνωστόν ποιος είναι. Οι εκδηλώσεις αυτές, με τις οποίες αποκαλύπτει και φανερώνει τον εαυτό του, είναι όλες άγιες, όπως αυτός είναι άγιος. Το χαρακτηριστικό αυτό της αγιότητας διακρίνει κατά τρόπο εξαιρετικό την σάρκωση του Χριστού από τα αποκρουστικά και απεχθή αντίστοιχα της ειδωλολατρικής μυθολογίας (g).

1.50 και τὸ ἔλεος(1) αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν(2) τοῖς φοβουμένοις(3) αὐτόν.

50 και το ἔλεός του υπάρχει από γενιά σε γενιά, σ' όσους με δέος τον υπακούνε.

(1) Τρίτη τελειότητα του Θεού είναι η ευσπλαχνία. Η Μαρία εξύμνησε τη θεία συγκατάβαση στο σ. 48 σε σχέση με την εκλογή του δικού της προσώπου. Μιλά εδώ για την ευσπλαχνία και το έλεος του Θεού γενικότερα, σε σχέση με όλους τους ευσεβείς Ισραηλίτες, που φοβούνται αυτόν (g). «Και το έλεός του δεν δείχτηκε σε μένα μόνη, αλλά και σε όλους όσους τον φοβούνται» (Θφ).

(2) Αυθεντική γραφή: εἰς γενεὰς και γενεὰς. Υπάρχει και η γραφή: εἰς γενεάν και γενεάν. «Το «εἰς γενεάν και γενεάν» και το «εἰς γενεὰς γενεῶν» και τα παρόμοια, σημαίνουν στους Εβραίους το «πάντοτε». Λέει λοιπόν ότι και το έλεός του υπάρχει πάντα σε αυτούς που τον φοβούνται, λέγοντας παρόμοια με τον Δαβίδ που έλεγε (στον Ψαλμ. ρβ 17) «Το έλεος του Κυρίου από του αιώνος και έως του αιώνος σε αυτούς που τον φοβούνται» (Ζ). Για τη φράση εἰς γενεὰς και γενεὰς, δεσ εἰς γενεὰς γενεῶν (Ησ. λδ 17), εἰς γενεάν και γενεάν (Ψαλμ. πη 2) και κατά γενεάν και γενεάν (Α΄Μακ. β 61)(ρ). Στις γενιές. Μολονότι η εκπλήρωση της υπόσχεσης για έλεος φαινόταν να αργεί πολύ, παρ' όλα αυτά εκπληρώθηκε και μάλιστα αιωνίως διαμέσου όλων των γενιών (b). Και φανέρωσε τώρα το έλεός του όσο ουδέποτε άλλοτε, στέλνοντας τον Υιό του που έφερε αιώνια δικαίωση και αιώνια σωτηρία που μεταβιβάζεται από τη μία γενιά στην άλλη, διότι τα ευαγγελικά προνόμια έγιναν από το Χριστό κληρονομικά στους πιστούς και ανανεώνονται παντοτινά.

(3) Οι οποίοι αποτελούν τον αληθινό Ισραήλ (g) και τις γενιές εκείνες, οι οποίες θα μακαρίζουν την Μαρία (b). Το να φοβάται κάποιος το Θεό, στην Π.Δ. εκφράζει την αληθινή ευσέβεια (ρ). Επιβλέπει με βλέμμα συμπάθειας και ελέους σε αυτούς που βλέπουν προς αυτόν με βλέμμα φόβου και ευλάβειας.

1.51 Ἐποίησε(1) κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ(2), διεσκόρπισεν(3) ὑπερηφάνους διανοία καρδίας(4) αὐτῶν(5).

51 Ἐδειξε ἔμπρακτα τὴ δύναμή του: διασκόρπισε τους περήφανους και χάλασε τα σχέδια που είχανε στο νου τους.

(1) Η αρχή της τρίτης στροφής. Οι αόριστοι σε αυτήν (σ. 51-53) εξηγήθηκαν με διάφορους τρόπους: 1) ότι σημαίνουν ό,τι ο Θεός έκανε στο παρελθόν, 2) ό,τι ο Θεός θα ενεργήσει το μέλλον, κατά τη στιγμή της μεγάλης μεσσιακής αναμόρφωσης, 3) ό,τι συνήθως ενεργεί, 4) ό,τι άρχισε να ενεργεί στη Μαρία σύμφωνα με το σχέδιό του. Πιο πιθανή είναι η τελευταία εκδοχή, η οποία εξηγεί τους αόριστους ως συνέχεια των προηγούμενων «επέβλεψε» και «εποίησε», έτσι ώστε η γενική ιδέα έχει αφετηρία το παρόν γεγονός. Ό,τι ο Θεός πράττει συνήθως, το ενήργησε ειδικά και στην παρούσα περίπτωση, την οποία η Μαρία σωστά θεωρεί ως την αρχή της βασιλείας του Θεού (L). Η μητέρα του Μεσσία δεν κάνει εδώ αόριστες σκέψεις για τον τρόπο που ο Θεός κυβερνά τον κόσμο. Έχει μπροστά της γεγονός, το οποίο έχει απορροφήσει την σκέψη της και του οποίου περιγράφει με θαυμασμό τα αποτελέσματα που θα παραχθούν (g). Ο Θεός συνέλαβε το σχέδιο να φέρει εις πέρας όλα αυτά (στους σ. 51-53) μέσω του Μεσσία και η μητέρα του είχε ήδη λάβει πειραματική απόδειξη αυτού πάνω της (b).

(2) Και το «εποίησε κράτος» και το «εν βραχίονι αυτού» είναι εβραϊσμοί. Για την πρώτη φράση δες Ψαλμ. ριζ 15 («το δεξί χέρι του Κυρίου έδειξε δύναμη»). Για τη λέξη βραχίων με την έννοια της θείας δύναμης, δες Πράξ. ιγ 17, Ιω. ιβ 38, Ψαλμ. μγ 3, 97, 1 κλπ. Η φράση «με χέρι δυνατό και με βραχίονα υψηλό» είναι συχνή στους Ο΄ (Δευτ. δ 34, ε 15, στ 21, κστ 8)(ρ). «Έκανε κάτι μεγαλειώδες, έκανε νίκη με τη δύναμή του. Διότι ο βραχίων εδώ σημαίνει την δύναμη. Διότι αυτοί που αγωνίζονται, έχουν τη δύναμη στον βραχίονα» (Ζ).

(3) Ο Θεός λέγεται ότι διασκορπίζει τους υπερήφανους, όταν ματαιώνει τα σχέδιά τους και εκμηδενίζει τις επινοήσεις των καρδιών τους. Δες και Ιώβ ε 13 («αυτός συλλαμβάνει τους σοφούς στην πανουργία τους και η απόφαση των δολίων ανατρέπεται»). Η εικόνα έχει παρθεί από τον διασκορπισμό και την φυγή ηττημένου στρατεύματος (ο).

(4) «Τους υπερήφανους μέσα στη διάνοια της καρδιάς τους, τους υπερήφανους μέσα στον ίδιο τους τον εαυτό» (Ζ). Τους υπερήφανους στις σκέψεις, τις ιδέες της καρδιάς, δηλαδή της ψυχής τους (δ). Η Μαρία τονίζει εδώ τις διανοητικές τους διαθέσεις. Υπερηφανεύονται με τις σκέψεις τους (L). Καρδιά εδώ είναι η εστία της αυτόματης ζωής, από την οποία απορρέουν οι ωθήσεις της θέλησης και οι κινήσεις που εμπνέουν τη σκέψη (g).

(5) Η Μαρία εννοεί εδώ όλους εκείνους, οι οποίοι υπερτιμούν τους εαυτούς τους και θεωρούν ότι είναι κάτι, είτε Ιουδαίοι είναι αυτοί είτε ειδωλολάτρες (g). Υπερήφανοι άνθρωποι φαντάζονται, ότι τα πάντα μπορούν να πετύχουν επιβάλλοντας τα σχέδιά τους και τις θελήσεις τους. Αλλά ο Θεός διασκορπίζει αυτούς ματαιώνοντας τις αλαζονικές συλλήψεις της διάνοιάς τους με τα ίδια μέσα και τις βουλές, με τα οποία εκείνοι φαντάζονταν ότι θα προωθούσαν και θα επέβαλλαν τους εαυτούς τους. Παράδειγμα αυτού είναι αυτοί που επιχείρησαν την ανέγερση του πύργου Βαβέλ, με τον οποίο επιζητούσαν να δημιουργήσουν δεσμό ένωσης και απέβη αυτός πηγή χωρισμού και διαίρεσης.

1.52 (1)καθεΐλε δυνάστας(2) από θρόνων(3) και ύψωσεν ταπεινούς(4), 52 Καθαίρεσε άρχοντες από τους θρόνους τους και ταπεινούς ανύψωσε.

(1) «Μοιάζουν αυτά με τα λόγια της Άννας, της μητέρας του Σαμουήλ που είπε· ο Κύριος φτωχαίνει και πλουτίζει, ταπεινώνει και ανυψώνει (Α΄ Βασ. β 7)» (Ζ). Προ παντός όμως το παρόν χωρίο μοιάζει με το Σοφ. Σειράχ ι 14 «Θρόνους αρχόντων γκρέμισε ο Κύριος και έβαλε πράους να κάτσουν αντί για αυτούς». Η ίδια ιδέα εκφράζεται και στο Ψαλμ. ρμε 7 και Ιώβ ιβ 19, ε 11, Ιεζ. κα 26 (L).

(2) Η λέξη δυνάστες βγαίνει από το ρήμα δύναμαι· οι ισχυροί γενικά (δ). Οι άρχοντες που δεν δικαιούνται να λάβουν τον τίτλο του βασιλιά (L). Οι ισχυροί, που είναι την ίδια στιγμή και βίαιοι και διατεθειμένοι να καταχραστούν την εξουσία τους (g).

(3) Η αλαζονεία και υπερηφάνεια είναι χαρακτηριστικό των δυναστών.

(4) Πιθανώς ταπεινούς εννοεί εδώ πρωτίστως τους καταπιεζομένους φτωχούς σε αντίθεση με τους τυραννικούς άρχοντες (ρ). Ο Μεσσίας θα ανατρέψει την κατάσταση αυτή των πραγμάτων. Θα ταπεινώσει τους πρώτους και θα υψώσει τους δεύτερους. Εγγύηση για αυτό είναι η εκλογή της Μαρίας (g). Είναι δυνατόν οι σκέψεις αυτές να δημιουργήθηκαν στο πνεύμα της Μαρίας μετά την υπόσχεση του αγγέλου, ότι ο υιός της θα καθίσει στο θρόνο του Δαβίδ (L). Όταν οι υπερήφανοι Φαρισαίοι απορρίφθηκαν και οι τελώνες και αμαρτωλοί ήλθαν πριν από αυτούς στη βασιλεία των ουρανών· όταν οι Ιουδαίοι, οι οποίοι «επεδίωκαν τον νόμο της δικαιοσύνης», «δεν έφθασαν στο νόμο της δικαιοσύνης», ενώ τα έθνη «που δεν επεδίωκαν δικαιοσύνη, τα πρόφτασε η δικαιοσύνη» (Ρωμ. θ 30)· όταν ο Θεός δεν διάλεξε τους «σωματικά σοφούς και δυνατούς», «αλλά τα ανόητα του κόσμου διάλεξε ο Θεός και τα ασθενή του κόσμου και τα εξουθενημένα», τότε έριξε δυνάστες από θρόνους και ύψωσε ταπεινούς. Όταν καταρρίφθηκε η τυραννία των αρχιερέων και των πρεσβυτέρων, οι οποίοι για πολύ κυριάρχησαν στην κληρονομία του Θεού και ήλπιζαν ότι πάντοτε θα κυριαρχούσαν πάνω της, και οι μαθητές του Χριστού, οι οποίοι ήταν ένας όμιλος ψαράδων περιφρονημένων, ντύθηκαν δύναμη από ψηλά, για να καθίσουν σε 12 θρόνους κρίνοντας τις 12 φυλές του Ισραήλ· όταν η δύναμη των 4 μοναρχιών συντρίφτηκε και η βασιλεία του Μεσσία, η πέτρα που κόπηκε «από το βουνό χωρίς χέρι, έγινε μεγάλο βουνό και γέμισε όλη τη γη» (Δαν. β 35) τότε οι δυνάστες έπεσαν από τους θρόνους τους και οι ταπεινοί ανυψώθηκαν.

1.53 (1)πεινῶντας(2) ενέπλησεν αγαθῶν(3) και πλουτοῦντας εξαπέστειλε(4) κενούς(5). 53 Ανθρώπους που πεινούσαν τους γέμισε με αγαθά και πλούσιους τους έδωξε με χέρια αδειανά.

(1) Τις μετοχές πεινώντας, πλουτώντας δεν πρέπει να τις πάρουμε ούτε αποκλειστικά με έννοια κοινωνική ούτε αποκλειστικά με έννοια πνευματική. Εκφράζονται με αυτές και οι δύο έννοιες, και η πνευματική και η πρόσκαιρη (g).

(2) Η Μαρία διακηρύσσει την αμοιβή και της πνευματικής πείνας. Εάν μία ζωντανή ύπαρξη πρόκειται να ωφεληθεί και να ενισχυθεί με τροφή, είτε στο σώμα είτε στο πνεύμα, πρέπει να υποδέχεται τη σωματική ή πνευματική τροφή με επιθυμία και όρεξη. Αυτό γίνεται ολοφάνερο στη λειτουργία του σώματος. Η τροφή δεν ωφελεί, πολλές φορές μάλιστα και βλάπτει τον ζωντανό οργανισμό, όταν δεν υπάρχει σε αυτόν όρεξη και πείνα για αυτήν. Το ίδιο συμβαίνει και στην πνευματική ζωή. Εάν η διάνοια δεν έχει πόθο να γνωρίσει την αλήθεια και εάν η καρδιά δεν διψά την απολύτρωσή της και τον εξαγιασμό της, διώχνεται άδεια από τον Σωτήρα. Με την βία δεν μπαίνουν οι σωτήριες αλήθειες στην ψυχή. Εάν όμως κάποιος επιχειρήσει να πράξει αυτό, θα προκαλέσει στα βάθη της καρδιάς που εξαναγκάζεται, μυστική και υποκρυπτόμενη ή και φανερή και απροκάλυπτη εχθρότητα προς την αλήθεια και τον Σωτήρα. Να γιατί ο προφήτης παρακαλούσε λέγοντας: «Φώτισε τα μάτια μου μήπως κοιμηθώ με αποτέλεσμα τον θάνατο». Και να γιατί και εμείς πρέπει διαρκώς να φωνάζουμε: «Με τον πόθο σου κέντησε τις ψυχές μας Κύριε».

(3) Τα αγαθά με τα οποία ο Θεός χορταίνει τους πεινασμένους, είναι προ παντός τα αγαθά της σωτηρίας, αλλά της σωτηρίας στην πληρότητά της, ως κατάστασης πνευματικής δηλαδή αιώνιας, αλλά και πρόσκαιρης. Μαζί με τη συγχώρηση και αγιότητα θα δώσει ο Θεός σε αυτούς την δόξα και την ευτυχία (g). Πολύ αξιόλογη και η επόμενη παρατήρηση: «Τους πεινασμένους από τη μία, δηλαδή τους εθνικούς που λιμοκτονούσαν από θεία λόγια και διδασκαλία, τους γέμισε με αγαθά, τα αγαθά της νέας διαθήκης. Τους Ιουδαίους, από την άλλη, που ήταν πλούσιοι λόγω του νόμου και χόρταιναν με τους προφήτες, τους έδιωξε άδειους, αφού δεν δέχτηκαν τον προβαλλόμενο από το νόμο και τους προφήτες Χριστό, τον Θεό μας» (Σχ.).

(4) Έστειλε έξω από τον εαυτό του, δηλαδή μακριά του. Εδώ έχει την έννοια του: διώχνω με περιφρόνηση. Οι Ο΄ χρησιμοποιούν το ρήμα για τους άνδρες που διώχνουν τις γυναίκες τους. Δευτ. κδ 1,2 (δ).

(5) Η φράση εξαποστέλλω κενούς βρίσκεται και στο Λουκ. κ 10 και Ιώβ κβ 9 («τις χήρες τις εξαπέστειλες κενές») και σημαίνει το διώχνω κάποιον από μπροστά μου, αφού προηγουμένως αφαιρέσω από αυτόν όλα τα υπάρχοντά του και τον αφήσω φτωχό (δ). Μπορεί όμως και να σημαίνει απλώς, ότι ο Θεός δεν θα δώσει σε αυτούς τα αγαθά του, αλλά θα διαψευστεί η ελπίδα που είχαν να πάρουν αγαθά. Με την έννοια αυτή συμφωνούν και τα Ιουδίθ α 11, Μάρκ. ιβ 3, Λουκ. κ 10 (L). Πολλοί οι οποίοι υπήρξαν φτωχότατοι, ώστε να στερούνται και του άρτου, με θαυμαστή υπέρ τους μεταστροφή της θείας Πρόνοιας γέμισαν με αγαθά, ενώ άλλοι πλουσιότατοι, οι οποίοι ελπίζοντας στον πλούτο τους φαντάζονταν ότι κάθονται σε βουνό αμετακίνητο και αδιάσειστο, φτώχυναν ανέλπιστα και διώχτηκαν κενοί από αγαθά. Αλλά και στον πνευματικό πλούτο όσοι αισθάνθηκαν την ανάγκη του Σωτήρα και πόθησαν την μέσω αυτού δικαίωση, γέμισαν με τα αγαθά της σωτηρίας και δόθηκαν σε αυτούς πλουσιοπάροχα οι χάρες και ευλογίες του Χριστού. Οι διψασμένοι και κουρασμένοι θα βρουν ανάπαυση στο Χριστό και θα κληθούν από αυτόν να έλθουν σε αυτόν και να πιούν. Διότι μόνο αυτοί γνωρίζουν την αξία των δωρεών του. Όσοι όμως λένε, όπως ο άγγελος της εκκλησίας της Λαοδικείας «είμαι πλούσιος και έχω πλουτίσει και δεν έχω ανάγκη κανέναν» (Αποκ. γ 17), είναι γεμάτοι από τον εαυτό τους και από την δικαιοσύνη τους και νομίζουν τους εαυτούς τους αυτάρκεις. Αλλά αυτοί θα διωχτούν από την πόρτα του, δεν θα γίνουν δεκτοί από τον Κύριο και θα διωχτούν άδαιοι.

1.54 άντελάβετο(1) Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ(2), μνησθῆναι(3) ἐλέους, 54 Βοήθησε το δούλο του, τον Ισραήλ, μην ξεχνώντας την υπόσχεση

(1) Η συνηθισμένη βιβλική σημασία του αντιλαμβάνομαι είναι: πιάνω στερεά κάτι για να στηρίξω ή να βοηθήσω αυτό (Πράξ. κ 35, Σοφ. Σειρ. β 6)· οπότε αντίληψη=βοήθεια (Α΄ Κορ. ιβ 28, Ψαλμ. κα 20, πγ 8) και αντιλήπτω= ο βοηθός (Ψαλμ. ιζ 3, νγ 6)(ρ).

(2) «Τον Ισραηλιτικό λαό, τον δούλο του. Διότι παιδί τώρα, εννοεί τον δούλο» (Z). «Εδώ ταιριάζει στον κατά σάρκα Ισραήλ, διότι πολλές μυριάδες από αυτούς αφού πίστεψαν στον Κύριο, σώθηκαν» (Ω). Τον όρο Ισραήλ δεν πρέπει να τον πάρουμε με έννοια πνευματική, σαν να επρόκειτο για την εκκλησία. Από την άλλη όμως δεν πρέπει να εννοήσουμε με την ονομασία αυτή το σύνολο του Ισραηλιτικού λαού, αλλά τον Ισραήλ ως δούλο του Θεού, τους αληθινούς Ισραηλίτες που φοβούνται τον Θεό (g).

(3) Ἡ εἶναι τελικό απαρέμφατο=για να θυμηθεί· για να μην ενεργήσει απέναντι στον Ισραήλ σαν να μην θυμόταν (g). Ἡ, το απαρέμφατο έχει έννοια συμπερασματική, σαν να υπήρχε πριν από αυτό το «ώστε» (L)=Ωστε να θυμηθεί το έλεος· δηλαδή για να αποδείξει, ότι δεν είχε λησμονήσει, όπως θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει (p). (Ο δ. εξαρτά το απαρέμφατο από το ελάλησεν, όπως θα δούμε αμέσως). Μάλλον η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σωστή.

1.55 καθώς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν(1), τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ(2) εἰς τὸν αἰῶνα(3).

55 που είχε δώσει στους προγόνους μας,

ὅτι δηλαδή θα σπλαχνιστεί τον Αβραάμ και τους απογόνους του για παντοτινά».

(1) Ἡ, η πρόταση καθώς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν είναι προσδιοριστική του αντελάβετο και πρέπει να εξηγηθεί: βοήθησε τον δούλο του Ισραήλ, όπως είπε στους πατέρες μας υποσχόμενος να θυμηθεί να δώσει έλεος στον Αβραάμ (δ). Ἡ, πρέπει να θεωρήσουμε αυτήν ως παρενθετική πρόταση που αναφέρεται στο μνησθῆναι= Ο Θεός θυμήθηκε ὅ,τι είχε υποσχεθεί (L). «Θυμήθηκε το έλεός του όπως είπε και τα επόμενα της φράσης, εκπληρώνοντας αυτό ακριβώς που είχε πει σε αυτόν (τον Αβραάμ), ὅτι «θα ευλογηθούμ με το σπέρμα σου ὅλες οι φυλές της γης»» (Σχ.). Για ὅσο η παροχή των ευλογιών αυτών αναβαλλόταν, αυτοί που τις ανέμεναν ἦταν συχνά ἔτοιμοι να ρωτήσουν: λοιπόν λησμόνησε ο Θεός το έλεός του; Τώρα ὅμως ἔκανε φανερό, ὅτι δεν είχε λησμονήσει ἀλλά θυμόταν την σχετικά με το έλεος υπόσχεσή του και ἀνέβαλλε στον κατάλληλο χρόνο την εκπλήρωσή της. Θυμήθηκε το κατά τα προηγούμενα χρόνια έλεός του, ὅταν ἔβγαλε αυτούς από τη γη της Αιγύπτου και ἀνανέωσε αυτό χύνοντας στον νέο Ισραήλ πνευματικές ευλογίες και χάρες.

(2) Θα συνδεθεί με το μνησθῆναι ἐλέους=για να θυμηθεί το έλεός του προς τον Αβραάμ και το σπέρμα του (δ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Ὅπως εἶπε. Ἐπειτα λέει και σε ποιους εἶπε... ὅτι δηλαδή εἶπε στον Αβραάμ και στο σπέρμα του, δηλαδή τον Ισαάκ και τον Ιακώβ και περισσότερο από ὅλους στον Δαβίδ» (Z). Σύμφωνα με την εκδοχή ὅμως αυτή το «εἰς τὸν αἰῶνα» απομακρύνεται πολύ από τη λέξη στην οποία αναφέρεται= «να θυμηθεί έλεος αἰώνιο, παντοτινό» (Z) το οποίο είναι τελείως ἀπίθανο.

(3) Ὑπάρχει και η γραφή: ἕως αἰῶνος. Η φράση εἰς τὸν αἰῶνα είναι συνηθισμένη στους ψαλμούς, ὅπως και η «εἰς τὸν αἰῶνα του αἰῶνος» (Εβρ. α 8) και «εἰς αἰῶνα αἰῶνος» (p). Σημαίνει περίοδο χρονική, διάρκειας ἀτελείωτης (g). Είναι πιο φυσικό να συνδεθεί με το «καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ» (δ). Ὅ,τι ο Θεός εἶπε και υποσχέθηκε, θα πραγματοποιηθεί. Ὅ,τι εἶπε στους πατέρες, θα το δουν να εκτελεῖται και να ἐπαληθεύεται οι γιοι και οι γιοι των γιων με ευλογίες, οι οποίες θα είναι αἰώνιες.

1.56 Ἔμεινεν δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ(1) ὡσεὶ μῆνας τρεῖς(2), καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. 56 Η Μαριὰμ ἔμεινε με την Ελισάβετ περίπου τρεις μήνες και ὕστερα γύρισε στο σπίτι της.

(1) «Με τη συμφωνία ἐννοεῖται και του ἀρραβωνιαστικού. Διότι ἤξερε ο Ιωσήφ και τον Ζαχαρία και την Ελισάβετ ως ἁγίους ἀνθρώπους, και με μεγάλη χαρά ἐμπιστεύθηκε σε αυτούς την παρθένο, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἦταν συγγενεὶς της, ἀλλά και ἐπειδὴ ἦταν ἄψογοι ἠθικά» (Z). Ἐμεινε λοιπόν στην Ελισάβετ «ἐπειδὴ ἤξερε το μυστήριο σχετικά με αυτήν και για αυτό την ἀγαπούσε και ἀγαπιόταν» (Z).

(2) «Να σχεδόν ἐννέα μήνες» (Θφ). Δηλαδή μέχρι το χρόνο κατά τον οποίο η Ελισάβετ θα γεννούσε. Παρέμεινε η παρθένος στον τοκετό; Σύμφωνα με τη γνώμη τη γενική των Ἑλλήνων ἐρμηνευτῶν, ἀντιθέτως με αυτήν των Λατίνων, δεν παρέμεινε. Οι νεότεροι (ἀνάμεσα στους οποίους και οι g.p.) θεωροῦν ἀπίθανο η Παρθένος να ἀρνήθηκε να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην Ελισάβετ κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή της ζωής της. Ὅπως σωστά ὅμως παρατηρεῖ ο L. από μόνο του το κείμενο του Λουκά υποδηλώνει μάλλον ὅτι η Μαρία ἀναχώρησε πριν από τα γεγονότα, των οποίων ἀκολουθεῖ ἀμέσως η ἀφήγηση. Οι Ἕλληνες ἐπίσης ἐρμηνευτῆς από την ἄλλη, μιλούν με βάση την ευπρέπεια σύμφωνα με τα ἀνατολικά ἔθιμα, τα οποία αυτοὶ γνώριζαν καλά. «Η παρθένος φεύγει λόγω του πλήθους αυτών που ἐπρόκειτο να βοηθήσουν στη γέννα» (Θφ), «δείχνοντας σεβασμό προς αυτούς που ὄφειλαν λόγω του μωρού να τρέξουν στο σπίτι του Ζαχαρία. Ἦταν ὅμως και συνήθεια να φεύγουν οι παρθένες, ὅταν ἐπρόκειτο να γεννήσει η ἔγκυος» (Z).

Στίχ. 57-66. Η γέννηση του Ιωάννη.

1.57 Τῇ δὲ Ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος(1) τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν(2) υἱόν.

57 Ὅταν συμπληρώθηκε ο καιρός να γεννήσει, η Ελισάβετ ἔκανε γιο.

(1) Ἐπλήσθη ο χρόνος=συμπληρώθηκε ο χρόνος. Δες και Λουκ. β 6,21,22. Και στους Ὅ Γεν. κε 24 (δ). Δες και Γεν. κθ 21,Λευϊτ. ιβ 4,6,Αρ. στ 5 κλπ. Εβραϊκοὶ τρόποι ἐκφρασης (p). Παρόλο που με

θαύμα συνέλαβε η Ελισάβετ, η κύηση του εμβρύου ακολούθησε τα στάδια και την χρονική διάρκεια όπως είναι φυσικά καθορισμένα. Οι σχετικά με το έλεος επαγγελίες και υποσχέσεις του Θεού θα πραγματοποιηθούν, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου και ο καιρός ο κατάλληλος για εκπλήρωσή τους. Πρέπει λοιπόν να εγκαρτερούμε με ακράδαντη ελπίδα, ελεύθεροι από κάθε αγωνία ή ανυπομονησία.

(2) Κατά κυριολεξία άρμοζε το ρήμα έτεκε (δ).

1.58 και ήκουσαν οι περίοικοι(1) και οι συγγενείς αυτής ότι εμεγάλυνε κύριος τὸ έλεος(2) αὐτοῦ μετ' αὐτῆς(3), και συνεχαιρον(4) αὐτῆ.

58 Οι γείτονες και οι συγγενείς άκουσαν ότι ο Κύριος έδειξε μεγάλη ευσπλαχνία σ' αυτήν και χαιρόνταν μαζί της.

(1) Έτσι οι Ο' μετέφρασαν την εβραϊκή λέξη που σημαίνει τον γείτονα (Δευτ. α 7)(δ). Έρχονται πρώτα οι γείτονες επειδή κατοικούσαν κοντά και είχαν να διανύσουν λιγότερο δρόμο (g).

(2) Το ρήμα εμεγάλυνε δεν χρησιμοποιείται και εδώ με την έννοια, με την οποία και στο σ. 46, αλλά ούτε και τελείως με την κατά γράμμα έννοια όπως στο Ματθ. κγ 5, αλλά μάλλον με τη σημασία του: έδειξε ολοφάνερο έλεος. Δες Γεν. ιθ 19 (ρ). Σημαίνει η έκφραση αυτή ότι δείχνει ο Κύριος το μεγάλο του έλεος προς κάποιον. Εδώ λοιπόν η προς την στείρα ένδειξη του μεγάλου ελέους, ήταν το να καταξιωθεί αυτή να γίνει μητέρα (δ).

(3) Το μετ' αὐτῆς δεν σημαίνει ότι συνεργάστηκε και αυτή με το Θεό, αλλά ότι ο Θεός ήλθε σε σχέση ελέους με αυτήν. Δες σ. 72, Λουκ. ι 37 και Α' Βασ. ιβ 24 (ρ).

(4) Η, λιγότερο πετυχημένη ερμηνεία, με την έννοια του προσφέρω συγχαρητηρίους ευχές, όπως και εμείς το χρησιμοποιούμε συνήθως (δ). Η, έχουμε εδώ την πρώτη επαλήθευση των λόγων του αγγέλου στο σ. 14 (g). Και σημαίνει χαιρόνταν μαζί της. Δες Λουκ. ιε 6,9 και Α' Κορ. ιβ 26 (ρ). Προκαλεί η γέννηση των αγίων χαρά περισσότερων ανθρώπων, διότι αυτή είναι κοινό αγαθό (Αμβρόσιος).

1.59 Και έγένετο έν τῆ όγδόῃ(1) ήμέρα ήλθον(2) περιτεμείν(3) τὸ παιδίον, και εκάλουν(4) αὐτὸ επί τῷ όνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ζαχαρίαν(5).

59 Όταν το παιδί έγινε οχτώ ημερών, ήρθαν να του κάνουν περιτομή και ήθελαν να του δώσουν το όνομα Ζαχαρίας, όπως λεγόταν ο πατέρας του.

(1) Όγδοη από τη γέννηση συμπεριλαμβανομένης και της ημέρας της γέννησης (δ) «σύμφωνα με το νόμο» (Z). Δες Γεν. κα 4, Λευϊτ. ιβ 3 (δ).

(2) Υποκείμενο είναι αυτό του προηγούμενου στίχου, δηλαδή «οι περίοικοι και οι συγγενείς» (δ).

(3) Η περιτομή γινόταν είτε από τον πατέρα (Γεν. ιζ 23), είτε από οποιονδήποτε άλλον, ακόμη και γυναίκα (Εξ. δ 25), πάντοτε όμως από Εβραίο και όχι εθνικό. Αυτών όμως που είχαν κάποια ηλικία γινόταν συνήθως η περιτομή από γιατρό (Ιωσήπου Ιουδ. Αρχαιολ. XX,2,5)(δ).

(4) Όχι απλώς επιθυμούσαν να ονομάσουν, αλλά άρχισαν να τον ονομάζουν (ρ). Δείχνει απόπειρα που δεν ευοδώθηκε (g). Η συνήθεια του να συνδυάζουν την ονοματοδοσία με την περιτομή, ίσως προήλθε από το ότι ο Άβραμ άλλαξε το όνομα σε Αβραάμ όταν περιτμήθηκε (ρ).

(5) «Διότι πολλοί γιοι ονομάστηκαν με τα ονόματα των πατέρων τους» (Z). Υπήρχε τέτοια συνήθεια στους Εβραίους (Ιωσηπ. Βίος Ι, Αρχαιολ. XIV,1,13)(ρ). Σε αυτήν εδώ την περίπτωση βοήθούσε στην προτίμηση του ονόματος και το ότι αναμενόταν από τον Ιωάννη, ως μόνο αντιπρόσωπο και κληρονόμο του γένους του Ζαχαρία, να συνεχίσει την οικογένειά του (b).

1.60 και άποκριθείσα(1) ή μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν, Οὐχί, αλλά κληθήσεται 'Ιωάννης(2).

60 Η μητέρα του όμως είπε: «Όχι, Θα ονομαστεί Ιωάννης».

(1) Οι γείτονες και οι φίλοι περίμεναν την απάντηση και συμφωνία της μητέρας. Το άποκριθείσα λοιπόν λέγεται με την κύρια σημασία της λέξης.

(2) Η, ο Ζαχαρίας είχε ήδη από πριν ανακοινώσει με γραφίδα το όνομα αυτό στην Ελισάβετ (L.g.p.). Η «η Ελισάβετ επειδή ήταν προφήτης και παρακινούνταν από το άγιο Πνεύμα, παρόλο που δεν άκουσε την αποκάλυψη του ονόματος του παιδιού που έγινε στον άνδρα, μέσω του Πνεύματος έμαθε το όνομα που είπε ο άγγελος και είπε ότι το παιδί ονομάζεται Ιωάννης» (Ω). Έτσι ερμηνεύουν και οι Z.Θφ. δ.b. Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή. Διότι εάν η Ελισάβετ είχε μάθει το όνομα από τον Ζαχαρία με επιστολή, δεν θα υπήρχε ανάγκη να ρωτήσουν και πάλι τον Ζαχαρία για αυτό, όπως μας πληροφορεί ο σ. 62 (b). Μαζί με αυτά και ο θαυμασμός των οικείων, όταν ο Ζαχαρίας έγραψε το ίδιο

όνομα δείχνει σαφώς, ότι την συμφωνία του με την σύζυγο, την απέδιδαν σε ενέργεια υπερφυσική (δ).

1.61 και είπον πρὸς αὐτὴν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου(1) ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ(2).

61 Τότε της εἶπαν: «Μα δεν υπάρχει κανένας απ' τους συγγενείς σου που να έχει το όνομα αυτό».

(1) Υπέθεσαν κατ' αρχήν, ότι η Ελισάβετ μη συμφωνώντας στο όνομα Ζαχαρίας, έπραξε αυτό διότι, προτιμούσε να βάλει όνομα από τη δική της οικογένεια (b).

(2) Υπήρχε στους Εβραίους η συνήθεια να παίρνει το παιδί το όνομα του πατέρα ή κάποιου συγγενούς (Τωβίτ α 9, Ιωσήπου Αρχαιολ. XIV 1,3). Τέτοια συνήθεια επικρατούσε και στους αρχαίους Έλληνες, όπως και σε μας τώρα (δ).

1.62 ἐνένευον(1) δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι(2) καλεῖσθαι αὐτόν.

62 Με νοήματα ρώτησαν τον πατέρα του τι όνομα θα ήθελε να δώσει στο παιδί·

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Συναντιέται και στους Ο' (Παροιμ. στ 13, ι 10) και σημαίνει ρωτώ με νεύματα (δ). Ο Ζαχαρίας λοιπόν ήταν συγχρόνως και κουφός και άλαλος ή τουλάχιστον παρείχε τέτοια εντύπωση (L). Για αυτό «ρωτούσαν με νοήματα, διότι δεν μπορούσε ούτε να ακούει» (Z). Έτσι λέει και ο Ω.

(2) Αυτή ήταν η ερώτηση· το άρθρο (το) μπαίνει σε περίπτωση έμμεσης ερώτησης για πρόκληση της προσοχής του αναγνώστη (δ). Η ευκτική πτώση μαζί με το «αν» δεν συναντιέται στην Κ.Δ. παρά μόνο στο Λουκά (Λουκ. α 62, στ 11, θ 46, ιη 36, Πράξ. ε 24, η 31, ι 17, ιζ 18, κστ 29). Είναι λοιπόν ένα από τα χαρακτηριστικά του ύφους του Λουκά. Το «ἂν» μαζί με την δυνητική ευκτική προσδίδει στην ερώτηση κάτι το ευλαβές (L)=Ποιο όνομα θα ήθελε ο Ζαχαρίας να δώσει στο παιδί (g).

1.63 καὶ αἰτήσας(1) πινακίδιον(2) ἔγραψεν λέγων(3), Ἰωάννης ἐστὶν(4) τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν(5) πάντες.

63 αυτός ζήτησε μια μικρή πλάκα και έγραψε: «Ιωάννης είναι το όνομά του»· κι όλοι απόρησαν.

(1) «Ζήτησε όχι με φωνή, αλλά παρόμοια με νεύμα» (Z).

(2) =μικρός πίνακας. Η λέξη πίναξ που παράγεται από το δένδρο πίνος (πίτυος ή πεύκης) σημαίνει σανίδα τετράγωνη ή ορθογώνια, την οποία κάλυπταν με κερί και χρησιμοποιούσαν για γραφή (δ).

(3) Ἡ «με το που έγραψε ο Ζαχαρίας στον πίνακα ότι Ιωάννης είναι το όνομά του, αμέσως με τη χάρη του Θεού άνοιξε το στόμα του» (Ω) =την ώρα που έγραψε φώναξε και το όνομα. Ἡ, όπως λένε όλοι σχεδόν οι νεότεροι, πρόκειται για εβραϊκό τρόπο έκφρασης, σύμφωνα με την οποία η λέξη «λέγων» που ανταποκρίνεται στην εβραϊκή λέξη λεμώρ, λέγεται κυριολεκτικά και για αυτό που λέγεται με γραφή και όχι με φωνή (g). Επομένως εδώ πρέπει να ερμηνεύσουμε: έγραψε με τις ίδιες τις λέξεις τα εξής (δ).

(4) Με το «ἐστὶν (=είναι)» ο Ζαχαρίας δείχνει ότι το όνομα αυτό, τού είχε ήδη δοθεί από το Θεό και ο πατέρας μαρτυρεί μόνο αυτό που έχει συντελεστεί (δ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία· θαύμασαν λόγω της εκλογής ονόματος τελείως ξένου με την οικογένεια και το οποίο εξέφραζε έννοια εξόχως σημαντική (g). Πιο σωστά «θαύμασαν πώς αφού ούτε άκουσε αυτό από την Ελισάβετ, ούτε μπορούσε να πει αυτό ο ίδιος σε αυτήν, συμφώνησε. Διότι ήταν φυσικό η Ελισάβετ να τους πληροφόρησε ότι, το όνομα αυτό δεν το είπε στον Ζαχαρία με γραφή ούτε το άκουσε αυτός» (Z).

1.64 ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα(1) αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα(2) αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν(3) τὸν θεόν(4).

64 Αμέσως το στόμα του άνοιξε, λύθηκε η γλώσσα του και άρχισε να μιλάει δοξάζοντας το Θεό.

(1) Λέγεται με εβραϊκό τρόπο έκφρασης, με την έννοια του: πήρε πίσω την χρήση του πιο κύριου από τα φωνητικά όργανα. Δες και Αρ. κβ 28 (δ). «Άνοιξε, με την έννοια του ελευθερώθηκε ώστε να μιλήσει. Είναι φανερό βεβαίως ότι και η ακοή ελευθερώθηκε μαζί. Διότι όπως ακριβώς κρατήθηκε μαζί, έτσι επομένως και ελευθερώθηκε μαζί» (Z). Η αιτία όμως, για την οποία δεν γίνεται εδώ λόγος και για τα ακουστικά όργανα, είναι ότι ο ευαγγελιστής αναφέρει εκείνο το όργανο, το οποίο χρησιμοποίησε αμέσως ο Ζαχαρίας ευλογώντας το Θεό (δ).

(2) Το ρήμα άνοιξε λέγεται κυριολεκτικά μόνο για το στόμα, μπήκε όμως και για τη γλώσσα επειδή αυτά τα δύο πάνε μαζί. Θα έπρεπε για αυτήν να προστεθεί και το ρήμα λύθηκε, όπως στο Μάρκ. ζ 35 (δ).

(3) Το ότι η πρώτη χρήση της αποκατεστημένης ομιλίας εκδηλώθηκε με δοξολογία προς το Θεό και όχι με παράπονο για το πάθημα που διήρκεσε 9 μήνες, αποτελεί απόδειξη, ότι η τιμωρία απέβη πραγματική ευλογία για αυτόν (ρ). Όταν ο Θεός ανοίγει τα χείλη μας, το στόμα μας πρέπει να αναγγέλλει την δοξολογία του. Δεν υπάρχει άλλο καλύτερο να λέει το στόμα μας, από τον έπαινο του Κυρίου. Τότε οι γλώσσες μας αποβαίνουν σε δόξα μας, όταν χρησιμοποιούνται για δόξα του Θεού. Έχουμε βεβαίως πολλούς λόγους για να δοξάζουμε και να ευχαριστούμε τον Κύριο. Να κάποιιοι από αυτούς: 1) Τα έργα του Κυρίου, τα οποία παρακίνησαν τη γλώσσα του ψαλμωδού να πει: «πόσο μεγάλα αποδείχτηκαν τα έργα σου Κύριε, όλα με σοφία τα έκανες». 2) Την πρόνοια και κυβέρνηση του Θεού. 3) Την γνώση της αλήθειας και την επίγνωση του θελήματός του, την οποία μας χάρισε. 4) Την μέχρι σε εμάς συγκατάβαση και κένωσή του. 5) Την τόση αγάπη που μας έδειξε και μάλιστα τον σταυρικό θάνατο τον οποίο για μας δέχτηκε. 6) Το ύψος στο οποίο μας ανέβασε και την υιοθεσία την οποία μας δώρισε. 7) Τους τόσους πόθους μας και τις τόσες ανάγκες μας, τις οποίες μάς εκπλήρωσε. 8) Τους τόσους κινδύνους από τους οποίους μας έσωσε. Και με λίγες λέξεις πρέπει να τον δοξάζουμε και να τον ευχαριστούμε «για όλα όσα ξέρουμε και όσα δεν ξέρουμε, για τις φανερές και αφανείς ευεργεσίες που έγιναν σε μας».

(4) Τέθηκε ζήτημα, εάν η ευλογία σε αυτόν τον σ. είναι η ίδια με αυτήν που περιέχεται στην ωδή που ακολουθεί από το σ. 67, η οποία αρχίζει με το Ευλογητός ο Θεός, το οποίο υπενθυμίζει το «ευλογώντας το Θεό» που λέγεται σε αυτόν τον σ.. Ο g κλίνει υπέρ της εκδοχής, ότι τη στιγμή αυτή λέχθηκε αυτή η ωδή, παρόλο που για αυτήν λέγεται ότι «προφήτευσε» ο Ζαχαρίας, διότι το ευλογώ και προφητεύω δεν εκφράζουν τόσο διαφορετικές πράξεις ώστε να μην μπορούν και τα δύο να εφαρμοστούν σε έναν και τον ίδιο λόγο (g). «Μιλούσε ευλογώντας το Θεό και προφητεύοντας τα γραμμένα, πρώτον μεν τα σχετικά με το Χριστό, ότι ήδη ήλθε στη ζωή και ύστερα και τα σχετικά με τον Ιωάννη» (Σχ.). Άλλοι διακρίνουν την ευλογία που αναφέρει ο παραπάνω στίχος από την ωδή που ακολούθησε σε άλλη ώρα. Πιο σωστή εκδοχή· παραμένει αμφίβολο, εάν το «έλαλει εύλογών» αναφέρεται στην ωδή «Ευλογητός ο Θεός» ή σε κάποια άλλη ευλογία που προηγήθηκε (ρ).

1.65 και έγινετο επί πάντας φόβος(1) τούς περιοικούντας αυτούς, και έν όλη τη όρεινη τής 'Ιουδαίας διελαλείτο(2) πάντα τὰ ρήματα(3) ταύτα,

65 Όλοι οι κάτοικοι της γύρω περιοχής κυριεύτηκαν από δέος, και τα γεγονότα αυτά διαδόθηκαν σ' ολόκληρη την ορεινή περιοχή της Ιουδαίας.

(1) «Από τον θαυμασμό» (Ζ). «Όπως ακριβώς δηλαδή ένιωσε έκπληξη ο λαός για τη σιωπή του, έτσι και όταν μίλησε» (Θφ). Αιτία βεβαίως του φόβου ήταν, ότι έβλεπαν το δάχτυλο του Θεού σε αυτά τα συμβάντα και αισθανόμενοι κοντά το χέρι του, φοβούνταν για την αμαρτωλή κατάστασή τους (δ).

(2) Κυριολεκτικά σημαίνει: μιλώ υπερβολικά, φλυαρώ· έπειτα σημαίνει, διασπείρω, διαφημίζω κάποιο γεγονός (δ) ή και συζητιόταν από πολλούς· ήταν αντικείμενο συζήτησης (L).

(3) Όχι τα λόγια που ειπώθηκαν κατά την περιτομή, για τα οποία έγινε λόγος στους σ. 59-64, αλλά σύμφωνα με εβραϊκό τρόπο έκφρασης (g)=όλα τα πράγματα, τα συμβάντα αυτά (δ) ή τα λόγια «τα σχετικά με τα θαύματα που έγιναν κατά την ονομασία του παιδιού, πώς δηλαδή με παράδοξο τρόπο συμφώνησαν οι γονείς σχετικά με αυτήν και πώς με θαυμαστό τρόπο ελευθερώθηκε από την αφωνία ο Ζαχαρίας» (Ζ).

1.66 και έθεντο(1) πάντες οι άκούσαντες έν τη καρδιά αυτών, λέγοντες(2), Τί άρα(3) τὸ παιδίον τοῦτο(4) έσται; και(5) γάρ χειρ(6) κυρίου ήν μετ' αυτού.

66 Όσοι τα άκουσαν τα κρατούσαν μέσα τους και σκέφτονταν: «Τι θα γίνει άραγε το παιδί αυτό;» γιατί πραγματικά τον προστάτευε ο Θεός.

(1) Έβαλαν στην καρδιά, δηλαδή, τα λόγια αυτά. Εβραϊσμός (Α΄ Βασ. κα 12) ανάλογος με το ομηρικό «βάζω στο νου, στο στήθος» και σημαίνει: εντύπωναν αυτά στη μνήμη και φύλαγαν, μέχρις ότου δουν την πραγματοποίηση αυτών των σημαδιών (δ). «Έβαλαν αυτά» στην καρδιά τους (Ζ).

(2) «Λέγοντας με απορία ή συλλογιζόμενοι μέσα τους» (Ζ).

(3) Το άρα σημαίνει: Ύστερα λοιπόν από όλα αυτά που σημειώθηκαν κατά τη γέννηση αυτή, τι ως συνέπεια και κατάληξη πρόκειται να επακολουθήσει ως προς το παιδί αυτό; (g). Μπορεί όμως το άρα να μπαίνει και για αύξηση της απορίας (δ).

(4) Τι λοιπόν θα γίνει το παιδί αυτό; Ποιος θα γίνει στο μέλλον; (δ).

(5) Υπάρχει και η γραφή: Και γαρ=Η, θα το συνδέσουμε αμέσως με τα παραπάνω ως συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης (Τι θα γίνει το μικρό αυτό παιδί; Διότι χέρι του Κυρίου ήταν μαζί του) ή, πιο σωστά, η φράση αυτή αποτελεί παρατήρηση του ευαγγελιστή (=Ρωτούσαν, εκφράζοντας απορία με αυτόν τον τρόπο, διότι χέρι...)(g). Χωρίς το γαρ, αποτελεί ολοφάνερα προσθήκη του ευαγγελιστή που δείχνει, ότι το παιδί βρισκόταν κάτω από την άμεση προστασία του Θεού.

(6) «Δύναμη, χάρη Θεού» (Ζ). Σημαίνει, όταν ακολουθείται από την πρόθεση «μετά», την θεία δύναμη που παρεμβάλλεται για προστασία, καθοδήγηση και ευλογία (ρ). Δες και Πράξ. ια 21. Μαζί με την πρόθεση «επί» όμως σημαίνει τιμωρία (L). Δες Εξ. θ 3, Δευτ. β 15, Κριτ. β 15 κλπ. (δ).

Στίχ. 67-80. Η ωδή του Ζαχαρία.

1.67 Καί Ζαχαρίας ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου καὶ προεφήτευσεν(1) λέγων(2), 67 Ὁ Ζαχαρίας, ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ, πλημμύρισε ἀπὸ Πνεύμα Ἅγιο, καὶ εἶπε τὰ ἀκόλουθα προφητικά λόγια:

(1) «Δύο γενικές προφητείες προφητεύει ο Ζαχαρίας, την πρώτη σχετικά με το Χριστό και αυτήν που ακολουθεί σχετικά με τον Ιωάννη. Και μπορούμε από τις λέξεις να προσέξουμε ως προς τα πρώτα, ότι μιλά για τον Χριστό σαν για κάποιον που είναι ήδη παρών και έχει έλθει στη ζωή, έπειτα ύστερα λέει για τον Ιωάννη σαν για παρόντα» (Ω). Το «προφητεύω» παρ' όλα αυτά δεν πρέπει να περιοριστεί στην έννοια του προλέγω τα μέλλοντα. Σημαίνει και ανακοινώνω θείο μήνυμα, ή μιλώ με την έμπνευση του Θεού και εξ' ονόματός του (ρ). Ο Θεός όχι μόνο συγχώρησε την ολιγοπιστία και τον δισταγμό που εκδήλωσε ο Ζαχαρίας, όπως φαίνεται από την άρση της ποινής που επιβλήθηκε σε αυτόν από τον άγγελο, αλλά και γέμισε αυτόν με Πνεύμα Ἅγιο και τίμησε αυτόν, έτσι ώστε και ο Ζαχαρίας με το να γίνει συγχρόνως και παράδειγμα του θείου ελέους, να ευλογήσει με τη λυμένη του γλώσσα τον Κύριο.

(2) Όπως το Μεγαλύνει η ψυχή μου, διαμορφώθηκε με πρότυπο τους ψαλμούς, έτσι και το Ευλογητός Κύριος, εμφανίζεται να έχει ως πρότυπο τις προφητείες. Για αυτό και ονομάστηκε η τελευταία προφητεία της Π.Δ. και η πρώτη της Κ.Δ. Και ενώ ο τόνος του Μεγαλύνει είναι βασιλικός, ο τόνος του Ευλογητός Κύριος είναι ιερατικός. Το Μεγαλύνει ταιριάζει στην κόρη του Δαβίδ. Το Ευλογητός Κύριος στον γιο του Ααρών (ρ). Όπως το λιωμένο μέταλλο βγαίνει από τη χοάνη, όταν του ανοιχτεί η διέξοδος, έτσι και τα συναισθήματα και οι σκέψεις, από τα οποία η καρδιά του Ζαχαρία είχε γεμίσει κατά τη διάρκεια της εννεάμηνης περισυλλογής, ταπείνωσης και ευγνωμοσύνης, ξέσπασαν σε κύματα ρυθμικά και εμπνευσμένα. Η ευλογία και ο ύμνος αυτός ονομάστηκε σωστά προφητεία, ως προϊόν έξαρσης ἁγίας κάτω από την έκτακτη επενέργεια του Ἁγίου Πνεύματος (g). Η ωδή αυτή κόβεται εμφανώς σε δύο μέρη στο τέλος του σ. 75. Το πρώτο από τα δύο αυτά τμήματα διαιρείται σε 3 στροφές (68,69, 70-72,73-75) και το δεύτερο σε 2 (76,77· 78,79)(ρ). Η φράση και η σύνταξη αυτού του ύμνου είναι τόσο πολύ εβραϊκή, ώστε σύμφωνα με τον Olshausen θα μπορούσε λέξη προς λέξη να μεταφραστεί στο εβραϊκό (δ).

1.68 (1)Εὐλογητός(2) κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ(3), ὅτι ἐπεσκέψατο(4) καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν(5) τῷ λαῷ αὐτοῦ,

68 «Ἄς εἶναι ευλογημένος ὁ Κύριος, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, γιατί ἦρθε καὶ λύτρωσε τὸ λαὸ τοῦ!

(1) Το περιεχόμενο του στίχου: «Για την ενανθρώπιση του Χριστού προφήτευσεν αυτά. Διότι με αυτήν επισκέφτηκε και λύτρωσε το λαό του από την τυραννία όχι μόνο των αόρατων εχθρών, αλλά και των ορατών» (Ζ). Δεν λέγεται τίποτα στην ωδή το ιδιωτικό και που να αναφέρεται σε μόνη την οικογένεια του Ζαχαρία και στην τιμή και φήμη την οποία θα αποκτούσε αυτή από τη γέννηση του παιδιού. Η ωδή αναφέρεται σχεδόν εξολοκλήρου στη βασιλεία του Μεσσία και στις ευλογίες, οι οποίες θα μεταδίδονταν μέσω αυτής.

(2) Όχι «είναι» αλλά «είθε να είναι». Η φράση Ευλογητός Κύριος ο Θεός του Ισραήλ κατά λέξη όπως στο Ψαλμ. μ 14,οα 18,ρε 48. Στην Κ.Δ. το ευλογητός χρησιμοποιείται μόνο για το Θεό και ουδέποτε για ανθρώπους. Στους Ο' υπάρχουν κάποιες λίγες εξαιρέσεις (Δευτ. ζ 14, Ρουθ β 20, Α' Βασ. ιε 13, κε 33)(ρ)

(3) «Αλλά πώς λέγεται Θεός του Ισραήλ μόνο; Διότι δεν είναι Θεός μόνο των Ισραηλιτών, αλλά και όλων των ανθρώπων, ως δημιουργός όλων. Διότι των μεν άλλων όλων ανθρώπων, είναι ακούσια Θεός· ενώ των Ισραηλιτών μόνο είναι εκούσια και με επίγνωση» (Ζ). Θεός του Ισραήλ λόγω της ιδιαίτερης σχέσης, στην οποία με τη διαθήκη του Θεού προς τον Αβραάμ και τον μωσαϊκό νόμο βρίσκονται με το Θεό οι Ισραηλίτες, αφού μόνοι από όλα τα έθνη γνωρίζουν και λατρεύουν αυτόν (δ).

Στον Ισραήλ μέχρι τώρα είχαν δοθεί οι προφητείες, οι υποσχέσεις και οι προεικονίσεις της απολύτρωσης και σε αυτόν πρώτα προσφέρονται τώρα οι ευλογίες του Μεσσία. Αλλά ο Ισραήλ, ως εκλεγμένος από τον Κύριο λαός, υπήρξε το σύμβολο των εκλεκτών του Θεού από όλα τα έθνη, στους οποίους ιδιαίτερος ο Θεός επέβλεψε στέλνοντας τον Υιό του. Για αυτό λοιπόν και ονομάζεται Κύριος ο Θεός του Ισραήλ.

(4) Το επισκέπτομαι είναι μετάφραση του εβραϊκού πακάδ, το οποίο σημαίνει θεία παρέμβαση που ακολουθεί σε χρόνο μίας φαινομενικής αδιαφορίας ή λησμοσύνης, ανεξάρτητα από το σκοπό αυτής της παρέμβασης, είτε για χάρη είτε για τιμωρία (g). Ο Θεός επισκέπτεται είτε για να βοηθήσει, είτε για να κρίνει (L). Το αντικείμενο του επισκέφτηκε εδώ είναι το «τον λαό του», το οποίο πρέπει να πάρουμε από τη φράση στη συνέχεια (δ.γ. p.). «Και πράγματι, ήλθε στα χαμένα πρόβατα του οίκου Ισραήλ, αλλά δεν θέλησαν οι περισσότεροι από αυτούς να δεχτούν τη χάρη, για αυτό και επισκέφτηκε τους αληθινά Ισραηλίτες, οι οποίοι είναι αυτοί που πίστεψαν» (Θφ). Στέλνοντας τον Μεσσία ο Θεός έκανε επίσκεψη γεμάτη χάρες στο λαό του, τον οποίο φαινόταν προς καιρόν ότι είχε παραμελήσει και αποξενώσει από τον εαυτό του. Επισκέφτηκε όμως τώρα αυτόν ως φίλος με ενδιαφέρον έκτακτο γνωρίζοντας τις ανάγκες του και ικανοποιώντας αυτές. Λέγεται για το Θεό ότι επισκέφτηκε το λαό του στην ταλαιπωρία της δουλείας και ελευθέρωσε αυτόν (Εξοδ. γ 16,δ 31), επισκέφτηκε το λαό του στην πείνα για να «δώσε σε αυτούς άρτους» (Ρουθ α 6). Επισκέφτηκε αυτόν συχνά με τους προφήτες του και επικοινωνήσε μέσω αυτών με αυτούς. Τώρα όμως αυτός ο ίδιος αφού έγινε άνθρωπος, επισκέφτηκε αυτόν.

(5) Λύτρωση είναι η με λύτρα και εξαγορά απελευθέρωση. Η απελευθέρωση την οποία αναμένει ο Ζαχαρίας είναι βεβαίως η πολιτική απελευθέρωση του λαού του Θεού, που βασίζεται όμως στην πνευματική μεταμόρφωση, την οποία πρόκειται να συντελέσει ο Μεσσίας. Δες σ. 75 και 77 (g). Είναι η απελευθέρωση από τους εχθρούς, σε κάποιο μέτρο, η οποία τόσες φορές συντελέστηκε από το Θεό δια μέσου των αιώνων, έτσι ώστε ο λαός του Θεού να μπορέσει να υπηρετήσει και να λατρέψει το Θεό πληρέστερα και τελειότερα (L). Ο σκοπός για τον οποίο επισκέφτηκε ο Κύριος το λαό του υπήρξε να εξαγοράσει εκείνους, οι οποίοι ήταν πουλημένοι στην αμαρτία και κάτω από την αμαρτία. Και αυτός ο λαός του Θεού, ο Ισραήλ του Θεού, ο γιος του ο πρωτότοκος, είχε ανάγκη εξαγοράς και απολύτρωσης. Και ο Χριστός μας εξαγόρασε. Μας εξαγόρασε με το λύτρο του αίματός του από τα χέρια της θείας δικαιοσύνης· μας εξαγόρασε με τη δύναμη και την κραταιή ισχύ του από τα χέρια και την τυραννία του Σατανά, όπως άλλοτε τον Ισραήλ από τα χέρια του Φαραώ.

1.69 και(1) ἤγειρε(2) κέρας(3) σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ(4) Δαυὶδ τοῦ παιδὸς(5) αὐτοῦ, 69 Για χάρη μας ἔστειλε ἕνα δυνατό σωτήρα ἀπὸ τὴ γενιά του Δαβὶδ, τοῦ δούλου του,

(1) «Αφού εξέτασε προσεκτικά ο Θεός και επειδή ήθελε να λυτρώσει το λαό του, ανάδειξε δύναμη σωτηρίας σε μας από τη γενιά του Δαβίδ» (Ω).

(2) Το εγείρω αντιστοιχεί με εβραϊκή λέξη, την οποία οι Ο΄ μετέφρασαν και εξανατέλλω ή ανατέλλω (Γεν. β 9,Ψαλμ. ρλα 17,ρμστ 8,Ησ. με 8,ξα 11)(δ). Αρμόζει σε παραγωγή οργανική και ζωντανή (g).

(3) «Κέρατο στη θεία Γραφή είναι η δύναμη, από μεταφορά των ζώων που είναι οπλισμένα με κέρατα και αμύνονται με αυτά» (Σουΐδας). ἤγειρεν κέρας σωτηρίας=έκανε να βγει δύναμη που μας σώζει (δ). Αξιόλογη και η επόμενη: «Το «κέρατο» λέγεται ή αντί για τη βασιλεία ή αντί για τη δύναμη· και τα δύο όμως είναι ο Χριστός. Διότι αυτός είναι βασιλιάς των βασιλευόντων και κύριος των κυριευόντων» (Ω). Αξιοσημείωτη ερμηνεία και αυτή που συνδυάζει και τις δύο: Το κέρατο σημαίνει περίσσεια και βασιλική δύναμη (b). «Βασιλεία λοιπόν και δύναμη σωτήρια εννοεί το Χριστό, επειδή είναι βασιλιάς αυτών που βασιλεύουν και δύναμη του Πατέρα και σωτήρας αυτών που πιστεύουν σε αυτόν» (Z). Αυτός είναι «η ακαταμάχητη δύναμη του Πατέρα και το δεξί του (χέρι), που κατατρόπωσε όλους τους εχθρούς μας» (Ω). Κέρατο σωτηρίας, διότι παρέχεται σε μας σωτηρία βασιλική και εξόχως τιμητική, που υψώνεται πάνω από κάθε άλλη σωτηρία, με την οποία καμία άλλη σωτηρία δεν είναι δυνατόν να συγκριθεί. Με αυτήν η δόξα του Λυτρωτή και των λυτρωμένων από αυτόν κορυφώνεται αστράφτοντας χωρίς να δūει και η δύναμή τους υψώνεται με τιμή ανυπέρβλητη. Κέρατο σωτηρίας, διότι η σωτηρία που παρέχεται σε μας είναι ισχυρή και ασυναγώνιστη. Η δύναμη των ζώων βρίσκεται στα κέρατά τους. Και ο Κύριος που ενανθρώπησε έφερε τέτοια σωτηρία με την οποία νικιούνται όλοι οι πνευματικοί εχθροί μας και προστατευόμαστε ανίκητα από αυτούς. Κέρατο σωτηρίας, διότι είναι πλούσια και άφθονη σωτηρία· κέρατο απόλαυσης και αφθονίας· σωτηρία με την οποία ευλογούμεστε με ευλογίες πνευματικές και με αφθονία αγαθών ουρανίων. Κέρατο σωτηρίας. Με τα ἄρματα της σωτηρίας αυτής ο Λυτρωτής βγήκε νικητής και για να νικήσει.

(4) Ο προσδιορισμός αυτός σημαίνει τον τόπο, στον οποίο ο Θεός έφερε το κέρασ του (δ). «Με τη λέξη «οίκος» να εννοήσεις τη γενιά του Δαβίδ. Λέει λοιπόν ότι γέννησε σε μας, στο λαό του... δύναμη σωτήρια από το γένος του Δαβίδ, του δούλου του· διότι από το σπέρμα του Δαβίδ καταγόταν η Παρθένος, από την οποία γεννήθηκε ο Χριστός» (Ζ).

(5) Ο Δαβίδ ονομάζεται παιδί, δηλαδή δούλος του Θεού όπως στο Πράξ. δ 25 (L), για τη μεγάλη του πίστη και ευσέβεια, λόγω της οποίας έλκυσε την ευαρέσκεια και αγάπη του Θεού (δ).

1.70 καθώς(1) έλάλησε(2) διὰ στόματος(3) τῶν αγίων(4), τῶν(5) ἀπ' αἰῶνος(6) προφητῶν(7) αὐτοῦ,

70 όπως ακριβώς είχε πει αἰῶνες πριν με το στόμα των αγίων προφητῶν του.

(1) Παράλληλη πρόταση με αυτήν στο σ. 55 (δ). Δεν είναι παρένθεση, αλλά καθορίζει ακριβέστερα αυτά που λέχθηκαν προηγουμένως (ρ). Όπως μίλησε έτσι και επισκέφτηκε (δ) και ανέδειξε κέρασ.

(2) «Το έκανε λοιπόν αυτό, όπως υποσχέθηκε με το στόμα των αγίων, δηλαδή των παλαιῶν προφητῶν. Διότι μέσω αυτῶν υποσχέθηκε να αναδείξει βασιλιά δυνατό στον οἶκο Δαβίδ, σωτήρα του κόσμου» (Ζ).

(3) Αγαπητή περίφραση του Λουκά. Δες Πράξ. α 16,γ 18,21 δ 25 (ρ). Μπαίνει πλεοναστικά (δ).

(4) Επίθετο των προφητῶν, όπως στο Σοφ. Σολ. ια 1, διότι ήταν καθιερωμένοι στην υπηρεσία του Θεού (L). Δες και Β' Πέτρ. α 21, Εβρ. ια 32,33. Πόσο ιερέσ υπήρξαν οι προφητείες αυτής της σωτηρίας! Οι προφήτες που τις εξήγγειλαν, ήταν άγιοι, τους οποίους η αμαρτία δεν εξαπατούσε, αλλά οι οποίοι απέβλεπαν στο να διαδώσουν την αγιότητα μεταξύ των ανθρώπων. Ο άγιος Θεός μιλούσε μέσω αυτῶν. Αλλά και τι αρμονική συμφωνία, καταπληκτική όντως και θαυμαστή, παρατηρείται μεταξύ τους! Ο Θεός μίλησε μέσω όλων αυτῶν για το ίδιο σωτήριο θέλημά του και για αυτό ειπώθηκε ότι «με το στόμα» και όχι «με τα στόματα» των προφητῶν μίλησε, διότι όλοι μιλούν για το Χριστό σαν με ένα στόμα.

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το άρθρο «των», οπότε θα ερμηνεύσουμε: μέσω των από παλιά αγίων προφητῶν. Μαζί με το άρθρο= «με το στόμα των αγίων, δηλαδή των από παλιά προφητῶν» (Ζ).

(6) Αυτό μας ανεβάζει μέχρι τον Σαμουήλ, από τον οποίο άρχισε η συνεχής σειρά των προφητῶν (g). Χρησιμοποιείται αόριστα για δήλωση απομακρυσμένου χρόνου (ρ).

(7) Ιερέας, όπως ο Ζαχαρίας, εμποτισμένος από την παιδική του ηλικία με την Π.Δ., γνώριζε καλά τις προφητείες αυτές (g).

1.71 σωτηριάν(1) έξ έχθρῶν(2) ἡμῶν καὶ έκ χειρὸς(3) πάντων τῶν μισούντων(4) ἡμᾶς·

71 Μ' αὐτόν θα μας σώσει από τους εχθρούς μας και από την εξουσία όλων όσοι μας μισούν.

(1) Ἡ, το «σωτηρία» είναι αντικείμενο του έλάλησε (δ). Ἡ, πιθανότερη εκδοχή, είναι προσδιορισμός του κέρασ σωτηρίας και το επεξηγεί (ρ). «Ανάδειξε το κέρατο (δύναμη) αυτό σωτηρία σε μας από τους εχθρούς μας» (Ζ). Ἰσως όμως αποδίδεται επιτυχέστερα, αν θεωρήσουμε ότι εξυπακούεται το λέγω. Ἡ ιδέα που εμπεριέχεται στο κέρασ σωτηρίας επαναλαμβάνεται σύντομα. Κέρασ σωτηρίας, εννοῶ λοιπόν τη σωτηρία από τους εχθρούς μας (b).

(2) «εχθρῶν αόρατων και ορατῶν» (Ζ).

(3) Από τη δύναμη, την εξουσία αυτῶν που μας μισούν. Δες Εξ. ιη 9, Α' Βασ. ιζ 37 κλπ. (δ).

(4) Το μισούντων δεν έχει εδώ εξ' ολοκλήρου την ίδια σημασία με τους εχθρούς. Το «όλων» που προηγήθηκε από αυτό, προστέθηκε με το σκοπό να διευρύνει τον κύκλο των αντιπαιθμένων (g). Εχθροί βεβαίως ορατοί και που μας μισούν, εννοούνται οι εθνικοί. Ἡ κυριαρχία των ειδωλολατρῶν παρεμποδίζει την πρόοδο της βασιλείας του Θεού και ο Μεσσίας θα βάλεi τέλος στο εμπόδιο αυτό (ρ).

1.72 ποιῆσαι(1) έλεος μετὰ τῶν πατέρων(2) ἡμῶν καὶ μνησθῆναι(3) διαθήκης(4) αγίας(5) αὐτοῦ,

72 Ἐδειξε την ευσπλαχνία του στους προγόνους μας κι εκπλήρωσε την αγία διαθήκη του·

(1) Ἡ, τα απαρέμματα ποιῆσαι... μνησθῆναι εξαρτώνται από το έλάλησε και αποτελούν συνέχεια του έλάλησε σωτηριάν=επιπλέον μίλησε ώστε να κάνει και να θυμηθεί (δ). Ἡ, «έφερε σωτηρία... με το να δείξει έλεος στους πατέρες μας» (Ζ). Ἡ, πιο σωστά, το ποιῆσαι έλεος αποτελεί το σκοπό του ήγειρε κέρασ (ρ). Ἐφερε δύναμη για να δείξει έλεος (Meyer)· απελευθερώνοντάς μας ο Θεός αποσκοπούσε να δείξει έλεος... (ρ).

(2) Αυτό φαίνεται να υπονοεί, ότι οι πατέρες έχουν γνώση και συνείδηση αυτού που ήδη γίνεται (p). Ο Θεός απελευθερώνοντας τους ζωντανούς, ασκεί το έλεός του στους νεκρούς (g). «Η φράση «να δείξει έλεος στους πατέρες μας» νομίζω ότι φανερώνει το εξής, ότι ίσως δηλαδή με τον ερχομό του Χριστού και οι πατέρες μας Αβραάμ και Ισαάκ και Ιακώβ και όλος ο λαός των αγίων του προφητών και δικαίων, απόλαυσαν το έλεος του Θεού... Διότι με τον ερχομό του Χριστού ο Θεός έριξε το βλέμμα του και προς τους πατέρες και σε αυτό αποσκοπούσε η άφιξη (κάθοδος) του στον άδη» (Ω). «Και με άλλο επίσης τρόπο έδειξε έλεος στους πατέρες, με το ότι εκπλήρωσε τις ελπίδες. Διότι όσα προσδοκούσαν, με τον Χριστό τα είδαν να πραγματοποιούνται. Αλλά βεβαίως οι πατέρες βλέποντας και τα παιδιά τους να απολαμβάνουν τόσα αγαθά, χαίρονται και με το να γίνουν μέτοχοι στην ευφροσύνη παίρνουν και οι ίδιοι το έλεος» (Θφ).

(3) Οι πατέρες βλέποντας να αργεί πολύ η εκπλήρωση των υποσχέσεων, μπορούσαν να νομίσουν, ότι αυτές ξεχάστηκαν από το Θεό (g). Για την έννοια του μνησθῆναι δεσ σ. 54. «Μνήμη εννοεί την εκπλήρωση της διαθήκης (υπόσχεσης)» (Ζ).

(4) «Διαθήκη εννοεί την υπόσχεση» (Ζ). Η λέξη κυρίως σημαίνει την συνθήκη. Δες Ησ. κη 15 όπου μπαίνουν παράλληλα οι λέξεις διαθήκη και συνθήκη. Για τη διαθήκη αυτή δεσ Ψαλμ. πη 35, Γεν. ιε και ιζ, Εξ. κδ 7,8, Λευϊτ. κστ 42 (δ).

(5) Ονομάζεται έτσι διότι και αυτός που έδωσε αυτήν είναι ο άγιος Θεός και το περιεχόμενό της είναι άγιο.

1.73 ὄρκον(1) ὃν ὤμοσε(2) πρὸς Ἄβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι(3) ἡμῖν

73 τήρησε τον ὄρκο που ἔδωσε στον πατέρα μας τον Αβραάμ,

(1) Η αιτιατική ὄρκον δεν εξαρτάται ούτε από το ελάλησεν, το οποίο είναι πολύ μακριά από τη λέξη, ούτε από το μνησθῆναι («να θυμηθεί τον ὄρκο τον οποίο ορκίστηκε»(Ζ)), αλλά είναι παράθεση της φράσης: διαθήκης αγίας=της αγίας διαθήκης, η οποία επικυρώθηκε με ὄρκο. Στην περίπτωση όμως αυτή το ουσιαστικό μπαίνει με ἔλξη με την πτώση της αντωνυμίας (ον), ενώ συνήθως η συντακτική ἔλξη γίνεται αντίστροφα (g). Η πρόταση πρέπει να εξηγηθεί= για να θυμηθεί και να τηρήσει την διαθήκη του, τον ὄρκο που ορκίστηκε. Σύμφωνα με την εξήγηση αυτή διαθήκη και ὄρκος είναι ένα σε δύο=ένορκη διαθήκη (δ).

(2) «Ποιος ὄρκος έγινε στον Αβραάμ; Οπωσδήποτε το «Με ευλογία θα σε ευλογήσω και θα σε πληθύνω (Γεν. κβ 16)». Διότι πλήθυνε ὄντως τώρα ο Αβραάμ, αφού υιοθέτησε μέσω της πίστης όλα τα ἔθνη» (Θφ).

(3) Πιο πιθανή εκδοχή: Το «να δώσει» δηλώνει το περιεχόμενο του θείου ὄρκου και τον σκοπό που είχε ο Θεός με την ένορκη υπόσχεσή του (g). Από το δοῦναι εξαρτάται το ῥυσθέντας λατρεύειν , δηλαδή να δώσει, έτσι ώστε αφού σωθούμε να λατρεύουμε (b). «Η σύνταξη λοιπόν στα ρητά αυτά γίνεται με υπερβατό σχήμα, δηλαδή: για να μας δώσει να τον λατρεύουμε ἄφοβα με οσιότητα και δικαιοσύνη, μπροστά του, όλες τις ημέρες της ζωής μας· ἔπειτα το ενδιάμεσο· αφού σωθήκαμε από τους εχθρούς μας» (Ζ).

1.74 ἀφόβως(1) ἐκ χειρὸς των ἐχθρῶν ἡμῶν ῥυσθέντας, λατρεύειν αὐτῶ

74 να μας αξιώσει, αφού γλιτώσουμε απ' τα χέρια των εχθρῶν μας,

να τον λατρεύουμε ἄφοβα

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία· «πολλές φορές σώζονται κάποιοι από το χέρι εχθρῶν, αλλά με φόβο. Τώρα όμως ο ερχομός του Χριστού, μάς έκανε να σωθούμε ἄφοβα από το χέρι των εχθρῶν. Διότι δεν αισθανθήκαμε την επιβουλή των εχθρῶν, αλλά μας ήρθε κατά κάποιο τρόπο αιφνίδια, χωρίς να νιώσουμε την επιβουλή των εχθρῶν» (Ω). Πιο σωστά «να τον λατρεύουμε ἄφοβα» (Ζ)=για να τον λατρεύουμε ἄφοβα, δηλαδή χωρίς φόβο για τους εχθρούς του Θεού, από τους οποίους σωθήκαμε (δ). Όταν ο Πιλάτος αναμίγνυε το αίμα των Γαλιλαίων με το αίμα των θυσιῶν, δεν μπορούσαν οι Ισραηλίτες ἄφοβα να λατρεύουν το Θεό στο ναό του. Μαζί με τον Μεσσία το παν θα αλλάξει (g). Ελεύθεροι από τον φόβο των εχθρῶν, όχι όμως και από το φόβο του ιδίου του Κυρίου, ο οποίος είναι φόβος παιδιού προς πατέρα (b). Το μεγάλο σχέδιο του ευαγγελίου της χάριτος είναι όχι να μας απαλλάξει, αλλά να μας οδηγήσει περισσότερο και να μας ενθαρρύνει στη λατρεία και υπηρεσία του Θεού. Μας ελευθερώνει από τον σιδερένιο ζυγό της αμαρτίας, για να βάλει τον τράχηλό μας κάτω από τον γλυκό και εύκολο ζυγό του Κυρίου Ιησού. Κάτω λοιπόν από τον ζυγό αυτόν, λατρεύουμε το Θεό ἄφοβα, σε κατάσταση αγίας ασφάλειας και διανοητικής γαλήνης και ηρεμίας, ελεύθεροι από τους φόβους του πονηρού. Ο Θεός δηλαδή πρέπει να λατρεύεται με φόβο παιδιού, φόβο ευλαβικό, φόβο που αφυπνίζει, ενθαρρύνει, θερμαίνει σε υπακοή του Κυρίου, όχι φόβο δουλικό, ὅμοιο με το φόβο του

πονηρού και τεμπέλη εκείνου δούλου, ο οποίος θεωρούσε τον Κύριο «σκληρό, ο οποίος θερίζει εκεί που δεν έσπειρε και μαζεύει εκεί από όπου δεν διασκόρπισε»: όχι με το φόβο του νομικού πνεύματος, το οποίο ήταν πνεύμα δουλείας, αλλά με το θάρρος του ευαγγελικού πνεύματος, το οποίο είναι πνεύμα υιοθεσίας.

**1.75 ἐν οσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ(1) ἐνώπιον αὐτοῦ(2) πάσας τας ἡμέρας(3) τῆς ζωῆς ἡμῶν.
75 σαν ἄνθρωποι που του ἀνῆκουμε και πράττουμε το σωστό ἐνώπιόν του σ' ὅλη μας τῆ ζωῆ.**

(1) Και οι δύο λέξεις βρίσκονται ἔτσι και στους εθνικούς συγγραφείς, ο Πολύβιος μάλιστα (κγ 10,8) ερμηνεύει τη διαφορά τους ἔτσι: «ὅσα ἀφορούν τους ἀνθρώπους τα λέμε δίκαια, ἐνῶ ὅσα ἀφορούν το Θεό τα λέμε ὅσια» (δ). Ἐτσι και ο Θφ. «Εἶναι λοιπὸν ἡ μὲν οσιότητα το δίκαιο σε σχέση με το Θεό· ἐνῶ δικαιοσύνη εἶναι το δίκαιο σε σχέση με τους ἀνθρώπους». Στὴν ἀγία Γραφή ὅμως το δικαιοσύνη λέγεται με πολὺ πλατιά ἐννοια και για τὴν σχέση του ἀνθρώπου με το Θεό (δ). Ἀπὸ ἀποψη βιβλική, ἡ δικαιοσύνη ἀναφέρεται στο Θεό ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὴν οσιότητα (g). Πιο σωστά λοιπὸν: «Οσιότητα ἀπὸ τὴν μία λοιπὸν, ὀνομάζει τὴν ευσέβεια, ἐνῶ δικαιοσύνη τὴν τελειότητα των ἄλλων ἀρετῶν» (Z). Το να λατρεύει ὅμως κάποιος αὐτὸν «με οσιότητα και δικαιοσύνη... γίνεται με τὴν ἐκπλήρωση ὅλων των ἀγίων του ἐντολῶν» (Ω).

(2) Ἡ, «να τον λατρεύουμε μπροστά του, ὄχι μπροστά στους ἀνθρώπους, ὅπως οι ἀνθρωπάρεσκοι και υποκριτές» (Θφ). Ἡ, ἡ φράση εἶναι προσδιορισμὸς του «οσιότητα και δικαιοσύνη» και σημαίνει αὐτὲς στα μάτια του Θεοῦ κριτή, δηλαδή τὴν ἀληθινὴ οσιότητα και δικαιοσύνη (δ). Με τὴν φράση ὅμως «μπροστά στο Θεό» χαρακτηρίζεται συνήθως ἡ λειτουργία των ἱερέων στο ναό. Το ἀποτέλεσμα του μεσσιακοῦ ἔργου θα εἶναι ἡ δημιουργία ἐνός λαοῦ του Θεοῦ, που θα ζεῖ ὅλες τὶς μέρες τῆς ζωῆς του βίου, ο οποίος με τὴν οσιότητα και ἀγιότητά του, θα στέλνεται πρὸς τον οὐρανὸ σαν συνεχῆς λατρεία (g). Πιο σωστό παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἡ φράση «ἐνώπιον» να συνδεθεῖ με το οσιότητα και δικαιοσύνη, διότι ἡ λέξη λατρεύειν ἀκολουθεῖται ἀπὸ το «αὐτῶ» (δ).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή πάσαις ταις ἡμέραις ἡμῶν, ἢ, πάσας τας ἡμέρας ἡμῶν. «Ὅχι για λίγο μόνο, ἀλλὰ ὅλες τὶς ἡμέρες τῆς ζωῆς μας» (Ω). «Ὅχι μία φορά, οὔτε δύο ἡμέρες, ἀλλὰ ὅλες τὶς ἡμέρες» (Θφ).

1.76 Καὶ σὺ(1), παιδίον(2), προφήτης(3) ὑψίστου κληθήσῃ(4), προπορεύσῃ γὰρ(5) πρὸ προσώπου κυρίου(6) ἐτοιμάσαι ὁδοὺς(7) αὐτοῦ,

76 Κι ἐσύ, παιδί μου, θα ὀνομαστῆς προφήτης του ὑψίστου Θεοῦ, γιατί θα προπορευτῆς πρὶν ἀπὸ τον Κύριο για να ἐτοιμάσεις το δρόμο του

(1) Ὑπάρχει και ἡ γραφή: Και συ δε παιδίον=Το «δε», προσθέτει στὴν ἰδέα τῆς ὀμοιότητας (και) και τὴν ἰδέα τῆς ἀντίθεσης (g).

(2) Δὲν ὀνομάζει αὐτὸ παιδί μου. Ἡ προσωπικὴ σχέση και συγγένεια χάθηκε με τὴν ὑψηλὴ κλήση (p). Μιλᾷ ως προφήτης, ὄχι ως πατέρας (b).

(3) «Και πράγματι, ὅλοι τον ὀνόμαζαν προφήτη (τον Ἰωάννη)»(Z). Ο ἀγγελος δὲν εἶχε πει ὅτι ο Ἰωάννης θα ἦταν προφήτης. Ἀλλὰ ο δεῦτερος Ἠλίας πῶς δὲν θα ἦταν προφήτης; Το παιδί λοιπὸν θα ἦταν προφήτης, σε ἐποχὴ μάλιστα, κατὰ τὴν ὁποία για πολὺ καιρὸ δὲν εἶχε ἐμφανιστεῖ προφήτης (L). Ο Ζαχαρίας λοιπὸν μιλά γεμάτος ἀπὸ ἅγιο Πνεῦμα.

(4) Θα ἀναγνωριστῆς. Δες σ. 32,37 (δ). Ὅχι μόνο θα εἶναι, ἀλλὰ και θα ἀναγνωριστεῖ προφήτης (p). Και ο τίτλος του προφήτη θα εἶναι ο νόμιμος τίτλος του (g).

(5) Ἐκτίθεται ο λόγος τῆς ἀναγνώρισής του ως προφήτη (δ).

(6) «Κύριο ἐδῶ ὀνομάζει το Χριστό, μπροστά ἀπὸ τον ὁποῖο τρέχοντας ο Ἰωάννης ως πρόδρομος και κήρυκός του... ἐτοίμαζε τους δρόμους του» (Z).

(7) =δρόμους μέσω των ὁποίων ο Κύριος θα ἐλθεῖ πρὸς τον καθένα· ἔτσι ὥστε να ἐλθεῖ μέχρι τον καθένα ἡ σωτηρία του Θεοῦ. Και για αὐτὸ λέγεται σε πληθυντικὸ: οδοὺς Κυρίου (δ).

**1.77 τοῦ δοῦναι(1) γνῶσιν(2) σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν(3) αὐτῶν,
77 κἀνοντας γνῶσθῆ στο λαὸ του τῆ σωτηρία με τῆ συγχώρηση των ἁμαρτιῶν τους,**

(1) «Πῶς λοιπὸν θα ἐτοιμάσει τους δρόμους του, το λέει. Με το να κάνει να γνωρίσουν οι ἀνθρωποι ὅτι ἦλθε αὐτὸς που συγχωρεῖ στους πιστοὺς τα ἁμαρτήματα» (Ω). Το να δώσει γνῶση σωτηρίας... εἶναι ο σκοπὸς και το τέλος του ἔργου του Ἰωάννη (p). Το «να δώσει» λοιπὸν ἐξαρτάται ἀπὸ το «να ἐτοιμάσει τους δρόμους του (δ).

(2) Ο βαπτιστῆς θα κάνει γνωστὸ στο λαό, ὅτι ἡ σωτηρία δὲν συνίσταται σε κάποια πολιτικὴ και ἐθνικὴ ἐπιτυχία, ἀλλὰ στὴν ἀφεση των ἁμαρτιῶν (L). Ἐνας ἀλαζονικὸς και ματαιόδοξος φανατισμὸς

είχε κυριεύσει τότε τον Ισραήλ και η προσδοκία κάποιας εξωτερικής και εθνικής απελευθέρωσης είχε υποκαταστήσει την ελπίδα για ηθική σωτηρία, όπως την περιέγραψε αυτήν ο Ζαχαρίας στο σ. 74 και 75. Έπρεπε λοιπόν να γίνει γνωστό, ποια σωτηρία θα έφερνε ο Μεσσίας και ποιο θα ήταν το καθαρά πνευματικό του έργο (g).

(3) Το «εν αφέσει» συνδέεται με το «σωτηρίας» και εξηγεί τον τρόπο της (δ). «Σωτηρίας λοιπόν με την άφεση των αμαρτιών τους· δηλαδή που θα γίνει με το να αφεθούν και να συγχωρεθούν οι αμαρτίες τους» (Ζ). Η άφεση είναι το θεμέλιο της σωτηρίας (b). Ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός ήλθε στον κόσμο, όχι απλώς για να μας διδάξει πώς να ζούμε, ούτε απλώς για να μας διαφωτίσει στα σκοτεινά προβλήματα της ύπαρξής μας και του προορισμού μας, αλλά και για να μας απαλλάξει από την αμαρτία. Εκτός από αυτό υπήρξε πρωτίστως ανάμεσά μας ο απόλυτα αναμάρτητος, ο μόνος σε όλη την ιστορία της ανθρωπότητας, ο οποίος «αμαρτία δεν έκανε ούτε βρέθηκε δόλος στο στόμα του». Η παραμικρή κηλίδα στην ψυχή του και την καρδιά του θα έκανε αυτόν ανίκανο να εξασφαλίσει το έλεος στον αμαρτωλό κόσμο. Επιπλέον ήλθε στη γη ως ο υιός του ανθρώπου, ως ο ιδεώδης αντιπρόσωπος ολόκληρης της ανθρωπότητας. Δεν ήταν απλώς ένας διακεκριμένος άνθρωπος. Αλλά ήταν η ανθρώπινη φύση, την οποία το πρόσωπο του Υιού του Θεού πήρε, για να είναι ο Ιησούς όχι ένας μεταξύ των πολλών ανθρώπων, αλλά ο φυσικός αντιπρόσωπος όλων. Οι πράξεις του και τα λόγια του υπήρξαν πράξεις και λόγια του αντιπρόσωπου όλου του ανθρώπινου γένους. Η εξαγνισμένη, η ανορθωμένη, η αναμάρτητη ανθρωπότητα ενεργεί και μιλά στο πρόσωπο του Ιησού. Για το έργο επίσης της σωτηρίας μας πρόσφερε τον εαυτό του θυσία λογική, με πλήρη υποταγή προς τον Πατέρα του. Δεν οδηγήθηκε στο θάνατο αναγκαστικά, όπως άλλοτε τα ζώα που θυσιάζονταν, αλλά θεληματικά αναδέχτηκε το θάνατο. Και τη θυσία του αυτή πρόσφερε όχι ως κάποιος απλός άνθρωπος, αλλά ως θεάνθρωπος. Η δύναμη και αξία του θανάτου του Χριστού εκτείνεται σε όλες τις γενεές των ανθρώπων και σε όλες τις εποχές, διότι το αίμα που χύθηκε για τη σωτηρία όλων είναι το αίμα του Υιού του ανθρώπου, ο οποίος συγχρόνως ήταν και υιός του Θεού.

1.78 διὰ(1) σπλάγχνα(2) ελέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς(3) ἐπεσκέψατο(4) ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους(5),

78 γιατί ο Θεός μας είναι γεμάτος ευσπλαχνία. Έκανε ν' ανατείλει για μας ένα φως από ψηλά,

(1) Ἡ «με την άφεση των αμαρτιών, που γίνεται από τα σπλάχνα του ελέους του Θεού μας, η οποία άφεση δηλαδή δίνεται λόγω της συμπάθειας του ελέους του, και όχι για τα έργα τους» (Ζ). Το «δια» λοιπόν αναφέρεται στην έννοια της άφεσης των αμαρτιών και εμμέσως στο όλο περιεχόμενο των στίχων 76 και 77, διότι η έλευση του Ιωάννου προορισμό είχε την προετοιμασία αυτής της άφεσης (g). Ἡ, η τελευταία αυτή στροφή αναφέρεται σε αυτά που προηγήθηκαν από το στίχο 76 και στη συνέχεια=Εξαιτίας των σπλάχνων του ελέους του Θεού, το παιδί θα γίνει ικανό να εκπληρώσει όλα αυτά (p). Ἡ, πρέπει να συνδεθεί με το «σωτηρίας»=για να γνωρίσεις σε αυτούς την σωτηρία που γίνεται λόγω της ευσπλαχνίας του Θεού (δ). Η πρώτη εκδοχή είναι πιο επιτυχής.

(2) Σπλάχνα «είναι ο σπλήνας, η καρδιά και το συκώτι» (Ευστάθιος), τα οποία θεωρούνταν ως η έδρα των τρυφερών ιδίως ψυχικών συγκινήσεων αγάπης, στοργής, ελέους. Για αυτό κατέληξε η λέξη να δηλώνει ιδίως τη συμπάθεια, τον οίκτο, το έλεος. Σπλάχνα ελέους κατά πλεονασμό όπως και στο Κολοσ. γ 12 σπλάγχνα οικτιρμών=σπλάχνα οικτίρμονα (δ), ή λέγεται η λέξη για την οικτίρμονα και γεμάτη έλεος καρδιά του Θεού (p).

(3) «Με τα οποία σπλάχνα ελέους, λόγω των οποίων σπλάγχνων ελέους» (Ζ).

(4) «Ἐφθασε» (Ζ), ήλθε προς εμάς (δ). Υπάρχει και η γραφή επισκέψεται, την οποία προτιμούν πολλοί νεότεροι. Είναι προτιμότερη η γραφή επεσκέψατο. Διότι, αφού ο Ζαχαρίας μίλησε ήδη (σ. 68 και 69) για την έλευση του Μεσσία ότι έχει γίνει, πώς θα τοποθετούσε απότομα αυτήν στο μέλλον (g).

(5) «Ανατολή του νοητού ηλίου από το ύψος της θεότητας» (Ζ). «Μας επισκέφτηκε από το ύψος ανατολή... Διότι είναι Ἡλιος δικαιοσύνης» (Θφ). Μετωνυμία, διότι το αφηρημένο (ανατολή) μπαίνει αντί για το συγκεκριμένο (ήλιος που ανατέλλει)(b). Αστρο που ανατέλλει από ψηλά, μάς επισκέφτηκε (g). Η λέξη ανατολή λέγεται κυριολεκτικά για τον ήλιο και τα αστέρια. Αλλά το ανατέλλω χρησιμοποιείται και για τα φυτά που φυτρώνουν και φαίνονται από τη γη, και ονομάζεται μερικές φορές ο Μεσσίας βλαστός ή ανατολή δίκαιη (Ιερεμ. κγ 5, λγ 15, Ζαχ. στ 12). Στα χωρία αυτά οι Ο' μεταφράζουν την εβραϊκή λέξη που σημαίνει βλαστός με τη λέξη ανατολή. Κάποιοι λοιπόν από τους ερμηνευτές δέχτηκαν και εδώ την τελευταία αυτή εκδοχή. Αλλά τα «ύψους», «ἐπιφᾶναι» και «κατευθῦναι» στον επόμενο στίχο, αποκλείουν αυτήν την εκδοχή (p). Η σωτηρία του ευαγγελίου δεν μας παρέχει μόνο τη βέβαιη ελπίδα, ότι τα σκοτεινά έργα της αμαρτίας συγχωρέθηκαν σε μας, αλλά και διαχύνει μπροστά μας άπλετο φως, με το οποίο μπορούμε να κατευθύνουμε ορθά τα βήματά μας.

Ανατολή από ψηλά μας επισκέφτηκε. Η ανατολή αυτή είναι ο Χριστός, το αστέρι το λαμπρό, το πρωινό (Αποκ. κβ 16), ο ήλιος της δικαιοσύνης που ανατέλλει (Μαλ. δ 2). Το ευαγγέλιό του φέρνει φως (Ιω. γ 19), το οποίο δεν μας αφήνει να πλανιόμαστε στο σκοτάδι της ειδωλολατρικής άγνοιας ή στο σεληνόφως των τύπων και εικόνων της Π.Δ., αλλά με αυτό λάμπει η ημέρα. Αλλά ο ήλιος της δικαιοσύνης σκόρπισε παντού και τη χαρά. Και ο προφήτης Ησαΐας μιλά για το Χριστό ως αυτόν που ευαγγελίζεται τη χαρά στο λαό του. Χαρά σε όλο το λαό ευαγγελίστηκε ο άγγελος στους βοσκούς, όταν γεννήθηκε. Και τώρα όταν ο Ιησούς έρχεται σε κάποια καρδιά ή σε κάποιο σπίτι, φέρνει πάντοτε τη χαρά. Αλλά η ανατολή της ημέρας, μάς ανακαλεί από την αδράνεια του ύπνου στην δράση και ενεργητικότητα. Και ο ήλιος της δικαιοσύνης ήλθε για να αφυπνίσει τους ανθρώπους από τον πνευματικό τους ύπνο και να τους ενισχύσει στο έργο της σωτηρίας των ψυχών τους και της κατάκτησης του ουρανού. Όταν ο Ιησούς έλθει στις ψυχές μας, ανατέλλει σε αυτές χαρμόσυνη ημέρα που διαδέχεται νύχτα μακρά. Τότε βλέπουμε, τι ο Ιησούς έκανε για μας. Βλέπουμε την άπειρη αγάπη του και η σκέψη του πόσο αυτός μας αγάπησε, προθυμοποιεί τις καρδιές μας και τις ψυχές μας στο να είναι ακούραστες στη διακονία του.

1.79 έπιφάναι(1) τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου(2) καθημένοις(3), τοῦ κατευθῆναι(4) τοὺς πόδας(5) ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης(6).

79 για να φωτίσει αυτούς που ζούνε στο σκοτάδι και κάτω απ' του θανάτου τη σκιά, και να οδηγήσει τα βήματά μας στο δρόμο της ειρήνης».

(1) «Μας επισκέφτηκε για να φανερωθεί, δηλαδή για να λάμψει φως αλήθειας» (Ζ): «έτσι ώστε και αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι να τους φωτίσει» (Θφ). Φανερώνει το σκοπό της έλευσης=ήλθε ο Θεός μας ανατολή από ψηλά, για να ανατείλει και να φωτίσει αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι (δ).

(2) «Σε αυτούς που είναι στο σκοτάδι, δηλαδή στην άγνοια και σε αυτούς που είναι στη σκιά του θανάτου, δηλαδή στην αμαρτία... Η αμαρτία βεβαίως είναι σκιά του θανάτου, σύμφωνα με την εξής, όπως νομίζω, αιτία: όπως ακριβώς η σκιά ακολουθεί το σώμα, έτσι και όπου είναι ο θάνατος, εκεί και η αμαρτία... Επομένως εύλογα λέγεται ότι η αμαρτία είναι σκιά του θανάτου, διότι πάντοτε τον ακολουθεί» (Θφ). Το σκοτάδι είναι το σύμβολο της απομάκρυνσης από το Θεό και της κατάστασης της αθλιότητας και άγνοιας, η οποία προέρχεται από αυτήν (γ). Σκιά λοιπόν θανάτου είναι η πυκνότερη σκιά που περικυκλώνει το θάνατο, το πυκνότερο σκοτάδι της αμαρτίας, το οποίο όταν διαλυθεί και χαθεί, χάνεται μαζί και ο θάνατος (δ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Υπάρχει και σκοτάδι που είναι το σκοτάδι της κακίας. Αυτούς που κάθονται, λέει, στο σκοτάδι και τη σκιά του θανάτου... Όπως ακριβώς όσοι είναι στο σκοτάδι δεν γνωρίζουν τη φύση των πραγμάτων, έτσι και αυτοί που ζουν στις αμαρτίες έχουν τυφλωθεί και δεν αναγνωρίζουν αυτά που φαίνονται, αλλά τρέχουν προς τις σκιές σαν να είναι αλήθειες... και αγνοούν εχθρούς και αγνοούν φίλους και στους μεν εχθρούς δείχνουν θάρρος σαν να ήταν φίλοι, από δε τους φίλους διαχωρίζονται σαν να ήταν πολέμιοι» (Χ). Σκιά και θάνατος συχνά βρίσκονται συνενωμένα, όπως και τα αντίθετά τους φως και ζωή. Δες Ησ. θ 1 και Ματθ. δ 16 (ο).

(3) Η λέξη υπαινίσσεται την κατάσταση της κατάπτωσης και απελπισίας, στην οποία είχε περιέλθει η ανθρωπότητα. Όμοια με карабани που πλανήθηκε από το δρόμο και κυριεύτηκε από το σκοτάδι στην έρημο, καθόταν απελπισμένη, αναμένοντας το θάνατο. Όταν ξαφνικά στον ορίζοντα φάνηκε άστρο λαμπρό και φεγγοβόλο (γ).

(4) Τέλος και σκοπός του έπιφάναι (να φωτίσει) (δ). Το φως που φάνηκε φωτίζει τώρα τους οδοιπόρους οι οποίοι παίρνουν πάλι θάρρος και ξαναβρίσκουν το δρόμο (γ). Το «να κατευθύνει» φανερώνει ότι ήδη εισέρχονται σε ορθή κατεύθυνση. Αυτό υπονοεί, ότι οι άνθρωποι με την ανυπακοή τους προς το θείο νόμο απομακρύνονται από την οδό της ειρήνης και της ασφάλειας, και με σκοπό να ξαναοδηγήσει τα βήματά τους στην οδό της ζωής, ήλθε ο Ιησούς οδηγός και φωτιστής στον κόσμο αυτόν της αμαρτίας και του θανάτου (ο).

(5) Η θέληση είναι τα ηθικά πόδια του ανθρώπου, που τον οδηγούν στην οδό του θεοφιλούς και ενάρετου βίου (δ).

(6) «Ειρήνης προς τον Θεό» (Ζ). «Οδός ειρήνης είναι ο τρόπος ζωής της δικαιοσύνης, προς τον οποίο κατεύθυνε τα πόδια των ψυχών μας ο Χριστός που ανέτειλε από ψηλά» (Θφ). Η οδός που οδηγεί προς την ειρήνη και σωτηρία (γ). Ειρήνη λοιπόν εννοεί ειδικά αυτήν μεταξύ Θεού και του λαού του (Ψαλμ. κη 11, πδ 9, ρη 165)(ρ). Οδός ειρήνης είναι εικονική έκφραση που σημαίνει τον τρόπο εκείνο της ζωής και συμπεριφοράς, ο οποίος εξασφαλίζει στον άνθρωπο την εσωτερική ειρήνη και τελικά την αιώνια σωτηρία (ο).

1.80 Τὸ δὲ παιδίον ἤϋξανε(1) καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι(2), καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις(3) ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως(4) αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

80 Το παιδί μεγάλωνε και το πνεύμα του δυνάμωνε. Ζούσε στις ερημίες, ως την ημέρα που εμφανίστηκε στο λαό Ισραήλ.

(1) «Αύξανε το παιδί κατά τη σωματική ηλικία» (Θφ). Στους Ο' το αυξάνω δεν είναι ποτέ αμετάβατο, όπως εδώ. Έτσι λέγεται: θα σε αυξάνω πάρα πολύ (Γεν. ιζ 6)· αυξήθηκε το παιδί (Γεν. κα 8). Στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται για φυσική αύξηση (β 40,ιβ 27,ιγ 19) και για τη διάδοση του ευαγγελίου (Πράξ. στ 7,ιβ 24,ιθ 20)(ρ).

(2) «Επειδή σύμφωνα με την αναλογία της ηλικίας, αξιωνόταν και πνευματικής χάρης ο πρόδρομος, για αυτό λέει ο ευαγγελιστής «το παιδί αύξανε και δυνάμωνε πνευματικά»» (Σχ). Δυνάμωνε πνευματικά κατά τον εσωτερικό άνθρωπο. Δες Εφ. γ 16 (δ). Πνεύμα εδώ εννοεί το πνεύμα του Ιωάννη, πρέπει όμως να θυμόμαστε ότι το πνεύμα, οι ανώτερες δυνάμεις της ψυχής, το θρησκευτικό όργανο, με το οποίο είναι προικισμένος ο άνθρωπος, δεν αναπτύσσεται παρά με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος, όπως και το μάτι αναπτύσσεται με την επαφή με το φως (g). «Οι αθλητές του Θεού δυνάμωνονται πνευματικά και... γίνονται ισχυροί απέναντι στο φρόνημα της σάρκα· όταν δηλαδή παλεύει το πνεύμα με τη σάρκα, νικά το πνεύμα σε εκείνον, στον οποίο γίνεται η ενίσχυση του πνεύματος» (Ω). Κραταίωση λοιπόν είναι η ηθική δύναμη και κυριαρχία του πνεύματος πάνω στα ένστικτα του σώματος και τις φυσικές κλίσεις (g). Η ενδυνάμωση αυτή συνίστατο στην αύξηση της πίστης και την ισχυροποίηση της θέλησης (δ).

(3) Πρόκειται για την έρημο του Ιούδα, δυτικά της Νεκράς θάλασσας. Πλούσια σε σπήλαια η έκταση αυτή παρείχε ανέκαθεν άσυλο σε αναχωρητές (g). Δεν καθορίζεται ακριβώς το μέρος ή το σημείο της ερήμου, διότι εκείνο το οποίο τονίζεται κυρίως εδώ είναι η ερημική ζωή του Ιωάννου (ρ). «Αναχώρησε αποφεύγοντας τον θόρυβο των πόλεων και την αηδία που προκαλούν οι όχλοι, έτσι ώστε με το να είναι στις ερήμους... να περνά το χρόνο του με προσευχές ανατρεφόμενος με παράδοξο τρόπο» (Ω), «για να ζει έξω από την κακία των πολλών και έτσι ώστε, αφού δεν θα ντρέπεται κανέναν, να ελέγχει με θάρρος· διότι αν ήταν στον κόσμο, θα μολυνόταν ίσως από τις φιλίες και τις συνήθειες των ανθρώπων· ταυτόχρονα όμως και για να είναι αξιόπιστος όταν επρόκειτο να κηρύξει για το Χριστό, αφού βεβαίως ήταν ερημίτης και ανώτερος από τους πολλούς» (Θφ). Κατά το χρόνο αυτόν στην έρημο διαβίωναν πολυάριθμες κοινότητες Εσσαίων. Ότι διδάχτηκε από αυτούς ο Ιωάννης όχι μόνο αποκλείεται από τον ευαγγελιστή που αποδίδει σε μόνον το Θεό και τη σχέση μαζί του, την ανάπτυξη του βαπτιστή, αλλά διαψεύδεται και από τα γεγονότα. Οι Εσσαίοι δεν ανέμεναν τον Μεσσία, του οποίου πρόδρομο κήρυξε τον εαυτό του ο Ιωάννης. Οι Εσσαίοι θεωρούσαν την ύλη ως αρχή του κακού. Αυτήν όμως ο Ιωάννης τοποθετούσε στη θέληση του ανθρώπου και όχι στην ύλη. Οι Εσσαίοι απαρνήθηκαν κάθε συμμετοχή στην εθνική ζωή, στην οποία όμως ο Ιωάννης όταν έφτασε ο καιρός της δράσης του, αναμίχθηκε ενεργότατα (g).

(4) «Της ανάδειξης του στους Ισραηλίτες» (Ζ). «Δεν άρχισε να συναναστρέφεται με τους ανθρώπους των πόλεων πιο πριν, παρά μόνο όταν το πνεύμα που ήταν μέσα του, τον προέτρεψε να εμφανίσει τον εαυτό του δημόσια» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Στίχ. 1-7 Η γέννηση του Σωτήρος Στίχ. 8-14. Το χαρμόσυνο μήνυμα στους ποιμένες. Οι άγγελοι δοξολογούν. Στίχ.15-20. Οι ποιμένες βρίσκουν το θείο Βρέφος.

2.1 Έγένετο(1) δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις(2) ἐξῆλθεν(3) δόγμα(4) παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου(5) ἀπογράφεσθαι(6) πᾶσαν τὴν οἰκουμένην(7).

1 Τις ημέρες εκείνες ο Καίσαρας Αύγουστος έβγαλε διάταγμα να απογραφτεί όλη η οικουμένη.

(1) Έγένετο... έξῆλθε, αλλού συναντιέται μαζί με το «και» πριν το δεύτερο ρήμα. Εβραϊκή σύνταξη που πρέπει να εξηγηθεί: συνέβη να βγει (δ)

(2) Το «εκείναις» μας μεταφέρει στο α 65, 66 δηλαδή κατά το χρόνο που επακολούθησε στη γέννηση του Ιωάννη (g).

(3) Το ρήμα εξέρχομαι εδώ όπως και στο Δανιήλ β 13 λέγεται για έκδοση ή δημοσίευση βασιλικών γραμμάτων (δ).

(4) Στους κλασσικούς συγγραφείς σημαίνει απόφαση ή διάταγμα που εκδόθηκε από την αρμόδια αρχή (g)· κυριαρχική απόφαση της νόμιμης αρχής (δ).

(5) Ο Αύγουστος βασίλευσε από το 31 π.Χ. μέχρι το 14 μ.Χ. (g). «Χρήσιμα και αναγκαία επεσήμανε ο ευαγγελιστής τον καιρό της γέννησης του Σωτήρα μας. Για να μάθουμε δηλαδή ότι δεν υπήρχε στους Ισραηλίτες βασιλιάς από τη φυλή Δαβίδ, αλλά είχαν εκλείψει οι άρχοντες οι προερχόμενοι από

αυτούς, δικαιολογημένα λοιπόν υπενθυμίζει τα θεσπίσματα του Καίσαρα, επειδή μαζί με τις άλλες χώρες είχε υπό την εξουσία του την Ιουδαία. Έτσι λοιπόν διέταξε να γίνει η απογραφή» (Κ).

(6) Το ρήμα δηλώνει την, με φροντίδα των αρχών, γινομένη εγγραφή των πολιτών σε δημόσιους καταλόγους που περιείχαν εκτός από την κατοικία το όνομα, επάγγελμα, ηλικία, οικογένεια και περιουσία του καθενός (δ). Κυρίως «για να πληρώσουν το νόμισμα, για να παρέχουν φόρο» (Ζ). Ο ενεστώτας μπαίνει εδώ για τη συνεχή απογραφή του πλήθους, ενώ στο σ. 5 μπαίνει αόριστος για να δηλώσει την απογραφή ενός προσώπου (ρ).

(7) Λείπει στη φράση η λέξη γη... (δ). Το όνομα του Καίσαρος Αυγούστου μας οδηγεί να πάρουμε τη λέξη με έννοια γενική = ο κόσμος, στο μέτρο που αποτελούσε μέρος του ρωμαϊκού κράτους. Οι αυτοκράτορες της Ρώμης στις επιγραφές συχνά τιλοφορούνται κύριοι της οικουμένης (g). Γεννήθηκε λοιπόν ο Κύριος στα χρόνια κατά τα οποία η από τον Δανιήλ προφητευόμενη τέταρτη μοναρχία ήταν στο ύψος της ακμής της, ακριβώς όταν περισσότερο από κάθε άλλη εποχή πριν από αυτήν είχε καταστεί οικουμενική και παγκόσμια μοναρχία.

Επί των ημερών του Αυγούστου το ρωμαϊκό κράτος εκτεινόταν μέχρι την Παρθία από τη μία και μέχρι τη Βρεταννία από την άλλη, έχοντας την ονομασία: η αυτοκρατορία όλης της οικουμένης. Αλλά αυτός ήταν ο κατάλληλος χρόνος να γεννηθεί ο Μεσσίας, σύμφωνα με την προφητεία του Δανιήλ (Δαν. β 44). «Στις ημέρες των βασιλέων εκείνων (της μοναρχίας αυτής) θα αναστήσει ο Θεός του ουρανού, βασιλεία, η οποία στους αιώνες δεν θα καταστραφεί».

2.2 αυτή η απογραφή(1) πρώτη έγινε(2) ηγεμονεύοντος(2) τής Συρίας Κυρηνίου.

2 Η απογραφή αυτή ήταν η πρώτη που έγινε όταν έπαρχος της Συρίας ήταν ο Κυρήνιος.

(1) Αυθεντική γραφή μπορεί να θεωρηθεί η: Αυτή απογραφή πρώτη έγινε = Αυτή έγινε πρώτη απογραφή, όταν ο Κυρήνιος ήταν ηγεμόνας της Συρίας. Αποσκοπείται δηλαδή να διακριθεί η απογραφή, στην οποία ο Ιωσήφ με τη Μαρία γράφτηκαν στους δημόσιους καταλόγους, από την άλλη απογραφή η οποία έγινε από τον ίδιο Κυρήνιο το 6-7 μ.Χ., όταν μαρτυρημένα ο Κυρήνιος ηγεμόνευσε της Συρίας. Αλλά ήταν ο Κυρήνιος ηγεμόνας της Συρίας και προηγουμένως, πριν δηλαδή πεθάνει ο Ηρώδης, δηλαδή το 3-4 π.Χ., όταν γεννήθηκε ο Χριστός;

Από το 9-6 π.Χ. ηγεμόνας της Συρίας υπήρξε ο Sentius Σατουρνίνος και από το 6-4 π.Χ. ο Κουϊνκτίλιος Βάρος. Είναι δυνατόν, όπως ο Zumpt και άλλοι απέδειξαν, ο Κυρήνιος να ηγεμόνευσε και πάλι της Συρίας κατά το διάστημα από 4 π.Χ. μέχρι το 6 μ.Χ., γύρω στο 3-2 π.Χ. Θεωρήθηκε παρόλ' αυτά ως απίθανο και πολύ δύσκολο να βρούμε θέση για άλλη ηγεμονία αυτού στη Συρία ανάμεσα στο 9 π.Χ. και στο θάνατο του Ηρώδη. Ότι όμως ο Λουκάς έκανε σύγχυση της απογραφής αυτής, την οποία αποκαλεί πρώτη, με αυτήν που έγινε το έτος 6-7 μ.Χ., την οποία αναφέρει ο ίδιος στο Πράξ. ε 37, είναι τελείως απίθανο. Εξάλλου ότι έγινε απογραφή στην Ιουδαία κατά το χρόνο αυτόν, στον οποίο συνέπεσε η γέννηση του Κυρίου, μπορεί να συναχθεί με κάποια βεβαιότητα και από αλλού. Δεν είναι επίσης αδύνατο ο Κυρήνιος, μολονότι δεν ήταν ηγεμόνας ακόμη της Συρίας, να έλαβε κάποιο επίσημο μέρος στην απογραφή αυτή. Η ακρίβεια του Λουκά σε τέτοιες πληροφορίες, έχει διαπιστωθεί επανειλημμένα με τρόπο θαυμαστό (ρ).

Ως προς τη σχέση του Κυρηνίου με την απογραφή αυτή ο μιν Mommsen φρονεί, ότι αυτός υπήρξε εν ενεργεία legatus της Συρίας το 3-1 π.Χ.. ενώ ο Ramsay κλίνει υπέρ της γνώμης, ότι ο Κυρήνιος έλαβε έκτακτη εντολή και εξουσιοδότηση από τον Varus να ενεργήσει αυτήν στην Ιουδαία, όπως έγινε και για τον Corbulo από τον Quadratus και για τον Βεσπεσιανό από τον Mucianus.

(2) Ηγεμονεύοντος. Λέξη που έχει έννοια γενική και δηλώνει το αξίωμα οποιουδήποτε άρχοντα. Δεν καθορίζει ότι ο Κυρήνιος ήταν τότε legatus, όπως υπήρξε το 6 μ.Χ. Ο Ιουστίνος (Α' Απολογία 34) αναφέρει ότι ο Κυρήνιος κατά την πρώτη αυτή απογραφή ήταν επίτροπος (procurator).

Ο Λουκάς επίσης χρησιμοποιώντας μία ακόμη φορά (κεφ. γ 1) το ρήμα ηγεμονεύω, χρησιμοποιεί αυτό πάλι για επίτροπο. Αυτό ενισχύει την εκδοχή, ότι κατά την πρώτη απογραφή ήταν μιν legatus της Συρίας ο Βάρος (Varus), αλλά και ο Κυρήνιος είχε κάποιο αξίωμα, λόγω του οποίου έλαβε μέρος στη διενέργεια της απογραφής (ρ).

2.3 και έπορεύοντο απογράφεσθαι, έκαστος εις την ιδίαν πόλιν(1).

3 Όλοι πήγαιναν, λοιπόν, να απογραφτούν, καθένας στον τόπο της καταγωγής του.

(1) ιδίαν πόλιν ονομάζει όχι αυτήν στην οποία γεννήθηκε, αλλά αυτήν από την οποία καταγόταν ο οίκος και η πατριά του (δ). Μία καθαρά ρωμαϊκή απογραφή δεν θα απαιτούσε τίποτα τέτοιο. Εάν όμως ο Ηρώδης καθόριζε τα της απογραφής, θα ακολουθούσαν οι ιουδαϊκές συνήθειες (ρ). Η απογραφή αυτή έγινε λοιπόν κατά την ιουδαϊκή συνήθεια με την κατά πατριά απαρίθμηση, για αυτό

και διεξάχθηκε με ησυχία. Η δεύτερη όμως επειδή έγινε από Ρωμαίους υπαλλήλους και με ρωμαϊκό τρόπο και επειδή ήταν αποτίμηση των περιουσιών με σκοπό τη φορολογία, επόμενο ήταν να ξεσηκώσει τις στάσεις εκείνες, τις οποίες αναφέρει ο Ιώσηπος στην αρχή του ΙΗ΄ βιβλίου της αρχαιολογίας του (δ).

Η δεύτερη αυτή απογραφή, εφ' όσον συνοδεύτηκε από τρομερό εμφύλιο πόλεμο, δεν θα έκανε δυνατό το ταξίδι του Ιωσήφ και της Μαρίας στην Ιουδαία. Επιπλέον η δεύτερη αυτή απογραφή, επειδή έγινε από την ρωμαϊκή εξουσία, δεν θα ήταν δυνατόν να επεκταθεί και στους κατοίκους της Γαλιλαίας, η οποία ανήκε στη δικαιοδοσία του Ηρώδη Αντίπα, τετράρχου της Γαλιλαίας, αλλά περιορίστηκε στην Ιουδαία που οριστικά προσαρτήθηκε στη Ρώμη (g).

Αυτά αποτελούν νέες ενδείξεις για το ότι η πρώτη αυτή απογραφή, την οποία αναφέρει εδώ ο Λουκάς, πρέπει να διακρίνεται από τη δεύτερη απογραφή που έγινε το έτος 6 μ.Χ.

2.4 'Ανέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρέτ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαυιδ(1) ἣτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς(2) Δαυιδ, 4 Ανέβηκε κι ο Ιωσήφ από τη Ναζαρέτ, πόλη της Γαλιλαίας, στην Ιουδαία, για να απογραφτεί στην πόλη Δαβίδ, που ονομάζεται Βηθλεέμ, γιατί καταγόταν από την οικογένεια και τη γενιά του Δαβίδ.

(1) Πόλη Δαβίδ στην Π.Δ. ονομάζεται η ακρόπολη της Ιερουσαλήμ, το όρος Σιών, όπου υπήρχε και ο τάφος αυτού (Γ΄ Βασ. γ 1, η 1, θ 9). Αλλά και η Βηθλεέμ, ως τόπος της γέννησής του δικαιούνταν αυτό το όνομα (L). Για το ότι η Βηθλεέμ ήταν τόπος της γέννησης του Δαβίδ αναφέρεται στο Α΄ Βασ. ιζ 12 και ιζ 58 σύμφωνα με το εβραϊκό, και τα δύο όμως αυτά χωρία παραλείπονται από τους Ο΄ (p). Ονομάζεται Βηθλεέμ της Ιουδαίας για να διακρίνεται από τη Βηθλεέμ που ήταν στη φυλή Ζαβουλών (Ιησ. Ναυή ιθ 15) σύμφωνα με το Εβραϊκό, και ονομάζεται και Εφραθά (Γεν. λε 16, 19). Βρισκόταν δύο περίπου ώρες (έξι μίλια) μακριά από την Ιερουσαλήμ και σήμερα ονομάζεται στα αραβικά Βαΐτ λάχμ (δ).

(2) Συνήθως το πατριὰ είναι όρος γενικότερος (p). Για να μπαίνει όμως εδώ ο όρος οίκος πρώτος πρέπει αυτός να εκφράζει τη γενικότερη έννοια, σημαίνοντας όλους τους συγγενείς του Δαβίδ, συμπεριλαμβανομένων και των αδελφών του, καθώς και των απογόνων του. Ενώ ο όρος πατριὰ εδώ περιλαμβάνει μόνο όσους κατάγονται άμεσα από τον Δαβίδ, τους γιους του δηλαδή και τους απογόνους των γιων του (g).

«Το μεν βιβλίο των ιερών ευαγγελίων κατεβάζοντας τη γενεαλογία στον Ιωσήφ, ο οποίος είχε τη γενεαλογία του από τη γενεά του Δαβίδ, έδειξε με αυτό, ότι και η Παρθένος ανήκε στη φυλή του Δαβίδ... Αλλά και ο εξάγγελος των ουράνιων δογμάτων, ο μέγας απόστολος Παύλος, ξεκάθαρα διασαφηνίζει την αλήθεια, μαρτυρώντας ότι ο Κύριος ανέτειλε από τη φυλή του Ιούδα» (Κ). Είναι αξιοσημείωτος ο τόπος, όπου γεννήθηκε ο Κύριος Ιησούς. Γεννήθηκε στη Βηθλεέμ. Ετσι είχε προφητεΐ (Μιχαίου ε 2), και οι γραμματείς έτσι είχαν αντιληφθεί την προφητεία (Ματθ. β 5, 6) και έτσι φρονούσε και το πλήθος του λαού (Ιω. ζ 42).

Το όνομα Βηθλεέμ από την άλλη σημαίνει οίκος άρτων. Κατάλληλος τόπος γέννησης για εκείνον, ο οποίος είναι ο άρτος της ζωής, ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό. Αλλά η Βηθλεέμ ήταν και η πόλη Δαβίδ, όπου αυτός είχε γεννηθεί και εκεί έπρεπε να γεννηθεί και εκείνος, ο οποίος θα ονομαζόταν Υιός Δαβίδ. Πόλη Δαβίδ ονομαζόταν και η Σιών.

Ο Κύριος όμως δεν γεννήθηκε στη Σιών, αλλά στη Βηθλεέμ, η οποία ήταν η πόλη, όπου ο Δαβίδ είχε γεννηθεί σε αφάνεια, για να είναι ένας ποιμένας της υπαίθρου. Και την πόλη αυτή διάλεξε ως τόπο της γέννησής του και ο Κύριος, όταν ταπεινώσε τον εαυτό του και πτώχευσε για μας. Δεν προτίμησε τη Σιών, στην οποία ο Δαβίδ βασίλευσε ένδοξα και την οποία άφησε ο Κύριος να είναι τύπος της εκκλησίας του, το όρος αυτό της Σιών, που παραμένει αιώνια.

2.5 ἀπογράψασθαι σὺν Μαρριάμ(1) τῇ μεμνηστευμένῃ(2) αὐτῷ γυναικί, οὓση ἐγκύω(3). 5 Εἶχε μαζί του και τη Μαρριάμ, τη μνηστή του, η οποία ήταν ἐγκυος.

(1) Ἡ δεν πρέπει να συνδέσουμε το συν Μαρριάμ με το απογράψασθαι, αλλά με το ανέβη. Στη ρωμαϊκή απογραφή οι γυναίκες πλήρωναν τον κεφαλικό φόρο, αλλά δεν υποχρεούνταν να προσέλθουν αυτοπροσώπως (p). Ανέβηκε ο Ιωσήφ με τη Μαρία, διότι αυτή ήταν ἐγκυος και δεν ήθελε κατά την κρίσιμη στιγμή του επικειμένου τοκετού να την αφήσει μόνη (g). Ἡ, όπως στην Αίγυπτο υποχρεώνονταν και οι γυναίκες να παρίστανται κατά την απογραφή, έτσι φαίνεται επικράτησε από εκεί και στους Ιουδαίους (L). Προστίθεται εδώ και το «που ήταν ἐγκυος», διότι έτσι έπρεπε να καταγραφεί και στον κατάλογο (b).

Ετσι φαίνεται καθαρά, ότι μπήκε κάτω από το νόμο. Διότι έγινε και υπήκοος του ρωμαϊκού κράτους αμέσως μόλις γεννήθηκε. Πολλοί υποθέτουν, ότι με το να γεννηθεί ο Κύριος την ώρα που διεξαγόταν η απογραφή, καταγράφηκε και αυτός, όπως και ο Ιωσήφ και η Μαρία, για να φανεί καθαρά πως έγινε και αυτός φόρου υποτελής, αφού πήρε μορφή δούλου. Αντί να έχει τους βασιλιάδες φορολογούμενους από αυτόν, όταν ήλθε στον κόσμο έγινε αυτός φορολογούμενος.

«Ο λόγος θέλει να φανερώσει ένα μεγάλο μυστήριο, ότι δηλαδή στην απογραφή όλης της οικουμένης έπρεπε να καταγραφεί ο Ιησούς Χριστός, έτσι ώστε καταγραφόμενος και αυτός μαζί με αυτούς που ήταν στην οικουμένη να αγιάσει την οικουμένη και να μεταφέρει την απογραφή αυτή στο βιβλίο των ζώντων, έτσι ώστε τα ονόματα αυτών που γράφτηκαν μαζί του και πίστεψαν σε αυτόν, να γραφτούν στους ουρανοίς» (Ω).

«Απογράφηκε ο Κύριος και πλήρωσε φόρο στον Καίσαρα, νομοθετώντας να υποτασσόμαστε στο κράτος, όταν δεν βλάπτει σε τίποτα την ευσέβεια» (Ισιδ. Πηλουσ.).

(2) «Ο ιερός ευαγγελιστής λέει ότι ο Ιωσήφ ήταν αρραβωνιασμένος με την Μαρία, δείχνοντας ότι μόνο με τον αρραβώνα έγινε η σύλληψη και η παράδοση γέννηση του Εμμανουήλ, και δεν ακολούθησε τους νόμους της ανθρωπίνης φύσης» (Κ).

(3) Αναφορική μετοχή = η οποία ήταν έγκυος· και όχι αιτιολογική = επειδή ήταν έγκυος (δ). Απλώς αναφέρεται ως λεπτομέρεια προπαρασκευαστική του συμβάντος που θα επακολουθήσει, και όχι ως λόγος, για τον οποίο πήρε αυτήν μαζί του ο Ιωσήφ (L).

2.6 **ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ(1) ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν,**

6 Τον καιρό που αυτοί ήταν εκεί, ήρθε η ώρα της Μαρίας να γεννήσει,

(1) Το ταξίδι από τη Ναζαρέτ στη Βηθλεέμ μπορούσε να γίνει άνετα σε τέσσερις μέρες διαμέσου της Σαμάρειας, που βρισκόταν και αυτή κάτω από την εξουσία του Ηρώδη, όπως και η Ιουδαία (L). Η Μαρία δεν φαίνεται να είχε γνώση, ότι σύμφωνα με την προφητεία επρόκειτο να γεννήσει στη Βηθλεέμ. Η Θεία Πρόνοια όμως οικονόμησε τα πάντα, για να γίνει έτσι (b). «Για αυτό γίνεται απογραφή, για να... ανέβει και η Παρθένος στη Βηθλεέμ επειδή ήταν η πατρίδα της, και έτσι να γεννηθεί ο Κύριος στη Βηθλεέμ και να εκπληρωθεί η προφητεία» (Θφ).

Οι άνθρωποι καθορίζουν σκοπούς αλλά ο Θεός τακτοποιεί τα πράγματα ώστε να κατευθύνονται τα πάντα σύμφωνα με τη βουλή και τα σχέδιά του. Δες πως η θεία Πρόνοια κανονίζει τα πάντα για εκπλήρωση των προφητειών και χρησιμοποιεί τα σχέδια των ανθρώπων που ενεργούν για δικούς τους σκοπούς, για πραγματοποίηση των βουλών της.

2.7 **καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον(1)· καὶ ἐσπαργάνωσεν(2) αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν(3) αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ(4), διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος(5) ἐν τῷ καταλύματι(6).**

7 και γέννησε τον γιο της τον πρωτότοκο. Τον σπαργάνωσε και τον ξάπλωσε σ' ένα παχνί, γιατί δε βρήκαν μέρος στο πανδοχείο.

(1) «Πρωτότοκο ονομάζει εδώ, όχι αυτόν που είναι πρώτος μεταξύ αδελφών, αλλά αυτόν που είναι και πρώτος και μόνος. Γιατί υπάρχει και κάποιο τέτοιο είδος με τη σημασία του πρωτότοκου. Διότι μερικές φορές η Γραφή ονομάζει πρώτο τον μόνο, όπως το «Εγώ είμαι Θεός πρώτος, και μαζί με μένα δεν υπάρχει άλλος» (Κ). «Πρωτότοκος λοιπόν λέγεται αυτός που γεννήθηκε πρώτος, έστω και αν δεν γεννήθηκε δεύτερος στη συνέχεια» (Θφ).

Η λέξη μπορεί βεβαίως να χρησιμοποιηθεί χωρίς να υπονοεί παιδιά που ακολούθησαν (p). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Λόγω της σάρκωσης έγινε αδελφός μας και για αυτό το λόγο ονομάστηκε πρωτότοκος, επειδή είναι πρώτος μεταξύ όλων αυτός» (Σχ).

(2) Σπαργάνωνω= περιτυλίγω με σπάργανα (δ).

(3) = τον ξάπλωσε (δ).

(4) Σημαίνει το ξύλο, που έχει βαθύ κοίλωμα, στο οποίο βάζουν την τροφή των ζώων. Ξάπλωσε αυτό στη φάτνη αντί για λίκνο, την κούνια που λέμε στην καθομιλουμένη (δ). Με άρθρο, για να δηλώσει την συγκεκριμένη φάτνη του καταλύματος (L).

Εξυπνη η παρατήρηση: «Βρήκε τον άνθρωπο αποκτηνωμένο, για αυτό τοποθετήθηκε στη φάτνη αντί τροφής, ώστε, μεταβάλλοντας την κτηνώδη ζωή μας, να επανέλθουμε στη φρόνηση που ταιριάζει στον άνθρωπο, και όσοι είμαστε κτηνώδεις στην ψυχή, αφού προσέλθουμε στη δική μας τράπεζα, δηλαδή στη φάτνη, να μη βρούμε πια χόρτο, αλλά τον ουράνιο άρτο, το σώμα της ζωής» (Κ). Ακόμη πιο αξιόλογη η επόμενη: Ο Σωτήρας είχε φάτνη αντί για κρεβάτι. Ως νήπιο στερήθηκε την άνεση αιωρούμενης κούνιας. Παρά τούτο όμως ήταν ελεύθερος από τον μολυσμό της ανυπομονησίας (b).

(5) Και μέχρι σήμερα ακόμη ο Ιησούς έρχεται στον κόσμο και «δεν υπάρχει τόπος» για αυτόν. Και ο

λόγος για τον οποίο ο Ιησούς δεν μπορεί να βρει και σήμερα τόπο για το ευαγγέλιό του, είναι ανάλογος και πολύ σχετικός με ό,τι είχε συμβεί στη Βηθλεέμ κατά τη γέννησή του. Τα οικήματα είχαν τότε γεμίσει όλα από το πλήθος αυτών που μαζεύτηκαν για απογραφή.

Και σήμερα οι καρδιές των ανθρώπων, όπου ο Χριστός ζητά τόπο για το ευαγγέλιό του, είναι γεμάτες από άλλους επισκέπτες. Ίσως πολλοί δεν έχουν πρόθεση να περιφρονήσουν τον Ιησού. Είναι όμως απορροφημένες οι καρδιές τους από σκέψεις, επιθυμίες και φροντίδες της ματαιότητας και δεν μένει σε αυτές ούτε ο ελάχιστος χώρος για τον Ιησού και το ευαγγέλιό του.

Όσον αφορά πάλι στον κόσμο και τα ανά την οικουμένη έθνη, τα περισσότερα πολιτισμένα από αυτά λέγονται χριστιανικά, αλλά εκτός του ότι τα απομένοντα, τα οποία είναι και πιο πολυάριθμα, είναι ξένα τελείως με το Χριστό, αγνοούν τελείως αυτόν και κανένα τόπο δεν φυλάσσουν για αυτόν, και μεταξύ αυτών των χριστιανικών εθνών πόσο λίγοι είναι εκείνοι, οι οποίοι παρέχουν τις ψυχές και τις καρδιές τους τόπο, για να ξαπλώσει και να αναπαυτεί ο Χριστός σε αυτές. Οι πολλοί παρέχουν σε αυτόν τη φάτνη, ενώ θα έπρεπε να αδειάσουν πλήρως το πανδοχείο για να κυριεύσει αυτό ολόκληρο ο Ιησούς.

(6) Η λέξη σημαίνει τόπο όπου ξεφορτώνονται τα υποζύγια και αποτίθενται οι αποσκευές του ταξιδιώτη, για ανάπαυση (ρ). Αν και ο Λουκάς χρησιμοποιεί αλλού τη λέξη πανδοχείο, κάτι τέτοιο φαίνεται να υπονοεί εδώ. Ο Ιωσήφ και η Μαρία δεν βρήκαν τόπο, τουλάχιστον κατάλληλο. Εάν όμως εγκαταστάθηκαν σε κάποιο σταύλο, πολύ φυσικό θα ήταν, ο σταύλος αυτός να βρισκόταν σε σπήλαιο, διότι όταν λείπουν πανδοχεία σπήλαια κατοικούνται κοινά από ανθρώπους και κτήνη. Το πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου κατέστησε την εκδοχή αυτή πιθανότερη με την υπόθεση, ότι τη Μαρία την έπιασε αιφνίδια ο τοκετός και για αυτό αναγκάστηκε ο Ιωσήφ μαζί της να καταφύγει σε κάποιο σπήλαιο (κεφ. ιη). Το σπήλαιο αυτό «κοντά στο χωριό» μνημονεύεται από τον Ιουστίνο (Διάλογος προς Τρύφωνα 78) και από τον Ωριγένη (κατά Κέλσου Ι 51), στις μέρες του οποίου έδειχναν αυτό (L).

Υποτέθηκε ότι η παράδοση αυτή για σπήλαιο προήλθε από το Ησαΐου λγ 16 «αυτός θα μείνει σε υψηλό σπήλαιο πέτρας οχυρής», με μετατροπή της προφητείας σε ιστορία (ρ). Αλλά στο χωριό του Ησαΐα γίνεται λόγος για σπήλαιο υψηλό που χρησιμεύει αντί για φρούριο και χωρίς κάποιο υπαινιγμό μεσσιακό. Ο Ιουστίνος λοιπόν πρέπει να στηρίχτηκε σε παράδοση που ήδη υπήρχε (L).

Ο Κύριος γεννήθηκε σε πανδοχείο και σε σπήλαιο που χρησιμοποιούνταν ως σταύλος. Ο Υιός του Δαβίδ, ο οποίος θα ήταν η δόξα και το καύχημα του οίκου του πατέρα του, δεν είχε ούτε στην πόλη Δαβίδ κάποια καλύβα σαν κληρονομιά του στη διάθεσή του, ούτε ένα φίλο διατεθειμένο να παράσχει την απαραίτητη κατά τη στιγμή εκείνη άνεση στη μητέρα του. Και γεννήθηκε σε πανδοχείο, για να σημάνει και με αυτό, ότι ήλθε στον κόσμο ως ταξιδιώτης, για να παραμείνει σε αυτόν για λίγο σαν σε πανδοχείο και για να διδάξει και εμάς έτσι να συμπεριφερόμαστε, ως πάροικοι και διαβάτες στη γη αυτή. Το ότι επίσης ξάπλωσαν αυτόν στη φάτνη, υπήρξε δείγμα της πτωχείας των γονέων του, αλλά και της καταπτώσεως των συγχρόνων του, οι οποίοι ανέχτηκαν γυναίκα που γεννούσε να παραμείνει σε σπήλαιο, χωρίς καμιά εκδήλωση συμπάθειας εκ μέρους εκείνων, οι οποίοι θα υπήρξαν μάρτυρες των δύσκολων στιγμών της.

2.8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ(1) ἀγραυλοῦντες(2) καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς(3) τῆς νυκτὸς(4) ἐπὶ(5) τὴν ποίμνην αὐτῶν.

8 Στην περιοχή εκείνη βρίσκονταν βοσκοί που έμεναν στο ύπαιθρο και φύλαγαν βάρδιες τη νύχτα για το κοπάδι τους.

(1) Μόλις βγει κάποιος από τη Βηθλεέμ από την ανατολική πλευρά βρίσκεται μπροστά σε λιβάδια κατάλληλα για βοσκή και η φύση του εδάφους δείχνει, ότι πάντοτε η έκταση αυτή ήταν τέτοια (L).

Ίσως στα ίδια λιβάδια νεαρός ποιμένας ο προφητάνακτας και ψαλμωδός, φυλάσσοντας τα πρόβατα του πατέρα του εμπνεύστηκε τον 22ο ψαλμό και τους άλλους ποιμενικούς και ευλαβικούς λυρικούς ύμνους (ο).

(2) «Δηλαδή έπαιζαν με τον αυλό τους αγροτική μουσική, ή διέμεναν και περνούσαν το χρόνο τους στον αγρό» (Θφ). Έμεναν στην ύπαιθρο και φύλασσαν το ποίμνιο (δ). Εάν τα ποίμνια ανήκαν σε κατοίκους του χωριού, κατά τη διάρκεια του χειμώνα τα οδηγούσαν στους σταύλους. Αλλά οι Βεδουίνοι ποιμένες -και αυτοί είναι οι πιο πολυάριθμοι- παραμένουν σε σκηνές και τα ποίμνιά τους είναι πάντοτε στο ύπαιθρο (L).

Επειδή σε κάποιο χωριό του Ταλμούδ λέγεται ότι τα ποίμνια παραμένουν στο ύπαιθρο κατά το διάστημα μεταξύ του Πάσχα και των πρώτων βροχών του φθινοπώρου, συμπέραναν κάποιοι, ότι η γέννηση του Κυρίου έγινε το καλοκαίρι. Παρόλ' αυτά ο Wieseler διαπίστωσε, ότι ο ορισμός αυτός του Ταλμούδ αφορά στα ποίμνια που ζουν σε στέππες, μακριά από τους συνοικισμούς. Αυτά όμως για τα

οποία γίνεται λόγος εδώ δεν ανήκουν στην κατηγορία αυτή (g).

Έπειτα είναι σαφές, ότι η βροχή δεν υπακούει επακριβώς στους ραββινικούς αυτούς καθορισμούς, οι οποίοι υποδηλώνουν τις αρχές Νοεμβρίου. Συνήθως η πρώτη σοβαρή βροχή στα μέρη εκείνα πέφτει γύρω στις 15 Νοεμβρίου. Παρόλ' αυτά κατά το έτος 1910-1911 έπεσε αυτή γύρω στα μέσα Ιανουαρίου. Και σε ένα άλλο έτος το εκατοντάβαθμο θερμόμετρο σημείωσε θερμοκρασία 26 βαθμών την 27 Δεκεμβρίου (L).

Το αγραυλούντες λοιπόν για κανένα λόγο δεν αποκλείει ότι η εποχή, στην οποία σημειώθηκε το γεγονός ήταν Δεκέμβριος. Ο καιρός μπορούσε να είναι ήπιος, και επιπλέον δεν είναι βέβαιο, ότι όλα τα πρόβατα στεγάζονταν κατά τις νύχτες του χειμώνα.

Ως προς την ημερομηνία παρόλ' αυτά της γέννησης του Κυρίου θα μπορούσε να σημειωθεί, ότι η παλαιότερη απόπειρα για καθορισμό της είναι αυτή που αναφέρεται και όπως φαίνεται αποκηρύττεται ως βέβηλη περιέργεια από τον Κλήμη τον Αλεξανδρέα (Στρωματείς I 21). Στα χρόνια του κάποιιοι όριζαν την 21 Απριλίου, άλλοι την 22 Απριλίου και άλλοι την 20 Μαΐου ως ημέρα της γεννήσεως του Κυρίου. Η 25 Δεκεμβρίου καθορίστηκε όχι παλαιότερα από τον Δ' αιώνα και φαίνεται να επικράτησε για πρώτη φορά στη Δύση (p).

(3) Η φράση συναντιέται και στα Αριθμ. γ 7,8,28,32,38 κλπ. (p), και δηλώνει ότι οι ποιμένες αγρυπνούσαν όλη τη νύχτα εναλλάξ, διαιρώντας πιθανώς τη νύχτα σε ίσα μέρη και με σειρά διαδέχονταν ο ένας τον άλλο στη φύλαξη. Ο πληθυντικός (φυλακάς) μπήκε για αυτό ακριβώς, για να δηλώσει τα διάφορα αυτά ισόχρονα διαστήματα και όχι γιατί η φύλαξη γινόταν συγχρόνως σε πολλούς τόπους (δ).

(4) Ορίζει το χρόνο, για να δείξει ότι έγινε νύχτα η γέννηση του Σωτήρα και η εμφάνιση των αγγέλων και όχι για να δηλώσει ότι υπήρχαν και φυλακές της ημέρας (δ).

(5) Η πρόθεση επί = πάνω στην ποίμνη. Δηλώνει την παρατήρηση και επίβλεψη της ποίμνης (δ). Ο άγγελος, για τον οποίο μιλά ο επόμενος σ. δεν στάλθηκε στους αρχιερείς ή τους πρεσβυτέρους, οι οποίοι δεν ήταν προετοιμασμένοι να δεχτούν το μήνυμα αυτό, αλλά σε ένα όμιλο ποιμένων φτωχών, οι οποίοι όπως ο Ιακώβ ήταν απλοϊκοί άνθρωποι που έμεναν σε σκηνές. Οι πατριάρχες ήταν ποιμένες, ιδιαίτέρως μάλιστα ο Μωϋσής και ο Δαβίδ την ώρα που έβοσκαν τα ποίμνιά τους κλήθηκαν να κυβερνήσουν το λαό του Θεού.

Στον Μωϋσή το μήνυμα της απελευθέρωσης του Ισραήλ από την Αίγυπτο κομίστηκε, την ώρα που φύλαγε πρόβατα. Και στους ποιμένες αυτούς, οι οποίοι πιθανότατα ήταν ευσεβείς, κομίστηκαν μηνύματα ασυγκρίτως μεγαλύτερης απελευθέρωσης. Σημείωσε, ότι δεν κοιμούνταν αυτοί στα κρεβάτια τους, όταν οι χαρμόσυνες ειδήσεις κομίστηκαν σε αυτούς, αλλά παρέμεναν στους αγρούς αγρυπνώντας. Ήταν ξύπνιοι και για αυτό δεν ήταν δυνατόν να εξαπατηθούν για όσα έβλεπαν και άκουγαν, όπως είναι εύκολο να πάθουν αυτό οι μισοκοιμισμένοι.

Εκείνοι, οι οποίοι πρόκειται να δεχτούν μηνύματα από το Θεό είτε εξωτερικά και τα οποία γίνονται αντιληπτά στις αισθήσεις του σώματος, είτε εσωτερικά με παρηγοριά των καρδιών από το Πνεύμα, πρέπει να ξαγρυπνούν έχοντας το μάτι της ψυχής αγρυπνο. Οι ποιμένες ακόμη, όταν ο άγγελος κόμισε σε αυτούς το χαρμόσυνο μήνυμα, δεν προσεύχονταν, αλλά ασκούσαν τα έργα του επαγγέλματός τους. Φύλαγαν τη νύχτα την ποίμνη τους, για να ασφαλίσουν αυτήν από τους κλέπτες και από την επιδρομή θηρίων. Δεν είμαστε λοιπόν έξω από την οδό των θείων επισκέψεων, όταν ασκούμε ευσυνείδητα και με φόβο Θεού κάποιο έντιμο επάγγελμα.

2.9 καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου(1) ἐπέστη(2) αὐτοῖς(3) καὶ δόξα Κυρίου(4) περιέλαμψεν(5) αὐτούς(6), καὶ ἐφοβήθησαν φόβον(7) μέγαν.

9 Σ' αυτούς παρουσιάστηκε ένας άγγελος Κυρίου και τους περιέβαλε θεϊκή λαμπρότητα. Εκείνοι κατατρόμαξαν,

(1) Σε κάθε περίπτωση ταπείνωσης του Χριστού ελήφθησαν μέτρα από κάποιου είδους επίκαιρης διαμαρτυρίας, που εξασφάλιζαν την αναγνώριση της θεότητάς του. Στο χωρίο αυτό συντελέστηκε αυτό με τον ευαγγελισμό του αγγέλου· στην περιτομή του με το όνομα που δόθηκε σε αυτόν, το Ιησούς = Θεός Σωτήρας· στην παρουσίασή του στο ναό με την υπαπαντή (υποδοχή) και μαρτυρία του Συμεών· στο βάπτισμά του με την άρνηση που αντιτάχτηκε σε αυτόν από τον Ιωάννη· και στο πάθος του με σημάδια περισσότερα από ότι στις υπόλοιπες περιπτώσεις (b).

Όταν δούμε τον υιό της Παρθένου τυλιγμένο σε σπάργανα και ξαπλωμένο σε φάτνη, μπαίνουμε στον πειρασμό να πούμε: Ασφαλώς το νήπιο αυτό δεν είναι δυνατόν να είναι ο Υιός του Θεού. Αλλά όταν βλέπουμε και χορό αγγέλων να παρίσταται στη γέννησή του, οδηγούμαστε να φωνάξουμε: Ασφαλώς δεν μπορεί να είναι κάποιος άλλος ο νεογέννητος αυτός παρά ο Υιός του Θεού, για τον οποίο

λέχθηκε, «όταν εισαγάγει τον πρωτότοκον στην οικουμένη λέει: Και θα προσκυνήσουν αυτόν όλοι οι άγγελοι του Θεού» (Εβρ. α 6).

(2) Η έννοια της αιφνίδιας έλευσης δεν εκφράζεται αναγκαστικά από το ρήμα, συμπεραίνεται όμως συχνά από τα συμφραζόμενα. Το ρήμα στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικό σχεδόν στον Λουκά. Και στους κλασσικούς συγγραφείς χρησιμοποιείται για εμφάνιση ουράνιων όντων, ονείρων, οπτασιών κλπ. Δες Λουκ. κδ 4, Πράξ. ιβ 7 κγ 11 (ρ). Η πρόθεση «επί» σημαίνει το «πάνω από αυτούς», σε τόπο δηλαδή υψηλότερο μπροστά τους (δ).

(3) «Για ποιο λόγο τέλος πάντων ο άγγελος δεν πήγε στα Ιεροσόλυμα, δεν ζήτησε τους γραμματείς και τους Φαρισαίους, δεν μπήκε στην ιουδαϊκή συναγωγή, αλλά βρήκε ποιμένες που έμεναν έξω στους αγρούς και φύλαγαν τις φυλακές της νύχτας την ποιμήνη τους και σε εκείνους έφερε το χαρμόσυνο μήνυμα; Διότι εκείνοι μεν ήταν διεφθαρμένοι και επρόκειτο να τρίζουν τα δόντια τους από το φθόνο, ενώ αυτοί ήταν άπλαστοι (ανυπόκριτοι), και μιμούνταν με ζήλο τον παλαιό τρόπο ζωής των πατριαρχών και του ίδιου του Μωϋσή· διότι ποιμένες ήταν και αυτοί» (Ω).

Ούτε σοφοί, ούτε διακεκριμένοι με οποιονδήποτε τρόπο, ούτε άνθρωποι επιρροής ήταν οι ποιμένες αυτοί. Επιλέχτηκαν μάλλον για την πτωχεία τους και την αφάνειά τους. Ο παντοδύναμος Θεός επιβλέπει με ιδιαίτερη εύνοια τους χαμηλούς και άσημους. Ο άγγελος εμφανίστηκε στους ποιμένες, σαν να δείχνει, ότι ο Θεός τους πτωχούς του κόσμου αυτού που με καρτερία και ελπίδα προς αυτόν υπομένουν την πτωχεία τους, διάλεξε ως κληρονόμους της βασιλείας του και για αυτό και τώρα τιμά αυτούς.

Αλλά προ παντός έγινε τώρα φανερό, ότι ο Θεός δεν προσβλέπει μεροληπτικά σε πρόσωπα. Μπροστά του αυτοί που κατέχουν τα υψηλά στρώματα της κοινωνίας και αυτοί που ζουν στα ταπεινά με αφάνεια είναι όλοι ίσοι και στη συμμετοχή των αιώνιων ευλογιών του ευαγγελίου δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο μονάρχη που κάθεται σε θρόνο λαμπρό και στο ζητιάνο που ζει σε φτωχή καλύβα.

(4) «Δόξα Κυρίου να εννοήσεις εδώ το θείο φως» (Ζ): φωτεινή λάμψη, λαμπρό και αστραφτερό φως (δ), το οποίο είναι σημείο της παρουσίας του Θεού ή κάποιου ουράνιου όντος (Β΄ Κορ. γ 18. Δες Λουκ. θ 31,32) (ρ)

(5) Το ρήμα περιλάμπω = σημαίνει την λάμψη του θαυμαστού εκείνου φωτός που από παντού ερχόταν και τους περικύκλωνε (δ).

(6) Η λάμψη από τον άγγελο περικύκλωσε τους ποιμένες, οι οποίοι, μαζεμένοι καθώς ήταν, βρέθηκαν αιφνίδια κάτω από υπερφυσικό φως που διέλυε το νυχτερινό σκοτάδι.

(7) Για το φόβο εξ' αιτίας αυτού του είδους των εμφανίσεων δες Λουκ. α 12 (δ). «Ο φόβος εκείνων (των ποιμένων) είναι όχι από δειλία της ψυχής, αλλά από επίγνωση της παρουσίας ανώτερων όντων» (Α).

2.10 και εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ(1) εὐαγγελίζομαι(2) ὑμῖν χαρὰν μεγάλην(3) ἥτις(4) ἔσται παντὶ τῷ λαῷ(5),

10 αλλά ο άγγελος τους είπε: «Μην τρομάζετε! Σας φέρνω ένα χαρμόσυνο άγγελμα, που θα γεμίσει με χαρά μεγάλη όλο τον κόσμο:

(1) Για να καθησυχάσει τους ποιμένες ο άγγελος αρχίζει να τους διαβεβαιώνει, ότι το κομιζόμενο από αυτόν μήνυμα είναι χαρμόσυνο (g).

(2) Το ρήμα συναντιέται συχνά στο Λουκά και στον Παύλο και σπανίως αλλού. Αν εξαιρέσουμε το Μαθ. ια 5, όπου πρόκειται για παράθεση, πουθενά στα άλλα ευαγγέλια δεν βρίσκεται (ρ). Εδώ σημαίνει αναγγέλλω αγαθή είδηση (δ).

(3) Μπαίνει εδώ το αποτέλεσμα αντί για το αίτιο = γεγονός αίτιο μεγάλης χαράς (δ). Ο πρώτος λόγος για τον οποίο ο Χριστιανισμός είναι το αληθινό ευαγγέλιο και η περισσότερο από κάθε άλλη χαρμόσυνη είδηση, είναι ότι αποκάλυψε το Θεό στον άνθρωπο, και ο δεύτερος και εξόχως εμφαντικός λόγος είναι ότι αποκάλυψε τον άνθρωπο στον εαυτό του.

Ουδέποτε άλλοτε μέχρι την εποχή, κατά την οποία γεννήθηκε και αναλήφθηκε ο Χριστός, γνώρισε ο άνθρωπος την ευγένεια του γένους του. Ουδέποτε μέχρι την εποχή, κατά την οποία ο Θεός πήρε σάρκα ανθρώπινη, μπόρεσε να αντιληφθεί ο άνθρωπος, τι μπορεί να αποβεί η σάρκα και η φύση του. Μέχρι την εποχή, κατά την οποία το πλήρωμα της θεότητας κατοίκησε σωματικά στον Ιησού, δεν είχε αντιληφθεί ο άνθρωπος, ότι μπορεί να γίνει κοινωνός θείας φύσης και να ενωθεί με τον ίδιο το Θεό.

Από τη στιγμή που ο Ιησούς γεννήθηκε, η ανθρωπότητα μπήκε σε νέο ξεκίνημα, δόθηκε νέα σημασία και έννοια στις γεννήσεις των ανθρώπων, η μητρότητα εξυψώθηκε σε ορίζοντες ουράνιους και η

πατρότητα πήρε ευρύτατη αγιότητα. Ο Χριστός έδειξε, τι μπορεί να γίνει ο άνθρωπος και συνεπώς καθόρισε μόνιμα την υψηλή αξία του.

(4) Η οποία είναι τόσο μεγάλη, ώστε δεν θα χαροποιήσει μόνον εσάς, αλλά ολόκληρο το λαό (g).

(5) «Τον κυρίως λαό του Θεού. Διότι δεν είναι όλοι οι Ιουδαίοι λαός του Θεού. Αλλά και σε όλο το λαό των ανθρώπων, που δεν είναι κυρίως Ιουδαίοι, έγινε χαρά η σάρκωση του Θεού» (Θφ). Για όλους μας ο Χριστός πέτυχε την απολύτρωση από την αμαρτία και την ενοχή. Υπάρχει πιο χαρμόσυνο γεγονός από αυτό; Η μεγαλύτερη πληγή των ανθρώπων είναι η μάστιγα της ένοχης συνείδησης. Πολλές άλλες αθλιότητες και δυστυχίες είναι δυνατόν με το χρόνο και με την ικανότητα να απομακρυνθούν και όλες βρίσκουν το τέλος τους στον τάφο.

Αλλά η ένοχη συνείδηση είναι κάτι το οποίο κανείς δεν μπορεί να απομακρύνει ούτε από τον εαυτό του ούτε από τους άλλους. Το ότι και μετά θάνατον μας τύπτει και μας καταδιώκει μέχρι το ίδιο το βήμα του παγκόσμιου Κριτή και θα μας βασανίζει στον τόπο της απόγνωσης και του εξωτέρου σκότους, κάνει το κεντρί της φοβερό και εξόχως οδυνηρό.

Αλλά ο Χριστός μάς ελευθέρωσε από τη μάστιγα αυτή. Αφού κατανίκησε τον σκληρό και κακεντρεχή εχθρό, ο οποίος είναι συγχρόνως εχθρός και του Θεού και του ανθρώπου, δηλαδή τον διάβολο, εξασφάλισε και ετοίμασε σε εμάς τόπο στους ουραμούς και παραμένει πάντοτε μαζί μας. Στην παρούσα ζωή η παρουσία του μας γεμίζει χαρά μέχρι τις τελευταίες μας στιγμές, αλλά και τότε δεν μας αφήνει, διότι η καθοδήγησή του και η χαροποιός παρουσία του μας συντροφεύει και όταν θα μπορούμε στη σκοτεινή εκείνη κοιλάδα, η οποία χωρίζει την επίγεια σκηνή από την αιώνια κατοικία του ουρανού.

2.11 ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν(1) σήμερον σωτήρ(2) ὃς ἐστὶν Χριστὸς Κύριος(3) ἐν πόλει Δαυὶδ(4)· 11 Σήμερα, στην πόλη Δαβὶδ γεννήθηκε για χάρη σας σωτήρας –κι αυτός είναι ο Χριστός, ο Κύριος.

(1) Ἡ για σας τους ποιμένες ως τμήμα και ίσως ειδικά ως τμήμα περιφρονημένο του λαού του Ισραήλ (ρ). Ἡ, πιο σωστά, το «για σας» αναφέρεται στο, «σε όλο το λαό» = για σωτηρία όλων σας (δ). Για σας γεννήθηκε. Για σας τους Ιουδαίους κατά πρώτον. Αλλά και για σας τους ποιμένες, παρόλο που είστε φτωχοί και αφανείς κατά κόσμον. Γεννήθηκε για σας τους ανθρώπους, όχι για μας τους αγγέλους. Δεν πήρε τη δική μας αγγελική φύση, αλλά τη δική σας ανθρώπινη φύση, για να εκπληρωθεί ο λόγος του Ησαΐου (θ 6): Παιδί γεννήθηκε για μας, και γιος δόθηκε σε μας.

(2) Μόνο εδώ και στο α 47 στο Λουκά και μία φορά στον Ιωάννη (δ 42), δύο στις Πράξεις (ε 31, ιγ 23) και συχνά στην προς Τίτον και Β΄ Πέτρου (ρ), και επιπλέον και στα Εφεσ. ε 23, Φιλιπ. γ 20 και Α΄ Ιω. δ 14. Στην Π.Δ. αποδίδεται στο Θεό και μερικές φορές και σε εκείνους, τους οποίους ο Θεός στέλνει για απελευθέρωση του λαού του από τους εχθρούς τους. Ανταποκρινόταν προς την χρήση των Ελλήνων δυναστών, οι οποίοι έπαιρναν τον τίτλο που συνόδευε την αποθέωσή τους (π.χ. Πτολεμαίου του σωτήρος και θεού). Οι ελληνιστικές πόλεις της Ασίας μαζί με την Έφεσο χαιρέτησαν τον Ιούλιο Καίσαρα ως «θεό ένδοξο και κοινό σωτήρα του ανθρώπινου βίου» (L).

(3) «Είναι Χριστός από τη μία επειδή η ανθρώπινή του φύση χρίστηκε με τη θεότητα και είναι Κύριος από την άλλη επειδή είναι Θεός» (Z). Είναι Χριστός ο Μεσσίας στον οποίο κατοικεί όλο το πλήρωμα της θεότητας και των θείων χαρισμάτων (δ). Στο Λουκά πάντως η απουσία του άρθρου, η τόσο συχνή στα δύο πρώτα κεφάλαια, δεν εμποδίζει το άρθρο Χριστός να σημαίνει ο Μεσσίας. Το Κύριος χρησιμοποιούνταν ως επίθετο και στους ειδωλολατρικούς θεούς ή τους θεοποιημένους αυτοκράτορες, έμπαινε όμως μπροστά από το όνομα (π.χ. στον κύριο Σέραπι). Ο Λουκάς βάζει αυτό μετά το όνομα Μεσσίας, ίσως για να σημάνει ότι ο Χριστός είναι ο μόνος Κύριος (L).

Ο τίτλος Χριστός βρίσκεται σε ειδική σχέση με τον Ιουδαϊκό λαό, ο οποίος μόνος ανέμενε τον Μεσσία, τον Χριστό του Θεού. Ο τίτλος Κύριος εκφράζει τη σχέση του Ιησού με ολόκληρο τον κόσμο και με αυτούς ακόμη τους αγγέλους (g).

Ο Ιησούς είναι ο Χριστός, ο Μεσσίας, ο Χρισμένος από τον Πατέρα. Αλλά είναι και ο Κύριος, ο Κύριος όλων. Είναι ο Θεός, διότι στην Π.Δ. το όνομα Κύριος ανταποκρίνεται προς το όνομα Ιεχωβά. Είναι και Σωτήρας, και θα είναι τέτοιος σε εκείνους, οι οποίοι δέχονται αυτόν ως Κύριό τους.

(4) Συντάσσεται με το ἐτέχθη (b) και δείχνει, ότι ο σωτήρας αυτός είναι ο βασιλιάς του Ισραήλ που υποσχέθηκαν οι προφήτες (ρ).

2.12 καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον(1), εὐρήσετε βρέφος ἔσπαργανωμένον, κείμενον(2) ἐν φάτνῃ. 12 Και τούτο είναι το σημάδι για να τον αναγνωρίσετε: Θα βρείτε ένα βρέφος σπαργανωμένο και ζαπλωμένο μέσα σ' ένα παχνί».

(1) «Αυτό ας είναι σε σας το τεκμήριο για το ότι λέω αλήθεια» (Z), το σημείο που επιβεβαιώνει την υπερφυσική αναγγελία, για την οποία θα μπορούσαν να υποπτεύσουν, ότι επρόκειτο για κάποια πλάνη της φαντασίας (L). Ή το σημάδι με το οποίο θα αναγνωρίσετε το παιδί που γεννήθηκε. Δεν ήταν δυνατόν να υπάρχουν πολλά νεογέννητα βρέφη τη νύχτα εκείνη στη Βηθλεέμ, και αν είχαν γεννηθεί και κάποια άλλα πάντως κανένα από αυτά δεν θα ήταν ξαπλωμένο σε φάτνη (g).

Αξιόλογη και η παρατήρηση: Και η ίδια η ταπεινή φάτνη είναι μέχρι σήμερα σημάδι σε αυτούς που πιστεύουν (b). Η πίστη των ποιμένων υποβλήθηκε με το λόγο αυτό του αγγέλου σε δοκιμασία. Διότι ο λόγος αυτός συγκρουόταν με όλες τις σχετικά με το Μεσσία προκαταλήψεις τους, τον οποίο για κανένα λόγο δεν θα ανέμεναν ως νήπιο ασθενές και κάτω από τέτοιες συνθήκες βρισκόμενο.

(2) Υπάρχει και η γραφή εσπαργανωμένον και κείμενον εν φάτνη. Και τα δύο αποτελούν το σημάδι επειδή είναι εκ πρώτης όψεως αντιφατικά. Ένα βρέφος ήταν δυνατόν να απορριφθεί σε φάτνη αφρόντιστο και ως ανεπιθύμητο από τους γονείς του. Το εκπληκτικό όμως εδώ είναι, ότι επιδείχτηκε επιμελής φροντίδα για αυτό και σπαργανωμένο μπήκε στη φάτνη, πράγμα το οποίο από καμιά μητέρα που θα διέμενε μόνιμα στη Βηθλεέμ δεν θα γινόταν (L).

Ίσως θα ανέμεναν να τους λεχθεί: Θα βρείτε αυτόν νήπιο μεν αλλά τυλιγμένο σε λαμπρά και πολυτελή σπάργανα, στην καλύτερη οικία της πόλης μέσα σε κούνια μεγαλοπρεπή κυκλωμένη από συνοδεία τιμητική με στολές επίσημες. Αλλά όχι· λέγεται σε αυτούς το αντίθετο. Θα τον βρείτε τυλιγμένο σε σπάργανα και τοποθετημένο μέσα σε φάτνη.

Όταν ο Χριστός ήταν στη γη, διακρίθηκε, και διακρίθηκε αισθητά, όχι με κάτι άλλο τόσο, όσο με την ταπείνωσή του. Αλλά και μέχρι σήμερα ο Θεός υποκρύπτεται πολλές φορές κάτω από φαινόμενα κοινά και τα οποία συνήθως πέφτουν στα μάτια μας. Ό,τι έγινε τότε με τον σαρκωθέντα Λόγο, το ίδιο μπορεί να παρατηρηθεί και μέχρι σήμερα στην αγία Βίβλο, την οποία ο Θεός μας παρέδωσε.

Τι είναι αυτή; Μία δέσμη φύλλων, γραμμένων από χέρι και μελάνι, που πολλαπλασιάζονται από τον τύπο και μεταφέρονται εδώ και εκεί με τα συνήθη μέσα της μεταφοράς, που πωλούνται και αγοράζονται στα βιβλιοπωλεία, που φθείρονται στα χέρια των ανθρώπων και σχίζονται πολλές φορές και διασκορπίζονται από αγροίκους και αμαθή πρόσωπα. Και όμως στο Βιβλίο των βιβλίων, το τόσο υλικό, γήινο και ανθρώπινο κατά την εξωτερική του εμφάνιση, βρίσκεται κρυμμένη η ίδια η πνοή και η χάρη του παντοδύναμου Θεού, που αφυπνίζει και εξυψώνει τις καρδιές και αναγεννά τις ψυχές.

2.13 και έξαίφνης(1) έγένητο σὺν τῷ ἀγγέλῳ(2) πλήθος(3) στρατιᾶς(4) οὐρανόιου αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων(5),

13 Ξαφνικά, κοντά στον άγγελο, παρουσιάστηκε ένα πλήθος απ' την ουράνια στρατιά των αγγέλων, οι οποίοι υμνούσαν το Θεό και έλεγαν:

(1) Η εμφάνιση στο σ. 9 δεν ήταν λιγότερο αιφνίδια, το έκτακτο όμως εδώ είναι, ότι ολόκληρο πλήθος αγγέλων εμφανίζεται συγχρόνως (L).

(2) «Δηλαδή ήλθε μαζί με τον άγγελο εκείνο» (Z). Γίνεσθαι συν τινί = προστίθενται σε κάποιον, έρχονται και συνενώνουν τους εαυτούς τους με εκείνον (δ). Αξιοσημείωτη η παρατήρηση: «Μπορούμε να σκεφτούμε ότι ήταν αρχάγγελος εκείνος που έφερε το ευχάριστο μήνυμα στους ποιμένες, κατεβαίνοντας μαζί με την κάτω από την εξουσία του στρατιά, για να φέρει την ευχάριστη είδηση της σωτηρίας των ανθρώπων, έστω και αν τότε συνομιλούσε με αυτούς εντελώς μόνος, χωρίς να φαίνεται με τα μάτια τους η υφισταμένη του στρατιά, επειδή από τη φύση της είναι αόρατη» (K).

(3) Πλήθος που βγήκε από τα βάθη του αόρατου αυτού κόσμου, που μας κυκλώνει από παντού (g). Δηλώνει μεγάλο αριθμό, χωρίς όμως και να εξαντλείται το αναρίθμητο πλήθος της ουράνιας στρατιάς. Δες Δανιήλ ζ 10 (L).

(4) Ενδοξη ονομασία. Εδώ όμως η στρατιά αυτή διακηρύσσει ειρήνη (b) ανόμοια με τις άλλες στρατιές που κηρύσσουν πόλεμο. Το στρατιάς μπορεί να είναι γενική διαιρετική= πλήθος που αποτελεί μέρος του ουράνιου εκείνου πλήθους, το οποίο αποτελεί τη στρατιά του Θεού (g). Οπότε το αινούντων που ακολουθεί= Η όλη ουράνια στρατιά δοξολογούσε το Θεό, και όχι απλώς το τμήμα εκείνο που ήταν ορατό από τους ποιμένες τη στιγμή εκείνη (p).

(5) Η σύνταξη είναι με σχήμα κατά το νοούμενον = ουράνια στρατιά αγγέλων που αινούσαν το Θεό (δ). Οι άγγελοι αινούν τον Κύριο για τα έργα του (Ψαλμ. ρμη 2 και εξής) (L). Δοξολογούν τώρα «την μία θεότητα για τη σωτηρία που οικονόμησε (σχεδίασε)» (Z). Οι ουράνιοι άγγελοι δοξολόγησαν με φωνή μεγάλη τον Κύριο «όταν έγιναν τα άστρα» (Ιωβ λη 7) και διακόνησαν στην παράδοση του νόμου (Δευτερον. λγ 2, Πραξ. ζ 38, Γαλατ. γ 19), ουδέποτε όμως άλλοτε είχαν να επιτελέσουν πιο χαρμόσυνο έργο από το να αναπέμψουν ύμνους στο Θεό για τη σάρκωση του Υιού του (ο).

2.14 (1) Δόξα ἐν ὑψίστοις(2) θεῶ καὶ ἐπὶ γῆς(3) εἰρήνη(4) ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία(5).

14 «Δόξα στον ὑψιστο Θεό και ειρήνη στη γη, αγάπη και σωτηρία για τους ανθρώπους!»

(1) Υπάρχουν δύο κύριοι τρόποι σύνταξης και διαίρεσης αυτού του ὕμνου. Μπορεί να διαιρεθεί ἢ σε δύο ἢ σε τρεις προτάσεις και ἡ διαφορά αὐτῆς τῆς σύνταξης συνδέεται με κάποια διαφορετικὴ γραφή, που έγινε δεχτὴ ἀπὸ πολλοὺς νεώτερους ερμηνευτές. Αὐτὴ ἡ γραφή εἶναι «εὐδοκίας» ἀντὶ γιὰ «εὐδοκία». Ἐάν δεχτοῦμε τὴ γραφή αὐτή, τότε ὁ ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο και ὄχι ἀπὸ τρεις προτάσεις (g) = Δόξα (εἶναι ἢ ἀς εἶναι) στον οὐράνιο Θεό και πάνω στη γη εἰρήνη στους ἀνθρώπους, στους ὁποῖους εὐδόκησε ὁ Θεός. Ἐτσι λοιπὸν σύμφωνα με τοὺς ερμηνευτές αὐτοὺς προκύπτει ἀκριβῆς παραλληλισμὸς τοῦ δόξα και εἰρήνη, του ἐν ὑψίστοις και ἐπὶ γῆς, του Θεοῦ και του ἐν ἀνθρώποις (δ).

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νεώτερους ερμηνευτές δέχονται τὴ σύνταξη και διαίρεση αὐτὴ πρῶτον μὲν γιὰ τὴν γενικὴ προτίμηση τῶν γραφῶν τῶν ἀλεξανδρινῶν μεγαλογράμματων κωδίκων και δεῦτερον, γιὰ τὸν ἐπιτυγχανόμενον παραλληλισμὸ μετὰ τῶν δύο ἡμιστιχίων που προκύπτουν ἔτσι.

Ἀλλὰ ἡ γραφή «εὐδοκία» στηρίζεται σε 15 μεγαλογράμματους κώδικες, μετὰ τῶν ὁποίων και δύο, οἱ ὁποῖοι συνήθως ἀκολουθοῦν τὰ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ φράση «ἀνθρωποὶ εὐδοκίας» τι σημαίνει; Σημαίνει ἀνθρωποὶ που ἐμπνέονται ἀπὸ ἀγαθὴ θέληση και ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη του καλοῦ; Ἡ ἐννοια αὐτὴ ἐλάχιστα ταιριάζει με τὰ συμφραζόμενα, με τὰ ὁποῖα μόνος ὁ Θεός και ἡ εὐσπλαχνία του δοξάζεται.

Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν πρέπει να ἐκλάβουμε τὴ φράση ὅτι σημαίνει ἀνθρώπους, στους ὁποῖους ὁ Θεός δείχνει τὴν ἀγαθὴ θέλησή του. Ἀλλὰ ὅταν ἡ λέξη ἀνθρωπος ἢ ἀνδρας συνδέεται ἔτσι με γενικὴ πτώση, τὸ ἀντικείμενο ἢ ἡ γενικὴ σημαίνει πάντοτε ἰδιότητα αὐτοῦ του ἴδιου του ἀνθρώπου. Δες ἀνδρας ἐλεύς (Σοφ. Σειρ. μδ 10), ἀνθρωπος ἀμαρτίας (Β΄ Θεσ. β 3), τέκνο ἀπωλείας, υἱός ὀργῆς κλπ. (g). Ἡ ἐννοια του ὅλου ὕμνου ἀποδόθηκε ἀπὸ διάφορους με διάφορους τρόπους.

Πρῶτη ἐκδοχή: «Δόξα [θα εἶναι ἢ ἀς εἶναι] στο Θεό, διότι πάνω στη γη έγινε τώρα εἰρήνη... και στους ἀνθρώπους εὐδοκία [έγινε] δηλαδὴ ἐπανάπαυση του Θεοῦ. Ἐπαναπαύτηκε δηλαδὴ ὁ Θεός τώρα και εὐαρεστήθηκε με τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ὁποῖος προηγουμένως βεβαίως, δὲν εὐδοκοῦσε οὔτε ἀρεσκόταν με τοὺς ἀνθρώπους» (Θφ). «Γιὰ να μάθεις, ὅτι γιὰ αὐτὸ δοξάζουν το Θεό, ἐπειδὴ πήρε πίσω ἡ γη τὰ ἀγαθὰ, πρόσθεσαν οἱ ἄγγελοι και τὴν αἰτία, λέγοντας: και πάνω στη γη εἰρήνη, στους ἀνθρώπους εὐδοκία, τοὺς ἀνθρώπους του βρίσκονταν σε πόλεμο με το Θεό, που ἦταν ἀχάριστοι» (Χ).

Σχετικὴ και ἡ: «Ὑμνος στους οὐρανοὺς στο Θεό... διότι και πάνω στη γη έγινε εἰρήνη, ἡ ὁποῖα πολιτεύεται στους οὐρανοὺς, ἐπειδὴ εἰρηνεύουν τώρα και οἱ ἀνθρωποὶ με το Θεό. Ἡ διότι και πάνω στη γη φανερώθηκε ὁ υἱός του Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰρήνη του κόσμου» (Ζ).

Δεῦτερη ἐκδοχή: Δόξα ἀς εἶναι στο Θεό στα ὑψίστα μέρη και πάνω στη γη εἶθε να εἶναι εἰρήνη: ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ εὐαρέσκεια και ἀγαθὴ θέληση του Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων (b). Γιὰ τὶς δύο πρῶτες προτάσεις φυσικότερο φαίνεται να ὑπονοήσουμε τὴν εὐκτικὴ εἶη (=εἶθε να εἶναι). Οἱ ἄγγελοι ζητοῦν ὥστε ἀπὸ οὐρανὸ σε οὐρανὸ μέχρι τὸ θρόνον του Θεοῦ τὰ μακάρια πνεύματα να τονίσουν ὕμνον δοξολογίας πρὸς το Θεό και πάνω στη γη τὴν ταραγμένη ἀπὸ τὴν ἀμαρτία και τὸσους ἀγῶνες να κατεβεῖ ἐπὶ τέλους ἡ θεία εἰρήνη. Τέλος στην τρίτη πρόταση παρέχεται ἡ δικαιολόγηση τῶν δύο εὐχῶν που προηγήθηκαν. Παρέχεται ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο οφείλεται ὕμνος στο Θεό στους οὐρανοὺς και ὁ λόγος τῆς εἰρήνης πάνω στη γη: Ὁ Θεός ἐκδήλωσε λαμπρὰ τὴν ἀγαθὴ του θέληση και διάθεση, τὴν ὁποῖα ἔχει γιὰ τοὺς ἀνθρώπους (g).

Τρίτη ἐκδοχή: Οἱ ἄγγελοι ἀπευθύνονται πρὸς τὸν γεννημένο Μεσσία λέγοντας: Δόξα δηλαδὴ αἰτία δόξας εἶσαι ἐσύ γιὰ τὸν ὑψιστο Θεό, και στη γη εἰρήνη, στους ἀνθρώπους εὐδοκία. Δηλαδὴ γιὰ σένα θα δοξαστεῖ στους οὐρανοὺς ὁ Θεός, γιὰ σένα θα εἰρηνεύσει ἡ γη, γιὰ σένα θα εὐδοκήσει ὁ Θεός στους ἀνθρώπους (δ). Ἡ δεῦτερη ἐκδοχή πιο εὐστοχη.

(2) στους ὑψίστους τόπους ἢ μέρη. Ἡ λέξη ἰσοδυναμεῖ με τὸ «στους οὐρανοὺς» (δ). «Ὑμνος στους οὐρανοὺς» (Ζ): δόξα που ἀποδίδεται στο Θεό στους οὐρανοὺς ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους (Meyer). «Διότι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς που εἶναι στη γη δὲν μπορεῖ να ἀναπέμψει τὴ δοξολογία [που ἀρμόζει και εἶναι ἀντάξια] γιὰ τὴν κατάβαση του Ὑψίστου, ἀλλὰ μόλις που μποροῦν οἱ οὐράνιες δυνάμεις, οἱ ὁποῖες με τὸ να ἀνυμνοῦν τὸν ὑψιστο ὑψώνονται περισσότερο. Διότι με τὸ να πουν με ἐμφαση «στα ὑψίστα μέρη», φανέρωσαν τὴν υψηλότερη ἀπ' ὅλες δόξα που οφείλεται να ἀναπέμπεται στο Χριστό και ὅτι οἱ πιο υψηλές ἀπὸ ὅλες τὶς οὐράνιες δυνάμεις, μποροῦν σε κάποιο βαθμὸ να ὑμνολογήσουν τὸ Χριστό» (Ω).

Οἱ οὐράνιοι ἄγγελοι, μολοντί ἡ γέννηση του Μεσσία δὲν τοὺς ἐνδιέφερε ἄμεσα, θα ἀναπέμψουν δόξα πρὸς το Θεό. Δες Ἀποκ. ε 11,12. Δόξα στο Θεό του ὁποῖου ἡ εὐνοια και ἡ ἀγάπη συνέλαβε ὡς

σχέδιο και έφερε εις πέρας αυτήν την χάρη· και του οποίου η σοφία οικονόμησε έτσι τα πράγματα, ώστε κανένα από τα θεία ιδιώματα να μην δοξάζεται εις βάρος του άλλου, αλλά η δόξα να αναφέρεται σε όλες τις θείες ιδιότητες, και στην αγαθότητα και στην αγιότητα και στη δικαιοσύνη και στη σοφία του Θεού. Δόξα έν ύψιστοις Θεώ. Βεβαίως και αδιαμφισβήτητα η δόξα του Θεού ούτε να αυξηθεί ούτε να μειωθεί είναι δυνατόν.

Αλλά όσο τα πλάσματά του γνωρίζουν περισσότερο αυτόν, τόσο περισσότερο κινούνται σε θαυμασμό και αίνο των απείρων τελειοτήτων του. Έτσι και οι άγγελοι τώρα με τη δοξολογία τους αυτή, διακηρύττουν, ότι η σάρκωση του Υιού του Θεού υπήρξε νέα αποκάλυψη σε αυτούς, νέα φανέρωση σε αυτούς του θεικού ανεξερεύνητου πλούτου της σοφίας, της δύναμης, της αγάπης. Η άπειρη συγκατάβαση του Υιού του Θεού, ο οποίος ήδη έγινε και άνθρωπος, όπως υπήρχε αιωνίως και Θεός, και ταπεινώσε τον εαυτό του με την κένωση και συγκατέβη μέχρι του να πάρει ως δική του τη φύση μας, ήταν μέχρι τη στιγμή αυτή το άγνωστο στους αγγέλους μυστήριο, το οποίο ανακαλυπτόμενο τώρα κινεί αυτούς σε δοξολογία και αίνο του πανάγαθου και πάνσοφου Θεού.

(3) Όχι απλώς στην Ιουδαία, αλλά ούτε πλέον μόνο στους ουρανούς (b).

(4) «Εμείς όμως οι ταλαίπωροι, προβάλλοντας στα θελήματα του Κυρίου τις δικές μας επιθυμίες, καταντήσαμε στη θέση των εχθρών του. Αυτό όμως έχει καταργηθεί με το Χριστό, γιατί αυτός είναι η ειρήνη μας, και μας ένωσε μέσω του εαυτού του με το Θεό και Πατέρα, βγάζοντας από τη μέση την αμαρτία που μάς κάνει εχθρούς του και δικαιώνοντάς μας με την πίστη, αλλά και καλώντας κοντά του αυτούς που βρίσκονται μακριά. Και με άλλο τρόπο, ένωσε τους δύο λαούς σε ένα καινούργιο άνθρωπο, κάνοντας ειρήνη και συμφιλιώνοντας και τους δύο σε ένα σώμα με τον Πατέρα. Γιατί θέλησε ο Θεός να συνάψει τα πάντα στον εαυτό του, ενώνοντας τα κάτω με τα ουράνια, και να κάνει ένα ποίμνιο αυτούς που είναι στον ουρανό και στη γη» (Κ).

Πράγματι «με τη φράση «πάνω στη γη ειρήνη» παρουσιάζεται το γεγονός ότι ειρηνοποιήθηκαν με την έλευση του Χριστού και τα γήινα και τα ουράνια. Επειδή δηλαδή ζητούσαν οι άγγελοι του Θεού, βλέποντας τους ανθρώπους να είναι εχθροί λόγω των αμαρτιών τους, να τους κάνουν φίλους και έκαναν ό,τι περνούσε από αυτούς, για να τους θεραπεύσουν, οι άνθρωποι όμως παρόλ'αυτά δεν θεραπεύτηκαν, βλέποντας οι άγγελοι αυτόν που θα τους θεραπεύσει (το Χριστό) δοξάζουν και λένε το «επί γης ειρήνη» » (Ω).

Ο Χριστός ειρήνευσε τον άνθρωπο με το Θεό. Ο άνθρωπος λόγω των κακών έργων του είχε αποξενωθεί από το Θεό και επειδή έβλεπε, ότι με τα έργα του δεν αγαπούσε το Θεό, φοβόταν, ότι ο Θεός τον μισούσε. Αλλά τώρα γεννήθηκε παιδί, το οποίο επρόκειτο να «σκοτώσει την έχθρα» η οποία υπήρχε μέσα στην καρδιά του ανθρώπου και θα προσείλκυε και πάλι με την εξιλαστήρια θυσία του το ρεύμα της θείας αγάπης στον αμαρτωλό. Αλλά ο άνθρωπος δεν βρισκόταν σε ειρήνη ούτε με τους αδελφούς του.

Η ιδιοτέλεια και φιλαυτία είναι η ρίζα όλων των διαιρέσεων στη γη, από τους ασήμαντους διαπληκτισμούς, οι οποίοι διαταράσσουν την ειρήνη των χωριών μέχρι τους καταστρεπτικούς πολέμους, οι οποίοι ερημώνουν τη γη. Αλλά το βρέφος της Βηθλέεμ ήλθε να ξεριζώσει την ιδιοτέλεια από τις καρδιές των ανθρώπων και αντί για αυτήν να εμφυτεύσει σε αυτές το φυτό της αγάπης. Οσοδήποτε και αν είναι μακριά η ημέρα, θα έλθει όμως αυτή ασφαλώς, οπότε τα έθνη δεν θα γνωρίσουν στο εξής τον πόλεμο, και οι άνθρωποι βαθμιαία θα συναδελφώνονται με Πατέρα και προστάτη το Θεό.

(5) Σύμφωνα με τη γραφή ευδοκίας: «Το «έν ανθρώποις εύδοκίας» το λένε οι άγγελοι, αντί να πουν· επιθύμησε ο Θεός να ευεργετήσει τους ανθρώπους. Διότι ευδοκώ σημαίνει το να επιθυμώ πάρα πολύ κάτι» (Ω). Άνθρωποι ευδοκίας= άνθρωποι, τους οποίους η θεία εύνοια ευλόγησε (ρ). Η γραφή ευδοκία = η ειρήνη στη γη προέρχεται από την αγαθή θέληση του Θεού (L).

Ο όρος ευδοκία μπαίνει για να δηλώσει τη θεία εύνοια προς τους ανθρώπους, που προβάλλεται όχι ως το αποτέλεσμα, αλλά ως η αιτία της σωτηρίας των ανθρώπων (g). Όχι μόνο ειρήνη πάνω στη γη αλλά και χάρη. Όχι μόνο συγχώρεση, αλλά και κάθε ευλογία, που απορρέει από την αγαθή θέληση και εύνοια του Θεού προς τους ανθρώπους. Δεν μπορεί κάποιος να ελπίζει κάτι άλλο τόσο αγαθό, τόσο μεγάλο, τόσο υψηλό, από το να είναι αδελφός του αιωνίου Υιού και παιδί του αιωνίου Πατέρα και από το να έχει μέσα του το αιώνιο Πνεύμα που ενσωματώνει και συνενώνει αυτόν με το Χριστό ως αληθινό μέλος του Υιού.

2.15 Καί ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι(1) οἱ ποιμένες(2) εἶπον πρὸς ἀλλήλους, Διέλθωμεν(3) δὴ(4) ἕως(5) Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο(6) τὸ γεγονός(7) ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.

15 Όταν οι άγγελοι έφυγαν στον ουρανό, οι βοσκοί είπαν μεταξύ τους: «Ας πάμε λοιπόν ως τη Βηθλεέμ να δούμε αυτά που έγιναν και που μας έκανε γνωστά ο Κύριος».

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «οι άνθρωποι». Η αποσιώπηση αυτή οφείλεται αναμφίβολα στο εκ πρώτης όψης παράδοξο της έκφρασης. Η λέξη αποδίδει τελείως την εντύπωση των ποιμένων, όταν μετά την εξαφάνιση των αγγέλων, βρέθηκαν μόνοι μεταξύ των ανθρώπων. Κανείς δεν θα σκεπτόταν να επινοήσει εδώ μία τέτοια γλωσσική έκφραση (g). Λέγεται σε αντίθεση με το «οι άγγελοι». Άνθρωποι ήλθαν προς τον Ιησού, την ώρα που άγγελοι επιτελούσαν το έργο τους εξ' αποστάσεως (b).

(2) Το «οι ποιμένες», είναι προσδιορισμός αυτού. Ποιοί δηλαδή άνθρωποι ήταν αυτοί; Οι ποιμένες (δ). Όταν δεν αναμένουμε πλέον έκτακτα μηνύματα από τον ουράνιο κόσμο, πρέπει να φροντίζουμε να επωφεληθούμε από τα πλεονεκτήματα, τα οποία η χάρη του Θεού ευδόκησε να μας παράσχει, και να στηρίξουμε ακόμη περισσότερο την πίστη μας, και να διατηρήσουμε και την επικοινωνία μας με το Θεό στον κατώτερο αυτόν κόσμο. Αυτό έπραξαν εδώ οι ποιμένες.

(3) Η πρόθεση «δια» στο διέλθωμεν σημαίνει το διαμέσου της πεδιάδας, η οποία τους χώριζε από την πόλη (g) = Ας περάσουμε όλο το ενδιαμέσο διάστημα. Το διέλθωμεν έως, συνηθίζεται από το Λουκά (Πράξ. θ 38,ια 19) αντί για τον κλασσικό τύπο διέρχομαι εις, το οποίο επίσης βρίσκεται στο Πράξ. ιη 27 (δ).

(4) Το «δη» προσδίδει χαρακτήρα εσπευσμένο στο διέλθωμεν (g). Μετά από προστακτική μάλιστα σημαίνει ό,τι και το οὐν ή λοιπόν (L).

(5) Συνυπονοεί κάποια απόσταση (L).

(6) Λιγότερο πιθανώς: «ας δούμε αυτόν το λόγο, δηλαδή ας εξετάσουμε το λόγο σχετικά με το ότι γεννήθηκε σήμερα Σωτήρας σε μας. Και ας τον εξετάσουμε αυτόν με το σημάδι που μάς δόθηκε» (Z) ή, πιο σωστά, δεν είναι ανάγκη η λέξη να περιοριστεί στο λόγο του αγγέλου. Μάλλον πρόκειται για το πράγμα, για το οποίο αυτός μίλησε (p). Το ρήμα λοιπόν= το πράγμα (δ), μάλιστα όταν βρίσκεται σε συνδυασμό με το ίδωμεν (g).

(7) Οι ποιμένες πιστεύουν, ότι αυτό που ειπώθηκε σε αυτούς από τον άγγελο συντελέστηκε ήδη (b). Δεν μιλούν με αμφιβολία: Ας πάμε να δούμε εάν πράγματι έγινε αυτό, όπως μάς ειπώθηκε. Αλλά εκφράζονται με βεβαιότητα: Ας πάμε να δούμε αυτό που έγινε, για να μάθουμε περισσότερα για αυτό που μάς αναγγέλθηκε.

2.16 και ήλθον σπεύσαντες και άνευρον(1) την τε Μαριάμ(2) και τον Ίωσήφ και το βρέφος κείμενον εν τῇ φάτνη(3)

16 Τρέχοντας ήρθαν και βρήκαν τη Μαριάμ και τον Ιωσήφ, και το βρέφος ξαπλωμένο στο παχνί.

(1) Η πρόθεση «ανά» δηλώνει εξέταση και έρευνα που προηγήθηκε από την επίτευξη του σκοπού = κατόρθωσαν μετά από αναζήτηση να βρουν. Μία ακόμη φορά στην Κ.Δ. συναντιέται να χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια από τον Λουκά στο Πράξ. ια 25 (δ).

(2) Η Μαρία μπαίνει μπροστά από τον Ιωσήφ, διότι πάντοτε αυτήν έχει υπ' όψιν ο Λουκάς (L).

(3) Με άρθρο = τη φάτνη που από τον άγγελο αναφέρθηκε ως σημάδι αναγνώρισης (δ). Η πτωχεία και αφάνεια στην οποία βρήκαν το Χριστό και Κύριο, δεν υπήρξε πέτρα σκανδάλου για την πίστη τους. Ήταν και αυτοί φτωχοί, ήξεραν όμως από την ευλαβή πείρα τους, τι αξίζει να ζει κανείς ζωή άνετης επικοινωνίας με το Θεό κάτω από περιστάσεις φτώχειας και αφάνειας. Είναι πολύ πιθανό, αν όχι και εξ' ολοκλήρου βέβαιο, ότι οι ποιμένες ανακοίνωσαν στη Μαρία και τον Ιωσήφ τα σχετικά με την οπτασία των αγγέλων και για τον ύμνο τον οποίο άκουσαν.

Και αυτό θα υπήρξε ενίσχυση στη μητέρα και τον κηδεμόνα του παιδιού ασυγκρίτως μεγαλύτερη, από όσο αν γινόταν η επίσκεψη αυτή σε αυτούς από τις κυρίες της ανώτερης τάξης της Βηθλεέμ. Πιθανώς και η Μαρία και ο Ιωσήφ θα ανακοίνωσαν στους ποιμένες τις υπερφυσικές οπτασίες και ανακοινώσεις, τις οποίες είχαν πάρει για το παιδί. Και έτσι με την αναμεταξύ τους ανακοίνωση της πείρας την οποία είχαν και οι δύο, πολύ στηρίχτηκαν και τα δυο μέρη στην πίστη τους.

2.17 ιδόντες δὲ διεγνώρισαν(1) περὶ τοῦ ρήματος(2) τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.

17 Όταν τους είδαν, τους διηγήθηκαν τα λόγια που τους είπε ο άγγελος γι' αυτό το παιδί.

(1) Από τα αλεξανδρινά μεγαλογράμματα χειρόγραφα υποστηρίζεται η γραφή εγνώρισαν = έκαναν γνωστό. Το διαγνωρίζω είναι λέξη που συναντιέται μία μόνο φορά. Στους εθνικούς συγγραφείς =

ακριβώς διακρίνω. Εδώ = ακριβώς, λεπτομερώς έκαναν γνωστό, όπως δείχνουν τα συμφραζόμενα (δ).

(2) Εδώ το ρήμα = το λόγο των αγγέλων που ειπώθηκε για το παιδί (δ), «ότι γεννήθηκε για το λαό Σωτήρας» (Ζ).

2.18 και πάντες(1) οί άκούσαντες έθαύμασαν(2) περι(3) τών λαληθέντων υπό τών ποιμένων προς αυτούς·

18 Όλοι όσοι τα άκουσαν έμειναν κατάπληκτοι μ' αυτά που τους είπαν οι βοσκοί.

(1) Πρόκειται απλώς και μόνο για αυτούς που έτυχε να είναι εκεί κοντά στη φάτνη μαζί με τη Μαρία και τον Ιωσήφ ή και για αφήγηση των ποιμένων σε άλλους, τους οποίους συνάντησαν μετά την έξοδό τους από το κατάλυμα; Μάλλον είναι πιθανόν από το «όλοι» ότι και σε άλλους ανακοίνωσαν το γεγονός οι ποιμένες, οπότε η από το κατάλυμα αναχώρησή τους πρέπει να τοποθετηθεί ανάμεσα στο στίχο 16 και τον στίχο 17 (g).

(2) Οι ποιμένες προφανώς ήταν απλοί και ειλικρινείς άνθρωποι και κανείς δεν μπορούσε να υποπτευθεί αυτούς ως ένοχους αγυρτείας ή ιδιοτέλειας. Και τα λόγια τους παρουσιάστηκαν αξιόπιστα και αληθινά σε όσους τούς άκουγαν. Για αυτό θαύμαζαν αυτοί για το ότι ο Μεσσίας γεννήθηκε και ξάπλωσε στη φάτνη και όχι σε ανάκτορο και άγγελοι έφεραν το μήνυμα της γέννησης, σε απλούς όμως ποιμένες και όχι σε πρεσβύτερους και αρχιερείς.

Το περίεργο όμως είναι, ότι περιορίστηκαν στο να θαυμάσουν μόνο και δεν ζήτησαν να μάθουν ποια καθήκοντα τούς επιβάλλονταν απέναντι στο θείο βρέφος και ποια πλεονεκτήματα και οφέλη έφερνε σε αυτούς ο γεννημένος Μεσσίας. Ω της ανοησίας των ανθρώπων της γενεάς εκείνης που εκπλήσσεται και θαυμάζει! Τα σχετικά με την ειρήνη τους παρέμεναν καλυμμένα στα μάτια τους!

(3) Πρέπει να αποδοθεί όχι στο ακούσαντες, αλλά στο εθαύμασαν, αν και μόνο εδώ το θαυμάζω συντάσσεται με γενική και την πρόθεση περί, ενώ συνηθέστερα συντάσσεται με δοτική μαζί με την πρόθεση επί (δ).

2.19 ή δέ(1) Μαριάμ πάντα συνετήρει(2) τὰ ρήματα ταῦτα(3) συμβάλλουσα(4) έν τῇ καρδιά(5) αὐτῆς.

19 Η Μαριάμ διατηρούσε όλα αυτά τα λόγια στην καρδιά της και τα σκεφτόταν συνεχώς.

(1) Οι πολλοί που άκουσαν τις αφηγήσεις των ποιμένων δοκίμασαν κάπιο θαυμασμό γενικό και αόριστο. Η Μαριάμ όμως (=δε) δεν ήταν δυνατόν να δοκιμάσει μία τέτοια έκπληξη, ούτε εκδήλωσε όπως οι άλλοι τις εντυπώσεις της. Οι αποκαλύψεις που από πριν είχαν γίνει σε αυτήν και στον Ιωσήφ απέκλειαν αυτό. Της Μαριάμ η εντύπωση ήταν βαθύτερη και διαρκέστερη, ήταν μία εργασία μελέτης και σύγκρισης των παλαιότερων κάπως με τα νεώτερα γεγονότα (g p).

(2) = φύλαγε, διατηρούσε στη μνήμη της (δ).

(3) «Αυτά που ειπώθηκαν από τους ποιμένες» (Ζ).

(4) Συγκρίνοντας τα λόγια αυτά των ποιμένων με όσα ήδη εξ αρχής γνώριζε για το παιδί (δ).

«Σύγκρινε αυτά μέσα της και με τον ευαγγελισμό του Γαβριήλ που έγινε στην αρχή και με την χωρίς σπέρμα σύλληψη και με την χωρίς πόνους γέννα... και βεβαιωνόταν σιγά σιγά με τρόπο τελειότερο» (Ζ).

Καθένα από τα γεγονότα αυτά είχε από μόνο του μια πειστική σαφήνεια, αλλά συνενούμενα όλα διαφώτιζαν περισσότερο το μυστήριο, το οποίο ο Θεός συντέλεσε σε αυτήν και κάτω από τα μάτια της (L).

(5) Αυτό μπορεί να αποδοθεί και στο συμβάλλουσα και στο συνετήρει. Λοιπόν ή συγκρίνοντας μόνη της στο νου της ή διατηρώντας στο βάθος της καρδιάς της (δ). Από πού έμαθε αυτό ο Λουκάς; (p). Υποδηλώνει εδώ την πηγή από την οποία άντλησε τα γεγονότα. Για να εξακριβώσει την όλη σειρά τους απευθύνθηκε προς τη Μαρία, που διατηρούσε πιστά την ανάμνησή τους (L).

Η Παρθένος Μαρία έκανε αυτά αντικείμενο ιδιαίτερης μελέτης. Και όπως με σιγή άφησε στο Θεό να αποκαλύψει την αθωότητά της και αγνότητα κατά την εγκυμοσύνη της και με σιγή πάλι συγκάλυψε την τιμή, που της είχε κάνει ο Θεός, χωρίς να πει τίποτα για το μυστήριο και όταν ακόμη αυτό αποκαλύφθηκε στην Ελισάβετ και στον Ιωσήφ, έτσι και τώρα με σιγή διατηρεί τα όσα άκουσε από τους ποιμένες. Και παραμένει ικανοποιημένη πλήρως, εάν μόνο οι άγγελοι και κανείς άλλος δεν γνώριζε τη γέννηση του θείου βρέφους της.

Οι σχετικά με το Χριστό αλήθειες είναι άξιες να φυλάγονται στα βάθη της ψυχής μας αλησμόνητες. Και ο τρόπος του να φυλάξουμε αυτές με ασφάλεια, είναι να μελετούμε αυτές με σιγή. Η μελέτη και η συγκέντρωση του νου σε αυτές είναι το καλύτερο βοήθημα για τη μνήμη μας ώστε να διατηρεί αυτές

ζωηρές.

2.20 και υπέστρεψαν(1) οί ποιμένες δοξάζοντες και αίνουντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν(2) οἷς ἤκουσαν και εἶδον(3) καθὼς ἐλαλήθη(4) πρὸς αὐτούς.

20 Οι βοσκοί γύρισαν πίσω δοξάζοντας και υμνώντας το Θεό για όλα όσα άκουσαν και είδαν· ήταν όλα όπως τους είχαν ειπωθεί.

(1) «Επέστρεψαν στην ποιμήνη τους» (Ζ).

(2) = όλα τα λόγια και τα πράγματα (δ).

(3) Ἡ άκουσαν εξιστορούμενα από τη Μαρία και τον Ιωσήφ και είδαν με τα ίδια τους τα μάτια όταν πληροφορήθηκαν για το βρέφος. Δεν αποκλείεται και η εκδοχή αυτή από την όλη αφήγηση. Ἡ, το άκουσαν αναφέρεται πιο φυσικά στα λεχθέντα σε αυτούς από τον άγγελο και το είδαν που άμεσα συνδέεται με το άκουσαν, αναφέρεται στην με τα ίδια τους τα μάτια επαλήθευση, που με ακρίβεια συμφωνούσε με το μήνυμα του αγγέλου (g).

(4) Είδαν αυτά να είναι έτσι, όπως ειπώθηκε σε αυτούς από τον άγγελο (g). Ευχαρίστησαν το Θεό, διότι είχαν δει το Χριστό, παρόλο που ήταν στο βάθος της ταπείνωσής του. Όπως έπειτα ο σταυρός του Χριστού, έτσι και τώρα η φάτνη του, αν και σε μερικούς φάνηκε ανοησία και σκάνδαλο, στους πιστούς παρείχαν και παρέχουν αφορμή θαυμασμού και δοξολογίας και αίνου του Θεού, διότι για αυτούς είναι Θεού δύναμη και Θεού σοφία.

Στίχ.21-24. Η περιτομή του Ιησού και η παρουσίασή του στο Ναό.Στίχ. 25-40. Ο Συμεών και η Άννα.

2.21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν(1) αἱ ἡμέραι ὀκτῶ τοῦ περιτεμεῖν(2) το παιδίον, καὶ ἐκλήθη(3) τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς(4), τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν(5) ἐν τῇ κοιλίᾳ.

21 Όταν συμπληρώθηκαν οχτώ μέρες, έκαναν στο παιδί περιτομή και του έδωσαν το όνομα Ιησούς, όπως δηλαδή το είχε ονομάσει ο άγγελος προτού ακόμα συλληφθεί στην κοιλιά της μάνας του.

(1) =Έγιναν πλήρεις, συμπληρώθηκαν 8 ημέρες (δ).

(2) Εάν δεχτούμε τη γραφή ημέραι (χωρίς άρθρο), δεν μπορούμε να εξαρτήσουμε τη γενική «τοῦ περιτεμεῖν» από τη λέξη ημέραι (ρ). Εφόσον λοιπόν έχουμε τη γραφή «αἱ ημέραι», η γενική πτώση φανερώνει το σκοπό=για να κάνουν περιτομή στο παιδί. «Περιτέμνεται στις οχτώ ημέρες μαζί με τους Ιουδαίους, για να βεβαιώσει τη συγγένεια, ώστε να μην τον αρνηθούν· διότι ο Χριστός αναμενόταν από το σπέρμα του Δαβίδ. Και έδειξε το τεκμήριο της συγγένειας. Διότι αν, παρόλο που υπερτιμήθηκε, έλεγαν· «Αὐτὸν δεν τον ξέρουμε από πού είναι»: αν δεν περιτεμνόταν στη σάρκα και δεν φύλαγε το νόμο, θα είχε εύλογη πρόφαση η άρνησή τους» (Κ): «οὔτε θα πίστευε κάποιος, ότι αυτός είναι ο προσδοκώμενος Χριστός από το σπέρμα του Αβραάμ. Διότι όλοι οι καταγόμενοι από τον Αβραάμ είχαν ως σφραγίδα και σημάδι την περιτομή που τους ξεχώριζε από τα άλλα έθνη. Περιτιμήθηκε λοιπόν για αυτό, εκπληρώνοντας δηλαδή και εδώ το νόμο, όπως ακριβώς και στα άλλα νομικά παραγγέλματα, για να μη φανεί ότι είναι παραβάτης του νόμου» (Ζ). «Διότι αυτοί που παρέβαιναν τις εντολές του νόμου, ήταν κάτω από κατάρα. Ο Κύριος λοιπόν περιτέμνεται, έτσι ώστε, αφού ακόμη και σε αυτό εκπλήρωσε το νόμο και δεν παρέλειψε τίποτα από όσα εκείνος διέταξε, να μας γλιτώσει από την κατάρα» (Θφ). Εφόσον ο Ιησούς στάλθηκε «με ομοίωμα σάρκας αμαρτωλής» (Ρωμ. η 3) και «όφειλε σε όλα να μοιάσει με τους αδελφούς» (Εβρ. β 17) υποβλήθηκε και στην περιτομή. Υποτάχτηκε στο νόμο (Γαλ. δ 4) και εκπλήρωσε το νόμο, ως γνήσιος απόγονος του Αβραάμ. Εάν δεν περιτεμνόταν, «δεν θα γινόταν καθόλου αποδεκτός ως διδάσκαλος, αλλά θα διωχνόταν ως αλλόφυλος» (Ζ). Ως προς εμάς επίσης που πιστέψαμε σε αυτόν «όπως ακριβώς πεθάναμε μαζί με αυτόν τότε που πέθανε, έτσι περιτιμήθηκαμε μαζί με αυτόν τότε που περιτιμήθηκε... Για αυτό εμείς δεν περιτεμνόμαστε πλέον, διότι η περιτομή η δική του έγινε για μας» (Ω). Με την περιτομή έγινε ο Κύριος μέλος της θεοκρατικής εκκλησίας της Π.Δ. για να ανυψώσει την εκκλησία αυτή στην υψηλότερη βαθμίδα της εσωτερικής δικαιοσύνης, την βαθμίδα του χριστιανικού βίου (δ). Με την περιτομή επίσης «ντρέπονται αυτοί που λένε, ότι κατά φαντασίαν πήρε σάρκα. Διότι πώς περιτιμήθηκε, εάν κατά φαντασίαν σαρκώθηκε;» (Θφ). «Εμείς όμως αυτούς που πολυεξετάζουν με περιέργεια για το τι έγινε το κομμάτι σάρκας από το γεννητικό όργανο που περιτιμήθηκε, εννοώ βεβαίως την ακροβυστία (=το άκρο του δέρματος του ανδρικού μορίου), θα τους αποκρούσουμε διότι εξετάζουν με περιέργεια τα ανέφικτα και αφανέρωτα· διότι δεν έχει γραφτεί κάτι για αυτό. Εάν όμως θα λέγαμε ότι, όπως ακριβώς το άχραντό του αίμα μαζί με το νερό στον καιρό του σταυρού αγίασε τη

γη στάζοντας σε αυτήν, έτσι και η ακροβυστία, αγγίζοντας τη γη αγίασε αυτήν, δεν θα σφάλλαμε» (Σχ.). Κατά την περιτομή έχυσε κάποιες σταγόνες του αίματός του, το οποίο μετά από κάποια έτη κατά το πάθος του θα έρρεε άφθονα. Με το να δεχτεί επίσης την περιτομή δέχτηκε συγχρόνως να θεωρηθεί σαν κάποιος ξένος, ο οποίος με την περιτομή έγινε δεκτός στη διαθήκη του Θεού αυτός, ο οποίος πάντοτε υπήρξε ο αγαπημένος υιός του Θεού. Δέχτηκε να θεωρηθεί αμαρτωλός, έχοντας ανάγκη να αποβάλλει από πάνω του τον ρύπο με την περιτομή, την ώρα που ήταν ξένος προς κάθε ακαθαρσία. Με το να περιτμηθεί επίσης έκανε τον εαυτό του οφειλέτη να εκτελέσει όλο το νόμο (Γαλ. ε 3) και έγινε έτσι υποταγμένος στο νόμο, επειδή πήρε δούλου μορφή, παρόλο που αυτός ήταν ο υιός, που μας ελευθερώνει (Ιω. η 36).

(3) Η αφήγηση της περιτομής του Κυρίου είναι αξιοσημείωτα σύντομη, μάλιστα όταν συγκρίνει κάποιος αυτήν με την αφήγηση της περιτομής του Προδρόμου. Ο λόγος της αντίθεσης αυτής είναι ευνόητος. Η τελετή της περιτομής είχε στη ζωή του τελευταίου αντιπροσώπου της εποχής του νόμου τελείως διαφορετική σοβαρότητα παρά στη ζωή του Ιησού, ο οποίος ερχόταν να καταργήσει τα παλαιά και να κάνει τα πάντα καινούργια. Επίσης το βάρος της αφήγησης πέφτει εδώ όχι στην περιτομή, αλλά στο δόσιμο του ονόματος, που δινόταν με ευκαιρία την περιτομή (g).

(4) Το χωρίο αυτό μαζί με το παράλληλο που αφορά τον Ιωάννη, είναι η κύρια βιβλική ένδειξη για το ότι το όνομα δινόταν κατά την περιτομή. Δες Γεν. ιζ 5,10 (p). Το «και» πριν το εκλήθη, που μπήκε σύμφωνα με τον εβραϊκό τρόπο έκφρασης, αποτελεί σημείο απόδοσης της πρότασης και έχει σχεδόν την ίδια σημασία με το «τότε» (g).

(5) «Πρέπει να σημειωθεί εδώ, ότι ο Κύριος δεν συλλήφθηκε αμέσως με το που είπε ο άγγελος «Να θα συλλάβεις γιο», αλλά μετά από αυτά... Διότι πρόσεξε τι λέει εδώ, Το οποίο ονομάστηκε από τον άγγελο προτού να συλληφθεί στην κοιλιά» (Θφ).

2.22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ(1) αὐτῶν(2) κατὰ τὸν νόμον(3) Μωϋσέως(4), ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα(5) παραστήσαι(6) τῷ κυρίῳ(7),

22 Ὅταν, σύμφωνα με το Μωσαϊκό νόμο, συμπληρώθηκαν και οι μέρες για τον καθαρισμό τους, έφεραν το παιδί στα Ιεροσόλυμα, για να το αφιερώσουν στο Θεό.

(1) Όταν συμπληρώθηκαν οι ημέρες που απαιτούνταν από το νόμο για τον καθαρισμό. Σύμφωνα με το κεφ. ΙΒ του Λευϊτ. οι ημέρες αυτές ήταν 40 μεν στη γέννηση αγοριού, ενώ 80 στη γέννηση θηλυκού (δ). «Αλλά η Θεοτόκος δεν ήταν μεν κάτω από την εξουσία αυτού του νόμου» διότι με υπερφυσικό τρόπο συνέλαβε τον σαρκωμένο Λόγο, «πειθάρχησε όμως σε αυτόν (το νόμο), για να μη φανεί ότι παραβαίνει το νόμο» (Ζ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «αυτής», που προήλθε προφανώς από διόρθωση της γραφής «αυτών». Η αντωνυμία αυτών μπορεί να σημαίνει «της μητέρας, του παιδιού και του αρραβωνιαστικού· διότι έκαναν και δικό τους οι άνδρες τον καθαρισμό των γυναικών» (Ζ). Πιο σωστό όμως είναι να αναφέρεται στο υποκείμενο του ρήματος «ανήγαγον», δηλαδή στην Μαρία και τον Ιωσήφ (g). Η επαφή με ακάθαρτα πρόσωπα έκανε και αυτούς ήλθαν σε αυτήν την επαφή ακάθαρτους (p). Ούτε ο Ιησούς ούτε η μητέρα του είχαν ανάγκη καθαρισμού. Αλλά ο Λουκάς αναφέρει τον καθαρισμό ως θείο θεσμό (b). Αλλά και αν δεχτεί κάποιος, ότι ο καθαρισμός αναφερόταν στο παιδί, ας έχει υπ' όψη του, ότι ο Ιησούς, παρόλο που ήταν ακηλίδωτος και καθαρός από κάθε ακαθαρσία, όμως υποβλήθηκε και στον καθαρισμό αυτόν, όπως και στην περιτομή, επειδή αυτός που δεν γνώρισε αμαρτία, έγινε για μας αμαρτία. Όπως λοιπόν περιτμήθηκε ο Χριστός, έτσι ώστε με την περιτομή του να αποκτήσουμε εμείς περιτομή αχειροποίητη μέσω της σχέσης με αυτόν (Κολ. β 11), έτσι και στον καθαρισμό του Χριστού· υποβάλλεται σε αυτόν, για να καθαριστούμε και εμείς από τον ρύπο και την διαφθορά, την οποία φέραμε στον κόσμο μαζί μας.

(3) «Ο νόμος ήταν του Θεού μεν, επειδή αυτός τον δίδαξε, λεγόταν όμως νόμος και του Μωϋσή, επειδή γράφτηκε από αυτόν» (Ζ).

(4) Το τρισύλλαβο Μωϋσής είναι πιο σωστό από το δισύλλαβο Μωσής. Το όνομα ετυμολογούνταν από δύο αιγυπτιακές λέξεις, mo=νερό και υγιαί=αυτός που πρέπει να διασωθεί. Για αυτό η μετάφραση των Ο' που έγινε στην Αίγυπτο, διατήρησε το u (p).

(5) Και στα δύο του βιβλία ο Λουκάς συχνότερα χρησιμοποιεί τον τύπο Ιερουσαλήμ. Στο ευαγγέλιο συναντιέται 4 φορές ο ελληνικός τύπος Ιεροσόλυμα και 26 ο τύπος Ιερουσαλήμ. Μπορεί κάποιος να διακρίνει στη χρήση αυτή τάση προς αρχαϊσμό (L). Θα έμπαινε τώρα στο ναό, αλλά όχι με τη δόξα του, όπως παλιά όταν το φωτεινό σύννεφο, το σημάδι της θείας παρουσίας, γέμισε τον νεόκτιστο ναό στην εποχή του Σολομώντα. Έρχεται τώρα κουβαλώντας τη σάρκα μας, με μορφή αδύνατου βρέφους. Διότι, αν και τώρα ακόμη εξακολουθεί να είναι ο Κύριος του παντός που εισέρχεται στο ναό

του με τη συνοδεία των αγγέλων του, ποιος όμως θα μπορούσε με σαρκικά μάτια να ατενίσει το απρόσιτο μεγαλείο του; Η θεία του δόξα κρύβεται κάτω από τα φτωχικά σπάργανά του και δύο απλά πρόσωπα συνηθισμένης και πενιχρής εμφάνισης τον φέρνουν στο ναό σαν το πρωτότοκο παιδί τους, όπως θα νόμιζαν όλοι. Τι συγκατάβαση!

(6) Για το παραστήσαι με την έννοια της προσφοράς και θυσίας προς το Θεό δες Ρωμ. ιβ 1. Η παρουσίαση στον Κύριο είναι τελείως ξεχωριστή πράξη από τον καθαρισμό, ο οποίος αφορούσε την μητέρα, ενώ η παρουσίαση αφορούσε τον πρωτότοκο γιο. Είναι προφανές, ότι η παρουσίαση είναι το κύριο γεγονός εδώ (ρ). Η τελετή της παρουσίασης και της εξαγοράς του πρωτοτόκου εξηγείται στο Εξ. ιγ 2. Κάθε πρωτότοκο του Ισραήλ ανήκε στο Θεό και έπρεπε να αφιερωθεί στην υπηρεσία του. Αργότερα όμως, σύμφωνα με το Αρ. ιη 13-18 εκλέχτηκαν οι Λευίτες για την υπηρεσία του ναού και ο Θεός για να διατηρήσει ζωντανή στην καρδιά του λαού την έννοια του δικαιώματός του, όρισε να πληρώνεται ένα ποσό για εξαγορά κάθε πρωτοτόκου. Το ποσό αυτό ήταν 5 σίκλοι δηλαδή περίπου 15 χρυσές δραχμές (g). Η χρήση του ρήματος παραστήσαι στηρίζει επαρκώς την παρατήρηση, ότι η παρουσίασή του αυτή στο ναό ήταν προαναγγελία ή μάλλον αρχή της θυσίας εκείνης, την οποία πρόσφερε πάνω στο Σταυρό, σαν πάνω σε θυσιαστήριο, όπου παρουσίασε τον εαυτό του στον Πατέρα του θυσία για αμαρτία, με την οποία παρείχε πλήρη ικανοποίηση στη δικαιοσύνη του για τις αμαρτίες όλου του κόσμου.

(7) Η διαμονή λοιπόν στην Βηθλεέμ παρατάθηκε αναμφίβολα μέχρι αυτήν την 40^η ημέρα (L). Αλλά και παρουσιάζεται ως πιθανό, ότι η προσαγωγή στο ναό προηγήθηκε από την επίσκεψη των Μάγων, μετά την οποία ο Ιωσήφ και η Μαρία δεν θα ριψοκινδύνευαν να φέρουν τον Ιησού στα Ιεροσόλυμα (ρ).

2.23 καθώς γέγραπται(1) έν νόμω κυρίου ότι Πάν ἄρσεν διανοϊγον μήτραν(2) ἅγιον τῷ κυρίῳ(3) κληθήσεται,

23 –Σύμφωνα με το νόμο του Κυρίου, αν το πρώτο παιδί που φέρνει μια γυναίκα στον κόσμο είναι αγόρι, πρέπει να θεωρείται αφιερωμένο στον Κύριο.–

(1) Το ρητό εδώ αναφέρεται με την έννοια που του έδωσε ο ευαγγελιστής ο οποίος συναρμολόγησε αυτό από μνήμης από τα Εξ. ιγ 2, 12 (δ). Το «θα ονομαστεί ἅγιον» ίσως προέρχεται από το Εξ. ιβ 16 (ρ).

(2) «Που σημαίνει πρώτο, δηλαδή πρωτότοκο» (Z).

(3) «Δηλαδή να ονομαστεί ξεχωρισμένο για το Θεό» (Z): αφιερωμένο στο Θεό. Δες Λευϊτ. κζ 9 και τη συνέχεια (L). Ο Χριστός ήταν πρωτότοκος ανάμεσα σε πολλά αδέρφια και ονομάστηκε ἅγιος για τον Κύριο, όσο ουδέποτε κανείς άλλος. Παρουσιάστηκε όμως στον Κύριο όπως και οι υπόλοιποι πρωτότοκοι με τα χέρια ιερέα, σαν να ήταν κάποιος ξένος προς τον Κύριο και είχε ανάγκη να συστηθεί σε αυτόν από κάποιον άλλον. Και εξαγοράστηκε σύμφωνα με το νόμο (Αρ. ιη 15), με την αξία, η οποία έπρεπε να πληρωθεί για την εξαγορά κάθε πρωτοτόκου, που ήταν 5 σίκλοι (Λευϊτ. κζ 6, Αρ. ιη 16). Αλλά πιθανώς, εάν οι γονείς ήταν φτωχοί, ο ιερέας ήταν εξουσιοδοτημένος να παίρνει λιγότερα, ίσως επίσης και τίποτα, αφού εδώ τίποτα δεν αναφέρεται για τέτοια πληρωμή χρημάτων. Αλλά ο Χριστός αφιερώθηκε στο Θεό για πάντα και μολονότι δεν τον άφησαν στο ναό όπως άλλοτε τον Σαμουήλ, για να δουλεύει στον Κύριο, όμως ασύγκριτα περισσότερο από εκείνον δόθηκε στον Κύριο ισόβια να λειτουργεί για αυτόν αιωνίως στα αχειροποίητα ἅγια.

2.24 καὶ τοῦ δοῦναι(1) θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον έν τῷ νόμω κυρίου, ζευγος τρυγόνων ἢ δύο νοσσοῦς περιστερῶν.

24 Επίσης θα πρόσφεραν θυσία ένα ζευγάρι τρυγόνια ἢ δύο μικρά περιστέρια, όπως λέει ο νόμος του Κυρίου.

(1) «Ανέβασαν αυτόν, λέει, για να τον παρουσιάσουν στον Κύριο, όπως ειπώθηκε, και για να δώσουν θυσία» (Z). Επαναλαμβάνεται η σειρά του λόγου που διακόπηκε από το σ. που παρεμβλήθηκε. Η σύνταξη παρ' όλα αυτά εδώ είναι κατά το νοούμενο. Έφεραν δηλαδή το παιδί, για να το παρουσιάσουν μπροστά στον Κύριο, όχι όμως και έφεραν αυτό, για να δώσουν θυσία· αλλά από το έφεραν, πρέπει να υπονοήσουμε ότι και ήλθαν για να δώσουν θυσία (δ). Η θυσία δεν προσφερόταν για το παιδί αλλά για τον καθαρισμό της μητέρας. Συνίστατο κυρίως σε αμνό που προσφερόταν ως ολοκαύτωμα και σε νεογέννητο περιστέρι σαν θυσία για αμαρτία. Αλλά εάν οι γονείς ήταν φτωχοί, προσφέρονταν ζευγάρι τρυγόνων ἢ δύο νεογέννητα περιστέρια (Λευϊτ. ιβ 6-8). Οι γονείς του Ιησού λοιπόν πρόσφεραν τη θυσία των φτωχών (g)

2.25 Καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος(1) ἐν Ἱεροσολύμοις ᾧ ὄνομα Συμεών(2), καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής(3), προσδεχόμενος παράκλησιν(4) τοῦ Ἰσραήλ, καὶ πνεῦμα ἦν ἅγιον(5) ἐπ’ αὐτόν·

25 Στα Ἱεροσόλυμα βρισκόταν ἕνας ἄνθρωπος που τον ἔλεγαν Συμεών. Ἦταν πιστός και εὐλαβής, περίμενε τη σωτηρία του Ἰσραήλ και τον καθοδηγούσε το Πνεῦμα το Ἅγιο.

(1) Γενικῶς κάποιος ἄνθρωπος. «Δεν ἦταν λοιπὸν ἱερέας ο Συμεών... διότι αν ἦταν, θα το δήλωνε και αυτό οπωσδήποτε ο ευαγγελιστής, ως αξίωμα του ἄνδρα» (Ζ). Δεν βρίσκεται στο ναό για επιτέλεση κάποιας ιερατικής λειτουργίας, αλλά οδηγήθηκε ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα να ἔλθει κατὰ την ὥρα εκείνη (L). Για να μην σκανδαλιστοῦμε με την αφανή και ἄσημη γέννησή του, ἄγγελοι ἀπέδωσαν τιμὴ σε αὐτόν. Και τώρα για να μην σκανδαλιστοῦμε διότι οδηγήθηκε στο ναό ὅπως τα ἄλλα παιδιά, που γεννήθηκαν με αμαρτίες, και χωρίς κάποια ἐπισημότητα, ὅπως θα του ἄρμοζε, ο Συμεών και η Ἄννα ἀποδίδουν σε αὐτόν τις τιμές με ἐμπνευση του Ἁγίου Πνεύματος.

(2) Ὄνομα συνηθέστατο και κοινότατο μεταξύ των Ἰουδαίων (δ). Ὑπέθεσαν κάποιοι ὅτι ο Συμεών θα μπορούσε να εἶναι ο ραββίνος, ο γιος του περίφημου Χιλλέλ και πατέρας του Γαμαλιήλ, ο οποίος ἔγινε και πρόεδρος του Συνεδρίου γύρω στο 13 μ.Χ. (g). Ὅ,τι ὁμως γνωρίζουμε για το Συνέδριο κατὰ την εποχὴ αὐτή, δεν μας ενθαρρύνει να υποθέσουμε, ὅτι υπήρχαν μεταξύ των προϊσταμένων του ἄνδρες ἅγιοι (ρ).

(3) Δίκαιος μεν εἶναι ο ἀμεμπτος κατὰ την δικαιοσύνη του νόμου· εὐλαβής, ἀπὸ την ἄλλη, εἶναι αὐτός που ἀναλαμβάνει καλά τα πράγματα, αὐτός που δεν κάνει κάτι πρόχειρα (Σουΐδας)· με θρησκευτική ὁμως ἔννοια σημαίνει αὐτόν που πλησιάζει τα θεία με φόβο Θεοῦ (δ)· αὐτός που ἔχει φόβο Θεοῦ με ἄγρυπνη προσοχή ἀπέναντι στο κακό (g). Δίκαιος ως προς τα καθήκοντα ἀπέναντι στους ἀνθρώπους και εὐλαβής ἀπέναντι στο Θεό. Τα δύο αὐτά συμβαδίζουν πάντοτε και το ἕνα βοηθά και υποστηρίζει το ἄλλο. Κανένα ὁμως ἀπὸ τα δύο αὐτά δεν ἀμνηστεύει και δεν ἐξιλεώνει τον ἄνθρωπο για την ἔλλειψη ἢ ἀπουσία του ἄλλου.

(4) Η λέξη παράκληση σημαίνει α) ἐπίκληση βοήθειας, β) ἐνθάρρυνση και γ) παρηγοριά. Με την τελευταία αὐτή σημασία βρίσκεται ἐδῶ. Η παρηγοριά την οποία ἐπρόκειτο να φέρει ο Μεσσίας ονομαζόταν παράκληση ἀπὸ τους Ἰουδαίους. Δες Ἡσ. μ 1,μθ 13,να 3,ξα 2,ξστ 13. Ἐπικρατοῦσε η ἰδέα ὅτι θα προηγούνταν ἀπὸ την ἔλευση του Μεσσία περίοδος μεγάλης θλίψης και για αὐτό ο Μεσσίας ονομαζόταν ο Παράκλητος ἢ η παράκληση (ρ). Ο Συμεών λοιπὸν «προσδοκοῦσε ὅτι θα ἔλθει ο Χριστός να παρηγορήσει τους Ἐβραίους και να ἐλευθερώσει ἀπὸ την δουλειά της αμαρτίας και ἴσως και ἀπὸ τη δουλειά στους Ρωμαίους και τον Ἡρώδη» (Θφ). Ο Ἰσραήλ ἦταν ο ἐκλεκτός του Θεοῦ λαός. Παρ’ ὅλα αὐτά, παρ’ ὅλες τις εὐλογίες τις οποίες εἶχε πάρει, με βάση και τις ἀνανεώσεις των υποσχέσεων και της διαθήκης ἐκ μέρους του Θεοῦ ο Ἰσραήλ ἀπέβλεπε στο μέλλον, προσδοκώντας σε αὐτό κάποια νέα παρηγοριά, μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλες εκείνες τις οποίες εἶχε ἀπολαύσει. Ο λαός του Θεοῦ διέφερε και σε αὐτό ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔθνος πάνω στη γη. Η λαμπρότητα και η δόξα κάθε εἰδωλολατρικῶν ἔθνους, ἐξαρτιόταν ἀπὸ το παρελθόν του. Του Ἰσραήλ η δόξα πάντοτε τοποθετοῦνταν στο μέλλον. Ἀπέβλεπαν σε αὐτό ἀναμένοντας τον ἐλευθερωτή, εκείνον στον ὁποῖον ἀναφέρονταν οἱ υποσχέσεις και για τον ὁποῖο μιλοῦσαν οἱ προφητείες, τον ὁποῖον ὅλες οἱ θυσίες τους και οἱ διατάξεις του νόμου τους προτύπωναν. Ὅταν λοιπὸν διαβάζουμε τη φράση «παράκληση του Ἰσραήλ», πρέπει να σκεφτόμαστε το Χριστό στο σύνολο των ἀξιωμάτων του ως παράκλητο του λαοῦ του. Παρηγορεῖ βεβαίως ο Χριστός το λαό του, ἐξαιτίας του ὅτι ἐλευθερώνει αὐτόν ἀπὸ τα δεσμά της αμαρτίας, ἀλλά ἀκόμη και ἐξαιτίας του ὅτι με τη διδασκαλία του και τη χάρη του ἀνακουφίζει κάθε συντετριμμένη ἀπὸ οποιαδήποτε θλίψη καρδιά και χαρίζει σε αὐτήν την ἐλπίδα και τη χαρά.

(5) «Πνεῦμα Ἅγιο προφητείας» (Ζ). Ο Συμεών ἦταν ο πρῶτος προφήτης που διακήρυξε ὅτι ο Χριστός ἦλθε (b). Ὑπήρχε πνεῦμα προφητικὸ σε αὐτόν, που τον ἔκανε ἱκανὸ να λέει πράγματα που ξεπερνοῦσαν την ἀνθρώπινη ἀντίληψη. Το παράδειγμα του Συμεών και στη συνέχεια της Ἄννας ἐμφανίζει σε μας την εικόνα γηρατειῶν θεοφιλῶν και σε ὅλα σεβαστῶν, τα οποία πρέπει και εμεῖς να ἐπιθυμοῦμε για τον εαυτό μας, ἐάν ο Θεός θελήσει να ζήσουμε για πολὺ. Και οἱ δύο εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ κοσμικὲς ἐπιθυμίες και πόθους και εἶναι ἐξ’ ὀλοκλήρου στραμμένοι στα υψηλότερα.

Ἀπασχολοῦνται ἀπὸ την φροντίδα για την ψυχὴ τους, ἀναμένουν εἰρηνικὰ την υποσχρημένη μεγάλη μεταβολὴ της κατάστασης του Ἰσραήλ, εἶναι ἀπορροφημένοι ἀπὸ τη θρησκευτικὴ μελέτη και προσευχή, ἀδιάφοροι σε εκείνα τα οποία παρέχει ο κόσμος και ὅλο τους το ἐνδιαφέρον εἶναι στραμμένο προς τον Σωτήρα, ο οποίος πρόκειται να ἔλθει και τον ὁποῖο ετοιμάζονται να υποδεχτοῦν, ἐπιζητώντας πάντοτε να εἶναι δίκαιοι και εὐλαβεῖς μπροστά στο Θεό. Τέτοια ἅγια γηρατεία δεν συναντιοῦνται συχνά. Ὡς ἐπὶ το πλεῖστον, ὅσο οἱ ἄνθρωποι προχωροῦν στα χρόνια, αὐξάνουν στην κοσμικότητα. Ἀντὶ να ἀφήσουν στην ἀκρὴ τις φροντίδες και τις ἀπολαύσεις και τα ἐνδιαφέροντα της

νεότητας και της μέσης ηλικίας, προσκολλώνται σε αυτά με ανόητη επιμονή. Ο Παύλος με λίγες λέξεις απαριθμεί τις αρετές, οι οποίες πρέπει να κοσμοούν τη γεροντική ηλικία. «Οι γέροντες πρέπει να είναι νηφάλιοι, σεμνοί, αγνοί, να είναι υγιείς στην πίστη, την αγάπη, την υπομονή» (Τιτ. β 2). Όταν ο γέροντας έχει τις αρετές αυτές, γίνεται παράδειγμα και οδηγός της νεότητας στα έργα της αρετής και στην οδό της αγιότητας. Σε τέτοιους γέροντες αποβλέπουν όλοι οι συνετοί για να πάρουν συμβουλές και βοήθεια τόσο στη χριστιανική ζωή, όσο και στις περιπέτειες και δύσκολες περιστάσεις του βίου. Τέτοια γηρατειά όμως δεν έρχονται τυχαία και χωρίς αγώνες. Αγνή νεότητα, βίος που διανύθηκε με υπομονή κάτω από το φως και το χαλινάρι των εντολών του Κυρίου, θρησκευτική πείρα που εμπλουτίζεται ολοένα στον αγώνα κατά της αμαρτίας, στεφανώνονται τελικά από γηρατειά χρυσά και λαμπερά και σε όλα ιερά.

2.26 και ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον(1) ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου(2) μὴ ἰδεῖν θάνατον(3) πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου(4).

26 Του είχε φανερώσει, λοιπόν, το Άγιο Πνεύμα ότι δε θα πεθάνει προτού να δει το Μεσσία.

(1) Σημαίνει πρώτα ενεργώ ή διεξάγω κάποια υπόθεση και έπειτα όταν λέγεται αναφορικά με θεούς και χρησμούς, έχει τη σημασία του μεταδίδω διαταγές, εντολές, οδηγίες και στην Π.Δ. αποκαλύψεις. Χρηματίζομαι λοιπόν=παίρνω οδηγίες ή αποκαλύψεις (δ). «Χρηματισμό ονομάζει την προφητεία» (X). Ερευνούσε «σε ποιον (προφήτη) ή ποιον καιρό φανέρωνε το πνεύμα» (Α Πέτρ. α 11) στους προφήτες της Π.Δ. ότι θα ερχόταν ο Μεσσίας και εξέταζε μήπως έφτασαν οι καιροί αυτοί της έλευσης του Χριστού. Είχε λοιπόν αποκαλυφθεί σε αυτόν από το Θεό, ότι δεν θα έβλεπε θάνατο πριν δει τον Χριστό.

(2) «Βλέπεις το ισότιμο του Πνεύματος;» (X). Εφόσον ο χρηματισμός γίνεται από το Θεό, άρα είναι Θεός το Πνεύμα.

(3) Εβραϊσμός. Δες Ψαλμ. πη 49. Ίσως η έκφραση προήλθε από την προσωποποίηση του θανάτου ως αγγέλου που έρχεται να πάρει την ψυχή αυτού που πεθαίνει (δ). Βλέπω θάνατο λοιπόν=λαμβάνω πείρα θανάτου (L).

(4) Εκείνον, τον οποίο ο Κύριος έχρισε (b) και απέστειλε ως Μεσσία (p). «Είπε «τον Χριστόν Κυρίου» λόγω της συγγένειας με τον πατέρα. Διότι Κύριο να εννοήσεις τον πατέρα» (Z).

2.27 και ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι(1) εἰς τὸ ἱερόν(2)· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς(3) τὸ παιδίον Ἰησοῦν τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ(4)

27 Τότε το Άγιο Πνεύμα του υπέδειξε να πάει στο ναό. Μόλις οι γονεῖς έφεραν εκεί το παιδί, τον Ιησού, για να κάνουν γι' αυτό τα έθιμα του νόμου,

(1) «Παρακινούμενος από το άγιο Πνεύμα» (Z). Όχι σε κατάσταση έκστασης, όπως στη φράση «εγενόμην εν πνεύματι» (Αποκ. α 10), αλλά με την ώθηση και επίδραση του Πνεύματος (p).

(2) Ιερό είναι το σύνολο των κτισμάτων και των αυλών που περιλαμβάνονταν μέσα στον ιερό περίβολο (L). Και το εσωτερικό μεν αυτού δηλαδή ο πρόναος, τα άγια και τα άγια των αγίων αποτελούσαν το ναό, ενώ τα εξωτερικά μέρη ονομάζονταν κυρίως το ιερό (δ). Εδώ πιθανώς σημαίνεται η αυλή των γυναικών (p).

(3) Από τη χρήση της λέξεις «γονεῖς» δεν μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι είτε εδώ είτε στο στίχο 41 ο Λουκάς χρησιμοποιεί πηγή, της οποίας ο συγγραφέας αγνοούσε την υπερφυσική γέννηση του Ιησού. Λογικότερο φαίνεται ότι το όλο ευαγγέλιο της παιδικής ηλικίας του Κυρίου προέρχεται από μία πηγή, δηλαδή το σπίτι της Μαρίας και ότι στα χωρία αυτά ο αφηγητής χρησιμοποιεί τη συνηθισμένη έκφραση. Ο Ιωσήφ (δ 22) και η Μαρία ονομάζονταν συνήθως γονεῖς του (p). Με την ιδιότητα άλλωστε αυτή εμφανίζονταν και ενεργούσαν και οι δύο κατά τη στιγμή αυτή στο ναό (g).

(4) Είναι δυνατόν να συνδεθεί αυτό είτε με το ειθισμένον (=σύμφωνα με το συνηθισμένο για το παιδί) είτε με το ποιῆσαι (=να κάνουν για το παιδί). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο πιθανή (δ).

2.28 καὶ(1) αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας(2) καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν(3) καὶ εἶπεν, 28 τον πήρε στην αγκαλιά του, δόξασε το Θεό και είπε:

(1) Ο σύνδεσμος «καὶ» ή φανερώνει το ταυτόχρονο=όταν έφεραν αυτόν στο ιερό την ίδια ώρα συγχρόνως πήρε αυτόν στην αγκαλιά του (δ) ή απλώς εισάγει την απόδοση της πρότασης μετά το «ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν». Το καθένα από τα δύο μέρη έπραξε το έργο του. Οι γονεῖς φέρνουν αυτόν σύμφωνα με το θείο νόμο και ο Συμεών υποδέχεται αυτόν σύμφωνα με τη θεία έμπνευση (p).

(2) Αγκαλιά είναι το κυρτό μπράτσο· συνήθως σε πληθυντικό=τα κυρτά μπράτσα, με τα οποία αγκαλιάζει κάποιος στο στήθος έναν άλλον (δ). Αγκάλιασε αυτόν με την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη

στοργή και έφερε αυτόν στο στήθος του, όσο το δυνατόν πλησιέστερα στην καρδιά του, η οποία ήταν γεμάτη από χαρά, με όλο το μέτρο το οποίο μπορούσε να χωρέσει.

(3) Με την ωδή που ακολουθεί ο Συμεών δοξολογεί το Θεό πρώτον μεν για τον εαυτό του, διότι έφτασε αίσια στο τέρμα της αποστολής του βλέποντας τον λυτρωτή του κόσμου (σ. 29,30) έπειτα για τον κόσμο, στον οποίο δόθηκε το παιδί σωτήρας, ικανοποιώντας τις ανάγκες και των εθνικών και των Ιουδαίων (σ. 31,32)(g).

2.29 (1)Νύν(2) άπολύεις(3) τόν δουλόν σου, δέσποτα(4), κατά τὸ ρήμά σου(5) ἐν εἰρήνῃ(6)· 29 «Τώρα, Κύριε, μπορείς ν' αφήσεις το δούλο σου να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες,

(1) Η ωδή αυτή, ως προς την έξαρσή της που υποκρύπτεται και τη ζωηρή ορμή της, εξισώνεται με τους ωραιότερους Ψαλμούς. Από τον Ε΄ αιώνα χρησιμοποιείται στους εσπερινούς της εκκλησίας (Αποστ. Διαταγ. 7,48) και συχνά υπήρξε ο ύμνος των αγίων όταν πέθαιναν. Είναι η γλυκύτερη και πιο πανηγυρική ωδή (p).

(2) =Τώρα που είδα τον λυτρωτή του κόσμου (δ). Ο Συμεών δέχτηκε διπλή ταυτόχρονα ευεργεσία σύμφωνα με τη θεία υπόσχεση, δηλαδή αξιώθηκε και της θέας του λυτρωτή και ενός ευτυχισμένου και ειρηνικού τέλους (b). Εκείνοι και μόνον εκείνοι μπορούν με ψυχραιμία και θάρρος να αντικρύζουν το θάνατο και να τον βλέπουν χωρίς τρόμο, όσοι με την πίστη αισθάνθηκαν και είδαν τον Κύριο. Πόσο φτωχός και πενιχρός είναι ο κόσμος με όλα τα θέληγτρά του για εκείνον ο οποίος αγκάλιασε τον Κύριο και απόλαυσε τις χάρες του και τη σωτηρία του. Τώρα, λέει ο Συμεών, ας ακούσουν το ύστατο μου χαίρε όλοι οι φίλοι μου και οι συγγενείς μου, όλες οι εδώ απολαύσεις μου και οι απασχολήσεις μου και αυτός ακόμη ο ναός, εφόσον απόλαυσα τον Κύριο.

(3) «Από πού να ελευθερώσεις; Από το σκάμμα αυτής της ζωής» (Ω). «Μίλησε για τη σωματική ζωή» (Σχ). Και η λέξη αυτή και οι ακόλουθες «δούλος» «δέσποτα» δείχνουν ότι η εικόνα έχει παρθεί από την ελευθέρωση ή απαλλαγή δούλου από μακρό έργο. Ο θάνατος είναι το όργανο της ελευθέρωσης. Το ίδιο ρήμα απολύω χρησιμοποιείται και για το θάνατο του Αβραάμ (Γεν. ιε 2), του Ααρών (Αρ. κ 29) του Τωβίτ (Τωβ. γ 6) και ενός μάρτυρα (Β΄Μακ. ζ 9)(p). Αρκετά σοβαρή και η εκδοχή: Η μεταφορά του «απολύω» για δήλωση του θανάτου, είναι παρμένη από ένα πλοίο, το οποίο αποσπών από την παραλία και το αφήνουν ελεύθερο να πλεύσει (L). «Τώρα ελευθέρωσέ με, σαν από δεσμό. Δες λοιπόν πώς οι άγιοι, θεωρούν δεσμό το σώμα» (Θφ). «Διότι πράγματι είναι δεσμοπήριο η ζωή» (Ω). Ο θάνατος είναι ελευθέρωση και αναχώρηση: ελευθέρωση και αναχώρηση της ψυχής από το σώμα, από τον κόσμο των αισθήσεων στον κόσμο των πνευμάτων. Δεν πρέπει όμως να επισπεύδουμε εμείς την αναχώρησή μας, αλλά να αναμένουμε την ώρα κατά την οποία ο Κύριος θα μας ελευθερώσει. Διότι είμαστε δούλοι του και δεν πρέπει να εγκαταλείψουμε την υπηρεσία, στην οποία αυτός μας έβαλε, παρά μόνο όταν συμπληρωθεί ο καιρός μας.

(4) Η λέξη δέσποτα συσχετίζεται με το «τον δούλο σου» που προηγήθηκε. Ο Συμεών αναγνωρίζει στο Θεό το δικαίωμα να διαθέσει το άτομό του είτε για ζωή είτε για θάνατο όπως ένας κύριος τον δούλο του (g).

(5) «Είπε «σύμφωνα με τον λόγο σου» λόγω του χρησμού που πήρε, ότι δεν θα πεθάνει έως ότου δει τον Χριστό» (Θφ). Είναι αξιοσημείωτη η πλήρης ανταπόκριση ανάμεσα στους 2 πρώτους σ. της ωδής και στην υπόσχεση που έγινε στο Συμεών σύμφωνα με τον σ. 26: ελευθερώσεις=να δει θάνατο· είδα=να δει· την σωτηρία σου=τον Χριστόν Κυρίου (p,b).

(6) Ο γέροντας αντιλαμβάνεται ήδη ότι το τέλος του έφτασε, αφού δεν ανέμενε παρά μόνο αυτό το σημάδι που δόθηκε ήδη σε αυτόν. Φεύγει τώρα με ειρήνη, όπως ο Αβραάμ (Γεν. ιε 15), χωρίς να ανησυχεί πλέον λόγω της άθλιας και απαίσιας κατάστασης του λαού του (L). «Διότι πριν μεν δω, λέει, τον Κύριο, δεν ειρήνευα στους λογισμούς, αφού τον προσδοκούσα και πάντοτε ενδιαφερόμουν πότε θα έρθει. Τώρα όμως που τον είδα και ειρήνευσα και μου έφυγε η φροντίδα, για να το πω έτσι, ελευθερώνομαι» (Θφ) «με ειρήνη χαράς χωρίς να λυπάμαι πλέον για την ελευθερία του Ισραήλ» (Ζ). Δες πόσο ειρηνικός είναι ο θάνατος του δίκαιου και ευλαβή. Αναχωρεί ως δούλος του Θεού από τον τόπο του έργου του στον τόπο της ανάπαυσής του. Αναχωρεί όμως με ειρήνη· με ειρήνη με το Θεό και τη συνειδήσή του· με ειρήνη απέναντι στο θάνατο, με τον οποίο έχει εξοικειωθεί και στον οποίο δεν χρωστά τίποτα, ώστε να τον φοβάται.

2.30 ὅτι εἶδον(1) οἱ ὀφθαλμοί(2) μου τὸ σωτήριόν(3) σου 30 γιατί τα μάτια μου είδαν το σωτήρα

- (1) «Διότι προηγουμένως μεν, λέει, πίστευα με το μυαλό, γνώριζα με τη σκέψη, τώρα όμως έχω δει και με τα μάτια του σώματος» (Ω).
- (2) Είδαν τα μάτια μου. Εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες Ιώβ ιθ 27,μβ 5. Και τα χέρια του ψηλάφησαν (Α΄ Ιω. α 1). Αλλά αναφέρει περισσότερο την όραση παρά την ψηλάφηση, διότι σύμφωνα με το σ. 26 δόθηκε σε αυτόν η υπόσχεση ότι θα δει (ρ).
- (3) «Τη σωτηρία σου που είναι ο Χριστός» (Ω). «Σωτηρία είπε την σάρκωση του Μονογενούς» (Θφ), «διότι έγινε για τη σωτηρία των ανθρώπων» (Ζ). «Διότι συνηθίζει η Γραφή να ονομάζει σωτηρία, τον Χριστό του Θεού» (Β) και «δείχνει ότι η σωματική του παρουσία είναι σωτήρια» (Α). Επίθετο που λαμβάνεται αντί για ουσιαστικό. Από μόνο του έχει την ίδια σημασία με το: σωτηρία. Η λέξη είναι δανεισμένη από το Ησ. μ 5, από χωρίο που παρατίθεται αυτολεξεί στο Λουκ. γ 6. Εδώ αποτελεί προσωποποίηση και μπαίνει αντί για το πρόσωπο του Σωτήρα, το οποίο ο Συμεών με τα ίδια του τα μάτια είδε (L). Η σωτηρία είναι αυτό το ίδιο το παιδί, ως μέσο σωτηρίας, και όχι το σωτήριο έργο, το οποίο πρόκειται να συντελέσει (g). Το προφητικό χάρισμα του Συμεών τον έκανε ικανό τη στιγμή αυτή να προΐδει ότι το παιδί αυτό θα αναδεικνυόταν Σωτήρας ολόκληρου του κόσμου. Και είδε σε μία στιγμή τον Ήλιο της απολύτρωσης όχι μόνο να υψώνεται με δόξα πάνω από τον Ισραήλ, αλλά να στέλνει το φως του και στα έθνη. Κατά αναλογία μπορούμε να συμπεράνουμε και τη δόξα των χριστιανικών γηρατειών, τα οποία δεν εμπνέουν μεν το Πνεύμα της προφητείας, φωτίζονται όμως από το φως της αρετής και της αγιότητας. Διακρίνει ένας τέτοιος γέροντας με ζωηρότητα τις πνευματικές αλήθειες. Βλέπει με μεγαλύτερη διαύγεια τη ζωή και την πραγματικότητα. Είναι στερεωμένος στην πίστη και ελπίδα και όσον αφορά στην πρόοδο των ατόμων και της κοινωνίας παρέχει συμβουλές κάτω από το φως των σχεδίων της θείας Πρόνοιας, τα οποία αναγνωρίζει με σαφήνεια και θαυμάζει αυτά με ευλάβεια και ευγνωμοσύνη.

2.31 ὁ ἡτοίμασας(1) κατὰ πρόσωπον(2) πάντων τῶν λαῶν(3), 31 που ετοίμασες για όλους τους λαούς,

- (1) «Διότι το μυστήριο του Χριστού είχε προετοιμαστεί και πριν από την ίδια τη δημιουργία του κόσμου, αλλά φανερώθηκε στους τελευταίους καιρούς του αιώνα» (Κ). Όταν το ρήμα αυτό χρησιμοποιείται για το Θεό σημαίνει ορίζω, διατάζω. Δες Ματθ. κ 23, κε 34, Μάρκ. ι 40, Α΄ Κορ. β 9, Εβρ. ια 16, όπου, όπως εδώ, χρησιμοποιείται για ορισμό ευλογίων. Μία μόνο φορά χρησιμοποιείται για τιμωρία (Ματθ. κε 41)(ρ).
- (2) «Την οποία σωτηρία την εκπλήρωσες ως σχέδιο μπροστά σε όλους, για να είναι φανερή σε όλους» (Ζ). Με τη φράση κατὰ πρόσωπον δείχνει τη σωτηρία ως κάτι που φαίνεται ή σαν ορατό αντικείμενο που προβάλλεται στα μάτια όλων (L). Δεν θα παραμείνει κρυμμένο σε κάποια γωνιά της γης, αλλά θα γίνει παγκόσμια γνωστό.
- (3) «Αυτό το οποίο είδα, είναι σωτηρία όχι μόνο των Ιουδαίων, αλλά και όλου του κόσμου... Μπροστά όχι σε έναν λαό, ούτε στον Ισραήλ μόνο, ούτε στους Ιουδαίους, αλλά μπροστά σε όλους τους λαούς» (Ω). Η καθολικότητα της σωτηρίας, την οποία εκφράζουν οι λέξεις αυτές δεν ξεπερνά τον ορίζοντα των παλαιών προφητών και ιδιαίτερα του Ησαΐου (ιθ 23-25, μβ 6, ξ 3 κλπ)(g). Δες ειδικά το Ησ. νβ 10: «θα αποκαλύψει ο Κύριος το χέρι του το άγιο μπροστά σε όλα τα έθνη και θα δουν όλα τα άκρα της γης την σωτηρία από το Θεό μας» (ρ).

2.32 (1)φῶς(2) εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν(3) καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ(4). 32 φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει το λαό σου τον Ισραήλ».

- (1) Στο στίχο αυτόν αναλύεται το μεν «σωτήριο» σε φως και δόξα, ενώ το «λαών» σε εθνών και Ισραήλ (ρ). Ο γέροντας Συμεών παρουσιάζεται εδώ απαλλαγμένος από την αποκλειστικότητα και τον φανατισμό των συγχρόνων του. Η φράση «φως εις αποκάλυψιν εθνών» θα παρουσιαζόταν εξόχως παράδοση στα χείλη Ιουδαίου. Και όσοι θα άκουγαν τον Συμεών θα χαρακτήριζαν αυτόν ως επικίνδυνο ελευθερόφρονα. Η καλώς εννοούμενη ελευθεροφροσύνη γηρατειών που διαδέχτηκαν αγνή νεότητα, δεν είναι κάτι αδιάφορο. Έχει αποκτηθεί με την είσοδο της ψυχής στο ευρύ πεδίο της αγάπης του Θεού, με την βαθύτερη και στενότερη κοινωνία με την ποικίλη γνώση του χαρακτήρα του Χριστού.
- (2) «Είναι φως εθνών ο Χριστός, επειδή επρόκειτο να φωτίσει τα σκοτισμένα έθνη με την διδασκαλία. Διότι τώρα δέχτηκε ο Πατέρας τους εθνικούς δίνοντας σε αυτούς σύνθημα ειρήνης, την σωτηρία που φέρνει η πίστη στο Χριστό» (Ω). «Έγινε φως σε αυτούς που ήταν στο σκοτάδι και είχαν πλανηθεί και έπεσαν στα χέρια του διαβόλου» (Κ). Ο Χριστός είναι φως. Κανείς δεν μπορεί να αντιληφθεί τη σημασία και τη δύναμη αυτού, εάν προηγουμένως δεν δοκίμασε με την πείρα, τι είναι ο

σκοτισμός της διάνοιας. Ρώτησε ακόμη και τον άνθρωπο, ο οποίος αισθάνθηκε κάποτε την βαθιά θλίψη, η οποία άπλωσε μπροστά του την πυκνή νύχτα της απογοήτευσης, που δεν φωτίζεται από καμία ακτίνα. Άκουσε και την ψυχή εκείνη, η οποία πιέζεται κάτω από το βάρος ένοχης συνειδήσης και είναι βυθισμένη στο μαύρο σκοτάδι της απελπισίας. Αυτοί ασφαλώς αισθάνθηκαν και με την πείρα γνώρισαν την σημασία των λόγων: Ο Χριστός είναι φως.

(3) Οι εθνικοί ήταν βυθισμένοι στην άγνοια. Δεν είχαν λάβει όπως οι Ιουδαίοι την αποκάλυψη της αλήθειας για το Θεό και τις σχέσεις του ανθρώπου με το Θεό. Για αυτό και βρίσκονταν σε βαθύ σκοτάδι. Το παιδί αυτό είναι προορισμένο να γίνει για τους εθνικούς ήλιος, που διασκορπίζει τα σκοτάδια της πλάνης και αποκαλύπτει σε αυτούς ό,τι έως τότε ήταν κρυμμένο από τα μάτια τους (g). Η φράση εις αποκάλυψιν εθνών μπορεί να μεταφραστεί με διάφορους τρόπους· ή α) αποκάλυψη που ανήκει στα έθνη· ή β) φως για διδασκαλία των εθνικών· ή γ) για απομάκρυνση από τα έθνη του πυκνού σκοταδιού που τα καλύπτει· ή δ) φως εθνών για αποκάλυψη (p), δηλαδή το οποίο πρόκειται να αποκαλυφθεί (δ). Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο σοβαρή, δηλαδή: φως για να είναι αποκάλυψη που ανήκει στους εθνικούς (p). Ο Χριστός πρόκειται να είναι το ηθικό φως, δηλαδή ο ουράνιος διδάσκαλος των εθνών, που αποκαλύπτει σε αυτά τους δρόμους του αληθινού Θεού και το αληθινό μέσο της σωτηρίας με το αίμα του (ο). Η ιδέα πάντως που εκφράζεται είναι: φως το οποίο διαλύει τα σκοτάδια και το οποίο φωτίζει τα έθνη (L). Αυτό αναφέρεται στο Ησαΐου μθ 6 «να, σε έδωσα... με σκοπό να είσαι φως εθνών για να φέρεις σωτηρία έως τα έσχατα της γης». Διότι ο Χριστός ήλθε, για να είναι το φως του κόσμου, όχι ένα λυχνάρι στον ιουδαϊκό λυχνοστάτη, αλλά ο Ήλιος της δικαιοσύνης.

(4) «Εδώ δόξα, εκεί αποκάλυψη» (Ω). Ή «δόξασε τους Ιουδαίους επειδή τους αξίωσε να γίνει συγγενής τους» (Z). Ή, η σωτηρία αφού εμφανιστεί αρχικά στον Ισραήλ θα λάμψει πρώτα σε αυτόν· ενώ τα έθνη που θα βλέπουν με αυτό το φως θα δουν συγχρόνως τον Ισραήλ σε αυτήν την δόξα (L). «Και παρόλο που κάποιοι από τους Ιουδαίους έγιναν και υβριστές και ανυπάκουοι και είχαν τη διάνοια γεμάτη από ανοησία, αλλά όμως έχει σωθεί το υπόλειμμα (του Ισραήλ) και έχει δοξαστεί μέσω του Χριστού. Και απαρχή αυτών έγιναν οι θεσπέσιοι μαθητές, των οποίων η λάμψη της δόξας αστράφτει σε όλη τη γη» (K). Ήταν δόξα του Ιουδαϊκού έθνους, ότι ο Χριστός ανέτειλε από μία από τις φυλές του και γεννήθηκε, έζησε και πέθανε ανάμεσά του. Και για εκείνους οι οποίοι υπήρξαν αληθινοί Ισραηλίτες, που συγκαταλέγονται στον πνευματικό Ισραήλ, ο Χριστός υπήρξε «φως αιώνιο και δόξα τους» (Ησ. ξ 19). Αυτοί «θα δικαιωθούν από τον Κύριο και από το Θεό θα δοξαστούν όλοι οι απόγονοι των Ισραηλιτών» (Ησ. με 25). Όταν ο Κύριος παράγγειλε στους αποστόλους του να κηρύξουν το ευαγγέλιο σε όλα τα έθνη, απέδειξε τον εαυτό του φως όλων των εθνών· και όταν πρόσθεσε «αρχίζοντας από την Ιερουσαλήμ» (Λουκ. κδ 47) έκανε τον εαυτό του δόξα του λαού του Ισραήλ (Henry). Ή, τα έθνη αναφέρονται πρώτα εδώ, διότι ο Συμεών προαισθανόταν ότι το έργο του Μεσσία θα συντελεστεί στους εθνικούς πριν ακόμη οι Ιουδαίοι ως σύνολο κατακτηθούν από αυτόν. Αφού λοιπόν φέρει τους καρπούς του ανάμεσα στα έθνη, τότε θα δοξάσει ο Μεσσίας και τον λαό του με την επιστροφή του στο ευαγγέλιο σύμφωνα με το Ρωμ. ια 30-32 (g). Η δεύτερη εκδοχή είναι πιο σοβαρή.

2.33 και ἦν Ἰωσήφ(1) καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις(2) περὶ αὐτοῦ.

33 Ο Ἰωσήφ και η μητέρα του θαύμαζαν για όσα λέγονταν γι' αυτό.

(1) Υπάρχει γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «ο πατήρ». Παρ' όλα αυτά την γραφή Ἰωσήφ δεν μπορούμε να την θεωρήσουμε ότι προήλθε από διόρθωση λόγω δογματικών λόγων, διότι και σε άλλα χωρία υπάρχει η έκφραση «πατέρας» για τον Ἰωσήφ και σε κανένα αντίγραφο δεν μεταβλήθηκε. Δες σ. 41 και 48 (δ). Για τη γραφή πατήρ: «Ο μακάριος Λουκάς, που με σαφήνεια μας παρουσίασε ότι ο σωτήρας ήταν γιος παρθένου, όχι από άνδρα, αυτός τώρα ονόμασε πατέρα του τον Ἰωσήφ. Για ποιο λόγο λοιπόν είπε πατέρα αυτόν που δεν έσπειρε ούτε έγινε αίτιος της γέννησής του; Θα μπορούσαμε απλούστερα μεν να πούμε ότι, το ίδιο το άγιο Πνεύμα τον τίμησε με την ονομασία του πατέρα, επειδή ακριβώς τον ανέθρεψε. Αν όμως πρέπει να πούμε και κάτι βαθύτερο, θα το πούμε». Εφόσον ο σύμφωνα με το νόμο πατέρας του Κυρίου ήταν ο Ἰωσήφ και οι γενεαλογίες στους Εβραίους βασίζονταν στην καταγωγή του πατέρα «επειδή η γενεαλογία γενεολόγησε τον Ἰωσήφ από τον Δαβίδ... για να έχει η γενεαλογία λόγο κατάλληλο, ονομάστηκε πατέρας του Κυρίου» (Ω).

(2) «Θαύμαζαν όχι επειδή τότε για πρώτη φορά μάθαιναν για αυτόν, αλλά επειδή, μαζί με αυτά που είχαν μάθει από πριν, άκουγαν επιπλέον ακόμη πιο παράδοξα» (Z). Θαύμαζαν «για αυτά που ειπώθηκαν από τους βοσκούς και από τον Συμεών σχετικά με αυτόν, για το ότι είπε: Τώρα ας ελευθερώσεις..., το οποίο ήταν το αποκορύφωμα από αυτά που λέγονταν για αυτόν» (Ω). Του

Συμεών άλλωστε η διακήρυξη για τα έθνη εκτεινόταν πέρα από αυτά που ευαγγελίστηκε ο άγγελος (ρ). Και επιπλέον οι γονείς του παιδιού κατανοούσαν τώρα όλο και περισσότερο, πόσο ένδοξα ήταν τα όσα είχαν ειπωθεί για τον Ιησού πριν τη γέννησή του. Άκουγαν λοιπόν και τώρα παρόμοια από τον Συμεών και από άλλους οι οποίοι δεν είχαν γνώση της υπερφυσικής σύλληψης και της εμφάνισης των αγγέλων κατά τη γέννηση (b).

2.34 και εὐλόγησεν αὐτούς(1) Συμεών και εἶπεν πρὸς Μαριὰμ(2) τὴν μητέρα αὐτοῦ(3), Ἰδοῦ(4) οὗτος(5) κεῖται(6) εἰς πτῶσιν και ἀνάστασιν πολλῶν(7) ἐν τῷ Ἰσραὴλ και εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον(8)

34 Ο Συμεών τους ευλόγησε και εἶπε στη Μαριάμ, τη μητέρα του Ιησού: «Αὐτός θα γίνει αἰτία να καταστραφούν ἢ να σωθούν πολλοί Ἰσραηλίτες. Θα εἶναι σημεῖο ἀντιλεγόμενο,

(1) Συνέδεσε τον αποχαιρετισμό, τον οποίο τους απηύθυνε, με ευλογία (b), η οποία συνίστατο στην επίκληση για αυτούς της θείας χάριτος και του ελέους του Κυρίου (δ). Το προνόμιο αυτό άλλωστε παρεχόταν σε αυτόν από την ηλικία του (L).

(2) «Ευλόγησε μεν και τους δύο ο Συμεών· αφήνοντας όμως τον νομιζόμενο πατέρα, μιλούσε προς την αληθινά μητέρα» (Θφ), οδηγούμενος σε αυτό από κάποιο προφητικό ένστικτο, αφού άλλωστε οι δοκιμασίες των παιδιών περισσότερο από κάθε άλλον αγγίζουν τις μητρικές καρδιές (L).

(3) Η προφητεία για μέλλουσες αντιξοότητες ακολουθεί μετά από τον χαρμόσυνο θαυμασμό τους και ενεργεί ως αντίδοτο εναντίον κάθε κατάχρησής του (b).

(4) Εισάγεται με αυτή τη λέξη η αποκάλυψη αλήθειας απροσδόκητης (g). Πράγματι· για πρώτη φορά στην Κ.Δ. γίνεται λόγος για το πάθος του Σωτήρα (ο).

(5) Αυτός για τον οποίο τα λόγια που ειπώθηκαν, σας προκάλεσαν τόσο θαυμασμό (b).

(6) Έχει προοριστεί όπως στο Φιλίπ. α 17, Α Θεσ. γ 3 (δ, L). Η έννοια της όλης φράσης: «Τοποθετήθηκε από τον Θεό και Πατέρα ο Εμμανουήλ στα θεμέλια της Σιών, ο οποίος είναι πέτρα εκλεκτή, ακρογωνιαία, τίμια. Αλλά αυτοί μεν που πίστεψαν σε αυτόν, δεν ντροπιάστηκαν· οι άπιστοι όμως και αυτοί που δεν μπόρεσαν να δουν το μυστήριο σχετικά με το πρόσωπό του, αφού έπεσαν συντρίφτηκαν. Διότι εἶπε κάπου πάλι ο Θεός και Πατέρας «Να τοποθετώ στη Σιών πέτρα στην οποία σκοντάφει κάποιος και πέτρα σκανδάλου· και αυτός που πιστεύει σε αυτόν δεν θα ντροπιαστεί· σε όποιον όμως πέσει πάνω αυτή η πέτρα, θα τον θρυμματίσει (Ησ. κη 16). Αλλά ασφάλισε τους Ἰσραηλίτες ο προφήτης λέγοντας, Αγιάστε αυτόν ως Κύριο, και αυτός θα εἶναι φόβος σου· και εάν στηρίξεις την πεποίθησή σου σε αυτόν, θα σου γίνει αγιασμός και δεν θα τον συναντήσετε σαν πέτρα στην οποία σκοντάφει κάποιος, ούτε σαν πέτρα στην οποία πέφτει (Ησ. η 13, 14). Επειδή ακριβώς λοιπόν ο Ἰσραήλ δεν αγίασε τον Εμμανουήλ ως Κύριο και Θεό, ούτε όμως θέλησε και να πιστέψει σε αυτόν, αφού έπεσε πάνω του σαν σε πέτρα λόγω της απιστίας, συντρίφτηκε και έπεσε· σηκώθηκαν όμως πολλοί, δηλαδή αυτοί που αποδέχτηκαν την πίστη σε αυτόν» (Κ). Η έλευση του Χριστού στον κόσμο δεν είχε ομοιόμορφο αποτέλεσμα για όλους. Με άλλο τρόπο ενεργεί ο Κύριος σε αυτήν την ψυχή και με άλλο σε εκείνην. Αλλά και στην ίδια ψυχή διαφορετικά επιδρά κατά τις διάφορες εποχές της ιστορίας της. Του Θεού η αγαθή θέληση περιορίζεται από την ελεύθερη ενέργεια των ανθρώπων. Οι άνθρωποι μπορούν να αντισταθούν σε αυτήν και να ματαιώσουν τα σωτηριώδη σχέδιά της, οπότε ο Χριστός γίνεται για αυτούς πέτρα σκανδάλου και λίθος που σκοντάφει κάποιος. Συμβαίνει όμως ώστε άνθρωποι που άρχισαν με κακό τρόπο να οδηγηθούν με τα σοφά μέσα και τις μεθόδους της θείας Πρόνοιας σε ανάνηψη, οπότε η για αυτούς πέτρα του σκανδάλου μεταβάλλεται αμέσως σε λίθο θεμέλιο και ακρογωνιαίο, πάνω στον οποίο οικοδομούνται για σωτηρία.

(7) «Αυτό το ρητό εἶναι όμοιο με αυτό στο κατά Ιωάννην ευαγγέλιο «Εγώ ήλθα στον κόσμο αυτόν για καταδίκη, έτσι ώστε αυτοί που δεν βλέπουν να βλέπουν και αυτοί που βλέπουν να γίνουν τυφλοί». Όπως ακριβώς λοιπόν αυτοί που δεν έβλεπαν από τα έθνη, βλέπουν, και οι από τον Ἰσραήλ γίνονται τυφλοί, έτσι ήλθε για πτώση και ανάσταση δική μας. Διότι αυτοί που στέκονταν, έπεσαν· και οι πεσμένοι σηκώθηκαν όταν ήρθε ο Χριστός» (Ω). Η έλευση του Μεσσία αναγκαστικά συνεπάγεται κρίση και χωρισμό. Μερικοί υποδέχονται το φως· άλλοι όμως αγάπησαν το σκοτάδι μάλλον παρά το φως, διότι ήταν πονηρά τα έργα τους (Ιω. γ 19) και καταδικάστηκαν από την ίδια τους τη συμπεριφορά. Ο Ιούδας οδηγείται σε απόγνωση και ο Πέτρος μετανοεί· ο ένας ληστής βλασφημεί και ο άλλος ομολογεί. Έτσι η πτώση πολλών εἶναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της φανέρωσης του Μεσσία. Παρ' όλα αυτά ο σκοπός της έλευσής του δεν εἶναι η πτώση, αλλά η ανάσταση και σωτηρία (Δες Ρωμ. ια 11, 12)(ρ). Όπως εἶναι χαρμόσυνο να σκέφτεται κάποιος το πλήθος των ανθρώπων, στους οποίους ο Χριστός και το ευαγγέλιό του εἶναι οσμή ζωής που φέρνει ζωή, έτσι εἶναι θλιβερό να αναλογίζεται και πόσοι εἶναι, στους οποίους το ευαγγέλιο εἶναι οσμή θανάτου που φέρνει θάνατο.

(8) Οξύμωρο. Τα θαύματα σε άλλες περιπτώσεις απομακρύνουν κάθε αντιλογία, αλλά το θαύμα αυτό θα είναι εμπόδιο αντιλογίας, παρόλο που αν το δει κάποιος από μόνο του, είναι ολοφάνερο θαύμα που οδηγεί σε πίστη (b). «Θαύμα που θα αντιλέγεται από τους άπιστους, δηλαδή θα προκαλεί αντιλογία. Διότι ήταν θαύμα το ότι δεν ήταν, ούτε άνθρωπος μόνο, ούτε Θεός μόνο, αλλά θεάνθρωπος. Για αυτό και επειδή είναι υπερφυσικό, αντιλέγουν, επειδή όλα τα εξετάζουν με τρόπο φυσικό και μη μπορώντας να καταλάβουν τίποτα το υπερφυσικό» (Ζ). Όταν ο Ιησούς οδηγήθηκε στο ναό την πρώτη φορά, αντιλογίες προφητεύτηκαν ότι τον αναμένουν. Όταν για τελευταία φορά εμφανίστηκε στο ιερό, είπε αυτός ο ίδιος λόγια παρόμοια με αυτά του Συμεών. Δες Ματθ. κγ 37 (b) και κα 42-45. Τοποθετήθηκε ο Κύριος ως θαύμα που θαυμάζεται μεν από αυτούς, επικρίνεται όμως και αποκηρύσσεται από εκείνους. Πολλών τα μάτια ήταν στραμμένα πάνω του κατά τη διάρκεια της δημόσιας δράσης του. Και ήταν θαύμα το οποίο όμως υπέμενε την αντιλογία των ασεβών σε αυτόν, οι οποίοι δεν έπαυαν να τον διαβάλλουν και να τον συκοφαντούν.

2.35 καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία(1), ὅπως(2) ἂν(3) ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν(4) διαλογισμοί(5).

35 για να φανερωθούν οι πραγματικές διαθέσεις πολλών. Όσο για σένα, ο πόνος για το παιδί σου θα διαπεράσει την καρδιά σου σαν δίκωπο μαχαίρι».

(1) Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή του Ω τον οποίο ακολουθούν οι Αμφιλόχιος, Τίτος και σχεδόν και οι Χρυσόστομος και Βασίλειος, Κύριλλος Αλεξ. (L) και Θφ. «Μαχαίρι λείει τον λόγο που προκαλεί πειρασμό... που εισχωρεί βαθιά, ως εκεί που χωρίζει την ψυχή από το πνεύμα» (Ω), «τον πειρασμό που μοιάζει σαν μαχαίρι» (Κ), «τον σκανδαλισμό, με τον οποίο σκανδαλίστηκε (η Μαρία) βλέποντας τον Κύριο σταυρωμένο» (Θφ). «Προφητεύει λοιπόν ο Συμεών και για την ίδια την αγία Παρθένο Μαρία ότι, όταν θα στέκεται στο σταυρό και θα βλέπει αυτά που γίνονται και θα ακούει τις φωνές των φονευτών, μετά την μαρτυρία του Γαβριήλ, μετά την απόρρητη γνώση της θείας σύλληψης, μετά την μεγάλη παρουσίαση των θαυμάτων, θα σαλευτεί κάπως, της λείει, η ψυχή σου αδυνατώντας να διακρίνει» (Ω). Η μόνη ορθή ερμηνεία: «Σπαθί ονόμασε την πάρα πολύ κοφτερή και έντονη οδύνη, η οποία διαπέρασε την καρδιά της μητέρας του Θεού, όταν ο γιος της καρφώθηκε στο σταυρό. Για αυτόν τον πόνο, δηλαδή, προφήτευσε τώρα» (Ζ). «Διότι σχεδόν σφαζόταν από μαχαίρι η αγία παρθένος, βλέποντας να σταυρώνεται αυτός που γεννήθηκε από αυτήν, σωματικά βεβαίως» (Κ). Οι καρδιές πολλών θα ταραχτούν από διαλογισμούς. Η καρδιά της Μαρίας θα δοκιμαστεί από μόνο το μαχαίρι (b).

(2) Από το «καὶ σοῦ» μέχρι το «ρομφαία» δεν είναι παρένθεση. Δεν υπάρχει στη σύνταξη καμία ένδειξη για αυτό και μία τέτοια προφητεία σε μία τέτοια στιγμή, δεν θα μπορούσε να γίνει παρενθετικά. Αυτό που εκφράζεται από την πρόταση «καὶ σοῦ... ρομφαία» είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της αντιλογίας: Η καρδιά της μητέρας πληγώθηκε φοβερά με την απόρριψη και σταύρωση του γιου της. Το «ὅπως αν...» εξαρτάται από ολόκληρη την πρόταση από το «Ἰδοὺ οὗτος...» μέχρι το «... ρομφαία». Δεν εξαρτάται από την τελευταία πρόταση μόνο. Εξαρτάται από το κ ε ῖ τ α ι και όχι από το διελεύσεται (ρ). Το κείται εις... φανερώνει θεία οικονομία και διάταξη, η οποία θα κατέληγε σε κρίση, διαχωρισμό και αγώνα. Ο τελικός σκοπός του διαχωρισμού αυτού και του αγώνα δηλώνεται με το «ὅπως». Οι απόκρυφες σκέψεις των καρδιών πρέπει αναγκαστικά να αποκαλυφθούν (δες Λουκ. ιβ 2) και η εμφάνιση του Χριστού στον Ισραήλ είναι το μέσο, με το οποίο θα συντελεστεί η φανέρωση αυτή (g). «Ἔτσι ὥστε ὅλων οἱ διαλογισμοί, νὰ γίνῃ φανεροί καὶ σαφεῖς στοὺς ἀνθρώπους· ποῖος, ἀπὸ τὴν μία, εἶναι πού ἀγαπᾷ αὐτόν καὶ δείχνει μέχρι θανάτου τὴν ἀγάπην σὲ αὐτόν· ποῖος, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔχει ἐπίπλαστη τὴν πίστην σὲ αὐτόν» (Σχ.). «Αποκαλύφθηκαν πολλών καρδιών οι διαλογισμοί, όταν φάνηκε ο προδότης, όταν φάνηκαν αυτοί που τον αγαπούσαν· όπως ήταν ο Ιωσήφ, ο οποίος ήλθε στον Πιλάτο» (Θφ).

(3) Το «ἂν» σημαίνει, ότι σε κάθε περίπτωση επαφής με το Χριστό και γνωριμίας του, θα συμβεί αυτό (g).

(4) Ἡ ἀπὸ πολλῶν καρδιῶν (δ) ἢ ἀπὸ τῶν καρδιῶν πολλῶν ἀνθρώπων (g). Ἡ πρώτη ερμηνεία εἶναι πιο φυσική.

(5) Ἡ, ἡ λέξη διαλογισμοί λέγεται πάντοτε σὲ τὴν Κ.Δ. με κακή ἔννοια=εἶναι τὸ προϊόν ἑνὸς πνεύματος πού ἐργάζεται σὲ τὴν υπηρεσία μίας διεφθαρμένης καρδιάς (g). Ἡ, διαλογισμοί ἀγαθοί ἢ πονηροί πού προέρχονται ἀπὸ καρδιῶν κακῶν ἢ ἀγαθῶν, ἀπὸ ὅπου καὶ προέρχεται ἡ ἀντιλογία. Καὶ ἡ πίστη καὶ ἡ ἀπιστία ἐδρεύουν σὲ τὴν καρδιά καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἐκδηλώνονται με τὸ στόμα (b). Ἡ δεύτερη ερμηνεία εἶναι πιο πιθανή. Οἱ μυστικὲς ἀγαθὲς διαθέσεις καὶ κλίσεις τῶν διανοιῶν καὶ καρδιῶν μερικῶν, θὰ φανερωθῶν με τὴν ἐγκόλπωση τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸν στενὸ σύνδεσμό τους με αὐτόν. Ἡ

απόκρυφη διαφθορά και οι πονηρές διαθέσεις άλλων, οι οποίες εάν δεν εμφανιζόταν ο Χριστός σε αυτούς, θα παρέμεναν καλυμμένες και άγνωστες στους πολλούς, θα γίνουν ολοφάνερες με την εχθρότητά τους εναντίον του Ιησού και την ασυγκράτητη μανία τους απέναντί του.

2.36 Και(1) ἦν(2) Ἄννα προφήτις(3), θυγάτηρ Φανουήλ(4), ἐκ φυλῆς Ἀσήρ(5)· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς(6), ζήσασα μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς(7),

36 Στα Ιεροσόλυμα ζούσε μια γυναίκα που προφήτευε και την έλεγαν Άννα· ήταν θυγατέρα του Φανουήλ από τη φυλή Ασήρ. Αυτή ήταν πολύ ηλικιωμένη. Έζησε εφτά χρόνια με τον άντρα της μετά το γάμο

(1) «Επειδή ο ευαγγελιστής υποσχέθηκε να τα πει όλα χωρίς παράλειψη, δεν αποσιώπησε ούτε της Άννας το πρόσωπο, στηρίζοντας σε δύο προφήτες [τον Συμεών και την Άννα] την αλήθεια αυτών που ειπώθηκαν για το Χριστό· διότι πράγματι και αυτή ως προφήτης έλεγε σε όλους, ότι αυτός είναι ο Χριστός, ο οποίος πρόκειται να λυτρώσει την Ιερουσαλήμ» (Ω).

(2) Ἡ, ήταν παρούσα, όπως στο Μάρκ. ιε 40, ή, υπήρχε, το οποίο είναι και καλύτερο (ρ)· υπήρχε στα Ιεροσόλυμα, όπως στο σ. 25 (δ.Λ).

(3) Όπως η Μαρία, αδελφή του Μωϋσή (Εξ. ιε 20) ή η Δεββώρα (Κριτ. δ 4) ή η Όλδα (Δ΄ Βασ. κβ 14)(L). Το πνεύμα της προφητείας άρχισε ήδη να αναβιώνει μετά από διάλειμμα και σταμάτημα αυτού για 300 χρόνια. Παρόλο που επρόκειτο για γενιά πονηρή και μοιχαλίδα, ο Θεός δεν άφησε τον εαυτό του χωρίς μαρτυρία.

(4) Ο πατέρας της αναφέρεται μάλλον παρά ο σύζυγος (b).

(5) Ο Ασήρ ήταν ο όγδοος γιος του Ιακώβ και της Λείας (δ). «Επιμένει ο ευαγγελιστής στην αφήγηση για την Άννα, αναφέροντας και τον πατέρα και την φυλή... σαν να προσκαλεί πολλούς μάρτυρες, που ήξεραν και τον πατέρα και την φυλή» (Θφ).

(6) Δες α 7 και 18 όπου η φράση «στις ημέρες» είναι προσδιορισμός του «ως προς κάτι». Εδώ το ἐν ἡμέραις πολλαῖς, σημαίνει το ποσό, το μέγεθος της περασμένης ηλικίας (δ). Το «πολλές» αυξάνει την έννοια της όλης έκφρασης και φανερώνει το εξαιρετικά προχωρημένο της ηλικίας (g).

(7) Οι λεπτομέρειες αυτές, μαζί με αυτές που ακολουθούν στον επόμενο στίχο αναφέρονται στον ηθικό και θρησκευτικό χαρακτήρα της Άννας. Οι χήρες, οι οποίες είχαν ζήσει χωρίς να έλθουν σε δεύτερο γάμο, ήταν σε μεγάλη τιμή στην αρχαιότητα (g). Ο Trollope παραθέτει το Ιωσήπου Αρχ. XVIII,6,6 για απόδειξη σχετικά με το ότι η χηρεία, ειδικά στις γυναίκες των οποίων οι σύζυγοι πέθαναν, όταν αυτές ήταν νέες, τιμώνταν πολύ μεταξύ των Ιουδαίων (ο). «Φαίνεται βεβαίως ότι δίκαια έγινε προφήτης, διότι το Άγιο Πνεύμα μπόρεσε να βρει χώρο μέσα της λόγω της αγνότητας και της καθαρότητας. Επειδή δηλαδή είχε ζήσει παντρεμένη με άνδρα επτά χρόνια από την παρθενία της, για αυτό έγινε προφήτης. Διότι δεν κατοίκησε τυχαία το άγιο Πνεύμα μέσα της» (Ω).

2.37 καὶ αὕτη(1) χήρα ἕως ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων(2), ἧ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ(3) νηστείας(4) καὶ δεήσεσιν λατρεύουσα(5) νύκτα καὶ ἡμέραν(6).

37 και τώρα χήρα, ηλικίας ογδόντα τεσσάρων χρονών, δεν έφευγε από το ναό, αλλά λάτρευε το Θεό νύχτα και μέρα με νηστείες και προσευχές.

(1) Τα πάντα προχωρούν με λογική σειρά. Πρώτα παρουσιάζεται η ύπαρξη της Άννας, έπειτα η ηλικία της και ο χαρακτήρας της και η γενικότερη ευσεβεία της και τέλος η παρουσία της στο ιερό (ρ). «Αλλά και η σειρά είναι άσογη· διότι δεν παρουσιάζεται στη διήγηση πρώτη η γυναίκα, αλλά πρώτος ο Συμεών» (Ω).

(2) Ἡ, δεν πρόκειται για την όλη ηλικία της Άννας, διότι εάν δεχτούμε ότι στα 84 έτη περιλαμβάνεται ο όλος βίος της Άννας, τότε τίποτα με το νέο αυτό καθορισμό δεν προστίθεται στην προηγούμενη έκφραση «προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς». Γιατί λοιπόν μία τόσο λεπτομερής αριθμηση, σαν να επρόκειτο για περίπτωση εξαιρετική; Το να είναι κάποιος 80 χρονών ήταν τόσο σπάνιο στον Ισραήλ; Πρόκειται λοιπόν για τη διάρκεια της χηρείας της Άννας, η οποία ήταν δυνατόν να παντρευτεί σε ηλικία 15-16 ετών και συνεπώς θα ήταν τότε 106 ετών περίπου (g). Ἡ, πρόκειται για την όλη ηλικία της Άννας, διότι διαφορετικά ο ευαγγελιστής θα έβαζε αιτιατική, ως έτη ογδοήκοντα τέσσαρα, όπως συνηθίζουμε και εμείς που ξεχωρίζουμε τη φράση χήρα 84 ετών από το χήρα 84 έτη (δ). Και οι δύο εκδοχές είναι σοβαρές.

(3) Μπορεί να εννοηθεί και με την έννοια ότι η Άννα παρέμενε σε κάποιο μικρό σπίτι ή με κάποιο φορητό κρεβάτι που τοποθετούνταν σε κάποια γωνία της αυλής των γυναικών, διανυκτέρευε στο ιερό (L,g). Αντιτίθεται σε αυτήν την εκδοχή πρώτον μεν η στο Λουκ. κδ 53 έννοια της ίδιας έκφρασης, και

δεύτερον η φράση που ακολουθεί «αφού ήλθε εκείνη την ώρα» (δ). Μάλλον λοιπόν φανερώνει, ότι η Άννα ουδέποτε παρέλειψε κάποια ακολουθία από αυτές που τελούνταν στο ναό και μεγάλο μέρος του χρόνου της, που παρεμβαλλόταν μεταξύ των ακολουθιών, το κατανάλωνε παραμένοντας στο ιερό (ρ).

(4) Παρά την προχωρημένη ηλικία της (b) νήστευε· ίσως όχι μόνο κάθε Δευτέρα και Πέμπτη της εβδομάδας (ρ).

(5) Το αντικείμενο εννοείται από μόνο του, δηλαδή «το Θεό», όπως και στο Πράξ. κστ 7 (δ).

(6) Είναι αμφίβολο εάν το ότι προηγείται η λέξη νύχτα, προσδίδει κάποια διαφορά στην έννοια (ρ). Παρ' όλα αυτά είναι αξιόλογη και η παρατήρηση, ότι στους Εβραίους η ημέρα άρχιζε από το προηγούμενο απόγευμα και η πρώτη ακολουθία κάθε ημέρας ήταν η απογευματινή (δ). Και οι Φαρισαίοι νήστευαν συχνά και προσεύχονταν με μακρές προσευχές, αλλά με αυτά λάτρευαν τους εαυτούς τους και την αλαζονεία και υποκρισία τους. Αλλά η αγαθή αυτή γυναίκα δεν έπραττε μόνο το καλό, αλλά έπραττε αυτό και με αγαθά ελατήρια και για αγαθό σκοπό, αποβλέποντας μόνο και μόνο στο να λατρεύσει το Θεό. Από το παράδειγμά της διδάξου, ότι η αφοσίωσή μας προς το Θεό πρέπει να είναι μόνιμη και σταθερή. Άλλα καθήκοντα αναφέρονται σε συγκεκριμένους καιρούς. Ως προς τη λατρεία όμως του Θεού πρέπει να έχουμε υπ' όψη το παράγγελμα του Παύλου: «να προσεύχεστε αδιάκοπα». Σημείωσε ακόμη, ότι όσοι είναι επιμελείς και προσεκτικοί, ώστε να επωφελούνται από το φως και τα μέσα, που η χάρη τους χορηγεί, θα έχουν και πλουσιότερες εκδηλώσεις της χάρης και υψηλότερες αποκαλύψεις. Η Άννα ανταμείβεται τώρα πλούσια για την επί τόσα χρόνια προσκαρτέρησή της στο ναό.

2.38 καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα(1) ἀνθωμολογεῖτο(2) τῷ Κυρίῳ καὶ ἐλάλει(3) περὶ αὐτοῦ(4) πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν(5) ἐν Ἱερουσαλήμ(6).

38 Αυτὴ παρουσιάστηκε εκείνη την ὥρα και δοξολογούσε το Θεό και μιλούσε για το παιδί σε ὅλους ὅσοι στην Ἱερουσαλήμ περίμεναν τη λύτρωση.

(1) Αφού στάθηκε κοντά μάλλον, παρά αφού ήλθε αιφνίδια, παρόλο που η λέξη συχνά έχει και την έννοια αυτή ανάλογα με τα συμφραζόμενα. Δες Λουκ. κ 34,ι 40,κ 1.Πραξ. δ 1,στ 12,κβ 13,κγ 27 (ρ).

(2) «Δηλαδή ευχαριστούσε» (Θφ,Ζ). Το ρήμα στους Ο' μπαίνει αντί για το εβραϊκό ρήμα, το οποίο συνήθως αυτοί μεταφράζουν με το εξομολογούμαι. Δες Ψαλμ. οη 13 «ανθομολογησόμεθά σοι εις τον αἰῶνα»= θα σε ευχαριστήσουμε. Η πρόθεση «αντί» λοιπόν περιέχει την ιδέα της οφειλομένης ευχαριστίας για προηγούμενες ευεργεσίες (δ). Σημείωσε ότι εκείνοι στους οποίους γίνεται γνωστός ο Χριστός, έχουν πολλούς λόγους να ευχαριστούν και να δοξολογούν τον Κύριο για την τόση και τέτοια δωρεά. Παρακινούμαστε όμως σε αυτές τις ευχαριστίες και δοξολογίες και από τις ίδιες ευγνώμονες εκδηλώσεις των ομοίων μας, στους οποίους η γνώση του Χριστού προκαλεί τα ίδια με μας συναισθήματα. Εδώ η Άννα έδωσε τη συμβολή της μαζί με τον Συμεών στο να ολοκληρωθεί η ευλαβική αρμονία των ύμνων, με τους οποίους δοξολογήθηκε η θεία αγαθότητα.

(3) Κυρίως όχι σε εκείνη την περίπτωση, αλλά έπειτα συνεχώς μιλούσε. Όταν συνάντησε την Μαρία και τον Ιωσήφ δεν μπορούσε να μιλά σε ὅλους ὅσους περίμεναν, διότι δεν ήταν τότε παρόντες (ρ).

(4) Για το παιδί «ὅτι αὐτός είναι ο λυτρωτής» (Ζ) «αὐτός θα μετατρέψει την κατήφεια σε χαρά» (σχ.).

(5) Ο λαός διαιρούταν σε 3 μερίδες· τους Φαρισαίους, οι οποίοι ανέμεναν θρίαμβο αποκλειστικά πολιτικό, τους Σαδδουκαίους, οι οποίοι τίποτα δεν ανέμεναν, και εκείνους οι οποίοι ανέμεναν την παρηγοριά (σ. 25) ή την λύτρωση, την απελευθέρωση δηλαδή την πνευματική συγχρόνως και εγκόσμια. Προς τους τελευταίους αυτούς η Άννα εκπλήρωνε στο ναό την διακονία του ευαγγελιστή (g). Όλοι ὅσοι γνώρισαν το Χριστό, έχουν καθήκον να κάνουν αυτόν γνωστό και στους άλλους. Η Άννα γνώριζε που θα εύρισκε αυτούς που ανέμεναν λύτρωση στην Ἱερουσαλήμ ή και εκείνοι γνώριζαν που θα συναντούσαν την Άννα. Έτσι λοιπόν έσπευσε αυτή να ευαγγελιστεί αυτούς ὅτι είδε τον Λυτρωτή.

(6) Υπάρχει και η γραφή λύτρωσιν Ἱερουσαλήμ=την απελευθέρωση της Ἱερουσαλήμ. Μαζί με την πρόθεση=σε αυτούς που διαμένουν στην Ἱερουσαλήμ.

2.39 Καὶ ὡς ἐτέλεσαν(1) ἅπαντα(2) τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, υπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς πόλιν ἑαυτῶν Ναζαρέτ(3).

39 Όταν ἔκαναν ὅλα ὅσα πρόσταζε ο νόμος του Κυρίου, γύρισαν στη Γαλιλαία, στην πόλη τους τη Ναζαρέτ.

(1) Και αφού ἔκαναν μέχρι τέλους (δ).

(2) «Όλα τα σχετικά με την παρουσίαση του παιδιού και τα σχετικά με τη θυσία, για τα οποία πρόσταζε ο νόμος» (Ζ).

(3) «Παρόλο που η Βηθλεέμ ήταν η πόλη τους, αλλά και την Ναζαρέτ την θεωρούσαν πόλη τους, διότι εκεί έστησαν το σπιτικό τους» (Σχ.). Ο Λουκάς προσπερνά την προσκύνηση των μάγων που έγινε στη Βηθλεέμ στο μεταξύ, την σφαγή των νηπίων και την φυγή στην Αίγυπτο και για δικούς του λόγους μεταπηδά αμέσως στην εγκατάσταση της Μαριάμ με το νήπιο Ιησού στην Ναζαρέτ κατά την επιστροφή του από την Αίγυπτο. Και παραλείπει μεν τα γεγονότα αυτά στην αφήγησή του, δεν αποκλείει όμως αυτά.

2.40 Τὸ δὲ παιδίον(1) ἠύξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι(2) πληρούμενον(3) σοφίας(4), καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ’ αὐτό(5).

40 Στο μεταξύ το παιδί μεγάλωνε και το πνεύμα του δυνάμωνε· ήταν γεμάτος σοφία, και η χάρη του Θεού ήταν μαζί του.

(1) Η έννοια του όλου στίχου: «Αυτά που έχουν γραφτεί για αυτόν με ανθρώπινο τρόπο, δείχνουν ξεκάθαρα τον τρόπο με τον οποίο άδειασε από τη δόξα του. Διότι είναι αδύνατον να υποστεί κάτι τέτοιο στη φύση του ο Λόγος που γεννήθηκε από το Θεό Πατέρα· αλλά όταν έγινε σάρκα, δηλαδή άνθρωπος όπως εμείς, τότε... λέγεται και ότι υπέμεινε τα ανθρώπινα. Διότι ήταν μεν ικανός ο Λόγος, επειδή ήταν Θεός, να οδηγήσει τη σάρκα του αμέσως και από τη μήτρα στο μέτρο τέλειου άνδρα· αλλά αυτή η πράξη δεν θα απείχε από τερατογένεση. Για αυτό άφησε και την σάρκα του να κυριαρχείται από τις συνήθειες και τους νόμους της ανθρώπινης φύσης. Έτσι θα μπορούσε να ειπωθεί για αυτόν ότι και στη σοφία προκόβει, όχι με την έννοια ότι δέχεται προσθήκη σοφίας, από τη στιγμή που είναι Θεός παντέλειος σε όλα και ο οποίος δεν έχει ανάγκη σε κανένα από τα αξιώματα που πρέπει στο Θεό, αλλά με την έννοια ότι ο Θεός Λόγος μαζί με την ηλικία του σώματος, διέυρνε λίγο λίγο και την φανέρωση της σοφίας. Προκόβει λοιπόν στην ηλικία, από τη μία, το σώμα, στη σοφία, από την άλλη, η ψυχή. Διότι η θεότητα δεν δέχεται προκοπή σε τίποτα από τα δύο· διότι είναι παντέλειος ο Λόγος του Θεού» (Κ).

(2) Το «πνεύματι» παραλείπεται από τα αλεξανδρινά μεγαλογράμματα χειρόγραφα και από πολλούς από τους νεότερους, ανάμεσα στους οποίους και οι (L.g.p.) θεωρείται ότι μπήκε από αλλού στο κείμενο, σύμφωνα με το Λουκ. α 80. Μαζί με τη λέξη «πνεύματι» θα ερμηνεύσουμε: «Αύξανε, από τη μία, στην ηλικία, δυνάμωνε, από την άλλη, εναντίον της κακίας με το πνεύμα, δηλαδή με τη θεότητα που ήταν ενωμένη με αυτόν» (Ζ). Η, το πνεύματι=δυνάμωνε στο πνεύμα· αναπτυσσόταν το σώμα του και δυνάμωνε το πνεύμα του (δ). Χωρίς τη λέξη «πνεύματι», θα εννοήσουμε και το αύξανε και το δυνάμωνε, ότι αναφέρονται στη φυσική ανάπτυξη του παιδιού=Η διπλή αύξηση σε ανάστημα και δύναμη συντελούνταν σε αυτό ομαλά (g). Δηλώνεται η σωματική ανάπτυξη σε ανάστημα και σε δύναμη (p). Όπως τα άλλα παιδιά, έτσι και ο Ιησούς αύξανε στο ανάστημα του σώματος και στη διεύρυνση της διανοητικής του αντίληψης και στις υπόλοιπες δυνάμεις της ψυχής. Έτσι λοιπόν η ανθρώπινη φύση του ήταν εικόνα του μυστικού σώματος, της εκκλησίας δηλαδή, η οποία, παρόλο που εμψυχώνεται από το απείρως τέλειο Πνεύμα, όμως συντελεί την αύξησή της, μέχρις ότου κάθε μέλος φτάσει σε άνδρα τέλειο, στο μέτρο ηλικίας του πληρώματος του Χριστού (Εφεσ. δ 13,16). Αλλά ενώ τα άλλα παιδιά είναι αδύναμα στη διανοητικότητα και θέληση, το παιδί Ιησούς ήταν δυνατό στο πνεύμα. Με το Πνεύμα του Θεού η ανθρώπινη ψυχή του προικιζόταν με έκτακτη δύναμη και όλες οι ψυχικές του δυνάμεις συντελούσαν τις λειτουργίες τους με έκτακτο τρόπο. Συλλογιζόταν δυνατά και η κρίση του ήταν διαυγής. Και ενώ τα άλλα παιδιά έχουν τρελά σκιρτήματα στις καρδιές τους, τα οποία εκδηλώνονται σε ό,τι λένε και πράττουν, ο Ιησούς γέμιζε σοφία όχι με παιδαγωγία και εκπαίδευση που παρεχόταν από έξω, αλλά με την επενέργεια του Αγίου Πνεύματος και ό,τι έλεγε και έπραττε ήταν κατά τρόπο μεγαλοφυή συνετό και σοφό.

(3) Η μετοχή του ενεστώτα φανερώνει όχι το συντελεσμένο γεγονός, αλλά αυτό που συντελείται προοδευτικά· γέμιζε από μέρα σε μέρα και από χρόνο σε χρόνο (g). Είναι αξιοσημείωτα ως προς τη χρήση του ρήματος πληρούμενον, τα επόμενα: «Μπορούσε να πει: πρόκοβε παίρνοντας σοφία. Αλλά επειδή, όταν ήλθε, άδειασε τον εαυτό του, είπε «γέμιζε», για να δείξει, ότι αυτό που άδειασε το γέμισε και έπαιρνε πάλι αυτά από τα οποία με τη θέλησή του είχε αδειάσει» (Ω).

(4) «Εύλογα λοιπόν συνέδεσε την αύξηση της ηλικίας με την προκοπή στη σοφία. Διότι ανάλογα με το μέτρο της σωματικής ηλικίας, αποκάλυπτε η θεία φύση την δική της σοφία» (Κ). «Διότι αν, όσο ήταν ακόμη μικρός στην ηλικία, φανέρωνε όλη τη σοφία, θα έμοιαζε σαν τέρας. Τώρα όμως παρουσιάζοντας τον εαυτό του όσο ήταν δυνατόν ανάλογα με την ηλικία, εκπλήρωνε το θείο σχέδιο, όχι παίρνοντας σοφία... αλλά αυτήν που υπήρχε, την αποκάλυπτε προς τα έξω σιγά σιγά» (Θφ). Το

σύνολο της θεότητας, που ήταν ενωμένο μαζί με την ανθρώπινη φύση σε μία υπόσταση, μετέδιδε σε αυτήν τον ανώτατο όρο της γνώσης, στην οποία ήταν δεκτική σε κάθε ηλικία η ανθρώπινη φύση κατά την τελειότητα και αναμάρτητη ανάπτυξή της (δ). Η διανοητική, ηθική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού ακριβώς όπως και η φυσική, ήταν πραγματική. Ήταν τέλεια ανθρώπινη φύση που αναπτυσσόταν τελείως και χωρίς κάποιο εμπόδιο από κληρονομική ή επίκτητη ελαττωματικότητα. Υπήρξε η πρώτη και μοναδική περίπτωση σε όλη την ιστορία, τέτοιας ανάπτυξης (ρ). Ο σ. αυτός ερμηνεύεται μόνο με την προϋπόθεση, ότι ο Ιησούς είχε ανθρώπινη ψυχή που επιδεχόταν αύξηση και πρόοδο στη σοφία και τη γνώση. Ό,τι διακηρύσσεται με αυτόν τον στίχο, αναιρεί αναντίρρητα την αρειανική πλάνη και την διδασκαλία του Απολλιναρίου, σύμφωνα με την οποία ο Λόγος πήρε στον Ιησού τη θέση της ψυχής. Και άλλα χωρία, όπως και το παρόν, παρέχουν ολοφάνερη απόδειξη, ότι ο Ιησούς είχε ανθρώπινη ψυχή που επιδεχόταν ανάπτυξη και πρόοδο, αυτό όμως δεν θα μπορούσε να νοηθεί και για τον Λόγο, εάν αυτός κατείχε στον Ιησού τη θέση της ψυχής (ο).

(5) «Ήταν πάνω στο παιδί χάρη του Θεού που ήταν ενωμένος με αυτό, η οποία το παιδαγωγούσε και το ρύθμιζε και το στόλιζε» (Ζ). Η χάρη σημαίνει την εύνοια του Θεού, που προερχόταν από την πλήρη ικανοποίηση και ευαρέσκεια, την οποία το σύνολο του μικρού Ιησού προκαλούσε στον ουράνιο Πατέρα του. Η χάρη και εύνοια αυτή πρέπει να εννοηθεί συγχρόνως και ως δύναμη ευεργετική, που ενεργούσε και διεύθυνε την ομαλή αυτή ανάπτυξη (g). Ενώ τα άλλα παιδιά εκ φύσεως, λόγω της κληρονομικότητας του παλαιού Αδάμ ήταν τέκνα οργής, ο Ιησούς απαλλαγμένος από κάθε σπέρμα αμαρτίας ήταν ο αγαπημένος του Θεού και βρισκόταν κάτω από την εξόχως υψηλή εύνοιά του. Ο Θεός αγαπούσε αυτόν και αρεσκόταν σε αυτόν και φρόντιζε ιδιαίτερα για αυτόν.

Στίχ. 41-52. Ο Ιησούς δώδεκα ετών στο Ναό.

2.41 Και έπορεύοντο οί γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος(1) εἰς Ἱερουσαλήμ τῆ ἑορτῆ(2) τοῦ πάσχα.

41 Κάθε χρόνο, τη γιορτή του Πάσχα οι γονεῖς του Ιησού πήγαιναν στην Ιερουσαλήμ.

(1) Σύμφωνα με το Εξ. κγ 17 και Δευτ. ιστ 16, όλοι οι Ισραηλίτες όφειλαν να μεταβαίνουν στο ναό στα Ιεροσόλυμα 3 φορές το χρόνο, κατά τις 3 μεγάλες ετήσιες γιορτές (Πάσχα, Πεντηκοστή, Σκηνοπηγία). Αλλά από την εποχή της Διασποράς ο νόμος αυτός δεν μπορούσε να τηρηθεί. Παρ' όλα αυτά πάρα πολλοί από τους Ιουδαίους της Παλαιστίνης προσπαθούσαν να μεταβαίνουν τουλάχιστον 1 φορά το χρόνο. Για τις γυναίκες ο νόμος δεν λέει τίποτα, αλλά ο Χιλλέλ καθόρισε, ότι και αυτές έπρεπε να ανεβαίνουν στα Ιεροσόλυμα το Πάσχα. Η Μαρία, πιθανώς, όπως η Άννα, η μητέρα του Σαμουήλ, ανέβαινε στα Ιεροσόλυμα ωθούμενη από φυσική ευσέβεια και όχι διότι συμμορφωνόταν στο παράγγελμα του Χιλλέλ (ρ).

(2) Δοτική όχι του τόπου, αλλά του χρόνου ή του σκοπού (g)=Με ευκαιρία τη γιορτή του Πάσχα (L) ή με σκοπό να γιορτάσουν το Πάσχα. Ο Κύριος πήρε πραγματικά και αληθινά την ανθρώπινη φύση και πέρασε συνεπώς από όλα τα στάδια της φυσικής αύξησης και ανάπτυξης εξομοιούμενος σε όλα με τους αδελφούς του. Οι εξωτερικές συνθήκες της ανάπτυξής του αυτής, υπήρξαν το ήσυχο περιβάλλον του σπιτιού του Ιωσήφ και της Μαρίας, για τη ζωή των οποίων ο Λουκάς μας λέει τις λίγες λέξεις του σ. αυτού, οι οποίες μας παρέχουν μία πυκνή περίληψη για την ήρεμη ευσέβεια, η οποία κυριαρχούσε στο σπίτι της Μαρίας και του αρραβωνιαστικού της. Με τις λίγες αυτές λέξεις ο ευαγγελιστής μας δίνει να καταλάβουμε, ότι η ατμόσφαιρα μέσα στην οποία αυξήθηκε το παιδί Ιησούς απέπνεε το γλυκό άρωμα της ευσέβειας, της οικογενειακής ειρήνης και της ευλαβικής τήρησης των πατρικών παραδόσεων του Ιουδαϊσμού.

2.42 και ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα(1), ἀναβάντων(2) αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ ἔθος(3) τῆς ἑορτῆς(4)

42 Όταν έγινε δώδεκα χρονών, ανέβηκαν στα Ιεροσόλυμα, στη γιορτή, όπως συνήθιζαν.

(1) Στην ηλικία των 12 ετών κάθε παιδί Ισραηλίτης γινόταν γιος του νόμου και άρχιζε να υποτάσσεται στις διατάξεις του σχετικά με τις γιορτές, νηστείες και τις όμοιες με αυτές (ρ.γ.δ). Πολλοί από τους νεώτερους ερμηνευτές δεν διακρίνουν στον στίχο αυτόν κανένα υπαινιγμό, που να υποδηλώνει, ότι για πρώτη φορά ανέβαινε ο Ιησούς στη γιορτή. Αυτό είναι αλήθεια. Παρ' όλα αυτά με την υπόθεση, ότι τώρα για πρώτη φορά ανέβηκε ο Ιησούς, εξηγείται καλύτερα, πώς συνέβη ο αποχωρισμός του παιδιού από τους γονεῖς του (g). Άλλωστε στα χρόνια που ηγεμόνευε ο Αρχέλαος, πιθανό είναι σύμφωνα με το Ματθ. β 22 και 23 να απέφυγαν οι γονεῖς του Ιησού να ανεβάσουν τον Ιησού στα Ιεροσόλυμα και μόνο μετά την εξορία του που συνέβη μετά από 9 χρόνια εξουσίας, απαλλάχτηκαν από κάθε ανησυχία για την ασφάλεια του παιδιού. Εάν στα 9 χρόνια της ηγεμονίας του Αρχελάου προσθέσουμε και 2 χρόνια, την ηλικία του Σωτήρα κατά την επιστροφή από την

Αίγυπτο, βρίσκουμε ότι η εξορία του Αρχελάου συμπίπτει με την συμπλήρωση του 11 έτους του Ιησού (δ). Ο Κύριος δεν παρουσιάζεται σε μας κατά την παιδική του ηλικία, όπως το παιδί Σαμουήλ, να παραμένει στο ναό, απομακρυσμένος από τους συνηθισμένους όρους της ζωής των απλών ανθρώπων· αλλά εμφανίζεται με μεγάλη ταπείνωση με τις κοινές συνθήκες της ζωής, κάτω από τις οποίες θα αναπτυσσόταν οποιοδήποτε παιδί του λαού, με μόνη τη διαφορά, ότι έδειχνε ιδιαίτερη και μοναδική διάθεση και ικανότητα να αντιλαμβάνεται οτιδήποτε θείο και διαπνεόταν από τον ζήλο τον οποίο γεννά ο φόβος και η αγάπη του Θεού. Με αυτό θέλησε ο Κύριος να μας διδάξει ότι το κύριο προσόν του, το οποίο πρέπει να μιμηθούμε, είναι η ταπείνωση, στην οποία στηρίζεται κάποιος ευκολότερα κάτω από τις συνηθισμένες συνθήκες του βίου και μάλιστα κάτω από την αφάνεια της φτώχειας και ασημότητας. Από την άλλη παραμένει σαν ένα από τα πολλά παιδιά, για να είναι δυνατόν όλοι να μιμηθούν αυτόν, το οποίο θα ήταν ανεπίτευκτο, εάν εμφανιζόταν ως κάποιος χωρισμένος από τους υπόλοιπους ανθρώπους, όπως ο Σαμουήλ, ο Πρόδρομος και κάποιοι άλλοι από τους προφήτες και υπηρέτες του. Τέλος ο Κύριος έλαβε έτσι πείρα όλων των ασθενειών και δοκιμασιών μας, για να γίνει σε όλα συμπαθής και σπλαχνικός αρχιερέας, αφού θα μπορεί και από προσωπική του πείρα να βοηθά αυτούς που πειράζονται.

(2) Υπάρχει και η γραφή αναβαινόντων=μετοχή παρατατικού που δηλώνει αυτό που γίνεται συνήθως (g).

(3) Η λέξη σημαίνει: Συνήθεια καθορισμένη από το νόμο, καθεστώς, τυπικό (Grimm). Με την έννοια του τυπικού και εδώ, όπως σε πάρα πολλούς παπύρους (L). Ήταν σταθερή πράξη τους να μεταβαίνουν σύμφωνα με το νόμο στα Ιεροσόλυμα για εορτασμό του Πάσχα, παρόλο που το ταξίδι με τα μέσα, τα οποία διέθεταν τότε, ήταν μακρό, αλλά και αυτοί ήταν φτωχοί και ίσως όχι χωρίς στερήσεις και στενοχώριες κατόρθωναν να εξοικονομούν τις δαπάνες. Ο Ιωσήφ και η Μαρία είχαν στο σπίτι τους τον Ιησού, ο οποίος μπορούσε να διδάξει αυτούς πολύ καλύτερα από όσο όλοι οι ραββίνοι της Ιερουσαλήμ. Παρά ταύτα μετέβαιναν στην Ιερουσαλήμ σύμφωνα με τη συνήθεια της γιορτής. «Αγαπά ο Κύριος τις πύλες της Σιών περισσότερο από τις κατοικίες του Ιακώβ».

(4) Ο Ιησούς πέρασε αναμφίβολα τις ημέρες αυτές της γιορτής με άγια έξαρση. Όλες αυτές οι τελετές μιλούσαν στην καρδιά του. Η βαθιά και πιο εσωτερική σημασία τους εκτυλισσόταν στη ζωηρή αντίληψή του που αναπτυσσόταν με την επίδραση της Παλαιάς Διαθήκης. Από αυτό μπορούμε να εξηγήσουμε το γεγονός που ακολούθησε (g).

2.43 και τελειωσάντων τὰς ἡμέρας(1), ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινεν(2) Ἰησοῦς ὁ παῖς(3) ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἔγνω Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ(5) αὐτοῦ.

43 Ὅταν τέλειωσε ἡ γιορτὴ καὶ γύριζαν πίσω, τὸ παιδί ὁ Ἰησοῦς παρέμεινε στὴν Ἱερουσαλήμ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ μητέρα του.

(1) «Τις μέρες της γιορτής του Πάσχα και της γιορτής των αζύμων» (Z). Το «τελεσάντων (όταν τέλεσαν)» συνηγορεί μάλλον στο ότι η αγία οικογένεια παρέμεινε στα Ιεροσόλυμα και τις 7 ημέρες των αζύμων τα οποία έκλειναν με πανηγύρι. Εξοδ. ιβ 15 (L). Η παρουσία παρ' όλα αυτά στη γιορτή απαιτούνταν μόνο για τις 2 πρώτες ημέρες, μετά την πάροδο των οποίων οι προσκυνητές ήταν ελεύθεροι να επιστρέψουν στις πατρίδες τους. Δεδομένου ότι πολλοί προσκυνητές έκαναν χρήση αυτής της ελευθερίας τους, δεν είναι αδύνατον και η Μαρία μαζί με τον Ιωσήφ έτσι να έπραξαν (g).

(2) Το υπομένω εδώ έχει την πρώτη σημασία του=μένω πίσω αφού ξέμεινα από τους άλλους (δ). «Ἐμεινε πίσω στὴν Ἱερουσαλήμ» (Z). Το ρήμα κλείνει μέσα του και την έννοια της καθυστέρησης με κάποια επιμονή. Το ελκυστικό ενδιαφέρον, από το οποίο απορροφιοόταν το παιδί από τις ιερές τελετές που διεξάγονταν στο ναό, το κράτησε εκεί παρά την αναχώρηση των γονιών του (g, p).

(3) Η σύμφωνα με τους σ. 40 και 52 φυσική αύξηση του Ιησού, σημειώνεται με σαφήνεια με τις κάθε φορά διαφορετικές λέξεις που χρησιμοποιούνται κατά την διαφορά της ηλικίας. Στο σ. 16 ονομάζεται ο Ιησούς βρέφος, στο σ. 40 παιδί, εδώ το παιδί Ιησούς και στο σ. 52 ο Ιησούς (p).

(4) Δεν κατάλαβε, δεν αισθάνθηκε (δ). Δεν αντιλήφθηκαν. Υπάρχει και η γραφή: Ουκ ἔγνωσαν. Αυτό δείχνει τι εμπιστοσύνη είχαν σε αυτόν ο Ιωσήφ και η Μαρία και πόσο λίγο ήταν συνηθισμένοι να τον επιτηρούν. Ήταν συνηθισμένοι από την υπακοή και σύνεσή του, διότι ουδέποτε είχε δώσει σε αυτούς αφορμή ανησυχίας (p).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν τη γραφή: οι γονεῖς. Εφόσον στον προηγούμενο στίχο γράφεται «πορεύονταν οι γονεῖς του», δύσκολα θα μπορούσε να υποπτευθεί, ότι η γραφή των βυζαντινών χειρογράφων (Ιωσήφ και η μήτηρ) προήλθε από διόρθωση της γραφής «οι γονεῖς» για λόγους δογματικούς (g).

2.44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ(1) ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν(2) καὶ ἀνεζήτησαν(3) αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενεῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς,

44 Νομίζοντας ὅτι ἦταν μέσα στο πλήθος των προσκυνητῶν, περπάτησαν μιας μέρας δρόμο και ὕστερα ἄρχισαν να τον ἀναζητοῦν ἀνάμεσα στους συγγενεῖς και τους γνωστούς.

(1) Οι συνοδεῖες (κοινῶς καραβάνια) αποτελούνταν ἀπὸ ὅλους ὅσους κατοικοῦσαν στο ἴδιο ἢ σε διπλανά χωριά, οἱ ὁποῖοι ἀνέβαιναν και κατέβαιναν μαζί, ἀποτελώντας συνοδεῖα ἄλλοτε μὲν μεγαλύτερη, ἄλλοτε δὲ μικρότερη· εἶχε λοιπὸν αὐτὴ ἀρκετὴ ἔκταση, ὥστε ὁδοιπορώντας κάποιος δὲν μπορούσε να βεβαιωθεῖ, ἐάν υπήρχε σε αὐτὴν και κάποιος ἄλλος, τον ὁποῖο ζητούσε. Το ἀπόγευμα ὁμως ὅλοι μαζί ἔτρωγαν στον ἴδιο σταθμὸ και τότε μπορούσε να γίνῃ ἡ ἐξέταση, ἐάν ἦταν στη συνοδεῖα ὁ ἀναζητούμενος (δ).

(2) Το ἀπόγευμα, στον τόπο της στάθμευσης, ὅπου κάθε οἰκογένεια συναντιόταν για τὴ νύχτα, ἡ Μαρία και ὁ Ἰωσήφ διαπίστωσαν τὴν ἀπουσία του παιδιοῦ (g). Στα καραβάνια κατὰ τὴν ἡμέρα οἱ γυναῖκες ξεκινοῦν πρώτες μαζί και οἱ ἄνδρες ἀκολουθοῦν. Τα μικρά παιδιά εἶναι με τις μητέρες τους και τα μεγαλύτερα με τους πατέρες τους. Εὰν το ἴδιο συνέβαινε και τότε, ἡ Μαρία θα μπορούσε να φανταστεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν με τον Ἰωσήφ και ὁ Ἰωσήφ θα ἦταν δυνατόν να υποθέσῃ, ὅτι ἦταν μαζί με τὴ Μαρία (p).

(3) Ἡ πρόθεση ἀνά με το ἐζήτησαν=με ἐπιμονὴ ζητούσαν (δ), σε κάθε διεύθυνση και με κάθε λεπτομέρεια ἐρευνούσαν.

2.45 καὶ μὴ εὐρόντες(1) αὐτὸν ὑπέστρεψαν(2) εἰς Ἱερουσαλὴμ ζητοῦντες αὐτόν.

45 Δὲν τον βρήκαν, ὁμως, και γύρισαν στην Ἱερουσαλὴμ να τον ἀναζητήσουν.

(1) Αἰτιολογικὴ μετοχὴ=επειδὴ δὲν βρήκαν (δ).

(2) Το ρῆμα σε ἀόριστο=Ἡ ἐπιστροφὴ ἦταν ἀπλή πράξη που ἀποφασίστηκε και ἐγένετο ἀμέσως τὴν ἐπομένη. Ἡ μετοχὴ ζητοῦντες εἶναι σε ἐνεστώτα. Ἡ ἀναζήτηση ἦταν πράξη παρατεταμένη και συνεχῆς (p) και ἄρχισε ἀπὸ τὴ στιγμή της ἐκκίνησης για ἐπιστροφὴ στα Ἱεροσόλυμα με τὴν καθ' ὁδὸν ἐξέταση και ἀναζήτηση πληροφοριῶν ἀπὸ τους προσκυνητῆς, που συναντοῦσαν σε αὐτὴν και συνεχίστηκε στα Ἱεροσόλυμα (g). Ἡ γραφὴ του σιναϊτικῶ και κάποιων ἄλλων κωδίκων ἀναζητοῦντες ἀναπαύεται πλήρως στην ἐννοια της μετοχῆς σε ἐνεστώτα.

2.46 καὶ ἐγένετο μετὰ ἡμέρας τρεῖς(1) εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ(2) καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων(3) καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα(4) αὐτούς·

46 Τον βρήκαν ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες στο ναὸ καθισμένον ἀνάμεσα στους νομοδιδασκάλους, να τους ἀκούει και να τους κάνει ἐρωτήσεις.

(1) Με διάφορους τρόπους υπολογίστηκαν οἱ τρεῖς μέρες. Ἡ, τρεῖς μέρες, ἀπὸ τὴν ἡμέρα που ἄρχισαν να ἀναζητοῦν αὐτόν στο δρόμο ἐπιστρέφοντας στην Ἱερουσαλὴμ· ἢ, τρεῖς ἡμέρες, ἀπὸ τὴν ἡμέρα που ἐπέστρεψαν στην Ἱερουσαλὴμ, ἢ, πιο σωστά «Μία ἡμέρα ξόδεψαν ὅταν ἦλθαν δρόμο μίας ἡμέρας και ἀναζητοῦσαν αὐτόν στους συγγενεῖς και γνωστούς, ἄλλη πάλι, ὅταν, ἀφοῦ δὲν τον βρήκαν, ἐπέστρεψαν στην Ἱερουσαλὴμ ἀναζητώντας τον· τὴν τρίτη λοιπὸν ἡμέρα βρήκαν αὐτόν» (Z). Γεννιέται τώρα τὸ ἐρώτημα: Ἀπὸ τὴ στιγμή που ἀπέμεινε μόνο το παιδί, τι ἔκανε κατὰ τις ἡμέρες που μεσολάβησαν; Γύρισε στο σπίτι, ὅπου εἶχε μείνει μαζί με τους γονεῖς του κατὰ τις ἡμέρες της διεξαγωγῆς των πασχαλινῶν τελετῶν; Ἀπίθανο. Διότι θα παροτρυνόταν ἀπὸ ὅσους ἔμεναν στο σπίτι να ἐπιστρέψῃ τὴν ἐπόμενη μέρα για να συναντήσῃ τους γονεῖς του, με τους ὁποῖους και θα συναντιόταν στο δρόμο. Κάθε παιδί ἀναζητᾷ καταφύγιο στο σπίτι του πατέρα του. Και ὁ Ἰησοῦς θα ἀναζήτησε αὐτό σε κάποιο περιστύλιο του ναοῦ, ὅπου ἀφοῦ ἀποσύρθηκε πέρασε τις δύο νύχτες που μεσολάβησαν. Στην ἀπομόνωση αὐτὴ ἔλαβε σε ἀσύγκριτα ἀνώτερο βαθμὸ τὴν πείρα, τὴν ὁποῖα σε παλαιότερα χρόνια εἶχε λάβῃ και ὁ Ἰακώβ στη Βαιθήλ (Γενέσ. κη)(g).

(2) Ὅχι σε κάποια συναγωγὴ, ἐάν υπήρχε κάποια τέτοια στον περίβολο του ναοῦ, ἀλλὰ πιθανῶς στα προπύλαια του ναοῦ, ὅπου σύμφωνα με ἓνα χωρίο του Ταλμούδ (Sanhedrin 58β) συνήθιζαν τα μέλη του συνεδρίου κατὰ τις ἡμέρες των γιορτῶν και τα σάββατα να διδάσκουν το λαό. Ἀπὸ αὐτό παρουσιάζεται πιθανόν, ὅτι ἡ γιορτὴ ἐξακολουθοῦσε και ὅτι οἱ γονεῖς του Ἰησοῦ ἐφυγαν πρὶν τὴ συμπλήρωση των 7 ἡμερῶν, διότι ἀλλιῶς ἡ διδασκαλία στο ἱερό θα εἶχε παύσῃ (p.g.).

(3) Ἡ, ὁ Σωτῆρας ἦταν παρὼν ἐδῶ ὄχι ως μαθητῆς, ὁπότε θα ἀρμοζε ἡ φράση «καθόταν στα πόδια των διδασκάλων», ἀλλὰ ως ἓνας ἀπὸ αὐτούς, σαν ἴσος τους (δ). Ἡ, δεδομένου ὅτι και οἱ ραββῖνοι δὲν θα ἀνέχονταν λόγω του ἐγωισμοῦ τους ἓνα δωδεκάχρονο παιδί να παρουσιάζεται σαν ἴσος με αὐτούς, οὔτε ὁ Ἰησοῦς θα προέτρεχε πρὶν τὴ συμπλήρωση του 30 ἔτους να ἐμφανιστεῖ δημόσια διεκδικώντας τὴ θέση του ραββίνου, φαίνεται πιθανότερο ὅτι ὁ Ἰησοῦς καθόταν στο ἔδαφος και οἱ

ραββίνοι ήταν όρθιοι διδάσκοντας ή κάθονταν στα καθίσματα που υπήρχαν στα περιστύλια του ναού (ρ.γ.) ή κάποιο έξυπνο ερώτημα του παιδιού που στεκόταν με αφορμή τα όσα άκουγε (άκουγε και ρωτούσε) προσείλκυσε την προσοχή του ραββίνου που δίδασκε και για όσο η συζήτηση συνεχιζόταν συναθροίστηκαν γύρω από το νεαρό μαθητή διδάσκαλοι και ακροατές που ελκύστηκαν από θαυμασμό για το πρωτοφανές γεγονός (γ).

(4) Είναι αξιοσημείωτο ότι το ακούω μπάνει πρώτο, υποδηλώνοντας ότι το παιδί Ιησούς βρισκόταν εκεί ως μαθητής και ως τέτοιος ρωτούσε αυτούς. Ήταν ο συνηθισμένος τρόπος της διδασκαλίας, ο μαθητής να ρωτά πληροφορούμενος και να απαντά εξεταζόμενος (ρ). «Όπως όμως άρμοζε σε παιδί, όταν ήταν ο Ιησούς ανάμεσα στους διδασκάλους, δεν δίδασκε μεν αλλά άκουγε και ρωτούσε, το οποίο έκανε και ο Ιησούς δίνοντας παράδειγμα και πρότυπο στους νέους να μην είναι προπετείς, αλλά τους παροτρύνει με ωραίο τρόπο να κάνουν ερωτήσεις» (Ω). Όχι μόνο ήταν γεμάτος σοφία, αλλά ως άνθρωπος είχε και πόθο από τη μία να αυξήσει αυτήν, από την άλλη επίσης και να μεταδώσει αυτήν. Και έχουμε εδώ παράδειγμα για τους νέους και τα παιδιά, που διδάσκει αυτά να ευχαριστιούνται να συναναστρέφονται εκείνους, από τους οποίους μπορούν να αποκομίσουν κάτι καλό και να προτιμούν να κάθονται ανάμεσα σε δασκάλους μάλλον παρά ανάμεσα σε παιδιά που παίζουν μαζί. Ας αρχίζουν τα παιδιά από την ηλικία των 12 ετών ή και νωρίτερα να ενδιαφέρονται να διδαχτούν και να μην αποφεύγουν εκείνους, οι οποίοι είναι σε θέση να τους διδάξουν. Είναι άριστο και γεμάτο ελπίδες προμήνυμα για τη νεολαία να επιθυμεί να διδάσκεται.

2.47 έξιςταντο(1) δέ πάντες οί άκούοντες αύτοϋ έπί τή συνέσει(2) και ταίς άποκρίσειν(3) αύτοϋ.

47 Όλοι όσοι τον άκουγαν έμεναν κατάπληκτοι για τη νοημοσύνη και τις απαντήσεις του.

(1) Εδώ η λέξη έχει την έννοια του: πρόσκαιρα παύει η διάνοια κάποιου να ενεργεί λόγω κάποιου σφοδρού συναισθήματος (όπως χαράς, λύπης, φόβου και εδώ θαυμασμού)(δ).

(2) Η φρόνηση και νοημοσύνη, η οποία ήταν αποτέλεσμα της σοφίας από την οποία ήταν γεμάτος. Δες σ. 40. «Βλέπεις πώς πρόκοβε στη σοφία από το γεγονός ότι γινόταν γνωστός και θαυμάζόταν από πολλούς;» (Θφ).

(3) Οι απαντήσεις του έδειχναν την αξιοθαύμαστη πνευματική και διανοητική του ανάπτυξη (ρ).

2.48 και ιδόντες(1) αύτον έξεπλάγησαν(2), και πρòς αύτον ή μήτηρ(3) αύτοϋ είπει(4), Τέκνον, τί έποίησας ήμίν οϋτως(5); ίδου ό πατήρ σου(6) κάγώ όδυνώμενοι(7) έζητοϋμέν σε.

48 Μόλις τον είδαν οι γονείς του, απόρησαν, και η μητέρα του τού είπε: «Παιδί μου, γιατί μας το 'κανες αυτό; Ο πατέρας σου κι εγώ σε αναζητούσαμε με πολλή αγωνία».

(1) Οι γονείς του προφανώς (δ).

(2) Θαύμασαν, απόρησαν, για τον τόπο, στον οποίο βρήκαν αυτόν, και για τα λόγια τα οποία άκουγαν (δ). Θαύμασαν και διότι για πρώτη φορά παρουσιαζόταν ο Ιησούς τόσο απασχολημένος χωρίς, όπως φαινόταν, να σκέφτεται αυτούς και την ανησυχία τους (ρ). Ο Ιησούς πάντοτε απέναντί τους ήταν πολύ προσεκτικός (γ). Από αυτό συμπεραίνουμε, ότι ο Κύριος ουδέποτε είχε λυπήσει τους γονείς του. Αυτό φαίνεται σαφώς από το ότι, όταν αυτοί τον βρήκαν στο ναό, εκδήλωσαν μεγάλη έκπληξη πώς αυτός υπέβαλε αυτούς σε τόσο αγωνιώδη κόπο, αλλά δεν μπόρεσαν να τον κατηγορήσουν ή να τον μαλώσουν ότι διέπραξε κάποιο σφάλμα, και μόνο τον ρώτησε στοργικά η μητέρα του «παιδί μου, γιατί μας έκανες έτσι;». Ασφαλώς πρέπει να είναι καλός και υπάκουος γιος αυτός, στον οποίο η μητέρα του μιλά έτσι, όπως η Μαρία εδώ μίλησε στον Ιησού.

(3) Ο Ιωσήφ δεν μίλησε. Οι δεσμοί με τους οποίους συνδεόταν με τη μητέρα του ήταν ισχυρότεροι (b). Ήταν βεβαίως φυσικότατο να μιλήσει αυτή πρώτη (ρ). Επειδή αγωνιούσε περισσότερο για την απώλεια του γιου της και επειδή συγκινήθηκε περισσότερο όταν τον είδε, αφήνει ελευθερία στην εκδήλωση της στοργής της (L).

(4) Δημόσια και μπροστά σε όλους (b).

(5) «Έτσι», όπως έκανες, δηλαδή μας άφησες και έμεινες μόνος (δ).

(6) «Γνώριζε μεν η παναγία παρθένος ότι δεν είναι παιδί του Ιωσήφ, αλλά αποδέχεται τον αρραβωνιαστικό της ως πατέρα του, για να μην υποπτευθούν οι Ιουδαίοι» (Ω). «και επειδή είχε αναλάβει την ανατροφή» (Z), «επειδή ακριβώς ανέθρεψε αυτόν» (Ω).

(7) Με πόνο και οδύνη (δ). Το ρήμα λέγεται και σε περίπτωση μεγάλης αγωνίας της διάνοιας όπως στα Πράξ. κ 38 και Ζαχ. ιβ 10. Η ρομφαία άρχισε ήδη το έργο της (ρ). Η νεώτερη κριτική ρωτά: Πώς η Μαρία ήταν δυνατόν να ανησυχεί; Δεν ήξερε ότι ο γιος της ήταν ο Υιός του Θεού; Η κριτική

συλλογίζεται λες και η καρδιά του ανθρώπου και μάλιστα της μητέρας ενεργεί, όπως θα συλλογιζόταν κάποιος (g).

2.49 και είπε πρὸς αὐτούς, Τί ὅτι(1) ἐζητεῖτέ με(2); οὐκ ἤδείτε(3) ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου(4) δεῖ(5) εἶναι με;

49 Ο Ἰησοῦς τους ἀπάντησε: «Γιατί με ἀναζητοῦσατε; Δεν ξέρατε ὅτι πρέπει νὰ βρισκομαι στο σπῆτι τοῦ Πατέρα μου;»

(1) Ἡ, ποιος εἶναι αὐτός ο λόγος, ὅτι (Λουκ. δ 36)(L), ἢ, τι ἐγίνε; (Ιω. ιδ 22)· τι συμβαίνει και με ζητούσατε; Γιατί με ζητούσατε; (δ).

(2) Ἐκφραση ὀχι μομφῆς ἀλλὰ ἐκπληξης. Δεν ἐκπλήσσεται διότι ἐπέστρεψαν πάλι στην Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ διότι δεν ἤξεραν που θα τον εὔρισκαν (p).

(3) Ἡ γνώση την ὀποία εἶχαν για αὐτόν, ἐπρεπε να τους ἐμποδίσει ἀπό το να ἀναζητοῦν αὐτόν ἀλλοῦ (g).

(4) «Στα μέρη τοῦ Πατέρα μου, εἶπε, λόγω τοῦ ναοῦ στον ὀποῖο βρισκόταν, ὀπου και βρέθηκε ζητούμενος» (σχ.). Στα οἰκήματα τοῦ Πατέρα μου (δ), ὀπως στο Γεν. μα 51. Ο Εἰρηναῖος (Κατά αιρέσ. V,36,2) παραφράζει το «εν τη οἰκία» τοῦ Ιω. ιδ 2 με το «εν τοῖς». Ἡ ἀρμένικη μετάφραση και το Διατεσσάρων τοῦ Τατιανοῦ μεταφράζουν: στον οἶκο τοῦ πατέρα μου (p). Ἐτσι και ο Ζ. Ο Χριστός ἐχει οἶκο και στη γη, ὀπως ἐχει και ἄλλον στους ουρανοῦς. Εἰδῶ στη γη εἶναι το φως τοῦ λόγου του, το ὀποῖο μεταδίδεται σε μας. Εἰδῶ εἶναι το τραπέζι το ὀποῖο εἰοιμάζει σε μας. Ουδέποτε λοιπόν πρέπει να περάσει ἀπό το νου μας ἡ ἰδέα, ὅτι εἶναι δυνατόν να βρούμε τον Σωτήρα μας στα ὕψη της φιλοδοξίας και ἀλαζονείας ἢ στις ἀπολαύσεις τοῦ πλοῦτου ἢ της πολυτέλειας ἢ στη μανιώδη ἐπιδίωξη κάτι ἄλλοῦ που ἀνήκει στον κόσμο αὐτόν. Αὐτά δεν πρόκειται να βρεθούν στον οἶκο τοῦ Πατέρα του. Αλλὰ αν ζητάμε πράγματι τον Ἰησοῦ θα τον βρούμε στο δρόμο των δικαιωμάτων και παραγγελμάτων τοῦ Θεοῦ και στο μονοπάτι των ἀρετῶν και των ἐντολῶν του. Θα τον βρούμε στα πρόσωπα των φτωχῶν και στην ὑπομονή των θλίψεων και των δοκιμασιῶν. Θα τον βρούμε και στις ὀρες των κατ' ἰδίαν ἀφοσιωμένων ἀπομονώσεων, των εἰσεβῶν μελετῶν, των ἱερῶν ἀναγνώσεων, των θερμῶν προσευχῶν. Ασφαλῶς ο Χριστός εἶναι και εἰδῶ πάνω στη γη και ἀποκαλύπτει τον εαυτό του στις ταπεινές, τις ἀφοσιωμένες και τις πιστές ψυχές. Διότι αν και εἶναι ἀνάμεσά μας, δεν βλέπουν αὐτόν ὀλοι, ἀλλὰ μόνο οι καθαροί στην καρδιά. Και «ἡ μεν μητέρα του, μίλησε για τον θετό τοῦ πατέρα (τον Ιωσήφ)· αὐτός ὀμως της γνώρισε τον φυσικό πατέρα του» (Ζ). «Εἰδῶ λοιπόν για πρώτη φορά ἀναφέρει φανερότερα τον ἀληθινό Πατέρα και ἀποκαλύπτει τη θεότητά του. Επειδή, δηλαδή, ἔλεγε ἡ ἀγία Παρθένος, Παιδί μου, γιατί μας ἔκανες ἔτσι; Τότε λοιπόν, τότε δείχνοντας ὅτι εἶναι πέρα ἀπό τα ἀνθρώπινα μέτρα και διδάσκοντας, ὅτι αὐτή ἐγίνε μεν ὑπηρέτης του σχεδίου της σωτηρίας γεννῶντας τον σωματικά, ἀπό τη φύση του ὀμως και ἀληθινά ἦταν Θεός και Υἱός του ουράνιου Πατέρα, λέει: δεν ξέρατε...» (Κ). Ἡ φράση αὐτή, τότε μόνο ἀποδίδει ἔννοια, ὀταν ἡ λέξη «Πατέρα» λεχθεῖ με την κύρια σημασία. Διότι μόνο ἐάν ἦταν φυσικός Πατέρας του ο Θεός, ὀφειλε να ἀναζητιέται στον οἶκο του ο Σωτήρας. Εἰδῶ ὀμως ἦταν θετός μόνο, ὀπως και οι ὑπόλοιποι ἀνθρωποι, δεν εἶχε κανένα ἰδιαίτερο λόγο περισσότερο ἀπό τους ὑπόλοιπους ἀνθρώπους να μένει στο ναό του Θεοῦ και πῶς τότε ἡ μητέρα του ὀφειλε να συμπεράνει, ὅτι ἐκεῖ ἔμενε; (δ). Ἐτσι ο Ἰησοῦς με αὐτήν την ἐρώτησή του, εἰυενικά, ἀλλὰ και ξεκάθαρα διορθῶνει αὐτό που ἡ μητέρα του εἶπε «Εἰγῶ και ο πατέρας σου». Εἶναι ἐπίσης ἀξιοσημείωτο ὅτι ο πρώτος λόγος τοῦ Μεσσία που ἀναφέρεται στα εὐαγγέλια, εἶναι διαβεβαίωση για τη θεία του υἰότητα και τη συνείδησή του, ὅτι ἦταν υἱός του Θεοῦ (p). «ὀσον ἀφορά αὐτό το ρητό, θα ὀπλιστούμε ἐναντίον των ἀθεων αιρέσεων που λένε, ὅτι πατέρας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δεν εἶναι ο Δημιουργός, ὀυτε ο Θεός του νόμου, ὀυτε ο Θεός του ναοῦ. Διότι ἀκούγοντας τον λόγο του οι ὀπαδοί του Οὐαλεντίνου, ἀς ντραποῦν, το λόγο του δηλαδή που λέει: στα οἰκήματα τοῦ Πατέρα μου πρέπει να εἶμαι» (Ω).

(5) Ἐτσι πληροφορεῖ αὐτούς ὅτι δεν εἶχε παραβιάσει την ὀφειλόμενη σε αὐτούς ὑπακοή (b).

2.50 και αὐτοῖ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς(1).

50 Εκείνοι ὀμως δεν κατάλαβαν τα λόγια που τους εἶπε.

(1) «Διότι ἦταν μυστήριο» (Θφ). Γνώριζε μεν ἡ Μαρία και ο Ιωσήφ την ὑπερφυσική σύλληψη και ἀπό τον λόγο αὐτόν τοῦ Ἰησοῦ προηγήθηκαν τα λόγια των ποιμένων, του Συμεῶν και της Ἄννας. Αλλὰ δεν κατάλαβαν τον λόγο αὐτόν ἡ Μαρία και ο Ιωσήφ, ὀπως ἀκριβῶς και τα λόγια τοῦ Συμεῶν τους κατέπληξαν. Ο Λουκάς ο ὀποῖος μας ἐνημερῶνει για το μυστήριο, θέλει ἀπλῶς να δείξει με τα λόγια αὐτά, ὅτι το μυστήριο περικλείε βάθος ἀνεξερεῦνητο (L). Αλλὰ και αὐτά τα λόγια τοῦ ἀγγέλου δεν περιείχαν με σαφήνεια την ἔννοια της κατὰ φύση θείας υἰότητας τοῦ Σωτήρα (δ). Στο μυστήριο αὐτό

οι γονείς του Ιησού εισέδυσαν βαθμιαία και από όσα στη συνέχεια μάθαιναν για τον Ιησού, αποκόμιζαν την πληροφορία ότι η προηγούμενη γνώση τους για τη μεσσιακή ιδιότητα του Ιησού ήταν ανεπαρκής (p.g.). Ο Λουκάς ίσως δεν θα είχε γράψει την φράση αυτή, αν δεν είχε ακούσει αυτήν από το στόμα της ίδιας της Μαρίας. Τη στιγμή που η μητέρα του Ιησού υπενθύμιζε στους πρώτους Χριστιανούς τις αναμνήσεις, τις οποίες είχε διατηρήσει στην καρδιά της, μπορούσε να πει, ότι όταν είχε κοντά της τον Ιησού ως παιδί και ως έφηβο, δεν είχε αντιληφθεί τι εμπερίκλειε η φύση και η αποστολή του Υιού της (L). Δεν κατάλαβαν τι έργο είχε ο Ιησούς στο ναό του Πατέρα του. Πίστευαν σε αυτόν ως Μεσσία, αλλά ίσως σκέφτονταν ότι είχε δικαιώματα πάνω στο βασιλικό θρόνο του Δαβίδ. Και ίσως εύρισκαν ότι η θέση του ήταν μάλλον στο βασιλικό ανάκτορο παρά στο ναό. Δεν είχαν αντιληφθεί και το προφητικό αξίωμά του, για το οποίο επιφυλασσόταν σε αυτόν μεγάλο έργο για εκτέλεση.

2.51 και κατέβη μετ' αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος(1) αὐτοῖς(2). καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει(3) πάντα τὰ ῥήματα(4) ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς(5).

51 Ο Ιησούς κατέβηκε μαζί τους και ήρθε στη Ναζαρέτ και ζούσε κοντά τους με υπακοή. Η μητέρα του όμως διατηρούσε μέσα στην καρδιά της όλα αυτά τα λόγια.

(1) Με δική του θέληση (b). Η περιφραση του ἦν μαζί με την μετοχή, τονίζει το συνεχές της υποταγής (p), και δείχνει ενέργεια εσκεμμένη, η οποία ανανεωνόταν κάθε στιγμή (g). Εκπληκτική ήταν η υποταγή εκείνου, στον οποίο τα πάντα υποτάσσονται. Και πριν υποτασσόταν σε αυτούς, αλλά αναφέρεται και τώρα αυτό, όταν θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να νομιστεί ότι από την ώρα εκείνη έβγαλε τον εαυτό του από την επίβλεψη και την κηδεμονία των γονιών του. Δεν αξιώθηκαν ούτε οι άγγελοι τέτοιας τιμής, όπως αξιώθηκαν οι γονείς του Ιησού (b). Συμπεραίνουμε από αυτό, το δίδαγμα της υπομονετικής προετοιμασίας την ώρα που αναμένουμε με ταπείνωση τον κατάλληλο χρόνο, τον οποίο ο Θεός έχει ορίσει ως καιρό κλήσης μας στο έργο του, εάν φιλοδοξούμε να αποβούμε γνήσιοι εργάτες του. Κανείς άλλος δεν επιθύμησε ποτέ να επιδοθεί στο έργο του επουράνιου Πατέρα, όσο το επιθύμησε ο Ιησούς. Και όμως αναμένει ήσυχα και χωρίς να εκδηλώνει κάποια ανυπομονησία, για 18 ολόκληρα χρόνια, από την εποχή που ανέβηκε για πρώτη φορά στα Ιεροσόλυμα. Υποτασσόταν σε αυτούς «δίνοντας παράδειγμα σε όλους τους γιους να τιμούν τους γονείς, όχι μόνο τους φυσικούς αλλά και τους θετούς και να κάνουν όσα διατάσσονται εκτός από εκείνα, τα οποία βλάπτουν τη θεοσέβεια. Διότι για αυτό και έμενε στο ναό, για να προτιμήσει τη θεοσέβεια και τον αληθινό πατέρα του και Θεό από τους σαρκικούς συγγενείς» (Ω).

(2) Στη φράση ήταν υποτασσόμενος σε αυτούς, περιλαμβάνονται 18 έτη της ζωής του Ιησού (g). Το «σε αυτούς» επίσης αποτελεί την τελευταία αναφορά για τον Ιωσήφ. Είναι σχεδόν βέβαιο, ότι πέθανε πριν ακόμη αρχίσει η δημόσια δράση του Χριστού (p). Έτσι έδωσε παράδειγμα στα παιδιά να είναι πειθαρχικά και υπάκουα προς τους γονείς τους εν Κυρίω. Αφού γεννήθηκε από γυναίκα μπήκε κάτω από το νόμο της πέμπτης εντολής. Παρόλο που οι γονείς του ήταν φτωχοί και άσημοι, παρόλο που ο πατέρας του ήταν ο νομιζόμενος πατέρας του, όμως υποτασσόταν σε αυτούς. Παρόλο που ήταν δυναμωμένος πνευματικά και γεμάτος σοφία, παρόλο που ήταν ο Υιός του Θεού, όμως υποτασσόταν σε αυτούς. Ποια απάντηση και ποια δικαιολογία θα προβάλλουν εκείνοι, οι οποίοι, μολονότι ανώριμοι στη διάνοια και αδύναμοι, είναι ανυπάκουοι προς τους γονείς τους;

(3) Εκφράζει επιμελή και συνεχή τήρηση (p).

(4) Τα γεγονότα για τα οποία έγινε λόγος. Δεν μπορεί να αναφέρεται αυτό μόνο στο λόγο στο σ. 49, αλλά περιλαμβάνει ολόκληρο το περιεχόμενο του τεμαχίου, και γεγονότα και λόγους (g).

(5) Στο βάθος της καρδιάς, στη μνήμη της (δ). «Φύλαγε τα λόγια, όσα ο άγγελος είπε προς αυτήν, όσα οι βοσκοί, όσα ο Συμεών και η Άννα και όσα τώρα αυτός είπε προς αυτούς. Τα φύλαγε λοιπόν όλα σαν θησαυρό, επειδή ήταν γνωστική σε κάθε πράγμα. Διότι τίποτα δεν δεχόταν ότι λέγεται ή γίνεται τυχαία, αλλά όλα τα είχε μέσα της και άλλα μεν τα καταλάβαινε, άλλα δε τα ερευνοούσε, ξέροντας, ότι θα έλθει καιρός, κατά τον οποίο θα φανερωθεί αυτό που κρύβεται μέσα στο παιδί» (Ω). Οσοδήποτε και αν παραμελούμε λόγια ανθρώπων ασαφή και σκοτεινά, δεν επιτρέπεται να κάνουμε το ίδιο για τα λόγια του Θεού. Ό,τι στην αρχή παρουσιάζεται σε μας σκοτεινό, έπειτα επόμενο είναι αυτό να αποσαφηνιστεί σε μας, αρκεί να επιμένουμε ζητώντας τον φωτισμό του Κυρίου.

2.52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε(1) σοφία(2) καὶ ἡλικία(3) καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις(4).

52 Ο Ιησούς μεγάλωνε και πρόκοβε στη σοφία, και η χάρη που είχε ευαρεστούσε το Θεό και τους ανθρώπους.

(1) «Δεν ειπώθηκε ότι πρόκοβε ως Λόγος που είναι και Θεός» (Ω). «Και πρόσεξε, ότι δεν είπε ότι ο Λόγος πρόκοβε, αλλά ο Ιησούς, για να μην θεωρήσεις ότι ο Λόγος ήταν γυμνός (χωρίς ανθρώπινη

φύση)· αλλά επειδή έγινε σάρκα, λέγεται ότι και προκόβει, όταν δέχτηκε στη φύση του την προκοπή, δηλαδή την ανθρώπινη φύση. Διότι το «πρόκοβε» είναι της ανθρώπινης φύσης λοιπόν και εύλογα σε αυτήν θα αποδοθεί» (Κ). Και «σαν παιδί, σύμφωνα με το νόμο της ανθρώπινης φύσης, πρόκοβε σε αυτά λίγο-λίγο» (Ζ). «Με ανθρώπινο τρόπο ειπώθηκε και εδώ το «πρόκοβε», επειδή η προκοπή είναι πάλι των ανθρώπων. Διότι πράγματι, και ο ευαγγελιστής μιλώντας με ακριβή εξέταση, σύνδεσε την προκοπή με την ηλικία. Ο Λόγος όμως και ο Θεός δεν μετριούνται με ηλικία, αλλά των σωμάτων είναι οι ηλικίες. Του σώματος άρα είναι η προκοπή· διότι όσο ο ίδιος προόδευε, προόδευε σε αυτόν και η φανέρωση της θεότητας σε αυτούς που έβλεπαν. Όσο όμως περισσότερο αποκαλυπτόταν η θεότητα, τόσο περισσότερο αύξανε η χάρη του ως ανθρώπου μεταξύ όλων των ανθρώπων... Και για να ακριβολογήσουμε περισσότερο, αυτός ο ίδιος ως προς τον εαυτό του προόδευε... Αληθινή σάρκα φόρεσε ο Λόγος. Και όπως ακριβώς είπαμε ότι σωματικά έπαθε και σωματικά πεινούσε και σωματικά κοπίασε, έτσι και εύλογα θα μπορούσε να ειπωθεί ότι σωματικά προόδευε. Διότι η προκοπή, όποια είναι αυτή, δεν γινόταν ευρισκομένου του Λόγου έξω από την ανθρώπινη φύση... αλλά το ανθρώπινο στοιχείο τελειοποιούνταν ως προς τη Σοφία, με το να ανεβαίνει σιγά-σιγά πάνω από την ανθρώπινη φύση και να θεοποιείται» (Α). Προόδευε, αλλά πάνω από το μέτρο, κατά το οποίο θα προόδευε ένας συνηθισμένος άνθρωπος (b). Το «προκόπτω» μόνο εδώ βρίσκεται στα ευαγγέλια και αλλού στην Κ.Δ. μόνο στον Παύλο (Ρωμ. ιγ 12, Γαλ. α 14, Β Τιμ. β 16, γ 9, 13)(ρ). Αρχικά ήταν ρήμα μεταβατικό=πλατύνω ή επιμηκύνω με χτυπήματα της σφύρας· έπειτα έγινε αμετάβατο, όπως πάντοτε στην Κ.Δ. (L).

(2) Σοφία δεν εννοεί απλώς τη γνώση, αλλά με την ευρύτερη έννοια της λέξης, ώστε να περιλαμβάνεται σε αυτήν η γνώση (ρ). Υπάρχει και η γραφή: εν τη σοφία. «Πρόσεξε όμως, ότι αυτό που προκόβει σε κάτι, είναι διαφορετικό από εκείνο, στο οποίο λέγεται ότι προκόβει. Αν λοιπόν λέγεται ότι προκόβει στη σοφία, δεν πρόκοβε η σοφία, αλλά πρόκοβε σε αυτήν η ανθρώπινη φύση του» (Κ).

(3) Το «σε ηλικία» ή λέγεται με την έννοια όπως και σε μας, οπότε η έννοια του χωρίου: «πρόκοβε, λέει, όπως ακριβώς στην ηλικία, έτσι και στη σοφία και στη χάρη» (Γρηγ. Θεολ. στον Ζ)· όσο δηλαδή αύξανε στα χρόνια αύξανε και στη σοφία και στη χάρη (δ)· ή, πιο σωστά, στο ανάστημα, στο μέγεθος του σώματος, στη σωματική ανάπτυξη, όπως στο Λουκ. ιθ 3 (δ). Το πρόκόβω σε ηλικία αντιστοιχεί με το μεγαλυνόταν ή πορευόταν μεγαλυνόμενο του Α΄ Βασ. β 26. Η διανοητική και ηθική του αύξηση (σοφία), όπως και η σωματική του αντίστοιχη, ήταν τέλεια (ρ). Το μεν «ηλικία» περιλαμβάνει όλα τα εξωτερικά πλεονεκτήματα κανονικής σωματικής ανάπτυξης, ενώ το «σοφία» όλα τα εσωτερικά πλεονεκτήματα ηθικής και διανοητικής ανάπτυξης πλήρους (g).

(4) «Είχε χάρη και μπροστά στο Θεό και μπροστά στους ανθρώπους, δηλαδή έπραττε και στο Θεό ευάρεστα και στους ανθρώπους επαινετά. Πρώτα όμως λέει το «στο Θεό» και μετά το «στους ανθρώπους». Διότι πρώτα στο Θεό πρέπει να αρέσουμε, έπειτα στους ανθρώπους» (Θφ). Το «χάρης» εδώ λεγόμενο για Θεό και ανθρώπους ταυτόχρονα, φανερώνει την εξαιρετική αγάπη και εύνοια και των δύο προς τον Σωτήρα. Και η μεν εύνοια του Θεού... είχε αιτία την τέλεια αναμαρτησία του Ιησού... ενώ η αγάπη των ανθρώπων προς αυτόν δείχνει, ότι εύρισκαν σε αυτόν τελείως ασυνήθιστα και έκτακτα πλεονεκτήματα σοφίας και αρετής (δ)· επειδή από τους ανθρώπους «πάντοτε θαυμαζόταν περισσότερο, φαινόταν με μεγαλύτερη χάρη σε αυτούς που τον έβλεπαν, λόγω των αποτελεσμάτων» (Ω). Ένα ζήτημα ανακύπτει από μόνο του εδώ: Αφού ο Ιησούς ήταν πάντοτε αγνός και αναμάρτητος, πώς είναι δυνατόν να λεχθεί για αυτόν, ότι πρόκοβε σε χάρη και για το Θεό; Στο ερώτημα αυτό μπορεί να δοθεί η απάντηση, ότι η προκοπή και πρόοδος στην αγιότητα δεν προϋποθέτει αναγκαστικά κάποια αμαρτία, σε οποιοδήποτε στάδιο αυτής της προόδου. Ο αρχάγγελος Γαβριήλ είναι αναμάρτητος. Η αγιότητά του όμως ούτε από μακριά δεν μπορεί να προσεγγίσει την άπειρη αγιότητα του Θεού. Ένας άγιος από αυτούς που έζησαν στη γη, αφού τελειώθηκε και εξυψώθηκε στον ουρανό, από την στιγμή κατά την οποία καθαγιάστηκε, είναι ελεύθερος από την αμαρτία. Κανείς όμως δεν μπορεί να πει για αυτόν, ότι έφτασε τα ύψη εκείνα της αγιότητας στα οποία προόδευσαν ο Γαβριήλ και ο Μιχαήλ. Ο Κύριος ως προς την ανθρώπινη φύση του πρόκοβε σε αγιότητα. Αλλά με αυτό δεν υπονοείται ποτέ, ότι έκανε αμαρτία ή βρέθηκε δόλος στο στόμα του ή ότι η φύση του η ανθρώπινη δεν υπήρξε πάντοτε και σε οποιαδήποτε στιγμή της ζωής του αγνή και άγια (ο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Στίχ. 1-20. Το κήρυγμα του Ιωάννου.

3.1 (1) Έν έτει δέ πεντεκαιδεκάτω τής ηγεμονίας Τιβερίου(2) Καίσαρος(3), ηγεμονεύοντος(4) Ποντίου Πιλάτου(5) τής Ίουδαίας, και τετραρχούντος(6) τής Γαλιλαίας Ήρώδου(7), Φιλίππου δέ του αδελφού αυτού(8) τετραρχούντος τής Ίτουραίας(9) και Τραχωνίτιδος(10) χώρας, και Λυσανίου τής Ήβιληνης(11) τετραρχούντος,

1 Ήταν ο δέκατος πέμπτος χρόνος της βασιλείας του αυτοκράτορα Τιβερίου. Επίτροπος της Ιουδαίας ήταν ο Πόντιος Πιλάτος. Τετάρχης της Γαλιλαίας ήταν ο Ηρώδης, της Ιτουραίας και της Τραχωνίτιδας ο Φίλιππος ο αδερφός του, και της Αβιλινης ο Λυσανίας.

(1) Εδώ η σκηνή της Κ. Διαθήκης ανοίγει (b). Ο Λουκάς κάνει αυτό αισθητό στους αναγνώστες του, καθορίζοντας τη θέση αυτών, τα οποία πρόκειται τώρα να αφηγηθεί, στο πλαίσιο της παγκόσμιας ιστορίας πρώτον, και της ιουδαϊκής έπειτα (g). Από τους χριστιανούς συγγραφείς πρώτος ο Λουκάς επιχειρεί να προσαρμόσει την ευαγγελική ιστορία στην ιστορία του κόσμου (p). «Σημειώνει ο ευαγγελιστής τον καιρό και του τότε Καίσαρα και των ηγεμόνων, σύμφωνα με το νόμο της ιστορίας· διότι είναι συνήθεια αυτό στους ιστορικούς» (Z).

(2) Η λέξη ηγεμονία που εκφράζει γενική έννοια, σημαίνει εδώ την αυτοκρατορική εξουσία. Ο Τιβέριος διαδέχτηκε τον Αύγουστο που πέθανε στις 19 Αυγούστου του 767 από κτίσεως Ρώμης, ή το 14 μ.Χ.. Συνεπώς η χρονολογία που σημειώνεται εδώ είναι το έτος 28-29 μ.Χ. ή το 781-782 από κτ. Ρώμης. Εφόσον ο Ιησούς γεννήθηκε το αργότερο το έτος 749 από κτίσεως Ρώμης, δηλαδή πριν το θάνατο του Ηρώδη που συνέβη το 750, πρέπει να ήταν, όταν βαπτιζόταν, ετών 32. Αυτό λοιπόν εκφράζει ο Λουκάς πιο κάτω (γ 23) με τη φράση «ωσει (περίπου) ετών τριάκοντα» (L). Εφόσον όμως στο χωρίο αυτό του Λουκά προστίθεται και η μετοχή «αρχόμενος», πολλοί από τους νεώτερους ερμηνευτές που δέχονται ότι ο Ιησούς κατά το χρόνο της βάπτισής του ήταν 30 ετών, για εξομάλυνση της δυσκολίας υποστήριξαν, ότι η αρίθμηση των ετών της ηγεμονίας του Τιβερίου πρέπει να αρχίσει 2 χρόνια νωρίτερα, από την εποχή που ο Αύγουστος πήρε συνάρχοντά του τον Τιβέριο. Κανείς όμως μεταξύ των αρχαίων ιστορικών δεν χρονολογεί την αυτοκρατορία του Τιβερίου από την εποχή αυτή, ούτε επίσης τα νομίσματα και οι επιγραφές ευνοούν την εκδοχή αυτή (g).

(3) «Δηλαδή (Τιβερίου) αυτοκράτορα· διότι τότε ο Καίσαρας ήταν ανώτερος από τον βασιλιά· ύστερα όμως το αξίωμα του Καίσαρα υποβιβάστηκε» (Z). Η εκκλησία υφίσταται και εκδηλώνει την ύπαρξή της εντός των ορίων του κράτους. Για αυτό και η εποχή παίρνει την ονομασία της από το χρόνο της αυτοκρατορίας (b).

(4) Η γραφή «επιτροπεύοντος» που καθορίζει ακριβέστερα το αξίωμα του Πιλάτου, προήλθε προφανώς από διόρθωση (p). Η Ιουδαία, η Σαμάρεια και η Ίδουμαία κληροδοτήθηκαν από τον Ηρώδη στον γιο του Αρχέλαο. Όταν καθαιρέθηκε αυτός από τον αυτοκράτορα γύρω στο 6 μ.Χ. λόγω των σκληροτήτων του, οι κτήσεις του προσαρτήθηκαν στην αυτοκρατορία και συνενώθηκαν με την επαρχία της Συρίας (g). Οπότε η Ιουδαία και η Σαμάρεια πήραν επιτρόπους δικούς τους που είχαν την έδρα τους στην Καισάρεια του Στράτωνα (δ).

(5) Ο Πιλάτος διαδέχτηκε τον Βαλέριο Γκράτο το 25 μ.Χ. (p), ήταν επίτροπος για 10 ολόκληρα χρόνια και μετά λόγω της ωμότητάς του προς τους Σαμαρείτες, αφού καθαιρέθηκε από τον Βιτέλλιο ηγεμόνα της Συρίας, στάλθηκε για απολογία στη Ρώμη, όπου βρήκε πεθαμένο τον Τιβέριο και σύμφωνα με τον Ευσέβιο (Εκκλ. Ιστ. 2,7) αυτοκτόνησε επί Καλιγούλα (δ). «Αναφέρει δίκαια τον χρόνο και των αρχόντων ο ευαγγελιστής... για να μάθουμε ότι στα χρόνια της ενανθρώπησης του Κυρίου μας και Θεού Ιησού Χριστού, είχε εκλείψει τελείως άρχοντας και αρχηγός από τους Ιουδαίους και κυβερνούσαν αλλόφυλοι... Είχαν εκλείψει βεβαίως οι Ιουδαίοι άρχοντες σύμφωνα με τα λόγια του πατριάρχη Ιακώβ» (Σχ).

(6) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ, δεν συναντιέται η λέξη, βρίσκεται όμως στον Ιώσηπο για τον Φίλιππο τετάρχη της Τραχωνίτιδας (Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ,10,7). Ο τίτλος τετάρχης αφού χρησιμοποιήθηκε αρχικά με την κατά γράμμα έννοιά του, για τον κυβερνήτη μίας από τις 4 επαρχίες της Θεσσαλίας (Ευριπ. Αλκ. 1154) ή για τις επαρχίες της Γαλατίας (Στραβ. 12,430,540,560,567), κατέληξε να σημαίνει τον κυβερνήτη επαρχίας ή τμήματος χώρας που υποδιαιρέθηκε (p). Έτσι στην Παλαιστίνη μετά τον θάνατο του Ηρώδη το βασίλειό του διαιρέθηκε σε 3 μέρη καθένα από τα οποία δόθηκε σε καθέναν από τους γιους του που ονομάστηκε τετάρχης (δ).

(7) Ηρώδη του Αντίπα, γιου του Ηρώδη του Α΄ και της Σαμαρείτιδας Μαλθάκης (p). Έγινε τετάρχης της Περαίας και Γαλιλαίας από το έτος 750-792, όταν, αφού ήλθε στη Ρώμη μαζί με την Ηρωδιάδα (το 39 μ.Χ), για να πετύχει τον τίτλο του βασιλιά, εξορίστηκε από τον Καλιγούλα στο Λούγδουνο και μετά στην Ισπανία, όπου και πέθανε (δ).

(8) Ετεροθαλής αδελφός του Αντίπα, άλλος από εκείνον του οποίου ο Αντίπας πήρε την σύζυγο. Ο Φίλιππος αυτός γιος του Ηρώδη Α΄ και της Κλεοπάτρας από τα Ιεροσόλυμα (δ) βασίλευσε περίπου

37 έτη, μέχρι το 33 μ.Χ., όταν πέθανε στην Ιουλιάδα, την οποία είχε χτίσει προς τιμήν της Ιουλιάδος, συζύγου του Τιβερίου. Είχε χτίσει και την Καισάρεια Φιλίππου και θεωρούνταν ως ο καλύτερος από τους Ηρώδες (Ιωσ. Αρχ. XVIII 4,6). Είχε παντρευτεί την ανηψιά του Σαλώμη, αμέσως μετά τον χορό που έγινε από αυτήν, με τον οποίο πέτυχε αυτή τον αποκεφαλισμό του Ιωάννη (Ιωσ. Στο ίδιο 5,4).

(9) Οι κτήσεις του Φιλίππου περιλάμβαναν την Ιτουραία και Τραχωνίτιδα. Ο Ιώσηπος δεν αναφέρει την Ιτουραία, προσθέτει όμως στις κτήσεις του Φιλίππου την Βαταναία, την Γαυλωνίτιδα και την Αυρανίτιδα, χώρες που βρίσκονταν ανατολικά και βορ. ανατ. της λίμνης Γενησαρέτ. Τοποθετούν μερικές φορές την Ιτουραία στους ανατολικούς πρόποδες του Αντιλιβάνου, ανάμεσα σε αυτήν την οροσειρά και τη Δαμασκό. Πρέπει λοιπόν να υπάρχει και εκεί κάποια χώρα που έχει το όνομα αυτό (Ιωσ. Αρχ. XIV,7,4). Η Ιτουραία όμως για την οποία μιλά εδώ ο Λουκάς βρισκόταν πιθανώς ανατολικά της λίμνης Γενησαρέτ, σε αρκετά μεγάλη απόσταση από αυτήν, προς την έρημο της Συρίας (g).

(10) Η Τραχωνίτιδα ήταν χώρα ορεινή, που ονομάστηκε έτσι από δύο συμπαγή σβησμένα ηφαίστεια, που ονομάζονταν από τον Στράβωνα δύο τραχώνες (g). Βρισκόταν στα νότια της Δαμασκού (δ), βορ. ανατ. της Γαλιλαίας κατά την διεύθυνση της Δαμασκού και οι κάτοικοί της ήταν επιδέξιοι τοξότες και συχνότατα ληστές (p). Δεδομένου ότι στις κτήσεις του Φιλίππου περιλαμβάνονταν και άλλες χώρες, όπως είπαμε ή η φράση «της Ιτουρ. και Τραχ. χώρας» λέχθηκε για να δηλώσει και ευρύτερη χώρα, που περιλάμβανε την Αυρανίτιδα και Βαταναία, οπότε η λέξη Ιτουραία είναι και εδώ και αλλού επίθετο (p) ή, ο Λουκάς με τη φράση αυτή δήλωνε τα πιο απομακρυσμένα σημεία της τετραρχίας του Φιλίππου (L).

(11) Αρκετοί από τους νεώτερους ερμηνευτές απέδωσαν στο Λουκά χονδροειδή πλάνη αναχρονισμού υποθέτοντας, ότι ο εδώ αναφερόμενος Λυσανίας είναι ο γιος του Πτολεμαίου, που βασίλευσε στους Ιτουραίους πριν το 36 π.Χ., όταν και φονεύτηκε από τον Αντώνιο. Έτσι αυτός που πέθανε το 36 π.Χ. παρουσιάζεται να ζει και να βασιλεύει 60 έτη μετά το θάνατό του. Τέτοια όμως πλάνη του Λουκά παρουσιάζεται πάρα πολύ απίθανη (p). Πράγματι, βαθύτερη μελέτη του ζητήματος δικαίωσε τον Λουκά. Πρωτίστως ο παλαιός Λυσανίας είχε τον τίτλο του βασιλιά· ενώ εδώ έχουμε τετράρχη Λυσανία. Εκείνου η πρωτεύουσα ήταν η Χαλκίς και όχι η Άβιλα, ενώ το βασίλειό του ήταν στην Κοίλη Συρία. Εξάλλου σε μετάλλιο που βρέθηκε από τον Ροσκοκε κατονομάζεται ο τετράρχης Λυσανίας και μέγας ιερέας, τίτλους τους οποίους ουδέποτε έφερε ο παλαιός Λυσανίας (g). Επιπλέον υφίστανται δύο επιγραφές (Corp. insc.graec. No 4521 και 4523) η μία από τις οποίες αποδεικνύει ότι ο Λυσανίας ο γιος του Πτολεμαίου άφησε παιδιά· ενώ η άλλη ότι το χρόνο που ο Τιβέριος συμβασίλευε μαζί με τον Αύγουστο υπήρχε και τετράρχης Λυσανίας (p). Εάν όμως ο Λουκάς αναφέρει ειδικά και την Αβιληνή οφείλεται αυτό στο ότι οι κάτοικοί της συμπεριλήφθηκαν στη θεοκρατία όταν περιτμήθηκαν ένα αιώνα π.Χ. (g).

3.2 επί αρχιερέως Άννα(1) και Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα(2) θεοῦ ἐπὶ(3) Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ(4).

2 Αρχιερείς ήταν ο Άννας και ο Καϊάφας. Τότε δόθηκε εντολή από το Θεό στο γιο του Ζαχαρία, τον Ιωάννη, που ήταν στην έρημο·

(1) Από το πολιτικό πεδίο ο Λουκάς μεταβαίνει στη θρησκευτική σφαίρα, η οποία αποτελεί τη φυσική μετάβαση στο υποκείμενο της αφήγησής του (g). Ο ενικός αριθμός ενώ επακολουθούν δύο πρόσωπα ίσως δεν χρησιμοποιήθηκε τυχαία, ασφαλώς όμως δεν μπήκε ειρωνικά. Θέλησε ίσως να εκφράσει ο ευαγγελιστής, ότι τα καθήκοντα της αρχιερωσύνης μοιράζονταν μεταξύ των δύο αυτών προσώπων ή ότι ο καθένας από αυτούς θεωρούνταν αρχιερέας από διαφορετικές οπτικές, ο Άννας κατά το δίκαιο αρχιερέας (Πράξ. δ 6) και ο Καϊάφας ντε φάκτο (Ιω. ια 49)(p). Ο Άννας που ήταν αρχιερέας από το έτος 7 μ.Χ., καθαιρέθηκε το 14 μ.Χ. από τον Γκράτο, ο οποίος μετά από επανειλημμένες εκλογές και καθαιρέσεις εγκατέστησε στη θέση του αρχιερέα, τον γαμπρό του Άννα Καϊάφα, που αρχιεράτευσε από το 17 μέχρι το 36 μ.Χ.. Ο Άννας όμως εξακολουθούσε να έχει κυριαρχούσα επιρροή (g), πολύ περισσότερο λόγω του ότι και οι 5 γιοι του αξιώθηκαν όλοι της αρχιερωσύνης (Ιωσ. Ιουδ.αρχ. XX,9,1)(δ). Την ανώμαλη αυτή κατάσταση χαρακτηρίζει ο Λουκάς με τη χρησιμοποίηση του ενικού (g) υπαινικισσόμενος, ότι η αρχιερατική εξουσία, που είναι ενιαία, μοιραζόταν μεταξύ δύο προσώπων (L).

(2) Συνηθισμένη φράση στην προφητική γλώσσα (Ησ. λη 4,Ιερεμ. α 2)(g) που εκφράζει θεία έμπνευση και δεν συναντιέται αλλού στην Κ.Δ. (p). «Λόγος Κυρίου, δηλαδή πρόσταγμα» (X). «Για να μάθεις, ότι δεν ήλθε να δώσει μαρτυρία για το Χριστό αυτόκλητος, αλλά παρακινούμενος από το θείο Πνεύμα· διότι το «λόγος»... θα εννοήσεις ότι σημαίνει την προσταγή του Θεού» (Θφ).

(3) Η «επί» εδώ ισοδυναμεί με την «προς» και δηλώνει την θεία εντολή που από ψηλά κατέβηκε προς αυτόν (δ). Δεν αναφέρεται πώς ο λόγος του Κυρίου ήλθε στον Ιωάννη· εάν δηλαδή διαβιβάστηκε μέσω αγγέλου, όπως στον πατέρα του, ή με όνειρο, ή με οπτασία, ή με φωνή. Πάντως όμως πληροφορήθηκε ο Ιωάννης, ότι το πρόσταγμα αυτό προερχόταν από το Θεό.

(4) Με άρθρο=την γνωστή έρημο, επειδή αναφέρθηκε ήδη παραπάνω ως διαμονή του Ιωάννη (α 80) (ρ) ή απλώς την γνωστή έρημο Ιούδα (δ). Η διαταγή του Θεού ήλθε στον Ιωάννη στην έρημο. Εκείνους τους οποίους ο Θεός εκλέγει για κάποια αποστολή, τους βρίσκει οπουδήποτε και να είναι και οσοδήποτε απομακρυσμένοι και αν βρίσκονται. Όπως ο λόγος του Θεού δεν δένεται, την ώρα που οι διάκονοί του είναι δεμένοι στη φυλακή, έτσι ο λόγος του Θεού δεν χάνεται, όταν αυτοί προς τους οποίους απευθύνεται βρίσκονται στην έρημο. Ο λόγος του Θεού ήλθε προς τον Ιεζεκιήλ μεταξύ των αιχμαλώτων στη γη Χαλδαίων στον ποταμό Χοβάρ (Ιεζ. α 2) όπως και στον ευαγγελιστή Ιωάννη, όταν ήταν εξόριστος στο νησί Πάτμος.

3.3 και ήλθεν εις πᾶσαν τὴν περίχωρον(1) τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας(2) εις ἄφεσιν ἁμαρτιῶν(3),

3 ἔτσι αὐτὸς πήγε σε ὅλα τα περίχωρα του Ἰορδάνη, και κήρυττε να μετανοήσουν οἱ ἄνθρωποι και να βαφτιστοῦν, για να συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες τους,

(1) Σημαίνει την παρόχθια περιοχή του ποταμού, προπαντός από το μέρος όπου η κοιλάδα διευρύνεται, λίγο πριν τις εκβολές του (g). Ο βαπτιστής κινήθηκε από βορρά από την ασβεστολιθική έρημο, προς την δυτική ακτή της Νεκράς θάλασσας (ρ). Το προς βορρά μέρος της κοιλάδας είναι πολύ στενότερο. Και εκεί επίσης κήρυξε ο Ιωάννης (Ιω. γ 23), αλλά το κέντρο της δράσης του φαίνεται ότι δεν ήταν μακριά από τις εκβολές του ποταμού (L). Καθορίζοντας ο Λουκάς όλη την περίχωρο του Ιορδάνη ως τον τόπο της δράσης του Ιωάννη, συμφωνεί με τον τέταρτο ευαγγελιστή, ο οποίος (στο ι 40) καθορίζει ως το αρχικό θέατρο της δράσης του Ιωάννη, το τμήμα της Περαίας, που αρδευόταν από τον Ιορδάνη (g). Εκείνοι οι οποίοι αρέσκονται στη μόνωση και έχουν αποχωριστεί μακριά από τον κόσμο, πρέπει ευχάριστα και πρόθυμα να εγκαταλείπουν τα ησυχαστήριά τους και να έρχονται σε μέρη πολυσύχναστα, όταν ο Θεός καλεί αυτούς εκεί για επιτέλεση ορισμένης αποστολής. Να και ο Ιωάννης βγαίνει από τη μόνωσή του και επιδίδεται σε δράση δημόσια και ένδοξη. Όταν επίσης κυκλώνεται από τα πλήθη των ανθρώπων που ζουν στις πόλεις, δεν καλεί αυτούς σε μίμηση της ερημικής του ζωής, ούτε αναγκάζει αυτούς να βγουν από τον τόσο διεφθαρμένο κόσμο και να κατοικήσουν στην έρημο όπως αυτός. Ο Ιωάννης όσο υπήρξε αυστηρός για τον εαυτό του, τόσο συγκαταβατικός υπήρξε για τους άλλους. Εξομολογούνταν σε αυτόν τις αμαρτίες τους και αντιλαμβάνονταν όλους τους πειρασμούς τους. Αντί όμως να ζητήσει από αυτούς δύσκολα πράγματα και νηστείες αυστηρές, προέτρεπε αυτούς να χωριστούν από τις αμαρτίες τους και από τις αφορμές, οι οποίες οδηγούσαν σε αυτές.

(2) Δες Μάρκ. α 4. Το βάπτισμα αυτό «τούς έκανε κατάλληλους για μετάνοια και ετοιμάζε αυτούς που βαπτίζονταν, να δεχτούν αυτήν» (Σχ.). Σύμφωνα με τον g. η τελετή του βαπτίσματος ήταν καινοτομία του Ιωάννη, διότι για μεν τους Ιουδαίους ο νόμος όριζε απλές πλύσεις, ενώ το βάπτισμα των προσηλύτων δεν φαίνεται να επικράτησε πριν την καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Το βάπτισμα όταν εφαρμοζόταν στους Ιουδαίους ήταν πολύ ταπεινωτικό για αυτούς, διότι συμβόλιζε όχι μερική κάθαρση, όπως οι καθάρσεις που όριζε ο νόμος, αλλά πλήρη ανακαίνιση, που προϋπέθετε καθολικό μολυσμό και όχι κάποιο μεμονωμένο σφάλμα (g). Ο Ιωάννης είχε την αξίωση οι ακροατές του να αλλάξουν σκέψεις και να μεταβάλλουν τρόπο ζωής, απομακρυνόμενοι από τις παραβάσεις τους και αποκτώντας καρδιές καινούργιες για να ζουν και νέα ζωή. Ο σκοπός του ευαγγελίου, το οποίο άρχισε ήδη να κηρύττεται, ήταν να καταστήσει ανθρώπους ευλαβείς και ευσεβείς, άγιους και ουράνιους, ταπεινούς και πράους, σώφρονες και αγνούς, δίκαιους και τίμιους, φιλόανθρωπους και συμπαθείς, αγαθούς σε όλες τις σχέσεις τους, από ανθρώπους των οποίων η συμπεριφορά και ο χαρακτήρας ήταν έως τώρα τελείως αντίθετα. Αυτό όμως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα η μετάνοια.

(3) Το έργο του Χριστού δεν κυριεύει τις καρδιές των ανθρώπων, εάν δεν προηγηθεί σε αυτές το έργο του Προδρόμου του. Με άλλα λόγια, κανείς άνθρωπος δεν μπορεί να εγκολπωθεί πραγματικά τις αλήθειες του Ευαγγελίου, εάν δεν προετοιμάσει την καρδιά του με την αληθινή μετάνοια. Κανείς δεν μπορεί να εγκολπωθεί τον Χριστό ως σωτήρα και λυτρωτή, εάν δεν συναισθανθεί προηγουμένως το κακό, το οποίο γεμίζει την καρδιά του, και εάν δεν μισήσει αυτό και δεν ποθήσει να ελευθερωθεί από αυτό.

3.4 ως γέγραπται ἐν βίβλω(1) λόγων(2) Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Φωνὴ(3) βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου(4), εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ(5).

4 ὅπως εἶναι γραμμένο στο βιβλίο του προφήτη Ησαΐα, ο οποίος είχε πει:

Μια φωνή βροντοφωνάζει στην ἐρημο: “ετοιμάστε το δρόμο για τον Κύριο, ισιώστε τα μονοπάτια να περάσει.

(1) Η λέξη χρησιμοποιείται επανειλημμένα από το Λουκά (κ 42 και Πράξ. α 20,ζ 42). Ο τύπος βίβλος είναι συνηθισμένος, όταν η έννοια είναι=βιβλίο ή σύγγραμμα, λέγεται όμως το βύβλος όταν πρόκειται να δηλωθεί το φυτό ή ο πάπυρος ως γραφική ύλη (Ηροδότ. Η 96,3, V 58,3)(ρ).

(2) Για τη λέξη λόγοι με την έννοια των λόγων διδασκάλου ή προφήτου, δεξ Πράξ. κ 35,Αμώς α 1 (ρ).

(3) «Ήταν φωνή, όχι Λόγος, έτρεχε μπροστά από τον Ιησού ως φωνή του Λόγου» (Κ). Ο Ιωάννης ήταν φωνή που γνωστοποιούσε το Λόγο. Ο όλος άνθρωπος ήταν φωνή. Το μήνυμα άξιζε περισσότερο από αυτόν που μήνυε και για αυτό αυτός που μήνυε, θεωρήθηκε κυρίως ως φωνή (ρ). Δες Ματθ. γ 3 όπου ερμηνεύτηκε ο όλος στ. του Ησαΐου.

(4) «Δηλαδή, Ετοιμαστείτε να αποδεχτείτε όσα θα ήθελε να νομοθετήσει ο Χριστός· απομακρύνετε τις καρδιές από τη σκιά του νόμου· σταματήστε τους τύπους· πάψτε να φρονείτε τα δειστραμμένα» (Κ). «Δεν εννοεί αισθητό δρόμο, αλλά τον εσωτερικό στην καρδιά, τον οποίο βαδίζει (ο Κύριος), περπατώντας μέσα στις καρδιές των αγίων» (Ω).

(5) Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Ίσιος είναι κάθε δρόμος λείος και εύκολος, που οδηγεί στο αγαθό· ενώ δειστραμμένος είναι ο άλλος, αυτός δηλαδή που παρασύρει αυτούς που μπαίνουν σε αυτόν σε κακία. Διότι έχει γραφτεί για αυτούς· Των οποίων οι δρόμοι είναι ανώμαλοι και καμπύλες οι τροχιές τους. Επομένως η ευθύτητα της διάνοιας είναι σαν άλλος ορθός δρόμος, που δεν έχει κάτι δειστραμμένο. Τέτοιος ήταν ο θεσπέσιος ψαλμωδός που έψαλλε και έλεγε· δεν προσκολλήθηκε σε μένα καρδιά στρεβλή (Ψαλμ. ρ 3). Και ο μεν Ιησούς του Ναυή δίνοντας παραγγέλματα, έλεγε στο λαό: κάντε ευθείες τις καρδιές σας προς τον Θεό του Ισραήλ (Ιησ. Ν. κδ 23)· ενώ ο Ιωάννης λέει: Κάντε ίσιους τους δρόμους σας» (Κ).

3.5 (1)πᾶσα φάραγξ(2) πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος(3) καὶ βουνός(4) ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας(5)·

5 Κάθε φαράγγι θα γεμίσει και κάθε βουνό και λόφος θα χαμηλώσει. Οι στραβοί δρόμοι θα γίνουν ίσιοι και οι ανώμαλοι θα γίνουν ομαλοί.

(1) «Μόνος αυτός (ο Λουκάς) από τους τρεις (ευαγγελιστές) πρόσθεσε στην προφητεία τα από το· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, παραλείποντας το «πάντα (όλα)» [το οποίο βρίσκεται στους Ο´], αλλά είπε σε πληθυντικό ευθείες· και αντί να πει «η τραχεία εις πεδιά [όπως λένε οι Ο´] λέει η τραχεία εις οδοὺς λείας· αφήνοντας επίσης το και το «οφθήσεται η δόξα Κυρίου [το οποίο έχουν οι Ο´] είπε «και θα δει κάθε σάρκα», και όλα αυτά πρέπει να τα χρησιμοποιήσουμε για να δείξουμε ότι οι ευαγγελιστές συντομεύουν τα προφητικά λόγια» (Ω). Η όλη εικόνα, όπως εμφανίζεται με φυσικό τρόπο, αποσαφηνίζεται άριστα, ως εξής: «Υπάρχουν μεν κάποιοι δρόμοι ή και μονοπάτια, που είναι, από τη μία, ελάχιστα βατά, από την άλλη, είναι τόσο ανώμαλα, ώστε άλλοτε μεν να ανεβαίνουν σε όρη και βουνά, άλλοτε δε να κατεβαίνουν και να καταλήγουν σε γκρεμούς και αυτού του είδους οι δρόμοι, επειδή πάνε σε ύψος και βάθος, είναι πολύ δύσκολο να βαδιστούν. Αν όμως θα γινόταν με κάποιο τρόπο να βυθιστούν, από τη μία, τα υψηλά και ανηφορικά και να γεμίσουν, από την άλλη, τα κοίλα και βαθιά, τότε βεβαίως τα στραβά θα γίνουν ευθεία και τα ανώμαλα μέρη και που ήταν κάποτε σαν φαράγγια, θα είναι σαν πεδιάδες που θα έχουν ίσιο το δρόμο» (Κ). Με αυτά ο προφήτης παριστάνει την εξάλειψη της αμαρτίας σε όλα της τα είδη (δ). Με κάθε μία ονομασία (φαράγγι, όρος, βουνό, σκολιό, τραχεία) ή, φανερώνει επιμέρους κακίες και ελαττώματα, δηλαδή «υπαινίσσεται με τα φαράγγια αυτούς που είναι απότομοι και ελκύονται στην κακία· διότι είναι απότομο και απόκρημνο το φαράγγι· ενώ με το όρος και το βουνό (εννοεί) τους υπερήφανους και σκληρούς και άκαρπους σε αρετή· και γεμίζει μεν κάθε φαράγγι όταν μπει αυτό που λείπει, δηλαδή η ευσέβεια και η αρετή· ενώ ταπεινώνεται κάθε όρος και βουνό, όταν κόβεται το περιττό, δηλαδή η ασέβεια και η κακία» (Ζ). Ή, πιο σωστή ερμηνεία, όλες οι παραλλαγές αυτές του ίσιου δρόμου αναφέρονται εδώ, για να παραστήσουν τα διάφορα είδη, και εμφανίσεις της αμαρτίας και να δείξουν την πολλαπλότητα και ποικιλία τους και όχι για να απεικονιστεί με κάθε μία από αυτές, ξεχωριστό είδος αμαρτημάτων όπως νόμισαν κάποιοι από τους αρχαίους ερμηνευτές (δ). Η μεταβολή αυτή πότε και πώς θα γίνει; Ή, αναφέρεται στο μετέπειτα έργο του Χριστού, ο οποίος «κατάργησε με την σάρκα του την αμαρτία και όλα έγιναν λεία και ευκολοδιάβατα... Διότι αυτός, κατέστησε σε μας τον δρόμο της ευσέβειας λείο και

εύκολο να τον διατρέξουμε, χωρίς να έχει τίποτα το ανηφορικό ή το κοίλο και κατηφορικό, εξαιτίας των οποίων κάποτε αυτός ο δρόμος ήταν ανώμαλος και δύσκολος να περπατηθεί» (Κ). «Διότι ο καθένας από εμάς ήταν στραβός· με τον ερχομό λοιπόν του Χριστού, που γίνεται στην ψυχή, γίνονται τα στραβά ευθεία» (Ω). Ή, αναφέρεται στην προετοιμασία, η οποία πρέπει να συντελεστεί για υποδοχή του Σωτήρα. Περιγράφει ο προφήτης την εξάλειψη της αμαρτίας ως αναγκαία προϋπόθεση την έλευσης του Θεού Σωτήρα στους αμαρτωλούς· διότι η μόνη οδός, μέσω της οποίας μπορεί να έλθει προς αυτούς ο Σωτήρας, είναι η ευθεία και επίπεδη· όλα λοιπόν τα εμπόδια σε αυτήν, είτε όρη, είτε χαράδρες και φαράγγια, πρέπει να φύγουν με τη μετάνοια, για να μπορέσουν να δεχτούν μέσα τους το Θεό Σωτήρα με την πίστη (δ).

(2) =κάθε χάσμα και σχισμή ανάμεσα στα βουνά (δ). Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ.. Βρίσκεται και στους Ο΄ (Ιουδίθ β 8) και στους εθνικούς (ρ).

(3) Για τα μεν μεγάλα βουνά λέγεται η λέξη όρος, ενώ για τα μικρά η λέξη βουνός=λόφος (δ).

(4) Ο Ηρόδοτος (IV 199,2) φαίνεται να υπονοεί ότι η λέξη βουνός είναι κυρηναϊκή. Συναντιέται όμως συχνά στους μεταγενέστερους και στους Ο΄. Δες κγ 30 και για την έννοια τα χωρία Ζαχ. δ 7 και Ησ. μ 4 (ρ).

(5) «Τα στραβά ήθη των διεστραμμένων ανθρώπων και οι ανώμαλες γνώμες τους, θα γίνουν ίσιες και λείες, ώστε να βαδίζει πάνω τους ομαλά ο Χριστός» (Ζ).

3.6 και(1) ὄψεται πᾶσα σὰρξ(2) τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ(3).

6 Τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θα δουν τὴ σωτηρία που προσφέρει ὁ Θεός”.

(1) Από τη στιγμή που θα συντελεστεί αυτή η ηθική μεταβολή, θα καταστεί δυνατόν να εμφανιστεί ο Κύριος (g). Δεν θα υπάρχει πλέον κάποια ανισότητα, που να ρίχνει τη σκιά της στο δρόμο, αλλά όλα τα μέρη θα είναι ομοίως και εξίσου εκτεθειμένα στο φως (b). Η παράθεση του χωρίου γίνεται από τους Ο΄, από τους οποίους δεν παίρνεται ο ὅλος στ. αλλά μόνη η δεύτερη πρόταση (δ).

(2) «Με τη λέξη σάρκα, εδώ, θα εννοήσουμε τον άνθρωπο συνολικά και θα θεωρήσουμε ότι αναφέρεται σε ὅλο το ανθρώπινο γένος. Διότι έτσι θα δει κάθε σάρκα τη σωτηρία του Θεού. Όχι πλέον μόνος ο Ισραήλ, αλλά κάθε σάρκα. Διότι ο Σωτήρας και Κύριος των ὅλων, δεν έχει περιορισμένη την ημερότητα, ούτε βεβαίως διέσωσε ένα ἔθνος· αλλά προσέλκυσε μάλλον ὅλη τη γη» (Κ). «Στα πέρατα της γης θα κηρυχτεί η δύναμη και η γνώση αυτών των χαρμόσυνων αγγελιών, μεταβάλλοντας το γένος των ανθρώπων από θηριώδη τρόπο και σκληρότατο φρόνημα, σε πολλή ημερότητα και πραότητα» (Σχ.). Όλοι θα δουν τη σωτηρία του Θεού. Όχι μόνο οι Ιουδαίοι αλλά και οι εθνικοί. Όλοι θα έχουν αυτήν μπροστά τους, να προσφέρεται σε αυτούς και όσοι θα έχουν τη διάθεση αγαθή, θα δουν αυτήν, και θα απολαύσουν αυτήν και θα επωφεληθούν από αυτήν.

(3) «Δηλαδή του Πατέρα. Διότι ἔστειλε σε μας τον Υιό ως Σωτήρα» (Κ). Σωτήριο του Θεού=ή, το σωτήριο ἔργο του Θεού (δ) ή, «την σωτήρια ενανθρώπιση» (Ζ) ή, την οδό της σωτηρίας που σχεδιάστηκε από το Θεό, τον Μεσσία (b). Η δεύτερη ερμηνεία και η τελευταία είναι πιο εύστοχος. Ότι η σωτηρία του Θεού πρέπει να γνωστοποιηθεί σε ὅλο το ανθρώπινο γένος, είναι το κύριο θέμα του ευαγγελίου του Λουκά (ρ). Επειδή λοιπόν αυτός ο στίχος του Ησαΐου ανταποκρίνεται στο πνεύμα του ευαγγελίου του, για αυτό και ο ευαγγελιστής παρουσίασε ολόκληρο το χωρίο του Ησαΐου, για να περιλάβει και αυτόν τον στίχο (g).

3.7 Ἔλεγεν(1) οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις(2) βαπτισθῆναι(3) ὑπ’ αὐτοῦ, Γεννήματα ἐχιδνῶν(4), τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς(5);

7 Ὁ Ἰωάννης ἔλεγε στα πλήθη που πήγαιναν σ’ αὐτόν για να βαπτιστοῦν: «Ὀχιάς γεννήματα, ποιος σας εἶπε πως ἔτσι θα ξεφύγετε ἀπ’ τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργή που πλησιάζει;

(1) Ἐλεγε εξακολουθητικά. Δεν είναι ανάγκη να θεωρήσουμε τα ακόλουθα λόγια, ότι λέχθηκαν μία μόνο φορά σε ορισμένη περίπτωση, αλλά ως περίληψη του συνηθισμένου κηρύγματος του βαπτιστή προς τους ὄχλους που ἐβγαιναν στην ἔρημο προς αὐτόν (ρ). Δες και Ματθ. γ 7-10, όπου ερμηνεύονται τα μέχρι τον στίχο 9 λόγια του βαπτιστή.

(2) Σύμφωνα με τον Ματθαίο τα λόγια αυτά απευθύνθηκαν στους Σαδδουκαίους και Φαρισαίους. Πρόκειται εκεί για κάποια συγκεκριμένη περίπτωση (g). Τα φρονήματα και συναισθήματα που καταδικάζονται εδώ, ήταν των Φαρισαίων και Σαδδουκαίων. Αυτοί όμως είχαν εμπνεύσει αυτά και στο λαό (L). Ο βαπτιστής ήταν ἴσος με ὅλους και δεν απέβλεπε σε πρόσωπα ανθρώπων. Ό,τι κήρυττε προς το λαό ἐλέγχοντας την κακία του, το ίδιο επαναλάμβανε και προς τους Σαδδουκαίους και Φαρισαίους, χωρίς να υποχωρεί ἀπέναντί τους και μη ζητώντας να κολακεύσει αυτούς. Και ὅπως

δεν κολάκευε τους μεγάλους και ισχυρούς, έτσι δεν δίσταζε να απευθύνει τους ελέγχους του και προς τους πολλούς.

(3) Έρχονταν στο βάπτισμα σαν σε κάποια μαγική τελετή, η οποία ενδεχομένως θα παρείχε σε αυτούς κάτι καλό, ανεξαρτήτως της ηθικής τους κατάστασης, για την οποία δεν φρόντιζαν καθόλου (ρ). Στην περίπτωση του Ματθαίου οι άρχοντες των Ιουδαίων έρχονταν αναποφάσιστοι, μάλλον με την πρόθεση, αφού δουν πρώτα και ακούσουν, τότε να αποφασίσουν, εάν θα λάμβαναν το βάπτισμα. Για αυτό ο έλεγχος του Ιωάννη εξόργισε και απομάκρυνε αυτούς.

(4) Τις μεταφορές του ο Ιωάννης (έχιδνες, πέτρες, δέντρα) όπως και τις προφητείες του (όρη, φαράγγια κλπ.) τα παίρνει από την έρημο (ρ). Ονομάζει αυτούς γεννήματα εχιδνών. Λιγότερο πιθανή ερμηνεία, διότι «λένε ότι η οχιά όταν συλλαμβάνει, σκοτώνει το αρσενικό από το οποίο συνέλαβε, του οποίου το σπέρμα αυξανόμενο, σκοτώνει και αυτήν που συνέλαβε» (Ω). «Διότι πράγματι, λένε ότι αυτό το ζώο έτσι γεννιέται, τρώγοντας δηλαδή τη μήτρα» (Θφ), «σαν μία ποιινή για τον πατέρα που φονεύτηκε. Άρα το γέννημα της οχιάς είναι πατροκτόνο και μητροκτόνο. Τέτοιοι ήταν και οι Ιουδαίοι, αφού φόνευαν με τα χέρια τους, τους πνευματικούς τους πατέρες και διδασκάλους» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: Τους ονομάζει έτσι διότι η οχιά είναι ο τύπος του δηλητηριώδους και σκληρού ζώου και η εικόνα των ανθρώπων που έχουν τέτοιο χαρακτήρα. Οι κλασικοί συγγραφείς σημείωσαν επίσης και την ευκολία, με την οποία μπαίνει κάπου η οχιά χωρίς να γίνει αντιληπτή (Σοφοκ. Αντιγ. 532). Το φίδι ήταν στους Ιουδαίους σύμβολο της φρόνησης (Ματθ. ι 16) και πιθανώς αυτή η ιδέα κυριαρχεί εδώ. Οι σκληροί αυτοί και πικροί άνθρωποι ωθούνται σαν από κάποιο ένστικτο προς το βάπτισμα, για να αποφύγουν την τιμωρία που τους απειλεί. Βλέπουν λοιπόν σε αυτό μέσο προφυλακτικό, που λαμβάνεται τυπικά και χωρίς κάποια εσωτερική μεταβολή και διόρθωση (L). Το ότι η γενιά εκείνη ήταν διεφθαρμένη και δηλητηριώδης και ο Θεός παρ' όλα αυτά αντί να καταστρέψει, ανεχόταν αυτήν, δείχνει την αγαθότητα και μακροθυμία του Θεού. Όχι μόνο δεν φέρνει εναντίον της κατακλυσμό ή φωτιά από τον ουρανό, αλλά και ανοίγει μπροστά της οδό μετάνοιας.

(5) Οργή είναι η μεγάλη μεσσιακή κρίση, με την οποία οι προφήτες συχνά είχαν απειλήσει τον Ισραήλ (g). Είναι δυνατόν να αναφέρεται αυτή πρωτίστως στην εθνική κρίση, που συνεπάγεται την καταστροφή της Ιερουσαλήμ, αλλά και στις ποινές που θα έρθουν κατά την έσχατη ημέρα (Ρωμ. α 18,β 5,8, γ 5,ε 9) (ρ). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Επειδή ο μακάριος βαπτιστής ήταν γεμάτος από Άγιο Πνεύμα, δεν αγνοούσε αυτά που θα τολμούσε εναντίον του Χριστού η κακότητα των Ιουδαίων. Προγνώριζε δηλαδή ότι και θα απιστήσουν σε αυτόν και αφού κινήσουν την δηλητηριώδη γλώσσα τους θα του εκτοξεύσουν χλευασμούς. Προς εκείνα λοιπόν βλέποντας, ελέγχει αυτούς» (Κ).

3.8 ποιήσατε οὖν(1) καρπούς ἀξίους τῆς μετανοίας(2)· καὶ μὴ ἄρξησθε(3) λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ(4), λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων(5) τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

8 Κάνετε, λοιπόν, έργα που ταιριάζουν σε άνθρωπο που πραγματικά μετανοεί· και μην αρχίσετε να λέτε μεταξύ σας “εμείς καταγόμαστε από τον Αβραάμ”. Να είστε βέβαιοι πως ο Θεός, ακόμη κι απ’ αυτές εδώ τις πέτρες μπορεί να κάνει απογόνους του Αβραάμ.

(1) Η σύνδεση με τα παραπάνω=Το βάπτισμα, όπως θέλετε να το πάρετε, δεν ωφελεί τίποτα. Εάν λοιπόν θέλετε να αποφύγετε την οργή, κάντε... (g).

(2) «Ποιοι λοιπόν είναι οι καρποί; Η ειρήνη, η μακροθυμία, η καλοσύνη, η αγαθότητα, η πίστη, η πραότητα, η εγκράτεια και τα σύμφωνα με αυτά, τα οποία λέγονται και καρποί του πνεύματος. Αυτοί λοιπόν που ανάλογα με το πλήθος και μέγεθος των προηγούμενων αμαρτημάτων, εργάζονται το καλό, κάνουν καρπούς του πνεύματος αξίους της μετάνοιας, λόγω των οποίων αυτοί που προηγουμένως έγιναν απόγονοι οχιών, αφού μεταβλήθηκαν, γίνονται γιοι του ουράνιου πατέρα» (Ω). «Καρπός μετάνοιας είναι πρωτίστως μεν η πίστη στο Χριστό· μαζί βεβαίως με αυτό και ο ευαγγελικός τρόπος ζωής· και γενικώς τα αντιτιθέμενα στην αμαρτία έργα της δικαιοσύνης, τα οποία αυτός που μετανιώνει οφείλει να καρποφορεί άξια της μετάνοιας» (Κ). Με τους καρπούς της μετάνοιας θα γίνει ολοφάνερο, εάν αυτή είναι ειλικρινής ή όχι. Με την μεταβολή και αλλαγή της συμπεριφοράς μας θα δειχτεί και η μεταβολή των φρονημάτων μας και η αλλαγή της διάνοιάς μας και των σκέψεών μας.

(3) Κόβει προκαταβολικά κάθε απόπειρα για δικαιολογία (b). Το «αρχίσετε να λέτε» είναι το αποτέλεσμα του «νομίζετε ότι μπορείτε να λέτε», το οποίο γράφει ο Ματθαίος. Το δεύτερο αυτό αναφέρεται στη διάνοια, στον ενδιάθετο λόγο· το πρώτο στον προφορικό λόγο, την εκδήλωση του εσωτερικού φρονήματος και με λόγο (δ).

(4) «Έχεις ένδοξο πρόγονο; Εάν τον μιμηθείς με ζήλο κέρδισες. Εάν όμως δεν τον μιμηθείς με ζήλο, γίνεται κατήγορος ο ένδοξος, διότι από ρίζα δίκαιη βγίηκες πικρός καρπός» (Χ). «Διότι τι ωφελεί η

σαρκική ευγένεια αυτούς που την έχουν;... Ο Θεός ζητά τη συγγένεια στο ήθος και τους τρόπους. Είναι μάταιο λοιπόν να καυχείται κάποιος για προγόνους αγίους και αγαθούς, αλλά να μειονεκτεί πολύ σε σχέση με την αρετή εκείνων» (Κ). «Διότι η αγία Γραφή ξέρει να ονομάζει νόμους συγγένειας, όχι τους φυσικούς, αλλά από την αρετή και την κακία· και με όποιους κάποιος έχει τυχόν τους ίδιους τρόπους, αυτός λέει η Γραφή ότι είναι και γιος και αδελφός» (Χ).

(5) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Ποιες πέτρες; Δεν έδειχνε πέτρες άψυχες, αλλά ανθρώπους που ήταν αναισθητες πέτρες, επειδή ακριβώς προσκυνούσαν πέτρες και ξύλα, και συνέβη σε αυτούς αυτό που έχει γραφτεί «είθε να γίνουν όμοιοι με αυτά, αυτοί που δημιουργούν αυτά και όλοι όσοι στηρίζουν την πίστη τους σε αυτά»» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: Σχηματίζεται λογοπαίγνιο στην εβραϊκή γλώσσα ανάμεσα στις λέξεις τέκνα (μπανίμ) και πέτρες (αμπανίμ)(ρ). Επιπλέον επίσης ο Αβραάμ είχε συγκριθεί από τον Ησαΐα (να 1,2) με στέρεη πέτρα, από την οποία ο Θεός λατόμησε τους Ισραηλίτες (L)=από το πλέον ακατάλληλο υλικό μπορεί ο Θεός να αναδείξει γνήσια τέκνα του Αβραάμ (Ρωμ. 8,9,13,14, Γαλ. 3,21-31)(ρ). Ο Θεός δεν έχει ανάγκη εμάς ούτε τις υπηρεσίες μας, αλλά μπορεί να εξασφαλίσει την δόξα του και την πραγματοποίηση των βουλών του και χωρίς εμάς. Εάν εμείς αποκοπούμε και καταρρεύσουμε, μπορεί να αναδείξει νέα εκκλησία για τον εαυτό του από το πλέον ακατάλληλο και ανέλπιστο ανθρώπινο υλικό· ακόμη και από τις πέτρες μπορεί να αναστήσει παιδιά στον Αβραάμ.

3.9 ἤδη(1) δὲ καὶ ἡ ἀξίνη(2) πρὸς τὴν ρίζαν(3) τῶν δένδρων(4) κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

9 Το τσεκούρι βρίσκεται κιόλας στη ρίζα των δέντρων. Κάθε δέντρο, λοιπόν, που δε δίνει καλό καρπό, θα κοπεί σύρριζα και θα ριχτεί στη φωτιά».

(1) =Παρόλο που εσείς δεν περιμένετε καθόλου αυτό (ρ).

(2) «Αξίνα εδώ ονομάζει την πάρα πολύ κοφτερή οργή, την οποία έφερε πάνω στους Ιουδαίους ο Θεός και Πατέρας στη συνέχεια, λόγω της ασέβειας προς το Χριστό» (Ω). «Διότι ήρθε πάνω τους σαν πέλεκυς η οργή... Και σαν άκαρπο και όχι καλό πλέον φυτό, κόπηκε από το Θεό» (Κ). «Ποια λοιπόν είναι η αξίνα; Η τιμωρία και η κόλαση. Ποια είναι τα δέντρα; Οι άνθρωποι. Ποια τα άχυρα; Οι κακοί. Ποιο το στάρι; Οι αγαθοί. Ποιο το φτυάρι; Το ξεχώρισμα» (Χ). Από τη στιγμή που άρχισε να κηρύσσεται το ευαγγέλιο, η αξίνα βρίσκεται στη ρίζα των δέντρων. Οι απειλές εναντίον των αμαρτωλών και αμετανόητων είναι τώρα φοβερότερες από πριν, όπως και οι ενθαρρύνσεις προς αυτούς που μετανοούν είναι τώρα πλουσιότερες και πιο χαρμόσυνες.

(3) Η λέξη μαζί με το «κεῖται» μπορεί να ερμηνευτεί ή, έφτασε στη ρίζα και βρίσκεται εκεί, ή κατευθύνεται προς τη ρίζα. Σε κάθε μία από τις δύο περιπτώσεις η έννοια είναι ότι η κρίση δεν είναι μόνο αναπόφευκτη, αλλά και επίκειται. Για αυτό και υπάρχουν οι ενεστώτες κόβεται και ρίχνεται (ρ). Έξυπνη και η επόμενη ερμηνεία: «Όμως δεν λέει ότι η αξίνα βρίσκεται στη ρίζα, αλλά προς τη ρίζα, δηλαδή κοντά στη ρίζα. Κόπηκαν δηλαδή τα κλαδιά, αλλά δεν σκάφηκε από την ίδια τη ρίζα το φυτό· διότι σώθηκε το υπόλειμμα του Ισραήλ και δεν χάθηκε ολόκληρος ο λαός από τη ρίζα του» (Κ).

(4) Η εικόνα της αξίνας στη ρίζα των δέντρων βρίσκεται σε αρμονία με αυτήν των καρπών του σ. 8. Στην ανατολή τα δέντρα υπολογίζονται κυρίως βάσει των καρπών που παράγουν, ενώ άκαρπα δέντρα συνήθως κόβονται (ρ). Δέντρα τα οποία δεν παράγουν καρπούς για δόξα της θείας χάριτος, ως χρησιμοποιούνται για τη φωτιά για τιμή και δόξα της θείας δικαιοσύνης.

3.10 Καὶ(1) ἐπηρώτων(2) αὐτὸν οἱ ὄχλοι(3) λέγοντες, Τί οὖν ποιήσομεν(4);

10 Οι ὄχλοι τον ρωτούσαν: «Τι να κάνουμε, λοιπόν;»

(1) «Έβαλε στην αφήγηση τρεις τάξεις ανθρώπων που ρωτούν τον Ιωάννη· το ένα μεν το ονόμασε ὄχλοι που έβγαιναν στην έρημο για το βάπτισμα, το άλλο το ονόμασε τελώνες και το τρίτο το ονόμασε στρατιώτες» (Ω). «Και ο βαπτιστής στο καθένα από τα επαγγέλματα, έδινε τον ωφέλιμο και πρέποντα λόγο· στους μεν ὄχλους που προχωρούσαν προς τη μετάνοια διέταξε να έχουν φρόνημα αγάπης μεταξύ τους· στους τελώνες, από την άλλη, έφραζε τον δρόμο της ασυγκράτητης πλεονεξίας· στους στρατιώτες βεβαίως με πανσοφία φώναζε, να μην κατηγορούν κανέναν και να αρκούνται στο μισθό τους» (Κ).

(2) Ο παρατατικός υπονοεί συχνή επανάληψη τέτοιων ερωτημάτων (g).

(3) Κάποιοι από τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους ήλθαν στο βάπτισμα. Δεν αναφέρεται όμως για αυτούς, ότι ρώτησαν: Τι λοιπόν να κάνουμε; Διότι είχαν την ιδέα ότι γνώριζαν εκείνα που θα έλεγε σε αυτούς ο Ιωάννης. Όσον δε αφορά στους Σαδδουκαίους θα μπορούσε να λεχθεί, ότι δεν ήταν διατεθειμένοι να παύσουν να πράττουν ό,τι άρεσε στις ορέξεις τους. Αλλά ο λαός και οι τελώνες και οι

στρατιωτικοί, συναισθανόμενοι τις ελλείψεις τους και αναγνωρίζοντας την άγνοιά τους, προβάλλουν το ερώτημα αυτό αισθανόμενοι ότι οφείλουν να γίνουν καλύτεροι και να βελτιώσουν τους εαυτούς τους. Εγωισμός και βίος σαρκικός, όπως αυτός των Σαδδουκαίων, αποτελούν εμπόδια, χωρίς τη χάρη του Θεού αξεπέραστα, για μετάνοια και αλλαγή ζωής.

(4) Πιο σωστή γραφή: ποιήσωμεν. «Επειδή διατάχθηκαν να παράγουν καρπούς άξιους της μετανοίας, ρωτούν» (Ζ). Το ερώτημα αυτό είναι χαρακτηριστικό ψυχής που επέστρεψε. Δες Πράξ. β 37,ιστ 30 (b).

3.11 άποκριθείς δὲ λέγει αὐτοῖς(1), Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι(2), καὶ ὁ ἔχων βρώματα(3) ὁμοίως ποιείτω.

11 **Κι εκείνος τους απαντούσε: «Ὅποιος ἔχει δύο χιτῶνες ας δώσει τον ένα σ' αυτόν που δεν ἔχει, κι ὅποιος ἔχει τροφίμα ας κάνει το ἴδιο».**

(1) «Με το δόσιμο του ρούχου και της τροφής, εισηγείται σε αυτούς την βοήθεια των φτωχών και το να μοιράζονται με άλλους και να αγαπιούνται μεταξύ τους» (Ζ). Η καλύτερη λοιπόν μετάνοια είναι η έμπρακτη άσκηση της αγάπης (L). Ο καρπός ολοκληρωτικής εσωτερικής μετάνοιας, εκδηλώνεται και εξωτερικά στις διάφορες περιπτώσεις της ζωής με πραγματικά αγαθά έργα (b).

(2) «Να δώσει σε αυτόν που δεν ἔχει καθόλου, ή που ἔχει μεν, αλλά είναι άχρηστο» (Ζ). Ίσως εἶδε μεταξύ των ακροατῶν του μερικούς, οι οποίοι ἦταν υπερφορτωμένοι με ρούχα, την ώρα που άλλοι φορούσαν κουρέλια που κινδύνευαν να πέσουν από πάνω τους. Εκείνους λοιπόν οι οποίοι είχαν τα περιττά, τους καλεῖ να συντελέσουν στην ανακούφιση των άλλων, οι οποίοι στερούνταν τα αναγκαία. Το ευαγγέλιο ζητά ἔλεος και ὄχι θυσιά και ο σκοπός του είναι να μας υποχρεώσει να πράττουμε οτιδήποτε αγαθό μπορούμε.

(3) Και ὅποιος ἔχει τροφές οποιουδήποτε είδους, ἔστω και ξερὸ ψωμί, το ἴδιο να κάνει, να δώσει δηλαδή σε αυτόν που δεν ἔχει (δ).

3.12 ἦλθον δὲ καὶ(1) τελῶναι(2) βαπτισθῆναι καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε(3), τί ποιήσομεν(4);

12 **Ἦρθαν επίσης και τελῶνες να βαπτιστούν και του εἶπαν: «Δάσκαλε, τι να κάνουμε;»**

(1) Με το «και» υποδηλώνεται η συρροή αυτῶν που ἔρχονταν και η ένταση της κίνησης προς τον Ιωάννη. Ακόμη και τελῶνες ἦλθαν· εκείνοι δηλαδή τους οποίους θεωρούσαν απελπισμένους (L).

(2) Κυρίως είναι οι ενοικιαστές των δημόσιων εσόδων, και ἦταν αυτοί συνήθως πλούσιοι Ρωμαῖοι ιππεῖς που ονομάζονταν δημοσιῶνες. Εδώ εννοούνται οι κατώτεροι υπάλληλοι, τους οποίους αυτοί διόριζαν ως εισπράκτορες τους ή στους οποίους μεταπουλούσαν τους φόρους ορισμένου μέρους της επαρχίας (δ). Στην Κ.Δ. με την τελευταία αυτή έννοια βρίσκεται η λέξη. Μερικές φορές και ἴσως συχνά, υπήρχε και κάποιος μεσάζων υπάλληλος μεταξύ των τελωνῶν και δημοσιῶνων που ονομαζόταν αρχιτελώνης (ρ).

(3) Οι τελῶνες εκδήλωναν προς τον Ιωάννη σεβασμὸ μεγαλύτερο από όσο οι άλλοι (b).

(4) Πιο σωστή γραφή: ποιήσωμεν.

3.13 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μηδὲν πλέον(1) παρὰ τὸ διατεταγμένον(2) ὑμῖν πράσσετε(3).

13 **Κι εκείνος τους αποκρίθηκε: «Να μην απαιτεῖτε περισσότερα απ' ὅ,τι σας παραχωρεῖ ο νόμος».**

(1) Ο Πρόδρομος αναγνώριζε το δίκαιο του κράτους να εισπράττει φόρους και για αυτό δεν μέμφεται την είσπραξη, αλλά τις καταχρήσεις των υπαλλήλων, που εισέπρατταν πάνω από το νόμιμο (δ). Η έννοια της απάντησης του Ιωάννη είναι: Τίποτα το ἔκτακτο! Απλούστατα, να μην εξογκώνετε τον φόρο (g).

(2) «Διότι είχαν διάταγμα σχετικά με τις απαιτήσεις για την ποσότητα και την ποιότητα αυτῶν που απαιτούσαν» (Ζ). «Να μην παίρνετε από τους φορολογουμένους, περισσότερο από αυτό που ἔχει καθοριστεί στους τελῶνες» (Ω). Οι κατάλογοι που ὀρίζαν το ποσοστό της φορολογίας για κάθε είδος, δεν ἦταν επαρκῶς λεπτομερεῖς και ο φόρος «εισπραττόταν από συνήθεια», και οριζόταν, ὅτι ἔπρεπε «να γίνεται η πράξη σύμφωνα με το νόμο και τη συνήθεια. Για αυτό σημειώνονταν καταχρήσεις και για αυτό στην πόλη της Παλμύρας εἶχε χαραχτεῖ σε στήλη λεπτομερέστερος κατάλογος για να εμποδίζεται η κατάχρηση (L).

(3) Με την έννοια του εισπράττω. Δεν λέει στους τελῶνες να αφήσουν τις θέσεις και το επάγγελμά τους και να παύσουν να εισπράττουν φόρους. Το επάγγελμα από μόνο του τίποτα το μεμπτό δεν εἶχε, αλλά ἦταν νόμιμο και αναγκαῖο. Αυτό που επιβαλλόταν ἦταν να διεξάγεται αυτό έντιμα και δίκαια.

3.14 έπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευόμενοι(1) λέγοντες, καὶ ἡμεῖς(2) τι ποιήσομεν(3); καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μηδένα συκοφαντήσητε μηδέ διασείσητε(4), καὶ ἀρκείσθε τοῖς ὀψωνίοις(5) ὑμῶν.

14 Τον ρωτούσαν ἀκόμη και στρατιῶτες: «Κι εμεῖς τι πρέπει να κάνουμε;» Και τους ἔλεγε: «Μην παίρνετε λεφτά από κανέναν με ψεύτικες κατηγορίες ούτε με τη βία, ἀλλά να ἀρκείστε στο μισθό σας».

(1) Τα ρήματα στρατεύω και στρατεύομαι δηλώνουν αρχικά το επιχειρῶ πόλεμο. Ἐπειτα, το να εἶναι κάποιος στρατιώτης (δ): στρατευόμενοι=βρίσκονταν σε στρατιωτική υπηρεσία. Ἦταν οπωσδήποτε Ιουδαῖοι και ὄχι Ρωμαῖοι. Πιθανῶς ἓνα εἶδος χωροφυλακῆς: στρατιῶτες που ασκούσαν αστυνομικά καθήκοντα, ἴσως για ενίσχυση αὐτῶν που εισέπρατταν τους φόρους. Τέτοια πρόσωπα βρίσκουν μεγάλες ευκαιρίες καταπίεσης και εκμετάλλευσης (ρ).

(2) Φαίνεται να συνδέουν τους εαυτούς τους με τους τελῶνες, εἴτε διότι γνώριζαν ὅτι ἦταν και αὐτοὶ το ἴδιο αντιδημοτικοί, εἴτε διότι περίμεναν παρόμοια ἀπάντηση ἀπὸ τον Ἰωάννη (ρ).

(3) Πιο σωστή γραφή: τι ποιήσωμεν.

(4) Συνηθισμένη γραφή που μαρτυρεῖται και ἀπὸ τα ἀλεξανδρινά χειρόγραφα: μηδένα διασείσητε, μηδέ συκοφαντήσητε. Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Εἶναι ενδιαφέρον ὅτι ο Ἀντιφῶν συνδυάζει το σείω με το συκοφαντῶ («έσειε και εσυκοφάντει»), ἀπὸ ὅπου γίνεται πιθανό, ὅτι ο συκοφάντης δεν σημαίνει ἐκεῖνον ο ὁποῖος καταγγέλλει την εξαγωγή σῦκων, ἀλλά ἐκεῖνον ο ὁποῖος δείχνει σῦκα με το ταρακούνημα του δέντρου, δηλαδή αὐτός που εξαναγκάζει τον πλούσιο να δώσει χρήματα φοβίζοντας αὐτόν (ρ). Πιο σωστά, διασεῖω=τελείως, υπερβολικά σείω, τaráζω, φοβίζω. Στις πολιτικές ἀρχές σημαίνει εκφοβίζω φιλήσυχους πολίτες και εκβιάζω αὐτούς για να πάρω χρήματα.

Συκοφάντης=αὐτός που δείχνει φανερά τα σῦκα που κρυφά ἐγίναν εξαγωγή ἀπὸ την Ἀττική, για να πάρει την αμοιβή που ὀριζόταν για αὐτό (Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης 16), και ἔπειτα «συκοφάντης εἶναι ο ψευδοκατήγορος» ὅπως λέει ο Ησύχιος. Κανέναν λοιπὸν να μην κατηγορήσετε ψευδῶς, λέει ο Βαπτιστής (δ).

(5) Βγαίνει ἀπὸ το ὀψωνεῖν=αγοράζω ὄψον. Ὀψώνιον εἶναι κυρίως κάθε αγορασμένη τροφή, και ἔπειτα και ο μισθός, το σιτηρέσιο (η καθημερινή μερίδα) του στρατιώτη (δ).

3.15 Προσδοκῶντος(1) δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις(2) αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἶη(3) ὁ Χριστός(4),

15 Καθὼς ο κόσμος περίμενε κι ὅλοι σκέφτονταν μέσα τους για τον Ἰωάννη, μήπως αὐτός εἶναι ο Χριστός,

(1) =Ἐνῶ ο λαός ἦταν σε προσδοκία, ἐνῶ περίμενε· το αντικείμενο ὅμως της προσδοκίας παραλείπεται (δ). Ἦ, ἐννοεῖται ἀπὸ τη σειρά του λόγου· περίμεναν δηλαδή την ἀπόκριση του Ἰωάννη για το πρόσωπό του (Meyer). Ἦ, πιο σωστά, καθὼς ο λαός περίμενε τον Μεσσία, στην προσδοκία του ὁποῖου η ἐμφάνιση του Ἰωάννη εἶχε δώσει νέα ὄθηση. Δες Πράξ. κζ 33,κη 6 (L).

(2) =σκέφτονταν, συλλογίζονταν, μελετοῦσαν μέσα τους το ζήτημα αὐτό (δ).

(3) Η ευκτική πτώση ἐκλέχτηκε σωστά για να δηλώσει την ἀβεβαιότητα. Δες και κβ 23 (L).

(4) «Διότι τους προκαλοῦσε ἐκπληξη ο λόγος του και ο τρόπος ζωῆς του» (Z). Πράγματι ο Ἰωάννης δεν παρουσίαζε τίποτα ἀπὸ το μεγαλεῖο και την ἐξωτερική ἐπίδειξη, με τα ὁποῖα περίμεναν οἱ Ιουδαῖοι ὅτι θα ἐμφανιζόταν ο Μεσσίας. Ἦταν ὅμως η ζωή του ἅγια και αυστηρή, ἐνῶ το κήρυγμά του ἦταν ἰσχυρό και με κύρος. Για αὐτό πολλοί σκέφτηκαν, ὅτι αὐτός θα ἦταν ο Μεσσίας και ὅτι ἐντὸς ολίγου θα ἀπέβαλε την προσωρινή του αὐτὴ μεταμφίεση και θα περιβαλλόταν με ἀστραφερὴ δόξα.

3.16 ἀπεκρίνατο(1) λέγων ἅπασιν(2) ὁ Ἰωάννης, Ἐγὼ μὲν ὕδατι(3) βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου(4), οὗ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων(5) αὐτοῦ(6)· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ και πυρί(7)·

16 ἐκεῖνος ἀπαντοῦσε σε ὅλους κι ἔλεγε: «Ἐγὼ σας βαπτίζω με νερό, ἐρχεται ὅμως αὐτός που εἶναι πιο ἰσχυρός ἀπὸ μένα και που ἐγὼ δεν εἶμαι ἄξιος να λύσω το λουρί ἀπ' τα υποδήματά του. Αὐτός θα σας βαπτίσει με Ἅγιο Πνεῦμα και φωτιά.

(1) «Αφοῦ γνώρισε ο Ἰωάννης... λόγω του διορατικού πνεύματος, ἀπάντησε» (Z). Δες Ματθ. γ 11-12 και Μάρκ. α 7, ὅπου ἐρμηνεύτηκαν τα λόγια αὐτά του Ἰωάννη.

(2) Δείχνει πόσο γενική ἦταν η προσδοκία (ρ).

(3) Και οἱ δύο λέξεις ἔχουν ἔμφαση (ρ). Ἐγὼ μόνο με νερό. Η ἔμφαση εἶναι στο ὅτι μπαίνει το νερό πρὶν το βαπτίζω (δ).

(4) Και ο Ιωάννης ήταν ισχυρός, αλλά ο Χριστός πολύ ισχυρότερος από αυτόν (b).

(5) «Είναι άλλο το να βαστά τα υποδήματα, που είναι ήδη λυμένα, εννοείται, από τα πόδια αυτού που τα φορούσε, το οποίο λέει ο Ματθαίος· και άλλο το να σκύψει και να λύσει το λουρί των υποδημάτων, το οποίο λέει ο Μάρκος [και λέγεται και εδώ]. Και είναι λογικό, χωρίς κανείς από τους ευαγγελιστές να σφάλει, ούτε να ψεύδεται, ότι και τα δύο τα είχε πει ο βαπτιστής σε διάφορους καιρούς σκεπτόμενος πότε με τον ένα και πότε με τον άλλο τρόπο» (Ω).

(6) «Αφού έδειξε λοιπόν για τον εαυτό του, ότι δεν είναι ο Χριστός, φέρνει λοιπόν αποδείξεις, με τις οποίες μπορούμε να μάθουμε, ότι υπάρχει αμέτρητη διαφορά μεταξύ Θεού και ανθρώπων, δούλου και δεσπότη, αυτού που προπορεύεται ως υπηρέτης και αυτού που λάμπει όπως πρέπει σε Θεό· παρόλο που ήταν λοιπόν τόσο μεγάλος σε αρετή ο μακάριος Βαπτιστής, λέει ότι δεν είναι άξιος ούτε να αγγίζει τα υποδήματά του» (Κ). Ο Ιωάννης ήταν προφήτης και μάλιστα ο μεγαλύτερος των προφητών. Αλλά ο Χριστός ήταν μεγαλύτερος όχι μόνο από τους προφήτες όλους της Π.Δ., όπως ήταν ο Ιωάννης, αλλά και από αυτόν τον Ιωάννη τόσο πολύ μεγαλύτερος ώστε ο μεγαλύτερος των προφητών να μην είναι άξιος να σταθεί κοντά του ούτε ως ο έσχατος των δούλων. Πράγματι το πνεύμα του Χριστού φανέρωνε στους προφήτες και στον ίδιο τον Ιωάννη «τα παθήματα του Χριστού και τις δόξες μετά από αυτά» (Α΄ Πέτρ. α 11).

(7) Ή «έδωσε μαρτυρία ότι ο Χριστός έχει αξίωμα που αρμόζει σε Θεό· διότι ποιος είναι αυτός που βαπτίζει τους ανθρώπους στο Άγιο Πνεύμα, ποιος πάλι είναι αυτός που όσους απίστησαν στο ευαγγέλιο, θα τους βαπτίσει ως κριτής στη φωτιά της κόλασης; Άραγε δεν είναι ο Χριστός ως Θεός; Εάν είσαι άγιος, βαπτίζεσαι με το Άγιο Πνεύμα· εάν όμως είσαι αμαρτωλός, βαπτίζεσαι με αυτήν τη φωτιά· διότι το ίδιο βάπτισμα, σε αυτούς που βαπτίζονται όντας ανάξιοι και κακοί, γίνεται φωτιά και καταδίκη» (Ω). Ή, πιο σωστά «συνέδεσε την έννοια του Πνεύματος με αυτήν της φωτιάς... φανερώνοντας με την έννοια της φωτιάς την ενέργεια του Πνεύματος που δίνει ζωή. Διότι από την διαφορετική ενέργεια του υποκειμένου, παίρνει και τις διάφορες ονομασίες το ένα Πνεύμα» (Κ). «Λέγοντας ότι θα σας βαπτίσει με Πνεύμα, προφήτευε τα μετά την ανάσταση» (Χ). Ο Χριστός μπορεί να χορηγήσει το Πνεύμα, να καθαρίσει και εξαγνίσει την καρδιά, όχι μόνο όπως το νερό πλένει τις εξωτερικές βρωμίες, αλλά και όπως η φωτιά καθαρίζει την σκουριά που εισχωρεί μέσα στο μέταλλο και λειώνει τα μέταλλα για να πάρουν νέα μορφή και σχήμα.

3.17 οὐ τὸ πτύον(1) ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ(2) καὶ διακαθαριεῖ(3) τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ(4), τὸ δὲ ἄχυρον(5) κατακαύσει πυρὶ ἄσβεστω.

17 Στο χέρι του κρατάει το λιχνιστήρι για να ξεκαθαρίσει το αλώνι του και να συνάξει το σιτάρι στην αποθήκη του· το άχυρο όμως θα το κάψει με φωτιά που δε σβήνει ποτέ».

(1) Δες Ματθ. γ 12, όπου ερμηνεύεται πλήρως το ρητό.

(2) Η αντωνυμία αὐτοῦ που επαναλαμβάνεται 3 φορές, ταυτίζει τον Μεσσία με τον Ιεχωβά, στον οποίο μόνο σύμφωνα με την Π.Δ. πλήρως ανήκει η θεοκρατία (g). «Να, λέει ο μακάριος βαπτιστής, στο Χριστό ως δεσπότη ανήκει το αλώνι· διότι αυτό σημαίνει το «αὐτοῦ»» (Κ).

(3) Είναι αξιόλογη η σύνδεση με τα παραπάνω: «Ακόμη και αν σας βαπτίσει, μη νομίζετε ότι είστε πλέον αθώοι· αλλά αν δεν παρουσιάσετε τον μετέπειτα τρόπο ζωής σας πεντακάθαρο, θα σας κατακάψει με άσβηστη φωτιά» (Θφ). Οι κώδικες Βατικανός και Σιναϊτικός έχουν την γραφή: διακαθάραι... και συναγαγείν... κατακαύσει. Η γραφή αυτή καθίσταται ύποπτη από το γεγονός ότι οι αρχαίες μεταφράσεις, όπως και οι αιγυπτιακές, που ακολουθούν όλες τα αλεξανδρινά χειρόγραφα, εδώ έχουν την γραφή των βυζαντινών χειρογράφων: διακαθαριεῖ και συνάξει. Η πρόθεση «δια» στο διακαθαριεῖ φανερώνει την επέκταση του καθαρισμού σε όλα τα μέρη του αλωνιού (g). Είναι αξιοσημείωτες οι ακόλουθες παρατηρήσεις: «Θέλω να δω με ποιο τρόπο ο Κύριός μου Ιησούς έχει φτυάρι και όταν ποιος άνεμος φυσά, και μάλιστα σφοδρός, -διότι όταν κοπάσει ο άνεμος είναι άχρηστο το φτυάρι- το μεν άχυρο χωρίζεται σε ξεχωριστό τόπο, ενώ το στάρι επειδή νίκησε τον άνεμο πέφτει στο ίδιο σημείο. Και πρόσεξε μήπως τυχόν οι πειρασμοί, που χωρίζουν το άχυρο, είναι ο άνεμος που αποδεικνύει το στάρι ότι είναι στάρι. Όταν μεν λοιπόν πειράζεται η ψυχή σου και ηττηθείς, δεν σε έκανε ο πειρασμός άχυρο, αλλά σε απέδειξε ότι είσαι άχυρο, δηλαδή ελαφρύς και άπιστος» (Ω).

(4) «Λέει ότι θα φανεί ο Κύριος ότι μοιράζει και κατά κάποιο τρόπο φανερώνει αυτά που πρέπει στον καθένα, ώστε τον μεν δίκαιο και αγαθό σαν άλλο στάρι τον εισάγει στις ουράνιες αυλές, ενώ τον άδικο, που τινάχτηκε σαν άχυρο, τον κάνει τροφή στη φωτιά. Διότι το μεν σιτάρι, λέει, μπαίνει στην αποθήκη, δηλαδή αξιώνεται της ασφάλειας του Θεού, της πρόνοιας και φύλαξης και αγάπης· το άχυρο όμως, ως άχρηστη ύλη καίγεται στη φωτιά» (Κ).

(5) Αξιοσημείωτες και οι παρατηρήσεις: «άχυρο είναι αυτός που έχει άκαρπο νου και κουβαλά σωρό πολύ βιοτικών πραγμάτων» (Θφ). Και: «Τι σχέση έχει το άχυρο με το σιτάρι; Όποια σχέση έχει η ελαφρολογία με την αλήθεια. Διότι ο μεν λόγος του Θεού έχει πάρα πολύ θρηπτική δύναμη· ενώ ο λόγος των ασεβών ψευδοδιδασκάλων που θρυμματίζεται εύκολα και είναι σαν άχυρο, δεν προσφέρει καμία ωφέλεια στους ακροατές» (Κ).

3.18 Πολλά μὲν οὖν καὶ ἕτερα(1) παρακαλῶν(2) εὐηγγελίζετο(3) τὸν λαόν·

18 Και με πολλές άλλες προτροπές ακόμη κήρυττε στο λαό το χαρμόσυνο μήνυμα.

(1) Επιβεβαιώνεται εδώ ό,τι υπονοούσε ο ευαγγελιστής με το «έλεγε» του στίχου= ο Λουκάς είχε πρόθεση εδώ να δώσει μία περίληψη των κηρυγμάτων του Ιωάννη.

(2) Παρηγορούσε και έδινε κουράγιο στο λαό που ζούσε σε πνευματική ταλαιπωρία και αθλιότητα (δ). Ή, με την έννοια του «συμβούλευε». Τα παρακαλών, ευηγγελίζετο και (του επόμενου σ.) ελεγχόμενος, παρουσιάζουν το τριπλό έργο του βαπτιστή: Προέτρεπε και παρηγορούσε όλους· κήρυττε αγαθά μηνύματα σε κάθε μετανοημένο και έλεγχε κάθε αμετανόητο (ρ).

(3) Το ρήμα αναφέρεται στο στοιχείο, κατά το κήρυγμα, των υποσχέσεων σχετικά με το Μεσσία. Δεν προέτρεπε, δεν απειλούσε μόνο ο Ιωάννης, αλλά και υποσχόταν αγαθά (g). «Και πολλά άλλα σχετικά με το Χριστό ευαγγελιζόταν στο λαό» (Ζ). Ο Ιωάννης ήταν συμπαθής και στοργικός κήρυκας· παρηγορούσε και προέτρεπε τους ακροατές του. Ήταν ακόμη και πρακτικός κήρυκας, διότι το μεγαλύτερο μέρος του κηρύγματός του ήταν προτροπή και συμβουλή που έτεινε να διεγείρει στο λαό την συναίσθηση του καθήκοντος, και δεν απέβλεπε στο να τέρψει το λαό με μύθους που γαργαλάνε τα αυτιά. Ήταν και λαϊκός κήρυκας ο Ιωάννης, διότι, αν και έρχονταν προς αυτόν και Σαδδουκαίοι και Φαρισαίοι, προς τον λαό προτιμούσε να απευθύνεται και με την αντίληψη του λαού να συμμορφώνει την διδασκαλία του. Ήταν και κήρυκας του ευαγγελίου ο βαπτιστής. Διαμέσου όλων των προτροπών και συμβουλών του κατηύθυνε το λαό προς τον Χριστό και ενίσχυε την ελπίδα του λαού για την επικείμενη έλευση του Μεσσία. Ήταν όμως και πλουσιοπάροχος κήρυκας, διότι π ο λ λ ά ευαγγελιζόταν στο λαό.

3.19 ὁ δὲ Ἡρώδης(1) ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος(2) ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης,

19 Επειδὴ ὁμως ο Ιωάννης κατηγορούσε τον Ηρώδη τον τετράρχη γιατί είχε για γυναίκα τη γυναίκα του αδερφού του, την Ηρωδιάδα, καθώς και για πολλές άλλες φαύλες πράξεις,

(1) Η αφήγηση του Λουκά διακρίνεται από αυτήν των άλλων δύο συνοπτικών στο ότι αναφέρει εδώ την φυλάκιση του Ιωάννη, ενώ οι άλλοι δύο σε αυτό το σημείο κάνουν μόνο κάποιον υπαινιγμό (Ματθ. δ 12, Μάρκ. α 14), αφηγούνται όμως αργότερα και εκτενέστερα τα σχετικά με τη φυλάκιση του Ιωάννη. Προφανώς ο Λουκάς θέλει να βάλει τέλος στα όσα αφορούν στη δημόσια δράση του Ιωάννη, πριν μεταβεί στην ιστορία του Ιησού (g).

(2) «Ο ατρόμητος Ιωάννης, που δεν υπολόγιζε κανένα πρόσωπο, χωρίς να φοβηθεί την βασιλική εξουσία, εκπληρώνοντας όμως εξίσου και το προφητικό θάρρος, έλεγξε τον Ηρώδη για την παρανομία του γάμου· για αυτό και κλείστηκε στη φυλακή και χωρίς να ενδιαφέρεται για το θάνατο, ενδιαφερόταν για το Χριστό» (Ω).

3.20 προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν(1) καὶ κατέκλεισε(2) τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ(3).

20 ο Ηρώδης πρόσθεσε σ' όλες αυτές και τούτο: έκλεισε τον Ιωάννη στη φυλακή.

(1) Πάνω σε όλα τα άλλα πονηρά, τα οποία είχε διαπράξει.

(2) Το ρήμα κατακλείω είναι κλασικό, αλλά στην Κ.Δ. συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. κστ 10, και στις δύο περιπτώσεις για να δηλώσει την φυλάκιση. Συναντιέται συχνά στους γιατρούς συγγραφείς και ο Γαληνός χρησιμοποιεί αυτό για φυλάκιση (ρ).

(3) «Μετά την βάπτισή του Χριστού εννοείται» (Ζ). Αυτό σημειώνεται εδώ πριν το βάπτισμα του Κυρίου, σαν ο Λουκάς να αρπάζει την πρώτη ευκαιρία για να αποδοκιμάσει τον Ηρώδη (b). Σημείωσε, ότι ο Ιωάννης στην ακμή της δράσης του, όταν ήταν εξόχως χρήσιμος και ωφέλιμος στο λαό, απότομα συνελήφθη από τον Ηρώδη και φυλακίστηκε, για να θανατωθεί μετά από λίγο. Ένας τέτοιος κήρυκας θα έπρεπε άραγε να ριχτεί στη φυλακή ή έπρεπε να ανεβαστεί στις αυλές του ναού, ώστε από εκεί να ακούγεται η φωνή του; Αλλά έτσι έπρεπε να δοκιμαστεί η πίστη των μαθητών και έτσι έπρεπε να τιμωρηθεί η απιστία εκείνων, οι οποίοι δεν εκτίμησαν δεόντως το κήρυγμα του Ιωάννη. Τέτοιο επίσης τέλος άρμοζε και στον Πρόδρομο του Χριστού, ο οποίος επρόκειτο λίγο χρόνο

μετά τον μαρτυρικό θάνατο του Ιωάννη να υψωθεί πάνω στο Σταυρό. Εφόσον άλλωστε ο Ήλιος είχε ανατείλει, ο αυγερινός αστέρας έπρεπε να εξαφανιστεί.

Στίχ. 21-22 Η βάφτιση του Ιησού. Στίχ. 23-38. Η γενεαλογία του Ιησού.

3.21 Έγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι(1) ἅπαντα(2) τὸν λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου(3) ἀνεωχθῆναι τὸν οὐρανὸν(4)

21 Όταν βαφτίστηκαν ὅλοι, βαφτίστηκε κι ο Ιησούς· και την ὥρα που προσευχόταν, ἀνοίξε ο ουρανός

(1) = την ὥρα που ὅλος ο λαός βαπτίστηκε. Ο ἀόριστος λέγεται ἀντὶ για υπερσυντέλικο = εἶχε βαπτιστεῖ (Ν.Δαμαλά.1892). Εἴαν ο Λουκάς εἶχε γράψει «την ὥρα που βαπτίζοταν», τότε θα υπονοούσε ὅτι ἦταν παρόντες πολλοὶ την ὥρα που ο Κύριος βαπτίστηκε και ἀκολούθησαν τα σημεῖα, τα ὁποῖα ο Λουκάς ἀφηγεῖται στη συνέχεια. Μᾶλλον φαίνεται πιθανό ὅτι ο Ιησούς περίμενε μέχρις ὅτου θα ἦταν μόνος με τον Ιωάννη (Α. Plummer, 1928, F. Godet, 1888). Ο πολὺς λαός ἦταν ἤδη βαπτισμένος και ο Σωτῆρας ἤλθε στο τέλος (Ν.Δαμαλά.1892).

(2) Λαϊκὴ υπερβολικὴ ἔκφραση ἀντὶ να πει, πλήθος λαοῦ (Ν.Δαμαλά.1892). Ἡ, ο λαός που παρευρισκόταν ἐκεῖνη την ὥρα ἐκεῖ. Ο Ιησούς περίμενε να βαπτιστοῦν πρῶτα ὅλοι οἱ ἄλλοι και τελευταῖος ἀπὸ ὅλους αὐτός. Ἐτσι ταπείνωσε τον εαυτό του και ἀπέφυγε κάθε διαφήμιση για τον εαυτό του, ἐμφανιζόμενος προς τον Ιωάννη σαν ἕνας ἀπὸ τους τελευταῖους, σαν ο ἔσχατος των ἐσχάτων.

(3) «Αφὸυ βαπτίστηκε προσευχόταν διδάσκοντας ὅτι πρέπει αὐτοὶ που βαπτίστηκαν να προσεύχονται» (Ζιγαβηνός). Ο Λουκάς συχνά ἀναφέρει τις προσευχές του Ιησού, και μάλιστα κατὰ τα πῖο σπουδαῖα γεγονότα της ζωῆς του. Δες Λουκά στ 12, θ 18,29, κβ 32,41, κγ 46 (J.A. Bengel). Ο Λουκάς στο εὐαγγέλιό του τονίζει το καθήκον της προσευχῆς (Α. Plummer, 1928). Εδῶ η προσευχὴ του Ιησού παρουσιάζεται ἰδιαίτερος ἀποτελεσματικὴ. Οἱ ουρανοὶ κατὰ τη διάρκειά της ἀνοίγουν (M.J. Lagrange, 1921). Δεν ἐξομολογεῖται ἀμαρτίες, ὅπως ὅταν βαπτίζονταν ἐξομολογούνταν οἱ ἄλλοι. Διότι αὐτός ἦταν ἀναμάρτητος. Προσεύχεται μόνο. Προσεύχεται ὅπως οἱ ἄλλοι, διότι η προσευχὴ εἶναι μέσο με το ὁποῖο διατηρεῖ κάποιος κοινωμία και σχέση με τον Πατέρα. Ἐτσι τίμησε ο Κύριος την προσευχὴ, μας συνέδεσε με αὐτὴν και μας ἐνθάρρυνε προς αὐτὴν.

(4) «Εἶπε ο εὐαγγελιστὴς ὅτι ἀνοίξε ο ουρανός γιατί ἦταν ἀπὸ παλιά κλεισμένος... Ἐπειδὴ δηλαδὴ τῶρα φανερώθηκε μία ποίμνη και η πάνω (ουράνια) και η κάτω (ἐπίγεια), και ἀναδείχτηκε ἕνας για ὅλους ἀρχιποιμένας, ἀνοίξε μεν ο ουρανός, και ἐνώθηκε μαζί με τους ἀγίους ἀγγέλους ο ἐπίγειος ἀνθρώπος. Και ἐπιφοίτησε και το Πνεῦμα πάλι, σαν σε δευτέρη ἀπαρχὴ του γένους μας. Και σαν σε πρῶτο τον Χριστό, ο ὁποῖος το δέχεται κατὰ συγκατάβαση ὄχι τόσο για τον εαυτό του, ἀλλὰ για μας. Διότι σε ὅλα με αὐτόν και μέσω αὐτοῦ πλουτίσαμε. Με πάρα πολλὴ συγκατάβαση λοιπὸν υπομένει μαζί μας τα ἀνθρώπινα» (Κύριλλος Ἀλεξανδρείας). Ἄλλοτε με την προσευχὴ διαχωρίστηκαν τα νερά, για να διανοιχτεῖ μέσω αὐτῶν ὁδός προς την Χαναάν. Τῶρα ἀπομακρύνθηκε ο ἀέρας, ἄλλο ρευστό στοιχεῖο, για να διανοιχτεῖ ἐπικοινωνία με την ουράνια Χαναάν. Ἐτσι ἀνοίχτηκε τότε στο Χριστό και μέσω αὐτοῦ ἤδη και σε ἐμᾶς ὁδός νέα, πρόσφατη και ζωντανὴ που μας εἰσάγει στα ἀληθινὰ ἀγία. Ἡ ἀμαρτία εἶχε κλείσει τον ουρανό. Ἀλλὰ η προσευχὴ του Χριστοῦ ἀνοίξε και πάλι αὐτόν. Ἡ προσευχὴ εἶναι θεσμός που ἀνοίγει τους ουρανοὺς. Χτυπάτε και θα σας ἀνοιχτεῖ.

3.22 καὶ(1) καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶ εἶδει(2) ὡσεὶ(3) περιστερὰν(4) ἐπ' αὐτόν(5), καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι λέγουσαν, Σὺ(6) εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

22 και κατέβηκε σ' αὐτόν το Ἅγιο Πνεῦμα με ορατὴ μορφή, σαν περιστέρι. Τότε ἦρθε μια φωνὴ ἀπὸ τον ουρανὸ που ἔλεγε: «Ἐσὺ εἶσαι ο ἀγαπημένος μου Υἱός, ἐσὺ εἶσαι ο ἐκλεκτός μου».

(1) Και συνέβη να κατέβει.

(2) Δηλαδὴ με μορφή, με σχῆμα σωματικὸ, πήρε δηλαδὴ μόνο το ἐξωτερικὸ σχῆμα και τη μορφή του σώματος, ὄχι ὁμως σῶμα πραγματικὸ (Ν.Δαμαλά.1892). «Με σωματικὴ μορφή κατέβηκε, για να γίνε ορατό ἀπὸ τα σωματικὰ μάτια των ἀνθρώπων» (Ζιγαβηνός). Εἴαν ο Λουκάς ἐπέμεινε περισσότερο ἀπὸ τον Μάρκο στη σωματικὴ μορφή, ἔπραξε αὐτό ἀναμφίβολα, για να τονίσει την πραγματικὴτητα της ἐμφάνισης, ἴσως δε και για να τονίσει την ἰδιαίτερη ὑπόσταση και προσωπικότητα του Πνεύματος (M.J. Lagrange, 1921). Το Πνεῦμα κατεβαίνει με σωματικὴ μορφή, για να ἀποκαλυφθεῖ ἔτσι ὅτι εἶναι προσωπικὴ ὑπόσταση και ὄχι ἀπλῶς ἐνέργεια της θεότητας. Ἐτσι λοιπὸν ἐγίνε πλήρης, ἐμφανὴς και αἰσθητὴ φανέρωση της Τριάδας σε αὐτὴν την ἀρχὴ του εὐαγγελίου. Και πάρα πολὺ κατάλληλα ἐγίνε αὐτὴ κατὰ το βάπτισμα του Χριστοῦ, ο ὁποῖος ἐπρόκειτο να καταστήσει το μυστήριό του βαπτίσματος

διακριτικό γνώρισμα της ομολογίας της πίστης στο δόγμα της Τριάδας, του Πατέρα και του Υιού και του αγίου Πνεύματος, στο όνομα της οποίας και τελειώνεται το βάπτισμα.

(3) Επεξήγηση του «με σωματική μορφή» που δείχνει σε τι συνίστατο αυτή η μορφή (Ν.Δαμαλά.1892). Το ωσει υποδηλώνει ότι επρόκειτο για απλή ομοιότητα.

(4) Ζήτησαν οι διάφοροι ερμηνευτές την αναλογία και ομοιότητα του συμβόλου του περιστεριού με το άγιο Πνεύμα είτε στο χαρακτήρα του περιστεριού, είτε στον τρόπο που πετάει. Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή αναφέρονται στα λόγια του Κυρίου στο Ματθαίου ι 16 και προβάλλουν ότι το περιστέρι είναι «το ζώο της απλότητας και της αθωότητας» Τερτυλλιανός (F. Godet, 1888). Εμφανίστηκε το Πνεύμα με μορφή περιστεριού «επειδή είναι πράο και ακέραιο, ώστε και εμείς να μιμηθούμε το πράο και ακέραιο του περιστεριού» (Ωριγένης) «για να μάθουμε ότι πρέπει να είμαστε πράοι και καθαροί» (Θεοφύλακτος). Το περιστέρι διακρίνεται για την ειρηνική του απλότητα, την απαλλαγμένη από κάθε κακία (Hofmann) και είναι το έμβλημα της γλυκύτητας και της αγνότητας (Keil). Σύμφωνα με την δεύτερη εκδοχή τονίζεται ο γλυκός χαρακτήρας των κινήσεών του και αντιθέτουν το πέταγμα του περιστεριού με αυτό του αετού ή με τη ταχύτητα της αστραπής ή τη βία της θύελλας (F. Godet, 1888). Αξιοσημείωτη και η επόμενη που συνδυάζει περισσότερες από μία εκδοχές. «Το Πνεύμα κατεβαίνει με μορφή περιστεριού. Διότι όπου υπάρχει συμπιλίωση Θεού, εκεί είναι και περιστέρι. Διότι και στην κιβωτό του Νώε φέρνοντας κλαδί ελιάς ήλθε το περιστέρι, σύμβολο της φιλανθρωπίας του Θεού και της απαλλαγής από την κακοκαιρία. Και τώρα με μορφή περιστεριού, όχι με σώμα, έρχεται το Πνεύμα, αναγγέλλοντας στην οικουμένη το έλεος του Θεού, και φανερώνοντας ταυτόχρονα, ότι πρέπει ο πνευματικός άνδρας να είναι απονήρευτος και απλός και άκακος» (Χρυσόστομος). Ο,τιδήποτε και αν είναι, το ουσιώδες χαρακτηριστικό εδώ είναι η οργανική μορφή, με την οποία εμφανίζεται το Πνεύμα. Με τη μορφή αυτή παρουσιάζεται ως αδιαίρετη ολότητα. Κατά την Πεντηκοστή φάνηκαν διαμοιραζόμενες γλώσσες, σύμβολο των διαφόρων χαρισμάτων που κατανέμονται μεταξύ των πιστών. Στον Ιησού όμως κατεβαίνει ως ολότητα (F. Godet, 1888).

(5) «Δεν αγιάζεται ως Θεός που είναι, παίρνοντας το Πνεύμα. Διότι αυτός είναι που αγιάζει. Αλλά (αγιάζεται) ως άνθρωπος που έγινε» (Κύριλλος Αλεξανδρείας).

(6) Απάντηση στην προσευχή του Ιησού (J.A. Bengel). Ο Μάρκος επίσης έχει σε δεύτερο πρόσωπο την φωνή του Πατέρα. Ο Ματθαίος σαν να λεγόταν για το Χριστό σε ένα τρίτο πρόσωπο. «Η ποικιλία των εκφράσεων μέχρι τώρα είναι ωφέλιμη, έτσι ώστε να μην γίνεται λιγότερο κατανοητό αυτό που εκφράζεται με ένα τρόπο» (Αυγουστίνος). Η εκφορά σε δεύτερο πρόσωπο εκφράζει την πληροφορία που δόθηκε από τη φωνή του Πατέρα στη συνείδηση του Κυρίου. Ενώ η εκφορά σε τρίτο πρόσωπο εκφράζει την βεβαίωση που δόθηκε στον Βαπτιστή.

3.23 Καὶ αὐτὸς(1) ἦν ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος(2) ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὧν υἱός, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ(3) τοῦ Ἡλὶ(4)

23 Αυτὸς ἦταν ὁ Ἰησοῦς, που ὅταν ἀρχίσε τὸ ἔργο του ἦταν περίπου τριάντα χρόνων· καθὼς νόμιζαν, ἦταν γιος τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλὶ,

Στο Λουκά προχωράει η γενεαλογία από κάτω προς τα πάνω, φθάνοντας μέχρι τον πρωτόπλαστο και μέσω αυτού μέχρι το Θεό. Φαίνεται ότι και αυτή φτιάχτηκε με μέθοδο μνημονική, διαιρούμενη σε τμήματα ή 4 σειρές, από τις οποίες μία μεν αποτελείται (η από τον Δαβίδ μέχρι τον Αβραάμ) από δύο επτάδες ή 14 ονόματα, ενώ οι υπόλοιπες τρεις (η από τον Ιησού μέχρι τον Ζοροβάβελ και η από τον Σαλαθιήλ μέχρι τον Νάθαν και η από τον Θάρα μέχρι το Θεό) από τρεις επτάδες ή 21 ονόματα κάθε μία.

Εάν η επταδική αυτή κατάταξη δεν είναι σκόπιμη, παρουσιάζει τουλάχιστον συμπτώσεις και συνδυασμούς περιέργους, οι οποίες βάζουν τη σκέψη, ότι δεν είναι τυχαία. Η σειρά από τον Θάρα μέχρι τον Αδάμ αποτελείται από τους προκατακλυσμαίους και μετακατακλυσμαίους πατριάρχες μέχρι τον Αβραάμ, τους οποίους δεν αναφέρει η γενεαλογία του Ματθαίου που αρχίζει από τον Αβραάμ και μετέπειτα. Ανάμεσα στον Αρφαζάδ και τον Σαλά ο θεϊός Λουκάς ακολουθώντας τους Ο' παρεμβάλλει το όνομα του Καϊνάν, που δεν υπάρχει στο Εβραϊκό πρωτότυπο.

Η μεταξύ του Αβραάμ και του Δαβίδ σειρά ταυτίζεται πλήρως με αυτήν του Ματθαίου, με μόνη τη διαφορά ότι ο μεν Ματθαίος απαριθμεί τα ονόματα κατεβαίνοντας, ενώ ο Λουκάς προχωρά ανεβαίνοντας. Ως προς τα ονόματα των δύο άλλων σειρών οι δύο ευαγγελιστές έχουν κοινά μόνο δύο ονόματα, τα του Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ, διαφέροντας τελείως ως προς τα υπόλοιπα. Επιπλέον ο μεν Λουκάς αριθμεί συνολικά από τον Ιησού μέχρι τον Νάθαν 42 ονόματα, ενώ ο Ματθαίος από τον Σολομώντα μέχρι τον Ιησού 28 μόνο. Για συμβιβασμό των διαφορών αυτών δύο προτάθηκαν κύριες λύσεις.

Πρώτη λύση: Ο ευαγγελιστής Ματθαίος παρέχει τη γενεαλογία του Ιωσήφ και ο ευαγγελιστής Λουκάς αυτήν της Θεοτόκου. Ο Ιωσήφ κατάγεται από τον Δαβίδ μέσω του Σολομώντα ακολουθώντας κατευθείαν την προς τα κάτω γραμμή μέχρι τέλους της βασιλείας. Η Μαρία κατάγεται από τον Δαβίδ μέσω του Νάθαν και οι πρόγονοί της, με εξαίρεση ίσως τον Σαλαθιήλ και τον Ζοροβάβελ, είναι όλοι άγνωστοι στην ιστορία.

Το σύστημα αυτό έγινε δεκτό από τον 16ο αιώνα από μεγάλο αριθμό συγγραφέων, ρωμαιοκαθολικών και προτεσταντών, και υποστηρίχτηκε από αυτούς, ότι η παραδοχή αυτού σε τίποτα δεν προσκρούει.

Και μάλιστα α) συμφωνεί πλήρως με το κείμενο του Λουκά αρκεί στο στίχο 23 η φράση «όπως νομιζόταν γιος του Ιωσήφ» να μπει σε παρένθεση, οπότε η έννοια του στίχου θα ήταν: Ο Ιησούς, τον οποίον νόμιζαν γιο του Ιωσήφ, στην πραγματικότητα ήταν γιος του Ηλί.

β) Μία σεβαστή παράδοση αναφέρει, ότι ο πατέρας της Παρθένου λεγόταν Ιωακείμ, ενώ ο Λουκάς ονομάζει αυτόν Ηλί. Αλλά το Χηλί ή Ηλί είναι συντόμευση του Ελιαχείμ και Ελιακείμ, το οποίο έχει την ίδια σημασία με το Ιωακείμ. Στο βιβλίο Ιουδαίθ (δ 5,7,11 και ιε 9) ο ίδιος αρχιερέας άλλοτε λέγεται Ιωακείμ (από τη λέξη Γιεχωβά) και άλλοτε Ελιακείμ (από τη λέξη Ελ.) (F.Pratt στο F.Vigouroux Dict. De la Bible III 168-169). Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι το ίδιο το Ταλμουδ ονομάζει τη Μαρία θυγατέρα του Ηλί (Chagig. 77,4). Από πού οι ραββίνοι άντλησαν αυτήν την πληροφορία; Εάν από τον Λουκά, αποδεικνύει αυτό, ότι νωρίτερα έγινε αντιληπτό από αυτούς το κείμενο του Λουκά με την πρώτη αυτή λύση, μολονότι εκείνοι δεν οδηγούνταν από την προκατάληψη να εναρμονίσουν τα δύο ευαγγέλια. Εάν όμως πάλι άντλησαν την πληροφορία τους από άλλη πηγή, π.χ. την παράδοση, έχουμε πλέον σοβαρή επιβεβαίωση του γενεαλογικού καταλόγου της Παρθένου, τον οποίο ακολούθησε ο Λουκάς (g).

Εναντίον του συστήματος αυτού προβλήθηκε

α) ότι η παράδοση αντιτίθεται σε αυτήν τη λύση. Μολονότι ο Ιλάριος (Mai, Nov. Bibl. Patr. I 477) μνημονεύει αυτήν, όμως την αντικρούει. Η αρχαιότητα, όπως και ο μεσαίωνας την αγνοεί. Μόλις γύρω στο τέλος του 15ου αιώνα αρχίζει να αποκτά οπαδούς (Pratt). Κανένας Πατέρας ούτε κάποιος θεολόγος πριν τον 15ο αιώνα δεν προσφεύγει σε αυτήν (L).

Η δεύτερη λύση:

Και οι δύο γενεαλογίες αναφέρονται στον Ιωσήφ, αλλά ο μεν Ματθαίος παρέχει τους φυσικούς προγόνους του Ιωσήφ, ενώ ο Λουκάς τους κατά νόμον προγόνους του. Η λύση σύμφωνα με αυτήν την εκδοχή, αναλύεται σε πλάτος από τον Ιούλιο τον Αφρικανό στην προς Αριστείδην επιστολή του, την οποία αναγράφει και ο Ευσέβιος (Migne 20,89 και 22,965). Και αποδίδει ο Ιούλιος την προτεινόμενη από αυτόν λύση στην παράδοση των κατά σάρκα συγγενών του Κυρίου, των οποίων την αξιοπιστία θεωρεί ανώτερη από κάθε αμφιβολία (Pratt). Τη λύση αυτή, την οποία με κάποια ελαφρά τροποποίηση δέχεται και ο Ζ. θα εκθέσουμε στην ερμηνεία.

Όσον αφορά τώρα στην ένσταση πώς η γενεαλογία του Ιωσήφ μπορούσε να είναι και γενεαλογία του Ιησού, αφού γεννήθηκε υπερφυσικά από μόνη τη Μαρία, σημειώνουμε, ότι η ένσταση αυτή καμία δεν θα προκαλούσε εντύπωση σε περιβάλλον εμπροσισμένο με ιδέες ιουδαϊκές τόσο, ώστε ούτε οι Πατέρες, οι οποίοι ομόφωνα δέχονται και τις δύο γενεαλογίες ότι είναι του Ιωσήφ, δεν έδωσαν καμία προσοχή σε αυτήν την ένσταση, ούτε ο Ιούλιος ο Αφρικανός αναφέρει αυτήν. Ο Αυγουστίνος μάλιστα φθάνει μέχρι του να βεβαιώσει, ότι «εάν θα γινόταν δυνατόν να αποδείξει κάποιος ότι η Μαρία δεν συνδεόταν με κανέναν δεσμό συγγένειας με τον Δαβίδ, η μνηστεία (αρραβώνας) της με τον Ιωσήφ θα αρκούσε, για να ονομαστεί ο Ιωσήφ πατέρας του Ιησού και για να θεωρηθεί ο Ιησούς γιος του Δαβίδ» (De Cons. Evang. II 1,2).

Με παρόμοιο τρόπο μιλούν και οι υπόλοιποι Πατέρες, διότι σύμφωνα με το νόμο μέσω της μνηστείας ο Ιησούς ανήκε στον Ιωσήφ και ο Ιησούς μπορούσε να τον αποκαλέσει πατέρα του, όπως και ο Ιωσήφ δικαιούνταν να ονομάσει τον Ιησού γιο του. Άλλωστε η παράδοση μάς πληροφορεί, και όλοι οι Πατέρες δέχονται αυτήν, ότι ο Ιωσήφ και η Μαρία συνδέονταν με στενή εξ' αίματος συγγένεια. Ως μονογενής λοιπόν κόρη όφειλε να παντρευτεί τον Ιωσήφ σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου (Αριθμοί λστ 6-12), οι οποίοι υποχρέωναν τις κληρονόμους να παίρνουν σύζυγο από την οικογένειά τους.

Οπωσδήποτε οι Πατέρες από αυτόν τον Ιουστίνο (Διάλογ. Προς Τρύφωνα 100) και τον Ιγνάτιο το Θεοφόρο (επιστολή προς Εφεσ. 18) λένε ξεκάθαρα, ότι η Μαρία καταγόταν από το γένος του Δαβίδ (Pratt). Και για να κλείσουμε τα εισαγωγικά αυτά με τον Ωριγένη:

«Γενεαλογείται ο Κύριός μας... ενώ είναι αγενεαλόγητος μεν όσον αφορά τη θεότητά του, αλλά έβαλε τον εαυτό του σε γενεαλογία για χάρη σου. Και γενεαλογείται όχι με όμοιο τρόπο από τους

ευαγγελιστές, το οποίο τάραξε πολλούς από αυτούς που συνέβη να διαβάσουν τη Γραφή. Διότι ο μεν Ματθαίος αρχίζοντας από τον Αβραάμ, γενεαλογώντας τον Ιησού κατεβαίνει προς τα κάτω... Ο Λουκάς όμως γενεαλογώντας δεν κατεβάζει τη γενεαλογία, αλλά την ανεβάζει μέχρι τον ίδιο το Θεό... Και δεν γίνεται με τα ίδια ονόματα η κατάβαση και η ανάβαση της γενεαλογίας. Διότι ο μεν Ματθαίος κατεβάζοντας τον λόγο κατεβάζει αυτόν και μέσω γυναικών αμαρτωλών, γράφοντας μόνο τις άξιες κατηγορίας... την Θάμαρ... την Ραχάβ... και τη γυναίκα του Ουρίου. Επειδή δηλαδή ερχόταν ο Ιησούς για να πάρει τις αμαρτίες των ανθρώπων... για αυτό κατεβαίνοντας πήρε πάνω του τα αμαρτωλά πρόσωπα και γεννιέται μέσω του Σολομώντα... και του Ροβοάμ... και των υπόλοιπων, από τους οποίους πολλοί έκαναν το πονηρό στα μάτια του Κυρίου. Αυτός όμως (ο Λουκάς) ανεβαίνει ανεβαίνοντας από το βάπτισμα και στην γενεαλογία ανεβαίνει όχι μέσω του Σολομώντα, αλλά μέσω του Νάθαν. Και εκεί μεν (στον Ματθαίο) συνεχώς αναφέρεται η λέξη της γέννησης, εδώ όμως η λέξη της γέννησης αποσιωπάται. Ο Αβραάμ γέννησε τον Ισαάκ, ο Ισαάκ γέννησε τον Ιακώβ... και μέχρι τέλους η φράση ο τάδε γέννησε τον τάδε. Εδώ όμως ανεβαίνει λέγοντας: ο Ιησούς, που ήταν υιός, όπως νομιζόταν, του Ιωσήφ, και πουθενά εδώ δεν υπάρχει γέννηση, αλλά μόνο νομίζεται» (Ω).

(1) Μπαίνει μπροστά η αντωνυμία με έμφαση. Αυτός στον οποίο αναφέρονται τα θαυμαστά αυτά σημεία (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή των αλεξανδρινών κωδίκων: ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα. Αρχόμενος= όταν έκανε την αρχή του έργου του. Παραλείφθηκε το αντικείμενο ως ευκόλως νοούμενο. Δεν μπορεί πάντως το αρχόμενος να συνδεθεί με το ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα (=στην αρχή των τριάντα ετών), διότι τότε πώς ακολουθεί το ὡσεὶ (=περίπου); (δ). Το ὡσεὶ δεν θα άρμοζε σε ένδειξη τόσο ακριβή και καθορισμένη, την οποία θα δήλωνε η λέξη αρχόμενος (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή «ὢν υἱὸς, ὡς ἐνομιζέτο, Ἰωσήφ». Η ορθή στίξη βάζει το «ως ενομιζέτο» ανάμεσα σε δύο κόμματα. Είναι τελείως αφύσικο να μπει το κόμμα μετά το Ιωσήφ και όχι πριν από αυτό= που ήταν γιος (όπως νομιζόταν του Ιωσήφ) του Ηλί. Δηλαδή υποτίθεται μεν ότι ήταν γιος του Ιωσήφ, στην πραγματικότητα όμως ήταν εγγονός του Ηλί, πατέρα της Μαρίας. Δεν είναι πιθανόν η λέξη υιός στην ίδια πρόταση να έχει δύο διαφορετικές έννοιες, υιός του Ιωσήφ, εγγονός του Ηλί (ρ). Η μετοχή ὢν είναι ρηματική και πρέπει να εξηγηθεί με το «και ήταν» (δ). Όπως νομιζόταν= «όπως νόμιζαν οι Ιουδαίοι. Όπως όμως ήταν η αλήθεια, δεν ήταν γιος του» (Z).

(4) «Πώς ο μεν Ματθαίος είπε τον Ιωσήφ γιο του Ιακώβ, ενώ ο Λουκάς τώρα τον λέει γιο του Ηλί;» (Z). Για απάντηση γίνεται δεκτή η λύση του Ιουλίου του Αφρικανού που άκμασε τον 7^ο αιώνα και είναι η ακόλουθη:

«Επειδή ο Ηλί πέθανε χωρίς παιδί, ο αδελφός του Ιακώβ με τον οποίο είχαν την ίδια μητέρα, παίρνοντας τη γυναίκα εκείνου σύμφωνα με το νόμο, γέννησε τον Ιωσήφ, και έγινε ο Ιωσήφ σύμφωνα με το νόμο μεν γιος του Ηλί, σύμφωνα όμως με τη φύση γιος του Ιακώβ. Και επομένως ο μεν Ματθαίος έγραψε το φυσικό του πατέρα, ενώ ο Λουκάς τον νομικό» (Z).

Αλλά εάν σταθούμε μόνο έως εδώ η διαφορά των δύο γενεαλογιών δεν εξηγείται. Διότι εάν δεχτούμε ότι ο Ηλί και ο Ιακώβ ήταν αδέρφια που είχαν όχι μόνο την ίδια μητέρα, αλλά και τον ίδιο πατέρα, τότε στο πρόσωπο του πατέρα τους οι δύο γενεαλογίες θα συναντιούνταν και δεν θα διέφεραν όπως διαφέρουν τώρα. Για αυτό ο Ιούλιος ο Αφρικανός συμπλήρωσε και με νέα υπόθεση τη λύση που πρότεινε, με το να εισηγηθεί ότι οι Ιακώβ και Ηλί ήταν ετεροθαλή από τον πατέρα αδέρφια (g) όπως αναπτύσσει στον επόμενο στίχο και ο Z.

3.24 τοῦ Ματθάν(1) τοῦ Λευὶ τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἰανναὶ τοῦ Ἰωσήφ(2)

24 του Ματθάν, του Λευί, του Μελχί, του Ιωαννά, του Ιωσήφ,

(1) «Είναι άλλος αυτός ο Ματθάν» ή Ματθάτ «και άλλος εκείνος» ο Μαθθάν ή Ματθάν που γράφει ο Ματθαίος. «Δηλαδή τη μητέρα του Ηλί και του Ιακώβ πρώτα μεν την παντρεύτηκε αυτός ο Ματθάν που γράφει ο Λουκάς και γέννησε τον Ηλί. Έπειτα, επειδή πέθανε εκείνος και αυτή ήταν χήρα, την πήρε ως γυναίκα του εκείνος ο Ματθάν που γράφει ο Ματθαίος, που ήταν από την ίδια μεν φυλή, αλλά από άλλη συγγένεια, και γέννησε τον Ιακώβ. Επομένως λοιπόν ο Ηλί και ο Ιακώβ έχουν την ίδια μεν μητέρα αλλά διαφορετικό πατέρα: και ανεβάζουν την καταγωγή της γενιάς τους ο μεν πατέρας του Ηλί μέχρι τον Ρησά τον γιο του Ζοροβάβελ, ενώ ο πατέρας του Ιακώβ, μέχρι τον Αβιουδ, τον γιο ομοίως του Ζοροβάβελ» (Z).

Και για να γίνει ακόμη σαφέστερο, σύμφωνα με τον Ιούλιο τον Αφρικανό, ο Ματθάν, καταγόμενος από τον Σολομώντα, πήρε σύζυγο την Εσθάν, από την οποία γέννησε τον Ιακώβ. Μετά το θάνατο του Ματθάν η χήρα Εσθά πήρε σύζυγο τον Ματθάτ, που καταγόταν από τον Νάθαν, και γέννησε γιο τον Ηλί. Ο Ιακώβ και ο Ηλί ήταν αδέρφια με την ίδια μητέρα, και ο ένας από αυτούς καταγόταν από τον Σολομώντα (μέσω του Ματθάν), ενώ ο άλλος από τον Νάθαν (μέσω του Ματθάτ). Ο Ηλί πέθανε

χωρίς παιδιά, και ο αδελφός του Ιακώβ σύμφωνα με το νόμο παντρεύτηκε τη χήρα του και γέννησε τον Ιωσήφ, που ήταν πραγματικός γιος του Ιακώβ και καταγόταν λοιπόν από τον Σολομώντα, αλλά ήταν νομικός γιος του Ηλί και καταγόταν έτσι και από τον Νάθαν (Prat).

«Ο Ιακώβ επομένως και ο Ηλί είναι αδελφια από την ίδια μητέρα, την Εσθά. Όταν ο Ηλί πήρε γυναίκα, επειδή πέθανε άτεκνος, όπως πρόσταζε ο νόμος, την πήρε ο Ιακώβ γυναίκα του ως αδελφός για να κάνει παιδί για χάρη του νεκρού αδελφού του Ηλί. Ο Ματθαίος λέγοντας το φυσικό πατέρα του Ιωσήφ, τον Ιακώβ, είπε και το γένος από όπου ο Ιωσήφ κατάγεται, ενώ ο Λουκάς ανέφερε το νομικό πατέρα του Ιωσήφ, τον Ηλί, και είπε και το γένος από όπου ο Ηλί κατάγεται» (σχ.). Έτσι εξηγούνται οι διαφορές των δύο γενεαλογιών μέχρι τον Ζοροβάβελ. Ο Ματθαίος έχει τη σειρά των ονομάτων αυτών που κατάγονταν από τον Σολομώντα, ενώ ο Λουκάς τη σειρά των ονομάτων των απογόνων του Νάθαν.

(2) Διαφορετικές γραφές: του Ματθάτ και σύμφωνα με άλλα χειρόγραφα Μαθθάθ, του Λευεί, του Μελχεί, του Ιανναί ή σύμφωνα με άλλα χειρόγραφα του Ιαννά.

3.25 του Ματθαίου του Ἀμώς του Ναούμ του Ἐσλίμ του Ναγκαί
25 του Ματθαίου, του Ἀμώς, του Ναούμ, του Ἐσλίμ, του Ναγκαί,
3.26 του Μαάθ του Ματθαίου του Σεμεῦ του Ἰωσήχ του Ἰωδᾶ(1)
26 του Μαάθ, του Ματθαίου, του Σεμεῖ, του Ἰωσήχ, του Ἰωδᾶ,

(1) Διαφορετικές γραφές: Ματαθίου... Εσλεί ή σύμφωνα με πολλά άλλα χειρόγραφα Εσλί, του Ναγαί... του Σεμεῖ ή Σεμεεί ή Σεμεεῖν, του Ιωσήφ, του Ιούδα.

3.27 του Ἰωαννάν(1) του Ῥησᾶ του Ζοροβάβελ του Σαλαθιήλ του Νηρί(2)
27 του Ἰωαννάν, του Ῥησᾶ, του Ζοροβάβελ, του Σαλαθιήλ, του Νηρί,

(1) Διαφορετικές γραφές: του Ιωαννά ή του Ιωανάν ή του Ιωνάν... του Νηρεί.

(2) «Τον Σαλαθιήλ ο μεν Ματθαίος τον ονόμασε γιο του Ιεχονίου... ενώ ο Λουκάς γιο του Νηρί» (Ζ). Ομοίως στο Ματθαίο ο Ζοροβάβελ έχει γιο τον Αβδιού και στον Λουκά γιο τον Ρησά. Αλλά τα δύο αυτά ονόματα Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ που συναντιούνται και στους δύο καταλόγους περίπου στη μέση τους, παρουσιάζεται σχεδόν βέβαιο, ότι ανήκουν στην ίδια εποχή σύμφωνα και με το Λουκά και το Ματθαίο. Αλλά τα ονόματα αυτά είναι ελάχιστα κοινά και θα ήταν έκτακτη και εκ πρώτης όψης απίθανη σύμπτωση δύο πρόσωπα που ανήκουν σε διαφορετικούς οίκους να έχουν κατά την ίδια εποχή τα ίδια ονόματα, αλλά και οι διάδοχοί τους πάλι να είναι συνώνυμοι. Επομένως οι Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ του Λουκά είναι οι ίδιοι με αυτούς του Ματθαίου.

Παρόλ' αυτά το συμπέρασμα αυτό δεν θεωρήθηκε από άλλους ως οριστικό και αδιαμφισβήτητο. Τα ονόματα Ζοροβάβελ και Σαλαθιήλ μπορούσαν μετά την αιχμαλωσία να γίνουν πολύ συνηθισμένα, όπως έγινε κοινότατο στους Γάλλους το όνομα Ναπολέον μετά την αυτοκρατορία. Εάν πάλι δεν συναντιούνται αυτά στα βιβλία της Π.Δ., αυτό εξηγείται από το ότι δεν έχουμε πολλά βιβλία, των οποίων η συγγραφή να ανάγεται στους μεταιχμαλωσιακούς χρόνους. Άλλωστε και τα ονόματα Ιακώβ και Λευί, που συναντούμε πολλές φορές στους καταλόγους, δεν εμφανίζονται στην Π.Δ. παρά μόνο όταν πρόκειται να δηλωθούν οι γνωστοί πατριάρχες. Κανείς από τους συνονόματους τους δεν κατέκτησε τη λαμπρότητά τους.

Ως προς τη διαδοχή των ίδιων ονομάτων (ο Σαλαθιήλ γέννησε τον Ζοροβάβελ) πρέπει να έχουμε υπ' όψη ότι και στους νεώτερους Ιουδαίους ο πατέρας που έχει το όνομα Αβραάμ συνηθέστατα ονομάζει το γιο του Ισαάκ και αυτός πάλι το γιο του Ιακώβ, έτσι ώστε σε οικογένειες διαφορετικές να βρίσκονται οι ίδιες βιβλικές σειρές που κατεβαίνουν γενεαλογικά. Αυτό μπορούσε κατά τα χρόνια της αιχμαλωσίας να συμβεί και ως προς τα ονόματα Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ (Prat).

Σύμφωνα λοιπόν με την εκδοχή αυτή, οι Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ του Λουκά είναι πρόσωπα διαφορετικά των συνονόματών τους στο Ματθαίο. Αυτή η εκδοχή παρόλ' αυτά δεν έγινε δεκτή από όλους.

Αν υποθεθεί λοιπόν ότι οι Σαλαθιήλ και Ζοροβάβελ είναι τα ίδια πρόσωπα και στο Ματθαίο και στο Λουκά, η λύση δίνεται ως ακολούθως:

«Τον Σαλαθιήλ ο μεν Ματθαίος τον ονόμασε γιο του Ιεχονίου ως φυσικό γιο του, ενώ ο Λουκάς τώρα, τον ονόμασε γιο του Νηρί ως νομικό γιο του. Ανεβάζουν λοιπόν και αυτοί την καταγωγή, ο μεν Νηρί στον Νάθαν, τον γιο του Δαβίδ, ενώ ο Ιεχονίας στον Σολομώντα, τον γιο ομοίως του Δαβίδ και οι δύο πάλι στον Δαβίδ» (Ζ).

Και πλατύτερα. Σύμφωνα με το Α΄ Παραλειπ. γ 18-19 ο Φαδαΐας υπήρξε αδελφός του Σαλαθιήλ και πατέρας του Ζοροβάβελ. Οι κώδικες όμως Βατικανός και Αλεξανδρινός στο Α΄ Παραλ. γ 19 ονομάζουν τον Σαλαθιήλ πατέρα του Ζοροβάβελ. Το τελευταίο αυτό επιβεβαιώνεται και από τα χωρία

Αγγαίου α 1, Α΄ Έσδρα ε 5 κτλ.

Σύμφωνα με αυτά ο Ζοροβάβελ είναι φυσικός μεν γιος του Φαδαΐα και της συζύγου του Σαλαθιήλ, σύμφωνα με το νόμο όμως είναι γιος και κληρονόμος του Σαλαθιήλ που πέθανε άτεκνος. Ο Σαλαθιήλ, φυσικός γιος του Ιεχονία καταγόταν από τον Σολομώντα μέσω του Ροβοάμ σύμφωνα με το Ματθαίο και από τον Νάθαν σύμφωνα με το Λουκά ως γιος του Νερί είτε επειδή παντρεύτηκε την κόρη και κληρονόμο του Νερί και έχοντας πεθερό τον Νερί, είτε ως γιος της χήρας του Νερί, οπότε θα ήταν κατά νόμον γιος του Νερί.

Παραμένει ήδη η απορία του πώς σύμφωνα με το Ματθαίο γιος του Ζοροβάβελ είναι ο Αβιούδ, ενώ σύμφωνα με το Λουκά ο Ρησά. Σύμφωνα με το Α΄ Παραλ. γ 19 γιοι του Ζοροβάβελ υπήρξαν οι «Μοσολλάμ και Ανανίας και Σαλωμεθί η αδελφή τους». Ούτε το όνομα του Ρησά αναφέρεται, ούτε του Αβιούδ. Μπορεί κάποιος λοιπόν να υποθέσει ότι είχε και άλλα παιδιά ο Ζοροβάβελ που δεν αναφέρονται στον κατάλογο ή ότι οι Αβιούδ και Ρησά είναι εγγόνια του· ειδικά για τον Ρησά ότι είναι εγγόνι του από την κόρη του (g) που παντρεύτηκε με άνδρα από το γένος του Νάθαν.

3.28(1) του Μελχί του Άδδι του Κωσάμ του Έλμαδάμ του Ήρ

28 του Μελχί, του Αδδί, του Κωσάμ, του Ελμωδάμ, του Ηρ,

3.29 του Ίωσή του Ελιέζερ του Ίωρείμ του Ματθάτ του Λευί

29 του Ιωσή, του Ελιέζερ, του Ιωρείμ, του Ματθάτ, του Λευί,

3.30 του Συμεών του Ιούδα του Ίωσήφ του Ίωνά του Έλιακείμ

30 του Συμεών, του Ιούδα, του Ιωσήφ, του Ιωνά, του Ελιακείμ,

3.31 του Μελεά του Μαϊνάν του Ματθαθά του Νάθαν(2) του Δαυίδ

31 του Μελεά, του Μαϊνάν, του Ματθαθά, του Νάθαν, του Δαβίδ,

(1) Διαφορετικές γραφές: Μελχεί, Αδδεί... Ελμαδάμ... Ιησού (αντί Ιωσή)... Ιωρίμ του Μαθθάθ ή Μαθθάτ ή Ματτάθ, του Λευεί ή Λευί... του Ιωνάμ ή Ιωανάν (αντί του Ιωνά)... του Μελεά ή Μελέα, του Μεννά (αντί Μαϊνάν) του Ματαθά ή Μετταθά, του Νάθαμ ή Ναθάμ, του Δαυεΐδ ή Δαβίδ ή Δαυίδ.

(2) Σύμφωνα με το Β΄ Βασιλ. ε 14,16 «αυτά είναι τα ονόματα αυτών που γεννήθηκαν από τον Δαβίδ στην Ιερουσαλήμ· Σαμμούς και Σωβάβ και Νάθαν και Σαλωμών... και... Ιεσσιβάθ, Νάθαν...». Δύο γιοι λοιπόν με το όνομα Νάθαν γράφονται ότι είναι του Δαβίδ. Από το Ζαχαρ. ιβ 12 πληροφορούμαστε ότι μεταξύ των φυλών, οι οποίες θα διακρίνονταν, θα ήταν «η φυλή του οίκου του Δαβίδ χωριστά... και η φυλή του οίκου του Νάθαν... και η φυλή του οίκου του Λευί». Όχι μόνο λοιπόν διακρίνεται ως ξεχωριστή η οικογένεια του Νάθαν, αλλά και εκπροσωπεί μαζί με την οικογένεια του Δαβίδ τον βασιλικό οίκο, μπαίνοντας μπροστά και από τη φυλή του οίκου του Λευί.

3.32 (1) του Ίεσσαί του Ωβήδ του Βοόζ του Σαλμών του Ναασών

32 του Ιεσσαί, του Ωβήδ, του Βοόζ, του Σαλμών, του Ναασών,

3.33 του Αμιναδάβ του Αράμ του Ιωράμ του Εσρώμ του Φαρές του Ιούδα

33 του Αμιναδάβ, του Αράμ, του Ιωράμ, του Εσρώμ, του Φαρές, του Ιούδα,

3.34 του Ιακώβ του Ισαάκ του Αβραάμ του Θάρα του Ναχώρ(2)

34 του Ιακώβ, του Ισαάκ, του Αβραάμ, του Θάρα, του Ναχώρ,

(1) Διαφορετικές γραφές: του Ιωβήδ (αντί Ωβήδ) ή Ωβήλ, του Βόος ή Βοός. Και αντί του Αράμ υπάρχουν οι γραφές «του Αδμίν του Αρνί» ή του Αμίν του Αράμ ή του Αμιναδάμ του Αράμ του Ιωράμ ή του Αδάμ του Αράμ ή του Αδάμ, του Αδμίν, του Αρνί. Και Εσρών αντί Εσρώμ· και Θάρρα αντί Θάρα.

(2) Οι δύο γενεαλογίες, και του Ματθαίου και του Λουκά, συμφωνούν στο μέχρι τον Αβραάμ τμήμα τους και μεταξύ τους και με την Π.Δ.

3.35 (1) του Σερούχ του Ραγαύ του Φάλεκ του Έβερ του Σαλά

35 του Σερούχ, του Ραγαύ, του Φάλεκ, του Έβερ, του Σαλά,

3.36 του Καϊνάν(2) του Αρφαξάδ του Σήμ του Νώε του Λάμεχ

36 του Καϊνάν, του Αρφαξάδ, του Σήμ, του Νώε, του Λάμεχ,

3.37 του Μαθουσάλα του Ενώχ του Ιάρεδ του Μαλελεήλ του Καϊνάν

37 του Μαθουσάλα, του Ενώχ, του Ιάρεδ, του Μαλελεήλ, του Καϊνάν,

3.38 του Ενώς του Σήθ του Αδάμ(3) του Θεού(4).

38 του Ενώς, του Σήθ, του Αδάμ, του Θεού.

(1) Διαφορετικές γραφές: του Σαρούχ, του Ραγάβ, του Φαλέκ ή Φαλέγ, του Έβερ ή του Εβέρ... του Καϊνάμ... του Λάμεκ, του Μαθουσαλά... του Ιάρετ ή Ιάρεθ, του Μαλελεήλ, του Καϊνάμ.

(2) Σύμφωνα με τους Ο΄ «ο Αρφαξάδ γέννησε τον Καϊνάν, και ο Καϊνάν γέννησε τον Σαλά, ο Σαλά

γέννησε τον Έβερ» (Γεν. ι 24). Το όνομα όμως του Καϊνάν δεν βρίσκεται σε κανένα από τα εβραϊκά χειρόγραφα, ούτε σε κάποια άλλη μετάφραση που έγινε από το εβραϊκό πρωτότυπο. Αυτοί που εκφράζουν την υπόνοια, ότι ίσως πρόκειται για παρεμβολή και νόθευση, θεωρούν ως απίθανη και αβάσιμη την υπόθεση, ότι η νόθευση αυτή έγινε με βάση την αναφορά του Καϊνάν σε αυτόν το στίχο (δες ρ). Όσον αφορά τα άλλα, το τμήμα αυτό της γενεαλογίας του Λουκά συμφωνεί πλήρως με τις πληροφορίες από την Π.Δ.

(3) Η επέκταση της γενεαλογίας και πέρα από τους Δαβίδ και Αβραάμ μέχρι τον γενάρχη του όλου ανθρωπίνου γένους, βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την περί καθολικής σωτηρίας διδασκαλία του ευαγγελίου του Παύλου. Για τους Ιουδαίους απαραίτητο ήταν να γνωρίσουν ότι ο Χριστός καταγόταν από τον Αβραάμ και τον Δαβίδ. Για αυτό ο Ματθαίος βάζει πρώτο αυτό στην αρχή του ευαγγελίου του.

Ο Λουκάς γράφοντας εξίσου προς όλους δείχνει ότι ο Μεσσίας συγγενεύει και με τους εθνικούς όπως και με τους Ιουδαίους και όλη η ανθρωπότητα μπορεί να αξιώσει αυτόν ως αδελφό (ρ).

(4) Σοφά ο Λουκάς πρόσθεσε και αυτό. Ο Αδάμ υπήρξε ο πρώτος άνθρωπος. Δεν γεννήθηκε αυτόματα, ούτε από πατέρα και μητέρα, αλλά από το Θεό, όχι όπως οι γιοι του Αδάμ είναι από το Θεό, αλλά με τρόπο τελείως ειδικό. Διότι την ύπαρξη, την οποία οι γιοι του Αδάμ οφείλουν στους γονείς τους λόγω της αγαθότητας του Δημιουργού τους, αυτό ο Αδάμ το πήρε άμεσα από τον Θεό. Ο Αδάμ υπήρξε εξ' ολοκλήρου δημιουργία του Θεού, και όχι απλώς όπως όλα τα δημιουργήματα, αλλά πιο εξαιρετικό από αυτά. Δες Γεν. α 26 (b).

Ο Λουκάς πιθανότατα πρόσθεσε αυτό για τους εθνικούς αναγνώστες του για να υπενθυμίσει σε αυτούς την από το Θεό καταγωγή του ανθρωπίνου γένους. Αναιρεί έτσι τους μύθους, που κυκλοφορούσαν μεταξύ των εθνικών σε σχέση με την καταγωγή του ανθρώπου (ρ). Η Γραφή και όσον αφορά στις πρώτες αρχές του ανθρωπίνου γένους καθορίζει και ικανοποιεί πλήρως τη γνώση μας. Αυτοί που περιφρονούν ή αγνοούν αυτήν βρίσκονται σε αμφιβολία και πλάνη μεταξύ των προκοσμικών και μετακοσμικών χρόνων (b). Ανεβάζοντας τη γενεαλογία του ο Λουκάς από το δεύτερο Αδάμ μέχρι τον πρώτο και από αυτόν μέχρι το Θεό, υποδήλωνε, ότι όπως ο Θεός είχε δημιουργήσει άμεσα τον πρώτο Αδάμ φυσώντας στο χώμα, έτσι και το Άγιο Πνεύμα παρήγαγε αμέσως την ανθρωπίνη φύση του δεύτερου Αδάμ στον κόλπο της Παρθένου για να σώσει την όλη ανθρωπότητα (L).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Στίχ. 1-13. Οι τρεις πειρασμοί.

4.1 (1) Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου(2) ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου(3), καὶ ἦγετο(4) ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον(5)

1 Ο Ἰησοῦς, ἔφυγε ἀπὸ τὸν Ἰορδάνη γεμάτος ἀπὸ Πνεύμα Ἅγιο. Το Πνεῦμα τὸν οδήγησε στὴν ἔρημο,

(1) Συχνά παρουσίασαν τον πειρασμό του Κυρίου ως επανάληψη του πειρασμού του πρωτοπλάστου και τη νίκη του, ως το αντίρροπο και την επανόρθωση της πτώσης του Αδάμ. Αλλά ο πειρασμός του πρώτου ανθρώπου αναφερόταν στην ικανοποίηση των φυσικών ανθρωπίνων ενστίκτων, σωματικών και ψυχικών. Ο Ιησούς είχε ήδη γνωρίσει και το είδος αυτό του πειρασμού. Διότι, είχε και αυτός όλα τα νόμια και αδιάβλητα (=ἀνένοχα) ένστικτα της ανθρωπίνης φύσης.

Και στο πεδίο αυτό των φυσικών απολαύσεων, όπου ο Αδάμ ηττήθηκε από τα πρώτα του βήματα, ο Ιησούς είχε ήδη παραμείνει αήττητος, θυσιάζοντας από την αρχή της ανθρωπίνης ζωής του σε κάθε στιγμή και αυτές τις αθώες απολαύσεις στο βωμό του καθήκοντος. Δες Λουκ. β 51-52. Με το βάπτισμα εισάγεται ο Ιησούς σε πεδίο ζωής και δράσης ανώτερης και η δοκιμασία, στην οποία ήδη υποβάλλεται, είναι δοκιμασία του αρχηγού της νέας ανθρωπότητας και από αυτήν αρχίζει ο πραγματικός μεσσιακός αγώνας (g).

(2) «Εδώ πρόσεχε, σε παρακαλώ, τη φύση του ανθρώπου, η οποία με απαρχή το Χριστό χρίεται με τη χάρη του αγίου Πνεύματος και στεφανώνεται με τις ανώτατες τιμές... Ο μεταξύ μας πρωτότοκος, όταν ήρθε ανάμεσα στους πολλούς αδελφούς... δέχεται πρώτος το Πνεύμα, αν και είναι αυτός ο ίδιος χορηγός του Πνεύματος, για να έρθει και σε εμάς μέσω αυτού το αξίωμα και η χάρη της κοινωνίας με το άγιο Πνεύμα... Και μεταθέτοντας τη δική μας πτωχεία στον εαυτό του, αγιάζεται μαζί μας, μολονότι ο ίδιος αγιάζει ολόκληρη την κτίση... με το να γίνει όμοιος με μας σε κάθε τι, εκτός μόνο από την αμαρτία» (K).

«Πρέπει βεβαίως να ξέρουμε, ότι η ανθρώπινη φύση του Σωτήρα, είχε σαν διδάσκαλο το Πνεύμα το άγιο, όχι επειδή δεν αρκούσε η θεία φύση που ήταν ενωμένη με αυτόν, αλλά όπως ακριβώς με την ευαρέσκεια του πατέρα έγινε άνθρωπος, έτσι και με τη συνεργασία του Αγίου Πνεύματος τελειοποιούνταν, για να δείχτει ότι έχουν την ίδια φύση και συνεργάζονται μεταξύ τους (τα πρόσωπα της αγίας Τριάδος)» (Ζ).

Η φράση «πλήρης Πνεύματος» δηλώνει το πραγματικό της δωρεάς που έγινε στον Ιησού στο βάπτισμα (g).

(3) Το «από του Ιορδάνου» συνδέει την ακόλουθη αφήγηση με αυτήν του βαπτίσματος, το οποίο αποδεικνύει ότι η γενεαλογία αποτελεί ένα είδος παρεμβολής και παρέκβασης (g). Στον Ιορδάνη πριν από λίγο είχε ακούσει τη φωνή του Πατέρα, να βεβαιώνει αυτόν και τον Ιωάννη, ότι ήταν ο αγαπητός του υιός. Όταν έχουμε ενισχυτικές επικοινωνίες με το Θεό και εμφανείς εκδηλώσεις της εύνοιάς του προς εμάς, ας αναμένουμε τότε και ότι ο σατανάς θα πέσει πάνω μας. Το πλοίο που κουβαλά πλούσιο φορτίο γίνεται στόχος των πειρατών. Ο Θεός άλλωστε θα επιτρέψει αυτό, έτσι ώστε η δύναμη της χάρις του να γίνει πιο φανερή και περισσότερο μεγάλη.

(4) Ο παρατατικός δηλώνει πράξη που συνεχίζεται=βαδίζοντας εδώ και εκεί ο Κύριος βρισκόταν υπό την επίδραση και ώθηση του Αγίου Πνεύματος (p). «Περνούσε το χρόνο του και τη ζωή του... Ζούσε λοιπόν στην έρημο πνευματικά» (Σχ.).

(5) Η γραφή «εις την έρημον» παρουσιάζει την προς την έρημο κίνηση του Ιησού ως τον σκοπό της εσωτερικής ώθησης του Πνεύματος. Η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «εν τη ερήμω» παρουσιάζει την εσωτερική αυτή ώθηση ότι έγινε την ώρα που ο Κύριος βρισκόταν στην έρημο (g). Εις την έρημον=δηλώνει την κίνηση προς κάποιο τόπο· η έρημος ήταν το τέρμα, στο οποίο επρόκειτο να περάσει αυτό το διάστημα ο Κύριος (δ). Κάποια παράδοση όχι παλαιότερη από τον ΙΒ΄ αιώνα τοποθετεί την έρημο αυτήν κοντά στην Ιεριχώ. Κάποια περιοχή πιο μακρινή προς βορρά είναι πιθανότερος τόπος (p).

4.2 ημέρας τεσσαράκοντα(1) πειραζόμενος(2) υπό τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν(3) ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ συντελεσθεισῶν(4) αὐτῶν ἐπέινασεν(5).

2 όπου για σαράντα μέρες αντιμετώπιζε τους πειρασμούς του διαβόλου. Τις σαράντα αυτές μέρες δεν έφαγε τίποτε και, όταν συμπληρώθηκαν, πείνασε.

(1) Σύμφωνα μεν με τη γραφή «εις την έρημον» το «ημέρας τεσσαράκοντα» πρέπει να αποδοθεί στο «πειραζόμενος»= για σαράντα ημέρες πειραζόταν· σύμφωνα όμως με τη γραφή «εν τη ερήμω» πρέπει να αποδοθεί στο «ήγετο(οδηγούνταν)», οπότε ορίζει το διάστημα που διήρκεσε η παραμονή του Κυρίου στην έρημο. Και με τις δύο όμως γραφές, το «πειραζόμενος» φανερώνει τη διαρκή κατάσταση, στην οποία βρισκόταν ο Ιησούς σε όλες τις 40 ημέρες (δ).

(2) «Να λοιπόν βρέθηκε ανάμεσα σε αυτούς που αθλούνται αυτός που είναι αθλοθέτης ως Θεός, ανάμεσα σε αυτούς που στεφανώνονται αυτός που στεφανώνει τα κεφάλια των αγίων» (Κ). Δεν πειραζόταν με εσωτερικές κλίσεις και υποβολές. Διότι ο άρχοντας αυτού του κόσμου «δεν είχε τίποτα» στο Χριστό, με το οποίο να προσβάλλει τον Κύριο εσωτερικά. Πείραζε αυτόν με τελείως εξωτερικές παρορμήσεις, ίσως και με μορφή φιδιού, όπως άλλοτε πείραζε τον πρωτόπλαστο. Όταν πείνασε ο Κύριος, τότε ήλθε προς αυτόν πλησιέστερα ο σατανάς. Πιθανώς ο Κύριος άρχισε τότε να παρατηρεί τα τριγύρω δέντρα, αναζητώντας σε αυτά κάποιο καρπό φαγώσιμο, οπότε ο διάβολος βρήκε την ευκαιρία να προβεί στις προς αυτόν προτάσεις και παρορμήσεις.

(3) «Νήστεψε λοιπόν ο Κύριος και δεν έλαβε καμία απολύτως τροφή για τις ανάγκες του σώματος. Όχι επειδή ο ίδιος είχε ανάγκη από νηστεία, αλλά δίδοντας σε μας τύπο και υπογραμμό αυτά που έκανε ο ίδιος, και παρουσιάζοντάς μας εικόνα της εξαιρετικής και αξιοθαύμαστης σε μας ζωής» (Κ). Όχι μόνο τα παραδείγματα του Μωϋσή και Ηλία θα μπορούσε κάποιος να προβάλλει για απόδειξη του δυνατού μιας νηστείας τόσο πολύ παρατεταμένης, αλλά και περιπτώσεις πρόσφατες απέδειξαν ότι ο ανθρώπινος οργανισμός μπορεί να αντέξει σε μία τόσο μακρά αποχή (g).

Όπως με την αποχώρηση στην έρημο δειχνόταν αδιάφορος προς τον κόσμο, έτσι με την σαρανταήμερη νηστεία του δειχνόταν τελείως αδιάφορος προς το σώμα. Και ο σατανάς δεν μπορεί εύκολα να νικήσει εκείνους, οι οποίοι λύθηκαν από τα δεσμά του κόσμου και της σάρκας. Όσο λιγότερο διατηρούμαστε κάτω από την επήρεια της σάρκας, τόσο λιγότερα πλεονεκτήματα έχει εναντίον μας ο σατανάς.

(4) Η σαρανταήμερη νηστεία του Ιησού φαίνεται σύμφωνα με τον Λουκά ότι υπήρξε συνέπεια της βαθιάς περισυλλογής και προσήλωσης, στην οποία ο Κύριος είχε βυθιστεί και απορροφηθεί. Οι 40 αυτές ημέρες πέρασαν σαν μία ώρα και δεν αισθάνθηκε σε αυτές το κεντρί της πείνας. Ακριβώς αυτό

δείχνεται με την αντίθεση που εκφράζουν οι λέξεις «και όταν τελείωσαν αυτές πείνασε» (g).

(5) «Πείνασε μολοντί αυτός δίνει τροφή στους πεινασμένους, και ο ίδιος είναι ο άρτος που κατέβηκε από τον ουρανό και δίνει ζωή στον κόσμο, ο δημιουργός των όλων. Επειδή όμως έπρεπε πάλι, χωρίς να ατιμάσει τη δική μας πτωχεία, να μην απομακρυνθεί μια για πάντα από τα μέτρα της ανθρωπίνης φύσης, επέτρεψε στη φύση της σάρκας να ζητήσει τα δικά της· με αυτήν την έννοια λέμε ότι αυτός πείνασε» (Κ).

4.3 και εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος(1), Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ(2), εἶπε τῷ λίθῳ τούτῳ(3) ἵνα γένηται ἄρτος.

3 Τότε ο διάβολος του είπε: «Αν είσαι Υἱὸς του Θεοῦ, πες σ' αυτή την πέτρα να γίνει ψωμί».

(1) «Πλησιάζει ο σατανάς πειράζοντάς τον, νομίζοντας ότι θα είχε κατά κάποιο τρόπο ως συνεργάτη της κακοτροπιάς του το πάθος της πείνας. Γιατί πολλές φορές μάς νικά, έχοντας ως βοήθεια των σκέψεών του, δηλαδή των επιχειρημάτων του, τις δικές μας αδυναμίες» (Κ).

(2) Αξιολογότατη η παρατήρηση: «Άκουσε (ο σατανάς) και από τον Ιωάννη και από τη φωνή που ήρθε από τον ουρανό, ότι αυτός είναι υἱὸς του Θεοῦ και επειδή αγνοούσε, ότι ο υἱὸς του Θεοῦ έγινε ἄνθρωπος -διότι ήταν κρυμμένη από αυτόν η απόρρητη ενανθρώπιση- θεώρησε ότι ὄντας ἄνθρωπος (ο Χριστός), ευαρέστησε το Θεό λόγω των αρετῶν του, και για αυτό τον φθόνησε για την τόσο μεγάλη τιμή, όπως ακριβώς και τον παλαιό Αδάμ, και έσπυσε όπως ακριβώς εκείνον, έτσι και αυτόν να τον βγάλει από αυτήν την τιμή... Και για να μην καταλάβει την πονηρία ο Χριστός, δες την πανουργία του και την υπερβολική πονηρία· Δεν είπε απλώς: κάνε τις πέτρες ψωμιά, αλλά πρόσταξε: αν είσαι γιος του Θεοῦ, για να δείξει ότι ζητά να γίνει αυτό για απόδειξη ότι είναι γιος του Θεοῦ· διότι νόμιζε ότι θα τον προκαλέσει με το λόγο, σαν να κοροϊδεύτηκε ότι δεν είναι υἱὸς Θεοῦ» (Ω).

Η υποβολή φαίνεται να είναι, ότι πρέπει να ενεργήσει το θαύμα, για να αποδείξει την αλήθεια της πρόσφατης διακήρυξης του Θεοῦ και ότι μπορεί να αμφιβάλει για τη σχέση του με το Θεό, εάν ο Θεός δεν συνεργήσει στο θαύμα (ρ). Ο διάβολος ελπίζει να διεγείρει τη ματαιοδοξία του Ιησού και με την αμφισβήτηση της δυνάμει του περιμένει ότι ο Ιησούς θα σπεύσει με ελαφρότητα να επιδείξει αυτήν (L).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Ο σατανάς ήθελε με ευκαιρία την πείνα από την οποία πιεζόταν ο Ιησούς, να τον εξωθήσει να απομακρυνθεί από την οδό της ταπείνωσης, την οποία έως τότε βιάδιζε, και να προβεί σε αυθαίρετη χρήση της υπερφυσικής δύναμης, την οποία ο Πατέρας του τού εμπιστεύθηκε για εγκαθίδρυση της βασιλείας του Θεοῦ (g).

Ο σατανάς επικαλείται την όρεξη από την πείνα στον πρώτο πειρασμό. Με τέτοιες ορέξεις και επιθυμίες ο πειρασμός προσβάλλει ισχυρά τη νεότητα. Έχουμε μέσα μας κάποιες ορέξεις και επιθυμίες, οι οποίες από μόνες τους δεν είναι αμαρτωλές, αλλά τελείως αντιθέτως φυτεύτηκαν μέσα μας από το Δημιουργό για σκοπούς θεάρεστους. Αλλά ο σατανάς έρχεται και ζητά να πείσει το νέο να ικανοποιήσει αυτές με τρόπο αμαρτωλό. Για να μάθει τον τρόπο να αντιστέκεσαι σε τέτοιες εφόδους, δες εδώ, πώς αντιμετώπισε το σατανά ο Κύριος, όταν αυτός τον καλούσε να ικανοποιήσει την πείνα του κατά τρόπο απαγορευμένο. Του είπε, «είναι γραμμένο εις την Αγίαν Γραφή, ότι δεν θα ζήση ο ἄνθρωπος μόνον με ἄρτον, αλλά και με κάθε λόγον, που βγαίνει από το στόμα του Θεοῦ».

Δηλαδή η ζωή και η ευτυχία της δεν συνίσταται στο να τρώει κάποιος και να πίνει και να απολαμβάνει· η ζωή δεν είναι ικανοποίηση του σώματος με οποιοδήποτε τρόπο, αλλά οφείλει να διανύεται με υπακοή της ψυχής προς τον Θεό. Η ικανοποίηση της πείνας δεν ανήκει στην υψηλότερη και ευγενέστερή μας φύση και είναι δυνατόν, εάν δεν συνοδεύεται από την αυτοκυριαρχία, να υποτάξει την ευγενέστερή μας φύση. Η αυτοκυριαρχία και η συγκράτηση της ορμής που δημιουργεί η πείνα καταριθμείται στην αυταπάρνηση.

Δεν πρέπει επίσης να λησμονούμε, ότι η εγκράτεια σε κάποιο είδος απόλαυσης, ακολουθείται από την απόλαυση άλλου είδους τέρψης, της τέρψης και απόλαυσης, την οποία γεννά η εσωτερική πληροφορία, ότι ο Θεός αόρατα μας επιδοκιμάζει και ότι βρισκόμαστε σε ειρήνη μαζί του. Εκείνος ο οποίος ουδέποτε αρνήθηκε τις κατώτερες ορέξεις του, ουδέποτε δοκίμασε τα θέλητρα αυτά των πνευματικών απολαύσεων και της πνευματικής ζωής της αυταπάρνησης.

(3) Ο διάβολος δείχνει συγκεκριμένη πέτρα. Δεν ζητά ανατροπή της φύσης, αλλά μόνο κάποιο μικρό θαύμα που επιβάλλεται από την περίσταση (L).

«Επειδή δεν υπήρχε καθόλου κάτι φαγώσιμο λόγω της μεγάλης ερημιάς, και ήξερε ότι για την πείνα είναι κατάλληλο το ψωμί, ο ίδιος μεν δεν το προσφέρει, διότι δεν επρόκειτο ο Χριστός να το πάρει από τον εχθρό του, αλλά διατάσσει αυτόν να κάνει ψωμιά τις πέτρες που του έδειχνε» (Ω).

4.4 καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων(1), Γέγραπται(2) ὅτι Οὐκ ἐπ’ ἄρτω μόνω(3) ζήσεται ἄνθρωπος(4) ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένω διὰ στόματος Θεοῦ(5).

4 Ο Ἰησοῦς του ἀπάντησε: «Ἡ Γραφή λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δε ζεῖ μόνο με ψωμί, ἀλλὰ με κάθε λόγο που βγαίνει ἀπ’ τὸ στόμα του Θεοῦ».

(1) Κάποια χειρόγραφα παραλείπουν το: λέγων. Αξιόλογη ἡ παρατήρηση:

«Δεν ἔκανε τὸ θαῦμα που του ζητήθηκε, διότι τὰ θαύματα συνηθίζεται νὰ γίνονται γιὰ ωφέλεια αὐτῶν που τὰ βλέπουν, ὁ διάβολος ὅμως δεν ἐπρόκειτο σε τίποτα νὰ ωφεληθεῖ ἀπὸ αὐτό. Διότι καὶ ὕστερα, ἀν καὶ εἶδε ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Χριστός, δεν μεταβλήθηκε καθόλου» (Ω).

Θαύματα θὰ ἐνεργούσε γιὰ νὰ στηρίξει τὸς μαθητές του στὴν πίστη. Συνεπῶς δεν υπήρχε λόγος νὰ ἐνεργήσει θαῦμα γιὰ τὸν σατανά, ὁ ὁποῖος γιὰ κανένα λόγο δεν θὰ πίστευε ἐπιστρέφοντας στὸ Θεό. Τὰ θαύματά του ἀκόμη θὰ τὰ ἐνεργούσε γιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς διδασκαλίας του, καὶ γιὰ αὐτό καὶ δεν ἐνήργησε θαύματα μέχρι τὴν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία ἀρχισε νὰ κηρύττει.

Αλλὰ οὔτε θὰ ἐνεργούσε κάποιο θαῦμα γιὰ τὸν εαυτό του καὶ γιὰ ἐξυπηρέτηση τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν του, δείχνοντας μάλιστα ἀνυπομονησία στὴν πείνα του καὶ ἔλλειψη αυτοκυριαρχίας. Ὁ Κύριος δεν ἄρесе ποτέ στὸν εαυτό του. Εφόσον λοιπὸν ἐξομοιώθηκε σε ὅλα με τὸς ἀδελφούς του, ἔπρεπε σε αὐτόν, ὅπως τὰ ἄλλα τέκνα του Θεοῦ, ἔτσι καὶ αὐτός νὰ ἐξαρτάται ἐξ’ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν θεία πρόνοια καὶ νὰ ἐλπίζει σε αὐτὴν με κάθε πεποίθηση.

(2) Ἀποκρούει αὐτόν με τὴ Γραφή. Ὁ λόγος του Θεοῦ εἶναι τὸ μαχαίρι μας καὶ ἡ πίστη στὸ λόγο αὐτόν εἶναι ἡ ἀσπίδα μας. Οφείλουμε λοιπὸν νὰ γίνουμε «δυνατοὶ στὶς γραφές» καὶ γνωρίζοντας τι ἔχει γραφτεῖ σε αὐτές νὰ προχωροῦμε με ἀσφάλεια καὶ δύναμη στὸν πνευματικὸ μας ἀγώνα.

(3) «Ἀπαντᾶ στὸν κρυφὸ τοῦ σκοπὸ καὶ ἀπὸ τὴ γραφή του βιβλίου του Δευταρονομίου τὸν ἀποστομώνει σαν νὰ λέει... Υπάρχει καὶ ἄλλος τρόπος τροφῆς. Διότι καὶ κάθε λόγος που βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα του Θεοῦ στὸν πεινασμένο σαν ἄλλη τροφή συγκρατεῖ τὴ ζωὴ του καὶ του ἀρκεῖ» (Ω).

Ὁ Χριστός «οὔτε μετέβαλε» τὴν πέτρα σε ψωμί, «οὔτε ὅμως εἶπε ὅτι δεν μπορεῖ νὰ κάνει αὐτό... ἀλλὰ τὸ ἀπορρίπτει ὡς ἐνοχλητικὸ καὶ περιττὸ λέγοντας· Δεν θὰ ζήσει μόνο με ψωμί ὁ ἄνθρωπος... Ἀν λοιπὸν εἶναι δυνατόν χωρὶς ψωμί νὰ ζήσω, γιατί νὰ κάνω τὴν πέτρα ψωμί; Οὔτε λοιπὸν λέει, Δεν μπορῶ, γιὰ νὰ μην ἀρνηθεῖ τὴ δύναμή του· οὔτε, ὅτι μπορῶ» (Κ).

(4) «Πρόσεξε, ὅτι τὰ λέει αὐτὰ σύμφωνα με τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ὄχι βεβαίως ὡς Θεός που ἦταν. Διότι σαν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἄνθρωπο ἀπαντᾶ καὶ λέει· ἔχει γραφτεῖ ὅτι δεν θὰ ζήσει μόνο με ψωμί ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ὅπου εἶναι φανερό, ὅτι ὡς ἄνθρωπος πειράζεται» (Ω).

«Καὶ πρόσεχε, σε παρακαλῶ, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση με τὸ Χριστὸ ἀποβάλλει τὶς δικαιολογίες τῆς ἀκράτειας του Ἀδάμ. Με τὴν τροφή του Ἀδάμ νικηθήκαμε, με τὴν ἐγκράτεια του Χριστοῦ νικήσαμε» (Κ).

(5) Ὁλόκληρη ἡ φράση «ἀλλ’ ἐπὶ παντὶ... στόματος Θεοῦ» παραλείπεται ἀπὸ τὰ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα. Ἡ ἐννοία τῆς: «Ἐάν ὁ Θεός δώσει δύναμη στὸν ἄνθρωπο, μπορεῖ νὰ μὴ φάει καὶ νὰ ζεῖ ὅπως ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἡλίας, οἱ ὁποῖοι με τὸ λόγο του Θεοῦ ἐζήσαν ἄσιτοι σαράντα ἡμέρες» (Κ). Με τὴν ἀρνηση αὐτὴ ὁ Ἰησοῦς ἐκδηλώνει τὴν ἀπόφαση, σε ὅλη τὴ μεσσιακὴ σταδιοδρομία του νὰ ἐμπιστεύεται τὸν εαυτό του στὸν Πατέρα του γιὰ τὴν ικανοποίηση τῶν ἐπίγειων ἀναγκῶν του. Κάθε ἡμέρα θὰ του ζητᾶ καὶ θὰ ἀναμένει ἀπὸ αὐτόν, σαν ἕνας ἀπὸ ἐμᾶς, τὸν καθημερινὸ ἄρτο. Θὰ υπομένει τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὴ στέρηση ρούχων, ἀναθέτοντας ὅλη τὴ μέριμνά του στὸ Θεό (g).

Πὼς ἐζήσε ὁ Χριστός τὶς 40 ἡμέρες που πέρασαν; Ὁχι με ἄρτο, ἀλλὰ με λόγο Θεοῦ· με τὴ μελέτη του λόγου του Θεοῦ, με τὴν ἐπικοινωνία με τὸ Θεό δια μέσου του λόγου του. Καὶ με τὸν ἴδιο τρόπο ἦταν δυνατόν νὰ ζήσει καὶ περισσότερο χρόνο, παρόλο που ἤδη ἀρχισε νὰ πεινά. Ὁ Θεός ἔχει πολλούς τρόπους προμήθειας τῶν χρήσιμων καὶ ἀναγκαίων στὸ λαό του, καὶ γιὰ αὐτό σε καμία περίπτωση δεν ἐπιτρέπεται νὰ κλονίζεται ἡ πίστη καὶ ἐμπιστοσύνη μας σε αὐτόν.

4.5 (1)Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν(2) ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης(3) ἐν στιγμῇ χρόνου(4)·

5 Ὑστερα ὁ διάβολος τὸν ἀνέβασε σ’ ἕνα ψηλὸ βουνό, του ἔδειξε σε μιὰ στιγμή ὅλα τὰ βασίλεια τῆς οἰκουμένης,

(1) Ὁ πειρασμὸς αὐτός εἶναι ὁ τρίτος στὸ Ματθαῖο. Ἦ ὁ Λουκάς προτιμᾶ τὴν ἀπλοποίηση καὶ γιὰ αὐτό τὸν πειρασμὸ που ἀπαιτοῦσε μεγαλύτερη μετακίνηση του Κυρίου, τὸν ἄφησε τελευταῖο, βάζοντας ὡς δεῦτερο τὸν πειρασμὸ, ὁ ὁποῖος στὸν τόπο ὅπου βρισκόταν τότε ὁ Κύριος μπορούσε εὐκόλα νὰ ἐκτυλιχτεῖ (L).

Ἦ, πιο σωστά, πιθανῶς κανεῖς ἀπὸ τὸς ευαγγελιστές δεν εἶχε τὴν πρόθεση νὰ ἀφηγηθεῖ τὸς πειρασμούς με χρονολογικὴ σειρά. Οἱ πειρασμοὶ μπορούσαν νὰ ἐρχονται ἀναμεμιγμένοι μεταξύ τῶς

(ρ).

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «εις όρος υψηλόν». Το λεγόμενο Σαραντάριον όρος δυτικά της Ιεριχούς, όπου από τη μεταγενέστερη παράδοση τοποθετείται η αποχώρηση του Ιησού με νηστεία, είναι μέρος κατάλληλο. Κυριαρχεί από εκεί το μάτι πάνω σε όλη την πεδιάδα του Ιορδάνη και η θέα απλώνεται προς δυτικά μέχρι το όρος των Ελαιών (L).

(3) Λέξη που προτιμά ο Λουκάς (β 1, κα 26, Πράξ. ια 28, ιζ 6, 31, ιθ 27, κδ 5). Αλλού στην Κ.Δ. τη συναντούμε μόνο 6 φορές. Με αυτήν περιγράφεται ο κόσμος ως τόπος που κατοικείται και κυβερνιέται, «ο πολιτισμένος κόσμος». Για τον Έλληνα μπορούσε να σημαίνει τον ελληνικό κόσμο σε αντίθεση με τις βαρβαρικές χώρες (Ηροδ. ΙV, 110.4) (ρ). Εδώ εννοείται όχι μόνο ο ρωμαϊκός κόσμος όπως στο Λουκ. β 1, αλλά όλη η κατοικουμένη γη (L).

(4) Αιφνίδια παρουσίαση αυτών, το οποίο έκανε τον πειρασμό ισχυρότατο (b). Η αιφνίδια εμφάνιση της εκθαμβωτικής αλλά και απατηλής λαμπρότητας του κόσμου ήταν ικανή να αιχμαλωτίσει κάθε αστήρικτη διάνοια, πριν ακόμη προφθάσει αυτή να πάρει τα μέτρα της εναντίον του κινδύνου, στον οποίο εκτιθόταν (ο). Δεν έγινε αυτό με τη φυσική οδό, αλλά ήταν οπτασία, διότι όλα αυτά σε μία στιγμή ξετυλίχτηκαν ως πανόραμα μπροστά στο Σωτήρα (δ).

4.6 και εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται(1) καὶ ὧ ἂν θέλω(2) δίδωμι αὐτήν·

6 και του εἶπε: «Θα σου δώσω ὅλη αὐτήν τὴν ἐξουσία και τὴ λαμπρότητα αὐτῶν τῶν βασιλείων· σ' ἐμένα ἔχει παραδοθεῖ και τὴ δίνω σ' ὅποιον ἐγὼ θέλω.

(1) Ἡ, ἡ βεβαίωση αὐτὴ δεν εἶναι ἐξ' ολοκλήρου ψευδῆς. Ο σατανάς εἶχε μεγάλη ἐξουσία και δύναμη πρὶν τὴν πτώση του και τὸ μέρος τῆς δυνάμης, τὸ οποίο του ἀπέμεινε μετὰ τὴν πτώση του, τὸ χρησιμοποιεῖ στο κακό. Ο πειραστὴς παρὸλ' αὐτὰ ομολογεῖ, ὅτι δεν εἶναι αὐτὸς ὁ ἰδρυτὴς ἡ δημιουργὸς τῶν βασιλείων αὐτῶν (b).

Ἡ, πιο σωστά, αὐτὰ παραδόθηκαν σε αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀμαρτία του ἀνθρώπου. Ο σατανάς εἶναι ὁ ἄρχοντας τῶν ἀπίστων και ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ ἀναμειγνύει τὴν ἀλήθεια με ψέμμα, ὅταν ἀξιώνει, ὅτι ἔχει ἐξουσία πάνω σε ὅλη τὴν υλικὴ δόξα του κόσμου. Δες Εφεσ. β 2, Β' Κορ. δ 4, Αποκ. ιγ 2 (ρ).

«Τὰ βασίλεια λέει τῶν κοσμικῶν ἀνθρώπων, με ποιο τρόπο δηλαδὴ ἄλλοι μεν βασιλεύονται ἀπὸ τὴν πορνεία, ἄλλοι ἀπὸ φιλαργυρία, ἄλλοι ἀπὸ κενοδοξία και ἀπὸ ἄλλα πάθη» (Ω).

«Ἀλλὰ, κακούργε και πονηρὲ και ἀσεβέστατε, πῶς τόλμησες να δεῖξεις στον κύριο τῆς κτίσης ὅλα τὰ βασίλεια και να πεις, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι δικά μου...; Πῶς ὑπόσχες αὐτὰ που δεν εἶναι δικά σου; Ποιὸς σε διόρισε κληρονόμο τῆς βασιλείας του Θεοῦ; Ποιὸς υπέταξε σε σένα τὴ γη; Τὴν ἄρπαξες με ἀπάτη. Δώσε τὴν πίσω λοιπὸν στον Υἱὸ που ἐγένε ἀνθρώπος, τον κύριο ὅλων» (Κ).

Ἀξιῶνε ως δικὴ του τὴ δύναμη αὐτὴ ὁ σατανάς ἐπειδὴ παραδόθηκε σε αὐτὸν ὄχι ἀπὸ το Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τους βασιλιάδες και τους λαοὺς τῶν βασιλείων αὐτῶν, οἱ οποίοι ἔδωσαν τὴ δύναμη και τιμὴ τους στο σατανά.

(2) Ἡ ψευδολογία του σατανά παρουσιάζεται μεγαλύτερη με τὸ «σε ὅποιον ἐγὼ θέλω...». Ἀκόμη και για ἐκείνους, οἱ οποίοι εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία του σατανά, εἶναι με πολὺ περιορισμένη ἔννοια ἀληθινὸ, ὅτι μπορεῖ αὐτὸς να τους διαθέσει κατὰ βούληση δικὴ του (ρ).

4.7 σὺ οὖν ἂν προσκυνήσῃς ἐνώπιον ἐμοῦ(1), ἔσται σοῦ πᾶσα(2).

7 Ἄν, λοιπὸν, με προσκυνήσεις, θα εἶναι ὅλη δικὴ σου».

(1) Ὑπάρχει και ἡ γραφὴ «ἐνώπιον ἐμοῦ». Ζητά ἀπὸ τον Κύριο τιμὴ και λατρεία. Με πανουργία δεν ἔχει τὴν ἀξίωση ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὥστε αὐτὸν μόνο να λατρεύει και να παύσει να λατρεύει το Θεό. Ζητά ἀπλῶς να προσκυνηθεῖ και αὐτὸς παράπλευρα με το Θεό. Γνωρίζει ὅμως ὁ διάβολος, ὅτι και ἀν μία φορά κατορθώσει να γίνε συμμετοχὸς στη λατρεία, ἡ οποία οφείλεται σε μόνο το Θεό, ἐντὸς ολίγου θα γίνε ὁ μόνος και ἀποκλειστικὸς κάτοχος αὐτῆς τῆς λατρείας, ἀφοῦ ὁ ἀληθινὸς Θεὸς θα λησμονεῖται βαθμιαία και θα παραμεριστεῖ τελείως.

(2) «Ἄν θέλεις, λέει, να βασιλεύσεις σε αὐτοὺς και για αὐτὸ ἤλθες, για να ἀγωνιστεῖς δηλαδὴ και να ἀπομακρύνεις τους υπηκόους ἀπὸ ἐμένα, μην ἀγωνίζεσαι· ἕνα πράγμα ἀξιῶν· πέσε και προσκύνησέ με και πάρε ὅλη τὴ βασιλεία που εἶναι κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μου» (Ω).

Θα εἶναι δικὴ σου ὅλη ἡ ἐξουσία που εἶναι παραδομένη σε μένα. Ὅπως στον πρῶτο πειρασμό ἡ νόμιμη και ἀδιάβλητη ἐπιθυμία τῆς τροφῆς ἐγένε ἀφορμὴ πειρασμοῦ, ἔτσι και στο δεύτερο πειρασμό ἡ νόμιμη ἐπιθυμία τῆς ἐξουσίας και τῆς δόξας παρέχει ἀφορμὴ στο σατανά να πολεμήσει τον Κύριο. Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία ἦταν εἰδικά νόμιμη και τελείως ἀνόμοχη για τον Μεσσία. Ο Χριστὸς γεννήθηκε για να βασιλεύσει. Ἀλλὰ ἡ βασιλεία του δεν εἶναι ἀπὸ τον κόσμο αὐτὸν (Ιω. ιη 36, 37) και ὁ ἄρχοντας αὐτοῦ

του κόσμου δεν έχει σε αυτόν τίποτα (Ιω. ιδ 30). Απορρίπτει τις σχετικές με το Μεσσία παχυλές ιδέες των Ιουδαίων και απωθεί το σατανά ως σύμμαχο, προτιμώντας να έχει αυτόν αδιάλλακτο εχθρό (ρ).

4.8 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ὑπάγε οπίσω μου, σατανά(1)·Γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν θεὸν σου προσκυνήσεις(2) καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις(3).

8 Απαντώντας ο Ιησούς του είπε: «Φύγε από μπροστά μου σατανά. Η Γραφή λέει: Τον Κύριο το Θεό σου θα προσκυνάς και μόνο αυτόν θα λατρεύεις».

(1) Η φράση ὑπάγε οπίσω μου, σατανά, παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και φαίνεται να παραλήφθηκε από το Ματθαίο (δ). Ο Κύριος με αποτροπιασμό απορρίπτει την υποβολή του διαβόλου. Τι; Να προσκυνήσω τον εχθρό του Θεού, τον οποίο ήλθα να υπηρετήσω, και τον εχθρό του ανθρώπου, τον οποίο ήλθα να σώσω; Ποτέ δεν θα πράξω αυτό.

(2) «Ο Σωτήρας θέλει μεν να βασιλεύσει και να υποτάξει όλα τα έθνη, για να γίνουν δούλα της δικαιοσύνης και της αλήθειας και κάθε αρετής, αλλά να βασιλεύσει όχι με αμαρτία, ούτε θέλει άκοπα να στεφανώσει το διάβολο υποτάσσοντας τον εαυτό του, ούτε άκοπα να πάρει κάτω από την εξουσία του όλα τα βασίλεια του κόσμου και τη δόξα τους. Για αυτό λέει προς αυτόν· Κύριον το Θεό σου θα προσκυνήσεις και αυτόν μόνο θα λατρεύσεις. Όλους αυτούς, λέει, για αυτό θέλω να εξουσιάζονται από εμένα, για να προσκυνούν Κύριον το Θεό και αυτόν μόνο να λατρεύσουν. Αυτό είναι το θέλημα της δικής μου βασιλείας. Εσύ όμως θέλεις να αρχίσω την αμαρτία, την οποία εγώ θέλω να καταργήσω» (Ω).

«Σαν να έκαιγε τα σπλάγχνα του (του σατανά), τού παρουσίασε στην κατάλληλη στιγμή αυτήν την εντολή «Θα προσκυνήσεις τον Κύριο το Θεό σου και αυτόν μόνο θα λατρεύσεις». Γιατί πριν τον ερχομό του στον κόσμο είχε εξαπατήσει όλη την οικουμένη· αυτός ήταν εκείνος που τον προσκυνούσαν παντού. Όμως ο νόμος του Θεού, θέτοντάς τον έξω από την εξουσία που με απάτη είχε κερδίσει, έδωσε εντολή να προσκυνούν τον ένα και αληθινό Θεό, και μόνο σε αυτόν να τελούν τα της λατρείας τους» (Κ).

Ήταν προορισμένο ο Κύριος με την ταπείνωση να νικήσει τον διάβολο και όχι με τη δύναμη (Ιερώνυμος). Εάν ο Ιησούς προέβαινε σε οποιονδήποτε συμβιβασμό με την κοσμική δύναμη, θα παρασυρόταν αμέσως στους υπολογισμούς της πολιτικής και σε όλες τις μεθόδους με τις οποίες η διπλωματία διαπραγματεύεται και πετυχαίνει τις υποθέσεις του αιώνα της. Θα έπαυε πλέον να είναι ο Χριστός (g).

Ο Κύριος απέρριψε ευθύς και χωρίς κάποια συζήτηση την υποβολή του διαβόλου. Και όχι μόνο αυτός δεν προσκυνεί τώρα τον διάβολο, αλλά και όταν μετά από λίγο οι βασιλείες του κόσμου θα παραδοθούν σε αυτόν από τον Πατέρα, ο οποίος θα δώσει σε αυτόν «κάθε εξουσία στον ουρανό και στη γη», δεν θα ανεχτεί να συνεχίζεται σε αυτές κανένα υπόλειμμα της λατρείας του σατανά. Θα ξεριζωθεί αυτή παντού, όπου το ευαγγέλιο θα κηρυχτεί και ο πολυθεισμός και η ειδωλολατρεία θα καταπέσουν και θα εξαφανιστούν, όπου η βασιλεία του Χριστού θα κατακτά έδαφος. Οι άνθρωποι θα επιστρέψουν από τα είδωλα στον μόνο αληθινό Θεό, έτσι ώστε μόνο αυτός στο εξής θα προσκυνείται και θα λατρεύεται.

(3) Δεν θα κάνεις το Θεό, λέει ο Κύριος, ούτε συγκυρίαρχο, και πολύ περισσότερο ούτε κατώτερο από κάποιο άλλο αντικείμενο λατρείας. Το ευαγγέλιο της χάρης ή θριαμβεύει με όλη του την καθαρότητα πάνω στην αμαρτία του κόσμου ή με όλη πάλι την καθαρότητά του αποσύρεται από τη σύγκρουση με τον κόσμο, για να ανυψώνεται λαμπρό στον ουρανό. Δεν γνωρίζει συμβιβασμούς και μολυσμούς από συμμαχίες με την αμαρτία ή από συνεργασία με οτιδήποτε έχει το όνομα της κοσμικότητας.

Κάθε απόπειρα να συμβιβάσουμε με αβαρίες και ελαστικότητες το πνευματικό με το σαρκικό, το ουράνιο με το κοσμικό αποτελεί ύβρη κατά του Αγίου Πνεύματος. Ισοδυναμεί με το να εισάγουμε μαζί με τους συστρατιώτες μας μέσα στο φρούριο έναν εχθρό που καλύπτεται υπό το πρόσχημα της φιλίας, ο οποίος όμως δεν θα αργήσει να αποδειχτεί προδότης και να ενεργεί με ασφάλεια από το εσωτερικό για γκρέμισμα του φρουρίου.

4.9 καὶ ἤγαγεν δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ(1), καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω(2)·

9 Τότε ο διάβολος τον πήγε στα Ιεροσόλυμα και τον έστησε στο πιο ψηλό μέρος του ναού και του είπε: «Αν είσαι Υιός του Θεού, πέσε από 'δω κάτω»

(1) Δες Ματθ. δ 5.

(2) Η έννοια της υποβολής του σατανά στο δεύτερο πειρασμό ήταν: Δέξου τη βοήθειά μου. Η έννοια της νέας αυτής υποβολής είναι: Αφού δεν θέλεις τη δική μου βοήθεια, προκάλεσε τις θείες

εκδηλώσεις. Διότι δεν μπορείς να πετύχεις, παρά μόνο με ένα από τα δύο αυτά μέσα. Μη λογαριάσεις λοιπόν κανένα κίνδυνο. Διακήρυξε τον εαυτό σου χωρίς αναβολή Μεσσία. Μη υπολογίσεις τη ζήλεια και μανία του συνεδρίου. Περιφρόνησε τις λεγεώνες του Πιλάτου. Απαγόρευσε την πληρωμή φόρου στον Καίσαρα. Εάν είσαι Υιός του Θεού, ο Πατέρας δεν θα σε αφήσει να ηττηθείς από τους φοβερούς αυτούς εχθρούς. Θα επιβάλλει τον θρίαμβό σου με άμεση επέμβαση της δύναμής του (g).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Ο πειρασμός αυτός ισοδυναμούσε με την υποβολή: Επιτάχυνε την εγκαθίδρυση του μεσσιακού βασιλείου· επίσπευσε με τον εύκολο δρόμο την αναγνώρισή σου ως Μεσσία. Όλοι αυτοί, οι οποίοι είναι μπροστά στο ναό ήδη μαζεμένοι, όταν θα σε δουν να πέφτεις από το υψηλό αυτό πτερύγιο και να στέκεσαι έπειτα αβλαβής πάνω στη γη, θα σε επευφημήσουν ότι ήρθες από τον ουρανό και θα σε αναγνωρίσουν βασιλιά τους. Αλλά όχι· ο Κύριος δεν ήλθε να κατακτήσει την ανθρωπότητα με τη δύναμή του, αλλά με την αγάπη του. Ο σκοπός του ήταν να δώσει στους ανθρώπους τη νέα εντολή της αγάπης εφαρμοσμένη πρωτίστως στο βίο του. Ήταν λοιπόν αναγκαίο να πιει το ποτήρι της θλίψης ολόκληρο και μέσω της οδού της ταπείνωσης και όχι μέσω κάποιας άλλης ευκολότερης να μπει στη δόξα του. Πιθανώς ο σατανάς είχε και κάποιες ελπίδες, ότι, εάν έπειθε τον Κύριο να ρίξει τον εαυτό του κάτω, η πτώση αυτή θα προκαλούσε το θάνατό του και έτσι θα έφευγε από τη μέση και μάλιστα αυτοκτονώντας.

4.10 γέγραπται(1) γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε(2), 10 γιατί η Γραφή λέει ότι:Θα δώσει για σένα εντολή στους αγγέλους να σε προφυλάξουν·

(1) Ο Χριστός πρόβαλε τη Γραφή εναντίον του σατανά. Αλλά και ο σατανάς τώρα προβάλλει τη Γραφή για να παρασύρει το Χριστό. Υπήρξε και υπάρχει συνηθισμένο στους αιρετικούς και πλάνους να διαστρέφουν τη Γραφή και να εκβιάζουν το αληθινό νόημά της για υποστήριξη των χειρότερων κακιών και πλανών.

(2) Στη μαρτυρία αυτή από τη Γραφή ο σατανάς αποφεύγει να προσθέσει και τη συνέχεια «εν ταις οδοῖς σου», και διακόπτει το χωρίο με το «και ότι...». Η αποσιώπηση λοιπόν φαίνεται σκόπιμη. Τουλάχιστον υπογραμμίστηκε από το Λουκά περισσότερο από όσο από το Ματθαίο. Συμπέραναν από αυτό ότι ο σατανάς έκοψε το κείμενο από φόβο μήπως ο Κύριος αποκριθεί σε αυτόν: Ο Θεός προστατεύει αυτούς που ακολουθούν τους δρόμους του, δηλαδή αυτούς που ακολουθούν την τάξη της φύσης και της Πρόνοιας και όχι εκείνους οι οποίοι βίαια βγαίνουν από αυτήν (L).

Το να ρίξει κάποιος τον εαυτό του από ύψος δεν είναι να πορεύεται στους δρόμους του αλλά να βγαίνει από αυτούς. Ο ανυπάκουος προφήτης (στην Π.Δ) κατασπαράχτηκε από το λιοντάρι, και ο Δανιήλ που υπάκουσε διαφυλάχτηκε από τα σαγόνια των λιονταριών. Αλλά δεν είμαστε βέβαιοι ότι η αποσιώπηση των λέξεων έχει την έννοια αυτή (p).

4.11 καὶ ὅτι Ἐπὶ χειρῶν ἀρουσίν σε μήποτε προσκόψης πρὸς λίθον τὸν πόδα σου(1).

11 κι ακόμη:Θα σε σηκώσουν στα χέρια, για να μη σκοντάψει το πόδι σου σε καμιά πέτρα».

(1) Κατά βάθος ο συλλογισμός του σατανά είναι συλλογισμός από το ισχυρότερο. Δηλαδή: εάν ο Θεός υπόσχεται να ενεργήσει έτσι σε κάποιον απλό δίκαιο, πόσο μάλλον θα πράξει έτσι για σένα, τον Υιό του;

4.12 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Εἴρηται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου(1).

12 Ο Ιησούς του απάντησε: «Η Γραφή λέει ότι δεν πρέπει να βάζεις σε δοκιμασία τον Κύριο το Θεό σου».

(1) «Δεν πρέπει κάποιος να βάζει τον εαυτό του σε ολοφάνερους κινδύνους, δοκιμάζοντας αν θα τον βοηθήσει ο Θεός» (Θφ).

«Γιατί ο Θεός δεν χαρίζει τις βοήθειές του σε αυτούς που τον πειράζουν, αλλά σε εκείνους που πιστεύουν σε αυτόν. Γιατί δεν πρέπει, επειδή μας κάνει άξιους της ευσπλαχνίας του, για αυτό να κάνουμε επίδειξη. Εκτός από αυτό, ο Χριστός ποτέ δεν έκανε θαύμα σε εκείνους που τον δοκιμάζουν. Γιατί λέει: «η κακή γενεά επιθυμεί θαύμα, αλλά θαύμα δεν θα της δοθεί». Αυτό και τώρα ας ακούσει ο σατανάς που τον πειράζει» (Κ).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Ο Κύριος χρησιμοποιεί εδώ το Δευτ. στ 16: «οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ὄν τρόπον ἐξεπειράσατε ἐν τῷ Πειρασμῷ.(=Δεν θα θέσης εις πειρασμόν και δοκιμασίαν τον Κυριον, ὅπως ασεβῶς φερόμενος ἐπὶ κρानες τον Κυριον με τους γογγυσμούς σου στον τόπον εκείνον, ο οποίος ωνομάσθη δια τούτο “Πειρασμός”))». Όταν κάποιος

επιθυμεί νέο θαύμα για απόδειξη θείας αποκάλυψης, την ώρα που δόθηκαν σε αυτόν επαρκείς αποδείξεις της πρόνοιαι του Θεού για αυτόν, εκπειράζει το Θεό. Έτσι και οι Ισραηλίτες είπαν στην έρημο, όταν πείραξαν το Θεό: Μας έδωσε νερό από την πέτρα. Μήπως μπορεί να μας δώσει και φωμί;

Και ο Χριστός τώρα κάτι παρόμοιο θα έλεγε, εκπειράζοντας τον Πατέρα του: Απέδειξε ότι είμαι πράγματι Υιός του με την αποστολή του Πνεύματός του στον Ιορδάνη και την άμεση μαρτυρία του με τη φωνή που ήρθε εκεί. Και το θαύμα αυτό ήταν πολύ μεγαλύτερο. Αλλά άραγε μπορεί να διατάξει και τώρα τους αγγέλους του να με σηκώσουν στα χέρια τους, το οποίο είναι θαύμα μικρότερο;

4.13 Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν(1) ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ(2) ἄχρι καιροῦ(3).

13 Ἀφοῦ ὁ διάβολος τελείωσε με ὅλους τοὺς πειρασμοὺς, ἔφυγε προσωρινά ἀπ' αὐτόν.

(1) Η φράση δεν σημαίνει ολόκληρο τον πειρασμό (=όλο τον πειρασμό) αλλά κάθε είδους πειρασμό (g). Μία ακόμη ένδειξη, ότι πειράστηκε ο Κύριος σε όλες τις σαράντα ημέρες (δες και Μάρκ. α 13) και ότι οι τρεις αναφερθέντες πειρασμοί παρατίθενται ως δείγμα του τι έγινε κατά τις σαράντα αυτές ημέρες (p).

Ο σατανάς άδειασε όλη τη φαρέτρα του. Ο Χριστός έδωσε σε αυτόν την ευκαιρία να πει και να ενεργήσει εναντίον του κάθετί που μπορούσε. Τον άφησε να δοκιμάσει ολόκληρη τη δύναμή του. Και τον νίκησε. Και αν ο Κύριος υπέμεινε κάθε πειρασμό, πώς μπορούμε εμείς να περιμένουμε, ότι θα διαφύγουμε τις δοκιμασίες μας και ότι δεν θα αντικρύσουμε την ώρα του πειρασμού, την καθορισμένη σε εμάς;

(2) «Νικήσαμε λοιπόν με το Χριστό· και αυτός που κάποτε νίκησε τον Αδάμ έφυγε καταντροπιασμένος, για να τον έχουμε εμείς κάτω από τα πόδια μας» (Κ).

Έφυγε από αυτόν, διότι θεώρησε πλέον άσκοπο να τον πειράζει. Δεν είχε σε αυτόν τίποτα. Δεν υπήρχε στο Χριστό κάποια ασθενής πλευρά, ούτε κάποιο αφρούρητο μέρος στο φρούριο της ψυχής του. Και έφυγε. Και ως προς εμάς το ίδιο θα επαναληφθεί. Εάν αντισταθούμε στον διάβολο, θα φύγει από εμάς.

(3) =Μέχρι την κατάλληλη ευκαιρία (b).

«Μέχρι τον κατάλληλο καιρό απομακρύνθηκε από αυτόν, δηλώνοντας ότι μετά από αυτά τον πλησίαζε μέσω των δικών του οργάνων» (Χ).

«Ο διάβολος επιτίθεται στον Κύριο με δύο πάθη, την ηδονή και τη λύπη. Διότι πράγματι επιτέθηκε στον Κύριο με την ηδονή, όπως ακριβώς τώρα στο βουνό· έφυγε όμως από αυτόν για κάποιο καιρό, δηλαδή μέχρι τον καιρό του σταυρού. Διότι τότε επρόκειτο να του επιτεθεί με τη λύπη» (Θφ).

Ανέμεινε ο σατανάς μελλοντική ευκαιρία για επιτυχία της επίθεσής του κατά του Κυρίου. Και τέτοια ευκαιρία ήλθε προ παντός, όταν παραχωρήθηκε να παραδώσει αυτόν ο Ιούδας στα χέρια των εχθρών του. Ότι τότε δόθηκε μοναδική πάλι ευκαιρία στο σατανά να κάνει έφοδο κατά του Κυρίου φαίνεται από τα λόγια στο Ιω. ιδ 30 «έρχεται ο άρχοντας του κόσμου και σε εμένα δεν έχει τίποτα». Δεν πρέπει παρόλ' αυτά να υποθέσουμε, ότι ο σατανάς απείχε ολοτελώς στο μεταξύ από κάθε πειρασμό. Τα λόγια του Κυρίου στο Λουκ. κβ 28: «εσείς είστε αυτοί που έχετε μείνει μαζί μου στους πειρασμούς μου» υπαινίσσονται το αντίθετο. Αλλά ο σατανάς φαίνεται ότι ήδη κατά την αρχή της δημόσιας δράσης του Κυρίου και κατόπιν στο τέλος της συγκέντρωσε με μανία όλες τις επιθέσεις του κατά του Κυρίου χρησιμοποιώντας στο μεν όρος τα θέλητρα άκοπης δόξας και επιτυχίας, στη δε Γεθησημανή την αγωνιώδη λύπη του πάθους (p). Εάν τώρα του επιτέθηκε ως πειραστής, όταν θα έλθει ο κατάλληλος καιρός, θα του επιτεθεί ως διώκτης.

Στίχ. 14-30 . Επίσκεψη στη Ναζαρέτ.

4.14 Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος(1) εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ φήμη(2) ἐξήλθεν καθ' ὅλης(3) τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

14 Ὁ Ἰησοῦς ἐπέστρεψε γεμάτος με τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος στη Γαλιλαία και η φήμη του διαδόθηκε σε ὅλα τα περίχωρα.

Ο Λουκάς όπως και οι άλλοι δύο συνοπτικοί, αποσιωπά την αρχική δράση του Κυρίου στην Ιουδαία, αλλά η αφήγησή του, όπως και η αφήγηση εκείνων, υπονοεί αυτήν. Και οι τρεις συνδέουν την έναρξη της δράσης στη Γαλιλαία με το βάπτισμα και τον πειρασμό, ενώ από την άλλη ο Ματθαίος και ο Μάρκος σημειώνουν ότι με ευκαιρία την φυλάκιση του Βαπτιστή αναχώρησε ο Χριστός από την Ιουδαία στη Γαλιλαία (Ματθ. δ 12, Μάρκ. α 14). Αλλά κανείς από τους δύο αυτούς δεν βεβαιώνει ή και απλώς υπαινίσσεται, ότι ο Ιωάννης φυλακίστηκε αμέσως μετά τον πειρασμό στην έρημο. Από το τέταρτο όμως ευαγγέλιο μαθαίνουμε, ότι ανάμεσα στον πειρασμό στην έρημο και την φυλάκιση του

Ιωάννη, παρεμβλήθηκε αρκετό χρονικό διάστημα και ότι κατά τη διάρκεια αυτού ο Κύριος ήλθε στη Γαλιλαία και επέστρεψε πάλι στην Ιουδαία (Ιω. β 13). Ως προς το τμήμα του ευαγγελίου το Δ΄14-Θ΄50 δεν διακρίνεται με σαφήνεια κάποιο σχέδιο και είναι αμφίβολο, εάν οι διαιρέσεις σε αυτό που έγιναν από τους ερμηνευτές, ανταποκρίνονται στη σειρά, την οποία είχε στο νου του ο ευαγγελιστής. Η παρακάτω παρ' όλα αυτά διαίρεση μπορεί να υποβοηθήσει στην πληρέστερη κατανόηση του όλου τμήματος: α) δ 14-44, Η δράση του Ιησού μέχρι την κλήση των πρώτων μαθητών· β) ε 1-στ 11, Η δράση μέχρι την ανάδειξη των δώδεκα· γ) στ 12-η 56, Η δράση μέχρι την αποστολή των 12, δ) θ 1-50, Η δράση μέχρι την αναχώρηση για τα Ιεροσόλυμα.

(1) «Όταν επρόκειτο να παλέψει στον πειρασμό με τον διάβολο, δύο φορές ονομάζεται το πνεύμα χωρίς καμία προσθήκη· όταν όμως, αφού αγωνίστηκε νίκησε... πρόσεξε την ακρίβεια της Γραφής, τι λέει για το Πνεύμα, ότι ο Ιησούς επέστρεψε με τη δύναμη του Πνεύματος και πρόσθεσε «με τη δύναμη» λόγω του αθλητή που είχε νικήσει» (Ω). Τον είχε κυριεύσει τόσο πολύ το Πνεύμα, ώστε όλα τα λόγια του και όλες οι πράξεις του αποδείκνυαν την ύπαρξη του Πνεύματος μέσα του (ο). Η πρόθεση «εν» εδώ, φανερώνει την κατάσταση, στην οποία επέστρεψε έχοντας μέσα του τη δύναμη του Αγίου Πνεύματος, γεμάτος με αυτήν (δ)· «για να μάθουμε, ότι αυτός που νίκησε το διάβολο, ενδυναμώνεται πλέον από το θείο Πνεύμα» (Ζ). «Αφού επικράτησε λοιπόν του σατανά και στεφάνωσε μέσω του εαυτού την ανθρώπινη φύση με τα έπαθλα εναντίον εκείνου, γύρισε στη Γαλιλαία, χρησιμοποιώντας την ενέργεια και τη δύναμη (του Πνεύματος) και εκτελούσε πολλά θαύματα και προκαλούσε πολύ θαυμασμό. Έκανε όμως τα θαύματα, όχι επειδή έπαιρνε την χάρη του Πνεύματος από έξω και δανεισμένη, όπως ακριβώς και οι άγιοι, αλλά επειδή μάλλον ήταν ο ίδιος φυσικός και αληθινός Υιός του Θεού και Πατέρα και είχε ως προσωπική του κληρονομιά όσα ήταν του Πατέρα» (Κ).

(2) Ο Ιωάννης λέει ότι «όταν ήλθε στη Γαλιλαία τον δέχτηκαν οι Γαλιλαίοι αφού είχαν δει όλα όσα έκανε στα Ιεροσόλυμα στη γιορτή» (Ιω. δ 45). Η φήμη λοιπόν οφειλόταν και στα θαύματα που έγιναν κατά τη δράση στην Ιουδαία.

(3) Η πρόθεση «κατά» δηλώνει την έκταση=σε όλα τα περίχωρα της Γαλιλαίας (δ).

4.15 και αυτός(1) έδίδασκεν(2) εν ταῖς συναγωγαῖς(3) αὐτῶν, δοξαζόμενος(4) ὑπὸ πάντων.

15 Δίδασκε στις συναγωγές τους και τον τιμούσαν όλοι.

(1) Έγινε γνωστός όχι μόνο από τη φήμη, αλλά και από τον εαυτό του (b).

(2) Ο παρατατικός δηλώνει αυτό που συνήθως έκανε κατά την περίοδο αυτή (ρ).

(3) Οι συναγωγές ήταν πρωτίστως τόποι διδασκαλίας (Λουκ. ιγ 10, Ιω. ιη 20, Πράξ. ιγ 27, ιε 21 κλπ.). Είναι άξιο σημείωσης ότι και εδώ, όπως και αλλού, τονίζεται η διδασκαλία μάλλον παρά η λατρεία στις συναγωγές (ρ).

(4) «Δοξαζόταν από τους όχλους που δεν είχαν πονηρία» (Ζ). Το «δοξαζόμενος» αναφέρεται στην έκτακτη διδασκαλία, όπως το «φήμη» στις υπερφυσικές ενέργειές του (L).

4.16 Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ(1), οὗ ἦν τεθραμμένος(2), καὶ εἰσήλθεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ(3) ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη(4) ἀναγνῶναι(5).

16 Ὑστερα ήρθε στη Ναζαρέτ, όπου είχε μεγαλώσει. Το Σάββατο πήγε όπως συνήθιζε στη συναγωγή και σηκώθηκε να διαβάσει τις Γραφές.

(1) Παραμένει αμφίβολο, εάν ο Λουκάς εδώ αφηγείται την ίδια επίσκεψη στη Ναζαρέτ, η οποία αναφέρεται στα Ματθ. ιγ 53-58 και Μάρκ. στ 1-6 (ρ). Μάλλον δεν πρέπει να συγχέονται οι δύο αυτές επισκέψεις, αφού αυτή που εξιστορούν οι δύο άλλοι συνοπτικοί, έγινε προφανώς αργότερα (δ).

(2) Ήλθε για να δώσει πίσω την αμοιβή στην πόλη που τον ανέθρεψε, όπου πέρασε τα χρόνια μέχρι την ώριμη ηλικία του (b), «για να διδάξει και εμάς, πρώτα να ευεργετούμε τους δικούς μας και αυτούς να διδάσκουμε, και έπειτα να ξεχύνουμε τη φιλανθρωπία και στους υπόλοιπους» (Θφ). Το «όπου ήταν αναθρεμμένος» λοιπόν γράφεται, για να δείξει τον λόγο της έλευσης του Μεσσία στην πόλη αυτήν (δ).

(3) Σύμφωνα με τη συνήθειά του. Αναφέρεται στην προηγούμενη μακροχρόνια διαμονή του από την παιδική του ηλικία (δ). Βλέπουμε από εδώ ποια ήταν η συνήθεια του Ιησού όταν ακόμη ήταν νέος στη Ναζαρέτ πριν το βάπτισμά του (b).

(4) Με το ότι σηκώθηκε, φανέρωνε, ότι επιθυμούσε να διαβάσει μπροστά στη σύναξη (b). Ή, όρθια στάση ήταν η συνηθισμένη κατά την ανάγνωση στη συναγωγή, με εξαίρεση μόνο, όταν κατά τη γιορτή των Πουρίμ διαβαζόταν το βιβλίο της Εσθήρ, οπότε ο αναγνώστης μπορούσε να καθίσει. Εδώ έχουμε την μόνη περίπτωση, κατά την οποία αναφέρεται στα ευαγγέλια, ότι ο Κύριος διάβασε στη

συναγωγή (ρ). Όταν ο Έσδρα άνοιξε το βιβλίο του νόμου, όλος ο λαός στάθηκε όρθιος για να ακούσει (Νεεμ. η 5). Έτσι τώρα έπραξε και ο Κύριος, προκειμένου να διαβάσει την περικοπή του προφήτη. (5) Πρώτα διαβαζόταν περικοπή από το νόμο και έπειτα άλλη περικοπή από τους προφήτες. Την ώρα λοιπόν που η περικοπή διαβαζόταν από το εβραϊκό πρωτότυπο, μεταφραζόταν στην αραμαϊκή (Νεεμ. η 8) ή στην ελληνική στα μέρη όπου γενικώς μιλιόταν η ελληνική. Η μετάφραση αυτή γινόταν ανά ένα στίχο, αλλά στην ανάγνωση της περικοπής από τους προφήτες μπορούσαν με τη μία να διαβάζονται 3 στίχοι, για αυτό και ο Κύριος διαβάζει τώρα 2 στίχους από τον Ησαΐα. Μετά από αυτό ακολουθούσε ευρύτερη ανάπτυξη ή λόγος ενισχυτικός. Ως αναγνώστης, μεταφραστής και κήρυκας ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ένα μόνο ή δύο ή και τρία πρόσωπα. Εδώ ο Κύριος υπήρξε ο αναγνώστης και ο κήρυκας, ίσως και ο μεταφραστής, εάν δεχτούμε ότι οι κάτοικοι της Ναζαρέτ αγνοούσαν τελείως την ιερή γλώσσα του κειμένου (ρ). Ο Jahn λέει, ότι το πρόσωπο, το οποίο διάβαζε, έβαζε πάνω στο κεφάλι του, όπως γίνεται αυτό και μέχρι σήμερα, ένα κάλυμμα που ονομαζόταν ταλλίθ. Αυτό επίσης υπαινίσσεται ο Παύλος στο Β΄ Κορ. γ 15 (ο).

4.17 και έπεδόθη αύτῳ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου(1), και αναπτύξας(2) τὸ βιβλίον εὔρε τὸν τόπον(3) οὗ ἦν γεγραμμένον,

17 Του έδωσαν το χειρόγραφο με τα λόγια του προφήτη Ησαΐα. Ο Ιησούς το ξετύλιξε και βρήκε το σημείο όπου ήταν γραμμένο το εξής:

(1) Η ανάγνωση του Παρασχά ή της περικοπής του νόμου πιθανότατα είχε προηγηθεί και είχε συντελεστεί ίσως από άλλον αναγνώστη. Τώρα θα διαβαζόταν το Χαφθαρά, δηλαδή η προφητική περικοπή (Πράξ. ιγ 15). Ότι η περικοπή του Ησαΐου (ξα 1,2) ήταν η καθορισμένη από πριν ως ανάγνωση περικοπή της ημέρας, είναι τελείως αβέβαιο. Αγνοούμε μάλιστα, εάν κατά την εποχή αυτή υπήρχε κάποιος κύκλος προφητικών αναγνωσμάτων, καθορισμένος για την ανάγνωση σε ορισμένες ημέρες, όπως σε εμάς τώρα κύκλος των ευαγγελίων και των αποστόλων. Ο κύκλος των αναγνωσμάτων στις συναγωγές, που χρησιμοποιείται σήμερα στους Ιουδαίους, έγινε πολύ αργότερα. Και συνεπώς αποβαίνει μάταιη προσπάθεια με τη βάση του σημερινού αναγνωστικού των Ιουδαίων να αναζητούμε τον καθορισμό της ημέρας, κατά την οποία έγινε από τον Κύριο η ανάγνωση αυτή στη Ναζαρέτ (ρ).

(2) Το βιβλίο αυτό ήταν τυλιγμένο σε κυλινδρικό σχήμα, για αυτό και ο Σωτήρας το άπλωσε, δηλαδή το ξετύλιξε (δ). Υπάρχει και η γραφή ανοίξας. Με την γραφή αναπτύξας, περιγράφεται ακριβέστερα αυτό που έγινε, και ίσως προήλθε αυτή η γραφή από διόρθωση της γραφής ανοίξας, η οποία υποστηρίζεται από αρκετά μεγαλογράμματα χειρόγραφα. Το αναπτύξας λέγεται μοναδική φορά. Είναι αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: Άνοιξε το βιβλίο. Τα βιβλία της Π.Δ. ήταν από μία άποψη κλειστά και σφραγισμένα, μέχρις ότου ο Χριστός άνοιξε αυτά (Ησ. κθ 11). Είναι άξιο το αρνί το σφαγμένο «να πάρει το βιβλίο και να ανοίξει τις σφραγίδες του», διότι μπορεί να αναπτύξει όχι μόνο το βιβλίο, αλλά και το νόημά του.

(3) «Βρήκε όχι αυτό που έτυχε, αλλά αυτό που ήθελε αυτός. Μη νομίζεις δηλαδή, ότι από σύμπτωση, όταν άνοιξε το βιβλίο, βρέθηκε το μέρος εκείνο» (Θφ), αλλά «σύμφωνα με θείο σχέδιο βρήκε αμέσως τα ρητά τα σχετικά με τη θεότητά του» (Ζ), «και διάλεξε προφητικό ρητό, το οποίο έλεγε για το μυστήριο σχετικά με αυτόν» (Κ).

4.18 (1) Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ(2), οὗ εἵνεκεν(3) ἔχρισέ με(4) εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς(5), ἀπέσταλκέν(6) με, ἰάσασθαι(7) τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν(8)

18 Το Πνεῦμα του Κυρίου με κατέχει, γιατί ο Κύριος με έχρισε και μ' έστειλε ν' αναγγείλω το χαρμόσυνο μήνυμα στους φτωχούς να θεραπεύσω τους συντριμμένους ψυχικά.

(1) Η παράθεση του χωρίου γίνεται ελεύθερα από τους Ο΄ και ίσως από μνήμης. Στο πρωτότυπο ο προφήτης βάζει στο στόμα του ιδεώδους Δούλου του Ιεχωβά χαρμόσυνο μήνυμα προς αυτούς που βρίσκονταν αιχμάλωτοι, υποσχόμενος σε αυτούς απελευθέρωση και επιστροφή στην Ιερουσαλήμ που θα ήταν αποκαταστημένη στην προηγούμενή της κατάσταση και η χαρά από αυτήν την απελευθέρωση και επιστροφή, συγκρίνεται με τη χαρά του Ιωβιλαίου έτους. Είναι προφανές ότι και οι δύο εικόνες, η επάνοδος από την εξορία και η άφεση κατά το Ιωβιλαίο έτος, θαυμάσια εκφράζουν το απολυτρωτικό έργο του Χριστού (ρ). Το κείμενο παρ' όλα αυτά δεν μιλά ξεκάθαρα και συγκεκριμένα για την επιστροφή από την Βαβυλωνιακή αιχμαλωσία, αλλά για την ένδοξη περίοδο, που υποσχέθηκε στον Ισραήλ. Η έννοια λοιπόν είναι πράγματι μεσσιακή (L).

(2) «Το Πνεύμα, λέει, το οποίο υπάρχει κατά τρόπο φυσικό μέσα σε μένα, επειδή έχουμε την ίδια ουσία της θεότητας, αυτό ήλθε σε μένα και από έξω· όπως ακριβώς και στον Ιορδάνη επιφοίτησε με τη μορφή περιστεριού». «Επειδή δηλαδή είναι Θεός και άνθρωπος ταυτόχρονα, ο ίδιος δίνει, από τη μία, με τρόπο θεϊκό το Πνεύμα στην κτίση και δέχεται, από την άλλη, αυτό, από τον Θεό και Πατέρα κατά την ανθρώπινη φύση του, αυτός που αγιάζει όλη την κτίση» (Κ). Επαναπαύεται στον Μεσσία το Πνεύμα το Άγιο του Θεού, για να ενισχύσει αυτόν στην εκπλήρωση του έργου του (δ). Όλες οι χάρες και οι δωρεές του Πνεύματος δόθηκαν σε αυτόν, όχι με μέτρο όπως στους υπόλοιπους προφήτες, αλλά χωρίς μέτρο. Δες Ιω. γ 34. Ήλθε ο Μεσσίας με τη δύναμη του Πνεύματος (Λουκ. δ 14).

(3) Η έκφραση αυτή βρίσκεται και στους Ο΄ στο χωρίο αυτό του Ησαΐου και στο Γεν. κβ 15, ως μετάφραση λέξης εβραϊκής, την οποία αλλού οι Ο΄ μεταφράζουν με το «διότι». Το μόριο λοιπόν εδώ είναι αιτιολογικό και δείχνει την αιτία για την οποία το Πνεύμα επαναπαύεται στον Μεσσία (δ). Ο ιωνικός τύπος «ένεκεν» υπάρχει και στο Λουκ. ιη 29, Πράξ. κη 20, Β΄ Κορ. γ 10. Το «ένεκεν» όμως είναι ο συνηθέστατος τύπος (ρ).

(4) «Αυτά τα λέει, ο Λόγος του Θεού που έγινε άνθρωπος· ενώ δηλαδή είναι Θεός αληθινός από τον αληθινό Θεό και Πατέρα και αφού έγινε για μας άνθρωπος χωρίς να υποστεί αλλαγή, χρίστηκε μαζί με μας με το λάδι της αγγαλίας, όταν επιφοίτησε πάνω του στον Ιορδάνη το Πνεύμα με τη μορφή περιστεριού. Διότι από παλιά μεν χρίονταν συμβολικά οι βασιλιάδες και οι ιερείς, κερδίζοντας από αυτό κάποια μετοχή στον αγιασμό· αυτός όμως που έγινε για μας άνθρωπος, χρίστηκε με το νοητό λάδι της αγγαλίας και με την ίδια την επιφοίτηση του Πνεύματος» (Κ).

(5) «Λέει για τον εαυτό του ότι στάλθηκε να ευαγγελιστεί τους φτωχούς, δηλαδή τους εθνικούς και άπιστους, που δεν έχουν τον πλούτο τον πνευματικό και είναι γυμνοί από όλα, από προφητεία, από ναό και τα όμοια... Διότι αυτοί ήταν φτωχοί, αφού δεν είχαν τίποτα, ούτε Θεό γνώριζαν, ούτε νόμο, ούτε προφήτες» (Ω), «αυτοί που άλλοτε είχαν αρρωστήσει με την αρρώστια της φτώχειας κάθε αγαθού, που δεν είχαν ελπίδα και ήταν άθεοι στον κόσμο» (Κ). Ή, πιο σωστά, το «πτωχοί» περιλαμβάνει όχι μόνο τους εθνικούς, αλλά και τους Ιουδαίους, «που ήταν φτωχοί στην αρετή, στους οποίους όλους μαζί ευαγγελίστηκε την ευσέβεια και τον ενάρετο τρόπο ζωής μέσω του ευαγγελίου» (Ζ).

(6) «Όπως ακριβώς το «με έχρισε» αρμόζει στην ανθρώπινη φύση του· διότι χρίεται όχι η θεία φύση αλλά αυτό που είναι ίδιο γένος με μας· έτσι και το «με έστειλε» πρέπει να το θεωρήσουμε ότι αναφέρεται στην ανθρώπινη φύση» (Κ). Σε Παρακείμενο χρόνο διότι το αποτέλεσμα του διαρκεί ακόμη (=και να! Είμαι παρών)(δ). Χρησιμοποίησε ο ευαγγελιστής το αποστέλλω για την αποστολή του Γαβριήλ (α 19,26)· εδώ και στο στ. 43 έχουμε αυτό για την αποστολή του Χριστού· στο ζ 27 για τον Πρόδρομο και στο θ 2 για τους 12. Ενώ το πέμπω έχει έννοια γενικότερη και δεν υπονοεί ειδική σχέση μεταξύ αυτού που στέλνει και αυτού που στέλνεται, το αποστέλλω προσθέτει την ιδέα της αποστολής με κύρος, η οποία καθιστά τον σταλμένο αντιπρόσωπο του αποστολέα. Χρησιμοποιείται παρ' όλα αυτά με παρόμοια έννοια και το πέμπω (δες Λουκ. κ 13,11,12 κλπ.) (ρ).

(7) Ολόκληρη η φράση παραλείπεται από τους κώδικες σιναϊτικό, βατικανό και κάποιους άλλους.

(8) Εκείνους «των οποίων η καρδιά συντρίφτηκε από το βάρος της αμαρτίας» (Ζ)· «αυτούς που είναι αδύναμοι και έχουν νου που συντρίβεται εύκολα και δεν μπορούν να αντισταθούν στις επιθέσεις των παθών... Σε αυτούς υπόσχεται θεραπεία και άφεση» (Κ).

4.19 κηρύξαι αιχμαλώτους(1) ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς(1) ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἄφεσει(2), κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου(3) δεκτόν(4).

19 Στους αιχμαλώτους να κηρύξω απελευθέρωση και στους τυφλούς ότι θα βρουν το φως τους, να φέρω λευτεριά στους τσακισμένους, να αναγγείλω του καιρού τον ερχομό που ο Κύριος θα φέρει τη σωτηρία στο λαό του.

(1) Κατά γράμμα το μεν «αιχμάλωτοι» εφαρμόζεται σε αυτούς που στην εξορία και σε πόλεμο στερήθηκαν την ελευθερία τους, ενώ το «τυφλούς» σε όσους από αυτούς τυφλώθηκαν σωματικά είτε από τους εχθρούς, είτε έχασαν το φως τους λόγω της μακράς φυλάκισής τους στο σκοτάδι (ρ). Η πνευματική όμως έννοια του ημισιχίου= «στους αιχμαλώτους, από τη μία, οι οποίοι αιχμαλωτίστηκαν στην ψυχή από τον διάβολο, στους τυφλούς, από την άλλη, που τυφλώθηκαν στο νου από τα πάθη» (Ζ). Η αιχμαλωσία αυτή άρχισε στην ίδια την πηγή του ανθρωπίνου γένους, πριν ακόμη ξεπηδήσει από αυτήν κάποιο ρεύμα. Ο πρώτος άνθρωπος πριν ακόμη αποκτήσει απόγονο, έγινε δούλος και αιχμάλωτος της αμαρτίας. Ο μέγας αιχμαλωτιστής είναι ο Σατανάς, ο εχθρός του Θεού και του ανθρώπου. Χρησιμοποιεί τον κόσμο και την σάρκα και σύρει τους αιχμαλώτους του με τον βόρβορο. «Κήρυξε λοιπόν και στους αιχμαλώτους άφεση, την οποία και ενήργησε, αφού έδεσε τον ισχυρό, τον

σατανά που τυραννικά καταδυνάστευε το γένος μας και αφού άρπαξε τα σκεύη του, εμάς δηλαδή». «Και αυτούς που από παλιά είχαν στην καρδιά το σκοτάδι από τον διάβολο, τους ανέδειξε λαμπρούς, σαν να ανέτειλε ένας ήλιος δικαιοσύνης και τους κατέστησε γιους όχι πλέον νύχτας και σκοταδιού, αλλά φωτός και ημέρας, σύμφωνα με τον λόγο του Παύλου. Και αυτοί που ήταν τυφλοί (διότι τύφλωσε τις καρδιές τους ο αποστάτης) είδαν πάλι και κατανόησαν την αλήθεια» (Κ). Το ευαγγέλιο του Μεσσία είναι μήνυμα και διακήρυξη ελευθερίας, όπως ήταν αυτό που δόθηκε στον Ισραήλ στην Αίγυπτο και την Βαβυλώνα. Με την αξιομισθία του Χριστού οι αμαρτωλοί ελευθερώνονται από τα δεσμά της ενοχής και μέσω του Πνεύματος και της χάρις από τις αλυσίδες της διαφθοράς. Είναι απελευθέρωση από την χειρότερη δουλεία, την οποία απολαμβάνουν όλοι όσοι καθιστούν τον Ιησού κεφαλή τους και θέλουν να κυβερνιούνται από αυτόν. Ο Μεσσίας ακόμη ήλθε όχι μόνο με τον λόγο του ευαγγελίου του να φέρει το φως σε αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι, αλλά και με τη δύναμη της χάρις του να δώσει την όραση σε όσους ήταν τυφλοί. Όχι μόνο στους εθνικούς, αλλά και σε κάθε τυφλωμένη ψυχή, η οποία βρίσκεται όχι μόνο κάτω από την δουλεία, αλλά και σε τύφλωση.

(2) Το ρητό αυτό έχει παρθεί από το Ησ. νη 6 και έχει λεχθεί με άλλη σειρά. Και είτε ο ευαγγελιστής, αναφέροντας από μνήμης την προφητεία, το παρέμβαλλε επειδή έχει πολλή ομοιότητα με τις προηγούμενες και επόμενες εκφράσεις (δ). Είτε ως παράλληλο χωρίο είχε γραφεί στο περιθώριο κάποιων χειρογράφων και από εκεί μπήκε σε κάποιους κώδικες και στο ίδιο το κείμενο (g).

Συντριμμένοι είναι αυτοί που έχουν κατάγματα από πληγές. Εδώ η έννοια= «Να δώσω την ελευθερία σε αυτούς που είχαν συντριφτεί από την τυραννία των δαιμόνων» (Ζ)· «να στείλω ελεύθερους, αυτούς που τους συνέτριψε ο σατανάς ραβδίζοντάς τους νοερά» (Κ) και από τις αμαρτίες τους αδυνατούσαν να ορθοποδήσουν και να προχωρήσουν στον δρόμο της αρετής (δ).

(3) Ἡ, «ενιαυτόν (=χρόνος, περίοδος) εἶπε τον καιρό, κατά τον οποίο δίδασκε και θαυματουργούσε» (Ζ), «κατά τον οποίο γινόταν το κήρυγμα του σωτήρα, ή, κατά τον οποίο ο αμνός ο αληθινός προσφερόταν για την αμαρτία του κόσμου» (Ω). Αυτό όμως επειδή το παρανόησαν οι Ουαλεντιανοί, όπως και ο Κλήμης (Στρωμ. Α,ΧΧΙ,145,3) και ο Ω. επιχείρησαν να χρησιμοποιήσουν το χωρίο για να αποδείξουν ότι το κήρυγμα του Σωτήρα είχε διάρκεια ένα έτος (δ) ή, πιο σωστά, σημαίνει την όλη εποχή του Μεσσία (ρ), την όλη περίοδο της πάνω στη γη εργασίας του Κυρίου και ολόκληρο τον τωρινό αιώνα μετά τον ερχομό του (δ). «Δεκτός χρόνος είναι οπωσδήποτε εκείνος, κατά τον οποίο δεχτήκαμε την οικείωση με αυτόν, αφού ξεπλύναμε την αμαρτία με το άγιο βάπτισμα και γίναμε κοινωνοί της θείας του φύσης, μετέχοντας στο Άγιο Πνεύμα... τον οποίο χρόνο βεβαίως και ο πάνσοφος Παύλος τον ανήγγειλε λέγοντας: Να, τώρα είναι καιρός ευπρόσδεκτος, να, τώρα είναι ημέρα σωτηρίας» (Κ).

(4) Ἡ, «επιθυμητός στους δίκαιους και αγαπητός, τον οποίο δέχονται με χαρά όλοι όσοι εργάζονται εδώ» (Θφ). Ἡ «τον ονόμασε δεκτό, διότι ο πατέρας τον αποδέχτηκε με χαρά περισσότερο από κάθε άλλον ενιαυτό· διότι σε αυτόν βλάστησε η σωτηρία όλων των ανθρώπων» (Ζ), και «γίναμε τότε δεκτοί από το Θεό και Πατέρα» (Κ). Ἡ, πιο σωστά, εποχή ευπρόσδεκτη, ευχάριστη, αγαπητή γενικά στο Θεό και τους ανθρώπους, διότι σε αυτήν ο μεν Θεός χαίρεται δείχνοντας την πατρική του αγαθότητα, οι δε άνθρωποι χαίρονται παίρνοντας άφεση και λύτρωση με τη μετάνοια (δ). Ο Μεσσίας ήλθε να καταστήσει γνωστό στον κόσμο, ότι ο Θεός ευαρεστείται να συμφιλιωθεί με τους ανθρώπους, οι οποίοι τον είχαν παροργίσει και να συνάψει με αυτούς νέα διαθήκη. Υπαινίσσεται η φράση «ενιαυτόν Κυρίου δεκτόν», το ιωβιλαίο έτος ή το έτος της άφεσης, το επιθυμητό στους δούλους, οι οποίοι σε αυτό ελευθερώνονταν· το επιθυμητό στους χρεώστες, εναντίον των οποίων οι εκτελέσεις των δανειστών ανακόπτονταν και τα χρέη χαρίζονταν· επιθυμητό και σε αυτούς που υποθήκευαν τη γη τους, διότι σε αυτό το έτος ελευθερωνόταν αυτή. Ο Χριστός ήλθε να σαλπίσει την σάλπιγγα του ιωβιλαίου. Και ευτυχής ο λαός που ξέρει να δοξάζει με αλαλαγμούς» (Ψαλμ. πη 16) και ο οποίος ακούει τον χαρμόσυνο ήχο αυτής της σάλπιγγας.

4.20 και(1) πτύξας τὸ βιβλίον(2) ἀποδοὺς(3) τῷ ὑπηρέτῃ(4) ἐκάθισε(5)· καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες(6) αὐτῷ.

20 Ὑστερα τύλιξε το χειρόγραφο, το ἔδωσε στον υπηρέτη και κάθισε. Τα μάτια όλων στη συναγωγή ήταν προσηλωμένα πάνω του.

(1) Η δραματική αυτή εικόνα, που περιγράφει και τις ελάχιστες πράξεις και κινήσεις του Ιησού και του πλήθους που τον άκουγε, προέρχεται από την αφήγηση αυτόπτη (g), από την οποία άντλησε ο Λουκάς.

(2) Τύλιξε ο Κύριος το προφητικό βιβλίο (δ).

(3) Η πρόθεση «από» υπονοεί ότι ο υπηρέτης ή χαζζάν είχε προηγουμένως δώσει το βιβλίο, ο οποίος τώρα το πήρε πάλι (ρ).

(4) Πιθανότατα σημαίνει αυτόν που διακονούσε συνήθως στη συναγωγή. Ήταν μεταξύ των καθηκόντων του χαζζάν να παίρνει τις Γραφές από την κιβωτό και να εναποθέτει πάλι αυτές εκεί. Αυτός δίδασκε τα παιδιά να διαβάζουν και μαστίγωνε αυτούς που τιμωρούνταν στις συναγωγές σύμφωνα με το Ματθ. ι 17. Μία ρωμαϊκή επιτάφια επιγραφή Ιουδαίου που κατείχε το αξίωμα αυτό, έχει ως εξής: Φλάβιος Ιουλιανός υπηρέτης, Φλαβία Ιουλιανή κόρη του πατέρα, ας είναι με ειρήνη η κοίμησή σου. Ο χαζζάν της συναγωγής έγινε ο διάκονος ή υποδιάκονος της χριστιανικής εκκλησίας (ρ).

(5) Αυτή ήταν η συνηθισμένη στάση αυτού που δίδασκε ή κήρυττε και στις συναγωγές υπήρχε συνήθως μία εξέχουσα έδρα για τον σκοπό αυτόν. Και σε άλλες περιπτώσεις βρίσκουμε τον Κύριο να κάθεται και να διδάσκει (Λουκ. ε 3, Ματθ. ε 1, Μάρκ. δ 1, Ιω. η 2), ομοίως επίσης και τους μαθητές (Πράξ. ιστ 13)(ρ).

(6) Το ατενίζω είναι αγαπημένη λέξη του Λουκά (g). Βρίσκεται μία ακόμη φορά στο ευαγγέλιο (κβ 56) και 10 φορές στις Πράξεις (δ). Το τεταμένο τους ενδιαφέρον προκλήθηκε από τη φήμη του ως δασκάλου και θαυματουργού, καθώς και από το ότι είχε ανατραφεί μεταξύ τους (ρ) και ήθελαν να ακούσουν πώς θα μπορέσει ο μέχρι τότε θεωρούμενος ανάμεσά τους άσημος σε όλα, να ερμηνεύσει τόσο σπουδαίο χωρίο (δ). Ίσως το ενδιαφέρον τους προκλήθηκε και από το βλέμμα του Ιησού και από τον τρόπο της ανάγνωσής του. Ο αναλυτικός παρατατικός φανερώνει το συνεχόμενο της ενέργειας (ρ).

4.21 ἤρξατο(1) δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι(2) σήμερον πεπλήρωται(3) ἡ γραφή(4) αὕτη ἐν τοῖς ὤσιν ὑμῶν(5).

21 Ἀρχισε τότε να τους λέει: «Σήμερα βρίσκει την εκπλήρωσή της η προφητεία που μόλις ακούσατε».

(1) Το «άρχισε» δεν είναι πλεονασμός. Αναφέρεται στη σοβαρότητα της στιγμής, κατά την οποία τα λόγια του Κυρίου έσπασαν τη σιγή της αναμονής αυτών που ήταν στη συναγωγή. Δες ζ 24, ια 29, ιβ 1, ιδ 18 (ρ).

(2) Όσα ακολουθούν πρέπει να θεωρηθούν ως περίληψη των όσων είπε ο Κύριος. Ο ευαγγελιστής μας δίνει το κύριο θέμα του λόγου του. Οδηγούμαστε να δεχτούμε, ότι είπε πολύ περισσότερα, ίσως μάλιστα και να εξήγησε λεπτομερώς σε αυτούς τα όσα τον αφορούσαν. Δες και Λουκ. κδ 27 (ρ).

(3) «Με αυτά τα λόγια παρουσίασε τον εαυτό ολοκάθαρα ότι είναι ο προφητευμένος από την προφητεία» (Κ), «και ότι αυτός είναι για τον οποίο έχουν αυτά γραφτεί» (Θφ). Τώρα αυτός ο ίδιος εκπληρώνει αναγγέλλοντας στα αυτιά των Ναζαρητών την έλευσή του (δ). Η ερμηνεία την οποία έκανε σε αυτούς για την προφητεία, ήταν συγχρόνως και εκπλήρωση της προφητείας. Διότι η φωνή αυτού, για τον οποίο ο προφήτης έγραψε, ηχούσε στα αυτιά τους (ρ).

(4) Το χωρίο αυτό της Γραφής. Δες Μάρκ. ιβ 10, Ιω. ζ 42 κλπ. Διότι για να δηλωθεί η Γραφή ως σύνολο χρησιμοποιείται ο πληθυντικός οι Γραφές. Δες Λουκ. κδ 27, 32, 45, Ματθ. κα 42, κβ 29, κστ 54, 56, Μάρκ. ιβ 24 κλπ.) (ρ).

(5) Αυτά που υποσχόταν η προφητεία πραγματοποιούνται με όσα άκουγαν τη στιγμή εκείνη (g).

4.22 Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν(1) αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον(2) ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος(3) τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον(4), οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ(5) οὗτος;

22 Ὅλοι συμφωνούσαν μαζί του· θαύμαζαν για τα γεμάτα χάρη λόγια που έβγαιναν από το στόμα του, και ρωτούσαν: «Αυτός δεν είναι ο γιος του Ιωσήφ;»

(1) Ή, έδιναν μαρτυρία για αυτόν, όχι για όσα είπε για τον εαυτό του, αλλά για το ότι όσα η φήμη έλεγε για τη δύναμή του ως δασκάλου, ήταν αληθινά (ρ). Ή, όλοι έδιναν αγαθή μαρτυρία για αυτόν βεβαιώνοντας ότι κήρυξε άριστα (δ).

(2) Το ρήμα εκφράζει έκπληξη και απορία μάλλον παρά πραγματικό θαυμασμό (ρ). Θαύμαζαν και επικροτούσαν την ευγλωττία, χωρίς να εγκολπώνονται την διδασκαλία (L).

(3) Γενική της ιδιότητας, που συχνά συναντιέται στα συγγράμματα που βρίσκονται κάτω από την επίδραση της εβραϊκής γλώσσας και σύνταξης. Δες οικονόμους της αδικίας (Λουκ. ιστ 8), κριτής της αδικίας (Λουκ. ιη 6), ακροατής επιληψμοσύνης (Ιακ. α 25), κριτές διαλογισμών πονηρών (Ιακ. β 4). Στην εβραϊκή χρησιμοποιείται η σύνταξη αυτή όχι μόνο λόγω της έλλειψης επαρκούς αριθμού επιθέτων, αλλά και λόγω της ζωηρότητας της έκφρασης που χαρακτηρίζει τις ανατολικές γλώσσες

(ρ). Η έννοια της φράσης: 'Η για τους γεμάτους χάρη και γλυκύτητα λόγους' η χάρη αναφέρεται κυρίως στην υφή και πλοκή του λόγου και κατά δεύτερο λόγο στο περιεχόμενο (δ). 'Η για τα μεστά θελητήρου και χρίσματος λόγια (L), με τα οποία η θεία χάρη ξεχυνόταν εύκολα και πλούσια στα αυτιά των ακροατών, οι οποίοι παρ' όλα αυτά εκπλήσσονταν, αλλά δεν πίστευαν (g). Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές. Είναι δυνατόν να θαυμάζει κάποιος τον κήρυκα του ευαγγελίου και όμως να μην είναι γνήσιος Χριστιανός. Άλλωστε μπορεί να παρατηρηθεί, ότι ο λαός πριν κυριευτεί από την παράφρονη μανία, από το κράτος της οποίας έσπευδαν να τον καταγκρεμίσουν, πέρασε από διάφορες καταστάσεις και στάδια εσωτερικών σκέψεων και συναισθημάτων. Κατ' αρχάς θαύμαζαν την γλυκύτητα και χάρη, με την οποία ερμήνευε την ωραία εκείνη προφητεία του Ησαΐου. Αλλά όταν η αλήθεια και τα δίκαια των μεσσιακών του αξιώσεων έπληξαν τη συνείδησή τους, τον θαυμασμό τους διαδέχτηκε φανερή και απροκάλυπτη καταφρόνηση, η οποία λίγο λίγο εξελίχτηκε στην πιο μανιώδη λύσσα (ο).

(4) «Παρόλο που είχαν θαυμάσει για τα λόγια της χάρης που έβγαιναν από το στόμα του, ήθελαν να τον εξευτελίσουν· διότι έλεγαν. Δεν είναι αυτός γιος του Ιωσήφ;... Επαινείς την χάρη που κρύβεται στις διδασκαλίες του, έπειτα μικρολογείς με ιουδαϊκό τρόπο, ότι δήλωνε ως πατέρα του τον Ιωσήφ. Πόσο πολλή απερίσκεψία!» (Κ).

(5) Η έννοια της ερώτησης: Τόσο μεγάλες χάριτες από αυτόν τον νέο, που τον έχουμε δει να εργάζεται με τον πατέρα του στο εργαστήριο σαν ένας από εμάς! Ποιος θα το πίστευε; (g). Και κάποιοι λίγοι μεν ίσως κατέληγαν στο να θαυμάζουν ειλικρινά τα γεμάτα χάρη λόγια του, συμπεραίνοντας ότι ήταν θεοδίδακτος, εφόσον γνώριζαν ότι κανείς άλλος δεν είχε διδάξει αυτόν· οι περισσότεροι όμως συμπεραίναν, ότι τίποτα το πραγματικά θαυμαστό δεν έκρυβαν τα λόγια του, παρά το οποιοδήποτε φαινομενικό αυτών, διότι ήταν ο γιος του Ιωσήφ. Μπορεί κάτι μέγα ή αξιθαύμαστο να προέρχεται από πηγή τόσο άσημη και αφανή;

4.23 και είπεν πρὸς αὐτούς, Πάντως(1) ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν(2) ταύτην· Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτὸν(3)· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα εἰς τὴν Καπερναοὺμ(4) ποιήσον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου(5).

23 Εκείνος τους απάντησε: «Ασφαλώς θα μου πείτε την παροιμία που λέει, “γιατρέ, γιάτρεψε τον εαυτό σου. Όσα ακούσαμε ότι έγιναν στην Καπερναούμ κάνε τα κι εδώ στην πατρίδα σου”.

(1) Το «πάντως» θα μπορούσε εδώ να σημαίνει: Στο δρόμο που μπήκατε, σίγουρα θα φτάσετε μέχρι το τέλος του· από την έκπληξη θα καταλήξετε στο χλευασμό (g).

(2) «Παραβολή ονόμασε εδώ την παροιμία· διότι υπήρχε παροιμία που λεγόταν για τους άρρωστους γιατρούς: Γιατρέ θεράπευσε τον εαυτό σου» (Ζ). Ο Hobart παραθέτει παρόμοιο ρητό από τον Γαληνό. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο λόγος αυτός του Χριστού διασώθηκε από μόνο τον Λουκά, τον αγαπητό ιατρό (ρ).

(3) 'Η «θεράπευσε τον εαυτό σου, δηλαδή την πατρίδα σου που ασθενεί όχι μόνο από τις ασθένειες του σώματος, αλλά και... που δεν μπορεί να πιστέψει αυτά τα θαύματα που ακούει ότι γίνονται από σένα, αν δεν δει παρόμοια και με τα μάτια της» (Ζ)· κάνε το καλό στο σπίτι σου και στην πατρίδα σου (b)· θεράπευσε τους ασθενείς της πόλης σου. Αλλά το «Προφήτη θεράπευσε τους συμπατριώτες σου» δεν είναι παράλληλο με το «Γιατρέ θεράπευσε τον εαυτό σου» (ρ). Πιο σωστά λοιπόν: Η φράση αυτή του Κυρίου πρέπει να σχετιστεί με το χωρίο του Ησαΐου που πριν λίγο διαβάστηκε «να θεραπεύσω αυτούς που έχει συντριφτεί η καρδιά τους». =Θέλεις να θεραπεύσεις εμάς από τις αθλιότητές μας. Αλλά πρώτα θεράπευσε τις δικές σου αθλιότητες. Δηλαδή βγάλε τον εαυτό σου από την ασημότητα και την ταπεινή κοινωνική σου κατάσταση (g). Μην επιχειρείς να βοηθήσεις τους άλλους πριν ακόμη με την επίδειξη θαυμάτων και υπερφυσικών ενεργειών βοηθήσεις και θεραπεύσεις τον εαυτό σου από την ασημότητά σου (δ).

(4) Ο Λουκάς αναφέρει εδώ θαύματα που είχαν ήδη γίνει στην Καπερναούμ. Στη φράση του «επέστρεψε... με τη δύναμη του Πνεύματος στη Γαλιλαία» στο στίχο 14, περιέλαβε την πληροφορία για ενέργειες θαυματουργικές που συντελέστηκαν στην πρώτη φάση της δράσης του στη Γαλιλαία (g). Και από το Ιω. β 12 μαθαίνουμε, ότι μετά το θαύμα του γάμου στην Κανά, ο Ιησούς μετέβη στην Καπερναούμ για λίγο χρόνο. Μαθαίνουμε επίσης ότι στη Γαλιλαία «φάνέρωσε την δόξα του» (ρ).

(5) Για να προλάβει ο Κύριος κάθε αποτυχία στην ιδιαίτερή του πατρίδα, ένα μέσο υπήρχε: Να ενεργήσει κάποιο καταπληκτικό θαύμα, το οποίο θα εξουδετέρωνε τους δισταγμούς των συμπατριωτών του. Και εδώ λοιπόν ο πειρασμός της ερήμου παρακολουθεί τον Ιησού, όπως και σε

όλη την δράση του: Να πιστοποιήσει τις αξιώσεις για το μεσσιακό αξίωμά του με την εκδήλωση καταπληκτικής δύναμης και θαύματος πρωτοφανούς (g).

4.24 εἶπε δέ(1), Ἄμην λέγω ὑμῖν(2) ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστὶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ(3). 24 Σας βεβαιώνω», πρόσθεσε, «πὺς κανέναν προφήτης δεν εἶναι δεκτός στην πατρίδα του.

(1) Το «δε» ἔχει την ἔννοια του «ἀλλά» μάλλον, παρά του «καί»=Αλλά ο Ιησούς ἀντί να ικανοποιήσει την αξίωσή τους, εἶπε πρὸς αὐτοὺς (ρ). Η ἀντίθεση που εκφράζεται με το «δε» εἶναι πολύ ελαφρά και εξηγείται με την ἀρνήση του θαύματος που αξίωναν (L).

(2) Για πρώτη φορά συναντούμε τη φράση «Ἄμην λέγω ὑμῖν» στο Λουκά, η οποία συναντιέται σε αὐτόν μόνο 5 φορές και ὄχι τόσο συχνά ὡς στους ἄλλους δύο συνοπτικούς (L).

(3) «Θέλετε να κάνω πολλά θαύματα, σε εσάς κατ' ἐξοχήν στους οποίους ανατράφηκα. Ἀλλά ξέρω βεβαίως το συνηθισμένο πάθος που συμβαίνει σε ὅλους· ὅτι δηλαδή πάντοτε σχεδόν περιφρονούνται και τα εξαιρετικά πράγματα» (Κ), «ὅταν δεν εἶναι σπάνια, ἀλλά γνωστά και συνηθισμένα και ὅλοι ἀνετα μπόρουν να τα ἀπολαμβάνουν» (Θφ). «Ἐτσι και στους ἀνθρώπους· αὐτός δηλαδή που εἶναι συνηθισμένος και πάντοτε παρών, πολλές φορές στερείται και ἀπὸ την τιμή που του οφείλεται, ἀπὸ αὐτοὺς που τον γνωρίζουν» (Κ). «Για αὐτό κανείς προφήτης δεν εἶναι τιμημένος στην πατρίδα του» (Θφ). Δες Ματθ. ιγ 57 και Μάρκ. στ 4. Πολλές φορές και ο φθόνος δημιουργεῖ αὐτό. Οι γείτονες συνήθως κυριεύονται ἀπὸ κάποια ζήλεια μεταξύ τους και δεν ἀνέχονται να παραδεχτὸν ὡς ἀνώτερό τους κάποιον ἄλλον, τον οποίο μέχρι πριν λίγο θεωρούσαν υποδεέστερό τους.

4.25 (1)ἐπ' ἀληθείας δὲ(2) λέγω ὑμῖν, πολλὰ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραήλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς(3) ἐπὶ ἔτη τρία και μῆνας ἕξ(4), ὡς(5) ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν(6),

25 Πράγματι, την εποχή του προφήτη Ηλία υπήρχαν πολλές χήρες στον Ἰσραήλ. Τότε ο ουρανὸς δεν εἶχε βρέξει για τρία χρόνια και ἕξι μῆνες και μεγάλη πείνα εἶχε πέσει σ' ὅλη τη γη.

(1) Η ἔννοια των στίχων 25-27: «Φανερώνει με το παράδειγμα, ὅτι δεν εἶναι ἀξιοὶ των θαυμάτων λόγω της ἀθεράπευτης ἀπιστίας τους. Ὅπως ακριβῶς δηλαδή ο Ηλίας τότε, ἐνὺ υπήρχαν πολλές χήρες στους Ἰσραηλίτες, σε καμιά τους δεν στάλθηκε ἀπὸ το Θεὸ ἐπειδὴ ἦταν ἀνάξιες να ἔλθει σε αὐτές, ἀλλά ἦλθε σε μόνη αὐτήν που ἔμενε στα Σάρεπτα, πόλη της χώρας της Σιδῶνος, διότι αὐτή ἦταν σεμνή και ἔτοιμη στην ἀρετή, παρόλο που ἦταν ἀλλόφυλη, και θαυματούργησε σε αὐτήν, ὡπως ἐξιστορεῖ το βιβλίον Γ' Βασιλειῶν (ιζ 9 και ἐξῆς), ἔτσι και αὐτὸς σε κανέναν μὲν ἀπὸ τους ἀνάξιους δεν ἔρχεται να κάνει θαῦμα, ὄχι μόνο διότι δεν φέρνει κανένα κέρδος, ἀλλά γίνεται και αἴτιο βλασφημίας, ἀλλά ἔρχεται μόνο σε αὐτοὺς που θα μεταβληθὸν και θα ωφεληθὸν» (Ζ). Ἡ, προσέξτε σε ὅ,τι κάνετε. Ἐάν δεν θέλετε την θεραπεία την οποία σας προσφέρω, ἄλλοι θα επωφεληθὸν ἀπὸ αὐτήν (g)· με την χήρα και τον Νεεμάν «ἐννοεῖ την ἐκκλησία που ἀποτελεῖται ἀπὸ τα ἔθνη, η οποία πρόκειται να τον υποδεχτεῖ και να ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τη λέπρα λόγω της ἀναισθησίας του Ἰσραήλ» (Κ).

(2) Με βάση την ἀλήθεια (ρ). Εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο μία μετάφραση του Ἄμην στον προηγ. στίχο (L). Το «δε» εἶναι ἀντιθετικό και μαζί με το «ἐπ' ἀληθείας» ἔχει μέσα του κάτι το ἀπειλητικό=Αλλά σας λέω σοβαρά (g).

(3) Ἐπειδὴ το νερό της βροχῆς κατεβαίνει ἀπὸ τα σύννεφα του οὐρανοῦ, ο οὐρανὸς παριστάνεται ποιητικά σαν η ἀποθήκη του νεροῦ, η οποία ἀν κλείσει ἢ συγκρατηθεῖ ἐπέρχεται πλήρης ἀνυδρία. Η ἐκφραση αὐτή βρῖσκειται και στα Β' Παρ. στ 26, ζ 13 (δ).

(4) Τα τρία χρόνια και 6 μῆνες ὡς χρονική περίοδο της ἀνυδρίας τα ξαναβρίσκουμε και στο Ιακ. ε 17, ἐνὺ σύμφωνα με το Γ' Βασ. ιη 1 η βροχή ἔπεσε το τρίτο ἔτος. Σύμφωνα με πολλοὺς ἀπὸ τους νεώτερους ἐρμηνευτές, τα 3,5 χρόνια καθορίζονταν ἀπὸ την παράδοση, η οποία ἀντικατέστησε τα στο βιβλίον των Βασιλειῶν 3 ἔτη ἀπὸ τον διωγμὸ του Ἀντιόχου του Ἐπιφανοῦς που διήρκεσε 3,5 ἔτη και ἔγινε τύπος των περιόδων των δοκιμασιῶν και ἐθνικῶν συμφορῶν (Δαν. ζ 25,ιβ 7, Ἀποκ. ια 2,3,ιβ 6,14,ιγ 5). Πιθανότερο ὄμως φαίνεται, ὅτι πρόκειται μάλλον για αὐθεντική γλώσσα (παρέμβλητο κείμενο) στο περιθώριο του ἱεροῦ κειμένου, που ἐπεξηγεῖ αὐτό (L). Πράγματι εἶχαν περάσει ἀρκετές ἡμέρες ἀπὸ την ἔναρξη της ξηρασίας μέχρι την ἔλευση του προφήτη στα Σάρεπτα. Δες Γ' Βασ. ιζ 7 και 10 (δ). Ἀπὸ τη στέρηση της πρώτης βροχῆς ἔπρεπε να εἶχε προηγηθεῖ η καλοκαιρία του θέρους (g). Και ἀν η ἀπειλή του Ηλία για ἀνυδρία ἔγινε μῆνα Νοέμβριο, ἀπὸ τον οποίο ἀρχίζουν να υπολογίζονται τα 3 χρόνια, πρέπει σύμφωνα με τους συνηθισμένους νόμους να μην εἶχε βρέξει ἀπὸ τον προηγούμενο Μάιο (L).

(5) Με χρονική σημασία=ὅταν.

(6) Λαϊκή έκφραση ισοδύναμη με τη φράση «τη γη αυτών», δηλαδή σε όλη την Παλαιστίνη (δ). Με κάποια δόση υπερβολής σημαίνει τη γη του Ισραήλ μαζί με τις γειτονικές χώρες (g).

4.26 και πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ(1) εἰς Σάρεπτα(2) τῆς Σιδωνίας(3) πρὸς γυναῖκα χήραν(4).

26 Ο Θεός όμως δεν έστειλε τον Ηλία σε καμιά απ' αυτές, παρά μόνο σε μια χήρα στα Σάρεπτα της Σιδωνίας.

(1) Το «ει μὴ» όπως στο Αποκ. κα 27 έχει την έννοια του «αλλά μόνο», για να δηλώσει ότι ο Ηλίας τελείως αντίθετα στάλθηκε σε γυναίκα ξένη (L).

(2) Υπάρχουν και οι γραφές, Σάρεφθα, ενώ ο Στέφανος Βυζάντιος λέει Σάραπτα, την οποία προτιμά το πατριαρχικό κείμενο. Ήταν πόλη της Φοινίκης μεταξύ Σιδώνος και Τύρου κατάφυτη από αμπέλια (δ).

(3) Υπάρχει και η γραφή Σιδώνος. Πιο σωστή είναι η γραφή Σιδωνίας, που υποστηρίζεται και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα, εξυπακούεται Σιδωνίας γης ή χώρας (p).

(4) «Αυτή έκανε στον τομέα της φιλοξενίας κάτι περισσότερο από τον Αβραάμ. Γιατί δεν έτρεξε σε αγέλη όπως εκείνος, αλλά με την μικρή παλάμη της ξεπέρασε όλους τους ξακουστούς για τη φιλοξενία τους. Εκείνος, από τη μία, έβγαινε νικητής γιατί έταξε σκοπό του τη φιλοξενία, ενώ εκείνη βγήκε νικήτρια γιατί δεν λυπήθηκε ούτε τα παιδιά της για τον ξένο και μάλιστα χωρίς να προσδοκά ουράνια αγαθά» (X). Σημείωσε ότι προηγείται η πίστη και ακολουθούν οι ευλογίες. Εάν το λίγο αλεύρι της χήρας δεν έλειψε και το αγγείο του λαδιού δεν ελαττώθηκε, οφείλεται αυτό στην πίστη της χήρας που προηγήθηκε. Άφησε τη φροντίδα της συντήρησής της και του παιδιού της στην αγαθή πρόνοια του Θεού συνταυτίζοντας την τύχη της και τους παιδιού της με την τύχη του αγνώστου που ζήτησε την φιλοξενία της.

4.27 και πολλοί λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου(1) ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Νεεμάν(2) ὁ Σύρος(3).

27 Επίσης την εποχή του προφήτη Ελισαίου υπήρχαν πολλοί λεπροί ανάμεσα στους Ισραηλίτες, κανένας όμως απ' αυτούς δεν καθαρίστηκε, εκτός από το Νεεμάν το Σύρο».

(1) Η ιστορία του Νεεμάν εκτίθεται στο Δ΄Βασ. ε 1 και εξής. Για το ότι «υπήρχαν πολλοί λεπροί» δεσ Δ΄Βασ. ζ 3, όπου γίνεται λόγος για 4 λεπρούς στις πύλες της Σαμάρειας.

(2) Υπάρχει και η γραφή Ναιμάν.

(3) Στην Κ.Δ. το Σύρος είναι ο μόνος τύπος λέξης που συναντάμε. Αλλού όμως και μάλιστα στους μη Ιουδαίους συναντιούνται τα Σύρος, Σύριος και Συριακός (p). «Ο Ελισαίος καθάρισε τον ξένο λεπρό, επειδή έδειξε πίστη σε αυτόν. Διότι οι γνωστοί και συμπατριώτες του λεπροί, δεν τον πίστευαν και για αυτό δεν καθαρίστηκαν» (Θφ). Και ο Χριστός επανειλημμένως συνάντησε μεγαλύτερη πίστη στους εθνικούς παρά μεταξύ των Ισραηλιτών. Και εδώ αναφέρει τα δύο αυτά παραδείγματα για να αποδείξει ότι δεν χορηγούσε τις χάρες των θαυμάτων του σύμφωνα με τις ιδιωτικές σχέσεις, αλλά σύμφωνα με την αγαθή προαίρεση και πίστη αυτών που τον πλησίαζαν. Παρ' όλα αυτά ο Χριστός έκανε τα θαύματά του, αν όχι μεταξύ των συμπολιτών του, πάντως όμως μεταξύ των Ισραηλιτών. Ενώ οι δύο μεγάλοι προφήτες έκαναν αυτά μεταξύ των εθνικών.

4.28 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ(1) ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα,

28 Όταν τ' άκουσαν αυτά μέσα στη συναγωγή εξοργίστηκαν όλοι.

(1) «Έδειξαν με αυτό για τους εαυτούς τους, ότι είναι ανάξιοι των θαυμάτων και τον λόγο του Σωτήρα σχετικά με αυτό, τον βεβαίωσαν με αυτά που επιχείρησαν» (Z). Εξοργίζονται πρώτον μεν διότι «νόμισαν ότι εξισώνει τον εαυτό του με τους προφήτες» (K), και επιπλέον τους εξωμοίωνε με τους ειδωλολάτρες των 10 φυλών (g), με τους Ιουδαίους που θεωρούνταν λιγότερο άξιοι των θείων ευεργεσιών και από αυτούς ακόμη τους εθνικούς. Αυτό εξοργίζει αυτούς, όπως μετέπειτα εξόργισε τους Ιουδαίους των Ιεροσολύμων αυτό που είπε ο Παύλος (Πράξ. ιγ 46,50,κβ 21,22) ότι τα έθνη θα έπαιρναν τις ευλογίες, τις οποίες αυτοί περιφρονούσαν (p). Γέμισαν θυμό. Μεγάλη μετάπτωση συναισθημάτων. Μόλις προ ολίγου θαύμαζαν. Τόσο αβέβαια είναι οι γνώμες και τα συναισθήματα του πλήθους, αλλά και τόσο πολύ άστατα. Εάν ο προηγούμενος θαυμασμός συνοδευόταν και από πίστη, τώρα θα αφυπνίζονταν από τα τελευταία αυτά λόγια του Κυρίου και θα προφυλάσσονταν από κάθε περαιτέρω παρεκτροπή. Αλλά τα σχετικά με την προφητεία γεμάτα χάρη λόγια του Κυρίου έπεσαν ευχάριστα στα αυτιά τους μόνο, χωρίς να επιφέρουν κάποιο βαθύτερο αποτέλεσμα. Για αυτό τα

επόμενα λόγια που βγήκαν από το ίδιο στόμα, το οποίο είπε τα θαυμάσια λόγια της χάρις, ερέθισαν την διαφθορά και κακία τους.

4.29 και αναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν(1) ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρους τοῦ ὄρους(2) ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὑκοδόμητο αὐτῶν, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν·

29 Σηκώθηκαν τότε και ἔβγαλαν τον Ἰησοῦ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη και τον ἔφεραν ὡς τὴν ἄκρη του βουνού, πάνω στο ὁποῖο ἦταν χτισμένη, για να τον ρίξουν στον γκρεμό.

(1) «Για να τους κάνει φανερούς ὅτι ἡ ἀσέβειά τους δεν ἔφτανε μόνο μέχρι τα ἐπιχειρήματα, ἐπέτρεψε να βγουν πρὸς τα ἔξω οἱ ἐναντίον του τολμηρὲς πράξεις τους» (Κ). Σηκώθηκαν με θόρυβο και κραυγὲς ἐναντίον του, διακόπτοντας ὄχι μόνο το κήρυγμά του, ἀλλὰ και τὴν λατρεία τους, διότι δεν ἔχουν τὴν υπομονή να περιμένουν να τελειώσει ἡ λατρεία στη συναγωγή. Και τον ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη ὡς ἀνάξιο να διαμένει σε αὐτήν, μολοντί για τόσα χρόνια εἶχε ζήσει ἀνάμεσά τους. Διώχνουν ἔτσι σαν ἓνα κάθαρμα τον σωτήρα και τὴν σωτηρία που τους φέρνει. Πόσο δίκαια θα επικαλούνταν ἐναντίον τους ὁ Κύριος φωτιά ἀπὸ τον οὐρανό! Ἀλλὰ ἦταν ὁ καιρὸς τῆς υπομονῆς και μακροθυμίας του.

(2) Μέχρι κάποιον ὕψωμα του ὄρους που ἐξεῖχε, ἀπὸ ὅπου εὐκόλα μπορούσαν να τον γκρεμίσουν (δ). Δεν εἶναι ἀναγκαῖο να φανταστούμε κάποιον μεγάλο και φρικώδη γκρεμό. Για να φονευτεῖ κάποιος, ἀρκεῖ και ἀπὸ λίγα μέτρα ὕψος να ριχτεῖ. Πολύ περισσότερο, ἀφού θα μπορούσαν να ἀποτελειώσουν τον γκρεμισμένο και με πέτρες, το ὁποῖο, ὅπως φαίνεται και ἀπὸ τὴν περίπτωση του Στεφάνου, συνήθιζαν οἱ Ἰουδαῖοι. Παρόμοιο μέρος θα μπορούσε να βρεθεῖ στο ὑψηλό μέρος του λόφου, πάνω στον ὁποῖο εἶχε χτιστεῖ ἡ πόλη, χωρὶς σήμερα να μπορούμε λόγω των ερειπίων να καθορίσουμε αὐτό. Ἡ μετέπειτα παράδοση ἀναζήτησε τόπο πολύ ἀπότομο και τρομακτικό, και βρήκε τέτοιο γύρω στα 3 χιλιόμετρα ΝΑ τῆς νεότερης πόλης (L). Τόσο καιρὸ εἶχε ζήσει ἀνάμεσά τους, χωρὶς να δώσει τὴν παραμικρὴ ἀφορμὴ σε κανέναν. Ἐπιπλέον εἶχε δεῖξει και διαγωγή λαμπρὴ και φωτεινὴ. Ἦδη μάλιστα ἔχουν ἀκούσει και τὴ φήμη του, για τὴν ὁποία θαυμάζονταν τόσο πολύ ἀπὸ τους ὁμοεθνεῖς του. Ἀλλὰ και αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ἀκούσει τα λόγια τῆς χάρις που ἐκπορεύονταν ἀπὸ το στόμα του. Και ἐνῶ με βάση αὐτά ἦταν ἐπιβεβλημένο σε αὐτούς, με πολλή προσοχή να παρακολουθήσουν τα λεγόμενά του, σπεύδουν με μανία να τον φονεύσουν με βάρβαρο και ἀπάνθρωπο τρόπο. Μετά ἀπὸ κάποιον χρόνον οἱ Ἰουδαῖοι θα εἶναι ἔτοιμοι να τον λιθοβολήσουν «για πολλά καλὰ ἔργα» τα ὁποῖα ἔδειξε σε αὐτούς ἀπὸ τον Πατέρα. Τώρα ζητοῦν να τον φονεύσουν, διότι δεν ἐνήργησε τα πολλά καλὰ ἔργα, τα ὁποῖα περίμεναν ἀπὸ αὐτόν. Ἡ κακία και ἀμετανόητη ἀπιστία με τίποτα δεν μπορεῖ να καμφθεῖ και κάτω ἀπὸ ὁποιοσδήποτε συνθήκες βρίσκει ἀφορμὲς και αἰτίες να ἐξανίσταται παράλογα.

4.30 αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν(1) ἔπορεύετο(2).

30 Αὐτὸς ὅμως πέρασε ἀπ' ἀνάμεσά τους και ἔφυγε.

(1) «Φρουρούμενος ἀπὸ τὴν ἐνωμένη με αὐτόν θεότητα» (Ζ). Ἡ προσθήκη του «δια μέσου αὐτῶν» προσδίδει ἰδιαίτερη ἔμφαση και φαίνεται να ὑπονοεῖ, ὅτι ὑπήρχε κάτι το υπερφυσικό στο ὅτι πέρασε διαμέσου αὐτῶν. Τὴν ὥρα που ἠθελαν να τον φονεύσουν και νόμιζαν, ὅτι τον ἔχουν ἀσφαλῶς κάτω ἀπὸ τὴν κράτησή τους, ἐκεῖνος διέφυγε σώως. Ζητούσαν θαύμα, και το θαύμα τοῦς δόθηκε (ρ).

(2) Ἀνεμπόδιστα ὅπως και πρὶν (b). Πορευόταν «ὄχι ἀποφεύγοντας το πάθος, διότι για αὐτό και ἦλθε· ἀλλὰ ἀναμένοντας κατάλληλο καιρὸ· διότι τώρα ἦταν ἀρχὴ του κηρύγματος και ἦταν ἀκαιρο να πάθει πρὶν ἀκόμη κηρύξει τον λόγο τῆς ἀλήθειας» (Κ).

Στίχ. 31-37. Ἡ θεραπεία του δαιμονισμένου τῆς Καπερναοῦμ.

4.31 Καὶ κατῆλθεν(1) εἰς Καπερναοῦμ(2) πόλιν τῆς Γαλιλαίας(3). καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν(4)·

31 Κατέβηκε στην Καπερναοῦμ, πόλη τῆς Γαλιλαίας, και το Σάββατο τους δίδασκε·

(1) Το «κατέβηκε» ὑπαινίσσεται τὴν τοποθεσία τῆς Καπερναοῦμ, που βρισκόταν δίπλα στην ἀκτὴ τῆς λίμνης (g). Ἡ Ναζαρέτ βρισκόταν ψηλότερα. Εἶναι ὅμως δυνατόν, ὅπως στο Πράξ. 1η 5, και ἐδῶ το «κατέβηκε» να σημαίνει ἀπλῶς ἐπέστρεψε (ρ).

(2) Ἡ σημερινὴ Τέλλ-Χούμ (L).

(3) Καθορίζει ἔτσι αὐτήν, διότι τώρα πρῶτη φορά κάνει λόγο για αὐτήν. Ἀποτελεῖ λοιπὸν και αὐτὸ μικρὴ ἔνδειξη, ὅτι ὁ Λουκάς γράφει το εὐαγγέλιό του για ἀναγνώστες που δεν γνώριζαν τὴν γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης (ρ).

(4) Ο αναλυτικός τύπος του παρατατικού «ἦν διδάσκων» φαίνεται να σημαίνει αυτό που γινόταν κατά συνήθεια και συνεχόμενα και υπέρ αυτού συνηγορεί και ο ακόλουθος πληθυντικός ἐν τοῖς σάββασιν (g)=Συνήθιζε να τους διδάσκει κατά τις ημέρες του Σαββάτου (ρ). Αλλά ο σ. 16 («στην ημέρα των σαββάτων») δείχνει με σαφήνεια, ότι ο πληθυντικός τα σάββατα μπορεί να σημαίνει και ένα μόνο Σάββατο. Δες Εξόδ. κ 10, Λευϊτ. κγ 32, Ματθ. κη 1, Μάρκ. α 21, ο Ιώσηπος επίσης (Αρχ. Ι, 1, 1) λέει ξεκάθαρα ότι ονομάζουν «την ημέρα αυτή σάββατα». Εδώ όμως πιθανότερη είναι η πρώτη σημασία (g). Ο Μαρκίων άρχιζε το ευαγγέλιό του από αυτόν τον στίχο με τη φράση: Ο Θεός κατέβηκε στην Καφαρναούμ. Το τμήμα για την παιδική ηλικία του Ιησού αποσιωπώταν, με εξαίρεση τις λέξεις στο γ 1 «Στο δέκατο πέμπτο έτος της ηγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος». Δες Τερτυλλιανού Adv. Marc. IV, 7, 1 (ρ).

4.32 και ἐξεπλήσσοντο ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ(1).

32 ὅλοι ἔμεναν κατάπληκτοι με τη διδασκαλία του, γιατί μιλούσε με αυθεντία.

(1) Δες Μάρκ. α 22 και την εκεί ερμηνεία. Ο λόγος του είχε ὄλο το κύρος και την δύναμη και την αξιοπρέπεια, σύμφωνα με την εξουσία την οποία είχε από το Θεό (δ). Ο λόγος του ήταν μεστός δύναμης. Υπήρχε μία εξουσιαστική δύναμη σε αυτόν, όπως και μία δραστική δύναμη ενεργούσε μέσω αυτού στις συνειδήσεις των ανθρώπων. «Οι μεν μακάριοι προφήτες και πριν από αυτούς ακόμη ο Μωϋσής, επειδή ήταν δούλοι, φώναζαν συνέχεια στους ακροατές το «Τα εξής λέει ο Κύριος», όχι σαν να προστάζουν μάλλον, αλλά σαν να υπηρετούν τα θεία λόγια. Ο Κύριός μας όμως Ιησούς Χριστός, μιλούσε με τρόπο που πρέπει κατεξοχήν σε Θεό. Θαυμάζονταν λοιπόν και από τους ίδιους τους Ιουδαίους, διότι είχε εξουσία ο λόγος του και διότι τους δίδασκε ως κάποιος που έχει εξουσία και όχι όπως οι Γραμματεῖς τους. Διότι ο λόγος του δεν είχε τη σκιά του νόμου, αλλά επειδή ο ίδιος ήταν ο νομοθέτης, μετέτρεπε το γράμμα σε αλήθεια και τους τύπους σε φανέρωση πνευματική» (Κ).

4.33 (1) και ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου(2), και ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ(3),

33 Στη συναγωγή ήταν κάποιος που κατεχόταν από πονηρό δαιμονικό πνεύμα. Αυτός φώναζε με δυνατή φωνή:

(1) Δες Μάρκ. α 23 και εξής και την εκεί ερμηνεία.

(2) Ἡ, πνεύμα μεν είναι η πνοή και επίδραση, ενώ δαιμόνιο ακάθαρτο είναι το δαιμόνιο από το οποίο προερχόταν αυτή η επίδραση (g). Ἡ, το «δαιμονίου ακαθάρτου» είναι επεξηγηματικός προσδιορισμός του πνεύμα=πνεύμα, το οποίο ήταν ακάθαρτο δαιμόνιο ή και γενική της ιδιότητας, που δηλώνει την φύση αυτού του πνεύματος (L). Ονομάζει αυτό ακάθαρτο επειδή τέρπεται και ευχαρισιέται στον βόρβορο της κακίας (δ). Ο σατανάς είναι ακάθαρτο πνεύμα και η φύση του είναι άμεσα αντίθετη με την φύση του καθαρού και αγίου Θεού, και ξέπεσε από την αγνή κατάσταση στην οποία υπήρχε αρχικά.

(3) «Τα πονηρά δαιμόνια... όταν αισθάνονταν την ανίκητη δύναμή του και μην αντέχοντας τα χτυπήματα της θεότητας, φώναζαν ότι είναι τάχα τυραννικός και πανούργος» (Κ). Ὅτι ἄνθρωπος που έπασχε έτσι βρέθηκε μέσα στη συναγωγή, είναι κάπως εκπληκτικό. Ἴσως εισχώρησε απαραίτητος ή ίσως η ασθένειά του, διαφεύγοντας την προσοχή από μακριά, φαινόταν θεραπευμένη. Αλλά η παρουσία του Αγίου του Θεού προκάλεσε σε αυτόν κρίση (ρ).

4.34 λέγων ἼΕα(1), τί ἡμῖν και σοί(2), Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς(3); οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ(4).

34 «Ε! Τι δουλειά έχεις εσύ μ' εμάς, Ιησού Ναζαρηνέ; Ἦρθες να μας αφανίσεις; Σε ξέρω ποιος είσαι· είσαι ο εκλεκτός του Θεού».

(1) Μπορεί να είναι προστακτική του εάω=άφησέ με ήσυχο (δ). «Γιατί δεν μας αφήνεις να έχουμε τόπο;» (Κ). Μπορεί όμως να είναι και επιφώνημα οργής ή τρόμου· συνηθισμένο στην αττική ποίηση, σπάνιο όμως στον πεζό λόγο (ρ).

(2) =Τι κοινό υπάρχει σε μας και σε σένα; (δ). Εδώ: Τι κακό σου κάναμε και ήλθες να μας ταράξεις στην απόλαυση της ιδιοκτησίας μας; (g).

(3) Το ἡμᾶς και το ἡμῖν που προηγήθηκε δεν περιλαμβάνει τον δαιμονισμένο ἄνθρωπο, αλλά μάλλον ἄλλα πονηρά πνεύματα. Ἐχουν κοινό το συμφέρον μεταξύ τους τα δαιμόνια (ρ).

(4) «Δεν ἔλεγε: Εσύ είσαι ἅγιος του Θεού, αφού είναι και ἄλλοι (ἅγιοι), αλλά, Εσύ είσαι ο Ἄγιος του Θεού, με την έννοια ότι ἄλλοι ἄνθρωποι είναι. Είναι καλή λοιπόν και η προσθήκη του ἄρθρου. Διότι ἄλλοι

είναι ο από τη φύση του άγιος, στον οποίο μετέχοντας γίνονται και οι άλλοι άγιοι» (Α). Στη μοναδική αγιότητα του Ιησού το πονηρό πνεύμα αισθάνθηκε ουσιαστικά εχθρική δύναμη. Και με τρόπο προσθέτει τα λόγια αυτά. Από τον Άγιο δεν μπορούσε να περιμένει κάτι άλλο παρά καταστροφή. Δες Ιακ. β 19, Ματθ. η 29 (ρ).

4.35 και ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι(1) καὶ ἔξελθε ἀπ’ αὐτοῦ. καὶ ρίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον ἐξῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν(2) αὐτόν(3).

35 Ο Ιησούς επιτίμησε το πνεύμα λέγοντάς του: «Πάψε να μιλάς και βγες απ’ αυτόν». Τότε το δαιμόνιο, αφού τον έριξε κάτω ανάμεσά τους, βγήκε απ’ αυτόν χωρίς καθόλου να τον βλάψει.

(1) Το φιμός είναι ισοδύναμο με το κημός, και σημαίνει το σίδερο που μπαίνει στο στόμα των ζώων, για να μην δαγκώνουν. Το φιμώνω λοιπόν=φράζω, κλείνω το στόμα με φίμωτρο. Το φιμώνομαι σε μέση διάθεση=φιμώνω τον εαυτό του, κλείνω το στόμα, σιωπώ (δ). Αυτοί που αξιώνουν ότι με μαγείες διώχνουν τα πονηρά πνεύματα, προσπαθούν με πλήθος μαγικών λέξεων και ψιθύρων να κατασιγάσουν αυτά και να τα κατευνάσουν, νανουρίζοντάς τα για ύπνο. Ο Χριστός όμως διέταξε αυτά με εξουσία και δύναμη, στην οποία δεν μπορούσαν να αντισταθούν. Ακόμη και ο άρχοντας των δαιμονίων είναι υποτελής στον Ιησού και τρέμει αυτόν.

(2) Τον έριξε κάτω με σπασμούς και τινάγματα (= «σπαράζαν» σύμφωνα με τον Μάρκο). Ο Hobart αριθμεί και το ρίπτω και το βλάπτω στις ιατρικές λέξεις, όπου η πρώτη χρησιμοποιείται για σπασμούς, ενώ η δεύτερη για βλάβη του συστήματος (ρ). Οι λέξεις «χωρίς καθόλου να βλάψει αυτόν» εκφράζουν με ζωηρότητα την εντύπωση των αυτοπτών, οι οποίοι μετά την φρικώδη κρίση που συνέβη πλησίασαν έντρομοι, περιμένοντας να βρουν τον άνθρωπο πληγωμένο ή νεκρό, και οι οποίοι, όταν τον σήκωσαν, διαπίστωσαν με έκπληξη ότι είχε διαμείνει σώος (g). Εκείνον, τον οποίο ο σατανάς δεν μπορεί να καταστρέψει, προσπαθεί να τον βλάψει όσο το δυνατόν περισσότερο. Παρήγορο είναι, ότι δεν μπορεί να μας βλάψει παρά μόνο μέχρι του σημείου που επιτρέπει σε αυτόν ο Χριστός. Η βλάβη του λοιπόν δεν είναι καίρια και ανεπανόρθωτη. Έτσι και τώρα. Οσηδήποτε και αν υπήρξε η μανία και η λύσσα με την οποία βγήκε από τον άνθρωπο και εξαιτίας της οποίας οι παριστάμενοι φοβήθηκαν ότι θα έσχιζε αυτόν σε κομμάτια, καμία βλάβη δεν προξένησε σε αυτόν.

4.36 καὶ ἐγένετο θάμβος(1) ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Τίς ὁ λόγος οὗτος(2), ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει(3) ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται(4);

36 Όλους τούς έπιασε δέος και έλεγαν ο ένας στον άλλο: «Τι λόγος είναι αυτός! Με εξουσία και δύναμη διατάζει τα πονηρά πνεύματα και βγαίνουν».

(1) Ο Μάρκος γράφει εθαμβήθησαν. Αλλά του Λουκά του αρέσουν οι περιφράσεις με το γίνομαι. Δες Λουκ. α 65, στ 49, η 17, ιβ 40, ιγ 2,4, ιη 23 κλπ. Η λέξη θάμβος εκφράζει έκπληξη που συγγενεύει με τρόπο (ρ).

(2) Τι είναι αυτός ο λόγος, τον οποίο απήγγειλε, δηλαδή ο λόγος: Φιμώσου και βγες; Μεγάλος και φοβερός λόγος. Αυτό φανερώνει το «τις» που λέγεται με θαυμασμό (δ). «Τι είναι αυτός ο λόγος, δηλαδή, τι είναι αυτή η διαταγή που προστάζει, ότι: Βγες από αυτόν και φιμώσου;» (Θφ). «Αυτοί που είδαν τόσο μεγάλα, εκπλήσσονται με την εξουσία του λόγου. Διότι ενεργούσε τα θαύματα, όχι απευθύνοντας προσευχή ή ζητώντας ποτέ από άλλον τη δύναμη να κατορθώσει αυτά, αλλά επειδή ήταν ο ίδιος ο Λόγος του Θεού και Πατέρα... από τον οποίο έγιναν τα πάντα και στον οποίο στηρίζονται τα πάντα, εκείνος ήταν που συνέτριβε τον σατανά και έφραζε το βέβηλο στόμα των ακάθαρτων δαιμόνων» (Κ).

(3) Με εξουσία στην οποία κανείς δεν μπορεί να αντιμιλήσει και με δύναμη στην οποία κανείς δεν μπορεί να αντισταθεί (b).

(4) Ενώ οι δαίμονες δεν υπάκουαν πάντοτε στους παρατεταμένους και πολύπλοκους εξορκισμούς των Ιουδαίων, αντιμετώπιζαν εδώ εξουσία και δύναμη ασυναγώνιστη (L).

4.37 καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος(1) περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου(2).

37 Έτσι η φήμη του απλωνόταν παντού στην περιοχή.

(1) Ο ήχος της φήμης του (b). Ήχος λέγεται κάθε κρότος και βοή· στους μεταγενέστερους συγγραφείς σημαίνει και την ηχώ, την φήμη (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ότι ο Λουκάς δεν ήταν δυνατόν να χρησιμοποιήσει την λέξη ακοή με την έννοια του κρότου, διότι οι γιατροί δεν μεταχειρίζονται την λέξη αυτή παρά μόνο με την έννοια της αίσθησης της ακοής ή των αυτιών (L). Κατατάσσει παρ’ όλα αυτά και την λέξη ήχος στις ιατρικές λέξεις, ειδικά για τους βόμβους στα αυτιά ή το κεφάλι (ρ).

(2) Με την έννοια της χώρας (L)=της Γαλιλαίας.

Στίχ. 38-44. Η θεραπεία της πεθεράς του Πέτρου και άλλων.

4.38 Ἄναστᾶς(1) δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος, ἡ πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη(2) πυρετῷ μεγάλῳ(3), καὶ ἠρώτησαν(4) αὐτὸν περὶ αὐτῆς.

38 Ὃταν ὁ Ἰησοῦς ἐφυγε ἀπὸ τῆς συναγωγῆς, πῆγε στο σπίτι του Σίμωνα. Ἡ πεθερὰ του Σίμωνα ὑπέφερε ἀπὸ υψηλὸ πυρετό, καὶ τὸν παρακάλεσαν νὰ τὴν κάνει καλά.

(1) Δες τὰ παράλληλα Ματθ. καὶ Μάρκ. καὶ τὶς ἐρμηνεῖες σὲ αὐτά. Τὸ ἀναστᾶς δὲν ἔχει τὴν ἐννοια τοῦ σηκώθηκε ἀπὸ τὴν ἔδρα, στὴν ὁποία καθόταν μέσα στὴ συναγωγή (ὅπως στὰ Μάρκ. β 14, Ματθ. θ 9), ἀλλὰ με τὴ σημασία τοῦ ἔχω τὴ διάθεση καὶ ετοιμάζομαι γιὰ ἀναχώρηση, ὅπως στὰ Λουκ. α 39, ιε 18, 20, κγ 1, Πράξ. ι 20, κβ 10 (L).

(2) Τὸ ρῆμα χρησιμοποιεῖται 9 φορές ἀπὸ τὸν Λουκά καὶ μόνο 3 στὴν ὑπόλοιπη Κ.Δ.. Εἶναι ὅρος ἰατρικός. Δες Πράξ. κη 8 καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα στὸν Ἱπποκράτη καὶ τὸν Γαληνό (L).

(3) «Ἀπὸ πολὺ δυνατὸ πυρετὸ» (K), ἰσχυρὸ καὶ ὄχι ἀσθενή (δ). Ὁ Γαληνὸς ἀναφέρει ὅτι οἱ πυρετοὶ διακρίνονταν σὲ μεγάλους καὶ μικροὺς (ρ).

(4) «Με τὴν ἐννοια τοῦ παρακάλεσαν» (Z). Ὁ Χριστὸς εἶναι ξένος, ὁ ὁποῖος θὰ πληρώσει γενναία τὴν φιλοξενία ποὺ θὰ τοῦ κάνουμε. Εκείνοι οἱ ὁποῖοι τὸν υποδέχονται στὶς καρδιές τους ἢ στὰ σπίτια τους, ὄχι μόνο δὲν θὰ ζημιωθοῦν ἀλλὰ καὶ θὰ ευεργετηθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Ἐρχεται πάντοτε φέρνοντας ἰάσεις καὶ θεραπείες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μὴ λησμονοῦμε, ὅτι καὶ οἰκογένειες τὶς ὁποῖες ἐπισκέπτεται ὁ Χριστὸς, εἶναι δυνατόν νὰ τὶς ἐπισκεφτεῖ καὶ ἡ ἀσθένεια. Σπίτια ποὺ εὐλογήθηκαν με ξεχωριστές χάριτες ἀπὸ τὸ Θεὸ ὑπόκεινται στὶς κοινές συμφορές αὐτῆς τῆς ζωῆς. Τοῦ Σίμωνα ἡ πεθερὰ ὑπέφερε ἀπὸ πυρετό. Κύριε, δεσ, αὐτὸς ποὺ ἀγαπάς (ὁ Λάζαρος) ἀσθενεῖ.

4.39 καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς(1) ἐπετίμησε(2) τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφήκεν αὐτὴν· παραχρῆμα(3) δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς(4).

39 Ὁ Ἰησοῦς ἦρθε κοντὰ τῆς, ἐπιτίμησε τὸν πυρετό, καὶ ὁ πυρετὸς τὴν ἀφήσε. Εκείνη σηκώθηκε ἀμέσως καὶ τοὺς υπηρετοῦσε.

(1) Πλησιάζοντας τόσο πολὺ τὴν ἀρρωστη, ἔδειχνε ὅτι ἡ ἀσθένεια ὑποχωροῦσε μπροστὰ στὴ δύναμή του καὶ κανένας κίνδυνος μολυσμοῦ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια δὲν μπορούσε νὰ ἀπειλήσει τὸ σῶμα τοῦ (b). Ὁ Χριστὸς ἀποδεικνύεται τρυφερός πρὸς τὸν λαὸ του, ὅταν βρίσκεται σὲ ἀσθένεια καὶ στενοχώρια. Ἦλθε πάνω ἀπὸ τὴν ἀσθενή, ἐπειδὴ ἐνδιαφερόταν γιὰ αὐτὴν καὶ δείχνοντας συμπάθεια γιὰ τὴν ἀσθενεία τῆς. Ἀντὶ γιὰ τὸ ἐπιστᾶς, τόσο ὁ Ματθαῖος, ὅσο καὶ ὁ Μάρκος ἀναφέρουν ὅτι ἄγγιξε τὸ χέρι τῆς. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐγίναν καὶ τὰ δύο.

(2) Ἡ «δὲν ξέρω μήπως θὰ ἀναγκαστοῦμε νὰ πούμε ὅτι αὐτὸ ποὺ διατάχθηκε καὶ ἐφυγε εἶναι κάτι ζωντανὸ ποὺ δὲν ἀντέξε τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ ποὺ διέταξε· διότι δὲν εἶναι λογικὸ νὰ λέμε ὅτι διατάζεται κάτι τὸ ὁποῖο εἶναι ἀψυχο καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν διαταγή» (Ω). Ὁ Σωτῆρας ἐπιτίμησε τὸ πονηρὸ πνεῦμα, τὸ αἴτιο τοῦ πυρετοῦ (δ). Ἡ, πιο σωστά, τὸ «ἐπιτίμησε με τὴν ἐννοια τοῦ διέταξε» (Ω.Z). Τὸ ρῆμα σημαίνει συχνὰ μιλῶ με τόνο σταθερὸ, αὐστηρὸ, ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀντίσταση. Δες Ματθ. η 26 (g).

(3) Ἡ λέξη βρίσκεται 1 φορά στὸ Ματθαῖο (κα 19-20) καὶ μόνο στοῦ Λουκά (10 στο εὐαγγέλιο καὶ 7 στὶς Πράξεις) γιὰ νὰ δηλώσει τὴν θεραπεία ἢ κάποιον ἄλλο θαῦμα ποὺ συνέβη σὲ μία στιγμή. Εἶναι δυνατόν ἡ λέξη νὰ εἶναι δανεισμένη ἀπὸ τοὺς γιατροὺς, ποὺ χρησιμοποιοῦν αὐτὴν γιὰ νὰ δηλώσουν αἰφνίδια χειροτέρευση ἢ καλυτέρευση τῆς ἀσθενείας (L). Πάντως ὁ ἀσυνήθιστος αὐτὸς τρόπος τῆς θεραπείας θὰ προκαλοῦσε ἐντύπωση καὶ ἐνδιαφέρον σὲ γιατρό. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ Λουκάς μόνος σημειώνει τὸ αἰφνίδιο τῆς πλήρους ἀποκατάστασης τῶν δυνάμεων τῆς ἀσθενούς (ρ). «Δὲν τὴν θεραπεύει ἀπλῶς ἀπὸ τὴν ἀσθένεια, ἀλλὰ βάζει μέσα τῆς καὶ εὐρωστία καὶ δύναμη ὥστε νὰ υπηρετεῖ» (Θφ).

(4) Ὃταν ὁ Χριστὸς μᾶς δίνει τὴν υγεία μᾶς καὶ μᾶς χορηγεῖ νέες δυνάμεις, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε αὐτές γιὰ διακονία τοῦ. Ὃταν σηκωνόμαστε ἀπὸ τὸ κρεβάτι τῆς κάκωσης καὶ ἀσθενείας, πρέπει νὰ θέτουμε τοὺς εαυτοὺς μᾶς στὴν υπηρεσία τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ἡ πεθερὰ τοῦ Πέτρου δὲν υπηρετεῖ μόνο τὸν Χριστό, ποὺ τὴν γιάτρευσε, ἀλλὰ γιὰ χάρη τοῦ καὶ ὅλους ἐκείνους, ποὺ ἦταν μαζί του. Ὑπηρετώντας τοὺς ἀκόλουθους τοῦ Χριστοῦ τιμοῦμε συγχρόνως καὶ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο.

4.40 Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου(1) ἅπαντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν(2) τὰς χεῖρας ἐπιτιθεῖς(3) ἐθεράπευσεν(4) αὐτούς.

40 Όταν έγερνε ο ήλιος, όλοι όσοι είχαν ασθενείς από διάφορες αρρώστιες τούς έφερναν σ' αυτόν. Εκείνος τους θεράπευε ακουμπώντας τα χέρια πάνω στον καθένα απ' αυτούς.

(1) «Νομίζοντας ίσως ότι δεν επιτρεπόταν να θεραπεύει το Σάββατο· διότι επεσήμανε ο ευαγγελιστής ότι τους δίδασκε το Σάββατο· για αυτό οι συγγενείς έφερναν τους ασθενείς κοντά στη δύση του ηλίου» (Ω). Η βιασύνη του λαού υπήρξε τέτοια, ώστε αμέσως μόλις το Σάββατο πέρασε, άρχισαν να φέρνουν τους ασθενείς προς αυτόν (ρ).

(2) Υποδηλώνει την μεγάλη ευκολία με την οποία συντελούσε τις θεραπείες. Έτσι ο καθένας τους, συγκινούνταν βαθύτερα στο να πιστέψει (b). Δείχνεται η προθυμία και το ακούραστο της αγαθοεργίας του Σωτήρα που ήθελε να έλθει σε προσωπική επαφή με τον καθένα από τους ασθενείς (δ). Θεράπευε όλους τους ασθενείς. Τόσο τους φτωχούς, όσο και τους πλούσιους, από οποιοδήποτε νόσημα και αν υπέφεραν. Έτσι καμία υπόνοια δεν μπορούσε να υπάρξει ότι είχε κάποιο ειδικό φάρμακο για ορισμένες μόνο ασθένειες. Τα χέρια του θεράπευαν κάθε ασθένεια.

(3) «Παρόλο που μπορούσε με ένα λόγο και νεύμα να συντελέσει τα θαύματα, για να διδάξει τα αναγκαία, φέρνει και τα χέρια πάνω στους αρρώστους» (Κ). Δεν είχε ανάγκη ο Κύριος ούτε λόγο ούτε επαφή με το χέρι να χρησιμοποιήσει για επιτέλεση του θαύματος. Μπορούσε να θεραπεύσει με εσωτερική κίνηση της θέλησής του και από απόσταση (Λουκ. ζ 10, ιζ 14, Ιω. δ 50). Χρησιμοποιούσε όμως αυτά, για να υποβοηθεί την πίστη αυτών που ζητούσαν τη θεραπεία. Δες Λουκ. ιγ 13, ιδ 4, Ματθ. η 3, θ 29, Μάρκ. ζ 33, η 23, 25, Ιω. θ 6 (ρ). Ο Κύριος δεν ήθελε μόνο να θεραπεύσει, αλλά και να οδηγήσει στο Θεό συνδέοντας για αυτόν τον σκοπό τη συνειδηση του αρρώστου με το δικό του πρόσωπο ως του απεσταλμένου από τον ουράνιο Πατέρα στην αγκαλιά της ανθρωπότητας. Τοποθετώντας στον καθένα τα χέρια, παρείχε σε αυτόν σημάδι συμπάθειας εξ' ολοκλήρου προσωπικής και έβαζε αυτούς κάτω από την ηθική και φυσική επίδρασή του (g). Αναμφίβολα συνόδευε το άπλωμα των χεριών, με κάποιον ζεστό και ενθαρρυντικό λόγο ή με κάποια προτροπή στοργική, όπως η περίπτωση και η κατάσταση του καθενός απαιτούσε (ο). «Βάζει τα χέρια πάνω στον καθένα από τους αρρώστους και τους απάλλαξε από την ασθένεια, δείχνοντας ότι είχε την ενέργεια της δύναμης του Λόγου η αγία σάρκα, την οποία έκανε δική του, αφού εμφύτευσε σε αυτήν δύναμη που πρέπει σε Θεό... Και μη θαυμάσεις πολύ, αλλά αναλογίσου μάλλον ότι και η φωτιά, όταν έλθει σε επαφή με χάλκινο σκεύος, βάζει μέσα σε αυτό την ενέργεια της δικής της θερμότητας. Έτσι λοιπόν και ο παντοδύναμος Λόγος του Θεού, αφού ένωσε πραγματικά με τον εαυτό του, τον έμψυχο και λογικό ναό (το σώμα) που πήρε από την αγία Παρθένο, φύτεψε μέσα του την ενέργεια της δικής του θεϊκής δύναμης» (Κ). Δεν ύψωνε τα χέρια του προς τον ουρανό, για να προσευχηθεί για αυτούς, αλλά άπλωνε πάνω τους τα χέρια θεραπεύοντας με εξουσία. Θεράπευε με την δική του δύναμη. Και έτσι τιμούσε και το σημάδι, το οποίο αργότερα θα χρησιμοποιούνταν για μετάδοση του Αγίου Πνεύματος. Διότι με την τοποθέτηση πάνω τους των χεριών έπαιρναν Πνεύμα Άγιο οι πιστοί.

(4) Υπάρχει και η πιθανότερη γραφή «εθεράπευε»=εξακολουθητικά, όσο του έφερναν ασθενείς, τους θεράπευε. Βρισκόμαστε εδώ σε μία από τις στιγμές εκείνες στο βίο του Κυρίου, κατά τις οποίες η υπερφυσική δύναμη εκδηλωνόταν ιδιαίτερα πλουσιοπάροχα. Δες και Λουκ. στ 19 (g).

4.41 έξήρχετο δέ και δαιμόνια από πολλών(1), κραυγάζοντα και λέγοντα ότι Σὺ εἶ ο Χριστός(2) ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ(3). και έπιτιμῶν οὐκ εἶα αυτά λαλεῖν(4), ὅτι ἤδεισαν τὸν Χριστὸν(5) αὐτὸν εἶναι.

41 Από πολλούς έβγαιναν και δαιμόνια, τα οποία κραύγαζαν και έλεγαν: «Εσύ είσαι ο Μεσσίας, ο Υἱός του Θεού»· γιατί ήξεραν ότι αυτός είναι ο Χριστός. Εκείνος όμως τα επιτιμούσε και δεν τα άφηνε να μιλούν.

(1) Ξεχωρίζει τους δαιμονισμένους από τους υπόλοιπους ασθενείς ως ιδιαίτερη τάξη ανάμεσά τους. Είναι και αυτοί ασθενείς. Διότι όχι σπάνια και κάποια αλλοίωση φυσικοψυχική συνοδεύει την διαβολική επήρεια που είτε προκαλείται από αυτήν, είτε αποτελεί το κατάλληλο έδαφος για επέμβαση αυτής.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «ο Χριστός».

(3) Δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ του εδώ «ο υἱός του Θεού» και του «ο άγιος του Θεού» στο στίχο 34. Και στις δύο περιπτώσεις η παρουσία της θείας αγιότητας γίνεται αισθητή στους δαίμονες και διακηρύσσεται από αυτούς.

(4) «Δεν άφηνε τους ακάθαρτους δαίμονες να τον ομολογούν· διότι δεν έπρεπε να αρπάζουν αυτοί την δόξα του αποστολικού λειτουργήματος, αλλά ούτε έπρεπε από ακάθαρτη γλώσσα να διαλαλείται το μυστήριο του Χριστού· επομένως ακόμη και αν λένε κάτι από τα αληθινά, ας μην πιστεύει κανείς. Διότι το φως δεν γίνεται γνωστό από το σκοτάδι» (Κ). Δες Μάρκ. γ 12 και τις εκεί σημειώσεις.

(5) Εφόσον οι σχετικά με τον Μεσσία ιδέες του λαού ήταν τόσο πλανεμένες, ο καιρός για μία τέτοια διακήρυξη δεν είχε ακόμη φτάσει (ρ). Μπορούσε από αυτήν να προκληθεί ένας άκαιρος και επικίνδυνος ενθουσιασμός του πλήθους, ενώ από την άλλη υπήρχε και ο κίνδυνος στους αφελέστερους να γίνει πιστευτό ότι υπήρχε κάποιος δεσμός αλληλεγγύης ανάμεσα στο έργο του Ιησού και αυτό των δαιμόνων (g) και από αυτό το γεγονός να προσελκυστεί κάποια εμπιστοσύνη των απλούστερων σε αυτούς (τους δαίμονες). «Ο ίδιος ο Κύριος από μόνος του, παρόλο που οι δαίμονες έλεγαν την αλήθεια (διότι ήταν αλήθεια τα λόγια: Εσύ είσαι ο υιός του Θεού), όμως τους φίμωνε και τους εμπόδιζε να μιλούν, μήπως κάποτε μαζί με την αλήθεια, ενσπείρουν και την δική τους κακία και για να συνηθίσει και εμάς, ποτέ να μην προσέχουμε σε αυτούς, έστω και αν φαίνονται ότι λένε αληθινά πράγματα. Διότι πράγματι, είναι απρεπές, ενώ έχουμε εμείς τις άγιες Γραφές και την ελευθερία από τον Σωτήρα, να διδασκόμαστε από τον διάβολο που δεν φύλαξε την δική του θέση, αλλά φρόνησε άλλα αντί άλλων» (Α). Δεν δεχόταν την μαρτυρία τους, διότι ήθελε να είναι πέρα από κάθε αντιλογία, ότι κυριαρχούσε και εξουδένωσε αυτούς και δεν είχε συνθηκολογήσει με αυτούς.

4.42 Γενομένης δὲ ἡμέρας(1) ἐξελθὼν ἔπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι(2) ἐπεζήτησαν(3) αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ(4), καὶ κατεῖχον(5) αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

42 Όταν ξημέρωσε, ἔφυγε και πήγε σ' ἓνα ερημικό μέρος. Ο κόσμος ὅμως τον αναζητούσε και πήγαν εκεί που ἦταν και τον κρατούσαν να μὴ φύγει ἀπὸ κοντά τους.

(1) Δες Μάρκ. α 35-39 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Ο Ιησούς πιθανῶς εἶχε περάσει τη νύχτα στο σπίτι του Σίμωνα. Για αυτό ἀντὶ για το «ὄχλοι» ο Μάρκος γράφει «ο Σίμων και ὅσοι ἦταν μαζί του», διότι ο Ιησούς δεν εἶχε ἀκόμη καλέσει αὐτὸν οριστικά (ρ). Ο Ιησούς βγαίνει σε ἔρημο τόπο. Αυτό δείχνει την ζωντανή φροντίδα του Ιησού να ξεφύγει ἀπὸ την συρροή του πλήθους και να εξασφαλίσει στον εαυτό του τόπο και χρόνο κατάλληλο για θερμότερη και αμεσότερη επικοινωνία με τον Πατέρα του (ρ). Ὅσο ο δούλος του Θεοῦ αναπτύσσει την ενεργητικότητά του προς τα ἔξω, τόσο ἔχει ἀνάγκη να ανανεώνει τις εσωτερικές δυνάμεις του στην περισυλλογή της απομόνωσης. Και ο Κύριος δεν ἐξαιρεί τον εαυτό του ἀπὸ αὐτὸν τον νόμο (g).

(3) Δηλαδή με επιμονή ζητούσαν αὐτὸν παντού (δ).

(4) ἕως αὐτοῦ=του ἔρημου τόπου και ὄχι του Σωτήρα, ὁπότε θα ἄρμοζε να πει «προς αὐτόν». Το αὐτοῦ λοιπὸν εἶναι, ὅπως και στην καθομιλουμένη, ἐπίρρημα τόπου=ἐκεί στον τόπο, στον ὁποῖο βρισκόταν (δ). Ἦλθαν προς τον Ιησού στην ἔρημο. Η ἔρημος παύει να εἶναι ἔρημος, ὅταν μαζί μας ὑπάρχει ο Ιησούς.

(5) Παρατακτὸς της ἀπόπειρας (ρ). Ζητούσαν με παρακλήσεις να τον κρατήσουν (δ). Οι παλαιοὶ γείτονές του και γνώριμοί του της Ναζαρέτ τον ἔδιωξαν. Ἀλλά οι νέοι γνώριμοί του στην Καπερναοὺμ ἐπιμένουν να τον κρατήσουν κοντά τους. Ἄς μὴν αποθαρρύνονται οι διάκονοι του Χριστοῦ ἐάν μερικοὺς τους διώχνουν. Θα συναντήσουν μετὰ ἀπὸ λίγο ἄλλους, οι ὁποῖοι πρόθυμα θα υποδεχτοῦν αὐτοὺς και το μῆνυμά τους.

4.43 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι και ταῖς ἐτέραις πόλεσιν(1) εὐαγγελίσασθαί με δεῖ(2) τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι εἰς τοῦτο(3) ἀπέσταλμαι(4).

43 Εκείνος τους ἔλεγε: «Πρέπει να αναγγείλω το χαρμόσυνο μῆνυμα για τη βασιλεία του Θεοῦ και στις ἄλλες πόλεις, γιατί αὐτὸν το σκοπὸ ἔχει ἡ ἀποστολή μου».

(1) Μπαίνει στην ἀρχή για ἔμφαση. Περικλείει ἐπιτίμηση ἐναντίον τους, διότι ἐπιθυμοῦν να μονοπωλήσουν την παρουσία του (ρ). Η ἀντίθεση ἐδῶ δεν εἶναι ἀνάμεσα στο εὐαγγελίζομαι και το θεραπεύω, ἀλλά μεταξύ των ἄλλων πόλεων και της Καπερναοὺμ, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ το κ α ι και ἀπὸ το ὅτι προηγείται ἡ φράση «στις ἄλλες πόλεις» (g). Η ἔρημος μπορεί να εἶναι κατάλληλος τόπος για περισυλλογή, ὄχι ὅμως και για διαρκή διαμονή. Διότι σταλήκαμε στον κόσμο αὐτὸν ὄχι για να ζούμε για τους εαυτοὺς μας, ἀλλά για να δοξάζουμε το Θεό και να πράττουμε το αγαθὸ στη γενιά μας.

(2) Για δευτέρα φορά (δες Λουκ. β 49) ο Χριστὸς μεταχειρίζεται την λέξη αὐτή σε σχέση με την συμπεριφορά του. Δες και Λουκ. θ 22,ιγ 33,ιζ 25,ιθ 5,κβ 7,37, κδ 26,44. Το ἔργο του και το πάθος του ἔχουν προκαθοριστῆ με θεία βουλή. Το ρῆμα χρησιμοποιεῖται με την ἴδια ἔννοια σχετικά με το Χριστὸ σε ὅλη την Κ.Δ.. Δες Πράξ. γ 21,ιζ 3,Α΄Κορ. ιε 25 (ρ).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή: ἐπὶ τοῦτο ἀπεστάλην. Το εἰς τοῦτο ἢ ἐπὶ τοῦτο ἀναφέρεται σε ολόκληρη την προηγούμενη πρόταση=Για τον σκοπὸ αὐτόν, να εὐαγγελιστῶ παντοῦ την βασιλεία του Θεοῦ (ρ). Η Καπερναοὺμ λοιπὸν δεν ἔπρεπε να ἐπιμένει να μὴν ἀπομακρυνθεῖ ο Χριστὸς ἀπὸ αὐτήν. Εκείνοι οι

οποίοι απολαμβάνουν τις ευεργεσίες του ευαγγελίου, πρέπει να επιθυμούν και άλλοι να μετέχουν σε αυτές και όχι να επιζητούν να μονοπωλήσουν αυτές για τον εαυτό τους. Αλλά και οι κήρυκες, οι οποίοι δεν διώχνονται από κάποιο μέρος, πρέπει να μην λησμονούν, ότι πρέπει και σε άλλα μέρη να κηρύξουν για μεγαλύτερη ωφέλεια.

(4) Από τον πατέρα μου.

4.44 και ἦν κηρύσσω(1) εἰς τὰς συναγωγὰς(2) τῆς Γαλιλαίας(3).

44 Ὑστερα απ' αυτό δίδασκε στις συναγωγές της Γαλιλαίας.

(1) Ο αναλυμένος παρατατικός φανερώνει την διαρκή ενασχόληση του Σωτήρα=κήρυττε (δ).

(2) Υπάρχει και η λιγότερο πιθανή γραφή: εν ταις συναγωγαῖς. Η πρόθεση «εις» κρύβει κάποια έννοια κίνησης=ο Ιησούς έφερε το ευαγγέλιο στις συνάξεις που συναθροίζονταν στις συναγωγές (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή: της Ιουδαίας, η οποία φαίνεται και πιθανότερη (p). Ο Ιησούς αφού απορρίφθηκε στη Ναζαρέτ από τους συμπολίτες του, μετέβη στην Καπερναούμ της Γαλιλαίας. Πρέπει όμως να κηρύξει και σε άλλες πόλεις. Ο ορίζοντάς του λοιπόν περιλαμβάνει στο εξής όλη την Ιουδαία. Η Ιουδαία δεν αντιτίθεται εδώ στη Γαλιλαία, αλλά περιλαμβάνει την όλη γη του Ισραήλ (L)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Στίχ.1-11.Η θαυμαστή αλιεία και οι πρώτοι μαθητές.

5.1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ(1) καὶ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς(2) ἦν ἐστὼς(3) παρὰ τὴν λίμνην(4) Γεννησαρέτ(5),

1 Καθὼς τα πλήθη συνωστίζονταν κάποτε γύρω του για ν' ακούσουν το λόγο του Θεού κι εκείνος στεκόταν στην όχθη της λίμνης Γεννησαρέτ,

Το τμήμα αυτό παρουσιάζει συμμετρική διάταξη, η οποία πιθανώς είναι και εσκεμμένη. Η κλήση του Πέτρου και ὄσων ήταν μαζί του (στίχ. 1-11) ακολουθείται από δύο θεραπείες, οι οποίες προκαλούν αντιλογίες (στ. 12-16 και 17-26): μετά από το οποίο ακολουθεί η κλήση άλλου αποστόλου (στ. 27-39), στην οποία επισυνάπτεται η αφήγηση 2 επεισοδίων σε ημέρα Σαββάτου, τα οποία πάλι προκαλούν νέες αντιρρήσεις και συζητήσεις (κεφ. στ 1-5 και 6-11)(p)

(1) =τοποθετούμαι πάνω σε κάποιον, δηλαδή συνωθούμαι γύρω του και στριμώχνω (δ). Από εδώ δείχνεται η υπομονετική καρτερία του Σωτήρα (b).

(2) Αντιδιαστέλλεται ο Σωτήρας με τον ὄχλο (δ). Ο Κύριος ήταν λαϊκός ιεροκήρυκας. Παρόλο που είχε την ικανότητα και τη δύναμη κατά το 12^ο έτος της ηλικίας του να συζητεί με τους ραββίνους στο ναό, προκαλώντας τον θαυμασμό τους, παρ' όλα αυτά τώρα κατά το 30^ο έτος της ηλικίας του προτιμά να προσαρμόζεται στη διανοητική ικανότητα του πλήθους.

(3) Ο αναλυμένος παρατατικός σημαίνει την για αρκετό χρόνο διάρκεια αυτής της κατάστασης (δ).

(4) Με χαρακτηριστική ακρίβεια ο Λουκάς ουδέποτε ονομάζει την Γεννησαρέτ θάλασσα, ενώ οι άλλοι ευαγγελιστές ουδέποτε ονομάζουν αυτήν λίμνη. Με εξαίρεση την Αποκάλυψη η λέξη λίμνη στην Κ.Δ. μόνο από τον Λουκά χρησιμοποιείται. Όταν χρησιμοποιεί τη λέξη θάλασσα, χρησιμοποιεί αυτήν με τη συνηθισμένη της έννοια (p). Έξυπνη η παρατήρηση: «Κοντά στη λίμνη Γεννησαρέτ ή σύμφωνα με τους Ματθαίο και Μάρκο περπατούσε κοντά στη θάλασσα της Γαλιλαίας: και δίνουν την εντύπωση μεν ότι λένε αντίθετα οι ευαγγελιστές, όμως αυτός που προσπαθεί να βρει απόδειξη από τη γραφή μπορεί να πει τα εξής σε αυτό το σημείο: αν ο Θεός στην αρχή της δημιουργίας τα συστήματα των νερών τα ονόμασε θάλασσες, όμως συστήματα των νερών είναι και οι ποταμοί, σύμφωνα με αυτήν τη σημασία και αυτοί είναι θάλασσες, όπως ακριβώς και η πολύ γλυκιά και πόσιμη λίμνη Γεννησαρέτ, αυτή που τώρα ονομάζεται στα ευαγγέλια Τιβεριάδα θάλασσα, κατεξοχήν αυτή, αφού και αυτή είναι σύστημα νερών» (Ω).

(5) Γεννησαρέτ είναι η ορθογραφία των άριστων χειρογράφων. Υπάρχει όμως και η γραφή Γενησαρέτ και Γενησαρέθ. Ο Ιώσηπος γράφει λίμνη Γεννησαρίτις (Αρχ. XVIII,2,1) και λίμνη Γεννησάρ (Ιουδ. Πολ. III,10,7). Δες και Α'Μακ. ια 67. Αλλά στην Π.Δ. η λίμνη ονομάζεται «θάλασσα Χενέρεθ» (p). Το όνομα Γεννησαρέτ ήταν και όνομα της ευφορότατης πεδιάδας που απλωνόταν σε πλάτος λεύγας περίπου κατά την δυτική όχθη της λίμνης. Το όνομα αυτό μπορεί να σημαίνει κήπος ηγεμόνων ή κήπος πλούτου. Ίσως για το τελευταίο τροποποίησε σκόπιμα το αρχικό όνομα Χενέρεθ στο Γεννησαρέτ (g). Σημείωσε πόσο λίγες ευκολίες είχε ο Χριστός, όταν κήρυττε. Στεκόταν κοντά στη λίμνη Γεννησαρέτ, στο ίδιο επίπεδο με το πλήθος, ώστε αυτοί που συνωθούνταν γύρω του δεν μπορούσαν να τον δουν ή και να τον ακούσουν. Χανόταν μεταξύ τους και επειδή καθένας προσπαθούσε να τον πλησιάσει, δημιουργούνταν συνωστισμός, εξαιτίας του οποίου κινδύνευαν να πέσουν μέσα στα νερά της λίμνης

5.2 και εἶδε δύο πλοῖα(1) ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπ’ αὐτῶν(2) ἀποβάντες ἀπέπλυναν(3) τὰ δίκτυα(4).

2 εἶδε δύο ψαροκάικα στην ἄκρη της λίμνης. Οι ψαράδες είχαν κατεβεί απ’ αυτά και έπλυναν τα δίχτυα.

(1) «Το ένα ήταν του Σίμωνα και του Ανδρέα, το άλλο του Ιακώβου και του Ιωάννη. Διότι ήταν συνέταιροι στο ψάρεμα, όπως θα βρούμε να λέγεται στη συνέχεια» (Ζ). Αφού από τις όχθες του Ιορδάνη επέστρεψαν μαζί με τον Ιησού οι μαθητές αυτοί, επέστρεψαν στους κόλπους των οικογενειών τους και ξανάπιασαν το προηγούμενο βιοποριστικό τους επάγγελμα (g). Είχαν συνομιλήσει οι ψαράδες αυτοί με τον Ιησού, όταν ακόμη ο Ιωάννης βάπτιζε και λίγο χρόνο μετά την βάπτιση του Ιησού από τον Ιωάννη (Ιω. α 40,41). Ήταν μαζί του στην Κανά της Γαλιλαίας (Ιω. β 2) και στην Ιουδαία (Ιω. δ 2). Δεν είχαν όμως κληθεί ακόμη οριστικά από τον Κύριο και για αυτό τους βλέπουμε τώρα να ασκούν το βιοποριστικό έργο τους. Η περίπτωση αυτή μας υπενθυμίζει, ότι προηγείται η μαθητεία και επακολουθεί η κλήση στο αποστολικό αξίωμα. Ο Πέτρος για κάποιους μήνες υπήρξε υπάκουος ακροατής στη σχολή του Ιησού πριν ακόμη κληθεί να εγκαταλείψει τα πάντα και να ακολουθήσει αυτόν ως απόστολος. Εκείνοι οι οποίοι θα ήθελαν να διδάξουν τους άλλους για τον Κύριο, πρέπει πρώτα αυτοί οι ίδιοι να γνωριστούν μαζί του.

(2) Είναι αξιοσημείωτο ότι σύμφωνα με όλες τις ευαγγελικές αφηγήσεις και οι 4 αυτοί καλέστηκαν την ώρα που εργάζονταν. Ομοίως και ο Ματθαίος καλέστηκε από την εργασία του. Από αυτό θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι κανείς από τους 12 δεν κλήθηκε την ώρα που ήταν χωρίς εργασία (p).

(3) Σύμφωνα με τους δύο άλλους συνοπτικούς οι καλεσμένοι ψαράδες έριξαν δίχτυ στη θάλασσα, ενώ εδώ βεβαιώνεται, ότι έπλυναν τα δίχτυα, χωρίς να έχουν την πρόθεση να χρησιμοποιήσουν αυτά για ψάρεμα αμέσως. Δεν πρέπει όμως να λησμονούμε, ότι οι δύο άλλοι συνοπτικοί αποσιωπούν την υπερφυσική αλιεία και η αφήγησή τους μας τοποθετεί στην τελική στιγμή, κατά την οποία ο Κύριος τους καλεί να τον ακολουθήσουν (g).

(4) Δίκτυα είναι ο γενικότερος όρος για κάθε είδους δίχτυα, ενώ μερικότερα είδη αυτών είναι το αμφίβληστρον (Ματθ. δ 18) και η σαγήνη (Ματθ. ιγ 47) (p).

5.3 ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος(1), ἠρώτησεν(2) αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν(3) ὀλίγον(4), και καθίσας(5) ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

3 Εκείνος ανέβηκε σ’ ένα από τα ψαροκάικα, σ’ αυτό που ήταν του Σίμωνα, και τον παρακάλεσε να τραβηχτεί λίγο από την ξηρά. Κάθισε στο ψαροκάικο και απ’ αυτό δίδασκε τα πλήθη.

(1) Ακόμη και τώρα το προνόμιο των πρεσβείων αποδόθηκε στον Σίμωνα (b).

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «λέει «ρώτησε» αντί να πει «διέταξε» (Ζ). Πιο σωστά: παρακάλεσε (δ) ή ζήτησε, διότι ακόμη δεν είχε συνδεθεί με οικειότητα με τον Πέτρο (b). «Πρόσεξε λοιπόν την επιείκεια του Χριστού, πώς παρακαλάει τον Πέτρο... Διότι το «ρώτησε» να το εννοήσεις αντί για το παρακάλεσε» (Θφ).

(3) Το επανάγω όπως και το αντίθετο κατάγω είναι όροι ναυτικοί. Σημαίνει το μεν πρώτο ανεβάζω από την ξηρά στην θάλασσα που θεωρείται ψηλότερη· ενώ το δεύτερο κατεβάζω από τη θάλασσα στη χαμηλότερη ξηρά (δ).

(4) «Είχε σκοπό να διδάσκει από το πλοίο αυτούς που στέκονταν στο γιαλό και να τους έχει όλους μπροστά του και κανείς να μην έλθει από πίσω του» (Θφ). Λίγο, για να ακούγεται από τον λαό στην παραλία (δ).

(5) Πριν δίδασκε όρθιος, τώρα κάθισε, για να ξεκουραστεί και εξακολούθησε να διδάσκει.

5.4 ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμωνα(1), Ἐπανάγαγε(2) εἰς τὸ βάθος και χαλάσατε τὰ δίκτυα(3) ὑμῶν εἰς ἄγραν(4).

4 Όταν τελείωσε την ομιλία του, είπε στο Σίμωνα: «Πήγαινε στα βαθιά και ρίξτε τα δίχτυα σας για ψάρεμα».

(1) «Επειδή δίδαξε τον όχλο από το πλοίο, δεν αφήνει χωρίς μισθό τον ιδιοκτήτη του πλοίου, αλλά τον ευεργετεί διπλά· με το ότι και πλήθος ψαριών του χάρισε και μαθητή του τον έκανε» (Θφ). «Μετά την αρκετή διδασκαλία, επειδή έπρεπε να προσθέσει στα λόγια και έργο θείο, για την ωφέλεια αυτών που έβλεπαν, πρόσταξε τον Σίμωνα να απομακρυνθεί λίγο από την ξηρά και να ρίξει το δίχτυ για ψάρεμα». «Και μέσω των αλιευτικών ασχολιών, ψαρεύει τους μαθητές· για να μάθουν ότι έχει

παντοδύναμο θέλημα και η κτίση υπηρετεί τα νεύματά του που πρέπει να κατεξοχήν σε Θεό» (Κ). Ο Πέτρος στάθηκε κοντά στο Χριστό κατά το κήρυγμά του ακούγοντας αυτό με προσοχή. Ο Χριστός τώρα συνοδεύει τον Πέτρο στο αλιευτικό του έργο. Ο Πέτρος στεκόταν μαζί με το Χριστό στην ακτή και ο Χριστός τώρα στέκεται μαζί με τον Πέτρο στο βάθος της λίμνης. Εκείνοι οι οποίοι είναι σταθεροί ακόλουθοι του Χριστού, θα τον έχουν σταθερό οδηγό στη ζωή τους και στο επάγγελμά τους θα ευλογεί τα έργα τους.

(2) Το επανάγαγε σε ενικό απευθύνεται προς τον Πέτρο ως πηδαλιούχο, ενώ το ακόλουθο χαλάσατε σε πληθυντικό διότι απευθύνεται σε όλους στο πλοίο (δ).

(3) «Αν και ήξερε, ότι όλη τη νύχτα δεν ψάρεψαν τίποτα, επιτρέπει σε αυτούς να ρίξουν τα δίχτυα τώρα, ώστε, αφού γνωρίσουν τη δύναμή του πιο σίγουρα, να αποκτήσουν περισσότερη πίστη σε αυτόν και αφού απομακρυνθούν πλέον τελείως από την αλιεία, να τον ακολουθούν για πάντα» (Ζ).

(4) Ο Κύριος δεν υπόσχεται αμέσως σε αυτούς ότι θα πιάσουν ψάρια. Πρώτα βάζει σε δοκιμασία την υπακοή του Σίμωνα (b).

5.5 καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν αὐτῷ, Ἐπιστάτα(1), δι' ὅλης νυκτὸς(2) κοπιήσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν(3), ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου(4) χαλάσω τὸ δίκτυον(5).

5 Ο Σίμων του αποκρίθηκε: «Διδάσκαλε, ὅλη τη νύχτα παιδεύομασταν και δεν πιάσαμε τίποτε· επειδὴ ὁμως το λες εσύ, θα ρίξω το δίχτυ».

(1) Μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη επιστάτης (η 24,45,θ 33,49,ιζ 13) και πάντοτε απευθύνεται στο Χριστό. Ουδέποτε χρησιμοποιεί το συνηθισμένο στα άλλα ευαγγέλια και ιδιαίτερα στο τέταρτο ραββεί, το οποίο δεν θα ήταν πολύ κατανοητό στους εθνικούς (ρ). Επιστάτης σημαίνει, αυτός που στέκεται πάνω σε κάποιον, και μεταφορικά αυτός που επιτηρεί και διευθύνει κάποια υπόθεση, ο έφορος και φύλακας (ποιμνίου, βοδιών=ποιμένας, βουκόλος, παιδιών=παιδαγωγός), και από αυτό κατέληξε να σημαίνει τον διδάσκαλο (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: δι' ὅλης νυκτός=για νύχτα ολόκληρη. Δι ὅλης της νυκτός=της προηγούμενης (δ). Ολόκληρη τη νύχτα, η οποία είναι ο καταλληλότερος χρόνος για ψάρεμα (ρ). Όταν ο Κύριος μπήκε στο πλοίο του Πέτρου, αυτός είχε αγρυπνήσει ὅλη τη νύχτα και θα μπορούσε να δικαιολογηθεί, ότι είχε ανάγκη ύπνου και δεν ήταν σε θέση να ακούσει το λόγο. Αλλά ο Πέτρος είχε τόσο πόθο να ακούσει τον λόγο του Κυρίου, ὡστε κάθε νύστα τινάζεται από τα μάτια του και η προθυμία να ακούσει τον διδάσκαλο δίνει σε αυτόν νέες δυνάμεις.

(3) «Πόσο υπάκουος ήταν ο Πέτρος... διότι μόλις του είπε να ξαναπάει στα βαθιά, δεν δυσανασχήτησε, ούτε είπε, Αφού ὅλη τη νύχτα κοπίασα και δεν κέρδισα τίποτα, τώρα θα πειστώ σε σένα, και θα ρίξω τον εαυτό μου σε δεύτερους κόππους; Τίποτα από αυτά δεν είπες» (Θφ). Είχε κοπιήσει μάταια. Είναι συγκινητικό να βλέπει κάποιος ανθρώπους που ασκούν με επιμέλεια το έργο τους και δεν αποκάμνουν και όταν ακόμη οι μόχθοι τους σε αυτό δεν ανταμείβονται επαρκώς. Οι ψαράδες αυτοί, οι οποίοι αποδεικνύονταν τόσο επιμελείς και ακούραστοι, προσείλκυσαν την συμπάθεια και την εύνοια του Ιησού. Αποδεικνύονταν τώρα και κατάλληλοι για να προτιμηθούν ως καλοί στρατιώτες Ιησού Χριστού, εφόσον με τόση καρτερία υπέμεναν και τους μόχθους του έργου τους. Σημείωσε ακόμη, ότι και εκείνοι, οι οποίοι δείχνουν μεγάλη επιμέλεια στην άσκηση του έργου τους, συχνά αντιμετωπίζουν απογοητεύσεις στις αποδόσεις του. Ο Θεός μάς θέλει επιμελείς, αλλά και να εξαρτιόμαστε εξ' ολοκλήρου από αυτόν και όχι να προθυμοποιούμαστε από τα κέρδη που επιτυγχάνονται σε αυτόν τον κόσμο. Οφείλουμε να πράττουμε το καθήκον μας και να αφήνουμε ὅλα τα ἄλλα στην πρόνοιά του.

(4) Στηριζόμενος στο λόγο σου (δ). Ο Πέτρος αισθάνθηκε τη δύναμη των λόγων του Ιησού (b). «Τόσο ήταν θερμός στην πίστη ο Πέτρος και πριν την πίστη» (Θφ). Την ίδια πίστη στο λόγο του Χριστού επέδειξε και στο Ματθ. ιδ 28, όταν είπε στον Κύριο «διάταξέ με να έλθω σε σένα πάνω στα νερά» (b). Ο Πέτρος είχε αγρυπνήσει και είχε κοπιήσει ὅλη τη νύχτα. Όταν ὁμως ο Χριστός διατάζει, είναι βέβαιος ότι θα ανανεωθούν οι δυνάμεις του και ακούραστος θα ξαναπιάνει τη συνέχιση του έργου. Και για τον λόγο του Κυρίου ρίχνει και πάλι το δίχτυ. Οι διάκονοι του ευαγγελίου οφείλουν να επιμένουν να ρίχνουν το δίχτυ και όταν ακόμη αφού κοπιάζουν πολύ δεν συλλαμβάνουν σε αυτό τίποτα. Ακριβώς μάλιστα αυτό είναι περισσότερο αξιόπαινο, το να συνεχίζουμε ακούραστοι το έργο του ευαγγελίου παρόλο που δεν βλέπουμε καρπούς από τους κόππους μας. Αρκεί να ακολουθούμε τις οδηγίες, τις οποίες λαμβάνουμε από τον λόγο του Κυρίου και το έργο της πνευματικής αλιείας μας στο τέλος θα επιστεφθεί από επιτυχία ασφαλή και πλούσια.

(5) Η πρόθυμη υπακοή του Πέτρου στο παράγγελμα του Κυρίου, που εκδηλώθηκε κάτω από τέτοιες αποθαρρυντικές προβλέψεις επιτυχίας, συχνά από τότε είχε μιμητές στην πίστη και πείρα πλήθους

χριστιανών, οι οποίοι σε παρόμοιες περιστάσεις απέλπιδας προσπάθειας εμμένουν παρ' όλα αυτά στην καρτερική υπακοή στις θείες εντολές. Οσοδήποτε στερημένη από ελπίδα και αν παρουσιάζεται στα μάτια των αισθήσεων η εμμονή στο καθήκον, η φωνή των καρδιών μας πρέπει να είναι εκείνη του Πέτρου: «για τον λόγο σου όμως θα ρίξω το δίχτυ» (ο).

5.6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν(1) πλήθος ἰχθύων πολὺ(2), διερρήγνυτο(3) δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν(4).

6 Το έριξαν κι έπιασαν πάρα πολλά ψάρια, τόσα που το δίχτυ τους άρχισε να σκίζεται.

(1) Έκλεισαν μαζί στο δίχτυ (δ).

(2) Το θαύμα αυτό αναμφίβολα δεν ήταν πράξη δημιουργίας, αλλά υπερφυσικής γνώσης. Ο Ιησούς μπορούσε υπερφυσικά να γνωρίζει, ότι το πλήθος εκείνο των ψαριών βρισκόταν στο μέρος αυτό της λίμνης. Είναι δυνατόν επίσης με ενέργεια της θέλησης του Ιησού να μαζεύτηκαν εκεί τα ψάρια (g). Το μάτι του Ιησού μπορούσε να εισδύσει στα βάθη της λίμνης της Γαλιλαίας. Ήξερε ακριβώς που και πότε θα βρίσκονταν τα ψάρια. Εκείνος ο οποίος μπορούσε να γνωρίσει τα μυστικά της λίμνης της Γαλιλαίας, μπορούσε ομοίως να γνωρίσει και τα μυστικά της καρδιάς του Πέτρου. Για αυτό μπροστά του ο Πέτρος συντρίβεται.

(3) Λόγω του βάρους από το πλήθος των ψαριών (δ). «Στο όνομα του Χριστού κατέβασαν το δίχτυ, και αμέσως το είχαν γεμάτο από αυτά που έπιασαν· έτσι ώστε, με παράδειγμα ολοκάθαρο και μέσα από αυτό που παράδοξα τελέστηκε, σαν σύμβολο και προεικόνιση, να πληροφορηθούν, ότι δεν θα είναι χωρίς μισθό ο κόπος τους, ούτε άκαρπος ο ζήλος που θα δείξουν όταν θα απλώσουν το δίχτυ της ευαγγελικής μήσης, αλλά σε αυτό το δίχτυ θα μαζέψουν από όλα τα μέρη και με σιγουριά τις αγέλες των εθνών» (Κ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: διερρήσσετο δε τα δίκτυα αυτών. Λίγα επίσης άλλα χειρόγραφα προσθέτουν στο τέλος «ώστε μη δύνασθαι αναγαγείν αυτό». Το πολύ πλήθος των ψαριών ήταν η αμοιβή της πρόθυμης υπακοής των μαθητών. Υπήρξε η δικαίωση της αδιάφευκτης πεποίθησής τους στον Ιησού. Κανείς δεν ήλπισε σε αυτόν και ντροπιάστηκε. Ήταν η αποζημίωσή τους, διότι έθεσαν το χρόνο τους και το πλοίο τους στη διάθεση του Ιησού, για να τα μεταχειριστεί αυτός όπως ήθελε. Αυτό θα τους έπειθε, ότι κανείς ποτέ δεν θα βρισκόταν στο τέλος ζημιωμένος ή χαμένος, εφόσον θα έθετε τον εαυτό του στην υπηρεσία του Χριστού. Και προπαντός θα ενθαρρυνόταν έτσι ο Πέτρος και οι συντάιροί του, ώστε με όλη τους την καρδιά να αναλάβουν το έργο του λόγου, το οποίο τώρα τους ανέθετε. Στη νέα τους αυτή διακονία διδάχτηκαν τώρα, ότι χωρίς τον Ιησού δεν θα πετύχαιναν τίποτα, ενώ μαζί με Αυτόν και με τη βοήθειά του θα πετύχαιναν τα πάντα. Κενά δίκτυα χωρίς την ευλογία του. Γεμάτα δίκτυα, για όσο η ευλογία αυτή θα τους συνόδευε.

5.7 καὶ κατένευσαν(1) τοῖς μετόχοις(2) τοῖς ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντος συλλαβέσθαι(3) αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφοτέρα τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι(4) αὐτά.

7 Με νεύματα ειδοποίησαν τους συνεταιίρους τους, που ήταν στο άλλο πλοίο να έρθουν να τους βοηθήσουν. Εκείνοι ήρθαν και γέμισαν και τα δύο ψαροκάικα σε σημείο που να κινδυνεύουν να βυθιστούν.

(1) «Τους προσκάλεσαν με νεύμα» (Ζ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «επειδή δεν μπορούσαν να μιλήσουν από την έκπληξη και το φόβο» (Ζ). Επειδή βρίσκονταν σε κάποια απόσταση και για λόγους ευπρέπειας (b) απέφυγαν να βγάλουν κραυγές ισχυρές. Το άλλο πλοίο βρισκόταν ακόμη κοντά στην ακτή (σ. 2), διότι σε μόνο τον Σίμωνα είπε ο Κύριος να ξαναπάει το πλοίο του στο βάθος (ρ).

(2) «Μετόχους λέει τους συνεταιίρους» (Ζ). Δεδομένου ότι το δίχτυ κόστιζε γύρω στα 600 χρυσά φράγκα και για τη διατήρησή του απαιτούνταν δαπάνη περισσότερο από 100 φράγκα, συχνά συνεταιριζόνταν δύο ή περισσότεροι ψαράδες, συνήθως αδελφοί ή συγγενείς για την απόκτηση δικτύων, και μοίραζαν τα προϊόντα της αλιείας μεταξύ τους ανάλογα με το ποσό που έβαλε ο καθένας (L).

(3) Δες Φιλ. δ 3=για να πιάσουν μαζί, για να τους βοηθήσουν (δ).

(4) Είχαν βυθιστεί πολύ στο νερό της λίμνης λόγω του βάρους των ψαριών (b) και υπήρχε κίνδυνος το νερό να μπει σε αυτά (δ).

5.8 ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος(1) προσέπεσε τοῖς γόνασιν(2) Ἰησοῦ λέγων, Ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ(3), ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός(4) εἰμι, κύριε(5)·

8 Όταν ο Σίμων Πέτρος είδε τι έγινε, έπεσε στα γόνατα του Ιησού και του είπε: «Βγες από το καϊκι μου, Κύριε, γιατί είμαι άνθρωπος αμαρτωλός».

(1) «Κατάλαβε (ο Πέτρος) ότι ενήργησε το πρόσταγμα του με παράδοξο τρόπο και ότι είναι θεός και υπερφυσικός άνθρωπος» (Ζ). Η ένσταση, ότι ο Πέτρος υπήρξε μάρτυρας και της θεραπείας της πεθεράς του, όπως και άλλων θαυμάτων, και συνεπώς δεν εξηγείται η έκπληξη που τώρα εκδηλώνει, παρουσιάζεται αβάσιμη. Συχνά συμβαίνει κάποιο γεγονός να αγγίζει την καρδιά ζωηρότερα από όσο άλλα παρόμοια με αυτό που προηγήθηκαν, τα οποία χωρίς να αφήσουν αυτήν αναισθητη, προετοίμασαν αυτήν, για να δεχτεί ζωηρότερα τώρα την εντύπωση. Επιπλέον το παρόν θαύμα υπήρξε θαύμα στο επάγγελμα του Πέτρου και για αυτό προκάλεσε ειδική εντύπωση σε αυτόν, ακριβώς όπως και η θεραπεία νόσου ανίατης θα έκανε ειδική εντύπωση σε γιατρό (ρ). Ο Πέτρος γνώριζε καλά τη λίμνη και για πολλά ίσως χρόνια είχε εργαστεί σε αυτήν ως ψαράς, ουδέποτε όμως είχε δει μία τέτοια επιτυχία στο ψάρεμα. Και για αυτό τώρα δεν μπορούσε να μπει στον πειρασμό να μειώσει το θαύμα, αλλά τελείως αντιθέτως ήταν περισσότερο από κάθε άλλον σε θέση να εκτιμήσει αυτό.

(2) Έπεσε στα γόνατα του Ιησού. Η φράση είναι κλασική και συναντιέται και στους κλασικούς συγγραφείς.

(3) «Επειδή θεώρησε τον εαυτό του ανάξιο από πολλή ευλάβεια και σεβασμό, αρνιόταν την παρουσία του» (Ζ) και παρακαλούσε «τον Ιησού να μην είναι στο πλοίο, λέγοντας τον εαυτό του αμαρτωλό» (Θφ). Σε εκείνους, τους οποίους ο Χριστός έχει πρόθεση να δεχτεί στην πιο άμεση και στενή γνωριμία μαζί του, κάνει πρωτίστως αισθητό, ότι πρέπει να τηρούν τον εαυτό τους σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόσταση από αυτόν. Πρέπει όλοι να ομολογούμε τους εαυτούς μας αμαρτωλούς και να συναισθανόμαστε, ότι είναι άξιο ο Κύριος να φύγει μακριά από εμάς. Αλλά συγχρόνως οφείλουμε να πέφτουμε στα γόνατά του και να τον παρακαλούμε ταπεινά να μην φύγει. Διότι αλίμονο σε μας, εάν μας εγκαταλείψει!. Αλίμονο, εάν ο Σωτήρας απομακρυνθεί από τον αμαρτωλό.

(4) Όσες φορές η θεία δύναμη γίνει εμφανής σε μας με έκτακτα γεγονότα, αφυπνίζεται σε μας η συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μας και κυριευόμαστε από φόβο (g). «Για αυτό και ο Πέτρος, επειδή θυμήθηκε τα προηγούμενα αμαρτήματα, τρέμει και φοβάται και ως μη αγνός, δεν έχει θάρρος να υποδεχτεί τον καθαρό λόγω δειλίας αξιέπαινης» (Κ). Και οι καλύτεροι των ανθρώπων είναι αμαρτωλοί και πρέπει να είναι έτοιμοι να ομολογήσουν αυτό σε οποιαδήποτε περίπτωση και προπαντός μπροστά στον Ιησού Χριστό. Διότι σε ποιον άλλον παρά σε αυτόν, ο οποίος ήλθε στον κόσμο «να σώσει αμαρτωλούς» μπορούμε οι αμαρτωλοί να προσφύγουμε;

(5) Το Επιστάτα που λέχθηκε προηγουμένως, αντικαθίσταται τώρα με το Κύριε, το οποίο ανταποκρίνεται πληρέστερα στα ευλαβικά συναισθήματα από τα οποία κατέχεται τώρα ο Πέτρος (g). Του επιστάτου οι διαταγές εκτελούνται, του Κυρίου όμως η αγιότητα προκαλεί τον αγωνιώδη φόβο. Δες Δαν. ι 16,17 (ρ). Οι εκδηλώσεις αυτές του Πέτρου συμφωνούν πλήρως με τα όσα γνωρίζουμε για τον χαρακτήρα του. Αντί να παρατηρήσει με χαρά τα πιασμένα ψάρια, κυριεύτηκε από τέτοια συναίσθηση για την αναξιοσύνη του να βρίσκεται μπροστά σε πρόσωπο τόσο υπέροχο, ώστε γονατιστός και γεμάτος ταπείνωση παρακαλεί τον Κύριο να βγει από το πλοίο. Καθένας που διαβάσει την απλή και συγκινητική αυτή εξομολόγηση του Πέτρου, θαυμάσει τα λόγια τα οποία ο Ιώβ είπε μπροστά στον Κύριο: «Κύριε, πριν σε άκουγα με τα αυτιά μου, τώρα όμως τα μάτια μου σε είδαν. Για αυτό κάκισα τον εαυτό μου και έλιωσα και θεωρώ τον εαυτό μου χώμα και στάχτη» (Ιωβ μβ 5-6) (ο). Είναι αξιοσημείωτο ότι όταν ο Θεός κάλεσε μερικούς από τους μεγαλύτερους και διαπρεπέστερους διακόνους του για ορισμένη αποστολή, άρχισε από το να παρέχει σε αυτούς την αποκάλυψη του εαυτού τους και της κατάστασής τους με την εμφάνιση της δόξας του και του μεγαλείου του σε αυτούς. Έτσι όταν εμφανίστηκε στον Μωϋσή στη βάτο, το πρώτο αποτέλεσμα της εμφάνισης αυτής υπήρξε, ότι ο Μωϋσής έτρεμε και δεν τολμούσε να ατενίσει προς την βάτο. Και το τελικό αποτέλεσμα υπήρξε να φωνάξει ο Μωϋσής: «Κύριε δεν είμαι ικανός να μιλώ όχι από χθες ή προχθές, ούτε αφότου άρχισες να μιλάς σε μένα τον δούλο σου· είμαι αδύναμος στην ομιλία και βραδύγλωσσος» (Εξοδ. δ 10). Και ο Πέτρος τώρα με το θαύμα αναγνωρίζει την θεότητα του Ιησού. Αλλά το φως της θεότητας αυτής αντανakλά συγχρόνως και στην καρδιά του και αποκαλύπτει τον εαυτό του σε αυτόν, όσο ουδέποτε άλλοτε ο Πέτρος είχε γνωρίσει τον εαυτό του. Έτσι αφού γνώρισε ο Πέτρος και τον εαυτό του και τον Κύριό του ετοιμάστηκε για την αποστολική κλήση του.

5.9 θάμβος γὰρ(1) περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ(2) ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ(3) τῶν ἰχθύων ἧ συνέλαβον,

9 Αυτά τα είπε γιατί είχε κυριευτεί από δέος, αυτός και όλοι όσοι ήταν μαζί του, για τα πολλά ψάρια που είχαν πιάσει.

- (1) Ο λόγος για τον οποίο ο Πέτρος φοβήθηκε την παρουσία του Κυρίου, ήταν η μεγάλη έκπληξη η οποία τον κυρίευσε για την πρωτοφανή εκείνη αλιεία των ψαριών.
- (2) «Διότι ήταν λογικό να έχει μαζί του όχι μόνο τον αδελφό του τον Ανδρέα, αλλά και ανθρώπους που μίσθωνε» (Ζ).
- (3) Ή, για τα πιασμένα ψάρια, οπότε παίρνουμε τη λέξη άγρα με παθητική έννοια και με τη σημασία του πράγματος που πιάστηκε (δ). Ή, και με ενεργητική έννοια το πιάσιμο, την σύλληψη των ψαριών, την οποία είχαν επιτύχει (L). Εάν όμως το «ἤ συνέλαβον» είναι πιο σωστή γραφή από το «ὤν συνέλαβον», τότε το άγρα πιο σωστό είναι να το πάρουμε με παθητική έννοια (ρ).

5.10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην(1) υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἱ ἦσαν κοινωνοὶ(2) τῷ Σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα(3) ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβοῦ(4)· ἀπὸ τοῦ νῦν(5) ἀνθρώπου(6) ἔσῃ(7) ζωγρῶν(8).

10 Το ίδιο συνέβη και με τα παιδιά του Ζεβεδαίου, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, που ήταν συνεργάτες του Σίμωνα. Ο Ιησούς τότε είπε στο Σίμωνα: «Μη φοβάσαι, από τώρα θα ψαρεύεις ανθρώπους».

- (1) Για πρώτη φορά αναφέρονται σε αυτό το ευαγγέλιο.
- (2) Το «μέτοχοι» που χρησιμοποιήθηκε πριν, αντικαθίσταται για την ποικιλία του ύφους με το «κοινωνοί». Το μέτοχοι δηλώνει μάλλον συμμετοχή στο επάγγελμα, ενώ το δεύτερο και προσωπική σχέση (L).
- (3) Μίλησε ειδικά στον Σίμωνα, αν και όχι αποκλειστικά σε αυτόν, επειδή ο Σίμων απηύθυνε σε αυτόν τον λόγο (b).
- (4) Η συναίσθηση για την αναξιοτήτά του, την οποία είχε κατά τη στιγμή εκείνη ο Σίμων, ήταν λόγος για να ξαναπάρει θάρρος (ρ). Όσο περισσότερο δεν άρεσε στον Πέτρο ο εαυτός του, τόσο περισσότερο γινόταν αρεστός στο Θεό (Grotius).
- (5) «Από τώρα, αφού θα μεταβληθεί η αλιευτική σου τέχνη, θα ψαρεύεις ανθρώπους» (Ζ). Από τον τωρινό καιρό, τώρα που σε καλώ στην αποστολική διακονία (δ), δεν θα μεταβάλλεις επάγγελμα, αλλά το επάγγελμα θα αλλάξει αντικείμενο (g)· αντί για ψάρια θα ψαρεύεις ανθρώπους.
- (6) «Η πλούσια ψαριά των ψαριών, ήταν σύμβολο της πλούσιας ψαριάς των ανθρώπων και προμήνυμα του πολλού πλήθους αυτών που επρόκειτο να σαγηνευτούν από τους Αποστόλους, των οποίων την αισθητή αλιεία την μετέτρεψε ο Χριστός σε πνευματική» (Ζ).
- (7) Ο αναλυμένος μέλλοντας δηλώνει διαρκή κατάσταση.
- (8) =θα συλλαμβάνεις ζωντανούς ανθρώπους (Βέζας). Επίτηδες εκλέχτηκε η λέξη για να δηλώσει ότι το ψάρεμα αυτό καμία βλάβη δεν θα επιφέρει στη ζωή αυτού που ψαρεύεται (δ).

5.11 καὶ καταγαγόντες(1) τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν ἀφέντες ἅπαντα(2) ἠκολούθησαν(3) αὐτῷ.

11 Ὑστερα, αφού τράβηξαν τα ψαροκάικα στη στεριά, άφησαν τα πάντα και τον ακολούθησαν.

- (1) Από το βάθος της λίμνης όπου συντελέστηκε το ψάρεμα, επανέφεραν τα πλοία στην ξηρά (δ). Όπως το επαναγαγιν του σ. 3, έτσι και το κατάγειν τα πλοία είναι ναυτική έκφραση συχνή στις Πράξ. θ 30, κβ 30, κγ 15, 20, κλπ)(ρ).
- (2) Ακόμη και τα ψάρια που είχαν πιάσει (b). Αντί να τρέξουν στην αγορά και να πουλήσουν τα πιασμένα ψάρια και να εκμεταλλευτούν έτσι χρηματικά όσο το δυνατόν περισσότερο το θαύμα που συντελέστηκε, περιφρόνησαν όλα και ακολούθησαν το Χριστό πρόθυμοι να υπηρετήσουν τα πνευματικά συμφέροντα, για τα οποία ενδιαφερόταν ο Κύριος, και όχι τα επίγεια και εφήμερα. Εγκατέλειψαν τα πάντα και ακολούθησαν το Χριστό ακριβώς τότε, όταν είχαν μπροστά τους ασυνήθιστη επιτυχία στο βιοτικό τους επάγγελμα και είχαν στα χέρια τους ευτυχία υλική, που πολλοί θα την ονειρεύονταν. «Αν ρέει ο πλούτος, μην προσκολλάτε την καρδιά σας». Αυτό θυμήθηκαν οι ψαράδες αυτοί και προτίμησαν από τον υλικό πλούτο τον πολύτιμο και αιώνιο μαργαρίτη.
- (3) Παρόλο που η πρόσκληση απευθύνθηκε στο Σίμωνα, πολλά πρόσωπα παρουσιάζονται ότι ακολούθησαν το Χριστό, εγκαταλείποντας τα πάντα, όπως αρμόζει σε πρόσωπα που οριστικά αποσπάστηκαν από τα εγκόσμια (L). Το έργο της χριστιανικής διακονίας απαιτεί συγκέντρωση και αφοσίωση του όλου ανθρώπου στο έργο αυτό. Για αυτό και οι πρώτοι αυτοί απόστολοι «αφήνοντας τα πάντα τον ακολούθησαν». Η χειροτονία τους έγινε αργότερα, αλλά η αποδοχή της κλήσης τους έγινε τώρα και εκδηλώθηκε με την απομάκρυνσή τους από τα συνηθισμένα τους έργα και τις συνηθισμένες τους επιδιώξεις.

Στίχ. 12-16. Η θεραπεία του λεπρού.

5.12 Καὶ ἐγένετο(1) ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων καὶ ἰδοῦ(2) ἀνὴρ πλήρης λέπρας(3)· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη(4) αὐτοῦ λέγων(5), Κύριε, ἐὰν θέλῃς(6) δύνασαι(7) με καθαρῖσαι(8).

12 Ο Ἰησοῦς βρισκόταν κάποτε σε μια πόλη. Ἐνας ἄνθρωπος γεμάτος λέπρα, μόλις τον εἶδε, ἔπεσε με το πρόσωπο στη γη και τον παρακαλούσε: «Κύριε, αν θέλεις, μπορείς να με καθαρῖσεις ἀπὸ τη λέπρα».

(1) Δες Ματθ. η 1-4 και Μάρκ. α 40-45 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Μόνος ἀπὸ τους 3 συνοπτικούς ο Ματθαῖος καθορίζει τον χρόνο στον οποίο ἐγένετο το θαῦμα αὐτό, δηλαδή μετὰ την ἐπιτοῦ ὄρους ομιλία. Η τελευταία αὐτὴ ἐνδείξη εἶναι τόσο σαφής, ἐνῶ οι σχετικά με τον χρόνο αὐτὸν ἐνδείξεις των ἄλλων δύο συνοπτικῶν τόσο ἀόριστες, ὥστε δεν μπορούμε παρά να παραχωρήσουμε την προτίμησή μας στον Ματθαῖο (g).

(2) Το «και ἰδοῦ» εἶναι ἀπόδοση του προηγούμενου «και ἐγένετο». Η σύνταξη και οι λέξεις ἀποτελοῦν εβραϊκὸ τρόπο ἐκφρασης μάλλον παρά αραμαϊκὸ (L). Το και ἰδοῦ περιγράφει την ἐκπληξη που προκλήθηκε ἀπὸ την αἰφνίδια και τρομακτικὴ ἔλευση του λεπρού, που παραβίασε τις διατάξεις του νόμου (g). «Διότι ο νόμος του Μωϋσῆ διακηρύττει ὅτι εἶναι μολυσμένος ο λεπρός· και εἶχε προστάξει να διώχνηται ὡς ἀκάθαρτος ἐξω ἀπὸ το στρατόπεδο» (K).

(3) Γεμάτος με το ἐξάνθημα, το οποίο ἦταν χαρακτηριστικὸ της νόσου (δ). Το κακὸ δηλαδή ἦταν πολὺ προχωρημένο (g). Η λεπτομέρεια αὐτὴ παρέχεται ἀπὸ μόνο τον ἀγαπητὸ ἰατρὸ (ρ). Το πλήρης συναντιέται συχνά στους γιατροὺς μαζί με πάθηση θανατηφόρα, την φράση ὁμως πλήρης λέπρας δεν την συνάντησε ο Hobart (L).

(4) Με ἐξαίρεση το Ματθ. θ 38, το ρῆμα εἶναι ἀποκλειστικὸ στην Κ.Δ. στον Λουκά και τον Παῦλο (ρ).

(5) «Αξίζει κάθε ἔπαινο η πίστη αὐτοῦ που πλησίασε· διότι ἔδωσε μαρτυρία, ὅτι ὅλα μπορεί να τα κατορθώσει ο Εμμανουήλ, και ζητά να ἐλευθερωθῆ με νεύματα που πρέπει σε Θεό, παρόλο που η ἀσθένεια δεν ἦταν θεραπεύσιμη· διότι η λέπρα δεν ξέρει να υποχωρεῖ μπροστά στην ἐμπειρία των γιατρῶν. Ἀλλά ἔχω δεῖ, λέει, να διώχονται με ἐξουσία θεϊκὴ οι ἀκάθαρτοι δαίμονες και ἄλλους να ἀπαλλάσσονται ἀπὸ πολλές ἀσθένειες. Κατάλαβα, ὅτι αὐτοῦ του εἶδους τα πράγματα γίνονται ἀπὸ κάποιον θεῖο και ἀκαταμάχητο χέρι» (K).

(6) Ἴσως εἶναι αὐτὸ χαρακτηριστικὸ της ἀτελούς ἀκόμη γνώσης του λεπρού σχετικά με το Χριστό, ο οποίος πιστεύει μάλλον στη δύναμη παρά στην ἀγαθότητα του Χριστοῦ (ρ).

(7) Η λέπρα θεωροῦνταν ὡς ἀμεση τιμωρία του Θεοῦ (g). Ο λεπρός λοιπὸν εἶχε χτυπηθεῖ ἀπὸ το Θεό και ἀνθρώπινο χέρι δεν μπορούσε να ἀπομακρύνει αὐτὸ το χτύπημα (ρ). «Εἶναι ἀξιοθαύμαστος λοιπὸν ο λεπρός, διότι ἔχοντας ἰδέα για τον Κύριο που πρέπει σε Θεό, λέει, Ἐὰν θέλεις, μπορείς να με καθαρῖσεις. Διότι αὐτὸ δείχνει ὅτι εἶχε φρόνημα για το Χριστό ὅτι εἶναι Θεός. Διότι δεν τον πλησίαζε ὡς ἰατρὸ (διότι η λέπρα δεν ἀντιμετωπιζόταν ἀπὸ ἰατρικά χέρια), ἀλλὰ ὡς Θεό. Διότι σε αὐτὸν μόνο ἀνήκει το να θεραπεύει τέτοια νοσήματα» (Θφ).

(8) Μη λησμονοῦμε, ὅτι και η ἀμαρτία μπορεί να χαρακτηριστεῖ ὡς λέπρα της ψυχῆς. Εἴμαστε λοιπὸν και εμεῖς λεπροί. Και εἶναι για αὐτὸ ἀνάγκη να δούμε τον Χριστό, να κάνουμε γνωστὸ σε αὐτὸν το νόσημά μας, να ταπεινωθοῦμε μπροστά του, ὅπως αὐτὸς ο λεπρός, ο οποίος ἔπεσε μπρούμυτα παρακαλῶντας τον Ἰησοῦ. Γεμάτοι ἐπίσης ντροπὴ για την λέπρα μας αὐτὴ, ἀπὸ την ὁποία ἀπὸ δικὴ μας θέληση μολυνθήκαμε, να ὁμολογήσουμε σε αὐτὸν συντετριμμένοι την ἀκαθαρσία μας και να ἐκφράσουμε θερμά τον πόθο μας να καθαρῖστούμε ἀπὸ αὐτήν. Και με πίστη ἀκράδαντη, ὅτι αὐτὸς μπορεί, ἀλλὰ και θέλει να μας θεραπεύσει, να του πει ο καθένας μας: Κύριε, «μπορεῖς να με καθαρῖσεις», αν και εἶμαι γεμάτος λέπρα.

5.13 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα(1) ἤψατο(2) αὐτοῦ εἰπὼν, Θέλω, καθαρῖσθητι· καὶ εὐθέως(3) ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ(4).

13 Εκείνος ἀπλώσε το χέρι του, τον ἄγγιξε και εἶπε: «Θέλω· να καθαρῖστεῖς ἀπὸ τη λέπρα». Ἀμέσως η λέπρα ἔφυγε ἀπὸ πάνω του.

(1) Ἀξιοσημείωτη και η ἐπόμενη παρατήρηση: «Ἐσὺ ὁμως θαύμασε, σε παρακαλῶ, ἐδῶ, τον Χριστό που ἐνεργεῖ ταυτόχρονα θεϊκὰ και σωματικὰ· διότι εἶναι θεϊκὸ, ἀπὸ τη μία, το να θέλει με τέτοιο τρόπο, ὥστε να του πραγματοποιοῦνται ὅλα ὅσα θέλησε· εἶναι ἀνθρώπινο, ἀπὸ την ἄλλη, το ὅτι ἀπλώνει το χέρι. Ἐνας λοιπὸν θεωρεῖται ο Χριστός, ἀποτελούμενος ἀπὸ δύο (φύσεις), ἔστω και αν ἐγένετο σὰρκα ο Λόγος» (K).

(2) Η ἐπαφή αὐτὴ του Ἰησοῦ υποβοήθησε την πίστη του λεπρού (ρ).

(3) Και οι 3 συνοπτικοί γράφουν ευθέως ή ευθύς, δείχνοντας, ότι ο Ιησούς δεν προετοίμασε απλώς τα πράγματα, ώστε μέσω της φυσικής οδού να συντελεστεί η θεραπεία, αλλά θεράπευσε με τη μία τον λεπρό με το άγγιγμά του (ρ).

(4) Μία λέξη, μία επαφή από τον Χριστό και το παν συντελέστηκε και για μας. Εάν ο Χριστός πει: Θέλω, να δικαιωθείς, Θέλω, αγιάσου, ο λόγος θα γίνει έργο αμέσως. Διότι έχει εξουσία πάνω στη γη να συγχωρεί αμαρτίες και να δίνει Πνεύμα Άγιο στους ανθρώπους.

5.14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν(1), ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς(2).

14 Ο Ιησούς τον διέταξε να μην πει τίποτα σε κανέναν· «για να τους αποδείξεις όμως ότι θεραπεύτηκες», του λέει, «πήγαινε να δείξεις τον εαυτό σου στον ιερέα και πρόσφερε για τον καθαρισμό σου ό,τι έχει καθορίσει ο Μωυσής».

(1) Ανάμεσα στους λόγους, για τους οποίους ο Κύριος έδωσε τέτοια παραγγελία στον θεραπευμένο λεπρό, είναι και ότι θέλησε να προλάβει την ελεύθερη επικοινωνία του λεπρού με τους άλλους, πριν ακόμη αυτός κηρυχτεί αρμοδίως καθαρός. Ο θεραπευμένος θα μπορούσε να σκεφτεί, ότι εφόσον τόσο θαυμαστά θεραπεύτηκε, δεν ήταν υποχρεωμένος να υποβληθεί στις συνηθισμένες διατυπώσεις, που όριζε ο νόμος. Και εάν επικοινωνούσε ελεύθερα με τους άλλους, πριν ακόμη ο καθαρισμός του διαπιστωθεί από τους ιερείς, θα παρεχόταν λαβή στους εχθρούς του Ιησού να κατηγορούν αυτόν ότι καταργεί τον νόμο (ρ).

(2) Η φράση συναντιέται σε όλους τους συνοπτικούς. Διάφορες εξηγήσεις προβλήθηκαν· δηλαδή α) για να πειστούν οι ιερείς για τη θεία μου δύναμη, β) για να βεβαιωθούν οι ιερείς, ότι δεν περιφρονώ το νόμο, γ) για να πειστεί ο λαός, ότι η θεραπεία είναι πλήρης και ο λεπρός να μπορεί να δοθεί πίσω στην κοινωνία, δ) για να μπορέσει ο λαός να δει, ότι δεν αθετώ το νόμο. Εφόσον η θυσία γινόταν για μαρτυρία, η δεύτερη ή η τέταρτη εκδοχή πρέπει να προτιμηθεί. Μπορεί όμως και οι δύο να είναι ορθές (ρ).

5.15 διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος(1) περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν·

15 Η φήμη του, λοιπόν, απλωνόταν όλο και περισσότερο, και πλήθος ανθρώπων πήγαιναν κοντά του να τον ακούσουν και να τους θεραπεύσει απ' τις αρρώστιες τους.

(1) Διαδιδόταν περισσότερο από όσο πριν ο λόγος για αυτόν. Μετά το θαύμα αυτό δηλαδή, ακόμη περισσότερο διαδιδόταν η φήμη του (δ). Αυτού του είδους η χρήση του διέρχομαι, για διάδοση φήμης ή κάποιου λόγου, είναι εξ' ολοκλήρου δόκιμη και συναντιέται και στους κλασικούς (ρ). Όσο περισσότερο ο Ιησούς ζητούσε να κρύψει τον εαυτό του κάτω από το πέπλο της ταπεινοφροσύνης, τόσο περισσότερο γινόταν γνωστός στο λαό και η φήμη του μεγάλωνε. Διότι η τιμή είναι όμοια με σκιά, η οποία φεύγει από εκείνους, οι οποίοι την καταδιώκουν, αλλά ακολουθεί αυτούς, οι οποίοι την αποφεύγουν και αποσύρονται από αυτήν. Όσο λιγότερα λένε για τον εαυτό τους οι αγαθοί, τόσο περισσότερα λένε οι άλλοι για αυτούς.

5.16 αὐτὸς δὲ(1) ἦν(2) ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος(3).

16 Εκείνος όμως αποσυρόταν σε ερημικά μέρη και προσευχόταν.

(1) Αλλά αυτός, αντιθέτως με τα πλήθη που συνέρρεαν.

(2) Ο αναλυμένος παρατατικός φανερώνει, ότι συνεχώς έκανε αυτό ο Κύριος. «Κατάλαβε όμως (εσύ) και την ταπείνωση του Κυρίου, πώς δηλαδή, ενώ ο όχλος επιθυμούσε να τον αγγίξει, αυτός μάλλον περνούσε την ώρα του με ευχαρίστηση στις ερημιές και προσευχόταν. Με αυτόν τον τρόπο επομένως, έδινε σε όλους μας παράδειγμα και στο να προσευχόμαστε μόνοι μας και στο να αποφεύγουμε τη δόξα» (Θφ). «Πρέπει δηλαδή και εμείς, όταν κατορθώνουμε κάτι, να φεύγουμε, από τη μία, προκειμένου να μην δοξαστούμε από τους ανθρώπους, και να προσευχόμαστε, από την άλλη, ώστε να διαφυλαχτεί σε εμάς το χάρισμα» (Ζ).

(3) Ο Λουκάς φαίνεται συχνότερα από τους άλλους ευαγγελιστές να αναφέρεται στις συνήθειες αυτές της αφοσίωσης και προσευχής του Κυρίου. Αναμφίβολα ο Κύριος αποσυρόταν καθημερινά με σκοπό να αφοσιωθεί μόνος του, και όταν οι κόπτοι της ημέρας ήταν συνεχείς και επίπονοι, ώστε να μην του δίνουν καιρό για την κατ' ιδίαν προσευχή, αποσυρόταν σε ώρες νυχτερινές, ώστε το καθήκον και το προνόμιο της προσευχής να μην υποστεί κάποια διακοπή (ο). Όταν διαβάζουμε και εδώ και σε πολλά άλλα χωρία, ότι ο Κύριός μας «στις ημέρες της σωματικής του ζωής» πρόσφερε προσευχές προς τον Θεό, μας ενδιαφέρει να μάθουμε για ποιο λόγο προσευχόταν ο Κύριος. Λέχθηκε, ότι

προσευχόταν παρέχοντας σε μας παράδειγμα προσευχής για μίμηση. Αναμφίβολα ο Κύριος, όπως είναι πρότυπο ηθικό σε μας σε όλα, έτσι είναι και στο καθήκον της προσευχής. Αλλά δεν υπήρξε ο λόγος αυτός ο μόνος, για τον οποίο ο Κύριος προσευχόταν. Ως κεφαλή του ανθρωπίνου γένους και ιδεώδης και μοναδικός εκπρόσωπός του, ο Κύριος ήταν πραγματικός και τέλειος άνθρωπος, όπως ήταν και τέλειος Θεός. Προσευχόταν λοιπόν όπως θα προσευχόταν οποιοσδήποτε από τους δούλους του, διότι στην προσευχή υπάρχει δύναμη· υπάρχει νίκη εναντίον κάθε πειρασμού· και με αυτήν επιτυγχάνουμε την απαλλαγή από κάθε κακό και από κάθε ενοχή, από τα οποία ο Κύριος, ως απολύτως αναμάρτητος ήταν τελείως απαλλαγμένος. Εάν όμως οι καιροί προσευχής ήταν αναγκαίοι στον Κύριο, πόσο μάλλον αυτοί είναι αναγκαίοι για όλους εμάς. Διότι, όπως Αυτός υπήρξε στον κόσμο, έτσι είμαστε και εμείς. Με μόνη την διαφορά, ότι εμείς υποκείμεθα στις μολυσματικές επιδράσεις του κόσμου, από τις οποίες ο Κύριος παρέμεινε ανέπαφος· ότι το κακό στον κόσμο βρίσκει απήχηση και ανταπόκριση στις καρδιές μας, ενώ η καρδιά του Κυρίου μας, παρέμεινε απολύτως αμόλυντη και αγνή.

Στίχ. 17-26. Η ίαση του παραλύτου της Καπερναούμ.

5.17 Καὶ(1) ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν(2) καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι(3) Φαρισαῖοι(4) καὶ νομοδιδάσκαλοι(5) οἳ ἦσαν ἐληλυθότες(6) ἐκ πάσης κώμης(7) τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ(8)· καὶ δύναμις κυρίου(9) ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτοῦς(10).

17 Μια μέρα που ο Ιησούς δίδασκε, κοντά του κάθονταν Φαρισαῖοι και δάσκαλοι του νόμου, οι οποίοι είχαν έρθει από κάθε χωριό της Γαλιλαίας και της Ιουδαίας, καθώς κι από την Ιερουσαλήμ. Ο Θεός τού είχε δώσει τη δύναμη να θεραπεύει τους αρρώστους.

(1) Δες Ματθ. θ 1-8 και Μάρκ. β 1-12 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Απολύτως αόριστη έκφραση που δεν επιτρέπει τον καθορισμό χρονολογίας. Και το «ἐγένετο» και το «μιᾷ τῶν ἡμερῶν» και το «δύναμις Κυρίου ἦν» είναι εκφράσεις εβραϊκές (ρ).

(3) Κάθονταν ως ακροατές, στους οποίους αποδιδόταν ειδική τιμή, την οποία δεν απολάμβαναν οι υπόλοιποι, οι οποίοι στέκονταν όρθιοι (b).

(4) Πρώτη φορά αναφέρει την τάξη αυτή ο Λουκάς, χωρίς κάποια επεξήγηση, προϋποθέτοντας αυτήν γνωστή στους αναγνώστες του (ρ).

(5) Ο όρος είναι συνώνυμος σχεδόν με το γραμματεῖς. Συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. ε 34 και Α Τιμ. α 7 (ρ).

(6) Η παρουσία τους και η συγκέντρωσή τους στο ίδιο μέρος, έγινε κάτω από την ώθηση εχθρικών διαθέσεων εναντίον του Ιησού. «Γύρω του ήταν η συγκέντρωση των φθονερών. Και αυτοί ήταν οι Γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι. Και γινόντουσαν θεατές των παραδόξων που τελούσε και τον άκουγαν που δίδασκε» (Κ).

(7) Δηλαδή, σύμφωνα με λαϊκή υπερβολή, από πολλά μέρη της Παλαιστίνης (δ).

(8) Η παρουσία των γραμματέων της Ιερουσαλήμ βρίσκεται σε αρμονία με το προηγούμενο κήρυγμα του Ιησού σε όλη την Ιουδαία σύμφωνα με το δ 44 (L).

(9) «Δύναμη Θεού υπήρχε σε αυτόν» (Ζ). Το Κύριος χωρίς άρθρο φανερώνει τον Ιεχωβά. Δες α 11, β 9, δ 18, Πράξ. ε 19, η 26, 39, ιβ 7 (ρ). «Δεν είχε ανθρώπινη δύναμη ώστε να θεραπεύει, αλλά θεία και ακαταμάχητη. Και οι μεν άλλοι άγιοι, άλλοτε μεν αποκτούν την δυνατότητα να κάνουν θεραπείες, άλλοτε όμως όχι. Ο Ιησούς όμως, επειδή είναι Θεός και δύναμη του Πατέρα, πάντα τους θεράπευε όλους» (Κ).

(10) Υπάρχει και η γραφή: αυτόν. Αυτούς, για τους οποίους μιλά στο σ. 15 (b). Η ίδια δύναμη ενεργεί και για θεραπεία των ψυχών εκείνων οι οποίοι με πίστη ακούνε τον λόγο του Κυρίου. Και είναι πάντοτε παρούσα και συνοδεύει τον λόγο· παρούσα σε εκείνους, οι οποίοι προσεύχονται για αυτήν και είναι έτοιμοι να δεχτούν την ενέργειά της, ανεξάρτητα του αν περικυκλώνονται αυτοί από ανθρώπους που έχουν κακή διάθεση προς τον Κύριο. Δες εδώ, ότι ο Χριστός κηρύττει τον λόγο και ξεχύνει τις ενέργειες της δύναμης που υπάρχει μέσα του, μολονότι είδε τους Φαρισαίους και τους νομοδιδάσκαλους των Ιουδαίων να κάθονται δίπλα του έτοιμοι να τον επικρίνουν και άγρυπνοι για να τον παγιδέψουν.

5.18 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος(1), καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

18 Την ώρα εκείνη κάποιοι άντρες έφεραν πάνω σ' ένα κρεβάτι έναν παράλυτο, και προσπαθούσαν να τον βάλουν μέσα στο σπίτι και να τον αποθέσουν μπροστά του.

(1) Και εδώ και οπουδήποτε ο Λουκάς αναφέρει αυτήν την ασθένεια, χρησιμοποιεί το ρήμα παραλύομαι και ουδέποτε την λέξη παραλυτικός. Αντιθέτως οι άλλοι συγγραφείς της Κ.Δ. χρησιμοποιούν τον λαϊκό τύπο παραλυτικός, με εξαίρεση της παράθεσης από τους Ο΄ στο χωρίο Εβρ. ιβ 12. Ο Λουκάς σε αυτό συμφωνεί πλήρως με τους γιατρούς συγγραφείς (ρ).

5.19 και μη εύρόντες ποίας(1) είσενέγκωσιν αὐτὸν διὰ τὸν ὄχλον(2) ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα(3) διὰ τῶν κεράμων(4) καθῆκαν(5) αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ(6).
19 Επειδὴ δὲν βρήκαν τρόπο να τον περάσουν μέσα εξαιτίας του πλήθους, ανέβηκαν στη στέγη και τον κατέβασαν ανάμεσα από τα κεραμίδια μαζί με το κρεβάτι στη μέση, μπροστά στον Ἰησοῦ.

(1) Εξυπακούεται: από (ποια) οδό. Ελλειπτική πρόταση όπως και στο Λουκ. ιθ 4 (b).

(2) Εξαιτίας της συρροής του πλήθους και όχι διαμέσου του πλήθους (ρ).

(3) Δῶμα ονομάζεται η επίπεδη στέγη, το λεγόμενο ηλιακό ή ηλιακωτό. Δες Πράξ. ι 9 (δ).

Μπορούσαν να ανεβούν εκεί είτε από γειτονική στέγη, διότι τα σπίτια επικοινωνούσαν συχνά μεταξύ τους μέσω των δωματίων, είτε με εξωτερική σκάλα προσαρμοσμένη στον τοίχο, είτε με φορητή σκάλα για τα χαμηλά σπίτια (g).

(4) Μετά το δῶμα ερχόταν η κανονική στέγη που ήταν καλυμμένη με κεραμίδια (δ). Τα κεραμίδια δεν ήταν κοίλοι πλίνθοι που προσαρμόζονται σε ξύλινο σκελετό, όπως σε εμάς, αλλά ήταν πλατιά και αρκετά μεγάλα και μερικές φορές αντί για αυτά και πέτρινες πλάκες που τοποθετούνταν σε μικρές αψίδες ή δοκάρια στηριγμένα στους τοίχους (L). Από τη λέξη εξορύξαντες, που χρησιμοποιεί άλλος ευαγγελιστής, δεν συμπεραίνουμε αναγκαστικά, ότι κάτω από τα κεραμίδια υπήρχε άργιλος ή ασβεστοκονία (ρ).

(5) Το ρήμα είναι αποκλειστικό στην Κ.Δ. του Λουκά (Πράξ. θ 25, ι 11, ια 5), που συχνά συναντιέται και στους κλασικούς συγγραφείς (ρ).

(6) «Επειδὴ ἦταν αναγκαίον, μιας και είχε συγκεντρωθῆι μεγάλο πλήθος Γραμματέων και Φαρισαίων, να γίνει κάτι από αυτά που κατεχοχὴν πρέπουν σε Θεό, ὡστε να ωφεληθούν αυτοί, διότι εἶχαν χαμηλή ἰδέα για αὐτόν, προνόησε να γίνει πάλι κάτι από τα θαυμαστά. Ἦταν ριγμένος δηλαδή σε κρεβάτι παράλυτος ἄνδρας, κυριευμένος από ἀνίατη ασθένεια. Επειδὴ ἡ ἰατρικὴ τέχνη ἀποδεικνυόταν ἀσθενής ως προς αὐτό το συμβάν, μεταφέρθηκε από τους δικούς του στον ἰατρό από ψηλά και από τους ουρανοὺς» (Κ).

5.20 καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν(1) εἶπεν αὐτῷ, Ἐάνθρωπε(2), ἀφέωνταί(3) σοι αἱ ἁμαρτίαι σου(4).

20 Εκείνος ὅταν εἶδε τὴν πίστη τους εἶπε: «Ἀνθρωπέ μου, σου ἔχουν συγχωρηθεῖ ἡ ἀμαρτία σου».

(1) Τὴν πίστη «αὐτῶν που τον μετέφεραν· διότι εἶναι δυνατόν να θεραπευτεῖ και ἄλλος με τὴν πίστη ἄλλων· ἢ, θεράπευσε τον παράλυτο, επειδὴ και αὐτός πίστεψε» (Κ).

(2) Ταλαίπωρε, δυστυχισμένε, βασανισμένε ἄνθρωπε (δ). Ἡ συνηθισμένη ἰδέα που επικρατοῦσε στους Ἰουδαίους, ἦταν ὅτι ἡ ασθένεια ερχόταν ως τιμωρία τῆς ἀμαρτίας. Ἡ συνείδηση λοιπὸν του παραλυτικοῦ εἶχε ἀφυπνιστεῖ από τὴν δοκιμασία, και ἴσως φοβόταν, ὅτι ἡ ἀμαρτία του θα ἐμπόδιζαν τὴν θεραπεία του (g).

(3) Ὁ δωρικὸς τύπος ἀφέωνται, που συναντιέται και στους ἀπτικούς, μπαίνει ἢ ἀντὶ για τον ἐνεστώτα ἀφίενται ἢ μάλλον ἀντὶ για τον παρακείμενο ἀφείνται (g).

(4) «Ἀλλά, ὡπως βεβαίως νομίζω, θα πει κάποιος ως προς αὐτό· Ἀφοῦ ἠθελε να ἀπαλλαχτεῖ από τὴ νόσο, πῶς ὁ Χριστός ὑποσχόταν σε αὐτόν συγχώρηση τῆς ἀμαρτίας; Για να μάθεις ὅτι σιωπηλά και ἀθόρυβα ὁ Θεός ἐρευνά τα ἀνθρώπινα και ἐπιβλέπει τον δρόμο τῆς ζωῆς του καθενός... Επειδὴ λοιπὸν εἶναι ἀγαθός και θέλει ὅλοι ὡς ἄνθρωποι να σωθοῦν, πολλές φορές ἀφαιρεῖ τις ἀμαρτίες από αὐτούς που ἔχουν κυριευτεῖ από αὐτές, βάζοντας ἀρρώστια στο σῶμα. Ἐπομένως, σωστά λοιπὸν ὁ Χριστός, ὑπόσχεται να κόψει πρῶτα τις ἀφορμές τῆς ἀσθενείας και κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ρίζα του πάθους, δηλαδή τὴν ἀμαρτία· διότι ἀν ἀφαιρούταν αὐτή, στην ὁποία οφειλόταν και τὸ πάθημα, ὡπουσδήποτε ἔπρεπε να ἀφανιστεῖ μαζί και ἡ ἀσθένεια» (Κ). Λέει λοιπὸν ὁ Κύριος· «Ἐπρεπε πρὶν τὸ σῶμα, να θεραπεύσω τὴν ψυχὴ σου... Διότι ἀν και δὲν ζήτησες αὐτό, ἀλλά ἐγὼ ως Θεός βλέπω τα πάθη τῆς ψυχῆς, από τα ὁποία σου συνέβη και ἡ νόσος» (Κ). Ἡ ἀφεση τῶν ἀμαρτιῶν εἶναι ἡ μεγαλύτερη εὐλογία, τὴν ὁποία θα μπορούσε ὁ παραλυτικός να ζητήσει. Διότι ὅταν συγχωρεθοῦν ὡς ἀμαρτίες του ἀνθρώπου, και ἀν ὑποθεθεῖ ὅτι αὐτός ἀσθενεῖ, βρίσκεται στο ἔλεος του Θεοῦ. Ἐνῶ, ἐάν δὲν συγχωρεθοῦν ὡς ἀμαρτίες του, και ἀν ἀκόμη θεραπευτεῖ ἡ σωματικὴ του νόσος, ἐξακολουθεῖ να

βρίσκεται κάτω από την οργή του Θεού. Όταν λοιπόν ασθενούμε, ας φροντίζουμε πρωτίστως να απαλλαχτούμε από την ενοχή των αμαρτιών μας, δείχνοντας για αυτό ενδιαφέρον, αν όχι μεγαλύτερο, τουλάχιστον ίσο με αυτό που εκδηλώνουμε για την αποκατάσταση της σωματικής μας υγείας. Ο Χριστός με όσα είπε στον άνθρωπο αυτόν, μας δίδαξε, όταν πρόκειται να ζητήσουμε υγεία από το Θεό, να αρχίζουμε από την υγεία της ψυχής, ζητώντας την άφεση των αμαρτιών μας.

5.21 και ήρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι(1) λέγοντες, Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας(2); τίς δύναται ἀμαρτίας ἀφεῖναι εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ θεός(3);

21 Οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι ἀρχισαν να λένε ἀπὸ μέσα τους: «Μα ποιος εἶν' αὐτός, που με τα λόγια του προσβάλλει το Θεό; Ποιος μπορεῖ να συγχωρεῖ αμαρτίες, ἐκτὸς ἀπὸ το Θεό;»

(1) «Ταράζει ο λόγος τους Φαρισαίους που δύσκολα μαθαίνουν και είναι φθονεροί. Διότι ἔλεγαν μεταξύ τους· Ποιος εἶναι αὐτός που λέει βλασφημίες;» (Κ).

(2) Σχηματίζεται τυχαία στίχος ιαμβικός, ὅπως και στο σ. 39, ἐάν ἐκεῖ το «ευθέως», που μαρτυρεῖται ἀπὸ τα ἀλεξανδρινά χειρόγραφα, εἶναι γνήσιο (ρ).

(3) «Του ἀποδίδουν την κατηγορία της βλασφημίας, καθορίζοντας για αὐτόν την ἐσχάτη τιμωρία, και συμφωνοῦν ὅτι πρέπει να θανατωθεῖ. Διότι ο Μωσαϊκὸς νόμος διέτασσε να θανατώνεται, ὅποιος ἔλεγε κακολογίες ἐναντίον του Θεού» (Κ).

5.22 ἐπιγνούς(1) δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις(2) ὑμῶν;

22 Ο Ἰησοῦς κατάλαβε τις σκέψεις τους και τους ἀποκρίθηκε: «Τι σκέφτεστε μέσα σας;

(1) Το ρῆμα ἐπιγινώσκω υπονοεῖ πλήρη και ἀκριβή γνώση (Α΄ Κορ. ιγ 12, Ρωμ. α 32). Το ουσιαστικὸ ἐπίγνωση χρησιμοποιεῖται για τη γνώση, την ὁποία ἀποκτᾶ κάποιος για το Θεό και το Χριστό και με την ὁποία τελειοποιεῖται στη γνώση (Εφεσ. α 17, δ 13, Β΄ Πέτρ. α 2,3,8, β 20)(ρ).

(2) Ἀπὸ αὐτό μπορούμε να συμπεράνουμε, ὅτι κανεὶς λόγος δεν ἀκούστηκε ἢ δεν ἐκδηλώθηκε κάτι ἄλλο ἐξωτερικά. Ο Χριστὸς διαβάζει τις σκέψεις τους (ρ). «Επομένως, ὅταν λες, Φαρισαῖε, Ποιος μπορεῖ να συγχωρεῖ αμαρτίες παρὰ μόνο ἑνας, ο Θεός; Θα σου πω και ἐγώ· Ποιος μπορεῖ να γνωρίζει τις καρδιές και να βλέπει τους λογισμοὺς στο βάθος της διάνοιας, παρὰ μόνος ο Θεός; Διότι αὐτός κάπου λέει με το στόμα των προφητῶν, ὅτι Ἐγώ εἶμαι ο Κύριος που ἐξετάζει καρδιές και δοκιμάζω νεφρά... Επομένως αὐτός που γνωρίζει καρδιές και νεφρά ως Θεός, αὐτός συγχωρεῖ και αμαρτίες ως Θεός» (Κ).

5.23 τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἐφένωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἐγειρε και περιπάτει(1);

23 Τι εἶναι εὐκολότερο: να πω “σου ἔχουν συγχωρηθεῖ οἱ αμαρτίες σου” ἢ να πω, “σήκω και περπάτα”;

(1) Πάρα πολὺ ἀξιόλογη και η ἐπόμενη ἐρμηνεία: Ο Ἰησοῦς δεν θέλει να πει ὅτι εἶναι εὐκολότερο το να θεραπεύσει ἀπὸ το να συγχωρήσει, ἀλλὰ εἶναι εὐκολότερο να πεισθεῖ κάποιος για την ἀπάτη, ὅταν ἔχει ἀπέναντί του ἄλλον που ἰσχυρίζεται, ὅτι μπορεῖ να θεραπεύσει με θαύμα, παρὰ ὅταν βρίσκεται μπροστά σε ἄνθρωπο που ἰσχυρίζεται ἀβάσιμα ὅτι ἔχει το δικαίωμα να συγχωρεῖ αμαρτίες (ρ). Εἶναι εὐκολότερο να πει κάποιος: Οἱ αμαρτίες σου συγχωροῦνται, διότι κανεὶς δεν μπορεῖ να ἀποδείξει, ὅτι αὐτές δεν συγχωρέθηκαν. Ἀλλὰ η ἀξίωση του να θεραπεύει κάποιος με ἕναν μόνο λόγο, μπορεῖ εὐκόλα και γρήγορα να ἐλεγχθεῖ (ρ). «Ο ἄνθρωπος δεν βλέπει με τα σωματικὰ μάτια τις αμαρτίες να συγχωροῦνται· το να διώξει ὅμως την ἀσθένεια και ἀφού σηκωθεῖ να περπατήσῃ ο παράλυτος, αὐτό ἀποδεικνύει με σαφήνεια την δύναμη που ἀρμόζει σε Θεό» (Κ).

5.24 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(1) ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς(2) ἀφιέναι ἀμαρτίας - εἶπε τῷ παραλελυμένῳ(3), Σοὶ(4) λέγω, ἔγειρε και ἄρας τὸ κλινίδιον σου πορεύου(5) εἰς τὸν οἶκόν σου.

24 Για να μάθετε, λοιπόν, ὅτι ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου ἔχει την ἐξουσία να συγχωρεῖ αμαρτίες πάνω στη γῆ» –λέει στον παράλυτο: «Σ' ἐσένα το λέω: σήκω, πάρε το κρεβάτι σου και πήγαινε στο σπίτι σου».

(1) Για την ἐννοια της φράσης δεσ Ματθ. η 20. Και στα 4 ευαγγέλια η φράση χρησιμοποιεῖται ἀπὸ το Χριστό για τον εαυτό του περίπου 80 φορές. Οἱ ευαγγελιστὲς οὐδέποτε ἀπὸ μόνοι τους χρησιμοποιοῦν αὐτήν για αὐτόν, και κανεὶς ποτέ δεν ἀπευθύνθηκε προς αὐτόν με αὐτόν τον τίτλο (ρ).

(2) Με τη φράση «στη γη» ο Ιησούς διακηρύττει τον εαυτό του τοποτηρητή εδώ Εκείνου ο οποίος συγχωρεί στον ουρανό (g). «Κανείς δεν μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες, παρά μόνο ένας, ο Θεός. Ούτε άγγελος λοιπόν, ούτε αρχάγγελος, ούτε άλλη κτιστή δύναμη. Εσείς το ομολογήσατε αυτό. Τι έπρεπε λοιπόν να πει; Αν δείχτώ ότι συγχώρησα αμαρτίες, είναι προφανές ότι είμαι Θεός εγώ. Αλλά δεν είπε έτσι, αλλά τι είπε; Για να δείτε όμως, ότι έχει εξουσία ο υιός του ανθρώπου στη γη να συγχωρεί αμαρτίες... Όταν λοιπόν, λέει, πράξω το δυσκολότερο, είναι φανερό ότι δεν μένει καμία πρόφαση για το εύκολο ούτε αντιλογία. Για αυτό εκείνος έκανε πρώτα το νοερό, επειδή ήταν πολλοί αυτοί που διαφωνούσαν· τώρα όμως, οδήγησε αυτό από το νοερό στο αισθητό» (X).

(3) Δεν είναι αυτό η απόδοση του «για να δείτε», αλλά απλή παρένθεση. Η απόδοση είναι το «Σε σένα λέω» (p).

(4) Με ολοφάνερη έμφαση.

(5) Κρύβεται κάποιος τόνος θριαμβευτικός στις λέξεις, Πάρε το κρεβατάκι σου... (g).

5.25 και παραχρήμα αναστάς ένώπιον αύτῶν, ἄρας έφ' ὃ κατέκειτο(1), άπήλθεν είς τόν οίκον αύτοῦ δοξάζων τόν θεόν(2).

25 Εκείνος σηκώθηκε αμέσως μπροστά τους, πήρε το κρεβάτι στο οποίο ήταν κατάκοιτος και πήγε στο σπίτι του δοξάζοντας το Θεό.

(1) Επιτυχημένη έκφραση. Το κρεβάτι κουβαλούσε μέχρι τώρα τον άνθρωπο. Τώρα ο άνθρωπος σήκωσε το κρεβάτι (b).

(2) Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ότι ο θεραπευμένος δόξαζε το Θεό. Η φράση δοξάζω τον Θεό είναι συνηθέστατη σε αυτόν. Δες ε 26,ζ 16,ιγ 13,ιζ 15,ιη 43,κγ 47,Πράξ. δ 21,ια 18,κα 20. Στον Μάρκο και τον Ιωάννη συναντιέται 1 φορά και 2 στον Ματθαίο (p).

5.26 και έκστασις έλαβεν ἅπαντας(1) και έδόξαζον τόν θεόν, και έπλήσθησαν φόβου(2) λέγοντες ότι Εϊδομεν παράδοξα(3) σήμερα.

26 Όλοι έμειναν κατάπληκτοι και δόξαζαν το Θεό. Γεμάτοι δέος έλεγαν: «Σήμερα είδαμε παράδοξα πράγματα!»

(1) Και οι ίδιοι οι Φαρισαίοι και γραμματείς εξεπλάγησαν για το εξαίσιο του θαύματος και δεν τόλμησαν να εκδηλώσουν αίσθημα διαφορετικό από εκείνο, το οποίο εκδήλωνε ο λαός (δ).

(2) «Διότι τα παράδοξα συνηθίζουν να προκαλούν φόβο στους αμαρτωλούς, μη τυχόν και πάθουν κάτι φοβερό λόγω των αμαρτιών τους» (Z). Γέμισαν με φόβο για την παρουσία και ενέργεια του θείου που εκδηλώθηκε (δ).

(3) Δηλαδή συμβάντα πέρα από την κοινή και συνηθισμένη αντίληψη και ιδέα· θαυμαστά, υπερφυσικά πράγματα. Ο πληθυντικός αναφέρεται στην ιστορία της άφεσης των αμαρτιών και της θεραπείας της νόσου (δ). Η λέξη συχνά χρησιμοποιείται από τους γιατρούς για απροσδόκητη θεραπεία ή θάνατο (L).

Στίχ. 27-32. Η κλήση του Ματθαίου.

5.27 Καί μετά ταῦτα(1) έξήλθε(2) και έθεάσατο(3) τελώνην(4) όνόματι Λευίῖν καθήμενον επί τὸ τελώνιον(5), και είπεν αύτῶ, ἼΑκολουθήι μοι(6).

27 Ὑστερα απ' αυτά βγήκε έξω και είδε έναν τελώνη, που ονομαζόταν Λευί, να κάθεται στο τελωνείο και του είπε: «Ακολουθήσε με».

(1) Δες και Ματθ. θ 9-17 και Μάρκ. β 13-22 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Έχουμε εδώ όχι θαύμα του Κυρίου που έγινε στη φύση, αλλά θαύμα της χάρις του, το οποίο για εκείνους οι οποίοι γνωρίζουν να εκτιμούν τα πράγματα σωστά, δεν αποτελεί μικρότερη απόδειξη για το ότι ο Χριστός είναι απεσταλμένος του Θεού.

(2) Βγήκε ή από το σπίτι στο οποίο θεράπευσε τον παράλυτο (δ) ή βγήκε από την πόλη Καπερναούμ, η οποία όντας χτισμένη πάνω στο δρόμο που οδηγούσε από τα ενδότερα της Ασίας στη Μεσόγειο, έπρεπε να έχει τελωνείο αρκετά μεγάλο, που βρισκόταν έξω από την πόλη και κοντά στη θάλασσα (g).

(3) Είδε με προσοχή, σαν κατά κάποιο τρόπο να διέγνωσε τον χαρακτήρα του και να μπήκε στα βάθη της ψυχής του (p). Ίσως εκείνος να σκεφτόταν: Να τολμήσω άραγε να τον ακολουθήσω; (g).

(4) «Τελώνης ήταν ο Λευίς, άνδρας άπληστος στην αγάπη του κέρδους, αχαλίνωτος στην πλεονεξία, άδικος εραστής αυτών που δεν του ανήκαν καθόλου. Διότι αυτό ήταν το επάγγελμα των τελωνών. Αλλά αρπάχτηκε από τα ίδια τα εργαστήρια της αδικίας και σώθηκε παράδοξα» (K).

«Θαύμασε λοιπόν τη φιλανθρωπία του Θεού, πώς αρπάζει τα σκεύη του πονηρού» (Θφ). Οι φόροι

συγκεντρώνονταν για λογαριασμό όχι του ρωμαϊκού κράτους, αλλά του Ηρώδη Αντίπα (Ιωσήπου Αρχ. XVII 11,4,5. Ιουδ. Πόλεμος II 6,3) (ρ).

(5) Στο γραφείο όπου εισπράττονταν οι φόροι. Πιθανώς καθόταν έξω από το τελωνείο, αφού η πρόθεση «επί» εδώ έχει την έννοια όπως και στους κλασικούς συγγραφείς=μπροστά στο τελωνείο, στην είσοδο του τελωνείου. Έτσι ώστε έγινε δυνατόν σε αυτόν από τη θέση που βρισκόταν να αντικρύσει τον Ιησού (g). Ήταν θαύμα της χάρης του, το ότι κάλεσε έναν τελώνη από το τελωνείο, για να γίνει μαθητής και ακόλουθός του. Υπήρξε θαυμαστή όντως συγκατάβαση, ότι δέχτηκε ο Κύριος στον κύκλο των Αποστόλων του φτωχούς ψαράδες, δηλαδή ανθρώπους της κατώτατης κοινωνικής θέσης. Πολύ θαυμαστότερο όμως υπήρξε το ότι δέχτηκε τελώνες, ανθρώπους της χειρίστης φήμης. Με αυτό ο Χριστός ταπεινώνει τον εαυτό του και εξέθετε τον εαυτό του μέχρι σημείου ώστε να τον κατηγορούν ως φίλο των τελωνών και αμαρτωλών.

(6) Τι γοητεία και έλξη ασκούσε ο Ιησούς στις διάνοιες, στις καρδιές, στις θελήσεις! Ακολούθησέ με, είπε· και αμέσως ο Ματθαίος αφήνοντας τα πάντα τον ακολούθησε. Τον έλκυσε εξουσιαστικά και χωρίς εκείνος να αντισταθεί. Τράβηξε αυτόν όπως ο ήλιος τους δορυφόρους του. Ο Κύριος ως άνθρωπος ενσωμάτωνε στον εαυτό του όλες τις υψηλότερες σκέψεις, επιδράσεις, εφέσεις και ελπίδες, με τις οποίες η ζωή του παρουσιαζόταν σε όλα καθαγιασμένα και τέλεια. Στο αρμονικό λοιπόν σύνολο της ολοκλήρωσης των αρετών του σε συνδυασμό με την θεότητα που κατοικούσε μέσα του ενωμένη μαζί του, μπορεί να αναζητήσει και να βρει κάποιος το μυστικό αυτής της γοητείας και έλξης του, την οποία ασκούσε πάνω στις επιδεκτικές καρδιές.

5.28 καὶ καταλιπὼν ἅπαντα(1) ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

28 Εκείνος τα εγκατέλειψε όλα, σηκώθηκε και τον ακολούθησε,

(1) Παρόλο που με την εγκατάλειψη αυτή το σπίτι του δεν έπαυσε να είναι δικό του (b). Όταν άφησε τα πάντα, δεν βρισκόταν μέσα στο σπίτι του, το «όλα» λοιπόν αναφέρεται κυρίως στον όλο τρόπο της ζωής του και μάλιστα στο επάγγελμά του ως τελώνη (ρ). Με την εγκατάλειψη παρ' όλα αυτά του τελωνείου μπήκε με πρόθεση και απόφαση στο δρόμο της πλήρους αυταπάρνησης (L). Να το θαύμα της χάρης. Ο τελώνης αυτός, μολονότι αυτοί που ασκούν το επάγγελμα αυτό, λίγο ενδιαφέρονταν για τη θρησκεία, σηκώθηκε αμέσως και ακολούθησε το Χριστό. Δεν υπάρχει καρδιά οσοδήποτε σκληρή, πάνω στην οποία η χάρη του Πνεύματος, την οποία μας δίνει ο Χριστός, να αδυνατεί να ενεργήσει, αρκεί αυτή να μην είναι τελείως πωρωμένη και να μην απωθεί πεισματικά το σωτήριο έργο του Πνεύματος. Δεν υπάρχουν δυσκολίες και εμπόδια στο δρόμο της επιστροφής αμαρτωλού, που έχει στα βάθη του κάποιον κόκκο αγαθής διάθεσης, τα οποία να είναι ανυπέρβλητα για τη θεία χάρη.

5.29 Καὶ ἐποίησεν δοχὴν(1) μεγάλην(2) Λεὺϊς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος πολὺς(3) τελωνῶν καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ' αὐτῶν(4) κατακείμενοι(5).

29 και του έκανε πλούσιο τραπέζι σπίτι του. Μαζί τους στο τραπέζι ήταν πολύς κόσμος, τελώνες και άλλοι άνθρωποι.

(1) «Δοχή λέει την υποδοχή, την εστίαση» (Z). Λέξη πιθανώς δανεισμένη από την μετάφραση των Ο' (δες Γεν. κα 8,κστ 30,Εσθήρ α 3,ε 4,8)(L), οι οποίοι μεταφράζουν έτσι λέξη, την οποία αλλού μεταφράζουν με τη λέξη ποτό (Εσθήρ ε 6,Δανιήλ ε 10) ή συμπόσιο (Εσθήρ ζ 7)(δ).

(2) Μεγάλη λόγω του πλήθους αυτών που φιλοξενήθηκαν (b).

(3) Ο νέος μαθητής επιθυμεί οι παλιοί φίλοι του να γνωριστούν και να σχετιστούν με τον νέο του διδάσκαλο (ρ). Είναι η πρώτη ιεραποστολική του πράξη (g). Ο Ματθαίος γνώριζε τις κλίσεις της ανθρώπινης φύσης που δεν έχει ακόμη αναγεννηθεί. Ήξερε, ότι οι πολλοί θα προτιμούσαν να μεταβούν σε ένα δείπνο παρά να μετάσχουν σε σύναξη προσευχής. Παρέθεσε λοιπόν τραπέζι στο οποίο κάλεσε τους τελώνες. Ο σκοπός του μεταξύ άλλων ήταν να εξηγήσει στους τέως συναδέλφους του, γιατί αποφάσισε να εγκαταλείψει το επάγγελμά του. Θα έκανε έτσι μία δημόσια και επίσημη ομολογία. Και ήλπιζε, ότι όπως αυτός δοκίμασε την σωτηριώδη επίδραση του Κυρίου, έτσι θα παρακινούνταν και κάποιοι άλλοι από τους συναδέλφους του να δεχτούν αυτήν. Είμαστε άραγε διατεθειμένοι και εμείς να δεχτούμε αυτήν; Μη λησμονούμε ότι και σε μας ο Ιησούς απευθύνει την πρόσκλησή του. Δική του είναι η φωνή, η οποία συχνά σε ώρες νυχτερινής αϋπνίας ακούστηκε στα βάθη μας και ανασκάλευσε τους πόθους μας. Αλλά και σε ώρες θλίψης και πίκρας ήλθε αυτός άορατα και αναπτέρωσε τις ελπίδες μας. Κάθε φωνή της καλύτερης φύσης, κάθε παλμός της ευγενέστερης καρδιάς, κάθε οπτασία της αγνότερης φαντασίας, κάθε στεναγμός για απαλλαγή από την αμαρτία, κάθε απόφαση να αγωνιστούμε για κατανίκηση του σατανά, αποτελούν έμπνευση του Κυρίου, ο οποίος βρίσκεται κοντά μας και μας προσκαλεί.

(4) Αυτό υποδηλώνει και ότι η οικία ήταν αρκετά ευρύχωρη, αλλά και ότι οι καλεσμένοι ήταν όλοι από αυτούς που οι Φαρισαίοι θεωρούσαν κοινωνικά απόβλητους (ρ).

(5) =ήταν ξαπλωμένοι κάτω στα ανάκλιτρα· το ανακείμενοι που χρησιμοποιείται με την ίδια έννοια σημαίνει ξαπλώνω στο ανάκλιτρο που είναι ψηλότερα από το έδαφος (δ).

5.30 και ἐγόγγυζον(1) οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν(2) πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν(3) ἐσθίετε καὶ πίνετε(4);

30 Οι Φαρισαῖοι, και οι γραμματεῖς που ανήκαν στην παράταξή τους, διαμαρτύρονταν στους μαθητές του και τους ἔλεγαν: «Γιατί τρώτε και πίνετε μαζί με τελώνες και αμαρτωλούς;»

(1) Το γογγύζω είναι νεότερη λέξη αντί για το κλασικό τονθορίζω· παράχθηκε από την ονοματοποιία από τη φωνή των περιστεριών ή και των τρυγониών (δ).

(2) Σύμφωνα με τη γραφή αυτή=οι γραμματεῖς των Ιουδαίων, που σύμφωνα με το στίχο 17 ήταν μαζεμένοι εκεί (δ) ή οι γραμματεῖς που κατοικούσαν στο μέρος εκείνο. Υπάρχει όμως και η γραφή: οι Φαρισαῖοι και οι γραμματεῖς τους=οι γραμματεῖς, που συνόδευσαν τους Φαρισαίους των Ιεροσολύμων, για να διεξάγουν μαζί τους την πολεμική εναντίον του Ιησού (g). Ή, οι γραμματεῖς που ανήκαν στη μερίδα των Φαρισαίων, διότι υπήρχαν και κάποιοι γραμματεῖς Σαδδουκαῖοι (ρ).

(3) Να και πάλι το θαύμα της χάρις. Ο Ιησούς αναλαμβάνει το έργο του ιατροῦ ψυχῶν, οι οποίοι κινδύνευαν να πεθάνουν από την πνευματική ασθένεια. «Δεν κέρδισε μόνο τον Ματθαῖο, αλλά προσπαθούσε με ζήλο ο Κύριος να κερδίσει και τους άλλους τελώνες, με τους οποίους γευμάτιζε μαζί. Διότι για αυτό τους καταξιώνει να φάνε μαζί, για να προσελκύσει και αυτούς» (Θφ). «Αλλά υπάρχουν κάποιοι, οι οποίοι επιχειρούν να αποστερήσουν από τη θεία γαλήνη αυτούς που είναι δεμένοι από τις αμαρτίες· διότι δεν παραδέχονται την μετάνοια, αλλά κατά κάποιο τρόπο μαλώνουν αυτόν που σώζει, ο οποίος αναζητά τα δικά του πλάσματα, και μαζεύει από παντού αυτό που έχει σκορπιστεί» (Κ).

(4) Οι Φαρισαῖοι χρησιμοποιούν πληθυντικό, ειδικά όμως αποβλέπουν στον Ιησού (b).

5.31 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς, Οὐ χρειάν ἔχουσιν οἱ υἰγιαίνοντες(1) ἰατροῦ(2) ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες·

31 Ο Ιησούς τους απάντησε: «Δεν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γιαντρό οι υγιείς, ἀλλὰ οι ἀρρωστοί·

(1) Αντί για το ισχύοντες (οι δυνατοί), το οποίο χρησιμοποιούν σε αυτήν την περίπτωση ο Ματθαῖος και ο Μάρκος, χρησιμοποιείται ἀπὸ τον Λουκά το υγιαίνοντες, λέξη, η οποία εκφράζει σαφέστερα την υγεία σε ἀντίθεση με την ασθένεια. Ὅπως το παραλελυμένος ἀντί για το παραλυτικός (στίχ. 18,24) και το ἰώμαι ἀντί για το διασώζω (στ. 19), οι ἀλλαγές αυτές των ὀρων οφείλονται πιθανῶς στις ἰατρικές σπουδές του Λουκά (ρ).

(2) «Δείχνει σε αυτούς ότι δεν ἦλθε τώρα ως κριτής, ἀλλὰ ως γιαντρός· και κάνει αυτό που επιβάλλει η ἰατρική, βρίσκειται δηλαδή μαζί με αυτούς που χρειάζονται θεραπεία» (Κ). Ο Κύριος ἀπαντά με ἐπιχείρημα ἀνθρώπινο (g,p).

5.32 οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς(1) εἰς μετάνοιαν(2).

32 Δεν ἦρθα να καλέσω σε μετάνοια τους δικαίους, ἀλλὰ τους ἀμαρτωλοὺς.»

(1) «Δεν ἦλθα, λέει, να καλέσω δικαίους, δηλαδή εσάς που δικαιώνετε τους εαυτοὺς σας· ἀλλὰ ἦλθα να καλέσω ἀμαρτωλοὺς, ὄχι για να παραμείνουν στην ἀμαρτία, ἀλλὰ για να μετανοήσουν» (Θφ). Πράγματι μήνυμα χαρμόσυνο, που προκαλεῖ σκιρτήματα χαράς και ἀγαλλίασης σε ὅλους μας.

(2) Μετάνοια είναι η διάβαση της διάνοιας ἀπὸ την ἀμαρτία στη δικαιοσύνη, ἀπὸ την ασθένεια στην υγεία. Η μεταβολή αυτή είναι κάτι ἀπὸ τη φύση του θελκτικό και ὄχι που προκαλεῖ φόβο (b).

Στίχ. 33-39. Η νηστεία των μαθητῶν του Ιωάννη και των υἰῶν του νυμφῶνος .

5.33 Οἱ δὲ(1) εἶπον(2) πρὸς αὐτόν, διατί(3) οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται(4), ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν.

33 Τότε ἐκεῖνοι του εἶπαν: «Γιατί οι μαθητές του Ιωάννη νηστεύουν συχνά και κάνουν και προσευχές, το ἴδιο και οι μαθητές των Φαρισαίων, ἐνῶ οι δικοὶ σου τρώνε και πίνουν;»

(1) Δες Ματθ. θ 14-17 και Μάρκ. β 18-22 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) «Ἐπειδὴ πήραν ἀπάντηση στο πρῶτο που ἔθεσαν, μεταβαίνουν ἀπὸ ἄλλο θέμα σε ἄλλο, θέλοντας να βρουν λαβή και να ἀποδείξουν ότι οι ἅγιοι μαθητές ἀλλὰ και ο ἴδιος ο Ιησούς μαζί με αυτούς, φροντίζουν λίγο για το νόμο» (Κ).

(3) Υπάρχει και η γραφή χωρίς το «διατί» και το ἐρωτηματικό στο τέλος.

(4) Ἡ, αναφέρεται σε προσευχές που γίνονται δημόσια (δ). Ἡ, σε προσευχές σε ορισμένες ώρες, των οποίων το περιεχόμενο ήταν εκ προτέρου καθορισμένο (g). Προκαλεί τον θαυμασμό η μακροθυμία του Κυρίου. Ὅχι μόνο υπομένει την σε αυτόν αντιλογία των γραμματέων και Φαρισαίων, αλλά και απαντά σε αυτούς αποδεικτικά και με πραότητα. Και αντί από τις εναντίον του γκρίνιες αυτών που του αντιτίθεται, να βρει αφορμή να τους ελέγξει, εκδηλώνει και πάλι την προς τους τελώνες και αμαρτωλούς συμπάθειά του.

5.34 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Μὴ(1) δύνασθε(2) τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἔστι(3) ποιῆσαι νηστεύειν(4);

34 Ο Ἰησοῦς τους απάντησε: «Μπορείτε να κάνετε τους φίλους του γαμπρού να νηστεύουν ὅσον καιρὸ εἶναι μαζί τους ο γαμπρός;

(1) Ἡ διατύπωση της ερώτησης εἶναι τέτοια, ὥστε αναμένεται σίγουρα απάντηση αρνητική (b).

(2) Μήπως μπορείτε να τους κάνετε να νηστεύσουν; Δηλαδή να επιβάλλετε σε αυτούς τις νηστείες σας; (L).

(3) «Ἡ δημόσια φανέρωση του Σωτήρα μας σε αυτόν ἐδῶ τον κόσμο, εἶναι πανηγύρι και τίποτα ἄλλο, η οποία συνδέει νοερά αυτόν με την ανθρώπινη φύση σαν ακριβῶς κάποια νύφη· ἔτσι ὥστε αὐτή που ἀπὸ παλιά ἦταν στείρα να γίνει εὐκαρπη και γονιμότητα. Ἐπομένως ὅλοι εἶναι παιδιά του νυμφώνα, ὅσοι ἔχουν κληθεῖ ἀπὸ αυτόν μέσω του νέου και ευαγγελικῆς κηρύγματος» (K).

(4) Ὑπάρχει και η γραφή νηστεύσαι.

5.35 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῆ(1) ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

35 Θα ἔρθουν ὅμως μέρες που θα τους πάρουν ἀπὸ κοντὰ τους το γαμπρό, και τότε θα νηστεύουν τις μέρες ἐκεῖνες».

(1) Πάρα πολὺ αξιόλογη και η ερμηνεία: «Τι σημαίνει «θα παρθεῖ ἀπὸ αυτούς ο νυμφίος»; Ἐννοεῖ ὅτι θα ἀναληφθεῖ» (K). «Ὅταν λοιπὸν ἐγώ, ἀπὸ τη μία, ἀναληφθῶ και ἐκεῖνοι, ἀπὸ την ἄλλη, σταλθούν στο κήρυγμα, τότε και θα νηστεύουν και θα προσευχηθούν, ἐπειδὴ θα ἀναλάβουν μεγάλους ἀγῶνες» (Θφ). Ἡ νηστεία ἐφαρμόστηκε πάντοτε στην Ἐκκλησία, προ παντός σε κάποιες στιγμές ἐπίσημες (Πράξ. ιγ 2,3,ιδ 23). Ἀλλά κάτω ἀπὸ τις νέες αὐτές συνθήκες, η θρησκευτικὴ αὐτή πράξη δεν εἶναι πλέον κάποιος τύπος που ἐπιβάλλεται ἐξωτερικά, ἀλλά η ἐκφραση πραγματικῆς θλίψης. Προέρχεται ἀπὸ την ἀγωνιώδη κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Ἐκκλησία ἀνάμεσα στον κόσμο, στερημένη ἀπὸ τον ἀρχηγό της και ἀποσκοπεῖ στο να καταστήσει την προσευχὴ θερμότερη για ἐπίτευξη βεβαιότερη της ουράνιας βοήθειας, η οποία μόνη μπορεί να ἀντικαταστήσει για την χήρα την ορατὴ παρουσία του συζύγου της (Λουκ. ιη 3). Ὁ λόγος αὐτός του Κυρίου ἀναφέρεται σε ὅλη την ἱστορία της Ἐκκλησίας μέχρι την ἐπάνοδο του Χριστοῦ. Δες τις ἐξ' ολοκλήρου ὁμοιες ἐκφράσεις στο Λουκ. ιζ 22 (g).

5.36 Ἔλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν(1) πρὸς αὐτούς ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ(2) ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μὴ γε(3), καὶ τὸ καινὸν σχίσει(4) καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ(5) τὸ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ(6).

36 Τους εἶπε ἀκόμη και μια παραβολή: «Κανένας δεν σκίζει καινούριο ὕφασμα για να βάλει μπάλωμα σε παλιό, γιατί τότε και το καινούριο ὕφασμα θα σκιστεῖ, και το μπάλωμα ἀπὸ το καινούριο δε θα ταιριάσει με το παλιό.

(1) Παραβολὴ ονομάζει ο Λουκάς την μέσω εικόνας παρουσίαση του πράγματος ἀπὸ τον Σωτήρα (δ).

(2) Ὑπάρχει και η γραφή, η οποία φαίνεται πιο σωστή «ἀπὸ ἱματίου καινού σχίσας ἐπιβάλλει» (g). Ἡ εικόνα στον Λουκά διαφέρει ἀπὸ αὐτήν στους Ματθαῖο και Μάρκο, στο ὅτι το μπάλωμα παίρνεται ἀπὸ ρούχο καινούργιο και ἔτσι το ἔνδυμα αὐτό καταστρέφεται. Ἡ βλάβη λοιπὸν γίνεται κυρίως ὄχι στο παλιό ἔνδυμα, του οποίου το σχίσιμο σύμφωνα με τους ἄλλους δύο συνοπτικούς γίνεται μεγαλύτερο, ἀλλά στο καινούργιο. Στο παλιό λοιπὸν ἔνδυμα προστίθεται ἀσύμφωνο και ἀταίριαστο τεμάχιο, που δεν εἶναι ωραίο στα μάτια (δ,g).

(3) =Ἀλλά ἐάν πράξει διαφορετικά· δηλαδή ἐάν προβεῖ στην ἀνοησία αὐτὴ της καταστροφῆς του καινούργιου ἐνδύματος. Το «εἰ δὲ μὴ γε» εἶναι πιο ἔντονο ἀπὸ το «εἰ δὲ μὴ», το οποίο οὐδέποτε χρησιμοποιεῖ ο Λουκάς. Ἐνῶ για το «εἰ δὲ μὴ γε» δες Λουκ. ε 37,ι 6,ιγ 9,ιδ 32 (p).

(4) Ὑπάρχει και η γραφή σχίζει. Το «καινόν» δεν εἶναι υποκείμενο ἀλλά ἀντικείμενο. Δεν θα ἐξηγήσουμε δηλαδή ὅτι το καινούργιο μπάλωμα θα δημιουργήσει σχίσιμο στο παλιό, ἀλλά θα

ερμηνεύσουμε: Αυτός που θα σχίσει και το καινούργιο ένδυμα θα σχίσει και στο παλαιό ένδυμα θα προσθέσει τεμάχιο, το οποίο δεν θα συμφωνεί με αυτό (g).

(5) Υπάρχει και η γραφή: ου συμφωνήσει.

(6) Ως προς την ακριβή σημασία της εικόνας οι ερμηνευτές δεν συμφωνούν πέρα της γενικής αλήθειας ότι το νέο πνεύμα ζητά νέα μορφή και σχήμα (p). Πολύ αξιόλογη η επόμενη ερμηνεία: Η χριστιανική νηστεία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της όλης χριστιανικής πνευματικής λατρείας, που δεν μπορεί μονομερώς να αποχωριστεί από αυτήν και να προσκολληθεί στη νομική λατρεία. Το νέο δεν μπορεί να συμφωνήσει με το παλαιό. Και αν εκβίαζε κάποιος κάποιον συμβιβασμό, θα επέφερε βλάβη μάλλον, διότι το νέο θα αγρηστευόταν (δ).

5.37 και(1) ούδεις βάλλει οἶνον(2) νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς· εἰ δὲ μή γε, ῥήξει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται(3)·

37 Επίσης, κανένας δε βάζει καινούριο κρασί σε παλιά ασκιά· γιατί το καινούριο κρασί θα κάνει τα ασκιά να σκάσουν, κι έτσι κι αυτό θα χυθεί και τα ασκιά θα καταστραφούν.

(1) Δεύτερη παραβολή με την οποία αναπτύσσεται η διδασκαλία της πρώτης. Έχουμε και άλλα ζευγάρια παραβολών που εκθέτονται με παρόμοιο τρόπο, τα επόμενα: Του σιναπιού και της ζύμης, του θησαυρού του κρυμμένου στον αγρό και του πολύτιμου μαργαριταριού· των δέκα παρθένων και των ταλάντων, του χαμένου προβάτου και της χαμένης δραχμής, του άφρονος οικοδόμου και του άφρονος βασιλιά. Από 3 απόψεις η δεύτερη αυτή παραβολή διαφέρει από την πρώτη. Α) Το τεμάχιο από το καινούργιο ρούχο παριστάνει τμήμα μόνο του νέου συστήματος. Το νέο κρασί όμως παριστάνει ολόκληρο το νέο σύστημα. Β) Το νέο ρούχο και το παλιό σχίζονται μόνο, ενώ το νέο κρασί χύνεται πλήρως και οι ασκοί καταστρέφονται. Γ) Στη νέα παραβολή δεν καταδικάζεται μόνο η νέα μέθοδος, αλλά και υποδεικνύεται η ορθή μέθοδος (p).

(2) Παραβολές με ρούχο και με κρασί είναι πολύ ταιριαστές και κατάλληλες σε συμπόσιο (b).

(3) «Ασκή παλιό είναι η καρδιά των Ιουδαίων· και για αυτό δεν χώρεσε το νέο κρασί, δηλαδή το ευαγγελικό και σωτήριο θέσπισμα, που ευφραίνει την καρδιά του ανθρώπου» (Κ). «Μπορείς να θεωρήσεις ότι και οι Φαρισαίου παρομοιάστηκαν με ασκιά παλιά, σαν να τους λείπει σχεδόν ο Κύριος· Η μεν δική μου διδασκαλία είναι κρασί νέο· εσείς όμως, επειδή είστε ασκιά παλιά, δεν μπορείτε να την δεχτείτε» (Θφ).

5.38 ἀλλὰ οἶνον νέον(1) εἰς ἀσκούς καινούς(2) βλητέον, και ἀμφοτέροι συντηροῦνται(2).

38 Πρέπει, λοιπόν, το καινούριο κρασί να μπαίνει σε καινούρια ασκιά, και έτσι θα διατηρούνται και τα δύο.

(1) Εδώ οι δύο λέξεις νέος και καινούργιος με σαφήνεια διαχωρίζονται. Νέος=πρόσφατος· πρόσφατα παράχθηκε με σύνθλιψη των σταφυλιών. Αναφέρεται στο χρόνο. Το καινούργιος αναφέρεται στην ποιότητα. Παλαιό κρασί, αυτό που από πολύ καιρό παράχθηκε από τα σταφύλια και ζυμώθηκε ως μούστος. Παλαιό ασκή είναι αυτό που έχει φθαρεί από τη χρήση.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «και αμφοτέρα συντηρούνται», η οποία θεωρείται από τους νεότερους ότι παρεμβλήθηκε από το Ματθ. θ 17.

5.39 και(1) ούδεις πιὼν παλαιὸν ευθέως(2) θέλει νέον· λέγει γάρ, Ὁ παλαιὸς χρηστότερος(3) ἔστιν.

39 Επίσης, κανένας που πίνει παλιό κρασί δε θέλει αμέσως καινούριο, γιατί κρίνει ότι το παλιό είναι καλύτερο».

(1) Η τρίτη αυτή παραβολή είναι αποκλειστική του Λουκά. Ενώ οι δύο πρώτες δείχνουν πόσο καταστρεπτικό θα απόβαινε να συνδυάσει κάποιος το νέο πνεύμα του ευαγγελίου με τους πεπαιτωμένους τύπους και μορφές του Ιουδαϊσμού, η τρίτη αυτή κάνει ολοφάνερο, πόσο είναι φυσικό οι αναθρεμμένοι και συνηθισμένοι με τις παλαιές μορφές, να μην αρέσκονται να εγκαταλείπουν αυτές για να προσοικειωθούν νέες αδοκίμαστες από αυτούς. Η επιστροφή ενός απόβλητου τελώνη, ο οποίος δεν έχει τέτοιες προκαταλήψεις, μπορεί να είναι ευκολότερη από την επιστροφή εκείνου, του οποίου η ζωή είναι δεμένη στον τυπικισμό του παρελθόντος (p).

(2) Δεν μαρτυρείται από όλους τους κώδικες. Εάν δεχτούμε αυτό ως αυθεντικό έχουμε τον στίχο: αφού πει παλιό αμέσως θέλει νέο, με μέτρο Ιαμβικό (p). Άδικα τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν τη λέξη «ευθέως». Όλη η έννοια της παραβολής εμπερικλείεται σε αυτήν τη λέξη. Την εντύπωση της πρώτης στιγμής περιγράφει εδώ ο Κύριος. Ίσως η απαρέσκεια αυτή να δώσει τη θέση της αργότερα σε πιο ευνοϊκή εκτίμηση των πραγμάτων (g).

(3) Πιο σωστή γραφή: χρηστός εστί=το προκατειλημμένο πρόσωπο ούτε καν θα δοκιμάσει το νέο, μη αναγνωρίζοντας καμία αξία σε αυτό (ρ). Αξιόλογη η παρατήρηση για την έννοια αυτής της παραβολής: Ο Χριστός δήλωσε ότι τους ανθρώπους δεν πρέπει να τους οδηγούμε απότομα στην αυστηρότερη ζωή, αλλά με βαθμιαία βήματα να τους εξοικειώνουμε (Grotius). Τους ακολούθους του λίγο-λίγο τους παιδαγωγεί στην πειθαρχία και τον τρόπο της ζωής των μελών της οικογένειάς του. Διότι κανείς από αυτούς που ήπιαν παλαιό κρασί, δεν θα εκδηλώσει απότομα την όρεξη να πει νέο κρασί, αλλά θα πει· το παλιό κρασί είναι καλύτερο. Έτσι και οι πρωτόπειροι μαθητές του θα αντιμετωπίσουν τον πειρασμό τού να προτιμούν τον παλιό τρόπο της ζωής και συμπεριφοράς τους, έως ότου βαθμιαία προσαρμοστούν και συνηθίσουν τη νέα ζωή, στην οποία κλήθηκαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Στίχ. 1-5. Κατηγορίες των Φαρισαίων για την αργία του Σαββάτου.

6.1 Έγένετο(1) δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ(2) διαπορεύεσθαι(3) αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχους καὶ ἤσθιον ψώχοντες(4) ταῖς χερσίν.

1 Το δεύτερο Σάββατο μετά το πρώτο του Πάσχα, συνέβη να περνάει ο Ιησούς μέσα από σπαρμένα χωράφια. Οι μαθητές του έκοβαν στάχια, τα έτριβαν με τα χέρια και έτρωγαν τους σπόρους.

(1) Δες Ματθ. ιβ 1-8 και Μάρκ. β 23-28 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Οι κώδικες σιναϊτικός, βατικανός ένας ακόμη μεγαλογράμματος και 6 ή 7 μικρογράμματοι και 3 μεταφράσεις αποσιωπούν αυτήν τη λέξη. Το πολύ σκοτεινό και ασαφές της λέξης, που δεν συναντιέται ούτε στα παράλληλα ούτε αλλού στα ευαγγέλια, μαρτυρεί ισχυρά για την γνησιότητά της (Scrivener). Διότι κανείς λόγος δεν εξηγεί την εισαγωγή της λέξης, ενώ ο λόγος του να αποσιωπηθεί είναι προφανής (Tischendorf). Αλλά η λέξη δεν συναντιέται πουθενά, ούτε στους Ο΄, ούτε στους Ιώσηπο και Φίλωνα, ούτε στο Ταλμούδ. Πώς λοιπόν θα σημείωνε αυτήν εδώ ο Λουκάς χωρίς κάποια επεξήγηση. Μόνο στον βίο του Ευτυχίου (512-582) που γράφτηκε από τον Ευστάθιο, συναντιέται η φράση δευτεροπρώτη Κυριακή, που σημαίνει την πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα, προφανώς όμως αυτή είναι δανεισμένη από το παρόν χωρίο. Σε όλη την υπόλοιπη ελληνική γραμματεία, κλασική, ιουδαϊκή ή χριστιανική πουθενά δεν συναντιέται η λέξη. Για αυτό θεωρείται από πολλούς νεότερους ότι μπήκε αργότερα στο κείμενο. Σύμφωνα με τον Meyer κάποιος αντιγραφέας από τους παλαιότερους επεξηγώντας το «ἔτέρω σαββάτῳ» του στίχου 6, έβαλε εδώ την λέξη «πρώτῳ». Αυτό διορθώθηκε με βάση το Λουκά δ 31, σε «δευτέρω» και ο επόμενος αντιγραφέας μη κατανοώντας την διόρθωση συνδύασε τις δύο λέξεις (ρ). Η εξήγηση όμως της εισαγωγής της λέξης είναι πολύ εξεζητημένη, εφόσον μάλιστα η λέξη μαρτυρείται από όλους σχεδόν τους μεγαλογράμματους και πολλούς μικρογράμματους κώδικες, από πολλές μεταφράσεις και πατέρες, ίσως μάλιστα και από τον Κλήμη Αλεξανδρέα, δεν μπορούμε να χαρακτηρίσουμε αυτήν ως νόθο, όπως θεωρούν αυτήν οι L, και ρ. αντιθέτως με τους b,g,δ. Ως προς την έννοια της λέξης πολλές εικασίες διατυπώθηκαν. Οι ακόλουθες 3 σύμφωνα με τον ρ είναι οι σοβαρότερες: α) Σημαίνει το πρώτο Σάββατο του έτους, του δεύτερου (έτους) στον κύκλο των 7 ετών (Wieseler). Β) Το πρώτο Σάββατο του μηνός Νισάν. Το ιουδαϊκό πολιτικό έτος άρχιζε τον μήνα Τισρί, ενώ το εκκλησιαστικό άρχιζε τον μήνα Νισάν. Έτσι κάθε έτος είχε δύο Σάββατα, τα οποία θα μπορούσαν να ονομαστούν πρώτα, το ένα κατά το πολιτικό έτος και το άλλο, το δεύτερο, κατά το εκκλησιαστικό έτος· και γ) Το πρώτο Σάββατο του δεύτερου μήνα του έτους. Ο δ δέχεται, ότι το δευτεροπρώτο Σάββατο είναι το πρώτο Σάββατο του μήνα Νισάν, το οποίο ακολουθούσε την πρώτη του μήνα, τη νουμηνία, η οποία συγχρόνως ήταν και πρώτη του έτους. Συνεπώς το Σάββατο αυτό ως μεν Σάββατο ήταν το πρώτο, ως γιορτή όμως ήταν η δεύτερη γιορτή του έτους.

(3) =περνούσε διαμέσου των σπαρτών.

(4) Λέγεται μοναδική φορά. Ψώχω από το ψώω, ψάω=τρίβω, θρυμματίζω (δ) «ψώχοντες ταῖς χερσίν, το οποίο σημαίνει: έτριβαν με τα χέρια» (Θφ). Μόνο ο Λουκάς αναφέρει αυτό το τρίψιμο. Η λέξη επίσης ψώχω φαίνεται να μην συναντιέται αλλού παρά μόνο στον γιατρό συγγραφέα Νίκανδρο (ρ). Έχει μπει σκόπιμα στο τέλος της φράσης=Σε αυτό το τρίψιμο βρισκόταν σύμφωνα με τους Φαρισαίους η εργασία, με την οποία παραβιαζόταν το Σάββατο (g).

6.2 τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε(1) ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς Σάββασιν(2); 2 Κάποιοι Φαρισαῖοι τότε τους εἶπαν: «Γιατί κάνετε κάτι που δεν επιτρέπεται από το νόμο να γίνεται το Σάββατο;»

(1) Από την σύγκριση των 3 αφηγήσεων των συνοπτικών, φαίνεται σαφώς, ότι ο Ιησούς δεν έκανε το ίδιο όπως και οι μαθητές του. Η διάνοιά του ήταν τόσο έντονα απορροφημένη από την μεγάλη υπόθεση της υψηλής του αποστολής, ώστε, μολοντί ήταν και αυτός νηστικός, δεν αισθανόταν το κεντρί της πείνας. Παρόμοια περίπτωση έχουμε και στο Ιω. δ 32,34. Και σε άλλες περιστάσεις, κατά τις οποίες αυτός παραμένει άγρυπνος σε κοινωνία με τον Πατέρα, οι μαθητές παρουσιάζονται να νικιούνται από τον κόπο και τη νύστα και ενώ αυτός προσεύχεται, αυτοί παραδίδονται σε βαθύ ύπνο. Δες Λουκ. θ 32, κβ 45, Ματθ. κστ 40,43,45, Μάρκ. ιδ 37,40,41 (ο).

(2) «Ένα σκοπό είχαν οι Φαρισαίοι, το να διασύρουν μονίμως το θείο και ουράνιο κήρυγμα. Παραμονεύουν λοιπόν τους αγίους αποστόλους, που ακολουθούσαν αμέριμνα τον σωτήρα όλων μας Χριστό και λένε σε αυτόν για αυτούς: Να, βλέπουμε αυτούς που διδάσκεις, ότι εναντιώνονται στα νομικά εντάλματα· διότι κάνουν αυτό που δεν επιτρέπεται να κάνουν τα Σάββατα· διότι ενώ ο νόμος διατάζει να μην υπάρχει εργασία το Σάββατο και να μην καταπιαστεί κάποιος με κανένα έργο που έχει κάποιο κόπο, τρίβουν με τα χέρια τα στάχια οι μαθητές» (Κ). Πολλοί ένοχοι σε μεγάλα αμαρτήματα είναι έτοιμοι να επικρίνουν τους άλλους, πολλές φορές για αθώες και αβλαβείς ενέργειες. Οι Φαρισαίοι μάλωναν, διότι οι μαθητές έτρωγαν κατά το Σάββατο τόσο λιτά και απλά, την ώρα που αυτοί παραμένοντας στα σπίτια τους αργοί, παραδίδονταν σε ποτά και πολυτελή τραπέζια, τα οποία προετοίμαζαν από την Παρασκευή.

6.3 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ τοῦτο(1) ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησε Δαυὶδ(2) ὁπότε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες;

3 Κι ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἀπάντησε: «Οὔτε κι αὐτὸ δὲν το διαβάσατε στὴ Γραφή, ποὺ ἔκανε ὁ Δαβὶδ ὅταν πείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοὶ του;

(1) Ακόμη και αυτό δεν διαβάσατε; Δεν ξέρετε λοιπόν ούτε την ιστορία του μεγάλου σας βασιλιά; (g). Ο όλος στίχος ταυτίζεται με το παράλληλο του Ματθαίου.

(2) Ο Κύριος αναμφίβολα θα μπορούσε να αποδείξει χωρίς κόπο ότι η πράξη των μαθητών, αν και αντίθετη με τις φαρισαϊκές παραδόσεις, συμφωνούσε πλήρως με το μωσαϊκό παράγγελμα, αν εννοούνταν σωστά. Αλλά αν άνοιγε συζήτηση πάνω σε αυτό το πεδίο, θα αναμίγνυαν οι Φαρισαίοι τις περιπτώσιολογίες τους, χωρίς να καταλήξει αυτή σε πειστικό συμπέρασμα. Ο Κύριος λοιπόν μεταφέρει τη συζήτηση σε βιβλικό πεδίο, από όπου θα έβγαινε συμπέρασμα αδιαμφισβήτητο (g).

6.4 ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε καὶ ἔφαγε(1) καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν(2) εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς(3);

4 Μπήκε στο ναὸ τοῦ Θεοῦ, πήρε κι ἔφαγε κι ἔδωσε καὶ στους ἄντρες τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως, ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὸ νόμο νὰ φάνε παρὰ μόνο οἱ ἱερεῖς».

(1) Η συμπεριφορά του Δαβίδ βασίζεται στην αρχή, ότι σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου κάποια ηθική υποχρέωση συγκρούεται με κάποιο νόμο τελετουργικό, ο νόμος αυτός πρέπει να τίθεται σε δευτερεύουσα μοίρα. Διότι ο τελετουργικός τύπος είναι το μέσο και το ηθικό καθήκον είναι ο σκοπός. Ο παραλογισμός λοιπόν των Φαρισαίων συνίστατο σε αυτό ακριβώς, στο να θυσιάζουν το σκοπό για το μέσο. Ο αρχιερέας είχε καθήκον να διασώσει τη ζωή του Δαβίδ, νόμιμου εκπροσώπου της θεοκρατίας, όπως και τις ζωές των ακολούθων του, έστω και με παράβαση κάποιου τελετουργικού παραγγέλματος. Διότι τα τελετουργικά παραγγέλματα ορίστηκαν χάριν της θεοκρατίας και όχι η θεοκρατία χάριν εκείνων (g).

(2) «Παρόλο που έπραξε αυτά ο Δαβίδ, σε αντίθεση με αυτό που ήθελε ο νόμος, αξιώνεται από εμάς κάθε θαυμασμού, ορθά και δίκαια· διότι ήταν αληθινά άγιος και προφήτης. Επομένως... πώς κατακρίνατε τους μαθητές μου τη στιγμή που θαυμάζετε ως άγιο και προφήτη τον μακάριο Δαβίδ, παρόλο που δεν τήρησε την εντολή του Μωϋσή;» (Κ).

(3) Ο κώδικας του Βέζα προσθέτει στη συνέχεια μεταφέροντας τον σ. 5 μετά τον σ. 10 τα επόμενα: «Την ίδια μέρα όταν είδε κάποιον να εργάζεται το Σάββατο, του είπε· άνθρωπε, αν μεν ξέρεις τι κάνεις, είσαι μακάριος· αν όμως δεν ξέρεις, είσαι καταραμένος και παραβάτης του νόμου».

6.5 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου(1).

5 Καὶ τοὺς εἶπε καταλήγοντας: «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου ἐξουσιάζει καὶ τὸ Σάββατο».

(1) Το Σάββατο ως θεσμός παιδαγωγικός πρέπει να υφίσταται μέχρις ότου η ηθική ανάπτυξη του ανθρώπου φθάσει στο τέρμα της. Εφόσον όμως ο σκοπός αυτός επιτευχθεί, το μέσο αυτομάτως καταργείται. Αλλά ήδη η στιγμή αυτή έφτασε, τώρα που ο υιός του ανθρώπου ήλθε. Κύριος αντιπρόσωπος του ανθρωπίνου γένους, αποτελεί συγχρόνως και την ενσάρκωση του τέλειου

ιδανικού, στο οποίο κατατείνει η ανθρωπότητα. Υψώνεται λοιπόν πάνω από το Σάββατο ως μέσο παιδαγωγικό. Δικαιούται λοιπόν να τροποποιήσει τον θεσμό ή και όταν βρει αυτό σωστό, να καταργήσει αυτόν τελείως (g). Ο Κύριος παρόλο που επέτρεψε έργα ανάγκης κατά την ημέρα του Σαββάτου, θέλει να γνωρίζουμε και να θυμόμαστε ότι αυτή είναι δική του μέρα. Ο υιός του ανθρώπου είναι κύριος και του Σαββάτου. Στη βασιλεία του Λυτρωτή, η ημέρα του Σαββάτου πρέπει να μετατρέπεται σε ημέρα Κυρίου και να καταναλώνεται για τιμή του Λυτρωτή, όπως προτιήτερα αφιερωνόταν για τιμή του Δημιουργού. Για αυτό όχι μόνο απέκτησε νέο όνομα, το όνομα της Κυριακής (Αποκ. α 10) αλλά και μεταφέρθηκε σε νέα ημέρα, την πρώτη ημέρα της εβδομάδας.

Στίχ. 6-11. Η θεραπεία του ανθρώπου με το παράλυτο χέρι.

6.6 Έγένετο δὲ(1) καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ(2) εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ(3) ἦν ξηρά·

6 Ένα άλλο Σάββατο, μπήκε ο Ιησούς στη συναγωγή και δίδασκε. Εκεί ήταν ένας άνθρωπος με παράλυτο το δεξί του χέρι.

(1) Δες Ματθ. ιβ 9-14 και Μάρκ. γ 1-6 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Στον Λουκά υπάρχουν 3 μικρές προσθήκες: α) η ξεκάθαρη πληροφορία ότι σε άλλο σε σχέση με το προηγούμενο Σάββατο, έγινε η θεραπεία αυτή· β) ο Ιησούς δίδασκε στη συναγωγή όπως στο δ 15-31 και γ) ότι το χέρι το δεξί ήταν που έπασχε. Ο Hobart στην τελευταία αυτή προσθήκη είδε ένδειξη ακριβούς καθορισμού των γιατρών, οι οποίοι λένε πάντα, ποιο είναι το ασθενές μέλος, το δεξί ή το αριστερό; (L).

(3) Το χέρι το χρησιμότερο (δ).

6.7 παρετήρουν(1) δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει(2), ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ(3).

7 Οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι, λοιπόν, πρόσεχαν να δουν αν θα θεραπεύσει κανέναν το Σάββατο, για να βρουν αφορμή να τον κατηγορήσουν.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρετηρούντο. Σύμφωνα με τον Λουκά δεν ρώτησαν επειδή απορούσαν, αλλά κατασκόπευαν τον Σωτήρα για να βρουν αφορμή κατηγορίας εναντίον του (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή θεραπεύει=εάν κατά κανόνα θεραπεύει· εάν τέτοια είναι η συνηθισμένη τακτική του. Θεραπεύσει=εάν στην περίπτωση αυτή θα θεραπεύσει (g).

(3) Οι ραββίνοι δεν επέτρεπαν ιατρική περίθαλψη κατά την ημέρα του Σαββάτου παρά μόνο κατά την περίπτωση που ήταν άμεσος ο κίνδυνος κατά της ζωής. Η σχολή του Σιαμμαΐ μάλιστα έφθανε μέχρι και του να απαγορεύει και την παρηγοριά των ασθενών κατά την ημέρα αυτή. Δες Schabbat 12,1 (g).

6.8 αὐτὸς(1) δὲ ἤδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶπεν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, Ἔγειρε καὶ στήθι εἰς τὸ μέσον(2)· ο δε ἀναστὰς ἕστη.

8 Ο Ιησούς, που γνώριζε τους διαλογισμούς τους, είπε στον άνθρωπο με το παράλυτο χέρι: «Στήκω και στάσου στη μέση». Εκείνος σηκώθηκε και στάθηκε.

(1) Αντιτίθεται το αυτός με τους κατασκόπους αυτούς.

(2) «Στάσου στη μέση· ποια είναι η αιτία αυτού του πράγματος; Ίσως για να καλέσει σε ευσπλαχνία τον σκληρό και άσπλαχνο Φαρισαίο· ίσως τους συγκινήσει το πάθημα [του αρρώστου] και τους πείσει να ηρεμήσουν τις φλόγες του φθόνου» (K). Του Χριστού η μέθοδος είναι φανερή, όπως η μέθοδος εκείνων είναι σκοτεινή και ύπουλη (ρ). Ο άρρωστος ήταν ένας από τους ακροατές του Χριστού κατά την ημέρα εκείνη. Δεν φαίνεται από το κείμενο ότι περίμενε την θεραπεία του χεριού του από τον Ιησού. Αλλά όσοι με προθυμία ακούνε τον λόγο του Χριστού, γίνονται σκευή δεκτικά και των χαρίτων του.

6.9 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς, Ἐπερωτήσω(1) ὑμᾶς τί(2) ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι(3), ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι;

9 Τότε ο Ιησούς είπε στους γραμματεῖς και στους Φαρισαίους: «Θα σας κάνω ένα ερώτημα: Τι επιτρέπει ο νόμος να κάνει κανείς το Σάββατο; να κάνει καλό ή να κάνει κακό; να σώσει μια ζωή ή να την αφήσει να χαθεί;»

(1) Υπάρχει και η γραφή επερωτώ υμας, η οποία κάνει το ερώτημα σταθερότερο και αμεσότερο, το οποίο ανταποκρίνεται καλύτερα με την ψυχική διάθεση του Κυρίου κατά τη στιγμή αυτή (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή ει. Πιο σωστή όμως παρουσιάζεται η γραφή «τι», αρκεί το «τι» αυτό να μην το πάρουμε ως αντικείμενο του επερωτήσω, αλλά ως υποκείμενο του έξεστι (g).

(3) Ο Κύριος παίρνει αφορμή από την αρχή, ότι αυτός που μπορεί να κάνει το αγαθό και δεν κάνει αυτό, κάνει κακό σύμφωνα με το Ιακ. δ 17 (δ). Λόγω λοιπόν της βαθιάς συμπάθειάς του αισθάνεται να βαρύνει πάνω του η ευθύνη όλων των θλίψεων, τις οποίες δεν ανακουφίζει. Αλλά θα έλεγε κάποιος: Δεν θα μπορούσε να αναβληθεί η θεραπεία για την επόμενη ημέρα; Στην ένσταση αυτή ο Κύριος θα απαντούσε αναμφίβολα σαν ένας από εμάς: Το παρόν είναι δικό μου. Η επόμενη μέρα δεν μου ανήκει (g).

6.10 και περιβλεψάμενος(1) πάντας αυτούς εἶπεν αὐτῷ, Ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου(2). ὁ δὲ ἐποίησεν, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη(3).

10 Κι αφού έριξε τη ματιά του σ' όλους αυτούς γύρω, είπε στον παράλυτο: «Τέντωσε το χέρι σου». Αυτός το έκανε, και το χέρι του έγινε καλά σαν το άλλο.

(1) Καμία απάντηση δεν δόθηκε. Και τότε λαμβάνει χώρα μία σκηνή γεμάτη βαρύτητα, η οποία αποσιωπάται μεν από τον Ματθαίο, αλλά αναπαριστάνεται δραματικότερα από τον Μάρκο. Ο Λουκάς απλώς παρουσιάζει τον Κύριο να κατευθύνει το βλέμμα γύρω, σε όλη την ομήγυρη, σαν να προσκαλεί με αυτό τους αντιπάλους πριν προβεί σε ενέργεια της θεραπείας (g).

(2) Αφού η πρόκληση προς τους αντιπάλους έμεινε χωρίς απάντηση, δοκιμάζει τώρα ο Κύριος και τον ασθενή. Η απόπειρα του να υπακούσει αυτός στο παράγγελμα του Κυρίου ήταν και απόδειξη της πίστης του (p). Ακριβώς ό,τι ο Κύριος τον διατάζει, δεν μπορούσε αυτός λόγω της ασθένειάς του να το πράξει. Αλλά κάθε θεία προσταγή κλείνει μέσα της και υπόσχεση, την υπόσχεση ότι ο Θεός σε αυτόν που προθυμοποιείται να εκτελέσει αυτήν, θα δώσει και την αναγκαία ενίσχυση. Πρέπει μόνο ο άρρωστος να επιχειρήσει, συμμορφούμενος με τον λόγο του Κυρίου και η προσπάθειά του θα γίνει αποτελεσματική (g).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν το: ως η άλλη. Θεράπευσε ο Κύριος τον ασθενή, μολονότι γνώριζε, ότι οι εχθροί του θα τον κατηγορούσαν και θα κυριεύονταν από μανία εναντίον του. Ας μην εμποδιζόμαστε από το να πράττουμε το καθήκον μας ή από το να γινόμαστε ευεργετικοί στον πλησίον, από τα εμπόδια ή τις αντιδράσεις που μας παρουσιάζονται.

6.11 αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας(1), καὶ διελάλουν(2) πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσειαν(3) τῷ Ἰησοῦ.

11 Εκείνοι τότε έγιναν έξω φρενών και συζητούσαν μεταξύ τους τι θα ἔπρεπε να κάνουν εναντίον του Ιησού.

(1) Άνοια είναι η απώλεια του λογικού λόγω παράφορης αντίδρασης (p). Από το α το στερητικό και νους παραγόμενη η λέξη, σημαίνει την στέρηση της ικανότητας να διακρίνω το αληθινό από το ψεύτικο. Έγιναν τρελοί από λυσσασμένη οργή (g). Η λέξη συναντιέται στο Β Τιμ. γ 9, Παροιμ. κβ 15, Σοφ. Σολ. ιε 18, ιθ 3, Β΄ Μακ. δ 6 κλπ. (p). Αντί να πειστούν με το θαύμα αυτό, ότι ήταν διδάσκαλος από το Θεό, αντί να αγαπήσουν αυτόν ως ευεργέτη της ανθρωπότητας, γέμισαν με άνοια αφού στενοχωρήθηκαν, διότι δεν μπόρεσαν να τον φοβίσουν, ώστε να μην πράξει το αγαθό και δεν μπόρεσαν να παρεμποδίσουν την αύξηση του ενδιαφέροντός του για τις ασθένειες του λαού. Και η μεν οργή είναι μία σύντομη τρέλα, η κακία όμως και η αντιπάθεια είναι μία μακρά τρέλα. Κακεντρέχεια και αντιπάθεια ανίσχυρη και αποτυχημένη στα σχέδια και τις προθέσεις της, αυτή ήταν η σε αυτήν την περίπτωση κακεντρέχεια των Φαρισαίων. Για αυτό σκοτίζονται και θολώνει ο νους τους.

(2) =συνομιλούσαν, συσκέπτονταν (δ). Ο Μάρκος λέει ότι οι Φαρισαίοι συσκέφθηκαν μαζί με τους Ηρωδιανούς, πώς θα πετύχαιναν να τον φονεύσουν. Με την βοήθειά τους επιζητούσαν ίσως να παρασύρουν τον Αντίπα να μεταχειριστεί τον Ιησού, όπως και τον Ιωάννη. Ο Λουκάς δεν αναφέρει πουθενά τους Ηρωδιανούς (p). Πρέπει να εκπλήσσει κάποιος για το ότι οι άνθρωποι δείχνονται τόσο κακοί, αλλά και για το ότι ο Υιός του Θεού δείχνεται τόσο υπομονετικός ώστε να ανέχεται τους ανθρώπους που συσκέπτονται εναντίον του.

(3) Υπάρχουν και οι γραφές: ποιήσειεν και ποιήσαιεν. Το ποιήσειαν είναι αιωλικός τύπος, που χρησιμοποιείται από τον Λουκά και στο Πράξ. ιζ 27 (ψηλαφήσειαν).

Στίχ. 12-16. Οι δώδεκα απόστολοι.

6.12 Ἐγένετο δὲ(1) ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις(2) ἐξήλθεν(3) εἰς τὸ ὄρος(4) προσεύξασθαι(5), καὶ ἦν διανυκτερεύων(6) ἐν τῇ προσευχῇ(7) τοῦ θεοῦ(8).

12 Εκείνες τις ημέρες ανέβηκε ο Ιησούς στο βουνό για να προσευχηθεί. Όλη τη νύχτα προσευχόταν στο Θεό.

Ως προς το χρόνο της εκλογής των 12, ο Λουκάς συμφωνεί με τον Μάρκο τοποθετώντας αυτήν μετά τη σύγκρουση του Ιησού με τους Φαρισαίους και το συμβούλιο που έκαναν για να τον φονεύσουν. Το έργο του Ιησού έπρεπε να επιζήσει. Όταν οι εχθροί του θα νομίσουν ότι πέτυχαν το σκοπό τους, το έργο αυτό θα έχει εξασφαλιστεί, διότι ο Διδάσκαλος θα έχει μορφώσει τους μαθητές του, κληρονόμους της διδασκαλίας του (L).

(1) Για την κλήση των 12 δεξ και Μάτθ. ι 1-4 και Μάρκ. γ 13-19 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Υποδηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στα προηγούμενα γεγονότα και αυτά που εξιστορούνται αμέσως (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή ἐξεληθὲν. Χρησιμοποιείται το ρήμα, διότι το όρος, που δεσπόζει στις όχθες της λίμνης, είναι σαν εξοχή σε σχέση με την πόλη (L).

(4) Σε μικρή απόσταση από την ακτή της λίμνης το έδαφος υψώνεται και γίνεται ένα είδος συνεχούς οροσειράς. Είναι πιο φυσικό λοιπόν κάτω από την λέξη όρος να εννοήσουμε γενικώς την όλη οροσειρά, σε αντίθεση με την ακτή της λίμνης. Από τον δέκατο αιώνα η παράδοση καθόρισε ως τέτοιο το όρος του Κουρούν-Χατίν που βρίσκεται βορειοδυτικά της Τιβεριάδος με διπλές κορφές (g).

(5) Ο Λουκάς πολλές φορές παρουσιάζει τον Κύριο να αισθάνεται την ανάγκη να προσευχηθεί και για τον σκοπό αυτόν να αποσύρεται σε απομόνωση. Δες δ 42,ε 16 (g). Εάν όμως αυτός, που ήταν αναμάρτητος, εύρισκε αναγκαίο να καταναλώνει μακρό χρόνο στην προσευχή, πόσο μάλλον είναι αυτή αναγκαϊότερη για μας, οι οποίοι είμαστε μολυσμένοι από την αμαρτία και δείχνουμε τόσο λίγο ζήλο και πιστότητα στο έργο της διακονίας του Κυρίου; (ο). Μας διδάσκει λοιπόν με το παράδειγμά του, ότι «πρέπει να προσευχόμαστε μυστικά και κρυφά και χωρίς να βλέπει κανείς· διότι αυτό σημαίνει το ότι ο Ιησούς προσευχόταν στο βουνό μόνος και σαν σε ησυχία και αυτό μας το δίδαξε ο ίδιος λέγοντας· Εσύ όμως όταν προσεύχεσαι, μπες στο εσωτερικό δωμάτιό σου. Διότι πρέπει να προσευχόμαστε χωρίς φιλοδοξία και σηκώνοντας προς τον ουρανό όσια χέρια και ο νους να πηδά σαν ακριβώς σε ύψος, στο ύψος της όρασης του Θεού, και να απομακρύνεται από κάθε θόρυβο και να φεύγει μακριά από μέριμνα κοσμική. Πρέπει όμως να κάνουμε αυτό όχι με βαρεμάρα, ούτε έχοντας αδρανή ολιγοψυχία· αλλά μάλλον έντονα και με ζήλο και με θαυμαστή υπομονή. Διότι έχεις ακούσει ότι δεν προσευχήθηκε απλώς ο Χριστός, αλλά ότι και διανυκτέρευσε κάνοντας αυτό» (Κ). «Για αυτό βεβαίως, δεν τους διδάσκει μόνο την προσευχή που γίνεται με λόγια, αλλά και ο ίδιος κάνει αυτό και προσεύχεται διανυκτερεύοντας στις ερημιές, διδάσκοντας και νουθετώντας μας, όταν πρόκειται να μιλήσουμε στο Θεό, να αποφεύγουμε τους θορύβους και τις ταραχές και να αναχωρούμε σε ερημιά, όχι τόπων μόνο, αλλά και καιρών. Ερημιά, λοιπόν, δεν είναι μόνο το βουνό, αλλά και ένα σπιτάκι απαλλαγμένο από φωνές» (Χ).

(6) Λέγεται μία φορά στην Κ.Δ. Ο αναλυμένος παρατατικός τονίζει την μακρά διάρκεια της προσευχής. Η κρίσιμη στιγμή της εκλογής των 12 είχε φτάσει και η αγρυπνία αυτή ήταν προετοιμασία για αυτήν (ρ). Εάν προσευχηθεί κάποιος για μισή ώρα, χαρακτηρίζουμε την προσευχή τους ως μακρά. Αλλά ο Χριστός συνέχισε την προσευχή του για νύχτα ολόκληρη με μυστική και κατ' ιδίαν επικοινωνία με το Θεό. Λέχθηκε ότι είναι αδύνατον για εκείνους, οι οποίοι ζουν ζωή κοπιαστική και εργατική, γεμάτη απασχολήσεις, να βρουν καιρό για μακρές κατ' ιδίαν προσευχές. Αλλά ο Κύριος δεν έζησε βίο αναπαυτικό και ελεύθερο από βαριές απασχολήσεις και μόχθους. Η ζωή του ολόκληρη καταναλώθηκε ανάμεσα στο λαό, τον οποίο υπηρετούσε και ο οποίος δεν τον άφηνε πολλές φορές ούτε για ελάχιστο να αναπαυτεί. Και δεν θα ήταν υπερβολή να έλεγε κάποιος, ότι κανενός άλλου ανθρώπου η ζωή δεν διακοπτόταν από τις ανάγκες αυτών που έτρεχαν σε αυτόν για να ζητήσουν τη βοήθειά του και κανενός άλλου η ζωή δεν επιβαρύνθηκε τόσο πολύ από τις φροντίδες και τους κόπους για τους άλλους, όσο ο βίος και η ζωή του Κυρίου μας. Και όμως παρόλο αυτά άφησε σε μας μοναδικό παράδειγμα αφοσίωσης και εγκαρτέρησης στην προσευχή.

(7) Για τις προσευχές του αυτές λέχθηκαν οι 12, ότι δόθηκαν από τον Πατέρα στον Ιησού Χριστό. Δες Ιω. ιζ 6. Μεγάλο έργο διεκπεραιώθηκε κατά τη νύχτα αυτή ανάμεσα στο Θεό και τον Μεσίτη (b).

(8) Η φράση προσευχή του Θεού πουθενά αλλού δεν συναντιέται. Σημαίνει προσευχή που έχει ως αντικείμενό της το Θεό (ρ). Κατά τη νύχτα αυτή ο Ιησούς έθεσε ενώπιον του Θεού το έργο του και η εκλογή των 12 υπήρξε ο καρπός της μακράς του αυτής προσευχής (g). Και μας διδάσκει έτσι «όταν πρόκειται να τοποθετήσουμε κάποιον σε διακονία πνευματική, με προσευχή να γίνεται η επιλογή και να οδηγούμαστε από το Θεό και από εκείνον να ζητούμε να μας αποκαλυφθεί ο ικανός» (Θφ).

6.13 και ὅτε ἐγένετο ἡμέρα(1), προσεφώνησε(2) τοὺς μαθητὰς(3) αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος(4) ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ(5) ἀποστόλους ὠνόμασε(6),

13 Ὃταν ξημέρωσε, φώναξε κοντὰ του τους μαθητὲς του κι απ’ αυτούς διάλεξε δώδεκα, τους οποίους ὠνόμασε ἀποστόλους:

(1) Πολύ πρῶι (b). «Αφού ο Κύριός μας διανυκτέρευσε στην προσευχή και αφού συνομίλησε με τον ουράνιο Θεό και Πατέρα, με τρόπο ἀνέκφραστο και ἀκατανόητο για μας και ὅπως αὐτός μόνος ξέρει, και αφού παρέδωσε σε μας τον εαυτό του παράδειγμα σωτήριου πράγματος (διότι μας δίδαξε με ποιο τρόπο σωστά και ἀνένοχα πρέπει να κάνουμε τις προσευχές), κατεβαίνει ἀπὸ το ὄρος και ἀναδεικνύει αὐτοὺς που θα μυήσουν την οἰκουμένη» (Κ). Ο Κύριος κατὰ την ἐπικοινωνία του με τον Πατέρα ἀνέφερε τους μαθητὲς ἀτομικά, ὥστε και ο ἴδιος ο Πατέρας να δηλώσει τους ἀξίους να καταστούν θεματοφύλακες της σωτηρίας του κόσμου. Ὃταν λοιπὸν τελικὰ το πρῶι με κάθε σαφήνεια ἡ ἀνθρώπινη φύση του πληροφορήθηκε για αὐτοὺς που και ο Πατέρας εἶχε διάλεξει, κάλεσε τους μαθητὲς (g). Αφού ἀγρύπνησε ὅλη τη νύχτα προσευχόμενος, θα ἀνέμενε κάποιος, ὅτι το πρῶι θα ἀποσυρόταν λίγο, για να κοιμηθεῖ. Αλλὰ ὄχι. Απασχολήθηκε ἀμέσως με την ἐκλογή των 12. Στην υπηρεσία του Θεοῦ ἡ μεγάλη μας φροντίδα πρέπει να εἶναι να μην χάνουμε καιρὸ, ἀλλὰ να κάνουμε το τέλος του ἐνὸς καθήκοντος, ἀρχὴ του ἄλλου.

(2) Κάλεσε προς τον εαυτό του. Αὐτὴ εἶναι πιο σωστὴ ἐννοια, με την ὁποία ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη. Αλλοῦ στην Κ.Δ. σημαίνει χαιρετίζω, ἀπευθύνομαι, και με ἐξαίρεση το Ματθ. ια 16, συναντιέται μόνον στον Λουκά (ζ 32, ιγ 12, κγ 20, Πράξ. κα 40, κβ 2) (p).

(3) Τον ευρύτερο κύκλο, ἀπὸ τον ὁποῖο διάλεξε τους 12 (p).

(4) Με σημασία μέσης φωνῆς=διάλεξε για τον εαυτό του. Εἶναι ο ὄρος, ο ὁποῖος συχνότατα χρησιμοποιεῖται για δήλωση ἐκλογῆς για ἔργο θεῖο (L). Ἡ πρόταση μένει χωρὶς ἀπόδοση μέχρι το σ. 17, ὅπου το ρῆμα ἐστὶ συμπληρώνει αὐτὴν (b).

(5) Το «και» φανερώνει ὅτι ἡ ὀνομασία υπῆρξε πράξη ξεχωριστὴ ἀπὸ την ἐκλογή (p).

(6) Ο ἀόριστος ὠνόμασεν δὲν ὑπονοεῖ ἀναγκαῖα, ὅτι ο Κύριος ἐδῶσε σε αὐτοὺς τον τίτλο την ἴδια τη στιγμή της ἐκλογῆς τους. Σύγκρινε το ὠνόμασεν σε σχέση με τον Πέτρο. Εἶναι ὁμως φυσικὸ να ὑποθέσει κάποιος, ὅτι ο τίτλος αὐτὸς δόθηκε σε αὐτοὺς, τη στιγμή που ο Κύριος διαχώρισε και διέκρινε αὐτοὺς ἀπὸ τους ὑπόλοιπους μαθητὲς (g). Ἡ σοβαρὴ σκέψη με την ὁποία ἡ ἐκλογή αὐτὴ των 12 ἐγίνε ἀπὸ τον Κύριο και ἡ μακρὰ προσευχὴ που προηγήθηκε ἀπὸ αὐτὴν, θα ἔπρεπε να χρησιμεύει ὡς μάθημα σε ὅλους τους διακόνους και ἀρχόντες της ἐκκλησίας, που τους διδάσκει τις βαριές τους εὐθύνες στην ἐκλογή των υποψηφίων διακόνων, οἱ ὁποῖοι θα τους διαδεχτοῦν και την ἀνάγκη του να επικαλοῦνται την θεῖα εὐλογία και καθοδήγηση στην ἐκτέλεση αὐτοῦ του καθήκοντός τους (o).

6.14 Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον(1), καὶ Ἄνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον

14 Το Σίμωνα, που του ἐδῶσε το ὄνομα Πέτρος, και τον ἀδερφὸ του τον Ἀνδρέα· τον Ἰάκωβο, τον Ἰωάννη, το Φίλιππο, το Βαρθολομαῖο·

6.15 Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τον του Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν

15 το Ματθαῖο, το Θωμά, τον Ἰάκωβο, γιο του Ἀλφαίου, το Σίμωνα, που λεγόταν Ζηλωτὴς·

6.16 Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς και ἐγένετο προδότης(2).

16 τον Ἰούδα, γιο του Ἰακώβου, και τον Ἰούδα τον Ἰσκαριώτη, αὐτὸν που ἐγίνε προδότης.

(1) Δὲν ἔχουμε καμία ἐνδειξη ἀπὸ το κείμενο ὅτι το ἐπώνυμο Πέτρος δόθηκε στον Σίμωνα κατὰ τη στιγμή αὐτὴ. Ο ἀόριστος ὠνόμασε δείχνει καθαρὰ την πράξη χωρὶς ἀναφορά στο χρόνο (g). Θα ἔπρεπε ὁμως να σημειωθεῖ, ὅτι ἀπὸ τη στιγμή αὐτὴ και ἐξῆς ο Λουκάς πάντοτε μιλά για αὐτὸν ὡς Πέτρο (η 45, 51, θ 20, 28, 32, 33, ιβ 41 κλπ) και ὄχι ὡς Σίμωνα. Στα κβ 31 και κδ 34, ὅπου χρησιμοποιεῖται το ὄνομα Σίμων, ο Λουκάς παραθέτει τα λόγια ἄλλων. Μέχρι τώρα ὠνόμαζε αὐτὸν Σίμωνα (δ 38, ε 3, 4, 5, 10) και μία φορά Σίμωνα Πέτρο (ε 8) ἀλλὰ οὐδέποτε Πέτρο. Στις Πράξεις οὐδέποτε ὀνομάζει αὐτὸν Σίμωνα χωρὶς και την προσθήκη του Πέτρος (p).

(2) Πῶς ο Ἰησοῦς διάλεξε ὡς ἀπόστολό του ἀνθρώπο τέτοιου χαρακτήρα; Εἶχε συμπεριληφθεῖ αυτοπροαίρετα στον ευρύτερο κύκλο των μαθητῶν. Υπῆρχαν λοιπὸν και στον Ἰούδα κάποιες ἀρχές πίστεως και ἴσως κάποιος ζήλος θερμὸς υπέρ του Ἰησοῦ. Αλλὰ ο ζήλος αὐτὸς ἐμπνεόταν ὅπως και σε τόσοις ἄλλοις ἀπὸ ἐλατήρια περισσότερο ἢ λιγότερο ἐγλωιστικά και ἀπὸ φιλόδοξους πόθους, οἱ ὁποῖοι ἦταν σχεδὸν ἀχώριστοι ἀπὸ την μορφή την ὁποία εἶχε πάρει ἡ σχετικὰ με τον Μεσσία προσδοκία και ἐλπίδα πρὶν ἀκόμη ο Κύριος την καθαρῖσει. Το πρόβλημα λοιπὸν που ἐτίθετο ἦταν, ποια ἀπὸ τις ἀντιπαλεῦόμενες αὐτὲς ἀρχές θα ἐπικρατοῦσε τελικὰ στην καρδιά του Ἰούδα· θα νικούσε ἡ πίστη και μέσω αὐτῆς ἡ ἀρετὴ και αὐταπάρνηση που ἀγιάζει, ἢ θα κυριαρχοῦσε ἡ φιλοδοξία και ἡ

ιδιοτέλεια, η οποία θα ωθούσε τελικά τον Ιούδα στην οριστική καταστροφή; Ήταν αυτό πρόβλημα, του οποίου η λύση εξαρτιόταν πλήρως από την ηθική ελευθερία του Ιούδα. Μπορεί κάποιος να υποθέσει, ότι κατά τη νύχτα της μακράς προσευχής, η οποία προηγήθηκε της εκλογής των 12, το πρόβλημα αυτό απασχόλησε σοβαρά τον Κύριο και μολονότι προαισθανόταν ποιο βαρύ σταυρό αναδεχόταν με την εκλογή αυτή, δέχτηκε τον άνθρωπο αυτόν στον κύκλο των 12, όταν η σχετικά με αυτόν θέληση του Πατέρα του εκδηλώθηκε υπέρ της πρόσληψης και αυτού. Παρ' όλα αυτά και ο Ιούδας εκπλήρωσε το αποστολικό του έργο! Η φωνή της απόγνωσής του: Αμάρτησα παραδίνοντας αίμα αθώο, αποτελεί μαρτυρία που αντηχεί διαμέσου των αιώνων τόσο ζωηρά, όσο και το κατά την Πεντηκοστή κήρυγμα του Πέτρου ή η φωνή του αίματος του Ιακώβου και του Στεφάνου, των πρώτων μαρτύρων (g).

Στίχ. 17-26. Η επί του Όρους ομιλία. Μακαρισμοί και προειδοποιήσεις.

6.17 Καὶ καταβάς μετ' αὐτῶν(1) ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ(2), καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἰερουσαλὴμ καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος(3), οἳ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν(4)·

17 Ο Ιησούς με τους μαθητές του κατέβηκε από το βουνό και στάθηκε σε μια πεδιάδα. Ένα μεγάλο πλήθος μαθητών του, καθώς και πολύς λαός απ' όλη την Ιουδαία, από την Ιερουσαλήμ και τις παραλιακές πόλεις της Τύρου και της Σιδώνας που είχαν πάει εκεί για να τον ακούσουν και για να θεραπευτούν από τις αρρώστιες τους.

(1) Περιστοιχιζόμενος από τους 12 και από τον κύκλο των μαθητών από τον οποίο είχε εκλέξει τους 12, ο Ιησούς κατέβηκε από την κορυφή του όρους (g).

(2) Αυτό μπορεί να σημαίνει κάποιο οροπέδιο κάτω από την κορυφή του όρους. Σε συνδυασμό όμως με το «καταβάς» οδηγούμαστε να δεχτούμε ότι πρόκειται μάλλον για κάποια πεδιάδα στους πρόποδες του όρους. Εκεί παρουσιάζεται πιθανότερο ότι μαζεύτηκαν τα πλήθη, για τα οποία γίνεται εδώ λόγος και έφεραν τους ασθενείς τους, το οποίο θα ήταν δυσκολότερο να πραγματοποιηθεί, εάν επρόκειτο για οροπέδιο που βρισκόταν στο ύψος του όρους (p). Και στους πρόποδες του όρους ήταν δυνατόν να υπάρχει κάποιο ψηλότερο μέρος, στο οποίο ο Σωτήρας στάθηκε στην αρχή και τέλεσε θαύματα και μετά κάθισε και άρχισε την ομιλία του (p). Το «έστη» λοιπόν δεν αποτελεί απόδειξη, ότι στεκόμενος όρθιος δίδαξε ο Κύριος, διότι στο μεταξύ παρεμβλήθηκαν οι θεραπείες (p).

(3) Τρεις τάξεις προσώπων περιστοιχίζουν ήδη τον Κύριο· οι ακροατές οι οποίοι έτρεξαν από όλη την περίχωρο· ο ευρύς κύκλος των μαθητών και οι Απόστολοι. Οι πρώτοι εκπροσωπούν το λαό ως καλεσμένο στη βασιλεία του Θεού· οι δεύτεροι το σύνολο των πιστών, την εκκλησία, και οι τρίτοι τον κλήρο που διακονεί στην εκκλησία (g). Παρόλο που η Ιερουσαλήμ βρισκόταν σε αρκετή απόσταση από τον τόπο αυτόν· παρόλο που στην Ιερουσαλήμ υπήρχαν πολλοί περίφημοι ραββίνοι, παρ' όλα αυτά ήλθαν από τα Ιεροσόλυμα να ακούσουν τον Ιησού. Ήλθαν επίσης από τα παράλια Τύρου και Σιδώνας· παρόλο που αυτοί που έμεναν στη χώρα αυτή ήταν άνθρωποι του εμπορίου και των επιχειρήσεων και γειτόνευαν με τους Χαναναίους, όμως πολλοί από αυτούς είχαν προσελκυστεί από την διδασκαλία του Ιησού. Παντού ο Κύριος έχει τους δικούς του, οι οποίοι είναι διασκορπισμένοι εδώ και εκεί, για να χρησιμεύσουν ως σωτήρια ζύμη σε κάθε περιβάλλον. «Πρόσεξε όμως, σε παρακαλώ, τον τρόπο της χειροτονίας (εκλογής των 12)· διότι ο ίδιος ο σοφότατος ευαγγελιστής λέει ότι συντελέστηκε όχι σε κάποια γωνιά και κρυφά, αλλά μάλλον είχαν μαζευτεί πολλοί μαθητές και όχλος από όλη τη χώρα των Ιουδαίων και από τα παράλια Τύρου και Σιδώνας. Αυτοί... «κούτσαϊναν και στα δύο πόδια» και τιμούσαν, από τη μία, σε κάποιο βαθμό τα έθιμα των Ιουδαίων, αλλά, από την άλλη, δεν είχαν απομακρυνθεί πλήρως από την κατηγορία για ειδωλολατρία. Έγινε λοιπόν η χειροτονία ενώ ήταν όλοι αυτοί παρόντες και τοποθετήθηκαν διδάσκαλοι σε όλη τη γη. Το οποίο βεβαίως και έκαναν, καλώντας, από τη μία, τους Ιουδαίους από την λατρεία του μωσαϊκού νόμου, ενώ, από την άλλη, τους λάτρεις των δαιμόνων από την ελληνική πλάνη, στην επίγνωση της αλήθειας» (Κ). Της παράλιας εξυπακούεται χώρας (g).

(4) «Ήλθαν να τον ακούσουν, αυτό είναι η ψυχική θεραπεία, και να θεραπευτούν από τις ασθένειές τους, αυτό είναι η σωματική» (Θφ). Εκείνοι οι οποίοι δεν έχουν κοντά τους κήρυγμα καλό, ενδείκνυται να οδοιπορήσουν ή να ταξιδέψουν μακριά, για να βρουν τέτοιο, παρά να στερηθούν αυτό. Αξίζει να βαδίσει κάποιος μακριά οδό για να ακούσει τον λόγο του Θεού και να παραμερίσει άλλες εργασίες για αυτόν.

6.18 καὶ οἱ οχλούμενοι(1) ἀπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων και(2) ἐθεραπεύοντο·

18 Ἦρθαν ἀκόμα και ὅσοι υπέφεραν ἀπὸ ἀκάθαρτα πνεύματα· ὅλοι αὐτοὶ θεραπεύτηκαν.

- (1) Και αυτό όπως και όλα τα προηγούμενα (όχλος μαθητών και το πλήθος του λαού) αποδίδεται συντακτικά στο έστη=στάθηκε ο Ιησούς και όχλος μαθητών και πλήθος πολύ και όσοι ενοχλούνταν... (δ). Υπάρχει και η γραφή: και οι ενοχλούμενοι υπό πνευμάτων ακαθάρτων θεραπεύοντο.
- (2) Ο σύνδεσμος «και» είναι αναγκαίος εδώ. Διότι αν παραλειφθεί αυτός, παρουσιάζονται μόνο οι δαιμονισμένοι ότι θεραπεύονταν, ενώ σύμφωνα με τον επόμενο στίχο θεραπεύονταν όλοι (δ).

6.19 και πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἄπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι(1) δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο(2) καὶ ἰάτο(3) πάντας(4).

19 Όλος ο κόσμος προσπαθούσε να τον αγγίξει, γιατί μια δύναμη έβγαινε από πάνω του και θεράπευε τους πάντες.

(1) Αιτιολογεί το γιατί όλος ο όχλος ζητούσε να τον αγγίξει.

(2) «Διότι οι μεν προφήτες και οι άλλοι άγιοι, δεν είχαν δύναμη να βγαίνει από αυτούς· διότι δεν ήταν οι ίδιοι πηγές δυνάμεων. Ο Κύριος όμως είχε δύναμη να βγαίνει από τον ίδιο. Διότι αυτός ο ίδιος ήταν η πηγή της δύναμης. Αφού βεβαίως οι προφήτες και οι άγιοι δέχονταν μάλλον δύναμη από ψηλά» (Θφ). «Δεν δανειζόταν δηλαδή δύναμη από άλλον ο Χριστός, αλλά επειδή ο ίδιος ήταν από τη φύση του Θεός, έστω και αν έγινε σάρκα, στέλνοντας προς τους αρρώστους την δύναμη, τους θεράπευε όλους» (Κ).

(3) Υποκείμενο του ἰάτο είναι όχι ο Ιησούς, αλλά η δύναμη (g). Υπάρχει το σύνολο της χάρης στο Χριστό και δύναμη θεραπευτική σε αυτόν, και ξεχύνονται από αυτόν άφθονα και πλούσια, ώστε να επαρκούν και για όλους τους ανθρώπους και για τον καθένα τους χωριστά.

(4) Το μάτι της θεότητας που ήταν μέσα του, το οποίο βλέπει τα πάντα, παρακολουθούσε όλους όσους τον άγγιζαν. Έτσι ώστε η θεραπευτική του αυτή δύναμη και ενέργεια, εκδηλωνόταν σε κάθε περίπτωση σύμφωνα με την υπερφυσική γνώση και θέλησή του (ο).

6.20 Καὶ αὐτὸς(1) ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ(2) εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ(3) ἔλεγεν(4), Μακάριοι οἱ πτωχοί(5), ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν(6) ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

20 Τότε ο Ιησούς στράφηκε προς τους μαθητές του και τους είπε:«Μακάριοι εσεῖς οι φτωχοί, γιατί δική σας είναι η βασιλεία του Θεού.

(1) Η ακόλουθη ομιλία ονομάστηκε ομιλία της πεδιάδας, όχι εξ' ολοκλήρου δικαιολογημένα, διότι δεν είναι βέβαιο, ότι ο τόπος ο πεδινός υπήρξε πεδιάδα στους πρόποδες του όρους. Ποια είναι η σχέση της με την επί του όρους ομιλία; Παραθέτουμε στη συνέχεια τις κύριες υποθέσεις, οι οποίες διατυπώθηκαν για εξήγηση των ομοιοτήτων και διαφορών, οι οποίες παρατηρούνταν ανάμεσα στις δύο αυτές ομιλίες. α) Οι δύο αυτοί λόγοι εκφωνήθηκαν σε διαφορετικούς τόπους και χρόνους και πρέπει να διακρίνονται μεταξύ τους. β) Είναι δύο λόγοι, που εκφωνήθηκαν όμως την ίδια ημέρα και ο μεν Ματθαίος διέσωσε σε μας την προς τους μαθητές ιδιαίτερη ομιλία, που έγινε στο όρος, ενώ ο Λουκάς αυτήν που έγινε στα πλήθη μετά από κάποιες ώρες. Την γνώμη αυτή εισηγήθηκε πρώτος ο Αυγουστίνος. γ) Είναι δύο διαφορετικές περιλήψεις με παρεμβολές και αποσιωπήσεις, ενός και του ίδιου λόγου (Schleirmacher). δ) Είναι αναθεωρήσεις μίας και της ίδιας περίληψης, στην οποία ο μεν Ματθαίος πρόσθεσε και άλλο υλικό από άλλες πηγές, ενώ ο Λουκάς ίσως αποσιωπά από αυτήν κάποια τμήματα. ε) Ο Ματθαίος παρέχει συστηματική έκθεση λόγων του Κυρίου που λέχθηκαν σε διάφορες περιστάσεις και ο Λουκάς αναφέρει τα λόγια μερικών από αυτές τις περιστάσεις. Πλήθος άλλο ερμηνευτών, ανάμεσα στους οποίους και οι Χ., Ω., β., Λούθηρος κλπ υποστήριξαν, ότι τα κύρια τμήματα των δύο αυτών ομιλιών που εκθέτουν οι Ματθαίος και Λουκάς, προέρχονται από μία και την ίδια ομιλία (ρ).

(2) Το «αφού σήκωσε τα μάτια» πρέπει να συνδεθεί με το «στους μαθητές του». «Σήκωσε τα μάτια προς αυτούς και πριν το λόγο με το γλυκό βλέμμα, τούς ελκύει στην ακρόαση» (Ε).

(3) Κυρίως προς τους μαθητές απευθύνει τα λόγια του, αν και βαθμιαία ο ορίζοντας του λόγου διευρύνεται, χωρίς ο Λουκάς να φροντίζει στο μεταξύ, να δηλώσει τότε γίνεται αυτό. Φυσικό είναι να θεωρήσουμε ότι η διεύρυνση αυτή γίνεται στο σ. 24, όπου με τα «ουαί (αλίμονο)» περιλαμβάνονται και άλλα πρόσωπα (L). Οπωσδήποτε οι μακαρισμοί του Λουκά δεν θα ήταν αληθινοί εάν απευθύνονταν στο μικτό πλήθος. Για τους πιστούς και αφοσιωμένους Χριστιανούς η φτώχεια, η πείνα, η λύπη και οι διωγμοί είναι πραγματικές ευλογίες. Για τους άλλους μπορεί να είναι απλώς στείρα και άκαρπα παθήματα (ρ). «Μετά την εκλογή των μαθητών, ρυθμίζει αυτούς και με τους μακαρισμούς και με τη διδασκαλία σε πιο πνευματική κατάσταση» (Θφ).

(4) Το σύνολο των μακαρισμών όπως και πιο κάτω των απειλών του Λουκά, δείχνει ότι είναι οι ίδιοι μακαρισμοί του Κυρίου, τους οποίους ο Ματθαίος αναφέρει, που κατανοήθηκαν πιο σωματικά από

τους Γαλιλαίους μαθητές, των οποίων την παράδοση ο Λουκάς ακολούθησε. Είναι όμως και αυτοί αληθινοί, στο ότι είναι η εξωτερική μορφή της εσωτερικής κατάστασης, την οποία οι μακαρισμοί στον Ματθαίο προϋποθέτουν (δ). Όταν λάβουμε υπ' όψη ότι και ο Ματθαίος και ο Λουκάς διέσωσαν σε μας δικές τους περιλήψεις της ομιλίας του Κυρίου, εξηγούνται οι διαφορές αυτές πλήρως και δεν υπάρχει ανάγκη να υποθέσουμε, ότι «είναι διαφορετικοί οι μακαρισμοί αυτοί από αυτούς που είναι γραμμένοι στο κατά Ματθαίον» (Ζ). Αλλά «μιλούν έτσι οι ευαγγελιστές, όχι ερχόμενοι σε αντίθεση μεταξύ τους, αλλά μοιράζουν πολλές φορές τις διηγήσεις· και άλλοτε μεν βαδίζουν με τα ίδια κεφάλαια, άλλοτε πάλι αυτό που παρέλειψε κάποιος, το βάζει άλλος στα δικά του συγγράμματα· έτσι ώστε να μην μπορέσει να ξεφύγει της προσοχής κανένα από τα αναγκαία σε αυτούς που πιστεύουν στο Χριστό» (Κ).

(5) «Φαίνεται ότι ονομάζει εδώ φτωχούς, αυτούς που είναι υπεράνω της αγάπης για το κέρδος και οι οποίοι είναι αφιλόγυροι» (Κ)· «αυτούς που δεν είναι φίλοι του πλούτου, τους θεληματικά φτωχούς» (Ζ). «Θα μπορούσαν λοιπόν να είναι αυτοί, όσοι αδιαφόρησαν για όλα τα πολύτιμα της παρούσας ζωής, αυτοί που είναι φτωχοί με την μετριοφροσύνη, αυτοί που έφτασαν στο έπακρο της ακτημοσύνης για την κατά Θεόν φιλοσοφία... Τέτοιους έκανε αυτούς τους πρώτους που έγιναν μαθητές του· για αυτό και μπροστά τους έλεγε: «δική σας είναι η βασιλεία του Θεού». Διότι το «δική σας» λεγόταν δεικτικά προς παρόντες» (Ε). «Διότι έπρεπε, έπρεπε, εφόσον αυτοί επρόκειτο να διαγγείλουν παντού το σωτήριο και ευαγγελικό κήρυγμα, να έχουν φρόνημα αφιλόπλουτο και χωρίς απασχολήσεις την επιθυμία για τα ανώτερα» (Κ). Είστε φτωχοί. Αφήσατε τα πάντα για να με ακολουθήσετε. Αρκείστε να ζείτε μαζί μου με ελεημοσύνες και εισφορές. Από το ότι υπηρετείτε εμένα, δεν περιμένετε να τύχετε κοσμικών προτιμήσεων και διακρίσεων. Αντιθέτως πρέπει να εργάζεστε σκληρά και να αντιμετωπίζετε στερήσεις, όπως όλοι οι φτωχοί. Αλλά για όλα αυτά είστε μακάριοι. Είστε πανευτυχείς μέσα στη φτώχια σας. Διότι κάθε ζημιά και απώλεια υλική, την οποία θα υποστείτε, θα ανταμειφθεί γενναία. Όλες οι παρηγοριές και χάριτες της βασιλείας στη ζωή αυτή και όλες οι δόξες και χαρές της βασιλείας στη μέλλουσα ζωή θα είναι δικές σας. Εξίσου σοβαρή ερμηνεία: Για σας τους μαθητές μου η φτώχια είναι πραγματική ευλογία, διότι σας διατηρεί σε άμεση εξάρτηση από το Θεό και σας υποβοηθά να είστε αληθινά υπήκοοί του. Δες Ψαλμ. οα 12,13 (ρ). Όχι διότι η φτώχια και οι θλίψεις είναι από μόνες τους τίτλος που δίνει δικαιώματα στη θεία ευλογία, αλλά διότι διαθέτουν την ψυχή σε συναισθήματα ταπεινά, τα οποία κάνουν αυτήν κατάλληλη για να δεχτεί αυτήν. Όπως από την άλλη, η ευτυχία και τα πλούτη διαθέτουν την καρδιά σε συναισθήματα αγερωχίας και σκληρά. Στο γεγονός αυτό της πείρας, βασίζονται πάρα πολλά χωρία της Π.Δ., στα οποία οι φτωχοί και πιεζόμενοι παρουσιάζονται να προτιμώνται από το Θεό (g).

(6) Είναι ήδη δική σας. Αλλά η βασιλεία του Θεού δεν είναι ακόμη δική τους στην πληρότητά της, αλλά εν μέρει μόνο. Για εκείνα όμως τα στοιχεία, τα οποία δεν βρίσκονται ακόμη υπό την κατοχή τους, δίνεται υπόσχεση στους ακόλουθους μακαρισμούς (ρ).

6.21 μακάριοι οί πεινῶντες(1) νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε(2). μακάριοι οί κλαίοντες(3) νῦν, ὅτι γελάσετε.

21 Μακάριοι εσεῖς που τώρα πεινάτε, γιατί θα σας χορτάσει ο Θεός. Μακάριοι εσεῖς που τώρα κλαίτε, γιατί θα χαρείτε.

(1) Στον Ματθαίο «μακάρισε αυτούς που πεινούν και διψούν την δικαιοσύνη... ενώ εδώ αυτούς που απλώς πεινούν, δηλαδή αυτούς που πεινούν επειδή με τη θέλησή τους είναι φτωχοί και υπομένουν» (Ζ). «Αυτούς που πεινούν, λόγω της ευσέβειας σε αυτόν» (Κ)· τους μαθητές, στους οποίους η πείνα και η στέρση είναι απόδειξη δικαιοσύνης, διότι δεν θέλησαν να κερδίσουν ό,τι ανήκει σε άλλους, αλλά μάλιστα βοήθησαν αυτούς και για αυτό στερούνται σήμερα αυτοί (δ). Εξίσου σοβαρή ερμηνεία και η επόμενη: Πεινασμένους εννοεί εκείνους, τους οποίους η φτώχια καταδικάζει σε ζωή μόχθου και στερήσεων. Όπως και κλαίοντας εννοεί εκείνους, οι οποίοι βρίσκονται κάτω από το βάρος των δοκιμασιών της ζωής (g). Εννοείται, ότι οι μακαρισμοί απευθύνονται σε μαθητές του Χριστού και συνεπώς σε ανθρώπους που δέχονται τις στερήσεις και τις θλίψεις με διάθεση υποταγής στο θείο θέλημα.

(2) Αυτοί «θα χορτάσουν με απόλαυση αιώνια» (Ζ) «δηλαδή θα απολαύσουν τα αγαθά που θα τους δοθούν, νοητά βεβαίως, εννοείται, και πνευματικά» (Κ). Και στις τέσσερις περιπτώσεις, στις οποίες αναφέρονται οι μακαρισμοί, παρόλο που οι θλίψεις που υπομένονται είναι εξωτερικές και σωματικές, όμως οι αμοιβές με τις οποίες βραβεύονται είναι πνευματικές (ρ).

(3) Ο Ματθαίος γράφει πενθούντες, αλλά το κλαίοντες υπονοεί εξωτερικό ξέσπασμα της λύπης, όπως και το «θα γελάσετε» αναφέρεται σε εξωτερική εκδήλωση της χαράς. Παρόλο που στους Ο' το

γελάω είναι συνηθισμένο, στην Κ.Δ. το βρίσκουμε μόνο εδώ και στο σ. 25 (ρ). «Ισχυριζόμαστε βεβαίως, ότι αυτοί που κλαίνε, δεν είναι αυτοί που τα μάτια τους βγάζουν δάκρυα· διότι αυτό είναι συνηθισμένο και συμβαίνει σε όλους, σε πιστούς και άπιστους, όταν βεβαίως γίνει κάτι από αυτά που συνηθίζουν να προκαλούν λύπη. Αλλά είναι εκείνοι μάλλον, οι οποίοι αποφεύγουν τον διασκεδαστικό και διεφθαρμένο και με σαρκικές απολαύσεις τρόπο ζωής... Αυτούς που αρνούνται την τρυφή και την αφοσίωση στα σαρκικά και σχεδόν κλαίνε λόγω τους μίσους των κοσμικών πραγμάτων, αυτούς λέει ο Σωτήρας ότι είναι μακάριοι» (Κ).

6.22 μακάριοί έστε(1) όταν μισήσωσιν ύμᾱς οἱ ἄνθρωποι, καὶ όταν ἀφορίσωσιν(2) ύμᾱς καὶ ὄνειδίσωσιν(3) καὶ ἐκβάλωσιν(4) τὸ ὄνομα ύμῶν(5) ὡς πονηρὸν ἔνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου(6)·

22 Μακάριοι είστε, ἅμα σας μισήσουν οι ἄνθρωποι και σας διώζουν απ' τις συναγωγές και σας χλευάσουν και δυσφημίσουν το ὄνομά σας εξαιτίας του Υἱού του Ανθρώπου.

(1) Ο τέταρτος αυτός μακαρισμός του Λουκά, ο οποίος ανταποκρίνεται στον ένατο του Ματθαίου, αναφέρεται ειδικότερα στους μαθητές (L). «Επειδή επρόκειτο αυτοί, λόγω του νέου κηρύγματος, να διώκονται και να πολεμούνται από όλους, τους ασφάλιζε από πριν και τους προανήγγειλε ὅσα θα γίνονταν και τους αξίωνε μακαρισμών» (E). «Έτσι ὡστε ὅταν ἔλθει ο καιρός, κατά τον ὁποῖο επρόκειτο να γίνουν αυτά από κάποιους, να μην πέσουν σε ἀνόητη ἀμέλεια, για αυτό προαναγγέλλει χρήσιμα ὅτι και η ἔφοδος των λυπηρῶν, θα ἔχει μισθό και θα τους εἶναι ωφέλιμη» (Κ). Σχηματίζεται ἐδῶ ἔντονο κλιμακωτό σχῆμα με τα ρήματα μισήσωσιν, ἀφορίσωσιν, ὄνειδίσωσιν, ἐκβάλωσι το ὄνομά υμῶν (ο).

(2) Το ἀφορίζω χρησιμοποιεῖται και με καλή ἔννοια (Πράξ. 1γ 2, Ρωμ. α 1, Γαλ. α 15) και με κακή, ὅπως ἐδῶ (ρ). Πρέπει να το πάρουμε ἐδῶ με πολύ γενική ἔννοια (L). «Θα σας ἀφορίσουν από τους εαυτούς τους, δηλαδή από την φιλία και τη σχέση με τους εαυτούς τους» (Κ). Εφόσον η θρησκεία και το ἔθνος αποτελούσαν ἕνα, ἔχαναν οι ἀφοριζόμενοι συγχρόνως και τα δύο. Στους Ιουδαίους, που αποτελούσαν θρησκευτική κοινότητα στο ρωμαϊκό κράτος, ο ἀφορισμός δεν συνεπαγόταν και την ἐξορία μακριά από τα ὅρια του κράτους. Αλλά και στους ἐθνικούς μπορούσε κάποιος να εἶναι ἀποκηρυγμένος, χωρίς να εἶναι και ἐξορισμένος (L). Στους Ιουδαίους ο ἀφορισμός από τη συναγωγή συνεπαγόταν ἀμέσως και την διακοπή κάθε κοινωνικής σχέσης (g).

(3) «Θα σας βρῖσουν ὡς πλάνους και ἀπατεῶνες» (Κ). Πρέπει να περιμένετε από τους κακοὺς ἀνθρώπους να σας μισοῦν, διότι η διδασκαλία σας και η ζωή σας εἶναι ἔλεγχος και καταδίκη για αὐτούς. Και ὅσοι μὲν από αὐτούς ἔχουν στα χέρια τους ἐξουσία, και μάλιστα ἐκκλησιαστική, θα σας ἀφορίσουν· θα σας ἐξαναγκάσουν να χωριστεῖτε από αὐτούς και θα ρίξουν ἐναντίον σας τις πιο ἀτιμωτικές κατηγορίες, ὡστε να σας ἀναθεματίσουν, ὡς σκανδαλώδεις και ἀδιόρθωτους παραβάτες και ἐγκληματίες. Θα πράξουν μάλιστα αὐτό το τελευταῖο με κάθε ἐπισημότητα και με ἐπικλήσεις του οὐρανοῦ, ὡστε να καταστήσουν πιστευτό στον κόσμον και σχεδόν πιστευτό και σε σας τους ἴδιους, ὅτι ο οὐρανός ἐπικύρωσε τον ἀναθεματισμό σας. Αὐτή φαίνεται ἀν εἶναι η ἐιδικότερη ἔννοια της φράσης «θα σας ἀφορίσουν». Από την ἄλλη ὅσοι δεν ἔχουν τέτοια ἐξουσία, δεν θα παραλείψουν να δείξουν την κακία τους ὅσο περισσότερο τους εἶναι δυνατόν. Διότι θα σας βρῖσουν, θα σας ἀποδώσουν τα βρωμερότερα ἐγκλήματα, παρά την ἀθωότητά σας· θα διαβάλουν το ὄνομά σας και θα σας συκοφαντήσουν. Και θα πράξουν το παν για να σας καταστήσουν μισητούς.

(4) Ἐκβάλλω το ὄνομα εἶναι ὅπως και στη συνήθεια μέση φράση, που σημαίνει, βγάζω στην κοινωνία το μέχρι τότε ἀγνώστο ὄνομα κάποιου για καλό ἢ κακό. Ἐδῶ που προστίθεται το «ὡς πονηρό»= θα σας κατασυκοφαντήσουν και προς τους ἄλλους, για να σχηματίσουν κακή γνώμη για σας (δ). «Έβαλε πολύ τον μισθό, ὄχι μόνο για διωγμούς, οὔτε μόνο για πληγές, οὔτε για φυλακίσεις και φόνους και σφαγή, ἀλλά και μόνο για βρισιά και για λόγια κοροϊδευτικά» (X).

(5) Ἡ, το ὄνομά σας σημαίνει το ὄνομα, με το ὁποῖο εἶστε γνωστοί ὡς μαθητές μου, ὡς Χριστιανοί· Χριστιανός ἢ ναζαρηνός ἦταν ὄνομα κακῆς φήμης (ρ). Ἡ, το ὄνομα φανερώνει ἐδῶ το πρόσωπο, του ὁποῖου σύμβολο εἶναι το ὄνομα (δ). Ἐννοεῖ το ἀτομικό ὄνομα κάθε πιστοῦ, διότι ἀν δεχτοῦμε ὡς ὄνομα το συλλογικό ὄνομα του Χριστιανοῦ, τότε οι ἀκόλουθες λέξεις: λόγω του υἱοῦ του ἀνθρώπου, θα ἦταν ταυτολογία (g).

(6) «Ὅταν σας κάνουν αυτά που λέχθηκαν, ὄχι για κάποια κακία δική σας, ἀλλά λόγω ἐμοῦ, ἐπειδὴ εἶστε δικοί μου» (Z). «Θα παρουσιάζουν ἀψογη ζωή ὡστε οὔτε στους ἐχθρούς, που κυνηγοῦν ἀφορμές συκοφαντίας, να μην παρέχουν δικαιώματα ἐναντίον τους· ὁμως επρόκειτο να διώκονται και να πολεμοῦνται για μόνη την ὁμολογία σε αὐτόν και λόγω των ἐντολῶν του, και θα δυσφημοῦνται και

θα υπομένουν κάθε κοροϊδία και βρισιές και εξευτελισμούς, όχι για δικά τους αμαρτήματα, αλλά για τον ενάρτετο και τέλειο και γεμάτο δικαιοσύνη τρόπο ζωής τους» (E), αυτοί θα είναι μακάριοι.

6.23 χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε(1), ἰδοὺ(2) γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ τὰ αὐτὰ(3) γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις(4) οἱ πατέρες(5) αὐτῶν(6).

23 Χαρεῖτε ὅταν συμβεῖ αὐτό, κι ἀπὸ χαρὰ σκιρτήστε· γιατί ο Θεὸς θα σας ανταμείψει με το παραπάνω στον ουρανό. Τα ἴδια ἔκαναν και οι πρόγονοί τους στους προφήτες.

(1) Χαρεῖτε και ἀπὸ τη χαρὰ σκιρτήστε. Αὐτὸ δείχνει τον μεγάλο βαθμὸ της χαρὰς, τον ὁποῖο οφείλουν να ἔχουν (δ).

(2) Ἡ λέξη διεγείρει την προσοχή (δ).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή κατὰ ταῦτα= «Σύμφωνα με αὐτὰ που λέχθηκαν, δηλαδὴ το μῖσος, ο ἀφορισμὸς, που σημαίνει ο χωρισμὸς ἀπὸ τους εαυτοὺς τους και τα υπόλοιπα» (Z). Κατὰ τα αὐτὰ= με τον ἴδιο τρόπο· τα ἴδια (g). Ἡ φράση εἶναι ἀποκλειστικὴ του Λουκά. Δες στ 26,ιζ 30, Πράξ. ιδ 1 (το αὐτό=το ἴδιο) (L). Σας κακομεταχειρίζονται ὅπως ακριβῶς και τους προφήτες. Αὐτὸ ὅμως ἀποτελεῖ ἀπόδειξη για σας, ὅτι περπατᾶτε στο ἴδιο πνεῦμα και στα ἴδια ἴχνη των προφητῶν, για αὐτὸ και ἔχετε στους ἀνθρώπους την ἴδια τύχη με ἐκείνους. Αλλά οι ζημιές και οι ἀπώλειές σας για το Χριστὸ δεν θα διαρκέσουν μέχρι τέλους. Θα ανταμειφθεῖτε πλοῦσια για αὐτές στη βασιλεία των ουρανῶν. Ὅχι μόνο οι υπηρεσίες τις ὁποῖες προσφέρατε στο Χριστὸ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο και τα παθήματά σας για τη δόξα του, θα λογαριαστοῦν στο ενεργητικὸ σας ἀπὸ τον ἀγωνοθέτη Θεό.

(4) «Πρόσταζε τους γνωστοὺς του να ἔχουν θάρρος, θυμίζοντας τους την κατάλληλη ὥρα, ὅσα ἔπαθαν οι προφήτες του Θεοῦ· ἔτσι ὥστε, με την σύγκριση με ἐκείνους και αὐτοὶ να ἔχουν τις ἴδιες ἐλπίδες με ἐκείνους» (E). Διότι οι προφήτες «πριν ἀπὸ αὐτοὺς ὅταν μετέφεραν τα θεία και ουράνια λόγια στους Ἰσραηλίτες, διώχτηκαν, πριονίστηκαν, πέθαναν με φόνο μαχαιριῶν και υπέμεναν εξευτελισμοὺς που γίνονταν ἀδίκῃ εἰς βάρος τους. Ἐπομένως τους δίνει να καταλάβουν το ἐξῆς, ὅτι αὐτῶν των ὁποῖων θα γίνονταν μιμητές, αὐτῶν θα γίνονταν και συμμέτοχοι· και δεν θα στερηθοῦν τα προφητικὰ στεφάνια αν βαδίσουν τον πατημένο ἀπὸ ἐκείνους δρόμο» (K). Πρέπει να χαρεῖτε ὄχι μόνο ἀπὸ την ἀποψη ὅτι θα ἔχετε τις ἴδιες ἀμοιβές με τους προφήτες, ἀλλὰ και διότι θα ἔχετε συντροφιά τόσο ἐκλεκτὰ πρόσωπα, οι ὁποῖοι προηγήθηκαν ἀπὸ σας και μαζί με τους ὁποῖους πρόκειται να συγκαταριθμηθεῖτε (ο).

(5) Μιλᾶ για τους Ἰσραηλίτες ως μέλη της ἀνθρωπότητας. Και ὅταν λέει οι πατέρες τους, ἐννοεῖ τους πατέρες των Ἰσραηλιτῶν που εκπροσωποῦν αὐτοὺς ἀπὸ τους ἀνθρώπους που κάθε ἐποχὴ γενικῶς διώκουν τους ἀνθρώπους του Θεοῦ.

(6) Ἡ ἀντωνυμία αὐτῶν, ἔχει μέσα της την ἰδέα, ὅτι οι διωκόμενοι μαθητές ἀνήκουν ἤδη σε ἄλλη τάξη πραγμάτων, ξένη με τους διώκτες. Το «αὐτῶν» ἀκόμη ἀποτελεῖ την μετάβαση στα «ουαί» που ἀκολουθοῦν ἐναντίον των ἀρχηγῶν της παρούσας τάξης (g).

6.24 Πλὴν(1) οὐαὶ ὑμῖν(2) τοῖς πλουσίοις(3), ὅτι ἀπέχετε(4) τὴν παράκλησιν(5) ὑμῶν.

24 Αλίμονο ὅμως σ' εσᾶς τους πλουσίους, γιατί τὴν ἀμοιβή σας τὴν ἔχετε πάρει ἤδη σ' αὐτὸ τον κόσμον.

(1) Πρέπει να μεταφραστεῖ με το «ἀλλά», και με αὐτὸ ἐξαιρεῖ ἀπὸ τους προηγούμενους μακαρισμοὺς τα στη συνέχεια σημειούμενα πρόσωπα (g). Τίποτα δεν μας παρέχει το δικαίωμα να βεβαιώσουμε ὅτι δεν ἦταν παρόντα ἐκεῖ και πρόσωπα, στα ὁποῖα εἶχαν πλήρη ἐφαρμογὴ αὐτὰ τα «ουαί». Εἶναι δυνατόν κάποιοι κατάσκοποι και ἀντίπαλοι ἀπὸ την Ἰουδαία να εἶχαν εἰσχωρήσει στο ἀκροατήριον. Αλλά και αν δεν ἦταν παρόντα τέτοια πρόσωπα, εἶναι δυνατόν τα «ουαί» αὐτὰ να λέχθηκαν ως προειδοποίηση τόσο για ἐκείνους, οι ὁποῖοι τα ἀκούγαν, ὅσο και για τους ἄλλους, στους ὁποῖους αὐτοὶ που ἀκούσαν θα τα ἀνακοίνωναν (p). Ἄλλωστε «αφού προανήγγειλε ὅτι ἡ κατὰ Θεὸν φτώχεια εἶναι αἰτία κάθε ἀγαθοῦ και αφού εἶπε, ὅτι το να πεινοῦν και να κλαίνε, δεν θα μείνει χωρὶς μισθὸ στους ἀγίους, μεταφέρει τον λόγο στα ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ, και δείχνει ξεκάθαρα ὅτι αὐτὰ προκαλοῦν κόλαση και τιμωρία, ἔτσι ὥστε, με την ἐπιθυμία των στεφανιών και με τον πόθο του μακαρισμοῦ, ἀπὸ τη μία, να ἐλκύονται προς τους κόπους... ἐνῶ ἀπὸ τον φόβο της κόλασης που επικρέματα, ἀπὸ την ἄλλη, να ἀποφεύγουν τον πλοῦτο και το να βρίσκονται σε ἀπολαύσεις και γέλια, δηλαδὴ σε τέρψεις κοσμικές» (K).

(2) =Τι κακὰ και τι ὄλεθρος σας ἀναμένει (δ). «Δες πῶς με τα «ουαί» μᾶς ἔδειξε τι μεγάλη τιμωρία θα περιμένει αὐτοῦ του εἶδους τους ἀνθρώπους. Διότι αὐτὸ το «ουαί», εἶναι θρηνητικὸ ἐπιφώνημα» (X).

(3) Πλούσιους λέει αὐτοὺς που στηρίζονται στα πλοῦτη τα ὁποῖα ἔχουν σε ἀφθονία και ἀντὶ με αὐτὰ να υπηρετοῦν το Θεὸ και τον πλησίον, υπηρετοῦν τις δικές τους ἐπιθυμίες. «Πλουσίους ὀνομάζει

τώρα, αυτούς που δεν δίνουν τίποτα, αυτούς που λιώνουν για τον πλούτο, αυτούς που πλουτίζουν για κακό» (Ζ). Είναι γεγονός ότι αυτοί που αντιπάχθηκαν στο Χριστό προέρχονταν κυρίως από την τάξη των πλουσίων, όπως και αυτοί που καταπίεσαν τους πρώτους Χριστιανούς. Δες Ιακ. ε 1-6. Αλλά οι περιπτώσεις του Ιωσήφ και του Νικοδήμου δείχνουν, ότι οι πλούσιοι από μόνοι τους δεν αποκλείονται από την βασιλεία (ρ).

(4) Πήρατε στο ακέραιο· απολαύσατε πλήρως, ώστε δεν απομένει πλέον τίποτα να έχετε.

(5) Την φτωχή παρηγοριά, που προέρχεται από τα πλούτη, στα οποία στήριζαν την ελπίδα και πεποίθησή τους. Αυτήν μόνο έχουν και στερούνται κάθε θησαυρού στους ουρανοί (ρ). «Μπορούμε λοιπόν να δούμε αυτό, να απεικονίζεται καλά σαν σε πίνακα, στην παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου. Διότι πήρες πλήρως, λείπει προς τον πλούσιο, τα αγαθά σου στη ζωή σου και ο Λάζαρος τα κακά· τώρα λοιπόν αυτός εδώ παρηγοριέται, ενώ εσύ νιώθεις οδύνη... Και βεβαίως ο Σωτήρας σε αυτούς που έχουν τον επίγειο πλούτο, υπέδειξε οδό σωτηρίας λέγοντας: Κάνετε φίλους σας από τον άδικο μαμωνά, για να σας υποδεχτούν στις αιώνιες κατοικίες τους (Λουκ. 16,9)» (Κ). Η ανοησία των ανθρώπων του κόσμου συνίσταται στο να θεωρούν την απόλαυση των υλικών αγαθών σαν την μόνη παρηγοριά τους και να στηρίζουν την ευτυχία τους σε αυτά, θεωρώντας αυτά σαν το ύψιστο αγαθό, καυχώμενοι για αυτά και τοποθετώντας τον ουρανό και τον παράδεισό τους πάνω στη γη, παραμερίζοντας ως δευτερεύουσας αξίας την παρηγοριά του Θεού και μη υπολογίζοντας διόλου τα πνευματικά και ουράνια αγαθά. Όταν θα φύγουν από τον παρόντα κόσμο, θα στερηθούν από την παρηγοριά τους αυτή, θα μπει τέρμα στις ανέσεις τους και τίποτα άλλο δεν θα απομείνει σε αυτούς παρά μόνο η αιώνια αθλιότητα και ο βασανισμός.

6.25 οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι(1), ὅτι πεινάσετε(2). οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν(3), ὅτι πενήθετε καὶ κλαύσετε(4).

25 Αλίμονο σ' εσάς που τώρα είστε χορτάτοι γιατί θα πεινάσετε. Αλίμονο σ' εσάς που τώρα γελάτε, γιατί θα θρηνήσετε και θα κλάψετε.

(1) «Οι χορτάτοι στην παρούσα ζωή» (Ζ). Οι γεμάτοι από τα αγαθά της παρούσας ζωής, των οποίων το γέμισμα δεν αξίζει το όνομα του χορτασμού (b). Είστε γεμάτοι, αλλά όχι και χορτασμένοι. Ο Γρότιος φέρνει ως παράδειγμα εκείνον, στον οποίο ανήκε η επιτάφια επιγραφή «Τόσο έχω, όσο έπινα και έτρωγα» .

(2) Αυτό βρήκε μερική και κατά γράμμα επαλήθευση στην πολιορκία της Ιερουσαλήμ. Αλλά αναφέρεται μάλλον στη στέρση της πνευματικής τροφής της ουράνιας βασιλείας (ρ). «Θα πεινάσετε στον μέλλοντα αιώνα, αφού εκεί δεν θα απολαύσετε καμία παρηγοριά» (Ζ). Είναι αυτοί γεμάτοι από τον εαυτό τους, χωρίς το Θεό και τον Χριστό. Αλίμονο όμως σε αυτούς, διότι θα πεινάσουν. Μετά από λίγο θα αδειάσουν από όλα αυτά τα αγαθά, για τα οποία τώρα τόσο πολύ καυχούνται. Και όταν θα αφήσουν πίσω τους στον κόσμο αυτόν όλα αυτά, από τα οποία τώρα είναι γεμάτοι, θα πάρουν μαζί τους τέτοιες ορέξεις και επιθυμίες, των οποίων δεν θα βρουν ποτέ την ικανοποίηση στον κόσμο στον οποίο μετά θάνατον θα μεταβούν. Διότι όλες οι απολαύσεις των αισθήσεων, από τις οποίες τώρα είναι αυτοί γεμάτοι, στον άδη θα τους λείψουν ολοτελώς και στον ουρανό θα παραμεριστούν και θα καταργηθούν.

(3) =όσοι χαίρονται με κοσμική και σαρκική χαρά, επειδή απολαμβάνουν τα επίγεια αγαθά στα οποία μόνα είναι προσκολλημένοι (δ). «Αυτοί που τώρα γελάτε ακόλαστα» (Ζ) για την τωρινή σας επίγεια ευδαιμονία. Αυτοί που δεν γνωρίζουν άλλη χαρά παρά μόνο την σαρκική, την χαρά των αισθήσεων· αυτοί που δεν γνωρίζουν άλλη χρήση των αγαθών αυτού του κόσμου παρά μόνο αυτήν που εξασφαλίζει και αυξάνει την σαρκική αυτή χαρά, η οποία διώχνει από τις καρδιές τους κάθε λύπη, και αυτό ακόμη το κατά Θεόν πένθος, την καλή λύπη την οποία μας προκαλεί η αληθινή μετάνοια.

(4) «Θα κλάψετε τότε που θα κολάζεστε. Ο κλαυθμός είναι πιο έντονο από το πένθος· ή, πένθος μεν είναι ο ήσυχος θρήνος, ενώ κλαυθμός ο θρήνος με φωνές» (Ζ). Η αμαρτία δεν συνίσταται στο γέλιο από μόνο του, αλλά στους κοσμικούς σκοπούς και απολαύσεις, τα οποία στεφόμενα από επιτυχία διασκορπίζουν τις σοβαρές σκέψεις και γεμίζουν τη διάνοια με ματαιότητα και διάχυση.

6.26 οὐαὶ ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι(1), κατὰ τὰ αὐτὰ(2) γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις(3) οἱ πατέρες αὐτῶν(4).

26 Αλίμονο αν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σας επαινούν, γιατί το ἴδιο ἔκαναν κι οἱ πρόγονοί τους στους ψευδοπροφήτες».

(1) «Ενώ είστε κακοί· Αλίμονο σε σας, λέει, όταν σας καλολογούν επειδή θα είστε αρεστοί σε αυτούς και όχι στο Θεό. Διότι όπως ακριβώς είναι μακάριος αυτός που άδικα βρίζεται, έτσι πάλι είναι άθλιος αυτός που άδικα δοξάζεται» (Ζ). «Και δες την ακρίβεια του ρητού. Δεν είπε απλώς οι άνθρωποι, αλλά, Όλοι οι άνθρωποι. Διότι δεν είναι δυνατόν ο ενάρτεος, ο οποίος βαδίζει τη στενή και γεμάτη δυσκολίες οδό και ακολουθεί τις εντολές του Χριστού, να επαινείται και να θαυμάζεται από όλους... Διότι η δόξα από όλους, θα ήταν μέγιστη απόδειξη ότι δεν υπάρχει μεγάλη φροντίδα για την αρετή. Διότι πώς θα επαιούνταν από όλους ο ενάρτεος, αν θα ήθελε να αρπάξει αυτούς που αδικούνται από αυτούς που τους αδικούν, και αυτούς που βλάπτονται από αυτούς που θέλουν να τους βλάψουν;» (Χ). Και πώς είναι δυνατόν ο διεφθαρμένος που δεν γνωρίζει την αξία της αρετής, να επαινέσει τον ενάρτεο; «Διότι αν σε κάθε τέχνη πρέπει να ζητάς ως κριτές τους δημιουργούς, πώς την εξέταση της αρετής την αφήνεις στους πολλούς;» (Χ). Συνήθως οι πλούσιοι (ή και όσοι έχουν οποιαδήποτε επιρροή) θαυμάζονται και επαινούνται από όλους τους ιδιοτελείς και σαρκικούς ανθρώπους, οι οποίοι ελπίζουν να κερδίσουν από την εύνοιά τους. Ο έπαινος από τους ανθρώπους του κόσμου δεν αποτελεί εγγύηση για την αξία του επαινουμένου. Μάλλον δείχνει ότι αυτοί που πέτυχαν τον έπαινο αυτόν δεν έχουν εξυψωθεί πάνω από το επίπεδο και τα χαμηλά ιδανικά του κόσμου. Δες Ιω. ιε 19, Ιακ. δ 4 (ρ). «Μην προσπαθούμε λοιπόν αυτό, το να μην ακούμε δηλαδή κακά λόγια, (Διότι αυτό είναι αδύνατον· και διακήρυξη υπάρχει του Χριστού που λέει: Αλίμονό σας, όταν σας λένε καλά όλοι οι άνθρωποι), αλλά να προσπαθούμε να μην δίνουμε εμείς λαβές» (Χ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: κατά ταύτα= «Δηλαδή ομοίως τους δόξαζαν, επειδή προφήτευαν αυτά που τους άρεσαν» (Ζ).

(3) Ιδιαίτερα ο Κύριος υπονοεί τους γραμματείς και Φαρισαίους, ως αυτούς που συνεχίζουν το έργο των ψευδοπροφητών (g). Οι ψευδοπροφήτες κολάκευαν τους προγόνους σας, μολονότι δεν ζούσαν αυτοί σωστά, και έλεγαν όσα άρεσαν σε αυτούς, για αυτό και δοξάζονταν από αυτούς. Εάν λοιπόν και εσείς δοξάζεστε από όλους, γεννιέται η υπόνοια, ότι δεν έχετε την αλήθεια, αλλά συμμορφώνεστε με τα φρονήματα του κόσμου και προδίδετε τελείως το καθήκον και την αποστολή σας. Θα έπρεπε να επιθυμούμε την επιδοκιμασία των όντως σοφών και αγαθών και να μην είμαστε αδιάφοροι με τις κρίσεις αυτών για μας. Και όπως θα έπρεπε να μην λαμβάνουμε υπ' όψη τις μομφές και τις επικρίσεις των ανόητων και ασύνετων, έτσι θα έπρεπε να μην υπολογίζουμε ούτε τους επαίνους τους.

(4) Όταν οι άνθρωποι μάς επαινούν, μη λησμονούμε, ότι πιθανότερο είναι οι κρίσεις τους να σφάλουν ή να είναι υπερβολικές, αν όχι και ψεύτικες τελείως και μερικές φορές υποκριτικές στις εκδηλώσεις τους. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, οι πρακτικές συνέπειες των επαίνων από χριστιανικής άποψης μπορεί να είναι ολέθριες. Πρωτίστως αυτοί υπάρχει κίνδυνος να μας αφαιρέσουν την ταπεινοφροσύνη. Πώς είναι δυνατόν εκείνος, τον οποίο επαινούν όλοι οι άνθρωποι, να γνωρίζει τι είναι η αληθινή ταπεινοφροσύνη; Αν φυγαδευτεί όμως από εμάς η ταπεινοφροσύνη επέρχεται και η απώλεια της εγρήγορσης και της άγρυπνης προσοχής. Εάν δεν συναισθανόμαστε την ασθένεια και ενοχή μας, πώς είναι δυνατόν να αγρυπνούμε; Επιπλέον οι έπαινοι εξασθενίζουν την ψυχή μας, αφαιρώντας την δύναμή της και τον ανδρισμό της. Ο έπαινος προκαλεί αυταρέσκεια και ανάπαυση, τα οποία χαλαρώνουν κάθε προσπάθειά μας που απαιτεί κόπο και βία για την κατόρθωση της αρετής. Αποτέλεσμα επίσης των επαίνων είναι η ψυχή μας να ζει πλέον για αυτούς. Κάνουμε αυτούς ασυναίσθητα κύριο σκοπό των πράξεων και ενεργειών μας και προσκολλόμαστε πλέον στη γη ζώντας για να αρέσουμε στους ανθρώπους και όχι στο Θεό.

Στίχ. 27-38. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Αγάπη προς τους εχθρούς. Όχι κατάκριση.

6.27 (1) 'Αλλά(2) ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν(3), ἀγαπάτε(4) τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς(5),

27 «Σ' εσάς όμως που μ' ακούτε λέω: Αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευεργετείτε όσους σας μισούν·

(1) Για τους σ. 24-36 δες Ματθ. ε 44,40,42 και ζ 12 και ε 46,45 και τις εκεί ερμην. σημαιώσεις.

(2) Ο σύνδεσμος «αλλά» μπήκε εδώ σε αντίθεση με αυτούς που ελεεινολογούνται= αυτούς μεν που έχουν τις προαναφερόμενες κακίες, τους ελεεινολόγησα, σε σας όμως λέω... (δ). Ή, σύμφωνα με άλλους ερμηνευτές: Παρόλο που εγώ ελεεινολόγησα αυτούς, εσείς όμως δεν πρέπει να μισείτε αυτούς, αλλά οφείτε να τους αγαπάτε.

(3) Ή, απευθύνει τον παρακάτω λόγο σε όλους, και συνεπώς οι ακροατές εδώ είναι οι όχλοι, που σύμφωνα με τον σ. 17 ήλθαν να τον ακούσουν (δ). Ή, απευθύνεται σε αυτούς που ακούνε και «πιστεύουν σε μένα» (Ζ), είτε τουλάχιστον σε αυτούς που ακούνε με προσοχή (Schanz).

(4) Για πρώτη φορά τώρα ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη αγαπώ. Δεν πρέπει ποτέ να λησμονείται, ότι «αγάπη» είναι λέξη που γεννήθηκε στον κόλπο της θρησκείας που αποκαλύφθηκε [τον ιουδαϊσμό & χριστιανισμό]. Συναντιέται και στους Ο΄, δεν βρίσκεται όμως πουθενά στις συγγραφές του εθνικού κόσμου (Trench). Το αγαπών όμως και αγαπάζειν είναι συνηθισμένα στους κλασικούς συγγραφείς. Ο Χριστιανισμός όμως εξευγένισε την έννοια και του αγαπώ και του φιλώ και των παραγώγων από αυτά. Το ρήμα εράω από την άλλη, δεν συναντιέται πουθενά στην Κ.Δ. (ρ).

(5) Εάν ακροατές θεωρήσουμε τους μαθητές, που με ενδιαφέρον ακούνε και υπακούνε τα λόγια του Κυρίου, τότε είναι αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Επειδή ακριβώς οι Απόστολοι επρόκειτο να σταλούν στο κήρυγμα και τους περίμεναν λόγω αυτού πολλοί διώκτες και εχθροί» (Θφ)· «αν συνέβαινε λόγω αυτών των θλίψεων να στενοχωρηθούν οι μαθητές, και έπειτα να θελήσουν να αμυνθούν απέναντι σε αυτούς που τους λύπησαν, δεν θα τους μιλούσαν και θα τους προσπερνούσαν, χωρίς να παρουσιάσουν πλέον σε αυτούς το θείο κήρυγμα και δεν θα τους καλούσαν σε επίγνωση της αλήθειας» (Κ). Έτσι όμως «θα έσβηνε ο ήλιος του ευαγγελίου. Για αυτό λοιπόν ο Κύριος προλαβαίνοντας, συμβουλεύει τους αποστόλους να μην προχωρούν σε αγώνα εναντίον των εχθρών, αλλά όλα όσα συμβαίνουν να τα υπομένουν γενναία» (Θφ). Οπωσδήποτε όμως η προς τους εχθρούς αγάπη είναι εντολή γενική που επιβάλλεται σε κάθε Χριστιανό.

6.28 εύλογείτε(1) τούς καταρωμένους ὑμᾶς(2), προσεύχεσθε υπέρ τῶν ἐπηρεαζόντων(3) ὑμᾶς. 28 δίνετε ευχές σ' όσους σας δίνουν κατάρες, προσεύχεστε γι' αυτούς που σας κακομεταχειρίζονται.

(1) Στους Ο΄ και στην Κ.Δ. έχει την έννοια του επικαλούμαι ευλογίες για κάποιον. Δες Γεν. ιδ 19, κβ 17, μη 9, Ρωμ. ιβ 14, Πράξ. γ 26 (ρ).

(2) Συνηθέστερη γραφή που υποστηρίζεται και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα είναι η: υμᾶς. Στους κλασικούς όμως το καταριέμαι συντάσσεται με δοτική.

(3) Επηρεάζω=μεταχειρίζομαι κάποιον με πείσμα και κακεντρέχεια (ρ). Πολύ αξιόλογη η επόμενη παρατήρηση. Στους στίχους 27-28 η πρόταση έχει 4 μέρη. Το πρώτο είναι γενικό, που αντιθέτει την αγάπη με την έχθρα. Έρχονται στη συνέχεια το μίσος όπως στο σ 22, η κατάρα, η οποία υπενθυμίζει τον αφορισμό του σ. 22, η συκοφαντία, η οποία υπενθυμίζει το «βγάζω το όνομα ως πονηρό» του ίδιου στίχου. Ο παραλληλισμός λοιπόν με τον σ. 22 αποτελεί ίσως λόγο να μεταφράσουμε το επηρεάζω με το δυσφημώ. Δες και Ά Πέτρ. γ 16 όπου το επηρεάζω βρίσκεται συνδυασμένο με το «θα σας καταλαλούν ως κακοποιούς» (L).

6.29 τῷ(1) τύπτοντί(2) σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός(3) σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα(4) μὴ κωλύσης.

29 »Σ' όποιον σε χαστουκίζει στο ένα μάγουλο, γύριζε και το άλλο· κι αν κάποιος σου πάρει το πανωφόρι, μην τον εμποδίσεις να πάρει και το πουκάμισο.

(1) Ενώ στους σ. 27,28 αναφέρεται ο Κύριος στην ενεργό εκδήλωση της αγάπης, στους σ. 29,30 αναφέρεται μάλλον στην παθητική εκδήλωσή της, δηλαδή την μακροθυμία, η οποία ουδέποτε εκδικείται και ανταποδίδει (ρ). Σκιαγραφεί παρ' όλα αυτά την εικόνα μιας αγάπης, η οποία θυσιάζει όλα τα δικαιώματα αυτού που αγαπά, και τον ωθεί στο να μην γνωρίζει κάποιο όριο στην παραχώρηση των δικών του. Τα παραγγέλματα αυτά σύμφωνα με τον Αυγουστίνο αποβλέπουν προπαντός στην προπαρασκευή της καρδιάς. Ό,τι λοιπόν κυρίως θέλει να τονίσει ο Κύριος είναι αυτό, ότι η αγάπη δεν πρέπει να γνωρίζει περιορισμούς και όρια στην αυταπάρνησή της. Εάν υπάρχει όριο σε αυτήν, προέρχεται αυτό όχι από τα έξω, από την ιδέα του δικαιώματος δηλαδή, αλλά από τα μέσα. Εκείνα μόνα τα όρια γνωρίζει, τα οποία επιβάλλει αυτή στον εαυτό της. Από αγάπη ο μαθητής του Ιησού υποχωρεί όταν υποχωρεί και από αγάπη αντιστέκεται όταν αντιστέκεται (g). Έτσι προκειμένου για αυτόν που μας χτύπησε στο σαγόνι, η εσωτερική μας διάθεση πρέπει να είναι να δώσουμε σε αυτόν και το άλλο, χωρίς να ξεσηκώνεται μέσα μας κάποια διάθεση αντεκδίκησης (ρ).

(2) Μπαίνει εδώ το γενικό ρήμα τύπτω αντί για το ειδικό ραπίζω, το οποίο χρησιμοποιεί ο Ματθαίος (δ). Αλλά και το σιαγόνα που ακολουθεί, δεν σημαίνει απλώς το μάγουλο, αλλά το σαγόνι. Οπότε το χτύπημα δεν είναι απλό χαστούκι στο μάγουλο, αλλά γροθιά στο σαγόνι (g).

(3) Πρόκειται εδώ όχι για απλή διεκδίκηση ενώπιον του δικαστηρίου, όπως στο Ματθαίο, αλλά για πράξη βίας, για αρπαγή και βίαιη απόσπαση του ιματίου (g).

(4) Ο Ματθαίος μιλώντας για δίκη σε δικαστήριο, παρουσιάζει αυτόν που αδικεί να διεκδικεί τον χιτώνα ή το εσωτερικό ένδυμα, το οποίο κοστίζει λιγότερο, εφόσον όμως το τίμημα από την εκποίηση του χιτώνα δεν είναι αρκετό, στρέφει τις απαιτήσεις του και στο ιμάτιο (g). Ενώ αυτός που με τη βία

αποσπά από κάποιον ρούχο, φυσικό είναι να αρπάξει το ακριβότερο, το οποίο επειδή φοριέται και πάνω από τα άλλα, είναι και πιο εύκολο να αρπαχτεί.

6.30 παντί δε τω αίτουντί σε δίδου(1), και από του αΐροντος(2) τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει.

30 Σ' όποιον σου ζητάει κάτι δίνε το, κι αν κάποιος σου πάρει αυτό που σου ανήκει, μη ζητάς να σου το επιστρέψει.

(1) Το παράγγελμα είναι το ίδιο με το Ματθ. ε 42 με μόνη τη διαφορά του «παντί» το οποίο πρόσθεσε ο Λουκάς για να δηλώσει το καθολικό και χωρίς εξαίρεση κύρος της εντολής (δ). Οφείλει κανείς να δίνει σε όλους αδιακρίτως, χωρίς να συμβουλευεται την προσωπική του συμπάθεια ή αντιπάθεια (L). Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη: «Δίνε σε κάθε έναν που ζητά, όχι όμως όλα όσα ζητά, ώστε να δίνεις αυτό, το οποίο μπορείς δίκαια και έντιμα να δίνεις» (Αυγουστίνος).

(2) Το δίδου και αΐροντος και απαίτει είναι σε ενεστώτα, ο οποίος σημαίνει αυτό που γίνεται συνεχώς και κατ' επανάληψη (ρ).

6.31 και(1) καθώς θέλετε ίνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, και υμεῖς ποιείτε αὐτοῖς ὁμοίως(2).

31 Ὅπως θέλετε να σας συμπεριφέρονται οι άνθρωποι, έτσι ακριβώς να συμπεριφέρεστε κι εσείς σ' αυτούς.

(1) Το «και» μπορεί εδώ να μεταφραστεί: Και με λίγα λόγια (g).

(2) «Αυτό που θες εσύ για τον εαυτό σου, αυτό δείξε και στους άλλους» (Θφ). «Ήταν λογικό να θεωρήσουν οι άγιοι απόστολοι, ότι ίσως αυτά εδώ τα παραγγέλματα είναι κάπως δυσκολοκατόρθωτα. Αυτός λοιπόν που γνωρίζει τα πάντα, δέχεται τον νόμο της φιλαυτίας που υπάρχει μέσα μας ως συνήγορο, για όσα θα ήθελε κάποιος να του κάνει ο άλλος. Γίνε τέτοιος, λέει, στους άλλους εσύ ο ίδιος, όπως θέλεις να είναι αυτοί σε σένα. Αν μεν τους θέλεις να είναι σκληροί και ασυμπαθείς, θρασεῖς και οργίλοι, μνησίκακοι και πονηροί, να είσαι και εσύ τέτοιος· αν όμως αντιθέτως θες να είναι καλοί και αμνησίκακοι, να μην θεωρείς ότι είναι αφόρητο το να είσαι τέτοιος» (Κ). «Βλέπεις νόμο ἔμφυτο που είναι γραμμένος στις καρδιές μας;» (Θφ).

6.32 και(1) εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποῖα ὑμῖν χάρις(2) ἐστίν; και γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ(3) τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν.

32 Γιατί, αν αγαπάτε αυτούς που σας αγαπούν, ποια εὐνοια περιμένετε από το Θεό; Αφού και οι αμαρτωλοί αγαπούν αυτούς που τους αγαπούν.

(1) Ιδιοτελής αγάπη είναι χωρίς πολλή αξία. Η χριστιανική αγάπη είναι ανιδιοτελής. Ανόμοια με την αγάπη των πολλών ανθρώπων, αγκαλιάζει τους πάντες και αυτούς ακόμα του αποκρουστικούς και οι οποίοι την πικραίνουν. Αυτή είναι η στους σ. 32-35 αναπτυσσόμενη ιδέα (ρ).

(2) Ποιου είδους εὐνοια σας οφείλεται; Αυτό μπορεί να εννοηθεί, είτε για την ευγνωμοσύνη και τις ευχαριστίες εκ μέρους των προσώπων που αγαπιούνται είτε για την εὐνοια την εκ μέρους του Θεού. Η τελευταία εκδοχή είναι η καλύτερη και εκφράζεται σαφέστερα με την παράλληλη φράση του Ματθαίου (ε 46): ποιον μισθό έχετε; (ρ). Η έννοια της ερώτησης: Όταν κάποιος αγαπά μόνο εκείνους που τον αγαπούν, δεν πράττει τίποτα για το Θεό (L) και άξιο των αμοιβών του.

(3) Λέει ο Λουκάς «αμαρτωλοί» αναφερόμενος απλώς στην ηθική ποιότητα αυτών που όλοι ομολογούν ως κακούς και φαύλους. Είναι οι στον Ματθαίο εθνικοί και τελώνες (δ).

6.33 και ἔαν(1) ἀγαθοποιήτε(2) τοὺς ἀγαθοποιῶντας ὑμᾶς, ποῖα ὑμῖν χάρις ἐστίν; και γαρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιουῖσιν.

33 Κι αν κάνετε καλό σ' αυτούς που σας κάνουν καλό, ποια εὐνοια περιμένετε από το Θεό; Και οι αμαρτωλοί το ίδιο κάνουν.

(1) Αντί για τον ασπασμό των αδελφών μόνο, που αναφέρει ο Ματθαῖος στο ε 47, ο Λουκάς φέρνει άλλες δύο περιπτώσεις, αυτών που αγαθοποιούν και δανείζουν εκείνους μόνο, από τους οποίους παίρνουν τα ίσα (δ). Οι ασπασμοί (χαιρετισμοί) ενδιέφεραν πολύ τους Ιουδαίους. Δες Μάρκ. β 38. Ήταν εκδήλωση ιδιαίτερης αγάπης. Από αυτήν όμως την εκδήλωση ο Λουκάς προτιμά την αγαθοποιία γενικώς (L).

(2) Το αγαθοποιώ είναι λέξη αλεξανδρινή που χρησιμοποιείται στους Ο' και στην Κ.Δ., όπου λέγεται και αμετάβατα (=κάνουν το αγαθό. Δες Α' Πέτρ. β 15,20, γ 6,17 και Γ Ιω. 11): οι κλασικοί συγγραφείς χρησιμοποιούν με αυτήν την έννοια το αγαθουργώ (=αγαθοεργώ) (δ).

6.34 και εάν δανείζητε(1) παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν(2), ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; και γαρ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα(3).

34 Αν δανείζετε σ' ὅσους ἐλπίζετε να σας τα ἐπιστρέψουν, ποια εὐνοια περιμένετε ἀπὸ το Θεό; Και οι ἁμαρτωλοὶ δανείζουν στους ὁμοίους τους για να τα πάρουν πίσω.

(1) Το ρῆμα σημαίνει παρέχω δάνειο με τόκο. Το φιλικό και χωρὶς τόκο δάνειο, εκφράζεται με το ρῆμα κίχρημι. Ο Ματθαῖος δεν ἔχει παράλληλο του τρίτου αυτού παραδείγματος. Δες ὅμως το Ματθ. ε 42 (ρ).

(2) =να πάρετε πάλι αυτά που δανείσατε και οφείλονται, ἢ ἴσως να πάρετε στο ἀκέραιο (ρ). Πρόκειται κυρίως για τον πλούσιο, που δανείζει λίγο χρῆμα στον φτωχὸ για ανακούφιση των πιο ἐπείγουσών ἀναγκών του, δηλαδή για ἀγορά του καθημερινοῦ ψωμιοῦ του, που εἶναι ἀναγκαῖο σε αὐτόν και την οἰκογένειά του, ἢ για ἀποφυλάκισή του. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να δανείζουμε, με την ἀπόφαση να μην ζητήσουμε τόκο ἢ κάποιον ἄλλο πλεονέκτημα ἀπὸ το δανεισμό μας αὐτόν. Επιπλέον ὅμως πρέπει να δανείζουμε και εἴν ἀκόμη σε τέτοιες περιπτώσεις μάς μπαίνει η ὑπόνοια ὅτι ἐνδέχεται να μην μας ἐπιστραφεῖ το δάνειο. Δάνειζε αὐτοὺς που βρίσκονται σε τέτοια φτώχεια ὡστε να στερούνται και αὐτόν τον ἐπιούσιο ἄρτο· δάνειζέ τους, ἔστω και ἂν εἶναι πιθανόν, ὅτι θα χάσεις αὐτά που παρέχεις ὡς δάνειο σε αὐτοὺς. Το παράγγελμα αὐτὸ διασαφηνίζεται ἀρίστα με ἐκείνη την μωσαϊκὴ διάταξη η ὁποία υποχρέωνε τους Ἰσραηλίτες να δανείζουν τους φτωχοὺς ἀδελφούς τους στις ἐπείγουσες ἀνάγκες τους, μολοντί πλησίαζε το ἔτος της ἀφεσης, κατὰ το ὁποῖο ὅλα τα χρέη ἐξαλείφονταν (Δευτ. ιε 7-10).

(3) Η φράση «παίρνουν πίσω τα ἴσα» μπορεί να σημαίνει ἢ παίρνουν πάλι ἀκέραιο το ποσὸ που δάνεισαν, ἢ, παίρνουν κάποιον ἡμέρα την ἴδια ἐξυπηρέτηση (g), ἴσα οφέλη, δάνεια δηλαδή σε καιρὸ ἀνάγκης, που χορηγούνται ἀπὸ αὐτοὺς που ἄλλοτε δάνεισαν (δ).

6.35 πλὴν(1) ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν και ἀγαθοποιεῖτε και δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες(2)· και ἔσται ὁ μισθὸς(3) ὑμῶν πολὺς, και ἔσεσθε(4) υἱοὶ ὑψίστου(5), ὅτι αὐτὸς(6) χρῆστος ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους(7) και πονηροὺς(8).

35 »Αντίθετα, εσεῖς ν' ἀγαπάτε τους ἐχθροὺς σας, να κάνετε το καλὸ και να δανείζετε, χωρὶς να περιμένετε να πάρετε πίσω τίποτα. Ἐτσι, ο Θεός, που εἶναι καλὸς ἀκόμα και με τους ἀχαρίστους και τους κακοὺς, θα σας ἀνταμείψει με το παραπάνω και θα σας κάνει παιδιά του.

(1) Ἐναντιωματικό=Εσεῖς ὅμως (δ).

(2) Ὑπάρχει και η γραφή: μηδὲνα ἀπελπίζοντες, που προήλθε ἀπὸ κακὴ ἀνάγνωση μεγαλογράμματων κωδικῶν. Για την ἔννοια του ρήματος επικρατεῖ ἀσυμφωνία στους ἐρμηνευτές. Ἡ ἔχει την ἔννοια του να μην ἀπελπίζετε για τίποτα· ποτέ μην ἀπελπίζετε για το χρῆμα σας, ἀλλὰ να ἐλπίζετε ὅτι θα σας ἐπιστραφεῖ μὴ ἡμέρα (ρ). Ἡ, καθόλου να μην ἀπελπίζετε αὐτοὺς, μην τους οδηγεῖτε σε ἀπελπισία, ἀρνούμενοι σε αὐτοὺς το δάνειο (δ). Με την ἔννοια αὐτὴ συμφωνεῖ η λανθασμένη γραφή του σιναιτικῶν κώδικα και της συριακῆς μετάφρασης που λένε μηδὲνα ἀπελπίζοντες. Ἡ, «να μην ἐλπίζετε ὅτι θα πάρετε τίποτα ἀπὸ αὐτοὺς» (Z). Οι δύο τελευταῖες ἐρμηνείες εἶναι πιο σοβαρές. Ο Γαληνὸς συχνὰ χρησιμοποιεῖ τη λέξη για ἀπελπιστικές περιπτώσεις στην ἰατρική (Hobart).

(3) Ο μισθὸς ὅπως στο στίχο 23, ἀλλὰ δεν προστίθεται ἐδὼ το «στον οὐρανό» ἐπειδὴ εὐκόλα ἐννοεῖται (L).

(4) Δεν ἐξαρτάται ἀπὸ το «και ἔσται», ἀλλὰ εἶναι πρόταση κατὰ παράταξη που συνδέεται με ἐκείνην με το «και» (L).

(5) Μιμούμενοι την ἀγαθότητά του (L). Η ἠθικὴ λοιπὸν ὁμοιότητα ἀποδεικνύει την συγγένεια. Για το «Ὑψίστου» δες α 32,35,76 (ρ). Η υιοθεσία δίνεται μεν σε ὅλους τους πιστοὺς στο βάπτισμα ἀλλὰ ἀπαιτεῖται και η συνεργασία του πιστοῦ μετὰ το βάπτισμα, που προσπαθεῖ να ἀποδειχθεῖ ἀξίος του ονόματος, γνήσιος και τέλειος υἱὸς· τελειοποιεῖται ὅμως αὐτὴ στη μέλλουσα ζωὴ (δ).

(6) Για αὐτὸ θα γίνετε παιδιά του Θεοῦ στη μέλλουσα ζωὴ, διότι προσπαθήσατε να γίνετε ὅμοιοι με αὐτόν, ο ὁποῖος εἶναι ἀγαθὸς και εὐεργετικὸς πρὸς ὅλους.

(7) Οι ὁποῖοι δεν δείχνουν καμία εὐγνωμοσύνη για τις πολλὲς του Θεοῦ εὐεργεσίες (δ).

(8) =ἀνθρώπους κακῆς διαθέσεως και κακῶν ἔργων (δ). Εἶναι δόξα του Θεοῦ το ὅτι δείχνεται ἀγαθὸς στους ἀχαρίστους και τους πονηροὺς. Παρέχει τις δωρεές της κοινῆς Πρόνοιάς του και στους χειρότερους των ἀνθρώπων, οι ὁποῖοι κάθε μέρα τον προκαλοῦν και ἀποστατοῦν ἀπὸ αὐτόν χρησιμοποιώντας αὐτὲς τις ἴδιες τις δωρεές του για να βλασφημοῦν και να ἀτιμάζουν το ὄνομά του. Ἐκείνοι λοιπὸν οι ὁποῖοι μιμούνται σε αὐτὸν τον Θεό, με το να δείχνονται εὐεργετικοὶ και πρὸς αὐτοὺς που τους προκαλοῦν και ἀδικοῦν, εἶναι τέλειοι, ὅπως και ο Θεὸς εἶναι τέλειος. Η ἀγάπη ὀνομάζεται

σύνδεσμος της τελειότητας (Κολοσ. γ 14). Και εφόσον η κύρια και θεμελιώδης εντολή του Χριστού σε μας είναι να αγαπάμε ο ένας τον άλλον, οφείλουμε μιμούμενοι την αγάπη του Θεού σε μας τους αχάριστους και πονηρούς απέναντί του, να γίνουμε τέλειοι.

6.36 Γίνεσθε ουν οϊκτίρμονες(1) καθώς και ὁ πατήρ ὑμῶν οϊκτίρμων(2) ἐστίν.

36 Να εἰστε λοιπόν σπλαχνικοί, ὅπως σπλαχνικός εἶναι κι ὁ Θεός Πατέρας σας».

(1) Να γίνεστε σπλαχνικοί. Τα λόγια αυτά λέχθηκαν σε εποχή, κατά την οποία ο οἶκος και η ευσπλαχνία ήταν σε πολύ μικρή εκτίμηση. Μεταξύ των αρχαίων Ρωμαίων οι αρετές του ελέους και του οἴκτου κατείχαν ασήμαντη θέση. Και οι θεοὶ των αρχαίων ήταν σκληροὶ και ανηλεεῖς. Νοσοκομεία, ἄσυλα ανιάτων, γηροκομεία κλπ. ήταν τελείως ἄγνωστα και οὔτε καν εἶχε ονειρευτεῖ κανεὶς την ἰδρυσὴ τους. Ἦταν η εποχὴ τῆς δουλείας. Κανεὶς δεν μπορεῖ να ρίξει το βλέμμα του στην ιστορία τῆς ρωμαϊκῆς δουλείας, χωρὶς να αισθανθεῖ πόσο ανεκτίμητο καλὸ δημιούργησαν στους ανθρώπους τα λόγια αυτά του Χριστοῦ.

(2) Ἐάν οι αχάριστοι και πονηροὶ εἶναι το αντικείμενο τῆς θείας αγαθότητας και αγάπης, οφείλεται αυτό στο ὅτι η αγάπη του Θεοῦ εἶναι συμπαθητικὴ και σπλαχνίζεται. Ὁ Θεὸς βλέπει στον πονηρὸ και αχάριστο τον δυστυχή και οϊκτρὸ ἄνθρωπο, ἐνῶ η φυσικὴ σκληρότητά μας ἀναζητᾷ πάντοτε το κακὸ και πονηρὸ στο πρόσωπο του δυστυχισμένου (g). «Αὐτὸ εἶναι με το ὁποῖο μπορούμε κάπως να ἐξισωθούμε με τον Θεό, το να ἐλεούμε και να σπλαχνιζόμαστε... Δεν εἶπε, ἐάν νηστεύετε θα εἰστε ὅμοιοι με τον πατέρα σας, δεν εἶπε, ἐάν παρθενεύετε, οὔτε εἶπε, ἐάν προσεύχεστε, θα εἰστε ὅμοιοι με τον πατέρα σας... Ἀλλὰ τι; Να γίνεστε σπλαχνικοί» (X). Η συμπάθεια και ευσπλαχνία μας προς τους αχάριστους και πονηροὺς «μας ἐξομοιώνει με το Θεὸ και δημιουργεῖ μέσα στις ψυχές μας κατὰ κάποιον τρόπο, κάποια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνώτατης φύσης του Θεοῦ» (K). Να γίνεστε οϊκτίρμονες ὅπως ὁ πατέρας σας. «Ἐλεγε αὐτὸ, ὄχι για να γίνουμε ὅπως ὁ Πατέρας· διότι εἶναι ἀδύνατον να γίνουμε ὅπως ὁ Πατέρας, ἀφοῦ εἴμαστε κτίσματα και ἤλθαμε ἀπὸ την ἀνυπαρξία στην ὑπαρξη... ἀλλὰ ἐτσι ὡστε, βλέποντας τις ευεργεσίες ἐκεῖνου, τα καλὰ που κάνουμε, να μην τα κάνουμε για τους ἀνθρώπους, ἀλλὰ για αὐτόν, ὡστε ἀπὸ αὐτόν να ἔχουμε τον μισθὸ και ὄχι ἀπὸ τους ἀνθρώπους» (A). Λέγεται το «να γίνεστε ὅπως ὁ Πατέρας σας» «ὄχι με την ἐννοια ὅτι αὐτοὶ θα ἐξισωθοῦν ἀκριβῶς· διότι δεν εἶναι δυνατόν να γίνει σε αὐτοὺς αὐτὸ σε τέτοιο βαθμὸ, ἀλλὰ ὅσο εἶναι δυνατόν σε ἀνθρώπους» (X). Πράγματι, δεν μπορούμε «να γίνουμε ὅμοιοι με την οὐσία του Θεοῦ. Ὅμως ὅταν βελτιωνόμαστε με την ἀρετὴ, μιμούμαστε τον Θεό». Ὅτι βεβαίως δεν μπορούμε στην οὐσία να γίνουμε ὅμοιοι με το Θεό, το κατανοεῖ κάποιος ἔχοντας υπ' ὄψη, ὅτι «ὅλα ὅσα δημιουργήθηκαν εἶναι τρεπτά (ἀλλάζουν), ἀφοῦ οι μεν ἄγγελοι ἔκαναν παράβαση, ὁ δε Ἀδὰμ παράκουσε και ὅλοι χρειάζονται την χάρη του Λόγου. Ἐνα τρεπτό ὅμως δημιούργημα, δεν θα μπορούσε να γίνει ὅμοιο με το Θεὸ που εἶναι ἀτρεπτος (ἀμετάβλητος), ὅπως ἀκριβῶς οὔτε το κτίσμα με τον κτίστη» (A).

6.37 Καὶ(1) μὴ κρίνετε(2), καὶ οὐ μὴ κριθῆτε(3)· μὴ καταδικάζετε(4), καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. ἀπολύετε(5), καὶ ἀπολυθῆσεσθε·

37 «Μην κρίνετε τους συνανθρώπους σας, για να μη σας κρίνει κι εσὰς ὁ Θεός. Μην τους καταδικάζετε, για να μη σας καταδικάσει κι εσὰς ὁ Θεός. Συγχωρεῖτε, για να σας συγχωρήσει κι εσὰς ὁ Θεός.

(1) Δες Ματθ. ζ 1 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις. Ὁ «και» δείχνει την μετάβαση σε ἄλλο σχετικὸ θέμα (g). Ἀναπτύσσει περαιτέρω την ἀρχὴ τῆς χριστιανικῆς αγάπης. Ἀφοῦ εἶπε στους μαθητὲς του ὅτι δεν πρέπει να υποθάλλουν καμὴ προσωπικὴ ἐχθρότητα ἐναντίον ἐκεῖνων, οι ὁποῖοι τους βλάπτουν, ἀποτρέπει τώρα αὐτοὺς ἀπὸ το να κρίνουν τους ἄλλους για κάποια κακὴ συμπεριφορὰ τους (p).

(2) Το κρίνω δεν ἔχει την ἴδια ἐννοια με το καταδικάζω. Σημαίνει γενικῶς να γίνεται κάποιος τιμητῆς τῆς ἠθικῆς ἀξίας του ἄλλου. Ἀλλὰ εφόσον ἐκεῖ, ὅπου ἐπικρατεῖ αὐτὴ ἡ διάθεση, η κρίση γίνεται με πνεῦμα ἐλάχιστα θετικὸ, η λέξη αὐτὴ ἐδῶ χρησιμοποιεῖται με ἐννοια ἀρνητικὴ. Ἐνισχύεται ἐπίσης αὐτὴ και ἀπὸ την ἐννοια του ἀκόλουθου ρήματος καταδικάζω=κατακρίνω ἄσπλαχνα και χωρὶς ἐπιείκεια (g). «Κόβει ἕνα κάκιστο πάθος των διανοιών μας, το ὁποῖο εἶναι η ἀρχὴ και η γένεση τῆς ὑπεροψίας. Παρόλο δηλαδὴ που πρέπει κάποιοι να ξεετάζουν τους εαυτοὺς τους και να ζουν ὅπως θέλει ὁ Θεός, αὐτὸ μεν δεν το κάνουν, ἀλλὰ πολυξεετάζουν τα των ἄλλων. Και αν δουν κάποιους να εἶναι ἀσθενεῖς, σαν να ἐρχονται σε λησμοσύνη των δικῶν τους ἀσθενειῶν, κάνουν το πρᾶγμα αὐτὸ ὑπόθεση φιλοκατηγορίας και ἀφορμὴ κατάκρισης· διότι καταδικάζουν αὐτοὺς, χωρὶς να ξέρουν, ὅτι κατακρίνουν τον εαυτὸ τους στον ἴδιο βαθμὸ με ἐκείνους τους ὁποῖους κατηγοροῦν... Παρόλο που ἔπρεπε μάλλον να ἐλεοῦν τους ἀδύναμους... και να προσεύχονται για αὐτοὺς και να τους παρακαλοῦν και να τους ζυπνοῦν μέσα τους την ἐγρήγορηση» (K). Οφείλουμε να κρίνουμε τους

εαυτούς μας και όχι τους άλλους. Οφείλουμε να κρίνουμε τις δικές μας πράξεις και να μην οικειοποιούμαστε αυθεντικά εξουσία πάνω στους άλλους, την οποία δεν επιτρέπουμε σε αυτούς πάνω στον εαυτό μας. Δεν πρέπει να κρίνουμε άσπλαχνα και χωρίς αγάπη, με πνεύμα εκδίκησης ή για να ρεζιλέψουμε τον αδελφό μας. Δεν πρέπει να κρίνουμε για την γενική κατάσταση του άλλου από μία και μόνη πράξη του, ούτε από την προς εμάς συμπεριφορά του να βγάζουμε συμπεράσματα για το ποιος είναι ως χαρακτήρας, διότι επόμενο είναι η κρίση μας να είναι μεροληπτική και άδικη. Δεν πρέπει να κρίνουμε τις καρδιές των άλλων, ούτε τις προθέσεις τους, διότι είναι προνόμιο του Χριστού να εξετάζει καρδιές και νεφρούς και εμείς δεν έχουμε κανένα δικαίωμα να σφετεριζόμαστε τον θρόνο του. Ποιοι είμαστε εμείς, που κρίνουμε ξένο δούλο; Ας συμβουλευσουμε αυτόν, ας βοηθήσουμε αυτόν, αλλά ας μην κρίνουμε αυτόν. Ας επιδείξουμε σε αυτόν την αγάπη, η οποία «δεν σκέφτεται το κακό», αλλά «όλα τα σκεπάζει, σε όλα δείχνει εμπιστοσύνη, σε όλα ελπίζει».

(3) «Ο κριτής της ψυχής που αμαρτάνει, πρέπει να είναι ψηλά· εσύ όμως αφού δεν είσαι τέτοιος, γιατί κρίνεις τον πλησίον;... Αν όμως τολμάς να κατακρίνεις, παρόλο που δεν έχεις εξουσία για αυτό, μάλλον θα κατακριθείς ο ίδιος, αφού ο νόμος δεν επιτρέπει να κρίνεις άλλους» (Κ). Αν είμαστε συμπαθείς και γεμάτοι αγάπη στις κρίσεις μας για τους άλλους και αποφεύγουμε να κατακρίνουμε αυτούς, περιοριζόμενοι στο να κατακρίνουμε τους εαυτούς μας, δεν θα κριθούμε από τον Κύριο. Όπως ο Θεός συγχωρεί εκείνους, οι οποίοι συγχωρούν τους αδελφούς τους, έτσι δεν θα κρίνει εκείνους, οι οποίοι δεν κρίνουν τους αδελφούς τους. Ο ελεήμων θα βρει έλεος. Δείχνει αυτός ταπείνωση, αγάπη και εξάρτηση από το Θεό, και οπωσδήποτε θα ανταμειφθεί για αυτά.

(4) Ο Χριστιανισμός δεν απαγορεύει το να διακρίνουμε τις αμαρτίες των άλλων. Αντίθετα μας υποχρεώνει να ελέγχουμε την αμαρτία, αλλά πάντοτε με πνεύμα στοργής και αγάπης και ως άνθρωποι που συναισθανόμαστε, ότι και εμείς οι ίδιοι κουβαλάμε μέσα μας το κακό. Αλλά ο Χριστιανισμός λέει επίσης: Εάν ευχαριστιέσαι στο να καταδικάζεις τους άλλους με πνεύμα σκληρότητας και εγωισμού, λάβε υπ' όψη σου τις συνέπειες, οι οποίες θα επέλθουν από αυτό σε σένα. Υπαγορεύεις στο Θεό την μέθοδο, με την οποία θα σε μεταχειριστεί κατά την μεγάλη ημέρα της κρίσης. Εάν κατακρίνεις τους άλλους χωρίς ευσπλαχνία, θα δικαστείς και εσύ από το Θεό, χωρίς να επιδειχτεί σε σένα έλεος και ευσπλαχνία.

(5) Το απολύω δεν αναφέρεται στη συγχώρηση αδικίας ή βλάβης προσωπικής, την οποία αυτός που ελευθερώνεται έπραξε εναντίον αυτού που τον ελευθέρωσε, αλλά στην βιασύνη της αγάπης να βρει τον πλησίον αθώο μάλλον παρά ένοχο, να δικαιολογήσει αυτόν μάλλον παρά να τον καταδικάσει (g). Απολύετε λοιπόν=να προθυμοποιείστε να τους κηρύξετε αθώους κρίνοντας αυτούς επιεικώς.

6.38 (1)δίδοτε(2), καὶ δοθήσεται(3) ὑμῖν· μέτρον καλὸν πετπισμένον και σεσαλευμένον και ὑπερεκχυννόμενον(4) δώσουσιν(5) εἰς τὸν κόλπον(6) ὑμῶν· τω γὰρ αὐτῷ μέτρῳ(7) ᾧ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

38 Δίνετε, για να σας δώσει κι εσάς ο Θεός. Η δωρεά του θα είναι πλούσια, άφθονη, τέλεια και ξεχειλή· γιατί, ό,τι μέτρο χρησιμοποιείτε για τους άλλους, το ίδιο θα χρησιμοποιήσει και για σας ο Θεός».

(1) Δες Ματθ. ζ 2.

(2) Με την διάθεση να ελευθερώσουμε τους κατηγορούμενους, συνδέεται στενά η διάθεση του να δίνουμε, δηλαδή να εξυπηρετούμε τους πάντες, και αυτούς τους αμαρτωλότερους (g). «Φέρνει τον λόγο σχετικά με την ελεημοσύνη σαν γειτονικό ακριβώς με την επιείκεια που αναφέρθηκε· διότι είναι άριστο αυτό το πράγμα και πάρα πολύ ευχάριστο στο Θεό και πρέπει κατεξοχήν σε όσες ψυχές. Διότι να γίνεστε, λέει, σπλαχνικοί, όπως ο πατέρας σας» (Κ).

(3) «Θα πάρουμε την ανταπόδοση από πιο πλούσιο χέρι, από τον Θεό που όλα τα μοιράζει πλούσια σε αυτούς που τον αγαπούν» (Κ).

(4) «Είναι μεταφορικός ο λόγος. Διότι συνηθίζουν αυτοί που μετρούν σωστά το σιτάρι, αφού βάζουν τα χέρια στο δοχείο, πιέζουν το σάρι προς τα κάτω και κλωτσώντας, το κουνάνε για να πέσει κάτω και βάζουν επιπλέον έως ότου ξεχειλίσει» (Ζ).

(5) Ποιοι; Ή «αυτοί που ευεργετήθηκαν. Διότι μιας και ο Θεός ξεπληρώνει για χάρη τους, φαίνονται ότι αυτοί ξεπληρώνουν» (Ζ). Ή, πιο σωστά, τα όργανα της θείας αγαθότητας, οποιαδήποτε και αν είναι αυτά (g). Ο Θεός συχνά χρησιμοποιεί ανθρώπους ως όργανά του, όχι μόνο ως όργανα εκδίκησης, αλλά και ως όργανα ανταπόδοσης αμοιβών. Όταν με δικαιοσύνη και αγάπη δίνουμε στους άλλους στις ανάγκες τους, ο Θεός θα εμπνεύσει διαθέσεις και κλίση και στις καρδιές των άλλων να μας δώσουν στις ανάγκες μας γενναιόδωρα, μέτρο καλό, πιεσμένο και κουνημένο, μολονότι τις πλήρεις ανταμοιβές του ο Θεός τις επιφυλάσσει σε κάποιον άλλο κόσμο. Παρ' όλα αυτά και στον

κόσμο αυτόν τηρεί μία επαρκή αναλογία με σκοπό να μας προλάβει από πράξεις αυστηρότητας και να μας ενθαρρύνει σε πράξεις αγάπης και αγαθοεργίας.

(6) Αναφέρεται στο σχήμα του ανατολικού ενδύματος, το οποίο επιτρέπει να συσφίγγει κάποιος τα αντικείμενα μέσα στην ευρεία πτυχή που σχηματίζεται σαν θύλακας πάνω από τη ζώνη. Δες Ρουθ γ 15 (g). Δες επίσης και Εξοδ. δ 6, Παροιμ. στ 27 και ειδικ. Ψαλμ. οη 12, Ησ. ξε 6, Ιερ. λθ 18 (p).

(7) «Με το ίδιο μέτρο της ευεργεσίας, με το οποίο μετράτε, δανείζοντας σε αυτούς που έχουν ανάγκη» (Ζ). Το μέτρο εδώ αναφέρεται στην φιλόανθρωπη και ελεήμονα διάθεση και όχι στο ποσό· διότι μόνο σε αυτό εξισώνεται η θεία αμοιβή με την ανθρώπινη, στην ποιότητα της διάθεσης, όχι όμως και στην ποσότητα της δωρεάς (δ). «Δεν είπε «με τόσο μέτρο θα αντιμετωρηθεί σε σας», αλλά είπε «με το ίδιο». Διότι αν μεν έλεγε «με τόσο μέτρο», τότε θα είχε δυσκολία και αντίθεση ο λόγος. Τώρα όμως λέγοντας «με το ίδιο», διώχνει την αντίθεση. Διότι μπορεί κάποιος να δίνει με το ίδιο μέτρο, όχι όμως την ίδια ποσότητα» (Θφ). Ή, το πνεύμα της αγάπης δεν γνωρίζει μέτρο στις υπηρεσίες και ευεργεσίες της. Και ο Θεός δεν γνωρίζει μέτρο στην ανταπόδοση και τις δωρεές του. Αλλά αυτός που σιγγούνικα σπέρνει, με σιγγουινιά και θα θερίσει (p).

Στίχ. 39-45. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Ο δάσκαλος και ο μαθητής.

6.39 Εἶπε δὲ(1) παραβολὴν αὐτοῖς· Μὴ τι δύναται τυφλὸς(2) τυφλὸν ὀδηγεῖν(3); οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον(4) πεσοῦνται;

39 Επίσης τους είπε ο Ιησούς και μια παρομοίωση: «Μπορεί ένας τυφλός να οδηγήσει έναν άλλον τυφλό; Δεν θα πέσουν κι οι δυο στο χαντάκι;

(1) Ή, το δεύτερο μισό του λόγου αρχίζει εδώ και σημειώνεται αυτό με επανάληψη του εισαγωγικού Εἶπεν (p). Ή, το «εἶπε δε» ή «εἶπε δε και», μακριά από το να δείχνει την αρχή κάποιου νέου πράγματος, συνδέει στενά τα επόμενα με τα προηγούμενα, εισάγοντας κάποια σκέψη γενική, κατάλληλη να αποσαφηνίσει τα πριν από λίγο λεχθέντα. Δες και στ 5 (g). Η δεύτερη ερμηνεία πιο σοβαρή.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω είναι ίσως η εξής. Πριν κρίνουμε τους άλλους, πρέπει να κρίνουμε τους εαυτούς μας. Αλλιώς θα είμαστε τυφλοί οδηγοί τυφλών (p). Η αξίωση του να διορθώνουμε τον πλησίον, χωρίς να διορθώνουμε τους εαυτούς μας, είναι το κύριο χαρακτηριστικό του πνεύματος της κατάκρισης (g). Ο άστοργος και σκληρός στις κρίσεις του για τους άλλους, δεν είναι κατάλληλος οδηγός ή διδάσκαλος των άλλων, και πρόκειται να είναι ολέθριο το τέλος και των δύο, και του τέτοιου διδασκάλου και αυτού που τον έχει ως οδηγό του (o). Ο ίδιος λόγος με άλλη σχέση συναντιέται και στο Ματθ. ιε 14. Είναι πιθανόν να λέχθηκε πολλές φορές και με διάφορες εφαρμογές (p).

(3) Συναντά κανείς και σήμερα τυφλούς, οι οποίοι βαδίζουν ανά δύο, σαν να ενθαρρύνονται αμοιβαία και με το ραβδί τους ψηλαφούν τον δρόμο ο καθένας στην πλευρά του (L). «Εδώ λέει γενικά για όλους που έχουν σκοτιστεί τα μάτια της ψυχής τους και επιχειρούν να διδάσκουν αυτούς που είναι σε όμοια με αυτούς κατάσταση. Διότι πρέπει πρώτα να δουν και έπειτα να οδηγούν» (Ζ). Έχουν παχυλή άγνοια για τα θεία και είναι τελείως ξένοι με την πνευματική φύση και το πνεύμα του νόμου του Θεού. Και όμως είναι τόσο πολύ αλαζόνες και υπερήφανοι, ώστε νομίζουν, ότι βλέπουν καλύτερα από κάθε άλλον και αξιώνουν να είναι αρχηγοί και οδηγοί των άλλων, για να δείχνουν σε αυτούς την προς τους ουρανοί οδό, την ώρα που οι ίδιοι ούτε βάδισαν ποτέ σε αυτήν ούτε γνωρίζουν έστω και κάποια σπιθαμή αυτής.

(4) Συχνά στην Παλαιστίνη στους δρόμους των αγρών και σχεδόν πάνω στους δρόμους υπάρχουν στόμια δεξαμενών ή φρεατίων. Θα είναι θαύμα το να μην πέσει κάποιος μέσα τους αν βαδίζει νύχτα. Τι λοιπόν να πει κάποιος για δύο τυφλούς; (L). Και εκείνοι, οι οποίοι οδηγούνται από την κοινή γνώμη και συνήθεια και συμπεριφορά αυτού του κόσμου, του ξένου με το Θεό, είναι και αυτοί τυφλοί και οδηγούνται από τυφλούς και οπωσδήποτε θα χαθούν μαζί με τον κόσμο ο οποίος κάθεται στο σκοτάδι. Εκείνοι οι οποίοι είναι σε άγνοια ακολουθούν τυχαία τα πλήθη και παρασύρονται από αυτά στο να πράττουν το κακό, ακολουθούν τους τυφλούς στον πλατύ δρόμο, που οδηγεί τους πολλούς στην απώλεια.

6.40 οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ(1), κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ(2).

40 Ένας μαθητής δεν μπορεί να είναι πάνω από το δάσκαλό του· όποιος όμως καταρτιστεί τέλεια, μπορεί να φτάσει το δάσκαλό του.

(1) Το οδηγώ συνενώνει τις δύο έννοιες του διορθώνω και του διδάσκω. Ο μαθητής Φαρισαίου δασκάλου δεν θα είναι δυνατόν παρά να πέσει μαζί του στην ίδια υποκρισία. Διότι κατά την

ευνοϊκότερη περίπτωση ο μαθητής, εφόσον παραμένει μαθητής, δεν θα μπορέσει παρά μόνο να εξισωθεί, ουδέποτε όμως να ξεπεράσει και να γίνει πιο ανώτερος από τον διδάσκαλό του (g). Εάν λοιπόν ο διδάσκαλος έχει σφάλματα, και ο μαθητής επόμενο είναι να μιμηθεί αυτά και να παρασυρθεί σε αυτά (p). Ας μην σπεύδει λοιπόν ο καθένας να γίνει οδηγός και διδάσκαλος των άλλων πριν ακόμη τελειοποιηθεί, διότι επόμενο είναι και τους μαθητές του να τους κάνει όμοιους με αυτόν (L). Το χωρίο συναντιέται και στο Ματθ. 1 24 σε σχέση με διάφορα συμφραζόμενα.

(2) Η φράση μπορεί να μεταφραστεί με διάφορους τρόπους: Ή, κάθε καλά διδαγμένος μαθητής θα είναι όπως ο διδάσκαλός του. Ή, κάθε μαθητής θα διδαχτεί και θα καταρτιστεί τόσο καλά όπως ο διδάσκαλός του. Πάντως η έννοια είναι ότι κάτω από τις καλύτερες συνθήκες ο μαθητής θα εξισωθεί με τον διδάσκαλό του. Η λέξη καταρτίζω, κάνω κάποιον άρτιο, είναι χειρουργική λέξη που χρησιμοποιείται σε ανάταξη οστού ή άρθρωσης (p).

6.41 (1) Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου(2), τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς(3);

41 »Γιατί βλέπεις το σκουπιδάκι στο μάτι του αδερφού σου και δε νιώθεις ολόκληρο δοκάρι που είναι στο δικό σου μάτι;

(1) Δες Ματθ. ζ 3-5 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Για να μην αποβεί κάποιος τυφλός διδάσκαλος, του οποίου οι μαθητές δεν θα είναι καλύτεροι από αυτόν, πρέπει πριν ακόμη επιχειρήσει να διορθώσει τους άλλους, να διορθώσει τον εαυτό του. Αυτογνωσία και αυτοδιόρθωση είναι η αναγκαία προετοιμασία αυτού που επιχειρεί να διορθώσει τους άλλους (p). «Μας πείθει με αναντίρρητους συλλογισμούς, για το να απέχουμε από το να θέλουμε να κρίνουμε άλλους, αλλά μάλλον να εξετάζουμε τις δικές μας καρδιές και να ζητούμε να απαλασσόμαστε από τα πάθη που βρίσκονται μέσα τους... Διότι γιατί, ενώ ο ίδιος είσαι άρρωστος με τα ακόμη μεγαλύτερα και χειρότερα από αυτά που είναι στους άλλους, αφήνοντας τα δικά σου, μαλώνεις εκείνους; Επομένως, η εντολή είναι αναγκαία σε ωφέλεια σε όλους μεν που θέλουν να είναι ευσεβείς, κατεξοχήν όμως σε αυτούς που ανέλαβαν το να διδάσκουν άλλους» (Κ).

(3) Κατανοεῖς=προσηλώνεις την διάνοιά σου σε κάτι. Εκφράζει παρατεταμένη προσοχή και παρατήρηση (p). «Ο ένοχος σε μεγάλες αμαρτίες -διότι αυτό σημαίνει το δοκάρι- πώς κατακρίνεις αυτόν που έχει αμαρτήσει λίγο ή καμιά φορά και καθόλου;» (Κ). Εκείνοι οι οποίοι αναλαμβάνουν να ελέγξουν και να διορθώσουν τους άλλους, πρέπει να προσέχουν προπαντός σε αυτό: Είναι αυτοί άμεμπτοι και άψογοι και ανένοχοι από δικά τους πάθη και ελαττώματα; Είναι γεγονός ότι εκείνοι κρίνουν αυστηρά και άσπλαχνα τους άλλους, οι οποίοι δεν απασχολούνται από τα δικά τους σφάλματα. Είναι όμως εξόχως παράλογο να αξιώνει κάποιος, ότι είναι τόσο οξυδερκής, ώστε να διακρίνει και τα μικρά σφάλματα των άλλων, την ώρα που δεν βλέπει το δοκάρι που υπάρχει στο μάτι του. Εκείνοι οι οποίοι δεν άρχισαν να διορθώνουν τους εαυτούς τους, είναι εξολοκλήρου ακατάλληλοι να διορθώσουν τους άλλους. Πώς είναι δυνατόν να προσφέρεις ευεργετικές υπηρεσίες στον αδελφό σου, προκειμένου να βγει το μικρό καρφάκι από το μάτι του, έργο για το οποίο χρειάζεται και οξύ μάτι και επιδέξιο χέρι, την ώρα που εσύ έχεις ολόκληρο δοκάρι στο μάτι σου και δεν αισθάνεσαι αυτό; Εκείνοι μόνοι μπορούν ωφέλιμα να βοηθήσουν τις ψυχές των άλλων, οι οποίοι πρωτίστως φρόντισαν για τις δικές τους ψυχές. Είναι βεβαίως καλό να βοηθήσουμε τον αδελφό μας να βγάλει από το μάτι του το ξυλαράκι που υπάρχει σε αυτό. Για να γίνουμε όμως κατάλληλοι για να παράσχουμε αυτήν την βοήθεια, πρέπει να αρχίσουμε το έργο αυτό από τον εαυτό μας. Η διόρθωση λοιπόν του εαυτού μας μπορεί να επιδράσει και ως καλό παράδειγμα για διόρθωση των άλλων.

6.42 ἢ πῶς δύνασαι(1) λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄδελφέ(2), ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σοῦ δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτά(3), ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σοῦ, καὶ τότε διαβλέψεις(4) ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου(5).

42 Πώς μπορείς να λες στον αδελφό σου, “αδερφέ, άφησε να βγάλω το σκουπιδάκι από το μάτι σου”, όταν εσύ ο ίδιος δε βλέπεις ολόκληρο δοκάρι στο μάτι σου; Υποκριτή! Βγάλε πρώτα από το μάτι σου το δοκάρι και τότε θα δεις καθαρά και θα μπορέσεις να βγάλεις το σκουπιδάκι από το μάτι του αδερφού σου».

(1) Με ποιο θάρρος μπορείς...; Με τι πρόσωπο θα μπορέσεις να πεις...;

(2) Με αυτό εκφράζεται προσποιητό ενδιαφέρον για υπηρεσία αδελφική. Στην κλητική αυτή αντιτίθεται η άλλη κλητική: Υποκριτή (b). Έχει μέσα του τον τόνο τρυφερής φροντίδας (g).

(3) Εάν πράγματι το μίσος κατά της αμαρτίας ή του ελαττώματος ενέπνεε αυτόν τον κριτή και διδάσκαλο, δεν θα είχε αρχίσει να εκδηλώνει το μίσος αυτό στην αυστηρή επίκριση του εαυτού του; (g). «Ο Κύριος ονομάζει αυτούς υποκριτές, διότι άλλο μεν φαίνονται, από το ότι τιμωρούν τα αμαρτήματα των άλλων, φαίνονται δηλαδή δίκαιοι, αλλά είναι άλλο, από το ότι και αυτοί αμαρτάνουν χειρότερα» (Θφ).

(4) Το διαβλέπω συναντιέται μόνο εδώ και στο παράλληλο χωρίο του Ματθ. και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.=βλέπω με διαύγεια (g). Όταν η αυτοδιόρθωση συντελεστεί σε κάποιον, τότε θα γίνει δυνατόν σε αυτόν να δει πώς θα διορθώσει τους άλλους (p).

(5) «Δηλαδή δείξε τον εαυτό σου καθαρό στα μεγάλα αμαρτήματα, και τότε θα είσαι σύμβουλος σε αυτόν που φταίει στα μικρά» (Κ).

6.43 Ού(1) γάρ(2) ἔστιν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν(3), οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν(4).

43 «Ένα καλό δέντρο δεν κάνει άχρηστο καρπό, ούτε πάλι ένα άχρηστο δέντρο μπορεί να κάνει καλό καρπό.

(1) Δες Ματθ. ζ 16-20 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. «Εκεί όμως τα έλεγε αυτά για τους πλάνους· ενώ εδώ για αυτούς που είναι καθαροί και καθαρίζουν άλλους, και για τους ακάθαρτους και που επιχειρούν να καθαρίσουν άλλους» (Ζ). Τα λόγια και οι πράξεις των ανθρώπων θα είναι σύμφωνα με την εσωτερική ποιότητα του καθενός. Όποιες είναι οι καρδιές τους και όποιες είναι οι αρχές τους, τέτοιες θα είναι οι πράξεις τους και τα λόγια τους. Η καρδιά είναι το δέντρο, τα λόγια και οι πράξεις είναι οι καρποί, οι οποίοι είναι ανάλογοι με την φύση και ποιότητα του δέντρου. Εάν ένας άνθρωπος είναι πράγματι καλός, εάν έχει στοιχεία χάριτος στην καρδιά του και η κλίση που κυριαρχεί σε αυτόν τον ωθεί προς τον Θεό και τον ουρανό, ενδέχεται μεν να μην έχει άφθονους καρπούς ή και μερικοί από τους καρπούς του να σαπίζουν, ουδέποτε όμως παράγει καρπούς σαπρούς και βλαβερούς. Και εάν υποτεθεί ότι δεν μπορεί να διορθώσει τα κακά ήθη, ασφαλώς όμως είναι αδύνατον να διαφθείρει τα καλά ήθη.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Ή «θα μπορούσε να πει κάποιος, πώς άραγε θα καταλάβουμε αυτόν που έχει μεν στο μάτι το δοκάρι και μαλώνει αυτούς που έχουν ξυλαράκι στο μάτι και είναι ασθενείς σε κάτι; Αυτό δεν είναι καθόλου δύσκολο, λέει· διότι σε αυτούς που θέλουν, είναι μπροστά τους εύκολο να δουν. Επομένως η ζωή του καθενός θα αποδεικνύει τους τρόπους του» (Κ). Ή, πιο σωστά, «όπως ακριβώς δεν υπάρχει δέντρο κακό, που να κάνει καρπό καλό, έτσι και αυτός που επιχειρεί να σωφρονίζει και να διορθώνει τους άλλους και να τους κάνει καλύτερους, δεν θα μπορούσε να είναι πονηρός. Αν όμως θα ήταν πονηρός, δεν θα έκανε τους άλλους καλύτερους» (Θφ). Καλός Χριστιανός δεν είναι δυνατόν παρά να έχει καλά αποτελέσματα στο έργο της επιστροφής των άλλων, και κακός Χριστιανός δεν είναι δυνατόν παρά να παράγει αποτελέσματα κακά (p). Αυτός που έχει στο μάτι του το δοκάρι και αποσκοπεί να βγάλει από το μάτι του άλλου το ξυλαράκι, είναι όμοιος με δέντρο κακό που φιλοδοξεί να παράγει καρπό καλό (b).

(3) Σαπρό=σάπιο, αλλά και άχρηστο, ανωφελές. Με την δεύτερη έννοια. Διότι το σάπιο δέντρο κανένα καρπό δεν παράγει (p).

(4) Αυτούς που διορθώνουν τους άλλους «με παραβολικό τρόπο τους ονόμασε δέντρα, ενώ καρπούς τις πράξεις τους» (Κ).

6.44 ἕκαστον γὰρ(1) δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκειται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσιν σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου σταφυλὴν(2) τρυγῶσιν.

44 Κάθε δέντρο αναγνωρίζεται από τον καρπό που παράγει. Δε μαζεύουμε σύκα απ' τ' αγκάθια ούτε τρυγάμε σταφύλια από τα βάτα.

(1) Η σύνδεση του σ. 43 με τον σ. 44 είναι αυτή: Το γεγονός αυτό είναι τόσο αληθινό, ώστε ο καθένας συμπεραίνει χωρίς δισταγμό για το είδος κάποιου δέντρου, από τον καρπό του (g). Εάν ο καρπός τον οποίο ένας άνθρωπος παράγει, είναι σάπιος, εάν η συμπεριφορά του είναι ελαττωματική και η συναναστροφή του γεμάτη από απρέπειες, εάν είναι μέθυσος ή πόρνος, εάν είναι επίορκος και ψεύτης, οι καρποί του είναι σάπιοι και μπορείτε να είστε βέβαιοι, ότι δεν είναι δέντρο καλό. Εάν ο καρπός είναι καλός, μπορείτε ασφαλώς να συμπεράνετε από αυτό ότι και το δέντρο είναι καλό. Εάν η συμπεριφορά κάποιου ανθρώπου είναι άγια, παρόλο που δεν μπορείτε αλάνθαστα να γνωρίζετε την καρδιά του, μπορείτε παρ' όλα αυτά να ελπίζετε, ότι ο άνθρωπος αυτός βρίσκεται σε τάξη με το Θεό.

(2) «Όπως ακριβώς δείχνει αμάθεια, το να ζητά κάποιος στα αγκάθια εξάιρετους ώριμους καρπούς, εννοώ σταφύλι και σύκο, έτσι είναι άξιο για γέλια να θεωρεί κάποιος ότι μπορεί να βρει σε υποκριτές

και βέβηλους κάτι από τα θαυμαστά, δηλαδή ευγένεια αρετής... Σε αυτούς δεν υπάρχει μεν τίποτα γλυκό, αλλά όλα είναι πικρά και άσχημα· διότι δεν φυτρώνει στα αγκάθια σύκο, ούτε από βάτο γεννιέται σταφύλι» (Κ). Μπορείτε βέβαια να καρφώσετε πάνω στα αγκάθια σύκα και να κρεμάσετε στις βάτους σταφύλια. Αλλά οι καρποί αυτοί δεν είναι το φυσικό προϊόν αυτών των δέντρων. Επιπλέον επίσης εντός ολίγου θα μαραθούν και θα γίνει ολοφάνερο, ότι δεν ανήκουν στα φυτά αυτά. Έτσι ακριβώς και από εκείνους, οι οποίοι έχουν κακό χαρακτήρα δεν μπορείτε να περιμένετε αγαθή συμπεριφορά και διαγωγή, και εάν πάλι κάποτε υποκριτικά επιδείξουν κάποιο τρόπο καλής συμπεριφοράς, γρήγορα αυτός θα αποδειχτεί ξένος με αυτούς.

6.45 ὁ ἀγαθὸς(1) ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ του περισσεύματος της καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

45 Ο καλὸς ἄνθρωπος βγάζει το καλὸ ἀπὸ το ἀγαθὸ ἀπόθεμα της καρδίας του, κι ο κακὸς ἀπὸ το κακὸ ἀπόθεμα της καρδίας του βγάζει το κακὸ. Γιατί, τὸ στόμα του ἀνθρώπου μιλάει ἀπὸ τὸ περίσσειμα της καρδίας».

(1) Δες και Ματθ. β 33-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο στίχος περιλαμβάνει την γενική αρχή, πάνω στην οποία στηρίζονται όλα τα προηγούμενα. Ο λόγος που βγαίνει από το στόμα, είναι η αμεσότερη εκδήλωση της εσωτερικής υπόστασης και κατάστασής μας (g). «Διότι η καρδιά του καθενός είναι θησαυροφυλάκιο, και αν μεν έχει αγαθά, τότε και ο άνθρωπος είναι αγαθός και λέει αγαθά· εάν όμως η καρδιά είναι γεμάτη από πονηρά, τότε και ο άνθρωπος είναι πονηρός και μιλά πονηρά» (Θφ). Ο άνθρωπος λοιπόν που θέλει να διορθώσει τους άλλους με τον λόγο του, ας διορθώσει πρώτα το εσωτερικό του (g). Διότι διαφορετικά «αυτός που τον νου του τον έχει κυριεύσει η κακία και η πονηρία, θα βγάλει οπωσδήποτε τα κρυμμένα στο βάθος του· διότι αυτά που είναι στο νου και την καρδιά, ξεπηδούν μέσω του λόγου που τρέχει προς τα πάνω» (Κ). Η καρδιά είναι θησαυροφυλάκιο. Εάν κυριαρχεί σε αυτήν η προς τον Θεό και προς τον Χριστό αγάπη, είναι γεμάτη με αγαθό θησαυρό. Η αγάπη αυτή πλουτίζει τον άνθρωπο και προμηθεύει σε αυτόν αγαθό απόθεμα και παρακαταθήκη ώστε από αυτό να διαθέτει και για ευεργεσία των άλλων. Αλλά εάν επικρατεί σε αυτήν η αγάπη του κόσμου και της σάρκας, τότε υπάρχει πονηρός θησαυρός στην καρδιά αυτή, και από αυτήν συνεχώς ο πονηρός άνθρωπος θα βγάζει το πονηρό. Δεν είναι βέβαια αδύνατον αγαθός άνθρωπος να πει κάποτε και λόγο πονηρό, όπως και πονηρός άνθρωπος να χρησιμοποιήσει κάποτε και λόγο αγαθό. Αυτό όμως που συνήθως και φυσικά εκδηλώνεται στις περισσότερες των περιπτώσεων σε όλους, είναι αυτό: η καρδιά είναι όμοια με τους λόγους μας. Μάταιοι λόγοι προδίδουν καρδιά ελαφριά. Σπουδαίοι όμως λόγοι μαρτυρούν και καρδιά σοβαρή. «Μπορείς βεβαίως όλα αυτά να θεωρήσεις ότι λέγονται και για τους Φαρισαίους... Πώς, λέει, εσείς... που είστε δέντρα σάπια, θα μπορέσετε να βγάλετε καρπούς αγαθούς; Διότι σε σας και ο λόγος είναι σάπιος, όπως και η ζωή, διότι από το περίσσειμα της καρδίας μιλάτε. Πώς λοιπόν θα διορθώσετε άλλους;» (Θφ).

Στίχ. 46-49. Συνέχεια της επί του Όρους ομιλίας. Η εφαρμογή των λόγων του Θεού.

6.46 (1) Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε Κύριε(2), καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω(3);

46 «Γιατί με προσφωνεῖτε “Κύριε, Κύριε” καὶ δεν εφαρμόζετε αὐτά που σας λέω;

(1) Δες Ματθ. ζ 21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Τα από τον σ. αυτόν μέχρι και τον 49 θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατά κάποιο τρόπο ο επίλογος (g). Με μόνη τη διαφορά ότι δεν αποτελούν την περίληψη των προηγούμενων, αλλά εκθέτουν τις συνέπειες οι οποίες θα επακολουθήσουν από την εφαρμογή ή όχι όσων λέχθηκαν (p).

(2) Η λέξη Κύριε και όχι απλώς διδάσκαλε, δείχνει ότι ο Ιησούς προβάλλει την διδασκαλία του ως κάποιος που έχει εξουσία και δικαιούται να δίνει εντολές και παραγγέλματα (L). Αποδεικνύει επίσης η επίκληση αυτή, ότι ήταν ήδη αναγνωρισμένος ως Κύριος από αρκετή μερίδα από το πλήθος εκείνο. Ήθελε όμως στους περισσότερους από εκείνους οι οποίοι απευθύνονταν προς αυτόν με τον τίτλο αυτόν, μεγαλύτερη υπακοή στο νόμο της αγάπης, τον οποίο δίδασκε (g).

(3) «Διότι αν είμαι Κύριος, λέει, οπωσδήποτε εσείς έπρεπε να κάνετε αυτό που πρέπει σε δούλους. Έργο λοιπόν των δούλων είναι, να πράττουν αυτά που ο Κύριος διατάζει» (Θφ). Ισοδυναμεί με το να εμπαίζουμε το Χριστό, όταν επικαλούμαστε μεν αυτόν ως Κύριο, δεν συμμορφωνόμαστε όμως με τα παραγγέλματά του. Πράττουμε κάτι συγγενικό και ανάλογο με εκείνο, το οποίο έπρατταν οι σταυρωτές του, όταν ειρωνευόμενοι αυτόν τον χαιρετούσαν λέγοντας· Χαίρε ο βασιλιάς των Ιουδαίων.

6.47 πᾶς(1) ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς(2), ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ὅμοιος(3)·

47 Ὅποιος ἐρχεται σ' ἐμένα κι ἀκούει τα λόγια μου και τα εφαρμόζει, θα σας δείξω με ποιον μοιάζει:

(1) Για τους σ. 47-49 δες Ματθ. ζ 24-27 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Χριστός μιλά και τώρα από τους ουρανοὺς μέσω της χάρης του Πνεύματός του, μέσω της εκκλησίας του και των λειτουργιών του σε αυτήν, μέσω των περιστάσεων, τις οποίες οικονομεί για τον καθένα μας η Πρόνοιά του. Αποτελεί λοιπόν μεγάλη ευεργεσία και χάρη του Θεού προς εμάς, ότι μας αξίωσε να ακούμε τα λόγια του. Αλλά εάν δεν εφαρμόζουμε τα λόγια αυτά στη ζωή μας, δεχόμαστε την χάρη μάταια. Το να πράττουμε και να εφαρμόζουμε τα λόγια του Χριστού σημαίνει να απέχουμε από τις αμαρτίες, τις οποίες ο Χριστός μας απαγορεύει, και να εκτελούμε τα καθήκοντα τα οποία από μας ζητά. Τα λόγια του Χριστού είναι φως όχι μόνο για τα μάτια μας, αλλά και για τα πόδια μας. Και αποβλέπουν όχι μόνο στο να διαφωτίζουν τις σκέψεις και κρίσεις μας, αλλά και στο να εμπνέουν και τις καρδιές μας και στο να ρυθμίζουν και τη ζωή μας. Ούτε είναι δυνατόν με αλήθεια να βεβαιώσουμε, ότι πιστεύουμε στα λόγια αυτά, εάν δεν τηρούμε αυτά στη ζωή μας.

(3) «Ποια λοιπόν είναι η ωφέλεια από το να θέλει κάποιος να τηρεί τα προστάγματα και ποια θα μπορούσε να είναι η βλάβη από το να μην θέλει να υποταχτεί, το δίδαξε ο ίδιος ο Σωτήρας λέγοντας: Καθένας που έρχεται σε μένα...» (Κ).

6.48 ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν ὃς καὶ ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν(1) καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν(2)· πλημμύρας(3) δὲ γενομένης προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῆ οἰκία ἐκείνη, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλεῦσαι αὐτήν· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν(4).

48 Μοιάζει με έναν που για να χτίσει το σπίτι του, έσκαψε βαθιά, κι έβαλε τα θεμέλια πάνω σ' ένα βράχο. Έτσι όταν έγινε πλημμύρα κι έπεσαν ποτάμι τα νερά πάνω στο σπίτι, δεν μπόρεσαν να το σαλέψουν, γιατί είχε θεμελιωθεί πάνω στο βράχο.

(1) «Ο οποίος έσκαψε και πήγε σε βάθος, τα οποία προηγούνται από τη θεμελίωση. Τα έβαλε αυτά στη διήγηση, μόνο για να δώσει έμφαση στην ακριβή θεμελίωση» (Ζ). Το σύνολο της γραφικής αυτής περιγραφής είναι αποκλειστικό μόνο στον Λουκά. Ο Ρόβινσων μιλά για κάποιο νέο σπίτι στη Ναζαρέτ, ο ιδιοκτήτης του οποίου έσκαψε σε βάθος 30 ποδιών, προκειμένου να οικοδομήσει πάνω στο βράχο (ρ).

(2) Υπάρχει λοιπόν για μας πέτρα, πάνω στην οποία μπορούμε να χτίζουμε στερεά το σπίτι μας «και η πέτρα αυτή είναι ο Χριστός». Είναι το θεμέλιο και κανείς δεν μπορεί να βάλει άλλο θεμέλιο εκτός από αυτό που είναι τοποθετημένο (Α' Κορ. γ 11). Είναι ο λίθος για τον οποίο είπε ο Θεός: «Να εγώ θα βάλω στα θεμέλια της Σιών λίθο πολυτελή, εκλεκτό, ακρογωνιαίο, τίμιο» (Ησ. κη 16). Η εκκλησία έχει οικοδομηθεί πάνω σε αυτόν και μαζί της κάθε αληθινός πιστός πάνω σε αυτόν είναι θεμελιωμένος. Είναι ο Ιησούς ισχυρός και αμετακίνητος ως βράχος. Και όποιος στηρίζει τις ελπίδες του σε αυτόν, δεν διατρέχει κανένα κίνδυνο να δει αυτές να διαφεύδονται. Αυτός είναι η μόνη και η πραγματική ελπίδα όλων μας (Α Τιμ. α 1). Μπορούμε με κάθε εμπιστοσύνη να στηρίξουμε τις σχετικά με τον ουρανό ελπίδες μας στην αξιομισθία του Χριστού και από αυτήν με βεβαιότητα να περιμένουμε την άφεση των αμαρτιών μας, την δικαίωσή μας, τον εξαγιασμό μας και την κατάκτηση του ουρανού. Το οικοδόμημα αυτό, το στηριγμένο σε αυτόν, θα παραμείνει αμετακίνητο στους αιώνες.

(3) Πλημμύρες είτε από ποτάμι είτε από θάλασσα (ρ) είτε από τα νερά που συρρέουν από την κορυφή βουνού, τα οποία σχηματίζουν σφοδρούς χειμάρρους που συμπαρασύρουν το γήινο στρώμα ή την άμμο (g). Αξιοσημείωτη και η επόμενη εκδοχή: Ο Λουκάς αντί για τους χειμάρρους, υποθέτει την πλημμύρα τακτικού ποταμού που βγαίνει από την κοίτη του και πέφτει πάνω στο σπίτι. Κάτι παρόμοιο πρέπει να συνέβη συχνά στην Αντιόχεια, από όπου καταγόταν ο Λουκάς, στις όχθες του Ορόντου (L).

(4) Η μεταφορά της εικόνας: «Αυτός που εύκολα υπακούει και διδάσκεται και έγινε όχι ακροατής του νόμου μάλλον, αλλά πράττει έργα, θα έχει πάρα πολύ σταθερή τη στάση του, σε κάθε πράγμα· καλό και κακό. Και θα μοιάζει με σπίτι που έχει στηριχτεί καλά και έχει αδιάσειστο θεμέλιο· ώστε και αν ακόμη, σαν άλλοι χείμαρροι, δηλαδή πλημμύρες νερών, επιτεθούν οι πειρασμοί και η αγριότητα των παθών που έχουμε μέσα μας, δεν θα πάθει τίποτα από όσα απευχόμαστε» (Κ). «Πλημμύρα του ποταμού είναι το πλήθος και η σφοδρότητα των πειρασμών» (Ζ). Οι θεμελιωμένοι στο Χριστό, κατά τις ώρες του πειρασμού θα διατηρήσουν την ακεραιότητά τους και όταν οι άλλοι θα πέφτουν και θα παρασύρονται από το κύμα της δοκιμασίας, αυτοί θα μένουν στέρεοι πάνω στην πέτρα. Θα

διατηρήσουν ακόμη την ειρήνη και ηρεμία τους, την ελπίδα και χαρά τους μέσα στις μεγαλύτερες στενοχώριες. Η πλημμύρα και το ρεύμα του πειρασμού δεν θα τους κουνήσει, διότι τα πόδια τους είναι στηριγμένα πάνω στο βράχο, που υψώνεται πάνω από τα κύματα. Τέλος είναι εξασφαλισμένη και η αιώνια ευδαιμονία τους. Διότι είτε στη ζωή είτε στο θάνατο είναι ενωμένοι με τον Κύριο, την αιώνια και ακατάλυτη πέτρα της σωτηρίας.

6.49 ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου(1), ἧ προσέρρηξεν ὁ ποταμός(2), καὶ εὐθὺς συνέπεσεν(3), καὶ ἐγένετο τὸ ρῆγμα(4) τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα(5).

49 Αντίθετα, αυτός που ακούει τα λόγια μου και δεν τα εφαρμόζει, μοιάζει με έναν, που έχτισε το σπίτι του πάνω στο χώμα, χωρίς θεμέλια. Μόλις έπεσαν ποτάμι τα νερά πάνω στο σπίτι, γκρεμίστηκε και η ζημιά που έπαθε ήταν μεγάλη».

(1) «Αυτός όμως που μόνο ακούει αυτά που λέει ο Χριστός, αλλά δεν κρατά τίποτα στο νου του, ούτε όμως κατόρθωσε και κάτι από τα προστάγματα, θα μοιάζει πάλι με σπίτι που είναι πανέτοιμο για πτώση· διότι θα γκρεμιστεί σε αυτά που δεν επιτρέπονται, αφού θα ερεθίζει η ηδονή και θα τον οδηγήσει στους βόθρους της αμαρτίας» (Κ).

(2) Ο Λουκάς ως κύρια αιτία της πτώσης αναφέρει τον ποταμό, ενώ ο Ματθαίος, πιο περιγραφικός, αναφέρει και τους ανέμους (ρ). Στην Παλαιστίνη λοιπόν οι ισχυρές βροχές, από τις οποίες δημιουργούνται σφοδροί χείμαρροι, συνοδεύονται πάντοτε και από ισχυρούς ανέμους (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή: συνέπεσεν, που είναι πιο εκφραστική από το απλό έπεσε= έπεσε όλο σε σωρό (ρ).

(4) «Ρήγμα είναι το γκρέμισμα, η διάλυση» (Ζ). Ο Hobart αντιθέτει τα βροχή, προσέκοψεν, έπεσε και πτώσις του Ματθαίου με το πλημμύρα, προσέρρηξε, συνέπεσε και ρήγμα του Λουκά, ισχυριζόμενος ότι οι τελευταίες 4 λέξεις ανήκουν στην ιατρική φρασεολογία (ρ).

(5) «Διότι είναι θεαματική και η πτώση αυτών που διδάχτηκαν μεγάλα πράγματα, όταν πέφτουν από τα μεγάλα. Κάνει λοιπόν τους ανθρώπους άθλιους η ολιγωρία στους κόπους και το σαθρό και αβέβαιο της κρίσης. Αυτοί είναι που έμοιασαν με τους ανόητους, οι οποίοι πάνω στην άμμο, την αβεβαιότητα δηλαδή της γνώμης, έβαλαν το θεμέλιο της πνευματικής οικοδομής, το οποίο, όταν λίγα ψεκάσματα πειρασμών και μικρός χείμαρρος των κουνημάτων του πονηρού τράβηξε από κάτω το θεμέλιο, την διέλυσε και την διασκόρπισε αφού ούτε λίγο δεν άντεξε την βροχή και τους ανέμους» (Κ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Στίχ. 1-10. Η θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου.

7.1 (1) Έπει(2) επλήρωσε(3) πάντα τὰ ρήματα αὐτοῦ εἰς(4) τὰς ἀκοὰς(5) τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοῦμ.

1 Όταν τελείωσε ο Ιησούς τη διδασκαλία του προς το λαό, πήγε στην Καπερναούμ.

(1) Η διαίρεση του κεφαλαίου είναι άστοχη, διότι ο στίχος αυτός αποτελεί το συμπέρασμα όσων λέχθηκαν προηγουμένως, όπως συνηθίζει να κάνει πάντα ο Λουκάς. Δες δ 30,37,44,ε 11,16,26,στ 11 κλπ (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «επειδή» που με σημασία χρονική μόνο εδώ στην Κ.Δ. υπάρχει.

(3) Επλήρωσε=έκανε πλήρη, αφού τελείωσε (δ), ώστε δεν απέμενε πλέον τίποτα να λεχθεί (ρ).

(4) Η πρόθεση «εις» φανερώνει την διεύθυνση αυτών που ειπώθηκαν (ρ).

(5) Δηλαδή στα όργανα της ακοής (δ). Η λέξη ακοαί με την έννοια των αυτιών χρησιμοποιείται συχνά από τους γιατρούς (Hobart).

7.2 (1) Έκατοντάρχου(2) δέ τινος δούλος κακῶς ἔχων ἡμελλεν τελευτᾶν(3), ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος(4).

2 Εκεί ο δούλος κάποιου εκατόνταρχου ήταν βαριά άρρωστος, ετοιμοθάνατος. Ο εκατόνταρχος, που αγαπούσε πολύ το δούλο του,

(1) Δες και Ματθ. η 5-13 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Δέχονται γενικώς ότι ο εκατόνταρχος ήταν στην υπηρεσία του Ηρώδη Αντίπα. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση πώς συνέβαινε να είναι εθνικός; Θα μπορούσε κάποιος μάλλον να υποθέσει, ότι ήταν ρωμαίος εκατόνταρχος, επιτετραμμένος στην Καπερναούμ μαζί με κάποιο απόσπασμα. Ο Αντίπας δεν θα μπορούσε να αντισταθεί σε αυτό. Εξάλλου εκτός από τα στρατιωτικά έργα οι εκατόνταρχοι απασχολούνταν και με άλλες αποστολές, όπως η εκμετάλλευση των μεταλλείων (L). Ο εκατόνταρχος εθνικός εκ γενετής, είχε σε κάποιο βαθμό προσελκυστεί στον Ιουδαϊσμό (ρ).

(3) Σύμφωνα με την περιγραφή του Ματθαίου θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει, ότι ο δούλος αυτός έπασχε από ρευματισμούς οξυτάτης μορφής, οι οποίοι όταν προσβάλλουν την καρδιά, μπορούν να επιφέρουν και θάνατο (g).

(4) Δηλαδή τον είχε σε τιμή και σε υπόληψη για την πίστη και υπακοή του (δ). Αυτό εξηγεί το τόσο σοβαρό διάβημα, που έγινε διαμέσου των πρεσβυτέρων προς τον Ιησού (g). Ήταν προς έπαινο αυτού του δούλου, ότι με την επιμέλεια και πιστότητά του και το ειλικρινές ενδιαφέρον υπέρ των υποθέσεων του κυρίου του, είχε προσελκύσει την εκτίμηση και την αγάπη του. Οι υπηρέτες οφείλουν με τη συμπεριφορά τους να κάνουν τους εαυτούς τους αγαπητούς στους κυρίους τους. Αλλά επίσης ήταν προς έπαινο του κυρίου, ότι εκτίμησε τον καλό δούλο και έλαβε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για αυτόν. Πολλοί αγέρωχοι κύριοι νομίζουν ότι είναι αρκετό να μην κακομεταχειρίζονται ούτε να βρίζουν ούτε να δείχνουν σκληρότητα προς τους καλούς δούλους. Δεν είναι όμως αυτό αρκετό. Οφείλουν και να δείχνουν στοργή προς αυτούς και να λαμβάνουν ιδιαίτερη φροντίδα για την υγεία και την ανάπαυσή τους.

7.3 άκούσας(1) δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους(2) τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν(3) αὐτὸν ὅπως ἔλθῶν διασώσῃ(4) τὸν δούλον αὐτοῦ.

3 όταν άκουσε για τον Ιησού, έστειλε Ιουδαίους πρεσβυτέρους να τον παρακαλέσουν να έρθει να σώσει το δούλο του.

(1) Δεν είχε δει ακόμη τον Ιησού (b).

(2) Μέλη διακεκριμένα της κοινωνίας, οι οποίοι δεν φαίνεται να ανήκουν στην τάξη των γραμματέων ή των αρχισυναγώγων (L). Αυτοί, παρόλο που δεν στερούνταν πίστης (δες σ. 4), είχαν λιγότερη πίστη από αυτήν του εκατόνταρχου, από τον οποίο και στάλθηκαν. Παρ' όλα αυτά δεν μεσίτευσαν μάταια στον Ιησού. Συχνά εκείνοι οι οποίοι έχουν λίγη παρρησία προς το Θεό, έχουν μεγαλύτερη δύναμη και αρμοδιότητα να προσφέρουν υπηρεσίες προς άλλους, πολύ καλύτερους από αυτούς, τις οποίες αδυνατούν να προσφέρουν στους εαυτούς τους (b). Υπάρχει κάποια διαφορά ανάμεσα στην αφήγηση του Ματθαίου και του Λουκά. Ο Ματθαίος δηλαδή λέει, ότι ο εκατόνταρχος ήλθε αυτοπροσώπως, ενώ εδώ λέγεται, ότι μέσω άλλων παρακάλεσε τον Ιησού. Κατά κανόνα όμως λέγεται, ότι κάνουμε εμείς εκείνο, το οποίο κατ' εντολήν μας γίνεται από άλλους. Είναι όμως πιθανόν, ότι τελικά ήλθε και ο ίδιος ο εκατόνταρχος στον Ιησού.

(3) «Με την έννοια του «παρακαλούσε»» (Z).

(4) Το σύνθετο διασώζω (=κάνω κάποιον σώο μέσω κάποιου) σχεδόν είναι στην Κ.Δ. λέξη αποκλειστική του Λουκά. Δες Πράξ. κγ 24,κζ 43,44,κη 1,4,Ματθ. ιδ 36,Α Πετρ. γ 20 (p).

7.4 οὶ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως(1), λέγοντες ὅτι Ἄξιός(2) ἔστιν ὧ παρέξει(3) τοῦτο(4),

4 Εκείνοι πήγαν στον Ιησού και τον θερμοπαρακαλούσαν: «Αξίζει να τον βοηθήσεις», του έλεγαν,

(1) Παρακαλούσαν με ζήλο, με επιμονή (δ).

(2) Ο ίδιος ο εκατόνταρχος φρονούσε διαφορετικά για τον εαυτό του· «ούτε θεώρησα άξιο τον εαυτό μου να έλθω σε σένα», διαβιβάζει μετά από λίγο στον Ιησού (b).

(3) Αυθεντική γραφή παρέξει, δηλαδή σε μέση διάθεση, σε β ενικό. Έτσι όμως χρησιμοποιεί ο Λουκάς το ρήμα μία ακόμη φορά (Πράξ. ιθ 24). Ενώ σε ενεργητική διάθεση χρησιμοποιεί αυτό συχνότατα (δ).

(4) «Αυτό. Ποιο; Το να έλθει και να σώσει τον δούλο του» (Z).

7.5 αγαπᾶ(1) γὰρ(2) τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς(3) ὠκοδόμησεν(4) ἡμῖν.

5 «γιατί αγαπάει το έθνος μας, και τη συναγωγή αυτός μας την έχτισε».

(1) Αίσθημα πολύ σπάνιο σε Ρωμαίο στρατιώτη (b). Αλλά και γενικώς πολλοί λίγοι από τους εθνικούς συμπαθούσαν τους Ισραηλίτες. Πιθανώς ο εκατόνταρχος είχε διαβάσει την Π.Δ. και από εκεί οδηγήθηκε σε εκτίμηση και του λαού τον οποίο ο Θεός είχε διαλέξει ως δικό του. Σημείωσε ότι και οι κατακτητές και αυτοί που βρίσκονται σε υπεροχή και εξουσία, οφείλουν με συμπάθεια και στοργή να συμπεριφέρονται προς αυτούς που κατέκτησαν και είναι κάτω από την εξουσία τους.

(2) Ο λόγος για τον οποίο ήταν ο εκατόνταρχος άξιος, προστίθεται αιτιολογικά στον στίχο αυτόν.

(3) Μόνος, χωρίς τη βοήθεια άλλου, με δικά του μέσα (δ). Με την ανοικοδόμηση της συναγωγής απέδειξε τον σεβασμό του προς τον Θεό του Ισραήλ και την πίστη του ότι αυτός ήταν ο μόνος αληθινός και ζωντανός Θεός.

(4) Η οικοδόμηση της συναγωγής ήταν κάτι μεγαλύτερο και σπανιότερο από την απλή αγάπη και συμπάθεια στο έθνος. Ο εθνικός εκατόνταρχος όχι μόνο δεν βεβήλωσε, όπως άλλοι, την συναγωγή, αλλά από ευλάβεια οικοδόμησε αυτήν (b). Εάν το Τελ-Χουμ είναι η παλαιά Καπερναούμ και εάν τα ερείπια της συναγωγής που βρέθηκαν εκεί προέρχονται από οικοδόμημα της εποχής αυτής, δείχνουν με πόση γενναιοδωρία ο εκατόνταρχος αυτός συντέλεσε το ευσεβές αυτό έργο του. Είναι όμως αμφίβολο, ότι τα ερείπια αυτά ανάγονται σε οικοδόμημα του πρώτου χριστιανικού αιώνα (p).

7.6 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας(1) ὁ ἑκατόνταρχος φίλους(2) λέγων αὐτῷ, Κύριε, μὴ σκύλλου(3), οὐ γὰρ ἰκανός(4) εἰμι ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς·

6 Ὅταν ὁμοῦς ὁ Ἰησοῦς προχωρῶντας μαζί τους εἶχε κίβλας φτάσει κοντά στο σπίτι, ὁ ἑκατόνταρχος ἔστειλε φίλους και του εἶπε: «Κύριε, μὴ κάνεις τον κόπο· δεν εἶμαι ἄξιος να σε δεχτώ στο σπίτι μου·

(1) Το νέο αυτό διάβημα του εκατόνταρχου δεν δημιουργεί αντίφαση με το αίτημα του διαβήματος των πρεσβυτέρων. Στο μεταξύ σημειώθηκε στον εκατόνταρχο πρόοδος ταπεινοφροσύνης και πίστης, από τα οποία υπαγορεύτηκε σε αυτόν αυτό. Ίσως ο εκατόνταρχος να πήρε αφορμή από την συνήθη ιουδαϊκή ιδέα, σύμφωνα με την οποία ο Ιουδαίος δεν ήταν δυνατόν να μην μολυνθεί μπαίνοντας σε σπίτι εθνικού (g).

(2) Το ότι ἔστειλε φίλους και όχι δούλους, δείχνει τον μεγάλο και βαθύ σεβασμό, τον οποίο ἔτρεφε στον Ἰησοῦ (o).

(3) Για την ἔννοια του ρήματος δεσ Μάρκ. ε 35. «Μην περισπάσαι, μην κόπτεσαι» (Z), μην ενοχλείσαι.

(4) Το ικανός ἔχει την ἔννοια του ηθικά ἄξιος, όπως στο Λουκ. γ 16 και αλλού (g). Τα λόγια αυτά του εκατόνταρχου μαρτυροῦν από τη μία την ταπείνωσή του, από την ἄλλη την πίστη του. Παρόλο που εἶχε περίβλεπτο αξίωμα, θεωρεῖ τον εαυτό του ἀνάξιο να δεχτεῖ στο σπίτι του τον Χριστό. Παρά την κατὰ κόσμον ἀσημότητα του Κυρίου, ἔχει για αυτόν ὁ ἑκατόνταρχος πολὺ μεγάλη ιδέα και γνωρίζει πῶς να τιμήσει τον προφήτη του Θεοῦ, τον οποίο πολλοί ἀπέρριπταν και περιφρονούσαν. Ἀλλά ἐκδήλωναν τα λόγια αυτά και την πίστη του ἑκατόνταρχου. Μὴ μπαίνεις στον κόπο, Κύριε. Δεν ὑπάρχει ἀνάγκη να ἔλθεις μέχρι το σπίτι μου. Ἔχεις τη δύναμη και με ἀπλό λόγο να θεραπεύσεις ἀπὸ μακριὰ τον δούλο μου.

7.7 διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα(1) πρὸς σε ἔλθειν· ἀλλὰ εἶπέ λόγῳ(2), και ἰαθήσεται(3) ὁ παῖς μου.

7 γι' αὐτὸ και δε θεώρησα τον εαυτό μου ἄξιο να σ' επισκεφθεῖ. Ἐνα λόγο πες μόνο, και θα γιατρευτεῖ ὁ δούλος μου.

(1) Δεν θεώρησα τον εαυτό μου ἄξιο να ἔλθω σε σένα (δ). Για την διαφορά που παρουσιάζεται ἀνάμεσα στην ἀφήγηση του Ματθαίου και αὐτὴν του Λουκά, δεσ Ματθ. η 5. Ἀξιοσημείωτα και τα ἐπόμενα: Η παράδοση διέσωσε κατὰ γράμμα τα χαρακτηριστικά λόγια του ἑκατόνταρχου (σ. 8) και την γεμάτη θαυμασμό αναφώνηση του Κυρίου (σ. 9). Ὡς προς το ιστορικό πλαίσιο, η προφορική παράδοση και κατήχηση το ἀπέδιδε με μεγαλύτερη ελευθερία (g). Ἐνῶ ὁ ἑκατόνταρχος δεν θεωρούσε τον εαυτό του ἄξιο να επισκεφτεῖ τον Χριστό, ἀντιθέτως ὁ Χριστός ἔκρινε τον ἑκατόνταρχο ἄξιο της ἐπίσκεψής του, διότι αὐτοὶ που ταπεινῶνουν τους εαυτοὺς τους θα ὑψωθοῦν.

(2) Ἀλλὰ πες με λόγο. Ὁ λόγος θα εἶναι το μέσο με το οποίο θα συντελεστεῖ ἡ ἴαση, ἀντὶ του να ἔλθει αὐτοπροσώπως ὁ Ἰησοῦς. Δεσ Πράξ. β 40 και Γαλ. στ 11 (p).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή ἰαθήτω, που μαρτυρεῖται ἀπὸ κάποιους μόνο μεγαλογράμματους κώδικες, ἀλλὰ προτιμάται ἀπὸ τους κριτικούς του κειμένου.

7.8 καὶ γὰρ(1) ἐγὼ ἄνθρωπός(2) εἰμι(3) ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος(4), ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, και λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, και πορεύεται, και ἄλλῳ, Ἔρχου, και ἔρχεται, και τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, και ποιεῖ(5).

8 Ἐγὼ ξέρω ἀπὸ ἐξουσία· εἰμι ἄνθρωπος κάτω ἀπὸ ἐξουσία κι ἔχω και στρατιώτες στη διοίκησή μου. Στον ἕνα λέω “πήγαινε” και πηγαίνει, στον ἄλλο λέω “ἔλα” κι ἔρχεται, και στο δούλο μου “κάνε αὐτό” και το κάνει».

(1) Το «και γὰρ» συνδέει τον σ. 8 με τον προηγούμενο=Διότι γνωρίζω τι σημαίνει μία διαταγή, αφοῦ εἶμαι συνηθισμένος να δίνω τέτοιες (L).

- (2) Συνηθισμένος και κοινός άνθρωπος. Ίσως η λέξη υπαινίσσεται, ότι ο Ιησούς είναι κάποιος υπεράνθρωπος (p).
- (3) Το εμί δεν θα συνδεθεί με το τασσόμενος, ώστε να δημιουργηθεί αναλυμένος ενεστώτας, αλλά το τασσόμενος έχει θέση κατηγορουμένου (p).
- (4) =μπαινώ, τοποθετούμαι κάτω από τις διαταγές του αμέσως προϊσταμένου μου (δ): έχοντας θέση εξαρτημένη (g).
- (5) Η έννοια του όλου στίχου: Γνωρίζω από προσωπική πείρα τι μπορεί να κάνει ένας λόγος από άνθρωπο που έχει εξουσία. Ένας λόγος από τους ανωτέρους μου εκτελείται με υπακοή από εμένα· και ένας λόγος από εμένα εκτελείται αμέσως από τους υφισταμένους μου. Εσύ, ο οποίος δεν είσαι κάτω από την εξουσία κανενός και έχεις εξουσία πάνω στις αόρατες δυνάμεις, πολύ περισσότερο με έναν λόγο σου, θα θεραπεύσεις την ασθένεια (p).

7.9 άκουσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτόν, καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ(1) τοσαύτην πίστιν(2) εὔρον.

9 Όταν άκουσε αυτά τα λόγια ο Ιησούς, τον θαύμασε· και γυρίζοντας προς το πλήθος που τον ακολουθούσε εἶπε: «Σας βεβαιώνω πως τέτοια πίστη ούτε ανάμεσα στους Ισραηλίτες δε βρήκα!»

- (1) Αυτό δείχνει ότι ο εκατόνταρχος ήταν ακόμη εθνικός (p).
- (2) Το «τόσο μεγάλη πίστη» αναφέρεται στο αίτημα του εκατόνταρχου να συντελεστεί το θαύμα με μόνο λόγο και χωρίς τη σωματική παρουσία του Κυρίου (g). Ο σ. ταυτίζεται σχεδόν με το Ματθ. η 10.

7.10 καὶ ὑποστρέψαντες εἰς τὸν οἶκον οἱ πεμφθέντες εὔρον τὸν δοῦλον ὑγιαίνοντα(1).

10 Όταν οι φίλοι του εκατόνταρχου γύρισαν στο σπίτι, βρήκαν τον άρρωστο δούλο θεραπευμένο.

- (1) Το υγιαίνοντα είναι πιο έντονο από το ιάθη, το οποίο έχει ο Ματθαίος. Ο δούλος δεν θεραπεύτηκε απλώς, αλλά βρέθηκε και με καλή υγεία (p). Όχι απλώς σώο και υγιή, αλλά και να χρησιμοποιεί την υγεία που του δόθηκε (b). Ο Λουκάς (με εξαίρεση το Γ'Ιω. 2) είναι ο μόνος στην Κ.Δ. συγγραφέας, που χρησιμοποιεί το ρήμα υγιαίνω με την αρχική του έννοια, δηλαδή του ότι βρίσκεται κάποιος σε πλήρη υγεία. Η έννοια αυτή του ρήματος είναι συνηθισμένη στους ιατρούς συγγραφείς (Hobart).

Στίχ. 11-17. Η ανάσταση του γιού της χήρας στη Ναϊν.

7.11 Καὶ(1) ἐγένετο ἐν τῷ ἐξῆς(2) ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναῖν(3), καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί(4) καὶ ὄχλος πολὺς.

11 Ὑστερα πήγε ο Ιησούς σε μια πόλη που λεγόταν Ναϊν. Μαζί του ήταν αρκετοί μαθητές του και πολύ πλήθος.

- (1) Το γεγονός που εξιστορείται εδώ αποκαλύπτει όσο ελάχιστα, την τρυφερότητα της καρδιάς του Κυρίου και την ζωντανή απήχηση, την οποία είχαν σε αυτήν οι θλίψεις των ανθρώπων. Η νεότερη κριτική ορμώμενη από το ότι μόνος ο Λουκάς αναφέρει αυτό, ζήτησε να αμφισβητήσει την αυθεντικότητά του. Αλλά η ζωή του Κυρίου παρουσίαζε τόσο πλούτο γεγονότων υπερφυσικών, ώστε κανείς ποτέ δεν σκέφτηκε, ότι ήταν δυνατόν να τα εξιστορήσει εξ' ολοκλήρου. Ο Ιησούς (στο Λουκ. ι 13) αναφέρει θαύματα που έγιναν στη Χοραζείν και Βηθσαιδά, από τα οποία κανένα σχεδόν δεν αναφέρεται από τα ευαγγέλια μας. Δες και Ιω. κ 30 και κα 25 (g).

- (2) Εξυπακούεται: [στον εξῆς] χρόνο. Υπάρχει και η γραφή: εν τη εξῆς (ημέρα). Η εδώ όμως σειρά των γεγονότων απαιτεί λιγότερο καθορισμένο χρόνο (b).

- (3) Η πόλη δεν αναφέρεται αλλού στην Γραφή· ενώ η από τον Ιώσηπο (Ιουδ. Πολ. VI,9.4) αναφερόμενη Ναϊν, βρισκόταν πέρα από τον Ιορδάνη, στο δυτικό τμήμα της Περαιάς και δεν μπορεί να είναι αυτή για την οποία γίνεται λόγος εδώ (p). Ο Ρόβινσων βρήκε ένα χωριό NA της Ναζαρέτ, δύο μίλια νότια από το Θαβώρ, κοντά στην πόλη Αενδώρ και όχι μακριά από την Καπερναούμ, ΝΔ αυτής και κοντά στις πηγές του Κισών. Και οι Ευσέβιος και Ιερώνυμος στο μέρος αυτό τοποθετούν την Ναϊν (δ.γ). Γύρω στα 10 λεπτά στο δρόμο προς Αενδώρ βρίσκεται κοιμητήριο που χρησιμοποιείται και σήμερα και υπάρχουν εκεί πολλοί τάφοι σκαλισμένοι σε βράχο (p).

- (4) Αρκετοί σε πλήθος. Πρόκειται λοιπόν για μαθητές με την ευρύτερη έννοια της λέξης. Οι μάρτυρες λοιπόν αυτού του θαύματος υπήρξαν πολλοί. Ήταν αρκετοί σε αριθμό μαθητές και μαζί τους όχλος πολὺς και επιπλέον και πλήθος συγγενών και γειτόνων που παρακολουθούσαν την κηδεία του πεθαμένου νέου. Έτσι ήταν παρών μεγάλος αριθμός αυτοπτών, ώστε να μαρτυρήσουν για την

αλήθεια αυτού του θαύματος, το οποίο ήταν απόδειξη της θείας εξουσίας του Ιησού, μεγαλύτερης από εκείνη, η οποία παρεχόταν από τις υπερφυσικές θεραπείες του, διότι διαπιστωνόταν με αυτό και η κυριαρχία του Ιησού πάνω στο θάνατο.

7.12 ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ(1) τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο(2) τεθνηκῶς μονογενῆς υἱὸς τῆ μητρὶ(3) αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἦν χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ(4).

12 Την ώρα που πλησίαζαν στην πύλη της πόλης, έβγαζαν ένα νεκρό, το μονάκριβο γιο μιας μάνας, που μάλιστα ήταν χήρα. Κόσμος πολὺς ἀπὸ την πόλη τη συνόδευε.

(1) Μικρό χωριό ήταν δυνατόν να έχει μία και μόνη πύλη, αρκετή, έτσι ώστε μέσω αυτής να γίνεται η επικοινωνία ὅσων ήταν έξω ἀπὸ τα τείχη με αυτό (L).

(2) Είναι σωστό οι νεκροί να οδηγούνται για ταφή έξω, σε τόπους που οπωσδήποτε είναι απομακρυσμένοι ἀπὸ την διαμονή των ζωντανών (b). Το και ἰδοὺ ἐξεκομίζετο, δείχνει ἐδῶ κάτι το απροσδόκητο και συγκινητικό στη συνάντηση των δύο αὐτῶν συνοδῶν· της μίας που συνόδευε το θῦμα του θανάτου και της ἄλλης που ακολουθοῦσε τον κύριο της ζωῆς (g). Ο νεκρός ήταν, φαίνεται, νέος, που θερίστηκε ἀπὸ τον θάνατο στην αρχή των ημερῶν του. Συνηθισμένη περίπτωση που επαληθεύει τον θεῖο λόγο: Ο ἄνθρωπος, είναι σαν χορτάρι οι ἡμέρες του. Ὅτι βεβαίως ήταν πράγματι μικρός, μαρτυροῦνταν ἀπὸ ὅλους ὅσους τον κήδευαν. Αποκλειόταν ὁμως και κάθε ἀπὸ πριν συνεννόηση, διότι ο Ιησούς μόλις τώρα ἔμπαινε στην πόλη και δεν εἶχε δει πιο πριν τον νεκρό, παρά μόνο τώρα που μεταφερόταν για ταφή.

(3) Η δοτική μητρί εκφράζει ὅλη την τρυφερότητα του δεσμοῦ, ο οποίος με τον θάνατο ἐκείνον διασπάστηκε (g).

(4) «Πονούσαν δηλαδή μαζί της, διότι δεν ἔχασε τον ἄνδρα μόνο, ἀλλά τώρα και τον γιο, και αὐτόν μονογενῆ» (Z). Πόσο πολυάριθμες, πόσο ποικίλες, πόσο καταστρεπτικές είναι οι θλίψεις αὐτῶν που θλίβονται στον κόσμο αὐτόν! Τι κοιλιάδα δακρύων και στεναγμῶν είναι αὐτή! Μπορούμε να φανταστούμε ποια θα ήταν η θλίψη της φτωχῆς αὐτῆς γυναίκας για τον μονογενῆ γιο της. Στο πρῶτο πλήγμα, το οποίο την κατέστησε χήρα, προστέθηκε τώρα και το δεύτερο, πιο επώδυνο και περισσότερο ἀπαρηγόρητο ἀπὸ το πρῶτο.

7.13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν(1) ὁ κύριος(2) ἐσπλαγχνίσθη(3) ἐπ' αὐτῇ καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαῖε(4).

13 Ὃταν εἶδε τη χήρα ο Κύριος, τη σπλαχνίστηκε και της εἶπε: «Μην κλαις».

(1) Επικεφαλῆς της πομπῆς βάδιζαν οι θρηνηδοί και αὐλητές και μετὰ ἀπὸ αὐτοὺς ακολουθοῦσαν οι συγγενεῖς του νεκροῦ, μετὰ ἀπὸ τους οποίους ακολουθοῦσε το φέρετρο χωρίς σκέπασμα που το κουβαλοῦσαν τέσσερεις. Μέσα σε αὐτό βρισκόταν ο νεκρός τυλιγμένος με σεντόνι, ἀλλά με το πρόσωπο ἀκάλυπτο. Μετὰ ἀπὸ αὐτό ακολουθοῦσαν οι φίλοι και γείτονες (g). Ο Κύριος ἔνωσε συμπάθεια «βλέποντάς την να κλαίει ἀπαρηγόρητα. Διότι αν ο ὄχλος την σπλαχνιζόταν, πολὺ περισσότερο αὐτός, η πηγή της ευσπλαχνίας» (Z).

(2) Η λέξη ο Κύριος εἰσάγεται με εἰδικό τονισμό ἐδῶ. Είναι ο Κύριος της ζωῆς, που ἀντιμετωπίζει την λύπη και τον θάνατο (p).

(3) Ὅλα τα χαρακτηριστικά που ἀπαριθμήθηκαν στο στίχο 12, γιος, μονογενῆς, μητέρα χήρα, ὄχλος αρκετός που συμπενθοῦσε, δίνουν να καταλάβουμε, τι συγκινεῖ τόσο βαθιά την καρδιά του Ιησού (g). Δες πόσο τρυφερός και συμπαθῆς είναι ο Κύριος προς αὐτοὺς που θλίβονται. Καμία ἰκεσία δεν ἀπευθύνθηκε προς αὐτόν στην προκειμένη περίπτωση. Αφού αὐθόρμητα παρακινήθηκε ἀπὸ την καλοσύνη και ἀγαθότητά του, πλησιάζει την χήρα και την παρηγορεῖ. Οι φτωχές χήρες ας ἐνισχυθούν και ας γεμίσουν ἐλπίδα. Ο Χριστός σπλαχνίζεται αὐτές και γνωρίζει τις στενοχώριες και τις θλίψεις τους. Εάν ἄλλοι ἀδιαφοροῦν για την δοκιμασία και τις δυσκολίες τους, αὐτός δεν θα ἀδιαφορήσει ποτέ.

(4) Ο Ιησούς φαίνεται σαν κατὰ κάποιο τρόπο να μην μπορεί να ἀντισταθεῖ στην σιωπηλή ἐκείνη ἰκεσία, η οποία ἀπὸ τη θλιβερῆ συνοδεία τού ἀπευθύνεται. Οι λυγμοί και ὄδυρμοί της μητέρας τον συγκινούν ἀκόμη βαθύτερα. Και για αὐτό οι λέξεις «μην κλαις» που ἀπευθύνθηκαν προς αὐτήν (g). Το μην κλαις φανερώνει ὅτι ο Ιησούς ήταν ἀπολύτως βέβαιος για ἐκείνο το οποίο μετὰ ἀπὸ λίγο θα ακολουθοῦσε. Διαφορετικά η σαν παράγγελμα προτροπή αὐτῆ θα ήταν ἀκαιρη και ἀφύσικη. Διότι ποιος θα ἀπαγόρευε σε μητέρα να κλαίει κατὰ την κηδεῖα μονογενοῦς; (p). Μην κλαις διότι μετὰ ἀπὸ λίγο ο γιος σου θα ξαναζήσει. Ο λόγος αὐτός, για τον οποίο η χήρα της Ναῖν ἔπρεπε να παύσει να κλαίει, ήταν εἰδικός για την περίπτωση ἐκείνη. Ἰσχύει ὁμως και γενικότερα για ὅλους ὅσους θρηνοῦν υπερβολικά στους τάφους ἀγαπημένων προσώπων. Οι ἀγαπημένοι τους αὐτοί θα ἀναστηθούν και θα ξαναπάρουν το σῶμα τους που είναι στον τάφο. Θα ἀναστηθούν με δόξα. Και για αὐτό και δεν

πρέπει να λυπόμαστε για το θάνατό τους, όπως και οι υπόλοιποι, που δεν έχουν ελπίδα (Α Θεσ. δ 13). Βεβαίως η λύπη από μόνη της δεν είναι αμαρτία. Μόνο η υπερβολή της λύπης είναι αμαρτωλή. Και η λύπη τότε είναι υπερβολική, όταν μας παραλύει και μας κάνει ανίκανους να επιτελούμε τα καθήκοντα της αποστολής μας ή μας ωθεί σε ολιγοπιστία και γογγυσμό ή δυσπιστία προς την πρόνοια του Θεού. Όταν ο Θεός παίρνει τον φίλο μας από την αγκαλιά μας ή το παιδί μας από τους στοργικούς κόλπους μας, δεν έχει την αξίωση από εμάς να χαιρόμαστε, αλλά μας ζητά με τα δάκρυα στα μάτια να υποτασσόμαστε στο θέλημά του και στις αποφάσεις της πρόνοιάς του, πείθοντας τους εαυτούς μας με τον φωτισμό της πίστης, ότι αυτό, το οποίο τώρα η καρδιά μας με τόσο πόνο αντικρύζει, ήταν το καλύτερο που έπρεπε να γίνει.

7.14 και προσελθών(1) ἤψατο(2) τῆς σοροῦ(3), οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν, καὶ εἶπεν, Νεανίσκε, σοὶ λέγω(4), ἐγέρθητι.

14 Ἐπειτα προχώρησε, ἀκούμπησε τὴν σορό, καὶ ἀφού στο μεταξύ αὐτοὶ που βαστούσαν τὸ φέρετρο σταμάτησαν, εἶπε «Νεαρέ, σε διατάζω νὰ σηκωθείς».

(1) Σε κάθε άλλη περίπτωση ο Κύριος θα απέφευγε την τόσο δημόσια και μπροστά στα μάτια των κατοίκων ολόκληρης πόλης επιτέλεση της νεκρανάστασης, όπως φαίνεται και από την περίπτωση της κόρης του Ιαείρου. Αλλά η ευσπλαχνία του προς την χήρα εκείνη εξουδετέρωσε κάθε επιφύλαξη. Και αφού πλησίασε άγγιξε την σορό,

(2) δίνοντας το σύνθημα σε αυτούς που κουβαλούσαν το φέρετρο να σταματήσουν (g,δ).

Αξιοσημείωτη και η επόμενη παρατήρηση: Εμφανίστηκε ο Χριστός γεμάτος δύναμη (b): «για να μάθεις, ότι το άγιο σώμα του Χριστού λειτουργεί ενεργητικά για τη σωτηρία του ανθρώπου· διότι είναι σώμα ζωής... Όπως ακριβώς δηλαδή το σίδηρο ερχόμενο σε επαφή με τη φωτιά, ενεργεί όσα ενεργεί η φωτιά, και εκπληρώνει τη χρήση της φωτιάς, έτσι, επειδή ακριβώς έγινε δική του η σάρκα του Λόγου, ο οποίος δίνει ζωή στα πάντα, εξαιτίας αυτού λοιπόν δίνει και αυτή ζωή... Δεν αρκέστηκε λοιπόν μόνο να προστάξει, παρόλο που συνήθιζε με λόγο να κατορθώνει όσα ήθελε, αλλά άπλωσε στη σορό και τα χέρια, δείχνοντας ότι και το σώμα του έχει την ενέργεια που δίνει ζωή» (Κ). Άγγιξε την σορό. Διότι αυτός από τίποτα δεν μολυνόταν. Και καμία ακαθαρσία δεν γινόταν σε αυτόν από την επαφή νεκρού, τον οποία μετά από κάποιες στιγμές θα ανάσταινε. Με την επαφή λοιπόν αυτή υποδήλωνε σε αυτούς που μετέφεραν το φέρετρο, ότι έπρεπε να σταματήσουν, διότι είχε κάτι να πει στο νεκρό.

(3) Σορός λέγεται (είναι η ίδια, όπως φαίνεται, λέξη με την σωρός) το αγγείο στο οποίο έμπαιναν τα οστά του πεθαμένου· και έπειτα και το κιβώτιο, το ανοιχτό ξύλινο κρεβάτι, στο οποίο έβαζαν τους νεκρούς (δ).

(4) Με ιδιαίτερη έμφαση που προδίδει απόλυτη βεβαιότητα για το αποτέλεσμα που θα ακολουθήσει. Για την χρήση του λέγω με την έννοια σχεδόν του προστάζω, δες ια 9,ιβ 4,ιστ 9 (p,g). Ο Alford σημειώνει τα λόγια της δύναμης και εξουσίας, με την οποία συντελέστηκαν και οι 3 νεκραναστάσεις που εξιστορούν οι ευαγγελιστές: «Κορίτσι, σήκω» «νέε, σήκω» «Λάζαρε έλα έξω». Όλες αυτές οι μορφές της προσταγής εκφράζουν τη δύναμη και εξουσία του Κυρίου απέναντι και σε αυτόν τον θάνατο και αντιπύθενται ισχυρά με τις νεκραναστάσεις που συντελέστηκαν από τον Ηλία και τον Ελισαίο (Γ΄ Βασ. ιζ 20, Δ΄ Βασ. δ 33), κατά τις οποίες και έντονη προσευχή προηγήθηκε, αλλά και έγινε χρήση φυσικής επαφής, για να χυθεί η ζωτική δύναμη μέσα στα νεκρά σώματα (ο).

7.15 καὶ ἀνεκάθισεν(1) ὁ νεκρὸς καὶ ἤρξατο λαλεῖν(2), καὶ ἔδωκεν(3) αὐτὸν τῇ μητρὶ(4) αὐτοῦ.

15 Ὁ νεκρὸς ἀνακάθισε κι ἄρχισε νὰ μιλάει. Ὁ Ἰησοῦς τότε τὸν παρέδωσε στὴ μητέρα του.

(1) Ανακάθισε, δηλαδή κάθισε πάνω, πάνω στα οπίσθια, έχοντας το πάνω μέρος του σώματος όρθιο (δ). Το ρήμα συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. θ 40, και στις δύο περιπτώσεις για πρόσωπα που ξανάζησαν. Πουθενά στους Ο΄ δεν βρίσκεται η λέξη. Στην αμετάβλητη αυτή διάθεση είναι σπάνιο, και μόνο στους γιατρούς συγγραφείς συναντιέται για πρόσωπα άρρωστα που κάθονται στο κρεβάτι (ρ).

(2) Κάποιοι ορθολογιστές πρόβαλαν την εξήγηση, ότι ο νέος δεν ήταν νεκρός, αλλά βυθισμένος σε ληθαργική κατάσταση. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση το θαύμα της δύναμης εκτοπίζεται για να αντικατασταθεί από το όχι λιγότερο ακατανόητο θαύμα από την επιστήμη. Πώς ο Χριστός αντιλήφθηκε ότι ο νομιζόμενος νεκρός ζούσε ακόμη και ότι η στιγμή της ανάνηψης και αφύπνισής του είχε φτάσει; Έπειτα για να δεχτούμε την εκδοχή αυτή, πρέπει να υποθέσουμε, ότι κατά τον σύντομο χρόνο της ευαγγελικής και αποστολικής ιστορίας συνέπεσαν οι ληθαργικές αυτές καταστάσεις 5 φορές (3 στα ευαγγέλια και 2 στις Πράξεις) και ότι επιπλέον πέρασαν αυτές εντελώς απαρατήρητες

από όλους όσους περιστοίχιζαν τον νεκρό και τον φρόντισαν και κατά τις τελευταίες ώρες του και στο θάνατο και υποχώρησαν απότομα με το πρόσταγμα θείου απεσταλμένου, έτσι ώστε να πιστευτεί ότι επρόκειτο για πραγματικές αναστάσεις (g).

(3) Εφόσον ο Κύριος αποκατέστησε αυτόν ζωντανό, μπορούσε να αξιώσει αυτόν ως δικό του. Αλλά η συμπάθεια προς την θλίψη της χήρας εκδηλώνεται και πάλι (p).

(4) Ο νεκρός είχε παύσει πλέον να ανήκει στη μητέρα του. Αλλά ο Ιησούς τής τον ξαναδίνει (b). Δεν αξιώνει να τον ακολουθήσει, για να τον υπηρετεί και πολύ λιγότερο για να δείχνεται ως τρόπαιο της δύναμής του και της εξουσίας του εναντίον του θανάτου, αλλά τον παρέδωσε στη μητέρα του, για να υπάρξει στήριγμα και παρηγοριά της.

7.16 ἔλαβεν δὲ φόβος(1) πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες ὅτι(2) Προφήτης μέγας(3) ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι Ἐπεσκέψατο(4) ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

16 Όλους τους κυρίεψε δέος και δόξαζαν το Θεό: «Μεγάλος προφήτης», ἔλεγαν, «εμφανίστηκε ανάμεσά μας!» και: «Ο Θεός ἦρθε να σώσει το λαό του!»

(1) Ήταν φυσικό τέτοιο συναίσθημα να προκληθεί στο λαό αμέσως με το που είδαν πτώμα να ξαναζεί. Ένας συγγραφέας επινοητής και μυθοπλάστης, θα μας παρουσίαζε μάλλον την εξωφρενική χαρά της μητέρας και αυτών που της ἔδειχναν τη συμπάθειά τους (p). Φοβήθηκαν το θείο μεγαλείο που ενήργησε την ανάσταση, συγχρόνως όμως δόξασαν την θεία αγαθότητα, που με τόση συμπάθεια εκδηλώθηκε προς την χήρα που δοκιμάστηκε σκληρά.

(2) Και τα δύο «ότι» είναι ειδικά και όχι αιτιολογικά (δ).

(3) «Διότι και παλαιότερα μεν, ο προφήτης Ηλίας ανέστησε τον γιο της Σαρεφθίας, αλλά με θρήνους προς το Θεό και αφού τον ικέτευσε. Και ο προφήτης Ελισαίος τον γιο της Σωμανίτιδας, αλλά ερχόμενος σε επαφή με αυτόν με όλο του το σώμα. Ενώ ο Χριστός αφού άγγιξε μόνο και διέταξε, αμέσως ανέστησε. Και για αυτό λοιπόν ἔλεγαν ότι προφήτης μέγας...» (Z). «Όχι μόνο ως προς την θεότητα μέγας, αλλά και» ως προς την ανθρώπινη φύση. «Διότι όπως ακριβώς είναι Θεός μέγας και Κύριος μέγας και βασιλιάς μέγας ως προς τη θεότητα, έτσι πάλι» και ως προς την ανθρώπινη φύση είναι «και ιερέας μέγας και προφήτης μέγας» (X).

(4) Το ρήμα ειδικά χρησιμοποιείται για επισκέψεις ιατρικές. Με την έννοια επίσκεψης με καταδίκη ή τιμωρία δεν χρησιμοποιείται ποτέ στην Κ.Δ., σπανιότατα όμως στους Ο΄. Λέγεται λοιπόν με καλή έννοια. Πράγματι, μετά τους μακρούς αιώνες, κατά τους οποίους κανείς προφήτης δεν είχε αναφανεί, αποτελούσε απόδειξη επίσκεψης του Θεού στο λαό του, το ότι πρόσωπο ανώτερο από κάθε άλλον προφήτη, είχε εμφανιστεί τώρα ανάμεσά τους (p).

7.17 καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος(1) ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ(2) περὶ αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ(3).

17 Ἔτσι διαδόθηκε αὐτὴ ἡ φήμη γιὰ τὸν Ἰησοῦ σ' ὁλόκληρη τὴν Ἰουδαία καὶ στα περὶχωρα.

(1) «Ο λόγος του θαύματος ἢ ὅτι προφήτης μέγας ἔχει εμφανιστεῖ» (Z). Ο λόγος ὅτι ο Θεός επισκέφτηκε το λαό του με την αποστολή μεγάλου προφήτη (p).

(2) Ἰουδαία ἐδῶ πιθανῶς σημαίνει τὴν Παλαιστίνη. Δες Λουκά δ 43 καὶ κγ 5. Αλλά και αν πάρουμε τὴν Ἰουδαία με στενότερη έννοια, που δηλώνει τὴν ἐπαρχία που διακρίνεται ἀπὸ τὴν Γαλιλαία, Σαμάρεια καὶ Περαιά, ο Λουκάς δεν πέφτει σε γεωγραφικὴ ἀνακρίβεια (p).

(3) Δηλαδή στη Συρία, Φοινίκη κλπ. (δ), προ παντός ὅμως στὴν Περαιά. Διότι ἐκεῖ βρισκόταν φυλακισμένος ο Ἰωάννης καὶ ο Λουκάς σημειώνει τὸ «καὶ σε ὅλη τὴν περὶχωρο» σαν εἰσαγωγή καὶ μετάβαση στὴν ἀφήγηση που αμέσως ἀκολουθεῖ (g). Πολλοὶ ἀκούσαν αὐτὸ που ἐγίνε καὶ θαύμασαν γιὰ αὐτὸ, λίγοι ὅμως πίστεψαν σε αὐτὸν καὶ ἐγκολπώθηκαν οριστικὰ τὸ ευαγγέλιό του. Καὶ σήμερα σε πολλῶν τα αὐτιά φθάνει ὁ ἦχος τοῦ ευαγγελίου τῆς δόξας, λίγοι ὅμως δοκιμάζουν τὴν ευωδία καὶ γλυκύτητά του με τὸ βάθος τῶν καρδιῶν τους.

Στίχ. 18-30. Ερώτηση των μαθητῶν του Προδρόμου καὶ ἐγκώμια τοῦ Κυρίου γι' αὐτόν.

7.18 Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη(1) οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων(2).

18 Οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη τοῦ Βαπτιστῆ τὸν πληροφόρησαν γιὰ ὅλα ὅσα συνέβησαν.

(1) Δες καὶ Ματθ. ια 2-30 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις. Ὅτι ο Ἰωάννης ἦταν ἤδη στὴ φυλακὴ τὸ ἀνέφερε ὁ ευαγγελιστὴς στὸ γ 20 (p).

(2) Δηλαδή γιὰ τὴν ἴαση τοῦ δούλου τοῦ ἐκατόνταρχου καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ γιου τῆς χήρας (δ).

7.19 καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης ἔπεμψεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος(1) ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν(2);

19 Τότε ο Ιωάννης φώναξε δύο από τους μαθητές του και τους έστειλε να ρωτήσουν τον Ιησού: «Εσύ είσαι ο Μεσσίας που είναι να έρθει ή να περιμένουμε κανέναν άλλο;»

(1) Το ερχόμενος ή είναι δανεισμένο από το Μαλ. γ 1 «να έρχεται, λέει ο Κύριος ο παντοκράτωρ» (g), ή πιο σωστά, ο Ιωάννης παραπέμπει στα προηγούμενα στην έρημο κηρύγματά του (Λουκ. γ 16) κατά τα οποία ο Πρόδρομος φωτισμένος άνθρωπος προανήγγειλε ως βέβαιη και επικείμενη την έλευση του Μεσσία (L). Ο ερχόμενος=εκείνος του οποίου η έλευση είναι βεβαιότατη (p).

(2) Στο παράλληλο χωρίο το Ματθαίου εκτίθενται οι 3 κύριες εκδοχές, που προβλήθηκαν για εξήγηση της ερώτησης αυτής του Βαπτιστή. Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Ο Ιωάννης θέτοντας από την φυλακή το ερώτημά του αυτό, ζητά να πληροφορηθεί, μήπως το μεσσιακό έργο πρόκειται να συντελεστεί από δύο διαφορετικά πρόσωπα. Δηλαδή από ένα που θεμελιώνει την βασιλεία του Θεού στις καρδιές με τα λόγια της χάριτος και τα έργα της αγάπης· και ακολούθως, από άλλο που έχει την αποστολή να επιβάλλει την θεοκρατική δικαιοσύνη και να υψώσει με πράξεις δύναμης το εθνικό και κοινωνικό οικοδόμημα της βασιλείας του Θεού πάνω στη γη. Είναι άλλωστε γνωστό, ότι αναμένονταν περισσότεροι θείοι απεσταλμένοι, οι οποίοι θα συνέβαλαν στη μεγάλη μεσσιακή επανάσταση. Προ παντός γινόταν λόγος για πρόσωπο που ονομαζόταν «ο προφήτης», τον οποίο άλλοι μεν διέκριναν από τον Χριστό (Λουκ. θ 19, Ιω. α 20-21, 25), ενώ άλλοι ταύτιζαν με αυτόν (Ιω. στ 14, 15)(g). Αλλά και η πίστη των μαθητών του Βαπτιστή υπήρχε ανάγκη να στηριχτεί. Διότι ο Ιησούς δεν είχε ακόμη διακηρύξει τον εαυτό του δημόσια ως τον Χριστό, τον ερχόμενο και ο οποίος προκηρύχτηκε από τους προφήτες. Αλλά ούτε και οι μαθητές του Ιησού είχαν διακηρύξει έως τότε, ποιος ήταν ο διδάσκαλός τους. Από την άλλη και οι επίσημοι στο Ισραήλ δεν είχαν αναγνωρίσει αυτόν και ούτε είχαν εκδηλώσει κάποιο ενδιαφέρον για αυτόν ως νόμιμο διάδοχο και κληρονόμο των βασιλικών δικαιωμάτων του Δαβίδ. Τίποτα από το μεγαλείο εκείνο, με το οποίο ανέμεναν να εμφανιστεί ο Μεσσίας, δεν περιέβαλλε μέχρι τη στιγμή εκείνη τον Ιησού. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο, εάν τίθεται στον Ιησού το ερώτημα: Εσύ είσαι αυτός που έρχεται ή να προσδοκούμε κάποιον άλλον;

7.20 παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπαν, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν(1) ἡμᾶς πρὸς σὲ λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον(2) προσδοκῶμεν;

20 Αυτοί πήγαν στον Ιησού και του είπαν: «Ο Ιωάννης ο Βαπτιστής μάς έστειλε σ' εσένα και ρωτάει αν εσύ είσαι ο Μεσσίας που πρόκειται να έρθει ή να περιμένουμε άλλον».

(1) Υπάρχει και η γραφή απέστειλε.

(2) Και η γραφή «ή άλλον» και εδώ και στον προηγ. στίχο. Και το μεν έτερον=ή πρέπει να περιμένουμε άλλον διαφορετικό από εσένα, άλλου είδους Μεσσία· ενώ το άλλον=άλλον όμοιο με εσένα· Μεσσία του ίδιου είδους με εσένα (p.L)

7.21 ἐν αὐτῇ δε τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων(1) καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο(2) το βλέπειν.

21 Εκείνη την ώρα ο Ιησούς είχε γιατρέψει πολλούς αρρώστους, βαριά ασθενείς και δαιμονισμένους, και χάρισε το φως σε πολλούς τυφλούς.

(1) «Μάστιγες πρέπει να θεωρήσουμε τους πόνους. Διότι υπάρχουν κάποιες ασθένειες χωρίς πόνους, όπως η τύφλωση και η κώφωση και η αφωνία και πολλές τέτοιες» (Z).

Μάστιγες=βασανιστικές ασθένειες. Δες Μάρκ. γ 10, ε 29, 34. Στους Ο' χρησιμοποιείται η λέξη για κάθε θλιβερή δοκιμασία και όχι ειδικά για ασθένεια (Ψαλμ. λδ 15, πη 32, Β Μακ. ζ 37). Στη λέξη κρύβεται η ιδέα, ότι οι στενοχώριες και θλίψεις είναι τιμωρίες που έρχονται από το Θεό (p).

(2) Έδωσε ως χάρη· έδωσε δώρο σε αυτούς (p). Μεγαλοπρεπής λέξη (b).

7.22 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(1), Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε(2)· τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται(3), πτωχοὶ εὐαγγελίζονται(4)·

22 Έτσι γύρισε και τους είπε: «Να πάτε να πείτε στον Ιωάννη αυτά που είδατε κι ακούσατε: Τυφλοί ξαναβλέπουν, κουτσοί περπατούν, λεπροί καθαρίζονται, κωφοί ακούν, νεκροί ανασταίνονται, φτωχοί ακούνε το χαρμόσυνο άγγελμα.

(1) «Δες εδώ, σε παρακαλώ, την τέχνη του σχεδίου του Σωτήρα· διότι δεν είπε απλώς «Εγώ είμαι», αλλά τους μεταφέρει μάλλον στην απόδειξη από τα ίδια τα πράγματα, έτσι ώστε, αφού με καλή αιτιολογία δεχτούν την πίστη σε αυτόν, να επιστρέψουν σε αυτόν που τους έστειλε» (K). Τα θαύματα λοιπόν είναι η μεγάλη σφραγίδα του ουρανού, που επιβεβαιώνει, ότι και η διδασκαλία του Ιησού από εκεί έχει την προέλευσή της. Διότι ουδέποτε θα μπορούσε κάποιος να φανταστεί, ότι τέτοια σφραγίδα

θα έμπαινε κάτω από ένα ψέμα. Αληθινά θαύματα βεβαιώνουν και αληθινή αποστολή. Τόσο λοιπόν η διδασκαλία του Ιησού όσο και η αποστολή του επιβεβαιώνονταν από τα θαύματά του, χωρίς να μένει χώρος για αμφισβήτηση του ότι ο Ιησούς ήταν απεσταλμένος από το Θεό.

(2) «Παραθέτει σαν σε κατάλογο τα έργα των θαυμάτων, τα οποία και από τους προφήτες αναγγέλθηκαν. Διότι τα «τυφλοί ξαναβλέπουν» και «κουτσοί περπατούν» και «φτωχοί ευαγγελίζονται», αυτά είναι του Ησαΐου» (Θφ). Η αποδεικτική δύναμη της απάντησης του Ιησού έγκειται καταρχάς σε αυτά τα ίδια τα θαύματα που προβάλλονται, προ παντός όμως στη σχέση που έχουν αυτά τα υπερφυσικά γεγονότα με την μέσω αυτών δημόσια φανέρωση του Μεσσία, όπως αυτή σκιαγραφείται στην Π.Δ.. Δες Ησ. λε 4-6, ξα 1 και εξής. Για αυτό και ο Ιησούς δεν αναφέρει ανάμεσα στα απαριθμούμενα θαύματα και την θεραπεία των δαιμονισμένων, πιθανότατα διότι για αυτήν δεν γίνεται λόγος στις προφητείες της Π.Δ. (g). Οι υπερφυσικές αυτές θεραπείες, τις οποίες είδαν οι μαθητές του Ιωάννη δεν ήταν μόνο επιβεβαιώσεις της θείας αποστολής του Ιησού, αλλά και επεξηγήσεις αυτής. Ο Μεσσίας έπρεπε να έλθει για να θεραπεύσει τον άρρωστο κόσμο και για να χαρίσει το φως σε αυτούς που κάθονταν στο σκοτάδι και στη χώρα του θανάτου και για να κατανικήσει και περιορίσει τα πονηρά πνεύματα. Ήταν αισθητό στα μάτια των μαθητών του Ιωάννη, ότι τις θεραπείες αυτές ενεργούσε πάνω στα σώματα των ανθρώπων, και έπρεπε από αυτά να συμπεράνουν αυτοί, ότι ανάλογες και αντίστοιχες θεραπείες θα γίνονταν και στις ψυχές του λαού. Για αυτό ο Κύριος προσθέτει εδώ στα θαύματά του πάνω στο βασίλειο της φύσης («τυφλοί ξαναβλέπουν... νεκροί ανασταίνονται») και τα αντίστοιχα πάνω στο βασίλειο της χάρης («φτωχοί ακούνε το ευαγγέλιο»).

(3) Είναι σαφές ότι και ο Λουκάς και ο Ματθαίος σωστά θεωρούν ότι ο Ιησούς αναφέρεται σε σωματικές και όχι σε πνευματικές θεραπείες (ρ). Το «αυτά που είδατε και ακούσατε» που προηγήθηκε, δεν μπορεί παρά να αναφέρεται σε θεραπείες και αναστάσεις σωματικές. Ακόμα και το «πτωχοί ευαγγελίζονται» αναφέρεται σε γεγονός εξωτερικό και αισθητό, όπως και όλα τα απαριθμημένα θαύματα (g).

(4) Μπαίνει αυτό τελευταίο, διότι είναι το κύριο χαρακτηριστικό του μεσσιακού έργου και ο Κύριος υπενθυμίζει με αυτό την προφητεία του Ησαΐου (ξα 1), όπου το χαρακτηριστικό αυτό εξάιρεται στην εικόνα του μεσσιακού έργου (g). Ήταν πρωτοφανές οι φτωχοί, τους οποίους οι Έλληνες περιφρονούσαν και οι Ρωμαίοι καταπατούσαν και οι ιερείς και οι λευϊτες παραμέριζαν, να ακούνε το ευαγγέλιο καλούμενοι στη βασιλεία του Θεού (ρ). Οι γεμάτες χάρη και δωρεές συγκαταβάσεις και συμπάθειες του Χριστού προς τους φτωχούς, αποτελούν απόδειξη ότι αυτός είναι εκείνος, ο οποίος θα έφερνε στον κόσμο τα ελέη του Θεού μας.

7.23 και μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῆ(1) ἐν ἐμοί(2).

23 Και μακάριος είναι όποιος δε χάσει την εμπιστοσύνη του σ' εμένα».

(1) Και με τα λόγια αυτά υπενθυμίζει ο Κύριος στους ακροατές, άλλο λόγο του Ησαΐα (η 14) «Ο Κύριος δεν θα γίνει για σας στο δρόμο σας πέτρα που θα σκοντάψετε, ούτε πέτρα που θα πέσετε» (g). «Σχεδόν λέει το εξής σε αυτούς· Και εσείς είστε μακάριοι, εάν δεν σκανδαλίξετε με μένα» (Θφ). Και αν ακόμη υποθέσουμε ότι ο λόγος αυτός του Κυρίου δεν απευθύνεται προς μόνους τους ακροατές, αλλά διαβιβάζεται και στον Ιωάννη, τίποτα δεν μας αναγκάζει να δεχτούμε ότι ο Κύριος αριθμεί αυτόν μεταξύ αυτών που σκανδαλίστηκαν ή που θα σκανδαλιστούν. Όπως σωστά παρατηρεί ο L., το «εάν δεν σκανδαλιστεί» δεν αναφέρεται σε συντελεσμένο γεγονός, αλλά σε ενδεχόμενο, μάλλον απίθανο, διότι ο τονισμός είναι κυρίως στο «μακάριος». Ακριβώς αυτό λοιπόν έχει υπ' όψη του ο Κύριος για τον Ιωάννη και για αυτό και πλέκει το εγκώμιό του.

(2) Υπάρχουν πολλά στο Χριστό, τα οποία σε όσους πάσχουν από αγνωσία μπορούν να γίνουν πέτρα σκανδάλου. Βρισκόμαστε εδώ σε κατάσταση δοκιμασίας. Και στην κατάσταση αυτή επόμενο είναι, όπως υπάρχουν επαρκή τεκμήρια που να επιβεβαιώνουν την αλήθεια στους ευθείς και ειλικρινείς αναζητητές της αλήθειας, έτσι να υπάρχουν και εμπόδια που συγκαλύπτουν την αλήθεια στους σαρκικούς ανθρώπους που τους γαργαλάνε τα αυτιά τα ψεύδη του κόσμου. Τέτοια είναι η εκπαίδευση του Ιησού στη Ναζαρέτ («από τη Ναζαρέτ μπορεί να είναι κάτι καλό»), η παραμονή του στη Γαλιλαία («από την Γαλιλαία δεν έχει αναδειχτεί προφήτης»), η αφάνεια και ασημότητα της οικογένειάς του, η φτώχεια του και η έλλειψη μόρφωσης των ακολούθων του. Αυτά και τα παρόμοια με αυτά ήταν πέτρα σκανδάλου για πολλούς, τους οποίους δεν έπειθαν ούτε τα θαύματα τα οποία ενεργούσε ο Ιησούς. Αυτός που δεν καταβάλλεται από τα εμπόδια και τις προκαταλήψεις, αλλά παρόλα αυτά πιστεύει στην αποστολή του Ιησού είναι μακάριος, διότι, επειδή έχει ταπεινή, ειλικρινή και αγαθή την διάθεση, έχει ευλογηθεί από τον Θεό. Πράγματι προπαντός και μάλιστα με τη χάρη του

Θεού υπερνικήθηκαν τα εμπόδια αυτά και εάν ο Θεός δεν παρείχε τη χάρη του αυτήν σε αυτόν, θα σκόνταφτε και αυτός στην ίδια πέτρα του σκανδάλου.

7.24 Ἐπελθόντων δὲ τῶν μαθητῶν(1) Ἰωάννου ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου, τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον(2);
24 Ὅταν ἐφυγαν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη, ὁ Ἰησοῦς ἀρχισε νὰ μιλάει στὸν κόσμῳ γιὰ τὸν Ἰωάννη: «Τὶ βγήκατε νὰ δεῖτε στὴν ἔρημο; Ἐνα καλάμι ποὺ τὸ πᾶει πέρα δώθε ὁ ἀνεμὸς;

(1) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ ἀγγέλων= «αὐτῶν ποὺ ἔφεραν τὴν ἀγγελία, τὸ μήνυμα» (Ζ).

(2) «Μήπως δηλαδὴ εἶναι καλάμι (ὁ Ἰωάννης), ὥστε νὰ γέρνει ἄλλοτε ἐδῶ καὶ ἄλλοτε ἐκεῖ, καὶ ἄλλοτε μὲν νὰ δίνει μαρτυρία γιὰ μὲνα, ἄλλοτε πάλι νὰ με ἀγνοεῖ; Διότι ἀν ἦταν τέτοιος, γιὰ ποιο λόγο τότε βγήκατε στὴν ἔρημο νὰ τὸν δεῖτε;» (Θφ). Καὶ ἡ κατὰ γράμμα ἐννοία, ἀποδίδει καλὴ σημασία=Βγήκατε στὴν ἔρημο νὰ δεῖτε κάτι, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ ἔλκυε τὸ ἐνδιαφέρον σας; Ἡ βγήκατε νὰ δεῖτε κάτι ποὺ ἀναμφίβολα θὰ προκαλοῦσε θερμὸ τὸ ἐνδιαφέρον σας; Καλὴ ὁμως ἐννοία ἀποδίδεται καὶ εἰάν ἐρμηνεύσουμε= Ἦταν ὁ Ἰωάννης ἀσθενὲς καὶ ἀστατὸ πρόσωπο; Ἀσφαλῶς δὲν θὰ υποβαλλόσασταν σὲ τόσο κόπο γιὰ νὰ πάτε στὴν ἔρημο καὶ νὰ τὸν δεῖτε ἐκεῖ (ρ). «Νομίζεται ὅτι ὁ Ἰωάννης μεταφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, σὰν νὰ κουνιέται ἀπὸ ἀνέμους, ὥστε ἄλλοτε μὲν νὰ δίνει μαρτυρία ὅτι εἶμαι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς, ἐνῶ ἄλλοτε νὰ ρωτᾶ ἀν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος...; Γιατί λοιπὸν βγήκατε στὴν ἔρημο ἡ ὁποία δὲν ἔχει τίποτα εὐχάριστο;... Εἶναι φανερό λοιπὸν ὅτι, γιὰ κανένα ἄλλο λόγο δὲν ἐγκαταλείψατε τὶς πόλεις καὶ ἦρθατε στὴν ἔρημο, παρὰ μόνον διότι ἐπιζητοῦσατε τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ἀξίωμα» (Τίτος Βοστρών). Ὁ Ἰωάννης ἦταν σταθερὸς καὶ ἀποφασιστικὸς ἄνδρας καὶ ὄχι ὅμοιος μὲ καλάμι σαλευόμενον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὰ φυσήματα τῶν ἀνέμων. Καὶ ὅταν ὁ ἀνεμὸς τῶν λαϊκῶν ἐπευφημιῶν ἐπνευσε θελκτικὸς καὶ εὐχάριστος, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ θύελλα τῆς λύσσης τοῦ Ἡρώδη ξεσηκώθηκε ἀγρία, ὁ Ἰωάννης παρέμεινε πάντοτε ὁ ἴδιος, ἀμετακίνητος σὲ ὅλους τοὺς καιροὺς. Ἡ μαρτυρία τὴν ὁποία ἔδωσε γιὰ τὸν Χριστὸ δὲν ἦταν μαρτυρία ἀνθρώπου ἀνεμοδείκτη, ποὺ ἄλλα δεῖχνει τώρα καὶ ἄλλα μετὰ ἀπὸ λίγο. Εἰάν υπέκυπτε σὰν καλάμι στὸν Ἡρώδη καὶ συναναμιγνυόταν μὲ τὴν αὐλὴ τοῦ, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ριχνόταν στὴν φυλακὴ, ἀλλὰ θὰ γινόταν εὐνοούμενός τοῦ. Καὶ εἰάν ἐπηρεαζόταν ἀπὸ τὶς ἐπιδοκίμασις τοῦ πλήθους, δὲν θὰ μαρτυροῦσε, ὅτι «δὲν εἶμαι ὁ Χριστὸς· ἀλλὰ στέκεται ἀνάμεσά σας, αὐτὸς ποὺ εσεῖς δὲν ξέρετε, τοῦ ὁποίου ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀξίος νὰ λύσω τὸ κορδόνι τῶν υποδημάτων τοῦ».

7.25 ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον(1); ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῶ(2) ἐνδόξω(3) καὶ τρυφῇ(4) ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις(5) εἰσίν.

25 Ἡ μήπως βγήκατε νὰ δεῖτε κανέναν ντυμένον μὲ πολυτελὴ ρούχα; Ὅσοι φορᾶνε λαμπρὰ ρούχα καὶ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις βρίσκονται στ' ἀνάκτορα.

(1) Τέτοιο πρόσωπο ντυμένον μὲ τέτοια ρούχα, δὲν θὰ βρισκόταν ποτέ στὴν ἔρημο (ρ). Ὑπήρξε ὁ Ἰωάννης καὶ ἄνθρωπος ἀπαράμιλλης αὐταπάρνησης, μέγα παράδειγμα ἀπονέκρωσης καὶ περιφρόνησης τοῦ κόσμου. Ἀντὶ νὰ στολιζέται καὶ νὰ περιποιεῖται τὸ σῶμα τοῦ, δουλαγωγῆσε αὐτὸ καὶ τὸ τήρησε πάντοτε στὴν ὑποταγὴ τοῦ πνεύματος. Ἡ διατροφή τοῦ καὶ τὸ ρούχο τοῦ ἔδειχναν ὅτι ἦταν νεκρὸς πρὸς ὅλες τὶς ματαιότητες τοῦ κόσμου καὶ τὶς ἀπολαύσεις τῶν αισθήσεων. Τὸ ρούχο τοῦ ἀνταποκρινόταν στὴν ἔρημο στὴν ὁποία ζούσε. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ σκεφτεῖ κάποιος γιὰ αὐτόν, ὁ ὁποῖος υπήρξε τόσο ξένος μὲ τὴν ἀπόλαυση τοῦ κόσμου καὶ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν στὶς αὐλὲς τῶν βασιλιάδων, ὅτι θὰ ἄλλαζε φρονήματα καὶ πεποιθήσεις δειλιάζοντας ἀπὸ τὰ φόβητρα τῆς φυλακῆς.

(2) Τὸ ἱματισμὸς εἶναι λέξη μεταγενέστερη, ποὺ χρησιμοποιεῖται σπάνια, κυρίως γιὰ πολυτελὴ ἐνδυμασία (Λουκ. θ 29, Πράξ. κ 33, ἰω. ιθ 24, Α' Τιμ. β 9, Γεν. κδ 53, Εξ. γ 22, ἰβ 35, Γ Βασ. ι 5) (ρ).

(3) Δηλαδὴ πολυτελὴ καὶ ποὺ ἀποσπᾶ τὴν προσοχὴ καὶ ἐκτίμησις τῶν ἀνθρώπων (δ).

(4) Ἡ λέξη ὑπάρχει ἐδῶ μόνον καὶ στὸ Β' Πέτρ. β 13. Ἀπὸ τὸ θρύπτομα. Σημαίνει ἀποχαυνωτικὸ τρόπο ζωῆς (ρ).

(5) Ἀντὶ νὰ πει: στα σπῆτια τῶν βασιλιάδων (δ)

7.26 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; προφήτην(1); ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον(2) προφήτου(3).
26 Τὶ βγήκατε λοιπὸν νὰ δεῖτε; Ἐναν προφήτην, δὲν εἶν' ἔτσι; Ναι, σας βεβαιώνω μάλιστα πὺς αὐτὸς εἶναι περισσότερο ἀπὸ προφήτης.

(1) Ὁ Ἰωάννης ἦταν προφήτης καὶ εἶχε λάβει ἐντολὲς καὶ ἐξουσιοδότησις ἀμεσα ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ὄχι ἀπὸ ἄνθρωπο ἢ μὲσω κάποιου ἀνθρώπου. Ἦταν ἱερέας ἀπὸ καταγωγὴ καὶ ἀπὸ γέννησις. Δὲν γίνεται

όμως κάποια αναφορά σε αυτό. Διότι η δόξα του ως προφήτη επισκίαζε την τιμή της ιερατικής του καταγωγής.

(2) Μεταγενέστερη λέξη που έχει την ίδια σημασία με το «πλέον». Μπορεί να είναι ή αρσενικό ή ουδέτερο. Πιθανώς όμως είναι ουδέτερο, όπως το πλείον στο Λουκ. ια 32 (ρ).

(3) Δημιουργείται έτσι κλιμακωτό σχήμα: καλάμι, άνθρωπο, προφήτη, περισσότερο από προφήτη (ρ). Γιατί περισσότερο από προφήτη; Όχι μόνο διότι «οι μεν άλλοι προείπαν μόνο για τον Χριστό, ενώ αυτός και τον είδε και τον έδειξε λέγοντας: Να ο αμνός του Θεού» (Θφ). Αλλά και διότι ο Ιωάννης δεν προφήτευσε μόνο αλλά και προφητεύτηκε. Είναι προσωπικότητα που προβλέφτηκε και προφητεύτηκε, όπως εξηγεί αμέσως ο Κύριος (g). «Διότι είναι μεγαλύτερος από προφήτη, αυτός που μαρτυρείται από το Θεό, ότι όντας αγγελιοφόρος του, στέλνεται μπροστά από το Χριστό να κατασκευάσει τον δρόμο του... Επειδή, ενώ προφητεύτηκε ο Χριστός ότι θα έλθει, προφητεύτηκε και αυτός μαζί του, ως αγγελιοφόρος του που θα έλθει πριν από αυτόν» (Κ).

7.27 οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν(1) μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου(2).

27 Είναι αυτός για τον οποίο λέει η Γραφή: Εγώ στέλνω τον αγγελιοφόρο μου πριν από σένα, για να προετοιμάσει το δρόμο σου.

(1) «Ονομάζει τον Ιωάννη άγγελο, όχι επειδή ήταν άγγελος, διότι ήταν άνθρωπος στη φύση του, αλλά επειδή έκανε έργο αγγέλου, φέρνοντας την αγγελία της παρουσίας του Χριστού» (Κ).

(2) Η παράθεση αυτή από τον Μαλαχία (γ 1) βρίσκεται στον Μάρκο στην αρχή του ευαγγελίου του και συνδυασμένη με το «Φωνή βοώντος κλπ.» αποδίδεται ολόκληρη στον Ησαΐα. Ούτε το Εβραϊκό κείμενο ούτε οι Ο΄ γράφουν το «προ προσώπου σου», το οποίο και οι 3 συνοπτικοί προσθέτουν. Επιπλέον και οι 3 έχουν αποστέλλω και κατασκευάσει, αντί για το εξαποστέλλω και επιβλέψεται, τα οποία γράφουν οι Ο΄. Το χωρίο ήταν ένα από τις γενικής χρήσης προφητείες σχετικά με τον Μεσσία, και είχε αποκτήσει στην προφορική παράδοση στερεότυπη μορφή πριν ακόμη οι ευαγγελιστές χρησιμοποιήσουν αυτό (ρ).

7.28 λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης(1) Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστίν(2)· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστίν(3).

28 Σας βεβαιώνω πως μάνα δε γέννησε ως τώρα προφήτη πιο μεγάλο από τον Ιωάννη το Βαπτιστή· ο πιο μικρός όμως στη βασιλεία του Θεού είναι μεγαλύτερός του».

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη λέξη προφήτης, ακολουθώντας τον Ματθαίο, επειδή εκεί μεν ανακηρύσσεται απόλυτα μεταξύ όλων των ανθρώπων το μεγαλείο του Βαπτιστή, ενώ εδώ μεταξύ των προφητών. Αλλά καταλήγει πάλι στο ίδιο. Διότι οι προφῆτες μπροστά στο Θεό είναι οι ανώτεροι των ανθρώπων και κατ' επέκταση ο μέγιστος αυτών είναι μέγιστος σε όλους, όπως ο μεγαλύτερος στρατηγός από τους στρατηγούς είναι και ο μεγαλύτερος στρατηγός των ανθρώπων (δ).

(2) Δεν πρόκειται εδώ για την προσωπική αγιότητα του Βαπτιστή, αλλά για την ιστορική θέση του. Ανήκει στο νόμο όπως οι άλλοι. Υπερτερεί από αυτούς, διότι όχι μόνο προφητεύει, αλλά και αναγγέλλει τη νέα τάξη (L). Η υπεροχή του έναντι όλων των άλλων προφητών, συνίσταται στο ρόλο του και στην αποστολή του. Η εσωτερική ζωή του υπερέχει λοιπόν από αυτήν του Αβραάμ, του Ηλία κλπ.; Και είναι ο Ιωάννης και ηθικά ανώτερος από εκείνους; Ο Κύριος δεν μιλά για αυτό. Η θέση του όμως είναι ανώτερη και υψηλότερη από τη δική τους (g).

(3) «Ο μεν μακάριος Ιωάννης μαζί με τους άλλους όσοι προηγήθηκαν από αυτόν, είναι γεννημένος από γυναίκα. Αυτοί όμως που ενώθηκαν με την πίστη, είναι όχι πλέον γεννημένοι από γυναίκα, αλλά υιοί Θεού». «Αυτός λοιπόν που έχει τιμηθεί με την αναγέννηση του Πνεύματος, είναι επομένως ανώτερος από καθέναν γεννημένο από γυναίκα· διότι εκείνοι ονομάζονται ακόμα παιδιά της σάρκας, ενώ αυτοί τιτλοφορούν πατέρα τον Θεό των όλων και δεν είναι πλέον γεννημένοι από γυναίκες όπως ο Ιωάννης και οι πριν από αυτόν, αλλά γεννήθηκαν από το Θεό και έγιναν κοινωνοί θείας φύσης» (Κ). Ο ελάχιστος διάκονος του ευαγγελίου, που έτυχε του ελέους του Κυρίου και καταξιώθηκε να εργάζεται πιστά και σωστά το έργο του· ο πιο άσημος από τους Αποστόλους, αλλά που κηρύττει το ευαγγέλιο και χρησιμοποιήθηκε στη Νέα και ασυγκρίτως ανώτερη από την Π.Δ., έχουν αξίωμα και έργο πολύ πιο τιμητικό από το έργο του Ιωάννη. Οι πιο αφανείς από εκείνους, που ακολουθούν το αρνίον, υπερέχουν ασύγκριτα από τους μεγαλύτερους οι οποίοι ήλθαν πριν το αρνίον. Ο Ιωάννης κήρυξε τον Χριστό ότι έρχεται· αυτοί κήρυξαν το Χριστό σταυρωμένο και δοξασμένο. Ο Ιωάννης ήλθε κατά την ανατολή της ημέρας του ευαγγελίου και για αυτό είναι μεγαλύτερος από τους υπόλοιπους προφῆτες, έφυγε όμως από τον κόσμο αυτόν προτού η ημέρα αυτή λάμψει πλήρως και πριν ακόμη

φύγει το χώρισμα, πριν να σταυρωθεί και αναστηθεί ο Χριστός και πριν να χυθεί το Πνεύμα του Θεού στην Εκκλησία. Οι λειτουργοί του ευαγγελίου υπερέχουν, διότι και η διακονία τους είναι ανώτερη και περισσότερο ένδοξη. Δες Β΄ Κορ. γ 6 και εξής. Για να αντιληφθούμε σαφέστερα πώς ο μικρότερος στη βασιλεία των ουρανών είναι ανώτερος του Ιωάννη, ας εξετάσουμε, ποιο ήταν το πνευματικό μεγαλείο των προφητών. Ήταν αυτοί θεόπνευστοι άνδρες και λάμβαναν τον υπερφυσικό φωτισμό του Πνεύματος, ο οποίος αποκάλυπτε σε αυτούς τις αιώνιες αλήθειες και τις αρχές της δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις οποίες ο Θεός κυβερνά τον κόσμο. Αλλά η γνώση την οποία κάθε χριστιανός έχει για τα ιδιώματα του Θεού, είναι πολύ ευρύτερη από αυτή των προφητών. Αν μη τι άλλο, γνωρίζει κάθε χριστιανός τη ζωή του Ιησού Χριστού, την φανέρωση του Θεού με σάρκα, την οποία οι προφήτες αμυδρά μόνο και από μακριά είδαν. Οι προφήτες ακόμη διακρίθηκαν για τον αγιασμό τους. Αλλά όσοι ζουν εν Χριστώ, έχουν και το Πνεύμα της αναγέννησης και υιοθεσίας, το οποίο υπήρχε στο Χριστό. Μπορούμε να προκόψουμε σε αγιότητα υψηλότερη και μεγαλύτερη από εκείνη, για την οποία διακρίθηκαν οι άγιοι της Π.Δ. Το μεγαλείο των προφητών συνίστατο ακόμη στις στενές τους σχέσεις με το Θεό, για τις οποίες μερικοί από αυτούς ονομάστηκαν φίλοι του Θεού. Αλλά οι Χριστιανοί κατάγονται από τον δεύτερο Αδάμ, που ήλθε από τους ουρανούς, ενώ οι προφήτες κατάγονταν από τον χωματένιο Αδάμ. Όποιος είναι ο χωματένιος τέτοιοι και οι χωματένιοι, και όποιος ο επουράνιος, τέτοιοι και οι επουράνιοι.

7.29 Καὶ(1) πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας(2) καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν(3) τὸν θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου·

29 Ὅλος ο κόσμος, που άκουσε το κήρυγμα του Ιωάννη, ακόμη και οι τελώνες, βαπτίστηκαν απ' αυτόν, γιατί πίστεψαν πως τον είχε στείλει ο Θεός.

(1) Πολλοί υπέθεσαν ότι οι σ. 29-30 είναι παρενθετική παρατήρηση ή σχόλιο του ευαγγελιστή. Αλλά σχόλιο που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στα λόγια του Χριστού και μάλιστα χωρίς κάποια ένδειξη, δεν έχει το παράλληλό του και είναι πάρα πολύ απίθανο (ρ). Τα λόγια αυτά αρμόζουν εδώ, μόνο ως λόγια του Σωτήρα (δ) ως μετάβαση από τη μαρτυρία του Ιησού για τον Ιωάννη, στην ακόλουθη εφαρμογή προς τους παρόντες (g).

(2) Εξυπακούεται: τον Ιωάννη και το κήρυγμά του (g). Ἡ «ευχαρίστησαν το Θεό που τους έστειλε τον Βαπτιστή για φροντίδα της σωτηρίας τους» (Ζ): «τίμησαν το Θεό διότι δέχτηκαν τον προφήτη του» (Θφ). Ἡ, πιο σωστά, απέδειξαν ορθή και δίκαιη την απόφαση του Θεού να σταλεί ο Βαπτιστής, με το να τον αποδεχτούν αφού βαπτίστηκαν με το βάπτισμά του (δ): αναγνώρισαν και διακήρυξαν στα λόγια και στην πράξη πόσο έξοχοι είναι οι δρόμοι του για τη σωτηρία των ανθρώπων (g). Ο λαός, για τον οποίο οι γραμματεῖς και Φαρισαῖοι έλεγαν: Ο λαός αυτός που δεν ξέρει τον νόμο, είναι καταραμένοι (Ιω. ζ 49), και οι τελώνες, άνθρωποι κακής φήμης, αυτοί βαπτίστηκαν με το βάπτισμα του Ιωάννη και έγιναν μαθητές του. Μέσω της μετάνοιάς τους λοιπόν και της διόρθωσης του βίου τους, αφού έγιναν ένδοξα μνημεία της θείας χάριτος, δικαίωσαν το Θεό αποδεικνύοντας έμπρακτα και με την διόρθωσή τους, ότι σοφά οικονόμησε ο Θεός την αποστολή τέτοιου προδρόμου πριν την έλευση του Μεσσία. Έκαναν αυτοί εμφανές, ότι ήταν όντως σοφή οδός για σωτηρία, πριν τον Μεσσία να σταλεί ο πρόδρομός του που θα προετοίμαζε τον δρόμο του, διότι μέσω αυτής αυτοί οδηγήθηκαν σε σωτηρία, οσοδήποτε και αν για άλλους υπήρξε αυτή η οδός ανώφελη. Οι άλλοι αυτοί υπήρξαν οι Φαρισαῖοι και οι νομικοί. Περίφημοι και ξακουσμένοι οι πρώτοι για την αφοσίωσή τους προς τη θρησκεία και την ευλάβειά τους στις παραδόσεις: έγκυροι γνώστες και ερμηνευτές του νόμου οι δεύτεροι, ειδικοί στη Γραφή. Και όμως και οι δύο ματαίωσαν την απόφαση του Θεού. Ο Θεός στέλνοντας τον Ιωάννη ανάμεσά τους, είχε ένα σχέδιο αγαθό και θέλημα ευεργετικό για αυτούς: απέβλεπε στη σωτηρία τους. Αυτοί όμως το απέρριψαν και το κατέστησαν μάταιο για αυτούς.

7.30 οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ(1) τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ(2) ἠθέτησαν(3) εἰς ἑαυτούς(4), μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.

30 Αντίθετα, οι Φαρισαῖοι και οι νομοδιδάσκαλοι, με το να μη βαπτιστούν από τον Ιωάννη, αρνήθηκαν αυτό που ήθελε ο Θεός γι' αυτούς.

(1) Συχνά ο Λουκάς χρησιμοποιεί τη λέξη αυτήν αντί για την «οι γραμματεῖς», η οποία ίσως δεν θα κατανοούνταν εύκολα από τους εθνικούς. Δες Λουκ. ι 25, ια 45, 46, 52, ιδ 3. Αλλού στην Κ.Δ, συναντιέται η λέξη μόνο στα Ματθ. κβ 35 και Τίτ. γ 9, 13 (ρ).

(2) Ἡ, «βουλή λέει το βάπτισμα, επειδή γινόταν με εντολή του Θεού» (Ζ). Ἡ, το θείο σχέδιο (L), το οποίο προνοούσε για τη σωτηρία τους.

(3) Ματαίωσαν (δ), το κατέστησαν άθετο, χωρίς θέση, χωρίς κάποιο αποτέλεσμα (ρ).

(4) Ἡ, ὅσο ἀφορούσε τοὺς εαυτοὺς τοὺς, τὴ σωτηρία τοὺς, ματαίωσαν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, διότι ἐξ' ολοκλήρου τὸ σχέδιο αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ματαιωθεῖ (L), ἢ, λιγότερο πιθανὴ ἐρμηνεία, σὲ σχέση με αὐτοὺς, ὅσο ἐξαρτιόταν ἀπὸ αὐτοὺς (δ).

Στίχ. 31-35. Ἡ ἀπιστία τῆς σύγχρονης γενιάς τοῦ Χριστοῦ.

7.31 Τίνοι(1) οὖν(2) ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης(3), καὶ τίνοι εἰσὶν ὅμοιοι;

31 «Με τι, λοιπόν, νὰ παρομοιάσω τὴ σημερινὴ γενιά τῶν ἀνθρώπων; Με τι μοιάζουν;

(1) Ἡ ἐρώτηση ἀνήκει ἐξ' ολοκλήρου στὸ ὕφος τῶν ραββίνων, οἱ οἱποῖοι με ἐρώτηση συνήθως εἰσήγαγαν κάποια παραβολὴ ἢ παρομοίωση (L).

(2) Τὸ «λοιπόν» δὲν θὰ μπορούσε νὰ κατανοηθεῖ, ἐὰν οἱ σ. 29-30 ἀποσιωποῦνταν ἢ ἐμπαιναν σὲ παρένθεση. Ἀλλὰ ἀμέσως μετὰ τὸν σ. 30 ἔχει πλήρως τὴ θέση τοῦ. =Βλέποντας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ ἀπέρριψαν τὴν πρόσκληση ποὺ ἀπευθύνθηκε σὲ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Ἰωάννη καὶ ὅτι ἀκολουθεῖτε αὐτοὺς ἀρνούμενοι νὰ ἀκολουθήσετε ἐμένα, με ποῖον λοιπόν νὰ ἐξομοιώσω τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς τῆς γενιάς; (ρ).

(3) Τῆς γενιάς αὐτῆς, ἡ ὁποία περιλάμβανε τὸν Βαπτιστὴ καὶ τὸν Σωτήρα (ρ).

7.32 ὅμοιοί εἰσιν(1) παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις(2) καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ λέγουσιν, Ἠυλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

32 Μοιάζουν με τὰ παιδιὰ ποὺ κάθονται στὴν ἀγορὰ, καὶ ἡ μὴ ομάδα φωνάζει στὴν ἄλλη καὶ λέει: “σας παίξαμε με τὴ φλογέρα χαρούμενα τραγούδια, μα εσεῖς δε χορέψατε· σας τραγουδήσαμε μοιρολόγια, μα εσεῖς δὲ κλάψατε”.

(1) Ὁ στίχος αὐτὸς ἐρμηνεύτηκε σύμφωνα με 2 κύριες ἐκδοχές, γιὰ τὶς ὁποῖες δεσ τὶς ἐρμην. παρατηρήσεις στὸ Ματθ. ια 17. Ἡ ἐκδοχὴ ποὺ ἐγίνε δεκτὴ ἀπὸ τοὺς Πατέρες ἔχει ὡς ἐξῆς: «Υπήρχε ἴσως ἓνας τρόπος παιχιδίου στὰ παιδιὰ τῶν Ἰουδαίων ποὺ εἶχε ὡς ἐξῆς· Ἐνα πλήθος παιδιῶν μοιραζόταν στὰ δύο, καὶ τὰ μὲν διακωμωδοῦσαν τὴν ταραχὴ τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἀνώμαλο τῶν πραγμάτων σὲ αὐτὴν, καὶ τὰ ἄλλα τὴν φοβερὴ καὶ ἀμεση μεταβολὴ στὰ ἄλλα· καὶ τὰ μὲν ἐπαιζαν αὐλό, ἐνῶ τὰ ἄλλα θρηνοῦσαν. Ἀλλὰ οὔτε αὐτὰ ποὺ ἐκλαιγαν χάιρονταν μαζί με αὐτὰ ποὺ ἐπαιζαν τὸν αὐλό, οὔτε ὅμως καὶ αὐτὰ ποὺ εἶχαν τὸν αὐλό συμμετείχαν στὸ κλάμα τῶν ἄλλων. Ἐπειτα κατηγοροῦσαν κατὰ κάποιο τρόπο τὰ μὲν τὰ δε γιὰ τὴν ἔλλειψη συμπάθειας ἢ τὴν ἔλλειψη χαρούμενης διάθεσης. Ὁ Χριστὸς λοιπόν ἰσχυριζόταν ὅτι κάτι τέτοιο εἶχαν πάθει τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων μαζί με τοὺς ἀρχόντες» (Κ). «Οὔτε δηλαδὴ πένθησαν μαζί με τὸν Ἰωάννη ἢ τὸν μιμήθησαν, ποὺ ζούσε ἓναν τρόπο ζωῆς ποὺ ἦταν πένθιμος καὶ προσκαλοῦσε σὲ μετάνοια, οὔτε στὸν Ἰησοῦ πίστεψαν ἢ πήγαν μαζί του, ὁ ὁποῖος παρουσίαζε ἓναν τρόπο ζωῆς χαρούμενο· ἀλλὰ καὶ τοὺς δύο τοὺς ἀπώθησαν καὶ οὔτε με τὸν Ἰωάννη ποὺ θρηνοῦσε θρηνοῦσαν μαζί, οὔτε με τὸν Ἰησοῦ ποὺ ἐπαιζε τὸν αὐλό τραγοῦδησαν μαζί» (Θφ).

(2) Παρομοιάζει αὐτοὺς με παιδιὰ ποὺ κάθονταν στὴν ἀγορὰ, τῶν ὁποίων ἡ διάνοια τίποτα σοβαρὸ δὲν σκέφτεται, ἀλλὰ ἐνδιαφέρονται μόνο γιὰ νὰ παίξουν. Ἡ ἀγορὰ ὅπου τὰ παιδιὰ αὐτὰ κάθονται, εἶναι γιὰ ἄλλους μὲν τόπος ποὺ κάθονται χωρὶς ἐργασία, ἐνῶ γιὰ ἄλλους τόπος ἐμπορίου, γιὰ ὅλους ὅμως τόπος θορύβου καὶ διάχυσης καὶ διάσπασης τοῦ νου. Ἐπομένως ἀν θὰ ρωτούσατε, γιὰτί οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ αξιοποιοῦν τόσο λίγο τὰ μέσα τῆς χάριτος, θὰ ἔχετε τὴν ἀπάντηση, διότι εἶναι ράθυμοι καὶ νωθροὶ καὶ δὲν ἀρέσκονται στὸν κόπο καὶ στὴν ἐντατικὴ ἐργασία· ἢ διότι τὰ κεφάλια τοὺς καὶ τὰ χέρια καὶ οἱ καρδιές τοὺς εἶναι γεμάτες ἀπὸ τὶς φροντίδες τοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖες πνίγουν τὸν λόγο, καὶ γενικῶς διότι προσπαθοῦν νὰ διασκορπίζουν τὶς σκέψεις τοὺς ἀπὸ καθετὶ ποὺ εἶναι σπουδαῖο καὶ πνευματικὸ.

7.33 ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μὴτε ἄρτον(1) ἐσθίων(2) μὴτε πίνων οἶνον, καὶ λέγετε, Δαιμόνιον ἔχει(3)·

33 Το ἴδιο κάνετε κι εσεῖς: Ἦρθε ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ποὺ δὲν ἐτρῶγε φαῖ καὶ δὲν ἐπίνε κρασί, καὶ τὸν βγάλατε δαιμονισμένο.

(1) Χωρὶς νὰ τρῶει ψωμί καὶ νὰ πίνει κρασί. Λέγεται αὐτὸ ὅπως τὰ ἀντιλαμβάνονταν αὐτοὶ ποὺ κατηγοροῦσαν τὸν Ἰωάννη καὶ σημαίνει οὐσιαστικά: ὁ Ἰωάννης δὲν ἐπαιρνε τὴν συνηθισμένη τροφή, τὴν ὁποία ἐπαιρναν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι (ρ). Γιὰ ἐτοιμασία ψωμιοῦ παρεμβαίνει ἡ τέχνη. Ἀλλὰ ὁ Ἰωάννης χρησιμοποιοῦσε ὡς τροφή ὅ,τι εὑρίσκε στὸ δρόμο του, χωρὶς νὰ υποβάλλεται σὲ ἐιδικές φροντίδες γιὰ αὐτὴν (b).

(2) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ ἐσθῶν. Τὸ ἐσθῶ εἶναι τύπος ποιητικὸς.

(3) «Έλεγαν ότι έχει δαιμόνιο αυτός που νέκρωνε τελείως με την αφαγία τον νόμο της αμαρτίας, ο οποίος φωλιάζει στα μέλη της σάρκας και πάει αντίθετα με το νόμο του νου μας. Ο μακάριος βαπτιστής ήταν οδός της ευσέβειας στο Χριστό» (Κ). Απέδιδαν την αυστηρότητα αυτή και εγκράτεια στη διατροφή σε μελαγχολία και σε ένα είδος ή βαθμό δαιμονοληψίας. Γιατί να ακούσουμε αυτόν; Είναι ένας άθλιος υποχονδριακός, φαντασιόπληκτος και η φαντασία του εξάπτεται κάτω από το κράτος ονειροπολήσεων.

7.34 έλήλυθεν ό υιός του άνθρώπου έσθίων και πίνων(1), και λέγετε, 'Ιδού άνθρωπος φάγος και οίνοπότης, φίλος τελωνών και αμαρτωλών(2).

34 'Ηρθε ο Υιός του Ανθρώπου, που τρώει και πίνει, και λέτε “φαγός και οίνοπότης είν’ αυτός, που κάνει παρέα με τελώνες και αμαρτωλούς”.

(1) «Δεν ήταν στην έρημο ο Χριστός, αλλά στις πόλεις περισσότερο ζούσε μαζί με τους αγίους αποστόλους. Και η διατροφή του επίσης δεν είχε τέτοια σκληραγωγία, όπως ήταν αυτή του αγίου βαπτιστή» (Κ).

(2) «Έτρωγε μαζί με τελώνες, όντας ο ίδιος τελείως ελεύθερος από αμαρτία... Διότι δεν ήλθε να καλέσεις δίκαιους, αλλά αμαρτωλούς σε μετάνοια. Δεν μολύνεται ο ήλιος φωτίζοντας όλη τη γη και ερχόμενος σε επαφή με πολλά ακάθαρτα σώματα. Ούτε ο ήλιος της δικαιοσύνης θα μπορούσε να βλαφτεί με κανένα τρόπο, συναναστρεφόμενος με πονηρούς ανθρώπους» (Κ). Φαγός και κρασοπότης· δεν υπάρχει τίποτα ψευδέστερο και ανακριβέστερο από αυτό. Διότι ο Χριστός «δεν άρεσε στον εαυτό του» (Ρωμ. ιε 3), ούτε υπήρξε ποτέ άνθρωπος που να έζησε τέτοια ζωή αυταπάρνησης και περιφρόνησης του κόσμου, σαν αυτή που έζησε ο Χριστός. Αυτός λοιπόν, ο οποίος υπήρξε χωρισμένος από τους αμαρτωλούς, ως ακηλίδωτος και πεντακάθαρος, παρουσιάζεται ότι σχετίζεται μαζί τους και μολύνεται από αυτούς. Μάθε από αυτό, ότι η πιο ακηλίδωτη αθωότητα και η πιο απaráμιλλη εξοχότητα δεν αποτελούν πάντοτε φραγμό εναντίον της κατηγορίας των κακών γλωσσών. Είναι αλήθεια, ότι από μία άποψη ο Χριστός υπήρξε φίλος των τελωνών και αμαρτωλών, διότι ήλθε στον κόσμο για να σώσει τους αμαρτωλούς, και μάλιστα τους μεγάλους και τους πρώτους αμαρτωλούς. Αυτό όμως είναι η αιώνια δόξα του Λυτρωτή μας, και αυτοί, εκείνο για το οποίο θα έπρεπε να τον τιμούν, το στρέφουν για κατηγορία του.

7.35 και(1) έδικαιώθη ή σοφία(2) από τών τέκνων αυτής(3) πάντων!

35 Και όμως, η σοφία του Θεού δικαιώθηκε στο πρόσωπο όλων των απεσταλμένων της!»

(1) Και=και όμως (p).

(2) Το μεν εδικαιώθη σχετίζεται με το εδικαίωσαν του σ. 29, ενώ το σοφία με το «την βουλήν του Θεού» του σ. 30. Παρόλο που οι Ιουδαίοι ως έθνος απέρριψαν και τις δύο μεθόδους και τους τρόπους της ζωής και του Ιωάννη και του Χριστού, υπήρξαν όμως μερικοί, οι οποίοι πίστεψαν ότι και με τις δύο αυτές μεθόδους η θεία σοφία ενεργούσε ορθά και σοφά (p).

(3) Είναι εσφαλμένη η εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η «από» υπονοεί προστασία ή υπεράσπιση= από τος προσβολές και επιθέσεις όλων των παιδιών της, δηλαδή από τους Ιουδαίους. Τα παιδιά της σοφίας είναι η μειονότητα που πίστεψε και υποδέχτηκε και τον Βαπτιστή και τον Χριστό και όχι η άπιστη πλειονότητα που απέρριψε αυτούς (p). Ο Χριστός είναι η σοφία. Σε αυτόν υπάρχουν οι θησαυροί της σοφίας απόκρυφοι. Οι άγιοι επίσης είναι τα παιδιά τα οποία έδωσε σε αυτόν ο Θεός (Εβρ. β 13). Το ευαγγέλιο είναι η άνωθεν σοφία και οι αληθινοί πιστοί έχουν γεννηθεί μέσω αυτού από ψηλά. Είναι τέκνα σοφίας, σοφά παιδιά, σοφά για τα ίδια και για τα αληθινά συμφέροντά τους. Όχι όμοια με τα ανόητα παιδιά τα οποία κάθονται στις αγορές. Τα παιδιά αυτά της σοφίας δικαιώνουν την σοφία. Συμμορφώνονται με τις βουλές και τα σχέδια της χάρης του Χριστού, ανταποκρίνονται στις προθέσεις της και θαυμάζουν αλλά και δέχονται την σωτήρια επίδραση των ποικίλων μεθόδων στις οποίες εκδηλώνεται η σοφία του Χριστού. Μόνο όμως τα παιδιά της σοφίας μπορούν να δικαιώσουν αυτήν. Πράγματι, πόσο λίγοι μπορούν να διαβάσουν το βιβλίο της φύσης! Τι μυστήρια παρουσιάζει μπροστά μας η θεία Πρόνοια! Πόσο ανεξερεύνητο είναι το μυστήριο της ενέργειας της θείας χάρης στο να σώζει τον αμαρτωλό! Πόσο ξένη με την πραγματικότητα παρουσιάζεται η εσωτερική ζωή κάποιου πνευματικού ανθρώπου σε οποιονδήποτε, ο οποίος δεν δοκίμασε την μεταμόρφωση και αναγέννηση την οποία δημιουργεί το Πνεύμα. Για αυτό κάθε διάνοια στη φυσική της κατάσταση, πάντοτε παραγνωρίζει τον Θεό και πάντοτε πλανιέται στις κρίσεις της για τα λόγια και τις ενέργειες του Θεού. Στο μεγάλο σπίτι του σύμπαντος τα πάντα είναι ή δούλοι ή παιδιά του Θεού. Τα πάντα δουλεύουν σε αυτόν. Αλλά μερικοί από τους δούλους του τον υπηρετούν ως παιδιά του. Και εδώ είναι

η διαφορά. Ο δούλος αγνοεί τι κάνει ο Κύριός του. Ο γιος και ο φίλος το γνωρίζει. Η σοφία λοιπόν δικαιώνεται, τιμάται, κατανοείται, αγαπιέται από όλα τα παιδιά της.

Στίχ. 36-50. Το μύρο της αμαρτωλής.

7.36 Ἦρώτα δέ(1) τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων(2) ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ(3)· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου ανεκλίθη(4).

36 Κάποιος Φαρισαῖος προσκάλεσε τον Ιησού σε γεύμα. Ο Ιησούς μπήκε στο σπίτι του Φαρισαίου και κάθισε στο τραπέζι.

(1) Η αφήγηση αυτή φαίνεται ότι τοποθετήθηκε εδώ ως παράδειγμα της δικαίωσης της σοφίας από όλα τα παιδιά της. Ή, και με αφορμή την μομφή εναντίον του Χριστού, ότι ήταν φίλος των αμαρτωλών, για να δείχτει καθαρά, ότι αγαπούσε αυτούς για το καλό τους, για να τους οδηγήσει σε μετάνοια και ότι εκείνοι, τους οποίους δεχόταν να τον πλησιάσουν, μεταβάλλονταν και ανορθώνονταν.

(2) «Κλήθηκε ο Κύριος από έναν από τους Φαρισαίους. Επειδή λοιπόν είναι αγαθός και φιλόανθρωπος και θέλει όλοι οι άνθρωποι να σωθούν... αποδέχτηκε το αίτημα και αφού μπήκε στο σπίτι κάθισε για φαγητό» (Κ). Είμαστε ακόμη στη μεταβατική περίοδο, κατά την οποία η ρήξη ανάμεσα στον Κύριο και τους Φαρισαίους, αν και αρκετά προχωρημένη, δεν είχε όμως πλήρως συντελεστεί. Ήταν λοιπόν δυνατόν κάποιος Φαρισαῖος να προσκαλέσει χωρίς κάποια δυσκολία τον Ιησού. Στην πρόσκληση αυτή αποδόθηκε από κάποιους ερμηνευτές διάθεση εχθρική. Από τον στίχο 39 μπορούμε να συμπεράνουμε μάλλον, ότι ο Φαρισαῖος αυτός κυμαινόταν ανάμεσα στην ευλαβική εντύπωση, την οποία είχε προκαλέσει σε αυτόν ο Ιησούς και στην αντιπάθεια, την οποία η μερίδα των Φαρισαίων έτρεφε εναντίον του. Στο στίχο 40 άλλωστε ο Κύριος απευθύνεται προς αυτόν με τόνο φιλικό (g).

(3) «Ὡς προφήτη λοιπὸν τον καλοῦσε για γεύμα» (Ζ), αν και, όπως είπαμε ο Φαρισαῖος αυτός δεν είναι απαλλαγμένος από αμφιβολίες ως προς το αν ο Κύριος ήταν πράγματι προφήτης.

(4) Υπάρχει και η γραφή κατεκλίθη. Το μεν ανεκλίθη=ξάπλωσε στο ανάκλιτρο· ενώ το κατεκλίθη λέγεται σε σχέση με την όρθια στάση του σώματος=κάθισε, ξάπλωσε κάτω (δ). Ο Κύριος δέχτηκε την πρόσκληση του Φαρισαίου και έδειξε την ίδια ελευθερία συναναστροφής και οικειότητας με τον Φαρισαῖο, την οποία έδειχνε και με τους τελώνες και αμαρτωλούς, διότι απέβλεπε στο να ωφελήσει και να σώσει τους πάντες.

7.37 καὶ ἰδοὺ(1) γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἣτις ἦν(2) ἀμαρτωλὸς(3), καὶ ἐπιγνοῦσα(4) ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου(5)

37 Στην πόλη ήταν κάποια αμαρτωλή γυναίκα· όταν άκουσε ότι ο Ιησούς γευματίζει στο σπίτι του Φαρισαίου, έφερε ένα αλαβάστρινο δοχείο με μύρο,

(1) Υποδηλώνει αυτό έκπληξη που δημιουργήθηκε από την παρουσία της γυναίκας εκείνης (p). Η είσοδος της αμαρτωλής αυτής σε τέτοια συνάντηση και συνάθροιση, ήταν πράξη μεγάλου θάρρους, διότι αυτή αντιμετώπιζε το ενδεχόμενο του να διωχτεί με περιφρόνηση (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή: γυνή ἣτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἀμαρτωλὸς=γυναίκα, η οποία ήταν γνωστή στην πόλη ως αμαρτωλή. Μπορεί όμως=γυναίκα η οποία ήταν στην πόλη, αμαρτωλή. Η πόλη ήταν πιθανώς η Καπερναούμ (p).

(3) Αναφέρεται στο αμάρτημα, το οποίο περισσότερο από τα άλλα εξευτελίζει μία γυναίκα (b). Για το ότι αυτή δεν ταυτίζεται με αυτήν που αναφέρεται στους άλλους δύο συνοπτικούς και στον Ιωάννη, δεξ ερμην. σημειώσεις στα Ματθ. κστ 7 και Μάρκ. ιδ 3.

(4) Αφού γνώρισε καλά, πληροφορήθηκε (δ). Υποδηλώνεται, ότι η καρδιά της γυναίκας αυτής είχε ήδη αγγιχτεί από κάποια προηγούμενη συνάντηση ή πληροφορία για τον Κύριο. Αυτό άλλωστε φαίνεται και από το ότι ήταν ήδη ετοιμασμένη για την χρήση των ποδιών του Ιησού, αμέσως μόλις έμαθε ότι βρισκόταν ο Κύριος στο σπίτι του Φαρισαίου (ο). «Αυτή η γυναίκα, αφού άλλα μεν από τα θαύματα του Ιησού τα είδε και άλλα τα έμαθε από αυτούς που τα είδαν, πίστεψε σε αυτόν. Για αυτό και πλησιάζει ελπίζοντας να πάρει άφεση των αμαρτιών της» (Ζ).

(5) Δες Ματθ. κστ 7 και Μάρκ. ιδ 3.

7.38 καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ(1) κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσιν(2) καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς(3) αὐτῆς ἐξέμασσεν, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας(4) αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ(5).

38 στάθηκε πίσω κοντά στα πόδια του και κλαίγοντας τα έβρεχε με τα δάκρυά της και τα σκούπιζε με τα μαλλιά της· τα φιλούσε και τα άλειφε με το μύρο.

(1) Αυτοί που κάθονταν στο τρίκλινο είχαν το σώμα στο ανάκλιτρο, ενώ τα πόδια τα άπλωναν γυμνά προς τα πίσω (δ). «Δες την πολλή της ευλάβεια! Διότι στάθηκε στα τελευταία μέρη του σώματός του, σαν τελευταία· και από πίσω, σαν κάποια που δεν έχει θάρρος» (Ζ). Δεν τολμά να αντικρύσει τον Χριστό κατά πρόσωπο, αλλά έρχεται πίσω του και παίρνει τη θέση δούλης, της οποίας έργο ήταν να πλύνει τα πόδια των καλεσμένων (Α΄ Βασ. κε 41).

(2) Αυτό δεν περιλαμβανόταν στο αρχικό της σχέδιο. Ήλθε για να αλείψει τα πόδια του με μύρο, αλλά νικήθηκε από τα αισθήματά της (ρ). Τη στιγμή που ετοιμαζόταν να χύσει το μύρο στα πόδια του, ξέσπασε σε κλάματα αφού θυμήθηκε τις αμαρτίες της. Τα δάκρυά της ρέουν στα πόδια του Ιησού και μη έχοντας κάποια πετσέτα για να τα καθαρίσει, χρησιμοποιεί πρόχειρα αντί για πετσέτα τις τρίχες του κεφαλιού της (g). Το απρομελέτητο «έβρεχε» οδήγησε αυτήν στο επίσης απρομελέτητο «σκούπισε» (ρ).

(3) Για να εκτιμήσει κάποιος την πράξη αυτή, πρέπει να έχει υπ' όψιν, ότι στους Ιουδαίους αποτελούσε μία από τις μεγαλύτερες ταπεινώσεις για μια γυναίκα το να εμφανιστεί αυτή δημόσια με λυτά μαλλιά (g). Και η γυναίκα αυτή κάνει την θυσία αυτή του να λύσει τα μαλλιά της χωρίς κάποια δυσκολία (ρ).

(4) Ο Παρατατικός δείχνει αυτό που γινόταν με συνέχεια. Το να φιλά κάποιος τα πόδια, ήταν γενικό σημάδι βαθιού σεβασμού, ειδικά σε εξέχοντες ραββίνους. Δες και Ξενοφ. Κύρ. VII 5,32, Πολύβ. XV 1.7. Αριστοφ. 608 (ρ). Το βάθος της αγάπης και συντριβής που εκδηλώνεται εδώ, μπορούν να το εκτιμήσουν μόνο εκείνοι, οι οποίοι έχουν αισθανθεί το βάρος της αμαρτίας και την άφεση των αμαρτιών και την ειρήνη που διαδέχεται αυτό με την μετάνοια και την πίστη στον Σωτήρα που μας απολυτρώνει. «Έκλαιγε, από τη μία, για τις αμαρτίες της· έβρεχε, από την άλλη, τα πόδια του με τα δάκρυα, διότι είχε σκύψει πάνω τους. Και τα σκούπιζε αφού μούσκεψαν. Ο Χριστός όμως, γνωρίζοντας την αιτία ανεχόταν, για να φανεί και η πίστη της και η θερμότητα της μετάνοιας και για να πάρει, όπως άξιζε για αυτά, αυτό που ζητούσε» (Ζ).

(5) «Πρόσεξε όμως ότι, με αυτά που πριν κυνηγούσε την απώλειά της, με αυτά τώρα κυνήγησε την σωτηρία. Διότι με δάκρυα ερωτικά και μαλλιά εξεζητημένα φτιαγμένα και με μύρο γοήτευε τους ακόλαστους· και τα πριν όργανα της αμαρτίας, τα έκανε τώρα όργανα αρετής» (Ζ).

7.39 ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων(1), Οὗτος(2) εἶ ἦν προφήτης(3), ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ(4) ἡ γυνὴ ἣτις ἄπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτωλὸς ἐστίν(5).

39 Όταν το είδε αυτό ο Φαρισαῖος που τον είχε προσκαλέσει, είπε από μέσα του: «Αν ο άνθρωπος αυτός ήταν προφήτης, θα γνώριζε ποια και τι είδους γυναίκα είναι αυτή που τον αγγίζει· γιατί είναι αμαρτωλή».

(1) Προκαλείται και εδώ δυσαρέσκεια από την παρουσία της γυναίκας και το χύσιμο του μύρου, όπως και στη χρίση της Βηθανίας, αλλά όχι για τη δαπάνη που πληρώθηκε για το μύρο, ούτε ειδικά για την χρίση (L). «Ούτε ο Ιούδας εδώ γόγγυξε, ούτε όμως οι άλλοι μαθητές· διότι αυτός μεν δεν είχε ακόμη κυριευτεί από την ασθένεια της φιλαργυρίας· οι άλλοι, από την άλλη, δεν είχαν ακόμα μέσα τους γερά βαλμένα τα λόγια υπέρ των φτωχών» (Ζ).

(2) Το «αυτός» κρύβει μέσα του κάτι το περιφρονητικό (ρ).

(3) Η Γραφή δεν έλεγε ότι ο προφήτης ήξερε τα πάντα, τουλάχιστον όμως γνώριζε επαρκώς την ηθική ποιότητα και αξία των προσώπων που έρχονταν προς αυτόν, όπως ο Ελισαίε αποκάλυψε τον Γιεζί (Δ΄ Βασ. ε 24, Δες και Γ΄ Βασ. ιγ 20)(L).

(4) Ποια είναι, ποιο το όνομά της, και τι είδους=ποια είναι από ηθικής άποψης (δ). Ποια και ποιος ο χαρακτήρας της και η διαγωγή της. Αλλά και εσύ, Σίμων, εάν γνώριζες ποια ήταν τώρα η γυναίκα αυτή, αλλιώς θα έκρινες (b). Ο Σίμων κρίνει έχοντας μέτρο τον εαυτό του. Εάν άγγιζε αυτόν η γυναίκα, με την αγέρωχη υπερηφάνειά του θα την σταματούσε λέγοντας: «Μακριά από μένα. Μην με αγγίξεις, διότι είμαι καθαρός» (Ησ. ζε 5). Σκέφτεται λοιπόν ότι και ο Χριστός έτσι έπρεπε να μιλήσει στη γυναίκα εκείνη.

(5) Ο Φαρισαῖος πλανιέται α) ως προς τον Ιησού. Νόμιζε ότι ο Κύριος αγνοούσε την γυναίκα και δεν είχε το διορατικό χάρισμα των προφητών. Υποτιμούσε λοιπόν αυτόν. Επιπλέον φανταζόταν, ότι ο Ιησούς δεν ήταν σε θέση και δεν γνώριζε να προφυλαχτεί από τους αμαρτωλούς. Πλανιόταν β) ως προς την γυναίκα, θεωρώντας, ότι ως αμαρτωλή έπρεπε να περιφρονείται και μη μπορώντας να δει, ότι στην καρδιά της είχε μπει ήδη μία νέα ουράνια ζωή. Πλανιόταν γ) ως προς τον εαυτό του. Δεν

γνώριζε καλά την καρδιά του και δεν μπορούσε να δει, ότι καταδικάζοντας την γυναίκα εκείνη όχι μόνο καταδίκασε και τον εαυτό του, αλλά και απέρριπτε την σωτηρία που φέρνει ο Χριστός.

7.40 και άποκριθείς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σίμων(1), ἔχω σοί τι εἰπεῖν(2). ὁ δὲ φησίν, Διδάσκαλε, εἰπέ.

40 Ο Ἰησοῦς ἀπάντησε σ' αὐτές τις σκέψεις του και του εἶπε: «Σίμων, ἔχω κάτι να σου πω». «Πες μου Διδάσκαλε», εἶπε εκείνος.

(1) «Κανείς να μην νομίζει ότι, επειδή και αυτός ο Φαρισαίους που κάλεσε τον Ιησού λέγεται Σίμων, ότι είναι ο ίδιος με τον Σίμωνα τον λεπρό», στο σπίτι του οποίου στη Βηθανία έγινε δείπνο στον Κύριο λίγο πριν το πάθος, όπως εξιστορεί ο Ιωάννης. «Διότι φαίνεται εκείνος ότι θεραπεύτηκε από τον Ιησού και σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης ξεπλήρωσε κατά κάποιο τρόπο σε αυτόν, με το να τον υποδεχτεί στο σπίτι. Διότι δεν θα έτρωγε ο Ιησούς σε αυτόν, αν δεν είχε θεραπευτεί» (Σχ.). Το όνομα Σίμων ήταν από τα συνηθέστερα ονόματα. Υπάρχουν 10 ή 11 Σίμωνες στην Κ.Δ. και γύρω στους 20 στον Ιώσηπο. Η ταύτιση λοιπόν του ονόματος του Φαρισαίου και του λεπρού στη Βηθανία δεν αποδεικνύει τίποτα (ρ).

(2) «Ο μεν Φαρισαίος σκανδαλίστηκε μέσα του με τον Ιησού, επειδή δέχτηκε την πόρνη και δεν προγνώρισε ότι είναι αμαρτωλή. Αυτός όμως (ο Ιησούς) γνωρίζοντας την σκέψη του, κάνει κάτι ανώτερο από προφήτη, αποκαλύπτοντας σε αυτόν τον απόρρητο λογισμό του. Και επομένως αποδεικνύει με παράδειγμα, ότι και ξέρει αυτήν, και δίκαια την δέχεται λόγω της πολλής αγάπης της σε αυτόν, η οποία προερχόταν από πίστη και μετάνοια» (Ζ).

7.41 δύο χρεοφειλέται ἦσαν δανειστῆ τινι· ὁ εἷς ὤφειλεν δηνάρια πεντακόσια(1), ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα(2).

41 «Δύο ἄνθρωποι χρωστοῦσαν λεφτά σε κάποιον δανειστῆ· ὁ ἕνας πεντακόσια δηνάρια κι ὁ ἄλλος πενήντα.

(1) Ως βάρος ασημιού το δηνάριο είχε αξία περίπου μίας χρυσῆς δραχμ. Ως αγοραστική όμως αξία υπερέβαινε τις 2 χρυσές δραχ. εφόσον εξισωνόταν με το ημερομίσθιο του εργάτη (Ματθ. κ 2) και του ρωμαίου στρατιώτη. Συνεπώς τα δύο χρέη ήταν περίπου 50 χρυσές λίρες το μεγαλύτερο και 5 χρυσές λίρες το μικρότερο (ρ).

(2) Ο Κύριος ρωτώντας τον Φαρισαίο με παραβολές και φέρνοντας στο προσκήνιο δύο χρεωφειλέτες, εμμέσως λέει ότι και αυτός είναι χρεωφειλέτης, που φαίνεται μεν ότι χρωστάει λιγότερα, αλλά χρωστάει λοιπόν» (Θφ). «Ούτε εσύ είσαι αναμάρτητος. Διότι αν χρωστάς λιγότερα, αλλά όμως δεν είσαι απαλλαγμένος αμαρτημάτων. Και πολλές μεν φορές συμβαίνει αυτός που έφταιξε σε πολλά, με εξομολόγηση να απαλλαχτεί από τα αμαρτήματα· ενώ αυτός που αμάρτησε λίγα, λόγω υπερηφάνειας να μην έρθει στο φάρμακο της εξομολόγησης και να είναι υπεύθυνος τιμωρίας» (Σχ.). Παρόλο που κλήθηκε για φιλοξενία από τον Σίμωνα, δεν παραλείπει ο Κύριος και τώρα και μετά από λίγο να ελέγξει αυτόν υποδεικνύοντας σε αυτόν και την ενοχή του, αλλά και τις παραλείψεις, τις οποίες απέναντί του ως φιλοξενουμένου διέπραξε ο Σίμων.

7.42 μὴ ἔχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι(1) ἀμφοτέροις ἔχαρίσατο(2). τίς οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτόν ἀγαπήσει(3);

42 Επειδὴ ὁμως δεν είχαν να τα επιστρέψουν, τα χάρισε και στους δυο. Πες μας λοιπόν, ποιος ἀπὸ τους δυο θα του χρωστάει μεγαλύτερη ευγνωμοσύνη;»

(1) Η αμαρτία είναι χρέος και οι αμαρτωλοί είναι χρεωφειλέτες προς τον Θεό. Ως δημιουργήματά του οφείλουμε υπακοή στα παραγγέλματα του νόμου του και εφόσον δεν πληρώνουμε το χρέος αυτό, γινόμαστε χρεωφειλέτες απέναντί του. Ανάλογα λοιπόν με τις παραβάσεις μας και την παράλειψη των καθηκόντων μας, γινόμαστε περισσότερο ή λιγότερο χρεώστες μπροστά στη δικαιοσύνη του. Ο Φαρισαίος εδώ ήταν αυτός που χρωστούσε λιγότερα, ενώ η γυναίκα, που έγινε σκανδαλώδης και δημόσια παραβάτης, ήταν η περισσότερο χρεωφειλέτης. Αυτοί που αμαρτάνουν σε περιστάσεις περισσότερο αδικαιολόγητες και βαριές και παρασύρονται σε σοβαρότερες παραβάσεις, είναι και αυτοί που χρωστάνε περισσότερα. Είτε όμως μικρά είτε μεγάλα χρέη έχουμε μπροστά στη θεία δικαιοσύνη, από μόνοι μας αδυνατούμε να εξοφλήσουμε αυτά. Με χρυσό και ασήμι ή άλλη πολύτιμη ύλη δεν εξοφλούνται τα χρέη αυτά ενώπιον της θείας δικαιοσύνης. Μόνο η ευσπλαχνία και το έλεος του Θεού δέχεται την μετάνοιά μας και χαρίζει σε μας την οφειλή.

(2) Τους χάρισε το χρέος και δεν ζήτησε με τα μέτρα που καθόριζε ο νόμος να εισπράξει αυτό. Δεν ζήτησε δηλαδή να πουληθούν ως δούλοι αυτοί και τα παιδιά τους, ώστε από το ποσό που θα

εισπραχθεί να εξοφληθεί το χρέος σε αυτόν. Ούτε παρέδωσε τους οφειλέτες στους βασανιστές, για να αναγκαστούν αυτοί από τις τιμωρίες που θα επιβάλλονταν να εξοικονομήσουν οπωσδήποτε τα οφειλόμενα. Ο Θεός είναι έτοιμος να μας συγχωρεί, με κάθε ελευθερία να συγχωρεί ταλαίπωρους αμαρτωλούς. Εάν μετανοούμε και πιστεύουμε στο Χριστό, οι παραβάσεις μας δεν θα μας οδηγήσουν στον όλεθρο ούτε θα καταλογιστούν σε μας, αλλά θα εξαλειφθούν ολότελα, αρκεί η μετάνοιά μας να είναι ειλικρινής.

(3) «Ούτε λοιπόν εσύ, Σίμων, που χρωστάς λιγότερα, μπορείς να πληρώσεις το χρέος... ούτε η γυναίκα. Και στους δύο λοιπόν θα αφευθεί. Και ποιος θα αγαπήσει περισσότερο;» (Θφ). Το «ποιος θα αγαπήσει περισσότερο» αποτελεί τον σκοπό της παραβολής, το κέντρο και το κύριο σημείο της. Η αγάπη και ευγνωμοσύνη εκείνων, στους οποίους χαρίστηκαν χρέη, εξαρτάται από την εκτίμησή τους για το ποσό το οποίο χαρίστηκε σε αυτούς (ρ). Εκείνοι των οποίων συγχωρούνται οι αμαρτίες, είναι υποχρεωμένοι να αγαπούν αυτόν, ο οποίος τους συγχώρεσε. Και όσες περισσότερες παραβάσεις τους συγχώρεσε, τόσο περισσότερο πρέπει να τον αγαπούν. Οι πριν την επιστροφή τους μεγάλοι αμαρτωλοί πρέπει μετά από αυτήν να αναδειχτούν μεγάλοι άγιοι. Όταν ο διώκτης Σαύλος έγινε κήρυκας Παύλος, κοπίασε περισσότερο από τους υπόλοιπους Αποστόλους.

7.43 άποκριθείς δε ο Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ᾧ τὸ πλεῖον ἔχαρισατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὅρθως ἔκρινας(1).

43 Ο Σίμων αποκρίθηκε: «Νομίζω εκείνος στον οποίο χάρισε τα περισσότερα». «Ορθά ἔκρινες», του εἶπε ο Ιησούς·

(1) Ἐκρινες σωστά και κρίνοντας τόσο σωστά, καταδίκασες εσύ τον εαυτό σου. Είναι το «πάρα πολύ σωστά» του Σωκράτη, όταν έπιανε στα δίχτυα του τον συνομιλητή του. Αλλά ό,τι δημιουργεί ανάμεσα στον Ιησού και στον Έλληνα φιλόσοφο απόσταση αμέτρητη, είναι ο τρόπος με τον οποίο ο Ιησούς ταυτίζει τον εαυτό του με τον προσβεβλημένο Θεό, ο οποίος συγχωρεί και ο οποίος στο πρόσωπο του Ιησού γίνεται το αντικείμενο της ευγνώμονης αγάπης του αμαρτωλού (g). «Έδωσε από εδώ να καταλάβει, ότι όπως ακριβώς είναι το παράδειγμα, έτσι επομένως, εσύ μεν, Σίμων, επειδή είσαι χρεώστης σε λίγες τιμωρίες, λίγο με αγάπησες· ενώ αυτή, επειδή ήταν σε πολλές, πολύ, για να συγχωρεθεί σε αυτήν πολύ· για αυτό και επειδή πολύ αγάπησε, την δέχτηκα, για να συγχωρέσω πολύ» (Z).

7.44 και στραφείς πρὸς τὴν γυναῖκα(1) τῷ Σίμωνι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου(2) εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ πόδας(3) μου(4) οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ(5) τοῖς δάκρυσιν(6) ἔβρεξέν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν της κεφαλῆς αὐτῆς(7) ἐξέμαξεν.

44 και ρίχνοντας τη ματιά του στη γυναίκα τού εἶπε: «Βλέπεις ετούτη τη γυναίκα; Όταν μπήκα στο σπίτι σου, δε μου ἔπλυνες με νερό τα πόδια. Αυτή, αντίθετα, με δάκρυα μου ἔπλυνε τα πόδια και μου τα σκούπισε με τα μαλλιά της.

(1) Ἦταν αυτή πίσω του. Το να στραφεί λοιπόν προς αυτήν, την ώρα που μιλούσε στον Σίμονα, ισοδυναμούσε στο μισό με μάλωμα στον Σίμονα (ρ).

(2) Το «σου» μπαίνοντας μπροστά από το «στο σπίτι σου» κρύβει μέσα του έναν τόνο μομφής (ρ). Εσύ βλέπεις αυτήν με περιφρόνηση. Παρατήρησε όμως πόσο θετικότερα από σένα με υποδέχεται αυτή η γυναίκα. Αφού δέχτηκα τη δική σου ψυχρότερη υποδοχή, πώς να μην δεχτώ τη θερμότερη δική της;

(3) Δες Γεν. ιη 4,Κριτ. ιθ 21,Α Βασ. κε 41,Ιω. ιγ 5,Α΄Τιμ. ε 10 από τα οποία φαίνεται ότι όπως ἔπλυναν τα χέρια πριν το δείπνο, έτσι και τα πόδια. Ότι όμως δεν ήταν αυτή και γενική συνήθεια, βλέπουμε από την εδώ πράξη του Φαρισαίου (δ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: ὕδωρ μοι ἐπὶ πόδας οὐκ ἔδωκας. Από αυτήν πιο σωστή βρίσκει ο ρ. την «ὕδωρ μου ἐπὶ τοὺς πόδας».

(5) Την οποία εσύ ως αμαρτωλή περιφρονείς (δ).

(6) «Εσύ δεν χρησιμοποίησες αυτά που σου ήταν έτοιμα· διότι δεν ἔδωσες νερό για τα πόδια μου· ενώ είναι εύκολη η χρήση του νερού. Αυτή όμως ἄδειασε αυτά που δεν τα είχε έτοιμα, βρέχοντας τα πόδια μου με τα δάκρυά της. Διότι δεν είναι εύκολο το χύσιμο των δακρύων» (Σχ.).

(7) «Και με τις τρίχες σκούπισε, έτσι ώστε με αυτές που ἔπιασε στα δίχτυα της αμαρτίας τους νέους, με αυτές να συλλάβει την αγιοσύνη» (Σχ.).

7.45 φίλημά(1) μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν(2) οὐ διέλιπε(3) καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας(4).

45 Ένα φίλημα δε μου 'δωσες' ενώ αυτή, από τη στιγμή που μπήκε, δεν έπαψε να μου φιλάει τα πόδια.

(1) Όταν μπήκα στο σπίτι σου (Τωβίτ ια 8) δεν μου έδωσες φιλή αγάπης (δ). Δες και Γεν. λγ 4, Εξ. ιη 7, Β Βασ. ιε 5, ιθ 39, κ 9. Το ότι ο προδότης διάλεξε το φιλή ως σημάδι, μαρτυρεί ότι αυτό ήταν συνηθισμένο την εποχή εκείνη (ρ).

(2) Γραφή που μαρτυρείται από πολλά μεγαλογράμματα χειρόγραφα «εισήλθον». Το εισήλθε μολονότι μαρτυρείται από ένα μόνο μεγαλογράμματο κώδικα και την κοπτική μετάφραση έχει υπέρ του την πιθανότητα εξαιτίας εσωτερικών λόγων. Διότι η γραφή «εισήλθον» προϋποθέτει, ότι ο Κύριος βρήκε τη γυναίκα μέσα στην αίθουσα, πράγμα απίθανο. Εάν παρ' όλα αυτά δεχτούμε την γραφή εισήλθον, πρέπει να δεχτούμε ότι η γυναίκα είχε ακολουθήσει από πριν τόσο κοντά τον Ιησού, ώστε μπήκε σχεδόν μαζί του στο σπίτι του Φαρισαίου (g).

(3) =Δεν έπαυσε (δ).

(4) Το σύνθετο οὐ διέλιπε καταφιλοῦσα κάνει την αντίθεση με το «φίλημα» πιο έντονη. Και ακόμη μεγαλύτερο τονισμό προσδίδει το ακόλουθο «τα πόδια». Το φίλημα δινόταν στο μάγουλο, ή ίσως, εάν ο Σίμων ήθελε να εκδηλώσει μεγαλύτερο σεβασμό, στο χέρι. Η γυναίκα φιλούσε τα πόδια (ρ), εκδηλώνοντας έτσι ταπεινή συγχρόνως και θερμή αγάπη.

7.46 έλαιώ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας(1)· αὕτη δὲ μύρω(2) ἤλειψεν τοὺς πόδας μου.

46 Το κεφάλι μου δεν μου το άλειψες με λάδι, ενώ αυτή μου άλειψε με μύρο τα πόδια.

(1) Ήταν συνηθισμένο στα συμπόσια το να αλείφουν το κεφάλι με λάδι. Δες Δευτ. κη 40, Β Βασ. ιδ 2, Ψαλμ. κβ 5, Ψαλμ 91, 10, Ψαλμ. ργ 15, Μιχ. στ 15 (δ).

(2) Το λάδι ήταν πολύ φθηνό στην Παλαιστίνη, όπου οι ελιές φύτρωναν πάρα πολύ. Το μύρο από την άλλη ήταν πολύ ακριβό. Δες Ιω. ιβ 3, 5 (ρ). Με το πολύτιμο μύρο δεν άλειψε το κεφάλι μου, αλλά τα πόδια μου (δ).

7.47 οὐ χάριν λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι(1) αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησεν πολὺ(2)· ὧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται(3), ὀλίγον ἀγαπᾷ(4).

47 Γι' αυτό, λοιπόν, σε βεβαιώνω πως οι πολλές της αμαρτίες συγχωρήθηκαν, όπως δείχνει η πολλή ευγνωμοσύνη της. Σ' όποιον συγχωρούνται λίγες αμαρτίες, αυτός δείχνει λίγη ευγνωμοσύνη».

(1) Οι αμαρτίες της. Όχι μόνο οι φανερές και σκανδαλώδεις, αλλά όλες, όσες ποτέ διαπράχθηκαν από αυτήν. Ο Χριστός ποτέ δεν συγχωρεί μέρος μόνο των αμαρτιών του αμαρτωλού που μετανοεί. Η συγχώρηση την οποία παρέχει ο Χριστός, είναι ευρεία και καλύπτει την όλη ζωή του μετανοημένου. Η εκφορά του αμαρτίες με το άρθρο, υποδηλώνει τις αμαρτίες εκείνες, τις οποίες υπαινίσσεται ο σ. 39, σαν να είχε γραφτεί εδώ: Οι πολλές αυτές αμαρτίες, για τις οποίες εσύ κατέκρινες αυτήν μέσα σου ως ένοχη, όλες συγχωρήθηκαν (ο).

(2) Δύο ερμηνείες προτάθηκαν: Σύμφωνα με τη μία το «σου λέω» πρέπει να εννοηθεί σαν μέσα σε παρένθεση. Και θα ερμηνεύσουμε: Εξαιτίας του οποίου, ή για αυτό (σου λέω και μάθε το) έχουν συγχωρεθεί οι αμαρτίες της οι πολλές, διότι με τα έργα έδειξε μεγάλη αγάπη προς εμένα (δ). Οι πολλές της αμαρτίες συγχωρέθηκαν λοιπόν για την πολλή αγάπη της ή η αγάπη της κέρδισε την συγχώρηση. Το οὐ χάριν προλαβαίνει το ακόλουθο «ότι» και το «σου λέω» είναι παρενθετικό (ρ). Εναντίον της εκδοχής αυτής αντιλέγουν πολλοί από τους νεότερους και ιδιαίτερα προτεστάντες, αφενός διότι αποδίδει την άφεση στην αγάπη και όχι στην πίστη, όπως άλλωστε διακηρύττεται και στο σ. 50 («η πίστη σου σε έχει σώσει»). Ο λόγος αυτός δεν είναι ισχυρός διότι η σύμφωνα με τον Παύλο πίστη που δικαιώνει είναι ενεργή μέσω της αγάπης. Και επιπλέον σύμφωνα με το Α΄ Πέτρ. δ 8 «η αγάπη καλύπτει πλήθος αμαρτιών» (L). Αφετέρου η παραπάνω εκδοχή δεν συμφωνεί με την παραβολή που προηγήθηκε, διότι ο Ιησούς θα έπρεπε στο σ. 42 να ρωτήσει: ποιος από τους δύο τον αγαπούσε περισσότερο, ώστε με την αγάπη του να γίνει άξιος της άφεσης του χρέους του; Επιπλέον θα έπρεπε ο Κύριος στο δεύτερο μέρος του σ 47 να πει όχι «σε αυτόν όμως που λίγο αφήνεται, λίγο αγαπά» αλλά: σε εκείνον ο οποίος λίγο αγαπά, λίγο αφήνεται (g). Για τους λόγους αυτούς προτάθηκε και δεύτερη ερμηνεία, σύμφωνα με την οποία το «σου λέω» δεν είναι παρενθετικό, αλλά αποτελεί την κύρια πρόταση (ρ) και θα ερμηνεύσουμε: Σου διακηρύττω, Σίμων, ότι οι αμαρτίες της έχουν συγχωρεθεί και αυτό πρέπει να το συμπεράνεις από το ότι αγάπησε πολύ (g). Ή, για αυτόν τον λόγο σου λέω, ότι οι πολλές της αμαρτίες συγχωρέθηκαν και λέω αυτό σε σένα, διότι αγάπησε πολύ και είσαι μάρτυρας αυτού. Ο Σίμων γνώριζε την μεγάλη αμαρτωλότητα της γυναίκας, ήταν επίσης και μάρτυρας της αγάπης της και της ευλάβειάς της, αλλά και είχε παραδεχτεί την αρχή, ότι η άφεση

πολλού χρέους προκαλεί μεγάλη αγάπη. Φυσικό λοιπόν ήταν ο Κύριος απευθυνόμενος προς τον Σίμωνα να μιλήσει σε αυτόν έτσι (ρ).

(3) Αυτός που έχει την ιδέα, ότι διέπραξε λίγα άξια συγχώρησης και συνεπώς για λίγα δόθηκε σε αυτόν η άφεση, λίγο αγαπά. Αυτό λέγεται σε αναφορά με αυτόν τον ίδιο τον Σίμωνα (ρ). Ω Φαρισαίε· λίγο αγαπάς, διότι λίγο υποθέτεις ότι σου συγχωρέθηκε. Όχι διότι για λίγα δίνεται η συγχώρεση, αλλά διότι εσύ νομίζεις ότι είναι λίγο αυτό το οποίο συγχωρείται (Αυγουστίνος, Sermo 99).

(4) «Το είπε αυτό ελέγχοντας τον Σίμωνα» (Ζ). «Επειδή είπες, Σίμων, ότι δεν είμαι προφήτης αφού δεν κατάλαβα ότι αυτή ήταν αμαρτωλή, να, αποκαλύπτω όσα είναι στην καρδιά σου, για να μάθεις, ότι όπως ακριβώς ξέρω τα δικά σου τα οποία κρύβεις, πολύ περισσότερο τα δικά της, τα οποία και πολλοί άλλοι τα ξέρουν» (Θφ).

7.48 εἶπεν δὲ αὐτῇ, Ἐφέωνταί σου αἱ ἀμαρτίαι(1).

48 Και στη γυναίκα είπε: «Οι αμαρτίες σου συγχωρήθηκαν».

(1) «Εἶπε σε αυτήν αυτό, για να πληροφορηθεί» (Ζ), αναγγέλλοντας σε αυτήν ως τετελεσμένο ἤδη γεγονός την άφεση. Αφέωνται=είναι συγχωρεμένες (δ). Ο Παρακείμενος φανερώνει ότι οι αμαρτίες της είναι συγχωρεμένες και παραμένουν συγχωρεμένες. Δες Λουκ. ε 20. Δεν σημαίνει ότι οι αμαρτίες είχαν ἤδη συγχωρεθεί πριν και ότι ο Ιησούς τώρα επιβεβαιώνει το γεγονός αυτό (L) αλλά ότι κατά τη στιγμή αυτή έχουν πλέον συγχωρεθεί. Και στο τραπέζι ακόμη, την ώρα του φαγητού ο Σωτήρας χρησιμοποιεί την εξουσία της άφεσης, για να επιβεβαιώνεται ότι και οι μεγαλύτεροι αμαρτωλοί συχνά μεταβάλλονται σε πάρα πολύ ευρύχωρα αγγεία χάριτος και ελέους (b).

7.49 καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν(1) ὃς καὶ(2) ἀμαρτίας ἀφίησιν(3);

49 Ὅσοι κάθονταν μαζί με τον Ιησού στο τραπέζι άρχισαν να λένε μεταξύ τους: «Ποιος είναι αυτός που ακόμη και αμαρτίες συγχωρεί;»

(1) Απάντηση: Είναι ο υἱός του ανθρώπου (b).

(2) Το και=Ακόμη και αμαρτίες (ρ)· ο οποίος προχωρεί τόσο πολύ στις αξιώσεις του, ώστε ακόμη και αμαρτίες να συγχωρεί.

(3) «Αυτό το είπαν και άλλοι, όταν θεράπευσε τον παραλυτικό» (Ζ). Αλλά εδώ η έκπληξη και ο σκανδαλισμός των παρισταμένων ήταν δυνατόν να είναι μεγαλύτερος. Διότι ο Ιησούς δεν διεκδικεί μόνο την εξουσία να συγχωρεί αμαρτίες, αλλά θεωρεί την σε αυτόν και στο πρόσωπό του εκδηλούμενη ευλάβεια της γυναίκας, σαν να απευθύνεται προς τον Θεό (L)

7.50 εἶπεν δὲ(1) πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου(2) σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην(3).

50 Μετά ο Ιησούς είπε στη γυναίκα: «Η πίστη σου σ' έσωσε· πήγαινε στο καλό».

(1) Το δε (αντιθετικό=αλλά) υποδηλώνει ότι ο Ιησούς μπήκε στις σκέψεις εκείνων, αλλά δεν έκρινε άξιο να συζητήσει μαζί τους, όπως συζήτησε μαζί με τον Σίμωνα (L). Με αυτό όμως που λέει στη γυναίκα, απαντά ἑμμεσα και προς αυτούς βεβαιώνοντας ότι η πίστη της την απάλλαξε από τις αμαρτίες της (ρ). «Δεν είπες· Γυναίκα, εγώ σε σώζω... αλλά η πίστη σου» (Θφ).

(2) Η πίστη ότι ο Ιησούς μπορούσε και είχε την εξουσία να δώσει σε αυτήν την άφεση (L).

(3) Πήγαινε σε διαρκή κατάσταση ειρήνης (ρ), ειρηνεύοντας τώρα και απολαμβάνοντας αυτήν (g). «Αυτό όμως σημαίνει και το «μην αμαρτάνεις πλέον»» (Σχ.), εφόσον με την επιστροφή στην αμαρτία χάνεται η ειρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Στίχ. 1-3.Οι γυναίκες που διακονούσαν τον Κύριο.

8.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς(1) καὶ αὐτὸς διώδευεν(2) κατὰ πόλιν καὶ κώμην(3) κηρύσσων(4) καὶ εὐαγγελιζόμενος(5) τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ(6), καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ(7),

1 Λίγον καιρό αργότερα ο Ιησούς περιόδευε από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό, κηρύττοντας και φέρνοντας το χαρμόσυνο άγγελμα της βασιλείας του Θεού. Μαζί του ήταν και οι δώδεκα μαθητές του,

(1) Εξυπακούεται: χρόνο.

(2) Διώδευε=διερχόταν· λέξη του μεταγενέστερου ελληνισμού που συναντιέται και στους Ο´(δ). Σημαίνει τρόπο ταξιδιού αργό και συνεχή (g). Ο Κύριος είχε καταστήσει διαρκές και κύριο έργο του το κήρυγμα. Και ασκούσε το έργο αυτό ακαταπόνητα, μη περιοριζόμενος σε έναν τόπο, αλλά περιοδεύοντας και ξεχύνοντας έτσι παντού τις ζωογόνες ακτίνες της φωτεινής διδασκαλίας του.

- (3) =μία προς μία, κάθε πόλη και χωριό της Γαλιλαίας (δ). Δεν αρκούσαν να κηρύττει στις περισσότερες ή λιγότερες πολυάνθρωπες πόλεις, αλλά επισκεπτόταν και τα χωριά διδάσκοντας εκεί και τους κατοίκους της υπαίθρου, που ήταν περισσότερο απλοί και άπλαστοι από αυτούς που ζούσαν στις πόλεις.
- (4) Το κηρύσσω και διδάσκω είναι το γενικό, ενώ το ευαγγελίζομαι το ειδικό με τη χριστιανική έννοια (δ).
- (5) Αναγγέλλοντας την αγαθή είδηση της βασιλείας. Το ευαγγελίζομαι προσθέτει στο κηρύσσω την ιδέα της διακήρυξης της χάριτος ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό των διδασκαλιών του Κυρίου (g). Το να διακηρύττει στους ανθρώπους ότι έφτασε ο καιρός να συμφιλιωθούν με το Θεό και ότι τώρα με την επιστροφή τους στο Θεό θα τύχαιναν της ιδιαίτερης προστασίας του Θεού και θα γίνονταν παιδιά του, ήταν μήνυμα εξόχως χαρμόσυνο.
- (6) Το «την βασιλεία του Θεού» σημαίνει την στον κόσμο σύσταση της εκκλησίας του, η οποία είναι επέκταση της βασιλείας του Θεού (δ).
- (7) «Τον συνόδευσαν και οι δώδεκα μαθητές που δεν δίδασκαν ούτε κήρυτταν, αλλά μαθήτευαν κοντά του και διδάσκονταν από όσα και έκανε και από όσα έλεγε» (Θφ).

8.2 καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμένοι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν(1), Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνή(2), ἀφ' ἧς δαιμόνια ἐπτὰ(3) ἐξεληλύθει, 2 καθὼς και μερικὲς γυναῖκες, που είχαν θεραπευτεῖ ἀπὸ ἀρρώστιες και βάσανα, ἀπὸ δαιμονικά πνεύματα και ἀσθένειες. Αυτές ήταν η Μαρία, που ονομαζόταν Μαγδαληνή, ἀπ' την οποία ο Ιησοῦς είχε βγάλει ἐπτὰ δαιμόνια,

- (1) Δεν μπορούμε να πούμε πόσες από τις γυναίκες αυτές είχαν απαλλαχτεί από δαιμόνια. Ίσως μόνο η Μαρία η Μαγδαληνή, ενώ οι άλλες είχαν θεραπευτεί από ασθένειες (p). «Επειδή δηλαδή ευεργετήθηκαν οι γυναίκες αυτές, δεν απομακρύνθηκαν από αυτόν» (Z).
- (2) Μαγδαληνή πιθανώς επειδή καταγόταν από τα Μάγδαλα, χωριό που δεν ονομάζεται στην Κ.Δ., διότι η ορθή γραφή στο Ματθ. ιε 39 είναι σύμφωνα με τους νεότερους Μαγαδάν (p).
- (3) «Το «δαιμόνια επτά» κάποιιοι το ερμήνευσαν αντί για το «πολλά». Διότι συνήθιζαν οι Εβραίοι να λένε επτά τα πολλά» (Z). Το γεγονός αυτό αναφέρεται και στο Μάρκ. ιστ 9. Τίποτα ενδεικτικό δεν υπάρχει, ότι οι δαιμονισμένοι γενικά ή η Μαρία ιδιαιτέρως, είχαν ζήσει βίο ειδικά ανήθικο ή αμαρτωλό. Και το γεγονός ότι κανένα όνομα δεν δίνεται στην αμαρτωλή του προηγούμενου κεφαλαίου, ενώ εδώ η Μαγδαληνή εισάγεται ως τελείως νέο πρόσωπο, είναι εναντίον της ταύτισης της αμαρτωλής γυναίκας και της Μαγδαληνής, όπως αναφέρει μεταγενέστερη παράδοση της ρωμαϊκής εκκλησίας. Επιπλέον τέτοια δοκιμασία και μάλιστα, όπως η βίαιη δαιμονοληψία, είναι σχεδόν ασυμβίβαστη με το άθλιο επάγγελμα της πόρνης. Εάν ο Λουκάς ήθελε να σημάνει ότι η αμαρτωλή ήταν η Μαρία η Μαγδαληνή, θα το έπραττε σαφέστερα. Εάν πάλι ήθελε να αποκρύψει το γεγονός αυτό, δεν θα παρέθετε τόσο κοντά τις δύο αυτές περιπτώσεις. Η αμαρτωλή, η Μαρία η Μαγδαληνή και η Μαρία της Βηθανίας είναι τρία διαφορετικά πρόσωπα που διακρίνονται μεταξύ τους (p).

8.3 καὶ Ἰωάννα(1) γυνὴ Χουζᾶ(2) ἐπιτρόπου(3) Ἠρώδου(4) καὶ Σουσάννα(5) καὶ ἕτεροι πολλοί, αἵτινες διηκόνουν(6) αὐτοῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς(7).

- 3 η Ιωάννα η γυναίκα του Χουζά, αξιωματούχου του Ηρώδη, η Σουσάννα και άλλες πολλές, που χρησιμοποιούσαν τα υπάρχοντά τους για να υπηρετούν τον Ιησοῦ.**
- (1) Η Ιωάννα ή σύμφωνα με άλλη γραφή Ιωάνα αναφέρεται πάλι μαζί με την Μαρία Μαγδαληνή στο Λουκ. κδ 10. Όλα όσα γνωρίζουμε για αυτήν περιλαμβάνονται στα 2 αυτά χωρία (p). Όνομα σπάνιο τόσο, όσο συνηθισμένο ήταν το Ιωάννης. Δεν συναντιέται στον Ιώσηπο (L).
- (2) Χουζά είναι όνομα αραμαϊκό, που συναντιέται στις επιγραφές των Ναυατέων (L).
- (3) «Επίτροπο του Ηρώδη να εννοήσεις τον φροντιστή και οικονόμο των πραγμάτων του» (Z).
- (4) Πιθανώς του Ηρώδη του Αντίπα (p). Μήπως ήταν ο βασιλικός, του οποίου ο Ιησοῦς είχε θεραπεύσει τον γιο (Ιω. δ) και ο οποίος είχε πιστέψει με όλο το σπίτι του; (g). Εάν δεχτούμε αυτό, ήταν πλέον φυσικό ο βασιλικός να επέτρεπε στη σύζυγό του, να ακολουθεί τον Χριστό (p).
- (5) Για την Σουσάννα τίποτα άλλο δεν ξέρουμε από την Κ.Δ., ούτε για τις άλλες γυναίκες, εκτός από το ότι οι στο Μάρκ. ιε 40 αναφερόμενες Μαρία, η μητέρα Ιακώβου και Ιωσή, και η Σαλώμη περιλαμβάνονταν μεταξύ τους (p).
- (6) Διακονώ εδώ σημαίνει: υπηρετώ με χρηματική εισφορά, όπως στο Ρωμ. ιε 25, αλλά και με προσωπική υπηρεσία και φροντίδα, σαν αυτή που είχε ανάγκη ο περιοδεύων αυτός όμιλος (g).

(7) «Υπηρετούσαν τον Κύριο από τα υπάρχοντά τους και όχι από ξένα χρήματα και αδικίες όπως πολλοί» (Θφ). Εξαρτούσε τον εαυτό του για τη συντήρησή του και των μαθητών του από την καθημερινή γενναιοδωρία των ευσεβών αυτών γυναικών, την ώρα που κατείχε δύναμη δημιουργική, με την οποία πολλαπλασίασε τους 5 άρτους και τα 2 ψάρια, ώστε να χορτάσει με αυτά τους πέντε χιλιάδες. Εκείνος ο οποίος συντηρούσε την πνευματική ζωή του λαού του, δεν απαξίωνε να συντηρείται από αυτόν σωματικά. Δεν δοκίμαζε ντροπή για να συγκαταβαίνει σε τόσο βαθιά φτώχεια, ώστε να ζει από τις ελεημοσύνες της αγάπης. Μόνο τους άλλους έτρεφε με θαύματα. Αυτός συντηρούνταν και ζούσε από την αγάπη του λαού του (ο). Πρόσφεραν για την συντήρηση του Σωτήρα και των μαθητών του, οι οποίοι επιβίωναν έτσι από το έλεος των ευσεβών και πιστών, για να έχουν ελεύθερο χρόνο για το έργο του κηρύγματος και τη σωτηρία των ανθρώπων (δ). Παρόλο που ο Κύριος ήταν πλούσιος, πτώχευσε για μας μέχρι σημείου ώστε να επιζεί με ελεημοσύνες. Η περίπτωση αυτή μαρτυρεί, πόσο άσημη υπήρξε η θέση και κατάσταση, την οποία ο Κύριος αποδέχτηκε και πόσο μεγάλη υπήρξε η συγκατάβαση και ταπείνωσή του, ώστε να δέχεται για συντήρηση αυτού και των Αποστόλων ελεημοσύνες από γυναίκες. Είναι αξιοσημείωτο παρ' όλα αυτά, ότι ο Κύριος προτιμά να συντηρείται με τις εισφορές φίλων και γνωστών παρά να γίνεται βάρος στους άγνωστους των πόλεων και χωριών, τα οποία περιόδευε κηρύττοντας. Αυτό εννοείται, δεν μειώνει την υποχρέωση εκείνων, οι οποίοι διδάσκονται τον λόγο του Θεού, από το να εισφέρουν για συντήρηση των διδασκάλων τους.

Στίχ. 4-15. Η παραβολή του σπορέως.

8.4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ(1) καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν(2) εἶπεν διὰ παραβολῆς(3)

4 Ὃταν συγκεντρώθηκε κοντά στον Ιησοῦ πολὺς κόσμος, που ἔρχονταν ἀπὸ διάφορες πόλεις, ἐκεῖνος τους εἶπε μια παραβολή:

(1) =Επειδὴ μαζευόταν ὄχλος πολὺς (δ). Ἡ, εἶναι χρονική μετοχή=Και ἐνῶ μαζευόταν.

(2) Ἀπὸ πού μαζευόταν ο πολὺς ὄχλος; Αυτό το ἐξηγεῖ ἡ δευτέρη μετοχή ἐπιπορευομένων= και ἐπειδὴ ἀπὸ κάθε πόλη πορεύονταν, ἔρχονταν πρὸς αὐτὸν πάντοτε νέοι ἀκροατές (δ).

(3) «Οἱ παραβολές εἶναι κάτι σαν εἰκόνες πραγμάτων ὄχι ορατῶν, ἀλλὰ νοερῶν μάλλον και πνευματικῶν. Αυτό δηλαδὴ που δεν μπορεῖ να το δεῖ κάποιος με τα σωματικά μάτια, αὐτό το δείχνει ἡ παραβολή με τα διανοητικά μάτια, και με τα πράγματα που ἀντιλαμβάνονται οἱ αἰσθήσεις και κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἀπτά, ἀπεικονίζει καλά τα νοητά που δεν φαίνονται καλά» (Κ). Παρέθεσε ἤδη ο Λουκάς παραδείγματα διάφορα διδασκαλίας με παραβολές (ε 36-39,στ 39, 41-44,47-49,ζ 41,42), ἀλλὰ αὐτές εἶναι σύντομες και λέγονται ἐπεισοδιακά. Οἱ παραβολές τώρα γίνονται συνηθέστερες και περισσότερο ἐπεξεργασμένες στη διδασκαλία του Σωτήρα. Αυτό γίνεται ευνόητο, ὅταν λάβουμε ὑπ' ὄψη τα χαρακτηριστικά των παραβολῶν. Ἐχουν τὴν διπλὴ ιδιότητα να ἀποκαλύπτουν, ἀλλὰ και να ἀποκρύπτουν. Ἀποσαφηνίζουν τὴν ἀλήθεια σε αὐτοὺς που εἶναι δεκτικοί αὐτῆς, δεν διδάσκουν ὁμως, παρόλο που εἶναι δυνατόν να τους προκαλοῦν κάποια ἐντύπωση, τους ἀμελεῖς και ἀπρόθυμοις. Ὅσο λοιπὸν ἡ ἐχθρότητα πρὸς τὴν διδασκαλία του αὐξανε, ο Ιησοῦς προτιμοῦσε τὴν χρῆση παραβολῶν, με τις οποίες δίδασκε τους μαθητές, χωρὶς να δίνει λαβὴ ἢ ευκαιρίες στους ἐχθροὺς του (ρ).

8.5 Ἐξῆλθεν(1) ὁ σπεῖρων(2) τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον(3) αὐτοῦ(4) καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτὸν(5) ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν(6), καὶ κατεπατήθη(7) καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

5 «Βγήκε ο σποριάς για να σπείρει το σπόρο του· καθὼς ἔσπερνε, μερικοί σπόροι ἔπεσαν στο δρόμο, ὅπου καταπατήθηκαν και τους ἔφαγαν τα πουλιά.

(1) Δες Ματθ. ιγ 1-9 και Μάρκ. δ 1-9 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Ἀξιοσημείωτη: «Αὐτὸς που σπέρνει. Αὐτὸς που πάντα σπέρνει. Διότι δεν παύει ο υἱὸς του Θεοῦ να σπέρνει πάντοτε στις ψυχές μας. Διότι ὄχι μόνο ὅταν διδάσκει, ἀλλὰ και με τὴν ἴδια τὴν δημιουργία, και με αὐτά που κάθε μέρα γίνονται σε μας, σπέρνει τις ψυχές μας τα ἀγαθὰ σπέρματα» (Θφ).

(3) Αὐτό προσθέτει ο Λουκάς, για να ὀρίσει πιο κάτω αὐτὸν στην ἐξήγηση, ως τον θεῖο λόγο. Δες πιο κάτω στίχο 11 (δ).

(4) Ἀξιοσημείωτα τα ἐπόμενα: «Διότι ο λόγος τῆς διδασκαλίας ἦταν δικός του και ὄχι ξένος. Διότι οἱ μὲν προφήτες, ὅσα ἔλεγαν δεν τα ἔλεγαν ως δικὰ τους, ἀλλὰ ἦταν του πνεύματος. Για αὐτό ἔλεγαν, Αὐτὰ λέει ο Κύριος. Ἐνῶ ο Χριστὸς εἶχε δικό του τον σπόρο. Για αὐτό δεν ἔλεγε, ὅταν δίδασκε, ὅτι Αὐτὰ λέει ο Κύριος, ἀλλὰ Ἐγὼ σας λέω» (Θφ). «Διότι δεν δανεῖζεται λόγο, ἀφοῦ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση

του ο Λόγος του Θεού. Δεν ήταν πλέον προσωπικός σπόρος του Παύλου ούτε του Ιωάννη ούτε κάποιου άλλου από τους Αποστόλους ή τους Προφήτες, αλλά ήταν μεν σπόρος, αλλά δεν ήταν δικός τους, αλλά τον έχουν επειδή τον πήραν. Ο Χριστός όμως έχει δικό του σπόρο, αφού προσφέρει την διδασκαλία από τη δική του φύση» (Τίτος Βόστρων).

(5) Το «Αυτόν» αναφέρεται στον σποριά και όχι στον σπόρο, ο οποίος ξαναεμφανίζεται με το ουδέτερο «ο» όπως στο Μάρκο (L).

(6) Όχι κατά μήκος του δρόμου, αλλά κοντά στο δρόμο· παράπλευρα στο δρόμο. Έπεσε στον αγρό, αλλά τόσο κοντά στο δρόμο, ώστε πατήθηκε από τους περαστικούς (ρ).

(7) Στο στίχο αυτό ο Λουκάς έχει 3 χαρακτηριστικά που λείπουν από τους άλλους δύο συνοπτικούς· δηλαδή τον σπόρο, και κατεπατήθη, του ουρανού (ρ). Σε αυτό λοιπόν το πρώτο έδαφος, δύο αιτίες εξωτερικές, από τις οποίες η μία συμπληρώνει το καταστρεπτικό έργο της άλλης, καταστρέφουν τον σπόρο (g). Αυτοί που καταπατούν τον σπόρο είναι η μία και τα πετεινά του ουρανού, που κατατρώνε τον σπόρο, είναι η άλλη.

8.6 καὶ ἕτερον κατέπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν(1), καὶ φυὲν ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα(2).

6 Ἄλλοι ἔπεσαν στις πέτρες και, όταν φύτρωσαν, ξεράθηκαν, γιατί δεν είχε υγρασία.

(1) Ονομάζει έτσι, ό,τι ο μεν Μάρκος ονόμασε το πετρώδες, ενώ ο Ματθαίος τα πετρώδη (ρ).

(2) Ικμάδα, δηλαδή υγρασία (δ). Η λέξη στην παραβολή είναι χαρακτηριστική του Λουκά (L). Στο δεύτερο έδαφος την καταστροφή συντελεί μία αιτία εξωτερική (ο ήλιος) και μία εσωτερική (η έλλειψη υγρασίας) (g).

8.7 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν(1), καὶ συμφυεῖσαι(2) αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

7 Ἄλλοι σπόροι ἔπεσαν ανάμεσα σε αγκάθια και, όταν αυτά φύτρωσαν μαζί τους, τους ἐπνιξαν.

(1) Ἡ, ανάμεσα στα αγκάθια που είχαν φυτρώσει ήδη και ήταν ορατά, οπότε θα εξηγήσουμε το συμφυεῖσαι: αυξήθηκαν μαζί (L). Ἡ, πιο σωστά, ανάμεσα σε έδαφος που είχε σπέρματα αγκαθίων.

(2) Λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Στους Ο΄ υπάρχει μόνο στο Σοφ. Σολομ. ιγ 13. Στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη είναι μεταβατικό=προκαλώ το να φυτρώσουν μαζί. Στο συμφυεῖσαι αντιστοιχεί το ανέβησαν αι άκανθαι του Ματθαίου και του Μάρκου, και η φράση αυτή σχεδόν υπονοεί, ότι όταν έπεσε ο σπόρος, τα αγκάθια δεν ήταν ακόμη ορατά, αλλά φύτρωσαν μαζί με τον σπόρο (ρ). Στο τρίτο αυτό έδαφος την καταστροφή του σπόρου επέφερε μία και μόνη αιτία καθαρά εσωτερική (g).

8.8 καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν(1) τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα(2). ταῦτα λέγων ἐφώνει(3). Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω(4).

8 Ἄλλοι ὅμως ἔπεσαν στο γόνιμο έδαφος, φύτρωσαν κι έδωσαν καρπὸ εκατό φορές περισσότερο». Αφού τα εἶπε όλα αυτά, πρόσθεσε με έμφαση: «Ὅποιος ἔχει αυτιά για ν' ακούει ας τα ακούει».

(1) Όχι απλώς στη γη, αλλά μέσα στο έδαφος (ρ).

(2) Ο Λουκάς αποσιωπά το τριάκοντα και εξήκοντα, το οποίο αναφέρουν οι άλλοι δύο συνοπτικοί και αρκείται στο μέγιστο της καρποφορίας (L).

(3) Φώναζε δυνατά. Σημαίνει ότι ύψωνε τη φωνή και τόνιζε τα ακόλουθα λόγια, με σκοπό να αφυπνίσει στους ακροατές την αίσθηση των θείων πραγμάτων, χωρίς την οποία η διδασκαλία του Κυρίου θα παρέμενε σε αυτούς άκαρπη (g).

(4) «Εἶναι δηλαδή φανερό, ότι μερικοί έχουν αυτιά καλύτερα, που μπορούν να ακούνε τα λόγια του Θεού. Σε αυτούς όμως που δεν έχουν εκείνα τα αυτιά, τι λέει: Ὅσοι εἶστε κουφοί, ακούστε, και οι τυφλοί, ξαναδείτε» (B).

8.9 Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· τίς εἶη(1) ἡ παραβολὴ αὐτῆ.

9 Οἱ μαθητές του τότε τον ρωτούσαν: «Τι σημαίνει η παραβολή αυτή;»

(1) Ποια είναι η παραβολή στην έννοιά της (ρ). Την ερώτηση αυτή προβάλλουν οι μαθητές δηλαδή ένας κύκλος ευρύτερος από τους 12 (L) που ζητούν να μάθουν «ποιος άραγε είναι ο σκοπός της παραβολής και που τελικά αποβλέπει το βάθος της παραβολής» (K). Οφείλουμε με ζήλο να ερευνούμε για να γνωρίσουμε το αληθινό πνεύμα και ολόκληρο το βάθος του θείου λόγου, τον οποίο ακούμε ή διαβάζουμε, ώστε να μην είμαστε ελλιπίεις στη γνώση μας και πολύ περισσότερο να μην παραγνωρίζουμε και παρανοοῦμε την αλήθεια.

8.10 ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν(1) δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς(2) ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν(3).

10 Εκείνος τους απάντησε: «Σ' εσάς ἔδωσε ο Θεός να γνωρίσετε τα μυστήρια της βασιλείας του, ἐνῶ στους υπολοίπους αὐτὰ δίνονται με παραβολές, ὡστε να κοιτάζουν ἀλλὰ να μὴ βλέπουν και ν' ἀκούνε ἀλλὰ να μὴ καταλαβαίνουν».

(1) «Σε εσάς που ζητάτε να μάθετε» (Θφ) και ἔχετε το ενδιαφέρον για αὐτό.

(2) Στους ἄλλους οι οποίοι εἶναι ἔξω ἀπὸ τον κύκλο των μαθητῶν του Χριστοῦ (ρ): «σε αὐτοὺς που δεν εἶναι ἀξιοὶ των μυστηρίων» (Θφ).

(3) Η απάντηση του Κυρίου περιέχεται εκτενέστερα στον Ματθαῖο, ο οποίος παραθέτει και την προφητεία του Ησαΐου στο κεφ. στ, την οποία ο Λουκάς απλῶς υπαινίσσεται. Ομοίως και ο Μάρκος εισάγει την προφητεία συνυφασμένη με τα λόγια του Ἰησοῦ. Σχεδόν ὅλοι οι νεότεροι ερμηνευτές βρίσκουν διαφορά ἔννοιας ἀνάμεσα στη διατύπωση του Ματθαίου ἀπὸ τη μία και στη διατύπωση των Μάρκου και Λουκά ἀπὸ την ἄλλη. Οι δύο αὐτοὶ συνοπτικοὶ παρουσιάζουν τον Κύριο να μιλά με παραβολές με σκοπὸ να σκληρυνθεῖ ο λαός· ἐνῶ σύμφωνα με τον Ματθαῖο χρησιμοποιεῖ ο Κύριος τις παραβολές, ἐπειδὴ ο λαός εἶναι ἤδη σαρκικός και σκληρός. Εἶναι παρ' ὅλα αὐτὰ ἀμφίβολο ἐάν η διαφορά αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ. Διότι και σύμφωνα με τον Ματθαῖο ο Κύριος χρησιμοποιεῖ την με παραβολές διδασκαλία, διότι ο Ησαΐας προφήτευσε την σκλήρυνση των Ἰουδαίων και πρέπει η προφητεία αὐτὴ να εκπληρωθεῖ. Χρησιμοποιεῖ λοιπὸν την παραβολή, για να συντελεστεῖ η σκλήρυνση του λαοῦ. Ακριβῶς ὅμως το ἴδιο λένε και οι Μάρκος και Λουκάς (g). Δεν ἔχουν οι Ἰουδαῖοι διάνοια ἐπιδεκτικὴ της διδασκαλίας και για αὐτὸ διδάσκονται με τρόπο που τους ἀποστερεῖ την γνώση της ἀλήθειας, παρόλο που ο τρόπος αὐτὸς εἶναι διαφωτιστικός για ἐκείνους, οι οποίοι ἐπιθυμοῦν να κατανοήσουν (ρ). Στην ἀποστέρηση ὅμως αὐτὴ και ἀπόκρυψη της διδασκαλίας ἀπὸ αὐτοὺς τους ἀνεπίδεκτους, ἐκδηλώνεται και πάλι η θεῖα ἀγαθότητα. «Για να μὴ καταδικαστοῦν δηλαδὴ περισσότερο, ἐπειδὴ, ἀφοῦ πρώτα γνώρισαν τα μυστήρια, τα περιφρόνησαν, για αὐτὸ το λόγο ἀπέκρυψε ο Χριστὸς αὐτὰ ἀπὸ αὐτοῦς. Διότι αὐτὸς που γνώρισε και ἔπειτα περιφρόνησε, εἶναι ἀξίος βαρύτερης τιμωρίας» (Θφ).

8.11 Ἔστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή(1): Ὁ σπῶρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ(2).

11 «Η παραβολὴ αὐτὴ σημαίνει το ἐξῆς: Ο σπῶρος εἶναι ο λόγος του Θεοῦ.

(1) Ἡ, η παραβολή=ἡ ἔννοια, το νόημα της παραβολῆς, ὁπότε το Ἔστι λέγεται με την κύρια ἔννοια, την συνδετικὴ ἢ, το Ἔστι μπορούμε να το πάρουμε ἀντὶ για το «φανερώνει», και τότε η λέξη παραβολὴ ἔχει μπει με κυριολεκτικὴ ἔννοια (δ).

(2) Την φράση ο λόγος του Θεοῦ, που συναντιέται μία φορά στον Μάρκο (ζ 13) και στον Ἰωάννη (ι 35), ο Λουκάς τη χρησιμοποιεῖ 4 φορές στο εὐαγγέλιο και 12 στις Πράξεις. Σημαίνει ἄραγε ο λόγος, που προέρχεται ἀπὸ το Θεό, ἢ ο λόγος που μιλά για το Θεό; Πιο πιθανὴ η πρώτη ἐκδοχὴ (ρ). Οι καρδιές των ἀνθρώπων εἶναι το πνευματικὸ ἔδαφος και ο λόγος του Θεοῦ εἶναι ο σπῶρος. Οι καρδιές μας μπορούν να δεχτοῦν το λόγο και να παράγουν τους καρπούς του. Αλλὰ ἐάν ο λόγος δεν πέσει στις καρδιές μας, αὐτὲς ἀπὸ μόνες τους δεν μπορούν να παράγουν κάποιον καρπὸ ἀξιόλογο. Η κύρια φροντίδα μας λοιπὸν πρέπει να εἶναι να φέρουμε σε συνάντηση τον σπῶρο και το ἔδαφος. Για ποιὸν ἄλλο σκοπὸ ἔχουμε την ἀγία Γραφή, ἐάν ὄχι για να σπαρθεῖ; Και γιατί ἔχουμε το ἔδαφος στις καρδιές μας, ἐάν ὄχι για να καλλιεργηθεῖ αὐτὸ με τη σπορὰ του λόγου; Ο λόγος του Θεοῦ εἶναι μέρος της τροφῆς, την οποία ο ἴδιος ο Θεός ἔδωσε στον ἀνθρώπο, για να ζεῖ με αὐτὴν. Εἶναι η πνευματικὴ ἐνίσχυση, την οποία μας προμήθευσε για συντήρηση του μέσα μας πνευματικῶν συστατικῶν μας, της ψυχῆς, η οποία ἔχει ἀνάγκη να τρέφεται, ὅπως τρέφεται και το σῶμα, με τροφὴ κατάλληλη και ἀρμόζουσα στη φύση μας. Μας δόθηκε ὡστε μέσω αὐτοῦ να διδασκόμαστε τα σχετικά με το Θεό και τον πλησίον μας καθήκοντα, για να μας δείχνει ἀπὸ ποιο ὕψος ξεπέσαμε με την ἀμαρτία και σε ποιο πάλι ὕψος καλούμαστε να ἀνέβουμε με τα φτερά της πίστεως και της ἀγάπης.

8.12 οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν(1) εἰσὶν οἱ ἀκούσαντες(2), εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος(3) καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδιάς(4) αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν(5).

12 Οι σπῶροι που ἔπεσαν στο δρόμο, εἶναι ἐκεῖνοι που ἀκούσαν το λόγο του Θεοῦ· ἔρχεται ὅμως ὕστερα ο διάβολος και τον παίρνει ἀπ' τις καρδιές τους, για να μὴ πιστέψουν και σωθοῦν.

(1) Η ἐπιτυχία της σπορῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τη φύση και την υγρότητα του ἐδάφους, ἀπὸ την διάθεση και εὐκρινὴ πρόθεση των καρδιῶν στο να δεχτοῦν το σπῶρο. Ο λόγος του Θεοῦ λοιπὸν εἶναι για μας

ό,τι και εμείς είμαστε για αυτόν. Είναι οσμή ζωής που φέρνει ζωή ή οσμή θανάτου που φέρνει θάνατο (Β Κορ. β 16).

(2) Το ακούσαντες αναφέρεται στο εξωτερικό όργανο της ακοής, όχι όμως και στην εσωτερική υποδοχή ή την πρόσληψη του λόγου από την καρδιά (ο).

(3) Ο Κύριος εδώ εξηγεί, τι σημαίνει η λέξη πετεινά, την οποία χρησιμοποιεί στην παραβολή ο Ματθαίος. Και αποτελεί αυτό ισχυρή απόδειξη για την ύπαρξη προσωπικού διαβόλου. Δεν λέει ο Κύριος, ότι τα πετεινά, που τρώνε τον σπόρο που έπεσε στο δρόμο είναι πειρασμοί απρόσωποι. Τονίζει ότι ο αντίπαλός μας είναι πρόσωπο (ρ).

(4) Έξω από την καρδιά τους· υπονοεί την μεγάλη δύναμη του διαβόλου (b). «Αλλά ας δούμε σαν ποια είναι η αιτία, για την οποία αρπάζονται αυτά που είναι στους δρόμους. Κάθε δρόμος είναι κάπως σκληρός και ακαλλιέργητος, επειδή πατιέται από τα πόδια όλων, και κανένα από τα σπέρματα δεν χώνεται μέσα σε αυτούς. Επομένως όσοι έχουν τον νου σκληρό, δεν μπαίνει μέσα τους κάποια θεία και ιερή νοουθεσία, μέσω της οποίας μπορούν να καρποφορούν τα καυχήματα της αρετής. Αυτοί έγιναν δρόμος πατημένος από τα ακάθαρτα πνεύματα και από τον ίδιο τον σατανά, οι οποίοι δεν είναι δυνατόν ποτέ να παράγουν καρπούς αγίους, αφού έχουν στείρα και άγονη την καρδιά» (Κ). Η καρδιά σκληραίνει από τα αλλεπάλληλα πατήματα. Πολλή ανάμειξη και απρόσεκτη σχέση με τον κόσμο, πολλή οικειότητα με αυτόν καθιστούν απρόθυμη και ανεπίδεκτη την καρδιά στο να εγκολληθεί στα βάθη της τον λόγο. Η καρδιά σκληραίνει όλο και περισσότερο, όσο εξακολουθεί να εμπνέεται από το πνεύμα του κόσμου και να παρασύρεται από τη ματαιότητα και τις επιθυμίες του.

(5) Σωζόμαστε από τον λόγο μέσω της πίστης (b). Ο λόγος του ευαγγελίου δεν θα είναι λόγος σωτήριος για μας παρά μόνο εάν είναι «αναμιγμένος με πίστη» (Εβρ. δ 2). Για αυτό ο σατανάς πράττει ό,τι μπορεί για να μας απομακρύνει από την πίστη είτε εμποδίζοντάς μας από το να κρύψουμε τον λόγο του Θεού στα βάθη των καρδιών μας, είτε εάν τον κρύψουμε προς το παρόν, συντελεί στο να τον ξεχάσουμε, είτε εάν τον θυμόμαστε, ενεργεί στο να δημιουργηθούν στη διάνοιά μας παρανοήσεις αυτού ή προκαταλήψεις που τον νοθεύουν, είτε τέλος αποσπά τη διάνοιά μας και κατευθύνει αυτήν προς κάτι άλλο. Όλα αυτά όμως ώστε να μην πιστέψουμε ποτέ και σωθούμε, για να μην πιστέψουμε ποτέ και χαρούμε την μόνιμη και ανέκφραστη χαρά του Πνεύματος, την ώρα που αυτός πιστεύει και φρίττει.

8.13 οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ ὅταν ἀκούσωσιν μετὰ χαρᾶς δέχονται(1) τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν(2) πιστεύουσιν καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται(3).

13 Οι σπόροι που έπεσαν στο πετρώδες έδαφος, είναι εκείνοι που, όταν ακούσουν το λόγο, τον δέχονται με χαρά, δεν έχουν όμως ρίζα· γι' αυτό πιστεύουν για λίγο διάστημα και, όταν έρθει ο καιρός της δοκιμασίας, απομακρύνονται.

(1) Αυτό είναι η αρχή της πίστης (b).

(2) Η επανάληψη της λέξης καιρός προκαλεί εντύπωση. Επειδή κάθε ευκαιρία συνήθως διαρκεί μόνο για κάποιο σύντομο χρόνο, για αυτό το «καιρός» εδώ μπορεί να σημαίνει χρόνος σύντομης διάρκειας (ρ). Για λίγο διαρκεί ο ενθουσιασμός τους, μην αντέχοντας στην επίσης σύντομη διάρκεια του πειρασμού.

(3) «Πάλι υπάρχουν κάποιοι που έχουν την πίστη μέσα τους με αφέλεια, σαν να είναι απλά λόγια. Αυτοί έχουν την ευσέβεια χωρίς ρίζα. Διότι μπαίνοντας στις εκκλησίες χαίρονται μεν με το πλήθος των συγκεντρωμένων και με χαρά δέχονται τις ιερές τελετές· αλλά όχι μετά από εξέταση, αλλά από επιπόλαιη θέληση... Και αν μεν δεν περνούν δοκιμασίες τα πράγματα των Χριστιανών, διατηρούν εκείνοι την πίστη· όταν όμως θορυβηθούν από διωγμό, ο νους τους γίνεται φυγός» (Κ). Οι πειρασμοί όμως μπορεί να προέρχονται όχι μόνο από τις δυσαρέσκεις του κόσμου, αλλά και από τα χαμόγελά του.

8.14 τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες(1), καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλοῦτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου(2) πορευόμενοι(3) συμπνίγονται καὶ οὐ τελεσφοροῦσιν(4).

14 Αυτοί που έπεσαν στ' αγκάθια, είναι εκείνοι που άκουσαν το λόγο, συμπορεύονται όμως με τις φροντίδες, με τον πλούτο και τις απολαύσεις της ζωής, πνίγονται απ' αυτά και δεν καρποφορούν.

(1) Εάν η πρώτη τάξη, που εκπροσωπείται από τον σπόρο που έπεσε στο δρόμο, είναι οι κυριευμένοι από πλήρη θρησκευτική αναισθησία, που δεν αισθάνονται καμία λύπη για τις αμαρτίες τους και δεν φοβούνται την απειλητική καταδίκη· ενώ η δεύτερη είναι αυτοί που έχουν ελαφρές καρδιές, η τρίτη τάξη, την οποία εκπροσωπεί το τμήμα του σπόρου που έπεσε στα αγκάθια, είναι

καρδιές σοβαρές, αλλά που περισπώνται και από τα εγκόσμια. Ζητούν την σωτηρία και αναγνωρίζουν την αξία του ευαγγελίου, αλλά θέλουν επίσης να απολαμβάνουν την γήινη καλοζωία και να εξασφαλίζουν στους εαυτούς τους βίο άνετο (g).

(2) Θα συνδέσουμε το υπό μεριμνών και πλούτου και ήδονών του βίου με το συμπνίγονται και όχι με το πορευόμενοι (p). Όχι «πορεύονται, δηλαδή ζουν με μέριμνες και πλούτο και ηδονές» (Z). Αλλά συμπνίγονται από τις μέριμνες και τον πλούτο και τις ηδονές του βίου, την ώρα που πορεύονται.

(3) Καθώς πορεύονται τον δρόμο της πίστης, καθώς αναπτύσσεται το σπέρμα το οποίο πήραν (δ). Η καταστροφή του σπόρου δεν έρχεται ούτε αιφνίδια, όπως στο πάτημά του στο δρόμο και στην αρπαγή του από τα πετεινά, ούτε ραγδαία όπως στην αποξήρανση του σπόρου που έπεσε στην πέτρα. Αλλά καταστρέφεται ο σπόρος την ώρα που οι άνθρωποι αυτής εδώ της κατηγορίας πορεύονται στο δρόμο της ζωής και πριν ακόμη φθάσουν στο τέλος της (p). Το σπέρμα το οποίο πήραν, αναπτύσσεται, αλλά δεν ωριμάζει (δ). Δεν σημειώνεται σε αυτούς κάποια αιφνίδια και ολοφάνερη αποστασία, αλλά γίνεται σε κάποιο βαθμό και πρόοδος (b). Ο σατανάς λοιπόν εργαζόμενος με ζήλο και επίμονα στο να εξουδετερώσει την επίδραση του λόγου στις καρδιές των ανθρώπων, συντελεί το έργο του σύμφωνα με την ποιότητα του εδάφους, στο οποίο θα πέσει ο λόγος αυτός. Προσπαθεί ευθύς εξ' αρχής να εμποδίσει εξ' ολοκλήρου την είσοδο του λόγου στην καρδιά των ακροατών. Όταν όμως δεν πετύχει αυτό, προσπαθεί να καταστήσει το έδαφος της καρδιάς ακατάλληλο για καρποφορία του λόγου. Επιτυγχάνει λοιπόν αυτό με την επιπολαιότητα, την οποία υποθάλλει στο εσωτερικό των ανθρώπων, ώστε να μην κατανοήσουν αυτοί επαρκώς και κατά βάθος την αλήθεια και με την δέουσα προσοχή να συγκρατήσουν αυτήν. Αφού πρόωρα φύτρωσε σε αυτούς ο σπόρος της αλήθειας, γρήγορα ξεραίνεται λόγω έλλειψης βαθιάς εκτίμησης των θείων. Αλλά μερικές φορές ο σατανάς αποτυγχάνει και στην προσπάθεια αυτή. Καταφεύγει τότε στα αγκάθια, στις μέριμνες, στην απάτη του πλούτου, στις ηδονές, τα οποία αυξάνουν μαζί με τον λόγο και τελικά τον συμπνίγουν. Αλίμονο! Τι ακούραστες προσπάθειες ο αδιάλλακτος αυτός εχθρός του Θεού και του ανθρώπου καταβάλλει για να απομακρύνει τους ανθρώπους από την αλήθεια και να καταστήσει αυτούς άθλιους και δυστυχείς αιωνίως! (ο).

(4) Δηλαδή δεν φέρνουν στο τέλος· δεν ωριμάζουν μέσα τους τον θείο λόγο (δ). Δεν φτάνει να φυτρώσει ο καρπός, αλλά πρέπει και να ωριμάσει πλήρως. Εάν δεν ωριμάσει, σχεδόν δεν διαφέρει καθόλου από αυτόν που δεν φύτρωσε. Για αυτό λοιπόν ακριβώς και οι άλλοι δύο συνοπτικοί χρησιμοποιούν προκειμένου και για τον σπόρο που έπεσε στα αγκάθια την φράση «άκαρπος γίνεται».

8.15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσιν(1) καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ(2).

15 Με το σπόρο που έπεσε στο γόνιμο έδαφος, εννοούνται όσοι άκουσαν το λόγο με καλή και αγαθή καρδιά, τον φυλάνε μέσα τους και καρποφορούν με υπομονή».

(1) Αφού άκουσαν τον λόγο, τον κατέχουν, τον φυλάνε με καρδιά καλή και αγαθή (δ). Το «έν καρδιά» πρέπει να το συνδέσουμε μάλλον με το κατέχουσι παρά με το ακούσαντες (p). Αλλά και τα ακούσαντες και κατέχουσι πρέπει να τα πάρουμε ενωμένα διότι και τα δύο σημαίνουν το ίδιο πράγμα εδώ=το να ακούνε και να κατανοούν με τρόπο ώστε να κατέχουν αυτά που ακούνε και κατανοούνε, αποτελεί μία και την ίδια ενέργεια (g).

(2) Το «υπομονή» υπενθυμίζει τα πολυάριθμα εμπόδια, τα οποία έχει να υπερπηδήσει αυτός που κατέχει το σπόρο έως ότου αυτός φθάσει στην πλήρη ανάπτυξή του και καρποφορία (g). Σημείωσε 3 απλούς κανόνες σε σχέση με την ακρόαση του λόγου: α) Προσπάθεια διαρκής να ακούμε το κήρυγμα του ευαγγελίου με διάνοια ελεύθερη από προκατάληψη· β) Το κήρυγμα πρέπει να ακούγεται με πόθο να ωφεληθούμε από αυτό και γ) Το κήρυγμα πρέπει να ακούγεται με ταπεινή εξάρτηση από το Άγιο Πνεύμα, το οποίο πρέπει να παρακαλούμε για να ανοίξει το νου μας για κατανόησή του και να κατανύξει τις καρδιές μας για υποδοχή του και πλούσια καρποφορία του. «Βλέπεις πώς είπε για αυτούς που σώζονται το «κατέχουν» και το «καρποφορούν» και το «με υπομονή» και με τα τρία αυτά διαχώρισε αυτούς από εκείνους οι οποίοι δεν κατέχουν, που είναι αυτοί στο δρόμο· από εκείνους που δεν καρποφορούν, που είναι αυτοί στα αγκάθια· από εκείνους που δεν υπομένουν έφοδο πειρασμού, που είναι αυτοί στην πέτρα» (Θφ). Κατέχουν αυτοί, όχι όπως εκείνοι στο δρόμο· καρποφορούν, όχι όπως εκείνοι στα αγκάθια· με υπομονή, όχι όπως εκείνοι στην πέτρα (b). Ο λόγος του Θεού πρέπει να ακούγεται με ειλικρίνεια, με ενδιαφέρον, με προσοχή, με πνεύμα ευλάβειας και προσευχής, και με απόφαση σταθερή να ζήσουμε σύμφωνα με αυτόν, οσοδήποτε και αν μας παρουσιάζεται να

αντιτίθεται στις φυσικές κλίσεις της καρδιάς μας. Διαφορετικά όχι μόνο δεν φέρνει κανένα αγαθό αποτέλεσμα σε μας, αλλά γίνεται οσμή θανάτου που προκαλεί θάνατο (Β΄ Κορ. β 16)(ο).

Στίχ. 16-18. Το λυχνάρι και ο λυχνοστάτης.

8.16 Ούδεις(1) δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει(2) ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας(3) ἐπιτίθησιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς(4).

16 «Κανένας όταν ανάβει το λυχνάρι δεν το καλύπτει με κάποιο σκεύος ούτε το βάζει κάτω απ' το κρεβάτι. Το τοποθετεί πάνω στο λυχνοστάτη, για να βλέπουν το φως όσοι μπαίνουν στο σπίτι.

(1) Δες και Μάρκ. δ 21-25 και Ματθ. ε 14 και ι 26 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Η σύνδεση των σ. 16-18 με τα παραπάνω αναμφίβολα είναι η επόμενη: Αφού απάντησε ο Ιησούς στο ερώτημα των μαθητών (σ.9) και αφού εξήγησε σε αυτούς την παραβολή, άναψε φως σε αυτούς. Δεν πρέπει να κρύβουν αυτό, αλλά πρέπει να φροντίζουν ώστε με αυτό να φωτίζονται και οι άλλοι (ρ). Ο λόγος του Θεού είναι φως και το ότι αποκρύπτεται από τους πολλούς, είναι κάτι προσωρινό. Οι μαθητές λοιπόν, πρέπει να επωφεληθούν από το προνόμιό τους, διότι αλλιώς διατρέχουν τον κίνδυνο να ξεπέσουν από αυτό (L).

(2) Αντί για τη λέξη «σκεύει» στους άλλους δύο συνοπτικούς υπάρχει το πιο καθορισμένο «υπό τον μόδιον», το οποίο ο Λουκάς το έχει στο ια 33.

(3) Λυχνία ή λυχνίον ή λυχνεῖον, είναι ο λυχνοστάτης, πάνω στον οποίο τοποθετείται το αναμμένο λυχνάρι (ρ).

(4) Οι διάκονοι του λόγου, στους οποίους είναι εμπιστευμένο το ευαγγέλιο, αλλά και οι ακροατές, που ωφελήθηκαν από την ακρόαση του λόγου, όλοι αυτοί οι οποίοι καταρτίστηκαν για να ωφελούν και άλλους, πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους ως λυχνάρια που άναψαν. Οι διάκονοι του λόγου κηρύττοντας επίσημα και με κύρος, οι απλοί άνθρωποι που ωφελήθηκαν από το λόγο με συζητήσεις φιλικές που διεξάγονται με αδελφική οικειότητα, οφείλουν να ξεχύνουν στο περιβάλλον τους το φως.

8.17 οὐ(1) γὰρ ἐστὶν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθήσεται καὶ εἰς φανερόν ἔλθῃ(2).

17 Δεν υπάρχει τίποτε κρυφό που δε θα γίνει φανερό και τίποτε μυστικό που δε θα μαθευτεί και δε θα έρθει στο φως.

(1) Είναι αξιοσημείωτος ο ποιητικός ρυθμός και παραλληλισμός του σ. (ρ). Η έννοιά του: Η διδασκαλία του Ιησού δεν θα παραμείνει κρυμμένη και αγνοημένη. Δες και Λουκ. ιβ 3. Ό,τι ο Ιησούς λέει τώρα ανάμεσα στους τοίχους ενός δωματίου θα δημοσιευτεί μια μέρα από το ύψος των δωματίων. Αλλά από ποιους άλλους, παρά από τους μαθητές; (g). Δες τις σημειώσεις στο Μάρκ. δ 22.

(2) «Λέγοντας αυτά, τούς οδηγεί να ζουν με ακρίβεια, διδάσκοντας να έχουν αγωνία διότι βρίσκονται κάτω από τα μάτια όλων και αγωνίζονται στη μέση του θεάτρου της οικουμένης. Μη δηλαδή δείτε αυτό, λέει, ότι τώρα καθόμαστε εδώ και είμαστε σε μια μικρή γωνιά· διότι θα γίνετε ολοφάνεροι σε όλους» (X). Ό,τι ο διδάσκαλος σάς εμπιστεύτηκε κατ' ιδίαν, πρέπει να γίνει ολοφάνερο από σας. Διότι ο διδάσκαλος δεν σας έδωσε τα τάλαντα, για να τα θάψετε, αλλά για να τα πολλαπλασιάσετε. Ό,τι τώρα είναι κρυφό, ας γίνει φανερό από εσάς. Διότι ούτως ή άλλως αυτό θα φανερωθεί. Και εάν δεν φανερωθεί από εσάς, θα φανερωθεί εις βάρος σας, διότι θα γίνει συγχρόνως φανερός ο δόλος ή η νωθρότητά σας.

8.18 βλέπετε οὖν(1) πῶς ἀκούετε· ὃς γὰρ εἰάν ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ(2), καὶ ὃς εἰάν μὴ ἔχη(3), καὶ ὃ δοκεῖ(4) ἔχειν ἀρθήσεται(5) ἀπ' αὐτοῦ(6).

18 Προσέξτε λοιπόν καλά αυτά που ακούτε, γιατί όποιος έχει θα του δοθεί, και όποιος δεν έχει, κι αυτό που νομίζει ότι έχει θα του αφαιρεθεί».

(1) Επειδή η διδασκαλία που πήρατε, πρέπει να παραδοθεί σε όλους και να γίνει γνωστή σε αυτούς, για αυτό λοιπόν (ρ), «να εξετάζετε πώς ακούτε· να προσέχετε πώς ακούτε όσα λέω. Διότι πρέπει να τα ακούτε με σπουδαιότητα και επιμέλεια... διότι είναι υψηλά και δεν λέγονται τυχαία» (Z). Για να μεταδώσει κάποιος καλά τέτοια διδασκαλία, όπως αυτή του Ιησού, πρέπει να την έχει ακούσει καλά, δηλαδή να την κάνει δική του όχι μόνο με τη διάνοια, αλλά και με την καρδιά και την συνείδηση. Σε αυτόν λοιπόν τον αληθινό τρόπο της ακρόασης, αναφέρεται τοι «πώς».

(2) Οποιοσδήποτε υποδέχεται με προθυμία και από καρδιάς τον λόγο, γίνεται άξιος και ικανός να πάρει περισσότερη γνώση και φωτισμό (ρ). «Εσείς λοιπόν, μαθητές μου, εάν έχετε προσοχή και ζήλο, θα σας δοθεί περισσότερη χάρη από το Θεό» (Θφ).

(3) Εκεί όπου δεν υπάρχει προθυμία για υποδοχή, προσοικείωση και αφομοίωση του λόγου, όχι μόνο ανακόπτεται η περαιτέρω πρόοδος, αλλά χάνει κάποιος ολοένα και περισσότερο εκείνο που είχε (g). «Αυτός όμως που δεν έχει ζήλο και προσοχή, και αυτό το χάρισμα που φαίνεται ότι έχει από το Θεό, με την αμέλειά του το σβήνει και το χάνει» (Θφ).

(4) Το ὄ δοκεῖ ἔχειν= εκείνο, που αυταπατώμενος νομίζει ότι έχει (ρ). Το χάρισμα, που χάνεται, ήταν φαινομενικό χάρισμα και ουδέποτε αυτός που το χάνει, το είχε πραγματικά. Και οι Χριστιανοί που δεν χρησιμοποιούν τον φωτισμό της θρησκείας του ευαγγελίου, δεν είναι και πραγματικοί τέτοιοι, οπότε είναι επόμενο να ξεπέσουν και να απομακρυνθούν από αυτήν. «Από μας βγήκαν, αλλά δεν ήταν από εμάς» (Αΐω. β 19).

(5) Θα αφαιρεθεί από αυτόν. Η καταστροφή αυτή μπορεί να λάβει χώρα σε οποιονδήποτε χρόνο της παρούσας ζωής ή και μπορεί να αναβληθεί μέχρι και την ίδια την τελευταία στιγμή, κατά την οποία πρόκειται να επέλθει ο θάνατος. Με αλάνθαστη όμως βεβαιότητα μπορεί να λεχθεί, ότι η τρομερή αυτή απειλή πραγματοποιείται σε οποιονδήποτε, ο οποίος καταχράται το έλεος και τα προνόμια που του έδωσε ο Θεός, ώστε να τα χρησιμοποιήσει για σωτηρία του (ο).

(6) Θα αφαιρεθεί από αυτόν και θα κατανοήσει την πνευματική του γύμνωση, αφού θα αφαιρεθεί από τα ίδια τα πράγματα, η δόξα και η υπερηφάνειά του (δ). Τάλαντο που χώνεται και θάβεται, θα χαθεί. Παραμένει αχρησιμοποίητο και ανώφελο όχι μόνο για τους άλλους, αλλά και για αυτόν τον ίδιο, στον οποίο ο Θεός εμπιστεύτηκε αυτό.

Στίχ. 19-21. Μητέρα και αδελφοί του Κυρίου.

8.19 Παρεγένετο(1) δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν(2) αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον(3).

19 Ἦρθαν τότε να συναντήσουν τον Ιησού η μητέρα του και τ' αδέρφια του, δεν μπορούσαν όμως να τον πλησιάσουν από τον πολύ κόσμο.

(1) Δες Ματθ. ιβ 46-50 και Μάρκ. γ 31-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Υπάρχει και η γραφή παρεγένετο (σε ενικό δηλ.)=Γράφοντας ο Λουκάς είχε στο νου κυρίως την μητέρα του Ιησού (ρ).

(2) Το συντυγχάνω σημαίνει πρώτον συναντώ και έπειτα και συνομιλώ· εδώ και τα δύο (δ).

(3) Η λέξη προκαλεί κάποια έκπληξη διότι τα προηγούμενα λέχθηκαν ιδιαίτερω μαζί με τους μαθητές (L). Συμφωνεί όμως αυτό με την αφήγηση του Μάρκου, ο οποίος σε αυτήν την περίπτωση παρουσιάζει τον Κύριο σε σπίτι, όπου μαζεύτηκε τόσος όχλος, «ώστε να μην μπορούν ούτε ψωμί να φάνε» (Μάρκ. γ 20). Και αποδεικνύεται από αυτό, ότι ούτε οι Ματθαίος και Μάρκος που τοποθετούν το επεισόδιο πριν την παραβολή του σποριά, ούτε ο Λουκάς που τοποθετεί αυτό μετά από αυτήν, είχαν πρόθεση να καθορίσουν με ακρίβεια το χρόνο, κατά τον οποίο έγινε αυτό.

8.20 και ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ λεγόντων(1), Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ἰδεῖν σε θέλοντές(2).

20 Τον ειδοποίησαν λοιπόν: «Η μητέρα σου και τ' αδέρφια σου στέκονται έξω και θέλουν να σε δουν».

(1) «Ἐλεγαν αυτοί που έκαναν την αναγγελία» (Z).

(2) Θέλουν να σε δουν, για να σου μιλήσουν. «Από εδώ δείχνει, ότι δεν ήταν μαζί με τους σαρκικούς συγγενείς του ο Χριστός. Διότι αφού τους άφησε, περνούσε το χρόνο του με την πνευματική διδασκαλία, αλλά εκείνοι έρχονται προς αυτόν. Έτσι πρέπει λοιπόν και καθένας στον οποίο έχει ανατεθεί διακονία Θεού, τίποτα να μην βάζει προτιμότερο από αυτήν, αλλά και γονείς να απομακρύνει, αν βεβαίως πρόκειται να μας εμποδίζουν... στο έργο του Θεού. Όπως ακριβώς λοιπόν και τώρα κάνει ο Κύριος» (Θφ).

8.21 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί(1) μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιοῦντες(2) αὐτόν.

21 Εκείνος τους αποκρίθηκε και τους είπε: «Μητέρα μου και αδέρφια μου είναι αυτοί εδώ που ακούνε το λόγο του Θεού και τον εφαρμόζουν».

(1) Χωρίς άρθρο τα «μητέρα μου και αδελφοί μου» σε όλους τους συνοπτικούς. Όχι λοιπόν: αυτοί είναι η μητέρα μου και οι αδελφοί μου, αλλά: μητέρα και αδελφοί σε μένα, δηλαδή ίσοι και το ίδιο αγαπητοί με μητέρα και αδελφούς (ρ). «Ανεβάζει σε μεγάλο ύψος την αγάπη του στους ανθρώπους,

σε όσους τυχόν θα ήθελαν να πειστούν στους νόμους του· και θέλει να μας χρωστά τις ανώτατες τιμές, σαν σε μητέρες και αδελφούς. Διότι αν λέει ότι είναι μητέρα και αδελφία του αυτοί που ακούνε τον λόγο του και τον εφαρμόζουν, πώς δεν είναι σε όλους φανερό, ότι σε αυτούς που τον ακολουθούν χαρίζει ξεχωριστή αγάπη που αξίζει να την πάρουν;» (Κ). «Δεν περιορίζει σε λίγους την αδελφική σχέση, ούτε αξιώνει να έχει αδελφία του μόνο τα παιδιά του Ιωσήφ, αλλά επειδή ήλθε να σώσει όλο τον κόσμο και να τους κάνει όλους αδελφούς, λέει: Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί που ακούνε τον λόγο του Θεού» (Θφ).

(2) «Επειδή σκέτη η ακρόαση δεν σώζει κανέναν, αλλά μάλλον και καταδικάζει, λέει, «και εφαρμόζουν». Διότι μαζί με το να ακούνε, πρέπει και να εφαρμόζουν» (Θφ).

Στίχ. 22-25. Κατάπαυση της τρικυμίας.

8.22 Και εγένετο εν μιᾷ τῶν ἡμερῶν(1) καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ(2), καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης(3)· καὶ ἀνήχθησαν(4).

22 Μια μέρα ο Ιησούς μπήκε μαζί με τους μαθητές του σ' ένα πλοιάριο και τους είπε: «Ας πάμε στην απέναντι όχθη της λίμνης». Και τράβηξαν στ' ανοιχτά.

(1) Δες Ματθ. η 23 και Μάρκ. δ 35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Λουκάς έχει την διήγηση αυτή σε άλλη σειρά σε σχέση με αυτήν του Ματθαίου. Με τη φράση όμως «μία από τις ημέρες» αφήνει αόριστη την εποχή αυτού του συμβάντος (δ).

(2) Όχι μόνο οι 12, αλλά απλώς αυτοί που τότε ήταν παρόντες εκεί στο παραθαλάσσιο μέρος (δ).

(3) Λίμνη Γεννησαρέτ, από την γη Γεννησαρέτ που ήταν δίπλα της (Ματθ. ιδ 34, Μάρκ. στ 53, Ιωσήφ. Ιουδ. Πολ. ΙΙΙ 10,8) ονομάζει μόνος ο Λουκάς (ε 1) αυτήν που οι άλλοι ευαγγελιστές ονομάζουν θάλασσα της Γαλιλαίας ή της Τιβεριάδος (δ).

(4) Ο ναυτικός όρος ανάγομαι χρησιμοποιείται συχνά από τον Λουκά και είναι αποκλειστικά δικός του (Πράξ. ιγ 13, ιστ 11, ιη 21, κ 3, 13, κα 2, κζ 2, 4, 12, 21, κη 10, 11)(ρ). Ανήχθησαν=βγήκαν στα ανοιχτά (δ).

8.23 πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε(1). καὶ κατέβη(2) λαῖλαψ(3) ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο(4) καὶ ἐκινδύνευον(5).

23 Ἐνῶ ἐπλεαν, ἐκεῖνος ἀποκοιμήθηκε. Ξαφνικὰ ξέσπασε στὴ λίμνη ἀνεμοθύελλα, ἀρχισαν νὰ μπαίνουν νερά στὸ πλοιάριο, καὶ κινδύνευαν.

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη. Το ρήμα σημαίνει ξυπνάω, σηκώνομαι από τον ύπνο. Οι Ο' μεταφράζουν αντίστοιχη εβραϊκή λέξη στο μεν Κριτών ε 27 με το εκοιμήθη ή αφύπνωσεν, ενώ στο Παροιμ. γ 24 με το καθεύδω (δ). Με την τελευταία αυτή έννοια του καθεύδω, συναντιέται στη νεότερη ελληνική γραμματεία (Ηλιόδ. ΙΧ, 12). Αυτό είναι το μόνο χωρίο, στο οποίο διαβάζουμε, ότι ο Ιησούς κοιμόταν (ρ).

(2) Από τα βουνά που υψώνονταν πάνω από τη λίμνη.

(3) «Ο βίαιος άνεμος που περιστρέφεται από κάτω προς τα πάνω» (Αριστοτέλης)· η βροχή μαζί με ανέμους και σκοτάδι (Σουΐδας). «Ξεσηκώθηκε εναντίον του σκάφους αππροσδόκητη και άγρια κακοκαιρία και επειδή το κύμα υψωνόταν από τις επιθέσεις των ανέμων, έβαζε μέσα στους μαθητές τον φόβο του θανάτου. Διότι θορυβήθηκαν όχι λίγο, παρόλο που γνώριζαν να ταξιδεύουν στη θάλασσα και δεν ήταν άπειροι από φουρτούνες» (Κ).

(4) Ο παρατατικός σε αντίθεση με το κατέβη που προηγήθηκε. Η μεν καταιγίδα ήλθε ξαφνικά ολοκληρωτικά και από την αρχή βίαιη. Το γέμισμα όμως του πλοίου συνεχιζόταν, χωρίς να γίνει πλήρες (ρ). Σε πληθυντικό. Λέγεται αυτό που περιέχεται αντί για αυτό που περιέχει. Γέμιζαν αυτοί που ήταν στο πλοίο, αντί για το γέμιζε, το πλοίο=πλησίαζε στο να γίνει γεμάτο νερά από παντού (δ).

(5) Ἐνῶ κινδύνευαν, ο Κύριος «κοιμάται, από συγκατάβαση» (Θφ). «Νομίζω ότι και αυτό έγινε πάρα πολύ σύμφωνα με θείο σχέδιο, έτσι ώστε να μην ζητήσουν την βοήθειά του, με το που άρχισε η θαλασσοταραχή να πέφτει πάνω στο σκάφος· αλλά αφού φτάσει σχεδόν στην κορύφωση το κακό, να γίνει εμφανέστερη η δύναμη της θεϊκής εξουσίας, η οποία ησύχασε την μανιασμένη θάλασσα και την μετέβαλλε σε γαλήνη μεγάλη, ώστε να μην παραμείνει ούτε ίχνος της ταραχής. Διότι αν συνέβαινε ενώ ήταν ξύπνιος, ή δεν θα φοβόντουσαν, ή δεν θα παρακαλούσαν, ή ούτε θα νόμιζαν ότι μπορεί αυτός να πει κάτι τέτοιο. Για αυτό κοιμάται, δίνοντας χρόνο να εκδηλωθεί η δειλία, ώστε να κάνει σε αυτούς πιο ξεκάθαρη την αίσθηση αυτών που γίνονταν» (Κ).

8.24 προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες, Ἐπιστάτα ἐπιστάτα(1), ἀπολλύμεθα(2)! ὁ δὲ ἐγερεῖς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι(3) τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη(4).

24 Τον πλησίασαν τότε οἱ μαθητὲς καὶ τον ζύπνησαν λέγοντάς του: «Δάσκαλε, δάσκαλε, χανόμεσθε!» Εκείνος τότε ζύπνησε κι ἐπιτίμησε τον ἀνεμο καὶ την τρικυμία· σταμάτησαν, κι ἐγένε γαλήνη.

(1) Λεκτικό σχῆμα. Σχῆμα με ἔνωση των λέξεων, ἡ οποία ανταποκρίνεται στα συναισθήματα των μαθητῶν κατὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη (b). Επαναλαμβάνουν αὐτὸ δύο φορές με ἰσχυρὴ καὶ φοβισμένη φωνή, γιὰ νὰ τον ζυπνήσουν γρηγορότερα (δ). Ὁ Ματθαῖος λέει Κύριε· ἐνῶ ὁ Μάρκος, Διδάσκαλε (p). Δεν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἐξετάσουμε ποια ἀπὸ τις ονομασίες αὐτὲς ἐγένε σὴν πραγματικότητά. Διότι ἂν εἶπαν κάποια ἀπὸ τις τρεῖς αὐτὲς, ἢ κάποιες ἄλλες λέξεις, τις ὁποῖες κανεὶς ἀπὸ τους ευαγγελιστὲς δεν ἀνέφερε, οἱ ὁποῖες ὁμως ἐκφράζουν τὴν ἴδια ἔννοια, ποια σημασία μπορεῖ νὰ ἔχει αὐτὸ; Το πρᾶγμα εἶναι ἀδιάφορο (Αυγουστίνου De Cons. Evang. II,24,25).

(2) «Δες ἐδῶ, σε παρακαλῶ, πίστη μαζί με ὀλιγοπιστία· διότι ἀπὸ τὴ μία πιστεύουν ὅτι μπορεῖ νὰ σώσει, ἀπὸ τὴν ἄλλη, σαν ὀλιγόπιστοι, λένε «χανόμεσθε». Διότι δεν ἦταν δυνατόν νὰ χαθοῦν ποτέ, ἐφόσον ἦταν μαζί τους αὐτὸς που τα μπορεῖ ὅλα» (Κ).

(3) Διέταξε αὐστηρά καὶ τὴν αἰτία (=τον ἀνεμο) καὶ τὸ ἀποτέλεσμα (=τα κύματα)(δ). Ἡ λέξη κλύδων ἀπὸ τὸ κλύζω ἐκφράζει ἔννοια γενικότερη ἀπὸ τὴ λέξη κύμα (p).

(4) Ἡ ἀπότομη γαλήνη ἐδείχνε φανερά τὸ πραγματικὸ του θαύματος. Ὁ ἀνεμος μποροῦσε νὰ σταματήσει ἀπότομα, ἀλλὰ τα ταραγμένα νερά τῆς λίμνης θα ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι σὴν ἴδια κατάσταση γιὰ ἀρκετὸ ἀκόμη χρόνον (p). «Ἄς λεχθεῖ λοιπὸν ἀπὸ ἐμᾶς, αὐτὸ που γράφει τὸ βιβλίον των Ψαλμῶν. Εσὺ δεσπάζεις πάνω σὴν ἐξουσία τῆς θάλασσας καὶ τον σάλον των κυμάτων τῆς ἐσὺ τον καταπραῦνεις» (Κ). Ἐπιπλέον γνωρίζουμε ὅτι σὸν δεῦτερον Ἀδὰμ δόθηκαν ἀπὸ τον Πατέρα ὅλα τα προνόμια, τα ὁποῖα ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἔχασε με τὴν παράβασή του. Προνόμιο ὁμως, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ πρωτόπλαστος ἀποξενώθηκε, ἦταν καὶ ἡ τέλεια κυριαρχία πάνω σε ὅλη τὴν δημιουργία σὴν γῆ. Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς ἀλήθειας ἡ θύελλα αὐτὴ παρουσιαζόταν ὡς ἐπανάσταση ἐναντίον του κυρίαρχου τῆς φύσης, γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ὡς τέτοια τὴν ἀντιμετωπίζει δείχνοντας τὴν κυριαρχία τὴν ὁποῖα καὶ ὡς υἱὸς του ἀνθρώπου εἶχε πάνω σὴν φύση. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ βασιλικὴ του προσταγή, τὴν ὁποῖα ὑπονοεῖ ἡ φράση «ἐπιτίμησε τον ἀνεμο», ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποταγὴ των στοιχείων που ἀκολούθησε τὸ πρόσταγμα.

8.25 εἶπεν δὲ αὐτοῖς(1), Ποῦ ἢ πίστις ὑμῶν(2); φοβηθέντες(3) δὲ ἐθαύμασαν(4), λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν(5) ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει(6) καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν(7) αὐτῷ;

25 Εἶπε τότε στους μαθητὲς του: «Ποῦ εἶναι ἡ πίστη σας;» Εκείνοι φοβήθηκαν κι ἔλεγον με κατάπληξη μεταξύ τους: «Ποῖος λοιπὸν εἶναι αὐτὸς, που διατάζει ἀκόμη καὶ τους ἀνέμους καὶ τα κύματα καὶ τον υπακούν;»

(1) «Μετὰ ἀπὸ τὴν τρικυμία των νερῶν, διώχνει τὴν τρικυμία τῆς ψυχῆς τους, μαλώνοντας καὶ διδάσκοντας συγχρόνως, ὅτι τον φόβον δεν τον προκαλεῖ ὁ ἐρχομὸς των πειρασμῶν, ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια τῆς διάνοιας» (Κ).

(2) «Ἡ πίστη ὅτι εἶμαι σωτήρας αὐτῶν που κινδυνεύουν καὶ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κινδυνεύσουν αὐτοὶ που ἔχουν τον Σωτήρα» (Ζ).

(3) Φοβήθηκαν λόγω τῆς παρουσίας καὶ τῆς ἐνέργειας θείας δυνάμεως (δ).

(4) Εἶχαν δεῖ καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα του Κυρίου. Θαύμασαν ὁμως τώρα καὶ γιὰ ἄλλο λόγο, ἀλλὰ καὶ διότι «δεν βλέπει κάποιος με ὅμοιον τρόπο, αὐτὰ που γίνονται στα ξένα σώματα καὶ αὐτὰ που γίνονται σὸν εαυτὸ του. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδαν ὅλους που ευεργετήθηκαν, ἐνῶ τους εαυτοὺς τους νὰ μὴν ἔχουν ἀπολαύσει τίποτα, καὶ ἦταν νωθροὶ, ἔπρεπε ὁμως αὐτοὶ με τὴν δική τους αἴσθησιν νὰ ἀπολαύσουν τις ευεργεσίες, ἐπιτρέπει τὴν κακοκαιρία σαν ἀσκηση, καὶ τὸ ὅτι ταραχτήκαν ἐγένε γιὰ συμφέρον τους, ὥστε νὰ φανεῖ μεγαλύτερο τὸ θαῦμα καὶ νὰ ἔχουν παντοτινὴ τὴν ἀνάμνησιν του συμβάντος» (Κ).

(5) «Δεν τὸ λένε αὐτὸ με ἀπορία, ἀλλὰ με θαυμασμό» (Θφ). «Διότι ἤξεραν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ, ἀλλὰ μένοντας ἐκπληκτοὶ γιὰ τὴν υπερβολὴ τῆς δυνάμεως που εἶχε μέσα του καὶ γιὰ τὴν δόξα τῆς θεότητος... λένε τὸ· Ποῖος εἶναι αὐτὸς· με τὴν ἔννοια του Πόσος καὶ Ποῖος καὶ με πόση δύναμη καὶ ἐξουσία, ἀφοῦ διατάζει καὶ αὐτὰ τα νερά καὶ τον ἀνεμο καὶ τον υπακούνε;» (Κ).

(6) «Ἡ πράξις του εἶναι ἐπιτακτικὴ, εἶναι δεσποτικὸ πρόσταγμα καὶ ὄχι ἀξίωση δουλική» (Κ)

(7) Οι ιδέες τους για τον Χριστό και την δύναμή του, ήταν πολύ ατελείς· και αυτή ήταν πιθανώς η πρώτη φορά κατά την οποία είχαν δει αυτόν να κυριαρχεί πάνω στις δυνάμεις της φύσης. Η πείρα τους ως ψαράδων, τους πληροφορούσε πως ήταν φυσικώς αδύνατον μια τέτοια τρικυμία να σταματήσει απότομα και να ακολουθήσει αμέσως μεγάλη γαλήνη (ρ). Για αυτό λοιπόν και ρωτούν: «Ποιος είναι αυτός, αντί για το πόσος και πόσο μεγάλος και τι είδους και με πόση εξουσία και δύναμη κάνει αυτά;» (Θφ).

Στίχ. 26-39. Η θεραπεία του δαιμονισμένου των Γαδαρηνών.

8.26 Καὶ(1) κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν(2), ἧτις ἐστὶν ἀντιπέρα(3) τῆς Γαλιλαίας.

26 Ο Ἰησοῦς κατέπλευσε στην περιοχή των Γαδαρηνών, που βρίσκεται στην απέναντι όχθη από τη Γαλιλαία.

(1) Δες Ματθ. η 28-θ 1 και Μάρκ. ε 1-21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Γερασηνών φαίνεται να είναι η αυθεντική γραφή και εδώ και στο Μάρκ. ε 1, ενώ η γραφή Γαδαρηνών μαρτυρείται περισσότερο για το Ματθ. η 28. Αλλά και στα τρία αυτά χωρία στα χειρόγραφα ποικίλλουν οι γραφές μεταξύ Γαδαρηνών, Γερασηνών και Γεργεσηνών. Οποιαδήποτε όμως γραφή και αν προτιμηθεί, δεν παρουσιάζεται μεγάλη δυσκολία ως προς την τοπογραφία, διότι η φράση «χώραν των Γ.» παρέχει μεγάλο πλάτος και μπορεί να περικλείει πολύ μεγαλύτερη έκταση από την περίχωρο που γειτόνευε άμεσα με την πόλη (ρ).

(3) Οι κλασικοί χρησιμοποιούν τον τύπο αντιπέρα και αντιπέραν. Μεταγενέστεροι τύποι είναι οι: αντίπερα ή αντιπέρα.

8.27 ἔξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως(1) ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἰκανῶν· καὶ ἰμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενε(2) ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν(3).

27 Όταν βγήκε στην ξηρά, τον συνάντησε κάποιος άντρας από την πόλη, που είχε μέσα του δαιμόνια από πολύν καιρό. Ρούχο δεν ντυνόταν ούτε έμενε σε σπίτι, αλλά ζούσε στα μνήματα.

(1) Η φράση πρέπει να συνδεθεί όχι με το υπήντησεν, αλλά με το ανήρ (ρ). Δεν βγήκε τη στιγμή εκείνη από την πόλη για να συναντήσει τον Ιησού, αλλά άνδρας που καταγόταν από την πόλη, συνάντησε τον Ιησού.

(2) «Τον συνάντησε άνδρας, ο οποίος ήταν κατοικία πολλών και ακάθαρτων πνευμάτων, που είχε χάσει νου και μυαλό και σε τίποτα δεν διέφερε από αυτούς που ήταν ήδη πεθαμένοι και θαμμένοι στη γη· ή μάλλον ίσως ήταν και σε ακόμη χειρότερη κατάσταση· διότι γυμνός περιδιάβαινε τα μνήματα των πεθαμένων και ήταν απόδειξη της απανθρωπιάς των δαιμόνων» (Κ). Υπάρχει και η γραφή: και χρόνω ἰκανῶ οὐκ ἐνεδύσατο ἰμάτιον=Ήταν προ πολλού γυμνός.

(3) Ο από τον νόμο χαρακτηρισμός των τάφων ως ακάθαρτων, την επαφή των οποίων για αυτό απέφευγαν οι Ιουδαίοι, εξασφάλιζε στον ταλαίπωρο αυτόν την απομόνωση (g). Σε ποια κατάσταση φέρνει ο σατανάς τον άνθρωπο! Αποβαίνει αυτός ακυβέρνητος και αποφεύγει συγγενείς και φίλους και διασπά κάθε συγγενικό και φιλικό δεσμό και γίνεται αδύνατον με οποιοδήποτε μέσο να κρατηθεί κοντά τους. Σπάζει και αυτά ακόμη τα σιδερένια δεσμά και τις αλυσίδες. Και αφού γίνει τρομερός και επίφοβος στους ομοίους του, αρέσκεται να διαμένει στους τόπους της φρίκης και του θανάτου. Τι διαφορά θα παρουσιάσει μετά από λίγο αυτός ο δαιμονισμένος! Αυτοί που βρίσκονται κάτω από την κυβέρνηση του Χριστού, οδηγούνται ήρεμα και με πραότητα κοντά στους όμοιούς τους και συνδέονται μαζί τους με τον αδιάσπαστο δεσμό της αγάπης, χωρίς να διώχνονται βίαια όπως αυτοί που κυβερνιούνται από τον δαίμονα.

8.28 ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀνακράξας(1) προσέπεσεν(2) αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν, Τί ἐμοὶ(3) καὶ σοί(4), Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου(5); δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς(6).

28 Όταν είδε τον Ιησού, έβγαλε μια κραυγή, έπεσε στα πόδια του και του είπε με δυνατή φωνή: «Τι δουλειά έχεις εσύ μ' εμένα Ιησού, Υιέ του ὑψίστου Θεού; Σε παρακαλώ μη με βασανίσῃς».

(1) Ο Λουκάς διαχωρίζει την άναρθρη κραυγή, την οποία βγάζει ο δαιμονισμένος (ανακράξας), από τα λόγια τα οποία απευθύνει μετά από λίγο στον Ιησού (L).

(2) Ο Λουκάς δεν χρησιμοποιεί το ρήμα προσκυνώ αλλά το προσπίπτω, το οποίο εδώ είναι ακριβέστερο, διότι δεν συνυπονοεί και θρησκευτική διάθεση (g).

(3) Σε ενικό αριθμό= «Το πλήθος των δαιμονίων που έμεναν μέσα του, παρακαλούσε σαν ένα, λόγω της σχέσης [που είχαν μεταξύ τους], χρησιμοποιώντας το στόμα του ανθρώπου... ή και διότι ένας δαίμονας ήταν αρχηγός των άλλων, ο οποίος και παρακαλούσε και τον οποίο ο Χριστός διέταξε» (Ζ).

(4) «Δες εδώ, σε παρακαλώ, θράσος πολύ και αλαζονεία συνδυασμένη με δειλία· διότι, από τη μία, δείγμα διαβολικής αλαζονείας ήταν το να τολμήσει να λείει· Τι σχέση έχω εγώ με σένα, Υιέ του Θεού; Από την άλλη, δείχνει δειλία το ότι παρακαλά να μην βασανιστεί... Έπειτα, πώς αυτά που δεν είναι δικά σου, ή μάλλον τα δικά του, τα αρπάζεις; Μετά λες· Τι σχέση έχω εγώ με σένα; Και ποιος από τους βασιλιάδες που βρίσκονται πάνω στη γη, θα ανεχτεί να αφήσει για πάντα ατιμώρητους τους βαρβάρους που βρίσκονται κάτω από την εξουσία τους; Να λες τα λόγια που σου πρέπει· αυτά λοιπόν είναι το «σε παρακαλώ, μη με βασανίσεις»» (Κ). Οι δαίμονες ούτε να υπηρετήσουν το Χριστό είναι διατεθειμένοι αλλά ούτε και να λάβουν κάποια ευεργεσία από αυτόν περιμένουν. Τρέμουν όμως την δύναμη και την οργή του.

(5) Ο ρ υποστηρίζει, ότι από τον τίτλο Υιός του Θεού του Υψίστου, τον οποίο ο δαιμονισμένος αποδίδει στον Ιησού, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο άρρωστος αυτός δεν ήταν Ιουδαίος (δες Πράξ. ιστ 16). Αυτό είναι κάπως υπερβολικό, αλλά είναι από την άλλη αλήθεια, ότι ένας εθνικός μπορούσε να χρησιμοποιήσει το όνομα αυτό. Η φράση αυτή ήταν τόσο πολύ αναγνωρισμένη από τους ξένους για δήλωση του Θεού των Ιουδαίων, ώστε ο Υρκανός ο Β΄ χαρακτηρίστηκε από τον Αύγουστο αρχιερέας Θεού υψίστου (Ιωσήπου Αρχ. XVI,6,2) (Λ). Ο στίχος 39 όμως δείχνει μάλλον ότι ο άρρωστος ήταν Ιουδαίος (g).

(6) «Σαν να έλεγε, μη μας ξαποστείλεις στο σκοτάδι το εξώτερο το ετοιμασμένο για τον διάβολο και τους αγγέλους του. Επειδή λοιπόν γνωρίζουν, ότι κάποτε θα τους στείλει εκεί, ζητούν ελευθερία για λίγο καιρό, ομολογώντας δηλαδή σαφώς ότι, εάν διατάξει, θα πάνε. Επομένως ο Κύριος δεν επέτρεψε την διαταγή προς αυτούς, αλλά τους άφησε να είναι σε αυτήν τη γη για όσο και τον διάβολο, για δοκιμασία των ανθρώπων. Διότι η απουσία του αντιπάλου, αφαιρεί το στεφάνι του νικητή. Διότι αυτοί δείχνουν την πονηρία τους, αλλά ο αγωνοθέτης τοποθετεί στεφάνι μπροστά στους νικητές. Οι δαίμονες παρακαλούσαν τον Κύριο. Αν, σύμφωνα με τους αιρετικούς, υπήρχαν δύο εξουσίες, δεν θα παρακαλούσαν οι δαίμονες τον Κύριο, αν δεν ήταν δημιουργήματα του Θεού, που επειδή όμως αμάρτησαν, αποβλήθηκαν» (Τίπος Βοστρών). Δεν λείει στον Ιησού ο δαίμονας: Σώσε με, αλλά μη με βασανίσεις. Τρέμουν μπροστά στον άδη, επειδή είναι τόπος τιμωρίας και βασάνου, αλλά δεν επιθυμούν τον ουρανό, επειδή είναι τόπος αγιότητας και αγάπης.

8.29 παρήγγειλεν(1) γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ(2) χρόνοις συνηρπάκει(3) αὐτόν, καὶ ἔδεσμεῖτο(4) ἀλύσειν καὶ πέδαις φυλασσόμενος(5), καὶ διαρρήσσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος(6) εἰς τὰς ἐρήμους.

29 Αυτά τα είπε, γιατί ο Ιησούς είχε διατάξει το δαιμονικό πνεύμα να βγει από τον άνθρωπο. Από πολλά χρόνια τον είχε στην εξουσία του, και για να τον συγκρατήσουν τον έδεναν με αλυσίδες και του έβαζαν στα πόδια σιδερένια δεσμά. Εκείνος όμως έσπαζε τα δεσμά, και το δαιμόνιο τον οδηγούσε στις ερημίες.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρήγγελλε, παρατατικός που παριστάνει το ταυτόχρονο του λόγου του δαίμονα με την εμφάνιση του Σωτήρα. Ενώ ο αόριστος παρήγγειλεν, πρέπει να εξηγηθεί ως υπερσυντέλικος=είχε παραγγείλει (δ). Η κραυγή της απόγνωσης «μη με βασανίσεις», την οποία ο δαίμονας έβγαλε, προερχόταν ακριβώς από την δραστική πίεση, την οποία ασκούσε πάνω του το παράγγελμα του Ιησού (g).

(2) Του παράγγειλε να βγει, διότι για πολλά χρόνια τον βασάνιζε φοβερά (δ).

(3) Το συναρπάζω το οποίο αρχικά σημαίνει αρπάζω αιφνίδια και βίαια, σημαίνει και το αποτέλεσμα αυτού, δηλαδή κυριεύω, εξουσιάζω και με αυτήν την έννοια λέγεται εδώ (δ).

(4) Οι παρατατικοί έδεσμείτο και ηλαύνετο εκφράζουν αυτό που κάθε φορά συνέβαινε μετά, όσες φορές με ενέργεια του διαβόλου κυριευόταν από μανία (δ).

(5) Επειδή έτσι τον φύλαγαν με το δέσιμο των χεριών και των ποδιών, διότι πρόσεχαν να μην βλάψει κάποιον (δ).

(6) «Από τον δαίμονα που ήταν αρχηγός όσων ήταν μαζί του» (Ζ).

8.30 ἐπηρώτησεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι ἐστὶν ὄνομά(1); ὁ δὲ εἶπεν, Λεγεών(2), ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

30 Ο Ιησούς τον ρώτησε: «Ποιο είναι το όνομά σου;» Εκείνος απάντησε: «Λεγεών»· γιατί είχαν μπει μέσα του πολλά δαιμόνια.

(1) «Ρώτησε από συγκατάβαση, για να μάθουμε, ότι πολύ πλήθος δαιμόνων είχαν μοιραστεί μία ψυχή ανθρώπου. Επειδή δηλαδή ο Κύριος, ήξερε το πλήθος των ενοίκων δαιμόνων, αλλά αυτοί που έβλεπαν, έβλεπαν μεν έναν άνδρα και άκουγαν να προφέρεται μία φωνή, λέει· Πες, ποιο είναι το όνομά σου· έτσι ώστε, να μην απιστήσουν οι άνθρωποι στον Κύριο αν έλεγε ο ίδιος ότι «Είναι πολλοί», αλλά οι ίδιοι να ομολογήσουν ότι είναι πολλοί» (Κ).

(2) Λεγεών είναι λέξη ρωμαϊκή από το lego (αθροίζω) και σημαίνει μοίρα στρατού από 4200-6000 άνδρες, από δέκα λόχους, που περιλαμβάνει και 300 ιππείς. Γενικά όμως η λέξη σημαίνει και στράτευμα, στρατό ολόκληρο (δ).

8.31 και παρεκάλει(1) αυτόν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον(2) ἀπελθεῖν(3).

31 Τα δαιμόνια, λοιπόν, τον παρακαλούσαν να μην τα διατάξει να πάνε στην άβυσσο.

(1) Γραφή που υποστηρίζεται από πολλούς μεγαλογράμματους κώδικες: παρεκάλουν, την οποία ο ρ θεωρεί ως αναμφίβολα ορθότερη. Ω! τι παρηγοριά και ενίσχυση αποτελεί για το λαό του Θεού το γεγονός, ότι όλες οι δυνάμεις του σκότους είναι υποταγμένες στον έλεγχο και την εξουσία του Κυρίου Ιησού! Τις κρατά δεμένες σαν με αλυσίδα αδιάσπαστη. Μπορεί να τις στείλει, όταν του αρέσει, στον δικό τους τόπο της άβυσσου.

(2) Στους Ο´ η λέξη χρησιμοποιείται για την θάλασσα και στο Ψαλμ. ο 20 και Δευτ. η 7 για το βάθος της γης και ίσως πουθενά για τον Άδη. Στην Κ.Δ. όμως σημαίνει τον Άδη (Ρωμ. ι 7) και ειδικά τον σε αυτόν τόπο των τιμωριών, ο οποίος είναι η κατοικία των δαιμόνων (Αποκ. θ 1-11,ια 7,ιζ 8,κ 1,3)(ρ).

(3) Αποστρέφονται την άβυσσο, διότι εκεί α) δεν λατρεύονται από κακούς ανθρώπους, β) δεν μπορούν να βλάπτουν ανθρώπους, γ) τροφοδοτούνται από την αθλιότητά τους και τρώγονται με την κακία τους (b). Η εξουσία των δαιμόνων του να κατοικούν και να ενεργούν στον κόσμο αυτόν, είναι για τα όντα αυτά, τα χωρισμένα από το Θεό, το μόνο μέσο κάποιας ανακούφισής τους από το κενό και την κακεντρέχεια, από τα οποία τυραννιούνται. Η στέρση της απόλαυσης αυτής είναι για αυτούς, ό,τι για τον δέσμιο ο περιορισμός του στην φυλακή (g). «Ο Κύριος όμως, επιτρέπει σε αυτούς να είναι στη γη, έτσι ώστε, παλεύοντας με τους ανθρώπους, να τους κάνουν πιο άξιους. Διότι αν δεν υπήρχαν αντίπαλοι, δεν θα υπήρχαν αγώνες, και αν δεν υπήρχαν αγώνες, δεν θα υπήρχαν στεφάνια» (Θφ).

8.32 ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένη ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν(1) αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκεῖνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν(2) αὐτοῖς.

32 Εκεί κοντά ήταν ένα κοπάδι από πολλούς χοίρους που έβοσκαν στο βουνό, και τα δαιμόνια παρακαλούσαν τον Ιησού να τους επιτρέψει να μπουν στους χοίρους, και τους το επέτρεψε.

(1) Ο παρατατικός δείχνει το επίμονο της παράκλησης (δ). Η εξουσία του Χριστού εκτείνεται στα ζώα, τους δαίμονες και την άβυσσο και οι δαίμονες αναγνώριζαν αυτό (b). «Ζήτησε, βεβαίως, η αγέλη των ακαθάρτων πνευμάτων, την ίση και όμοια με τον εαυτό της αγέλη των χοίρων... Ζητούν δηλαδή την εξουσία πάνω στους χοίρους, διότι, εννοείται, δεν την έχουν· αυτοί όμως που δεν έχουν εξουσία για τόσο μικρά και ασήμαντα, πώς θα μπορούσαν να κάνουν κακό σε κάποιον από αυτούς που σφραγίστηκαν από το Χριστό και έχουν κρεμάσει την ελπίδα τους σε αυτόν» (Κ). Δες την χαιρεκακία του σατανά και το μίσος του εναντίον του ανθρώπου. Σε ποια κατάσταση δυστυχίας και αθλιότητας είχε φέρει τον δαιμονισμένο. Και τώρα μη έχοντας την εξουσία να εξολοθρεύσει τους ανθρώπους, όπως θα ήθελε, ζητά να καταστρέψει τα αγαθά τους και να προκαλέσει σε αυτούς ζημιά, ικανή να τους βάλει σε πειρασμό, που θα τους απομάκρυνε από το Χριστό. Και ο Χριστός επιτρέπει στο σατανά να μπει στους χοίρους, ώστε μεταξύ των άλλων, να πείσει τους κατοίκους της χώρας εκείνης, ποιας βλάβης πρόξενος μπορεί να γίνει σε αυτούς ο σατανάς, εάν δέχονταν την κυριαρχία του.

(2) «Δέχτηκε λοιπόν ο Χριστός από συγκατάβαση, παρόλο που δεν αγνοούσε αυτό που θα έκαναν. Έδωσε δηλαδή σε αυτούς την εξουσία, έτσι ώστε και αυτό μαζί με τα άλλα, να γίνει σε μας αιτία ωφέλειας και ελπίδα ασφάλειας... Πλην όμως, μαζί με αυτά, μπορούμε και αυτό να μάθουμε, από αυτό που συνέβη στην αγέλη των χοίρων, ότι δηλαδή, οι αλιτήριοι δαίμονες είναι κακοί και θέλουν το κακό όσων εξουσιάζουν. Διότι αυτό θα μπορούσε να αποδείξει και με μεγάλη σαφήνεια, το ότι γκρέμισαν τους χοίρους και τους έπνιξαν στο νερό. Και για αυτό δέχτηκε το αίτημά τους ο Χριστός, ώστε από το συμβάν να μάθουμε εμείς, ποιο είναι το ποιόν τους, ότι είναι δηλαδή σκληροί και θηριώδεις» (Κ).

8.33 ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον(1) εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὤρμησεν(2) ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

33 Βγήκαν, λοιπόν, ἀπὸ τον ἀνθρωπο και μπήκαν στους χοίρους. Τότε το κοπάδι ὄρμησε προς τον γκρεμό και πνίγηκε στη λίμνη.

(1) Είναι δυνατόν ὄντα καθαρῶς πνευματικά να μπουν σε ὄντα, τα ὁποῖα εἶναι ἐξ' ολοκλήρου χωρὶς λογικὸ; Ἡ ἀγνοία μας σε αὐτὴν τὴν περίπτωση εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε δεν εἶναι δυνατόν οὔτε καν να ξέρουμε, εἴαν ὑπάρχει κάποια δυσκολία. Ποιος μπορεῖ να ἐξηγήσει πῶς ἡ διάνοια ἐπιδρά πάνω στην ὕλη ἢ ἡ ὕλη πάνω στη διάνοια; Καὶ ὁμως εἶναι αὐτὸ γεγονός. Τίποτα ἀπὸ τὴν πείρα μας δεν αποκλείει το ὅτι τα πονηρὰ πνεύματα μποροῦν να ἐπιδράσουν στα χωρὶς λογικὴ ζῶα. Καὶ ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται, ὅτι δεν ἔχει να προβάλλει ἐκ των προτέρων ἐνσταση σε μία τέτοια ὑπόθεση (ρ).

Ἄλλωστε δεν πρόκειται ἐδῶ για ἠθικὴ κατάληψη ἀπὸ τους δαίμονες. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι πάρα πολλὰ εἶδη ζῶων ὑπόκεινται σε ἐπιδράσεις ομαδικές, εἰδικὰ μάλιστα οἱ χοῖροι γίνονται πανικόβλητοι (g).

(2) Το ταχύτερο και ἀμέσως μόλις μπήκαν τα δαιμόνια στους χοίρους, ἦλθε ἡ καταστροφή. Πράγματι· ἀποτελεῖ θαῦμα εὐσπλαχνίας του Θεοῦ, το ὅτι ἐκεῖνοι, πάνω στους ὁποῖους ἔτσι ἢ ἀλλιῶς κυριαρχεῖ ὁ σατανάς, δεν ὠθοῦνται ἀπὸ αὐτὸν στην καταστροφή. Αὐτὴ και ἄλλες μαζί με αὐτὴν περιπτώσεις δείχνουν, ὅτι ὁ ὠρυόμενος λέων και ὁ πύρινος δράκος ζητοῦν ποιον να καταπιοῦν.

8.34 ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν(1) εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς(2).

34 Μόλις οἱ βοσκοί εἶδαν τι ἐγίνε, ἔφυγαν και το εἶπαν στην πόλη και στην ὑπαιθρο.

(1) Κυρίως τὴν καταστροφή των χοίρων (ρ).

(2) Ἀνήγγειλαν το γεγονός τόσο σε αὐτοὺς που ἦταν στην πόλη, ὅσο και στους Γερασηνοὺς που ἔμεναν στους ἀγρούς.

8.35 ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός και ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει ἱματισμένον και σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ(1), καὶ ἐφοβήθησαν(2).

35 Βγήκαν οἱ ἀνθρωπο να δουν τι ἐγίνε και ἦρθαν κοντὰ στον Ἰησοῦ. Βρήκαν τον ἀνθρωπο ἀπὸ τον ὁποῖο βγήκαν τα δαιμόνια να κάθεται δίπλα στον Ἰησοῦ, να φορᾶει ρούχα και να φέρεται λογικά, και φοβήθηκαν.

(1) «Εκεῖνος που θεραπεύτηκε δείχνει τὴν ἀπόδειξη τῆς θεραπείας ἀναντίρρητη» (Θφ). Το «παρὰ τους πόδας» ὑπονοεῖ στάση εὐγνωμοσύνης μάλλον, παρὰ το ὅτι ὁ θεραπευμένος ἐγίνε μαθητῆς. Εἶναι αὐτὴ ἡ τελευταία ἀπὸ τις 4 μεταβολές, ἡ ὁποῖα συνέβη στον ἀνθρωπο. Εἶναι τώρα αὐτὸς καθισμένος, ἐνῶ πρὶν συρόταν βίαια· εἶναι ντυμένος, ἐνῶ πρὶν ἦταν γυμνός· εἶναι λογικός, ἐνῶ πρὶν βρισκόταν σε μανία· και κάθεται στα πόδια του Ἰησοῦ αὐτὸς που ἔως τότε ἀπέφευγε τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία (ρ).

(2) Φοβήθηκαν και αὐτοί, ὅπως και ὁ Πέτρος (ε 8,10) και ἄλλοι πολλοί, για τὴν ἀμαρτωλὴ τους κατάσταση. Ἡ μόνη ὁμως μεταξύ τους διαφορά ἦταν, ὅτι ὁ μεν Πέτρος, Ζαχαρίας κλπ. ἀπὸ πίστη φοβήθηκαν και ἠθελαν πρῶτα να μετανοήσουν και ἔτσι να ἐλθουν σε ἐπαφή και σχέση με το θεῖο· ἐνῶ αὐτοί ἀπὸ δεισιδαιμονία φοβήθηκαν και για αὐτὸ ἐπιθυμοῦσαν να εἶναι σύμφωνα με το ἀρχαῖο ρητὸ «μακριὰ ἀπὸ τον Δία και τους κεραυνοὺς» (δ).

8.36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες(1) πῶς ἐσώθη(2) ὁ δαιμονισθεῖς.

36 Ὅσοι εἶχαν δεῖ τι εἶχε γίνε, τους εἶπαν για το πῶς ὁ δαιμονισμένος σώθηκε.

(1) Αὐτοί που εἶδαν, δεν εἶναι οἱ βοσκοί των χοίρων. Διότι ἡ θεραπεία συντελέστηκε σε κάποια ἀπόσταση ἀπὸ τον τόπο, ὅπου ἐβόσκε ἡ ἀγέλη (Ματθ. η 30). Αὐτοί που εἶδαν εἶναι οἱ ἀπόστολοι και οἱ ἀνθρωπο που διέπλευσαν μαζί τους τὴ λίμνη (Μάρκ. δ 36). Ὑπάρχει και ἡ γραφή: κ α ι οἱ ἰδόντες. Το «και» αὐτὸ εἶναι αὐθεντικὸ. Διότι ἡ ἀφήγηση αὐτὴ, αὐτῶν που εἶδαν, συμπλήρωνε τὴν ἀφήγηση των βοσκῶν, οἱ ὁποῖοι κυρίως μίλαγαν για τὴν καταστροφή των χοίρων (g).

(2) Ἀπὸ τὴ φοβερότατη νόσο και μάστιγα ἀπὸ τὴν ὁποῖα ἔως τότε ἦταν κυριευμένος.

8.37 καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος(1) τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ὑπέστρεψεν(2).

37 Τότε όλο το πλήθος από την περιοχή των Γαδάρων παρακαλούσαν τον Ιησού να φύγει από κοντά τους, γιατί τους είχε πιάσει μεγάλος φόβος. Εκείνος μπήκε στο πλοιάριο για να γυρίσει πίσω.

(1) Η επιθυμία του να φύγει ο Κύριος ήταν γενική και όλοι οι συνοπτικοί αναφέρουν αυτήν. «Διότι φοβήθηκαν, μήπως πάθουν και τίποτα άλλο επιζήμιο, όπως ακριβώς έχασαν και τους χοίρους» (Θφ). Και ο φόβος αυτός δεν περιορίστηκε στους κατοίκους της πόλης, αλλά μεταδόθηκε και σε όλους τους κατοίκους σε όλη την περιφέρεια εκείνη (ρ). Σκέφτηκαν περισσότερο την καταστροφή των χοίρων παρά την απελευθέρωση του ταλαίπωρου συμπολίτη τους και την απαλλαγή της χώρας τους από την τρομοκρατία, την οποία προκαλούσε ο θεραπευμένος δαιμονισμένος.

(2) Ο Κύριος συμφωνεί να αφήσει αυτούς, όχι όμως και χωρίς να αφήσει σε αυτούς μάρτυρα της χάρις του στο πρόσωπο εκείνου, ο οποίος απέβη το ζωντανό μνημείο της (g). Αυτοί που αγαπούν περισσότερο τους χοίρους τους, χάνουν τον Σωτήρα τους και στερούνται την ελπίδα προς αυτόν.

8.38 έδεετο δέ αυτού ό άνήρ(1) άφ' ού έξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ· άπέλυσεν δέ αὐτόν ο Ιησούς λέγων,

38 Ο άνθρωπος από τον οποίο είχαν βγει τα δαιμόνια τον παρακαλούσε να τον πάρει μαζί του. Ο Ιησούς όμως του είπε να φύγει, με τα παρακάτω λόγια:

(1) Παρακαλούσε τον Σωτήρα να μένει διαρκώς μαζί του, από τη μία, λόγω ευγνωμοσύνης, για να τον βλέπει και να τον υπηρετεί, από την άλλη, για να ακούει την διδασκαλία του (δ). Επιπλέον όμως «φοβόταν μήπως, αν απομακρυνθεί από τον Ιησού, γίνει πάλι εύκολη λεία στους δαίμονες» (Θφ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: φοβόταν τον πληθυσμό της χώρας εκείνης που είχε αρνητικές διαθέσεις απέναντί του (ρ).

8.39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου(1), καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός(2). καὶ ἀπήλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(3).

39 «Γύρισε στο σπίτι σου και διηγήσου όσα έκανε σ' εμένα ο Θεός». Εκείνος έφυγε διαλαλώντας σ' όλη την πόλη όσα έκανε σ' αυτόν ο Ιησούς.

(1) Με αυτό δείχνει ο Σωτήρας, ότι το μόνο στο οποίο μπορούσε ο θεραπευμένος να γίνει χρήσιμος, ήταν η προετοιμασία των γνωστών και των συμπολιτών του στην πίστη. Σε αυτό μόνο μπορούσε να διακονήσει το ευαγγέλιο. Δεν είχε λοιπόν τα απαιτούμενα προσόντα για απόστολο και μαθητή, και για αυτό δεν τον πήρε (δ).

(2) Το «ο Θεός» μπαίνει στο τέλος με έμφαση. Ο Ιησούς δείχνει στον θεραπευμένο, ότι την θεραπεία του πρέπει να την αποδίδει στο Θεό (ρ).

(3) Και ο Λουκάς και ο Μάρκος διέσωσαν στην αφήγησή τους το εξόχως φυσικό και συγκινητικό χαρακτηριστικό, ότι σύμφωνα με την παραγγελία αυτή του Ιησού, ο άνθρωπος διακήρυττε όσα έκανε σε αυτόν ο Ιησούς. Και ξεπερνώντας την εκτέλεση της εντολής που του δόθηκε, όχι μόνο στο σπίτι του, αλλά και σε όλη την πόλη όχι μόνο διηγούνταν, αλλά και κήρυττε (ρ).

Στίχ. 40-56. Η θεραπεία της αιμορροούσης και η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου

8.40 Εγένετο δε(1) εν τῷ ύποστρέψαι τὸν Ἰησοῦν άπεδέξατο(2) αὐτόν ὁ ὄχλος, ἦσαν γάρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν.

40 Ὅταν επέστρεψε ο Ιησούς, τον υποδέχτηκε το πλήθος, γιατί όλοι περίμεναν τον ερχομό του.

(1) Δες Μαθθ. θ 18-26 και Μάρκ. ε 22-43 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Το ρήμα βρίσκεται αποκλειστικά στον Λουκά (θ 11, Πράξ. β 41, ιη 27, κα 17, κδ 3, κη 30). Σημαίνει δέχτηκαν αυτόν με αγαλλίαση· τον υποδέχτηκαν (ρ). Αποδέχτηκε αυτόν ο όχλος «ως ευεργέτη και σωτήρα» (Ζ). Οι Γαδαρνοί τον διώχνουν και οι Γαλιλαίοι τον υποδέχονται. Εάν μερικοί δεν δέχονται τις χάριτες του Χριστού, υπάρχουν πολλοί άλλοι έτοιμοι με χαρά να τις δεχτούν. Εκείνοι λοιπόν, οι οποίοι φροντίζουν πάντοτε να πράξουν το καλό, δεν θα βρεθούν ποτέ στην ανάγκη να αναζητήσουν ευκαιρίες για αυτό. Και εάν εδώ παρεμβάλλονται σε αυτούς εμπόδια, εκεί μετά από λίγο θα παρουσιαστούν εύκολα οι ευκαιρίες.

**8.41 καὶ ἰδοὺ ἦλθεν άνήρ ᾧ ὄνομα Ἰάειρος(1), καὶ αὐτός άρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσῶν παρὰ τοὺς πόδας(2) τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτόν(3) εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκόν αὐτοῦ(4),
41 Τότε ήρθε κάποιος που τον έλεγαν Ιάειρο και ήταν άρχοντας της συναγωγῆς. Αυτός έπεσε στα πόδια του Ιησού και τον παρακαλούσε να πάει στο σπίτι του,**

(1) Εβραϊκό όνομα που μεταφράζεται στα ελληνικά με το: φωτισμένος, φωτεινός ή Φώτιος. Υπήρξε αυτό όνομα και τους γιου του Μανασσή, γιου του πατριάρχη Ιωσήφ (Αριθμ. λβ 41, Δευτ. γ 14), όπως και ενός Κριτή του Ισραήλ (Κριτών ι 3) και του πατέρα του Μαρδοχαίου (Εσθήρ β 5)(δ). «Το όνομα το αναφέρει για τους Ιουδαίους, που ήξεραν το γεγονός, για να γίνει το όνομα απόδειξη του θαύματος» (Τίτος Βοστρών).

(2) Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος δεν αρνείται την τιμή της προσκύνησης που του αποδίδεται, όπως αρνείται αυτήν ο Πέτρος (Πράξ. ι 26) και ο άγγελος στο Αποκ. ιθ 10)(ρ). Ο άρχοντας της συναγωγής πέφτει γονατιστός στα πόδια του Ιησού, αναγνωρίζοντας αυτόν άρχοντα υπέρτερο του εαυτού του.

(3) «Πέφτει αυτός στα πόδια του Ιησού επειδή παρουσιάστηκε ανάγκη. Παρόλο που έπρεπε αυτός, και χωρίς αυτή να τον αναγκάζει, να προσκυνήσει και να τον αναγνωρίσει ότι είναι Θεός, όμως μερικές φορές και η θλίψη αναγκάζει τους ανθρώπους στην επιλογή του καλύτερου» (Θφ).

(4) Δεν είχε την πίστη του εκατόνταρχου, ο οποίος αρκούταν στο να πει από μακριά λόγο ο Ιησούς, βέβαιος ότι με αυτόν θα θεραπευόταν ο δούλος του. Αλλά ο Χριστός δέχτηκε και τον μικρότερο αυτόν βαθμό της πίστης. Η ισχυρή και μεγάλη πίστη εγκωμιάζεται από τον Κύριο, αλλά και η ασθενής πίστη δεν απορρίπτεται από αυτόν.

8.42 ότι θυγάτηρ μονογενής(1) ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκεν(2). Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν οἱ ὄχλοι συνέπνιγον(3) αὐτόν.

42 γιατί είχε μια μοναχοκόρη δώδεκα χρόνων, που ήταν ετοιμοθάνατη.

Την ώρα που ο Ιησούς βιάδιζε προς το σπίτι, τα πλήθη τον περιέβαλλαν ασφυκτικά.

(1) Ἦταν μονογενής όπως ο γιος της χήρας και ο δαιμονισμένος νέος (ζ 12, θ 38). Το ότι ήταν μονογενής, προκάλεσε ακόμη περισσότερο την ευσπλαχνία του Ιησού (ρ). Αλλά συγχρόνως καθιστά περισσότερο αντιληπτή την συντριβή του Ιαεΐρου από τη συμφορά που του ἦρθε. Η νεότερη κριτική δεν παρέλειψε να βγάλει συμπεράσματα εναντίον της αυθεντικότητας του γεγονότος, από το ότι το ίδιο χαρακτηριστικό (μονογενής) βρίσκεται ἤδη και στο Λουκ. ζ 12. Σαν να μην ήταν δυνατόν να βρεθούν συγχρόνως στο Ισραήλ γιος μονογενής και κόρη μονογενής! (g).

(2) Ο Ματθαίος παρουσιάζει αυτήν από την αρχή νεκρή. Πάντοτε ο ευαγγελιστής αυτός αφηγείται τα γεγονότα περιληπτικά. Την ίδια μέθοδο όπως είδαμε, ακολουθεί και κατά την εξιστόρηση της θεραπείας του δούλου του εκατόνταρχου. Ό,τι κυρίως ενδιαφέρει αυτόν είναι το γεγονός του θαύματος και τα λόγια του Κυρίου που λέχθηκαν σε αυτό (g).

(3) «Τον πίεζαν συνωστιζόμενοι γύρω του» (Z).

8.43 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος(1) ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις ἰατροῖς προσαναλώσασα(2) ὄλον τὸν βίον οὐκ ἴσχυσεν(3) υπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι,

43 Κάποια γυναίκα, που υπέφερε από αιμορραγία δώδεκα χρόνια και είχε ξοδέψει ὅλη της την περιουσία στους γιατρούς, χωρίς κανένας να μπορέσει να την κάνει καλά,

(1) Το οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος είναι περίφραση του αιμορροούσα (δ): βρισκόταν σε κατάσταση αιμορραγίας (ρ).

(2) Για την αρρώστια και τα βάσανά της κατανάλωσε για γιατρούς ή σε γιατρούς (δ).

(3) Δεν μπόρεσε να θεραπευτεί.

8.44 προσελθοῦσα ὀπισθεν(1) ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη(2) ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

44 πήγε πίσω από τον Ιησού, άγγιξε την άκρη του ρούχου του, κι αμέσως η αιμορραγία της σταμάτησε.

(1) Ὡστε να μην την δει ο Κύριος. «Γιατί όμως δεν άγγιξε φανερά; Διότι ἤξερε ότι είναι ακάθαρτη και φοβόταν να αγγίξει φανερά τον καθαρό, επειδή εμποδιζόταν από το νόμο... και ντρεπόταν να φανερώσει δημόσια αυτό που έπασχε: ταυτόχρονα όμως και υποπτευόταν, μήπως, αν τυχόν την καταλάβαιναν, διωχτεί από τον ὄχλο λόγω της ακαθαρσίας της» (Z).

(2) Είναι το μόνο χωρίο στην Κ.Δ., στο οποίο το ρήμα ἵσταμαι χρησιμοποιείται με αυτήν την έννοια. Είναι σύμφωνα με τον Hobart η συνηθισμένη λέξη στους γιατρούς συγγραφείς για να δηλωθεί το σταμάτημα σωματικών εκροών και ειδικά όπως η περίπτωση που αναφέρεται εδώ (ρ).

8.45 και εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἀψάμενός μου(1); ἀρνούμενων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος και οι συν αυτώ(2), Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε και ἀποθλίβουσι(3), και λέγεις τίς ο ἀψάμενός μου(4);

45 Τότε ο Ιησοῦς εἶπε: «Ποιος με ἀγγίξε;» Εὗν ὅλοι αρνιούνταν, ο Πέτρος και ὅσοι ἦταν μαζί του ἔλεγαν: «Διδάσκαλε, οι ὄχλοι ἔχουν στριμωχτεῖ κοντά σου και σε πιέζουν κι εσύ λες ποιος με ἀγγίξε;»

(1) «Ρώτησε ὄχι επειδὴ ἀγνοοῦσε, ἀλλὰ με σκοπὸ, ἀφοῦ αὐτὴ καταλάβει ὅτι δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς, ὅπως ἠλπιζε, οὔτε ἔκλεψε τὴν υγεία, ἀλλὰ τὴν πήρε ἀπὸ αὐτὸν με τὴν θέλησή του, να ομολογήσει τα σχετικά με αὐτήν, και να γίνουν γνωστά σε ὅσους ἀκολουθοῦσαν αὐτῆς μεν ἡ πίστη, αὐτοῦ δε ἡ δύναμη και το ἀλάθητο· και να μιμηθῶν, ἀπὸ τῆ μία, πολλοὶ τὴν πίστη τῆς, να φοβηθῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλη, το ὅτι εἶναι παντοδύναμος και ἐπιβλέπει τα πάντα» (Ζ). «Διότι ἀποσκοπεῖ, σε κάθε περίπτωση, στο να ωφεληθῶν ὅσοι καλοῦνται στὴν χάρη μέσω τῆς πίστεως· επομένως, ἀν δὲν γινόταν γνωστὸ το θαῦμα, θα ἦταν ἀδικία για πολλοὺς, με το να γίνεῖ ὁμως γνωστὸ, ωφέλησε ὄχι λίγο και πρὶν βεβαίως ἀπὸ τους ἄλλους, τὸν ἄρχοντα τῆς συναγωγῆς. Διότι ἔβαλε μέσα του πιο ἀσφαλὴ τὴν ἐλπίδα για αὐτὸ που προσδοκοῦσε· και σε συσχετισμὸ, τὸν ἔκανε να ἔχει θάρρος ὅτι και το κορίτσι του θα το ἀρπάξει ο Χριστὸς ἀπὸ τα δεσμά του θανάτου» (Κ).

(2) Σε κάποια χειρόγραφα παραλείπεται το «και οι συν αυτώ».

(3) Συνέχουσί σε και ἀποθλίβουσι, δηλαδὴ σε περικύκλωσαν και σε πιέζουν (δ). «Το ὁποῖο ἦταν μέγιστη ἀπόδειξη ὅτι και σάρκα ἀληθινὴ εἶχε και πατοῦσε κάτω κάθε ἀλαζονεία· διότι δὲν τὸν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ μακριά, ἀλλὰ τὸν περικύκλωναν ἀπὸ παντοῦ» (Κ). Σημείωσε τὴν διαφορά μετὰξὺ τῆς γυναίκας αὐτῆς και τῆς επαφῆς του πλήθους. Το πλήθος ἀγγίζει τελείως ἐξωτερικὰ το σῶμα του Ιησοῦ· ἡ γυναίκα χάρις στὴν πίστη τῆς ἀγγίζει και ἐσωτερικὰ με τὴν ψυχὴ και τὴν καρδιά. Ἡ επαφὴ του πλήθους εἶναι ἐξωτερικὴ και εἶναι μία πίεση χωρὶς κάποια ἐσωτερικὴ ἔννοια· ἡ επαφὴ τῆς γυναίκας εἶναι ζωντανὴ ἐνέργεια πίστεως και ἀγάπης. Το ἀνθρώπινο μάτι καμία διαφορά δὲν θα διαπίστωνε μετὰξὺ των δύο αὐτῶν επαφῶν. Το μάτι ὁμως του Χριστοῦ διέκρινε τὴν διαφορά με σαφήνεια.

(4) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα παραλείπουν το «και λέγεις τίς ο ἀψάμενός μου;». «Ο Πέτρος ὅπως ἦταν τολμηρὸς, κάνοντάς του παρατήρηση λόγω τῆς ἐρώτησης, λέει· Τόσοι σε συμπνίγουν και λες· Ποιος με ἀγγίξε; Δὲν καταλαβαίνει ὁμως τι ρωτοῦσε ο Κύριος. Διότι ο μεν Ιησοῦς ρωτοῦσε: Ποιος με ἀγγίξε με πίστη και ὄχι ἔτσι απλά. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἔχει κάποιος αὐτιά για να ἀκούει, ἐνῶ ἄλλος ἔχει αὐτιά και δὲν ἀκούει, ἔτσι, ἄλλος μεν ἀγγίζει με πίστη, ἐνῶ ἄλλος πλησιάζει μεν, ἀλλὰ ἡ καρδιά του ἀπέχει πάρα πολύ» (Θφ).

8.46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἦψατό μου τις(1), ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν(2) ἐξελθούσαν ἀπ' ἐμοῦ(3).

46 Ο Ιησοῦς ὁμως εἶπε: «Κάποιος με ἀγγίξε, γιατί ἐγὼ ἐνίωσα να βγαίνει ἀπὸ μένα δύναμη».

(1) «Επειδὴ δὲν ομολόγησε ἀκόμα ἡ γυναίκα, διότι φοβόταν ὁπωςδήποτε, αὐτὸς ἐπιμένει λέγοντας· Κάποιος με ἀγγίξε, ἔτσι ὥστε βλέποντας αὐτὴ τὴν ἀντίδρασή του, ἀπὸ μόνη τῆς να ομολογήσει το γεγονός και να διακηρύξει ἡ ἴδια το θαῦμα» (Ζ).

(2) «Δύναμη θεραπευτικὴ δηλαδὴ, τὴν ὁποῖα προσέλκυσε ἡ πίστη τῆς γυναίκας» (Ζ).

Ἐγνων=αισθάνθηκα στο πνεῦμα μου (δ), «δύναμη που βγήκε ἀπὸ μένα, εὐλογα. Διότι οι μεν προφήτες δὲν εἶχαν δυνάμεις να βγαίνουν ἀπὸ αὐτοῦς· διότι θαυματουροῦσαν με τὴ χάρη του Θεοῦ. Ο Ιησοῦς ὁμως που ἦταν πηγὴ κάθε ἀγαθοῦ και κάθε δυνάμης, ἔχει και δυνάμεις που βγαίνουν ἀπὸ αὐτὸν» (Θφ). Δὲν λέει αὐτὰ ο Κύριος παραπνοούμενος, λες και με τὴν δύναμη που βγήκε ἀπὸ αὐτὸν να ἐξασθένησε ἢ να ἀδικήθηκε, ἀλλὰ μιλά με ικανοποίηση και εὐαρέσκεια. Ἦταν χαρὰ του το να βγαίνει δύναμη ἀπὸ αὐτὸν που εὐεργετοῦσε ὅσους τὴν ἔπαιρναν. Και δὲν του στερούσε τίποτα αὐτὸ, διότι ἦταν πηγὴ δυνάμης που υπερπλεόναζε και ξεχειλίζει, και οὐδέποτε ἐξαντλοῦνταν ἢ ἐλαττωνόταν. Ἦταν εὐπρόσδεκτοι αὐτοὶ που τὸν πλησίαζαν και ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτὸν, ὅπως και αὐτοὶ που πλησιάζουν στο φως και τὴν θερμότητα του ἡλίου, δὲν ἀποκρούονται ἀπὸ αὐτὸν.

(3) «Ἀπαντὰ με πιο γήινο τρόπο, προσαρμοζόμενος στὴν ἀντίληψη των ἀκροατῶν» (Κ). Ὑπάρχει και ἡ γραφὴ ἐξεληλυθυῖαν. Ο Κύριος σε πολλές περιπτώσεις, ἀφοῦ ζητοῦσε πίστη ἐκ μέρους των προσώπων, τα ὁποῖα ζητοῦσαν τὴν βοήθειά του, εἴτε ἀγγίξε με τα χέρια του αὐτὰ, εἴτε ἔλεγε κάποια λόγια σε αὐτὰ εἴτε ἀλειψε τα μάτια με πηλὸ ἢ με σάλιο εἴτε ἔκανε κάποια ἄλλη χειρονομία, πρὶν ἀκολουθήσει ἡ θεραπεία. Οι δύο ἐνέργειες συνδυάζονταν, ἡ ἐξωτερικὴ με τὴν ἐσωτερικὴ. Δὲν εἶναι λοιπὸν δεισιδαιμονία να κάνει κάποιος χρῆση και ἐξωτερικῶν σημαδιῶν και μέσων, ὥστε μέσω αὐτῶν να τύχει τῆς ἀόρατης χάρης, ἡ ὁποῖα θα τὸν θεραπεύσει ἀπὸ κάποια ἀσθένεια σωματικὴ ἢ ψυχικὴ. Με ἐξωτερικὰ σημεῖα και υλικὰ μέσα πολλές ἀπὸ τις δωρεές και χάριτες διαβιβάζονται στὴν

εκκλησία στις ψυχές μας. Αγάπα τον Χριστό και δείχνε την αγάπη σου με την τήρηση των παραγγελμάτων του, μεταξύ των οποίων είναι και η μετάδοση της χάρης με ορατά σημάδια. Αλλά και εάν χρησιμοποιείς τα μέσα της χάρης, τα οποία αυτός όρισε, εφόσον τη χρήση αυτή των εξωτερικών μέσων και σημαδιών της χάρης δεν την συνδυάζεις με την πίστη και την αγάπη, διατρέχεις τον κίνδυνο όχι μόνο να μην αποκομίσεις ωφέλεια, αλλά και να σου αποβούν αυτά σε καταδίκη.

8.47 ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν(1) τρέμουσα(2) ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν ἦψατο αὐτοῦ(3) ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ(4) καὶ ὡς ἴαθη παραχρῆμα. 47 Μόλις η γυναίκα είδε ότι δεν ξέφυγε την προσοχή του, ἦρθε τρέμοντας κι ἔπεσε στα πόδια του και μπροστά σ' ὅλο τον κόσμο τού εἶπε για ποια αἰτία τον ἄγγιξε κι ὅτι εἶχε γιαιτρευτεί αμέσως.

(1) Θα επιθυμούσε να διαφύγει την προσοχή του Ιησού (b).

(2) «Έτρεμε και λόγω της δύναμής του, αλλά και λόγω του νόμου, διότι, ενώ ήταν ακάθαρτη, ἄγγιξε τον καθαρό» (Ζ).

(3) «Η σύνταξη των λόγων γίνεται με υπερβατό σχήμα, οπότε ἔπρεπε να είναι: Αφού ἔπεσε στα πόδια του, ἀνήγγειλε σε αὐτόν μπροστά σε ὅλο τον λαό, για ποιο λόγο ἄγγιξε αὐτόν» (Ζ).

(4) Η πίστη απομακρύνει κάθε ἀκαιρη ντροπή (b). «Προηγουμένως μεν, δεν τολμούσε λόγω ευλάβειας, να τον συναντήσει κατά πρόσωπο και να ζητήσει θεραπεία, όταν ὁμως την αναζητά ο Χριστός, τον συναντάει ὅπως ἔπρεπε και ἔχει φόβο και ευλάβεια και προσφέρει τον σεβασμό που ἄρμοζε· και την ομολογία της θεραπείας την κάνει φανερή σε ὅλους, ὄχι σε αὐτόν που ξέρει τα πάντα, αλλά σε αὐτούς που αγνοούν, αφού κατάλαβε με τις αισθήσεις της ὅτι θεραπεύτηκε» (Ω).

8.48 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θάρσει(1), θυγάτερ(2), ἡ πίστις(3) σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην(4).

48 Εκείνος της εἶπε: «Θάρρος, κόρη μου, η πίστη σου σε ἔσωσε· πήγαινε στο καλό».

(1) «Ἡρεμεί τον τρόπο της ψυχῆς με το να πει· Ἐχε θάρρος, κόρη μου» (Θφ). «Μη φοβάσαι, οὔτε ἐμένα, οὔτε τον νόμο. Διότι ἄγγιξες ἀπὸ πίστη και ὄχι ἀπὸ περιφρόνηση» (Ζ).

(2) «Την ἀποκάλεσε κόρη... και με αὐτὴν την ονομασία διώχνει ἐντελῶς τον φόβο της και της δείχνει οικειότητα» (Ζ).

(3) «Ἀπέδωσε το παν στην πίστης της, ὥστε και ἄλλοι να ἐλκυστοῦν στην πίστη» (Ζ).

(4) Πήγαινε ἡσυχῆ, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε φροντίδα και μέριμνα, την ὁποία η ἀσθένεια φέρνει στον ἄνθρωπο (δ). Το ὄνομα Βερνίκη ἢ Βερονίκη, που ἀποδίδεται στη γυναίκα αὐτή, ἐμφανίζεται για πρώτη φορά στις Πράξεις Πιλάτου και στο Ευαγγέλιο του Νικοδήμου. Σύμφωνα με τον Ευσέβιο «ἔλεγαν ὅτι η αιμορροούσα γυναίκα καταγόταν ἀπὸ την Πανεάδα και δείχνεται το σπίτι της στην πόλη και παραμένουν θαυμαστά μνημεῖα της ευεργεσίας του Σωτήρα προς αὐτήν. Πράγματι, κοντά στην πύλη του σπιτιού της, σε υψηλό βάθρο στέκεται χάλκινο ἄγαλμα γυναίκας το ὁποῖο μοιάζει με κάποια που ἰκετεύει με το γόνατο σκυμμένο και τα χέρια ἀπλωμένα προς τα εμπρός. Ἀπέναντι ἀπὸ αὐτό βρίσκεται ἄλλη μορφή ἀπὸ το ἴδιο υλικό, ὀρθίου ἄνδρα αὐτή, ντυμένου με πανωφόρι και ο ὁποῖος ἀπλώνει το χέρι προς τη γυναίκα, κοντά στα πόδια του ὁποῖου πάνω στη στήλη φυτρώνει παράξενο εἶδος χορταριού, το ὁποῖο ἀνεβαίνει μέχρι το κράσπεδο του χάλκινου πανωφορίου· αὐτό θεωρεῖται ὅτι εἶναι φάρμακο θεραπευτικό ποικίλων νοσημάτων. Αὐτός ο ἀνδριάντας ἔλεγαν ὅτι εἶχε εἰκόνα του Ιησού, τον ὁποῖο ο Μαξιμῖνος τον χρησιμοποίησε για τη δική του ἀσέβεια» (Δες και Εκκλ. Ἰστ. 7,18). Ο Σωζόμενος (Εκκλ. Ἰστ, 5,21) λέει ὅτι ο Ιουλιανός ἀπομάκρυνε το ἄγαλμα του Χριστοῦ και ἀντὶ για αὐτό ἔστησε το δικό του, που συντρίφτηκε ἀπὸ κεραυνό. Ο Μαλάλας (Χρονογρ.Χ,306-308) παρουσιάζει την αἴτηση, με την ὁποία η γυναίκα ζήτησε ἀπὸ τον Ἡρώδη Ἀντίπα την ἄδεια της ἀνέγερσης του μνημείου (ρ).

8.49 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγῶγου(1) λέγων αὐτῷ ὅτι τέθνηκεν(2) ἡ θυγάτηρ σου, μη σκύλλε(3) τὸν διδάσκαλον.

49 Ἐνῶ ο Ιησοῦς ἀκόμα μιλοῦσε, ἦρθε κάποιος ἀπὸ το σπίτι του ἀρχοντα της συναγωγῆς και του λέει: «Ἡ κόρη σου πέθανε· μην ἐνοχλεῖς πια το δάσκαλο».

(1) Κάποιο μέλος της οἰκογένειας του ἀρχισυναγῶγου (ρ).

(2) Μπαίνει μπροστά με ἔμφαση.

(3) «Δηλαδή μην τον βάζεις σε κόπο» (Θφ), μην τον ἐνοχλεῖς, μην τον πειράζεις (δ).

8.50 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ λέγων, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε(1), καὶ σωθήσεται.

50 Ὃταν το ἀκουσε ο Ἰησοῦς, του εἶπε: «Εσὺ μὴ φοβάσαι, μόνο πίστευε, καὶ θα σωθεῖς».

(1) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή Πίστευσον=στην εμφάνιση τῆς νέας αὐτῆς δυσκολίας, ἀς υπερσχύσει ἡ πίστη σου (p). Νὰ καταβάλεις τὴν ἐσχάτη προσπάθεια ἐναντίον τοῦ ἐμποδίου ποῦ ἐμφανίστηκε. Ἡ γραφή «πίστευε» σημαίνει ἐμμονή στὴν πίστη (g). «Ἀπαιτεῖ αὐτὸ ὁ Σωτῆρας, ὄχι ἐπειδὴ χρειαζόταν τὴ βοήθεια ἄλλων· διότι αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ χορηγὸς καὶ τῆς πίστεως· ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ φανεῖ ὅτι χαρίζεται σὲ πρόσωπα, ἀλλὰ ὅτι δείχνει τὴν εὐαρέσκειά του σὲ αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν καὶ γιὰ νὰ μὴ δεχτοῦν χωρὶς πίστη τὶς εὐεργεσίες καὶ λόγω τῆς ἀπιστίας τὶς χάσουν. Διότι θέλει, ὅταν χαρίζει κάτι, νὰ παραμένει ἡ χάρις καὶ ὅταν θεραπεύει νὰ εἶναι μόνιμη ἡ θεραπεία... Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἓνας γιὰτρός μπαίνοντας σὲ αὐθενεῖς θα ρωτοῦσε πρῶτα, ἀν θέλουν νὰ θεραπευτοῦν, ἔτσι ὥστε, ἐνῶ αὐτὸς φροντίζει καὶ ἐκεῖνοι δὲν θέλουν, νὰ μὴ γίνῃ ἀνώφελη ἡ θεραπεία, ἀφοῦ θα ἐναντιώνονται οἱ ἀρρωστοὶ στὴν τέχνη τοῦ ἱατροῦ· ἔτσι καὶ ὁ Κύριος... χάριζε τὴ δωρεὰ σὲ αὐτοὺς ποῦ πίστευαν, ἔτσι ὥστε με τὴν πίστη νὰ μπορέσουν νὰ κρατήσουν καὶ τὴ χάρι· διότι γνῶρισμα τῆς προαίρεσης τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ πίστη» (Α).

8.51 ἔλθων δὲ εἰς τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδέν(1) εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον(2) καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

51 Φτάνοντας στο σπίτι, δὲν ἀφήσε κανέναν νὰ μπει μέσα μαζί του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πέτρο, τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Ἰάκωβο, καθὼς καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ.

(1) Ὁ Ἰησοῦς ἀπαγόρευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στο δωμάτιο τῆς νεκρῆς οἱ ἀνθρωποὶ, ποῦ βρισκόνταν στὸν προθάλαμο, οἱ συγγενεῖς, οἱ ὑπηρέτες, ὅσοι ἐπαιζαν τὸν αὐλὸ, ὅσοι τραγουδοῦσαν τὰ μοιρολόγια κλπ., οἱ ὁποῖοι ἦταν περιέργοι νὰ δουν τι θα γινόταν (g).

(2) Διάλεξε τοὺς τρεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀρκετοὶ ὡς μάρτυρες τοῦ θαύματος, γιὰ νὰ μαρτυρήσουν γιὰ αὐτὸ καὶ σὲ τοὺς ὑπόλοιπους μαθητῆς, τῶν ὁποῖων θα ἐνισχυόταν ἡ πίστη. Ἐπιπλέον πιθανῶς αὐτοὶ ἦταν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους προετοιμασμένοι, γιὰ νὰ ωφεληθοῦν ἀπὸ τὸ θαῦμα (p).

8.52 ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο(1) αὐτήν. ὁ δὲ εἶπεν, Μὴ κλαίετε, οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει(2).

52 Ὅλοι ἐκλαίγαν καὶ τὴ θρηνολογοῦσαν. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως τοὺς εἶπε: «Μὴν κλαίτε· δὲν πέθανε, ἀλλὰ κοιμάται».

(1) Θρηνοῦσαν με χτυπήματα στο κεφάλι καὶ τὸ στήθος, κραυγές καὶ θρήνους (δ).

(2) «Ὀνομάζει τὸν θάνατο ὕπνο, διότι ἐπρόκειτο νὰ ἀναστήσει τὴν πεθαμένη σαν ἀκριβῶς ἀπὸ ὕπνο» (Θφ). «Ἀπέδειξε πῶς εἶναι ἀλήθεια τὸ ὅτι κοιμάται, με τὸ νὰ κάνει τὸ θαῦμα· τὸ ὁποῖο [τὸ ὅτι κοιμάται] χωρὶς τὴν ἀνάσταση δὲν θα ἦταν ἀλήθεια» (Σχ.). Ὅμως ὁ λόγος αὐτὸς ἐφαρμόζεται καὶ σὲ ὅλους ὅσους πεθαίνουν με σχέση με τὸν Κύριο. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ θλιβόμαστε γιὰ τὸ θάνατό τοὺς, ὅπως θλιβόνται οἱ ὑπόλοιποι ποῦ δὲν ἔχουν ἐλπίδα, διότι ὁ θάνατος καὶ γιὰ αὐτοὺς εἶναι ὕπνος, ὄχι μόνον διότι ἀναπαύει αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὶς δοκιμασίες τῆς παρούσας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ διότι πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσει σὲ αὐτὸν ἡ ἐνδοξη ἀνάσταση, κατὰ τὴν ὁποία ἀναστημένοι θα περπατοῦν μέσα στὴ δόξα τῶν ἡμερῶν τῆς αἰωνιότητος.

8.53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες(1) ὅτι ἀπέθανεν.

53 Ἐκεῖνοι τὸν περιγελοῦσαν, βέβαιοι πῶς εἶχε πεθάνει.

(1) Ὁ Λουκάς μόνος ἀπὸ τοὺς συνοπτικοὺς προσθέτει καὶ τὸ λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο γελοῦσαν εἰς βᾶρος τοῦ. Διότι, λέει, γνῶριζαν ὅτι πέθανε. Ὅλα δηλαδὴ τὰ ἐξωτερικὰ σημάδια τοῦ θανάτου ἐκδηλώθηκαν καὶ ὅλοι εἶχαν βεβαιωθεῖ ὅτι εἶχε πεθάνει (δ). «Τόσο πολὺ πέθανε, ὥστε καὶ τὸν κοροῖδευσαν ἐπειδὴ ἔλεγε ὅτι δὲν πέθανε» (Θφ). Ὁ παρηγορητικὸς αὐτὸς λόγος τοῦ Κυρίου προκάλεσε τὴ χλεύη αὐτῶν ποῦ ἐκλαίγαν. Τὰ μαργαριτάρια δηλαδὴ μπήκαν μπροστὰ σὲ τοὺς χοίρους. Ἀγνοοῦσαν τὶς Γραφές, σὲ τὶς ὁποῖες ὁ θάνατος ὀνομάζεται ὕπνος καὶ θεώρησαν ὡς πρῶτάκουστη καὶ παράλογη τὴν ἐκφραση αὐτῆ τοῦ Σωτῆρα. Ὅμως καὶ ἀπὸ τὸ χλευασμὸ ποῦ προκλήθηκε, προήλθε κάτι καλὸ. Ἐπιβεβαιώθηκε δηλαδὴ ἡ ἀλήθεια τοῦ θαύματος. Διότι ἀπὸ ὅλους μαρτυρήθηκε ὅτι ἡ κόρη τοῦ Ἰαίρου ἦταν πράγματι νεκρή.

8.54 αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἐξω πάντας καὶ(1) κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς(2) ἐφώνησεν λέγων, ἡ παῖς, ἐγείρου.

54 Ο Ιησούς, αφού τους έβγαλε όλους έξω, έπιασε το κορίτσι από το χέρι και του είπε δυνατά: «Κορίτσι, σήκω!»

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «αυτός δε εκβαλών έξω πάντας και».

(2) Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν ότι την κράτησε, παρόλο που το άγγιγμα νεκρού σώματος έκανε αυτόν που άγγιξε τελετουργικά ακάθαρτο. Παρόμοια άγγιξε και τον λεπρό (ε 13)(ρ)

8.55 και επέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς(1), καὶ ανέστη παραχρῆμα, καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν(2).

55 Το πνεῦμα της επέστρεψε κι αυτή αμέσως σηκώθηκε. Ο Ιησούς τότε διέταξε να της δώσουν να φάει.

(1) «Δεν έφερε μέσα στο σώμα άλλη ψυχή, αλλά εκείνην που πέταξε μακριά από το σώμα, αυτήν την έκανε να επιστρέψει σε αυτό» (Θφ). Αυτό το «επέστρεψε» ανατρέπει από τη ρίζα τους, τις παρερμηνείες των ορθολογιστών. Διότι η επιστροφή του πνεύματος στο σώμα, αναγκαστικά προϋποθέτει τον χωρισμό και την έξοδο από αυτό, το οποίο είναι ο πλήρης και τέλειος θάνατος. Δεν επρόκειτο λοιπόν για νεκροφάνεια, κατά την οποία δεν επέρχεται διάλυση των δεσμών του πνεύματος και του σώματος και έξοδος του πρώτου (δ). Ως προς την τελευταία αυτή εκδοχή θα μπορούσε να προστεθεί και η παρατήρηση, ότι ο Ιησούς δεν είχε εξετάσει το σφυγμό της νεκρής, όταν είπε το «δεν πέθανε, αλλά κοιμάται». Είπε τα λόγια αυτά πριν ακόμη μπει καν στο δωμάτιο, όπου βρισκόταν αυτή. Ας διαλέξουν λοιπόν οι ορθολογιστές ανάμεσα στο θαύμα της δύναμης και στο θαύμα της γνώσης (g). Αποδεικνύεται από εδώ, ότι η ψυχή είναι κάτι αυθυπόστατο, που υφίσταται και ενεργεί και όταν είναι χωρισμένη από το σώμα. Δεν είναι αυτή μία κράση του σώματος ή κάτι που πεθαίνει μαζί του, αλλά ουσία που μπορεί να κληθεί πίσω από τον κύριο της ζωής και του θανάτου και να ζωοποιήσει πάλι το νεκρωμένο σώμα.

(2) Η φροντίδα αυτή του Ιησού που εκδηλώθηκε με την παραγγελία, μετά από τη μακρά εξάντληση από την ασθένεια, να δοθεί τροφή στην αναστημένη, επόμενο ήταν να προκαλέσει ειδικότερα το ενδιαφέρον του Λουκά. Στον ενθουσιασμό της χαράς τους, οι γονείς και οι συγγενείς ήταν δυνατόν να λησμονήσουν αυτό. Μετά την ανάσταση η φύση ξανάπιασε τη συνηθισμένη της λειτουργία (ρ).

8.56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός(1).

56 Οι γονεῖς της έμειναν κατάπληκτοι. Εκείνος όμως τους είπε να μην πουν σε κανέναν τι είχε γίνει.

(1) «Διότι δεν ήθελε, πριν τον κατάλληλο καιρό, να αποκαλυφθεί στους πολλούς, για αυτό και έκρυβε τα περισσότερα από τα έργα του ίσως λόγω του φθόνου των Ιουδαίων» (Θφ). Δες και Λουκ. ε 14.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Στίχ.1-6. Η εξουσία και η αποστολή των δώδεκα.

9.1 (1)Συγκαλεσάμενος(2) δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν(3) αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν(4) ἐπὶ πάντα(5) τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν(6),

1 Ο Ιησούς κάλεσε τους δώδεκα μαθητές και τους έδωσε εξουσία πάνω σ' όλα τα δαιμόνια, καθώς και δύναμη να θεραπεύουν ασθένειες.

(1) Δες Ματθ. ι 1-15 και Μάρκ. στ 7 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν την εδώ ειδική πρόσκληση του Ιησού. Ο Ματθαίος όμως και ο Μάρκος χρησιμοποιούν το συνηθισμένο ρήμα προσκαλώ, αντί για το οποίο ο Λουκάς μεταχειρίζεται το συγκαλούμαι που χρησιμοποιεί συνηθέστερα στο ευαγγέλιό του. Δες Λουκ. θ 1,ιε 6,9,κγ 13 (ρ). Σημαίνει το ρήμα εδώ ειδική και επίσημη συνέλευση (g).

(3) «Δες πάλι τον Λόγο του Θεού που έγινε άνθρωπος, να ξεπερνά το μέτρο της ανθρώπινης φύσης και να διαπρέπει στο αξίωμα της θεότητας· διότι ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα το να δίνει σε όποιους θέλει την εξουσία εναντίον των ακάθαρτων πνευμάτων, και βεβαίως μόνο στο Θεό ανήκει το να μπορεί να ελευθερώνει από ασθένειες, όσους έπεσαν σε αυτές» (Κ). «Από εδώ φαίνεται η υπεροχή της θεότητας του Ιησού. Διότι δεν θαυματοουργούσε μόνο ο ίδιος, αλλά έδινε αυτό και στους μαθητές του» (Θφ).

(4) Δύναμη=ισχύ να βγάζουν τα δαιμόνια και εξουσία στο να χρησιμοποιούν αυτήν την ισχύ, αντίθετα με τους Ιουδαίους εξορκιστές, οι οποίοι μη έχοντας ούτε τη δύναμη, ούτε την εξουσία,

κατέφευγαν σε κοπιαστικές προσπάθειες για εκδίωξη των δαιμονίων, οι οποίες συνήθως κατέληγαν σε αποτυχία (ρ).

(5) Σε κάθε είδος, το οποίο θα συναντούσαν (b). Ο Χριστός είχε έλθει για να ανατρέψει και να ερειπώσει το βασίλειο του σκότους, για αυτό και έδωσε στους μαθητές του δύναμη και εξουσία πάνω σε όλα τα δαιμόνια.

(6) Το θεραπεύειν μπορεί να εξαρτάται συντακτικά και από το «δύναμιν και εξουσίαν», καλύτερα όμως να συνδέσουμε αυτό με το έδωκε (g). «Ο Κύριος όπλιζε τους μαθητές του με θεϊκές δυνάμεις, ώστε πρώτα να γκρεμίζουν τα δαιμονικά στίφη και τις εχθρικές και πολέμιες στους ανθρώπους παρατάξεις· έπειτα να θεραπεύουν τους πονεμένους από ασθένειες και κάθε είδους πάθη· και παρέχει σε όλους τους ανθρώπους τη δυνατότητα να βλέπουν γνωρίσματα της κηρυττόμενης βασιλείας. Διότι έπρεπε, επειδή κήρυτταν παράδοξο κήρυγμα, έπρεπε να παρέχουν στους μαθητές φανερά σημάδια παράδοξων και νέων αγαθών» (E).

9.2 καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν(1) τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ(2) καὶ ἰᾶσθαι(3) τοὺς ἀσθενούντας,

2 Μετά τους έστειλε να κηρύττουν τη βασιλεία του Θεού και να γιατρεύουν τους αρρώστους.

(1) «Αφού τους έδωσε εξουσία εναντίον των πονηρῶν πνευμάτων, δεν τους περιορίσε μέχρις αυτό, αλλά διέταξε να κηρύττουν και το ευαγγέλιο» (Θφ). Βλέπει κάποιος εδώ την μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε από τον Κύριο για διάδοση του ευαγγελίου. Περιοδευσε, πρώτον, αυτοπροσώπως, κηρύττοντας και θεραπεύοντας και όταν διδάχτηκαν κοντά του οι 12, έστειλε και αυτούς σε ιεραποστολική περιοδεία.

(2) «Άραγε πριν από αυτά, όταν έστειλε τους δώδεκα να κηρύττουν, τους εμπόδισε να ομολογούν ότι αυτός είναι ο Χριστός; Μπορούμε λοιπόν να πούμε ότι, θέλησε αυτοί που θα άκουγαν το όνομα του Χριστού από τους Αποστόλους, να κατηχηθούν πρώτα με έναν λιγότερο σαφή τρόπο... και προστάζει να σιγήσουν τα σχετικά με αυτόν, φυλάγοντας την τελειότερη σχετικά με αυτόν διδασκαλία για πιο κατάλληλο καιρό, όταν θα μπορούσαν, σε αυτούς που θα τον είχαν δει σταυρωμένο, να δώσουν μαρτυρία για την από τους νεκρούς ανάστασή του, οι μαθητές που θα τον είχαν δει αναστημένο» (Ω). Τους έστειλε να διδάξουν το λαό για την πνευματική φύση και τις πνευματικές τάσεις και σκοπούς της βασιλείας του Θεού και με την διδασκαλία τους αυτή, να διεγείρουν το ενδιαφέρον του για αυτήν και να τον προτρέψουν να ετοιμαστεί για υποδοχή της.

(3) Τα δύο ρήματα κηρύττω και ιώμαι περιλαμβάνουν την διακονία των ψυχών και των σωμάτων (ρ). Έτσι οι Απόστολοι «με τα έμπρακτα θαύματα που επιτελούσαν, έδιναν στο κήρυγμα αξιοπιστία ξεκάθαρη... και παρέδιδε σε αυτούς τα παράδοξα θαύματα, σαν αγκίστρια σωτήρια των ψυχών, έτσι ώστε με αυτά να ψαρεύουν και να τραβούν από το βυθό της κακίας το θνητό γένος, φυγαδεύοντας πονηρά πνεύματα και θεραπεύοντας κάθε ασθένεια και αδιαθεσία με το δικό του πρόσταγμα» (E).

9.3 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν(1), μήτε ράβδους(2) μήτε πήραν μήτε ἄρτον(3) μήτε ἀργύριον(4), μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας(5) ἔχειν(6).

3 «Μην παίρνετε τίποτε μαζί σας για το δρόμο» τους εἶπε· «οὔτε ραβδί οὔτε σακίδιο οὔτε φαγητό οὔτε χρήματα οὔτε διπλά ρούχα.

(1) «Με αυτόν τον τρόπο, τούς διατάζει να είναι σαν εύζωνοι και θέλει να απαλλαχτούν από κάθε κοσμική μέριμνα, ώστε να μην ενδιαφέρονται ούτε και για αυτήν την αναγκαία και απαραίτητη τροφή. Διότι, λέει, ότι θα αποτελεί στολίδι και κατά κάποιο τρόπο στεφάνι σε αυτούς, το να μην κατέχουν τίποτα... σχεδόν λέγοντας εκείνο το ρητό στους ψαλμούς. Ρίξε στον Κύριο τη φροντίδα σου και αυτός θα σε διαθρέψει» (Κ). «Διότι ταιριάζει να κάνουν ένα ξεπλήρωμα και μία ανταλλαγή, αφού, δεχόμενοι, από τη μία, από το Θεό τις σωτήριες και ευεργετικές για τους ανθρώπους δυνάμεις, να ανταποδώσουν, από την άλλη, σε αυτόν υπακοή στις εντολές του, προθυμία και προαίρεση ελεύθερη από την συμπάθεια στα βιοτικά. Αλλά και από τη στιγμή που υποδέχονται στις ψυχές τους πλούτο ουράνιο... θεωρούσε ότι έπρεπε να περιφρονήσουν τα γήινα» (E). Δεν επιτρέπει σε αυτούς να φροντίζουν ιδιαίτερα να προκαλούν την εκτίμηση του λαού με την εξωτερική εμφάνιση. Δεν πρέπει να έχουν κάποια ιδιαίτερη ενδυμασία ούτε κάποια άλλη μεταβολή στο ντύσιμό τους. Ό,τι είχαν όταν ακολούθησαν αυτόν και όπως ήταν τώρα, έτσι και να πηγαίνουν στην περιοδεία τους.

(2) Υπάρχει και η γραφή μήτε ράβδον. Ο Μάρκος λέει «παρά μόνο ράβδο». Η έννοια παρ' όλα αυτά είναι η ίδια και καμία διαφωνία δεν υπάρχει μεταξύ των ευαγγελιστών. Στην ουσία και τα δύο παραγγέλματα μπορούν να μεταφραστούν ως εξής: Μην κάνετε ειδικές προπαρασκευές για την περιοδεία σας. Πηγαίστε όπως είστε (ρ). Και εδώ αυτό πρέπει να έχει κάποιος υπ' όψιν, ότι συχνά

στα ευαγγέλια τα λόγια του Κυρίου πρέπει να ερμηνεύονται όχι μόνο κατά το γράμμα, αλλά και κατά την έννοια και το πνεύμα, το οποίο μας διέσωσε η αποστολική παράδοση, από την οποία έλκουν την αρχή τους και τα γραπτά ευαγγέλια (Knabenbauer).

(3) Ούτε ψωμί, διότι έπρεπε να εξαρτούν τους εαυτούς τους εξ' ολοκλήρου από την Πρόνοια του Θεού και να περιοδεύουν με την πεποίθηση, ότι, παρόλο που δεν κουβαλούσαν μαζί τους τίποτα, τίποτα δεν θα στερούνταν.

(4) «Διότι αντιλαμβανόταν καλά, ότι ίσως αυτοί που θα θεραπευτούν από αυτούς από τις ασθένειες και θα απαλλαχτούν από τα ανίατα πάθη, θα θελήσουν να τους παραχωρήσουν και όλα τα υπάρχοντά τους. Για αυτό, προλαβαίνοντας αυτά, ξεκαθάρισε να μην καπηλεύονται την χάρη και συμβουλεύει να μην πουλούν τα δώρα του Θεού... αλλά τους θέλει να είναι αφιλοχρήματοι και να μην φροντίζουν για τα βιοτικά» (Ε).

(5) Ο Λουκάς δεν διατυπώνει την απαγόρευση όπως ο Μάρκος «να μην ντυθείτε δύο χιτώνες», δηλαδή να μην φορούν συγχρόνως δύο χιτώνες (L). Πράγματι ήταν συνηθισμένο στους ταξιδιώτες να έχουν 2 χιτώνες (Ιωσήπου Αρχ. XVII 5,7), από τους οποίους ο μεν εσωτερικός ονομαζόταν στα εβραϊκά κετονέθ, (είδος πουκάμισου), ενώ ο εξωτερικός μακρύτερος από τον άλλο, ονομαζόταν στα εβραϊκά μάιλ. Εφόσον λοιπόν απαγόρευσε σε αυτούς ο Κύριος να έχουν σάκκο, μόνο ο δεύτερος χιτώνας θα έπρεπε να φοριέται (ρ). Αυτό εξηγεί την εκ πρώτης όψεως παράδοξη διατύπωση του Μάρκου («Μην ντυθείτε δύο χιτώνες») (g).

(6) Το απαρέμφατο «έχειν» μπορεί να εξαρτηθεί από το «είπε», ή μπορούμε να το πάρουμε εδώ, όπως αυτό συμβαίνει συχνά, με έννοια προστακτικής (g). «Για να ζουν ζωή ενός μόνο είδους και ενός τρόπου, αποβλέποντας μόνο στο ότι πρέπει να μισούν τους ανθρώπους, διέταξε να μην φροντίζουν καθόλου ή για ρούχα ή για τροφή» (Κ). «Αλλά καθιστώντας τους στρατιώτες της βασιλείας του Θεού, τους ετοιμάζε σαν ευζώνους για τον πόλεμο με τους εχθρούς» (Ε).

9.4 καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε(1) καὶ ἐκεῖθεν(2) ἐξέρχεσθε.

4 Σ' ὅποιο σπίτι μπαίνετε, ἐκεῖ να μένετε κι ἀπὸ 'κει να βγαίνετε.

(1) «Τους διέταξε να μένουν σε ένα σπίτι και να μη βγαίνουν από αυτό, ώστε ούτε αυτόν που τους υποδέχεται να λυπούν, ούτε οι ίδιοι να θεωρηθούν ότι είναι λαίμαργοι και θέλουν ευκολίες. Διότι έπρεπε ούτε αυτοί που τους δέχτηκαν μία φορά να αποστερηθούν από τη δωρεά, ούτε όμως και οι ίδιοι οι άγιοι Απόστολοι να εμποδίσουν κάπως το ζήλο και την προθυμία για το θείο κήρυγμα, με το να προσκαλούνται από πολλούς, όχι για να μάθουν κάτι από τα αναγκαία, αλλά για να τους παραθέσουν τραπέζι πλούσιο και πέρα από την ανάγκη» (Κ), «και δώσουν έτσι την εντύπωση ότι είναι κάποιιοι άστατοι και ευμετάβλητοι» (Θφ) και να μην παρέχεται σε κάποιον η υπόνοια, ότι αυτοί που τους φιλοξενούσαν τους ένιωσαν ως βάρος και επιπλέον και οι άνθρωποι να γνωρίζουν, πού θα μπορούσαν να ζητήσουν αυτούς σε περίπτωση, κατά την οποία θα ήθελαν και ιδιαίτερος να επικοινωνήσουν με αυτούς (Henry). Αυτό είναι το σπέρμα, από το οποίο προήλθαν οι κατ' οίκον εκκλησίες που συναντούμε κατά την αποστολική εποχή (Ρωμ. 1στ 5, Α' Κορ. 1στ 19, Κολ. δ 15, Φιλημ. 2) (ρ).

(2) Από το σπίτι δηλαδή· δεν πρόκειται όμως για τις καθημερινές εξόδους από αυτό κατά τη διάρκεια της παραμονής στην πόλη ή το χωριό, αλλά για τη στιγμή της αναχώρησης για άλλο μέρος (L). Η έξοδος σας από το σπίτι και από την πόλη ή το χωριό, ας γίνεται κατά τον ίδιο χρόνο (b). Παραγγελία μεγάλης σημασίας, διότι με το που έφταναν σε ένα μέρος, επειδή ακόμη δεν είχαν ενεργήσει σε αυτό κανένα θαύμα, ήταν ελάχιστα πιθανό, ότι άγνωστοι καθώς ήταν, θα γίνονταν δεκτοί σε φιλοξενία από τους πλουσιότερους του τόπου. Η προσοχή των πλουσίων θα τραβιόταν προς αυτούς μετά την θαυματουργική τους δράση. Δεν επιτρεπόταν λοιπόν να αφήσουν τότε την ταπεινή διαμονή τους, για να δεχτούν την πρόσκληση κάποιου πλουσίου, περιφρονώντας τον φτωχότερο, ο οποίος ευθύς εξ' αρχής πρόθυμα τους υποδέχτηκε (ο).

9.5 καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξωνται(1) ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε(2) εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτούς(3).

5 Κι ὅπου δεν σας δέχονται, ὅταν βγαίνετε ἀπὸ κείνη την πόλη να τινάζετε και τη σκόνη ἀπὸ τα πόδια σας, για να ὑπάρχει μια μαρτυρία ἐναντίον τους».

(1) Υπάρχει και η γραφή δέχωνται, όπου ο ενεστώτας δηλώνει το ταυτόχρονο και αυτό που γίνεται διαρκώς και κατ' επανάληψιν. Ο αόριστος δηλώνει αυτό που γίνεται κάποιες φορές και το τετελεσμένο (δ).

(2) «Πρέπει δηλαδή, από αυτούς που δεν τους δέχτηκαν ούτε ανέχτηκαν τα ιερά κηρύγματα, να μην θελήσουν να πάρουν το παραμικρό» (Κ). Στο Πράξ. ιγ 51 βρίσκουμε τους Βαρνάβα και Παύλο να τελούν την συμβολική αυτή πράξη του τινάγματος της σκόνης. Σήμαινε αυτή ότι από τώρα και στο εξής δεν είχαν ούτε την παραμικρή σχέση με τον τόπο εκείνο. Λέχθηκε, ότι οι Φαρισαίοι προέβαιναν στην ενέργεια αυτή, όταν από χώρα ειδωλολατρική επέστρεφαν στην Ιουδαία (ρ).

(3) «Δηλαδή για έλεγχο τους και κατηγορία» (Θφ). Το επ' αυτούς σημαίνει κατά λέξη «πάνω τους» και κατά συνέπεια «εναντίον τους» (ρ). Η λέξη μαρτύριον μαζί με το «επ' αυτούς» περικλείει την έννοια της απειλής σε σχέση με την ώρα της κρίσης (g). Είναι παράπονο και κατηγορία που αποτίθεται στα πόδια του Κριτή (Reuss). Η σκόνη αυτή θα μαρτυρεί, ότι πέρασαν από την πόλη αυτή οι κήρυκες του ευαγγελίου, για να προσφέρουν στους κατοίκους της την χάρη και την ειρήνη και αποδιώχτηκαν από αυτούς. Και με το τίναγμα αυτό εσείς θα δηλώνετε, ότι εγκαταλείπετε την πόλη τους και δεν έχετε πλέον καμία σχέση με αυτήν.

9.6 έξερχόμενοι(1) δὲ διήρχοντο κατὰ(2) τὰς κώμας εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες(3) πανταχοῦ(4).

6 Εκείνοι ἔφυγαν και περνούσαν ἕνα ἕνα τα χωριά, φέρνοντας το χαρμόσυνο μήνυμα και κάνοντας παντού θεραπείες.

(1) Από το χωριό, στο οποίο βρίσκονταν μαζί με τον Σωτήρα.

(2) Σε κάθε ἕνα από τα χωριά που συναντούσαν κατά την περιοδεία τους.

(3) «Ὡς δάσκαλοι, από τη μία, κήρυτταν το ευαγγέλιο, ως ιατροί, από την ἄλλη, θεραπεύαν και επιβεβαίωναν τους λόγους τους με τα ἔργα και τα λόγια» (Ε).

(4) «Παντού περιόδευσαν» (Ε) και παντού ευαγγελίζονταν και θεραπεύαν.

Στίχ. 7-9. Η απορία του Ηρώδη.

9.7 Ἦκουσεν(1) δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα, καὶ διηπόρει(2) διὰ τὸ λέγεσθαι(3) ὑπὸ τινῶν ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται ἐκ τῶν νεκρῶν(4),

7 Ο Ηρώδης ο τετράρχης ἄκουσε ὅλα ὅσα γίνονταν ἀπὸ τον Ἰησοῦ και ἀπορούσε, γιατί ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι ο Ἰωάννης ἀναστήθηκε ἀπὸ τους νεκρούς,

(1) Δες Ματθ. ιδ 1-13 και Μάρκ. στ 14-16 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Η αφήγηση αυτή είναι συνδεδεμένη με την παραπάνω αποστολή των 12 τόσο στο Λουκά όσο και στον Μάρκο. Ο Ματθαίος χωρίζει εντελώς τα δύο αυτά γεγονότα. Φαίνεται ότι οι δύο ευαγγελιστές θέλουν να υποδηλώσουν ότι η φήμη που προκλήθηκε από την δράση των 12 ἔδωσε αφορμή να φτάσει μέχρι τον Ηρώδη και η φήμη του Ἰησοῦ. Το ότι ο Ηρώδης μέχρι τη στιγμή εκείνη δεν είχε κάποια γνώση για τον Ἰησοῦ, εξηγείται εν μέρει και από το ότι ήταν πάρα πολύ μπλεγμένος από τον πόλεμό του με τον Αρέτα, τον βασιλιά της Αραβίας (g). Το ότι ο Κύριος μπορούσε και σε ἄλλους να μεταδίδει την θαυματουργική δύναμη και ότι στο ὄνομά του γίνονταν ἤδη και με τα χέρια των αποστόλων πολλά θαύματα, αύξησε τη φήμη του και ἔκανε τις ακτίνες του Ἡλίου αὐτοῦ της δικαιοσύνης λαμπρότερες και ισχυρότερες με την αντανάκλασή τους και από τα γήινα σκεύη, ὅπως ήταν οι ἀπόστολοι. Οι ἄσημοι και ἀγράμματοι αὐτοὶ δεν είχαν τίποτα ἄλλο συστατικό ἢ προσόν, το οποίο θα επέβαλλε στο πλῆθος τον σεβασμὸ σε αὐτούς, παρά μόνο το ότι «ἦταν μαζί με τον Ἰησοῦ» (Πράξ. δ 13).

(2) Η πλήρως κλασική λέξη διηπόρει δεν συναντιέται στους Ο' ούτε στην Κ.Δ. παρά μόνο στον Λουκά (Πράξ. β 12,ε 24,ι 17). Ο Αντίπας βρισκόταν σε απορία για το τι ἰδέα να σχηματίσει για τον Ἰησοῦ. Είναι αξιοσημείωτη η ἀλλαγὴ του χρόνου στα ρήματα=Ἄκουσε μία φορά, βρισκόταν ὁμως σε διαρκή απορία χωρίς να βρίσκει βέβαιη ἐξήγηση (ρ).

(3) Ο λόγος της απορίας του ἦταν, ὅτι διάφοροι ἔλεγαν διαφορετικά πράγματα για τον Ἰησοῦ (δ).

(4) Ἐλεγαν δηλαδή μερικοί, ὅτι ο Ἰησοῦς είναι ο ἴδιος ο Ἰωάννης που ἀναστήθηκε ἀπὸ τους νεκρούς. Αυτό αποτελεί ισχυρή ἀπόδειξη για την βαθιά ἐντύπωση, την ὁποία εἶχε ἀφήσει το κήρυγμα του Ἰωάννη. Κατὰ τη διάρκεια της ζωῆς του δεν εἶχε ἐπιτελέσει κάποιο θαῦμα, και ὁμως θεωρούσαν ως δυνατό το ὅτι τόσο μεγάλος προφήτης ἀναστήθηκε ἀπὸ τους νεκρούς και ἐπιτελοῦσε θαύματα (ρ). Ὑπάρχει και η γραφή: ηγέρθη ἐκ νεκρῶν.

9.8 ὑπὸ τινῶν δὲ ὅτι Ἡλίας ἐφάνη(1), ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων(2) ἀνέστη.

8 ἄλλοι ὅτι ἐμφανίστηκε ο Ἡλίας κι ἄλλοι ὅτι ἀναστήθηκε κάποιος ἀπὸ τους ἀρχαίους προφῆτες.

(1) Το ρῆμα ἀλλάξε. Ἀντὶ για το ηγέρθη μπήκε ἐξυπνα το ἐφάνη, διότι ο Ἡλίας δεν ἔχε πεθάνει (ρ). Ο Ἡλίας, που ἀναλήφθηκε ζωντανός, φάνηκε πάλι (δ).

(2) Όπως π.χ. ο Ιερεμίας (Ματθ. ιστ 14), ο Ησαΐας ή κάποιος άλλος. Διότι ήταν συνηθισμένες αυτού του είδους οι ιδέες στον όχλο, όπως βλέπουμε από τον Ματθαίο (δ). Οσοδήποτε και να δεν ήταν σωστές οι σχετικά με τον Ιησού ιδέες του πλήθους, όλες όμως ήταν υψηλές και τιμητικές, διότι όλοι τον θεωρούσαν ως έκτακτο πρόσωπο, που ήλθε από τον υπερπέραν κόσμο.

9.9 και εἶπεν ο Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀποκεφάλισα· τίς δέ ἐστιν οὗτος περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω(1) τοιαῦτα(2); καὶ ἐζήτηι ἰδεῖν(3) αὐτόν(4).

9 Ο Ηρώδης όμως έλεγε: «Εγώ τον Ιωάννη τον αποκεφάλισα· ποιος είναι πάλι αυτός για τον οποίο ακούω τέτοια πράγματα;» Και ζητούσε να τον δει.

(1) Ο Ηρώδης μιλά τώρα ως άνθρωπος που δεν φοβάται πλέον τον Ιωάννη, με την αφέλεια ασυνείδητου τύραννου, ο οποίος είχε ήδη πάρει όλα τα μέτρα ασφάλειας. Ποιος τάχα να είναι αυτός, που έρχεται πάλι τώρα να μου φέρει προβλήματα; (L). Τον Ιωάννη εγώ αποκεφάλισα και δεν είναι δυνατόν να είναι αυτός, για τον οποίο εγώ ακούω αυτά (δ). Ίσως, όπως ο Βέδας εισηγείται, μετέπειτα ο Αντίπας να κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι ο Βαπτιστής αναστήθηκε, ιδέα για την οποία η ένοχή του συνείδηση τον έκανε επιδεικτικό (ρ). Για αυτό και είναι αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: «Το «τον φόνευσαν» λοιπόν, δεν το λέει με καύχηση, αλλά θέλοντας να παρηγορήσει τον φόβο και να πείσει την ψυχή που ταράζεται, να θυμηθεί ότι ο ίδιος τον έσφαξε. Τόσο μεγάλη είναι η δύναμη της αρετής, αφού και μετά το θάνατο είναι πιο δυνατή από τους ζωντανούς» (X).

(2) Το «τοιαῦτα» μπορεί να αναφέρεται είτε στα έργα του Χριστού, είτε στις διασταυρωμένες γνώμες για αυτόν (ρ).

(3) Όχι απλώς εξέφρασε επιθυμία, αλλά ζητούσε, δηλαδή εξακολουθούσε να ζητά να τον δει. Ο Ηρώδης είχε γνωρίσει τον Βαπτιστή και εάν έβλεπε τον Ιησού, θα μπορούσε να καταλήξει σε βέβαιο συμπέρασμα για το αν αυτός ήταν ή δεν ήταν ο Βαπτιστής. Δες Λουκ. κγ 8, όπου η επιθυμία του αυτή πραγματοποιήθηκε. Αναμφίβολα όμως δεν ήταν μόνο το ενδιαφέρον να διαπιστώσει την ταυτότητα του Ιησού, που ωθούσε τον Αντίπα στο να τον δει. Φαίνεται ότι αυτός ανήκε και στην τάξη των Σαδδουκαίων που δεν δέχονταν την ανάσταση των νεκρών (ρ). Ζητούσε να τον δει, αλλά ούτε πήγαινε, ούτε καλούσε τον Ιησού για να τον δει. Ίσως διότι θεωρούσε κατώτερο της μεγαλειότητάς του να πάει προς τον Ιησού ή να πάρει αυτός την πρωτοβουλία της πρόσκλησης του Ιησού. Ίσως και διότι θυμόταν τους ελέγχους του Ιωάννη. Είχε πολλά υποφέρει από τους ελέγχους αυτούς. Εφόσον λοιπόν εξακολουθούσε να σχετίζεται παράνομα με την Ηρωδιάδα μήπως και από τον νέο αυτόν προφήτη θα άκουγε νέες επιτιμήσεις; Οι αιχμάλωτοι της αμαρτίας και που δεν χωρίζονται από αυτήν, αποφεύγουν το φως και δεν έρχονται προς το φως για να μην ελεγχθούν τα έργα τους. Επιθυμεί να τον δει. Αναβάλλει όμως. Αλλά με την αναβολή η καρδιά του σκληρύνεται περισσότερο. Και όταν μετά από κάποιο χρόνο θα τον δει στα Ιεροσόλυμα (Λουκ. κγ 8), θα είναι τόσο προκατειλημμένος και τόσο σκληρυμένος, ώστε καμία ευεργετική εντύπωση δεν θα αποκομίσει από αυτόν.

(4) Οι λεπτομέρειες αυτές, τις οποίες αναφέρει ο Λουκάς, παρέχουν βάση να δεχτούμε, ότι ακολουθεί αυτός δική του πηγή, που προέρχεται μάλιστα από το άμεσο περιβάλλον του Ηρώδη και τέτοια μπορούσε να είναι είτε ο Χουζά (Λουκ. η 3) είτε ο Μαναήν (Πράξ. ιγ 1)(g).

Στίχ.10-17. Πολλαπλασιασμός των πέντε άρτων και των δύο ψαριών.

9.10 Καὶ(1) ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ' ἴδιαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαιῶν(2).

10 Οἱ ἀπόστολοι ἐπέστρεψαν καὶ διηγήθηκαν στον Ἰησοῦ ὅλα ὅσα εἶχαν κάνει. Εκείνος τους πήρε μαζί του κι αναχώρησαν μόνοι τους σε μια ἔρημη περιοχή κοντά στην πόλη που λεγόταν Βηθσαιῶν.

(1) Για τους στ. 10-17 δες Ματθ. ιδ 13 και Μάρκ. στ 30 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Διαφορετικές γραφές: εις πόλιν καλουμένην Βηθσαιῶν· άλλη: εις τόπον ἔρημον· άλλη πιο πιθανή σύμφωνα με τον g: εις τόπον ἔρημον καλούμενον Βηθσαιῶν. Η πόλη που έχει το όνομα αυτό και συχνά αναφέρεται στα ευαγγέλια, βρισκόταν στη δυτική όχθη της λίμνης κοντά στην Καπερναούμ (Λουκ. ι 13, Ματθ. ια 21, Μάρκ. στ 45, Ιω. α 45). Αλλά σύμφωνα με τους Ματθαίο, Μάρκο και Ιωάννη, το θαύμα της διατροφής των 5000 δεν συνέβη στην δυτική όχθη, διότι πριν το θαύμα ο Κύριος από την δυτική όχθη πέρασε με τους μαθητές στην απέναντι ανατολική όχθη. Φαίνεται ότι και εκεί υπήρχε τοποθεσία που λεγόταν Βηθσαιῶν. Είναι βεβαίως γνωστό ότι υπήρχε και άλλη πόλη στην Περαία που είχε το όνομα αυτό και βρισκόταν λίγο ανατολικά από την εκβολή του Ιορδάνη (Ιωσήπου. Αρχ. XVIII 2,1, Ιουδ. Πολ. III 10,7). Εφόσον όμως η λέξη Βηθσαιῶν σημαίνει τόπος αλιείας, φαίνεται ότι υπήρχαν πολλά χωριά στις ακτές της λίμνης που είχαν το όνομα αυτό και στον τόπο ενός από αυτά, έχτισε ο

Φίλιππος την από τον Ιώσηπο αναφερομένη παραπάνω Βηθσαϊδά την Ιουλιάδα προς τιμήν της κόρης του Αυγούστου. Ο Λουκάς λοιπόν συμφωνεί με τους υπόλοιπους ευαγγελιστές και δεν τοποθετεί το θαύμα των 5000 στη δυτική όχθη, αλλά στην ανατολική σε μέρος ερημικό, «κατ' ιδίαν» κοντά σε ένα χωριό που είχε το όνομα Βηθσαϊδά που διακρινόταν από την πόλη Βηθσαϊδά, που ήταν κοντά στην Καπερναούμ (g).

9.11 οἱ δὲ ὄχλοι γινόντες ἠκολούθησαν αὐτῷ(1). καὶ δεξάμενος(2) αὐτοὺς ἐλάλει(3) αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς χρεῖαν ἔχοντας θεραπείας ἴασατο(4).

11 Ο ὄχλος ὁμως τους αντιλήφθηκε και τον ακολούθησε. Εκείνος τους δέχτηκε και τους μιλούσε για τη βασιλεία του Θεού, και όσοι είχαν ανάγκη από θεραπεία τούς θεράπευσε.

(1) Τον ακολούθησαν στην έρημο. Αλλά ο τόπος όπου είναι παρών ο Χριστός, παύει να είναι έρημος.

(2) Υπάρχει και η γραφή αποδεξάμενος. Και αυτή και το δεξάμενος υποδηλώνουν πρόθυμη υποδοχή εκ μέρους του Κυρίου. Ανταποκρίνεται η λέξη στο «σπλαχνίστηκε», που χρησιμοποιούν εδώ οι άλλοι δύο συνοπτικοί (p). Παρόλο που διέκοπταν την ανάπαυση, την οποία για λίγο ζήτησε εκεί ο Ιησούς και για τον εαυτό του και για τους μαθητές, παρ' όλα αυτά τους υποδέχτηκε. Όταν υπάρχει ευλαβής και ειλικρινής ζήλος, μπορεί να δικαιολογήσει σε κάποιο μέτρο και κάποια αδιακρισία. Παρόλο που ο λαός αυτός ήλθε άκαιρα, ο Χριστός όμως τον δέχτηκε και του έδωσε ό,τι χρειαζόταν και ό,τι ζητούσε.

(3) Ο παρατατικός=Για πολλή ώρα.

(4) Ο Χριστός έχει ακόμη την δύναμη να θεραπεύει σωματικές ασθένειες, και θεραπεύει τον λαό που έχει ανάγκη θεραπείας. Μερικές φορές βλέπει, ότι η ασθένεια μας ωφελεί και συντελεί στο καλό των ψυχών μας περισσότερο από όσο η θεραπεία στο καλό των σωμάτων μας. Και τότε πρέπει να δεχόμαστε με ευγνωμοσύνη την παιδαγωγία του, βέβαιοι ότι όταν αυτός δει ότι ήλθε ο καιρός να μας θεραπεύσει, θα μας δώσει και την ίαση του σώματος. Πάντοτε όμως θεραπεύει τις πνευματικές ασθένειες με την χάρη του, με τις παρηγορίες του, με τις ενισχύσεις του. Έχει για τον καθένα ό,τι απαιτούν οι περιστάσεις στις οποίες βρίσκεται. Και ο θάνατος ο ίδιος είναι υπηρέτης του και τον στέλνει στους αγίους του, για να αναπαυτούν από τους κόπους τους.

9.12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν(1)· προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ, Ἐπόλυσον(2) τὸν ὄχλον, ἵνα πορευθέντες εἰς τὰς κύκλω κώμας καὶ ἀγροὺς καταλύσωσιν(3) καὶ εὖρωσιν ἐπισιτισμόν(4), ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ(5) ἐσμέν.

12 Η μέρα όμως άρχισε να γέρνει. Οι δώδεκα μαθητές πήγαν κοντά του και του είπαν: «Διώξε τον κόσμο, για να πάνε στα γύρω χωριά και τις αγροικίες να βρουν κατάλυμα και φαγητό, γιατί εδώ είμαστε στην ερημιά».

(1) Στην Κ.Δ. μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεί με αμετάβατη έννοια το κλίνω. Δες και κδ 29. Στους αττικούς το κλίνω γενικώς είναι μεταβατικό (p). Να κλίνει δηλαδή στο δειλινό ή στη δύση (δ).

(2) «Δηλαδή θεράπευσε τις ασθένειές τους γρήγορα. Εκπλήρωσε τις αιτήσεις τους» (Θφ), διότι ο Κύριος ουδέποτε έδιωχνε κάποιον από αυτόν με άδεια τα χέρια.

(3) Επειδή δηλαδή πολλοί απείχαν αρκετά από τους τόπους τους, είχαν ανάγκη να βρουν και καταλύματα για τη νύχτα (δ).

(4) Λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. και είναι εξ' ολοκλήρου κλασσική λέξη. Ειδικά λέγεται για τα εφόδια που λαμβάνονται για οδοιπορία. Δες Γεν. μβ 25,με 21,Ιησού Ν. θ 5,11,Ιουδείθ β 18,δ 5 (p). Έπειτα σημαίνει και την τροφή γενικά, τα φαγητά, και με αυτήν την δεύτερη έννοια λέγεται εδώ (δ).

(5) Ήταν φυσικώς αδύνατον να βρεθούν τροφές για τόσο πλήθος στην έρημο αυτήν. Και ο Κύριος αισθάνεται τον εαυτό του από κάποια άποψη υπεύθυνο για το ότι τόσο πλήθος βρέθηκε κοντά του στην τοποθεσία αυτή. Το θαύμα λοιπόν αυτό δεν είναι θαύμα καθαρής επίδειξης, αλλά θαύμα ανάγκης (g). Ο Ιησούς δεν ήταν ποτέ δυνατόν να διώξει νηστικό τόσο λαό που για μια ολόκληρη ημέρα στερήθηκε τροφής για να ακούσει την διδασκαλία του. Εκείνοι οι οποίοι με ζήλο ακολουθούν το Χριστό και στην οδό του καθήκοντος απαρνούνται τους εαυτούς τους ή εκθέτουν τους εαυτούς τους σε στερήσεις, κατατρωγόμενοι από τον ζήλο του οίκου του Θεού, λαμβάνονται κάτω από την ιδιαίτερη προστασία του. Αυτοί που φοβούνται τον Κύριο και υπηρετούν αυτόν πιστά «δεν θα ελαττωθούν από κάθε αγαθό».

9.13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς(1) φαγεῖν. οἱ δὲ εἶπον, Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον(2) ἢ ἄρτοι πέντε καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μὴτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσομεν(3) εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα.

13 Ο Ἰησοῦς τους απάντησε: «Δώστε τους εσεῖς να φάνε»· κι εκείνοι του εἶπαν: «Δεν ἔχουμε παρά πέντε ψωμιά και δύο ψάρια, εκτός κι αν πάμε εμεῖς ν' αγοράσουμε φαγητά για ὅλο αυτό το πλήθος».

(1) Με ἔμφαση=Εσεῖς οφείλετε να βρεῖτε τροφή για αὐτούς, και ὄχι αὐτοί (ρ). Ο Κύριος με το παράγγελμά του αὐτὸ δίδαξε και τους διακόνους του και τον λαὸ του να ασκοῦν την φιλοξενία «χωρὶς γογγυσμό» (Α Πέτρ. δ 9). Ὅσοι ἔχουν λίγα, ας κάνουν ὅ,τι εἶναι δυνατόν με τα λίγα. Αὐτὸ εἶναι το μέσον, με το οποίο τα λίγα γίνονται περισσότερα. Υπάρχουν αὐτοὶ που σκορπίζουν και δίνουν στους φτωχοὺς και ὁμως τα σκορπιζόμενα αυξάνουν και πλεονάζουν στα χέρια τους.

(2) Περισσότερο. Δεν ἔχουμε περισσότερο ἀπὸ 5 ἄρτους και 2 ψάρια.

(3) Υπάρχει και η γραφή αγοράσωμεν. Η σπάνια σύνταξη του εἰ με ὑποτακτική, αποσκοπεῖ να εκφράσει το δυνατόν=ὁμως εἴαν πηγαίνοντας μπορούμε να αγοράσουμε για ὅλον αὐτὸν το λαὸ τροφές. Αλλά ἦταν δυνατόν αὐτό; (δ).

9.14 ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας(1) ἀνὰ πενήντα(2).

14 Ἦταν περίπου πέντε χιλιάδες ἄντρες. Εἶπε τότε στους μαθητὲς του: «Βάλτε τους να καθίσουν για φαγητὸ κάτω στο ἔδαφος κατὰ ομάδες ἀνὰ πενήντα».

(1) Κλισία λέγεται κάθε τόπος, στον οποίο μπορεί κάποιος να καθίσει, ιδίως μάλιστα η στεγασμένη καλύβα και σκηνή. Εδῶ λέγεται με την ἔννοια της ομάδας των καθισμένων=κάθισμα σε ομάδες, κοινῶς καθισιά (δ). Λέγεται μοναδική φορά και συναντιέται στους Ὁμόνο στο Γ'Μακ. στ 31 (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: ὡσεὶ ἀνὰ πενήντα. Ἔτσι θα ἔμεναν διαστήματα μεταξύ των διάφορων ομάδων, μέσω των οποίων θα μπορούσαν να κυκλοφοροῦν ελεύθερα οἱ ἀπόστολοι και να διανέμουν την τροφή (ρ). Ο Ἰησοῦς δεν θεραπεύει μόνο, αλλά και τρέφει. Θεραπεύει τις ασθένειες της ψυχῆς, αλλά και τρέφει συγχρόνως την ψυχή, υποστηρίζοντας την πνευματική ζωή της, ανακουφίζοντας τις ἀνάγκες της και ικανοποιώντας τους πόθους της. Ο Χριστὸς προνόησε ὄχι μόνο να σώσει την ψυχή ἀπὸ τις θανατηφόρες ασθένειες των παθῶν και γενικά της αμαρτίας, αλλά και να θρέψει αὐτήν σε ζωή αἰώνια και να ενδυναμώσει αὐτήν σε ὅλους τους πνευματικούς ἀγῶνες και ασκήσεις.

9.15 καὶ ἐποίησαν οὕτω καὶ ἀνέκλιναν(1) ἅπαντας.

15 Ἔτσι κι ἔκαναν, και τους ἔβαλαν ὅλους να καθίσουν για φαγητό.

(1) Δηλαδή κάθισαν στο χορτάρι ὅλοι ανεξαιρέτως (δ).

9.16 λαβῶν(1) δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν(2) εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου(3) τοῖς μαθηταῖς(4) παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ.

16 Πῆρε τότε στα χέρια του τα πέντε ψωμιά και τα δύο ψάρια, ἔστρεψε το βλέμμα του στον ουρανό, τα εὐλόγησε, τα ἔκοψε σε κομμάτια και τα ἔδωσε στους μαθητὲς του να τα μοιράσουν στον κόσμον.

(1) Εδῶ και οἱ 3 συνοπτικοὶ συμφωνοῦν σχεδόν αυτολεξεί (ρ).

(2) «Βλέπει στον ουρανό, σαν να ζητά την ἀπὸ πάνω εὐλογία... Για να μάθουμε λοιπόν, ὅτι αρχίζοντας το φαγητὸ και ὅταν πρόκειται να κόψουμε ἄρτο, οφείλουμε να τον προσφέρουμε στο Θεὸ και να υψώνουμε κατὰ κάποιο τρόπο τα χέρια και να κατεβάζουμε πάνω στον ἄρτο την εὐλογία ἀπὸ ψηλά, για αὐτὰ λοιπόν ἔγινε, συγκαταβαίνοντας προς εμᾶς, ἀρχὴ και πρότυπο και οδὸς αὐτοῦ του πράγματος» (Κ).

(3) Εξακολουθητικὰ ἔδινε. Ο παρατατικός ἀνάμεσα στους ἀόριστους εἶναι πολὺ παραστατικός (ρ).

(4) «Δίνει στους μαθητὲς, ἔπειτα με αὐτὸν τον τρόπο εκείνοι στους ὄχλους, για να μην ξεχάσουν το θαῦμα, αλλά να το θυμούνται, ενθυμούμενοι ὅτι πῆραν τα ψωμιά στα χέρια τους» (Θφ).

9.17 καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες(1), καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν(2) αὐτοῖς κλασμάτων κόφινι δώδεκα(3).

17 Ἐφαγαν ὅλοι τους και χόρτασαν, και τα περισσεύματα που μάζεψαν ἦταν δώδεκα κοφίνια.

(1) «Χόρτασε πλήθος ἀνδρῶν ὄχι λίγων, διότι ἔφτανε τις πέντε χιλιάδες, χωρίς γυναῖκες και παιδιὰ. Διότι αὐτὸ το πρόσθεσε στα λόγια του ἄλλος ἀπὸ τους ἀγίους ευαγγελιστὲς» (Κ). Εκείνοι τους οποίους τρέφει ο Χριστὸς, χορταίνουν. Σε ὅσους δίνει, δίνει πλοῦσια. Ὅπως τα ἔχει πλοῦσια για

όλους, έτσι τα έχει πλούσια και για καθέναν χωριστά. Γεμίζει κάθε ψυχή που πεινά και άφθονα χορταίνει αυτήν από την αφθονία του οίκου του.

(2) Απόδειξη του ότι χόρτασαν, είναι ότι έμειναν και περισσεύματα.

(3) Χόρτασαν, «και δεν σταματά εδώ το παράδοξο· αλλά μαζεύτηκαν και δώδεκα κοφίνια με κομμάτια. Και τι συμπεραίνουμε από εδώ; Πληροφορούμαστε με σαφήνεια, ότι η πράξη της φιλοξενίας, έχει πλούσια από το Θεό την ανταπόδοση» (Κ).

Στίχ. 18-22. Ομολογία του Πέτρου και προαναγγελία του Πάθους.

9.18 Καὶ(1) ἐγένετο(2) ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον(3) καταμόνας(4) συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ(5), καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων(6), Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι(7);

18 Κάποτε που ο Ιησούς προσευχόταν μόνος του, ἤρθαν κοντά του οι μαθητές κι εκείνος τους ρώτησε: «Ποιος λέει ο κόσμος ότι είμαι;»

(1) Για τους στ. 18-27 δεξ Ματθ. ιστ 13-28 και Μάρκ. η 27-θ 1 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Λουκάς αποσιωπά όσα ακολούθησαν το θαύμα, δηλαδή την πάνω στο πλοίο απόλυση των μαθητών και έπειτα του όχλου, την τρικυμία, τον περίπατο της θάλασσας, τον διάλογο για τον άρτο της ζωής, τον οποίο αναφέρει ο Ιωάννης, το επεισόδιο της Χανααίας, το θαύμα του τυφλού, την διατροφή των 4 χιλιάδων, το ότι ξέχασαν την προμήθεια των άρτων, το θαύμα της ίασης του τυφλού στην Βηθσαϊδά (Ματθ. ιδ 22-ιστ 12 και Μάρκ. στ 45-η 26 και Ιω. στ 14-71). Τίθεται λοιπόν το ερώτημα: Γράφοντας το ευαγγέλιό του ο Λουκάς, είχε μπροστά του τους άλλους δύο συνοπτικούς; (ρ). Πώς τότε παρέλειψε ένα τόσο σοβαρό τεμάχιο της ευαγγελικής ιστορίας, που σχετίζεται μάλιστα σε κάποια σημεία με τον ευαγγελισμό των εθνικών;

(3) Ο Ιησούς προσευχήθηκε στον Πατέρα, ώστε εκείνος να αποκαλύψει την σχετικά με τον Υιό του αλήθεια στους μαθητές. Το περιεχόμενο των προσευχών του Ιησού μπορεί να συναχθεί από τα λόγια του και τις πράξεις του που ακολουθούν (b). «Αφού έφυγε από τους όχλους και έμεινε μόνος, έδινε όλες τις δυνάμεις του στις προσευχές, βάζοντας τον εαυτό του παράδειγμα σε εμάς και σε αυτό, ή μάλλον διδάσκοντας τους μαθητές την καλή τέχνη των διδασκαλικών μαθημάτων. Διότι νομίζω ότι πρέπει οι αρχηγοί των λαών και αυτοί που τους έλαχε να καθοδηγούν τα ποιμνιά του, να ασχολούνται συνεχώς με αναγκαία πράγματα, και να παρουσιάζονται ότι πράττουν εκείνα με τα οποία ευχαρισιέται ο Θεός» (Κ). Παρόλο που ο Χριστός είχε πολύ δημόσιο έργο να εκτελέσει, όμως βρήκε κάποιο καιρό για να μείνει μόνος, για να σκεφτεί κατ' ιδίαν και να συνομιλήσει με τον Πατέρα του και τους μαθητές του. Όταν λοιπόν αποσύρθηκε σε μοναχικό μέρος, προσευχόταν. Είναι καλό για μας να χρησιμοποιούμε την μόνωση για προσευχή, ώστε όταν είμαστε μόνι, να μην είμαστε μόνι, αλλά να έχουμε μαζί μας τον ουράνιο Πατέρα.

(4) Ίσως κατ' αρχάς εξυπακούονταν το «(καταμόνας) χώρας (μέρη)». Αλλά η λέξη χρησιμοποιείται ως απλό επίρρημα και μερικές φορές γράφεται ως μία λέξη και όχι κατά μόνας. Στην Κ.Δ. υπάρχει μόνο εδώ και στο Μάρκ. δ 10 (ρ).

(5) «Προσευχόταν μόνος μαζί με μόνους αυτούς» (Κ). Το καταμόνας δεν αποκλείει την παρουσία των μαθητών, αλλά την παρουσία του όχλου. Είναι άλλωστε πιθανό ότι οι μαθητές συμμετείχαν ορισμένες στιγμές στην προσευχή αυτή του Κυρίου (g). Πήρε έτσι η προσευχή τον χαρακτήρα οικογενειακής προσευχής. Οι οικοδεσπότες οφείλουν να συμπροσεύχονται με όλο το σπίτι τους· οι γονείς μαζί με τα παιδιά τους· οι κύριοι μαζί με τους δούλους τους· οι διδάσκαλοι μαζί με τους μαθητές τους· οι κηδεμόνες μαζί με τους προστατευόμενούς τους.

(6) «Κάνει την ερώτηση, χωρίς να αγνοεί, από τη μία, τίποτα από αυτά που θρυλούνταν σχετικά με αυτόν από τους έξω, αλλά εισάγει, από την άλλη, την αντίληψη των πολλών, θέλοντας να φυτέψει μέσα τους την ορθή πίστη» (Κ).

(7) «Βλέπεις την τέχνη της ερώτησης; Δεν είπε αμέσως, Εσείς ποιος λέτε ότι είμαι; Αλλά εισάγει μάλλον τα θρυλούμενα των έξω, έτσι ώστε, αφού τα απομακρύνει και τα αποδείξει λανθασμένα, να τα διώξει και να φέρει την αληθινή ιδέα» (Κ).

9.19 οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη(1).

19 «Άλλοι λένε ότι είσαι ο Ιωάννης ο Βαπτιστής», του απάντησαν, «άλλοι ο Ηλίας κι άλλοι κάποιος από τους αρχαίους προφήτες που αναστήθηκε».

(1) Όλες οι γνώμες του λαού για τον Ιησού συμπίπτουν στο εξής, ότι ο Ιησούς ήταν απλώς ένας από τους προδρόμους του Μεσσία (g).

9.20 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ(1) τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος(2) εἶπεν, τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ(3).

20 Εκείνος τότε τους εἶπε: «Κι εσεῖς, ποιος λέτε ὅτι εἶμαι;» Ὁ Πέτρος ἀπάντησε: «Εἶσαι ὁ Μεσσίας που ἔστειλε ὁ Θεός».

(1) «Αφού εἶπαν οἱ μαθητές τὴν ἀποψη τοῦ ὄχλου, εἶπε σε αὐτούς· Εσεῖς ὁμως ποιος λέτε ὅτι εἶμαι; Ὡ, πόσο τονίζεται τὸ Εσεῖς. Τους τοποθετεῖ ἔξω ἀπὸ τους ἄλλους, ἔτσι ὥστε και τις ἀντιλήψεις ἐκείνων να ἀποφύγουν και να μην ἔχουν μικρὴ ἰδέα για αὐτόν. Εσεῖς, λέει, οἱ διαλεγμένοι, οἱ ὁποῖοι κληθήκατε με δική μου ἀπόφαση για ἀποστολή, οἱ μάρτυρες των τρομερῶν θαυμάτων μου, ποιος λέτε ὅτι εἶμαι;» (Κ). Και εμεῖς σήμερα ἀκούγοντας τις πλανημένες ἰδέες των πολλῶν για τὸν Χριστό, ἀς γινόμαστε ὅλο και περισσότερο ευγνώμονες προς αὐτόν, ὁ ὁποῖος «φάνερωσε τὸν εαυτό του σε μας και ὄχι στον κόσμον» και με συμπάθεια πολλή ἀς συμπεριφερόμαστε προς τους πλανημένους κάνοντας ὅ,τι μπορούμε για να τους βγάλουμε ἀπὸ τὴν πλάνη και να διδάξουμε σε αὐτούς τὴν ἀλήθεια.

(2) Και οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι γνωρίζουν, ἀλλὰ ὁ Πέτρος ἐξ' ὀνόματός τους μιλά (Βέδας), «και γίνεται τὸ στόμα ὅλων» (Θφ).

(3) Ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου παρουσιάζει διαφορετικὴ διατύπωση στον καθένα ἀπὸ τους συνοπτικούς. Δηλαδή εἶναι αὐτὴ σύμφωνα με τὸν Ματθαῖο, ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζώντος, σύμφωνα με τὸν Μάρκο, ὁ Χριστός· και ἐνδιάμεση μεταξύ των δύο αὐτῶν, ἡ τοῦ Λουκά, Ὁ Χριστός τοῦ Θεοῦ (g) δηλαδή αὐτός τὸν ὁποῖο ὁ Θεός ἔχρισε και ἔστειλε (p), ὅπου ἡ γενικὴ πτώση «του Θεοῦ», σημαίνει τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στο Θεό και εἶναι ἀπεσταλμένος ἀπὸ αὐτόν (g). «Ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀπὸ παλιά κηρυττόμενος. Διότι δεν εἶπε Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, μαζί με ἄρθρο, για να δηλώσει, ὅτι αὐτός εἶναι ὁ κυρίως Χριστός τοῦ Θεοῦ» (Θφ). «Διότι εἶναι πάρα πολλοί, ἀπὸ τὴ μία, αὐτοὶ που ἔχουν ὀνομαστῆ «χριστοὶ» ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι χρίστηκαν ἀπὸ τὸ Θεό με διάφορους τρόπους· διότι ἄλλοι μεν χρίστηκαν βασιλιάδες, ἄλλοι δε προφῆτες, ἄλλοι πάλι, οἱ ὁποῖοι πήραν τὴν λύτρωση ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Σωτήρα ὅλων μας Χριστό, δηλαδή εμεῖς, που ἔχουμε χριστεῖ με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἔχουμε τὴν ὀνομασία τοῦ Χριστοῦ... Ἐνας ὁμως και μόνος εἶναι ὁ (Χριστός) τοῦ Θεοῦ και Πατέρα· ὄχι ἐπειδὴ εμεῖς μεν εἴμαστε χριστοὶ, ὄχι ὁμως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κάποιου ἄλλου· ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτός και μόνος, ἔχει προσωπικά δικό του τὸν Πατέρα τὸν ουράνιο» (Κ) και ἰδιαίτερα, ἐπειδὴ δεν ἔλαβε με μέτρο τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ χρίστηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα περισσότερο ἀπὸ αὐτούς που μετέχουν σε αὐτό τὸ Πνεῦμα (Εβρ. α 9).

9.21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας(1) αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ λέγειν τοῦτο(2),

21 Ὁ Ἰησοῦς τότε τους ἔδωσε αὐστηρὴ διαταγή να μην το πουν αὐτό σε κανένα.

(1) Συμβούλεψε αὐστηρά (δ).

(2) «Παρόλο που, πόσο μάλλον ἔπρεπε οἱ μαθητές να τὸν κηρύττουν παντού; Διότι αὐτό ἦταν τὸ ἔργο αὐτῶν που διάλεξε για ἀποστολή· ἀλλὰ ὅπως λένε τα ἱερά γράμματα, ὑπάρχει κατάλληλος καιρός για κάθε πράγμα... Ἐπομένως για κάποιο καιρό, διατάζει να τηρήσουν σιωπὴ ὅσον ἀφορὰ τὸ μυστήριον, ἕως ὅτου ὅλος ὁ λόγος τοῦ θείου σχεδίου, φτάσει στο τέλος που του πρέπει· διότι τότε, ὅταν ἦταν ἀναστημένος ἀπὸ τους νεκρούς, διέταξε να ἀποκαλύψουν τὸ μυστήριον στους ἀνθρώπους ὅλης τῆς γῆς» (Κ). Λόγω των σχετικῶν με τὸν Μεσσία ὑλιστικῶν ἐλπίδων τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος πρὶν λίγο εἶχε ἐπιχειρήσει να ἀνακηρύξει τὸν Ἰησοῦ βασιλιά (Ιω. στ 15), ἀπέφευγε ὁ Κύριος να διακηρύξει με σαφήνεια στα πλήθη ὅτι αὐτός ἦταν ὁ Μεσσίας. Και ἐδῶ, ὅταν ἀποκαλύπτει αὐτό στους 12, ἐξηγεῖ σε αὐτούς τὴν φύση τῆς βασιλείας του και αὐστηρὰ ἀπαγορεύει σε αὐτούς να γνωστοποιήσουν τὴν μεσσιακὴ του ιδιότητα (p).

9.22 εἰπὼν ὅτι δεῖ(1) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου(2) πολλὰ παθεῖν και ἀποδοκιμασθῆναι(3) ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων και ἀρχιερέων και γραμματέων και ἀποκτανθῆναι και τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

22 «Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου», τους εἶπε, «πρέπει να πάθει πολλά, να ἀποδοκιμαστῆ ἀπὸ τους πρεσβυτέρους, τους ἀρχιερεῖς και τους γραμματεῖς, να θανατωθῆ και τὴν τρίτῃ μέρα ν' ἀναστηθῆ».

(1) Σύμφωνα με τὸ θεῖο θέλημα (L). Εἶναι ἀπόφαση θεῖα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου να πάθει και οἱ προφῆτες ἐπανειλημμένως ἀναφέρθηκαν στη θεῖα αὐτὴ ἀπόφαση. Δες Λουκ. ιγ 33,ιζ 25,κβ 37,κδ 7,26,44,Ιω. γ 14 κλπ (p).

(2) Με τον τίτλο αυτόν φανερώνει την μεσσιακή του ιδιότητα (ρ) και τονίζοντας την ανθρωπινή του φύση προετοιμάζει την προαναγγελία των παθημάτων του (L). Ως υιός του ανθρώπου θα έπασχε.
(3) Δοκιμασία λεγόταν η έρευνα και η εξέταση στην οποία έπρεπε να υποβληθεί στην Αθήνα ο εκεί εκλεγμένος άρχοντας, για διαπίστωση του αν είχε τα νόμιμα προσόντα για κατοχή του αξιώματος. Και η ιουδαϊκή ιεραρχία προέβη σε κάποια έρευνα σε σχέση με τις αξιώσεις του Χριστού ως Μεσσία και απέρριψε αυτόν. Δες Λουκά ιζ 25,κ 17,Α΄Πέτρ. β 4,7 (ρ).

Στίχ. 23-27. Ο Κύριος ζητά αυταπάρνηση. Η αξία της ψυχής.

9.23 Έλεγεν δὲ πρὸς πάντας(1), Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι(2), ἀρνησάσθω ἑαυτὸν(3) καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν(4) αὐτοῦ καθ' ἡμέραν(5), καὶ ἀκολουθείτω μοι(2).

23 Ο Ιησούς ἔλεγε σε ὅλους: «Ὅποιος θέλει να με ἀκολουθήσει, ας ἀπαρνηθεὶ τὸν εαυτό του κι ας σηκώνει κάθε μέρα τὸ σταυρό του κι ας με ἀκολουθεῖ·

(1) Και σε εκείνους οι οποίοι δεν είχαν ακούσει τα λόγια για το Πάθος (b). Δηλαδή στο πλήθος, το οποίο την ώρα που ο Ιησούς προσευχόταν με τους μαθητές του, τηρούνταν σε απόσταση (g). «Ἐπειδὴ εἶπε για τὸν εαυτό του, ὅτι Πρέπει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου να πάθει πολλά, προσθέτει και κάτι γενικό και καθολικό, ὅτι ὄχι μόνο ἐγὼ θα υποστῶ θάνατο, ἀλλὰ και ὅλοι ὅσοι θέλουν να με ἀκολουθήσουν, οφείλουν να ἀπαρνηθῶν τους εαυτούς τους και να μην ἔχουν καμία σχέση με τὴν σάρκα, ἀλλὰ να περιφρονῶν τους εαυτούς τους» (Θφ). Πολύ λίγοι μποροῦν να ἀντιληφθῶν τὴν ἔκταση τῆς αυταπάρνησης. Ὅποιοσδήποτε θέλει να εἶναι μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ, πρέπει πρωτίστως να ἀπαρνηθεὶ τὸν εαυτό του και στις σκέψεις του. Κοινὸς πειρασμὸς τῶν ἀνθρώπων εἶναι να σκέφτονται ὑψηλά και να τρέφουν μεγάλες ἰδέες για τὸν εαυτό τους. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸ φρόνημά μας, βάζει ἀνεπαίσθητα τὴν σφραγίδα του σε ὅλες τὶς πράξεις και τα λόγια μας και ἔτσι διαμορφώνουμε χαρακτήρα ἀκατάλληλο για να μπει κάτω ἀπὸ τὶς διαταγές τοῦ Κυρίου. Ὁ Κύριος θέλει να ἐξαρτιόμαστε με κάθε ταπείνωση ἀπὸ αὐτόν, να ἐμπιστευόμαστε τὸν εαυτό μας ἐξ' ὀλοκλήρου σε αὐτόν και να τὸν υπηρετοῦμε ὑποτάσσοντας τὸ ἐγὼ μας σε ὅλα σε εκείνον. Στὴ συνέχεια ὅλα τα λόγια μας και ὅλες οἱ πράξεις μας πρέπει να κατατείνων στο να ἐλκύσουμε τους ἄλλους ὄχι πίσω ἀπὸ τὸν εαυτό μας, ἀλλὰ πίσω ἀπὸ τὸ Χριστό. Δεν θα μπορέσει κάποιος να ἀκολουθήσει ἐμπράκτως τὸ Χριστό, εἴν προηγουμένως δεν ἀπαρνηθεὶ τὶς σκέψεις τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου και ἀν δεν ἀποβάλλει ἀπὸ τὴν καρδιά του ὅλα τα ἰδιοτελή και ἐγωιστικά ἐλατήρια.

(2) Πρέπει να διακρίνουμε ἀνάμεσα στο να ἔρχεται πίσω μου (=να γίνεῖ μαθητὴς μου) και στο να με ἀκολουθεῖ (=ὑπακούοντας σε μένα και μιμούμενος τὸ παράδειγμά μου)(ρ). Βεβαίως και τὸ τελευταῖο αὐτό μπορούμε να τὸ πάρουμε με τὴν ἴδια ἔννοια, με τὴν ὁποία και τὸ να ἔρχεται πίσω μου, καλύτερα ὁμως να ἐρμηνεύσουμε αὐτό ως τρίτο ὄρο που ἀπαιτεῖται, για να γίνεῖ κάποιος μαθητὴς τοῦ Κυρίου (g).

(3) «Ἄρνηση τοῦ εαυτοῦ εἶναι τὸ να ξεχάσουμε ἐντελῶς τα περασμένα και τὸ να ἀναχωρήσουμε ἀπὸ τα θελήματά μας» (B).

(4) Τὸ ἀράτω τὸν σταυρόν σημαίνει να δέχομαι τα ἐσωτερικά ἢ ἐξωτερικά παθήματα, πειρασμούς και θλίψεις, τα ὁποία συνεπάγεται ἡ πιστὴ προσκόλληση στον Ιησοῦ (g). Συνεπῶς πρέπει να εἶναι ἔτοιμος να υποστῆ και θάνατο· «ὄχι ὁμως δοξασμένο θάνατο, ἀλλὰ ντροπιαστικό, φονευόμενος ως ἀξιοκατάκριτος» (Θφ). «Διότι τὸ να σηκῶσει κάποιος τὸν σταυρό του, σημαίνει να εἶναι ἔτοιμος για τὸν θάνατο ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, να νεκρώσει τα μέλη του που εἶναι πάνω στη γῆ και να ταχθεῖ σε παράταξη μάχης ἀπέναντι σε κάθε κίνδυνο που ἔρχεται πάνω του για τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, και να ἀδιαφορεῖ για τὴν παρούσα ζωὴ» (B).

(5) Σημαίνει τὴν ἐξακολουθήση τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς σάρκας (δ). Εἴν οφείλει κάποιος κάθε ἡμέρα να σηκώνει τὸ σταυρό του, πρόκειται λοιπὸν για πνευματικό θάνατο, ὅπως αὐτός που σημειώνεται ἀπὸ τὸν Παῦλο στα Α΄ Κορ. ιε 31, Β Κορ. δ 10-16 (L). Με λίγα λόγια ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου στίχου εἶναι, ὅτι πρέπει σε κάθε περίσταση να συνηθίζουμε τους εαυτούς μας στην αυταπάρνηση και τὴν ὑπομονή, διότι αὐτό ἀποτελεῖ τὴν ἀριστη προετοιμασία στο μαρτύριο ὑπὲρ τῆς δόξας τοῦ Χριστοῦ. Πρέπει να ζούμε ζωὴ αυταπάρνησης και περιφρόνησης τοῦ κόσμου. Δεν πρέπει να βάζουμε ως κύριο σκοπὸ μας τὴν ἀνεση και τὴν ικανοποίηση τῶν ὀρέξεών μας, διότι τότε θα καταστῆ δύσκολο σε μας να υποβληθῶμε σε κόπους, στερήσεις, θλίψεις και στον θάνατο τὸν ἴδιο ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. Δεδομένου λοιπὸν, ὅτι κάθε μέρα ἀντιμετωπίζουμε θλίψεις και δοκιμασίες και κάθε μέρα συναντοῦμε σταυρούς στην ὁδὸ του καθήκοντος, πρέπει πάντοτε να εἴμαστε ἔτοιμοι, να ὑποτασσόμαστε στο θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀγόγγυστα και να σηκώνουμε ἀναντίρρητα τους σταυρούς αὐτούς, ἀκολουθώντας σε ὅλα και ἀπαρέγκλιτα τὸν Χριστό.

9.24 ὃς γὰρ(1) ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν(2)· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

24 γιατί ὅποιος θέλει να σώσει τη ζωὴ του θα τη χάσει· ὅποιος ὁμως χάσει τη ζωὴ του εξαιτίας μου, αὐτός θα τη σώσει.

(1) Το γὰρ αναφέρεται σε ολόκληρο τον σ. 23=Ἄς μη φοβηθεῖ κανένας να καταταγεῖ μεταξύ των δικῶν μου, απαρνούμενος τον εαυτό του και παίρνοντας τον σταυρό του και ακολουθώντας ἐμένα, διότι ενεργώντας ἔτσι ἀντὶ να χαθεῖ, θα κερδίσει τον εαυτό του (g).

(2) Ἀξιοσημείωτη και η ἐπόμενη: Ὁ Λουκάς παίρνει τον ὄρο ψυχὴ με την αραμαϊκὴ ἐννοιά του, για να σημάνει την ψυχὴ και κατ' ἐπέκταση το πρόσωπο= Ἐκεῖνος ο ὁποῖος θέλει να σώσει τον εαυτό του, να διατηρήσει την ανεξαρτησία του προσώπου του, των ἰδεῶν του, των ἀρεσκειῶν του, θα χαθεῖ, ἐνῶ ἐκεῖνος που χάνει τον εαυτό του, για να προσκολληθεῖ στον Ἰησοῦ, αὐτός και μόνο αὐτός θα σωθεῖ (L).

9.25 τί γὰρ ὠφελείται ἄνθρωπος κερδίσας τὸν κόσμον ὅλον(1) ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας(2) ἢ ζημιωθείς(3);

25 Τι ὠφελείται ο ἄνθρωπος ἅμα κερδίσει ὅλον τον κόσμον, χάσει ὁμως τον εαυτό του ἢ καταστραφεῖ;

(1) Ἐμπόδιο για αὐταπάρνηση γίνονται τα θέλητρα των πραγμάτων του κόσμου. Ἡ ἐκλογή λοιπὸν τίθεται μεταξύ του κόσμου και του Ἰησοῦ (L). Ὁ Κύριος υποθέτει ἐδῶ την διάσωση της ζωῆς σε αὐτὸν τον κόσμο να πραγματοποιεῖται με την μέγιστη ἐπιτυχία, μέχρι σημείου ὥστε να κατακτήσει κάποιος ολόκληρο τον κόσμο (g).

(2) Την ὥρα που μπορούσε να βρει και να σώσει τον εαυτό του (b).

(3) Ἡ «το «ζημιώθηκε» εἶναι ἐρμηνευτικὸ του «χάθηκε» και χάσιμο και ζημιὰ ονομάζει την αἰώνια καταδίκη και κόλαση» (Z). Ἡ, το ζημιώθηκε εἶναι ἐλαφρότερο του χάθηκε, και φτιάχεται ἔτσι σκάλα=ἡ και ἀκόμη, ἐάν ζημιωθεί· δηλαδή, και ἀν δὲν υποστῆι ὀλοτελή ἀπώλεια, ἀλλὰ μερικὴ ζημιὰ, ἔστω και ἐλάχιστη, το κακό και η δυστυχία θα εἶναι ἀνυπολόγιστα (g).

9.26 ὃς γὰρ(1) ἐάν ἐπαισχυνηθῆ με και τοὺς ἐμοὺς λόγους(2), τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(3) ἐπαισχυνηθήσεται(4), ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ και τοῦ πατρὸς και τῶν ἁγίων ἀγγέλων(5).

26 Ὅποιος ντραπεῖ για ἐμένα και για τη διδασκαλία μου, θα ντραπεῖ γι' αὐτὸν και ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου, ὅταν ἐρθεῖ με τη λαμπρότητά του και τη λαμπρότητα του Πατέρα του και των ἁγίων ἀγγέλων.

(1) «Ἀφοῦ τους ἀνήγγειλε ὅσα λέχθηκαν, σχετικά με το ὅτι πρέπει και αὐτοὶ να γίνουν μιμητές του και να μην ἀποφεύγουν τον θάνατο, ἀλλὰ να μη λυποῦνται και τη ζωὴ τους χάριν της ἐλπίδας σε αὐτὸν, προσθέτει στην κατάλληλη ἐυκαιρία και παραδίδει σε αὐτοὺς τα μυστήρια σχετικά με την δευτέρη φανέρωσή του... και παρουσιάζει σε αὐτοὺς ποῖος θα εἶναι ο καρπὸς ἐνός τόσο μεγάλου ἀγῶνα για αὐτοὺς που πρόκειται να προχωρήσουν σε βάσανα για χάρη του και να ἀγωνιστοῦν μέχρι θανάτου» (E).

(2) «Ντρέπεται τον Χριστὸ αὐτός που λέει, Πῶς να πιστέψω ἕναν σταυρωμένο Θεὸ που χλευάστηκε; Ἀλλὰ ντρέπεται και τα λόγια του, αὐτός που διασύρει το ἀπλοϊκὸ ὕφος του ευαγγελίου» (Θφ). Ὅπως ο Χριστὸς εἶχε κατάσταση ταπείνωσης και ὕψωσης, ἔτσι και οἱ οπαδοὶ του θα περάσουν ἀπὸ την οδὸ της ταπείνωσης για να ἀνέβουν στο θρόνο της δόξας. Ἐκεῖνοι λοιπὸν μόνοι, οἱ ὁποῖοι πρόθυμα θα ἀναδεχτοῦν τα παθήματα για τον Χριστὸ, θα ἀπολαύσουν και τις μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δόξες. Ἀλλὰ ὅσοι θα πουν: ἐάν πρόκειται να ἐξευτελιστώ, δὲν μπορῶ να περιφρονούμαι και να ἐξευτελίζομαι περισσότερο, αὐτοὶ σίγουρα δὲν θα συμμετάσχουν στο θρίαμβο, ο ὁποῖος θα ἐπακολουθήσει στον ἀγῶνα των μαρτύρων του ευαγγελίου.

(3) «Στην κατάλληλη ἐυκαιρία ὀνόμασε ἐδῶ Υἱὸ ἀνθρώπου αὐτὸν που ἐρχεται, για να υπενθυμίσει την προφητεία του Δανιὴλ (ζ 13), η ὁποία ἔλεγε: Και να, Υἱὸς του ἀνθρώπου ἐρχόταν πάνω στις νεφέλες. Και ἔφτασε μέχρι τον Παλαιὸ των ἡμερῶν. Και σε αὐτὸν δόθηκε η ἐξουσία και η τιμὴ και η βασιλεία»» (E).

(4) «Θα ντραπῶ να ὀνομάσω δούλο μου, αὐτὸν που με ἀρνήθηκε» (Θφ).

(5) «Μαζὶ με αὐτὰ, βάζει μέσα τους και φόβο λέγοντας ὅτι θα κατέβει ἀπὸ τον οὐρανὸ ὄχι με την πρώτη μικροπρέπεια και την ἐλάττωση της δικῆς μας φύσης, ἀλλὰ με τη δόξα του Πατέρα, με τη συνοδεία ἀγγέλων. Ἐπομένως εἶναι ὅ,τι χειρότερο και γεμάτο καταστροφή, το να κατηγορηθεῖ κάποιος για δειλία και ἔλλειψη ἐργατικότητας, ὅταν θα κατέβει ἀπὸ ψηλά ο κριτὴς και θα στέκονται ὀλόγυρα ἀγγελικὰ τάγματα» (K). Δες και πῶς ο Χριστὸς ἐνισχύει ἐδῶ τους ἀκολουθούς του μιλώντας

μεγαλόπρεπα για την δεύτερη έλευσή του, με την ελπίδα της οποίας αυτοί υπομένουν θλίψεις, υφίστανται εξευτελισμούς και περιφρονήσεις και βαστάζουν το σταυρό του. Θα έλθει στην δόξα του, με την δόξα ως Μεσσίας και μεσίτης, με όλη τη δόξα εκείνη, στην οποία ο Πατέρας αποκατέστησε αυτόν και την οποία ο Κύριος που έγινε άνθρωπος είχε κοντά στον Πατέρα πριν να γίνει ο κόσμος, την άφησε όμως αδειάζοντας τον εαυτό του για τη σωτηρία των ανθρώπων και ζήτησε αυτήν πάλι, όταν έφευγε από τον κόσμο αυτόν και έλεγε προς τον Πατέρα του: «Και τώρα, δόξασέ με, εσύ Πατέρα» (Ιω. ιζ 4,5). Θα έλθει με όλη την δόξα, με την οποία ο Πατέρας δόξασε την ανθρώπινη φύση του, όταν την κάθισε στα δεξιά του και έδωσε αυτόν κεφαλή στην εκκλησία πάνω από κάθε άλλον. Με όλη τη δόξα που οφείλεται σε αυτόν ως πρόμαχο της δόξας του Πατέρα και ως δημιουργό της δόξας όλων των αγίων. Αυτή είναι η δόξα του. Θα έλθει όμως και με την δόξα του Πατέρα του. Ο Πατέρας θα κρίνει τον κόσμο μέσω αυτού, διότι σε αυτόν εμπιστεύτηκε την κρίση και θα ομολογήσει αυτόν δημόσια κατά την ημέρα της κρίσης ως το απαύγασμα της δόξας του και την σφραγίδα της υπόστασής του. Θα έλθει και με την δόξα των αγίων αγγέλων. Αυτοί θα παραστέκουν ευλαβικά μπροστά του και θα υπηρετούν αυτόν ως λειτουργοί πρόθυμοι και ταπεινοί εκτελώντας τον λόγο του. Τι εντύπωση θα προκαλέσει κατά την ημέρα εκείνη ο ευλογημένος Ιησούς! Όσοι με την πίστη διατηρούν στην ψυχή τους κατά την παρούσα ζωή ζωηρή την εικόνα αυτή, ασφαλώς δεν θα ντραπούν ποτέ αυτόν και τους λόγους του.

9.27 λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς(1), εἰσὶν τινες τῶν ὧδε(2) ἑστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου(3) ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ(4).

27 Σας βεβαιώνω πως υπάρχουν μερικοί ανάμεσα σ' αυτούς που βρίσκονται εδώ, οι οποίοι δε θα γευτούν το θάνατο, πριν δουν τη βασιλεία του Θεού».

(1) Για να ενθαρρύνει τους μαθητές στα παθήματα για χάρη του, βεβαιώνει τώρα, ότι η βασιλεία του Θεού, παρά την μεγάλη αντίδραση την οποία πρόκειται να συναντήσει, εντός ολίγου θα εγκαθιδρυθεί και θα επικρατήσει. «Επειδή οι μαθητές, δεν είχαν λάβει ακόμη την δύναμη από ψηλά, ήταν εύλογο να πέσουν σε ανθρώπινες ασθένειες και... να πουν: Πώς θα αρνηθεί κάποιος τον εαυτό του;... Ποια δόξα θα μπορέσει να ισοσταθμίσει αυτό που έπαθαν αυτοί; Για να τους απομακρύνει λοιπόν από τέτοιους λογισμούς και κατά κάποιο τρόπο να τους μεταστρέψει σε γενναιότητα, γεννώντας μέσα τους την επιθυμία της δόξας που θα απολαύσουν, λέει: Σας λέω όμως και τα εξής» (Κ). Το λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς=Αμήν λέγω ὑμῖν (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή: των αυτού εστηκότων.

(3) Η φράση γεύομαι θανάτου συναντιέται μόνο στο Ταλμουδ και πουθενά στην Π.Δ. Δες Ματθ ιστ 28, Ιω. η 52, Εβρ. β 9. Υπονοεί την πείρα της πίκρας του θανάτου. Για το γεύομαι με την έννοια της πείρας, δες Εβρ. στ 4,5, Ψαλμ. λγ 8 (ρ).

(4) Ο Λουκάς λέει απλώς την βασιλεία του Θεού, αναφερόμενος ιδίως στη θεμελίωση της εκκλησίας και την αποστολική περίοδο που ολοκληρώθηκε με την κρίση (καταδίκη, άλωση Ιεροσολύμων) πάνω στην Ιουδαία (δ). Μπορεί κάποιος να σκεφτεί ιδιαίτερα το αποτέλεσμα της καταστροφής των Ιεροσολύμων, με την οποία σημειώθηκε νέα εποχή στα σχέδια του Θεού, με την καταστροφή του ναού, που έκανε αδύνατη πλέον την μωσαϊκή λατρεία (L). Οι κύριες ερμηνείες, τις οποίες εισηγήθηκαν εδώ, είναι οι επόμενες: Βασιλεία του Θεού= α) Η Μεταμόρφωση, την οποία και οι 3 συνοπτικοί συνδέουν στενά με αυτήν την προφητεία, β) Η ανάσταση και ανάληψη, γ) Η Πεντηκοστή και τα θαύματα που την ακολούθησαν, δ) Η διάδοση του Χριστιανισμού, ε) Η εσωτερική ανάπτυξη του ευαγγελίου, στ) Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ, ζ) Η Δευτέρα παρουσία. Καμία ερμηνεία δεν μπορεί να είναι ορθή, εφόσον δεν εξηγεί το «υπάρχουν κάποιοι», το οποίο υπονοεί το εξαιρετικό προνόμιο μερικών, που διακρίνεται από την κοινή πείρα όλων. Το κριτήριο αυτό φαίνεται να αποκλείει όλες τις άλλες εκδοχές εκτός από τις α) και στ). Εάν όμως πρόκειται να διαλέξουμε μεταξύ των δύο, η (στ) πρέπει να είναι η σωστή. Διότι η φράση «δεν θα γευτούν θάνατο έως» δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται σε γεγονός, το οποίο επρόκειτο να σημειωθεί μετά από μία βδομάδα. Παρ' όλα αυτά και οι δύο μπορεί να είναι ορθές. Η Μεταμόρφωση, της οποίας μάρτυρες υπήρξαν 3 μόνο από τους παρόντες ήταν μία πρόγευση και της επίγειας και της ουράνιας δόξας του Χριστού. Η καταστροφή των Ιεροσολύμων, της οποίας μάρτυρες υπήρξαν ο Ιωάννης και ίσως κάποιοι λίγοι από τους εκεί τότε παρόντες, εξαφάνισε τα τελευταία υπολείμματα της παλαιάς οικονομίας και τάξης και άφησε το ευαγγέλιο κυρίαρχο στο πεδίο. Μόνο επίσης ως προς το ότι η καταστροφή των Ιεροσολύμων υπήρξε τύπος της συντέλειας του κόσμου μπορούν να αναφέρονται τα λόγια αυτά του Κυρίου και στη δευτέρα παρουσία. Άμεση όμως αναφορά σε αυτήν αποκλείεται (ρ).

Στίχ. 28-36. Η Μεταμόρφωση του Κυρίου.

9.28 Ἐγένετο(1) δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτῶ(2) καὶ παραλαβὼν τον Πέτρον καὶ Ἰωάννην(3) καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος(4) προσεύξασθαι(5).

28 Οχτῶ περίπου μέρες ὕστερα ἀπὸ τότε που ο Ἰησοῦς εἶπε αὐτὰ τα λόγια, πήρε τον Πέτρο, τον Ἰωάννη και τον Ἰάκωβο κι ἀνέβηκε στο βουνό να προσευχηθεῖ.

(1) Δες Ματθ. ιζ 1-8 και Μάρκ. θ 2-8 και τις ἐκεῖ ἐρμηνευτικές σημειώσεις. Το ἐγένετο εἶναι ἀπρόσωπο. Διότι μαζί με το «ἡμέρες» πρέπει να υπονοήσουμε το «ἦταν» (b).

(2) «Θα ἐρευνήσουμε πῶς ο μεν Λουκάς λέει· ἐγιναν μετὰ τα λόγια αὐτὰ περίπου οχτῶ ἡμέρες, ἐνῶ ο Μάρκος λέει περίπου μετὰ ἀπὸ ἕξι ἡμέρες. Ὅσον ἀφορὰ το ρητό που λέει· ἐγιναν περίπου οχτῶ ἡμέρες, ο Λουκάς μετρά και αὐτὴν τὴν ἡμέρα και τὴν ἡμέρα που γίνεται ἡ μεταμόρφωση, ἐνῶ ο Μάρκος μετρά μόνο τις ἐνδιάμεσες και δὲν ὑπάρχει διαφωνία στο ρητό» (Ω).

(3) Ἐδῶ ο Λουκάς βάζει μπροστὰ τον Ἰωάννη ἀπὸ τον Ἰάκωβο ο ὁποῖος θανατώθηκε ἀπὸ τον Ἡρώδη πρὶν ἀκόμη ο Λουκάς γράψει το εὐαγγέλιό του, ἐνῶ ο Ἰωάννης ζούσε ἀκόμη και συνεπῶς μπορούσε να μαρτυρήσει ἀκόμη ὡς κατεξοχὴν ἀξιόπιστος ἀυτόπτης του υπερφυσικοῦ γεγονότος (b).

(4) Οἱ ἄλλοι δύο συνοπτικοὶ γράφουν εἰς ὄρος ὑψηλόν. Σύμφωνα με τον ρ. και οἱ δύο ἐκφράσεις κατάλληλα θα ἀναφέρονταν στο ὄρος Ἐρμών, γύρω στα 9200 πόδια ψηλῶ, στο ὁποῖο εὐκόλα ἐντὸς μίας βδομάδας θα ἀνέβαιναν ἀπὸ τὴν Καισάρεια του Φιλίππου. Εἶναι ψηλότερο ἀπὸ τον Λίβανο (8500 πόδια) ἢ τον Ἀντιλίβανο (8700) και ἡ μεμονωμένη του λευκὴ κορυφή εἶναι ορατὴ ἀπὸ πολλὰ ὑψώματα τῆς Παλαιστίνης.

Παράδοση ὅμως που για πρώτη φορά ἀναφέρεται ἀπὸ τον Κύριλλο Ἱεροσολύμων (Κατήχ. XII 16) τοποθετεῖ το γεγονός τῆς Μεταμόρφωσης στο Θαβῶρ.

(5) «Δείχνοντας ὅτι ο χαμηλὸς νους δὲν θα μπορούσε να γίνεῖ κατάλληλος για (θεῖα) θεωρία, ἀλλὰ αὐτὸς που ὑψώθηκε πάνω ἀπὸ τα γήινα και ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ ὅλα τα σωματικά και ἐγκαταστάθηκε ἔξω ἀπὸ τις φροντίδες τῆς ζωῆς σε κατ' ἰδίαν ἠσυχία και ἀποδείχτηκε ἀνώτερος ἀπὸ τὴν καταδυναστευση των παθῶν» (Κ), «ανεβαίνει στο βουνό για να προσευχηθεῖ» (Θφ). Τὴν ὥρα που προσευχόταν, μεταμορφώθηκε. Ὅταν ο Χριστὸς ταπείνωσε τον εαυτό του καταφεύγοντας στὴν προσευχή, τότε και δοξάστηκε με το να μεταμορφωθεῖ. «Ζήτησε ἀπὸ ἐμένα και θα σου δώσω» (Ψαλμ. β 8).

Και ο ἴδιος ο Χριστὸς ἐπρεπε να ζητήσει τις προορισμένες ἀπὸ τον Πατέρα για αὐτὸν χάριτες, για να του δοθοῦν αὐτές. Προσευχόμενος λοιπὸν και ἐδῶ και συχνά ἄλλοτε τίμησε το καθήκον τῆς προσευχῆς και συνέστησε αὐτὸ με το παράδειγμά του. Εἶναι καθήκον που μας μεταμορφώνει. Εἴαν οἱ καρδιές μας ὑψωθοῦν και διευρυνθοῦν με τὴν προσευχή, ὥστε να καθρεπτίζουμε μέσω αὐτῆς «τὴν δόξα Κυρίου», θα «μεταμορφωνόμαστε ἀπὸ δόξα σε δόξα» (Β΄ Κορ. γ 18). Με τὴν προσευχὴ παίρνουμε σοφία, χάρη και χαρά, τα ὁποῖα κάνουν τὴν μορφή τῆς ψυχῆς μας να ἀστράπτει.

9.29 καὶ ἐγένετο(1) ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον(2) καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων(3).

29 Τὴν ὥρα που προσευχόταν, ἡ ὄψη του προσώπου του ἐγίνε διαφορετικὴ και τα ρούχα του ἄσπρα κι ἀστραφτερά.

(1) Ο ἀπὸ τους ἐθνικούς (μη Ἰουδαίους) προερχόμενος Λουκάς ἐπειδὴ γράφει πρὸς τους ἐθνικούς ἀποφεύγει τὴν λέξη μεταμορφώθηκε των ἄλλων δύο συνοπτικών, ἡ ὁποῖα μπορούσε να ἐννοηθεῖ σύμφωνα με τις τερατολογίες για τὴν μεταμόρφωση των ἐθνικῶν θεοτήτων (ρ).

(2) «Ἐγίνε ἡ μορφή του ἄλλη, ὄχι με το να μεταβληθεῖ σε ἄλλη φύση. Διότι ἐμεινε τέτοιος που ἦταν. Ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη του προσώπου του φάνηκε λαμπρότερη ἀπὸ πρὶν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐγίνε και στα ρούχα του. Διότι σε αὐτὰ μόνο ἡ ἐξωτερικὴ μορφή ἀστράψε και δὲν μεταβλήθηκε ἡ οὐσία των ρούχων, ἀλλὰ ἡ ἐμφάνιση» (Θφ).

«Μεταβάλλεται σε κάποια ἐξαιρετικὴ και θεοπρεπὴ λαμπρότητα, ὥστε ἀκόμη και τα ρούχα του να λάμπουν με τὴν ἀκτινοβολία του φωτός, και τόσο πολὺ, ὥστε να φαίνεται ὅτι ἀστράφτει» (Κ). «Ἡ μεταμόρφωση στο βουνό που παρουσιάστηκε στους μαθητές, φανέρωνε το ὑπόδειγμα τῆς μελλοντικῆς δόξας του Σωτήρα. Και δειχνόταν κατὰ τρόπο σωματικὸ, ὥστε να γίνε ορατὸ και ἀπὸ τα θνητὰ τους μάτια, παρόλο που δὲν ἀντέξαν τὴν ὑπερβολὴ τῆς λαμπρότητας τὴν ὁποῖα δὲν μπορούν να ἀντέξουν τα δικά μας μάτια. Και το ὅτι βεβαίως ἡ δόξα που ἀρμόζει στὴ θεῖα οὐσία εἶναι ἀθέατη και ἀπρόσιτη σε κάθε γενητὴ φύση, το ἔδειξαν οἱ μαθητές που δὲν μπόρεσαν να ἀντέξουν οὔτε αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν σωματικὴ ὄψη που τους παρουσιάστηκε στο βουνό, ἀλλὰ ἔπεσαν κάτω στὴ γῆ.

Τότε λοιπὸν κάποιος βλέπει τον Λόγο να μεταμορφώνεται ἐνδοξα, ὅταν ανεβαίνει μαζί του και ὑψώνεται μαζί του και βλέπει αὐτὸν σαν αὐτὸν τον ἴδιο τον Λόγο του Θεοῦ και σαν ἀρχιερέα που

συνομιλεί και προσεύχεται στον Πατέρα. Επειδή όμως δεν είχε ακόμη οδηγήσει το σώμα του τελείως σε αμετάβλητη αφθαρσία, φανερώθηκε μαζί με τα φθαρτά ρούχα, λάμποντας μαζί με αυτά. Διότι όταν αναστηθούν οι δίκαιοι με δόξα στη δεύτερα παρουσία δεν πρόκειται να έχουν ρούχα αισθητά, αλλά θα ντυθούν με κάποιες λαμπρές στολές. Όπως όμως η μορφή τους δεν έγινε άλλη από αυτήν της μεταμόρφωσης, έτσι στην ανάσταση η μορφή των αγίων θα είναι πολύ ενδοξότερη, από αυτήν που είχαν στη ζωή αυτή, όχι όμως άλλη» (Ω).

«Λέμε βέβαια ότι η μεταμόρφωσή του έγινε, όχι αποβάλλοντας το σχήμα του ανθρώπινου σώματος, αλλά περιβάλλοντας αυτό κάποια φωτεινή λάμψη, η οποία κατά κάποιο τρόπο άλλαξε το ατιμότατο χρώμα της σάρκας του, δίνοντάς του όψη λαμπρότερη, σύμφωνα με το λεγόμενο από τον θείο Παύλο «Σπείρεται χωρίς δόξα, ανασταίνεται με δόξα».

Γιατί τώρα αυτό το ίδιο είναι σάρκα γυμνή, χωρίς να είναι χρωματισμένη με κάποια δόξα, ούτε λαμπρυσμένο με λάμψη φυσική, αλλά έχει μόνο την από τη φύση της αδοξία και μαζί και αδυναμία. Κατά τον καιρό όμως της ανάστασης θα γίνει κάποια αλλαγή θεοπρεπής και μεταβολή της δόξας και όχι του σχήματος. Γιατί θα περιστράψει τότε με επικαλύμματα θείας δόξας: διότι, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Σωτήρα, «οι δίκαιοι θα λάμπουν σαν τον ήλιο στη βασιλεία του πατέρα τους» (Κ). «Τότε λοιπόν θα λάμψει και η θεότητα του Κυρίου όχι όπως ο ήλιος, αλλά πάνω από κάθε γεννητό φως που μπορεί να σκεφτεί κανείς και στα αισθητά και στα νοητά: επειδή ακριβώς είναι ο ίδιος το φως που φωτίζει κάθε άνθρωπο που έρχεται στον κόσμο: έτσι θα συμβεί όταν θα δείξει το πρόσωπό του. Διότι δεν θα κάνει τότε έτσι όπως παλαιότερα έλεγε κάποτε στον Μωϋσή, ότι «θα δεις τα οπίσω μου, αλλά το πρόσωπό μου δεν θα το δεις (Εξόδου λγ 25).

Αλλά με τέτοιο τρόπο θα παρέχει τον εαυτό του στους αγίους, ώστε να μπορούν όλοι να λένε: όλοι εμείς με ξέσκεπο το πρόσωπο του εσωτερικού μας ανθρώπου, σαν άλλοι καθρέπτες δεχόμαστε και αντανακλούμε την δόξα του Κυρίου. Και έτσι μεταμορφωνόμαστε και παίρνουμε την ίδια ένδοξη εικόνα του Κυρίου και προοδεύουμε από δόξα σε δόξα» (Β' Κορ. γ 18) (Ε).

(3) Το εξαστράπτων ως δεύτερο επίθετο μετά το λευκός εξηγεί το είδος του λευκού= λευκός που λάμπει, αστραποβόλος (δ). Η μεταμόρφωση χύνει φως στην έννοια του παθήματος του Κυρίου. Αποδεικνύει, ότι η δόξα ήταν η φυσική κατάσταση του Κυρίου σύμφωνα και με τον λόγο της αρχιερατικής του προσευχής: «Και τώρα δόξασέ με εσύ Πατέρα, κοντά σου, με την δόξα την οποία είχα κοντά σου προτού δημιουργηθεί ο κόσμος». Προφανώς ένας από τους σκοπούς, προς τους οποίους απέβλεπε το υπερφυσικό αυτό συμβάν, ήταν και να στηρίξει την πίστη των μαθητών στην θεία φύση του πάσχοντος Λυτρωτή.

9.30 και ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν(1) Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας(2), 30 Ἐαφνικὰ δυο ἄντρες ἀρχισαν να μιλοῦν μαζί του: ἦταν ο Μωυσῆς κι ο Ηλίας,

(1) Η ικανότητα τού να αναγνωριστούν ποιοι ήταν δόθηκε στους μαθητές μαζί με την ικανότητα τού να τους δουν. Αλλιώς, εάν δεν αναγνωρίζονταν, το ότι εμφανίστηκαν θα έμενε χωρίς κάποια σημασία και έννοια (ρ).

(2) «Ο Μωϋσῆς μεν εκπροσωπούσε το νόμο, και ο Ηλίας τους προφήτες: διότι αυτός (ο Χριστός) ήταν ο κύριος του νόμου και των προφητών» (Ω).

«Επομένως η παρουσία του Μωϋσή και του Ηλία και το ότι μιλούσαν μεταξύ τους, ήταν κάποια οικονομία (θείο σχέδιο) του Θεού, η οποία έδειχνε πολύ καλά, ότι ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός περιβαλλόταν από το νόμο και τους προφήτες ως Κύριος και του νόμου και των προφητών, και είχε δειχτεί προηγουμένως από αυτούς (ως Μεσσίας) με εκείνα που προέλεγαν και ήταν σύμφωνα μεταξύ τους. Γιατί δεν ήταν ασύμφωνα μεταξύ τους εκείνα που είχαν κηρυχτεί με το νόμο και με τους προφήτες. Και αυτό, νομίζω, σημαίνει το γεγονός ότι συνομιλούν μεταξύ τους ο ιερώτατος Μωϋσῆς και ο πανάριστος των προφητών Ηλίας» (Κ).

9.31 οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ(1) ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ(2) ἣν ἐμελλε(3) πληροῦν(4) ἐν Ἱερουσαλήμ(5).

31 οἱ ὁποῖοι παρουσιάστηκαν με λαμπρότητα και μιλούσαν για το θάνατό του στην Ἱερουσαλήμ, με τον οποίο θα εκπλήρωνε την αποστολή του.

(1) Ἦταν ὅμοιοι με τον Κύριό τους στη σκηνή αυτή (b). Οι ἅγιοι που πεθαίνουν εν Κυρίῳ μπαίνουν σε κατάσταση δόξας. Για αυτό και οι Μωϋσῆς και Ηλίας εμφανίζονται με δόξα, όπως θα εμφανιστούν μετά από λίγο κατά την δεύτερα παρουσία ὅλοι οι ἅγιοι με δόξα.

(2) «Στεκόμενοι γύρω από τον Ιησού, μιλούσαν μεταξύ τους για την ἔξοδο που επρόκειτο να πραγματοποιήσει, λέει, στην Ἱερουσαλήμ, δηλαδή το μυστήριο της με την σάρκα του οικονομίας και

το σωτήριο πάθος του πάνω στο σταυρό» (Κ).

Την έξοδο και αναχώρησή του από τον κόσμο. Η ίδια λέξη και στο Β΄ Πέτρ. α 15. Το θέμα της συνομιλίας ήταν μέγα, αναφερόμενο στο πάθος, τον σταυρό, τον θάνατο, την ανάσταση και ανάληψη του Χριστού. Δες την αντίθετη λέξη είσοδος στον κόσμο στο Πράξ. ιγ 24 (β). Ο Λουκάς εξεπίτηδες διαλέγει λέξη που σημαίνει ταυτόχρονα και τον θάνατο και την ανάληψη (g).

Και ο θάνατος των αγίων είναι έξοδος τους και αναχώρηση από την Αίγυπτο του παρόντος κόσμου στην επουράνια πόλη Ιερουσαλήμ, από τον οίκο αυτόν της δουλείας στον ουράνιο οίκο του Πατέρα τους. Και όπως η από την Αίγυπτο έξοδος του Ισραήλ υπήρξε θριαμβευτική, έτσι και η από τον κόσμο αυτόν έξοδος και η στους ουραμούς ανάληψη του Χριστού έγινε με θρίαμβο και αλαλαγμό, και τέτοια είναι και η από τον κόσμο αυτόν έξοδος των αγίων του.

(3) Το έμελλεν ανταποκρίνεται στο δει (=πρέπει) του στίχου 22. Το παν είναι προδιατεταγμένο από τον Θεό και οπωσδήποτε θα συντελεστεί. Και όταν συντελείται, μπορεί να θεωρείται ως εκπλήρωση (ρ).

(4) Ο Μωϋσής και ο Ηλίας μιλούσαν προς τον Ιησού για την έξοδό του. Υπονοεί όμως αυτό, ότι το πάθημα του Χριστού και η ακόλουθη ένδοξη έξοδος του από τον κόσμο αυτόν ήταν ό,τι ο Μωϋσής και οι προφήτες είχαν προαναγγείλει. Δες Λουκ. κδ 26,27 και Α΄ Πέτρ. α 11.

«Γιατί είναι αλήθεια, ότι ο νόμος που δόθηκε μέσω του Μωϋσή και ο λόγος των προφητών, προανήγγειλαν το μυστήριο του Χριστού, ο ένας καταγράφοντάς το κατά κάποιον τρόπο σαν σε πίνακα με τύπους και σκιές, ενώ οι προφήτες προέλεγαν με πολλούς τρόπους» (Κ).

Οι δύο ένδοξοι προφήτες μιλούν στον Ιησού για την έξοδό του, δηλαδή για το πάθημα, την ανάσταση και την ανάληψή του. Καθόλου θαυμαστό! Η έξοδος του Λυτρωτή είναι η θεμελιώδης αλήθεια, πάνω στην οποία στηρίζεται το όλο σύστημα του Χριστιανισμού· είναι η αλήθεια των αληθειών, χωρίς την οποία τίποτα άλλο στον κόσμο δεν έχει σημασία και βαθύτερη έννοια.

(5) Το «στην Ιερουσαλήμ» είναι βαθιά τραγικό= στην πόλη που φόνευσε τους προφήτες. Η προσθήκη αυτή του Λουκά για την έξοδο του Κυρίου στην Ιερουσαλήμ διαφωτίζει ολόκληρη την σκηνή. Είναι το κλειδί της όλης αφήγησης. Εξηγεί τη σχέση μεταξύ της εμφάνισης αυτής και της συνομιλίας του Χριστού με τους μαθητές που προηγήθηκε στην Καισάρεια του Φιλίππου. Η συνομιλία αυτή για το θέμα αυτό δίνει στους μαθητές να καταλάβουν, ότι ο π ά σ χ ω ν Μεσσίας είναι πράγματι ο θ ε ί ο ς Μεσσίας, τον οποίο αναγνωρίζει ως τέτοιο ο ουρανός (g).

Ο Κύριος και κατά την ένδοξη Μεταμόρφωσή του θέλησε να ακούσει για την έξοδό του η οποία ήταν συνδεδεμένη με τον θάνατο και τα παθήματά του. Και διδάσκει έτσι εμάς, ότι το να θυμόμαστε τον θάνατό μας, ο οποίος αποτελεί την έξοδο και αναχώρησή μας από τον κόσμο αυτόν σε άλλον, δεν είναι ποτέ άκαιρο, αλλά και σε αυτές τις μεγαλύτερές μας επιτυχίες και δόξες του κόσμου αυτού είναι επικαιρότατο να θυμόμαστε, ότι «δεν έχουμε εδώ μόνιμη πόλη»

9.32 ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνω(1)· διαγρηγορήσαντες(2) δὲ εἶδον τὴν δόξαν(3) αὐτοῦ καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

32 Ο Πέτρος και οι σύντροφοί του είχαν πέσει σε ύπνο βαρύ. Όταν ζύπνησαν, είδαν τη λαμπρότητά του και τους δυο άντρες που στέκονταν δίπλα του.

(1) «Οι μεν μακάριοι μαθητές νύσταξαν για λίγο, καθώς ο Χριστός χρονοτριβούσε με την προσευχή» (Κ).

Βεβαρημένοι ὕπνω = την ασυγκράτητη τάση για ύπνο, την οποία δεν μπορούσαν να νικήσουν στην αρχή (δ). Την ώρα λοιπόν που προσευχόταν ο Χριστός οι μαθητές πιθανότατα κοιμόντουσαν (g).

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά= Ή, μετά από ένα διάστημα χρόνου, αποτίναξαν από πάνω τους τον ύπνο (δ)· ή, επιμένοντας να παραμείνουν άγρυπνοι νίκησαν τη νύστα (Meyer)· ή, γινόμενοι εξ' ολοκλήρου άγρυπνοι (ρ) και «αφού συνήλθαν από τον βαθύ ύπνο» (Κ).

(3) «Δόξα να εννοήσεις την λαμπρότητα» (Ζ).

9.33 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς(1) ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι(2), καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωϋσεῖ καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδῶς ὃ λέγει(3).

33 Την ώρα που αυτοί αποχωρίζονταν από τον Ιησού, ο Πέτρος του είπε: «Διδάσκαλε, ωραία είναι να μείνουμε εδώ· να φτιάξουμε τρεις σκηνές: μία για σένα, μία για το Μωυσή και μία για τον Ηλία» –δεν ήξερε τι έλεγε.

(1) Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας του Ιησού με τους δύο προφήτες, οι μαθητές τηρούσαν σιγή. Αλλά όταν η συνομιλία σταμάτησε και οι δύο ουράνιοι απεσταλμένοι ετοιμάζονταν να χωριστούν από

τον Κύριο, τότε ο Πέτρος λαμβάνει τον λόγο (g).

(2) «Ακούγοντας ότι πρόκειται να πάθει ο Χριστός... ζητούσε από τον Κύριο να μείνει πάνω στο βουνό για πάντα, έτσι ώστε να μην τον βρουν οι Ιουδαίοι αφού κατέβει και τον φονεύσουν, αγνοώντας τα αγαθά που θα συμβούν σε όλους από το πάθος και την ανάσταση» (Ω).

(3) Δεν γνωρίζουν τι λένε εκείνοι, οι οποίοι μιλούν για κατασκευή σκηνών πάνω στη γη για τους δοξασμένους αγίους στον ουρανό, οι οποίοι έχουν καλύτερες μονές (δωμάτια) στην οικία του Πατέρα και επιθυμούν να επανέλθουν σε αυτές.

«Δεν ήξερε, λέει, αυτό που έλεγε· γιατί δεν ήταν ο καιρός της συντέλειας του κόσμου και του να λάβουν οι άγιοι τη μέθεξή (συμμετοχή) τους στα αγαθά που ήλπισαν σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού» αφού παρέμεναν στη γη αυτή, που δεν έγινε ακόμη καινούργια. «Αφού λοιπόν το σχέδιο της οικονομίας βρισκόταν ακόμη στην αρχή, πώς ήταν δυνατόν να σταματήσει ο Χριστός την αγάπη του για τον κόσμο, αποφεύγοντας να πάθει για χάρη του;» (Κ).

9.34 ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη(1) καὶ ἐπεσκίασεν(2) αὐτούς(3)· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ἐκείνους(4) εἰς τὴν νεφέλην.

34 Ενώ τα έλεγε αυτά ήρθε ένα σύννεφο και τους σκέπασε. Οι μαθητές καθώς βρέθηκαν μέσα στο σύννεφο, φοβήθηκαν.

(1) «Ενώ ο Πέτρος λέει να κάνουμε τρεις σκηνές, ο Κύριος ξαφνικά φτιάχνει σκηνή αχειροποίητη και μπαίνει μέσα σε αυτήν μαζί με τους προφήτες, για να δείχτει ότι σε τίποτα δεν είναι κατώτερος από τον Πατέρα. Διότι όπως ακριβώς στην Παλαιά Διαθήκη η νεφέλη λεγόταν ότι έχει τον Κύριο και ο Μωϋσής έμπαινε σε αυτήν, και έτσι δεχόταν τον νόμο, έτσι και τώρα η νεφέλη δέχτηκε τον Χριστό και νεφέλη όχι σκοτεινή· διότι έφυγε η σκιά του νόμου και το σκοτεινό της ασάφειας· αλλά νεφέλη φωτεινή. Διότι ήλθε η αλήθεια και έλαμψε η χάρη του Κυρίου και δεν υπάρχει τίποτα σκοτεινό τώρα» (Θφ).

Ακριβέστερη ερμηνεία η επόμενη: Η νεφέλη δεν ήταν κάποιο απλό σύννεφο. Είναι το κάλυμμα, με το οποίο περιβάλλεται ο Θεός, όταν εμφανίζεται στους ανθρώπους. Εμφανίστηκε στην έρημο και στα εγκαίνια του ναού του Σολομώντα και την ξαναβρίσκουμε και στην ανάληψη (g).

Η νεφέλη αυτή ήταν δείγμα της ακόμη πιο ιδιαίτερης παρουσίας του Θεού. Με νεφέλη ο Θεός ήλθε στη σκηνή και στο ναό και όταν «η νεφέλη κάλυψε την σκηνή του μαρτυρίου δεν μπόρεσε ο Μωϋσής να μπει στην σκηνή, διότι επισκίαζε αυτήν η νεφέλη και η σκηνή γέμισε από τη δόξα του Κυρίου» (Εξόδου μ 34). Και όταν στην περίπτωση του Σολομώντα «ο οίκος γέμισε από τη νεφέλη της δόξας του Κυρίου, δεν μπορούσαν οι ιερείς να σταθούν να λειτουργήσουν από το φως της νεφέλης» (Β΄ Παραλ. ε 14).

Μία τέτοια νεφέλη είναι και η παρούσα. Δεν είναι λοιπόν καθόλου παράδοξο, ότι οι μαθητές φοβήθηκαν. Αλλά εφόσον ο Ιησούς βρίσκεται στη νεφέλη, κανείς από όσους πιστεύουν ειλικρινά σε αυτόν ας μην φοβάται να μπει σε αυτήν, διότι μπορεί να είναι βέβαιος, ότι ο Ιησούς θα διαπεράσει αυτόν σώο μέσα από αυτήν.

(2) Κατά ακρίβεια η φωτεινή νεφέλη δεν ρίχνει σκιά, μπορεί όμως να καλύψει. Το φως μπορεί να αποτυφλώνει όπως και το σκοτάδι (p).

(3) Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Με αυτό δηλώνει μέσω του τύπου από πριν... ότι στην ανάσταση πρόκειται να αρπαχτούν σε νεφέλες οι άγιοι για να συναντήσουν τον Κύριο και να είναι μαζί του για πάντα» (Ω).

(4) Υπάρχει και η γραφή αυτούς. Το μεν εκείνους= τον Κύριο και τους δύο προφήτες, ενώ το αυτούς σύμφωνα με κάποιους νεώτερους ερμηνευτές περιλαμβάνει και τους αποστόλους, είναι όμως αμφίβολο αυτό.

9.35 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης(1) λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ αγαπητός(2), αὐτοῦ ἀκούετε.

35 Μέσα απ' το σύννεφο ακούστηκε μια φωνή που έλεγε: «Αυτός είναι ο Υιός μου ο αγαπητός· αυτόν ν' ακούτε».

(1) «Φωνή πατρική μέσω της νεφέλης (διότι έτσι φαίνεται ο Θεός) μαρτυρούσε για τον Χριστό την υιότητα (ότι είναι ο Υιός)» (Ε).

(2) Υπάρχει και η γραφή: εκλελεγμένος (διαλεγμένος, διαλεκτός) αντί ο αγαπητός. Είναι αυτό εξήγηση του αγαπητός, το οποίο, όπως και η αντίστοιχη εβραϊκή λέξη, σημαίνει και τον αγαπητό και τον εκλεκτό. Φαίνεται ότι η λέξη μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο (που υπάρχει στα χειρόγραφα)(δ). Πάντως το εκλελεγμένος λέγεται με απόλυτη έννοια, σε αντίθεση με τους δούλους,

όπως ήταν ο Μωϋσής και ο Ηλίας, οι οποίοι είχαν εκλεγεί για ειδικές και περιορισμένες αποστολές (g). Το εκλελεγμένος αναφέρεται στην αποστολή του Υιού του ανθρώπου ως Μεσσία (L).

9.36 και ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν εὐρέθη Ἰησοῦς μόνος(1). καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν(2) καὶ οὐδενὶ(3) ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις(4) οὐδὲν ὧν ἑώρακασιν.

36 Αφού ακούστηκε η φωνή αυτή, βρέθηκε ο Ιησούς μόνος. Αυτοί δεν μίλησαν καθόλου και τις μέρες εκείνες δεν είπαν σε κανέναν τίποτε γι' αυτά που είδαν.

(1) «Για να μην συκοφαντείται από κάποιους η αλήθεια, οι οποίοι λένε ότι τους διέτασε να ακούνε περισσότερο τον Μωϋσή, επεσήμανε ο ευαγγελιστής λέγοντας, ότι όταν έγινε η φωνή, βρέθηκε ο Ιησούς μόνος. Άρα λοιπόν αυτόν πρόσταξε να ακούνε. Καθόσον αυτός είναι το τέλος του νόμου και των προφητών» (Κ).

(2) Με εντολή του Κυρίου σύμφωνα με τους άλλους δύο συνοπτικούς.

«Δεν θέλει ο Ιησούς να ειπωθούν τα σχετικά με την δόξα του. Διότι θα βλάπτονταν αυτοί που θα τα άκουγαν και μάλιστα οι όχλοι, όταν θα έβλεπαν τον τόσο πολύ δοξασμένο να σταυρώνεται. Δεν τα έκρυψαν λοιπόν από φθόνο, αλλά επειδή φοβήθηκαν μήπως δεν γίνουν πιστευτοί» (Ω) και για να μην προκληθεί είτε σφοδρότερη αντίδραση εκ μέρους των αντιτιθεμένων, είτε άκαιρος ενθουσιασμός και παραχώδεις εκδηλώσεις εκ μέρους των Ιουδαίων που έτρεφαν παχυλές ελπίδες για τον Μεσσία.

(3) Η απαγόρευση του να ανακοινωθεί ό,τι είχαν δει, αποτελεί ισχυρή επιβεβαίωση της ιστορικότητας του υπερφυσικού γεγονότος της Μεταμόρφωσης. Εάν η οπτασία αυτή ήταν επινόηση, πώς θα εξηγήσουμε την επινόηση της απαγόρευσης; (ρ).

(4) «Πότε λοιπόν τα ανέφεραν; Μετά την ανάληψη, μετά την παρουσία του Πνεύματος· διότι τότε γέμισαν από θάρρος και καταξιώθηκαν του Πνεύματος και είχαν την φωνή από τα θαύματα να συνηγορεί σε αυτούς» (Ω).

Μετά τις σκηνές της Γεθσημανή, της καταδίκης του συνεδρίου και του Πιλάτου και του Γολγοθά, στις οποίες παρουσιάστηκε ο προφητευμένος χαρακτήρας του ως ανθρώπου θλίψεων που γνωρίζει να υπομένει ασθένεια, θα ήταν πλέον καιρός να διαδοθεί το υπερφυσικό συμβάν της Μεταμόρφωσης, ως προμήνυμα της αρχιερατικής του βασιλείας δίπλα στο θρόνο του Πατέρα του και της θριαμβευτικής του νίκης εναντίον όλων των εχθρών του (ο).

Στίχ. 37-43. Η θεραπεία του νέου που σεληνιαζόταν.

9.37 Ἐγένετο(1) δὲ τῆ ἑξῆς ἡμέρα(2) κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήνησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς(3).

37 Τὴν ἄλλη μέρα, ὅταν κατέβηκαν ἀπὸ τὸ βουνό, τὸν Ἰησοῦ τὸν υποδέχτηκε πολὺς κόσμος.

(1) Δες Ματθ. ιζ 14-18 και Μάρκ. θ 14-29 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η Μεταμόρφωση πιθανώς έγινε νύχτα. Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ότι η κάθοδος από το όρος έγινε την επόμενη ημέρα. Έτσι οι 3 απόστολοι είχαν καιρό κατά το υπόλοιπο της νύχτας να μελετήσουν ό,τι είχαν δει και ακούσει, πριν ακόμη λάβουν νέες εντυπώσεις από άλλα γεγονότα (ρ).

(3) Η συρροή του πλήθους και η συγκίνησή του για την οποία δίνει μαρτυρία ο Μάρκος, εξηγείται από τις σφοδρές συζητήσεις και επικρίσεις, τις οποίες προκάλεσαν οι γραμματεῖς παίρνοντας αφορμή από την αδυναμία των μαθητών να θεραπεύσουν το δαιμονισμένο παιδί και τις οποίες, παρακολουθώντας το πλήθος, εξεπλάγη όταν ξαφνικά είδε τον Ιησοῦ να έρχεται τόσο πολύ την κατάλληλη στιγμή.

9.38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησεν(1) λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου ἐπιβλεψόν(2) ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς(3) μοί ἐστιν,

38 Καὶ τότε φώναξε ἕνας μέσα ἀπὸ τὸ πλήθος: «Διδάσκαλε, σε παρακαλῶ ρίξε μια ματιὰ στο γιο μου, τὸ μονάκριβο παιδί μου.

(1) Υπάρχει και η γραφή εβόησε.

(2) Και η γραφή επιβλέψαι. Επιβλέπω=βλέπω με συμπάθεια και οίκτο (ρ).

(3) Για τρίτη φορά ο Λουκάς αναφέρει νεαρό παιδί μοναχοπαιδί. Δες ζ 12 και η 42 (ρ). Εκείνοι οι οποίοι έχουν πολλά παιδιά μπορούν να ισοσταθμίσουν τη θλίψη τους για το ένα από αυτά με την παρηγοριά την οποία παίρνουν από τα άλλα. Αλλά και όταν δεν έχουν παρά ένα και μόνο γιο, μπορούν να παρηγορούνται κατά την ασθένεια ή και τον θάνατό του, ενθυμούμενοι την αγάπη του Θεού, ο οποίοςς Μονογενής είχε τον Υιό του και όμως παρέδωσε αυτόν για χάρη μας.

9.39 και ἰδοὺ πνεῦμα(1) λαμβάνει(2) αὐτόν, καὶ ἐξαίφνης(3) κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτόν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις(4) ἀποχωρεῖ ἀπ’ αὐτοῦ συντριβόν(5) αὐτόν·

39 Τον πιάνει δαιμόνιο καὶ ξαφνικά φωνάζει. Τον κάνει νὰ σπαράξει καὶ ν’ αφρίζει· τον εξαντλεί καὶ δύσκολα βγαίνει ἀπ’ αὐτόν.

(1) Πνεῦμα πονηρό. Τα συμπτώματα τῆς ἀσθένειας, με τὰ ὁποῖα περιγράφεται αὐτὴ ἀμέσως, δείχνουν σὲ ποιο γένος φυσικῆς διατάραξης τοῦ οργανισμοῦ ἀνήκε αὐτὴ. Ἦταν ἓνα εἶδος ἐπιληψίας. Ἀλλὰ ὁ σ. 42 καὶ ἡ συνομιλία πού ἀκολούθησε σύμφωνα με τοὺς ἄλλους δύο συνοπτικούς, παρέχουν τὴ βεβαιότητα, ὅτι ἡ ἀλλοίωση τοῦ νευρικοῦ συστήματος σχετιζόταν καὶ με ἐπίδραση σατανικὴ (g).

(2) Λαμβάνει=κυριεύει (δ).

(3) Στὴν περιγραφή τοῦ Λουκά ὁ Hobart ἰσχυρίζεται ὅτι τόσο τὸ προηγούμενο ἐπιβλέπω, ὅσο καὶ οἱ λέξεις ἐξαίφνης, μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις ἀποχωρεῖ, εἶναι ἰατρικὲς ἐκφράσεις (p).

(4) Πιο σωστὴ γραφὴ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ «μόλις», τὸ ὁποῖο βρίσκεται καὶ στο Πράξ. ἰδ 18, κζ 7,8, 16 (p). Τὸ μόγις (ἀπὸ τὸ μόγος, μόχθος) εἶναι σύνηθες στους ἀρχαιότερους. Ἐνῶ τὸ μόλις (ἀπὸ τὸ μῶλος=μόγος) συναντιέται στους δόκιμους πεζογράφους (δ).

(5) Ἀπὸ μεταφορὰ ἀπὸ τὰ πράγματα πού με συντριβὴ καταστρέφονται=κατέστρεψε τὴ διάνοιά του, φέρνοντας αὐτόν σὲ ἀναισθησία. Ἀνταποκρίνεται στο ξηραίνεται τοῦ Μάρκου (δ).

9.40 καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν(1).

40 Παρακάλεσα τοὺς μαθητὲς σου νὰ διώξουν τὸ δαιμόνιο ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφεραν».

(1) Ἡ παρουσία τῶν γραμματέων, οἱ ὁποῖοι ἀναμφίβολα δὲν εἶχαν ὑστερήσει σὲ κοροϊδίες εἰς βάρος καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου τους, εἶχε ταπεινώσει καὶ ἴσως ἐρεθίσει αὐτούς. Ἡ ἀγωνιώδης προσδοκία λοιπὸν τοῦ λαοῦ εἶχε φτάσει στο κατακόρυφο (g).

9.41 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος(1) καὶ διεστραμμένη(2), ἕως πότε(3) ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι(4) ὑμῶν; προσάγαγε τὸν υἱόν σου ὧδε(5).

41 Ὁ Ἰησοῦς ἀπάντησε: «Γενιά ἀπιστὴ καὶ διεστραμμένη, ὡς πότε θὰ εἶμαι μαζί σας καὶ θὰ σας ἀνέχομαι; Φέρε μου ἐδῶ τὸ γιο σου».

(1) Αὐτὸ πιθανότατα δὲν ἀπευθύνεται στους μαθητὲς οὔτε περιλαμβάνει αὐτούς. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πατέρα καὶ περιλαμβάνει καὶ τοὺς γραμματεῖς καὶ τὰ πλήθη (p).

(2) «Τὸ «διεστραμμένη» φανερώνει ὅτι ἡ πονηρία δὲν υπήρχε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οὔτε ἐκ φύσεως. Ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴ φύση μὲν... ἦταν ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, διαστράφηκαν ὁμῶς ἀπὸ τὴν κακία» (Θφ).

(3) ΓΙΑ νὰ καταλάβουμε καλὰ τὴν ἀναφώνηση αὐτὴ, πρέπει νὰ λάβουμε ὑπ’ ὄψη τὴν ἀνθρώπινη ψυχολογία τοῦ Κυρίου κατὰ τὶς στιγμὲς αὐτές. Πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε ἐρθεῖ σὲ προσωπικὴ ἐπικοινωνία με οὐράνια ὄντα. Καὶ ξαφνικά βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ κόσμο, στὸν ὁποῖο ἐπικρατεῖ ἡ ἀπιστία, σχεδὸν σὲ ὅλους. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ὄχι μετὰξὺ ἐνὸς ἀνθρώπου καὶ κάποιου ἄλλου, ἀλλὰ μετὰξὺ ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητας, τῆς ἀπομακρυσμένης ἀπὸ τὸ Θεό, ἀνάμεσα στὴν ὁποῖα ὁ Ἰησοῦς κατοικεῖ, καὶ στους κατοίκους τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους πρὶν λίγο χωρίστηκε, ἀποσπᾶ ἀπὸ αὐτόν τὴν θλιβερὴ αὐτὴ ἀναφώνηση (g). Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ἰησοῦ δὲν εἶναι μόνον λόγια ἀνθρώπου μετὰξὺ ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐκφράζουν καὶ τὸ συναίσθημα θεοῦ ὄντος, τὸ ὁποῖο ἔχει ἀπὸ τὴ φύση τοῦ τη θέση τοῦ στὸν οὐρανὸ (L).

(4) Τὸ ρῆμα ἀνέξομαι ἐκφράζει πόσο παρά τὴν ἀγάπη τοῦ αἰσθάνεται τὸν εαυτό του ξένο με τὸ ἀπίστο αὐτὸ περιβάλλον (g). Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ υπήρξε συνεχῆς ἀνοχὴ (b).

(5) Ἡ διαταγὴ Προσάγαγε... ἔχει κάτι τὸ ἀπτόμο. Ὁ Ἰησοῦς φαίνεται νὰ θέλει νὰ ἀποτινάξει τὴν πολὺ πικρὴ ἐντύπωση, ἀπὸ τὴν ὁποῖα ἔχει κυριευτεῖ. Δες παρόμοιο τρόπο ἐκφρασεῖς Ἰω. ἰα 34 (g).

9.42 ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν(1) αὐτόν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν· ἐπέτιμήσεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἴασατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτόν τῷ πατρὶ αὐτοῦ(2).

42 Καθὼς πῆγαινε κοντὰ του, τὸ δαιμόνιο ἐρίξε κάτω τὸ παιδί καὶ τὸ ἔκανε νὰ σπαράξει. Ὁ Ἰησοῦς ἐπέτιμήσε τὸ δαιμονικὸ πνεῦμα, γιάτρεψε τὸ παιδί, καὶ τὸ παρέδωσε στὸν πατέρα του.

(1) Τὸ δαιμόνιο ἐρίξε αὐτόν με ὁρμὴ κάτω. Ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται γιὰ κιβώτια πού με πάταγο ρίχνονται κάτω καὶ γιὰ παλαιστὲς πού ρίχνουν κάτω τοὺς ἀντιπάλους. Κάποιοι διακρίνουν τὸ ρῆμα ρήσσω με τὴν ἐννοία αὐτὴ ἀπὸ τὸ ρήγνυμι (p).

(2) Λεπτομέρεια συγκινητικὴ πού ἀναφέρεται ἀπὸ μόνον τὸν Λουκά καὶ ὑπενθυμίζει τὸ Λουκ. ζ 15 (L).

9.43 ἔξεπλήσσαντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι(1) τοῦ θεοῦ(2). Πάντων(3) δὲ θαυμαζόντων(4) ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν(5) ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, 43 Ὅλοι τότε ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ.

Ἐνῶ ὅλοι θαύμαζαν γι' αὐτὰ που εἶχε κάνει ὁ Ἰησοῦς, εἶπε στους μαθητές του:

(1) Για την μεγαλειότητα=το μεγαλείο και την δόξα, την οποία ἔδειξε με τα μεγάλα και θαυμαστά του ἔργα (δ).

(2) Την οποία ὁ Θεός ἀποκάλυπτε με τα θαύματα τα οποία ἔκανε μέσω του Σωτήρα (δ). «Διότι νόμιζαν, ὅτι κάνει αὐτὰ τα τρομερά ὄχι με δική του δύναμη, ἀλλὰ ἀπὸ το Θεό» (Ζ).

(3) Ἡ διαίρεση των στίχων δεν εἶναι ἐδῶ επιτυχημένη, διότι το δεύτερο μισό του στίχου αὐτοῦ, ἀνήκει ολοφάνερα σε ξεχωριστὴ περικοπὴ που διακρίνεται ἀπὸ την προηγούμενη, στην οποία ὁ Κύριος για δεύτερη φορά προαναγγέλλει τα του Πάθους του (ρ). Δες και Ματθ. ιζ 23 και Μάρκ. θ 31,32 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(4) Ὁ Κύριος με ὅσα λέει στην ἀκόλουθη περικοπὴ, τονίζει και πάλι στους μαθητές του την πραγματικὴ φύση της μεσιακῆς του ιδιότητος με ἀφορμὴ τον θαυμασμό, τον ὁποῖο με εφήμερο ἐνθουσιασμό ἐκδήλωνε ὁ λαός για τα θαύματά του. Δεν ἔρχεται να βασιλέψει ως ἐπίγειος βασιλιάς, ἀλλὰ να πάθει ως κατὰδικος (ρ). Ὁ Κύριος θέλει να προλάβει την επικίνδυνη ἔξαψη, την ὁποία ὁ γενικός θαυμασμός του πλήθους κινδύνευε να προκαλέσει και στους μαθητές (g).

(5) Καὶ ἡ γραφή: ἐποίει=ἐξακολουθούσε να κάνει.

Στίχ. 44-45. Δεύτερη προαναγγελία του Πάθους.

9.44 Θέσθε ὑμεῖς(1) εἰς τὰ ὦτα(2) ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους(3), ὁ γὰρ(4) υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι(5) εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

44 «Ἀκούστε καλά τα λόγια αὐτά: Ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου θα παραδοθεῖ σε χεῖρα ἀνθρώπων».

(1) Εἶναι αὐτὸ μυστικὸ κρυμμένο ἀπὸ τους ἄλλους (b). Εσεῖς σε ἀντίθεση με τον πολὺ λαό (ρ). «Με το «εσεῖς» ὅμως που λέει ἐδῶ, τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τους ἄλλους» (Κ).

(2) Το βάζω στα αὐτιά=ακούω και τηρῶ στη μνήμη. Δες Λουκ. κα 14 βάζω στις καρδιές=στη διάνοια και στη μνήμη (δ). Ἡ φράση σημαίνει ἴσως: φυλάξτε τα λόγια αὐτά στη μνήμη σας, ἔστω και να δεν τα καταλαβαίνετε τώρα. Ἡ, μην παρασύρεστε ἀπὸ τον θαυμασμό του πλήθους, ὥστε να λησμονήσετε ἢ να κυριευτεῖτε ἀπὸ ἀμφιβολίες σε σχέση με τις διακηρύξεις μου για το πάθος μου. Ὅπωςδήποτε ἐγὼ θα παραδοθῶ σε χεῖρα ἀνθρώπων (ρ).

(3) Να θυμάστε τα λόγια αὐτά, διότι ὁσοδήποτε και αν σας φαίνονται ἀπίστευτα τώρα, θα πραγματοποιηθοῦν· και αν ὅταν φτάσει ἡ ὥρα αὐτῆς της πραγματοποίησης, δεν θυμάστε αὐτά, ἡ πίστη σας ἀναμφίβολα θα κλονιστεῖ (g). «Μοιάζει δηλαδὴ τελείως, περίπου τα ἐξῆς να σκέφτονταν μέσα τους και να ἔλεγαν οἱ μαθητές· Ὁ τόσο σπουδαῖος, αὐτὸς που ἀνάστησε νεκρούς με ἐξουσία θεϊκὴ, αὐτὸς που μαλώνει θάλασσες και ἀνέμους, αὐτὸς που με λόγο συντρίβει τον σατανά, πῶς συλλήφθηκε τώρα και ἔπεσε στα δίχτυα των φονιάδων; Ἄρα λοιπὸν ἐξαπατηθήκαμε που τον νομίζαμε Θεό; Για να ξέρουν λοιπὸν αὐτὸ που θα γίνει ὁσοδήποτε, προστάζει να ἀποθηκεύσουν κατὰ κάποιον τρόπο στο νοῦ τους το μυστήριον· Διότι βάλτε, λέει, εσεῖς στις καρδιές σας» (Κ).

(4) Ἐάν το προηγούμενο «τούτους» το ἀναφέρουμε στα λόγια που προηγουμένως λέχθηκαν για το πάθημα, τότε το γὰρ εἶναι αιτιολογικό=Μη λησμονεῖτε τα λόγια αὐτά που σας ἔχω πει, διότι ὁσοδήποτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου θα παραδοθεῖ. Ἐάν ὅμως το «τούτους» το ἀναφέρουμε στα λόγια, τα ὁποῖα τώρα λέει ὁ Κύριος, το γὰρ εἶναι ἐπεξηγηματικό=τα λόγια αὐτά, ὅτι δηλαδὴ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου...

(5) «Το «πρόκειται να παραδοθεῖ» που εἶναι γραμμένο στον Ματθαῖο και τον Λουκά δεν δείχνει με σαφήνεια το ἀπὸ ποιον; Για αὐτὸ, ὅπως εἶπαμε, ἄλλος θα πει· ἀπὸ τον Ἰουδα, ἄλλος πάλι· ἀπὸ τον λαό· εμεῖς ὅμως (ὁ Ω.) ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ Ἰουδας και ὁ λαός ἦταν ἀνθρώποι, ας προσέχουμε, μήπως εἶναι καλύτερο να ἀκολουθήσουμε εμεῖς τον Παῦλο, που λέει για τον Πατέρα, «ὁ ὁποῖος δεν λυπήθηκε τον ἴδιο τον υἱὸ του, ἀλλὰ τον παρέδωσε για ὅλους μας» και να πούμε ὅτι ἀπὸ τη λέξη «παραδόθηκε», λείπει το «ἀπὸ τον Θεό» (Ω). Το «πρόκειται λοιπὸν να παραδοθεῖ» ἀναφέρεται στη θεῖα βουλή, ὄχι στην προδοσίαν του Ἰουδα (g). Ὅταν ἡ ὥρα του υιοῦ τοῦ ἀνθρώπου φτάσει, οἱ ἐναντίον του ἐπιβουλές θα στεφθοῦν ἀπὸ ἐπιτυχία (ρ).

9.45 οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο(1), καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον(2) ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἰσθωνται αὐτό(3), καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι(4) αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

45 Εκείνοι όμως δεν τα καταλάβαιναν αυτά τα λόγια. Το νόημά τους ήταν κρυμμένο για να μην το καταλάβουν, και φοβούνταν να τον ρωτήσουν ποια σημασία είχαν τα λόγια του.

(1) Αγνοούσαν δηλαδή τι σήμαινε το «θα παραδοθεί» και πώς ο πανίσχυρος Μεσσίας ήταν δυνατόν ως κοινός άνθρωπος να παραδοθεί σε χέρια ανθρώπων (δ). Η θέληση άλλωστε ασκεί επίδραση στη διάνοια και εφόσον οι μαθητές δεν ήθελαν ο διδάσκαλος να πάθει, αλλά τελείως αντίθετα ήθελαν, σύμφωνα με τις χονδροειδείς σχετικά με τον Μεσσία προκαταλήψεις τους, να βασιλεύσει, επόμενο ήταν να μην προσέχουν πολύ τις προαναγγελίες για το πάθημα (g). Στους τόσο σαφείς και κατηγορηματικούς λόγους του διδασκάλου απέδιδαν κάποια μυστική και αλληγορική έννοια, με την οποία εναρμονίζονταν και συμβιβάζονταν με την εκδοχή βασιλιά, νικητή Μεσσία, όπως ανέμεναν όλοι οι Ιουδαίοι τον Μεσσία και από τις χονδροειδείς αυτές ελπίδες δεν είχαν ακόμη απαλλαχτεί και οι δικές τους διάνοιες (ο). «Και εμείς λοιπόν πολλές φορές, ενώ μελετήσαμε τις Γραφές και δεν τις καταλάβαμε καθόλου, ξαναβλέπουμε κατά κάποιο τρόπο με τη συνεχή μελέτη να λάμπει στις καρδιές μας λίγο λίγο ο λόγος που φέρνει τον φωτισμό της γνώσης του, ο οποίος είναι ο Χριστός» (Ω).

(2) Δηλαδή κρυμμένο από αυτούς (δ). Το κάλυμμα αυτό οφειλόταν και σε θεία αιτία (L), «αφού είχε ένα θείο σχέδιο ο Κύριος ο οποίος προκαλούσε την άγνοια και το κρύψιμο σε αυτούς. Φύλαγε λοιπόν για τον κατάλληλο καιρό την αφαίρεση της άγνοιας και του καλύμματος» (Ω).

(3) Για να μην καταλάβουν αυτό και είναι σε διαρκή λύπη και αποθάρρυνση από την προσδοκία τόσο μεγάλων δεινών (δ) «ώστε να μην λυτούνται και τaráσσονται από τον φόβο πριν τον κατάλληλο καιρό. Συγκαταβαίνοντας λοιπόν ο Θεός στην ασθένειά τους και σαν να κυβερνούσε κάποια παιδιά, δεν επέτρεπε να καταλάβουν αυτοί το λεγόμενο περί του σταυρού» (Θφ).

(4) Ή, «από ευλάβεια δεν ρωτούσαν... Διότι ο φόβος είναι αυξημένη ευλάβεια, όπως ακριβώς και η ευλάβεια είναι συνεσταλμένος φόβος» (Θφ). Ή, φοβόντουσαν να τον ρωτήσουν, για να μην μάθουν πράγματα ακόμη περισσότερο λυπηρά και θλιβερά ή να μην τους μαλώσει ότι άκαιρα ζητούσαν εξηγήσεις για το μυστήριο του Θεού (δ).

Στίχ. 46-48. Ποιος είναι ο μεγαλύτερος ενώπιον του Θεού.

9.46 (1)Εἰσῆλθεν(2) δὲ διαλογισμὸς(3) ἐν αὐτοῖς(4), τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν(5).

46 Ἄρχισε τότε μια συζήτηση μεταξύ των μαθητῶν για το ποιος ἦταν ο ἀνώτερος ἀνάμεσά τους.

(1) Δες και Ματθ. ιη 1-7 και Μάρκ. θ 33-39 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η σάρκα συχνά βρίσκει ευκαιρίες για τις κινήσεις της, ακόμα και όταν τα πάντα αντιτίθενται σε αυτήν (b). «Εἰσέβαλε μέσα τους λοιπόν πάθος κούφιας δόξας... διότι το να σκέφτονται και μόνο το, ποιος θα ἦταν μεγαλύτερος ἀνάμεσά τους, δείχνει κάποιον που φιλοδοξεί και επιθύμησε να είναι αρχηγός των άλλων» (K). Από ποια αφορμή μπήκε; Ή «φαίνεται ότι ξεσηκώθηκε σε αυτούς το πάθος από το ότι δεν θεραπεύτηκε ο δαιμονισμένος. Διότι ἦταν λογικό να διαφωνήσουν για αυτό λέγοντας ο καθένας, ότι, όχι λόγω της δικής μου αδυναμίας, αλλά λόγω της αδυναμίας του τάδε δεν θεραπεύτηκε το παιδί, και από εκεί άναψε η έριδα για το ποιος θα ἦταν ο μεγαλύτερος» (Θφ). Ή, πιο σωστά, επειδή είχαν δει τον Πέτρο και Ιάκωβο και Ιωάννη ότι μόνο αυτοί ανέβηκαν μαζί στο βουνό και τους εμπιστεύτηκε κάποιον μυστικό (Βέζας). Ακόμη επίσης και από παρεξήγηση των προφητειῶν του Κυρίου για το επικείμενο τέλος του.

(3) Διαλογισμός πονηρός· σκέψη δηλαδή την οποία έβαλε ο διάβολος στο νου τους (δ).

(4) Το «σε αυτούς» υπονοεί μάλλον, ότι ο διαλογισμός δεν παρέμεινε μόνο στο νου, χωρίς να εκφραστεί και εξωτερικά (ρ). Ο Ιησούς όμως δεν είχε ακούσει τη συζήτηση των μαθητῶν, αλλά διέκρινε την εσωτερική σκέψη, η οποία είχε προκαλέσει την φιλονικία (g).

(5) Η ματαιοδοξία και ο πόθος των πρωτείων και η βιασύνη για την υπεροχή ἦταν αμαρτίες, στις οποίες επανειλημμένα παρασύρθηκαν οι μαθητές, για αυτό και όπως έπρεπε επιτιμήθηκαν αυστηρά από τον Κύριο. Εκείνοι, οι οποίοι επιζητούν να είναι μεγάλοι στον κόσμο αυτόν, εκτίθενται σε μεγάλους πειρασμούς και θορύβους, από τους οποίους είναι απαλλαγμένοι και ασφαλείς οι ευχαριστημένοι να είναι μικροί, ελάχιστοι, λιγότερο ακόμη και από αυτούς τους ελάχιστους.

9.47 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν(1) τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας(2) αὐτῶν ἐπιλαβόμενος παιδίου(3) ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτοῦ(4),

47 Ο Ἰησοῦς, που κατάλαβε τις σκέψεις τους, πήρε ἕνα παιδί, το έβαλε να σταθεί μπροστά του

(1) Υπάρχει και η γραφή ειδῶς. Ἰδὼν=κατάλαβε με την εσωτερική του θεότητα (δ).

(2) Η συζήτηση με τα λόγια ἦταν: Ποιος είναι ο μεγαλύτερός από αυτούς. Ο διαλογισμός των καρδιῶν τους ἦταν: Δεν είμαι εγώ ο μεγαλύτερος από όλους; (ρ).

(3) Ο Ε. Και ο Χ. αγνοούν τελείως την παράδοση που εμφανίζεται από τον ένατο αιώνα (Αναστάσιος Βιβλιοθ. Migne 129,42, Νικηφόρος Κάλλιστος Εκκλ. Ιστορ. II 35, Migne 143,848) ότι το παιδί αυτό ήταν ο Ιγνάτιος ο Θεοφόρος. Ο Χ. μάλιστα (Ομιλία εις Ιγνάτιον 4) αναφέρει, ότι ο Ιγνάτιος ούτε καν είχε δει τον Κύριο (ρ).

(4) Στην τιμητική θέση. Και εφόσον ο Ιησούς καθόταν περικυκλωμένος από τους μαθητές του (Μάρκ. θ 35) το παρ' έαυτῷ σημαίνει στο μέσο αυτών, όπως γράφουν οι άλλοι δύο συνοπτικοί (ρ). «Ο Χριστός ο Θεός μας, που γνωρίζει τα πάντα, τον διαλογισμό στη διάνοια των μαθητών, όπως ακριβώς ένα πικρόχορτο που φύτρωσε πάνω, όπως είναι γραμμένο, πριν σηκωθεί ψηλά, πριν ωριμάσει, ξεριζώνει το κακό από τη ρίζα του· διότι όταν αρχίζουν σε μας τα πάθη νικιούνται εύκολα, αν όμως ωριμάσουν, δεν αποβάλλονται εύκολα. Πώς λοιπόν ο πνευματικός γιατρός αποκόβει το πάθος της φιλοδοξίας; Πήρε το παιδί και το έστησε κοντά του. Έκανε αυτήν την πράξη για ωφέλεια και των ίδιων των αγίων αποστόλων και για μας τους μετά από εκείνους. Διότι αυτή η ασθένεια βόσκει κοντά σε όλους τους ανθρώπους, αν μάλιστα έχουν κάποια υπεροχή απέναντι σε κάποιους» (Κ).

9.48 και εἶπεν αὐτοῖς(1), ὃς ἂν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐμὲ δέχεται(2), και ὃς ἂν ἐμὲ δέξηται δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με· ὁ γὰρ μικρότερος(3) ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων(4) οὗτός ἐστιν μέγας(5).

48 και τους εἶπε: «Ὅποιος δεχτεί αὐτό το παιδάκι στο ὄνομά μου, δέχεται ἐμένα τον ἴδιο· κι ὅποιος δεχτεί ἐμένα, δέχεται αὐτόν που μ' ἔστειλε στον κόσμο· ἐκεῖνος που εἶναι ο πιο ταπεινός μεταξύ ὅλων σας, αὐτός εἶναι ο ἀνώτερος».

(1) «Έκανε λοιπόν το παιδί που έφερε στη μέση παράδειγμα και εικόνα ποιου πράγματος; Μίας ζωής χωρίς πονηρία και χωρίς φιλοδοξία· διότι έχει ἄδολη τη γνώμη, ἀνόθευτη την καρδιά και έχει ἀπλότητα λογισμῶν· δεν αγαπά τη φιλοδοξία, δεν γνωρίζει τρόπο υπεροχής» (Κ).

(2) «Αυτό που λέει σημαίνει το εξής· Εσείς μεν νομίζετε, ότι αν φαίνεστε σοβαροί και φιλόδοξοι, τότε θα ἀρέσετε στους πολλούς και τότε θα σας δεχτούν περισσότεροι. Εγώ όμως σας λέω, ότι τόσο πολύ χαίρομαι με την ἀπλότητα και τόσο χαρακτηρίζει αυτή τους δικούς μου μαθητές, ώστε ὅποιος δεχτεί τον ἀπλούστατο ἄνδρα και ἄκακο ως δικό μου μαθητή (διότι αὐτό σημαίνει στο ὄνομά μου) δέχεται ἐμένα. Διότι αὐτός που δέχεται ἀλαζόνα, ούτε δικό μου μαθητή δέχεται ούτε ἐμένα» (Θφ).

(3) «Μικρότερο λέει τον ταπεινότερο» (Ζ)· «τον μετριόφρονα και ο οποίος από ευλάβεια δεν σκέφτεται τίποτα υψηλό για τον εαυτό του» (Κ).

(4) Ο μικρότερος ως προς την ιδέα για τον εαυτό του, ο πιο ἀπλός, όπως εἶναι το παιδί αὐτό, ἀνάμεσα σε ὅλους σας, αὐτός εἶναι πραγματικά και ἀληθινά μέγας (δ).

(5) Ο Κύριος ἀποφεύγει να πει «αὐτός εἶναι ο μεγαλύτερος»· και ἔτσι δεν ενθαρρύνει την ἐπιθυμία του να εἶναι κάποιος πάνω από τους ἄλλους. Εἶναι δυνατόν για ὅλους στη βασιλεία των οὐρανῶν να ἔχουν το μεγαλείο αὐτό και δεν υπάρχει ούτε ἀνάγκη για κανέναν ούτε ἐνδεχόμενο να μετρά τον εαυτό του με ἄλλους και να ζητά υπεροχή πάνω από αὐτούς (ρ).

Στίχ. 49-56. Ἄρνηση των Σαμαρειτῶν να δεχθῶν τον Κύριο.

9.49 Ἄποκριθεῖς(1) δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν(2), Ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, και ἐκωλύσαμεν(3) αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ(4) μεθ' ἡμῶν.

49 Ο Ἰωάννης του εἶπε: «Διδάσκαλε, εἶδαμε κάποιον που ἐδίωχνε δαιμόνια ἐπικαλούμενος το ὄνομά σου και τον ἐμποδίσαμε, γιατί δεν εἶναι δικός μας».

(1) Δες Μάρκ. Θ 38-40 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Η σύνδεση με τα παραπάνω: Προηγουμένως ο Κύριος ἀπέδωσε στο ὄνομά του κεφαλαιώδη σημασία, το οποίο προκάλεσε φόβο στον Ἰωάννη, μήπως από το ζήλο που ἔδειξε σχετικά με αὐτόν που ἐβγάζε δαιμόνια στο ὄνομα του Κυρίου, ἀσέβησε προς το σεβαστό αὐτό ὄνομα (g). Ο Ἰωάννης λοιπόν ρωτά λέγοντας: Πολύ καλά να δεχτεί κάποιος ἕναν, ο οποίος ἔρχεται στο ὄνομα του Χριστοῦ· ἀλλά εἴαν αὐτός δεν εμφανίζεται ως μαθητής του Χριστοῦ; (L). Εἴαν κάποιος παραμένει ἔξω από το σῶμα των μαθητῶν και δεν εἶναι πραγματικός ἀκόλουθος του Ἰησοῦ, πρέπει να γίνει και αὐτός δεκτός; (ρ).

(3) Ὑπάρχει και η γραφή ἐκωλύομεν=κάναμε ἀπόπειρες να τον ἐμποδίσουμε· ἢ, κατ' ἐπανάληψιν τον ἐμποδίσαμε (ρ).

(4) Ο ἐνεστώτας σημαίνει ἐπιμονή στο να ἀκολουθεῖ. Ο Ἰωάννης δεν ἐννοεῖ, ότι ο ἄνθρωπος αὐτός δεν ἦταν ἀπόστολος, ἀλλά δεν ἦταν ἀναγνωρισμένος μαθητής. Δείχνει ο Ἰωάννης ζήλεια για την ὑπόληψη του Διδασκάλου, και ὄχι ζήλεια για τα δικά του προνόμια (ρ)

9.50 και εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ κωλύετε, οὐ γὰρ ἐστὶ καθ' ὑμῶν(1)-ὄς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν(2) ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν(3).

50 Ο Ἰησοῦς του απάντησε: «Μὴν τον εμποδίζετε, γιατί αὐτός δεν είναι εναντίον σας. Ὅποιος δεν είναι εναντίον σας είναι με το μέρος σας».

(1) Υπάρχει και η γραφή μη κωλύετε· ὄς γὰρ οὐκ ἔστιν... παραλείπεται δηλαδή ολόκληρη η φράση «ου γὰρ ἐστὶ καθ' ὑμῶν».

(2) Υπάρχει και η γραφή: καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν. Πιο σωστή είναι η «καθ' ὑμῶν ...» διότι ἐδῶ πρόκειται για υπόθεση των μαθητῶν, στην οποία ο Κύριος δεν αναμίχθηκε από την αρχή (L).

(3) Ο λόγος του Κυρίου στο Λουκ. ια 23: «Ὅποιος δεν είναι μαζί μου είναι εναντίον μου» δεν αντιτίθεται στον παρόντα λόγο. Εκεί ο Κύριος παρέχει κριτήριο, με το οποίο κάθε μαθητῆς του πρέπει να δοκιμάζει τον εαυτό του, για να πληροφορηθεῖ, ἐάν ὄντως είναι γνήσιος μαθητῆς. Εἴαν δεν βρίσκεται στο πλευρό του Ἰησοῦ, είναι εναντίον του. Εδῶ παρέχει κριτήριο με το οποίο ο μαθητῆς του πρέπει να δοκιμάζει τους ἄλλους. Εἴαν οι ἄλλοι αυτοί δεν αντιτίθενται εναντίον του Χριστοῦ, πρέπει να θεωροῦνται ὅτι είναι ὑπὲρ του (ρ). Δες και τις σημειώσεις στα Λουκ. ια 23 και Μάρκ. θ 39-40.

9.51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι(1) τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως(2) αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐστήριξε τὸ πρόσωπον(3) αὐτοῦ τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ,

51 Ἐνῶ πλησίαζαν να συμπληρωθῶν οι μέρες που ο Ἰησοῦς θα ἀφηνε αὐτὸν τον κόσμο, πήρε την ἀπόφαση να πάει στην Ἱερουσαλήμ.

Μπορούμε να θεωρήσουμε το τμήμα αὐτὸ ως την εξιστόρηση της δεύτερης κύριας περιόδου της δημόσιας δράσης του Κυρίου. Η Γαλιλαία μαζί με την Καπερναοὺμ ως κέντρο παύει να είναι το σχεδόν αποκλειστικό πεδίο της διδασκαλίας του και της δράσης του, και μπορούμε να πούμε ὅτι στο ἐξῆς δεν ἔχει πλέον κέντρο δράσης. Παρόλο που η περίοδος αὐτή είναι μόλις το 1/3 σε σχέση με την προηγούμενη, περιγράφεται με πολύ μεγαλύτερη λεπτομέρεια και η αφήγηση είναι σχεδόν 3 φορές πιο μεγάλη. Είναι προφανές ὅτι ο Λουκάς χρησιμοποιεῖ στο τμήμα αὐτὸ υλικό, το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε από τους 2 ἄλλους συνοπτικούς. Από το κεφ. θ 51 μέχρι το κεφ. ιη 14 είναι σχεδόν μόνος και δίνει σε μας πληροφορίες, τις οποίες δεν βρίσκουμε αλλοῦ. Για αὐτὸ το μεγάλο αὐτὸ τμήμα ονομάζεται μερικές φορές η μεγάλη παρεμβολή ἢ παρεισαγωγή. Ἐχουμε ἐπίσης και το «τμήμα της Περαιάς» ἢ το «Σαμαρειτικό τμήμα» (δες θ 51-56, ι 30-37, ιζ 11-19). Εἴαν εἶχαμε μόνο τους 2 ἄλλους συνοπτικούς, θα υποθέταμε ἴσως, ὅτι το ταξίδι από Καπερναοὺμ στην Ἱερουσαλήμ για το τελευταῖο Πάσχα διήρκεσε μία ἢ δύο βδομάδες. Ο Λουκάς ὁμως μας δίνει να καταλάβουμε, ὅτι ο χρόνος αὐτὸς εκτείνεται σε αρκετούς μήνες. Πάντοτε μας υπενθυμίζει ὅτι ο Ἰησοῦς ανεβαίνει στα Ἱεροσόλυμα (Λουκ. θ 51, 53, ιγ 22, 33, ιζ 11, ιη 31, ιθ 11, 28), ἀλλὰ η πορεία προς την πόλη αὐτή γίνεται αργά, διότι ο Ἰησοῦς συχνά σταματᾷ, για να κηρύξει σε διάφορα μέρη. Η κατεύθυνση ἐπίσης την οποία κάθε φορά παίρνει το ταξίδι, μόνο ἔμμεσα υποδηλώνεται. Και κατ' ἀρχάς μεν ο Κύριος κατευθύνεται ανατολικά δια μέσου του νοτίου τμήματος της Γαλιλαίας και ἔπειτα στρέφεται νότια μέσω της Περαιάς. Οσοδήποτε ὁμως και αν διαρκεῖ το ταξίδι και όσοδήποτε κυκλική και αν είναι η πορεία, πάντοτε είναι ταξίδι προς τα Ἱεροσόλυμα. Ο Ἰωάννης μας αφήνει να αντιληφθῶμε, ὅτι κατά τη διάρκεια του χρονικοῦ αὐτοῦ διαστήματος ο Ἰησοῦς ἀνέβηκε 2 φορές στα Ἱεροσόλυμα, τη μία φορά κατά τη γιορτῆ της σκηνοπηγίας, ὅταν και θεράπευσε τον εκ γενετῆς τυφλό, και την ἄλλη κατά τη γιορτῆ των ἐγκαινίων. Ἐπιπλέον κατά την περίοδο αὐτὸ συμπίπτει η ἐπίσκεψη της Βηθανίας και η ἀνάσταση του Λαζάρου. Μολονότι ὁμως υπάρχει χώρος στην αφήγηση του Λουκά για ὅλα αὐτά, τα οποία ο Ἰωάννης αφηγείται, δεν γνωρίζουμε που να τοποθετήσουμε αὐτά (ρ).

(1) Το ρῆμα δείχνει, ὅπως και στο Πραξ. β 1, την βαθμιαία συμπλήρωση περιόδου που οδεύει στο τέρμα της. Η περίοδος αὐτή ἦταν αὐτή των τελευταίων ημερῶν της ζωῆς του Κυρίου στη γη. Η τελευταία αὐτή φάση ἄρχισε με την πρώτη ἀναγγελία του Πάθους και τώρα ἔφτασε σε μία από τις περισσότερο αξιοσημείωτες στιγμές, δηλαδή στο χρόνο της ἀναχώρησης από τη Γαλιλαία (g).

(2) «Δηλαδή ὅταν ἔφτασε ο καιρὸς, κατά τον οποίο ἔπρεπε πλέον, αφοῦ υπομείνει για χάρη μας το σωτήριο πάθος, να ἀναληφθεῖ στον ουρανό και να κάτσει μαζί με τον Θεὸ και Πατέρα» (Θφ).

Ἀνάληψη, κατάλληλη λέξη, ἐιδικά μετὰ την δόξα του στο βουνό. Μία μόνο ἡμέρα ἦταν αὐτή της ἀνάληψής του. Ἀλλὰ οι 40 μετὰ την ἀνάσταση ἡμέρες ὅπως και οι προ του πάθους του μέρες, ἦταν μέρες προετοιμασίας για την ἀνάληψή του. Πλησίαζε και το πάθος του, ο σταυρὸς, ο θάνατος, η ταφή. Ἀλλὰ δια μέσου ὁλων αὐτῶν ο Ἰησοῦς εἶχε στραμμένο το βλέμμα στο τέρμα, το οποίο ἦταν η ἀνάληψη (b). Η λέξη ἀνάληψις δεν συναντιέται πουθενά αλλοῦ στην Κ.Δ. ἢ στους Ο΄. Βρίσκεται μόνο στη Διαθήκη των 12 Πατριαρχῶν, στο Λευί ιη και στους Ψαλμούς Σολομ. δ 20. Το ρῆμα ἀναλήφθηκε

όμως συναντιέται συχνά στην Κ.Δ. και μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνηθισμένος βιβλικός όρος για δήλωση της ανόδου στους ουρανοί (Μάρκ. 1στ 19, Πράξ. α 2, 11, 22, ι 16, Α΄ Τιμ. γ 16, Δες και Α΄ Μακ. β 58, Σοφ. Σειράχ μη 9, μθ 14, Δ Βασ. β 11) (ρ), για την άνοδο στους ουρανοί του Ηλία και του Ενώχ. Στην εκκλησιαστική χρήση ο όρος ανάληψη επιφυλάχτηκε για δήλωση της στους ουρανοί ανόδου του Κυρίου, διότι δείχνει καλύτερα την δύναμή του, ώστε από μόνος του να ανυψωθεί στον ουρανό, ενώ για αυτούς που ανέβηκαν στον ουρανό με θεία δύναμη και όχι από μόνοι τους, καθιερώθηκε ο όρος μετάσταση (L). Ήταν λοιπόν καθορισμένος ο χρόνος των παθημάτων και του θανάτου του Κυρίου και γνώριζε αυτόν ακριβώς ο Κύριος και είχε σαφή και βέβαιη πρόγνωση του. Και όταν ο καιρός αυτός πλησίαζε, δεν έπαιρνε μέτρα προφυλαχτικά υπέρ της ζωής του, αλλά τότε εμφανιζόταν πάρα πολύ δημόσια και εργαζόταν εντατικότερα, γνωρίζοντας ότι ο χρόνος που του μένει ήταν πολύ σύντομος. Βλέποντας όμως τον θάνατο και το πάθος να προσεγγίζουν, μέσω αυτών και πέρα από αυτά έβλεπε την δόξα της ανάληψης, η οποία θα ακολουθούσε στο σταυρό και τον τάφο. Αντί για τη χαρά λοιπόν που είχε μπροστά του «στήριξε το πρόσωπό του να πάει στην Ιερουσαλήμ», την πόλη όπου επρόκειτο να σταυρωθεί και να πεθάνει. Βάδιζε πρόθυμα και θαρραλέα εκεί, παρόλο που γνώριζε όσα θα του συμβούν σε αυτήν την πόλη. Παράδειγμα, αλλά και ντροπή για μας. Παράδειγμα που μας διδάσκει ότι οι καλοί Χριστιανοί προσβλέπουν προς τον θάνατο με την ίδια αποφασιστικότητα και ηρεμία, με την οποία και ο Χριστός, εφόσον με αυτόν μεταβαίνουν πλησίον του Κυρίου και εφόσον η προσέγγιση του θανάτου αποτελεί και προσέγγιση της ημέρας της απολύτρωσής τους. Ντροπή για μας, διότι όταν πρόκειται να πάθουμε και να υποφέρουμε για το Χριστό, αποστρέφουμε το πρόσωπο και γυρίζουμε προς τα πίσω. Ενώ εκείνος «στήριξε το πρόσωπό του» για να πορευτεί για να τελειώσει το έργο της σωτηρίας μας.

(3) «Έριξε σταθερά το βλέμμα» (Z) «πήρε απόφαση να πάει στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Αποφάσισε αμετάθετα (δ). Σημαίνει σταθερή απόφαση, που πάρθηκε μάλιστα εν όψει δυσκολιών ή κινδύνου. Δες Ησ. ν 7. Είναι εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες Ιερεμ. κα 10, Ιεζ. στ 2, ιγ 17, ιε 7, κ 46, κα 2, κε 2 κλπ. Υπάρχει και η γραφή εστήρισε, σύμφωνα με μεταγενέστερο αλεξανδρινό τύπο (ρ).

9.52 και απέστειλεν αγγέλους(1) πρὸ προσώπου αὐτοῦ(2). καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαριτῶν(3), ὥστε ἐτοιμάσαι(4) αὐτῷ·

52 Πριν πάει, έστειλε αγγελιοφόρους, οι οποίοι μπήκαν σ' ένα χωριό των Σαμαρειτών για να προετοιμάσουν τον ερχομό του.

(1) «Μηνυτές (αυτοί δηλαδή που μεταφέρουν μήνυμα)» (Z). Ίσως ήταν κάποιοι ντόπιοι πόλης ή χωριού στην οποία είχαν δεχτεί τον Κύριο (L).

(2) Άλλος εβραϊσμός. Δες ζ 27, ι 1, Εξόδ. λβ 34, λγ 2, λδ 6, Λευϊτ. ιη 24, Αριθμ. λγ 52, Δευτ. α 21 κλπ. (ρ).

(3) Φαίνεται ότι ο Κύριος ήθελε να προχωρήσει βαθύτερα στη Σαμάρεια, ώστε και στο βόρειο τμήμα της να κάνει παρόμοιο με αυτό που έκανε και στο νότιο τμήμα της, όπως μας εξιστορεί ο Ιωάννης (κεφ. δ) και να συνηθίσει έτσι λίγο λίγο τους μαθητές του να διώξουν τις προκαταλήψεις εναντίον των Σαμαρειτών (g).

(4) Εφόσον ο Κύριος δεν ήταν μόνος, αλλά είχε συνοδεία, υπήρχε ανάγκη να ετοιμάσουν σε αυτόν «υποδοχή ώστε να διαμείνει αυτός και όσοι ήταν μαζί του» (Z). Δες πόσο ευγενικά φέρεται. Δεν θα ήθελε να έλθει εκεί γινόμενος βάρος σε αυτούς ή προκαλώντας την δυσαρέσκεια και εξέγερσή τους με την απότομη θέα αυτού και των όχι ολιγάριθμων ακολούθων του. Έστειλε λοιπόν πριν από αυτόν ανθρώπους, οι οποίοι θα τους γνωστοποιούσαν την έλευσή του, ώστε αυτή να μην καταστεί έκπληξη για αυτούς. Θα πλήρωνε για την ετοιμασία, την οποία ζήτησε και θα ήταν γενναιοδωρος ξένος ανάμεσά τους. Διότι θα τους κήρυττε το ευαγγέλιο, θα θεράπευε τους ασθενείς τους και θα προκαλούσε και μεταξύ τους τον ενθουσιασμό και την ευγνωμοσύνη, όπως λίγο χρόνο πριν σε κάποια άλλη πόλη των Σαμαρειτών (Ιω. δ 41). Η έλευσή του θα ήταν η μεγαλύτερη ευλογία και ευτυχία από όσες ποτέ απόλαυσε η πόλη εκείνη.

9.53 καὶ οὐκ ἐδέξαντο(1) αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον(2) αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ(3).

53 Οι Σαμαρείτες όμως δεν τον δέχτηκαν, γιατί κατευθυνόταν προς την Ιερουσαλήμ.

(1) Η μεταξύ Ιουδαίων και Σαμαρειτών αποστροφή ήταν αμοιβαία. Υπήρξαν Ιουδαίοι που δίδασαν, ότι το ψωμί των Σαμαρειτών αν τρωγόταν από Ιουδαίο μόλυε αυτόν το ίδιο με το κρέας των γουρουνιών (ρ).

(2) Άλλος εβραϊσμός. Δες Β Βασ. ιζ 11 (ρ). «Λέει το πρόσωπό του, αντί να πει αυτός· από το μέρος εννοείται το όλο» (Ζ). Οπουδήποτε είναι στραμμένο το πρόσωπο, εκεί κατευθύνεται και ο πόθος της διάνοιας, που νικά κάθε δυσκολία (b).

(3) «Διότι πορευόταν στην Ιερουσαλήμ, στους εχθρούς τους» (Ζ). Ήταν προφανές ότι κατευθυνόταν προς την Ιερουσαλήμ, πράγμα το οποίο με αποστροφή το έβλεπαν οι Σαμαρείτες (b). Το γεγονός ότι βιάδιζε για να γιορτάσει το Πάσχα στην Ιερουσαλήμ, αποκηρύττοντας έτσι το ναό των Σαμαρειτών στο Γαριζείν, αύξανε την αντιπάθειά τους (Ιωσήφ. Αρχ. ΧΧ 6,1, Ιουδ. Πολ II, 12, 3-7, Βίος 52). Η φιλοξενία της οποίας πριν κάποιους μήνες είχε τύχει στη Συχάρ (Ιω. δ 40) δεν είχε διαλύσει την εναντίον του, ως Ιουδαίου, προκαταλήψεις όλων των πόλεων και χωριών στη Σαμάρεια (ρ). Και δεν εμπόδιζαν μεν οι Σαμαρείτες τους Ιουδαίους να περνούν από τα μέρη τους, απέφευγαν όμως να τους φιλοξενήσουν.

9.54 **ιδόντες(1) δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης(2) εἶπαν, Κύριε, θέλεις εἶπωμεν(3) πῦρ(4) καταβῆναι ἀπὸ οὐρανοῦ(5) καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς(6) καὶ Ἡλίας(7) ἐποίησε(8);**
54 **Ὅταν το εἶδαν αὐτό οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, τοῦ εἶπαν: «Κύριε, θέλεις νὰ ζητήσουμε νὰ κατεβεῖ φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ νὰ τοὺς καταστρέψει, ὅπως ἔκανε καὶ ὁ Ἡλίας;»**

(1) Βλέποντας τους απεσταλμένους να επιστρέφουν, χωρίς να πετύχει η αποστολή τους (ρ).

(2) «Που είναι το θαυμαστό, εάν οι γιοι της βροντής ζήτησαν να εξαπολυθούν κεραυνοί;»

(Αμβρόσιος). Όμως ο Λουκάς, ο οποίος διέσωσε την εκδήλωση αυτή του χαρακτήρα των δύο αδελφών, δεν μας αναφέρει και την ονομασία υιοῦ βροντής που τους δόθηκε από το Χριστό (Μάρκ. γ 17) (ρ).

(3) =Δώσε μας την εξουσία να πούμε, να προστάξουμε (δ). «Έχοντας θάρρος όχι στον εαυτό τους, αλλά στη δύναμή του, είπαν, ότι να πούμε να πέσει φωτιά...» (Ζ).

(4) Ο Χριστός επιτέλεσε θαύματα πάνω σε όλα τα στοιχεία, με εξαίρεση τη φωτιά. Η φωτιά επιφυλάχτηκε για να χρησιμοποιηθεί κατά τη συντέλεια του κόσμου (b).

(5) Εφόσον η εκδίκηση από τη γη παρουσιαζόταν ανίσχυρη, είναι διατεθειμένοι να υψώσουν τα χέρια τους, τους στεναγμούς τους, τις προσευχές τους στον ουρανό, για να ζητήσουν από ψηλά όπλα (b).

(6) Η φράση ολόκληρη παραλείπεται από τους κώδικες σιναϊτικό, βατικανό και κάποιους άλλους.

(7) Είχαν κατά το χρόνο αυτόν, νωπή την ανάμνηση του Ηλία από το γεγονός της Μεταμόρφωσης (b). Το ότι είδαν στο βουνό πρόσφατα τον Ηλία, είναι δυνατόν να υπέβαλλε σε αυτούς το να ζητήσουν φωτιά από τον ουρανό.

(8) «Όπως (ο Ηλίας) κατέκαψε δύο φορές πενήντα άνδρες μαζί με τους πενηνταρχούς» (Θφ). Δες Δ' Βασ. α 10-12. Οι δύο μαθητές παραφέρονται στον ζήλο τους. Δεν λαμβάνουν υπ' όψιν ότι δεν είναι η πρώτη φορά, κατά την οποία ο Διδάσκαλος δεν γίνεται δεκτός. Στη Ναζαρέτ διώχτηκε με διαθέσεις φονικές. Και οι Γαδαρηνοί επέμεναν να απομακρυνθεί από τα όριά τους. Εδώ επίσης έχουμε Σαμαρείτες, για τους οποίους ο Κύριος είχε παραγγείλει στους μαθητές: «σε πόλη Σαμαρειτών μην μπείτε» (Ματθ. ι 5). Εξάλλου ενδέχεται μόνο λίγοι από την πόλη να αντιτάχτηκαν στην έλευση του Κυρίου σε αυτούς, ενώ πολλοί αν πληροφορούνταν για το ποιος ήταν ο Ιησούς, ίσως θα ήταν διατεθειμένοι όχι μόνο να τον δεχτούν, αλλά και να τον προϋπαντήσουν. Επιτρεπόταν λοιπόν να καταστραφεί η πόλη και μάλιστα με φωτιά;

9.55 **στραφεῖς(1) δὲ ἐπετίμησεν(2) αὐτοῖς καὶ εἶπεν(3): οὐκ οἶδατε ποίου πνεύματός(4) ἐστε(5) ὑμεῖς·**

55 **Εκεῖνος στράφηκε πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπέπληξε λέγωντας: «Ξεχάσατε ποιο πνεῦμα κατευθύνει τὴ ζωὴ σας·**

(1) Στράφηκε, διότι αυτός μεν προηγούνταν, ενώ οι μαθητές ακολουθώντας ήταν πίσω του (ρ).

(2) Στράφηκε με δίκαιη απαρέσκεια και τους μάλωσε. Διότι «όποιους αγαπά, τους ελέγχει και τους διδάσκει», ιδιαίτερα διότι εκείνο, το οποίο είχαν πρόθεση να πράξουν, καλυπτόταν κάτω από το χρώμα του ζήλου για αυτόν. Τους μάλωσε «ως ανεξίκακος, διδάσκοντάς τους με μακροθυμία να υπομένουν τις ατιμίες των ανυπάκουων... Διότι επρόκειτο από πολλούς να διωχτούν, όταν θα γνωστοποιούσαν δημόσια το κήρυγμα» (Ζ). «Τους μάλωσε, περιορίζοντας, όπως πρέπει σε Θεό, την οξυθυμία και πείθοντας να είναι ανεξίκακοι, όχι μόνο τότε, αλλά και μετά από αυτά, όταν περιοδεύοντας τη γη, επρόκειτο να πέσουν σε κάποιους ασεβείς άνδρες» (Σχ.). Πόσες φορές εγωισμός και πάθος και προσωπική εκδίκηση καλύπτονται κάτω από τον φαινομενικό ζήλο υπέρ του Διδασκάλου.

(3) Η φράση ολόκληρη «καὶ εἶπεν... ἔστε ὑμεῖς» παραλείπεται ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγαλογράμματους ἀλεξανδρινούς κώδικες καὶ κάποιους ἄλλους. Φαίνεται μάλιστα ὅτι ἡ παράλειψη προήλθε ἀπὸ λόγους δογματικούς, καθότι ὁ Μαρκίων καὶ ἄλλοι γνωστικοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὸ ρητὸ αὐτό, γιὰ νὰ προσβάλλουν τὸ κύρος τῆς Π.Δ. (δες Τερτυλλιανοῦ adv. Marc. IV 23). Ακριβῶς ὅμως τὸ ὅτι ὁ Μαρκίων χρησιμοποιοῦσε αὐτὸ τὸ ρητὸ, μαρτυρεῖ γιὰ τὴν ἀρχαιότητά του (δ). «Παρόλο που παρέλειψε ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ τὸ «δεν ξέρετε ποιοῦ πνεύματος εἰστε», ἀλλ' ὅμως σε ἄλλους λόγους του, λέει ὅτι αὐτὸ ἐδῶ τὸ ρητὸ εἶναι τοῦ Δεσπότη» (Ζ). Δες πιο κάτω παρατήρηση τοῦ Χ που ἀναφέρεται σε ἀκέραιο τὸ χωρίο.

(4) Ἡ, σύμφωνα με ἄλλη γραφή «οἴου πνεύματος»= Ἡ, «πνεῦμα νὰ ἐννοήσεις, σε παρακαλῶ, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Διότι αὐτὸ εἶναι ἀγαθὸ καὶ ἀνεξίκακο, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ υπόλοιπα πρόσωπα τῆς μίας θεότητος» (Ζ). Ἡ, πνεῦμα ἐννοεῖ τὴν νέα πνευματικὴ δύναμη, τὴν ὁποία ὁ Κύριος ἔφερε (g)· τὸ φρόνημα καὶ τὴν δύναμη, ἀπὸ τὰ ὁποία ἡ ψυχὴ κάποιου ἐμποτίζεται καὶ κυβερνιέται καὶ τὰ ὁποία στὴν περίπτωση αὐτὴ ἐμπνέει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, τὸ ὁποῖο ὁ Κύριος μετέδωσε στους ἀποστόλους. Ἀσφαλῶς πρέπει νὰ μάθετε, μολονότι γιὰ τόσο μακρὺ χρόνον διδάσκεστε, ποῖο εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ποῖος εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς. Δὲν διδαχτήκατε λοιπὸν νὰ ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς σας καὶ νὰ εὐλογεῖτε αὐτοὺς που σας καταριούνται καὶ νὰ ἐπικαλεῖστε γιὰ αὐτοὺς χάριτες καὶ ὄχι φωτιά ἀπὸ τὸν οὐρανὸ; Δὲν εἰστε τῶρα κάτω ἀπὸ τὴν διαθήκη τῆς δουλείας καὶ τοῦ τρόμου καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν διαθήκη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χάριτος, ἡ ὁποία ἦρθε με διακηρύξεις εἰρήνης στὴ γῆ καὶ εὐαρέσκειας στους ἀνθρώπους. Ἐχετε ἀνάγκη μεγαλύτερης αὐτογνωσίας, περισσότερης ταπεινοφροσύνης, περισσότερης συντριβῆς ἐναντίον τῶν ἀμαρτιῶν σας καὶ περισσότερης συμπάθειας πρὸς τοὺς χαμένους.

(5) Ἐξυπακούεται «γιοι». «Ὅταν θυμῆθησαν τὸν Ἡλία ὅτι εἶχε κάνει αὐτό, λέει, Δὲν ξέρετε ποιοῦ πνεύματος εἰστε, ἐκπαιδεύοντάς τους σε ἀνεξικακία με τὴν διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ χάρισμα. Καὶ ἂς μὴ νομίζει κάποιος, ὅτι κατηγοροῦμε τὸν Ἡλία ὡς ἀτελή. Δὲν λέμε αὐτό. Διότι ἦταν πολὺ τέλειος. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς καιροὺς τοὺς δικούς του, ὅταν ἡ διάνοια τῶν ἀνθρώπων ἦταν πολὺ πιο παιδική (ἀνώριμη) καὶ χρειάζονταν αὐτὸν τὸν τρόπο παιδαγωγίας» (Χ). Τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡλία ἦταν πνεῦμα δικαιοσύνης, πνεῦμα δίκαιης ἀναπόδοσης, πνεῦμα ἐκδίκησης· τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι πνεῦμα εὐσπλαχνίας, πνεῦμα συμπάθειας καὶ ἀγάπης. Μὴ φανταστεῖ ὅμως κανεὶς, ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ εἴμαστε μακρόθυμοι, συμπαθεῖς καὶ ὑπομονετικοί, εἶναι γιὰ αὐτὸ θρησκεία αἰσθηματικότητας, που ἀρμόζει στις ἀσθενεῖς γυναῖκες καὶ τοὺς θηλυπρεπεῖς ἄνδρες. Ὅχι. Εἶναι μὲν θρησκεία ἐλέους, ἀλλὰ εἶναι καὶ θρησκεία δικαιοσύνης· εἶναι θρησκεία ἀγάπης, ἀλλὰ δὲν ἀνέχεται τὴν ἀμαρτία.

9.56 ὁ υἱὸς(1) τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς(2) ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἔπορεύθησαν εἰς ἕτεραν κώμην(3).

56 ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου δὲν ἦρθε γιὰ νὰ καταστρέψει ἀνθρώπους ἀλλὰ νὰ τοὺς σώσει». Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ ἔφυγαν γιὰ ἄλλο χωριό.

(1) Καὶ ἡ γραφή: Ὁ γὰρ υἱὸς... Ὁλόκληρη ὅμως ἡ φράση μέχρι τὸ «ἀλλὰ σῶσαι» παραλείπεται ἀπὸ ὅλα τὰ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα καὶ κάποια ἄλλα. Με αὐτὴν τὴ φράση ἐξηγεῖται ἡ πραότητα τῆς εὐαγγελικῆς ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸ σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Σωτῆρας, ὁ αἴτιος καὶ δημιουργὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἦλθε στὸν κόσμον. Ἦλθε δηλαδὴ γιὰ νὰ σώσει, καὶ γιὰ αὐτὸ θὰ χρησιμοποιοῦσε τῶρα ὅλα τὰ μέσα τῆς ἀγάπης καὶ πραότητος (δ). Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπέβλεψε στὸ νὰ διαδώσει τὴν ἀγία θρησκεία του με τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πραότητα καὶ ὄχι με τὴ φωτιά καὶ τὸ μαχαίρι, με τὸ αἷμα καὶ τὴ σφαγὴ· με θαύματα θεραπείας καὶ ἰασης καὶ ὄχι με πληγές καὶ θαύματα καταστροφῆς παρόμοια με ἐκεῖνα, με τὰ ὁποία ὁ Ἰσραὴλ βγήκε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Στεροῦνται τοῦ πνεύματος τοῦ εὐαγγελίου ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι με τὴν βία καὶ τὸν διωγμὸ ζητοῦν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν εὐαγγελικὴ ἀλήθεια σε ὅσους δὲν τὴν ἀποδέχονται.

(2) Οἱ ὁποῖες εἶναι πολῦτιμες (b).

(3) Προφανῶς τῆς Σαμαρείας, διότι διαφορετικὰ θὰ ἀνέφερε ξεκάθαρα αὐτὴν, εἴν ἦταν στὴν Περαιὰ ἢ ἀλλοῦ στὴν Παλαιστίνην (δ). Δὲν ὑπάρχει κάποιος ὑπαινιγμὸς που νὰ υποδηλώνει ὅτι ὁ Κύριος ἐγκατέλειπε τὸ σχέδιό του, τού νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τὴ Σαμάρεια καὶ ὅτι στράφηκε πίσω γιὰ νὰ ἀκολουθήσει τὸν δρόμον μέσω Περαιάς. Ἄλλωστε τὸ νὰ ἐγκαταλείψει ὅλους τοὺς Σαμαρείτες, ἐπειδὴ δὲν εἶχε γίνῃ δεκτὸς ἀπὸ μία καὶ μόνη πόλιν τους, θὰ μπορούσε νὰ ἐνθαρρύνει τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδίκησης καὶ μὴ ἀνοχῆς, γιὰ τὸ ὁποῖο μάλωσε τοὺς μαθητές (p). Ὅταν κάποιον ρεῦμα ἀντίστασης εἶναι ἰσχυρὸ, ἡ σύνεση ἐπιβάλλει νὰ παρεκκλίνουμε ἀπὸ αὐτὸ μᾶλλον, παρά νὰ ἀντιταχθούμε σε αὐτὸ κατὰ μέτωπον. Εἴν αυτοὶ στους ὁποῖους κηρύττουμε τὸ εὐαγγέλιον παρουσιάζονται ἄγριοι καὶ

ανυπότακτοι, ενδείκνυται να στραφούμε σε άλλους περισσότερο επιδεκτικούς και που δεν αντιδρούν στο ευαγγελικό έργο.

Στίχ. 57-62. Χρειάζεται τέλεια αυταπάρνηση.

9.57 Εγένετο δε(1) πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ(2) εἶπέν τις πρὸς αὐτόν, ἼΑκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ(3) Κύριε.

57 Καθὼς προχωρούσαν στο δρόμο, του εἶπε κάποιος: «Κύριε, θα σε ακολουθήσω ὅπου κι αν πας».

(1) Οι δύο πρώτες από τις 3 σκηνές που εξιστορούνται στους στίχους 57-62, αναφέρονται συνενωμένες και από τον Ματθαίο (η 19-22. Δες εκεί και τις ερμην. σημειώσεις). Δεν φαίνεται πιθανόν να έγιναν συγχρόνως ακολουθώντας μεταξύ τους η μία μετά την άλλη, αλλά συνδέθηκαν λόγω της ηθικής τους σχέσης και ομοιότητας. Πάντως όμως έγιναν σε χρόνους, κατά τους οποίους ο Χριστός αναχωρούσε από κάποιο μέρος για να μεταβεί σε άλλο. Σύμφωνα με τον Ματθαίο έγιναν αυτές, όταν ο Κύριος αναχωρούσε για τη χώρα των Γαδαρηνών. Σύμφωνα με τον Λουκά όμως συνέβησαν σε στιγμές κρίσιμες, όταν ο Χριστός εγκατέλειψε οριστικά την Γαλιλαία, για να μεταβεί στην Ιουδαία, όπου και θα σταυρωνόταν (g).

(2) Η λέξη αυτή μπορεί να συνδεθεί ή με τα προηγούμενα (=ενώ πορευόταν στο δρόμο, ως προσδιορισμός του πορευόταν (δ), ή με τα επόμενα (=εἶπε κάποιος σε αυτόν στο δρόμο) (L).

(3) Ο άνθρωπος αυτός επιπόλαια κρίνοντας, έδειχνε εμπιστοσύνη στα στιγμιαία συναισθήματα πρόσκαιρου ενθουσιασμού (ρ). Δεν μπορούμε όμως με βεβαιότητα να κατηγορήσουμε αυτόν για υποκρισία ή άλλο κρυφό κίνητρο ή ιδιοτέλεια (L). Ο άνθρωπος αυτός έκρινε επιπόλαια, διότι αυτή πρέπει να είναι η σταθερή και αμετακίνητη απόφαση των μαθητών του Χριστού, να ακολουθούν το αρνίο, όπου πάει (Αποκ. ιδ 4), ακόμη και αν πρόκειται μέσω φωτιάς και νερού να ακολουθήσουν αυτό σε φυλακές και κάθε είδους θανάτους.

9.58 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς(1), Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(2) οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν(3) κλίνῃ(4).

58 Κι ο Ιησούς του εἶπε: «Οι αλεπούδες ἔχουν καταφύγια και τα πουλιά φωλιές, ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου όμως δεν ἔχει ποῦ να γείρει το κεφάλι».

(1) Η απάντηση του Ιησού δεν είναι άρνηση. Δείχνει μόνο τους όρους, με τους οποίους μπορεί κάποιος να γίνει μαθητής του (L). «Εάν μεν είσαι έτοιμος, άνθρωπέ μου, όμοια με μένα, που δεν έχω που να γύρω το κεφάλι, θα διαλέξεις χάριν της δικής μου διδασκαλίας το άστατο σε αυτήν την ζωή με την ελπίδα της βασιλείας των ουρανών, χωρίς να προσδοκάς σε τίποτα την ανάπαυση εδώ, αλλά στον αιώνα τον μέλλοντα. Διότι οι δικοί μου μαθητές που ασκούν την αρετή, θα έχουν θλίψη στον κόσμο» (Ω). Ο Ιησούς δεν υπόσχεται μεγάλα πράγματα στον κόσμο αυτόν στους μαθητές του. Αντίθετα παραγγέλλει σε αυτούς, ότι ενδέχεται να πέσουν σε φτώχεια και αφάνεια. Κύρια επιδίωξη τους αξιώνει από αυτούς τον ουρανό και τους θέλει να αδιαφορούν για τις ανέσεις της παρούσας ζωής, μολοντί δεν αποκλείει και αυτές από αυτούς. «Ξέρω και να έχω περίσσειμα, ξέρω και να στερούμαι (Φιλιπ. δ 12)» είναι ο τρόπος της ζωής των αληθινών αποστόλων του Χριστού.

(2) Ονομάζει τον εαυτό του εδώ υιό του ανθρώπου, που έχει και αυτός τη σάρκα και το αίμα μας. Καυχιέται για αυτήν την συγκατάβασή του σε εμάς. Δεν πήρε μόνο την ασθενή φύση μας, αλλά και όλη την αφάνεια και φτώχεια, από τις οποίες αυτή μπορεί να καλυφθεί. Μας έδειξε έτσι την αγάπη του και μας δίδαξε την άγια περιφρόνηση προς τον κόσμο και τα μεγαλεία του και την διαρκή προσήλωση στον άλλο κόσμο. Επιπλέον με το να γίνει αυτός φτωχός αγίασε και γλύκανε την σκληρότητα της φτώχειας για τον λαό του. Μπορούμε τώρα να υποφέρουμε αγόγγυστα αυτήν, όταν θυμόμαστε ότι και ο Χριστός ενώ ήταν πλούσιος, θεληματικά πτώχευσε για μας.

(3) «Στο «ο υιός του ανθρώπου δεν έχει που να γύρει το κεφάλι» αρμόζει κατεξοχήν το «αστατούμε (=δεν στεκόμαστε πουθενά) που εἶπε ο Παύλος, μέσα στον οποίο μιλούσε ο Χριστός» (Ω). «Το «δεν έχει που να γύρει το κεφάλι» δείχνει ότι δεν είχε ούτε δική του κατοικία, όχι ότι δεν έμενε σε σπίτι» (X). Δεν στερούσαν μόνο τις απολαύσεις, την ευμάρεια και τους στολισμούς των μεγάλων ηγεμόνων του κόσμου, αλλά και αυτές τις ανέσεις τις οποίες οι αλεπούδες και τα πουλιά του ουρανού άκοπα απολαμβάνουν. Εκείνος ο οποίος έκανε τα πάντα, δεν έκανε κάποια κατοικία και για τον εαυτό του ούτε κάποια καλύβα για να ακουμπήσει ήσυχα το κεφάλι του, αλλά εξάρτησε και κατέστησε υπόχρεο τον εαυτό του στους άλλους.

(4) Είναι πολύ συγκινητικό να σκέφτεται κάποιος ότι ο Ιησούς στο τέλος έγειρε το κεφάλι του στο σταυρό, για να παραδώσει το πνεύμα του. Ιω. ιθ 30 (L).

9.59 Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, ἼΑκολουθεῖ μοι(1). ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου(2).

59 Εἶπε και σε κάποιον ἄλλο: «Ακολουθήσε με». Εκείνος του απάντησε: «Κύριε, ἀφῆσέ με πρῶτα να πάω να θάψω τον πατέρα μου».

(1) Σύμφωνα με τον Λουκά παίρνει την πρωτοβουλία ο Κύριος και καλεί τον μαθητή, στον οποίο διαβλέπει χαρακτήρα σταθερό και πνεύμα σοβαρό και βαθύ (g). Ο Ματθαῖος χαρακτηρίζει αυτόν ως έναν από τους μαθητές=έναν από τους τυχαίους ακροατές και ακόλουθους, ο οποίος τώρα καλείται να γίνει μόνιμος μαθητής. Ο Κλήμης Αλεξανδρεὺς (Στρωμ. 3.4.25) ταυτίζει αυτόν με τον Φίλιππο, υπονοώντας πιθανώς τον ευαγγελιστή (p).

(2) Το ότι ο Κύριος στο αίτημα αυτό του μαθητή αντιτάσσει ἄρνηση, συνηγορεί υπέρ του ότι το ταξίδι αυτό δεν επρόκειτο να είναι κάποια εκδρομή μίας ή δύο ημερών. Μάλλον φαίνεται, ότι ο Ιησούς εγκαταλείπει οριστικά κατά τη στιγμή αυτή το πεδίο της προηγούμενης δράσης του και αναχωρεί για να μην ξαναγυρίσει πλέον. Εάν λοιπόν κατά την κρίσιμη αυτή στιγμή ο άνθρωπος αυτός ἔφευγε, θα ερχόταν ἄραγε πάλι να ξαναβρεί τον διδάσκαλο που αναχωρούσε για πάντα στην Ιουδαία; (g).

9.60 εἶπε δὲ αὐτῷ ο Ἰησοῦς, ἽΑφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς(1), σὺ δὲ(2) ἀπελθῶν(3) διάγγελλε(4) τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

60 Κι ο Ιησούς του εἶπε: «ἸΑφῆσε τους νεκρούς να θάψουν τους νεκρούς τους, ἐσὺ ὅμως πήγαινε να ἀναγγείλεις τη βασιλεία του Θεοῦ».

(1) Το πρώτο «νεκρούς» με συμβολική ή πνευματική ἔννοια, το δεύτερο με γραμματική θα ἀπέδιδαν ἴσως πιο σωστή ἔννοια=Εκείνοι οι οποίοι είναι πνευματικά νεκροί και δεν ἔχουν καμία ἀνώτερη ἀπασχόληση που προέρχεται ἀπὸ θεία ἐντολή (δες Λουκ. ιε 32), θα ἀπασχοληθοῦν να θάψουν ἐκείνους, οι οποίοι τους ἀνήκαν και τους ἀρπάχτηκαν με το θάνατο (L). Οι νεκροί με τη γραμματική ἔννοια της λέξης ἀνήκουν στην ἴδια τάξη ὅπως και ἐκείνοι ἀπὸ τους συγγενεῖς τους, οι οποίοι τίποτα το ὑψηλότερο δεν γνωρίζουν και είναι ἀπορροφημένοι ἀπὸ τα συμφέροντα και τα ἀγαθὰ της παρούσας φυσικῆς ζωῆς (g).

(2) Ἐσὺ ὅμως ο οποίος δεν εἶσαι νεκρός. Μπαίνει μπροστά με ἔμφαση (p).

(3) Ἀντιτίθεται στο προηγούμενο ἀπελθόντι=Να πας ὄχι ὅμως προς το σπίτι, ἀλλὰ μακριά ἀπὸ το σπίτι (p).

(4) Διάδιδε την εἶδηση της ἐπέκτασης που θα κάνω της βασιλείας του Θεοῦ στον κόσμο μέσω της θεμελίωσης, ἐννοεῖται, της ἐκκλησίας μου (δ). Φαίνεται, ότι ο Κύριος σκέφτεται ἤδη την ἀποστολή των 70 μαθητῶν που θα γίνει μετὰ ἀπὸ λίγο, και αυτό ἐξηγεῖ γιατί αυτός που τώρα ἐκλέγει και καλεῖ ο Κύριος, ἔπρεπε τα πάντα να θυσιάσει (L). «Διότι πράγματι, είναι πολύ καλύτερο να κηρύττει κάποιος την βασιλεία και να σώζει ἄλλους ἀπὸ θάνατο, παρά να θάβει τον νεκρό που τίποτα δεν ὠφελεῖται· και μάλιστα ὅταν υπάρχουν αυτοί που θα ἐκτελέσουν ὅλα αυτά. Τίποτα ἄλλο δεν μαθαίνουμε λοιπόν ἀπὸ ἐδῶ, παρά ὅτι δεν πρέπει να χάνουμε οὔτε τον τυχόντα καιρό, ἔστω και αν είναι ἀμέτρητα τα κατεπείγοντα, ἀλλὰ να βάζουμε τα πνευματικά πρῶτα ἀπὸ ὅλα, και ἀπὸ τα ἀναγκαιότατα, και να γνωρίζουμε, τι μεν είναι ζωή και τι θάνατος. Διότι πολλοί και ἀπὸ αυτούς που φαίνονται ὅτι ζουν, δεν διαφέρουν σε τίποτα ἀπὸ νεκρούς, ὅταν ζουν με κακία· ἢ καλύτερα, αυτοί είναι χειρότεροι και ἀπὸ ἐκείνους... Διότι σε αυτούς, πρὶν ἀπὸ το σῶμα ἔχει διαφθαρεῖ ἡ ψυχὴ και ἔχει χαθεῖ και ὑπομένει μεγαλύτερη ἀποσύνθεση» (X). Ο Χριστός δεν ἀξιῶνει οι σπαδοί του να νεκρώσουν κάθε αἴσθημα φυσικῆς στοργῆς. Ἀντιθέτως ο Παῦλος διακηρύττει, ὅτι «ὅποιος τους συγγενεῖς του και ἰδιαιτέρα αυτούς που μένουν στο ἴδιο σπίτι δεν φροντίζει, ἔχει ἀρνηθεῖ την πίστη και είναι χειρότερος ἀπὸ ἄπιστο» (Α΄ Τιμ. ε 8). Η προς τους γονεῖς ὅμως και τους γνωστούς στοργή, δεν πρέπει να γίνεται πρόφαση και αἰτία ἀπομάκρυνσῆς μας ἀπὸ τα καθήκοντά μας προς το Θεό. Εάν οι πολύ κοντινοί και πολύ ἀγαπητοί συγγενεῖς μας, μάς γίνονται ἐμπόδια στην οδὸ προς τον Χριστό και κινδυνεύουμε ἐξαιτίας τους να ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ το Χριστό, είναι ἀναγκαῖο τότε να λησμονήσουμε και πατέρα και μητέρα, ὅπως ἔπραξε ἄλλοτε και ο Λευῖ (Δευτ. λγ 9). Ο μαθητής για τον οποίο γίνεται ἐδῶ λόγος καλοῦνταν να γίνει διάκονος του ευαγγελίου και για κανέναν λόγο δεν ἐπιτρεπόταν να ἐμπλακεῖ «στις ἀπασχολήσεις του βίου» (Β Τιμ. β 4). Ἀποτελεῖ λοιπόν κανόνα ἀπαράβατο, ὅποτε ο Χριστός μας καλεῖ σε κάποιο καθήκον, δεν πρέπει να συμβουλευόμαστε ἄνθρωπο οὔτε να ἐξαρτούμε τους εαυτούς μας ἀπὸ ἄνθρώπους (Γαλ. α 15). Ἐδῶ ο γιος δεν μπορεί να προσφέρει κάποια πραγματικὴ υπηρεσία στον πατέρα του. Ἀπὸ την ἄλλη ἐπίσης φαίνεται, ὅτι εἶχε ἐκλεγεί ἀπὸ τον Κύριο ως ἕνας ἀπὸ τους 70 ἀποστόλους, ὅπως ὑποδηλώνεται ἀπὸ την προτροπή: Να διαδίδεις την εἶδηση της βασιλείας του Θεοῦ. Ἦταν ἐπίσης, φαίνεται, και οι περιστάσεις της κλήσης τέτοιες, ὥστε δεν

επιδέχονταν αναβολή· και το καθήκον στην εκτέλεση του οποίου ο μαθητής καλούνταν, επέβαλλε να μην εμποδιστεί αυτός από τη συμμετοχή στην κηδεία του πατέρα του. Εάν ο Γουέλλιγκτων το πρωί της μάχης του Βατερλώ είχε ακούσει ότι ο πατέρας του πέθανε και εγκατέλειπε το στράτευμα για να έλθει για ταφή του πατέρα του, δεν θα διέπραττε έγκλημα προδοσίας; Υπάρχουν λοιπόν περιστάσεις κατά τις οποίες καθήκοντα υψηλότερα και γενικότερα, κάνουν αναγκαίο να βάζουμε σε δεύτερη μοίρα αισθήματα που επιβάλλονται όχι μόνο από τη φύση, αλλά και από τον ίδιο το νόμο του Θεού.

9.61 Εΐπεν δὲ καὶ ἕτερος, ᾿Ακολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον(1) δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι(2) τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

61 Του εἶπε και κάποιος ἄλλος: «Θα σε ακολουθήσω Κύριε, αλλά ἀφήσέ με πρώτα ν' αποχαιρετήσω τους δικούς μου».

(1) «Αὐτός, από τη μία, ἔδειξε αξιοζήλευτη και ἀξιέπαινη την υπόσχεση· το να ζητά, από την ἄλλη, να αποχαιρετήσει τους δικούς του, φανερώνει ότι ἔχει το νου του μοιρασμένο» (Κ). Το πρόσωπο αυτό εἶχε εμπλακεί σε φυσικές συμπάθειες και ἀγάπες (b).

(2) «Δηλαδή, για να το πω πιο λαϊκά, να αποχαιρετίσω» (Θφ). Διότι το «ἀποτάσσομαι» δεν σημαίνει ἐδῶ ἀπαρνείμαι, ἀλλά λέγεται με την πρώτη και ἀρχική σημασία του τοποθετῶ τον εαυτό μου σε ἀπόσταση από κάποιον, ἀποχωρίζομαι, ἀποχαιρετῶ κάποιον. Ἐνῶ η φράση τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου=σε ὅσους εἶναι στο σπίτι μου, τους ἀνθρώπους του σπιτιού μου (δ). Ο μαθητής αὐτός πορευόμενος να ἀποχαιρετίσει τους δικούς του θα ἔπεφτε σε πειρασμό. Θα ἐξέθετε τον εαυτό του στην ἐπίδραση ἰσχυρότατων πιθανῶς παρακλήσεων να μεταβάλλει την ἀπόφασή του και να μην ἐγκαταλείψει το σπίτι του. Θα τον ἰκέτευαν ἴσως οι συγγενεῖς του να μην τους ἀφήσει. Ἀποτελοῦσε λοιπόν ἐγλωιστική ἀπρονοησία το να ρίξει τον εαυτό του σε πειρασμό. Ἐκείνοι οι οποίοι ἀποφασίζουν να ἀκολουθήσουν τον Λυτρωτή τους, πρέπει συγχρόνως να ἀποφασίζουν να μην στήνουν ποτέ το αὐτί τους στον πειραστή.

9.62 εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς προς αὐτόν(1), Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν(2) τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός(3) ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ(4).

62 Κι ο Ἰησοῦς του εἶπε: «Ὅποιος βάζει το χέρι του στο αλέτρι και κοιτάζει προς τα πίσω, δεν εἶναι κατάλληλος για τη βασιλεία του Θεοῦ».

(1) Ο Κύριος ἀπαντᾷ με εἰκόνα και παροιμία (p). «Αὐτός που ἐπιχείρησε να οργώσει και βλέπει πίσω, καταστρέφει την προθυμία της προσπάθειας, με την ραθυμία να βλέπει πίσω» (Ζ). Η εἰκόνα που χρησιμοποιεῖται από τον Κύριο εἶναι η του γεωργού, ο οποίος ἀντὶ να παρατηρεῖ το αὐλάκι, το οποίο με το αλέτρι πρόκειται να ἀνοίξει στο ἔδαφος, στρέφεται προς τα πίσω ἀναζητώντας κάποιο ἄλλο ἀντικείμενο που ἐλκύει το ἐνδιαφέρον του. Το αὐλάκι κατὰ φυσική συνέπεια θα ξεφύγει από την εὐθεία (g). Ο Σωτῆρας χρησιμοποίησε την εἰκόνα αὐτή για να διδάξει ότι οι ἀκόλουθοί του πρέπει να ἀφοσιώνονται με ὅλη τους την καρδιά στην διακονία του και να μην στρέφονται πάλι προς τον κόσμο με ἐνδιαφέρον για τις ἀσχολίες του και με λύπη διότι ἀφήσαν αὐτές (ο). «Με τρόπο παραβολικό λοιπόν ο Σωτῆρας, ὠνόμασε αλέτρι το να τον ἀκολουθεῖ κάποιος, λέγοντας ότι, Κανείς που ἐπιχείρησε να με ἀκολουθεῖ και βλέπει πίσω, δηλαδή ἔχει ἀκόμη το νου στα βιοτικά, δεν εἶναι κατάλληλος στη βασιλεία των οὐρανῶν» (Ζ). «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδή αὐτός που οργώνει, ὅταν δείξει ἀμέλεια για τη δουλειά που του ἀπομένει, δεν θα δει τους καρπούς να πληθαίνουν, ἔτσι και αὐτός που διάλεξε να ἀκολουθεῖ το Χριστό, ἀλλά δεν ἀφήνει πίσω τα κοσμικά πράγματα και τους σαρκικούς συγγενεῖς, μάλιστα αὐτούς που δεν ἀποδέχονται τον σκοπὸ του, αὐτός δεν θα κατορθώσει καθόλου την καλή τὸλμη, οὔτε εἶναι κατάλληλος για τη βασιλεία των οὐρανῶν» (Κ). «Διότι δείχνει αὐτοῦ του εἶδους ο ἄνθρωπος, ότι ἔχει σχέση με τον κόσμο· και δεν ἔχει την ἴδια διάθεση με τους ἀποστόλους, οι οποίοι ὅταν ἀκούσαν τον Κύριο, ἀμέσως τον ἀκολούθησαν χωρίς να ἐξετάσουν με περιέργεια τίποτα ἄλλο, ἀλλά ἀφήσαν και ἀπαρνήθηκαν και τους συγγενεῖς» (Θφ). Και ἔκανε μεν ο Ματθαῖος ὅ,τι ο ἄνθρωπος αὐτός ζητά τώρα να πράξει, με διαφορετικό ὅμως πνεῦμα. Ἐδωσε ἀποχαιρετιστήριο γεῦμα στους παλιούς του συναδέλφους με σκοπὸ ὅμως να γνωρίσει αὐτούς στο Χριστό. Και το γεῦμα του Ματθαίου δόθηκε στο Χριστό, ἐνῶ ο ἄνθρωπος αὐτός ζητά να χωριστεῖ από τον Χριστό, ὥστε μακριά του να ἀποχαιρετίσει τους φίλους του (p).

(2) Ο ἀόριστος=ο οποίος ἔβαλε μία φορά· μια φορά που ἔβαλε.

(3) =κατάλληλος (δ), χρήσιμος, καλοβαλμένος για να ἐργάζεται στη βασιλεία του Θεοῦ ὡς μαθητῆς του Χριστοῦ (p).

(4) Η φράση «στη βασιλεία του Θεοῦ» περιλαμβάνει ἐδῶ και τις δύο ἰδέες· και αὐτὴν της προσωπικῆς σωτηρίας και αὐτὴν της ἐργασίας για ἐπιστροφή των ἄλλων (g). Για να κρατήσει στερεή

την βασιλεία του Θεού και να την διαδώσει (b). Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Ο καθένας από μας είναι γεωργός του εαυτού του, έχοντας για γη την ίδια την ψυχή του, την οποία οφείλει να οργώνει με το λογικό αλέτρι, μαζεύοντας τα βόδια, τους εργάτες, από τις γραφές τις καθαρές. Διότι τότε θα κάνει νέα την ψυχή που πάλιωσε από την πολλή αργία κατά τον περασμένο χρόνο και έβγαλε πολλή κακία και έργα άκαρπα, τα οποία κόβοντας με το αλέτρι του λόγου και φτιάχνοντας νέο χωράφι, θα σπείρει από την θεία διδασκαλία σπέρματα του νόμου, προφητικά, ευαγγελικά, ενθουμούμενος και μελετώντας αυτά. Για αυτό και λέει μέσω του Ιερεμία του προφήτη (δ 3) ο Θεός των όλων· οργώστε καλά τα χωράφια σας και μην σπέρνετε σε αγκάθια. Διότι είναι αδύνατον να δεχτείτε τον θείο σπόρο και να καρποφορήσετε, αν προηγουμένως δεν καθαρίσετε τις ψυχές και δεν βγάλετε κάθε πάθος και τις βιοτικές μέριμνες και ηδονές, οι οποίες είναι τα αγκάθια. Για αυτό λέει (Ψαλμ. 36,27): Απομακρύνσου από το κακό και κάνε το αγαθό» (Ω).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Στίχ. 1-16. Οι εβδομήντα μαθητές.

10.1 Μετά δὲ ταῦτα(1) ἀνέδειξεν(2) ὁ κύριος ἐτέρους(3) ἐβδομήκοντα(4), καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο(5) πρὸ προσώπου αὐτοῦ(6) εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἤμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι(7).

1 Ὑστερα απ' αὐτό, ὁ Κύριος διάλεξε καὶ ἄλλους εβδομήντα μαθητές, πού τους ἔστειλε δύο δύο πριν απ' αὐτόν, σε κάθε πόλη καὶ τόπο πού ἔμελλε νὰ ἐπισκεφθεῖ.

Και όταν ακόμη ο Ιησούς προχωρούσε αργά από πόλη σε πόλη και από χωριό σε χωριό δεν μπορούσε παρά λίγο μόνο χρόνο να διαθέσει για κάθε μέρος. Για αυτό ενδιαφερόταν να βρίσκει πάντοτε προετοιμασμένο το έδαφος και να έχει προκληθεί το ενδιαφέρον των κατοίκων ώστε να τον ακούσουν. Αυτό γινόταν ακόμη περισσότερο επειγόν, όσο η πρώτη του αυτή επίσκεψη στα μέρη αυτά επρόκειτο να είναι και η τελευταία. Όπως λοιπόν είχε στείλει τους Δώδεκα στα μέρη της βορείου Γαλιλαίας όταν θα επισκεπτόταν αυτά για τελευταία φορά, έτσι και τώρα καλεί στράτευμα πολυπληθέστερο από τους οπαδούς του, για να συντελέσει αυτό αποστολή ανάλογη στις δυτικές χώρες της επαρχίας αυτής (g)

(1) Δηλαδή μετά την απόφαση της οδοιπορίας προς Ιεροσόλυμα και την παράκληση των αναφερθέντων τριών μαθητών να τον ακολουθήσουν (δ).

(2) Το ρήμα συναντιέται στη μεν Κ.Δ. μόνο εδώ και στο Πράξ. α 24, ενώ στους Ο' συχνά (ρ)=ανακήρυξε δημόσια (δ).

(3) Εκτός από τους 12 στο θ 1-6. «Ήταν λοιπόν κατώτεροι από τους δώδεκα και έγιναν ύστερα μαθητές και ακόλουθοι αυτών, έστω και αν ο Χριστός τους διάλεξε» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή εβδομήκοντα δύο, την οποία κάποιιοι μολονότι δεν μαρτυρείται τόσο πολύ, όσο η συνηθισμένη γραφή, θεωρούν προτιμότερη, επειδή την γραφή εβδομήντα την θεωρούν ότι προήλθε από τη σπουδή να συμφωνήσει ο αριθμός είτε με τα μέλη του συνεδρίου είτε με την εκδοχή, ότι «και τους δώδεκα μαθητές και αυτούς τους εβδομήντα, θα βρούμε ότι τους φανερώνει και ο σκιώδης μωσαϊκός νόμος· διότι έχει γραφτεί στην Έξοδο για τα παιδιά του Ισραήλ· Ἦλθαν, λέει, στην περιοχή Αιλείμ... και ήταν εκεί δώδεκα πηγές νερών και εβδομήντα στελέχη φοινίκων» (Εξοδ. ιε 27)(Κ). Δες και Τερτυλλιανού adverb. Marc. IV 24, και συμφωνούν με αυτούς και οι Ζ και Θφ. Φαίνεται όμως πιθανό, ότι ο Κύριος εκλέγοντας εβδομήντα ακολούθησε τον αριθμό, ο οποίος «έχει γραφτεί από παλιά στα λόγια του Μωϋσή· διότι και αυτός (ο Μωϋσής) διάλεξε εβδομήντα με την προσταγή του Θεού» (Κ). Οι 70 δηλαδή αυτοί εκλέχτηκαν σύμφωνα με τον αριθμό των 70 πρεσβυτέρων του Ισραήλ, που δόθηκαν βοηθοί στον Μωϋσή για να διοικεί τον λαό (Αριθμ. ια 16,25) όπως και οι 12 ανταποκρίνονται στους 12 πατριάρχες. Οι 70 λοιπόν αυτοί έγιναν βοηθοί των αποστόλων και πρεσβύτεροι του νέου Ισραήλ και από αυτούς πολλοί πιθανώς αποτέλεσαν το πρώτο πρεσβυτέριο της εκκλησίας στα Ιεροσόλυμα (δες Πράξ. ια 30,ιε 2 κλπ., κα 18)(δ).

(5) Δες και Μάρκ. στ 7 και τις εκεί σημειώσεις. «Αυτό, το να υπηρετείται ο λόγος ανά δύο, φαίνεται ότι είναι θέληση του Θεού αρχαία όπως στην περίπτωση του Μωϋσή και του Ααρών. Και ο Ιησούς επίσης του Ναυή και ο Χαλέβ του Ιεφονή, οι οποίοι και οι δύο τους αφού ομονόησαν, ηρέμησαν τον λαό που ερεθιζόταν από τους δέκα. Και οι Ελδὰδ και Μωδὰδ και οι δύο προφήτευαν στη σκηνή μονιασμένοι. Αλλά και ύστερα έστειλε στα έθνη τον Παύλο και τον Βαρνάβα, και ήταν αυτοί οι δύο παράδειγμα αυτού που είπε ο Κύριος «αν δύο συμφωνούν πάνω στη γη». Θα εφαρμοσείς επίσης σε αυτούς το «αδελφός βοηθούμενος από αδελφό είναι σαν πόλη οχυρή»· και το «είναι καλύτεροι οι δύο από τον ένα». Το ότι επίσης και οι δώδεκα τοποθετήθηκαν ανά δύο, το δείχνει ο Ματθαίος που στον κατάλόγο τους, τούς τοποθέτησε σε ζευγάρια» (Ω). Έστειλε αυτούς ανά δύο, για να ενθαρρύνονται

και να ενισχύονται αμοιβαία. Εάν ένας από αυτούς έπεφτε, ο άλλος θα τον βοηθούσε να σηκωθεί. Δες και τα ζεύγη Ιούδα και Σίλα (Πράξ. ιε 27), Βαρνάβα και Μάρκου (Πράξ. ιε 39), Παύλου και Σίλα (Πράξ. ιε 40), Τιμοθέου και Σίλα (Πράξ. ιζ 14), Τιμοθέου και Εράστου (Πράξ. ιθ 22) (ρ).

(6) Μπροστά από αυτόν (δ): «πήγαιναν δηλαδή μπροστά από αυτόν και δίδασκαν όπως ο Ιωάννης, Ετοιμάστε την οδό του Κυρίου» (Θφ).

(7) «Τους εβδομήντα τους έστειλε μόνο στις πόλεις και τα χωριά που βρίσκονταν στο δρόμο του, από όπου επρόκειτο να περάσει, να κηρύξουν μετάνοια και την άφιξη του χορηγού της άφεσής τους» (Ζ).

10.2 Έλεγεν δὲ πρὸς αὐτούς(1), Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς(2), οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι(3)· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ(4) ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

2 «Ο θερισμός είναι πολὺς», τους έλεγε, «οι εργάτες ὅμως λίγοι· παρακαλέστε, λοιπόν, τον κύριο του θερισμοῦ να στείλει εργάτες για το θερισμό του.

(1) Δες Ματθ. θ 37-38 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) «Θερισμό λέει αυτούς που θα θεριστούν από την απιστία και θα μαζευτούν σαν συγκομιδὴ καρπῶν στην πίστη του· εργάτες επίσης, λέει τους αποστόλους, που θα υπηρετήσουν σε αυτό το έργο» (Ζ). «Όπως ακριβώς λοιπόν, αγροί που έδειξαν μεγάλη ευφορία, χρειάζονται πολλούς θεριστές, έτσι αυτοί που επρόκειτο να πιστέψουν, επειδή ήταν πολλοί και αναρίθμητοι, χρειάζονταν πολλούς διδασκάλους» (Θφ). Ο Κύριος ονόμασε τον κόσμο αγρό στην παραβολή των ζιζανίων. Σε αυτό το ευρύ πεδίο εφαρμόζονται με τρόπο φυσικό τα εξόχως ισχυρά λόγια αυτού του στίχου (g).

(3) «Είπε ότι είναι λίγοι ὅλοι οι απόστολοι σε σχέση με το πλήθος ὅσων επρόκειτο να πιστεύουν» (Ζ). Οι Ιουδαίοι ραββίνοι ήταν πολλοί, δεν ήταν ὅμως εργάτες. Δεν μάζευσαν ψυχές στη βασιλεία του Θεού, αλλά εργάζονταν ιδιοτελώς επιδιώκοντας προσωπικά οφέλη.

(4) Το ρήμα μπορεί να σημαίνει: Να βγάλει από το σπίτι του Πατέρα, από τον ουρανό, από ὅπου προέρχονται οι κλήσεις (g) ή να στείλει γρήγορα και επειγόντως. Το ρήμα εκφράζει είτε επείγουσα ανάγκη είτε την κατευθείαν αποστολή προς τον προορισμό τους (ρ). Οι καλοί εργάτες επιθυμούν και πολλοί ἄλλοι να εμφανιστούν στον αγρό του Κυρίου. Χαίρονται λοιπόν, όταν δουν, ότι ἄλλοι ικανότεροι και πιο ευπρόσδεκτοι από αυτούς αναδείχτηκαν που τους επισκιάζουν. Επίσης οι καλοί εργάτες επιθυμούν να λάβουν την αποστολή τους από το Θεό, τον Κύριο του θερισμοῦ και επιτελούν το έργο τους ως εμπιστευμένο σε αυτούς από το Θεό. Μόνο λοιπόν όταν ο Θεός καλεί αυτούς και όταν αυτοί εργάζονται ως εντολοδόχοι του Θεού και για τη δόξα του και ως υπεύθυνοι και δοσίλογοι μπροστά του, μόνο τότε θα είναι επιτυχές και καρποφόρο το έργο τους.

10.3 ὑπάγετε· ἰδοὺ ἐγὼ(1) ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας(2) ἐν μέσῳ λύκων(3).

3 Πηγαίνετε· σας στέλνω σαν πρόβατα ανάμεσα σε λύκους.

(1) Από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και κάποια μικρά παραλείπεται το εγώ.

(2) «Άρνες είναι τα μικρά πρόβατα» (Η). Δες Ματθ. ι 16 και τις εκεί σημειώσεις. «Θα μπορούσε να πει κάποιος και εδώ, ότι τους δώδεκα, από τη μία, τους ονόμασε πρόβατα, ως τελειότερους, ενώ τους εβδομήντα, από την ἄλλη, αρνιά» (Ζ).

(3) «Προλέγει σε αυτούς και διωγμούς και ότι θα είναι σαν αρνιά ανάμεσα σε λύκους, έτσι ὥστε να μην τους ἔλθουν απροσδόκητα και τους ταραξουν με το αιφνίδιο του πράγματος» (Θφ). Στην Επιστολή Β΄ προς Κορινθ. που αποδίδεται στον Κλήμη (κεφ. 5,2) διαβάζουμε: «Διότι λέει ο Κύριος· Θα είστε σαν αρνιά ανάμεσα σε λύκους· απαντώντας λοιπόν ο Πέτρος σε αυτόν, λέει· Εάν λοιπόν κατασπαράξουν οι λύκοι τα αρνιά; Είπε ο Ιησούς στον Πέτρο· Ας μη φοβούνται τα αρνιά τους λύκους μετά το θάνατό τους (των αρνιών)» (ρ). «Εγώ, λέει, θα είμαι μαζί σας, και θα συνασπιστώ με σας, μεταβάλλοντας τους λύκους σε πρόβατα. Διότι τίποτα δεν αντιστάθηκε στο θέλημά μου. Και αυτό το έδειξε η πείρα στην περίπτωση του Παύλου. Διότι αυτόν που ήταν από κάθε λύκο αγριότερος απέναντι σε αυτούς που πίστευαν σε αυτόν, τον έκανε ημερότερο από πρόβατο» (Κ). Οι εχθροί σας θα είναι αιμοχαρείς και σκληροί σαν λύκοι, έτοιμοι να σας κατασπαράξουν. Στις εναντίον σας απειλές θα ωρύνονται ως λύκοι για να σας φοβίσουν και καταπτοήσουν, στους δε εναντίον σας διωγμούς θα είναι σαν λυσσαλέοι λύκοι που θα πέφτουν πάνω σας να σας κατασπαράξουν. Αλλά εσείς πρέπει να είστε σαν αρνιά ἡμερα και υπομονετικά, παρόλο που έτσι θα προσφέρετε τους εαυτούς σας εύκολη λεία στους λύκους.

10.4 μὴ βαστάζετε(1) βαλλάντιον(2), μὴ πήραν, μὴ ὑποδήματα(3), καὶ μηδὲνα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσηθε(4).

4 Μην παίρνετε μαζί σας χρήματα ούτε σακίδιο ούτε υποδήματα, και μη χάνετε την ώρα σας για να χαιρετήσετε κάποιον στο δρόμο σας.

(1) «Δεν τους αφήνει ούτε για το σώμα να φροντίζουν, όχι μόνο να μην ασχολούνται με τα εξωτερικά του σώματος, αφού τους λείει ούτε για εφόδια να φροντίσουν ούτε να κουβαλήσουν μαζί τους κάτι από αυτά με τα οποία είναι ήδη ντυμένο το σώμα, όπως παπούτσια· αλλά να αφήσουν όλη τη φροντίδα σε αυτόν» (Κ). «Με το να μη βαστάνε πουγκί, από τη μία, αποτρέπει από τη φιλαργυρία, ενώ με το να μη βαστάνε σάκο, από την άλλη, αποτρέπει από το να φυλάνε τρόφιμα» (Ζ). «Διότι αν βαστάτε πουγκί, είναι ολοφάνερο ότι θα ασχοληθείτε με εκείνο, και θα παραβλέψετε την διδασκαλία. Άλλωστε, αφού πρόκειται να τρέφεστε από τους διδασκομένους, τι σας χρειάζονται το πουγκί ή ο σάκος ή τα παπούτσια; Διότι όλη την ανάγκη σας για αυτά, θα την ικανοποιήσουν πλήρως οι διδασκόμενοι» (Θφ). Δες Ματθ. ι 9,10, Λουκ. θ 3, Μάρκ στ 8 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Υπάρχει και η γραφή βαλάντιον, συνηθισμένη στους κλασικούς.

(3) Και η γραφή: μη υποδήματα. Μη βαστάτε υποδήματα· δηλαδή εκτός από εκείνα τα οποία φοράτε στα πόδια (ρ).

(4) «Το διέταξε αυτό όχι επειδή ήθελε να είναι απάνθρωποι και απόμακροι» (Ζ), αλλά «για να μην απασχολούνται με ανθρώπινους χαιρετισμούς και φιλοφρονήσεις και από αυτό εμποδίζονται στο κήρυγμα. Διότι είναι λογικό αυτός που τον χαιρέτησε κάποιος, πάλι και αυτός να τον χαιρέτησε με τη σειρά του και ίσως και να κάνουν και μακρύτερη συζήτηση, όπως συμβαίνει με τους συνοδοιπόρους· έπειτα, μιας και έγινε ήδη φίλος και έγιναν και περισσότερες φιλοφρονήσεις, έτσι σιγά σιγά θα πέσει ο απόστολος σε ανθρώπινες σχέσεις και θα αμελήσει τη διδασκαλία» (Θφ). «Τους προστάζει λοιπόν, να μεριμνούν μόνο για το έργο που τους έχει εμπιστευθεί και ούτε τον τυχόντα καιρό του κηρύγματος να μην δαπανούν στα μη αναγκαία και έξω από το κύριο έργο» (Ζ). «Αυτό, βεβαίως, λεγόταν και παλαιότερα από τον Ελισαίο (Δ΄ Βασ. δ 29) σε αυτόν που έστειλε (τον Γιεζή), να προχωρά δηλαδή με ευθεία ορμή στο έργο που ανέλαβε και ούτε όταν δεχτεί ευλογία να ευλογεί και αυτός με τη σειρά του» (Κ). «Διέταξε δηλαδή, ότι αν βρεις άνδρα, δεν θα τον ευλογήσεις· και αν σε ευλογήσει άνδρας, δεν θα απαντήσεις σε αυτόν, φανερώνοντας με αυτό ότι πρέπει να βαδίζει απερίσπαστος και εντελώς ανεμπόδιστος» (Ζ). Αποτρέπει όχι από τους συνηθισμένους χαιρετισμούς, αλλά από αυτούς που έχουν διάρκεια και απαιτούν πολύ χρόνο και διακοπή της πορείας τους (ο).

10.5 εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν(1) εἰσέρχησθε, πρῶτον(2) λέγετε, Εἰρήνη(3) τῷ οἴκῳ τούτῳ(4).

5 Σε όποιο σπίτι μπειτε, πρώτα να λέτε “ειρήνη σε τούτο το σπίτι!”

(1) Δες Ματθ. ι 12-13 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) «Συμβούλευε πρώτοι αυτοί να αρχίζουν με την δική τους ευεργεσία και πρώτοι αυτοί να δίνουν αυτά που έχουν» (Ε).

(3) «Αυτήν τη φράση, ο Ματθαίος την ονόμασε ασπασμό. Είναι βεβαίως σύμβολο αγάπης αυτού του είδους ο ασπασμός (χαιρετισμός)» (Ζ). «Αυτή λοιπόν η ειρήνη, είναι η ευχή που αρμόζει στους στρατιώτες του Θεού που νικούν τους εχθρούς. Διότι το όνομα της ειρήνης, προξενούσε στους άξιους αποδίωξη των εχθρών και γκρέμισμα των πολεμίων και συμφιλίωση με το Θεό. Αφού λοιπόν δανείσουν πρώτοι αυτήν την ειρήνη στις ψυχές αυτών που τους υποδέχτηκαν, τότε να τρώνε την τροφή που αυτοί τους προσφέρουν» (Ε).

(4) «Να ευαγγελίζεστε με τις ευλογίες της ειρήνης όχι μόνο αυτόν (που σας υποδέχτηκε), αλλά να ευαγγελίζεστε με τους χαιρετισμούς της ειρήνης και όλο το σπίτι, δηλαδή τους γνωστούς και συγγενείς και όσα έχετε να τα παρέχετε άφθονα και πλούσια σε γονείς και αδελφούς και συγγενείς και όλο το σπίτι αυτού που σας υποδέχεται» (Ε). Οι διάκονοι του Χριστού πορεύονται στον κόσμο να πουν στο όνομα του Χριστού «Ειρήνη σε σας». Προσφέρουν σε όλους την ειρήνη. Κηρύττουν τον άρχοντα της ειρήνης, το ευαγγέλιο της ειρήνης, την διαθήκη της ειρήνης, την ειρήνη στη γη και καλούν τους ανθρώπους να έλθουν και να απολαύσουν τα αγαθά της ειρήνης που παρέχει ο Ιησούς Χριστός. Έπειτα οφείλουμε οι κήρυκες του ευαγγελίου να προσευχόμαστε για την ειρήνη όλων. Έχουμε καθήκον να επιθυμούμε σφοδρά τη σωτηρία των ψυχών εκείνων, στους οποίους κηρύττουμε και να αναπέμπουμε με θερμές προσευχές τους πόθους μας αυτούς προς το Θεό.

10.6 καὶ ἐὰν ἐκεῖ ᾗ υἱὸς εἰρήνης(1), ἐπαναπαύσεται(2) ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἐπανακάμψει(3).

6 Αν εκεί μένει κάποιος ειρηνικός άνθρωπος, η ευχή σας θα πιάσει τόπο, αλλιώς θα γυρίσει πίσω σ' εσάς.

(1) «Υιός ειρήνης είναι ο ειρηνικός» (Ζ). Άλλος εβραϊκός τρόπος έκφρασης. Δες υιός γεέννης (Μαθ. κγ 15), της απωλείας (Ιω. ιζ 12), της απειθείας (Εφεσ. ε 6)(ρ). «Δείχνοντας ότι αυτό, δεν είναι μόνο χαιρετισμός, αλλά και ευλογία, λέει ότι, Εάν μεν είναι άξιος ο οικοδεσπότης, θα ευλογηθεί» (Θφ). Η ειρήνη την οποία θα τους ευχηθείτε θα αναπαυτεί πάνω σε αυτούς, οι δεήσεις σας προς το Θεό για αυτούς θα εισακουστούν, οι υποσχέσεις του ευαγγελίου θα επεκταθούν και σε αυτούς.

(2) Υπάρχει και η γραφή: επαναπαύσεται, μέλλοντας από τον αόριστο επάην (g).

(3) Εάν όμως δεν είναι άξιος αυτός, ο ασπασμός της ειρήνης θα επιστρέψει σε σας ως ευχή και ευλογία που δεν λέχθηκε από σας, αλλά απευθύνθηκε σε σας. Θα έχετε πρωτίστως την ειρηνική μαρτυρία της συνείδησής σας ότι πράξατε το καθήκον το οποίο ο Θεός σας ανέθεσε. Επιπλέον η ειρήνη θα επανέλθει σε σας και έτσι ενώ θα γεμίσει η καρδιά σας χαρά, θα πλεονάζει σε σας η ειρήνη για να μεταδώσετε από το πλήρωμά της σε όσους γιους ειρήνης θα συναντήσετε στο μέλλον.

10.7 εν αὐτῇ(1) δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε(2), ἐσθίοντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν(3), ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστί(4). μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.

7 Να μένετε στο ίδιο σπίτι τρώγοντας και πίνοντας ό,τι σας προσφέρουν, γιατί στον εργάτη πρέπει να δοθεί ο μισθός που του αξίζει· μην αλλάζετε κατοικία.

(1) Δες Μαθ. ι 11, Μάρκ. στ 10 και Λουκ. θ 4 και τις εκεί σημειώσεις. Όχι στο ίδιο σπίτι, αλλά στο σπίτι αυτό.

(2) «Παραγγέλλει να μην πηγαίνουν σε πολλά σπίτια, για να μην δώσουν την εντύπωση ότι είναι γαστρίμαργοι και σκανδαλίζουν πολλούς και λυτούν αυτούς που από την αρχή τους υποδέχτηκαν» (Θφ). Το να πηγαίνουν από σπίτι σε σπίτι «είναι έργο ανθρώπων που ρεμβάζουν και ζητούν μισθό και είναι άστατοι και αποτελεί τεκμήριο ότι είναι άξιοι κατηγορίας» (Σχ.).

(3) Αυτά που σας χορηγούν (δ): «δηλαδή αυτά που σας προσφέρουν, έστω και αν είναι μικρά και ασήμαντα, χωρίς να ζητάτε τίποτα παραπάνω» (Θφ). Πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους ως μέλη της οικογένειας και να τρώνε με απλότητα τον άρτο αυτών που τους φιλοξενούν, μη θεωρώντας την φιλοξενία ως ελεημοσύνη. Διότι το μήνυμα και το κήρυγμά τους είναι έργο αυτού του μισθού (g). Οποιαδήποτε περιποίηση και αν σας κάνουν, θα είναι αυτή μία μικρή ανταπόδοση απέναντι σε εκείνα, τα οποία τους προσφέρετε φέρνοντας σε αυτούς το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης.

(4) Η περιποίηση την οποία σας κάνουν, δεν αποτελεί πράξη αγάπης, αλλά έργο δικαιοσύνης. Εργάζεστε για αυτούς διδάσκοντας σε αυτούς τον λόγο. Οφείλουν και αυτοί ως κατηχούμενοι στο λόγο, να έχουν κοινά όλα τα αγαθά μαζί με αυτόν που τους κατηχεί (Γαλ. στ 6). «Αντί για μισθό έχετε την τροφή και μη ζητάτε και να τρέφεστε και να παίρνετε πάλι και ξεχωριστό μισθό, αλλά αυτήν την τροφή να την έχετε αντί για μισθό» (Θφ).

10.8 καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν(1) εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν(2), 8 Ὅταν πάλι μπαίνετε σε κάποια πόλη και σας υποδέχονται, τρώτε ό,τι σας προσφέρουν.

(1) Οι μεν σ. 5-7 εφαρμόζονται στη διαμονή σε σπίτια, ενώ οι σ. 8-12 στην παραμονή σε πόλεις.

(2) Χωρίς να ζητάτε κάτι περισσότερο ή διαφορετικό (ρ). Το χωρίο Α Κορ. ι 27 «να τρώτε ό,τι παρατίθεται στο τραπέζι», θα ήταν πλάνη να το θεωρήσουμε ως παράλληλο του παρόντος σ. Το νόημα των δύο αυτών λόγων είναι τελείως διαφορετικό. Δεν πρόκειται εδώ για το αν είναι καθαρή ή μη η τροφή. Αυτοί που στέλλονται τώρα βρίσκονται ακόμη στον ιουδαϊκό κόσμο (g) και συνεπώς σε πόλεις ή χωριά της Παλαιστίνης δεν πρόκειται να παραθέσουν σε αυτούς τροφές ακάθαρτες ή ειδωλόθυτα. Μην επιζητάτε περιποιημένη και απολαυστική διατροφή. Να αρκείστε σε απλά φαγητά και χωρίς ιδιαίτερα καρυκεύματα. Δεν αρμόζει στους μαθητές του Χριστού να επιζητούν την φροντίδα της κοιλιάς τους. Ο Χριστός όπως τους ελευθέρωσε από τις δεισιδαιμονικές νηστείες των Φαρισαίων, έτσι απαγόρευσε σε αυτούς τα πολυτελή δείπνα των Επικουρείων.

10.9 καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς(1), καὶ λέγετε(2) αὐτοῖς(3), Ἕγγικεν ἔφ' ὑμᾶς(4) ἡ βασιλεία(5) τοῦ θεοῦ.

9 Να θεραπεύετε τους αρρώστους εκείνης της πόλης και να τους λέτε: “έφτασε σ’ εσάς η βασιλεία του Θεού”.

(1) Δες και Μαθ. ι 7-8 και τις εκεί σημειώσεις. «Παραγγέλλει να θεραπεύουν τους ασθενείς στις πόλεις, έτσι ώστε κάνοντας εκεί θαύματα να προσελκύσουν τους ανθρώπους στο κήρυγμα» (Θφ).

(2) Ο ενεστώτας δείχνει αυτό που γίνεται κατ' εξακολούθηση.

(3) «Όπως ακριβώς ευεργετείτε σώματα, έτσι διδάσκοντας σώστε ψυχές» (Ω). «Διότι αν πρώτα θεραπεύετε και έπειτα διδάσκετε, θα πετύχει ο λόγος σας και θα πιστέψουν οι άνθρωποι ότι η

βασιλεία του Θεού έφτασε σε αυτούς. Διότι δεν θα θεραπεύονταν, αν δεν ήταν θεία δύναμη αυτή που τελεί αυτά» (Θφ).

(4) Πλησίασε από ψηλά κάτω στους ανθρώπους (ρ). «Πλησίασε και ήδη θα σας επισκεφτεί· να γίνεστε άξιοι, ετοιμάζεστε για υποδοχή» (Ω).

(5) Έτσι το τελευταίο κήρυγμα έμοιαζε με το πρώτο. Δες Ματθ. γ 2,δ 17,Μάρκ. α 15 (ρ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «βασιλεία του Θεού λείπει τώρα τον εαυτό του, επειδή είναι βασιλιάς και Θεός» (Ζ). Πιο σωστά, εννοείται η πνευματική βασιλεία και κυριαρχία του Θεού, που εγκαινιάζεται με την ίδρυση της εκκλησίας και καλεί και ελκύει σε ουράνια ζωή.

10.10 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἶπατε(1),

10 Σ' ὅποια πόλη μπαίνετε και δε σας δέχονται, βγείτε στους δρόμους και πείτε:

(1) Δες Ματθ. ι 14, Μάρκ. στ 11, Λουκ. θ 5 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Στα παραπάνω χωρία παραγγέλλει να τινάξουν τη σκόνη, ενώ εδώ και να διακηρύξουν αυτό, ότι δηλαδή τινάξουν τη σκόνη (δ). Πείτε το, όχι με μανία ή περιφρόνηση ή αγανάκτηση, αλλά με συμπάθεια στις άξιες οίκτου χαμένες ψυχές τους και με φόβο άγιο μπροστά στην καταστροφή, την οποία αυτοί οι ίδιοι ετοιμάζουν και εργάζονται στους εαυτούς τους.

10.11 Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν(1) ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἡμῶν ἀπομασσοῦμεθα(2) ὑμῖν(3)· πλὴν τοῦτο γινώσκετε(4) ὅτι ἤγγικεν εφ' ὑμᾶς(5) ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(6).

11 “ἀκόμη και τη σκόνη της πόλης σας, που κάθισε στα πόδια μας, την τινάζουμε πάνω σας. Ένα όμως να ξέρετε: έφτασε σ' εσάς η βασιλεία του Θεού”.

(1) Στα ρούχα και παπούτσια σας (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ότι το κολλάω είναι ιατρική λέξη (ρ).

(2) Την σκουπίζουμε, την καθαρίζουμε (δ).

(3) «Όταν, λείπει, δεν σας δέχονται, βγαίνοντας δώστε τη μαρτυρία σας ότι δεν έχουμε τίποτα κοινό εμείς με εσάς, ούτε έχουμε κάτι από τη δική σας πόλη· αλλά και τη σκόνη που κόλλησε πάνω μας την σκουπίζουμε, δηλαδή την τινάζουμε, την σπογγίζουμε, την ρίχνουμε πάνω σας» (Θφ).

(4) =Αλλά παρόλο που απορρίπτετε εμάς, παραμένει το γεγονός, το οποίο πρέπει να γνωρίζετε ότι... (ρ).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το εφ' υμάς=Η βασιλεία του Θεού πλησίασε, αλλά όχι σε σας, διότι απορρίψατε αυτήν (ρ).

(6) «Εδώ θα θέσει ζήτημα κάποιος: Πώς λείπει ο Κύριος ότι πλησίασε η βασιλεία και σε αυτούς που υποδέχονται τους αποστόλους και σε αυτούς που δεν υποδέχονται; Μπορούμε λοιπόν να πούμε, ότι τίποτα αντίθετο δεν λείπει. Διότι πράγματι, σε αυτούς, από τη μία, που δέχονται τους αποστόλους, πλησιάζει η βασιλεία για ευεργεσία, ενώ για αυτούς, από την άλλη, που δεν υποδέχονται, για καταδίκη» (Θφ). Το μήνυμα του ελέους για αυτούς που δέχονται, γίνεται απόφαση καταδίκης για τους άλλους (ρ). Η βασιλεία του Θεού και το ευαγγέλιό της ήλθε ως την πόρτα του σπιτιού σας. Εάν εσείς κλείσετε την πόρτα, για να μην μπει στο σπίτι σας, η αμαρτία σας θα είναι τελείως αδικαιολόγητη και η καταδίκη σας αφόρητη.

10.12 λέγω δε ὑμῖν(1) ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ(2) ἀνεκτότερον ἔσται(3) ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ(4).

12 Σας βεβαιώνω πως την ημέρα της κρίσεως ο Θεός θα δείξει μεγαλύτερη επιείκεια στα Σόδομα παρά στην πόλη εκείνη».

(1) Δες Ματθ. ι 15.

(2) Το «εκείνη την ημέρα» μπορεί να σημαίνει την καταστροφή του ιουδαϊκού λαού από τους ρωμαίους ή την έσχατη κρίση. Οι δύο αυτές τιμωρίες, από τις οποίες η μία είναι εθνική και η άλλη ατομική, συγχέονται στην απειλή αυτή του Κυρίου, όπως και στην απειλή του βαπτιστή (γ 9). Παρ' όλα αυτά η ιδέα της έσχατης κρίσης φαίνεται να δεσπόζει εδώ, όπως φαίνεται και από τον ακόλουθο στίχο (g).

(3) «Γιατί; Διότι στα Σόδομα δεν στάλθηκαν απόστολοι. Αυτοί λοιπόν που δεν δέχτηκαν τους αποστόλους, είναι χειρότεροι από τους Σοδομίτες» (Θφ). «Βλέπεις πώς με το να πει «Πιο υποφερτή» έδειξε ότι και αυτοί που τόσο πολύ τιμωρήθηκαν εδώ, και υπέμειναν εκείνο τον εμπρησμό τον καινούργιο και παράδοξο, και εκεί θα υποστούν κάποια τιμωρία, πιο ελαφριά όμως, επειδή πρόλαβαν εδώ και έλαβαν πείρα τόσο μεγάλης αγανάκτησης;» (X).

(4) «Ότι λοιπόν κάποιιοι τιμωρούνται και εδώ και εκεί, όταν δεν απολαύσουν εδώ την τιμωρία την ανάλογη με το μέγεθος των αμαρτημάτων, άκουσε τι λέει για τους Σοδομίτες ο Χριστός... Πιο υποφερτά θα είναι για τη γη των Σοδόμων... Διότι με το να πει «πιο ανεκτά», αυτό φανέρωσε, ότι και εκείνοι θα τιμωρηθούν μεν, αλλά ελαφρότερα, επειδή και εδώ τιμωρήθηκαν. Ότι όμως υπάρχουν κάποιιοι, οι οποίοι εδώ μεν δεν έπαθαν τίποτα φοβερό, αλλά θα υπομείνουν εκεί κάθε τιμωρία, το φανέρωσε σε μας ο πλούσιος εκείνος [παραβολής πλουσίου & Λαζάρου], που υπέμενε εκεί τιμωρία που δεν μπορούσε να αποφύγει, και δεν απόλαυσε ούτε μικρή παρηγοριά, διότι επιφυλάχθηκε σε αυτόν όλη η τιμωρία εκεί» (X).

10.13 Ουαί σοι, Χοραζίν(1)· ουαί σοι, Βηθσαϊδά· ὅτι εἰ ἐν Τύρω καὶ Σιδῶνι(2) ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν(3), πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ καθήμενοι(4) μετενόησαν(5). 13 «Αλίμονό σου Χοραζίν· αλίμονό σου Βηθσαϊδά! Γιατί αν γίνονταν στην Τύρο και στη Σιδώνα τα θαύματα που έγιναν σ' εσάς, οι κάτοικοί τους θα είχαν μετανοήσει από καιρό φορώντας ρούχα πένθιμα και βάζοντας στάχτη στα μαλλιά τους.

(1) Δες Ματθ. ια 21-23 και τις εκεί σημειώσεις. Η αναφορά της κρίσης, η οποία αναμένει τις πόλεις, οι οποίες θα απορρίψουν τους απεσταλμένους αυτούς του Κυρίου, κατά τρόπο φυσικό οδηγεί στην αναφορά των πόλεων εκείνων οι οποίες απέρριψαν τον ίδιο τον Κύριο. Είναι προφανές από τον σ. 16 ότι ο ταλανισμός (=τους ελεεινολογεί) αυτός των 3 πόλεων είναι μέρος των υποθηκών, τις οποίες παρέχει ο Κύριος στους 70. Η φρασεολογία ταυτίζεται πλήρως με το Ματθ. ια 21-24, εκεί όμως η σύγκριση με τα Σόδομα συνδέεται με την αποκήρυξη της Καπερναούμ (ρ).

(2) «Η Τύρος και η Σιδών ήταν πόλεις ελληνικές, ενώ η Βηθσαϊδά και η Χοραζίν, ιουδαϊκές. Λέει λοιπόν, ότι στην κρίση πιο υποφερτά θα είναι για τους Έλληνες παρά για σας που είδατε θαύματα και δεν πιστέψατε. Διότι εκείνοι αν έβλεπαν, θα πίστευαν» (Θφ). «Ελέγχει λοιπόν τις ιουδαϊκές πόλεις και τις αντιπαραθέτει με τις χειρότερες από τις ελληνικές πόλεις» (Σχ.).

(3) Δεν γνωρίζουμε τίποτα από τα πολυάριθμα θαύματα, τα οποία προϋποτίθενται εδώ. Επίσης από όσα έγιναν στη Βηθσαϊδά, ένα μόνο γνωρίζουμε (g). Αυτό δείχνει πόσα από τα έργα του Χριστού παραλείφθηκαν που δεν εξιστορήθηκαν από τους ευαγγελιστές. Δες και Ιω. κα 25 (ρ).

(4) Δείχνει το ρήμα την διαρκή και με επιμονή εργασία της μετανοίας (δ). Οι δύο πόλεις οι κατεστραμμένες και που προβάλλονται για σύγκριση, προσωποποιούνται. Παριστάνονται σαν δύο γυναίκες που κάθονται, ντυμένες με σάκο και καλυμμένες με στάχτη, τα οποία ήταν εμβλήματα πένθους. Η γραφή καθήμενοι προήλθε από διόρθωση του αρσενικού καθήμενοι, το οποίο αναφέρεται στους κατοίκους των πόλεων (g).

(5) Τα θαύματα του Χριστού ήταν και πρόσκληση για μετάνοια, η οποία ήταν η κατάλληλη προπαρασκευή του Ισραήλ στη βασιλεία του Θεού. Δες Μάρκ. α 15 (L).

10.14 πλήν(1) Τύρω καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν(2).

14 Στην Τύρο και στη Σιδώνα ο Θεός θα δείξει μεγαλύτερη επιείκεια την ημέρα της κρίσεως παρά σ' εσάς.

(1) Το «πλήν» εξηγείται μέσω της ιδέας που εξυπακούεται: Η Τύρος και η Σιδών θα βρεθούν επίσης ένοχες, πλην όμως σε μικρότερο βαθμό από εσάς (g).

(2) «Σε εσάς δηλαδή που δεν πιστέψατε» (Z). Πώς τώρα η σοφία και αγαθότητα του Θεού παρέχει μέσα χάριτος σε εκείνους, οι οποίοι θα τα απορρίψουν για να επιβαρυνθεί ακόμη περισσότερο η ενοχή τους, είναι μυστήριο, το οποίο πρέπει να αναμείνουμε την μεγάλη ημέρα της αποκάλυψης και κρίσης για να μας φανερωθεί και να γίνει αυτό αντιληπτό σε μας.

10.15 καὶ σύ(1), Καπερναούμ, ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα(2), ἕως ἄδου(3) καταβιβασθήσῃ(4).

15 Κι εσύ Καπερναούμ, που ανέβηκες ψηλά στα ουράνια, θα κατεβείς βαθιά στον άδη.

(1) Δες Ματθ. ια 23 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Λόγω του προνομίου της ότι την έκανε ο Κύριος κέντρο της επίγειας δράσης του (g), και «για τα πολλά θαύματα που έγιναν σε αυτήν» (Θφ). Υπάρχει και η γραφή «μη έως ουρανού υψωθήσῃ; έως άδου καταβήσῃ», την οποία προτιμούν οι L. ρ. Ο g. προτιμά την γραφή του κειμένου.

(3) Όπως ο ουρανός είναι εδώ το έμβλημα του υψίστου προνομίου, το οποίο είναι δυνατόν να χορηγηθεί από τη θεία χάρη, έτσι και ο άδης είναι το έμβλημα της έσχατης κατάπτωσης, στην οποία καταπίπτει ο άνθρωπος, που απωθεί αυτήν τη χάρη (g). Ο ουρανός και ο άδης βρίσκονται εδώ για να δηλώσουν το ύψος της δόξας και το βάθος της ντροπής. Δες Ησ. Ιδ 13-15 (ρ).

(4) Ο ταξιδιώτης που κάθεται σήμερα στον τόπο Tel-Hum δεν βλέπει γύρω του παρά ερείπια και αγκάθια. Σιγή βασιλεύει στην έκταση αυτή την ερημική και ξεραμένη (g). Η ερήμωση της όλης περιχώρου και η δυσκολία του να αναγνωριστούν και να καθοριστούν οι τοποθεσίες των πόλεων που άλλοτε ανθούσαν, αποτελεί μέρος της εκπλήρωσης της προφητείας αυτής (p).

10.16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν(1) ἐμοῦ ἀκούει(2), καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ(3)· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με(4).

16 Ὅποιος ἀκούει ἐσάς, ἀκούει ἐμένα· ὅποιος ἀπορρίπτει ἐσάς, ἀπορρίπτει ἐμένα· κι ὅποιος ἀπορρίπτει ἐμένα, ἀπορρίπτει αὐτὸν που μ' ἔστειλε».

(1) Δες Ματθ. ι 40-42 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Εφόσον οι 70 στις διδασκαλίες τους αφηγούνταν τα έργα και τις διδασκαλίες του Ιησού, ο ακροατής που άκουγε και υπάκουε, άκουγε και έβλεπε τον ίδιο τον Ιησού. Η θέση, την οποία οι ακροατές έπαιρναν απέναντι σε αυτόν που μετέφερε το μήνυμα, ισοδυναμούσε με θέση που παίρνονταν απέναντι στον Ιησού (g).

(3) «Αθέτηση λέει την ανυπακοή και αποστροφή. Για να μην λυπούνται δηλαδή όταν απορρίπτονται, λέει, ότι η εναντίον σας ύβρη, μέσα από σας έρχεται σε μένα που σας έστειλα· και μέσω εμού στον πατέρα μου που έστειλε εμένα» (Z).

(4) «Επομένως η ύβρη δεν σταματά σε σας, αλλά μεταβαίνει στο Θεό. Ας είναι λοιπόν αυτό παρηγοριά σας» (Θφ).

Στίχ. 17-24. Η επιστροφή των εβδομήντα μαθητών. Τα μεγάλα προνόμιά τους.

10.17 Ὑπέστρεψαν(1) δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς(2) λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια(3) ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου(4).

17 Ὅταν γύρισαν πίσω οἱ εβδομήντα μαθητές, ἔλεγαν γεμάτοι χαρά: «Κύριε, ἀκόμη καὶ τὰ δαιμόνια μας υπακύνε ὅταν τα προστάζουμε στο ὄνομά σου».

(1) Ταυτόχρονα μεν όλοι ξεκίνησαν για περιοδεία, αλλά δεν επέστρεψαν και όλοι την ίδια ώρα. Σιγά σιγά και λίγοι-λίγοι επέστρεψαν, έως ότου αφού μαζεύτηκαν όλοι γύρω από τον Σωτήρα, εξέφρασαν τη χαρά τους προς αυτόν (L. δ).

(2) Οι λέξεις «με χαρά» εκφράζουν τον τόνο ολόκληρου αυτού του τεμαχίου. Η χαρά των μαθητών προκαλεί και τη χαρά του Ιησού και από την καρδιά του ξεχύνεται αυτή σύμφωνα με το σ. 21 με έξαρση και εξαγνισμένη (g). Δεν παραπονιούνται για τους κόπους της περιοδείας ή για τα εμπόδια που συνάντησαν και τις αποθαρρύνσεις από αυτά, αλλά χαίρονται για τις επιτυχίες που σημειώθηκαν.

(3) «Γύρισαν με χαρά, διότι όχι μόνο τις άλλες ασθένειες έδιωχναν, αλλά επειδή έδιωχναν και το μεγαλύτερο κακό, τους δαίμονες» (Θφ). Το να υποτάσσονται τα δαιμόνια υπερέβαινε τις προσδοκίες τους, διότι ο Κύριος μόνο για θεραπεία ασθενειών μίλησε σε αυτούς (στο σ. 9), ενώ οι 12 είχαν λάβει και την εξουσία να βγάζουν δαιμόνια. Δες θ 1 (p). Με τι απλή και παιδική χαρά δίνεται από αυτούς στον Κύριο η αναφορά αυτή για το έργο τους που συντελέστηκε. Είχαν συνείδηση, ότι ενεργούσε μέσω αυτών δύναμη, η οποία δεν ήταν δική τους. Τόσο η δύναμη όσο και η χάρη του ευαγγελίου γινόταν αισθητή σε αυτούς στην αποστολή τους αυτή και λόγω της νέας τους αυτής και πλούσιας πείρας τους γέμισαν χαρά. Είναι μάλιστα τόσο περιχαρείς για τη δύναμη που τους δόθηκε, ώστε ο Κύριος κρίνει αναγκαίο να προφυλάξει αυτούς από το να κάνουν την δωρεά του κύρια και μόνιμη πηγή χαράς. Δες σ 20 (ο).

(4) «Πρόσεξε όμως πώς δεν υψηλοφρονούν. Διότι λένε, ότι στο όνομά σου υποτάσσονται σε μας οι δαίμονες. Με τη δική σου χάρη, όχι με τη δική μας δύναμη» (Θφ). Όλες οι εναντίον του σατανά νίκες μας επιτυγχάνονται με τη δύναμη που εκπορεύεται από τον Ιησού Χριστό. Πρέπει στο όνομά του να μπαίνουμε στην παλαιίστρα εναντίον των πνευματικών μας εχθρών και οποιοδήποτε πλεονέκτημα και αν επιτυγχάνουμε, σε αυτόν πρέπει να το αποδίδουμε. Εάν το έργο γίνεται στο όνομά του, και η τιμή για το έργο στο όνομά του ανήκει.

10.18 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐθεώρουν(1) τὸν Σατανᾶν(2) ὡς ἀστρατῆν(3) ἐκ τοῦ οὐρανοῦ(4) πεσόντα(5).

18 Κι ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε: «Εγὼ ἔχω δεῖ το σατανά να πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σαν ἀστρατῆ.

(1) Πότε; Ἡ «έβλεπα τον σατανά που έπεσε μετά την ενανθρώπησή μου. Διότι πριν μεν την ενανθρώπιση του Σωτήρα ανέβαινε σε ύψος και τυραννούσε και είχε δύναμη. Όταν όμως ο Θεός επισκέφτηκε με σάρκα τη γη, έπεσε όχι από τον ουρανό· διότι από τότε που από παλιά έπεσε από

αυτόν, δεν ανέβηκε ξανά σε αυτόν· αλλά έπεσε από το ύψος που αναφέραμε και την τυραννία και την δύναμη» (Ζ). Ἡ, πιο πιθανή ερμηνεία, αναφέρεται στην επιτυχία των 70 θεωρούμενη ως σύμβολο και προμήνυμα της πλήρους ανατροπής της ισχύος του σατανά (ρ). Ο σατανάς όχι μόνο καμία εξουσία δεν έχει πάνω στους πιστούς, αλλά ήδη οι πιστοί πήραν εξουσία πάνω σε αυτόν και τους αγγέλους του (δ). Οι 70 θριάμβευσαν διώχνοντας τους δαίμονες από τα σώματα των ανθρώπων. Αλλά ο Χριστός χαίρεται διότι βλέπει την πτώση της κυριαρχίας του σατανά πάνω στις ψυχές των ανθρώπων, την καταστροφή του βασιλείου του κοσμοκράτορα του αιώνα αυτού με την εξάλειψη της ειδωλολατρίας και την επιστροφή των ανθρώπων στην πίστη του Χριστού. Τώρα ο άρχοντας αυτού του κόσμου θα διωχτεί έξω.

(2) Το χωρίο αυτό πάλι αποτελεί αναντίρρητη απόδειξη για το ότι ο Κύριος δίδαξε την ύπαρξη προσωπικής δύναμης του κακού (ρ).

(3) «Χρησιμοποίησε το παράδειγμα της αστραπής, για να φανερώσει πόσο σφοδρή και ταχύτατη ήταν η πτώση του» (Ζ). «Η παρομοίωση της αστραπής δείχνει και το πόσο δυνατός ήταν πριν και την ταχύτητα της πτώσης» (Χ). Σαν αστραπή=με τη μία και γρήγορα (δ). Η αστραπή μπορεί να σημαίνει και την εξαφάνιση του σατανά. Η δύναμή του υπήρξε φως κεραυνοβόλο, το οποίο έσβησε αιφνίδια και έπεσε στη γη, χωρίς να μπορεί πλέον να ανυψωθεί από εκεί και να λάμψει πάλι (L).

(4) Ἡ, όπως στο Εφεσ. στ 12 με έννοια τοπική (g)· «κάποιοι ουρανό εδώ εννοούν τον αέρα (ατμόσφαιρα) μέσα στον οποίο αγαπούσε να κατοικεί ο σατανάς» (Ζ). «Αφού υψώθηκε καθάριζε τον αέρα από την κακία την διαβολική και όλη την κακία των δαιμόνων, λέγοντας· Έβλεπα τον Σατανά που έπεσε σαν αστραπή» (Α). Ἡ «έπεσε από την δόξα την οποία είχε και την τιμή» (Θφ), όπως εκφράζεται και στην ευχή των ενεργουμένων (ευχή για αυτούς που κατέχονται από ακάθαρτα πνεύματα) της λειτουργίας των Αποστολικών Διαταγών: «(Εσύ) που έβγαλες αυτόν σαν αστραπή από τον ουρανό στη γη, όχι με έξοδο τοπική, αλλά από τιμή σε ατιμία, λόγω της θεληματικής του κακίας». Ο σατανάς πέφτει από τον ουρανό, όταν πέφτει από το θρόνο των καρδιών των ανθρώπων.

(5) Μπαίνει στο τέλος με έμφαση. Ο αόριστος φανερώνει το ταυτόχρονο της επιτυχίας των 70 και της θέασης από το Χριστό της πτώσης του σατανά (ρ). «Δηλαδή έπεσε από την εξουσία του και κατέβηκε, για να πατιέται από αυτούς που έχουν ελπίσει στο Χριστό» (B).

10.19 ἰδοὺ δίδωμι(1) ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν(2) ἐπάνω ὄφειν καὶ σκορπίων(3), καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν(4) τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν(5) ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

19 Σας δίνω εξουσία να πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς, και να κυριαρχείτε πάνω σ' όλη τη δύναμη του εχθρού· τίποτε δε θα σας βλάψει.

(1) Υπάρχει και η γραφή δέδωκα (έχω δώσει), που αναφέρεται σε εξουσία που δόθηκε ήδη=Εάν κάνατε τα έργα αυτά, αυτό οφείλεται στο ότι, όταν σας έστελνα, έδωσα σε σας την εξουσία. Αλλά το ἰδοὺ αντιτίθεται στην έννοια αυτή, διότι προαναγγέλλει κάτι νέο, ικανό να προκαλέσει την έκπληξη. Για αυτό άλλοι από τους νεότερους ερμηνευτές το «δέδωκα» ερμήνευσαν ως εξής: Η εξουσία που σας έχω δώσει, είναι ανώτερη από αυτήν, με την οποία κάνατε τις θεραπείες που σας χαροποίησαν. Θα κάνετε στο μέλλον με αυτήν πολύ μεγαλύτερα. Η γραφή δίδωμι λοιπόν, είναι προτιμότερη=Πήρατε ήδη εξουσία. Να όμως, ότι σας δίνω από τώρα και άλλη μεγαλύτερη τέτοια εξουσία (g). Όπως σας έδωσα, έτσι και στη συνέχεια σας δίνω (b). «Είναι αδύνατον να περπατά κάποιος πάνω σε ασπίδα και βασιλίσκο (δηλητ. φίδια) και να καταπατήσει λιοντάρι και δράκοντα, αν προηγουμένως, αφού καθάρισει, όσο είναι δυνατόν σε άνθρωπο, τον εαυτό του, δεν πάρει δύναμη από αυτόν που είπε στους αποστόλους: Να έχω δώσει σε σας δύναμη να πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς» (B).

(2) Να πατούν πάνω σε φίδια, όχι πλέον σε εχθρό που κατεβαίνει από τον ουρανό, αλλά σε εχθρό που υπάρχει στη γη (b). «Να, και δαίμονες σου υποτάσσω εάν προσέχεις. Διότι, λέει, θα πατάτε πάνω σε φίδια και σκορπιούς και σε όλη τη δύναμη του εχθρού. Δεν είπε θα εξουσιάζετε, όπως ακριβώς είπε για τα θηρία (στους πρωτοπλάστους), αλλά θα Πατάτε, κάνοντας την εξουσία πολύ πιο έντονη. Για αυτό και ο Παύλος δεν είπε, ο Θεός θα υποτάξει τον σατανά κάτω από τα πόδια σας, αλλά ο Θεός θα συντρίψει τον σατανά κάτω από τα πόδια σας» (X). «Διότι αν θέλουμε, τον έκανε πάτημα των ποδιών μας» (X).

(3) Ἡ, «φίδια και σκορπιούς με την πνευματική έννοια, τα οποία δαγκώνουν και τραυματίζουν τις ψυχές. Έτσι λοιπόν ονόμασε τους δαίμονες, όχι μόνο διότι είναι επίβουλοι και φαρμακεροί και καταστρεπτικοί, αλλά και επειδή είναι ασθενείς και ευάλωτοι» (Ζ). «Διότι όταν μεν η Γραφή θέλει να δηλώσει την αρπακτικότητά του, λέει· περιφέρεται σαν λιοντάρι που ωρύεται, ζητώντας ποιον να καταπιεί· όταν, από την άλλη, θέλει να δηλώσει ότι είναι φαρμακερός και θανάσιμος και καταστροφικός, τον αποκαλεί φίδι και σκορπιό... Διότι είναι πολύπλοκο το θηρίο και ποικίλο και έχει

πολλή την ισχύ· όλα τα ανακινεί, όλα τα ταραίζει, όλα τα γυρνά πάνω κάτω» (X). «Και όσοι μεν χτυπούν εμφανέστερα, αυτοί είναι φίδια, όσοι πάλι αφανέστερα, αυτοί είναι σκορπιοί» (Θφ). Ή, σύμφωνα με κυριολεξία γραμματική «(εννοεί) τα θηρία που φονεύουν τους ανθρώπους, όπως κάμποιοι λένε» (Z)· τα φίδια και οι σκορπιοί είναι τύποι ζώων επικίνδυνων και μάλιστα τύποι των κινδύνων, οι οποίοι απειλούν τους απεσταλμένους του Κυρίου. Παρέχεται λοιπόν και εξουσία εναντίον των κινδύνων που θα συναντήσουν στο δρόμο οι μαθητές που περιοδεύουν (L)· εναντίον του πλήθους των βλαπτικών μέσων, τα οποία ο σατανάς ανακαλύπτει εναντίον των εργατών του Χριστού είτε στην φύση, είτε στην ανθρώπινη κοινωνία και τα οποία είναι μέσα εξωτερικά, που δημιουργούν εξωτερικούς κινδύνους (g). Πιο επιτυχής ίσως ερμηνεία: οι πιστοί ασφαλίστηκαν απέναντι στα φίδια, που θεωρούνται και με γραμματική και με μεταφορική έννοια (b). Χωρίς λοιπόν να αποκλείεται και η προστασία από φυσικές βλάβες (δες Πράξ. κη 3-5) κυρίως τονίζεται εδώ η νίκη κατά των πνευματικών εχθρών και βλαβών (p). Και εάν κακοί άνθρωποι πέσουν πάνω σας σαν φίδια και εάν «κατοικείς ανάμεσα σε σκορπιούς, μη φοβηθείς τα λόγια τους» (Ιεζ. β 6), αλλά μπορείς να περιφρονείς τη λύσσα τους και να τους καταπατάς. Καμία ανάγκη δεν υπάρχει να ταραξέστε, διότι δεν έχουν καμία άλλη δύναμη εναντίον σας παρά μόνο εκείνη, την οποία επέτρεψε σε αυτούς ο Θεός. Μπορούν να συρίζουν λυσσασμένα γύρω σας, αλλά δεν μπορούν να σας βλάψουν. «Θα βάλετε τα χέρια στην τρύπα της ασπίδας και στη φωλιά όπου οι ασπίδες έχουν τα μικρά τους και αυτά δεν θα κάνουν κακό ούτε θα μπορέσουν να φονεύσουν κανέναν» (Ησ. ια 8).

(4) Αντιτίθεται η δύναμη του εχθρού με την εξουσία που δόθηκε από το Χριστό (p). Φίδια και σκορπιοί είναι τα είδη, «όλη η δύναμη» είναι το γένος (b). Η «επί» εξαρτάται από τη λέξη «εξουσία» (L). «Θα μπορούσε να είναι δύναμη του εχθρού, όχι μόνο οι δαίμονες, αλλά και όλοι οι πολυειδείς πειρασμοί που προέρχονται από αυτούς»(Z).

(5) Υποκείμενο του αδικήσε (p. g.): Τίποτα «ούτε δαίμονας, ούτε πειρασμός, αλλά ούτε θηρίο» (Z). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: σε τίποτα, σε τίποτα δεν θα μπορέσει να σας αδικήσει (δ). Δεν θα σας αδικήσει. «Διότι δεν γίνεται πλέον απ' ευθείας η μάχη, ούτε είναι ίση η παράταξη, αλλά ο μεν (διάβολος) βρίσκεται μπρούμυτα πεσμένος κάτω, ενώ εσύ στέκεσαι όρθιος, χτυπώντας από πάνω· ο μεν είναι αποδυναμωμένος, ενώ εσύ ισχυρός. Από πού λοιπόν πολλές φορές νικά; Από τη δική μας νωθρότητα, από τη ραθυμία αυτών που κοιμούνται» (X).

10.20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε(1) ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται(2), χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν(3) ἐγράφη(4) ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

20 Μη χαίρεστε ὁμως γιατί σας υπακούνε τα δαιμονικά πνεύματα· μάλλον να χαίρεστε που τα ὀνόματά σας ἔχουν γραφτεί στον ουρανό».

(1) «Διότι δεν είναι δικό σας το κατόρθωμα, αλλά δική μου η χάρη. Μη χαίρεστε λοιπόν για αυτό, για να μην υψωθείτε σε αλαζονεία σαν να χαίρεστε για κατόρθωμα δικό σας» (Z). Η χαρά τους δεν απαγορεύεται, αλλά περιορίζεται στα κατάλληλα ὅρια. Αυτοί που χαίρονται υπερβολικά και με αυταρέσκεια, διατρέχουν τον κίνδυνο να αποβούν ὅμοιοι με τον σατανά (b).

(2) Η εξουσία να διώχνουν δαιμόνια δεν εξασφαλίζει την κατάκτηση της βασιλείας των ουρανών. Και ένας Ιούδας μπορεί να βγάζει δαιμόνια (p). «Μη χαίρεστε λοιπόν που τα δαιμόνια σας υποτάσσονται, επειδή ήξερε ότι ὅλοι οι ἄνθρωποι για αυτό κατεξοχήν χαίρονται λόγω κενοδοξίας. Δεν είναι τόσο μεγάλο να απαλλάξεις κάποιον από δαίμονα, ὅσο να τον γλυτώσεις από την αμαρτία» (X). «Διότι τα μεν θαύματα πολλές φορές ἄλλον μεν τον ωφέλησαν, αὐτόν ὁμως που τα ἔκανε τον ἔβλαψαν, αφού τον ὑψωσαν σε υπερηφάνεια και κενοδοξία» (X).

(3) Να χαίρεστε «διότι λόγω της πίστεως σας πολιτογραφηθήκατε στην ουράνια πόλη... Διότι το να υποτάσσετε μεν τα δαιμόνια, σας ἔχει δοθεί για ωφέλεια ἄλλων· ενώ το να γραφτούν τα ὀνόματά σας στους ουρανοὺς, είναι για τη δική σας σωτηρία. Για αὐτό εκείνη μεν η χαρά σαν κλέφτης προκαλεί αλαζονεία, ενώ αὐτή μάλλον ευχαριστία. Και πρέπει να αρνηθείτε, ἀπὸ τη μία, εκείνη ως περιττή, να φροντίσετε, ἀπὸ την ἄλλη, αὐτήν ως αναγκαία» (Z). «Διότι το να ἔχουν γραφτεί τα ὀνόματά σας στον ουρανό, είναι μαρτυρία για την ἀρετή σας και τον τρόπο ζωῆς· ενώ τα να βγάζετε δαίμονες, αὐτή η χάρη είναι του Σωτήρα που την ἔχει δώσει» (A). «Σωστός τρόπος ζωῆς και χωρίς αὐτά (τα θαύματα), θα κερδίσει τα στεφάνια και σε τίποτα δεν θα υστερήσει τότε ως προς αὐτό· παράνομη ὁμως ζωῆ ὅτι οὐτε με θαύματα δεν θα μπορέσει να ἀποφύγει την κόλαση» (X).

(4) «Ὅχι με μελάνι, ἀλλά με τη μνήμη του Θεοῦ και με τη χάρη» (Θφ). Η εικόνα της ουράνιας ἐγγραφῆς, κατὰ την ὁποία ἔχουν ἀπογραφῆ ἀπὸ πρὶν τα ὀνόματα των σωσμένων, χρησιμοποιεῖται συχνά στην Π.Δ. (Εξ. λβ 32-33, Ησ. δ 3, Δαν. ιβ 1). Ἐχει παρθεῖ η εικόνα ἀπὸ τα κρατικά μητρώα ἢ και τα οικογενειακά ἀντίστοιχα, στα ὁποία ἦταν καταγεγραμμένες ὅλες οι ἰσραηλιτικές οικογένειες. Ἀλλά η

Γραφή υπενθυμίζει συχνά, ότι μπορεί κάποιος να διαγραφεί από το βιβλίο αυτό (Εξ. λβ 33, Ιερεμ. ιζ 13, Ψαλμ. ξη 28, Αποκ. κβ 19). Έτσι τονίζεται και ο παράγοντας της ανθρώπινης ελευθερίας παράλληλα με τον παράγοντα της θείας πρόγνωσης και κλήσης (g). Υπάρχει και η γραφή εγγέγραπται, με την οποία υποδηλώνεται η εκλογή ως αποτέλεσμα της προαιώνιας πρόγνωσης και προορισμού του Θεού, η οποία είναι η απογραφή των ονομάτων στον ουρανό (δ). «Ο μεν διάβολος πέφτει κάτω από ψηλά, οι δε άνθρωποι ενώ είναι κάτω, γράφονται πάνω. Αυτή λοιπόν είναι η αληθινή χαρά, το να γραφτεί κάποιος πάνω» (Σχ.).

10.21 Έν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ(1) ἠγαλλίασατο τῷ πνεύματι(2) ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν(3), Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς(4), ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν(5), καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις(6)· ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου(7).

21 Εκείνη τη στιγμή ο Ιησούς ἔνωσε μέσα του ἀγαλλίαση, και εἶπε: «Σ' ευχαριστώ Πατέρα, Κύριε του ουρανού και της γης, γιατί αυτά που ἀπέκρυψες ἀπὸ τους σοφούς και τους συνετούς τα φανέρωσες στους ταπεινούς. Ναι, Πατέρα μου, αυτό ἐγίνε γιατί ἔτσι το θέλησες».

(1) Την ὥρα αὐτή, κατὰ την οποία γύρισαν οι μαθητές και ἀκούσε την ἐξιστόρηση ὅσων ἔκαναν. Αυτοὶ οι ἀγράμματοι ψαράδες, αυτοὶ οι φτωχοὶ και ἀσημοὶ τους ὁποῖους οι ἰσχυροὶ και σοφοὶ της Ἱερουσαλήμ χαρακτηρίζαν ως καταραμένους, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν τον νόμο (Ιω. ζ 49) εἶναι τα ὄργανα που δόθηκαν στον Ἰησοῦ ἀπὸ το Θεό για ἀνατροπὴ του βασιλείου του σατανά. Σε αὐτὸ το θεῖο σχέδιο, το τελειῶς ἀντίθετο με τις προβλέψεις των ἀνθρώπων, ἀλλὰ τόσο θαυμαστά μεγάλο, ο Ἰησοῦς ἀναγνωρίζει την σοφία του Πατέρα και παρακινεῖται σε δοξολογία της (g).

(2) «Ἐνωσε ἀγαλλίαση στην ψυχὴ ως ἀνθρώπος» (Ζ). «Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἕνας ἀγαθὸς πατέρας ὅταν δει τα παιδιὰ να κατορθώνουν κάτι, ἔτσι και ο Σωτήρας ἀγάλλεται, διότι ἀξιῶθηκαν οι ἀπόστολοι τέτοιων ἀγαθῶν» (Θφ). Εἶναι ἀξία ἰδιαίτερης προσοχῆς ἡ σημείωση ὅτι ο Ἰησοῦς κατὰ την ὥρα αὐτὴ ἔνωσε ἀγαλλίαση. Ὑπῆρξαν τόσο λίγες αὐτοῦ του εἶδους οι στιγμὲς, κατὰ τις ὁποῖες δοκίμασε χαρὰ ο Κύριος, διότι ἦταν ο Ἄνθρωπος των θλίψεων. Πρόσεξε στο ὅτι τίποτα ἄλλο δεν προκαλεῖ στην καρδιά του Ἰησοῦ σκιρτήματα χαρὰς τόσο ἐκδηλα, ὅσο ἡ πρόοδος του ευαγγελίου και ἡ κατανίκηση του σατανά με την ἐπιστροφή των ψυχῶν προς το Χριστό. Ὑπάρχει και ἡ γραφή τῷ πνεύματι τῷ ἀγίῳ=ἡ ἀγία αὐτὴ χαρὰ και ἀγαλλίαση ὑπῆρξε θεῖα ἐμπνευση. Το γεγονός αὐτὸ εἶναι ἀνάλογο με το «οδηγούταν ἀπὸ το πνεῦμα στην ἔρημο» (Λουκ. δ 1)(ρ). Θα δεχτοῦμε την γραφὴ αὐτὴ με την προϋπόθεση ὅτι ο Ἰησοῦς ἦταν πάντοτε γεμάτος ἀπὸ το Ἅγιο Πνεῦμα.

(3) Δες Ματθ. ια 25-27 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(4) Ὅταν πλησιάζουμε τον Θεό ως Πατέρα, πρέπει συγχρόνως να θυμόμαστε, ὅτι εἶναι και ο Κύριος του ουρανοῦ και της γῆς και συνεπῶς ἔχουμε υποχρέωση να πλησιάζουμε αὐτὸν με εὐλάβεια, διότι εἶναι ο κυρίαρχος ὅλων, ἀλλὰ και με ἐμπιστοσύνη, διότι ἔχει τὴ δύναμη να μας χορηγήσει καθετὶ που ἔχουμε ἀνάγκη ἢ και καθετὶ που ποθοῦμε· ἔχει τὴ δύναμη να μας υπερασπίσει και προφυλάξει ἀπὸ κάθε κακό και να μας δώσει κάθε ἀγαθό.

(5) «Ἀποκρύφθηκαν τα μυστήρια ἀπὸ αὐτοὺς που φαίνονταν σοφοὶ και συνετοί, ἀλλὰ δεν ἦταν» (Θφ). «Διότι αὐτὸς που ἔχει σκέτη και μόνη την σοφία του κόσμου, εἶναι ἀνόητος και ἀσύνητος μπροστὰ στο Θεό· αὐτὸς ὅμως που φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνόητος για τους σοφοὺς του κόσμου, ἀλλὰ ἔχει στο νοῦ και στην καρδιά το φῶς της ἀληθινῆς θέασης του Θεοῦ, αὐτὸς εἶναι σοφός για το Θεό» (Κ). Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ἀποσιώπηση του ἀρθρου μπροστὰ ἀπὸ τις λέξεις σοφῶν, συνετῶν και νηπίοις=Ὅχι ἀπὸ ὅλους τους σοφοὺς και σε ὅλους τους νήπιους. Το να εἶναι κάποιος σοφός και συνετός δεν ἀποκλείει ἀναγκαστικὰ την ἀποκάλυψη ἀπὸ το Θεό, ἀλλὰ μόνο αὐτοὶ συχνὰ την ἀποκλείουν οι ἴδιοι στους εαυτοὺς τους (ρ). Μερικοὶ ἀπὸ τους μεγαλύτερους ἐπιστήμονες και τους μεγαλύτερους πολιτικούς ὑπῆρξαν οι μεγαλύτεροι ἀμαθεῖς των μυστηρίων του ευαγγελίου. Ο κόσμος με τὴ σοφία δεν γνώρισε το Θεό (Α΄Κορ. α 21). Ο πόλεμος κατὰ του ευαγγελίου παρ' ὅλα αὐτὰ διεξάγεται ἀπὸ «την ψευδώνυμη γνώση» (Α΄Τιμ. στ 20). Εκείνοι οι ὁποῖοι εἶναι κατεξοχὴν ἐμπειροὶ στα αἰσθητὰ και κοσμικὰ, συνήθως εἶναι ἐλάχιστοι ἐμπειροὶ στα πνευματικὰ. Εἶναι δυνατόν οι ἀνθρωποὶ να εἰσδύουν στα βᾶθη των μυστηρίων της φύσης και να γνωρίζουν καλὰ τα μυστήρια του κράτους και της πολιτικῆς, και ὅμως να ἔχουν ἀγνοία ἢ να πλανιούνται σχετικὰ με τα μυστήρια της βασιλείας των ουρανῶν, διότι δεν γνώρισαν οὔτε ὑποπτεύθηκαν καν τὴ δύναμή τους. Της ἀγνοίας τους αὐτῆς δεν εἶναι αἴτιος ο Θεός, ἀλλὰ λόγω του ἐγωισμοῦ τους, ἀφήνει αὐτοὺς στις δυνάμεις τους και ἡ ἀμαρτία τους γίνεται και τιμωρία τους· ο ἐγωισμὸς τους δημιουργεῖ και τὴν τύφλωσή τους. Ἐάν τιμοῦσαν το Θεό με τὴ σοφία, την ὁποῖα ἔχουν, θα χορηγοῦσε σε αὐτοὺς και τὴν γνώση των

υψηλότερων αυτών αληθειών και μυστηρίων. Επειδή όμως με αυτήν υπηρέτησαν τις δικές τους ορέξεις, απέκρυψε ο Θεός τον ουράνιο αυτόν θησαυρό από τις καρδιές τους.

(6) «Επομένως, σε αυτούς που δίνουν την εντύπωση ότι είναι ανόητοι, δηλαδή έχουν το νου άκακο και με παιδικότητα ως προς την κακία, αποκάλυψε ο Πατέρας τον Υιό» (Κ). «Νήπια ονομάζει τους δικούς του μαθητές, επειδή δεν ήταν νομομαθείς, αλλά τους περισσότερους τους είχε συγκεντρώσει από τον όχλο και τους ψαράδες. Αλλά βεβαίως, θα μπορούσαν να ονομαστούν νήπια και επειδή ήταν άκακοι» (Θφ). Λέει αυτούς νήπια και σε αντίθεση με τους γραμματείς και Φαρισαίους, οι οποίοι και σύμφωνα με το δικό τους φρόνημα και σύμφωνα με τη γνώμη του λαού, ήταν οι σοφοί και συνετοί (Ιω. ζ 49,θ 10). «Επομένως δεν τίμησε την ανοησία ο Θεός περισσότερο από την σοφία, αλλά προτίμησε την ταπεινοφροσύνη από την υπερηφάνεια και πολύ λογικά εγκατέλειψε αυτόν που από την αναισθησία του έφραζε την ευεργεσία. Αυτός λοιπόν που είναι ταπεινόφρων και νήπιος, λέει· εσύ δίδαξε με την δική σου αλήθεια· διότι εγώ από άνθρωπο δεν μπορώ να μάθω, εάν δεν μάθω από σένα. Διότι ποιος οφείλει να διδάσκει για το Θεό παρά ο Θεός; Από ψηλά λοιπόν έρχεται η αποκάλυψη μετά την άξια πρόθεση» (Ω). Εάν ραβίνοι και φιλόσοφοι εκλέγονταν ως απόστολοι, η επιτυχία του ευαγγελίου θα αποδιδόταν στη μάθηση και σοφία τους και στην ευγλωττία και δύναμη των συλλογισμών τους. Ο Παύλος πράγματι είχε σπουδάσει όλη τη ραβινική σοφία. Αλλά έγινε νήπιος εν Χριστώ, όταν έγινε απόστολος και άφησε κατά μέρος τα πειστικά λόγια της ανθρώπινης σοφίας, λησμόνησε τα πάντα και «δεν έκρινε ότι γνωρίζει κάτι παρά μόνο τον Ιησού Χριστό και αυτόν εσταυρωμένο» (Α΄ Κορ. β 2).

(7) «Δηλαδή τέτοια ευαρέσκεια και θέληση έγινε μπροστά σου και έτσι σου άρεσε» (Θφ). Ας παίρνει ο Θεός την οδό και μέθοδο που του αρέσει, για να δοξάζει τον εαυτό του· και ας χρησιμοποιεί τα όργανα που αρέσουν σε αυτόν για να φέρει εις πέρας το έργο του. Η χάρη είναι δική του και μπορεί να δίνει ή να αποσύρει αυτήν κατά την αρέσκειά του. Πάντοτε όμως αυτός ενεργεί με σοφία και αγαθότητα και δικαιοσύνη. Ας μην μπορούμε εμείς να καταλάβουμε τους δρόμους και τις βουλές του. Δεν μπορούμε να δώσουμε τον λόγο για τον οποίο ο Πέτρος, ψαράς αγράμματος και άσημος, κλήθηκε να γίνει απόστολός του και προτιμήθηκε από τον Νικόδημο, Φαρισαίο και άρχοντα των Ιουδαίων, παρόλο που και αυτός πίστεψε στον Ιησού. Έτσι έγινε ευδοκία μπροστά στο Θεό. Ο Χριστός είπε αυτό για να το ακούσουν οι μαθητές του, για να δείξει σε αυτούς ότι όχι για τις αρετές τους ή για την δική τους αξία κλήθηκαν και τιμήθηκαν από τον Πατέρα, αλλά διότι «έτσι έγινε ευδοκία μπροστά στο Θεό»

10.22 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε(1)· Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου(2), καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τίς ἐστίν(3) ὁ υἱὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ(4), καὶ τίς ἐστίν ὁ πατήρ εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι(5).

22 Ὑστερα στράφηκε στους μαθητές και εἶπε: «Ὅλα μού έχουν παραδοθεῖ απ' τον Πατέρα μου. Κανένας δεν ξέρει ποιος είναι ο Υἱός παρά μόνον ο Πατέρας· ούτε ποιος είναι ο Πατέρας παρά μόνον ο Υἱός, κι εκείνος στον οποίο θέλει ο Υἱός να το φανερώσει».

(1) Ολόκληρη η φράση «Καὶ στραφεὶς... εἶπε» παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και άλλα μεγαλογράμματα και φαίνεται ότι μπήκε και εδώ από τον επόμενο στίχο.

(2) «Δεν είναι μακριά το «Ὅλα μου παραδόθηκαν από τον Πατέρα μου» από το «μου δόθηκε κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη». Και για αυτό δίνεται σε αυτόν κάθε εξουσία, για να ειρηνοποιήσει μέσω του σταυρού είτε τα γήινα είτε τα ουράνια... Δικαιότατα λοιπόν όλα του τα παρέδωσε ο Πατέρας, επειδή και ο ίδιος ο Υἱός παραδόθηκε χάριν όλων... Παραδόθηκε βεβαίως, από τη στιγμή που έγινε άνθρωπος, «έτσι ώστε στο όνομα του Ιησού να σκύψει κάθε γόνατο επουρανίων και επιγείων και καταχθονίων και κάθε γλώσσα να δοξολογήσει, ότι Κύριος Ιησούς Χριστός εις δόξαν Θεού Πατρός αμήν (Φιλιπ.2,11)» (Ω). Παραδόθηκαν· «Διότι ήταν μεν και είναι Κύριος του ουρανού και της γης και έχει τον ίδιο θρόνο με τον Πατέρα και εξουσιάζει μαζί του πάνω σε όλα. Επειδή όμως κατεβάζοντας τον εαυτό του έγινε σαν εμάς άνθρωπος, μιλά πάλι σε συνάρτηση με τη συγκατάβαση της ανθρώπινης φύσης και δεν αρνείται τα λόγια που αρμολίζουν στα μέτρα του αδειάσματος που έκανε, για να γίνει- πιστευτό ότι έγινε όπως εμείς και φόρεσε τη δική μας φτώχεια» (Κ). Ο Χριστός ως Θεός είναι ίσος στη δύναμη και τη δόξα με τον Πατέρα. Αλλά ως μεσίτης και υἱός ανθρώπου παίρνει τη δύναμή του και την δόξα του από τον Πατέρα, ο οποίος «όλη την κρίση την έχει δώσει σε αυτόν». Εξουσιοδότησε αυτόν ο Πατέρας να εγκαθιδρύσει Νέα Διαθήκη μεταξύ Θεού και ανθρώπου και να ειρηνεύσει τον αποστάτη κόσμο και να συμφιλιώσει τα γήινα κάνοντας ειρήνη. Για αυτό δόθηκε στο Χριστό «κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη» (Ματθ. κη 18) και «εξουσία κάθε σάρκας» (Ιω. ιζ 2) και «έδωσε σε αυτόν εξουσία να κρίνει διότι είναι υἱός ανθρώπου» (Ιω. ε 22.27). Ο Θεός όλα τα

παρέδωσε στα χέρια του Κυρίου Ιησού. Ας παραδώσουμε λοιπόν και εμείς τα πάντα σε αυτόν, οπότε πλέον το έργο της σωτηρίας συντελέστηκε και για μας. Αξιόλογη και η επόμενη: «Όλα παραδίδονται στον Υιό από τον Πατέρα, αφού επρόκειτο να υποταχτούν στον Υιό τα πάντα. Διότι δύο τρόποι υπάρχουν με τους οποίους βασιλεύει στα πάντα ο Θεός: ο ένας είναι και χωρίς τη θέλησή τους, ο άλλος με την θέλησή τους. Να τι θέλω να πω, Ο Θεός είναι Δεσπότης μου, ακόμα και αν δεν θέλω, επειδή είναι Δημιουργός μου. Είναι όμως Δεσπότης μου πάλι, όταν με την εκτέλεση των εντολών εκπληρώνω το θέλημά του ως δούλος ευγνώμων. Διότι προηγουμένως μεν, η φύση των ανθρώπων ήταν δούλη και υποχείρια στο Θεό, έστω και αν δεν ήθελε, έστω και αν υπηρετούσε το σατανά. Όταν όμως ο Χριστός ανέλαβε τον για χάρη μας πόλεμο, και μας απέσπασε από την τυραννία του διαβόλου και μας έκανε υπηρέτες και εργάτες των εντολών, από τότε γίναμε δούλοι και ως προς τη φύση και ως προς την προαίρεση. Διότι η μεν πρώτη δουλεία ήταν μόνο λόγω της φύσης, ενώ η δεύτερη είναι και από την προαίρεση. Αυτό λοιπόν είναι που λέει τώρα ο Κύριος ότι Όλα μου παραδόθηκαν... δηλαδή όλα πρόκειται να υποταχτούν σε μένα και να περιέλθουν στη δική μου δεσποτεία» (Θφ).

(3) Αυθεντική γραφή γινώσκει=λιγότερο έντονη λέξη από το επιγινώσκει, το οποίο χρησιμοποιεί και ο Ματθαίος, συμπληρώνεται όμως το γινώσκει με το αμέσως ακόλουθο: ποιος είναι ο υιός (g)=ποια είναι η φύση του Υιού, ποιες οι βουλές του και ποια η θέλησή του (p).

(4) «Ο Κύριος λοιπόν του ουρανού και της γης και γενικώς των πάντων, λέει ότι όλα του παραδόθηκαν από τον Πατέρα... Αλλά αφού είπε αυτό, οδηγεί αμέσως τον λόγο στη δόξα και υπεροχή του και δείχνει καθαρά, ότι με κανέναν τρόπο δεν υστερεί σε σχέση με τον Πατέρα του. Διότι τι είπε προς εκείνον; Και κανείς δεν γνωρίζει την φύση του Πατέρα, χωρίς να έχει διδαχτεί για αυτήν, λέει, παρά μόνο ο Υιός· ούτε γνωρίζει κάποιος τον ομοούσιο με τον Πατέρα Υιό, παρά μόνο ο Πατέρας... Αυτός όμως, τον οποίο μόνος ο Πατέρας τον γνωρίζει, είναι πάνω από κάθε κατανόηση και λόγο, όπως ακριβώς και ο ίδιος ο Πατέρας που γνωρίζεται από μόνον αυτόν που γέννησε. Διότι μόνη γνωρίζει τον εαυτό της η αγία και ομοούσια Τριάδα, η πάνω από κάθε νοη και λόγο» (Κ).

(5) «Αποκάλυψη είναι μετάδοση γνώσης ανάλογα με το μέτρο της φύσης και δύναμης του καθενός. Και όπου μεν είναι όμοια η φύση, εκεί υπάρχει γνώση χωρίς διδασκαλία· εδώ όμως έχουμε μάθηση από αποκάλυψη. Πρόσεξε λοιπόν, πώς εδώ μεν υπάρχει γνώση από χάρη, ενώ εκεί εκ φύσεως» (Τίτος Βοστρών). «Πρόσεξε λοιπόν, πώς ο μεν Υιός δεν γνωρίζει τον Πατέρα από αποκάλυψη, ενώ οι κτιστοί (άνθρωποι) από αποκάλυψη. Διότι μέσω της χάριτος παίρνουν τη γνώση» (Θφ). «Όσοι όμως με αποκάλυψη γνώρισαν το Θεό, αυτοί δεν γνώρισαν τι είναι, αλλά ότι είναι [ότι δηλ.υπάρχει]» (Κ). Τα βάθη δηλαδή της θείας φύσης και σοφίας παραμένουν σε μας άγνωστα, ενώ κυρίως και κατεξοχήν από τη θεία αποκάλυψη πληροφορούμαστε για το ότι υπάρχει ο Θεός και μόνο κάποιες ακτίνες του απλησίαστου φωτός του δεχόμαστε.

10.23 Καὶ στραφεῖς(1) πρὸς τοὺς μαθητὰς(2) κατ' ἰδίαν(3) εἶπεν(4), Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἢ βλέπετε(5).

23 Και γυρίζοντας στους μαθητές του τους είπε ιδιαιτέρως: «Μακάριοι είναι εκείνοι που βλέπουν ὅσα βλέπετε εσείς!

(1) «Αφού γύρισε την πλάτη σε αυτούς που δεν ήθελαν ούτε να βλέπουν ούτε να ακούνε, αλλά ήταν ανυπάκουοι, και είχαν μέσα τους τυφλό τον νου, χάριζε ὅλο τον εαυτό του σε αυτούς που τον αγαπούσαν» (Κ).

(2) Οσοδήποτε μεγάλη ιδέα και αν είχαν σχηματίσει οι μαθητές για το πρόσωπο και το έργο του Ιησού, ήταν ακόμη πολύ μακριά από την ακριβή εκτίμηση της αξίας, την οποία είχε η εμφάνιση στον κόσμο του υιού του Θεού που ενανθρώπησε. Ο Ιησούς ζητά να ανοίξει τα μάτια τους, αλλά μιλώντας σε αυτούς μυστικά και ιδιωτικά. Θα τους ανακοίνωνε μυστικό, το οποίο δεν μπορούσαν να βαστάξουν οι πολλοί. Θα τους βεβαίωνε δηλαδή, ότι αυτός είναι η τέλεια αποκάλυψη του Πατέρα, την οποία επιθύμησαν να απολαύσουν οι εκλεκτοί της Π.Δ. (g).

(3) Η προηγούμενη ευχαριστία και δοξολογία του Κυρίου φαίνεται να έγινε δημόσια. Παίρνει λοιπόν κατ' ἰδίαν τους μαθητές «και τους μακαρίζει διότι έτυχαν αυτής της αποκάλυψης. Διότι με αυτό τους αποκάλυπτε τον Πατέρα... Αυτού του αγαθού όμως, δεν έτυχε κανείς από τους αγίους πριν την ένσαρκη οικονομία (ενανθρώπιση)» (Θφ).

(4) Δες Ματθ. ιγ 16,17 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Ματθαίος αναφέρει με κάποιες μικρές διαφορές τα ίδια λόγια σε διαφορετική θέση και ανάμεσα σε άλλα συμφραζόμενα, δηλαδή μετά την εξήγηση του λόγου, για τον οποίο ο Κύριος χρησιμοποιούσε τις παραβολές. Δεν αποκλείεται τα λόγια

αυτά να λέχθηκαν επανειλημμένα. Πάντως η θέση την οποία επιφύλαξε σε αυτά ο Λουκάς παρουσιάζεται να ταιριάζει με έξοχο τρόπο.

(5) «Μακαρίζεις αυτούς που βλέπουν με πίστη» (Θφ). «Κατασκευάστηκε ο λόγος σχετικά με αυτά σύμφωνα με την καθολική και κοινή συνήθεια. Πρέπει όμως να γνωρίζουμε το εξής: το να «βλέπουν» σε αυτήν την περίπτωση, δεν σημαίνει την ενέργεια της όρασης με τα σωματικά μάτια, αλλά μάλλον την απόλαυση αυτών που αυτός έδινε στους ευσεβείς... Διότι, για το γεγονός ότι αυτοί που είδαν τα θαύματα του Χριστού δεν θα μπορούσαν να είναι καθόλου και οπωσδήποτε μακάριοι, πώς μπορεί κάποιος να αμφιβάλλει; Διότι πάρα πολλοί μεν Ιουδαίοι είδαν το Χριστό να ενεργεί με τρόπο που πρέπει σε Θεό· αλλά δεν θα άρμοζε σε όλους το να μακαρίζονται. Διότι δεν πίστεψαν καθόλου, αλλά ούτε είδαν τη δόξα του με τα μάτια της διάνοιας» (Κ).

10.24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφήται καὶ βασιλεῖς(1) ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκούσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

24 Σας βεβαιώνω πως πολλοὶ προφῆτες καὶ βασιλιάδες θέλησαν να δουν αυτά που βλέπετε εσείς, μα δεν τα είδαν· ν' ακούσουν ὅσα ακούτε εσείς, μα δεν τα άκουσαν».

(1) Προφῆτες και βασιλιάδες οι οποίοι με διαφορετικό τρόπο ευλογήθηκαν πολύ. Παράδειγμα προφήτου και βασιλιά παρέχεται ο Αβραάμ, ο οποίος ήταν προφήτης ταυτόχρονα και ηγεμόνας. Δες Γεν. κγ 6 και κ 7 και Ιω. η 56. Επίσης ο Δαβίδ ο οποίος υπῆρξε βασιλιάς μαζί και προφήτης και πατέρας τόσων βασιλιάδων (b). Τέτοιοι υπῆρξαν και οι Μωϋσῆς, Ησαΐας και Μιχαΐας και από τους βασιλιάδες εκτός από τον Δαβίδ, οι Σολομώντας και Εζεκίας (ρ), ὅπως και αυτοί που πίστεψαν, με περισσότερη υπακοή από τον Άχαζ, στο προφητικό μήνυμα του Ησαΐου σχετικά με τον Μεσσία (κεφ. ζ) (L).

Στίχ. 25-37. Η παραβολή του καλού Σαμαρείτη.

10.25 Καὶ ἰδοὺ νομικός τις(1) ἀνέστη(2) ἐκπειράζων(3) αὐτὸν λέγων, Διδάσκαλε(4), τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω(5);

25 Κάποιος νομοδιδάσκαλος παρουσιάστηκε στον Ιησού, και για να τον φέρει σε δύσκολη θέση του εἶπε: «Διδάσκαλε, τι πρέπει να κάνω για να κερδίσω την αἰώνια ζωή;»

(1) Είναι άλλος από αυτόν στα Μάρκ. ιβ 28 και Ματθ. κβ 35, ο οποίος στην Ιερουσαλήμ και τις μέρες πριν το πάθος ρωτά τον Ιησού ποια εντολή είναι μεγαλύτερη στο νόμο, θέτοντας έτσι σε αυτόν ζήτημα θεολογικό. Ενώ ο νομικός στη Γαλιλαία θέτει εδώ ζήτημα πρακτικό (g). Επίσης οι παραπομπές στο νόμο, εδώ μεν λέγονται από τον νομικό, ενώ εκεί από τον Κύριο (ρ). Για τα παραθέματα αυτά δες και τις ερμην. σημειώσεις στα παραπάνω εδάφια των Μάρκου και Ματθαίου.

(2) Το «ανέστη» δείχνει, ότι ο Ιησούς και οι γύρω του τη στιγμή εκείνη κάθονταν (g). Σηκώθηκε ὀρθιος με τον σκοπό να τον ρωτήσει (b).

(3) Η πρόθεση «εκ» επιτείνει την έννοια του πειράζω=πειράζε ισχυρά (δ) «Εἶχε την προσδοκία να παγιδέψει τον Χριστό, ὥστε οπωσδήποτε να διατάξει κάτι αντίθετο με τον νόμο» (Z). «Νομίζοντας ότι μπορεί να παγιδέψει τον Χριστό, ὥστε να πει κάτι εναντίον του Μωϋσῆ, δηλαδή να πει ότι η δική του διδασκαλία είναι καλύτερη από την εντολή που ἔδωσε ο Μωϋσῆς, πλησιάζει πειράζοντάς τον» (Κ). Το ζήτημα ήταν καθαρά πρακτικό και ο νομικός φαίνεται να έχει την πρόθεση να φέρει τον Κύριο σε δύσκολη θέση (L), και να εκθέσει την ικανότητά του ως δασκάλου (ρ).

(4) «Πλησιάζει με υποκρισία και διάθεση επίπλαστη και υποκρινόμενος ότι τον τιμά, τὸν ονομάζει διδάσκαλο, ἔτσι ὥστε με τα καλά λόγια, να διαφύγει της προσοχής αυτό που κρυφά μέσα του επιχειρούσε... Τον αποκαλείς διδάσκαλο ενώ δεν ανέχεσαι να μάθεις· υποκρίνεσαι ότι τιμάς, ενώ προσδοκᾷς να τον παρασύρεις» (Κ). Το ερώτημα που ἔθεσε ο νομικός, σπουδαίο και αναντίλεκτα καλό, ἔπαυσε να είναι τέτοιο από τη στιγμή που η πρόθεση αυτού που το ἔθεσε ήταν πονηρή. Δεν είναι λοιπόν αρκετό να μιλά κάποιος για τα θεία και να ερευνά αυτά, αλλά πρέπει και η πρόθεση με την οποία μιλά και ερευνά, να είναι ευθεία και θεάρεστη. Εάν μιλάμε για την αἰώνια ζωή και τον δρόμο προς αυτήν επιπόλαια και μόνο σαν για θέμα συζητήσιμο και μάλιστα και αμφισβητήσιμο, ασφαλώς τότε χρησιμοποιούμε το ὄνομα του Κυρίου του Θεού μάταια.

(5) Το ρῆμα κληρονομῶ συναντιέται συχνά στους Ο΄ για την κατάκτηση της Χαναάν από τους Ισραηλίτες (Δευτ. δ 22,26,στ 1 κλπ.), και από εκεί κατέληξε να δηλώνει την τέλεια κατάκτηση των αγαθών της βασιλείας του Μεσσία (Ψαλμ. κδ 13, λστ 9,11,22,29, Ησ. ξ 21). Και οι δύο χρήσεις της λέξης, βασίζονται στην αρχική υπόσχεση προς τον Αβραάμ (ρ).

10.26 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἐν τῷ νόμῳ(1) τί(2) γέγραπται; πῶς(2) ἀναγινώσκεις;

26 Ο Ιησούς τον ρώτησε: «Ο νόμος τι γράφει;»

(1) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. «Επειδή κατάλαβε την πανουργία του ο Σωτήρας, τον παραπέμπει στο νόμο» (Ζ) «για τον οποίο καυχιόταν πολύ» (Θφ). Ένας νομικός οφείλει να γνωρίζει ότι στο ερώτημα που τέθηκε δίνεται σαφής η απάντηση από το νόμο (ρ).

(2) Τι... πώς. Με το ερώτημά του ο Κύριος διακρίνει μεταξύ του περιεχομένου στο νόμο (τι;) και των λέξεων από τις οποίες αποτελείται το κείμενο του νόμου (πώς;) (g). Ή, το «τι» δείχνει την αντικειμενική ύπαρξη στο νόμο των όρων της κληρονομιάς, ενώ το «πώς» αναφέρεται στην υποκειμενική τους γνώση=Τι γράφει για αυτό ο νόμος και πως εσύ το αντιλαμβάνεσαι αυτό (δ). Ο Κύριος μολονότι διέγνωσε τις σκέψεις και τις προθέσεις της καρδιάς του νομικού, απαντά όχι σύμφωνα με την πανουργία και διεστραμμένη γνώμη εκείνου, αλλά σύμφωνα με την σπουδαιότητα, την οποία έκρυβε από μόνο του το ερώτημα που προβλήθηκε. Τον παραπέμπει στο νόμο και τον ρωτά «Στο νόμο τι έχει γραφτεί;». Μας χρησιμεύει λοιπόν πολύ, προκειμένου να εργαστούμε για κληρονομιά της αιώνιας ζωής, να ερευνούμε τι έχει γραφτεί στο νόμο. Πρέπει να αναφερόμαστε πάντοτε στη Βίβλο και να ζητάμε από εκεί οδηγίες και φωτισμό. Είναι μεγάλο έλεος ότι έχουμε το νόμο του Θεού γραμμένο και μπορούμε έτσι με βεβαιότητα να μάθουμε τι ο Θεός ζητά από εμάς. Εφόσον όμως έχουμε αυτόν γραπτό, καθήκον μας είναι να τον μελετούμε έτσι ώστε όταν παρουσιάζεται οποιαδήποτε περίπτωση, να είμαστε σε θέση να απαντάμε τι έχει γραφτεί σε αυτόν. Προς αυτόν πρέπει να αναφερόμαστε πάντοτε· αυτόν να συμβουλευόμαστε, αυτός να είναι ο οδηγός μας, αυτός ο κανόνας της ζωής μας και μέσω αυτού να παύουν τελείως οι αμφιβολίες και αμφισβητήσεις μας.

10.27 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν(1), Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδιάς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου(2), καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν.

27 Εκείνος απάντησε: Ν' αγαπάς τον Κύριο το Θεό σου μ' όλη την καρδιά σου και μ' όλη την ψυχή σου, μ' όλη τη δύναμή σου και μ' όλο το νου σου· και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου.

(1) Δεν είναι παράδοξο, ότι ο νομικός αμέσως απαντά με το πρώτο μέρος της περίληψης του νόμου, που παρατίθεται στο Δευτερ. στ 5, διότι οι Ιουδαίοι όφειλαν να απαγγέλλουν το χωρίο αυτό κάθε μέρα, πρωί και απόγευμα. Ως προς το δεύτερο όμως μέρος («και τον πλησίον σου ως εαυτόν»), το οποίο παρατίθεται στο Λευϊτ. ιθ 18, παρουσιάζεται κάπως αμφίβολο να είχε από μόνος του την ετοιμότητα ο νομικός, να συνδέσει αυτό αμέσως με το πρώτο. Είναι λοιπόν πιθανόν, ότι ο Κύριος με κατάλληλες ερωτήσεις οδήγησε τον νομικό στο να διατυπώσει έτσι την απάντησή του (g). Πιθανόν όμως η απάντηση του νομικού να αποτελεί την ηχώ της διδασκαλίας του Ιησού, την οποία αυτός είχε ακούσει και σκόπιμα χρησιμοποίησε, αποβλέποντας στο να προκαλέσει συζήτηση στο σημείο αυτό. Δεν είναι όμως και αδύνατον ο νομικός αυτός να είχε κατανοήσει ορθότερα και βαθύτερα το πνεύμα της Παλαιάς αποκάλυψης και να βρέθηκε έτοιμος να δώσει την απάντηση αυτή (L).

(2) Σύμφωνα με τον Λουκά, η εντολή που αναφέρεται στην προς το Θεό αγάπη περιλαμβάνει 4 όρους, καρδιά, ψυχή, ισχύ, διάνοια, ενώ στο εβραϊκό κείμενο και στους Ο' υπάρχουν 3 όροι: καρδιά, ψυχή, ισχύς, αλλά στο εβραϊκό ο όρος καρδιά (λεμπ) περιλαμβάνει και την διάνοια. Η καρδιά στη Γραφή σημαίνει την κεντρική εστία, από την οποία στέλνονται όλες οι ακτίνες της ηθικής ζωής στις 3 κύριες κατευθύνσεις τους, δηλαδή προς τις δυνάμεις και ιδιότητες της ψυχής τις συναισθηματικές (=ψυχή), προς τις δυνάμεις τις ενεργητικές της θέλησης (=ισχύς) και προς τις δυνάμεις τις διανοητικές (=διάνοια). Η διαφορά μεταξύ της καρδιάς, η οποία είναι κατά κάποιο τρόπο ο κορμός και των τριών κλαδιών του, του συναισθήματος, της θέλησης και της διάνοιας, τονίζεται ισχυρά με την διαφορετική γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων, στην οποία μόνο στο «εξ' όλης της καρδιάς» υπάρχει η πρόθεση «εκ», που αντικαθίσταται στη συνέχεια με την πρόθεση «εν», ως εξής: «και εν όλη τη ψυχή σου και εν όλη τη ισχύϊ σου και εν όλη τη διανοία σου». Η ηθική ζωή ξεπηδά από την καρδιά και πραγματοποιείται εκδηλουμένη προς τα έξω «εν» δηλαδή μέσω των 3 άλλων δυνάμεων της ψυχής (g). «Το να αγαπά βεβαίως κάποιος τον Θεό με όλη την καρδιά και την ψυχή και τη δύναμη, αφαιρεί και με το παραπάνω την αγάπη προς τα χρήματα, την ηδονή, την κενή δόξα· βγάζει από την κοσμική διάθεση, τον ξεχωρίζει από τον κόσμο και τον ενώνει με τον Χριστό» (Κ). Πρέπει να αγαπούμε το Θεό ολόψυχα· πρέπει να αποβλέπουμε σε αυτόν ως το ύψιστο των αγαθών και το άριστο από όσα υπάρχουν, ως αυτό που από μόνο του είναι το εξόχως και απολύτως αξιαγάπητο και άπειρα τέλειο και εξαίρετο, ως το ον με το οποίο και λόγω ευγνωμοσύνης και λόγω συμφέροντος έχουμε τις μέγιστες υποχρεώσεις. Η προς αυτόν αγάπη μας πρέπει να είναι ειλικρινής, εγκάρδια, θερμή. Πρέπει

να είναι ασύγκριτη και ανυπέβλητη αγάπη, ισχυρή όπως ο θάνατος, συγχρόνως όμως και ενσυνείδητη και λογική, ώστε να είμαστε σε θέση να δίνουμε και τους λόγους για τους οποίους αγαπάμε το Θεό. Πρέπει να είναι ολοκληρωτική αγάπη ώστε να κυριεύει ολόκληρες τις ψυχές μας και να εκδηλώνεται με όλες τις δυνάμεις των ψυχών μας και με καθετί το οποίο υπάρχει σε αυτές. Πρέπει να μην μοιράζουμε και με κάτι άλλο την αγάπη μας, αλλά ό,τι άλλο αγαπούμε, να το αγαπούμε για αυτόν και να υποτάσσουμε την προς αυτό αγάπη μας, στη δική του αγάπη.

10.28 εἶπε δὲ αὐτῷ, Ὁρθῶς ἀπεκρίθης(1)· τοῦτο(2) ποίει(3) καὶ ζήση.

28 «Πολύ σωστά απάντησες», του εἶπε ο Ἰησοῦς· «αὐτό κάνει και θα ζήσεις».

(1) «Εἶπε ὅτι απάντησε σωστά, διότι απήγγειλε τις δύο εντολές. Διότι σχετίζονται μεταξύ τους» (Ζ) και αποτελούν την πληρότητα του νόμου.

(2) Ο Ἰησοῦς είναι αλήθεια, ὅτι τοποθετείται στο πεδίο του νόμου (L). «Επειδὴ δηλαδή, λέει, ἀκόμη βρίσκεσαι κάτω ἀπὸ την επιρροή του νόμου, σωστά απαντάς» (Θφ). Ἀλλὰ ἡ απάντηση αὐτὴ του Κυρίου ἔχει αἰώνια ἀξία, μόνο διότι ἡ ἐντολή τῆς ἀγάπης ἔχει ἰσχύ αἰώνια και σε αὐτὴν περιλαμβάνεται και ὁ νέος νόμος σύμφωνα με τον θεῖο Παῦλο (Γαλ. ε 14) (L). Ἐν μέρει λοιπὸν ἀληθεύει ἡ ἐπόμενη ἐκδοχή: «Ἄν ἤθελες, νομικέ, ἀληθινά να μάθεις, θα ἀκούγες ἀπὸ τον Χριστό αὐτά που οδηγούν στην αἰώνια ζωή. Επειδὴ ὅμως πειράζεις με κακία, τίποτα ἄλλο δεν θα ἀκούσεις, παρὰ μόνο αὐτά που εἶχε θεσπίσει ὁ Μωϋσῆς στους παλιούς· τα ὁποία... εἶχαν και την ἀπαλλαγὴ των κακῶν και την ἀναπόδοση των ἀγαθῶν που δίνεται ἐδῶ στη γῆ. Διότι λέει «εάν θέλετε και με ἀκούσετε, θα φάτε τα ἀγαθὰ τῆς γῆς· εἰάν ὅμως δεν θέλετε, οὔτε με ἀκούσετε, θα σας φάει μαχαίρι» (Λευϊτ. κστ 3)» (Κ). Ἡ ἐκδοχή αὐτὴ εἶναι ὡς προς τὸ ἐξῆς ἀληθινή, ὅτι δηλαδή ἡ ἀγάπη πρέπει ἀπαραιτήτως να ἐκδηλώνεται ὡς καρπὸς τῆς ζωντανῆς πίστεως, ὡστε να ἐνεργεῖται ἡ πίστη μέσω τῆς ἀγάπης και συνεπῶς ἡ πλήρης απάντηση στο ἐρώτημα του νομικοῦ θα ἦταν: ἀγάπη ὡς καρπὸς πίστεως ἀληθινῆς και ζωντανῆς.

(3) Συνεχῶς και ἐξακολουθητικὰ, ὄχι ἀπλῶς μία φορά. Ὁ νομικὸς ρώτησε «τι κάνοντας», ἐνῶ ὁ Κύριος απαντᾷ «αὐτό να κάνεις» (ρ).

10.29 ὁ δὲ θέλων δικαιούν(1) ἑαυτὸν εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Καὶ τίς ἐστίν μου πλησίον(2);

29 Εκείνος ὅμως, θέλοντας να δικαιολογήσει τον εαυτό του, εἶπε στον Ἰησοῦ: «Και ποιος εἶναι ὁ πλησίον μου;»

(1) Ὑπάρχει και ἡ γραφὴ δικαιῶσαι. Να δικαιῶσει τον εαυτό του. Γιατί; Κάποιοι λένε, διότι παρέλειψε μέχρι τότε να ἐφαρμόσει τὸ καθήκον αὐτό. Ἄλλοι, διότι ἔθεσε ἐρώτημα, στο ὁποῖο ἡ απάντηση ἦταν τόσο ἀπλή και ἦταν σε θέση ὁ νομικὸς και ὁ μόνος του να βρεῖ αὐτὴν, ὁπότε ἀποδεικνυόταν ὅτι δεν ρώτησε με εὐθύτητα τον Ἰησοῦ. Ἡ τελευταία αὐτὴ ἐκδοχή εἶναι ἡ πλησιέστατη στην ἀλήθεια. Σχεδὸν ὅμως συνυπονοεῖ και τὴν πρώτη ἐκδοχή (ρ). Ὁ νομικὸς δηλαδή θέλει να πει ὅτι ἡ σύσταση που ἔγινε ἀπὸ τον Κύριο να τηρεῖ τὴν ἀγάπη, δεν τον ἀφορᾷ διότι πάντοτε τήρησε τὸ παράγγελμα αὐτό. Και ρωτᾷ ποιος εἶναι ὁ πλησίον, για να πληροφορηθεῖ μήπως παρέλειψε κάτι ὡς τώρα στην τήρηση τῆς ἀγάπης προς τον πλησίον (L). Ρωτᾷ τι σημαίνει ἡ λέξη πλησίον; Και μέχρι πού ἐκτείνεται ἡ ἐννοία τῆς; (g).

(2) Τὸ ζήτημα αὐτό ἀπασχολοῦσε σοβαρὰ τους Ἰουδαίους τὴν ἐποχὴ αὐτὴ. Ὁ Μαιμωνίδης υποστήριζε, ὅτι ὁ νόμος «ἐξαιρεῖ ὅλους τους ἐθνικούς, ὅταν λέει πλησίον. Ἰσραηλίτης που φονεύει ἀλλοεθνή, δεν πρέπει να καταδικαστεῖ σε θάνατο ἀπὸ τὸ συνέδριο» (ρ). Σύμφωνα με τους ραβίνους: να ἀγαπήσεις τον πλησίον σου, ἀλλὰ ὄχι και τους ἐθνικούς, διότι αὐτοὶ δεν εἶναι πλησίον μας, ἀλλὰ μόνο ὅσοι εἶναι ὁμοεθνεῖς και ὁμόθρησκοί μας, αὐτοὶ εἶναι και πλησίον μας. Δεν θα θανάτωναν Ἰσραηλίτη που φόνευσε ἐθνικό, διότι αὐτὸς που φονεύτηκε δεν ἦταν πλησίον. Και ἀπαγορευόταν μὲν, ἐφόσον δεν ἐπρόκειτο για ἐμπόλεμη κατάσταση, να φονεύσει κάποιος ἐθνικό, δεν ἦταν ὅμως υποχρεωμένος ὁ Ἰσραηλίτης να σπεύσει σε βοήθεια ἐθνικοῦ που διέτρεχε κίνδυνο θανάτου.

10.30 ὑπολαβῶν(1) ὁ Ἰησοῦς εἶπεν(2), Ἄνθρωπός τις(3) κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ(4) εἰς Ἱεριχώ(5) καὶ λησταῖς περιέπεσεν(6), οἱ καὶ(7) ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες(8) ἀπήλθον ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

30 Πῆρε τότε ἀφορμὴ ὁ Ἰησοῦς και εἶπε: «Κάποιος ἄνθρωπος, κατεβαίνοντας ἀπὸ τα Ἱεροσόλυμα για τὴν Ἱεριχώ, ἔπεσε πάνω σε ληστῆς. Αὐτοὶ τον ξεγύμνωσαν, τον τραυμάτισαν και ἔφυγαν παρατώντας τον μισοπεθαμένο.

- (1) «Με την έννοια ότι διαδέχτηκε τον λόγο» (Ζ)· παίρνω μετά από κάποιον το λόγο (η πρόθεση υπό=από κάτω, δηλαδή όχι από την αρχή) και συνεχίζω αυτόν (δ). Μόνο εδώ στην Κ.Δ. έχει το υπολαμβάνω αυτήν την έννοια. Στο Λουκ. ζ 43, Πράξ. β 15 βρίσκεται με την έννοια του υποθέτω (ρ).
- (2) Ως προς την έννοια της ακόλουθης παραβολής δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι παρεμβλήθηκε το νέο ζήτημα: Ποιος είναι πλησίον μου. Στο νέο αυτό ερώτημα και μόνο σε αυτό απαντά η παραβολή, αποσκοπώντας να αποδείξει στον νομικό, ότι η απάντηση στο νομικοθεολογικό ζήτημα, το οποίο αυτός έθεσε, είναι εκ φύσεως εγγεγραμμένη σε κάθε ευθεία καρδιά και αρκεί κάποιος να έχει αγαθή θέληση, για να μάθει αυτήν από εκεί (g).
- (3) Η διήγηση υπονοεί ότι ο άνθρωπος αυτός ήταν Ιουδαίος (ρ). Αλλά ο Κύριος αποσιωπά αυτό «χωρίς να καθορίζει καταγωγή, ούτε εξετάζοντας την αρετή, αλλά κάνει την σύνδεση με κριτήριο τη φύση, διηγούμενος για τον τάδε που έπαθε από τους ληστές, στον οποίο αρμόζει φιλανθρωπία από κάθε άνθρωπο, αφού αυτό το απαιτεί η ίδια η φύση» (Κ). «Ο Σωτήρας λοιπόν, ορίζει τον πλησίον με κριτήριο τη φύση... Όλοι δηλαδή, λέει, που μετέχουν στην ίδια φύση με εσένα, είναι πλησίον σου» (Θφ).
- (4) Κατέβαινε από την Ιερουσαλήμ που βρισκόταν γύρω στα 740 μέτρα πάνω από τη θάλασσα στην Ιεριχώ που βρισκόταν γύρω στα 350 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας (L).
- (5) Μεταξύ Ιερουσαλήμ και Ιεριχούς υπάρχει βραχώδης έρημος, στην οποία φώλιαζαν ληστές, όπως βεβαιώνει και ο Ιερώνυμος για την εποχή του (Ερμην. εις το Ιερ. γ 2)(δ).
- (6) Με την πρόθεση «περί» παριστάνονται οι ληστές σαν να είχαν κάνει ενέδρα κυκλικά=έπεσε μέσα σε ενέδρα ληστών (δ).
- (7) =οι οποίοι μαζί με τις άλλες κακώσεις τις οποίες του προκάλεσαν, ακόμη και τον έγδυσαν από τα ρούχα του (ρ).
- (8) Ίσως διότι αυτός επιχείρησε να αντισταθεί σε αυτό το γδύσιμο και για να τον κάνουν ανίκανο για κάθε άμυνα, τον τραυμάτισαν (δ,ρ).

10.31 κατὰ συγκυρίαν(1) δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν(2) ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρήλθεν(3)·

31 Από 'κείνο το δρόμο έτυχε να κατεβαίνει και κάποιος ιερέας, ο οποίος τον είδε, αλλά τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία.

(1) Λέγεται μοναδική φορά η λέξη στην Κ.Δ.. Δεν σημαίνει ακριβώς κατά τύχη, αλλά κατά σύμπτωση, κατά σύμφωνη συνδρομή. Η λέξη είναι σπάνια και συναντιέται στο Ιπποκράτη («δὲ ἄλλην τινὰ συγκυρίαν» και «τα από συγκυρίας»). Ούτε η λέξη συντυχία ούτε η λέξη τύχη συναντιέται κάπου στην Κ.Δ., αλλά μία μόνο ή δύο φορές η λέξη τύχη στους Ο' (ρ). Πολλές καλές ευκαιρίες κρύβονται κάτω από εκείνα, τα οποία μας φαίνονται τυχαία (b).

(2) Το κατέβαινεν υπονοεί ότι και αυτός ερχόταν από την Ιερουσαλήμ. Το ότι επέστρεφε στο σπίτι του, αφού εκπλήρωσε τα καθήκοντα της εφημερίας του και ότι η Ιεριχώ ήταν πόλη στην οποία έμεναν ιερείς, όπως και η Χεβρών, αποτελούν απλές εικασίες (ρ). Ιερέας, λειτουργός του Θεού και γνώστης του θελήματός του (δ). Τόσο ο ιερέας όσο και ο λευίτης είχαν αξίωμα και έργο ιερό, οπότε λόγω και της ιδιότητάς τους αυτής, ήταν περισσότερο από κάθε άλλον Ισραηλίτη υποχρεωμένοι, να είναι συμπαθείς και εύσπλαχνοι. Δες και Εβρ. ε 2. Αυτοί με το αξίωμά τους θα δίδασκαν και τους υπόλοιπους ομοεθνείς τους ποιο σε παρόμοιες περιστάσεις θα ήταν το καθήκον του καθενός από αυτούς. Και όμως αυτοί αγνόησαν και αθέτησαν το καθήκον τους αυτό. Είναι θλιβερό εκείνοι, οι οποίοι θα έπρεπε να δίνουν το παράδειγμα της ευσπλαχνίας και της αγάπης, να γίνονται φαινόμενα σκληρότητας και ασπλαχνίας· και αυτοί οι οποίοι έχουν καθήκον να αποδεικνύουν και να κάνουν ολοφάνερα τα ελέη του Θεού για να μεταδίδουν σπλάχνα οικτιρμών σε αυτούς που διδάσκουν, να κλείνουν τα δικά τους σπλάχνα και να παρουσιάζονται άσπλαχνου και σκληροί.

(3) Παρόλο που είδε αυτόν σε τέτοια κατάσταση, πέρασε από το αντικρινό μέρος του δρόμου, πέρασε από το άλλο μέρος, χωρίς να τον πλησιάσει (δ). Σπάνια λέξη, που μόνο εδώ συναντιέται στην Κ.Δ. Στη Σοφ. Σολ. ιστ 10 έχει την αντίθετη έννοια: Ήλθε από το αντίθετο ή απέναντι μέρος («διότι το έλεός σου αντιπαρήλθε και τους θεράπευσε») (ρ).

10.32 ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης γενόμενος κατὰ τὸν τόπον ἐλθὼν καὶ ἰδὼν(1) ἀντιπαρήλθεν.

32 Το ίδιο και κάποιος λευίτης, που περνούσε από 'κείνο το μέρος· παρ' ὅλο που τον είδε κι αυτός, τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία.

(1) Ο Λευίτης παρουσιάζεται περισσότερο άσπλαχνος από τον ιερέα. Ο ιερέας είδε από μακριά και έφυγε. Ο Λευίτης ήλθε πολύ κοντά στον πάσχοντα, είδε την άθλια κατάστασή του και πέρασε

απέναντι (ρ). Η συμπεριφορά του λευίτη υπήρξε περισσότερο αξιοκατάκριτη από του ιερέα. Ο ιερέας εκδήλωσε φιλαυτία από κάποιο ένστικτο ζωώδες· ο λευίτης εκδήλωσε φιλαυτία με λογική και με υπολογισμό (ο). Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το γενόμενος=Λευίτης ελθών κατά τον τόπον και ιδών. Μαζί με το «γενόμενος» το ελθών χωρίζεται από το «κατά τον τόπον» και συνδέεται με το «ιδών».

10.33 Σαμαρίτης(1) δέ τις ὁδεύων(2) ἦλθεν κατ' αὐτὸν(3) καὶ ιδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη, 33 Κάποιος ὅμως Σαμαρείτης που ταξίδευε, ἦρθε προς το μέρος του, τον εἶδε και τον σπλαγχνίστηκε.

(1) «Δείχνει με την παραβολή και αυτό επιπλέον, ότι δηλαδή βρίσκει αὐτὸν που είναι από τη φύση πλησίον, ο μη υπερήφανος παρά ο υπερήφανος. Διότι ο Σαμαρείτης φάνηκε ανώτερος από τον ιερέα και τον λευίτη. Διότι αυτοί μεν, ενώ ήταν κάτω μισοπεθαμένος και στα χειρότερα κακά, πέρασαν απέναντι, χωρίς να νιώσουν τίποτα το ανθρωπινό για αὐτὸν... αλλά μάλλον είχαν φρόνημα ἀσπλαχνο και σκληρό. Ο αλλογενής ὅμως και που ανήκε στους Σαμαρείτες, εκπλήρωσε το νόμο της αγάπης» (Κ). Ο Σαμαρείτης επιλέχτηκε σκόπιμα στην παραβολή, εφόσον οι Ιουδαῖοι μισούσαν τους Σαμαρείτες ἀδιάλλακτα (Σοφ. Σειρ. ν 25), και ανταπέδιδαν και αυτοί το εναντίον τους μίσος (L). Εκεί ὅπου οι ιερείς αγνοούν και ὅπου ο νομικός συζητά ακόμη, η καρδιά του Σαμαρείτη συγκινείται ευθύς και διακρίνει ἀμέσως αὐτό που πρέπει να γίνει (g). Είναι αξιοσημείωτο ότι πουθενά αλλού ο Κύριος δεν μιλά εναντίον των ιερέων και λευιτών. Και εδώ επίσης το αξιοκατάκριτο της συμπεριφοράς του ιερέα και του λευίτη προβάλλεται από την αντίθεση αὐτῆς με την συμπεριφορά του Σαμαρείτη. Ένας αξιοκαταφρόνητος σχισματικός ἀντιτίθεται ἐμφανῶς με τον Ιουδαϊκό ὀρθόδοξο κλήρο που δεν ἔδειξε καμία συμπάθεια (ρ). «Δεν εἶπε ὅτι ο Ιουδαῖος το ἔκανε σε Σαμαρείτη, αλλά ὅτι Σαμαρείτης ἔδειξε ὅλη αὐτή τη φιλότιμη διάθεση. Από εδώ μαθαίνουμε να προνοούμε το ἴδιο για ὅλους, ὄχι να φροντίζουμε μόνο αὐτοὺς που ἔχουμε κοινή πίστη και να ἀμελοῦμε τους ξένους. Ἐτσι λοιπὸν και εσύ, αν δεις κάποιον να υποφέρει, τίποτα να μην ξετάξεις λοιπὸν· ἔχει το δικαίωμα της βοήθειας από το γεγονός ὅτι υποφέρει» (Χ).

(2) Δεν χρησιμοποιεῖ και για τον Σαμαρείτη το κατέβαινε, αλλά το ὁδεύων (=οδοιποροῦσε στο δρόμο). Ἴσως αὐτὸς δεν ἐρχόταν από την Ιερουσαλήμ (ρ), αν και δεν υπήρχε ἄλλη οδὸς ἀνάμεσα σε Σαμάρεια και Ιεριχώ, διότι η Σαμάρεια χωρίζεται από τον δρόμο προς Ιεριχώ με κοιλάδες ἀνυπέρβλητες (L). Ἴσως ὅμως παρέκαμψε την Ιερουσαλήμ και δεν μπήκε σε αὐτήν. Εάν δεχτούμε την υπόθεση, ὅτι ο ιερέας και ο λευίτης ἐπέστρεφαν από τη λειτουργία τους στην Ιερουσαλήμ στα σπίτια τους στην Ιεριχώ, είχαν αὐτοὶ αρκετό χρόνο και αρκετή ευκαιρία να δώσουν τη βοήθειά τους στον τραυματία, χωρίς η ἀργοπορία για τη βοήθειά τους αὐτή να γίνει σε αὐτοὺς ἐμπόδιο, ὥστε ἐντὸς της ἡμέρας να γυρίσουν στο σπίτι τους. Για τον Σαμαρείτη ὅμως η ἀπώλεια χρόνου σήμαινε διακοπὴ του ταξιδιού του και υποχρέωνε αὐτὸν να διανυκτερεύσει στο πανδοχεῖο (ο).

(3) Ἦλθε στο μέρος ὅπου ἦταν πεσμένος ο πάσχων (δ) και «ἦλθε κοντά σε αὐτὸν που ἀξίζε να ἐλεηθεῖ» (Θφ).

10.34 καὶ προσελθὼν(1) κατέδησεν(2) τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων(3) ἔλαιον καὶ οἶνον(4), ἐπιβιβάσας(5) δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον(6) κτῆνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον(7) καὶ ἐπεμελήθη(8) αὐτοῦ.

34 Πῆγε κοντά του, ἄλειψε τις πληγές του με λάδι και κρασί και τις ἔδεσε καλά. Μάλιστα τον ἀνέβασε στο δικό του το ζῶο, τον ὀδήγησε στο πανδοχεῖο και φρόντισε γι' αὐτὸν.

(1) Αὐτὸ κανεῖς από τους δύο που προηγήθηκαν δεν το ἔκανε. Ο Σαμαρείτης δεν φοβήθηκε μήπως συλληφθεῖ και αὐτὸς από τους ληστές ἢ μήπως ἐνοχοποιηθεῖ για την ληστεία (ρ).

(2) Λέξη που ἀναφέρεται μοναδική φορά στην Κ.Δ., ὅπως και η λέξη τραύματα. Και οι δύο συνηθισμένες στους γιατρούς. Μόνο που κάποιος γιατρός θα ἀνέφερε πρῶτα το ἔχυσε λάδι και κρασί και στη συνέχεια θα μιλοῦσε για δέσιμο των τραυμάτων (L).

(3) Και αὐτὸ λέγεται μοναδική φορά.

(4) Το λάδι και το κρασί ἀποτελοῦσαν πάντοτε μέρος των προμηθειῶν κάθε ταξιδιώτη (g), συγχρόνως ὅμως και ἀναγνωρισμένα οικιακά φάρμακα. Οι ιατρικές αὐτές λεπτομέρειες της περιγραφῆς είναι ἰδιαίτερως ἐνδιαφέρουσες στον Λουκά (ρ). Στον Ἰπποκράτη συναντιέται η συνταγὴ «πάρε φύλλα και ἀφοῦ τα βράσεις με κρασί και λάδι, βάλτα πάνω στην πληγὴ και δέσε την» (Hobart στον L). Το λάδι και το κρασί τα ἀναφέρουν στη θεραπεία των πληγῶν ο Θεόφραστος, ο Γαληνός και ο Πλίνιος (δ).

(5) Ο τραυματίας δεν μπορούσε ούτε να περπατήσει, αλλά ούτε και όρθιος να σταθεί. Ο Σαμαρείτης μόνος και με πολύ κόπο τον ανέβασε στο ζώο. Το ρήμα είναι αποκλειστικό του Λουκά και συναντιέται και στο ιθ 35 και Πράξ. κγ 2 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.. Είναι όμως κλασικό (L).

(6) Το οποίο είχε για δική του χρήση (b), και τώρα το παραχωρούσε στον άρρωστο, δεχόμενος αυτός να βαδίζει πεζός και κοντά στον ανεβασμένο στο ζώο, για να τον υποβαστάζει. Δεν ήταν κάτι εύκολο το ανέβασμα του τραυματία στο ζώο. Ο Σαμαρείτης μη έχοντας και κάποιον άλλον βοηθό σε αυτό το ανέβασμα πρέπει να μόχθησε πολύ, για να το φέρει σε πέρας. Αναμφιβόλως επίσης και σε όλη την πορεία μέχρι το πανδοχείο ήταν αναγκασμένος και να υποβαστάζει τον τραυματία που αδυνατούσε με τις δικές του δυνάμεις να συγκρατηθεί πάνω στο ζώο.

(7) Το πανδοχείο αυτό δεν ήταν ένα απλό κατάλυμα των καραβανιών, αλλά ένα είδος ξενοδοχείου, όπου κάποιος παρέμενε έναντι πληρωμής (g).

(8) Φρόντισε αυτόν την πρώτη νύχτα διακόπτοντας το ταξίδι του και μένοντας και αυτός εκεί (δ). Κατά πάσα πιθανότητα, όπως ήδη είπαμε, ο Σαμαρείτης, εάν δεν εμποδιζόταν από αυτόν που έπεσε στους ληστές, δεν θα βρισκόταν στην ανάγκη να διακόψει το ταξίδι για να διανυκτερεύσει στο πανδοχείο, αλλά θα έφθανε στο τέρμα του. Επιπλέον εφόσον αυτός που έπεσε στους ληστές βρέθηκε από τον Σαμαρείτη γυμνός, το «επεμελήθη» αυτό υποδηλώνει ότι και από τα δικά του ρούχα αυτός χρησιμοποίησε κάποιο τμήμα, ώστε με αυτό να ντύσει τον γυμνό προστατευόμενό του.

10.35 και ἐπὶ τὴν αὐριον(1) ἐξελθὼν(2), ἐκβαλὼν(3) ἔδωκεν δύο δηνάρια(4) τῷ πανδοχεῖ και εἶπεν, Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ(5), και ὃ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ(6) ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί(7) με ἀποδώσω σοι(8).

35 Την άλλη μέρα φεύγοντας έβγαλε κι έδωσε στον πανδοχέα δύο δηνάρια και του είπε: “φρόντισέ τον, κι ό,τι παραπάνω ξοδέψεις, εγώ όταν ξαναπεράσω θα σε πληρώσω”.

(1) Εξυπακούεται η λέξη: ημέρα.

(2) Είτε για να ετοιμάσει για αναχώρηση το ζώο του, που διανυκτέρευσε στο στάβλο (g), είτε για να μην γίνει αντιληπτός από τον τραυματία, όταν έβγαλε τα δύο δηνάρια (ρ), οπότε το «εκβαλὼν» υποδηλώνει αξιοσημείωτη λεπτότητα εκ μέρους του Σαμαρείτη, που απέφυγε να θίξει με οποιονδήποτε τρόπο τα αισθήματα του τραυματία που βρισκόταν σε πλήρη αδυναμία να βοηθήσει τον εαυτό του (ο).

(3) Είτε από τη ζώνη του είτε από το πουγκί του (L).

(4) Ίσως θα μπορούσε μετά από δύο ημέρες να επιστρέψει, ενώ η δαπάνη μίας ημέρας ήταν ένα δηνάριο (b), αφού το ημερομίσθιο του εργάτη αμειβόταν με ένα δηνάριο (Ματθ. κ 2).

(5) Ο Σαμαρείτης δεν υπολογίζει στη φιλανθρωπία ή γενναιοδωρία του πανδοχέα και φοβούμενος μήπως ο πάσχων εγκαταλειφθεί αφρόντιστος ή διωχτεί από το πανδοχείο, δίνει τα δύο δηνάρια υποσχόμενος να καταβάλλει και κάθε πρόσθετη δαπάνη, την οποία δεν προκαταβάλλει, διότι η παραβολή υπονοεί, ότι ο Σαμαρείτης δεν ήταν πλούσιος και μπαίνει η λεπτομέρεια της πληρωμής των 2 δηναρίων μόνο ως εγκώμιο της φιλανθρωπίας και αγαθοεργίας του (L). Δες τι φιλική και συμπαθή συμπεριφορά έδειξε ο Σαμαρείτης αυτός. Πρώτον πλησίασε τον ταλαίπωρο αυτόν άνθρωπο, τον οποίο ο ιερέας και ο λευίτης τήρησαν σε απόσταση. Ενδιαφέρθηκε πιθανότατα να τον ρωτήσει πώς κατάντησε στην κατάσταση αυτή και του εκδήλωσε πλήρη την συμπάθειά του. Αλλά δεν περιορίστηκε να πει σε αυτόν το «πηγαίνετε με ειρήνη, να θερμαίνεστε και να χορταίνετε», χωρίς να δώσει σε αυτόν «τα κατάλληλα για το σώμα» (Ιακ. β 16). Προέβη αμέσως όσο του ήταν δυνατόν στο έργο χειρουργού. Έδεσε δηλαδή τις πληγές του, αφού έπλυne αυτές με κρασί και τις γλύκανε με λάδι, προλαβαίνοντας έτσι την μόλυνσή τους. Τον ανέβασε έπειτα στο ζώο του και υποβλήθηκε στον κόπο να συνεχίσει το ταξίδι του πεζός και διέκοψε το ταξίδι του, ώστε στο πανδοχείο να φροντίσει προσεκτικότερα τον τραυματισμένο. Την επομένη ημέρα πλήρωσε 2 δηνάρια, ποσό για την εποχή εκείνη αξιόλογο, και αφού έτσι εξασφάλισε τη νοσηλεία του αγνώστου σε αυτόν τραυματία, εξακολούθησε το ταξίδι του με την υπόσχεση ότι θα επέστρεφε για να εξοφλήσει κάθε ποσό το οποίο θα απαιτούσε επιπλέον η θεραπεία του. Όλα αυτά αποτελούν εκδηλώσεις και ενέργειες γενναιοφρονής καρδιάς και είναι τόσο αξιόλογα και σπουδαία, ώστε μόνο από παλαιό ειλικρινή φίλο ή στοργικό αδελφό θα περίμενε κάποιος αυτά. Και όμως έγιναν όλα αυτά από ξένο και άγνωστο και αλλοεθνή, που είχε λόγους να έχει ψυχρή διάθεση προς αυτόν που ευεργέτησε.

(6) Ίσως ο Σαμαρείτης δεν ήταν άγνωστος στον πανδοχέα, αλλά είχε και άλλοτε συναλλαγεί με αυτόν και τον γνώριζε ως αγαθό και τίμιο.

(7) Η λέξη βρίσκεται μόνο εδώ και στο ιθ 15 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ. Συναντιέται όμως στους κλασικούς και τους Ο΄ (L).

(8) Τι αριστουργηματική περιγραφή! Τι ζωγράφος είναι ο συγγραφέας της! Πόσο θελκτικός στην αφήγησή του είναι εκείνος που μας διέσωσε αυτήν την διήγηση, ολοφάνερα με όλη την αρχική της δροσερότητα! (g)

10.36 τίς τούτων τῶν τριῶν(1) πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι(2) τοῦ ἔμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές;

36 Ποιος λοιπόν απ’ αυτούς τους τρεις κατά τη γνώμη σου αποδείχτηκε “πλησίον” εκείνου που έπεσε στους ληστές;»

(1) Ο Κύριος όχι μόνο αναγκάζει τον νομικό να απαντήσει ο ίδιος στο ερώτημά του, αλλά δείχνει ότι αυτό είχε τεθεί από πρίσμα όχι ορθό. Διότι το ερώτημα που αρχικά τέθηκε, Ποιος είναι ο πλησίον μου; αντικαταστάθηκε με το ερώτημα, Σε ποιον είμαι εγώ πλησίον; Σε ποιον οφείλω να προσφέρω τη βοήθειά μου ως πλησίον του; Και οι τρεις ήταν πλησίον αυτού που έπεσε στους ληστές. Και τα καθήκοντα του πλησίον επιβάλλονταν για εκτέλεση περισσότερο στον ιερέα και τον λευίτη. Αλλά μόνο ο αλλοεθνής αναγνώρισε και εκτέλεσε αυτά (ρ). Ο Ιησούς για αποφυγή μακρών και σχολαστικών συζητήσεων, στις οποίες θα μπορούσαν να δημιουργηθούν πολλές δυσκολίες και μάλιστα από συζητητή αρνητικά διατεθειμένο ο οποίος κρατούσε τα όπλα στα χέρια, μεταφέρει το ζήτημα στο πεδίο των γεγονότων. Έτσι λοιπόν το ζήτημα λύθηκε με την ευσπλαχνία ενός Σαμαρείτη σε άνθρωπο πάσχοντα, άγνωστο σε αυτόν. Και η λύση αυτή της καρδιάς έδωσε απάντηση σε όλες τις θεωρητικές περιπτώσεις (L).

(2) Το «έγινε» καταλήγει στην έννοια του «κατέστη» ή «αποδείχτηκε» πλησίον. Οι πλησίον Ιουδαίοι αποδείχτηκαν ξένοι· ο ξένος Σαμαρείτης αποδείχτηκε πλησίον σε αυτόν που έπεσε στους ληστές. Δεν είναι λοιπόν το ομόφυλο και ομοεθνές, αλλά η αγάπη, η οποία αναδεικνύει τον κοντινό ή μακρινό μας άνθρωπο πραγματικό πλησίον (ρ).

10.37 ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ ποιήσας(1) τὸ ἔλεος(2) μετ’ αὐτοῦ(3). εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου(4) καὶ σὺ ποιεῖ(5) ὁμοίως(6).

37 Ο νομοδιδάσκαλος απάντησε: «Εκείνος που τον σπλαχνίστηκε».

Τότε ο Ιησούς του είπε: «Πήγαινε, και να κάνεις κι εσύ το ίδιο».

(1) Ο νομικός επανέρχεται στο ερώτημα που έθεσε από την αρχή: «Τι να κάνω;». Έτσι λοιπόν αποφεύγει να χρησιμοποιήσει το μισητό όνομα του Σαμαρείτη (ρ).

(2) Με άρθρο, για να δηλώσει την συγκεκριμένη και γνωστή ήδη από την αφήγηση πράξη της ελεημοσύνης (δ). «Δεν ονόμασε πλησίον τον ιερέα, ούτε τον Λευίτη αλλά εκείνον που οι Ιουδαίοι απέρριπταν στο δόγμα, τον Σαμαρείτη εννοώ, τον ξένο, που πρέσβευε πολλές βλασφημίες, εκείνον μόνο είπε πλησίον επειδή σε αυτόν βρέθηκε το έλεος» (X).

(3) Ποιῶ μετά τινός. Εβραϊκός τρόπος έκφρασης συχνός στους Ο΄ (Γενεσ. κδ 12, Κριτ. α 24, η 35 κλπ.) ενώ στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικά στον Λουκά (α 58,72, Πράξ. ιδ 27, ιε 4)(ρ).

(4) Πιο φυσικό είναι το «πήγαινε» να χωριστεί από τα επόμενα, ώστε το «και εσύ» να συνδεθεί με το «κάνε το ίδιο»=Πήγαινε και το ίδιο κάνε και εσύ.

(5) Η προστακτική σε ενεστώτα=Οχι μία φορά μόνο κάνε, αλλά συνεχώς και εξακολουθητικά σε όλη σου τη ζωή. Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν ακολουθεί εδώ το «και θα ζήσεις» όπως στο στίχο 28. Ίσως διότι η παραβολή δεν λέει τίποτα για την αγάπη προς το Θεό, διότι σκοπός της ήταν να δοθεί απάντηση μόνο στο ερώτημα: Ποιος είναι ο πλησίον μου (ρ). Μόνη η ευεργεσία προς τον πλησίον δεν δίνει τη σωτηρία. Υπάρχει και η πρώτη εντολή, της οποίας η τήρηση είναι όχι λιγότερο απαραίτητη (g).

(6) Οι Πατέρες αρέσκονται στην μυστική ερμηνεία της παραβολής (ρ). Πρώτος λοιπόν ο Ω. και μετά από αυτόν ο Αμβρόσιος, ο Αυγουστίνος, ο Κ., ο Θφ., ο Ζ. εξηγούν αλληγορικά την παραβολή (δ). Ότι βεβαίως ο Χριστός παρουσίασε την μοναδική πραγματοποίηση του καλού Σαμαρείτη, είναι αναμφισβήτητο (ρ). Η εξήγηση όμως αυτή δεν μπορεί βεβαίως να απομακρύνει την φυσική και κατά γράμμα ερμηνεία, με την οποία ειπώθηκε η παραβολή και μόνο ως θεολογούμενο μπορεί να αναφέρεται στην πρακτική ιδίως εξήγηση του ευαγγελίου (δ). Η αλληγορική αυτή ερμηνεία στα κύρια σημεία της έχει ως ακολούθως: «Η παραβολή αυτή παρόλο που δημιουργήθηκε για να δείξει ποιος είναι ο πλησίον, αλλά όμως με σύντομο τρόπο υποδηλώνει το φιλόανθρωπο θείο σχέδιο του Σωτήρα μας. Διότι άνθρωπο μεν θα εννοήσουμε τον Αδάμ και τους καταγόμενους από τον Αδάμ ανθρώπους· ενώ κατάβαση από την Ιερουσαλήμ στην Ιεριχώ, την οδό από την αρετή στην κακία» (Ζ).

«Διότι κατέβαινε η ανθρώπινη φύση από την φιλήσυχη και ειρηνική ζωή, στην εμπαθή ζωή. Δεν είπε όμως ότι Κατέβηκε, αλλά Κατέβαινε. Διότι πάντοτε η ανθρώπινη φύση είχε την κλίση προς τα

κάτω» (Θφ), «από υψηλό τρόπο ζωής, σε ζωή χαμηλού επιπέδου. Διότι είναι υψηλή η Ιερουσαλήμ, ενώ χαμηλή η Ιεριχώ. Και έπεσε σε ληστές δαίμονες, οι οποίοι αφού έγδυσαν τα ρούχα της αρετής, τον φόβο του Θεού, τον οποίο είχε ντυθεί σαν χιτώνα και αφού προξένησαν πληγές ψυχικές, τραύματα αμαρτιών, τον κατέστησαν μισοπεθαμένο· Διότι ενώ έμεινε αθάνατος στην ψυχή, στο σώμα πέθανε» (Ζ).

Αλλά και «δεν ήταν τελείως απεγνωσμένη η ανθρώπινη φύση και δεν είχε θανατωθεί εντελώς, αλλά ήλπιζε ότι θα βρει την σωτηρία μέσω του Χριστού. Ιερέα και λευίτη να εννοήσεις, σε παρακαλώ, το νόμο και τους προφήτες. Διότι αυτοί... δεν μπόρεσαν να καταστήσουν δίκαιη την ανθρώπινη φύση. Διότι είναι αδύνατον το αίμα ταύρων και τράγων και συγχωρήσει αμαρτίες... Αλλά ο Κύριος και Θεός μας, που για χάρη μας «έγινε κατάρα» (Θφ) και «τον οποίο οι άπιστοι Ιουδαίοι ονόμασαν Σαμαρείτη, πλησίασε και έδωσε το τραύμα με τον επίδεσμο της διδασκαλίας, επαλείφοντάς το με (λάδι) γλυκύτητα και με (κρασί) αυστηρότητα. Γιατί η διδασκαλία του αλλού μεν είναι ήπια και γλυκαίνει τον πόνο. Αλλού όμως είναι αυστηρή και προκαλεί τσουξίμο στην πληγή. Έτσι, μας ωφελεί και με τους δύο τρόπους, έχοντας σωστά αναμείξει και τα δύο αυτά στοιχεία» (Ζ).

«Και αφού έγινε ο Χριστός η απαρχή του γένους μας... πήρε τις ασθένειές μας και βάστηξε τις αρρώστιες μας. Για αυτό είπε, ότι αυτόν που έτυχε της θεραπείας, τον ανέβασε στο δικό του ζώο. Διότι μας πήρε πάνω στον εαυτό του, διότι είμαστε μέλη του σώματός του. Αλλά όμως τον πήγε και σε πανδοχείο. Πανδοχείο, βεβαίως, ονομάζει την εκκλησία, επειδή όλους τους δέχεται και τους χωράει... Και αφού τον μετέφερε εκεί, τον αξίωσε μεγαλύτερης φροντίδας. Διότι πράγματι, όταν συγκεντρώθηκε η Εκκλησία από τα νεκρά λόγω της πολυθείας έθνη, ο ίδιος ο Χριστός, όπως είναι γραμμένο, έμενε και περπατούσε μέσα σε αυτήν και πρόσφερε κάθε πνευματική χάρη. Για αυτό και στον προϊστάμενο του πανδοχείου (και αυτός θα μπορούσαμε να εννοήσουμε ότι συμβολίζει τους αποστόλους και τους μετά από αυτούς ποιμένες και διδασκάλους) αφού ανέβηκε στους ουραμούς, έδωσε δύο δηνάρια για να φροντίσει με επιμέλεια τον άρρωστο. Και πρόσθεσε ότι, Εάν ξοδέψεις κάτι περισσότερο, εγώ όταν ξαναέλθω θα στο ξεπληρώσω. Δύο δηνάρια εννοεί τις δύο διαθήκες, αυτήν του νόμου του Μωϋσή και των προφητών, και αυτήν που δόθηκε με τα ευαγγέλια και τις αποστολικές διατάξεις· και οι δύο είναι του ενός Θεού και έχουν την εικόνα του ενός βασιλιά που βρίσκεται στον ουρανό, όπως τα δηνάρια, και σφραγίζουν και τυπώνουν με τα ιερά λόγια στις καρδιές μας το ίδιο αποτύπωμα, επειδή ακριβώς και σε αυτές μίλησε το ίδιο Πνεύμα... Αυτά λοιπόν αφού τα πήραν οι ποιμένες των αγιότατων εκκλησιών και αφού με κόπους και ιδρώτες επεξήγησαν περισσότερο τις διδασκαλίες και αφού δαπάνησαν επιπλέον από μόνοι τους και αφού με την δαπάνη αύξησαν περισσότερο (τα δηνάρια)... όταν γυρίσει ο δεσπότης κατά την τελευταία ημέρα, θα πουν ο καθένας· Κύριε, δύο δηνάρια μου έδωσες· να, αφού ξόδεψα επιπλέον από μόνος μου, έχω κερδίσει άλλα δύο δηνάρια, με τα οποία αύξησα το ποίμνιο» (Κ). Και ο Χριστός «θα αποδώσει σε όλους τις αμοιβές» (Ζ).

Στίχ. 38-42. Η Μάρθα και η Μαρία.

10.38 Έν δε(1) τῷ πορεύεσθαι(2) αὐτοὺς και αὐτὸς εἰσηλθεν εἰς κώμην(3) τινά· γυνὴ δὲ τις ὀνόματι Μάρθα(4) ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς(5).

38 Καθὼς πορευόταν με τοὺς μαθητῆς του ο Ἰησοὺς, μπήκε σ' ἕνα χωριό, και τον υποδέχτηκε σπῆτι της κάποια γυναίκα που την ἔλεγαν Μάρθα.

(1) Όπως φαίνεται από το ακόλουθο «εν τῷ πορεύεσθαι» το επεισόδιο που εξιστορείται εδώ, συνέβη στο χρόνο κατά τον οποίο συνεχιζόταν το ταξίδι προς Ιερουσαλήμ, του οποίου η εξιστόρηση αρχίζει από το κεφ. θ 51 (g). Από την άλλη «ο Λουκάς μεν αποσιωπά το όνομα του χωριού, ο Ιωάννης όμως το αναφέρει σαφώς, λέγοντας ότι είναι η Βηθανία» (Ω). Πότε λοιπόν συμπύπτει η επίσκεψη αυτή του Κυρίου στη Βηθανία; Σύμφωνα με το Ιω. ι 22 φαίνεται ότι ο Ιησούς έκανε κάποια σύντομη επίσκεψη της Ιουδαίας κατά το μήνα Δεκέμβριο του τελευταίου έτους της δημόσιας δράσης του, με ευκαιρία την γιορτή των εγκαινίων. Τότε λοιπόν κατά πάσα πιθανότητα συνέβη η επίσκεψη αυτή. Μπορούμε δηλαδή να υποθέσουμε ότι ο Ιησούς διέκοψε προς στιγμήν το ταξίδι του που είχε σκοπό τον ευαγγελισμό, και επιχείρησε μία σύντομη εκδρομή στα Ιεροσόλυμα, ίσως το διάστημα που οι 70 εκτελούσαν την αποστολή που τους ανατέθηκε. Μετά από αυτό επέστρεψε, έτσι ώστε επικεφαλής των πολυπληθών μαθητών που τον συνόδευαν, να εξακολουθήσει την περιοδεία του (g). Παρεμβλήθηκε λοιπόν εδώ η αφήγηση αυτή, ίσως ως συμπληρωματική απάντηση στο ερώτημα: Τι να κάνω για να κληρονομήσω ζωή αιώνια; Μόνη η αγαθοεργία δεν αρκεί. Πρέπει κάποιος να βρίσκεται και σε στενή επικοινωνία με το Θεό (ρ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «εν δε τῷ πορεύεσθαι» στην οποία παραλείπεται το εγένετο.

(3) «Το χωριό αυτό ήταν η Βηθανία. Διότι αυτό είπε ο Ιωάννης ότι ήταν το χωριό της Μαρίας και της Μάρθας (Ιω. ια 1)»(Ζ). Ο Κύριος τιμούσε με την επίσκεψή του όχι μόνο τις μεγαλουπόλεις, αλλά και αυτά τα μικρά χωριά, όπως ήταν η Βηθανία. Και στη Βηθανία παρουσιάζεται να φιλοξενείται. Μολονότι ήταν ο βασιλιάς της Σιών (Ιερουσαλήμ), δεν είχε σπίτι δικό του ούτε στην ίδια την Ιερουσαλήμ ούτε στη Βηθανία, η οποία ήταν προάστειο της Ιερουσαλήμ.

(4) Προφανώς η Μάρθα ήταν η οικοδέσποινα, πιθανώς επίσης και η μεγαλύτερη αδελφή. Ότι ήταν χήρα, αποτελεί απλή εικασία. Ότι ήταν σύζυγος του Σίμωνα του λεπρού είναι απίθανη εικασία. Τα ονόματα Μάρθα, Ελεάζαρ (Λάζαρος) και Σίμων βρέθηκαν σε παλαιό κοιμητήριο της Βηθανίας. Η σύμπτωση είναι περιέργη, οποιαδήποτε και αν είναι η εξήγηση αυτού του γεγονότος (ρ).

(5) Άλλη γραφή: εις την οικίαν, η οποία φαίνεται να είναι και η σωστότερη, αφού η γραφή «εις τον οίκον αυτής» είναι ερμηνεία αυτής. Και χωρίς όμως το «αυτής» ελάχιστη αμφιβολία απομένει, ότι το σπίτι ήταν της Μάρθας (ρ).

10.39 και τῆδε(1) ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρίας(2), ἣ καὶ(3) παρακαθίσασα παρά τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ(4) ἤκουεν τὸν λόγον αὐτοῦ(5).

39 Αυτή είχε μια αδερφή που ονομαζόταν Μαρία, κι η οποία κάθισε στα πόδια του Ιησού και άκουγε τη διδασκαλία του.

(1) Αντί για το «σε αυτήν» σύμφωνα με το ύφος των Ο΄. Δες Γεν. κε 24, λη 27 (L).

(2) Ο Λουκάς παρουσιάζει εδώ την Μαρία (ή σύμφωνα με άλλη γραφή Μαρίας), αδελφή της Μάρθας, ως πρόσωπο για το οποίο δεν έχει ποτέ ως τώρα μιλήσει. Δεν είναι λοιπόν ούτε η γυναίκα η αμαρτωλή, ούτε η Μαγδαληνή Μαρία (L).

(3) Την παρεμβολή αυτή του «και» διάφοροι ερμηνευτές την ερμήνευσαν με διάφορους τρόπους. Ή, η Μαρία όχι μόνο υποδέχτηκε όπως η Μάρθα τον Διδάσκαλο, αλλά και κάθισε στα πόδια του (ρ)· ή, η Μαρία είχε αρχίσει να διακονεί και αυτή, αλλά καταλαβαίνοντας ότι η διακονία για τα βιοτικά έχει όρια, διέκοψε την διακονία και κάθισε στα πόδια του (g), ή, η Μαρία όχι μόνο άκουγε τον Διδάσκαλο, αλλά και αφού την συνεπήρε η διδασκαλία του, κάθισε στα πόδια του (L). Η πρώτη και η τρίτη είναι οι πιθανότερες. Η Μαρία δεν έκανε μόνο εξωτερική υποδοχή και προετοιμασία φιλοξενίας στον Κύριο συμμετέχοντας έτσι στις εκδηλώσεις της αδελφής της Μάρθας, αλλά υποδέχτηκε αυτόν και εσωτερικά με το βάθος της ψυχής της και τον στοργικό σεβασμό της καρδιάς της (ο).

(4) Υπάρχει και η γραφή: παρακαθεσθείσα προς τους πόδας του Κυρίου. Το φαγητό δεν είχε ακόμη αρχίσει, διότι η Μάρθα το ετοίμαζε. Συνεπώς και η Μαρία δεν παρακάθισε σε τραπέζι μαζί με τον Ιησού αλλά κοντά στα πόδια του ως μαθήτριά του. Δες Πράξ. κβ 3 (ρ). Ο Ιησούς κουρασμένος από την οδοιπορία κάθισε, όπως φαίνεται, από την αφήγηση, αλλά αμέσως άρχισε να διδάσκει. Η Μαρία δεν ήταν μόνη κοντά του, αλλά φαινόταν προσεχτική περισσότερο από κάθε άλλον (L) όπως φανερώνει και ο παρατατικός ἤκουεν=εξακολουθούσε να ακούει. Φαίνεται ότι ο Κύριος αμέσως μόλις μπήκε στο σπίτι της Μάρθας, άρχισε την διδασκαλία, διότι η Μαρία κάθισε για να τον ακούει, το οποίο υποδηλώνει συνεχή ανάπτυξη και ομιλία. Και διδασκόμαστε από αυτό, ότι οι επισκέψεις των φίλων μας πρέπει να κανονίζονται έτσι ώστε πάντοτε από αυτές να αποκομίζεται και κάποια πνευματική ωφέλεια. Το ότι εξάλλου κάθισε η Μαρία φανερώνει έντονη προσοχή. Δεν πηγαινοερχόταν ώστε να αρπάξει στο μεταξύ κάποια λέξη από το στόμα του Σωτήρα και έπειτα να απομακρύνεται πάλι. Αλλά κάθισε, ώστε να μην της ξεφύγει ούτε η παραμικρή λέξη.

(5) Η καλύτερη και πολυτιμότερη προσφορά μας από όσες έχουμε για τον Κύριο, είναι να καθόμαστε στα πόδια του ευλαβικά αναγνωρίζοντας αυτόν ως τον μόνο Κύριο και Διδάσκαλο και Λυτρωτή μας. Δεν πρέπει επίσης ποτέ να λησμονούμε, ότι οποιαδήποτε εξωτερική προσφορά και θυσία σε αυτόν, εάν δεν συνοδεύεται από την αφοσίωση και αγάπη της καρδιάς, αποβαίνει μία κενή και μάταιη επίδειξη. Τα ζώα του αγρού είναι δικά του και σε αυτόν ανήκει η γη και όλα όσα περιέχει. Εκείνο το οποίο ανήκει σε εμάς και είναι δικό μας, μολονότι και αυτό αυτός μας το έδωσε, είναι η καρδιά μας. Εγκάρδια ευγνωμοσύνη και αφοσίωση, ευλαβική υπακοή στο θέλημά του, να τι κυρίως ζητά από εμάς ο Κύριος. Δες Ψαλμ. μθ 8-15 (ο).

10.40 ἡ δὲ Μάρθα περισπᾶτο(1) περὶ πολλὴν διακονίαν(2)· ἐπιστᾶσα(3) δὲ εἶπεν, Κύριε(4), οὐ μέλει σοι(5) ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου(6) μόνην με κατέλιπεν(7) διακονεῖν; εἶπε οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται(8).

40 Αντίθετα, η Μάρθα δούλευε ασταμάτητα για να τους περιποιηθεί. Πήγε λοιπόν στον Ιησού και του είπε: «Κύριε, δε νοιάζεσαι που η αδερφή μου με άφησε μόνη να σε περιποιούμαι; Πες της, λοιπόν, να με βοηθήσει».

(1) Το ρήμα περιεσπᾶτο =συρόταν από το ένα και από το άλλο μέρος και δείχνει κατάσταση εξωτερική συγχρόνως και ηθική (g). Κυρίως σημαίνει: τρέχω πάνω κάτω και απασχολώ ή ταράζω το νου (δ). Το ρήμα δημιουργεί αισθητή αντίθεση με το «παρακαθίσασα» που προηγήθηκε (ρ). Φαίνεται ότι η φυσική κλίση της Μάρθας ήταν να είναι δραστήρια και επιμελής στα οικιακά, έτσι ώστε το καθέτι στο σπίτι να γίνεται στον καιρό του και με την τάξη του. Αυτό βεβαίως και σωστό και αρμόζον ήταν, δεν έπρεπε όμως να γίνεται με παραμέληση του μοναδικού προνομίου και της εξαιρετικής ευκαιρίας τα οποία τη στιγμή εκείνη παρέχονταν στη Μάρθα, να επικοινωνήσει με τον Ιησού και να ακούσει την ουράνια διδασκαλία του (ο).

(2) «Ετοίμαζε τα σχετικά με το φαγητό και την φροντίδα αυτού και των μαθητών του» (Ζ).

(3) Ο αόριστος ἐπιστάσα μαζί με το «δε», φανερώνει αιφνίδια μεταβολή στάσης (g)=Στάθηκε πάνω από τον Σωτήρα που είχε γύρει (δ).

(4) Η Μάρθα κάπως τολμηρά παραπονιέται στον ίδιο τον Κύριο (g).

(5) Υποδηλώνει οικειότητα και σχέση στενή που υπήρχε από παλιά (L)=δεν φροντίζεις; (δ). Δεν σε νοιάζει;

(6) Το ότι προτίμησε από το όνομα (η Μαρία) την λέξη η αδελφή μου, αποτελεί ένδειξη ότι η Μάρθα θεωρεί ότι αδικείται από την Μαρία (b)=σε τέτοιες στιγμές με αφήνει μόνη όχι κάποια άλλη, αλλά η ίδια η αδελφή μου. Ο θόρυβος και ο περισπασμός, τον οποίο προκαλούν οι εγκόσμιες φροντίδες και επιδιώξεις συχνά γίνονται αφορμή δυσαρεσκειών στις οικογένειες και καυγάδων μεταξύ συγγενών. Επιπλέον εκείνοι οι οποίοι αγαπούν περισσότερο τον κόσμο, γίνονται και εύκολοι στο να επικρίνουν και κατηγορούν εκείνους, οι οποίοι δεν τους μοιάζουν. Και ενώ δικαιολογούν την κοσμικότητά τους, είναι έτοιμοι να καταδικάσουν αυτούς που ασχολούνται με θρησκευτικές ασκήσεις και πράξεις, σαν με αυτές να παραμελούσαν αυτοί περισσότερο επείγον και αναγκαίο έργο.

(7) Υπάρχει και η γραφή κατέλειπεν=Ο παρατατικός φανερώνει ότι η εγκατάλειψη συνεχίζεται. Η λέξη δεν σημαίνει ότι η Μαρία άρχισε να βοηθά την Μάρθα και ότι στο μεταξύ, αφού διέκοψε, την εγκατέλειψε, αλλά ότι όφειλε να την έχει βοηθήσει και από την αρχή απείχε (ρ)

(8) Το σύνθετο συναντιλαμβάνομαι εμπερικλείει 3 ιδέες, παίρνω κάτι από μόνος μου, επιφορτίζομαι κάτι (το μέσο) αντί άλλου (αντί) και μαζί με αυτόν (συν) (g): «να μου δώσει ένα χέρι στην διακονία» (Ζ), να με βοηθήσει (δ). Ζητά η Μάρθα την παρέμβαση του Κυρίου και απευθύνεται σαν σε ανώτερο για την διόρθωση αυτού που κακώς σύμφωνα με αυτήν συμβαίνει. Δεν έχει όμως δίκιο, όπως αποδεικνύει η απάντηση του Χριστού σε αυτήν. Πολλοί λοιπόν από αυτούς που απευθύνονται στο Θεό και αναπέμπουν δεήσεις και προσευχές σε αυτόν, δεν έχουν πάντοτε δίκιο για όσα του ζητούν, για αυτό βεβαίως και δεν ακούγονται.

10.41 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς(1), Μάρθα Μάρθα(2), μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ(3) περὶ πολλά(4),

41 Ο Ἰησοῦς της αποκρίθηκε: «Μάρθα, Μάρθα, ασχολείσαι κι αγωνιάς για πολλά πράγματα,

(1) «Δες την στάση του Κυρίου. Δεν είπε προηγουμένως κάτι στη Μάρθα, πριν πάρει από εκείνη την αφορμή της επίπληξης. Όταν δηλαδή εκείνη επιχειρούσε να αποσπάσει την αδελφή της από την ακρόαση, τότε ο Κύριος αρπάζοντας την αφορμή, την μαλώνει» (Θφ).

(2) Η επανάληψη του ονόματος κρύβει έκφραση αγάπης και ενδιαφέροντος. Δες Λουκ. κβ 31, Πραξ. θ 4, Ματθ. ζ 21 (ρ).

(3) Το μεριμνᾷς (=φροντίζεις με ανησυχία): αναφέρεται στην ανησυχία και απασχόληση της διάνοιας, ενώ το τυρβάζομαι στην εξωτερική ανησυχία (ρ). «Τύρβη είναι ο περισπασμός, η ενόχληση» (Ζ). Τυρβάζῃ=ταράξεις τον εαυτό σου ασχολούμενη με πολλά, όπως είναι τα σωματικά (δ). Υπάρχει και η γραφή θορυβάζῃ του ρήματος θορυβάζομαι (=θορυβοῦμαι) που δεν συναντιέται πουθενά, και του οποίου η έννοια πλησιάζει μάλλον στο μεριμνῶ (g).

(4) «Διότι μέχρι τότε πρέπει να τιμούμε την φιλοξενία, μέχρις ότου δεν μας περισπά και δεν μας απομακρύνει από τα πιο αναγκαία. Όταν όμως αρχίσει να μας εμποδίζει από τα σπουδαιότερα, τότε πρέπει να προτιμούμε από αυτήν την ακρόαση των θείων. Μάλλον όμως, αν πρέπει να μιλήσουμε ακριβέστερα, δεν εμποδίζει την φιλοξενία ο Κύριος, αλλά τα πολλά-πολλά και την τύρβη, δηλαδή τον περισπασμό και την ταραχή» (Θφ).

10.42 ἐνὸς δὲ ἐστὶν χρεία(1)- Μαρία δε(2) τὴν ἀγαθὴν μερίδα(3) ἐξελέξατο ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται(4) ἀπ' αὐτῆς(5).

42 ἐνὸς ἑνὸς μόνο χρειάζεται. Αυτό διάλεξε η Μαρία, και δεν πρόκειται να της το αφαιρέσει κανείς».

(1) Ἡ «ένα εἶδος φαγητοῦ ἔχουμε ἀνάγκη νὰ φάμε, οτιδήποτε, ὄχι ποικιλία φαγητῶν»· Ἡ, πιο σωστά «(ένα) τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων μου. Διότι δὲν ἦλθα γιὰ νὰ ἔχω ἀπολαύσεις, ἀλλὰ γιὰ νὰ σὰς διδάξω» (Ζ)· γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς ὑπάρχει ἀνάγκη· γιὰ τὸν Ἰησοῦ καὶ τὸν λόγο του με τὸν ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἡ σωτηρία, ὑπάρχει ἀνάγκη (g). Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή: «ολίγων δὲ ἐστὶ χρεία ἢ ἐνός». Ἡ «ολίγων» ἀντιτίθεται στὸ «πολλά» καὶ τὸ «ένα» ἔχει διπλὴ σημασία, ἐν μέρει ἀντιτίθεται στὸ «περὶ πολλά» καὶ ἐν μέρει εἶναι προληπτικὸ τοῦ «ἀγαθὴν μερίδα». Δηλαδή δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἐξεζητημένου γεύματος· λίγα πράγματα ἢ ἓνα μόνο θὰ ἦταν ἀρκετὸ. Πράγματι μίᾳ μερίδα εἶναι ἀναγκαῖα. Αὐτὴ τὴν ὁποία διάλεξε ἡ Μαρία (p). «Ὡφελεῖ λοιπὸν πάλι καὶ με αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Σωτὴρας τοὺς μαθητὲς του, ὥστε νὰ μάθουν, πῶς καὶ με ποιο τρόπο πρέπει νὰ μένουν στὰ σπίτια ὅσων τοὺς υποδέχονται. Πρέπει δηλαδή μπαίνοντας, νὰ μὴν ξαπλώνουν σὲ ἀνέσεις, οὔτε βεβαίως νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση καθόλου ὅτι λόγω αὐτῆς τῆς αἰτίας μένουν σὲ κάποιους, ἀλλὰ μάλλον γιὰ νὰ τοὺς γεμίσουν με μαθήματα θεῖα καὶ ἱερά. Αὐτοί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, πού τοὺς ἀνοίγουν τὸ σπίτι, νὰ τοὺς υποδέχονται χαρούμενοι καὶ πρόθυμοι· ὄχι σαν νὰ δίνουν κάτι μάλλον, ἀλλὰ σαν αὐτοὶ νὰ παίρνουν με διπλὸ τρόπο. Διότι πρῶτον μὲν, θὰ ἐντυφῆσουν στὶς ἱερὲς διδασκαλίαις αὐτῶν πού φιλοξενοῦν καὶ ἔπειτα μαζί με αὐτό, θὰ κερδίσουν καὶ τὸν μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Ὅταν λοιπὸν δέχονται στὸ σπίτι τοὺς ἀδελφούς, νὰ μὴν ζητοῦν ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀνάγκη. Διότι φέρνει λύπη παντοῦ σὲ κάθε πρᾶγμα τὸ περιττό. Διότι προκαλεῖ σὲ αὐτοὺς πού θέλουν νὰ φιλοξενοῦν, κόπο καὶ γίνεται πρόξενο κούρασης σὲ αὐτοὺς πού ετοιμάζουν τὸ γεῦμα» (Κ).

(2) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή Μαριάμ γαρ=Κακῶς λοιπὸν ἀνησυχεῖς, διότι ἡ Μαρία διάλεξε...

(3) Ἡ παρομοίωση εἶναι ἀπὸ δεῖπνο (b) καὶ τῶν μερίδων τοῦ φαγητοῦ πού διανέμονται σὲ αὐτό. Ἡ μερίδα τῆς Μάρθας δὲν κατακρίνεται, ἀλλὰ τῆς Μαρίας ἐπαινεῖται (Βέδας). Δὲν γίνεται κάποια σύγκριση. Ἀλλὰ ὑπονοεῖται ὅτι ἡ ἐκλογή τῆς Μάρθας εἶναι ὑποδεέστερη. Σὲ σύγκριση με αὐτὴν τῆς Μαρίας δὲν μπορεῖ νὰ ονομαστεῖ «ἡ ἀγαθὴ μερίδα» ἢ τὸ «ένα τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ἀνάγκη», παρόλο πού δὲν κατακρίνεται ὡς κακὴ (p). «Διότι εἶναι μεγάλο τὸ ἀγαθὸ τῆς φιλοξενίας, τὸ ὁποῖο ἔδειχνε ἡ Μάρθα, καὶ δὲν ἀπορρίπτεται· εἶναι ὅμως ἀνώτερο τὸ νὰ προσέχει κάποιος τὰ πιο πνευματικὰ λόγια» (Θφ). «Εἶπε λοιπὸν τὴν ἀγαθὴ μερίδα, ὄχι ἐπειδὴ ἡ ἄλλη εἶναι πονηρὴ, ἀλλὰ ἀγαθὴ ἐδῶ ὀνόμασε τὴν καλύτερη. Διότι ἐνδέχεται ἀπὸ δύο καλὰ, τὸ ἓνα νὰ εἶναι καλύτερο» (Ζ).

(4) «Διότι με ἐκεῖνο (τὸ ὁποῖο ἡ Μάρθα ἔδειχνε) τὸ σῶμα τρέφεται, ἐνῶ με αὐτό ἡ ψυχὴ παίρνει ζωὴ» (Θφ). «Διότι τὸν μὲν εἶναι σωματικὸ, τὸ δὲ πνευματικὸ» (Ζ) καὶ γιὰ αὐτὸ ἀφθαρτὸ καὶ πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτὴν.

(5) Θεωρήθηκαν συχνὰ οἱ δύο ἀδελφές ὅτι ἐκπροσωποῦν δύο πλευρὲς ἐπαινετῆς τῆς χριστιανικῆς ζωῆς· ἡ μίᾳ τῆς ἐσωτερικῆς ἀφοσίωσης, ἡ ἄλλη τῆς ἐξωτερικῆς πράξης (g). «Εὐλόγα λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ θεωρήσεις ὡς Μάρθα, ἀπὸ τὴ μίᾳ» «τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἐνῶ ὡς Μαρία, τὴν θεωρία». «Ἡ Μάρθα με πιο σωματικὸ τρόπο ὑποδέχθηκε τὸν λόγο στὸ σπίτι τῆς, στὴν ψυχὴ», «με τὸ νὰ υπηρετεῖ τὴν σωματικὴ φροντίδα τοῦ Κυρίου»· «ἡ Μαρία, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀκούει πνευματικὰ αὐτὸν με τὴν θεωρία μόνη καὶ ἀφοσιώθηκε στὰ πνευματικὰ». «Καὶ ἐπειδὴ ἦταν διπλὸς ὁ Χριστὸς, ἡ μὲν ἀνέπαυσε αὐτὸ πού φαινόταν σὲ αὐτόν· ἐνῶ ἡ ἄλλη υπηρετοῦσε τὸ ἀόρατο μέρος τοῦ· αὐτὸς λοιπὸν, τῆς μὲν τὴν προθυμία δὲν τὴν κατηγόρησε· τῆς δὲ τὴν διάθεση τὴν ἐπαίνεσε. Διότι τῆς μὲν τὸ ἔργο ἦταν χρησιμότερο, ἐνῶ τῆς ἄλλης ὑψηλότερο» (Ω Θφ Ζ). Παρ' ὅλα αὐτὰ σύμφωνα με τὸ κείμενο ἡ ἀγαθὴ μερίδα δὲν μοιράστηκε μεταξύ τῶν δύο ἀδελφῶν, ἀλλὰ ἀνήκει ἐξ' ὀλοκλήρου στὴν Μαρία (g). Ἀξιόλογη καὶ ἡ παρακάτω τροποποίηση τῆς πιο πάνω ἐκδοχῆς: Ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ θὰ φαινόταν, ὅτι δύο τρόποι ὑπάρχουν νὰ διακονεῖ κάποιος τὸν Κύριο: ὁ τῆς δραστηρίας ἐργασίας καὶ ὁ τῆς ἡσυχίας λατρείας. Δὲν ἐννοοῦμε με αὐτό, ὅτι αὐτοὶ πού με τὸν δεύτερο τρόπο διακονοῦν τὸν Κύριο δὲν πρέπει νὰ ἀσχολοῦνται με τίποτα ἄλλο παρὰ μόνον με τὴ θρησκευτικὴ λατρεία· ἀλλὰ ὅτι ἡ κυρίαρχη φροντίδα σὲ αὐτοὺς εἶναι νὰ διακονοῦν τὸν Κύριο ἀπερίσπαστοι ἀπὸ κοσμικὲς φροντίδες. Δύο λοιπὸν τάξεις Χριστιανῶν ὑπάρχουν· αὐτοὶ πού μοιάζουν με τὴν Μάρθα καὶ αὐτοὶ πού μοιάζουν με τὴν Μαρία. Καὶ οἱ δύο ὅμως τάξεις οφείλουν νὰ δοξάζουν τὸν Κύριο με τὴν προσωπικὴ ἢ κάθε μίᾳ κλήση καὶ κατεύθυνση. Ἐάν οἱ πρῶτοι ἐργάζονται ἀπασχολούμενοι ἀπὸ ἔργα βιοτικά, γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ πράττουν αὐτό. Καὶ ἐάν οἱ δεύτεροι λατρεύουν τὸν Κύριο, ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀφοσίωση καὶ ἀγάπη σὲ αὐτόν πρέπει νὰ πράττουν αὐτό. Καὶ ἐπιπλέον οἱ δύο αὐτὲς τάξεις δὲν διάλεξαν μόνες καὶ ἀπὸ μόνες τοὺς τὸν τρόπο, με τὸν ὁποῖο θὰ υπηρετήσουν τὸν Κύριο, ἀλλὰ κλήθηκαν ἀπὸ αὐτόν τὸν ἴδιο σὲ αὐτὴ ἢ σὲ ἐκείνη τὴν τάξη. Ἡ ἀνάγκη νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ ἀπόκτηση τῶν ἀναγκαίων τῆς πρόσκαιρης ζωῆς, οἱ κλήσεις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, οἱ υποχρεώσεις τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ τῆς θέσης, στὴν ὁποία βρέθηκε κάποιος γιὰ νὰ πορίζεται ὅσα εἶναι γιὰ τὴ συντήρησή του, οἱ περιστάσεις γενικά κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦμε, εἶναι ἐνδείξεις με τὶς ὁποῖες ὁ Θεὸς καθορίζει τὸν δρόμο τῆς Μάρθας σὲ πολλοὺς (Newman)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Στίχ. 1-13. Η Κυριακή προσευχή και η επιμονή στην προσευχή.

11.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον(1), ὡς ἐπαύσατο, εἶπέν τις τῶν μαθητῶν(2) αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς(3) προσεύχεσθαι(4), καθὼς καὶ Ἰωάννης(5) ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ(6).

1 Κάποτε ο Ιησούς προσευχόταν σ' έναν τόπο. Όταν τελείωσε, ένας από τους μαθητές του τού εἶπε: «Κύριε, δίδαξέ μας πῶς να προσευχόμαστε, ὅπως κι ο Ιωάννης δίδαξε τους μαθητές του».

(1) Μολονότι συνέχιζε την πορεία του, ο Κύριος παρέμενε πιστός στις συνήθειες της προσωπικής αφοσίωσής του και της εκδήλωσης της ευλάβειάς του προς τον Θεό, ως άνθρωπος. Δεν αρκούσαν μόνο στη σταθερή διεύθυνση και στροφή της ψυχῆς προς τον Πατέρα του, στην οποία συνήθως περικλείουν την έννοια της θεόπνευστης προτροπῆς «Ασταμάτητα να προσεύχεστε», αλλά είχε στη ζωή του και ειδικά καθορισμένες στιγμές, αφιερωμένες ἐξ' ολοκλήρου στην προσευχή (g). «Διότι αν ἔφαγε και ἤπια και τον βρίσκουμε να κοιμάται, που είναι το παράξενο αν, αφού ερχόμενος στα δικά μας μέτρα και εκπληρώνοντας ανθρώπινο καθήκον, δεν σταμάτησε να ασχολείται με την προσευχή, ὡστε και εμᾶς να διδάξει να μην είμαστε ράθυμοι σε αυτό;... Διότι ἔπρεπε σε κάθε αγαθό και ωφελιμότατο πράγμα, να γίνει για μας αρχή και δάσκαλος ὄχι κάποιος ἄλλος μάλλον, αλλά αὐτός που είναι ο πρώτος σε ὅλα και δέχεται τις προσευχές ἀπὸ ὅλους» (Κ). Ο Κύριος ὅπως φαίνεται και ἀπὸ την προσευχή που προηγήθηκε ἀπὸ την εκλογή των 12 αποστόλων, αλλά και ἀπὸ την προσευχή στη Γεθσημανή, οὐδέποτε ἐπιχειροῦσε κάποιο μεγάλο ἔργο, χωρίς προηγουμένως να προσευχηθεῖ θερμά και με διάρκεια προς τον Πατέρα του. Προσευχόταν στον Πατέρα του και για να εκδηλώσει την προς αὐτόν αφοσίωσή του, λατρεύοντας αὐτόν με ὅλες τις πνευματικές του δυνάμεις και αποσπώμενος ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ τον υλικό κόσμο για να συνενωθεῖ ὡς αντιπρόσωπος δικός μας με την ἔνδοξη στρατιά των ἀγγέλων και μαζί με τα Χερουβίμ και τα Σεραφεῖμ, τα οποία πάντα ζουν στο φως της θείας ἐπικοινωνίας κράζοντας Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ.

(2) «Αὐτός ο μαθητής ἦταν ἀπὸ τους εβδομήντα... Διότι βλέποντας ὅτι ο διδάσκαλος ζούσε και θέσπιζε καινούργιο τρόπο ζωῆς, ζήτησε και καινούργια προσευχή κατάλληλη για αὐτόν τον τρόπο ζωῆς» (Ζ). Τα χαρίσματα τα οποία βλέπουμε στους ἄλλους, πρέπει να μας διεγείρουν ὡστε και εμεῖς να ζηλεύουμε αὐτά. Ο ζήλος τους πρέπει να προκαλεῖ και εμᾶς σε μίμηση. Γιατί και εμεῖς να μην είμαστε ὅπως αὐτοί; Πρόσεξε ὅμως στο ὅτι ο μαθητής αὐτός πλησίασε να ρωτήσῃ τον Ιησοῦ «μόλις σταμάτησε». Διότι δεν ἠθελε να διαταράξῃ αὐτόν ὅταν προσευχόταν, ἔστω και αν ο σκοπός του ἦταν αγαθός. Ὑπάρχει καιρός κατάλληλος για κάθε πράγμα.

(3) Μιλᾶ ὄχι μόνο ἀπὸ μόνος του και για τον εαυτό του, αλλά και ἐξ' ὀνόματος των ἄλλων (b).

(4) Δίδαξέ μας να προσευχόμαστε. Δώσε μας κανόνα ἢ τύπο σύμφωνα με τον ὁποῖο να προσευχόμαστε. Δίδαξέ μας τι είναι ἡ προσευχή· διεγείρει την προθυμία μας στο καθήκον αὐτό· ὁδήγησέ μας πῶς να προσευχόμαστε· δίδαξέ μας τις κατάλληλες λέξεις, τις ὁποῖες ἐνδείκνυται να μεταχειριζόμαστε στην προσευχή· δώσε μας στόμα και σοφία στην προσευχή, ὡστε να λέμε τα πρέπει πάντα πάντοτε σε αὐτήν.

(5) Ο καλός διδάσκαλος οφείλει και ειδικά να διδάσκει τους ἀκολουθούς του να προσεύχονται σωστά. Ο Ιωάννης παρ' ὅλα αὐτά δεν εἶχε διδάξει τους μαθητές του να ὀνομάζουν το Θεό Πατέρα, διότι υπῆρξε προνόμιο που ἐπιφυλάχθηκε ειδικά στον Υἱό του Θεοῦ να δώσει τὴ δύναμη και το δικαίωμα αὐτό στους μαθητές του (b).

(6) Ὅταν ο Κύριος προσευχόταν, ἐπικρατοῦσε σιγή βαθιά μεταξύ των μαθητῶν. Ἐξακολούθησε λοιπὸν αὐτή και για κάποιες στιγμές μετὰ την κατάπαυση της προσευχῆς, για να διακοπεί αὐτή με την ἐρώτηση την ὁποῖα πρόβαλε ο μαθητής. Ἡ ὅλη ἔκφραση του σ. δείχνει την βαθιά ἐντύπωση, ἡ ὁποῖα εἶχε προκληθεῖ στους μαθητές και τον βαθύ σεβασμό, με τον ὁποῖο ο μαθητής υπέβαλε το αἴτημά του (ο).

11.2 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὅταν προσεύχεσθε, λέγετε(1), Πάτερ(2) ἡμῶν ο ἐν τοῖς οὐρανοῖς (3), ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου(4)· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου(5)· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ(6), και ἐπὶ τῆς γῆς(7)·

2 Κι ο Ιησούς τους εἶπε: «Ὅταν προσεύχεσθε να λέτε: Πατέρα μας, που βρίσκεσαι στους οὐρανοὺς, κάνε να σε δοξάσουν ὅλοι ὡς Θεό, κάνε να ἔρθῃ ἡ βασιλεία σου, κάνε να γίνει τὸ θέλημά σου και ἀπὸ τους ἀνθρώπους ὅπως γίνεται ἀπὸ τις οὐράνιες δυνάμεις.

(1) Ο Ματθαίος τοποθετεί την παράδοση της Κυριακής προσευχής στους μαθητές πολύ νωρίτερα, στην επί του όρους ομιλία. (δες Ματθ. στ 9-15 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις). Ο Χριστός είναι δυνατόν να απήγγειλε την προσευχή αυτή την πρώτη φορά αυτόματα σε ευρύτατο κύκλο μαθητών, και έπειτα πάλι με την αίτηση ενός από τους μαθητές σε στενότερο κύκλο μαθητών, οι οποίοι δεν ήταν παρόντες όταν την πρώτη φορά την παρέδωσε ο Κύριος (ρ). Υπάρχουν διαφορετικές γραφές, αρκετά σοβαρές στα παλαιότερα χειρόγραφα. Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα ο στίχος έχει ως εξής: «Πάτερ· αγιασθήτω το όνομά σου· ελθέτω η βασιλεία σου», οπότε παραλείπεται τελείως το αίτημα «γενηθήτω... και επί της γης». Υπάρχουν μερικές διαφορές στην Κυριακή προσευχή ανάμεσα στον Ματθαίο και τον Λουκά. Από αυτό φαίνεται, ότι ο Χριστός δεν αποσκοπούσε να δέσει τους μαθητές του σε μόνες τις λέξεις, τις οποίες περιλάμβανε στον τύπο της προσευχής, τον οποίο τους παρέδιδε, διότι σε τέτοια περίπτωση δεν θα υπήρχαν οι διαφορές αυτές μεταξύ Ματθαίου και Λουκά. Ο Κύριος θέλησε γενικά και στις κύριες γραμμές του, να μας δώσει τον τύπο της αρεστής στο Θεό προσευχής και μας αφήνει ελεύθερους στο πνεύμα αυτό να διαμορφώνουμε τις προσευχές μας.

(2) «Τι πολλή αφθονία! Τι γαλήνη ασύγκριτη και που μόνο σε αυτόν πρέπει! Χαρίζει σε μας την δική του δόξα, ανεβάζει τους δούλους σε ελεύθερο αξίωμα και επιθυμεί να ονομάζουμε Πατέρα τον Θεό διότι ανήκουμε στην τάξη των υιών... Διότι έχουμε διαμορφωθεί στο να είμαστε γιοι, με την πνευματική γέννηση, που τελείται σε εμάς όχι από σπέρμα φθαρτό μάλλον, αλλά με λόγο του ζωντανού Θεού (Ιακ. α 18)» (Κ), «και δεν μας ανεβάζει στη φύση του Θεού, αλλά μεταδίδει την χάρη και χαρίζει σε μας το δικό του αξίωμα» (Ω). «Προστάζει λοιπόν να έχουν θάρρος και να λένε στις προσευχές «Πατέρα». Και πάρα πολύ σχεδιασμένα δίνει στους προσευχομένους και καταλάβουν και το εξής· αν δηλαδή αποκαλούμε Πατέρα το Θεό και αξιωθήκαμε της τόσο λαμπρής τιμής, πώς δεν θα ζήσουμε με τρόπο άξιο σε σχέση με αυτόν που μας τίμησε; Αυτό είπε ένας από τους αγίους αποστόλους· Αν επικαλείστε με την ονομασία «πατέρα» αυτόν που κρίνει, χωρίς να υπολογίζει πρόσωπα, σύμφωνα με το έργο του καθενός, με φόβο να ζείτε τον χρόνο της προσωρινής σας διαμονής στη γη (Α΄ Πέτρ. α 17)» (Κ). Είναι ο Πατέρας μας, ο κοινός πατέρας όλης της ανθρωπότητας, λόγω της δημιουργίας. «Δεν είναι ένας ο πατέρας όλων μας; Δεν μας έπλασε ένας Θεός;» (Μαλ. β 10). Δες και Πράξ. ιζ 28. Αλλά ειδικότερα είναι Πατέρας των αγίων με την αναγέννηση και υιοθεσία. Δες Εφεσ. α 5, Γαλ. δ 6. Και εφόσον είναι Πατέρας μας, θα μας σπλαχνιστεί στις ασθένειες και αδυναμίες μας (Ψαλμ. ρβ 13), θα μας λυπηθεί (Μαλ. γ 17), δεν θα μας αρνηθεί οτιδήποτε καλό (Λουκ. ια 11-13). Μπορούμε λοιπόν με θάρρος να τον πλησιάζουμε ως Πατέρα μας. Και όταν μεν αμαρτάνουμε, μετανοώντας για τις αμαρτίες μας πρέπει να προσβλέπουμε προς αυτόν ως προς Πατέρα, όπως ο άσωτος γιος (Λουκ. ιε 18) ζητώντας την άφεση και ευσπλαχνία του. Όταν πάλι ερχόμαστε για να ζητήσουμε χάρες από αυτόν και ειρήνη και την κληρονομία και ευλογία των παιδιών, μας δίνει θάρρος το ότι ερχόμαστε στο Θεό όχι σαν σε κριτή εκδικητή, αλλά σαν σε στοργικό και συμφιλιωμένο με μας Πατέρα. Τι προνόμιο πράγματι, εμείς οι φτωχοί αμαρτωλοί, που πέσαμε από την κατάσταση στην οποία ο Δημιουργός μάς είχε υψώσει, που δεν έχουμε κανένα δικαίωμα ούτε καν να αντικρύζουμε το πρόσωπό του, να παίρνουμε την άδεια από αυτόν τον Σωτήρα να ονομάζουμε το Θεό Πατέρα μας. Το χάσμα λοιπόν ανάμεσα σε μας και το Θεό γεφυρώθηκε και το ανίατο τραύμα της αμαρτίας θεραπεύτηκε. Και το αποτέλεσμα αυτό, το οποίο θαύμασε ολόκληρος ο ουράνιος κόσμος, επήλθε ως συνέπεια του σταυρικού παθήματος του Χριστού. Όταν λοιπόν λέμε «Πατέρα μας», ως θυμόμαστε συγχρόνως και τον Σταυρό του Κυρίου. Το δικαίωμά μας αυτό εξαγοράστηκε ακριβά και πληρώθηκε με τίμημα ανυπολόγιστης αξίας, με το πολύτιμο δηλαδή αίμα του Κυρίου. Μέσω του Χριστού ονομάζουμε το Θεό Πατέρα μας. Μην ξεχνάμε ακόμη, ότι κάθε προνόμιο και δικαίωμα είναι συνδεδεμένο και με αντίστοιχο καθήκον. Πράγματι· εάν ο Θεός είναι Πατέρας μας, θεμελιώδες καθήκον μας είναι να συμπεριφερόμαστε ως παιδιά αντάξια τέτοιου Πατέρα προσέχοντας να μην βλασφημείται και κακολογείται το όνομα του πατέρα από τον άτακτο και σκανδαλιστικό βίο μας.

(3) Ο Ω. έχοντας υπόψη χειρόγραφο που παραλείπει την φράση, παρατηρεί: «Ο Ματθαίος μεν προσθέτει στο «Πάτερ ημών», το «εν τοις ουρανοίς», επειδή μιλούσε για τη βασιλεία των ουρανών και επειδή διηγείται ότι ο Σωτήρας δίδασκε τους παρόντες μετά τους μακαρισμούς και τον λόγο σχετικά με την προσευχή. Ο Λουκάς όμως, επειδή διδάσκει για τη βασιλεία του Θεού σε όλο το ευαγγέλιό του, αποσιώπησε το «εν τοις ουρανοίς», διδάσκοντας ότι το θείο είναι υψηλότερο και ανώτερο από τόπο... και ούτε το «να σωθούμε από τον πονηρό» προσθέτει (ο Λουκάς), όπως το λέει ο Ματθαίος» (Ω). Μας διδάσκει να λέμε στην προσευχή Πατέρα μας που είσαι στους ουραμούς, έτσι ώστε να μας γίνει περισσότερο οικείος ο κόσμος πάνω από εμάς και για να προετοιμαζόμαστε καλύτερα για αυτόν. Και είναι μεν πανταχού παρών ο Θεός, στον ουρανό όμως φανερώνει

περισσότερο την δόξα του, διότι «στον ουρανό ετοίμασε τον θρόνο του» (Ψαλμ. ρβ 19) και εκεί πρέπει και εμείς να κατευθύνουμε τις προσευχές μας, διότι και ο Χριστός ο μεσίτης και αρχιερέας εκεί είναι τώρα και εκεί υπάρχει ο θρόνος της χάρις του.

(4) Η λέξη όνομα εδώ, δεν είναι απλή περίφραση για να δηλώσει το Θεό. Υπονοεί τις ιδιότητες του Θεού που έχουν αποκαλυφθεί σε μας και την σχέση του με μας (ρ). «Άραγε παρακαλούμε να γίνει προσθήκη αγιασμού στον πανάγιο Θεό; Καθόλου. Διότι είναι πλήρης από τον εαυτό του και έχει κάθε τελειότητα μέσα στον εαυτό του και αυτός είναι που χορηγεί στην κτίση αγιασμό από τη δική του πληρότητα. Αλλά μαζί με αυτά επίσης, είναι ανόητο και άξιο για γέλια, το να νομίζει κάποιος ότι, αυτοί που προσεύχονται κάνουν τις προσευχές όχι για τους εαυτούς τους αλλά για το Θεό... Δεν παρακαλούμε λοιπόν να υπάρξει προσθήκη αγιασμού στον Θεό που κυριαρχεί στα πάντα... αλλά σε εμάς, λέει, ας είναι άγιο το όνομά σου. Διότι αυτό σημαίνει το «ας αγιαστεί». Και παρακαλούμε αυτό, όχι μόνο για τους εαυτούς μας, αλλά και για όλο τον κόσμο. Διότι σκέψου ότι σε αυτούς που δεν έχουν ακόμη πλουτίσει με το φως της αλήθειας, ούτε παραδέχτηκαν την πίστη, ακόμη περιφρονείται το όνομα του Θεού. Διότι δεν το θεωρούν ακόμη αυτοί ότι είναι άγιο και ιερό και προσκυνητό» (Κ). «Αν λοιπόν η ονομασία «Θεός» μπαίνει από αυτούς που απιστούν στην αλήθεια στα αγάλματα και στα δαιμόνια και στην κτίση αντί για τον κτίστη, δεν έχει λοιπόν ακόμη αγιαστεί το όνομα του Θεού ούτε έχει διαχωριστεί από αυτά, από τα οποία πρέπει αυτός [ο Θεός] να διαχωριστεί. Μας διδάσκει λοιπόν να προσευχόμαστε να συμβεί γρήγορα το καλό τέλος, για να εφαρμοστεί η ονομασία «Θεός» στον Κύριο, ως τον μόνο αληθινό Θεό» (Ω). Επίσης «ας αγιάζεται, λέει, από εσάς, δηλαδή να ομολογείται άγιος. Διότι πράγματι είναι αυτό από τη φύση του... Διότι η έννοια «άγιος», ως προς την ουσία της, δεν αρμόζει σε τίποτα από όσα ήλθαν στην ύπαρξη από την ανυπαρξία, αλλά αρμόζει σε μόνη την ανώτατη και πάνω από όλα φύση [τον Θεό]. Όταν λοιπόν πιστεύουμε, ότι είναι άγιος από τη φύση του... τότε ομολογούμε μαζί ότι είναι και Θεός αληθινός, και επιπλέον είναι και ξεχωριστός από τα υπόλοιπα και είναι και σε μέγιστη υπεροχή» (Κ). Μάθε πώς πρέπει να ενεργείς και να συμπεριφέρεσαι ώστε και μέσα από σένα να δοξάζεται το όνομα του Θεού. Α) Δεν αγιάζει το όνομα του Θεού εκείνος ο οποίος όσες φορές μιλά για αυτόν, δεν πράττει αυτό με μέγιστη ευλάβεια και βαθύτατο σεβασμό. Β) Εκείνος ο οποίος θέλει να αγιάζεται και μέσω αυτού του όνομα του Θεού, οφείλει να είναι πολύ επιμελής στη συμμετοχή στη δημόσια και κοινή λατρεία. Αυτός που είναι ανελλιπώς στο ναό του Κυρίου και συμμετέχει στη λατρεία σε αυτόν, τιμά δημόσια και δοξάζει τον Θεό. Γ) Απαραίτητως όμως οφείλει αυτός να ρυθμίζει έτσι τον βίο και την γενικότερη συμπεριφορά του, να φέρεται έτσι στην εξάσκηση του επαγγέλματός του, να κανονίζει έτσι τις σχέσεις του με όλους τους ανθρώπους, ώστε με όλα αυτά να φαίνεται σαφώς, ότι η δόξα του Θεού είναι το κύριο ελατήριο και ο κύριος σκοπός όλων των ενεργειών του. Ο Κύριός μας είπε ότι η ζωή των μαθητών του πρέπει να λάμπει με τα έργα της αρετής έτσι, ώστε όλοι βλέποντας τα καλά τους έργα να δοξάζουν τον ουράνιο Πατέρα τους.

(5) Η φράση «η βασιλεία του Θεού» σημαίνει τη νέα τάξη, που σε καθορισμένο χρόνο εγκαθιδρύθηκε από τον Χριστό και αναπτύσσεται στη γη με την πίστη σε αυτόν, έως ότου κάθε θέληση υποταχτεί ελεύθερα στη θέληση του Θεού και με την υποταγή αυτή προέλθει η εξωτερική και κοινωνική κατάσταση, η οποία θα πραγματοποιήσει τον προορισμό της ανθρωπότητας που έχει θέσει το σχέδιο του Θεού (g). Η έννοια του αιτήματος είναι: Η κυριαρχία σου ας επεκταθεί από τους ουρανούς και στον κόσμο αυτόν (στον οποίο ήδη κοσμοκράτωρ είναι ο σατανάς) έτσι ώστε να εξαιρεθεί κάθε κακία (ρ). Πατέρα, ας αγιαστεί και ας δοξαστεί το όνομά σου και ας κυριαρχήσει η βασιλεία σου και ας γίνει το θέλημά σου και στην γη αυτή, η οποία είναι αποξενωμένη από εσένα και το θέλημά σου, όπως δοξάζεται το όνομά σου και κυριαρχεί η βασιλεία σου και γίνεται το θέλημά σου στον ουρανό ο οποίος είναι εξ' ολοκλήρου αφοσιωμένος και παραδομένος σε σένα. «Ας έλθει η βασιλεία σου, για να καταργηθεί μεν κάθε αρχή και εξουσία και δύναμη αλλά και κάθε βασιλεία του κόσμου και η αμαρτία που βασιλεύει στα θνητά μας σώματα, και σε όλα αυτά να βασιλεύσει ο Θεός... Αυτά βεβαίως θα μπορούσε κανείς να τα ζητήσει και για την βασιλεία που σχετίζεται με τον καθένα χωριστά. Ας μην βασιλεύει πια εναντίον μου ο θάνατος, ούτε να με σέρνει με την αμαρτία αιχμάλωτο, αλλά ας έλθει σε μένα η βασιλεία σου, ώστε να περιέλθουν σε ανυπαρξία τα πάθη που τώρα εξουσιάζουν και βασιλεύουν» (Ω). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Αφού όμως πάντοτε βασιλεύει και εξουσιάζει τα πάντα ο Θεός, τι νόημα έχει το «Ας έλθει η βασιλεία σου»; Αυτοί που λένε αυτό στις προσευχές, φαίνεται ότι επιθυμούν να δουν να λάμψει πάλι στον κόσμο ο Σωτήρας των όλων Χριστός. Διότι θα έλθει, θα έλθει και θα κατέβει κριτής και όχι τότε με την ταπεινή μορφή της δικής μας φύσης, αλλά με δόξα που πρέπει σε Θεό με συνοδεία αγγέλων, για να κρίνει τον κόσμο... Οι παράνομοι λοιπόν και βέβηλοι δεν θα έπρεπε με κανέναν τρόπο να λένε στις προσευχές «Ας έλθει η

βασιλεία σου»... Ζητούν λοιπόν οι άγιοι να φτάσει ο καιρός της ολοκληρωτικής βασιλείας του Σωτήρα μας, επειδή βεβαίως κοπίασαν σε όσα έπρεπε και ζητούν τις αμοιβές για όσα ήδη έπραξαν. Διότι έχουν θάρρος ότι θα καταστούν λαμπροί» (Κ). Καθένας που απευθύνει το αίτημα «ας έλθει η βασιλεία σου» προσεύχεται, ώστε όλοι οι άνθρωποι και γενικά τα πάντα να κυβερνιούνται από τους νόμους του Χριστού, καθετί αντίθετο με το πνεύμα του ευαγγελίου να διωχτεί από τον κόσμο, κάθε πικρία, κάθε κακεντρέχεια, κάθε ψεύδος, κάθε απάτη να φύγει και εξαφανιστεί, κάθε φιληδονία και κάθε ξένο με την αγάπη του Θεού να γίνει άγνωστο μεταξύ των ανθρώπων και ο σταυρός του Χριστού να γίνει ο κανόνας με τον οποίο οι άνθρωποι θα μετρούν τα πάντα.

(6) «Αυτοί που λένε αυτό, παρακαλούν να δοθεί δύναμη στους ανθρώπους στη γη, ώστε να κάνουν το θέλημα του Θεού και να μιμούνται τον υψηλό και ουράνιο τρόπο ζωής, αυτόν βεβαίως, εννοώ, που έχουν οι άγιοι άγγελοι· έτσι ώστε, όπως ο Παύλος λέει, αν και περπατούν στη γη να έχουν τη ζωή τους στον ουρανό. Μαζί με αυτά όμως λέμε ότι, αυτοί που λένε «Ας γίνει το θέλημά σου» ζητούν να δουν την καταστροφή της αμαρτίας... Διότι θέλημα του Θεού που εξουσιάζει τα πάντα, είναι, όσοι είναι στη γη να ζουν άγια, έτσι ώστε η εκκλησία που βλέπουμε στη γη να είναι κατά κάποιο τρόπο απομίμηση και εικόνα της εκκλησίας των πρωτογέννητων, της ουράνιας εκκλησίας εννοώ, και έτσι να ευφραίνει πλήρως το Χριστό» (Κ). Το αίτημα «ας γίνει το θέλημά σου» υπονοεί πλήρη υποταγή του εαυτού μας στο θέλημα του Θεού· πόθο να εκτελούμε το θέλημα του Θεού· υπονοεί να γίνεται το θέλημα του Θεού σε εμάς με οποιαδήποτε θυσία και τα είδωλα, τα οποία ήδη λατρεύονται από εμάς και τα οποία όλα από κάποια άποψη είναι εικόνες του μεγάλου ειδώλου μας, το οποίο λέγεται Εγώ, να καταργηθούν και τη θέση τους να πάρει ο ένας και μόνος Θεός, του οποίου το θέλημα να ρυθμίζει ολόκληρη τη ζωή μας και να εξουσιάζει ολόκληρο τον εαυτό μας.

(7) Τα πρώτα αιτήματα αναφέρονται κατευθείαν στη δόξα του Θεού, ενώ τα επόμενα 3 στις ανάγκες του ανθρώπου και καταλαμβάνουν στην όλη προσευχή την δευτερεύουσα θέση. Η προτεραιότητα αυτή η απόλυτη, που παρέχεται στα αιτήματα, που αναφέρονται στη δόξα του Θεού, υπονοεί για τον άνθρωπο που με επίγνωση έτσι προσεύχεται, απογύμνωση και απάρνηση του εαυτού του, αγάπη και ζήλο για το Θεό και το θέλημά του, αυτά όμως προϋποθέτουν καρδιά πλήρως αναγεννημένη, καρδιά παιδιού του Θεού, που απασχολείται προπαντός με τα θεία ενδιαφέροντα. Αφού λοιπόν έτσι λησμόνησε τον εαυτό του και κατά κάποιο τρόπο χάθηκε στο Θεό, ο Χριστιανός επανέρχεται στον εαυτό του με τα δεύτερα 3 αιτήματα. Και αφού ξαναβρίσκει τον εαυτό του στο Θεό, δεν ξαναβρίσκεται μόνος του, αλλά ως μέλος της οικογένειας του Θεού, και δεν λέει πλέον «Εσύ», όπως στα πρώτα αιτήματα, αλλά συνεχίζει με το «εμάς». Το αδελφικό πνεύμα γίνεται έτσι στο δεύτερο τμήμα της προσευχής του, το συμπλήρωμα του πνεύματος παιδιού-πατέρα, το οποίο υπαγόρευσε το πρώτο τμήμα (g).

11.3 τὸν ἄρτον(1) ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον(2) δίδου(3) ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν(4)·

3 Δίνε μας κάθε μέρα τον απαραίτητο για τη ζωή μας ἄρτο.

(1) Πολλοί από τους αρχαίους ερμηνευτές δέχτηκαν ότι αυτό αναφέρεται στον πνευματικό ἄρτο. Έτσι ο Ω. (περί ευχής κζ 7), ο Κυπριανός (de orat. 18.19) και μάλιστα ο Μαρκίων («οι οπαδοί του Μαρκίωνος έχουν την φράση ως εξής: Τον ἄρτον σ ο υ τον επιούσιον» Ω). «Θεωρούν ίσως κάποιοι ανάρμοστο... στους αγίους το να ζητούν από το Θεό τα σωματικά, και για αυτόν το λόγο μεταφέρουν το ρητό σε πνευματική θεώρηση. Και λένε λοιπόν, ότι ζητούν ἄρτο όχι επίγειο, όχι σωματικό, αλλά εκείνον μάλλον που κατεβαίνει από ψηλά και από τον ουρανό και παρέχει ζωή στον κόσμο, ή, όπως λένε, ο οποίος [ἄρτος] είναι για την αληθινή και ασώματη ουσία, δηλαδή την ψυχή· διότι αυτή είναι με την κύρια έννοια ουσία, επειδή δεν έχει κάποια ρευστότητα. Εγώ βεβαίως ότι, από τη μία, στους αγίους θα ἄρμοζε κατεξοχήν το να θεωρούν επείγον να μετέχουν σε πνευματικά χαρίσματα, δεν θα δίσταζα καθόλου να το πω. Όμως αξίζει να δούμε και εκείνο, ότι δηλαδή και αν ακόμη ζητούν τον συνηθισμένο ἄρτο... το αίτημά τους είναι ελεύθερο από κάθε κατηγορία... Διότι με το να έχει προστάξει να ζητούν ἄρτο, δηλαδή την εφήμερη τροφή, είναι ολοφάνερο ότι δεν τους αφήνει να έχουν τίποτα, αλλά μάλλον να ασχολούνται με την πτωχεία που αρμόζει σε αγίους. Διότι το να ζητούν, δεν ταιριάζει σε κάποιους που έχουν, αλλά σε αυτούς που τους σπανίζουν. Αν λοιπόν κάποιος που δεν έχει ανάγκη τίποτα, λέει στον παντογνώστη Θεό «Δώσε σε μας τον εφήμερο ἄρτο», θα ἔδινε την εντύπωση ότι ειρωνεύεται μάλλον, παρά βεβαίως ότι πραγματικά θέλει να πάρει» (Κ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ζητούμε το ψωμί μας, που αποκτούμε από την εργασία μας και που δεν αποσπούμε από το στόμα των άλλων. Όχι το ψωμί από ζυγό δόλιο (Παρ. κ 23) ούτε το ψωμί των τεμπέλικων σταριών (Παρ. λα 27), αλλά το ψωμί που αποκτήθηκε έντιμα.

(2) Εκτός από τις εκδοχές που αναφέρονται στο υπόμνημα στον Ματθαίο σελ. 121, είναι αξιοσημείωτες και οι επόμενες: Η λέξη είναι δυνατόν να παράγεται και από το: επί την οὔσαν (ημέρα)=τον ἄρτο της παρούσας ημέρας· από το επείναι, οπότε το επιούσιος έχει την ίδια σημασία με το λατινικό quotidianus (=ο καθημερινός) (L). Ο Γιάνναρης ισχυρίζεται, ότι η λέξη δεν έχει καμία σχέση με την έννοια του χρόνου. Υπενθυμίζει την στους Ο' χρήση της λέξης περιούσιος, που σχηματίστηκε προφανώς από τη λέξη περιουσία (=πλούτος, αφθονία) και σημαίνει σχηματισμένη και σοβαρή ιδιοκτησία (Εξ. ιθ 5, Δευτ. ζ 6, ιδ 2, κστ 18). Ερμηνεύεται λοιπόν=Να ζητάς όχι ἄρτο περιούσιο, που φυλάγεται ως θησαυρός σε πλούτο, αλλά ἄρτο επιούσιο, απλώς και μόνο ψωμί. Η λέξη επιούσιος δηλαδή είναι πρόσφατα σχηματισμένη λέξη σε αναλογία και αντίθεση με τη λέξη περιούσιος με σκοπό να εκφράσει την αντίθετη με αυτήν έννοια. Αυτήν την ερμηνεία δέχεται στα ουσιώδη της σημεία και ο Tholuck (p).

(3) Το αίτημα αυτό όπως είναι στον Λουκά περιλαμβάνει περισσότερα από το αίτημα στον Ματθαίο. Σύμφωνα με το αίτημα, όπως είναι στον Ματθαίο, ζητούμε να μας δώσει τον ἄρτο της ημέρας. Ενώ όπως είναι στον Λουκά, ζητούμε να μας δίνει εξακολουθητικά τον ἄρτο αυτόν (p). Το δος του Ματθαίου αναφέρεται σε αυτό που γίνεται μία φορά, ενώ το δίδου παριστάνει αυτό που γίνεται συνήθως και τακτικά (δ).

(4) «Το «καθ' ἡμέραν» έχει περισσότερη ἔμφαση από το «σήμερον» του Ματθαίου» (Ω). Αιτιατικοφανές επίρρημα· λείπει η λέξη «διάστημα», δηλαδή το διάστημα που εκτείνεται σε κάθε ημέρα=το απλό «κάθε μέρα» (δ). Το πνεύμα αυτού του αιτήματος, είναι αυτό της πλήρους και ολοκληρωτικής εξάρτησής μας από το Θεό. Αυτοί που το απευθύνουν, αναγνωρίζουν την πηγή, από την οποία τα πάντα προέρχονται και πηγάζουν σε μας. Διότι αν και ο καθημερινός μας ἄρτος είναι δώρο Θεού, πολύ περισσότερο όλες οι άλλες ευλογίες, οι οποίες δεν είναι τόσο κοινές και συνηθισμένες όπως ο καθημερινός ἄρτος. Αναγνωρίζεται επίσης, ότι η από το Θεό εξάρτησή μας είναι συνεχής και καθημερινή και ότι οφείλουμε κάθε μέρα να ζητάμε, εάν θέλουμε να έχουμε κάθε μέρα. Τα μαθήματα λοιπόν, τα οποία παίρνουμε από το αίτημα αυτό είναι α) πεποίθηση και εμπιστοσύνη στη θεία Πρόνοια, β) μάθημα χριστιανικής απλότητας, διότι ζητούμε με αυτό, τον ἄρτο μόνο που αρκεί για τις ανάγκες μας, γ) μάθημα ευγνωμοσύνης που οφείλεται στο Θεό για όλες τις πολλαπλές εὐνοίες του προς εμάς. Διότι εάν ζητάμε τον καθημερινό μας ἄρτο, αναμφίβολα πρέπει εγκάρδια να ευχαριστούμε το Θεό για εκείνο, το οποίο ήδη πήραμε, δ) όπως προσευχόμαστε και είμαστε ευγνώμονες για τον καθημερινό μας ἄρτο, μύριες φορές περισσότερο οφείλουμε να παρακαλούμε και να είμαστε ευγνώμονες για τον ἄρτο της αιώνιας ζωής.

11.4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν(1) παντὶ ὀφείλοντι(2) ἡμῖν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν(3), ἀλλὰ ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ(4).

4 Συγχώρησε τις αμαρτίες μας, γιατί κι εμείς συγχωρούμε όλους όσοι μας φταίνε.

Και μη μας αφήσεις να πέσουμε σε πειρασμό, αλλά γλίτωσέ μας από τον πονηρό».

(1) Υπάρχει και η γραφή αφίομεν, που είναι ενεστώτας του αφίω.

(2) «Πρέπει λοιπόν να ζητούμε από το Θεό την άφεση των αμαρτιών, αφού πρώτα συγχωρήσαμε εμείς αυτούς με τους οποίους συγκρουστήκαμε σε κάτι, όταν αμαρτάνουν απέναντι σε εμάς και όχι στην θεία και υπέρτατη δόξα· διότι δεν είμαστε εμείς κύριοι για εκείνα (τα αμαρτήματα), αλλά μόνο για αυτά που έγιναν σε μας» (Κ).

(3) «Διδάσκοντας να λέμε αυτά, δεν μας θέλει να είμαστε ούτε άνανδροι ούτε δειλοί, αλλά μάλλον ρωμαλέοι και τολμηροί για όλα όσα είναι άξια επαίνου· μαζί με αυτά πάλι, μας θέλει να είμαστε και μετριόφρονες και φτωχοί στο πνεύμα και να μην νομίζουμε ότι παντού και οπωσδήποτε θα νικήσουμε κάθε πειρασμό... Πρέπει λοιπόν να μην δείχνουμε θράσος απέναντι στους πειρασμούς, αλλά να σκεφτόμαστε μάλλον την αδυναμία της διάνοιάς μας. Επομένως να υποχωρούμε, από τη μία, όταν πειραζόμαστε, όταν όμως, από την άλλη, η περίσταση καλεί αναγκαστικά σε αυτό, τότε βεβαίως, τότε πρέπει να αγωνιζόμαστε χρησιμοποιώντας κάθε δύναμη... Πρέπει λοιπόν επομένως, όταν βρισκόμαστε κοντά σε τόσο φοβερά κακά, δηλαδή όταν δεν έχουμε ακόμη έλθει σε αυτά, να προσευχόμαστε και να λέμε, Μην μας εισαγάγεις σε πειρασμό. Όταν όμως πέσει πάνω σου πειρασμός, τότε στάσου γενναία, μάλωσε τη σάρκα, βάλε χαλινάρι στο νου, ζήτησε τη βοήθεια του Θεού. Διότι θα βοηθήσει τότε και θα δώσει τη νίκη ο των όλων Σωτήρας και Κύριος» (Κ). «Επειδή λοιπόν πρόσταξε να προσεύχονται «Μη μας βάλεις σε πειρασμό», αυτό το ίδιο διδάσκει αυτούς με αυτό που έκανε λέγοντας, «Πατέρα, αν είναι δυνατόν ας φύγει από εμένα αυτό το ποτήρι», διδάσκοντας όλους τους αγίους, να μην πηδάμε μέσα στους κινδύνους ούτε να ρίχνουμε τους εαυτούς μας σε αυτούς, αλλά να αναμένουμε μεν να έλθουν και να δείχνουμε κάθε ανδρεία· να μην

πηδάμε όμως εμείς πρώτα σε αυτούς, ούτε πρώτοι να ριχνόμαστε στα κακά» (X). Καμία ασυμφωνία δεν υπάρχει ανάμεσα στο αίτημα αυτό και στο χωρίο Ιακ. α 2 («Να θεωρείτε άξιο κάθε χαράς, αδελφοί μου, όταν πέσετε σε ποικίλους πειρασμούς»). Το αίτημα αυτό αναφέρεται ειδικά στις εσωτερικές παρορμήσεις του διαβόλου, όπως φαίνεται και από τα ακόλουθα («σώσε μας από τον πονηρό»). Ο θεός Ιάκωβος αναφέρεται κυρίως στις εξωτερικές δοκιμασίες, που προέρχονται από την πολύμορφη φτώχεια (α 5, 9) ή τους διωγμούς (β 6,7). Επίσης δεν υπάρχει αντίφαση μεταξύ της χαράς στους πειρασμούς τους οποίους ο Θεός με τη σοφία του επιτρέπει για δοκιμασία μας, και της προσευχής να μην μπορούμε σε τέτοιες δοκιμασίες λόγω της φυσικής μας αδυναμίας (ρ). Όταν ευχόμαστε να μην μας βάλει ο Κύριος σε πειρασμό, πρέπει να μην λησμονούμε, ότι οφείλουμε να ενεργούμε και εμείς σύμφωνα με το αίτημά μας αυτό. Δηλαδή αν παρακαλούμε να μην πέσουμε σε πειρασμό, πρέπει συγχρόνως και να φροντίζουμε να μην ρίχνουμε και εμείς οι ίδιοι τους εαυτούς μας σε πειρασμό.

(4) Οι Αλεξανδρινοί συγγραφείς και τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν ολόκληρη τη φράση: «Και μη εισενέγκης ημας εις πειρασμόν». Σε αυτό μεν το σημείο σταματά την προσευχή ο Λουκάς· ο Ματθαίος, από την άλλη, βρίσκεται να προσθέτει· Αλλά ρύσαι ημάς από του πονηρού. Υπάρχει βεβαίως μέσα στα λόγια αυτά μία πολλή μεγάλη συμφωνία· διότι οπωσδήποτε το να μην μπορούμε σε πειρασμό θα το ακολουθήσει το να σωθούμε από τον πονηρό. Ή, ίσως, αν πει κάποιος ότι, είναι το ίδιο το να σωθεί κανείς με το να μην μπει σε πειρασμό, δεν θα έσφαλλε ως προς την αλήθεια» (K). Η παρούσα ζωή είναι ζωή αγώνα και όχι καιρός ανάπαυσης. Η ανάπαυση βρίσκεται στη μέλλουσα ζωή, όπου τίποτα πονηρό δεν μπορεί να μπει. Ο αληθινός χριστιανός δεν εύχεται μόνο «μη μας βάλεις σε πειρασμό αλλά σώσε μας από τον πονηρό», αλλά συναισθάνεται ακόμη, ότι, αφού ο Θεός τον τοποθέτησε σε αυτόν τον κόσμο, ο οποίος είναι γεμάτος από σκάνδαλα και λόγω αυτού υπόκειται σε αυτόν σε πειρασμούς, καθήκον του είναι συνεχώς να αντιστέκεται εναντίον τους και ως κύριό του έργο να έχει, να αγωνίζεται πάντοτε εναντίον του εχθρού της ψυχής του, ο οποίος υποκινεί στα σκάνδαλα και τους πειρασμούς και να διατηρεί και να φυλάει την καρδιά του αγνή και ναό αμόλυντο και άγιο, αντάξιο του Αγίου Πνεύματος που κατοικεί σε αυτήν.

11.5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς(1), Τίς ἐξ ὑμῶν(2) ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου(3) καὶ ερεῖ αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν(4) μοι τρεῖς(5) ἄρτους,

5 «Φανταστείτε», συνέχισε, «πώς κάποιος από σας πάει τα μεσάνυχτα στο σπίτι του φίλου του και του λέει: “φίλε, δάνεισέ μου τρία ψωμιά,

(1) «Αφού δίδαξε να προσεύχονται, θέλει να δείξει και ότι η επιμονή της προσευχής πετυχαίνει το ζητούμενο και χρησιμοποιεί παραβολή που παριστάνει αυτό. Και έχει φτιαχτεί η παραβολή με πολλές λεπτομέρειες για να είναι πιο πειστική» (Z). Μας διδάσκει λοιπόν με την παραβολή «να κάνουμε μεν τις προσευχές, σύμφωνα με το υπόδειγμα που δόθηκε, αλλά να το κάνουμε αυτό όχι με βαρεμάρα ούτε με ραθυμία· οπότε έπειτα, επειδή δεν ακουστήκαμε από την πρώτη προσευχή ή και την δεύτερη, να σταματήσουμε τις ικεσίες επειδή τάχα δεν φέρνουν καμία ωφέλεια» (K). Η παραβολή αυτή είναι παράλληλη με αυτήν του άδικου Κριτή (Λουκ. ιη 1-8). Και οι δύο είναι αποκλειστικές του Λουκά του οποίου το ευαγγέλιο με κάποια ειδική έννοια είναι ευαγγέλιο προσευχής. Και οι δύο παραβολές διδάσκουν ότι η προσευχή πρέπει να γίνεται ευκαιρίως ακαίριως και με επιμονή (ρ).

(2) Είναι κάπως ανώμαλη η σύνταξη. Η αρχική ερώτηση Τίς εξ υμων ἔξει φίλον...; μεταβάλλεται με επιμήκυνση της πρότασης, σε πρόταση υποθετική «καὶ εἶπη αὐτῷ, Φίλε, χρῆσόν...». Η γραφή στο κείμενο «ερεῖ» αποτελεί απόπειρα διόρθωσης της ανωμαλίας. Η ερωτηματική μορφή ἄρμοζε καλύτερα στην αρχή, διότι προκαλεί αμεσότερα τον ακροατή, δεν μπορούσε όμως η μορφή αυτή να παραταθεί για πολύ (g). Η σύνταξη της πρότασης θα εξομαλυνόταν ως εξής: κανείς από σας δεν θα έχει φίλο και θα πάει σε αυτόν και θα πει φίλε δάνεισέ μου τρεις ἄρτους, και θα απαντήσει σε αυτόν αυτός, Μη με κουράζεις (δ).

(3) Σε χρόνο δηλαδή πολύ ακατάλληλο. Ως προς το Θεό όμως κανείς χρόνος δεν είναι ακατάλληλος για να μας ακούσει και να μας δώσει (b). Δεν μπορούμε εμείς να προκαλέσουμε ανησυχία σε αυτόν, ούτε με την αναίδειά μας ή την άκαιρη προσέλευση και επιμονή μας να μεταβάλλουμε τις σκέψεις του και τις βουλές του. Νικάμε την απροθυμία των ανθρώπων με τις ενοχλήσεις μας, επειδή δεν τους αρέσουν και θέλουν να απαλλαχτούν από αυτές. Αλλά του Θεού του αρέσουν οι κραυγές μας και εκείνο το οποίο θα δυσαρεστούσε τους ανθρώπους, ευχαριστεί το Θεό. Τον ευχαριστεί ευκαιρίως, ακαίριως, συνεχώς και επίμονα να απευθυνόμαστε σε αυτόν.

(4) «Δηλαδή δάνεισε» (Ζ). Από το ρήμα κίχηρημι, το οποίο μόνο εδώ στην Κ.Δ. συναντιέται. Είναι διαφορετικό από το δανείζω (=διαθέτω χρήματα με τόκο) και σημαίνει επέτρεψε να κάνω χρήση φιλικά (ρ).

(5) Είτε πρόκειται για μικρούς άρτους και ένας από αυτούς δεν είναι επαρκής για ένα πρόσωπο (L), είτε έναν για τον ξένο μου, ένα για μένα, και έναν να περισσεύει γενναϊόδωρα στο τραπέζι (b).

**11.6 ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ(1) πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ·
6 γιατί κάποιος φίλος μου ταξιδιώτης ἦρθε σπίτι μου και δεν ἔχω τίποτε να του προσφέρω να φάει”.**

(1) Από οδοιπορία και δεν ἔχω κάτι για τροφή να του παραθέσω (δ).

11.7 κάκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη, Μὴ μοι κόπους παρέχε(1)· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδιά μου μετ’ ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν(2)· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

7 Εκείνος του απαντάει ἀπὸ μέσα: “μη μ’ ενοχλείς· ἔχω πια κλειδώσει την πόρτα, και τα παιδιά μου κι εγὼ εἴμαστε στο κρεβάτι· δεν μπορῶ να σηκωθῶ και να σου δώσω”.

(1) Δες Μαθ. κστ 10, Μάρκ. ιδ 6 και Γαλ. στ 17=Μη με ενοχλείς.

(2) Σύμφωνα με τη συνήθεια στην ανατολή, τα στρώματα αφού μαζευτούν την ημέρα, απλώνονται κατὰ τη νύχτα σχεδόν σε ὅλο το δάπεδο. Τα παιδιά κοιμούνται σε αυτά και ο οικοδεσπότης δεν μπορεί χωρίς γενική διατάραξη να σηκωθεί για να ανοίξει την πόρτα και να δώσει άρτους (L). Είναι στο κρεβάτι. Πρόθεση (εις) κίνησης με ρήμα ανάπαυσης, αντί για την πρόθεση «εν» με δοτική, σύμφωνα με τις τάσεις της κοινῆς γλώσσας· και το εἰσίν σε πληθυντικό στο οποίο προηγείται υποκείμενο ουδέτερο σε πληθυντικό (ρ).

11.8 λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ(1) οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι φίλον(2) αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν(3) αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει(4).

8 Σας βεβαιώνω πως κι αν ἀκόμη δεν τον εξυπηρετήσεῖ επειδὴ εἶναι φίλος του, για την ἀναίδειά του θα σηκωθεί και θα του δώσει ὅ,τι χρειάζεται.

(1) Διαφέρει ἀπὸ το «και ει» στο ὅτι η υπόθεση υπονοεῖται με το «ει και» ως γεγονός=Παρόλο που δεν θα δώσει... (ρ).

(2) Ο Θεός ὁμως ἀκούει λόγω της αγάπης του σε μας και δεν υπόκειται σε ἀνησυχία και θορύβους εκ μέρους μας (b).

(3) Την οποία ἔδειξε με το να ἔλθει τη νύχτα (b). «Βλέπεις πως, αὐτό που δεν κατάφερε η φιλία, αὐτό το κατόρθωσε η επίμονη παρουσία;... Και αν ἀκόμη η φιλία, λέει, δεν κατορθώσει αὐτό, ἀλλά η διαρκῆς παρουσία θα πετύχει αὐτό που δεν μπόρεσε η φιλία» (X).

(4) Ὅλα «τα σημεῖα της παραβολῆς ἐπιχείρησαν μεν κάπιοι να τους δώσουν συμβολικό νόημα, ἀλλά δεν μπόρεσαν να προσαρμόσουν αὐτά στο σκοπό της... Μου φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὅλη η παρούσα παραβολή, τίποτα ἄλλο δεν δείχνει, παρά μόνο ἀναγκαιότατη αἴτηση και πολὺ εὐλογη ἀρνηση, για να φανεί ὅτι λόγω της ἐπιμονῆς ἀκούστηκε αὐτός που ζητούσε, και ἔτσι να γίνει πειστικὴ η συμβουλή με την παραβολή» (Ζ). «Ἐλα λοιπὸν, ας μεταφέρουμε αὐτό που παρουσιάζεται με μορφή παραβολῆς, στην πραγματικότητα. Ἐνόχλησε με προσευχή, πλησίασε τον φιλάγαθο Θεό και πάρα πολὺ συχνά· και αν δεις να ἀναβάλλεται το δόσιμο της χάρης, μην ἀπελπίζεται για ὅσα προσδοκᾶς, οὔτε να ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ την ἐλπίδα που ἔχεις μπροστά σου... Ἀλλά να καταλάβεις μάλλον το ἐξῆς μέσα σου. Τα σχετικά με μας, τα γνωρίζει περισσότερο ἀπὸ μας ο προνοητῆς των πάντων. Μερικὲς φορές ζητᾶς αὐτά που εἶναι πέρα ἀπὸ τα μέτρα σου. Ξέρει αὐτός που δίνει τον πρέποντα καιρὸ των ευεργεσιῶν. Πρέπει λοιπὸν εμεῖς, συνετά μαζί και ἔντονα, να κάνουμε τις προσευχῆς στο Θεό, ἔστω και αν γίνει κάποια ματαιώση των αἰτημάτων. Διότι αὐτό που ἀποκτήθηκε χωρίς ἰδρώτα και το πήραμε ἔτοιμο, συνηθίζουμε να το περιφρονούμε» (Κ). Τι διδασκόμαστε ἀπὸ την παρομοίωση αὐτή; Πρέπει να πλησιάζουμε το Θεό με θάρρος και ἐμπιστοσύνη για ὅ,τι χρειαζόμαστε, ὅπως ἔρχεται κάποιος στο σπίτι γείτονα ἢ φίλου, ο οποίος τον γνωρίζει, τον αγαπά και εἶναι διατεθειμένος να ἐκδηλώνει πάντοτε συμπάθεια προς αὐτόν. Πρέπει να πλησιάζουμε το Θεό για να ζητήσουμε ἄρτο, δηλαδή καθετὶ ἀναγκαῖο, χωρίς το οποίο δεν μπορούμε να εἴμαστε εἴτε ἀνθρωποί, εἴτε χριστιανοί. Πρέπει να ἐρχόμαστε προς αὐτόν και για τους ἄλλους και ὄχι μόνο για τους εαυτούς μας. Ο ἀνθρωπος της παρούσας παραβολῆς ζητᾶ τους ἄρτους για τον φίλο του και ὄχι για τον εαυτό του. Πρέπει να ἐπιμένουμε στην προσευχή και να ἀγρυπνοῦμε με καρτερία σε αὐτήν.

11.9 (1) κἀγὼ ὑμῖν λέγω(2), αἰτεῖτε(3), καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε(4), καὶ εὕρησεται· κρούετε(4), καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

9 »Σας λέω λοιπόν: ζητάτε και θα σας δοθεί, ψάχνετε και θα βρείτε, χτυπάτε την πόρτα και θα σας ανοιχτεί.

(1) Δες Ματθ. ζ 7-11 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Επειδή αυτούς του είδους η επίμονη αίτηση και στους κοσμικούς πετυχαίνει, και εγώ σας λέω... (δ). Το εγώ έχει έμφαση και λόγω του ότι μπαίνει στην αρχή και διότι λέγεται, ενώ θα μπορούσε παραλειπόμενο να υπονοηθεί στο ρήμα· το «σε εσάς» έχει επίσης έμφαση λόγω της θέσης στην οποία βρίσκεται=Η παραβολή σας διδάσκει. Αλλά και εγώ ομοίως σας διδάσκω λέγοντας (ρ).

(3) Τα 3 ρήματα και οι προσταγές που μέσω αυτών απευθύνονται, έχουν παρθεί προφανώς από την παραβολή και αποτελούν σκάλα αυξανόμενης σπουδής. Και τα 3 σε ενεστώτα φανερώνουν αυτό που γίνεται συνεχώς και κατ' εξακολούθηση (ρ). «Δες την ακρίβεια της λέξης. Δεν είπε, Αιτήστε (μία φορά δηλ.) και θα σας δοθεί, αλλά Να αιτείτε, με την έννοια του παντοτινά να ζητάτε» (Θφ).

(4) «Λέγοντας επίσης το «να ζητάτε» διατάσσει τον κόπο. Διότι πάντα με κόπο βρίσκεται το ζητούμενο. Αυτός που κρούει, χτυπά με το χέρι με ορμή την πόρτα, έτσι ώστε, ο κύριος του σπιτιού, μην αντέχοντας την ενόχληση των χτυπημάτων, να ανοίξει έστω και χωρίς τη θέλησή του. Μάθε λοιπόν από τις δικές μας καταστάσεις, πώς κυνηγά κανείς το χρήσιμο. Χτύπα, ενόχλησε, ζήτησε· τέτοιοι πρέπει να είναι αυτοί που ζητούν κάτι από το Θεό. Με σύνεση και ένταση πρέπει να προσεύχεσαι» (Κ)

11.10 πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει(1), καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιχθήσεται.

10 Ὅποιος ζητάει παίρνει, ὅποιος ψάχνει βρίσκει, κι ὅποιος χτυπάει του ἀνοίγεται.

(1) «Είναι αληθινή η θέση του Σωτήρα που λέει «Ζητάτε και θα σας δοθεί», την οποία και βεβαιώνει με το να πει· Ὅποιος ζητά παίρνει»· θα ρωτούσε όμως κάποιος: πώς κάποιιοι, αν και προσεύχονται, δεν ακούγονται. Σε αυτό πρέπει να πούμε» (Ω), «δεν παίρνει αυτός που ζητά αυτά που δεν συμφέρουν. Η αίτηση δηλαδή αυτών που δεν συμφέρουν, ούτε καν αίτηση προς τον Θεό δεν θα μπορούσε να ονομαστεί. Διότι αυτός που προσεύχεται στο Θεό, οφείλει να ζητά αυτά που εκείνος δίνει» (Θφ). «Για αυτό όταν δεν παίρνουμε από αυτόν, δεν αποδεικνύεται ψεύτικο το «ὅποιος ζητά παίρνει». Διότι και όταν ένας δάσκαλος λέει· ὅποιος έρχεται σε μένα για τα μαθήματα, θα τα μάθει καλά, θεωρούμε ότι έρχεται αληθινά προς τον δάσκαλο, δηλαδή προσέχει με ένταση ὅσα λέει ο δάσκαλος, ασκείται σε αυτά και μελετά αυτά. Σε αυτόν όμως που δεν ήλθε με αυτόν τον τρόπο, πρέπει να πούμε· δεν ήλθες σε αυτόν με τον τρόπο που προέτρεψε. Το οποίο κάνοντάς το πιο φανερό ο Ιάκωβος... λέει· κάποιιοι που νομίζουν ότι ζητούν, δεν παίρνουν, διότι ζητούν με κακό τρόπο χάριν μάταιων ηδονών. Αλλά θα πει κάποιος· Και όμως, και όταν κάποιιοι ζητούν θεία γνώση και να πάρουν αρετές, δεν παίρνουν. Σε αυτόν πρέπει να πούμε ότι δεν είχαν την αξίωση να πάρουν από το Θεό για αυτά τα ίδια τα αγαθά, αλλά για να επαινούνται για αυτά. Διότι ένα γνώρισμα αυτών που αγαπούν τις ηδονές, είναι και η χαρά για τους επαίνους. Για αυτό και σε αυτούς δεν δίνονται, επειδή θέλουν να δαπανήσουν σε ηδονές αυτά που αξιώνουν από το Θεό» (Ω).

11.11 τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα(1) αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον(2), μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ; Ἡ καὶ ἰχθύν(2), καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν αὐτῷ ἐπιδώσῃ;

11 Ποιος πατέρας ἀπὸ σας, ὅταν του ζητήσῃ ὁ γιος του ψωμί, θα του δώσῃ πέτρα; ἢ ὅταν του ζητήσῃ ψάρι, θα του δώσῃ φίδι ἀντὶ γὰρ ψάρι;

(1) Το «τον πατέρα» είναι επεξήγηση του ποιον=από ποιον από σας, εννοώ δηλαδή τον πατέρα του... (δ). Ενδέχεται αυτός που ζητά κάτι από κάποιον άγνωστο να μην πάρει το ζητούμενο. Αλλά όταν υπάρχει σχέση πατέρα και γιου και ζητά ο γιος από τον πατέρα, ὅπως γίνεται στην Κυριακή προσευχή, η επιτυχία είναι βέβαιη. Ο πιστός επικαλεῖται Πατέρα (g). «Κατανοήστε τη δύναμη των λόγων μου σαν με εικόνα, λέει, δηλαδή με ξεκάθαρο παράδειγμα από ὅσα συμβαίνουν σε σας τους ίδιους. Έγινες πατέρας παιδιών και θέλεις με κάθε τρόπο από πολλή στοργή να τα ωφελεῖς. Όταν λοιπόν ζητήσῃ ἄρτο το παιδί, χωρίς καθυστέρηση και με χαρά του το προσφέρεις, ξέροντας καλά ότι θα έχει ως δική του την ωφέλιμη τροφή» (Κ).

(2) «Ο γιος ζητά, λέει, ψωμί και ψάρια και αυγό. Ὅπως ακριβώς λοιπόν αυτά, είναι τροφή του ανθρώπου, έτσι και τα αιτήματά μας οφείλουν να είναι συμφέροντα και ωφέλιμα σε μας» (Θφ). «Όταν όμως το μικρό παιδί επειδή στερείται λογικής, αφού δεν ξέρει ακόμα να ξεχωρίζει ὅσα βλέπει, ζητήσῃ πέτρα για να φάει, του δίνεις άραγε, λέει, ἢ μάλλον το εμποδίζεις από την βλαβερή επιθυμία για αυτό το πράγμα;» (Κ).

11.12 ἢ καὶ εἰάν αἰτήσῃ ὤόν(1), μὴ ἐπιδώσῃ αὐτῷ σκορπίον(2);

12 ἢ ἀν τοῦ ζητήσῃ αὐγὸ θα τοῦ δώσῃ σκορπιό;

(1) Οἱ 3 τροφές που ἀπαριθμήθηκαν ἀπὸ τὸν Κύριο, δὲν τέθηκαν τυχαία. Ψωμιά, αὐγά βρασμένα καὶ ψάρια ξερά καὶ συντηρημένα ἀποτελοῦν συνηθισμένες ταξιδιωτικὲς προμήθειες τῶν οδοιπόρων ἢ ταξιδιωτῶν στὴν Ἀνατολή (g).

(2) Ἀναζητήθηκαν σε παλαιότερους συγγραφείς πληροφορίες γιὰ λευκοὺς σκορπιούς γιὰ νὰ υποστηρίξουν τὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ σκορπιός με τὴν κυκλική εμφάνισή του ὅταν εἶναι στὸ ἔδαφος με κυρτωμένο τὸ κάτω τμήμα του, μοιάζει με αὐγὸ. Μάταια ὁμως. Διότι ὁ σκορπιός ἐδῶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ὁ σκούρος που συναντιέται στὴν Παλαιστίνη. Μπαίνει λοιπὸν ἐδῶ ὁ σκορπιός, ὄχι γιὰ υποτιθέμενη ὁμοιότητά του με τὸ αὐγὸ, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρουσιασθεῖ τὸ τέτοιου εἶδους δόσιμο ἀπὸ τὸν πατέρα τελείως ἀπίθανο καὶ ἀδύνατο (L). Τὸ «ἀντὶ γιὰ πέρκα σκορπιό» φαίνεται νὰ ὑπῆρξε ἐλληνικὴ παροιμία. Ἡ ἔννοια που τονίζεται στους στίχους εἶναι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνταποκρινόμενος στὶς προσευχὲς μας, δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε ἀνώφελο (πέτρα) οὔτε βλαβερό (σκορπιό, φίδι) νὰ δώσῃ σε μας (p).

11.13 εἰ οὖν ὑμεῖς ὑπάρχοντες(1) πονηροί(2), οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ(3) δώσει(4) πνεῦμα ἀγαθόν(5) τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.

13 Ἀν λοιπὸν εσεῖς, παρ' ὅλο που εἰστε ἀμαρτωλοί, ξέρετε νὰ δίνετε καλὰ πράγματα στα παιδιὰ σας, πολὺ περισσότερο ὁ οὐράνιος Πατέρας θα δώσει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σε ὅσους τοῦ το ζητούν».

(1) Πιο ἔντονο ἀπὸ τὸ ὄντες (ἀπὸ τὸ εἰμί=εἴσαστε)· δηλαδῆ, εσεῖς που ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἰστε (p).

(2) «Οἱ ὁποῖοι δηλαδῆ ἔχετε διάνοια δεκτικὴ στὴν κακία καὶ ὄχι ἀμετακίνητη στὸ ἀγαθό, ὅπως ὁ Θεὸς τῶν ὅλων» (K).

(3) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ χωρὶς τὸ ἄρθρο «ὁ πατήρ ἐξ οὐρανοῦ δώσει», ὁπότε μπορεῖ τὸ ἐξ' οὐρανοῦ νὰ συνδεθεῖ με τὸ δώσει. Τα συμφραζόμενα ὁμως δὲν ἀπαιτοῦν μία τέτοια ἔννοια (g).

(4) Εἶναι ἀξιοσημείωτη ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἐπιδώσει, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε στους προηγ. στίχους, σε «δώσει» προκειμένου γιὰ χορηγία που γίνεται ἀπὸ τὸ Θεό. Ἐδῶ αὐτό που δίνεται, δὲν δίνεται ἀπὸ χέρι σε χέρι, ὅπως κάνει ὁ ἐπίγειος πατέρας στα παιδιὰ του (g).

(5) Πιο σωστὴ γραφὴ: Πνεῦμα Ἅγιον. Ὁ Λουκάς ἐξειδικεύει τὴν γενικὴ ἔκφραση τοῦ Ματθαίου (ἀγαθὰ) γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ὑψίστο τῶν ἀγαθῶν, ἀπὸ ὅσα ὁ Θεὸς χορηγεῖ στα παιδιὰ του. Εφόσον ὁμως ὁ Θεὸς παρέχει τὸ ἀνώτερο καὶ μέγιστο, πολὺ περισσότερο θα δώσει καὶ τὸ ελάχιστο (δ). Ἡ γραφὴ πνεῦμα ἀγαθόν, σύμφωνα με τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Πνεύματος στὸ Ψαλμ. ρμβ 10, προήλθε ἀπὸ τὸ «δόματα ἀγαθὰ» που προηγήθηκε. Ὅταν μας δοθεῖ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τίποτα ἄλλο πλέον δὲν χρειαζόμαστε γιὰ νὰ γίνουμε εὐτυχεῖς. Διότι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι αὐτό που ἐργάζεται μέσα μας τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ εἶναι ὁ ἀρραβῶνας τῆς μέλλουσας καὶ αἰώνιας ζωῆς. Ἡ δωρεὰ λοιπὸν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι κάτι, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ καθένας μας πρέπει με πόθο καὶ ἐπίμονα νὰ παρακαλεῖ νὰ τοῦ δοθεῖ.

Στίχ. 14-26. Ἡ θεραπεία τοῦ δαιμονισμένου κωφαλάλου καὶ ἡ βλασφημία τῶν Φαρισαίων.

11.14 Καὶ(1) ἦν ἐκβάλλων(2) δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ αὐτὸ ἦν κωφόν(3)· ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμαζον(4) οἱ ὄχλοι·

14 Κάποτε ὁ Ἰησοῦς θεράπευσε ἕνα βουβό, που ἦταν δαιμονισμένος. Ὅταν βγήκε τὸ δαιμόνιο, ὁ βουβός ἀρχισε νὰ μιλάει. Ὁ κόσμος ἔμενε κατάπληκτος.

(1) Δες Ματθ. θ 32-34, ἰβ 22-30 καὶ Μάρκ. γ 19-27 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Μαζὶ με τὴν διδασκαλία, ἐβγαλε. Ὁ παρατακτικὸς δὲν φανερώνει κάποια δυσκολία γιὰ τὸ διώξιμο, ἀλλὰ τὴν ταυτόχρονη με τὴν διδασκαλία ἐνέργεια τῆς θεραπείας (δ).

(3) «Ἰσχυριζόμαστε ὅτι ἐδῶ κωφός ὀνομάζεται ὁ ἀλαλος. Δὲν ἦταν ὁμως ἀπὸ τὴ φύση τὸ πάθημα, ἀλλὰ ἐπιβουλὴ τοῦ δαίμονα που ἔδεσε τὴν γλῶσσα» (K). Ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ μιλήσῃ ὁ θεραπευμένος κωφός ἦταν φύσεως ψυχικῆς, που προερχόταν ἀπὸ δαιμονοληψία (g). Γιὰ αὐτό ὅταν τὸ δαιμόνιο βγήκε, μίλησε ὁ κωφός.

(4) Σύμφωνα με τὸν Ματθαῖο τὸ δαιμόνιο ἦταν τυφλό καὶ κωφό. Ὅποτε γιὰ τους συνηθισμένους στους Ἰουδαίους ἐξορκιστές, ἡ περίπτωση ἦταν τελείως ἀπρόσιτη, διότι εφόσον τὸ θῦμα τοῦ δαίμονα εἶχε καταστῆ ἀπὸ αὐτόν τυφλό καὶ κωφό καὶ δὲν μπορούσε οὔτε νὰ δεῖ τὶς χειρονομίες που γίνονταν πάνω του ἀπὸ τους ἐξορκιστές, οὔτε νὰ ἀκούσῃ τὶς τελετουργικὲς ἐπικλήσεις τους, κάθε ἐπικοινωνία μεταξύ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀσθενοῦς γινόταν ἀνέφικτη (p). Γιὰ αὐτό, ὅταν αὐτός που ἔτσι ἔπασχε «καθαρίστηκε καὶ συντελέστηκε τὸ θαῦμα, πανηγύριζε μεν δυνατὰ τὸ πλήθος με τους ἐπαίνους καὶ

βιαζόταν να στεφανώσει τον θαυματουργό με δόξα που πρέπει στο Θεό» (Κ). Αξιόλογα και τα επόμενα: Δεν ήταν μόνος εκείνος ο δαιμονισμένος «κουφός. Αλλά ο ένας ήταν δείγμα για όλους: θεραπεύει λοιπόν τον ένα, για να δώσει μία γενική γεύση της οικουμενικής σωτηρίας». «Διότι όταν οι πονηρότατοι δαίμονες κυρίευσαν την ελεύθερη διάθεση των ανθρώπων που άκουγε εύκολα το Θεό, κατέστρεψαν σε μας την ακοή της ψυχής: για αυτό ήλθε ο Χριστός, για να βγάλει το δαιμόνιο το κουφό και να ακούσουμε λόγο αλήθειας». «Και όταν ένας εκ γενετής τυφλός ευεργετείται σωματικά, όλοι ευαγγελιζόμαστε πνευματικά: και όταν ένας παράλυτος βαδίζει, ένας μεν με τα πόδια τρέχει ανέλπιστα, ο κόσμος όμως μαζί με τον ένα, μέσω της πίστης τρέχει τον δρόμο της αλήθειας» (Τίτος Βοστρών).

11.15 τινές δὲ ἐξ αὐτῶν(1) εἶπον, Ἐν Βεελζεβούλ(2) τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια·

15 Μερικοί όμως απ' αυτούς είπαν πως με τη δύναμη του ἀρχοντα των δαιμονίων βγάζει τα δαιμόνια.

(1) «Κάποιοι όμως, λέει, από αυτούς, αυτοί βεβαίως ήταν Γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, έχοντας την καρδιά τους να μεθᾶι από αλαζονεία και φθόνο, παρουσίασαν το θαύμα ως προσθήκη στη νόσο. Διότι αφού αρνήθηκαν αυτά που αυτός εργάστηκε με τρόπο που αρμόζει σε Θεό, απέδωσαν στο διάβολο το ότι μπορεί να κατορθώσει τα πάντα» (Κ).

(2) Υπάρχει και η γραφή Βεεζεβούλ. Δες Ματθ. ι 25 και την εκεί σημείωση.

11.16 ἕτεροι δὲ πειράζοντες(1) σημεῖον παρ' αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ(2).

16 Ἄλλοι πάλι ἤθελαν να τον φέρουν σε δύσκολη θέση και ζητούσαν να αποδείξει με ένα θαυματουργικό σημάδι τη θεϊκή του αποστολή.

(1) Ουσιαστικά επρόκειτο για ανανέωση του τρίτου πειρασμού στην ἔρημο (Λουκ. δ 9-12)(g).

(2) «Ἄλλοι, που τους τρυπούσαν εξίσου τα ἴδια κεντριά του φθόνου, ζητούσαν να δουν από αυτόν θαύμα από τον ουρανόν: σχεδόν φωνάζοντας: Και αν ἀκόμη διώξεις από ἄνθρωπο κακό δαιμόνιο, ἀλλά δεν εἶναι ἀκόμα μεγάλο το ἔργο, οὔτε αὐτή η πράξη ἀποδεικνύει θεῖα ἐνέργεια. Δεν ἔχουμε δεῖ ἀκόμη κάτι ὅμοιο με τα ἀρχαῖα θαύματα. Δείξε χωρίς δισταγμό κάτι ἀπὸ τα θαύματα που ἐνεργοῦνται ἀπὸ τον ουρανόν» (Κ). Θαύμα ὅμοιο με τη φωτιά που κατέβηκε ἀπὸ τον ουρανόν με την ἐπίκληση του Ηλίου (Δ' Βασ. α 10) ἢ το μάννα που δόθηκε με τη μεσιτεία του Μωϋσή (g), ἢ ὅπως ο «Ἰησοῦς (του Ναυή) σταμάτησε τον ἥλιο στη Γαβαῶ και τη σελήνη στο φαράγγι Ἀρνῶν. Σταμάτησε τον Ἰορδάνη και ἔδεσε τα νερά του» (Κ). Πεισματική ἀπιστία πάντοτε θα βρει κάτι να πει ως πρόφαση και δικαιολογία της ἀρνήσῃς της, παρόλο που αὐτό μπορεί εὐκόλα να ἐλεγχθεῖ ως μάταιο και παράλογο.

11.17 αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα(1) εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἔρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει(2).

17 Ο Ἰησοῦς όμως, που γνώριζε τις σκέψεις τους τούς εἶπε: «Κάθε βασιλείο που χωρίζεται σε ἀντιμαχόμενες παρατάξεις ἐρημώνεται: το ἴδιο και κάθε οἰκογένεια που τα μέλη της μαλώνουν μεταξύ τους.

(1) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ., που συχνά συναντιέται στους Ο'. Σημαίνει τις σκέψεις και ὄχι τις δολοπλοκίες, ἔννοια την ὁποία η λέξη δεν ἔχει πρῶτα ἀποδεικνύει για τον εαυτό του ὅτι εἶναι Θεός, ἀπὸ το ὅτι γνωρίζει και αὐτό που κρυφά ψιθύρισαν: διότι γνώρισε τους λογισμούς τους» (Κ).

(2) Ἡ, σπῖτι που χωρίστηκε με σπῖτι, πέφτει και διαλύεται: λαμβάνεται δηλαδή το ὅλο ἀντὶ για το μέρος, δηλαδή ἕνα τμήμα του σπιτιοῦ ἀν χωριστεῖ ἐναντίον του ἄλλου, γίνεται αἰτία της πτώσης του ὅλου (δ). Ἡ, τα Ματθ. ιβ 25 και Μάρκ. γ 25 δεν ἀποδεικνύουν ὅτι πρέπει ἐδῶ να ὑπονοηθεῖ το «διαμερισθεῖς (που χωρίστηκε)». Σε αὐτὴν την περίπτωση θα ἔπρεπε να γράφει οἶκος ἐφ' ἑαυτὸν (=πάνω στον εαυτό του) ἢ καθ' ἑαυτοῦ (=ἐναντίον του εαυτοῦ του). Πιο σωστό λοιπόν θα ἦταν να πάρουμε τη φράση «καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει» ως διαπλάτυση ἐπεξηγηματική του ἐρημοῦται (=ἐρημώνεται). Ἐρημώνεται η βασιλεία ὅταν πέφτει το ἕνα σπῖτι πάνω στο ἄλλο, ἢ ὅταν πέφτει το ἕνα σπῖτι μετὰ το ἄλλο (ρ). Η κατάρρευση των σπιτιῶν δηλαδή ἐπέρχεται ως συνέπεια της κατάρρευσης του συνόλου (g). Η δεύτερη ἐκδοχή εἶναι πιο πιθανή.

11.18 εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς(1) ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε(2) ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

18 Λέτε πως εγώ βγάζω τα δαιμόνια με τη δύναμη του Βεελζεβούλ. Αν όμως ο σατανάς πολεμάει τον εαυτό του πώς μπορεί να σταθεί η κυριαρχία του;

(1) Η ίδια αρχή ισχύει και για τον σατανά. Η αρχή δηλαδή ότι η διαίρεση οδηγεί στην καταστροφή (ρ). Ο σατανάς ενεργεί εναντίον του εαυτού του όχι μόνο με το θαύμα, το οποίο καταργεί την εξουσία του πάνω στα σώματα των ανθρώπων, τα οποία έως τώρα κατείχε και τώρα ελευθερώνονται από την κατοχή του, αλλά πολύ περισσότερο με την διδασκαλία, την οποία το θαύμα αποσαφηνίζει και επικυρώνει και η οποία αποβλέπει στην κατάρρευση του κράτους του σατανά στις ψυχές των ανθρώπων με την θανάτωση της αμαρτίας και την επιστροφή των ανθρώπων στο Θεό. Αλλά μπορεί κάποιος να ισχυριστεί κάτι τέτοιο για το σατανά, ο οποίος τόσο πανούργα και δραστήρια εργάζεται για να στηρίξει το κράτος του;

(2) Η πρόταση είναι ελλειπτική=Λέω αυτά διότι λέτε εσείς κλπ. Κρύβεται κάποια αγανάκτηση σε αυτήν την μορφή της έκφρασης (g).

11.19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ(1) ὑμῶν(2) ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται.

19 Κι αν εγώ βγάζω τα δαιμόνια με τη δύναμη του Βεελζεβούλ, οι δικοί σας με ποια δύναμη τα βγάζουν; Αυτοί, λοιπόν, αποτελούν απόδειξη πως έχετε άδικο.

(1) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Ποιοι είναι αυτοί; Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «οι μακάριοι μαθητές» οι οποίοι «ήταν Ιουδαίοι και κατάγονταν από Ιουδαίους και πήραν από το Θεό την εξουσία κατά των ακαθάρτων πνευμάτων... και έλεγαν στους δαιμονισμένους το «στο όνομα του Ιησού Χριστού»» (Κ). Αλλά ο συλλογισμός, σε μία τέτοια εκδοχή, δεν θα είχε καμία αξία για τους Ιουδαίους, οι οποίοι δεν θα δίσταζαν να εφαρμόσουν και για τις θεραπείες των μαθητών την ίδια εξήγηση την οποία εφάρμοσαν και στις θεραπείες του Διδασκάλου. Πιο σωστό είναι να θεωρήσουμε, ότι μιλά για τους Ιουδαίους εξορκιστές, για τους οποίους εκτός από τον Ιώσηπο μιλά και το Ταλμούδ (Tanch. f. 70,1) ότι είχαν τον Δαβίδ, ο οποίος θεράπευσε τον Σαούλ, πάτρωνά τους και θεωρούσαν τον Σολομώντα ως επινοητή των επωδών τους (g).

(2) Μάλλον οι συμπατριώτες σας, η σάρκα σας και το αίμα σας, το οποίο δεν σας έρχεται ούτε καν σκέψη να απαρνηθείτε, αλλά για τους οποίους και καυχίστε, όταν επιτελούν θεραπείες σαν τις δικές μου (g). Αποτελεί χονδροειδή υποκρισία να καταδικάζουμε αυτούς που μας ελέγχουν και μας αποδοκιμάζουν, για εκείνο, το οποίο επιτρέπουμε σε άλλους, οι οποίοι μας κολακεύουν.

11.20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ(1) θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς(2) ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(3).

20 Αν όμως εγώ βγάζω τα δαιμόνια με τη δύναμη του Θεού, αυτό σημαίνει ότι έφτασε σ' εσάς η βασιλεία του Θεού.

(1) Ἡ «δάκτυλο Θεού εννοεί το Άγιο Πνεύμα. Διότι χέρι και μπράτσο του Θεού και Πατέρα, από τη μία, έχει ονομαστεί αυτός (ο Υιός), επειδή ενεργεί τα πάντα ο Πατέρας μέσω αυτού. Ενεργεί όμως όμοια και ο Υιός μέσω του Πνεύματος. Όπως ακριβώς λοιπόν το δάχτυλο κρεμιέται (εξαρτάται) από το χέρι, χωρίς να είναι ξένο με αυτό, αλλά βρίσκεται σε αυτό κατά τρόπο φυσικό, έτσι και το Πνεύμα το Άγιο ως προς την έννοια της ίδιας ουσίας, είναι συνδεδεμένο με ένωση με τον Υιό, έστω και αν εκπορεύεται από τον Θεό και Πατέρα» (Κ). «Το Πνεύμα έχει ονομαστεί δάχτυλο Θεού σε αυτά τα θαύματα του Μωϋσή και του Κυρίου, όχι επειδή είναι μία μικρή δύναμη που συνυπάρχει με το Θεό, όπως ακριβώς το δάχτυλο με το σώμα, αλλά επειδή το χάρισμα των θαυμάτων και θεραπειών, είναι ένα από τα χαρίσματα που διαμοιράζει, οπότε αυτό το ένα ονομάζει δάχτυλο και όχι το σύνολο των χαρισμάτων του Πνεύματος... Θα μπορούσε να πει κάποιος, ότι όλα αυτά και όσα άλλα χαρίσματα ανήκουν στο Πνεύμα, είναι κατά κάποιο τρόπο σαν ένα σώμα του, ενώ το κάθε ένα χωριστά από τα χαρίσματα, είναι δάχτυλό του» (Β). Ἡ, πιο σωστά, λέγεται εδώ το μέρος (δάχτυλο) αντί για το όλο=με το χέρι, με τη δύναμη (δ). Δες Εξ. η 19,λα 18, Δευτ. θ 10 Ψαλμ 90,3 (ρ). «Δείχνει ότι το να βγάζει κάποιος δαίμονες είναι έργο μέγιστης δύναμης και όχι της τυχαίας χάρης» (Χ). Αξιόλογη και η επόμενη: Με δάχτυλο Θεού λέει ο Χριστός. Χωρίς τίποτα από αυτές τις προσποιήσεις και τις μαγικές επωδές και επικλήσεις, τις οποίες χρησιμοποιούν οι εξορκιστές. Αρκεί και μόνο να σηκώσει το δάχτυλό του, ώστε ο σατανάς να εγκαταλείψει ελεύθερο το θύμα του. Είναι αυτό το έμβλημα της μέγιστης ευκολίας, με την οποία διώχνονται τα δαιμόνια (g). Με δύναμη προφανώς θεία και χωρίς κάποια δυσκολία (b). Όχι κινητοποιώντας τον βραχίονα του Κυρίου, τον υψηλό και δυνατό, αλλά με ενέργεια κάποιου κατωτέρου βαθμού. Το ωρυόμενο αυτό λιοντάρι κατασυντρίβεται, όταν αυτό αρέσει στο Θεό, σαν μία μύγα με την επαφή δαχτύλου.

- (2) Κρύβει η φράση και κάτι το απειλητικό. Έφθασε σαν μία κρίση η οποία πρόκειται να σας πλήξει (g), εάν δεν υποδεχτείτε αυτήν.
- (3) «Θέλει μεν από αυτά τα λόγια να σκεφτούν και να πουν, ότι αν ισχύει αυτό, άρα ο Υιός του Θεού ήλθε. Αλλά αυτό μεν δεν το λέει, αλλά έμμεσα και χωρίς να είναι ενοχλητικό για αυτούς, υπαινίσσεται αυτό λέγοντας: Άρα έφθασε» (X).

11.21 όταν(1) ο ισχυρός καθωπλισμένος φυλάσσει την έαυτού αύλην(2), έν ειρήνη(3) έστιν τὰ υπάρχοντα(4) αυτού·

21 Όταν ένας δυνατός οπλιστεί γερά για να προστατεύσει το σπιτικό του, τα υπάρχοντά του είναι ασφαλισμένα.

(1) «Χρησιμοποιεί παράδειγμα σαφές και ξεκάθαρο, με το οποίο δίνεται η δυνατότητα σε αυτούς που θέλουν, να δουν ότι έχει νικήσει τον άρχοντα αυτού του αιώνα και αφού τον αποδυνάμωσε κατά κάποιο τρόπο και τον κατέστησε γυμνό από τη δύναμη που είχε, του άρπαξε αυτούς που ήταν γνωστοί του. Διότι, όσο μεν, λέει, ο δυνατός έχει τη δύναμη και φυλάει τα δικά του, δεν υποπτεύεται καθόλου ότι κάποιος θα του τα πάρει. Όταν όμως κάποιος ισχυρότερός του έλθει και τον νικήσει, τότε τα αρπάζει. Αυτό το παράδειγμα ειπώθηκε σαν να αναφέρεται σε ανθρώπους. Έπαθε όμως το ίδιο και ο μισόκαλος διάβολος» (K).

(2) Ο γύρω από το σπίτι περιτειχισμένος και υπαίθριος τόπος, στον οποίο φυλάσσονται τα ζώα και τα πράγματα, τα υπάρχοντα του κυρίου όπως λέει πιο κάτω (δ). Αξιόλογη και η ερμηνεία: αυλή=βασιλικό ανάκτορο (L). Η καρδιά κάθε αμαρτωλού που δεν έχει επιστρέψει, αποτελεί μέρος του ανακτόρου και της αυλής του διαβόλου, όπου ο διάβολος διαμένει και εξουσιάζει. Αναμφίβολα η καρδιά η ανθρώπινη είναι ανάκτορο, μέγαρο και διαμονή ευγενής. Αλλά η μη εξαγιασμένη καρδιά είναι ανάκτορο του πονηρού. Οι επιθυμίες του γίνονται και επιθυμίες δικές της, τα θελήματά του εκτελούνται από αυτήν δουλικά και σφετερίζεται αυτός τον θρόνο της ψυχής για να την σύρει όπου αυτός θέλει. Είναι λοιπόν ο σατανάς σαν ένας ισχυρός πάνοπλος και φρουρεί την αυλή του αυτήν πράττοντας το παν για να εξασφαλίσει αυτήν για τον εαυτό του και για να την οχυρώσει εναντίον του Χριστού. Όλες οι πλάνες και προλήψεις και δεισιδαιμονίες, με τις οποίες σκληραίνει τις καρδιές των ανθρώπων εναντίον της αλήθειας και αγιότητας, είναι τα ισχυρά οχυρά, τα οποία χτίζει για υπεράσπιση της αυλής του.

(3) Υπάρχει μία επάλειψη ειρήνης στην ψυχή που δεν έχει επιστρέψει, για όσο χρόνο ο σατανάς ως ισχυρός οπλισμένος φυλάει αυτήν. Ο αμαρτωλός μέσα στην υπερηφάνειά του έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, ζει σε αμεριμνησία και απατηλή ασφάλεια, δεν αμφιβάλλει για το ότι η κατάστασή του είναι καλή, ούτε έρχεται στο νου του ο φόβος της μέλλουσας κρίσης. Κολακεύει τον εαυτό του και φωνάζει ότι έχει ειρήνη.

(4) Και «ισχυρό μεν ονομάζει τον διάβολο, που νίκησε τελείως το γένος των ανθρώπων. Αυλή του ονομάζει τον τόπο των θνητών στη γη, ενώ υπάρχοντα όλα εκείνα, τα οποία βεβαίως όταν κάποτε τα έδειξε στον Σωτήρα, έλεγε· Όλα αυτά θα σου τα δώσω αν πέσεις και με προσκυνήσεις, όταν στο ψηλό βουνό έδειξε σε αυτόν τις βασιλείες του κόσμου και την δόξα του» (E).

11.22 έπὰν δέ ο ισχυρότερος αυτού έπελθὼν νικήσει αυτόν(1), τὴν πανοπλίαν(2) αυτού αίρει έφ' ἧ έπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα(3) αυτού διαδίδωσιν(4).

22 Όταν όμως του επιτεθεί ένας δυνατότερος και τον νικήσει, τότε παίρνει τον οπλισμό στον οποίο εκείνος στηριζόταν και μοιράζει εδώ κι εκεί τα λάφυρά του.

(1) «Αφού έλθει εναντίον του, τον νικήσει». Έρχεται εναντίον του αιφνίδια, όταν τα υπάρχοντά του βρίσκονται σε ειρήνη και νομίζει ο σατανάς, ότι αυτά θα ανήκουν πάντα σε αυτόν. «Αλλά παλαιότερα μεν αυτά τα υπάρχοντά του βρίσκονταν σε ειρήνη, αφού κανείς δεν τα αφαιρούσε από αυτόν· όταν όμως ήλθε εναντίον του ο ισχυρότερός του και πάλεψε νικηφόρα με αυτόν και τον έδεσε, τότε αφάιρεσε και την πανοπλία του, στην οποία είχε στηρίξει την πεποίθησή του, και αφού άρπαξε τα λάφυρά του, τα μοίρασε» (E). Και η επιστροφή κάποιας ψυχής στο Θεό είναι νίκη του Χριστού κατά του διαβόλου και της δύναμής του στην ψυχή αυτήν, νίκη που αποκαθιστά την ψυχή στην ελευθερία της και εγκαθιδρύει την κυριαρχία του Θεού σε αυτήν. Απόδειξη λοιπόν της νίκης αυτής είναι ότι πρώτον αφαιρεί την πανοπλία του ισχυρού και αφήνει αυτόν άοπλο και δεύτερον διαμοιράζει την λεία και τα λάφυρα τα οποία κατέκτησε από αυτόν.

(2) Όπως υπάρχει πανοπλία του Θεού (Εφεσ. στ 11,20) έτσι υπάρχει και πανοπλία του πονηρού, από την οποία όταν απογυμνωθεί ο σατανάς, ο οποίος εδώ αναφέρεται συμβολικά σαν ο πάνοπλος ισχυρός, τότε η ισχύς του παραλύει και η δύναμή του να ενεργεί το κακό εξουδετερώνεται (ο).

Πανοπλία=κοινώς αρματωσιά, ο όλος οπλισμός, όλα δηλαδή τα πονηρά μέσα, τα οποία διαθέτει ο σατανάς για υποδούλωση των ψυχών και αυτών ακόμη των σωμάτων των ανθρώπων (δ,γ), άρα επομένως και «η πολύθηη πλάνη των δαιμόνων. Διότι όπλα του διαβόλου είναι οι εγκατεστημένοι παντού στη γη δαίμονες, που συνεργάζονται με αυτόν στην τυραννία εναντίον των ανθρώπων» (Ε). Αφαιρεί την πανοπλία του. Όταν η δύναμη της αμαρτίας και της διαφθοράς συντριφτεί στην ανθρώπινη ψυχή, όταν οι πλάνες αποδιωχτούν με την γνώση της αλήθειας, όταν τα μάτια της ψυχής ανοίξουν, όταν η καρδιά ταπεινωθεί και μεταβληθεί και γίνει σοβαρή και πνευματική, τότε η πανοπλία του σατανά αφαιρείται από αυτήν και ο σατανάς είναι άοπλος απέναντί της.

(3) Η λέξη λάφυρα μπορεί να ταυτιστεί και με το «πανοπλία» και με το «υπάρχοντα» του προηγούμενου στίχου. Σύμφωνα με την τελευταία εκδοχή «λάφυρά του ήταν οι ψυχές των ανθρώπων, που σύρθηκαν αιχμάλωτες από τον διαβολικό οπλισμό... τα έθνη που από παλιά είχαν υποδουλωθεί στην τυραννία του» (Ε). Πάντως είτε το «λάφυρα» ταυτιστεί με το πανοπλία είτε με τα υπάρχοντα, φανερώνει ότι ο Χριστός και τις δυνάμεις ακόμη του άδη περιόρισε ώστε να συντελούν αυτές, έστω και αρνητικά, για καλό αυτών που αγαπούν το Θεό (ρ).

(4) «Τα λάφυρά του τα μοίρασε ο Κύριος σε δικούς του ηγεμόνες και άρχοντες, στους στρατιώτες της βασιλείας των ουρανών που είναι υποταγμένοι σε αυτόν, στους αποστόλους δηλαδή» (Ε). Το διαδίδω που είναι δανεισμένο από τη διανομή της λείας και των λαφύρων, την οποία κάνει κάποιος στρατηγός στους στρατιώτες του, υπαινίσσεται ίσως την δύναμη που δόθηκε από τον Ιησού στους μαθητές για εκδίωξη των δαιμόνων (γ). Πάντως είναι αλήθεια, ότι το τρόπαιο του Χριστού γίνεται κοινό για όλους τους ακόλουθούς του και μετέχουν αυτοί στα αγαθά και τις σωτήριες ευεργεσίες της νίκης του Κυρίου όταν συντρίβεται ο σατανάς κάτω από τα πόδια και του καθενός από αυτούς.

11.23 ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστιν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει(1).

23 Ὅποιος δὲν εἶναι μετὰ μέρος μου, εἶναι ἐναντίον μου· κι ὅποιος δὲ μαζεύει μαζί μου, σκορπίζει».

(1) Ο στίχος είναι κατά λέξη ίδιος με το Ματθ. ιβ 30. Η σύνδεση με τα παραπάνω φαίνεται να είναι η εξής: Ο μεταξύ Χριστού και σατανά αγώνας είναι τέτοιος, ώστε κανείς σε αυτόν δεν μπορεί να παραμείνει ουδέτερος (ρ). Στις μικρές διαφορές, οι οποίες μπορούν να εμφανιστούν μεταξύ των μαθητών του Χριστού, διδαχτήκαμε να δείχνουμε συμβιβαστικό πνεύμα και να επιδιώκουμε την ειρήνη θεωρώντας ότι αυτοί που δεν είναι εναντίον μας, ότι είναι υπέρ μας (Λουκ. θ 50). Στον μεγάλο όμως αγώνα μεταξύ του Χριστού και του διαβόλου, ούτε ειρήνη μπορεί να επιδιωχτεί ούτε κάποιος συμβιβασμός επιτρέπεται. Εκείνος ο οποίος δεν ανήκει με όλη την καρδιά στο Χριστό, υπολογίζεται ως πραγματικά εναντίον του. Ο ψυχρός ή και χλιαρός στον αγώνα αυτόν, θεωρείται ως εχθρός. Όταν η πάλη είναι μεταξύ Χριστού και Βελιάλ δεν επιτρέπεται για κανένα λόγο να κουτσαίνει κάποιος «και στα δύο πόδια» (Γ' Βασ. ιη 21). Διότι η βασιλεία του Χριστού είναι αιώνια αντίθετη και εχθρική με το κράτος του σατανά και αιώνια θα θριαμβεύσει εναντίον του καταργώντας αυτό για πάντα. Αξίολογη και η επόμενη: «Εγώ μεν ήλθα, λέει, για να τους σώσω όλους από τα χέρια του διαβόλου, για να ελευθερώσω αυτούς που είναι αιχμάλωτοι και να φωτίσω τους σκοτισμένους... για να συγκεντρώσω σε ένα μέρος τα παιδιά του Θεού που έχουν, εννοείται, από εκείνον διασκορπιστεί. Ο σατανάς όμως, βεβαίως, επειδή δεν είναι μαζί μου, επιχειρεί να σκορπίζει αυτά που μάζεψα και έσωσα. Πώς λοιπόν αυτός που μάχεται στο δικό μου θείο σχέδιο, μου δίνει δύναμη εναντίον του;» (Κ).

11.24 Ὅταν(1) τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν(2), καὶ μὴ εὐρίσκον λέγει, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου(3) ὅθεν ἐξήλθον·

24 «Ὅταν το δαιμονικό πνεύμα βγει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, περνάει ἀπὸ ξερὸς τόπους ψάχνοντας νὰ βρεῖ κάπου νὰ ξεκουραστεῖ, μα δὲ βρίσκει. Τότε λέει: “θα γυρίσω ξανά στην κατοικία μου ἀπ’ ὅπου ἔφυγα”.

(1) Δες Ματθ. ιβ 43-45 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Δεν είναι πιθανόν ότι υπάρχει εδώ κάποια αναφορά στις επιτυχίες των Ιουδαίων εξορκιστών, για να τονιστεί, ότι αυτές είναι πρόσκαιρες μόνο και οδηγούν σε χειροτέρευση του κακού. Το συμπέρασμα που βγαίνει από τους στίχους αυτούς αναφέρεται στις ολέθριες συνέπειες, οι οποίες ακολουθούν την κακή διαγωγή αυτών που λυτρώθηκαν από την αιχμαλωσία των δαιμόνων. Το αναφερόμενο λοιπόν παράδειγμα του δαιμονισμένου, ο οποίος θεραπεύτηκε και αφήνει στη συνέχεια τον εαυτό του να ξανακυριευτεί από το δαιμόνιο, έγινε παραβολή και παρομοίωση ώστε με αυτήν, να γίνει εμφανές ποιο θα είναι το άθλιο κατόντημα ενός αμαρτωλού που μετανόησε μεν για τις αμαρτίες του, αλλά δεν κατέβαλλε καμία

προσπάθεια για να αποκτήσει την αγιότητα. Ένας τέτοιος άνθρωπος αποδεικνύει πόσο αδύνατον είναι να παραμείνει κάποιος ουδέτερος στον αγώνα μεταξύ του Χριστού και του σατανά. Έφυγε αυτός από τον σατανά χωρίς να προσκολληθεί στο Χριστό, και έτσι ξαναπέφτει μονιμότερα και βαρύτερα στην κυριαρχία του σατανά (ρ). Πρόκειται για τους ανθρώπους, οι οποίοι «ενώ απέφυγαν τα μιάσματα του κόσμου με την επίγνωση του κυρίου και Σωτήρα Ιησού Χριστού, αφού ενεπλάκησαν πάλι σε αυτά, υφίστανται ήττα» (Β΄ Πέτρ. β 20). Καθαρίστηκαν από τους πιο φανερούς μολυσμούς, αλλά δεν επέμειναν να εξαλείψουν και τις βαθύτερες κλίσεις προς την αμαρτία, η οποία έτσι έμεινε κρυμμένη σαν δύναμη στα βάθη τους. Το σπίτι τους καθαρίστηκε εξωτερικά, αλλά η ποιότητά του δεν αλλοιώθηκε.

(2) Ανάπαυση μετά την περιπλάνησή του σε άνυδρα μέρη. Ο δαίμονας ζητά κάποια ψυχή, για να αναπαυτεί σε αυτήν. Μπορούμε να συνδέσουμε το «και μη βρίσκοντας» με το «ζητώντας ανάπαυση» (=ζητά ανάπαυση, αλλά δεν την βρίσκει). Αλλά τότε θα βάλουμε τελεία μετά το «μη ευρίσκον». Είναι προτιμότερο λοιπόν να συνδέσουμε το «μη ευρίσκον» με το «λέγει» (ρ).

(3) Αποκαλεί ακόμη τον άνθρωπο, από τον οποίο βγήκε, σπίτι του, διότι κανείς άλλος στο μεταξύ δεν κυριεύσε αυτό (ρ).

11.25 καὶ ἔλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον(1).

25 Ἐρχεται και τη βρίσκει σκουπισμένη και στολισμένη.

(1) Έτοιμο να δεχτεί καθέναν που περνά, οσοδήποτε ανεπιθύμητος και αν είναι. Ίσως το «σεσαρωμένον και κεκοσμημένον» να αναφέρεται και στη φυσική και διανοητική βελτίωση και αποκατάσταση του πρώην δαιμονιζομένου ανθρώπου (ρ).

11.26 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει επτά ἕτερα πνεύματα(1) πονηρότερα ἑαυτοῦ(2), καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ(3) ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα(4) τῶν πρώτων(5).

26 Τότε πηγαίνει και παίρνει άλλα επτά πνεύματα, πιο πονηρά από το ίδιο, και μπαίνουν και κατοικούν ἐκεῖ. Ἐτσι, η τελευταία κατάσταση του ἀνθρώπου ἐκείνου γίνεται χειρότερη από την προηγούμενη».

(1) Επιστρέφει δηλαδή «με όλη του τη δύναμη. Διότι αυτό φαίνεται να φανερώνει, λέγοντας επτά άλλα πνεύματα μαζί του, όπως ακριβώς συνηθίζει να ονομάζει η Γραφή αυτόν τον αριθμό όταν πρόκειται για πλήθος, όπως όταν λέει, ότι «η στείρα γέννησε επτά και αυτή που είχε πολλά παιδιά ασθένησε»» (Ω).

(2) Πονηρότερα. Φαίνεται λοιπόν ότι και μεταξύ των δαιμόνων υπάρχουν διαβαθμίσεις κακίας και πονηρίας. Πιθανώς οι βαθμοί της κακίας τους είναι ανάλογοι με τους βαθμούς της προηγούμενης τους αγιότητας, από την οποία εξέπεσαν.

(3) Αφού δεν υπάρχει κάποια αντίσταση μπαίνουν και εγκαθίστανται ἐκεῖ σαν σε μόνιμη κατοικία (ρ). Έχουμε ἐδῶ την κατάσταση ἀνθρώπου, ο οποίος κατέληξε σε αποστασία. Οι αποστάτες είναι συνήθως οι χειρότεροι των ἀνθρώπων, οι περισσότεροι μάταιοι και αχαλίνωτοι, οι τολμηρότεροι και πιο αναίσχυντοι στο να διαπράττουν ἐκεῖνα, για τα οποία προηγουμένως είχαν επιδείξει κάποια μετάνοια. Οι συνειδήσεις τους καταλήγουν σε πύρωση και οι αμαρτίες τους γίνονται βαρύτερες από ποτέ ἄλλοτε.

(4) Χειρότερα, αλλά όχι και τελείως απελπιστικά σε σχέση με τη δύναμη του Ιησού (L).

(5) Ο Λουκάς παραλείπει τα λόγια στο Ματθαίο «Ἐτσι θα συμβεί στη γενιά αυτήν την πονηρή»: λόγια που δείχνουν την πρώτη εφαρμογή της παραβολής (ρ). Η εφαρμογή αυτή εφαρμόστηκε με διάφορους τρόπους στους Ιουδαίους. Ἡ α) η γενιά αυτή, αρνούμενη να αναγνωρίσει την ἔλευση της βασιλείας του Θεού και την νίκη του Ιησού, εκτίθεται σε κίνδυνο να ολισθήσει σε κατάσταση θρησκευτική πολύ χειρότερη από ἐκείνην, στην οποία ἦταν πριν γίνει μάρτυρας των θαυμάτων μου (L). Ἡ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, β) η λατρεία των ειδώλων εξορκίστηκε, αλλά ο δαίμονας επανήλθε με την λατρεία του γράμματος και μαζί με αυτήν ἤλθαν και τα δαιμόνια της πλεονεξίας, της υποκρισίας, της πνευματικής αλαζονείας, της ασπλαχνίας, της απιστίας, της προσκόλλησης στους εξωτερικούς τύπους και του φανατισμού (ρ). Ἡ, γ) μετά την ευνοϊκή μεταβολή, την οποία ο Ισραὴλ υπέστη με τη δράση του Ιωάννη, ξαναπέφτε τώρα με την αντίθεσή του προς τον Ιησού, σε κατάσταση πολύ χειρότερη από την προηγούμενη (Weiss). Ἡ, δ) οι Ισραηλίτες «ὅταν ἦταν στην Αίγυπτο, ἔμενε μέσα τους το πνεύμα το πονηρό επειδὴ συναναστρέφονταν με τα ἦθη και τους νόμους των Αιγυπτίων» (Ω). «Ὅταν ὁμως λυτρώθηκαν ἀπὸ τον Μωϋσή, ἀφὸ τους σπλαχνίστηκε ο Θεός και ἀπέκτησαν νόμο παιδαγωγό, που τους καλοῦσε στο φως της ἀληθινῆς θεογνωσίας,

διώχτηκε το βέβηλο και ακάθαρτο πνεύμα» (Κ). «Τώρα όμως, επειδή δεν πίστεψαν στο Χριστό, αλλά απομάκρυναν τον λυτρωτή, έπεσε πάλι πάνω τους το ακάθαρτο πνεύμα και αφού τους βρήκε να μην έχουν πλέον μέσα τους τίποτε θεϊκό, αλλά να είναι έρημοι και να μένουν άπρακτοι ώστε να κατοικήσει μέσα τους, κατοίκησε με όλη του τη δύναμη... Διότι αυτοί που απίστησαν στον υιό μου (λέει ο Πατήρ), δεν έχουν τέτοιο ακάθαρτο πνεύμα, όπως το πνεύμα που είχαν στην Αίγυπτο, αλλά έχουν γεμίσει και με άλλα πνεύματα πονηρά και έγιναν σε αυτούς τα τελευταία χειρότερα από τα πρώτα... Και δεν θα λέει πλέον σε αυτούς προφήτης: Αυτά λέει ο Κύριος, δεν θα υπάρχει πλέον θαύμα σε αυτούς, ούτε τρομακτικό υπερφυσικό γεγονός, ούτε πλέον θαύμα εμφάνισης και παρουσίας του Θεού· διότι μεταφέρθηκαν τα αγαθά στους εθνικούς» (Ω). Ή, ε) ο Ισραήλ αφού θεραπεύτηκε από την ειδωλολατρεία με την αιχμαλωσία στη Βαβυλώνα, έπεσε τώρα σε χειρότερη κατάσταση (Stier). Η πρώτη και η τρίτη ερμηνεία είναι περισσότερο πιθανές από τις άλλες.

Στίχ. 27-28. Μακαρισμός της Θεοτόκου.

11.27 Ἐγένετο δὲ(1) ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα ἐπάρασά τις(2) γυνὴ(3) φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, Μακαρία ἡ κοιλία(4) ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ(4) οὓς ἐθήλασας.

27 Ἐνῶ ἔλεγε αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς, κάποια γυναίκα ἀπὸ το πλῆθος ἔβγαλε μιὰ δυνατὴ φωνὴ καὶ τοῦ εἶπε: «Χαρὰ στη μάνα που σε γέννησε καὶ σε θήλασε!»

(1) Οι δύο αυτοί στίχοι βρίσκονται αποκλειστικά στον Λουκά. Του Χριστού η μητέρα διακηρύσσεται μία ακόμη φορά μακάρια (Λουκ. α 42) από γυναίκα, και η προφητεία της Μαρίας για τον εαυτό της αρχίζει να εκπληρώνεται (α 48)(ρ).

(2) ««Επάρασα», δηλαδή ύψωσε. Επειδή δηλαδή αποδέχτηκε πάρα πολύ τα λόγια του, μακάρισε μεγαλόφωνα αυτήν που τον γέννησε, επειδή αξιώθηκε να γίνει μητέρα τέτοιου προσώπου» (Ζ).

(3) Ἐνῶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τον περιφρονούσαν καὶ τον βλασφημούσαν, ἡ ἀγαθὴ αὐτὴ γυναίκα τον θαύμαζε γιὰ τὴν σοφία καὶ δύναμη που ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στόμα του («τὴν ὥρα που ἔλεγε αὐτὸς αὐτὰ»). Ἐνθουσιασμένη ἀπὸ τὴν πειστικότητα, με τὴν ὁποία ντρόπιασε τοὺς Φαρισαίους καὶ τοὺς νίκησε, δὲν συγκρατήθηκε ἀπὸ τὸ να φωνάζει: Τι θαυμάσιος, τι ἔξοχος καὶ μοναδικὸς διδάσκαλος εἶναι αὐτός! Ἀσφαλῶς κανεὶς ποτέ ἄλλος μεγαλύτερος καὶ καλύτερος ἀπὸ αὐτὸν δὲν γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα. Εὐτυχὴς καὶ μακάρια ἡ γυναίκα που τον γέννησε!

(4) Ἀναφέρονται τὰ μέλη ἀντὶ γιὰ τὸ πρόσωπο=μακάρια αὐτὴ που γέννησε καὶ ἀνέθρεψε τέτοιο γιο (δ). Ἡ γυναίκα θαυμάζει καὶ τιμᾷ τον Ἰησοῦ, ὀρμώμενη ἀπὸ τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων του. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους ὅσους πιστεύουν τον λόγο του Χριστοῦ, τὸ πρόσωπό του εἶναι πολὺτιμο καὶ γιὰ αὐτοὺς εἶναι «ὁ ἐκλεκτὸς αὐτὸς λίθος» τιμῆ, που τοὺς καθιστᾷ «γένος ἐκλεκτό, λαὸ ἄξιο φροντίδας» (Α΄ Πέτρ. β 7)

11.28 αὐτὸς δὲ εἶπεν, Μενοῦνγε(1) μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάσσοντες αὐτόν(2).

28 Κι ἐκεῖνος εἶπε: «Πιο πολὺ χαρὰ σ' ἐκείνους που ἀκούν τὸ λόγο του Θεοῦ καὶ τον ἐφαρμόζουν!»

(1) Ἄλλη γραφὴ: μενοῦν. Καὶ τὸ μενοῦνγε τὴν ἴδια ἔννοια ἐκφράζει τὴν ὁποία καὶ τὸ μενοῦν. Με αὐτὸ ἄλλοτε ἐπιβεβαιώνεται αὐτὸ πρὶν λίγο εἰπώθηκε καὶ ἄλλοτε διορθώνεται. Ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα καθορίζεται ἡ ἔννοιά του (L): λοιπὸν ἢ=ναί, πράγματι, σε περίπτωση ἐπιβεβαίωσης, ἢ=ναί μεν αὐτὸ μπορεῖ να εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ... , σε περίπτωση διόρθωσης (ρ). Ἐδῶ ὁ Κύριος συμπληρώνει τὴν ἔννοια τῆς γυναίκας (δ). Δὲν ἀρνεῖται ὁ Κύριος αὐτὸ που εἶπε ἡ γυναίκα, ἀλλὰ δείχνει ὅτι δὲν εἶναι πλήρως ἐπειδὴ δὲν ἐκφράζει ολόκληρη τὴν ἀλήθεια (ρ).

(2) «Μακαρίζει αὐτοὺς που φυλάνε τον λόγο του Θεοῦ, χωρὶς να βγάζει ἔξω ἀπὸ τον μακαρισμὸ τὴν μητέρα του, ἀλλὰ δείχνοντας, ὅτι ἀκόμη καὶ ἐκείνη δὲν θα ὠφεληθεῖ καθόλου ἀπὸ τὸ ὅτι τον γέννησε καὶ τον θήλασε, ἀν δὲν ἔχει καὶ ὅλη τὴν ἄλλη ἀρετὴ» (Θφ). Δες καὶ Ματθ. ιβ 50. Εἶναι βεβαίως μέγα προνόμιο τὸ να ἀξιωνόμαστε να ἀκούμε τον λόγο του Θεοῦ. Παρ' ὅλα αὐτὰ μόνο ἐκεῖνοι διακηρύχθηκαν μακάριοι ἀπὸ τον Χριστό, οἱ ὁποῖοι ἀκούνε τον λόγο αὐτὸν καὶ φυλάνε αὐτόν. Τον φυλάνε διαρκῶς στη μνήμη τοὺς καὶ τον τηροῦν, ἔχοντας αὐτόν κανόνα τῆς συμπεριφορᾶς καὶ του βίου τοὺς. Σε ἀντίθετη περίπτωση, μόνο τὸ να ἀκούμε τὸν λόγο του Θεοῦ ἐπόμενο εἶναι να ἀποβεῖ σε καταδίκη μας. Διότι βεβαιώνει ὁ Κύριος «ἐὰν κάποιος ἀκούσει τὰ λόγια μου καὶ δὲν τὰ φυλάξει... ὁ λόγος τον ὁποῖο εἶπα, ἐκεῖνος θα τον κρίνει τὴν ἔσχατη ἡμέρα» (Ιω. ιβ 47,48).

Στίχ. 29-36. Το θαύμα του Ιωνά. Καταδίκη της γενιάς του Κυρίου.

11.29 Τῶν δὲ ὄχλων(1) ἐπαθροισομένων(2) ἤρξατο λέγειν(3), Ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρὰ ἐστίν(4)· σημεῖον ζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται(5) αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ του προφήτου(6).

29 Ὅταν το πλήθος πύκνωσε, ο Ιησούς άρχισε να λέει: «Η σημερινή γενιά των ανθρώπων είναι πονηρή· ζητάει σημάδι θαυματουργικό, αλλά σημάδι δε θα της δοθεί εκτός από κείνο του προφήτη Ιωνά.

(1) Δες Ματθ. ιβ 38-42 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Η πρόθεση επί μαζί με το αθροίζομαι, είναι σπάνια σύνθεση. Από τις λέξεις που λέγονται μοναδική φορά στην Κ.Δ. (ρ). Σημαίνει το «προς αυτόν», προς το μέρος που ήταν, για να τον ακούσουν (δ).

(3) «Τώρα απολογείται και για τον άλλο τους λογισμό» (Ζ). Απαντά σε αυτούς που ζητούσαν θαύμα από τον ουρανό στον σ. 16.

(4) Κατηγορεί τώρα όχι μόνο τους γραμματείς και φαρισαίους, αλλά ολόκληρη την σύγχρονη γενιά των Ιουδαίων. Ήταν και αυτή όπως οι αρχηγοί της, διότι δειχνόταν σκληρή απέναντι στα τόσα θαύματα, τα οποία ανάμεσά της είχε διαπράξει. Και μαζεύτηκαν τώρα όχι για να διαφωτιστούν από την διδασκαλία του, αλλά για να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους με τα θαύματά του, αξιώνοντας να δουν και μεγαλύτερα θαύματα. Γενιά όμως η οποία δεν πείστηκε από τόσα θαύματα, θα παραμείνει σκληρή, οποιαδήποτε άλλα θαύματα και αν συντελεστούν μπροστά στα μάτια της. Για αυτό και χαρακτηρίζει αυτήν γενιά πονηρή.

(5) «Ζητούν από πονηριά. Για αυτό και δεν επιτυγχάνουν, σύμφωνα με το: Θα με ζητήσουν κακοί και δεν θα με βρουν (Ωσηέ ε 6)» (Κ). Τα θαύματα δόθηκαν σε εκείνους, οι οποίοι αφού πίστεψαν ήδη, ζήτησαν αυτά για μεγαλύτερη στερέωση της πίστης τους, όπως ο Αβραάμ και ο Γεδεών. Δεν δόθηκαν όμως σε αυτούς που ζήτησαν αυτά για δικαιολογία της απιστίας τους.

(6) Θα δοθεί παρ' όλα αυτά θαύμα άλλο, διαφορετικό όμως από όλα εκείνα, τα οποία ο Κύριος συντελούσε τώρα μπροστά στα μάτια τους. Και το θαύμα αυτό θα ήταν η ανάστασή του. Επιφυλασσόταν αυτό ως επισφράγιση της όλης δράσης του, διότι αυτό θα αποτελούσε τη μέγιστη απόδειξη, ότι ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας, επειδή με αυτό θα αναδεικνυόταν «γιος Θεού με δύναμη από το Πνεύμα που αγιάζει, όταν αναστήθηκε από τους νεκρούς» (Ρωμ. α 4). Το θαύμα αυτό θα ξεπερνούσε όλα τα άλλα θαύματά του, θα συμπλήρωνε αυτά και θα επισφράγιζε αυτά. Και όμως η απιστία των Ιουδαίων βρήκε και απέναντι σε αυτό την ένοχη υπεκφυγή της με τον λόγο: «Οι μαθητές του ήλθαν και τον έκλεψαν». Διότι δεν είναι άλλοι τόσο αθεράπευτα τυφλοί, όσο αυτοί που πεισματικά δεν θέλουν να δουν (Henry). Σημείο εδώ=τεκμήριο υπερφυσικό, με το οποίο κάποιος πρόσωπο γνωρίζεται και ξεχωρίζει από τα άλλα. Το σημείο Ιωνά=το σημάδι το υπερφυσικό που συνέβη στον Ιωνά, με το οποίο ο Θεός ενεργά προέτρεπε τους Νινευίτες και σε αυτούς έδειχνε τι έπρεπε αυτοί να πράξουν. Θα δοθεί στη γενιά αυτή το θαύμα του Ιωνά του προφήτη=θαύμα όμοιο με του Ιωνά, το οποίο δόθηκε για επιβεβαίωση της αποστολής και του κηρύγματός του στους Νινευίτες για μετάνοια (Grimm).

11.30 καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις(1), οὕτως ἔσται(2) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

30 Ὅπως ο Ιωνάς ήταν σημάδι για τους Νινευίτες, έτσι θα είναι κι ο Υιός του Ανθρώπου σημάδι για τη σημερινή γενιά.

(1) «Ὅπως εκείνος κατέστη υπερφυσικό σημάδι για τους Νινευίτες, δηλαδή παράδοξο άκουσμα, ότι υπερφυσικά σώθηκε από την κοιλιά του κήτους μετά από τρεις μέρες, έτσι και αυτός θα καταστεί θαύμα στη γενιά των άπιστων Ιουδαίων, δηλαδή παράδοξο άκουσμα, ότι υπερφυσικά σώθηκε από την κοιλιά της γης μετά από τρεις μέρες» (Ζ).

(2) Εκ πρώτης όψεως ο Λουκάς φαίνεται να παραλληλίζει τον Ιωνά και το Χριστό μόνο στο κήρυγμα της μετανοίας. Αποσιωπά την εξήγηση, ότι ο Ιωνάς ήταν τύπος της ταφής και της ανάστασης του Χριστού. Αλλά τα ρήματα δοθήσεται και έσται που εκφέρονται σε μέλλοντα χρόνο, δείχνουν ότι υπονοείται και η εξήγηση αυτή. Ο Χριστός κήρυττε εδώ και πολύ χρόνο. Όμως δεν λείπει ότι το θαύμα δόθηκε ή εξακολουθεί να δίνεται, αλλά λείπει ότι «θα δοθεί» και ότι θα είναι ο υιός του ανθρώπου θαύμα (ρ). Ὅπως εξηγείται στο κατά Ματθαίον, ό,τι για τον Ιωνά υπήρξε η κοιλιά του κήτους, αυτό υπήρξε για τον Ιησού ο τάφος. Μπήκε εκεί ως λύτρο, για να σωθούν οι ψυχές των ανθρώπων από την τρικυμία και τον σάλο της αμαρτίας, όπως ρίχτηκε ο Ιωνάς από το πλοίο για να διαφύγουν το ναυάγιο όσοι ήταν σε αυτό. Και παρέμεινε εκεί, όσο χρόνο και ο Ιωνάς στην κοιλιά του κήτους, κατασκηνώνοντας «με ελπίδα, ότι δεν θα εγκαταλείψεις την ψυχή μου στον άδη ούτε θα

δώσεις στον όσιό σου να δει διαφθορά» (Πραξ. β 26,27), όπως και ο Ιωνάς παρηγοριόταν στην κοιλιά του κήτους από την ελπίδα ότι «θα αξιωθεί να δει τον άγιο ναό του Θεού» (Ιωνά β 5). Όπως λοιπόν ο Ιωνάς την τρίτη ημέρα απαλλάχτηκε από την φυλακή του και επέστρεψε στη χώρα των ζωντανών, για να κηρύξει μετάνοια στους Νινευίτες, έτσι και ο Χριστός την τρίτη ημέρα αναστήθηκε από τον τάφο, για να στείλει τους μαθητές του για διάδοση του ευαγγελίου του στα έθνη.

11.31 βασίλισσα νότου(1) έγερθήσεται(2) έν τή κρίσει μετά(3) τών άνδρων τής γενεάς ταύτης καί κατακρινεί αυτούς· ότι ήλθεν έκ τών περάτων τής γής άκούσαι τήν σοφίαν Σολομώντος(4), καί ίδου πλεϊόν Σολομώντος ώδε(5).

31 Η βασίλισσα του Νότου θα αναστηθεί κατά την τελική κρίση μαζί με τους ανθρώπους της σημερινής γενιάς και θα τους κατηγορήσει, γιατί εκείνη ήρθε από την άλλη άκρη του κόσμου για ν' ακούσει τη σοφία του Σολομώντα. Κι όμως εδώ υπάρχει κάποιος μεγαλύτερος από το Σολομώντα.

(1) Η χώρα Σαβά βρισκόταν στο νότιο μέρος της Αραβίας. Ήταν η νεότερη Υεμένη, κοντά στα νότια σύνορα του τότε γνωστού κόσμου (ρ).

(2) Η λέξη έγερθήναι φανερώνει τη στιγμή της έγερσης και κατά κάποιο τρόπο αφύπνισης των σωμάτων από τους τάφους κατά την μεγάλη ημέρα της κρίσης (g).

(3) =μαζί με τους άνδρες. Θα παρουσιαστεί μπροστά στους Ιουδαίους, έτσι ώστε ο πόθος της για γνώση της αλήθειας να δημιουργεί αντίθεση με την αναισθησία αυτών (g).

(4) «Έδειξε ζήλο για να ακούσει τον Σολομώντα βάρβαρη γυναίκα και έκανε τόσο δρόμο για αυτό, για να ακούσει σοφία σχετικά με τα ορατά και τα ζώα και τη φύση των φυτών. Εσείς όμως, ενώ είστε εδώ παρόντες και ακούτε για άορατα και ουράνια πράγματα, και ενώ η ίδια η σοφία ήλθε σε σας και βεβαίωσε τον λόγο με έργα και εντυπωσιακά θαύματα, αποξενώνεστε από τον λόγο και αναισθητα αρνείστε και το θαύμα μαζί με τα λόγια; Πώς λοιπόν δεν είναι ανώτερα εδώ από τον Σολομώντα;»

(Κ). Υπάρχει τριπλή αντίθεση στο παράδειγμα αυτό. Μεταξύ εθνικής βασίλισσας και των Ιουδαίων· μεταξύ των περάτων της γης και του «εδώ»· μεταξύ του Σολομώντα και του υιού του ανθρώπου. Ίσως και μία τέταρτη, μεταξύ γυναίκας και ανδρών (ρ). Η βασίλισσα Σαβά δεν έλαβε κάποια πρόσκληση να έλθει να ακούσει τον Σολομώντα, ούτε κάποια υπόσχεση από πριν ότι θα ήταν ευπρόσδεκτη. Οι Ιουδαίοι όμως είχαν κληθεί από το Χριστό για να παρακαθίσουν στα πόδια του και να ακούσουν το λόγο του. Ο Σολομώντας υπήρξε απλώς ένας σοφός, αλλά ο Χριστός ήταν η ίδια η σοφία που ενανθρώπησε, στην οποία υπάρχουν όλοι οι θησαυροί της σοφίας απόκρυφοι. Η βασίλισσα Σαβά είχε τόσες δυσκολίες να ξεπεράσει. Ήταν γυναίκα και επρόκειτο να διανύσει μακρό και επικίνδυνο ταξίδι. Ήταν βασίλισσα, την οποία κρατούσαν δέσμια στη χώρα της οι υποθέσεις του βασιλείου της. Ενώ οι Ιουδαίοι κανένα από τα εμπόδια αυτά δεν είχαν να ξεπεράσουν. Ήλθε εκείνη από τα πέρατα της γης ενώ οι Ιουδαίοι είχαν ανάμεσά τους τον Ιησού, να στέκεται στην πόρτα τους και να κρούει. Η σοφία την οποία ερχόταν να ακούσει η βασίλισσα, αναφερόταν στη φιλοσοφία και πολιτική. Ενώ η σοφία στην οποία μας μυεί ο Κύριος είναι σοφία σωτήρια. Η βασίλισσα θα άκουγε την σοφία του Σολομώντα και ο Σολομώντας δεν θα μπορούσε να καταστήσει και αυτήν σοφή. Ενώ ο Χριστός μεταδίδει σοφία σε αυτούς που έρχονται σε αυτόν.

(5) «Και δεξ πάλι, σε παρακαλώ, την τέχνη του λόγου. Διότι, γιατί λέει το «εδώ» και δεν λέει μάλλον «(είναι ανώτερα) με εμένα»; Για να μας πείσει να ταπεινοφρονούμε, ακόμα και αν είμαστε γεμάτοι με χαρίσματα πνευματικά... Μετριοφρονεί λοιπόν από συγκατάβαση ο Σωτήρας λέγοντας το «εδώ» αντί για το «με εμένα»» (Κ).

11.32 άνδρες Νινευϊ(1) αναστήσονται έν τή κρίσει μετά τής γενεάς ταύτης καί κατακρινουΐσιν αυτήν· ότι μετενόησαν(2) είς τὸ κήρυγμα 'Ιωνᾶ, καί ίδου πλεϊόν 'Ιωνᾶ ώδε(3).

32 Οι κάτοικοι της Νινευή θ' αναστηθούν κατά την τελική κρίση μαζί με τη σημερινή γενιά και θα την κατηγορήσουν, γιατί εκείνοι μετανόησαν όταν άκουσαν το κήρυγμα του Ιωνά. Κι όμως εδώ υπάρχει κάποιος μεγαλύτερος από τον Ιωνά».

(1) «Λέει ότι και οι Νινευίτες θα τους καταδικάσουν στον καιρό της κρίσης. Διότι ήταν άνδρες ωμοί και βάρβαροι, που δεν γνώριζαν αυτόν που από τη φύση του και αληθινά είναι Θεός, και δεν είχαν ακούσει καθόλου τα θεσπίσματα του Μωϋσή και δεν γνώριζαν τον ωραίο προφητικό λόγο. Αλλά και παρόλο, λέει, που είχαν τέτοιο φρόνημα, μετανόησαν στο κήρυγμα του Ιωνά. Είναι λοιπόν πολύ καλύτεροι από τους Ισραηλίτες και θα τους καταδικάσουν» (Κ). Είναι άριστη και η επόμενη εφαρμογή στους χριστιανούς: «Διότι εκείνοι μεν, ενώ μία φορά άκουσαν, κατόρθωσαν, εμείς όμως δεν επιστρέψαμε, ούτε και πολλές φορές που ακούσαμε. Εκείνοι έδειξαν ολοκληρωμένη αρετή, ενώ εμείς

ούτε ένα μέρος αρετής. Εκείνοι όταν άκουσαν ότι θα γκρεμιστεί εκ θεμελίων η χώρα τους φοβήθηκαν, ενώ εμείς ούτε για κόλαση ακούγοντας φοβόμαστε· εκείνοι χωρίς να έχουν ακούσει προφητείες, ενώ εμείς αν και απολαμβάνουμε συνεχή διδασκαλία και πολλή χάρη» (X).

(2) Ο Ματθαίος τοποθετεί το παράδειγμα των Νινευιτών πρώτο και αυτό το κάνει από την τάση να συνδεθεί το παράδειγμα αυτό με το θαύμα του Ιωνά. Η σειρά την οποία προτιμά ο Λουκάς, παρουσιάζει ηθική διαβάθμιση και κλίμακα καλύτερη. Είναι σοβαρότερο ηθικά να μένει κάποιος αναίσθητος στο κακό το οποίο διέπραξε, παρά να μην έχει πόθο γνώσης της αλήθειας (g).

(3) «Και το δικό μου αξίωμα και το είδος του κηρύγματος, φανερώνει πολλή διαφορά. Εγώ είμαι δεσπότης, εκείνος δούλος. Εγώ κηρύσσω βασιλεία ουρανών, εκείνος σωτηρία από την καταστροφή. Εγώ με θαύματα, εκείνος χωρίς να κάνει κανένα θαύμα» (Θφ). «Οι συγκρίσεις αυξάνουν την κατηγορία και μάλιστα όταν συγκρίνονται άνισοι, όπως και ο Χριστός λέει εδώ: Άνδρες Νινευίτες» (X). Ο Ιωνάς ήταν άνθρωπος ομοιοπαθής με μας, υποκείμενος και σε ένοχες αδυναμίες, όπως εμείς, ενώ ο Χριστός είναι ο υιός του Θεού. Ο Ιωνάς ήταν ξένος και αλλοεθνής ως προς τους Νινευίτες, οι οποίοι ήταν και προκατειλημμένοι αρνητικά εναντίον της πατρίδας του προφήτη. Ο Χριστός ήλθε στους δικούς του και σε αυτούς που κατάγονταν από τους ίδιους προγόνους από τους οποίους καταγόταν και ο ίδιος σωματικά. Ο Ιωνάς δίδαξε για λίγο, για τρεις το πολύ ημέρες, απλώς και μόνο διαβαίνοντας τους δρόμους της Νινευί σαν ένας πλανώδιος ιεροκήρυκας. Ο Ιησούς για τριετία ολόκληρη και στο ναό και στις συναγωγές και στα σπίτια και στην ύπαιθρο κήρυξε τα λόγια της ζωής. Ο Ιωνάς κανένα θαύμα δεν έκανε για επιβεβαίωση του κηρύγματός του, το οποίο υπήρξε εξ' ολοκλήρου απειλητικό και εκφοβιστικό. Ενώ ο Χριστός εργάστηκε πλήθος αναρίθμητων θαυμάτων, στα οποία πάντοτε έδειχνε την αγάπη του και το έλεός του. Και όμως οι Νινευίτες μετανόησαν, ενώ αντίθετα οι Ιουδαίοι παρέμειναν αμετανόητοι.

11.33 Ούδεις(1) δε λυχνον ἄψας εἰς κρύπτην(2) τίθησιν οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν(3).

33 «Όταν ανάβει κανείς ένα λυχνάρι, δεν το βάζει σε κάποιο κρυφό μέρος ούτε κάτω από το δοχείο με το οποίο μετράνε το σιτάρι, αλλά στο λυχνοστάτη, ώστε όλοι όσοι μπαίνουν στο σπίτι να μπορούν να δουν.

(1) Οι λόγοι αυτοί (σ. 33-36) φαίνεται να αποτελούσαν μέρος της συνηθισμένης διδασκαλίας του Κυρίου και για αυτό να επαναλήφθηκαν επανειλημμένως και με διάφορες εφαρμογές (p). Δες Ματθ ε 15 και στ 22 και Μάρκ. δ 21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ποια η σχέση με τα προηγούμενα; Ή «Πριν τον ερχομό του Σωτήρα μας, κατασκοτείνιασε τη γη ο πατέρας του σκότους, δηλαδή ο σατανάς και με νοερό σκοτάδι μαύριζε τα πάντα. Επειδή λοιπόν βρισκόμασταν σε αυτή την κατάσταση, ο Πατέρας έδωσε τον Υιό στη γη σαν ένα λυχνάρι, για να αστράψει σε μας το θείο φως και να μας σώσει από το διαβολικό σκοτάδι. Αλλά, Ιουδαίε, αν μεν κατηγορείς το λυχνάρι επειδή δεν κρύβεται μάλλον, αλλά υψώνεται και βρίσκεται στο λυχνοστάτη και χύνει σε αυτούς που βλέπουν το φως, κατηγορήσε τότε το Χριστό που δεν θέλει να κρυφτεί, αλλά να γίνει ορατός από όλους και φωτίζει τους σκοτεινιασμένους και χύνει το φως της αληθινής θεογνωσίας» (Κ). Ή, ο Χριστός απαντώντας σε αυτούς που ζητούσαν από αυτόν θαύμα, απαντά ότι εκείνοι των οποίων η πνευματική όψη δεν σκοτείνιασε από την αδιαφορία και αμετανοησία, δεν έχουν ανάγκη από θαύμα από τον ουρανό (p). Όταν ο ήλιος ανατείλει, κανείς που έχει υγιή την όραση δεν ζητά από αυτόν απόδειξη για το ότι είναι το άστρο της ημέρας. Αρκεί η λάμψη του να βεβαιώσει αυτό. Εκείνος ο οποίος είναι το φως του κόσμου, φανερώθηκε και στέλνει τις λαμπρές ακτίνες του. Για καθέναν που έχει το πνευματικό μάτι υγιές, αυτό αρκεί και δεν υπάρχει ανάγκη θαύματος (g). Η δεύτερη ερμηνεία είναι πιο σοβαρή.

(2) Υπάρχει και η γραφή «εις κρύπτην»= «Κρύπτη εννοεί εδώ το κρυφό σπίτι» (Z): υπόγειο δωμάτιο στον Ιώσηπο (Ιουδ. Πολ. 5,7,4) (L).

(3) Ο Θεός τον Χριστό ως φως, δεν τον έκρυψε. Λάμπει για όλο τον κόσμο και δεν έχει ανάγκη κάποιου άλλου θαύματος για να γίνει ολοφάνερος (L). «Λάμποντας με το κήρυγμα στην αγία εκκλησία σαν πάνω σε λυχνοστάτη, φωτίζει πλήρως τις διάνοιες όλων, γεμίζοντάς τους με θεία γνώση» (Κ).

11.34 ὁ λυχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός(1). ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς(2) ᾗ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἐστίν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾗ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.

34 Το λυχνάρι του σώματος είναι τα μάτια. Αν, λοιπόν, τα μάτια σου είναι γερά, όλο σου το σώμα θα είναι φωτεινό· αν όμως είναι χαλασμένα, τότε και όλο το σώμα σου θα είναι σκοτεινό.

(1) Δεύτερη σύγκριση προστίθεται σε αυτήν που προηγήθηκε. Το πνευματικό φως συγκρίνεται εδώ με το υλικό φως. Το φως λοιπόν αυτό γίνεται αισθητό με το μάτι (L), με το οποίο και το σώμα μας απολαμβάνει αυτό. Τα πόδια, τα χέρια στις διάφορες σχέσεις τους, δεν βλέπουν καθαρά παρά δια μέσου του ματιού. Το μάτι λοιπόν είναι το λυχνάρι που φωτίζει το σώμα, διότι μέσω αυτού διαβιβάζεται το φως στο όλο σώμα. Και η ψυχή έχει ένα όργανο με το οποίο το πνευματικό φως διαβιβάζεται σε αυτήν (g).

(2) Ούτε το απλός ούτε το πονηρός λέγονται συνήθως για την υγιή ή κακή κατάσταση του σωματικού ματιού. Φαίνεται λοιπόν ότι εξεπλήθηδες διαλέχτηκαν αυτά τα επίθετα εδώ και προσαρμόζονται μάλλον στην εδώ πνευματική σημασία τους. Το απλό μάτι είναι ο νους, που βλέπει τα πράγματα με ευθύτητα· το κακό μάτι είναι αυτός που κρίνει με συναισθήματα φθόνου και κακής διάθεσης (L). «Όπως ακριβώς το μάτι του σώματος... αν μεν είναι φωτεινό, θα είναι και το σώμα στο φως· αν όμως είναι σκοτεινό, θα βρίσκεται και εκείνο στο σκοτάδι. Με τον ίδιο τρόπο σχετίζεται η ψυχή με το νου. Η ψυχή λοιπόν, το μάτι και το φως που πήρε από το Θεό, αυτό το μάτι αν βρεθεί να σκοτεινιάζει ή από φθόνο ή φιλοχρηματία ή, γενικά μιλώντας, από αγάπη στην ύλη, τότε σκοτεινιάζει και αυτή» (Θφ). Εάν ο νους μας δέχεται πλήρως το φως του ευαγγελίου, γεμίζει η ψυχή μας από το φως αυτό και το σκοτάδι δεν έχει θέση σε αυτήν. Εάν όλες οι δυνάμεις της ψυχής μας μπουν κάτω από την κυβέρνηση και επίδραση του ευαγγελίου και εξαγιαστούν όλες, τότε η όλη ψυχή μας θα είναι γεμάτη από φως, γεμάτη από αγιότητα και ειρήνη και δύναμη. Εάν όμως το μάτι της ψυχής είναι πονηρό, εάν η κρίση και η συνείδηση είναι προκατειλημμένες και σκοτεινές από τις διεφθαρμένες και πονηρές διαθέσεις της καρδιάς και του πλανημένου νου, από την υπερηφάνεια δηλαδή και τον φθόνο, από την αγάπη του κόσμου και τις ηδονές των αισθήσεων· εάν η διάνοια έχει προκατάληψη εναντίον των θείων αληθειών και είναι αποφασισμένη να μην δεχτεί αυτές, παρόλο που προσφέρονται σε αυτήν με πειστική σαφήνεια, κατά φυσική τότε συνέπεια η όλη ψυχή θα παραμείνει βυθισμένη στο σκοτάδι.

11.35 σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν(1).

35 Πρόσεχε, λοιπόν, μη μεταβληθεί το φως που έχεις σε σκοτάδι.

(1) Στο άκουσμα αυτού του λόγου, κάθε ακροατής πρέπει να εξετάσει τα βάθη του, μήπως το εσωτερικό μάτι πάσχει και για αυτό δεν μπορεί να διακρίνει το φως που έλαμψε μέσω του Ιησού και συνεπώς δεν είναι σε θέση να καταστήσει αυτό και δικό του φως (g). «Πρόσεξε μήπως ο νους σου, ο φωταγωγός της ψυχής σου, σκοτεινιάσει από τα πάθη» (Z). Και ως προς αυτούς που ζητούσαν θαύμα από τον Ιησού: «είχατε τη δυνατότητα να καταστήσετε καθαρό το νου σας και για αυτό να κάνετε λαμπρά και τα λόγια και τις πράξεις σας. Εσείς όμως κάνετε το αντίθετο, και από εκεί από όπου έπρεπε να βγάζετε φως, από εκεί βγάζετε σκοτάδι, έχοντας φθόνο από πονηρές σκέψεις» (Ω). Να είσαι ειλικρινής στις έρευνές σου για εύρεση της αλήθειας και έτοιμος να δεχτείς αυτήν και να μην μοιάσεις ποτέ με τους ανθρώπους της γενιάς εκείνης, στην οποία κήρυξε ο Χριστός, αλλά η οποία ουδέποτε είχε τη διάθεση ειλικρινά να γνωρίσει το θέλημα του Θεού και να συμμορφωθεί με αυτό, για αυτό και παρέμεινε διαρκώς στο σκοτάδι, έως ότου κατέληξε σε όλεθρο αιώνιο.

11.36 εἰ οὖν(1) τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον μέρος τι σκοτεινόν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον(2) ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῆ ἀστραπῆ(3) φωτίζη σε.

36 Γιατί αν ολόκληρο το σώμα σου είναι φωτεινό χωρίς κανένα σκοτεινό μέρος, τότε θα φωτίζει γύρω του πραγματικά, όπως το λυχνάρι φωτίζει με τη λάμψη του».

(1) Ο σ. αυτός δεν βρίσκεται στον Ματθαίο και είναι συμπλήρωση του Λουκά, η οποία αποσκοπεί να καταδείξει την αληθινή εικόνα του πνευματικά υγιή (δ).

(2) Εκ πρώτης όψεως παρουσιάζεται να λέει το ίδιο στην απόδοση της υπόθεσης. Η ταυτολογία όμως είναι φαινομενική. Στην υποθετική πρόταση («αν το σώμα σου όλο είναι φωτεινό») η έμφαση είναι στο «όλο», το οποίο ακριβώς εξηγείται αμέσως με το «μη έχοντας κάποιο μέρος σκοτεινό». Στην κύρια πρόταση η έμφαση είναι στο φωτεινό, το οποίο επεξηγείται με το «όπως όταν το λυχνάρι»=Πλήρης και ολοκληρωτικός φωτισμός είναι πραγματικός φωτισμός και όσοι έχουν αυτόν, καμία ανάγκη δεν έχουν θαύματος από τον ουρανό για αναγνώριση της αλήθειας (ρ). Όταν ο άνθρωπος παραδοθεί ολόκληρος, ανεπιφύλακτα στην ενέργεια του φωτός, αποβαίνει εσωτερικά και

εξωτερικά φωτεινός, σαν άνθρωπος από τον οποίο μία φωτεινή εστία εκπέμπει το φως της. Δες Β Κορ. γ 18 (g).

(3) «Ο φωτισμός του νου μοιάζει με λαμπρότατη αστραπή» (Ω). «Όπως ακριβώς δηλαδή στο σώμα, έτσι και στην ψυχή, εάν αυτή είναι όλη φωτεινή, μη έχοντας κανένα μέρος σκοτεινό από πάθος, ούτε το μέρος της που σκέφτεται, ούτε αυτό που αισθάνεται, ούτε αυτό που επιθυμεί, θα είναι όλη φωτεινή έτσι όπως όταν το λυχνάρι σε φωτίζει με την λάμψη του, η οποία είναι, δηλαδή, λαμπρότατη και γλυκύτατη» (Ζ).

Στίχ. 37-54 . Έλεγχος των Φαρισαίων και γραμματέων.

11.37 Έν δὲ τῷ λαλήσαι αὐτὸν ταῦτα(1) ἠρώτα(2) αὐτὸν Φαρισαῖος τις ὅπως ἀριστήσῃ(3) παρ' αὐτῶ(4)· εἰσελθὼν(5) δὲ ἀνέπεσεν(6).

37 Όταν τελείωσε ο Ιησούς, ένας Φαρισαῖος τον παρακάλεσε να γευματίσει μαζί του. Μπήκε ο Ιησούς στο σπίτι και κάθισε στο τραπέζι.

(1) Ο Φαρισαῖος είχε ακούσει κατά πάσα πιθανότητα τα προηγούμενα λόγια (g). Δεν μπορούμε όμως να είμαστε βέβαιοι για το ότι η πρόσκληση του Φαρισαίου ακολούθησε ως αποτέλεσμα των λόγων του Κυρίου (p).

(2) «Αντί να πει παρακαλούσε» (Ζ).

(3) Μάλλον το πρόγευμα ή το πρωινό φαγητό σημαίνεται εδώ, παρά το γεύμα ή το δείπνο (p), παρόλο που οι μεταγενέστεροι το μεν πρωινό το ονόμαζαν ακράτισμα, ενώ το γεύμα άριστον (Grimm).

(4) Όπως φαίνεται από τους σ. 45 και 53 στο άριστο είχαν προσκληθεί από τον Φαρισαίο και άλλοι συνάδελφοί του (g).

(5) «Ο Χριστός πείθεται, διότι ήθελε να χρησιμοποιήσει το γεύμα για νουθεσία αυτού που το παρέθετε» (Ζ). «Γνώριζε μεν την κακία των Φαρισαίων ο Κύριος, αλλά όμως συνέτρωγε μαζί τους για αυτό ακριβώς, επειδή ήταν πονηροί και χρειάζονταν διόρθωση» (Θφ). «Διότι αυτούς κατεξοχήν έσπευδε να συμβουλευεί, μιμούμενος τους άριστους από τους γιατρούς, οι οποίοι σε αυτούς που ασθενούν βαρύτερα, προσφέρουν τις υπηρεσίες του επαγγέλματός τους» (Κ).

(6) Χωρίς να πλυθεί, ίσως και διότι ήταν κουρασμένος (b).

11.38 ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν(1) ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη(2) πρὸ τοῦ ἀρίστου.

38 Ο Φαρισαῖος παραξενεύτηκε που δεν πλύθηκε πριν από το φαγητό, σύμφωνα με το θρησκευτικό έθιμο.

(1) «Έδινε λοιπόν την αφορμή της συζήτησης ο Φαρισαῖος που δύσκολα μάθαινε. Διότι θαύμασε, λέει, που δεν πλύθηκε πριν το φαγητό» (Κ), «όπως ήταν συνήθεια όχι μόνο στους Φαρισαίους, αλλά και σε όλους τους Ιουδαίους... Διότι πουθενά μεν ο Θεός δεν διέταξε τέτοιο πλύσιμο· αλλά οι πρεσβύτεροι μαζί με τα άλλα έθιμα, παρέδωσαν και αυτό σε αυτούς, θεωρώντας ότι ξεπλένονται από κάθε βρωμιά με την οποία ήρθαν σε επαφή στην αγορά» (Ζ). Ο Κύριος λοιπόν τώρα προερχόταν από επαφή με τον όχλο και επιπλέον είχε βγάλει δαιμόνιο. Και ο Φαρισαῖος περίμενε ασφαλώς, ότι θα καθάριζε τον εαυτό του πριν κάτσει στο τραπέζι (p). «Διότι πλένονταν πριν την τροφή, θεωρώντας ότι απαλλάσσονται από κάθε βρωμιά (πνευματική)· το έκαναν αυτό πάρα πολύ ασύνετα. Διότι το μεν πλύσιμο με νερό είναι πολύ αναγκαίο για τους σωματικά βρώμικους. Αλλά από την ακαθαρσία του νου και της καρδιάς, πώς θα μπορούσε να απαλλάξει κάποιους;» (Κ).

(2) Η λέξη δεν πρέπει να παρθεί κατά γράμμα ότι σημαίνει πλήρες λουτρό. Πιθανότερο φαίνεται, ότι σημαίνει το πλύσιμο των χεριών και των ποδιών. Αυτό συχνά γινόταν στο τραπέζι όπου οι υπηρέτες έφερναν νερό σε καθέναν από τους τους καθισμένους. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Κύριος εξεπίτηδες απέφυγε να πλυθεί, διαμαρτυρόμενος έτσι έμπρακτα κατά της επιβολής φορτίων βαρέων και δυσβάσταχτων και κατά της απόπειρας του να αντικαταστήσουν τα βαρύτερα του νόμου με την τήρηση κάποιων εξωτερικών τύπων (p).

11.39 εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν(1), Νῦν(2) ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε(3), τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν(4) γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας(5).

39 Ο Κύριος όμως του είπε: «Εσείς οι Φαρισαῖοι καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, ενώ το εσωτερικό σας είναι γεμάτο πλεονεξία και πονηριά.

(1) Ο Φαρισαῖος ίσως θεωρούσε αὐτόν ως κάποιον απλό φιλοξενούμενο. Αλλά ο Κύριος έχει ένα μήνυμα να του αναγγείλει (p). Η λέξη Κύριος δεν χρησιμοποιήθηκε εδώ χωρίς λόγο. Ο Ιησούς πρόκειται ως Κύριος και ως Διδάσκαλος να μιλήσει (L). Δεν αποτελεί λοιπόν απρέπεια για τον Κύριο

το ότι στο ίδιο το σπίτι αυτού που τον φιλοξενεί, χρησιμοποιεί τέτοια γλώσσα. Η συνείδηση της αποστολής του, αποτελούσε για τον Κύριο υποχρέωση βαρύτερη και σπουδαιότερη από κάθε κοινωνική και κατά συνθήκη υποχρέωση (g).

(2) Τώρα (δ). Να έχουμε τη στιγμή αυτή κατάλληλη περίπτωση (p). «Επειδή εκείνη την ώρα προσφέρονταν ποτήρια και πιάτα, από αυτά έξυπνα πήρε το παράδειγμα» (Z) και «από αυτά που είχαν μπροστά στα μάτια τους, φέρνει την μαρτυρία και πείθει τον Φαρισαίο» (Θφ).

(3) Δες Ματθ. κγ 25 και τις εκεί σημειώσεις. Η αντίθεση όμως εδώ είναι διαφορετική από του Ματθαίου.

(4) Εδώ το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου αντιτίθεται στις καρδιές των Φαρισαίων. Ενώ στον Ματθαίο αντιτίθεται με τα φαγητά μέσα στο ποτήρι και το πιάτο που αποκτήθηκαν από αρπαγή και αδικία (p)=Εσείς οι Φαρισαίοι διατηρείτε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, αλλά συγχρόνως το εσωτερικό σας είναι γεμάτο από αρπαγή και αδικία (b). Έδειχναν αυτοί μεγάλη φροντίδα για την εξωτερική καθαριότητα, την ώρα που παραμελούσαν την δικαιοσύνη και αγάπη, η τήρηση των οπείων έκανε καθαρό το εσωτερικό τους (L). «Δείχνει με σαφήνεια, ότι πρέπει να είναι καθαροί και πλυμένοι αυτοί που ειλικρινά λατρεύουν το Θεό, και όχι μόνο, βέβαια, από ακαθαρσία σωματική, αλλά και από αυτήν που είναι κρυμμένη μέσα στο νου» (K).

(5) Αρπαγή είναι η πλεονεξία στην πράξη· πονηρία είναι η εσωτερική κακία και διαστροφή (g). Η αρπαγή καταργεί την δικαιοσύνη, η πονηρία την αγάπη.

11.40 ἄφρονες(1), οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν(2);

40 Ανόητοι. Ο ἴδιος δημιουργός δεν ἐφτιαξε το εξωτερικό και το εσωτερικό;

(1) Έντονη λέξη και εξολοκλήρου κλασική, αλλά στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται σχεδόν από μόνον τον Λουκά και τον Παύλο (p).

(2) «Δηλαδή αυτός που ἐφτιαξε το σώμα, δημιούργησε και την ψυχή. Πρέπει επομένως, αφού είναι δημιουργήματα ενός, του Θεού που αγαπά την αρετή, να πλένονται και τα δύο μαζί ταυτόχρονα» (K). Σώμα καλά λουσμένο δεν θα καταστήσει ευπρόσδεκτη στο Θεό ψυχή μολυσμένη, όπως και ένα πιάτο που λάμπει και αστράφτει δεν καθιστά αρεστά τα ακάθαρτα σε αυτό φαγητά (g). Και το σώμα και την ψυχή ο ἴδιος Θεός τα δημιούργησε. Η ψυχή μάλιστα δημιουργήθηκε πιο θαυμάσια και περισσότερο προικισμένη παρά το σώμα. Εάν λοιπόν ο Θεός και τα δύο τα δημιούργησε, περιμένει ότι και εσείς και για τα δύο θα προνοήσετε και τα δύο θα φροντίζετε. Δεν πρέπει λοιπόν να πλύνετε μόνο το σώμα, του οποίου ο Θεός είναι ο Πλάστης, αλλά πρέπει να καθαρίζετε και την ψυχή, της οποίας ο Θεός είναι Πατέρας και Κριτής.

11.41 πλὴν τὰ ἐνόητα(1) δότε ἐλεημοσύνην(2), καὶ ἰδοὺ ἅπαντα καθαρὰ(3) ὑμῖν ἔσται.

41 Δώστε λοιπόν ἐλεημοσύνη το περιεχόμενο του ποτηριού και του πιάτου και τότε θα τα ἔχετε όλα καθαρὰ.

(1) Διάφοροι ερμήνευσαν με διάφορους τρόπους. Ἡ «τα ἐνόητα» δηλαδή τα υπάρχοντά σας» (Θφ), «τα φυλαγμένα σας χρήματα δώστε τα ἐλεημοσύνη στους φτωχούς και θα καθαριστούν όλα μαζί, και σώμα και ψυχή. Πάρα πολύ σχεδιασμένα βεβαίως είπε αυτό, θέλοντας να τους απαλλάξει από το πάθος που επικρατούσε. Διότι συνηθίζουν οι πολυμήχανοι διδάσκαλοι, να τονίζουν την αρετή, για την οποία προτρέπουν τους ακροατές» (Z). Σχετική και η επόμενη: Αλλά όμως, σύμφωνα με τα μέσα που έχετε, σύμφωνα με τη δύναμή σας, δώστε ἐλεημοσύνη και να, όλα τα μέσα και τα έξω είναι καθαρὰ για σας (δ). Ἡ, πιο σωστά: Αυτά που είναι μέσα στα ποτήρια και τα πιάτα, δώστε τα ἐλεημοσύνη. Η χρήση των αγαθών σας για αγαθοεργία και ευεργεσία θα ήταν το καλύτερο μέσο, ώστε να καθαριστούν τα γεύματά σας, παρά ο καθαρισμός ο εξωτερικός των ποτηριών και πιάτων σας (g). Τα περιεχόμενα του ποτηριού και του πιάτου δώστε τα ἐλεημοσύνη και να, όλα είναι πλέον καθαρὰ για σας· τα ὅσα τρώτε πλέον, καθαρίστηκαν (p).

(2) «Επειδή τους κατηγόρησε για δύο πάθη, με ένα φάρμακο αποβάλλει αυτά, με την ἐλεημοσύνη, η οποία είναι η πρώτη θύρα της αγάπης που θεοποιεί· όταν λοιπόν η αγάπη είναι παρούσα, πού να φανεί πλεονεξία («αρπαγή») και φθόνος («πονηρία»)(Θφ).

(3) Αξιόλογη και η επόμενη. «Όλα αυτά, δηλαδή, ὅσα με την αρπαγή και την πλεονεξία αμαρτάνουμε και πονηρευόμαστε» (B).

11.42 ἄλλ' οὐαὶ(1) ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πήγανον καὶ πᾶν λάχανον(2), καὶ παρέρχεσθε(3) τὴν κρίσιν(4) καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ(5)· ταῦτα ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι(6).

42 »Αλίμονό σας, Φαρισαῖοι. Δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δυόσμο, το πήγανον κι από κάθε χορταρικό, και παραμελείτε τη δικαιοσύνη και την αγάπη του Θεού. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελείτε κι εκείνα.

(1) Δες Ματθ. κγ 23 και τις εκεί σημειώσεις. Αλλά ουαί=Αλλά αφού δεν κάνετε αυτό, κατάρα σε σας (ρ). Επειδή είστε μακριά από την ελεημοσύνη και την αγάπη, αλίμονο σε σας (δ).

(2) Αντί για τα άνηθον και κύμινον που γράφει ο Ματθαίος, ο Λουκάς αναφέρει το πήγανον, άλλο είδους ευτελοῦς λαχάνου και προσθέτει και κάθε άλλο λάχανο (ρ).

(3) Παραβαίνετε χωρίς να εξετάζετε. Το αντίθετο του τηρώ. Δες Λουκ. ιε 29 (δ).

(4) Εννοεί την διάκριση μεταξύ του δικαίου και αδικού, την δικαιοσύνη, την ευθυκρισία (ρ). «Έργο της κρίσης είναι η δικαιοκρισία και να δίνουμε ίση φροντίδα για όσα έχουν θεσπιστεί και να μην δείχνουμε ραθυμία, από τη μία, για τα αναγκαία, προσέχοντας, από την άλλη, μόνο όσα μας φέρνουν κέρδος, αλλά να κλίνει σωστά η απόφασή μας σε κάθε πράγμα. Διότι η άδικη κρίση, δεν δείχνει ανθρώπους που τηρούν αγάπη στους αδελφούς» (Κ).

(5) «Με το να πει «την αγάπη του Θεού» φανερώνει την ολοκληρωτική διάθεση προς τον Θεό» (Θφ). «Έργο αγάπης προς τον Θεό, είναι το να μην συγκρούεται κάποιος με αυτόν με κανένα τρόπο, αλλά να φοβάται την παράβαση του όλου νόμου» (Κ).

(6) Υπάρχει και η γραφή «μη παρείναι». «Ο Κύριος λέει, ότι όπως ακριβώς αυτά δεν τα αμελείτε, έπρεπε να φροντίζετε πολύ και για την κρίση και την αγάπη του Θεού» (Θφ). Δεν καταδικάζει ο Κύριος εδώ την ακρίβεια, με την οποία αποδεκατούσαν οι Φαρισαίοι, αλλά το φρόνημά τους, ότι η ακριβής τήρηση της δεκάτης εξιλέωνε αυτούς για τις βαρύτερες παραβάσεις τους. Προσπερνάτε την κρίση και την αγάπη του Θεού, λέει προς αυτούς. Δεν σας τύπτει η συνείδηση, όταν στους μεν ανθρώπους δεν αποδίδετε το δίκαιο που τους ανήκει και στον Θεό την οφειλόμενη σε αυτόν αγάπη. Η γνήσια και ειλικρινής υπακοή στο νόμο εκδηλώνεται απέναντι σε όλα τα παραγγέλματα αυτού. Και τότε κάποιος «δεν θα ντραπεί να προσέχει όλες τις εντολές του Κυρίου» (Ψαλμ. ρη 6). Το να τηρεί κάποιος μόνο τα ελαφρύτερα, τα οποία απαιτούν εύκολες θυσίες, αλλά να παραβαίνει αυτά που απαιτούν βαρύτερες θυσίες και κόπους, αποτελεί καθαρή υποκρισία.

11.43 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις(1), ὅτι ἀγαπάτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν(2) ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς(3) ἐν ταῖς ἀγοραῖς(4).

43 »Αλίμονό σας Φαρισαῖοι. Αγαπάτε την πρωτοκαθεδρία στις συναγωγές και τους ασπασμούς στις αγορές.

(1) Δες Ματθ. κγ 6 και Μάρκ. ιβ 39.

(2) Τα πρώτα καθίσματα στις συναγωγές επιφυλάσσονταν στους διδασκάλους (g). Με αυτά τα καθίσματα φτιαχνόταν ημικύκλιο απέναντι από το κιβώτιο που είχε μέσα τις γραφές (ρ).

(3) «Ήθελαν από κάθε άνθρωπο να τιμώνται και να χαιρετίζονται ως διδάσκαλοι στις αγορές· διότι αυτό σημαίνει ο ασπασμός, τον χαιρετισμό» (Θφ).

(4) Η ίδια μομφή βρίσκεται περισσότερο αναπτυγμένη στο κεφ. κ 45-47. Δεν κατακρίνονται εδώ η πρωτοκαθεδρία και οι ασπασμοί στις αγορές, αλλά το να θέλουν και να επιζητούν αυτά.

11.44 οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς και φαρισαῖοι υποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν(1).

44 »Αλίμονό σας, γραμματεῖς και Φαρισαῖοι, υποκριτές. Μοιάζετε με τάφους που δε φαίνονται, και όμως οι άνθρωποι που βαδίζουν από πάνω τους δεν έχουν ιδέα ότι μολύνονται».

(1) Η ίδια εικόνα βρίσκεται και στον Ματθαίο (κγ 27), αλλά με εφαρμογή τελείως διαφορετική. Εκεί γίνεται λόγος για τα μνήματα, «τα οποία διαπρέπουν μεν στους εξωτερικούς στολισμούς, είναι όμως γεμάτα από κάθε ακαθαρσία» (Κ). Εδώ η κατηγορία σχετίζεται με την απαγόρευση στο Αριθμ. ιθ 16, σύμφωνα με την οποία η επαφή τάφου, καθιστούσε αυτόν που άγγιξε για 7 μέρες ακάθαρτο, όπως και η επαφή νεκρού. Τίποτα λοιπόν ευκολότερο δεν υπήρχε από το να μολυνθεί κάποιος ακουμπώντας ανύποπτα το πόδι σε τάφο καλυμμένο από χλόη. Κάπως έτσι σε αποτελέσματα πάνω στην ψυχή, γινόταν και η συναναστροφή και επαφή με τους Φαρισαίους. Παραδινόταν κάποιος με εμπιστοσύνη στην επίδρασή τους, θεωρώντας αυτούς ως αγίους και στο τέλος βρισκόταν μολυσμένος από το πνεύμα της αλαζονείας και υποκρισίας τους, για το οποίο ανύποπτος δεν έπαρνε κανένα μέτρο (g).

11.45 Ἐποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν(1) λέγει αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις(2).

45 Τότε κάποιος νομοδιδάσκαλος του λέει: «Διδάσκαλε, με ὅσα λες προσβάλλεις κι ἐμᾶς».

(1) Ο νομικός αὐτός εἶχε σπουδάσει τον νόμο, ἦταν λόγιος φαρισαῖος (δ). Δεν ἦταν ὅλοι οἱ φαρισαῖοι νομικοί, δηλαδή ἀπὸ ἐπάγγελμα εἰδήμονες στο νόμο, καὶ νομοδιδάσκαλοι, δηλαδή αὐτοὶ που δίδασκαν τους ἄλλους τα του νόμου (ρ) καὶ γραμματεῖς, δηλαδή ασχολούμενοι εἴτε με την θεωρητικὴ διδασκαλία του νόμου εἴτε με την πρακτικὴ εφαρμογὴ του (g).

(2) «Εἶναι κάπως δύσκολο πάντοτε, σε κάθε ἄνθρωπο, το να υπομένει ἐλέγχους, ἀλλὰ δεν εἶναι χωρὶς ωφέλεια στους αγαθοὺς· διότι τους κάνει καλύτερους. Δες ὅτι αὐτὸ ἔπαθαν οἱ λεγόμενοι στους Ἰουδαίους νομικοί... οἱ ὁποῖοι καλύτερο θα ἦταν να αγαπήσουν μεν τον ἐλεγχο, να ζητήσουν ἐπίσης την θεραπεία των αρρωστιῶν καὶ να μην ονομάζουν με ἀμάθεια βρισιά τον ἐλεγχο, που εἶναι ωφέλιμος καὶ χρήσιμος» (Κ). Ἀμαρτωλοὶ που στεροῦνται ταπεινώσεως καὶ συντριβῆς θεωροῦν ως βρισιά τους ἐλέγχους για διόρθωσή τους. Ἀποτελεῖ πραγματικὴ σοφία ὅσων ἐπιθυμοῦν να ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ την ἀμαρτία, το να χρησιμοποιοῦν καλὰ ὄχι μόνο τους ἐλέγχους ἀπὸ ἀγάπη, ἀλλὰ καὶ τις κατηγορίες ἀπὸ κακὴ πρόθεση. Πόση λοιπὸν εἶναι ἡ ανοησία ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπαναστατοῦν ἐξαιτίας των φιλικῶν καὶ ἀδελφικῶν προτροπῶν, τις ὁποῖες για διόρθωσή τους τοὺς ἀπευθύνουν ἄνθρωποι που εὐλκρινὰ τους αγαποῦν;

11.46 ὁ δὲ εἶπεν(1), Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε(2) τοὺς ἄνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων(3) ὑμῶν οὐ προσπαύετε τοῖς φορτίοις(4).

46 Κι ὁ Ἰησοῦς εἶπε: «Ἀλίμονο καὶ σ' ἐσᾶς, νομοδιδάσκαλοι. Φορτώνετε τους ἄνθρώπους με δυσβάστακτα φορτία κι ἐσεῖς οὔτε με το δάκτυλό σας δεν τα ἀγγίζετε, να τους βοηθήσετε.

(1) Ἀκολουθοῦν 3 οὐαὶ καὶ ἐναντίον των νομικῶν (στίχ. 46,47,52) ὅπως καὶ κατὰ των φαρισαίων (42-44). Για το πρῶτο αὐτὸ οὐαὶ δες Ματθ. κγ 4 (ρ). Καυχιόντουσαν διότι σπουδαζαν το νόμο καὶ παρουσιάζονταν ως διδάσκαλοι του λαοῦ στη γνώση του νόμου, τους μακάριζαν ἐπίσης οἱ ἄλλοι καὶ ἐχαιραν μεγάλης φήμης καὶ τιμῆς στο λαό, ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ἀποκηρύσσει αὐτοὺς, διότι δεν κρίνει ὁ Κύριος την ἐξωτερικὴ κρίση, ὅπως κρίνουν οἱ ἄνθρωποι.

(2) Ἀναφέρεται στο δυσβάσταχτο φορτίο των ἐρμηνειῶν, με τις ὁποῖες οἱ νομικοὶ ἔκαναν βαρύτερο καὶ φορτικότερο τον γραπτὸ νόμο. Τον παρουσίαζαν αὐστηρότερο ἀπὸ ὅσο πράγματι ἦταν, ἐξηγώντας κάθε ἀμφίβολο σημεῖο του με το πνεῦμα της αὐστηρῆς τυπολατρίας (ρ).

(3) Ἀντιτίθεται στο φορτώνετε. Στους ἄλλους φορτώνετε πάνω στους ὠμους, ἐσεῖς ὁμως οὔτε με ἓνα ἀπὸ τα δάχτυλά σας δεν ἀγγίζετε το φορτίο αὐτό.

(4) Με την ἴδια περιπτώσιολογία τους, με την ὁποία ἔκαναν βαρὺ φορτίο για τους ἄλλους τις διατάξεις του νόμου, ἀνοίγαν για τους εαυτοὺς τους παραθυράκια, με τα ὁποία ξέφευγαν ἀπὸ την τήρηση των δυσβάσταχτων αὐτῶν υποχρεώσεων (L). Με την λέξη φορτία, πρέπει κυρίως να ἐννοήσουμε τον νόμο, ὅπως κατέληγε να εἶναι αὐτὸς με τις ἐρμηνείες των νομικῶν καὶ ὄχι μόνες τις παραδόσεις των πρεσβυτέρων, τις ὁποῖες οἱ νομικοὶ με ἀκρίβεια τηροῦσαν καὶ διαμέσου των ὁποίων αὐτοὶ ξέφευγαν ἀπὸ τις βαριεὲς υποχρεώσεις, τις ὁποῖες βάσει του νόμου δημιουργοῦσαν για τους ἄλλους (ρ).

11.47 οὐαὶ ὑμῖν(1), ὅτι οἰκοδομεῖτε(2) τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

47 »Ἀλίμονό σας. Χτίζετε μνημεῖα για τους προφῆτες, που τους ἔχουν σκοτώσει οἱ πρόγονοί σας·

(1) Δες Ματθ. κγ 30 καὶ τις ἐκεῖ σημειώσεις. Καμία ἐρμηνευτικὴ δυσκολία δεν ὑπάρχει στον Ματθαῖο, ὅπου παρουσιάζονται οἱ γραμματεῖς να χτίζουν μεν τους τάφους των προφητῶν, σαν να διαμαρτύρονταν για το ἐγκλημα των προγόνων τους, πράττοντας ὁμως καὶ οἱ ἴδιοι τα ἴδια με αὐτοὺς. Ἡ δυσκολία στον Λουκά ἐγκείται, στο ὅτι ὁ Ἰησοῦς φαίνεται να λέει, ὅτι με το χτίσιμο των μνημείων οἱ νομικοὶ συμπλήρωναν το ἔργο των προγόνων τους καὶ συμμετείχαν ἔτσι στην ἐνοχὴ τους (L). Οἱ πατέρες σας φόνευσαν τους προφῆτες καὶ ἐσεῖς τους θάβετε, συμπληρώνοντας το ἔργο τους (g). Λέγοντας ὁμως αὐτὰ ὁ Κύριος, ἔχει στο νου του τις πραγματικὲς προθέσεις των νομικῶν (L), οἱ ὁποῖοι ἦταν σε ὅλα ὅμοιοι με τους πατέρες τους ως προς την ἀνυπακοή στις ἐντολές του Θεοῦ, για την ὁποία τους ἐλεγχαν οἱ προφῆτες (δ).

(2) Αὐτὸ ἀπὸ μόνο τους δεν ἦταν κάτι κακό, ἀλλὰ το κακό ἦταν ὅτι αὐτοὶ που ἐχτίζαν, μιμοῦνταν τους προγόνους τους (b). «Ἐδὼ κατηγορεῖ την πρόθεση με την ὁποία ἐχτίζαν, ὅτι δηλαδή, δεν ἐχτίζαν

τους τάφους για την τιμή των σφαγιασμένων» (X). Ενεργούσαν υποκριτικά. Η υποκρισία τους δειχνόταν ξεκάθαρα από τον βαθύ σεβασμό, τον οποίο φαινομενικά μόνο απένεμαν στους προφήτες. Διότι περιορίζονταν μόνο στο να χτίζουν τα μνημεία τους, χωρίς να μιμούνται και τον άγιο και άμεμπτο βίο τους. Το τελευταίο λοιπόν αυτό τους αποδεικνυε ότι εγκάρδια συμπαθούσαν αυτούς που φόνευσαν τους προφήτες. Ο υποκριτικός λοιπόν αυτός σεβασμός σε ανθρώπους, των οποίων η αγία ζωή και η θεόπνευστη διδασκαλία ήταν τελείως διαφορετική με όσα αυτοί έπρατταν και φρονούσαν, επιβάρυνε την ενοχή τους, αφού στη φονική διάθεση, την οποία είχαν κοινή με τους προγόνους τους, προστίθετο και η μισητή αμαρτία της υποκρισίας (ο).

11.48 ἄρα μαρτυρεῖτε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτοὺς ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε αὐτῶν τα μνημεῖα(2).

48 ἄρα χτίζοντας μνημεῖα γι' αὐτοὺς που ἐκεῖνοι σκότωσαν, ἀποδεικνύετε ὅτι εἶστε μάρτυρες καὶ συνένοχοι στα ἔργα των προγόνων σας.

(1) Υπάρχει και η γραφή: μάρτυρές εστε. Ἡ, αναφέρεται στα προηγούμενα και όχι στα επόμενα (L). Ἦταν μάρτυρες «που ομολογούσαν, ὅτι οι προφήτες αναδείχτηκαν ιεροὶ και τίμιοι και στόλισαν τους τάφους τους δηλαδή τα μνημεία, απονέμοντας την τιμή που κατεξοχήν ἔπρεπε στους αγίους. Επομένως, φόνευσαν μεν οι πατέρες τους, αυτοὶ ὅμως οι τωρινοί, πιστεύοντας ὅτι εἶναι οι φονευμένοι προφήτες και ἄνδρες ἅγιοι, ἔγιναν κριτές των φονιάδων τους. Από το γεγονός λοιπόν ὅτι τιμούν τους φονευμένους, από το ἴδιο γεγονός κατηγοροῦν τους πατέρες τους ὅτι ἔδειξαν ἀσέβεια» (K). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή το ἀκόλουθο «και συνευδοκεῖτε»=Και ὅμως συνευδοκεῖτε. Δηλαδή παρ' ὅλα αυτά «αὐτοὶ που τους ἴδιους τους τους πατέρες, τους καταδίκασαν για τόσο φοβεροὺς φόνους, ἐπρόκειτο να πέσουν στα ἴδια κακά και να προχωρήσουν στα ἴδια σφάλματα, ἢ μάλλον και σε ἀκόμη χειρότερα... Διότι φόνευσαν τον ἀρχηγό της ζωής» (K). Ἡ, το μαρτυρεῖτε αναφέρεται στα επόμενα=εἶστε μάρτυρες. Εκτελεῖτε στο αιματηρὸ αὐτὸ δράμα το ἔργο των μαρτύρων, ἔκφραση δηλαδή η οποία φαίνεται να ἐμπερικλείει υπαινιγμὸ στον ἐπίσημο ρόλο των μαρτύρων κατὰ την ἐκτέλεση της ποινῆς του λιθοβολισμοῦ (Δευτ. 17, Πράξ. 7 58). Οι δύο λέξεις, μάρτυρας και συνευδοκῶ, βρίσκονται συνενωμένες και στην ἀφήγηση του μαρτυρίου του Στεφάνου, ἀκριβῶς ὅπως και ἐδῶ (g)=Δίνετε μαρτυρία ἐπιδοκιμασίας και συμφωνεῖτε με τα ἔργα των πατέρων σας, διότι αὐτοὶ μεν φόνευσαν αὐτοὺς, ἐνῶ εσεῖς οἰκοδομεῖτε τα μνημεία των φονευμένων ως τρόπαια της νίκης των πατέρων σας, για να διασώσετε για πάντα την μνήμη του κακουργήματος και ὄχι από σεβασμὸ προς τους προφήτες (δ). Και οι δύο ἐρμηνεῖες σοβαρές.

(2) Πραγματικὰ ἀτίμαζαν τους προφήτες το ἴδιο με τους φονιάδες τους, διότι παραμελοῦσαν τα καθήκοντα, στην ἐκπλήρωση των οποίων τους καλοῦσαν οι προφήτες και ἀγνοοῦσαν ἀπὸ θεληματικὴ τύφλωση την μαρτυρία τους για το Χριστὸ (ρ).

11.49 διὰ τοῦτο(1) καὶ(2) ἡ σοφία τοῦ θεοῦ(3) εἶπεν(4), Ἐποστολῶ(5) εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους(6), καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ ἐκδιώξουσιν(7),

49 Γι' αὐτὸ και η σοφία του Θεοῦ εἶπε: “θα τους στείλω προφήτες και ἀποστόλους, ἀλλὰ μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς θα τους σκοτώσουν και θα τους καταδιώξουν”.

(1) Ἐπειδὴ μαρτυρεῖτε και ἐπιδοκιμάζετε τα ἔργα των πατέρων σας (δ).

(2) Ἡ ἀπόδοση της πρότασης εἶναι στο εἶπε=για αὐτὸ και μίλησε η σοφία του Θεοῦ (δ).

(3) Ἡ «Σοφία λέει ἐδῶ την δική του, ἢ και τον εαυτὸ του ονομάζει σοφία Θεοῦ... Προλέγει λοιπόν το μέλλον, χρησιμοποιώντας τώρα τύπο προφητείας» (Z). Φαίνεται λοιπόν, ὅτι και παλαιότερα ο Κύριος εἶπε αὐτὸ και παραθέτει τώρα αὐτὸ που αὐτὸς, η σοφία του Θεοῦ, εἶπε (δ). Ἡ, ο Κύριος παραθέτει ἐδῶ χωρὶο ἀπὸ βιβλίο που χάθηκε, το οποίο εἶχε τον τίτλο αὐτόν, Σοφία του Θεοῦ, ἢ το περιεχόμενό του παρουσιαζόταν ως λόγια της Σοφίας του Θεοῦ. Δεν υπάρχει ὅμως περίπτωση, κατὰ την οποία ο Χριστὸς να παραθέτει ἀπὸ βιβλίο που δεν περιλαμβανόταν στον κανόνα της Π.Δ.. Ἐπιπλέον ὅμως και η λέξη «ἀποστόλους» προέρχεται προφανῶς ἀπὸ την γλῶσσα του Κυρίου. Ἡ, στην προφορικὴ παράδοση του ἀποστολικοῦ κηρύγματος, εἶχε γίνει συνηθισμένο στην παράθεση των λόγων αὐτῶν, να ἀντικαθιστοῦν την φράση «ἐγὼ εἶπα» με τη φράση «η σοφία του Θεοῦ εἶπε». Ἡ, ο Κύριος παραθέτει ἐλεύθερα (ὄχι κατὰ λέξη) κάποιον χωρὶο ἀπὸ την Π.Δ. ὅπως το Παροιμ. α 23-26. Ἡ, η φράση «η σοφία του Θεοῦ εἶπε» ἐφαρμόζεται, ὅπως και στο Λουκ. 7 35, στο σχέδιο της πάνσοφης πρόνοιας του Θεοῦ και σημαίνει «ο Θεὸς με την σοφία του εἶπε» (g). Η πρώτη και η τελευταία ἐρμηνεία εἶναι οι πιο πιθανές.

(4) Δες Ματθ. κγ 34-36 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

- (5) Ο Χριστός θα στείλει σε αυτούς. Έτσι διεκδικεί για τον εαυτό του θεία δικαιώματα, διότι ο Θεός έχει την δύναμη να στέλνει και να εξουσιοδοτεί προφήτες. Και η αποστολή αυτή είναι εκδήλωση εύνοιας, διότι γίνεται με σκοπό ευεργεσίας εκείνων, προς τους οποίους στέλνονται οι προφήτες. Εδώ δείχνεται η μακροθυμία του Θεού, η οποία κάνει την ύστατη προσπάθεια να διορθώσει και να συγκρατήσει από τον κατήφορό τους τους Ιουδαίους που εμμένουν στις φονικές διαθέσεις των προγόνων. Και δεν θέλει να τους στείλει την εναντίον τους δίκαιη τιμωρία, προτού και πάλι δοκιμαστούν οι διαθέσεις τους και αποδειχτούν οι Ιουδαίοι αδιόρθωτοι. Έστειλε αυτούς προς τους Ιουδαίους. Πράγματι οι απόστολοι άρχισαν το έργο από την Ιερουσαλήμ. Και οι ευαγγελιζόμενοι τα έθνη Παύλος και Βαρνάβας θεωρούσαν ως αναγκαίο στους Ιουδαίους «πρώτα να λεχθεί ο λόγος του Θεού. Επειδή όμως αυτοί τον απωθούσαν, στρέφονταν οι απόστολοι στα έθνη» (Πράξ. ιγ 46)
- (6) Προφήτες είναι αυτοί της Π.Δ., ενώ απόστολοι είναι αυτοί του Ιησού Χριστού (L). Συνενώνοντας τους αποστόλους που διώκονταν με τους προφήτες που διώχτηκαν, δείχνει ο Κύριος μία ακόμη φορά το συνυπεύθυνο των φαρισαίων με τους προφητοκτόνους προγόνους τους (p). Επιπλέον δείχνεται με αυτόν τον τρόπο, ότι αυτοί που στέλνονται τώρα προς αυτούς δεν ήταν σε τίποτα υποδεέστεροι από τους προφήτες της Π.Δ. διότι και αυτοί είχαν εξουσιοδοτηθεί και σταλεί στο έργο τους άμεσα από το Θεό, όπως άλλοτε οι προφήτες και εμπνέονταν κατ' ευθείαν από το Θεό, όπως εκείνοι, και κήρυτταν το ίδιο θέλημα του Θεού με αυθεντία, όπως αυτοί.
- (7) Ο Χριστός προγνωρίζει πώς θα μεταχειριστούν τους αποστόλους του. Και όμως τους στέλνει. Τους στέλνει για να δείχτει καθαρά η μακροθυμία του. Τους στέλνει διότι έχει κατά νουν ότι θα δοξαστούν και αυτοί με τα παθήματά τους αυτά.

11.50 ἵνα(1) ἐκζητηθῆ(2) τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκκεχυμένον(3) ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης(4),

50 Ἐτσι η σημερινή γενιά των ανθρώπων θα δώσει λόγο για τα φονικά που έγιναν εναντίον όλων των προφητῶν ἀπὸ τότε που δημιουργήθηκε ο κόσμος·

- (1) Το «ἵνα» δείχνει την συνέπεια που καθορίστηκε από το Θεό (p). Έστειλε ο Θεός αυτούς με τον σκοπό να εκδικηθεί το αίμα τους (L).
- (2) Το εκζητῶ είναι λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. και είναι άγνωστο στους εθνικούς=για να ζητηθεί πίσω ως χρέος οφειλόμενο (p). Παρόλο που ο Θεός μακροθυμεί σε αυτήν την γενιά, δεν θα υπομένει όμως αυτήν για πάντα. Και όταν καταχράται κάποιος την υπομονή του Θεού, πρέπει να αναμένει, ότι στο τέλος αυτή θα στραφεί σε οργή. Όσο περισσότερο οι αμαρτωλοί μαζεύουν θησαυρούς κακίας, τόσο περισσότεροι θα είναι και οι θησαυροί της οργής του Θεού, οι οποίοι θα ξεσπάσουν εναντίον τους.
- (3) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή «εκκεχυμένον». Η γραφή όμως εκχυνόμενον είναι δραματική. Παριστάνεται με αυτήν το αίμα να χύνεται μέχρι τη στιγμή κατά την οποία επέρχεται ο εξιλασμός με την τιμωρία (g).
- (4) Να ζητηθεί από την γενιά αυτή. Αναφέρεται ειδικά στην καταστροφή των Ιεροσολύμων (p). Παρουσιάζονται αυτοί συνεχιστές αντάξιοι των προκατόχων και προγόνων τους στην κακή αυτή και πονηρή επιχείρηση. Είναι οι σύντροφοι και συνέταιροί τους. Είναι λοιπόν υπεύθυνοι τώρα για να πληρώσουν τα χρέη της όλης επιχείρησης. Και τόσο περισσότερο, όσο ο διωγμός και ο από την γενιά εκείνη φόνος του Χριστού και των αποστόλων, ξεπερνούσε σε εγκληματικότητα και ενοχή τους φόνους που συντελέστηκαν από τους προγόνους.

11.51 ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου(1) τοῦ ἀπολομένου μεταξύ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου(2)· ναί, λέγω ὑμῖν(3), ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.

51 ἀπὸ το φονικό του Ἄβελ, μέχρι το φονικό του Ζαχαρία, που σκοτώθηκε ανάμεσα στο θυσιαστήριο και στο ναό. Σας βεβαιώνω πως για όλα αυτά η σημερινή γενιά θα δώσει λόγο.

- (1) Καθορίζει το «ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» και περιορίζει αυτό έτσι ώστε η φράση αυτή να μην μπορεί πλέον να χαρακτηριστεί ως υπερβολική (L). Οι φόνος του Ἄβελ και του Ζαχαρία είναι ο πρώτος και ο τελευταίος από αυτούς που αναφέρονται στα ιστορικά βιβλία της Π.Δ.. Και στις δύο περιπτώσεις τονίζεται η ζήτηση: «Η φωνή του αἵματος του αδελφού σου φωνάζει σε μένα από τη γη»(Γεν. δ 10). «Και όταν πέθαινε, εἶπε· ας δει ο Κύριος και ας κρίνει» (Β΄ Παραλ. κδ 22) (p). Πόσο νωρίς άρχισαν οι μαρτυρικοί θάνατοι στον κόσμο! Ο πρώτος που πέθανε από τους ανθρώπους ήταν ο Ἄβελ και πέθανε για την θρησκεία του.
- (2) Οἶκο λέει εδώ τον του Θεού (Λουκ. στ 4) δηλαδή το ναό (δ). Ο Ζαχαρίας φονεύτηκε «στην αυλή του οἴκου» δηλαδή στον περίβολο του ναού (L).

(3) Δες Λουκ. ζ 26,ιβ 5. Πουθενά αλλού στην Κ.Δ. η φράση (ρ). Το ναι=αμήν του Ματθαίου, μάλιστα, βεβαίως, αληθινά (δ).

11.52 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς(1), ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως(2)· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε(3) καὶ τοὺς εἰσερχομένους(4) ἐκωλύσατε(5).

52 »Αλίμονό σας, νομοδιδάσκαλοι. Αφαιρέσατε το κλειδί της γνώσεως· και εσεῖς δεν μπήκατε, και αυτούς που θέλησαν να μπουν τους εμποδίσσατε».

(1) Η έννοια του σ. είναι ουσιαστικά η ίδια με το Ματθ. κγ 13.

(2) «Κλειδί γνώσης θα πούμε ότι είναι ο ίδιος ο νόμος» (Κ). «Διότι ο νόμος (ο μωσαϊκός) είναι οπωσδήποτε χειραγωγός που οδηγεί στο Χριστό» (Θφ). «Έπρεπε λοιπόν οι αποκαλούμενοι νομικοί, επειδή βεβαίως πολυεξέταζαν τον Μωσαϊκό νόμο και δεν αγνοούσαν τις φωνές των αγίων προφητών, να ανοίγουν, κατά κάποιο τρόπο, στους Ιουδαίους τις πόρτες της γνώσης... Αφαίρεσαν λοιπόν οι νομικοί το κλειδί της γνώσης· διότι δεν άφηναν να πιστέψει κάποιος στον Σωτήρα των όλων Χριστό» (Κ). «Αφαίρεσαν το κλειδί της γνώσης, δηλαδή το έκρυσαν, το αφάνισαν και επομένως, αφού το κλειδί έφυγε από τη μέση, δηλαδή η ερμηνεία του νόμου, έμεινε κλεισμένη η πόρτα του» (Θφ). Ο Κύριος παρουσιάζει τη γνώση του Θεού και της σωτηρίας με την εικόνα ενός ιερού άδυτου στο οποίο οι γραμματεῖς είχαν την αποστολή να εισάγουν το λαό, αλλά του οποίου την πόρτα είχαν κλείσει και κρατούσαν το κλειδί για να μην μπορεί κάποιος να την ανοίξει (g). Το κλειδί της γνώσης=Το κλειδί το οποίο ανοίγει την θύρα προς τη γνώση, όχι την θύρα η οποία είναι η γνώση. Η γενική πτώση είναι όχι επεξηγηματική, αλλά αντικειμενική. Η γνώση είναι αυτή του δρόμου της σωτηρίας, η οποία μπορούσε να επιτευχθεί από την Γραφή. Αλλά οι γραμματεῖς είχαν αποκόψει την είσοδο σε αυτήν τη γνώση, πρώτον με τις ψευδείς ερμηνείες τους και δεύτερον με την περιφρόνηση του λαού, τον οποίο θεωρούσαν ως ανάξιο και ανεπίδεκτο διδασκαλίας και διαφωτισμού (ρ). Είχαν, λόγω της θέσης τους, καθήκον να αναπτύσσουν στο λαό πιστά τις γραφές της Π.Δ., οι οποίες οδηγούσαν στο Μεσσία. Και εάν οι γραμματεῖς ερμήνευαν αυτές με την αληθινή τους έννοια και σημασία, ο λαός θα εγκολπωνόταν το Χριστό και την διδασκαλία του. Αλλά αντί για αυτό διέστρεφαν την έννοια των θεόπνευστων κειμένων, διέστρεφαν και την διδασκαλία του Χριστού, κατασκευοφαντούσαν τον χαρακτήρα των θαυμάτων του, προκαλούσαν σε έριδες τους μαθητές του, έδιωχναν από τη συναγωγή όσους πήγαιναν με το μέρος του και τον παρουσίαζαν ως Σαμαρείτη, μη διστάζοντας να τον παρουσιάσουν ότι βγάζει τα δαιμόνια με τον Βεελζεβούλ και να τον χαρακτηρίσουν ότι έχει δαιμόνιο. Έτσι αφαίρεσαν το κλειδί της ζωής και έκλειναν την βασιλεία των ουρανών μπροστά στους ανθρώπους.

(3) Οι ψευδείς τους ερμηνείες ήταν ολέθριες και σε αυτούς τους ίδιους («και εσεῖς οι ίδιοι δεν μπήκατε»), όπως και στους άλλους (ρ). Και αυτοί δεν εγκολπώθηκαν το ευαγγέλιο, παρόλο που με τη γνώση της Π.Δ., την οποία είχαν, έπρεπε να αντιληφθούν ότι ήλθε το πλήρωμα του χρόνου και πλησίασε η βασιλεία των ουρανών. Έβλεπαν να εκπληρώνονται οι προφητείες στην βασιλεία την οποία ο Κύριος θεμελίωνε, και όμως δεν έμπαιναν σε αυτήν.

(4) Ο ενεστώτας=αυτούς που επιχειρούν συνεχώς να μπουν (ρ).

(5) Ο αόριστος δείχνει αυτό που έγινε εφάπαξ για όλους ανεξαιρέτως (ρ).

11.53 λέγοντος δε αυτού(1) προς αυτούς ταῦτα ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχρην(2) καὶ ἀποστοματίζειν(3) αὐτὸν περὶ πλειόνων,

53 Ἐνῶ ο Ἰησοῦς τους ἔλεγε αυτά, οι γραμματεῖς και οι Φαρισαῖοι άρχισαν να δείχνουν έντονη εχθρότητα και να τον προκαλούν με πολλές ερωτήσεις·

(1) Υπάρχει και η γραφή Κακείθεν εξελθόντος αυτού=Εξοργισμένοι τον ακολούθησαν και έξω από το σπίτι του φαρισαίου (ρ).

(2) «Λυπούμενοι από τους ελέγχους, άρχισαν να εξοργίζονται με αυτόν. Το «ενέχω» λέγεται αντί για το αντιτίθεμαι και αγανακτώ» (Κ), «να οργίζονται» (Ζ). Λέγεται και εδώ όπως και στο Μάρκ. στ 19 με έλλειψη της λέξης θυμό ή κότο=άρχισαν να οργίζονται φοβερά εναντίον του (δ). Στο Γεν. μθ 23 με το εχείχον μεταφράζουν οι Ο' λέξη εβραϊκή, την οποία στο Γεν. κζ 41 μεταφράζουν με το ρήμα ενεκότει και στο Γεν. ν 15 με το μνησικακήση (L).

(3) «Το «αποστοματίζω» σημαίνει, απαιτώ αυτοσχέδιες και χωρίς καλή σκέψη απαντήσεις σε ερωτήματα που έχουν δόλο» (Ζ). «Απαιτούσαν αμέσως και κατά κάποιο τρόπο χωρίς σκέψη, να απαντήσει στις πανούργες τους ερωτήσεις, νομίζοντας ότι θα πέσει οπωσδήποτε και θα πει κάτι από όσα δεν είναι έξω από κατηγορία» (Κ). Κυριολεκτικά το αποστοματίζω=κάνω κάποιον να μιλήσει από

το στόμα, από μνήμης (δ). Υπαγορεύω εκείνα τα οποία πρέπει να αποστηθιστούν και να ειπωθούν από μνήμης (ρ).

11.54 ἐνεδρεύοντες(1) αὐτὸν, ζητούντες θηρεύσαι(2) τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

54 του ἔστηναν παγίδες, προσπαθώντας ν' αρπάξουν κάτι από το στόμα του, με σκοπό να τον κατηγορήσουν.

(1) Το ρήμα συναντιέται μόνο εδώ και στο Πράξ. κγ 21 και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.=Τον παραφύλαγαν.

(2) Λέγεται μοναδική φορά. Και το ενεδρεύω και το θηρεύω, είναι λέξεις παραστατικές και περιγραφικές (ρ). Ζητούσαν με δόλο να τον παγιδεύσουν, να αρπάξουν κάτι από το στόμα του, για να τον κατηγορήσουν (δ). «Διότι θεωρούσαν ότι με το αιφνίδιο και απρόοπτο, σίγουρα θα τον ρίξουν» (Ζ).

Κεφάλαιο 12

Στίχ. 1-12. Ο Κύριος διδάσκει τα πλήθη.

12.1 Ἐν(1) οἷς(2) ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων(3) τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν(4) πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον(5), Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης(6) των Φαρισαίων, ἣτις ἐστὶν ὑπόκρισις(7).

1 Στο μεταξύ είχε μαζευτεί πλήθος κόσμου, έτσι που ο ένας να πατάει πάνω στον άλλο. Τότε ο Ιησούς άρχισε να λέει πρώτα στους μαθητές του: «Προσέχετε απ' το προζύμι των Φαρισαίων, που είναι η υποκρισία τους.

(1) Το μεγαλύτερο μέρος από τα λόγια του Χριστού, τα οποία ο Λουκάς αναφέρει στο κεφάλαιο αυτό, αναφέρονται και από τον Ματθαίο σε διάφορα μέρη του ευαγγελίου του, κυρίως στην επί του όρους ομιλία (κεφ. ε-ζ) ή στις παραγγελίες και εντολές προς τους 12 (ι 5-42) ή στην εσχατολογική προφητεία (κδ 4-51). Το γεγονός ότι πολλά λόγια του Χριστού ειπώθηκαν από αυτόν επανειλημμένα και σε διάφορες περιστάσεις, εξηγεί εν μέρει τις ομοιότητες και διαφορές, οι οποίες παρατηρούνται μεταξύ του Λουκά και του Ματθαίου (ρ). Για τους σ. 2-9 δες Ματθ. ι 26-33 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) =Κατά τη διάρκεια αυτών (b). Με το Ἐν οἷς τοποθετείται η αμέσως ακόλουθη σκηνή, σε στενή σχέση με τα προηγούμενα (g). Η κίνηση που σημειώθηκε μέσα και έξω από το σπίτι του Φαρισαίου συντέλεσε ώστε να μαζευτεί πολύ πλήθος, του οποίου οι συμπάθειες διασπάστηκαν, διότι μερικές μεν εκδηλώθηκαν υπέρ των Φαρισαίων ενώ άλλες υπέρ του Κυρίου. Το ότι επίσης ο Κύριος απευθύνεται προς τους μαθητές του μάλλον παρά προς τα πλήθη του λαού, υποδηλώνει ότι οι μάζες του πλήθους ήταν μάλλον επηρεασμένες από τους Φαρισαίους (ρ).

(3) Όχι μόνο το αριθμητικό μύριοι, αλλά και το ουσιαστικό μυριάδες χρησιμοποιείται για δήλωση εξαιρετικά πολλού πλήθους (b). «Νομίζω ότι λέει μυριάδες, το πολυπληθές του όχλου. Διότι συνηθίζουμε μύριους να λέμε τους πολλούς» (Ζ).

(4) Το «άρχισε» δίνει ιδιαίτερη σημασία στα ακόλουθα λόγια. Ο Κύριος απευθύνεται προς τον μικρό όμιλο των μαθητών του, ο οποίος χανόταν ανάμεσα στο πλήθος του λαού που μαζεύτηκε (g).

(5) Το «πρώτον» σημαίνει ότι τα λόγια του απευθύνθηκαν πρώτα στους μαθητές, παρόλο που και από τον όχλο κάποιοι άκουσαν αυτά. Μετά την διακοπή (σ. 15) απευθύνεται ο Ιησούς κατευθείαν προς τα πλήθη (ρ). Κάποιοι μεγαλογράμματοι κώδικες και αρκετοί από τους μικρογράμματος συνδέουν το «πρώτον» με τα επόμενα=Πριν από καθετί άλλο, προσέχετε (δ). Έλεγε προς τους μαθητές, είτε τους 12 είτε και τους 70. Αυτοί ήταν η οικογένειά του, η σχολή του και για αυτό ιδιαίτερος αυτούς οδηγούσε ως αγαπημένους γιους. Αυτοί περισσότερο από τους άλλους υπηρετούσαν από επάγγελμα τη θρησκεία και διέτρεχαν περισσότερο από τους άλλους τον κίνδυνο να αποδειχτούν υποκριτές. Επιπλέον μεταξύ αυτών ήταν και ο Ιούδας, ο οποίος ήταν υποκριτής και ο Κύριος γνώριζε αυτό και για αυτό ζητά να προλάβει την απώλεια του μαθητή. Πάντως είναι αξιοσημείωτο, ότι ενώ οι μαθητές ήταν τότε οι άριστοι άνθρωποι στον κόσμο, όμως είχαν ανάγκη να προφυλαχτούν από την υποκρισία.

(6) Η ζύμη στη Γραφή είναι γενικώς τύπος του κακού, το οποίο διαφθείρει και διαδίδεται, αναταράσσοντας, μολύνοντας και ζυμώνοντας αυτό πάνω στο οποίο επιδρά. Η παραβολή της ζύμης (Λουκ. ιβ 20,21) είναι σχεδόν η μόνη εξαίρεση, όπου ο όρος ζύμη βρίσκεται με αγαθή έννοια. Ο Ιγνάτιος ο θεοφόρος (Επιστολή προς Μαγνησ. Κεφ. 10) χρησιμοποιεί τη λέξη και με κακή και με καλή έννοια (ρ).

(7) «Ονομάζει ζύμη την υποκρισία, επειδή είναι κολλώδης και προέρχεται από την παλαιά κακία και μεταβάλλει και φθείρει μαζί με τον εαυτό της τις γνώμες των ανθρώπων, με τους οποίους τυχόν θα αναμιχθεί. Διότι τίποτα δεν αλλοιώνει τα ήθη όπως η υποκρισία... Είναι λοιπόν γεμάτη από ψεύδος η υποκρισία, επειδή άλλο μεν δείχνει εξωτερικά, ενώ άλλο είναι» (Θφ). Για τη ζύμη των Φαρισαίων δεσ και Ματθ. 1στ 6 και τις εκεί σημειώσεις.

12.2 οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον(1) ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται(2).

2 Δεν υπάρχει τίποτα σκεπασμένο που δε θα ξεσκεπαστεί, και τίποτα κρυφό που δε θα μαθευτεί.

(1) =συνολικά, τελείως καλυμμένο ώστε να μην φαίνεται κανένα μέρος του. Η πρόθεση συν επιτείνει την έννοια του ρήματος (δ).

(2) «Οι μεν Φαρισαίοι λοιπόν νομίζουν, λέει, ότι κρύβονται με την υποκρισία, φροντίζοντας πολύ να δείχνουν ότι έχουν χρηστά ήθη. Αλλά δεν υπάρχει τίποτα καλυμμένο που δεν θα αποκαλυφθεί» (Θφ). «Είναι θεομίσητη η υποκρισία· και κάποιες φορές κρύβεται μεν για λίγο, αλλά πέφτει και δεν κρατά για πολύ. Το ότι δηλαδή δεν είναι δυνατόν να διαφύγουν της προσοχής από το θεϊκό μάτι όσα πράττουμε, το έδειξε καθαρά λέγοντας· Τίποτα λοιπόν καλυμμένο δεν υπάρχει που δεν θα αποκαλυφθεί» (Κ). Η κακία που συγκαλύπτεται από ένα εξωτερικό περικάλυμμα ευσέβειας, θα αποκαλυφθεί μία ημέρα. Ίσως και στον κόσμο αυτόν, όπως του Ιούδα και του Σίμωνα του μάγου. Ασφαλώς όμως κατά την μεγάλη εκείνη ημέρα, κατά την οποία τα κρυφά όλων των καρδιών θα φανερωθούν (Σοφ. Σειρ, ιβ 14).

12.3 ἀνθ' ὧν(1) ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτὶ(2) ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὐρανὸν ἐλάλησατε ἐν τοῖς ταμείοις κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων(2). 3 Ὅτι, λοιπόν, λέτε στο σκοτάδι θα ακουστεί στο φως, κι ὅτι ψιθυρίζετε σε κλειστό χώρο θ' ανακοινωθεί στα φανερά».

(1) «Το ἀνθ' ὧν λέγεται αντί για το «για αυτό», επειδή, δηλαδή, τίποτα δεν θα κρυφτεί» (Ζ). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή, η έννοια ὅσων ακολουθούν είναι η εξής: Επειδή τίποτα δεν θα κρυφτεί, προσέχετε τι λέτε κρυφά, διότι αυτό μία ημέρα θα δημοσιευτεί (Weiss). Ὅτι δηλαδή αν πει κάποιος μυστικό, είτε καλό είτε κακό, θα γίνει γνωστό και επομένως και οι υποκριτές δεν θα μείνουν έως τέλους άγνωστοι (δ). Ἡ, το ἀνθ' ὧν στην αρχή της φράσης μπορεί να έχει την έννοια του «ενώ» και πολύ περισσότερο του «κατά συνέπειαν». Οι μαθητές είχαν αρχίσει να κηρύττουν ιδιαιτέρως, μέσα στα σπίτια. Θα έλθει ώρα που το κήρυγμα θα ακουστεί δημόσια από τα δώματα και αυτό θα προκαλέσει διωγμό κατά των μαθητών (L). Ἡ, το ἀνθ' ὧν έχει την έννοια του αντιθέτως=Η υποκρισία εκείνων θα αποκαλυφθεί. Αντιθέτως όμως εσείς οι οποίοι τώρα μιλάτε δειλά και κατά κάποιο τρόπο στο αυτί, θα κηρύξετε δημόσια και θα ακουστεί η φωνή σας σε όλο τον κόσμο (g). Οι δύο πρώτες ερμηνείες είναι σοβαρότερες.

(2) «Φως και δώματα εννοεί την δημοσιότητα» (Ζ). Αυτό που ακούσατε στο αυτί... επί των δωματίων «δεν διατάζει να αφήσουν τα στενά και την αγορά και να κηρύττουν στις ταράτσες. Διότι ούτε φαίνονται ότι έκαναν αυτό οι μαθητές. Αλλά το «στα δώματα» και το «στο φως» υπαινίσσεται το «με θάρρος». Η φράση, από την άλλη, «στο αυτί» και το «στο σκοτάδι» σημαίνει το εξής, ότι δηλαδή αυτό που ακούσατε σε μικρό μέρος της οικουμένης και σε ένα μέρος της Παλαιστίνης, αυτό θα το κάνετε ξακουστό παντού στη γη» (X). Είναι μεγάλη παρηγοριά για αυτούς που συνεχίζουν τώρα το έργο του Χριστού και των αποστόλων, ότι το έργο αυτό οπωσδήποτε θα συντελεστεί και θα διαδοθεί. Οποιαδήποτε εμπόδια και αν παρεμβάλλονται στη διάδοση του ευαγγελίου, η αλήθειά του θα λάμψει και θα γίνει γνωστή παντού και σε τίποτα δεν θα ισχύσουν αυτοί που επιχειρούν να στοτεινιάσουν το φως του. Ο λόγος όμως αυτός του Χριστού έχει εφαρμογή και στις συκοφαντίες και κατηγορίες, τις οποίες εναντίον του Χριστού και των διακόνων του εξύφαναν και εξυφαίνουν οι εχθροί του ευαγγελίου. Η αθωότητά τους θα λάμψει και το ψεύδος των εναντίον τους συκοφαντιών θα γίνει ολοφάνερο. Συχνά και στον κόσμο αυτόν γίνεται η αποκατάσταση αυτή. Προ παντός όμως θα λάβει χώρα κατά την ημέρα εκείνη, όταν οι δίκαιοι και λάμπουν όπως ο ήλιος.

12.4 Λέγω δὲ(1) ὑμῖν τοῖς φίλοις μου(2), μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα(3) μὴ ἔχόντων(4) περισσότερόν τι(5) ποιῆσαι.

4 «Σ' εσάς όμως, φίλοι μου, λέω: Μη φοβηθείτε αυτούς που σκοτώνουν το σώμα και ύστερα δεν μπορούν τίποτα περισσότερο να κάνουν.

(1) Το δημόσιο κήρυγμα θα προκαλέσει διωγμούς. Για αυτό «ετοιμάζει αυτούς που τον αγαπούν, να έχουν πνευματική γενναιότητα» (Κ).

(2) «Δεν αρμόζει, όπως φαίνεται, σε όλους γενικά ο λόγος σχετικά με αυτά, αλλά μάλλον σε εκείνους, στους οποίους φαίνεται ότι υπάρχει μέσα τους το να τον αγαπούν με όλη την καρδιά... Διότι αυτοί που δεν είναι τέτοιοι, μεταφέρονται πολύ εύκολα εδώ και εκεί και είναι πιο έτοιμοι για αποστασία» (Κ). Οι προβλεπόμενοι από τον Κύριο διωγμοί των μαθητών, κάνουν αυτούς πιο αγαπητούς σε αυτόν. Έτσι εξηγείται και η γεμάτη τρυφερότητα ονομασία «σε σας τους φίλους μου».

(g).
(3) Αφού δηλαδή σας φονεύσουν.

(4) =Δεν μπορούν.

(5) «Οι άνθρωποι εκτείνουν τις οργές τους μέχρι το σώμα και το τέλος της εναντίον μας κακίας τους, είναι ο θάνατος της σάρκας» (Κ).

12.5 υποδείξω(1) δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε(2)· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν(3)· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.

5 Να σας πω ποιον να φοβηθείτε: το Θεό, που έχει την εξουσία να σας ρίξει στην κόλαση μετά το φυσικό θάνατο. Σας βεβαιώνω πως αυτόν πρέπει να φοβάστε.

(1) Ο Λουκάς βάζει στην αρχή με έμφαση το υποδείξω=θα βάλω στα μάτια σας, θα διδάξω (δ).

(2) Το ρήμα χρησιμοποιείται εντονότατα στον έναν αυτόν σ. 3 φορές (b).

(3) «Εκείνον αξίζει να φοβάστε, ο οποίος τιμωρεί όχι μόνο το σώμα, αλλά και την ψυχή, το αθάνατο αυτό πράγμα, και την υποβάλλει σε αθάνατες τιμωρίες, και τιμωρίες με φωτιά» (Θφ). Ο φόβος αναφέρεται στο Θεό. Στη Γραφή πουθενά δεν μας δίνεται παραγγελία να φοβόμαστε το σατανά, αλλά να αντιστεκόμαστε σε αυτόν θαρραλέα (Ιακ. δ 7, Α΄ Πέτρ. ε 9)· «τον Θεό φοβηθείτε, αντισταθείτε στον διάβολο»· αυτό είναι η διδασκαλία της Γραφής. Επιπλέον αν και ο σατανάς προσπαθεί να μας οδηγήσει στη γέεννα, δεν έχει αυτός εξουσία να μας ρίξει σε αυτήν (p), «αλλά αυτό βρίσκεται στην εξουσία του Θεού» (Θφ). «Όταν ο Θεός τιμωρεί, η ζημιά δεν θα σταματήσει μέχρι μόνη τη σάρκα, αλλά και αυτή η αθάνατη ψυχή θα υποφέρει μαζί από τα βασανιστήρια. Επομένως ας έλθει μάλλον ο ένδοξος θάνατος, που μας ανεβάζει στις αρχές της ατέλειωτης ζωής, όπου οπωσδήποτε έχουν ετοιμαστεί και τα αγαθά της θείας γενναιοδωρίας» (Κ). Ομολογώντας τον Χριστό ενδέχεται να προκαλέσετε την οργή των ανθρώπων, αλλά αυτή τίποτα άλλο δεν θα κατορθώσει παρά μόνο το πολύ-πολύ να σας αφαιρεθεί η πρόσκαιρη ζωή και αυτό μάλιστα, εάν επιτραπεί από το Θεό που διευθύνει τα πάντα. Αρνούμενοι όμως το Χριστό, θα προκαλέσετε σίγουρα την οργή του Θεού, ο οποίος έχει τη δύναμη να σας στείλει και στον άδη, χωρίς κανείς να μπορεί να αντισταθεί στην απόφασή του αυτή. Έτσι από τα δύο τούτα φοβερά, το μεγαλύτερο ενδείκνυται να φοβηθεί κάθε συνετός. Φοβηθείτε λοιπόν το Θεό. Είναι αλήθεια ότι για τον φυσικό άνθρωπο η ζωή είναι γλυκιά και ο θάνατος πικρός. Αλλά η αιώνια ζωή είναι ασύγκριτα γλυκύτερη και ο αιώνιος θάνατος ανυπολόγιστα πικρότερος. Είναι δριμύς ο χειμώνας του μαρτυρίου, αλλά γλυκός ο παράδεισος.

12.6 οὐχὶ πέντε στρουθία πωλείται ἀσσαρίων δύο(1); καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν(2) οὐκ ἔστιν ἐπιλεησμένον(3) ἐνώπιον τοῦ θεοῦ(4).

6 Τα πέντε σπουργίτια δεν πουλιούνται για δύο μόνο ασσάρια; Κι όμως ο Θεός ούτε ένα απ' αυτά δεν ξεχνάει.

(1) Ο μεν Ματθαίος ανέφερε την τιμή των δύο στρουθίων, ενώ ο Λουκάς των 5 επειδή είναι ακόμη πιο ασήμαντη· 2/5 του ασσαρίου, δηλαδή 4 χρυσά λεπτά το καθένα (δ). Φυσικό είναι στην αγορά η χονδρική πώληση να σημειώνει κατώτερες τιμές από την λιανική.

(2) Και οι δύο ευαγγελιστές αναφέρουν «ένα από αυτά» το οποίο είναι πιο εκφραστικό από το «κανένα από αυτά» (p).

(3) Η πρόνοιά του «εκτείνεται μέχρι τα τόσο ασημαντότατα και κατά κάποιο τρόπο κατεβαίνει στα πιο μικρά από όλα τα ζώα» (Κ). «Το ρητό πάλι» που είναι στον Ματθαίο ««δεν θα πέσει στη γη χωρίς τον πατέρα σας», δεν δείχνει την θέληση, αλλά την πρόγνωση· διότι από αυτά που συμβαίνουν, άλλα μεν γίνονται με τη θέληση του Θεού, άλλα δε με την ευαρέσκειά του, ενώ άλλα τα επιτρέπει» (Ω).

(4) Εβραϊκός τρόπος έκφρασης συχνότατος στο Λουκά (Λουκ. α 19,ιστ 15, Πράξ. δ 19,ζ 46. Δες και Λουκ. α 6,15,75, Πράξ. η 21,ι 4). Υπονοεί ότι και καθένα πτηνό ακόμη, βρίσκεται κάτω από τα μάτια του Θεού (p). Ένα σπουργίτι δεν συλλαμβάνεται στην παγίδα του κυνηγού ούτε πέφτει νεκρό από το βλήμα του όπλου του, εν αγνοία του ουράνιου Πατέρα. Οι εχθροί σας θα σας στήσουν παγίδες και ενέδρες και άλλοτε θα ζητήσουν με τα όπλα να σας αφαιρέσουν τη ζωή. Μην τους φοβηθείτε όμως.

Διότι οι εχθροί σας δεν θα έχουν άλλη δύναμη εναντίον σας, παρά μόνο εκείνη την οποία θα επιτρέψει σε αυτούς ο Πατέρας σας. Αυτός μπορεί να συντρίψει τις παγίδες τους για να σωθείτε εσείς σαν σπουργίτια από την παγίδα των κυνηγών.

12.7 αλλά και αι τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται(1). μὴ οὖν φοβεῖσθε(2)· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε(3).

7 Ο Θεός έχει μετρημένες ακόμα και τις τρίχες της κεφαλής σας. Μη φοβάστε, λοιπόν, γιατί αξίζετε περισσότερο από πολλά σπουργίτια.

(1) «Πῶς θα μπορούσε να ξεχάσει αυτούς που τον αγαπούν, ή να αγνοήσει κάτι από όσα τους συμβαίνουν, αυτός ο οποίος, βεβαίως, τόσο πολύ προνοεί για αυτούς, που το καθένα από τα σχετικά με αυτούς, το γνωρίζει λεπτομερώς και έχει αριθμημένες, κατά κάποιον τρόπο, τις τρίχες τους;» (Κ). «Ο λόγος αυτός φανερώνει ταυτόχρονα και την πρόνοια και την γνώση» (Χ). Οσοδήποτε και αν δεν το περιμένετε, ακόμη και οι τρίχες του κεφαλιού σας είναι μετρημένες (ρ). Η γνώση του Θεού εκτείνεται όχι μόνο στο πρόσωπό μας, αλλά και στα πλέον ασήμαντα μέρη του σώματός μας, και σε αυτές ακόμη τις 140.000 τρίχες του κεφαλιού μας, από τις οποίες κάθε μέρα χάνουμε μερικές χωρίς εμείς που τις χάνουμε να παίρνουμε είδηση, ή να δίνουμε προσοχή σε αυτήν την απώλεια (g). Εκείνοι, οι οποίοι με φροντίδα πολλή μετρούν τα χρήματά τους και το πλήθος των αγαθών τους και των ζώων, από τα οποία αποτελούνται τα ποίμνιά τους και οι αγέλες τους, δεν φροντίζουν ποτέ να μετρήσουν τις τρίχες του κεφαλιού τους οι οποίες πέφτουν και χάνονται, χωρίς συνήθως η πτώση τους να γίνεται αισθητή σε αυτούς. Αλλά ο Θεός έχει μετρήσει όλες τις τρίχες των κεφαλιών του λαού του και ούτε μία τρίχα από τα κεφάλια «δεν θα χαθεί» (Λουκ. κα 18). Εάν όμως οι τρίχες των διακόνων του Θεού και των πιστών παιδιών του είναι μετρημένες, πολύ περισσότερο μετριοούνται από το Θεό οι στεναγμοί τους και τα δάκρυά τους και οι σταγόνες του αίματός τους, το οποίο χύνουν για τον Χριστό. Όλες αυτές οι απώλειές τους καταγράφονται και αναμφίβολα θα ανταμειφθούν γενναιόδωρα από τον Θεό που τις μετράει.

(2) «Διότι δεν πρόκειται να πεθάνετε σαν να εγκαταλείπεστε από εμένα... Διότι τόσο πολύ προνοώ για σας, ώστε το καθένα από τα δικά σας να το γνωρίζω λεπτομερώς... Και αν ακόμη λοιπόν, σας αφήσω να μπειτε σε πειρασμό, θα σας χορηγήσω οπωσδήποτε και τη δύναμη να υπομείνετε... Διότι αφού είμαι κηδεμόνας και όλα τα γνωρίζω και έχω μετρημένα και τα πιο λεπτά, σχεδιάζω για τον καθένα αυτό που είναι σύμφωνο με την αξία του και που τον συμφέρει» (Θφ).

(3) «Αν δεν ξεχνώ κανένα ακόμη και από τα σπουργίτια που πωλούνται, πολύ περισσότερο ο δικός σας θάνατος, των δικών μου φίλων, δεν θα συμβεί χωρίς τη δική μου πρόνοια για σας» (Θφ).

12.8 Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ(1) ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ(2) ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ(3)·

8 »Σας βεβαιώνω πως ὅποιος ὁμολογήσῃ μπροστά στους ἀνθρώπους ὅτι ἀνήκει σ' ἐμένα, το ἴδιο θα κάνει γι' αὐτὸν καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου κατὰ τὴν τελικὴ κρίση, μπροστά στους ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ.

(1) Η ομολογία του ευαγγελίου αναμφίβολα μπορεί να κοστίσει στους μαθητές θυσίες σοβαρές. Αλλά εάν εμείνουν στην ομολογία αυτή, θα εξασφαλιστεί σε αυτούς ανταμοιβή μεγαλοπρεπής (g). «Τώρα προσθέτει το έπαθλο της μαρτυρίας» (Θφ). Είναι καθήκον μας όχι μόνο να πιστεύουμε στο Χριστό αλλά και να ομολογούμε την πίστη μας αυτή, μη διστάζοντας όταν οι περιστάσεις το καλούν και να διωχτούμε για αυτήν. Δεν πρέπει ποτέ να ντρεπόμαστε, να φανερώσουμε και να ομολογήσουμε τη σχέση μας με το Χριστό, διότι μόνο έτσι αποδεικνύεται μεν η ειλικρίνεια της πίστης μας και δοξάζεται από εμάς το όνομα του Χριστού και οικοδομούνται και οι άλλοι.

(2) Και ο Ιησούς θα ομολογήσει αυτούς που ομολόγησαν αυτόν. Θα ομολογήσει ότι όχι μόνο αυτός έπαθε για αυτούς και υπέστη τα παθήματά του για ευεργεσία τους, αλλά και ότι έπαθαν και αυτοί για αυτόν, και η βασιλεία του πάνω στη γη στερεώθηκε και επεκτάθηκε και με τα δικά τους παθήματα. Ποια μεγαλύτερη τιμή από αυτήν μπορεί να υπάρξει;

(3) Στον μεν Ματθαίο «είπε «μπροστά στον ουράνιο Πατέρα μου»· ενώ εδώ «μπροστά στους αγγέλους του Θεού». Αλλά δεν υπάρχει διαφορά. Διότι μαζί με τον Πατέρα του και τον ίδιο (τον Υιό) και το Άγιο Πνεύμα, θα είναι παρόντες οι άγγελοι κατά τον καιρό της κρίσης» (Ζ). «Διότι εκείνο τον καιρό, θα κατέβει μαζί με τους αγγέλους με τη δόξα του Πατέρα του, για την συντέλεια του παρόντος αιώνα. Εκεί θα στεφανώσει τον γνήσιο ομολογητή» (Κ).

12.9 ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ(1).

9 Ὅποιος ὅμως με ἀπαρνηθεῖ μπροστά στους ανθρώπους, θα τον ἀπαρνηθεῖ και ὁ Υἱός του Ἀνθρώπου μπροστά στους ἀγγέλους του Θεοῦ, κατά την τελική κρίση.

(1) «Οἱ ἄλλοι ὅμως, δηλαδή αυτοὶ που ἀρνήθηκαν και ἀτίμασαν, θα τους ἀρνηθεῖ· εἶναι σχεδόν σαν να πει ὁ Κριτὴς σε αυτοὺς, αὐτὸ που ἔλεγαν οἱ ἅγιοι προφῆτες σε κάποιους. Ὅπως ἐπράξεις, ἔτσι θα σου συμβεῖ. Αὐτὸ που ἀνταπέδωσες, θα ἀνταποδοθεῖ στο κεφάλι σου (Ὁβδιού 15). Θα ἀρνηθεῖ λοιπὸν αὐτοὺς, λέγοντας ἐκεῖνο· Φύγετε ἀπὸ ἐμένα, ἐργάτες τῆς ἀνομίας. Δὲν σας ξέρω (Λουκ. ιγ 27). Και ποιοὶ θα μπορούσε να εἶναι αυτοὶ; Πρῶτον μὲν, αυτοὶ που, ὅταν ξέσπασε διωγμὸς, ἀπέβαλαν τὴν πίστη. Ἀρνοῦνται ἐπίσης αὐτὸν οἱ αἰρετικοὶ και οἱ διδάσκαλοὶ τους» (Κ). Ἡ πρόθεση «ἀπὸ» στο ἀπαρνηθήσεται, τὸ ὁποῖο λαμβάνεται με καθαρὰ παθητικὴ ἔννοια, σημαίνει τὸ ολοκληρωτικὰ, τελείως=θα τον ἀρνηθῶ τελείως (δ).

12.10 καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου(1), ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι(2) οὐκ ἀφεθήσεται(3).

10 Ὅποιος μιλήσει προσβλητικὰ κατά του Υἱοῦ του Ἀνθρώπου, ὁ Θεὸς θα τον συγχωρήσει· ὅποιος ὅμως προσβάλει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὁ Θεὸς δὲ θα τον συγχωρήσει.

(1) «Ὅταν κάποιος, που δὲν ἔχει μάθει ἀκόμη τὴν δύναμη του μυστηρίου σχετικά με αὐτὸν (τὸ Χριστό), οὔτε βέβαια ἔχει καταλάβει ὅτι, ἐνῶ εἶναι Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, κατέβασε τὸν εαυτὸ του στη δική μας κατάσταση και ἐγίνε ἀνθρώπος, πει κάτι για αὐτὸν που εἶναι μέτριο [κατώτερο] σε σχέση με τὴν ἀξία του και ὅσα εἶναι ἀξία συγγνώμης, αὐτὰ ὁ Θεὸς θα τα συγχωρήσει σε ὅσους ἀμάρτησαν ἀπὸ ἀγνοία» (Κ). Δες Ματθ. ιβ 31,32 και Μάρκ. γ 28,29 και τὶς ἐκεῖ σημειώσεις. Για να καταστήσει ὁ Κύριος ἐμφανέστερο τὸ βάρος του ἀμαρτήματος τῆς βλασφημίας κατά του Πνεύματος, τοποθετεῖ αὐτὸ παράλληλα με ὑβρὴ ἢ βλασφημία που ἐγίνε στο πρόσωπό του ως υἱοῦ του ἀνθρώπου. Τὴν ὑβρὴ και βλασφημία αὐτὴ ἀποκαλεῖ «λόγο». Ἀποτελεῖ βεβαίως και αὐτὸ ἀμαρτία, ἡ ὁποία ὅμως ἐνδέχεται να μὴν προέρχεται ἀποκλειστικὰ και μόνο ἀπὸ κακία και για αὐτὸ μπορεῖ να συγχωρεθεῖ. Παράδειγμα ὁ Παῦλος κατά τὴν περίοδο τῆς ἀπιστίας του. Ἀλλά και ἡ ἴδια ἡ ἱστορία του Ἰσραὴλ ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ. Πόσοι ἀπὸ τους σταυρωτὲς ἢ τουλάχιστον ἀπὸ αυτοὺς που κραύγασαν «Ἄρον ἄρον σταύρωσον αὐτὸν» μετανόησαν κατά τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς με τὸ κήρυγμα του Πέτρου και βαπτίστηκαν. Ἡ Ἱερουσαλήμ δὲν καταστράφηκε ἀμέσως μετὰ τὸ δρᾶμα τῆς Μεγάλῆς Παρασκευῆς, ἀλλὰ ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπέδειξαν πεισματικὴ ἀντίσταση στὴν ἐνέργεια του Πνεύματος τῆς Πεντηκοστῆς (γ). Ὅσοι βλασφημοῦσαν τὸ Χριστό, ὅταν ἦταν στὴ γῆ, και τὸν ὀνόμαζαν φαγὰ και κρασοπότη, πλάνο και βλάσφημο, εἶχαν κάποια σκιά δικαιολογίας, διότι ὁ Κύριος ἐμφανίστηκε σαν ἕνας ἄσημος και φτωχὸς, στερημένος ἀπὸ κάθε προστασία και οἱ ἀποδείξεις τῆς θείας του ἀποστολῆς φανερώθηκαν τέλειες μετὰ τὴν ἀνάληψή του. Λόγω αὐτοῦ, σε κάποιο βαθμὸ περιλαμβάνονταν και αυτοὶ στὴν δικαιολογία, τὴν ὁποία ὑπὲρ των σταυρωτῶν του πρόβαλλε ὁ Κύριος λέγοντας στον Πατέρα του: Πατέρα, συγχώρεσέ τους διότι δὲν ξέρουν τι κάνουν. Ὅποτε ἐφόσον αυτοὶ θα ἔδειχναν μετάνοια, θα συγχωροῦνταν. Ὑπήρχε λοιπὸν ἐλπίδα για αυτοὺς, ὅταν κατά τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς θα ξεχυνόταν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, να ἐπιστρέψουν, ὅπως ἐπέστρεψαν και τόσοι ἄλλοι, και ἀφοῦ ἐπιστρέψουν να ἐλεηθοῦν.

(2) Τὸ να ἀποδίδουν στον Βεελζεβούλ τὰ ἔργα στα ὁποία λάμπει ἡ ἀγιότητα και ἡ δύναμη του Πνεύματος, ἰσοδυναμοῦσε με τὸ να βρίζουν με ἐπίγνωση και θεληματικὰ τὸ θεῖο αὐτὸ Πρόσωπο ἀπὸ τὸ ὁποῖο πηγάζει και ξεχύνεται κάθε φως και κάθε ἀγαθὸ στο πνεῦμα του ἀνθρώπου. Ἡ ἀμαρτία λοιπὸν ἡ ὁποία δὲν συγχωρεῖται ποτέ, δὲν εἶναι ἡ ἀπὸ ἀπλή παρανόηση ἀπόρριψη τῆς ἀλήθειας. Εἶναι τὸ μῖσος κατά τῆς ἀγιότητος ως ἀγιότητα, μῖσος τὸ ὁποῖο θα ὠθοῦσε για παράδειγμα να ἀποδίδει κάποιος τὸ ευαγγέλιο στὴν ἀγυρτεία και ἀπάτη και με μία λέξη στο πνεῦμα του κακοῦ. Δὲν εἶναι αὐτὴ κάποια ἀμαρτία μεμονωμένη, ἀλλὰ εἶναι κατάσταση μόνιμη τῆς ψυχῆς (γ).

(3) Σταθερὴ και πλήρης ἀντίσταση στὴν ἐπίδραση του Ἁγίου Πνεύματος, που οφείλεται στὴν ἐλεύθερη, ἀπὸ αὐτὸν που ἀντιστέκεται, προτίμηση του σκότους ἀπὸ τὸ φως, καθιστὰ τὴ μετάνοια, ἀρα ἐπομένως και τὴν συγχώρηση, ἀδύνατη. Ἡ χάρις, παρόμοια με τὴ σωματικὴ τροφή, μπορεῖ να ἀπορρίπτεται μέχρις ὅτου ἡ δύναμη του να δεχτεῖ κάποιος αὐτὴν χαθεῖ (ρ).

12.11 ὅταν(1) δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς και τὰς ἀρχὰς και τὰς ἐξουσίας(2), μὴ μεριμνάτε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε ἢ τί εἶπητε(3)·

11 Ὅταν σας ὀδηγήσουν μπροστά στις συναγωγές ἢ στις πολιτικὲς ἀρχές, μὴ ἀγωνιάτε για τὸ πῶς θα ἀπολογηθεῖτε ἢ τι θα πείτε,

(1) Δες Ματθ. ι 19,20 και Μάρκ. ιγ 11 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Συναγωγές=ιουδαϊκά δικαστήρια που έχουν θρησκευτικό χαρακτήρα· αρχές=πολιτικές ειδωλολατρικές, από τον έπαρχο μέχρι τον αυτοκράτορα· εξουσίες=γενικώς κάθε οποιαδήποτε κοσμική εξουσία (g).

(3) «Θεράπευσε, από τη μία, τον φόβο για τις τιμωρίες, με το να πει «Μη φοβηθείτε αυτούς που φονεύουν το σώμα»· θεραπεύει, από την άλλη, τώρα και τον φόβο του ότι δεν ήταν μορφωμένοι. Επειδή δηλαδή, δεν πίστεψαν πολλοί που ήταν ανθρωπίνως σοφοί, αλλά οι περισσότεροι ήταν απλοί άνθρωποι του λαού, Μη φοβάσαι, λέει, εσύ που είσαι αμόρφωτος και άσημος, ούτε να μεριμνάς πως ή τι θα πεις· διότι το Άγιο Πνεύμα θα σας διδάξει... αυτά που πρέπει να πείτε... Έτσι λοιπόν και από τις δύο μεριές, μάς ετοιμάζει για το μαρτύριο, θεραπεύοντας τον φόβο και για τη σωματική αδυναμία και για την έλλειψη μόρφωσης» (Θφ).

12.12 τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα(1) διδάξει(2) ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν(3).

12 γιατί το Άγιο Πνεύμα θα σας φωτίσει εκείνη τη στιγμή τι θα πρέπει να πείτε».

(1) Ο λόγος αυτός του Κυρίου επιβεβαιώνει την πραγματικότητα του ψυχολογικού θαύματος της θεοπνευστίας. Ο Ιησούς βεβαιώνει, ότι το Πνεύμα του Θεού μπορεί πραγματικά να επικοινωνήσει με το πνεύμα του ανθρώπου, έτσι ώστε αυτό να είναι διερμηνέας του Αγίου Πνεύματος (g).

(2) «Σε αυτούς που έχουν σχέση πίστης και αγάπης, ενεργεί το Πνεύμα τα κατάλληλα λόγια, σαν ακριβώς διδάσκαλος που κατοικεί μέσα τους» (Κ). Έτσι ο Πέτρος και ο Στέφανος ενώπιον του συνεδρίου, ο Παύλος ενώπιον του Φήλικος και του Φήστου, αφού διδάχτηκαν από το Πνεύμα, δεν περιορίστηκαν στο να υπερασπίσουν τους εαυτούς τους, αλλά και ευαγγελίστηκαν τη χριστιανική αλήθεια (g).

(3) «Έτσι βεβαίως τους γέμιζε με υψηλό φρόνημα και θάρρος, με το να υπόσχεται ότι θα μετέχουν αυτοί στο θείο Πνεύμα· διότι με αυτό ήταν λογικό να πάρουν δύναμη. Διότι πώς δεν επρόκειτο να γεμίσουν με παράστημα και θάρρος και αγαθή προθυμία, πώς επίσης να μην προχωρήσουν θαρραλέα σε ηγεμονικά και βασιλικά δικαστήρια, αυτοί που είχαν μάθει από πριν, ότι δεν θα ήταν οι ίδιοι που επρόκειτο να απολογηθούν με τρόπο φροντισμένο στους άρχοντες, αλλά μία άλλη ένθεη δύναμη μέσα τους, με την οποία επρόκειτο άφοβα να μιλούν και σε ηγεμόνες και στους ίδιους τους βασιλιάδες;» (Ε).

Στίχ. 13-21. Η πλεονεξία και η παραβολή του άφρονος πλουσίου.

12.13 Εἶπε δέ τις ἐκ τοῦ ὄχλου(1) αὐτῷ, Διδάσκαλε(2), εἶπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι(3) μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν(4).

13 Κάποιος από το πλήθος είπε στον Ιησού: «Διδάσκαλε, πες στον αδερφό μου να μοιράσουμε την κληρονομιά μας».

(1) Το επεισόδιο που ακολουθεί εδώ μαζί με την παραβολή διασώθηκε σε μας από μόνο τον Λουκά. Αυτός που απευθύνθηκε στον Κύριο βρισκόταν ανάμεσα στο λαό και αφού επωφελήθηκε από κάποια διακοπή που μεσολάβησε, υπέβαλε στον Κύριο το ζήτημα που τον απασχολούσε, για το οποίο πιθανώς είχε έλθει και για να τον συναντήσει. Σύμφωνα με το ιουδαϊκό αστικό δίκαιο σε περίπτωση κληρονομιάς, ο μεγαλύτερος αδελφός έπαιρνε διπλή μερίδα, υποχρεούμενος να φροντίσει αυτός για την μητέρα του και τις ανύπαντρες αδελφές του. Εάν κρίνουμε από την παραβολή του ασώτου, ο νεότερος γιος έπαιρνε αυτό που του αναλογούσε σε χρήμα. Ίσως λοιπόν αυτός που απευθύνεται τώρα στον Κύριο να ήταν κάποιος από τους νεότερους αδελφούς, ο οποίος δεν έμενε ικανοποιημένος από την μερίδα που του υπολογίστηκε ή αφού την ξόδεψε τελείως, είχε αξίωση για νέα διανομή (g).

(2) Οι ραββίνοι είχαν συνηθίσει τους Ιουδαίους να καταφεύγουν σε αυτούς για επίλυση διαφορών, οι οποίες έπρεπε να κριθούν με βάση τις αρχές του δικαίου. Ο άγνωστος αυτός επικαλείται τον Κύριο με την ιδιότητά του ως ραββίνου ή διδασκάλου, το οποίο υποδηλώνει και ότι η διδασκαλία του Κυρίου είχε κατακτήσει ήδη αρκετό έδαφος σε κύρος (L).

(3) Δεν ζητά από τον Ιησού να κρίνει διαιτητικά μεταξύ αυτού και του αδελφού του, αλλά να βγάλει απόφαση εναντίον του αδελφού του, ενώ αυτός ήταν απών και δεν κατέφυγε και αυτός στον Ιησού (ρ).

(4) «Επειδή αγαπούσε τα χρήματα και την απόκτηση αγαθών, άφησε μεν το να ζητήσει κάτι αναγκαίο για την ψυχή και χρήσιμο για τη σωτηρία της, αλλά ζήτησε σωματικό, φροντίζοντας περισσότερο για το σώμα παρά για την ψυχή» (Ζ). Την ώρα που ο Κύριος μιλούσε για τόσο κρίσιμα και σπουδαία ζητήματα, ο ανόητος αυτός και ιδιοτελής άνθρωπος σκεφτόταν πως θα εξασφάλιζε

συμφέρουσα σε αυτόν διανομή της πατρικής κληρονομιάς. Τίποτα το άτοπο δεν θα έκρυβε το αίτημά του αυτό, αν βλεπόταν ξεχωριστά από τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες έγινε. Αλλά το να διακόψει ο άνθρωπος αυτός τον Κύριο σε τόσο ακατάλληλη περίπτωση, αποδεικνύει ότι δεν είχε αντιληφθεί την πνευματική αποστολή του Κυρίου και δεν εκτιμούσε το ύψος και την πνευματικότητα της διδασκαλίας του εκείνη τη στιγμή. Η μεγάλη του πλάνη λοιπόν συνίστατο στο ότι είχε απορροφηθεί πλήρως από υλικά ενδιαφέροντα, ενώ παρέμενε ξένος με τις πνευματικές αλήθειες, τις οποίες ο Κύριος τότε ανέπτυσσε και τις οποίες αυτός δεν πρόσεχε διόλου (ο).

12.14 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ(1), Ἴσως(2), τίς με κατέστησε(3) δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; 14 Κι ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀπάντησε: «Ἀνθρωπέ μου, ἐγὼ δὲν εἶμαι δικαστὴς γιὰ νὰ χωρίζω τὴν πλεονεξία σου».

(1) «Κατηγόρησε το αίτημά του ο Κύριος, απαντώντας ότι, δεν είμαι μοιραστής χρημάτων, αλλά έχω έλθει να κληροδοτήσω ουράνια βασιλεία» (Ζ). «Επομένως σε αυτούς μεν που σκύβουν υπάκουα σε αυτόν τον αυχένα της διάνοιας και διατάζει και νομοθετεί και μοιράζει την ουράνια κληρονομιά, και διανέμει τις πνευματικές ευλογίες· σε αυτούς όμως που φρονούν μόνο τα γήινα, εύλογα θα πει: Ποιος με έβαλε άρχοντα ή μοιραστή για σας;» (Κ).

(2) Αυστηρή μορφή προσφώνησης, που υποδηλώνει μάλλον αποδοκιμασία παρά επιθυμία μη ανάμιξης. Δες Λουκ. κβ 58,60, Ρωμ. β 1,θ 20 (ρ). Απευθύνεται σε αυτόν σαν σε ξένο (b). «Τον διώχνει ως ενοχλητικό και που δεν θέλει να μάθει τίποτα από αυτά που πρέπει να γνωρίζει» (Κ). Υπάρχει μεγάλη αντίθεση μεταξύ αυτής της προσφώνησης (άνθρωπε) και αυτής στο στίχο 4 (σε σας τους φίλους μου). Εάν και αυτός περιλαμβανόταν μεταξύ των προσώπων, τα οποία ο Κύριος χαρακτήρισε φίλους του, το άκαιρο αυτό και ιδιοτελές αίτημα τον χώρισε από τον κύκλο αυτόν των φίλων και περιόρισε τις αξιώσεις του στην προσοχή και εκτίμηση του Κυρίου, σε μόνο το ότι ήταν και αυτός μέλος της γενικής ανθρωπότητας (ο).

(3) Όπως στην περίπτωση των θεραπευμένων από αυτόν λεπρών (Λουκ. ε 14, ιζ 14) ο Ιησοῦς αποφεύγει να αναμιχθεί στο έργο των αρχών και εξουσιών. Για την φράση δες Εξοδ. β 14 (ρ). Πιθανώς ο Κύριος να έλαβε υπ' όψιν αυτό που συνέβη στον Μωϋσή στην Αίγυπτο, όταν «βλέποντας κάποιον που αδικούνταν» από τους αδελφούς του «υπερασπίστηκε και πήρε εκδίκηση χάριν του αδικουμένου, χτυπώντας τον Αιγύπτιο». (Δες και Πράξ. ζ 24 και εξής) και άκουσε την επόμενη ημέρα «Ποιος σε έβαλε άρχοντα και δικαστή σε μας;» (Εξοδ. β 14). Εάν αυτός που αποτάθηκε σε αυτόν εκδήλωνε ενδιαφέρον για την ουράνια κληρονομιά, ο Κύριος θα παρείχε σε αυτόν την άριστη βοήθεια. Σε κοσμικές όμως διαφορές και υποθέσεις ο Κύριος ουδέποτε δείχτηκε σφετεριστής εξουσίας άλλων και δεν έλαβε ποτέ τιμή ή εξουσία για τον εαυτό του άλλη, παρά αυτήν που δόθηκε σε αυτόν σύμφωνα με το Εβρ. ε 5. Για καθετί το οποίο ενεργούσε μπορούσε να πει με τη δύναμη ποιας εξουσίας έκανε αυτό και ποιος έδωσε σε αυτόν αυτήν την εξουσία. Με την απάντησή του όμως αυτή ο Κύριος δείχνει και τι είδους είναι η φύση της βασιλείας του. Αυτή είναι καθαρά πνευματική και δεν είναι από τον κόσμο αυτόν. Για αυτό και ο Κύριος δεν αναμιγνύεται σε αστικές υποθέσεις, αφήνοντας στις επίγειες αρχές την επίλυση των διαφορών για αυτές και δεν ενθάρρυνε στους ακολούθους του την προσδοκία κοσμικών πλεονεκτημάτων και ωφελημάτων από τη θρησκευτική τους ιδιότητα ούτε την με τους αδελφούς τους διάσταση και φιλονεικία για υλικά κέρδη, τα οποία οι οπαδοί του οφείλουν να θυσιάζουν για διατήρηση της ειρήνης. Με το παράδειγμά του λοιπόν αυτό διδάσκει και τους διακόνους του να μην αναμιγνύονται «στις υποθέσεις της ζωής» (Β΄ Τιμ. β 4) και να μην αφήνουν το λόγο του Θεού για να υπηρετούν τραπέζια.

(4) Ίσως το μεν «δικαστής» σημαίνει αυτόν που βγάζει την απόφαση της διανομής, ενώ το «μεριστής» αυτόν που επιβλέπει την εκτέλεση της απόφασης και την πραγματοποίηση της διανομής (g).

12.15 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς(1), Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας(2), ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἢ ζωῇ αὐτοῦ(3) ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων(4) αὐτῷ.

15 Καὶ στο πλήθος εἶπε: «Νὰ προσέχετε καὶ νὰ φυλάγεσθε ἀπὸ κάθε είδους πλεονεξία, γιατί τα πλούτη, ὅσο περίσσια κι αν εἶναι, δε δίνουν στον ἄνθρωπο τὴν αληθινὴ ζωή».

(1) «Δεν μας αφήνει όμως χωρίς συμβουλή, αλλά παίρνοντας κατά κάποιο τρόπο ακριβώς την κατάλληλη αφορμή, πλέκει λόγο και σχεδόν διαμαρτύρεται. Διότι μας υπέδειξε ότι η πλεονεξία είναι λάκκος διαβολικός» (Κ). Ο Κύριος αν και δεν ήλθε για να γίνει μοιραστής των ανθρώπινων περιουσιών, ήλθε όμως για να είναι καθοδηγός των συνειδήσεων σε σχέση με τα ζητήματα που

προκύπτουν από αυτό το μοίρασμα. Για αυτό λοιπόν και εφιστά αμέσως την προσοχή των ακροατών του στο πάθος εκείνο, το οποίο αποτελεί την ρίζα όλων των κακών.

(2) Πλεονεξία λέει την επιθυμία «του να έχει κάποιος περισσότερο από το αρκετό, δηλαδή το αναγκαίο» (Ζ). «Από κάθε πλεονεξία, δηλαδή και μικρή και μεγάλη» (Κ), από κάθε είδους πλεονεξία (δ), «την οποία βεβαίως ο σοφός Παύλος την ονομάζει και ειδωλολατρία, διότι αρμόζει ίσως σε μόνους όσους δεν ξέρουν το Θεό ή και είναι βέβηλη στον ίδιο βαθμό με το να λατρεύει κάποιος ξύλα και πέτρες» (Κ). «Είναι λοιπόν όμοιος με τους ειδωλολάτρες ο πλεονέκτης· διότι την ίδια ύλη προσκυνούν και τιμούν και οι δύο» (Θφ).

(3) Η ζωή ενός ανθρώπου δεν συντηρείται με το να έχει περίσσειμα· δεν διατηρείται με το περίσσειμα, από το οποίο γίνονται τα υπάρχοντά του, αλλά το αίτιο της συντήρησης είναι η θέληση του Θεού (δ). Δεν «παραμένει η ζωή του από αυτούς τους είδους την περιουσία του» (Ζ) «ούτε το μέτρο της ζωής εκτείνεται μαζί με την περιουσία. Διότι βεβαίως όχι αυτός που έχει πολλά, αυτός θα ζήσει και πολύ, ούτε η μακροζωΐα ακολουθεί το πλήθος του πλούτου» (Θφ). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: Είναι απίθανο ότι το «ζωή» εδώ σημαίνει την αιώνια ζωή· περιλαμβάνει όμως την ανώτερη ζωή που διακρίνεται από τον βίο=Η ζωή του ανθρώπου και η πραγματική απόλαυση και αξία της δεν εξαρτάται από τα πλούτη που πλεονάζουν (ρ). Ότι βεβαίως η ζωή της ψυχής δεν εξαρτάται από την περίσσεια των υλικών αγαθών, είναι αναμφισβήτητο. Αλλά και η ζωή του σώματος και η ευτυχία του ανθρώπου στη γη δεν στηρίζονται στην αφθονία αυτής. Διότι πολλοί έζησαν με ολιγάρκεια και εύκολα και πέρασαν με σχετική άνεση την επίγεια ζωή τους, παρόλο που είχαν λίγο πλούτο. Ξερό φωμί που τρώγεται με ειρήνη και αγάπη είναι πολύ καλύτερο από εδέσματα άφθονα και πολυτελή που προσφέρονται χωρίς εγκαρδιότητα και ήρεμη διάθεση. Για αυτό και πολλοί έζησαν άθλια ζωή, παρόλο που είχαν στη διάθεσή τους πλεόνασμα υλικών αγαθών. Η ακόλουθη παραβολή παρουσιάζει την ανοησία ανθρώπου που είναι κυκλωμένος από αφθονία υλικών αγαθών, ο οποίος έζησε με μόχθο και πέθανε με αθλιότητα.

(4) Το «από τα υπάρχοντά του» ορίζει το «περισσεύει», ως την περιουσία, την οποία ο άνθρωπος μαζεύει και διατηρεί για να έχει τα προς συντήρηση μέσα (δ). Ή, δεν είναι απλώς συνώνυμο με το περισσεύειν. Σημαίνει το να εξαρτά κάποιος τη ζωή του από τα υπάρχοντά του (L). Δεν είναι λοιπόν ο πλούτος ευλογία; Αναμφίβολα ναι· αλλά μόνο, εφόσον παρέχει την δυνατότητα να δειχνόμαστε ευεργετικοί προς τους άλλους και να εξυπηρετούμε αυτούς με αυτόν (ο).

12.16 Εΐπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς λέγων, Ἐνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν(1) ἡ χώρα(2).

16 Τους εἶπε μάλιστα τὴν ἐξῆς παραβολήν: «Κάποιου πλουσίου ἀνθρώπου τὰ χωράφια ἔδωσαν ἀφθονὴ σοδειά.

(1) Η λέξη λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Ο Ιώσηπος χρησιμοποιεί το ρήμα για τη Γαλιλαία ως περιοχή που παράγει λάδι (Ιουδ. Πολ. ΙΙ 21,2). Αλλού χρησιμοποιείται με την έννοια αυτή από τους γιατρούς συγγραφείς (ρ).

(2) «Εσύ όμως πρόσεξε, σε παρακαλώ, ώστε να θαυμάσεις την τέχνη του λόγου. Διότι δεν μας έδειξε ένα χωράφι που έκανε πλούσια σοδειά, αλλά είπε ότι ολόκληρη έκταση γης έδωσε καλούς καρπούς στον κάτοχό της, για να μάθεις το βάθος του πλούτου» (Κ). Τα πλούτη του ανθρώπου αυτού δεν προέρχονται από επιχείρηση ή από αυστηρή οικονομία ή από αδικίες, ή κακή διανομή, ή από σωματικούς κόπους και προσπάθεια πολλή, αλλά από ευφορία των καρπών της γης, η οποία αυτόματα, κατά κάποιο τρόπο, παρήγαγε αφθονία. Και όμως πλούτη που προήλθαν από τέτοια πηγή, χωρίς αδικία ή απάτη, αλλά που πλήθυναν από την ευλογία του Θεού, δεν έκαναν ευτυχή τον πλούσιο. Πόσο μάλλον δεν μπορούν τα πλούτη που αποκτήθηκαν με άνομα μέσα να καταστήσουν ευτυχείς τους κατόχους τους; (ο). Και «ο Θεός, από τη μία, έκανε όσα εξαρτιόντουσαν από αυτόν και έδειχνε την δική του ευσπλαχνία· διότι δεν ευφόρησε ένα μικρό κομμάτι γης του πλουσίου, αλλά όλη η εκτεταμένη γη του. Αυτός όμως ήταν τόσο πολύ άκαρπος ως προς την ευσπλαχνία, ώστε πριν ακόμη πάρει μάζευε» (Θφ). «Γιατί λοιπόν έδωσε πλούσια σοδειά η γη ανθρώπου που δεν επρόκειτο να κάνει τίποτα από την ευφορία αυτή; Για να φανεί περισσότερο η μακροθυμία του Θεού και ότι η αγαθότητά του εκτείνεται μέχρι και σε τέτοιους ανθρώπους. Διότι βρέχει σε δίκαιους και άδικους και ανατέλλει τον ήλιό του σε πονηρούς και αγαθούς. Η τέτοια όμως αγαθότητα του Θεού, μαζεύει για τους πονηρούς μεγαλύτερη την τιμωρία» (Β). Η ευφορία της γης είναι μεγάλη ευλογία, αλλά την ευλογία αυτή παρέχει συχνά ο Θεός μέσα στην αγαθότητά του και στους πονηρούς, στους οποίους όμως γίνεται αυτή παγίδα, λόγω της κακής προαίρεσής τους.

12.17 και διελογίζετο έν έαυτώ(1) λέγων, Τί ποιήσω(2), ότι ούκ έχω πουϊ συνάξω(3) τους καρπούς μου(4);

17 Τότε εκείνος σκεφτόταν και έλεγε: “τι να κάνω; Δεν έχω μέρος να συγκεντρώσω τα γεννήματά μου!

(1) «Επειδή ήθελε, λόγω πλεονεξίας να έχει όλους τους καρπούς, αλλά δεν μπορούσε λόγω του πλήθους τους, βρίσκεται σε αδιέξοδο και στενοχωρείται... Διότι ξέρει να φέρνει στενοχώρια όχι η φτώχεια μόνο, αλλά και ο πλούτος: η μεν φτώχεια λόγω της έλλειψης των αναγκαίων, ο δε πλούτος λόγω της αφθονίας των περιττών, όταν δεν έχουν κυβερνήτη τη λογική» (Ζ). Μάθε και από εδώ ότι ο Θεός γνωρίζει και παρακολουθεί ό,τι μέσα μας σκεφτόμαστε και είμαστε δοσίλογοι μπροστά του και για τις απόκρυφες αυτές σκέψεις μας. Πλανιόμαστε εάν φανταζόμαστε, ότι αυτές διαφεύγουν από το Μάτι του που εξετάζει τα πάντα.

(2) «Ο πλούσιος, που είναι προσκολλημένος σε τόσο πολλά και αμέτρητα αγαθά, στενοχωρείται με την φροντίδα για αυτά, και λέει τα λόγια του φτωχού. Διότι «τι να κάνω», λέει εκείνος, όταν του σπανίζουν τα αναγκαία. Πάντα ξεστομίζει τον τόσο άθλιο λόγο. Αλλά να που τα ίδια λόγια χρησιμοποιεί ο πλούσιος, που θλίβεται και πάσχει πάρα πολύ» (Κ). Αντί να ευχαριστήσει το Θεό για την ευφορία αυτή και αντί να χαρεί για τη δυνατότητα που αυτή του παρέχει ώστε να φανεί περισσότερο ευεργετικός και στον πλησίον, στενοχωρεί τον εαυτό του με τις βασανιστικές σκέψεις, τις οποίες του γεννά το ερώτημα: Τι να κάνω; «Τι μαζεύουμε λοιπόν από το να μαζεύουμε περισσότερα; Διότι ανάπαυση μεν δεν κερδίζουμε. Και είναι φανερό αυτό από τις φροντίδες. Αλλά μόνο πλήθος αμαρτιών συγκεντρώνουμε για τους εαυτούς μας» (Θφ).

(3) «Δες, σε παρακαλώ, βαθιά ανοησία! Διότι ενώ έπρεπε να αδειάσει τους παλιούς καρπούς στις κοιλιές των φτωχών, ή και από την πρόσφατη σοδειά να δώσει μερίδιο στους φτωχούς και έτσι να δημιουργήσει, από τη μία, και ευρυχωρία και να ευχαριστήσει και το Θεό, από την άλλη, που του έδωσε την ευφορία, αυτό μεν δεν το σκέφτηκε, επειδή τυφλώθηκε από την πλεονεξία· αλλά σκέφτεται άλλο τρόπο αντάξιο της πλεονεξίας» (Ζ). Ανήσυχες και βασανιστικές φροντίδες για τους ανθρώπους του κόσμου είναι ο καρπός του πλούτου που πλεονάζει και το κοινό σφάλμα στο οποίο παρασύρονται αυτοί. Όσο περισσότερα αυτοί αποκτούν, τόσο περισσότερο και βυθίζονται σε συλλογισμούς και ανησυχίες, εμπλεκόμενοι σε φροντίδες για το πώς θα διατηρήσουν τα αποκτηθέντα και πως θα προσθέσουν και άλλα σε αυτά. Και συμβαίνει ώστε να διώχνεται από αυτούς συχνά και ο ύπνος, διότι συγκεντρώνουν την εναγώνια σκέψη τους στο πρόβλημα για λύση που πάντοτε ανακύπτει μπροστά τους: Τι να κάνω; Και αν τους ρωτήσετε γιατί προβάλλεται σε αυτούς αυτό το ερώτημα, η απάντηση θα είναι: επειδή έχουν αφθονία αγαθών και δεν έχουν που να τοποθετήσουν αυτά.

(4) Είναι αξιοσημείωτη η πυκνή επανάληψη του μου «τους καρπούς μου, τι αποθήκες μου, τα γεννήματά μου, τα αγαθά μου, στην ψυχή μου» (ρ). Μιλά για τα γεννήματά του και τα αγαθά του σαν να ήταν αυτά αποκλειστικά και μόνο δικά του. Είναι όμως αλήθεια, ότι σε κάθε τομέα της ζωής προπαντός όμως στη γεωργία και την καλλιέργεια της γης, γίνεται εμφανές ότι ο κύριος παράγοντας της επιτυχίας είναι ο Θεός. Αυτός έδωσε την αρχική ικανότητα και δεξιότητα στον άνθρωπο· και η πρόνοιά του δημιουργεί τις ευτυχείς συμπτώσεις και περιστάσεις, των οποίων η έκβαση μας κάνει πλούσιους· πολλές φορές μάλιστα τα πλούτη και τα κέρδη έρχονται σε μας από εκεί από όπου δεν τα περιμένουμε. Ως προς την πλούσια επίσης συγκομιδή δεν καταστρέφεται πολλές φορές αυτή την τελευταία στιγμή από κάποια επιδείνωση του καιρού ή και από θύελλα που ξέσπασε απροσδόκητα;

12.18 και είπεν, Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς αποθήκας(1) και μείζονας οικοδομήσω, και συνάξω εκεί πάντα τα γεννήματά μου(2) και τὰ αγαθά(3) μου(4),

18 Αλλά να τι θα κάνω”, είπε. “Θα γκρεμίσω τις αποθήκες μου και θα χτίσω μεγαλύτερες για να συγκεντρώσω εκεί όλη τη σοδειά μου και τ’ αγαθά μου.

(1) «Σκεφτόταν να χτίσει πλατύτερες αποθήκες, θέλοντας να απολαύσει μόνος του τα υπάρχοντά του. Δεν αγαπά την φιλοπρωχία· δεν επιθυμεί την δόξα που αυτή δίνει. Αλλά λέει: Θα γκρεμίσω τις αποθήκες μου» (Κ). «Εάν λοιπόν στο μέλλον ευφορήσει περισσότερο η γη, πάλι θα γκρεμίσεις και πάλι θα χτίσεις;» (Θφ).

(2) Διαφορετικές γραφές: «σίτον» «γεννήματα». Πρόσεξε λοιπόν και άλλο ανόητο λόγο του· Διότι λέει: θα μαζέψω τα γεννήματά μου. Δεν νόμιζε ότι αυτά τα έχει από το Θεό, όπως ο Ιώβ· διότι τότε θα συμπεριφερόταν σαν διαχειριστής του Θεού ως προς αυτά· αλλά τα θεωρούσε ως προϊόντα δικών του κόπων. Το ότι βεβαίως δεν νομίζει ότι η ευπραγία του είναι από το Θεό, το δείχνει με σαφήνεια από όσα λέει. Διότι θα μαζέψω, λέει, τα γεννήματά μου και τα αγαθά μου δεν θα τα μεταδώσω σε

κανέναν, αλλά όλα θα τα φυλάξω για τον εαυτό μου και τη δική μου κοιλιά. Διότι ποιος θα μπορούσε να σκεφτεί έτσι για αυτούς που έχουν ανάγκη, ξέροντας ότι ο Θεός είναι ο χορηγός αυτών που κατέχει;» (Κ). «Κανείς, λέει, δεν θα συμμετέχει μαζί μου σε αυτά, κανένας δεν θα πάρει μερίδιο. Δεν είναι του Θεού, αλλά δικά μου. Μόνος λοιπόν θα τα απολαύσω. Δεν θα πάρω μαζί μου το Θεό στην απόλαυσή τους» (Θφ).

(3) Αγαθά δεν είναι μόνο όσα βγάξει η γη, αλλά και οι ποικίλες συγκομιδές, και τα ποίμνια και τα από αυτά εισοδήματα και τα υγρά που αποθηκεύονται σε δοχεία, κρασί, λάδι κλπ.

(4) Δες την ανοησία του πλουσίου. Θεωρεί τα γενήματα και τα αγαθά ως εξ' ολοκλήρου δικά του, λησμονώντας ότι η ευλογία του Θεού έδωσε σε αυτόν αυτά και ότι αυτός είναι απλός διαχειριστής αυτών των αγαθών. Αποφασίζει να γκρεμίσει τις αποθήκες του. Νέα ανοησία. Και αν το επόμενο έτος απέδιδαν τα χωράφια του νέα πλούσια παραγωγή, πάλι θα γκρέμιζε τις πρόσφατα χτισμένες αποθήκες; Αποφασίζει να χτίσει νέες αποθήκες. Και αυτό ανοησία. Όσοι έχτισαν σπίτια ή αποθήκες, γνωρίζουν πόσο φόρτο φροντίδων και ανησυχιών προκαλεί η επιχείρηση αυτή. Τέλος εξαρτά τα πάντα από τον εαυτό του σαν αυτός μόνος να ήταν απόλυτος κύριος της ζωής του. Αυτό θα κάνω εγώ· θα γκρεμίσω, θα χτίσω, θα μαζέψω και θα πω, χωρίς να πει: «Εάν ο Κύριος θελήσει και ζήσω, θα κάνω αυτό ή εκείνο» (Ιακ. δ 15).

12.19 καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ(1) μου, Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ(2) κείμενα εἰς ἔτη πολλά(3)· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου(4).

19 Μετά θα πω στον εαυτό μου: τώρα έχεις πολλά αγαθά, που αρκούν για χρόνια πολλά· ξεκουράσου, τρώγε, πίνε, διασκέδαζε”.

(1) Η ψυχή εδώ θεωρείται ως έδρα της επιθυμίας του σώματος (δ).

(2) «Έχεις πολλά αγαθά· διότι σαν να κείτονταν κάτω έλεγε, έχεις αγαθά που κείτονται για πολλά χρόνια, έχοντας πλανεμένη κρίση σχετικά με τα αγαθά. Διότι αγνοούσε ότι τα όντως αγαθά δεν είναι στην καταραμένη γη, αλλά στον ουρανό. Όπου όχι για πολλά χρόνια, αλλά για απέραντους αιώνες υπάρχει η ανάπαυση των μακάριων και η ευφροσύνη με τον Ιησού Χριστό» (Ω).

(3) «Ορίζει για τον εαυτό του μήκος ζωής, λες και το θέρισε και αυτό από τη γη... Αλλά πλούσιε, θα μπορούσε κάποιος να πει, τους μεν καρπούς τους έχεις στις αποθήκες, αλλά τα πολλά χρόνια από πού θα τα πάρεις;» (Κ). «Διότι μήπως και αυτό είναι γένημα δικό σου, μήπως και αυτό είναι αγαθό δικό σου;» (Θφ). Εκτός όμως από αυτό, οι πλήρεις αποθήκες ήταν λοιπόν αρραγές θεμέλιο ευτυχίας; Δεν ήταν αυτές υποκείμενες σε κατάρρευση από σεισμό ή σε αποτέφρωση από κεραυνό ή από άλλη πυρκαγιά; Να και σε αυτό βρίσκεται η ανοησία του πλουσίου.

(4) «Τι παραλογισμός! Αν λοιπόν είχες γουρουνίσια ψυχή, τι άλλο παρά αυτό θα ευαγγελιζόσουν σε αυτήν; Τόσο κτηνώδης είσαι, τόσο δεν σκέφτεσαι τα αγαθά της ψυχής, αφού της κάνεις τραπέζι με τα φαγητά της σάρκας· και όσα υποδέχεται η τουαλέτα, αυτά στέλνεις στην ψυχή;» (Β). «Μπράβο αγαθά της ψυχής! Διότι το φαγητό και το ποτό είναι αγαθά ψυχής χωρίς λογικό» (Θφ). «Τέτοιος είναι και ο τωρινός πλούσιος, αφού είναι σκυμμένος στην κοιλιά του και στη θέση της σκέψης έχει λαιμό και δεν ζει σύμφωνα με την εικόνα του μόνου αγαθού· για αυτό παραθέτει γεύμα στην ψυχή του με τις τροφές της σάρκας... Αλλά βεβαίως έπρεπε να τρώει για να ζει, όχι όμως να ζει για να τρώει, όπως αυτοί που θεοποιούν την κοιλιά και λένε: ας φάμε και ας πιούμε, διότι αύριο πεθαίνουμε» (Κ). Αλλά επιπλέον ο πλούσιος μέσα στην ανοησία του δεν σκέφτεται ότι δεν αρκεί η αφθονία του φαγητού να κάνει αδιατάρακτη την ευφροσύνη του. Υπάρχουν και πολλά άλλα ικανά να στενοχωρήσουν αυτόν που κάθετα κάθε μέρα σε πλούσιο τραπέζι. Κούραση ή ασθένεια του σώματος, δυσαρέσκεια με συγγενείς και υπηρέτες και προπαντός ταραγμένη συνείδηση, μπορούν να αφαιρέσουν κάθε άνεση από τον άνθρωπο που κατέχει όλα τα πλούτη του κόσμου.

12.20 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός(1), Ἐφρον(2), ταύτη τῇ νυκτί(3) τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν(4) ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνι(5) ἔσται;

20 Τότε του είπε ο Θεός: “ανόητε. Αυτή τη νύχτα θα παραδώσεις τη ζωή σου. Αυτά, λοιπόν, που ετοίμασες σε ποιον θα ανήκουν;”

(1) «Είπε σε αυτόν αυτά μέσω της συνείδησης. Διότι τότε η συνείδηση, αισθανόμενη τον θάνατο, λέει τέτοια λόγια» (Ζ). Είπε σε αυτόν ο Θεός μέσω της μυστικής του κρίσης (b). Άλλωστε λέει αυτό «όχι επειδή ο Θεός μίλησε στον πλούσιο», αλλά «τα επινοεί αυτά η παραβολή» (Θφ).

(2) «Μπορεί κάποιος να πει ότι ανόητος έχει ονομαστεί αυτός που ζει σαν εθνικός (ειδωλολάτρης)... Σε αυτόν δηλαδή τον ανόητο είπε ο Θεός εξαιτίας της αθεΐας που είχε μέσα του: Ανόητε, αυτή τη

νύχτα...» (B). «Τον ονομάζει λοιπόν ανόητο, επειδή σκέφτηκε τελείως ανόητα... Διότι πώς δεν είναι ανόητος, αυτός που δεν ξέρει ότι τα μέτρα της ζωής τα καθορίζει μόνος ο Θεός και δεν ορίζει ο καθένας αυτός ο ίδιος για τον εαυτό του τη ζωή;» (Θφ). «Επειδή φρονείς τα επίγεια και έχεις για Θεό την κοιλιά και είσαι ολόκληρος σαρκικός, δούλος στα πάθη, άκου τον χαρακτηρισμό που σου ταιριάζει, τον οποίο δεν σου τον απέδωσε κανείς άνθρωπος, αλλά ο ίδιος ο Κύριος» (B).

(3) Λέγεται με έμφαση σε αντίθεση με το προηγούμενο «εις έτη πολλά» (ρ). «Διότι αυτήν τη νύχτα παίρνουν την ψυχή σου. Είναι άδηλη η έξοδος από τη ζωή, άστατη η απόκτηση, αμέτρητοι γκρεμοί, από παντού κύματα» (X). Αυτή τη νύχτα την οποία προ πολλού ονειρευόσουν ως νύχτα ευτυχίας, κατά την οποία πλέον θα κοιμόσουν ήσυχος με την πεποίθηση, ότι θα είχες αγαθά φυλαγμένα για έτη πολλά. Η νύχτα αυτή γίνεται τώρα νύχτα αγωνίας και τρόμου για σένα. Η ώρα του θανάτου για τους δίκαιους, είναι ανατολή ημέρας ευφρόσυνης και χωρίς δύση. Αλίμονο! Για τους ανόητους είναι ώρα νύχτας φοβερής διότι σκοτάδι απόγνωσης απλώνεται μπροστά τους και κατεβαίνουν στο σκοτεινό άδη στερημένοι κάθε ελπίδας.

(4) Μαθαίνει τώρα ότι η ψυχή του δεν ανήκε σε αυτόν. Το «απαιτούν» λέγεται σε αντίθεση με το προηγούμενο «(θα πω) στην ψυχή μου» (g). Ποιοι απαιτούν; Ή, λέγεται απρόσωπα και αόριστα (ρ. g). Ή, «σαν ακριβώς κάποιοι φοβεροί εφοριακοί, φοβεροί άγγελοι απαιτούν την ψυχή σου χωρίς να το θες εσύ, επειδή από αγάπη για την παρούσα ζωή, επιζητούσες τα επίγεια. Διότι από τον δίκαιο δεν απαιτείται η ψυχή, αλλά παραδίδει αυτήν στο Θεό και Πατέρα των πνευμάτων, με χαρά και αγαλλίαση... Ο αμαρτωλός όμως, που έκανε όλη σάρκα την ψυχή του... και την μετέτρεψε σε γη, την έκανε να μην μπορεί εύκολα να αποσπαστεί από το σώμα. Για αυτό και λέγεται ότι του την απαιτούσαν και την παρέδωσε σαν χρεώστης ανυπάκουος σε άγριους πράκτορες. Πρόσεξε όμως πώς δεν είπε: Απαιτώ την ψυχή σου, αλλά απαιτούν. Διότι μόνο των δικαίων οι ψυχές είναι στο χέρι του Θεού» (Θφ).

(5) «Αυτά που θησαύρισες, δεν θα υπάρχουν για σένα, δικά σου δεν θα γίνουν» (Z), «διότι σαν σκόνη θα φύγουν και θα σταλούν σε άλλους» (K). «Αλλά ούτε και ποιανού θα είναι αυτά δεν θα ξέρεις, είτε κληρονόμου, είτε ξένου, είτε εχθρού, το οποίο και αυτό είναι προσθήκη λύπης» (Z). Εγκαταλείπουν οι ανόητοι πίσω τους όλα εκείνα για τα οποία μόχθησαν και τα οποία με πολλές αγωνιώδεις φροντίδες μάζεψαν και φεύγουν γυμνοί. Καθετί που θεώρησαν ότι συντελεί στην ευτυχία τους και πάνω στο οποίο στήριξαν το οικοδόμημά τους και όλη την ελπίδα τους, εγκαταλείπεται σε άλλους. «Εκείνη την ημέρα θα χαθούν όλες οι σκέψεις τους» (Ψαλμ. ρμε 4). «Διότι δεν θα πάρουν τα πάντα όταν πεθαίνουν, ούτε θα κατέβει μαζί τους στον τάφο η δόξα τους» (Ψαλμ. μη 18). Ποιοι όμως θα είναι αυτοί οι οποίοι θα κατακτήσουν αυτά που εγκαταλείφθηκαν; Θα είναι άραγε κληρονόμοι οι οποίοι θα ευλογούν τη μνήμη τους ή οι οποίοι θα καταριούνται αυτήν; Θα είναι συνετοί ή ανόητοι, όπως υπήρξαν και εκείνοι τους οποίους κληρονόμησαν; Θα είναι πρόσωπα που συμπαθούσαν ή πρόσωπα ανεπιθύμητα και μισητά σε αυτούς;

12.21 οὕτως(1) ὁ θησαυρίζων ἑαυτῶ(2) καὶ μὴ εἰς θεὸν(3) πλουτῶν(4).

21 »Αυτά, λοιπόν, παθαίνει όποιος μαζεύει πρόσκαιρους θησαυρούς και δεν πλουτίζει τον εαυτό του με ό,τι θέλει ο Θεός».

(1) Εξυπακούεται το «θα συμβεί» (b). Τέτοιο τέλος θα έχει (δ).

(2) Που θησαυρίζει για την ψυχή του με το πνεύμα των στίχων 19,22 (b): χάριν των ηδονών του (δ), «αυτός που αποθηκεύει για τον εαυτό του τα πρόσκαιρα» (Z).

(3) Δεν λέει πλουτίζει για τον Θεό, όπως είπε θησαυρίζει για τον εαυτό του. Διότι τίποτα από εμάς δεν μπορεί να προστεθεί ή να αφαιρεθεί από την μακαριότητα του Θεού (b).

(4) «Πλούτος κατά Θεόν είναι η απόκτηση των αρετών» (Z). Και πλουτίζω για το Θεό, σημαίνει να είναι κάποιος πλούσιος σε εκείνα τα οποία αρέσουν στο Θεό (ρ), να χρησιμοποιεί τα θεία χαρίσματα και τις θείες δωρεές όχι για ιδιοτελείς σκοπούς και αποκλειστικά για δική του ικανοποίηση, αλλά με τρόπο χρήσιμο και για ωφέλεια και του πλησίον (ο). «Αυτός μεν που δαπάνησε τον εαυτό του στις φροντίδες της γης, έχει επιζήμιο το τέλος και θα πάει στο Θεό φτωχός. Αυτός όμως που μεριμνά τα του Κυρίου, θα πλουτίσει μεν σε έργα αγαθά και θα έχει θησαυρό ασύλητο στους ουρανούς» (K).

Στίχ. 22-34. Η πρόνοια του Θεού και η ολιγοπιστία των ανθρώπων.

12.22 Εἶπεν δὲ(1) πρὸς τοὺς μαθητάς(2) αὐτοῦ, Διὰ τοῦτο(3) λέγω(4) ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε(5) τῇ ψυχῇ(6) ὑμῶν τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε.

22 Εἶπε τότε ο Ἰησοῦς στους μαθητές του: «Γι' αυτό σας λέω να μην αγωνιάτε για τη ζωή σας τι θα φάτε και για το σώμα σας τι θα ντυθείτε.

(1) Για τους σ. 22-32 δεξ Ματθ. στ 25-34 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Οι οποίοι δεν είχαν πολλά πλούτη (b) και οι οποίοι μπορούσαν να σκεφτούν ότι δεν διέτρεχαν τον κίνδυνο του άφρονα πλούσιου, διότι δεν είχαν περίσσεια υλικών αγαθών. Εφιστά λοιπόν την προσοχή τους σε άλλο κλάδο πλεονεξίας, στον πειρασμό του οποίου ήταν υποκείμενοι. Επειδή είχαν λίγα ή δεν είχαν τίποτα, επόμενο ήταν να απασχοληθούν από τη σκέψη, πως θα ζήσω και πως θα βρω τα αναγκαία για συντήρηση. Εάν η αγωνιώδης αυτή σκέψη τούς αιχμαλώτιζε, επόμενο ήταν σιγά-σιγά να παρασυρθούν από αυτήν και σε πλεονεξία.

(3) «Ο Κύριος πηγαίνει τη διδασκαλία από τα μικρότερα στα τελειότερα. Διότι πρόσεξε τη σειρά. Δίδαξε να φυλάγονται από την πλεονεξία και πρόσθεσε την παραβολή για τον πλούσιο... έρχεται και στην ρίζα της πλεονεξίας, εννοώ βεβαίως τη μέριμνα (αγχώδης φροντίδα) και λέει: Για αυτό σας λέω: επειδή, λέει, είναι ανόητος αυτός που ορίζει για τον εαυτό του περισσότερα μέτρα ζωής και εξαπατάται με το να επιθυμεί περισσότερα εδώ στη γη, όπως ήταν ο πλούσιος, για αυτό σας λέω» (Θφ).

(4) Σας λέω ως νομοθέτης και κυρίαρχος των καρδιών σας: ως παράκλητος και συντελεστής της χαράς σας.

(5) «Μη δαπανάτε φροντίδα με ιδιαίτερο ζήλο για αυτά, αλλά χαρίστε τον ζήλο σας στα ανώτερα» (Κ). Υπάρχει και φροντίδα για τα πράγματα της παρούσας ζωής, η οποία δεν είναι μόνο επιτρεπόμενη αλλά αποτελεί και καθήκον μας. Τέτοια είναι αυτή που επαινείται στην αγαθή γυναίκα στο Παροιμ. λα 13, η οποία δεν περνά το χρόνο της σε ανόητα λόγια και ματαιότητες αλλά με την εργατικότητα της γίνεται βοηθός πολύτιμος του συζύγου της. Η απαγορευμένη εδώ φροντίδα είναι η ανήσυχη και βασανιστική, η οποία περισπά τη διάνοια εδώ και εκεί και την κρατά μετέωρη και σε αγωνία. Είναι η φροντίδα που συμπνίγει την εν Κυρίω χαρά μας και αποξηραίνει την προς αυτόν ελπίδα μας: αυτή που αφαιρεί τον ύπνο από εμάς και μας εμποδίζει να χαρούμε και τους εαυτούς μας και τους φίλους μας και κάθε άλλο που ο Θεός έδωσε σε μας. Το να εργάζεται όμως ο καθένας είναι καθήκον. Οφείλουμε να είμαστε επιμελείς στην άσκηση του επαγγέλματός μας, διότι αλλιώς πειράζουμε το Θεό.

(6) Αναφέρεται άμεσα στο «ψυχή, φάε» της παραβολής και συνεπώς παίρνει την ψυχή ως την πηγή της φυσικής ζωής και της φυσικής απόλαυσης (p). Μην αγωνιάτε για την παράταση της ζωής σας. Εμπιστευτείτε στο Θεό το να επιμηκύνει ή να επιταχύνει αυτήν, όπως αρέσει σε αυτόν. Τα χρόνια μου είναι στα χέρια σου. Και είναι τόσο καλά τα χέρια αυτά. Μην αγωνιάτε για την συντήρηση και τις ανέσεις της ζωής σας. Ούτε ακόμη για τον απαραίτητο για την συντήρησή σας άρτο. Αφήστε στο Θεό την φροντίδα να καταστήσει, όπως αυτός θέλει, την ζωή σας πικρή ή γλυκιά και να συντηρήσει αυτός αυτήν με όσα αγαθά ευαρεστείται.

12.23 ουχί(1) η ψυχή πλεϊόν έστιν τής τροφής(2) και τὸ σῶμα τοῦ ένδύματος(3).

23 Η ζωή σας είναι σπουδαιότερη από το φαγητό, και το σώμα σας από τα ρούχα.

(1) «Πρόσεξε πως δεν λέει απλά το «Μη μεριμνάτε», αλλά και εδώ ανακινεί συλλογισμούς από αυτά που ήδη υπάρχουν σε μας» (Κ). «Και δεν κάνει προτροπή που δεν έχει λογική, αλλά με παράδειγμα λογικό ενισχύει την διδασκαλία» (Ε). Η λογική απόδειξη είναι τεκμήριο από το ισχυρότερο (g).

(2) Αξιόλογη και η επόμενη: «Και αυτός μεν είναι ο πρώτος συλλογισμός από τον οποίο συμπεραίνουμε, ότι δεν πρέπει κάποιος να μεριμνά για τον εαυτό του. Διότι αν από την τροφή που φυτρώνει από τη γη, είναι ανώτερη και καλύτερη και τιμιότερη η ψυχή του ανθρώπου, που είναι λογική και νοερή ουσία, αλλά αυτήν (την ψυχή) που δεν υπήρχε την έφερε στην ύπαρξη ο Θεός και μας την έδωσε χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου, καθιστώντας μας έμψυχους και λογικούς, γιατί πρέπει να φροντίζουμε για το χειρότερο, το οποίο είναι η τροφή; Διότι αυτός που έχει δώσει το ανώτερο, δεν θα έχει αδυναμία να προσφέρει και όσα αυτό χρειάζεται» (Ε).

(3) «Και στο ντύσιμο του σώματος το ίδιο ισχύει. Διότι αν ομολογείται από όλους, ότι το σώμα του ζωντανού πλάσματος είναι, με ασύγκριτη σύγκριση, ανώτερο σε αξία από το ρούχο που το ντύνει εξωτερικά, αλλά αυτό το όλο σώμα που έχει ζωή και ψυχή ο Δημιουργός ο ίδιος το έφτιαξε, γιατί πρέπει κάποιος να αγωνιά μήπως άραγε φανεί αδύναμος να προσφέρει το κατώτερο, δηλαδή το ρούχο, αυτός που δημιούργησε το ανώτερο; Αυτός λοιπόν είναι ο πρώτος αποδεικτικός συλλογισμός» (Ε).

12.24 κατανοήσατε τούς κόρακας(1) ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμείον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς(2) τρέφει αὐτούς: πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν(3)

24 Παρατηρήστε τα κοράκια: ούτε σπέρνουν ούτε θερίζουν, και δεν έχουν ούτε κελάρι ούτε αποθήκη· κι όμως ο Θεός τα τρέφει. Εσείς αξίζετε πολύ περισσότερο από τα πουλιά.

(1) Μπορούσε μεν να φέρει ως παράδειγμα άγιους προφήτες, όπως τον Ηλία και τον Μωϋσή, αλλά φέρνει τα πουλιά για να ντραπούν περισσότερο» (Θφ). «Λέγοντας όμως ο Κύριος, Παρατηρήστε τα κοράκια, δείχνει κάτι περισσότερο. Διότι τα μεν πουλιά που μαζεύουν σπόρους έχουν πιο εύκολη την τροφή, ενώ τα σαρκοφάγα, όπως τα κοράκια, είναι πιο δύσκολο να την βρουν. Αλλά όμως ούτε αυτά στερούνται τροφής, λόγω της Πρόνοιας που εκτείνεται παντού» (Ε). Υπάρχουν ποικίλα είδη πτηνών, πολυάριθμα και μερικά από αυτά σαρκοβόρα και αρπαχτικά, που δύσκολα βρίσκουν τροφή και διώκονται από τους ανθρώπους. Και όμως όλα αυτά τρέφονται και βρίσκουν το κάθε είδος την κατάλληλη για αυτό τροφή. Διότι ό,τι τρέφει αυτό το είδος των πτηνών, δεν είναι κατάλληλη τροφή και για τα άλλα είδη. Σπάνια βρίσκονται πτηνά νεκρά από πείνα και έλλειψη τροφής ούτε και τον χειμώνα. Ο άνθρωπος εκτός από την φροντίδα του για την διατροφή των κατοικίδιων ζώων του –και πόσο του κοστίζει αυτή και σε χρήμα και σε φροντίδες- καμία πρόνοια δεν λαμβάνει για τα άλλα πουλιά, πολλά από τα οποία και κυνηγά ή ζητά να τα εξοντώσει. Και όμως όλα αυτά ζουν. Ο Πατέρας ο ουράνιος τρέφει αυτά. «Γνωρίζει όλα τα πουλιά του ουρανού» (Ψαλμ. μθ 11) και «όλα προσδοκούν σε αυτόν να τους δώσει την τροφή τους στον κατάλληλο καιρό» (Ψαλμ. ργ 27). Το ιδιαίτερος όμως άξιο προσοχής εδώ είναι, ότι τρέφονται αυτά, χωρίς να λαμβάνουν κάποια ιδιαίτερη πρόνοια και χωρίς να απασχολούνται από κάποια αγωνιώδη φροντίδα. Δεν παραμένουν μεν αυτά χωρίς εργασία, ούτε αναμένουν την τροφή τους στις φωλιές, χωρίς και αυτά να αναζητήσουν αυτήν. Η μέριμνα όμως που μαστίζει τις ψυχές των ολιγόπιστων ανθρώπων, είναι ξένη και άγνωστη σε αυτά.

(2) Το Θεός αντικαθιστά το «ο πατέρας σας» στο Ματθ. στ 26. Η αντικατάσταση είναι σκόπιμη αφού πρόκειται για ζώα χωρίς λογικό (L). «Εάν για αυτά των οποίων δεν είναι πατέρας, προνόησε για την αυάρκη τους τροφή ο κηδεμόνας και προνοητής των πάντων Θεός, σε σας που έχετε δημιουργηθεί κατ' εικόνα του και είναι πατέρας λόγω της νοερής και λογικής ουσίας που έχετε μέσα σας, πώς δεν θα δείξει όλη τη φροντίδα για τη ζωή σας; Και θα σας θρέψει, βεβαίως, χωρίς μέριμνα, όπως ο πατέρας τα παιδιά που τους παρέχει έτοιμα όσα χρειάζονται, περισσότερο από ότι στα πουλιά του ουρανού, στα οποία χωρίς κόπο, χωρίς σπορά και καλλιέργεια προσφέρει την τροφή και ο Πατέρας σας δίνει σε αυτά και ζωή και τροφή ταυτόχρονα» (Ε).

(3) Είναι βεβαίως και των πουλιών κύριος και δημιουργός ο Θεός, όπως είναι και δικός σας. Για σας όμως είναι ακόμη και Πατέρας. Είστε παιδιά του. Πώς είναι δυνατόν αυτός, ο οποίος τόση πρόνοια λαμβάνει για τα άλογα πλάσματά του, να παραμελήσει τα παιδιά του;

12.25 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν(1) μεριμνῶν(2) δύναται ἐπὶ τὴν ἡλικίαν(3) αὐτοῦ προσθεῖναι πῆχυν ἕνα;

25 Ποιος από σας μπορεί με τις φροντίδες του να προσθέσει έναν πήχυ στο ανάστημά του;

(1) Στη θεία δύναμη ο Κύριος αντιθέτει τώρα την ανθρώπινη αδυναμία, της οποίας ο αιφνίδιος θάνατος του άφρονος πλουσίου ήταν ζωντανή απόδειξη (g).

(2) «Χρησιμοποίησε και τρίτο συλλογισμό σε αυτό, λέγοντας: Ποιος όμως από σας μπορεί μεριμνώντας...» (Ε). Πόσο ανόητος θα θεωρούνταν κάποιος, εάν έχανε τον ύπνο του και πίεζε τον νου του με τη συνεχή σκέψη και φροντίδα να αυξήσει το ανάστημά του!

(3) Μπορούμε να το πάρουμε ότι λέγεται και για το μήκος της ζωής, αλλά εφόσον χρησιμοποιείται εδώ σε σχέση με την αύξηση των φυτών, που συντελείται μερικές φορές ραγδαία, λογικό και φυσικό είναι να πάρουμε τη λέξη με την έννοια του αναστήματος, όπως στο ιθ 3 (g). Με συνδυασμό και των δύο εννοιών.= «Αν κανείς ποτέ ως τώρα, δεν επινόησε με δική του φροντίδα προσθήκη στον εαυτό του του σώματος, αλλά ούτε στην προθεσμία του χρόνου της ζωής, και ποιος μεριμνώντας θα ήταν ικανός φτάνοντας στο τέλος της ζωής να επινοήσει για τον εαυτό του διάστημα μίας ημέρας ή πολύ σύντομο καιρό· γιατί χρειάζεται περιττά να μεριμνούμε, ενώ πρέπει αφήνοντάς τα όλα στο Θεό, να περιμένουμε το δικό του θέλημα; Διότι αν θελήσει αυτός να αυξηθούμε [σε ύψος] εμείς, ας αυξηθούμε, χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου· και αν θελήσει να ζούμε και να είμαστε μακρόβιοι, θα ζήσουμε και θα γίνουμε πολύχρονοι, χωρίς να μεριμνήσουμε καθόλου· αν όμως αυτός δεν θέλει να παραμένει κάποιος στη ζωή, είναι μάταιη κάθε φροντίδα ανθρώπου» (Ε).

12.26 εἰ οὖν οὐδὲ ἐλάχιστον(1) δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν(2) μεριμνᾶτε(3);

26 Αν, λοιπόν, δεν έχετε τη δυνατότητα να πετύχετε ούτε τόσο λίγο, γιατί αγωνιάτε για τα υπόλοιπα;

(1) «Ελάχιστο λέει την προσθήκη στο ανάστημα ένα πήχυ» (Z).

(2) Από χρόνο σε χρόνο και από μέρα σε μέρα παράγει ο Θεός με την πρόνοιά του στάρι, κρασί, λάδι, καρπούς, λαχανικά, χλόη, πρόβατα, βόδια, άγρια ζώα, πτηνά και ψάρια και συντηρεί και στηρίζει ολόκληρο τον φυσικό κόσμο. Αυτά είναι «περι τῶν λοιπῶν», που απομένουν δηλαδή, τα οποία πολύ λιγότερο από το ανάστημά μας βρίσκονται υπό την εξουσία μας (b).

(3) «Τι κερδίζεις μεριμνώντας; Προσθέτεις στο ανάστημά σου έστω και το ελάχιστο; Όχι· μάλλον μεν λοιπόν αφαιρείς από τη σάρκα· διότι η μέριμνα λιώνει το σώμα. Αν λοιπόν το ελάχιστο δεν μπορείς να προσθέσεις, γιατί μεριμνάς για τα υπόλοιπα; Διότι είναι ολοφάνερο ότι, όπως ακριβώς την αύξηση την δίνει ο Θεός, έτσι και τα άλλα θα τα δώσει» (Θφ).

12.27 κατανοήσατε(1) τὰ κρίνα πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων(2).

27 Παρατηρήστε τα κρίνα πῶς μεγαλώνουν: δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν· κι όμως σας βεβαιώνω πως ούτε ο Σολομών σ' ὅλη του τη μεγαλοπρέπεια δεν ντυνόταν ὅπως ἓνα απ' αὐτά.

(1) Κατανοήστε. Όχι απλώς παρατηρήστε για τέρψη μόνο των ματιῶν σας, αλλά μελετήστε και σκεφτείτε βαθύτερα πάνω στο φαινόμενο, το οποίο αὐτά παρουσιάζουν. Φιλοσοφείστε πάνω σε αὐτό. Πολλὰ μαθήματα σωτήρια μπορούμε να πάρουμε ἀπὸ τα δημιουργήματα του Θεοῦ και πολλὰ μπορούμε να διδαχτοῦμε ἀπὸ ὅσα βλέπουμε στη φύση ἐάν τα παρατηροῦμε ὄχι με επιπολαιότητα ἀλλὰ με σκέψη βαθύτερη. «οἱ μιλιές και τα λόγια, δεν εἶναι μιλιές και λόγια, των οποίων δεν ακούγονται οἱ φωνές» (Ψαλμ. ιη 3). «Ευλογοῦν τον Κύριο ἡ γῆ, τα ὄρη και τα βουνά και ὅλα ὅσα φυτρώνουν σε αὐτήν».

(2) «Δεῖτε, λέει, με τα μάτια, πως ο δημιουργός του παντός Θεός, απλώνοντας την πολυποίκιλη σοφία του μέχρι και τα ἄνθη που φυτρώνουν στη γῆ, τα στόλισε με κάθε εἶδος χρώματα και στολίδια, μετασχηματίζοντας, ἀπὸ τη μία, αὐτήν την ἄψυχη γῆ και σκόνη και μεταβάλλοντας το εἶδος της με βαμβάκια πολύ καλύτερα ἀπὸ πορφύρα και χρυσάφι, με υμένες λεπτούς και ανθηροῦς καταθέτοντας στη γῆ τον στολισμό του· ὥστε σε κανέναν βασιλιά που ζούσε στην τρυφή, οὔτε στον ἴδιο τον Σολομῶνα, που ἦταν περιβόητος στους παλιούς για σοφία και πλοῦτο και τρυφή, να μην βρεθεῖ τόσο μεγάλη φιλόκαλη τέχνη, ὥστε να ἔχει αὐτός ὅμοια περιβολή με ἓνα ἀπὸ τα ωραία αὐτά ἄνθη της γῆς» (Ε). Ο σ. ερμηνεύτηκε λεπτομερῶς στο Μαθ. στ 28-29.

12.28 εἰ δὲ τον χόρτον του αγρού, σήμερον ὄντα(1) καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι(2), πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι(3).

28 Κι αν ο Θεός ντύνει ἔτσι το αγριόχορτο, που σήμερα υπάρχει κι αὔριο το ρίχνουν στη φωτιά, σκεφτείτε, ὀλιγόπιστοι, πόσο περισσότερο θα φροντίσει για σας!

(1) «Αν τα κρίνα ἔτσι τα ντύνει ο Θεός... και αὐτά τη στιγμή που ἡ ομορφιά των κρίνων δεν εἶναι αναγκαία, πόσο μάλλον εμᾶς δεν θα ντύσει, που εἴμαστε το τίμιο πλάσμα και μάλιστα τη στιγμή που εἶναι αναγκαῖο το ρούχο για το σώμα μας;» (Θφ). Διαφορετική γραφή «εἰ δε ἐν ἀγρῷ τον χόρτον ὄντα σήμερον». =Μπαίνει μπροστά με ἔμφαση το «ἐν ἀγρῷ». Στον αγρό ὅπου τόση φροντίδα θα φαινόταν περιττή (ρ). Διδάξου παρ' ὅλα αὐτά ἀπὸ την παραβολή του κρίνου, το οποίο ἐντὸς ολίγου μαραίνεται, πόσο μάταιο εἶναι το να ασχολεῖται κάποιος με τη λαμπρὴ περιβολή και πόσο ἀνοητότερο εἶναι να υπερηφανεύεται κάποιος για το πολῦτιμο και ωραῖο ἔνδυμά του. Δεν μπορούμε εμεῖς να ντυθούμε τόσο θαυμάσια, ὅσο πολλά ἀπὸ τα ἄνθη που φυτρώνουν στον αγρό. Ο στολισμός τους ὅμως τόσο εὔκολα εξαφανίζεται. Ἐτσι θα εξαφανιστεῖ και ο δικός μας, ὁσοδήποτε μεγαλοπρεπής και αν εἶναι. Και μαζί με αὐτόν ἐντὸς ολίγου θα εξαφανιστεῖ και ἡ ωραιότητά μας και ὅλη ἡ δόξα μας καταλήγοντας στον τάφο, ὅπως και το χορτάρι του αγροῦ ποδοπατεῖται μαραινόμενο ἢ καίγεται ριπτόμενο στον κλίβανο. «Κάθε σάρκα εἶναι σαν χόρτο και κάθε δόξα ἀνθρώπου εἶναι σαν ἄνθος χόρτου. Ξεράθηκε το χορτάρι και το ἄνθος του ξέπεσε» (Α' Πέτρ. α 24).

(2) Υπάρχει και ἡ γραφή ἀμφιάζει, μεταγενέστερη λέξη, κοινῶς ἀμφιέζω, στη δωρική ἀμφιάζω.

(3) Ἄς προσέξουμε, πῶς ο Κύριος μᾶς χαρακτηρίζει ὀλιγόπιστοι! Αὐτό μπορούμε να το πάρουμε ως προτροπή για ἐπαύξηση της πίστεως μας. Ἡ μεγάλη πίστη θα χορηγήσει σε μας μεγάλες δωρεές. Ἀλλὰ να που και τη λίγη πίστη μας δεν την ἀπορρίπτει ο ἐπουράνιος Πατέρας μας. Ὅπως τα μικρά παιδιά στην οικογένεια τρέφονται και ντύνονται ἀπὸ τους γονεῖς τους το ἴδιο στοργικά ὅσο και τα μεγάλα, ἔτσι και ο ουράνιος Πατέρας ντύνει και τρέφει ὄχι μόνο τα ὄριμα σε πίστη παιδιά του ἀλλὰ και τα ἀσθενέστερα ἀπὸ αὐτά. Συγχρόνως ὅμως ο χαρακτηρισμός αὐτός ἀποτελεῖ και μάλωμα για την ὀλιγοπιστία μας. Στο βάθος της ἡ ἀνήσυχη για το ρούχο και την τροφή φροντίδα, δεν εἶναι τίποτα

άλλο παρά πίστη ασθενής. Εάν είχαμε πίστη ισχυρότερη, θα κυριευόμασταν και από λιγότερη μέριμνα. Πίστη λοιπόν ισχυρή και ακλόνητη, διώχνει κάθε μέριμνα.

12.29 και ὑμεῖς(1) μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πῖντε(2), καὶ μὴ μετεωρίζεσθε(3)·

29 Μη σας απασχολεί, λοιπόν, τι θα φάτε και τι θα πιείτε, και μη σας πιάνει άγχος.

(1) Και εσείς όπως τα πουλιά και τα κρίνα και αντιθέτως με τους εθνικούς (L).

(2) «Ας ρίξουμε στον Κύριο την φροντίδα· μη μεριμνήσουμε τι θα φάμε, τι θα πιούμε ή τι θα ντυθούμε· ας μην δαπανάται ο μέγας σε αξία λογισμός μας σε μικρά και ασήμαντα πράγματα· μην κάνουμε τον ελεύθερο νου δούλο ρούχου και τροφής» (Κ).

(3) Λέγεται μοναδική φορά. «Μετεωρισμό να εννοήσεις, σε παρακαλώ, τον περισπασμό, αυτόν από τα ουράνια στα γήινα» (Ζ), «και την άστατη μετακίνηση του λογισμού, που σκέφτεται άλλοτε άλλο και πηδάει από αυτό σε εκείνο» (Θφ). Πολλοί ερμηνευτές παίρνουν το ρήμα σαν μεταφορά από τα πλοία που σύρονται εδώ και εκεί στη θάλασσα. Δες και τη φράση «μετέωρο στο φόβο» (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. IV,2,5) για εγκληματία που αναμένει την ποινή (ρ).

12.30 ταῦτα γὰρ πάντα(1) τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου(2) επιζητεῖ(3)· ὑμῶν δὲ ὁ πατήρ(4) οἶδεν ὅτι χρῆζετε(5) τούτων.

30 Για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται το Θεό. Ο Πατέρας σας όμως ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ' αυτά.

(1) Το «πάντα» πρέπει να το συνδέσουμε με το ταῦτα (b).

(2) Οι εθνικοί ζητούν εναγώνια όλα αυτά, επειδή αγνοούν την πρόνοια του Θεού και την φροντίδα, την οποία ο Θεός λαμβάνει για εμάς. Η φράση «τα έθνη του κόσμου» δεν συναντιέται πουθενά αλλού στην Κ.Δ ή τους Ο΄, αποδίδει όμως αραμαϊκή έκφραση συνηθισμένη στα ραββινικά συγγράμματα (ρ).

Τα έθνη επιζητούν αυτά, διότι δεν γνωρίζουν τα καλύτερα από αυτά, τα οποία ο αγαθός Πατέρας αποκάλυψε σε σας. Ζητούν αυτά εναγώνια διότι είναι χωρίς Θεό στον κόσμο και δεν έχουν κάποια ιδέα για την αγαθή πρόνοιά του. Φοβούνται και λατρεύουν τα είδωλά τους, αλλά αυτά είναι βουβά και άψυχα και για αυτό αδυνατούν οι εθνικοί να ρίξουν σε αυτά την εμπιστοσύνη τους και αγνοούν πώς να περιμένουν από αυτά στοργή και πατρική φροντίδα. Είναι όμως ντροπή για τους Χριστιανούς, οι οποίοι ομολογούν θρησκεία που τους διδάσκει ότι όχι μόνο υπάρχει Πρόνοια στοργική και πάνσοφη, αλλά δόθηκαν και ξεκάθαρες επαγγελίες και υποσχέσεις από τον ουράνιο Πατέρα που μαρτυρούν το πατρικό για τους ανθρώπους ενδιαφέρον του, και βεβαιώνουν αυτούς για την προστασία και άγρυπνη παρακολούθησή τους. Έτσι ώστε, όταν τέτοιες αγωνιώδεις φροντίδες μάς κυριεύουν, ενδείκνυται να ρωτά ο καθένας τον εαυτό του: Τι είμαι λοιπόν; Χριστιανός ή εθνικός; Βαπτισμένος ή αβάπτιστος; Εάν είμαι βαπτισμένος και πιστεύω σε Θεό Πατέρα «όλων των ανθρώπων, κατεξοχήν δε των πιστών», γιατί με τις μέριμνές μου εντάσσω και συναριθμώ τον εαυτό μου με τους εθνικούς;

(3) Το σύνθετο «επιζητεί» εκφράζει την αγωνία και την ένταση, με την οποία τα έθνη ζητούν (ρ).

(4) «Πατέρας είναι, λέει, και αν είναι Πατέρας πώς δεν θα δώσει;» (Θφ). «Σε πάρα πολύ κατάλληλη ώρα ονομάζει Πατέρα το Θεό, για να μάθουν, ότι δεν θα μπορούσε να ξεχάσει τα παιδιά του, αλλά θα είναι ως προς αυτούς αγαθός και με αγάπη στα παιδιά του» (Κ).

(5) «Αλλά βεβαίως και ξέρει· διότι μήπως αγνοεί; Αλλά και έχετε και ανάγκη. Διότι μήπως είναι περιττά;... Αν λοιπόν και Πατέρας είναι και εσείς έχετε ανάγκη και ξέρει εκείνος, πώς δεν θα δώσει; Φέρνει δηλαδή όχι ένα συλλογισμό, αλλά περισσότερους, για απόδειξη» (Θφ). Εάν ένας ειλικρινής και πιστός φίλος σας μάθαινε ότι βρίσκεστε σε ένδεια και ανάγκη δεν θα έσπευδε να σας βοηθήσει και ανακουφίσει; Ο Θεός γνωρίζει τις ανάγκες σας. Και είναι Πατέρας σας που σας αγαπά περισσότερο από κάθε φίλο σας και συγγενή σας. Πώς είναι δυνατόν ο Πανάγαθος αυτός να μην τρέξει σε βοήθειά σας;

12.31 πλὴν(1) ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ(2), καὶ ταῦτα πάντα(3) προστεθήσεται ὑμῖν.

31 Εσείς να επιζητεῖτε μόνο τη βασιλεία του Θεού, κι όλα αυτά θ' ακολουθήσουν.

(1) Αφού απορριφθεί όλη αυτή η αγωνιώδης φροντίδα και ζήτηση, δεν απομένει παρά μόνο μία φροντίδα αντάξιά σας (g).

(2) Την κατάσταση εκείνη, την κατ' αρχάς εσωτερική, έπειτα όμως και κοινωνική, στην οποία η ανθρώπινη θέληση είναι το ελεύθερο όργανο της θείας θέλησης (g). «Να ζητάτε αρχικά την βασιλεία του Θεού και να αρνείστε την μέριμνα για τα βιοτικά, επειδή σας εμποδίζει από αυτό. Βλέπεις το Θεό; Αν ζητάς τα μικρά, δεν κάνεις κάτι αρεστό σε αυτόν, διότι ντροπιάζεις την μεγαλοδωρία του. Αν όμως ζητάς τα μεγάλα, θα πάρεις και εκείνα και για προσθήκη θα πάρεις και τα μικρά» (Θφ). Έχετε εσείς

ασύγκριτα μεγαλύτερα και σπουδαιότερα στα οποία να συγκεντρωθούν όλες οι σκέψεις σας και οι πόθοι των καρδιών σας. Και είναι αυτά η ζωή των ψυχών σας, η αιώνια ευτυχία και μακαριότητά σας. Εάν με κάθε ζήλο επιδοθείτε στο έργο της αιώνιας σωτηρίας σας, ασφαλώς τότε οι καρδιές σας θα ελευθερωθούν από τις μέριμνες, στις οποίες η προσκόλληση στον υλικό κόσμο σας παρασύρει. Ζητάτε την βασιλεία του Θεού διότι εκεί και μόνο θα βρείτε την ασφάλεια και ευτυχία σας. Ζητάτε να γίνετε δεκτοί εκεί. Ζητάτε τη βασιλεία της χάρης για να γίνετε όντως ελεύθεροι σε αυτήν. Ζητάτε τη βασιλεία της δόξας για να γίνετε πρίγκηπες και ηγεμόνες σε αυτήν και όλα τα άλλα θα σας δοθούν τότε, χωρίς να στερηθείτε τίποτα από τα αναγκαία για συντήρηση της επίγειας ζωής σας.

(3) Και η τροφή και το ένδυμα.

12.32 Μὴ φοβοῦ(1), τὸ μικρὸν ποίμνιον(2), ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν(3) δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν(4).

32 »Μη φοβάσαι, μικρό μου ποίμνιο. Σ' εσάς ευαρεστήθηκε ο Πατέρας σας να δώσει τη βασιλεία του.

(1) Ο στίχος αυτός δεν έχει παράλληλο στον Ματθαίο και είναι ο μόνος στίχος στην περικοπή αυτή, ο οποίος δεν έχει το αντίστοιχο στην επί του όρους ομιλία (ρ). Ο Ιησούς βλέπει αυτή την ώρα με το διορατικό του βλέμμα μέσα από τα έθνη του κόσμου, που είναι παραδομένα στην αναζήτηση των αγαθών της γης, να διακρίνεται ένας νέος λαός που ανήκει στη βασιλεία του Θεού και για αυτήν κυρίως ενδιαφέρεται, φτωχό όμως και ολιγάριθμο, τον λαό των πιστών. Αίσθημα συμπάθειας και τρυφερότητας κυριεύει στη θέα αυτή τον Ιησού (g). Η έννοια των λόγων αυτών τα οποία απευθύνει στο μικρό ποίμνιο, είναι η εξής: «Μη φοβάσαι, λέει, μικρό ποίμνιο και μην απιστήσεις ότι δεν θα προνοήσει για σένα ο Θεός, έστω και αν εσύ δεν μεριμνάς. Γιατί; Διότι ευαρεστήθηκε ο Πατέρας να σας δώσει την βασιλεία. Αφού λοιπόν δίνει τη βασιλεία, πολύ περισσότερο θα δώσει τα της γης» (Θφ).

(2) «Μικρό ποίμνιο ονομάζει τους αγίους... σε σχέση με το μέγεθος του πλήθους των απίστων ή και για την θεληματική ταπείνωση αυτού του ποιμνίου» (Κ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «μικρό, σε σχέση με το μέγεθος του πλήθους των αγγέλων» (Ζ). Το μικρό λόγω του μικρού αριθμού του έχει λόγο να φοβάται. Αλλά ακριβώς επειδή είναι ολιγάριθμο με πολλή μεγαλύτερη αγαθότητα θα διατηρηθεί με ασφάλεια (b).

(3) Επειδή ευαρεστήθηκε ο πατέρας σας (b). Ως πατέρας «δεν θα παραβλέψει τους δικούς του· αλλά μάλλον θα ανοίξει σε αυτούς το χέρι του, το οποίο πάντοτε γεμίζει τα πάντα με αγαθότητα» (Κ). Χορηγεί την βασιλεία όχι ως χρέος οφειλόμενο, αλλά ως χάρη χρηστότητας και καλοκαγαθίας.

(4) «Παρόλο που είναι μικρό το ποίμνιο και από τη φύση του και στον αριθμό και στη δόξα σε σχέση με τις αμέτρητες αγέλες των ουράνιων πνευμάτων, αλλά η αγαθότητα του Πατέρα, που ξεπερνά κάθε λογική, έδωσε και σε αυτό την κληρονομιά των πνευμάτων που βρίσκονται ψηλά, δηλαδή την βασιλεία των ουρανών» (Κ). «Αν όμως δίνει την τόσο μεγάλη και εξαιρετική απόλαυση, θα δώσει οπωσδήποτε και τα αναγκαία και όσα αρκούν για τη ζωή» (Ζ).

12.33 Πωλήσατε(1) τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην(2)· ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα(3), θησαυρὸν ἀνέκλειπτον(4) ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σὴς διαφθείρει(5)·

33 Πουλήσατε τα υπάρχοντά σας και δώστε τα χρήματα στους φτωχούς. Αποκτήστε πορτοφόλια που δεν παλιώνουν, πλούτη μόνιμα στον κόσμο του Θεού, όπου ούτε κλέφτης τα αγγίζει ούτε σκόρος τα καταστρέφει.

(1) Το πρώτο μισό αυτού του σ. (μέχρι το παλαιούμενα) δεν έχει παράλληλο στον Ματθαίο. Για το υπόλοιπο μαζί με τον επόμενο στίχο δεξ Ματθ. στ 19-21 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Σύμφωνα με τα συμφραζόμενα οι προστακτικές πωλήσατε και δότε δεν είναι παραγγελία απόλυτη, αλλά προτροπή ενθαρρυντική=Μη φοβάστε να πράξετε έτσι, εάν η βασιλεία του Θεού το απαιτεί· η θυσία αυτή δεν θα σας φτωχύνει, αλλά πραγματικά θα σας πλουτίσει. Αργότερα ο απόστολος Παύλος εφαρμόζει με άλλο τρόπο το σπουδαίο αυτό παράγγελμα της μη προσκόλλησης στα επίγεια αγαθά με την εμπιστοσύνης μας στη θεία πρόνοια. Λέει στο Α' Κορ. ζ 30 «και αυτοί που αγοράζουν ας νιώθουν ότι δεν κατέχουν». Επιτρέπει λοιπόν όχι μόνο το να έχει κάποιος ιδιοκτησία, αλλά και να αποκτά ιδιοκτησία. Ό,τι ζητά είναι το να παραμένει ο πιστός ελεύθερος εσωτερικά από κάθε προσκόλληση και να είναι έτοιμος ανάλογα με τις περιστάσεις, είτε να εγκαταλείψει την περιουσία του, είτε να την διαθέτει για το έργο του Θεού (g). Τις προτροπές άλλωστε αυτές ο Κύριος απηύθυνε όχι προς τα πλήθη, ούτε προς τους αποστόλους, οι οποίοι είχαν ήδη αφήσει τα πάντα,

αλλά στον ευρύτερο κύκλο των μαθητών (δες σ. 22,41), την ώρα που έφευγε από την Γαλιλαία και το πάθος του προσέγγιζε και για αυτό έπρεπε αυτοί να ετοιμαστούν για την μελλοντική αποστολή τους (b). Πώς ήταν δυνατόν άνθρωποι που είχαν περιουσίες και απασχολημένοι με την διαχείρισή τους να προσκολληθούν σε αυτόν και να γίνουν κατάλληλα όργανα για το έργο του; (g). «Για όσους έχουν βεβαίως σύνεση, δεν είναι ανώφελη η εντολή· διότι θησαυρίζουν για τον εαυτό τους την ελπίδα για το μέλλον· διότι είναι πρόσκαιρος ο παρών βίος και σύντομος και περιορισμένος, άπειρος όμως και μακρύς ο μετά από αυτά» (Κ).

(3) =ετοιμάστε στους εαυτούς σας θήκες των χρημάτων που είναι πάντοτε νέες· τέτοιες είναι οι διάφορες αγαθές πράξεις της ελεημοσύνης, οι οποίες αφήνουν στα μάτια του Θεού διαρκές αγαθό μνημόσυνο αυτού που τις έπραξε και με τις οποίες σαν με θήκες που δεν παλιώνουν, φυλάγεται ο πλούτος αιωνίως ανέπαφος (δ).

(4) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά στην Κ.Δ. Θησαυρό που ποτέ δεν λιγοστεύει.

(5) «Αυτός που θησαυρίζει στους ουρανούς θα έχει την βασιλεία στον ουρανό, που δεν κυριεύεται από χέρια ληστών, ούτε καταστρέφεται από σκόρο· επειδή ο ουράνιος πλούτος είναι άσυλος και δεν παθαίνει τίποτα» (Κ).

12.34 ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται(1).

34 Γιατί ὅπου εἶναι τὰ πλοῦτή σας ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σας».

(1) Ο στίχος είναι ίδιος αυτολεξεί με το Ματθ. στ 21. «Φυσικό είναι κάθε άνθρωπος... εκεί να έχει όλο το νου, όπου έχει νομίσει ότι κατέχει την ωφέλεια... Αν δηλαδή κάποιος, λέει, συνέδεσε με την θνητή ζωή τα υπάρχοντα και όλη την ύπαρξή του, κρεμώντας όλη την ελπίδα του στα παρόντα πράγματα της ζωής, αναγκαστικά, αφού βεβαίως έχει δεθεί με τόσα δεσμά, όλο τον λογισμό του και όλη τη διάνοια, την οποία ονόμασε καρδιά, την έχει κάπου κάτω στη γη, και εκεί ανακατώνεται και κυλιέται, όπου νόμισε ότι απέκτησε τον θησαυρό του. Αν όμως τα κάνει όλα θρεμμένος με τα ουράνια μαθήματα και κρέμασε τον σκοπό του ψηλά και έριξε την ελπίδα στις ουράνιες υποσχέσεις... εύλογα αυτός, με το να εξοικειώνει τη διάνοια και τον λογισμό του με τα ουράνια, θα κερδίσει από αυτό την αγαθή ελπίδα. Διότι όπου έχει τον θησαυρό, εκεί θα έχει και τη διάνοια» (Ε). Από αυτό λοιπόν φαίνεται ότι έχουμε όντως θησαυρό στον ουρανό, από το εάν οι καρδιές μας βρίσκονται εκεί, την ώρα που εμείς είμαστε στη γη· εάν η διάνοιά μας σκέφτεται πολύ για τον ουρανό και εάν βρίσκεται προσηλωμένη σε αυτόν, εάν ο πόθος του ουρανού φλέγει το εσωτερικό μας και εάν ο φόβος μήπως χάσουμε τον ουρανό, μάς προκαλεί αγωνία και τρόμο. Εάν όμως οι καρδιές μας είναι προσκολλημένες στη γη και στα γήινα, τότε πρέπει να φοβόμαστε ότι ο θησαυρός μας δεν είναι στον ουρανό, αλλά στη γη και όταν λοιπόν φύγουμε από αυτήν, θα βρεθούμε γυμνοί και φτωχοί ανάμεσα στον ουράνιο κόσμο.

Στίχ. 35-48. Ο πιστός και φρόνιμος οικονόμος.

12.35 Ἔστωσαν ὑμῶν(1) αἱ ὀσφύες περιεζωσμένοι(2) καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι(3),

35 «Νὰ εἶστε συνεχῶς ἐτοιμοὶ με δεμένο τὸ ζωνάρι στη μέση σας καὶ αναμμένα τὰ λυχνάρια σας.

(1) Στους σ. 35-48 διαπραγματεύεται το καθήκον της εγρήγορσης. Και για μεν τους σ. 35-38 δεν υπάρχουν παράλληλα στο Ματθαίο, όπως και για την ερώτηση του Πέτρου στο σ. 41. Αυτά είναι αποκλειστικά στον Λουκά. Αλλά για τους σ. 39, 40 και 42-46 υπάρχουν παράλληλα τα Ματθ. κδ 43-51. Ο λόγος παίρνει και πάλι τη μορφή παραβολής και η εγρήγορση τονίζεται με τις παραβολές της επιστροφής του κυρίου (35-38,42-48) και της έλευσης του κλέφτη (39,40)(ρ). «Αφού κατέστησε τον μαθητή του ο Κύριος λιτό και αφού τον απογύμνωσε από κάθε βιοτική μέριμνα και περισπασμό και τον έκανε ανάλαφρο, τώρα τον κάνει και υπηρέτη. Διότι πρέπει αυτός που θέλει να υπηρετεί, να είναι ανάλαφρος και με ελαφριά ενδυμασία. Για αυτό λέει· Η μέση σας να είναι ζωσμένη καλά, το οποίο σημαίνει, Να είστε πάντοτε έτοιμοι για τα έργα του Δεσπότη σας. Και τα λυχνάρια να καίνε» (Θφ).

(2) Τα μακριά ενδύματα της ανατολής αποτελούσαν εμπόδιο για ενέργεια και στο βάδισμα και στην ετοιμασία του τραπεζιού. Για αυτό η ζώνη ήταν αναγκαία για να κρατά τις πτυχές του χιτώνα (L).

(3) Και ο υπηρέτης που ανέμενε τον κύριο έπρεπε να έχει το λυχνάρι να καίει διότι τότε δεν υπήρχαν εύφλεκτα χημικά και εάν το σπίτι βρισκόταν στο σκοτάδι κατά την επιστροφή του οικοδεσπότη, θα προκαλούνταν μεγάλη αργοπορία και αταξία (L). «Εξηγεί λοιπόν πάλι, μέσω των φανερών και ορατών πραγμάτων, τα νοερά. Διότι δεν θα μπορούσε να πει κάποιος, ότι θέλει να έχουμε τη μέση του σώματος ζωσμένη και αναμμένα στα χέρια τα λυχνάρια. Αλλά με το δέσιμο της ζώνης στη μέση, υποδηλώνει την ετοιμότητα του νου στην αγάπη για όλα τα έργα που είναι άξια επαίνου· το λυχνάρι

βεβαίως, φαίνεται ότι σημαίνει ξεκάθαρα την εγρήγορση του νου και ότι πρέπει να είμαστε προετοιμασμένοι κατά τη διάρκεια της ημέρας για την αναχώρησή μας από εδώ, και να περιμένουμε το νεύμα του δεσπότη με προσηλωμένα μάτια. Ισχυριζόμαστε λοιπόν ότι ο ανθρώπινος νους είναι σε εγρήγορση, όταν διώχνει την κλίση προς τη ραθυμία, με την οποία οδηγείται σε κάθε είδος κακίας και σχεδόν σβήνει σαν το λυχνάρι» (Κ). Πάρα πολύ αξιόλογη και η επόμενη: «Αυτών που ζουν με αγνότητα, η μέση είναι ζωσμένη· επειδή όμως είναι και σαν νύχτα η ζωή μας, χρειαζόμαστε λυχνάρι, το οποίο είναι ο νους που αποτελεί το μάτι της ψυχής, και αν στον εσωτερικό άνθρωπο υπάρχει εγρήγορση, εύλογα στα πολλά ή σε όλα σε αυτήν τη ζωή έχουμε ανάγκη εγρήγορσης λόγω αυτών που μας παραμονεύουν για πόλεμο, τις αρχές εννοώ και τις εξουσίες [δαίμονες], με τις οποίες είναι η πάλη μας» (Ω). Ο Χριστός είναι ο κύριός μας και είμαστε δούλοι του· όχι μόνο εργαζόμενοι δούλοι, αλλά και αναμένοντες δούλοι. Εάν κάποιος με διακονεί, ας ακολουθεί εμένα, λέει ο Κύριος. Ας ακολουθεί το αρνί οπουδήποτε πάει, αλλά ας είναι και πρόθυμος να τιμά το αρνί περιμένοντας αυτό εάν αυτό αργοπορεί και υπάρχει ανάγκη να αναμένει την επάνοδό του.

12.36 και ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις(1) τὸν κύριον ἑαυτῶν πότε ἀναλύσει(2) ἐκ τῶν γάμων(3), ἵνα ἔλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως(4) ἀνοίξωσιν αὐτῷ(5).

36 Να συμπεριφέρεστε σαν αυτούς που περιμένουν τον κύριό τους πότε θα γυρίσει από το γάμο, ώστε μόλις έρθει και χτυπήσει την πόρτα, να του ανοίξουν αμέσως.

(1) Με πόθο και χαρά (b).

(2) Η συνηθέστερη σημασία του αναλύω είναι διαλύω, αναχωρώ. Δες Φιλιπ. α 23, Ιουδείθ ιγ 1, Β Μακ. θ 1 (p).

(3) Στο Εσθήρ β 18, θ 22, χρησιμοποιείται η λέξη για να δηλώσει γεύμα ή εορτασμό. Εδώ η κατά γράμμα σημασία είναι η καλύτερη (p). «Ονομάζει λοιπόν γάμους, επειδή στη θεία και αμόλυτη φύση δεν υπάρχει τίποτα απολύτως στενόχωρο ή λυπηρό» (Σχ.). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: Η ίδια συνήθεια που επικρατεί στους γάμους είναι η βάση και στην παρούσα παραβολή, όπως και στην παραβολή των 10 παρθένων. Στην τελευταία όμως αυτή παραβολή οι παρθένες όφειλαν να είναι έτοιμες με αναμμένες τις λαμπάδες για να προσκολληθούν στη συνοδεία του νυμφίου όταν θα γύριζε στο πατρικό σπίτι. Ενώ στην παρούσα παραβολή οι δούλοι βρίσκονται μέσα στο σπίτι με αναμμένες τις λαμπάδες, αναμένοντας να ανοίξουν τις πύλες στο χτύπημα του νυμφίου και να δεχτούν την όλη πομπή που συνοδεύει τον νυμφίο κατά την είσοδό του στο σπίτι (ο).

(4) Οι πιστοί αυτοί δούλοι, φοβούμενοι μήπως κάνουν τον κύριό τους να αναμένει, όταν θα επιστρέψει, παραμένουν άγρυπνοι με το λυχνάρι αναμμένο, ώστε αμέσως να τρέξουν με το που χτυπήσει η πόρτα και να την ανοίξουν (g).

(5) «Ότι πρέπει να προσδοκούμε το Χριστό που θα επιστρέψει από τον ουρανό... το δίδαξε λέγοντας: Και εσείς είστε ὅμοιοι με ανθρώπους, που αναμένουν τον κύριό τους πότε θα επιστρέψει από τους γάμους. Και πάλι σκέψου το εξής, σε παρακαλώ. Θα επιστρέψει δηλαδή ο Χριστός σαν από πανηγύρι. Με το οποίο δηλώνεται ξεκάθαρα, ότι πάντοτε το θείο είναι μέσα στις γιορτές που του πρέπει· διότι εκεί δεν υπάρχει καθόλου καμία στενοχώρια. Διότι τίποτα δεν λυπεί την αμόλυτη φύση» (Κ). «Επιστρέφει όμως από τους ουράνιους γάμους, ίσως, από τη μία, για όλους στη γενική συντέλεια, όταν θα έλθει από τον ουρανό με τη δόξα του Πατέρα. Ίσως, από την άλλη, και κάθε ώρα στο μερικό τέλος του καθενός, που έρχεται ο Χριστός αόρατα και απροσδόκητα» (Θφ). «Επιστρέφει ο Κύριος στους ξάγρυπνους δούλους, οι οποίοι... όταν χτυπήσει αυτός την πόρτα της ψυχής, ετοιμότατα θα υπακούσουν και θα ανοίξουν, αφού διαρκώς είναι σε εγρήγορση και αναμένουν την παρουσία του» (Ε) και «πρόθυμα και με χαρά θα απαντήσουν, αφού δεν τους ελέγχει η συνείδησή τους για τίποτα πονηρό» (Ζ).

12.37 μακάριοι(1) οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἔλθων ὁ κύριος εὐρήσει γρηγοροῦντας(2)· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ(3) αὐτοὺς καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς(4).

37 Μακάριοι οι δούλοι εκείνοι που ο κύριός τους θα τους βρει ξύπνιους όταν έρθει. Σας βεβαιώνω πως θ' ανασκουμπωθεί, θα τους βάλει να καθίσουν και θα τους περιποιηθεί.

(1) «Διότι πώς δεν είναι μακάριοι, αυτοί που πρόκειται να αξιωθούν τόσο μεγάλης τιμής; Δίνει όρκο λοιπόν σε αυτούς, λέγοντας: Αλήθεια σας λέω» (Ε).

(2) «Λέει ότι θα αγρυπνούν ακόμη, επειδή πέθαναν με εγρήγορση. Επειδή δηλαδή η εγρήγορση είναι αρετή της ψυχής, παραμένει μαζί με αυτήν [και μετά θάνατον]» (Ζ).

(3) Δες Αποκ. γ 20,21. Ο Χριστός ενήργησε έτσι, όταν έπλυνε τα πόδια των μαθητών, όχι τότε για ανταμοιβή για την πιστή τους εγρήγορση, αλλά για να διδάξει αυτούς την ταπεινοφροσύνη. Όχι

λιγότερο όμως εκείνο ήταν τύπος αυτού, το οποίο υπόσχεται εδώ. Δες Αποκ. ιθ 9 (ρ). «Αυτούς που διαρκώς είναι σε εγρήγορση, μιας και είναι άδηλο το τέλος του καθενός, τους χαρακτηρίζει μακάριους· ποια όμως θα μπορούσε να είναι ανώτερη από αυτήν την προτροπή, όπου ο δεσπότης υπόσχεται στους δούλους ότι ο ίδιος θα τους υπηρετήσει, ενώ οι δούλοι θα παρακαθίσουν στη βασιλεία του, δηλαδή θα αναπαυτούν;» (Ε). «Θα τους βάλει να καθίσουν σε ανάπαυση αιώνια, επειδή για αυτόν κοπίασαν και θα τους υπηρετήσει μοιράζοντας τις άξιες αμοιβές» (Ζ).

(4) «Γίνεται ο Κύριος υπηρέτης σε αυτού του είδους τον υπηρέτη... Υπηρετεί βεβαίως τους άξιους, αμείβοντάς τους στον ίδιο βαθμό, και όπως ακριβώς αυτοί τον υπηρέτησαν, έτσι και αυτός τους υπηρετεί και τους παρέχει πλούσιο τραπέζι και τους χαρίζει την απόλαυση των πνευματικών χαρισμάτων» (Θφ). Το παράδειγμα και η εικόνα δεν έχει παρθεί από την συνηθισμένη συμπεριφορά των κυρίων προς τους δούλους, διότι η συγκατάβαση και η δωρεά του κυρίου, η οποία με αυτήν την εικόνα εμφανίζεται, δεν έχει κάτι το παράλληλο στη γη (ο). Ο ίδιος ο Κύριος εκείνη την μεγάλη ημέρα της δόξας του –κατά το γαμήλιο δείπνο του Αρνίου- θα αντιστρέψει την τάξη των ανθρώπινων αναγκών και απαιτήσεων και με το πλεόνασμα της χάρης και αγάπης του, θα υπηρετεί τους αδελφούς. Ο Λυτρωτής αυτούς που λυτρώθηκαν από αυτόν, ο Ποιμένας το ποίμνιό του (Alford). Δες και Αποκ. γ 20.

12.38 και εάν έλθη(1) εν τη δευτέρα(2) φυλακή και εν τη τρίτη(2) φυλακή έλθη και εϋρη οϋτω, μακάριοι είσιν οι δούλοι εκείνοι.

38 Χαρά σ' εκείνους μάλιστα τους δούλους, που όταν ο κύριός τους επιστρέψει τα μεσάνυχτα ή τα ξημερώματα, θα τους βρει να τον περιμένουν.

(1) Όσο αργότερα επιστρέφει ο οικοδεσπότης και βρίσκει ξάγρυπνους τους δούλους του, τόσο ζωηρότερη είναι η από αυτόν αναγνώριση της υπηρεσίας τους και τόσο πλουσιότερες οι εκδηλώσεις της ικανοποίησής του (g).

(2) Η πρώτη φύλαξη δεν αναφέρεται, διότι τότε οι γάμοι γίνονταν σε προχωρημένη ώρα. Η δεύτερη και τρίτη φύλαξη είναι οι δύο τελευταίες από τις τρεις, στις οποίες, σύμφωνα με τους Ιουδαίους, διαιρούνταν η νύχτα και όχι οι δύο μεσαίες, στις οποίες διαιρούνταν αυτή στους Ρωμαίους (ρ). Παρ' όλα αυτά είναι δυνατόν και εδώ να έχει υπ' όψη ο Κύριος την διαίρεση της νύχτας σε 4 φυλάξεις και να παραλείπει την τέταρτη, διότι η επιστροφή σε τόσο προχωρημένη ώρα που συμπίπτει με τα ξημερώματα, θα ήταν τελείως απίθανη (ο). «Συγκρίνοντας την ανθρώπινη ζωή με νύχτα, διότι πράγματι έχει σχέση με το σκοτάδι και την άγνοια, παρομοιάζει τον χρόνο της ανθρώπινης ζωής με διαφορετικές φυλάξεις, δηλαδή ώρες και καιρούς της νύχτας» (Ε). «Φύλαξη λοιπόν δεύτερη και τρίτη να εννοήσεις τις διάφορες ώρες της ζωής μας. Να τι εννοώ· Όπως ακριβώς αυτός που αγρυπνεί στη δεύτερη και τρίτη φύλαξη, φαίνεται ότι έχει πολύ μεγάλη εγρήγορση... έτσι να εννοήσεις, σε παρακαλώ, στην διαφορετική κατάσταση της ζωής μας ότι υπάρχουν ώρες οι οποίες μας καθιστούν μακάριους, εάν βρεθούμε να έχουμε εγρήγορση» (Θφ). Εννοεί εδώ «αυτούς που πάντα έχουν εγρήγορση» (Ε).

12.39 τούτο δὲ(1) γινώσκετε(2) ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται(3), εγρηγόρησεν αν οὐκ ἂν ἀφῆκεν διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

39 Και να ξέρετε τούτο: αν ο ιδιοκτήτης ενός σπιτιού ήξερε ποια ώρα θα έρθει ο κλέφτης, θα ήταν άγρυπνος και δε θα άφηνε να του διαρρήξουν το σπίτι.

(1) Δες Μαθθ. κδ 43 και εξής και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Είναι οριστική πτώση μάλλον, διότι πρόκειται για γεγονός γνωστό.

(3) Ο κλέφτης στη νύχτα, είναι παροιμία για απροσδόκητα γεγονότα (Α΄Θεσ. ε 2, Β΄Πέτρ. γ 10, Αποκ. γ 3, ιστ 15)(ρ). «Χρειαζόμαστε εγρήγορση. Διότι μοιάζουμε με οικοδεσπότη, ο οποίος, αν μεν αγρυπνεί, ο κλέφτης δεν μπορεί να κάνει τίποτα εναντίον των χρημάτων του· αν όμως είναι υπναράς, αφού τα πάρει όλα ο κλέφτης θα φύγει... Με κλέφτη λοιπόν εδώ συγκρίνεται η παρουσία του Κυρίου, επειδή είναι απροσδόκητη, όπως και κάποιος από τους αποστόλους λέει· Διότι η ημέρα Κυρίου θα είναι σαν κλέφτης στη νύχτα» (Θφ). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Με πολλά παραδείγματα μας προστάζει να είμαστε νηφάλιοι και ξάγρυπνοι, όχι μόνο λόγω της απότομης και απροσδόκητης άφιξης της ημέρας του Κυρίου, αλλά και λόγω του κλέφτη που παραμονεύει εναντίον αυτών που είναι πλούσιοι κατά Θεόν και οικοδεσπότες. Αυτός βεβαίως ο κλέφτης είναι ο καιρός του θανάτου του καθενός ή και ο άγγελος που πρόκειται, κατά τον καιρό του θανάτου, να πάρει την ψυχή του καθενός. Αν λοιπόν γνωρίζαμε μεν τον καιρό της παρουσίας του κλέφτη, μόνο την ώρα εκείνη θα έπρεπε να

προσέχουμε, ώστε να μην τον αφήσουμε να ανοίξει τρύπα για να μπει στο σπίτι. Επειδή όμως είναι άδελφος αυτός, θα χρειαστεί να είμαστε πάντοτε άγρυπνοι» (Ε)

12.40 και ύμεις ουν γίνεσθε έτοιμοι, ότι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται(1). 40 Να είστε, λοιπόν, κι εσείς έτοιμοι, γιατί ο Υἱὸς του Ανθρώπου θα έρθει την ώρα που δεν τον περιμένετε».

(1) Αξιόλογα και τα επόμενα: «Για αυτό να είσαι άγρυπνος, ώστε αν, από τη μία, έλθει ο κλέφτης και βρει τον οικοδεσπότη άγρυπνο, δεν θα του ανοίξει τρύπα στο σπίτι· αν όμως, από την άλλη, έρθει ο υἱὸς του ανθρώπου, αφού του χτυπήσει, αμέσως να του ανοίξει. Διότι αν τον βρει να κοιμάται και χτυπήσει και εκείνος δεν ανοίξει, θα φύγει αφήνοντας αυτόν... Έρχεται βεβαίως τον καιρό που θα απαιτηθεί από κάποιον η ψυχή, οποιοσδήποτε και αν είναι αυτός. Διότι αν πήγε σε αυτόν που είπε· Θα γκρεμίσω τις αποθήκες μου και θα χτίσω μεγαλύτερες, και του είπε· ανόητε αυτή τη νύχτα απαιτούν από σένα την ψυχή σου, πόσο μάλλον θα πάει στους μακάριους και αγίους, που μετά το θάνατο θα είναι μαζί με τον Κύριο;» (Ω).

12.41 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην(1) λέγεις ἢ καὶ πρὸς πάντας(2);

41 Τότε ο Πέτρος του είπε: «Κύριε, για μας την είπες αυτή την παραβολή ἢ για όλους;»

(1) Η παραβολή που απασχολεί τον Πέτρο είναι αυτή στους σ. 36-38 και ιδιαίτερα η πρωτάκουστη υπόσχεση του στίχου 37 (g). Θέλει λοιπόν να πληροφορηθεί, εάν το μεγαλοπρεπές αυτό προνόμιο που αναγγέλλεται στο στίχο 37, επιφυλάσσεται σε μόνους τους αποστόλους (p).

(2) Ο Πέτρος είναι βέβαιος για το ότι οι 12 περιλαμβάνονται στους προνομιούχους, η ερώτησή του όμως αφορά στο να μάθει, εάν εκτός των 12 περιλαμβάνονται και άλλοι. Το πνεύμα της ερώτησης μοιάζει με το Ιωάννου κα 21 και η απάντηση με το Ιωαν. κα 22 (p). Ο Κύριος εξακολουθεί να μιλά σαν να μην έλαβε καθόλου υπ' όψη την ερώτηση του Πέτρου. Στην πραγματικότητα όμως δίνει στην ακόλουθη προτροπή για εγρήγορση τέτοια τροπή, ώστε ο Πέτρος να μπορεί να βρει την απάντηση στο ερώτημά του (g).

12.42 εἶπε δε ὁ κύριος(1), Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος(2) και φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον(3);

42 Κι ο Κύριος απάντησε: «Ποιος είναι ο έμπιστος και συνετός δούλος, που ο κύριός του θα τον αφήσει επιστάτη των υπηρετών του, για να τους μοιράζει την αμοιβή τους την κατάλληλη στιγμή;

(1) Δες Ματθ. κδ 45 και εξής και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Οικονόμοι με την ύψιστη έννοια υπήρξαν οι απόστολοι (p). Παρόλο βεβαίως που ήταν αυτοί δούλοι, κατείχαν όμως διακεκριμένη θέση μεταξύ των συνδούλων τους (g). «Χρησιμοποιεί σαφές και ολοκάθαρο παράδειγμα, διακηρύττοντας ότι αυτή η εντολή αρμόζει σε αυτούς που ανέλαβαν τη θέση των μυσταγωγών (να μουούν στα μυστήρια). Ας υποθέσουμε, λέει, ότι υπάρχει ένας άνθρωπος οικοδεσπότης, ο οποίος πρόκειται να αποδημήσει και παρέδωσε σε έναν από τους γνήσιους υπηρέτες την διαχείριση όλου του σπιτιού, ώστε να δίνει στο προσωπικό του, δηλαδή στους υπηρέτες στον κατάλληλο καιρό την κανονισμένη μερίδα... Ας μάθουμε λοιπόν ακριβώς τι υποδηλώνεται εδώ. Χειροτόνησε ο Σωτήρας οικονόμους κατά κάποιο τρόπο των δούλων του, δηλαδή αυτών που κλήθηκαν μέσω της πίστης στην επίγνωση της δόξας του... για να δίνουν στους συνδούλους τους τις μερίδες· και όχι τυχαία και χωρίς εξέταση, αλλά μάλλον στον καιρό τον πρέποντα, δηλαδή την αρκετή και πρέπουσα τροφή στον καθένα, την πνευματική εννοείται» (Κ)· «αφού πήραν από τον δεσπότη τους σαν ακριβώς παρακαταθήκη την φροντίδα των συνδούλων, αρμόζει να φυλάσσουν την πίστη και να γίνουν πιστοί και συνετοί τόσο, ώστε να διανέμουν τις μερίδες στους συνδούλους όχι άκαιρα, αλλά πάντα στον κατάλληλο καιρό και ούτε να παραβλέπουν και να αναβάλλουν, όταν πρέπει, ούτε όταν δεν έχουν ανάγκη να παρέχουν άκαιρα, αλλά να το κάνουν αυτό και στον κατάλληλο χρόνο και όχι χωρίς μέτρο» (Ε). Ποια είναι η θέση και ποιο το καθήκον των οικονόμων; Είναι διαχειριστές στον οίκο του Θεού, κάτω από τις διαταγές του Χριστού στον οποίο ανήκει η εκκλησία. Είναι οικονόμοι και όχι ηγεμόνες και κυρίαρχοι· είναι οδηγοί που δέχονται και αυτοί οδηγίες από τον κοινό Κύριο και εντεταλμένοι από αυτόν να κηρύττουν το ευαγγέλιό του και να υπηρετούν τα παιδιά του Θεού στις πνευματικές ανάγκες τους. Το έργο τους είναι να παρέχουν την κατάλληλη και οφειλόμενη τροφή στους συνδούλους τους. Στον καθένα αυτό που του ανήκει. Αυτό λοιπόν είναι «το να ορθοτομεί τον λόγο της αλήθειας» (Β΄ Τιμ. β 15). Να

παρέχουν όμως την τροφή αυτή στον κατάλληλο χρόνο με μέθοδο και σε ώρα πρόσφορη με την ιδιοσυγκρασία, τον χαρακτήρα και τις διαφορετικές συνθήκες των τρεφομένων. Το έργο τους είναι να δίνουν και όχι να παίρνουν, να υπηρετούν και όχι να υπηρετούνται και να τυραννούν. Για αυτό πρέπει να αποδεικνύουν τους εαυτούς τους πιστούς ακόμη και συνετούς. Πιστούς στον Κύριό τους, ο οποίος μία τόσο μεγάλη παρακαταθήκη εμπιστεύτηκε σε αυτούς· πιστούς και προς τους συνδούλους τους, διότι για χάρη τους καταστάθηκαν από τον κοινό Κύριο οικονόμοι. Αλλά και συνετούς ώστε να αξιοποιούν κάθε ευκαιρία να τιμήσουν τον Κύριό τους και να φανούν εξυπηρετικοί σε όσους είναι στο σπίτι του. Συνετούς στην καθοδήγηση του ποιμνίου, όπου είναι αναγκαίο και χρήσιμο. Η πίστη και τιμιότητα είναι αρκετή για έναν καλό δούλο. Αλλά η σύνεση και φρόνηση είναι εξίσου αναγκαία να συνυπάρχει για έναν καλό οικονόμο. Ως προς την ερωτηματική μορφή; «Ποιος άραγε είναι...» της απάντησης= «Επειδή λοιπόν υπάρχουν πολλοί οικονόμοι των εκκλησιών πιστοί μεν, αλλά όχι και συνετοί και κάποιοι το αντίθετο, για αυτό ερωτηματικά εξέφρασε τον λόγο ο Κύριος, για να δείξει ξεκάθαρα το σπάνιο και δυσεύρετο των πιστών και συνετών ταυτόχρονα οικονόμων· αυτόν βεβαίως που δεν βρέθηκε (να είναι τέτοιος) τον τοποθέτησε ο κύριος πάνω στους δούλους του, όπως και τον Ιούδα ο Σωτήρας διάλεξε, όχι επειδή αγνοούσε αυτό που θα ερχόταν ύστερα, αλλά χρησιμοποιώντας από αυτόν τον χρόνο πριν την παράβαση και την διάθεσή του που τότε ήταν στο δρόμο της αρετής, για το έργο της αποστολικής διακονίας» (Ω). Με την ερώτηση, με άλλα λόγια, λέει ο Κύριος:

«Αναρωτιέμαι, ποιος θα βρεθεί να έχει αυτά, και πίστη και φρόνηση· διότι είναι σπάνιος αυτός και δυσεύρετος. Διότι όπως ακριβώς στις χρηματικές διαχειρίσεις αν κάποιος είναι πιστός στον δεσπότη του, αλλά όχι συνετός, χάνονται αυτά που έχει ο δεσπότης, αφού δεν μπορεί να διοικήσει αυτά όπως πρέπει... πάλι, αν είναι συνετός μεν και φέρνει κέρδος, αλλά είναι αναξιόπιστος, θα είναι κλέφτης και όσο πιο πολύ συνετός είναι, τόσο περισσότερο δύσκολος θα είναι να ανακαλυφθεί, έτσι βεβαίως και στα θεία χρειάζεται ταυτόχρονα και πίστη και φρόνηση» έτσι ώστε «να μην συμβεί, από χωρίς μέτρο μάλωμα ή από άκαιρη πραότητα, να καταστραφεί αυτός που έφταιξε και να μην θεραπευτεί, αλλά να αφανιστεί» (Θφ).

(3) Λέγεται μοναδική φορά=το μέτρο του σταριού και η σιποδοσία ή τροφοδοσία (δ) μετρημένη

μερίδα τροφής, η ημερήσια τροφή (ρ).

12.43 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτω ποιῶντα(1)· 43 Μακάριος είναι εκείνος ο δούλος, που όταν επιστρέψει ο κύριός του, θα τον βρει να συμπεριφέρεται μ' αυτόν τον τρόπο.

(1) «Έτσι να κάνει, έτσι να διανέμει στους συνδούλους και να μην αποκλείει με πόρτες και κλειδαριές, αλλά να παρηγορεί την έλλειψη των φτωχών και να γίνεται καλός και πιστός οικονόμος αυτών που χορήγησε ο δεσπότης» (Χ). Να κάνει έτσι, όπως απαιτεί το αξίωμά του. Η διακονία είναι «καλό έργο», έργο και όχι ανάπαυση· έργο στο οποίο πάντοτε αυτός που διακονεί θα έχει κάτι σοβαρό να ενεργήσει· έργο που απαιτεί μόχθους και φροντίδες και επιμέλεια άοκνη και ακούραστη. Οφείλουν λοιπόν οι οικονόμοι να μην αφήνουν ανεκτέλεστο από ραθυμία ή αφροντισιά τίποτα από όσα απαιτεί η διακονία τους. Να κάνει έτσι, δηλαδή να παρέχει τροφή σε όσους είναι στο σπίτι και πάντοτε να σκέφτεται το δικό του έργο και να μην περισπάται σε ξένα. Να κάνει έτσι, όπως ο Κύριος παρήγγειλε, όπως το αξίωμα απαιτεί, όπως οι ανάγκες του σπιτιού αξιώνουν. Είσαι διάκονος του λόγου. Μην το κάνεις απλά και ως έτυχε. Αλλά να το κάνεις έτσι όπως ο Κύριος απαιτεί. Πρόσεχε λοιπόν ώστε και ο Κύριος να σε βρει έτσι να κάνεις. Το οποίο σημαίνει σε οποιαδήποτε ώρα και αν έλθει ο Κύριος, να σε βρει εργαζόμενο, όπως αυτός παρήγγειλε και να μην σε βρει αμελή και αργό. Οι οικονόμοι λοιπόν και διάκονοι του Κυρίου πρέπει να μην αφήνουν κενό και χωρίς προσήλωση στο έργο τους κανένα χρονικό διάστημα της ζωής τους, από φόβο μήπως έλθει ο Κύριός τους στα κενά αυτά διαλείμματα και τους βρει «να μην κάνουν έτσι».

12.44 ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν(1). 44 Σας βεβαιώνω πως θα τον βάλει υπεύθυνο σ' όλα του τα υπάρχοντα.

(1) «Σε αυτόν που κατορθώνει αυτά, δίνει υπόσχεση πολλαπλάσια από του προηγούμενου (αυτού στον σ. 37). Διότι σε αυτόν μεν που αγρυπνεί και περιμένει πάντοτε την παρουσία του, υποσχέθηκε ότι θα τον βάλει να καθίσει και θα τον υπηρετήσει ο ίδιος αφού ζωστεί. Στην πιστή όμως και συνετή διαχείριση και στην διανομή της τροφής στον κατάλληλο καιρό, αφού τους ανακηρύσσει ως αληθινά τρισμακάριους, επιβεβαίωσε με την προσθήκη του αμὴν (=αληθινά), ότι θα εγκαταστήσει αυτόν που μακαρίζει διαχειριστή όχι σε ένα μέρος, αλλά σε όλα τα υπάρχοντα» (Ε)

12.45 ἐὰν δὲ εἶπη ὁ δοῦλος ἐκεῖνος(1) ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι(2), καὶ ἄρρηται(3) τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας(4), ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι(5),

45 Ἄν ὁμως ὁ δούλος ἐκεῖνος σκεφτεῖ μέσα του: “θ’ ἀργήσει να επιστρέψει ο κύριός μου”, κι ἀρχίσει να δέρνει τους ἄλλους υπηρέτες και τις υπηρέτριες, να τρώει και να πίνει και να μεθάει,

(1) Οι δύο αυτοί σ (45-46) παρουσιάζουν την εικόνα του ασυνείδητου δούλου, ο οποίος χωρίς κάποια τύψη παραδίδεται στις εγωιστικές του διαθέσεις (g).

(2) «Αυτά συμβαίνουν στον πονηρό δούλο, λόγω του ότι είπε ότι: ο Κύριός μου αργεί να έλθει. Αυτά δηλαδή γίνονται από ραθυμία και από το ότι δεν συλλογιζόμαστε την ώρα του θανάτου. Διότι αν συνειδητοποιούσαμε ότι πλησιάζει ο Κύριος και είναι στα πρόθυρα ο θάνατος και το τέλος της ζωής μας, θα αμαρτάναμε λιγότερο» (Θφ). Δες Β Πέτρ. γ 3-4. Η αιτία της πονηρίας καθενός που υπηρετεί με κακό τρόπο στην εκκλησία, είναι η στην πράξη απιστία στη δεύτερη έλευση του Χριστού και εξαιτίας αυτής αρχίζει να σκέφτεται ότι, ο Κύριος δεν θα έλθει και λησμόνησε ολοτελώς την εκκλησία Του. Και η αναβολή της έλευσης του Κυρίου, παρόλο που με αυτήν δείχνεται η μακρόθυμη αγαθότητά του, γίνεται αφορμή στον πονηρό δούλο να εκτραπεί σε καταχρήσεις εις βάρος των πιστών στην εκκλησία. Συμπεριφέρεται ως άνθρωπος που δουλεύει στη σάρκα του και τις αισθήσεις και είναι έτοιμος να πει για τον άρατο Ιησού ό,τι άλλοτε είπαν οι Ισραηλίτες για τον Μωϋσή που αργούσε στο όρος Σινά: «δεν ξέρουμε τι του συνέβη». «Φτιάξε μας θεούς» (Εξοδ. λβ 1). Έτσι λοιπόν ο κόσμος και η κοιλιά του γίνεται θεός, στον οποίο ο πονηρός δούλος δουλεύει.

(3) Καθορίζει πράξη, την οποία αρχίζει να πράττει ο δούλος, αλλά στην οποία θα μπει ασφαλώς τέλος με το που αφιχθεί ο κύριος (ρ).

(4) Ο Ιησούς εφιστά την προσοχή των προϊσταμένων της εκκλησίας σε κάθε εποχή, εναντίον κάθε κατάχρησης της θέσης τους, με την επιβολή για παράδειγμα στην εκκλησία των δικών τους διδασκαλιών και θελήσεων, αντί για τη διδασκαλία και το θέλημα του Κυρίου και με την καταταράνηση των ψυχών, αντί να υπηρετούν αυτές (g). Δεν αποτελεί κάτι νέο το να βλέπει κάποιος στην εκκλησία δούλους πονηρούς να διώκουν και να τυραννούν τους συνδούλους τους, είτε απλοί Χριστιανοί είτε διάκονοι του Χριστού είναι αυτοί. Τους καταδιώκουν είτε διότι αυτοί αποδοκιμάζουν την συμπεριφορά τους, είτε διότι δεν θέλουν να υποκύψουν στις παράνομες αξιώσεις τους με το να γίνουν συνεργάτες τους. Τους χτυπούν με τη γλώσσα ή και με κατάχρηση της εξουσίας τους. Πράττουν μάλιστα αυτά ως αντιπρόσωποι του Κυρίου και εξ’ ονόματός του. Πρέπει όμως να γνωρίζουν, ότι η κατάχρηση αυτή αποτελεί την χειρότερη και ασεβέστερη ύβρη κατά του Κυρίου.

(5) «Και πίνουν μεν και μεθούν, ακόμα και αν θες να τα εννοήσεις με αισθητό τρόπο. Διότι συμβαίνει και αυτό στους κακούς ηγεμόνες των εκκλησιών... ή και αν θες να εννοήσεις ως μεθύσι, το ότι παραφέρεται ο νους και στα δόγματα και στα χρήματα. Χτυπούν λοιπόν αυτού του είδους οι προστάτες τους υπηρέτες και τις υπηρέτριες, εννοώ βεβαίως τους ασθενέστερους στην εκκλησία, και σκανδαλίζοντάς τους, χτυπούν τη συνείδησή τους. Διότι ο αδύναμος και μικρόψυχος αν δεν εμένα τον αρχιερέα να περνά τη ζωή με κακό τρόπο, χτυπιέται η συνείδησή του με το να σκανδαλίζεται και δέχεται πληγές στην καρδιά και γίνεται ασθενέστερος» (Θφ). Οι μέθυσοι, τους οποίους ο πονηρός δούλος μιμείται και τους οποίους κάνει συντρόφους του, είναι η φαιδρή, αμέριμη και οργιαστική συντροφιά, με την οποία η συναναστροφή και διασκέδαση σκληρύνει περισσότερο τον πονηρό δούλο. Οι μέθυσοι δεν είναι ποτέ κύριοι του εαυτού τους και παρασύρονται σε κάθε υπερβολή για ικανοποίηση των αισθήσεων. Ο ασυνείδητος δούλος, που μεταβλήθηκε σε διώκτη και τύραννο των συνδούλων του, συναριθμείται μεταξύ των πιο ανήθικων και εμπαιθών ανθρώπων. Τι μπορεί να περιμένει κάποιος από αυτούς που μεθούν από το αίμα των αγίων; Αυτή είναι η εικόνα του κακού και πονηρού λειτουργού της εκκλησίας, ο οποίος ενδέχεται να έχει ικανότητες και μάθηση που τον ξεχωρίζουν από πολλούς και μπορεί να κηρύττει από τον άμβωνα καλά, ζει όμως τόσο κακά, ώστε καλύτερο θα ήταν να μην ανέβαινε ουδέποτε στον άμβωνα.

12.46 ἤξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἧ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἧ οὐ γινώσκει(1), καὶ διχοτομήσει(2) αὐτὸν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων(3) θήσει.

46 τότε θα ἔρθει ὁ κύριός του μια μέρα που αὐτός δε θα τον περιμένει και σε ὥρα που δε θα την ξέρει. Θα τον τιμωρήσει πολύ αυστηρά και θα τον ρίξει στον τόπο όπου τιμωρούνται οἱ ἀπιστοί.

(1) Η σκέψη του πονηρού δούλου, ότι αργεί ο κύριός του, δεν συντελεί ώστε να αναβληθεί ἐπ’ ἀπειρον η έλευση του κυρίου. Οσοδήποτε και αν τα φανταστικά του όνειρα παραπλανούν τον

πονηρό δούλο, ο Κύριος θα έλθει. Και θα έλθει αιφνίδια, για να είναι η έλευσή του φοβερή έκπληξη στον αχαλίνωτο δούλο. Εφόσον αυτός παραθεώρησε τις προειδοποιήσεις του λόγου του Θεού για επικείμενη έλευση του Κυρίου, και εφόσον σίγασε τις διαμαρτυρίες της συνείδησής του, που υπενθύμιζαν σε αυτόν αυτήν την έλευση, καμία άλλη ειδοποίηση δεν θα γίνει σε αυτόν. Και ο Κύριος θα έλθει αιφνίδια για να επιβάλλει σε αυτόν σκληρή και αδυσώπητη τιμωρία.

(2) Πρέπει να εννοηθεί όχι μόνο μεταφορικά, αλλά και κατά γράμμα. Διότι το ότι παίρνει το μέρος του μαζί με τους άπιστους, δεν υπονοεί ότι εξακολουθεί να ζει και στη γη. Η μερίδα των απίστων είναι βίαιος θάνατος. Θα του αφαιρεθεί λοιπόν βίαια και η πρόσκαιρη ζωή, ανεξαρτήτως των ποινών στη μέλλουσα ζωή. Για τη λέξη διχοτομώ δεξ Εξόδ. κθ 17 και για την τιμωρία Β' Βασ. ιβ 31, Α' Παραλ. κ 3, Αμώς α 3, Εβρ. ια 37 (ρ). Σημαίνει τιμωρία σκληρή που ήταν σε χρήση στους περισσότερους από τους αρχαίους λαούς, στους Αιγύπτιους (Ηρόδοτος), στους Χαλδαίους (Δανιήλ β), στους Έλληνες (Διόδωρος), στους Ρωμαίους (Τίτος Λίβιος-Σουετώνιος) και στους Ιουδαίους (g). «Ο μεν πιστός και συνετός θα τύχει τέτοιων (δωρεών). Ο αντίθετος όμως με αυτόν, θα δοκιμάσει την οργή του δεσπότη... και θα λάβει κληρονομιά και μερίδα μαζί με τους υποκριτές ή τους άπιστους... Όσα δηλαδή κατέτρωγε με τα δόντια του και όσα αμάρτανε πάνω στο μεθύσι, αυτά θα τα κλάψει και θα υποστεί την αρμόζουσα τιμωρία και για την παρανομία εναντίον των συνδούλων και για την ακόλαστη τρυφή και για την περιφρόνηση στο δεσπότη, τον οποίο ομολογούσε μεν ότι δεν τον αγνοεί και ήξερε επομένως ότι έχει Κύριο, αλλά θεωρώντας ότι αναβάλλει αυτός την κρίση για πολλά χρόνια, απατούσε τον εαυτό του» (E). Θα τον διχοτομήσει. Θα τον αποκόψει από τη χώρα των ζωντανών, από την συγκέντρωση των δικαίων και θα τον αφορίσει μαζί με τους πονηρούς. Ο θάνατος αποκόπτει και τους αγαθούς, για να μεταφυτευτούν όμως ως εκλεκτά δέντρα στη μέση του παραδείσου. Ο πονηρός δούλος θα αποκοπεί ως δέντρο ξεραμένο, για να ριχτεί στη φωτιά. Διχοτόμησε τον εαυτό του, όταν ζούσε, ανάμεσα στο Θεό και τον κόσμο· μοίρασε τον εαυτό του ανάμεσα σε Χριστό και Βελιάλ, ανάμεσα στο αξίωμά του και τις ακάθαρτες επιθυμίες και πάθη του. Θα διχοτομηθεί λοιπόν και τώρα αιωνίως, διότι η διχοτόμηση αυτή δεν θα επιφέρει και τον πλήρη εξαφανισμό και τη διάλυσή του, όπως γίνεται σε κάθε διχοτομούμενο οργανισμό, διότι «το μέρος του θα το τοποθετήσει μαζί με τους άπιστους» ο Κύριος.

(3) Μαζί με τους δούλους οι οποίοι δεν δείχτηκαν πιστοί στην διαχείριση των υπαρχόντων που τους εμπιστεύτηκε ο κύριος.

12.47 εκείνος δέ(1) ὁ δούλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου(2) εαυτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας(3) μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δαρήσεται πολλάς(4)·

47 »Εκείνος ο δούλος που ξέρει τι θέλει ο κύριός του, δεν είναι όμως έτοιμος και δεν κάνει αυτό που θέλει ο κύριός του, θα τιμωρηθεί αυστηρά.

(1) Από την τάξη των οικονόμων έρχεται τώρα στην τάξη των δούλων γενικά. Και το «δε» σημειώνει την αντίθεση μεταξύ του δούλου αυτού, στον παρόντα στίχο, και του άπιστου οικονόμου, διότι το «μη ετοιμάσας μηδὲ ποιήσας...» αποτελεί παράβαση μικρότερη από εκείνες, για τις οποίες διχοτομήθηκε ο άπιστος οικονόμος (ρ). Το εκείνος λοιπόν δεν αναφέρεται αποκλειστικά στον δούλο στους στίχους 45-46, αν και περιλαμβάνει και αυτόν, αλλά σημαίνει όλη την τάξη των δούλων, στην οποία αυτός ανήκει (g).

(2) Το πλήθος των δούλων ενός σπιτιού, μένει ξένο με τις σκέψεις και τις ιδιαίτερες υποθέσεις του κυρίου, που ανακοινώνει αυτές σε λίγους από αυτούς ή και μόνο στον δούλο που είναι ο προϊστάμενος των υπόλοιπων συνδούλων του. Για αυτό και φέρει αυτός την μεγαλύτερη ευθύνη (g).

(3) «Δεν έκανε όπως άρεσε στον κύριο» (Z).

(4) «Που σημαίνει πολλές πληγές, δηλαδή θα τιμωρηθούν πολύ άσχημα, διότι αν και ήξεραν, περιφρόνησαν» (Z). «Το «θα δαρθεί με πολλές» και το «θα δαρθεί με λίγες» δεν φανερώνει ότι έχει τέλος η τιμωρία, αλλά διαφορά τιμωρίας. Διότι αν ο Θεός είναι δίκαιος κριτής, όχι μόνο για τους αγαθούς αλλά και για τους πονηρούς και ανταποδίδει στον καθένα σύμφωνα με την πράξη του, μπορεί να είναι κάποιος μεν άξιος άσβηστης φωτιάς, μιας φωτιάς που καίει μαλακότερα ή πιο πολύ· άλλος πάλι να είναι άξιος ατελείωτου σκουληκιού, που και αυτό πάλι προκαλεί πόνο πιο ήρεμα ή πιο έντονα... Επομένως το ότι θα δαρθεί με «πολλές» και «λίγες», δεν γίνεται με την παράταση ή συμπλήρωση του χρόνου, αλλά με τη διαφορά της τιμωρίας» (B). Η εφαρμογή των λόγων αυτών και στους αποστόλους είναι αυτονόητη (g). Η προνομιούχος θέση τους κοντά στον διδάσκαλο και οι έκτακτες ευκαιρίες, των οποίων έτυχαν, που τους διευκόλυναν ώστε να γνωρίσουν το θέλημα του Κυρίου, τους έκαναν και εξόχως υπεύθυνους και την τιμωρία τους, σε περίπτωση αθέτησης από

αυτούς του θελήματος του Κυρίου που γνώρισαν, βαριά και ανυπόφορη (ο). Και «αυτός ο λόγος είναι και για αυτούς που πρόκειται να είναι ποιμένες» (Ζ).

12.48 ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν(1), δαρῆσεται ὀλίγας(2). παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη(3) πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ παρέθεντο(3) πολὺ, περισσότερον(4) αἰτήσουσιν αὐτόν(5).

48 Αντίθετα, εκείνος που δεν ξέρει το θέλημα του κυρίου του και κάνει κάτι αξιόποιο, θα τιμωρηθεί ελαφρότερα. Σ' όποιο δόθηκαν πολλά, θα ζητηθούν πολλά απ' αυτόν· και σ' όποιο δόθηκαν περισσότερα, θα του ζητηθούν περισσότερα».

(1) «Θα μπορούσε κάποιος να πει: Πώς αυτός που δεν γνώρισε, θα δώσει λόγο; Διότι δεν θέλησε να ξέρει, παρόλο που είχε τη δυνατότητα να μάθει» (Κ).

(2) «Όμως δεν θα δαρθεί τόσο πολύ» όσο αυτός που γνώρισε. «Διότι εκείνος μεν περιφρόνησε· ενώ αυτός έδειξε ραθυμία. Είναι χειρότερη όμως η περιφρόνηση από τη ραθυμία. Φανερώνει λοιπόν τον πιστό, που αγνοεί το θέλημα του Θεού, λόγω αμάθειας. Διότι οι άπιστοι δεν αγνοούν το θέλημα του Θεού από ραθυμία, αλλά από αυθαίρετη πλάνη και αμετανόητη κακία» (Ζ).

(3) Το μεν «δόθηκε» αναφέρεται είτε σε θέση είτε σε γνώση που πάρθηκε, ενώ το μέσο «παρέθεντο» φαίνεται να αναφέρεται σε ποσό που εμπιστεύτηκε ο κύριος ως παρακαταθήκη (g)=Εκείνος ο οποίος έλαβε κάποιο χάρισμα, υποχρεώνεται σε ανάλογη ανταπόδοση και εκείνος που έλαβε κάποια παρακαταθήκη, πρέπει να δώσει πίσω περισσότερα από εκείνα που έλαβε (p). Το αξίωμα αυτό αποτελείται από δύο παράλληλα μέλη. Πιθανότατα ο παραλληλισμός αυτός είναι καθαρά συνωνυμικός. Όμως μπορούμε να πάρουμε το μεν «εδόθη» ότι λέγεται για το χάρισμα της εξουσίας, ενώ το «παρέθεντο» για την παρακαταθήκη της διδασκαλίας (L). «Ο λόγος λέγεται με παράδειγμα... όπως ακριβώς δηλαδή, σε όποιον έδωσαν κάποιοι πολύ κεφάλαιο για εμπόριο, θα απαιτήσουν περισσότερο από αυτόν λόγω του κέρδους από το εμπόριο, έτσι και ο Θεός, σε αυτόν που έδωσε πολύ χάρισμα, περισσότερο θα απαιτήσει από αυτόν» (Ζ).

(4) Περισσότερο από όσο θα ζητηθεί από εκείνους οι οποίοι έλαβαν λιγότερα (g).

(5) «Επειδή έδωσε πολλά ο Σωτήρας, πολλά ζητά από αυτόν. Και ποια είναι αυτά; Η σταθερότητα στην πίστη, η μύηση στα θεία μυστήρια χωρίς πλάνη, η πρόοδος στην ελπίδα, το αμετακίνητο στην υπομονή, το άθραυστο στην δύναμη την πνευματική, η προθυμία και το καλό σθένος σε οποιοδήποτε από τα άριστα ανδραγαθήματα, ώστε και σε άλλους να είναι παράδειγμα αγγελικού τρόπου ζωής» (Κ).

Στίχ. 49-53. Διχασμός εξαιτίας του Χριστού.

12.49 Πῦρ(1) ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν(2), καὶ τί θέλω(3) εἰ ἤδη ἀνήφθη.

49 «Φωτιά ήρθα να βάλω στη γη και τι άλλο θέλω αν έχει κιόλας ανάψει!

(1) Ἡ «είναι συνήθεια στη θεία Γραφή, να ονομάζει μερικές φορές φωτιά τα θεία και ιερά λόγια και την ενέργεια και δύναμη του Αγίου Πνεύματος... Λέμε λοιπόν, ότι η δύναμη του θείου κηρύγματος μοιάζει με κάρβουνο και φωτιά, της οποίας το άναμμα επισπεύδει ο Κύριος... Διότι άπαξ και άναψε η φωτιά, επρόκειτο να αρπάξει όλη τη γη» (Κ). Σχετική και η: «Εννοεί το φως που προέρχεται από αυτόν· διότι από τη γνώση του Χριστού προηγείται το νοητό φως της πίστης, του οποίου τύπος ήταν ο στύλος που οδήγησε τον Ισραήλ τη νύχτα» (Α). Κάπως διαφορετική ερμηνεία που καταλήγει όμως στο ίδιο και η επόμενη: «Η άυλη και θεϊκή φωτιά φωτίζει, από τη μία, τις ψυχές και τις δοκιμάζει εσωτερικά, όπως το καθαρό χρυσάφι στο καμίνι, κατακαίει, από την άλλη, την κακία, όπως ακριβώς το καλάμι και τα αγκάθια. Διότι ο Θεός μας είναι φωτιά που κατακαίει και τιμωρεί με πύρινη φλόγα αυτούς που δεν γνωρίζουν αυτόν και δεν υπακούουν στο ευαγγέλιό του» (Β). Ἡ, εννοεί την διαίρεση και αντίθεση, την οποία προκαλεί αναπόφευκτα η διδασκαλία του Κυρίου μεταξύ των ανθρώπων που την αποδέχονται και εκείνων που δεν την δέχονται (p). Ἡ «Επειδή ακριβώς ο διάβολος έσπειρε μέσα στις καρδιές των ανθρώπων αγκάθια και τριβόλια αμαρτημάτων, ήλθα να ανάψω φωτιά στη γη και τι άλλο θέλω αν έχει κιόλας ανάψει; Διότι πρέπει να καθαρίσω τη γη μου· πρέπει μαζί με τον διάβολο να αφανίσω με φωτιά τα πικρά και βλαβερά βλαστάρια για να είναι καθαρή η ψυχή και να δεχτεί καθαρό τον ουράνιο σπόρο. Διότι δεν ήλθα να βάλω ειρήνη, αλλά μαχαίρι. Εάν δεν αφανίσω τον εχθρό σας με μαχαίρι, δεν θα έχετε ειρήνη» (Σχ). Ἡ, η φωτιά είναι η νέα ζωή, ο έρωτας των ουρανίων, τα οποία ο Ιησούς ανάβει στις καρδιές των πιστών με τον λόγο του και την χάρη του Πνεύματός του, και τα οποία αυτοί προσπαθούν να διαδώσουν, αλλά τα οποία προκαλούν την αντίθεση των αντιπάλων, οι οποίοι προσπαθούν να τα σβήσουν (g). «Εμάς που ήμασταν παγωμένοι από κάθε αμαρτία, μας αναζωπύρωσε ο Σωτήρας ώστε να έχουμε προθυμία για κάθε αγαθό, βάζοντας σαν ακριβώς άλλη

νοητή φωτιά την μετοχή του Αγίου Πνεύματος. Είπε βεβαίως ότι, Φωτιά ήλθα να βάλω στη γη· διότι γίναμε ζωντανοί στο πνεύμα όσοι αξιωθήκαμε αυτής της χάριτος» (Α). «Η χάρη του Πνεύματος σήκωσε από κάτω τις ψυχές μας και τις θέρμανε και η φωτιά εκείνη για την οποία έλεγε παλιά ο Χριστός... αυτήν βλέπω να έχει μπει και να καίει στις ψυχές σας» (Χ). Όλες οι ερμηνείες είναι σοβαρές. Η τέταρτη είναι πιο πιθανή. Σε αυτήν μπορεί να ενταχθεί και η επόμενη: «Φωτιά λέει τώρα την αγάπη και πίστη σε αυτόν, δείχνοντας πόσο σφοδρή και δραστήρια είναι αυτή» (Ζ): «μπορούμε επίσης να εννοήσουμε και τον ζήλο υπέρ του καλού, που ανάβει στον καθένα μας» (Θφ).

(2) Να ρίξω από τον ουρανό στη γη. Η φωτιά αυτή δεν είναι φυσική στη γη και δεν ξεπηδά από αυτήν. Για αυτό δεν λέει «στη γη» αλλά «πάνω στη γη» (b).

(3) Ή «αντί να πει: πόσο θέλω, αν ήδη άναψε; Επισπεύδει δηλαδή το άναμμα αυτής της φωτιάς» (Θφ)= Πόσο ήθελα να ήταν τώρα αναμμένη. Ή, πιο φυσικά: «Και τι περισσότερο θέλω, εάν άναψε; Τι περισσότερο αναμένω στον κόσμο; Λέγοντας βεβαίως αυτά έδειχνε, ότι ήδη άναψε στους μαθητές και αφού άναψε δεν θα σβήσει πλέον» (Ζ).

12.50 βάπτισμα δε(1) έχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι(2) ἕως ὅτου τελεσθῆ.

50 Έχω όμως να περάσω μια δοκιμασία και με κατέχει ανυπομονησία ωσότου την υποστώ!

(1) «Επειδή όμως η φωτιά αυτή δεν επρόκειτο αλλιώς» (Θφ), «να αρπάξει σε όλη την οικουμένη εάν δεν ολοκληρωνόταν όλο το θείο σχέδιο της σωτηρίας» (Κ) και «μετά τον θάνατό του· διότι πράγματι, από τότε αυξήθηκε το κήρυγμα και ο ζήλος· για αυτό προσθέτει και για το θάνατο, ονομάζοντας αυτόν βάπτισμα» (Θφ). Το «δε» λοιπόν είναι αντιθετικό=Αλλά για να ανάψει πραγματικά αυτή η φωτιά (g). Αποκαλεί το πάθημά του βάπτισμα χρησιμοποιώντας λέξη, η οποία το παρουσιάζει με πιο μέτριο τρόπο. Πρόκειται για βάπτισμα και όχι για κατακλυσμό. Πρόκειται να βουτηχτώ στο νερό, αλλά όχι και να πνιγώ σε αυτό.

(2) «Αντί να πει: πόσο φροντίζω και θλίβομαι έως ότου τελεστεί» (Θφ): «σαν να αγωνιού λόγω της αργοπορίας» (Ζ). Από πού προερχόταν η βιασύνη αυτή και αγωνιώδης ανυπομονησία; Ή, διότι «διψώ τον θάνατο υπέρ της σωτηρίας όλων» (Θφ): «φανέρωσε λοιπόν, ότι βιάζεται να σφαχτεί για μας, και εκούσια παραδίδει τον εαυτό του» (Ζ). Ή, έχουμε εδώ το πάθος, που υφίστατο ο Κύριος πριν το πάθος του. Κάτι ανάλογο δηλαδή με το Ιω. ιβ 27. «Τώρα η ψυχή μου έχει ταραχτεί και τι να πω;» (g). Η πρόβλεψη των παθημάτων του ήταν μία συνεχής Γεθησημανή (p). Και ήθελε, ως άνθρωπος, το γρηγορότερο να εκπληρώσει το έργο αυτό και να απαλλαχτεί από την επικρεμάμενη φοβερότατη τιμωρία (δ). Και οι δύο ερμηνείες είναι σοβαρές. Επιθυμούσε το βάπτισμα, διότι προέβλεπε τις σωτηριώδεις συνέπειες, οι οποίες θα προέρχονταν από αυτό. Ήταν λοιπόν αυτές τόσο ένδοξες από το Θεό, τόσο αιώνια ευλογημένες, ώστε δεν ήταν δυνατόν παρά να επιθυμεί, να συντελεστεί το ταχύτερο το βάπτισμα αυτό. Και τόσο περισσότερο όσο δοκίμαζε την φυσική αγωνία, την οποία ο θάνατος προκαλεί στην ανθρώπινη φύση. Ήταν αληθινός άνθρωπος και στο σώμα και στην ψυχή. Ως άνθρωπος αποστρεφόταν τον πόνο, ήταν υποκείμενος στη λύπη και αντίκρυζε τον θάνατο σαν εχθρό δικό του και της ανθρώπινης φύσης. Για αυτό και πρόσφερε δεήσεις και ικεσίες σε αυτόν που μπορούσε να τον σώσει από το θάνατο (Εβρ. ε 7). Η θεία του φύση λοιπόν δεν επισκίασε το πάθημά του, αλλά έδωσε σε αυτόν μόνο τόσο βαθμό ανακούφισης και βοήθειας, όσος θα παρεχόταν και στον πρώτο Αδάμ, εάν δεν αμάρτανε.

12.51 δοκεῖτε(1) ὅτι εἰρήνην παρεγενόμεν δοῦναι ἐν τῇ γῆ; οὐχί, λέγω ὑμῖν(2), ἀλλ' ἦ(3) διαμερισμόν(4).

51 Νομίζετε πως ήρθα για να επιβάλω αναγκαστική ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων; Κάθε άλλο· σας βεβαιώνω πως ο ερχομός μου θα φέρει διαιρέσεις.

(1) Δες Ματθ. ι 34-35 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. δοκεῖτε=Επικρατούσε γενικώς η ιδέα στους Ιουδαίους ότι ο Μεσσίας θα εγκαθίδρυε αμέσως βασιλεία ειρήνης και ευδαιμονίας. Ο Ιησούς λοιπόν δεν θέλει οι μαθητές του να ζουν σε φανταστικό παράδεισο και προειδοποιεί αυτούς ότι στον κόσμο αυτόν θα αντιμετωπίσουν αντιδράσεις και διωγμούς (p). Όχι λέει ο Κύριος. Δεν ήλθα για να δώσω τέτοια ειρήνη. Ήλθα να ειρηνεύσω τους ανθρώπους με το Θεό και με τη συνείδησή τους και με τους αδελφούς τους. Αλλά στον κόσμο θα υπάρχει ταραχή και σάλος. Εάν όλος ο κόσμος δεχόταν το Χριστό, βεβαίως θα επακολουθούσε τότε παγκόσμια και καθολική ειρήνη. Εφόσον όμως πολλοί απορρίπτουν το ευαγγέλιό του, τα παιδιά του Θεού, τα οποία κλήθηκαν και χωρίστηκαν από τον κόσμο, πρέπει να περιμένουν τις συνέπειες της έχθρας, η οποία ανέκαθεν υπάρχει εκ μέρους του σπέρματος του φιδιού εναντίον των παιδιών του Θεού.

(2) «Τι λες, Δέσποτά μας; Δεν ήλθες να βάλεις ειρήνη; Παρόλο που έγινες για μας η ειρήνη μας, γκρέμισες το μεσότοιχο του φράγματος, αφάνισες την αμαρτία που μας διαχώριζε, ευαγγελίστηκες σε αυτούς που ήταν μακριά και σε αυτούς που ήταν κοντά: ένωσες κοπάδια με κοπάδια, τους Ιουδαίους με τους εθνικούς, ειρήνευσες μέσω του σταυρού τα ουράνια και τα επίγεια, όπως έχει γραφτεί: έγινες για μας συμφιλιωτής και μεσίτης και διώχνοντας την αμαρτία που στεκόταν στη μέση, μας ένωσες μέσω του εαυτού σου με τον Θεό και Πατέρα» (Κ). «Οπότε μοιάζει με αίνιγμα ο λόγος. Λέμε λοιπόν ότι δεν είναι κάθε ειρήνη ακατηγόρητη και καλή, αλλά πολλές φορές δεν φέρνει ασφάλεια και ρίχνει μακριά από την θεία αγάπη· για παράδειγμα όταν ειρηνεύουμε και συμφωνούμε με σκοπό την κατάργηση της αλήθειας. Αυτήν λοιπόν την ειρήνη δεν ήλθε να δώσει ο Χριστός. Αντιθέτως λοιπόν, μάς θέλει να διαφωνούμε μεταξύ μας χάριν του καλού, πράγμα που έγινε και στον διωγμό» (Θφ). «Για αυτό και οι πιστοί απομακρύνονται από τις γήινες αγάπες και συγγενείς αγνοούν και πατέρας αρνείται την αγάπη του γιου και γιος αγνοεί την τιμή στον πατέρα και μητέρα απέκρουσε την αγάπη της κόρης» (Κ).

(3) ἄλλ' ἢ. Η έννοια μάλλον είναι: άλλο ἢ =Δεν ήλθα να δώσω στη γη κάτι άλλο παρά διαχωρισμό (p.g). Αλλά ούτε τόνο έχει (δεν είναι δηλ. ἄλλ' ἢ) ούτε στο γράμμα ο γίνεται έκθλιψη. Συνεπώς η ορθή γραφή είναι «αλλά ἢ» όπως πράγματι ο κώδικας του Βέζα και κάποιοι μικρογράμματοι γράφουν χωρίς έκθλιψη και το οποίο και στους έξω κλασικούς συγγραφείς είναι συνηθέστατο με την έννοια του: αλλά μόνο, παρά μόνο (δ).

(4) Λέγεται μοναδική φορά. Το αποτέλεσμα αυτό δεν είναι σφάλμα του ευαγγελίου, αλλά σφάλμα εκείνων, οι οποίοι δεν αποδέχονται το ευαγγέλιο. Όταν μερικοί μόνο πιστεύουν στα κηρυττόμενα, οι άλλοι όμως δεν πιστεύουν, αυτομάτως γεννιέται ο διαμερισμός αυτός. Οι περισσότεροι μάλιστα αδιάλλακτες και βίαιες έριδες και φιλονικίες προκαλούνται από τις θρησκευτικές διαφορές και διαφωνίες. Ουδέποτε η έχθρα κορυφώνεται τόσο, όσο στους διώκτες της θρησκείας. Και ουδέποτε η αποφασιστικότητα εξωθείται σε τέτοιες ακρότητες όσο στους θρησκευτικούς διωγμούς.

12.52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν(1) πέντε(2) ἐν ἐνὶ(3) οἴκῳ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶν(4) καὶ δύο ἐπὶ(5) τρισὶ(4),

52 Από τώρα και στο εξής μία οικογένεια με πέντε μέλη θα χωριστεί σε δύο παρατάξεις: τρεις εναντίον δύο και δύο εναντίον τριών.

(1) Από τον τωρινό χρόνο. Δείχνει ότι μπήκαν οι αρχές, αλλά όχι και η πλήρης ανάπτυξη του γεγονότος που εξαγγέλλεται, το οποίο θα πραγματοποιηθεί πλήρως σύμφωνα με τον σ. 50 μετά το πάθος (L). Με εξαίρεση το Β' Κορ. ε 16 η φράση είναι χαρακτηριστική μόνου του Λουκά (α 48,ε 10,κβ 18,69,Πράξ. ιη 6), αλλά συναντιέται συχνά στους Ο', ιδιαίτερα στους Ψαλμούς (p).

(2) Δηλαδή ο πατέρας, η μητέρα, ο γιος, η κόρη και η νύφη. Ο γαμπρός στην περίπτωση κόρης δεν προστίθεται, διότι αυτός έχει πλέον δικό του σπίτι (b).

(3) Κατά τον «διαχωρισμό των πιστών και των απίστων, θα διαιρεθούν και οι γνησιότατες σχέσεις του ανθρωπίνου γένους» (Z)

(4) Τα σπίτια θα διαιρεθούν σε πλειοψηφία και μειοψηφία. Και αλλού μεν η πλειοψηφία θα είναι χριστιανική, αλλού όμως άπιστη. Αναφέρει λοιπόν τον αριθμό αυτόν, διότι με αυτόν γίνεται ολοφάνερη και επίμονη η διχόνοια, εφόσον εάν γίνουν 4 προς 1, ο ένας αυτός ή θα υποχωρήσει ή θα αναγκαστεί να φύγει. Όταν όμως είναι 3 προς 2 είναι δυνατή η εξακολούθηση της διχόνοιας (δ).

(5) Η «επί» δείχνει την εχθρότητα (g).

12.53 διαμερισθήσονται(1) πατήρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ θυγατρί(2) καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητρί, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν αὐτῆς.

53 »Ο πατέρας θα είναι αντίθετος με το γιο του κι ο γιος με τον πατέρα του·

η μάνα με την κόρη της κι η κόρη με τη μάνα της· η πεθερά με τη νύφη της κι η νύφη με την πεθερά της».

(1) Επεξηγεί το 3 εναντίον 2 και το 2 εναντίον 3. Φαίνεται όμως να απαριθμεί τώρα 6 πρόσωπα αντί για τα 5 που καθορίστηκαν στον προηγ. στίχο. «Πώς λοιπόν ενώ είπε ότι θα είναι πέντε σε ένα σπίτι οι διαχωρισμένοι, στην αρίθμηση έβαλε έξι πρόσωπα; Λέμε λοιπόν ότι ένα πρόσωπο το πήρε δύο φορές» (Θφ). Η μητέρα και η πεθερά είναι ένα και το ίδιο πρόσωπο (p). Η νύφη που είναι σύζυγος του γιου μένει στο ίδιο σπίτι με την πεθερά.

(2) Διαφορετικές γραφές: μήτηρ ἐπὶ θυγατέρα και θυγάτηρ ἐπὶ μητέρα. Ενώ η πρόθεση «επί» όταν πρόκειται για άνδρες συντάσσεται με δοτική, όταν πρόκειται για γυναίκες συντάσσεται με αιτιατική. Πιθανώς για να δηλωθεί ότι η έχθρα μεταξύ γυναικών είναι εντονότερη. Ίσως όμως να οφείλεται η

αλλαγή της σύνταξης στο Μιχ. ζ 6 όπου υπάρχει η φράση «επί την» στην περίπτωση γυναικών, αλλά «υιός ατιμάζει πατέρα» στην περίπτωση ανδρών (ρ).

Στίχ. 54-59. Η ερμηνεία των καιρών. Συνδιαλλαγή αμέσως.

12.54 Ἐλεγεν δὲ καὶ(1) τοῖς ὄχλοις(2), Ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν(3), εὐθέως(4) λέγετε ὅτι Ὅμβρος(5) ἔρχεται(4), καὶ γίνεται οὕτω·

54 Ἐλεγε ἀκόμη ο Ἰησοῦς στα πλήθη: «Ὅταν δείτε τα σύννεφα να ἔρχονται ἀπὸ τη δύση, ἀμέσως λέτε πως ἔρχεται βροχή, κι ἔτσι γίνεται.

(1) Η φράση «ἔλεγε δε και» εἶναι κατάλληλη για εἰσαγωγή κάποιου τελικού λόγου που ἔχει ἰδιάζουσα σημασία και σοβαρότητα. Δες Λουκ. ε 36,θ 23,ιστ 1,ιη 1 (ρ). Η τελική ἰδέα ἐδῶ, με την οποία κατακλείεται ο ὅλος λόγος εἶναι ο ἐπείγων χαρακτήρας της ἐπιστροφῆς (g).

(2) Στους ὄχλους, διότι εἶχε ἀπευθύνει τα προηγούμενα λόγια στους ἀποστόλους (b). Για τα ἀκόλουθα λόγια στους σ. 54-56 δεξ και Ματθ. ιστ 1-3 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις. Εκεί ὅμως ο Κύριος λέει τα λόγια αὐτά ἀπαντώντας σε αὐτούς που του ζητούσαν θαύμα ἀπὸ τον ουρανό, βεβαιώνοντας, ὅτι τα θαύματα δεν ἔλειψαν, ἀλλὰ εἶχαν δοθεῖ και ἀρκοῦσε να προσέξουν σε αὐτά και να μελετήσουν αὐτά, ὅπως προσέχουν και ἐξηγούν τα φυσικά φαινόμενα, για να ἀντιληφθῶν αὐτά (g).

(3) Ὑπάρχει και η γραφή: ἐπὶ δυσμῶν. Η ἐκ δυσμῶν της Παλαιστίνης, δηλαδή ἀπὸ τη Μεσόγειο θάλασσα, ἔλευση και ἀνύψωση σύννεφου, ἦταν σημάδι βροχῆς. Δες Γ Βασ. ιη 44 (δ).

(4) Και το «εὐθέως» και ο ἐνεστώτας «ἔρχεται» φανερώνουν την πεποίθηση με την οποία γίνεται η προαναγγελία της βροχῆς (ρ).

(5) Ὅμβρος=ἰσχυρή βροχή με κεραυνούς και ἀστραπές. Δες Δευτ. λβ 2,Σοφ. Σολ. ιστ 16,Σοφ. Σειράχ μθ 9 (ρ).

12.55 καὶ ὅταν νότον πνέοντα(1), λέγετε ὅτι καύσων(2) ἔσται, καὶ γίνεται.

55 Κι ὅταν φυσάει νοτιάς, λέτε πως θ' ἀκολουθήσει καύσωνας, κι ἔτσι γίνεται.

(1) Ἐξυπακούεται το «δείτε». Βλέπει λοιπὸν κάποιος την προέλευση και κατεύθυνση του ἀνέμου ἀπὸ τα ἀντικείμενα, τα οποία το φύσημά του κουνάει. Μόνος ο Λουκάς χρησιμοποιεῖ τη λέξη νότος για ἀνεμο. Δες Πράξ. κζ 13,κη 13. Ἀλλοῦ στην Κ.Δ. σημαίνει ὅπως και τους Ὁ' το νότιο σημεῖο του ορίζοντα (ρ). Πρόκειται για τον σιμούν, τον ἀνεμο της ἐρήμου (g), που προέρχεται ἀπὸ την Ἀραβία (δ).

(2) Η λέξη καύσωνας χρησιμοποιεῖται μερικές φορές για να δηλώσει τον καυστικό ἀνατολικὸ ἀνεμο (Ιώβ κζ 21,Ὡσηέ ιβ 1). Ἀλλὰ ἐδῶ ο νότιος ἀνεμος εἶναι το προγνωστικὸ του καύσωνα. Συνεπῶς η λέξη καύσων σημαίνει τον θερμὸ καιρὸ (b).

12.56 ὑποκριταί(1), τὸ πρόσωπον τῆς γῆς(2) καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε δοκιμάζειν(3), τὸν καιρὸν δὲ τοῦτον(4) πῶς οὐ δοκιμάζετε(5);

56 Ὑποκριτές! Τα σημάδια του ουρανοῦ και της γῆς ξέρετε να τα διακρίνετε. Πῶς δεν ξέρετε να διακρίνετε τα σημάδια των καιρῶν;»

(1) Ὁμολογούσαν ὅτι δεν μπορούσαν να ἐρμηνεύσουν σημάδια, ὅπως η γέννηση, το κήρυγμα και ο θάνατος του Βαπτιστή, το κήρυγμα και τα θαύματα του Ἰησοῦ. Ἀλλὰ η ἰκανότητά τους για την πρόγνωση και διάγνωση του καιροῦ ἀποδείκνυε, ὅτι εἶχαν ἀρκετὴ ἀντίληψη, ὅσες φορές ἐπρόκειτο για τα ἐπίγεια συμφέροντά τους (ρ). Την ἰκανότητα διάγνωσης δεν την χρησιμοποιούσαν προκειμένου για τα υψηλότερα συμφέροντα. Δεν τους ἔλειπε το μάτι, ἀλλὰ η διάθεση και η καλή θέληση να δουν. Για αὐτὸ και ο Κύριος χαρακτηρίζοντας την ἀντίφαση αὐτή στη συμπεριφορά τους, τους ἀποκαλεῖ ὑποκριτές (g).

(2) «Πρόσωπο της γῆς και του ουρανοῦ εἶναι η ἐπιφάνεια αὐτῆς και ἐκεῖνου» (Z). Ο υλικὸς και ο ἠθικός κόσμος βρίσκονται και οι δύο κάτω ἀπὸ την ἴδια κυβέρνηση και βρίσκονται και οι δύο κάτω ἀπὸ την παρατήρηση των ἀνθρώπων, ἔτσι ὥστε μπορούμε μέσω αὐτῶν να βρούμε τους δρόμους του Θεοῦ (ο).

(3) Δοκιμάζω=ἐκτιμῶ τη φύση, την ἀξία, τη σημασία κάποιου πράγματος (g). «Την ἐπιφάνεια της γῆς και του ουρανοῦ ξέρετε να τα διακρίνετε και ἀπὸ την παρατήρησή της να προλέγετε το μέλλον» (Z).

(4) «Τον καιρὸ της δικῆς μου παρουσίας δηλαδή» (Z). Ὑπάρχουν σημεῖα των καιρῶν, με τα οποία οι συνετοὶ και καλοδιάθετοι ἀνθρώποι μπορούν να κάνουν ἠθικές προγνώσεις και να διαγνώσουν τις κινήσεις και μεθόδους της θεῖας Πρόνοιας και σύμφωνα με αὐτές να κανονίσουν και να

συμμορφώσουν την συμπεριφορά τους. Ο Θεός μιλά στα παιδιά του πάντοτε με τις εκάστοτε περιστάσεις. Και τα υπάκουα από αυτά ακούνε τη φωνή του και συμμορφώνονται με αυτήν. Υπάρχουν όμως πολλοί ικανότατοι και με μεγάλη αντίληψη σε άλλα, οι οποίοι παρ' όλα αυτά δεν μπορούν να διακρίνουν τις ευκαιρίες για σωτηρία τους, που παρέχονται σε αυτούς από το Θεό. **(5)** «Πώς δεν διακρίνετε από την εξέταση των νομικών και προφητικών βιβλίων, στα οποία υπάρχουν σημάδια και σύμβολα σχετικά με αυτόν, από τα οποία εύκολα αυτός αναγνωρίζεται σε όσους προσέχουν» (Ζ), αλλά και «από αυτά που εγώ λέω και πράττω» (Θφ). Η βασιλεία χάθηκε ήδη από τη φυλή του Ιούδα, οι εβδομάδες επίσης του Δανιήλ είναι στην συμπλήρωσή τους. Και όμως δεν αντιλαμβάνεστε αυτό. Τα θαύματα τα οποία έκανε ο υιός του ανθρώπου και η διδασκαλία του, όπως και η συρροή του πλήθους που σημειώνεται γύρω του, είναι σαφείς ενδείξεις, ότι η βασιλεία του Θεού ήλθε σε σας. Και όμως εσείς δεν θέλετε να αισθανθείτε αυτό. Ο Συμεών και η Άννα και άλλοι ευσεβείς Ισραηλίτες ανέμεναν την έλευση του Μεσσία οδηγούμενοι από τα σημάδια των καιρών, τα οποία κάτω από το φως της προφητείας παρατηρούσαν και διέκριναν.

12.57 Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν(1) οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον(2);

57 «Γιατί δεν κρίνετε κι από μόνοι σας ποιο είναι το σωστό;

(1) Γιατί λοιπόν δεν κρίνετε από μόνοι σας, οδηγούμενοι από τη συνείδηση και καρδιά σας και όχι από εξωτερικά σημάδια (ρ) και χωρίς άλλος κανείς να σας οδηγήσει ή να σας πληροφορήσει για αυτό (g).

(2) «Γιατί και από μόνοι σας δεν κατανοείτε το καλό, παρόλο που είναι ευδιάκριτο;» (Ζ). Δίκαιο δεν είναι μόνο το πρέπον, αλλά και ό,τι απαιτεί η δικαιοσύνη (L): το αληθινό και δίκαιο και που οδηγεί στην αληθινή ειρήνη (b). Ή, λέγεται γενικά=Γιατί δεν φροντίζετε να συμμορφωθείτε με το θέλημα του Θεού, απομακρυνόμενοι από την αμαρτία, στην οποία ζείτε και προσπαθώντας να κάνετε ευμενή προς εσάς το Θεό, τον οποίο με τον αμαρτωλό βίο σας εξοργίσατε. Ή, αναφέρεται ειδικά στην εντύπωση, την οποία η διδασκαλία και ο βίος του Ιησού προκαλεί σε κάθε ευθεία καρδιά. Ο Χριστιανισμός έχει να μαρτυρεί υπέρ του η λογική και η φυσική συνείδηση. Και εάν οι άνθρωποι αφήσουν τους εαυτούς τους απροκατάληπτα να κρίνουν το σωστό, οδηγούνται στο συμπέρασμα, ότι τα παραγγέλματα του Χριστού είναι δίκαια και τίποτα άλλο δεν αρμόζει στον άνθρωπο παρά να υποταχτεί ολόψυχα σε αυτά. Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο σωστή, διότι είναι περισσότερο σύμφωνη με όσα ακολουθούν στους σ. 58 και 59. Ο σ. αυτός χρησιμεύει ως μετάβαση (L). Και τα ακόλουθα λόγια αναπτύσσουν ποιο είναι το δίκαιο σε αυτήν την περίπτωση (g).

12.58 ὡς(1) γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα(2), ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν(3) ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ(4), μήποτε κατασύρη(5) σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδώσει τῷ πράκτορι(6), καὶ ὁ πράκτωρ σε βαλεῖ εἰς φυλακὴν.

58 Όταν για παράδειγμα, πηγαίνεις με τον αντίδικό σου στο δικαστή, φρόντισε όσο βρίσκεσαι ακόμη στο δρόμο να συμφιλιωθείς μαζί του· γιατί αλλιώς, αν σε πάει στο δικαστή, ο δικαστής θα σε παραδώσει στο δεσμοφύλακα και ο δεσμοφύλακας θα σε κλείσει στη φυλακή.

(1) Το ως είναι χρονικό=όταν πηγαίνεις (δ). «Αυτό το νόημα το χρησιμοποίησε ο Χριστός με άλλο σκοπό στο πέμπτο κεφάλαιο του κατά Ματθαίον» (Ζ). Δες Ματθ. ε 25-26 και τις εκεί σημειώσεις. Αλλά εκεί ο λόγος αυτός αναφέρεται στη συμφιλίωση αδελφού με αδελφό, ενώ εδώ εφαρμόζεται στη συμφιλίωση των Ιουδαίων με το Θεό (g). Οι Ιουδαίοι όφειλαν να μετανοήσουν χωρίς να περιμένουν να αρχίσει το ξέσπασμα της θείας οργής και τιμωρίας (L). Από τις ποινές για τις οποίες γίνεται λόγος στον σ. αυτόν, «θα είναι μακριά αυτοί που εξετάζουν τον καιρό της παρουσίας του Χριστού και δεν αγνόησαν το μυστήριο σχετικά με αυτόν» (Κ). Πρόκειται για παραβολή, της οποίας δεν είναι ανάγκη να ερμηνεύσουμε όλες τις λεπτομέρειες (ρ).

(2) Ο άρχοντας είναι ο ίδιος με τον κριτή. Παριστάνει τον χρεωφειλέτη να οδηγείται από τον δανειστή στον δικαστή. «Διότι δρόμος μεν είναι η ζωή μας» (Β). «Όσο λοιπόν είσαι μαζί του στο δρόμο, δηλαδή πριν φτάσεις προς τον κριτή, εργάσου, με την έννοια μην αμελήσεις να δείξεις κάθε ζήλο ώστε να απαλλαχτείς από αυτόν. Αν όμως δεν γίνει αυτό, θα σε παραδώσει στον κριτή» (Κ).

(3) «Δώσε εργασία», είναι λατινικός τρόπος έκφρασης που χρησιμοποιούνταν τότε γενικώς αντί για το: προσπάθησε, φρόντισε (δ).

(4) «Ας διώξουμε αυτά για τα οποία είμαστε αξιοκατάκριτοι, ας αρπάξουμε την χάρη που δίνεται μέσω του Χριστού, που μας ελευθερώνει από κάθε οφειλή και μας γλυτώνει από την τιμωρία, την κόλαση και το φόβο» (Κ). Κάθε άνθρωπος έχει μπροστά του σοβαρότατη υπόθεση: να διευθετήσει τις σχέσεις του με το Θεό. Ο διακανονισμός της υπόθεσης αυτής εάν δεν προλάβει την ώρα της κρίσης,

θα καταλήξει σε καταδίκη. Τα σημάδια των καιρών δείχνουν ότι το δικαστικό βήμα στήθηκε για τους Ιουδαίους που άκουγαν τα λόγια αυτά του Κυρίου. Ήταν λοιπόν επείγον να αντιληφθούν αυτό και να σπεύσουν να συμφιλιωθούν με τον δανειστή τους (g).

(5) «Είναι καλή η λέξη, δηλαδή η λέξη «να σε κατασύρει», για να δείξει ότι χωρίς τη θέλησή μας τραβιόμαστε να πορευτούμε σαν σε καταδίκη χωρίς να το θέλουμε» (Ω). Λέγεται η λέξη μοναδική φορά.

(6) Δηλαδή τον εισπράκτορα, που εισπράττει τα οφειλόμενα· στην Αθήνα ονομάζονταν έτσι αυτοί που εισέπρατταν τα πρόστιμα και τα δικαστικά έξοδα (δ). Και η λέξη αυτή λέγεται μοναδική φορά. «Να... μην οδηγηθούμε προς τον κριτή και παραδοθούμε στους εισπράκτορες, δηλαδή αυτούς που τιμωρούν, των οποίων δεν θα μπορούσε κάποιος να διαφύγει την αγριότητα» (Κ). Κάναμε με την αμαρτία το Θεό αντίδικό μας και προκαλέσαμε εναντίον μας την δυσμένειά του. Έχει λοιπόν και το δίκαιο και τη δύναμη στα χέρια του, έτσι ώστε ούτε σκέψη δεν επιτρέπεται να χωρέσει σε κάθε συνετό, για το ότι μπορούμε να έλθουμε σε κρίση μαζί του. Για αυτό ας σπεύσουμε να ελευθερωθούμε από τα χέρια του Θεού ως αντιδίκου και να ριξουμε τους εαυτούς μας στα χέρια του Θεού Πατέρα. Ας κάνουμε όμως αυτό, για όσο βρισκόμαστε στο δρόμο. Όσο ζούμε είμαστε στο δρόμο και τώρα είναι ο καιρός μας, κατά τον οποίο με την μετάνοια και την πίστη να λύσουμε διαμέσου του Χριστού τις διαφορές μας με τον Ύψιστο και να δικαιωθούμε από αυτόν.

12.59 λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν(1) ἀποδῶς(2).

59 Να ξέρεις πως δεν πρόκειται να βγεις από 'κει, αν δεν επιστρέψεις και το τελευταίο λεπτό».

(1) Λεπτό είναι το μισό του κοδράντου. ««λεπτό» είναι το ελάχιστο αμάρτημα» (Ω). «Θα του απαιτηθούν περισσότερο οι τιμωρίες για κάθε σφάλμα, μικρό και μεγάλο» (Κ).

(2) Μπορεί η πληρωμή και εξόφληση να γίνει στη φυλακή; Η παραβολή δεν δίνει καμία απάντηση στο ερώτημα αυτό (ρ). Μπορούμε το «ἀποδῶς» να το ερμηνεύσουμε: «Μέχρις ότου τιμωρηθούμε και για τα λεπτά αμαρτήματα και συμπληρώσουμε το μέτρο της κόλασης. Αλλά ποτέ δεν ολοκληρώνεται το μέτρο της κόλασης. Άρα θα κολαζόμαστε για πάντα» (Θφ). Η θεία δικαιοσύνη θα ικανοποιείται αιωνίως, αλλά ουδέποτε η ικανοποίηση θα βρίσκεται επαρκής.

Κεφάλαιο 13

Στίχ. 1-5. Προτροπή για μετάνοια.

13.1 Παρήσαν(1) δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ(2) ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων(3) ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν(4) αὐτῶν.

1 Εκείνο τον καιρό πήγαν στον Ιησού μερικοί και του αφηγήθηκαν για τους Γαλιλαίους, τους οποίους σκότωσε ο Πιλάτος την ώρα που πρόσφεραν θυσία, κι έτσι το αίμα τους ανακατεύτηκε με το αίμα των ζώων που θυσιάζονταν.

(1) Μάλλον με την έννοια του ήλθαν. Οι πληροφορητές αυτοί δεν ήταν από το πλήθος, στο οποίο ο Κύριος είχε απευθύνει τα προηγούμενα λόγια, αλλά έφεραν την είδηση μετά από αυτά (ρ).

(2) Επίκαιρα ήλθαν (b), την ώρα που μιλούσε για τα σημάδια των καιρών. Ίσως είχαν ακούσει και τα τελευταία λόγια του Κυρίου και νόμισαν, ότι η αφήγησή τους θα θεωρούνταν ως ένα από τα σημάδια (ρ).

(3) Ο παραχώδης χαρακτήρας των Γαλιλαίων και η σκληρότητα του Πιλάτου εγγυώνται για την ακρίβεια του γεγονότος. Τρομερές σφαγές αναφέρονται από τον Ιώσηπο (Αρχ. XVII. 9,3. XVIII. 3,1 XX. 5,3. Ιουδ. Πολιτ. II 3.3, 9.4 V.1.5). Για το γεγονός όμως αυτό δεν έχουμε κάποια ξεκάθαρη μαρτυρία. Μερικοί συμπέραναν ότι πρόκειται για τη στάση «του Ιούδα του Γαλιλαίου, τον οποίο ανέφερε και ο Λουκάς στις Πράξεις των αποστόλων» (Κ), ο οποίος «έπεισε πολλούς και άλλους Γαλιλαίους να παρασυρθούν στη δική του διδασκαλία» (Θφ), οι οποίοι «κατηγορήθηκαν ως αποστάτες του Καίσαρα» (Ζ). Αλλά η στάση αυτή του Ιούδα σημειώθηκε πολλά έτη νωρίτερα (το 6 μ.Χ.), ενώ οι «απαγγέλλοντες» αυτού του σ. μιλούν για πρόσφατο συμβάν (ρ).

(4) Επρόκειτο για προσκυνητές που ήλθαν από τη Γαλιλαία στα Ιεροσόλυμα σε μία από τις γιορτές, πιθανώς τη Σκηνοπηγία, οι οποίοι συγκρούστηκαν με τους Ρωμαίους, αφού επαναστάτησαν εναντίον τους από φανατισμό. Ο σκληρός επίτροπος της Ρώμης, που βρισκόταν στην Ιερουσαλήμ για την τήρηση της τάξης κατά την γιορτή, έστειλε στρατιώτες εναντίον τους, την ώρα που πρόσφεραν τις θυσίες τους στο ναό και έτσι το αίμα τους αναμίχθηκε με το αίμα των σφαγμένων ζώων (ρ). Με το γεγονός αυτό μπορεί να συγκριθεί το γεγονός που αναφέρεται κατά την άλωση του ναού από τον Πομπήιο, κατά το οποίο παρ' όλα όσα συνέβαιναν στην άλωση, αυτοί που πρόσφεραν

εξακολουθούσαν τις θυσίες τους και οι εχθροί «έσφαζαν αυτούς που ήταν στο ιερό, ενώ αυτοί που έκαναν τις θυσίες δεν σταματούσαν να ιερουργούν...» (Αρχ. XIV,4.3)(L).

13.2 και άποκριθείς ο Ιησούς εἶπεν αὐτοῖς, Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι ταῦτα πεπόνθασιν(1);

2 Ο Ιησούς τους εἶπε: «Νομίζετε ὅτι αυτοὶ οἱ Γαλιλαῖοι, ἐπειδὴ τα ἔπαθαν αυτά, ἦταν πιο ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Γαλιλαίους;

(1) Δεν ζητούσαν οι πληροφοριοδότες αυτοὶ να μπει ο Κύριος ἀρχηγὸς νέας στάσης για ἐκδίκηση των σφαγμένων ἢ ως Γαλιλαῖος να διαμαρτυρηθεῖ ἐναντίον της, ἀλλὰ μάλλον, ὅπως ἄλλοτε οἱ φίλοι του Ἰώβ, υποστήριζαν την ἀποψη, ὅτι ἡ συμφορὰ αὐτὴ υπῆρξε τιμωρία του Θεοῦ, που ἦλθε ἐναντίον τους λόγω της κακίας τους (Ἰώβ δ 7,η 4,20,κβ 5. Δες Ἰω. θ 1,2)(ρ). Ζητούσαν λοιπὸν «να μάθουν, ἄν ως ἁμαρτωλοὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς συμπατριῶτες τους, ἔπαθαν τέτοια πράγματα. Διότι ἔτσι νόμιζαν αυτοὶ» (Ζ).

13.3 οὐχί, λέγω ὑμῖν(1), ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήτε(2) πάντες(3) ὡσαύτως(4) ἀπολεῖσθε.

3 Σας βεβαιῶνω πως ὄχι· ἂν ὁμως δε μετανοήσετε, θα χαθεῖτε ὅλοι σας με τον ἴδιο τρόπο.

(1) Ο Κύριος βεβαιῶνει και ἐκφέρει αὐτὸ ἀπὸ τον θησαυρὸ της θείας του γνώσης. Και με την ἀπάντησή του αὐτὴ μᾶς διδάσκει, ὅτι οφείλουμε να παρατηροῦμε ὄχι τόσο αὐτὰ που συμβαίνουν στους ἄλλους και γιατί αὐτὰ συμβαίνουν σε αυτοὺς, ἀλλὰ τι μπορεῖ να συμβεῖ και σε μας και τι πρέπει να γίνει ἀπὸ ἐμᾶς (b). Ο Κύριος δεν ἀρνεῖται ὅτι οἱ ἄνθρωποι που σφάχτηκαν ἦταν ἐνοχοὶ, ἔχει ὁμως την πρόθεση να ἐπανορθώσει την πλάνη στο λαό, ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι ἐκεῖνοι υπῆρξαν περισσότερο ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ τους ἄλλους που διέφυγαν τη σφαγὴ. Δεν πρέπει να λησμονοῦμε ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι κάποιες φορές πάσχουν ἀπὸ τις γενικὲς ἁμαρτίες της κοινωνίας μέσα στην ὁποία ζουν. Ἀμαρτίες του ἔθνους τιμωροῦνται συχνά σε άτομα που ἀνήκουν στο ἔθνος αὐτὸ (ο).

(2) «Ἐνῶ ὅλοι γενικῶς ἦταν ἁμαρτωλοὶ, μόνοι ἐκεῖνοι ἔπαθαν, ἔτσι ὥστε και αυτοὶ να τιμωρηθοῦν και ὅσοι ἐμείναν να διδαχτοῦν. Ἐάν λοιπὸν δεν μεταβληθεῖτε ἀπὸ κακία σε ἀρετὴ, ὅλοι ὅμοια θα χαθεῖτε» (Ζ). «Με το να πει ὁμως ὅτι «ἐάν δεν μετανοήσετε και ἐσεῖς ὁμοίως θα χαθεῖτε», ἔδειξε ὅτι και ἐκεῖνους ἐπέτρεψε να πάθουν για τον ἐξῆς λόγο, ἔτσι ὥστε δηλαδὴ οἱ ζωντανοὶ, ἀφού φοβηθοῦν και μετανοήσουν ἀπὸ αὐτὰ που συνέβησαν στους ἄλλους, να γίνουν κληρονόμοι της βασιλείας. Τι λοιπὸν; Για να γίνω ἐγὼ καλύτερος, θα πει κάποιος, τιμωρεῖται ἐκεῖνος; Ὁχι για αὐτὸ, ἀλλὰ τιμωρεῖται μεν λόγω της δικῆς του ἁμαρτίας, ἀλλὰ γίνεται σε μεγάλο βαθμὸ, σε ὅσους προσέχουν, ἀφορμὴ σωτηρίας, ἀφού με τον φόβο για ὅσα συνέβησαν σε αὐτόν, τους κάνει καλύτερους. Ἐτσι κάνουν και οἱ δεσπότες· ἀφού, πολλές φορές, μαστίγωσαν ἕναν δούλο, ἔκαναν με τον φόβο σωφρονέστερους τους υπόλοιπους» (Χ). Ἡ κρίση του Θεοῦ που ἐρχεται ἐναντίον των ἄλλων, εἶναι κραυγὴ του και προς ἐμᾶς, ἡ ὁποία μας καλεῖ σε μετάνοια. Ἡ μετάνοια λοιπὸν εἶναι το μέσο, με το ὁποῖο συγχωροῦνται οἱ ἁμαρτίες μας και ἀποφεύγουμε με ἀσφάλεια την ὀργὴ και καταδίκη του Θεοῦ για αὐτές.

(3) Ο Κύριος με το προφητικὸ του βλέμμα διακρίνει τη σημασία του γεγονότος που ἀναγγέλληκε. Στην σφαγὴ αὐτὴ που προήλθε ἀπὸ το μαχαίρι του Πιλάτου, βλέπει τον πρόλογο ἐκείνου, το ὁποῖο ἐπρόκειτο μετὰ ἀπὸ κάποια ἔτη να συντελεστεῖ σε ὅλη την ἀγία Γη και ἰδιαίτερα στον ἴδιο το ναό, στον ὁποῖο πάρα πολλοὶ θα κατέφευγαν σαν σε ἐσχάτο ἄσυλο του ἔθνους. Σοβαρὴ ἐπιστροφή και μετάνοια, ἀτομικὴ μαζί και ἐθνικὴ, θα ἦταν μόνη ἰκανὴ να προλάβει την καταστροφὴ (g).

(4) «Δηλαδὴ και ἐσεῖς οἱ ἴδιοι θα φονευτεῖτε στις θυσίες, για τις ὁποῖες καμαρώνετε και καυχίεστε. Και ἐγένε ἔτσι. Διότι στη γιορτὴ του Πάσχα ἀφού πολιορκήθηκαν, φονεύτηκαν ἀπὸ τους Ρωμαίους» (Ζ), την ὥρα που διεξαγόταν ἡ προσφορὰ των θυσιών, με το ἴδιο και αυτοὶ μαχαίρι (b) και «ἔπεσαν μπροστά στα θύματα [θυσιασμένα ζῶα]... και λίμναζε στις θεῖες αὐλὲς αἷμα κάθε εἶδους πτωμάτων» (Ἰωσ. Ἰουδ. Πολ. V,1,3).

13.4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα και ὀκτῶ ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ(1) και ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται(2) ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ(3);

4 Ἡ μήπως νομίζετε ὅτι ἐκεῖνοι οἱ δεκαοκτῶ, που ἔπεσε πάνω τους ο πύργος στο Σιλωὰμ και τους σκότωσε, ἦταν χειρότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους που κατοικοῦν στην Ἱερουσαλήμ;

(1) Και ο τόπος Σιλωὰμ και το συμβάν σε αὐτόν ἀπὸ την κατάρρευση του πύργου και ο ἀριθμὸς των θυμάτων φαίνονται ἐξ' ὀλοκλήρου γνωστά σε αυτοὺς στους ὁποῖους ἀπευθύνεται ο Κύριος (L). Σιλωὰμ στους Ὁ' και Σιλωὰς στον Ἰώσηπο και Σιλωὰ στον Ἀκύλα, στον Σύμμαχο και τον Θεοδοτίωνα (ρ). Ἀρχικὰ ἦταν ὄνομα ὑδραγωγείου του νοτιοανατολικοῦ λόφου της Ἱερουσαλήμ και σήμαινε

μετέπειτα την δεξαμενή, όπου αυτό κατέληγε και έπειτα και το όλο κτίριο. Ανασκαφές που έγιναν από τον Weill το 1914 έφεραν στο φως τα πρώτα θεμέλια πύργου, κατά μήκος του υδραγωγείου. Το άρθρο (ο πύργος) δεν σημαίνει, ότι αυτός ήταν ο μόνος πύργος, αλλά ότι ήταν ο πύργος που έπεσε, αυτός που έγινε πασίγνωστος για την πτώση και για τα θύματα σε αυτήν (L).

(2) «Και σχετικά με αυτούς υπήρχε απορία, αν δέχτηκαν τέτοιο πικρό τέλος επειδή ήταν αμαρτωλοί περισσότερο από όλους όσους ήταν στα Ιεροσόλυμα. Διότι οφειλέτες τώρα ονόμασε τους αμαρτωλούς» (Z). Οφειλέτες απέναντι στη θεία αγιότητα (g). Δες Λουκ. ια 4 και Ματθ. στ 12.

(3) Ήταν ίσως άλλοι περισσότερο ένοχοι από αυτούς. Και όμως τίποτα τέτοιο δεν έπαθαν. Αποδεικνύεται λοιπόν από αυτό, ότι δεν μπορούμε να κρίνουμε με ασφάλεια για τους ανθρώπους με βάση τις θλίψεις και τα παθήματά τους στην παρούσα ζωή. Διότι πολλοί ρίχνονται στο καμίνι σαν χρυσάφι, για να καθαριστούν επταπλάσια και όχι σαν σκουριά και άχυρο για να κατακαούν σε αυτό.

13.5 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοήσετε(1) πάντες ὁμοίως(2) ἀπολεισθε(3).

5 Σας βεβαιώνω πως ὄχι· ἀν ὅμως δὲν μετανοήσετε, ὅλοι θα χαθεῖτε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο».

(1) Η αλλαγή του ενεστώτα (μετανοήτε) του σ. 3 σε αόριστο, φανερώνει το άμεσο και επείγον της ανάγκης για μετάνοια (p).

(2) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή ωσαύτως. Πιο έντονο από το ὁμοίως=Με τον ίδιο και ὄχι απλώς ὁμοιο τρόπο (p). «Ἐγινε παράδειγμα για τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ. Και ο μεν ένας πύργος συγκρίνεται με ὅλη την πόλη, ἔτσι ὥστε το μερικό να φοβίσει το σύνολο, ενώ οι δέκα οχτώ συγκρίνονται με τον λαό της πόλης. Για αυτό, επειδή οι κάτοικοι ενέμειναν στην απιστία και οι ίδιοι μαζί με την πόλη ὕστερα από λίγο ἔπεσαν στα ἴδια με τους δέκα οχτώ στον πύργο, ὅταν ο Τίτος κατέστρεψε την Ιερουσαλήμ και θανάτωσε πολύ λαό» (Σχ.).

(3) «Αναγγέλλει λοιπόν επίσημα και για αυτούς και δίνει μαρτυρία ότι εἰάν δὲν μεταβληθῶν, θα χαθῶν ὅλοι ὁμοία, δηλαδή και αυτοί θα δεχτῶν πικρὸ τέλος, το οποίο παρόμοια δέχτηκαν, ὅταν οι Ρωμαῖοι τους αφάνισαν. Μαθαίνουμε λοιπόν από ἐδῶ, ὅτι η μερική εξολόθρευση των ἀδελφῶν μας, εἶναι δείγμα της ἐναντίον ὅλων θείας οργῆς που γίνεται για διόρθωσή μας λόγω της ἀκρας ἀγαθότητος του Θεοῦ και δὲν ἔρχεται σε αυτούς μόνο για τις ἀμαρτίες ἐκείνων» (Z). «Ἄρα ἀδικήθηκαν, θα πει κάποιος, αυτοί που τιμωρῶνται· διότι θα μπορούσαν και οι ίδιοι αυτοί, χωρίς να τιμωρηθῶν, να γίνῶν καλύτεροι από τις τιμωρίες ἄλλων. Ἀλλά ἀν γνῶριζε ο Θεός ὅτι θα γίνῶν καλύτεροι με τη μετάνοια, δὲν θα τους τιμωρούσε» (X). «Ἐπειτα ἀναφέρει και παραβολή που δείχνει ὅτι ἀν δὲν μεταβληθῶν, θα χαθῶν» (Z).

Στίχ.6-9. Η παραβολή της ἀκαρπης συκιάς.

13.6 Ἔλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολὴν(1)· Συκῆν(2) εἶχέν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι(3) αὐτοῦ, καὶ ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν.

6 Ο Ἰησοῦς τους εἶπε ἀκόμη τὴν ἀκόλουθη παραβολή: «Κάποιος εἶχε φυτέψει στο ἀμπέλι του μια συκιά· ὅταν ὅμως πῆγε να μαζέψει ἀπ' αὐτὴ σύκα, δὲ βρήκε.

(1) Με την παραβολή αὐτή τονίζεται η μακροθυμία ἀλλά και η αυστηρότητα του Θεοῦ. Ὅσοδήποτε και ἀν ἀναβάλλει τὴν ἐπίσκεψή του για τιμωρία του αμαρτωλοῦ, με σκοπὸ να δώσει σε αὐτὸν καιρὸ για μετάνοια, πάντως μία ἡμέρα θα πραγματοποιήσει αὐτή. Ἀποτελεῖ λοιπόν η παραβολή συνέχεια τῆς ἀπειλῆς του προηγ. στίχου: «εἰάν δὲν μετανοήσετε, ὁμοίως θα χαθεῖτε» (p).

(2) Το κύριο υποκείμενο τῆς παραβολῆς μπαίνει μπροστά με ἔμφαση (p). «Με τὴν ἀκαρπη συκιά υποδηλώνει τὴν συναγωγή των Ιουδαίων, που εἶχε πλούσιο φύλλωμα και ἀνθίζε πολύ, δηλαδή σε λόγια του νόμου και προφητικά· ἀλλά δὲν παρήγαγε καρπὸ, δηλαδή ἀρετῆ» (Z). «Παρομοιάζει τὴν συναγωγή και με ἄλλα φυτὰ η ιερὴ Γραφή, με το ἀμπέλι, ἐννοῶ, και τὴν ἐλιά και τους δρυμούς (Ὡσηέ ι 1, Ιερ. ια 16)» (K). «Ἀλλά και ο καθένας μας, εἶναι φυτεμένος σαν συκιά στο ἀμπέλι του Θεοῦ, τὴν Ἐκκλησία, ἢ γενικά στον κόσμον αὐτὸν» (Θφ).

(3) Το ἀμπέλι εἶναι κατάλληλο ἔδαφος για φύτεμα συκιάς (g). Στο Δευτ. κβ 9 ἀπαγορεύεται η σπορά σταριῶν σε ἀμπέλι. Ἀλλά το να φυτέψει κάποιος σε αὐτὸ δέντρο καρποφόρα δὲν αποτελούσε παραβίαση αὐτῆς τῆς ἀπαγόρευσης. Και μέχρι σήμερα κάθε εἶδους καρποφόρα δέντρα φυτεύονται στα ἀμπέλια και τους ἀγρούς τὴν Παλαιστίνη (p). Αξιόλογη η ἐκδοχή: «Ἀμπέλι εἶναι ο κόσμος, επειδή φυτεύτηκε για να παράγει καρπὸ γλυκύτατο στο Θεό» (Z) ἢ, εφόσον συκιά θα ἐννοήσουμε κάθε πιστὸ, τότε ἀμπέλι εἶναι η ἐκκλησία (δ). «Ὀικοδεσπότης εἶναι ο Θεός και Πατέρας» (Θφ), ο οποίος και στον καθένα μας «ἔρχεται ζητῶντας καρπὸ ο Θεός, και ἀν σε βρει ἀκαρπο, προστάζει να ἀποκοπείς ἀπὸ αὐτὴν τὴ ζωή» (Θφ). Η συκιά φυτεύτηκε στο ἀμπέλι, στο καλύτερο δηλαδή ἔδαφος, το οποίο καλλιεργῶνταν κάθε χρόνο για ευφορία του ἀμπελιοῦ. Συνεπῶς και για τὴ συκιά

καταβάλλονταν και δαπάνες και κόπτοι και ιδιαίτερες φροντίδες, πολύ περισσότερο από εκείνες οι οποίες γίνονται για τις συκίες τις φυτεμένες σε χέρσο τόπο. Είμαστε λοιπόν και εμείς συκίες που φυτευτήκαμε μέσω του βαπτίσματός μας στην εκκλησία και τύχαμε της εξαιρετικής χάρης και εύνοιας να πάρουμε θέση ορισμένη σε αυτήν. Όπως όμως είναι φυσικό, ζητά και από εμάς καρπό ο Θεός, όπως και ο ιδιοκτήτης του αμπελιού από τη συκιά του. Έρχεται λοιπόν ο ίδιος και ζητά τον καρπό αυτόν, δείχνοντας έτσι το μέγα ενδιαφέρον του να βρει καρποφόρα τη συκιά. Ζητά εμφανή δείγματα για το ότι η αλήθεια του ευαγγελίου του και η χάρη του Πνεύματός του, με τα οποία πλούσια ποτίζει και τρέφει τη συκιά του, δεν διατίθενται μάταια σε αυτήν. Ζητά όχι φύλλα μόνο και βλαστούς. Δεν αρκείται στις επικλήσεις Κύριε, Κύριε· ούτε σε υποσχέσεις και αποφάσεις επιπόλαιες. Θέλει οι σκέψεις μας, τα λόγια μας και οι ενέργειές μας να είναι πάντοτε σύμφωνες με το ευαγγέλιο του φωτός και της αγάπης. Αυτοί είναι οι καρποί τους οποίους από εμάς ζητά.

13.7 Εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν(1), ἴδου τρία ἔτη(2) ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὐρίσκω. ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ(3);

7 Εἶπε τότε στον αμπελουργό: “τρία χρόνια τώρα ἔρχομαι σ’ αυτήν τη συκιά να βρω σύκα και δε βρίσκω· κόψε την, λοιπόν, για να μην αχρηστεύει και το ἔδαφος”.

(1) «Αμπελουργός είναι ο Χριστός, επειδή φροντίζει αυτό το αμπέλι και καλλιεργεί σαν φυτά τους πιστούς» (Ζ), «και ήλθε για να εργαστεί με διάθεση και να καθαρίσει το αμπέλι μας» (Θφ).

(2) Ερμηνεύτηκε αλληγορικά: «Τρεις φορές ήλθε· την πρώτη μέσω του Μωϋσή και του Ααρών· τη δεύτερη, στην εποχή του Ιησού του Ναυή και των κριτών μετά από αυτόν· την τρίτη επίσης, μετά από αυτούς, το διάστημα που εμφανίστηκαν οι μακάριοι προφήτες μέχρι τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Σε αυτούς τους καιρούς έγινε άκαρπος ο Ισραήλ» (Κ). «Ως άλλο τέταρτο καιρό, θα θεωρήσουμε τον χρόνο της ενανθρώπισης, κατά τον οποίο τρυπάει και σκάβει ολόγυρα τον Ισραήλ ζεσταίνοντάς τον, για να τους καταστήσει φλογερούς στο πνεύμα· επειδή όμως μετά από τόσες απειλές έμειναν άκαρποι, κόπηκε η συκιά και μπολιάστηκαν τα έθνη στη ρίζα εκείνων. Διότι έμεινε η ρίζα» (Ω). Πιο σωστή ερμηνεία: ο αριθμός των 3 ετών, σε πολλές περιπτώσεις χρησιμοποιείται για δήλωση πλήρους κύκλου. Δες και Λουκ. ιγ 32 (L). Τρία έτη είναι ο συνηθισμένος καιρός, κατά τον οποίο το φυτεμένο δέντρο της συκιάς έπρεπε να καρποφορήσει (δ) και μετά την παρέλευση του οποίου μπορούσαν με ασφάλεια να κρίνουν για τη στείριότητα του δέντρου (g). Πιο ατυχής η εκδοχή του b. σύμφωνα με την οποία τα 3 έτη υποδηλώνουν την τριετή δημόσια δράση του Κυρίου. Διότι το δέντρο υπήρξε άκαρπο πολύ πριν ακόμη αρχίσει ο Κύριος να κηρύττει.

(3) Κάνει τη γη αργή [άγονη] (δ). Το και=Μαζί με το ότι δεν παράγει κανένα καλό, κάνει στείρο και το έδαφος· όχι μόνο δεν αποδίδει καρπό, αλλά και καθιστά άχρηστο το έδαφος (p). «Αυτό βεβαίως το έλεγε, ερεθίζοντας μεν τον γεωργό στο να φροντίσει την συκιά και διεγείροντας την άκαρπη ψυχή στο να παράγει τους καρπούς που επιβάλλεται» (B). Είναι θλιβερό να σκέφτεται κάποιος, πόσοι απολαμβάνουν τα προνόμια και τις χάριτες του ευαγγελίου χωρίς να πράττουν τίποτα για τη δόξα του Θεού και χωρίς να ανταποδίδουν κάτι στην τόση εύνοια την οποία ο Θεός τους δείχνει. Εδώ η ακαρπία της συκιάς γίνεται βαρύτερη για δύο λόγους. Λόγω της ιδιαίτερης επιμέλειας και καλλιέργειας, της οποίας έτυχε αυτή, αναμενόταν και η καρποφορία της να είναι πλούσια. Και όμως δεν παρήγαγε ούτε ένα σύκο. Επιπλέον ανέμενε ο ιδιοκτήτης αυτήν για χρόνο μακρό. Ήλθε για 3 συνεχή έτη με υπομονή περιμένοντας την καρποφορία του δέντρου. Μακρόθυμος ο Θεός. Αλλά όταν οι άνθρωποι καταχρώνται τη μακροθυμία του ακολουθεί πλέον αδυσώπητη η αυστηρότητά του. Πόσες τριετίες ήλθε ο Θεός σε πολλούς από εμάς ζητώντας καρπό και δεν βρήκε κανέναν. Αλλά δέντρα καρποφόρα που αποδείχτηκαν στείρα, δεν είναι απλώς άκαρπα αλλά και βλαβερά. «Γιατί καταργούν και τον τόπο;» Εκείνοι οι οποίοι δεν πράττουν το καλό, με την επίδραση του παραδείγματός τους γίνονται και βλαβεροί, θλίβοντας μεν και αποθαρρύνοντας αυτούς που πράττουν το αγαθό, σκληραίνοντας από την άλλη και ενισχύοντας εκείνους, οι οποίοι είναι κακοί. Και η βλάβη είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο τα δέντρα αυτά είναι υψηλότερα και παλαιότερα.

13.8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς(1) εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὄτου σκάψω(2) περὶ αὐτήν καὶ βάλω κόπρια(2)·

8 Εκείνος του απάντησε: “άφεςέ την, κύριε, κι ετούτη τη χρονιά, για να τη σκάψω γύρω γύρω και να της βάλω κοπριά.

(1) Απάντησε λόγω της τρυφερής αγάπης του προς το δέντρο, επειδή για τόσο χρόνο το καλλιεργούσε και το κλάδευε (b). «Παρακαλεί για τους Ιουδαίους, γιατί από τους Ιουδαίους έγινε άνθρωπος και ικετεύει για τους κατά σάρκα συγγενείς» (Ζ).

(2) Έως ότου ιδιαίτέρως φροντίσω το δέντρο. Αξιόλογη η εκδοχή: «έως ότου σκάψει την σκληρότητα που υπάρχει γύρω από τις ψυχές τους με το εργαλείο της συμβουλής και βάλει κοπριά σαν λίπασμα, δηλαδή διδασκαλία που παράγει πλούσια καρποφορία» (Ζ). Δεν ζητά να αποτραπεί για πάντα το κόψιμο του δέντρου, αλλά ζητά αναβολή μόνο του κοψίματος. Ο Χριστός είναι αυτός που μεσιτεύει στον Πατέρα για αναβολή της οργής του. Και τον Χριστό τώρα επικαλούνται στην εκκλησία και οι διάκονοί του. Αυτοί που κηρύττουν το λόγο του ευαγγελίου οφείλουν και να προσεύχονται να καρποφορήσει αυτός και να ανοίξει ο Χριστός και τις σκληρότερες καρδιές ώστε και αυτές να τον δεχτούν. «Κύριε άφησε και αυτό το χρόνο», να παρακαλούν για χάρη τους το Χριστό. Αλλά οι προσευχές μας αυτές πρέπει να ακολουθούνται και από τις προσπάθειές μας. Ο αμπελουργός παρουσιάζεται να λέει: Κύριε, ίσως και εγώ δεν φρόντισα επαρκώς τη συκιά. Άφησε αυτό το έτος να φροντίσω αυτήν πιο συστηματικά. Έτσι σε όλες τις προσευχές μας για μας και τους άλλους, πρέπει μεν να επικαλούμαστε την χάρη και το έλεος του Θεού, συγχρόνως όμως να έχουμε και τη σταθερή απόφαση, ώστε και εμείς να πράξουμε ό,τι από εμάς εξαρτάται για καρποφορία είτε δική μας είτε των άλλων. Σε αντίθετη περίπτωση κοροϊδεύουμε το Θεό και δείχνουμε ότι δεν εκτιμούμε επάξια το έλεος και τη χάρη την οποία ζητάμε. Τις προσευχές μας αυτές απαραίτητα πρέπει να συνοδεύουμε με την ακούραστη επιμέλειά μας στη χρήση των μέσων της χάρης.

13.9 κἂν μὲν ποιήσῃ καρπὸν(1)· εἰ δὲ μήγε(2), εἰς τὸ μέλλον(3) ἐκκόψεις αὐτήν(4).

9 Και αν κάνει καρπό, την αφήνεις· αλλιώς, θα την κόψεις στο μέλλον”».

(1) Υπάρχει και η γραφή: καρπὸν εἰς τὸ μέλλον· εἰ δε μήγε ἐκκόψεις αὐτήν. «Εἶναι ελλειπτικός ο λόγος. Διότι λείπει το «έχει καλώς»» (Ζ)=Και αν μεν κάνει καρπό, έχει καλώς· έχει καλώς και θα σωθεί για κοινή μας χαρά (δ).

(2) Αν όμως δεν κάνει καρπό (δ).

(3) «Στον μελλοντικό χρόνο» (Ζ). Δεν σημαίνει λοιπὸν στο μελλοντικό έτος, αλλά με απόλυτη έννοια, σε μελλοντικό καιρὸ ἢ χρόνο σε αντίθεση με τον τωρινὸ (δ). Ἄκαρποι χριστιανοὶ ἐνδείκνυται να αφυπνίζονται σε μετάνοια με τις απειλές του νόμου, οι οποίες οργώνουν το χέρσο ἔδαφος και ἔπειτα να ενθαρρύνονται με τις υποσχέσεις του ευαγγελίου, οι οποίες εκτρέφουν σαν τα λιπάσματα το δέντρο. Και οι δύο μέθοδοι ως υποβοηθητικές μεταξύ τους πρέπει να δοκιμάζονται.

(4) Καιρὸ «υποδηλώνει αὐτόν, κατὰ τον οποίο πολιορκήσαν οι Ρωμαῖοι την Παλαιστίνη. Διότι τότε ἔκοψε ὅλο το γένος της συναγωγῆς των Ιουδαίων... και φύτεψε ἀντὶ για αὐτήν την εκκλησία των Χριστιανῶν, που πάντοτε καρποφορεῖ» (Ζ).

Στίχ. 10-17. Η θεραπεία της συγκύπτουσας γυναίκας.

13.10 Ἦν δὲ διδάσκων(1) ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν(2) ἐν τοῖς σάββασιν(3).

10 Ἐνα Σάββατο δίδασκε ο Ἰησοῦς σε μια συναγωγή.

(1) Καθ' ὅλη τη διάρκεια του ταξιδιού προς Ἱεροσόλυμα, ὅπως και σε ὅλη τη δημόσια δράση του ο Κύριος σύχναζε στις συναγωγές κάθε Σάββατο (g). Εἶναι δυνατόν ο Λουκάς στην παρουσίαση της παρούσας αφήγησης να ακολουθεῖ τη χρονολογική σειρά (L). Μπορεῖ ὅμως να οδηγήθηκε στην παρουσίαση αὐτή και ἀπὸ την ἀντίθεση μεταξύ του Ἰσραήλ, ο οποίος ἤδη κατὰ το τέλος της δημόσιας δράσης του Κυρίου, φαινόταν καθαρά πλέον ὅτι βαίνει προς την καταστροφή του και μεταξύ της εκκλησίας, η οποία σιγά σιγά αὐξανε. Ἐνα γεγονός λαμπρὸ ἐπιδρά ἰσχυρά πάνω στο πλήθος (σ. 10-17) και ο Ἰησοῦς οδηγεῖται ἔτσι να περιγράψει σε δύο παραβολές τη δύναμη της βασιλείας του Θεοῦ (σ. 18-21) (g).

(2) Ο τόπος που ἦταν η συναγωγή, παραμένει ἄγνωστος. Το κήρυγμα στη συναγωγή υπενθυμίζει τη διδασκαλία στη Γαλιλαία (Μάρκ. α 21 κλπ). Αλλά γιατί ο Ἰησοῦς δεν θα κήρυττε και στην Περαιά; (L). Αὐτή εἶναι η τελευταία αναφορά για διδασκαλία του σε συναγωγή και η μόνη περίπτωση, κατὰ την οποία στο τελευταίον του ταξίδι προς Ἱεροσόλυμα δίδαξε σε συναγωγή (p).

(3) Ὅχι σε σειρά σαββάτων, ἀφοῦ ἄλλωστε τα συμφραζόμενα δείχνουν, ὅτι σε συγκεκριμένο Σάββατο συντελέστηκε το θαῦμα που εξιστορεῖται. Ο πληθυντικός σάββατα χρησιμοποιεῖται συνήθως για να δηλώσει ἓνα και μόνο Σάββατο. Δες Λουκ. δ 31 και Μάρκ. α 21 κλπ. (L).

13.11 καὶ ἰδοὺ γυνή(1) πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας(2) ἔτη δέκα και ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα(3) καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές(4).

11 Εκεί βρισκόταν και μια γυναίκα, δεκαοχτώ χρόνια ἄρρωστη ἀπὸ δαιμονικὸ πνεῦμα. Ἦταν κυρτωμένη και δεν μπορούσε καθόλου να ἰσιώσει το σῶμα της.

(1) «Φαίνεται να ήταν ευσεβής γυναίκα, διότι διαφορετικά ο Κύριος θεραπεύοντάς την θα της έλεγε «Σου συγχωρούνται οι αμαρτίες», ενώ τώρα την αποκάλυψε κόρη του Αβραάμ (b). Άλλωστε συμπεραίνουμε αυτό και από το ότι παρόλο που είχε ασθένεια παραμορφωτική, που έκανε σε αυτήν δύσκολη και επίπονη και αυτήν την μετακίνηση, παρ' όλα αυτά δεν εμποδίστηκε από αυτήν να έλθει στη συναγωγή το σάββατο. Έγινε έτσι παράδειγμα και σε μας που μας διδάσκει, ότι και αν ακόμη πάσχουμε από αδιαθεσίες και ασθένειες που δεν μας δεσμεύουν στο κρεβάτι, οφείλουμε να προθυμοποιούμαστε να συμμετέχουμε στη δημόσια λατρεία τις Κυριακές, διότι ο Θεός μπορεί να μας βοηθήσει και πέρα από τις προσδοκίες μας.

(2) Ή, είχε πνεύμα, το οποίο προκαλούσε την ασθένεια. Παρόμοια το δαιμόνιο που προκαλούσε κώφωση ονομάζεται πνεύμα κωφόν. Λουκ. ια 14, Μάρκ. θ 17,25 (ρ) και συνεπώς ο δαίμονας είχε κυριεύσει τον οργανισμό της γυναίκας αυτής, όπως και στους υπόλοιπους δαιμονισμένους. Ή, με επήρεια σατανική (=πνεύμα) ασθένησε αυτή (L). Έτσι ή αλλιώς, είχε «δαιμόνιο αρρώστιας, που δεν την άφηνε να είναι υγιής» (Z). «Και η συγκύπτουσα γυναίκα λέγεται ότι το έπαθε αυτό από αγριότητα διαβολική... Διότι ο αλιτήριοι σατανάς έγινε αίτιος να νοσούν τα ανθρώπινα σώματα, αφού από αυτόν, ισχυριζόμαστε ότι, ετοιμάστηκε έντεχνα η παράβαση του Αδάμ, μέσω της οποίας τα σώματα των ανθρώπων οδηγήθηκαν στην ασθένεια και τη φθορά». «Αλλά ο Θεός που τα βλέπει όλα, με πάρα πολύ σοφό σχέδιο, του δίνει περιθώριο σχετικά με αυτό, έτσι ώστε οι άνθρωποι φορτωμένοι πλήρως από το βάρος της ταλαιπωρίας, να προτιμήσουν να μεταβληθούν προς το καλύτερο» (K), αυτοί που κολάζονται από αυτόν.

(3) Το μεν συγκύπτω πρέπει να το εννοήσουμε για τον κορμό (L)= είχε κυρτό το σώμα (δ): ενώ το ανακύπτω, για το κεφάλι (L)=να σηκώσει το κεφάλι πάνω.

(4) Μπορεί να συνδεθεί η λέξη ή, και με το «δεν μπορούσε»=Δεν μπορούσε καθόλου· ή, πιο φυσική ερμηνεία, με το ανακύψαι=Δεν μπορούσε να σηκώσει πάνω το κεφάλι όλως διόλου (L). Εισ το παντελής=παντελώς, ολοτελώς. Δες Εβρ. ζ 25 (δ). Για 18 χρόνια η γυναίκα αυτή ήταν ασθενής. Ο Θεός ανέβαλλε για τόσο χρόνο τη θεραπεία της. Κάνει αυτό πολλές φορές ο Θεός για να αναπτύξει σε μας την προς αυτόν πίστη μέσω της δοκιμασίας, έτσι ώστε η υπομονή μας να έχει τέλειο έργο και να ετοιμαστούμε για την επίσκεψή του.

13.12 ιδών δὲ αὐτὴν(1) ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι(2) τῆς ἀσθενείας σου(3),

12 Ὅταν τὴν εἶδε ὁ Ἰησοῦς, τὴ φώναξε καὶ τῆς εἶπε: «Γυναίκα, ἀπαλλάσσεσαι ἀπὸ τῆς ἀρρώστια σου».

(1) «Αφού την σπλαχνίστηκε, την κάλεσε» (Z). Η γυναίκα φαίνεται με την ακρόαση του κηρύγματος να εκδήλωσε θερμό πόθο και βαθιά εμπιστοσύνη στον Κύριο (b). Δεν ζητά από αυτήν πίστη διότι διέκρινε την εσωτερική διάθεσή της. «Επρόκειτο η γυναίκα να πιστέψει και να έχει ευγνωμοσύνη» (Z). Ίσως επίσης «και για αυτόν ήλθε» στη συναγωγή «και αφού θεραπεύτηκε, ευχαριστεί. Για αυτό και γρήγορα την θεράπευσε» (Z). Δεν ζήτησε αυτή την θεραπεία της, πράγμα το οποίο αποδεικνύει το έλεος του Χριστού που πάντοτε προτρέχει και μας προλαβαίνει. Παρ' όλα αυτά εκείνη είχε έλθει να διδαχτεί και να ωφεληθεί την ψυχή της και ο Ιησούς τότε χορήγησε και τη θεραπεία της ασθένειας του σώματός της. Εκείνοι οι οποίοι πρωτίστως και κυρίως φροντίζουν για την ψυχή, θα βρουν στο Χριστό, αν όχι την πλήρη θεραπεία, τουλάχιστον όμως την ανακούφιση και παρηγοριά και στις σωματικές τους ασθένειες. Είναι αυτός που καλεί τους κουρασμένους και φορτωμένους για να τους αναπαύσει.

(2) Έχεις ήδη ελευθερωθεί και παραμένεις ελευθερωμένη (ρ). Σύμφωνα με τον Hobart το ρήμα χρησιμοποιείται από τους συγγραφείς γιατρούς για την θεραπεία ή την εξαφάνιση νόσου (L).

(3) «Ο λόγος αυτός αρμόζει πάρα πολύ σε Θεό, και είναι γεμάτος από εξουσία ουράνια! Διότι με νεύμα βασιλικό διώχνει την ασθένεια» (K).

13.13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας(1)· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη(2), καὶ ἐδόξαζεν τὸν θεόν.

13 Ἐβαλε πάνω τῆς τὰ χέρια του κι ἀμέσως ἐκείνη ὀρθώθηκε καὶ δόξαζε τὸ Θεό.

(1) Ίσως για συμπλήρωση και ολοκλήρωση της θεραπείας (ρ). «Την θεράπευσε με τον λόγο, από τη μία, ως Θεός· με το να βάλει πάνω της τα χέρια, από την άλλη, ως άνθρωπος» (Z). Το άγγιγμα με τα χέρια απέβλεπε και στο να ενισχύσει την πίστη της άρρωστης και να καταστήσει και την θεραπεία στα μάτια των παρόντων ότι προέρχεται αδιαμφισβήτητα και απτά από τη δύναμη των χεριών του (ο). Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Μπορούμε λοιπόν και από εδώ να δούμε, ότι η άγια σάρκα του είχε την δύναμη και ενέργεια του Θεού· διότι ήταν δική του η δύναμη και όχι κάποιου άλλου» (K).

(2) Ο Hobart δείχνει ότι το ρήμα χρησιμοποιείται από τους γιατρούς συγγραφείς για μέλη του σώματος που εξαρθώθηκαν ή δεν είχαν φυσιολογική θέση, τα οποία ανατάχθηκαν και επανήλθαν σε ευθεία θέση (p)

13.14 ἀποκριθεὶς(1) δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος(2), ἀγανακτῶν(3) ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ(4)· ἕξ(5) ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν αὐταῖς οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου(6).

14 Ο αρχισυνάγωγος όμως, αγανακτισμένος που ο Ιησούς έκανε τη θεραπεία το Σάββατο, γύρισε στο πλήθος και είπε: «Υπάρχουν ἕξι μέρες που επιτρέπεται να εργάζεται κανείς· μέσα σ' αυτές, λοιπόν, να έρχεστε και να θεραπεύεστε, και όχι το Σάββατο».

(1) Πράγματι ὅσα ο αρχισυνάγωγος λέει αποτελούν απάντηση στην πράξη του Ιησού (g). Κανείς δεν απευθύνθηκε σε αυτόν αλλά απαντά σε αυτό που έγινε (p).

(2) «Ο σατανάς που από την αρχή ἔδωσε τη γυναίκα, λυπημένος από την απελευθέρωσή της, επειδή ἠθέλε να την ταλαιπωρήσει περισσότερο, δένει τον αρχισυνάγωγο με τον φθόνο και με το στόμα του εναντιώνεται με θράσος στο θαύμα» (Θφ).

(3) «Αν και πῶς δεν ἔπρεπε μάλλον να θαυμάσει;... Αφού εἶσαι αρχισυνάγωγος, ξέρεις κάπως τις γραφές του Μωϋσή, αρχισυνάγωγε. Εἶδες τον Μωϋσή να προσεύχεται σε πολλές περιπτώσεις και να μην ἔκανε τίποτα απολύτως από δική του δύναμη... Εδώ όμως δες, σε παρακαλώ, τον... Χριστό που δεν απευθύνει προσευχή, αλλά αναθέτει το κατόρθωμα του πράγματος στη δική του δύναμη, αφού θεραπεύει με τη φωνή του και με το ἄγγιγμα του χεριού του... Ἐπρεπε λοιπόν από αυτό, να καταλάβεις τη δύναμη του μυστηρίου σχετικά με αυτόν... και να μην λες τέτοια στους ὄχλους, ούτε να κατηγορεῖς τους θεραπευμένους ὅτι παραβιάζουν το νόμο» (Κ).

(4) Δεν τολμά κατ' ευθείαν να ελέγξει τον Ιησού, αλλά ὅ,τι λέει, ἔμμεσα αναφέρεται στο Χριστό. Και «μαλώνει τους ὄχλους, ὥστε να δώσει την εντύπωση ὅτι αγανακτεῖ για το Σάββατο» (Κ).

(5) Υπεραρκετές (b).

(6) Κατηγορεῖ ἔμμεσα το λαό ὅτι παραβιάζει το Σάββατο, μολονότι στην παρούσα περίπτωση ουδεμία σχέση εἶχε ο λαός με τη θεραπεία που συντελέστηκε. Αλλά ούτε η ἴδια η θεραπευμένη απηύθυνε κάποιο λόγο στον Ιησού. Απλῶς και μόνο αὐτή ανορθώθηκε στη θέση της. Σαν να εἶχε την αξίωση ο αρχισυνάγωγος να απαντήσει η γυναίκα στον Κύριο: Ὅχι Κύριε· εἶναι Σάββατο σήμερα και δεν πρέπει να σηκωθῶ. Αναβάλλω για αύριο το σήκωμά μου και την δοξολογία του Θεού για αυτό! Επιπλέον ο αρχισυνάγωγος εἶναι τόσο σκοτισμένος ὥστε την ολοφάνερα υπερφυσική θεραπεία του Κυρίου θεωρεῖ ως κάποια εργασία που έγινε με ανθρώπινη ενέργεια και δεν διακρίνεται από τις συνηθισμένες ιατρικές επεμβάσεις (ο).

13.15 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ κύριος(1) καὶ εἶπεν, Ἵποκριτὰ(2), ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βῶν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει(3);

15 Ο Κύριος του απάντησε: «Υποκριτὴ! Ο καθένας σας δε λύει το βόδι του ἢ το γαϊδούρι του από το παχνί το Σάββατο και πάει να το ποτίσει;

(1) Σκόπιμα αποκαλεῖται ἐδῶ, ο Κύριος (L). Η ονομασία αὐτή δεν εἶναι συχνή στις ευαγγελικές αφηγήσεις, αλλά συναντιέται μόνο ἐκεῖ, ὅπου λάμπει η κυριαρχία του. Δες Λουκ. ζ 13,ι 1,ιζ 5 κλπ. (g). Αξιοσημεῖωτα τα ἐπόμενα: «Ποιον πρόσταξε ο Θεός να μην δουλεύει το Σάββατο; Τον εαυτό του μάλλον ἢ τους ανθρώπους; Αν μεν λοιπόν τον εαυτό του, ας μην κυβερνοῦνται τα δικά μας το Σάββατο· ας σταματήσει και η διαδρομή του ηλίου· ας μην πέφτουν βροχές· ας σταθούν οι πηγές των υδάτων και οι φορές των ανεξάντλητων ποταμῶν και οι ἀνάγκες των ἀνέμων» (Κ).

(2) Αυθεντική γραφή: υποκριταί= «Ονόμασε υποκριτές ὅσους ἦταν με το μέρος του αρχισυνάγωγου διότι υποκρίνονταν, από τη μία, ὅτι τιμούν το νόμο του σαββάτου, αλλά ζητούσαν την ικανοποίηση, από την ἄλλη, του φθόνου του δικού τους και ἐμπόδιζαν τη θεραπεία το Σάββατο» (Ζ). Και ελέγχεται ο αρχισυνάγωγος ως «δούλος του φθόνου» (Κ). Ο Χριστός ο οποίος γνωρίζει τις καρδιές των ἀνθρώπων, μπορεί να χαρακτηρίζει ως υποκριτές ἐκείνους τους ὁποίους δεν θα επιτρέπóταν σε μας να αποκαλέσουμε ἔτσι. Διότι εμεῖς ἐκτός από το ὅτι οφείλουμε να κρίνουμε τους ἄλλους με συμπάθεια, αφού και εμεῖς εἴμαστε αμαρτωλοί, δεν βλέπουμε παρά μόνο την ἐξωτερική ὄψη τους, ουδέποτε ὁμως και για κανένα λόγο και τα βάθη των καρδιῶν τους. Ο Χριστός ἦταν ἀναμάρτητος και γνώριζε με κάθε σαφήνεια ὅτι βρισκόταν μπροστά σε πραγματικό ἐχθρό του ευαγγελίου του και της δόξας του Θεού, που κρυβόταν κάτω από το πρόσχημα της ευσέβειας.

(3) Ο Χριστός για να ελέγξει την διεστραμμένη ἐρμηνεία του νόμου, αναφέρεται σε μία λογική ἐρμηνεία που ἦταν ἀναγνωρισμένη από την παράδοση (p). «Δες, σε παρακαλώ, ὅτι για τον

αρχισυνάγωγος, είναι πιο άτιμος ο άνθρωπος από το κτήνος, εφόσον βεβαίως το βόδι και το γαϊδούρι έχει την αξίωση να τα φροντίζει το Σάββατο· αλλά την σκυμμένη γυναίκα δεν την θέλει να θεραπευτεί, από φθόνο στο Χριστό» (Κ).

13.16 ταύτην δὲ(1) θυγατέρα Ἀβραάμ(2) οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη(3), οὐκ ἔδει(4) λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

16 Κι αυτή, που είναι απόγονος του Αβραάμ, και ο σατανάς την είχε δεμένη δεκαοχτώ χρόνια, δεν έπρεπε να λυθεί απ' αυτά τα δεσμά το Σάββατο;»

(1) Η αυστηρότητα αυτής της αποστροφής δικαιολογείται από την αντίθεση μεταξύ της ελευθεριότητας με την οποία έκριναν τα ζητήματα που σχετιζόνταν με την αργία του σαββάτου, όταν επρόκειτο για τα προσωπικά τους συμφέροντα, και αυτά ακόμη τα ελάχιστα, και την υπερβολική αυστηρότητα την οποία εφαρμόζαν, όταν επρόκειτο για συμφέροντα του πλησίον, και αυτά ακόμη τα εξόχως σοβαρά, και μάλιστα όταν επρόκειτο να εκτιμηθεί η συμπεριφορά του Ιησού (g). Οι φαρισαίοι ελάμβαναν την πρόνοια αυτή για τα ζώα τους όχι από αισθήματα συμπάθειας προς αυτά, το οποίο επέβαλλε και ο νόμος του Θεού, αλλά από ιδιοτελή ελατήρια, για να μην υποστούν κάποια ζημιά από την ενδεχόμενη βλάβη του διψασμένου ζώου τους (ο).

(2) Κόρη όχι του Αδάμ, αλλά του Αβραάμ (b): «αυτήν που είναι κόρη του Αβραάμ, όχι τόσο λόγω καταγωγής, όσο λόγω πίστης» (Κ).

(3) Τριπλή σκάλα. Βόδι ή γαϊδούρι και κόρη Αβραάμ· δεμένα στη φάτνη εκείνα, δεμένη από τον σατανά αυτή· μία ημέρα δίψας για τα ζώα, 18 χρόνια για αυτήν (g). Έχουμε έτσι επιχείρημα από το ισχυρότερο (p). Δείγμα της υπερφυσικής γνώσης του Ιησού Χριστού. Ο Κύριος γνώριζε όλα τα περιστατικά της ασθένειας, όπως και την διάρκειά της χωρίς να υποδηλώνεται από πουθενά, ότι πληροφορήθηκε αυτά από κάποιο εξωτερικό μέσο (b). Είναι κόρη του Αβραάμ, τον οποίο εσείς καυχίστε ότι έχετε πατέρα. Είναι λοιπόν και αδελφή σας. Και δεν έπρεπε λοιπόν στην αδελφή σας να δείχτει η συμπάθεια και ο οίκτος, τα οποία εσείς βρίσκετε επιβεβλημένα να δείχνετε το Σάββατο στα ζώα σας; Είναι κόρη του Αβραάμ. Και εφόσον οι ευλογίες του Μεσσία ανήκουν πρωτίστως στα παιδιά του Αβραάμ, έπρεπε αυτή να αποξενωθεί από τις ευεργεσίες αυτές; Είναι κόρη του Αβραάμ, την οποία έδεσε ο σατανάς. Για αυτό λοιπόν δεν ήταν μόνο έργο αγάπης και συμπάθειας στη φτωχή αυτή γυναίκα, αλλά και πράξη ευλάβειας προς το Θεό, ο οποίος ζητά την κατάργηση των έργων του διαβόλου. Είναι κόρη του Αβραάμ για 18 χρόνια δεμένη και τώρα παρουσιάστηκε η ευκαιρία να λυθεί. Θα έπρεπε λοιπόν να αναβληθεί η θεραπεία της, αφού εσείς ούτε για μια μέρα δεν αναβάλλετε το να λύσετε τα ζώα από τη φάτνη για να μη στερηθούν ούτε μία ημέρα το πότισμά τους;

(4) Όχι απλώς επιτρεπτόταν, αλλά όφειλε να λυθεί (p).

13.17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατησχύνοντο(1) πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν(2) ἐπὶ πᾶσιν(3) τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

17 Με τα λόγια του αυτά ντροπιάζονταν ὅλοι οι αντίπαλοί του κι ο κόσμος χαιρόταν για ὅλα τα θαυμαστά που έκανε ο Ιησούς.

(1) «Για τον έλεγχο στον οποίο δεν μπορούσε να υπάρξει αντίρρηση» (Z). «Ντροπιάζονταν μεν αυτοί που εξέφραζαν διεφθαρμένες κρίσεις... και δεν τους έμενε ούτε μία απάντηση· αλλά ήταν οι ίδιοι για τους εαυτούς τους έλεγχος αναντίρρητος και αποστομώνονταν και απορούσαν τι άραγε θα μπορούσαν να πουν» (Κ). Η κακεντρεχής υποκρισία τους έγινε τόσο ολοφάνερη από τον Ιησού, ώστε και αυτοί κατάλαβαν ότι αποδοκιμάστηκαν από το λαό για αυτό και κυριεύτηκαν από κάποιο είδος ντροπής (ο).

(2) «Οι ὄχλοι ὄμως, επειδὴ ωφελοῦνταν ἀπὸ τὰ θαύματα, χαίρονταν» (Κ). Ο ὄχλος χαιρόταν «επειδὴ ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπὸ φθόνο καὶ επειδὴ ευεργετοῦνταν ἀπὸ αὐτόν» (Z).

(3) Όχι μόνο για τη θεραπεία της γυναίκας, αλλά και για ὅλα τα ἄλλα ἔργα τα ὁποῖα διαρκῶς γίνονταν (p) και τα ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς ἐνδοξα, επειδὴ προκαλοῦσαν τὸν θαυμασμό (g).

Στίχ. 18-21. Η παραβολή του σπόρου του σιναπιού και της ζύμης.

13.18 Ἔλεγεν δε(1), Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(2), καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν(3);

18 Ἐλεγε ἀκόμη ο Ιησούς: «Με τι μοιάζει η βασιλεία του Θεού και με τι να την παρομοιάσω;

(1) Υπάρχει και η γραφή έλεγε οὖν. Το οὖν (λοιπόν) των αλεξανδρινών χειρογράφων σχετίζει τα λόγια αυτά με το γεγονός της υπερφυσικής θεραπείας που συντελέστηκε. Συμπέρασμα που προκύπτει από το γεγονός αυτό είναι η δύναμη της βασιλείας του Θεού (g). Το θαύμα αποδεικνύει, ότι η βασιλεία του Θεού άρχισε, αλλά η έκτασή της είναι ακόμη μικρή και η χαρά που εκδηλώνει το

πλήθος δεν παρασύρει σε άκαιρη και υπερβολική αισιοδοξία Εκείνον, ό οποίος γνωρίζει, ότi για την επικράτησή της πρέπει να υποστεί πάθος σταυρικό (L). Μπορεί παρ' όλα αυτά να συνδεθεί η περικοπή αυτή με τον στίχο 11 και να θεωρηθούν τα σχετικά με το γεγονός της θεραπείας της συγκύπτουσας, ως διακοπή που παρεμβλήθηκε (p).

(2) Οι παραβολές του σιναπιού και της ζύμης αναφέρονται η μεν πρώτη και από τους 3 συνοπτικούς (δες Ματθ. ιγ 31,32 και Μάρκ. δ 30-32 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις), ενώ η δεύτερη από τον Λουκά και τον Ματθαίο (ιγ 33). Και οι 2 παραβολές εκθέτουν τις αφανείς αρχές, την βαθμιαία διάδοση και την τεράστια ανάπτυξη της βασιλείας του Θεού (=της ορατής εκκλησίας στη γη ή του λόγου της πίστης), η μία από τα έξω και η άλλη από τα μέσα. Εξωτερικά η βασιλεία του Θεού θα επεκταθεί τελικά σε όλα τα έθνη· εσωτερικά όμως θα μεταμορφώσει την όλη ζωή της ανθρωπότητας (p).

(3) Δύο ερωτήσεις και εδώ, όπως και στον Μάρκο, αλλά εδώ αυτές είναι πιο φυσικές και περισσότερο ζυγισμένες (L).

13.19 όμοία έστιν κόκκω σινάπεως(1), όν λαβών άνθρωπος έβαλεν εις κήπον έαυτοϋ, και ηϋξησεν και έγένητο εις δένδρον μέγα(2), και τὰ πετεινὰ τοϋ ουρανοϋ κατεσκήνωσεν έν τοις κλάδοις αϋτοϋ.

19 Μοιάζει με σπόρο σιναπιού, που κάποιος τον φύτεψε στον κήπο του. Μεγάλωσε, έγινε ολόκληρο δέντρο, και τα πουλιά φώλιασαν στα κλαδιά του».

(1) Με εντελώς διαφορετικό τρόπο από ό,τι εσείς φαντάζεστε και περιμένετε θα εγκαθιδρυθεί και θα επεκταθεί η βασιλεία του Θεού. Εσείς την περιμένετε από την αρχή να εμφανιστεί μεγάλη και να έλθει ξαφνικά σε μία στιγμή με το πλήρες μεγαλείο και τη δύναμή της. Πλανιέστε όμως. Η βασιλεία του Θεού μοιάζει με μικρότατο σπόρο, ο οποίος αθόρυβα φυτεύεται και λίγο-λίγο αυξάνει. «Είναι έξυπνο το παράδειγμα και είναι ικανό να παραστήσει αυτά που έχουν συμβεί, δηλαδή αυτά που έγιναν στο θείο και ιερό κήρυγμα, εννοώ βεβαίως το ευαγγελικό» (Κ) και στην επέκταση της εκκλησίας. «Και ήταν μεν στις αρχές σε λίγους και περιορισμένο, αλλά απλώθηκε και έτρεξε μετά από αυτά σε όλα τα έθνη» (Κ).

(2) «Όπως ακριβώς λοιπόν, ο σπόρος του σιναπιού υστερεί πολύ σε σχέση με τους υπόλοιπους σπόρους των λαχανικών στην ποσότητα του μεγέθους, αλλά ανεβαίνει σε ύψος που ξεπερνά το μέτρο των λαχανικών, ώστε να γίνεται και κατοικία πολλών πουλιών, έτσι και η βασιλεία των ουρανών» (Κ). Έξυπνη και η επόμενη: «Δες σπόρο του σιναπιού που παρουσιάζεται με παραβολή και λόγο ουράνιο που σαν σπόρος σπέρνεται στον κόσμο σαν σε αγρό, και έχει μέσα του την φλόγα και την δριμύτητα της δύναμης. Διότι κηρυσόταν ότi είναι κριτής όλου του κόσμου και αυτός, αφού κρύφτηκε στην καρδιά της γης στο χώμα και αφού γεννήθηκε μέσα σε τρεις μέρες μέγιστο δέντρο, άπλωσε τα κλαδιά του στα πέρατα τη γης. Από αυτόν αφού προέκυψαν οι δώδεκα απόστολοι, που έγιναν κλαδιά ωραία και ανθηρά, έγιναν σκέπη για τα έθνη σαν για τα πουλιά του ουρανού, και αφού κάτω από αυτά τα κλαδιά σκεπάστηκαν οι πάντες σαν πουλιά που μαζεύτηκαν σε φωλιά, μετάλαβαν την φαγώσιμη και ουράνια τροφή που προερχόταν από αυτούς» (Ειρηναίου). Σύμφωνα με τον Biever το σινάπι αυτό είναι η brassica nigra, η οποία στη λίμνη της Τιβεριάδας και κατά μήκος του Ιορδάνη παίρνει τις διαστάσεις δέντρου που φτάνει μέχρι ύψους 3-4 μέτρων και γίνεται ξυλώδες στη βάση. Οι ακανθίδες (καρδερίνες) προπαντός, οι οποίες φαίνεται να τρώνε άπληστα τους σπόρους αυτού του σιναπιού, έρχονται κατά σμήνη, για να κατασκηνώσουν στα κλαδιά του (L). Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «μέγα». Πράγματι ο Ιησούς εδώ δεν αντιθέτει το δέντρο αυτό με άλλα μικρά δέντρα, αλλά την αύξηση του φυτού σε δέντρο πραγματικό σε σχέση με άλλα φυτά, τα οποία παραμένουν στο μέγεθος των λαχανικών (g)

13.20 πάλιν ειπεν, Τίνι όμοιώσω την βασιλείαν τοϋ θεοϋ(1);

20 Είπε πάλι: «Με τι να παρομοιάσω τη βασιλεία του Θεού;

(1) Μόνο ως προς την ερώτηση αυτή διαφέρει το χωρίο από το Ματθ. ιγ 33, όπου δες τις ερμην. σημειώσεις. Ρωτά για διέγερση της προσοχής των ακροατών (δ).

13.21 όμοία έστιν ζύμη(1), ην λαβοϋσα γυνή έκρυσεν(2) εις αλεύρου σάτα τρία έως οϋ έζυμώθη όλον.

21 Μοιάζει με προζύμι, που το πήρε κάποια γυναίκα και το ανακάτωσε με ένα σακί αλεύρι, ώσπου ζυμώθηκε όλο».

(1) Περιμένετε η βασιλεία του Θεού να επιβληθεί με εξωτερικά μέσα δύναμης επιβλητικής, που υποτάσσει βίαια τα έθνη και συντρίβει στρατιές και με τα όπλα νικά όλους τους εχθρούς. Αυτή όμως

την επίδραση θα την ασκήσει σιωπηλά και ήρεμα, σαν άλλη ζύμη που αφομοιώνει λίγο-λίγο αλλά με ασφάλεια το όλο φύραμα των ανθρώπων. «Ο ίδιος λόγος θα μπορούσε να γίνει, και σχετικά με την σύγκριση της βασιλείας του Θεού με ζύμη· διότι είναι μεν μικρή η ζύμη, αλλά κατακτά χωρίς καθυστέρηση όλο το φύραμα και το αναμειγνύει γρήγορα με την δική της ουσία» (Κ). Οι αρχές της βασιλείας των ουρανών υπήρξαν σχεδόν αόρατες και η άγνοια του ειδωλολατρικού κόσμου για τη φύση του ευαγγελίου υπήρξε απεριόριστη. Αλλά η ζύμη πάντοτε κατακτά το φύραμα (ρ).

(2) Έκρυψε αυτήν, ώστε φάνηκε ότι εξαφανίστηκε τελείως εντός του φυράματος (b). Οσοδήποτε όμως βαθιά και αν θάφτηκε, θα επιδράσει σε όλο το φύραμα και θα αφομοιώσει αυτό (ρ). «Διότι όταν μπει μέσα μας ο λόγος, μάς καθιστά αγίους και πεντακάθαρους· και αφού εισδύσει στο νου και την καρδιά, μάς κάνει πνευματικούς» (Κ). Αξιόλογες και οι επόμενες πρακτικές παρατηρήσεις: Και η καρδιά του ανθρώπου είναι όμοια με φύραμα που ζυμώνεται από τη ζύμη. Πρέπει όμως και αυτή να είναι μαλακή και εύπλαστη και μόνο στις μη αποσκληρωμένες καρδιές επιδρά η ζύμη του λόγου. Η ζύμη, σε σιτάρι που δεν αλέστηκε και δεν πλάστηκε σε φύραμα, δεν ασκεί καμία ενέργεια. Έτσι και το ευαγγέλιο, σε ψυχές που δεν ταπεινώθηκαν και είναι σκληροτράχηλες δεν κάνει τίποτα. Η ζύμη αυτή πρέπει να κρυφτεί στην καρδιά. («Στην καρδιά μου έκρυψα τα λόγια σου» Ψαλμ. ρη 11). Πρέπει να κρυφτεί όχι διότι πρέπει να κρατηθεί μυστική, αλλά διότι πρέπει να φυλαχτεί με ασφάλεια. Η εσωτερική και βαθιά σκέψη μας πρέπει να προσηλωθεί σε αυτόν. Όταν η γυναίκα κρύβει την ζύμη στο φύραμα, την βάζει με το σκοπό να μεταδώσει σε αυτό τις ιδιότητές της και να ζυμώσει αυτό αφομοιώνοντας αυτό. Έτσι και εμείς πρέπει να αποθησαυρίζουμε στην καρδιά μας το λόγο για να αγιαστούμε και αφομοιωθούμε από αυτόν. Όταν λοιπόν ο λόγος του ευαγγελίου με τέτοιες διαθέσεις κρυφτεί στην καρδιά μας, τι μεταβολές εργάζεται! Μεταδίδει νέες πνευματικές ιδιότητες σε αυτήν, νέα φρονήματα, νέους πόθους. Σε άλλα πλέον αρέσκονται οι καρδιές μας, με άλλο τρόπο αισθάνονται και από άλλα πράγματα ελκύονται και θέλγονται. Εργάζεται ο λόγος μεταβολή ολοκληρωτική και βαθιά στην ψυχή. Διαχύνεται και εισχωρεί σε όλες τις δυνάμεις της, μεταβάλλοντας και αυτά τα μέλη του σώματος από όπλα αδικίας σε όπλα δικαιοσύνης (Ρωμ. στ 13). Και η ψυχή μετέχει στη φύση του λόγου που αποπνέει ευωδία Θεού και Χριστού και μεταδίδει την γεύση της χάριτος και των ουράνιων πραγμάτων. Είναι λόγος πίστης και μετάνοιας, αγιότητας και αγάπης και αυτά μεταδίδονται στην ψυχή, εισδύουν σε αυτήν και εμποτίζουν αυτήν, ώστε έπειτα και από μόνη της η ίδια να αποπνέει ευωδία και να παρέχεται η ίδια γεύση.

Στίχ. 22-30 . Πόσοι θα σωθούν. Η στενή πύλη.

13.22 Καὶ διεπορεύετο(1) κατὰ πόλεις καὶ κώμας διδάσκων καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ(2).

22 Καθὼς ο Ἰησοῦς πήγαινε στα Ἱεροσόλυμα, περνούσε μέσα ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά διδάσκοντας.

(1) Η πρόθεση «δια» στο διεπορεύετο, αναφέρεται γενικά στη χώρα διαμέσου της οποίας πορευόταν. Ενώ η πρόθεση «κατά» που ακολουθεί υποδηλώνει την σε κάθε κατοικημένο τόπο, μικρή ή μεγάλη παραμονή για διδασκαλία (g). Φαίνεται ο λόγος να συνδέεται πάλι με το Λουκ. θ 51=Εξακολουθούσε την πορεία του (ρ).

(2) Η πορεία του είχε κανονιστεί με την πρόβλεψη να έλθει στην Ἱερουσαλήμ κατά το τέλος μιας οδοιπορίας ειδικά αξιομνημόνευτης (b).

13.23 εἶπεν(1) δὲ τις αὐτῷ, Κύριε, εἰ(2) ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι(3); ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς(4), 23 Κάποιος τον ρώτησε: «Κύριε, εἶναι λίγοι αυτοὶ που θα σωθούν;» Εκείνος τους ἀπάντησε:

(1) «Εδώ το «εἶπε» έχει μπει ἀντὶ για το «ρώτησε»» (Ζ).

(2) «Κάποιοι ερμηνεύουν το «εἰ (=αν)» ἀντὶ για το «ἀρα»· σαν να λέει, Ἀρα εἶναι λίγοι αυτοὶ που σώζονται;» (Ζ).

(3) Αυτὸς που ρωτᾷ ἴσως υπέθετε, ὅτι οπωσδήποτε μόνο Ἰουδαῖοι θα σώζονταν (ρ).

(4) Εἶναι αξιοσημείωτος ὁ πληθυντικός. Ὅπως στο ἰβ 15,42, ὁ Ἰησοῦς δεν δίνει ἀπάντηση στο ερώτημα που του προβλήθηκε, ἀλλὰ ἀπαντᾷ με τρόπο που μπορεῖ να ωφελήσει πολύ περισσότερο τόσο τους ἄλλους ὅσο και αὐτὸν που ρωτᾷ, ἀπὸ ὅσο θα ωφελούνταν αυτοὶ με την ἄμεση ἀπάντηση στο ερώτημα (ρ). «Φαίνεται κάπως ὅτι η ἀπάντηση εἶναι ἔξω ἀπὸ τον σκοπὸ αὐτοῦ που ρώτησε. Διότι ὁ μεν, ἀξίωνε να μάθει αν εἶναι λίγοι οἱ σωζόμενοι· αὐτὸς ὅμως, ἐξηγούσε τον δρόμο με τον ὁποῖο μπορεῖ κάποιος να δικαιωθεῖ, λέγοντας, Να αγωνιζέστε να μπεῖτε ἀπὸ τη στενὴ πύλη. Τι λοιπὸν θα πούμε σχετικά με αὐτό; Συνήθιζε ὁ Σωτὴρας των ὅλων Χριστὸς, σε αὐτοὺς που τον ρωτούσαν, να ἀπαντᾷ ὄχι οπωσδήποτε ὅπως αὐτοὶ νόμιζαν, ἀλλὰ να βλέπει το χρῆσιμο καὶ αναγκαῖο για τους

ακροατές. Το έπραττε κατεξοχήν αυτό, όταν κάποιος αξίωνε να μάθει κάτι από όσα είναι περιττά και ανώφελα. Διότι τι χρειαζόταν η ερώτηση με περιέργεια, αν είναι πολλοί ή λίγοι οι σωζόμενοι; Τι ωφέλεια θα έβγαινε από αυτό για τους ακροατές; Ήταν όμως αναγκαίο και ωφέλιμο το να γνωρίζει μάλλον κάποιος τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να οδηγηθεί στη σωτηρία. Επομένως πολύ προνοητικά σιωπά ως προς το μάταιο της ερώτησης, αλλά μεταφέρει τα λόγια σε αυτό που ήταν αναγκαίο» (Κ). Ίσως η πρόθεση αυτού που ρώτησε να ήταν, να πειράξει τον Ιησού. Εάν θα έλεγε ότι είναι πολλοί οι σωζόμενοι, θα τον μέμφονταν ότι έχει πολύ χαλαρές αντιλήψεις, σύμφωνα με τις οποίες η σωτηρία είναι πολύ εύκολη. Εάν θα απαντούσε ότι είναι λίγοι οι σωζόμενοι, θα τον κατηγορούσαν ως πολύ αυστηρό και ότι προσκρούει στη γνώμη των ραββίνων σύμφωνα με την οποία όλος ο Ισραήλ θα είχε θέση στη μέλλουσα βασιλεία. Ίσως όμως και το ερώτημα που μπήκε να ήταν ερώτημα απλής περιέργειας, χωρίς αυτός που ρωτά να ενδιαφέρεται σοβαρά να μάθει πώς επιτυγχάνεται η σωτηρία αυτή. Ο Κύριος όμως ήλθε για να οδηγήσει τις συνειδήσεις των ανθρώπων και όχι για να ικανοποιήσει την περιέργειά τους. Και η απάντηση την οποία δίνει, έχει την έννοια: Μη ρωτάς πόσοι θα σωθούν, αλλά ρώτησε: είμαι και εγώ μεταξύ αυτών που σώζονται και τι πρέπει να κάνω για να συγκαταριθμηθώ μεταξύ αυτών.

13.24 Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης(1), ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν(2) εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

24 «Εσεῖς αγωνιστεῖτε να μπείτε ἀπὸ τὴ στενὴ πύλη, γιατί σας βεβαιώνω πως πολλοὶ θα θελήσουν να μπουν και δε θα μπορέσουν.

(1) Αυθεντική γραφή: θύρας. Στο Ματθ. ζ 13 γράφει «εἰσέλθετε δια τῆς στενῆς πύλης». Τα συμφραζόμενα όμως είναι τελείως διαφορετικά. Διότι εκεί πρόκειται για πύλη, ἀπὸ τὴν ὁποία βγαίνει κάποιος για να οδεύσει τον στενό δρόμο, ἐνῶ ἐδῶ πρόκειται για πόρτα που εἰσάγει κατ' ευθείαν μέσα στο σπίτι, ἀλλὰ ἡ ὁποία εἶναι τόσο στενὴ, ὥστε μόνο αυτοὶ που ασκούν βία να μποροῦν να περάσουν ἀπὸ αὐτὴν (ρ). Ἡ μεσσιακὴ βασιλεία συγκρίνεται με σπίτι, ὅπου πολλοὶ ἐπιθυμοῦν να μπουν, για να παραστοῦν στην ἐκεῖ διεξαγόμενη γιορτὴ. Ἀλλὰ μόνο ἐκεῖνοι που καταβάλλουν προσπάθειες και χρησιμοποιοῦν ὅλη τὴ δραστηριότητά τους, κατορθώνουν να μπουν (g). Ἡ ἐπιστροφή και ἡ ἀναγέννηση εἶναι ἡ πύλη μέσω τῆς ὁποίας κάποιος μπαίνει. Απαιτεῖται καρδιά καινούργια και πνεῦμα καινούργιο για να μπει κάποιος. Πρέπει τα ἀρχαῖα να περάσουν και να γίνουν ὅλα καινούργια. Οἱ κλίσεις τῆς ψυχῆς πρέπει να μεταβληθοῦν και οἱ διεφθαρμένες συνήθειες και τὰ πάθη να ἐξαιρεθοῦν. Πρέπει να βαδίσουμε ἐναντίον του ρεύματος, τὸ ὁποῖο μας ὠθεῖ μακριὰ ἀπὸ τὴν πύλη. Πρέπει να αγωνιστοῦμε ἐναντίον τῆς ἀντίστασης, ἡ ὁποία προβάλλεται σε μας ἀπὸ ἔξω και ἀπὸ μέσα. Εἶναι βεβαίως πολὺ δυσκολότερο να ἀντιταχθεῖ κάποιος ἐναντίον του εαυτοῦ του ἀπὸ ὅσο εἶναι δύσκολο να παλέψει ἐναντίον του κόσμου. Και οἱ δύο ὁμως αυτοὶ ἐχθροὶ πρέπει να κατανικηθοῦν. Για αὐτὸ χρειάζεται ἀγώνας. Να αγωνίζεστε, λέει ὁ Κύριος, ὅπως ἀγωνίζονται αυτοὶ που τρέχουν στα ἐπίγεια στάδια, για να λάβουν τὸ βραβεῖο.

(2) Ἀξιοσημείωτη ἡ ἀλλαγὴ του ρήματος. Ἀντὶ για τὸ ἀγωνίζεσθε, βάζει τώρα τὸ «θα ζητήσουν». Τὸ ἀπλὸ «ζητῶ» εἶναι τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἀγωνίζομαι (ρ). Δείχνει ἀπλή ἐπιθυμία, τὴν ὁποία γενικά ἔχει ὁ καθένας, για να μπει στη βασιλεία των ουρανῶν, ὄχι ὁμως και θέληση με ἀπόφαση ἰσχυρὴ, για να ἐπιδοθεῖ στην δραστήρια ἐργασία για ἐπίτευξη αὐτῆς (g). Ζητοῦν χωρὶς να ἀγωνίζονται και να προσπαθοῦν. Αυτοὶ που ἀγωνίζονται και προσπαθοῦν ἐπιτυγχάνουν (ρ). Ἐπιθυμοῦν τὴν μακαριότητα και ἐκτιμοῦν τὴν ἀγιότητα και κάνουν κάποια βήματα για ἀπόκτησή τους, ἀλλὰ οἱ πεποιοθῆσεις τους εἶναι ἀσθενεῖς και μετὰ τὶς πρῶτες προσπάθειες ἀποκάμνουν και ψυχραίνονται.

13.25 ἄφ' οὗ(1) ἂν ἐγερθῆ(2) ὁ οἰκοδεσπότης(3) καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν(4), καὶ ἄρξησθε(5) ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, Κύριε Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς(6) πόθεν ἐστέ(7).

25 Ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα, θα σηκωθεῖ ὁ οἰκοδεσπότης και θα μανταλώσει τὴν πόρτα· κι εσεῖς θα σταθεῖτε ἀπ' ἔξω και θ' ἀρχίσετε να χτυπάτε λέγοντας “Κύριε, ἀνοιξέ μας”. Τότε ἐκεῖνος θα σας ἀπαντήσῃ: “δε σας ξέρω ἀπὸ πού εἰστε”.

(1) Με διάφορους τρόπους συνέδεσαν αὐτὴν τὴν πρόταση. Ἡ, τὴν ἐξάρτησαν ἀπὸ τὰ προηγούμενα, ἀφοῦ χῶρισαν με ἀπλὸ κόμμα τὸ «οὐκ ἰσχύσουσιν» ἀπὸ τὸ «ἄφ' οὗ ἂν ἐγερθῆ»=Δεν θα μπορέσουν να μπουν, ὅταν σηκωθεῖ ὁ οἰκοδεσπότης και κλείσει τὴν πόρτα» (L.p). Ἡ, ἐξάρτησαν ἀπὸ τὸ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ. Ἡ, πιο σωστά, ἀπὸ τὸ ἀρξεσθε του σ. 26, ὅπου τὸ «τότε» σημειώνει σαφῶς τὴν ἐναρξη τῆς τραγικῆς αὐτῆς σκηνῆς, τὴν ὁποία ὁ Κύριος εἶχε ὑπ' ὄψη ἐξ' ἀρχῆς (g). Τὸ ἄφ' οὗ που

συνενώνεται απότομα, παρουσιάζεται πολύ έντονο. Η απόδοση της πρότασης είναι στο «τότε» του σ. 26 (b).

(2) Να σηκωθεί από το τραπέζι, για να κλείσει την πόρτα (b). Η θύρα του ελέους και της χάρης παρέμεινε για πολύ ανοιχτή σε αυτούς, αλλά δεν αγωνίστηκαν για να μπουν από αυτήν. Έγινε τώρα θύρα άρνησης και αποκλεισμού. Έτσι συνέβη και όταν ο Νώε βρισκόταν ασφαλής στην κιβωτό και ο Θεός έκλεισε την πόρτα της, για να αποκλείσει την είσοδο σε αυτήν όλων εκείνων, οι οποίοι κατά την προσέγγιση του κατακλυσμού εξαρτούσαν από το χέρι τους την σωτηρία τους.

(3) «Αναφέρει παραβολή που κρεμάει τον φόβο πάνω σε αυτούς που αμελούν την σωτηρία τους. Διότι επινοεί έναν οικοδεσπότη που κάθετα και υποδέχεται τους φίλους του και έπειτα σηκώνεται και κλείνει την πόρτα του σπιτιού του και δεν επιτρέπει στους άλλους να μπουν. Εννοείται βεβαίως ότι οικοδεσπότης είναι ο ίδιος, ενώ σπίτι είναι η βασιλεία των ουρανών» (Ζ).

(4) Κλείνει την πόρτα έτσι ώστε όλοι εκείνοι, οι οποίοι δεν βίασαν τους εαυτούς τους και δεν αγωνίστηκαν για να μπουν, παραμένουν ακόμη έξω. Ποια θα είναι η στιγμή αυτή; (g). «Με το ότι κάθετα μεν και υποδέχεται τους φίλους του, φανερώνεται το ότι αναμένει μέχρι τη συντέλεια του κόσμου και υποδέχεται τους άξιους· ενώ με το ότι σηκώνεται και κλείνει την πόρτα, δηλώνεται το τέλος του κόσμου» (Ζ), ή και το τέλος του παρόντος βίου για τον καθένα από εμάς, «διότι όσο είμαστε στη ζωή, βαδίζεται ο δρόμος της αρετής, μετά όμως την αποβίωση από εδώ, δεν βαδίζεται» (Θφ).

(5) Το άρξεσθε μπήκε σε β' πρόσωπο, διότι ο Σωτήρας μιλά στους σαρκικούς και χλιαρούς ακροατές μεταξύ των παρόντων, οι οποίοι είναι από αυτούς που δεν μπορούν να μπουν=Και όταν αρχίσετε να στέκεστε έξω από την πόρτα και να την χτυπάτε (δ).

(6) «Γνώση εδώ δεν εννοεί απλώς το ότι τους ξέρει, αλλά την οικειότητα από την μεταξύ τους κοινωνία, που έχει χάρη και τιμή. Διότι αν ακριβώς η γνώση φανερώνει σε μας μόνο το ότι ξέρει απλώς, πώς αγνόησε κάποιους από αυτούς που υπάρχουν... αυτός που ξέρει τα πάντα και πριν δημιουργηθούν;... Δεν ξέρω, λέει, να γίνετε εραστές της αρετής· δεν ξέρω να τιμήσατε τον λόγο μου, αλλά ούτε να ενωθήκατε με μένα με πράξεις αγαθές» (Κ). Δες Ματθ. ζ 22,23 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(7) Δεν σας ξέρω. Δεν συγκαταλέγεστε στους οικείους μου. Δεν σας ξέρω από πού είστε. Δεν κατάγεστε από εμένα· δεν είστε από αυτούς που γεννήθηκαν από ψηλά· δεν είστε κλαδιά του σπιτιού μου και του αμπελιού μου.

13.26 τότε ἄρξεσθε λέγειν, Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας(1)·

26 Τότε θ' αρχίσετε να λέτε: “εμείς φάγαμε και ήπιαμε μαζί σου, και μας δίδαξες στις πλατείες μας”.

(1) Τα πρόσωπα αυτά υποτίθεται ότι υπήρξαν φίλοι και γείτονες του οικοδεσπότη. Για αυτό και υπενθυμίζουν σε αυτόν τις σχέσεις οικειότητας, στις οποίες κατά το παρελθόν βρισκόντουσαν μαζί του. Έφαγαν και ήπιαν μαζί του και άκουσαν την δημόσια διδασκαλία του (ο). «Ποιοι θα μπορούσαν να εννοηθούν ότι είναι αυτοί που λένε στο Χριστό το: Φάγαμε και ήπιαμε μπροστά σου; Αυτός ο λόγος θα άρμοζε κατ' εξοχήν στους Ισραηλίτες, στους οποίους βεβαίως είπε ο Χριστός, ότι: Θα δείτε τον Αβραάμ και τους συντρόφους του και τους προφήτες στη βασιλεία του Θεού, ενώ τους εαυτούς σας να σας βγάζουν έξω» (Κ). «Διότι πράγματι, από αυτούς καταγόταν σωματικά ο Χριστός και με αυτούς μαζί έτρωγε και έπινε» (Θφ). Τα λόγια αυτά που μπαίνουν στο στόμα των Ιουδαίων που απορρίφθηκαν, χαρακτηρίζουν με τρόπο ζωηρό την τάση του λαού αυτού να στηρίζει την σωτηρία του σε κάποια θρησκευτικά πλεονεκτήματα τελείως εξωτερικά=Υπήρξες συμπατριώτης μας· πώς θα αφήσεις να χαθούμε εμείς που ζήσαμε μαζί σου; (g). «Αλλά μπορούμε να εννοήσουμε και με πιο υψηλό τρόπο το «μπροστά σου φάγαμε και ήπιαμε»» (Θφ). «Διότι όταν τελούσαν την νομική λατρεία και πρόσφεραν στο Θεό τις αιματηρές θυσίες, έτρωγαν και ευφραίνονταν και άκουγαν επιπλέον και στις συναγωγές τα βιβλία του Μωϋσή» (Κ). «Αυτά όμως θα μπορούσαν να αρμόζουν και σε αυτούς που είναι Χριστιανοί, από τη μία, αλλά με αμέλεια στη ζωή τους, από την άλλη» (Θφ). «Διότι πολλοί έχουν πιστέψει στο Χριστό και τελούν τις άγιες γιορτές σχετικά με αυτόν και συχνάζοντας στις εκκλησίες, ακούνε τα ευαγγελικά μαθήματα· αλλά δεν αποθηκεύουν στο νου τίποτα από τα γραμμένα, αλλά και την καρδιά τους την έχουν γυμνή από πνευματική καρποφορία» (Κ). Το να έχει γνωρίσει κάποιος το Χριστό σωματικά και τελείως εξωτερικά, δεν παρέχει κανένα δικαίωμα για είσοδο στην βασιλεία (ρ). Δεν αρκεί απλώς να τρώμε και να πίνουμε μπροστά στο Χριστό και με την παρουσία του, αλλά πρέπει να είμαστε και συμμετέχοι του Χριστού. Και όχι απλώς να ανοίγουμε τους δρόμους μας στη σωτήρια διδασκαλία του, αλλά σε αυτές τις καρδιές μας να κλείνουμε αυτήν (b). Δεν

ψεύδονται αυτοί λέγοντας αυτά. Ίσως μάλιστα κάποιοι από αυτούς να συγκαταλέγονται μεταξύ αυτών που πήραν χαρίσματα. Αλλά ο Χριστός τους αγνοεί. «Όχι επειδή είπαν ψέματα, αλλά διότι την χάρη του Θεού την χρησιμοποίησαν για τα δικά τους θελήματα... Το ότι όμως παίρνει χάρισμα Θεού και ο ανάξιος, δεν είναι καθόλου παράδοξο. Διότι ο Θεός στον καιρό της αγαθότητας και της μακροθυμίας του ανατέλλει τον ήλιο του σε πονηρούς και αγαθούς· πολλές φορές επίσης, το κάνει και για ωφέλεια ή εκείνου του ίδιου που υποδέχεται το χάρισμα, μήπως άραγε, αφού ντραπεί από την αγαθότητα του Θεού, αισθανθεί την προτροπή να φροντίσει να τον ευαρεστήσει, ή το κάνει και για την ωφέλεια και άλλων» (B).

13.27 και έρει· λέγω υμίν, Ούκ οίδα υμᾶς πόθεν έστέ(1)· απόστητε(2) άπ' έμοῦ, πάντες οι εργάται της άδικίας(3).

27 Κι εκείνος θα σας πει: “σας λέω, δε σας ξέρω από πού είστε· φύγετε από κοντά μου όλοι εσεείς οι εργάτες του κακού”.

(1) Υπαινίσσεται την ψευδή εμπιστοσύνη των Ιουδαίων στην καταγωγή τους από τον Αβραάμ=Δεν σας ξέρω από πού κατάγεστε (g). «Δεν σας ξέρω. Όπως ακριβώς ξέρει αυτούς που τον ξέρουν, έτσι πάλι με τη θέλησή του αγνοεί αυτούς που με τη θέλησή τους τον αγνοούν... Τον αγνοούν όμως θεληματικά, όχι μόνο οι άπιστοι Ιουδαίοι, αλλά και οι αμελείς πιστοί· οι μεν με το να είναι θεληματικά τυφλοί και κουφοί στα θαύματα και τις διδασκαλίες του· οι δε, με το να παραβαίνουν από ραθυμία τις εντολές του, παρόλο που ξέρουν ότι αυτός που αθετεί αυτές, αθετεί αυτόν» (Z).

(2) Παράθεση από το Ψαλμ. στ 9 όπου γράφεται «πάντες οι εργαζόμενοι την ανομίαν» (p).

(3) «Χωρίς αγάπη και αν εφαρμοστούν τα προστάγματα και οι δίκαιες απαιτήσεις του Θεού και φυλαχθούν οι εντολές του Κυρίου και ενεργοποιηθούν τα μεγάλα χαρίσματα, θα θεωρηθούν έργα ανομίας, όχι εξαιτίας αυτών καθ' εαυτών των χαρισμάτων και των δίκαιων απαιτήσεων του Θεού, αλλά λόγω του σκοπού αυτών που χρησιμοποιούν αυτά για τα δικά τους θελήματα» (B). Εργάτες της αδικίας δεν είναι αναγκαστικά μόνο οι κακοποιοί. Τέτοιοι είναι κάθε άνθρωπος, ο οποίος παρά την κλήση του Θεού παραμένει αμετανόητος και δεν προσπαθεί να πετύχει την συμφιλίωση και αναγέννηση, χωρίς τα οποία γίνεται αδύνατη η είσοδος στην βασιλεία (g). Οι εργάτες της δικαιοσύνης λοιπόν θα μπουκίσουν στη βασιλεία (b).

13.28 εκεί(1) έσται ό κλαυθμός και ό βρυγμός τών όδόντων(2), όταν όψησθε 'Αβραάμ και 'Ισαάκ και 'Ιακώβ(3) και πάντας τούς προφήτας έν τη βασιλεία του θεοῦ, υμᾶς(4) δε έκβαλλομένους έξω.

28 Εκεί θα κλαίτε και θα τρίζετε τα δόντια σας, όταν θα δείτε τον Αβραάμ, τον Ισαάκ, τον Ιακώβ και όλους τους προφήτες στη βασιλεία του Θεού, κι εσάς να σας πετάνε έξω.

(1) Δες Ματθ. η 11,12 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Το «εκεί» δεν είναι ανάγκη να το πάρουμε με την σπανιότατη έννοιά του, του «τότε» (όπως ο Z), αλλά με τοπική έννοια=Εκεί στη θέση της αποβολής και του αποκλεισμού σας (p).

(2) «Το κλάμα το απαρηγόρητο και το τρίξιμο των δοντιών που γίνεται από αφόρητο πόνο» (Z). Αξιόλογη και η επόμενη: Το κλάμα θα προέρχεται από τον αποκλεισμό τους, το τρίξιμο των δοντιών από τη θέα της ευτυχίας των εθνικών, που έγιναν δεκτοί και σώθηκαν (g). «Διότι οι Ιουδαίοι με αυτό κατεξοχήν δαγκώνονταν, με το να ακούνε, ότι άλλοι μεν, οι εθνικοί, θα αναπαυτούν μαζί με τον Αβραάμ και τους πατέρες, ενώ αυτοί θα διωχτούν έξω» (Θφ)

(3) Η μεσσιακή ευτυχία παριστάνεται εδώ με εικόνα συνηθισμένη στους Ιουδαίους (Λουκ. ιδ 15), με δείπνο, στο οποίο προεξάρχουν οι πατριάρχες (g).

(4) Εσάς που «που έχετε μεγάλη ιδέα για το ότι είστε απόγονοι του Αβραάμ και των άλλων» (Z).

13.29 και ήξουσιν από ανατολών και δυσμών και από βορρά και νότου(1) και ανακλιθήσονται(2) έν τη βασιλεία του θεοῦ.

29 Θα έρθουν άνθρωποι από την ανατολή και τη δύση, απ' το βορρά και το νότο και θα καθίσουν στο τραπέζι της βασιλείας του Θεού.

(1) Θα έλθουν «οι εθνικοί από τα τέσσερα μέρη του κόσμου, ανατολή και δύση και βορρά και νότο. Διότι με τη λέξη βορρά σημαίνεται το βόρειο μέρος ενώ με τη λέξη Νότος το νότιο» (Z). Συνδυασμός των Ησαΐου με 6 και μθ 12. Δες και Ησ. νθ 19, Ιερεμ. γ 18, Μαλ. α 11 (p). Αυτοί που θα παρακαθήσουν στη βασιλεία του Θεού κόπιασαν πολύ για να μπουκίσουν σε αυτήν, διότι ήλθαν από μακρινά μέρη. Πέρασαν από διάφορα κλίματα και νίκησαν πολλές δυσκολίες και απογοητεύσεις. Το

οποίο σημαίνει ότι οι εισερχόμενοι στη βασιλεία πρέπει να καταβάλλουν προσπάθειες, όπως άλλοτε η βασίλισσα Σαβά, η οποία ήλθε από τα πέρατα της γης, για να ακούσει τη Σοφία του Σολομώντα.
(2) «Ανάκλιση λοιπόν εννοεί, την ανάπαυση, την απόλαυση» (Ζ). Όσοι βαδίζουν και αγωνίζονται τώρα μοχθώντας στη διακονία του Θεού και της θρησκείας του, μετά από λίγο θα αναπαυτούν στη βασιλεία του.

13.30 και ἰδοὺ(1) εἰσὶν ἔσχατοι(2) οἳ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἳ ἔσονται ἔσχατοι(3). 30 Καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ που τώρα εἶναι τελευταῖοι ἀλλὰ τότε θα εἶναι πρῶτοι· καὶ πρῶτοι που θα εἶναι τελευταῖοι».

(1) Εκφράζει την έκπληξη, η οποία θα μπορούσε να προκληθεί από την ιδέα αυτής της αντιστροφής και ανατροπής (g). Το χωρίο που ακολουθεί συναντιέται και στο Ματθ. ιθ 30 και Μάρκ. ι 31, από το οποίο συμπεραίνουμε, ότι αποτελεί λόγο του Κυρίου που λέχθηκε πολλές φορές (p).

(2) Δεν λέει ότι όλοι οι πρώτοι, όλοι οι Ιουδαίοι θα γίνουν τελευταίοι, ούτε ότι όλοι οι άλλοτε έσχατοι θα γίνουν πρώτοι (g). «Οι πιστοί από τα έθνη που δίνουν μεν τώρα την εντύπωση ότι είναι τελευταίοι, επειδή γνώρισαν καλά το Θεό τελευταίοι, θα γίνουν πρώτοι τότε για την ειλικρινή πίστη τους. Ενώ οι άπιστοι Ιουδαίοι, που φαίνονται μεν τώρα πρώτοι, επειδή πρώτοι γνώρισαν το Θεό... θα γίνουν τότε τελευταίοι για την απιστία τους» (Κ).

(3) Η πρακτική απάντηση στον σ 23, που βγαίνει ως συμπέρασμα από τα λεχθέντα από τον σ. 24 και εξής, θα μπορούσε να διατυπωθεί ως εξής: Οποιοσδήποτε και αν είναι ο αριθμός των σωζομένων, εσείς για αυτό και μόνο πρέπει να ενδιαφέρεστε, πώς θα εξασφαλίσετε χωρίς αναβολή θέση μεταξύ τους (p).

Στίχ. 31-35 . Απειλές του Ηρώδη. Θρήνος για την Ιερουσαλήμ.

13.31 Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ(1) προσῆλθον τινες Φαρισαῖοι(2) λέγοντες αὐτῷ, Ἔξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν(3), ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι(4).

31 Εκείνη την ημέρα πλησίασαν μερικοί Φαρισαῖοι και του ἔλεγαν: «Απομακρύνσου απ' αυτή την περιοχή, γιατί ο Ηρώδης θέλει να σε σκοτώσει».

(1) Διαφορετική γραφή: Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

(2) Όχι από ειλικρινές ενδιαφέρον για την ασφάλεια της ζωής του, λένε αυτά σε αυτόν οι Φαρισαῖοι. «Επειδή έλιωναν από το φθόνο... επιχειρούν να φοβίσουν τον Κύριο και του φέρνουν ως απειλή τον Ηρώδη» (Θφ). «Και υποκρινόμενοι εύνοια, τον συμβουλεύουν να βγει και να αναχωρήσει· με πρόφαση μεν, να μην φονευτεί από τον Ηρώδη, στην πραγματικότητα όμως για να μην δοξάζεται και ελκύει τον όχλο με το να είναι παρών και να κάνει θαύματα» (Ζ). Η επιθυμία να διαταράξουν το έργο του Ιησού και να δημιουργήσουν πανικό μεταξύ των ακολούθων του, ώθησε τους Φαρισαίους να ανακοινώσουν την απειλή του Ηρώδη στον Ιησού, έστω και αν κόμη δε είχαν την ελπίδα, ότι αυτός φεύγοντας από την περιοχή του Αντίπα θα μετέβαινε στην Ιουδαία και θα περιερχόταν έτσι στη δικαιοδοσία του συνεδρίου και της ιουδαϊκής ιεραρχίας (p). Ενδιαφέρονταν παρ' όλα αυτά οι Φαρισαῖοι και για τον τελευταίο αυτόν λόγο να καταφύγει ο Ιησούς στην Ιουδαία, στην οποία εκτείνονταν τα δικαιώματα του συνεδρίου τους (g).

(3) Ο Κύριος πιθανώς βρισκόταν τώρα στην Περαία. Δεν μπορούμε όμως να είμαστε βέβαιοι για αυτό. Και οι δύο όμως επαρχίες, η Περαία δηλαδή και η Γαλιλαία, βρίσκονταν στη δικαιοδοσία του Αντίπα (p).

(4) Από την απάντηση την οποία ο Κύριος δίνει στους Φαρισαίους βγαίνει ως συμπέρασμα φανερά, ότι η απειλή αυτή δεν ήταν επινόησή τους. Διότι διαφορετικά ο Κύριος θα έλεγχε την ψευδολογία τους και δεν θα αποκαλούσε τον Ηρώδη αλεπού. Παρόλο που ο τετράρχης αυτός επιθυμούσε να δει τον Ιησού να επιτελεί κάποιο θαύμα (Λουκ. κγ 8), πιθανότατα όμως τον θεωρούσε επικίνδυνο (p). Αφενός μεν η από τα κηρύγματα και την παρουσία του Ιησού προκαλούμενη ζύμωση στο λαό ανησυχούσε τον Ηρώδη· αφετέρου όμως δεν ήθελε στον θάνατο του Βαπτιστή που προηγήθηκε να προσθέσει και άλλον, και για αυτό ενδιαφερόταν να δει τον Ιησού να αφήνει τα εδάφη της δικαιοδοσίας του (g)

13.32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἶπατε τῇ ἀλώπεκι(1) ταύτῃ, Ἴδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια(2) καὶ ἰάσεις(3) ἐπιτελώ(4) σήμερον καὶ αὔριον(5), καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι(6).

32 Εκείνος τους εἶπε: «Πηγαίνετε να πείτε σ' αυτήν την αλεπού πως σήμερα κι αύριο θεραπεύω δαιμονισμένους και γιατρέυω ασθενείς· και την τρίτη μέρα θα φτάσει το έργο μου στο τέλος.

(1) «Παρομοιάζει τον άνθρωπο με την αλεπού· διότι αυτό το ζώο είναι πάντα κάπως πανούργο και δύστροπο» (Κ). Η αλεπού εξεικονίζει την πανουργία σε όλες τις γλώσσες και μάλιστα στην ελληνική, όπου σχηματίστηκε και το ρήμα αλωπεκίζω. Είναι σαν να έλεγε στον Ηρώδη: Επειδή δεν τολμάς να δείξεις τα δόντια του λιονταριού, καταφεύγεις στις πανουργίες της αλεπούς. Κάποιοι από τους νεότερους επέκριναν τον ελάχιστο ευλαβή τρόπο, με τον οποίο ο Κύριος επέκρινε τον άρχοντα του λαού του! Λησμόνησαν όμως, ότι ο Ηρώδης ήταν δημιουργήμα του Καίσαρα και δεν ήταν νόμιμος κληρονόμος του θρόνου του Δαβίδ. Εάν επίσης οι προφήτες της Π.Δ. ως εντολοδόχοι του Θεού, έπαιρναν το θάρρος να μιλήσουν στους νόμιμους άρχοντες του λαού με τη γνωστή γλώσσα, πόσο μάλλον ο Ιησούς, ο οποίος είχε συνείδηση ότι και ως άνθρωπος ήταν ο ίδιος ο Μεσσίας, ο αληθινός βασιλιάς του Ισραήλ, είχε το δικαίωμα να χαρακτηρίσει την διαγωγή ενός βασιλιά που ήταν παρείσακτος και παράνομα ανέβηκε στο θρόνο (g).

(2) Δεν προσθέτει «κηρύττω το ευαγγέλιο» διότι αυτό δεν θα κατανοούνταν από τον Ηρώδη. Από τον ευεργετικό χαρακτήρα των πράξεων αυτών του Ιησού, γινόταν προφανές το αδικαιολόγητο και η κακεντρέχεια των προθέσεων του Ηρώδη (b).

(3) Η λέξη υπάρχει μόνο εδώ και στο Πραξ. δ 22,30. Προφανώς είναι λέξη ιατρική, που δεν συναντιέται όμως μαζί με το ρήμα αποτελώ (άλλη γραφή, αντί για επιτελώ) (L).

(4) Υπάρχει και η γραφή αποτελώ. Εφόσον όμως το αποτελώ είναι σπανιότερο από το επιτελώ, πιθανώς το τελευταίο αυτό αντικατέστησε κατά την αντιγραφή το αποτελώ, το οποίο συναντιέται στα παλαιότερα χειρόγραφα (g)=φέρνω κάτι σε πλήρες τέλος.

(5) «Κάποιοι λένε ότι το «σήμερα και αύριο» το λέει για δύο ημέρες, κατά τις οποίες επρόκειτο εκεί να θαυματοουργεί· ενώ «τρίτη» εννοεί την μετά από αυτές, κατά την οποία λέει ότι θα τελειώσει, δηλαδή θα αρχίσει την πορεία προς το θάνατο και θα βαδίσει προς τα Ιεροσόλυμα» (Ζ). Πιο σωστή ερμηνεία: «Το σήμερα και αύριο, έστω και αν φαίνονται ότι δείχνουν μετρημένες ημέρες, φανερώνουν όμως στην πραγματικότητα συντομία καιρού. Διότι συνηθίζουμε, όταν θέλουμε να δείξουμε τον λίγο καιρό, να λέμε «σήμερα και αύριο»» (Ζ).

(6) «Με το να πει «φθάνω στο τέλος», διαμηνύει τον θάνατό του και ότι πεθαίνει με τη θέλησή του και ούτε ο Ηρώδης ούτε αυτοί θα μπορούσαν να κάνουν κάτι πριν τον κατάλληλο καιρό» (σχ.). «Οπωσδήποτε δεν έδειξε αυτό, ότι δηλαδή αναγκαστικά την τρίτη ημέρα θα έφτανε στο τέλος, αλλά δείχνει ότι ο θάνατός του θα γίνει σύντομα» (Θφ). «Υποδηλώνει ότι δεν θα πεθάνει μετά από πολύ καιρό» (Ζ). «Ή, είμαι στο τέλος τόσο της δράσης μου όσο και της ζωής μου. Ας μην ανησυχεί λοιπόν ο Ηρώδης (g).

13.33 πλὴν δεῖ(1) με σήμερον καὶ αὐριον καὶ τῇ ἐχομένῃ(2) πορευέσθαι(3), ὅτι οὐκ ἐνδέχεται(4) προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ(5).

33 Πείτε του πως αυτά θα γίνουν σήμερα κι αύριο, και την επομένη θα συνεχίσω την πορεία μου, γιατί δε συνηθίζεται να σκοτώνουν προφήτη έξω από την Ιερουσαλήμ.

(1) Είναι καθορισμένο από το θείο σχέδιο να πορευτώ φεύγοντας από εδώ και να γίνει ό,τι επιθυμεί ο Ηρώδης. Θα φύγω όχι διότι αυτός το θέλει, αλλά διότι το έργο μου κατά τη στιγμή αυτή απαιτεί αυτό (ρ). Έτσι μεταφράζεται και το «πλὴν». «Λέγοντας βεβαίως το «πρέπει εγώ», δεν δήλωσε αναπόφευκτη ανάγκη από την οποία κατά κάποιο τρόπο εξαρτιέται· αλλά ότι μάλλον με την εξουσία των δικών του θελημάτων, άφοβα θα βαδίσει όπου τυχόν θέλει και θα περιοδεύσει την Ιουδαία, χωρίς κανείς να έλθει εναντίον του ή να τον επιβουλευτεί, μέχρις ότου αυτός με τη θέλησή του καταδεχτεί να φτάσει στο τέλος» (Κ).

(2) Ή, «πρέπει σήμερα και αύριο να ενεργήσω αυτά που είπα, δηλαδή για λίγο καιρό και την «εχομένη» να πορευτώ, δηλαδή την επομένη ημέρα να πορευτώ» (Ζ). «Μην εννοήσεις ότι σημαίνει: πρέπει σήμερα και αύριο να πορευτώ, αλλά σταμάτησε την πρόταση μέχρι το σήμερα και αύριο· και έτσι πες το «την επομένη να πορευτώ»» (Θφ). Ή, θα πάρουμε και τις τρεις ημέρες μαζί με την έννοια του προσεχώς (L): «είναι δηλαδή σαν να λέει περίπου τα εξής σε αυτούς που τον φθονούν· Τι μελετάτε τον θάνατό μου; Να, αυτό θα γίνει μετά από λίγο» (Θφ).

(3) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία «να μεταβώ από την παρούσα ζωή» (Ζ). Πιο σωστά, «να πορευτώ στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Η έννοια της όλης φράσης=Λίγος χρόνος μου απομένει. Η εργασία μου δεν θα διαρκέσει ακόμη παρά τρεις ημέρες, δηλαδή μετρημένες ημέρες. Αυτές δεν μπορεί κανείς, ούτε ο Ηρώδης, να μου τις αφαιρέσει. Και σε αυτές θα εξακολουθήσω να βαδίζω προς τα Ιεροσόλυμα αργά, όπως βάδισα μέχρι τώρα (g).

(4) «Δεν είναι δεκτό, δηλαδή είναι ασυνήθιστο» (Ζ). Ουκ ενδέχεται, στη δόκιμη γλώσσα=δεν είναι δυνατόν (δ). «Όταν όμως ακούσεις ότι δεν είναι ενδεχόμενο προφήτης να φονευτεί έξω από την

Ιερουσαλήμ, μη νομίζεις ότι εξαναγκάστηκαν οι Ιουδαίοι στο να πράξουν τέτοια πράγματα λόγω του ότι γράφτηκαν αυτά, αλλά αυτό λέγεται σε συμφωνία με την φωνική τους διάθεση... διότι αφού εθίστηκαν με τα αίματα των δούλων, θα φονεύσουν και τον Κύριο» (Θφ).

(5) «Το είπε αυτό ειρωνικά διασύροντας την Ιερουσαλήμ ως προφητοκτόνο» (Ζ). Η δίκαιη ειρωνεία από δύο πλευρές: α) Σύμφωνα με το προηγούμενο που βαραίνει την Ιερουσαλήμ, είναι αυτή ο τόπος όπου κάθε προφήτης θα θανατωθεί. Η πόλη αυτή λες και από συνήθεια είχε λάβει το δικαίωμα εκείνο του να φονεύει τους προφήτες (Grotius). β) Όταν ο καιρός φτάσει, φονιάς δεν θα γινόταν ο Ηρώδης=Φαίνεστε ότι ενδιαφέρεστε για την ασφάλειά μου και για αυτό με αποτρέπετε από το να μείνω στη δικαιοδοσία του Ηρώδη. Μη φοβάστε. Εδώ δεν διατρέχω κανένα κίνδυνο. Αλλά πρέπει να μεταβώ στην πρωτεύουσά σας και εκεί με τα δικά σας χέρια θα θανατωθώ (ρ). Ο θάνατος του βαπτιστή Ιωάννη λέχθηκε ως παράδειγμα προφήτη που θανατώθηκε έξω από την Ιερουσαλήμ. Αλλά η περίπτωση αυτή αποτελεί μοναδική εξαίρεση του κανόνα (ο).

13.34 'Ιερουσαλήμ(1) 'Ιερουσαλήμ, ή αποκτείνουσα τούς προφήτας και λιθοβολούσα τούς άπεσταλμένους προς αυτήν(2), ποσάκις(3) ήθέλησα(4) έπισυνάξαι(5) τὰ τέκνα σου όν τρόπον όρνις τήν έαυτής νοσσιάν(6) ύπό τὰς πτέρυγας(7), και ούκ ήθελήσατε(8).

34 Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ, εσύ που σκοτώνεις τους προφήτες και λιθοβολείς αυτούς που σου στέλνει ο Θεός! Πόσες φορές θέλησα να συνάξω τα παιδιά σου, όπως η κλώσα τα κλωσόπουλά της κάτω από τις φτερούγες της, αλλά εσείς δεν το θελήσατε!

(1) Δες Ματθ. κγ 37-39 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Τι θλίψη πρέπει να είχε ο Μεσσίας για να μιλήσει έτσι για την πρωτεύουσα του λαού του! Η σύνδεση με τα παραπάνω είναι φυσική και πολύ περισσότερο, εάν οι φαρισαίοι του στίχου 31 είχαν έλθει από τα Ιεροσόλυμα. Αλλά και η σύνδεση στο Ματθ. κγ 37 δεν είναι λιγότερο φυσική· εκεί όμως ο Χριστός είναι στην Ιερουσαλήμ. Λόγω αυτού υπήρξαν κάποιοι από τους νεότερους οι οποίοι υποστήριξαν τη γνώμη, ότι ο Κύριος 2 φορές και κάτω από διαφορετικές περιστάσεις εκφώνησε τα λόγια αυτά (ρ). Η επανάληψη δημιουργεί έμφαση και προδίδει παρά πολύ οίκτο.

(2) Ο Κύριος χρησιμοποιεί ενεστώτα (αποκτείνουσα... λιθοβολούσα). Αξιόλογη η παρατήρηση: Όλα όσα κατά το παρελθόν έγιναν στην Ιερουσαλήμ, όπως και όλα όσα επρόκειτο να γίνουν στο μέλλον, ήταν με την καθαρότητα του παρόντος μπροστά στο μάτι του Χριστού. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι Ιεροσολυμίτες δεν περιορίστηκαν στο να μην ακούσουν τους προφήτες, αλλά κατέληξαν στο να τους φονεύσουν. Εκείνοι στους οποίους παρέχεται αφθονία μέσων της χάριτος, εάν δεν επωφεληθούν αυτά, σκληραίνουν από αυτά.

(3) Ο Κύριος επανειλημμένα επισκέφτηκε την Ιερουσαλήμ και κήρυξε και επιτέλεσε θαύματα σε αυτήν. Όσες φορές λοιπόν ακούμε τη φωνή του ευαγγελίου του και όσες φορές αισθανόμαστε στα βάθη μας τις νύξεις του Πνεύματος, τόσες φορές και ο Χριστός μας καλεί, όπως κάλεσε άλλοτε την Ιερουσαλήμ.

(4) Ο Χριστός γεμάτος με στοργή θέλει να σώσει τις αμαρτωλές ψυχές· επιθυμεί σφοδρά να προλάβει τον όλεθρό τους, αγάλλεται με την μετάνοιά τους. Αλλά η θέληση αυτή του Χριστού επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την ενοχή των αμαρτωλών που δεν θέλουν, και ρίχνει την ευθύνη του αίματός τους στα κεφάλια τους.

(5) Οι προθέσεις στο επι-συν-άξαι σημαίνουν: μαζί σε ένα τόπο-γύρω από μένα τον ίδιο (ρ).

(6) «Νοσσιά λέει τώρα το πλήθος των νεοσσών (μικρά πουλιά)» (Ζ). Με την ίδια στοργή με την οποία και η κότα μαζεύει το πλήθος των νεοσσών της. Και για τον ίδιο σκοπό, για τον οποίο και εκείνη μαζεύει εκείνα. Για προστασία και ασφάλεια εναντίον του κινδύνου που τα απειλεί. Αλλά οι νεοσσοί όταν κινδυνεύουν τρέχουν αμέσως στη μητέρα που τους καλεί. Εσείς όμως κωφεύσατε.

(7) «Θέλησε να τους έχει κάτω από τα φτερά, δηλαδή κάτω από τη σκέπη της δύναμής του» (Κ).

(8) Μπαίνει σε τραγική αντίθεση με το «πόσες φορές θέλησα» (ρ). Αποδεικνύει το θλιβερό προνόμιο του ανθρώπου να αντιστέκεται στις ισχυρότερες έλξεις της χάριτος (g). «Βλέπετε ότι και αν θέλει ο Θεός να σώσει, αλλά εμείς δεν προσέξουμε τους εαυτούς μας, μένουμε στην απώλεια; Διότι όπως λέω πολλές φορές, ο Θεός έχει την πρόθεση να σώζει τον άνθρωπο όχι ακούσια ούτε χωρίς ο άνθρωπος να θέλει, αλλά εκούσια και με ελεύθερη πρόθεση» (Χ).

13.35 ίδου άφίεται ύμίν(1) ό οίκος ύμών(2) έρημος(3). λέγω δε(4) ύμίν, ού μη με ίδητέ έως αν ήξη ότε είπητε, Εύλογημένος ό έρχόμενος έν όνόματι κυρίου(5).

35 Γι' αυτό ο τόπος σας θα ερημωθεί. Σας βεβαιώνω πως δε θα με δείτε πια, ώσπου να 'ρθεί ο καιρός που θα πείτε, ευλογημένος αυτός που έρχεται σταλμένος απ' τον Κύριο!»

- (1) Αφήνεται σε σας· έχετε αυτόν εξ' ολοκλήρου δικό σας με την φροντίδα να τον προστατεύετε μόνοι σας, διότι ο Θεός δεν θα διαμένει πλέον σε αυτόν και δεν θα τον προστατεύει (ρ).
- (2) Η πόλη Ιερουσαλήμ (ρ). Κανείς πλέον δεσμός δεν συνδέει αυτήν με το Θεό, ώστε να ονομάζει αυτήν σπίτι του (L). Όμοιος με αρπακτικό πτηνό, που πετά πάνω από το θύμα του, ο εχθρός απειλεί τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ. Ο Ιησούς ο οποίος προστάτευε αυτούς μέχρι τώρα κάτω από τα φτερά του, αποσύρεται και παραμένουν τώρα ακάλυπτοι, εγκαταλελειμμένοι στο να υπερασπίζονται μόνοι τους εαυτούς τους. Η έννοια αυτή εκφράζεται στο πρώτο μισό του σ. 35 (g). Και ο ναός για τον οποίο καυχόντουσαν, περιλαμβάνεται στο σπίτι τους. Είχαν μεταβάλλει αυτόν από οίκο του Θεού σε οίκο εμπορίου και σε σπήλαιο ληστών.
- (3) Η λέξη δεν φαίνεται να είναι αυθεντική, αλλά αποτελεί γλώσσα (λέξη-κείμενο) που μπήκε στο κείμενο από το περιθώριο του χειρογράφου. Όταν ο Χριστός φύγει και απομακρυνθεί από ένα μέρος, οσοδήποτε και αν είναι αυτό με επιμέλεια προετοιμασμένο και πολυσύχναστο, μεταβάλλεται σε έρημο.
- (4) Αντιθετικός σύνδεσμος=Φεύγω, αλλά μην εκλαμβάνετε την αναχώρηση αυτή ως σύντομη απουσία. Σας διακηρύσσω ότι δεν θα με δείτε για πολύ (g).
- (5) Τρεις διαφορετικές εξηγήσεις δόθηκαν στο «όταν πείτε· ευλογημένος... Κυρίου». α) Ελάχιστη πιθανή ερμηνεία: Μετά τον εδώ διάλογο με τους Φαρισαίους «αφού περιόδευσε την Ιουδαία... επέστρεψε πάλι στα Ιεροσόλυμα· τότε λοιπόν, τότε κάθισε στο πουλάρι και όχλοι πολλοί και παιδιά κάτω από την εφηβεία... βάζιζαν μπροστά του και έλεγαν τιμητικά... Ωσαννά... ευλογημένος ο ερχόμενος... Επομένως τότε λέει ότι θα τον δουν πάλι, όταν φτάσει ο καιρός του Πάθους» (Κ). β) Κατά την δευτέρα παρουσία, όταν «βλέποντας αυτόν να έρχεται από τους ουρανοί με τη θεϊκή δόξα και με την συνοδεία αγγέλων, θα αναγκαστούν να ομολογήσουν ότι αυτός είναι ο ευλογημένος που έρχεται στο όνομα του Κυρίου, του Πατέρα του» (Ε). γ) Για τελειώσει η απουσία μου από εσάς, θα χρειαστεί να δώσετε τους εαυτούς σας σε μένα, με την μεταβολή των διαθέσεών σας απέναντί μου, οπότε θα με επικαλεστείτε με φωνή μετάνοιας και ευλάβειας (g). Αναφέρεται λοιπόν στην διαμέσου των αιώνων επιστροφή των Ισραηλιτών στον Ιησού (ρ). Η τελευταία ερμηνεία είναι πιο σοβαρή.

Κεφάλαιο 14

Στίχ. 1-6 . Η θεραπεία του υδρωπικού.

14.1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἔλθειν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων(1) τῶν Φαρισαίων(2) σαββάτῳ(3) φαγεῖν ἄρτον καὶ αὐτοὶ(4) ἦσαν παρατηρούμενοι(5) αὐτόν.

1 Ἐνα Σάββατο ο Ἰησοῦς πήγε στο σπίτι κάποιου Φαρισαίου ἀρχοντα για να φάει, και οι Φαρισαῖοι τον παρακολουθούσαν.

(1) Δεν έχουμε ενδείξεις ότι υπήρχε κάποια ιεραρχία στη μερίδα των Φαρισαίων. Διακρίνονταν όμως μεταξύ τους αυτοί που υπερείχαν στις γνώσεις, τα таланτα και τον πλούτο (g).

(2) Μετά από αυτά που αναφέρθηκαν στο κεφ. ια (37-54), θα φαινόταν ίσως εκπληκτικό πώς ο Κύριος δέχεται πάλι πρόσκληση Φαρισαίου για φαγητό (ρ). Παρ' όλα αυτά «υπήρχαν και στους φαρισαίους κάποιοι που ήταν σε μισό βαθμό πονηροί και διαφορετικοί από τους άλλους. Ακολουθούσε λοιπόν ο Χριστός, κάνοντας και εδώ το γεύμα αφορμή για ωφέλεια του Φαρισαίου και όσων ήταν στο σπίτι του» (Ζ). «Διότι φρόντιζε για την ωφέλεια των ψυχών και για αυτό το λόγο έμπαινε στο σπίτι» (Θφ).

(3) Ήταν συνηθισμένο να γίνονται συμπόσια το Σάββατο και είχε αποβεί παροιμιώδης η πολυτέλεια των συμποσίων κατά τα Σάββατα (ρ).

(4) Οι οποίοι κατονομάζονται και στο σ. 3.

(5) «Οι υπόλοιποι Φαρισαίοι τον παρατηρούσαν εάν θα κάνει κάτι σε αντίθεση με το νόμο την ημέρα του σαββάτου» (Ζ). Πέρα από κάθε νόμο φιλοξενίας. Είναι καθήκον αυτού που φιλοξενεί να αναλαμβάνει υπό την προστασία του τον φιλοξενούμενο και να προλαβαίνει κάθε επιβουλή εναντίον του. Οι Φαρισαίοι όμως και οι νομικοί, με την ανοχή αυτού που φιλοξενούσε, παραμόνευαν όπως οι κυνηγοί πουλιών, οι οποίοι περιμένουν για να παγιδέψουν πουλιά.

14.2 καὶ ἰδοὺ(1) ἄνθρωπός τις ἦν υδρωπικὸς(2) ἔμπροσθεν αὐτοῦ(3).

2 Τότε στάθηκε μπροστά του ένας ἄνθρωπος που έπασχε από υδρωπικία.

(1) Το «ιδού» υποδηλώνει ότι η παρουσία του υδρωπικού ήταν απροσδόκητη από τους καλεσμένους, ίσως μάλιστα και από αυτόν τον ίδιο που φιλοξενούσε. Δεν ήταν πάντως από τους καλεσμένους, όπως φαίνεται και από το απέλυσε στο σ. 4 (ρ).

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά, συνηθισμένη όμως στους γιατρούς συγγραφείς (ρ). Εδώ είναι επίθετο, οι γιατροί όμως, παρόλο που χρησιμοποιούν αυτό και ως επίθετο, συχνότερα το παίρνουν ως ουσιαστικό (L).

(3) «Επειδή φοβήθηκε τους Φαρισαίους, δεν πλησίασε να ζητήσει να θεραπευτεί, επειδή ήταν Σάββατο, αλλά μόνο στάθηκε μπροστά του, έτσι ώστε αφού τον δει και τον σπλαχνιστεί, να τον θεραπεύσει» (Κ).

14.3 και άποκριθείς(1) ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς(2) καὶ Φαρισαίους λέγων(3), εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν(4);

3 Ο Ἰησοῦς πήρε το λόγο και ρώτησε τους νομοδιδασκάλους και τους Φαρισαίους: «Επιτρέπεται να γίνονται θεραπείες το Σάββατο;»

(1) Απάντησε στις σκέψεις τους, που υπονοούσαν με το «παρατηρούσαν» του σ. 1 (ρ). Η παρουσία του ασθενή προκάλεσε σε αυτούς το ερώτημα: Θα τον θεραπεύσει άραγε ή δεν θα τον θεραπεύσει;

(2) «Που ήταν καλεσμένοι και αυτοί μαζί εκεί» (Ζ). Προς τους νομικούς, οι οποίοι παρόλο που εξ' επαγγέλματος σπούδαζαν τον νόμο, όμως δεν αντιλαμβάνονταν σωστά τον νόμο σχετικά με το Σάββατο (b).

(3) Το είπε... λέγων, είναι εβραϊκός τρόπος γραφής (ρ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: "Ἐξεστιν τῷ σαββάτῳ θεραπεῦσαι ἢ οὐ; «Ο Θεός των όλων είναι αγαθός και φιλόανθρωπος. Δεν έβαλε τον νόμο του Μωϋσή ως διδάσκαλο απανθρωπιάς, αλλά μάλλον εισηγητή της αγάπης στον διπλανό μας» (Κ).

14.4 οἱ δὲ ἠσύχασαν(1). καὶ ἐπιλαβόμενος(2) ἴασατο αὐτὸν(3) καὶ ἀπέλυσεν.

4 Εκείνοι δεν απάντησαν. Ο Ἰησοῦς έπιασε τον άρρωστο, τον γιάτρεψε και τον άφησε να φύγει.

(1) «Και άλλοτε όταν ρωτήθηκαν κάτι τέτοιο, αποστομώθηκαν» (Ζ). Σιώπησαν μη έχοντας τι να πουν. «Διότι δεν μπορούσαν να πουν, ότι εμπόδισε ο νόμος να κάνει κάποιος αγαθοεργίες το Σάββατο» (Ζ). Δεν επιθυμούσαν όμως και να πουν ότι επιτρέπεται το Σάββατο να θεραπεύει κάποιος (ρ). Οι αγαθοί επικρίνονται πολλές φορές από τους πονηρούς και για πράξεις, τις οποίες και αυτοί οι ίδιοι που επικρίνουν, εάν άφηναν τη συνείδησή τους ελεύθερη να μιλήσει, δεν θα τολμούσαν να αποκηρύξουν.

(2) «Αντί να πει: αφού άγγιξε» (Ζ). Σύμφωνα με κάποιους το «επιλαβόμενος» υποδηλώνει, ότι ο Κύριος πήρε κατ' ιδίαν τον ασθενή και αφού τον οδήγησε σε άλλο δωμάτιο, τον θεράπευσε εκεί. Εάν δεχτούμε την εκδοχή αυτή ως ορθή, ο Ἰησοῦς έπραξε αυτό αφενός μεν αποφεύγοντας κάθε επίδειξη και αυτοδιαφήμιση, αφετέρου δε για να μην προκαλέσει και ερεθίσει ακόμη περισσότερο τους αντιπάλους του. Διδασκόμαστε από το τελευταίο αυτό, ότι, παρόλο που δεν πρέπει να μπαίνουμε σε οποιονδήποτε δισταγμό, προκειμένου να πράξουμε το καθήκον μας, παρ' όλα αυτά πρέπει να λαμβάνουμε όλα τα νόμιμα μέτρα για να κάνουμε την εμμονή στο καθήκον όσο γίνεται λιγότερο δυσάρεστη σε αυτούς που αντιτίθενται. «Επειδή τον ήξερε ο Κύριος, μιας και εισχωρούσε μέσα στην ψυχή του ως Θεός, δεν τον ρωτά αν θέλει να γίνει καλά, αλλά αμέσως τον θεράπευσε. Διότι ήξερε ότι ήθελε. Διότι πράγματι, για να τύχει της θεραπείας στεκόταν μπροστά του και σιωπούσε» (Κ).

(3) «Ο Κύριος δεν είχε σκοπό, να μη σκανδαλίσει αυτούς, αλλά να ευεργετήσει αυτόν που χρειαζόταν θεραπεία. Διότι πρέπει εμείς, όπου ανακλύπτει πάρα πολλή ωφέλεια, να μη φροντίζουμε για αυτούς που ανόητα σκανδαλίζονται» (Θφ).

14.5 και αποκριθείς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν(1), Τίνος ὑμῶν(2) υἱὸς ἢ βοῦς εἰς φρέαρ εμπειεῖται(3), καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει(4) αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

5 Ὑστερα τους εἶπε: «Ποιος από σας, όταν πέσει το παιδί του ή το βόδι του στο πηγάδι το Σάββατο δε θα το ανασύρει αμέσως;»

(1) Υπάρχει και η γραφή: Και προς αυτούς εἶπε, όπου παραλείπεται το αποκριθείς. «Επειδή από δυστροπία σιώπησαν, διαλύει ο Χριστός την άθραυστη αναισχυντία τους, χρησιμοποιώντας για αυτό συλλογισμούς αναγκαίους» (Κ) και «διδάσκοντας ότι ο νόμος διέταξε να σαββατίζουν, δηλαδή να απέχουν, από τα βιοτικά έργα, όχι όμως και από τα πνευματικά» (Ζ).

(2) Με έμφαση μπαίνει μπροστά το ὑμῶν =Πώς ενεργείτε εσείς όταν πρόκειται για τα συμφέροντά σας; (ρ). Δεν ωθούνταν κυρίως από λόγους συμπαθείας προς τα άρρωστα ζώα, αλλά από λόγους συμφέροντος, όταν έσπευδαν να βοηθήσουν αυτά όταν κινδύνευαν. Αυτό όμως έκανε ολοφάνερη την υποκρισία τους. Επρόκειτο για το δικό τους βόδι. Και προκειμένου να προλάβουν τη ζημιά του

χρήματος, η οποία θα ερχόταν σε αυτούς, εάν το βόδι πέθαινε, δεν εύρισκαν ότι παραβιάζεται το Σάββατο με τις βαριές προσπάθειες τις οποίες θα κατέβαλλαν για να το διασώσουν. Προκειμένου όμως για τη θεραπεία του άρρωστου ανθρώπου, με την οποία θα δοξαζόταν ο Θεός, εύρισκαν ότι παραβιάζεται το Σάββατο, έστω και αν με κανένα σωματικό κόπο, αλλά με απλό λόγο επιτυγχανόταν αυτή.

(3) «Σχεδόν λείπει στους Φαρισαίους τα εξής: Αν έχει εμποδίσει ο νόμος να κάνει κάποιος πράξεις ελέους το Σάββατο, δεν θα φροντίσεις τον γιο σου αν κινδυνεύει το Σάββατο; Και τι λέω τον γιο; Τη στιγμή που ούτε βόδι δεν θα εγκαταλείψεις αβοήθητο, αν το δεις να κινδυνεύει. Πώς λοιπόν δεν είναι ανόητο να εξετάζετε την θεραπεία του υδρωπικού το Σάββατο;» (Θφ).

(4) =ανασύρει (δ), με πολύ κόπο και εργασία (b).

14.6 και οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι(1) αὐτῷ πρὸς ταῦτα(2).

6 Και δεν μπόρεσαν να δώσουν απάντηση σ' αυτά.

(1) Ανταποκρίνομαι=απαντώ με τη σειρά μου (δ). Μόνο εδώ και στο Ρωμ. θ 20.

(2) «Αφού ήταν φανερή η αλήθεια» (Ζ).

Στίχ. 7-14. Διδασκαλία για την ταπεινοφροσύνη.

14.7 Ἔλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους(1) παραβολὴν(2), ἐπέχων(3) πῶς τὰς πρωτοκλισίας(4) ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς,

7 Βλέποντας ο Ιησούς τους καλεσμένους με ποιον τρόπο διάλεξαν τις πρώτες θέσεις στο τραπέζι, τούς είπε μια παραβολή:

(1) Μπορούμε να υποθέσουμε ότι η θεραπεία του υδρωπικού έγινε πριν ακόμη αρχίσει το γεύμα. Τώρα αυτό αρχίζει και όταν κάθονταν οι καλεσμένοι γύρω από το τραπέζι, εκδηλώθηκε κάποια τάση μεταξύ τους να πιάσουν τις πρώτες θέσεις (ρ). Ο Κύριος παίρνοντας από αυτό αφορμή απευθύνει λόγους οικοδομής στους καλεσμένους. Μας παρέχει έτσι αξιωματικό παράδειγμα να επωφελούμαστε από τη συνεστίαση με φίλους και συγγενείς, για να λέμε αυτά που είναι απαραίτητα για οικοδομή. Όχι μόνο όταν ήταν μαζί με τους μαθητές του, αλλά και όταν βρισκόταν σε σπίτι ξένο και με συντροφιά αγνώστων ή και εχθρών που τον παρατηρούσαν, ο Κύριος επεδίωκε να πει τα διδακτικά και ωφέλιμα. Και ανάμεσα σε κακόβουλους «όταν συναντούσε τους αμαρτωλούς» ο Κύριος «δεν σιώπησε τα αγαθά» (Ψαλμ. λη 1,2). Διότι παρά τις προκλήσεις τους ο Κύριος δεν αγανάκτησε ούτε «άναψε η καρδιά του μέσα του».

(2) Παραβολή που πάρθηκε από τους εξωτερικούς τρόπους συμπεριφοράς και αναφέρεται σε εσωτερικές και πνευματικές αρχές (b). Η συμβουλή που παρέχεται στο χωρίο αυτό δεν είναι καθόλου, όπως πίστεψαν πολλοί, συμβουλή φρόνησης κοσμικής, ούτε στη σκέψη του Κυρίου, ούτε στη σκέψη του Λουκά. Ο όρος παραβολή, που χρησιμοποιείται εδώ και το συμπέρασμα στο σ. 11, αποκλείουν την υπόθεση αυτή και επιβάλλουν να εκλάβουμε τον λόγο με έννοια θρησκευτική και με πνευματική εφαρμογή. Με την εικόνα αυτή τη χαριτωμένη και πάρα πολύ επίκαιρη, παρέχει ο Κύριος στους καλεσμένους μάθημα ταπεινοφροσύνης (g). Το μάθημα αυτό είναι το εξής: Ο καθένας ενώπιον του Θεού οφείλει να αισθάνεται ότι η έσχατη θέση είναι η μόνη που αρμόζει σε αυτόν (ρ), ως προς δε τους άλλους να θυμάται διαρκώς την προτροπή του Παύλου στο Φιλιπ. β 3 «με την ταπεινοφροσύνη να θεωρείτε τους άλλους ότι υπερέχουν από τον εαυτό σας». «Φαίνεται μεν σε κάποιους ίσως, ότι αυτά είναι κάπως μικρά και όχι άξια πολλής φροντίδας. Όταν όμως κάποιος προσηλώσει σε αυτά το μάτι της διάνοιας, τότε θα μάθει, από τι κατηγορία, από τη μία, απαλλάσσουν τον άνθρωπο, και πόσο κόσμιο, από την άλλη, τον κάνουν» (Σχ.). «Ας νικήσει, λείπει, πολλούς με την λαμπρότητα των αρετών, με την ταπεινοφροσύνη. Διότι υψηλό στα μάτια του Θεού είναι το μέτριο φρόνημα» (Κ).

(3) Εξυπακούεται η λέξη «τον νου»=παρατηρούσε (δ): κατήυθνε την προσοχή του (g). Η προσοχή στην κοινωνική συναναστροφή και συμπεριφορά είναι πολύ ωφέλιμη και επαινετή συνήθεια (b). Στις πιο συνηθισμένες ενέργειες της ζωής μας το μάτι του Χριστού μας παρακολουθεί προσεκτικά και σημειώνει καθετί που πράττουμε, όχι μόνο στις θρησκευτικές μας συνάξεις, αλλά και στα συμπόσια μας και τις άλλες κοινωνικές συναναστροφές.

(4) Με την ανάμιξη που σημειώθηκε τα χρόνια εκείνα στην Παλαιστίνη ιουδαϊκών, ρωμαϊκών, ελληνικών και περσικών εθίμων, δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ποια ήταν η πιο τιμητική θέση στο τραπέζι. Το Ταλμούδ αναφέρει ότι σε ανάκλιτρο που περιλάμβανε 3 παρακαθήμενους, η μεσαία θέση ήταν η πιο τιμητική και μετά από αυτήν ερχόταν η από αριστερά και τελευταία η από δεξιά (ρ).

14.8 Ὃταν κληθῆς(1) ὑπὸ τινος εἰς γάμους(2), μὴ κατακλιθῆς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε(3) ἐντιμότερός σου(4) ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ,

8 «Ὃταν σε καλέσει κάποιος σε γάμο, μὴ πας να καθίσεις στην πρώτη θέση, γιατί μπορεί κάποιος ἄλλος καλεσμένος να εἶναι πιο σπουδαῖος ἀπὸ σένα.

(1) Το σε ενικό αριθμό πρόσωπο χρησιμοποιεῖται για να δοθεῖ μεγαλύτερη ἔμφαση στο παράγγελμα. Δεν αναφέρεται λοιπὸν οὔτε στον οικοδεσπότη, οὔτε σε κάποιον ορισμένο πρόσωπο ἀπὸ τους καλεσμένους, ἀλλὰ στο δεύτερο πρόσωπο, το οποίο χρησιμοποιεῖται ἐδῶ, περιλαμβάνονται ὅλοι οἱ καλεσμένοι (ο).

(2) «Με τους γάμους, φανέρωσε κάθε γεῦμα και κάθε δείπνο· διότι το να κληθεῖ κάποιος σε γάμους φαινόταν πιο τιμητικό ἀπὸ την πρόσκληση σε γεῦμα ἢ δείπνο» (Ζ). Προτιμᾷ ως εικόνα το συμπόσιο των γάμων, διότι σε αὐτὸ ἡ σειρά στον καθορισμὸ της θέσης κάθε καλεσμένου τηρεῖται ακριβέστερα ἀπὸ ὅσο σε οποιοδήποτε ἄλλο γεῦμα (g). Επιπλέον ο Ἰησοῦς ἀπέφευγε να δώσει μάθημα πιο ἄμεσο και δεν ἔθιγε την φιλοτιμία των καλεσμένων ἐκείνη τη στιγμή, ἀφοῦ το συμπόσιο στο οποίο μετείχε δεν ἦταν γαμήλιο (L).

(3) Ο καθένας ἀπὸ τους καλεσμένους γνωρίζει μόνο τη δική του πρόσκληση, ὄχι ὁμως και ποιοι ἄλλοι κλήθηκαν (b).

(4) Ο υπερήφανος βάζει τον εαυτὸ του ὄχι ἀπλῶς ὑπεράνω μερικῶν, ἀλλὰ ὑπεράνω ὅλων (b).

14.9 καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας(1) ἐρεῖ σοι, Δὸς τούτῳ τόπον(2), καὶ τότε ἄρξῃ(3) μετὰ αἰσχύνῃς(4) τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.

9 Καὶ τότε θα ἔρθει αὐτὸς που κάλεσε κι ἐσένα κι ἐκείνον, και θα σου πει: “δῶσε τη θέση σου σ’ αὐτόν”. Τότε ἐσύ ντροπιασμένος θα πας να καθίσεις στην τελευταία θέση.

(1) Αὐτὸς που κάλεσε, ἔχει το δικαίωμα να καθορίσει τη θέση στους καλεσμένους του (g).

(2) Κάνε τόπο σε αὐτόν· δηλαδή παραχώρησε σε αὐτόν τη θέση σου (δ).

(3) Θα ἀρχίσεις ἀναζητώντας θέση και ἐπειδὴ στο μεταξύ ὅλες οἱ θέσεις πιάστηκαν ἀπὸ τους ἤδη καθισμένους και κανεῖς ἀπὸ τους ἄλλους δεν θα υποχωρεῖ σε σένα, θα καταλήξεις να πιάσεις τον τελευταῖο τόπο (δ). Το «θα ἀρχίσεις» δείχνει ἀντίθεση ἀνάμεσα στην εὐκόλη και σε σύντομο χρόνο κατάληψη της πρώτης θέσης και στην, κατὰ την διαρκέστερη ἀναζήτηση νέας θέσης, ἀργῆς και ταπεινωτικῆς υποχώρησης στον τελευταῖο τόπο (p).

(4) Η υπερηφάνεια θα καταλήξει σε ντροπὴ και τελικά ο υπερήφανος θα πέσει ἀπὸ το ὕψος του.

14.10 ἀλλ’ ὅταν κληθῆς πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα(1) ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε ἐρεῖ σοι, Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον πάντων τῶν συνανακειμένων σοι.

10 Γι’ αὐτὸ, ὅταν σε καλέσουν κάπου, πηγαινε και κάθισε στην τελευταία θέση, ὥστε ὅταν ἔρθει αὐτὸς που σε κάλεσε, να σου πει: “φίλε μου, ἔλα σε μια καλύτερη θέση”. Ἔτσι αὐτὸ θα εἶναι μια τιμὴ για σένα μπροστὰ στους συνδαιτυμόνες σου.

(1) Ἴσως το ἵνα ἐδῶ μπαίνει για να δηλώσει την ἐκβαση, για να φανερώσει το ἀποτέλεσμα μάλλον παρά τον σκοπὸ (p). Ο Σωτήρας δηλαδή δεν ἐννοεῖ, ὅτι πρέπει εμεῖς σκόπιμα να διαλέγουμε την τελευταία θέση, για να μας ἀνεβάσουν σε υψηλότερη, ἀλλὰ θέλει να μας διδάξει, ὅτι ἡ ἀλαζονεία και αὐθάδεια οδηγούν σε ταπείνωση και ἐξευτελισμὸ, ἐνῶ ἡ ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη οὐδέποτε ἐξευτελίζει ἀλλὰ πιο πολὺ και τιμᾷ (δ). Δεν συνιστᾷ ἐδῶ ο Κύριος στον ἀλαζόνα να μιμηθεῖ την ταπεινοφροσύνη για να τιμηθεῖ, ὥστε να ικανοποιηθεῖ ἡ φιλοπρωτία του (p). «Ἐπιμηκύνει τον λόγο, δείχνοντας και την ντροπὴ ἀπὸ την αὐθάδεια και την δόξα ἀπὸ την εὐλάβεια, και ἀπὸ τις δύο μεριές προτρέπει σε μετριοφροσύνη» (Ζ). Η οδὸς του να ἀνέβει κάποιος ψηλά εἶναι να ἀρχίσει ἀπὸ χαμηλά. Ο Lightfoot παραθέτει παραβολὴ ἐνός ἀπὸ τους ραββίνους κάπως ὅμοια με την παρούσα: «Ἐἶχαν κληθεῖ τρεῖς σε δείπνο. Ο ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς κάθισε πιο ψηλά λέγοντας: Εἶμαι ἠγεμόνας. Ο ἄλλος κάθισε κοντὰ του, προσθέτοντας: Και ἐγὼ εἶμαι σοφός. Ο τρίτος ἔπιασε την τελευταία θέση παρατηρώντας: Εγὼ εἶμαι ἄσημος. Ο βασιλιάς ἔβαλε τον ταπεινὸ να καθίσει στην υψηλότερη θέση, και τοποθέτησε τον ἠγεμόνα στην τελευταία».

14.11 ὅτι(1) πᾶς ὁ ὑψῶν ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὁ ταπεινῶν ἐαυτὸν ὑψωθήσεται(2).

11 Γιατί ὅποιος ὑψώνει τον εαυτὸ του θα ταπεινωθεῖ, κι αὐτὸς που ταπεινώνει τον εαυτὸ του θα ὑψωθεῖ».

(1) «Προσθέτει και ἀπόφθεγμα καθολικὸ για να βεβαιώσει τη συμβουλή» (Ζ). Προσθέτει ἀξίωμα που ἐπαναλήφθηκε πολλές φορές ἀπὸ αὐτόν. Δες Λουκ. ιη 14 και Ματθ. κγ 12 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Η ταπείνωση είναι το διαβατήριο με το οποίο μπαίνει κάποιος στη βασιλεία των ουρανών (p). Και δεν σημειώνεται μεν πάντοτε και απαραίγκλιτα η επαλήθευση αυτού του αξιώματος στη γη, παρατηρείται όμως αυτή συχνότατα και η κοινή γνώμη βρίσκει τόση ικανοποίηση σε αυτήν την επαλήθευση, ώστε το αξίωμα αυτό του Κυρίου μπήκε ως ρητό σε κοινή χρήση (L). Εδώ ο Κύριος χρησιμοποιεί το αξίωμα αυτό για αποτροπή εκείνου το οποίο αποκαλούμε ματαιότητα. Εκείνοι άλλωστε οι οποίοι επιζητούσαν τις πρωτοκαθεδρίες στα δείπνα, ήταν από τους ανθρώπους εκείνους, οι οποίοι είχαν πεποιθήση στον εαυτό τους και περιφρονούσαν τους άλλους.

14.12 Έλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκότι(1) αὐτόν, Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον(2), μὴ φώνει(3) τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου(4) μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε(5) καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι καὶ γενήσεται σοι ἀνταπόδομα.

12 Και σ' αὐτόν που τον εἶχε καλέσει ἔλεγε ο Ἰησοῦς: «Ἐσύ όταν κάνεις γεύμα ἢ δείπνο, μὴ καλεῖς τοὺς φίλους σου και τ' ἀδέρφια σου ούτε τοὺς συγγενεῖς σου και τοὺς πλούσιους γείτονες, γιατί κι αυτοὶ θα σε καλέσουν με τη σειρά τους, κι ἔτσι θα σου το ανταποδώσουν.

(1) «Ἐπειδὴ το δείπνο αποτελείται ἀπὸ δύο μέρη, τοὺς καλεσμένους και αὐτοὺς που καλοῦν, για το μεν μέρος των καλεσμένων μίλησε χειραγωγώντας με συμβουλή στη σωτήρια ταπεινοφροσύνη παραθέτοντας σε αὐτοὺς φαγητό ἀδαπάνητο· ρίχνει λοιπὸν με τη σειρά του στο φιλότιμο και αὐτόν που κάλεσε, και με συμβουλή τον εμποδίζει να κάνει τις ἐστιάσεις για κάποια ἀνθρώπινη χάρη και να ἀναμένει την ἀμεση ἀνταπόδοση του μισθοῦ» (Θφ). Ἴσως ο Κύριος παίρνει ἀφορμὴ ἀπὸ το ὅτι μεταξύ των καλεσμένων οι περισσότεροι ἦταν πλούσιοι. Και μας διδάσκει ὅτι το να χρησιμοποιούμε ὅσα ἔχουμε σε ἔργα ἀγαθοεργίας και ἀγάπης εἶναι ἀσύγκριτα προτιμότερο και ωφελιμότερο σε μας, παρά να ξοδεύουμε αὐτά σε γενναιόδωρες και μεγαλοπρεπεῖς υποδοχὲς ἀνθρώπων πλούσιων και ἐξεχόντων.

(2) «Δεν εἶπε ὅμως, ὅτι Ὅταν κάνεις γάμους, ἀλλὰ ὅταν κάνεις γεύμα ἢ δείπνο. Διότι στους γάμους ἀναγκαστικά καλοῦσαν μαζί φίλους και ἀδελφούς και συγγενεῖς και γείτονες πλουσίους για τιμὴ των γάμων» (Z).

(3) Εἰδὼ χρησιμοποιεῖ το «να φωνάζεις» ἀντὶ για το «να καλεῖς», το οποίο ἔχει στον ἐπόμενο σ. Ἴσως για να σημάνει με το «να φωνάζεις» την ἐπίσημη και προσωπική πρόσκληση (L). Ο ἐνεστώτας δείχνει αὐτό που γίνεται συνήθως και συστηματικά. Ἀπαγορεύει δηλαδὴ την ἀποκλειστική πρόσκληση των πλουσίων γειτόνων κλπ. (p).

(4) «Δεν τα συμβούλεψε αὐτά για να ἀτιμάσει τη φιλία και τη συγγένεια και την ἀδελφότητα και τα ἀντίστοιχα, ἀλλὰ ἔτσι ὥστε, γνωρίζοντας το καλύτερο, αὐτό να προτιμούμε και να μὴν παραχωρούμε τις γενναιόδωρες προσκλήσεις σε αὐτοὺς που δεν ἔχουν ἀνάγκη με σκοπὸ την ἀνταπόδοση» (Z) και ἔτσι «να πουλάμε την γενναιοδωρία» (Θφ). «Διότι δεν πρέπει να κάνουμε ἀπλῶς αὐτὲς τις δεξιώσεις, ἀλλὰ σε αὐτοὺς που πεινοῦν, που διψοῦν, που εἶναι γυμνοί, που εἶναι ξένοι και πτώχευσαν ἀπὸ πλοῦτο. Διότι δεν εἶπε ἀπλῶς, τράφηκα, ἀλλὰ πεινούσα. Διότι λέει «με εἶδατε να πεινάω και με θρέψατε»» (X). Ο Κύριος ὄχι ἀσκοπα βάζει πρῶτα τοὺς φίλους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς και συγγενεῖς. Διότι το γεύμα με φίλους εἶναι γεύμα διασκέδασης, ἐνῶ η πρόσκληση των ἀδελφῶν και συγγενῶν ἀποτελεῖ σε κάποιο μέτρο και καθήκον (g).

(5) =Ἀπὸ φόβο μήπως. Ἐχει η λέξη μέσα της κάτι το παράδοξο μαζί και χαριτωμένο· δηλαδὴ αὐτοῦ του εἶδους η πρόσκληση ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος δυστυχίας που πρέπει να ἀποφεύγεται. Διότι ἐφόσον θα σου ἀνταποδοθεῖ αὐτό που τοὺς ἔκανες, δεν πρόκειται πλέον και στο μέλλον να ἀνταμειφθεῖς για αὐτό (g).

**14.13 ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν(1), καλεῖ(2) πτωχοὺς, ἀναπήρους(3), χωλοὺς, τυφλοὺς(4)·
13 Ἀντίθετα, ὅταν κάνεις τραπέζι, να καλεῖς φτωχοὺς, ἀνάπηρους, κουτσούς, τυφλοὺς.**

(1) «Δοχὴ ὀνομάζει την υποδοχὴ, την εὐτυχή συνάντηση, την ἐστίαν» (Z).

(2) Ἐξυπνη η παρατήρηση: Χρησιμοποιεῖται ἐδῶ το κάλεσε και ὄχι το φώναξε=ὄχι με θόρυβο και τρόπο πομπῶδη, για να προκαλέσεις την προσοχὴ του κοινού στο γεύμα, το οποίο προετοίμασες, ἀλλὰ κάλεσε μάλλον ἡσυχᾶ και ἰδιωτικά με πνεῦμα εὐκρινούς ταπεινοφροσύνης σαν διαχειριστὴς ἀγαθῶν που σου χορηγήθηκαν ἀπὸ το Θεό, για να διαθέσεις αὐτά στους φτωχοὺς και περιφρονημένους (o).

(3) Αὐτοὶ που ἔχουν στερηθεῖ μία ἢ περισσότερες ἀπὸ τις αἰσθήσεις ἢ κάποιο μέλος του σώματός τους. Συνήθως οι κουτσοί ἢ οι τυφλοί. Ἐφόσον ὅμως ἐδῶ οι δύο αὐτὲς κατηγορίες ὀνομάζονται και συγκεκριμένα, ἔχει γενικότερη ἔννοια (g).

(4) Όλοι αυτοί χρειάζονται και αυτό ίσως το ψωμί. Για την υποδοχή φίλων και συγγενών το παρατιθέμενο τραπέζι θα είναι αρκετά δαπανηρό και επόμενο είναι και να επικριθείς για αυτό από τους φιλοξενούμενους, αφού θα είναι χορτασμένοι και από το δικό τους τραπέζι. Εάν όμως ξοδέψεις και ένα μέρος μόνο από την δαπάνη σου αυτή για την υποδοχή φτωχών, θα τους παραθέσεις τραπέζι ασυνήθιστα πλούσιο για αυτούς. Θα ευγνωμονούν αυτοί και θα εκφράζονται πολύ ικανοποιητικά για τις προμήθειές σου και θα σε ανταμείψουν με τις εγκάρδιες ευχές τους και τις προς τον Θεό δεήσεις τους.

14.14 και μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι(1), ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει(2) τῶν δικαίων(3).

14 Θα εἶσαι μακάριος που δεν θα μπορούν να σου το ανταποδώσουν, γιατί θα σου ανταποδοθεῖ όταν θ' αναστηθούν οι δίκαιοι».

(1) «Οἱ μὲν μικρόψυχοι ὅταν καλοῦν φίλους ἢ συγγενεῖς, το κάνουν αυτό για την άμεση ανταπόδοση, και να δὲν τύχουν αυτής, δυσανασχετοῦν. Οἱ μεγάλῳψυχοι ὅμως, αναμένοντας το μέλλον, δέχονται τις αμοιβές ἀπὸ τον ὄντως πλούσιο (Θεό)» (Θφ) και «κάνουν πράγμα πολύ καλύτερο και ενδοξότερο, το οποίο ἔδειξε ο Κύριος για αυτούς που πράττουν αυτό στους ασθενεῖς και αναγκεμένους και ανάπηρους, ἀπὸ τους οποίους δὲν υπάρχει ανταπόδοση, στους οποίους ο Θεός υποσχέθηκε ὅτι θα τους ανταποδώσει μισθὸ στον μέλλοντα αἰῶνα» (Ζ).

(2) Πριν την ἀνάσταση δὲν υπάρχει πλήρης και τέλεια ανταπόδοση ἀλλὰ μάλλον, για ὅσο διαρκεῖ ἡ παρούσα ζωὴ, παρέχονται ευκαιρίες για περαιτέρω σπορά ἐν ἀναμονή του τελικοῦ θερισμοῦ των αμοιβῶν. Μετά το θάνατο λοιπὸν υπάρχει κατάσταση ἀνάπαυσης (b).

(3) Η φράση στην ἀνάσταση των δικαίων, δὲν υπονοεῖ ἀναγκαστικά την διάκριση μεταξύ δύο δ i α δ ο χ i κ ὼ ν ἀναστάσεων, δηλαδή της ἀνάστασης των δικαίων πρώτα και ἔπειτα, μετὰ κάποιο χρονικό διάστημα, της καθολικῆς ἀνάστασης. Η φράση αὐτὴ μπορεί να σημαίνει ἀπλῶς: Ὅταν θα ἀναστηθοῦν οἱ δίκαιοι κατὰ την βασιλεία (g). Το «δικαίων» εἶναι δυνατόν να προστέθηκε ἀπλῶς και μόνο για να σημαίνει τον χαρακτήρα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ασκοῦν την ἀνιδιοτελὴ ἀγαθοεργία και την χωρὶς κάποιο συμφέρον ἐπίγειο περιποίηση των φτωχῶν και ασθενῶν (p), και ἐπιπλέον για να δηλωθεῖ ὅτι ἡ ανταμοιβὴ θα εἶναι ανταμοιβὴ ἀποκλειστικά των δικαίων (L). Ἔργα φιλανθρωπίας ἴσως δὲν ἀνταμειθοῦν στον κόσμον αὐτόν, διότι τα πράγματα του κόσμου αὐτοῦ δὲν εἶναι τα ἀρίστα και για αὐτὸ ο Θεός δὲν ἀνταμείβει τους ἀρίστους ἀνθρώπους με τα ἀγαθὰ αὐτά. Ἀσφαλῶς ὅμως θα ἀνταμειθοῦν στην ἀνάσταση των δικαίων.

Στίχ. 15-24. Η παραβολὴ του μεγάλου δείπνου.

14.15 Ἐκούσας(1) δὲ τις τῶν συνανακειμένων(2) ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος ὃς φάγεται ἄριστον(3) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ(4).

15 Ὅταν τ' ἀκουσε αὐτὰ κάποιος ἀπὸ κείνους που ἔτρωγαν μαζί με τον Ἰησοῦ, του εἶπε: «Μακάριος ὅποιος πάρει μέρος στο τραπέζι της βασιλείας του Θεοῦ».

(1) Και ἀφοῦ συγκινήθηκε ἀπὸ αὐτὰ που λέχθηκαν (b): ἡ ἀνάσταση των δικαίων αὐτομάτως ὡδήγησε στην ἰδέα της βασιλείας του Θεοῦ (p), διότι ἡ ἀνάσταση αὐτὴ ἦταν ἡ ἑναρξη της τελικῆς φάσης της βασιλείας του Θεοῦ (L).

(2) Πιθανῶς αὐτὸς ἦταν Φαρισαῖος και πίστευε ἀναμφίβολα ὅτι και αὐτὸς θα συμμετεῖχε στο ευτυχισμένο ἐκεῖνο τραπέζι (L).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή: φάγεται ἄρτον. Η λέξη ἄριστον πιθανῶς προήλθε ἀπὸ παραφθορὰ κατὰ την ἀντιγραφή της λέξης ἄρτον. Η φράση εἶναι εβραϊκοῦ τύπου. Δες Β' Βασ. θ 7,10, Δ' Βασ. δ 8 κλπ. Ἀναφέρεται στην ἰδέα που ἐπικρατοῦσε στους Ἰουδαίους ὅτι ἡ μεσσιακὴ ἐποχὴ θα ἐγκαινιαζόταν με δείπνο και θα ἦταν μία παρατεταμένη γιορτὴ. Δες Ησ. κε 6 (p).

(4) «Εἶναι λογικὸ βεβαίως ὅτι ο ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ἦταν ἀκόμη πνευματικὸς, ἀλλὰ μάλλον εἶχε σαρκικὴ λογικὴ και δὲν ἦταν κατάλληλος στο να καταλάβει ἀκριβῶς αὐτὰ που ἔλεγε ο Χριστός: διότι ἀνῆκε σε αὐτοῦς που δὲν εἶχαν ἀκόμη φωτιστεῖ. Θεώρησε λοιπὸν ὅτι θα εἶναι σωματικὲς οἱ αμοιβές των ἀγίων» (K).

14.16 ὁ δὲ εἶπεν(1) αὐτῷ(2), Ἄνθρωπός(3) τις ἐποίησε(4) δεῖπνον μέγα(5), καὶ ἐκάλεσεν πολλούς(6),

16 Κι ο Ἰησοῦς του εἶπε: «Ἐνας ἄνθρωπος ετοίμασε μεγάλο δείπνο και κάλεσε πολλούς.

(1) «Εἶναι διαφορετικὴ αὐτὴ ἡ παραβολὴ ἀπὸ ἐκείνη στο Ματθαῖο (κβ 1-14). Διότι ἐκεῖ μὲν ἀναφέρεται βασιλιάς και γάμοι γιου του βασιλιά και πολλοὶ που καλοῦν, και οἱ καλεσμένοι δὲν πήγαν,

αλλά και τους δούλους έβρισαν και τους φόνευσαν και αναφέρεται και στράτευμα που κινήθηκε εναντίον αυτών που σκότωσαν τους δούλους και γίνεται λόγος και για αυτόν που διώχτηκε από τον γάμο λόγω του βρώμικου χιτώνα. Εδώ όμως εισάγεται στη διήγηση άνθρωπος απλός και απλό δείπνο και ένας στέλνεται να καλέσει και οι καλεσμένοι αρνούνται μόνο την πρόσκληση προσποιούμενοι ασχολία... Και εκείνη μεν η παραβολή λέχθηκε στο ιερό προς τους αρχιερείς και πρεσβυτέρους του λαού, ενώ αυτή στη Γαλιλαία στο σπίτι κάποιου άρχοντα Φαρισαίου» (Ε).

(2) Ο Ιησούς βρέθηκε μπροστά σε άνθρωπο που αγνοούσε τους ηθικούς όρους τους αναγκαίους, για να γίνει κάποιος δεκτός στο ουράνιο δείπνο. Και με την παραβολή του δείπνου, σχεδόν λέει σε αυτόν: Ναι· είναι μακάριος αυτός. Πρόσεξε όμως, μήπως απωθήσεις αυτήν την μακαριότητα, τη στιγμή που εξαίρεις το μεγαλείο της. Δεν αρκεί η από τον Θεό κλήση στο ουράνιο δείπνο. Πρέπει η κλήση αυτή να γίνει δεκτή και από σένα (g). Ο συνομιλητής του Κυρίου αντιλαμβανόταν τη μεσσιακή βασιλεία σύμφωνα με τις παχυλές ιδέες που επικρατούσαν τότε στο Ισραήλ. Προκειμένου λοιπόν ο Κύριος να επανορθώσει αυτές τις πλάνες, σύμφωνα με τις οποίες αναμενόταν μεγάλη περίοδος εθνικής ευδαιμονίας και δόξας, της οποίας τα αγαθά θα απολάμβαναν όλοι οι σαρκικοί απόγονοι του Αβραάμ, είπε την παραβολή αυτή. Δείχνει λοιπόν σε αυτήν ευκρινέστατα, ότι εκείνοι οι οποίοι φαίνονταν να έχουν πρώτοι δικαιώματα να παρακαθίσουν στο δείπνο και οι οποίοι πρώτοι κλήθηκαν, αποκλείστηκαν τελικά από αυτό, για να απολαύσουν αυτό άλλοι, οι οποίοι παρουσιαζόταν τελείως απίθανο ότι θα μετείχαν σε αυτό (ο).

(3) «Επομένως ο μεν άνθρωπος θα μπορούσε να εννοηθεί ότι είναι ο Θεός και Πατέρας» (Κ), «επειδή είναι φιλόανθρωπος» (Ζ). «Διότι οι εικόνες σχηματίζονται ώστε να πλησιάζουν την αλήθεια, οπωσδήποτε όμως δεν είναι αυτές η αλήθεια» (Κ).

(4) Υπάρχει και η γραφή εποίει=Περικλείει την ιδέα, ότι το δείπνο ετοιμαζόταν και παρέμεινε σε εκκρεμότητα λόγω της αργοπορίας του να έλθουν οι καλεσμένοι (g).

(5) Και μεγαλοπρεπές, αλλά και που μπορούσε να ικανοποιήσει άφθονα πολλούς (b). Λέει «δείπνο μέγα» υποδηλώνοντας την πλούσια πνευματική προμήθεια των αγαθών, την οποία ο Θεός έκανε για διατροφή, αναψυχή, ευφροσύνη και χορτασμό των φτωχών ψυχών στην επουράνια βασιλεία του. «Έκανε οικουμενικό πανηγύρι και είναι φανερό ότι πρόκειται για το πανηγύρι του Χριστού... Διότι δείπνο έχει εύλογα ονομαστεί η πρόσκληση του Χριστού» (Κ) και «το λογικό συμπόσιο σε όλη την οικουμένη των ιερών και θείων τροφών οι οποίες παραδίδονται με τα θεόπνευστα αναγνώσματα· από εδώ λοιπόν πρέπει να μεταβεί η σκέψη στην αναμενόμενη βασιλεία των ουρανών· και φέρε στη σκέψη σου το τότε μεγάλο όντως δείπνο, στο οποίο θα αναπταυτούν μαζί με τους αγγέλους και τις θείες ουράνιες δυνάμεις, οι ψυχές των μακάριων» (Ε). Ονομάζει αυτό δείπνο, διότι στις χώρες εκείνες ο χρόνος του απογευματινού φαγητού, κατά τον οποίο σταμάταγε η εργασία της ημέρας, ήταν ο καταλληλότερος χρόνος για παράθεση πλούσιου και παρατεταμένου συμποσίου. Η πλήρης απόλαυση των αγαθών της χάρης στον ουρανό επιφυλάσσεται στους εκλεκτούς στο τέλος της ημέρας του επίγειου βίου τους.

(6) «Δηλαδή τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ. Διότι αυτές πριν από όλα τα έθνη ήταν καλεσμένες, ως λαός εξαίρετος του Θεού» (Ζ). Το «πολλούς» ανταποκρίνεται εξ' ολοκλήρου στην πραγματικότητα, παρόλο που εφαρμόζεται σε μόνο τον Ισραηλιτικό λαό. Διότι η πρόσκληση αυτή εκπροσωπεί όλες τις θείες προσκλήσεις που έγιναν στον Ισραήλ σε όλη την ιστορία του (g). Αλλά η κλήση του Θεού απευθύνεται και σε κάθε άνθρωπο και αποσκοπεί στο να καταστήσει αυτόν μακάριο αιωνίως. Η κλήση λοιπόν αυτή ταυτίζεται με την κλήση του να γίνει ο άνθρωπος άγιος, διότι η αγιότητα και μακαριότητα είναι ένα και το αυτό για το Θεό, όπως είναι ένα και το αυτό και για τα παιδιά του. Η μακαριότητα δηλαδή είναι αχώριστη από την αγιότητα και η αγιότητα είναι ενωμένη αδιάσπαστα με την μακαριότητα. Και η κλήση αυτή του Θεού δεν γίνεται σε μας με θαύμα ούτε με κάποια φωνή από τον ουρανό, αλλά εν μέρει με τις περιστάσεις της εποχής μας και τα εξωτερικά γεγονότα της ζωής μας, τις γνωριμίες μας, τις σχέσεις μας, με κάποιο εποικοδομητικό ανάγνωσμα ή με κάποια ακρόαση που αφυπνίζει και κατανύσσει κλπ., εν μέρει δε με διάφορες ικανότητες και διαθέσεις της διάνοιάς μας και της καρδιάς μας ή με κάποιες σκέψεις, οι οποίες φαίνονται αυτόματα να ανεβαίνουν στο εσωτερικό μας ή και με τύψεις στη συνείδησή μας και κάποιες εσωτερικές μυστικές φωνές που αντηχούν στα μύχια των καρδιών μας. «Ελάτε», λέει σε μας ο Θεός. «Είναι όλα έτοιμα». Τι φοβερή τύχη μας αναμένει, εάν αρχίσουμε και εμείς να αρνούμαστε προβάλλοντας προφάσεις ανόητες και αβάσιμες. «Κανείς από τους ανθρώπους εκείνους τους καλεσμένους δεν θα γευτεί το δείπνο μου». Απόφαση του δίκαιου Κριτή φοβερή που μας αποξενώνει αιώνια από την αιώνια μακαριότητα.

14.17 και απέστειλεν τὸν δούλον αὐτοῦ(1) τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου(2) εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, Ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστιν(3) πάντα.

17 Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ δείπνου, ἔστειλε τὸ δούλο του νὰ πει στους καλεσμένους: “ελάτε, ὅλα εἶναι πια ἔτοιμα”.

(1) Ὁ δούλος εκπροσωπεῖ τοὺς ἐκάστοτε ἀπεσταλμένους τοῦ Θεοῦ στο λαό του καὶ ἐιδικότερα τὸν Βαπτιστὴ καὶ τὸν ἴδιο τὸ Χριστό (ρ). «Δούλο του Πατέρα λέει τὸν εαυτό του, ἐπειδὴ πῆρε μορφὴ δούλου, ὁ ὁποῖος στάλθηκε ὡς ἄνθρωπος στους Ἰουδαίους, καλώντας αὐτοὺς μέσω τοῦ ευαγγελίου στὴν ἀπόλαυση που ἀναφέρθηκε» (Ζ).

(2) «Δηλαδή στὸν καθορισμένο καὶ κατάλληλο καιρό. Διότι δὲν υπήρχε ἄλλος καιρὸς καταλληλότερος γιὰ τὴ σωτηρία μας ἀπὸ ἐκείνον... κατὰ τὸν ὁποῖο, ἀφού κορυφώθηκε ἡ κακία, ἔπρεπε νὰ γκρεμιστεῖ» (Θφ). Ἡ ὥρα στὴν ὁποία καλούμαστε ἀπὸ τὴν χάρη, εἶναι καθορισμένη. «Να, τώρα εἶναι καιρὸς ευπρόσδεκτος, νὰ τώρα εἶναι ἡμέρα σωτηρίας». Δὲν παρατείνεται ὁ καιρὸς αὐτὸς γιὰ πολὺ. Ἢδη ὅλα εἶναι ἔτοιμα, μας λέει ἡ χάρη που μας καλεῖ. Ελάτε. Μὴν ἀναβάλλετε. Δεχτεῖτε τὴν πρόσκληση. Εἴν κωφεύσουμε, ἡ ευκαιρία παρέρχεται καὶ ἐπόμενο εἶναι νὰ ἀποκλειστοῦμε ἀπὸ τὴν αἰώνια ευφροσύνη τοῦ ουράνιου δείπνου.

(3) «Ετοίμασε δηλαδή ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας μέσω τοῦ Χριστοῦ, σε αὐτοὺς που εἶναι στὴ γῆ, τὰ ἀγαθὰ που μέσω αὐτοῦ δόθηκαν στὸν κόσμον, τὴν ἀπαλλαγὴ τῶν ἀμαρτιῶν, τὴν μέθεξη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν λαμπρότητα τῆς υιοθεσίας, τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Σε αὐτὰ ἔχει καλέσει ὁ Χριστὸς μέσω τῶν ευαγγελικῶν θεσπισμάτων» (Κ). Οἱ ἐτοιμασίες εἶχαν γίνεῖ σε τέτοιο σημεῖο, ὥστε δὲν ἐπιδεχόταν πλέον καμία ἀναβολὴ τοῦ δείπνου (ο).

14.18 καὶ ἤρξαντο(1) ἀπὸ μιᾶς(2) παραιτεῖσθαι(3) πάντες(4). ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, Ἄγρον ἡγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην(5) ἐξελεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε(6), ἔχε με παρητημένον.

18 Τότε ἀρχισαν, ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλο, νὰ βρίσκουν δικαιολογίες: Ὁ πρῶτος τοῦ εἶπε: “ἔχω ἀγοράσει ἕνα χωράφι καὶ πρέπει νὰ πάω νὰ το δω· σε παρακαλῶ, θεώρησέ με δικαιολογημένον”.

(1) «Δὲν θαύμασαν τὴν ἡμερότητα αὐτοῦ που κάλεσε, τὴν συγκατάβαση αὐτοῦ που υπηρετοῦσε τὴν πρόσκληση... ἀλλὰ ἀτίμασαν καὶ αὐτόν που καλοῦσε καὶ τὸν ἀπεσταλμένο» (Κ).

(2) «Δηλαδή με ἕνα σύνθημα» (Κ), με μία γνώμη, δianoia (δ).

(3) Ζητούσαν ἀπαλλαγὴ με δικαιολογίες. Τὸ ἀκόλουθο «ἔχε με παρητημένον»=νὰ με νομίζεις ὅτι εἶμαι δικαιολογημένος, ὅτι γιὰ εὐλόγη αἰτία δὲν μπορῶ νὰ ἔλθω, καὶ συνεπῶς νὰ με ἔχεις συγχωρημένο (δ).

(4) Σαν με προσυμφωνημένη συνωμοσία ὅλοι προφασίζονται ὅτι πρὸς τὸ παρόν ἦταν πολὺ ἀπασχολημένοι καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ ἔλθουν (ρ). Οἱ προφάσεις που προβάλλονται στεροῦνται κάθε σοβαρότητας. Δὲν ἀποδεικνύουν παρά μόνο τὴν κακὴ θέληση τῶν καλεσμένων. Αφού εἶχαν εἰδοποιηθεῖ ἀπὸ πρὶν καὶ πρὸ πολλοῦ, θὰ μποροῦσαν νὰ ἔχουν κανονίσει ἀπὸ πρὶν τὶς υποθέσεις τους, ὥστε σε ἄλλη ἡμέρα νὰ στραφούν στὶς ἀπασχολήσεις τους (g). Γενικῶς με τὶς προφάσεις που προβάλλονται «διδάσκει ὅτι οἱ φροντίδες τοῦ βίου, ἀποσπῶν καὶ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν κλήση· εἶναι βεβαίως διάφορες αὐτές· ἢ δηλαδή, ἀσχολούμενοι με χρήματα καὶ ἀγροῦς, αὐτὰ προτίμησαν ἀπὸ τὴν κλήση, ὥστε νὰ ἀρνηθῶν ἐξαιτίας αὐτῶν τὴν κλήση, ἢ χάνουν τὸν καιρὸ τους με τὶς υποθέσεις τοῦ βίου, ἢ ἔχουν μπλέξει με δεσμὰ γάμου καὶ παιδιῶν, ἢ εἶναι ἀπασχολημένοι με κάποιες ἄλλες παρόμοιες φροντίδες» (Ε). «Οἱ διάφορες λοιπὸν προφάσεις, τίποτα ἄλλο δὲν υποδηλώνουν, παρά τὰ διάφορα πάθη, ἐξαιτίας τῶν ὁποῖων στερήθηκαν τὴν ἀπόλαυση που ἀναφέρθηκε· ὁ ἕνας δηλαδή, ἀπὸ τὴ μία, κυριευμένος ἀπὸ τὸ ἕνα, ὁ ἄλλος, ἀπὸ τὴν ἄλλη, με τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλος με ἄλλο, ἀπώθησαν τὸ ευαγγέλιο... διότι ἦταν ἀντίθετο με τὶς διαθέσεις τους» (Ζ). Εκείνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὶς καρδιές τους γεμάτες ἀπὸ τὶς φροντίδες τοῦ κόσμου καὶ ἀρέσκονται στὸ ἕνα σπῆτι τους νὰ προσθέτουν καὶ ἄλλο καὶ στὸν ἕνα ἀγρό καὶ ἄλλον, ἔχουν τὰ αὐτιά τους κουφὰ στὴν πρόσκληση τοῦ ευαγγελίου. Απωθοῦν τὴν πρόσκληση αὐτὴ με ἀγαθὰ μικρῆς ἀξίας. Εἴν ἐκτιμοῦσαν ὅπως ἔπρεπε τὴν ἀξία τῆς πρόσκλησης, θὰ ἔλεγαν ἀναντίρρητα: Εἶμαι καλεσμένος νὰ φάω ἄρτο στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς δὲν μπορῶ νὰ βγῶ καὶ νὰ δω τὸν ἀγρό μου ἢ νὰ δοκιμάσω τὰ ζευγάρια τῶν βοδιῶν μου· σε παρακαλῶ νὰ με ἔχεις δικαιολογημένο.

(5) Ὁλοφάνερη ὑπερβολή. Εἶχε ἤδη ἀγοράσει τὸν ἀγρό, πιθανῶς μάλιστα ἀφού εἶδε αὐτόν. Συνεπῶς μποροῦσε νὰ ἀναβάλλει τὴ νέα ἐπίσκεψή του (ρ). Συχνὰ συναντιοῦνται οἱ πιο ἐπείγουσες ευκαιρίες τῆς χάρης καὶ οἱ πιο ἐπείγουσες κλήσεις τῶν ἐπίγειων ἐργασιῶν (b).

(6) «Με τὴν ἐννοια του: σε παρακαλῶ» (Ζ). «Τὸ «σε παρακαλῶ», βεβαίως, τὸ λένε, δείχνοντας σεβασμὸ, μόνο με λόγια, ἀπέναντι σε αὐτόν που κάλεσε» (Ω).

14.19 και ἕτερος εἶπεν, Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε(1) καὶ πορεύομαι(2) δοκιμάσαι(3) αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.

19 Ἄλλος του εἶπε: “ἔχω αγοράσει πέντε ζευγάρια βόδια και πάω να τα δοκιμάσω· σε παρακαλώ, δικαιολόγησέ με”.

(1) Αγορά αρκετά μεγάλη (b).

(2) Δεν προφασίζεται αυτός ανάγκη όπως ο πρώτος και δείχνει αδιαφορία για το αν η δικαιολογία της άρνησής του δεν παρουσιαστεί ισχυρή (p). Είναι αξιοσημείωτο ότι για τους δύο αυτούς καλεσμένους τίποτα δεν αναφέρεται, από το οποίο να συμπεραίνουμε, ότι παράνομα απέκτησαν ο μὲν τον αγρό του, ο δε τα ζεύγη των βοδιών του. Κανείς από τους δύο αυτούς δεν κατηγορείται ούτε ως κλέφτης ούτε ως απατεώνας. Νόμιμα παρ’ όλα αυτά πράγματα που αποκτήθηκαν με άσφογες ενέργειες, αποδεικνύονται σοβαρά εμπόδια για την πνευματική ζωή και την κληρονομία της επουράνιας βασιλείας, όταν η καρδιά του ανθρώπου προσκολληθεί σε αυτά.

(3) Να διαπιστώσω με δοκιμή τη δύναμή τους, την αντοχή τους, την ημερότητα και υποταγή τους (o).

14.20 και ἕτερος εἶπεν, Γυναίκα ἔγημα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν(1).

20 Κι ἕνας ἄλλος του εἶπε: “εἶμαι νιόπαντρος και γι’ αυτό δεν μπορῶ να ἔρθω”.

(1) Η τρίτη αυτή απάντηση είναι η πιο ξερή από όλες, είτε διότι η δικαιολογία θα παρουσιαζόταν από μόνη της ισχυρή σύμφωνα με τους κανόνες της κοσμικής ζωής, είτε διότι ο προσφάτως παντρεμένος πολύ λίγο φροντίζει για την πρόσκληση (L). Ἐχει πεποιθήση ότι η δικαιολογία του είναι αναντίρρητη (p). Βασίζεται ίσως σε παρερμηνεία του Δευτερ. κδ 5 «Εάν κάποιος πάρει γυναίκα πρόσφατα, δεν θα βγει σε πόλεμο και δεν θα του επιβληθεί κανένα πράγμα· θα είναι ελεύθερος στο σπίτι του για ένα χρόνο». Οπότε όσο εκ πρώτης όψεως φαίνεται ευλογοφανής η πρόφαση αυτή, τόσο και πιο απότομη γίνεται στην άρνησή της (b). Η δικαιολογία αυτή φανερώνει την απορρόφηση από τις οικογενειακές απολαύσεις και ανέσεις (o). Υπερβολική προσκόλληση στους συγγενείς μας είναι δυνατόν να καταστεί εμπόδιο για επιτέλεση των καθηκόντων μας προς το Θεό. Του Αδάμ η δικαιολογία υπήρξε: «Η γυναίκα την οποία ἔδωσες μαζί μου, αυτή μου ἔδωσε από το δέντρο και ἔφαγα» (Γεν. γ 12). Εδώ λέει ο νεόνυμφος αυτός: Η γυναίκα με εμποδίζει από το να φάω. Θα μπορούσε αυτός να προσέλθει στο δείπνο παίρνοντας μαζί του και την γυναίκα του. Ασφαλώς βέβαια θα ήταν και οι δύο ευπρόσδεκτοι σε αυτό.

14.21 καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος εκείνος ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα(1). τότε ὀργισθεῖς(2) ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, Ἐξελθε ταχέως(3) εἰς τὰς πλατείας καὶ ρύμας(4) τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς(5) καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε(6) ὧδε.

21 Γύρισε ο δούλος εκείνος και τα εἶπε αὐτῷ κυρίῳ του. Τότε ο οἰκοδεσπότης ὀργισμένος εἶπε στο δούλο του: “πήγαινε γρήγορα στις πλατείες και στους δρόμους της πόλης και φέρε μέσα τους φτωχοὺς, τους ἀνάπηρους, τους κουτσούς και τους τυφλοὺς”.

(1) «Το εἶπε αυτό όχι επειδή αγνοούσε ο πατέρας την άρνησή τους, αλλά για την συνέπεια της παραβολῆς. Διότι συνηθίζεται σε αυτούς που στέλνονται να καλέσουν κάποιους, να επιστρέφουν και να αναγγέλλουν σχετικά με αυτούς» (Z).

(2) Η αχαριστία εκείνων οι οποίοι κωφεύουν στο ευαγγέλιο και την κλήση του και η περιφρόνηση την οποία αυτοί κάνουν προς το Θεό με αυτήν την κώφευσή τους, αποτελούν μεγάλη πρόκληση για αυτόν και διεγείρουν δίκαια την οργή του. Το δείπνο ἄλλωστε παρουσιάζεται ἑτοιμο, ὥστε να μην επιδέχεται κάποια αναβολή (o).

(3) Λέει το «βγες γρήγορα» όχι διότι η οργή τον κάνει ανυπόμονο, αλλά διότι θέλει να αποκλείσει κάθε αναβολή σε χρόνο, κατά τον οποίο θα ευκαιρούσαν πλέον αυτοί που αρνήθηκαν να ἔλθουν. Κανονίζει τα σχετικά με την πλήρη διεξαγωγή του δείπνου αμέσως, για να αποκλειστούν οριστικά εκείνοι (p). Αυτοί που περιφρονούν τη χάρη, την χάνουν για πάντα, ὡπως και ο Ησαΐ ἔχασε οριστικά τα πρωτοτόκια που περιφρόνησε. Αυτοί που δεν δέχονται το Χριστό, όταν παρέχεται σε αυτούς η ευκαιρία για αυτό, τον χάνουν για πάντα και δεν θα μπορούν να ἔχουν αυτόν, όταν τυχόν θελήσουν να τον ἔχουν.

(4) Στους πλατιούς δρόμους που καταλήγουν σε πλατείες και στις ρύμες, δηλαδή τα στενά (g). Αυτή η χρήση της λέξης ρύμη είναι μεταγενέστερη. Οι δύο λέξεις συνδυασμένες σημαίνουν τα δημόσια μέρη μίας πόλης, όπου συνηθέστατα συχνάζουν αυτοί που στερούνται άνετων κατοικιών (p).

(5) «Εκείνοι μεν που αρνήθηκαν, ήταν οι αρχιερείς και οι γραμματείς και οι πιο σεβαστοί από το πλήθος» (Ζ). Τώρα όμως «έχουν κληθεί αντί για εκείνους, αυτοί που είναι στις πλατείες και τα στενά, οι από το ιουδαϊκό πλήθος, που έχουν ασθενή και απλή την διάνοια, αφώτιστη και που κουτσαίνει πνευματικά... Ότι όμως δεν πίστεψαν λίγοι από τους Ιουδαίους, θα μπορούσε κάποιος να το μάθει αν διαβάσει τις Πράξεις των αγίων αποστόλων» (Κ). Αυτοί «αν και φαίνονταν φτωχοί και ανάπηροι και κουτσοί και τυφλοί σε εκείνους (που αρνήθηκαν) επειδή τάχα ήταν αμαθείς και χωρίς σύνεση, πείθονταν περισσότερο στο Χριστό όταν δίδασκε» (Ζ). Αυτοί δεν κλήθηκαν απλώς, διότι οι άλλοι αρνήθηκαν και με σκοπό να γεμίσουν τις κενές θέσεις. Θα καλούνταν και αυτοί οπωσδήποτε. Αλλά οι άλλοι κλήθηκαν πρώτοι. Και αυτοί λοιπόν και εκείνοι ζούσαν στην ίδια πόλη, δηλαδή όλοι ήταν Ιουδαίοι. Αλλά αυτοί που σπούδαζαν το Νόμο και έδειχναν σεβασμό προς αυτόν, κλήθηκαν πρώτοι (ρ). Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν λέει: και τους εμπόρους, που βγαίνουν από τα τελωνεία, και τους τεχνίτες, που κλείνουν τα εργαστήριά τους, φέρτους μέσα εδώ. Διότι και αυτοί είναι απορροφημένοι από τα επαγγέλματά τους και θα πουν: Δεν μπορούμε να έλθουμε. Ίσως οι πρώτοι θα προτιμήσουν να μεταβούν στα γραφεία τους για να τακτοποιήσουν τα λογιστικά τους βιβλία. Ίσως οι δεύτεροι θα μεταβούν σε κάποια ταβέρνα για να αδειάσουν κάποιες φιάλες κρασιού με τους φίλους τους.

(6) Χωρίς κάποια ιδιαίτερη πρόσκληση, διότι δεν ήταν πιθανόν αυτοί να αρνηθούν (ρ).

14.22 και είπεν ὁ δοῦλος, Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας(1), καὶ ἔτι τόπος ἐστίν(2).

22 Ὃταν γύρισε ὁ δούλος τού εἶπε: “κύριε, αὐτό που πρόσταξες ἐγίνε καὶ ὑπάρχει ἀκόμη χώρος”.

(1) Τα αγαθά της βασιλείας δεν ετοιμάστηκαν μάταια. Διότι αν μερικοί απορρίπτουν αυτά, βρίσκονται όμως και πολλοί, οι οποίοι με ευγνωμοσύνη υποδέχονται αυτά. Ο Θεός θέλει να έχει εκκλησία και στη γη. Τι εάν κάποιος προτιμούν να αγνοούν ή και να περιφρονούν αυτήν; Μήπως η απιστία αυτών θα καταργήσει την πίστη του Θεού; Οι επίσημοι του ιουδαϊσμού αρνήθηκαν να γίνουν μέλη της. Μπήκαν όμως σε αυτήν πολλοί από εκείνους, οι οποίοι ανήκαν στον όχλο «που αγνοούσε το νόμο» και οι οποίοι σύμφωνα με τους φαρισαίους και τους γραμματείς «είναι καταραμένοι». Έτσι ούτε για εκείνους, οι οποίοι φαίνονται να διακρίνονται στη γνώση και να προοδεύουν στην εκκλησιαστική και θρησκευτική ζωή μπορούμε να είμαστε βέβαιοι, ότι θα παραμείνουν αμετακίνητοι και στερεοί στην κλήση, ούτε για αυτούς που έχουν απορριφθεί και περιφρονούνται ενδείκνυται να απελπιζόμαστε φρονώντας ότι αποξενώθηκαν οριστικά από την κλήση.

(2) «Είναι φιλότιμος ο λόγος και θυμίζει τα έθνη» (Ζ). Με αυτό θέλει να προκαλέσει την εντολή, που παραγγέλλει και την πρόσκληση των εθνών, για την οποία γίνεται λόγος στον επόμενο σ. (δ). Και ακόμη υπάρχει τόπος. Διότι τα πλούτη του Χριστού και οι θησαυροί του είναι ανεξηρεύνητοι ανυπολόγιστοι και ανεξάντλητοι. Έχει ο Λυτρωτής μας αρκετά για όλους και αρκετά για τον καθένα από μας.

14.23 καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, Ἔξελθε(1) εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς(2) καὶ ἀνάγκασον(3) εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκος μου(4) .

23 Εἶπε πάλι ὁ κύριος στο δούλο: “πήγαινε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη στους δρόμους καὶ στα μονοπάτια κι ἀνάγκασέ τους να ἔρθουν, γιὰ να γεμίσει τὸ σπίτι μου”

(1) Έξω από την πόλη πλέον, έξω από την Ιερουσαλήμ (δ). «Δες εδώ, σε παρακαλώ, την κλήση των εθνών, που μπήκαν μέσω της πίστης, μετά από τους εξ' αίματος Ισραηλίτες. Διότι ανέκαθεν μεν ήταν οι εθνικοί αγροίκοι στη σκέψη, άγριοι στο νου και κατά κάποιο τρόπο έξω από την πόλη, επειδή δεν ζούσαν κάτω από τον καλό νόμο, αλλά μάλλον σαν κτήνη και με πολλή έλλειψη λογικής· εκεί λοιπόν και στους δρόμους έξω από την πόλη και στους φραγμούς που είναι στους αγρούς στάλθηκε αυτός που καλούσε στο δείπνο» (Κ).

(2) Οι φράχτες που περικλείουν τις ιδιοκτησίες στην ύπαιθρο, γύρω από τους οποίους μαζεύονται οι περιπλανώμενοι (g).

(3) «Διέταξε να αναγκάσουν τους εθνικούς, όχι με την έννοια ότι παραγγέλλει να τους ασκήσουν βία» (Ζ). «Η λέξη λοιπόν [ανάγκασε] εμφανίζει την κλήση ως έργο δύναμης που αρμόζει στο Θεό. Διότι έπρεπε, ναι έπρεπε, επειδή οι εθνικοί ήταν υποδουλωμένοι στην ανυπόφορη πλεονεξία... και κατά κάποιο τρόπο ήταν δεμένοι με τις αδιάσπαστες αλυσίδες των αμαρτημάτων τους και δεν γνώριζαν καθόλου αυτόν που είναι από τη φύση του και αληθινά Θεός, χρειάζονταν εντονότερη πρόσκληση που έμοιαζε με εξαναγκασμό, για να μπορέσουν να αναβλέψουν προς το Θεό... και να απομακρυνθούν από την αρχαία απάτη» (Κ). «Για να μάθουμε λοιπόν, ότι είναι θαύμα μεγάλης δύναμης του Θεού το να πιστέψουν τα έθνη, που είχαν τόσο μεγάλη έλλειψη γνώσης, για αυτό είπτε,

Ανάγκασε... και θέλοντας να δηλώσει το παράδοξο της μεταβολής τους, ονόμασε το πράγμα ανάγκη» (Θφ). Το ανάγκασε αναφέρεται σε ανθρώπους που θέλουν μεν να μπουν, διστάζουν όμως από φυσική δειλία και φοβούνται μήπως διωχθούν. Ο κύριος προβλέπει τους δισταγμούς αυτούς και προτρέπει τον δούλο να παρακινήσει αυτούς να προσέλθουν (g). Ανάγκασε αυτούς με την πειθώ. Ένας και μόνο δούλος, πώς θα ήταν δυνατόν να χρησιμοποιήσει βία και πώς θα ήταν δυνατόν οι αρνούμενοι, που ήταν πολλοί, να εξαναγκαστούν στο να μπουν. Δες το «παρεβιάσαντο» στο Λουκ. κδ 29 και Πράξ. ιστ 15. Το χωρίο δεν αμνηστεύει τους θρησκευτικούς διωγμούς. Υποδηλώνοντας, ότι φυσική βία δεν επρόκειτο να χρησιμοποιηθεί, μάλλον καταδικάζει αυτούς (p). Ανάγκασε αυτούς με την πειθώ των επιχειρημάτων. Διότι στην περίπτωση των ανθρώπων αυτών παρίστατο ανάγκη να πειστούν αυτοί ότι η πρόσκληση ήταν ειλικρινής και δεν αποτελούσε ειρωνεία ή χλεύη. Θα είναι αυτοί δειλοί και ταπεινοί και δύσκολα θα πειστούν, ότι αυτοί οι περιπλανώμενοι και ανάξιοι θα είναι ευπρόσδεκτοι σε μεγάλο και ηγεμονικό δείπνο.

(4) Ούτε η φύση ούτε η χάρη ανέχονται το κενό (b). «Θέλει λοιπόν όλοι να μπουν εξαιτίας του άπειρου πλούτου της αγαθότητός του» (Z). Η οικία του Χριστού αν και ευρύχωρη και μεγάλη, τελικά θα γεμίσει. Θα γίνει όμως αυτό, όταν ο αριθμός των εκλεκτών συμπληρωθεί και όταν όλοι όσοι του δόθηκαν, οδηγηθούν σε αυτόν.

14.24 λέγω(1) γάρ ὑμῖν ὅτι οὐδεις τῶν ἀνδρῶν(2) ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται(3) μου τοῦ δείπνου(4).

24 γιατί σας βεβαιώνω πως κανένας από κείνους που κάλεσα δε θα γευτεί το δείπνο μου”».

(1) Σύμφωνα με πολλούς από τους ερμηνευτές ο σ. αυτός δεν ανήκει πλέον στην παραβολή, αλλά αποτελεί την εφαρμογή της που απευθύνεται από τον Ιησού στους συγκαλεσμένους του. Αλλά το υποκείμενο του λέγω είναι προφανώς αυτός που σύμφωνα με την παραβολή κάλεσε στο δείπνο (g). Άλλωστε ο σ. συνδέεται στενά με τα προηγούμενα με το γαρ. Εξακολουθεί λοιπόν να μιλά αυτός που καλεί στο δείπνο και ανακοινώνει την σταθερή απόφασή του, που διακηρύσσεται πλέον δημόσια, ότι αυτοί που περιφρόνησαν την πρόσκλησή του δεν θα λάβουν μέρος στο δείπνο (L). Μόνο το βλέμμα του Κυρίου, που περιφέρθηκε εκφραστικά στους καλεσμένους, έκανε σε αυτούς αισθητό, ότι η σκηνή της περιφρονημένης θείας πρόσκλησης αφορούσε τις στάσεις και τις διαθέσεις, τις οποίες αυτοί έδειχναν προς αυτόν (g).

(2) Που διακρίνονται για πλούτο, και επιρροή (b).

(3) Πολύ λιγότερο δεν θα απολαύσει αυτό. Οι ανυπάκουοι Ιουδαίοι εξέπεσαν και από το βασίλειο της χάρις αλλά και από την ελάχιστη γεύση της γλυκύτητάς του (b).

(4) «Επειδή δεν υπάκουσαν και περιφρόνησαν την κλήση, δηλαδή το κήρυγμα» (Z)

Στίχ. 25-27. Υποχρεώσεις των μαθητών του Χριστού.

14.25 Συνεπορεύοντο(1) δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί(2), καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, 25 Μαζί με τον Ιησού βάδιζε πολὺς λαός, κι εκείνος στράφηκε και τους εἶπε:

(1) Η προς την Ιερουσαλήμ πορεία εξακολουθεί, αλλά δεν καθορίζεται εδώ το σημείο και ο τόπος του ταξιδιού.

(2) Πολύ πλήθος ακολουθεί τον Ιησού και όλοι αυτοί είναι διατεθειμένοι να πιστέψουν ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας και ότι επίκειται η εγκαθίδρυση της βασιλείας του. Παραμένουν λοιπόν κοντά του για να μη χάσουν τις αναμενόμενες ευλογίες και τιμές τις οποίες ο Μεσσίας θα έδινε πλούσια στους ακολούθους του (p). Ο Ιησούς αντιλαμβάνεται την παρανόηση και πλάνη του πλήθους και διαφωτίζοντας αυτό, σχεδόν λέει σε αυτούς: Ανεβαίνετε μαζί μου στα Ιεροσόλυμα σαν σε κάποιο πανηγύρι. Μάθετε όμως καλά, τι σημαίνει να είναι κάποιος πραγματικός ακόλουθός μου. Πρέπει κάποιος να απαρνηθεί ό,τι αγαπημένο, ακόμη και την ίδια του τη ζωή για να γίνει αληθινός μαθητής μου (g).

14.26 Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με(1) καὶ οὐ μισεῖ(2) τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δε(3) καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν(4), οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής(5).

26 «Αν κάποιος ἔρχεται κοντά μου και δεν απαρνιέται τον πατέρα του και τη μάνα του, τη γυναίκα του και τα παιδιά του, τους αδερφούς και τις αδερφές του, ακόμη και την ίδια του τη ζωή, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου.

(1) Το «έρχεται προς εμένα» δείχνει εξωτερική προσκόλληση προς τον Ιησού, ενώ το «να είναι μαθητής» στο τέλος του σ. δείχνει πραγματική και εσωτερική αφοσίωση στο πρόσωπο του Ιησού και

στο πνεύμα του (g). Δες και Ματθ. ι 37 και τις εκεί σημειώσεις. Πολλοί από αυτούς που ακολουθούσαν την εποχή εκείνη το Χριστό θα περίμεναν να τον ακούσουν να λέει: Αν κάποιος έρχεται προς εμένα, θα έχει τιμές και πλούτο σε αφθονία και θα γίνει μέγας κατά κόσμον κοντά μου. Ο Κύριος όμως τελείως αντιθέτως απαριθμεί τώρα τις θυσίες, στις οποίες αυτός που τον ακολουθεί πρέπει να είναι έτοιμος να υποβληθεί. Δεν θα είναι αυτός ειλικρινής και σταθερός μαθητής, εάν δεν αγαπά το Χριστό πάνω από κάθε άλλο στον κόσμο και εάν δεν είναι πρόθυμος να χωριστεί από όλους και να εγκαταλείψει τα πάντα είτε ως θυσία, όταν με αυτήν πρόκειται να δοξαστεί ο Χριστός, όπως έπραξαν οι μάρτυρες, οι οποίοι προτίμησαν από τη ζωή τους τον θάνατο, είτε ως νίκη κατά του πειρασμού, όταν με το χωρισμό και την εγκατάλειψη αυτή γινόμαστε πιο άνετοι και ικανότεροι στη διακονία του Χριστού, όπως έπραξε ο Αβραάμ, όταν εγκατέλειψε τη γη και την συγγένειά του, και ο Μωϋσής, όταν αρνήθηκε να λέγεται γιος κόρης του Φαραώ, προτιμώντας να συγκακουχείται με το λαό του Θεού μάλλον, παρά να έχει πρόσκαιρη απόλαυση της αμαρτίας.

(2) Όπως δείχνουν τα συμφραζόμενα και τα παράλληλα του Ματθαίου (στ 24 και ι 37), πρόκειται εδώ για εκλογή μεταξύ της φυσικής αγάπης και της υποταγής προς το Χριστό (p). Ο Κύριος δηλαδή «Δεν προστάζει απλώς να μισούμε, διότι αυτό είναι πάρα πολύ παράνομο, αλλά όταν θέλει κάποιος να αγαπιέται περισσότερο από εμένα, μίσησε αυτόν ως προς αυτό. Διότι αυτό οδηγεί στην απώλεια και αυτόν που αγαπιέται και αυτόν που αγαπά» (X). «Δεν ατιμάζει τους νόμους της έμφυτης φιλοστοργίας, ούτε διδάσκει να καταφρονούμε τη φυσική διάθεση η οποία οφείλεται στους γονείς μεν από τα παιδιά, στις γυναίκες δε από τους συζύγους, στα αδέρφια από τους αδελφούς... διότι αυτός που διατάζει να αγαπούμε τους εχθρούς, πώς θα ήθελε να μισούμε τους φυσικούς μας συγγενείς;» (K). «Αλλά τον γνήσιο μαθητή του, τότε τον θέλει να μισεί τους εξ' αίματος συγγενείς του, όταν τυχόν τον εμποδίζουν στη θεοσέβεια και όταν αυτός λόγω της σχέσης με αυτούς εμποδίζεται να κάνει το καλό. Διότι αν δεν τον εμποδίζουν, διδάσκει να τους τιμά μάλλον μέχρι την τελευταία αναπνοή... Διότι πράγματι ο ίδιος, στον Ιωσήφ, παρόλο που δεν ήταν με την κύρια έννοια πατέρας του... ήταν υποταγμένος· και την μητέρα... ούτε όταν σταυρωνόταν δεν την αμέλησε, αλλά την παρέδιδε στον αγαπημένο μαθητή... Επομένως διατάζει να μισούμε τους γονείς, όταν αυτό που διακινδυνεύεται είναι ο Θεός. Διότι τότε δεν θεωρούνται γονείς ούτε συγγενείς» (Θφ). «Ο Χριστός λοιπόν δεν προστάζει ούτε να αγνοήσουμε τη φύση, ούτε να υποδουλωθούμε σε αυτήν, αλλά να χρησιμοποιούμε τη φύση για το καλύτερο και σωτήριο· διότι θέλει η συγγένεια να συμπορεύεται με τη δική του αγάπη, του Χριστού, και όχι λόγω της συγγένειας να αποτραβιέται κάποιος από την θεία αγάπη. Διότι το να τιμά κάποιος τους γονείς, και ο ίδιος ο Κύριος το θέλει. Και το να ανατρέφουν οι γονείς τα παιδιά, το εισηγείται ο Παύλος· αλλά και τους γονείς πρέπει, λέει, να υπακούνε, με το θέλημα του Κυρίου... και εισηγείται στους άνδρες να αγαπούν τις γυναίκες τους, αλλά μιμούμενοι τον Χριστό ο οποίος αγάπησε την Εκκλησία» (K).

(3) «Αφού φανέρωσε, μέσω των πιο γνήσιων συγγενών, κάθε πρόσωπο αγαπητό, πρόσθεσε και το μεγαλύτερο» (Z), δηλαδή το πιο αγαπητό στον άνθρωπο, τη ζωή του, τον εαυτό του. Συχνά εκείνοι, οι οποίοι επιτυγχάνουν την απόκτηση του άγιου αυτού μίσους σε κατώτερο βαθμό, αποδεικνύονται να υπολείπονται και να αποτυγχάνουν προκειμένου και για τον ανώτερο βαθμό (b).

(4) Όχι απλώς «να εγκαταλείψουμε τις επιθυμίες της ψυχής που μας χωρίζουν από το Θεό» (Θφ), αλλά και την ίδια τη ζωή να θυσιάζουμε. «Αν λοιπόν, ζώντας την σωματική ζωή μας, είναι δυνατόν να διαφυλάσσουμε την τιμή στο Χριστό, δεν πρέπει να αποφεύγουμε την σωματική ζωή, αλλά πρέπει να την συντηρούμε, όπως ο Παύλος, όταν από ένα άνοιγμα του τείχους τον κατέβασαν με καλάθι και ξέφυγε από τα χέρια του Αρέτα· όπου όμως έπρεπε κα τη ζωή να περιφρονήσει προκειμένου να τελειώσει τον δρόμο του, ούτε την ψυχή του, είπε, δεν θεώρησε τίμια για τον εαυτό του» (K).

(5) «Όποιος, ενώ βλάπτεται στη θεοσέβεια από κάποιον από τους πολύ δικούς του, αποδέχεται την σχέση με αυτούς και την θεωρεί προτιμότερη από την ευαρέστηση στο Θεό, αλλά επίσης και όταν, λόγω της αγάπης για τη ζωή, πολλές φορές ενώ είναι μπροστά του το μαρτύριο, παρασύρεται σε άρνηση, αυτός δεν μπορεί να είναι μαθητής του Χριστού» (Θφ). Όταν ξεσηκώνεται σάλος και διωγμός εξαιτίας του ευαγγελίου, τότε οι οπαδοί του μπαίνουν στο δίλημμα: Ποιον αγαπάτε περισσότερο, τον Χριστό ή τους συγγενείς και τη ζωή σας; Ποιον θα αρνηθείτε, τον Χριστό ή τα αγαπημένα σας πρόσωπα και την ακόμη πιο αγαπητή σε σας ζωή; Αλλά και σε ημέρες ειρήνης πολλές φορές μπαίνει ο πιστός στην ίδια δοκιμασία. Όσοι παρ' όλα αυτά δοκίμασαν εμπειρικά τα θέλητρα της πνευματικής ζωής και είναι στερεωμένοι στην ελπίδα των ουράνιων αγαθών, δεν θα βρουν βαρύ το να αρνηθούν τα πάντα για τον Χριστό.

14.27 και ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ(1) καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου(2) οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής(3).

27 Ὅποιος δεν σηκώνει το σταυρό του και δε με ακολουθεί, δεν μπορεί να είναι μαθητής μου.

(1) Δες Ματθ. ι 38 και Ιω 24 και Μάρκ. η 34, ι 21 και τις εκεί σημειώσεις. Δεν αρκεί μόνο προσκολλησεις και αγάπες να θυσιάσει ο ακόλουθος του Χριστού, αλλά πρέπει να δεχτεί και παθήματα, για να μπορέσει να ακολουθήσει το Χριστό μέχρι τέλους. Τα δεινά αυτά και οι θλίψεις απεικονίζονται με το σταυρό, ο οποίος αποτελούσε τον οδυνηρότερο και ατιμωτικότερο τρόπο τιμωρίας και ποινής (g). «Ὅποιος δεν βαστάει στη μνήμη τον θάνατό του· διότι με τον σταυρό σήμανε τον θάνατο· διότι τότε ήταν ὄργανο θανάτου ο σταυρός» (Ζ). Παρόλο που όχι ὅλοι οι μαθητές του Χριστού σταυρώνονται και υπομένουν σταυρικό θάνατο, ὅμως ὅλοι πρέπει να βαστάζουν το σταυρό τους, ἔχοντας την σταθερή ἀπόφαση ὅταν η ἀνάγκη το απαιτήσει, να υποστούν και αὐτὸν τον θάνατο. Είναι ἀνάγκη να βαστάζουν το σταυρό τους, διότι ο σταυρός υπονοεῖ και την ἀτίμωση και τον χλευασμό, τον ὁποῖο υφίσταντο οὐ καταδικασμένοι σε θάνατο κακοποιοί, ὅταν ἐβγαίνουν στον τόπο της θανατικῆς τους ἐκτέλεσης με το σταυρό τους στον ὦμο. Οὕτως ἢ ἄλλως λοιπὸν ο σπαδὸς του Χριστοῦ θα ἀντικρύσει και το ποτήριο των περιφρονησῶν και των κοροϊδιῶν για το Χριστό.

(2) Μπορούμε το «ου» που προηγήθηκε (ου βαστάζει) να μην το υπονοήσουμε και στο ἔρχεται=Ὅποιος δεν βαστάει τον σταυρό του και ὅμως ἔρχεται πίσω μου, ὅπως ἔρχεστε εσεῖς, δεν μπορεί να εἶναι μαθητής μου (b). Ἀλλά αὐτή η ἐκδοχή εἶναι λιγότερο φυσική (g).

(3) Ἔτσι ο Χριστὸς γνωστοποιεῖ ἐδῶ σε αὐτοὺς που τον ακολουθοῦν τα χειρότερα, τα ὁποῖα ἐνδέχεται να υποστεί κάθε μαθητής του. Ο σατανὰς για ἀποπλάνηση των ἀνθρώπων δείχνει σε αὐτοὺς τα ἐλκυστικότερα και κρύβει τα χειρότερα και τα πραγματικὰ ολέθρια, τα ὁποῖα θα ἀντικρύσουν στο τέλος οὐ ακόλουθοί του. Τα κρύβει, διότι τα χειρότερα δεν ἰσοφαρίζονται ἀπὸ τα ἐλκυστικότερα. Ο Χριστὸς ὅμως ἔχει σε ἀφθονία ἀνεξάντλητα καλότερα. Και δεν διστάζει για αὐτὸ να προβάλλει τις θυσίες οὐ ὁποῖες εἶναι ἀπαραίτητες για ἐξασφάλιση των καλύτερων, τα ὁποῖα ὄχι μόνο ἰσοφαρίζουν ἀλλὰ και ξεπερνοῦν ἀνυπολόγιστα αὐτὲς τις θυσίες.

Στίχ. 28-35. Οικοδομὴ πύργου και ἐκστρατεία βασιλιά.

14.28 τίς(1) γὰρ(2) ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον(3) οἰκοδομήσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας(4) ψηφίζεις(5) τὴν δαπάνην(6), εἰ ἔχει τα προς ἀπαρτισμόν(7);

28 Ποιος ἀπὸ σας που θέλει να χτίσει ἕναν πύργο δε θα καθίσει πρῶτα να υπολογίσει τὴ δαπάνη, για να δει αν του φτάνουν τα χρήματα να τον τελειώσει;

(1) Ἀκολουθοῦν τώρα 2 παραβολές που τις πήρε ο Κύριος ἴσως ἀπὸ τις τάσεις που σημειώθηκαν κατὰ την ἐποχὴ ἐκείνη. Ἦταν ἐποχὴ ἐπιδεικτικῶν ἀνοικοδομήσεων και ἀκατάπαυστων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων (p).

(2) Η σύνδεση με τα προηγούμενα με το «γὰρ» φαίνεται να εἶναι, ὅτι ἀρμόζει στον μαθητὴ του Χριστοῦ να εἶναι τόσο τουλάχιστον συνεισφέρων ὅσο φαίνονται αὐτοὶ που μελετοῦν δαπανηρὲς ἢ ἐπικίνδυνες ἐπιχειρήσεις (p).

(3) Πύργο, δηλαδὴ σπῆτι σοβαρὸ, ἐφοδιασμένο με πύργο (g).

(4) Κάθισε ὥστε να δοθεῖ καιρός σε αὐτὸν να λογαριάσει τὸ σύνολο των δαπανῶν και των πόρων του (b). Αὐτὸ το «κάθισε» δείχνει μακρὰ και σοβαρὴ σκέψη (p).

(5) Το ψηφίζω σημαίνει πρῶτα, ἀριθμῶ με ψηφους (πέτρες) ὅπως ἔκαναν οὐ ἀρχαῖοι· ἔπειτα σημαίνει γενικὰ ἀριθμῶ, μετρῶ, υπολογίζω (δ). Υπολογίζει τὴν δαπάνη.

(6) Οὐ λέξεις δαπάνη και ἀπαρτισμὸς εἶναι μοναδικές στην Κ.Δ..

(7) Διαφορετικὴ γραφή: τα εἰς ἀπαρτισμόν, ἢ και χωρὶς το «τα». Ἀπαρτισμὸς εἶναι η ὁλοκλήρωση του ἔργου.

14.29 ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον και μὴ ἰσχύσαντος(1) ἐκτελέσαι πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται αὐτῷ ἐμπαιζέιν(2)

29 Κι αὐτὸ, ὥστε ὅταν βάλει τὸ θεμέλιο και δεν μπορεί να τελειώσει τὸ ἔργο, να μην ἀρχίσουν ὅλοι ὅσοι τον βλέπουν να τον κοροϊδεύουν

(1) Υπάρχει και η γραφή ἰσχύοντος=Δεν ἔχει τα μέσα να φέρει σε πέρας, να τελειώσει τὸ ἔργο. Το ρῆμα ἐκτελῶ συναντιέται μόνο ἐδῶ στην Κ.Δ. (p).

(2) Πράγματι, ἐάν ο κόσμος μισεῖ τον εἰλικρινῆ και γνήσιο μαθητὴ του Χριστοῦ, περιφρονεῖ ὅμως και χλευάζει αὐτὸν που δεν παρουσιάζει τὴ ζωὴ του σε ὅλα σύμφωνη με ὅσα ἐπαγγέλλεται ὅτι πιστεύει (o).

14.30 λέγοντες ότι Ούτος(1) ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι(2).

30 και να λένε ότι αυτός ο άνθρωπος άρχισε να χτίζει αλλά δεν μπόρεσε να τελειώσει.

(1) Περιφρονητικά.

(2) Κυρίως κατακρίνεται διότι υπήρξε ανόητος, επειδή άρχισε χωρίς προηγουμένως να σκεφτεί καλά και να υπολογίσει (ρ). Η έννοια της παραβολής: «Με την παραβολή του πύργου, μας διδάσκει ο Κύριος, ότι από τη στιγμή που διαλέξαμε να τον ακολουθούμε, να φυλάξουμε την ίδια διάθεση και να μην βάλουμε μεν θεμέλιο, δηλαδή αρχή του να ακολουθούμε, αλλά να μην βάλουμε τέλος, επειδή δεν θα έχουμε αρκετή την ετοιμότητα της προθυμίας» (Θφ). «Διότι αν βεβαίως θα ήθελε κάποιος να οικοδομήσει πύργο, αφού πρώτα ετοιμάσει όσα χρειάζονται για την ολοκλήρωση, τότε αρχίζει την οικοδομή... αυτό λοιπόν το ίδιο απαιτεί και από τους πιστούς· πρέπει δηλαδή αυτοί που διάλεξαν να κατορθώσουν την ένδοξη και πεντακάθαρη ζωή, να εγκαταστήσουν στο νου τους την προθυμία που είναι αρκετή για αυτό» (Κ). Αρκετά σοβαρή και η επόμενη: «... έτσι και αυτός που θέλει να χτίσει πύργο πνευματικό, εννοώ βεβαίως, τη συγκρότηση των αρετών, οφείλει πρώτα να μετρήσει την διάρκεια στους πειρασμούς, έτσι ώστε, όντας προετοιμασμένος, να τους υπομείνει με ευκολία όταν θα πέσουν πάνω του» (Ζ). Η χριστιανική ζωή και ο αγιασμός που επιτυγχάνεται με αυτήν μπορεί να συγκριθεί με τον πύργο που ανοικοδομείται. Το κεφάλαιο που απαιτείται από το Χριστό είναι η ίδια η ζωή του, την οποία θα χρειαστεί να δαπανήσει ολόκληρη, για να ολοκληρωθεί σε αυτόν το έργο του αγιασμού. Το να καθίσει λοιπόν και να υπολογίσει την δαπάνη, απεικονίζουν πράξεις βαθιάς περισυλλογής και σοβαρής μελέτης, οι οποίες πρέπει να προηγηθούν προκειμένου κάποιος να αναλάβει ένα τέτοιο έργο (g). Πράγματι εκείνος ο οποίος αποφασίζει να ακολουθήσει τη ζωή του ευαγγελίου, επιχειρεί να χτίσει πύργο, όχι όμοιο με τον πύργο της Βαβέλ, ο οποίος έμεινε ατελείωτος, αλλά σύμφωνο με το θέλημα του Θεού, ο οποίος θα βοηθήσει τον χτίστη να φέρει αυτόν σε πέρας. Θα αρχίσει από χαμηλά, βάζοντας βαθύ θεμέλιο στο βράχο και θα προχωρήσει μέχρι τον ουρανό. Αλλά η ανέγερση του πύργου αυτού θα του κοστίσει πολύ. Πρέπει αυτός να νεκρώσει την αμαρτία μέσα του, να εξαλείψει και τις πιο δελεαστικές και ισχυρές προς το κακό επιθυμίες του. Πρέπει να ζει ζωή αυταπάρνησης και άγρυπνης προσοχής και αμετακίνητης εμμονής στο καθήκον. Ενδέχεται ακόμη να του ζητηθεί και η θυσία της φήμης του, διότι ίσως αντικρύσει και δυσφημήσεις, αλλά και η θυσία όλων των υλικών αγαθών του και όλων όσα υπάρχουν στον κόσμο που αγαπά.

14.31 ἢ τίς(1) βασιλεὺς(2) πορευόμενος συμβαλεῖν(3) ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον(3) οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευέται(4) εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν(5) ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

31 Ποιος βασιλιάς, πάλι, ξεκινάει να κάνει πόλεμο με άλλον βασιλιά χωρίς πρώτα να καθίσει να σκεφτεί αν μπορεί με δέκα χιλιάδες άντρες να αντιμετωπίσει αυτόν που του επιτίθεται με είκοσι χιλιάδες;

(1) Η δεύτερη αυτή παραβολή απεικονίζει τη ζωή τη χριστιανική από την αρνητική της πλευρά, την πολεμική δηλαδή. Παρομοιάζεται αυτή με πόλεμο επικίνδυνο που διεξάγεται από βασιλιά εναντίον εχθρού πολύ ισχυρότερου (g). Η κατάσταση του Χριστιανού στον κόσμο αυτόν είναι κατάσταση εκστρατείας. Ο χριστιανός είναι στρατιώτης και υπάρχουν πολλά βήματα στην πορεία του, τα οποία πρέπει να διεκδικεί με χτυπήματα σπαθιού. Πρέπει να μαχόμαστε σε κάθε βήμα μας. Τόσο ακούραστοι είναι οι πνευματικοί μας εχθροί στην αντίστασή τους εναντίον μας. «Και μας διδάσκει να μην είμαστε δίψυχοι, ούτε να προσηλωνόμαστε στη σάρκα και το Θεό· αλλά εάν πρόκειται να αναλάβουμε τον πόλεμο εναντίον των πονηρών δυνάμεων, να τους αντιμετωπίζουμε ως εχθρούς και αληθινά να τους αντιμαχόμαστε» (Θφ).

(2) Ο πόλεμος του χριστιανού έχει μέσα του κάτι το βασιλικό (b).

(3) Το ρήμα συμβάλλω είναι αμετάβατο όπως στο Α΄Μακ. δ 34, Β΄Μακ. η 23, ιδ 17 και συχνά στον Πολύβιο. Η συνηθέστερη φράση είναι «συμβάλλειν εις μάχην». Δες Ιωσήπου Αρχ. VI,5.3 (ρ). Και αντί για τη λέξη μάχη, βρίσκεται εδώ η λέξη πόλεμος (L)=να συγκρουστεί σε μάχη (δ).

(4) Μαζί με τους συμβούλους του (δ).

(5) Εάν με τη μισή τουλάχιστον του επιδρομέα δύναμη (δ), είναι δυνατός να ανταπεξέλθει εναντίον του επιτιθεμένου. Εφόσον πρόκειται για υπεράσπιση της χώρας, η οποία είναι καθήκον ιερό, η ανδρεία και η αυτοθυσία θα αναπληρώσει ίσως τον αριθμό. Αυτό όμως πρέπει ώριμα να το σκεφτεί (L).

14.32 εἰ δὲ μήγε(1), ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος πρεσβεῖαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην(2).

32 Αν δεν μπορεί, στέλνει μεσολαβητές, όταν ακόμη ο άλλος είναι μακριά, και ζητάει διαπραγματεύσεις για ειρήνη.

(1) Αν δεν είναι δυνατός να απαντήσει (δ).

(2) Ζητά ή παρακαλεί για διαπραγματεύσεις που αποβλέπουν σε ειρήνη. Το «τα» αποσιωπάται στους κώδικες σιναϊτικό και βατικανό, οπότε η έννοια είναι διαπραγματεύεται για ειρήνη (ρ). «Ρωτά, δηλαδή παρακαλεί, ζητά την ειρήνη. Αυτά βεβαίως τα πρόσθεσε, όχι συμβουλευόντας αυτούς που δεν μπορούν να αποκρούσουν, να ειρηνεύουν με το σατανά. Διότι πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό; με τον ανθρωποκτόνο και καταστροφέα ψυχών. Αλλά το χρησιμοποίησε για τη λογική συνέχεια του παραδείγματος, όπως έκανε και παραπάνω: ταυτόχρονα και για να προκαλέσει ντροπή σε αυτούς που ενώ έγιναν μαθητές, μετά αποχαυνώθηκαν. Διότι και αυτό είναι σχήμα λόγου, που διεγείρει σε ανδρεία, όπως ακριβώς και συνηθίζουμε να λέμε, ότι Καλύτερα να μην άρχιζε αυτό το πράγμα, παρά αρχίζοντάς το να μην τελειώσει» (Ζ). Σοβαρή και η επόμενη: Είναι προτιμότερο να αρνηθεί κάποιος να συμμετάσχει στην υποδοχή της ημέρας των Βαΐων, εάν πρόκειται ο ενθουσιασμός του αυτός να καταλήξει σε συμμετοχή της θεοκτόνου τρέλας της μεγάλης Παρασκευής. Είναι προτιμότερο να μείνει κάποιος τίμιος άνθρωπος, θρησκευτικά αδιάφορος και ψυχρός, παρά να γίνει Χριστιανός ασυνεπής. Ειδοποιεί λοιπόν ο Κύριος αυτούς που τον ακολουθούν, ότι, αν δεν είναι αποφασισμένοι να τον ακολουθήσουν και μέχρι το σταυρό, καλύτερα θα είναι, προκειμένου την τελευταία στιγμή να τον προδώσουν, να μην χαλάσουν καθόλου τις σχέσεις τους με το συνέδριο (g).

14.33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν(1) οὐ δύναται εἶναι μου μαθητής.

33 Ἐτσι, λοιπόν, κανείς από σας δεν μπορεί να είναι μαθητής μου αν δεν απαρνηθεί όλα του τα υπάρχοντα».

(1) Μιλά για υπάρχοντα, οδηγούμενος σε αυτά από τις δαπάνες, τις οποίες αδίστακτα πρέπει να αποφασίσει αυτός που χτίζει πύργο, αλλά και από τον φόρο υποταγής σε χρήμα, στον οποίο θα εξαναγκαστεί αυτός που διαπραγματεύτηκε την ειρήνη με τον εισβολέα (L). Η φράση «όλα τα υπάρχοντά του» σημαίνει την απάρνηση της φυσικής ζωής, όπως και όλων των προσκολλήσεων και δεσμών και όλων των αγαθών, τα οποία ικανοποιούν αυτήν τη ζωή και συμπεριλαμβάνει τους δύο όρους που δηλώνονται στους σ. 26 (απάρνηση των φυσικών δεσμών και απολαύσεων) και 27 (σήκωμα του σταυρού)(g). «Πρώτα από όλα απαρνούμαστε τον διάβολο και τα πάθη της σάρκας, εμείς που εγκαταλείψαμε τις κρυφές πράξεις της αισχύνης, και συγγένειες σωματικές και φιλίες ανθρώπων και την συνήθεια της ζωής που μάχεται την ακρίβεια του ευαγγελίου της σωτηρίας. Και το πιο αναγκαίο από αυτά, απαρνιέται ο ίδιος τον εαυτό του, αυτός που απέβαλλε τον παλαιό άνθρωπο μαζί με τις πράξεις του... Απαρνιέται ακόμη και κάθε σφοδρή προσήλωση στον κόσμο που μπορεί να εμποδίζει τον σκοπό της ευσέβειας» (B). Οι παραβολές λοιπόν ως σύνολο διδάσκουν, ότι το να αποβεί κάποιος μαθητής του Χριστού, συνυπονοεί, ότι οφείλει από πριν να ζυγίσει καλά αυτό (ρ).

14.34 Καλὸν τὸ ἅλας(1)· ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἅλας μωρανθῇ(2), ἐν τίνι ἀρτυθήσεται(3);

34 «Το αλάτι είναι καλό, αν όμως χάσει την αρμύρα του, με ποιον τρόπο θα την αποκτήσει πάλι;

(1) Η παρομοίωση η σχετική με το αλάτι, πιθανότατα χρησιμοποιήθηκε περισσότερες από μία φορές από τον Κύριο και σε διάφορα συμφραζόμενα. Δες Ματθ. ε 13 και Μάρκ. θ 50 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Το αλάτι σημαίνει εδώ την αυτοθυσία, για την οποία έγινε λόγος στους σ. 26,27,33. Η εικόνα του αλατιού δεν συναντιέται στην Π.Δ. αλλά δεξ Ιώβ στ 6. Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν: Καλὸν οὖν το ἅλας. Το οὖν ίσως αναφέρεται στον αμέσως προηγούμενο λόγο= Το αλάτι λοιπόν, όπως είπα προηγουμένως, είναι καλό (ρ). Το αλάτι νοστιμίζει την γεύση κάποιων ουσιών και προλαβαίνει την σήψη άλλων. Είναι λοιπόν καλό. Ἐτσι είναι καλή και ευεργετική η επίδραση, την οποία ο μαθητής του Χριστού ασκεί με την αυστηρή και στυπτική γεύση του ευαγγελίου, από το οποίο είναι εμποτισμένος, και η οποία είναι επίδραση καθαρική και ζωοποιός πάνω στην αηδή ή σαπισμένη ζωή της ανθρωπότητας που τον περιβάλλει (g). Τι είναι στην πνευματική ζωή εκείνο, το οποίο ανταποκρίνεται στην επίδραση του αλατιού στη φυσική ζωή; Απάντηση: μία βαθιά και μυστική δύναμη του Πνεύματος του Θεού που επενεργεί στη συνείδηση, στη διάνοια, στις διαθέσεις και προθέσεις, στα αισθήματα, στη θέληση του ανθρώπου, που εμποτίζει και ανακαινίζει αυτά και διατηρεί αυτά σε κατάσταση εσωτερικής ζωής και καθαρότητας, ώστε και για τους ομοίους του, με τους οποίους έρχεται σε επαφή ή με οποιαδήποτε σχέση, να γίνεται ο άνθρωπος αυτός φορέας και αγωγός αρετής, αλήθειας, αγνότητας. Το αλάτι στον άνθρωπο είναι η παρουσία του Θεού σε αυτόν,

που εμποτίζει όλες τις σκέψεις του και όλο το εσωτερικό του με τη χάρη του. Για τη διατήρηση της άγιας αυτής ιδιότητας είμαστε όλοι υπεύθυνοι ενώπιον του Θεού. Διότι εξαρτάται και από εμάς να καλλιεργήσουμε αυτήν. Μπορεί αυτή εύκολα να μειωθεί, όπως μπορεί και συνεχώς να αυξάνεται. Μία μικρή αμαρτία, μία μικρή αφροντισιά και απροσεξία, μία μικρή κοσμική επαφή, μία ελάχιστη δυσαρέσκεια του Πνεύματος, το οποίο λυπούμε με τις αμαρτωλές κινήσεις της ψυχής μας, είναι ικανά να μειώσουν, να εξασθενήσουν, να εκμηδενίσουν ολοτελώς την ιδιότητα αυτή. Αλλά και μία θερμή προσευχή, μία πράξη θεάρεστη, συντριβή και ταπείνωσή μας μπορούν αμέσως να αναζωπυρώσουν αυτήν και να προσδώσουν νέα δύναμη σε αυτήν.

(2) Ο Maundrell (Journey from Aleppo to Jerusalem σελ. 161-162) μιλά για κοιλότητα που άνοιξε με ανασκαφή σε βουνό από αλάτι. Έκοψε κάποια θρύμματα από το αλάτι αυτό και μολονότι διατηρούσαν ακόμη όλα τα εξωτερικά γνωρίσματα του αλατιού, τα βρήκε εξ' ολοκλήρου στερημένα από τη γεύση τους. Έτσι μπορεί να συμβεί και στον μαθητή, ο οποίος δεν απαρνήθηκε τον εαυτό του, βαθμιαία εξασθένηση της ευαγγελικής ζωής και ιδιότητας, η οποία μπορεί να φτάσει μέχρι πλήρους αμαύρωσης και εξαφάνισης· έτσι λοιπόν ο μαθητής θα είναι πλέον ανίκανος να επιδράσει ως ανακαινιστικός και αγιαστικός παράγοντας στο περιβάλλον (g).

(3) Όπως το αλάτι όταν αποβάλλει την ιδιότητα και γεύση του, δεν μπορεί να ανακτήσει αυτήν, έστω και αν αναμιχθεί με άλλο αλάτι, έτσι και ο μαθητής του Χριστού, όταν ξεπέσει, είναι πλέον χαμένος για την ουράνια ζωή. Δεν είναι δυνατόν αυτή να ανανεωθεί με το ευαγγέλιο, του οποίου η επίδραση πάνω του εκμηδενίστηκε (g). Ξεπεσμένοι χριστιανοί, οι οποίοι γεύτηκαν τις δωρεές της χάρης και απώθησαν έπειτα αυτές αφού ελκύστηκαν και πάλι από τον αμαρτωλό κόσμο και έγιναν αποστάτες, έχασαν πλέον οριστικά την ιδιότητά τους ως αλατιού πνευματικού. Είναι αδύνατον οι αποστάτες αυτοί «να ανακαινιστούν σε μετάνοια» (Εβρ. στ 4-6). Διδάσκαλος και υπηρέτης της θρησκείας, του οποίου η διάνοια και τα ήθη διαφθάρθηκαν, είναι το πλέον αηδιαστικό και απεχθές κτήνος. Τέτοιοι άνθρωποι πρέπει να διώχνονται από την εκκλησία, όχι μόνο διότι εξέπεσαν από όλες τις τιμές και τα προνόμιά τους ως μέλη της εκκλησίας, αλλά και διότι αποτελούν μολυσματικό κίνδυνο και για τα υγιή μέλη της.

14.35 οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν(1) εὐθετόν ἐστίν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό(2). ὁ ἔχων(3) ὤτα ἀκούειν ἀκουέτω(4).

35 Δεν κάνει ούτε για χώμα ούτε για κοπριά· το πετάνε. Όποιος έχει αυτιά για να ακούει ας ακούει».

(1) Ούτε να ριχτεί στη γη και να γίνει και αυτό γη, ώστε ως χώμα πλέον να παραγάγει, ούτε με κοπριά να αναμιχθεί και να χρησιμοποιηθεί ως λίπασμα (g). «Εάν το αλάτι αποβάλλει την φύση του, γίνεται τελείως άχρηστο και δεν είναι κατάλληλο ούτε για τη γη ούτε για την κοπριά. Αυτό λοιπόν που λέει, σημαίνει το εξής· Εγώ μεν θέλω κάθε χριστιανός να είναι ωφέλιμος και να νοστιμίζει, όχι μόνο αυτόν στον οποίο έχει ανατεθεί χάρισμα διδασκαλίας... αλλά απαιτώ και οι ίδιοι οι λαϊκοί να είναι χρήσιμοι και ωφέλιμοι στους πλησίον. Εάν όμως αυτός που πρόκειται να ωφελεί άλλους, αυτός γίνει ακατάλληλος και ξεπέσει από την κατάσταση που ταιριάζει στον χριστιανό... είναι τελείως απόβλητος και απορριπτός» (Θφ).

(2) Η φράση «ἔξω βάλλουσιν αὐτό» χρησιμεύει ως μετάβαση στον ακόλουθο λόγο· αυτός που έχει αυτιά... (g).

(3) Λόγος του Κυρίου που επαναλήφθηκε από αυτόν πολλές φορές. Δείχνει εδώ ποιας προσοχής πρέπει να αξιωθούν από τον καθένα τα προηγούμενα λόγια (p) και «διεγείρει τους ακροατές στο να μην δεχτούν επιπόλαια αυτό που ειπώθηκε για το αλάτι» (Θφ).

(4) «Αυτός που έχει σύνεση, ας κατανοήσει· αυτιά δηλαδή εδώ, πρέπει να εννοήσουμε την αισθητική δύναμη της ψυχής και την ικανότητα να καταλαβαίνει» (Θφ). Δες Ματθ. ια 15.

Κεφάλαιο 15

Στίχ. 1-7. Η παραβολή του χαμένου προβάτου.

15.1 Ἦσαν(1) δὲ ἐγγίζοντες(2) αὐτῷ πάντες(3) οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ(4).

1 Ὅλοι οἱ τελῶνες καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ συνήθιζαν νὰ πλησιάζουν τὸν Ἰησοῦ καὶ νὰ τὸν ἀκούνε.

(1) Η ιστορική αυτή εισαγωγή μας δίνει, όπως πάντοτε οι σύντομες σημειώσεις του Λουκά που προηγούνται των παραβολών, το κλειδί των ακόλουθων λόγων (g).

(2) Όταν ο Κύριος ερχόταν σε κάποιο μέρος, οι τελῶνες και οι αμαρτωλοί, που έμεναν στο μέρος αυτό, έτρεχαν προς αυτόν (g). Το Ἦσαν ἐγγίζοντες λοιπόν σημαίνει αυτό που συνήθως γινόταν σε κάθε πόλη ή χωριό, όπου ερχόταν ο Κύριος.

(3) Όχι απλώς πολλοί, αλλά όλοι που βρίσκονταν σε κάθε μέρος (b).

(4) Να τον ακούσουν και όχι μόνο να δουν τα θαύματά του. Αυτό λοιπόν που τους έλκυε ήταν φύσης πνευματικής, το οποίο σπάνια συναντούσε ο Ιησούς. Εκείνοι εύρισκαν στον Ιησού, ό,τι δεν είχαν ποτέ συναντήσει, ούτε καν υποπτεύονταν έως τότε. Εύρισκαν την αγιότητα ελεύθερη από τη φαρισαϊκή έπαρση και συνδυασμένη με την συμπάθεια και αγάπη. Ο Ιησούς από την άλλη ευρισκόμενος ανάμεσα σε ανθρώπους που με διάθεση ειλικρινή και συντητριμμένη καρδιά τον πλησίαζαν, άνοιγε σε αυτούς τους θησαυρούς της θείας χάρης (g).

15.2 και διεγόγγυζον(1) οί τε Φαρισαίοι και οί γραμματεῖς(2) λέγοντες ὅτι Οὗτος ἀμαρτωλούς προσδέχεται(3) και συνεσθίει(4) αὐτοῖς.

2 Οι Φαρισαίοι και οι γραμματεῖς διαμαρτύρονταν, λέγοντας ὅτι αὐτός δέχεται ἀμαρτωλούς και τρώει μαζί τους.

(1) Διεγόγγυζον=γόγγυζαν μεταξύ τους (b). Στην Κ.Δ. συναντιέται η λέξη μόνο εδώ και στο ιθ 7 (p). Εξοργίζονταν διότι παρέχονταν τα μέσα της χάριτος στους τελώνες και ἀμαρτωλούς και καλούσαν αυτοί σε μετάνοια και ενθαρρύνονταν με την ελπίδα, ὅτι θα συγχωρούνταν με τη μετάνοια.

Θεωρούσαν αυτούς ὅτι ξέπεσαν ανεπανόρθωτα, για τους οποίους καμία ελπίδα δεν απέμενε και νόμιζαν, ὅτι στερήθηκαν το προνόμιο της μετάνοιας, παρόλο που οι προφῆτες καλούσαν σε μετάνοια και τους εθνικούς, ὅπως ο Ιωνάς τους Νινευίτες και ο Δανιήλ τον Ναβουχοδονόσορα.

(2) Συνήθως οι γραμματεῖς προηγούνται από τους Φαρισαίους. Δες Λουκ. ε 21, στ 7, ια 53, Ματθ. ιβ 38 κλπ. Εδώ οι Φαρισαίοι πήραν ἴσως πρωτεύοντα ρόλο (p).

(3) Τους επιτρέπει να τον πλησιάσουν δεχόμενος αυτούς με μειλιχίότητα.

(4) Θα το πάρουμε κατά λέξη. Δες το συμπόσιο που παρέθεσε ο Λευῖ. Η πράξη αὐτή ήταν περισσότερο σημαντική και αισθητή στα τότε ἔθιμα παρά σήμερα. Ενεργώντας ἔτσι ο Ιησούς παραμέριζε την ηθική ευπρέπεια σύμφωνα με τις αντιλήψεις των γραμματέων και φαρισαίων. Οι παραβολές ὅμως που ακολουθούν είναι προορισμένες να αποδείξουν, πόσο ορθά και δίκαια ενεργούσε (g). Δεν τολμούσαν να κατακρίνουν το ὅτι κήρυττε προς αυτούς ο Κύριος και τους δίδασκε, δοκιμάζοντας κάποια ντροπή να κάνουν αὐτό. Τον κατηγορούσαν για αὐτό, ὅτι συνέτρωγε μαζί τους, το οποίο πιο εμφανώς παρουσιαζόταν ὅτι αντιτίθεται στην παράδοση των πρεσβυτέρων. Δεν πρέπει να παραξενευόμαστε ὅταν ακούγονται επικρίσεις εις βάρος ὅχι μόνο ἐξόχων προσωπικοτήτων, αλλά και ολοφάνερα αθῶων και διακεκριμένων ενεργειῶν και πράξεων.

15.3 εἶπεν δὲ(1) πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν(2) ταύτην(3) λέγων,

3 Εκείνος τότε τους εἶπε τὴν ἀκόλουθη παραβολή:

(1) Μάλλον αντιθετικός σύνδεσμος. Εκείνοι μεν γόγγυζαν, αὐτός ὅμως για ἀπάντηση εἶπε προς αυτούς (p).

(2) «Με παραβολή τους αποστομώνει διδάσκοντας ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος ὅχι για τους δίκαιους, αλλά για τους ἀμαρτωλούς» (Z). Με τις παραβολές που ακολουθούν ο Κύριος δείχνει, ὅτι ὅσο χειρότεροι είναι οι ἄνθρωποι, στους οποίους κήρυττε, τόσο μεγαλύτερη δόξα ανεβαίνει στο Θεό και τόσο μεγαλύτερη χαρά γίνεται στον ουρανό, εἴν οι ἀμαρτωλοί αυτοί επιστρέψουν με τη μετάνοια. Θα ήταν περισσότερο χαρμόσυνο θέαμα για τους ουρανοὺς να βλέπουν τους εθνικούς να οδηγούνται στη λατρεία του αληθινοῦ Θεοῦ παρά να βλέπουν τους Ιουδαίους να συρρέουν σε αὐτήν· να βλέπουν τελώνες και ἀμαρτωλούς να επιστρέφουν σε ζωὴ σωστή και θεάρεστη, παρά τους γραμματεῖς και φαρισαίους να ζουν με αὐτόν τον τρόπο ζωής.

(3) Δες και Ματθ. ιη 12-14 (και τις ἐκεῖ σημειώσεις), ὅπου η ἀκόλουθη παραβολή λέγεται σε τελείως διαφορετική συσχέτιση και με κάποιες διαφορές στις λεπτομέρειες. Δες και Ιω. ι 1-18. Ο Κύριος φαίνεται ὅτι συχνά χρησιμοποίησε την παρομοίωση του καλοῦ Ποιμένα στη διδασκαλία του. Καμία ἄλλη εικόνα δεν τυπώθηκε τόσο βαθιά στη διάνοια της χριστιανοσύνης, ὅσο αὐτή (p). Στον Ματθαῖο αποσκοπεῖται με την παραβολή να δειχτεῖ η μεγάλη ἀξία, την ὁποία ἔχει για το Θεό ο πιο ταπεινός ἀκόλουθος του Χριστοῦ και ο κίνδυνος της ἀμαρτίας και ενοχής, στην ὁποία είναι εκτεθειμένος καθένας που περιφρονεῖ αὐτόν τον μικρό. Εδώ τονίζεται η χαρά η ὁποία γίνεται στον ουρανό για την επιστροφή αὐτοῦ που αποπλανήθηκε από δική του ολιγωρία (o).

15.4 Τίς ἄνθρωπος(1) ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν(2) πρόβατα και ἀπολέσας ἓν(3) ἐξ αὐτῶν οὐ καταλείπει τὰ ἐνενηκόντα ἐννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ(4) και πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς(5) ἕως ου εὔρη αὐτό(6);

4 «Ποιος από σας αν ἔχει ἑκατό πρόβατα και χάσει ἓνα απ' αὐτά, δε θα εγκαταλείψει τα ἐνενηκόντα ἐννιά στην ἐρημο για να ψάξει για το χαμένο ὥσπου να το βρει;

(1) Είναι πλεονασμός το «άνθρωπος» εδώ. Μπήκε όμως έτσι ώστε ευθύς εξ' αρχής να πει τι κάνουν οι άνθρωποι και να συμπεράνει έπειτα από αυτό και τι ενεργεί ο Θεός (L). Η ερωτηματική μορφή την οποία προσδίδει ο Ιησούς στην απάντησή του, αποτελεί πρόσκληση στην ίδια τους την κρίση: Ποιος από σας σε περίπτωση ασύγκριτα μικρότερης σπουδαιότητας δεν κάνει αυτό για το οποίο εσείς με μέμφεστε, ότι ενεργώ σε περίπτωση πολύ σοβαρότερη και υψηλότερη; (g).

(2) Με το πλήθος των προβάτων, η φροντίδα, την οποία ο ποιμένας δείχνει για ένα και μόνο πρόβατο, τονίζεται και γίνεται εμφανής (b).

(3) Το ένα σε σχέση με τα 100 είναι πράγμα ασήμαντο. Έπεται λοιπόν από αυτό, ότι όχι τόσο το υλικό συμφέρον, όσο ο οίκτος για το χαμένο και η συμπάθεια για αυτό κινεί τον ποιμένα (g). Αυτό είναι το κύριο σημείο στις δύο πρώτες παραβολές· η ιδιαίτερη αγάπη του Θεού για κάθε μία ψυχή (p).

(4) Ονομάζει έτσι όχι κάποιον επικίνδυνο ή απομονωμένο τόπο, αλλά τον συνηθισμένο τόπο της βοσκής των προβάτων (p). Ο ποιμένας δεν παριστάνεται να αφήνει άλλον πίσω του, για να φρουρεί τα πρόβατα, διότι η παραβολή αποσκοπεί να τονίσει την βιασύνη του ποιμένα που αφήνει τα πάντα για να ξαναβρεί το χαμένο (L).

(5) Το πλανημένο πρόβατο είναι πράγματι χαμένο. Διότι ούτε το ένστικτο έχει για να ξαναβρεί το δρόμο, ούτε νύχια ή κέρατα για να αμυνθεί. Γίνεται λοιπόν λεία του πρώτου εχθρού που θα συναντήσει (g). Είναι χαμένο για το Θεό, διότι δεν αποδίδει σε αυτόν την τιμή και την λατρεία και την υπακοή, την οποία του οφείλει. Είναι χαμένο για την ποιμήνη, διότι χωρίστηκε από αυτήν και έπαυσε να έχει επικοινωνία με αυτήν. Είναι χαμένο και για τον εαυτό του, διότι δεν γνωρίζει που βρίσκεται, περιπλανιέται ακατάπαυστα και είναι εκτεθειμένο ως λεία στα άγρια θηρία και υποκείμενο στους τρόμους και τους κινδύνους της μόνωσης. Χαμένο, διότι δεν μπορεί μόνο του να ξαναβρεί τον δρόμο της επιστροφής στην ποιμήνη.

(6) Εξακολουθεί να πορεύεται και να αναζητά αυτό έως ότου το βρει. Η έρευνα και αναζήτηση παριστάνεται ως συνεχής μέχρις ότου ξαναβρεθεί το χαμένο (o). Ο Θεός ακολουθεί πίσω από τα χαμένα πρόβατά του αναζητώντας τους αμαρτωλούς με τις προσκλήσεις του λόγου του και με τις άορατες προσπάθειες του Πνεύματός του, έως ότου επιτέλους πετύχει την επιστροφή τους με την μετάνοια.

15.5 και εύρων(1) επιτίθσιν επί τούς ώμους(2) αυτού χείρων,

5 Κι όταν το βρει, το βάζει χαρούμενος στους ώμους του,

(1) Κάθε χαρακτηριστικό αυτής της εικόνας αποπνέει ζωηρή τρυφερότητα: η επιμονή στην αναζήτηση («έως ότου βρει αυτό»), οι στοργικές φροντίδες για το κατακουρασμένο πρόβατο (πάνω στους ώμους του) η χαρά την οποία δοκιμάζει (χαίροντας) και η εκδήλωση της χαράς του προς τους άλλους (συγκαλεί)(g).

(2) «Δες και πώς το επέστρεψε· δεν το μαστίγωσε, αλλά μεταφέροντας και βαστάζοντας το στους ώμους, πάλι το έδωσε πίσω στην ποιμήνη» (X). Δεν το σέρνει πίσω του, ούτε το οδηγεί βάζοντας αυτό μπροστά του, ούτε αναθέτει σε άλλον να το μεταφέρει· αλλά το βάζει πάνω στους ώμους του. Δες Ησ. μ 11, μθ 22, ξ 4, ξστ 12. Στους Ο´ η λέξη ώμος είναι συνηθισμένη, στην Κ.Δ. όμως συναντιέται μόνο εδώ και στο Ματθ. κγ 4 (p). Το κουβαλά στους ώμους. Και δηλώνεται με αυτό η δύναμη, με την οποία το υποστηρίζει και το βαστά. Δεν θα χαθεί ποτέ εκείνος, τον οποίο ο ουράνιος ποιμένας βαστάζει στους ώμους του. Αλλά δείχνεται με αυτό και η στοργή του ποιμένα· η στοργή και η συμπάθεια και ο οίκτος προς τους φτωχούς και ταλαίπωρους αμαρτωλούς.

15.6 και έλθων εις τόν οίκον(1) συγκαλεί(2) τούς φίλους και τούς γείτονας λέγων αυτοίς, Συγχαρήτέ μοι, ότι εύρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός(3).

6 έρχεται στο σπίτι και προσκαλεί τους φίλους και τους γείτονες και τους λέει: “χαρείτε μαζί μου, γιατί βρήκα το πρόβατό μου που είχε χαθεί”.

(1) Αξιοσημείωτη και η εκδοχή: Προφανώς κατά την ανάληψη ο Ιησούς Χριστός επέστρεψε στο σπίτι. Και σε αυτόν το χρόνο ειδικά γνωστοποίησε στα ουράνια όντα όσα συντελέστηκαν στη γη. Και υπονοώντας ότι υπάρχουν διάφορες τάξεις ουράνιων κατοίκων εκτός από τους αγγέλους, λέει ότι συγκάλισε τους φίλους και τους γείτονες (b).

(2) Είναι σημάδι μεγάλης χαράς το ότι επιζητά να καταστήσει συμμετοχούς σε αυτήν και άλλους (p). Τι πιο συγκινητικό από την μικρή αυτή γιορτή, στην οποία συγκαλεί τους φίλους του και τους γείτονές του και όπου δέχεται με χαρά τα συγχαρητήριά τους (g).

(3) Δεν λέει «το οποίο έχασα», όπως λέγεται στο σ. 9 για τη δραχμή, αλλά το «απολωλός», διότι το μεν πρόβατο χάθηκε από την δική του άγνοια και ανοησία (Ψαλμ. ρη 176), ενώ η δραχμή χάθηκε

από απροσεξία της γυναίκας (ρ). Σημείωσε με πόση ικανοποίηση και στοργή λέει για το χαμένο πρόβατο «βρήκα το πρόβατό μου». Μολονότι αυτό από δική του ανοησία αποπλανήθηκε, ο ποιμένας το ονομάζει πρόβατο δικό του. Δεν έστειλε κάποιον δούλο του να το ξαναβρεί. Το αναζήτησε ο ίδιος. Ο ίδιος ο Υιός του ουράνιου Πατέρα είναι ο ποιμένας των προβάτων ο μέγας. Και αυτός ήλθε να ζητήσει και να σώσει το χαμένο. Και όταν το ξαναβρίσκει αποκαθιστά σε αυτό ακέραια τα δικαιώματά του. «Βρήκα το πρόβατό μου», λέει. Τι ασφάλεια και τι ανάπαυση και τι χορτασμός και τι ειρήνη να είναι κάποιος κοντά στο Χριστό ως πρόβατο δικό του!

15.7 λέγω ὑμῖν(1) ὅτι οὕτω(2) χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ(3) ἐπὶ ἐνὶ(4) ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ(5) ἐπὶ ἐνενήκοντα ἑννέα δικαίοις(6) οἵτινες οὐ χρειαν ἔχουσιν μετανοίας(7).

7 Σας βεβαιώνω πως έτσι θα γίνει χαρά και στον ουρανό για τη μετάνοια ενός αμαρτωλού, παρά για ενενήντα εννιά δικαίους, που δεν έχουν ανάγκη από μετάνοια».

(1) Αντί για το «αμήν λέγω υμῖν» που είναι στον Ματθαίο. Τα λόγια αυτά έχουν μέσα τους μεγάλη σοβαρότητα. Είναι σαν να έλεγε σε αυτούς: Ακούστε λοιπόν, τι γίνεται στον ουρανό για αυτό, για το οποίο εσείς γογγύζετε. Πανηγυρίζουν εκεί για τη μετάνοια καθενός από αυτούς τους αμαρτωλούς, τους οποίους εσείς θεωρείτε απόβλητους. Πόσο λοιπόν είστε μακριά από τα συναισθήματα αυτών που ζουν στους ουραμούς! (g).

(2) «Όπως υπέδειξε η παραβολή» (Z).

(3) Το ουρανός εδώ δεν είναι ραββινικό συνώνυμο του Θεού, αλλά σημαίνει όλους όσους κατοικούν στον ουρανό (L). Αξιόλογη και η επόμενη: Ο αρχιποιμένας Ιησούς Χριστός έχει ειδικά τα πνεύματα των δικαίων ως φίλους και γείτονές του, οι οποίοι συμμετέχουν στη χαρά αυτή λόγω των στενών δεσμών τους με τους ανθρώπους (b). Αξιοσημείωτη και η παρατήρηση: Ο Θεός ευφραίνεται με όλα τα έργα του, ιδιαίτερα όμως χαίρεται βλέποντας την επιστροφή των αμαρτωλών που μετανοούν.

(4) Πολύ μάλιστα περισσότερο, όταν οι αμαρτωλοί που επιστρέφουν είναι πολλοί (b). Χαίρεται όμως ο Θεός όχι μόνο για την επιστροφή ολόκληρων εκκλησιών και λαών, αλλά και για τη μετάνοια ενός μόνου αμαρτωλού, οσοδήποτε αυτός και αν φαίνεται ασήμαντη ποσότητα στα μάτια των ανθρώπων. Και μπορεί κάποιος να πει, ότι όσο μεγαλύτερος αμαρτωλός υπήρξε αυτός που επιστρέφει, τόσο η χαρά στον ουρανό είναι μεγαλύτερη. Συχνά αυτοί που κατά το παρελθόν τους παρεκτράπηκαν περισσότερο, δείχνουν και μεγαλύτερο ζήλο μετά την επιστροφή τους. Παράδειγμα βεβαίως αυτού είναι ο Παύλος, για αυτό «και δόξαζαν με αυτόν το Θεό» (Γαλ. α 24). Σε αυτούς που συγχωρήθηκε πολύ, πολύ και θα αγαπήσουν.

(5) Δηλαδή μάλλον ή=περισσότερο παρά.

(6) Δεν εννοεί ότι ο Θεός έχει μεγαλύτερη αγάπη σε έναν αμαρτωλό παρά στους 99 δικαίους. Όπως και ο ποιμένας δεν θα προτιμούσε το ένα πρόβατο από τα άλλα 99 της ποιμνης του. Αλλά παριστάνεται με αυτό ότι ο Θεός αναζητά τον αμαρτωλό, τον φέρνει πίσω και με την επιστροφή αυτή γίνεται στον ουρανό τέτοια εκδήλωση χαράς, σαν την οποία δεν παρουσιάστηκε ποτέ περίπτωση να εκδηλωθεί εξ' αφορμής των δικαίων. Οι Φαρισαίοι φαντάζονταν το Θεό να θαυμάζει και να αγαπά τους δίκαιους και να επιθυμεί να μην μολυνθούν από κάποια επαφή με τους αμαρτωλούς. Ο Ιησούς γνωστοποιεί ήδη τις πραγματικές διαθέσεις του Θεού (L). Πρέπει λοιπόν να θεωρήσουμε ή ότι πρόκειται για ανθρωποπαθή έκφραση: Οι άνθρωποι όταν ξαναβρίσκουν ό,τι νόμιζαν χαμένο χαίρονται περισσότερο από ότι χαίρονται για αυτό που κατέχουν με ασφάλεια (Weiss). Όπως σε παιδί τους που ασθενεί και κινδυνεύει τον έσχατο κίνδυνο, κατά την περίοδο της ανάρρωσής του, η στοργή των γονέων φαίνεται να συγκεντρώνεται ολόκληρη σε αυτό, ενώ οι άλλοι αδελφοί του, μολονότι αγαπητοί και αυτοί στους γονείς, φαίνονται προς καιρό λησμονημένοι: έτσι παρουσιάζεται και ο Θεός να χαίρεται μαζί με τους αγγέλους με την ανεύρεση του χαμένου και να μην προσέχει τα τρόπαια της χάρις, τα συγκεντρωμένα ήδη στη βασιλεία του (ο). Και συνεπώς εδώ παρουσιάζονται τα ουράνια σύμφωνα με αυτά που συμβαίνουν στους ανθρώπους. Είναι περισσότερο αισθητή η χαρά μας για την ανάκτηση της χαμένης υγείας από ασθένεια που παρεμβλήθηκε, από όσο, εάν δεν μας συνέβαινε η ασθένεια και απολαμβάναμε αδιατάρακτη την υγεία μας. Ή, τις λέξεις αμαρτωλός, δίκαιος και μετανώ πρέπει να τις πάρουμε με την τελείως εξωτερική έννοια, με την οποία την δέχονταν αυτοί που αντιμιλούσαν στον Ιησού=δικαίωση όπως είστε εσείς, οι οποίοι μιλάτε σύμφωνα με τα οριζόμενα από τον λευϊτικό νόμο. Η δικαιοσύνη σας αυτή δεν αξίζει τίποτα μπροστά στο Θεό (g). Δίνετε μεγάλη προσοχή στην τήρηση των νομικών εξετάσεων και η τήρηση αυτή σας παρεμποδίζει να αισθανθείτε την ανάγκη της μετάνοιας. Δες και Λουκ. ε 31 (ρ). Είναι για αυτό μεγαλύτερη η χαρά για την επιστροφή των αμαρτωλών και τελωνών, που ακούνε τώρα με ειλικρινή διάθεση το κήρυγμά μου, παρά η χαρά για όλες τις δοξολογίες και όλα τα «ω Θεέ, σε ευχαριστώ»

που λέτε εσείς οι Φαρισαίοι και οι άλλοι Ιουδαίοι «που δικαιώνουν τους εαυτούς τους», οι οποίοι νομίζετε ότι δεν έχετε ανάγκη μετάνοιας. Και οι δύο ερμηνείες σοβαρές.

(7) Σύμφωνα με την πρώτη εκδοχή: Εφόσον βρίσκονται μαζί με τον αρχιππομένα και προ πολλού μετανόησαν, δεν έχουν τώρα ανάγκη μετάνοιας. Οι δίκαιοι βρίσκονται στον ευθύ δρόμο. Οι αμαρτωλοί επανέρχονται σε αυτόν (b).

Στίχ. 8-10. Η παραβολή της χαμένης δραχμής.

15.8 Ἡ(1) τίς(2) γυνή(3) δραχμὰς(4) ἔχουσα δέκα(5), ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν(6), οὐχὶ ἄπει λύχνον(7) καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς(8) ἕως οὗτου εὗρη;

8 «Ποια γυναίκα, όταν έχει δέκα δραχμές και χάσει τη μία, δεν ανάβει το λυχνάρι, δε σκουπίζει το σπίτι και δεν ψάχνει με επιμέλεια, ώσπου να τη βρει;

(1) Τα κύρια σημεία στα οποία διαφέρει η παρούσα παραβολή από την προηγούμενη είναι οι μεταβολές από τον άνθρωπο σε γυναίκα και από το πρόβατο το οποίο από μόνο του πλανήθηκε, σε νόμισμα που χάθηκε όχι από δική του ευθύνη, ούτε αισθάνεται τις συνέπειες της απώλειας, όπως αισθάνθηκε αυτές το χαμένο πρόβατο. Από αυτά έπεται, ότι ενώ ο άνθρωπος κινήθηκε από πολλή συμπάθεια μάλλον παρά από συμφέρον, για επιστροφή του προβάτου, η γυναίκα καθαρά από συμφέρον δικό της κινήθηκε για αναζήτηση της δραχμής (ρ). Αλλά και πάλι δεν μειώνεται από αυτό το μεγαλείο της θείας αγάπης. Αντιθέτως μας αποκαλύπτεται μία πλευρά της αγάπης αυτής, την οποία δεν θα τολμούσαμε αλλιώς να υποπτευθούμε. Η αξία δηλαδή την οποία ο ίδιος ο αγαθός Θεός δίνει στον άνθρωπο. Ο Θεός που δημιούργησε τον άνθρωπο κατ' εικόνα του, τον προόρισε για σκοπό σοβαρό και σπουδαίο μπροστά του, όπως και η γυναίκα φύλαγε τη δραχμή της προορίζοντάς την για ωφέλιμη σε αυτήν χρήση. Ο αμαρτωλός λοιπόν δεν είναι μόνο αντικείμενο της συμπάθειας και την ευσπλαχνίας του Θεού. Είναι ύπαρξη την οποία ο Θεός από αγάπη έκανε χρήσιμη στον εαυτό του. Η πλευρά αυτή της θείας αγάπης δεν μπορούμε να πούμε ότι είναι περισσότερο συγκινητική από την άλλη; (g).

(2) Με την ερωτηματική μορφή ο Ιησούς επικαλείται τον τρόπο της ενέργειας των ίδιων των ακροατών του (g).

(3) Λείπει το «από εσάς», διότι εκείνοι προς τους οποίους μιλούσε ο Ιησούς ήταν κατά το πλείστον άνδρες. Διαλέγει όμως τώρα γυναίκα για τη νέα αυτή παραβολή διότι αφού ποικίλο ακροατήριο είχε ο Κύριος, άνδρες, γυναίκες, νέους, προσαρμόζει σε αυτούς τις παραβολές: για τον ποιμένα, για τη γυναίκα, για τον άσωτο γιο (Wetstein). Και οι γυναίκες μπορούν να εργαστούν για την επιστροφή των αμαρτωλών (ρ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Προτιμά στη δεύτερη αυτή παραβολή γυναίκα, διότι η γυναίκα ως συναισθηματικότερη, και θλίβεται περισσότερο για την απώλεια και χαίρεται ζωηρότερα για την ανεύρεση του χαμένου. Έτσι λοιπόν παριστάνεται εντονότερα ο βαθμός και της λύπης για την απώλεια του αμαρτωλού και της χαράς για την επιστροφή του.

(4) Αξιόλογη και έξυπνη η παρατήρηση: «Δείχνει ολοκάθαρα και με σαφήνεια ότι πλαστήκαμε σύμφωνα με την εικόνα την βασιλική, δηλαδή του Θεού που είναι πάνω από όλους. Διότι η δραχμή βεβαίως, είναι οπωσδήποτε νόμισμα που έχει απεικονίσεις βασιλικές» (Κ). Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ στην Κ.Δ., συχνά όμως στους Ο΄. Είναι λίγο μικρότερης αξίας από το δηνάριο. Ισοδυναμούσε με το ¼ του σίκλου. Δέκα δραχμές θα άξιζαν όσο 8 χρυσά σελίνια, ως αγοραστική αξία όμως υπερέβαιναν την αξία ολόκληρης της χρυσής λίρας (ρ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Η δραχμή ήταν νόμισμα ασημένιο. Η ψυχή από την αξία της φύσης της δεν είναι ένα ευτελές μέταλλο, σίδηρο ή μόλυβδος, αλλά ασήμι.

(5) Για τον αριθμό 10 είναι αξιόλογη η παρατήρηση: από δραχμές «δέκα, δηλαδή από τελειότητα, που σημαίνει, από πλήθος που είναι ολοκληρωμένο σε αριθμό. Διότι είναι τέλειος αριθμός το δέκα αφού έχει την επανάληψη της μονάδας να συνεχίζεται» (Κ). Πιθανώς οι 10 αυτές δραχμές να αποτελούσαν την όλη περιουσία της γυναίκας εκείνης και συνεπώς αν και θα φαινόταν μικρή από μόνη της η αξία του χαμένου νομίσματος, δεδομένου, ότι με πολλή επιμέλεια και φροντίδα φυλάχτηκαν από τη φτωχή γυναίκα οι 10 αυτές δραχμές, ήταν βαριά για αυτήν αυτή η απώλεια (ο).

(6) Η αντικατάσταση του 100 με το 10 κάνει αισθητότερη και βαρύτερη τώρα την απώλεια της μίας δραχμής (g).

(7) Τα σπίτια της Ανατολής συχνά δεν έχουν παράθυρα και το φως του λυχναριού θα ήταν αναγκαίο για την έρευνα στο σπίτι και σε καιρό ημέρας (ρ).

(8) Τι περιγραφή των λεπτομερών και επίμονων αναζητήσεων, στις οποίες η γυναίκα επιδίδεται για την ανεύρεση του πολύτιμου για αυτήν νομίσματος. Το άναμμα του λύχνου, η μετακίνηση των επίπλων, ο καθαρισμός με τη σκούπα και των πιο σκοτεινών και ακάθαρτων γωνιών, να η εικόνα του

θείου έργου, το οποίο συντελούσε ο Ιησούς συναναστρεφόμενος τους αμαρτωλούς και ζητώντας να τους σώσει (g). Σκουπίζει το σπίτι. Η ασημένια δραχμή χάθηκε μέσα στα σκουπίδια του σπιτιού. Ψυχή που βουτήχτηκε στον κόσμο και απορροφήθηκε από την αγάπη του, μοιάζει με ασημένιο νόμισμα που έπεσε σε ακαθαρσίες· με μαργαριτάρι που έπεσε σε βόρβορο. Αξιόλογη, αλλά όχι και αναντίρρητη η αλληγορία: «Όπως ακριβώς η γυναίκα κάνει όσα ειπώθηκαν, έτσι και η φιλανθρωπία του Υιού του Θεού έκανε. Όταν δηλαδή χάθηκε μία δραχμή, δηλαδή η ανθρωπίνη φύση με το να χωθεί μέσα στα πάθη, άναψε λυχνάρι, δηλαδή φανέρωσε στον κόσμο την σάρκα του, σύμφωνα με τον θεολόγο Γρηγόριο, που λάμπει όχι μόνο με την αστραπή της θεότητας, αλλά και με το φως της καθαρότητας, και φωτίζει αυτούς που είναι μέσα στο σκοτάδι της πλάνης. Και σκούπισε το σπίτι, δηλαδή καθάρισε... τον κόσμο με το να... βγάλει έξω την βρωμιά των παθών που υπήρχε. Και αφού αναζήτησε με επιμέλεια... βρήκε το ζητούμενο» (Z).

15.9 καὶ εὐροῦσα συγκαλεῖ(1) τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας(2) λέγουσα, Συγχαρήτέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα(3).

9 **Κι ὅταν τη βρει, φωνάζει τις φίλες και τις γειτόνισσες και τους λέει: “χαρείτε μαζί μου, γιατί βρήκα τη δραχμή που είχα χάσει!”**

(1) Υπάρχει και η γραφή συγκαλείται=καλεί μαζί της (δ). Το μέσο ρήμα υποδηλώνει με λεπτότητα ὅ,τι για τον εαυτό της η γυναίκα αισθάνθηκε, και την λύπη για την απώλεια και την χαρά για την ανεύρεση (g).

(2) Σαν γυναίκα καλεί γυναίκες φίλες και γειτόνισσες. Γυναίκες συγχαίρουν την Νωεμίν και την Ρουθ (Ρουθ δ 14,17) (p).

(3) Την οποία έχασα εγώ. Προηγουμένως για το πρόβατο χρησιμοποίησε μετοχή («το χαμένο») αναφερόμενος στο πάθημα και την δεινή θέση του προβάτου· τώρα ο αόριστος επισύρει την προσοχή στη λύπη, την οποία δοκίμασε η γυναίκα (g).

15.10 οὕτω, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων(1) τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ(2) ἀμαρτωλῶ μετανοοῦντι(3).

10 **Σας βεβαιώνω πως το ίδιο χαίρονται οι άγγελοι του Θεού για τη μετάνοια ενός αμαρτωλού».**

(1) Δηλαδή χαίρεται ο Θεός και βλέπουν και συγχαίρονται μαζί του οι άγγελοι (δ). Ή, και αλλιώς· ὅπως εκτιμούν το πράγμα οι άγγελοι· ὅπως συναισθάνονται οι άγγελοι (g)· η αγγελική εκτίμηση του γεγονότος είναι τελείως διαφορετική από αυτήν των Φαρισαίων (p). Η επιστροφή και μετάνοια των αμαρτωλών είναι χαρά των αγγέλων, οι οποίοι γίνονται πνεύματα λειτουργικά για επιστροφή και εξυπηρέτηση της σωτηρίας τους. Η σωτηρία του κόσμου, την οποία υποσχόταν η στην Βηθλεέμ γέννηση του Σωτήρα, προκάλεσε την χαρά των αγγέλων, οι οποίοι ανέπεμψαν τον ύμνο: Δόξα εν υψίστοις Θεώ.

(2) «Όχι μόνο για πολλούς, αλλά και για έναν. Αυτό λοιπόν είναι απόδειξη ότι ο Θεός πάρα πολύ διψάει την μετάνοια κάθε αμαρτωλού» (Z). Μολονότι οι άγγελοι είναι πνεύματα αγνά και καθαρά, ενώ ο αμαρτωλός μόλυνε τον εαυτό του μέσα στον βόρβορο της αμαρτίας και έτσι κατέστησε τον εαυτό του ευτελή, πρόστυχο, σιχαμερό, οι άγγελοι δεν αποστρέφουν το πρόσωπό τους από αυτόν, αλλά με την μετάνοιά του δοξάζουν μεν τον Θεό για το έλεος που δείχτηκε στον αμαρτωλό, σπεύδουν δε να έλθουν σε επικοινωνία με αυτόν, για να τον βοηθήσουν να συνέλθει και εντός ολίγου να εξομοιωθεί με αυτούς και να καταστεί ίσος με αυτούς.

(3) «Αν όμως οι ουράνιες δυνάμεις για έναν από τους σωσμένους γιορτάζουν, ακολουθώντας τα ίχνη του θείου σκοπού για τα πάντα... με πόση ευφροσύνη θα μπορούσε κάποιος να πει ότι γεμίζουν, όταν όλη η γη έχει σωθεί και έχει κληθεί, μέσω της πίστης στο Χριστό, στο να γνωρίσει την αλήθεια;» (K). Μυριάδες μυριάδων σε κάθε εποχή ενισχύθηκαν και παρηγορήθηκαν με τις δύο αυτές παραβολές και συνεχώς θα προστίθενται στον αριθμό τους και άλλοι πολλοί στο μέλλον μέχρι συντελείας των αιώνων (o).

Στίχ. 11-32. Η παραβολή του ασώτου υιού.

15.11 Εἶπε δέ(1), ἼΑνθρωπὸς τις εἶχε δύο υἱούς(2).

11 **Τους εἶπε επίσης ο Ιησούς: «Κάποιος άνθρωπος είχε δύο γιους.**

(1) «Εισάγει και άλλη πάρα πολύ ωφέλιμη παραβολή, που υποδηλώνει και την δύναμη της μετάνοιας των αμαρτωλών και το μέγεθος της φιλανθρωπίας του Θεού» (Z). Η παραβολή του ασώτου γιου συμπληρώνει την τριλογία των παραβολών αυτών της χάριτος, δεν είμαστε όμως

βέβαιοι, εάν ειπώθηκε στην ίδια περίπτωση, κατά την οποία και οι άλλες δύο παραβολές. Ο ευαγγελιστής πάντως χωρίζει αυτήν από τις άλλες δύο, κάνοντας νέα έναρξη με το «Είπε δε». Οι δύο πρώτες παραβολές παρουσιάζουν την θεία πλευρά της χάριτος (=η αγάπη του Θεού που αναζητά τον αμαρτωλό). Η τρίτη παραβολή παρουσιάζει την ανθρώπινη πλευρά, δηλαδή την ανάπτυξη της μετάνοιας στην καρδιά του αμαρτωλού. Ονομάστηκε ευαγγέλιο μέσα στο ευαγγέλιο, λόγω του αριθμού των αληθειών που αναφέρονται στην άφεση, οι οποίες απεικονίζονται σε αυτήν. Διαιρείται σε δύο μέρη, το καθένα από τα οποία φαίνεται ειδικά να αναφέρεται στις περιστάσεις, στις οποίες ο Λουκάς τοποθετεί αυτήν. Ο νεότερος δηλαδή γιος (σ. 11-24), που χάθηκε και ξαναβρέθηκε, μοιάζει με τους τελώνες και αμαρτωλούς· και ο μεγαλύτερος γιος, που γογγύζει για την υποδοχή του αδελφού του που επέστρεψε (σ. 25-32), μοιάζει με τους Φαρισαίους. Σύμφωνα με την ευρύτερη εφαρμογή της παραβολής, ο νεότερος γιος μπορεί να παριστάνει τα έθνη και ο μεγαλύτερος τους Ιουδαίους (ρ). Το πρώτο μέρος της παραβολής αποτελείται από 5 σκηνές, οι οποίες ανταποκρίνονται στις 5 φάσεις της ζωής του αμαρτωλού που επέστρεψε. Η αναχώρηση (=η αμαρτία) σ. 11-13, η αθλιότητα (=η τιμωρία) σ. 14-16, η μεταμέλεια (=μετάνοια) σ. 17-19, η επάνοδος (=η επιστροφή) σ. 20-21, η αποκατάσταση (=συγχώρηση και δικαίωση) σ. 22-24 (g).

(2) «Ἄνθρωπο μὲν ονομάζει τὸν φιλόνητο πατέρα καὶ Θεό» (Ζ) «ἐνὼ δύο γίους, τὰ δύο τάγματα τῶν ἀνθρώπων, τοὺς δίκαιους, ἐννοῶ, καὶ τοὺς αμαρτωλοὺς» (Θφ). Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ κοινὸς Πατέρας ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. «Δεν εἶναι ἓνας ὁ Πατέρας ὅλων μας; Δεν μας δημιούργησε ἓνας Θεός;» (Μαλ. β 10). Σε αὐτὸν οφείλουμε τὴν ὑπαρξή μας, μέσα σε αὐτὸν ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ εἴμαστε, σε αὐτὸν οφείλουμε τὴν συντήρησι καὶ διατήρησή μας. Εἶναι ὁ Πατέρας μας, διότι μας παιδαγωγεῖ με πατρικὴ στοργή καὶ ἔχει ετοιμάσει μερίδα κληρονομιάς γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ ἐμᾶς. Εμᾶς ἀφορᾷ ἡ Διαθήκη τοῦ καὶ εἴναι ἀποκλειστούμε ἀπὸ αὐτήν, αὐτὸ θὰ οφείλεται σε ὑπαιτιότητα δική μας. Θὰ περιληφθούμε σε αὐτήν ἢ θὰ ἀποκλειστούμε ἀπὸ αὐτήν, στὸ βαθμὸ που εἴμαστε ἢ δὲν εἴμαστε παιδιὰ τοῦ ὑπάκουα, που τὸν εὐλαβούνται καὶ δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτὸν.

15.12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος(1) αὐτῶν τῷ πατρὶ, Πάτερ, δός μοι(2) τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας(3). καὶ διεῖλεν(4) αὐτοῖς(5) τὸν βίον(6).

12 Ὁ μικρότερος ἀπ’ αὐτοὺς εἶπε στὸν πατέρα τοῦ: “πατέρα, δώσε μου τὸ μερίδιον τῆς περιουσίας που μου ἀναλογεῖ”· καὶ ἐκεῖνος τοὺς μοίρασε τὴν περιουσία.

(1) «Νεότερο ονομάζει τὸν αμαρτωλὸ, διότι ἔχει νοῦ νηπίου καὶ ξεαπατάται εὐκόλα» (Ζ). «Ὁχι νεότερος ἐξαιτίας τῆς ἡλικίας τοῦ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν ἀνώριμος, λόγω τῆς ἀνοησίας τοῦ καὶ τῆς ἀστατῆς γνώμης τοῦ» (Σχ.). Ἡ στοργὴ τῶν γονέων στὸν νεότερο καὶ τελευταῖο γιο τοῦ εἶναι παροικιῶδης. Τονίζεται λοιπὸν ἀκόμη με τὴ λέξη νεότερος, ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ κακία τοῦ γιου που δὲν συγκινήθηκε οὔτε ἀπὸ τὴν στοργὴ τοῦ πατέρα που ἐκδηλώθηκε σε αὐτὸν γιὰ τόσα χρόνια (ο).

(2) Μιλᾷ με αὐθάδεια καὶ κάποια ἀγερωχία: «Πατέρα, δώσε μου». Θὰ μπορούσε νὰ βάλει καὶ κάποιες ἄλλες λέξεις στὸ στόμα τοῦ. Θὰ μπορούσε νὰ πει: Σε παρακαλῶ, δώσε μου. Ἀλλὰ κάνει ἐπιτακτικὴ καὶ γεμάτη ἀξίωση τὴν αἴτησή τοῦ.

(3) Δηλαδή τὸ μέρος τῆς περιουσίας που τοῦ ἀνήκει (δ). Εἶναι κακὸ καὶ ἀρχὴ κακῆ χειρότερων κακῶν, τὸ νὰ θεωρεῖ κάποιος τὶς δωρεές καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ ὡς χρέη οφειλόμενα, τῶν ὁποίων τὴν ἀπόδοσι δικαιοῦται νὰ ἀξιώσει ἀπὸ τὸ Θεό. Ἡ μεγάλη ἀφροσύνη τῶν αμαρτωλῶν, ἡ ὁποία καὶ προκαλεῖ τὴν καταστροφὴ τοῦ, εἶναι ὅτι θέλουν νὰ ἔχουν στὰ δικά τοῦς χέρια τὸ μέρος τῆς περιουσίας που τοῦ ἀνήκει. Δηλαδή ἐπιδιώκουν κατὰ τὴν σύντομη ζωὴ τοῦ παρόντος αἰῶνα, νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ τοῦς. Προσκολλῶνται σε μόνον τὰ βλεπόμενα, τὰ ὁποία εἶναι πρόσκαιρα καὶ παρέχουν μία μηδαμινὴ καὶ ἀνάξια λόγου ικανοποίηση, παρατρέχουν ὅμως ἢ καὶ ἀγνοοῦν τελείως τὰ μὴ βλεπόμενα, τὰ ὁποία εἶναι οὐράνια καὶ αἰώνια. Κάθε ἄνθρωπος παίρνει τὸ μερίδιό τοῦ ἀπὸ τὸν Θεό (b). Σύμφωνα με τὸν μωσαϊκὸ νόμο ἡ μερίδα τοῦ νεότερου γιου ἦταν τὸ μισὸ ἐκείνου, τὸ ὁποῖο ἔπαιρνε ὁ μεγαλύτερος, δηλαδή τὸ 1/3 τοῦ ὅλου. Δες Δευτ. κα 17. Ἀλλὰ εἶχε ἀραγε τὸ δικαίωμα ὁ νεότερος νὰ ἀξιώσει ἀπὸ τὸν ζωντανὸ ἀκόμη πατέρα τὴν κληρονομικὴ μερίδα ἀπὸ τὴν πατρικὴ περιουσία που τοῦ ἀναλογεῖ; Πιθανότατα εἶχε (ρ). Στὰ ἱστορικὰ χρονικὰ συνήθως ὁ νεότερος γιος ἀναζητᾷ τύχη ἀλλοῦ, συχνὰ μάλιστα καὶ με προθέσεις ἀριστες, ἀφήνοντας στὸν μεγαλύτερο τὴν φροντίδα τῆς προστασίας τοῦ σπιτιοῦ μαζί με τὸν πατέρα. Ὁ πατέρας λοιπὸν μπορούσε χωρὶς ἀπρονοησία καὶ ἔλλειψη συνέσεως νὰ συμφωνήσῃ με τὴν διανομὴ (L). Δύο πράγματα ὠθοῦν τὸν νεότερο σε αὐτὸ τὸ αἶτημα. Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ πατρικοῦ σπιτιοῦ τὸν καταπιέζει καὶ στενοχωριέται ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ πατέρα. Ἐπειτα ὁ ἐξὼ κόσμος τὸν θέλγει καὶ θέλει νὰ τὸν ἀπολαύσει. Ἀλλὰ γιὰ ικανοποίηση τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ αὐτῶν χρειάζονται δύο πράγματα, χρήμα καὶ ἐλευθερία (g). Ἀξιολογῆ καὶ ἀρκετὰ βᾶσιμη ἡ ἀλληγορικὴ ἐξήγησι: «Περιουσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ λογικὸ, τὸ ὁποῖο

ακολουθεί και το αυτεξούσιο, διότι καθετί που είναι λογικό είναι αυτεξούσιο... Αλλά και όλα γενικώς, όσα μας έχει δώσει ο Κύριος, θα μπορούσαν να θεωρηθούν περιουσία μας, όπως, εννοώ, τον ουρανό, τη γη, όλη την κτίση γενικώς, το νόμο, τους προφήτες» (Θφ).

(4) «Δηλαδή τους άφησε ελεύθερους με το αυτεξούσιό τους... Διότι κανέναν ο Θεός δεν αναγκάζει να πειθαρχεί αν δεν θέλει» (Ζ). Ο πατέρας αντιλαμβάνεται ότι έφτασε η στιγμή, κατά την οποία ο γιος αυτός δεν μπορεί πλέον να θεραπευτεί παρά μόνο με την πείρα. Τον αφήνει λοιπόν (g).

(5) Και στον μεγαλύτερο γιο λοιπόν (b). Φαίνεται όμως από τον σ. 31, ότι ο μεγαλύτερος δεν θέλησε να λάβει υπό την πλήρη κατοχή του το μερίδιό του, εφόσον ζούσε ο πατέρας του (L).

(6) Αυτό με το οποίο ο βίος ή η ζωή συντηρείται (δ). Σημαίνει εδώ ό,τι και το ουσία (ρ) και μπήκε εδώ για αλλαγή και ποικιλία του ύφους (L). Ο νεότερος λοιπόν γιος έφερε βαρέως την κηδεμονία του πατέρα και την ζωή στο καλά πειθαρχημένο και επιβλεπόμενο σπίτι. Ζήτησε ανεξαρτησία, η οποία, όπως φανταζόταν θα παρείχε σε αυτόν την ποθητή ελευθερία, αλλά η οποία στην πραγματικότητα θα τον οδηγούσε σε βαριά και πολυστένακτη δουλεία. Αγνοώντας τον εαυτό του είχε εμπιστοσύνη στην κρίση του και φανταζόταν ότι εάν έπαιρνε στα χέρια του το μερίδιό του, θα οικονομούσε και θα διαχειριζόταν αυτό καλύτερα από τον πατέρα του. Πόσοι νέοι καταστρέφονται από την ανόητη αυτή υπερηφάνεια τους, η οποία οδηγεί αυτούς σε ναυάγιο μεγαλύτερο πολλές φορές από όσο οι άλλες ακράτητες επιθυμίες τους. Και οι πρωτόπλαστοι δημιούργησαν την καταστροφή τους από την ανόητη φιλοδοξία τους να καταστούν ανεξάρτητοι από το Θεό και να μην βρίσκονται κάτω από το προστατευτικό μάτι του και την στοργική κηδεμονία του.

15.13 και μετ' ού πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν(1), καὶ ἐκεῖ(2) διεσκόρπισε(3) τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἄσωτος(4).

13 Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέρες ὁ μικρότερος γιος τα μάζεψε ὅλα κι ἔφυγε σὲ χώρα μακρινή. Εκεί σκόρπισε τὴν περιουσία του κάνοντας ἄσωτη ζωή.

(1) Μπορεί να είναι και επίθετο, διότι το μακρὸς με τὴν ἔννοια του απομακρυσμένος είναι κλασικό (ρ). Πιθανότερα είναι επίρρημα. Δες στιχ. 20,ζ 6 κλπ. (g). «Το «αποδήμησε» δεν θα το εννοήσεις τοπικά, ἀλλὰ ὅτι σημαίνει, με τὴν ελεύθερη προαίρεσή του. Ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀπομακρύνθηκε καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτόν» (σχ.). Ἡ μακρινή χώρα σημαίνει λησμοσύνη πλήρη τοῦ Θεοῦ (Αυγουστίνος). «Μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ βρίσκονται αὐτοὶ που αμαρτάνουν, ὄχι με τὴν ἔννοια τῆς ἀναχώρησης τοῦ τόπου, ἀλλὰ με τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὴν ἀρετή» (Ζ). Ἡ μακρινή χώρα εἶναι ἐδῶ τὸ σύμβολο κατάστασης, στὴν ὁποία ἡ ψυχὴ γίνεται ἀπρόσιτη στὴν ἰδέα καὶ ἀνάμνηση τοῦ Θεοῦ (g). «Πορεύεται λοιπὸν σὲ χώρα μακρινή, που δεν ἀπέχει τόσο ὅσον ἀφορὰ τὸν τόπο, ὅσο τὴν κατάσταση τῶν πραγμάτων. Διότι πράγματι, ὁ ἴδιος Θεὸς καὶ κοντὰ εἶναι στὸν καθένα μας, ὅταν οἱ καλὲς πράξεις προξενοῦν σὲ μας τὴν συγγένεια με αὐτόν· καὶ μακριὰ μας βρίσκεται, ὅταν εμεῖς ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ αὐτόν με τὸ νὰ προσεγγίζουμε τὴν ἀπώλεια» (B).

(2) Μακριὰ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πατρικὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπίβλεψη καὶ παρατήρηση τῶν γνωστῶν (ρ).

(3) «Κατάστρεψε... τὴν ευγένεια τῆς ψυχῆς, τὴν καταλληλότητα σὲς ἀρετὲς. Διότι αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια ἦταν περιουσία καὶ πλοῦτος τοῦ» (Ζ). «Διότι ὅταν ὁ ἄνθρωπος φύγει ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπομακρύνει τὸν εαυτό του ἀπὸ τὸν θεῖο φόβο, ξοδεύει τελειῶς ὅλα τὰ θεῖα δῶρα» (Θφ). Ἡ πλήρης διασκόρπιση τῆς περιουσίας παριστάνει τὴν κατάχρηση τῆς ἀνθρώπινης ελευθερίας σὲ ἐπάκρο (g).

(4) Λέγεται μοναδικὴ φορὰ ἡ λέξη. «Ἄπληστα, ἀσυγκράτητα, ἀκόλαστα» (Ζ): αἰσχρὰ, ὅπως ζοῦν οἱ ἀνήθικοι (δ). Ἐτσι ἡ μέχρι τώρα εἰκόνα τοῦ ἀσώτου γιοῦ παρουσιάζει τὴν ἄθλια κατάσταση, στὴν ὁποία περιέρχεται ὁ αμαρτωλὸς καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὶς πρώτες τῆς ἐκδηλώσεως εἶναι ἀποστασία ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ βίος ἄσωτος καὶ ἀκόλαστος. Ἡ ἀθλιότητα τοῦ αμαρτωλοῦ συνίσταται σὲ ὅτι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ, τὴν πηγὴ κάθε καλοῦ καὶ ολοένα φεύγει πιο μακριὰ ἀπὸ αὐτόν. Ἀναζητῶντας ὅμως τὸ ἀγαθὸ σὲν κόσμῳ καὶ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ, διασκορπίζει ὁ αμαρτωλὸς τὴν πατρικὴ κληρονομία καταχρῶμενος ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ, χάνοντας τὸν χρόνο τῆς ζωῆς τοῦ καὶ ὅλες τὶς ευκαιρίες που παρουσιάζονται σὲ αὐτὴν, ὄχι μόνο θάβοντας σὲ τὴν γῆ, ἀλλὰ καὶ χρησιμοποιώντας σὲ τὸ κακὸ τὰ τάλαντα που τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, τὰ χαρίσματα τῆς θεῖας Πρόνοιᾶς, που τοῦ δόθηκαν γιὰ νὰ τὸν καταστήσουν ἰκανὸ νὰ υπηρετεῖ τὸν Κύριον καὶ νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ, γίνονται τροφὴ γιὰ ἰκανοποίηση καὶ σφοδρότερη ἔξαρση τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σάρκας τοῦ. Ἡ ψυχὴ που ἐγίνε αἰχμάλωτη καὶ δούλη εἴτε σὲν κόσμῳ εἴτε σὲν σάρκα, διασκορπίζει τὴν περιουσία τῆς ζῶντας ἄσωτα.

15.14 δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ(1) κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς(2) ἤρξατο ὑστερεῖσθαι(3).

14 Όταν τα ξόδεψε όλα, έτυχε να πέσει μεγάλη πείνα στη χώρα εκείνη, και άρχισε κι αυτός να στερείται.

(1) Η ελευθερία της απόλαυσης δεν είναι απεριόριστη, όπως φαντάζεται ο αμαρτωλός. Έχει 2 ειδών όρια. Τα μεν προέρχονται από το ίδιο το άτομο και τέτοια είναι η αηδία, οι τύψεις της συνείδησης, το συναίσθημα της μόνωσης, η κατάπτωση από τα ελαττώματα· τα άλλα προέρχονται από κάποιες δυσμενείς περιστάσεις εξωτερικές, τα οποία εδώ εκπροσωπούνται από την πείνα, η οποία ήλθε κατά τη στιγμή αυτή. Οι δυσμενείς αυτές συνθήκες είναι συμφορές οικιακές ή δημόσιες, ατυχήματα, ασθένειες κλπ. οι οποίες συντελούν ακόμη περισσότερο στο να πέσει η ψυχή του αμαρτωλού, ο οποίος δοκιμάζει τώρα την έσχατη αθλιότητα από την θεία εγκατάλειψη (g). Το έργο της θείας πρόνοιας εκδηλώνεται με συμπτώσεις. Ακριβώς όταν ο άσωτος τα δαπάνησε όλα, τότε έπεσε η πείνα (p). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «όπου δεν καλλιεργείται το σιτάρι του θείου φόβου, εκεί υπάρχει πείνα ισχυρή, όχι ψωμιού, αλλά αρετής· όπου υπάρχει ευφορία κάθε κακού, εκεί υπάρχει αφορία κάθε καλού» (Z). «Πείνα ισχυρή γίνεται, όχι πείνα ψωμιού, αλλά πείνα του να ακούσει λόγο Κυρίου» (Θφ). Παριστάνει αυτό την χειροτέρευση, στην οποία περιέρχεται ο αμαρτωλός, που απέρριψε το έλεος που του επέδειξε ο Θεός, τις νύξεις του Πνεύματος και τις προτροπές της συνείδησής του. Όλα αυτά απωθήθηκαν για την απόλαυση των αισθήσεων με αποτέλεσμα την πλήρη φτώχεια του αμαρτωλού. Η καρδιά του πλέον γίνεται στείρα και στερημένη από κάθε αγαθό, και η κατάστασή του είναι όμοια με χώρα, στην οποία κυριαρχεί στέρση και πείνα ισχυρή και ξένη με κάθε ανακούφιση. Διότι ο ουρανός έγινε για αυτόν χάλκινος. Οι δροσιές του Θεού αποσύρθηκαν και αυτός έγινε σαν γη σιδερένια. Ο αμαρτωλός στερούμενος από κάθε παρηγοριά και ενίσχυση θεία είναι ελεεινά και άθλια φτωχός. Εκείνο το οποίο ονειρευόταν ως ευτυχία ο αμαρτωλός απομακρυνόμενος από το Θεό, για να ζει ελεύθερος από τον έλεγχό του και την επιτήρησή του, αυτό ακριβώς υπήρξε η δυστυχία του και προκάλεσε την απογοήτευσή του.

(2) Δεν ήταν ανάμεσα στους τελευταίους που καταπιέζονταν από την πείνα (b).

(3) Η λέξη φανερώνει το απόλυτο κενό καρδιάς, η οποία αφού θυσίασε τα πάντα στην ηδονή, δεν βρίσκει πλέον μέσα της και γύρω της παρά αντικείμενα λύπης και απογοήτευσης (g). Άρχισε «να είναι φτωχός, αφού του ξεγλίστρησε κάθε αγαθό και του απέμεινε μόνη η αδυναμία αυτοσυγκράτησης» (Z).

15.15 και πορευθείς έκολλήθη ενί τῶν πολιτῶν(1) τῆς χώρας εκείνης(2), και ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους(3)·

15 Πῆγε λοιπὸν κι έγινε εργάτης σε ἕναν ἀπὸ τοὺς πολίτες εκείνης τῆς χώρας, ο οποίος τον ἔστειλε στα χωράφια του να βόσκει χοίρους.

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Πολίτες της χώρας εκείνης, δηλαδή της αμαρτίας, είναι οι δαίμονες... Αφού δεν ανεχόταν να υπακούει στον φιλόδοξο Θεό, ήταν δούλος του μισάνθρωπου δαίμονα» (Z). Πιο σωστά: Αναγκάστηκε να αφήσει την πρώτη του πολυδάπανη διαμονή και ζωή και να γίνει δούλος κυρίου αλλοεθνῆ, ο Ιουδαίος αυτός να γίνει δούλος ειδωλολάτρη. Προφανώς ο πριν άσωτος βίος του, δεν του εξασφάλισε ούτε έναν φίλο, ο οποίος θα τον βοηθούσε στην ανάγκη αυτήν (p). Έγινε δούλος κυρίου σαρκικού και διεφθαρμένου, όπως αυτός, εφόσον τον διάβολο υπηρετούσε ήδη προ πολλού, από αυτήν την πρώτη στιγμή της απομάκρυνσης από τον πατέρα (δ). Το ρήμα λοιπὸν έκολλήθη εκφράζει μία περιφρόνηση=ο ταλαίπωρος κατόνησε σε απόλυτη εξάρτηση από πρόσωπο αλλοεθνῆ (g). «Αυτός που εκτελεί την αμαρτία, είναι δούλος της αμαρτίας» (Ιω. η 34). Η ίδια πονηρή ζωή, η οποία στον προηγούμενο σ. χαρακτηρίστηκε ως άσωτη ζωή, παρουσιάζεται τώρα ως ζωή δούλου άθλιου. Διότι οι αμαρτωλοί είναι τέλειοι αιχμάλωτοι και δούλοι.

(2) Αυτός παρ' όλα αυτά δεν έγινε πολίτης της χώρας εκείνης. Ο άνθρωπος στον οποίον επιφυλάσσεται διόρθωση χαρακτήρα με τη μετάνοια, συχνά και μέσα στις παραπλανήσεις του διατηρεί κάτι, το οποίο τον διακρίνει από τους συνηθισμένους πολίτες του κόσμου (b).

(3) Εξευτελιστικό επάγγελμα για οποιονδήποτε και επιπλέον και αποκρουστικό και βέβηλο για έναν Ιουδαίο (p). Πόσο εξευτέλισε και έριξε τον εαυτό του ο νέος αυτός, όταν μίσθωσε τον εαυτό του σε τέτοια υπηρεσία κάτω από τέτοιο κύριο! Τον έστειλε στους αγρούς όχι να βόσκει πρόβατα, διότι τότε το επάγγελμά του θα ήταν κάπως έντιμο, αφού και ο Ιακώβ και ο Μωϋσής και ο Δαβίδ υπήρξαν ποιμένες προβάτων· αλλά να βόσκει γουρούνια. Κατάπτωση του αμαρτωλού έσχατη. Το έργο των δούλων του σατανά είναι να προνοούν μόνο για τη σάρκα και να ικανοποιούν τις επιθυμίες της. Ασφαλώς βέβαια το έργο αυτό είναι πολύ εξευτελιστικότερο από το έργο του χοιροβοσκού, ο οποίος υποχρεώνεται να υπηρετεί ζώα βρώμικα, θορυβώδη και άπληστα όπως οι χοίροι. «Φανερώνει λοιπὸν ο λόγος την έσχατη δουλεία του άθλιου, που διατάζεται τα πιο ατιμωτικά» (Z). «Διότι

πράγματι, όταν ξεπέφτει κάποιος από το Θεό και προσκολλάται μέσω των ηδονών στους δαίμονες, αφού γίνει σαν γουρούνι, μιας και έχει στραμμένο το κεφάλι στη γη και κυλιέται στον βούρκο των παθών της ατιμίας, εύλογα θα θεωρηθεί γουρούνι» (Σχ.). Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Αφού προκόψει και αφού γίνει δυνατός στην κακία, βόσκει γουρούνια, δηλαδή γίνεται και σε άλλους διδάσκαλος πονηρίας και βρωμερής πράξης» (Θφ).

15.16 καὶ ἐπεθύμει γεμίσει τὴν κοιλίαν αὐτοῦ(1) ἀπὸ τῶν κερατίων(2) ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ(3).

16 Ἐφτασε στο σημεῖο να θέλει να χορτάσει με τα ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι, αλλά κανένας δεν του έδινε.

(1) «Χανόταν από την έλλειψη των ουράνιων αγαθών και τον κατέστρεφε μία πείνα κατά κάποιο τρόπο των ουράνιων διδασκαλιών, και επιθυμούσε να χορτάσει από τα ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι, αλλά ξεγλιστρώντας η κενή ηδονή, τον άφηνε κενό και βρισκόταν εξ' ολοκλήρου σε φτώχεια» (Κ).

(2) Τα κοινώς ξυλοκέρατα. «Κεράτια μεταφορικά είναι οι ηδονές, με τις οποίες τρέφονται οι φιλήδονοι και βρωμεροί λογισμοί. Διότι όπως ακριβώς εκείνοι γλυκαίνουν για λίγο την γεύση, έπειτα προκαλούν περισσότερη πίκρα, έτσι και αυτές, την μεν γλύκα την έχουν πρώτη και πρόσκαιρη, ενώ την πίκρα ύστερα και αιώνια» (Ζ). «Η φύση της αμαρτίας παρέχει μικρή ευχαρίστηση και μεγάλη τιμωρία, δίνει πρόσκαιρη τέρψη και μαστιγώνει αιώνια» (Σχ.). Τα ξυλοκέρατα είναι τροφή των χοίρων, όχι κατάλληλη όμως και για τους ανθρώπους. Τα πλούτη του κόσμου και οι απολαύσεις των αισθήσεων ικανοποιούν μόνο τα σώματα. Τι όμως μπορούν να προσφέρουν στην πολύτιμη ψυχή; Ούτε με τη φύση της προσαρμόζονται, ούτε τις άπειρες επιθυμίες της μπορούν να χορτάσουν, ούτε στις άλλες της ανάγκες μπορούν να ανταποκριθούν. Αυτός που προσκολλάται σε αυτά «επεδίωξε καύσωνα όλη την ημέρα, κενά και μάταια αύξησε» (Ωσηέ ιβ 1). «Να ξέρεις ότι είναι στάχτη η καρδιά του και κανείς δεν μπορεί να σώσει την ψυχή του» (Ησ. μδ 20).

(3) Κανείς από όσους ήταν εντεταλμένοι για τη διανομή των ξυλοκέρατων στους χοίρους, δεν ήθελε να δώσει σε αυτόν, για να μην μείνουν χωρίς την απαραίτητη τροφή οι χοίροι (δ). «Επιθυμεί ο ελεεινός αυτός να χορτάσει με την αμαρτία και κανείς δεν τον χορταίνει. Διότι δεν χορταίνει τα κακά, αυτός που εθίστηκε μέσα σε αυτά. Διότι μήπως μένει η ηδονή; Αλλά με το που γίνεται, ξηγίνεται και βρίσκεται πάλι κενός ο ελεεινός» (Θφ). Η κατάσταση του αμαρτωλού είναι κατάσταση στην οποία αυτός μένει πάντοτε ανικανοποίητος. Όταν ο άσωτος πεινούσε, νόμισε ότι θα ανακουφιζόταν εάν προσκολλιόταν σε κάποιον κύριο ως δούλος. Αλλά και πάλι πεινά. Το κενό της ψυχής, η οποία υποδουλώθηκε στην αμαρτία, ανοίγεται ολοένα μεγαλύτερο και η απόλαυση των ηδονών της σάρκας ανάβει καμίνι ολοένα σφοδρότερο και το οποίο ουδέποτε δροσίζεται. Στην κατάσταση της αμαρτίας δεν είναι δυνατόν να αναμένουμε πραγματική ανακούφιση από οποιοδήποτε δημιούργημα. Αυτοί που απομακρύνονται από το Θεό από ποιο δημιούργημά του μπορούν να περιμένουν βοήθεια; Μάταια κρίζουν αυτοί προς την σάρκα και προς τον κόσμο. Η σάρκα και ο κόσμος είναι οι κύριοι στους οποίους δούλεψαν και ως θεούς λάτρεψαν. Αλλά ούτε από τα ξυλοκέρατα που τρώνε τα γουρούνια δεν δίνουν σε αυτούς. Παρέχεται σε αυτούς άφθονα ό,τι δηλητηριάζει και οδηγεί στην αποκτήνωση και τον θάνατο την ψυχή, αλλά εκείνο το οποίο πραγματικά ζωοποιεί και τρέφει την ψυχή, μόνο κοντά στο Θεό είναι δυνατόν να βρεθεί. Όταν κάποιος αρνείται τη βοήθεια του Θεού, ποιο δημιούργημα μπορεί να τον βοηθήσει;

15.17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν(1) εἶπε, Πόσοι μίσθιοι(2) τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων(3), ἐγὼ δὲ λιμῶ(4) ἀπόλλυμαι.

17 Τελικά συνήλθε και είπε: “πόσοι εργάτες του πατέρα μου έχουν περίσσιο ψωμί, κι εγώ εδώ πεθαίνω της πείνας!

(1) «Το οποίο σημαίνει ότι συνήλθε σαν από μεθύσι και νάρκωση· διότι τον ξύπνησε η κακοπάθεια» (Ζ). «Διότι όσο μεν έπραττε τα κακά, ήταν εκτός εαυτού... Διότι αυτός που δεν κυβερνιέται από τη λογική, αλλά ζει σαν χωρίς λογική... είναι εκτός εαυτού... Όταν όμως αναλογιστεί ποιος ήταν και σε ποια αθλιότητα κατάντησε, τότε έρχεται στον εαυτό του» (Θφ). «Διότι για αυτό και τον άφησε ο πατέρας, και δεν εμπόδισε να πάει στην ξένη χώρα, έτσι ώστε και με την πείρα να μάθει καλά, πόση ευεργεσία απολάμβανε μένοντας σπίτι. Διότι πολλές φορές ο Θεός, όταν μιλώντας δεν πείθει, αφήνει την διδασκαλία στην πείρα των πραγμάτων» (Χ).

(2) Όχι οι δούλοι του σπιτιού, αλλά αυτοί που εργαζόνταν με ημερομίσθιο, οι οποίοι εργαζόμενοι στους αγρούς τρέφονταν μεν με δαπάνες δικές τους, αλλά το ψωμί παρεχόταν σε αυτούς από αυτόν

που τους μίσθωσε (L). Ελάχιστα πιθανή ερμηνεία: «μισθωτούς, να εννοήσεις, σε παρακαλώ, αυτούς που ακόμη κατηχούνται και δεν έχουν ακόμη υιοθετηθεί με το βάπτισμα» (Z. Θφ). Ή, οι από τα έθνη προσήλυτοι στην ιουδαϊκή θρησκεία (g). Πιο πιθανή ερμηνεία είναι ότι, παριστάνεται με αυτό η έσχατη φτώχεια και κατάπτωση του ασώτου, που περιήλθε σε κατάσταση στερήσεων πολύ πιο κάτω από εκείνη, στην οποία βρίσκονταν και οι μισθωτοί του πατέρα του.

(3) Υπάρχει και η γραφή: περισσεύονται άρτων. Αυτό δείχνει, ότι η πείνα δεν είχε πέσει και στην χώρα όπου ζούσε ο πατέρας του. Υπάρχουν άφθονες και ανεξάντλητες προμήθειες χάριτος στο ευαγγέλιο και δεν υπάρχει φόβος να πεινάσει κάποιος επιστρέφοντας στο πατρικό σπίτι (ο).

(4) Διαφορετική γραφή: λιμῶ ὥδε ἀπόλλυμαι. «Εγώ λοιπόν ο γιος» (Z), «πεθαίνω με τον χειρότερο όλεθρο, με την πείνα» (Θουκυδ. III,59.4). Η κατάσταση του αμαρτωλού παρουσιάζεται στον σ. αυτόν ως μία τρέλα και μέθη, κάτω από το κράτος των οποίων ο αμαρτωλός γίνεται εκτός εαυτού. Ο σατανάς έχει κατακυριεύσει την ψυχή του. Και σε τι μανία πράγματι είχε καταντήσει ο δαιμονισμένος των Γαδαρηνών που κυριεύτηκε από τη λεγεώνα! Ο αμαρτωλός ως άλλος παράφρων, φθείρει και κατακόβει τον εαυτό του με τις τρελές επιθυμίες του και την ίδια ώρα εξαπατά τον εαυτό του με τρελές ελπίδες. Και από όλους τους ασθενείς ο αμαρτωλός είναι ο περισσότερο πολέμιος και εχθρός του εαυτού του. Δεν πρέπει όμως να απελπιζόμαστε για κανέναν αμαρτωλό. Διότι για όσο υπάρχει ζωή, υπάρχει και ελπίδα. Η χάρη του Θεού μπορεί να μαλάξει και τις σκληρότερες καρδιές όπως συνέβη και με τον άσωτο. Ανάνηψε αυτός από την ώθηση της θλίψης, την οποία η πείνα και οι στερήσεις τού προκαλούσαν. Οι θλίψεις είναι ο άριστος διδάσκαλος. Και όταν εξαγιαστούν από την χάρη, γίνονται η σωτήρια εκπαίδευση του Κυρίου, που ανοίγει τα μάτια και τα αυτιά του αμαρτωλού. «Η εκπαίδευση του Κυρίου ανοίγει τα αυτιά μου».

15.18 ἀναστὰς(1) πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου(2) καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν(3) καὶ ἐνώπιόν σου(4),

18 Θα σηκωθῶ και θα πάω στον πατέρα μου και θα του πω: πατέρα, αμάρτησα στο Θεό και σ' εσένα'

(1) Δεν αποτελεί απλώς λεπτομέρεια περιγραφής σύμφωνα με τον συνηθισμένο τρόπο στους λαούς της ανατολής. Το αναστάς σημαίνει την αφύπνιση και το σήκωμά του από τον λήθαργο και την απόγνωση (p). Με αυτό δηλώνονται με ακρίβεια τα πρώτα βήματα της μετάνοιας (b)= «Αφού σηκωθῶ από το πέσιμο της αμαρτίας» (Z). «Από την καθέδρα της ηδονής» (Σχ.).

(2) Θυμάται την αγαθότητα του πατέρα (g), ο οποίος παρά τον εκφυλισμό του ασώτου παραμένει πατέρας του (b). «Ξέρω του Θεού μου την αγαθότητα, ξέρω του πατέρα μου την ημερότητα» (Σχ.).

(3) Ή, είναι συνώνυμο με το «στον Θεό». Δες Α Μακ. γ 18 (L). Η κακή συμπεριφορά ενός γιου προς τον πατέρα του, δεν αρέσει καθόλου και στο Θεό (p). Ή «αφήνοντας τα ουράνια, αμάρτησα απέναντι σε αυτά, προτιμώντας αντί για αυτά την κατάπτυστη ηδονή και προτίμησα από την πατρίδα μου, τον ουρανό, την χώρα της πείνας» (Θφ). Ή, δες σ. 7 ο οποίος υπονοεί, ότι οι κάτοικοι του ουρανού όπως χαίρονται για την επιστροφή και μετάνοια του αμαρτωλού, έτσι θλίβονται και στην πτώση του, η οποία από την άποψη αυτή είναι και αμαρτία εναντίον τους (b). Όλες οι ερμηνείες είναι σοβαρές. Σημείωσε ότι η αμαρτία είναι προσβολή εναντίον του ουρανού. Και είναι μεν ανίκανη να βλάψει αυτόν και τελείως αντιθέτως οι ολέθριες συνέπειές της «επιστρέφουν στο κεφάλι του αμαρτωλού» (Ψαλμ. ζ 16), πάντως όμως αποτελεί περιφρόνηση εναντίον του ματιού του Θεού που βλέπει τα πάντα, το οποίο παρακολουθεί όλες τις πράξεις μας.

(4) «Δηλαδή και σε σένα (αμάρτησα), επειδή προτίμησα από το θέλημά σου το δικό μου» (Z). Ο πατέρας κατά τη στιγμή της αναχώρησης του ασώτου παρακολουθούσε αυτόν με βλέμμα θλίψης, ο άσωτος όμως περιφρόνησε το τελευταίο αυτό πλήρες στοργής βλέμμα και γύρισε την πλάτη στον πατέρα (g). Οι δύο τελευταίοι στίχοι μαζί με τον επόμενο, παρουσιάζουν τα πρώτα βήματα του αμαρτωλού που επιστρέφει. Είναι αυτά, συναίσθηση, πρώτον, της άθλιας κατάστασής του («Εγώ όμως χάνομαι από την πείνα»), σταθερή απόφαση επιστροφής («θα σηκωθῶ και θα πάω στον πατέρα μου»), απόφαση να εξομολογηθεί την ενοχή του χωρίς κάποια απόπειρα να δικαιολογηθεί («Αμάρτησα... και δεν είμαι πια άξιος να ονομαστώ γιος σου») και επιθυμία να χρησιμοποιηθεί στο εξής στην υπηρεσία του Θεού, χωρίς κάποια αξίωση για τα προηγούμενα κληρονομικά δικαιώματα («κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου»).

**15.19 οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι(1) υἱός σου(2)· ποιήσόν με ὡς ἓνα(3) τῶν μισθίων(4) σου(5).
19 Δεν είμαι άξιος πια να λέγομαι γιος σου· κάνε με σαν έναν από τους εργάτες σου''.**

(1) Να ονομαστώ από εσένα τον πατέρα (p).

- (2) «Επειδή έζησα με τρόπο ανάξιο ενός τέτοιου πατέρα» (Z).
- (3) Όμοιο με οποιονδήποτε αρέσει σε σένα (b).
- (4) Είναι έτοιμος να δεχτεί τη θέση του απλού εργάτη, που δεν παραμένει μόνιμα στο σπίτι, αλλά ο οποίος προσλαμβάνεται με μισθό από τους ξένους (b). «Επειδή εξέπεσα από την πρώτη τάξη, αξίωσέ με της δεύτερης. Μόνο μην με απορρίψεις τελείως» (Z).
- (5) «Είναι συγκινητικός ο λόγος και αγγίζει την πατρική καρδιά» (Z).

15.20 και(1) αναστάς(2) ήλθεν(3) πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ(4). ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος(5) εἶδεν αὐτὸν(6) ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη(7) καὶ δραμῶν(8) ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν(9) αὐτόν.

20 Σηκώθηκε, λοιπόν, και ξεκίνησε να πάει στον πατέρα του.

»Ενώ ήταν ακόμη μακριά, τον είδε ο πατέρας του, τον σπλαχνίστηκε, έτρεξε, τον αγκάλιασε σφιχτά και τον καταφιλούσε.

- (1) Με το που το είπε, το έκανε (b). «Πρόσθεσε στην καλή απόφαση και την πράξη» (Σχ.). «Διότι δεν πρέπει μόνο να αποφασίζουμε καλά, αλλά και να πράττουμε τα αποφασισμένα» (Z). Δεν σταμάτησε να αποχαιρείσει έστω και τυπικά τους φίλους του· δεν έριξε νοσταλγικό βλέμμα προς τα πίσω, όπως η σύζυγος του Λωτ. Το βλέμμα του στηρίχτηκε σταθερά προς το πατρικό σπίτι (ο). Έβαλε αμέσως σε ενέργεια την αγαθή απόφασή του, χωρίς κάποια αναβολή. Όταν το σίδερο ήταν ζεστό, το χτύπησε με βιασύνη και δεν ανέβαλλε για καταλληλότερο χρόνο την πραγματοποίηση της απόφασής του. Το συμφέρον μας απαιτεί γρήγορα να συμμορφωνόμαστε με τις πεποιθήσεις μας. Εφόσον πούμε: θα σηκωθούμε και θα πάμε, πρέπει αμέσως να σηκωνόμαστε και αμέσως να πάμε. Ο άσωτος σηκώθηκε αμέσως και βάδισε χωρίς να σταματήσει στα μισά του δρόμου με την πρόφαση ότι κουράστηκε και έχει ανάγκη ανάπαυσης. Προχώρησε χωρίς διακοπή και μολονότι ήταν και αδύνατος και κουρασμένος έφερε σε τέλειο πέρας ό,τι είχε αποφασίσει.
- (2) Η επανάληψη του αναστάς προσδίδει σοβαρή σημασία στο ρήμα (L).
- (3) «Αντί να πει ερχόταν» (Z).
- (4) Παλαιότερη γραφή: εαυτού. Κάθε λέξη σε όσα ακολουθούν είναι γεμάτη έλεος και συμπάθεια. Σημείωσε ειδικά το εαυτού (=του δικού του πατέρα), το μακρὰν απέχοντος, το εσπλαγχνίσθη, το δραμῶν, το επέπεσε, το κατεφίλησε (p).
- (5) Μπορεί κάποιος από αυτό να εικάσει, ότι ο πατέρας του ασώτου κάθε μέρα ανέβαινε σε κάποιο ύψωμα ή έπαιρνε τέτοια στάση ώστε να μπορεί και σε μακρινή απόσταση να ερευνά, μήπως φαίνεται κάπου ο γιος του να επιστρέφει. Παρόλο όμως που κάθε μέρα διαψευδóταν αυτή η ελπίδα και προσδοκία του, ο πατέρας δεν έπαυε να παρατηρεί (ο). «Τι διαπεραστικό βλέμμα γεμάτο συμπάθεια! Με το που σκέφτηκε κάποιος να μετανοήσει, αμέσως τον είδε αυτός, ο οποίος είναι έτοιμος πάντα για υποδοχή αυτών που επιστρέφουν, και αμέσως από την αρχή της μετάνοιας, τούς βοηθάει» (Z). «Διότι δεν ανέμενε τον γιο να έλθει μέχρις αυτόν, αλλά προφταίνει και τον αγκαλιάζει» (Θφ). «Πρόλαβε η ευεργεσία την μετάνοια» (Σχ.). Ο Θεός διακρίνει και τον ασθενέστερο στεναγμό της παραπλανημένης καρδιάς και αμέσως μόλις η καρδιά αυτή κάνει ένα βήμα προς αυτόν, κάνει και αυτός 10 βήματα για συνάντησή της (g).
- (6) Που γύρναγε πειναλέος και γυμνός (b). Ο πατέρας δεν έπαυσε να αναμένει τον γιο του. Για αυτό και τώρα διακρίνει αυτόν από μακριά (g).
- (7) «Διότι ήταν πατέρας και όχι μόνο αυτό, αλλά και Θεός ελέους» (Z).
- (8) Έξω από το σπίτι. Οι πατέρες κάτω από τις συνηθισμένες περιστάσεις δεν είναι διατεθειμένοι να τρέξουν για προϋπάντηση των παιδιών (b). Τώρα όμως μολονότι ο γιος δεν είχε πει τίποτα ακόμη και ο πατέρας δεν γνώριζε με ποιες διαθέσεις επέστρεφε αυτός, τρέχει προς αυτόν, θεωρώντας αρκετό το ότι επέστρεψε (p). «Από την υπερβολική χαρά, δεν τον περίμενε να έλθει, αλλά τον προϋπάντησε, και όχι με απλό τρόπο, αλλά τρέχοντας, για να φανεί η σφοδρότητα της αγάπης» (Z)
- (9) Η πρόθεση κατά=φίλησε αυτόν θερμά «σαν γιο ποθητό, αυτόν που μέχρι να μετανοήσει ήταν μιαιρός και σιχαμερός» (Z). Έχουμε λοιπόν εδώ μάτια ελέους και ευσπλαχνίας. Ο πατέρας είδε τον γιο, την ώρα που αυτός ήταν ακόμη πολύ μακριά. Σαν από κάποιον ψηλό πύργο περιέστρεφε διαρκώς τα μάτια ο πατέρας αναζητώντας στο βάθος του δρόμου, τον οποίο είχε ακολουθήσει ο άσωτος φεύγοντας από το πατρικό σπίτι, μήπως ξαναφανεί και πάλι αυτός να επιστρέφει. Υποδηλώνει αυτό τον πόθο του ουράνιου Πατέρα να επιστρέψουν οι αμαρτωλοί και την προθυμία του να δεχτεί αυτούς. Έχουμε ακόμη σπλάχνα συμπάθειας και ελέους. Ο πατέρας βλέποντας την αθλιότητα του γιου του δεν εξοργίζεται εναντίον του, αλλά τον σπλαχνίζεται. Δεν έρχεται στο νου του, πόσο το οικογενειακό του όνομα εξευτελίστηκε από την ανάξια συμπεριφορά του κουρελιάρη ήδη

γιου του που κατάντησε σε έσχατη αθλιότητα. Η πατρική του στοργή συγκινεί ολόκληρη την καρδιά του και «τον είδε ο πατέρας και τον σπλαχνίστηκε». Έχουμε επιπλέον και πόδια σπλαχνικά, εξαιτίας των οποίων παρουσιάζεται ο πατέρας «να τρέχει» προς τον γιο του, το οποίο υποδηλώνει, πόσο γρήγορος είναι ο Θεός στο να εκδηλώνει το έλεός του. Ο άσωτος ερχόταν αργά κάτω από το βάρος της ντροπής και του φόβου. Αλλά ο στοργικός πατέρας σπεύδει σε συνάντησή του για να δώσει θάρρος σε αυτόν. Έχουμε ακόμη και αγκαλιά και χέρια σπλαχνικά. Ανοίγουν και απλώνονται αυτά για να σφίξουν με θερμότητα τον γιο που γύρισε. «Έπεσε ο πατέρας στον τράχηλό του». Παρόλο που ήταν ένοχος και θα περίμενε για αυτό μαλώματα, παρόλο που ήταν βρώμικος ακόμη και ακάθατος, διότι πρόσφατα είχε φύγει από τον τόπο της χοιροβοσκής. Οποιοσδήποτε άλλος θα σιχαινόταν να τον αγγίξει και μόνο η πατρική στοργή παραβλέπει τα πάντα και ωθεί τον πατέρα να σφίξει θερμά στην αγκαλιά του τον γιο του που έφτασε σε τέτοια αθλιότητα. Αλλά έχουμε και χείλια ελέους και ευσπλαχνίας. Τα χείλια που στάζουν μέλι και ανέκφραστη γλυκύτητα εναποθέτουν φίλημα στοργικό στον τράχηλο του ασώτου. Το φίλημα όχι μόνο βεβαίωσε τον άσωτο ότι με χαρά και ευφροσύνη χαιρετιζόταν η επάνοδός του, αλλά και τον πληροφορήσε ότι όλα τα περασμένα συγχωρέθηκαν σε αυτόν και λησμονήθηκαν από τον πατέρα του.

15.21 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ υἱὸς, Πάτερ, ἡμάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι(1) υἱὸς σου(2).

21 Τότε ο γιος του τού είπε: “πατέρα, αμάρτησα στο Θεό και σ’ εσένα και δεν αξίζω να λέγομαι παιδί σου”.

(1) «Αυτά που σχεδίασε να πει, αυτά λέει τώρα με όλη την καρδιά του, ώστε από εδώ να μάθουμε ότι πρέπει και μετά την συμφιλίωση ολοκάρδια να ομολογούμε ότι αμαρτήσαμε και να καταδικάζουμε τους εαυτούς μας» (Ζ). Ο γιος δεν κάνει κατάχρηση της γενναιοφροσύνης και αγαθότητας του πατέρα, ώστε να εμποδιστεί να πει ό,τι είχε πρόθεση (b). Και αυτοί που πήραν την άφεση των αμαρτιών τους και δοκίμασαν την εσωτερική ειρήνη των μέχρι πριν λίγο ταραγμένων καρδιών τους, πρέπει να διατηρούν την ειλικρινή συντριβή για τον περασμένο άτακτο βίο και να εξομολογούνται και με το στόμα ακόμη και τις αμαρτίες εκείνες, για τις οποίες έχουν λόγους να ελπίζουν ότι συγχωρέθηκαν. Ο Δαβίδ συνέταξε τον 50ό ψαλμό της μετανοίας, όταν ο Νάθαν είχε πει σε αυτόν: «Και ο Κύριος συγχώρεσε το αμάρτημά σου· δεν θα πεθάνεις» (Β΄ Βασ. ιβ 13). Όσο βλέπουμε το Θεό περισσότερο γρήγορο στο να μας συγχωρέσει, τόσο περισσότερο οφείλουμε και εμείς να γινόμαστε δυσκολότεροι στο να συγχωρούμε τους εαυτούς μας.

(2) Δεν προστίθεται παρ’ όλα αυτά και το «κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου». Ή, διότι όταν μακριά από τον πατέρα σχεδίαζε να πει αυτό, δεν υπολόγιζε στην αγάπη του πατέρα, αλλά τον φανταζόταν εξοργισμένο και τώρα η συγκίνηση την οποία δοκιμάζει από την πατρική στοργή τον εμποδίζει να κάνει αυτού του είδους την πρόταση (p). Ή, διότι ο φιλανθρωπότατος Πατέρας δεν άφησε αυτόν να τελειώσει την πρόταση, αρκούμενος στην βαθιά συναίσθηση της αμαρτίας που εκδηλώθηκε, για αυτό και διέκοψε αυτόν στο «υιός σου» (δ). Η δεύτερη εκδοχή πιο πιθανή. Είναι απίθανο ότι ο γιος λησμόνησε τι είχε αποφασίσει να πει· και ακόμη πιο απίθανο ότι άλλαξε γνώμη και απέφυγε να προσθέσει και τη φράση: Κάνε με σαν έναν από τους μισθωτούς σου. Πιθανότερο είναι να δεχτούμε ότι ο πατέρας διακόπτοντας τον γιο είναι σαν να του έλεγε: Σταμάτα, γιε μου, να μιλάς πλέον για την αναξιότητά σου. Έγινες δεκτός εγκάρδια και μολονότι δεν είσαι άξιος να ονομαστείς γιος, θα φερθώ σε σένα σαν σε γιο αγαπητό και γνήσιο.

15.22 εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἐξενέγκατε(1) τὴν στολὴν(2) τὴν πρώτην(3) καὶ ἐνδύσατε(4) αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον(5) εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα(6) εἰς τοὺς πόδας(7),

22 Ο πατέρας όμως γύρισε στους δούλους του και τους διέταξε: “βγάλτε γρήγορα την καλύτερη στολή και ντύστε τον· φορέστε του δαχτυλίδι στο χέρι και δώστε του υποδήματα.

(1) Υπάρχει και η γραφή: ταχύ εξενέγκατε στολήν την πρώτην=Γρήγορα φέρτε έξω από την ιματιοθήκη.

(2) Η στολή ήταν μία μακριά και μεγαλοπρεπής εσθήτα, όπως την ήθελαν οι γραμματεῖς, για να περπατούν ντυμένοι με αυτήν (Λουκ. κ 46), που ονομαζόταν talar. Δες Μαρκ. ιβ 38,ιστ 5, Αποκ. στ 11,ζ 9,13,Εσθήρ στ 8,11,Α Μακ. ι 21,ιδ 9 (p).

(3) «Την πιο τίμια» (Ζ), την καλύτερη από όσες έχουμε στο σπίτι (p). Αξιόλογη και η: την οποία είχε πριν την απομάκρυνση και πτώση (δ), «την οποία φορούσε πριν αμαρτήσει» (Θφ). Την δεύτερη αυτή εκδοχή κάνει λιγότερο πιθανή η έλλειψη του «αυτού» (=την στολή του την πρώτη) (p).

(4) Μόνος του θα ντραπεί να την φορέσει, βλέποντας τι άθλια ενδυμασία φορά τώρα και σε ποια κατάσταση ήλθε. Αλλά φορέστε του την εσείς. «Ντύστε εσείς αυτόν που έγδυσε τον εαυτό του» (Σχ.).

(5) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Πιθανώς δαχτυλίδι που έχει και σφραγίδα, από το οποίο θα δηλωνόταν, ότι ήταν πρόσωπο περιωπής και ίσως εξουσίας στο σπίτι (Εσθήρ γ 10,η 2,Γεν. μα 42) (ρ). Το δόσιμο λοιπόν δαχτυλιδιού στον άσωτο γιο είναι γεμάτο σημασία και έδειχνε ότι αποκαθίστατο εκείνη τη στιγμή στις τιμές και τα προνόμια του γνήσιου γιου, από τα οποία αποξενώθηκε με τον άσωτο και αχαλίνωτο βίο του (ο). Ο νεότερος γιος ασφαλώς είχε πουλήσει το πρώτο δαχτυλίδι του (g).

(6) Τα υποδήματα ήταν σημάδι ελεύθερων ανδρών, διότι οι δούλοι περπατούσαν ανυπόδητοι.

(7) Έχουμε στα λόγια του πατέρα κλιμακωτό σχήμα: Πρώτον στολή σε αντίθεση με την γυμνότητα του γιου που επέστρεψε· έπειτα δαχτυλίδι και τέλος υποδήματα, των οποίων στερούνταν ο νεότερος που έφτασε σε κατάσταση δούλου (g). Τίποτα από τα 3 αυτά δεν ήταν από τα απαραίτητα αναγκαία όπως είναι το ψωμί. Ο πατέρας προμηθεύει όχι απλώς καθετί το αναγκαίο στο γιο, που γύρισε με άθλια και πενιχρή περιβολή, αλλά τον τιμά (ρ). Στα τιμητικά λοιπόν αυτά εμβλήματα πρέπει γενικώς να διακρίνουμε την τέλεια αποκατάσταση του αμαρτωλού στη θέση του γιου (g), χωρίς να αναζητούμε στη στολή, το δαχτυλίδι και τα υποδήματα συγκεκριμένες και ξεχωριστές μεταξύ τους πνευματικές δωρεές (ρ). Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο Ιερώνυμος εισηγήθηκε ότι η μεν στολή σημαίνει την δικαιοσύνη του Θεού, ενώ το δαχτυλίδι την σφραγίδα του Πνεύματος και τα υποδήματα την ικανότητα να πορεύεται κάποιος στους δρόμους του Θεού (g). Ή στολή «είναι η κάθαρση ή η χάρη που φρουρεί» (Ζ), «δαχτυλίδι θα μπορούσες να εννοήσεις τον αρραβώνα του Πνεύματος... και υποδήματα στα πόδια, για να φυλάγονται από τους σκορπιούς, τα μικρά... αμαρτήματα και κρυφά» (Θφ). Όλα αυτά δεν είναι ακατάλληλα για την πρακτική ερμηνεία (δ). Και πλατύτερα: Η δικαιοσύνη του Χριστού είναι η στολή, η λαμπρή και κύρια ενδυμασία, την οποία ενδύονται αυτοί που επιστρέφουν με τη μετάνοια. Ενδύονται τον Ιησού Χριστό, διότι και η μετάνοια δεύτερο βάπτισμα είναι και στο βάπτισμα ντυνόμαστε τον Ιησού Χριστό, τον ήλιο της δικαιοσύνης που αστράπτει. Καινούργια κτίση, νέα φύση παρέχεται σε μας και με τη μετάνοια, όπως και με το βάπτισμα και η στολή αυτή είναι «ιμάτιο σωτηρίας και χιτώνας ευφροσύνης», με τα οποία «σαν νύφη στολίζει» ο Κύριος αυτούς που επιστρέφουν σε αυτόν (Ησ. κα 10). Ο αρραβώνας του Πνεύματος, «με τον οποίο σφραγιστήκαμε την ημέρα της απολύτρωσής μας (βάπτισμα) είναι το δαχτυλίδι του χεριού. Όσοι αγιάστηκαν στολίζονται και αξιοποιούνται. Δίνεται σε αυτούς εξουσία και δύναμη όπως άλλοτε στον Ιωσήφ έδωσε ο Φαραώ δίνοντάς του δαχτυλίδι. Και υποδήματα στα πόδια όχι μόνο ώστε αυτός να περπατά ανεμπόδιστα στην οδό της αρετής, αλλά και για να καθοδηγεί και άλλους σε αυτήν με την ετοιμασία του ευαγγελίου της ειρήνης (Εφεσ. στ 15) με το να γίνεται παράδειγμα ενθάρρυνσης και επιστροφής και στους άλλους. Αυτούς που μετανοούν και αληθινά επιστρέφουν χρησιμοποιεί ο Θεός και για διδασκαλία άλλων. Ο Δαβίδ όταν συγχωρέθηκε «διδάσκει τους παράνομους τους δρόμους» του Κυρίου «και ασεβείς μέσω αυτού θα επιστρέψουν» ενώ ο Πέτρος όταν επέστρεψε στήριξε τους αδελφούς του.

15.23 και ενέγκαντες(1) τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν(2), θύσατε(3) καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν, 23 Φέρτε το σιτευτό μοσχάρι και σφάξτε το να φάμε και να ευφρανθούμε,

(1) Υπάρχει και η γραφή: και φέρετε...

(2) Δεν λέει: φέρτε ένα μοσχάρι, αλλά το μοσχάρι, το οποίο τρέφουν και παχαίνουν, για να το έχουν έτοιμο για κάποιο χαρμόσυνο και πανηγυρικό γεγονός του σπιτιού (g). Σαν να έλεγε: Καμία άλλη περίπτωση δεν μπορεί να είναι περισσότερο χαρμόσυνη από την παρούσα. Δες Α Βασ. κη 24, Κριτ. στ 25, Ιερεμ. κστ 21 (ρ).

(3) Με την έννοια του σφάξτε για φαγητό. Δες Πράξ. ι 13,ια 7,Ιω ι 10. Αξιόλογη και η αλληγορική ερμηνεία: «Αλλά ποιο είναι το μοσχάρι το σιτευτό, αν όχι οπωσδήποτε ο Χριστός, το ακηλίδωτο σφάγιο, αυτός που κουβαλά την αμαρτία του κόσμου, αυτός που θυσιάζεται και τρώγεται; Διότι, εφόσον ντύθηκε τη σάρκα που από τη φύση της δεν έχει λογική και είναι κτηνώδης, έστω και αν την γέμισε αυτήν με την δική του δόξα, θεωρείται μοσχάρι, που δεν έχει, από τη μία, πείρα του ζυγού του νόμου της αμαρτίας, και είναι σιτευτό, από την άλλη, διότι το μυστήριο του Χριστού είχε προοριστεί πριν δημιουργηθεί ο κόσμος, η φρικώδης και μεγάλη δηλαδή θυσία, στην οποία θέλει να μετέχουν αυτοί που επιστρέφουν από την αμαρτία» (Κ). «Καθένας λοιπόν... που καθαρίζεται από την αμαρτία, κοινωνεί αυτό το μοσχάρι το σιτευτό και γίνεται αίτιος ευφροσύνης και στον Πατέρα και στους δούλους του» (Θφ). Ο ίδιος ο Χριστός είπε, ότι είναι ο άρτος της ζωής και ότι η σάρκα του είναι αληθινά τροφή και το αίμα του αληθινά ποτό. Κοντά στο Χριστό υπάρχει δείπνο για τις ψυχές, δείπνο πλούσιο.

15.24 ὅτι(1) οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ ἀπολωλὼς(2) ἦν καὶ εὐρέθη(3). καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι(4).

24 γιατί αυτός ο γιος μου ήταν νεκρός και αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε". Έτσι άρχισαν να ευφραίνονται.

(1) Είναι σ. θριαμβευτικός και ύμνος, που έχει μέσα του κάποιο ρυθμό και φαίνεται να επαναλήφθηκε κάποιες φορές στο γεύμα ως επωδός (δες σ. 32), με συνοδεία με μουσική συμφωνία (σ. 25). Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τραγούδι, όταν ήταν βαθιά συγκινημένοι. Δες Γεν. λζ 33, Α΄ Παρ. ιβ 18, όπου οι στίχοι παρουσιάζουν τον παραλληλισμό της εβραϊκής ποίησης (b).

(2) «Νέκρωση μεν και χάσιμο εννοεί αυτήν που προέρχεται από την αμαρτία, ενώ ανάσταση και εύρεση, αυτήν που προέρχεται από την μετάνοια» (Ζ). Η κατάσταση αυτού που ζει στην αμαρτία, είναι κατάσταση θανάτου, διότι η αμαρτία νεκρώνει στην ψυχή στην οποία κυριαρχεί, κάθε πνευματική ζωή. Ένωση με το Χριστό δεν υπάρχει· οι πνευματικές αισθήσεις με τις οποίες εισδύει το φως της αλήθειας στην ψυχή, ολοένα αμβλύνονται, μέχρις ότου έλθει και η πλήρης τύφλωση και πώρωση της ψυχής· καμία ζωή για το Θεό και για δόξα του Θεού. Νέκρωση λοιπόν και λήθαργος βαθύς, προμήνυμα του αιώνιου θανάτου.

(3) Το «χαμένος είναι πιο μέτριο από το νεκρός» (Θφ). Γιατί λοιπόν να προστεθεί, αφού η εικόνα και λιγότερο ισχυρή από αυτήν του νεκρού είναι και όχι εξ' ολοκλήρου ακριβής, αφού ο πατέρας δεν ζήτησε τον χαμένο; (L). Διότι το μεν νεκρός αναφέρεται στην προσωπική αθλιότητα του αμαρτωλού (αντίστοιχο με το χαμένο πρόβατο), ενώ το χαμένος αναφέρεται στην απώλειά του για τον ίδιο το Θεό (αντίστοιχο είναι η χαμένη δραχμή). Η παραβολή του ασώτου συνενώνει τις δύο αυτές οπτικές: Ο γιος χάθηκε για τον εαυτό του και ο πατέρας έχασε επίσης αυτόν (g).

(4) Η επιστροφή μιας ψυχής από την αμαρτία προς το Θεό, είναι ανάστασή της από το θάνατο και επάνοδός της στη ζωή, συγχρόνως όμως και ανεύρεση του χαμένου. Είναι λοιπόν μεγάλη, θαυμάσια, ταυτόχρονα υπερφυσική και χαρμόσυνη μεταβολή. Μοιάζει από κάποια άποψη με την μεταβολή, την οποία παρουσιάζει η όψη της γης, όταν επιστρέφει η άνοιξη. Είναι όμως και υπόθεση χαράς στο Θεό και σε όλο το σπίτι του. Εδώ ο πατέρας προτρέπει τους πάντες να χαρούν και να ευφρανθούν, δίνοντας ο ίδιος το σύνθημα για αυτό.

15.25 Ἦν δὲ(1) ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῶ(2)· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν(3),

25 »Ο μεγαλύτερος γιος του βρισκόταν στο χωράφι· και καθώς ερχόταν και πλησίαζε στο σπίτι, άκουσε μουσικές και χορούς.

(1) Το δεύτερο τμήμα (σ. 25-32) περιλαμβάνει την συνομιλία του μεγαλύτερου γιου με τον δούλο (σ. 25-28) και την συνομιλία του με τον πατέρα του (σ. 28-32). «Εδώ είναι το πολυθρύλητο ζήτημα. Πώς ο γιος φαίνεται φθονερός, ο οποίος έζησε ευάρεστα, κατά τα άλλα, και είχε δουλέψει στον πατέρα; Το οποίο θα λυθεί, αν βεβαίως κάποιος αναλογιστεί την παραβολή, για ποιο λόγο ειπώθηκε·

οππωσδήποτε δηλαδή ειπώθηκε επειδή γόγγυζαν οι καθαροί και που δικαίωναν τους εαυτούς τους Φαρισαίοι στον Κύριο, που δεχόταν πόρνες και τελώνες... Με την παραβολή λοιπόν αυτή ο Κύριος διδάσκει ως προς αυτή τη γνώμη των Φαρισαίων, ότι ακόμη και αν ήταν δίκαιοι οι ίδιοι... να μην δυσανασχετούν με το ότι γίνονται δεκτοί οι αμαρτωλοί» (Θφ).

(2) Ήταν στον αγρό πράττοντας το καθήκον του, αλλά όχι με πνεύμα αγάπης. Αυτό εξηγεί, γιατί δεν ήταν παρών, όταν ο αδελφός του επέστρεφε (p).

(3) Συμφωνία σύμφωνα με τον Πλάτωνα είναι η αρμονία στην ωδή· ομοίως λοιπόν και σε ωδή και σε όργανο (αυλό κλπ.) ή όργανα, όπως εδώ, όπου η συμφωνία ήταν αυτή των μουσικών οργάνων, στον ήχο των οποίων χόρευαν, όπως συνηθιζόταν στα μεγάλα και επίσημα συμπόσια (δ).

15.26 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων(1) ἐπυνθάνετο τί εἶη(2) ταῦτα.

26 Φώναξε, λοιπόν, έναν από τους υπηρέτες και ρώτησε να μάθει τι συμβαίνει.

(1) «Παῖδες λέει τώρα τους δούλους» (Ζ). Χρησιμοποιούνται στην παραβολή 3 όροι για να δηλώσουν το υπηρετικό προσωπικό, «μίσθιοι, δούλοι, παῖδες» το οποίο υποδηλώνει τα πλούτη του πατέρα (ο). Δεν μπαίνει αμέσως στο σπίτι και δεν παίρνει ως δεδομένο ότι εκείνο που έκανε ο πατέρας, ήταν ορθό. Ίσως λοιπόν αυτό υποδηλώνει κακή διάθεση αυτού του γιου. Παρ' όλα αυτά το να πληροφορηθεί τι συνέβαινε, ήταν φυσικό και για τις ζητούμενες αυτές πληροφορίες δεν θα ήταν ίσως επικριτέος (p).

(2) Υπάρχει και η γραφή τι αν είη. Ό,τι γινόταν εκείνη τη στιγμή ήταν κάτι έκτακτο, που δεν γινόταν κάθε μέρα. Εάν λοιπόν είχαν γίνει προσκλήσεις, ο μεγαλύτερος θα το γνώριζε. Βρίσκεται λοιπόν μπροστά σε απρόοπτο και για αυτό ρωτά «τι τάχα ήταν αυτά» (L)=σαν τι να είναι αυτά· τι σήμαιναν αυτά.

15.27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἤκει(1), καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν(2), ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν(3).

27 Εκείνος του είπε: “γύρισε ο αδερφός σου, κι ο πατέρας σου έσφαξε το σιτευτό μοσχάρι, γιατί του ήρθε πίσω γερός”.

(1) =έχει έλθει (δ).

(2) Κανείς λόγος δεν γίνεται για την στολή, το δαχτυλίδι και τα υποδήματα, αλλά μόνο για το μοσχάρι το σιτευτό και αυτό, διότι τα άσματα και οι χοροί, για τα οποία ο μεγαλύτερος ρωτά, γίνονταν τη στιγμή που τρωγόταν το μοσχάρι (ο).

(3) Ο δούλος στην απάντησή του αντικαθιστά τις λέξεις του πατέρα: νεκρός ην... και απολωλός...με την τελειώς απλή αυτή φράση, η οποία και μόνη άρμοζε στα χείλη του δούλου: επειδή τον πήρε πίσω υγιή (g). Το υγιή πιο σωστό είναι να μην το πάρουμε με ηθική έννοια (= «απέβαλε την νόσο με την μετάνοια» Z), διότι για αυτό ο δούλος δεν θα ήταν σε θέση να εκφέρει γνώμη, αλλά με τη σημασία της σωματικής υγείας. Όλοι στο σπίτι γνώριζαν, πόσο ο πατέρας ενδιαφερόταν και αγωνιούσε για την ασφάλεια και υγεία του γιου του (ρ).

15.28 ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν(1) εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν(2) παρεκάλει(3) αὐτόν.

28 Αυτός τότε θύμωσε και δεν ήθελε να μπει μέσα. Ο πατέρας του βγήκε και τον παρακαλούσε,

(1) Είναι αξιοσημείωτη η αλλαγή των χρόνων στα δύο αυτά ρήματα. Δεν ήθελε με επιμονή να μπει. Ο παρατατικός σημαίνει πεισματική και συνεχιζόμενη κατάσταση (ρ). Η άρνηση αυτή ζωγραφίζει θαυμάσια την δυσαρέσκεια των Φαρισαίων, οι οποίοι δεν ήθελαν να έχουν καμία σχέση με τους αμαρτωλούς, ούτε κάποιο μέρος στη χαρά για την σωτηρία τους με την μετάνοια (g).

(2) «Ο φιλόνητος πατέρας όμως βγαίνει και τον παρακαλεί και του εξηγεί πάλι την αιτία της ευφροσύνης» (Θφ). «Σαν φιλότεκνος και σοφός που είναι και αυτόν που επέστρεψε τιμά και αυτόν που έμεινε έξω παρακαλεί» (Z). Δείχνει και στους δύο γιους την ίδια τρυφερότητα. Το «βγήκε» εδώ είναι παράλληλο με το «έτρεξε» του σ. 20 (ρ). Θα μπορούσε να πει δίκαια: «Εάν δεν θέλει να έλθει, αφήστε τον να στέκεται έξω· κλείστε του την πόρτα και ας πάει να περάσει τη νύχτα του όπου του αρέσει. Δεν μπορώ να κάνω ό,τι θέλω στο σπίτι μου; Και δεν ήταν δικό μου το μοσχάρι το σιτευτό»; Αλλά όχι· ο πατέρας δεν στέλνει στον μεγαλύτερο κάποιον δούλο, αλλά βγαίνει ο ίδιος και παρακαλεί τον γιο του. Δείχνεται έτσι η αγαθότητα και συγκατάβαση του Θεού. Πόσο μειλίχιος και μακρόθυμος και ανεκτικός δείχνεται ο ουράνιος Πατέρας και στους ανθρώπους που τον προκαλούν. Πώς μιλά στον Κάιν και πώς ζητά να τον πείσει ότι άδικα λυπήθηκε, επειδή δεν έγιναν δεκτές οι θυσίες του (Γεν. δ 6). Και πώς «για σαράντα χρόνια υπέμεινε την διαγωγή τους στην έρημο» (Πράξ. ιγ 18). Και ειδικότερα πόσο μειλίχια συζητά με τον Ιωνά και με συλλογισμούς ζητά με το παράδειγμα της κολοκύθας να πείσει αυτόν, ότι δίκαια λυπήθηκε το λαό της Νινευί.

(3) Παρατατικός όπως και το προηγούμενο «δεν ήθελε». Συνεχώς και αυτός παρακαλούσε αυτόν να μπει (ρ). Το διάβημα αυτό του πατέρα, ο οποίος βγήκε και προσκαλούσε τον γιο του να μπει, πραγματοποιούνταν στη συνομιλία αυτή ανάμεσα στον Ιησού και τους ακροατές του Φαρισαίους (g).

15.29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρὶ, Ἴδου τοσαῦτα ἔτη(1) δουλεύω σοι(2) καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρήλθον(3), καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον(4) ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου(5) εὐφρανθῶ(6).

29 εκείνος όμως του αποκρίθηκε: “εγώ τόσα χρόνια σου δουλεύω και ποτέ δεν παράκουσα καμιά εντολή σου· κι όμως σ’ εμένα δεν έδωσες ποτέ ένα κασίκι για να ευφρανθώ με τους φίλους μου.

(1) Σε αντίθεση με το «ότε (όταν)» του σ. 30 (b). Τα λόγια με τα οποία απαντά ο μεγαλύτερος γιος στις προσκλήσεις του πατέρα του, γράφονται εδώ για διδασκαλία εκείνων, οι οποίοι με τη χάρη του Θεού διαφυλάχτηκαν από σοβαρά αμαρτήματα και τηρήθηκαν στην οδό της σωφροσύνης και αρετής. Διδάσκονται, ότι υπόκεινται και αυτοί σε αμαρτίες, οι οποίες δεν είναι όμοιες με τις σκανδαλώδεις αμαρτίες του ασώτου γιου, είναι όμως ικανές να αποκλείσουν αυτούς από το πατρικό σπίτι.

(2) Ομολογία του δουλικού πνεύματος, από το οποίο κυριαρχούνταν. Δεν προσθέτει με πνεύμα γιου το «Πατέρα» (b).

(3) Για την χρήση του παρέρχομαι με τη σημασία του αμελώ ή παραβαίνω, δεξ και Λουκ. ια 42 (p). Η φράση ζωγραφίζει ζωηρά την αφελή και τυφλή αυταρέσκεια των Φαρισαίων για την δικαιοσύνη τους (g). Ο μεγαλύτερος γιος υπερτιμά τις αρετές του και την υπακοή του προς τον πατέρα. Διότι θα μπορούσε κάποιος να υποπτευθεί ότι δεν υπήρξε τόσο ακριβής η συμπεριφορά του, ώστε να μπορεί τώρα να καυχηθεί προς τον πατέρα του, ότι «ποτέ δεν παρέβην εντολή σου». Εάν πράγματι η υπακοή προς τον πατέρα του υπήρξε τέτοια, πώς τώρα με τόσο πείσμα αντιστέκεται στις πατρικές προτροπές και προσκλήσεις; Ω! πόσο οι αγαθοί έχουν ανάγκη να προφυλάσσουν τους εαυτούς τους από το πνεύμα της αλαζονείας, η οποία αποτελεί διαφθορά που φυτρώνει στην στάχτη άλλων διαφθορών της ψυχής που νεκρώθηκαν με την χάρη του Θεού. Εκείνοι οι οποίοι για πολύ δούλεψαν στο Θεό, έχουν ανάγκη με ευγνωμοσύνη να ταπεινώνονται μπροστά του για αυτό και να μην καυχούνται ποτέ για αυτό.

(4) Πολύ λιγότερο το μοσχάρι το σιτευτό (b). «Εμείς όμως δεν πρέπει να εξετάζουμε με περιέργεια, ποιο είναι το ερίφιο και ποιοι οι φίλοι. Διότι δεν είναι ασφαλές το να λεπτολογούμε πάνω σε αυτά, όπως σε πολλά σημεία των παραβολών ισχυριστήκαμε» (Z). Ολοφάνερα όμως ο μεγαλύτερος γιος λείει αυτό μέσα στο χάσιμο του ελέγχου του. Διότι πότε ζήτησε στο παρελθόν από τον πατέρα του κάποιο ερίφιο; Και εάν ζητούσε αυτό, πώς προεξοφλεί ότι ο πατέρας του δεν θα του το έδινε; Υπάρχει κάθε βεβαιότητα, ότι στην πρώτη κουβέντα του μεγαλύτερου γιου, ο πατέρας ευχάριστα θα ανταποκρινόταν στην επιθυμία του. Διότι τόσο χρόνο συνέζησε αυτός αρμονικά με τον πατέρα και είχε τόσα δείγματα της στοργής του προς αυτόν. Αλλά τώρα κυριεύεται από σκοτάδι τόσο πολύ, ώστε να λησμονεί όλα αυτά και να θεωρεί τον εαυτό του αδικημένο από τον πατέρα. Όσοι φρονούν υψηλά για τον εαυτό τους και υπερτιμούν την αρετή τους, εύκολα στην πρώτη δοκιμασία λησμονούν τις τόσες προς αυτούς ευεργεσίες του Θεού και παραπονούνται σαν αδικημένοι από την Πρόνοιά του.

(5) Σε αντίθεση με το «με πόρνες» του σ. 30 (b).

(6) Δεν αντιλαμβάνεται, ότι εκδηλώνει το ίδιο πνεύμα, το οποίο οδήγησε τον αδελφό του στην ασωτία. Αξιώνει να έχει την περιουσία του πατέρα, για να απολαμβάνει αυτήν χωριστά από αυτόν (p). Οι χαρές των παιδιών του Θεού γίνονται μέσα στο σπίτι του Πατέρα τους, μαζί με αυτόν και τα άλλα παιδιά του, με κοινωνία με το Θεό και τους αγίους του, και όχι με κάποιους φίλους έξω από το σπίτι.

15.30 ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος(1) ὁ καταφαγῶν σου τὸν βίον(2) μετὰ πορνῶν ἦλθεν(3), ἔθυσας αὐτῷ(4) τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν.

30 Ὅταν ὅμως ἦρθε αὐτὸς ὁ γιος σου, που κατασπατάλησε τὴν περιουσία σου με πόρνες, ἔσφαξες γιὰ χάρη του τὸ σιτευτὸ μοσχάρι”.

(1) Δεν ονομάζει αυτόν αδελφό, αλλά περιφρονητικά «ο γιος σου αυτός» (δ)· σαν να τον δείχνει όπως ο Φαρισαίος τον τελώνη στη γνωστή παραβολή. Ο γιος σου αυτός=Ο προκομμένος αυτός γιος σου. Τονίζει έτσι και την μεροληψία του πατέρα (=ο γιος σου) και την προς τον αδελφό αποστροφή του (g).

(2) Εκδηλώνεται πικρία και με τη φράση «σου τον βίον». Εφόσον ο πατέρας αυτοπροαίρετα μοίρασε σε αυτούς την περιουσία, θε έπρεπε ο μεγαλύτερος να πει «την περιουσία του (του ασώτου)» (p).

(3) Έξυπνη η παρατήρηση: Λείει ήλθε σαν για κάποιον ξένο, και όχι επανήλθε (b). Ολοφάνερα λοιπόν εξογκώνει τις παρεκτροπές του αδελφού του για να αντιπάζει αυτές στην κατ' αυτόν αδικαιολόγητη συμπεριφορά του πατέρα προς τον άσωτο που επανήλθε. Το ότι ο άσωτος κατέφαγε την περιουσία του με πόρνες ούτε λέγεται στην παραβολή, ούτε μπορούσε να το γνωρίζει ο μεγαλύτερος.

(4) Δοτική χαριστική (b).

15.31 ὁ δὲ εἶπεν(1) αὐτῷ, Τέκνον(2), σὺ(3) πάντοτε μετ' ἐμοῦ(4) εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά(5) ἔστιν·

31 Κι ὁ πατέρας του τού ἀπάντησε: “παιδί μου, ἐσύ εἶσαι πάντοτε μαζί μου κι ὅ,τι εἶναι δικό μου εἶναι καὶ δικό σου.

(1) Κάνει διπλή απάντηση στο διπλό παράπονο του μεγαλύτερου αδελφού (b).

(2) Η λέξη τέκνον έχει κάτι το τρυφερότερο από τη λέξη γιος (g), και χρησιμοποιεί τώρα αυτή ο πατέρας, μολονότι ο μεγαλύτερος δεν τον αποκάλεσε Πατέρα (p).

(3) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση σε αντίθεση με τον νεότερο που απουσίασε για πολύ, ίσως επίσης και με το «εμοί» του σ. 29 (ρ).

(4) Είναι καλύτερα να ευφραίνεται κάποιος μαζί με τον πατέρα του παρά με τους φίλους του (b). Του δείχνει τι θα μπορούσε να είναι η ζωή του στο πατρικό σπίτι, αρκούσε και αυτός να ανταποκρινόταν στην στοργή του πατέρα με καρδιά παιδιού. Θα ήταν ευφρόσυνη γιορτή όχι μίας μόνο ημέρας, αλλά συνεχής και ασταμάτητη, εφόσον η περιουσία του Πατέρα του ήταν και δική του περιουσία (g). Είναι ανείπωτη ευτυχία όλων των παιδιών του Θεού να παραμένουν στο σπίτι του πατέρα και να βρίσκονται σε αδιάσπαστη κοινωνία και ένωση μαζί του. Και στον μεν παρόντα βίο η επικοινωνία και ένωση αυτή θα πραγματοποιείται με την πίστη. Στο μελλοντικό όμως βίο η μακάρια ζωή του ουράνιου πατέρα θα μεταδοθεί πλήρως και σε μας, ώστε όλα τα δικά του θα είναι και δικά μας. Διότι αν είμαστε «παιδιά, θα είμαστε και κληρονόμοι» (Ρωμ. η 17).

(5) Διότι ο νεότερος γιος είχε ήδη λάβει το μερίδιό του και ο, πρωτότοκος είχε την προτεραιότητα στην κληρονομιά των αγαθών του πατέρα (b). Η υποδοχή την οποία έκανα στον αδελφό σου, δεν συνεπάγεται αποδοκιμασία ή απόρριψη και αποξένωση δική σου από τη στοργή μου. Ό,τι έκανα για τον αδελφό σου δεν μειώνει σε τίποτα ό,τι έχω πρόθεση πάντοτε για σένα.

15.32 εύφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι(1) ἔδει(2), ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος(3) νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὐρέθη(4).

32 Ἐπρεπε ὁμως να ευφρανθούμε και να χαρούμε, γιατί ο αδερφός σου αυτός ήταν νεκρός κι αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε”».

(1) Δεν υπάρχει τώρα ζήτημα αμοιβής αλλά χαράς. Και το μεν να ευφρανθείς μπαίνει για να δηλώσει την εξωτερική εκδήλωση της χαράς, ενώ το να χαρείς για να δηλώσει το εσωτερικό συναίσθημα (ρ).

(2) «Δείχνει ότι είναι αναγκαία η ευφροσύνη και η χαρά. Διότι ποιος αν δει νεκρό να ξαναζεί δεν ευφραίνεται; Και ποιος βρίσκοντας το χαμένο, δεν χαίρεται;» (Z). Ο παρατατικός αυτός έχει ίσως μέσα του μία ευγενική μομφή (ρ).

(3) Η αντικατάσταση του «ο γιος σου» με το «ο αδελφός σου» και η επανάληψη του «αυτός» σαφώς εμπερικλείουν μάλωμα.=Αυτός ο αδελφός σου, για τον οποίο τόσο αυστηρά κρίνεις· εάν εγώ πήρα πίσω έναν γιο και συ πήρες πίσω έναν αδελφό (ρ). «Όταν πρέπει να σωθεί ο χαμένος, λέει, δεν είναι καιρός δικαστηρίων ούτε ακριβούς εξέτασης, αλλά φιλανθρωπίας και συγγνώμης μόνο... Αλλά και αν έπρεπε και να τιμωρηθεί αυτός, τιμωρήθηκε αρκετά με την ζωή στην ξένη χώρα» (X). Με τη λέξη ο αδελφός σου εκδηλώνεται αμετάθετη η απόφαση του πατέρα, ο άσωτος που γύρισε να ανακτήσει πλήρη τα δικαιώματά του στο πατρικό σπίτι (ο).

(4) Όχι λιγότερο επιτυχημένο και τεχνικό το τέλος της παραβολής. Δεν μας λέει αν ο μεγαλύτερος αδελφός μπήκε τελικά, για να μετέχει στη χαρά, ούτε πώς ο νεότερος συμπεριφέρθηκε μετά από αυτά. Και τα δύο αυτά ήταν ζητήματα του μέλλοντος και οι δύο γιοι αφέθηκαν ελεύθεροι, μόνοι τους να κανονίσουν την συμπεριφορά τους (ρ).

Κεφάλαιο 16

Στίχ. 1-13. Η παραβολή του άδικου οικονόμου και σχετική διδασκαλία.

16.1 Ἐλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς(1) αὐτοῦ, Ἴθι, ἄνθρωπος τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον(2), καὶ οὗτος διεβλήθη(3) αὐτῷ ὡς(4) διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ(5).

1 Ο Ιησούς ἔλεγε στους μαθητές του: «Κάποιος πλούσιος εἶχε ἕναν διαχειριστή που του τον κατηγόρησαν ὅτι σπαταλά την περιουσία του.

Χρησιμοποιεί ο Κύριος δύο παραβολές για να διδάξει, πώς πρέπει να διαχειρίζεται ο καθένας τον επίγειο πλούτο. Η πρώτη από αυτές απευθύνθηκε προς τους μαθητές, αισθάνθηκαν όμως οι Φαρισαίοι (σ. 14), ότι εφαρμοζόταν και σε αυτούς. Η δεύτερη φαίνεται να απευθύνθηκε κατ' ευθείαν προς τους Φαρισαίους. Και οι δύο πάντως διδάσκουν ότι τα πλούτη συνεπάγον ευθύνες και κινδύνους. Είναι μάλλον παρακαταθήκη που την εμπιστεύτηκε ο Θεός στους πλουσίους, παρά ιδιοκτησία τους· και η χρήση του πλούτου στον κόσμο αυτόν επιδρά τα μέγιστα στην στον μέλλοντα βίο κατάσταση αυτού που απέκτησε τον πλούτο (ρ). Στην παραβολή αυτή, όπως και στις άλλες, ο Κύριος χρησιμοποιεί το παράδειγμα των αδίκων για να κεντρίσει τον ζήλο των πιστών. Πράγματι εν μέσω μιας συμπεριφοράς ηθικά αξιοκατάκριτης, οι κακοί αναπτύσσουν συχνά ικανότητες δραστηριότητας, συνέσεως και επιμονής, οι οποίες παρουσιάζονται κατάλληλες στο να ταπεινώσουν και να ενθαρρύνουν τους δικαίους. Η παραβολή του άδικου οικονόμου είναι το αριστούργημα του είδους αυτού της διδασκαλίας (g). Η παραβολή αυτή προκάλεσε πολλές δυσκολίες στους ερμηνευτές. Το μεγάλο σημείο της δυσκολίας είναι κυρίως το ότι ο Κύριός μας φαίνεται να επαινεί και να

προβάλλει σε μίμηση την ολοφάνερα απατηλή συμπεριφορά καταχραστή διαχειριστή, ο οποίος επρόκειτο να αντικατασταθεί. Η δυσκολία όμως αυτή προέρχεται από πλάνη. Και μάλιστα πρώτον από την παραγνώριση ή παρερμηνεία του γενικού σκοπού της παραβολής, ο οποίος είναι να τονιστεί η αναγκαιότητα δραστηριότητας και ετοιμότητας και ταχύτητας ενέργειας για να επιτύχει κάποιος τις ευλογίες της σωτηρίας. Ασθενείς προσπάθειες, διστακτικές αποφάσεις και χλιαρές ενέργειες, αυτά είναι που αποδοκιμάζονται από την παραβολή. Έπειτα υποτέθηκε, ότι στην παραβολή επιδοκιμάζονται οι καταχρήσεις του απατεώνα οικονόμου· ενώ επαινούνται απλώς το επινοητικό, η ταχύτητα της ενέργειας και η δραστηριότητα στην εξασφάλιση των μέσων για την συντήρησή του στο μέλλον (ο). Έγιναν απόπειρες για σύνδεση των 2 αυτών παραβολών με τις προηγούμενες 3 και με τις ακόλουθες άλλες 3. Σύνδεση πραγματική με τις προηγούμενες δεν φαίνεται πιθανή. Μάλλον υποδηλώνεται εδώ, ότι πρόκειται για νέα έναρξη. Ιδεατά όμως μπορεί να βρεθεί σύνδεση. Οι δύο αυτές παραβολές δηλαδή, όπως και οι 3 που προηγήθηκαν αναφέρονται σε ειδικά ελαττώματα των Φαρισαίων. Οι 3 πρώτες στιγματίζουν την αποκλειστικότητα, την αυταρέσκεια και την εναντίον των άλλων περιφρόνησή τους, ενώ με τις δύο αυτές κατακρίνεται η εγωιστική και τρυφήλη χρήση του πλούτου τους. Πιο δύσκολη παρουσιάζεται η σύνδεση των 2 αυτών παραβολών με τις άλλες 3 που τις ακολουθούν. Θα μπορούσαν παρ' όλα αυτά να συνδεθούν με την έννοια της δικαιοσύνης. Έτσι οι 5 αυτές παραβολές θα μπορούσαν να τιλοφορηθούν ως εξής: ο άδικος κριτής, ο αυτοδικαιούμενος Φαρισαίος και ο αυτοδικαιούμενος δούλος (ρ). Πώς θα εξηγήσουμε τις λεπτομέρειες της παραβολής; Ή, άνθρωπο πλούσιο θα δεχτούμε τον κύριο του κόσμου, τον ιδιοκτήτη του σύμπαντος τον οποίο ο Ιησούς αντιπροσώπευσε εδώ (g)· «τον φιλόανθρωπο Θεό που δεν έχει καμία ανάγκη» (Z), ο οποίος αφαιρεί την διαχείριση του πλούτου κατά τον χρόνο κοντά στην ώρα του θανάτου, με τη σκέψη του οποίου ωθείται σε σκέψεις συνετές αυτός που διαχειρίστηκε κακώς τον πλούτο (g)· «διότι μετά θάνατον δεν μπορεί κάποιος να εργαστεί» (Z). Ή, πιο σωστά, πρέπει και εδώ να λάβουμε υπ' όψιν, ότι «δεν πρέπει όλα τα μέρη των παραβολών να τα πολυεξετάζουμε με λεπτομέρεια» (Θφ), «έτσι ώστε ο λόγος να μην λυπήσει με το περιττό αυτούς που αγαπούν την ακρόαση, βαδίζοντας πέρα από το μέτρο» (Κ) και «καταστήσουμε τον λόγο σκοτεινό με το να δώσουμε ίσως εξηγήσεις άξιες για γέλια λόγω της ανάγκης του ερμηνευτικού αδιεξόδου» (Θφ). «Διότι αν θα ήθελε κάποιος να εξηγήσει με σαφήνεια, ποιος θα μπορούσε να εννοηθεί ο άνθρωπος που έχει τον άξιο κατηγορίας οικονόμο ή και ποιος ίσως είναι αυτός που τον κατηγορήσε και ποιοι είναι αυτοί που είναι ένοχοι για οφειλές και που κάνουν τις μειώσεις των χρεών και για ποια αιτία ο μὲν λέγεται ότι χρωστά λάδι, ο δε σάρι, θα καταστήσει τον λόγο σκοτεινό ταυτόχρονα και περιττό. Επομένως δεν είναι παντού και οπωσδήποτε όλα τα μέρη της παραβολής χρήσιμα να εξηγήσουν αυτά που δηλώθηκαν, αλλά πρέπει να τα πάρουμε ως εικόνα αναγκαίου πράγματος, η οποία αμυδρά υποδηλώνει αυτό που αποσκοπεί στην ωφέλεια των ακροατών» (Κ). Μπορούμε λοιπόν να παραμερίσουμε όλες τις λεπτομέρειες της παραβολής, θεωρώντας ότι δεν υπονοούν κάποιο ωφέλιμο νόημα, αλλά ότι παίρνονται μόνο για συμπλήρωση της εικόνας, ή για βαθύτερη εντύπωση της παραβολής στη μνήμη των ακροατών. Θα έπρεπε όμως να σημειωθεί, ότι ο οικονόμος προνοεί για το μέλλον του με αγαθά και χρήματα, τα οποία δεν είναι δικά του, αλλά μόνο του τα εμπιστεύθηκαν στην οικονομία και διαχείρισή του. Αλλά και ο πλούτος, από τον οποίο καλείται ο Χριστιανός να θησαυρίσει στους ουρανούς, δεν είναι δικός του, αλλά αποτελεί παρακαταθήκη που του εμπιστεύτηκε ο Θεός. Η μέθοδος της παραβολής είναι ομοιότατη με αυτήν του άδικου κριτή (1η 2). Και στις δύο έχουμε επιχείρημα από το ισχυρότερο. Σε εκείνη το επιχείρημα είναι: Εάν ένας άδικος κριτής θα υποχωρήσει στις άκαιρες και επίμονες ενοχλήσεις μίας ξένης και άγνωστης σε αυτόν, πόσο μάλλον ο δίκαιος και στοργικός Πατέρας θα εισακούσει τις θερμές προσευχές των παιδιών του; Εδώ το επιχείρημα είναι: Εάν ένας άδικος οικονόμος επαινήθηκε από τον επίγειο κύριό του για την σύνεση, την οποία έδειξε εξασφαλίζοντας μελλοντική περίθαλψη στον εαυτό του με εκμετάλλευση των ξένων χρημάτων που διαχειριζόταν, πόσο μάλλον ένας δίκαιος δούλος θα επαινεί από τον ουράνιο Κύριό του για την προνοητικότητα και σύνεσή του, χάρις στην οποία εξασφάλισε στον εαυτό του πλούτο αιώνιο και ουράνιο με την καλή χρήση του επίγειου πλούτου που του εμπιστεύτηκε; (ρ).

(1) Οι μαθητές αυτοί δεν ήταν οι 12, οι οποίοι άφησαν τα πάντα και θα μπορούσαν συνεπώς να συγκαταριθμηθούν με αυτούς που έπιασαν φίλους από τον μαμωνά (b), αλλά κάποιος ευρύτερος κύκλος από τους ακροατές του.

(2) «Λέγονται οικο-νόμοι από το ότι νέμουν (μοιράζουν) στον καθένα τα δικά του» (Κ). Ο οικονόμος αυτός, διαχειριστής ξένης περιουσίας, μπορούσε να είναι και ένας δούλος. Εδώ πρόκειται μάλλον για ελεύθερο (ρ). Ο,τιδήποτε και αν έχουμε, ανήκει στο Θεό και είναι εξ' ολοκλήρου δικό του. Εμείς έχουμε μόνο τη χρήση του, η οποία πρέπει πάντοτε να είναι σύμφωνη με τις οδηγίες του μεγάλου

μας Κυρίου και για δόξα του. Είμαστε διαχειριστές της δικής του ιδιοκτησίας και μία ημέρα θα κληθούμε να λογοδοτήσουμε για τη διαχείρισή μας.

(3) Η χρήση του διαβάλλω με την έννοια εχθρικής πληροφορίας, υποθετικά αληθινής, δεν είναι συνηθισμένη στους κλασσικούς. Το ρήμα υπονοεί κατηγορώ εν απουσία του κατηγορουμένου (Δαν. γ 8,στ 24,Β Μακ. γ 11,Δ Μακ. δ 1 (ρ)).

(4) Το «ως» δεν αποκλείει ότι η κατηγορία ήταν αληθινή. Άλλωστε ο ίδιος ο οικονόμος δεν αρνήθηκε ούτε ανασκεύασε αυτήν (ρ).

(5) «Αυτό πρώτα μαθαίνουμε, ότι δεν είμαστε κύριοι χρημάτων· διότι τίποτα δικό μας δεν έχουμε· αλλά είμαστε οικονόμοι ξένων που μας τα εμπιστεύτηκε ο δεσπότης, για να τα διαχειριστούμε καλά» (Θφ). «Διαχειρίζονται λοιπόν όχι σωστά, σκορπίζοντας κατά κάποιο τρόπο αυτά που τους έδωσε ο δεσπότης, όσοι τα δαπανούν μόνο για τις δικές τους απολαύσεις και δεν νοιάζονται καθόλου να σπλαχνιστούν τους αδελφούς, αλλά φροντίζουν μόνο για τη δική τους αλαζονεία» (Κ).

16.2 και φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ(1), τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ(2); ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου(3), οὐ γὰρ δύνῃ(4) ἔτι οἰκονομεῖν.

2 Τον φώναξε λοιπόν και του εἶπε: “τι εἶναι αὐτά που ακούω για σένα; Δώσε λογαριασμό και παράδωσε τη διαχείρισή σου, γιατί δεν μπορείς πια να εἶσαι διαχειριστής”.

(1) Ο πλούσιος μιλά σαν για συμβάν απροσδόκητο (b). Σύμφωνα με αυτούς που δέχονται ότι άνθρωπος εδώ είναι ο Θεός, το «εἶπε σε αυτόν» πρέπει να εξηγηθεί: Ἡ «εἶπε σε αυτόν αυτά, μέσω των θείων Γραφών, οι οποίες διδάσκουν για τη μέλλουσα κρίση και λογοδοσία» (Ζ). Ἡ, στην καθαίρεση αυτή του ένοχου οικονόμου ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα το γεγονός, με το οποίο ο Θεός αφαιρεί από εμάς την ελεύθερη διάθεση των αγαθών, τα οποία μας εμπιστεύτηκε. Με τη φωνή: Θα πεθάνεις, όταν κυριεύεται από τη σκέψη του προσεχούς θανάτου του και η συνείδησή του θίγεται σοβαρά από αυτήν, ειδοποιείται από το Θεό ο κακός οικονόμος για αυτό που τον αναμένει (g).

(2) Τι είναι αυτό που ακούω για σένα; (δ). Περίμενα καλύτερα από σένα. Μιλά δηλαδή ο κύριος με θλίψη, σαν να μην θέλει να απολύσει τον οικονόμο του, αλλά σαν αναγκασμένος να πράξει αυτό, εφόσον ο οικονόμος δεν αποκρούει τις εναντίον του κατηγορίες, αλλά με την σιωπή του δεν αρνείται αυτές.

(3) Δώσε τον οφειλόμενο σε μένα ως κύριό σου λογαριασμό της διαχείρισής σου· σε ποια δηλαδή κατάσταση βρήκες, τι ενήργησες και πώς αφήνεις την περιουσία μου (δ). Και από εμάς θα αφαιρεθεί η διαχείριση των αγαθών αυτού του κόσμου και δεν είναι δυνατόν πάντοτε να απολαμβάνουμε αυτά. Θα έλθει ο θάνατος, ο οποίος θα αφαιρέσει από εμάς την διαχείριση, αφαιρώντας από εμάς και την δυνατότητα, την οποία είχαμε, όταν ζούσαμε, του να πράττουμε το αγαθό στους ομοίους μας με τα αγαθά αυτά. Όταν όμως η διαχείριση αφαιρεθεί από εμάς, θα κληθούμε από το Θεό να δώσουμε λόγο για το ποιοι οικονόμοι υπήρξαμε και πώς διαχειριστήκαμε τα αγαθά που μας εμπιστεύτηκε.

(4) Β´ πρόσωπο οριστικής του ενεστώτα=δύνασαι. Υπάρχει και η γραφή: ου δυνήση.

16.3 εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ(1) ὁ οικονόμος, τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ’ ἐμοῦ(2); σκάπτειν οὐκ ἰσχύω(3), ἐπατειν(4) αἰσχύνομαι.

3 Ο διαχειριστής εἶπε μέσα του: “τι να κάνω τώρα που μου αφαιρεί τη διαχείριση ο κύριός μου; Να σκάβω δεν μπορώ, να ζητιανεύω ντρέπομαι.

(1) Εἶπε μέσα του όχι τότε και εκεί, αλλά όταν σκέφτηκε την υπόθεση μετέπειτα και κατ’ ἰδίαν. Δες Λουκ. ζ 39, ιη 4,Μαθ. θ 3 (ρ). Βεβαίως έπρεπε πρωτίτερα ο οικονόμος να σκεφτεί συνετά, ώστε να μην βρεθεί ήδη στην δύσκολη αυτή θέση. Αλλά επιτέλους. Κάλλιο αργά παρά ποτέ. Έστω και κατόπιν εορτής, ο οικονόμος αρχίζει να σκέφτεται συνετά.

(2) Από αυτό φαίνεται ότι ο οικονόμος δεν είχε σχηματίσει προσωπική περιουσία εις βάρος του κυρίου του, αλλά αποδείχτηκε κακός είτε για αμέλεια και ολιγωρία στη διαχείριση, είτε για δαπάνες και καταχρήσεις που έγιναν από αυτόν για να του αρκούν σε βίο τρυφηλό και φιλήδονο (ο).

(3) Δυνάμεις για εργασία βάνουση δεν είχε (δ). Οφειλόταν αυτό στο ότι είχε κακομάθει. Δεν είχε ποτέ σκάψει μέχρι τότε. Ούτε ανάπηρος ήταν, ούτε γέρος. Ήταν μαλθακός και ράθυμος. Το «ουκ ισχύω» προερχόταν κυρίως από το «δεν θέλω». Εάν ο κύριός του όταν αφαιρέσει από αυτόν την οικονομία, τον διατηρούσε στην υπηρεσία του και κάτω από τις διαταγές και την επίβλεψη εργοδηγού τον έστελνε στους αγρούς, θα μπορούσε τότε και θα μάθαινε να σκάβει.

(4) Ύστερα από τέτοια θέση, την οποία έως τώρα είχε, το να καταντήσει ζητιάνος, έφερνε ντροπή σε αυτόν. Η γλώσσα αυτή προδίδει την υπερηφάνειά του, όπως και το προηγούμενο «ουκ ισχύω» δείχνει την μαλθακότητα και οκνηρία του. Εκείνοι τους οποίους ο Θεός στην πρόνοιά του έκανε

ανίκανους να υπηρετούν τον εαυτό τους, δεν πρέπει να ντρέπονται να ζητούν την βοήθεια των άλλων. Ο οικονόμος αυτός είχε περισσότερους λόγους να ντρέπεται διότι είχε καταχραστεί τον κύριό του, παρά διότι θα ζητούσε από τους άλλους ψωμί.

16.4 ἔγνω(1) τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν(2).

4 Ξέρω ὅμως τι θα κάνω, για να με δέχονται οι άνθρωποι στα σπίτια τους τώρα που θα πάψω να είμαι διαχειριστής”.

(1) Το ασύνδετο σχήμα και ο αόριστος εκφράζουν το αιφνίδιο της απόφασης (ρ). Αιφνίδια συνέλαβε σχέδιο και πήρε απόφαση (b).

(2) «Αυτοί, για τους οποίους γνωρίζω, δηλαδή αυτοί για τους οποίους πρόκειται να πει» (Z), να με δεχτούν και με φιλοξενήσουν στα σπίτια τους (δ). Υποκείμενο λοιπόν του δέξωνται είναι οι οφειλέτες που θα αναφερθούν αμέσως (ρ). Σε αυτό απέβλεπε το σχέδιό του. Πρέπει όμως να ομολογηθεί ότι όσο και αν είναι αξιοκατάκριτο το σχέδιο αυτό για τις απάτες και τις καταχρήσεις, στις οποίες στηρίζεται, αποδεικνύει όμως συνετή προνοητικότητα που συνδυάζεται με αποφασιστικότητα και ταχύτητα ενέργειας, για να εξασφαλιστεί για τον πονηρό οικονόμο εκείνο, το οποίο θεωρούσε αυτός υπέρτατο αγαθό (ο).

16.5 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα ἕκαστον(1) τῶν χρεοφειλετῶν(2) τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις συ τῷ κυρίῳ μου(3);

5 Κάλεσε λοιπόν έναν έναν τους χρεοφειλέτες του κυρίου του, και είπε στον πρώτο: “πόσα χρωστάς εσύ στον κύριό μου;”

(1) Τον καθένα χωριστά.

(2) Οι χρεωφειλέτες αυτοί είναι ἔμποροι, οι οποίοι είχαν προμηθευτεί με πίστωση προϊόντα (στάρι, λάδι) των αγρών του πλουσίου, με την υποχρέωση όταν θα πουλούσαν αυτά να εξοφλήσουν τα χρεωστικά γραμμάτιά τους.

(3) «Ποιος μεν είναι ο χρεώστης του λαδιού και ποιος ο του σταριού και γιατί ὀφειλαν ανά εκατό και ποιο είναι το γράμμα του χρέους και γιατί ο μεν ἔγραψε πενήντα, ο ἄλλος ογδόντα και τα παρόμοια της παρούσας παραβολῆς, είναι περιττό να τα εξετάζουμε. Διότι για κανέναν ἄλλο λόγο δεν επινοήθηκαν, παρά μόνο για να δειχτεί ότι ο οικονόμος ὅσο είχε τον χρόνο της διαχείρισης, χρησιμοποίησε συνετά τα πράγματα του δεσπότη για το δικό του συμφέρον... ὥστε ἀπὸ ἐδῶ να μάθουν αυτοί που ἔχουν πλούτο, ὅτι πρέπει αυτοί ἀφού γίνουν οἰκονόμοι, ὅσο ἔχουν καιρὸ ζωῆς, με σύνεση να αξιοποιήσουν τα πράγματα του Θεοῦ για το συμφέρον τους» (Z)

16.6 ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκατὸν βάτους(1) ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὸ γράμμα(2) καὶ καθίσας ταχέως(3) γράψον πενήντα.

6 Εκείνος του ἀπάντησε: “εκατό βαρέλια λάδι”. “Πάρε το γραμμάτιο”, του λέει ο διαχειριστής, “και κάθισε και γράψε γρήγορα πενήντα”.

(1) «Βάτος ἦταν μέτρο λαδιού» (Z). Μέτρο των υγρῶν, ο αττικός μετρητής, ἰσοδύναμος με 26 και 2/3 της οκάς. 100 βάτοι=2666 οκάδες (δ).

(2) Το χρεωστικό γραμμάτιο ἢ ομόλογο. Ο οικονόμος για ὅσο χρόνο ἀπολάμβανε της ἐμπιστοσύνης του κυρίου του, ἔχει ὅλα τα χρεωστικά του ομόλογα. Τώρα λοιπόν δίνει το ομόλογο του λαδιού στον χρεωφειλέτη και παραγγέλλει να κάτσει αμέσως και να γράψει το μισό μόνο του οφειλόμενου (δ).

Υπάρχει και η γραφή: τα γράμματα.

(3) Πρέπει να συνδεθεί με το γράψε=γράψε γρήγορα, διότι ἦταν δυνατόν ἀπὸ στιγμή σε στιγμή να καταφθάσει ο κύριος (L). Ο οικονόμος ενεργεί με αποφασιστικότητα και βιασύνη (ο).

16.7 ἔπειτα ἐτέρῳ εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκατὸν κόρους(1) σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα(2).

7 Μετά εἶπε στον ἄλλο: “εσύ πόσα χρωστάς;” “εκατό σακιά σιτάρι”, του ἀπαντᾷ ἐκεῖνος. “Πάρε το γραμμάτιο”, του λέει, “και γράψε ογδόντα”.

(1) «Κόρος είναι μέτρο με το οποίο μετράμε το στάρι» (Z). Το κόρος ὅπως και το βάτος, είναι λέξη εβραϊκή, που δηλώνει το μέτρο των ξηρῶν τροφῶν, που ἰσοδυναμοῦσε με 10 μεδίμνες αττικές (=οκκάδες 36)(δ). Ὅμως ὑπάρχει μεγάλη ἀβεβαιότητα ως προς τα εβραϊκά μέτρα, διότι τα δεδομένα για αυτά είναι ἀόριστα και ὄχι πάντοτε σταθερά (ρ).

(2) Δεν συνεχίζεται η απαρίθμηση, αλλά είναι σαφές, ότι οι δύο αυτές περιπτώσεις δεν αποτελούν παρά μόνο 2 δείγματα της τακτικής, την οποία ο άδικος οικονόμος ακολούθησε (L).

16.8 και ἐπήνεσεν ὁ κύριος(1) τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας(2) ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι(3) οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου(4) φρονιμώτεροι(5) ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν(6) τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

8 Το αφεντικό εξέφρασε το θαυμασμό του για τον άδικο εκείνο διαχειριστή, επειδή ενήργησε έξυπνα· γιατί οι σκοτεινοί άνθρωποι αυτού του κόσμου στις σχέσεις με τους ομοίους τους είναι ξυπνότεροι από τα τέκνα του φωτός.

(1) Ο κύριος είναι όχι ο Ιησούς, αλλά ο κύριος του οικονόμου. Διότι ο Ιησούς εισάγεται στη σκηνή με το «Και εγώ σας λέω» του σ. 9 (L). Ο κύριος του οικονόμου, πλούσιος αυτού του αιώνα, θέλοντας αυτός να ζει καλά και τους άλλους να τους αφήνει να ζουν, σύμφωνα με τις σαρκικές του αρχές επαίνεσε αυτόν ως συνετό άνθρωπο και που ξέρει πάντοτε να βρίσκει κάθε είδους μέσα (δ). Από αυτό φαίνεται, ότι ο κύριος του οικονόμου έμαθε στο μεταξύ αυτούς τους συνδυασμούς και τις καταχρήσεις στις οποίες ο οικονόμος προέβη. Πιθανώς κάποιος από τους οφειλότες του, πιο ευσυνείδητος από τους άλλους, αρνήθηκε να γίνει συνένοχος αυτών των καταχρήσεων και κατήγγειλε αυτές στον κύριο. Ή, ενδέχεται άλλοι να μην συμφώνησαν στο ποσό που εξέπιπτε από αυτούς και εκδικούμενοι έσπευσαν να διαμηνύσουν τα γινόμενα στον κύριο (ο).

(2) Οι λέξεις οικονόμον της αδικίας πρέπει να παρθούν μαζί, όπως δείχνει και το μαμωνά της αδικίας. Η γενική αδικίας χαρακτηρίζει τη λέξη οικονόμον (ρ). Ο κύριος του οικονόμου περιορίζει τον έπαινο στην δεξιότητα και το έξυπνο της μεθόδου, την οποία ο οικονόμος χρησιμοποίησε. Μέμφεται όμως την μέθοδο αυτή από άποψη ηθική, όπως συμπεραίνουμε αυτό από τη φράση: οικονόμον της αδικίας. Ο έπαινος αυτός του κυρίου θα μπορούσε με άλλα λόγια να εκφραστεί ως εξής: Ήταν πράγματι έξυπνος άνθρωπος. Κρίμα που την έξυπνάδα του αυτήν δεν την χρησιμοποίησε στο καλό (g). Δεν καθορίζεται εδώ ο χρόνος, στον οποίο έγινε ο έπαινος του οικονόμου. Ίσως έγινε αυτός μετά το διώξιμο αυτού του διαχειριστή, οπότε ο Κύριος είχε ξεχάσει πλέον τη ζημιά, την οποία υπέστη από τις καταχρήσεις του απολυμένου υπαλλήλου του, και μπορούσε ψυχραιμότερα να μιλά για τις πράξεις του (ο).

(3) Προσθέτει τώρα ο Κύριος Ιησούς δική του παρατήρηση (δ). Αυτό το «ότι» αναφέρεται στο προηγούμενο φρονίμως=έπραξε φρόνημα, διότι πράγματι η φρόνηση και ευφυΐα χαρακτηρίζει συνήθως τα παιδιά αυτού του αιώνα (g). Ή, παραθέτω το παράδειγμα αυτό της φρόνησης, διότι οι γιοι κλπ. Αυτό είναι το ηθικό συμπέρασμα της όλης παραβολής (ρ).

(4) «Γιους αυτού του αιώνα, ονομάζει τους προσκολλημένους στον κόσμο» (Z). Εκείνους οι οποίοι καθιστούν τον κόσμο αυτόν, τον καλυμμένο με πυκνό σκοτάδι και τα αγαθά του κόσμου αυτού, κύριο σκοπό της ζωής τους (b). «Γιους φωτός από την άλλη, ονομάζει αυτούς που απομάκρυναν τον εαυτό τους από τον κόσμο» (Z), οι οποίοι αν και ζουν στον κόσμο αυτόν, ζητούν τα φωτεινά εκείνα αγαθά, τα οποία ο Πατέρας των φώτων παρέχει (b). Για την φράση υιοί φωτός δεσ Ιω. ιβ 36, Α Θεσ. ε 5 και τέκνα φωτός Εφεσ. ε 8 (ρ). Φως είναι το πεδίο της ανώτερης ζωής, στο οποίο ο Ιησούς εισάγει τους μαθητές του και όπου λάμπει η αποκάλυψη της θείας αλήθειας (g).

(5) Είναι πιο συνετοί ως προς την επίγεια και σαρκική φρόνηση (πανουργία) περισσότερο από την πνευματική φρόνηση των γιων του φωτός. Η σύγκριση γίνεται κατά τον βαθμό και την ποσότητα και όχι κατά την ποιότητα της φρόνησης· δηλαδή οι πονηροί έχουν πολύ περισσότερη σαρκική πανουργία, από όση οι αγαθοί πνευματική σοφία και σύνεση (δ). «Έτσι και η συνήθεια ονομάζει φρόνιμους αυτούς που διακρίνουν στα πράγματα του βίου το ωφέλιμο και βλαβερό· όπως έχει ειπωθεί και στο ευαγγέλιο· Ότι οι γιοι αυτού του αιώνα είναι φρονιμότεροι πιο πολύ από τους γιους του φωτός στη γενιά τους. Όχι απλώς φρονιμότεροι, αλλά στην διεξαγωγή της ζωής αυτής της σωματικής. Αυτοί λοιπόν λέγονται και οικονόμοι αδικίας λόγω της φρονιμάδας που δείχνουν στη διαχείριση της ζωής τους. Ως προς αυτή τη σημασία, φρόνιμα (συνετά) είναι και τα φιδία, που ετοιμάζουν για τον εαυτό τους κρύπτες και στους κινδύνους με κάθε τρόπο αποφεύγουν τα χτυπήματα στο κεφάλι» (B). Την σύνεση και φρονιμάδα των ανθρώπων του κόσμου, την οποία δείχνουν σε σχέση με τον κόσμο αυτόν, πρέπει να μιμηθούμε εμείς σε σχέση με τις ψυχές μας. Εκείνοι επωφελούνται από τις ευκαιρίες και πράττουν ό,τι επιβάλλει η στιγμή και η περίσταση ως αναγκαίο και ωφέλιμο σε αυτούς. Μακάρι και εμείς να είμασταν τόσο φρόνιμοι και προσεκτικοί για τα πνευματικά μας συμφέροντα, όσο αυτοί δείχνονται στις υλικές και κοσμικές τους υποθέσεις.

(6) Γενιά είναι το σύνολο των συγχρόνων που εμπνέονται από τα ίδια αισθήματα. Δες θ 41, ια 29 κλπ. (L). Οι δύο σφαίρες (ο αιώνας αυτός και το φως) έχει η καθεμιά τον δικό της πληθυσμό, έτσι

ώστε κάθε κάτοικος είτε της μίας είτε της άλλης σφαίρας να ζει περικυκλωμένος από κάποιον αριθμό συγχρόνων, ηθικά όμοιων με αυτόν και που αποτελούν τη γενιά του. Το «εις» αναφέρεται στη συμπεριφορά και διαγωγή του καθενός με την τάξη των προσώπων στην οποία ανήκει (g). Οι άνθρωποι του κόσμου στη συμπεριφορά τους με ανθρώπους όμοιούς τους είναι συνετότεροι παρά οι γιοι του φωτός στις σχέσεις τους μεταξύ τους (p). Εκείνοι είναι προνοητικοί και γνωρίζουν να επωφελούνται τα πάντα προς το συμφέρον τους· ενώ οι γιοι του φωτός είναι διατεθειμένοι να παραμελούν τον τρόπο αυτόν της ενέργειας, τον γεμάτο προνοητικότητα και πρόβλεψη (g). Είναι αδιαμφισβήτητο ότι υπηρετούμε το Θεό μας με λιγότερο ζήλο, με λιγότερη αγάπη και εγκαρδιότητα, με λιγότερη προθυμία και ειλικρίνεια, από όσο υπηρετούν τον μαμωνά οι άνθρωποι των επιχειρήσεων και του εμπορίου ή τον Βελίαρ των απολαύσεων οι τρυφηλοί και φιλήδονοι. Εφόσον πιστεύουμε στο Χριστό, εφόσον ποθούμε και ελπίζουμε τον ουρανό, ας λάβουμε μαθήματα από τον εχθρό μας και ας διδαχτούμε την φρόνηση από το φίδι. Ας μιμηθούμε τον ζήλο, την επιμονή, την σύνεση, το θάρρος, την ακούραστη δραστηριότητα, την οποία δείχνουν οι γιοι του αιώνα αυτού στην επιδίωξη των μάταιων και φθαρτών σκοπών τους.

16.9 Καγώ(1) ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας(2), ἵνα ὅταν ἐκλίπητε(3) δέξωνται(4) ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους(5) σκηνάς(6).

9 »Και σας συμβουλεύω να κάνετε φίλους σας ακόμη κι από τα χρήματα της αδικίας, ώστε όταν έρθει το τέλος σας, να σας δεχτούν στις αιώνιες κατοικίες.

(1) Το καγώ ανταποκρίνεται στο εγκώμιο στο στίχο 8 για τον οικονόμο της αδικίας (g). Όπως ο πλούσιος εκείνος επαίνεσε την πανούργο πράξη της απόκτησης φίλων από την περιουσία του από τον άδικο οικονόμο, έτσι και εγώ σας προτρέπω να κάνετε φίλους (δ).

(2) Για τη λέξη μαμωνά δεξ Ματθ. στ 24. «Δεν έβαλε τυχαία αυτήν την προσθήκη, αλλά επειδή από πολλούς πλούσιους ο πλούτος συγκεντρώθηκε από αρπαγή και πλεονεξία, κακώς μιν, λέει, και δεν έπρεπε έτσι να μαζέψεις τα χρήματα· αλλά όμως επειδή τα μάζεψες, σταμάτα την αρπαγή και την πλεονεξία και χρησιμοποίησε όπως πρέπει τα χρήματα. Δεν λέω να ελεείς αφού αρπάζεις πρώτα, αλλά αφού απομακρυνθείς από την πλεονεξία, να αξιοποιήσεις τον πλούτο για ελεημοσύνη και φιλανθρωπία» (X). «Χρήματα αδικίας εκείνα ονομάζονται, όσα ο μιν Κύριος τα έδωσε για να ξοδεύονται στις ανάγκες των αδελφών που είναι δούλοι σαν και εμάς, εμείς όμως τα κρατάμε για τον εαυτό μας... Βρισκόμαστε λοιπόν να είμαστε οικονόμοι αδικίας, αφού άδικα κατέχουμε αυτά που έχουν προοριστεί για άλλους (τους φτωχούς)... Αν λοιπόν ο πλούτος από δίκαιους δήθεν πόρους, όταν δεν διαχειριστεί σωστά και δεν δοθεί στους φτωχούς, θεωρείται αδικία και μαμωνάς, πόσο μάλλον ο πλούτος από αδικία;» (Θφ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ονομάζεται μαμωνάς της αδικίας, διότι αδικεί αυτούς που δουλεύουν σε αυτόν. Όσοι στηρίζουν την ευτυχία και εμπιστοσύνη τους στον πλούτο, ασφαλώς θα βρεθούν στο τέλος απατημένοι. Διότι τα πλούτη είναι αγαθά που φθείρονται και χάνονται και διαψεύδουν και απογοητεύουν στο τέλος εκείνους, οι οποίοι όλες τις προσδοκίες και ελπίδες τους βασίζουν σε αυτά. Από τον μαμωνά, όχι μόνο με την επανόρθωση και απόδοση αυτών που άδικα αποκτήθηκαν και αφαιρέθηκαν από τον πλησίον, αλλά και με ευεργεσίες και αγαθοεργίες και ελεημοσύνες, όπως ο Ιώβ έπραξε, κεφ. λα 20 (b). «Αυτό δηλαδή που λέει σημαίνει το εξής: Απέκτησες με κακό τρόπο; Ξόδεψε με καλό. Μάζεψες άδικα; Σκόρπισε δίκαια» (X). «Επειδή, λέει, μέχρι τώρα κάνατε κακή διαχείριση και αυτά που σας εμπιστεύτηκα τα κάνατε μαμωνά της αδικίας, έστω λοιπόν και αργά, κάντε για το καλό σας φίλους, από αυτόν τον μαμωνά, τους φτωχούς» (Z). «Πρέπει εδώ στην παρούσα ζωή να κάνετε φίλους, δίνοντας χρήματα, ξοδεύοντας την περιουσία σε όσους έχουν ανάγκη. Τίποτα λοιπόν άλλο δεν υπαινίσσεται εδώ, παρά άφθονη ελεημοσύνη. Διότι εάν πας εκεί, χωρίς να έχεις πράξει τίποτα από αυτά, κανείς δεν θα σε υπερασπιστεί. Διότι ούτε η φιλία εκείνων θα μας προφυλάξει, αλλά το ότι έγιναν φίλοι με την καλή χρήση του πλούτου. Για αυτό πρόσθεσε, φίλους από τον μαμωνά, για να μάθεις, ότι αυτά τα έργα σου θα σου χαρίσουν έλεος, η ελεημοσύνη, η φιλανθρωπία, η γενναιόδωρη προσφορά σε εκείνους που έχουν ανάγκη» (X). Αξιόλογη η παρατήρηση: Κάντε με την ελεημοσύνη και αγαθοεργία φίλους τον Θεό και το Χριστό και τους αγαθούς αγγέλους και αγίους και τους φτωχούς που ελεούνται από εσάς.

(3) «Έτσι ώστε όταν φύγετε μέσω του θανάτου» (Z). Υπάρχει και η γραφή: όταν εκλίπη, του οποίου υποκείμενο είναι ο μαμωνάς=όταν ο πλούτος λάβει τέλος (p). Κατά την ώρα του θανάτου μας παραδίδουμε την διαχείρισή μας, όπως και ο πονηρός οικονόμος αναγκάστηκε να παραδώσει αυτήν.

(4) Το ρήμα μπορούμε να το πάρουμε απρόσωπα όπως στο Λουκ. ιβ 20 το αιτούσι. Αλλά ίσως πρέπει να υπονοηθεί ως υποκείμενο το φίλοι (p)=Κάντε φίλους για να σας δεχτούν αυτοί. Αυτοί που μετείχαν στα επίγεια αγαθά σας, αυτοί σας εισάγουν στις αιώνιες σκηνές (Αυγουστίνου Quaest

Evang. II 34). Οι φτωχοί άγιοι, που εκδήμησαν πριν από εσάς στην αιώνια δόξα, θα σας υποδεχτούν εκεί. Ο Χριστός, του οποίου αυτοί που ελεείτε είναι αδελφοί, μπήκε στον ουρανό πριν από εσάς και αναμένει να σας υποδεχτεί. Οι κόλποι του Αβραάμ είναι ανοιχτοί για να σας δεχτούν και όταν ένας φύλακας άγγελος σας οδηγήσει εκεί, στρατιά ολόκληρη αγγέλων πρόκειται να σας υποδεχτεί. «Για να σας προσφέρουν τόπο στις αιώνιες κατοικίες, αφού σας προξένησαν αυτό» (Ζ). Στην ουσία όμως «δεν είναι αυτοί που μας δέχονται, αλλά το έργο το δικό μας. Διότι, το ότι δεν μπορεί να σώσει το γεγονός ότι αυτοί είναι απλώς φίλοι μας, είναι δυνατόν να το μάθουμε από την προσθήκη που έκανε. Γιατί δηλαδή δεν είπε, κάντε για σας φίλους, για να σας δεχτούν στις αιώνιες κατοικίες τους, αλλά πρόσθεσε και τον τρόπο; Διότι λέγοντας «από τον μαμωνά της αδικίας», έδειξε ότι από τα χρήματα αρμόζει να κάνουμε αυτούς τους φίλους, φανερώνοντας ότι δεν θα μας υπερασπίσει απλώς η φιλία, εάν δεν έχουμε έργα αγαθά» (Χ).

(5) Αντιτίθεται στο εκλίπητε (b). Ή, πιο σωστή ερμηνεία, αντιτίθεται στα σπίτια που εξασφάλισε για τον εαυτό του ο άδικος οικονόμος, ώστε να τον δεχτούν (στίχος 4). Ο άδικος οικονόμος εξασφάλισε στον εαυτό του την περίθαλψη σπιτιών πρόσκαιρων. Αλλά η συνετή χρήση του μαμωνά μπορεί να εξασφαλίσει αιώνιο σπίτι (p). Η φράση «αιώνιες σκηνές» είναι ποιητική, δανεισμένη από την πατριαρχική ιστορία. Οι σκηνές του Αβραάμ και Ισαάκ κάτω από τη δρυ Μαμβρή, στη γη Χαναάν, μεταφέρθηκαν νοερά στην μέλλουσα ζωή, την Χαναάν την ουράνια και δοξασμένη (g).

(6) Έτσι με τον στίχο αυτόν ο Κύριος έδειξε με σαφήνεια, ότι δεν συνιστά την μη τίμια διαχείριση του οικονόμου, αλλά ως παράδειγμα προβάλλεται η σύνεσή του στη χρησιμοποίηση ευκαιριών του παρόντος για εξασφάλιση του μέλλοντος (p).

16.10 ὁ πιστὸς(1) ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῶ πιστὸς ἐστίν(2), καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῶ ἄδικός ἐστίν(3).

10 Ὅποιος εἶναι ἀξιόπιστος στα λίγα, εἶναι ἀξιόπιστος και στα πολλά· κι ὅποιος εἶναι ἄδικος στα λίγα, εἶναι ἄδικος και στα πολλά.

(1) Έχουμε εδώ σκέψεις γενικές, που αποτελούν συνέχεια της παραβολής. Για να καταλάβουμε τη σχέση της διδασκαλίας αυτής που ακολουθεί με την προηγούμενη παραβολή, αρκεί να θυμηθούμε, ότι εκείνο το οποίο στην παραβολή παρουσιάστηκε ως απιστία και κατάχρηση του άδικου οικονόμου, δεν αξίζει έτσι να ονομαστεί και στη σχέση του ανθρώπου με το Θεό. Πράγματι διανέμοντας ο άνθρωπος στους αδελφούς του τα αγαθά, τα οποία ο Θεός του εμπιστεύτηκε, δεν ενεργεί όπως ο άδικος οικονόμος, παρά την θέληση και τα συμφέροντα του κυρίου του. Αντιθέτως όταν δίνει σε αγαθοεργίες από εκείνα, τα οποία του εμπιστεύτηκε ο Θεός, βρίσκεται σε πλήρη συμφωνία με τις προθέσεις και το θέλημα του θείου αυτού ιδιοκτήτη. Δίνει και αυτός από τα ξένα, που ανήκουν στον Κύριό του· αλλά η φαινομενική αυτή απιστία, στην πραγματικότητα μεταβάλλεται σε πιστότητα. Πάνω στην αληθινή αυτή πλευρά και σε αυτό το πρίσμα επανατοποθετεί τώρα ο Κύριος τα λεγόμενα, εγκαταλείποντας τον τρόπο της έκφρασης, τον οποίο χρησιμοποίησε στην παραβολή (g). Έτσι λοιπόν «πάλι διδάσκει ότι πρέπει να διαχειριζόμαστε τον πλούτο όπως θέλει ο Θεός» (Θφ).

(2) «Ο πιστός στο ελάχιστο, δηλαδή αυτός που διαχειρίστηκε καλά τον πλούτο που του εμπιστεύτηκε ο Θεός σε αυτόν τον κόσμο, θα είναι πιστός και στο πολύ, δηλαδή και στον μέλλοντα αιώνα θα είναι άξιος του αληθινού πλούτου. Ελάχιστο λοιπόν ονομάζει τον γήινο πλούτο, διότι είναι όντως μικρός, ή μάλλον δεν είναι τίποτα, επειδή ακριβώς είναι ρευστός· ενώ πολύ ονομάζει τον ουράνιο, διότι μένει πάντοτε και προστίθεται» (Θφ). Δεν θα ήταν ακριβές αν λεγόταν, ο πιστός στα μεγάλα, θα είναι πιστός και στα ελάχιστα. Για αυτό ο Κύριος με κάθε αλήθεια βεβαιώνει το αντίθετο (g). Ο Κύριος και Πατέρας του σπιτιού δοκιμάζει εμάς τα παιδιά και τους δούλους του, για όσο βρισκόμαστε στη ζωή αυτή, με τα μικρά πράγματα του κόσμου και μας καλεί να δείξουμε, εάν είμαστε άξιοι να μας εμπιστευτεί και τα μεγάλα αγαθά του μελλοντικού κόσμου. Η ζωή η παρούσα είναι τόπος εκπαίδευσης για μας· είναι σχολείο μας, όπου διανύουμε την μαθητεία μας. Τα φαινομενικά λοιπόν μικρά και ασήμαντα και παροδικά, στα οποία ο Κύριος μας χρησιμοποιεί τώρα, είναι για μας από άλλη άποψη μεγάλα και αιώνια, διότι με αυτά και με τη συμπεριφορά την οποία θα δείξουμε σε αυτά, ετοιμαζόμαστε για τα αιώνια και μεγάλα αγαθά του ουρανού. Εξάλλου δεν θα απείχε κάποιος από την αλήθεια, εάν βεβαίωνε, ότι η αληθινή πιστότητα δεν γνωρίζει διάκριση μεταξύ μεγάλων και μικρών καθηκόντων. Η αξία και ποιότητα μιας πράξης εξαρτάται από μόνα τα ελατήρια. Τίποτα δεν είναι μικρό, το οποίο ενεργούν οι δυνάμεις της ψυχής μας που εμπνέονται από το Πνεύμα του Θεού. Τίποτα δεν είναι μικρό, το οποίο γίνεται από ελατήριο ισχυρό. Μεγάλο ή μικρό είναι λέξεις ξένες με το λεξιλόγιο της συνείδησης. Η συνείδηση γνωρίζει μόνο τις λέξεις δίκαιο και άδικο, ορθό και άτοπο. Υπάρχουν μάλιστα περιστάσεις, κατά τις οποίες τα φαινομενικά μικρότερα καθήκοντά μας, λόγω του

ότι δεν μας προκαλούν την δέουσα προσοχή ή λόγω του ότι είναι συνηθισμένα και τα αντιμετωπίζουμε συχνότατα, γίνονται πιο δύσκολα κατορθωτά από τα μεγάλα και σπουδαιότερα καθήκοντά μας.

(3) «Αυτός που φάνηκε άδικος σε αυτό το γήινο και σφετερίστηκε αυτά που του δόθηκαν για την κοινή ανάγκη των αδελφών, δεν θα βρεθεί άξιος ούτε για εκείνο το πολύ, αλλά θα αποβληθεί ως άδικος» (Θφ). Ή, «αυτός που αποδείχτηκε άδικος σε αυτόν τον πλούτο, αφού τον συντηρούσε, εννοείται, μόνο για τον εαυτό του, θα βρεθεί άδικος και στα θεία χαρίσματα» (Σχ.). Η πρώτη ερμηνεία πιο σοβαρή.

16.11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ(1) πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε(2), τὸ ἀληθινὸν(3) τίς(4) ὑμῖν πιστεῦσει;

11 Αν, λοιπόν, δε φανήκατε αξιόπιστοι ως προς τον άδικο πλούτο, ποιος θα σας εμπιστευτεί τον αληθινό;

(1) Σημαίνει ό,τι και το μαμωνάς της αδικίας=ο πλούτος, ο οποίος συνήθως είναι παγίδα και τείνει πάντοτε στην πρόκληση αδικίας (ρ). «Άδικο μαμωνά ονόμασε τον πλούτο που υπάρχει επιπλέον σε μας. Διότι αν δεν ήταν άδικος, δεν θα υπήρχε σε πλεόνασμα. Τώρα όμως επειδή προστίθεται σε μας επιπλέον, είναι φανερό ότι είναι άδικος, αφού τον κρατάμε για μας και δεν τον διαδίδουμε στους φτωχούς» (Θφ), «και επειδή μερικές φορές μαζεύτηκε από αρπαγή και πλεονεξία» (Κ).

(2) «Αφού διαχειρίζεστε με κακό τρόπο» (Ζ).

(3) «Τον αληθινό πλούτο της βασιλείας του Θεού» (Ζ). Η λέξη σημαίνει το αγαθό, το ουσιώδες και πραγματικό, που παραμένει αμετάβλητο και αυτό είναι ο ίδιος ο Θεός και τα αγαθά τα ουράνια, τα οποία προετοιμάζει για την ανθρώπινη ψυχή (g). Ας πειστούμε λοιπόν για αυτό, ότι εκείνα είναι τα πραγματικά και αληθινά μεγάλα πλούτη, τα οποία είναι πλούτη πνευματικά από πίστη, πλούτη για το Θεό, πλούτη για το Χριστό, πλούτη στον ουρανό.

(4) Ούτε εγώ ούτε ο Πατέρας μου θα εμπιστευτεί αυτά σε σας (b). Τα αληθινά πλούτη που μας δίνονται με το έλεος του Χριστού ως ανταμοιβή της πιστότητάς μας ως αγαθών οικονόμων, είναι η άδυτη εκείνη δόξα και χαρά του ουρανού, για την οποία έχει γραφτεί, ότι ο Κύριος ενώ είναι πλούσιος σε αυτήν εκούσια πτώχευσε για μας, έτσι ώστε με την πτωχεία του να πλουτήσουμε και εμείς.

16.12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ(1) πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον(2) τίς δώσει(3) ὑμῖν;

12 Κι αν δε φανήκατε αξιόπιστοι σ' αυτό που είναι ξένο, ποιος θα σας δώσει αυτό που ανήκει σ' εσάς;

(1) «Ξένο ονομάζει τον γήινο πλούτο, διότι δεν παραμένει σε αυτόν που τον κατέχει» (Ζ). επιπλέον όμως «λέμε ότι είναι ξένη η περιουσία των χρημάτων... αφενός επειδή τίποτα δεν φέραμε στον κόσμο» (Κ), «διότι δεν έχουμε γεννηθεί με πλούτο, αλλά γυμνοί μάλλον» (Σχ.) και «έχουμε τα επίγεια αγαθά «όχι από τη φύση, αλλά είναι σε μας επίκτητα» (σχ.)· «αφετέρου, επειδή είναι των φτωχών» (Κ) και «έχει προοριστεί ο πλούτος αυτός για τους φτωχούς» (Θφ). Τίποτα στον παρόντα βίο δεν μπορεί να λεχθεί ως πράγματι δικό μας. Μας έχει δανειστεί προς καιρόν, ακριβώς για να διαπιστωθεί πώς θα το χρησιμοποιήσουμε. Πώς μπορούμε να χαρακτηρίσουμε αυτό ως δικό μας, αφού ούτως ή άλλως θα χωριστεί αυτό από εμάς; Μπορούμε να ονομάζουμε αυτά δικά μας, όπως τα μικρά παιδιά ονομάζουν δικά τους μερικά πράγματα, που δίνονται στα χέρια τους ως παιχνίδια για ορισμένο χρόνο.

(2) «Δικό μας ονομάζει τον ουράνιο πλούτο, επειδή παραμένει σε αυτόν που τον αξιώθηκε» (Ζ). «Διότι εκεί είναι η πολιτεία μας: οπότε τα χρήματα και τα κτήματα είναι ξένα για τον άνθρωπο που δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού» (Θφ). Και πάλι η αντίθεση είναι μεταξύ των επίγειων αγαθών, τα οποία ανήκουν στο Θεό και των πνευματικών αγαθών, τα οποία του Θεού είναι και αυτά, είναι όμως και δικά μας, διότι ανταποκρίνονται στην αληθινή φύση μας, στην πνευματική ουσία μας και επειδή ετοιμάστηκαν σε μας από την δημιουργία του κόσμου (Ματθ. κε 34)(g). Εάν κάνουμε το Χριστό δικό μας και τις υποσχέσεις του δικές μας και τον ουρανό δικό μας ουρανό, τότε έχουμε στα χέρια μας εκείνο, το οποίο θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ως πράγματι δικό μας, αφού κανείς δεν μπορεί πλέον να μας το αφαιρέσει.

(3) Ο Θεός είναι όμοιος με πλούσιο πατέρα, ο οποίος πριν παραδώσει στο γιο του την πολυτιμότερη κληρονομιά, την οποία του επιφυλάσσει, δοκιμάζει αυτόν, εμπιστευόμενος σε αυτόν ένα τμήμα της μικρότερης αξίας. Από τη χρήση λοιπόν και την πιστότητα, την οποία θα δείξουμε στη διαχείριση των επίγειων αγαθών, θα κριθεί εάν αξίζει να γίνουμε κάτοχοι και του αιώνιου πλούτου. Εκτίθεται λοιπόν εδώ θαυμάσια αντίληψη του σκοπού της επίγειας ζωής και της ύπαρξης της ύλης (g).

16.13 Οὐδεὶς(1) οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει(2), ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῶ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ(3).

13 Κανένας δεν μπορεί να είναι δούλος σε δύο κυρίους, γιατί ἢ θα μισήσει τον ἓνα και θ' αγαπήσει τον ἄλλο ἢ θα προσκολληθεῖ στον ἓνα και θα περιφρονήσει τον ἄλλον. Δεν μπορείτε να εἰστε δούλοι και στο Θεό και στο χρήμα».

(1) Δες και Ματθ. στ 24 και τις εκεί σημειώσεις. Η σύνδεση με τα προηγούμενα: Ἡ, αναφέρεται κυρίως στο «δεν γίνετε πιστοί» του προηγούμενου στίχου=Εάν δεν δειχτήκατε πιστοί στο Θεό κατά την διαχείριση των επίγειων αγαθών, αυτό οφείλεται στο ὅτι υπήρξατε δούλοι αυτών και για αυτό δεν μπορούσατε να υπηρετείτε συγχρόνως και το Θεό, διότι κανείς δεν μπορεί να υπηρετεί συγχρόνως δύο κυρίους (L). Ἡ, ο σ. συνδέεται στενά με την εικόνα της παραβολῆς. Ο οικονόμος εἶχε δύο κυρίους, των οποίων η υπηρεσία ἦταν ασυμβίβαστη· δηλαδή τον κύριο ο οποίος του εἶχε εμπιστευτεί την διαχείριση και τον μαμωνά, του οποίου ἦταν λάτρης. Η αγάπη του δεύτερου, τού ἐνέπνεε μίσος για τον πρώτο (g). Και οι δύο εκδοχές σοβαρές.

(2) «Αν κάποιος γίνει τυχόν, λέει, υπηρέτης δύο κυρίων, που εἶναι διαχωρισμένοι στις θελήσεις ὥστε να εἶναι αυτές ἀντίθετες και που ἔχουν την γνώμη ἀταίριαστη μεταξύ τους, πῶς θα μπορούσε αυτός να ἀρέσει και στους δύο; Διότι αν μοιράζεται σε αυτό που ἀρέσει στον καθένα, ἔρχεται σε ἀντίθεση και με τα δύο θελήματα. Διότι εἶναι τελείως ἀναγκαστικό, να φαίνεται ο ἴδιος ἄνθρωπος και πονηρός και ἀγαθός. Ἐπομένως αν θα διάλεγε να εἶναι γνήσιος με τον ἓνα, θα μισήσει τον ἄλλον» (Κ).

(3) «Εἶναι ἀδύνατον αυτός που εἶναι προσηλωμένος στον πλοῦτο και κρατά κάτι για τον εαυτό του με προσκόλλησι, να εἶναι δούλος Θεοῦ· ἐπομένως αν πρόκειται να διαχειρίζεσαι με πιστότητα τον πλοῦτο, μην γίνεις δούλος του» (Θφ).

Στίχ. 14-18. Επιτίμηση των Φαρισαίων.

16.14 Ἦκουον δὲ(1) ταῦτα πάντα και(2) οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες(3), καὶ ἐξεμυκτήριζον(4) αὐτόν.

14 Ὅλα αυτά τα ἀκούγαν οι Φαρισαῖοι, που ἦταν φιλάργυροι, και τον χλεύαζαν.

(1) Οι σ. 14-18 αποτελοῦν εἰσαγωγή στην ἀκόλουθη παραβολή του πλουσίου και του Λαζάρου (p). Ἐκ πρώτης ὄψεως τα λόγια σε αυτούς τους σ. φαίνονται ἀσχετα μεταξύ τους. Κατά βάθος ὅμως στην εἰσαγωγή αὐτή υπάρχουν δύο ἰδέες: η καταδίκη των Φαρισαίων και το αἰώνιο κύρος του νόμου. Στην ἀκόλουθη λοιπόν παραβολή οι δύο αυτές ἰδέες παρουσιάζονται. Η μία στην καταδίκη του πλουσίου, πιστοῦ Φαρισαίου («πάτερ Ἀβραάμ» σ. 24,27,30), η ἄλλη στα λόγια του Ἀβραάμ που τονίζει το κύρος του νόμου («Ἔχουν τον Μωϋσῆ και τους προφῆτες...»). Η σχέση μεταξύ των δύο αὐτῶν ἰδεῶν μπορεί να διατυπωθεῖ σύμφωνα με το Ιω. ε 45: «ο Μωϋσῆς στον οποίο εσείς ἐλπίζατε» αὐτός «εἶναι που σας κατηγορεῖ» (g).

(2) Τα προηγούμενα λόγια ἀπευθύνονταν προς τους μαθητές (ιστ 1). Τα ἀκούγαν ὅμως και οι Φαρισαῖοι (g).

(3) Τα τελευταία αὐτά λόγια του Ἰησοῦ για το ασυμβίβαστο της δουλείας του Θεοῦ και του μαμωνᾶ ἔπεφταν ἀμέσως ἐναντίον των Φαρισαίων· διότι οι φαινομενικοί αὐτοὶ δούλοι του Ιεχωβά ἦταν οι περισσότεροι λάτρεις του μαμωνᾶ (g).

(4) Με σύσφιξη της μύτης (g) χλεύαζαν το Χριστό και ἐξέφραζαν περιφρόνηση προς αὐτόν. Η φιλαργυρία τους δικαιολογούνταν ἀπὸ τους ἰδίους με την ἰδέα, ὅτι ο πλοῦτος δινόταν σε αυτούς ως εὐλογία για την ἀπὸ αυτούς ἐπιμελή τήρηση του νόμου (p). Βασίζονταν στο ὅτι ο μωσαϊκός νόμος υποσχόταν ἐπίγεια ἀγαθὰ σε αυτούς που τον τηρούσαν και ἐφόσον εἶχαν την ἰδέα ὅτι αὐτοὶ τηρούσαν το νόμο, θεωρούσαν τα πλοῦτη ως ἀνταμοιβή που παρεχόταν ἀπὸ το Θεό (L). Πιθανότατα οι σαρκασμοὶ των Φαρισαίων κατευθύνονταν και προς την φτώχεια του Ἰησοῦ και των μαθητῶν του=Εἶναι εὐκολο να μιλάς ἐσὺ με περιφρόνηση για τα χρήματα, ἀφοῦ δεν ἔχεις τίποτα και εἶσαι φτωχός και ἐσὺ και οι μαθητές σου (g). Ὅσοι δεν εἶναι διατεθειμένοι να συμμορφωθοῦν με το λόγο του Θεοῦ και να καταστήσουν αὐτόν κανόνα και ρυθμιστὴ της ζωῆς τους, καταλήγουν στο να ἐπικρίνουν και να χλευάζουν αὐτόν. Αὐτός, ο οποίος μίλησε ὅπως κανείς ποτέ δεν μίλησε, χλευάζεται και ἐμπαιζεται. Ὅχι διότι τα λόγια του ἔπαψαν να εἶναι λόγια ζωῆς, ἀλλὰ διότι η ἀμαρτία και η διαφθορά κάνει κουφούς και ἀναίσθητους τους ἐπικριτές του.

16.15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἵμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων(1), ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν(2)· ὅτι(3) τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν(4) βδέλυγμα(5) ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

15 Ο Ἰησοῦς τους εἶπε: «Εσεῖς θέλετε να παριστάνετε τον δίκαιο μπροστά στους ανθρώπους, ο Θεός όμως γνωρίζει τι κρύβετε στις καρδιές σας· γιατί αυτό που τιμούν οι άνθρωποι το σιχαίνεται ο Θεός.

(1) Αυτοὶ που παριστάνουν τους εαυτοὺς τους ως δίκαιους μπροστά στους ανθρώπους (δ)· αυτοὶ που επιτυγχάνουν τον τίτλο του κατεξοχὴν δίκαιου (g).

(2) Η καρδιά είναι η ἔδρα της δικαιοσύνης και της αδικίας (b). Και «αν θα μπορούσαν κάπως να διαφύγουν της προσοχῆς οι υποκριτές και να αρπάξουν τις τιμές ἀπὸ τους ανθρώπους» (Κ), ο Θεός όμως ξέρει τις καρδιές σας, «ὅτι είναι αμαρτωλές και απαΐσιες» (Ζ).

(3) Πρέπει να υπονοήσουμε κάτι μπροστά ἀπὸ το ὅτι=και Εκείνος βλέπει ὄχι ὅπως βλέπουν οι ἄνθρωποι, διότι... (ρ). Ἡ, ο Θεός γνωρίζει τις καρδιές σας και σας αποστρέφεται διότι... (g).

(4) Που τιμάται ψηλά ἀπὸ τους ἄνθρωπους. Οι ἄνθρωποι ὄχι μόνο θεωρούσαν τους Φαρισαίους απαλλαγμένους ἀπὸ κάθε μομφή, ἀλλὰ και επιδοκίμαζαν αὐτοὺς και τους σέβονταν ὄχι απλῶς ως αγαθούς ἄνθρωπους, ἀλλὰ ως τους ἀριστούς των ἀνθρώπων. Τα λόγια τους θεωρούσαν ἀπὸ τους ἄνθρωπους ως χρησιμοὶ και οι συμβουλές τους ως νόμοι. «Η ἀνθρωπαρέσκεια λοιπὸν είναι η ρίζα και η ἀρχή και η γένεση της μισητῆς ἀπὸ το Θεό... υπεροψίας» (Κ). Αποδεχόμενοι και ἐπιδιώκοντας τις τιμές και τον θαυμασμό των ἀνθρώπων γίνεστε ἀντικείμενο ἀποστροφῆς (g). «Ἐπρεπε, Φαρισαῖοι, να μην ζεῖτε για τη γνώμη των ἀνθρώπων για σας, διότι «ο Θεός διασκόρπισε τα οστά των ἀνθρωπάρεσκων»· ἀλλὰ ἔπρεπε μάλλον να θέλετε να δικαιώνεστε μπροστά στο Θεό» (Θφ).

(5) =ἀντικείμενο ἀποστροφῆς μπροστά στο Θεό (δ) λέξη των Ο´ που σημαίνει πρᾶγμα που προκαλεῖ ἀπαρέσκεια και ἀηδία (L). Στην Κ.Δ. μόνο ἐδῶ ὑπάρχει με τέτοια γενική ἔννοια. Ἄλλου (Ματθ. κδ 15, Μάρκ. ιγ 14, Ἀποκ. ιζ 4,5,κα 27) με την ἐιδική ἔννοια των βδελυγμάτων ἀπὸ την ἐιδωλολατρία (ρ). Πόσο μη ἀσφαλές παρουσιάζεται πολλές φορές να κρίνουμε σύμφωνα με τις γνώμες και ὑπολήψεις των ἀνθρώπων. Πολλές φορές ἐκεῖνοι τους οποιούς οι ἄνθρωποι τιμούν, είναι βδέλυγμα για το Θεό και ἐκεῖνοι τους οποιούς οι ἄνθρωποι περιφρονούν, είναι ἀξιοὶ για το Θεό. «Διότι δεν είναι ἀξιος αὐτός που συστήνει τον εαυτό του, ἀλλὰ αὐτός που ο Κύριος συστήνει» (Β´ Κορ. ι 18).

16.16 Ὁ(1) νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου(2)· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(3) εὐαγγελίζεται(4) καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται(5).

16 Ο νόμος και οι προφῆτες προφήτεψαν ως τον Ἰωάννη το Βαπτιστή. Ἀπὸ τότε το χαρμόσυνο μήνυμα για τη βασιλεία του Θεοῦ κηρύττεται, κι ο καθένας σπεύδει να μπει σ' αὐτήν.

(1) Για τη σύνδεση των σ. 16-18 με τα συμφραζόμενα, προβλήθηκαν διάφορες ἐκδοχές. «Φαίνονται δηλαδή αὐτά ὅτι είναι αὐτοτελή στο νόημα και δεν ἔχουν καμία σχέση με τα προηγούμενα που λέχθηκαν, ἀλλὰ σε αὐτὸν που προσέχει δεν θα φαινότουσαν ὅτι είναι ἀνακόλουθα, ἀλλὰ πολύ σχετικά με τα προηγούμενα» (Θφ). Ἡ «κρύβει με την ἀσάφεια το λυπηρό και κάνει κάπως ἔμμεση την προαναγγελία αὐτῶν που θα συμβούν σε αὐτοὺς που διάλεξαν να μην τον υπακούνε. Ο Μωϋσῆς δηλαδή... και ο νόμος, λέει, ἔδειχναν με σκιές και τύπους, ὅτι θα υπομείνω τον θάνατο του σώματος... Δεν είναι καθόλου παράξενο λοιπὸν... ὅταν δείξετε ἀνυπακοή στα λόγια μου· διότι μέχρι τον Ἰωάννη τον Βαπτιστή ἐκτείνεται ο λόγος της προφητείας σχετικά με μένα και με εσάς» (Κ). Ἡ «ἐπειδὴ αὐτός μεν εισηγήθηκε την ἀκτημοσύνη με ὅσα εἶπε παραπάνω... για να μην του πει κάποιος χλευάζοντάς τον, ὅπως ἀκριβῶς οι Φαρισαῖοι, Τι λες ἐσύ; Ἀντίθετα με τον νόμο; Εκείνος και στον πλοῦτο εὐλογεῖ και ἐσύ διδάσκεις ἀκτημοσύνη; Για αὐτό λέει· Ο νόμος και οι προφῆτες εἶχαν τον καιρό τους μέχρι τον Ἰωάννη... Ἀπὸ τη στιγμή ὄμως που ο Ἰωάννης... ἦλθε στον κόσμο... δεν είναι πλέον ο καιρός των ἀγαθῶν της γης, ἀλλὰ κηρύττεται η βασιλεία των οὐρανῶν» (Θφ). Πιο σωστή ἴσως η ἐπόμενη ἐρμηνεία. Ἀντὶ να δικαιώνεστε μπροστά στους ἀνθρώπους, προσπαθήστε να δικαιωθεῖτε μπροστά στο Θεό. Το να δικαιωθεῖ κάποιος μπροστά στο Θεό είναι ἀπαραίτητο και κατεξοχὴν ἐπείγον τώρα, που η βασιλεία του Θεοῦ ἰδρύθηκε μεταξύ των ἀνθρώπων. Οι τύποι του νόμου ἤδη ἐκπληρώθηκαν και η ἀποκλειστικότητά του καταργήθηκε. Ὅχι μόνο οι Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ ο καθένας τώρα μπορεί να βιάσει τον εαυτό του για να πετύχει τη σωτηρία του. Οι ἠθικές ὄμως ἐντολές του νόμου διατηροῦν αἰώνιο το κύρος τους και κανείς δεν μπορεί να το καταργήσει. Τα συχνά λοιπὸν διαζύγια σας παραβιάζουν το πνεῦμα του νόμου (ρ).

(2) Δες Ματθ. ια 12 και τις εκεί σημειώσεις. Ο νόμος και οι προφήτες παραχώρησαν τη θέση τους στην κλήση της θείας χάριτος, η οποία προσκαλεί όλους τους αμαρτωλούς να μπουν στη νέα κατάσταση της βασιλείας (g).

(3) «Εδώ βασιλεία ουρανών ονομάζει την δικαίωση μέσω της πίστης, το ξέπλυμα της αμαρτίας... τον αγιασμό μέσω του Πνεύματος... το χάρισμα της υιοθεσίας, την ελπίδα της δόξας που πρόκειται να δοθεί στους αγίους» (Κ).

(4) «Δεν προφητεύεται πλέον με σκοτεινό τρόπο, αλλά φανερά καταγγέλλεται» (Ζ), «αφού ήλθε στο προσκήνιο ο Βαπτιστής και λέει, Ετοιμάστε τον δρόμο του Κυρίου, και παρουσιάζει ήδη παρόντα τον Αμνό του Θεού που σηκώνει την αμαρτία του κόσμου» (Κ).

(5) Στο μεν Ματθ. ια 12 είναι με παθητική έννοια, ενώ εδώ με μέση όπως το χρησιμοποιούν οι κλασικοί συγγραφείς. Και το «καθένας» πρέπει να το πάρουμε με την έννοια, ότι ο Ιουδαίος δεν έχει πλέον αποκλειστικά δικαιώματα (ρ). «Κάθε συνेतός σε αυτήν βιάζει τον εαυτό του» (Ζ). «Καθένας που έγινε ακροατής και εραστής των ιερών κηρυγμάτων, βιάζει τον εαυτό του για να μπει· δηλαδή αφού χρησιμοποιήσει κάθε προθυμία και όλη τη δύναμη, επιθυμεί να μπει μέσα σε αυτήν την ελπίδα» (Κ). Αυτοί που θέλουν να κατακτήσουν τον ουρανό πρέπει να κοπιήσουν, πρέπει να αγωνιστούν εναντίον του ρεύματος των δικών τους παθών και επιθυμιών και των πειρασμών και ωθήσεων από τον κόσμο.

16.17 Εύκοπώτερον(1) δέ(2) έστιν τον ουρανόν και την γήν παρελθειν(3) ή του νόμου(4) μίαν κεραϊαν πεσειν(5).

17 Είναι πιο εύκολο να εξαφανιστεί ο ουρανός και η γη, παρά να μείνει απραγματοποίητος κι ο πιο ασήμαντος λόγος του νόμου.

(1) Δες Ματθ. ε 18 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Το δε είναι αντιθετικό=Παρ' όλα αυτά όμως ο νόμος και το κύρος του δεν καταργήθηκε (g). «Επειδή είπε ότι ο νόμος και οι προφήτες ήταν μέχρι τον Ιωάννη, για να μην θεωρήσει κάποιος ότι έχουν απορριφθεί και καταργηθεί, για αυτό πρόσθεσε, ότι δεν θα πέσει από το νόμο» ούτε κόμμα (Κ).

(3) «Πιο εύκολα θα αφανιστούν ο ουρανός και η γη, παρά θα πέσει το ελάχιστο από όσα είναι στην Γραφή» (Ζ). Πιο εύκολο είναι, λέει, να φύγει ο ουρανός και η γη, χωρίς να έχει ακόμη προστάξει ο Θεός να γίνει αυτό, παρά να πέσει ένα κόμμα από το νόμο» (Κ). Παρόλο που τα θεμέλια της γης και οι στύλοι του ουρανού είναι στερεά και αδιάσειστα στηριγμένα, όμως και η γη και ο ουρανός θα φύγουν μία ημέρα. Προκειμένου όμως για το νόμο ούτε το ελάχιστό του δεν θα φύγει. Ο ηθικός νόμος επιβεβαιώθηκε και επικυρώθηκε και από το Χριστό και τα καθήκοντα που ορίζει θα παραμείνουν ως καθήκοντά μας αιωνίως και οι αμαρτίες που απαγορεύονται από αυτόν, θα είναι αιωνίως αμαρτίες. Ο τελετουργικός από την άλλη νόμος τελειοποιήθηκε με το ευαγγέλιο και οι σκιές του εκπληρώθηκαν με τα χρώματα του ευαγγελίου.

(4) «Μερικές φορές νόμο εννοεί όλη γενικά τη θεόπνευστη Γραφή, δηλαδή τα βιβλία του Μωϋσή και των προφητών» (Κ).

(5) Ο λόγος αυτός του Κυρίου παρουσιάζεται πολύ περισσότερο να ισχύει προκειμένου για την όλη Γραφή, ως βιβλίο θεόπνευστο. Από τότε που ο Ιωάννης έγραψε την Αποκάλυψή του στο σπήλαιο της Πάτμου και ο Παύλος κήρυξε στο μισθωμένο στη Ρώμη διαμέρισμα το ευαγγέλιο, ο κόσμος ανατράπηκε: παλαιά πέρασαν και όλα στη γη άλλαξαν εκτός από ένα. Ο χρόνος ο οποίος εξασθενίζει και οδηγεί στα γηρατιά τα πάντα, ενίσχυσε και δυνάμωσε περισσότερο το κύρος της Βίβλου. Και όπως από χρόνο σε χρόνο τα δέντρα προσθέτουν στους κορμούς τους και από έναν νέο δακτύλιο, έτσι και κάθε γενιά πρόσθεσε μέχρι τώρα και θα προσθέσει και στο μέλλον την μαρτυρία της για αυτήν την αλήθεια: «Ξεράθηκε το χορτάρι και το άνθος του έπεσε· ο λόγος όμως του Κυρίου μένει στον αιώνα» (Α' Πέτρ. α 24,25).

16.18 Πās(1) ό άπολύων την γυναίκα αυτού και γαμών έτέραν μοιχεύει, και ό άπολελυμένην από άνδρὸς γαμών μοιχεύει.

18 »Όποιος διώχνει τη γυναίκα του και παντρεύεται άλλη γίνεται μοιχός· κι όποιος παντρεύεται χωρισμένη από τον άντρα της είναι το ίδιο μοιχός».

(1) Δες Ματθ. ε 32 και ιθ 9 και τις εκεί σημειώσεις. Η σύνδεση με τα παραπάνω: Εισάγεται παράδειγμα για το διαρκές κύρος του νόμου, παρά τις παραβιάσεις του από τους ανθρώπους. Η μοιχεία παραμένει μοιχεία, και όταν ακόμη νομιμοποιείται από τους ανθρώπους· νομιμοποιείται λοιπόν από εκείνους οι οποίοι με ζήλο τηρούσαν το γράμμα του νόμου, με τα διαζύγιά τους όμως αθετούσαν χωρίς συστολή (ντροπή) τον νόμο και καταργούσαν την ιερότητα του γάμου (ρ). Στη νέα

οικονομία (περίοδο) της χάρις, ο νόμος θα εφαρμοστεί αυστηρότερα από όσο στην παλαιά. Και ως παράδειγμα της μεγαλύτερης αυτής αυστηρότητας φέρνεται ο νόμος του διαζυγίου (g). Η αλληγορική έννοια που έδωσαν κάποιοι από τους νεότερους ερμηνευτές στον παρόντα στίχο και η αλληγορική ερμηνεία σε αυτόν, παρουσιάζεται εξόχως βιαστική [ή και «τραβηγμένη»]. Είναι λοιπόν αυτή η εξής: Το, Αυτός που χωρίζει τη γυναίκα του και παντρεύεται άλλη, θα σήμαινε: Εκείνος ο οποίος λόγω της νέας μορφής της βασιλείας του Θεού απορρίπτει πλήρως την ισχύ και το κύρος του νόμου. Και το, «αυτός που παντρεύεται χωρισμένη», θα σήμαινε: Εκείνος ο οποίος αφού ο νόμος αντικαταστάθηκε από το ευαγγέλιο, εμμένει σε αυτόν και συνεχίζει τις σχέσεις του με την παλαιά οικονομία (κατάσταση της Π.Δ.). Με άλλα λόγια: Είναι πνευματική μοιχεία να απορρίπτει κάποιος όλες τις εντολές του νόμου, όπως και το να υποστηρίζει και αυτές τις τυπικές διατάξεις του νόμου που καταργήθηκαν από το ευαγγέλιο.

Στίχ. 19-31. Η παραβολή του πλούσιου και του Λαζάρου.

16.19 ἄνθρωπος(1) δέ(2) τις ἦν πλούσιος(3), καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον(4) εὐφραϊνόμενος καθ' ἡμέραν(5) λαμπρῶς(6).

19 «Κάποιος ἄνθρωπος ἦταν πλούσιος, φορούσε πολυτελή ρούχα και το τραπέζι του κάθε μέρα ἦταν λαμπρό.

(1) Η παραβολή του πλούσιου και του Λαζάρου αποτελεί συνέχεια του μαθήματος που αναφέρεται στην καλή χρήση των επίγειων κτήσεων και αγαθών. Ο άδικος οικονόμος έδειξε ποια αγαθά αποτελέσματα μπορούν να ακολουθήσουν στη συνετή χρήση παρόντων πλεονεκτημάτων. Ο πλούσιος δείχνει πόσο ολέθριες είναι οι συνέπειες της μη καλής χρήσης του πλούτου. Και στη δεύτερη αυτή παραβολή διασαφηνίζονται εμφανώς μερικά από τα λόγια που λέχθηκαν προηγουμένως. «Το υψηλό στους ανθρώπους» ζωγραφίζεται στον πλούσιο, που ντύνεται πολυτελώς και ευφραίνεται λαμπρά. «Το βδέλυγμα μπροστά στο Θεό» εμφανίζεται με την αθλιότητά του στον άδη. Και το «πιο εύκολο είναι να φύγει ο ουρανός και η γη παρά να πέσει ένα κόμμα από το νόμο» επικυρώνεται από τον διάλογο του Αβραάμ και του πλούσιου που καταλήγει στην διακήρυξη: Αν δεν ακούνε τον Μωϋσή και τους προφήτες ούτε εάν κάποιος αναστηθεί από τους νεκρούς θα πειστούν. Στην παραβολή επιπλέον δεν υπονοείται, ότι ο πλούσιος ώφειλε να απαρνηθεί τα πλούτη του, προτιμώντας την εκούσια φτώχεια, αλλά όφειλε μόνο να μην θεωρεί ως ύψιστό του αγαθό αυτά. Όφειλε να κάνει αυτά μέσα για επιτυχία για κάτι υψηλότερο και μονιμότερο. Από αυτόν τον μαμωνά μπορούσε να έχει κάνει φίλους του τον Λάζαρο και άλλους και μέσω αυτών να έχει εξασφαλίσει στον εαυτό του διαμονή στις αιώνιες σκηνές. Τα πλούτη του υπήρξαν για αυτόν τα μόνα αγαθά, τα οποία αποκλειστικά εκτίμησε και γνώρισε. Και όταν έχασε αυτά, έχασε το παν (p). «Σχετίζονται λοιπόν αυτά με όσα ειπώθηκαν πιο πριν. Επειδή δηλαδή προηγουμένως διδάξε για την καλή διαχείριση του πλούτου, εύλογα προσθέτει μαζί και αυτήν την παραβολή, που οδηγεί σε αυτό το ίδιο, με το υπόδειγμα του πλούσιου» (Θφ). Και σε αυτήν «σαν σε εικόνα έχει γραφτεί ένας πλούσιος που ζει στην τρυφή και είναι άσπλαχνος και ένας φτωχός μέσα στην αρρώστια· για να μάθουν, όσοι έχουν τον επίγειο πλούτο, ότι αν δεν θελήσουν να είναι καλοί και να δίνουν εύκολα και να είναι μεταδοτικοί και αν δεν προτιμήσουν να βοηθούν στις ανάγκες των φτωχών, θα πέσουν σε φοβερή και αναπόφευκτη τιμωρία» (Κ). Δύο σκηνές έχουμε στην παραβολή, την μία που διεξάγεται στη γη (στίχ. 19-22), την άλλη στον άδη (στίχ. 23-31). Η επίγεια σκηνή περιλαμβάνει 4 εικόνες: την ζωή του πλούσιου (σ. 19) και τη ζωή του φτωχού (σ. 20,21), τον θάνατο του πρώτου (σ. 22β) και τον θάνατο του δεύτερου (σ. 22α).

(2) Σύνδεσμος μεταβατικών μάλλον παρά αντιθετικός (L).

(3) Μάλλον είναι επιθετικός προσδιορισμός παρά κατηγορούμενο και χωρίζεται από το ουσιαστικό του, για να τονιστεί αυτό περισσότερο (g)=Υπήρχε κάποιος πλούσιος άνθρωπος και όχι κάποιος άνθρωπος ήταν πλούσιος (p). «Και που είναι το όνομα του πλούσιου; Πουθενά. Διότι είναι ανώνυμος. Πόσος πλούτος; Και δεν βρίσκεται όνομα σε αυτόν. Τι πλούτος είναι αυτός; Δέντρο που στα φύλλα μεν θάλλει, καρπό όμως στερείται, βελανιδιά πανύψηλη που παρέχει τα βελανίδια για τροφή στα ζώα, άνθρωπος που δεν έχει καρπό ανθρώπου... Υπήρχε κάποιος πλούσιος που ντυνόταν κάθε μέρα με πορφύρα, ενώ η ψυχή του ήτα γεμάτη με αράχνες, μύριζε μύρο, αλλά ήταν γεμάτος από δυσωδία... πάχαινε την δούλη σάρκα, ενώ την βασίλισσα ψυχή την άφηνε να καταστρέφεται από την πείνα» (Χ). «Τον μεν πλούσιο λοιπόν, τον έβαλε στην παραβολή ανώνυμα, επειδή δεν ήταν άξιος να ονομάζεται από το Θεό» (Θφ). «Διότι έχει γραφτεί για τους πονηρούς: Δεν θα θυμηθώ τα ονόματά τους στα χείλη μου» (Ψαλμ. ιε 4)... Λένε όμως κάποιοι από παράδοση Εβραίων, ότι κατά τους καιρούς εκείνους και ο πλούσιος εκείνος ονομαζόταν Νινευίς» (Ζ). Δες την σαϊδική μετάφραση και ένα ελληνικό σχόλιο.

Άλλοι όμως (Πρισκιλλιανός tract. IX και ο ψευδοκυπριανός de pascha computus, 17) ονόμασαν αυτόν Φινεές (L). «Αυτό όμως είναι παραβολή και δεν είναι γεγονός που ήδη συνέβη, όπως θα μπορούσαν κάποιιοι ανόητα να θεωρήσουν» (Θφ).

(4) Την πορφύρα την φορούσε ως εξωτερικό και τον βύσσο ως εσωτερικό ένδυμα. Και τα δύο πολυτελή και ακριβά. Πορφύρα σημαίνει πρώτα το όστρακο πορφύρα και έπειτα την βαφή που κατασκευάζεται από αυτό (Α΄Μακ. δ 23) και έπειτα το μάλλινο ύφασμα που βάφεται με αυτήν (Μάρκ. ιε 17,20). Βύσσος σημαίνει πρώτον το αιγυπτιακό λινάριο και έπειτα το λεπτό λινό ύφασμα που κατασκευάζεται από αυτό (Εξ. κστ 1,31,36,Ιεζεκ. ιστ 10,κζ 7) (ρ).

(5) «Και όχι μόνο ντυνόταν με πορφύρα και βύσσο, αλλά και απολάμβανε και όλη την άλλη τρυφή, διασκεδάζοντας... όχι τώρα μεν ναι, άλλοτε όμως όχι, αλλά κάθε μέρα και όχι μέτρια αλλά λαμπρά» (Θφ).

(6) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά= «άσωτα και με πολυτέλεια» (Θφ). Δεν μας λέγεται στην παραβολή ότι ο πλούσιος απέκτησε τον πλούτο του με δόλο και απάτη ή με καταπιέσεις και τοκογλυφίες, ούτε ότι ήταν μέθυσος ή παρέσυρε τους άλλους στην μέθη. Ο Κύριος με την παραβολή θέλησε να διδάξει ότι είναι δυνατόν να έχει κάποιος πλούτη που δεν αποκτήθηκαν από αδικία και να αποκλειστεί από την βασιλεία των ουρανών. Η περίσσεια του πλούτου και η απόλαυση είναι πολύ επικίνδυνος πειρασμός, σε πολλούς μάλιστα και ολέθριος, που ωθεί τον άνθρωπο σε πολυτέλεια και την δουλεία στη σάρκα, συγχρόνως όμως και σε πλήρη λησμοσύνη του Θεού και του άλλου κόσμου. Είναι αλήθεια, ότι το να τρώει κάποιος καλά και να ντύνεται καλά σε κάποιο βαθμό είναι νόμιμα. Αλλά είναι επίσης αλήθεια, ότι αυτά τρέφουν και υποθάλλουν την αλαζονεία, την επιδεικτική πολυτέλεια, την κοιλοδουλία και έτσι γίνονται για εμάς αμαρτωλά. Εξάλλου το να τρώμε με τους φίλους μας πλούσια, την ώρα που υπάρχουν φτωχοί που στερούνται το ψωμί, για τους οποίους αδιαφορούμε, αποτελεί ασπλαχνία που προκαλεί την οργή του Θεού. Η αμαρτία αυτού του πλούσιου δεν ήταν τόσο το ρούχο του ή η διατροφή του, όσο το ότι φρόντιζε μόνο για τον εαυτό του, βλέποντας με αδιαφορία και ασπλαχνία τον φτωχό Λάζαρο.

16.20 πτωχός δέ τις(1) ονόματι Λάζαρος(2) ος έβέβλητο(3) πρὸς τὸν πυλῶνα(4) αὐτοῦ ηλκωμένος(5)

20 Κάποιος φτωχός όμως, που τον έλεγαν Λάζαρο, ήταν πεσμένος κοντά στην πόρτα του σπιτιού του πλουσίου, γεμάτος πληγές,

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν το «τις» και το «ος».

(2) Σε καμία άλλη παραβολή του ο Κύριος δεν αναφέρει όνομα για οποιονδήποτε χαρακτήρα που χρησιμοποιείται σε αυτές (ρ). Εδώ όμως «αναφέρει ονομαστικά τον φτωχό· διότι των δικαίων τα ονόματα καταγράφονται και στο βιβλίο της ζωής» (Θφ). Ήταν ιστορικό πρόσωπο ο Λάζαρος; «Γίνεται λόγος, στην Εβραϊκή παράδοση, ότι υπήρχε κάποιος Λάζαρος στα Ιεροσόλυμα εκείνον τον καιρό που αντιμετώπιζε έσχατη φτώχεια και αρρώστια, τον οποίο ανέφερε ο Κύριος βάζοντάς τον σε παραβολή» (Θφ). Πιο σωστή η εκδοχή, ότι δεν πρόκειται για ιστορικό πρόσωπο. Προτιμήθηκε πάντως το όνομα Λάζαρος αναμφίβολα λόγω της έννοιάς του. Παραγόμενο από συντόμηση του ονόματος Ελεάζαρ, το οποίο στο Ταλμουδ γράφεται Λεάζαρ, σημαίνει όπως και αυτό, ο Θεός είναι βοηθός μου. Ο Κύριος λοιπόν παίρνει τον φτωχό αυτόν ως εκπρόσωπο των φτωχών και ευσεβών Ιουδαίων, οι οποίοι υπέμεναν την δυστυχία τους με γαλήνια εμπιστοσύνη στο Θεό, τον μόνο υποστηρικτή τους (g).

(3) Είχε ριχτεί· είχε πεταχτεί εκεί σαν φορτίο από το οποίο έσπευδαν να απαλλαχτούν (g). Αυτό έβαζε σε δοκιμασία τον χαρακτήρα του πλουσίου και παρείχε σε αυτόν σπάνια ευκαιρία ώστε μέσω του μαμωνά της αδικίας να αποκτήσει φίλους (ο). Δεν μπορούσε να μεταβεί εκεί μόνος του και για αυτό άλλοι τον μετέφεραν εκεί. Όσοι δεν έχουν τα μέσα, να βοηθήσουν τον φτωχό με χρήματα, μπορούν και οφείλουν να βοηθήσουν αυτόν υποβαλλόμενοι σε κόπους για αυτόν. Όσοι δεν μπορούν να δώσουν σε αυτόν οβολό, ας απλώνουν σε αυτόν το χέρι.

(4) Η λέξη σημαίνει ευρεία στοά που αποτελεί ή μη μέρος του σπιτιού. Δες Πράξ. ι 17,ιβ 14, Ματθ. κστ 71. Φανερώνει το μέγεθος του σπιτιού του πλουσίου (ρ).

(5) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Συνηθισμένη λέξη σε γιατρούς (ρ). Υπάρχει και η γραφή ειλκωμένος, από παραφθορά από το έλκω. «Ο Λάζαρος ήταν και φτωχός και άρρωστος και μάλιστα φοβερά· διότι ήταν, λέει, πληγισμένος. Επειδή είναι δυνατόν να είναι κάποιος άρρωστος, αλλά να μην έχει πληγές» (Θφ). Το να είναι κάποιος ασθενής και αδύνατος στο σώμα, αποτελεί μεγάλη θλίψη. Αλλά οι πληγές στον άρρωστο είναι οδυνηρότερες και προκαλούν την αηδία σε όσους τον πλησιάζουν.

16.21 και ἐπιθυμῶν(1) χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων(2) ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ(3) οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ(4).

21 και προσπαθοῦσε να χορτάσει ἀπὸ τὰ ψίχουλα που ἐπέφταν ἀπὸ τὸ τραπέζι του πλουσίου. Ἐρχονταν και τὰ σκυλιὰ και του ἐγλείφαν τις πληγές.

(1) Ἀντίθετα με τὸ «ευφραϊνόταν λαμπρά» τοῦ πλουσίου, προβάλλεται ἡ ἔλλειψη τροφῆς και τὰ ψίχουλα που ἐπιθυμούνται. Τὸ ἐπιθυμοῦσε δὲν σημαίνει ὅτι στεροῦνταν τελείως, διότι πῶς θα ζούσε; (g). Τὸ ὅτι του ἐπέτρεπαν νὰ μένει ἐκεῖ μάλλον υποδηλώνει ὅτι δὲν τον ἐγκατέλειψαν τελείως (p). Πάντοτε ὅμως τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὸ τραπέζι δὲν τον χόρταιναν και ἔμενε ἐν μέρει ἀνικανοποίητη ἡ πείνα του (g). Τὸ «ἐπιθυμοῦσε» λοιπὸν σημαίνει κατάσταση παρατεινόμενη (o). «Ἄλλο βάσανο ἦταν τὸ ὅτι ἐβλεπε ἄλλους νὰ ἀπολαμβάνουν υπερβολικά, ἐνῶ αὐτὸς λιμοκτονοῦσε. Διότι ἐπιθυμοῦσε νὰ χορτάσει ὄχι με φαγητὰ πολυτελῆ, ἀλλὰ και με αὐτὰ τὰ ψίχουλα» (Θφ).

(2) Τὸ «ψίχουλα» μπαίνει σε προφανῆ ἀντίθεση με τὸ προηγούμενο «ευφραϊνόταν κάθε μέρα λαμπρά» (o). Ἡ ἐκφραση υποδηλώνει ὅτι στο σπίτι ἐκεῖνο δὲν συνήθιζαν νὰ μοιράζουν στους φτωχοὺς τὰ υπολείμματα του τραπέζιου. Ἴσως ἐρίχναν αὐτὰ στο δρόμο και για αὐτὸ προσελκύνονταν ἐκεῖ και σκυλιὰ.

(3) Τὸ «ἀλλὰ και» δὲν ἐπιτρέπει νὰ δούμε στην λεπτομέρεια αὐτὴ ἀνακούφιση των δεινῶν του Λαζάρου (g). Λιγότερο πιθανῆ λοιπὸν ἡ ἐρμηνεία: τὸ «ἀλλὰ και» σημαίνει: ἀλλὰ και τὰ ἴδια τὰ σκυλιὰ τον συμπαθοῦσαν για τὴν κατάστασή του και ἐδείχναν αὐτὴν γλύφοντας τις πληγές του (δ).

«Ἐγλύφαν τις πληγές του ὄχι για νὰ του χειροτερέψουν τὴν κατάσταση, ἀλλὰ κατὰ κάποιον τρόπο συμπονοῦσαν και θεράπευαν με τὴν γλώσσα και ἀφαιροῦσαν με τὸ γλείψιμο αὐτὸ που προκαλοῦσε πόνο και με συμπάθεια ἀλείφαν με σάλιο ἐκεῖ γύρω τὰ σημεῖα, με σκοπὸ και με αὐτὸ νὰ δειχτεῖ ὅτι ὁ πλούσιος ἦταν και ἀπὸ τὰ ζῶα ἀγριότερος» (Σχ.). Πιο σωστά: «Ἀλλὰ ἦταν και ἔρημος ἀπὸ αὐτοὺς που θα τον φρόντιζαν· διότι τὰ σκυλιὰ ἐγλύφαν τις πληγές του, ἀφοῦ δὲν υπῆρχε κανεὶς νὰ τὰ ἐμποδίσει» (Θφ). «Τόσο πολὺ δηλαδὴ εἶχε παραλύσει τὸ σῶμα, ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ οὔτε τὰ σκυλιὰ νὰ ἐμποδίσει» (Z).

Στο «ντυνόταν με πορφύρα και βύσσο» ἀντιτίθεται ἡ γυμνότητά αὐτοῦ. Ἀποκορυφώνεται ἐδῶ ἡ ἀντίθεση μεταξύ των δύο προσώπων τῆς παραβολῆς. Ὁ ἕνας ντυνόταν βασιλικά ἐνδύματα, ὁ ἄλλος ὡς μόνον ρούχο του εἶχε τὴν γυμνότητά του και τις πληγές του. Ὁ πλούσιος ξάπλωνε στα μαλακά και πολυτελῆ μαξιλάρια του τραπέζιου του· ὁ φτωχὸς ἦταν πεταμένος στο ἔδαφος στον πυλῶνα του πλουσίου. Ὁ πλούσιος ευφραϊνόταν κάθε μέρα λαμπρά, ὁ Λάζαρος ἐπιθυμοῦσε νὰ χορτάσει ἀπὸ τὰ ψίχουλα. Ὁ πλούσιος περικυκλωνόταν ἀπὸ σμήνη ὁμοτράπεζων που τον κολάκευαν, ὁ Λάζαρος μόνον συντροφιά εἶχε τὰ σκυλιὰ (o).

(4) Ἡ σε ὅλη τὴν παραβολὴ σιωπῆ του Λαζάρου προκαλεῖ βαθιὰ ἐντύπωση. «Ἄραγε λοιπὸν ἐνῶ ἦταν ὁ Λάζαρος μέσα σε τόσα δεινά, βλασφήμησε; Ἡ κοροῖδεψε τὴν πολυτέλεια του πλουσίου; Ἡ κατέκρινε τὴν ἀπανθρωπιὰ; Ἡ κατηγόρησε τὴν θεῖα πρόνοια; Τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν σκέφτηκε, ἀλλὰ με πολλὴ φιλοσοφία καρτεροῦσε» (Θφ). «ὦ, πόσο πολλὴ ἀνδρεία και υπομονή! Διότι ἐνῶ ὁ πλούσιος ἦταν ἔτσι, αὐτὸς ἐνῶ ἦταν σε αὐτὴν τὴν κατάσταση, δὲν βλασφήμησε οὔτε γόγγυσε. Και πάλι, ὦ πόσο πολλὴ ὠμότητά και ἀσπλαχνία του πλουσίου! Ἀφοῦ αὐτὸν που ἦταν σε τόσα κακά, αὐτὸς που ἦταν σε τόσα καλὰ τον παρέβλεπε και μάλιστα ἐνῶ ἦταν ριγμένος μπροστὰ στον πυλῶνα του» (Z). Αὐτὸς ὁ τόσο ἀθλιὸς και φτωχὸς ἄνθρωπος ἦταν ἀγαθὸς και ἀγαπητὸς στο Θεό, ὅπως δείχνεται ἀπὸ τὴ συνέχεια. Σημείωσε ὅτι κλήρος μερικῶν ἀπὸ τους πιο ἀγαπητοὺς στο Θεό ἁγίους και δούλους, εἶναι συρροὴ θλίψεων βαρύτατων, τὴν ὥρα που πολλοὶ ἀσεβεῖς και ἀμαρτωλοὶ «δὲν θα υποστοῦν μάλιστα μαζί με τους ἀνθρώπους και δὲν υφίστανται τους κόπους των ἀνθρώπων» (Ψαλμ. οβ 5).

16.22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν(1) και ἀπενεχθῆναι(2) αὐτὸν(3) ὑπὸ τῶν ἀγγέλων(4) εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ(5)· ἀπέθανεν δὲ και ὁ πλούσιος και ἐτάφη(6).

22 Κάποτε πέθανε ὁ φτωχὸς, και οἱ ἄγγελοι τον πήγαν κοντὰ στον Ἀβραάμ. Πέθανε κι ὁ πλούσιος και τον ἔθαψαν.

(1) Πέθανε πρῶτος ἐξαντλημένος ἀπὸ τις στερήσεις και τὰ παθήματα (g). Ὁ Θεὸς συχνὰ παίρνει ἀπὸ τον κόσμον αὐτὸν τους ἀγαθοὺς, τὴν ὥρα που ἀφήνει τους κακοὺς νὰ δοξάζονται σε αὐτόν. Ὅμως για τον Λάζαρον υπῆρξε πλεονέκτημα και ευεργεσία, τὸ ὅτι γρήγορο τέλος μπήκε στην ἀθλιότητα τῆς παρούσας ζωῆς του, για νὰ ἀναπαυτεῖ ἀπὸ τους κόπους του στη μελλοντικὴ ζωὴ. «Μὴν ζηλεύεις λοιπὸν τους πονηροὺς, οὔτε αὐτοὺς που ἐργάζονται τὴν ἀνομία» «Ἡ σωτηρία των δικαίων εἶναι ἀπὸ τον Κύριον και αὐτὸς εἶναι ὑπερασπιστὴς τους σε καιρὸ θλίψεως» (Ψαλμ. λστ 1,39).

(2) Μεταφέρθηκε ἀπὸ τον τόπον τὸν ξένο σε αὐτόν, στον ὁποῖο ἔμενε ὡς ξένος, στην ἀληθινὴ του πατρίδα (b). «Και ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν παραβολὴ εἶναι φανερό ὅτι, ὅταν οἱ ψυχές βγουν ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν παραμένουν ἐδῶ, ἀλλὰ ἀμέσως μεταφέρονται. Και ἀκου πῶς. Διότι συνέβη, λέει, αὐτὸς νὰ

πεθάνει και να μεταφερθεί από τους αγγέλους. Όχι όμως μόνο οι ψυχές των δικαίων, αλλά και αυτών που ζουν με πονηρία μεταφέρονται εκεί· και αυτό πάλι είναι φανερό από άλλον πλούσιο. «Ανόητε, αυτήν τη νύχτα απαιτούν από σένα την ψυχή σου». Και πρόσεξε· εδώ λέει «οδηγήθηκε από τους αγγέλους», εκεί «απαιτούν»· και τον έναν τον έβγαζαν σαν αιχμάλωτο, ενώ τον άλλον τον περιστοίχιζαν συνοδευτικά σαν νικητή» (X).

(3) Δηλαδή η ψυχή του, παρόλο που γίνεται λόγος για τον κόλπο του Αβραάμ και για δάχτυλο του Λαζάρου και για γλώσσα του πλουσίου (b). Εφόσον είπε ότι συνέβη να πεθάνει, με τον θάνατο επήλθε χωρισμός της ψυχής από το σώμα (p). Χρησιμοποιεί όμως στη συνέχεια τέτοιες λέξεις και εικόνες «για αυτά που μέλλουν ακόμη να γίνουν, που τα διηγείται σαν να έγιναν ήδη· διότι δεν έχει γίνει ακόμη η ανταπόδοση όσων ζήσαμε, αφού δεν έγινε ακόμη η κρίση· και ολοκάθαρα παρουσιάζει ποιες τιμωρίες, από τη μία, θα διαδεχτούν τους άσπλαχνους πλουσίους μετά θάνατον, ποιες ανέσεις, από την άλλη, θα διαδεχτούν τους φτωχούς που υπέμειναν τους κόππους» (Z). Κύριος σκοπός της παραβολής δεν είναι να μας δώσει πληροφορίες για τον αόρατο κόσμο. Η γενική αρχή που διδάσκεται και υποστηρίζεται από την παραβολή είναι, ότι η ευτυχία και η αθλιότητα μετά το θάνατο καθορίζονται από την διαγωγή την οποία έδειξε ο άνθρωπος πριν το θάνατο. Οι λεπτομέρειες λοιπόν της εικόνας έχουν παρθεί από τις ιουδαϊκές δοξασίες σχετικά με τον άδη και την κατάσταση των ψυχών σε αυτόν, όπως και οι ιδιότητες των σωμάτων αποδίδονται στις ψυχές, για να καταστεί σε μας έτσι ζωηρή και όσο το δυνατόν περισσότερο αντιληπτή η εικόνα (p).

(4) Η μεταφορά του ήταν άκοπη και ευτυχής. Μία παράφραση αραμαϊκή στο Άσμα δ 12 λέει ότι οι ψυχές των δικαίων μεταφέρονται στον παράδεισο από τους αγγέλους. Δες την φράση «λειτουργικά πνεύματα» (Εβρ. α 14) (p). Οι άγγελοι φρόντισαν για τον φτωχό Λάζαρο. Είναι αυτοί λειτουργικά πνεύματα για αυτούς που μέλλον να κληρονομήσουν σωτηρία, όχι μόνο όταν αυτοί βρίσκονται στην παρούσα ζωή, αλλά και όταν πεθάνουν. Και έχουν εντολή να σηκώνουν αυτούς στα χέρια τους όχι μόνο όταν κινδυνεύουν στα ταξίδια και τις μετακινήσεις τους στη γη, αλλά και όταν κάνουν το μεγάλο ταξίδι τους στους ουρανούς. Ένας άγγελος θα ήταν υπεραρκετός για να συνοδεύσει τον Λάζαρο με ασφάλεια στους κόλπους του Αβραάμ. Αλλά εδώ αναφέρονται άγγελοι πολλοί. Αποτελούν αυτοί τιμητική συνοδεία του Λαζάρου. Ο Άμασις, ο βασιλιάς της Αιγύπτου, καθόταν σε άρμα που συρόταν από βασιλιάδες. Τι ήταν η τιμητική εκείνη συνοδεία μπροστά σε αυτήν με την οποία τιμάται ο Λάζαρος;

(5) Φράση που χρησιμοποιείται και από τους ραβίνους και φανερώνει την στενή κοινωνία και σχέση (g). Ο Λάζαρος εκεί αναπαύεται με το κεφάλι του στο στήθος του Αβραάμ, σαν παιδί στην αγκαλιά του πατέρα και συμμετέχει στην ευτυχία του. Η φράση δεν έχει την ίδια σημασία με τον παράδεισο, αλλά η ανάπαυση στον κόλπο του Αβραάμ υπονοεί και τον παράδεισο, διότι ο Αβραάμ είναι εκεί (p). Ο Αβραάμ υπήρξε μέγας πλούσιος. Παρ' όλα αυτά στον ουρανό δεν απαξίωσε να δεχτεί τον φτωχό Λάζαρο στους κόλπους του. Άγιοι πλούσιοι και φτωχοί, συναντιούνται στους ουρανούς. Και ο φτωχός αυτός Λάζαρος, ο οποίος δεν ήταν ανεκτός και δεκτός σε τόπο πλησιέστερο από τον πυλώνα του πλουσίου στη γη, στον ουρανό οδηγήθηκε αμέσως στην ίδια την ουράνια αίθουσα του αιώνιου δείπνου, παίρνοντας τιμητική θέση στο τραπέζι κοντά στον Αβραάμ.

(6) «Για τον φτωχό μεν δεν είπε ότι ενταφιάστηκε, επειδή είναι τελείως αφρόντιστη η ταφή των φτωχών. Στον πλούσιο όμως και με το παραπάνω, λόγω της πολυτέλειας της ταφής των πλουσίων» (Z). Είναι αξιόλογη και η εκδοχή, σύμφωνα με την οποία η αντίθεση είναι εδώ κυρίως ανάμεσα στη μεγαλοπρεπή ταφή του πλουσίου από τους ανθρώπους και στην μεταφορά του φτωχού από τους αγγέλους (p). Ο πλούσιος έτυχε πομπώδους κηδείας, με αυλητές και θρηνωδούς που συνόδευαν αυτόν μέχρι τον τάφο, ο οποίος είχε προετοιμαστεί σε μνημείο πολυτελές και μεγαλοπρεπές. Πιθανώς θα εκφωνήθηκε και επιτάφιος λόγος, που θα τόνιζε τα προσόντα του πλουσίου και την γενναιοδωρία και άνεσή του στις υποδοχές των φίλων και στα συμπόσια που τους παρέθετε. Αλλά πόσο ξένη μπορεί να είναι η τελετή της κηδείας με την ευτυχία αυτού που κηδεύεται. Στον αόρατο κόσμο ο πλούσιος αντικρύζει κατάσταση αθλιότητας και δυστυχίας. «Τον Λάζαρο άγγελοι τότε τον οδήγησαν, ενώ εκείνου την ψυχή την απαιτούσαν κάποιες φοβερές δυνάμεις που στάλθηκαν ίσως για αυτόν τον σκοπό. Διότι δεν αναχωρεί μόνη της η ψυχή για εκείνη τη ζωή, επειδή αυτό δεν είναι δυνατόν. Διότι εάν, όταν μεταβαίνουμε από πόλη σε πόλη, έχουμε ανάγκη από οδηγό, πολύ περισσότερο η ψυχή όταν αποσπαστεί από το σώμα και μεταφέρεται στην μέλλουσα ζωή, έχει ανάγκη αυτούς που θα την οδηγήσουν» (X).

16.23 και(1) ἐν τῷ ᾄδι(1) ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ(3), ὑπάρχων(4) ἐν βασάνοις(5), ὄρα(6) τον Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις(7) αὐτοῦ.

23 Στον άδη που ήταν και βασανιζόταν, σήκωσε τα μάτια του και είδε από μακριά τον Αβραάμ και κοντά του το Λάζαρο.

(1) Οι δύο συνομιλίες, από τις οποίες συντίθεται αυτή η σκηνή, αναφέρονται η μεν πρώτη στην τύχη του πλούσιου (σ. 23-26), ενώ η δεύτερη σε αυτήν των αδελφών του (σ. 27-31)(g).

(2) Άδη λέει τον τόπο, στον οποίο διαμένουν οι νεκροί, χωρίς διάκριση των διάφορων πεδίων ή διαμερισμάτων, τα οποία μπορεί αυτός να περικλείει μέσα του, μόνο για να αντιθέσει αυτόν με τη γη των ζωντανών (g). Όλοι όσοι απέρχονται από την ζωή αυτή, μεταβαίνουν εκεί μέχρι την τελική κρίση, περιλαμβάνει όμως ο Άδης και τον παράδεισο και την γέεννα (κόλαση). Ότι ο Άδης δεν σημαίνει πάντοτε τη φωτιά της γέεννας και τόπο τιμωρίας, γίνεται ολοφάνερο από το Πράξ. β 27,31,Γεν. λζ 35,μβ 38,μδ 29,ιωβ ιδ 13,ιζ 13 κλπ. Ότι επίσης ο Άδης περικλείει μέσα του και τόπο τιμωρίας, είναι εξίσου σαφές από το παρόν χωρίο (p). Όπως οι ψυχές των πιστών, αμέσως μόλις ελευθερωθούν από το φορτίο της σάρκας, εισέρχονται σε κατάσταση χαράς και ευτυχίας, έτσι και οι πονηρές και στερούμενες από τον αγιασμό ψυχές, αμέσως μόλις αποσπαστούν από τις ηδονές της σάρκας με τον θάνατο, ρίχνονται σε κατάσταση δυστυχίας ασταμάτητης και διαρκούς, η οποία θα αυξηθεί πολύ περισσότερο κατά την γενική ανάσταση. Ο πλούσιος είχε εξ' ολοκλήρου απορροφηθεί από τις απολαύσεις των αισθήσεων και για αυτό κατέστησε τον εαυτό του ακατάλληλο για τις ανώτερες απολαύσεις του πνευματικού κόσμου. Η σαρκική διάνοιά του και η υλόφρονη ψυχή του παρέμειναν τελείως ξένες με αυτές και καμία ανακούφιση δεν ήταν δυνατόν να δοκιμάσουν από αυτές. Επειδή μάλιστα υπήρξε και σκληρόκαρδος απέναντι στη δυστυχία του φτωχού τώρα αντιμετωπίζει και χωρίς έλεος την κρίση, αφού δεν έδειξε έλεος.

(3) Ο πλούσιος υψώνει τα μάτια του όχι για να πετύχει βοήθεια, αλλά για να μάθει την φύση της κατάστασής του που μεταβλήθηκε (p). Αξιοθρήνητο θέαμα παρουσιάζει αυτός από την άβυσσο (b).

(4) Πιο έντονο από το «ήταν».

(5) Έφυγε δηλαδή «από απόλαυση σε κόλαση, από δόξα σε ατιμία, από φως σε σκοτάδι» (K).

(6) «Άλλοι Πατέρες λένε ότι ούτε οι δίκαιοι βλέπονται από τους αμαρτωλούς, ούτε οι αμαρτωλοί από τους δίκαιους· διότι οι μεν είναι στο φως, ενώ οι άλλοι στο σκοτάδι· απέχουν όμως πολύ μεταξύ τους το φως από το σκοτάδι... Η παραβολή όμως το βάζει υποθετικά, λόγω της αυτονομίας που έχουν στη διήγηση οι παραβολές και για να γίνει ο λόγος πιο φοβερός και πειστικός» (Z).

(7) Ο πληθυντικός εκφράζει την έκταση από το στήθος μέχρι τα γόνατα (b). Αντί για τον ενικό του σ. 22, βάζει πληθυντικό για να σημαίνει την πληρότητα (g). Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Όπως ακριβώς στον Λάζαρο πριν, όταν βρισκόταν σε τόσα κακά, ήταν προσθήκη συμφορών το να βλέπει τον πλούσιο σε τόσα αγαθά· έτσι και για τον πλούσιο τώρα, που είναι σε τόσα δεινά, είναι προσθήκη τιμωριών το να βλέπει τον Αβραάμ σε τόσα αγαθά» (Z). «Διότι εγώ νομίζω, ότι βλέποντας αυτήν την τόσο απότομη μεταβολή των πραγμάτων και αυτόν μεν που ήταν πεταμένος στον πυλώνα και ξαπλωμένος μπροστά στις γλώσσες των σκυλιών, να απολαμβάνει τόση παρρησία και να ζει στην αγκαλιά του πατριάρχη, ενώ τον εαυτό του περιτριγυρισμένο από τόση ντροπή και μαζί με αυτήν να κατατηγανίζεται από τη φωτιά, τότε ένιωθε μεγαλύτερο τον πόνο» (X). Είδε τον Λάζαρο «έτσι ώστε αυτό ακριβώς που έπαθε ο φτωχός, αυτό να πάθει και ο πλούσιος τώρα με μεγαλύτερη την υπερβολή. Διότι όπως ακριβώς σε εκείνον έκανε χειρότερο το βάσανο το να είναι πεσμένος στον πυλώνα του πλούσιου και να βλέπει τα ξένα αγαθά, έτσι λοιπόν και σε αυτόν έκανε χειρότερη την τιμωρία τώρα το να βρίσκεται στη γέεννα και να βλέπει την απόλαυση του Λαζάρου, έτσι ώστε να έχει πιο αφόρητη την τιμωρία, όχι μόνο εξαιτίας του είδους των βασάνων, αλλά και εξαιτίας της τιμής που αξιώθηκε εκείνος» (X).

16.24 και αυτός(1) φωνήσας(2) εἶπεν, Πάτερ Ἄβραάμ(3), ἐλέησόν(4) με καὶ πέμψον Λάζαρον(5) ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος(6) καὶ καταψύξῃ(7) τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ(8).

24 Τότε φώναξε ο πλούσιος και είπε: “πατέρα μου Αβραάμ, σπλαχνίσου με και στείλε το Λάζαρο να βρέξει με νερό την άκρη του δάχτυλού του και να μου δροσίσει τη γλώσσα, γιατί υποφέρω μέσα σ’ αυτή τη φωτιά”.

(1) Δεν απολαμβάνει πλέον τη φροντίδα των δούλων, αλλά είναι και αυτός ικέτης που ζητιανεύει (b).

(2) Σχετίζεται με το «από μακριά» (g). «Υψωσε την φωνή του», το οποίο συμφωνεί με το «από μακριά» (p).

(3) Κάνει έκκληση στη συγγενειά τους και στην πατρική του συμπάθεια. Δεν θα σπλαχνιστεί ο Αβραάμ τα παιδιά του; (p). «Τι ονομάζεις πατέρα τον Αβραάμ, του οποίου την ζωή δεν μιμήθηκες; Εκείνος κάθε άνθρωπο τον φιλοξενούσε στο σπίτι του, εσύ όμως δεν φρόντισες έναν φτωχό» (X).

Δύο πράγματα συμπεραίνουμε από την επίκληση αυτή· πρώτον ότι οι πεθαμένοι μπορούν στην άλλη ζωή να αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλον· και δεύτερον ότι και ο πλούσιος ήταν Ιουδαίος (ο). Τίποτα δεν έθιγε πιο πολύ τους Φαρισαίους, οι οποίοι την καταγωγή από τον Αβραάμ θεωρούσαν ως τον όρο της σωτηρίας, από την επίκληση αυτή από το στόμα αυτού που βασανιζόταν στον άδη. Όποιος έχει κάνει περιτομή είναι σωσμένος, έλεγαν οι ραββίνοι. Το να έχει κάνει όμως περιτομή σήμαινε ότι είναι τέκνο του Αβραάμ (g).

(4) Έλεος ζητά. Το περιφρονούσε άλλοτε, όταν ήταν καιρός να το ζητήσει. Τώρα που πέρασε ο καιρός του ελέους, ζητά αυτό μάταια. Αυτός ο οποίος κανένα έλεος δεν έδειξε στο Λάζαρο, περιμένει τώρα μέσω του Λαζάρου να του σταλεί αυτό. Όταν και οι δύο ζούσαν στη γη, δεν καταδεχόταν ο πλούσιος ούτε καν ένα βλέμμα να ρίξει στον Λάζαρο. Τώρα τον φωνάζει ονομαστικά και ζητά την βοήθειά του. Ω! ναι· θα έλθει ασφαλώς ημέρα, κατά την οποία εκείνοι, οι οποίοι μισούν και περιφρονούν τον λαό του Θεού, με πολλή βιασύνη και προθυμία θα επιζητούν την συμπάθειά του.

(5) «Πρόσεξε, πόσο το βασανιστήριο τον σωφρόνισε» (Z). Στον άδη ταπεινώθηκε τόσο πολύ από τις οδύνες του, ώστε θέλει έστω και μικρή ανακούφιση από οποιονδήποτε, ακόμη και από αυτόν τον Λάζαρο (p). «Αυτός που πριν από αυτό ούτε που γύριζε, ούτε να δει δεν ανεχόταν τον Λάζαρο... τώρα ικετεύει τον πατριάρχη... Στείλε, λέει, τον Λάζαρο εκείνον, τον φτωχό, τον οποίο πριν από αυτό σιχαινόμουν, στον οποίο δεν έδινα ούτε τα ψίχουλα· εκείνον χρειάζομαι τώρα, και το δάχτυλο εκείνου ζητώ... Είδες πως τον μαλάκωσε η τιμωρία. Και δεν κάνει προς τον Λάζαρο την ικεσία, αλλά προς τον πατριάρχη. Λογικό· διότι δεν τολμούσε ούτε να δει τον φτωχό. Διότι σκεφτόταν, νομίζω, συλλογιζόμενος την απανθρωπιά και ασπλαχνία του, την οποία έδειξε προς αυτόν, και υποπτευόταν ίσως ότι δεν θα τον αξίωνε ούτε απάντησης» (X).

(6) Να βουτήξει αυτό στο νερό, ώστε μόλις μία σταγόνα να στάξει από αυτό (g). Και η ελάχιστη δηλαδή ανακούφιση θα είναι ευπρόσδεκτη (p). Ζητά ένα ψίχουλο μόνο ανακούφισης μέσα στην ανυπόφορη οδύνη του (ο).

(7) Λέγεται μία φορά η λέξη. Και το καταψύχω και το οδυνώμαι που ακολουθεί είναι όροι που χρησιμοποιούνται από τους γιατρούς (L).

(8) Είμαι σε αγωνία μέσα στη φλόγα αυτή των ακόρεστων επιθυμιών και των τύψεων, οι οποίες αποτελούν την εισαγωγή της γέεννας της φωτιάς (p). Οι σαρκικές επιθυμίες που φούντωσαν και τράφηκαν στη ζωή αυτή, με αχαλίνωτη ικανοποίηση, μεταβάλλονται εκεί σε βάσανο για την ψυχή, εφόσον αυτή είναι στερημένη και από τα εξωτερικά αντικείμενα, που τις ικανοποιούν και από το σώμα με το οποίο απολάμβανε αυτές (g). Δεν υπάρχει τίποτα οδυνηρότερο για τα σώματα από το να βασανίζονται με φωτιά. Με αυτό λοιπόν παριστάνονται οι αγωνίες και αθλιότητες των καταδικασμένων ψυχών.

16.25 εἶπεν δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον(1), μνήσθητι(2) ὅτι ἀπέλαβες(3) σου τὰ ἀγαθὰ σου(4) ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακὰ(4)· νῦν δὲ ὥδε(5) παρακαλεῖται σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι(6).

25 Ο Αβραάμ όμως του απάντησε: “παιδί μου, θυμήσου ότι εσύ απόλαυσες την ευτυχία στη ζωή σου, όπως κι ο Λάζαρος τη δυστυχία. Τώρα λοιπόν αυτός χαίρεται εδώ, κι εσύ υποφέρεις.

(1) Η προσφώνηση Παιδί μου στο στόμα του Αβραάμ, φέρνει περισσότερο πλήγμα, παρά η Πάτερ Αβραάμ στο στόμα του πλουσίου. Ο Αβραάμ αναγνωρίζει την πραγματικότητα της σαρκικής συγγένειας, αλλά όχι λιγότερο ο απόγονός του αυτός παραμένει λεία της φλόγας του Άδη (g). Η προσφώνηση τέκνον κάνει βαρύτερη την άρνηση. Ήταν γιος, ανυπάκουος όμως και τώρα εγκαταλείφθηκε και αποκληρώθηκε από τον Αβραάμ ως ανάξιος απόγονος. Αξιοσημείωτη και η επόμενη: «Δεν είπε· Απάνθρωπε και ωμέ, δεν ντρέπεσαι;... Αλλά πώς μίλησε; Παιδί μου. Δες συμπαθή και αγία ψυχή... Παιδί μου, λέει, υπαινισσομένος με αυτό ότι, μέχρις εδώ σταματά η εξουσία του, να τον ονομάσει δηλαδή έτσι με γλυκύτητα, παραπέρα όμως δεν εξουσιάζει τίποτα. Αυτό που έχω, αυτό σου μεταδίδω, φωνή συμπαθητική» (Θφ). «Δεν είπε απάνθρωπε και ωμέ και παμπόνηρε, ενώ άφησες σε τόσο μεγάλα κακά τον άνθρωπο, θυμάσαι τώρα τη φιλανθρωπία και το έλεος και τη συγγνώμη; Αλλά τι; Παιδί μου, λέει, πήρες τα αγαθά σου. Διότι λέει το ρητό «ψυχή ταλαιπωρημένη μην την ταραξείς παραπάνω»(Σοφ. Σειρ. 4,3)» (X).

(2) Οι νεκροί διατηρούν την ανάμνηση των γεγονότων της επίγειας ζωής. Δες και σ. 27 (b). Η ανάμνηση την οποία θα διατηρούν οι καταδικασμένες ψυχές, θα είναι ο βασανιστής τους. Ήδη στην παρούσα ζωή καλούνται οι αμαρτωλοί να θυμούνται, αλλά το αποφεύγουν και πεισματικά θέλουν να λησμονούν. Γιε μου, να θυμάσαι τον Δημιουργό σου, τον Λυτρωτή σου, τα τέλη της ζωής σου. Τώρα τα λησμονούν. Τότε η πρόσκληση αυτή θα αντηχεί διαρκώς στα αυτιά τους για να τους βασανίζει. Η

μνήμη στον άλλο κόσμο είναι απαραίτητη για την χαρά των δικαίων και θα συντελεί σοβαρά στην θλίψη των χαμένων. Η μνήμη μας εκεί θα ενισχυθεί τόσο, ώστε να θυμόμαστε όλο τον βίο μας στη γη. Πιθανότατα μάλιστα θα κινείται τόσο αστραπιαία, ώστε αυτοστιγμεί να περιλαμβάνει με ένα βλέμμα ολόκληρη την περασμένη ζωή. Από το υψηλό όρος της αιωνιότητας θα βλέπουμε προς τα κάτω και θα διακρίνουμε ολόκληρη την πεδιάδα της ζωής μας στη γη, η οποία θα απλώνεται μπροστά μας. Και θα συνοδεύεται η ανάμνηση του παρελθόντος με τέλεια και ακριβή γνώση των συνεπειών και πλήρη αίσθηση της συνείδησης ως προς το ένοχο και τις βαριές ευθύνες του παρελθόντος.

(3) Η πρόθεση «από»=αρκετά πήρες, όπως και το απέχω του Ματθ. στ 2 (δ). Πλήρως και εξ' ολοκλήρου πήρες, ώστε να μην επιφυλαχτεί τίποτα για το μέλλον (ρ). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «Συνηθίζουμε να λέμε το «απέλαβες» για αυτά που δέχεται κάποιος τα οποία του τα χρωστούσαν» (Θφ). «Και φανερώνεται οπωσδήποτε από εδώ, ότι και ο πλούσιος, αν και ήταν αμαρτωλός, όμως είχε κάποια αρετή, χάριν της οποίας πήρε πίσω, όσο ζούσε ακόμη, τα οφειλόμενα αγαθά· και ο Λάζαρος, αν και ήταν δίκαιος, όμως είχε κάποια κακία, λόγω της οποίας και αυτός πήρε, όσο ζούσε, τα οφειλόμενα κακά· διότι από τους ανθρώπους κανείς δεν στερείται αρετής, ούτε ο πάρα πολύ πονηρός· και κανείς δεν στερείται κακίας, ούτε ο πάρα πολύ αγαθός» (Ζ). Από μόνη της η ερμηνεία είναι σωστή, αλλά εδώ είναι λιγότερο πετυχημένη.

(4) Σε αυτό συνίστατο η τραγική πλάνη του. Δεν είχε καν ιδέα ότι υπήρχαν και άλλα αγαθά και φύλαξε αυτά εγωιστικά για τον εαυτό του. Είναι αξιοσημείωτο το «σου», ενώ για τον Λάζαρο γράφεται απλώς «τα κακά» χωρίς το «του». Τα κακά του Λαζάρου δεν ήταν δικά του, αλλά δέχτηκε αυτά ως δοκιμασία από το Θεό· ενώ ο πλούσιος θεωρούσε τα αγαθά ως δικά του αποκλειστικά, χωρίς να πρόκειται κάποτε να δώσει λογαριασμό για αυτά (ρ). Διάλεξε τα φθαρτά αγαθά ως τα άριστα, με τα οποία ήταν πλήρως ικανοποιημένος και ήταν για αυτό το μόνο μερίδιο που διάλεξε. Στα φαγητά και τα ποτά, στα πλουσιότατα ρούχα τοποθέτησε την όλη ευτυχία του. Αυτά υπήρξαν η παρηγοριά του και η αμοιβή του και δεν του ήλθε ποτέ στο νου, ότι υπάρχουν και άλλα αγαθά καλύτερα. Τα τελευταία αυτά δεν είχε λόγο ποτέ να τα περιμένει. Και συνεπώς τώρα και την ελάχιστη ακόμη ανακούφιση στα δεινά, την αρνείται σε αυτόν ο Αβραάμ.

(5) Αντίθεση χρόνου και τόπου=Τώρα εδώ (ρ).

(6) Εάν υποφέρει χωρίς κάποια ανακούφιση, δεν οφείλεται αυτό απλώς στο ότι υπήρξε πλούσιος, αλλά διότι έκανε τον πλούτο εγωιστικά δικό του, χωρίς να κάνει συμμετόχό του και τον φτωχό (g). Η απάντηση του Αβραάμ πρέπει να εννοηθεί σε στενή σχέση με το αίτημα του πλούσιου. Ο πλούσιος δεν ζήτησε να απαλλαχτεί τελείως από την τιμωρία του. Δέχτηκε αυτήν ως δίκαιη. Ζήτησε μόνο ελαφριά ανακούφιση και με τρόπο που προϋπέθετε την για κάποια ώρα διακοπή της ανάπαυσης του Λαζάρου. Ο Αβραάμ απαντά ότι κάτι τέτοιο είναι παράλογο και αδύνατο. Ο πλούσιος είχε αδιάκοπη και συνεχή ζωή απόλαυσης και ευφροσύνης και ο Λάζαρος αδιάκοπα δεινά στην επίγεια ζωή. Τώρα καμία διακοπή δεν μπορεί να γίνει ούτε στην οδύνη του πλούσιου, ούτε στην ανάπαυση του Λαζάρου (ρ).

16.26 και επί πᾶσι(1) τούτοις μεταξύ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα(2) μέγα ἐστήρικται(3), ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν(4).

26 Κι εκτός απ' όλα αυτά, υπάρχει ανάμεσά μας μεγάλο χάσμα, ώστε αυτοί που θέλουν να διαβούν από 'δω σ' εσάς να μην μπορούν· ούτε οι από 'κει μπορούν να περάσουν σ' εμάς".

(1) Υπάρχει και η γραφή ἐν πᾶσι. Το επί πᾶσιν συγκεντρώνει νέους λόγους απόρριψης του αιτήματος του πλουσίου (b)=Και αν ακόμη υποθεθεί ότι η αγάπη θα ήταν διατεθειμένη σε κάποια παραχώρηση, υπάρχει και άλλος λόγος που αποκλείει αυτήν, το αδύνατον (g).

(2) =Βάραθρο μεγάλο και αξεπέραστο (δ). «Χάσμα μέγα ονομάζει το ακαταμάχητο πρόσταγμα του Θεού, που σαν χάσμα εμποδίζει την ανάμιξη αυτών και εκείνων» (Ζ). Έξυπνα χρησιμοποιείται στην εικόνα αυτή το χάσμα και όχι τα τείχη, διότι τα τείχη θα εμπόδιζαν αυτούς που συνομιλούν να βλέπονται μεταξύ τους από το ένα μέρος στο άλλο (g). Δόξα τω Θεώ! Στην παρούσα ζωή δεν υπάρχει χάσμα ανάμεσα στην κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε εκ φύσεως και κληρονομικότητας, από τη μία, και στη χάρη του Θεού, από την άλλη. Οποιοσδήποτε και αν είμαστε, από οπουδήποτε και αν καταγόμαστε, μπορούμε να μεταπηδήσουμε από την αμαρτία στο Θεό. Αλλά αν πεθάνουμε μέσα στις αμαρτίες μας, εάν ρίξουμε τους εαυτούς μας στο χάσμα του ολέθρου, δεν υπάρχει πλέον ελπίδα από εκεί να βγούμε. Η κατάσταση των καταδικασμένων αμαρτωλών είναι πλέον οριστικά καθορισμένη από αμετάκλητη και αναλλοίωτη απόφαση του Θεού. Είναι πλέον αργά για οποιαδήποτε μεταβολή της κατάστασής τους ή για οποιαδήποτε ανακούφισή τους. Είναι εγκαταλελειμμένοι πλέον στην απελπισία.

(3) Είναι στερεωμένο (δ). Είναι αμετακίνητα στηριγμένο. Σύμβολο άκαμπτης απόφασης του Θεού για τον χωρισμό (g).

(4) «Δείχνει την απόσταση και διαφορά των δίκαιων με τους αμαρτωλούς. Όπως ακριβώς δηλαδή και οι διαθέσεις τους ήταν διαφορετικές, έτσι και οι τόποι διαμονής έχουν πολλή την απόσταση, αφού ο καθένας απολαμβάνει τα κατάλληλα ανάλογα με τη διάθεση και τον βίο του» (Θφ). Οι πιο πονόψυχοι από τους αγίους στους ουρανοί δεν μπορούν να επισκεφτούν τους κατάδικους στον άδη, για να ανακουφίσουν αυτούς που υπήρξαν ίσως φίλοι τους στην επίγεια ζωή. Δεν μπορούν να απομακρυνθούν από τη θεά του λαμπρού προσώπου του Πατέρα τους, ούτε να διακόψουν το έργο τους κοντά στο θρόνο του για να μεταφέρουν νερό σε αυτούς που έχουν απορριφθεί στον άδη.

16.27 **εἶπεν δέ(1), Ἐρωτῶ(2) οὖν(3) σε, πάτερ, ἵνα πέμψης αὐτὸν(4) εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου,**

27 **Εἶπε πάλι ο πλούσιος: “τότε σε παρακαλῶ, πατέρα, στείλε τον στο σπίτι του πατέρα μου,**

(1) Ο πλούσιος απευθύνει άλλη παράκληση, η οποία φαίνεται μεν λιγότερο ιδιοτελής από την πρώτη, είναι όμως και λιγότερο ταπεινή. Διότι υπονοεί, ότι δεν έτυχε στη γη σε ευνοϊκές περιστάσεις. Εάν ο Θεός τον ειδοποιούσε επαρκώς και έγκαιρα, δεν θα βρισκόταν τώρα στον τόπο αυτόν της βασάνου (ρ). Όχι λιγότερο όμως ο πλούσιος σιωπά για τον εαυτό του και δεν έχει τι να απαντήσει στην άρνηση που αντέταξε ο Αβραάμ. Το στόμα του φράχτηκε. Οι καταδικασμένοι λοιπόν αμαρτωλοί θα καταστούν αναπολόγητοι, μη βρίσκοντας ποια δικαιολογία να αντιπάρουν στην εναντίον τους απόφαση. Θα αντιληφθούν επιπλέον ότι με καμία ένσταση δεν θα μπορέσουν να ελαφρώσουν τη θέση τους και τιμωρία τους. Και με το κεφάλι τους προς τα κάτω και το στόμα τους κλειστό θα δεχτούν του δίκαιου κριτή την ετυμηγορία.

(2) «Σε παρακαλῶ» (Ζ).

(3) Αφού είναι αδύνατον εδώ λόγω του χάσματος να περάσει κάποιος προς τα εδώ, δεν είναι όμως αδύνατη και η διάβαση από το μέρος το δικό σας στη γη, σε παρακαλῶ λοιπόν... (L).

(4) Να στείλεις «όχι απλώς έναν από τους νεκρούς, αλλά τον Λάζαρο, για να τον δουν στεφανωμένο και με δόξα και με υγεία, αυτοί που τον είδαν σε αρρώστια και αυτοί που έγιναν μάρτυρες της φτώχειας του, αυτοί να γίνουν θεατές και της δόξας του. Διότι είναι προφανές ότι με δόξα επρόκειτο να τους εμφανιστεί, αν βεβαίως έπρεπε να είναι αυτός αξιόπιστος κήρυκας» (Θφ). Πάντως ο Λάζαρος ήταν γνωστός στο σπίτι του πλουσίου και ήταν γνωστός και ο θάνατός του. Και συνεπώς η μαρτυρία του θα έκανε εντύπωση στους αδελφούς του πλουσίου.

16.28 **ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς(1), ὅπως διαμαρτύρηται(2) αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου(3).**

28 **να προειδοποιήσει τους πέντε αδερφούς μου, ώστε να μην έρθουν κι εκείνοι σ' αυτόν εδώ τον τόπο των βασάνων”.**

(1) «Παρακαλεί για τους αδελφούς, φανερώνοντας ότι, όπως ακριβώς αυτός πριν πεθάνει, έτσι και αυτοί, θεωρούν ανοησία τις απειλές της Γραφής για τις κολάσεις του μελλοντικού αιώνα και για αυτό επιδιώκουν μόνη τη φιληδονία» (Ζ). Ο πλούσιος δεν είναι ακόμη αποστερημένος από κάθε φυσική αγάπη. Οι 5 αδελφοί του πλουσίου δεν μπορούν να εκπροσωπούν παρά τους πλούσιους φαρισαίους, οι οποίοι ζούσαν τότε στη γη στην προνομιούχο και λαμπρή θέση, την οποία απολάμβανε άλλοτε ο πλούσιος. Είναι σαν να έλεγε σε αυτούς ο Κύριος: Να ποια θα είναι μετά από λίγο η θέση σας, εάν δεν μεταβληθείτε (g).

(2) Το να διαμαρτυρηθεί δεν σημαίνει απλώς να διακηρύξει, αλλά να μαρτυρήσει έντονα, ώστε η αλήθεια να εισχωρήσει διαμέσου (δια) των καλυμμάτων συνείδησης σκληρυμένης. Ο Ιησούς υπαινίσσεται εδώ την επίμονη αξίωση των αντιπάλων του, να δώσει κάποιο θαύμα σε αυτούς, την οποία αρνούσαν να ικανοποιήσει (g).

(3) Είναι προφανές, ότι ο Κύριος προϋποθέτει εδώ, ότι η κρίση του πλουσίου έγινε αμέσως με τον θάνατό του και όσο ζούσαν ακόμη οι αδελφοί του. Αυτό είναι απόδειξη ότι ο Κύριος δέχεται μία προσωρινή κρίση αμέσως μετά τον θάνατο του καθενός, η οποία διακρίνεται από την τελική και παγκόσμια κρίση (g).

16.29 **λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ(1), Ἐχουσι Μωϋσῆα καὶ τοὺς προφήτας(2)· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν(3).**

29 **Ο Αβραάμ του λέει: “έχουν τα λόγια του Μωυσή και των προφητῶν· ας υπακούσουν σ' αυτά”.**

(1) Ο Αβραάμ δεν απαντά ως προς το αν ο Λάζαρος ήταν δυνατόν να σταλεί στους αδελφούς του πλούσιου. Αναμφίβολα δεν υπάρχει μεταξύ γης και παραδείσου τόσο χάσμα, όσο μεταξύ παραδείσου και άδη (b).

(2) Προσωποποίηση του νόμου και των συγγραμμάτων των προφητών, που έξυπνα χρησιμοποιείται εδώ σε αντίθεση με τον Λάζαρο. Διαβάζοντας τον νόμο και τις προφητείες, είναι σαν να έχουν τον Μωϋσή και τους προφήτες πρόσωπο προς πρόσωπο να τους μιλούν (b). «Δεν νοιάζεσαι, λέει, τόσο εσύ για τους αδελφούς όσο ο Θεός που τους έπλασε· διότι τοποθέτησε για χάρη τους αμέτρητους δασκάλους» (Θφ). Από αυτό φαίνεται καθαρά, ότι υπάρχουν αρκετά τεκμήρια και αποδείξεις στην Π.Δ., στον Μωϋσή και τους προφήτες, μέσω των οποίων οι απροκατάληπτοι και ειλικρινείς αναζητητές της αλήθειας θα μπορούσαν να πληροφορηθούν, ότι υπάρχει και άλλη ζωή πέραν του τάφου, όπως και αμοιβές ή ποινές για τους αγαθούς ή πονηρούς ανθρώπους.

(3) Κανείς δεν αναγκάζεται. Με την ακρόαση με πίστη του νόμου σωζόμαστε και όχι με τις εμφανίσεις από τους νεκρούς. Ο Ηρώδης, ο οποίος δεν είχε διάθεση να ακούσει, δεν αξιώθηκε να δει κανένα θαύμα (b).

16.30 ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί(1), πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν(2) πορευθῆ πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν(3).

30 “Όχι, πατέρα μου Αβραάμ”, του λέει εκείνος, “δεν αρκεί· αλλά αν κάποιος από τους νεκρούς πάει σ’ αυτούς, θα μετανοήσουν”.

(1) «Στα μεν βιβλία απιστούν, διότι γράφτηκαν από ζωντανούς, που δεν έχουν δει ακόμη τα σχετικά με τον μέλλοντα αιώνα· εάν όμως κάποιος από τους νεκρούς πορευτεί προς αυτούς, θα τον πιστέψουν, αφού ξέρει τα πάντα» (Ζ). «Τέτοιοι είναι και τώρα αυτοί που λένε· Ποιος ξέρει τα σχετικά με τον άδη; Ποιος αφού ήλθε από εκεί μας τα ανήγγειλε;» (Θφ). Ο πλούσιος κάνει ένσταση. Θα έλεγε κάποιος, ότι θέλει να μαλακώσει τον Αβραάμ προσφωνώντας τον με οικειότητα με την επανάληψη του Πάτερ Αβραάμ. Η αίτησή του είναι συγκινητική. Δεν μπορεί κάποιος όμως να μην αντιληφθεί, ότι εμπρικλείει ένα είδος προσωπικής δικαιολογίας. Ο πλούσιος σκέφτεται για τους αδελφούς του ό,τι και για τον εαυτό του (L). Εάν δεν μετανόησε έγκαιρα αυτό οφείλεται στο ότι ο Θεός δεν μεταχειρίστηκε τα μέτρα που έπρεπε (g).

(2) Που βγήκε από τους νεκρούς· η «από» δείχνει το μέρος, στο οποίο είναι οι νεκροί, δηλαδή από τον άδη (δ).

(3) Ο πλούσιος ομολογεί ότι αιτία της απώλειάς του δεν υπήρξαν κυρίως τα πλούτη, αλλά η αμετανοησία, από την οποία συνοδεύονταν αυτά (g).

16.31 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ πεισθήσονται(1).

31 Του λέει τότε ο Αβραάμ: “αν δεν υπακούνε στα λόγια του Μωυσή και των προφητών, ακόμη κι αν αναστηθεί κάποιος από τους νεκρούς, δεν πρόκειται να πεισθούν”.

(1) Μόνο ανόητοι άνθρωποι είναι δυνατόν να φανταστούν, ότι υπάρχουν μέθοδοι και τρόποι πειθούς καλύτεροι από εκείνους τους οποίους διάλεξε και χρησιμοποιεί ο Θεός. Και μόνο ανόητοι και τυφλοί μπορούν να ισχυριστούν, ότι βρίσκουν αυτοί μέσα σωτηρίας, δραστικότερα από εκείνα, τα οποία μεταχειρίζεται ο Θεός. «Αν δεν ακούμε τις Γραφές, δεν θα πιστέψουμε ούτε αυτούς που έρχονται από τον άδη. Και αυτό το έκαναν φανερό οι Ιουδαίοι, οι οποίοι, επειδή τις Γραφές δεν τις άκουγαν, ούτε νεκρούς αναστημένους που είδαν πίστεψαν, αλλά και τον Λάζαρο (στο κατά Ιωάννην) επιχειρούσαν να τον φονεύσουν» (Θφ), αν και «αναστήθηκε από τους νεκρούς» (Ζ). Και ο Κύριος που είπε αυτήν την παραβολή διακηρύχτηκε με αυθεντικές αποδείξεις ότι αναστήθηκε εκ νεκρών. Και όμως, την ώρα που το μεγάλο αυτό γεγονός του ευαγγελίου διακηρύχτηκε και βεβαιώθηκε από ζωντανούς αυτόπτες, το ιουδαϊκό έθνος ως σύνολο ενέμεινε στην απιστία του (ο). Εκείνος, του οποίου η συνείδηση δεν αφυπνίστηκε από τον νόμο, θα έμενε αδιόρθωτος και μπροστά σε νεκρό αναστημένο. Μόνη η φαντασία του θα δεχόταν πλήγμα από αυτό. Μετά την πρώτη όμως συγκίνηση της έκπληξης και της φρίκης, θα αφυπνιζόταν η κριτική, η οποία θα έλεγε· Φαντασιοπληξία και ψευδαίσθηση· πλάνη της ακοής και της όρασης (g). Έτσι με το συμπέρασμα αυτό ο Κύριος ακόμη μία φορά αποδοκιμάζει την αίτηση θαύματος. Αυτοί που ζητούν αυτό έχουν καθετί που θα χρειάζονταν για να πειστούν για την αλήθεια. Και αν παρεχόταν σε αυτούς το θαύμα, δεν θα πείθονταν από αυτό περισσότερο (p). Τα θαύματα είναι χρήσιμα και ωφέλιμα σε όσους έχουν καλή διάθεση, των οποίων η καρδιά είναι διατεθειμένη να πιστέψει στην αγαθότητα και τη δύναμη του Θεού (L). Εκείνος ο οποίος θα έλθει από τους νεκρούς για να μιλήσει για τα εκεί, δεν θα μπορούσε να μας πει περισσότερα από εκείνα, τα

οποία μας λένε οι Γραφές. Ούτε θα μπορούσε να μας μιλήσει με το ίδιο κύρος, το οποίο περιβάλλει τις Γραφές. Ο Θεός εξάλλου μίλησε στους ανθρώπους όχι με αγγέλους ή άλλους απεσταλμένους από τον ουρανό, αλλά με ανθρώπους, με τον Μωϋσή και τους προφήτες. Και οι Ισραηλίτες όμως στο Σινά προτίμησαν την επικοινωνία με το Θεό μέσω του Μωϋσή, διότι δεν μπορούσαν να υπομείνουν τον τρόπο, ο οποίος προκαλούνταν σε αυτούς από την άμεση επικοινωνία του Θεού με αυτούς. Τέλος η εμφάνιση μάρτυρα από τους νεκρούς μπορεί μεν κατ' αρχήν να προκαλέσει κάποιο τρόπο σε αμαρτωλούς και κάτω από το κράτος του τρόμου να σημειώσουν αυτοί κάποια βήματα μετάνοιας, αλλά όταν ο τρόμος αυτός περάσει, επόμενο είναι να επιστρέψουν αυτοί στην προηγούμενη σκληρότητά τους.

Κεφάλαιο 17

Στίχ. 1-10. Διάφορες διδασκαλίες.

17.1 Εΐπεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ(1), Ἐνένδεκτόν(2) ἔστιν τοῦ μὴ ἔλθειν(3) τα σκάνδαλα, οὐαὶ δε δι' οὗ ἔρχεται(4)·

1 Ὁ Ἰησοῦς εἶπε καὶ τοὺς μαθητὰς του: «Εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἔρθουν τα σκάνδαλα· ἀλίμονο ὅμως σ' ἐκεῖνον που τα προκαλεῖ.

Ποια ἡ σχέση των λόγων αὐτῶν με τα προηγούμενα; Ἡ, με την παραβολή μεν του πλουσίου ἔδειξε στους Φαρισαίους «ποια κόλαση θα τους περιμένει ἐξαιτίας της ἀγάπης για τον πλοῦτο. Λέει λοιπὸν στους μαθητὰς και για αὐτοὺς του Φαρισαίους, δείχνοντας ὅτι προκαλοῦν σκάνδαλο και ἐμποδίζουν το θεῖο δρόμο και για αὐτὸ τούς λέει τα «ουαὶ» (Θφ). Ἡ, πιο σωστά, οι παραγγελίες που δίνονται στην περικοπή αὐτή, δεν συνδέονται στενά οὔτε μεταξύ τους, οὔτε με τα προηγούμενα, οὔτε με τα ἐπόμενα (L). Μερικές ἀπὸ αὐτὲς ἀναφέρονται και ἀπὸ τους ἄλλους δύο συνοπτικούς μέσα σε ἄλλα συμφραζόμενα. Ἀλλά το ὅτι ο Λουκάς ἐδῶ παραλείπει νὰ ἀναφέρει τις περιστάσεις, κάτω ἀπὸ τις ὁποῖες λέχθησαν τα λόγια αὐτά, ἀποδεικνύει ὅτι βρίσκονταν με την μορφή αὐτή ἀποσπασμένα και μεμονωμένα στην πηγή, ἀπὸ την ὁποία ἀντλοῦσε ο ἱερός ευαγγελιστής. Και πήρε αὐτά ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπως ἦταν, χωρίς νὰ ἐπιτρέψει στον εαυτό του, νὰ ἐπινοήσει πλαίσιο γεγονότων που νὰ δικαιολογῶν αὐτά, πράγμα το ὁποῖο ἀποδεικνύει την αὐθεντικότητα των περιστατικών, τα ὁποῖα σε τόσες ἄλλες περιπτώσεις ἀναφέρει μαζί με τα λόγια του Κυρίου ο Λουκάς (g).

(1) Οἱ δύο πρώτοι στίχοι ἀναφέρονται στα σκάνδαλα. Δες Ματθ. ιη 6,7 και Μάρκ. θ 42 και τις ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις.

(2) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά και σπάνια συναντιέται και ἀλλοῦ. Στο ιγ 33 συναντιέται το ἐνδέχεται, ἀπὸ το ὁποῖο παράγεται το ἐνένδεκτο (ρ), ἀπὸ το στερητικό α και το ἐνδέχεσθαι (=μπορεῖ νὰ συμβεῖ) και σημαίνει ἀδύνατο (δ): «δηλαδή εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν ἔλθουν τα σκάνδαλα, δηλαδή τα ἐμπόδια για τον ἀγαθὸ και ἀγαπητὸ στο Θεὸ τρόπο ζωῆς» (Θφ).

(3) «Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν» (Z). «Ἡ ἀνάγκη αὐτή, βεβαίως, ἔχει την ἀρχή της στην ἐλεύθερη διάθεση· ἐννοῶ δηλαδή το ἐξῆς, ο Κύριος βλέποντας την πονηρία των ἀνθρώπων... εἶπε, ὅτι σε σχέση με την ἀκολουθία αὐτῶν που βλέπουμε, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθουν τα σκάνδαλα» (Θφ). «Δεν φέρνει λοιπὸν τα σκάνδαλα ἡ προφητεία του... Οὔτε ἐπειδὴ προεῖπε, για αὐτὸ γίνεται. Ἀλλά ἐπειδὴ ὁπωσδήποτε ἐπρόκειτο νὰ γίνουν, για αὐτὸ τα προεῖπε» (X). Και μας βεβαιώνει ἐκ των προτέρων για αὐτὸ που θα συμβεῖ, διότι ὅταν εἴμαστε βέβαιοι για το ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος, τότε και θα σπλιστούμε καλύτερα, για νὰ τον ἀποτρέψουμε. Ἀν λάβουμε ὑπ' ὄψιν την πανουργία και κακία του σατανά, την ἀσθένεια και διαφθορά των ἀνθρώπινων καρδιῶν και την ἀνοησία που ἐπικρατεῖ στον κόσμον εἶναι ἀδύνατον ἠθικά νὰ μὴν συμβοῦν τα σκάνδαλα. Και ο Θεὸς ἐπιτρέπει αὐτά, «ὥστε νὰ γίνουν φανεροὶ οὗτοι ἄξιοι» (Ἄ Κορ. ια 19).

(4) Παρόλο που ο Θεὸς κατευθύνει ἔτσι τα πράγματα, ὥστε οι ἀμαρτίες των ἀμαρτωλῶν νὰ ἐξυπηρετοῦν τους σκοποὺς του, αὐτὸ δεν ἐξασφαλίζει αὐτοὺς ἀπὸ την οργή του. «Ἡ μεν πονηρία λοιπὸν, την ὁποῖα ἐξασκοῦν οι ἀνθρωποὶ, προέρχεται ἀπὸ την ἐλεύθερη διάθεσή τους, ὁπότε ἡ διάπραξη των σκανδάλων ἀναγκαστικά ἀκολούθησε λόγω της πονηρίας. Ἐπομένως, για αὐτὸ και εἶναι ἄξιοι τιμωρίας οι ἐργάτες των σκανδάλων. Ὅπως, λόγου χάριν, για νὰ φέρουμε παράδειγμα, ἕνας γιατρός που βλέποντας κάποιον νὰ κάνει κακή διατροφή και νὰ εἶναι ἀπληστος, θα μπορούσε νὰ πει· αὐτὸς ἀναγκαστικά θα ἀρρωστήσει. Ἄραγε λοιπὸν ἡ ἀρρώστια εἶναι ἀναγκαστική; Ναι, ὅσον ἀφορὰ τὴ συνέπεια της κακῆς διατροφῆς» (Θφ). Ἀλίμονο στους δῶκτες, οι ὁποῖοι με λόγο ἢ ἔργο σκανδαλίζουν τους πιστοὺς ἀποθαρρύνοντας ἢ και κλονίζοντας αὐτοὺς ἀπὸ το νὰ δουλεύουν στο Θεὸ και νὰ πράττουν το καθήκον τους. Ἀλίμονο στους πλάνους, οι ὁποῖοι διαστρέφουν τις ἀλήθειες του Χριστοῦ και ταραξοῦν τις διάνοιες των μαθητῶν. Ἀλίμονο σε ἐκείνους οι ὁποῖοι κάτω ἀπὸ το

ένδυμα του χριστιανικού ονόματος ζουν σκανδαλωδώς και δίνουν κακό παράδειγμα στους ασθενέστερους και γίνονται αιτία να βλασφημείται το όνομα του Χριστού.

17.2 λυσιτελεί(1) αὐτῷ εἰ λίθος μυλικός(2) περικείται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων(3).

2 Είναι προτιμότερο γι' αυτόν να κρεμάσει μια μυλόπετρα στο λαιμό του και να πάει να πέσει στη θάλασσα, παρά να κλονίσει την πίστη ενός απ' αυτούς εδώ τους μικρούς.

(1) Λέγεται μοναδική φορά εδώ, συναντιέται όμως και στους κλασικούς και στους Ο΄. Κατά λέξη (από το λύω τα τέλη) σημαίνει πληρώνω τους φόρους (ρ). Εδώ=είναι προτιμότερο. Κάνει σύγκριση ο Λουκάς με το λυσιτελεί... ει... περικείται και ἔρριπται... ἢ ἵνα σκανδαλίση=Καλύτερα να πεθάνει παρά να σκανδαλίσει (δ).

(2) Ο Ματθαίος λέει μύλος ονικός (πέτρα μύλου που κινείται από μούλαρι): εδώ λίθος μυλικός· είναι λίθος μύλου μικρότερων διαστάσεων που κινείται από το χέρι (g).

(3) Εφόσον τα λόγια αυτά απευθύνονταν στους μαθητές, είναι απίθανο στη φράση αυτή («των μικρών τούτων») να περιλάμβανε ο Ιησούς ολόκληρο τον κύκλο των μαθητών. Πιο φυσικό είναι να εννοήσουμε ότι αναφερόταν αυτό στους πιο άσημους μεταξύ τους ή σε κάποιους που πρόσφατα επέστρεψαν και πίστεψαν, ή ίσως και σε κάποια παιδιά που ήταν εκεί τριγύρω (ρ). Οι λειτουργοί και διάκονοι της εκκλησίας, αλλά και αυτοί που είναι περιβεβλημένοι με οποιοδήποτε κύρος οφείλουν να προσέχουν πολύ, ώστε με λόγο ή με κακό παράδειγμα να μην αποθαρρύνουν ή με οποιοδήποτε τρόπο να γίνουν αφορμή αμαρτίας σε κάποιον ασθενή αδελφό.

17.3 προσέχετε ἑαυτοῖς(1). ἔὰν δε ἀμάρτη(2) εἰς σε(3) ὁ ἀδελφός σου ἐπιτίμησον(4) αὐτῷ, καὶ ἔὰν μετανοήσῃ ἄφες αὐτῷ(5)·

3 Προσέχετε τη συμπεριφορά σας.

»Αν ο αδερφός σου σου κάνει κακό, επιτίμησέ τον, κι αν μετανοήσει συγχώρησέ τον.

(1) Η φράση αυτή κακώς χωρίστηκε από τον προηγούμενο σ.= «Προσέξτε μήπως σκανδαλίσετε κάποιους ή σκανδαλιστείτε από κάποιους» (Ζ). «Να, λέει, προλέγω σε σας, ότι θα έλθουν τα κακά· είστε αναπολόγητοι. Διότι είναι μεν ανάγκη να έλθουν εκείνα, δεν είναι όμως ανάγκη εσείς να χαθείτε, αν βεβαίως ασφαρίζετε τους εαυτούς σας και τους σπλίζετε. Είναι δηλαδή ανάγκη μεν να έλθει ο λύκος, αλλά αν ξαγρυπνά ο βοσκός, δεν είναι ανάγκη να φονευτούν τα πρόβατα, αλλά ο λύκος αφού μάταια ανοίγει το στόμα, φεύγει» (Θφ).

(2) Από αυτούς που συνδέουν τους σ. 3,4 με τους προηγούμενους, προτάθηκαν διάφορες συνδέσεις από διάφορους. Έτσι «φαίνεται κάπως ότι θυμήθηκε εκείνα τα σκάνδαλα, τα οποία συμβαίνουν πολλές φορές από ανθρώπινη μικροψυχία μεταξύ φίλων και αδελφών... Ποια λοιπόν είναι αυτά τα σκάνδαλα; Ίσως κάποιες μικροψυχίες και λύπες, δίκαιοι και άδικοι θυμοί, κοροϊδίες, κατακρίσεις πολλές φορές και τα συγγενικά και όμοιου είδους με αυτά πταισμάτα... Διατάζει λοιπόν να δείχνουμε ανεξικακία σε αυτούς που προκαλούν αυτά» (Κ). Η, διαφορετική ερμηνεία· «αφού είπε για αυτούς που σκανδαλίζουν και βλάπτουν... επειδή υπάρχουν πολλές διαφορές σε αυτούς, διότι άλλοι μεν είναι αθεράπευτοι, όπως οι Φαρισαίοι, άλλοι όμως θεραπεύσιμοι... για αυτό λέει· Εάν αμαρτήσῃ σε σένα...» (Θφ). Δες Ματθ. ιη 15,21,22 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Από τα συμφραζόμενα όμως φαίνεται, ότι πρόκειται για αμαρτήματα που αναφέρονται σε αυτόν που προτρέπεται να συγχωρεί.

(4) «Κάνε επίπληξη με τρόπο αδελφικό και για διόρθωση» (Ζ). Η αγάπη και η επιείκεια δεν πρέπει να καταντάει ασθένεια και αδυναμία (ρ).

(5) «Διότι η μετάνοια είναι άξια συγγνώμης» (Ζ). Άστον, συγχώρησέ τον. Μην σκέφτεσαι πλέον την αδικία που σου έκανε. Πολύ περισσότερο μην μαλώνεις πλέον αυτόν για αυτήν. Αλλά και αν ακόμη δεν μετανοήσει, δεν πρέπει να τρέφεις κακία εναντίον του ή να μελετάς εκδίκηση εναντίον του. Δεν είσαι όμως υποχρεωμένος να διατηρείς τις προηγούμενες σχέσεις οικειότητας μαζί του.

17.4 καὶ ἔὰν ἐπτάκις(1) τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σε καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἐπιστρέψῃ πρὸς σε λέγων, Μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ(2).

4 Αν σου κάνει κακό πολλές φορές την ημέρα κι έρθει άλλες τόσες και σου πει “μετανοώ”, να τον συγχωρήσεις.

(1) «Το «επτά φορές» βεβαίως εδώ, σημαίνει το «πολλές φορές»· δηλαδή, όσες φορές την ημέρα, αφού αμάρτησε, μετανοήσει, τόσες φορές συγχώρησέ τον» (Ζ). «Ότι βεβαίως αυτό εννοεί, είναι

φανερό από τον Ματθαίο. Διότι εκεί αφού ο Πέτρος είπε: Άραγε, έως επτά φορές να τον συγχωρήσω; Είπε ο Κύριος: Όχι, αλλά εβδομήντα φορές το επτά, υποδηλώνοντας με αυτό το αναριθμητο» (Θφ).

(2) «Εάν επιστρέφει, λέει, αυτός που αμάρτησε σε σένα και κατηγορεί τον εαυτό του, θα τον συγχωρέσεις· και όχι μία φορά, αλλά πολλές. Διότι αν κάποιος ασθενεί και μάλιστα συχνά, δεν πρέπει να δειχνόμαστε λόγω αυτού ότι έχουμε έλλειψη αγάπης μεταξύ μας και ότι ολιγωρούμε στο να δείξουμε μακροθυμία· αλλά πρέπει μάλλον να αγαπάμε να μιμούμαστε τους γιατρούς των ασθενειών τους σώματος, οι οποίοι δεν θεραπεύουν τον άρρωστο μία ή δύο φορές, αλλά μάλλον τόσες φορές, όσες συμβεί αυτός να αρρωστήσει. Διότι καταλαβαίνουμε ότι και εμείς είμαστε ασθενείς και μας νικούν τα πάθη· όταν όμως παθαίνουμε αυτό, ευχόμαστε να είναι καλοί και αμνησικάκοι προς εμάς αυτοί που οφείλουν να μαλώνουν και έχουν την εξουσία να πρέπει να τιμωρούν» (Κ).

17.5 Καὶ εἶπαν οἱ ἀπόστολοι(1) τῷ κυρίῳ, Πρόσθετες ἡμῖν πίστιν(2).

5 Οι απόστολοι είπαν στον Κύριο: «Αύξησε την πίστη μας».

(1) Όσοι συνδέουν τα λόγια αυτά με τα προηγούμενα, παρατηρούν: Ἡ «επειδὴ ἦλθαν σε συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας τους και ἀκούσαν τον Κύριο που τους εἶπε για κάποια μεγάλα πράγματα και για τον κίνδυνο ἀπὸ τα σκάνδαλα, παρακαλοῦν να ἔχουν σε πλεόνασμα τὴν δύναμη τῆς πίστεως, με τὴν ὁποία θα μπορέσουν να κατορθώσουν και τα σχετικά με τὴν ἀκτημοσύνη. Διότι τίποτα δεν κατορθώνει τὴν ἀκτημοσύνη τόσο, ὅσο το να πιστέψει κάποιος και να ἔχει θάρρος στο Θεό... Επιπλέον και στα σκάνδαλα μέσω τῆς πίστεως θα μπορέσουν να ἀντισταθούν» (Θφ). Ἡ, ζητοῦν προσθήκη πίστεως οἱ ἀπόστολοι, για να ἀσκήσουν ευκολότερα τὴν συγχώρηση τῶν λαθῶν του πλησίον (Knabenbauer). Πιθανότερο φαίνεται, ὅτι «οἱ ἀπόστολοι» ζητοῦν αὐτὸ σε σχέση με τὴν εκπλήρωση του ἀποστολικοῦ τους ἔργου, παίρνοντας ἀφορμὴ ἴσως ἀπὸ κάποια ἐκτακτὴ ἐκδήλωση τῆς δυνάμεως του Ἰησοῦ σε θαῦμα που τους κατέπληξε (g). Οἱ ἴδιοι οἱ ἀπόστολοι, που ἔγιναν πρῶτοι διάκονοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, αὐτοὶ που ἀφησαν τα πάντα, για να ἀκολουθήσουν το Χριστό, ἀναγνωρίζουν, ὅτι ἡ πίστη τους εἶναι ἐλλιπὴς και αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη να ζητήσουν ἀπὸ τον Κύριο τὴν ἐνίσχυση και αὐξησὴ τῆς. Πόσο μάλλον εμείς ἔχουμε ἀνάγκη ἐνίσχυσης τῆς πίστεως μας! Εἶναι ἀναγκαῖο να ἐνισχυθεῖ και αὐξηθεῖ ἡ πίστη μας, διότι ὅσο ἡ πίστη μας αὐξάνει, τόσο συναυξάνουν μαζί τῆς και οἱ ὑπόλοιπες ἀρετὲς και τόσο περισσότερο προκόβουμε στὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴ.

(2) «Πρόσθεσε, σε αὐτὴν που ἔχουμε, αὐτὴν που λείπει, δηλαδὴ κάνε τέλεια τὴν πίστη μας σε σένα» (Ζ) «ἀνάδειξέ μας τελειότερους και σταθερότερους στὴν πίστη» (Θφ). «Διότι ἀπὸ τὴν πίστη, ἓνα μὲν μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ εμάς, ἐνῶ το ἄλλο δίνεται σύμφωνα με θεῖα χάρις. Σε μας δηλαδὴ ἀνήκει το προκαταρκτικὸ μέρος» (Κ)· «ἐνῶ ἡ πίστη που προστίθεται ἀπὸ το Θεό, εἶναι τελειοποίηση και σταθεροποίηση τῆς πίστεως που εμείς βάλουμε ἀπὸ τὴν ἀρχή» (Ζ). Ὅπως οἱ μαθητὲς ἔτσι και εμείς με θερμὴ πρὸς τον Κύριο προσευχὴ ἀς ἐκφράζουμε ολόθερμο τον πόθο να αὐξηθεῖ ἡ πίστη μας. Θερμὴ προσευχὴ με τὴν ὁποία συνεχῶς και ἀσταμάτητα θα ζητάμε ἀπὸ το Θεό τὴν αὐξηση τῆς πίστεως μας, θα συντελέσει πολὺ σε αὐτό. Προφύλαξή μας ἀπὸ τους δρόμους στους ὁποίους μπορεῖ να κλονιστεῖ ἡ πίστη, εἶναι ἄλλο μέσο για αὐξηση τῆς πίστεως μας. Φύλαγε τον εαυτό σου ἀπὸ τὴ συντροφιά με ἀπιστους. Τέτοιες συντροφίες εἶναι ἀδύνατον να σε ωφελησουν, ἐνῶ ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος να σε βλάψουν. Φύλαγε ἀκόμη τον εαυτό σου ἀπὸ τὴν ἀμαρτία. Προπαντὸς να φοβάσαι τις μικρὲς παραβάσεις. Πολλὲς φορές και μικρὰ πταίσματα μποροῦν να προκαλέσουν μεγάλες καταστροφὲς στὴν ψυχὴ σου. Ἀστοχίες ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀγαθὴ συνείδηση προκαλοῦν ναυάγιο και στὴν πίστη.

17.6 εἶπεν δὲ ὁ κύριος(1), Εἰ ἔχετε(2) πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως(3), ἐλέγετε ἂν τῆ συκαμίνῳ(4) ταύτῃ, Ἐκριζώθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ(5)· καὶ ὑπήκουσεν ἂν(6) ὑμῖν.

6 Κι ἐκεῖνος τους εἶπε: «Ἀν εἶχατε πίστη σαν κόκκο σιναπιοῦ, θα λέγατε σ' αὐτὴ τὴ μουριά: “ξεριζώσου και πήγαινε να φυτρώσεις στὴ θάλασσα” κι ἐκεῖνη θα σας υπάκουε.

(1) Δες Ματθ. ιζ 20 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Το «Εἰ ἔχετε... ἐλέγετε ἂν» εἶναι ἀνώμαλη σύνταξη. Για αὐτὸ και ὑπάρχει και ἡ διαφορετικὴ γραφὴ «εἰ εἶχατε» που προήλθε ἀπὸ διόρθωση (p).

(3) «Τόσο ἐντονη και δυνατὴ και θερμὴ σαν κόκκο σιναπιοῦ· διότι τέτοια ποιότητα ἔχει αὐτὸς» (Ζ). Δεν εἶναι ζήτημα προσθήκης ἀπλῆς πίστεως, ἀλλὰ γνήσιας και θερμῆς πίστεως (p), πίστεως ἐνεργητικῆς, ὄχι νεκρῆς ἀλλὰ ζωντανῆς, ὄχι ἀδρανούς και χλιαρῆς. Αὐτὴ ἡ πίστη ἔχει δύναμη και δέντρα ολόκληρα με ἓναν λόγο να μεταφυτέψει ἀπὸ τὴν ξηρὰ στὴ θάλασσα. Και ἔχει τὴ δύναμη αὐτὴ ὄχι ἀπὸ μόνη τῆς, ἀλλὰ χάρις στὴ θεῖα δύναμη, ἡ ὁποία σύμφωνα με θεῖα ὑπόσχεση παρέχεται πλοῦσια στους πιστοῦς.

(4) Και τώρα στὴν Παλαιστίνη εἶναι συνηθισμένες τόσο οἱ λευκὲς ὅσο και οἱ σκούρες μουριές. Και στὴ νεότερη Ελλάδα το δέντρο ὀνομάζεται ἀκόμη συκαμινέα. Εἶναι ἀβέβαιο ἐάν ἡ σικαμίνος ταυτίζεται

με την συκομορέα στου Λουκ. ιθ 4. Δύο ενδείξεις μπορούν να προβληθούν για την ταύτιση των 2 δέντρων. Δηλαδή· στη μετάφραση των Ο΄ οπουδήποτε το εβραϊκό πρωτότυπο έχει την λέξη σίμιν, μεταφράζεται στο ελληνικό σικάμινος, παρόλο που με τη λέξη σημαίνεται η συκιά και όχι η συκαμινέα· και επιπλέον σήμερα ακόμη δείχνεται η συκαμινέα ως από τότε γνωστή στην Παλαιστίνη. Πάντως και τα δύο δέντρα είναι διαφορετικά από την αγγλική συκομόρο, η οποία είναι είδος πλατανιού (ρ).

(5) «Δύο λοιπόν ταυτόχρονα είναι τα μεγάλα, και το να μετακινηθεί αυτό που είναι ριζωμένο στη γη και το να φυτευτεί στη θάλασσα. Διότι τι θα μπορούσε να φυτευτεί στο νερό; Είναι φανερό λοιπόν ότι με το να πει αυτά, δείχνει την δύναμη της πίστης» (Θφ). «Αν δηλαδή αυτό που έχει μπηχτεί έτσι και είναι ριζωμένο στη γη, θα μπορούσε να το μετακινήσει η δύναμη της πίστης, θα μπορούσε κάποιος συνολικά να πει, ότι δεν υπάρχει τίποτα τόσο ακίνητο που δεν θα μπορούσε να το σαλεύσει η πίστη» (Σχ.).

(6) Ο αόριστος είναι αξιοσημείωτος=Το πράγμα με το που θα λεγόταν, αμέσως θα βρισκόταν συντελεσμένο (g).

17.7 Τίς δὲ(1) ἐξ ὑμῶν δοῦλον(2) ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα(3), ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ, Εὐθέως(4) παρελθῶν ἀνάπεσε(5),

7 »Ποιος από σας, όταν ο δούλος του, που τον έχει για να οργώνει τα χωράφια ή να βόσκει τα πρόβατα, έρθει στο σπίτι από το χωράφι, θα του πει: “έλα αμέσως και κάθισε να φας”;

(1) Η παραβολή του αχρείου δούλου στους σ. 7-10 είναι μόνο στον Λουκά. Έγιναν απόπειρες σύνδεσης με τα προηγούμενα. Τέτοια σύνδεση είναι και η επόμενη: «Επειδή η πίστη κατορθώνει πολλά... και στολίζει αυτόν που την έχει και με θαυματουργίες, αλλά από αυτά είναι λογικό ο άνθρωπος πολλές φορές να πέσει σε υψηλοφροσύνη, ασφαρίζει τους αποστόλους ώστε να μην υπερηφανεύονται για τα κατορθώματα» (Θφ). Κανείς λοιπόν άλλος λογικός σύνδεσμος με τα προηγούμενα δεν απομένει, παρά μόνο ότι η χάρη των θαυμάτων, που χορηγήθηκε στους αποστόλους, έκανε επίκαιρη την πρόσκληση αυτή σε ταπεινοφροσύνη (L). Και αν ακόμη κατορθώσετε θαύματα στο όνομά μου, δεν πρέπει να υποθέσετε ότι είστε άξιοι αμοιβής για αυτά. Παρ' όλα αυτά, πιο πιθανό φαίνεται, ότι καμία σχέση δεν υπάρχει με τα προηγούμενα, εφόσον σε εκείνα μεν γίνεται λόγος για θαύματα, ενώ εδώ για αυτά τα οποία διαταχθήκαμε (σ. 10), τα οποία είναι τα συνηθισμένα καθήκοντα της χριστιανικής ζωής (ρ), ενώ τα θαύματα δεν είναι δυνατόν να συγκαταλεχθούν στην κατηγορία αυτών που διαταχθήκαμε (g).

(2) Δεν πρόκειται εδώ για εργάτη που εργάζεται για ημερομίσθιο, αλλά για δούλο. Ανάμεσα σε αυτόν και τον κύριο καμία συμφωνία δεν έχει συναφθεί, αλλά αυτό δεν σημαίνει, ότι ο κύριος δεν είναι υποχρεωμένος να φροντίζει για τη διατροφή και ανάπαυση του δούλου του (L).

(3) Που εργάζεται έξω από το σπίτι (δ). Ο δούλος σύμφωνα με τα όσα τότε επικρατούσαν επέστρεφε το απόγευμα στο σπίτι του κυρίου, αφού είχε εργαστεί ολόκληρη την ημέρα στην εξοχή είτε καλλιεργώντας τον αγρό, είτε φυλάγοντας το ποίμνιο (g). Με το οργώνει και το βόσκει σήμανε κάθε είδος εργασίας, από την πιο κουραστική (οργώνει) μέχρι την ελαφρότερη (βόσκει) (ο). Ο Ιησούς για αυτά που τότε επικρατούσαν δεν εκφράζει γνώμη. Ούτε επιδοκιμάζει ούτε αποδοκιμάζει αυτά. Χρησιμοποιεί μόνο αυτά για σύγκριση. Δεν προϋποθέτει παρ' όλα αυτά, ότι ο δούλος επιστρέφει εξαντλημένος από τον κόπο, αλλά μάλλον φαίνεται ότι εξοικονόμησε τις δυνάμεις του με βάση την πρόβλεψη ότι μετά την επιστροφή στο σπίτι μένει σε αυτόν και άλλο έργο (L).

(4) Το «ευθέως (αμέσως)» πρέπει να συνδεθεί μάλλον με το «παραελθῶν (πέρασε)» και όχι με το «ερεῖ (θα πει)», όπως φαίνεται από το «μετά ταῦτα» που ακολουθεί στο σ. 8, το οποίο αντισταθμίζει το ευθέως

(5) Πλησίασε και πάρε θέση στο τραπέζι· κάθισε να φας (ρ).

17.8 ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ(1), Ἐτοίμασον(2) τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος(3) διακόνει μοι ἕως φάγω καὶ πῖω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι(4) σύ;

8 Δε θα του πει μάλλον: “ετοίμασε να δειπνήσω, ζώσου την ποδιά κι υπηρετήσέ με ώσπου να φάω και να πιω, και μετά θα φας και θα πιεις κι εσύ”;

(1) Ο Κύριος υποθέτει ότι έναν μόνο δούλο έχει ο κύριος εκείνος, τον οποίο στέλνει την ημέρα στον αγρό και το απόγευμα τον έχει να υπηρετεί στο σπίτι (δ). Δεν είναι δηλαδή από τους πλούσιους οικοδεσπότες που έχουν στη διάθεσή τους περισσότερους δούλους.

(2) Ο αόριστος χρησιμοποιείται, διότι δεν πρόκειται για φαγητό που μαγειρεύεται εκείνη την ώρα, αλλά για παράθεση των έτοιμων φαγητών, μετά από το οποίο ο δούλος θα στεκόταν όρθιος. Εφόσον είμαστε δούλοι του Χριστού οφείλουμε όλο το χρόνο μας να τον διαθέτουμε σε αυτόν. Όπως ο

δούλος της παρούσας παραβολής από το έργο στον αγρό κλήθηκε να υπηρετήσει τον κύριό του στη συνέχεια σε άλλο έργο, έτσι και ο καθένας μας οφείλει χωρίς διακοπή να υπηρετεί τον Κύριο κάνοντας το τέλος του ενός καθήκοντος αφετηρία και αρχή επιτέλεσης άλλης υποχρέωσης προς τον Χριστό. Το ότι διακονήσαμε στις υποχρεώσεις μίας θρησκευτικής συζήτησης ή διδασκαλίας, δεν μας δικαιολογεί να παραλείψουμε στη συνέχεια το καθήκον της προσευχής και της λατρείας. Όταν τελειώσαμε το ένα καθήκον, πρέπει με την ίδια πρόθυμη διάθεση να περιμένουμε από τον Κύριο νέες διαταγές. Για αυτό το «διακόνει» είναι σε ενεστώτα (L).

(3) Ζώσου με την ποδιά ή την πετσέτα (δ).

(4) Το ρήμα είναι από την κοινή γλώσσα σύμφωνα με το οδυνάσαι (ιστ 25) και δύνασαι (Ματθ. ε 6). Δεν είναι όμως σταθερή η χρήση τους. Διότι έχουμε στο Μάρκ. θ 22 «δύνη» (ρ). Για το φάγεσαι πρέπει να σημειώσουμε, ότι ο μέλλοντας είναι φάγομαι αντί για το έδομαι (ιδ 15) (L).

17.9 μὴ(1) χάριν ἔχει(2) τῷ δούλῳ ἐκεῖνῳ ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα; οὐ δοκῶ(3).

9 Πρέπει μήπως να χρωστάει χάρη στο δούλο, επειδή έκανε αυτό που τον διέταξε; Δεν νομίζω.

(1) Προϋποθέτει αρνητική απάντηση (L).

(2) Μήπως οφείλει ευγνωμοσύνη στον δούλο; (δ).

(3) Παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα=Δεν νομίζω ότι οφείλει ευγνωμοσύνη. «Διότι ο δούλος είναι αναγκασμένος να εκπληρώνει τις εντολές του κυρίου και δεν οφείλει να το θεωρεί αυτό για τον εαυτό του ως κατόρθωμα. Διότι αν δεν εργαστεί, πρέπει να είναι άξιος τιμωριών. Επειδή όμως εργάστηκε, ας αρκείται στο ότι ξέφυγε τις τιμωρίες, αλλά όχι ότι οφείλει αναγκαστικά και να ζητά τιμή για αυτό» (Θφ). Οποιοδήποτε αγαθό έργο και αν πράξουμε δεν καθιστούμε το Θεό οφειλέτη σε μας για αυτό. Αυτός με τις υποσχέσεις του τις οποίες μας έδωσε, καθιστά τον εαυτό του οφειλέτη προς εμάς από άκρα αγαθότητα και για τη δόξα του. Εάν όμως οι άγιοι απόστολοι, οι οποίοι άφησαν τα πάντα για να ακολουθήσουν το Χριστό, όφειλαν να φρονούν ότι δεν είχαν αυτόν οφειλέτη και χρεώστη τους, πόσο ταπεινά πρέπει εμείς να φρονούμε για τους εαυτούς μας; Είμαστε όλοι δούλοι του και μας εξαγόρασε με το αίμα του. Ως δούλοι του όμως είμαστε υποχρεωμένοι να πράττουμε τα πάντα για τη δόξα του και σύμφωνα με τις διαταγές του. Όλες οι δυνάμεις μας και όλος ο χρόνος της ζωής μας πρέπει να χρησιμοποιούνται για αυτόν, διότι «δεν ανήκουμε στον εαυτό μας», αλλά σε αυτόν.

17.10 οὕτω καὶ ὑμεῖς(1), ὅταν ποιήσητε πάντα(2) τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι Δοῦλοι ἀχρεῖοί(3) ἐσμεν(4), ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιθήκαμεν(5).

10 Δεν το νομίζω. Έτσι κι εσείς, όταν κάνετε όλα όσα σας προστάζει ο Θεός, να λέτε: “είμαστε ανάξιοι δούλοι· κάναμε αυτό που οφείλαμε να κάνουμε”».

(1) «Όπως ακριβώς κανείς τον δούλο του που οργώνει και βόσκει και μπήκε στο σπίτι από τον αγρό, δεν τον αξιώνει τιμής για αυτού του είδους τον κόπο, αλλά πάλι τον διατάζει και απαιτεί την δουλειά που και επιπλέον του οφείλει αυτός και ούτε έτσι δεν του χρωστά ευγνωμοσύνη· με τον ίδιο άρα τρόπο» (Z) και εσείς απέναντι στο Θεό· «δεν απονέμετε χαριστικά σε αυτόν την δουλειά, αλλά καταθέτετε την υποταγή σαν χρέος που πρέπει στους δούλους» (K).

(2) Καθαρά υποθετική περίπτωση (ρ). Διότι, αλίμονο, σε πολλά βρισκόμαστε ελλιπείς και ασυνεπείς και ουδέποτε επιτελούμε έργα αξιομισθίας που περισσεύει. Ίσως κάποιιοι δείχνονται θερμότεροι από άλλους στην υπηρεσία και υπακοή του Κυρίου. Εν τούτοις και αυτοί δεν πράττουν κάτι περισσότερο από εκείνο, το οποίο είχαν καθήκον και υποχρέωση να πράξουν.

(3) «Αν λοιπόν πέτυχες και έχεις τηρήσει τις θείες εντολές και υπάκουσες τον Δεσπότη, μην απαιτείς από το Θεό σαν χρέος τις τιμές» (K). «Διότι σύμφωνα με την λογική της δικαιοσύνης, σε όσους, από τη μία, δεν εκπληρώνουν αυτά που προστάχτηκαν, τους περιμένει κίνδυνος· σε όσους, από την άλλη, εκπληρώνουν αυτά, δεν τους οφείλεται καμία ευγνωμοσύνη» (Z). Από τα συμφραζόμενα συμπεραίνουμε ότι η έννοια του αχρείοι είναι ότι εμείς ως δούλοι του Θεού τίποτα άξιο εξαιρετικής αμοιβής δεν πράξαμε (g). Εδώ δεν τονίζεται κυρίως η αλήθεια, ότι ο Θεός δεν έχει ανάγκη τις υπηρεσίες του ανθρώπου. Αλλά ούτε και γίνεται λόγος για τις αμοιβές, τις οποίες ο Θεός παρέχει σε ανταπόδοση για την υποταγή του ανθρώπου σε αυτόν. Το τονιζόμενο σημείο είναι ότι ο άνθρωπος δεν δικαιούται να διατυπώσει κάποια αξίωση σαν να επιτέλεσε περισσότερο από εκείνο, το οποίο όφειλε να πράξει (ρ). Τίποτα το έκτακτο δεν κατόρθωσε, αλλά τα κοινά και συνηθισμένα στους δούλους (δ). Άθλιος είναι εκείνος, τον οποίο ο Κύριος αποκαλεί δούλο αχρείο (Ματθ. κε 30)· μακάριος όμως εκείνος, ο οποίος ομολογεί τον εαυτό του αχρείο (b). «Και δεν είπε, όταν όλα τα κάνετε, είστε

αχρείοι, αλλά εσείς να λέτε ότι είμαστε αχρείοι. Πες το, μη φοβηθείς, δεν θα αποφασίσω εγώ από τη δική σου κρίση. Διότι αν εσύ πεις τον εαυτό σου αχρείο, εγώ θα σε στεφανώσω ως χρήσιμο» (X). Παρόλο που αυτοί δεν είναι δούλοι αχρείοι, όπως αυτός που έκρυψε και έχωσε βαθιά το τάλαντο, όμως ο Χριστός και ο Θεός τίποτα δεν κερδίζει από τις υπηρεσίες τους και συνεπώς δεν μπορούν αυτοί με αξιώσεις να επικαλεστούν το Θεό ως οφειλέτη τους. Ο Θεός είναι αυτάρκης και μακάριος και δεν έχει ανάγκη εμάς, ούτε είναι δυνατόν οι υπηρεσίες μας να προσθέσουν κάτι στις τελειότητές του. Μας αρμόζει λοιπόν να αποκαλούμε τους εαυτούς μας αχρείους δούλους, πρέπει όμως τις προς τον Θεόν υπηρεσίες να αποκαλούμε ωφέλιμες και χρήσιμες υπηρεσίες, διότι αυτές είναι ωφέλιμες σε εμάς τους ίδιους. Εάν όμως ο Θεός δεν έχει την ανάγκη μας και είναι μακάριος και χωρίς εμάς, εμείς όμως για κανέναν λόγο δεν μπορούμε να κάνουμε χωρίς το Θεό.

(4) «Αν όμως και όταν όλες τις εντολές εφαρμόσουμε, ούτε τότε δεν οφείλουμε να φανταστούμε κάτι μεγάλο για μας, τι θα γίνουμε, όταν ενώ δεν κατορθώνουμε ούτε το πολλοστό μέρος των εντολών του Θεού, ακόμη υπερηφανευόμαστε» (Θφ).

(5) «Ο Θεός απαιτεί μεν από εμάς την δουλεία, χρησιμοποιώντας την δεσποτεία του. Επειδή όμως είναι αγαθός και φιλότιμος, υπόσχεται και έπαθλα σε αυτούς που κοπιάζουν» (Κ), «και προσφέρει στους δούλους σαν να είναι μισθωτοί και την δουλεία τους την αμείβει με μισθό και την οφειλόμενη λατρεία την δέχεται ως κατόρθωμα... Διότι νικά η αγαθότητά του την δικαιοσύνη» (Ζ).

Στίχ. 11-19. Η θεραπεία των δέκα λεπρών.

17.11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ(1) καὶ αὐτὸς(2) διήρχετο διὰ μέσου(3) Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας.

11 Πηγαίνοντας ο Ιησούς προς την Ιερουσαλήμ, περνούσε ανάμεσα από τη Σαμάρεια και τη Γαλιλαία.

(1) Εδώ αρχίζει το τελευταίο μέρος του μεγάλου τμήματος (θ 51-ιθ 28), το οποίο ως επί το πλείστον είναι αποκλειστικό στον Λουκά, το οποίο ονομάστηκε η προς Ιερουσαλήμ πορεία. Για τρίτη φορά (θ 51,52,ιγ 22) ο Λουκάς μας λέει ότι τέρμα της πορείας αυτής θα ήταν η Ιερουσαλήμ, δεν μπορούμε όμως να καθορίσουμε, εάν με την τρίτη αυτή αναφορά σημαίνεται μία τρίτη πορεία, που διακρίνεται από τις άλλες δύο. Το τελευταίο αυτό μέρος οπωσδήποτε μας φέρνει ακόμη μία φορά (ι 38) στην Βηθανία και στον χρόνο της θριαμβευτικής εισόδου στην Ιερουσαλήμ (ρ).

(2) Η σύνταξη είναι εβραϊκή και υπενθυμίζει αυτήν του θ 51. Το «και αυτός» φαίνεται να έχει εδώ, όπως και εκεί, έναν ιδιάζοντα τόνο. Ο Ιησούς δεν ακολουθεί μία από τις συνηθισμένες οδούς, είτε αυτήν μέσω της Σαμάρειας είτε την μέσω Περαίας, μέσω των οποίων οι Γαλιλαίοι μετέβαιναν στα Ιεροσόλυμα. Προτιμά έναν δικό του δρόμο, τον οποίο ακολουθεί με δικό του πρόγραμμα (g).

(3) Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα «δια μέσον»=τη λέξη μέσον την παίρνουμε με επιρρηματική έννοια (Weiss). Το δια μέσου ή δια μέσον σημαίνει μ ε τ α ξ ύ της Σαμάρειας και Γαλιλαίας. Δεν διέσχισε την Σαμάρεια και την Γαλιλαία. Εφόσον βιάζετο προς Ιεροσόλυμα, μία τέτοια κατεύθυνση θα τον απομάκρυνε από το τέρμα του ταξιδιού του. Διερχόταν μεταξύ των ορίων Σαμάρειας και Γαλιλαίας, δια μέσου της χώρας, όπου οι δύο αυτές επαρχίες συνορεύουν. Κατευθυνόταν από δυτικά προς ανατολικά, προς τον Ιορδάνη, τον οποίο θα διέβαινε για να μπει στην Περαία. Το οποίο συμφωνεί με το Ματθ. ιθ 1,Μάρκ. ι 1 και Ιω. ι 40-42 (g).

17.12 καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινὰ κώμην ἀπήνησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ(1) ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν(2),

12 Καθὼς ἔμπαινε σ' ἓνα χωριό, τον συνάντησαν δέκα λεπροί· στάθηκαν λοιπόν ἀπὸ μακριά

(1) Ο αριθμός ανθρώπων που κατέχονται από τέτοια νόσο είναι ασυνήθιστος. «Η συμμετοχή στην ίδια ασθένεια τους μάζεψε μαζί» (Ζ). Ήταν μεν αποκλεισμένοι από την επικοινωνία με υγιείς, ήταν όμως ελεύθεροι να επικοινωνούν μεταξύ τους, το οποίο παρείχε κάποια ενίσχυση και παρηγοριά σε αυτούς, διότι τους έδινε ευκαιρία να ανταλλάσσουν σκέψεις και να εκδηλώνουν συμπάθεια ο ένας στον άλλον. Για αυτό πήραν στη συντροφιά τους και τον Σαμαρείτη, επειδή ήταν κοινωνός και συμμετοχος της ίδιας αθλιότητας και δυστυχίας. «Τον συνάντησαν όμως έξω από την πόλη. Διότι δεν επιτρεπόταν σε αυτούς, μιας και θεωρούνταν ακάθαρτοι, να ζουν μέσα στην πόλη» (Θφ). Τον συνάντησαν, την ώρα που επρόκειτο να μπει στην κωμόπολη, μετά την πορεία που είχε κάνει και εξαιτίας της οποίας ήταν κουρασμένος. Παρ' όλα αυτά δεν ανέβαλλε την θεραπεία τους, αλλά παρά τον κόπο του, τούς δέχτηκε με συμπάθεια.

(2) «Ὡς ακάθαρτοι» (Ζ). Στάθηκαν μακριά σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου. Δες Λευίτ. ιγ 45,46 (L). Η ορισμένη απόσταση, την οποία έπρεπε να τηρούν οι λεπροί απέναντι στους υγιείς, δεν

καθοριζόταν από το νόμο, αλλά από την παράδοση (ρ). Εφόσον και εμείς συναισθανόμαστε την πνευματική μας λέπρα, θα κυριευόμαστε από ταπεινές διαθέσεις προκειμένου να πλησιάσουμε με την προσευχή τον Χριστό. Ποιοι είμαστε εμείς για να πλησιάσουμε εκείνον, ο οποίος είναι ο απολύτως καθάρος;

17.13 και αὐτοὶ ἤραν φωνὴν(1) λέγοντες, Ἰησοῦ ἐπιστάτα(2), ἐλέησον ἡμᾶς(3).

13 και του φώναζαν δυνατά: «Ιησού, αφέντη, ελέησέ μας!»

(1) Το ἤραν φωνὴν συμφωνεῖ με το πόρρωθεν (ρ). Ἐβγαλαν ὅλοι μαζί κραυγή ικανή να προσελκύσει την προσοχή του (g). Και «ως προς τον τόπο, από τη μία, στέκονταν μακριά, ως προς την ικεσία, από την άλλη, ἤλθαν κοντά. Διότι είναι κοντά και σε ὅλους ὅσους τον επικαλούνται αληθινά» (Θφ).

(2) «Δηλαδή κύριε, διδάσκαλε» (Ζ). Μόνο ο Λουκάς στην Κ.Δ. χρησιμοποιεῖ την λέξη, για ἕκτη και τελευταία φορά ἐδῶ (L). Ὅσοι ζητούν βοήθεια από τον Ιησοῦ, πρέπει να πιστεύουν αὐτόν ως κύριο και διδάσκαλό τους. Μόνο εἴναι ἐπιστάτης και Κύριος ο Ιησούς, μόνο τότε εἴναι και Σωτήρας και Λυτρωτής.

(3) Εἶναι αξιοσημείωτο ὅτι δεν του ζητούν να τους θεραπεύσει από τη λέπρα τους, αλλά λένε το: «Ἐλέησέ μας». Εἶναι αρκετό να αναθέτουμε και να ἐμπιστευόμαστε τους εαυτούς μας στο ἔλεος του Χριστοῦ, διότι δεν ὑπάρχει φόβος να αποτύχουμε.

17.14 και ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς(1) τοῖς ἱερεῦσιν(2). και ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς ἑκαθαρίσθησαν(3).

14 Βλέποντάς τους εκείνος τους εἶπε: «Πηγαίνετε να σας εξετάσουν οι ἱερεῖς». Και καθὼς πήγαιναν, καθαρίστηκαν ἀπὸ τη λέπρα.

(1) «Χωρὶς να τους ἔχει ἀκόμη καθαρῖσει, τους στέλνει να ἐμφανιστοῦν στους ἱερεῖς... Αὐτό βεβαίως το ἔκανε, δοκιμάζοντας την πίστη τους· αὐτοὶ λοιπόν, ἀφού πίστεψαν ὅτι μπορεῖ καθὼς πορεύονται να τους καθαρῖσει, βιάδιζαν ἀδίστακτα» (Ζ).

(2) «Διότι οι ἱερεῖς ἐξέταζαν τους λεπρούς και ἀπὸ ἐκείνους δέχονταν την ἀπόφαση για το αν εἶναι καθαρὸι ἀπὸ τη λέπρα ἢ ὄχι. Διότι εἶχαν σημάδια οι ἱερεῖς, με τα ὁποῖα χαρακτήριζαν την ἀνίατη λέπρα... Και προσφερόταν δῶρο (ἀπὸ τους θεραπευμένους) αὐτό που διέταξε ο νόμος» (Θφ). Ο πληθυντικός στους ἱερεῖς=καθένας ἀπὸ τους 10 θα πορευόταν στον ἱερέα, τον κοντινὸ στο σπῖτι του. Στο κεφ. ε 14 λέει «στον ἱερέα» διότι ἦταν ἕνας μόνο λεπρός. Ἐπιπλέον ο Σαμαρείτης θα πορευόταν στον ἱερέα στο ὄρος Γαριζείν (ρ). Εφόσον ο τελετουργικός νόμος ἦταν ἀκόμη σε ἰσχύ, ο Χριστός φρόντιζε πάντα να τηρεῖται αὐτός. Ἴσως ὁμως ἐδῶ να εἶχε και κάτι ἄλλο στο νου του. Η ἀπὸ τους ἱερεῖς διαπίστωση της πλήρους θεραπείας των λεπρῶν ἦταν ἐνδεχόμενο να ἀφυπνίσει τους ἱερεῖς και κάποιους ἄλλους μαζί τους να ἀναζητήσουν τον γιατρό, που ἔχει τέτοια δύναμη ἀπέναντι στις σωματικές ἀσθένειες και γνωρίζοντας αὐτόν να σωθοῦν μέσω της πίστες σε αὐτόν.

(3) Η πίστη τους δείχτηκε με την ὑπακοή τους στο παράγγελμα που τους ἔδωσε ο Κύριος, για αὐτό και στο δρόμο θεραπεύτηκαν (ρ). Μέχρι ποια ἀπόσταση προχώρησαν, δεν καθορίζεται. Πάντως ὁμως η ἀπόσταση ὑπῆρξε ἀρκετή για να δοκιμασθεῖ η πίστη τους, ἀλλά ὄχι και τόσο μεγάλη, ὥστε να καθίσταται ἀδύνατη η ἐπιστροφή τους προς τον Κύριο (ο). Δεν εἶπε ο Κύριος ξεκάθαρα σε αὐτούς: Καθαριστεῖτε ἀπὸ τη λέπρα σας. Ἀλλά δοκιμάζοντας την πίστη και ὑπακοή τους, ὅπως ἄλλοτε ο Ἐλισαῖος τον Νεεμάν, τους ἔστειλε ἀθεράπευτους ἀκόμη στους ἱερεῖς. Ὅσοι ἀναμένουν τις χάρες και εὐνοίες του Χριστοῦ, πρέπει να παίρνουν αὐτές συμμορφούμενοι με τους τρόπους και τις μεθόδους με τις ὁποῖες ο Χριστός εὐαρεστεῖται να δώσει αὐτές σε αὐτούς και να μην ἀξιῶνουν ο Χριστός να συμμορφωθεῖ με ὅ,τι αὐτοὶ ἀναμένουν ἢ θεωροῦν καλύτερο.

17.15 εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε(1) μετὰ φωνῆς μεγάλης(2) δοξάζων τὸν θεόν(3),

15 Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὅταν εἶδε ὅτι θεραπεύτηκε, γύρισε δοξάζοντας με δυνατὴ φωνὴ το Θεό,

(1) Εφόσον πλέον οι δέκα λεπροὶ δεν ἦταν συμμετοχοὶ στη θλίψη και ἀθλιότητα, οι 9 ἀπὸ αὐτούς, που ἦταν Ἰουδαῖοι, θα εὐχαριστήθηκαν, ὅταν ο Σαμαρείτης γυρίζοντας τους ἐγκατέλειψε (ρ). Για αὐτό και δεν ἐνδιαφέρθηκαν να πληροφορηθοῦν που μετέβαινε αὐτός. «Παρόλο ὁμως που ἦταν Ἰσραηλίτες, φάνηκαν ἀχάριστοι, ἐνῶ ο Σαμαρείτης... ἐπέστρεψε και ἀφήνε να βγει η φωνὴ της εὐγνωμοσύνης» (Θφ).

(2) Ἐκφράζοντας ἔτσι ὄχι μόνο τη χαρά, ἀλλά και την ζωηρότατη εὐγνωμοσύνη του προς αὐτόν που τον θεράπευσε.

(3) «Διότι πίστευαν ότι ο Χριστός είναι μεν κάποιος μεγάλος και μεγαλοδύναμος, δεν πίστευαν όμως ακόμη ότι είναι και από τη φύση του Θεός» (Ζ). Όταν πρόκειται για το Θεό χρησιμοποιείται το ρήμα δοξάζω, το οποίο μπορεί να συνυπονοήσει και λατρευτικές εκδηλώσεις, ενώ στον επόμενο στίχο χρησιμοποιείται το ευχαριστώ, με το οποίο δηλώνεται η ευγνωμοσύνη (g).

17.16 και ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον(1) παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ(2) εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς(3) ἦν Σαμαρίτης.

16 ἔπεσε με το πρόσωπο στα πόδια του Ιησού και τον ευχαριστούσε. Κι αυτός ήταν Σαμαρείτης.

(1) Το πέσιμο μέχρι του να ακουμπά το πρόσωπο στο έδαφος, ήταν σημάδι βαθύτατου σεβασμού. Εκτός από το Λουκ. ε 12 (για λεπρό πάλι), το σημάδι αυτό στην Κ.Δ. δεν γίνεται παρά μόνο ενώπιον του Θεού (Ματθ. κστ 39, Α Κορ. ιδ 25, Αποκ. ζ 11, ια 16)(L). Αρμόζει να εκδηλώνουμε ταπείνωση και στις ευχαριστίες μας, όπως ταπεινωνόμαστε και στις δεήσεις μας.

(2) «Αφού καθαρίστηκε δηλαδή, πλησίασε» (Ζ).

(3) Μπαίνει μπροστά με έμφαση=και ο ένας και μόνος αυτός, ο οποίος εκδήλωσε την ευγνωμοσύνη του, ήταν ένας περιφρονημένος σχισματικός (ρ), έτσι ώστε δεν θα ανέμενε κάποιος να δειχτεί ευγνώμων, αφού οι 9 Ισραηλίτες έδειξαν τέτοια αγνωμοσύνη (ο).

17.17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν(1), Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν(2); οἱ δὲ ἑννέα ποῦ(3); 17 Τότε ο Ἰησοῦς εἶπε: «Δε θεραπεύτηκαν και οι δέκα; Οι άλλοι εννιά πού είναι;

(1) Η αποσιώπηση του «(εἶπε) σε αυτόν», έγινε σκόπιμα (g). Η απάντηση αυτή του Κυρίου έγινε στους παρισταμένους και αποτελεί κρίση για το όλο επεισόδιο μάλλον, παρά απάντηση στον Σαμαρείτη (ρ).

(2) Πόσο πλούσιος είναι ο Χριστός στο να ευεργετεί. Θεραπεύτηκαν και οι 10 αφού καθαρίστηκαν πλήρως. Ολόκληρο νοσοκομείο ασθενών απέκτησε υγεία με ένα μόνο λόγο του Χριστού. Αφθονία θεραπειών που επιβεβαιώνει ότι στον Χριστό βρίσκουν τη θεραπεία τους και οι ψυχές μας. Το αίμα του καθαρίζει και είναι επαρκές για όλους τους ασθενείς, οσοιδήποτε και αν είναι. Εδώ θεραπεύτηκαν 10. Αλλά και περισσότεροι να ήταν, δεν θα ήταν λιγότερη η χάρη του Χριστού και για αυτούς.

(3) Το «πού» μπαίνει στο τέλος με έμφαση (ρ). Η αχαριστία παρ' όλα αυτά των 9 δεν εμπόδισε τον Ιησού και τους ανάξιους να ευεργετήσει (δ), ούτε έγινε αφορμή για να ανακαλέσει την δωρεά προς αυτούς. Οι 9 πού είναι; Το οποίο υπονοεί, ότι η αχαριστία είναι πολύ συνηθισμένο κακό. Από τους πολλούς οι οποίοι ελεούνται από το Θεό, λίγοι επιστρέφουν να δώσουν δόξα σε αυτόν, μόλις ένας στους 10 στην παρούσα περίπτωση.

17.18 οὐχ εὐρέθησαν(1) ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ(2) εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς(3) οὗτος(4);

18 Κανένας τους δε βρέθηκε να γυρίσει να δοξάσει το Θεό παρά μόνο τούτος εδώ ο αλλοεθνής;»

(1) Έχει σχεδόν την ίδια σημασία με το δικό μας «χάθηκαν».

(2) Σημαίνει η πρόταση: δεν είχαν τη συναίσθηση του καθήκοντος της ευγνωμοσύνης; Το «βρέθηκαν» δείχνει, ότι μαζί με την άφιξη του ενός περίμενε ο Κύριος δίκαια, αλλά μάταια την άφιξη και αυτών στο να δώσουν δόξα στο Θεό μπροστά σε αυτόν, μέσω του οποίου ο Θεός θεράπευσε αυτούς (δ).

(3) «Ο Σαμαρείτης ήταν αλλογενής, επειδή καταγόταν από την Ασσυρία» (Κ). Οι Σαμαρείτες ήταν μιγάδας λαός, τόσο στην καταγωγή όσο και στη θρησκεία. Ήταν άλλοτε Ισραηλίτες, οι οποίοι όμως μετέπειτα νικήθηκαν από τους αποίκους, που εγκαταστάθηκαν ανάμεσά τους από τον βασιλιά των Ασσυρίων. Δες Δ Βασ. ιζ 24,30. Οι από τον Χουθά άποικοι ήταν πιθανώς οι πολυπληθέστεροι, διότι οι Ιουδαίοι ονόμαζαν τους Σαμαρείτες Χουθαίους ή Χουθίτες (Ιωσήπου Αρχ. ΙΧ,14,3, ΧΙ,4.4,7,2,ΧΙΙΙ 9.1). Οι ειδωλολάτρες αυτοί άποικοι έφεραν μαζί τους και την ειδωλολατρεία τους, βαθμιαία όμως αναμίχτηκε με αυτήν και η λατρεία του Ιεχωβά (ρ). Πόσες φορές παρουσιάζονται πολύ ευγνώμονες εκείνοι, από τους οποίους δεν θα περίμενε κάποιος αυτό. Ο Σαμαρείτης εκδηλώνει την ευγνωμοσύνη του και ο Ιουδαίος δείχνεται αχάριστος. Οι περισσότερο φωτισμένοι ντροπιάζονται από μερικούς, οι οποίοι οδηγούνται μόνο από το φωτισμό της συνείδησής τους και του άγραφου νόμου μέσα τους. Αυτό εδώ συντελεί στο να επιβαρύνει την αχαριστία των Ιουδαίων, οι οποίοι ως φωτισμένοι από το νόμο και μάλιστα από τους προφήτες, θα περίμενε κάποιος να δειχτούν περισσότερο ευγνώμονες από τον Σαμαρείτη.

(4) Οι ερωτήσεις αυτές του Κυρίου δεν αποβλέπουν στο να λάβει πληροφορίες για αυτούς που δεν ήλθαν, αλλά στο να τονίσει ζωηρότερα την αχαριστία και αδιαφορία των Ιουδαίων (L). Αμέσως η μελλοντική τύχη του ευαγγελίου του στον κόσμο, παρουσιάστηκε στη σκέψη του (g), «έτσι ώστε κανείς από τους εθνικούς να μην απογοητευτεί και κανείς που κατάγεται από άγιους προγόνους να μην καυχιέται» (Θφ).

17.19 και εἶπεν αὐτῷ, Ἐναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε(1).

19 Και σ' αὐτόν εἶπε: «Σήκω και πήγαινε στο καλό· ἡ πίστις σου σε ἔσωσε».

(1) Κάποιοι λένε ότι ο λόγος αυτός αναφέρεται σε κάποια πρόσθετη ευεργεσία, την οποία ο Σαμαρείτης πήρε και οι υπόλοιποι 9 στερήθηκαν, και εξηγούν αυτό ότι υπονοεί ηθική και πνευματική σωτηρία (p). Πάντως, εάν ο Ιησούς υπενθυμίζει στον Σαμαρείτη ότι η πίστις του τον ἔσωσε, πράττει αυτό, για να γίνει αντιληπτό σε αὐτόν ποια σημασία και σπουδαιότητα ἔχει ἡ πίστις και πόσο μπορεί να ωφελήσει αὐτόν στον μετέπειτα βίο του. Ἐτσι με τὴν ἐπάνοδό του ο Σαμαρείτης συνέσφιξε ἀκόμη περισσότερο τον δεσμό ἀνάμεσα σε αὐτόν και τον Ιησοῦ που δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν θεραπεία του, ἐνῶ οι ἄλλοι 9 με τὴν αχαριστία τους, τον ἔσπασαν εντελῶς.

Στίχ. 20-37. Ἡ βασιλεία του Θεοῦ και το καθήκον μας.

17.20 Ἐπερωτηθεῖς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων(1) πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(2) ἀπεκρίθη αὐτοῖς και εἶπεν, Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως(3),

20 Ὅταν ρωτήθηκε ἀπὸ τους Φαρισαίους ο Ιησούς πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία του Θεοῦ, τούς ἀπάντησε: «Ἡ βασιλεία του Θεοῦ δεν ἔρχεται με τρόπο φανερό σε ὅλους.

Το τεμάχιο αὐτὸ περιλαμβάνει 1) ἐρώτηση των Φαρισαίων για τὸ χρόνο τῆς ἐμφάνισης τῆς βασιλείας του Θεοῦ και ἀπάντηση του Κυρίου σε αὐτὴν (σ. 20,211). 2) Διδασκαλία του Κυρίου προς τους μαθητὲς του για τὸ θέμα αὐτὸ (σ. 22-27) και 3) τὴν παραβολὴ του ἀδίκου κριτῆ, ἡ ὁποία ἐφαρμόζει πρακτικὰ στους πιστοὺς τὸ διαπραγματευμένο θέμα (1η 1-8)(g)

(1) Εἶναι γνωστὸ με ποια ἀνυπομονησία ἀνέμεναν οι Φαρισαῖοι τὴν ἐμφάνιση τῆς βασιλείας του Μεσσία. Φυσικὸ λοιπὸν ἦταν να θέλουν να μάθουν τὴν γνώμη του Ιησοῦ για αὐτὸ. Ἀναμφίβολα θα δοκίμαζαν μεγάλη χαρὰ, ἐάν τον ἔφερναν σε δύσκολη θέση με τὸ ἐρώτημά τους αὐτὸ ἢ ἀν του ἀποσπούσαν πλανημένη ἢ ὀπωσδήποτε υποκείμενη σε ἐπίκριση γνώμη (g).

(2) Εφόσον καμία καθορισμένη χρονολογία δεν παρεχόταν στη Γραφή, ἔπρεπε λοιπὸν να παρακολουθοῦν και να παρατηροῦν τα σημεῖα των καιρῶν (L). Ἡ ἐρώτηση που ἤδη θέτουν φανερώνει, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτὴ κατὰ τις ἰδέες τους ἦταν τελειῶς ἐξωτερικὴ και ὅτι ἡ ἔλευσή της θα σημειωνόταν με κάποιο μεγάλο και αἰφνίδιο θεαματικὸ χτύπημα (g).

(3) Παρόλο που τὸ ρῆμα παρατηρῶ δεν εἶναι σπάνιο οὔτε στην Κ.Δ. οὔτε στους Ο´(μετάφραση τῆς Π.Δ. των 70 μεταφραστῶν), συναντιέται ἐπιπλέον και στους ἰατροὺς συγγραφείς για παρατήρηση των συμπτωμάτων των νόσων, παρόλ' αὐτὰ τὸ ουσιαστικὸ παρατήρηση εἶναι λέξη που συναντιέται μόνο μία φορά (p). Σημαίνει ἢ «με δόξα ἀνθρώπινη» (Z) ἢ ἀκριβέστερα, με κάποιο γεγονός που πέφτει στις αἰσθήσεις· με τρόπο ορατὸ και αἰσθητὸ (g), ὥστε και με τα μάτια να μπορεί να παρατηρηθεῖ (Grimm)· με τέτοιο ἔκτακτο θέαμα, ὥστε να μπορεί κάποιος σιγά σιγά και διαδοχικὰ να παρατηρήσει τὸ πότε και τὸ ἐδῶ, τὸν χρόνο και τὸν τόπο (b).

Δεν ἔχει ἡ βασιλεία του Θεοῦ ἐξωτερικὲς ἐπιδείξεις και ἐμφάνισεις, ὅπως τα γήινα κοσμικὰ βασίλεια, οι ἐπεκτάσεις και ἐπαναστάσεις των ὁποίων γίνονται αἰσθητὲς και οι εἰδήσεις για αὐτὰ γεμίζουν τις ἐφημερίδες. Ἡ εἴσοδος τῆς βασιλείας του Θεοῦ θα εἶναι σιωπηλὴ και ἀθόρυβη και χωρὶς κάποια πομπή. Εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι ἐνῶ οι Φαρισαῖοι ρωτοῦν: πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία του Θεοῦ, ο Κύριος δεν ἀπαντᾷ ἀμέσως στο ἐρώτημά τους αὐτὸ, ἀλλὰ ζητᾷ μάλλον να διορθώσει τις πλανημένες ἀντιλήψεις τους για τὴν βασιλεία αὐτὴ. Εξάλλου οι ἐπισκέψεις του Θεοῦ δια μέσου των αἰῶνων ἐγίναν μυστικὰ και αἰφνίδια.

Οι ἄνθρωποι, οι ἀπορροφημένοι ἀπὸ τις ἐπιδιώξεις τῆς παρούσας ζωῆς, δεν ἀντιλαμβάνονται τις προσεγγίσεις ἢ και τις ἐλεύσεις τους. Συγχέουν τα μεγάλα γεγονότα με τα μικρὰ και μετροῦν τὴν σοβαρότητά τους σύμφωνα με τα παχυλὰ ἰδανικὰ τους. Ὁ Θεός φανερώθηκε με σάρκα. Γεγονὸς ὅμοιο του ὁποίου δεν εἶδε ποτὲ ἄλλοτε ο κόσμος και τὸ ὁποῖο ἐπισκίασε ὅλα τα γεγονότα τῆς ἱστορίας. Και ὁμως δεν ἐπέσυρε τὴν προσοχή του κοινού. Οι κάτοικοι τῆς Βηθλεὲμ δεν μπόρεσαν να βρουν τόπο για τὸν Θεῖο Ἐπισκέπτη στο κατάλυμα, ο ὁποῖος ξάπλωσε στη φάτνη μεταξύ των ἀλόγων ζώων. Πράγματι τότε ἡ βασιλεία του Θεοῦ εἶχε ἔλθει χωρὶς παρατήρηση. Και ὅταν αὐτός, ο ὁποῖος εἶναι ἡ Κεφαλὴ και ὁ ἥλιος τῆς Ἐκκλησίας, σταυρώθηκε και ἀναστήθηκε και ἰδρυσε τὴν βασιλεία του

ως δική του εκκλησία, για πολλά χρόνια παρέμενε άγνωστος ή και παραγνωρισμένος μεταξύ των ανθρώπων. Η βασιλεία του Θεού ήλθε ανάμεσά τους όχι με παρατήρηση.

17.21 οὐδὲ ἐροῦσιν, ἴδου ὧδε· ἢ, ἰδοὺ ἐκεῖ(1)· ἰδοὺ γὰρ(2) ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν(3).

21 Δε θα πούνε “να, εδῶ εἶναι” ἢ “ἐκεῖ”, γιατί ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι κίολας ἀνάμεσά σας».

(1) Εξηγεί εδῶ το όχι με παρατήρηση.=Δεν θα πουν οι άνθρωποι: να εδῶ ἢ να ἐκεῖ ἡ προσωποποίηση τῆς βασιλείας αὐτῆς, ο Μεσσίας (δ), «το οποίο κάνουν στους γήινους βασιλιάδες» (Ζ).

Όταν ἔλθει ο Μεσσίας για να θεμελιώσει τὴν βασιλεία του, δεν θα πουν: Να εδῶ εἶναι ο Μεσσίας ἢ να εἶναι ἐκεῖ, ὅπως γίνεται ὅταν κάποιος ἐπίγειος βασιλιάς περιοδεύει για ἐπίσκεψη τῶν διαμερισμάτων τῆς δικαιοδοσίας του, και σε ὅλων τα στόματα υπάρχουν οι λέξεις: Ἐκεῖ εἶναι ο βασιλιάς, αὐτό το μέρος ἐπισκέπτεται τώρα ο βασιλιάς. Διότι ὅπου εἶναι ο βασιλιάς, ἐκεῖ εἶναι και ἡ αὐλή του. Ἀλλά ο Χριστός δεν θα ἔλθει ἔτσι, οὔτε οι λεγεῶνες που αποτελοῦν τὴν σωματοφυλακή αὐτοῦ του βασιλιά θα φανούν εδῶ ἢ ἐκεῖ.

(2) Το γαρ σημειώνει τον λόγο για τον οποίο το να εδῶ ἢ να ἐκεῖ, δεν μπορεί να γίνει δεκτό (ρ).

(3) Ἡ «βρίσκεται μέσα στις δικές σας προαιρέσεις, και εἶναι στην ἐξουσία σας να τὴν λάβετε. Γιατί εἶναι δυνατόν στον κάθε ἄνθρωπο, που πέτυχε τὴν ἐκ μέρους τοῦ Χριστοῦ δικαίωση, δηλαδή αὐτὴν που ἔχει ἀποκτήσει σαν πλοῦτο με τὴν πίστη και ἔχει καταστεί λαμπρός με κάθε ἀρετὴ, να ἐπιτύχει τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Κ).

«Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα σας. Συνεπῶς ἡ ἀρετὴ ἔχει ἀνάγκη μόνον ἀπὸ τὴ θέλησή μας. Και αὐτό βεβαίως, διότι βρίσκεται μέσα μας και ἀπὸ ἐμᾶς τους ἴδιους ἀποκτιέται. Ἡ ἀρετὴ δηλαδή ἀποκτιέται ὅταν ἡ ψυχὴ ἐπιθυμεί ἐκ φύσεως τα πνευματικά» (Α).

Ἡ, μέσα στις καρδιές σας. Μη θεωρεῖτε αὐτὴν ως κάτι ἐξωτερικό· ἡ βασιλεία εἶναι στην οὐσία πνευματικὴ, εἶναι μέσα στις καρδιές σας, ἐάν πράγματι ἔχετε αὐτὴν (ρ). Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δεν ὑπόσχεται κυρίως να μεταβάλλει τις ἐξωτερικὲς συνθήκες τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά να ἀνακαινίσει τις καρδιές τους και τὴν διαγωγή τους. Τότε ἔρχεται στον καθένα μας, ὅταν ἀπὸ υπερῆφανο και μάταιο, που ἦταν στο παρελθόν, μεταβάλλει αὐτόν σε ταπεινό, σοβαρό και σώφρονα· ὅταν ἀποσπᾶσει αὐτόν ἀπὸ τὴν προσκόλληση στον κόσμο και τις ἐπιθυμίες τῆς σάρκα και στρέψει ολόκληρο το ἐνδιαφέρον του προς τον οὐρανό.

Ο οὐρανός, τον οποίο περιμένουμε, εἶναι α) φως. Ἀλλά τι ἀκτινοβολεῖται ἀπὸ το φως αὐτό; Ἀλήθεια, εὐκρίνεια, δικαιοσύνη. Και αὐτό εἶναι ο οὐρανός. Ἐάν εἴστε παιδιά τοῦ Θεοῦ, θα βασιλεύει στις καρδιές σας εὐθύτητα, ἀκριβὴς δικαιοσύνη, τέλεια φιλαλήθεια. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας. Ο οὐρανός εἶναι β) Ἀρμονία. Ἐάν ἀγαπάτε τὴν ἐνότητα, ἐάν μισεῖτε τις διαστάσεις και διχόνοιες, ἐάν συντελεῖτε στην ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα, τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας. Ο οὐρανός εἶναι γ) Ταπεινοφροσύνη. Κάθε ἄγγελος ἐκεῖ καλύπτει το πρόσωπο και τα πόδια του με τις φτερούγες του. Ὅποτε βλέπουμε ἄνθρωπο να ἔχει ταπεινὴ ἰδέα για τον εαυτό του, μπορούμε να βεβαιώσουμε ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα του. δ) σε ὅλο τον οὐρανό εἶναι ἐκτάκτως αἰσθητὴ ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ, ο οποίος εἶναι ἡ χαρὰ και ἡ εὐφροσύνη ὅλων τῶν καρδιῶν. Ἀναλόγως λοιπὸν του τι εἶναι ο Χριστός για τον καθένα μας, μπορούμε να πούμε: Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα μας.

«Διότι τότε βεβαίως λέγεται ὅτι βασιλεύει στην πραγματικότητα ο Θεός, ὅταν δεν βιώνεται τίποτα κοσμικό στις ψυχές μας, ἀλλά σε ὅλα ζούμε κατὰ τρόπο υπερκόσμιο» (Θφ).

Πιο σωστὴ ἐρμηνεία: ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνάμεσά σας στο πρόσωπο ἐμοῦ τοῦ Χριστοῦ και τῶν μαθητῶν μου. Και ἔρχεται τόσο λίγο με παρατήρηση, ὥστε ἐνῶ βρίσκεται ἤδη ἀνάμεσά σας, εσεῖς δεν ἔχετε ἀντιληφθεῖ τὴν ἐλευσὴ τῆς (ἔτσι ἐρμηνεύουν οι L.δ και ὅλοι σχεδόν οι νεώτεροι ἐρμηνευτές).

17.22 Εἶπεν(1) δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς(2), Ἐλεύσονται ἡμέραι(3) ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν(4) και οὐκ ὄψεσθε(5).

22 Εἶπε τότε στους μαθητές: «Θα ἐρθεῖ καιρός που θα θελήσετε να δεῖτε μίαν ἀπὸ τις ἡμέρες τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου και δε θα τὴ δεῖτε.

(1) Δες Ματθ. κδ 23,26 και Μάρκ. ιγ 21, με τα οποία εἶναι ἐν μέρει παράλληλο το παρὸν τμήμα τοῦ Λουκά.

(2) Στους Φαρισαίους ο Κύριος ἔπρεπε να υπενθυμίσει τον πνευματικὸ χαρακτήρα τῆς βασιλείας. Παρόλ' αὐτά δεν ἀποσκοπούσε με ὅσα εἶπε να ἀρνηθεῖ τὴν ἐνδοξη και ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τῆς βασιλείας αὐτῆς κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ κόσμου. Για να ἀναπτύξει ὁμως τὴν ἄλλη αὐτὴ πλευρὰ τῆς

αλήθειας, στρέφεται τώρα προς τους μαθητές του. Η σειρά λοιπόν των ιδεών που αναπτύσσονται έχει ως εξής: Η βασιλεία, με την εξωτερική έννοια, με την οποία δέχονται αυτήν οι Φαρισαίοι, δεν θα έλθει τόσο προσεχώς (στιχ. 22): και όταν θα έλθει, δεν θα προκληθεί κάποια αβεβαιότητα για την εμφάνισή της (στιχ. 23,24)(g).

(3) «Προειδοποιεί λοιπόν ότι πριν από την άφιξή του από τους ουρανούς, η οποία θα γίνει κατά τη συντέλεια του κόσμου, θα έλθει θλίψη και διωγμός, ώστε θα επιθυμήσουμε να δούμε μία ημέρα αυτού» (Κ).

Στις αρχές βέβαια θα έχετε μεγάλες επιτυχίες. Αλλά μη νομίζετε, ότι πάντοτε θα γίνεται έτσι. Όχι. Αλλά πρόκειται να διωχτείτε και να διασκορπιστείτε, να φυλακιστείτε και να σας επιβάλλουν σιγή. Έτσι ώστε δεν θα έχετε πάντοτε ευκαιρίες να κηρύττετε το ευαγγέλιο άφοβα και χωρίς αντιδράσεις. Εξωτερικοί διωγμοί και εμπόδια θα περιορίζουν τη δράση σας και θα δυσχεραίνουν αυτήν. Μερικές φορές και η μέσα σας παρουσία του Πνεύματος θα γίνεται λιγότερο αισθητή και η από αυτήν παρηγοριά φειδωλή και λιγότερο πλούσια. Ο επουράνιος Πατέρας μάς καταρτίζει, για να μάθουμε στην πράξη, τι αξία έχουν τα ελέη του, πόσο ισχυρή και ανίκητη είναι η αόρατη δύναμή του, πόσο αδύνατοι είμαστε εμείς και πόσο πρέπει να ταπεινωνόμαστε για τις τυχόν επιτυχίες μας αποδίδοντας αυτές στο Θεό.

(4) Ή, ημέρες του υιού του ανθρώπου εννοεί αυτές στη γη, «δηλαδή εκείνη κατά την οποία θα ζούμε ακόμη και θα συμβιώνουμε με το Χριστό» (Κ).

«Διότι παρόλο που ήταν μαζί του, δεν ζούσαν όμως τελείως άκοπα και ακίνδυνα... αλλά συγκρινόμενα με τους μελλοντικούς κινδύνους αυτά που τους συνέβαιναν πριν, θα φαίνονται σαν να ήταν πολύ ακίνδυνα» (Θφ): «βάζοντας δηλαδή σε αντιπαράθεση τα μεγαλύτερα κακά, είναι οπωσδήποτε προτιμητέα τα μικρότερα» (Κ).

Ή, πιο σωστά: μία από τις ημέρες της ένδοξης φανέρωσης του Θεού και Σωτήρα μας (δ): μία πρόγευση της μελλοντικής δόξας (ρ): μία θεία επίσκεψη και εκδήλωση για ενίσχυση της διωκόμενης και κουρασμένης εκκλησίας (g).

(5) Ο στεναγμός και η ευχή: Ω! μία και μόνο ημέρα της δόξας του ουρανού κατά την ώρα αυτή της θλίψης: θα ακουστεί μάταια. Δεν θα δείτε την ημέρα αυτή όχι διότι δεν πρόκειται να έλθει ποτέ, αλλά διότι δεν θα είναι τότε, όταν θα ζητήσετε αυτήν, ο καιρός της έλευσής της (ρ).

17.23 και έρουσιν υμίν, 'Ιδου ὧδε, 'Ιδου ἐκεῖ(1)· μὴ ἀπέλθῃτε μὴδὲ διώξετε(2).

23 Θα σας πουν: “να, εκεί είναι” ή “να, εδώ είναι”, αλλά μην πάτε και μην τους ακολουθήσετε.

(1) Η ζωηρή αυτή προσδοκία των πιστών, θα προδιαθέσει τους απλούστερους από αυτούς σε ευπιστία (g). Και τότε στις ημέρες εκείνες των θλίψεων θα σας πουν: να εδώ είναι ο Χριστός, να εκεί ο Χριστός (δ).

Δεν υπάρχει κάποια αντίθεση μεταξύ του στίχου αυτού και του στίχου 21. Διότι ο τελευταίος αυτός στίχος αναφέρεται στα σημάδια της πρώτης έλευσης του Κυρίου. Ενώ ο παρών αναφέρεται στα ψευδή σημάδια της δεύτερης έλευσης και παρουσίας και περιλαμβάνει όλες τις άκαιρες και πρόωρες προαναγγελίες για τη δήθεν προσέγγιση της εσχάτης ημέρας= Κάθε προφητεία καθορισμένων χρονολογιών και κάθε βεβαίωση για τοπικές εμφανίσεις πρέπει με πολλή δυσπιστία να ακούγονται (ρ). «Κανείς, λέει, να μη σας πείσει, ότι ήλθα εδώ ή εκεί» (Θφ).

(2) Μην πάτε προς αυτόν που λέει τον εαυτό του Μεσσία, ούτε να τον διώξετε, δηλαδή να τον ακολουθήσετε. Το διώκω με την έννοια του έπομαι, ακολουθώ και στους κλασικούς συγγραφείς (δ).

17.24 ὥσπερ(1) γὰρ(2) ἡ ἀστραπή ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν(3) εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(4) ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ(5).

24 Γιατί η παρουσία του Υιού του Ανθρώπου θα είναι τόσο φανερή, όπως η αστραπή, που η λάμψη της διασχίζει τον ορίζοντα από τη μια άκρη ως την άλλη.

(1) Δες Ματθ. κδ 27.

(2) Μην πάτε και μην ακολουθήσετε, διότι η έλευση του υιού του ανθρώπου θα είναι όπως η αστραπή αιφνίδια και γενικώς ορατή (ρ).

«Δεν θα περιοριστεί σε τόπο η δεύτερα παρουσία μου, η λαμπρότερη και ενδοξότερη. Αλλά όπως η αστραπή δεν διαφεύγει την προσοχή, αλλά φαίνεται από το ένα άκρο της γης στο άλλο, έτσι και η δική μου παρουσία θα είναι λαμπρή και ένδοξη και σε κανέναν δεν θα μείνει κρυφή» (Θφ). Δεν τρέχει κανείς εδώ και εκεί για να δει την αστραπή. Η λάμψη της διαχύνεται παντού (g).

(3) Εξυπακούεται η λέξη χώρας. Μπορεί να συνδεθεί ή με το αστράπτουσα (=αστράπτει κάτω από τον περιοχή του ουρανού δηλαδή από ένα οποιοδήποτε σημείο της ατμόσφαιρας και των νεφών και

λάμπει σε όλη την περιοχή της γης και του ορίζοντα κάτω από τα νέφη)(δ) ή μπορεί να συνδεθεί με το λάμπει (ρ) δηλαδή από το ένα σημείο στο άλλο. Ο Λουκάς αποφεύγει να πει ότι η αστραπή λάμπει από την ανατολή μέχρι τη δύση διότι δεν είναι πάντοτε αυτή η κατεύθυνση της αστραπής (L).

(4) «Έτσι θα είναι και αυτός φανερός σε όλη την οικουμένη» (Z).

(5) «Ημέρα του λέει αυτήν της δευτέρας παρουσίας του» (Z).

17.25 πρώτον(1) δε(2) δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης(3).

25 Ο Υἱὸς του Ανθρώπου ὅμως πρέπει πρώτα να πάθει πολλά και να αποδοκιμασθεῖ ἀπὸ τούτη τη γενιά.

(1) Πριν ακόμη μπει σε εκείνη την δόξα με την οποία πρόκειται να ἔλθει (b). Νόμιζαν, ότι η βασιλεία του Μεσσία θα ερχόταν με εξωτερική λαμπρότητα. Όχι, λέει, ο Χριστός. Πρέπει μέσω του σταυρού να διαβούμε στον βασιλικό θρόνο.

(2) Αλλά δεν πρέπει να τον περιμένετε τώρα με δόξα. Τα επικείμενα γεγονότα είναι τελείως διαφορετικά (ρ). Ο σύνδεσμος «δε» είναι αντιθετικός= πριν ἔλθει ὅμως αυτός ως Κριτής ἔνδοξος, είναι ανάγκη πρώτα κατά την ορισμένη βουλή του Θεού και πρόγνωση (δεῖ=πρέπει) να πάθει πολλά (δ). Πολλά· ονειδισμούς, ντροπή, θάνατο, αυτά είναι τα πολλά. Πρέπει να αποδοκιμασθεῖ ἀπὸ τη γενιά αυτή των ἀπίστων Ιουδαίων, πριν τον εγκλωπώσει ἄλλη γενιά πιστῶν εθνικῶν. Το ευαγγέλιο πρέπει πρώτα να καταικήσει μέγιστη αντίσταση και πρωτοφανή εμπόδια ὡστε και με αυτό να καταφανεί, ότι η δύναμή του είναι ἀπὸ το Θεό και ὄχι ἀπὸ ανθρώπους.

«Μη λοιπὸν θαυμάσετε, αν θα συμβούν σε σας τέτοια ἐπίπονα, τα οποία να σας φέρουν ἐπιθυμία να εἴστε μαζί μου. Διότι ἐγὼ ο ἴδιος, που πρόκειται να φανῶ ως αστραπή, πρώτα πρόκειται να πάθω πολλά και να αποδοκιμασθῶ και ἔτσι να ἔλθω σε αυτήν την δόξα» (Θφ).

(3) «Των πονηρῶν Ιουδαίων» (Z), των συγχρόνων του Κυρίου.

17.26 καὶ(1) καθὼς(2) ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις(3) τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·

26 Ὅπως ἐγένετο τον καιρὸ του Νῶε, ἔτσι θα γίνει και με τον ερχομὸ του Υἱοῦ του Ανθρώπου.

(1) Δες Ματθ. κδ 37-39 και τις ἐκεῖ σημειώσεις. Στους στίχους 26-30 περιγράφει την κατάσταση του κόσμου, πως θα είναι πριν την ἔλευσή του. Την ὥρα που οι πιστοὶ θα ποθοῦν σφοδρὰ την ἐπάνοδο του Κυρίου, ἀμεριμνησία και αἴσθημα σαρκικής ασφάλειας θα καταπλημμυρίζει την ἀνθρωπότητα (g).

(2) Το προηγούμενο «ὡσπερ(=ὅπως ακριβῶς)» σημαίνει κάτι το ἀνάλογο. Το «καθὼς» ὅμως που μπαίνει ἐδῶ δηλώνει ακριβῶς το ὅμοιο (ρ). Ὅπως συνέβη στις ἡμέρες του Νῶε, ἔτσι θα συμβεῖ και τότε (δ).

(3) Εδῶ σε πληθυντικὸ και ὄχι σε ἐνικὸ (ὅπως στο στίχο 24), διότι προηγήθηκε το «στις ἡμέρες του Νῶε» (L).

17.27 ἦσθιον(1), ἔπινον, ἐγάμου, ἐξεγαμίζοντο(2), ἄχρι ἣς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός και ἀπώλεσεν ἅπαντας(3).

27 Τότε ἔτρωγαν κι ἔπιναν, ἄντρες και γυναῖκες παντρεύονταν και πάντρευαν, ὡς την ἡμέρα που ο Νῶε μπήκε στην κιβωτό. Ὑστερα ἦρθε ο κατακλυσμός και τους ἀφάνισε ὅλους.

(1) Οι παρατατικοὶ που μπαίνουν χωρίς σύνδεση κάνουν ἐκτάκτως ζωηρό το λόγο (ρ).

(2) Το ἐξεγαμίζοντο= δίνονταν σε γάμο ἀπὸ τους γονεῖς τους (g). Δεν τονίζει ἀπλῶς το ὅτι ζούσαν τη συνηθισμένη τους ζωή, ἀλλά το ὅτι ἦταν ἐξολοκλήρου ἀπορροφημένοι ἀπὸ τα ἐξωτερικά πράγματα (ρ).

Το να τρώμε και να πίνουμε είναι ἀναγκαῖο για διατήρηση της ἀνθρώπινης ζωῆς και το κάνουμε γάμο και να δίνουμε σε γάμο ἀπαραίτητο για πολλαπλασιασμό της. Τα νόμιμα και ἐπιτρεπόμενα αυτά ἔγιναν ολέθρια σε ἐκείνους λόγω της διάθεσης, με την οποία γίνονταν. Ἦταν αυτοὶ ἀμεριμνα παραδομένοι στην σαρκική ζωή, ἐνῶ ο κίνδυνος ἦταν ἐπὶ θύραις και για την επικείμενη ἔλευση του ολέθρου ο Θεός μέσω του Νῶε εἶχε εἰδοποιήσει αυτοὺς. Ἐτρωγαν, ἔπιναν και παντρεύονταν, την ὥρα που ἐπείγουσα ἀνάγκη ἦταν να νηστεύσουν, να πενήθουν και να μετανοήσουν. Παρά τις προαναγγελίες του Νῶε, παρά τις ἐπανειλημμένες για μετάνοια προσκλήσεις, αυτοὶ θεωρούσαν τους εαυτοὺς τους ἀσφαλεῖς, διότι ἀπιστούσαν και διότι θεωρούσαν γελοῖο το κήρυγμα περὶ επικείμενης καταστροφῆς.

(3) «Ὅπως στα χρόνια του Νῶε ξαφνικά ἦλθε ο κατακλυσμός και τους πήρε ὅλους, ἔτσι θα είναι και

η παρουσία του» (Θφ).

17.28 ὁμοίως(1) και ως ἐγένετο(2) ἐν ταῖς ἡμέραις Λῶτ' ἦσθιον(3), ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν(4)·

28 Το ἴδιο ἐγινε και τον καιρό του Λωτ. Ἐτρωγαν κι ἔπιναν, ἀγόραζαν και πουλούσαν, φύτευαν κι ἐχτιζαν.

(1) Ὁμοίως ἐξυπακούεται το ρῆμα ἔσται(=θα εἶναι)= Θα συμβεῖ στις ἡμέρες του υιοῦ του ἀνθρώπου ὁμοια και ὅπως ἐγινε (δ).

(2) Ὑπάρχει και η γραφή «καθὼς ἐγένετο», η ὁποία φαίνεται ἀπλούστερη και φυσικότερη (δ).

(3) Το «ὁμοίως» ἐξηγεῖται με τα ἐπόμενα, δηλαδὴ ἐτρωγαν, ἔπιναν κλπ. Ἦταν δηλαδὴ ἀπασχολημένοι με τα συνηθισμένα τους ἐργα (δ).

(4) Ἐπρατταν ὅλα αὐτά, διότι με ἀσφάλεια ἀπέβλεπαν στο μέλλον (L), μολοντί και για αὐτοὺς εἶχε σταλεῖ ο Λῶτ, ὅπως πριν ο Νῶε κήρυκας δικαιοσύνης σε αὐτοὺς που ἐξολοθρεύτηκαν ἀπὸ τον κατακλυσμὸ. «Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς αὐτοὺς που στα χρόνια του Νῶε και του Λωτ τρυφούσαν και ἀμεριμνούσαν, τους κατέστρεψε τους μεν ο κατακλυσμὸς, τους δε η φωτιά και το θειάφι, που κατέβηκαν ἀιφνίδια ἀπὸ τον ουρανό, ἐτσι και αὐτοὺς που στη δευτέρα παρουσία θα τρυφούν και θα ἀμεριμνοῦν θα τους ἐλθει ἀιφνίδιος ὄλεθρος» (Z).

17.29 ἧ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθεν Λῶτ ἀπὸ Σοδόμων(1), ἔβρεξεν(2) πῦρ και θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ και ἀπώλεσεν ἀπαντας(3).

29 Την ἡμέρα ὁμως που βγήκε ο Λωτ ἀπὸ τα Σόδομα, ἔβρεξε φωτιά και θειάφι ἀπ' τον ουρανό και τους ἀφάνισε ὅλους.

(1) Η εἰσοδος του Νῶε στην κιβωτό εἶναι παράλληλη με την ἐξοδο του Λωτ για σωτηρία του, η ὁποία ἐμπόδιζε την καταστροφὴ των Σοδόμων, ὥστε να μην καταστραφεῖ μαζί και ο δίκαιος (δ).

(2) Γενικῶς θεωρεῖται ὅτι εἶναι σε ἐνεργητικὴ φωνή= ο Κύριος ἢ ο Θεὸς ἔβρεξε. Δες Γενεσ. ιθ 24 και Ματθ. ε 45. Ἀλλὰ με την ἐννοια αὐτὴ το ἀκόλουθο «ἀπ' ουρανοῦ» θα φαίνονταν πλεονασμὸς. Εφόσον λοιπόν το βρέχω στους μεταγενέστερους Ἕλληνες βρίσκεται και με ουδέτερη ἐννοια, πιο φυσικό εἶναι ἐτσι να πάρουμε αὐτό και ἐδῶ. Ἐτσι ἐνισχύεται και ο παραλληλισμὸς μεταξύ των δύο «ἀπώλεσε» (στιχ. 27 και 29) και των δύο ὑποκειμένων των κατακλυσμὸς και πυρ και θεῖον (g).

Ἦλθε ο κατακλυσμὸς και καταστράφηκε ολόκληρος ο παλαιὸς κόσμος. Ἐβρεξε φωτιά και θειάφι και κατέκαψε τους ἀμαρτωλοὺς των Σοδόμων. Ο Θεὸς ἐχει πολλὰ βέλη στη φαρέτρα του και χρησιμοποιεῖ ἀπὸ αὐτά κατὰ βούληση και ἀρέσκεια, ὅταν πολεμᾷ ἐναντίον των ἀποστατῶν υπηκόων του, κατὰ των ὁποίων πάντοτε ἐνεργεῖ δραστικά και ἀδυσώπητα. Εδῶ ὁμως εἰδικὰ ἀποσκοπεῖται να δειχτεῖ το τρομερό και ἐκπληκτικό της καταστροφῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπορροφημένοι ἀπὸ την σάρκα και ξένοι σε κάθε σκέψη μετανοίας θεωροῦν τους εαυτοὺς τους σε ἀσφάλεια.

(3) «Ὑπαινίσσεται λοιπόν με τα παραδείγματα αὐτά, και με αὐτό των ἀνθρώπων του κατακλυσμοῦ και με αὐτό των Σοδομιτῶν, ὅτι ὅταν ἐλθει ο ἀντίχριστος θα αὐξηθὸν στους ἀνθρώπους οἱ παράνομες ἠδονές και θα εἶναι λάγνοι και παραδομένοι στις παράνομες ἠδονές, το ὁποῖο βεβαίως και ο ἀπόστολος εἶπε, ὅτι στις ἐσχάτες ἡμέρες θα εἶναι οἱ ἀνθρωποὶ φιλήδονοι μάλλον παρά φιλόθεοι» (Θφ).

17.30 κατὰ τὰ αὐτὰ ἔσται(1) ἧ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται(2).

30 Τα ἴδια θα συμβοῦν και την ἡμέρα που θα φανερωθεῖ ο Υἱὸς του ἀνθρώπου.

(1) Ὅμοια με αὐτὰ θα συμβοῦν... Η ὁμοιότητα λοιπόν ἀναφέρεται στην ἐλλειψη φροντίδας των ἀπίστων και στο ἀιφνίδιο και ἀπροσδόκητο της φανέρωσης του Σωτήρα (δ).

(2) Τεχνικός ὅρος που χρησιμοποιεῖται σε πολλὰ σημεία της Κ.Δ. για την ἀποκάλυψη του Κυρίου. Δες Α' Κορ. α 7, Β' Θεσ. α 7, Α' Πέτρ. α 7, 13 δ 13 (ρ). Ο ἐνεστώτας σημαίνει την ἐμφάνιση και ἀποκάλυψη αὐτὴ ως ἀπολύτως βέβαιη και μεταφέρει τον ἀκροατὴ με ζωηρότητα στην μεγάλη ἐκείνη στιγμή. Η λέξη ἀποκαλύπτεται ὑπονοεῖ, ὅτι ο Ἰησοῦς εἶναι ἐκεῖ, ἀν και ἀόρατος, και δὲν χρειάζεται παρά να σηκωθεῖ το παραπέτασμα για να φανερωθεῖ (g). Μέχρι τη στιγμή ἐκείνη εἶναι σκεπασμένος ἀπὸ τα μάτια των ἀνθρώπων. Τότε ὁμως με τη μία θα ἀποκαλυφθεῖ (ρ).

17.31 ἐν ἐκείνῃ(1) τῇ ἡμέρᾳ ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος και τὰ σκευὴ αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἄραι αὐτά, και ὁ ἐν ἀγρῶ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω(2).

31 Την ἡμέρα ἐκείνη ὁποῖος θα βρίσκεται στο λιακωτό και τα πράγματά του θα εἶναι στο σπῆτι, να μην κατεβεί να τα πάρει. Κι ὁποῖος εἶναι στο χωράφι να μην γυρίσει πίσω.

(1) Δες Ματθ. κδ 17,18 και Μάρκ. ιγ 15,16 και τις εκεί σημειώσεις. Στους δύο αυτούς συνοπτικούς οι λόγοι αυτοί του Κυρίου αναφέρονται σε σχέση με την φυγή στην καταστροφή των Ιεροσολύμων. Εδώ η φυγή αυτή ούτε ξεκάθαρα εκφράζεται, ούτε υπονοείται. Το κύριο νόημα των λόγων αυτών εδώ είναι, ότι πρέπει ο καθένας να είναι αδιάφορος προς όλα τα κοσμικά συμφέροντα, για να είναι έτοιμος για υποδοχή του υιού του ανθρώπου. Η προειδοποίηση για την φυγή από την Ιουδαία αναφέρεται από τον Λουκά αλλού (κα 21). Δεν υπάρχει λοιπόν ανάγκη να συζητήσουμε, εάν οι λόγοι αυτοί λέχθηκαν από τον Κύριο με γραμματική και κυριολεκτική έννοια, όπως βρίσκονται στους Ματθαίο και Μάρκο, ή με πνευματική έννοια, όπως υπάρχουν εδώ. Ο Κύριος είναι δυνατόν να είχε αυτούς και με τις δύο έννοιες (ρ).

(2) Η δευτέρα παρουσία θα έλθει αιφνίδια. Εκείνος λοιπόν που βρίσκεται στο λιακωτό στη στέγη του σπιτιού του, ας μην κατέβει για να πάρει μαζί του και να σώσει από την καταστροφή τα έπιπλά του, αλλά ας εγκαταλείπει τα πάντα, για να ακολουθήσει αδίστακτα τον Κύριο. Και εκείνος που βρίσκεται στον αγρό, ας μην επιστρέφει πίσω (g), από επιθυμία να δει και να σώσει τα πράγματά του στην πόλη (δ). Ας αναμένει ο καθένας τον Κύριο, ελεύθερος από κάθε προσκόλληση στα γήινα (L).

17.32 μνημονεύετε τῆς γυναίκος Λῳτ(1).

32 Να θυμάστε τη γυναίκα του Λωτ.

(1) «Δηλαδή το πάθημά της. Διότι ενώ ο Θεός μήνυσε στον Λωτ να φύγουν από τα Σόδομα με όλη την οικογένεια, λόγω του θεόσταλτου εμπρησμού που επρόκειτο να πέσει πάνω τους, και ενώ παρήγγειλε να βαδίζουν χωρίς να γυρίσουν πίσω, γύρισε και είδε η γυναίκα του πίσω, και έγινε στήλη άλατος» (Z).

Από πόθο των πραγμάτων, τα οποία άφησε στα Σόδομα, στράφηκε να δει τι θα γίνει και μεταβλήθηκε σε στήλη άλατος. Δες Γενεσ. ιθ 26 (δ). Έτσι και κάθε Χριστιανός, του οποίου πρώτη σκέψη κατά την δεύτερη έλευση του υιού του ανθρώπου θα είναι να εξασφαλίσει τα επίγεια αγαθά του, θα αποδειχτεί ανάξιος της βασιλείας του Θεού (ρ).

Δεν υπήρξε αρκετό για τη γυναίκα του Λωτ, το ότι έφυγε από τα Σόδομα. Ώφειλε να επιμείνει φεύγοντας και να μην στραφεί πίσω. Αυτοί που εγκαταλείπουν τα Σόδομα και τις παλιές συνήθειες, ας βλέπουν μόνο μπροστά και ας προχωρούν διαρκώς μπροστά. Ας μην στρέφονται πίσω, για να μην μπουν στον πειρασμό του να επιστρέψουν πίσω. Ό,τι έπαθε η σύζυγος του Λωτ απέτελεσε διαρκές μνημείο της αποδοκιμασίας του Θεού κατά των αποστατών, οι οποίοι ενώ άρχισαν πνευματικά καταλήγουν στο να εμπνέονται από την σάρκα. Η σύζυγος του Λωτ χάθηκε στην ίδια την οδό της ασφάλειας. «Αυτός που νομίζει ότι στέκεται, ας προσέχει μην πέσει».

Προσοχή από τις κακές αναμνήσεις του αμαρτωλού παρελθόντος, εφόσον επανέρχονται στη μνήμη, όχι για να προκαλέσουν αισθήματα μετανοίας, αλλά για να αναμοχλεύσουν παλαιές πληγές. Αυτά τα βλέμματα προς τα πίσω, τα οποία δεν προκαλούν ντροπή και συντριβή, είναι εξίσου επικίνδυνα με την ολέθρια στροφή της συζύγου του Λωτ. Προσοχή επίσης απέναντι στις δικαιολογίες και τις αμαρτωλές προφάσεις, τις οποίες συνήθως προβάλλουμε για σφάλματα ή παρεκτροπές του παρόντος και του χρόνου μετά την επιστροφή μας στο Χριστό, χωρίς να φροντίζουμε για επανόρθωσή τους. Τίποτα άλλο δεν αποδυναμώνει την φωνή της συνείδησης, όσο οι δικαιολογίες μας αυτές. Προσοχή και απέναντι στους πειρασμούς εκείνους, οι οποίοι μας κατακυριεύσαν κάποτε και οι οποίοι εκμηδένισαν έστω και πρόσκαιρα τις αγαθές αποφάσεις μας.

17.33 ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσει(1) ἀπολέσει αὐτήν(2), και ὡς ἐάν ἀπολέσῃ αὐτήν(3), ζῳογονήσει(4) αὐτήν.

33 Ὅποιος θελήσει να σώσει τη ζωή του θα τη χάσει, κι ὅποιος τη χάσει θα τη διατηρήσει.

(1) Υπάρχει και η γραφή περιποιήσασθαι= να διασώσει για τον εαυτό του (Πράξ. κ 28, Α΄ Τιμοθ. γ 13)(ρ). Έχει την ίδια σημασία στο Πράξ. κ 28 με το κτήσασθαι=αποκτήσει, κερδίσει (δ).

(2) «Ὅποιος τυχόν ζητήσει να ελευθερώσει την ψυχή του από τους κινδύνους που θα του έλθουν χάριν της ευσέβειας από τον αντίχριστο, θα παραδώσει αυτήν στην απώλεια της μελλοντικής κόλασης» (Z).

«Αυτοί που από άνανδρη ψυχή και θέληση αρνήθηκαν την πίστη και απέφυγαν τον άμεσο θάνατο της σάρκας, αυτοί έγιναν φονευτές της ψυχής τους· γιατί θα οδηγηθούν στον άδη» (K). Και ειδικότερα εδώ, αυτός που θέλει να σώσει την ψυχή του από το σωματικό θάνατο που προέρχεται από στέρηση και πείνα (διότι αυτό προφασίζεται η φιλοκτημοσύνη (=η αγάπη του να μαζεύουμε αγαθά)(δ) και προσκολλάται στα υλικά αγαθά και από αυτά εξαρτά τη ζωή και την ευτυχία του, αυτός θα χάσει αυτήν.

(3) «Αυτό έκαναν οι μακάριοι μάρτυρες, οι οποίοι υπέμειναν τους μέχρι ψυχής και αίματος αγώνες, και έθεσαν τη γνησιότητα της αγάπης τους στο Χριστό, σαν κάποιο στεφάνι πάνω στα κεφάλια τους» (Κ). Και ειδικότερα εδώ εκείνος χάνει τη ζωή του, ο οποίος με άγια αποφασιστικότητα στρέφει αδίστακτα και αυτοστιγμεί τα νώτα από κάθε άλλο, το οποίο δεν είναι ο Κύριος, για να παραδοθεί σε αυτόν ολοκληρωτικά (g).

(4) Δηλαδή θα διατηρήσει στη ζωή αυτήν (δες Πράξ. ζ 19, Εξοδ. α 17). Χρησιμοποιείται από τους Ο΄ για τις μαίες στην Αίγυπτο, οι οποίες ζωογονούσαν δηλαδή διατηρούσαν στη ζωή τα γεννώμενα αρσενικά των Ιουδαίων (δ).

17.34 λέγω ὑμῖν, ταύτη τῇ νυκτί(1) ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς(2), εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται(3)·

34 Σας βεβαιώνω πως εκείνη τη νύχτα, απ' τους δύο που θα κοιμούνται στο ίδιο κρεβάτι, ο ένας θα σωθεί κι ο άλλος θα χαθεί.

(1) Ἡ, δεν πρέπει να εκβιάσουμε την λέξη, ώστε από αυτήν να βγάλουμε τη σημασία του μεγάλου τρόμου ή της πραγματικής νύχτας, διότι ο Κύριος δεν θέλησε να σημάνει ότι η έλευσή του θα γίνει σε καιρό νύχτας. Η νύχτα εδώ είναι μέρος της εικόνας, την οποία μεταχειρίζεται ο Κύριος διότι κατά τη νύχτα, οι άνθρωποι βρίσκονται στο κρεβάτι (p).

Ἡ, «νύχτα ονομάζει τον καιρό της κρίσεως, επειδή, όπως εγώ νομίζω, είναι αφανής και απροσδόκητη η παρουσία του» (Κ).

(2) Παίρνει δύο στενότερα συνδεδεμένους κατά σάρκα, είτε δηλαδή πατέρα και γιο, είτε συζύγους, είτε αδελφούς ή οικειότατους που κοιμούνται στο ίδιο κρεβάτι (δ). Όταν η κρίση του Θεού επέλθει καταστρεπτική ο Κύριος θα λάβει πρόνοια να προστατεύσει και να διαφυλάξει τους δικούς του, διαχωρίζοντας και διακρίνοντας αυτούς από άλλους, οι οποίοι θα βρίσκονται τότε πολύ κοντά σε αυτούς. Από το ίδιο κρεβάτι ο ένας θα αρπάζεται για να μεταφερθεί σε τόπο ασφαλή, ενώ ο άλλος θα εγκαταλείπεται για να εξαφανιστεί κάτω από τα ερείπια της κοινής καταστροφής.

(3) Ένας θα παραληφθεί για προϋπάντησή μου, επειδή ανήκει σε μένα, και ο άλλος θα αφεθεί, θα εγκαταλειφθεί στην εξουσία των τιμωρών αγγέλων (δ). Τίποτα εξωτερικά δεν διακρίνει τα πρόσωπα αυτά. Οι εσωτερικές τους όμως διαθέσεις είναι διαφορετικές. Για αυτό και τύχη διαφορετική τους αναμένει. Ό,τι οι άνθρωποι δεν μπορούν να διακρίνουν, ο Θεός το κρίνει σε μια στιγμή.

Παραλαμβάνει τον έναν και αποδοκιμάζει τον άλλον (L).

Ἐξυπνη και η επόμενη ερμηνεία: «με τους δύο πάλι που βρίσκονται πάνω σε ένα κρεβάτι φαίνεται ότι υπαινίσσεται εκείνους που βρίσκονται σε ανάπαυση και πλούτο και είναι ίσοι μεταξύ τους ως προς τις κοσμικές εννοώ απολαύσεις, γιατί το κρεβάτι είναι σύμβολο ανάπαυσης. Όμως ο ένας από αυτούς, λέει, θα παραληφθεί, και ο άλλος αφήνεται. Πώς ή με ποιο τρόπο; Όλοι δηλαδή όσοι έχουν πλούτο και ανάπαυση στην εδώ ζωή δεν έχουν γίνει κακοί και άσπλαχνοι... Εάν κάποιος είναι βέβαια πλούσιος, αλλά καλός και φιλεύσπλαχνος και ορθός στην πίστη, αυτός παραλαμβάνεται» (Κ).

17.35 δύο ἔσονται(1) ἀλήθουςαι(2) ἐπὶ τὸ αὐτό(3), μία παραληφθήσεται καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται(4).

35 Απ' τις δύο γυναίκες που θα αλέθουν μαζί, η μία θα σωθεί κι η άλλη θα χαθεί.

(1) Δες Ματθ. κδ 40,41 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Η εικόνα αυτή προϋποθέτει ημέρα μάλλον παρά νύχτα και αναφέρεται σε γεγονός, το οποίο και σήμερα ακόμη λαμβάνει χώρα στην Ανατολή σχεδόν κάθε ημέρα (p). Παρόλ' αυτά οι γυναίκες των Βεδουίνων συνηθίζουν να αλέθουν στη σκηνή και κατά τη διάρκεια της νύχτας (L). Γενικώς με την εικόνα διακηρύττεται, ότι, είτε κοιμούνται οι άνθρωποι, είτε εργάζονται, όταν ο Κύριος έλθει, όσοι βρεθούν προσκολλημένοι στα επίγεια και φθαρτά, θα εγκαταλειφθούν μη λαμβάνοντας μέρος στη χαρά του Μεσσία (p).

(3) =μαζί, στο ίδιο μέρος (δ). Υπήρχαν σε χρήση στους αρχαίους χειρόμυλοι για το σάρι. Όταν η μυλόπετρα ήταν μεγάλη, κινούσαν αυτήν δύο πρόσωπα μαζί (g). Θα διακριθούν και θα χωριστούν οι εκλεκτοί από αυτούς που ζουν πάρα πολύ κοντά τους. Ο Χριστός θα έλθει αιφνίδια και θα βρει το λαό του απασχολημένο με τα συνήθη του έργα στον αγρό και στον μύλο. Ο ένας ή η μία θα παραληφθεί για συνάντηση του Κυρίου στον αέρα· ο άλλος θα εγκαταλειφθεί στο σατανά και τους αγγέλους του, για να κριθεί μαζί τους. Αυτό θα επιβαρύνει την θέση των αμαρτωλών, διότι ενώ άλλοι από ανάμεσά τους θα παραληφθούν για να δοξαστούν, αυτοί που δεν τους μιμήθηκαν εγκαταλείπονται.

Οι εκλεκτοί είναι ίσως άσημοι και περιφρονημένοι στον κόσμο, ως αγρότες ή ως δούλες που αλέθουν στο μύλο. Παρόλ' αυτά δεν θα λησμονηθούν κατά την ώρα εκείνη ούτε θα παραβλεφθούν. Οι φτωχοί

στον κόσμο, εάν είναι πλούσιοι σε πίστη, είναι κληρονόμοι της βασιλείας. Οι εκλεκτοί ακόμη είναι διασκορπισμένοι σε τόπους, όπου δεν θα περίμενε κάποιος να βρει αυτούς, στον αγρό και στο μύλο. Και όμως οι άγγελοι θα τους βρουν. Είναι και αναμιγμένοι με άλλους, συνδεδεμένοι μαζί τους στα ίδια έργα, στην ίδια κοινωνία, στα ίδια σπίτια. Ο Θεός γνωρίζει να διαχωρίσει τον χρυσό από τη σκουριά, το σιτάρι από το άχυρο, το πολύτιμο από το ευτελές.

(4) Τόσο στην προηγούμενη εικόνα αυτών που κοιμούνται μαζί στο ίδιο κρεβάτι, όσο και στην τωρινή αυτών που συνεργάζονται στον ίδιο χειρόμυλο, υποκρύπτεται η ιδέα, ότι «θα είναι σε αυτούς η εξέταση του τρόπου της ζωής τους πολύ μεγάλη και ακριβής» (Κ) και κανείς ούτε αδελφός, ούτε σύζυγος, ούτε συνεργάτης και φίλος θα μπορέσει να βοηθήσει τον οικείο και αγαπητό του.

Έξυπνη και η εκδοχή: «και με τις γυναίκες που αλέθουν φαίνεται ότι υποδηλώνει αυτούς που ζουν με φτώχεια και πόνους. Αλλά και σε αυτούς τους ίδιους, λέει, υπάρχει μεγάλη διαφορά. Γιατί άλλοι από αυτούς σηκώνοντας το βάρος της φτώχειας με γενναιότητα... αυτοί θα παραληφθούν, επειδή δηλαδή είναι δίκαιοι, ενώ εκείνοι που δεν είναι τέτοιοι, αλλά φοβεροί σε κακουργίες και έργο τους έχουν την κάθε είδους φαυλότητα, θα παραμείνουν για να υποστούν την καταδίκη με τη φωτιά» (Κ).

17.36 δύο ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραληφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται(1).

36 Από δύο ανθρώπους που θα βρεθούν στο χωράφι, ο ένας θα σωθεί κι ο άλλος θα χαθεί».

(1) Τον στίχο αυτό παραλείπουν όχι μόνο οι αλεξανδρινοί κώδικες αλλά και πολλοί από τους υπόλοιπους μεγαλογράμματους και πολλοί από τους μικρούς και ο μέγας Βασίλειος, Οππάτος και άλλοι και φαίνεται να μπήκε στο κείμενο ολόκληρος από το Ματθ. κδ 40 (δ). Δες τις εκεί σημειώσεις.

17.37 καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, Ποῦ, κύριε(1); ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ ἐπισυναχθήσονται καὶ οἱ αἰετοὶ(2).

37 Τότε τον ρώτησαν: «Πού θα γίνουν αυτά, Κύριε;» Κι εκείνος τους είπε: «Όπου είναι το πτώμα, εκεί θα μαζευτούν και τα όρνεα».

(1) «Επειδή όμως είπε ότι θα παραληφθεί, χρήσιμα και κατ' ανάγκη ρωτούν οι μαθητές: Πού, Κύριε;» (Κ) δηλαδή «πού παραλαμβάνονται;» (Ζ):

Ή, οι μαθητές κατάλαβαν μεν το θα παραληφθεί ότι λέγεται για την παραλαβή των πιστών από τους αγγέλους για συνάντηση του Κυρίου, το «θα αφεθεί» όμως που λέγεται στο τέλος δεν το κατάλαβαν. Και για αυτό ρωτούν: Πού, Κύριε, θα αφεθεί; (δ).

(2) Δες Ματθ. κδ 28 και τις εκεί σημειώσεις. Λιγότερο πιθανή η ερμηνεία: «όπως ακριβώς όταν βρίσκεται κάτω σώμα νεκρό, όλα τα σαρκοβόρα όρνεα έρχονται πάνω του, έτσι και στον υιό του ανθρώπου, που για μας νεκρώθηκε και έπεσε κάτω, όταν θα φανεί από τον ουρανό, όλοι οι άγιοι θα μαζευτούν» (Θφ): «όλοι οι αετοί, δηλαδή αυτοί που πετούν ψηλά και βρίσκονται ψηλότερα από τα επίγεια και κοσμικά πράγματα, θα τρέξουν προς αυτόν» (Κ).

Ατυχής και η επόμενη ερμηνεία: Σώμα είναι το όλο ιουδαϊκό έθνος, συγκεντρωμένο στα Ιεροσόλυμα κατά το Πάσχα. Αετοί είναι οι Ρωμαίοι (στον β). Εδώ όμως πρόκειται όχι για την καταστροφή των Ιεροσολύμων, αλλά για την δευτέρα παρουσία.

Πιο σωστή ερμηνεία: Όπου είναι το νεκρό τμήμα των ανθρώπων του κόσμου που μυρίζει άσχημα, αυτών που προσκλίνουν στα φθαρτά και στα γήινα, εκεί και η κρίση του Θεού θα πέσει (ρ): εκεί θα είναι και οι άγγελοι οι τιμωροί να παραλάβουν το σώμα που μυρίζει για τιμωρία (δ). Όταν ένας λαός κάνει τον εαυτό του με τις αμαρτίες του πτώμα που βρωμάει και σαπίζει, τίποτα άλλο δεν πρέπει να αναμένει κάποιος παρά να αποστείλει ο Θεός τους αετούς του ανάμεσα σε αυτό για τιμωρία και όλεθρό του. Οποτεδήποτε και οπουδήποτε και αν υπάρχουν οι πονηροί, οι καταδικασμένοι σε απώλεια, θα βρεθούν από την κρίση του Θεού ασφαλώς και ταχέως, όπως και οποιοδήποτε πτώμα οπουδήποτε και αν βρίσκεται πεταμένο ανακαλύπτεται από την όσφρηση των σαρκοφάγων πτηνών και γίνεται λεία τους.

Κεφάλαιο 18

Στίχ. 1-8 . Ο άδικος κριτής και η χήρα.

18.1 Ἔλεγεν δὲ και(1) παραβολὴν αὐτοῖς(2) πρὸς τὸ δεῖν(3) πάντοτε προσεύχεσθαι(4) αὐτοῦς καὶ μὴ ἔκκακεῖν(5),

1 Τους ἔλεγε και μια παραβολή για το πώς πρέπει πάντοτε να προσεύχονται και να μην αποκάμνουν στην προσευχή.

(1) Αναφορικά με όσα έμελλε να συμβούν (β). «Επειδή ανέφερε θλίψεις και κινδύνους, φέρνει και την θεραπεία τους και αυτή είναι η προσευχή... Διότι πρόκειται, λέει, να συμβούν τα πάντα στους

τότε, αλλά μεγάλος βοηθός σε αυτά θα είναι η προσευχή, την οποία πρέπει να κάνουμε επίμονα και συνεχώς, σκεπτόμενοι πως λύγισε τον κριτή της αδικίας το ότι η χήρα στεκόταν δίπλα του παρακαλώντας» (Θφ). Ή, κάπως ακριβέστερα· παρόλο που ο χρόνος της επανόδου του Ιησού για απελευθέρωση του λαού του είναι κρυμμένος από αυτούς, όμως αυτοί πρέπει να μην παύουν να προσεύχονται για την απελευθέρωσή τους (ρ). Το καθήκον επίσης της επίμονης αυτής προσευχής είναι και σε άμεση σχέση με τον κίνδυνο, τον οποίο θα διατρέξει η εκκλησία των εσχάτων καιρών αντιμετωπίζοντας το σαρκικό φρόνημα του κόσμου της εποχής εκείνης, μέσα στον οποίο η θέση της εκκλησίας θα είναι παρόμοια με αυτήν της χήρας της παραβολής, διότι και αυτή δεν θα έχει άλλο όπλο εκτός από την αδιάκοπη προσευχή. Αλίμονο σε αυτήν, εάν ξεφύγει από τα χέρια της το όπλο αυτό! Η ισχυρή συγκέντρωση της προσευχής θα είναι το μόνο μέσο, με το οποίο θα μπορέσει να διατηρήσει την πίστη της και να επιταχύνει το τέλος της ανώμαλης εκείνης κατάστασης (g).

(2) Στους μαθητές δηλαδή, το οποίο συνδέει στενά την παραβολή με τα προηγούμενα (g).

(3) Δηλαδή όσον αφορά το σπουδαιότατο θέμα της προσευχής (b)· αναφορικά με το να προσεύχονται (g).

(4) Η φράση «να προσεύχονται πάντοτε» αντιτίθεται στη ζωή μακριά από το Θεό της ανθρωπότητας που έχει εξ' ολοκλήρου κυριευτεί από κοσμικά φρονήματα (g). Πάντοτε=διαρκώς και με επιμονή (δ). Δύο παραβολές ασχολούνται εδώ με την προσευχή. Η μία από τον σ. 1 και εξής και η άλλη από τον σ. 9 και εξής. Η πρώτη μας διδάσκει να ξεπερνούμε την ράθυμη αποχαύνωση και η δεύτερη να απομακρυνθούμε από την πεποίθηση στους εαυτούς μας. Δύο άκρα άξια πολλής προσοχής (b). Ο Κύριος μας διδάσκει με αυτήν την παραβολή να είμαστε σταθεροί και επίμονοι στις προσευχές μας, στις οποίες ζητούμε το έλεος του Θεού είτε για μας, είτε για την εκκλησία του. Να επιμένουμε όταν προσευχόμενοι ζητούμε από αυτόν δύναμη εναντίον των πνευματικών μας εχθρών και των επιθυμιών και παθών της σάρκας, τα οποία είναι οι χειρότεροι εχθροί μας. Πρέπει να επιμένουμε διότι ουδέποτε οι προσευχές και δεήσεις μας που γίνονται ενώπιον του Θεού αποβαίνουν μάταιες. Η παραβολή λοιπόν δεν μας διδάσκει να προσευχόμαστε. Δεν θα ήταν ανάγκη για αυτό. Διότι η προσευχή φαίνεται τόσο πολύ να ανταποκρίνεται στο ένστικτο και τη φυσική κλίση της ψυχής, όπως η αναπνοή, το φαγητό, το ποτό είναι φυσικές και ενστικτώδεις ενέργειες του σώματος, για τις οποίες ούτε να μας πει κάποιος ούτε να διδαχτούμε ή να μάθουμε αυτές από κάποιον είναι ανάγκη. Το κύριο σημείο γύρω από το οποίο στρέφεται η παραβολή είναι η θερμότητα, η συχνότητα, η σταθερότητα και η επιμονή στην προσευχή. Πώς μπορούμε να περιμένουμε να μας ακούσει ο Θεός, όταν βλέπει εκείνο, το οποίο και εμείς μπορούμε να δούμε, ότι δηλαδή δεν είμαστε θερμοί στις προσευχές μας; Εάν ήμασταν θερμοί, θα ήμασταν επίμονοι και θα προσευχόμασταν στο σπίτι, στο δρόμο, στο κρεβάτι μας, στην ίδια την εργασία μας με προσευχή σιωπηλή, ήσυχη, αλλά σαν ένα ρεύμα ασταμάτητο που ανεβαίνει από τη γη στον ουρανό.

(5) «Να μην κουράζονται να προσεύχονται» (Z). Η γραφή έγκακεῖν ή ένκακεῖν (=είμαι κακός σε κάτι) προτιμάται από τους νεότερους ερμηνευτές από την γραφή έκκακεῖν, διότι δεν υπάρχει τέτοιο ρήμα που να φτιάχνεται δηλαδή μαζί με την πρόθεση εκ. Η έννοια του αποθαρρύνομαι αρμόζει στο ρήμα εδώ (L). Το έγκακεῖν σημαίνει αποθαρρύνομαι κατά τη διάρκεια μίας ενέργειας, ενώ το έκκακεῖν σημαίνει αποσύρομαι από φόβο και αποφεύγω κάθε ενέργεια (Ellicott).

18.2 λέγων, κριτής τις ἦν ἔν τινι πόλει τὸν θεὸν(1) μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον(1) μὴ ἔντροπέμενος(2).

2 «Σε κάποια πόλη», τους είπε, «ήταν ένας δικαστής, που ούτε Θεό φοβόταν ούτε άνθρωπο υπολόγιζε.

(1) Το ότι μπαίνει στην αρχή το «Θεόν» και «άνθρωπον» δίνει έμφαση στην όλη φράση (ο).

(2) Φοβόμαστε τους άλλους για τη δύναμή τους· ντρεπόμαστε αυτούς για την εκτίμησή τους προς εμάς (b). Ούτε την από το Θεό τιμωρία φοβόταν (=το πνευματικό ελατήριο που απομακρύνει από την κακία), ούτε την από τους ανθρώπους επίκριση λάμβανε υπ' όψιν (=το σαρκικό ελατήριο που απομακρύνει από την κακία)(δ). «Πρόσεξε όμως, ότι το να μην ντρέπεται κάποιος ούτε τους ανθρώπους, είναι δείγμα χειρότερης κακίας· διότι τον μεν Θεό πολλοί δεν τον φοβούνται, πλην όμως ντρέπονται τους ανθρώπους, για αυτό και αμαρτάνουν λιγότερο. Όταν όμως και απέναντι στους ανθρώπους δεν ντρέπεται κάποιος, εδώ είναι πλέον η κορυφή της κακίας. Για αυτό και ο Κύριος έβαλε έπειτα το «δεν ντρεπόταν άνθρωπο», σαν να έλεγε το εξής... Είχε το μεγαλύτερο δείγμα της κακίας, ότι δηλαδή δεν ντρεπόταν ούτε άνθρωπο» (Θφ). Δεν είναι παράδοξο εκείνοι που αποτίναξαν τον φόβο του Θεού, να καταλήξουν στο να περιφρονούν και τους όμοιούς τους ανθρώπους. Όπου δεν υπάρχει ο φόβος του Θεού, τίποτα καλό δεν μπορεί να αναμένεται. Τέτοια όμως ασέβεια και

αναισχυντία είναι κακή για οποιονδήποτε, προπαντός όμως γίνεται χειρίστη για έναν δικαστή, ο οποίος έχει στα χέρια του εξουσία, την οποία πρέπει να διαχειρίζεται σύμφωνα με τις αρχές της θρησκείας και του δικαίου, διότι αλλιώς αντί να γίνεται ευεργετικός με τη δύναμή του, γίνεται επιβλαβής και ολέθριος.

18.3 χήρα(1) δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνη καὶ ἤρχετο(2) πρὸς αὐτὸν λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ(3) τοῦ ἀντιδίκου(4) μου.

3 Σ' αυτή την πόλη κατοικούσε μια χήρα, που ερχόταν στο δικαστή και του έλεγε: "προστάτεψέ με απ' αυτόν που με κατατρέπει".

(1) Γυναίκα δηλαδή που εύκολα εκτίθεται σε αδικίες και δύσκολα μπορεί να βρει προστασία μεταξύ των ανθρώπων. Έτσι εμφανίζεται και η εκκλησία απέναντι στον κόσμο (b).

(2) Ο παρατατικός σημαίνει το συνεχές και επίμονο της επανόδου=εξακολουθούσε να έρχεται· ερχόταν συχνά (p).

(3) Εκδίκησόν με από=Δώσε μου απόφαση προστατευτική από· διεκδίκησε το δικαίό μου και έτσι προστάτεψέ με από. Δες για την «από» τα χωρία Λουκ. ιβ 15,58,ιγ 16,κ 46. Δεν εκφράζει την έννοια της τιμωρίας εναντίον του αντιδίκου, αλλά την προστασία απέναντι σε αυτόν (p). Δεν σημαίνει λοιπόν τιμώρησε τον αντίδικό μου (g). Υποδηλώνει ότι η εκδίκαση της υπόθεσης αναβαλλόταν και δεν εκδιδόταν η απόφαση, η οποία σύμφωνα με το νόμο θα ήταν ευνοϊκή για αυτήν (o).

(4) Αντίδικος= αυτός που άδικα κατείχε την ιδιοκτησία της χήρας (g).

18.4 καὶ οὐκ ηθέλησεν(1) ἐπὶ χρόνον(2), μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, Εἰ καὶ(3) τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι(4) καὶ(5) ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι,

4 Εκείνος για πολύν καιρό αρνιόταν, αλλά ύστερα είπε μέσα του: "παρ' όλο που δε φοβάμαι το Θεό κι ούτε υπολογίζω άνθρωπο,

(1) Υπάρχει και η γραφή: ουκ ήθελεν, που υποστηρίζεται από πολλούς μεγαλογράμματους κώδικες. Είναι πιο έντονος ο παρατατικός από τον αόριστο ουκ ηθέλησεν=Εξακολουθούσε και αυτός να αρνείται, όπως και εκείνη εξακολουθούσε να έρχεται (p).

(2) Το «επί χρόνον» σημαίνει χρονικό διάστημα αρκετά σημαντικό (L).

(3) Διαφέρει από το «και ει» το οποίο εκφράζει απλή υπόθεση· ενώ το «ει και» πραγματική, υπάρχουσα ήδη κατάσταση (p).

(4) Η φράση δείχνει, ότι πίστευε μεν στο Θεό, αλλά περιφρονούσε αναισχυντα και ασεβώς το θείο μεγαλείο και την θεία εξουσία (o).

(5) Υπάρχει και η γραφή «ουδέ», με την οποία σχηματίζεται σκάλα=αλλά και· ακόμα όμως ούτε άνθρωπο... (p).

18.5 διὰ γε(1) τὸ παρέχειν μοι κόπον(2) τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος(3) ἐρχομένη ὑπωπιάζη(4) με.

5 όμως επειδή τούτη εδώ η χήρα μου έγινε φορτική, θα της δώσω το δικίο της, για να μην έρχεται συνεχώς και με ταλαιπωρεί"».

(1) Το περιοριστικό γε, σημαίνει· μόνο και μόνο για αυτό· εξαιτίας αυτού και μόνο (g).

(2) «Κόπο εννοεί τώρα την ενόχληση» (Z).

(3) Με την έννοια του «συνεχώς» ή του «επί τέλους» (p) οπότε θα συνδεθεί με το ερχομένη (g). Μπορεί όμως να συνδεθεί και με το υποπιάζει με, οπότε θα ερμηνεύσουμε αυτό: στο τέλος· τελευταία· έτσι ώστε να μην στο τέλος...

(4) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή: ὑπωπιάζη με. Υπώπια είναι τα μελανά σημάδια που προέρχονται από γροθιές και υπωπιάζω είναι το δίνω γροθιές, χτυπώ δυνατά και ταλαιπωρώ (Α΄ Κορ. θ 27). Εδώ λέγεται μεταφορικά με την έννοια του: με γρονθοκοπεί με λόγια (δ)· ενοχλεί πολύ (p). Υπερβολή που αρμόζει στον χαρακτήρα του άδικου και ανυπόμονου κριτή. Παριστάνεται με αυτό ότι η φορτικότητα της χήρας τον ενοχλούσε ολοένα και περισσότερο (b).

18.6 Εἶπεν δὲ ὁ κύριος(1), Ἐκούσατε(2) τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει·

6 Κι ο Κύριος πρόσθεσε: «Προσέξτε τι είπε ο άδικος δικαστής.

(1) Είπε, αφού διέκοψε για κάποιες στιγμές, με σκοπό να διεγείρει την προσοχή των ακροατών του (b). Η παραβολή τελείωσε, οπότε αρχίζει η εφαρμογή (δ).

(2) Με την έννοια του: σημειώστε καλά. Είναι παρόμοιο με το «αυτός που έχει αυτιά να ακούει, ας ακούει» (L). Οσοδήποτε αποκρουστική και αν είναι η γλώσσα αυτού του κριτή, ακούστε την όμως και προσέξτε την. Έχετε να αντλήσετε δίδαγμα από αυτήν (g).

18.7 ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ(1) τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν(2) αὐτοῦ τῶν βοῶντων(3) πρὸς αὐτόν(4) ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν ἐπ’ αὐτοῖς(5);

7 Θα αναβάλει, λοιπόν, ο Θεός να αποδώσει το δίκιο στους εκλεκτούς του, που του φωνάζουν για βοήθεια μέρα και νύχτα;

(1) «Ρωτάει αυτό, σαν κάτι που είναι αναγκαίο να ομολογήσουν και αυτοί» (Z). Τεκμήριο από το ισχυρότερο (p).= «Αν αυτός που δεν τηρούσε το νόμο και ήταν γεμάτος από κάθε κακία, λυπήθηκε από το συνεχόμενο της παράκλησης, πόσο μάλλον ο Θεός, ο αρχηγός κάθε δικαιοσύνης» (Θφ), «που αγαπά την ευσπλαχνία και μισεί το πονηρό, αυτός που απλώνει πάντα το χέρι που σώζει σε αυτούς που τον αγαπούν, δεν θα δεχτεί αυτούς που τον πλησιάζουν μέρα και νύχτα και δεν θα υπερασπιστεί αυτούς αφού τους διάλεξε;» (Κ). «Προσευχόμενη με καρτερία η χήρα, εξιλέωσε τον ωμό και αμείλικτο δικαστή. Αν όμως εκείνη τον άδικο, πολύ περισσότερο εσύ τον ήμερο» (Χ).

(2) Διπλό το τεκμήριο από το ισχυρότερο. Η χήρα ήταν μία. Ενώ αυτοί που φωνάζουν προς τον Θεό πολλοί (ο). Των εκλεκτών=Εκείνων τους οποίους σύμφωνα με την πρόγνωση του πριν από όλους τους αιώνες διάλεξε και αγάπησε ως δικούς του (g). Υπάρχει λοιπόν στον κόσμο λαός εκλεκτός του Θεού, λαός διαλεγμένος, πάνω στον οποίο ο Θεός έχει στηρίξει το προστατευτικό του βλέμμα. Παρ’ όλα αυτά αντιμετωπίζει ο λαός αυτός πολλές αντιθέσεις και αντιδράσεις και εμπόδια στον κόσμο αυτόν. Υπάρχουν πολλοί οι εχθροί, οι οποίοι αγωνίζονται εναντίον του. Ο σατανάς είναι ο μέγας αντίπαλος και εχθρός. Για αυτό οι εκλεκτοί έχουν ανάγκη την προστασία του Θεού για να διαφυλαχτούν από τις εχθρικές επιβουλές.

(3) Το βωύ σημαίνει την προσευχή με την εντονότερή της μορφή, ως κραυγή συντριβής ψυχής που αισθάνεται τον εαυτό της να εγκαταλείπεται στις δυνάμεις της (g). Οι εκλεκτοί, όπως η ενοχλητική χήρα, κρίζουν προς τον Κύριο λέγοντας: Κύριε, νέκρωσε την διαφθορά αυτή της φύσης μας: όπλισέ μας κατά των πειρασμών του κακού. Αλλά και για την καταπιεζόμενη και διωκόμενη εκκλησία παρακαλούν οι εκλεκτοί, ώστε ο Κύριος να αποδώσει δικαιοσύνη και να χαρίσει σε αυτήν ασφάλεια και ειρήνη. Και στις κραυγές τους αυτές είναι θερμοί, ακούραστοι και επίμονοι. Διότι πρέπει να κρίζουν μέρα και νύχτα όπως κρίζουν εκείνοι, οι οποίοι πιστεύουν ότι η προσευχή τους τελικά θα εισακουστεί.

(4) Το «βοῶντων προς αὐτόν» σύγκρινέ το με την φωνή των ψυχών των αγίων κάτω από το θυσιαστήριο (Αποκ. στ 9-11)(p). Εάν η χήρα εισακούστηκε από τον άδικο κριτή, πολύ περισσότερο ο Θεός θα κάνει την εκδίκησή των εκλεκτών του. Η χήρα ήταν τελείως ξένη και άγνωστη στον κριτή· ενώ ο λαός που προσεύχεται στο Θεό είναι ο εκλεκτός του, τον οποίο ο Θεός γνωρίζει καλά και αγαπά και ευαρεστείται σε αυτόν. Η χήρα ήταν μία ενώ ο εκλεκτός λαός είναι πολλοί και σε συμφωνία όλοι προσεύχονται προς αυτόν, ώστε οι επί μέρους φωνές του συγκεντρωμένες ακούγονται ως φωνές ανθρώπων που φωνάζουν προς τον Κύριο. Η χήρα ερχόταν σε κριτή ο οποίος της γύρισε την πλάτη από απόσταση, χωρίς να της επιτρέπει να τον πλησιάσει. Ενώ ο εκλεκτός λαός πλησιάζει με θάρρος κρίζοντας, Αββά, Πατέρα, χρησιμοποιώντας επίκληση που αρέσει στο Θεό και διδάχτηκε από αυτόν και γνωστοποιήθηκε στον εκλεκτό λαό του. Ο κριτής ήταν άδικος και αναίσχυντος, ενώ ο Θεός είναι «Πατέρας δίκαιος» (Ιω. ιζ 25), θεωρώντας δόξα του να υποστηρίξει τα φτωχά πλάσματά του και ιδιαίτερα τους τελείως απροστάτευτους, όπως οι χήρες και τα ορφανά. Η χήρα ερχόταν για να ζητήσει το δικό της δίκαιο από τον κριτή. Ο εκλεκτός λαός ζητά δίκαιο, για το οποίο ενδιαφέρεται και ο επουράνιος Κριτής, θεωρώντας αυτό και ως δικό του δίκαιο. Η χήρα δεν είχε κανέναν συνήγορο πηγαίνοντας στον άδικο κριτή. Εμείς «έχουμε παράκλητο προς τον Πατέρα» τον Υιό του, ο οποίος «ζει για να προσεύχεται για μας». Η χήρα δεν είχε κάποια υπόσχεση από τον άδικο κριτή, που να την ενθάρρυνε στο να ελπίζει, ότι κάποια ημέρα θα ακουγόταν. Ο εκλεκτός λαός έχει την υπόσχεση: «Αιτείτε και θα σας δοθεί, ζητάτε και θα βρείτε, χτυπάτε και θα σας ανοιχτεί». Η χήρα σε συγκεκριμένες ώρες θα μπορούσε να πλησιάζει τον κριτή. Ο εκλεκτός λαός μπορεί νύχτα και ημέρα να επικαλείται τον Κύριο. Και ενώ ο άδικος κριτής ενοχλούνταν από τις επίμονες παρακλήσεις της χήρας, ο Θεός ευαρεστείται με τις επίμονες προσευχές των παιδιών του.

(5) Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, δείχνοντας μακροθυμία απέναντι σε αυτούς που αδικούν· δεν θυμάται τώρα την αδικία τους, αλλά μακροθυμεί, μήπως με την μακροθυμία του τους οδηγήσει σε μετάνοια (Ρωμ. β 4)(δ). Ή, πιο σωστά, το «επ’ αυτοίς», στους εκλεκτούς= «τους παραβλέπει για λίγο, ώστε να δοκιμαστούν» (Z), «και φαίνεται ότι δεν ακούει αυτούς που τον παρακαλούν νύχτα και

ημέρα» (Θφ). Με την έννοια αυτή προσαρμόζεται περισσότερο η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «και μακροθυμεί επ' αυτοίς». Δεν είναι ανάγκη να πάρουμε το μακροθυμώ με την πολύ συνηθισμένη έννοιά του, το ότι είναι δηλαδή κάποιος αργός στο να οργιστεί· σημαίνει μερικές φορές και αργώ (καθυστερώ)·= Δεν θα ελευθερώσει ο Θεός τους δικούς του, την ώρα που δείχνεται αργός στο να ενεργήσει για προστασία τους; Είναι όμως δυνατόν το μακροθυμώ να έχει την έννοια του «δεν ανυπομονώ» και να εκφράζει το αντίθετο από το «είμαι οξύθυμος» (ρ). Μολονότι ο Θεός αναβάλλει να πάρει εκδίκηση για τους δικούς του, και αργεί να επέμβει η δικαιοσύνη του για να θέσει τέρμα στα κακά των εκλεκτών του (g).

18.8 λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει(1). πλὴν(2) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(3) ἔλθων(4) ἄρα(5) εὐρήσει τὴν πίστιν(6) ἐπὶ τῆς γῆς(7);

8 Σας βεβαιώνω ότι θα τους αποδώσει το δίκιο τους πολύ γρήγορα. Όταν όμως έρθει ο Υιός του Ανθρώπου, θα βρει τάχα πιστούς ανθρώπους στη γη;»

(1) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: παρόλο που ο Θεός αργεί να ενεργήσει, όμως όταν η στιγμή φτάσει, ενεργεί ραγδαία, όπως στον κατακλυσμό και την καταστροφή των Σοδόμων (g)· όταν έλθει η ώρα, η εκδίκηση θα είναι κεραυνοβόλος (Didon). Πιο σωστά: Παρόλο που φαίνεται να καθυστερεί και στους πιστούς που πάσχουν τα δεινά φαίνεται να αναβάλλει, στην πραγματικότητα ενεργεί γρήγορα (ρ)· σύμφωνα με τα σχέδια του Θεού η ενέργεια είναι γρήγορη. Όσο και αν φαίνεται ότι η απόδοση δικαίου έρχεται αργά, είναι ακόμη πολύ γρήγορα (L).

(2) Το πλὴν δείχνει, όπως πάντοτε στον Λουκά, αντίθεση μέτρια= Εκ μέρους του Θεού δεν θα υπάρχει κάποια δυσκολία· αλλά οι άνθρωποι; (L). Η αρνητική βεβαίωση μετριάζεται και με την ερωτηματική μορφή της πρότασης (b).

(3) Στον οποίο η κρίση δόθηκε από τον Πατέρα. Δες Ιω. ε 22,27 (b). Ο υιός του ανθρώπου είναι ο δοξασμένος Μεσσίας και η έλευσή του είναι αυτή, για την οποία έγινε λόγος στο ιζ 22-37 (L).

Σοβαρότατη και η επόμενη: Ο Χριστός θα έλθει πάλι μετά την ανάστασή του με 3 διαφορετικές έννοιες: α) Θα έλθει τελικά και με κύρια έννοια κατά τη συντέλεια του κόσμου, όταν θα αναστηθούμε όλοι για να κριθούμε, β) Θα έλθει για τον καθένα από μας κατά την ώρα κατά την οποία με το θάνατο θα μας καλέσει από την παρούσα ζωή, γ) Έρχεται πολλές φορές με ευρύτερη έννοια, όταν φέρνει στη γη, σε περισσότερα ή λιγότερα έθνη, συμφορές και θλίψεις, πατάσσοντας την κακία των ανθρώπων και καθαιρώντας δυνάστες από θρόνους. Με την έννοια αυτή ήλθε λίγες δεκάδες έτη μετά την ανάστασή του, όταν κατέστρεψε την Ιερουσαλήμ και κάποιους αιώνες έπειτα, όταν κατέλυσε το κράτος των Ρωμαίων (T. Arnold).

(4) Σημείωσε την με έμφαση τοποθέτηση πριν το ερωτηματικό μόριο (άρα) των λέξεων: ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθων (ρ).

(5) Προσδίδει στην ερώτηση μεγαλύτερο τονισμό (L).

(6) Την αναγκαία πίστη, την πίστη για την οποία γίνεται λόγος, την πίστη στον Ιησού ως Μεσσία και Σωτήρα (ρ). «Υποδηλώνει ότι θα παγώσει η αγάπη των πολλών και θα τρέξουν κάποιοι, στους έσχατους καιρούς, μακριά από την ορθή και άψογη πίστη, προσέχοντας σε πνεύματα πλάνης και ψευτοδιδασκαλίες ανθρώπων με πωρωμένο το νου» (K). Η ελπίδα για έλευση καλύτερων χρόνων ούτε αποκλείεται εδώ, ούτε επιβεβαιώνεται. Οι χειρότεροι από όλους τους χρόνους θα διαδεχτούν τους καλύτερους χρόνους (b). Αυτό λοιπόν φανερώνει εδώ, ότι όταν πλησιάζει ο χρόνος της παρουσίας, θα είναι πολύ σπάνιοι οι πιστοί και θα υπάρξει μεγάλη ασέβεια και απιστία στον κόσμο (δ).

(7) «Με μορφή ερώτησης υποδηλώνει την σπανιότητα αυτών που θα βρεθούν τότε. Διότι τόσο πολύ θα επικρατήσει τότε ο υιός της ανομίας, ώστε να πλανά και τους εκλεκτούς, αν είναι δυνατόν» (Θφ). «Δεν ρωτά αγνοώντας, αλλά δείχνοντας ότι λίγοι πιστοί θα βρεθούν τότε» (Z). Η ερώτηση εκφράζει αμφιβολία. Αλλά εφόσον ο Κύριος με την υπερφυσική του γνώση γνώριζε, ότι οι εκλεκτοί θα είχαν την πίστη, η ερώτηση πρέπει να θεωρηθεί ότι προβλήθηκε ρητορικά, για να δηλώσει το πόσο σπάνιο και θείο χάρισμα είναι η ζωντανή αυτή πίστη, που δεν νικείται από τους κινδύνους και θλίψεις, αλλά που παραμένει πάντοτε ακλόνητη και σταθερή (ο).

Στίχ. 9-14. Η παραβολή του Τελώνου και του Φαρισαίου.

18.9 Εἶπεν δὲ(1) καὶ πρὸς(2) τινὰς(3) τοὺς πεπειθότας ἐφ' ἑαυτοῖς(4) ὅτι(5) εἰσὶν δίκαιοι(6) καὶ ἐξουθενοῦντας(7) τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην·

9 Σε μερικούς που ήταν σίγουροι για την ευσέβειά τους και περιφρονούσαν τους άλλους, είπε την παρακάτω παραβολή:

(1) Η παραβολή δεν συνδέεται ούτε με τα προηγούμενα, ούτε με την ακόλουθη αφήγηση. Οι δύο παραβολές (του άδικου κριτή και του τελώνη και Φαρισαίου) λέχθηκαν προφανώς σε διαφορετικές περιστάσεις και απευθύνθηκαν σε διαφορετικά ακροατήρια. Η μεν πρώτη λέχθηκε σε σαφώς συγκεκριμένη περίπτωση, προς τους μαθητές, ενώ η δεύτερη λέχθηκε σε πρόσωπα που χαρακτηρίζονται ότι έχουν πεποίθηση στον εαυτό τους και σε περίπτωση που δεν καθορίζεται. Μπαίνουν μαζί ίσως διότι και οι δύο κάνουν λόγο για προσευχή (p). Από την άποψη λοιπόν αυτή είναι αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Με την παραβολή μάς διδάσκει ο φιλόδοξος Κύριος... με ποιον τρόπο πρέπει να κάνουμε τις προσευχές σε αυτόν, ώστε να μην αποδειχτεί χωρίς μισθό αυτό το πράγμα σε όσους το χρησιμοποιούν, ούτε με αυτά με τα οποία κάποιος νομίζει ότι ωφελείται, με αυτά να παροτρύνει εναντίον του τον Θεό που δίνει τα ουράνια χαρίσματα» (Σχ).

(2) Όχι με την έννοια του: εναντίον κάποιων, όπως στο κ 19, ούτε με την έννοια ότι: αναφερόμενος σε κάποιους, ή όσον αφορά κάποιους όπως στο σ. 1, αλλά με την έννοια του: (είπε) σε μερικούς (p).

(3) Ποιοι ήταν αυτοί; Δύσκολο να ήταν κάποιοι Φαρισαίοι. Διότι ο Κύριος θα εύρισκε άλλη εικόνα για να παραστήσει αυτούς και όχι την εικόνα Φαρισαίου. Μάλλον ήταν μέλη της συνοδείας του Ιησού, που τον ακολουθούσαν, οι οποίοι δεν είχαν ακόμη κηρυχτεί ανεπιφύλακτα υπέρ του και οι οποίοι εκδήλωναν κάποια αγερωχία σε κάποιους αμαρτωλούς, τελώνες ή κάποιους άλλους, που και αυτοί ακολουθούσαν (g).

(4) «Είχαν πεποίθηση στον εαυτό τους και δεν απέδιδαν το παν στο Θεό, αλλά και για αυτό περιφρονούσαν τους άλλους» (Θφ). Είχαν αυτοί μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τους και την αρετή τους. Θεωρούσαν τους εαυτούς τους αγίους, αγιότερους από τους πλησίον τους, τέτοιους ώστε να είναι υποδείγματα αρετής σε αυτούς. Είχαν πεποίθηση στους εαυτούς τους και δεν είχαν απλώς υψηλό φρόνημα για την δικαιοσύνη τους, αλλά και βασίζονταν στην αξιομισθία αυτής και θεωρούσαν το Θεό οφειλέτη απέναντί τους και απευθύνονταν σε αυτόν με αξίωση, όχι ικετεύοντας, αλλά απαιτώντας ό,τι ζητούσαν από αυτόν. Περιφρονούσαν μάλιστα συγχρόνως και τους άλλους ως ανάξιους και πολύ μακριά για να συγκριθούν με αυτούς. Είχαν πεποίθηση στον εαυτό τους και όχι στη χάρη του Θεού (b).

(5) Όχι δ ι ο τ ι, αλλά (είχαν πεποίθηση) ό τ ι (L).

(6) Ως τηρητές του νόμου· με την έννοια την οποία έχει το επίθετο στην Π.Δ. (L).

(7) Έντονη λέξη που συναντιέται και στον Λουκά και στον Παύλο=εξωτερικά περιφρονούσαν· δεν θεωρούσαν αυτούς ως άξιους κανενός λόγου (p).

18.10 "Ανθρωποι δύο ανέβησαν(1) εις τὸ ἱερὸν(2) προσεύξασθαι(3), ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης(4).

10 «Δύο άνθρωποι ανέβηκαν στο ναό για να προσευχηθούν. Ο ένας ήταν Φαρισαῖος κι ο άλλος τελώνης.

(1) Ανέβηκαν από την κάτω πόλη στο όρος Μορία, όπου είχε κτιστεί ο ναός (p). Το ρήμα ανέβησαν που αντιτίθεται στο κατέβη (σ. 14) δείχνει σαφώς ότι ο ναός βρισκόταν ψηλότερα. Η ίδια αντίθεση και στον Ιώσηπο (Αρχ. XII,4,2). Ήταν πιθανώς ρήματα καθιερωμένα για δήλωση της μετάβασης στο ναό ή της αναχώρησης από αυτόν (L).

(2) Στο ίδιο ιερό με διαφορετικές όμως διαθέσεις. Ο Φαρισαῖος ήλθε στο ναό. Διότι ήταν δημόσιος τόπος λατρείας, δημοσιότερος από τις γωνίες των οδών, και συνεπώς πολλά μάτια θα έβλεπαν αυτόν και πολλοί θα επικροτούσαν την ευλάβεια και αφοσίωσή του. Στην υπόνοιά μας αυτή, μάς στηρίζει ο χαρακτηρισμός, τον οποίο για τους Φαρισαίους έκανε ο Χριστός: κάνουν τα πάντα για να τους δουν οι άνθρωποι. Ο τελώνης ήλθε στο ιερό, διότι ήταν ο καθορισμένος τόπος για κοινή λατρεία, ως οίκος προσευχής. Δες Ησ. νστ 7.

(3) Πιθανότατα σε μία από τις συνηθισμένες ώρες της προσευχής (Λουκ. α 10, Πράξ. β 15, γ 1, ι 9)(p).

(4) «Πολύ κατάλληλα έβαλε υποθετικά τον ένα φαρισαίο και τον άλλο τελώνη· διότι οι Φαρισαίοι, από τη μία, δίνουν την εντύπωση των ενάρετων, ενώ οι τελώνες των αμαρτωλών» (Ζ). Σημείωσε, ανάμεσα στους λάτρεις του Θεού στην ορατή εκκλησία υπάρχουν ανάμικτοι αγαθοί και κακοί, ευπρόσδεκτοι στο Θεό και άλλοι που αποδοκιμάζονται από αυτόν. Αυτό όμως συμβαίνει πάντοτε, από τότε που ο Κάιν και ο Άβελ πρόσφεραν τις θυσίες τους στο ίδιο θυσιαστήριο.

18.11 ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς(1) πρὸς ἑαυτὸν(2) ταῦτα προσηύχετο, ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι(3) ὅτι οὐκ εἰμί(4) ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων(5), ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί(6), ἢ καὶ ὡς οὗτος(7) ὁ τελώνης(8).

11 Ο Φαρισαίος στάθηκε επιδεικτικά κι έκανε την εξής προσευχή σχετικά με τον εαυτό του: «Θεέ μου, σ' ευχαριστώ που εγώ δεν είμαι σαν τους άλλους ανθρώπους άρπαγας, άδικος, μοιχός, ή και σαν αυτόν εδώ τον τελώνη.

(1) Το «στάθηκε» ίσως δείχνει το γεγονός ότι πήρε επιτηδευμένη στάση ή θέση, που την έβλεπαν όλοι (p). Όρθιος και με το κεφάλι ψηλά (Lasserse)· αφού πήρε περίοπτη θέση (Reuss). «Επισημαίνει ο Κύριος και με το «στάθηκε» την υψηλοφροσύνη του και το ότι δεν ταπεινωνόταν· διότι σε αυτόν που είναι ταπεινός, και αυτό που φαίνεται προς τα έξω είναι ταπεινό· αυτός όμως και με την εξωτερική στάση επιδείκνυε αλαζονεία» (Θφ).

(2) Πρέπει να συνδεθεί με το «προσευχόταν». Υπέρ αυτού συνηγορεί και η διαφορετική γραφή: ταύτα προς εαυτόν προσήύχετο= από τον εαυτό του· προσευχή νοερή και όχι λειτουργική (L). Αξιόλογη και η επόμενη ερμηνεία: «Προσευχόταν προς τον εαυτό του, όχι προς το Θεό. Γύριζε δηλαδή η προσευχή στον εαυτό του, επειδή ακριβώς γινόταν με την αμαρτία της υπερηφάνειας» (B). Ήταν ολόκληρος απορροφημένος από τον εαυτό του, τίποτα άλλο δεν έβλεπε παρά μόνο το είδωλο του εαυτού του και αν έριχνε ένα βλέμμα στους άλλους, έκανε αυτό για να καταστήσει το βάθρο του ειδώλου του υψηλότερο με τον εξευτελισμό των άλλων. Και η προσευχή του ήταν έπαινος και θυμίαμα στον εαυτό του και όχι ειλικρινής ευχαριστία προς το Θεό.

(3) «Φαίνονται μεν λοιπόν τα λόγια του Φαρισαίου, στην αρχή μεν να είναι λόγια ανθρώπου που έχει ευγνωμοσύνη. Διότι, λέει, σε ευχαριστώ, Θεέ μου· τα υπόλοιπα όμως είναι γεμάτα από κάθε υπερηφάνεια» (Θφ). Δεν είναι καν προσευχή αυτά, τα οποία λέει ο Φαρισαίος. Δεν ζητά τίποτα από το Θεό, ικανοποιημένος πλήρως από την κατάστασή του. Και μόνο φαινομενικά ευχαριστεί το Θεό, ενώ στην πραγματικότητα συγχάρι τον εαυτό του (p). Η αληθινή ευχαριστία συνοδεύεται πάντοτε με συναίσθημα ταπείνωσης (g). Κατευθύνει τα βλέμματά του προς το Θεό, αλλά στην πραγματικότητα βλέπει τον εαυτό του. Σχεδόν θα λέγαμε λυπάται το Θεό, ο οποίος στερείται πιστών δούλων, αφού όλοι οι άλλοι άνθρωποι είναι όπως τους περιγράφει αυτός (p).

(4) «Δεν είπε, ότι Με έκανες να απέχω από αδικία, από αρπαγή. Αλλά πώς μιλά; Δεν είμαι. Στον εαυτό του απέδωσε το κατόρθωμα και στη δική του δύναμη» (Θφ). Δεν λέει όπως ο Παύλος· «με τη χάρη του Θεού είμαι ό,τι είμαι», αλλά λέει το «σε ευχαριστώ» ως προεισαγωγικό που διευκολύνει την υπερήφανη, ματαιόδοξη και αλαζονική επίδειξή του.

(5) Αυτός μόνος αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία, ενώ όλοι οι άλλοι βρίσκονται σε άλλη κατηγορία κατώτερη από τη δική του (b). «Μα το να κατακρίνει κάποιος τους άλλους, αυτό πώς δείχνει άνθρωπο που ξέρει, ότι από το Θεό έχει όσα έχει; Διότι οπωσδήποτε, αν πίστευε ότι από χάρη έχει τα ξένα αγαθά, δεν θα περιφρονούσε τους άλλους, σκεπτόμενος ότι και ο ίδιος είναι εξίσου γυμνός όσον αφορά τη δική του δύναμη» (Θφ). Μπορούμε και οφείλουμε να ευχαριστούμε το Θεό, διότι μας φύλαξε από την αμαρτία και δεν γίναμε όπως ορισμένοι αμαρτωλοί που έγιναν διαβόητοι και κοινό σκάνδαλο, αλλά το να μιλάμε σαν να είμασταν εμείς οι μόνοι καλοί και ενάρετοι και όλοι οι άλλοι αξιοκατάκριτοι, αποτελεί εωσφορικό εγλωισμό.

(6) Ευχαριστεί όχι διότι είναι καλός, αλλά διότι είναι μόνος· όχι τόσο για τα αγαθά που έχει αυτός, αλλά για τα κακά, τα οποία βλέπει στους άλλους (Bernard). Η μεγάλη του πλάνη συνίσταται στο ότι θεωρεί όλους τους άλλους ένοχους των εγκλημάτων που απαριθμεί, ενώ αυτός ήταν τελείως ανένοχος (p).

(7) «Ω τι μανία! Δεν χόρτασε την αλαζονεία του όλη η φύση των ανθρώπων, αλλά και στον τελώνη που στεκόταν κοντά, πήδηξε πάνω του με πολλή μανία» (X). Το «αυτός» λέγεται περιφρονητικά (p). Η γλώσσα αυτή έχει την ίδια σημασία με το να δείχνει με το δάχτυλο τον τελώνη που περιφρονεί (b), τον οποίο προβάλλει ως δείγμα των «υπόλοιπων ανθρώπων» (p). Αλλά και αν πράγματι ο τελώνης ήταν τέτοιος, όπως ο φαρισαίος τον φανταζόταν, και πάλι δεν θα έπρεπε ο τελευταίος αυτός να προσευχηθεί για τον τελώνη και την μετάνοιά του και να μην κάνει αυτόν μέρος της καύχησης του και του «σε ευχαριστώ» προς τον Θεό;

(8) Έτσι αποδεικνύεται «ενοχλητικός και ανόητος· διότι θαύμασε ο ίδιος τον εαυτό του, παρόλο που φωνάζει η ιερή Γραφή: Να σε εγκωμιάζει ο διπλανός και όχι το δικό σου στόμα· ξένος και όχι τα δικά σου χείλη (Παροιμ. κζ 2)»(Κ).

18.12 νηστεύω(1) δις τοῦ σαββάτου(2), ἀποδεκατῶ(3) πάντα(4) ὅσα κτῶμαι.

12 Εγώ νηστεύω δύο φορές την εβδομάδα και δίνω στο ναό το δέκατο απ' όλα τα εισοδήματά μου".

(1) Απαριθμεί τώρα έργα αγαθά, για τα οποία υπερέχει των άλλων. Υπερέχει δηλαδή αυτών όχι μόνο διότι αποφεύγει τα από εκείνους τελούμενα αμαρτήματα, αλλά και για εκείνα τα οποία αυτός

επιτελεί. Χαρακτηριστικά λοιπόν αναφέρει εκείνα ακριβώς, για τα οποία οι Φαρισαίοι καυχιόνταν. Δες Μαθ. θ 14 (ρ). Κανένα λόγο δεν κάνει για το νόμο που αναφέρεται στην «κρίση και τον έλεον», αλλά μεταβαίνει αμέσως σε έργα υπέρτακτα, με τα οποία παρουσιάζει τον εαυτό του μεν ότι κατόρθωσε περισσότερα και από εκείνα τα οποία επέβαλλε ο νόμος, ενώ το Θεό οφειλέτη του (ο).

(2) «Σάββατο εδώ λέει την όλη βδομάδα» (Ζ). Δύο φορές το Σάββατο, την Δευτέρα και Πέμπτη. Ο Μωσαϊκός νόμος επέβαλλε μία μόνη νηστεία τη χρόνο, τη νηστεία της ημέρας του εξιλασμού. Βαθμιαία όμως καθιερώθηκαν και άλλες νηστείες κατά τη διάρκεια του έτους εις ανάμνησιν εθνικών συμφορών (Ζαχ. η 19), ορίζονταν επίσης σε διάφορες περιπτώσεις και νηστείες σε εποχές ανομβριών ή άλλων θεομηνιών, και αυτές οι έκτακτες νηστείες τηρούνταν κατά τις Δευτέρες και Πέμπτες. Αυτοί συνήθως ήταν Φαρισαίοι. Δεν έχουμε όμως απόδειξη ότι όλοι ανεξαιρέτως οι Φαρισαίοι τηρούσαν τη νηστεία αυτή. Ο Φαρισαίος λοιπόν εδώ προβάλλει τη νηστεία του ως έργο αξιομισθίας που περισσεύει. Είναι αξιοσημείωτο ότι καθετί που λέγεται για νηστεία στην Κ.Δ. (Λουκ. ε 33, Μαθ. στ 16, θ 14, Μάρκ. β 18, Πράξ. κζ 9), επιβεβαιώνεται και από την Μίσχνα [μέρος του εβρ. βιβλίου Ταλμούδ](ρ). Κατά τα χρόνια που ακολούθησαν την αιχμαλωσία της Βαβυλώνας 4 άλλες νηστείες επικράτησαν· μία εις ανάμνησιν της άλωσης της Ιερουσαλήμ, μία δεύτερη εις ανάμνησιν της πυρπόλησης του ναού, τρίτης εις ανάμνησιν του θανάτου του Γοδολίου (Ιερεμ. μη 2) και τέταρτη εις ανάμνησιν της έναρξης της πολιορκίας της Ιερουσαλήμ (ο).

(3) Υπάρχει και η γραφή αποδεκατεύω. Τύπος σπάνιος. Το απλό δεκατεύω είναι συνηθέστερο. Συνηθέστατο όμως το αποδεκατώ.

(4) «Στο άρπαγες και άδικοι αντέταξε το δίνω το ένα δέκατο από όσα αποκτώ. Τόσο πολύ, δηλαδή, λέει, εναντιώνομαι στην αρπαγή και την αδικία, ώστε δίνω επιπλέον και τα δικά μου» (Θφ). Τονίζοντας εδώ το «όλα» φαίνεται να καυχιέται, ότι έπραττε περισσότερο από όσα απαιτούσε ο νόμος. Η δεκάτη επιβαλλόταν από το νόμο (Αριθμ. ιη 21, Δευτ. ιδ 22), όχι όμως και για τα ασήμαντα και μικρά χόρτα του κήπου (Μαθ. κγ 23) (ρ). Αυτά ο Φαρισαίος τα αναφέρει ως έργα νομικής δικαιοσύνης άξια μισθού, χωρίς να βλέπει ότι στερούνταν την ρίζα των αρετών, την αγάπη (δ).

18.13 και ό τελώνης μακρόθεν(1) έστώς(2) ούκ ήθελεν ούδє(3) τους όφθαλμούς(4) εις τον ουρανόν έπαραι, άλλ' έτυπτεν(5) εις τὸ στήθος(6) αὐτοῦ λέγων(7), 'Ο θεός, ιλάσθητί μοι(8) τῷ άμαρτωλῷ.

13 Ο τελώνης, αντίθετα, στεκόταν πολύ πίσω και δεν τολμούσε ούτε τα μάτια του να σηκώσει στον ουρανό. Χτυπούσε το στήθος του και έλεγε: "Θεέ μου, σπλαχνίσου με τον αμαρτωλό".

(1) Ή, μακριά από τον Φαρισαίο. Τίποτα άλλο δεν υποδηλώνεται. Ή, σε μεγαλύτερη απόσταση από το θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων (g) «και έπιασε την τελευταία γωνία του ναού» (Σευήρου). Και με τη στάση του σώματος και την κίνηση του χεριού και τα λόγια του, εξέφραζε σοβαρότητα και βαθιά ταπείνωση. «Ο τελώνης είναι όλα τα αντίθετα. Διότι στεκόταν από μακριά και με τη στάση και με τα λόγια και με την κατάνυξη της καρδιάς, απέχει πάρα πολύ από τον Φαρισαίο» (Θφ). «Δεν απέκρουσε τους χλευασμούς του Φαρισαίου, δεν στενοχωρήθηκε για την κατηγορία, αλλά δέχτηκε αυτό που ειπώθηκε με ευγνωμοσύνη. Και έγινε σε αυτόν το βέλος του εχθρού φάρμακο και θεραπεία, και ο χλευασμός εγκώμιο και η κατηγορία στεφάνι. Τόσο πολύ είναι η ταπεινοφροσύνη καλό, τόσο πολύ είναι κέρδος να μην δαγκωνόμαστε από τις κοροϊδίες των άλλων και να μην γινόμαστε θηρία από τις ύβρεις των διπλανών μας. Διότι μπορούμε και από αυτά να καρπωθούμε κάποιο μεγάλο και γενναίο αγαθό, το οποίο ακριβώς λοιπόν συνέβη και με τον τελώνη. Διότι με το να δεχτεί τους χλευασμούς, απέβαλε τα αμαρτήματα» (Χ).

(2) Λιγότερο σημαντικό από το προηγούμενο «αφού στάθηκε», δεν φανερώνει τη στάση του σώματος, αλλά την απομακρυσμένη θέση (L).

(3) Εντείνει την έννοια του προηγούμενου ουκ (ήθελε). Ακόμη ούτε τα μάτια του να υψώσει στον ουρανό (ρ). Πολύ περισσότερο δεν ήθελε να υψώσει τα χέρια και το πρόσωπό του. Δες Α Τιμ. β 8, Γ Βασ. η 22, Ψαλμ. κζ 2, ξβ 4, ρλγ 2.

(4) Απέιχε από τον Φαρισαίο «όχι μόνο ως προς το τοπικό διάστημα. Διότι και τα μάτια ντρεπόταν να τα σηκώσει στον ουρανό, κρίνοντάς τα ανάξια να δουν τα ουράνια» (Θφ) «και με το ντροπαλό βλέμμα, διαμηνύει το πόσο η ψυχή του δεν είχε θάρρος απέναντι στο Θεό» (Κ).

(5) παρατατικός=εξακολουθούσε να χτυπά (ρ).

(6) Ως έδρα της συνείδησης (b)· «είναι σαν να χτυπά την καρδιά για τα πονηρά της θελήματα και σαν να την ξυπνά ώστε να συναισθανθεί, επειδή κοιμάται» (Θφ). Η καρδιά χτυπιέται ως έδρα της προσωπικής ζωής και αμαρτίας (g).

(7) Η προσευχή του είναι σύντομη. Ο φόβος και η ντροπή τον εμπόδιζαν να πει πολλά· οι στεναγμοί και οι λυγμοί του συνέπνιγαν τα λόγια του. Επαναλάμβανε όμως τις λίγες αυτές λέξεις («λέγοντας» και όχι «αφού είπε») και σε κάθε επανάληψη λέγονταν αυτές με μεγαλύτερη συντριβή και με διαρκή ανανεούμενη ταπείνωση. Παρά την συντομία της όμως η προσευχή αυτή εκφράζει πολλά. Ενώ ο Φαρισαίος αρνείται ότι είναι αμαρτωλός, ο τελώνης ομολογεί τον εαυτό του αμαρτωλό και ένοχο μπροστά στο βήμα του Θεού. Ενώ ο Φαρισαίος στηρίζεται στην αξιομισθία των αγαθών του έργων, ο τελώνης εξαρτά τον εαυτό του από το θείο έλεος. Είναι σαν να έλεγε: Η δικαιοσύνη σου θα με καταδικάσει αλύπητα. Ζητώ το έλεός σου και μόνο το έλεός σου. Επαναλαμβάνει αυτό διαρκώς σαν ένας ζητιάνος που πεινά και κινδυνεύει να πεθάνει από την στέρση του ψωμιού.

(8) =γίνε ελεήμων, συμπαθής, σπλαχνικός· συγχώρεσέ με τον αμαρτωλό (δ). Δεν σκέφτεται για κανέναν άλλον παρά μόνο για τον εαυτό του (b). «Παρόλο που περιφρονήθηκε από τον φαρισαίο, μάλλον κατέκρινε και άλλο τον εαυτό του» (Z). «Τα λόγια υπερίσχυσαν των έργων και οι κουβέντες νίκησαν τις πράξεις. Διότι ο ένας, από τη μία, πρόβαλε δικαιοσύνη και νηστεία και δεκάτες· ενώ αυτός λόγια σκέτα και απέβαλε όλα τα αμαρτήματα. Διότι δεν άκουσε ο Θεός τα λόγια μόνο, αλλά είδε και τη σκέψη με την οποία αυτά προβάλλονταν, και αφού την βρήκε ταπεινωμένη και συντετριμμένη, έδειξε έλεος και φιλανθρωπία» (X). Για αυτό «ο λόγος, που μόλις βγήκε από το στόμα, υψωνόταν με φτερούγες υψηλές, ανέβαινε στον ουρανό και... στελνόταν μέσα στην θεία ακοή» (Σευήρου).

18.14 λέγω ὑμῖν(1), κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἢ γὰρ ἐκεῖνος(2)· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται(3).

14 Σας βεβαιώνω πως αυτός έφυγε για το σπίτι του αθώς και συμφιλιωμένος με το Θεό, ενώ ο άλλος όχι· γιατί όποιος υψώνει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί, κι όποιος τον ταπεινώνει θα υψωθεί».

(1) Η φράση αυτή εισάγει, όπως συνήθως, σοβαρή διακήρυξη που εκφράζεται με κύρος. Δες Λουκ. ζ 26,28,θ 27,ι 12,24,ια 9,51,ιβ 4,5,8,27,37,44,51,ιγ 3 κλπ. Εδώ ο Κύριος ακόμη μία φορά ισχυρίζεται, ότι γνωρίζει τα μυστικά των καρδιών των ανθρώπων και των κρίσεων του Θεού (ρ).

(2) Υπάρχουν διαφορετικές γραφές. Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν: παρ' εκείνον· φράση που δηλώνει σύγκριση και δεν αποκλείει από μόνη της τη δυνατότητα της δικαίωσης σε μικρότερο βαθμό και του Φαρισαίου. Δες Λουκ. ιγ 2,4. Τα συμφραζόμενα όμως αποκλείουν αυτήν. Έτσι σύμφωνα με τον Τερτυλλιανό (Adv. Marc. IV,36) «ο ένας αποδοκιμάστηκε, ο άλλος δικαίωθηκε» (ρ). Υπάρχει και η γραφή: ή εκείνος. Το ή, εξαρτάται από τη λέξη «μάλλον» που υπονοείται. Η γραφή όμως αυτή δεν έχει υπέρ της παρά μόνο κάποιους μικρογράμματος κώδικες (g). Η γραφή: ή γαρ εκείνος. Ο γαρ είναι βεβαιωτικός σύνδεσμος=ή βεβαίως εκείνος· παρά βεβαίως εκείνος. Ο διαζευκτικός σύνδεσμος (ή) δείχνει την στην σύγκριση ελάττωση αυτού για το οποίο γίνεται λόγος· η σύγκριση λοιπόν εδώ είναι λιτότητα έκφρασης, που ισοδυναμεί με καθαρή άρνηση=και όχι βεβαίως εκείνος (δ). «Ποιος υπήρξε αμαρτωλότερος από τον τελώνη; Αλλά με το να πει μόνο, Θεέ μου συγχώρησέ με τον αμαρτωλό, κατέβηκε δικαιωμένος περισσότερο από τον Φαρισαίο. Παρόλο που πόση δύναμη είχε η λέξη εκείνη; Αλλά δεν τον καθάρισε η λέξη, αλλά η διάθεση με την οποία είπε και την λέξη εκείνη» (X). «Δες λοιπόν, πώς διάθεση καρδιάς και λόγος στόματος σε σύντομο χρόνο αφάνισε του ενός, από τη μία, πολλών ετών δικαιοσύνης, του άλλου, από την άλλη, πολλών ετών αδικίες» (Z). «Παρόλο βεβαίως που ούτε ταπεινοφροσύνης ήταν τα λόγια εκείνα, αλλά μόνο ευγνωμοσύνης. Διότι ταπεινοφροσύνη μεν είναι, όταν κάποιος, αν και ξέρει για τον εαυτό του ότι έχει πετύχει μεγάλα, δεν φαντάζεται τίποτα μεγάλο για τον εαυτό του· ενώ ευγνωμοσύνη είναι, όταν ενώ είναι αμαρτωλός, ομολογεί αυτό ακριβώς. Αν όμως αυτός που δεν αναγνώρισε κανένα καλό στον εαυτό του, επειδή ομολόγησε αυτό ακριβώς που ήταν, απέσπασε τόση εύνοια από το Θεό, πόση παρρησία θα απολαύσουν αυτοί, που ενώ μπορούν να πουν μεν πολλά κατορθώματα για τον εαυτό τους, ξεχνούν όμως όλα αυτά και αριθμούν τους εαυτούς τους στους τελευταίους;» (X). Δες ποια είναι η δύναμη της θείας αγαθότητας, η οποία βγάζει από το πονηρό το αγαθό και μετατρέπει την κακία σε αρετή. Ο τελώνης υπήρξε μέγας αμαρτωλός και από την μεγάλη ενοχή αυτού έβγαλε η θεία αγαθότητα την μεγάλη και παραδειγματική μετάνοια και ταπείνωση. Αντιθέτως ο σατανάς γνωρίζει να μετατρέπει το αγαθό σε πονηρό. Το ότι ο Φαρισαίος δεν ήταν άδικος ή μοιχός, ήταν κάτι αγαθό. Αλλά το αγαθό αυτό μετέτρεψε σε κακό ολέθριο ο σατανάς, βάζοντας στον Φαρισαίο την υπερηφάνεια.

(3) Ως λόγο της κατάκρισης του Φαρισαίου και της δικαίωσης του τελώνη επαναλαμβάνει αυτολεξεί αυτά που ειπώθηκαν και στο Λουκ. ιδ 11. Τίποτα δεν εμποδίζει να δεχτούμε ότι το αξίωμα αυτό λέχθηκε από τον Κύριο σε διάφορες περιστάσεις (g). Υπερήφανοι άνθρωποι που εξυψώνουν τους εαυτούς τους γίνονται ανταγωνιστές του Θεού και συνεπώς θα ταπεινωθούν από αυτόν. Οι ταπεινοί

παρουσιάζονται υπάκουοι προς τον Θεό και για αυτό θα υψωθούν. Θα υψωθούν με την αγάπη του Θεού και με την σχέση μαζί του. Θα υψωθούν δοκιμάζοντας πλήρη ικανοποίηση μέσα τους. Θα υψωθούν στον ίδιο τον ουρανό.

Στίχ. 15-17. Ο Κύριος ευλογεί τα μικρά παιδιά.

18.15 Προσέφερον(1) δὲ αὐτῶ καὶ(2) τὰ βρέφη(3) ἵνα αὐτῶν ἄπτηται(4)· καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐπετίμησαν(5) αὐτοῖς(6).

15 Κάποιοι ἔφεραν τότε στον Ἰησοῦ καὶ τὰ μικρά παιδιά, γιὰ νὰ τὰ ευλογῆσει. Ὅταν τὰ εἶδαν οἱ μαθητές, τοὺς μάλωσαν.

(1) Δες Μαθθ. ιθ 13 καὶ Μάρκ. ι 13 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις. Εἰς τὸν Λουκάς ξανασυναντιέται με τοὺς ἄλλους δύο συνοπτικούς, ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τῶν ὁποίων εἶχε χωριστεῖ ἡ δική του ἀφήγηση ἀπὸ τὸ κεφ. θ 51. Ὁ Ἰησοῦς βρίσκεται στὴν Περαιὰ. Ἀπὸ τὴν διαμονή του στὴν ἐπαρχία αὐτὴ ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Μάρκος δὲν ἀφηγήθησαν παρὰ μόνον τὴν συζήτησή του με τοὺς Φαρισαίους γιὰ τὸ διαζύγιο, τὴν ὁποία περιληπτικὰ ἐξέθεσε ὁ Λουκάς στὸ ιστ 17-18 (g). Ἐξυπνα συνδέεται ἡ ἀφήγηση αὐτὴ με τὴν προηγούμενη παραβολὴ ὡς ἐπιβεβαίωση τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία προβλήθηκε ἀπὸ τὴν παραβολὴ καὶ σύμφωνα με τὴν ὁποία, ἐκεῖνοι εἶναι δεκτοὶ ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἀπολαμβάνουν τὶς ευλογίες του, οἱ ὁποῖοι εἶναι ταπεινοί. Τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα ὁ Κύριος ἀλλοῦ πρόβαλλε ὡς τύπο ταπείνωσης, ευλογοῦνται τῶρα ἀπὸ αὐτὸν παρὰ τὰ ἐμπόδια ποὺ παρεμβλήθησαν ἀπὸ τοὺς μαθητές.

(2) Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς ἔφεραν τῶρα καὶ τὰ βρέφη (p). Ἀσφαλῶς ὁ Λουκάς θέλει νὰ δείξει ὅτι ὁ σεβασμὸς με τὸν ὁποῖο περιέβαλαν τὸν Ἰησοῦ, εἶχε φθάσει σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε τοὺς προσέφεραν καὶ τὰ βρέφη (g).

(3) Τὸ ἄρθρο σημαίνει τὰ γνωστὰ βρέφη, τὰ δικά τοὺς βρέφη. Ἀπὸ τὸ ρῆμα φέρβω, βρέφω, τρέφω (δ). Ἡ λέξη αὐτὴ σημαίνει ἡλικία πιο τρυφερὴ ἀπὸ τῶν παιδιῶν. Εἰς τὸν Λουκάς ὁμοίως οἱ δύο αὐτὲς λέξεις ἔχουν τὴν ἴδια σημασία, διότι τὰ βρέφη αὐτὰ ἦταν σὲ θέση, ὅταν προσκλήθησαν, νὰ πλησιάσουν τὸν Ἰησοῦ (L).

(4) Κατὰ τὴν πρώτη ἐπέτειο τῆς γέννησής τοὺς, φέρνονταν μερικὲς φορὲς τὰ παιδιά τῶν Ἰουδαίων στους ραβίνους, γιὰ νὰ ευλογηθοῦν (p).

(5) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ ἐπετίμων, ποὺ υποδηλώνει ὅτι ἡ ἐπιτίμηση τῶν μαθητῶν συνεχιζόταν μέχρι τὴ στιγμή τῆς παρέμβασης τοῦ Κυρίου.

(6) Φαινόταν στους ἀποστόλους ὅτι ἔκαναν κατάχρηση αὐτοῖς τῆς καλοσύνης καὶ τοῦ χρόνου τοῦ δασκάλου τοὺς (g) καὶ «μάλωναν... ἐμποδίζοντας, κατὰ κάποιον τρόπο, τὶς περιπέτες ἐνοχλήσεις» (K). Δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο αὐτοῖς ποὺ πλησιάζουν τὸ Χριστὸ νὰ συναντοῦν ἐμπόδια καὶ ἀποθάρρυνση, ποὺ νὰ προβάλλονται μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θὰ ἀνέμεναν ἐνίσχυση καὶ ἐνθάρρυνση. Εἰς τὸν Λουκάς οἱ ἴδιοι οἱ μαθητῆς τοῦ Κυρίου ἐμποδίζουν, ὄχι ἀπὸ κακὴ πρόθεση, ἀλλὰ ἀπὸ κακὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ πλησιάσουν τὸν διδάσκαλο.

18.16 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσεκαλέσατο αὐτὰ εἶπεν(1), Ἐφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων(2) ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

16 Ὁ Ἰησοῦς ὁμοίως τὰ κάλεσε κοντὰ του καὶ εἶπε: «Ἀφήστε τὰ παιδιά νὰ ἔρθουν σ' ἐμένα καὶ μὴν τὰ ἐμποδίζετε, γιὰ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀνήκει σὲ ἀνθρώπους ποὺ εἶναι ὡς αὐτά.

(1) Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ: προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων, ἡ ὁποία εἶναι πιο ἐκφραστικὴ, διότι με αὐτὴν προβάλλεται ὡς τὸ σοβαρὸ γεγονός ἡ πράξη τῆς πρόσκλησης τῶν διωγμένων παιδιῶν (g). Με τὴν πρόσκλησή του αὐτὴ ὁ Κύριος διακηρύττει ὅτι κανεὶς σὲ ὁποιαδήποτε ἡλικία δὲν εἶναι πολὺ μικρὸς, ὥστε λόγω τῆς ἀνωριμότητος τῆς ἡλικίας του νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ὁδηγηθεῖ στο Χριστό. Γνωρίζει ὁ Κύριος νὰ δείχνει τὴν εὐαρέσκειά του καὶ σὲ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι λόγω τῆς μὴ ὠριμῆς ἡλικίας τοὺς δὲν εἶναι ἀκόμη σὲ θέση νὰ τὸν υπηρετήσουν.

(2) «Δὲν εἶπε αὐτῶν... ἀλλὰ τῶν τέτοιων, δηλαδὴ αὐτῶν ποὺ ἀπὸ ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τοὺς ἀπέκτησαν τὴν ἀκακία καὶ μετριοφροσύνη, τὴν ὁποία ἀπὸ τὴ φύση τοὺς ἔχουν τὰ παιδιά» (Θφ). «Διότι τὸ νεογέννητο παιδί εἶναι σύμβολο ἀκακίας: διότι τὸ βρέφος εἶναι ὡς μία νέα κτίσις... καὶ ἐπειδὴ γνωρίζει ἢ τελειῶς λίγα ἢ τίποτα ἐντελῶς, εὐλόγα θὰ ἀπαλλασσόταν ἀπὸ τὴν κατηγορία γιὰ κακία καὶ πονηρία» (K).

18.17 ἀμὴν λέγω ὑμῖν(1), ὅς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν(2).

17 Σας βεβαιῶν ὅτι ὅποιος δὲ δεχθεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδί, δε θὰ μπει σ' αὐτήν».

(1) Ο στίχος κατά λέξη είναι ο ίδιος με το Μάρκ. ι 15. Αξιόλογη η παρατήρηση: Τονίζεται σε αυτόν η αλήθεια, ότι εκείνος ο οποίος δεν δέχεται τις ευεργεσίες και τις δωρεές της βασιλείας με ταπείνωση και ευγνωμοσύνη, όχι εγείροντας αξιώσεις και δικαιώματα για αυτές, όπως ο Φαρισαίος, δεν θα μπει σε αυτήν.

(2) Το γεγονός αυτό της ευλογίας των παιδιών δείχνει, ότι ο Ιησούς θεωρούσε ότι οι πνευματικές επιδράσεις μπορούσαν να ασκηθούν στην ανθρώπινη ψυχή από τα πρώτα βήματα της ύπαρξής της (g).

Στίχ. 18-27. Ο πλούσιος νέος.

18.18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις(1) αὐτὸν ἄρχων(2) λέγων, Διδάσκαλε ἀγαθέ(3), τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω(4);

18 Κάποιος ἄρχοντας τον ρώτησε: «Αγαθέ Διδάσκαλε, τι να κάνω για να κληρονομήσω την αἰώνια ζωή;»

(1) Δες Ματθ. ιθ 16-30 και Μάρκ. ι 17-31 και τις εκεί σημειώσεις. Και στις 3 αφηγήσεις των συνοπτικών η περικοπή αυτή ακολουθεί την αφήγηση της οδήγησης των παιδιών στο Χριστό (p).

(2) Μόνο ο Λουκάς λέει αυτό και μένουμε με αμφιβολία για το τι να σημαίνει με αυτό (p). Πιθανώς σημαίνει ἄρχοντας συναγωγής. Δες Ματθ. θ 18 σε συνδυασμό με τα Μάρκ. ε 22 και Λουκ. η 41 (g). Ίσως όμως με τη λέξη αυτή θέλησε ο Λουκάς να δηλώσει κάποια κοινωνική θέση (L).

(3) Δεν υπάρχει σε όλο το Ταλμούδ παράδειγμα ραβίνου που να προσφωνήθηκε με το Διδάσκαλε αγαθέ. Ο τίτλος λοιπόν ήταν τελείως άγνωστος στους Ιουδαίους. Η προσφώνηση συνεπώς ήταν έκτακτη, ίσως μάλιστα και καθαρά περιποιοτική φιλοφροσύνη. Το Ταλμούδ λέει: Κανένα άλλο αγαθό δεν υπάρχει παρά μόνο ο νόμος (p).

(4) Ερώτημα σοβαρό το οποίο πρέπει να εξετάζεται με ενδιαφέρον από όλους μας, διότι καθένας μας οφείλει να ρωτά: Τι να κάνω για να κληρονομήσω την αἰώνια ζωή; Προβαλλόμενο από τον ἄρχοντα αυτόν προδίδει ότι αυτός είχε πίστη στην αἰώνια ζωή, την οποία οι ἄθεοι και ἄπιστοι δεν έχουν. Προδίδει ακόμη ενδιαφέρον και φροντίδα, την οποία οι ανόητοι και απερίσκεπτοι του κόσμου αυτού δεν έχουν. Ορθά λοιπόν απευθύνεται προς τον Ιησού, για να λάβει την απάντηση στο σοβαρό αυτό ερώτημα. Πράγματι, πουθενά αλλού δεν μπορούμε με ασφάλεια και αλάνθαστα να πληροφορηθούμε για το δρόμο που οδηγεί στον ουρανό παρά μόνο στην σχολή του Ιησού από εκείνους, οι οποίοι έμαθαν από τον Ιησού αυτόν, ακολούθησαν αυτόν και μπήκαν μέσω αυτού στον ουρανό με το να γίνουν πρωτοπόροι σε σχέση με εκείνους, οι οποίοι δια μέσου των αιώνων ακολουθούν σε κάθε γενιά τα ίχνη τους και παραδίδουν στους διαδόχους τους την εξακολούθηση της ίδιας πορείας πριν ακόμη μπουν εκεί, όπου πρόδρομος για χάρη μας μπήκε ο Ιησούς.

18.19 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τί με λέγεις ἀγαθόν(1); οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἶς ὁ θεός(2).

19 Ο Ιησούς του απάντησε: «Γιατί με αποκαλείς “αγαθό”; Κανένας δεν είναι αγαθός, παρά μόνο ένας, ο Θεός.

(1) «Με είπες αγαθό, λέει. Γιατί λοιπόν πρόσθεσες το Διδάσκαλε;... Κανείς από τους ανθρώπους δεν είναι με την κύρια έννοια αγαθός, παρά μόνο ένας, ο Θεός. Επομένως αν θες να με λες αγαθό, να με λες αγαθό ως Θεό και να μην με πλησιάζεις ως απλό άνθρωπο. Διότι αν νομίζεις ότι είμαι ένας συνηθισμένος άνθρωπος, μην με αποκαλείς αγαθό. Διότι πράγματι, αγαθός και πηγή αγαθότητας και αρχή της αυτοαγαθότητας είναι ο Θεός. Ενώ οι άνθρωποι, ακόμα και αν είμαστε αγαθοί, δεν είμαστε με την κύρια έννοια, αλλά μετέχουμε στην αγαθότητα του Θεού και έχουμε το αγαθό ανάμικτο και μεταβαλλόμενο» (Θφ).

(2) «Το «ένας» εδώ έχει την ίδια σημασία με το «μόνος»» (B). «Διότι είναι από τη φύση του αγαθός ο Θεός και το ότι είναι αγαθός, είναι κάτι που είναι γνώρισμά του και υπάρχει μέσα στην ίδια την ουσία του και είναι εξαιρετικό αξίωμά του, ενώ εμείς και οι ἄγγελοι μετέχουμε σε αυτήν την αγαθότητα» (K). Αυτοί που έρχονται στο Χριστό σαν σε διδάσκαλό τους πρέπει να πιστεύουν όχι μόνο στη θεία αποστολή του, αλλά και στη θεία φύση και αγαθότητά του.

18.20 τὰς ἐντολὰς οἶδας(1)· Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης(2), Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου(3).

20 Ξέρεις τις εντολές: μη μοιχεύσεις, μη σκοτώσεις, μην κλέψεις, μην ψευδομαρτυρήσεις, τίμα τον πατέρα σου και τη μητέρα σου».

(1) Τίποτα το έκτακτο και μη γενικώς γνωστό δεν ζητείται για σωτηρία: η τήρηση των σε όλους γνωστών εντολών θα αρκεί για αυτό (p). Ο Κύριος δεν ήλθε να ακυρώσει και να καταργήσει την

ισχύ του νόμου και των προφητών, αλλά ήλθε να επιβεβαιώσει και να στηρίξει αυτά. Ο Κύριος δεν άλλαξε τον δρόμο προς τον ουρανό, αλλά αυτόν που και πριν ήταν γνωστός, τον έκανε ευδιάκριτο και ευκολότερο.

(2) Και εδώ ο Λουκάς συμφωνεί με τον Μάρκο, με εξαίρεση μόνο του ότι θέτει την έβδομη εντολή πριν την έκτη και αποσιωπά όπως και ο Ματθαίος το «μη αποστερήσης» (ρ). Έξυπνη η παρατήρηση: «Πρώτα ο νόμος διορθώνει αυτά στα οποία ευκολότερα γλιστράμε, έπειτα αυτά στα οποία όχι πολλοί ούτε πολλές φορές. Για παράδειγμα η μοιχεία, επειδή η φωτιά είναι και φυσική μέσα μας, ο φόνος, επειδή είναι μεγάλο θηρίο ο θυμός. Ενώ η κλοπή είναι ελαφρότερο και στην ψευδομαρτυρία σπάνια πέφτει κάποιος. Για αυτό εκείνα μεν πρώτα διορθώνει, επειδή εύκολα γλιστράμε σε εκείνα και τα οποία είναι βαρύτερα: ενώ αυτά, την κλοπή εννοώ και την ψευδομαρτυρία, τα βάζει δεύτερα, επειδή και σπανιότερα συναντιούνται και ελαφρότερα είναι» (Θφ). Οφείλουμε όλες αυτές τις απαγορευτικές εντολές να τηρούμε επακριβώς και μάλιστα όπως αυτές επεξηγήθηκαν και συμπληρώθηκαν από τον Κύριο στην επί του όρους ομιλία του και να μην πλανάμε τους εαυτούς μας νομίζοντας ότι οποιαδήποτε παράβαση αυτών είναι δυνατόν να μας συγχωρεθεί με μόνη την εξωτερική τήρηση τύπων λατρείας ή νηστειών κα επίσκεψης ναών και συμμετοχής σε μακρές ακολουθίες, εφόσον με μετάνοια ειλικρινή δεν αποκηρύσσουμε την παράβασή μας και δεν επανερχόμαστε στην πιστή τήρηση των θείων εντολών.

(3) Παρόλο που είσαι άρχοντας (b).

18.21 ό δέ εΐπε, Ταΰτα πάντα έφύλαξα έκ νεότητός μου(1).

21 Κι εκείνος του εΐπε: «Όλα αυτά τα τηρώ από τα νιάτα μου».

(1) Τα λέει αυτά ο άρχοντας όχι τόσο καυχησιολογώντας, όσο εκφράζοντας έκπληξη. Δεν ικανοποιήθηκε από την απαίτηση του Κυρίου. Είναι σαν να εΐπε: Περίμενα να ακούσω κάτι ειδικό και ανώτερο· και μου υπενθυμίζονται καθήκοντα, τα οποία σε όλη μου τη ζωή φύλαξα. Η απάντηση αυτή φανερώνει μεγάλη έλλειψη αυτογνωσίας και άγνοια του καθήκοντος, είναι όμως σε όλα ειλικρινής (ρ). Εάν ο άνθρωπος αυτός γνώριζε την έκταση και την πνευματική φύση του θείου νόμου και είχε ζήσει αυτόν, εάν είχε διατελέσει για κάποιο χρόνο μαθητής του Χριστού και διδασκόταν από αυτόν, θα έλεγε τα τελείως αντίθετα. Θα έλεγε: όλα αυτά τα παράβηκα με λόγια, έργα και με τη διάνοια από αυτήν την μικρή μου ηλικία.

18.22 άκούσας δέ ό Ίησοΰς εΐπεν αύτῶ, ΄Ετι έν σοι λείπει(1)· πάντα(2) όσα έχεις πώλησον και διάδος πτωχοΐς(3), και έξεις θησαυρόν έν ουρανῶ(4), και δεϋρο ακολουθεί μοι(5).

22 Όταν τ΄ άκούσε ο Ιησούς του εΐπε: «Ένα ακόμη σου λείπει: πούλησε όλα όσα έχεις και δώσε τα χρήματα στους φτωχούς, κι έτσι θα έχεις θησαυρό κοντά στο Θεό· κι έλα να με ακολουθήσεις».

(1) Πρέπει να συμπληρωθεί με το: για να κληρονομήσεις ζωή αιώνια (δ).

(2) «Όλα όσα έχεις, λέει, πούλησέ τα. Διότι αν κάτι απομείνει, είσαι δούλος εκείνου» (Θφ).

(3) «Και μοίρασε όχι σε συγγενείς πλούσιους, αλλά σε φτωχούς. Νομίζω, λοιπόν, ότι και το «μοίρασε» φανερώνει το να σκορπίσει τα χρήματα με σωστή εξέταση και όχι τυχαία» (Θφ).

(4) «Επειδή ήταν φιλοχρήματος, του υποσχέθηκε τον ουράνιο θησαυρό» (Θφ).

(5) «Επειδή λοιπόν μαζί με την ακτημοσύνη πρέπει να συνυπάρχει στον άνθρωπο και όλη η άλλη αρετή, για αυτό εΐπε: Και έλα να με ακολουθήσεις, δηλαδή· και σε όλα τα άλλα να είσαι μαθητής μου. Και πάντα να ακολουθείς, όχι σήμερα μεν ναι, ενώ αύριο όχι» (Θφ). Κανείς δεν μπορεί να μπει στην αιώνια ζωή εάν δεν ταυτίσει την τύχη του με τον Κύριο Ιησού, ακολουθώντας το αρνί όπου πάει. Πρέπει με άλλα λόγια να αγαπήσει τον Χριστό προτιμώντας αυτόν ως πολύτιμο μαργαριτάρι από κάθε άλλο αγαθό και θυσιάζοντας τα πάντα για αυτόν. Εν ονόματι του Χριστού και για τον Χριστό οφείλει να αγαπά και τους αδελφούς του Χριστού, οπότε χωρίς δυσκολία θα μοιράσει σε αυτούς για ανακούφισή τους «όλα όσα έχει» παρακινούμενος και από την αλήθεια, ότι «αυτός που ελεεί φτωχό, δανείζει τον Θεό» και συνεπώς αποκτά θησαυρό στον ουρανό. Εάν λοιπόν πράγματι φρονεί υψηλά για τον άλλο κόσμο, δεν θα επιθυμεί κάτι άλλο παρά να αποκτήσει θησαυρό στον ουρανό και θα θεωρεί αυτό υπερπλεονάζουσα αμοιβή για καθετί που άφησε ή έχασε στον κόσμο αυτόν για το Θεό. Εκείνο λοιπόν, με το οποίο μπορούμε να δοκιμάσουμε σε ποιο σημείο βρίσκεται η πνευματική μας κατάσταση, είναι το να εξετάσουμε στα πράγματα ποιες είναι οι διαθέσεις μας προς τον Χριστό και προς τους αδελφούς μας και που ελκύεται περισσότερο η καρδιά μας, στον κόσμο τον παρόντα ή στον μελλοντικό.

18.23 ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος(1) ἐγένετο, ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

23 Μόλις ἐκεῖνος τ' ἀκούσε αὐτά, πολὺ στενοχωρήθηκε, γιατί ἦταν πάμπλουτος.

(1) Είναι λέξη πιο έντονη από το λυπούμενος που χρησιμοποιούν οι άλλοι δύο συνοπτικοί. «Και το ότι λυπήθηκε βεβαίως αυτός, υποδηλώνει ότι είχε ευγνώμονα διάθεση και δεν ήταν πονηρός. Κανείς βεβαίως από τους Φαρισαίους δεν λυπήθηκε ποτέ, αλλά μάλλον αγρίευσαν» (Θφ). «Αυτός όμως φεύγει λυπημένος, το οποίο δεν είναι μικρό σημάδι ότι δεν τον πλησίασε με πονηρή διάθεση, αλλά με ασθενέστερη και επιθυμούσε μεν τη ζωή, αλλά ήταν κυριευμένος από άλλο πάθος πάρα πολύ κακό» (Σχ.). Είναι αξιοσημείωτο ότι ο πλούσιος χάνει την ουράνια βασιλεία όχι για κάποια παράβαση του νόμου, αλλά διότι παρέλειψε να ενεργήσει και θετικά το αγαθό. Δεν είχε βλάψει σε κάτι τον πλησίον, αλλά και δεν υπήρξε ευεργετικός προς αυτόν. Ενώ λοιπόν αρχικά φαίνεται πρόθυμος να συμμορφωθεί με τις οδηγίες του Χριστού, όταν τέθηκε ζήτημα προτίμησης ανάμεσα στο να συνδεθεί με τον Χριστό ή να μείνει προσκολλημένος στα πλούτη του, έδωσε την απάντηση: «σε παρακαλώ θεώρησέ με δικαιολογημένο».

18.24 Ἴδων δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυτον γενόμενον εἶπεν(1), Πῶς δυσκόλως(2) οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται(3) εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ!

24 Ὃταν ο Ἰησοῦς τον εἶδε τόσο στενοχωρημένον, εἶπε: «Πόσο δύσκολα θα μπουν στη βασιλεία του Θεοῦ αυτοὶ που ἔχουν τα χρήματα!

(1) «Λέει ο Κύριος με τρόπο θαυμαστικό» (Θφ).

(2) Η θαυμαστική αυτή έκφραση λέγεται αντί για το «πολύ δύσκολα» (δ). Πόσο είναι δύσκολο (g). «Δεν εἶπε ότι είναι αδύνατο να μπουν, αλλά δύσκολο. Διότι δεν είναι αδύνατον να σωθούμε αυτοί... Είναι όμως δύσκολο αυτό· διότι τα χρήματα είναι πιο κολλητικά από κάθε κόλλα και δύσκολα αποσπάται αυτός που σχετίστηκε με αυτά» (Θφ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν του Θεοῦ εἰσπορεύονται. Ο ενεστώτας στην γραφή αυτή υποδηλώνει ότι η βασιλεία του Θεοῦ υφίσταται ἤδη (Λουκ. ια 20, ιζ 21) και ο Ιησοῦς πρότεινε στον πλούσιο να μπει σε αυτήν, βιάζοντας τον εαυτό του (Λουκ. ιστ 16) (L).

18.25 εὐκοπώτερον γὰρ ἔστιν κάμηλον(1) διὰ τρυμαλίας ραφίδος(2) εἰσελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν(3).

25 Ευκολότερο είναι να περάσει καμήλα μέσα από βελονότρυπα, παρά να μπει πλούσιος στη βασιλεία του Θεοῦ».

(1) Υπάρχει και η γραφή κάμιλον που συναντιέται σε κάποια μεταγενέστερα χειρόγραφα= «Κάμιλος δεν είναι το ζώο, αλλά το παχύ σχοινί στα πλοία» (K). Η λέξη κάμιλος συναντιέται μόνο στο λεξικό του Σουΐδα και σε κάποιον σχολιαστή του Αριστοφάνη (ρ).

(2) Παλαιότερη γραφή: δια τρήματος βελόνης. Το βελόνης λέγεται μοναδική φορά. Και οι δύο λέξεις (βελόνη και τρήμα) σύμφωνα με τον Hobart είναι ιατρικές (ρ) και κλασικές.

(3) «Αν λοιπόν είναι πιο εύκολο μία καμήλα να χωρέσει από την τρύπα βελόνας,... αυτό όμως είναι αδύνατον, ἄρα είναι αδυνατότερο το να σωθεί πλούσιος» (Θφ). Πρέπει να σημειωθεί ιδιαίτερα ότι αυτός ο λόγος που είναι σκληρός για τους υλόφρονες συναντιέται και στα τρία συνοπτικά ευαγγέλια και όχι στο ένα από αυτά, το οποίο κάποιοι από τους νεότερους ορθολογιστές θα χαρακτήριζαν ότι έχει μέσα του εβιωνιτικό τόνο (ρ).

18.26 εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες(1), Καὶ τίς(2) δύναται σωθῆναι;

26 Ὅσοι τον ἀκούσαν εἶπαν: «Τότε ποιος μπορεῖ να σωθεῖ;»

(1) Σύμφωνα με τον Λουκά όχι μόνο οι μαθητές, αλλά και οι ακροατές του Σωτήρα εξέφρασαν την απορία τους για τον λόγο αυτόν (δ).

(2) Ὅχι ποιος πλούσιος, αλλά ποιος ἄνθρωπος (ρ). Το να αποκλείει τους πλούσιους από τη σωτηρία, φαινόταν το ίδιο με το να αποκλείει από αυτήν κάθε ἄνθρωπο. Διότι, εἴν οι περισσότεροι ευλογημένοι από το Θεό ἄνθρωποι πολὺ δύσκολα θα σώζονταν, τι λοιπόν θα γινόταν για τους ἄλλους; Τέτοια φαίνεται να είναι η σύνδεση μεταξύ των στίχων 25 και 26 (g). Είναι αξιοσημείωτη και μία ἄλλη εκδοχή· ὅλος ο κόσμος εἴτε ἔχει πλούτη εἴτε επιθυμεί αὐτά και προσπαθεῖ να αποκτήσει τέτοια. Αφού λοιπόν ὅλοι επιθυμοῦν τα πλούτη, ποιος θα σωθεῖ; (ρ). Υπάρχει στις καρδιές σχεδόν ὅλων των ἀνθρώπων τέτοια προσκόλλησις και ἀγάπη προς τον κόσμο και τα αγαθὰ του κόσμου, ὥστε, αφού ο Χριστός ζήτησε ως ἀναγκαῖο για σωτηρία να αποκοπεί κάθε δεσμός με τον κόσμο αυτόν, γίνεται αδύνατον στον καθένα να σωθεῖ.

18.27 ὁ δὲ εἶπεν, Τὰ ἀδύνατα(1) παρὰ ἀνθρώποις(2) δυνατὰ(3) παρὰ τῷ θεῷ ἐστίν.

27 **Κι εκείνος τους απάντησε: «Αυτά που για τους ανθρώπους είναι αδύνατα, για το Θεό είναι δυνατά».**

(1) Με αυτό δηλώνεται ότι ο σ. 25 σημαίνει, ότι πράγματι είναι αδύνατον και όχι απλώς δύσκολο ή πάρα πολύ απίθανο, πλούσιος να μπει στη βασιλεία των ουρανών. Είναι θαύμα της χάρις αυτοί που έχουν πλοῦτη να μην προσκολληθούν και να μην στηρίξουν την πεποίθησή τους σε αυτά (ρ).

(2) Το «παρὰ ἀνθρώποις» και «παρὰ τῷ Θεῷ» δεν σημαίνει κατά την κρίση των ανθρώπων και κατά την κρίση του Θεού, αλλά αναφέρονται σε ὅ,τι οι ἄνθρωποι και ο Θεός μπορούν να κατορθώσουν. Ο ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ. Ο Θεός ὅμως μπορεί να διαρρήξει την γοητεία, την οποία ο πλοῦτος ασκεί πάνω στον πλούσιο (ρ). «Για αυτούς μεν που ἔχουν ἀνθρώπινο φρόνημα, δηλαδή σέρνονται κάτω και επιθυμούν τα γήινα, είναι ἀδύνατον να σωθεῖ· για το Θεό ὅμως είναι δυνατόν, δηλαδή ὅταν κάποιος ἔχει σύμβουλο το Θεό και τις ἐντολές του... και επικαλεῖται την ἀπὸ εκείνον βοήθεια, θα είναι αυτό δυνατόν. Διότι ἀπὸ ἐμᾶς εξαρτάται το να θελήσουμε το ἀγαθό, ἐνῶ ἀπὸ το Θεό να το τελειοποιήσει» (Θφ). Ὑπάρχουν ἄλλωστε και τόσες ἄλλες δυσκολίες στην οδὸ της σωτηρίας μας, ὥστε κανεὶς δεν θα μπορούσε να ξεπεράσει αυτές χωρὶς τη χάρη του Θεού, ο οποίος είναι πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη δύναμη και ὄχι μόνο με την παντοδυναμία, ἀλλὰ και με τη σοφία του μπορεί να ἐκμηδενίσει κάθε ἀντίσταση ἀπὸ ὅπου και ἀν προέρχεται, ἀρκεί μόνο να συνεργήσει σε αυτό η ἀγαθὴ διάθεση του ἀνθρώπου. Η ζωὴ του χριστιανοῦ είναι ζωὴ υπερφυσική. Το να στραφεῖ λοιπὸν η καρδιά του ἀνθρώπου ἀπὸ τον κόσμο και την σάρκα προς τον Θεό και τα οὐράνια, ἀποτελεῖ στο πνευματικὸ πεδίο θαῦμα χάρις ἀνάλογο με εκείνο, το οποίο ἄλλοτε στο φυσικὸ πεδίο ἔστρεψε πίσω το ρεῦμα του Ιορδάνη ἢ διαίρεσε στα δύο σαν ἄλλο τείχος την Ερυθρὰ θάλασσα. Εκείνος ο οποίος ἔκανε χωρὶς κάποια δυσκολία τα θαύματα αυτά στη φύση, ο ἴδιος με τη χάρη του μπορεί να ἐπιδράσει και στην ἀνθρώπινη ψυχὴ και να ἐλκύσει αὐτὴν προς τον εαυτὸ του.

(3) Παράδειγμα που ἐπιβεβαιώνει αὐτὸ το δυνατόν, ἔχουμε τον Ζακχαῖο, κεφ. ιθ 2,9 (b).

Στίχ. 28-30. Οἱ ἀμοιβές ὅσων ἀφήσουν τα πάντα για τον Χριστό.

18.28 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος(1), Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα(2) και ἠκολουθήσαμεν σοι(3).

28 **Τότε ο Πέτρος του λέει: «Να, εμεῖς ἐδῶ ἀφήσαμε τα πάντα και σε ἀκολουθήσαμε».**

(1) Είναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ο Πέτρος ἔλαβε τον λόγο και ἐδῶ. Δεν μιλά ὅμως με πνεῦμα καύχησης. Μάλλον η ἐλπίδα που προκλήθηκε μέσα του ἀπὸ τα λόγια του Κυρίου, ὠθεῖ αὐτόν. Θέλει να βεβαιωθεῖ ἀν η δύναμη του Θεού ἔκανε το θαῦμα της και για αὐτούς και ἀν μπορούν να ἐλπίζουν, ὅτι θα μπουκ στην βασιλεία των ουρανών (ρ).

(2) Ὑπάρχει και η γραφή: ἀφέντες τα ἴδια=Εάν ο Πέτρος ἀντικαθιστά το «πάντα» του σ. 22 με το «τα ἴδια», οφείλεται αὐτό στο ὅτι σε σύγκριση με ὅσα θα ἀφήνε ο πλοῦσιος, ἐκεῖνα τα οποία ἀφήσε ο Πέτρος ἦταν πολὺ πενιχρά και θα ἦταν πολὺ να πει και για τον εαυτὸ του αὐτός, ὅτι ἀφήσαμε τα πάντα (L).

(3) Μπήκε και στους μαθητές το δίλημμα, το οποίο ἤδη μπήκε στον πλούσιο. Και αὐτοὶ ἀποφάσισαν να ἀκολουθήσουν το Χριστό. Τι λοιπὸν θα καρπώνονταν ἀπὸ αὐτό; Ο Πέτρος ρωτᾷ με ἀφέλεια ἐξ' ὀνόματος ὄλων (g). «Εἶναι πρέπον, ο πλοῦσιος, ἀπὸ τη μία, ἐφόσον περιφρόνησε πολλὰ, να περιμένει τις ἀμοιβές. Αὐτός ὅμως, ἀπὸ την ἄλλη, που κατέχει λίγα», ὅπως ο Πέτρος και ὅσοι ἦταν μαζί του, «ἔπειτα ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ αυτά, τι θα μπορεί να ἐλπίζει, πῶς δεν θα ἔπρεπε να το μάθει αὐτό;... Εἶναι ἀναγκαῖο να πούμε και το ἐξῆς· το να ἀπομακρυνθεῖ κάποιος ἀπὸ πολλὰ ἢ ἀπὸ λίγα θα μπορούσε να είναι ἴσο πάθημα, σύμφωνα με την ὀρθὴ λογική. Ὄποτε ὅσον ἀφορὰ την υπακοή και την πρόθεση θα λογαριαστοῦν στην ἴδια κατηγορία με αὐτούς που ἔχουν πολλὰ, αὐτοὶ που δεν ἔχουν πολλὰ και ἔπειτα δείχνουν την ἴδια προθυμία και υπομένουν θεληματικὰ την ἀποβολὴ των ὑπαρχόντων» (Σχ.).

18.29 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς(1), Ἄμην λέγω ὑμῖν(2) ὅτι οὐδεὶς ἐστίν(3) ὃς ἀφήκεν οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφοὺς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα(4) ἕνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

29 **Κι ο Ιησοῦς του εἶπε: «Σας βεβαιώνω πως ὅποιος ἀφήσε σπίτι ἢ γονεῖς ἢ ἀδέρφια ἢ γυναῖκα ἢ παιδιὰ για χάρη της βασιλείας του Θεοῦ,**

(1) Δες Ματθ. ιθ 28,29 και Μάρκ. ι 29 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) «Κάνει ἔνορκη την ὑπόσχεση, βάζοντας πρὶν ἀπὸ το λόγο το «ἀμὴν», που παίζει το ρόλο του ὄρκου» (K).

(3) Με την ἐκφραση «κανεὶς δεν ὑπάρχει που» φανερώνεται η πρόθεση να δοθεῖ στην ὑπόσχεση αὐτὴ η ὅσο το δυνατόν ἐυρύτερη ἐφαρμογὴ (g). Δεν ὑποσχέθηκε και δεν πραγματοποιήσε αὐτό ο

Θεός μόνο για τους 12, αλλά και για κάθε άλλον, ο οποίος θα είχε την χάρη να υποβληθεί σε αυτές τις θυσίες (ρ).

(4) «Ποιοι θα μπορούσαν να είναι αυτοί που άφησαν πατέρα ή μητέρα, γυναίκα και αδέρφια και σπίτια;.. Καθώς ο Κύριος ελκύει με το κήρυγμα την υφήλιο στη δική του πίστη, θέλουν μεν να προσέλθουν προς αυτό κάποιοι, αλλά βλέπουν ίσως τους πατέρες ή τις μητέρες που είναι άπιστοι και πονηροί· αλλά πολλές φορές και οι πατέρες δεν ανέχονταν να λυπήσουν τα παιδιά τους με την προσέλευσή τους στην πίστη. Το ίδιο θα μπορούσε να ειπωθεί και για αδέρφια προς αδέρφια και για νύφη σε πεθερά και εκείνην προς αυτήν. Αλλά βεβαίως οι εδραίοι στην πίστη δεν βάζουν τίποτα μπροστά από την αγάπη του Χριστού και δεν υπολογίζουν καθόλου την σαρκική συγγένεια» (Κ).

18.30 ὅς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα(1) ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ(2) καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

30 θα κερδίσει πολύ περισσότερα τώρα, στα χρόνια που ζούμε, και στο μελλοντικό κόσμο την αιώνια ζωή».

(1) Του Ιώβ η οικογένεια αποκαταστάθηκε στο ακέραιο και τα χαμένα αγαθά του, αποδόθηκαν σε αυτόν διπλάσια. Οι αμοιβές της Π.Δ. ξεπεράστηκαν κατά πολύ από τις ηθικές και πνευματικές ανταποδόσεις του ευαγγελίου. Ό,τι θυσιάσαν οι πιστοί για το Χριστό ως προς την οικογένεια ανταποδόθηκε σε αυτούς πολλαπλό με το Χριστό και με την εκκλησία. Ειδικά η υπόσχεση αυτή πραγματοποιήθηκε στους από τα έθνη προσήλυτους, οι οποίοι βρήκαν στοργικούς πατέρες και αδελφούς που αντικατέστησαν τους σκληρούς συγγενείς τους, τους οποίους για το Χριστό απαρνήθηκαν (ρ). Κάθε αληθινός πιστός αποκτά στην ανώτερη ζωή, στην οποία εισάγεται από τον Χριστό, αδελφούς αγαπητούς, παιδιά για ανατροφή, γονείς σεβαστούς και στοργικούς, τελείως νέα πνευματική συγγένεια, την οποία πλουτίζει με την αγάπη του, αλλά και απολαμβάνει και αυτός με ποικίλες μορφές την στοργή και συμπάθειά τους. Εξάλλου η κοινωνία της χριστιανικής αγάπης χορηγεί σε κάθε πιστό την απόλαυση αγαθών κάθε φύσης που ανήκουν στους αδελφούς τους (g). Επιπλέον «αυτός που εγκατέλειψε τα σαρκικά και πρόσκαιρα, θα πάρει τα πολύ καλύτερα, και κατά κάποιο τρόπο πολλαπλάσια αυτών που καταφρόνησε... Και αν κάποιος αφήσει σπίτι, θα λάβει τις ουράνιες κατοικίες· και αν εγκαταλείψει πατέρα, έχει τον ουράνιο Πατέρα· και αν απομακρυνθεί από αδελφούς, αλλά θα τον πάρει ο Χριστός σε κοινωνία με αδελφούς· όταν αφήσει γυναίκα με την οποία έμενε μαζί, θα βρει την ουράνια και από το Θεό σοφία, από την οποία θα τεκνοποιήσει ωραίους καρπούς· και αν αφήσει μητέρα, θα βρει την άνω Ιερουσαλήμ, η οποία είναι ελεύθερη και μητέρα μας» (Κ).

(2) Κατά το χρόνο της παρούσας ζωής, ανεξάρτητα από όσα αναφέρθηκαν ήδη, αυτός που ακολούθησε το Χριστό θα λάβει πολλαπλάσια και με τις δωρεές και παρηγορίες του Πνεύματος του Θεού, όπως και με τα θέλητρα από τη σχέση με το Θεό και από την αγαθή συνείδηση, όλα λοιπόν αυτά είναι αγαθά, τα οποία για αυτούς που γνωρίζουν να εκτιμούν αυτά, ισοφαρίζουν και με το παραπάνω όλες τις τυχόν για το Χριστό θυσίες και απώλειές τους.

Στίχ. 31-34. Τρίτη προαναγγελία του Πάθους.

18.31 Παραλαβών(1) δὲ τοὺς δώδεκα εἶπε πρὸς αὐτούς(2), Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ τελειωθήσεται(3) πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν(4) τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου(4)·

31 Ο Ἰησοῦς πῆρε κοντὰ του τοὺς δώδεκα μαθητὲς και τοὺς εἶπε: «Ἀκούστε· τώρα που ανεβαίνουμε στην Ἱερουσαλήμ, ὅλα ὅσα ἔγραψαν οἱ προφῆτες για τον Υἱὸ του Ἀνθρώπου θα εκπληρωθῶν.

(1) Δες Ματθ. κ 17-19 και Μάρκ. ι 32-34 και τις εκεί σημειώσεις. Παραλαβών=πῆρε κοντά του. Η έννοια του παίρνω κατά μέρος και ιδιαιτέρως, μακριά από το πλήθος, υποδηλώνεται μεν αλλά δεν τονίζεται. Στους κλασικούς το ρήμα χρησιμοποιείται για το παίρνω σύζυγο, σύντροφο, σύμμαχο ή υιοθετώ κάποιον (ρ).

(2) Είναι η τρίτη προαναγγελία του Πάθους. Για τις άλλες δύο που έγιναν αμέσως πριν τη Μεταμόρφωση και αμέσως μετά από αυτήν, δες θ 22,44 (ρ). Στους αποστόλους μίλησε συχνότερα και ολοένα πιο ξεκάθαρα για το Πάθος, για να είναι μετέπειτα μάρτυρες της πρόγνωσης του (Grotius). «Προλέγει σε αυτούς τα σχετικά με το Πάθος, για να κατορθώσει τα εξής δύο· ένα μεν, το να δείξει ότι σταυρώνεται όχι χωρίς τη θέλησή του, ούτε σαν απλός άνθρωπος αγνοώντας τον θάνατο, αλλά και προγνώριζε και με τη θέλησή του πάσχει. Διότι αν ήθελε να μην πάθει, θα ξέφευγε, επειδή ακριβώς το προγνώριζε. Διότι αυτοί που δεν προγνώριζον συλλαμβάνονται. Δεύτερο, για να τους πείσει να

υπομένουν με ευκολία αυτά που θα συμβούν, μιας και θα τα είχαν ακούσει από πριν, και δεν θα έπεφταν πάνω τους αιφνιδιαστικά» (Θφ).

(3) Υπάρχει και η γραφή που μαρτυρείται γενικότερα στα χειρόγραφα από πιο παλιά: τελεσθήσεται. Το Πνεύμα το Άγιο στους προφήτες της Π.Δ. μαρτύρησε από πριν «τα παθήματα του Χριστού και τις δόξες μετά από αυτά» (Α΄ Πέτρ. α 11). Αυτό αποδεικνύει και ότι οι Γραφές που περιέχουν αυτά που αποκαλύφθηκαν στους προφήτες, είναι λόγος Θεού, διότι αυτός επαληθεύτηκε ακριβώς και πλήρως, αλλά και ότι ο Χριστός στάλθηκε από το Θεό, διότι σε αυτόν επαληθεύτηκε και εκπληρώθηκε αυτός ο λόγος. Ο Χριστός ήταν ο ερχόμενος, διότι καθετί που προφητεύτηκε για τον Μεσσία, βρήκε την επαλήθευσή του στο Χριστό.

(4) Δια μέσου των προφητών. Ο προφήτης δεν είναι ο αρχικός παράγοντας, αλλά όργανο. Είναι το μόνο χωρίο στο οποίο συναντιέται η φράση στον Λουκά, ο οποίος στους από τα έθνη αναγνώστες του λέει λίγα για την εκπλήρωση των προφητειών (ρ).

(5) Μπορεί να συνδεθεί ή με το τελεσθήσεται (δοτική αντιπεριπονητική=εναντίον του υιού του ανθρώπου)(δ) ή με το γεγραμμένον (=για τον υιό του ανθρώπου)(ρ.γ).

18.32 παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὕβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται,

32 Δηλαδή, θα παραδοθεί στους εθνικούς, θα τον περιγελάσουν, θα τον βρίσουν και θα τον φτύσουν.

18.33 καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν(1), καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται(2).

33 Ὑστερα θα τον μαστιγώσουν και θα τον σκοτώσουν, αλλά την τρίτη μέρα αυτός θ' αναστηθεί».

(1) Το είδος του θανάτου δεν δηλώνεται στον Λουκά και στον Μάρκο τόσο ξεκάθαρα όσο στον Ματθαίο (σταυρώσει). Όχι λιγότερο όμως οι λεπτομέρειες στην τρίτη αυτή προαναγγελία είναι περισσότερο καθορισμένες και δραματικές παρά στις προηγούμενες (g). Ειπώθηκε από τους ορθολογιστές ότι η προφητεία αυτή κατασκευάστηκε μετά τα γεγονότα. Αλλά σε αυτήν την περίπτωση γιατί δεν υπήρξε το ίδιο λεπτομερές και συγκεκριμένη και σύμφωνα με τις άλλες δύο προηγούμενες; Ότι ο Χριστός θα προέβαινε βαθμιαία σε αποκαλύψεις περισσότερων λεπτομερειών, παρουσιάζεται πολύ πιθανόν (ρ).

(2) Ενώ η προφητεία του παθήματος θα μπορούσε να κλονίσει την πίστη των μαθητών, η προφητεία της ανάστασης του έγινε για να στηρίξει αυτήν (ρ).

18.34 καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν(1), καὶ ἦν τὸ ῥῆμα(2) τοῦτο κεκρυμμένον(3) ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα(4).

34 Εκείνοι όμως τίποτε απ' αυτά δεν κατάλαβαν. Αυτά τα λόγια τούς ήταν αινιγματικά, και δεν τα εννοούσαν.

(1) Δες και θ 45. Η από τον Λουκά επανάληψη της ιδέας αυτής, με λέξεις μάλιστα τις ίδιες ή με την ίδια σημασία, δείχνει πόσο οι απόστολοι εκπλήσσονταν αργότερα με την έντονη αυτή δυσκολία τους να εννοήσουν και να καταλάβουν (g). Ο Λουκάς αναφέρει μόνο ότι δεν κατάλαβαν τίποτα από αυτά. Αλλά οι άλλοι δύο συνοπτικοί διασαφηνίζουν αυτό στην πράξη με το αίτημα των γιων του Ζεβεδαίου για τις ξεχωριστές θέσεις στη βασιλεία, το οποίο ο Λουκάς αποσιωπά (ρ). Ήταν τόσο ισχυρές οι προκαταλήψεις τους και τόσο πολύ αντιτίθεντο τα όσα προέλεγε ο Κύριος, με τις παχυλές αντιλήψεις τους για τον Μεσσία, ώστε δεν μπορούσαν να αντιληφθούν την πραγματική έννοια αυτών των προφητειών.

(2) Το «ῥῆμα» δηλαδή το γεγονός του Πάθους και της ανάστασης που προαναγγέλλεται με λόγο (g).

(3) Η βραδύνοια αυτή ήταν σύμφωνη και με σχέδιο της θείας Πρόνοιας, διότι απετέλεσε ασφαλή εγγύηση για την αλήθεια του γεγονότος της ανάστασης. Οι απόστολοι δεν πίστεψαν στην ανάσταση, επειδή την περίμεναν, διότι ο «λόγος» αυτός ήταν κρυμμένος από αυτούς (ρ). Τα όσα έλεγε σε αυτούς ο Κύριος, τα θεωρούσαν ως τελείως ασυμβίβαστα με την δόξα και την τιμή, με την οποία θα περιβαλλόταν ο Μεσσίας. Είχαν διαβάσει ή άκουσαν να διαβάζεται στις συναγωγές την Π.Δ. πολλές φορές, αλλά πρόσεχαν περισσότερο τις προφητείες για τη δόξα του Μεσσία, παρατρέχοντας τελείως και τις προφητείες για τα παθήματά του. Και για αυτό παρέμενε μυστηριώδης για αυτούς ο λόγος του Κυρίου για σταυρό και παθήματα. Να γιατί, όταν διαβάζουμε την Γραφή-και πρέπει αυτή να είναι παντοτινό εντρύφημά μας- ενδείκνυται να παρακαλούμε το Θεό να ανοίγει το νου μας για πλήρη και ακριβή κατανόηση αυτής.

(4) «Αλλά θα μπορούσες να πεις· Αφού δεν καταλάβαιναν, γιατί λοιπόν τους τα προέλεγε αυτά;... Δεν ωφελούνταν λίγο διότι μετέπειτα θα θυμούνταν, ότι αυτά ήταν τα οποία, όταν πρόσφατα τα είχε προείπει ο Κύριος, δεν τα κατάλαβαν. Και αυτό είναι φανερό από πολλά, και μάλιστα από όσα ο Ιωάννης λέει· «αυτά δεν τα κατάλαβαν οι μαθητές του, ύστερα όμως τα θυμήθηκαν, ότι αυτά ήταν γραμμένα για αυτόν». Και ο παράκλητος όμως, με το να τους τα θυμίσει όλα, τοποθέτησε μέσα τους πιο αξιόπιστη την μαρτυρία για το Χριστό» (Θφ).

Στίχ. 35-43. Η θεραπεία του τυφλού στην Ιεριχώ.

18.35 Έγένετο δὲ(1) ἐν τῷ ἐγγίζειν(2) αὐτὸν εἰς Ἱεριχώ(3) τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν(4) προσαιτῶν(5).

35 Καθὼς ο Ἰησοῦς πλησίαζε στην Ιεριχώ, ἕνας τυφλὸς καθόταν στην ἄκρη του δρόμου και ζητιάνευε.

(1) Δες Ματθ. κ 29-34, Μάρκ. ι 46-52 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Σύμφωνα με τον Μάρκο και τον Ματθαίο η θεραπεία έγινε, όταν ο Κύριος έβγαινε από την πόλη. Μολονότι θα μπορούσε κάποιος να πει μαζί με τον Brassac, ότι «επειδή οι ευαγγελιστές φροντίζουν λίγο για τον καθορισμό των ασήμαντων λεπτομερειών, τοποθετούν χωρίς να ενδιαφέρονται την θεραπεία είτε πριν την είσοδο στην Ιεριχώ, είτε κατά την έξοδο από αυτήν» (L), μπορούμε και να δεχτούμε είτε, ότι από τους δύο αναφερόμενους από τον Ματθαίο τυφλούς, ο ένας, του οποίου η θεραπεία υπήρξε και η πιο σημαντική, θεραπεύτηκε, όταν ο Χριστός έμπαινε στην πόλη, ενώ όταν έβγαινε θεραπεύτηκε ο δεύτερος (Αυγουστίνος Quaest. Evang. II 48) και ο Ματθαίος συνδυάζει και τις δύο (Neander)· είτε ότι εφόσον σύμφωνα με τους Ιώσηπο και Ευσέβιο, υπήρχαν δύο Ιεριχώ, η παλαιά και η νέα πόλη, η θεραπεία μπορούσε να γίνει κατά την έξοδο από τη μία και την είσοδο στην άλλη (g).

(3) Η εξόχως ακριβής αφήγηση του τετάρτου ευαγγελιστή, συμπληρώνει την συνοπτική αφήγηση. Η διαμονή του Κυρίου στην Περαιά διακόπηκε από την πρόσκλησή του στη Βηθανία για τον Λάζαρο, τον οποίο ανέστησε (Ιω. ια). Από τη Βηθανία ήλθε στην Εφραΐμ (Ιω. ια 54) και κατά την εποχή αυτή συμπίπτει και η τρίτη προαναγγελία του πάθους. Ενώ πλησίαζε ήδη το Πάσχα, ο Κύριος αφού διέσχισε την κοιλάδα του Ιορδάνη συναντιέται στην Ιεριχώ με τα караβάνια των προσκυνητών, τα οποία κατέφθαναν από την Περαιά και ανεβαίνει μαζί με αυτά στα Ιεροσόλυμα (g).

(4) Πρέπει να ανακουφίζονται και να βοηθούνται με την εκδήλωση της αγάπης μας εκείνοι, οι οποίοι λόγω των κρίσεων της θείας Πρόνοιας, έγιναν ανίκανοι να προμηθευτούν το ψωμί τους με την δική τους εργασία και καθισμένοι στους δρόμους ζητούν την βοήθειά μας. Μην προσπερνάμε αυτούς, αφού και ο Χριστός έριξε βλέμμα συμπάθειας στον τυφλό στην Ιεριχώ. Και υπάρχουν μεν μεταξύ αυτών και απατεώνες, μη λησμονούμε όμως ότι δεν είναι όλοι τέτοιοι.

(5) Υπάρχει και η γραφή επαιτών. Ήταν όχι μόνο τυφλός, αλλά και φτωχός. Δηλαδή ήταν τότε το καταλληλότερο σύμβολο, που συμβολίζει την ανθρωπότητα, την οποία ο Χριστός ήλθε να θεραπεύσει και να σώσει και η οποία ηθικά και πνευματικά ήταν τυφλή και φτωχή.

18.36 ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου(1) ἐπυνθάνετο τί εἶη τοῦτα(2)·

36 Ὅταν ἀκουσε το πλήθος που περνούσε, ρώτησε να μάθει τι συνέβαινε.

(1) Τα караβάνια των προσκυνητών, όταν βρέθηκε ο Κύριος στο δρόμο προς Ιεροσόλυμα συγκεντρώθηκαν γύρω του και βάνιζαν μαζί του.

(2) Υπάρχει και η γραφή «τούτο», δηλαδή η συρροή αυτή του πλήθους (b), την οποία πρόδιδε ο θόρυβος. Εκείνοι οι οποίοι στερούνται την όρασή τους, ενδείκνυται να χρησιμοποιούν την ακοή τους και εφόσον δεν μπορούν να δουν με τα δικά τους μάτια, κάνοντας ερωτήσεις στους γύρω τους, επωφελούνται από τα μάτια των άλλων. Έτσι ο τυφλός αυτός, με τις ερωτήσεις του πληροφορήθηκε, ότι ο Ιησούς ο Ναζωραίος περνούσε από εκεί, όπως με το ίδιο μέσο άνοιξαν και τα μάτια της ψυχής του για να δει, ποιος ήταν αυτός ο Ιησούς και τι μπορούσε να περιμένει από αυτόν.

18.37 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται(1).

37 Του εἶπαν ὅτι περνάει ο Ἰησοῦς ο Ναζωραῖος.

(1) Για μεν το απήγγειλαν δες Λουκ. η 20, για δε το Ναζωραίος δες Λουκ. δ 34. Ο Μάρκος έχει αντί για αυτό Ναζαρηνός και ο Ματθαίος αποσιωπά αυτό. Για το παρέρχεται, δες Λουκ. ια 42 (p).

18.38 καὶ ἐβόησεν λέγων, Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυὶδ(1), ἐλέησόν με(2).

38 Τότε ἐκείνος ἄρχισε να φωνάζει δυνατά: «Ἰησοῦ, Υἱὲ του Δαβίδ, σπλαχνίσου με!»

- (1) Ο τίτλος χαρακτηρίζει τον Ιησού ως κληρονόμο του ισραηλιτικού θρόνου (g) και παρουσιάζει τον τυφλό να αναγνωρίζει ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας (Ματθ. θ 27,ιβ 23,ιε 22,κα 9,15) (p). «Ο τυφλός λοιπόν, αφού πίστεψε ότι αυτός είναι ο ελπιζόμενος Χριστός, ήταν λογικό να μην αγνοεί» (Θφ), «τα προφητευμένα για αυτόν από το νόμο και τους αγίους προφήτες, και ότι καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ σωματικά» (Κ), «φωνάζει με μεγάλη φωνή· Υιέ Δαβίδ, ελέησέ με» (Θφ),
- (2) «Και με το να πει «Ελέησέ με», φανερώνει ότι είχε μία πιο θεία ιδέα για αυτόν και δεν τον θεωρούσε απλό άνθρωπο» (Θφ).

18.39 και οί προάγοντες(1) έπετίμων αυτόν ἵνα σιωπήσῃ(2)· αυτός δὲ πολλῶ μάλλον ἔκραζεν(3), Υιέ Δαυίδ, ἐλέησόν με.

39 Αυτοί που προπορεύονταν τον μάλωνα να σωπάσει, εκείνος όμως φώναζε ακόμη πιο πολύ: «Υιέ του Δαβίδ, σπλαχνίσου με!»

- (1) Είναι σύμφωνο με το προηγούμενο «έν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ (σ. 35)»(L).
- (2) Υπάρχει και η γραφή σιγήση, ρήμα χαρακτηριστικό του Λουκά (Λουκ. θ 36,κ 26,Πράξ. ιβ 17,ιε 12,13) και μόνο στο Ρωμ. ιστ 25 (ή ιδ 24) και Α΄ Κορ. ιδ 28,30,34 συναντιέται αλλού στην Κ.Δ. (p). Η επιτίμηση που απευθύνουν στον τυφλό, δεν οφείλεται στο ότι αυτός χρησιμοποίησε αυτόν τον τίτλο για τον Κύριο, αλλά διότι νομίζουν αυθάδη την αξίωση του τυφλού και ζητιάνου να σταματήσει στην πορεία του ένα τόσο υψηλό πρόσωπο (g). «Δεν τον άφηναν να μιλήσει, για να μην ενοχλεί τον διδάσκαλο» (Z). Εξάλλου τον θεώρησαν έναν συνηθισμένο ζητιάνο, που ζητούσε από τον Ιησού χρηματική ελεημοσύνη. Ίσως επίσης ο Κύριος και να δίδασκε καθώς προχωρούσε (p).
- (3) Σημείωσε την αλλαγή του ρήματος και του χρόνου. Αντί για το εβόησε (=ισχυρή φωνή για βοήθεια, που βγαίνει εσκεμμένα και με επίγνωση) μπαίνει το κράζω (=φωνή ισχυρή και οξεία που βγαίνει από ένστικτο και προδίδει βαθιά συγκίνηση) και σε παρατατικό, που δηλώνει το συνεχές της κραυγής (p). «Θαύμασε, σε παρακαλώ, και την ένταση της ομολογίας του, πώς παρόλο που πολλοί τον μάλωνα, δεν σιώπησε, αλλά έκραζε περισσότερο. Διότι ήταν η θερμότητα αυτό που τον παρακινούσε εσωτερικά» (Θφ). Η αφήγηση αυτή, που μπαίνει στο τέλος αυτού του κεφαλαίου, μιλά για το ίδιο, για το οποίο και η παραβολή στην αρχή του κεφαλαίου, ότι δηλαδή οι άνθρωποι οφείλουν «πάντοτε να προσεύχονται και να μην αποκάμνουν». Ο τυφλός επιμένει και για αυτό ακούγεται.

18.40 σταθείς δὲ ὁ Ἰησοῦς(1) ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν(2). ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν λέγων,

40 Τότε ο Ιησούς στάθηκε κι έδωσε εντολή να τον φέρουν κοντά του. Αυτός πλησίασε κι εκείνος τον ρώτησε:

- (1) «Σταματά τον Κύριο η φωνή αυτού που με πίστη τον επικαλείται» (Κ). Ο Κύριος είναι περισσότερο συμπαθητικός και σπλαχνικός από όλους όσους τον ακολουθούν. Παρόλο που οδοιπορούσε, διέκοψε την πορεία του και σταμάτησε.
- (2) «Ο Ιησούς τον προσκαλεί, επειδή ήταν πραγματικά άξιος να τον πλησιάσει» (Θφ). «Και τιμήθηκε εύλογα από τον Χριστό ο τυφλός. Διότι τον κάλεσε ο Χριστός και τον διέταξε να έλθει κοντά, έτσι ώστε αυτός που τον πλησίασε με την πίστη πρώτα, να τον πλησιάσει και με το σώμα» (Κ).

18.41 Τί σοι θέλεις ποιήσω(1); ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω(2).

41 «Τι θέλεις να σου κάνω;» «Κύριε, θέλω ν' αποκτήσω το φως μου», αποκρίθηκε.

- (1) «Ρωτά όχι επειδή αγνοεί, αλλά για να μην δοθεί η εντύπωση στους παρόντες, ότι ενώ άλλα ζητά εκείνος, άλλα δίνει αυτός και ότι εκείνος μεν ζητά χρήματα, ενώ αυτός επειδή τάχα του αρέσει να επιδεικνύεται, θεραπεύει την τύφλωση» (Θφ). Ο Κύριος με την ερώτηση κάνει σαφές στα πλήθη, ότι δεν επρόκειτο για συνηθισμένο ζητιάνο, αλλά για άνθρωπο που είχε πίστη, για την οποία και ζητούσε να θεραπευτεί (p). Παρόλο που ο Κύριος γνωρίζει όλες τις ανάγκες μας, θέλει να μάθει αυτές και από το δικό μας στόμα. Εκθέτοντας τις ανάγκες μας στον Κύριο διδάσκουμε τους εαυτούς μας να εκτιμούμε το έλεος το οποίο του ζητάμε. Και είναι ανάγκη πρώτα να εκτιμήσουμε όπως αξίζει αυτό το έλεος, διότι αλλιώς είμαστε ανάξιοι να το λάβουμε.
- (2) Ο τυφλός θα είχε ακούσει να μιλούν για πολυάριθμες θεραπείες που έγιναν από τον Ιησού, όπως και για την ανάσταση του Λαζάρου, η οποία είχε συντελεστεί λίγα στάδια μακριά από την Ιεριχώ. Έτσι εξηγείται η πίστη του που με τόση απλότητα εκφράζεται στην απάντησή του αυτή (g).

18.42 και ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐνάβλεψον(1)· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε(2).

42 Κι ο Ιησούς του είπε: «Ν' αποκτήσεις το φως σου! Η πίστη σου σε έσωσε».

(1) «Δες την εξουσία. «Απόκτησε το φως σου». Διότι ποιος από τους προφήτες θεράπευσε έτσι, με τέτοια εξουσία εννώς; Για αυτό και έγινε φως για τον άρρωστο η φωνή, επειδή ανέβλυσε από το φως το αληθινό» (Θφ).

(2) «Δεν απαιτήσε από αυτόν πίστη, διότι η επίμονη κραυγή ήταν απόδειξη πίστης» (Ζ). «Η πίστη σου έσωσε. Διότι πίστεψες ότι είμαι εκείνος ο κηρυττόμενος γιος του Δαβίδ, ο Χριστός, και έδειξες τόσο μεγάλη θερμότητα, ώστε παρόλο που σε μάλωναν, εσύ να μην σιωπάς» (Θφ). Το πλήθος αποκάλεσε αυτόν Ιησού Ναζωραίο. Εκείνος όμως τον αποκαλούσε επίμονα υιό Δαβίδ (ρ).

18.43 και παραχρήμα(1) ανέβλεπεν, και ήκολούθει αὐτῷ(2) δοξάζων(3) τὸν θεόν. και πᾶς ὁ λαὸς ἰδῶν(4) ἔδωκεν αἶνον(5) τῷ θεῷ.

43 Αμέσως ο τυφλός βρήκε το φως του κι ακολουθούσε τον Ιησού δοξάζοντας το Θεό. Και ὅλος ο κόσμος, όταν τον είδε, δοξολογούσε το Θεό.

(1) Εκτός από τα χωρία Ματθ. κα 19,20, μόνο ο Λουκάς χρησιμοποιεί την λέξη (L).

(2) Ο Ιησούς επιτρέπει στον τυφλό τώρα να εκδηλώνει δημόσια την ευγνωμοσύνη του και στο πλήθος να εκφράζει ζωντανά τον θαυμασμό και τη χαρά του, διότι ο χρόνος των επιφυλάξεων πέρασε ήδη, και σε λίγο ο Χριστός θα αντιμετωπίσει το πάθος του (g).

(3) «Με δύο τρόπους ελευθερώθηκε από την τυφλότητα, και από τη σωματική και από αυτήν του νου και της καρδιάς· διότι δεν θα τον δόξαζε ως Θεό αν δεν έβλεπε όντως. Έγινε όμως και σε άλλους αφορμή για να δοξάζουν» (Κ). Το «δοξάζω» αναφέρεται μάλλον στη δύναμη του Θεού, ενώ ο «αἶνος» στην αγαθότητά του (Λουκ. β 20) (g). Ο Χριστός είχε καταστήσει έργο του το να δοξάζεται ο Πατέρας του. Και εκείνοι τους οποίους θεράπευσε, τον ευχαριστούσαν υπερβολικά, όταν δοξολογούσαν το Θεό. Όπως και εκείνοι, οι οποίοι δοξολογούν το Χριστό, αρέσουν εξαιρετικά στο Θεό και αποδίδουν με την δοξολογία τους στο Χριστό τιμή και στον ίδιο το Θεό.

(4) Βλέποντας το θαύμα που επιτέλεσε ο Ιησούς, όπως και την άγια χαρά του άνδρα, στον οποίο δόθηκε πίσω η όραση (b).

(5) Ποιητική λέξη σπάνια στους Ο΄, ενώ στην Κ.Δ. μόνο εδώ και στο Ματθ. κα 16 σε παράθεση από το Ψαλμ. η 2 (ρ). Πρέπει να δοξολογούμε το Θεό όχι μόνο για τα ελέη του προς εμάς αλλά και για τα ελέη του προς τους άλλους.

Κεφάλαιο 19

Στίχ. 1-10. Ο Ζακχαΐος σώζεται.

19.1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχὼ(1).

1 Ο Ιησούς μπήκε στην Ιεριχώ και περνούσε μέσα από την πόλη.

19.2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαΐος(2), καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης(3) καὶ οὗτος ἦν πλούσιος(4).

2 Εκεί υπήρχε κάποιος, που το όνομά του ήταν Ζακχαΐος. Ήταν αρχιτελώνης και πλούσιος.

(1) Η αφήγηση της επιστροφής του Ζακχαΐου δεν υπάρχει στους άλλους δύο συνοπτικούς. Υπάρχει σε αυτούς ένα κενό, διότι ο Ιησούς σταμάτησε τουλάχιστον μία νύχτα στην Ιεριχώ. Η πηγή από την οποία άντλησε ο Λουκάς ήταν προέλευσης αραμαϊκής, όπως αποδεικνύεται από τα αλληπάλληλα «και» και από την σύνταξη κατά παράταξη, όπως και από τη φράση «ονόματι καλούμενος» (g). Ο Ιησούς μετά τη θεραπεία του τυφλού μπαίνοντας στην Ιεριχώ πέρασε μέσα από την πόλη (δ).

(2) Το όνομα μεταφραζόμενο στην ελληνική σημαίνει καθαρός, αθώος (Β΄Εσδρα β 9,Νεεμ. ζ 14) και δείχνει, ότι αυτός ήταν Ιουδαίος (δ).

(3) Πρέπει να υπήρχε στην Ιεριχώ γραφείο κεντρικού τελωνείου και λόγω της εξαγωγής βαλσάμου, το οποίο παραγόταν στην πόλη αυτή και πουλιόταν σε όλες τις χώρες του κόσμου, αλλά και λόγω του σοβαρού διακομιστικού εμπορίου, το οποίο διεξαγόταν μέσω της οδού που περνούσε από την Ιεριχώ και μέσω της οποίας μετέβαιναν στην Ιουδαία, Περσία και Αίγυπτο. Ο Ζακχαΐος ήταν επικεφαλής αυτού του γραφείου (g). Το αρχιτελώνης λοιπόν είναι τίτλος αξιώματος και σημαίνει πολύ περισσότερο από το ότι ο Ζακχαΐος ήταν κάποιος πλούσιος φοροεισπράκτορας (ρ). Ήταν λοιπόν πρόσωπο υψηλής τάξης στην κοινωνία στην οποία ζούσε και η επιστροφή του θα έγινε παράδειγμα, το οποίο ακολουθήσαν και πολλοί άλλοι (b).

(4) Πρόσωπο τέτοιας θέσης επόμενο είναι να είχε αποκτήσει και πλούτο αρκετό, αλλά οι ευκαιρίες του να αποβεί πλούσιος δεν ήταν απαλλαγμένες από βάσιμες υπόνοιες απάτης, επειδή οι κατάλογοι της διατίμησης των φόρων ήταν πολύ αόριστοι και εξαρτιόταν από την εκτίμηση του τελώνη ο διακανονισμός του φόρου που πρέπει να πληρωθεί (L). Ο Θεός έχει παντού τους δικούς του, ο

Χριστός επίσης ήλθε να σώσει και τους πρώτους των αμαρτωλών, άρα και τους αρχιτελώνες, τους πρώτους μεταξύ των τελωνών. Παρόλο μάλιστα που πρόσφατα ο Χριστός είχε διακηρύξει, πόσο δύσκολα οι πλούσιοι θα μπουν στη βασιλεία των ουρανών, όμως τώρα δημιουργεί παράδειγμα πλουσιού, ο οποίος είχε χαθεί και βρέθηκε.

19.3 και έζητει ιδεΐν τόν 'Ιησοῦν(1) τίς έστιν(2), και οὐκ ήδύνατο άπό του ὄχλου ὅτι τή ήλικία μικρός ήν(3).

3 Αυτός προσπαθούσε να δει ποιος είναι ο Ιησούς· δεν μπορούσε όμως εξαιτίας του πλήθους και γιατί ήταν μικρόσωμος.

(1) «Επιθύμησε να δει τον Ιησού· βλάστησε δηλαδή σε αυτόν σπέρμα σωτηρίας» (Κ). Το πρόσωπο του Ιησού τον ενδιέφερε, διότι είχε ίσως ακούσει να μιλούν για την επιείκεια και συγκατάβαση, την οποία ο Ιησούς έδειχνε στους τελώνες (g).

(2) Ήθελε να σχηματίσει κάποια ιδέα για αυτόν (g). Ενδιαφερόταν να δει ποιος ήταν αυτός, του οποίου η φήμη ήταν τόσο αγαθή (L).

(3) Όπως φαίνεται και από το «προδραμών» που ακολουθεί στο σ 4, παρακολούθησε προς στιγμήν την συνοδεία, αλλά δεν κατόρθωσε να δει τον Ιησού (g), διότι ήταν κοντός στο ανάστημα. Ο Χριστός δεν προσπαθούσε να γίνει ολοφάνερος, ούτε κουβαλιόταν στους ώμους άλλων για να είναι περίοπτος, αλλά ούτε και η βασιλεία του ήλθε με επιδειξη. Χωρίς να επιβαίνει σε άρμα όπως οι βασιλιάδες και ηγεμόνες του κόσμου, πεζοπορούσε καλυπτόμενος από το πλήθος, σαν ένας από εμάς, διότι ήταν οι ημέρες της ταπεινώσής του. Ο Ζακχαΐος λοιπόν έχοντας μικρό το ανάστημα δεν μπορούσε να δει τον Ιησού. Πολλοί παρόλο που έχουν μικρό ανάστημα έχουν μεγάλες ψυχές. Ποιος δεν θα προτιμούσε να είναι Ζακχαΐος μάλλον παρά Σαούλ, παρόλο που ο τελευταίος αυτός ήταν ψηλότερος στο κεφάλι και τους ώμους του περισσότερο από όλους τους γύρω του;

19.4 και προδραμών έμπροσθεν(1) ανέβη επί συκομορέαν(2) ίνα ιΐδη αυτόν, ὅτι εκείνης(3) ήμελλεν διέρχεσθαι.

4 Έτρεξε λοιπόν μπροστά πριν από το πλήθος κι ανέβηκε σε μια συκομουριά για να τον δει, γιατί θα περνούσε από 'κει.

(1) Υπάρχει και η γραφή: προδραμών εις το έμπροσθεν. Το έμπροσθεν ή εις το έμπροσθεν (μέρος) εντείνει την έννοια του προδραμών (ρ). Το δέντρο εκείνο προς το πέρα μέρος του δρόμου από τον οποίο περνούσε ο Ιησούς (δ). Όσοι επιθυμούν να δουν τον Ιησού, καλούνται να χρησιμοποιήσουν τα κατάλληλα μέσα για αυτό, ξεπερνώντας όλα τα εμπόδια και τις δυσκολίες και αψηφώντας τους κόπους ή τις επικρίσεις και τα δυσμενή σχόλια των ανθρώπων.

(2) Οι κλασικοί συγγραφείς έλεγαν συκάμινος, ενώ οι μεταγενέστεροι συκόμορος ή συκομορέα (δ). Τελείως διαφορετικό δέντρο από τη συκιά και πιθανότατα και από την γενικώς ονομαζόμενη μουριά. Ο καρπός της μοιάζει με το σύκο και τα φύλλα της είναι όμοια με αυτά της μουριάς. Για αυτό και το όνομα συκομορέα (ρ). Είναι δέντρο με κλαδιά χαμηλά και παράλληλα με το έδαφος. Η ανάβαση λοιπόν σε αυτό είναι εύκολη (g). Δες και Λουκ. ιζ β. Οι εξωτερικοί τύποι και τρόποι συμπεριφοράς δεν θα επέτρεπαν σε άνθρωπο της θέσης του Ζακχαΐου να αναρριχηθεί πάνω στο δέντρο. Αλλά η πίστη υποτάσσει τελείως κάθε άλλη επιφύλαξη (b). Και δεν μπορούμε μεν να συμπεράνουμε από το κείμενο ότι περιφρόνησε τον χλευασμό του ὄχλου, μπορούμε όμως να πούμε, ότι καμία σκέψη για την προσωπική του αξιοπρέπεια δεν τον απέτρεψε από το να πραγματοποιήσει τον σκοπό του (ρ).

(3) Εξυπακούεται η πρόθεση «δια» και το «οδοῦ»=από εκείνο τον δρόμο.

19.5 και ὡς ήλθεν επί τόν τόπον(1), αναβλέψας ὁ 'Ιησοῦς είδεν αυτόν(2) και εΐπεν πρὸς αυτόν, Ζακχαΐε(3), σπεύσας κατάβηθι(4), σήμερα γάρ εν τῷ οΐκῳ σου(5) δεΐ(6) με μείναι.

5 Όταν έφτασε ο Ιησούς στο σημείο εκείνο, κοίταξε προς τα πάνω, τον είδε και του είπε: «Ζακχαΐε, κατέβα γρήγορα, γιατί σήμερα πρέπει να μείνω στο σπίτι σου».

(1) «Όπου ήταν η συκομορέα» (Ζ).

(2) «Αφού ανέβηκε στην συκομορέα (ο Ζακχαΐος), πριν ακόμη δει αυτός, βλέπεται από τον Κύριο» (Θφ). «Είδε αυτό ο Χριστός με τα μάτια της θεότητας· όταν σήκωσε το βλέμμα λοιπόν, τον είδε και με τα μάτια τα ανθρώπινα» (Κ). «Έτσι επομένως μας προλαβαίνει ο Θεός που είναι παντού, μόνο αν μας δει να προθυμοποιούμαστε» (Θφ).

(3) Ο Ζακχαΐος και θα θαύμασε και θα χάρηκε, όταν κλήθηκε έτσι με το όνομά του (b). Βεβαίως ήταν δυνατόν να είχε ακούσει ο Κύριος το όνομα του Ζακχαΐου προφερόμενο από ανθρώπους του πλήθους εκείνου, αλλά η έννοια των συμφραζομένων φαίνεται μάλλον να συνηγορεί υπέρ του ότι ο

Κύριος με την υπερφυσική του γνώση γνώρισε το όνομα εκείνου, τον οποίο ο επουράνιος Πατέρας του είχε προορίσει (δει=πρέπει) να τον φιλοξενήσει (L). Ο Χριστός φώναξε αυτόν με το όνομά του, διότι γνωρίζει τους διαλεγμένους ονομαστικά. Δεν έχουν γραφτεί τα ονόματά τους στο βιβλίο του; Και ο Ζακχαίος τώρα θα μπορούσε να ρωτήσει, όπως άλλοτε ο Ναθαναήλ (Ιω. α 48): «Από πού με ξέρεις;». Και ο Χριστός θα του απαντούσε: Πριν ακόμη ανέβεις στη συκομορέα σε είδα και σε ήξερα. (4) «Σπεύσε». Αυτοί που καλούνται από το Χριστό πρέπει να σπεύδουν, διότι οι αναβολές είναι επικίνδυνες. Πρέπει ακόμη να κατεβαίνουν ταπεινούμενοι, έτοιμοι να δεχτούν διαταγές από εκείνον, ο οποίος είναι ο μόνος δυνατός να τους σώσει. «Τον ήξερε ότι είναι έτοιμος στην υπακοή και θερμός στην πίστη και ευμετάβλητος από κακία σε αρετή. Αυτή ήταν θεία πρόγνωση. Διότι ήξερε καλά αυτό που θα γίνει. Για αυτό και καλεί και πηγαίνει, για να τον κερδίσει» (K). Έσπευσε να δει το Χριστό. Πρέπει τώρα να σπεύσει να τον υποδεχτεί (ρ). Πήρε περισσότερο από εκείνο, το οποίο ήλπιζε εκείνος, ο οποίος έπραξε ό,τι εξαρτιόταν από αυτόν (Maldonatus). Όσοι έχουν διάθεση να γνωρίσουν το Χριστό, θα γνωριστούν από αυτόν. Και εκείνοι οι οποίοι επιθυμούν να τον δουν, θα γίνουν από αυτόν δεκτοί, για να συνομιλήσουν μαζί του. Και μερικές φορές εκείνοι, οι οποίοι έρχονται να ακούσουν το λόγο του Χριστού από κάποια περιέργεια, όπως ο Ζακχαίος, παρά την προσδοκία τους αισθάνονται να αφυπνίζεται η συνείδησή τους και οι καρδιές τους να μεταβάλλονται. (5) Μπαίνει μπροστά με έμφαση η φράση σήμερα γαρ εν τω οίκω σου (ρ). (6) Χάριν της σωτηρίας σου πρέπει να μείνω (b). Οφείλω σύμφωνα με θεία βουλή και απόφαση. Αυτό πάντα σημαίνει το «πρέπει» (δ).

19.6 και σπεύσας κατέβη(1), και ύπεδέξατο αυτόν χαίρων(2).

6 Εκείνος κατέβηκε γρήγορα και τον υποδέχτηκε με χαρά.

(1) «Αυτός λοιπόν δεν αμέλησε. Διότι δεν πρέπει να αρνείται κάποιος όταν ο Χριστός διατάζει κάτι» (Θφ).

(2) «Χαιρόταν όχι μόνο επειδή είδε αυτόν, όπως ζητούσε, αλλά διότι και κλήθηκε από αυτόν και επειδή υποδέχτηκε αυτόν, κάτι που δεν θα το περίμενε ποτέ» (Z).

19.7 και ιδόντες πάντες διεγόγγυζον(1) λέγοντες ότι παρὰ ἀμαρτωλῶ(2) ἀνδρὶ εἰσῆλθεν καταλύσαι(3).

7 Όλοι όσοι τα είδαν αυτά διαμαρτύρονταν κι έλεγαν ότι πήγε να μείνει στο σπίτι ενός αμαρτωλού.

(1) Άρχισαν να γογγύζουν μεταξύ τους (=δια)(δ). «Αγνοούσαν τον τρόπο, με τον οποίο συναναστρεφόταν αυτούς (τους αμαρτωλούς και τελώνες). Για αυτό και δεν έδινε σημασία σε αυτούς όταν σκανδαλίζονταν με τέτοια πράγματα. Διότι πρέπει να περιφρονεί κάποιος το μικρό σκάνδαλο, όταν προξενείται σε κάποιον μεγάλη σωτηρία, και να μην χάνει το μεγάλο εξαιτίας του μικρού» (Z). «Θα μπορούσε κάποιος να πει το εξής στον Σωτήρα όλων μας, το Χριστό. Μένεις στον Ζακχαίο και στον αρχηγό των τελωνών, ο οποίος δεν ξέπλυνε ακόμη τις συμπεριφορές της κερδοσκοπίας; Ναι, λέει· το ξέρω αυτό, επειδή είμαι από τη φύση μου Θεός και παρατηρώ τους δρόμους του καθενός πάνω στη γη και μαζί με αυτά, έχω τη γνώση αυτών που θα συμβούν· τον κάλεσα με σκοπό τη μετάνοια, επειδή ήταν πρόθυμος για αυτό» (K). Αυτοί που γογγύζουν πρέπει να ανήκαν στο πλήθος που ακολουθούσε τον Ιησού και οι εκδηλώσεις τους κατά τη στιγμή αυτή αποδεικνύουν, ότι δεν είχαν ακόμη πλήρως απαλλαχτεί από την επιρροή των Φαρισαίων (ο).

(2) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Σε άνδρα αμαρτωλό. Σαν να μην ήταν και αυτοί αμαρτωλοί. Νόμιζαν όμως, ότι ο Ζακχαίος ήταν χειρότερος από όλους τους αμαρτωλούς. Δεν σκέφτηκαν όμως ότι, από το γεγονός ότι στο παρελθόν υπήρξε τόσο αμαρτωλός ο Ζακχαίος, δεν μπορούσε να βγει ως συμπέρασμα, ότι και τώρα εξακολουθούσε να είναι τέτοιος. Εφόσον ο Θεός δέχεται την μετάνοια των αμαρτωλών, αυτοί μπορούν να μεταβληθούν και συνεπώς εμείς κατηγορώντας αυτούς επόμενο είναι να τους αδικούμε, διότι δεν είναι αδύνατον την ώρα που εμείς ρίχνουμε εναντίον τους τον λίθο του αναθέματος, αυτοί να έχουν μετανοήσει. Επιπλέον αυτοί που γογγύζουν δεν έλαβαν υπ' όψη ότι για τον Χριστό κανείς κίνδυνος δεν υπήρχε να μολυνθεί από την συναναστροφή με τους αμαρτωλούς, αλλά υπήρχαν μεγάλες ελπίδες ότι θα ευεργετούσε και θα έσωζε εδώ τον αμαρτωλό.

(3) Μόνο εδώ και στο θ 12 στην Κ.Δ. έχει το καταλύω την έννοια του χαλαρώνω ή λύνω τα ενδύματά μου και αναπαύομαι από την οδοιπορία. Δες Γενεσ. ιθ 2, κδ 23,25, Σοφ. Σειρ. ιδ 25.27. Αλλού στην Κ.Δ. σημαίνει ρίχνω κάτω, γκρεμίζω, καταστρέφω (Λουκ. κα 6, Πράξ. ε 38, στ 14 κλπ.)(ρ).

19.8 σταθείς(1) δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον, Ἴδου(2) τὰ ἡμίση(3) τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι(4) τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἶ τινός τι ἐσυκοφάντησα(5) ἀποδίδωμι τετραπλοῦν(6).

8 Τότε σηκώθηκε ο Ζακχαῖος και εἶπε στον Κύριο: «Κύριε, υπόσχομαι να δώσω τα μισά από τα υπάρχοντά μου στους φτωχοὺς και ν' ανταποδώσω στο τετραπλάσιο ὅσα ἔχω πάρει με ἀπάτη».

(1) Αφού στάθηκε μπροστά του, πήρε δηλαδή την στάση που ἄρμοζε στην μετάνοιά του (δ)· στάθηκε με αυθόρμητη και ελεύθερη γνώμη (b). Η αφήγηση παρουσιάζει την ακόλουθη διακήρυξη του Ζακχαίου ως την άμεση συνέπεια της προσωπικής του επαφής με την αγαθότητα του Χριστού (ρ). Στάθηκε, το οποίο σημαίνει ὅτι τα ακόλουθα λόγια αποτελούσαν επίσημη, ελεύθερη και ενώπιον του Θεού αναλαμβανόμενη υποχρέωση. Ὅσα λοιπόν λείει, τα λείει απευθυνόμενος ὄχι προς τον λαό, αλλά προς τον Κύριο. Στάθηκε λοιπόν κατά κάποιον τρόπο στο βήμα του Κυρίου και στο ὄνομα του Κυρίου προβαίνει στην υπόσχεσή του και την ακόλουθη εκτέλεση της υπόσχεσης.

(2) Το «ἴδου» με το οποίο ο Ζακχαῖος αρχίζει, δηλώνει αιφνίδια απόφαση (ρ). «Τι γρήγορη μεταβολή! Τι αυτοδίδακτη σωτηρία! Διότι δεν ἔμαθε ἀκόμη κάτι από το Χριστό» (Ζ).

(3) Ὑπάρχει και η γραφή τα ἡμίση. «Βλέπεις θερμότητα; Δεν ἄρχισε να σπέρνει με τσιγγουνιά, οὔτε ἔδωσε κάποια λίγα, αλλά ὅλη την περιουσία. Διότι και αυτά που κράτησε, τα κράτησε για να μπορεί να δίνει σε αὐτοὺς που ἀδίκησε... Δηλαδή ἔδωσε, από τη μία, τα μισά των ὑπαρχόντων στους φτωχοὺς· του ἔμειναν λοιπόν τα μισά· από αυτά πάλι που ἔμειναν, ἔδινε πίσω τετραπλάσια σε ὅσους ἀδίκησε, επομένως αν η περιουσία του τελῶνη προήλθε από ἀδικία και αὐτός δίνει πίσω ὅλα ὅσα ἀδίκησε τετραπλάσια, πρόσεξε πῶς απογυμνώθηκε εντελῶς» (Θφ).

(4) Δίνω τώρα και ὄχι θα δώσω μετά το θάνατό μου. Ἀρμόζει αὐτοῖ που μετανοοῦν και επιστρέφουν στο Θεό να δείχνονται ευεργετικοί στους φτωχοὺς.

(5) «Το συκοφάντησα, δεν σημαίνει το κατηγορήσα μάταια, αλλά το ἀπέκτησα τα λεφτά από συκοφαντία και ἀδικία» (Ζ). Πρόκειται για τις ψευδεῖς και ανακριβεῖς αναφορές και καταγγελίες που γίνονταν εις βάρος των φορολογουμένων, από τις οποίες αὐτοῖ που κατήγγειλαν κέρδιζαν παράνομα κέρδη με την επιβάρυνση των καταγγελομένων με ἀδίκαια πρόστιμα και ἐπταυξήσεις του φόρου (ο).

(6) Ο παλαιός νόμος απαιτοῦσε το 1/5 επιπλέον από αὐτόν που ὁμολογοῦσε την ἀδικία και ἐπέστρεφε αυθόρμητα το ποσό που ἔγινε ἀδικία (Ἀριθμ. ε 6,7)(δ). Ὅταν ὄμως το ἀντικείμενο της κλοπῆς εἶχε καταστραφεί και η ἀποκατάσταση γινόταν ἀναγκαστικά, αὐτός που ἀδίκησε ἔπρεπε να δώσει πίσω το τετραπλό (Εξοδ. κβ 3,8 στο εβραϊκό κείμενο και Β Βασ.ιβ 6). Εάν ὄμως το κλεμμένο ἀντικείμενο ὑπῆρχε ἀκόμη, ἐπιβαλλόταν η στο διπλάσιο ἀπόδοσή του (Εξοδ. κα 37 σύμφωνα με το εβραϊκό). Ο Ζακχαῖος λοιπόν κάνει την ἀποκατάσταση με την αὐστηρότερη ἐκδοχή (g). Δεν λείει: Εάν ἀναγκαστώ ἢ και ἀπλῶς κληθῶ να ἐπανορθώσω τα ἀδικήματά μου, θα πράξω αὐτό. Αλλά προβαίνει στην ἐπανόρθωση αυθόρμητα. Και δεν νομίζει ὅτι ἀρκούσε να ἐξιλεώσει αὐτόν για τα ἀδικήματά του, το ὅτι μοίρασε τα μισά από τα υπάρχοντά του στους φτωχοὺς. Δεν ἀποτελεῖ ἀσκηση της ἀγάπης, αλλά υποκρισία, να ἐλεεί κάποιος με χρήματα, τα οποία δεν ἀνήκουν σε αὐτόν. Ἀσφαλῶς βεβαίως δεν πρέπει να θεωρούμε ως δικά μας τα χρήματα ἐκεῖνα, τα οποία με δόλο και ἀπάτη και ἀδικίες ἀποκτήσαμε. Οὔτε μετανοοῦμε εἰλικρινά εάν δεν φροντίσουμε ἀμέσως να ἐπανορθώσουμε κατά το δυνατόν τα ἀδικήματα που συντελέσαμε.

19.9 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν(1) ὁ Ἰησοῦς ὅτι σήμερον(2) σωτηρία τῷ οἴκῳ(3) τούτῳ ἐγένετο(4), καθότι και αὐτός(5) υἱὸς Ἀβραάμ ἐστίν(6)·

9 Ο Ἰησοῦς, ἀπευθυνόμενος σ' αὐτόν, εἶπε: «Σήμερα αὐτή η οἰκογένεια σώθηκε· γιατί κι αὐτός ο τελῶνης εἶναι ἀπόγονος του Ἀβραάμ.

(1) Παρόλο που ο Χριστός μεταχειρίζεται σε ὅσα λείει τρίτο πρόσωπο, το «προς αὐτόν» σημαίνει μάλλον σε αὐτόν, παρά σε σχέση ἢ αναφορικά με αὐτόν (ρ). Ο Σωτήρας λείει αὐτά βλέποντας προς τον Ζακχαῖο, αλλά και για τους παρόντες και γογγυστές, για να δουν τον λόγο της ἐπίσκεψης και να φιμωθῶν (δ).

(2) Ἐμμεσος ὑπαινιγμός για το ὅτι ο Ἰησοῦς που φιλοξενήθηκε από τον Ζακχαῖο, εἶναι ο Σωτήρας. Σωτηρία εἶχε ἔλθει στο σπίτι του Ζακχαίου, διότι ο Ἰησοῦς Σωτήρας εἶχε μπει σε αὐτό (ο). «Διότι ὅπου μπει ο Χριστός, ἐκεῖ ὁπωσδήποτε ὑπάρχει και σωτηρία· οὔτε με ἀναβολή αλλά οὔτε και με υπόσχεση, αλλά σήμερα ευαγγελίζεται ο Χριστός την σωτηρία στον Ζακχαῖο, ἐπειδὴ και αὐτός ἀμέσως ἔκανε αὐτά που ὑποσχέθηκε. Διότι δεν εἶπε «θα δώσω τα μισά και στους ἀδικημένους θα δώσω πίσω τα τετραπλάσια»... αλλά «να!», λείει, δίνω και δίνω πίσω. Για αὐτό και ο Χριστός· Σήμερα, λείει, δίνεις, σήμερα και η σωτηρία σε σένα» (Κ).

(3) Ἡ «οπωσδήποτε με το «σπίτι» εννοεί τον Ζακχαίο που δέχεται την σωτηρία. Διότι δεν θα ονόμαζε ένα άψυχο οικοδόμημα γιο του Αβραάμ, αλλά είναι προφανές ότι εννοεί τον έμψυχο οικοδεσπότη» (Θφ). Ἡ, πιο σωστά «σπίτι λέει αυτούς που είναι στο σπίτι» (Ζ). Διότι ως επί το πλείστον η πίστη του αρχηγού του σπιτιού ακολουθείται και από την πίστη και των υπόλοιπων μελών του σπιτιού (b).

(4) «Αφού διώχτηκε ήδη η απώλεια, που έμενε μέσα από την πλεονεξία και την αδικία» (Ζ).

(5) Ὅπως οποιοσδήποτε άλλος Ισραηλίτης, έτσι και αυτός. Το αποκρουστικό και μισητό επάγγελμα του δεν εξάλειψε την λαμπρή καταγωγή του (p).

(6) «Και αυτός συγκαταλεγόταν στους γιους του Αβραάμ, στους οποίους ο Θεός υποσχέθηκε, μέσω αγίων προφητών, την λύτρωση μέσω του Χριστού» (Κ). «Ἐπρεπε να σωθεί ο Ζακχαίος, διότι και αυτός είναι από το γένος του Αβραάμ» (Ζ) και ως κατ' ευθείαν απόγονος του Αβραάμ είχε δικαίωμα πάνω στις ευλογίες της σωτηρίας, που περιλαμβάνονταν στην υπόσχεση που έδωσε ο Θεός προς τον Αβραάμ (ο). Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: «τον ονόμασε γιο του Αβραάμ, ίσως, από τη μία, επειδή πίστεψε και δικαιώθηκε με την πίστη, ίσως, από την άλλη, και επειδή (ο Ζακχαίος) έγινε μεγαλόψυχος όσον αφορά τα χρήματα και αγάπησε τους φτωχούς, όπως ήταν εκείνος ο πατριάρχης. Πρόσεξε όμως ότι, τώρα ονόμασε γιο του Αβραάμ τον Ζακχαίο, επειδή είδε σε αυτόν την ομοιότητα στη συμπεριφορά. Δεν είπε δηλαδή, επειδή και αυτός «ήταν» γιος του Αβραάμ, αλλά επειδή «τώρα» είναι» (Θφ).

19.10 ἦλθε γὰρ(1) ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός(2).

10 Ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου ἦρθε για ν' αναζητήσει και να σώσει αυτούς που ἔχουν χάσει το δρόμο τους».

(1) Το «γὰρ» αιτιολογεί το «σωτηρία εγένετο» και το «ἦλθε» μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(2) Το ουδέτερο γένος μπαίνει για να δηλώσει το σύνολο που αποτελείται από πολλά. Δες Ιω. στ 37, ιζ 2. Για την ιδέα που εκφράζεται δες Λουκ. ιε 6,9,32 και την φράση «τα απολωλότα οίκου Ισραήλ» (Ματθ. ι 6, ιε 24)(p). Για ολόκληρο το ανθρώπινο γένος που το παίρνει ως ένα σώμα, λέγεται το «απολωλός». Η όλη ανθρωπότητα με την πτώση έγινε κόσμος απολωλός. Χαμένος σαν οδοιπόρος πλανήθηκε από το δρόμο του και χάθηκε στην έρημο. Χαμένος ως ασθενής, του οποίου η ασθένεια είναι αθεράπευτη και θανατηφόρα. Χαμένος ως φυλακισμένος, εναντίον του οποίου εκδόθηκε θανατική απόφαση, της οποίας επίκειται η εκτέλεση (Henry). Για τον Ζακχαίο τα Κλημέντια αναφέρουν ότι έγινε συνοδός του Πέτρου, ο οποίος χωρίς να το θέλει τον εγκατέστησε επίσκοπο Καισαρείας (Ομιλι.ΙΙΙ 63, Recogn.ΙΙΙ 66), όπου τον διαδέχτηκε ο Κορνήλιος (Αποστ. Διαταγ. VII,46)(L). Ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς λέει, ότι ταύτιζαν αυτόν με τον Ματθία (Στρωμ. ΙV.6). Το Ταλμουδ αναφέρει έναν Ζακχαίο που ζούσε στην Ιεριχώ και ήταν πατέρας του περίφημου ραβίνου Ιωχανάν. Ίσως ήταν κάποιος από την ίδια οικογένεια, στην οποία ανήκε και ο Ζακχαίος (p).

Στίχ. 11-27. Η παραβολή των δέκα χρυσών νομισμάτων.

19.11 Ἀκουόντων δὲ(1) αὐτῶν(2) ταῦτα(3) προσθεῖς εἶπεν(4) παραβολὴν(5) διὰ τὸ(6) ἔγγυς εἶναι Ἱερουσαλὴμ(7) καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα(8) μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι(9).

11 Καθὼς αὐτοὶ τα ἀκούγαν αὐτά, ο Ἰησοῦς πρόσθεσε και μια παραβολή, επειδή ἦταν κοντά στην Ἱερουσαλήμ, κι αὐτοὶ νόμιζαν ὅτι η βασιλεία του Θεοῦ θα φανερωνόταν αμέσως.

(1) «Επειδή ὅλοι μίλαγαν πάρα πολύ για αυτόν, ὅτι τότε αμέσως επρόκειτο να παραλάβει την βασιλεία του, την οποία είχαν διαλαλήσει οι προφῆτες» (Κ): «και επειδή τον ἀκούγαν πολλές φορές να λέει ὅτι πλησίασε η βασιλεία του Θεοῦ, θεώρησαν ὅτι για αυτό ανεβαίνει τώρα στην Ἱερουσαλήμ, για να βασιλέψει σε αυτήν» (Ζ), «ὅπως ἦταν αναγκαῖο διόρθωνε ἀπὸ την ψευδῆ ιδέα αὐτοῦς που νόμιζαν αυτό» (Κ), «δείχνοντας ὅτι η βασιλεία του δεν είναι ἀπὸ τον κόσμο αυτόν, ἀλλὰ ουράνια και αἰώνια» (Ζ).

(2) Η επανειλημμένη προαναγγελία των προσεχῶν παθημάτων του δεν είχε θεραπεύσει τους γύρω ἀπὸ τον Κύριο ἀπὸ τα φανταστικά ὄνειρά τους για επικείμενη δόξα του. Το αὐτῶν λοιπὸν δεν αναφέρεται οὔτε σε αὐτοῦς που γόγγυζαν στο σ. 7, οὔτε στο λαὸ της Ιεριχούς, ἀλλὰ στους πιο κοντινοὺς ακροατῆς του Ἰησοῦ, που με ενθουσιασμό παρακολουθοῦσαν αὐτόν (g).

(3) Αναφέρεται σε ὅλες τις συζητήσεις του Ἰησοῦ με αὐτοῦς που τον περιστοίχιζαν στο σπίτι του Ζακχαίου και ἰδιαίτερα σε ὅσα περικλείονται στα λόγια του σ. 10 «ο υἱὸς του ἀνθρώπου ἦλθε να ζητήσει και να σώσει το χαμένο». Η σωτηρία είναι λοιπὸν κοντά, ἔλεγαν, και ο Σωτήρας εμφανίστηκε

και ενεργεί (g). Έβλεπαν τη σωτηρία σύμφωνα με τις πιο υλιστικές προσδοκίες του Ισραήλ σχετικά με τον Μεσσία.

(4) Το «προσθείς εἶπεν» δεν θα το μεταφράσουμε με το «είπε και πρόσθεσε παραβολή», αλλά με το: πρόσθεσε και είπε παραβολή σχετική με τα προηγούμενα. Σύνταξη που εβραΐζει. Δες Γεν. λη 5, Ιώβ κθ 1(ρ).

(5) Των 10 μνων. Πιθανότερο φαίνεται, ότι η παραβολή είναι τελείως διαφορετική από αυτήν των 10 ταλάντων (Ματθ. κε 14-30 και Μάρκ. ιγ 34-36). Είναι πιο λογικό να παραδεχτούμε ότι ο Ιησούς παρόμοιες παραβολές θα είπε σε διάφορες περιπτώσεις, παρά να θεωρήσουμε, ότι ο Ματθαίος και ο Λουκάς εκθέτουν την ίδια παραβολή με διαφορετική ο καθένας εφαρμογή και κάτω από διαφορετικά περιστατικά. Οι διαφορές και στα τμήματα ακόμη, τα κοινά στις δύο αυτές παραβολές, είναι αρκετά εμφανείς. Στην παραβολή των ταλάντων έχουμε άνθρωπο που αποδημεί, ενώ εδώ έχουμε ευγενή που μεταβαίνει «να πάρει βασιλεία». Τα τάλαντα έχουν διανεμηθεί άνισα ενώ οι μνες ίσα. Τα ποσά που εμπιστεύθηκαν διαφέρουν καταπληκτικά. Στα τάλαντα η αμοιβή είναι η ίδια για τους δύο δούλους, ενώ εδώ διαφέρει αναλόγως της δραστηριότητας που επέδειξε ο καθένας από τους δύο δούλους. Στα τάλαντα ο σκνηρός δούλος τιμωρείται παραδειγματικά, ενώ εδώ αποστερείται από την μνα του. Επιπλέον σε 302 λέξεις που χρησιμοποιούνται από τον Ματθαίο στην παραβολή των ταλάντων και σε 286 από τον Λουκά στην παραβολή των μνων, μόνο γύρω στις 66 λέξεις ή τμήματα λέξεων είναι κοινά και στις δύο (ρ).

(6) Δείχνει την αιτία, για την οποία είπε την παραβολή=και διότι πλησίαζε στην Ιερουσαλήμ (δ).

(7) Γύρω στις 6 ώρες· δηλαδή 150 στάδια (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. IV.8.3) ή γύρω στα 18 μίλια (ρ).

(8) Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Στην λέξη αυτή συγκεντρώνεται η ιδέα, για αναίρεση της οποίας λέχθηκε η παραβολή (g).

(9) =να έρθει και να γίνει φανερή και έκδηλη (δ). Εκφράζει το ρήμα την ιδέα ενός μεγάλου αναμενόμενου θεάματος (g). Αναμφίβολα θα ιδρυόταν η πνευματική βασιλεία του Μεσσία κατά την άνοδο αυτήν στα Ιεροσόλυμα, αλλά θα ιδρυόταν με το πάθημα και τον θάνατό του (ο).

19.12 εἶπεν οὖν(1), Ἵνθρωπός τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν(2) λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν(3) καὶ ὑποστρέψαι(4).

12 Εἶπε λοιπόν: «Ένας ευγενής πήγε σε χώρα μακρινή να χριστεί βασιλιάς και να επιστρέψει.

(1) Το γενικό νόημα της παραβολής: «Πρώτα μεν ονομάζει ο ίδιος τον εαυτό του άνθρωπο λόγω της σωματικής γέννησης· έπειτα ονόμαζε τον εαυτό του ευγενή, αλλά όχι ακόμη βασιλιά, επειδή δεν χρησιμοποίησε ακόμη την βασιλική αξία κατά την πρώτη εμφάνισή του ως Θεός. Μάρτυρες της ευγενικής του καταγωγής είναι αυτοί που έγραψαν την ιστορία του γένους και της διαδοχής από τους προγόνους· από τους οποίους ο ένας μεν, παρουσιάζοντας την ως προς τους ανθρώπους ευγενική του καταγωγή, ευαγγελιζόταν λέγοντας· Βιβλίο της γέννησης του Ιησού Χριστού, του γιου του Δαβίδ, του γιου του Αβραάμ... ο άλλος διδάσκοντας την γέννησή του την ουράνια και πριν από όλους τους αιώνες, παρέδιδε την αληθινά πρώτη και μόνη ευγενική καταγωγή, λέγοντας· Στην αρχή ήταν ο Λόγος και ο Λόγος ήταν με τον Θεό... Αλλά αυτός ο πριν από όλους τους αιώνες Θεός Λόγος, αφού έγινε άνθρωπος με ευγενική καταγωγή και αφού έζησε την ανθρώπινη ζωή... μετά την αρκετή παραμονή του στους ανθρώπους, πορεύτηκε σε χώρα μακρινή να πάρει για τον εαυτό του βασιλεία και να επιστρέψει. Με την μακρινή βεβαίως χώρα, φανέρωνε την άνοδο από τη γη στον ουρανό» (E). «Λέει τα μελλοντικά σαν να έχουν ήδη γίνει... Πήρε λοιπόν ως άνθρωπος (βασιλεία) για την οποία είπε ο Δαβίδ... Είπε ο Κύριος στον Κύριό μου· Κάθισε στα δεξιά μου έως ότου βάλω τους εχθρούς σου υποπόδιο των ποδιών σου» (Z). «Το πώς θα κάνει την επιστροφή, το διασαφηνίζει ο θείος απόστολος, λέγοντας· Διότι ο ίδιος ο Κύριος με πρόσταγμα, με φωνή αρχαγγέλου και με σάλπιγγα Θεού θα κατέβει από τον ουρανό... Με αυτούς που πήραν τις μνες σήμανε τους μαθητές του, στους οποίους αφού έδωσε ανά μία μνα, ανέθεσε την διαχείριση ίση και όμοια σε όλους... Με τους εχθρούς πολίτες δεν σήμανε άλλους από το έθνος των Ιουδαίων» (E), οι οποίοι «αρνήθηκαν την βασιλεία του, λέγοντας στον Πιλάτο· Δεν έχουμε βασιλιά παρά μόνο τον καίσαρα» (K). Ο Χριστός έπρεπε να μεταβεί στους ουραμούς και να πάρει από τον Πατέρα τιμή και δόξα, με το να του δοθεί κάθε εξουσία στον ουρανό και τη γη. Και θα επανέλθει μεν τελικώς κατά την Δευτέρα του παρουσία. Επανήλθε όμως και με την έκχυση του Πνεύματός του από τον ουρανό, ενώ για τους Ιουδαίους επανήλθε ως κριτής αόρατος, όταν με την καταστροφή της Ιερουσαλήμ κλήθηκαν αυτοί να δώσουν λόγο για την σκληροκαρδία και αμετανόητη κακία που έδειξαν προς αυτόν.

(2) Είναι επίρρημα. Η μεγάλη απομάκρυνση εγκλείει την έννοια μακράς απουσίας. Με αυτό απαντά ο Κύριος στο παραχρήμα(=αμέσως) που προηγήθηκε (σ. 11).

(3) Χωρίς να θέλει να υπαινιχθεί ο Κύριος κάποιο σύγχρονο γεγονός ειδικά, παίρνει όμως την εικόνα από τα σύγχρονα συμβάντα. Ο Ιώσηπος αναφέρει ότι ο Αρχέλαος μετά τον θάνατο του πατέρα του μετέβη στην Ρώμη, για να επιτύχει την αναγόρευσή του σε βασιλιά. Οι Ιουδαίοι όμως έστειλαν πρεσβεία στον αυτοκράτορα ζητώντας να προσαρτηθούν στο ρωμαϊκό κράτος. Παρομοίως και ο Αντίπας στο ίδιο προέβη διάβημα μετά τον θάνατο του αδελφού του Φιλίππου (g).

(4) «Κατά την δευτέρα παρουσία του» (Z).

19.13 καλέσας(1) δὲ δέκα(2) δούλους(3) ἑαυτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς(3) καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πραγματεύσασθε(5) ἐν ᾧ(6) ἔρχομαι.

13 Πριν φύγει, κάλεσε δέκα δούλους του, τους ἔδωσε ἀπὸ ἓνα χρυσὸ νόμισμα καὶ τους εἶπε: “ἐμπορευεῖτε μ’ αὐτά, ὥσπου νὰ ἔρθω”.

(1) Ο ευγενής αυτός προαπασχολούμενος με την μελλοντική διοίκηση του βασιλείου του, αποφασίζει να δοκιμάσει τους δούλους του, για να δει κατά πόσον θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει αυτούς κατά την επιστροφή του ως υπαλλήλους και υπουργούς του (g). Οι απόστολοι και οι υπόλοιποι που αποτελούσαν το άμεσο περιβάλλον του Ιησού, περίμεναν, ότι θα ανυψώνονταν αμέσως σε αξιώματα και τιμές ως ακόλουθοι του διδασκάλου που θα υψωθεί σε βασιλιά. Αλλά ο Χριστός τους λέει, ότι αντί για αυτό προόριζε αυτούς ως ανθρώπους μεγάλης επιχείρησης, όπου θα καλούνταν να εργαστούν και να κοπιήσουν με πολλή επιμέλεια.

(2) «Ο αριθμός δέκα εδώ, δείχνει μόνο το πλήθος και των δούλων και των μνων» (Z). Δεν έπεται λοιπόν, ότι είχε μόνο 10 δούλους (p).

(3) Δούλοι πρώτον μεν είναι «οι μαθητές του» (E), αλλά και «αυτοί που στην εκκλησία τους έχει ανατεθεί διακονία» (Θφ), όπως και το σύνολο αυτών που πιστεύουν στον Ιησού (g). «Μοιράζει δηλαδή ο Σωτήρας σε αυτούς που πίστεψαν σε αυτόν τα διάφορα θεία χαρίσματα· διότι αυτό, λέμε, ότι είναι οι δέκα μνες» (K).

(4) Επειδή αποσκοπεί στο να δοκιμάσει μόνο αυτούς, το ποσό που τους εμπιστεύθηκε ήταν μικρό. Κάθε μνα είναι γύρω στις 4 χρυσές λίρες. Στην παραβολή των ταλάντων ο οικοδεσπότης μοιράζει όλα τα υπάρχοντά του, για αυτό το ποσό που δίνει στον κάθε δούλο είναι αρκετά μεγάλο (p). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ίσως με την μία μνα, την οποία περιορίστηκε να δώσει στον καθένα τους, θέλησε να υποσημάνει ότι θα ήταν ταπεινοί. Δεν θα ήταν μεγάλοι επιχειρηματίες ή έμποροι, αλλά κάποιοι απλοί μεταπράτες που δεν διαθέτουν μεγάλα χρηματικά κεφάλαια και προσπαθούν με την ακούραστη εργασία τους να αυξήσουν το ασήμαντο κεφάλαιό τους.

(5) Λέγεται μοναδική φορά. Πραγματευτής=αυτός που εργάζεται εμπορικά (δ). Κάντε εμπόριο. Δεν ἔδωσε την μνα στον καθένα για να αγοράσει πλούσια ενδύματα ή εδέσματα ή άλλη αποσκευή για τον εαυτό του, για να επιδεικνύει τον εαυτό του και να εμφανίζεται, όπως περίμεναν αυτοί που ἔτρεφαν υλιστικές αντιλήψεις για τον Μεσσία. Αλλά ἔδωσε σε αυτόν αυτήν, για να εργαστεί. Ἐτσι το «πραγματεύεσθε» στην ουσία σημαίνει: Σας στέλνω να κηρύξετε το ευαγγέλιο, να επεκτείνετε την εκκλησία στον κόσμο, να οδηγήσετε τα ἔθνη σε υπακοή πίστεως και να οικοδομήσετε αυτά πάνω της. Ὄταν ο Χριστός φύσηξε στους 11 Πνεύμα Ἅγιο και εἶπε σε αυτούς μετά την ἀνάστασή του, Πάρτε Πνεύμα Ἅγιο, τότε παρέδωσε σε αυτούς τις 10 μνες. Ὄταν λοιπόν με το βάπτισμα και το χρίσμα παίρνουμε και εμεῖς τα χαρίσματα του Πνεύματος, παρέχονται τότε και σε μας οι μνες.

(6) =για ὅσο (πηγαίνω) καὶ ἔρχομαι· κατὰ την οδοιπορία μου (δ). Υπάρχει καὶ η γραφή: ἕως ἔρχομαι=ἕως ὅτου ἔλθω.

19.14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ(1) ἐμίσησαν αὐτόν(2), καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, Οὐ θέλομεν τοῦτον(3) βασιλεῦσαι ἐφ’ ἡμᾶς.

14 Οἱ συμπολίτες του τον μισούσαν κι ἔστειλαν ὕστερα ἀπ’ αὐτόν ἀντιπροσωπεῖα για νὰ πει: “αὐτόν δὲν τον θέλουμε για βασιλιά μας”.

(1) «Συμπολίτες του είναι οι Ιουδαίοι που τον μισούσαν» (Θφ). «Τους ονόμαζε με την παραβολή πολίτες, διότι κατάγονταν ἀπὸ την ἴδια με αὐτόν συγγένεια· επειδή και αὐτός καταγόταν ἀπὸ τους ἴδιους προπάτορες ως προς την σωματική του γέννηση και επειδή ακριβῶς ζούσε ὅμοια με αὐτούς τον τρόπο ζωῆς που καθόριζε ο νόμος (ο μωσαϊκός)» (E).

(2) Οἱ Ιουδαῖοι «μίσησαν χωρίς λόγο» αὐτόν (Ιω. ιε 25, Ψαλμ. ξη 5). Τον Αρχέλαο ὅμως εἶχαν σοβαρό λόγο νὰ μισοῦν ἐφόσον εἶχε κατασφάζει γύρω στους 3000 ἀπὸ αὐτούς το πρώτο Πάσχα

μετά την άνοδό του στο αξίωμα (Ιωσήπου Αρχ. 17,9,3,Ιουδ. Πολ. ΙΙ 1,3)(ρ). Ο παρατατικός μισούσαν, φανερώνει μίσος παρατεταμένο και μόνιμο (ο).

(3) Μιλούν περιφρονητικά (b) ή τουλάχιστον εκφράζουν με αυτό, ότι αυτός είναι ξένος με εμάς (ρ). Είναι αξιοσημείωτο ότι τα λόγια αυτά της πρεσβείας μοιάζουν με την διακήρυξη των Ιουδαίων μπροστά στον Πιλάτο: Δεν έχουμε βασιλιά παρά μόνο τον καίσαρα (ο).

19.15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασιλείαν(1) καὶ εἶπεν φωνηθῆναι(2) αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς δεδῶκε τὸ ἀργύριον, ἵνα ἐπιγνῶ(3) τίς τί(4) διεπραγματεύσατο(5).

15 Αυτός όμως χρίστηκε βασιλιάς και γύρισε πίσω. Και διέταξε να του φωνάξουν τους δούλους στους οποίους είχε δώσει τα χρήματα, για να μάθει πώς ο καθένας τα είχε εκμεταλλευθεί.

(1) «Ο λόγος αφορά την Δευτέρα παρουσία, όταν θα επιστρέψει με δύναμη πολλή και δόξα και θα καθίσει στο θρόνο της δόξας του» (Ζ).

(2) Μέσω των αγγέλων του (b). «Διότι τότε καλώντας σε λογαριασμό, θα αποδώσει στον καθένα σύμφωνα με τα έργα του» (Ζ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: ἵνα γνοῖ, από συγκοπή είτε από το γνοίη είτε από την υποτακτική γνώη. Εδώ είναι από το δεύτερο (g).

(4) Προέρχεται από τον συνδυασμό δύο ερωτήσεων=Ποιος κέρδισε και τι κέρδισε (g).

(5) Λέγεται μία φορά η λέξη στην Κ.Δ.. Ο βασιλιάς δεν ανησυχεί για το χρήμα του. Ενδιαφέρεται κυρίως για το πώς το χρησιμοποίησαν οι δούλοι του. Το διαπραγματεύομαι σημαίνει μάλλον το αποτέλεσμα που επιτεύχθηκε παρά τις προσπάθειες που έγιναν (L). Τι κέρδισε με τις διαπραγματεύσεις (δ). Σημείωσε ότι όλοι όσοι εμπορεύονται με επιμέλεια και πιστά στην υπηρεσία του Χριστού, πάντοτε θα κερδίζουν. Δεν μπορούμε όμως να πούμε το ίδιο και για τους επιχειρηματίες του κόσμου. Πολλοί από αυτούς και κεφάλαια μεγάλα διαθέτουν και κόπους πολλούς, και όμως στο τέλος όχι σπάνια ζημιώνονται.

19.16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, Κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο(1) δέκα μνᾶς.

16 Παρουσιάστηκε ο πρώτος και του είπε: “κύριε, το νόμισμά σου απέφερε άλλα δέκα νομίσματα”.

(1) Ἐφερε εἰς πέρας με προσθήκη· κέρδισε. Λέγεται μοναδική φορά η λέξη (ρ). Ο δούλος αποδίδει την δύναμη όχι στον εαυτό του, αλλά στην αγαθότητα του Κυρίου του (b). Με μετριοφροσύνη αποδίδει το κέρδος στη μνα του κυρίου του και όχι στη δική του εργασία (Grotius). Σαν από μόνη της η μνα να διπλασιάστηκε (L). Δες Α΄ Κορ. ιε 10. «Όχι εγώ, αλλά η χάρη του Θεού που είναι μαζί μου». Κύριε, λένε οι πιστοὶ δούλοι, όχι η επιμέλειά μας και η εργασία μας, αλλά η δική σου μνα πολλαπλασίασε τον εαυτό της. Δηλαδή ο Θεός και μόνος ο Θεός πρέπει να παίρνει τη δόξα για όλα τα κέρδη μας. Όχι σε εμάς, Κύριε, αλλά στο όνομά σου δώσε δόξα. Ο Παύλος ο οποίος δεκαπλασίασε την μνα, διακήρυξε ότι με τη χάρη του Θεού είμαι ό,τι είμαι. Και δεν θα τολμήσει ποτέ να μιλήσει για το ό,τι αυτός ενήργησε, αλλά για εκείνα τα οποία «ο Χριστός εργάστηκε μέσω αυτού» (Ρωμ. ιε 18). Το ότι παρ' όλα αυτά η μία μνα στον άλλο δούλο πολλαπλασιάστηκε μόνο σε 5 και όχι σε 10, δεν προήλθε από έλλειψη της μνας ή του δώρου, αλλά από έλλειψη παραπάνω βαθμού επιμέλειας αυτού που την πήρε.

19.17 καὶ εἶπεν αὐτῷ, εὖ(1) ἀγαθὲ δούλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ(2) πιστὸς ἐγένου(3), ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων(4) ἐπάνω δέκα(5) πόλεων.

17 Εκείνος τότε του είπε: “εὖγε, καλέ δούλε! Επειδὴ αποδείχτηκες ἐμπιστος σ’ αυτό το ἐλάχιστο, ἀνάλαβε τὴν ἐξουσία πάνω σε δέκα πόλεις”.

(1) Υπάρχει και η γραφή εὖ γε. Μόριο επιδοκίμασίας, σύντομο, αλλά περιεκτικό. Η λογοδοσία του ἤδη τελείωσε και η διαχείρισή του επιδοκίμαστηκε. Μόχθος, εργασία, αγωνία, άγρυπνη προσοχή έπαυσαν πλέον όλα. Στο εξής η ζωή του θα είναι ζωή χαράς και απόλαυσης (ο).

(2) Η διαχείριση και διαπραγμάτευση μίας μνας, 100 χρυσῶν δραχμῶν, ήταν κάτι ἐλάχιστο (ρ). Χρησιμοποιήθηκε όμως για να δοκιμασθεῖ η πιστότητά του και η επιμέλειά του (ο).

(3) «Με μία μνα αποδείχτηκες σπουδαίος» (Ζ). Με τόσο μικρό, όπως η μνα, νόμισμα δείχτηκε πιστός, διότι ούτε σε αυτό δεν αδιαφόρησε (δ).

(4) Με την περιφραση ίσθι έχων, σημαίνει, έχει διαρκώς εξουσία. Ο βασιλιάς δίνει σε αυτόν μέρος της εξουσίας του, ονομάζοντας αυτόν άρχοντα 10 πόλεων. Με αυτό βεβαίως εικονίζεται η συμβασιλεία και η συμμετοχή στη βασιλεία του Θεού που έχει αρχή και εξουσία στην νέα κτίση (δ).

(5) «Ανάλογα με το μέτρο της φροντίδας του καθενός και του κέρδους, μετριέται και η τιμή και η ευεργεσία» (Ζ). «Για αυτό αυτός που δεκαπλασίασε αυτό που πήρε, εγκαθίσταται πάνω σε δέκα πόλεις, δηλαδή παίρνει εξουσία δέκα πόλεων, που σημαίνει, δέχεται πολλαπλάσιες τις αμοιβές. Και ο επόμενος κατά αναλογία» (Θφ). Μία πόλη δίνεται ως αμοιβή για κάθε μία μνα που κερδήθηκε. Και όμως με μία μνα ούτε μία αγροτική καλύβα δεν μπορεί κάποιος να αγοράσει (b). Πόσο αγαθός και μεγαλόδωρος είναι στις αμοιβές του ο Κύριος!

19.18 και ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων, Ἡ μνᾶ σου, κύριε, ἐποίησεν(1) πέντε μνᾶς(2).

18 Ἦρθε ο δεύτερος και του εἶπε: “το νόμισμά σου, κύριε, ἔφερε ἄλλα πέντε νομίσματα”.

(1) Ἐκανε, ὅπως και στο Ματθ. κε 16, δηλαδή κέρδισε (δ).

(2) Το ποσό που εμπιστεύτηκε ἦταν το ἴδιο σε ὅλους. Η ανταμοιβή ὁμως διαφορετική. Και αυτό οφείλεται στο ὅτι η δραστηριότητα που εκδηλώθηκε δεν ἦταν η ἴδια σε ὅλους (L).

19.19 εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, Καὶ σὺ γίνου ἐπάνω(1) πέντε(2) πόλεων(3).

19 Εἶπε και σ’ αυτόν: “πάρε κι εσύ την εξουσία πάνω σε πέντε πόλεις”.

(1) Ἐλα να εἶσαι πιο πάνω· προβιβάσου πιο πάνω. Και στις δύο περιπτώσεις δεν καλούνται οι δραστήριοι δούλοι να καθίσουν και απολαύσουν, ἀλλά να ἀναλάβουν ευρύτερη ακτίνα και σφαῖρα δράσης (p).

(2) Ὑπῆρξαν μεν και οι δύο δούλοι πιστοί, δεν υπῆρξε ὁμως το ἴδιο ἀποδοτική η εργασία τους. Ὑποδηλώνεται ὅτι ο ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς κατέβαλε μεγαλύτερους κόπους στο ἔργο του και ἐπιδόθηκε σε αὐτό με μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ἀπὸ τον ἄλλον. Για αὐτό ο μεν πρῶτος παίρνει εξουσία 10 πόλεων ἐνῶ ο δεύτερος 5. Ὑπονοεῖ λοιπὸν αὐτό ὅτι στον ουρανό υπάρχουν διαφορετικοί βαθμοὶ δόξας. Οι βαθμοὶ ὁμως της δόξας θα παρέχονται ἀνάλογα με τους βαθμούς της εργατικότητας την ὁποία ἐπέδειξαν στην παρούσα ζωὴ αὐτοὶ που στεφανώνονται στην μέλλουσα ζωὴ. Ὅλα τα σκεύη ἐκεῖ θα γεμίσουν, δεν θα εἶναι ὁμως και ὅλα τα σκεύη το ἴδιο ευρύχωρα και μεγάλα.

(3) Στην παραβολή ἀπὸ τους 10 δούλους, μόνο οι 3 τώρα ἐμφανίζονται. Ὅπως ἀκριβῶς και στην παραβολή του συνेतου ἀλλά ἀδικου οἰκονόμου δύο μόνο περιπτώσεις ως δείγματα της τακτικής του παρουσιάστηκαν, ἔτσι και ἐδῶ παρουσιάζονται 3 μόνο παραδείγματα, ἀπὸ τα ὁποία το ἕνα παρουσιάζει την ὑψιστη ἐπιμέλεια και δραστηριότητα, το ἄλλο την μεσαία και το ἄλλο την τέλεια ἀδράνεια (L). Οι δύο ἀγαθοὶ δούλοι ἐκλέχτηκαν ως παραδείγματα μεταξύ περισσότερων ἀπὸ τους 10, ὅπως και ο τρίτος (g). «Τους ἄλλους τους ἀφησε, διότι εἶναι εὐκόλο ἀπὸ αὐτοὺς να μάθουμε και για ἐκείνους» (Ζ).

19.20 καὶ ἕτερος(1) ἦλθεν λέγων, Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου ἦν εἶχον ἀποκειμένην(2) ἐν σουδαρίῳ(3)·

20 Ἦρθε κι ο ἄλλος και του λέει: “κύριε, ὀρίστε το νόμισμά σου. Το εἶχα κρύψει σ’ ἕνα μαντήλι,

(1) Ὑπάρχει και η γραφή: ο ἕτερος. Η παράλειψη του ἀρθρου σε κάποιους κώδικες, εἶναι προφανῆς διόρθωση για ἀποφυγὴ δυσκολίας. Εφόσον υπῆρχαν 10 δούλοι, ο τρίτος δεν θα ἦταν δυνατόν να χαρακτηριστεῖ με ἀκρίβεια ως «ο ἄλλος», σαν να ἦταν 3 μόνο αὐτοὶ που πήραν μνες. Ὅμως ἐφόσον οι δύο προηγούμενοι ἦταν ὁμοιοι και ἀνήκουν στην ἴδια τάξη αὐτῶν που ἐπαινέθηκαν και ἀμείφθηκαν, ἐνῶ ο τρίτος αὐτός ἀνήκει σε ἄλλη τάξη τελείως διαφορετική, θα μπορούσε να λεχθεῖ «ο ἄλλος» (p). Εἶναι ο ἀντιπρόσωπος ολόκληρης τάξης και σε αὐτόν ἔχουμε την εἰκόνα της τιμωρίας, η ὁποία ἀναμένει ἐκείνους που εἶναι ἀμελεῖς στην διακονία του Κυρίου (o).

(2) Την ὁποία φύλαγα κατὰ κάποιο τρόπο φυλαγμένη και ἀποθηκευμένη.

(3) Λατινικός τρόπος ἐκφρασης. Ἀπὸ το λατινικό sudarium (p), κοινῶς το μαντήλι (δ). Ποιος δεν εἶδε στην Παλαιστίνη χωρικό να λύνει κρυφὰ κάποιο ἄκρο του μανικιού του ἢ του σαρικιού του για να βγάλει ἀπὸ ἐκεῖ νόμισμα χρυσό; (L). Ο δούλος αὐτός εἶχε προνοήσει να μην χάσει την μνα και για αὐτό θεωρούσε τον εαυτό του ἐντάξει ἀπέναντι στον κύριό του (g). Ο δούλος κάνει ὁμολογία ὅχι σφάλματος, ἀλλά ἀρετῆς (p). Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δεν την αύξησα σε περισσότερες μνες, ἀλλά και δεν την μείωσα, ὥστε τώρα να σου δώσω πίσω λιγότερο ἀπὸ ὅ,τι μου ἔδωσες. Το ἴδιο λένε και ἐκεῖνοι, οι ὁποιοὶ δεν ἔπραξαν κάποιο κακό στον κόσμo, συγχρόνως ὁμως δεν ἔπραξαν και κάτι καλό, λησμονώντας ὅτι «το να ξέρει κάποιος να κάνει το καλό και να μην το κάνει, εἶναι ἀμαρτία σε αὐτόν»

(Ιακ. δ 17). Έχουν χαρίσματα, δείχνουν όμως αμεριμνησία και αδιαφορία, αποφεύγοντας να στενοχωρηθούν ή να υποβάλλουν σε κάποιο κόπο τον εαυτό τους. Όλο το ενδιαφέρον τους έχει στραφεί στο εγώ τους και μένουν ικανοποιημένοι με το να λένε, ότι δεν έκαναν σε κανέναν κακό ούτε έβλαψαν κάποιον στη ζωή τους.

19.21 έφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς(1) εἶ, αἶρεις ὃ οὐκ ἔθηκας(2) καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγεις ὅθεν οὐ διεσκόρπισας(3).

21 γιατί σε φοβόμουν, επειδή είσαι άνθρωπος σκληρός· παίρνεις αυτό που δεν έδωσες, θερίζεις αυτό που δεν έσπειρες και μαζεύεις από 'κει που δε λίχνισες”.

(1) Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ στην Κ.Δ.. Η αρχική σημασία είναι αυτός που κάνει τη γλώσσα ξερή και σκληρή. Μάλλον με την έννοια του απαιτητικού υπερβολικά (p.g.). «Όντας αυστηρός απαιτεί αυτά που οι άλλοι απέκτησαν επιπλέον, στα οποία αυτός δεν συνέργησε καθόλου» (Z). Η συμπεριφορά όμως του κυρίου φανέρωνε μάλλον εμπιστοσύνη και γενναιοδωρία προς τους δούλους. Ο δούλος λοιπόν δεν είναι καλής πίστης, αλλά αναζητά δικαιολογία της οκνηρίας του (L). Στην παραβολή των ταλάντων ο τρίτος δούλος επειδή πήρε λιγότερο από τους άλλους δύο, μπορούσε με μια ευλογοφάνεια να δικαιολογηθεί θεωρώντας, ότι το ποσό που δόθηκε σε αυτόν ήταν ανεπαρκές σε σχέση με αυτό που δόθηκε στον καθένα από τους άλλους δύο (g). Εδώ όμως ό,τι εμπιστεύτηκε και στους υπόλοιπους, το ίδιο εμπιστεύτηκε και σε αυτόν.

(2) Αίρεις=παίρνεις σαν δικό σου αυτό που δεν έβαλες. Αυτό σαφέστερα εξηγείται με το ακόλουθο «και θερίζεις αυτό που δεν έσπειρες» (δ). Δες Ματθ. κε 24,26 και τις εκεί σημειώσεις. Η έννοια του στίχου είναι: Είσαι πολύ απαιτητικός. Και φρόντισα να πάρεις πίσω ό,τι μου έδωσες, ούτε λιγότερο λοιπόν, αλλά ούτε περισσότερο από αυτό (p).

(3) Η φράση «και συνάγεις ὅθεν οὐ διεσκόρπισας» θεωρείται ότι μπήκε στο κείμενο από το κείμενο του Ματθαίου. «Αυτήν την απολογία την έπλασε η παραβολή, θέλοντας να δείξει, ότι αυτού του είδους οι άνθρωποι δεν μπορούν να έχουν καμία εύλογη απολογία, και ότι όσα τυχόν απολογηθούν, θα στραφούν όλα εναντίον τους, και άκουσε τη συνέχεια» (Z). Ο πονηρός αυτός δούλος μη εκτιμώντας την εμπιστοσύνη που του εκδήλωσε ο κύριος και φανταζόμενος ότι τίποτα καλό δεν είχε στο νου του για τους δούλους του ο κύριος που αποδήμησε, θεώρησε ως σκληρή και βαριά την απαίτησή του να κάνει ο ίδιος το εμπόριο έχοντας κεφάλαιο την μία μνα και το κέρδος της να το δώσει στον κύριο. Για αυτό κατηγορεί αυτόν ως αυστηρό και ότι παίρνει αυτά που δεν του ανήκουν, και μαζεύει αυτά που δεν έσπειρε και λίχνισε και καθάρισε στο αλώνι. Έβλεπε μόνο στην αξίωση του κυρίου να πολλαπλασιάσει τη μνα, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψη τη γενναιοφροσύνη, την οποία θα εκδήλωνε ο κύριος ανταμείβοντας την επιμέλεια των πιστών δούλων.

19.22 λέγει αὐτῷ, Ἐκ τοῦ στόματός σου(1) κρίνω(2) σε, πονηρὲ δούλε. ἦδεις γὰρ(3) ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι ἐγώ, αἶρων ὃ οὐκ ἔθηκα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισα.

22 Του λέει κι ο βασιλιάς: “από τα ίδια σου τα λόγια θα σε κρίνω, κακέ δούλε: διότι ήξερες ότι εγώ είμαι άνθρωπος σκληρός κι ότι παίρνω αυτό που δεν έδωσα, θερίζω αυτό που δεν έσπειρα και μαζεύω από κεί που δε λίχνισα.

(1) «Από τα λόγια σου» (Z). Χρησιμοποιείται εδώ το ανθρώπινο τεκμήριο=Όσο περισσότερο σου φαινόμουν σκληρός, τόσο περισσότερο έπρεπε να φροντίσεις να ικανοποιηθώ, χρησιμοποιώντας για αυτό μέσο, από το οποίο εσύ δεν θα διακινδύνευες τίποτα (g).

(2) Υπάρχει και η γραφή: κρίνω σε=Σε δικάζω ή σε μέλλοντα θα σε δικάσω. Στους ασεβείς και αμαρτωλούς οι βαθύτερες αρχές και λόγοι, πάνω στις οποίες στηρίζονται οι εναντίον τους θείες αποφάσεις, δεν αναπτύσσονται. Πείθονται όμως με τρόπο ταιριαστό στην δεκτικότητα της αντίληψής τους (b).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα αποσιωπούν αυτό, όπως και την φράση στο τέλος του στίχου «και συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισα». Το γαρ αιτιολογεί ή το πονηρέ δούλε (=σε ονομάζω πονηρό διότι...) ή το «από το στόμα σου θα σε κρίνω» (=θα δικάστεις από τα λόγια σου, διότι...).

19.23 καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τὴν τράπεζαν(1), κἀγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα(2) αὐτὸ;

23 Γιατί τότε δεν έβαλες τα χρήματά μου σε μια τράπεζα, ώστε, όταν έρθω, να τα πάρω πίσω με τον τόκο τους;”

(1) Υπάρχει και η γραφή «επί τράπεζαν». Δες Ματθ. κε 27 και τις εκεί σημειώσεις. Τράπεζα=η τράπεζα αυτών που ανταλλάσσουν νομίσματα. Τα πρόσωπα σε αυτήν, οι τραπεζίτες, δεν αντάλασαν μόνο νομίσματα, αλλά και έπαιρναν καταθέσεις με τόκο (ο). «Έπρεπε εσύ να κάνεις ό,τι μπορούσες και το υπόλοιπο να το αφήσεις σε μένα· να κάνεις το ευκολότερο και το δυσκολότερο να το αφήσεις σε μένα, εννοώ βεβαίως, την απαίτηση του ποσού» (Ζ). Ήταν εξόχως εύκολο να κατατεθεί η μνα σε τράπεζα και θα φυλαγόταν εκεί ασφαλέστερα από όσο στο μαντήλι και τελικά θα απέφερε και τόκο (ρ).

(2) «Θα εισέπραττα» (Ζ). Δεν μπορεί λοιπόν να είναι βάσιμη η δικαιολογία ότι από φόβο μήπως χάσει τη μία μνα απέφυγε να εμπορευτεί με αυτήν. Διότι υπήρχε τρόπος και τη μνα να εξασφαλίσει και κάποιο κέρδος από αυτήν να αποκτήσει ο κύριός του. Ο πονηρός δούλος έδειξε κυρίως σκνηρία και πλήρη αδιαφορία για τα συμφέροντα του κυρίου του. Έτσι και όλοι οι ράθυμοι και ψυχροί διάκονοι του Κυρίου. Φροντίζουν μόνο για την ανάπαυση και ευμάρειά τους, αδιαφορώντας τελείως αν η θρησκεία του Κυρίου κατακτά ή χάνει έδαφος και δείχνουν κάθε ψυχρότητα για ό,τι ενδιαφέρει τον Χριστό και την βασιλεία του.

19.24 και τοῖς παρεστῶσιν(1) εἶπεν, ῥατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν(2) καὶ δότε τῷ τὰς δέκα(3) μνᾶς ἔχοντι(4)

24 Και στους παρευρισκομένους εἶπε: “πάρτε του το νόμισμα και δώστε το σ' αυτόν που έχει τα δέκα νομίσματα”.

(1) Στους ακολούθους του και εκτελεστές των διαταγών του (g). «Στους υπηρέτες αγγέλους» (Ζ).

(2) Είναι πρόπον να χάνουν τα χαρίσματά τους εκείνοι οι οποίοι τα θέτουν σε αχρηστία, όπως και να μην απολαμβάνουν πλέον καμία εμπιστοσύνη εκείνοι, οι οποίοι συμπεριφέρθηκαν με ανειλικρίνεια. Εφόσον ο πονηρός δούλος δεν υπηρέτησε τον κύριό του με τη μνα, την οποία αυτός του εμπιστεύτηκε, πώς ήταν δυνατόν ο κύριος να ανεχτεί να παραμείνει η δική του μνα σε χέρια του πονηρού δούλου, για να χρησιμοποιεί αυτός αυτήν για δικό του όφελος;

(3) Η φράση αυτή δεν αναφέρεται στο ποσό που εμπιστεύτηκε, αλλά σε αυτό που αποκτήθηκε (g).

(4) Οι ψυχές οι σωσμένες με την εργασία πιστού δούλου ανήκουν αναμφίβολα προπαντός στον Χριστό, αλλά από κάποια άποψη και σε εκείνον, μέσω του οποίου προσφέρθηκαν αυτές στον Χριστό. Γίνονται και του πιστού αυτού δούλου «χαρά και στεφάνι» (Α Θεσ. β 19), δόξα του και χαρά του (Φιλιπ. δ 1). Η μνα που προστέθηκε στον δούλο αυτόν παριστάνει νέο πεδίο, στο οποίο θα μπορέσει να αναπτύξει την δραστηριότητά του και συνεπώς να αποκτήσει νέα διαμάντια για το στεφάνι του (g).

19.25 καὶ εἶπον(1) αὐτῷ, Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.

25 Εκείνοι του εἶπαν: “κύριε, αυτός έχει ήδη δέκα νομίσματα”.

(1) Ποιοι εἶπαν; Πιθανότατα οι παρόντες άγγελοι (δ). Είναι όμως δυνατόν να αναφέρεται εδώ από τον Λουκά κάποια διακοπή εκ μέρους των ακροατών του Σωτήρα, οι οποίοι με ενδιαφέρον παρακολούθησαν την παραβολή και στους οποίους φάνηκε ότι είναι ελάχιστα αναγκαία η μία μνα σε αυτόν που έχει ήδη 10 (ρ). Η διακοπή αυτή μοιάζει με αυτήν του Πέτρου στο Λουκ. ιβ 41. Και η απάντηση του Κυρίου στον επόμενο σ. είναι ανάλογη με αυτήν του Ιησού στο Λουκ. ιβ 42. Ο βασιλιάς δηλαδή εδώ εξακολουθεί να μιλά και ενώ φαινομενικά δεν δίνει προσοχή στο περιεχόμενο της διακοπής, στην πραγματικότητα όμως απαντά σε αυτό με το αξίωμα που εκφέρεται στο σ. 26 (g).

19.26 λέγω γαρ(1) ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ(2)

26 “Σας βεβαιώνω”, τους απάντησε, “πώς σ' αυτόν που έχει θα του δοθεί κι άλλο· αλλά απ' όποιον δεν έχει, και εκείνο το λίγο που έχει θα του αφαιρεθεί.”

(1) Παραλείπεται το γαρ από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Αιτιολογεί την διαταγή που δόθηκε, η μνα να αφαιρεθεί από τον πονηρό δούλο και να δοθεί σε αυτόν που είχε τις 10 μνες, ενώ η διακοπή που παρεμβλήθηκε, όπως είπαμε, δεν λήφθηκε υπ' όψη από τον βασιλιά. Είναι λοιπόν αυτό συνέχεια των λόγων του βασιλιά. Μπορεί όμως αν παραληφθεί το γαρ να εννοηθεί ως απάντηση του Ιησού προς το πλήθος που διέκοψε την παραβολή.

(2) Δες Ματθ. κε 29. Κάθε χάρισμα το οποίο με δραστηριότητα κάναμε δικό μας και το οποίο χρησιμοποιήσαμε ως μέσο δράσης, αυξάνει την δεκτικότητά μας για χαρίσματα ανώτερα· ενώ αντιθέτως κάθε χάρισμα που πήραμε, αλλά δεν καλλιεργήθηκε, βαθμιαία σβήνει και αποσύρεται και έρχεται ως συνέπεια και η εξασθένηση και απώλεια της ικανότητας να πάρουμε νέα χαρίσματα (g). Δες Λουκ. η 18, όπου για το αχρησιμοποίητο χάρισμα που παραμένει δεν λέγεται το «το οποίο έχει»

αλλά το «το οποίο νομίζει ότι έχει». Εκείνος και μόνο έχει, ο οποίος χρησιμοποιεί και απολαμβάνει αυτά που δόθηκαν σε αυτόν (ρ). Πρέπει να ενθαρρύνονται εκείνοι, οι οποίοι υπήρξαν επιμελέστατοι και πολύ πρόθυμοι στο να εργάζονται το αγαθό. Σε αυτούς πρέπει να δίνονται μεγαλύτερες ευκαιρίες για δράση και αγαθοεργίες και να μπαίνουν σε υψηλότερη και περισσότερο ευρεία σφαίρα χρησιμότητας. Σε εκείνον ο οποίος απέκτησε πολλά, θα του δοθούν περισσότερα, έτσι ώστε με το μεγαλύτερο αυτό κεφάλαιο να κερδίσει περισσότερα. Σε εκείνους οι οποίοι προσπαθούν να αυξήσουν τη χάρη, την οποία έχουν, ο Θεός θα αυξήσει αυτήν. Από εκείνους όμως, οι οποίοι παραμελούν τη χάρη που τους δόθηκε, ο Θεός θα αφαιρέσει αυτήν. Αξιοσημείωτα και τα επόμενα: «Σε αυτούς που άκουσαν πρόθυμα τα λόγια του, στους μαθητές εννώ και σε όσους από τα έθνη πίστεψαν και κατέχουν στο νου τους το θεμέλιο της διδασκαλίας και δόθηκαν και περίσσεψαν τα σχετικά με το θείο θέλημα, σύμφωνα με την δωρεά του Πνεύματος. Στους Ιουδαίους όμως που δεν κράτησαν τον λόγο του, και αυτό που νόμιζαν ότι έχουν, αφαιρέθηκε» (Σχ).

19.27 πλήν(1) τούς έχθρους(2) μου εκείνους(3) τούς μη θελήσαντάς με βασιλεύσαι(4) ἐπ' αὐτούς ἀγάγετε ὧδε καὶ κατασφάξατε(5) αὐτούς ἔμπροσθέν μου(6).

27 Ὅσο για τους εχθρούς μου, αυτούς που δε με θέλησαν για βασιλιά τους, φέρτε τους εδώ και σφάξτε τους μπροστά μου”».

(1) Πλην=αλλά· δηλαδή και αυτά μεν έτσι να τα κάνετε· αλλά μην λησμονείτε τους εχθρούς μου (δ).

(2) Δεν ονομάζει πλέον αυτούς πολίτες, διότι τον μίσησαν (στ. 14)(b).

(3) Αλεξανδρινή γραφή τούτους=Παριστάνει τους εχθρούς ως παρόντες στις σκέψεις των ακροατών (ρ).

(4) Ο Χριστός εκείνων μόνο είναι σωτήρας, των οποίων είναι και βασιλιάς και οι οποίοι πάντοτε είναι πρόθυμοι να υπακούνε σε αυτόν. Οι Ιουδαίοι όταν είπαν Δεν έχουμε βασιλιά παρά μόνο τον καίσαρα, αποκήρυξαν το Χριστό και προτίμησαν από αυτόν τον καίσαρα, ο οποίος και συντέλεσε τον όλεθρό τους.

(5) Το κατασφάζω δεν υπάρχει πουθενά αλλού στην Κ.Δ. δεν είναι όμως σπάνιο στους Ο΄. Σημαίνει σφάξτε τους ολοσχερώς (ρ). «Τους Ιουδαίους εννοεί, τους οποίους θα παραδώσει στην πλήρη φθορά στέλνοντάς τους στο πυρ το εξώτερο. Και όμως αυτοί και εδώ... σφάχτηκαν από τα ρωμαϊκά στρατεύματα και διατηρούνται και θα φυλαχτούν και για την εκεί σφαγή» (Θφ). «Διότι στη δεύτερη παρουσία του Χριστού, όλοι αυτοί θα παραδοθούν στην ατελείωτη κόλαση όπως ακριβώς σε σφαγή» (Σχ). Με το ρήμα κατασφάζω συνενώνει σε ένα την πρόσκαιρη καταστροφή και την αιώνια τιμωρία. Αναμφίβολα η πρώτη από αυτές τις καταδίκες έλαβε χώρα πολύ πριν τη Δευτέρα παρουσία. Αλλά η καταστροφή της Ιερουσαλήμ παρουσιάζεται συχνά σαν η πρώτη πράξη αυτής της ίδιας της παρουσίας. Δες Ματθ. ι 23 (g). Η καταστροφή και σφαγή για την οποία γίνεται λόγος αναφέρεται πρωτίστως στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Θα αποστερούνταν όμως το χωρίο από την κύρια δύναμή του, εάν δεν επεκτείναμε την έννοιά του σε όλους γενικά τους εχθρούς του Χριστού (ο). Εκείνοι οι οποίοι δεν θέλουν τον Χριστό να βασιλέψει σε αυτούς, συγκαταριθμούνται από αυτόν στους εχθρούς του. Όσοι δεν θέλουν να εξουσιάζονται από τη χάρη του Χριστού, αναπόφευκτα θα εξολοθρευτούν από την οργή του Χριστού.

(6) Ο Αυγουστίνος περισσότερες από μία φορές παραπέμπει στο χωρίο αυτό για να απαντήσει στην ένσταση, ότι ο αυστηρός Θεός της Π.Δ. δεν είναι δυνατόν να ταυτίζεται με τον Θεό της αγάπης της Κ.Δ. Όχι μόνο στον παλαιό νόμο, αλλά και στα ευαγγέλια η αυστηρότητα της κρίσης του Θεού εναντίον αυτών που με εθελοκακία ανυπακούνε, διδάσκεται σαφώς. Δες Αυγουστ. cont. Faust XXII 14.19 (ρ).

Στίχ. 28-44. Η είσοδος του Ιησού στην Ιερουσαλήμ.

19.28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα(1) ἔπορεύετο ἔμπροσθεν(2) ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

28 Ἀφού εἶπε αὐτά τα λόγια, προχώρησε μπροστά από τους άλλους βαδίζοντας για τα Ἱεροσόλυμα.

(1) Ιστορικό συμπέρασμα που ανταποκρίνεται στην ιστορική εισαγωγή του σ. 11 (ρ).

(2) Παρόλο που δεν προστίθεται το (ἔμπροσθεν) «αυτών», παρ' όλα αυτά το επορεύετο ἔμπροσθεν σημαίνει πιθανότατα ότι όντας επικεφαλής των μαθητών, προπορευόταν αυτών (ρ). Μπορούμε όμως να το πάρουμε και με την έννοια του: προχωρούσε, εξακολουθούσε να βαδίζει προς τα εμπρός (δ) «σπεύδοντας προς τα πάθη και τον σταυρό» (Ζ) και πορευόμενος να αντιμετωπίσει την επαλήθευση της παραβολής (b).

19.29 Καὶ ἐγένετο(1) ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθσαφαγὴ καὶ Βηθανιὰν(2) πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ελαιῶν(3), ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν(4) αὐτοῦ

29 Ὅταν ἔφτασε κοντὰ στη Βηθσαφαγὴ καὶ τη Βηθανία, κοντὰ στο βουνό που ονομάζεται ὄρος των Ελαιῶν, ἔστειλε δύο ἀπὸ τους μαθητῆς του

(1) Δες Ματθ. κα 1-11 καὶ Μάρκ. ια 1-11 καὶ τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Γνωρίζουμε με ἀκρίβεια τὴν τοποθεσία τῆς Βηθανίας που ονομάζεται σήμερα ελ Αζιριέ.

Βρισκόταν στὴν ἀνατολική πλευρά του ὄρους των ελαιῶν, 40 περίπου λεπτά ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ Βηθσαφαγὴ, ὅπως γράφουν αὐτὴν τὰ ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα καὶ πολλὰ ἄλλα, δὲν μας εἶναι γνωστὴ παρὰ μόνο ἀπὸ τὸ Ταλμουδ, τὸ ὁποῖο μιλά για αὐτὴν συχνά σαν για τόπο που βρίσκεται ἀνατολικά ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀνήκει στα περὶχωρά τῆς (g). Ὁ Caspari, ἀκολουθώντας τὸν Lightfoot, υποστηρίζει ὅτι ἡ Βηθσαφαγὴ δὲν ἦταν κάποιο χωριό, ἀλλὰ ολόκληρη περιοχή, που περιλάμβανε καὶ τὴν Βηθανία καὶ ὅλα τὰ ἀνάμεσα σε αὐτὴν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ (p).

(3) Λίγα ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα γράφουν: των ελαιῶν. Καὶ χωρὶς ἄρθρο ὅμως ἀν μπει, δὲν μπορεῖ να εἶναι ονομαστικὴ (ο ελαιῶν), διότι θα ἔπρεπε να γράφεται ἐδῶ ελαιῶνα (δες Πράξ. α 12), ἀλλὰ γενικὴ πληθυντικὸ (δ).

(4) Ἡ ἀποστολὴ των δύο μαθητῶν μαρτυρεῖ τὴν ἐσκεμμένη πρόθεση του Κυρίου να δώσει στὴν εἰσοδὸ του ἰδιαίτερη ἐπισημότητα. Τώρα ἦταν ἡ στιγμή τῆς φανέρωσης του Ἰησοῦ που ἀνυπόμονα ἀξίωσαν οἱ νομιζόμενοι ἀδελφοί του (Ιω. ζ 3,4). Ἡ εἰσοδος αὐτὴ ἡ ἐπίσημη θα χρησίμευε καὶ ὡς τελευταία ἐκκλήση πρὸς τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἱερουσαλήμ. Δες Λουκ. ιθ 42. Αὐτὸς ὅμως ὁ τρόπος τῆς εἰσοδου του δὲν ἐξέθετε πλέον σε κίνδυνο τὸ ἔργο του, διότι γινώριζε ὁ Κύριος, ὅτι ἡ ζωὴ του πλησίαζε πρὸς τὸ τέλος τῆς (Λουκ. ιγ 32,33) (g). Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀσυμβίβαστο εἴτε με τὴν ταπεινοφροσύνη του Ἰησοῦ εἴτε με τὴν παρούσα κατάσταση τῆς ταπείνωσής του, να κάνει ἐμφανὴ καὶ ἐπίσημη τὴν εἰσοδὸ του στα Ἱεροσόλυμα, λίγο πρὶν τὸ θάνατό του. Ἐτσι προκαλοῦσε τους κατοίκους τῆς Ἱερουσαλήμ να τὸν προσέξουν, ὥστε ὁ μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες θάνατός του να μὴν ἔχει κάποια δικαιολογία.

19.30 εἰπὼν, Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι(1) κώμην(2), ἐν ἧ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε(3)· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε(4).

30 με τὴν ἐξῆς παραγγελία: «Πηγαίνετε στο ἀπέναντι χωριό καὶ, μόλις μπεῖτε σ' αὐτό, θα βρεῖτε ἕνα πουλᾶρι δεμένο, στο ὁποῖο κανένας ἀνθρώπος ὡς τώρα δὲν ἔχει καθίσει. Λύστε το καὶ φέρτε το ἐδῶ.

(1) Τὸ σύνθετο αὐτὸ με πρόθεση ἐπίρρημα, δὲν συναντιέται στους ἐθνικούς, εἶναι ὅμως συνηθισμένο στὴν Κ.Δ. καὶ τους Ὅ(ρ).

(2) Ἐάν εἶναι ἡ Βηθανία ἢ ἡ Βηθσαφαγὴ ἢ κάποιο ἄλλο χωριό, εἶναι τελείως ἀβέβαιο (p). Ὁ g. εἰκάζει ὅτι πρόκειται για συνοικισμό στο μέσο τῆς οδοῦ ἀπὸ Βηθανία πρὸς Ἱερουσαλήμ, που ἄλλοτε βρισκόταν καὶ σε σημεῖο ὅπου ἡ οδὸς αὐτὴ ἀναγκαστικὰ γίνεται κυκλικὴ για κάποια λεπτά, γύρω ἀπὸ ἐδαφικὴ ἀνωμαλία ἀκατοίκητη τώρα, ἀλλὰ ὅπου ἀνακαλύφθηκαν παλαιὰ θεμέλια καὶ υπολείμματα δεξαμενῆς.

(3) Με αὐτὸ δίνεται στους μαθητῆς να καταλάβουν, ὅτι δὲν πρόκειται για συνηθισμένη πορεία, στὴν ὁποία θα χρησιμοποιούνταν τὸ πουλᾶρι ἀλλὰ για βασιλικὴ εἰσοδος καὶ ἐπιβίβαση. Σχετικὰ με τὰ ζῶα που προορίζονταν για ἱερὴ χρῆση, ὅτι ἔπρεπε να εἶναι τέτοια, δες Δευτ. κα 3, Ἀρ. ιθ 2, Ἀ Βασ. στ 7. Ἡ γέννηση ἀπὸ παρθένο καὶ ἡ ταφὴ σε μνήμα καινούργιο εἶναι παρόμοια καὶ συγγενικά γεγονότα (p). Στο πουλᾶρι αὐτὸ κανεὶς ποτέ ὡς τώρα ἀπὸ τους ἀνθρώπους δὲν κάθισε, ὁπότε ἦταν κατάλληλο για τὴν ἱερὴ χρῆση τῆς ἐπιβίβασης του Σωτήρα, ὅπως καὶ στις θυσίες διαλεγόταν ἀγελάδα, «ἡ ὁποία δὲν ἐργάστηκε καὶ δὲν ἔσυρε ζυγὸ» (Δευτ. κα 3) καὶ στους ἐθνικούς διαλεγόταν για θρησκευτικούς σκοποὺς μουλᾶρι ἀνέπαφο (Βιργ. Αἰν. 6 38)(δ).

(4) Ὁ Κύριος καλεῖ τους μαθητῆς να μεταβούν σε ἀγνωστο σημεῖο καὶ να λύσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸ πουλᾶρι, τὸ ὁποῖο αὐτὸς θα χρησιμοποιούσε. Ὑπενθυμίζει ἡ περίπτωση αὐτὴ σε μας τὸν λόγο τῆς Γραφῆς «Δικά μου εἶναι τὰ ζῶα τῆς γῆς». Κάθε ἰδιοκτῆτης πρέπει να αἰσθάνεται ὅτι μπροστὰ στο Χριστὸ χάνει ὅλα τὰ δικαιώματά του. Ἀνήκουν ὅλα σε αὐτόν, διότι αὐτὸς δημιούργησε τὰ πάντα καὶ δὲν τὴν ἰδιοκτησία ἀπόλυτη εἶναι «ἡ γῆ καὶ ὅλα ὅσα περιλαμβάνει».

19.31 καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, Διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ ὅτι(1) Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειᾶν ἔχει(2).

31 Ἀν κάποιος σας ρωτῆσει γιατί τὸ λύνετε, να του ἀπαντήσετε ὅτι ὁ Κύριος τὸ χρειάζεται.»

(1) Μπορεῖ να εἶναι καὶ αἰτιολογικὸ, ἀπάντηση στο γιατί=τὸ λύνουμε διότι ὁ Κύριος... (δ). Μπορεῖ να εἶναι καὶ ἐιδικό=θα πείτε σε αὐτόν, ὅτι ὁ Κύριος... (p).

(2) Οι καρδιές των ανθρώπων είναι κάτω από το μάτι του Χριστού και στα χέρια του. Μπορούσε για αυτό ο Κύριος να επιδράσει πάνω στους ιδιοκτήτες του πουλαριού, ώστε να συμφωνήσουν να δοθεί αυτό, αμέσως μόλις οι μαθητές έλεγαν ότι «ο Κύριος το χρειάζεται».

**19.32 άπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον καθὼς(1) εἶπεν αὐτοῖς, εστῶτα τον πῶλον(2).
32 Πήγαν λοιπόν οι μαθητές και βρήκαν το πουλάρι να στέκεται ὅπως τους εἶχε πει ο Ιησούς.**

(1) Ακριβώς ὅπως εἶπε σε αυτούς. Αυτό το «καθώς» το χρησιμοποιεί και ο Ματθαῖος, αλλά και ο Μάρκος λίγο πιο κάτω από το σημείο αυτό της αφήγησης. Δεν θα ἔμπαινε αυτό, εάν οι μαθητές δεν ἔβρισκαν τα πράγματα ακριβώς ὅπως τους τα προείπε ο Ιησούς, για αυτό και αποκόμισαν συναίσθημα θαυμασμού (ρ). Βρήκαν ὅπως εἶπε σε αυτούς για χαρά τους και για ενίσχυση της πίστης τους (b).

(2) Η φράση εστῶτα τον πῶλον λείπει και από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και από τα περισσότερα άλλα.

19.33 λυόντων(1) δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπον οἱ κύριοι(2) αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, Τί λύετε τὸν πῶλον(3);

33 Ὃταν το ἔλυναν, οι κάτοχοί του τους ρώτησαν: «Γιατί λύετε το πουλάρι;»

(1) Φανερά και χωρίς να ζητήσουν την ἄδεια από κανέναν.

(2) Ο κάτοχος του πουλαριού και όσοι ἦταν μαζί του, για τους οποίους γράφει ο Μάρκος «κάποιοι από ὄσους στέκονταν εκεί» (ρ). Ἦταν πιθανῶς αὐτά πρόσωπα που ανῆκαν στο σπίτι του κατόχου του πουλαριού (ο).

(3) Ο Λουκάς προσθέτει ὅσα εἶναι σε αὐτὸν τον σ. και στον επόμενο για να δείξει ὅτι ὅπως τους προείπε ο Σωτήρας, ἔτσι και ἔγινε (δ).

19.34 οἱ δὲ εἶπον ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειάν ἔχει(1).

34 Εκείνοι ἀπάντησαν: «Το χρειάζεται ο Κύριος.»

(1) Χρησιμοποίησαν τα ἴδια λόγια, τα οποία παρήγγειλε σε αυτούς ο Κύριος να πουν (b).

19.35 καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιρρίψαντες εαυτῶν(1) τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον(2) ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.

35 Το ἔφεραν, λοιπόν, στον Ιησοῦ, και, αφού ἔριξαν πάνω στο πουλάρι τα ρούχα τους, τον ανέβασαν σ' αὐτό.

(1) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με ἔμφαση=Δεν λυτήθηκαν τα ρούχα τους (ρ). Θα τους ἦταν εὔκολο να προμηθευτοῦν κάποιο κάλυμμα αντί για τα ρούχα. Με το να ρίξουν ὅμως τα ρούχα τους εδῶ, θέλουν να εκφράσουν ὅτι αφιερώνουν στον Κύριο καθετί που ἔχουν και τον ἴδιο ἀκόμη τον εαυτό τους (g).

(2) Ο Λουκάς και ο Μάρκος επειδὴ γράφουν σε αναγνώστες Ἕλληνες δεν αναφέρουν, ὅπως ο Ματθαῖος την προφητεία του Ζαχαρία. Ανεξάρτητα ὅμως από την επαληθευμένη αὐτή προφητεία, ο Ιησούς ἔλεγε με σαφήνεια με ὅλη αὐτή τη σκηνή: Εἶμαι βασιλιάς. Και την ἴδια ὥρα με τη χρήση του ταπεινοῦ πουλαριού πρόσθετε: Η βασιλεία μου δεν εἶναι από τον κόσμον αὐτὸν (g). Σύμφωνα με τις υλιστικές αντιλήψεις των Ιουδαίων και των χιλιαστῶν για γήινη βασιλεία του Κυρίου, η εἴσοδος αὐτή του Ιησοῦ που κάθεται σε πουλάρι ἀποτελεῖ πραγματική ειρωνεία που κανονίστηκε από τον ἴδιο τον Κύριο (ρ). Αξιόλογα και τα επόμενα: «Ο Κύριος κάθεται σε πουλάρι υποδηλώνοντας δύο πράγματα ταυτόχρονα· ἓνα, από τη μία, εκπληρώνει την προφητεία που λέει: Να ο βασιλιάς σου ἔρχεται καθισμένος σε μουλᾶρι· ἄλλο, από την ἄλλη, υπαινίσσεται σε μας με μεταφορικό τρόπο, ὅτι θα κάτσει πάνω στον νέο και ἀκάθαρτο και ἀδάμαστο εθνικό λαό. Διότι δεν χρειάζοταν βεβαίως καθόλου υποζύγιο λόγω του μήκους του δρόμου· διότι αὐτὸς που περιόδευε πεζός ὅλη τη Γαλιλαία και Ιουδαία, πῶς θα χρειάζοταν το πουλάρι προχωρώντας από Βηθανία προς την Ιερουσαλήμ, που εἶναι λίγη η ἀπόσταση, ὅπως ὅλοι ξέρουν;» (Θφ)

19.36 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννουον(1) τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῶ.

36 Καθὼς προχωρούσε, ἔστρωναν κάτω στο δρόμο τα ρούχα τους.

(1) Ἀλλαγὴ του υποκειμένου. «Ἐστρωναν αὐτά ο περισσότερος ὄχλος, ὅπως εἶπε ο Ματθαῖος» (Z). Το υποκείμενο του ἔστρωναν λοιπόν, εἶναι το πλῆθος του λαοῦ (ρ). Το στρώσιμο των ρούχων στο δρόμο δεν υπήρξε προμελετημένη πράξη, ἀλλὰ αὐτόματη και αυθόρμητη ἐνέργεια, που προκλήθηκε από τον ενθουσιασμό και τις ἐλπίδες που στήριζαν στον Χριστό ως Μεσσία (ο).

19.37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῆ καταβάσει(1) τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν(2) ἤρξατο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν(3) χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλη περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων(4),

37 Ὃταν ὁ Ἰησοῦς πλησίαζε πια στο σημεῖο που κατηφορίζει ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν τοῦ ἀρχισαν νὰ δοξάζουν χαρούμενοι τὸ Θεὸ με δυνατὴ φωνὴ γιὰ ὅλα τὰ θαύματα που εἶδαν.

(1) Τὸ πρὸς τῆ καταβάσει ἢ συνδέεται ἀμεσα με τὸ ἐγγίζοντος=ὅταν πλησίαζε πρὸς τὴν κατάβαση τοῦ ὄρους τῶν ελαιῶν, πρὸς τὸ μέρος δηλαδὴ, ὅπου λήγει τὸ μονοπάτι που κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ὄρος τῶν ελαιῶν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἀρχίζει ἡ ευθεῖα οδὸς που οδηγεῖ πρὸς Ἱεροσόλυμα (δ)· ἢ, πιο πιθανὴ ἐρμηνεῖα, πλησίαζε, υπονοεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ κείμενο ἡ φράση: στα Ἱεροσόλυμα (L), δηλαδὴ πρὸς τὴν κατάβαση (ρ). Δηλαδὴ τὸ πρὸς τῆ καταβάσει δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ ἐγγίζοντος, διότι τότε θα ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει αιτιατικὴ, ἀλλὰ εἶναι δευτέρη ἐνδειξη, παράλληλη με τὴ μετοχὴ ἐγγίζοντος (g), που ἐπεξηγεῖ καὶ καθορίζει αὐτὴν τὴν προσέγγιση (L).

(2) Ἀπὸ τὴν κορυφὴ αὐτῆς τῆς κατάβασης πέφτει στα μάτια τὸ Ν.Α. τμήμα τῆς πόλης τοῦ Δαβὶδ καὶ τὸ θέαμα που ἀπλωνόταν, παρακίνησε τοὺς προσκυνητὲς που ἀποτελοῦσαν τὴ συνοδεία τοῦ Ἰησοῦ σὲ ὕμνο καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ (ρ).

(3) Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς προσκυνητὲς ἦταν ἀπὸ τὴ Γαλιλαία, ὅπου ὁ Ἰησοῦς εἶχε ἀκόμη ἐνθουσιώδεις φίλους (ρ). Ἡ θεὰ τῆς πόλης ἀρχικὰ καὶ τοῦ ναοῦ ἔπειτα συντέλεσε στὸ ξέσπασμα τῆς χαρὰς καὶ τῆς ἐλπίδας, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται αἰφνίδια. Ὅλες οἱ καρδιές ἀναπολοῦν τὴ στιγμὴ αὐτὴ τὰ θαύματα, τὰ ὁποία ἔκαναν περιβόητο τὸ στάδιο αὐτοῦ τοῦ ἑκτακτοῦ ἀνθρώπου (g).

(4) Ἡ θεραπεία τοῦ τυφλοῦ καὶ ἡ ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου θὰ ἀναφέρονταν ἰδιαίτερα (ρ). Ἡ ἀφήγηση τοῦ Ἰωάννη μας δίνει νὰ καταλάβουμε ποια θέση εἶχε ἡ ἀνάσταση αὐτὴ στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐυγνώμονος αὐτοῦ θαυμασμοῦ (g).

19.38 λέγοντες, Εὐλογημένος(1) ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς(2) ἐν ὀνόματι κυρίου(3)· εἰρήνη ἐν οὐρανῶ(4) καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις(5).

38 «Εὐλογημένος ὁ βασιλιάς που ἐρχεται σταλμένος ἀπὸ τὸν Κύριο!» ἔλεγαν. «Εἰρήνη στὸν οὐρανὸ, καὶ δόξα στὸν ὑψίστο Θεό!»

(1) Καὶ οἱ 4 ευαγγελιστὲς συμφωνοῦν στὴν παράθεση τῶν λέξεων «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος... ἐν ὀνόματι Κυρίου». Οἱ Λουκάς καὶ Ἰωάννης προσθέτουν καὶ τὴν λέξη «βασιλεὺς», ἡ ὁποία στὸ Μάρκο ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὴ φράση «ἡ ἐρχομένη βασιλεία» καὶ στὸν Ματθαῖο ἀπὸ τὴ φράση «Ὡσαννὰ στὸν υἱὸ τοῦ Δαβὶδ». Ὁ Λουκάς βάζει τὸ δόξα (τὸ ὁποῖο θὰ κατανοοῦσαν περισσότερο οἱ ἐθνικοὶ) ἀντὶ γιὰ τὸ Ὡσαννὰ τῶν ἄλλων τριῶν (ρ).

(2) Ἡ λέξη βασιλιάς προστίθεται κάτω ἀπὸ τὴ ζωηρὴ ἐντύπωση τῆς ἑκτακτῆς αὐτῆς σκηνῆς (g). Εὐγενικὴ ἐκδήλωση ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν κατανοεῖ ἀκόμη τὴν βαθιὰ σημασία τοῦ τίτλου, τὸν ὁποῖο ἀποδίδει στὸν Ἰησοῦ (b). Ἦταν πράγματι βασιλιάς, ἀλλὰ ἡ βασιλεία τοῦ δὲν ἦταν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, ὅπως τὴν φαντάζονταν αὐτοί. Περίμεναν αὐτοί ὅτι θὰ ἀνέτρεπε τὸ κράτος τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλὰ ἀπερίγραπτο πάθος καὶ ἀγωνία ἀνέμενε ἐκείνον, τὸν ὁποῖο αὐτοὶ οδηγούσαν τώρα στὴν πόλη με θρίαμβο. Ἀναμφίβολα θὰ τοποθετοῦνταν στὸ κεφάλι τοῦ στέμματος, ὅμοιο τοῦ ὁποῖου κανεὶς ποτὲ βασιλιάς δὲν πήρε οὔτε θὰ πάρει· ἀλλὰ πιο πρὶν θὰ στεφανωνόταν με ἀγκάθια. Καὶ πρὶν ἀκόμη ἀναλάβει τὸ σκήπτρο τῆς βασιλείας πάνω στὸ σύμπαν, θὰ διακωμωδοῦνταν ἡ βασιλεία τοῦ. Θὰ ἐγκαθιδρυόταν ὡς βασιλιάς στὴ Σιών, ἀλλὰ θὰ κατέβαινε πρῶτα στὸν τάφο μετὰ ἀπὸ θάνατο σκληρὸ καὶ ἐπὶ οὐρανῶ. Αὐτὸς γινώριζε αὐτὰ, ἀλλὰ οἱ χιλιάδες τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπευφημοῦσαν, τὸ ἀγνοοῦσαν. Ἀλλὰ ὅπως ἡ Μαρία ἔχριε αὐτόν προληπτικὰ γιὰ τὸν ἐνταφιασμό τοῦ χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ υποπτεύεται, ἔτσι καὶ τώρα τὰ πλήθη δίκαια καὶ ὀρθὰ τὸν ἐπευφημοῦσαν ὡς βασιλιά, μολοντὶ ἀγνοοῦσαν τὴ φύση τῆς βασιλείας τοῦ (ο).

(3) Ἐξαρτάται ὄχι ἀπὸ τὸ εὐλογημένος, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἐρχόμενος=ὁ βασιλιάς, ὁ ὁποῖος ἐρχεται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ ὡς ἀντιπρόσωπός τοῦ (g). Ὁ Χριστὸς εἶναι βασιλιάς, ὁ ὁποῖος ἐρχεται ἐξ' ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, περιβεβλημένος με θεῖο κύρος, ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ τὸν Πατέρα τοῦ νὰ δώσει νόμον καὶ νὰ συνάψει διαθήκη, με τὴν ὁποία θὰ συμφιλιωθοῦν οἱ ἀνθρώποι με τὸ Θεὸ καὶ θὰ εἰρηνέψουν μετὰξὺ τοὺς ὅπως καὶ με τοὺς οὐράνιους ἀγγέλους.

(4) «Εἰρήνη στὸν οὐρανὸ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν μας πολεμᾷ πλέον» (Κ). «Ἀντὶ νὰ πει, Ὁ παλαιὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖο εἶχαμε με τὸν Θεὸ, καταργήθηκε» (Θφ). Ὁ Μεσσίας ἐρχεται νὰ φέρει τὴν συμφιλίωση μετὰξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (g)..

(5) «Και για αυτό δόξα στα ύψιστα μέρη, αφού οι άγγελοι δοξάζουν για αυτού του είδους την ένωση και συμφιλίωση, την οποία μας χάρισε ο βασιλιάς που έρχεται σε πουλάρι» (Θφ). Καλύτερα να εννοήσουμε από έξω το «υπάρχει» και όχι το «είθε να υπάρχει» ή «ας υπάρχει» (g). Όχι δηλαδή να πάρουμε τα λόγια αυτά με την έννοια της ευχής, αλλά ως αποτέλεσμα που ήδη αποκτήθηκε με την έλευση του Μεσσία (L). Σύγκρινε τον ύμνο αυτόν αυτών που υποδέχονται στη γη τον Κύριο με τον ύμνο των αγγέλων στη γέννηση του Κυρίου (Λουκ. β 14). Και οι δύο συμφωνούν στο ότι εκφράζεται δόξα στο Θεό. Οι άγγελοι λένε: Επί γης ειρήνη, αγαλλόμενοι για την ευεργεσία, την οποία οι άνθρωποι απολαμβάνουν μέσω του Χριστού. Οι άνθρωποι λένε: Ειρήνη στον ουρανό, αγαλλόμενοι για την ειρήνευση του ουράνιου με τον επίγειο κόσμο. Τέτοια είναι η σχέση μας και η αλληλεγγύη μας, που μέσω του Χριστού επανασυνδέθηκε, με την ουράνια εκκλησία.

19.39 καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου(1) εἶπον πρὸς αὐτόν(2), Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου(3).

39 Μερικοί όμως από τους Φαρισαίους τού είπαν μέσα από το πλήθος: «Διδάσκαλε, να επιτιμήσεις τους μαθητές σου».

(1) Οι Φαρισαίοι ήταν αναμιγμένοι με το πλήθος για να κατασκοπεύσουν όσα γίνονταν (g). Βγήκαν λοιπόν από τον όχλο, με τον οποίο ήταν έως τότε αναμιγμένοι (δ). Ο Ησας εφιστά την προσοχή στο θάρρος, το οποίο εκδηλώνεται σε όλη τη σκηνή της εισόδου. Ο Ιησούς και οι μαθητές του είχαν αποκηρυχτεί από την ιουδαϊκή ιεραρχία. Δες Ιω. ια 57, όπου ρητά αναφέρεται ότι το συνέδριο είχε δώσει εντολές «ώστε εάν κάποιος μάθει που είναι, να το μηνύσει ώστε να τον πιάσουν». Και όμως μπαίνει ήδη θριαμβευτικά στα Ιεροσόλυμα (ρ).

(2) Αναγνωρίζοντας ότι δεν είχαν πλέον το απαιτούμενο κύρος για να επιβάλλουν σιγή στο πλήθος (Ιω. ιβ 19), κατέφυγαν στον Ιησού ζητώντας από αυτόν να κατασιγάσει τα πλήθη (g). «Και μάλιστα πλησίασαν οι θρασεῖς, σχεδόν διαμαρτυρόμενοι και λέγοντας: Δεν ακούς τι λένε αυτοί;» (Κ).

(3) Οι οποίοι σου αποδίδουν τιμές που ανήκουν στον Μεσσία. Η λέξη Διδάσκαλε ίσως υπονοεί, ότι σύμφωνα με το φρόνημα των Φαρισαίων, ο Ιησούς δεν ήταν κάτι περισσότερο από απλός διδάσκαλος. Με τον τίτλο αυτόν συνήθως τον προσφωνούν οι επικριτές και εχθροί του (Λουκ. ζ 40,κ 21,38.Ματθ. ιβ 38 κλπ.) (ρ).

19.40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αυτοῖς, Λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι(1) κεκράξονται(2).

40 Κι εκείνος τους αποκρίθηκε: «Πρέπει να ξέρετε πως, αν αυτοί σιωπάσουν, οι πέτρες θα κραυγάζουν».

(1) Παροιμιώδης έκφραση, που βρίσκεται και στο Ταλμουδ και στους μη Ιουδαίους συγγραφείς. Δες και Αβακ. β 11. «Λίθος από τοίχο θα φωνάξει»= Εάν οι μαθητές μου σιωπήσουν, η νεκρή και άψυχη φύση θα κράξει (δ). Ο Stier εφάρμοσε το ρητό αυτό στις πέτρες των τοίχων του ναού και των σπιτιών της Ιερουσαλήμ, οι οποίοι όταν κατέρρευσαν μετά 40 χρόνια κατά την καταστροφή της πόλης, απέδωσαν τιμή στο βασιλικό αξίωμα του Ιησού (g). Η εκδοχή αυτή είναι πολύ έξυπνη, αλλά ελάχιστα πιθανή. Πιο επιτυχημένη κάπως η επόμενη: Εκπληρώθηκε ο λόγος αυτός του Κυρίου, όταν, την ώρα που εξευτελιζόταν και χλευαζόταν ο Χριστός πάνω στο σταυρό και οι μαθητές του ήταν βυθισμένοι σε βαθιά σιγή, «η γη σειστήκε και οι πέτρες σχίστηκαν». Οι Φαρισαίοι θα μπορούσαν να επιβάλλουν σιγή στα στόματα, που δοξολογούσαν το Χριστό, αλλά δεν θα πετύχαιναν τίποτα. Διότι ο Θεός όπως μπορεί να αναστήσει από τις πέτρες τέκνα στον Αβραάμ, έτσι μπορεί και από τα στόματα των παιδιών αυτών να βγάλει τέλειο ύμνο στο Χριστό.

(2) Ο τετελεσμένος μέλλοντας κεκράξονται είναι αυτός που συνήθως χρησιμοποιείται από τους Ο΄, χωρίς κατ' έννοια να διαφέρει από τον απλό μέλλοντα (g). Δες Ψαλμ. ξδ 14, Ιώβ λε 9, Ιερεμ. ια 11,12,κθ (μζ) 2) κλπ.

19.41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν(1) ἔκλαυσεν(2) ἐπ' αὐτή(3),

41 Όταν πλησίασε και είδε την πόλη, έκλαψε γι' αυτήν.

(1) Μετά από κάποια βήματα στην κατάβαση του όρους των Ελαιών, ο Ιησούς είδε την πόλη. Και σήμερα ακόμη το θέαμα είναι ασύγκριτης ωραιότητας. Τότε ο ναός που μόλις είχε αποπερατωθεί, άστραπτε με την λευκότητα των λίθων του, κυκλούμενος από ζώνη οικοδομημάτων και σπιτιών χαμηλότερων, και έριχνε τη σκιά του στις πλευρές των λόφων ως όγκοι λατομείου (L). Ο μέγας Μεσίτης και Λυτρωτής που ήλθε από τον ουρανό, μπαίνει τώρα δημόσια και επίσημα στην Ιερουσαλήμ, όχι για να τιμηθεί, αλλά για να απορριφθεί και να περιφρονηθεί από αυτήν. Γνώριζε ποια

φωλιά φιδιών θα ορμούσε εκεί εναντίον του. Και όμως δεν εμποδίζεται από τα να δώσει δείγματα της αγάπης του προς την πόλη εκείνη και του ενδιαφέροντός του υπέρ αυτής.

(2) Δεν δάκρυσε απλώς, αλλά έκλαψε, το οποίο σημαίνει λυγμούς που διέκοπταν τη φωνή (g). Το ρήμα χρησιμοποιείται από τον Λουκά για τη χήρα της Ναϊν (ζ 13), για την πόρνη που μετανόησε στο σπίτι του Φαρισαίου (ζ 38) και για τους θρήνους στο σπίτι του Ιαείρου. Η θέα της πόλης και η σκέψη του τι θα μπορούσε να είναι αυτή, προκάλεσε τα κλάματα του Κυρίου (p). Πόσο λεπτή ήταν η καρδιά του Χριστού! Δεν έχουμε κάπου διαβάσει ότι γέλασε, βλέπουμε όμως αυτόν σε πολλά σημεία να κλαίει ή να δακρύζει. Κλαίει λοιπόν τώρα στη μέση του θριάμβου του, την ώρα που όλοι οι γύρω του σκιρτούν και δείχνει πόσο λίγο τον επηρέασαν οι επευφημίες και τα χειροκροτήματα. Έτσι μας δίδαξε ώστε «και αυτοί που χαίρονται να είναι σαν να μην χαίρονται», διότι «περνά το σχήμα αυτού του κόσμου» (Α΄ Κορ. ζ 30).

(3) «Επειδή ήξερε ότι αυτή θα καταστραφεί εξ' ολοκλήρου, λόγω της υπερβολικής πονηρίας, κλαίει για αυτήν με τρόπο που αρμόζει σε άνθρωπο, από υπερβολική αγαθότητα, δείχνοντας και από εδώ, τι ευσπλαχνία είχε για τους αχάριστους Ιουδαίους» (Z). Ο Χριστιανισμός μερικές φορές κατηγορήθηκε ότι αντιτίθεται στο πνεύμα του πατριωτισμού. Αλλά στο κλάμα αυτό υποκρύπτεται βαθύς και καλώς εννοούμενος πατριωτισμός (p). Υπάρχουν πόλεις για τις οποίες πρέπει κάποιος να θρηνεί. Καμία όμως άλλη δεν υπήρξε πιο οικτρή και περισσότερο αξιοθρήνητη μεταξύ τους, όσο η αγία πόλη, η οποία άλλοτε έγινε η αγαλλίαση του κόσμου. Όταν κάποιος εκφυλίζεται και διαφθείρεται, η πτώση του και η αθλιότητά του θα είναι τόσο μεγαλύτερη, όσο υψηλότερο είναι το σημείο, από το οποίο εξέπεσε και κατάρρευσε.

19.42 λέγων ότι(1) εί ἔγνωσ και συ (2) και γε(3) ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ(4) τὰ πρὸς εἰρήνην σου(5)! νῦν δὲ ἐκρύβῃ ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου(6).

42 «Μακάρι», είπε, **«να ἤξερες κι εσύ, ἔστω κι αυτήν την ημέρα, τι θα μπορούσε να σου χαρίσει την ειρήνη. Τώρα όμως αυτό μένει κρυφό από τα μάτια σου.**

(1) Ἡ «ο λόγος είναι ελλειπτικός. Επειδή λείπει το «δεν θα χανόσουν». Διότι συνηθίζουν αυτοί που κλαίνε να κόβουν τα λόγια από την σφοδρότητα του πάθους» (Z). Η αποσιώπηση προκαλεί εντύπωση. Στην έκφραση ισχυρής συγκίνησης οι προτάσεις συχνά διακόπτονται. Δες Λουκ. κβ 42, Ιω. στ 62, Ιβ 27, Εξ. λβ 32 (p). Ἡ, δεν υπάρχει πραγματική αποσιώπηση, αλλά απλώς έκφραση θλίψης (L), σαν αναφώνηση. «Ἦθελε να βλέπει (την Ιερουσαλήμ) να ευδοκιμεί με το να προσεγγίσει αυτή την πίστη σε αυτόν και με το να δεχτεί την ειρήνη με το Θεό. Κατηγορεί λοιπόν για αυτό ακριβώς το πράγμα ο Χριστός και λέει: Αν ἤξερες και εσύ αυτά που θα σου ἔδιναν ειρήνη» (K). Η πρώτη ερμηνεία είναι πιο πιθανή.

(2) Όπως οι μαθητές μου.

(3) Παραλείπεται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα και τους Ειρηναίο και Ωριγένη. Και γε=Και τουλάχιστον· εάν όχι πριν, τουλάχιστον κατά την ημέρα αυτή (δ).

(4) Ἡ «σε αυτόν τον καιρό που εγώ έρχομαι» (Z). Ἡ, πιο σωστά, σε αυτήν την ημέρα σου, την καθορισμένη από το Θεό ως την τελευταία προθεσμία για μετάνοιά σου (δ). Ολόκληρο το παρελθόν θα μπορούσε ακόμη κατά την μία αυτή ημέρα να επανορθωθεί (g). Υπάρχει και για μας ημέρα επίσκεψης, κατά την οποία αυτά που αφορούν την ειρήνη μας μπορούν να γίνουν γνωστά σε μας για καλό και σωτηρία μας. Όταν απολαμβάνουμε τα μέσα της χάρης πλούσια, με το άφθονο κήρυγμα που γνωστοποιεί σε μας την αλήθεια που σώζει, όταν το Πνεύμα βοηθά και συναγωνίζεται μαζί μας και αφυπνίζονται οι συνειδήσεις μας, τότε είναι ο καιρός της θείας επίσκεψης, τον οποίο πρέπει να επωφεληθούμε. Όσοι για πολύ καιρό παραμελούν τον χρόνο της επίσκεψής τους, εάν ανοίξουν τα μάτια τους ἔστω και κατά την εσχάτη ημέρα, τα πάντα θα διευθετηθούν για αυτούς. Παρ' όλα αυτά πολύ λίγες είναι οι περιπτώσεις αυτών που συνήλθαν την έσχατη στιγμή. Αποτελούν αυτές σπάνιες και αβέβαιες εξαιρέσεις. Ο κανόνας είναι αυτοί που παραμελούν να επωφεληθούν τα μέσα που προσφέρει η χάρη, τελικά σκληρύνονται και αποτυφλώνονται. Καμία άλλη τύφλωση δεν είναι τόσο μεγάλη, όσο η πνευματική τύφλωση των ανθρώπων αυτών, οι οποίοι ενώ βλέπουν δεν θέλουν να δουν. Ο Ιησούς έκλαψε για την σκληρότητα της Ιερουσαλήμ. Και η τύφλωση των ανθρώπων αυτών αναμφίβολα θλίβει τον Κύριο Ιησού. Βλέπει με δακρυσμένα μάτια τις χαμένες αυτές ψυχές, τις οποίες αυτός ήλθε να σώσει, ενώ αυτές πεισματικά βαδίζουν προς την καταστροφή τους.

(5) Υπάρχει και η γραφή: τα προς ειρήνην, χωρίς το σου. «Δηλαδή τα χρήσιμα για σένα και όσα είναι αναγκαία για να ειρηνέψεις με το Θεό» (K): «αυτά που σε συμφέρουν και φέρνουν ειρήνη και ανάπαυση» (Θφ), «τα οποία είναι, η πίστη σε μένα και η αποδοχή του κηρύγματός μου» (Z). Η φράση είναι δυνατόν να αποτελεί υπαινιγμό και για το όνομα Ιερουσαλήμ, το οποίο ίσως σημαίνει

κληρονομία ειρήνης (ρ). Η όλη φράση μπορεί να συμπληρωθεί ή με το «δεν θα χανόσουν» (Ζ) «δεν θα σε περίμεναν τέτοιες θλίψεις» (Σχ.). Ή η αποσιώπηση μπορεί να συμπληρωθεί και έτσι: Πόσο ποθούσα να ήξερες=το να γνώριζες (δ). Η φράση δηλαδή αποτελεί είδος ευχής: Είθε να γνώριζες...(ρ).

(6) Σύμφωνα με θεία οργή έχουν τυφλωθεί τα μάτια σου και έχει πωρωθεί η καρδιά σου, ώστε να μην μπορείς να ξέρεις αυτά τα μέσα (δ). «Διότι με τη θέλησή σου δεν θέλησες να γνωρίσεις, δηλαδή να καταλάβεις τις θεόπνευστες γραφές που φανέρωναν το σχετικά με εμένα μυστήριο» (Σχ). Εμπεριέχει το εκρύβη την έννοια θείας απόφασης που εκτελείται. Ο Ισραήλ, με την διάθεση που είχε, δεν επρόκειτο να πιστέψει και να κάνει δική του την σωτηρία. Αυτό εξηγείται στο Ρωμ. ια 7-12 (g).

19.43 ὅτι(1) ἤξουσιν ἡμέραι(2) ἐπὶ σέ καὶ παρεμβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί(3) σου χάρακά(4) σοι καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέξουσίν(5) σε πάντοθεν,
43 Θα ῥθούν για σένα μέρες που οι εχθροί σου θα σε ζώσουν με χαρακώματα, θα σε περικυκλώσουν και θα σε πολιορκήσουν από παντού.

(1) Ή, εξαρτάται από το: «Σου λέω λοιπόν ότι...(ειδικό το ότι)», το οποίο υπονοείται εκτός κειμένου. Ή, είναι αιτιολογικό=διότι. Εξαρτάται πιθανώς από το ει ἔγνω=θα ἔπρεπε να γνωρίζεις εγκαίρως τα σχετικά με την ειρήνη σου, διότι οι συνέπειες της άγνοιάς σου είναι τρομερές. Μπορεί όμως και να εισάγει την εξήγηση του εκρύβη=Είναι κρυμμένα από τα μάτια σου, διότι τα τελείως αντίθετα της ειρήνης θα έλθουν πάνω σου (ρ).

(2) Ημέρες πολλές, αφού δεν προσέχεις την μία ημέρα (b). «Ημέρες λοιπόν λείει αυτές της πολιορκίας» (Ζ).

(3) «Εχθρούς της εννοεί τους Ρωμαίους» (Ζ). Η παραμέληση της μεγάλης σωτηρίας συχνά προσκαλεί και πρόσκαιρες κρίσεις και τιμωρίες στο λαό που είναι ένοχος για αυτήν. Αυτό έγινε και στην Ιερουσαλήμ μετά χρονικό διάστημα λιγότερο των 40 ετών, από τη στιγμή που ο Κύριος έκανε προς τους κατοίκους της την προειδοποίηση σε αυτούς τους στίχους. Ό,τι ο Κύριος προλέγει εδώ, πραγματοποιήθηκε επακριβώς.

(4) Είναι δυνατόν ο Κύριος να παραθέτει εδώ το Ησ. κθ 3: «Και θα σε κυκλώσω και θα σου βάλω χάρακα και θα βάλω γύρω σου πύργους» (ρ). Χάρακας=περίφραξη, τείχος (δ). Φράγμα από πασσάλους που συμπληρώνεται με κλαδιά δέντρων και χώμα και συχνά οχυρώνεται με τάφρο, πίσω από την οποία σκεπάζονταν αυτοί που έκαναν την πολιορκία. Τέτοιος χάρακας κατασκευάστηκε πράγματι από τον Τίτο. Όταν όμως οι Ιουδαίοι σε μία έξοδο τον έκαψαν τελείως, τον αντικατέστησαν με τείχος (g).

(5) Και θα σε στενοχωρήσουν (δ). Ρήμα αγαπημένο στο Λουκά (δ 38,η 37,45,ιβ 50 κβ 63,Πράξ. ιη 5,κη 8). Πιθανώς είναι λέξη ιατρική σύμφωνα με τον Hobart (ρ).

19.44 καὶ ἔδαφιοῦσί σε(1) καὶ τὰ τέκνα σου(2) ἐν σοί(3), καὶ οὐκ ἀφήσουσιν λίθον ἐπὶ λίθω(4) ἐν σοί, ἀνθ' ὧν(5) οὐκ ἔγνωσ τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς(6) σου.

44 Θα αφανίσουν κι εσένα και τα παιδιά σου και δε θα σου αφήσουν πέτρα πάνω στην πέτρα. Κι όλα αυτά, γιατί δεν έδωσες σημασία την ημέρα που σ' επισκέφθηκε ο Θεός».

(1) =Θα γκρεμίσουν έως εδάφους τα τείχη σου και τις οικοδομές σου. Δες και Αμώς θ 14 («και θα οικοδομήσουν πόλεις κατεδαφισμένες» αν και υπάρχει και η γραφή αφανισμένες) και Ησ. γ 26 («και θα κατεδαφιστεῖς στη γη»)(δ).

(2) «Θα σε ρίξουν στο έδαφος δηλαδή» (Ζ)= θα σε ρίξουν στο έδαφος και θα σε φονεύσουν. (Δες παρόμοιες φράσεις στα Ωσηέ ιδ 1,Ναούμ γ 10,Ψαλμ. ριστ 9)(δ). Εννοεί με την λέξη αυτή όλο τον πληθυσμό της πόλης (g): όχι μόνο οι νέοι, αλλά όλοι οι κάτοικοι (ρ).

(3) Όσα θα κατοικούν μέσα σου κατά την άλωσή σου (L). Ή μέσα σου (g): εντός του εδάφους σου.

(4) Υπάρχει και η γραφή: επί λίθον. Δεν θα αφήσουν «σύνθεση πετρών, δηλαδή οικοδόμημα» (Ζ).

(5) =διότι. Δες Λουκ. α 20 (δ).

(6) «Δηλαδή τον καιρό της δικής μου παρουσίας, όταν ήλθα να σε επισκεφτώ και να σε σώσω» (Θφ). Ή, τον καιρό κατά τον οποίο ο Θεός σε επισκέφτηκε. Όπως το επισκέπτομαι, έτσι και η λέξη επισκοπή είναι μέση λέξη και μπορεί να υπονοεί είτε ευλογία, είτε τιμωρία. Εδώ και στο Α'Πέτρ. β 12 λέγεται με αγαθή έννοια. Ενώ με την έννοια του επισκέπτομαι για τιμωρία συναντιέται μόνο στους Ο'(Ιερ. ι 15,Ησ. ι 3,κθ 6,Σοφ. Σολ. ιδ 11,ιβ 15). Δεν συναντιέται στους κλασικούς (ρ).

Στίχ. 45-48. Η εκδίωξη των εμπόρων από το ιερό.

19.45 Καὶ εἰσελθὼν(1) εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας(2) ἐν αὐτῷ καὶ αγοράζοντας(3)

45 Ὁ Ἰησοῦς μῆκε στο ναό κι ἄρχισε να διώχνει ἀπὸ 'κει τοὺς πωλητὲς καὶ τοὺς αγοραστὲς.

(1) Δες Ματθ. κα 12-13 καὶ Μάρκ. ια 15-18 καὶ τὶς ἐκεῖ ἐρμην. σημειώσεις. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ ὁ Κύριος εγκαθίσταται ὡς κυρίαρχος στο σπίτι τοῦ Πατέρα τοῦ καὶ ἐνεργεῖ ἐκεῖ ὄχι μόνο ὡς προφήτης, ἀλλὰ καὶ ὡς νομοθέτης καὶ κριτῆς (g).

(2) Το ἄρθο πρὶν το «πωλοῦντας» σημαίνει τοὺς ἐμπόρους αὐτοὺς ὡς πρόσωπα γνωστά. Ἦταν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἶχαν πετύχει ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἀρχόντες τὴν ἀδεία με πληρωμὴ (g).

(3) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα ἀποσιωποῦν αὐτό. Ἡ πράξη τοῦ αὐτῆ ἀποδεικνύει ὅτι ἔτρεφε ἀγάπη καὶ σεβασμὸ γιὰ το ναὸ ἀσυγκρίτως περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τον κατηγοροῦσαν καὶ θὰ τον καταδίκασαν ὅτι ἔδειχνε ἐχθρὰ καὶ ἀνευλάβεια στο ναὸ. Αὐτοὶ ἦταν οἱ βεβηλωτὲς τοῦ ναοῦ καὶ τὴν δικὴ τους ἀσέβεια θὰ ἐρίχναν μετὰ ἀπὸ κάποιες ἡμέρες ἐναντίον αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ζήλο γιὰ τὴ δόξα τοῦ Πατέρα καθαρίζει τὴ ναὸ.

19.46 λέγων αὐτοῖς, Γέγραπται(1) ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς ἐστίν(2), ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποίησατε σπήλαιον ληστῶν(3).

46 «Ἡ Γραφὴ λέγει ὅτι ὁ οἶκος μου θὰ εἶναι οἶκος προσευχῆς· εσεῖς ὅμως τον κάνατε σπήλαιον ληστῶν», τοὺς ἔλεγε.

(1) Ἡ ἀπάντηση τοῦ Κυρίου βασίζεται σὲ δύο χωρία τῆς Π.Δ., Ἡσ. νστ 7 καὶ Ἰερεμ. ζ 11.

(2) Ὁ Λουκάς δὲν παραθέτει ὁλόκληρο τὸ χωρίο, ὅπως ὁ Μάρκος. Παραλείπει ἀπὸ αὐτὸ τὴ φράση «πάσι τοῖς ἔθνεσι». Δὲν δανείστηκε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Μάρκο τὴν παράθεση, τῆς ὁποίας οἱ τελευταῖες λέξεις προσαρμόζονταν κατεξοχὴν στο πνεῦμα τοῦ ευαγγελίου τοῦ (g).

(3) Ὁ Ἰησοῦς ἔχει ὑπ' ὄψη τὶς ἀπάτες, οἱ ὁποῖες γίνονταν στο ἐμπόριο καὶ προ παντός σὴν ἀνταλλαγὴ τῶν νομισμάτων (g). Οἱ ἀφηγήσεις καὶ τῶν 3 συνοπτικῶν εἶναι σχεδὸν κατὰ λέξη οἱ ἴδιες καὶ διαφέρουν ἀπὸ τὸ Ιω. β 15,16, ὅπου ἐξιστορεῖται ἄλλη ἐξῶση ἀπὸ τὸ ναὸ αὐτῶν ποὺ πουλοῦν, ποὺ ἐγίνε κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς δημόσιας δράσης τοῦ Κυρίου. Σὲ αὐτὴν τὴν ἐξῶση ὁ Κύριος κατηγορεῖ αὐτοὺς ποὺ βεβηλώνουν τὸ ναὸ ὅτι τον μεταβάλλουν σὲ οἶκο ἐμπορίου. Ἐδῶ ὅμως κατηγορεῖ αὐτοὺς ὅτι τον μεταβάλλουν σὲ σπήλαιον ληστῶν. Το σκάνδαλο δηλαδὴ τὴν παρορσιάζετα πολὺ χειρότερο ἀπὸ ὅσο πρὶν (p). Εφόσον ὁ ναὸς ἦταν οἶκος προσευχῆς, ἀφιερωμένος ἀποκλειστικὰ γιὰ ἐπικοινωνία με τὸ Θεό, οἱ πωλητὲς καὶ αγοραστὲς ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ ἐκδιωχτοῦν ἀπὸ ἐκεῖ ὄχι μόνο διότι βεβήλωναν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀποσπούσαν τὴν εὐλάβεια καὶ προσοχὴ αὐτῶν ποὺ ἐρχονταν ἐκεῖ γιὰ νὰ προσευχηθοῦν.

19.47 Καὶ(1) ἦν διδάσκων(2) τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ(3)·

47 Κάθε μέρα δίδασκε στο ναὸ, οἱ ἀρχιερεῖς ὅμως, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρῶχοντες τοῦ λαοῦ ζητοῦσαν ευκαιρία νὰ τον ἐξοντώσουν.

(1) Οἱ σ. 47 καὶ 48 ἀποτελοῦν κρίκο ποὺ συνδέει τὴν θριαμβευτικὴ εἴσοδο καὶ τὴν ἐξῶση τῶν πωλητῶν ἀπὸ τὸ ναὸ, με τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολούθησαν (p).

(2) Περιφραστικὸς παρατατικὸς ποὺ σημαίνει συνεχιζόμενη ἐνέργεια (Λουκ. δ 31,ε 17,ιγ 10) (p). Μπορεῖ ἀπὸ αὐτὸ νὰ βγεῖ τὸ δίδαγμα, ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ καθαριστεῖ ἓνας ναὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τον βεβηλώνουν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐνθαρρύνετα καὶ τὸ κήρυγμα σὲ αὐτόν. Το τελευταῖο αὐτὸ εἶναι συμπλήρωμα ἀπαραίτητο τοῦ πρώτου. Χωρὶς αὐτὸ καὶ τὸν φωτισμὸ ποὺ αὐτὸ παρέχει, ἡ βεβήλωση ἐπόμενο εἶναι νὰ ἐπαναληφθεῖ.

(3) Ἡ φράση «οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ» εἶναι ευρύτεροι ἀπὸ τὸ «οἱ πρεσβύτεροι» (δ). Μόνος ὁ Λουκάς ἀναφέρει αὐτοὺς καὶ δὲν ἐνδείκνυται νὰ ταυτίσουμε αὐτοὺς με τοὺς πρεσβυτέρους (p). Αὐτοὶ ἦταν οἱ πρῶχοντες ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, οἱ ὁποῖοι ὑπερεῖχαν στὸν πλοῦτο καὶ τὴ δύναμη καὶ τὸ ἀξίωμα (δ).

19.48 καὶ οὐχ εὔρισκον τὸ τί ποιήσουσιν, ὁ λαὸς(1) γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο(2) αὐτοῦ ἀκούων.

48 Δὲν ἐβρίσκαν ὅμως τὸν τρόπο, γιὰτί ὅλος ὁ λαὸς, ὅταν τον ἀκούε, κρεμόταν ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ.

(1) Ὅχι ἀπλῶς ὁ ὄχλος, ἀλλὰ ὅλος ὁ λαὸς, τὸ ἔθνος ὁλόκληρο, τὸ ὁποῖο ἀντιπροσωπευόταν καὶ ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς προσκυνητὲς. Μικτὸ πλῆθος Ἰουδαίων ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου μαζευτόταν ἐκεῖ κατὰ τὸ Πάσχα. Αὐτοὶ θὰ ἐπιδοκίμασαν τὴν κάθαρση τοῦ ναοῦ· ἐπιπλέον θὰ προσελκύστηκαν τόσο ἀπὸ τὴν διδασκαλία, ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν Ματθαῖο ἐπετέλεσε ὁ Ἰησοῦς (p).

(2) Κρεμιόταν από αυτόν· δεν μπορούσε να αποσπαστεί από αυτόν ακούγοντας και μαγευόμενος από την θεία του διδασκαλία (δ). Και στους κλασσικούς χρησιμοποιείται το εκκρέμαμα με αλληγορική έννοια όπως εδώ (L).

Κεφάλαιο 20

Στίχ. 1-8. Αμφισβήτηση της εξουσίας του Ιησού.

20.1 Και(1) ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων(2) διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου(3) ἐπέστησαν(4) οἱ ἱερεῖς(5) καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις(6),

1 Μια μέρα που ο Ιησούς δίδασκε το λαό στο ναό και τους μιλούσε για το χαρμόσυνο ἀγγελμα, πήγαν ξαφνικά οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς μαζί με τους πρεσβυτέρους

(1) Δες Ματθ. κα 23-37 και Μάρκ. ια 27-33 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Τις αξιομνημόνευτες και μοναδικές. Το «ημερῶν ἐκείνων» χαρακτηρίζει τις προ του πάθους ημέρες ως τις τελευταίες επίσημες ημέρες της διδασκαλίας του· για αυτό και αρμόζει εδώ το «ἐκείνων». Ενώ με το ημέρες αόριστα, δείχνει ότι αυτές είναι λίγες και βαρυσήμαντες (δ).

(3) Αυτό καθορίζει τον χαρακτήρα της διδασκαλίας του σαφέστερα από το «διδάσκοντος» που προηγήθηκε. Δες για την έννοιά του Λουκ. β 10 (ρ). Κήρυττε το ευαγγέλιο. Όχι κάποιο άλλο ευαγγέλιο, αλλά το ίδιο το οποίο κηρύττουν από τότε μέχρι τώρα οι διάκονοι του λόγου στην εκκλησία. Αυτό τιμά την διακονία του κηρύγματος και ενθαρρύνει τους διακόνους του, οσοδήποτε και αν σε όλες τις γενιές εμφανίζονται άνθρωποι που περιφρονούν το ευαγγέλιο και χλευάζουν τους κήρυκούς του. Αρκεί να είσαι γνήσιος, ανιδιοτελής και αφοσιωμένος διάκονος του ευαγγελίου και ας σε περιφρονούν οι άνθρωποι της σάρκας και του κόσμου. Το έργο στο οποίο διακονείς, εργάστηκε πρώτος ο Χριστός και αυτός παρέδωσε σε μας αυτό.

(4) Η πρόθεση «ἐπί» σημαίνει το αιφνίδιο της εμφάνισης. Δες Λουκ. β 9 (δ). Όπως φαίνεται και από το «εζήτουν» των προηγ. σ. (ιβ 47) από το προηγούμενο απόγευμα τα μέλη του συνεδρίου είχαν συνεδριάσει και είχαν καταλήξει στην απόφαση να θέσουν στον Ιησού σειρά ερωτημάτων με σκοπό να αποσπάσουν από αυτόν κάποια απάντηση, η οποία θα εξέθετε αυτόν είτε στο λαό είτε στις εξουσίες, ιουδαϊκές ή ρωμαϊκές (g).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν αρχιερείς.

(6) Οι πρεσβύτεροι μνημονεύονται εδώ ως πρόσωπα δευτερεύοντα που συνοδεύουν τους αρχιερείς και γραμματεῖς (g).

20.2 καὶ εἶπον λέγοντες(1) πρὸς αὐτόν, Εἶπέ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστὶν ὁ δόξαι σου τὴν ἐξουσίαν ταύτην(2).

2 και του είπαν: «Πες μας, με ποια εξουσία τα κάνεις αυτά, ή ποιος είναι αυτός που σου έδωσε αυτή την εξουσία;»

(1) «Ενώ αυτός, από τη μία, έπραττε έργα θεϊκής δύναμης, παρουσίαζε τεράστιες και παράδοξες πράξεις και δίδασκε ουράνια μαθήματα· αυτοί, από την άλλη, ενώ έπρεπε να θαυμάζουν και να γνωρίζουν από τα λόγια και τις πράξεις, ότι αυτός επομένως είναι ο Χριστός... αυτό μεν δεν το έκαναν, αλλά ήρθαν ξαφνικά για να ανατρέψουν το πλήθος και μάλωνα ρωτώντας με ποια εξουσία έκανε αυτά και από ποιον είχε πάρει την εξουσία να πράττει χωρίς φόβο τις πράξεις αυτού του είδους» (E).

(2) Οι 2 ερωτήσεις δεν είναι οι ίδιες, ούτε η δεύτερη είναι απλή εξήγηση της πρώτης. Προλαβαίνεται η στην πρώτη ερώτηση απάντηση: «με την εξουσία του Μεσσία» με την δεύτερη ερώτηση: Ποιος σε έκανε Μεσσία; Ρωτούν με ποιο είδος εξουσίας, ανθρώπινο ή θείο, εκκλησιαστικό ή πολιτικό ενεργεί αυτά. Λέγοντας «αυτά» αναφέρονται όχι μόνο στη διδασκαλία του, αλλά και στην κάθαρση του ναού, όπως φανερώνει το «κάνεις» (ρ). «Ο νόμος, λένε, ο μωσαϊκός διέταξε να καταπιάνονται με τα ιερά μαθήματα μόνοι οι απόγονοι του Λευί· αυτοί ασχολούνται με τα του θείου ναού· σε αυτούς έχει δοθεί η δυνατότητα να μουούν και η εξουσία των ιερών αυλών. Εσύ λοιπόν πώς, ενώ είσαι από άλλη φυλή... αρπάζεις τις τιμές που απονεμήθηκαν σε μας; Ποιος σου έδωσε αυτήν την εξουσία;»(K). Δεν είναι καθόλου παράδοξο και τα πιο ολοφάνερα γεγονότα και οι πιο εμφανείς αλήθειες να τίθενται υπό αμφισβήτηση από ανθρώπους που κλείνουν θεληματικά τα μάτια τους στο φως της αλήθειας. Οι άνθρωποι αυτοί, οι οποίοι θέτουν το ερώτημα αυτό στον Κύριο, είχαν μπροστά στα μάτια τους τα πολυπληθή θαύματά του, σφραγίδα επίσημη που μαρτυρούσε αλάνθαστα για την αποστολή και τις εξουσίες του. Αλίμονο! Ο εγωισμός και τα υπόλοιπα πάθη της αμαρτίας, πόσο σκοτίζουν την ανθρώπινη ψυχή και πόσο αποτυφλώνουν τα μάτια της, ώστε να μην μπορεί να δει ούτε τον ίδιο τον ήλιο που λάμπει το μεσημέρι! Ζητούν αυτοί πάλι αποδείξεις ύστερα από τόσες αποδείξεις, οι οποίες

για 3 χρόνια συνεχώς παρέχονταν σε αυτούς. Αφού για 3 ολόκληρα χρόνια είπε σε αυτούς και επιβεβαίωσε μπροστά τους τα λεχθέντα, τον προκαλούν τώρα να πει πάλι σε αυτούς.

20.3 άποκριθείς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ(1) ἓνα λόγον(2), καὶ εἶπατέ μοι(3):
3 Τους αποκρίθηκε: «Θα κάνω κι εγώ σ' εσάς μια ερώτηση: πέστε μου,

(1) «Αφού τους δέχτηκε ο Κύριος με ανεξικακία και πραότητα, ρωτά με τη σειρά του για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή» (Ε).

(2) Για ένα αντικείμενο, για ένα ζήτημα.

(3) Εφόσον παρουσιάζονταν ως διδάσκαλοι και ως αυτοί που έχουν εξουσία, έπρεπε να μιλήσουν πρώτοι.

20.4 Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων(1);

4 το βάπτισμα του Ιωάννη προερχόταν από το Θεό ή από τους ανθρώπους;»

(1) Η ερώτηση κατά λέξη είναι η ίδια και στους άλλους δύο συνοπτικούς και μόνο ο Ματθαίος βάζει το πόθεν, ενώ ο Μάρκος προσθέτει το «αποκρίθητέ μοι». Ρωτά «για τον Ιωάννη τον Βαπτιστή, όχι από πού είναι αυτός, αλλά από πού πήρε τον νόμο του βαπτίσματος. Διότι το να δίνει μαρτυρία ο ίδιος (ο Ιησούς) για τον εαυτό του, θεωρούνταν ενοχλητικό και περιαιτολογία· αλλά το να παραπέμψει στον Ιωάννη, αυτό περιείχε έμμεση την διδασκαλία για τον εαυτό του· διότι ομολογούνταν από όλον το λαό ο Ιωάννης, ότι πήρε την αποστολή του από τον ουρανό. Αυτός όμως ο ίδιος έδινε μαρτυρία για τον Σωτήρα... και από την μαρτυρία του Ιωάννη γινόταν φανερό με ποια εξουσία έκανε αυτά ο Σωτήρας και ποιος είχε δώσει σε αυτόν αυτήν την εξουσία» (Ε). Ο Ιωάννης ήταν ο Πρόδρομος του Κυρίου και είχαν υποχρέωση οι Φαρισαίοι και οι αρχιερείς να είχαν ήδη σχηματίσει κάποια συγκεκριμένη γνώμη για τον Ιωάννη, οπότε θα ήταν σε θέση να εκτιμήσουν και την αξία της μαρτυρίας του Ιωάννη για τον Ιησού (ο).

20.5 οἱ δὲ συνελογίσαντο(1) πρὸς ἑαυτούς(2) λέγοντες ὅτι Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

5 Αυτοί το συζήτησαν μεταξύ τους και είπαν: «Αν πούμε ότι προερχόταν από το Θεό, θα μας πει, “γιατί λοιπόν δεν πιστέψατε σ' αυτόν;”

(1) Λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Συναντιέται όμως και στους κλασικούς (ρ). Το συλλογίζομαι, αντί για το διαλογίζομαι, τονίζει περισσότερο την από πριν σκέψη που βάραινε σε αυτούς σχετικά με τις λογικές συνέπειες της απάντησης (L).

(2) Συλλογίστηκαν μεταξύ τους· έκαναν μεταξύ τους αυτόν τον συλλογισμό.

20.6 ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, πας ὁ λαὸς καταλιθάσει(1) ἡμᾶς, πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην(2) εἶναι.

6 Αν πάλι πούμε ότι προερχόταν από τους ανθρώπους, ὅλος ο λαός θα μας λιθοβολήσει, γιατί είναι απόλυτα βέβαιοι πως ο Ιωάννης είναι προφήτης».

(1) Το καταλιθάζειν λέγεται μοναδική φορά. Το λιθάζω όμως συναντιέται στα Ιω. ι 31-33, ια 8, Πράξ. ε 26, ιδ 19. Η πρόθεση «κατά» επιτείνει την έννοια του λιθάζω=λιθοβολώ κάτω: υπερκαλύπτω με πέτρες (ρ).

(2) Ο λαός είχε δοκιμάσει υπερβολική χαρά, όταν μετά από τριών ολόκληρων αιώνων σιγή της προφητικής φωνής, εμφανίστηκε στο πρόσωπο του Ιωάννη νέος προφήτης. Και ανάλογος με την χαρά αυτή και τον σεβασμό που είχαν προς τον Ιωάννη, θα ήταν και ο βαθμός της οργής, που θα ξεσπούσε κατά της ιεραρχίας, η οποία θα διακήρυττε δημόσια, ότι ο Ιωάννης δεν ήταν προφήτης (ρ). Και δεν ήταν μεν δικαίωμα του λαού να λιθοβολήσει τους αρχιερείς και γραμματείς, όταν αυτοί απέρριπταν κάποιον προφήτη, οσοδήποτε αληθινό· συχνά όμως και ο με χωρίς επίγνωση ζήλος του πλήθους έχει καλά αποτελέσματα (b).

20.7 καὶ ἀπεκρίθησαν(1) μὴ εἶδέναι πόθεν(2).

7 Γι' αυτό η απάντησή τους ήταν ότι δεν ξέρουν από πού προέρχεται.

(1) Ο Λουκάς μεταβάλλει εδώ τον λόγο σε πλάγιο (δ).

(2) Φοβούμενοι τον λιθοβολισμό, αλλά μάλλον φοβούμενοι την ομολογία της αλήθειας (Βέδας), αυτοί οι αναγνωρισμένοι διδάσκαλοι του Ισραήλ (Ιω. γ 10), οι οποίοι τόσο πολύ περιφρονούσαν τον αγράμματο και με άγνοια όχλο (Ιω. ζ 49), ομολογούσαν τώρα, ότι δεν είχαν κατορθώσει να διαμορφώσουν γνώμη για το αν εκείνος, ο οποίος από όλο το έθνος είχε αναγνωριστεί ως προφήτης,

είχε κάποια θεία αποστολή. Εάν λοιπόν δεν ήταν ικανοί να κρίνουν για τον Βαπτιστή, πολύ λιγότερο δεν ήταν ικανοί να κρίνουν για τον Χριστό (ρ). Εκείνοι οι οποίοι πεισματικά αμφισβητούν το κύρος του Χριστού, παρόλο που δεν ενδιαφέρθηκαν να κατηχηθούν στις σαφέστερες και περισσότερο φανερές αρχές και αλήθειες της θρησκείας του, γίνονται γελοίοι και καταγέλαστοι σε όλους τους ανθρώπους λόγω της ανοησίας, στην οποία καταλήγουν οι ενστάσεις τους. Να στην προκειμένη περίπτωση, ποιο υπήρξε το κατάντημα των γραμματέων και των αρχιερέων. Για ζήτημα τόσο σαφές και ουσιώδες για το οποίο έπρεπε να είναι σε θέση πάνω από κάθε άλλον να καθοδηγήσουν το λαό, βρίσκονται αναγκασμένοι, με έσχατο εξευτελισμό τους, να ομολογούν ή να προσποιούνται άγνοια.

20.8 και ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς(1), Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ(2). 8 Κι ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε: «Οὔτε κι ἐγὼ σας λέω με ποια ἐξουσία τα κάνω αὐτά».

(1) Ο σ. είναι ὁ ἴδιος κατὰ λέξη ὅπως στους Ματθαῖο και Μάρκο.

(2) «Αν στον τόσο σπουδαῖο προφήτη δεν πίστεψαν, στον Ιωάννη,... που ἔδινε μαρτυρία για τον Ἰησοῦ, πῶς θα πίστευαν στον Ἰησοῦ αν απολογούνταν σε αὐτούς με ποια ἐξουσία κάνει αὐτά; Διότι ὅ,τι και να ἔλεγε, ὁπωσδήποτε μπορούσαν να το συκοφαντήσουν και να το περιφρονήσουν, ὅπως ακριβῶς περιφρόνησαν και τα λόγια του Ιωάννη, που ἦταν πιο ἔνδοξος στα δικά τους μάτια» (Θφ). Σε ἐκείνους οι οποίοι θάβουν τελείως την γνώση η οποία τους δόθηκε, δίκαιο είναι να τους αρνηθῶν περισσότερη γνώση. Αὐτό πράττει ἐδῶ και ὁ Κύριος. Αὐτοὶ που τον ρωτοῦν γνώριζαν ἢ τουλάχιστον μπορούσαν να μάθουν ἀπὸ πού ἦταν το βάπτισμα του Ιωάννη και δεν φρόντισαν να επωφεληθῶν ἀπὸ τον φωτισμό ἀπὸ αὐτὴν τη γνώση. Πῶς λοιπόν θα παρείχε σε αὐτούς ὁ Κύριος και νέο φωτισμό;

Στίχ. 9-19. Ἡ παραβολὴ των κακῶν γεωργῶν.

20.9 Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν(1) λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἐνθροπὸς τις ἐφύτευεν ἀμπελῶνα(2), καὶ ἐξέδοτο(3) αὐτὸν γεωργοῖς(4), καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους ἰκανοῦς(5).

9 Ὁ Ἰησοῦς ἀρχισε να διηγείται στο λαὸ την ἀκόλουθη παραβολή: «Κάποιος ἀνθρωπος φύτεψε ἕνα ἀμπέλι, το νοίκιασε σε γεωρούς κι ἐφυγε σε ἄλλον τόπο για πολλά χρόνια

Δες Ματθ. κα 33-43 και Μάρκ ιβ 1-12 και τις ἐκεῖ σημειώσεις. Με την παραβολή αὐτή ὁ Κύριος δίνει στους ἐχθρούς του να καταλάβουν ὅτι γνωρίζει τις ἐναντίον του φονικές τους προθέσεις και σχέδια και προειδοποιεῖ και αὐτούς και τον λαὸ για τις ολέθριες συνέπειες οι οποίες θα ἀκολουθοῦσαν σε αὐτούς, ἐάν τα σχέδια αὐτά ἐκπληρώνονταν. Ἡ παραβολή ἐμπεριέχει και την ἀπάντηση στο ἐρώτημα που ἔθεσαν, με ποια ἐξουσία ἐνεργούσε αὐτά. Ἐνεργούσε με την ἐξουσία του Πατέρα του, ὁ οποίος τον ἔστειλε σε αὐτούς (ρ). Εἶναι ὁ Υἱὸς ὁ κληρονόμος του ἀμπελιού, ὁ ἀνώτατος ἀπεσταλμένος του δικού τους Κυρίου (g). Και καθορίζεται μεν στην παραβολή η θέση του Ἰησοῦ ἐιδικά ἀπέναντι στον ἐπίσημο Ιουδαϊσμό, τους ἀρχόντες των Ιουδαίων, οι οποίοι προκάλεσαν το θάνατό του. Ἀλλά και ὁ λαὸς θα συμμετάσχει στο ἐγκλημά τους αὐτό και θα τιμωρηθεῖ ὅπως αὐτοί, ὅπως και στο παρελθόν ὁ λαὸς κηρύχτηκε ἀλληλέγγυος με τους ἀρχόντες του κατὰ τον διωγμὸ των προφητῶν (L).

(1) Παρεμβλήθηκε κάποια διακοπή μετὰ την κατατρόπωση της ἀντιπροσωπείας του συνεδρίου. Και ὁ Ἰησοῦς ἀρχίζει να ἀπευθύνεται σε νέο ὄμιλο ἀκροατῶν. Ἀλλά την ὥρα που μιλά στο λαὸ, μιλά συγχρόνως και προς την Ιουδαϊκὴ ἱεραρχία, η ἀντιπροσωπεία της οποίας ἦταν ἀκόμη παρούσα ἐκεῖ, παρόλο που σιῶπησε. Οι ἄλλοι δύο συνοπτικοὶ για αὐτὸ θεωροῦν την παραβολή ὅτι ἀπευθύνθηκε στην Ιουδαϊκὴ ἱεραρχία (ρ).

(2) «Σε αὐτά τα λόγια, θα βρει κάποιος να περιλαμβάνεται με συντομία ὅλη η ἱστορία των Ἰσραηλιτῶν. Διότι ἀμπέλι εἶναι ὁ Ἰσραήλ, ὅπως λέει ὁ ψαλμωδός· Μετέφερες ἀμπέλι ἀπὸ την Αἴγυπτο, ἐβγαλες ἔθνη και φύτεψες αὐτό. Και ὁ Ἡσαΐας λέει· Φτιάχτηκε ἀμπέλι στον ἀγαπημένο. Αὐτὸς λοιπόν που φύτεψε αὐτό εἶναι ὁ Θεός» (Κ). Ἡ ἀληθινὴ ἔννοια της θεοκρατικῆς ἱστορίας ἀποκαλύπτεται ἐδῶ με τον πλέον βαθύ τρόπο. Ἀπὸ την ἐγκαθίδρυση της Π.Δ., σε ὅλη την διάρκεια της διακονίας των προφητῶν μέχρι την ἔλευση του Ἰησοῦ Χριστοῦ, την ἀπόρριψη και τον θάνατό του, ἀλλά και μέχρι τις συνέπειες αὐτοῦ του θανάτου, τα πάντα παρουσιάζονται με εἰκόνες ἐκτακτα ἀπλές με τρομακτικὴ σαφήνεια (g).

(3) Ὑπάρχει και η γραφή «ἐξέδετο», που προτιμάται ἀπὸ τους νεότερους διότι συναντιέται στα παλαιότερα χειρόγραφα και στους 3 συνοπτικούς. Δες διεδίδετο (Πράξ. δ 35) και παρεδίδετο (Α΄ Κορ. ια 23). Εἶναι αξιοσημείωτο ὅτι το ρῆμα ἐκδίδωμι χρησιμοποιεῖται μόνο ἐδῶ και στους 3 συνοπτικούς και πουθενά ἀλλοῦ στην Κ.Δ. Στους Ο΄ (Εξὸδ. β 21, Σοφ. Σειρ. ζ 25, Α Μακ. ι 58) χρησιμοποιεῖται με την ἔννοια του παντρεύω κόρη. Ἀλλά και με την ἔννοια του ἐκμισθώνω συναντιέται στους κλασικούς. Μεταξύ των Ιουδαίων η ἐκμισθωση γινόταν μερικές φορές σε χρῆμα, γενικῶς ὁμως γινόταν σε εἶδος.

Και για εκμίσθωση σε είδος καθοριζόταν αυτό που θα αποδοθεί στον ιδιοκτήτη είτε σε ποσό ορισμένο, αδιαφόρως του αν η σοδεία ήταν καλή ή κακή, είτε σε ποσοστό, πχ το 1/3 ή 1/4 της συγκομιδής. Το τελευταίο όμως αυτό σύστημα, επειδή προκαλούσε αμφισβητήσεις και αποκρύψεις, αποφευγόταν. Οι γεωργοί της παραβολής θα πλήρωναν σε είδος (ρ).

(4) «Γεωργοί είναι οι γραμματείς και Φαρισαίοι, οι αρχηγοί και επιστάτες του λαού» (Θφ). Και σε τελική ανάλυση «και ο καθένας μας είναι ο ίδιος αμπέλι, ο ίδιος γεωργός· διότι ο καθένας μας, καλλιεργεί ο ίδιος τον εαυτό του» (Θφ). Όσοι απολαμβάνουν τα προνόμια της ορατής εκκλησίας και μάλιστα αυτοί που κατέχουν σε αυτήν θέση προεστώτων, μοιάζουν με τους επιστάτες και καλλιεργητές αμπελιού ήμερου και φροντισμένου. Και το έργο τους είναι έργο αμπελουργού, αναγκαίο και μόνιμο έργο, αλλά και ευχάριστο συγχρόνως και ωφέλιμο. Την ώρα που ο άνθρωπος λόγω της αμαρτίας καταδικάστηκε να εργάζεται την γη, ποτίζοντας αυτήν με τον ιδρώτα του, αυτοί πήραν θέση στην εκκλησία, το αμπέλι του Θεού. Αποκαταστάθηκαν δηλαδή στην θέση, την οποία είχε ο Αδάμ πριν ακόμη αμαρτήσει, ο οποίος είχε τοποθετηθεί στον παράδεισο να εργάζεται και να φυλάει αυτόν. Διότι και η εκκλησία παράδεισος είναι και ο Χριστός είναι το δέντρο της ζωής σε αυτήν. Είναι προφανές, ότι εφόσον ανυψώθηκαν σε τέτοια θέση, είναι υποχρεωμένοι να παρουσιάζουν και τους καρπούς του αμπελιού.

(5) «Μετά την εμφάνισή του, με μορφή φωτιάς που κατέβηκε στο όρος Σινά... δεν έδωσε πλέον την παρουσία του σε αυτούς με τρόπο οφθαλμοφανή, αλλά σύμφωνα με το παράδειγμα των ανθρώπινων πραγμάτων, μοιάζει κάπως με αποδημία μακράς διάρκειας αυτό που συνέβη» (Κ). Η αποδημία του ιδιοκτήτη παριστάνει το σταμάτημα της άμεσης παρέμβασης του Θεού μετά την εγκαθίδρυση του Ισραήλ στη Χαναάν. Από τη στιγμή αυτή αρχίζει για όλο τον λαό η εποχή, κατά την οποία οφείλει να ασκεί ελεύθερα τις ικανότητές του και να χρησιμοποιεί τις χάρες τις οποίες έλαβε και κατά την οποία οι άρχοντές του οφείλουν να κατευθύνουν τη ζωή του στην οδό της πιστής υπακοής στο θείο θέλημα (g).

20.10 και εν τω καιρῷ(1) απέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον(2), ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν(3) κενόν.

10 Ὃταν ἦρθε ο καιρός, ἔστειλε στους γεωργούς ένα δούλο, για να του δώσουν το μερίδιο απ' τον καρπό του αμπελιού. Οι γεωργοί όμως τον ἔδειραν και τον ἔστειλαν πίσω με ἄδεια χέρια.

(1) Αναμφίβολα δηλώνεται με τη λέξη ο, σύμφωνα με τον Ματθαίο, καιρός των καρπών (ρ). «Παρουσιάζεται (ο Θεός) να έχει φροντίσει το χωράφι και να το έχει στο νου του· διότι κανένας καιρός δεν υπήρξε στο ενδιαμέσο, κατά τον οποίο δεν στέλνονταν από το Θεό προφήτες και δίκαιοι για να συμβουλεύουν» (Κ).

(2) Σύμφωνα με τον Λουκά και τώρα και μετά, έναν δούλο ἔστειλε, τον οποίο παίρνει ως αντιπρόσωπο κάθε προφητικής περιόδου (όπως λ.χ. τον Μωϋσή, τον Σαμουήλ, τον Ησαΐα κλπ.): περιορίζεται επίσης η κακοποίηση στο να δείρουν εδώ, και πιο κάτω στο να τραυματίσουν τον τρίτο, ενώ αφήνεται ο φόνος για τον υιό, ώστε να γίνει ἔτσι κλιμακωτό σχήμα κακοποίησης (δ). Σκάλα που ανεβαίνει: ἔδειραν εδώ, ἔδειραν και ἀτίμασαν στο σ. 11, τραυμάτισαν στο σ. 12 (b). Μη λησμονούμε ότι μερικοί από τους ἄριστους ανθρώπους του κόσμου, τυγχάνουν της σκληρότερης μεταχείρισης εκ μέρους αυτού για τις ἄριστες υπηρεσίες τους προς αυτόν. Αυτός ἄλλωστε είναι συχνά ο κλήρος των πιστῶν δούλων του Θεού, να παραγνωρίζονται, ἀκόμη επίσης και να διώκονται, μερικές φορές μάλιστα και από αυτούς ἀκόμη, οι οποίοι εμφανίζονται ως επίσημοι αντιπρόσωποι του Θεού στη γη.

(3) Με εξαίρεση το Γαλ. δ 4,6 το ρήμα στην Κ.Δ. είναι αποκλειστικά στον Λουκά, συναντιέται όμως συχνά στους Ο' (ρ). «Τους ἔδωξαν με ἄδεια χέρια· δηλαδή δεν είχαν να πουν τίποτα καλό για αυτούς στο Θεό που τους ἔστειλε» (Κ).

20.11 καὶ προσέθετο αυτοῖς πέμψαι(1) ἕτερον δοῦλον(2)· οἱ δὲ κάκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες(3) ἐξαπέστειλαν κενόν.

11 Ὃστερα τους ἔστειλε κι ἄλλον δούλο, ἀλλά ἐκεῖνοι, τον ἔδειραν κι αὐτὸν και τον κακοποίησαν, και τον ἔστειλαν πίσω με ἄδεια χέρια.

(1) Προσέθετο πέμψαι είναι εβραϊκός τρόπος ἔκφρασης. Για τα γεγονότα που ανταποκρίνονται στις επανειλημμένες αυτές αποστολές και την συμπεριφορά των Ιουδαίων προς τους απεσταλμένους του Θεού, δες Γ' Βασ. ιη 13, κβ 24-27, Δ Βασ. στ 31, κα 16, Β Παρ. κδ 19-22, λστ 15, 16, Νεεμ. θ 26, Ιερεμ. μδ(λζ) 15, Πράξ. ζ 52 (ρ).

(2) Το σημείο που τονίζεται εδώ είναι ότι η τιμωρία δεν ακολούθησε ἀμέσως την κακομεταχείριση του πρώτου δούλου, ἀλλά δόθηκαν στους γεωργούς επανειλημμένες ευκαιρίες με διάφορα

πρόσωπα, ώστε να μην μπορούν να προφασιστούν ότι ο σταλμένος δούλος δεν μετέδωσε καλά το μήνυμα του κυρίου (ρ).

(3) Ήδη στο έδειραν του προηγούμενου δούλου, προστέθηκε για τον νέο δούλο και το «ατίμασαν» (ρ).

20.12 και προσέθετο τρίτον πέμψαι· οί δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον(1).

12 Ὑστερα ἔστειλε και τρίτον, αλλά κι αυτόν τον τραυμάτισαν και τον ἔδιωξαν.

(1) Η συμπεριφορά προς τον τρίτο υπήρξε ακόμη χειρότερη. Το «τραυμάτισαν» είναι χειρότερο από το «έδειραν και ατίμασαν» όπως και το «έβγαλαν έξω» είναι πιο έντονο από το «εξαπέστειλαν» (ρ). Έτσι οι γεωργοί «έφτασαν σε τέτοιο σημείο αχαριστίας, ώστε όχι μόνο απομακρύνθηκαν από το καλό και δεν ἔδωσαν κανένα καρπό, αλλά διέπραξαν και πονηρία, το οποίο είναι άξιο μεγαλύτερης κόλασης» (Θφ).

20.13 εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, Τί ποιήσω(1); πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως(2) τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

13 Τότε ο ἰδιοκτήτης του ἀμπελιού εἶπε: “τι να κάνω; Θα στείλω τον ἀγαπημένο μου γιο· ἴσως ὅταν τον δουν να τον σεβαστούν”.

(1) «Σκέφτεται μόνος του ο δεσπότης του ἀμπελιού, λέγοντας: Τι να κάνω; Δεν λέει το «τι να κάνω» επειδή δεν είχε άλλους υπηρέτες να στείλει. Διότι ποτέ δεν ἔλειψαν σε αυτόν οι υπηρέτες των αγίων θελημάτων του, αλλά επειδή, ενώ ασκήθηκε κάθε ιατρική μέθοδος, δεν υπήρξε καμία ωφέλεια» (Κ). Λέγεται μοναδική φορά και στους Ο´ συναντιέται πάλι μόνο μία φορά (Α΄ Βασ. κε 21). Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι ο άνθρωπος του σ. 9, ο οποίος σκέφτεται και ἀμφιβάλλει, όπως θα ἔκανε σε παρόμοια περίπτωση κάθε άνθρωπος και λέγοντας αυτό το «ἴσως» παριστάνει το Θεό όχι με την ἀπορία στην οποία κατέληξε, αλλά με την μακροθυμία και το ἔλεος, το οποίο δείχνει. Οι υπόλοιπες λεπτομέρειες αποτελούν το πλαίσιο της παραβολής και δεν πρέπει να εκβιάζονται για να αποδώσουν κάποια ἔννοια (ρ). Θα πάρουμε λοιπόν κάπως πιο ελεύθερα αυτά που λέγονται στον στίχο αυτόν με μορφή ἀπορίας. «Τα εἶπε ὅμως αυτά, όχι ἀγνοώντας το μέλλον και ὅτι πρόκειται να συμπεριφερθούν σε αυτόν χειρότερα από τους προφήτες, αλλά λέει εκείνο το οποίο ἔπρεπε να γίνει. Διότι ἔπρεπε να ντραπούν αυτόν. Αν ὅμως αυτοί τόσο δεν ντράπηκαν, ώστε φόνευσαν κίβλας, αυτό είναι για μεγαλύτερη κατηγορία τους, ὅτι δηλαδή και μετά την διακήρυξη του Θεού ὅτι ἔτσι ἦταν καλό να γίνει και να ντραπούν, αυτοί ἀποφάσισαν το ἀντίθετο» (Θφ). Θα τον ντραπούν. Οι προφήτες μίλησαν ως δούλοι: Αυτά λέει ο Κύριος. Ο Χριστός ὅμως μίλησε ως γιος: Αλήθεια, ἀλήθεια σας λέω. Εφόσον λοιπόν ο κύριος του ἀμπελιού στους γεωργούς που ἔδειξαν τέτοια σκληρότητα και ἀδικία, ἔκανε την τιμή να στείλει αυτόν τον ἴδιο τον μονογενή γιο του, θα περίμενε ο καθένας ὅτι θα συγκινούνταν τελικά αυτοί και θα φέρονταν καλύτερα.

20.14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς εαυτούς(1) λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεύτε(2) ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία(3).

14 Ὅταν τον εἶδαν οι γεωργοί, εἶπαν μεταξύ τους: “αὐτός είναι ο κληρονόμος· ας τον σκοτώσουμε, για να γίνει δική μας η κληρονομία”.

(1) Αναφέρεται ἴσως στο ἰθ 47,48 (ρ). Ο παρατατικός είναι περιγραφικός. Βάζοντας ο Κύριος στο στόμα των κακῶν γεωργῶν τα ἀκόλουθα λόγια, ἀποκαλύπτει στα μάτια του λαοῦ τους ἀπόκρυφους υπολογισμούς των ἀρχόντων του και την πραγματική αἰτία του μίσους, λόγω του οποίου τον καταδίωκαν. Οι ἄνθρωποι αυτοί μετέβαλλαν τη θεοκρατία σε κτήμα τους και την ἐξουσία την οποία είχαν ἐκμεταλλευτεί μέχρι τότε ἐγωιστικά για ὄφελός τους, δεν μπορούν να ἀποφασίσουν να την παραδώσουν στα χέρια του υιού, ο οποίος ἔρχεται να την ἀπαιτήσει ἐξ’ ονόματος του Πατέρα (g).

(2) Δεν συναντιέται πουθενά ἀλλοῦ στον Λουκά. Παραλείπεται ἐπίσης ἀπὸ κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες, για αυτό στις νεότερες κριτικές ἐκδόσεις ἀποσιωπάται. Εκείνοι οι οποίοι ἀπορρίπτουν τους διακόνους του Χριστοῦ, τους λειτουργούς του ευαγγελίου του, θα ἀπέρριπταν ἀσφαλῶς και τον Χριστό, εἴαν γινόταν δυνατόν να ἔλθει αυτοπροσώπως σε αὐτούς. Διότι ἤδη ἀπὸ τα πράγματα βεβαιώθηκε ὅτι αυτοί που ἔδιωξαν και φόνευσαν τους προφήτες, κατέληξαν να διώξουν και να σταυρώσουν και τον ἴδιο το Χριστό.

(3) Ὅταν φόνευαν κάποιον δούλο, υπήρχαν και ἄλλοι δούλοι, ἀπὸ τους οποίους ἦταν δυνατόν να σταλεί σε αὐτούς και κάποιος ἄλλος. Ἀλλά ο γιος ἦταν μονογενής. Σκέφτηκαν λοιπόν και εἶπαν: Εἴαν φονεύσουμε τον γιο, δεν υπάρχει ἄλλος γιος για να μας σταλεί μετά ἀπὸ αὐτόν και να μας ἐνοχλήσει. Και θα ἐξασφαλίσουμε ἔτσι ἀνενόχλητη την κατοχή και ἐκμετάλλευση του ἀμπελιού. Οι γραμματεῖς και

οι Φαρισαίοι δηλαδή φαντάστηκαν, ότι, εάν απαλλάσσονταν από το Χριστό, θα εξασφάλιζαν ανενόχλητη και αδιαμφισβήτητη την εξουσία στην ιουδαϊκή συναγωγή. Σημείωσε ότι οι κακοί γεωργοί άρχισαν από το να κατακρατούν τα εισοδήματα, προχώρησαν έπειτα στην κακοποίηση των δούλων και κατέληξαν στο φόνο του μονογενούς. Όταν κάποιος παραμελεί τα προς τον Θεό καθήκοντά του και παρασυρθεί στον κατήφορο της αμαρτίας, δεν μπορεί να ξέρει που θα σταματήσει και ποιος όλεθρος περιμένει αυτόν.

20.15 και(1) έκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἀπέκτειναν(2). τί οὖν ποιήσει(3) αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

15 Κι αφού τον έβγαλαν έξω από το αμπέλι, τον σκότωσαν. Τι θα τους κάνει, λοιπόν, αυτούς ο ιδιοκτήτης του αμπελιού;

(1) Ο Ιησούς διηγείται εδώ με καταπληκτική ψυχραιμία σαν γεγονός συντελεσμένο το έγκλημα, το οποίο εναντίον του προσώπου του μελετούσαν και ετοίμαζαν οι αρχιερείς (g).

(2) «Μετά τους προφήτες φόνευσαν και τον φυσικό γιο» (Κ). Το «έξω του αμπελώνος» πιθανότατα αναφέρεται στον θάνατο τον «έξω από την Ιερουσαλήμ· διότι ο Χριστός έπαθε έξω από την πύλη» (Θφ). Δες και Εβρ. ιγ 12. Πρέπει όμως να έχουμε υπ' όψη, ότι «πιο πάνω θεωρήσαμε ως αμπέλι τον λαό, όχι την Ιερουσαλήμ» (Θφ). Έξω από το αμπέλι λοιπόν θα σήμαινε έξω από τον Ισραήλ μάλλον (ρ). Για αυτό είναι έξυπνη και η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία καταδικάζοντας αυτόν σε θάνατο διακήρυξαν αυτόν ξένο (L).

(3) Δεν λέει, τι λοιπόν έκανε, αλλά τι θα κάνει. Ο Κύριος υποδηλώνει ότι η παραβολή δεν είναι μία απλή πλαστή διήγηση, αλλά αποβλέπει σε ένα μελλοντικό γεγονός, το οποίο εξαρτάται από κάποια ενέργεια του παρόντος=Αφού έγινε δεκτό ότι ο κληρονόμος φονεύτηκε, τι θα συμβεί; (ρ).

20.16 ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει(1) τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις(2). ἀκούσαντες δὲ εἶπον(3), Μὴ γένοιτο(4).

16 Θα έρθει και θα εξολοθρέψει αυτούς τους γεωργούς, και θα δώσει το αμπέλι σε άλλους. Όταν το άκουσαν, είπαν: «Ποτέ τέτοιο πράγμα!»

(1) Απειλούνται τρία πράγματα: Δεν θα στείλει πλέον κάποιον άλλον, αλλά θα έλθει ο ίδιος· θα τιμωρήσει σκληρά τους κακούς γεωργούς· και θα μεταβιβάσει τα προνόμιά τους σε άλλους (ρ). Η επάνοδος αυτή σημαίνει νέα άμεση επέμβαση του Θεού παρόμοια με εκείνη, κατά την οποία εγκαθιδρύθηκε η Π.Δ. Την φορά όμως αυτή θα έλθει και ως κριτής (g).

(2) «Έχουν διωχτεί λοιπόν οι αρχηγοί των Ιουδαίων, επειδή και αντιτάχτηκαν στα δεσποτικά θελήματα και παρουσίασαν άκαρπο το αμπέλι που τους ανέθεσε. Έχει δοθεί λοιπόν το χωράφι στους ιερείς της Καινής Διαθήκης» (Κ). Σύμφωνα με το Ματθ. κα 43 το αμπέλι του Θεού μεταφέρεται από τους Ιουδαίους στους εθνικούς. Η απόρριψη των ηγουμένων και αρχηγών του ιουδαϊκού λαού θα συνεπιφέρει και την απόρριψη ολόκληρου του λαού, εφόσον και για όσο αυτός θα εξακολουθεί να παραμένει κάτω από την καθοδήγησή τους (g).

(3) Ποιοι είπαν; Ή «οι γραμματεῖς και οι φαρισαῖοι όταν άκουσαν είπαν· είθε να μην γίνει. Από εδώ μπορούμε να δούμε ότι αν και κατάλαβαν το βάθος των αινιγμάτων, διώχνουν μακριά τους το πάθημα και φοβούνται αυτό που θα γίνει, αλλά δεν φεύγουν από αυτό διότι είναι ακάθεκτοι στην παρακοή και διότι δεν ανέχονται να πιστέψουν στο Χριστό» (Κ). Ή, πιο σωστά, αυτοί που μιλούν εδώ, είναι εκείνοι, προς τους οποίους σύμφωνα με τον σ. 9 απευθύνθηκε ο Χριστός. Οι φωνές λοιπόν του «μη γένοιτο» βγήκαν από το λαό (L).

(4) Εκτός από τις επιστολές του Παύλου και ιδιαίτερα την προς Ρωμαίους επιστολή, μόνο εδώ στην υπόλοιπη Κ.Δ. συναντιέται το «μη γένοιτο». Γράφεται για αποκλήρυξη συμπεράσματος ψευδούς ή που κακώς βγήκε (L). Εδώ σημαίνει: Μακριά από εμάς να είναι αυτό· ο Θεός να φυλάξει, ώστε να μην γίνει αυτό (b). Εδώ πιθανώς αναφέρεται στην τιμωρία (στο απολέσει και δώσει) μάλλον, παρά στην αμαρτία που φέρνει την τιμωρία (στο απέκτειναν) (ρ). Είναι παρ' όλα αυτά ένα από τα δείγματα της ανοησίας και αναισθησίας των αμαρτωλών, το ότι εμμένουν στην οδό της αμαρτίας και των παθών τους, την ώρα που έχουν κάποια πρόβλεψη για τις ολέθριες συνέπειες, στις οποίες θα καταλήξουν. Και ενώ απεύχονται για τους εαυτούς τους τις συνέπειες αυτές, δεν αποφασίζουν να απομακρυνθούν από την αιτία, η οποία ασφαλώς θα οδηγήσει σε αυτές.

20.17 ὁ δὲ ἐμβλέψας(1) αὐτοῖς εἶπεν, Τί οὖν ἐστίν(2) τὸ γεγραμμένον τοῦτο(3)· Λίθον(4) ὄν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας(5);

17 Εκείνος όμως τους κοίταξε και τους είπε: «Τι σημαίνουν, λοιπόν, τα ακόλουθα λόγια της Γραφής: Ο λίθος που τον πέταξαν σαν άχρηστον οι οικοδόμοι αυτός έγινε αγκωνάρι;

(1) Με σκοπό να προκαλέσει την προσοχή τους στον εαυτό τους. Ο τόνος της φωνής, η χειρονομία και η έκφραση των ματιών και του προσώπου προσδίδουν συχνά στα λόγια πιο εκφραστική δύναμη (b).

(2) Το οὖν(=λοιπόν) θέλει να σημαίνει: Εάν η διαμαρτυρία σας εναντίον της απειλής μου είναι βάσιμη, τότε τι σημαίνει ο λόγος που έχει γραφτεί; (g). Εάν η καταστροφή την οποία σας προείπα, δεν έλθει (μη γένοιτο), πώς τότε εξηγείτε εσείς τον επόμενο λόγο της Γραφής; (p).

(3) Η παράθεση από τον Ψαλμό ριζ, τον οποίο οι ραβίνοι αναγνώριζαν ως μεσσιανικό, ενώ και στους 3 συνοπτικούς γίνεται κατά λέξη από τους Ο' (p).

(4) «Σε πολλά σημεία λέγεται ο Κύριος πέτρα, λόγω της σταθερότητας» (X).

(5) «Οικοδόμους λέει τους Ιουδαίους, τους νομοδιδάσκαλους, τους γραμματείς, τους Φαρισαίους, επειδή τον αποδοκίμαζαν λέγοντας: εσύ είσαι Σαμαρείτης και έχεις δαιμόνιο... Αλλά όμως αυτός που αποδοκιμάστηκε, τόσο φάνηκε άγιος, ώστε να γίνει αγκωνάρι. Διότι δεν είναι κάθε πέτρα κατάλληλη για γωνία, αλλά αυτή που είναι πάρα πολύ καλή και μπορεί να συνδέσει τους τοίχους και από τις δύο πλευρές... Αυτός που αποδοκιμάστηκε από τους Ιουδαίους και περιφρονήθηκε, τόσο θαυμαστός φάνηκε, ώστε όχι μόνο να κατασκευάσει οικοδομή, αλλά και να συνδέσει τοίχους. Ποιους τοίχους λοιπόν; Τους πιστούς από τους Ιουδαίους και από τους Έλληνες... Αυτός έγινε κεφαλή της γωνίας· δηλαδή συνέδεσε και τα δύο έθνη» (X). «Πέτρα ονομάζει τον εαυτό του και χτίστες τους διδασκάλους των Ιουδαίων... Αποδοκιμάστηκε όμως, παρόλο που ήταν πέτρα εκλεκτή ο Σωτήρας... Αλλά έφερε ομοψυχία και ομοπιστία των δύο λαών, εννοώ βεβαίως τον Ισραήλ και τους εθνικούς. Διότι έφτιαξε ο Σωτήρας τους δύο λαούς σε έναν καινούργιο άνθρωπο, φέρνοντας ειρήνη και συμφιλιώνοντας και τους δύο με τον Πατέρα σε ένα σώμα. Μοιάζει λοιπόν το πράγμα με γωνία που συνδέει δύο τοίχους» (K). Εις κεφαλήν γωνίας=λίθος ακρογωνιαίος (αγκωνάρι) που ενώνει δύο τοίχους (p).

20.18 πᾶς(1) ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται(2)· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν(3).

18 Ὅποιος πέσει πάνω σ' αὐτόν το λίθο θα τσακιστεῖ, και σ' ὅποιον πέσει ο λίθος θα τον κομματιάσει».

(1) Ο σ. αυτός δεν είναι κατά λέξη παράθεση της Γραφής, εμπεριέχει όμως την διδασκαλία της Γραφής, όπως αυτή συμπεραίνεται από δύο χωρία που συνδυάζονται και τα δύο σχετίζονται με τον μυστηριώδη αὐτόν λίθο, για τον οποίο μιλά ο Κύριος. Στο Ησ. (η 14) ο Θεός, ο οποίος μπορεί να είναι «για αγιασμό» για τον Ισραήλ, μπορεί να είναι επίσης και πέτρα προσκόμματος ή πέτρα σκανδάλου, πάνω στην οποία σκοντάφτουν πολλοί. Στο Δανιήλ (β 34-44) ο λίθος της βασιλείας του Θεού «θα θρυμματίσει και θα σκορπίσει όλες τις βασιλείες». Οι δύο αυτές ιδέες συνδέονται σε ένα στην εδώ παράθεση (L).

(2) «Ο λίθος είναι σωτήριος, από τη μία, για την γωνία που φτιάχτηκε από αυτόν, είναι όμως, από την άλλη, συντριβή και όλεθρος για αυτούς που έχουν μείνει έξω από αυτήν την νοερή και πνευματική σύνδεση. Διότι ο λαός των Ιουδαίων αφού σκανδαλίστηκε με τον Χριστό και σκόνταψε σε αυτόν, συντρίφτηκε» (K).

(3) «Σε ὅποιον θα πέσει, θα τον θρυμματίσει, λέει, όπως ακριβώς σκόνη από αλώνι καλοκαιρινό» (X). «Έτσι λοιπόν κομματιάστηκαν οι Ιουδαίοι και διασκορπίστηκαν, όπως ακριβώς τα άχυρα από ένα αλώνι, την Ιουδαία, σε όλο τον κόσμο. Παρατήρησε όμως ότι πρώτα εκείνοι έπεσαν πάνω στην πέτρα, δηλαδή σκανδαλίστηκαν και έπειτα έτσι η πέτρα έπεσε πάνω τους και τους τιμώρησε. Προηγείται δηλαδή η δική μου αμαρτία και έπειτα έρχεται έτσι η δίκαιη τιμωρία του Θεού σε μένα» (Θφ). Η πρώτη πρόταση του σ. αναφέρεται στο πρόσωπο του Μεσσία κατά την ταπείνωσή του=Ὅποιος θα σκανδαλιστεί με αυτόν, θα χαθεί. Η δεύτερη πρόταση αναφέρεται στον Μεσσία που συντρίβει τους εχθρούς με το βάρος της οργής του. Ως προς την πρώτη σχέση είναι λίθος πάνω στον οποίο συντρίβεται κάποιος· ως προς τη δεύτερη, είναι λίθος που πέφτει από τον ουρανό και κονιορτοποιεί (g).

20.19 Καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ᾠρᾷ(1), καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν(2)· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς(3) αὐτοὺς τὰς παραβολὰς ἔλεγε.

19 Τότε οι αρχιερεῖς και οι γραμματεῖς κατάλαβαν ὅτι αυτές τις παραβολές τις εἶπε γι' αυτούς και θέλησαν να τον συλλάβουν εκείνη την ᾠρᾷ· φοβήθηκαν όμως το λαό.

(1) Αυτή την ώρα, διότι το εναντίον του μίσος κορυφώθηκε με βιαιότητα (b). «Το εργαστήρι των Φαρισαίων φούντωσε πάλι σε αχαλίνωτη οργή και θέλουν να φονεύσουν αυτόν που έγινε άνθρωπος για να καταργήσει τον θάνατο» (Κ).

(2) «Διέκοψε το ανιέρω εγχείρημά τους, ο φόβος του λαού. Διότι δεν τους ενδιέφερε η ευσέβεια στο Θεό, ούτε έγινε χαλινάρι για αυτούς η εντολή του Μωϋσή... αλλά προτιμούν μάλλον από την ντροπή του Θεού, τον ανθρώπινο φόβο» (Κ).

(3) Η «προς» σημαίνει ή αναφορικά με αυτούς· έχοντας υπ' όψη του αυτούς· ή εναντίον τους. Εδώ όπως και στο Εβρ. α 7,8 ο Westcott προτιμά την σημασία: αναφορικά με αυτούς. Δες και Ρωμ. ι 21 και Εβρ. ια 18 (ρ). «Ποια λοιπόν είναι σε αυτούς η αιτία και η πρόφαση της μανίας τους; Κατάλαβαν, λέει, ότι για αυτούς είπε την παραβολή αυτή. Παρόλο που, πώς δεν έπρεπε μάλλον, αφού είχαν μάθει αυτό που θα συμβεί, να φύγουν από το κακό και με την πίστη να τιμήσουν αυτόν που φέρνει τη δικαίωση στον ασεβή;» (Κ). Ένοχη συνείδηση δεν χρειάζεται άλλον κατηγορο. Αλλά οι γραμματείς και φαρισαίοι αντί να συμμορφωθούν με τη φωνή της συνείδησής τους, κυριεύτηκαν από λύσσα εναντίον εκείνου, ο οποίος ξύπνησε αυτό το λιοντάρι που κοιμόταν στο εσωτερικό τους. Η διαφθορά τους επαναστάτησε εναντίον των πεποιθήσεών τους και της μαρτυρίας της συνείδησής τους και κυριάρχησε σε αυτούς. Αλίμονο! Όταν οι καρδιές των ανθρώπων είναι αιχμάλωτες στο κακό και παραδομένες στο να πράττουν αυτό, καμία εντύπωση δεν κάνει σε αυτούς οποιαδήποτε προειδοποίηση που τείνει να παρουσιάσει σε αυτούς πόσο φοβερό είναι εκείνο, προς το οποίο ωθούνται και το οποίο πρόκειται να πράξουν και πόσο τρομερές ποινές κρέμονται πάνω τους για το κακό αυτό.

Στίχ. 20-26. Πονηρή ερώτηση για τον φόρο.

20.20 Καὶ παρατηρήσαντες(1) ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους(2) ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους(3) εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου(4), ὥστε παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ(5) τοῦ ἡγεμόνος(6).

20 Ἀφού παρακολούθησαν τον Ἰησοῦ, ἔστειλαν κατασκόπους, που προσποιούνταν τους ευσεβεῖς, για να τον πιάσουν από κάποια απάντηση, ὥστε να τον παραδώσουν στο Ρωμαῖο διοικητή.

(1) Πήραν τη στάση του παρατηρητή (L), παρέμειναν αυτοί μακριά και στην αφάνεια, μπορούσαν όμως να παρακολουθούν και να κατασκοπεύουν αυτόν (g) και ανέμεναν την κατάλληλη ευκαιρία. Θα ερμηνεύσουμε το παρατηρήσαντες=πρόσεχαν με το νου, ὥστε να χρησιμοποιήσουν την κατάλληλη ευκαιρία (δ)· καιροφυλακτούσαν (ρ).

(2) Λέγεται μία φορά. Και στους Ο' μόνο στο Ιώβ ιθ 2 και λα 9. Είναι όμως κλασικό (ρ). Από το εγκαθήμι=βάζω, στέλνω κάποιον σε ένα μέρος για να παραμονεύει κατασκοπεύοντας=κατασκόπους (δ).

(3) Παρουσιάζονται υποκριτικά ότι παρακινούνται από ανησυχία της συνείδησης (g). Δεν είναι κάτι νέο οι κακοί άνθρωποι να υποκρίνονται ότι είναι δίκαιοι και να καλύπτουν τα πιο κακούργα σχέδια κάτω από τα πιο ευσεβή και επαινετά προσχήματα. Ο διάβολος μπορεί να μεταμορφωθεί σε άγγελο φωτός και οι φαρισαίοι μπορούν να προσλάβουν τα ρούχα και την γλώσσα μαθητή του Χριστού. Αλλά και οι διάκονοι του Κυρίου διδάσκονται από το παράδειγμα του Διδασκάλου τους στην προκειμένη περίπτωση, όταν αντιμετωπίζουν εχθρούς που καλύπτονται από το προσωπείο της δικαιοσύνης και αρετής, να είναι συνετοί όπως τα φίδια ανάμεσα σε γενιά οχιών και σκορπιών.

(4) Το αὐτοῦ είναι αντικείμενο του επιλάβωνται και το «λόγου» είναι επεξηγηματικός προσδιορισμός (ρ)=να τον πιάσουν οι εγκαθέτοι αυτοί από έναν λόγο· να του αποσπάσουν ενοχοποιητική ομολογία (δ).

(5) Ίσως οι δύο λέξεις έχουν κάποια λεπτή διαφορά. Το αρχή=η επίσημη εμφάνιση της εξουσίας· εξουσία=η εκτελεστική δύναμη της εξουσίας (L). Μπορεί όμως ο συνδυασμός και των δύο λέξεων, που αναφέρονται στη λέξη ηγεμόνος, να αποβλέπει στην ιδιαίτερη έξαρση της έννοιας=Θα είναι τότε σε χέρια καλά (g).

(6) Ο γενικός όρος ηγεμών μπορεί να χρησιμοποιείται είτε για τον αυτοκράτορα, είτε για κάποιον από τους υφισταμένους του. Στην Κ.Δ. συχνά σημαίνει τον επίτροπο και σπανιότερα και οποιονδήποτε άρχοντα (ρ). Ό,τι δεν μπορούσαν αυτοί άμεσα να φέρουν σε πέρας προσπαθούσαν με τα χέρια του ηγεμόνα να το πετύχουν, ὥστε αυτοί να φαίνονται ξένοι και αμέτοχοι στο θάνατό του (Βέδας).

20.21 και ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, **Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς(1) λέγεις και διδάσκεις και οὐ λαμβάνεις πρόσωπον(2), ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις(3)·**
21 Του ἔκαναν λοιπὸν τὴν ἐξῆς ἐρώτηση: **«Διδάσκαλε, ξέρουμε ὅτι μιλάς και διδάσκεις σωστά. Δεν ἐπηρεάζεσαι ἀπὸ πρόσωπα, ἀλλὰ διδάσκεις πραγματικά το θέλημα του Θεοῦ.**

(1) Ὁρθά, χωρὶς να παρεκκλίνεις οὔτε ελάχιστα ἀπὸ τὴν ευθεία γραμμή.

(2) Χτυπητὸς βαρβαρισμὸς για τους Ἑλληνες ἀναγνώστες (g). Εβραϊκὸς τρόπος ἐκφρασης. Θα ἦταν δυνατόν παρ' ὅλα αὐτὰ να διερωτηθεῖ κάποιος, μήπως ἡ φράση εἶναι καθαρὰ ἐλληνική με τὴν ἔννοια του, υποδύομαι κάποιον πρόσωπο· υποκρίνομαι. Σε αὐτὴ τὴν περίπτωση ὁ Λουκάς ἀπέδωσε με τὴν φράση αὐτὴ τὸ «εἶσαι ἀληθινός» του Μάρκου, διατηρώντας συγχρόνως και τὴν λέξη πρόσωπο (L). Ἐάν δεχτοῦμε τὴ φράση ὡς εβραϊκή, ὅπως γενικῶς τὴν δέχονται, θα ἐρμηνεύσουμε: δεν λογαριάζεις τις ἐξωτερικὲς περιστάσεις, τὴν ἐπιρροή και τὸν πλοῦτο των προσώπων, ὡστε σύμφωνα με αὐτὰ να τροποποιεῖς τὴν ἀλήθεια (g.δ). Ἀρχικῶς ἡ φράση σημαίνει σηκώνω τὸ πρόσωπο· υψώνω τὸ πρόσωπο προς ευνοϊκὴ διεύθυνση· ἀπὸ ἐδῶ κατάντησε να σημαίνει: βλέπω με καλὴ διάθεση, ὄχι ὅμως ἀναγκαστικά και πάντοτε με ἔννοια κακῆ. Ὑπερίσχυσε ὅμως τελικὰ ἡ κακὴ ἔννοια (p). Με ἄλλες λέξεις οἱ ἐγκάθετοι αὐτοὶ λένε στον Κύριο: Σε γνωρίζουμε, ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖο ὁ φόβος του Πιλάτου δεν μπορεῖ να ἐπηρεάσει ἢ να ἐμποδίσει, να διακηρύξει τὴν ἀλήθεια (g). Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ Κύριος δεν υπολόγιζε τὸ πρόσωπο οἰοποιουδήποτε. Ἀλλὰ εἶναι ἐξίσου ἀλήθεια, ὅτι γνώριζε τις καρδιὲς ὅλων. Συνεπῶς γνώριζε και τι ἐκρῦβαν στις καρδιὲς τους οἱ υποκριτὲς αὐτοὶ, παρόλο που ἀπὸ τα χεῖλη τους ἔσταζε μέλι. Πόσο πλανιόνταν οἱ ταλαίπωροι, νομίζοντας ὅτι με τα υποκριτικὰ τους λόγια μπορούσαν να ἐξαπατήσουν τὸν Ἰησοῦ!

(3) Ἦταν βέβαιο ὅτι διδάσκει τὴν ὁδὸ του Θεοῦ με ἀλήθεια. Ἀλλὰ γνώριζε, ὅτι ἐκεῖνοι ἦταν ἀνάξιοι να διδαχτοῦν ἀπὸ αὐτόν.

20.22 ἔξεστιν ἡμῖν Καίσαρι(1) φόρον(2) δοῦναι ἢ οὐ(3);

22 Επιτρέπεται να πληρώνουμε φόρο στον αυτοκράτορα ἢ ὄχι;»

(1) Μπαίνει μπροστὰ με ἔμφαση (p). Ὑπάρχει και ἡ γραφὴ ἡμᾶς, ὁπότε ἡ ἀντωνυμία θα εἶναι υποκείμενο του δοῦναι.

(2) Το λατινικὸ κήνσον, τὸ ἀντικαθιστὰ ὁ Λουκάς με τὸ ἐλληνικὸ φόρο (δ).

(3) Ἡ παγίδα ἦταν αὐτὴ: Ἐάν ὁ Ἰησοῦς ἀποκρινόταν καταφατικά, θα ἰσοδυναμοῦσε με διάψευση των μεσσιακῶν του ἀξιώσεων. Μεσσίας που ἀποδίδει σεβασμὸ στην ἐξουσία της Ρώμης!... Ποιος θα δεχόταν ἕναν παρόμοιο παραλογισμό; Ἐάν ἀπαντοῦσε ἀρνητικά, ἐρίχνε τότε τὸν εαυτὸ του στην καταστροφή, διότι θα ἔπεφτε στα χεῖρα της ρωμ. ἐξουσίας. Ὅπως λοιπὸν και ἀν ἀπαντοῦσε, ἦταν χαμένος (g).

20.23 κατανόησας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν(1) εἶπεν πρὸς αὐτούς,

23 Εκείνος κατὰλαβε τὴν πανουργία τους και τους εἶπε: **«Γιατί μου στήνετε παγίδα;**

20.24 τι με πειράζετε(2); Δείξατέ μοι δηνάριον(3)· τίνος ἔχει εἰκόνα και ἐπιγραφὴν; οἱ δὲ εἶπαν, Καίσαρος(4).

24 Δείξτε μοι ἕνα δηνάριο· ποιοῦ εἶναι ἡ εἰκόνα και ἡ ἐπιγραφή που ἔχει;» Εκείνοι του ἀπάντησαν: **«Του αυτοκράτορα».**

(1) Στην Κ.Δ. ὅπως και στους κλασικοὺς ἡ λέξη πανουργία λαμβάνεται πάντοτε με κακὴ ἔννοια (Α' Κορ. γ 19, Β' Κορ. δ 2, ια 3, Εφεσ. δ 14). Στους Ὁ' ὅμως σημαίνει και τὴν ικανότητα ἢ ευστροφία (Παροιμ. α 4, η 5)(p). Και οἱ ἐξόχως πανούργοι στα ἐναντίον του Χριστοῦ και τους ευαγγελίου του σχέδια, δεν εἶναι δυνατόν παρ' ὅλη τὴν πονηρία και τέχνη τους να διαφύγουν τὸ ἀλάνθαστο μάτι του. Μπορεῖ τὸ μάτι αὐτὸ να διεισδύσει μέσα ἀπὸ τις πιο περὶτεχνες πολιτικὲς υποκρισίες και διπλωματίες. Και ἔτσι ὁ Κύριος με τὸ σπαθὶ που βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα του να καταθρυμματίσει τις πιο επικίνδυνες παγίδες.

(2) Τα ἀλεξανδρινὰ χειρόγραφα παραλείπουν αὐτό. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο και για τὴν φράση «κατανόησας τὴν πανουργίαν» και διότι δεν μπορούσε ἀμέσως χωρὶς ἄλλη εἰσαγωγή να προβεῖ στην αἴτηση του δηναρίου (δ).

(3) Διότι ὁ φόρος πληρωνόταν σε δηνάρια.

(4) Δεν υπήρχε εἰκόνα στα ἰουδαϊκὰ νομίσματα. Ἀλλὰ και τα χάλκινα ρωμαϊκὰ νομίσματα που κυκλοφοροῦσαν στην Παλαιστίνη, δεν εἶχαν κάποια εἰκόνα. Ὁ Φίλιππος ἀπὸ χαμερπὴ κολακεία ἔβαλε στα νομίσματα τὸ κεφάλι του αυτοκράτορα και τὸ δηνάριο που ἔφεραν τώρα στον Κύριο εἶναι ἐνδεχόμενο να ἦταν ἀπὸ τα νομίσματα αὐτὰ του Φιλίππου. Ἦταν ὅμως δυνατόν, ἀν και ἀπίθανο, να προσφέρθηκε στον Ἰησοῦ δηνάριο ἀπὸ αὐτὰ που κυκλοφοροῦσαν ἔξω ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη (p).

20.25 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, ἀπόδοτε(1) τοῖνυν τὰ Καίσαρος Καίσαρι(2) καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ(3).

25 Εκείνος τότε τους εἶπε: «Δώστε, λοιπόν, στον αυτοκράτορα, ὅ,τι ανήκει στον αυτοκράτορα, και στο Θεό ὅ,τι ανήκει στο Θεό».

(1) «Και πρόσεξε ὅτι δεν εἶπε Δώστε, ἀλλὰ δώστε πίσω [ἀπό-δοτε]. Εἶναι χρέος, λέει. Δώσε πίσω λοιπόν την οφειλή. Σε φυλάει ὁ ἀρχοντάς σου ἀπὸ τους εχθρούς· κάνει εἰρηνικό τον βίο σου. Χρωστάς λοιπόν τὸ φόρο ἀντὶ για αὐτά. Ἄλλωστε και αὐτό, τὸ ὁποῖο προσφέρεις, δηλαδὴ τὸ νόμισμα, ἀπὸ εκείνον τον ἴδιο τὸ ἔχεις. Τὸ νόμισμα λοιπόν του βασιλιά, δώστο του πάλι πίσω. Στο μεταξύ ἔχεις κερδίσει με αὐτό κάνοντας συναλλαγές και χρησιμοποιώντας τα ἀναγκαῖα για τὴ ζωή» (Θφ).

(2) Γνωμικὸ ραβινικὸ: Ὁπουδήποτε κυκλοφορεῖ νόμισμα βασιλιά, ἐκεῖ οἱ κάτοικοι, αὐτὸν τον βασιλιά ἀναγνωρίζουν ὡς κύριο (Μαιμωνίδης). Εἶναι σαν να ἔλεγε σε αὐτούς ὁ Κύριος: Ἀντὶ να ρωτᾶτε ἀν ἐπιτρέπεται ἡ πληρωμὴ φόρου στον Καίσαρα, ρωτήστε πρῶτιστως, ἐάν εἶναι νόμιμο να ἐνεργεῖτε τις μεταξύ σας ὁσοληψίες και τὸ ἐμπόριό σας με νομίσματα του καίσαρα. Εφόσον λοιπόν με τὴν πράξη σας και τὴν σιωπηρὴ συγκατάθεση βρήκατε ὀρθὸ και ἐπιτρεπόμενον να δεχτεῖτε ὡς νόμισμα συναλλαγῆς τὸ νόμισμα του καίσαρα, εἶναι δίκαιο να πληρώνετε φόρο στον Καίσαρα, ὁ ὁποῖός σας προστατεύει στην κανονικὴ διεξαγωγὴ των συναλλαγῶν σας και με τὴν σφραγίδα του στα νομίσματα δίνει ἀξία σε αὐτά, ὥστε εσεῖς μέσω αὐτῶν να διευκολύνεστε στις μεταξύ σας σχέσεις και συμφωνίες. Δώστε λοιπόν πίσω στον Καίσαρα τὰ του Καίσαρα. Ὅσον ἀφορᾶ εσᾶς ὡς μέλη τῆς πολιτείας, οφείλετε να ὑποτάσσετε στις πολιτικὲς ἐξουσίες και ἀφοῦ ὁ Καίσαρας προστατεύει με τους νόμους του και τὴν ἀπονομὴ του δικαίου, τὰ πολιτικὰ σας δίκαια, οφείλετε να πληρώνετε σε αὐτὸν φόρο. Ἀλλὰ συγχρόνως στις θρησκευτικὲς σας σχέσεις ὁ Θεός εἶναι ὁ μόνος βασιλιάς σας και δεν πρέπει να δεσμεύεστε ἀπὸ τὴ θρησκεία του Καίσαρα. Τὸ Θεὸ μόνον πρέπει να λατρεύετε και ὄχι τὰ χρυσὰ ἢ λίθινα ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ὁ Καίσαρας προβάλλει σε σας για λατρεία. Μόνος ὁ Θεός ἔχει δίκαιωμα να πει στον καθένα μας· Γιε, δώσε μου τὴν καρδιά σου.

(3) «Διότι ὑποβάλλουν σε χρηματικούς φόρους τους ὑποταγμένους, αὐτοὶ που ἔλαχε να τους ἐξουσιάζουν· ὁ Θεός ὅμως, δεν ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἐμᾶς δηνάριο, ἀλλὰ πίστη και ἀγάπη και τὴν εὐνομία ἀπὸ ἔργα ἀγαθὰ» (Κ). «Ὅσα ἀνήκουν στο Θεὸ πρέπει να τὰ ἀποδίδουμε στο Θεό. Σου ἔδωσε νου, δώσε αὐτὸν πίσω σε αὐτόν, ἐνεργώντας συνετά... Και γενικῶς σου ἔδωσε ψυχὴ και σῶμα· δώσε τὰ ὅλα πίσω σε αὐτόν και ἀποκατάστησε για χάρη του τὴν εἰκόνα του, βαδίζοντας με πίστη, με ἐλπίδα, με ἀγάπη» (Θφ). Τὸ καθήκον πρὸς τον Καίσαρα ἀποτελεῖ μέρος των καθηκόντων πρὸς τὸ Θεὸ, διότι ὁ Καίσαρας ἐνεργούσε ὡς ἐντολοδόχος του Θεοῦ για ἐδραῖωση τῆς τάξης και τῆς εἰρηνικῆς κυβέρνησης. Δες Ρωμ. ιγ 1-7 (ρ). Στους ἀνυπότακτους Φαρισαίους εἶπε ὁ Κύριος: Τὰ του Καίσαρα στον Καίσαρα· και στους ἡμιεθνικούς Ἡρωδιανούς· Τὰ του Θεοῦ στο Θεό. Ὁ καθένας πήρε τὸ μάθημά του και ὁ Ἰησοῦς μόνος τον θρίαμβο! (g).

20.26 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος(1) ἐναντίον τοῦ λαοῦ(2), καὶ θαυμάσαντες(3) ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.

26 Κι ἐτσι δεν κατάφεραν να τον πιάσουν ἀπὸ κάποιον λόγο μπροστὰ στο λαό. Ἐμειναν κατάπληκτοι ἀπ' τὴν ἀπάντησή του και σώπασαν.

(1) Δεν μπόρεσαν οἱ Φαρισαῖοι να πιάσουν αὐτόν ἀπὸ κάποιον λόγο (δ). Τὸ αὐτοῦ και τὸ ῥήματος ἔχουν με τὸ ἐπιλαβέσθαι τὴν ἴδια σχέση με τὰ αὐτοῦ και λόγου στο σ. 20 (L).

(2) «Μπροστὰ στο λαό. Διότι αὐτὸ που προσπαθούσαν κατεξοχὴν, αὐτὸ ἦταν, τὸ να τον συκοφαντήσουν δηλαδὴ στο λαό, ὅτι ὑποδουλώνει τὸ ἔθνος στους Ρωμαίους» (Θφ). Ὁ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος (Πράξ. ε 37 και Ἰωσήπου Ἀρχ. XVIII, 1,6,XX,5,2) ἢ ὁ Γαυλωνίτης (Ἀρχ. XVIII, 1,1) εἶχαν ἀποκηρύξει τὴν πληρωμὴ του φόρου στον Καίσαρα ὡς προδοσία πρὸς τον Ἰεχωβά, τον μόνον Κύριο, τον ὁποῖο ὁ Ἰσραὴλ ἔπρεπε να ἀναγνωρίζει. Και πιθανῶς οἱ Γαλιλαῖοι, οἱ ὁποῖοι τώρα ἀκούγαν τον Ἰησοῦ, συμμερίζονταν ἐξ' ὀλοκλήρου τὴν ἀντίληψη αὐτὴ (ρ). Τὸ «ἐναντίον» στην Κ.Δ. εἶναι χαρακτηριστικὴ λέξη του Λουκά (L).

(3) Ἡ παγίδα συντρίφτηκε και ὁ Χριστὸς δοξάστηκε. Ἀκόμη και οἱ κακεντρεχεῖς ἐπιβουλές ἐναντίον του καταλήγουν σε τιμὴ και δόξα του και ἡ ἐναντίον του ὀργὴ των ἀνθρώπων ἀποβαίνει σε δοξολογία και τιμὴ του.

Στίχ. 27-40. Πονηρὴ ἐρώτηση για τὴν ἀνάσταση των νεκρῶν.

20.27 Προσελθόντες(1) δὲ τινες τῶν Σαδδουκαίων(2), οἱ λέγοντες(3) μὴ εἶναι ἀνάστασιν, ἐπηρώτησαν(4) αὐτόν

27 Τον πλησίασαν τότε μερικοί από τους Σαδδουκαίους, οι οποίοι δε δέχονται ότι υπάρχει ανάσταση, και τον ρώτησαν:

(1) Δες Ματθ. κβ 23-33 και Μάρκ. ιβ 18-27 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις.

(2) Ο Λουκάς αναφέρει τους Σαδδουκαίους μόνο εδώ στο ευαγγέλιό του, στις Πράξεις όμως επανειλημμένως (δ 1,ε 17,κγ 6-8). Το όνομα Σαδδουκαίος πιθανώς προήλθε από το Ζαντώκ ή σύμφωνα με τον τύπο Σαδδούκ ή Σαδούκ που μαρτυρείται άριστα σε πολλά χωρία των Ο΄ (Β. Βασ. η 17,Νεεμ. 1,29,ι 21,ια 11,ιγ 13,Ιεζ. μ 46,μγ 19,μη 11). Ποιος όμως Σαδδούκ έδωσε το όνομα στην αίρεση, μένει αμφίβολο (ρ).

(3) Υπάρχει και η γραφή: οι αντιλέγοντες=αυτοί που υποστήριζαν αντίθετα με τους άλλους (L). Η ονομαστική λέγοντες ή αντιλέγοντες επεξηγεί το Σαδδουκαίων=των Σαδδουκαίων (οι οποίοι Σαδδουκαίοι είναι που λένε)(δ): ανώμαλη επεξήγηση που περιγράφει τους Σαδδουκαίους. Ή, δεν υπάρχει ανάγκη να πάρουμε την μετοχή ως ονομαστική απόλυτη, αλλά πρέπει να συνδέσουμε αυτή με το τινές (g). Όλοι οι Σαδδουκαίοι υποστήριζαν, ότι η ανάσταση δεν ήταν άρθρο πίστεως. Κάποιοι μάλιστα ίσως φρονούσαν, ότι δεν είναι αλήθεια (ρ). Σε κάθε εποχή υπήρξαν διεστραμμένες διάνοιες, που επιχειρούσαν να ανατρέψουν τις θεμελιώδεις αρχές της αποκαλυπτικής θρησκείας. Όπως υπάρχουν σήμερα οι αυτοαποκαλούμενοι οπαδοί της ελεύθερης σκέψης, οι οποίοι στην πραγματικότητα είναι οπαδοί της ψεύτικης και πλανημένης σκέψης, έτσι και τότε στις ημέρες του Σωτήρα ήταν οι Σαδδουκαίοι, οι οποίοι αρνούνταν την αλήθεια της ανάστασης των νεκρών, παρόλο που αυτή είχε αποκαλυφθεί με σαφήνεια στην Π.Δ..

(4) Το ερώτημα αυτό ήταν λιγότερο επικίνδυνο από το προηγούμενο. Αλλά όπως και τα δύο προηγούμενα, έτσι και αυτό απέβλεπε στο να εκμηδενίσει την επίδραση του Χριστού στο λαό. Ενώ το πρώτο («με ποια εξουσία κάνεις αυτά;») απέβλεπε να εμπνεύσει στο λαό την δυσπιστία, το δεύτερο («επιτρέπεται να δίνουμε φόρο;») αποσκοπούσε να κινήσει την αγανάκτηση του λαού κατά του Ιησού: και το τρίτο αυτό να τον γελοιοποιήσει μπροστά στο λαό (ρ).

20.28 λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς(1) ἔγραψεν ἡμῖν(2), ἔάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος(3) ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἔξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

28 «Διδάσκαλε, ο Μωυσῆς μάς ἔδωσε γραπτή εντολή: αν κάποιου πεθάνει ο αδερφός, ο οποίος είναι παντρεμένος αλλά άτεκνος, να πάρει ο αδερφός του τη χήρα και να κάνει απογόνους για τον νεκρό αδερφό του.

(1) Οι Σαδδουκαίοι δεν απέρριπταν τα βιβλία της Π.Δ. ούτε κάποιο μέρος της. Πώς θα παρακάθονταν στο συνέδριο ως μέλη του και πώς θα γίνονταν από αυτούς αρχιερείς; Πιθανώς δεν εύρισκαν, ότι η προσωπική αθανασία διδάσκεται επαρκώς στα βιβλία του Μωϋσή, ως προς δε τα βιβλία των προφητών απέδιδαν σε αυτά κύρος δευτερεύον, απέρριπταν επίσης και την παράδοση (g). Επειδή λοιπόν οι Σαδδουκαίοι απέδιδαν μεγάλο κύρος στην Πεντάτευχο του Μωϋσή, για αυτό και ο Κύριος από την Έξοδο αντλεί το επιχείρημα που προβάλλει για απάντηση σε αυτούς (ρ).

(2) Η παράθεση γίνεται ελεύθερα και παρέχει την ουσία μάλλον παρά τα ίδια τα λόγια του Δευτερ. κε 5. Δες και Γεν. λη 8. Η συνήθεια αυτή σύμφωνα με το νόμο, λέγεται ότι επικρατεί και σήμερα ακόμη μεταξύ των Καλμούχων και άλλων εθνών της Ανατολής (ρ).

(3) Υπάρχει και η γραφή άτεκνος ἦ. Η λέξη άτεκνος συναντιέται μόνο εδώ και στους ακόλουθους σ. και πουθενά αλλού στην Κ.Δ. (L). Κάποιοι υποστήριζαν, ότι ο νόμος αυτός, ο οποίος κατά το πλείστον περιήλθε σε αχρηστία, δεν ίσχυε για παντρεμένη, αλλά μόνο για αρραβωνιασμένη γυναίκα. Η Μίσχνα είναι εναντίον του (ρ).

20.29 ἐπὶ τὸ οὖν(1) ἀδελφοὶ ἦσαν(2): καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος(3):

29 Ἦταν, λοιπόν, εφτά αδερφοί. Ο πρώτος παντρεύτηκε μια γυναίκα και πέθανε άτεκνος.

(1) Το «λοιπόν» δείχνει, ότι σύμφωνα με τη διάταξη του νόμου έγιναν τα εξής (δ). Η όλη ακόλουθη αφήγηση έχει μέσα της έναν σαρκασμό (g).

(2) Ειπώθηκε ότι το προβαλλόμενο ζήτημα αποτελούσε γνωστό ήδη πρόβλημα, στο οποίο η αναγνωρισμένη απάντηση ήταν, ότι η γυναίκα στην ανάσταση θα ήταν σύζυγος του πρώτου που την είχε. Ο Κύριος θα μπορούσε να δώσει και την απάντηση αυτή. Αλλά ενώ με αυτήν θα απέφευγε την γελοιοποίηση, δεν θα αναιρούσε όμως την υλιστική αντίληψη των Σαδδουκαίων για την ανάσταση (ρ).

(3) Και των 3 συνοπτικών οι αφηγήσεις υπονοούν ότι ο πεθαμένος αδελφός δεν είχε ούτε γιο ούτε κόρη. Αυτό ορίζεται και στο Ταλμούδ, ότι δηλαδή αυτός που πεθαίνει δεν πρέπει να έχει καθόλου παιδί. Το Δευτερον. κε 5 όμως, σύμφωνα με το εβραϊκό κείμενο, ορίζει απλώς, εάν δεν έχει γιο (ρ).

20.30 και έλαβε ο δεύτερος την γυναίκα, και ουτος απέθανεν άτεκνος(1)

30 Την πήρε κι ο δεύτερος τη γυναίκα, και πέθανε κι αυτός άτεκνος.

20.31 και ό τρίτος έλαβεν αυτήν, ώσαύτως(2)· ώσαύτως δέ και οι έπτά· ου κατέλιπον τέκνα(3) και απέθανον.

31 Επίσης την πήρε και ο τρίτος. Το ίδιο και οι εφτά· πέθαναν χωρίς ν' αφήσουν παιδιά.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν μόνο «και ο δεύτερος» χωρίς κάτι άλλο. Επομένως ο στίχος 30 και η αρχή του 31 έχουν ως εξής: «και ο δεύτερος και ο τρίτος έλαβε αυτήν». Τον στίχο όμως, όπως έχει στο κείμενο, μαρτυρούν μαζί με τον αλεξανδρινό κώδικα και 5 άλλοι από τους μεγαλογράμματους, όπως και οι συριακές μεταφράσεις του Σινά και του Cureton και η Βουλγάτα (λατινική μετάφραση).

(2) Άλλοι από τους κώδικες παραλείπουν το πρώτο ωσαύτως και άλλοι το δεύτερο.

(3) Το κύριο σημείο είναι ότι δεν άφησαν παιδιά. Για αυτό και μπαίνει πρώτο αυτό, αν και λογικά ο θάνατός τους έπρεπε να μπει πρώτα (ρ).

20.32 ύστερον δε πάντων(1) και ή γυνή απέθανεν.

32 Τελευταία απ' όλους πέθανε και η γυναίκα.

20.33 έν τη άναστάσει ούν τίνος αύτών γίνεται γυνή(2); οι γάρ έπτά έσχον αύτην γυναίκα.

33 Αυτή, λοιπόν, σε ποιον απ' όλους αυτούς θα ανήκει στην άνάσταση; Αφού την είχαν πάρει γυναίκα τους και οι εφτά».

(1) Αποσιωπάται το «πάντων» από τα αλεξανδρ. χειρόγραφα.

(2) Το ερώτημα παρουσιάζεται εύλογο στις χονδροειδείς και υλιστικές αντιλήψεις του πλήθους και βασίζεται στις αγροίκες υλιστικές εκδοχές για την άνάσταση, οι οποίες τότε επικρατούσαν (ρ).

20.34 και αποκριθείς(1) είπεν αυτοίς ό 'Ιησουός(2), Οί υιοί του αιώνος τούτου(3) γαμοῦσι και εκγαμίζονται(4),

34 Ο Ιησούς τότε τους απάντησε: «Οι άνθρωποι που ζουν σ' αυτόν τον κόσμο, παντρεύονται και παντρεύουν.

20.35 οι δέ καταξιοθέντες(5) του αιώνος εκείνου(6) τυχείν και τής άναστάσεως τής έκ νεκρών(7) ούτε γαμοῦσιν ούτε γαμίζονται(8)·

35 Όσοι όμως αξιωθούν ν' αναστηθούν από τους νεκρούς και να ζήσουν στον καινούριο κόσμο, αυτοί ούτε θα νυμφεύονται ούτε θα παντρεύονται.

(1) Το αποκριθείς παραλείπεται από κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες.

(2) «Αφού τοποθέτησαν από κάτω για τους εαυτούς τους σαθρό θεμέλιο οι Σαδδουκαίοι, απιστούσαν στα λόγια για την άνάσταση. Διότι θεωρώντας ότι στην άνάσταση θα υπάρξει σωματικός τρόπος ζωής, λογικό ήταν ότι έσφαλλαν... Ο Κύριος λοιπόν, αφού ταρακούνησε σε αυτούς το θεμέλιο και έδειξε ότι δεν υπάρχει σωματικός τρόπος ζωής, τότε αμέσως... γκρέμισε μαζί και το δόγμα τους» (Θφ). Από την άποψη των ραβίνων, σύμφωνα με την οποία η άνάσταση είναι αποκατάσταση του παρόντος σώματος με όλες τις συνθήκες της επίγειας ύπαρξης, μόνο όμως σε κόσμο ανώτερο, η αντίφαση, την οποία τόνιζαν οι Σαδδουκαίοι, ήταν πραγματική. Αλλά ο Κύριος διακηρύττει, ότι οι παρούσες σχέσεις δεν μπορούν να μεταφερθούν στον μέλλοντα αιώνα, η ζωή στον οποίο θα έχει φύση απολύτως διαφορετική από τη ζωή του παρόντος αιώνας (g). Υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της κατάστασης των υιών των ανθρώπων στη γη και της κατάστασης των υιών του Θεού στους ουρανούς. Υπάρχει μεγάλη ανομοιότητα μεταξύ του παρόντος κόσμου και του κόσμου εκείνου. Και αδικούμε και τους εαυτούς μας και την αλήθεια του Χριστού, όταν ταυτίζουμε τις ιδέες μας για τον πνευματικό εκείνο κόσμο, με τις αντιλήψεις και πείρες μας από τον κόσμο των αισθήσεων.

(3) Με τη φράση «υιοί του αιώνος τούτου» εννοεί όλους τους ανθρώπους από την άποψη της φυσικής τους ύπαρξης (g)· «αυτοί που ζουν τον κοσμικό και σωματικό βίο» (Κ)· «αυτό που στον κόσμο αυτόν γεννούν και γεννιούνται» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: γαμοῦσι και γαμίζονται. Και άλλα χειρόγραφα έχουν: εκγαμίζονται. «Δηλαδή δίνονται σε γάμο» (Θφ). Μεγάλο μέρος των φροντίδων μας στον κόσμο αυτόν αναφέρεται στο να συστήσουμε οικογένειες και να συντηρούμε αυτές. Μεγάλο μέρος των απολαύσεών μας στον κόσμο αυτόν μας παρέχεται από τους συγγενείς μας, τις συζύγους μας και τα παιδιά μας. Ο γάμος

συστάθηκε για υποστήριξη της ανθρώπινης ζωής, για όσο κουβαλάμε μαζί μας τα φθαρτά σώματά μας. Αλλά τα παιδιά αυτού του αιώνα πεθαίνουν και φεύγουν από αυτόν. Για αυτό λοιπόν νυμφεύονται και παντρεύουν τα παιδιά τους, για να δώσουν στην ανθρωπότητα τους απαιτούμενους διαδόχους, ώστε ενώ φεύγει η μία γενιά να διαδέχεται αυτήν η άλλη.

(5) Θα ανέμενε κάποιος: οι δε υιοί του αιώνος εκείνου. Αλλά με την παρεμβολή του «οι καταξιωθέντες» διορθώνει ο Κύριος την ψευδή αντίληψη ότι όλοι οι υιοί του παρόντος αιώνος θα μπουν στη βασιλεία, η οποία θα αρχίσει μετά την ανάσταση. Δες Πράξ. ε 41, Β Θεσ. α 5 (ρ). Δεν θα καταξιωθούν όλοι, αλλά μόνο οι άξιοι. Η αναξιοσύνη παρ' όλα αυτά, η οποία υπάρχει στην διεφθαρμένη από την αμαρτία φύση, αποβάλλεται με τη χάρη του Θεού και οι διαθέσεις της ψυχής μεταβάλλονται με αυτήν και έτσι γίνεται άξιος ο άνθρωπος του αιώνα εκείνου. Το σύνθετο καταξιωθέντες υποδηλώνει κάποια δυσκολία και προσπάθεια ώστε να γίνει κάποιος άξιος.

(6) Πουθενά αλλού στην Κ.Δ. δεν υπάρχει η φράση «ο αιών εκείνος», η οποία σημαίνει την πέραν του τάφου εποχή, που θεωρείται ως περίοδος ευλογίας και δόξας (ρ). Σύμφωνα με την Κ.Δ. η ανακαίνιση που έφερε ο Χριστός εις πέρας, δεν συντελέστηκε παρά μόνο στη σφαίρα του πνεύματος. Από την άποψη της σωματικής ύπαρξης, ο παρόντας αιώνας διαρκεί ακόμη και θα διαρκέσει μέχρι την επάνοδο του Χριστού, όταν θα γίνει η παλιγγενεσία (Ματθ. ιθ 28) (g). Υπάρχουν λοιπόν περισσότεροι από ένας αιώνες και κόσμοι. Υπάρχει ο ορατός κόσμος, ο παρόντας και παρερχόμενος, και ο μελλοντικός κόσμος, ο αόρατος και αιώνιος. Αποτελεί λοιπόν σοβαρό και επείγουσας φροντίδας ζήτημα για εμάς να συγκρίνουμε τους δύο αυτούς κόσμους και αιώνες και να δώσουμε την προτίμηση των φροντίδων και των σκέψεών μας στον καλύτερο από αυτούς.

(7) Αξιόλογη και η επόμενη γνώμη: Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος μιλά εδώ όχι για την ανάσταση των νεκρών (=όλων των νεκρών), αλλά για την ανάσταση από τους νεκρούς, δηλαδή μέρους από τους νεκρούς, το οποίο φαίνεται να συμφωνεί με το Λουκ. ιδ 14, όπου γίνεται λόγος για την ανάσταση των δικαίων. Όσοι δεν θα αξιωθούν του αιώνος εκείνου, δεν θα αναστηθούν μαζί με τους δίκαιους, αλλά θα αναστηθούν κατά την ώρα της κρίσης μαζί με τους εθνικούς (Λουκ. ια 31,32), των οποίων το παράδειγμα θα κατακρίνει αυτούς (g). Η φράση λοιπόν ανάστασις εκ νεκρών σημαίνει μάλλον, ότι μερικοί μεταξύ των νεκρών θα αναστηθούν, ενώ άλλοι δεν θα έχουν αναστηθεί ακόμη. Για αυτό χρησιμοποιείται αυτή η φράση για την ανάσταση του Χριστού και των δικαίων και έχει την ίδια σημασία με τη φράση ανάσταση ζωής (Πραξ. δ 2, Α' Πέτρ. α 3, δεσ και Κολοσ. α 18). Η φράση, από την άλλη, «ανάσταση νεκρών» περιλαμβάνει την ανάσταση κρίσεως (=την ανάσταση των αμαρτωλών) και την ανάσταση ζωής (=την ανάσταση των δικαίων). Δες Α' Θεσ. δ 16 (ρ). «Και οι νεκροί που είχαν σχέση με το Χριστό θα αναστηθούν π ρ ώ τ α», μετά από το οποίο θα επακολουθήσει ο αφθαρτισμός των ζωντανών κατά την εποχή εκείνη, και έπειτα θα αναστηθούν οι αμαρτωλοί.

(8) Εκείνοι οι οποίοι μπήκαν στη χαρά του Κυρίου τους, έχουν αιχμαλωτιστεί και κυριευτεί εξ' ολοκλήρου από την χαρά αυτή και δεν έχουν ανάγκη τη χαρά του γαμπρού από τη νύφη. Η αγάπη στον κόσμο εκείνο της αγάπης είναι εξ' ολοκλήρου αγγελική και μαραίνεται και εκλείπει τη στιγμή που θα έφθανε ως εκεί η πνοή της σαρκικής αγάπης του παρόντος κόσμου. Όπου και το ίδιο το σώμα θα είναι πνευματικό, εξαφανίζονται πλήρως οι τέρψεις των αισθήσεων.

20.36 ούτε γὰρ(1) ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ισάγγελοι(2) γὰρ εἰσιν, καὶ υἱοὶ εἰσιν τοῦ θεοῦ(3), τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες(4).

36 Κι αυτό, γιατί δε θα υπάρχει γι' αυτούς θάνατος· σαν αναστημένοι άνθρωποι που θα είναι, θα είναι ίσοι με τους αγγέλους και παιδιά του Θεού.

(1) Υπάρχει και η γραφή: ουδέ γαρ. Το γαρ σημαίνει, ότι η κατάργηση του θανάτου συνεπάγεται και την κατάργηση του γάμου, του οποίου σκοπός είναι η διατήρηση του ανθρωπίνου γένους (ρ). «Διότι εδώ μεν επειδή υπάρχει θάνατος, για αυτό υπάρχει ο γάμος... Εκεί όμως, αφού θα καταργηθεί ο θάνατος, ποια η ανάγκη γάμου;» (Θφ). Στον παρόντα κόσμο, όπου βασιλεύει ο θάνατος, πρέπει να γίνονται γάμοι για να γεμίζουν τα κενά, τα οποία δημιουργούνται συνεχώς από το θάνατο. Αλλά εκεί όπου δεν υπάρχουν ταφές, ούτε γάμων ανάγκη υπάρχει. Αυτό είναι το θριαμβευτικό επιστέγασμα της άνεσης του κόσμου εκείνου, ότι εκεί δεν υπάρχει πλέον θάνατος, ο οποίος σαπίζει όλη την ωραιότητα και φθείρει κάθε άνεση του παρόντος κόσμου. Εδώ βασιλεύει ο θάνατος και η φθορά, αλλά εκεί αποκλείονται αυτά οριστικά και διαπαντός.

(2) Λέγεται μοναδική φορά και ίσως είναι λέξη που σχηματίστηκε από τον Λουκά σε αναλογία με το ισάστερος (Δ. Μακ. ιζ 5), ισάδελφος, ισόθεος κλπ. Την λέξη χρησιμοποιεί και ο νεοπλατωνικός Ιεροκλής (5^{ος} αιών μ.Χ.) (ρ). Η ομοιότητα με τους αγγέλους συνίσταται σύμφωνα με τα συμφραζόμενα

στην κατάργηση της διάκρισης φύλου (g) και στη συμμετοχή στην ίδια θεία και αθάνατη ζωή (L). Θα έχουν δόξα και λαμπρότητα όχι μικρότερη από αυτήν των αγίων αγγέλων. Θα βλέπουν το ίδιο πρόσωπο, θα λειτουργούν στο ίδιο έργο, θα κοινωνούν την ίδια χαρά με τους αγίους αγγέλους. Θα έχουν συντρόφους τους αγγέλους και θα συναναστρέφονται με τα ευλογημένα αυτά πνεύματα, τα οποία θα τους αγαπούν θερμότατα και στοργικότατα και θα τους παρέχουν αναρίθμητη συντροφιά υπάρξεων εκλεκτών, αγιασμένων και οι οποίες συγκεντρώνουν κάθε ηθική καλλονή και ωραιότητα. Οι άγγελοι θα είναι οι αυτόχθονες της ουράνιας εκείνης χώρας. Αλλά και οι νέοι πολίτες, που μεταφέρθηκαν από την επίγεια στην επουράνια εκκλησία και Ιερουσαλήμ, θα έχουν τα ίδια με εκείνους δικαιώματα, αλλά και τους ίδιους πόθους, τα ίδια συναισθήματα, τις ίδιες διαθέσεις, την ίδια άγια ζωή και την ίδια αγνή διαγωγή. «Διότι είναι ισάγγελοι... και τελούν την λατρεία που πρέπει σε άγια πνεύματα· και όπως ακριβώς το αγγελικό πλήθος είναι μεν πολύ, αλλά δεν αυξήθηκε από γέννηση, αλλά υπάρχει από δημιουργία, έτσι και αυτοί που θα αναστηθούν» (Κ).

(3) Δεύτερο χαρακτηριστικό ομοιότητας, το οποίο είναι σε στενή σχέση με το πρώτο. Οι άνθρωποι στη γη είναι γιοι μεταξύ τους. Αλλά εκεί θα πάρει ο καθένας το σώμα του άμεσα από το Θεό, όπως και στους αγγέλους δεν υπάρχει σχέση πατρότητα και υιότητα (g). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Οι πιστοί ήδη από την παρούσα ζωή ονομάζονται υιοί Θεού. Παρ' όλα αυτά βεβαιώνεται για αυτούς, ότι δέχονται και περιμένουν με πόθο σφοδρό την υιοθεσία και την απολύτρωση του σώματος (Ρωμ. η 23). Διότι εφόσον το σώμα δεν έχει απολυτρωθεί από τον τάφο, η υιοθεσία δεν τελειοποιήθηκε ακόμη. Είμαστε και τώρα υιού Θεού (Α Ιω. γ 2). Έχουμε την φύση και τις διαθέσεις των υιών του Θεού, αλλά όλα αυτά θα τελειοποιηθούν όταν με το νέο σώμα μας εγκατασταθούμε στον ουρανό.

(4) Θα είναι υιοί Θεού, διότι θα είναι υιοί αναστάσεως. Η ανάσταση είναι ενέργεια που οφείλεται στην άμεση επέμβαση του Θεού, χάρις στην οποία λαμβάνουν οι πιστοί το νέο σώμα τους (ρ). «Είναι λοιπόν ισάγγελοι και υιοί Θεού. Γιατί; Διότι είναι παιδιά της ανάστασης. Αυτό λοιπόν που λέει σημαίνει το εξής: Τους ονόμασα, λέει, υιούς Θεού, διότι δεν φαίνεται τίποτα σωματικό στη γέννησή τους, αλλά όλα είναι θεία... Ο Θεός είναι που γεννά τα σώματά μας με τους τρόπους που αυτός ξέρει. Επομένως, επειδή ο Θεός είναι αυτός που ενεργεί στην ανάσταση, εύλογα λέγονται υιοί Θεού αυτοί που ξαναγεννιούνται με την ανάσταση» (Θφ). Είναι γιοι της ανάστασης. Δηλαδή έχουν καταστεί ικανοί για τις ασχολίες και απολαύσεις της μέλλουσας κατάστασης. Έχουν γεννηθεί πλέον για εκείνον τον κόσμο, ανήκουν σε εκείνη την οικογένεια, εκπαιδεύτηκαν και προετοιμάστηκαν για τον κόσμο εκείνον εδώ και θα έχουν την κληρονομιά τους σε αυτόν, εκεί.

20.37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ(1) καὶ Μωϋσῆς(2) ἐμήνυσεν(3) ἐπὶ τῆς βάρου(4), ὡς λέγει(5) κύριον τὸν θεὸν(6) Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν θεὸν Ἰακώβ(7)·

37 Ὅτι ἄλλωστε οἱ νεκροὶ ἀνασταίνονται, αὐτὸ το ἀναφέρει κι ὁ Μωυσῆς, ὅταν μιλάει γιὰ τὴν βάρου, καὶ λέει ὅτι ὁ Κύριος εἶναι Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ.

(1) Αφού απέδειξε ο Κύριος, ότι το ερώτημα των Σαδδουκαίων οφειλόταν σε κακή και εσφαλμένη αντίληψη για τους όρους της κατάστασης στο μέλλον, προχωρεί τώρα να αποδείξει και ότι η διδασκαλία της ανάστασης δεν είναι ασύμφωνη με τον μωσαϊκό νόμο, αλλά τελείως αντιθέτως μαρτυρείται και από τον Μωϋσή (ρ).

(2) Ακόμη και ο Μωϋσῆς. Όχι μόνο οι προφήτες (b). Η ανάσταση των νεκρών μαρτυρείται με σαφήνεια από τον Ησαΐα (κστ 19-21) και ακόμη πληρέστερα από τον Δανιήλ (ιβ 2). Αλλά οι Σαδδουκαίοι έπρεπε να αναιρεθούν και με τον λόγο του ίδιου του Μωϋσή (g).

(3) Αποκάλυψε. Τόσο στους κλασικούς όσο και στην Κ.Δ. το μηνύω χρησιμοποιείται με την έννοια του: κάνω γνωστό κάτι το οποίο ήταν μυστικό (Πράξ. κγ 30, Α΄ Κορ. ι 28, Ιω. ια 57)(ρ). Ή, και με την έννοια του: δήλωσε (δ).

(4) Η Π.Δ. ήταν διαιρεμένη σε τμήματα, που ονομάζονταν από κάποιο γεγονός ή λόγο που ξεχώριζε στο περιεχόμενό τους. Παραδείγματα παρατίθενται από το Ταλμούδ. Και οι ραψωδοί διαιρούσαν τον Όμηρο σε τμήματα, που ονομάζονταν σύμφωνα με παρόμοια αρχή. Και στο Κοράνιο τα κεφάλαια ονομάζονται με τον ίδιο τρόπο. Δεν αποκλείεται όμως εδώ το «επί της βάρου» να έχει μπει για να δηλώσει ένα περιορισμένο χωρίο (ρ).

(5) Το ως είναι χρονικό=όταν λέει, ενώ το λέγει=αποκαλεί, ονομάζει (δ).

(6) =Κύριος (ο Ιεχωβά) είναι ο Θεός του Αβραάμ... (δ).

(7) Αιώνες ολόκληρους πριν είχαν πεθάνει οι πατριάρχες και ήταν νεκροί για τους ζωντανούς στη γη. Δεν ήταν όμως νεκροί και για τον Θεό. Διότι αν ήταν νεκροί και για αυτόν, ήταν αδύνατον ο Θεός να ονομάζεται ακόμη Θεός τους (g).

20.38 θεός δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων(1), πάντες(2) γὰρ(3) αὐτῷ(4) ζῶσιν(5).

38 Ο Θεός δεν είναι Θεός νεκρῶν ἀλλὰ ζωντανῶν, γιατί γι' αὐτὸν ὅλοι εἶναι ζωντανοί».

(1) Τα νεκρά πράγματα μπορούν να ἔχουν δημιουργό, κτήτορα, κυβερνήτη. Μόνο ὅμως τα ζωντανά μπορούν να ἔχουν Θεό. Εάν ο Αβραάμ ἢ κάποιος ἄλλος ἀπὸ τους πατριάρχες ἔπαυε να εἶναι ζωντανός, θα ἔπαυε και ο Θεός να εἶναι Θεός του (p). Εἶναι ἀλήθεια ὅτι το ἐπιχείρημα αὐτὸ ἀποδεικνύει κυρίως, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα εξακολουθεῖ και μετὰ θάνατον να ὑπάρχει και δεν ἀποδεικνύει ἄμεσα και κατ' εὐθείαν και τὴν σωματικὴ ἀνάσταση. Δεν πρέπει ὅμως να λησμονοῦμε, ὅτι οἱ Σαδδουκαῖοι ἀπέριπταν μαζί με τὴν ἀνάσταση των σωμάτων και τὴν ἀθανασία τῆς προσωπικότητας. Και αὐτὸ, διότι σύμφωνα με αὐτοὺς τὸ πνεῦμα δεν ἦταν δυνατόν να ἔχει ὑπαρξὴ και ὑπόσταση ἀπὸ μόνο του και ἀνεξάρτητο τελείως ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ του σώματος. Συνεπῶς για ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συλλογίζονται ἔτσι, ἡ προσωπικὴ ἐπιβίωση συνεπάγεται ως ὄρο και τὴν ἀποκατάσταση των σωμάτων στη ζωὴ (g).

(2) Ο Αβραάμ, ο Ισαάκ, ο Ιακώβ και ὅλοι ἐκεῖνοι, των ὁποίων Κύριος εἶναι ο Θεός και οἱ ὁποῖοι εἶναι νεκροὶ για τους ἀνθρώπους (b). Ὅλοι ὅσοι βρίσκονται σε σχέση με τὸ Θεὸ παρόμοια με αὐτὴν των πατριαρχῶν· των ὁποίων ο Θεός ἐγένε Θεός τους (g).

(3) Συνδέεται με τὸ ζώντων (g).

(4) Ὅχι στη σκέψη του Θεοῦ ἀλλὰ στη σχέση (g). Ζουν ἀπολαμβάνοντας τὸ Θεὸ (b).

(5) Ζουν ἤδη με τὴν ψυχὴ τους. Θα ζήσουν ὅμως και με τὸ σῶμα τους. Ὅλος ο καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ ψυχὴ θα εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὸ σῶμα, εἶναι μία στιγμὴ σε σχέση με τὸ χρόνο, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔχει προοριστεῖ ἐξαρχῆς να εἶναι ἐνωμένη με τὸ σῶμα τῆς, καθὼς και σε σχέση με τὸ Θεὸ, ἐνώπιον του ὁποῖου και τὰ πιο ἀπομακρυσμένα γεγονότα του μέλλοντος εἶναι ἐξόχως παρόντα και ἄμεσα (b).

20.39 ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων(1) εἶπον, Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας·

39 Μερικοὶ τότε ἀπὸ τους γραμματεῖς τοῦ εἶπαν: «Καλὰ τα εἶπες, Διδάσκαλε».

(1) «Ἐπειδὴ ντροπιάστηκαν ἔτσι οἱ Σαδδουκαῖοι, οἱ Γραμματεῖς ἀποδέχτηκαν τὸν Ἰησοῦ ως ἀντίπαλο των Σαδδουκαίων, νιώθοντας εὐχαρίστηση για τὴν ἴττα ἐκείνων» (Θφ). Μερικοὶ ἀπὸ τους Φαρισαίους δεν μπόρεσαν να συγκρατηθοῦν ἀπὸ τὸ να ἐκφράσουν τὸν θαυμασμό τους για τὸν τρόπο, με τὸν ὁποῖο ο Ἰησοῦς εἶχε νικήσει τελείως τους ἀντιπάλους τους. Ἡ ἀπόδειξη ἐκείνη, τὴν ὁποῖα οἱ Σαδδουκαῖοι προκαλοῦσαν τους Φαρισαίους να βρουν στην Πεντάτευχο, προσφέρθηκε ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ με πολὺ πειστικὸ τρόπο (p).

20.40 οὐκέτι δε(1) ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

40 Ἀπὸ τότε δεν τολμοῦσαν πια να τὸν ρωτήσουν τίποτε.

(1) Ὑπάρχει και ἡ γραφὴ που μαρτυρεῖται πολὺ: γαρ=Μερικοὶ ἀπὸ τους ἀντιπάλους του τὸν ἐπαίνεσαν, διότι εἶδαν ὅτι πάντοτε ἦταν νικητὴς και δεν τολμοῦσαν πλέον να τὸν προκαλοῦν (p). Ἡ, τὸν ἐπαινούν, διότι δεν τολμοῦσαν πλέον να τὸν ρωτοῦν. Οἱ γραμματεῖς δηλαδὴ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦταν Φαρισαῖοι, βλέποντας ὅτι ο Ἰησοῦς ἦταν ἀήττητος και μὴ τολμώντας πλέον να τὸν προκαλοῦν με ἐρωτήσεις, παίρνουν πλέον θέση μεταξύ των ἐπαινετῶν του (L).

Στίχ. 41-44. Ο Μεσσίας και ο Δαβίδ.

20.41 Εἶπεν δὲ(1) πρὸς αὐτούς(2), Πῶς λέγουσιν(3) τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαυὶδ εἶναι ;

41 Τότε τους ρώτησε κι ο Ἰησοῦς: «Πῶς λένε ὅτι ο Μεσσίας εἶναι ἀπόγονος του Δαβίδ;

(1) Δες Ματθ. κβ 41-46 και Μάρκ. ιβ 35-37 και τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Πρὸς τους γραμματεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐκφράσει τὸν θαυμασμό τους. Παίρνει με τὴν ἐρώτηση νέα εὐκαιρία για να διδάξει αὐτοὺς (p). Ο Κύριος δεν θέλει να ταπεινώσει τώρα αὐτοὺς με τους ὁποῖους συζητά. Θέλει να τους βάλει σε σκέψη, μήπως μπορούν να βρουν τὴν ἀλήθεια (g). Ἡ ἐπιδοκιμασία τὴν ὁποῖα ἐκδήλωσαν αὐτοὶ σύμφωνα με τὸν σ. 39, ἔδωσε κάποιες ἐνδείξεις ὅτι μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν ἴσως διατεθειμένοι να πειστοῦν και να ἀναγνωρίσουν ἔστω και κατὰ τὴν τελευταία στιγμὴ τὸν Χριστὸ (p).

(3) Πῶς λένε αὐτοί, που ἔχουν τὸ δικαίωμα να μιλοῦν και να βγάζουν ἀποφάσεις (g). Αναφέρεται στους διδασκάλους γενικά των Ἰουδαίων.

20.42 και αὐτὸς Δαυὶδ(1) λέγει ἐν βίβλῳ των ψαλμῶν, Εἶπεν ο κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου(2)

42 Ο ίδιος ο Δαβίδ λέει στο βιβλίο των Ψαλμών: Είπε ο Κύριος στον Κύριό μου: κάθισε στα δεξιά μου

20.43 ἔως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

43 ὥσπου να υποτάξω τους εχθρούς σου κάτω απ' τα πόδια σου.

(1) Τίποτα άλλο παρά προκατάληψη, ώθησε μερικούς να αμφισβητήσουν την έννοια και την αυθεντικότητα του τίτλου, ο οποίος αποδίδει στον Δαβίδ τον ψαλμό, του οποίου η παράθεση ακολουθεί. Ο ψαλμός αυτός έχει τις αξιόλογες ιδιότητες των ποιημάτων που αποδίδονται στον Δαβίδ, την συντομία και πυκνότητα την ζωηρή και μυστηριώδη, την λάμψη και την δροσερότητα των εικόνων, το βάθος των εννοήσεων. Και όσον αφορά στο πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται ο ψαλμός, 3 χαρακτηριστικά εμποδίζουν απολύτως να εννοήσουμε άλλο πρόσωπο εκτός από τον Μεσσία. α) Ο τίτλος «τῶ κυρίῳ μου», τον οποίο αποδίδει σε αυτόν ο Δαβίδ· β) την συμμετοχή στη θεία κυριαρχία, την οποία λαμβάνει από τον Ιεχωβά («κάθου εκ δεξιῶν μου») και γ) την ταυτόχρονη κατοχή από αυτόν των δύο αξιωμάτων, του βασιλικού ταυτόχρονα και αρχιερατικού, κατά την τάξη του βασιλιά ταυτόχρονα και ιερέα της Σαλήμ, του Μελχισεδέκ. Ο νόμος εγκαθίδρυε στο Ισραήλ τείχος ανυπέρβλητο μεταξύ της βασιλείας και της ιερωσύνης. Διότι η μεν βασιλεία ήταν συνδεδεμένη με την φυλή Ιούδα και τον οίκο Δαβίδ, ενώ η ιερωσύνη με την φυλή Λευΐ και τον οίκο Ααρών (g).

(2) «Με ποιον όμως τρόπο, ο γιος του Δαβίδ (ο Χριστός) είναι Κύριός του και όχι με ανθρώπινη εξουσία μάλλον, αλλά με θεϊκή; Διότι απλώς και μόνο το να καθίσει στα δεξιά του Πατέρα, δίνει μαρτυρία για την ουράνια δόξα του. Διότι όσα έχουν τον ίδιο θρόνο, εννοούνται ότι έχουν και την ίδια τιμή και την ίδια φύση. Το κάθισμα, όταν λέγεται για το Θεό, δεν θα μπορούσε να σημαίνει κάτι άλλο, παρά την βασιλεία και την εξουσία των πάντων... Είναι Κύριος λοιπόν του Δαβίδ, όπως είναι πρόπον, ως προς τη θεϊκή φύση και δόξα και εξουσία, είναι όμως υιός του ως προς τη σάρκα» (Κ).

20.44 Δαυὶδ οὖν αὐτὸν κύριον καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἔστιν(1);

44 Αφού, λοιπόν, ο Δαβίδ τον ονομάζει “Κύριο”, πώς μπορεί να είναι απόγονός του;»

(1) «Διότι ήταν μεν γιος του Δαβίδ ως προς την σάρκα, αλλά ήταν και Θεός του. Εκείνοι όμως, τον νόμιζαν μόνο γιο του Δαβίδ. Για αυτό ανατρέπεται αυτήν την ιδέα τους, ότι δηλαδή είναι απλός γιος του Δαβίδ, δείχνει όμως και ότι δεν είναι αντίθετος με τον Πατέρα, αλλά έχει πολλή την ομόνοια με αυτόν, εφόσον βεβαίως ο Πατέρας αγωνίζεται εναντίον των εχθρών του [του Ιησού]» (Θφ).

Στίχ. 45-47. Η υποκρισία των γραμματέων.

20.45 Ἀκούοντες δὲ(1) παντὸς τοῦ λαοῦ(2) εἶπεν τοῖς μαθηταῖς(3) αὐτοῦ,

45 Τὴν ὥρα που ὅλος ο λαός τον άκουγε, εἶπε στους μαθητές του:

(1) Δες Μαρκ. ιβ 38-40 και τις εκεί σημειώσεις. Ο σύντομος αυτός λόγος, όπως και η παράλληλη περικοπή του Μάρκου, είναι περίληψη του μεγάλου λόγου που περιλαμβάνεται στο Ματθ. κγ, με τον οποίο ο Ιησούς εἶπε τα «ουαί» του εναντίον των γραμματέων και φαρισαίων (g).

(2) Ακροατήριο είναι ὅλος ο λαός, όπως και στον Μάρκο, αλλά η διδασκαλία απευθύνεται ειδικά στους μαθητές, τους φαινομενικά με την ευρύτερη έννοια μαθητές (L).

(3) «Ασθένειες των γραμματέων ήταν η αγάπη της δόξας και του κέρδους. Για να αποφύγει λοιπόν η ομάδα των αγίων μαθητῶν τις τόσο αισχρές αξιοκατάκριτες πράξεις, προστάζει με χρήσιμο τρόπο λέγοντας: Μην ανεχτείτε να σας κυριεύσουν τα ίδια κακά» (Κ).

20.46 Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς καὶ φιλούντων ἄσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις(1),

46 «Να φυλάγεστε ἀπὸ τους γραμματεῖς, που τους ἀρέσει να περπατοῦν με τις ἐπίσημες στολές τους και θέλουν να τους χαιρετοῦν στις αγορές με σεβασμό. Τους ἀρέσουν οι πρωτοκαθεδρίες στις συναγωγές και οι καλύτερες θέσεις στα δείπνα.

(1) «Ποια ήταν η συνήθεια των γραμματέων; Το να βαδίζουν, ἀπὸ τη μία, στις αγορές καλοντυμένοι, να κατεβάζουν, ἀπὸ την ἄλλη, με σοβαροφάνεια τα φρύδια, να επιζητοῦν τους επαίνους ὅσων τους ἔβλεπαν, το να ἔχουν ἐπίπλαστη συμπεριφορά, το να πολυλογοῦν στις προσευχές» (Κ).

Επιζητούσαν να τους χαιρετοῦν με σεβασμό στις αγορές, ὥστε τα πλήθη που συνήθως συνέρρεαν ἐκεῖ να βλέπουν τι σεβασμός ἀποδιδόταν σε αυτούς. Επιζητούσαν και τις πρώτες θέσεις στα δείπνα και ὅταν ἐπίαναν αυτές, με πολλή μεν αυταρέσκεια και ἔπαρση ἔβλεπαν τους εαυτοῦς τους, ἐνῶ με κάθε περιφρόνηση ἀτένιζαν τους ἄλλους. Δες και Ματθ. κγ 5-7.

20.47 οἱ κατεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν(1) καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λήφονται περισσότερον κρίμα(2).

47 Για να φανούν καλοί, κάνουν μεγάλες προσευχές, κατατρώνουν όμως τις περιουσίες των χηρών. Αυτοί θα τιμωρηθούν με ιδιαίτερη αυστηρότητα».

(1) Δες Ματθ. κγ 13. Πιθανώς πρόκειται για πλούσιες χήρες (ρ). Κατέτρωναν τα σπίτια των χηρών είτε αποσπώντας από αυτές πλούσια δώρα και εισφορές με την πρόφαση να βοηθήσουν με αυτές άλλους που είχαν ανάγκη ή δεχόμενοι την φιλοξενία τους και κάθονταν σε πλούσια τραπέζια σε αυτές (g). Δες την περίπτωση της συζύγου του αδελφού του Ηρώδη του μεγάλου Φερώρα, η οποία πλήρωσε τα πρόστιμα χιλιάδων Φαρισαίων, που αρνήθηκαν να ορκιστούν πίστη στον Καίσαρα (Ιωσήπου Αρχ. XVII,2,4), όπως και την περίπτωση της Φουλουΐας, η οποία έστειλε «πορφύρα και χρυσάφι στο ιερό των Ιεροσολύμων» και αφού τα πήραν αυτά οι ιερείς «τα ξόδευαν στις δικές τους ανάγκες» (ο.π. XVIII,3,5) (ρ).

(2) «Επειδή ακριβώς έχουν την εικόνα του διδασκάλου, γίνονται οδηγοί στην κακία» (Τίτου Βοστ). Διπλή θα είναι η καταδίκη τους· μία για την κατάχρηση της περιουσίας των φτωχών χηρών και άλλη για την κατάχρηση της προσευχής και την αισχρή εκμετάλλευση της θρησκείας. Το να υποκρίνεται κάποιος ευσέβεια για σκοπούς ιδιοτελείς είναι διπλή παράβαση και αδικία.

Κεφάλαιο 21

Στίχ. 1-4. Το δίλεπτο της χήρας.

21.1 Ἄναβλέψας(1) δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας(2) εἰς τὸ γαζοφυλάκιον(3) τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίου(2).

1 Κάποτε ο Ιησούς έριξε μια ματιά και είδε τους πλουσίους που έριχναν τις εισφορές τους στο θησαυροφυλάκιο του ναού.

(1) Δες Μαρκ. ιβ 41-44 και τις εκεί σημειώσεις. Σύμφωνα με το Μαρκ. ιβ 41 ο Ιησούς κουρασμένος πιθανώς από την προηγούμενη σκηνή, κάθισε (g)· και έριξε κάτω ή και έκλεισε για ανάπαυση τα μάτια. Για αυτό μετά λέει το αναβλέψας (ρ).

(2) Ἡ, είδε τους πλουσίους, οι οποίοι έβαζαν. Ἡ, είδε εκείνους, οι οποίοι έβαζαν και ήταν πλούσιοι (ρ). Η πρώτη πιο σωστή.

(3) «Γάζα λένε ότι είναι ο θησαυρός. Υπήρχε λοιπόν ιερό θησαυροφυλάκιο στο οποίο μαζεύονταν χρήματα από ανθρώπους που αγαπούσαν το Θεό, το οποίο το χρησιμοποιούσαν για περιποίηση και επισκευή του ιερού και γενικώς για διακόσμηση του ναού και για διατροφή των φτωχών, έστω και αν ύστερα και αυτό το εκμεταλλεύονταν οι ιερείς και μοιράζονταν τον θησαυρό χωρίς να τον χρησιμοποιούν για αυτά για τα οποία από την αρχή είχε προοριστεί» (Θφ).

21.2 εἶδεν δὲ τινα χήραν πενιχρὰν(1) βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτὰ(2),

2 Εἶδε και κάποια φτωχή χήρα να ρίχνει σ' αυτό δύο λεπτά,

(1) Λέγεται μοναδική φορά. Πιθανώς μπήκε, για να μην χρησιμοποιηθεί δύο φορές η λέξη φτωχή (L).

(2) Το ακριβές ποσό δεν ήταν δυνατόν να διακριθεί από απόσταση. Ο Ιησούς γνώρισε αυτό, όπως γνώρισε ότι τα δύο λεπτά ήταν όλα όσα είχε η γυναίκα εκείνη, με την υπερφυσική του γνώση. Δεν επιτρεπόταν να προσφέρει κάποιος στο γαζοφυλάκιο λιγότερο από 2 λεπτά (ρ). Ο Κύριος μάς παρατηρεί και τώρα. Βλέπει εάν οι υπέρ του έργου του ή οι για αγαθοεργούς σκοπούς εισφορές μας γίνονται γενναιοδωρα σε σχέση με όσα έχουμε, ή είναι πενιχρές και με σιγγουιά. Το μάτι του προχωρά και βαθύτερα ακόμη. Παρατηρεί εάν δίνουμε με χαρά, με καρδιά που συμπονάει και με απόφαση αυθόρμητη ή μήπως προσφέρουμε από λύπη ή από ανάγκη. Αυτό πρέπει να μας γεμίζει από φόβο. Οι άνθρωποι μπορούν να εξαπατηθούν ή να παραπλανηθούν από εμάς από προφάσεις τις οποίες γνωρίζει καλά ο Χριστός ότι είναι μάταιες. Αλλά συγχρόνως αυτό πρέπει και να μας ενθαρρύνει σε γενναιοδωρες προσφορές, χωρίς να επιθυμούμε να γίνουν αυτές γνωστές στους ανθρώπους. Αρκεί, ότι τις βλέπει ο Χριστός. Τις βλέπει στα κρυφά και θα τις ανταμείψει στα φανερά.

21.3 καὶ εἶπεν, Ἄληθῶς λέγω ὑμῖν(1) ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον(2) πάντων ἔβαλεν· 3 και εἶπε: «Σας βεβαιώνω πως αυτή η φτωχή χήρα έριξε περισσότερα απ' όλους·

(1) Η φράση εισάγει κάτι ασυνήθιστο και απίστευτο εκ πρώτης όψεως (ρ). Τα λόγια, τα οποία ο Κύριος λέει στους μαθητές, αποβλέπουν στο να τους διδάξουν να εκτιμούν τις ανθρώπινες πράξεις σύμφωνα με την ηθική τους ποιότητα (g).

(2) Διότι με τα δύο λεπτά είχε βάλει και την καρδιά της (g).

21.4 άπαντες γάρ οὔτοι(1) ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον(2) εἰς τὰ δῶρα(3) του Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος(4) αὐτῆς άπαντα τὸν βίον(5) ὃν εἶχεν ἔβαλε(6).

4 ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔριξαν ἀπ' το περισσευμά τους στις εισφορές, ενώ αυτή απ' το υστερήμά της ἔριξε ὅλη της την περιουσία».

(1) Δείχνει εκείνους από αυτούς που ήταν μπροστά του εκείνη τη στιγμή (ρ).

(2) «Στους πλούσιους τα περισσότερα ἔμεναν στα σπίτια τους, αφού πρόσφεραν λίγα και μικρά» (Θφ).

(3) Τα οποία ἤδη βρίσκονταν μέσα στα κιβώτια (ρ). Οτιδήποτε μπορεί να ονομαστεί δῶρο ἢ προσφορά προς τον Θεό, πρέπει να μας κινεί τον σεβασμό και την ευλάβεια και να συνεισφέρουμε και εμείς πρόθυμα σύμφωνα με τις δυνάμεις μας και πέραν των δυνάμεών μας. Ὅ,τι προσφέρεται για την διάδοση του ευαγγελίου του και την συντήρηση των διακόνων του, για την χριστιανική μόρφωση της νεολαίας, την ανακούφιση αιχμαλώτων, την προστασία χηρῶν και ξένων και την συντήρηση φτωχῶν οικογενειῶν, εισφέρεται ως δῶρο στο Θεό και ως τέτοιο γίνεται δεκτό και θα ανταμειφθεῖ από αυτόν.

(4) Ο Μάρκος λέει υστέρηση, το οποίο σημαίνει ὅτι η ὅλη θέση και κατάσταση αὐτῆς της γυναίκας ἦταν κατάσταση μόνιμης και διαρκούς στέρησης. Ενώ η λέξη υστέρημα αναφέρεται σε ὅ,τι την στιγμή εκείνη εἶχε η γυναίκα αὐτή (g).

(5) Ὅλα ὅσα εἶχε για διατροφή και συντήρηση τη στιγμή εκείνη. Δες Λουκ. η 43,ιε 12,30,Άσμα η 7 (ρ). «Οἱ δύο οβολοί, ἔστω και να φαίνονται μικροί, ἀλλά εἶναι ὅλη η περιουσία για αὐτὴν που διατρέφεται ἀπὸ τη ζήτηση ελεημοσυνῶν... Σε αὐτὴν τη χήρα ἄδειασε ὅλο το σπίτι και δεν ἔμεινε τίποτα» (Θφ). «Ἡ γυναίκα μόλις που μάζευε, ἀπὸ ἔρανο και με ἰδρώτα, τροφή πάρα πολύ λιτή και που ἔφτανε για μία ἡμέρα, ἔπειτα ἔφερε δύο οβολούς, σαν ακριβῶς να ἔχανε την περιουσία» (Κ), «της ὅλη, και με μεγαλοψυχία τα πρόσφερε ὅλα» (Σχ.).

(6) «Ο Κύριος δίνει πίσω τις αμοιβές, προσέχοντας ὄχι αὐτό που δίνουμε, ἀλλά αὐτό που μας ἔμεινε» (Θφ).

Στίχ. 5-6. Η καταστροφή του Ναοῦ.

21.5 Καί(1) τινων(2) λεγόντων(3) περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς(4) καὶ ἀναθήμασιν(5) κεκόσμηται(6), εἶπεν,

5 Καθὼς μερικοὶ ἔλεγαν για το ναό ὅτι εἶναι στολισμένος με ἐκλεκτοὺς λίθους κι αφιερώματα, ο Ἰησοῦς εἶπε:

(1) Δες Ματθ. κδ 1-36 και Μάρκ. ιγ 1-32. Η περικοπή αὐτή διαιρεῖται σε 3 μέρη: οἱ περιστάσεις κάτω ἀπὸ τις οποίες λέχθηκε η προφητεία (στιχ. 5-7), η προφητεία (σ. 8-28), προτροπή για επαγρύπνηση μαζί με κάποιες χρονολογικές ἐνδείξεις (στιχ. 29-36).

(2) Ἀπὸ τους μαθητές (L)

(3) Ο λόγος σχετικά με τη συγκριτική αξία των προσφερομένων δῶρων στο ναό εὐκόλα μπορούσε να οδηγήσει σε σκέψεις για τη μεγαλοπρέπεια του ναοῦ και των αφιερωμάτων σε αὐτό (ρ). Ἦταν ἄλλωστε ἀπόγευμα (στιχ. 37) και ο ἥλιος που ἔδωε χρύσωνε με τις τελευταίες του ακτίνες τις ιερές οικοδομές (g).

(4) Η φράση λίθους ωραίους δηλώνει τους λίθους ἀπὸ λευκό μάρμαρο, με τους οποίους, εἶχε οικοδομηθεῖ ο ναός (Ιωσήπου Αρχαιολ. XV 11,3)(δ). Κάποιοι ἀπὸ τους λίθους αὐτοὺς ἦταν υπερμεγέθεις. Οἱ στύλοι της στοᾶς ἦταν μονόλιθοι ἀπὸ μάρμαρο ὕψους 40 ποδίων. Δες Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. V,5,2.

(5) Τα αφιερώματα, τα δῶρα του Ηρώδη και ἄλλων ηγεμόνων ἢ ἰδιωτῶν (Β'Μακκαβ. γ 2-7). Π.χ. η χρυσὴ ἄμπελος του Ηρώδη, η οποία εἶχε ὕψος ενός ἀνδρα (Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. 5,5,4. Αρχαιολ. 15,11,3). Για την λέξη ἀνάθημα δες Β'Μακκαβ. θ 16,Γ'Μακκαβ. γ 17. Μόνο ἐδῶ λέγεται στην Κ.Δ. (ρ). Ο τύπος ἀνάθημα μολονότι αρχικά εἶχε την ἴδια σημασία με το ἀνάθημα κατάντησε σε κακή σημασία, με την οποία και συναντιέται σε πολλά σημεία των ἐπιστολῶν του Παύλου.

(6) Ὅταν μιλάμε για ναό, κυρίως πρέπει να προσελκύει την προσοχή μας η παρουσία του Θεοῦ σε αὐτόν και η τάξη και η ευλάβεια, η οποία πρέπει να επικρατεῖ κατὰ τις ακολουθίες που τελούνται σε αὐτόν για λατρεία του Θεοῦ, και η κοινωνία η οποία πρέπει να ὑπάρχει μεταξύ του Θεοῦ και του λαοῦ του. Εἶναι πολύ φτωχό, ὅταν μιλάμε για ναό η ὅλη προσοχή μας να ἐλκύεται ἀπὸ τον ἐξωτερικό στολισμό του και ἀπὸ την αφθονία των εισοδημάτων του ἢ τον πλούτο των αφιερωμάτων του. Τα τελευταία αὐτά τότε παίρνουν αξία, ὅταν ἐμψυχώνονται ἀπὸ την ζωντανή ευλάβεια των λειτουργῶν

και λάτρων του Θεού στο ναό αυτό.

21.6 Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται(1).

6 «Αὐτά που βλέπετε ὅλα θα γκρεμιστοῦν· θα ῥθουν μέρες που δεν θα μείνει πέτρα πάνω στην πέτρα».

(1) Προφητεία, η οποία θα φαινόταν παράδοξη σε εκείνους, οι οποίοι ανέμεναν, ότι η βασιλεία του Μεσσία επρόκειτο μετά από λίγο να αρχίσει και ότι η Ιερουσαλήμ θα ήταν το κέντρο της (ρ). Δες Μάρκ. ιγ 2. Όταν μέσω της πίστης προβλέπουμε, ότι ὅλη η εξωτερική δόξα και λαμπρότητα οποιουδήποτε είτε κτιρίου μεγαλοπρεπούς, είτε ηγεμόνος ισχυρού πρόκειται να παρέλθει ούτως ή άλλως, δεν θα κολλήσουν ποτέ οι καρδιές μας σε αυτήν, ὅπως κολλοῦν οι καρδιές εκείνων, οι οποίοι στερούμενοι του οφθαλμοῦ της πίστης δεν μπορούν να δουν τόσο μακριά.

Στίχ. 7-19. Τα σημάδια πριν από την καταστροφή της Ιερουσαλήμ και τη δευτέρα παρουσία.

21.7 Ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν(1) λέγοντες, Διδάσκαλε, πότε(2) οὖν(3) ταῦτα(4) ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον(5) ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

7 Τον ρώτησαν τότε: «Διδάσκαλε, πότε θα γίνουν αυτά, και ποιο θα είναι το σημάδι όταν ἔρθει η ὥρα να γίνουν;»

(1) Τίποτα δεν υπάρχει στο κείμενο που να μαρτυρεῖ, ότι το ακόλουθο ερώτημα τέθηκε στον Ιησού κατά την ίδια στιγμή, κατά την οποία ειπώθηκε η προφητεία για την επικείμενη καταστροφή της Ιερουσαλήμ. Εφόσον ὅμως είναι αδύνατον να υποθέσουμε, ότι ο λόγος του Κυρίου που ακολουθεῖ λέχθηκε δημόσια, πρέπει να δεχτούμε, ότι ο Κύριος ἦταν τώρα ὁ μόνος με τους μαθητές του, το οποίο και επιβεβαιώνεται από τους ἄλλους συνοπτικούς (g).

(2) Δέχονται την προφητεία του διδασκάλου αναντίρρητα και ρωτοῦν ως προς τη χρονολογία, κατά την οποία αυτά θα συνέβαιναν και για την οποία ο διδάσκαλος τίποτα δεν εἶπε (ρ).

(3) Μόριο που υποδηλώνει έκπληξη, συνδυασμένη με συμφωνία (b).

(4) Αυτό κυρίως αναφέρεται στην καταστροφή του ναοῦ (g). Ἴσως οι μαθητές νόμισαν, ότι ο ναός αυτός επρόκειτο να καταρριφθεῖ, για να δοθεῖ χώρος για ανέγερση ἄλλου μεγαλοπρεπέστερου, αντάξιου της βασιλείας του Μεσσία (ρ).

(5) Η δεύτερη αυτή ερώτηση δείχνει, ότι οι μαθητές ανέμεναν να βρίσκονται εν ζωή, ὥστε θα ἔβλεπαν με τα ἴδια τους τα μάτια την καταστροφή (ρ). Με εμφανή περιέργεια ρωτοῦν οι μαθητές για τον χρόνο, κατά τον οποίο πρόκειται να συμβεῖ η από τον Κύριο προφητευμένη ερήμωση και καταστροφή. Είναι βεβαίως φυσικό να επιθυμοῦμε να γνωρίσουμε τα μέλλοντα να συμβοῦν. Το ωφέλιμο ὅμως και το πράγματι σπουδαῖο είναι να μάθουμε, ποιο είναι το καθήκον μας και πῶς πρέπει να συμπεριφερθοῦμε σε σχέση με τα μέλλοντα αυτά. Για αυτό ο Κύριος απαντώντας στους μαθητές του σε αυτό κυρίως ἐμμένει, ζητώντας να διαφωτίσει αυτούς για τους κινδύνους, τους οποίους θα αντιμετωπίσουν και για τα μέτρα, τα οποία πρέπει να πάρουν για να ανταπεξέλθουν ἐναντίον τους.

21.8 ὁ δὲ εἶπεν(1), Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε(2)· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου(3) λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἰμι· καί, Ὁ καιρὸς ἤγγικεν(4)· μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

8 «Προσέξτε», ἀπάντησε ἐκεῖνος, «μὴν ξεγελαστεῖτε, γιατί θα ἔρθουν πολλοὶ που θα χρησιμοποιοῦν το ὄνομά μου και θα ισχυρίζονται: “ἐγὼ εἰμι ὁ Μεσσίας” και “ὁ καιρὸς ἔφτασε”· να μὴν τους ακολουθήσετε ὅμως.

(1) Η προφητεία που εκτείνεται από το στιχ. 8-28 περιγράφει α) τις ταραχές, οι οποίες θα επακολουθήσουν μετά την αναχώρηση του Χριστοῦ, τους ψευδομεσσίες, τους πολέμους, τους διωγμούς (στιχ. 8-19. Δες Μάρκ. ιγ 5-13 και Ματθ. κδ 4-14). β) την καταστροφή της Ιερουσαλήμ (στίχ. 20-24. Δες Μάρκ. στιχ. 14-23, και Ματθ. στίχ. 15-28) και γ) τα σημάδια της επανόδου του υιοῦ του ἀνθρώπου (στιχ. 25-28. Δες Μάρκ. στίχ. 24-27 και Ματθ. στιχ. 29-31). Μολονότι και στις 3 συνοπτικές αφηγήσεις κατά την ίδια διάταξη προχωρά η προφητεία, δεν μπορούν ὅμως και στις αφηγήσεις αυτές οι γενικές γραμμές των δύο κύριων γεγονότων μαζί με τα σημάδια τους (η καταστροφή της Ιερουσαλήμ ή και η συντέλεια του κόσμου) πάντοτε να διαχωριστοῦν και να διακριθοῦν με σαφήνεια. Μερικοί από τους λόγους αναφέρονται σαφῶς στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ· ἄλλοι πάλι ἐξίσου σαφῶς στην Δευτέρα παρουσία του Κυρίου. Υπάρχουν ὅμως και μερικοί λόγοι που μπορούν να εφαρμοστοῦν και στα δύο αυτά γεγονότα (ρ).

(2) Η αυπτομονησία κάνει εύκολα αὐτόν που βρίσκεται κάτω από την ἐξουσία της εὐπιστο (g).

Οπότε ο Κύριος εφιστά την προσοχή των μαθητών του, για να μην πλανηθούν. Το ρήμα πλανιέμαι δεν χρησιμοποιείται πουθενά αλλού στο ευαγγέλιο του Λουκά. Αναφέρεται εδώ όχι σε κάποια απλή πλάνη, αλλά σε ουσιαστική απομάκρυνση από την αλήθεια. Δες Ιω. ζ 47, Α΄Ιω. α 8,β 26,γ 7,Αποκ. β 20,ιβ 9,κ 3-10 κλπ. (ρ).

Προσέχετε να μην φανταστείτε, ότι θα έλθω εγώ πάλι με εξωτερική δόξα για να καταλάβω θρόνο εγκόσμιου βασιλείου. Όχι· κάτι τέτοιο δεν πρέπει να περιμένετε, διότι η βασιλεία μου δεν είναι από τον κόσμο αυτόν. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι από σφοδρή περιέργεια κινούμενοι και αυτοί που ερευνούν τα του Θεού διατρέχουν τον κίνδυνο να πλανηθούν και πρέπει να προσέχουν. Πόσοι θέλοντας να καθορίσουν χρόνους και καιρούς με βάση τα προφητικά βιβλία εκτροχιάστηκαν σε πλάνες και σε υπολογισμούς γελοίους και ανόητους!

(3) Το όνομα του Χριστού ή του Μεσσία θα είναι η βάση της αξίωσής τους (ρ). Γνωρίζετε ότι ο Μεσσίας ήλθε και δεν πρέπει να περιμένετε άλλον τέτοιο. Μην προσέχετε λοιπόν σε κανέναν από τους πλάνους αυτούς. Εάν είμαστε βέβαιοι, ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός και ότι η διδασκαλία του είναι του ευαγγελίου του Θεού, οφείλουμε να κλείνουμε τα αυτιά προς όλους τους άλλους ψευδομεσσίες και ψευδοσωτήρες, οι οποίοι με τις κενές θεωρίες τους υπόσχονται να εξασφαλίσουν την ειρήνη και την ευτυχία στον κόσμο. Σε κανένα άλλο όνομα δεν βρίσκεται η σωτηρία παρά μόνο στο όνομα του Ιησού Χριστού.

(4) Αναμφίβολα η ιστορία αναφέρει ξεκάθαρα την μετά το θάνατο του Κυρίου εμφάνιση ψευδομεσσιών, οι οποίοι ισχυρίζονταν είτε ότι αυτοί οι ίδιοι ήταν οι Μεσσίες, ή ότι ήταν ο Ιησούς που επέστρεψε από τους ουρανοί. Το βλέμμα όμως του Ιησού περιλαμβάνει εδώ την κατάσταση του κόσμου σε όλο τον χρόνο, ο οποίος επρόκειτο να διαρρεύσει από την ανάληψή του μέχρι την δεύτερα παρουσία του. Είναι γνωστό ποιο πλήθος απατεώνων από τον Σίμωνα τον μάγο και τον Βαρκωχέβα μέχρι τους ψευδο

χριστούς των ημερών μας ζήτησαν είτε στους κόλπους του Ιουδαϊσμού, είτε στην εκκλησία να κατευθύνουν στο πρόσωπό τους την μεσσιανική προσδοκία (g). Ο ρ. δεν βλέπει ψευδομεσσίες μεταξύ της ανάληψης και της καταστροφής της Ιερουσαλήμ. Αλλά εάν ο Ιώσηπος δεν αναφέρει το όνομα (Μεσσίας), δηλώνει όμως σαφέστατα το πράγμα (L).

21.9 όταν δε άκούσητε πολέμους και άκαταστασίας(1), μη πτοηθήτε(2)· δεῖ(3) γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως(4) τὸ τέλος(5).

9 Όταν πάλι ακούσετε για πολέμους κι αναστατώσεις, μην τρομοκρατηθείτε, γιατί αυτά πρέπει να γίνουν πρώτα· δε θα ακολουθήσει όμως αμέσως το τέλος».

(1) =Στάσεις των κατωτέρων κατά των ανωτέρων και εσωτερικές διαιρέσεις, εξαιτίας των οποίων η κατάσταση, δηλαδή η καθεστηκυία τάξη θα διαταραχτεί και θα καταργηθεί (b).

(2) Μόνο εδώ και στο κδ 37 υπάρχει το ρήμα, και πουθενά αλλού στην Κ.Δ.. Δηλώνει εσωτερική της ψυχής κατάσταση φόβου, ενώ το από τους άλλους δύο συνοπτικούς χρησιμοποιούμενο ρήμα θροείσθε αναφέρεται στην εξωτερική εκδήλωση του φόβου αυτού (L). Άλλοι θα δειλιάσουν και θα φοβηθούν, σεις όμως δεν πρέπει να φοβηθείτε. Ό,τι για τους άλλους θα είναι φόβητρα και σημάδια μεγάλα, αυτά ας μη φοβίζουν εσάς, οι οποίοι μέσω της πίστης βλέπετε ήδη όσα είναι πάνω από τον ουρανό και γνωρίζετε μέσω της πίστης τον θρόνο της κυβέρνησης του εν υψίστοις Θεού, ο οποίος σας προστάτευσε πάντοτε και επέδειξε την πατρική μέριμνα και προστασία του και στις πλέον ασήμαντες λεπτομέρειες της ζωής σας.

(3) Είναι έτσι ορισμένο από το Θεό (ρ).

(4) Μπαίνει μπροστά με έμφαση (ρ).

(5) Δεν σημαίνεται το τέλος των ωδίνων που λέγεται στον Ματθαίο (κδ 8), αλλά το «τέλος όλων» (Α΄Πέτρ. δ 7), το τέλος του κόσμου και η έλευση του υιού του ανθρώπου (ρ).

«Κάποιοι δέχτηκαν ότι οι πείνες και οι μολυσματικές ασθένειες (για τα οποία λέει παρακάτω) και οι άλλες θλίψεις, δεν θα γίνουν μόνο στη συντέλεια, αλλά και στα χρόνια της άλωσης (των Ιεροσολύμων). Διότι και ο Ιώσηπος λέει ότι λόγω της πείνας έγιναν αφόρητες συμφορές... Γενικώς όμως αυτά μπορούμε να τα εννοήσουμε κοινά και για τον καιρό της συντέλειας και για την άλωση, εννοώ τα σχετικά με τις ακαταστασίες και τους πολέμους και τα υπόλοιπα» (Θφ).

21.10 Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς(1), Ἐγερθήσεται(2) ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν(3), 10 «Θα ξεσηκωθεί», τους ἔλεγε, «το ένα ἔθνος εναντίον του άλλου, και το ένα βασίλειο εναντίον του άλλου.

- (1) Δηλώνεται με τη νέα αυτή εισαγωγή, ότι παρεμβλήθηκε μια μικρή διακοπή πριν ακόμη ο Κύριος ξαναπάρει τον λόγο (b). Και με αυτήν διεγείρει την προσοχή στα σημαντικά λόγια, τα οποία θα πει.
- (2) Τοποθετεί το εγερθήσεται χωρίς σύνδεση για μεγαλύτερη έμφαση (δ).
- (3) Ίσως υπαινίσσεται και τους ανταγωνισμούς του Γάλβα, του Όθωνα, του Βιτελλίου και τους Βεσπασιανού για την κατάληψη του θρόνου μετά το θάνατο του Νέρωνα, οι οποίοι παρέσυραν όλο τον ρωμαϊκό κόσμο σε εμφύλιο πόλεμο σκληρό (L).

21.11 σεισμοί(1) τε μεγάλοι καὶ κατὰ τόπους και(2) λιμοὶ καὶ λοιμοὶ(3) ἔσονται, φόβητρά(4) τε καὶ ἀπ' οὐρανοῦ(5) σημεῖα μεγάλα ἔσται.

11 Θα γίνουν μεγάλοι σεισμοί σε διάφορα μέρη και θα παρουσιαστούν πείνες και επιδημίες. Θα συμβούν φοβερά πράγματα, και θα φανούν μεγάλα σημάδια από τον ουρανό.

(1) Αφού περιέγραψε τις γενικές πολιτικές ακαταστασίες, οι οποίες θα προηγηθούν του τέλους, ο Κύριος αναφέρει 4 διαταραχές της φύσης, οι οποίες θα είναι και αυτές προοίμιο του τέλους: σεισμούς δηλαδή, πείνες, λοιμώδεις ασθένειες και τρομακτικά φαινόμενα στον ουρανό (p).

(2) Υπάρχει και η γραφή «μεγάλοι κατά τόπους λιμοί». Η βυζαντινή γραφή στο κείμενο φαίνεται προτιμότερη, διότι χαρακτηρίζει καλά το συχνό φαινόμενο του πλήθους των σεισμών, που ξεσπά συγχρόνως σε διάφορα σημεία του πλανήτη (g).

(3) Παρήχηση (L). Είναι αξιοσημείωτο, ότι κατά την εποχή, που επακολούθησε αμέσως μετά την εμφάνιση του Χριστιανισμού, συνέβησαν συμφορές έκτακτες και συσσωρευμένες. Τρομερή πείνα μάζιζε την Ανατολή στα χρόνια του Κλαυδίου. Ηφαίστεια από παλιά σβησμένα εκδήλωσαν νέα δράση. Σεισμός κατέστρεψε πολλές πόλεις της Μ. Ασίας, και ιδιαίτερως την Λαοδίκεια και Ιεράπολη (g).

(4) =σημάδια που δημιουργούν φόβο (δ). Είναι του ίδιου είδους με τα σημάδια του ουρανού, για τα οποία λέει αμέσως μετά (L).

(5) Δεν πρέπει να συγχέονται αυτά με αυτά που αναφέρονται στο στίχο 25 (L). Είναι αυτά εκλείψεις, βόρεια σέλα, κομήτες, βροχές διαπτόντων αστερών, στα οποία τα πλήθη αποδίδουν σημασία απειλητική και προμηνυτική δεινών (g). Για τα καταπληκτικά σημάδια που προηγήθηκαν της άλωσης των Ιεροσολύμων δεσ Ιωσήπου Ιουδ. Πολ. VI,5,3 (p).

21.12 πρὸ(1) δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν(2), παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας(3) ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου(4)·

12 Πριν όμως γίνουν όλα αυτά, θα σας συλλάβουν, θα σας καταδιώξουν, θα σας παραδώσουν στις συναγωγές, θα σας κλείσουν στις φυλακές και θα σας οδηγήσουν μπροστά σε βασιλιάδες και ηγεμόνες εξαιτίας μου.

(1) Η πρόθεση «προ», βρίσκεται σε έννοια χρονική και όχι για να σημάνει υπεροχή μεγέθους (p).

(2) Μεταξύ των πρώτων, τα οποία πρέπει να αναμένονται είναι οι διωγμοί (p), οι οποίοι χτύπησαν την εκκλησία από την κούνια της. Άρχισαν στην Ιερουσαλήμ από τις πρώτες ημέρες της ίδρυσης της εκκλησίας. Πρόκειται εδώ προ παντός για τους διωγμούς από το συνέδριο και τις ιουδαϊκές αρχές σε κάθε μέρος, και έπειτα και για όλους τους διωγμούς, οι οποίοι από τότε ακολούθησαν και συνεχίζονται (g).

«Συμπλέκει τους λόγους σχετικά με την συντέλεια με αυτούς για την άλωση» (Θφ).

«Πριν από τον καιρό της συντέλειας κυριεύτηκε η χώρα των Ιουδαίων... και παραδόθηκε ο ναός στη φωτιά, γκρεμίστηκαν τα βασιλικά ανάκτορά τους και έπαυσε η δύναμη της σύμφωνης με το νόμο λατρείας. Όμως πριν συμβούν αυτά, εκδιώχτηκαν από αυτούς οι μακάριοι μαθητές, κλείστηκαν στη φυλακή, οδηγήθηκαν σε άρχοντες, στάλθηκαν σε βασιλιάδες» (Κ).

(3) «Πράγματι στάλθηκε ο Παύλος στη Ρώμη προς τον Καίσαρα, και παρουσιάστηκε στον Φήστο και στον Αγρίππα» (Κ).

(4) Οι καταδιώξεις αυτές κατά των διακόνων του ευαγγελίου και των πιστών δεν πρέπει να θεωρούνται μόνο ως δεινά των άδικα καταδιωκομένων, αλλά και ως αμαρτία των διωκτών. Προτού να πέσει εναντίον των τελευταίων αυτών το κρίμα της θείας δικαιοσύνης, θα πληρώσουν αυτοί το μέτρο της αδικίας τους για τους διωγμούς τους κατά των εκλεκτών του Θεού. Αξιοσημείωτο, ότι η καταστροφή ενός έθνους προκαλείται πάντοτε από τις αμαρτίες του. Τίποτα άλλο λοιπόν δεν προκαλεί ασφαλέστερα την καταστροφή αυτή από την αμαρτία των διωγμών κατά του ευαγγελίου. Όταν λοιπόν ο διωγμός κατά του ευαγγελίου και των διακόνων του φθάσει στο μη περαιτέρω, τότε επίκειται και ο ερχομός της κρίσης και τιμωρίας στο έθνος, που έκανε τον διωγμό αυτόν. Περιμένετε

την οργή του Θεού να ξεσπάσει σύντομα, όταν η κατά των διακόνων του Κυρίου οργή του κόσμου γίνει ασυγκράτητη.

21.13 αποβήσεται(1) δε ὑμῖν εἰς μαρτύριον(2).

13 Όλα αυτά θα γίνουν για σας μια ευκαιρία να δώσετε μαρτυρία για μένα.

(1) Το αποτέλεσμα των διωγμών και παθημάτων αυτών για σας θα είναι... (ρ).

(2) Ἡ «όλα αυτά που θα κάνουν σε σας θα αποβούν σε σας σε μαρτυρική δόξα» (Ζ): «σε δόξα μαρτυρίου» (Κ).

Ἡ, λιγότερο πιθανή ερμηνεία, για μαρτυρία της αθωότητάς σας.

Ἡ, πιο πιθανή, για μαρτυρία της αλήθειας του ευαγγελίου (ρ). Πρόκειται για την μαρτυρία, την οποία οι μαθητές θα κάνουν για τον Ιησού ενώπιον των ιουδαϊκών ή ειδωλολατρικών δικαστηρίων, όπως υπήρξαν του Πέτρου στο ναό και ενώπιον του συνεδρίου, του Παύλου στις συναγωγές και ενώπιον των βασιλέων και αρχόντων (g), «για να μην μπορούν να λένε (αυτοί που δεν πίστεψαν) την ημέρα της κρίσης, ότι δεν ακούσαμε το κήρυγμα» (Ζ).

Ἐτσι αντί ο διωγμός να ανακόψει την πρόοδο του κηρύγματος, θα δώσει την ευκαιρία να ακουστεί αυτό και από τους άρχοντες του εθνισμού, αλλά και στις ίδιες τις επίσημες αίθουσες των δικαστηρίων του. Η έρευνα όμως και εξέταση του ευαγγελίου σε δικαστήριο, όπως και η ανάκριση για τη ζωή και διαγωγή σας, θα καταστούν μαρτυρία λαμπρή για την αλήθειά του και την άμεμπτη ζωή των εργατών του.

21.14 θέσθε(1) οὖν(2) ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν(3) μὴ προμελετᾶν(4) ἀπολογηθῆναι,

14 Νιώστε το καλά, πως δε χρειάζεται να ετοιμάζετε από πριν την απολογία σας,

(1) «Βάλτε τις καρδιές σας, αντί να πει διατεθείτε, πείστε (τις καρδιές σας) ή βάλτε στις καρδιές σας» (Ζ). Ὅπως στο Πράξ. ε 4 λέγεται για απόφαση, την οποία πρέπει να πάρουν. Η φράση είναι εβραϊκή (Δανιήλ α 8 κλπ.), αλλά εξίσου και ελληνική («θέσθε ἐπὶ φρεσὶ (=βάλτε στο νου σας) Ὁμηρος)(L).

(2) «Επειδή ήταν απλοί άνθρωποι του λαού και αμαθείς, για να μην ταραχτούν από το ότι επρόκειτο να λογοδοτήσουν σε σοφούς άνδρες, καθόλου, λέει, μην σας νοιάζει για αυτό» (Θφ).

(3) Κάντε μέριμνά σας το να μη μεριμνάτε· κάντε ιδιαίτερο μέλημα και κόπο σας να μην σας μέλει (b).

(4) Λέξη που λέγεται μία φορά. Ο Θεός θα στέκεται στο πλευρό σας και θα σας προστατεύει κατά τη διάρκεια της δίκης σας. Είστε τη στιγμή εκείνη οι συνήγοροι του ευαγγελίου του. Συνεπώς αυτός θα σας παράσχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για την διεξαγωγή της δίκης, η οποία αφορά στην αλήθειά του. Μην απασχολείστε λοιπόν, όπως θα φροντίζατε και θα θορυβούσασταν προκειμένου για δίκη αποκλειστικά δική σας, που θα απέβλεπε στα υλικά συμφέροντά σας και την οποία καλείστε να διεξάγετε με μόνο τα δικά σας μέσα.

21.15 ἐγὼ(1) γὰρ(2) δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν(3) ἧ οὐ δυνήσονται ἀντιπεῖν(4) οὐδὲ ἀντιστήναι(5) πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

15 γιατί εγώ θα σας δώσω λόγια και σοφία, και σ' αυτά δε θα μπορέσουν να αντισταθούν ή να τα αντικρούσουν οι αντίπαλοί σας.

(1) Στο Ματθ. ι 20 αυτό αποδίδεται στο Πνεύμα του Πατέρα, ενώ εδώ μιλά ο Κύριος σύμφωνα με την κατάσταση της δόξας του (b). Τότε ο Ιησούς δεν θα είναι στη γη, αλλά θα έχει αναληφθεί με δόξα (g). Μπαίνει μπροστά με έμφαση. Ολόκληρο αυτό θα είναι δική μου φροντίδα (ρ). Εσείς μεν θα προχωράτε στον αγώνα, αλλά εγώ θα μάχομαι. Εσείς θα ξεστομίζετε τα λόγια, αλλά εγώ θα είμαι αυτός που μιλά (Βέδδας).

(2) «Μη προμελετάτε... διότι θα πάρετε από εμένα σοφία και γλώσσα ακαταμάχητη και ακατανίκητη εναντίον των αντιπάλων σας» (Κ). Θα σας δώσω, αφού θα είμαι πάντοτε αμεσότατα παρών μαζί σας (b).

(3) «Στόμα μεν λέει τα λόγια, ενώ σοφία τα νοήματα των λόγων» (Ζ).

«Θα πάρετε από εμένα ταυτόχρονα και ευφράδεια και σοφία» (Θφ). Με τη λέξη στόμα δηλώνεται η ικανότητα του να μιλούν (L), «το ανεμπόδιστο της γλώσσας» (Θφ), ενώ με τη λέξη σοφία η εκλογή της ύλης και της μορφής του λόγου (ρ), το περιεχόμενο του λόγου (δ), «η δύναμη των νοημάτων» (Θφ).

Δεν λέει, ότι θα στείλει άγγελο από τον ουρανό να απολογηθεί για χάρη τους. Θα μπορούσε να πράξει και αυτό. Προτιμά όμως να δώσει σε αυτούς τους ίδιους στόμα και σοφία. Με αυτό τούς τιμά, αφού καλούνται να χρησιμοποιήσουν τις χάριτες, τις οποίες ο Θεός τούς παρέχει, και να γίνονται

όργανα, ώστε να δοξάζεται μέσω αυτών ο Θεός. Εγώ θα σας δώσω στόμα και σοφία. Το οποίο συνυπονοεί, ότι ο υποσχόμενος αυτό είναι Θεός, διότι του Θεού προνόμιο είναι να επεμβαίνει αόρατα στις διάφορες περιστάσεις και να δίνει στους δούλους του στόμα και σοφία.

(4) Το άντειπείν αναφέρεται στην αδυναμία, στην οποία θα περιέλθουν οι αντίπαλοι, να αναιρέσουν τα λεγόμενα από αυτούς που διώκονται για τον Χριστό για υπεράσπιση των εαυτών τους (g).

(5) Το άντιστήναι αναφέρεται στην μετά την υπεράσπισή τους ανάληψη επίθεσης από αυτούς που ομολογούν το ευαγγέλιο, όταν με το μαχαίρι του ευαγγελίου θα προσβάλουν τις πλάνες των διωκτών τους (g). Η σοφία λοιπόν είναι δύναμη (b).

21.16 παραδοθήσεσθε(1) δὲ καὶ(2) ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἔξ ὑμῶν(3),

16 Θα παραδοθείτε από γονεὶς κι ἀδέρφια, από συγγενεὶς και φίλους, και μερικούς από σας θα σας σκοτώσουν.

(1) «Αφού εἶπε αυτά και αφού εξασθένησε τον φόβο τους για την αμάθειά τους, προσθέτει και άλλο αναγκαίο και ικανό να τρομάξει τις ψυχές... και προλέγει και για αυτό, ώστε να μην τους ἔλθει απότομα και τους ταραξεί. Διότι είναι φοβερό αυτό όταν αγγίζει την ψυχή, όπως και ο Δαβίδ λέει, ότι Αν ο εχθρός με κοροΐδευε, θα το άντεχα· εσὺ ὅμως άνθρωπε ισόψυχε» (Θφ).

(2) Όχι μόνο από ξένους και μη συγγενεὶς σας, αλλά και από γονεὶς (b).

(3) Τρεις τουλάχιστον από αυτούς που άκουσαν τα λόγια αυτά –ο Ιάκωβος, ο Πέτρος και ο Ανδρέας- υπέμειναν μαρτυρικό θάνατο (p).

21.17 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου(1).

17 Όλοι θα σας μισούν εξαιτίας μου.

(1) Ο λόγος αυτός του Κυρίου διατηρήθηκε ο ίδιος και στους τρεις συνοπτικούς (Ματθ. κδ 9, Μάρκ. ιγ 13), συναντιέται επίσης και στον Ιωάννη (ιε 20,21). Επειδὴ προκάλεσε εντύπωση στους μαθητὲς χαραχτηκε βαθύτατα στη μνήμη τους (g).

21.18 καὶ(1) θριξ ἕκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται(2).

18 Δεν θα χαθεί ὅμως ούτε μια τρίχα απ' το κεφάλι σας.

(1) Παροιμιακή φράση (b).

(2) «Ότε το ελάχιστο από εσάς δεν θα καταστραφεί» (Θφ). Πώς θα συμβιβαστεί ὅμως, με το «θα θανατώσουν» του στίχου 16; Ἡ, δεν θα χαθεί χωρίς την ειδική πρόνοια του Θεού, χωρίς ανταμοιβή, πριν τον καιρό της (b)· «και αν σε κάποιον αφαιρέθηκε κάτι από το σώμα, οπωσδήποτε το υπέστη αυτό επειδὴ το επέτρεψε ο Θεός· διότι άλλοτε μεν ἔδειχνε τη δύναμή του, άλλοτε πάλι επέτρεπε στη σάρκα να πάσχει αυτά που είναι φυσικά» (Ζ).

Ἡ, πιο σωστή ερμηνεία «δεν θα καταστραφεί, αν και θα φανεί στους πολλούς ότι καταστράφηκε... Διότι πρόσεξε που λέει «θα θανατώσουν από εσάς»· θα καταλάβεις δηλαδή κάτι βαθύτερο· ότι δεν θα σας θανατώσουν ολόκληρους, αλλά επειδὴ εἶστε διπλοί, από ψυχή και σώμα, δεν θα θανατώσουν τα δύο αλλά από εσάς το ένα θα θανατώσουν, το σώμα εννοώ, ενώ τις ψυχές σας θα τις κερδίσετε με την υπομονή» (Θφ).

Οι ψυχές σας θα παραμείνουν απολύτως σώες· πνευματικά δεν θα υποστείτε τίποτα (p). Η αληθινή προσωπικότητά σας δεν θα βλαφτεί στο παραμικρό (L). Ό,τι και αν σας συμβεί θα βγείτε τελικά από τον αγώνα σώοι και ακέραιοι (g).

Αντιθέτως μάλιστα και οι στο σώμα ερχόμενες βλάβες, εφόσον θα σας συμβαίνουν, διότι ο Θεός, που πάντα προς το συμφέρον σας αποβλέπει, επιτρέπει αυτές, δεν θα είναι πραγματικές βλάβες, αλλά θα καταλήγουν σε ωφέλειά σας. Δεν υπολογίζονται ως ζημιές και ως απώλειες εκείνες, οι οποίες οδηγούν σε αγαθό τέλος και καταλήγουν σε κέρδος και ωφέλεια. Και αν ακόμη σας πάρουν το σώμα σας οι διώκτες σας και αφαιρέσουν ολοτελώς την ζωή σας, δεν χάνετε το σώμα σας, αλλά παραχωρείτε και προσφέρετε αυτό στο Θεό.

21.19 ἐν τῇ ὑπομονῇ(1) ὑμῶν κτήσασθε(2) τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

19 Με την υπομονή σας θα σώσετε τη ζωή σας».

(1) Υπομονή είναι η καρτερία στα παθήματα και τους διωγμούς, χωρίς να υποχωρεῖ κάποιος ή να χαλαρώνει, ενώ μακροθυμία είναι η ανοχή των ὕβρεων και αδικιών, χωρίς να ανταποδίδει κάποιος κάτι για αυτές (p).

(2) «Σώστε» (Ζ), κάντε κτήμα σας (δ), κερδίστε τις ψυχές σας (p). Η ζωή η αιώνια παριστάνεται εδῶ

με τις ψυχές (L). Κερδίστε την αιώνια σωτηρία (p). Υπάρχει και η γραφή κτήσεσθε, η οποία φαίνεται πιο αυθεντική.

Αξιόλογη και η επόμενη: Κτήσασθε τις ψυχές σας, τον αληθινό και κυρίως άνθρωπο· φυλάξτε την πάνω στον εαυτό σας εξουσία και κυριαρχία του λογικού· φυλάξτε το εσωτερικό σας από την εμπραθή παραγή ώστε ούτε λύπη ούτε φόβος να σας τυραννά και να σας αφαιρεί την ειρήνη και την χαρά. Στους δύσκολους καιρούς, στους οποίους τίποτα άλλο δεν είναι εύκολο να διατηρήσουμε, ας φυλάξουμε και ας κρατήσουμε στην κατοχή μας το πολυτιμότερο από όλα, δηλαδή τις ψυχές μας. Με την υπομονή λοιπόν οι ψυχές σας θα διατηρηθούν σε καλή διάθεση και σε ειρηνική κατάσταση.

Στίχ.20-24. Η καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του Ιουδαϊκού λαού.

21.20 Ὅταν(1) δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην(2) ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ(3), τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις(4) αὐτῆς.

20 «Ὅταν θα δείτε την Ιερουσαλήμ να κυκλώνεται ἀπὸ στρατεύματα, τότε να ξέρετε πως ἔφτασε η καταστροφή της.

(1) Μέχρι τώρα ο Κύριος επέστησε την προσοχή των πιστών κατὰ των εσπευσμένων μέτρων. Τώρα αντιθέτως εἰδοποιεῖ αὐτοὺς να μην παρασυρθοῦν ἀπὸ τις φαντασιοπληξίες των φανατικῶν Ιουδαίων, οι οποίοι θα φανταστοῦν, ὅτι ο Θεός θα σώσει με θαῦμα την Ιερουσαλήμ, ἀλλὰ να σπεύσουν να λάβουν μέτρα ασφαλείας (g).

(2) Ο ενεστώτας δηλώνει την κύκλωση στην αρχή της και ὄχι ἀκόμη ολοκληρωμένη (g)· διότι ὅταν η κύκλωση αὐτή θα ἔχει συντελεστεί, θα εἶναι πλέον πολύ ἀργά (p).

(3) «Σαφέστατα τώρα ἀναφέρεται στην ἀλωση της Ιερουσαλήμ» (Θφ).

(4) Η λέξη συχνά συναντιέται στους Ο΄, στην Κ.Δ. μόνο ἐδῶ και στα παράλληλα χωρία. Οι μαθητές ἀνέμεναν την ἐντὸς ολίγου δόξα της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσας, στην ὁποία θα ἐγκαθίστατο ο Μεσσίας και τώρα προλέγεται σε αὐτοὺς η ἐπικείμενη ἐρήμωσή της (p).

21.21 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη(1), καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν(2), καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις(3) μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν(4),

21 Τότε, ὅσοι βρεθοῦν στην Ιουδαία, να φύγουν στα βουνά· κι ὅσοι μέσα στην Ιερουσαλήμ, να φύγουν ἀμέσως· κι ὅσοι βρίσκονται στα χωριά, να μην μπουν στην πόλη·

(1) Αυτολεξεί ἐπαναλαμβάνεται και ἀπὸ τους τρεις συνοπτικούς. Με τη φράση στα ὄρη ἐννοοῦνται οι ορεινές περιοχές της Ιουδαίας (p).

(2) Και αὐτοὶ που εἶναι μέσα στην πόλη ας βγουν στην ὑπαιθρο, στους ἀγρούς (δ). Φεύγετε μακριά ἀπὸ την πόλη, ἀπὸ την ὁποία ἔφυγε ἤδη ο Θεός και ἀπέσυρε την προστασία του. Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου φεύγει ο Θεός, πρέπει χωρὶς κάποια ἀναβολή να φεύγουμε και εμεῖς.

(3) Αὐτοὶ που ζουν στην ὑπαιθρο, αὐτοὶ που μένουν στους ἔξω ἀγρούς (δ)· ἀντιτίθεται στην πόλη (p).

(4) «Ἀς μην προσδοκοῦν, ὅτι η πόλη ἐπειδὴ ἔχει τείχη, θα τους φυλάξει, ἀλλὰ ας ἀναχωρήσουν και αὐτοὶ που θα εἶναι μέσα στην πόλη» (Θφ).

21.22 ὅτι ἡμέραι ἐκδίκησεως(1) αὗται εἰσὶν τοῦ πληρωθῆναι(2) πάντα τὰ γεγραμμένα(3).

22 γιατί αὐτές θα εἶναι μέρες ἐκδίκησεως, για να ἐκπληρωθοῦν ὅλα ὅσα λέει η Γραφή.

(1) Ἐκδίκηση «για το φόνου του δεσπότη (Χριστοῦ)» (Z). Δες ἀπὸ τους Ο΄ τα Δευτερ. λβ 35, Ὡσηέ θ 7, Σοφ. Σειρ. ε 7. Ἀξιοσημείωτο και το περίφημο χωρίο του Ευσεβίου (Ἐκκλησ. Ἱστορ. ΙΙ 23,20), στο ὁποῖο παραθέτει αὐτὸς (ὅπως και προηγουμένως ο Ὡριγένης) τους παρακάτω λόγους του Ἰώσηπου που δεν υπάρχουν σε κανένα ἀπὸ τα χειρόγραφα που περισώθηκαν σε μας: «αὐτὰ ὄμως συνέβησαν στους Ιουδαίους σαν ἐκδίκηση για τον Ἰάκωβο τον δίκαιο, ο ὁποῖος ἦταν ἀδελφός του Ἰησοῦ του λεγομένου Χριστοῦ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς αν και ἦταν αὐτὸς δικαιοτάτος, οι Ιουδαῖοι τον φόνευσαν» (p). Τους χρόνους της μακροθυμίας και ἀνοχής του Θεοῦ διαδέχονται χρόνοι οργῆς και ἐκδίκησης. Αὐτοὶ που δεν συγκινοῦνται ἀπὸ την προς αὐτοὺς ἀνοχή του Κυρίου και δεν οδηγοῦνται ἀπὸ την μακροθυμία του σε μετάνοια, ἀλλὰ παραμένουν σκληροί, ὁπωσδήποτε θα ἀντικρύσουν και την οργή του, η ὁποία ὅσο ἀργότερα ἔρχεται, τόσο αυστηρότερα και θα ἐκδηλωθεῖ.

(2) Για να ἐκπληρωθοῦν.

(3) «Ὅλα ὅσα γράφονται στα βιβλία του Δανιήλ και των ἄλλων προφητῶν» (Z). Ἀναφέρεται σε ὅλες τις περὶ καταστροφῆς ἀπειλές που ἐγίναν στον Ἰσραήλ, ἀπὸ ἐκείνες, οι ὁποῖες μέσω του Μωϋσῆ προκηρύχθηκαν (Λευϊτ. κστ 14 και ἐξής) μέχρι τις προφητείες του Ζαχαρίου (ια 1-17) και του

Μαλαχίου (δ 6)(g).

21.23 οὐαὶ δε ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις(1)· ἔσται γὰρ τότε ἀνάγκη(2) μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς(3) καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ(4),
23 Αλίμονο στις γυναίκες που εκείνες τις μέρες θα είναι ἐγκυες και σ' αυτές που θα θηλάζουν. Γιατί τότε θα ἐρθεῖ μεγάλη δυστυχία σ' ὅλη τη χώρα, και η οργή του Θεοῦ ἐναντίον αὐτοῦ του λαοῦ.

(1) Από την αρχή του στίχου μέχρι τη λέξη αὐτή συναντιέται η φράση αυτολεξεῖ και στους τρεις συνοπτικούς.

(2) Ἀνάγκη=στενοχώρια, δυστυχία (δ). «Διότι πράγματι γυναίκες ἐτρῶγαν τα παιδιά τους, και κοιλιές νεκρῶν ξέσχιζαν οι εχθροί, και φωτιά βαρβαρική παντοῦ κατέκαιγε και ὅλα ἦταν γεμάτα ἀπὸ αἷμα, και νέες τραγωδίες συνέβαιναν, και ὅλη η οἰκουμένη γέμισε ἀπὸ τις συμφορές των Ιουδαίων» (X).

(3) Πρέπει να το πάρουμε ἐδῶ με περιορισμένη ἐννοια, ὅπως φαίνεται ἀπὸ την ἀκόλουθη φράση «στον λαὸ αὐτόν» (g). Η φράση αὐτή δηλώνει τους Ιουδαίους. Συνεπῶς και η πρὶν ἀπὸ αὐτήν («ἐπὶ τῆς γῆς») αναφέρεται σε μόνη την Παλαιστίνη και ὄχι σε ολόκληρη τη γῆ (p).

(4) Ο ὁποῖος περιφρόνησε τόσο μεγάλη χάρη ουράνια (b).

21.24 καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας(1) καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη(2), καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατουμένη(3) ὑπὸ ἐθνῶν(4), ἄχρι πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν(5).

24 Πολλοὶ θα θανατωθῶν με ξίφος κι ἄλλοι θα ὀδηγηθῶν αἰχμάλωτοι σ' ὅλο τον κόσμο, και η Ἱερουσαλήμ θα καταπατιέται ἀπὸ τους ἐθνικούς, ὡσὸτου συμπληρωθεῖ για τα ἔθνη ο καθορισμένος ἀπὸ το Θεὸ χρόνος».

(1) Στόμα μαχαίρας, εἶναι ἐβραϊκὸς τρόπος ομιλίας (Γενεσ. λδ 26, Δευτερ. ιγ 16 κλπ.). Ποιητικὰ δηλαδὴ παριστάνεται το μαχαίρι ὡς θηρίο που καταβροχθίζει με το στόμα του, την κόψη (για αὐτὸ και δίστομο ονομάζεται το μαχαίρι που ἔχει δύο κόψεις) τους εχθρούς (δ).

(2) Πάνω ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο Ιουδαῖοι χάθηκαν κατὰ τη διάρκεια του τρομεροῦ αὐτοῦ ἀγῶνα και ἐνενήντα ἐφτά χιλιάδες ὀδηγήθηκαν αἰχμάλωτοι στην Αἴγυπτο και τις ἄλλες ἐπαρχίες του ρωμαϊκοῦ κράτους κατὰ τον Ἰώσηπο (Ιουδ. Πολιτ. VI,9.3)(g).

Ὅσοδήποτε πάντως και ἀν θεωρεῖ ο ρ υπερβολικούς τους ἀριθμούς αὐτούς, πάντως ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους το τρομακτικὸ μέγεθος της καταστροφῆς. Οι Ιουδαῖοι πλέον δὲν θα ὀδηγηθῶν αἰχμάλωτοι σε ἓνα ἔθνος, ὅπως ἄλλοτε, ὅταν κατακτῆθηκαν ἀπὸ τους Χαλδαίους, ἀλλὰ σε ὅλα τα ἔθνη. Και αὐτὸ θα κάνει τη θέση τους περισσότερο ἀπελπιστικὴ και την ἐθνικὴ τους ἀποκατάσταση περισσότερο δύσκολη και ἀπραγματοποίητη. Χωρὶς να ἀφομοιώνονται μαζί με τα ὑπόλοιπα ἔθνη, θα παραμένουν ἀνάμεσα σε αὐτὰ μάρτυρες της δίκαιης οργῆς του Θεοῦ και της τιμωρίας, την ὁποία εἴλκυσαν μόνοι τους πάνω στα κεφάλια τους με τη φωνὴ των προγόνων τους: «Το αἷμα αὐτοῦ να πέσει πάνω σε μας και στα παιδιά μας».

(3) Εἶναι ἐντονότερη η περίφραση ἀπὸ το ἀπλὸ πατηθήσεται (b). Το ρῆμα λοιπὸν σημαίνει κάτι περισσότερο ἀπὸ την κατοχὴ. Δηλώνει καταπίεση και συντριπτικὴ κυριαρχία (g).

(4) Η Ἱερουσαλήμ μπήκε συχνότερα κάτω ἀπὸ τα πόδια των ἐθνῶν παρά στα χέρια των Χριστιανῶν. Ρωμαῖοι, Σαρακηνοί, Πέρσες και Τούρκοι την ποδοπάτησαν ἀλληλοδιαδόχως (p).

(5) Διάφοροι με διάφορους τρόπους ἐρμήνευσαν αὐτὸ. Ἢ, οι καιροὶ οι ὀρισμένοι ὡστε να ἀρχουν τα ἔθνη στην Ἱερουσαλήμ, ἢ, οι καιροὶ, κατὰ τους ὁποῖους τα ἔθνη θα παραμένουν στην εἰδωλολατρεία, ἢ, οι καιροὶ της ἀνοχῆς του Θεοῦ πρὸς τα ἔθνη, ὁπότε ὅταν συμπληρωθῶν αὐτοὶ θα υπαχθῶν και τα ἔθνη στην οργὴ του Θεοῦ, ἢ, οι καιροὶ να ἐπιστρέψουν τα ἔθνη στο Θεὸ, ἢ, οι καιροὶ, κατὰ τους ὁποῖους τα ἔθνη θα κατέχουν τα προνόμια ἀπὸ τα ὁποῖα ἀποξένωσαν τους εαυτοὺς τους οι Ιουδαῖοι. Η πρώτη ἐκδοχὴ και οι δύο τελευταίες εἶναι οι καλύτερες και δὲν ἀποκλείουν η μία τις ἄλλες (p). Με τη φράση καιροὶ ἐθνῶν σημαίνεται η περίοδος κατὰ την ὁποία ὅλα τα ἔθνη θα ἐπιστρέψουν στο εὐαγγέλιο, ὁπότε και οι Ιουδαῖοι θα ἀποκατασταθῶν στη χώρα τους συναποτελοῦντες μαζί με τους ἐθνικούς μία ποιμνὴ κάτω ἀπὸ ἓναν ποιμένα (ο). «Μέχρι το σημεῖο αὐτὸ φτάνουν τα σχετικὰ με την ἄλωση. Ἐπειτα πάλι ἀναφέρει τα σχετικὰ με τη συντέλεια» (Θφ).

Στίχ. 25-28. Η Δευτέρα παρουσία.

21.25 Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις(1), καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ(2) ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ(3) ηχούσης(4) θαλάσσης καὶ σάλου(5),

25 «Θα παρουσιαστούν σημάδια στον ήλιο, στο φεγγάρι και στ' αστέρια. Στη γη οι λαοί θα αναστατωθούν και θα ζουν σε αγωνία, εξαιτίας της βοής και των μεγάλων κυμάτων της θάλασσας.

- (1) «Διότι αφού η κτίση αλλοιώνεται, εύλογα τα στοιχεία της γίνονται καινούργια» (Θφ). «Διότι όταν θα παρέλθει η μορφή αυτή του κόσμου, θα φύγουν μαζί του και ο ήλιος και η σελήνη και οι αστέρες... Θα σταματήσει λοιπόν τότε ο ήλιος και η σελήνη, αλλά ούτε τα άστρα θα χρειάζονται τότε, αφού δεν θα υπάρχει νύχτα... και έτσι ο νέος αιώνας θα είναι ανήλιος και ασέληνος και άναστρος, αφού ημέρα που θα καταυγάξει τις άγιες ψυχές θα είναι το δικό μας φως» (Ε). Στο πνεύμα των μαθητών που συνομιλούν με τον Ιησού η καταστροφή της Ιερουσαλήμ και του ναού δεν ήταν δυνατόν παρά να είναι ένδειξη της επικείμενης συντέλειας του κόσμου. Έτσι ο Κύριος δεν μπορούσε να διαπραγματευτεί το γεγονός της καταστροφής της Ιερουσαλήμ, χωρίς να πει και κάποιους λόγους, με τους οποίους θα δηλωνόταν σε ποια σχέση βρίσκεται με αυτό και η συντέλεια του κόσμου. Προχωρά λοιπόν τώρα να μιλήσει και για αυτά που θα γίνουν κατά την συντέλεια. Η ενδιάμεση ιδέα, με την οποία συνδέονται οι στίχοι 24 και 25 είναι αυτή: Και όταν η περίοδος της τιμωρίας για τον Ισραήλ και τη σωτηρία των εθνών περάσει, τότε όμοια με πλοίο, που τρίζει από παντού, πριν ακόμη διαλυθεί σε συντρίμμια ο πλανήτης μας (η οικουμένη) και το ηλιακό μας σύστημα ολόκληρο, θα υποστούν ασυνήθιστους σεισμούς (g). Η λέξη ήλιος θα εκληφθεί κατά γράμμα και κυριολεκτικά, διότι ακολουθούν ξεχωριστά η σελήνη, τα άστρα και η γη (b).
- (2) Η λέξη συναντιέται μόνο εδώ και στο Β΄ Κορ. β 4. «Συνοχή εθνών δηλαδή θλίψη» (Θφ). Η λέξη με έννοια φυσική= στενότητα, σύσφιγξη, ενώ με έννοια ηθική= αγωνία (L), στενοχώρια, αδημονία (δ).
- (3) Τα έθνη θα βρίσκονται σε απορία (p). Η αδημονία των εθνών θα συνίσταται στην απορία και αμηχανία και αγνωσία του τι να πράξουν για προφύλαξή τους (δ).
- (4) Υπάρχει και η γραφή ηχούς, οπότε το ηχούσης προήλθε από διόρθωση (δ)
- (5) Ή «νομίζω πως διδάσκει ότι η αρχή της μεταβολής του παντός που θα γίνει τότε, θα αρχίσει από το ότι θα χαθεί το υγρό στοιχείο. Διότι αφού αυτό πρώτα απορροφηθεί ή παγώσει, ώστε να μην ακούγεται πλέον ο ήχος της θάλασσας, ούτε να γίνεται ο σάλος από τα κύματά της λόγω υπερβολικής ξηρασίας, τα υπόλοιπα μέρη του κόσμου θα υποστούν αλλαγή και μεταβολή αφού δεν θα έχουν πλέον τους συνηθισμένους υδρατμούς (=υγρασία) που στέλνεται από το υγρό στοιχείο» (Ε).
Ή, πιο σωστά «η θάλασσα θα βουίζει με ήχους φρικιαστικούς και θα υπάρχει σάλος και ταραχή» (Θφ). Ηχώ είναι ο φοβερός ήχος και θόρυβος των κυμάτων που έρχονται προς την ξηρά εξαιτίας της επερχομένης καταστροφής του κόσμου· ο θόρυβος και ο σάλος της κίνησης της θάλασσας σε φοβερή τρικυμία, που απειλεί να κατακλύσει τη γη (δ)

21.26 αποψυχόντων(1) ανθρώπων από του φόβου και προσδοκίας(2) τών έπερχομένων τῆ οικουμένη, αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν(3) σαλευθήσονται(4).

26 Οι άνθρωποι θα κοντεύουν να πεθάνουν από το φόβο κι από την αγωνία γι' αυτά που πρόκειται να συμβούν στην οικουμένη, γιατί οι ουράνιες δυνάμεις, που κρατούν την τάξη του σύμπαντος, θα διασαλευτούν.

- (1) Το αποψυχώ= αποβάλω την ψυχή, πεθαίνω. Εδώ όμως εκφράζει την έννοια του χάνω τις αισθήσεις, λιποθυμώ (δ). Ο Hobart ισχυρίζεται ότι πρόκειται για ιατρικό όρο, αν και στους ιατρούς έχει την έννοια του ριγώ ή είναι κάποιος κατεψυγμένος (p).
- (2) Από τον φόβο των παρόντων δεινών και από την προσδοκία των απειλούμενων να συμβούν στο μέλλον (b). Ο Hobart φέρνει πολλά παραδείγματα από τον Γαληνό, σύμφωνα με τα οποία η λέξη προσδοκία που συναντιέται εδώ μόνο και στο Πράξ. ιβ 11, σημαίνει την αναμονή κακού αποτελέσματος (p).
- (3) Ή, «και οι ίδιοι οι άγγελοι και οι πρώτιστες δυνάμεις θα ταραχτούν και θα εκπλαγούν με τις τόσο φρικιαστικές μεταβολές των πάντων» (Θφ).
Ή, «οι (ουράνιες) δυνάμεις που υπηρέτησαν τον προηγούμενο αιώνα (περίοδο)... και επιστάτησαν στα αισθητά μέρη του σύμπαντος, τότε λοιπόν θα σαλευτούν, μιας και θα τύχουν καλύτερης θέσης» (Ε): οι αγγελικές δυνάμεις, που συντηρούν τον κόσμο, θα απαλλαχτούν από την φροντίδα αυτή (δ).
Ή, οι κοσμικές δυνάμεις που συγκρατούν το σύμπαν (Meyer, Oosterzee): «οι δυνάμεις οι αφανείς, από τις οποίες διοικείται όλος ο ουρανός» (Ε).
Ή, τα ουράνια σώματα, οι αστέρες (p).
Η δεύτερη και η τρίτη εκδοχή πιο σοβαρές, χωρίς να αποκλείουν η μία την άλλη.
- (4) Οι ορθολογιστές ισχυρίστηκαν, ότι στην περιγραφή του αυτή ο Κύριος παρουσιάζεται να

εξαρτιέται από τα πολυάριθμα αποκαλυπτικά συγγράμματα, που κυκλοφορούσαν την εποχή εκείνη μεταξύ του Ισραήλ και περιέγραφαν τις ωδίνες που θα προηγηθούν από την έλευση του Μεσσία! Αλλά όλα τα χαρακτηριστικά της εικόνας αυτής που παρέχει ο Κύριος συναντιούνται και στην Π.Δ. Δες Ιωήλ β 10, γ 3,4. Ησ. λδ 11, Σοφονίου α 15, Αγγαίου β 6. Οι προφητείες επομένως αυτές χρησίμευσαν ως πηγές και των αποκαλυπτικών συγγραφών, στις οποίες παρέπεμψαν οι ορθολογιστές (g).

21.27 και τότε ὄψονται(1) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ(2) μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς(3).

27 Τότε θα δουν τον Υιό του Ανθρώπου να έρχεται πάνω σε σύννεφο με δύναμη και με μεγάλη λαμπρότητα.

(1) Δεν λέει πλέον θα δείτε, αλλά θα δουν. Υπαινίσσεται ίσως ότι αυτοί που άκουγαν την στιγμή εκείνη τους λόγους του Κυρίου δεν θα ζήσουν για να δουν τον Υιό του ανθρώπου (p).

(2) «Γιατί όμως σε σύννεφο; Γιατί έτσι πάντα φαίνεται ο Θεός. Διότι λέει «σύννεφο και ομίχλη υπάρχει γύρω από αυτόν»... και ένα σύννεφο τον έκρυψε από τα μάτια τους. Και ως Υιός ανθρώπου έρχεται πάνω στα σύννεφα. Έτσι βέβαια τον βλέπει και ο Δανιήλ· έτσι και τότε θα έλθει, όχι κρυφά, αλλά ως Θεός και Κύριος με δόξα που πρέπει στο Θεό» (Κ).

(3) «Γιατί δεν θα έρθει πια με ταπείνωση, ούτε με τη δική μας μικροπρέπεια, αλλά με δόξα και δύναμη θεότητας. Και στα δύο όμως θα ακούσεις το «πολλής(=με πολλή)· Διότι με πολλή δύναμη και δόξα πολλή θα κάνει τη δεύτερη παρουσία του» (Κ).

Και «θα ανοίξει ο ουρανός και οι πύλες του που είναι από αιώνες κλεισμένες θα ανοίξουν, ώστε να φανούν τα επουράνια και η αιώνια βασιλεία του Θεού να φανεί σε όλους», «όταν ο ίδιος ο υιός του ανθρώπου αφού λάμψει, θα φωτίσει τον νέο αιώνα, ενώ το προηγούμενο σχήμα του κόσμου θα περάσει» (Ε).

21.28 ἀρχομένων(1) δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν(2), διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις(3) ὑμῶν.

28 Όταν αυτά αρχίσουν να γίνονται σηκώστε τα κεφάλια σας και αναθαρρήστε, γιατί πλησιάζει η ώρα του λυτρωμού σας».

(1) «Λέει αυτά προς τους μαθητές όχι επειδή πρόκειται αυτοί να ζήσουν και να παραμείνουν στη ζωή μέχρι τη συντέλεια, αλλά επειδή είμαστε ένα σώμα αυτοί και εμείς, και όσοι μετά από αυτά θα πιστέψουν σε αυτόν μέχρι τη συντέλεια» (Ε).

(2) «Τότε παίρνοντας τις υποσχέσεις, στις οποίες ελπίζαμε, θα πεταχτούμε όρθιοι αυτοί που ήμασταν σκυμμένοι και θα σηκώσουμε τα κεφάλια οι πριν ταπεινωμένοι» (Ε). Ανακύπτω με την έννοια εδώ του φρονηματίζομαι μετά από κάποια θλίψη (p).

(3) Κατά την δευτέρα παρουσία. «Η απολύτρωση που προσδοκάμε είναι εκείνη, την οποία και όλη η κτίση προσδοκά σύμφωνα με την αποστολική διδασκαλία» (Ε), η τέλεια απαλλαγή από τα ηθικά και φυσικά κακά και η από τον θάνατο σωτηρία (δ).

«Η τέλεια ελευθερία και των δύο ενωμένων στοιχείων μας, της ψυχής εννοώ και του σώματος. Διότι η πρόθεση «από» αυτό φαίνεται να υπαινίσσεται, την πλήρη απαλλαγή από τη φθορά, την οποία και το σώμα τότε θα δεχτεί» (Θφ).

Στίχ. 29-38. Η παραβολή της συκιάς. Επαγρύπνηση.

21.29 Καὶ εἶπεν(1) παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα(2)·

29 Τους εἶπε και μια παραβολή: «Κοιτάξτε τι συμβαίνει με τη συκιά και με όλα τα δέντρα.

(1) Δες Ματθ. κδ 32-35 και Μάρκ. ιγ 28-32 και τις εκεί σημειώσεις. Το «και εἶπε» δηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε, μετά από την οποία ο Κύριος ξαναπήρε το λόγο (p)

(2) Μόνος ο Λουκάς προσθέτει τη φράση «και όλα τα δένδρα». Γράφοντας προς τους εθνικούς διατηρεί και λέξεις, οι οποίες είναι χρήσιμες για εκείνους, στους οποίους τα δένδρα της συκιάς είναι άγνωστα (p).

21.30 ὅταν προβάλωσιν(1) ἤδη, βλέποντες ἀφ' ἑαυτῶν(2) γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν·

30 Όταν δείτε ότι έχουν ήδη βλαστήσει, καταλαβαίνετε από μόνοι σας ότι πλησιάζει πια το καλοκαίρι.

(1) Το ρήμα προβάλλω είναι γενικό και μπορεί να υπονοεί τους καρπούς· αλλά εδώ ο Λουκάς είχε πρόθεση να μιλήσει για τα φύλλα, διότι οι καρποί είναι ένδειξη αυτού του καλοκαιριού, αν όχι και του φθινοπώρου, αφού άλλωστε γίνεται λόγος και για όλα τα δέντρα (L).

«Όπως ακριβώς η συκιά προβάλλει τα φύλλα» (Θφ)· «όπως της συκιάς οι απαλοί κλάδοι και τα φύλλα...» (Ε).

(2) Χωρίς κάποιος άλλος να σας πληροφορήσει για αυτό (b). Αναφέρεται στην ευκολία, με την οποία ο καθένας μπορεί να βγάλει το συμπέρασμα από την παρατήρηση (L).

21.31 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα(1) γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ(2).

31 Ἔτσι κι εσεῖς· ὅταν δείτε να γίνονται αυτά, να καταλάβετε ὅτι πλησιάζει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

(1) «Ποιά αυτά να γίνονται, αν όχι τα προλεχθέντα; Την Ιερουσαλήμ να πατιέται από τα ἔθνη, την συμπλήρωση των καιρῶν των ἐθνῶν, τα χρόνια της αποστασίας, τα σημάδια στους φωστήρες και τα ἀστρα, την συνοχή των ἐθνῶν στη γη, την... απορία του ἤχου και του σάλου της θάλασσας» (Ε)· και με λίγα λόγια «τα τρομερά γεγονότα και την μεταμόρφωση των πάντων» (Θφ).

(2) Δεν είναι ἐξ' ολοκλήρου συνώνυμο με το προηγούμενο «η ἀπολύτρωσή σας», ἀλλὰ εκφράζει την θετική πλευρά του μεγάλου γεγονότος, το οποίο θα ἀπολαύσουν οι μαθητές με το που λυτρωθούν (L).

«Ἡ βασιλεία του Θεοῦ μετά το χειμῶνα και τη ζάλη, ἐρχεται σαν καλοκαίρι για τους δίκαιους» (Θφ). Το είναι κοντά «διδάσκει ὅτι ὅταν γίνουν αυτά, δεν ἔφτασαν ἀκόμη τα πράγματα στο ἔσχατο τέλος, ἀλλὰ οδεύουν προς το τέλος ἤδη, ὅπως ακριβώς στους καρπούς, οδεύει η συκιά ὅταν ἀπαλαίνει τα κλαδιά και βγάζει τα φύλλα» (Σχ).

21.32 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη(1) ἕως ἂν πάντα γένηται.

32 Σας βεβαιῶνῶ πως ὅλα αυτά θα γίνουν ὅσο ἀκόμη ζουν οι ἀνθρώποι ἐτούτης της γενιάς.

(1) Λιγότερο πιθανή ἐρμηνεῖα «γενιά είναι η καινούργια και νέα, την οποία αυτός σύστησε... Λέει δηλαδή ὅτι θα διαμείνει και θα διαρκέσει ο λαός του και η ἐκκλησία μέχρι ἐκείνο τον καιρό ὅταν θα είναι αὐτόπτες σε ὅλα και θα δουν με τα μάτια τους τις εκπληρώσεις των προφητειῶν του Σωτήρα» (Ε).

«Ἐπειδὴ δηλαδή εἶπε ὅτι θα γίνουν ταραχές και πόλεμοι και ἀλλοιώσεις και στοιχείων και πραγμάτων, για να μην θεωρήσει κάποιος, ὅτι μήπως και ο Χριστιανισμός καταργηθεῖ, Ὁχι, λέει· δεν θα περάσει η γενιά αὕτη των Χριστιανῶν» (Θφ).

Πιο σωστά: η γενιά, που ζούσε τότε, ὅταν ο Κύριος εἶπε τα λόγια αὐτά. Αναφέρεται λοιπὸν ο στίχος στην καταστροφή της Ιερουσαλήμ, που θεωρεῖται ως τύπος της συντέλειας του κόσμου (ρ).

21.33 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι(1).

33 Ο οὐρανὸς και η γη θα πάψουν να υπάρχουν, τα λόγια μου ὅμως ποτέ».

(1) «Ο οὐρανὸς μεν και η γη θα ἀλλοιωθοῦν, οι λόγοι μου ὅμως και το ευαγγέλιό μου δεν θα καταργηθοῦν, ἀλλὰ θα μείνουν· και αν ἀκόμη ὅλα σαλεύονται, η πίστη σε μένα δεν θα ἐκλείψει» (Θφ). «Αὐτό ἤδη προφητεύει ταυτόχρονα και την συντέλεια των στοιχείων με το να λέει, ὅτι είναι ἀδύνατον τα λόγια μου να περάσουν, αν και τα στοιχεῖα θα περάσουν» (Σχ).

21.34 Προσέχετε(1) δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρηθῶσιν(2) ὑμῶν αἱ καρδίαι(3) ἐν κραιπάλῃ(4) καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς(5), καὶ αἰφνίδιος(6) ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῆ(7) ἡ ἡμέρα ἐκείνη(8)·

34 «Προσέξτε καλά τους εαυτοῦς σας. Μην παραδοθεῖτε στην κραιπάλῃ και στη μέθῃ και στις βιοτικές ἀνάγκες, και σας αἰφνιδιάσει η ἡμέρα ἐκείνη.

(1) Στους στίχους 34-36 περιλαμβάνεται ως συμπέρασμα των λεχθέντων προτροπή για την ἀνάγκη της ἀκατάπαυστης προσοχής και ἐγρήγορης. Δες Ματθ. κδ 42-45 και Μάρκ. ιγ 33-37. Η μορφή της προτροπῆς αὐτῆς διαφέρει σημαντικά στους συνοπτικούς. Λίγες λέξεις είναι κοινές στους δύο ἀπὸ αὐτοῦς και πολὺ λίγες κοινές και στους τρεις (ρ).

(2) Δες Λουκ. θ 32 «βεβαρυμένοι ἀπὸ ὕπνο» που δηλώνει σαν να πιέζονται ἀπὸ κάποιο βάρος και είναι ἀνίκανοι να ἀγρυπνήσουν. Ἔτσι και ἐδῶ το βαρηθῶσιν= να πιεστοῦν ἀπὸ την κραιπάλῃ και μέθῃ και να γίνουν ἀνίκανοι να ἐπιτελοῦν την πνευματικὴ τους λειτουργία, την οποία η ζωὴ μέσα στη μέθῃ τελείως παραλύει (δ).

(3) Η καρδιά ἐδῶ είναι η ἔδρα του πνεύματος, του προσώπου του ἀνθρώπου, που οφείλει πάντα

πνευματικά να εργάζεται, δηλαδή να καταλαβαίνει το αληθινό, και να αγαπά και να κάνει το αγαθό (δ).

(4) Δηλώνει «τον πονοκέφαλο από το χθεσινό μεθύσι» (H): «την ζαλάδα από τη χθεσινή οινοποσία» (Θωμάς Μάγιστρος). Λέξη που λέγεται μία φορά.

(5) «Πρέπει να σημειώσουμε όμως, ότι όχι μόνο η μέθη, αλλά και οι μέριμνες του βίου βουλιάζουν την ψυχή και καταποντίζουν το νου» (Z) και «μας βάζουν στο να ξεχνάμε τα συμφέροντα» (Σχ.). «Διεγείρει τους μαθητές ώστε να είναι πάντοτε έτοιμοι και προετοιμασμένοι για την παρουσία του, για την οποία προτρέποντάς μας, έκανε όλους τους λόγους της διδασκαλίας· και διατάζει να είμαστε προσεχτικοί και να γρηγορούμε και να αγρυπνούμε σε όλο το διάστημα της νύχτας της θνητής ζωής, επειδή κανείς δεν ξέρει τον καιρό της συντέλειας» (E).

(6) «Διότι δεν έρχεται με παρατήρηση η ημέρα εκείνη, αλλά απροσδόκητη» (Θφ).

(7) Το έφ' ύμᾱς ἐπιστῆ= έλθει πάνω σας σαν κλέφτης που ενεδρεύει, ενώ η πρόθεση «ἐπί» δηλώνει την εχθρική διεύθυνση, όπως στο Πράξ. δ 1,στ 12 (δ). Έχει μέσα του και την έννοια του αιφνιδίου. Πέσει αιφνίδια εναντίον σας όπως αρπακτικό πτηνό εναντίον άλλου πτηνού (ο).

(8) «Ο κλέφτης είναι ο καιρός του θανάτου του καθενός» (E). Ο κίνδυνος, τον οποίο διατρέχουμε, είναι η ημέρα του θανάτου και της κρίσης να έλθει σε μας αιφνίδια, πιάνοντάς μας αμέριμνους και απροετοίμαστους. Το καθήκον μας απέναντι σε αυτόν τον κίνδυνο είναι να προσέχουμε τους εαυτούς μας, για να μην βαρυνθούν οι καρδιές μας και από φορτία βαριά να γίνουν ανίκανες και ακατάλληλες να ενεργούν ό,τι απαιτείται για προετοιμασία τους για τον θάνατο και την κρίση.

Δύο λοιπόν είναι εκείνα, από τα οποία οι ψυχές μας γίνονται δυσκίνητες και ρέπουν προς τα κάτω: αφ' ενός η χωρίς μέτρο φροντίδα και ικανοποίηση των ορέξεων του σώματος και των επιθυμιών των αισθήσεων, η οποία αμβλύνει την συνείδηση και έλκει το ενδιαφέρον του έσω ανθρώπου προς τα υλικά και μάταια, αποσπώντας αυτόν από τα πνευματικά και ουράνια, προς τα οποία πρέπει να είναι στραμμένος και για τα οποία πρέπει προ παντός να ενδιαφέρεται· αφ' ετέρου η ασυγκράτητη επιδίωξη της απόκτησης των αγαθών του κόσμου αυτού, η οποία γεμίζει την ψυχή με το φόρτο μεριμνών και φροντίδων που κρατούν αυτήν σε διαρκή αγωνία και σάλο.

21.35 ὡς παγίς(1) γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους(2) ἐπὶ πρόσωπον πάσης(3) τῆς γῆς.

35 Γιατί θα 'ρθεί σαν την παγίδα σε όλους τους κατοίκους της γης.

(1) Σύμφωνα με τα αλεξανδρινά χειρόγραφα η στίξη(η θέση της άνω τελείας) συνδέει την φράση «ως παγίς» με τον προηγούμενο στίχο, ενώ το γαρ ακολουθεί στο επελεύσεται ή επεισελεύσεται σύμφωνα με τη γραφή εκείνων των χειρογράφων. Δηλαδή «ἐπιστῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς παγίς· ἐπείσελεύσεται γὰρ...».

Παρόλ' αυτά και η συνηθισμένη στίξη αποδίδει λαμπρή έννοια, διότι η λέξη παγίδα συγκεντρώνει πάνω της όλη την έμφαση.

«Σαν παγίδα δηλαδή θα έλθει η παρουσία του Κυρίου σε όλους όσους είναι στη γη. Όσοι λοιπόν προσέχουν τους εαυτούς τους σώζονται, όπως το ζαρκάδι από το δίχτυ και όπως το πουλί από την παγίδα· όσοι όμως έχουν βαρυνθεί από τη μέθη και κοιμούνται σε θάνατο, πέφτουν σε απροσδόκητο κίνδυνο» (E).

(2) Οι λόγοι αυτού υπενθυμίζουν τα λόγια στο Ησαΐου κδ 17 «φόβος και λάκκος και παγίδα σε εμάς που κατοικούμε στη γη». Πολύ αξιόλογη η παρατήρηση: «Εκείνους παγιδεύει η ημέρα εκείνη, αυτούς που είναι αμέριμνοι και δεν κάνουν τίποτα. Διότι αυτοί είναι που κάθονται και αυτοί παγιδεύονται» (Θφ).

(3) Χρησιμοποιεί εντονότατες λέξεις «σε όλους... όλης». Δεν πρόκειται πλέον για γεγονός περιορισμένης έκτασης, όπως η καταστροφή των Ιεροσολύμων, αλλά για τη συντέλεια όλου του κόσμου (L).

21.36 ἀγρυπνεῖτε(1) οὖν ἐν παντὶ καιρῷ(2) δεόμενοι(3) ἵνα καταξιωθῆτε(4) ἐκφυγεῖν(5) πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι(6) ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

36 Να μένετε λοιπόν αγρυπνοί και να προσεύχεστε αδιάκοπα, για να μπορέσετε να ξεπεράσετε όλα όσα είναι να συμβούν, και να παρουσιαστείτε έτοιμοι μπροστά στον Υιό του Ανθρώπου».

(1) Το αγρυπνεῖτε είναι η εικόνα της διαρκούς αναμονής (g). Αγρυπνεῖτε κατά της αμαρτίας, αγρυπνεῖτε σε κάθε καθήκον, αγρυπνεῖτε να επωφελεῖστε κάθε ευκαιρία για εφαρμογή του αγαθού. Αγρυπνεῖτε εν αναμονή της έλευσης του Κυρίου, για να σας βρει στην πρέπουσα διάθεση και ώστε με

τα πρέπει να συναισθημάτων να τον υποδεχτείτε.

(2) Τα Λουκά ιη 1 και Α΄ Θεσ. ε 17 συνηγορούν υπέρ του να συνδέσουμε το «σε κάθε καιρό» με το δεόμενοι (ρ).

(3) Το δεόμενοι δηλώνει την πράξη, η οποία πρέπει να γίνεται κατά τη διάρκεια της αναμονής (g). Να βρίσκεστε σε διαρκή επικοινωνία με το Θεό μέσω της προσευχής. Αδιάλειπτα να προσεύχεστε· να βρίσκεστε πάντοτε σε έξη και διάθεση τού να επιτελείτε το καθήκον αυτό· να έχετε ορισμένες ώρες αφιερωμένες σε αυτό, να προσεύχεστε σε κάθε ευκαιρία και να πλεονάζετε στην προσευχή. Εκείνοι θα καταξιωθούν να ζουν ζωή ύμνων και δοξολογιών στον άλλο κόσμο, όσοι αξιωθούν να ζουν στον παρόντα κόσμο ζωή προσευχής.

(4) Υπάρχει και η γραφή ίνα κατισχύσητε= για να γίνετε πολύ ισχυροί, για να λάβετε μεγάλη χάρη και δύναμη. Το καταξιωθείτε= για να γίνετε σε όλα άξιοι (δ). Μεγάλο μέρος της καταξιώσεώς μας αυτής εξαρτάται από την αναγνώριση της αναξιότητάς μας. Όσο περισσότερο συναισθανόμαστε, ότι δεν είμαστε άξιοι, τόσο περισσότερο προδιαθέτουμε και προετοιμάζουμε τους εαυτούς μας στο να γίνουμε άξιοι.

(5) Να διαφύγετε. Το ρήμα αυτό θα μπορούσε να αναφέρεται στη νίκη, την εναντίον της παραπλάνησης από τον κόσμο που περιβάλλει τους πιστούς. Αλλά πρόκειται μάλλον για τη διαφυγή από την κατάκριση, η οποία θα πλήξει αυτούς που δίκαια θα κατακριθούν (g). Σοβαρή όμως και η εκδοχή, κατά την οποία, πάντα= τα ερχόμενα πριν την παρουσία κακά (δ) και μάλιστα ο κίνδυνος των ψυχών από τις παγίδες των έσχατων ημερών (L).

(6) Ή «να σταθείτε μπροστά στο Χριστό μαζί με τους αγγέλους» (Z). Να σταθείτε όρθιοι σε θέση τιμητική (L).

Ή, το ρήμα σταθηναι (όρθιους) μας δίνει να προαισθανθούμε ό,τι καταπληκτικό και τρομακτικό θα προκαλεί η προαναγγελλόμενη εμφάνιση του υιού του ανθρώπου. Πρέπει κάποιος να ενισχυθεί από δύναμη υπερφυσική για να μην παραλύσει στη θέα του Υιού του ανθρώπου στη δόξα του και να μην κράξει, Βουνά «πέστε πάνω μας και κρύψτε μας» (g).

Δεν είναι αρκετό να διαφύγουμε αυτά που πρόκειται να γίνουν, αλλά πρέπει και να σταθούμε ενώπιον του υιού του ανθρώπου. Να σταθούμε όχι μόνο δικαιωμένοι ενώπιον αυτού ως κριτού μας, έχοντας θάρρος σε αυτόν, αλλά και παραστάτες του ως Κυρίου μας και διδασκάλου μας, παριστάμενοι πάντοτε στο θρόνο του και υπηρετώντας αυτόν νύκτα και ημέρα στο ναό του (Αποκ. ζ 15), πάντοτε βλέποντας το πρόσωπό του, όπως οι άγγελοι (Ματθ. ιη 10).

21.37 ἦν δὲ τὰς ἡμέρας(1) ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων(2), τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠυλίζετο(3) εἰς τὸ ὄρος(4) τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν(5)·

37 Την ημέρα ο Ιησούς δίδασκε στο ναό, και τα βράδια πήγαινε και έμενε στο βουνό που ονομάζεται ὄρος των Ελαιῶν.

(1) Αναφέρεται στις αμέσως προηγούμενες ημέρες (b). Δείχνει ανακεφαλαίωση από το ιθ 47 (L).

(2) «Για να ωφελήσει αυτούς που συγκεντρώνονταν εκεί» (Z). Ο Κύριος κήρυττε πάντοτε, όχι μόνο κατά τα σάββατα, αλλά και κατά τις καθημερινές. Υπήρξε πάντοτε ακούραστος Διδάσκαλος, που κήρυττε και όταν είχε αντιμέτωπους του, τους πεισματικά αντιδραστικούς προς αυτόν και βρισκόταν ανάμεσα σε εκείνους, οι οποίοι παραμόνευαν «για να τον πιάσουν από κάποιο λόγο».

(3) Αυλίζομαι=περνῶ την νύχτα στο ύπαιθρο (g). Είναι μάλλον βέβαιο, ότι υπήρχαν και στην Ιερουσαλήμ φίλοι του Ιησού διατεθειμένοι να τον δεχτούν ευχαρίστως να διανυκτερεύσει στα σπίτια τους. Αλλά ο Κύριος προτιμούσε να αποχωρεί το απόγευμα έξω από την πόλη, μακριά από τους θορύβους, ώστε έτσι να έχει στη διάθεσή του περισσότερο καιρό να επικοινωνεί απερίσπαστα με τον Πατέρα του, μάλιστα τώρα που είχε έλθει η ώρα του.

(4) Είναι τελείως απίθανο το «εις το ὄρος» να εξαρτάται από το εξερχόμενος, αλλά η μετοχή αυτή που δηλώνει κίνηση, συντέλεσε στο να προτιμηθεί η πρόθεση εις (ρ).

(5) Διανυκτέρευε εκεί «για να είναι απερίσπαστος και διότι ήταν πιο κατάλληλο μέρος για προσευχή, όχι λιγότερο όμως και για πιο μυστική διδασκαλία των μαθητών. Διότι είναι φανερό ότι μαζί με αυτούς έβγαινε εκεί και διανυκτέρευε» (Z). «Διανυκτέρευε στο βουνό, αποφεύγοντας τους θορύβους στην πόλη» (Σχ.).

21.38 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὄρθριζεν(1) πρὸς αὐτὸν(2) ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ(3).

38 Όλος ο κόσμος πήγαινε πρωί πρωί στο ναό και τον περίμενε για να τον ακούσει.

(1) Συντομευμένη έκφραση=Σηκωνόταν νωρίς και ερχόταν προς αυτόν. Λέξη που λέγεται μοναδική φορά, συναντιέται όμως συχνά στους Ο΄. Εδώ ταιριάζει η κατά γράμμα σημασία του, αν και το

ορθρίζω μπορεί να σημαίνει ζητώ με πόθο (Ψαλμ. οζ 34, Σοφ. Σειρ. δ 12, στ 36, Σοφ. Σολ. στ 14). Ο κλασικός τύπος ορθρεύω χρησιμοποιείται πάντοτε στην κατά γράμμα σημασία (ρ).

(2) Τελείως διαφορετική υπήρξε η συμπεριφορά τους λίγο ύστερα. Δες κγ 18 (b).

(3) Πέντε μικρογράμματοι κώδικες, που ανήκουν στην ίδια οικογένεια χειρογράφων και έχουν κοινή καταγωγή, παρεμβάλλουν εδώ την περικοπή της μοιχαλίδας του Ιω. ζ 53. Η περικοπή αυτή πιθανώς ήταν γνωστή στον αντιγραφέα ως εκκλησιαστικό ανάγνωσμα και μπήκε από αυτόν εδώ, λόγω της ομοιότητας ανάμεσα στους σ. 37 και 38 και στο Ιω. ζ 53 και η 1,2 (ρ). Παρ' όλα αυτά η αφήγηση αυτή θα είχε τη θέση της μάλλον εδώ παρά στο ευαγγέλιο του Ιωάννη, διότι έχει μεγάλη σχέση με το περιεχόμενο του κεφ. κ (g).

Κεφάλαιο 22

Στίχ. 1-6. Η προδοσία του Ιούδα.

22.1 Ἦγγιζεν(1) δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων(2) ἢ λεγομένη πάσχα(3).

1 Πλησίαζε η γιορτὴ των Αζύμων, που ονομάζεται Πάσχα.

(1) Δες Ματθ. κστ 1-5, 14-16 και Μάρκ. ιδ 1-2, 10-11 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) «Ήταν άλλη η κυρίως εορτή των αζύμων που ήταν μετά τη γιορτή του Πάσχα... Εορτή των αζύμων όμως λεγόταν και αυτή του Πάσχα, διότι κατά το Πάσχα μαζί με τα κρέατα του αμνού έτρωγαν και άζυμα. Επομένως λοιπόν, επειδή τότε για πρώτη φορά γευόντουσαν και τα άζυμα, για αυτό ονόμαζαν άζυμα και το Πάσχα» (Ζ).

Η φράση εορτή των αζύμων συναντιέται συχνά στους Ο' (Εξοδ. κγ 15, Δευτερ. ιστ 16, Β' Παραλ. η 13 κλπ), αλλά πουθενά αλλού στην Κ.Δ. δεν βρίσκεται. Κατά ακρίβεια το Πάσχα, που γιορταζόταν στις 14 Νισάν, διακρινόταν από την εορτή των αζύμων, η οποία διαρκούσε από τις 15 μέχρι τις 21 του Νισάν (Λευϊτ. κγ 5,6, Αριθμ. κη 16,17, Β' Παραλ. λ 15,21, Α Έσδρα α 10-19).

Ήταν όμως και οι δύο γιορτές τόσο στενά συνδεδεμένες, ώστε γενικώς θεωρούνταν σαν μία γιορτή. Όχι μόνο ο Λουκάς, γράφοντας κυρίως για τους εξ εθνών, ταυτίζει αυτές, αλλά και ο Ματθαίος (κστ 17) και ο Ιώσηπος ξεκάθαρα λέει: «γιορτάζουμε γιορτή για οχτώ ημέρες, η οποία λέγεται των Αζύμων» (Αρχ. ΙΙ, 15,1. Δες και ΧΙV, 2,1), αν και αλλού (ο.π. ΙΙΙ 10,5 και ΙΧ 13,3) διακρίνει αυτές (ρ).

(3) Η λέξη Πάσχα σημαίνει διάβαση. Κατά τον g. υπενθυμίζει τον τρόπο, με τον οποίο σώθηκαν οι Ισραηλίτες, όταν ο Αιώνιος δ i é β η (=πέρασε) κοντά στα σπίτια τους, τα οποία είχαν αλειφθεί με το αίμα του αρνίου, χωρίς να χτυπήσει (θανατώσει) τα πρωτότοκα παιδιά τους. Η λέξη αυτή, η οποία αρχικά σήμαινε τον αμνό, αργότερα δήλωνε και το ίδιο το πασχάλιο δείπνο και έπειτα και ολόκληρη την εορτή (g).

Είναι αξιοσημείωτο ότι κατά τον ίδιο μήνα («αρχή μηνών» και «τη δεκάτη ημέρα αυτού του μήνα» Εξοδ. ιβ 1-2), κατά την οποία ο Θεός μέσω του Μωϋσή έβγαλε τους Ισραηλίτες από την Αίγυπτο, παραδίδεται και ο Χριστός στους εχθρούς του, έτσι ώστε το αντίτυπο να ανταποκριθεί με σαφήνεια στον τύπο του που προηγήθηκε. Η απελευθέρωση εκείνη των Ιουδαίων από την Αίγυπτο ήταν τύπος και προεικόνιση της απολύτρωσης ολόκληρου του ανθρώπινου γένους, η οποία θα συντελούνταν από τον Μεσσία, ο οποίος θα ήταν συγχρόνως και ο αμνός του Θεού ο άμωμος, που θυσιάστηκε για απολύτρωση και εξαγορά μας, ώστε να διακηρύττει ο θείος Παύλος «το Πάσχα μας για χάρη μας θυσιάστηκε ο Χριστός».

22.2 καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς(1) ἀνέλωσιν(2) αὐτόν, ἐφοβοῦντο(3) γὰρ(4) τὸν λαόν.

2 Οι αρχιερεῖς και οι γραμματεῖς αναζητούσαν ευκαιρία να θανατώσουν τον Ιησού, γιατί φοβούνταν το λαό.

(1) «Ζητούσαν μέθοδο, πώς φονεύοντάς τον, δεν θα κινδυνεύσουν» (Θφ). Χείριστη επιδίωξη (b). «Πώς κρυφά ή με καλή αφορμή εννοείται» (Ζ).

(2) Από τις αγαπημένες λέξεις του Λουκά. Εδώ και στο κγ 32, όπως και 18 φορές στις Πράξεις έχει την έννοια του θανατώνω (ρ).

(3) «Φοβούνταν το λαό να τον σκοτώσουν φανερά ή χωρίς κατάλληλη αφορμή» (Ζ).

(4) Αυτό καθορίζει την αιτία, για την οποία ζητούσαν πρόσφορο τρόπο και κατάλληλη ευκαιρία, να τον φονεύσουν (b).

22.3 Εἰσῆλθε(1) δὲ ὁ Σατανᾶς(2) εἰς Ἰούδαν(3) τὸν επικαλούμενον Ἰσκαριώτην(4), ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα(5).

3 Τότε μπήκε ο σατανάς στον Ιούδα τον ονομαζόμενο Ισκαριώτη, που ήταν ένας από τους δώδεκα μαθητές.

(1) «Ο Ιωάννης λέει ότι Μετά το ψωμί, τότε μπήκε σε εκείνον ο σατανάς (Ιω. ιγ 27). Δεν είναι όμως αυτό εναντιολογία. Διότι πρώτα μεν ο σατανάς έκανε απόπειρα και δοκίμασε τον άθλιο· ύστερα όμως επειδή κατάλαβε ότι έχει αποκοπεί, μιας και ήταν αδιόρθωτος, αφού πήρε θάρρος, όρμηξε πάνω του» (Ζ).

Ο Ιωάννης, ο οποίος χαρακτηρίζει τους βαθμούς του εγκλήματος, διακρίνει τη στιγμή, κατά την οποία ο Σατανάς έριξε στην καρδιά του Ιούδα την πρώτη σκέψη του εγκλήματος (Ιω. ιγ 2) και τη στιγμή κατά την οποία μπήκε σε αυτόν μέχρι σημείου ώστε να υποδουλώσει τη θέλησή του (Ιω. ιγ 27) (g). Η εκ μέρους του σατανά κατακυριεύση του Ιούδα είχε δύο κύριες εκδηλώσεις, την πρώτη στην πράξη της συμφωνίας με τους αρχιερείς (Λουκ. κβ 3) και την δεύτερη στην εκτέλεση της συμφωνίας (Ιω. ιγ 27). Και στις δύο αυτές ενέργειες προέβη ο Ιούδας αφού κυριεύτηκε από το σατανά (δ).

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν χωρίς άρθρο σατανάς με τη σημασία πονηρότατο πνεύμα όπως ο άρχοντας του σκότους (Μαρκ. γ 23) (δ).

(3) «Όχι όμως ώστε να γίνει δαιμονισμένος αυτός, αλλά ώστε να τον κατακυριεύσει και να τον δουλαγωγεί» (Ζ). Καμία νύξη δεν παρέχεται για το ότι ο Ιούδας έγινε ήδη όμοιος με τους δαιμονισμένους, ώστε να μην είναι πλέον κύριος του εαυτού του και των πράξεών του. Ο Ιούδας άνοιξε την πόρτα στο σατανά, δεν αντιστάθηκε σε αυτόν και ο σατανάς δεν απομακρύνθηκε από αυτόν (ρ). Η παρέμβαση αυτή του σατανά δεν αποκλείει καθόλου την ελευθερία του Ιούδα (g). Αυτός που προδίδει λοιπόν το Χριστό ή την αλήθειά του βρίσκεται υπό την έμπνευση και επήρεια του σατανά. Και δεν θα απείχε κάποιος από την αλήθεια, εάν βεβαίωνε και για αυτόν, ότι «μπήκε ο σατανάς» σε αυτόν.

(4) «Ισκαριώτη είπε αυτόν, για να τον διακρίνει από τον άλλο Ιούδα» (Ζ).

(5) Λεπτομέρεια που επιβαρύνει την ποταπότητα της προδοσίας του (ο). Πρόσθεσε αυτό «για να δείξει ότι ήταν από την πρώτη ομάδα των μαθητών» (Ζ): «ήταν από τους στενούς και γνήσιους μαθητές, για να μην έχει κανείς θάρρος στον εαυτό του, αλλά πάντοτε να προσέχει τη δική του ζωή, επειδή έχει φοβερό αντίπαλο» (Θφ).

Έξυπνη και η επόμενη: Ήταν «όχι από τους δώδεκα, αλλά από τον αριθμό· συμπλήρωνε τον αριθμό, δεν είχε αποστολικό αξίωμα» (Τίτος Βοστρών).

Πιο σωστά: από τον αξιομνημόνευτο, τον εξόχως τιμημένο και σεβαστό και διακεκριμένο αριθμό. Δεν είναι λοιπόν αδύνατο να υψωθεί κάποιος από τον ίδιο το Χριστό σε θέση διακεκριμένη, όπως ο Ιούδας, και απροσεχτώντας να γλιστρήσει από εκεί αποστερούμενος των χαρισμάτων, των οποίων αξίωσε αυτόν όχι κάποιος άλλος, αλλά ο ίδιος ο Θεός.

22.4 και άπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν και γραμματεῦσι καὶ στρατηγοῖς(1) τὸ πῶς αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς (2).

4 Αυτός πήγε στους αρχιερείς, στους γραμματεῖς και στους στρατηγούς του ναού και συζήτησε μαζί τους με ποιο τρόπο θα τους παρέδιδε τον Ιησού.

(1) «Τους στρατηγούς που φυλάνε το ιερό» (Ζ). Μόνος ο Λουκάς αναφέρει τους στρατηγούς μεν στο ευαγγέλιο και τον στρατηγό του ιερού στις Πράξεις (δ 1,ε 24,26). Ο Ιώσηπος (Ιουδ. Πολ. VI 5,3) αναφέρει ότι «οι φύλακες του ιερού ανήγγειλαν στον στρατηγό» και γνώριζε ίσως κατώτερους στρατηγούς, αν και δεν ονομάζει αυτούς στον πληθυντικό.

Η Μίσχνα όμως ονομάζει τον επικεφαλής στρατηγό (Segan) και γνωρίζει και τους στρατηγούς (seganim). Ήταν αυτοί αξιωματικοί της αστυνομίας του ναού που βρίσκονταν υπό την διεύθυνση του Προστάτη του ιερού (Β΄ Μακ. γ 4), έχοντας ως έργο να τηρούν την τάξη στο ναό. Όλο το προσωπικό αυτό ήταν στρατολογημένο από τους Λευίτες (L). Ήταν οι στρατηγοί οι αξιωματικοί κατά κάποιο τρόπο της λευϊτικής φρουράς του ιερού (δ). Οι αξιωματικοί αυτοί έλαβαν γνώση της συμφωνίας, διότι θα έπαιρναν μέρος και στη σύλληψη του Ιησού (ρ). Η πείρα τους άλλωστε ήταν πολύτιμη για την παρούσα περίπτωση (ο).

(2) Η συνομιλία περιστράφηκε στον καταλληλότερο τρόπο της παράδοσης του Σωτήρα (δ).

22.5 και έχάρησαν(1) και συνέθεντο(2) αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι.

5 Αυτοὶ χάρηκαν και του υποσχέθηκαν να του δώσουν χρήματα.

(1) Χάρηκαν σαν για γεγονός, το οποίο επιθυμούσαν και το οποίο ήταν τελείως απροσδόκητο σε αυτούς (b).

(2) Δες Πράξ. κγ 20 και Ιω. θ 22. Εξ' ολοκλήρου κλασικό. Ο Μάρκος αντί για αυτό γράφει

επηγγείλαντο (ρ).

22.6 και έξωμολόγησεν(1), και έζήτει εύκαιριαν(2) του παραδούναι αυτόν αυτοίς άτερ(3) όχλου(4).

6 Εκείνος δέχτηκε, και ζητούσε να βρει την κατάλληλη ευκαιρία να τους τον παραδώσει, χωρίς να το αντιληφθεί ο όχλος.

(1) «Με την καρδιά του ομολόγησε, με βεβαιότητα υποσχέθηκε» (Ζ). «αντί να πει έκανε τέλεια ομολογία και συμφωνία» (Θφ). Το αντικείμενο λαμβάνεται από την ακόλουθη φράση= υποσχέθηκε να παραδώσει αυτόν (δ).

(2) «Κατάλληλο καιρό» (Ζ).

(3) Το άτερ είναι ποιητικό και σπάνιο στον πεζό λόγο= χωρίς (δ). Λέγεται μοναδική φορά. Συναντιέται και στο Β΄ Μακ. ιβ 15 μόνο (ρ).

(4) Ή, «χωρίς θόρυβο» (Ζ). Ή, «όταν θα ήταν μόνος» (Θφ). χωρίς να είναι παρόν και πλήθος λαού (γ,δ.). Δύσκολο είναι να καθορίσει κάποιος, από πού γίνεται στη βασιλεία του Θεού μεγαλύτερη βλάβη και αντίδραση· από τους κηρυγμένους φανερά εχθρούς του Χριστού ή από τους ανειλικρινείς φίλους του, οι οποίοι αφού απολαύσουν τα προνόμια της βασιλείας του, αποδεικνύονται στο τέλος κίβδηλοι και τον προδίδουν. Ιούδες υπήρξαν και υπάρχουν πολλοί. Για αυτούς είπε ο θεός ευαγγελιστής Ιωάννης «από εμάς βγήκαν, αλλά δεν ήταν από εμάς».

Αλλά όπως τότε η σοφία του Θεού μετέστρεψε την μέσω του Ιούδα στημένη από τον σατανά παγίδα εναντίον του Κυρίου, σε όλεθρο και συντριβή του ίδιου του σατανά και σε σωτηρία του κόσμου, έτσι και μετέπειτα και πάντοτε οι δοκιμασίες, στις οποίες εισάγεται η εκκλησία από τους προδότες λειτουργούς και τα τέκνα της, μόνο στο να κάνουν αυτήν λαμπρότερη συντελούν.

Στίχ. 7-20. Ο Μυστικός Δείπνος.

22.7 ήλθεν δε ή ημέρα των άζύμων(1), έν ή έδει(2) θύεσθαι τὸ πάσχα(3).

7 Έφτασε η γιορτή των Αζύμων, κατά την οποία έπρεπε να θυσιαστεί ο αμνός του Πάσχα.

(1) Δες Μαθθ. κστ 17. Σύμφωνα με τον από τους Ιουδαίους χρησιμοποιούμενο τρόπο του υπολογισμού των ημερών, η ημέρα κατά την οποία θυσιαζόταν ο αμνός, δηλαδή η 14 Νισάν άρχιζε κατά το νόμο την παραμονή, από τη δύση δηλαδή του ηλίου της 13 Νισάν, και εκτεινόταν μέχρι τη δύση του ηλίου της 14 Νισάν, οπότε μετά τη δύση άρχιζε η 15 Νισάν. Το απόγευμα λοιπόν κατά το οποίο εμείς θα λέγαμε, ότι εξακολουθεί η 13 Νισάν, όπως και η ακόλουθη στο απόγευμα αυτό νύχτα ανήκαν στην 14 Νισάν. Το ρήμα λοιπόν «ήλθε» αναφέρεται όχι στο πρωί της 14 Νισάν, αλλά στο απόγευμα (5-6 μ.μ.) της 13 Νισάν (γ).

(2) Το «έπρεπε» αναφέρεται στην ανάγκη και το πρόπτον, αυτό που επέβαλλε η διάταξη του νόμου (ρ).

(3) =να προσφερθεί για θυσία το πασχαλινό αρνί (δ). Η ημέρα, κατά την οποία οι αμνοί σφάζονταν άρχιζε από τη δύση της 13 και τελείωνε κατά τη δύση της 14 Νισάν. Συνήθως όμως σφάζονταν οι αμνοί γύρω στις 2.30-5.30 μ.μ. της 14 Νισάν στην αυλή των ιερέων. Ο επικεφαλής κάθε ομίλου, που συμμετείχε στον αμνό, έσφαζε το ζώο και το αίμα του φυλασσόταν σε κύπελλο από κάποιον ιερέα και χυνόταν δίπλα στο θυσιαστήριο των ολοκαυτωμάτων (ρ)

22.8 και απέστειλεν Πέτρον και Ίωάννην(1) είπών, Πορευθέντες έτοιμάσατε(2) ήμίν τὸ πάσχα ίνα φάγωμεν.

8 Ο Ιησούς έστειλε τον Πέτρο και τον Ιωάννη με την εξής εντολή: «Πηγαίνετε και ετοιμάστε να φάμε όλοι μαζί το πασχαλινό δείπνο».

(1) Μόνος ο Λουκάς αναφέρει ονομαστικά αυτούς που στάλθηκαν. Η μελετώμενη από τον Ιούδα προδοσία ίσως συντέλεσε, ώστε ο Κύριος να διαλέξει τους δύο αυτούς μεταξύ των πλέον εμπίστων του αποστόλων (ρ).

(2) Εννοεί την προετοιμασία του δωματίου και όλων όσων αναφέρονται στο πασχάλιο δείπνο (ο).

22.9 οί δε είπον αυτόῶ, Ποῦ(1) θέλεις έτοιμάσωμεν(2);

9 Εκείνοι τον ρώτησαν: «Πού θέλεις να ετοιμάσουμε;»

(1) Πού= σε ποιο σπίτι και κατάλυμα, όπως λέει παρακάτω (δ). «Διότι ούτε αυτός είχε δικό του σπίτι, ούτε όμως αυτοί, αφού ήδη τα αρνήθηκαν όλα» (Ζ).

(2) Ο Strauss αναγνωρίζει, ότι λόγω της κατά το Πάσχα συρροής προσκυνητών και από τη διασπορά ήταν φύσει αδύνατον να βρει κάποιος το πρωί της πρώτης των αζύμων (14 Νισάν) τόπο

για εορτασμό κατά την εσπέρα του Πάσχα. Φρόντιζαν λοιπόν για την εξεύρεση τόπου τουλάχιστον μία ημέρα πριν. Γι αυτό και ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς σε απόσπασμά του για το Πάσχα που διασώθηκε στο Πασχάλιο χρονικό δίνει στην 13 Νισάν το όνομα Προετοιμασία. Έπεται λοιπόν από αυτό, ότι το ερώτημα αυτό των μαθητών έγινε στον Ιησού μάλλον κατά το απόγευμα της 13 Νισάν παρά κατά το πρωί της 14 Νισάν (g).

22.10 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδου εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος(1) κεράμιον ὕδατος βαστάζων(2)· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὐ εἰσπορεύεται.

10 **Κι ο Ιησούς τους απάντησε: «Μόλις μπειτε στην πόλη, θα σας συναντήσει κάποιος που θα κουβαλάει μια στάμνα με νερό· ακολουθήστε τον στο σπίτι που θα μπει**

(1) «Δεν τους είπε πηγαίνετε στον τάδε, τυχόν, αλλά τους έδωσε ως σημάδι έναν άνθρωπο που απλώς ήταν φορτωμένος με ένα πήλινο δοχείο. Τι θα πούμε λοιπόν για αυτό; Ήδη ο προδότης είχε υποσχεθεί στους Ιουδαίους ότι θα τον παραδώσει. Για να μην μάθει λοιπόν τον άνθρωπο και τρέξει και το αναφέρει σε εκείνους που τον πλήρωσαν, δίνει σημάδι» (Κ), «για να μην μάθει το όνομα ο Ιούδας και φανερώσει το σπίτι στους Φαρισαίους και έλθουν και τον συλλάβουν, πριν ακόμη φτάσει το δείπνο, πριν ακόμη παραδώσει τα πνευματικά του μυστήρια» (Θφ).

(2) Λιγότερο πιθανή ερμηνεία: Μεταξύ του σημαδιού αυτού και των ιουδαϊκών συνηθειών, υπάρχει ίσως κάποια αξιοσημείωτη σχέση. Το απόγευμα ακριβώς της 13 Νισάν, πριν ακόμη φανούν τα αστέρια, ο κάθε οικοδεσπότης κατά τη συνήθεια έπρεπε να μεταβεί στην πηγή και να αντλήσει νερό καθαρό, προορισμένο για την κατασκευή των αζύμων. Αποτελούσε αυτό πραγματική θρησκευτική τελετή, την οποία τελούσαν απαγγέλλοντας τη φράση: Εδώ είναι το νερό των αζύμων. Μετά από αυτό άναβαν λυχνάρι και κατά την νύχτα που ακολουθούσε ερευνούσαν το σπίτι προσεχτικά, για να εξαφανίσουν και το ελάχιστο ίχνος ένζυμου άρτου (g).

Πιο σωστά: Είναι προφανές, ότι ο άνθρωπος που βαστάζει τη στάμνα του σπιτιού, δεν είναι ο οικοδεσπότης αλλά κάποιος υπηρέτης. Η μεταφορά νερού ήταν ειδικό έργο των δούλων ή των γυναικών (Δευτερ. κθ 10, Ιησ. Ν. θ 21-27, Γεν. κδ 11, Ιω. δ 7). Ο οικοδεσπότης εδώ βρίσκεται στην οικία. Δες σ. 10, 11. Συνεπώς η γνώμη ότι πρόκειται για το νερό των αζύμων, παρουσιάζεται αβάσιμη (ρ).

22.11 καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας(1), Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Πού ἐστὶν τὸ κατάλυμα(2) ὅπου τὸ πάσχα(3) μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;

11 **και πείτε στον οικοδεσπότη του σπιτιού: “ο Διδάσκαλος ρωτάει: Πού είναι το δωμάτιο όπου θα φάω μαζί με τους μαθητές μου το πασχαλινό δείπνο;”**

(1) Βεβαίως ο Ιησούς γνώριζε τον οικοδεσπότη αυτόν. Διότι αλλιώς οι φράσεις ο Διδάσκαλος, μαζί με τους μαθητές μου, θα ήταν ακατανόητες σε αυτόν (g). Και είχε ίσως προσυνηνοηθεί ο Κύριος μαζί του, ότι θα τελούσε σε αυτόν το Πάσχα. Η πρόγνωση όμως των λεπτομερειών αυτών, («θα βαστάει στάμνα με νερό» κλπ.) οι οποίες έγιναν σε στιγμή που δεν μπορούσε να προβλεφθεί φυσικά, είναι προφανώς υπερφυσική. Δες Μάρκ. ιδ 13.

(2) Κατάλυμα είναι ο τόπος της ξενοδόχησης, όπως λέει ο Ευστάθιος. Δες Λουκ. β 7. Έτσι αποκαλεί την αίθουσα όπου θα δειπνούσε με τους μαθητές (δ).

(3) Ο χρόνος της σφαγής του πασχάλιου αμνού δεν είχε φτάσει. Και εφόσον ο Ιησούς και οι μαθητές του είχαν αποκηρυχτεί ως αποσυνάγωγοι στην Ιερουσαλήμ, δεν είναι πιθανόν, ότι οι ιερείς θα βοηθούσαν τους μαθητές στην τήρηση του τυπικού αυτής της σφαγής. Επιπλέον δύσκολα θα επαρκούσε ο χρόνος και για τη σφαγή και για το ψήσιμο του αμνού. Με το τελευταίο αυτό δείπνο εγκαινιάζοταν νέα τάξη πραγμάτων μάλλον παρά συμπληρωνόταν η παλαιά. Και η σημασία του θα τονιζόταν και θα εξυψωνόταν, εάν το κεντρικό σύμβολο του παλαιού Πάσχα (ο πασχάλιος αμνός) έλειπε ολοτελώς από το δείπνο, όταν Εκείνος, τον οποίο συμβόλιζε ο αμνός αυτός συνιστούσε την ανάμνηση της θυσίας εκείνης, την οποία το παλαιό αυτό σύμβολο προεικόνιζε. Από τους στίχους 15-19 φαίνεται, ότι το Πάσχα και το ρήμα φάγω του στίχου αυτού αναφέρονται στον άρτο και τον οίνο της θείας ευχαριστίας (ρ).

22.12 κάκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον(1) μέγα ἐστρωμένον(2)· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

12 **Εκείνος τότε θα σας δείξει ένα μεγάλο ανώγι στρωμένο· εκεί να ετοιμάσετε».**

(1) Υπάρχει και η γραφή ανάγαιον που προήλθε μάλλον από λάθος του αντιγραφέα. Διότι το ανάγαιον βρίσκεται μόνο στον Ησύχιο αναφερόμενο («ανάγαιον ανά την γην» δηλαδή χτισμένο πάνω στη γη). Η λέξη αυτή δεν είναι της κοινής διαλέκτου, στην οποία μόνο το ανώγαιον και το κατώγαιον

περισώθηκε, που δηλώνουν το πάνω και κάτω πάτωμα, όπως η δική μας λέξη ισόγειο (δ).

(2) Ο οικοδεσπότης θα σας δείξει θάλαμο μεγάλο στο πάνω πάτωμα, στρωμένο, δηλαδή ο οποίος έχει τα κρεβάτια καλυμμένα με στρώματα, στα οποία ξαπλωμένοι έτρωγαν (δ).

22.13 ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἶρηκεν αὐτοῖς(1), καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα(2).

13 Ἐφυγαν καὶ τα βρήκαν ὅπως ακριβῶς τους τα εἶχε πει· κι ετοίμασαν το πασχαλινὸ τραπέζι.

(1) Ακριβῶς ὅπως τους τα εἶχε πει ἀπὸ πρὶν. Οἱ ευαγγελιστὲς υπονοοῦν, ὅτι ἡ πρόγνωση τοῦ Ἰησοῦ ἐδῶ ἦταν υπερφυσικὴ καὶ δὲν οφειλόταν σε κάποιο προκαθορισμὸ καὶ τακτοποίηση ἀπὸ πρὶν (ρ).

(2) Δες Ματθ. κστ 19. Ετοίμασαν μάλλον τὸ δωμάτιο καὶ τα σχετικὰ με τὸ δείπνο ἐκείνου τοῦ απογεύματος, κατὰ τὸ ὁποῖο παραδόθηκε τὸ μυστήριο τοῦ ἀληθινοῦ Πάσχα. Ὅπως ἤδη ἐπιώθηκε, δὲν υπήρχε χρόνος γιὰ σφαγὴ καὶ προετοιμασία τοῦ πασχαλινοῦ ἀμνοῦ.

22.14 Καὶ(1) ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν(2) καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ(3).

14 Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τοῦ δείπνου, ὁ Ἰησοῦς κάθισε στο τραπέζι μαζί με τοὺς δώδεκα ἀποστόλους.

(1) Δες Ματθ. κστ 20-29 καὶ Μάρκ. ιδ 17-25 καὶ τις ἐκεῖ σημειώσεις.

(2) Ἡ συνήθεια τοῦ να τρώνε τὸ Πάσχα ὄρθιοι (Εξ. ιβ 11) εἶχε προ πολλοῦ ἐγκαταλειφθεῖ. Ἀρχικὰ εἰσήχθη να τρώνε τὸ Πάσχα καθισμένοι, καὶ μετέπειτα καὶ ξαπλωμένοι. Ἡ ἀπὸ τοὺς ραβίνους ἐξήγηση που δινόταν γιὰ τὴν μεταβολὴ αὐτὴ ἦταν ἡ ἐξῆς: Εἶναι συνήθεια τῶν δούλων να τρώνε ὄρθιοι. Καὶ τώρα τρώνε ξαπλωμένοι, γιὰ να γίνεται κατανοητὸ, ὅτι βγήκαν αὐτοὶ ἀπὸ τὴ δουλειὰ στὴν ἐλευθερία. Ἐπίσης καὶ ἡ συνήθεια τοῦ να προμηθεύονται τὸν πασχαλινὸ ἀμνὸ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρες πρὶν τὸ Πάσχα εἶχε καταργηθεῖ (ρ).

(3) Καὶ οἱ 12 μαζί τοῦ μη ἐξαιρουμένου τοῦ Ἰουδα. Διότι εἶναι δυνατόν ἐκεῖνοι, που ἔχουν τὸ σατανὰ στὴν καρδιά καὶ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ κάθε κακία, να ἐξακολουθοῦν να κατέχουν θρησκευτικὸ ἀξίωμα καὶ να ἐπιτελοῦν τις ἐξωτερικὲς διακονίες που αὐτὸ ἐπιβάλλει. Καὶ ἐφόσον ἡ κακία τοὺς παραμένει κρυμμένη στὴν καρδιά τοὺς καὶ δὲν ξεσπᾶ σκανδαλωδῶς καὶ πρὸς τα ἔξω, ὥστε να ἐπιφέρει τὴν ἐκπτώσῃ τοὺς, δὲν μπορεῖ κανεὶς να ἀρνηθεῖ σε αὐτοὺς τα ἐξωτερικὰ τοὺς προνόμια καὶ δικαιώματα που ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ ἀξίωμά τοὺς. Γι' αὐτὸ ἀν καὶ ὁ Ἰουδᾶς ἐγίνε ἤδη ἐνοχὸς τῆς προδοτικῆς συμφωνίας, ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἦταν δημόσια γνωστὴ ἡ ἐνοχὴ αὐτὴ πράξη τοῦ, ὁ Κύριος δέχεται αὐτὸν να παρακαθίσει με τοὺς υπόλοιπους συμμαθητὲς στὸν μυστικὸ δείπνο.

22.15 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα(1) τοῦτο τὸ πάσχα(2) φαγεῖν μεθ' ὑμῶν(3) πρὸ τοῦ με παθεῖν(4).

15 «Πάρα πολὺ ἐπιθύμησα», τοὺς εἶπε, «αὐτὸ τὸ πασχαλινὸ δείπνο να τὸ φάω μαζί σας πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό μου.

(1) Ἐβραϊκὴ σύνταξη συνηθισμένη στους Ὁ'. Αὐτὴ ἡ ἐκφραση ἀποτελεῖ διπλασιασμὸ τῆς ἰδέας τοῦ ρήματος (g) =πολὺ ἐπιθύμησα (δ). Ὁ συνδυασμὸς τοῦ «ἐπιθυμία ἐπεθύμησα» με τὸ «πρὶν να πάθω» εἶναι ἀξιοσημείωτος. Ἡ γνώση τοῦ φρικτοῦ πάθους δὲν ἐξουδετέρωσε τὴν ἐνταση τῆς ἐπιθυμίας (ρ). Ὑπάρχει στα λόγια αὐτὰ τοῦ Κυρίου ἀνάμικτο συναίσθημα χαρὰς με λύπη (g).

«Σαν να ἔλεγε αὐτό· Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο μου δείπνο μαζί σας... διότι δὲν θα ξαναφάω ἄλλοτε μαζί σας· ὅπως ακριβῶς καὶ αὐτοὶ που πρόκειται να ἀποδημήσουν κάνουν τοὺς τελευταίους χαιρετισμοὺς στους δικούς τοὺς καὶ γνήσιους γλυκύτερα καὶ ποθεινότερα. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλο λόγο ἐπιθύμησα αὐτὸ τὸ Πάσχα να φάω μαζί σας, διότι σε αὐτὸ πρόκειται να παραδώσω σε ἐσὰς τα μεγάλα μυστήρια, αὐτὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης» (Θφ).

«Ἐπιθυμία ἐπιθύμησα, λέει, αὐτὸ τὸ Πάσχα να φάω· δηλαδὴ να παραδώσω σε σας τα καινούργια πράγματα καὶ να δώσω Πάσχα κατὰ τὸ ὁποῖο πρόκειται να σας κάνω πνευματικούς» (Χ).

Τὸ μυστήριο τῆς θείας ευχαριστίας, τὸ ὁποῖο ἐπρόκειτο να παραδώσει σε αὐτοὺς, θα ἦταν ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τὴ συντέλεια ὁ δεσμὸς, με τὸν ὁποῖο οἱ ἀκόλουθοί τοῦ θα συνδέονταν καὶ με αὐτὸν καὶ μεταξύ τοὺς καὶ θα ἀποτελοῦσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον θεσμὸ τὴν αἰσθητὴ ἀνάμνηση τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖο ἀπὸ ἀγάπη ἀναδέχτηκε γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Δὲν ἦταν λοιπὸν φυσικὸ ἡ περίπτωση αὐτὴ να προσελκύει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κυρίου καὶ να διεγείρει στὴν πλήρη ἀγάπης καρδιά τοῦ τὸν πόθο αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο μιλά ὁ παρὼν στίχος; (ο).

Ἐπιθυμοῦσε να μεταδώσει σε μας τις χάρες που προήλθαν ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ. Ἐπιθυμοῦσε να δώσει σε μας τὸν εαυτὸ τοῦ ὡς πνευματικὴ μας τροφή. Ἐπιθυμοῦσε να δείξει σε μας τὴν ἀγάπη τοῦ.

(2) Αυτό το Πάσχα, δηλαδή το της Κ.Δ. και όχι εκείνο της Π.Δ., το οποίο και μαζί τους δύο φορές ήδη προηγουμένως έφαγε (δ). Κάποιοι από τους καθολικούς στην προσπάθεια να υποστηρίξουν ότι ο Ιησούς έφαγε και το εβραϊκό Πάσχα, ισχυρίστηκαν, ότι στο δείπνο αυτό έλειπε μεν ο αμνός, έγινε όμως χρήση αζύμων· και στηρίχτηκαν σε κάποια μαρτυρία της Μίσχνας (Pesachim 10), κατά την οποία μόνο τα άζυμα ήταν απαραίτητα για τέλεση του Πάσχα, εφόσον λόγω της μεγάλης συρροής προσκυνητών στα Ιεροσόλυμα μπορούσε να παρουσιαστεί έλλειψη επαρκούς αριθμού αμνών ή και κασικιών (g).

Αλλά εφόσον βρισκόμαστε στο απόγευμα της 13 Νισάν, κατά το οποίο έπρεπε να εξαφανίζεται κάθε υπόλειμμα ένζυμου άρτου και δεν είχαν ακόμη προετοιμαστεί τα άζυμα, πώς έγινε χρήση αζύμων;

(3) Ότι άρχισε τότε να γίνεται στο στρωμένο ανώγαιο εξακολουθεί να συνεχίζεται ανά τους αιώνες. Στον ουρανό και στη γη η ίδια πράξη τελεσιουργείται ακόμη, διότι μία είναι η ιερωσύνη και μία η θυσία. Η ανά την οικουμένη εκκλησία είναι το απέραντο και σε όλη τη γη εκτεινόμενο ανώγαιο. Σε όλες τις χώρες, κάτω από όλους τους ουραμούς, στα όρη και τις πεδιάδες, στις ερήμους και στις πόλεις, όπου μαζεύονται οι Χριστιανοί για λατρεία, εκεί είναι και το ανώγαιο και η πασχάλια τράπεζα και ο Κύριος το αληθινό Πάσχα, θύτης συγχρόνως και θύμα.

(4) «Δηλώνει με αυτό ότι με τη θέλησή του πάσχει. Διότι μπορούσε οπωσδήποτε, εφόσον ήξερε ότι πρόκειται να πάθει, να αποχωρήσει κρυφά, όπως ακριβώς έκανε και σε προηγούμενους καιρούς» (Θφ).

Προτού να πάθω. Μην ξεχνάμε, ότι το καινούργιο Πάσχα, το οποίο παρέδωσε ο Κύριος σε αυτόν τον μυστικό δείπνο, αποτελεί έξοχο και μοναδικό εφόδιο και προετοιμασία για τις δοκιμασίες και τα παθήματα και τον ίδιο το θάνατο.

22.16 λέγω γάρ(1) ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ' αὐτοῦ ἕως ὅτου πληρωθῆ(2) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ(3).

16 Σας βεβαιώνω πως δε θα το ξαναφάω μαζί σας, ωσότου αυτό βρει την αληθινή πληρότητά του στη βασιλεία του Θεού».

(1) Επιθύμησε ζωηρά να φάει το Πάσχα αυτό, διότι το Πάσχα αυτό είναι το τελευταίο του Πάσχα, κατά το οποίο θα λάμβανε την ευκαιρία να συστήσει το μυστήριο (L).

(2) =να γίνει πλήρες (δ).

(3) Ἡ, εννοεί την μέσω του μυστηρίου ένωση με την πάνω στη γη βασιλεία του Θεού, δηλαδή με την εκκλησία. Δηλαδή το Πάσχα το οποίο θα γίνει πλήρες και του οποίου ο Χριστός θα μετάσχει είναι η θεία ευχαριστία, στην οποία ενώνεται με τους πιστούς στην πάνω στη γη βασιλεία του Θεού, στην εκκλησία (p) και η οποία είναι αληθινά το δείπνο, το οποίο αντικαθιστά τον τύπο του ιουδαϊκού Πάσχα με θεία πραγματικότητα (L).

«Διότι γίνεται πλήρες το Πάσχα σε μας που τιμούμε την ανώτερη από το νόμο διάβαση, το Πάσχα το αληθινό· και τους ενωμένους με το Χριστό δεν τους αγιάζει ένας αμνός από αγέλη· αλλά μάλλον αυτός ο ίδιος κατά τρόπο άγιο ιερουργείται με την μυστική ευλογία, κατά την οποία ευλογούμαστε και ζωοποιούμαστε. Διότι έγινε σε εμάς άρτος ζωντανός που κατέβηκε από τον ουρανό και έδωσε ζωή στον κόσμο» (Σχ).

Ἡ, πιο σωστά, ο Κύριος θέλει να μιλήσει για δείπνο νέο, το οποίο θα γίνει μετά τη συντέλεια (g), όταν η ένωση με τον Σωτήρα θα γίνει καθαρά πνευματική και ανάλογη με την τότε κατάσταση των αγίων (δ).

«Κάποιοι λοιπόν ως βασιλεία του Θεού δέχτηκαν την μέλλουσα κατάσταση· και θα πίνει ο Κύριος στο μέλλον μαζί μας την αποκάλυψη των μυστηρίων του» (Θφ).

Ἐτσι και ο θεολόγος Γρηγόριος «στο λόγο του για το Πάσχα λέει· το δόσιμο του καινούργιου ποτηρίου είναι η αποκάλυψη των θείων νοημάτων που μας υποσχέθηκε στη μελλοντική και προσδοκώμενη βασιλεία των ουρανών, όταν καταργούνται μεν τα κάτοπτρα και τα αινίγματα και φανερώνεται η πρόσωπο με πρόσωπο θέα, όπως λέει ο απόστολος» (Σευήρος).

22.17 καὶ δεξάμενος(1) τὸ ποτήριον(2) εὐχαριστήσας εἶπεν, Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς(3)·

17 Ὑστερα πήρε το ποτήρι, έκανε ευχαριστήρια προσευχή και εἶπε: «Πάρτε το αυτό και μοιράστε το μεταξύ σας·

(1) Δόθηκε σε αυτόν και το δέχτηκε όταν του προσφέρθηκε. Αντιτίθεται με το του στίχου 19 «αφού πήρε τον άρτο... ομοίως και το ποτήριο» (p).

(2) Τι ποτήριο είναι αυτό; Αυτοί που δέχονται, ότι ο Ιησούς τέλεσε το εβραϊκό Πάσχα, δέχονται αυτό

ως το πρώτο ή το δεύτερο πασχαλινό ποτήριο (ρ). Κατά το τυπικό της τέλεσης του ιουδαϊκού Πάσχα κατά την πρώτη φάση του ο πατέρας του σπιτιού κυκλοφορούσε μεταξύ των μελών του ποτήριου γεμάτο κρασί (σύμφωνα με άλλους καθέννας είχε το ποτήρι του) με την επίκληση αυτή «Να είσαι ευλογημένος, Κύριε και Θεέ μας, βασιλιά του κόσμου, που δημιούργησες τον καρπό του αμπελιού». Μετά έτρωγαν τις πικριδες (είδος σαλάτας), οι οποίες υπενθύμιζαν τα δεινά της δουλείας στην Αίγυπτο και ακολουθούσε η από το Εξόδο 1β αφήγηση της συστάσεως του Πάσχα και της απελευθέρωσης της Αιγύπτου και αφού ψάλλονταν οι ριβ και ριγ Ψαλμοί κυκλοφορούσε το δεύτερο ποτήριο (g). Δεν μπορούμε παρόλ' αυτά να είμαστε βέβαιοι για το ποιο ήταν ακριβώς το τυπικό της τέλεσης του ιουδ. Πάσχα κατά τις ημέρες του Κυρίου και επιπλέον μέχρι ποιού σημείου ο Κύριος τήρησε το τυπικό αυτό κατά τη νέα αυτή και εκτάκτως υψηλή τελετουργία (ρ).

Από αυτούς που δεν δέχονται ότι ο Κύριος τέλεσε το ιουδ. Πάσχα εκφράστηκαν διάφορες γνώμες. Ελάχιστα πιθανή η εκδοχή, ότι το ποτήριο αυτό είναι το ίδιο το ποτήριο της θείας ευχαριστίας, που αναφέρεται στο στίχο 20. Και ο μεν δ. υποστηρίζει ότι ο Κύριος παίρνοντας το ποτήριο αυτό, το οποίο του πρόσφεραν οι μαθητές μετέλαβε και είπε στους μαθητές «πάρτε και διαμοιράστε το», αλλά τώρα μεν αμέσως το άφησε κάτω, και αφού οι μαθητές κοινωνήσαν του καθαγιασμένου άρτου, τότε σύμφωνα με αυτά που λέγονται στο στίχο 20 έδωσε αυτό σε αυτούς για να μετάσχουν σε αυτό. Τελείως απίθανη εκδοχή.

Ο ρ. αναφερόμενος και στα Α' Κορ. 1 16,21, όπου ο θείος Παύλος μνημονεύει δύο φορές το ποτήριο πρώτο και μετά τον άρτο (αν και στην αφήγησή του για τη σύσταση του μυστηρίου στο Α' Κορ. 1α 33 ακολουθεί τη συνηθισμένη σειρά), επιπλέον επίσης και στο βιβλίο της Διδαχής όπου το ποτήριο μπαίνει πρώτο (κεφ. θ 2) προσκλίνει στη γνώμη, που και άλλοι υποστήριξαν, ότι το ποτήριο αυτό είναι το ποτήριο της θείας Ευχαριστίας και ότι ο στίχος 20 όπου γίνεται πάλι λόγος για το ποτήριο, δεν είναι αυθεντικός αλλά αποτελεί παρεμβολή από την αφήγηση του Παύλου. Αλλά οι από τους κώδικες μαρτυρίες για την αυθεντικότητα αυτού του στίχου και της συνδεδεμένης με αυτόν φράσης του προηγούμενου στίχου: «Το οποίο δίνεται για σας, αυτό να κάνετε για τη δική μου ανάμνηση», είναι τόσο γενικές και σαφείς και ισχυρές, ώστε και ο Tischendorf και ο Soden και ο Souter και άλλοι δέχτηκαν αδίστακτα αυτόν ως αυθεντικό.

Πιθανότερη και σωστότερη παρουσιάζεται η εκδοχή, κατά την οποία ο Κύριος τέλεσε όχι το ιουδαϊκό Πάσχα, αλλά άλλο από τα ιερά δείπνα που επανειλημμένα κατά τη διάρκεια του έτους συνηθίζονταν από τους Ιουδαίους. Τέτοια ήταν τα δείπνα των σαββάτων και των αγίων ημερών, πριν από τα οποία κυκλοφορούσε το λεγόμενο Kiddush-ποτήριο. Και το ποτήριο αυτό ευλογούμενο δινόταν από χέρι σε χέρι σε όλους που ήταν στο τραπέζι πριν το κόψιμο του ψωμιού στην αρχή του φαγητού. Εκτός από τα δείπνα αυτά ήταν τα λεγόμενα chaburah δείπνα= φιλικά δείπνα, κατά τα οποία πριν το κυρίως δείπνο προσφέρονταν ορεκτικά ευλογούμενα και εάν προσφερόταν μαζί με αυτά και κρασί, ευλογούνταν και αυτός από τον καθένα από τους συμμετέχοντες στο τραπέζι (δες Dix, The shape of the Liturgy σελ. 51,54,88). Σύμφωνα με αυτά το ποτήριο αυτό είναι ή το Kiddush ή αυτό που συνηθιζόταν στην αρχή των ιερών φιλικών δείπνων.

(3) Το διαμοιράστε ακολουθούμενο από το «έαυτοῖς» εκφράζει πολύ ισχυρότερα το γεγονός της μεταξύ τους διανομής. Η διανομή θα γινόταν με το να πει ο καθένας και να δώσει στη συνέχεια στον επόμενο παρά με το να χύνεται από το κοινό ποτήριο στο ποτήρι του καθενός (ρ).

22.18 λέγω γὰρ(1) ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πίω(2) ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου(3) ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ(4).

18 σας λέω πως από 'δω και πέρα δε θα ξαναπιώ απ' τον καρπό του αμπελιού, ώσπου να έρθει η βασιλεία του Θεού».

(1) Το γαρ σημαίνει: Διότι είναι η τελευταία φορά που πίνουμε μαζί το ίδιο ποτήριο.

(2) Υπάρχει και η γραφή «ου μη πίω από του νυν» ή «από του νυν ου μη πίω». Εκ πρώτης όψεως θα φαινόταν, ότι ο Κύριος δεν ήπια από ο ποτήριο. Κατά την επικρατούσα όμως ιουδαϊκή συνήθεια θα ήταν πρωτοφανές και παράδοξο το προϊστάμενο του δείπνου πρόσωπο να μην μετάσχει. Και το «από τώρα» άλλωστε εξηγείται καλύτερα υπό την προϋπόθεση, ότι ο Κύριος, αφού ήπια, είπε αυτό.=Ήπια τώρα. Αλλά από τη στιγμή αυτή και στο εξής δεν θα πιω πλέον (ρ).

(3) Κάποιοι θεωρούν τη φράση ότι αναφέρεται στην ιουδαϊκή ευλογία του πρώτου πασχάλιου ποτηρίου. Είναι όμως τελείως αβέβαιο, εάν η γνωστή σε μας ευλογία, ήταν σε χρήση και κατά την εποχή του Σωτήρα (ρ). Ολόκληρος ο στίχος αυτός στους άλλους συνοπτικούς μπαίνει μετά τη σύσταση της Ευχαριστίας. Είναι δυνατόν οι λόγοι σε αυτόν να επαναλήφθηκαν από τον Σωτήρα. Παρόλ' αυτά πιθανότερο φαίνεται να λέχθηκαν μετά τη σύσταση της θείας Ευχαριστίας, οπότε ο

Λουκάς βάζει αυτούς εδώ προληπτικά, όπως πράττει συνήθως όταν συνδέει σύμφωνα με τη συγγένεια των ιδεών λόγους του Κυρίου που δεν ειπώθηκαν με τη σειρά που αυτός παρουσιάζει (ο).
(4) Οι λέξεις αυτές είναι εκείνες, από τις οποίες ο Παύλος άντλησε το δικό του υπόμνημα στο Α΄ Κορ. ια 26: «μέχρις ότου έλθει» (g). Μετά το ιουδαϊκό Πάσχα είναι η θεία ευχαριστία, της οποίας εκείνο ήταν τύπος και αυτή η πραγματικότητα. Μετά την Ευχαριστία υπάρχει το καινούργιο κρασί της θείας ευφροσύνης στην ουράνια βασιλεία (L).

22.19 και λαβών άρτον εύχαριστήσας έκλασεν και έδωκεν αυτοίς λέγων, Τουτό(1) έστι(2) τὸ σῶμά μου τὸ υπέρ υμῶν(3) διδόμενον(4)· τοῦτο(5) ποιείτε εις τὴν έμην ανάμνησιν(6).

19 Ὑστερα πήρε ψωμί και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το κομμάτιασε και τους το έδωσε λέγοντας: «Αυτό είναι το σώμα μου, που παραδίνεται για χάρη σας· αυτό που κάνω τώρα, να το κάνετε στην ανάμνησή μου».

(1) Το «αυτό» δεν είναι δυνατόν να σημαίνει την πράξη του κοψίματος και φαγώματος του άρτου, ούτε κάτι άλλο παρά μόνο «ο άρτος αυτός» (p).

(2) Για τη σημασία του «εστί» δες το στίχο 20, όπου το ποτήριο ταυτίζεται με την Κ.Δ., όπως και το «ειμί» το οποίο λέει ο Κύριος στο Ιω. η 12,θ 5,ιδ 6,ιε 1,5 (p).

(3) Όπως στην Π.Δ. ένα μέρος από το ίδιο θύμα (αρνί) προσφερόταν στο Θεό, ενώ το υπόλοιπο μέρος τρωγόταν από τους Ισραηλίτες, έτσι το ένα εκείνο σώμα, το οποίο ο Ιησούς πρόσφερε στον Πατέρα, λαμβάνεται από τους Χριστιανούς στο άγιο Δείπνο (b).

«Όταν λοιπόν λέει «το οποίο δίνεται για χάρη σας» να το εννοήσεις αντί για το «για χάρη της δικής σας φύσης των ανθρώπων». Το μεν παλαιό λοιπόν Πάσχα τελούνταν για την απαλλαγή της δουλείας στην Αίγυπτο... το καινούργιο όμως Πάσχα τελείται για άφεση αμαρτιών» (Θφ).

(4) Δηλαδή παραδίνεται σε θάνατο μετά από λίγο (δ).

(5) Το οποίο εγώ ήδη έπραξα, δηλαδή το να παίρνετε άρτο, να ευχαριστείτε, να τον κόβετε και να μετέχετε σε αυτόν.

(6) Συνεχώς να πράττετε αυτό για να θυμάστε και σεις και όλοι οι άλλοι μετά από εσάς την απολύτρωση την οποία πέτυχα με το θάνατό μου. Η ευχαριστία πρόκειται να είναι συνεχής ανάμνηση εκείνου, ο οποίος ελευθέρωσε τους ανθρώπους από τη δουλεία της αμαρτίας, όπως και το Πάσχα ήταν ετήσια ανάμνηση της ελευθέρωσης από τη δουλεία της Αιγύπτου (Εξόδ. ιβ 24-27,ιγ 8,14) (p). Η ευγνώμων ανάμνηση του προσώπου του Ιησού, να το συναίσθημα το οποίο πρέπει να κυριαρχεί σε μας κατά την πράξη αυτή (g).

«Ο αρχιερέας μας είναι εκείνος ο οποίος πρόσφερε τη θυσία που μας καθαρίζει. Εκείνη προσφέρουμε και τώρα, η οποία προσφέρθηκε τότε, αυτήν που δεν χάνεται ποτέ. Αυτό γίνεται για ανάμνηση αυτού που έγινε τότε. Διότι αυτό, λέει, να κάνετε στη δική μου ανάμνηση. Δεν τελούμε άλλη θυσία όπως ο αρχιερέας τότε, αλλά την ίδια πάντα· ή μάλλον επιτελούμε ανάμνηση θυσίας» (X).

22.20 ώσαύτως(1) και τὸ ποτήριον(2) μετά τὸ δειπνήσαι(3), λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον(4) ἡ καινή διαθήκη εν τῷ αἵματι μου(5), τὸ υπέρ υμῶν(6) έκχυνόμενον(7).

20 Το ίδιο, μετά το δείπνο, πήρε και το ποτήρι λέγοντας: «Αυτό το ποτήρι είναι η νέα διαθήκη, που επισφραγίζεται με το αίμα μου το οποίο χύνεται για χάρη σας.

(1) Το ωσαύτως δηλώνει, ότι έλαβε το ποτήριο, ευχαρίστησε και έδωσε αυτό σε αυτούς, όπως έγινε και για τον άρτο (p).

(2) Με άρθρο. Είτε διότι το ποτήριο αναφέρθηκε ήδη στο στίχο 17, είτε μάλλον διότι σημαίνεται το γνωστό ποτήριο, το οποίο κάθε Χριστιανός γνώριζε, ότι ήταν μέρος της Ευχαριστίας που συστάθηκε από τον Κύριο. Δες Α΄ Κορ. ια 25 (g).

(3) Συναντιέται μόνο εδώ και στο Α΄ Κορ. ια 25, όχι όμως και στους Ματθαίο και Μάρκο. Δείχνεται με αυτό ότι μετά το κόψιμο και την μετάδοση του άρτου, εξακολούθησαν για κάποιο χρόνο να τρώνε, μετά από το οποίο η μετάληψη του τιμίου αίματος επήλθε σαν η επισφράγιση και συμπλήρωση του όλου δείπνου (δ).

(4) Λέει αυτό που περιέχει αντί για το περιεχόμενο.

(5) Από το υποκείμενο διαθήκη θα συμπεράνουμε την μετοχή διατιθεμένη= η Κ.Δ. που συνάπτεται με το αίμα μου (g). Η διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα του (Τερτυλλιανού Adv. Marc. IV 40). Η επικύρωση συνθήκης συνοδευόταν συνήθως με χύσιμο αίματος. Και ό,τι είχε γραφτεί με αίμα, θεωρούνταν ανεξάλειπτο (p). Η νέα διαθήκη μεταξύ Θεού και ανθρώπων θεμελιώνεται στο χύσιμο του αίματος του Κυρίου (g). Η νέα διαθήκη είναι στο χυνόμενο αίμα του Ιησού (L).

(6) Το υμῶν (=για εσάς) και εδώ και στο στίχο 19 σημαίνει τους αποστόλους ως αντιπροσώπους

όλων των πιστών (ρ). «Η φράση «το οποίο χύνεται για σας» συνδέεται με το ποτήριο· και το ποτήριο είναι το αίμα του» (Ζ).

(7) Το οποίο μετά από λίγο θα χυθεί στο σταυρό. «Και αυτός λοιπόν ήπια από αυτό. Διότι για να μην πουν, ακούγοντας αυτά: Τι λοιπόν; Αίμα πίνουμε και σάρκα τρώμε; Και θορυβηθούν τότε... για να μην παραχτούν λοιπόν και τότε, πρώτος αυτός έκανε αυτό εισάγοντάς τους ατάραχα στην κοινωνία των μυστηρίων» (Χ), αν και οι λόγοι στο στίχο 18 φαίνονται μάλλον να αποκλείουν, ότι ο Κύριος ήπια από το ποτήριο, όπως δεν δηλώνεται, ότι έφαγε και από τον καθαγιασμένο άρτο.

«Μην αμφιβάλλεις ότι αυτό είναι αλήθεια, τη στιγμή που ο ίδιος ξεκάθαρα λέει, Αυτό είναι το σώμα μου και Αυτό είναι το αίμα μου. Αλλά δέξου μάλλον με πίστη τον λόγο του Σωτήρα· διότι εφόσον αυτός είναι η αλήθεια, δεν ψεύδεται. Για να μην περιέλθουμε δηλαδή σε πλήρη νάρκωση βλέποντας πάνω στις άγιες τράπεζες των εκκλησιών να είναι μπροστά μας σάρκα και αίμα, ερχόμενος ο Θεός βοηθός στις δικές μας αδυναμίες, βάζει μέσα σε αυτά δύναμη ζωής και τα μεταβάλλει σε ενέργεια της δικής του σάρκας» (Κ).

Στίχ. 21-30. Ο προδότης. Συζήτηση για το ποιος είναι ο πρώτος.

22.21 πλήν(1) ἰδοὺ(2) ἡ χεὶρ(3) τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης·

21 »Αλλά να, το χέρι αυτού που θα με προδώσει είναι μαζί μου πάνω στο τραπέζι.

(1) Το «πλήν» εδώ δηλώνει μετάβαση· γενίκευση ή αλλαγή θέματος. Από τη σημασία του θανάτου του μεταβαίνει στον τρόπο, με τον οποίο θα πεθάνει (ρ). Ἡ, με αυτό δηλώνεται ξεκάθαρα, ότι ο Ιούδας αποτελούσε εξαίρεση στον κύκλο αυτόν των μαθητών και φίλων (g). Ο Λουκάς μετά την αφήγηση του μυστικού δείπνου αναφέρει πρωθύστερα τα σχετικά με τον Ιούδα (δ). Σύμφωνα με τον Λουκά λοιπόν ο Ιούδας παρέμεινε στην τέλεση του θείου Δείπνου και μετείχε σε αυτό και από τα δύο είδη. Οι αφηγήσεις όμως του Ματθαίου και του Μάρκου δεν οδηγούν στο ίδιο συμπέρασμα (g).

(2) Χαρακτηριστικό της έκπληξης, η οποία θα προκαλούνταν στους μαθητές από την απροσδόκητη αυτή αποκάλυψη (g).

(3) Λέγεται εδώ το μέρος αντί για το όλο· το χέρι αντί για τον προδότη, διότι το χέρι παραδίδει (L). Ἡ, η φράση το χέρι... στο τραπέζι, έχει την ίδια σημασία με τη φράση του Ματθαίου «αυτός που βουτά μαζί μου στο πιάτο το χέρι» και σημαίνει απλώς: είναι ομοτράπεζός μου (g).

22.22 και(1) ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὠρισμένον(2), πλήν(3) οὐαὶ(4) τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ(5) δι' οὗ παραδίδοται.

22 Ο Υἱὸς του Ανθρώπου, βέβαια, βαδίζει σύμφωνα μ' αυτό που ὀρίσε ο Θεός· αλίμονο ὅμως σ' εκείνον τον άνθρωπο από τον οποίο θα προδοθεί».

(1) Ο στίχος είναι σχεδόν κατά λέξη ο ίδιος όπως στους Ματθαίο και Μάρκο. Υπάρχει και η γραφή «ὅτι ο υἱὸς μὲν»=Το ὅτι είναι αιτιολογικό και εξηγεί πῶς τέτοιο καταπληκτικό γεγονός πρόκειται να λάβει χώρα (ρ).

(2) Και ο θάνατος του Χριστού, αλλά και το ὅτι θα συνοδευτεί με προδοσία αποτελούν μέρος της θείας βουλής (ρ). Είναι αυτό αποφασισμένο από το Θεό (g). Σύμφωνα με πρόγνωση και απόφαση του Θεού ο Κύριος παραδόθηκε σε θάνατο, αλλιώς ούτε ο Ιούδας δεν θα μπορούσε να παραδώσει αυτόν ούτε οι άρχοντες του Ισραήλ θα μπορούσαν με οποιονδήποτε τρόπο να θίξουν αυτόν. Ο Κύριος δεν σύρθηκε βίαια στο μαρτύριο, αλλά παραδόθηκε εκούσια και πρόθυμα σε αυτό.

Αποκαλύπτεται εδώ η μεγάλη αλήθεια, ὅτι και η κακία των ανθρώπων που εκδηλώθηκε με την πιο απαίσια μορφή της στη διάπραξη της σταύρωσης του Κυρίου, απέβη εις δόξαν του Θεού, αφού έφερε σε πέρας την βουλή του, ὥστε ο γιος του Ιησούς Χριστός να πεθάνει για τη σωτηρία του κόσμου. Η σοφία του Θεού γνωρίζει να κατευθύνει την πανουργία των ανθρώπων κατά το θέλημά του.

(3) Καθαρά αντιθετικό. Αντίθεση μεταξύ του υιού του ανθρώπου και του προδότη (L).

(4) Αν και ο Θεός γνωρίζει πριν από όλους τους αιώνες, ὅτι ο Ιούδας θα είναι ο προδότης του Ιησού, αυτό δεν αναιρεί την ελευθερία ή την ευθύνη του προδότη (ρ), διότι ο δυστυχής αυτός χρησιμοποιεί την ελευθερία του για να προδώσει τον διδάσκαλο (g).

«Έχει ὀριστεί μὲν το να πάθει, αλλά εσύ γιατί βρέθηκες κακός, ὥστε να είσαι έτοιμος για προδοσία; Για αυτό λοιπόν σου έχει φυλαχτεί ως κληρονομιά το «αλλοίμονο», διότι βρέθηκες κατάλληλος για προδοσία» (Θφ).

«Διότι ο μὲν (Χριστός) ἔδωσε τον εαυτό του για χάρη μας σύμφωνα με την ευδοκία του Θεού Πατέρα, για να μας σώσει από κάθε κακό· αυτός ὅμως επειδή παρέδωσε τον σωτήρα των ὅλων Χριστό και λυτρωτή στα χέρια των φονιάδων θα κληρονομήσει την τιμωρία που πρέπει στο διάβολο» (Κ).

Ούτε η υπομονή και ανεξικακία που δείχνουν οι μάρτυρες στο μαρτύριο ούτε το θέλημα του Θεού

που προόρισε τα παθήματά τους μπορούν να αποτελέσουν δικαιολογία για εκείνους, οι οποίοι έλαβαν μέρος στα βασανιστήριά τους ή τους καταδίωξαν. Αν και ο Θεός είχε προαποφασίσει την προδοσία του Χριστού και ο Χριστός πρόθυμα υπέστη αυτήν, η αμαρτία και η ενοχή του Ιούδα δεν μειώθηκε από αυτό. Ενήργησε και αυτός και αυτοί με τους οποίους συνεργάστηκε ως ελεύθερα άτομα. Σχεδίασαν, συμβουλευτήκαν μεταξύ τους ανταλλάσσοντας μεταξύ τους γνώμες, κατέληξαν σε αποφάσεις, και χρησιμοποίησαν μέσα για εκτέλεσή τους και γενικά ενήργησαν ακριβώς, όπως πράττουν οι άνθρωποι σε όλες τις ενέργειες της ζωής τους, ελεύθερα και αβίαστα.

(5) Το «εκείνον» σημειώνει τον Ιούδα ως ξένο πλέον από τον κύκλο των δώδεκα. Δες Ιω. ιγ 26,27,30 (p).

22.23 και αυτοί ήρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἶη(1) ἐξ αὐτῶν(2) ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν(3).

23 Αυτοί τότε ἄρχισαν να συζητοῦν μεταξύ τους ποιος ἄραγε απ' ὅλους να εἶναι αὐτός που πρόκειται να διαπράξει κάτι τέτοιο.

(1) Η ευκτική πτώση σε πλάγια ερώτηση είναι χαρακτηριστική του Λουκά στην Κ.Δ. (L).

(2) Φαίνεται ότι κανείς δεν υποπτεύθηκε τον Ιούδα. Ίσως όμως και ο Κύριος μάλλον ψιθύρισε το «Εσύ το είπες», ώστε να ακούστηκε από μόνον τον Ιούδα. Πιθανώς επίσης καθόταν αυτός κοντά στον Ιησού κατέχοντας την μία πλευρά δίπλα του, ενώ ο Ιωάννης κατείχε την άλλη (p).

Δείχνει επιπλέον αυτό την κρυψίνοια του Ιούδα, ο οποίος πέτυχε πλήρως να κρύψει μέχρι την τελευταία στιγμή όχι μόνο το απαίσιο σχέδιο της προδοσίας, αλλά και τον όλο του χαρακτήρα μέχρι σημείου ώστε κανείς από τους μαθητές να μην εκφράσει υπόνοια τώρα για αυτόν (o).

(3) «Ο Ματθαῖος μεν και ο Μάρκος λένε ότι αυτοί απόρησαν για αυτό πριν τη διανομή του ἄρτου και του ποτηρίου. Ο Λουκάς όμως μετά την διανομή. Είναι φανερό λοιπόν, ότι αυτό έγινε και πριν και μετά» (Z).

Ἡ, αυτού του είδους το πρωθύστερο προτιμήθηκε από τον Λουκά, επειδή μετά τη σύσταση του μυστηρίου τοποθετεί σειρά λόγων του Κυρίου (από το στίχο αυτόν μέχρι και τον στίχο 38) και δεν θέλησε από αυτούς να αφαιρέσει και τους σχετικά με τον Ιούδα λόγους του Κυρίου (L).

22.24 Ἐγένετο(1) δὲ καὶ(2) φιλονεικία ἐν αὐτοῖς(3), τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ(4) εἶναι μείζων(5).

24 Ἐγινε μεταξύ των μαθητῶν φιλονικία για το ποιος ἄραγε απ' αυτούς εἶναι ο ανώτερος.

(1) «Και άλλοτε πολυασχολήθηκαν οι μαθητές για τέτοιο πράγμα» (Z). Δες Ματθ. ιη 1-5, Μάρκ. θ 33-37, Λουκ. θ 46-48, όπως και Ματθ. κ 24-28 και Μάρκ. ι 41-45. Από τους νεώτερους ερμηνευτές κάποιοι ταυτίζουν τα εδώ λόγια του Κυρίου με αυτά που ειπώθηκαν στους Ματθαῖο και Μάρκο ἐξ' αφορμῆς της αἴτησης των πρωτείων από τους υιούς Ζεβεδαίου (L).

Ο Ιησούς ήταν δυνατόν λόγια τέτοιας σημασίας να τα επανέλαβε περισσότερες από μία φορές (p). Η σύγκριση των λόγων του Κυρίου στους στίχους 26, 27 με την αφήγηση του Ιωάννη για το πλύσιμο των ποδιών των μαθητῶν του Κυρίου και των λόγων του Κυρίου με αφορμή αυτό (Ιω. ιγ 12-20) δεν αφήνει αμφιβολία για τη σχέση της ἐρίδας αυτής που αναφέρει ο Λουκάς με το πλύσιμο των ποδιών των αποστόλων (g).

(2) Τα μόρια «δε και» συνδέουν την ακόλουθη συζήτηση με την προηγούμενη (στίχος 23), όχι όμως χρονολογικά (g). Το «δ ε» δείχνει, ότι η συζήτηση για την οποία θα γίνει λόγος, υπήρξε διαφορετικού χαρακτήρα από την προηγούμενη, έγινε όμως και αυτή στο δείπνο (όπως υποδηλώνεται με το «και»). Είναι ελάχιστο πιθανόν, ότι αυτή έγινε μετά το πλύσιμο των ποδιών και την παράδοση της ευχαριστίας. Πιθανότερο φαίνεται, ότι έγινε στην αρχή του δείπνου και το πλύσιμο των ποδιών υπήρξε συμβολικός έλεγχος και διδασκαλία εποπτική κατά της φιλονεικίας αυτής (p).

(3) Με ποια αφορμή έγινε αυτή; Ελάχιστο πιθανώς διότι «επειδή πληροφορήθηκαν ήδη για το τέλος του διδασκάλου, ζήτησαν Ποιος από αυτούς θεωρείται ότι είναι μεγαλύτερος, για να γίνει διδάσκαλος των άλλων» (Z). Λιγότερο πιθανή η: «επειδή είναι εύλογο να έλεγαν μεταξύ τους ότι Εσύ πρόκειται να τον προδώσεις και πάλι εκείνος αυτό, ότι Εσύ· από αυτό οδηγήθηκαν στο να λένε· Εγώ είμαι καλύτερος και Εγώ είμαι μεγαλύτερος, και τα παρόμοια» (Θφ).

Αρκετά πιθανή ερμηνεία, η φιλονεικία προήλθε ίσως από το ερώτημα ποιος θα έπαιρνε την τιμητική θέση κοντά στον Διδάσκαλο κατά το επίσημο και ιερό αυτό δείπνο (g.p.).

(4) Ποιος είναι κατά τη γνώμη και απόφαση όλων (b). Ἡ, ποιος σύμφωνα με την αξία του πρέπει να θεωρείται (L).

(5) Το συγκριτικό υπονοεί δύο τα συγκρινόμενα, τον μεγαλύτερο και υπεροχότερο και όλους του υπόλοιπους που είναι σε ίση μοίρα (p)= αυτός που έχει τα πρωτεία μεταξύ τους (δ).

22.25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς(1), Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν(2) καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται(3).

25 Ὁ Ἰησοῦς τοὺς εἶπε: «Οἱ βασιλιάδες τῶν ἐθνῶν καταδυναστεύουν τοὺς λαοὺς τοὺς καὶ οἱ δυνάστες τοὺς τιτλοφοροῦνται εὐεργέτες.

(1) «Καταπραΰνει τὴν ταραχὴν τοὺς με δύο παραδείγματα, ἓνα μὲν αὐτῶν ἐθνικῶν, τοὺς οὗσι ἀποστρέφονταν, δείχνοντας ὅτι με αὐτοὺς θὰ μοιάσουν, ἀν τέτοια φρονοῦν· καὶ τὸ ἄλλο παράδειγμα ὁ αὐτὸς τοῦ. Διότι μὲσω τοῦ αὐτοῦ τοῦ τῶν οὗσι ὁδηγεῖ σε ταπεινοφροσύνη, δείχνοντας τὸν αὐτὸ τοῦ να τοὺς διακονεῖ» (Θφ).

(2) Ἡ ἐξουσία στα ἔθνη περιγράφεται ὅπως στο Μάρκο (1 42). Δες τις ἐκεῖ σημειώσεις. Οἱ βασιλιάδες τῶν ἐθνικῶν παρουσιάζονται ὡς κύριοι καὶ ἀξιῶνουν τις τιμὲς τῶν κυρίων (L).

(3) Τὸ ρῆμα πρέπει να τὸ πάρουμε ὡς μέσο μάλλον παρά ὡς παθητικὸ=Οἱ βασιλιάδες παίρνουν τὸν τίτλο αὐτὸν ἢ ἀξιῶνουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους να τοὺς τὸν δώσουν καὶ προσφερόμενο τὸν δέχονται. Στους ἐλληνιστικοὺς χρόνους παρέχονταν ἀφειδῶς στους ἡγεμόνες οἱ τίτλοι τοῦ Σωτήρα, τοῦ Εὐεργέτη στη Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο τόσο στα νομίσματα ὅσο καὶ στις ἐπιγραφές (L).

Ἀποκαλοῦν οἱ ἴδιοι τοὺς αὐτοὺς τοὺς εὐεργέτες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ τοὺς κολακεύουν ἔτσι ὀνομάζουν αὐτοὺς. Καὶ ἐνὶ διαφημίζονται ὡς εὐεργέτες στὴν πραγματικότητα καὶ ἀλήθεια υπηρετοῦν τὰ συμφέροντά τοὺς καὶ ἀσχολοῦνται με τὸ να εὐεργετήσουν τὸ βαλάντιό τοὺς καὶ τὸ ἀτομὸ τοὺς, ὄχι ὅμως καὶ τὴ χώρα τοὺς. Παρόλ' αὐτὰ οὕτως ἢ ἄλλως με τὴν οἰκειοποίηση τοῦ τίτλου εὐεργέτης μαρτυροῦν, ὅτι ἡ ἀσκηση ἐξουσίας στους ἄλλους πρέπει να ἀποσκοπεῖ στὴν εὐεργεσία τοὺς.

22.26 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως(1), ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω(2) ὡς ὁ νεώτερος(3), καὶ ὁ ἡγούμενος(4) ὡς ὁ διακονῶν(5).

26 Ἐσεῖς ὅμως δὲν πρέπει να κάνετε τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὁ ἀνώτερος ἀνάμεσά σας πρέπει να γίνεσθε ὡς ὁ κατώτερος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς ὡς ὁ ὑπηρέτης.

(1) Στὴ φυσικὴ ἀνθρώπινη κοινωνία ὁ Ἰησοῦς ἀντιτάσσει τὸν τύπο κάποιου νέου κοινωνίας, στὸν κόλπο τῆς οὗσις ὁ μόνος τίτλος μεγαλείου θὰ εἶναι οἱ πλουσιοπάροχοι υπηρεσίες πρὸς τοὺς ἄλλους (g). Ἡ χρησιμοποίηση τῶν ἀναφερθέντων τίτλων σε τέτοιους τυραννικοὺς ἡγεμόνες κάνει αὐτοὺς ἀκατάλληλους να χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ οφείλουν να μιμοῦνται τὸν διδάσκαλό τοὺς ὁ οὗσις δὲν ζήτησε καμία ἀπὸ τις ἐπίγειες διακρίσεις, ἀλλὰ ἦταν τὴ στιγμή ἐκεῖνη ἀνάμεσά τοὺς ὡς ὁ διάκονος (ο).

Τὸ να πράττει κάποιος τὸ ἀγαθὸ στους ἄλλους εἶναι πολὺ περισσότερο τιμητικὸ παρά τὸ να φαίνεται μέγας. Καὶ αὐτὸ καὶ μόνον ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλὴ ὁδὸ, γιὰ να γίνεσθε κάποιος μέγας. Καὶ αὐτὸ οφείλουν οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου να πιστεύουν καὶ να φρονοῦν, ὅτι ἡ μεγίστη τοὺς τιμὴ θὰ εἶναι να πράττουν ὅτιδήποτε ἀγαθὸ μποροῦν στὸν κόσμος. Καὶ θὰ γίνονταν πράγματι εὐεργέτες τοῦ κόσμου, διότι ἐν μὲσω κινδύνων καὶ διωγμῶν θὰ ἔφερναν σε αὐτὸν τὸ εὐαγγέλιο. Θὰ ἔφερναν στὴν ἀνθρωπότητα ἀσύγκριτα μεγαλύτερες εὐλογίες καὶ εὐεργεσίες ἀπὸ ὅσο οἱ βασιλιάδες, οἱ οὗσις ἀποκαλοῦνταν εὐεργέτες καὶ οἱ οὗσις κυριαρχοῦσαν στα ἔθνη. Τὸ να πράττεις τὸ ἀγαθὸ! Ποῖός δὲν μπορεῖ να γίνεσθε εὐεργετικὸς στὸν πλησίον;

Εάν ἡ ἀνάβαση σε ἡγεμονικὸ καὶ βασιλικὸ θρόνο εἶναι προνόμιο λίγων, τὸ να εὐεργετῆ κανεὶς καὶ με τὴν εὐεργεσία να γίνεσθε μέγας, εἶναι προνόμιο ὅλων.

(2) Ἄς ἀποδεικνύει τὸν αὐτὸ τοῦ ὅτι εἶναι. Δες 1 36,1β 40,1στ 11,1θ 17 (p).

(3) «Νεώτερο λέει τὸν τελευταῖο» (Z), αὐτὸν ποὺ λόγω τῆς ηλικίας οφείλει ἀ υπηρετεῖ τοὺς ἄλλους (δ). Εἶναι παράλληλο με τὸ «διακονῶ» διότι στους Ἰουδαίους οἱ ταπεινότερες καὶ κοπιαστικότερες ἐργασίες δίνονταν στα νεώτερα μέλη τῆς συναξῆς. Δες Πράξ. ε 6,10 (g).

(4) Στὴν Κ.Δ. τὸ ἡγούμενος σημαίνει εἶμαι ἀρχηγός· πάντοτε σε μετοχὴ ἐνεστώτα καὶ συχνότατα στο Λουκά. Χρησιμοποιεῖται γιὰ ὅποιονδήποτε ἀρχηγό, ἐκκλησιαστικὸ ἢ πολιτικὸ. Δες Πράξ. ζ 10,1δ 12,1ε 22,Ματθ. β 6,Εβρ. ιγ 7,17,24. Στους Ὁ' συναντιέται συχνά (p).

(5) Ἡ ἰδέα ποὺ ἐκφράζεται στὸ στίχο εἶναι: Τὸ πραγματικὸ μεγαλεῖο συνίσταται στὴ σπουδὴ καὶ προθυμία με τὴν οὗσις διαθέτει κάποιος τὸν αὐτὸ τοῦ στὴν υπηρεσία τῶν ἄλλων.

22.27 τίς γὰρ(1) μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν(2); οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ(3) ἐν μὲσω ὑμῶν εἶμι ὡς ὁ διακονῶν(4).

27 Ποῖος εἶναι ἀνώτερος; Αὐτὸς ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι ἢ αὐτὸς ποὺ τὸν υπηρετεῖ; Δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ κάθεται στὸ τραπέζι; Ἐγὼ ὅμως εἶμαι ὡς ὁ ὑπηρέτης ἀνάμεσά σας.

(1) Ἀποδεικνύει αὐτὸ ποὺ εἶπε προηγουμένως με τὸ ἴδιο τοῦ τὸ παράδειγμα (b). «Δίνει σε αὐτοὺς ὑπόδειγμα τοῦ λόγου τὸν αὐτὸ τοῦ» (Z).

(2) Ποιος είναι μεγαλύτερος αυτός που ξαπλώνει στο δείπνο και μετέχει στο τραπέζι ή αυτός που υπηρετεί; (δ).

(3) Ο σύνδεσμος «δε» είναι αντιθετικός=Και όμως εγώ.

(4) «Αφού αυτός έκρινε αυτούς ως μεγαλύτερους μιας και κάθονταν στο τραπέζι, ο ίδιος διακόνησε, θεωρώντας ως έσχατο τον εαυτό του, όταν έπλυνε τα πόδια τους» (Ζ).

«Αυτός που υπηρετείται από κάθε κτίση λογική και αγία, αυτός που είναι σύνθρονος και συμβασιλεύει με το Θεό και Πατέρα, παίρνοντας τη θέση υπηρέτη, έπλυνε τα πόδια των μαθητών» (Κ).

Η ίδια έννοια με αυτήν του Ματθ. κ 27 και Μάρκ. ι 45 μερικότερα εκφράζεται εδώ στο δείπνο και με αφορμή το πλύσιμο των ποδιών των μαθητών (δ). Βεβαίως αυτό δεν λέγεται άσχετα και με τον όλο βίο του Κυρίου, ο οποίος υπήρξε βίος αυτού που διακονούσε τους μαθητές του και όλους τους ανθρώπους.

22.28 ὑμεῖς δέ(1) ἔστε οἱ διαμεμενηκότες(2) μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς(3) μου·

28 Κι εσεῖς εἰστε αὐτοὶ που μέινετε κοντά μου στις δοκιμασίεις μου.

(1) Πώς συνδέεται με τα προηγούμενα; Ἡ, «ὅπως ακριβῶς για αυτόν που τον παρέδωσε φύλαξε το «ουαί (αλλοίμονο)», ἔτσι για αυτούς μιλά αντίθετα, ὅτι Εσεῖς ὅμως εἰστε αὐτοὶ που μέινετε μαζί μου στους πειρασμούς μου· για αυτό και σας υπόσχομαι αμοιβές» (Θφ).

Ἴσως τονίζοντας ο Κύριος τη λέξη «εσεῖς» σκέφτεται τον Ιούδα, ο οποίος δεν παρέμεινε μαζί του (g).

Ἡ, πιθανότερα, αφού τους μάλωσε, διότι ἔθεσαν μεταξύ τους ζήτημα πρωτείων, δείχνει τώρα σε αυτούς και πού συνίστανται τα προνόμια, τα κοινά σε όλους, μη δίνοντας ως προς αυτό σε κανέναν κάποια προτίμηση. Τα προνόμιά τους συνίστανται στο ὅτι παραμένουν σταθερά στο πλευρό του, την ώρα που διακονεῖ και υπηρετεῖ τους ἄλλους (p). Αφού τους μάλωσε για την αδυναμία που εκδήλωσαν, τώρα ενθαρρύνει αυτούς με την υπόσχεση της αληθινῆς και αἰώνιας δόξας στη βασιλεία του Πατέρα. Φροντίζει ὥστε να μην αποθαρρυνθοῦν ἀπὸ την απαγόρευσή του να επιδιώκουν επίγειες τιμές και αξιώματα (ο).

(2) Ἡ πρόθεση «δια» και ο παρακείμενος εκφράζει την ιδέα της επίμονης και σταθερῆς και διαρκούσας ἀκόμη παραμονῆς κοντά του=Εσεῖς ἔχετε επίμονα παραμείνει μαζί μου και εξακολουθεῖτε να παραμένετε. Δες α 22, Εβρ. α 11, Β Πέτρ. γ 4 (p).

Οι μαθητές του παρέμειναν πλησίον του σε ὅλες τις θλίψεις του και συμμετείχαν και αὐτοὶ σε αυτές. Μικρὴ ἦταν ἡ βοήθεια, την οποία οι μαθητές μπορούσαν να παράσχουν σε αὐτόν. Ὀπωσδήποτε ὅμως δέχτηκε αὐτήν με χαρά, παρόλο που το ὅτι παρέμειναν κοντά του ἦταν και αὐτὸ δωρεὰ της χάρις του. Και ἡ ευμένεια αὐτῆ του Ἰησοῦ παρουσιάζεται ζωηρότερα, ὅταν λάβει κάποιος υπόψη τις τόσες πλάνες, παρανοήσεις, αδυναμίες, λησμοσύνες των μαθητῶν, για τις οποίες ο Κύριος επανειλημμένα τους εἶχε ελέγξει. Ἀλλὰ ο διδάσκαλος τώρα παραβλέπει και ξεχνά ὅλα αὐτά, και το μόνο, το οποίο θυμάται, εἶναι, ὅτι αὐτοὶ ἔμειναν μαζί του στους πειρασμούς του.

(3) Πειρασμούς ἐδῶ ονομάζει τις στερήσεις του, τις ἐναντίον του συκοφαντίεις, τις ἐνέδρες, την ἀπόρριψή του ἐκ μέρους του λαοῦ και των ἀρχόντων του (g), τις δοκιμασίεις του σε ὅλο το διάστημα της δημόσιας δράσης του και ἰδιαίτερα κατὰ τον τελευταῖο αὐτὸ χρόνο της (p). Ἡ ὅλη λοιπὸν ζωὴ του Κυρίου ἦταν πλήρης πειρασμῶν και διαμέσου αὐτῶν μπήκε στη δόξα. Και αὐτὸς εἶναι και ο κλήρος ὅλων των πιστῶν (b).

Διακηρύττει ἐδῶ ο Κύριος ὅτι ἀντιμετώπισε πολλοὺς πειρασμούς. Ἡ ζωὴ του ἦταν πλήρης ἀπὸ πειρασμούς· ἀπὸ τον χρόνο, κατὰ τον οποίο ο σατανὰς πείραξε αὐτόν πάρα πολύ ἔντονα στην ἔρημο μέχρι τη στιγμή κατὰ την οποία διεξήγαγε τον τελικὸ ἀγῶνα με τον ἀρχοντα του σκότους πάνω στο σταυρὸ (δες Ιω. ιδ 30) ο Μεσσίας πολεμήθηκε ἀπὸ το διάβολο και τα ὄργανά του. Ἡ φράση στο Λουκά δ 13 «ο διάβολος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ αὐτόν μέχρι τον κατάλληλο καιρὸ» δεν δηλώνει, ὅτι ο σατανὰς στο μεταξύ ἀποσύρθηκε τελείως, ἀλλὰ ὅτι ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τέτοιους βίαιους και σκληροὺς πειρασμούς, ὅπως ἦταν αὐτοὶ στην ἔρημο (ο).

22.29 κἀγὼ(1) διατίθεμαι(2) ὑμῖν(3) καθὼς(4) διέθετό μοι ὁ πατήρ(5) μου βασιλείαν(6)

29 Κι ὅπως ο Πατέρας μου μού ἔδωσε τη βασιλεία, θα σας δώσω κι ἐγὼ το δικαίωμα να τρώτε και να πίνετε στο τραπέζι μου στην βασιλεία μου.

(1) Για ανταμοιβὴ της πιστῆς ἐμμονῆς σας και ἐγὼ (b). Αὐτὰ πράξατε εσεῖς για μένα. Με συντροφεύσατε στους ἀγῶνες μου. Και ἐγὼ λοιπὸν θα κάνω εσὰς συντρόφους μου στη δόξα μου (g). Δες Ἀποκ. γ 10: «Ἐπειδὴ φύλαξες τον λόγο της υπομονῆς μου, και ἐγὼ θα σε φυλάξω ἀπὸ την ώρα του πειρασμοῦ που πρόκειται να ἔλθει σε ὅλη την οἰκουμένη» .

(2) «Ἀντὶ να πει υπόσχομαι» (Ζ). Το διατίθεμαι λέγεται συνήθως για δόσιμο με διαθήκη ἐξ' αιτίας

θανάτου. Όπως π.χ. την βασιλεία εις την Αλεξάνδρα διέθετο (Ιωσήπου Αρχ. XII 16,1). Εδώ όμως δεν μπορεί το ρήμα να σχετιστεί με τη διαθήκη (σ. 20), αφού το διέθετο που ακολουθεί δεν μπορεί να λεχθεί για διαθήκη του Πατέρα (L).

(3) Το αντικείμενο του διατίθεται είναι κοινό με το διέθετο που ακολουθεί. Υπόσχομαι «βασιλεία ουράνια, με τις ελπίδες της οποίας τους δυναμώνει περισσότερο ώστε να έχουν γενναιοψυχία και υπομονή» (Z). Όχι κάποια ανεξάρτητη από τη δική του, αλλά αυτήν την ίδια τη δική του βασιλεία, της οποίας οι μαθητές θα αποβούν συμμετοχοί και κοινωνοί (ο). Λιγότερο πιθανώς υπόσχομαι σε σας, να τρώτε και να πίνετε στο τραπέζι μου (δ).

(4) Δεν πρέπει να πάρουμε το «καθώς» με την έννοια της πλήρους ομοιότητας, αλλά μάλλον με την έννοια του εφ' όσον· από τη στιγμή, κατά την οποία· μια και έχω εγώ την βασιλεία και δύναμη να ενεργώ... (L).

(5) «Δηλαδή ξεχώρισε για μένα βασιλεία» (Θφ).

(6) Το άναρθρο της λέξης, μάς οδηγεί να θεωρήσουμε αυτήν με την έννοια της εξουσίας της βασιλικής και όχι του βασιλείου (g). Δες Αποκ. ιζ 12. Η βασιλεία με κάθε έννοια της λέξης ανήκει στον υιό, συμβασιλεύουν όμως με αυτόν ως αδελφοί και φίλοι και οι πιστοί (δ). Η βασιλική λοιπόν εξουσία την οποία θα έχουν οι πιστοί, θα είναι κάποια πληρεξουσιότητα που παρέχεται σε αυτούς από το Χριστό (g). Σε κάθε βασιλεία προϋποτίθεται ότι αυτοί που μετέχουν σε αυτήν περνούν τρόπο ζωής ηγεμονικό και λαμπρό με διατροφή πλούσια, και έχουν και βασιλική δύναμη που ασκείται από αυτούς. Και τα δύο υπόσχεται ο Κύριος στη συνέχεια στους μαθητές του (b).

22.30 ἵνα εσθήητε(1) καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου(2) ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθίσεσθε(3) ἐπὶ θρόνων κρίνοντες(4) τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

30 Θα καθίσετε πάνω σε θρόνους και θα κρίνετε τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ».

(1) «Άρα και μετά την ανάσταση των νεκρών... θα χρειαστούμε πάλι φαγητά και τραπέζι; Καθόλου. Αλλά από τα δικά μας πράγματα υποδηλώνει τα πνευματικά» (K).

«Αυτό ειπώθηκε από μεταφορά από αυτούς που τιμώνται από τους βασιλιάδες το κόσμου. Διότι αυτοί που δειπνούν μαζί με τους βασιλείς θεωρούνται ότι είναι πρώτοι από όλους» (Θφ).

«Υπάρχουν όμως και κάποιοι, που δέχονται βέβαια τιμές από εκείνους που έχουν εξουσία, αλλά όμως δεν κάθονται και σε κοινό τραπέζι. Ότι λοιπόν θα απολαμβάνουν τις πρώτες τιμές δίπλα σε αυτόν, το δείχνει με παράδειγμα από τα δικά μας» (K).

Θα έχουν πλήρη ικανοποίηση των ψυχών τους με τη θέα και απόλαυση του Θεού. Και από αυτό θα έχουν, σαν σε δείπνο, την άριστη συντροφιά και κοινωνία με τελειότητα αγάπης. Διαφορετική γραφή «ίνα έσθητε».

(2) Οι Ιουδαίοι γενικώς θεωρούσαν την Μεσσιακή βασιλεία ως συμπόσιο. Δες Λουκ. ιγ 29,ιδ 15 (ρ). «Τραπέζι μεν θα μπορούσαν να είναι τα αιώνια και απόρρητα αγαθά, που είναι ετοιμασμένα για αυτούς που αγαπούν το Θεό· ενώ το να τρώνε και να πίνουν, είναι η απόλαυση αυτών των αγαθών» (Z).

Δηλώνεται η στενότητα με τον Κύριο κοινωνία και ένωση και κατά συνέπεια μετοχή των ύψιστων πνευματικών αγαθών (δ).

(3) Διαφορετικές γραφές, καθίζεσθε, καθίσησθε, καθέζησθε, καθήσθε. Δες για την έννοια του στίχου Ματθ. ιθ 28 και τις εκεί σημειώσεις.

(4) Θεωρήθηκε από κάποιους το κρίνω με την έννοια του κυβερνώ και όχι του δικάζω. Η εσχατολογική σημασία του χωρίου αυτού δεν ευνοεί την εκδοχή αυτή. Σύμφωνα με το Α΄ Κορ. στ 2,3 οι πιστοί θα κρίνουν τον κόσμο και αυτούς τους (πονηρούς) αγγέλους. Στη γενική κρίση στους αποστόλους θα έχει ανατεθεί η κρίση των ισραηλιτικών φυλών (g). Πιο εύστοχη ερμηνεία: τις 12 φυλές του Ισραήλ δηλαδή του πνευματικού Ισραήλ, του νέου Ισραήλ της χάριτος (ο).

Στίχ. 31-38. Διάλογος του Κυρίου με τον Πέτρο και τους μαθητές.

22.31 Εἶπε δε ὁ Κύριος(1)· Σίμων Σίμων(2), ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς(3) ἐξητήσατο(4) ὑμᾶς(5) τοῦ σινιάσαι(6) ὡς τὸν σῖτον·

31 Εἶπε ἐπίσης ὁ Κύριος: «Σίμων, Σίμων! Ὁ σατανᾶς ζήτησε να σας δοκιμάσει σαν τὸ σιτάρι στο κόσκινο.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν αυτό. Ποια είναι η σύνδεση με τα παραπάνω; Ή, ίσως στο μεταξύ ο Πέτρος είπε κάτι τέτοιο, σαν αυτό που αναφέρει ο Ιωάννης (ιγ 36), και το οποίο αποσιωπάται από τον Λουκά (ρ). Ή, για να μην τυχόν εφόσον θα δοξάζονταν οι ένδεκα (σύμφωνα με τον προηγούμενο στίχο) αποδώσουν αυτό στις δικές τους δυνάμεις και νομίσουν ότι από μόνοι τους

μόνοι αυτοί μεταξύ τόσων χιλιάδων Ιουδαίων παρέμειναν κοντά στον Κύριο στους πειρασμούς του, έδειξε ο Κύριος ότι και αυτοί, εάν δεν προστατεύονταν από την πλούσια βοήθεια του Κυρίου, θα συμπαρασύρονταν στην ίδια αποστασία στην οποία και οι άλλοι (Βέδας).

«Μη νομίσετε, λέει, ότι είναι δικό σας όλο αυτό το κατόρθωμα· διότι ο διάβολος πνίξε πάρα πολύ ζητώντας να σας βγάλει από τη δική μου στοργή και να σας αποδείξει προδότες. Αλλά εγώ παρακάλεσα» (Θφ).

Δες για την προαναγγελία της άρνησης του Πέτρου και Ματθ. κστ 30-35 και Μάρκ. ιδ 26-30 και τις εκεί ερμην. σημειώσεις. Ο Λουκάς συμφωνεί με τον Ιωάννη (ιγ 36-38) τοποθετώντας την προαναγγελία αυτή στο υπερώο. Ο Ματθαίος και ο Μάρκος όμως τοποθετούν αυτήν την ώρα που ο Κύριος μαζί με τους μαθητές βρισκόταν στο δρόμο βαδίζοντας από το υπερώο στη Γεθσημανή. Δεν αποκλείεται παρόλ' αυτά να επαναλήφθηκε η προφητεία αυτή του Κυρίου, όπως κάμποιοι δέχτηκαν, αν και πολλοί από τους νεώτερους θεωρούν ως απίθανη την επανάληψη αυτή.

(2) Πολύ έντονη σύνδεση ή επανάληψη της ίδιας λέξης (b). Η επανάληψη του ονόματος προκαλεί εντύπωση (p). Γιατί χρησιμοποιεί το όνομα Σίμων και όχι το Πέτρος; Διότι ο Ιησούς τού μιλά ως προς άνθρωπο ασθενή, ο οποίος δεν άξιζε τότε να ονομαστεί με το όνομα της χάριτος (L).

Ο Σίμων ο οποίος έως τώρα ήταν το στόμα και των υπόλοιπων μαθητών, που μιλούσε εξ' ονόματος και αυτών στον διδάσκαλο, γίνεται τώρα και αντί αυτών και ό,τι σκόπευε ο Κύριος να πει σε όλους, απευθύνει αυτό στον Πέτρο, ώστε και οι υπόλοιποι να το ακούσουν.

(3) Ο σατανάς που δεν ικανοποιήθηκε από το ότι μπήκε στον Ιούδα και κυριέυσε αυτόν (b).

«Διότι συνηθίζει αυτός (ο σατανάς) να ζητά τους ικανότερους για πάλη, όπως τον Ιώβ» (Z).

Πιθανώς ο σατανάς κατηγορήσε τους μαθητές στον Θεό ότι με ιδιοτέλεια ακολουθούν το Χριστό και αποβλέπουν σε κοσμικές δόξες και διακρίσεις από αυτόν ως Μεσσία και κοσμικού βασιλιά, όπως τον περίμεναν. Και ζήτησε, όπως άλλοτε για τον Ιώβ, την άδεια να τους δοκιμάσει.

(4) Η πρόθεση «εξ» στο ρήμα έχει μέσα της την ιδέα του επιζητά να πέσουν από τα χέρια του Ιησού στα δικά του χέρια (g).

«Με επιθυμία επιτέθηκε στον Ιώβ. Έτσι σκεφτόταν να επιτεθεί στον Πέτρο. Για αυτό και έλεγε ο Χριστός: Πόσες φορές σε ζήτησε ο σατανάς, να σε κοσκινήσει σαν το σιπάρι; Είδες πόση επιθυμία είχε;» (X).

Παρόλ' αυτά δεν μπορούσε τίποτα να πράξει εναντίον τους εάν δεν δινόταν σε αυτόν η άδεια. Αυτό δηλώνει το «ζήτησε».

(5) Το εσάς στον πληθυντικό περιλαμβάνει όλους τους μαθητές (o).

(6) «Αντί να πει να θορυβήσει, να κάνει άνω κάτω, να ταραξεί» (Z), «να ταρακουνήσει, να κοσκινίσει» (Ησύχιος), «να σας φέρει από εδώ, να σας φέρει από εκεί, να σας τραντάξει, να σας δονήσει, να σας κουνήσει πάνω κάτω, να σας βασανίσει, πράγμα που γίνεται σε αυτά που κοσκινίζονται» (X).

«Διότι «σινίον» σε κάποιους ονομάζεται αυτό που εμείς λέμε κόσκινο, στο οποίο το στάρι πηγαίνοντας πέρα δώθε ταραάζεται» (Z). Ήθελε να αποδείξει αυτούς ότι είναι άχυρο και όχι στάρι.

Θέλησε με τους πειρασμούς, τους οποίους θα τους επέφερε, να παρασύρει αυτούς στην αμαρτία και στην πλήρη άρνηση του Χριστού.

22.32 ἐγὼ δὲ(1) ἐδεήθην(2) περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου(3)· καὶ σὺ ποτε(4) ἐπιστρέψας(5) στήριξον(6) τοὺς ἀδελφούς(7) σου(8).

32 Εγὼ ὅμως προσευχήθηκα για σένα, να μη σε εγκαταλείψει η πίστη σου. Κι εσύ όταν ξαναβρείς την πίστη σου, στήριξε τους αδερφούς σου.

(1) Το «εγὼ δε» και ο αόριστος που ακολουθεί βρίσκονται σε έντονη αντίθεση με το σατανά και την αίτησή του (p). «Ο μεν σατανάς έδειξε πολλή φροντίδα εναντίον σας· εγὼ ὅμως ζήτησα για σένα» (Θφ). Η προσευχή του Κυρίου δεν παρεμπόδισε την έφοδο αυτή του σατανά, αλλά κατανίκησε την επίδρασή της (o).

(2) «Ζήτησα από τον Πατέρα μου ως άνθρωπος» (Z). «Αυτό το είπε όσον αφορά την ανθρώπινη φύση του· διότι ως Θεός, τι ανάγκη είχε να ζητήσει;» (Θφ). Τι υπέροχο δείγμα στοργής και μέριμνας για τους μαθητές. Αυτές τις ώρες, οι οποίες αμέσως προηγούνταν της αγωνίας στη Γεθσημανή και του σκληρού θανάτου του, να εκδηλώνει τόσο ενδιαφέρον για τους μαθητές (o).

(3) «Για να μην χάσεις τελείως την πίστη σου σε εμένα στον καιρό της αρνήσεως» (Z). Δεν λέει, για να μην κλονιστείς στην πίστη, αλλά για να μην εκλείπει ολοτελώς η πίστη σου (b).

«Φανερώνει όμως με αυτά, ότι αν είχε παραδοθεί στο σατανά για δοκιμασία, θα μπορούσε να αποδειχτεί τελείως άπιστος» (K).

«Διότι τι δεν θα έκανε ο εχθρός μας διάβολος, αν δεν ήταν ο Κύριος μαζί μας;... Διότι είναι πονηρό το

θηρίο και αχόρταγο, και αν συνεχώς δεν του έβαζε ο Θεός χαλινάρια, όλα θα τα ανέτρεπε και θα τα ανακάτωνε» (X).

Ήταν λοιπόν δυνατόν να ρίξει αυτόν ο σατανάς σε απελπισία όμοια με εκείνη, η οποία οδήγησε σε απώλεια τον Ιούδα (g). Ο Σωτήρας λοιπόν προγνωρίζοντας την άρνηση του Πέτρου παρακάλεσε για αυτόν τον Πατέρα (δ). Πόσο φως ρίχνει ο λόγος αυτός του Κυρίου στην ισχυρή πραγματικότητα των σκηνών του αόρατου κόσμου και της επίδρασης αυτών σε σχέση με τα γήινα! (g).

Λόγω της μεσιτείας και προσευχής του Χριστού η πίστη των μαθητών του, αν και κλονίζεται μερικές φορές, δεν εκλείπει όμως. Εάν αφήνονταν στους εαυτούς τους, θα έπεφταν. Φυλάσσονται όμως με τη δύναμη του Θεού και την προσευχή του Χριστού. Η προσευχή όμως και μεσιτεία του Χριστού δεν είναι μόνο γενική, για όλους συνολικά τους πιστούς, αλλά και ατομική, αναφερόμενη και στον καθένα από τους πιστούς.

(4) Χρησιμοποιείται αυτό και για σύντομο χρόνο που παρεμβάλλεται, όπως έδειξε ο Ευστάθιος. Στο χωρίο αυτό δηλώνει απλώς αόριστο χρόνο=κάποτε, οποτεδήποτε και αν γίνει η επιστροφή σου, είτε μετά από πολύ είτε μετά από σύντομο χρόνο (b).

(5) «Παρακάλεσα για σένα. Ποια λοιπόν αμοιβή θα ανταποδώσεις για αυτήν την φροντίδα και την πρόνοια; Άραγε ποια αμοιβή ζητάει; Αυτήν την ίδια πάλι. Διότι και εσύ, λέει, όταν επιστρέψεις στήριξε τους αδελφούς σου» (X). «Όταν επιστρέψεις μετά την άρνηση εννοείται με κλάμα πικρό, δηλαδή όταν αποκατασταθείς πάλι στην πρώτη θέση» (Z). «Όταν επιστρέψεις δηλαδή όταν μετανοήσεις και δακρύσεις και φύγεις από την άρνηση» (Θφ).

(6) «Δηλαδή γίνε στήριγμα και διδάσκαλος αυτών που έρχονται σε εμένα με την πίστη» (K). «Διότι εσύ, Πέτρο, όταν επιστρέψεις θα γίνεις σε όλους καλό υπόδειγμα για μετάνοια, και κανείς από όσους πιστεύουν σε εμένα δεν θα απελπιστεί όταν στρέψει τα μάτια του σε εμένα που ήσουν μεν απόστολος, αλλά αρνήθηκες και πάλι πήρες τα πρωτεία με τη μετάνοια» (Θφ).

Πέτρο, όταν αποκατασταθείς με τη χάρη του Θεού και οδηγηθείς σε μετάνοια, κάνε και συ ό,τι εξαρτάται από σένα για να στηριχτούν και άλλοι. Όταν πληροφορηθείς, ότι η κλονισμένη πίστη σου δεν εξαλείφθηκε, εργάσου να στηρίξεις και άλλους στην ίδια πίστη. Όταν απολαύσεις εσύ το έλεος και τους οικτιρμούς του πανάγαθου Θεού, που δέχεται τη μετάνοια των αμαρτωλών, ενθάρρυνε και άλλους να ελπίζουν στο έλεος αυτό και με πεποίθηση ακλόνητη ότι θα πάρουν αυτό να προστρέχουν στον σπλαχνικό Πατέρα. Όσοι έτυχαν της επίσκεψης του θείου ελέους και σώθηκαν από την άβυσσο της καταστροφής, οφείλουν να διακηρύττουν το πέλαγος της θείας αγαθότητας και στους άλλους και να ενθαρρύνουν και να προτρέπουν αυτούς να επιστρέψουν και αυτοί στο Θεό και να απολαύσουν τις δωρεές της αγαθότητάς του.

«Και θαύμασε πάλι τη σοφή διατύπωση του λόγου και την υπερβολή της θείας αγαθότητας. Για να μην οδηγήσει δηλαδή σε απογοήτευση τον μαθητή, με τη σκέψη ότι θα απομακρυνθεί από τα αξιώματα της αποστολής, επειδή επρόκειτο να τον αρνηθεί, τον γεμίζει με καλή ελπίδα, και ότι θα επιτύχει τα αγαθά που του είχε υποσχεθεί. Γιατί του είπε, ότι «και εσύ όταν επιστρέψεις στήριξε τους αδελφούς σου». Πόσο απεριγράπτη φιλανθρωπία! Δεν είχε γίνει ακόμη η αμαρτία, και έλαβε την συγχώρεση, και τον κατέταξε πάλι στα αποστολικά αξιώματα» (K).

(7) «Αδελφούς του είπε λοιπόν τους άλλους αποστόλους ή αυτούς που επρόκειτο μέσω αυτού να πιστέψουν» (Z).

(8) Τους αδελφούς σου είπε και όχι τους αδελφούς μας. Διότι με άλλο τρόπο έχει αυτούς αδελφούς ο Πέτρος και με διαφορετικό τελείως ο Κύριος (b).

22.33 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ(1), Κύριε, μετὰ σοῦ(2) ἔτοιμός(3) εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον(4) πορεύεσθαι.

33 Εκείνος του είπε: «Κύριε, μαζί σου εγώ είμαι έτοιμος να πάω και στη φυλακή, ακόμη και στο θάνατο».

(1) «Από πολλή αγάπη δείχνει θράσος ο Πέτρος και υπόσχεται αυτά που μέχρι τώρα ήταν αδύνατα σε αυτόν» (Θφ).

«Επειδή λοιπόν ήταν εύλογο να έχει αυτός μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, αφού ήξερε για τον εαυτό του ότι αγαπά το Χριστό περισσότερο από όλους, για αυτό επιτρέπει ο Θεός να πέσει, να απαρνηθεί τον διδάσκαλο, για αυτό και κλαίει πικρά, και κάνει ομοίως και τα άλλα, τα μετά το κλάμα. Διότι τι δεν έκανε; Μετά από όλα αυτά έβαλε τον εαυτό σου σε μύριους κινδύνους, δείχνοντας με όλα την ανδρεία του και το παράστημα της ψυχής του» (X).

(2) Μπαίνει μπροστά με έμφαση.

(3) Ο Πέτρος έχει αυτοπεποίθηση (b).

«Ἐπρεπε, εφόσον άκουσε τέτοια λόγια από την αυτοαλήθεια, να ζητήσει από αυτόν δύναμη και βοήθεια: αυτός όμως από θερμότητα πιο πολύ αντιλέγει ότι τίποτα τέτοιο δεν θα πάθει» (Ζ). Παρόλ' αυτά δείχνει την αγαθή διάθεση του Πέτρου. Ο Ιούδας ουδέποτε διαμαρτυρήθηκε όπως ο Πέτρος, όταν άκουσε από τον Κύριο να προαναγγέλλεται η προδοσία, την οποία είχε πρόθεση να κάνει. Η καρδιά εκείνου ήταν τόσο πλήρως διατεθειμένη προς την προδοσία όσο η καρδιά του Πέτρου ήταν διατεθειμένη να μην αρνηθεί το Χριστό.

(4) Οι περισσότεροι θλιβερές δοκιμασίες είναι η φυλάκιση και ο θάνατος (b).

22.34 ὁ δὲ εἶπεν, Λέγω σοι(1), Πέτρε(2), οὐ φωνήσει σήμερον(3) ἀλέκτωρ πριν ἢ τρίς(4) ἀπαρνήσῃ μη εἶδέναι με(5)

34 Ο Ιησούς τότε του είπε: «Πέτρο, σου λέω ότι πριν λαλήσει σήμερα ο πετεινός, τρεις φορές θα αρνηθείς ότι με ξέρεις».

(1) Ο Ματθαίος και ο Μάρκος γράφουν Αμήν λέγω σοι· ο Ιωάννης Αμήν, αμήν, λέγω σοι. Ο επίσημος τόνος, με τον οποίο ειπώθηκε αυτή η σαφώς προκαθορισμένη προφητεία, προξένησε βαθειά εντύπωση σε όλους (p).

(2) Όχι άσκοπα αντικαταστάθηκε το όνομα Σίμων με το όνομα Πέτρος= Εσύ τον οποίο ύψωσα τόσο πολύ, τον οποίο έκανα Πέτρο, θα πέσεις λοιπόν τόσο χαμηλά; (g). Η όμοια με πέτρα και βράχο πίστη και δύναμη δεν βρίσκεται στην αυτοπεποίθηση, αλλά στην ταπεινή πεποίθηση πάνω στον Κύριο (p).

(3) «Σήμερα είπε διότι ήταν η νύχτα που ακολουθούσε την ημέρα εκείνη» (Ζ). Η ημέρα της 14 (Νισάν) είχε ήδη αρχίσει από το απόγευμα της 13, όπως είπαμε παραπάνω. Σήμερα αν και σου φαίνεται, Πέτρο, ότι είσαι έτοιμος (b).

(4) Δες Ματθ. κστ 34 και Μάρκ. ιδ 30 και τις εκεί σημειώσεις για την αλεκτοροφωνία.

(5) «Του φανερώνει και το είδος του πειρασμού, ότι θα είναι άρνηση. Από εδώ λοιπόν μαθαίνουμε δόγμα, ότι δε αρκεί η πρόθεση του ανθρώπου χωρίς τη βοήθεια του Θεού· όπως ακριβώς λοιπόν και ο Πέτρος επειδή εγκαταλείφθηκε για λίγο, αν και φαινόταν ότι αγαπά και έχει θερμότητα, αλλά όμως όταν τον άφησε ο Θεός, του βαλε τρικλοποδιά ο εχθρός. Και πάλι, δεν αρκεί η βοήθεια του Θεού, αν δεν υπάρχει και η ανθρώπινη πρόθεση· όπως ακριβώς λοιπόν και ο Ιούδας τίποτα δεν ωφελήθηκε, αν και όλα τα έκανε ο Κύριος για να τον κερδίσει. Διότι έλειπε η αγαθή προαίρεση (πρόθεση)» (Θφ). Ο Χριστός γνωρίζει εμάς καλύτερα από όσο εμείς γνωρίζουμε τους εαυτούς μας. Γνωρίζει το υποκρυπτόμενο σε μας κακό, όπως και ό,τι στο μέλλον θα πράξουμε, μολονότι εμείς ούτε καν υποπτευόμαστε αυτό. Είναι ευεργετικό για μας ότι ο Χριστός γνωρίζει καλύτερα από εμάς, πού και πόσο είμαστε ασθενείς και συνεπώς γνωρίζει πού και πόσο χρειαζόμαστε να μας βοηθήσει.

22.35 Καὶ εἶπεν(1) αὐτοῖς, Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς(2) ἄτερ(3) βαλαντίου(4) καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήθητε(5); οἱ δὲ εἶπον, Οὐθενός(6).

35 Και στους άλλους μαθητές του είπε: «Όταν σας έστειλα χωρίς χρήματα και σακίδιο και υποδήματα, στερηθήκατε μήπως τίποτε;» Αυτοί του απάντησαν: «Τίποτε».

(1) Με τις λέξεις αυτές υποδηλώνεται η αρχή νέου θέματος, δεν υπάρχει όμως κάποια ένδειξη για κάποια οποιαδήποτε σύνδεση με τα προηγούμενα (p). Όσα ακολουθούν παρόλ' αυτά μπορούν να εισαχθούν στο θέμα των δοκιμασιών που προαναγγέλλθηκαν στο στίχο 31 και του κοσκινίσματος που αναφέρονται σε όλους τους αποστόλους («ζήτησε ε σ ά ς να σας κοσκινίσει») (L).

(2) Τα ακόλουθα λόγια ταυτίζονται κατά λέξη με τις οδηγίες και εντολές στο κεφάλαιο ι 4, που δόθηκαν κατά μεν τον Ματθαίο στους δώδεκα, κατά δε τον Λουκά στους εβδομήντα. Παρόλ' αυτά και οι εντολές που δόθηκαν στους 12 αποστόλους (Λουκ. θ 3), δεν είναι μεν αυτολεξεί οι ίδιες, στην ουσία όμως είναι όμοιες με αυτές (p). Με την ερωτηματική μορφή του λόγου προσελκύεται η προσοχή των μαθητών (o).

(3) ««Άτερ» λέει αντί να πει χωρίς» (Ζ).

(4) «Και όμως τότε δεν ανέφερε το βαλάντιο. Ναι αλλά μαζί με το χρυσάφι και το ασήμι συνυπονόησε και αυτό. Διότι αφού εμπόδισε να έχουν εκείνα, είναι φανερό, ότι και αυτό το εμπόδισε. Αφού όταν δεν υπάρχει θησαυρός, είναι άρα περιττό το θησαυροφυλάκιο» (Ζ).

(5) «Υστερήση λέει την έλλειψη (φτώχεια)» (Ζ).

(6) Είναι αξιοσημείωτο, ότι τίποτα εδώ δεν λέγεται για τρυφή και για πλούσια διατροφή. Ρωτούνται απλώς και μόνο, εάν στερήθηκαν κάτι (o). Είναι ωφέλιμο σε μας να βλέπουμε ξανά συχνά την προστασία την οποία η θεία Πρόνοια κατά το παρελθόν επέδειξε σε μας και να θυμόμαστε πώς ο Θεός μάς πέρασε μέσα από τις δυσκολίες, τις οποίες συναντήσαμε. Το «ουθενός», το οποίο απαντούν οι μαθητές είναι αξιοσημείωτο και από την άποψη, ότι, μολονότι ζούσαν κατά την περιοδεία

τους με συνδρομή των άλλων, χωρίς αυτοί να κουβαλάνε τίποτα μαζί τους, καμία στέρηση δεν δοκίμασαν. Ενδέχεται η διατροφή τους να μην ήταν πλούσια και εξεζητημένη, έμειναν όμως εξ' ολοκλήρου ικανοποιημένοι και χορτασμένοι από αυτήν.

22.36 εἶπεν οὖν αὐτοῖς, Ἐὰν νῦν(1) ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω(2), ὁμοίως καὶ πήραν(3), καὶ ὁ μὴ ἔχων(4) πωλήσει τὸ ἰμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγοράσει μάχαιραν(5).

36 «Τώρα όμως», τους είπε, «ὅποιος ἔχει χρήματα ἄς τα πάρει· το ἴδιο κι αὐτός που ἔχει σακίδιο. Ὅποιος δεν ἔχει, ἄς πουλήσει το πανωφόρι του κι ἄς αγοράσει μαχαίρι.

(1) Μέχρι τότε οι απόστολοι προστατευόμενοι και από την εὐνοια, την οποία απολάμβανε ο Κύριος σε μεγάλη μερίδα του λαού, περνούσαν ζωή σχετικά εύκολη. Αλλά η σύγκρουση του Κυρίου με τις ιουδαϊκές αρχές, η οποία μετά από λίγο θα κορυφωνόταν στο δράμα του Γολγοθά, έμελλε να αλλάξει τελείως την θέση αυτή των μαθητών. Για να κάνει λοιπόν σε αυτούς έντονα αισθητή τη νέα κατάσταση, την οποία οι απόστολοι θα αντιμετώπιζαν, μεταχειρίζεται τις ακόλουθες εικόνες, με σκοπό να συστήσει σε αυτούς την λήψη προληπτικών και προφυλακτικών μέτρων (g).

«Από τώρα, λέει, ντυθείτε ὥστε να φροντίζετε και οι ἴδιοι τα δικά σας... Διότι δεν θα είναι για σας τέτοια τα πράγματα, εύκολα και ἄκοππα, αλλά θα πέσετε και σε πείνα και δίψα και σε πολλούς εχθρούς. Διότι αυτά υπαινίσσεται με το βαλάντιο και το σάκκο και το μαχαίρι. Για αὐτό σηκωθείτε, διότι και θα πεινάσετε και θα χρειαστείτε φαγητά· το οποίο υπαινίσσεται με το σάκκο. Και να ἔχετε ἀνδρεία, διότι θα πέσετε σε πολλούς εχθρούς· το οποίο φανερώνει με το μαχαίρι» (Θφ).

(2) Υπάρχει και η γραφή ἀρεῖ, που προήλθε μάλλον από τη φροντίδα, ὥστε να μην παρουσιάζεται ως διαταγή «αλλά ὅτι είναι προφητεία ὅπου ο Κύριος προλέγει» (B. στον δ.). Από αὐτό προήλθαν και οι γραφές «πωλήσει... αγοράσει» ἀντὶ για τις «πωλησάτω... αγορασάτω» που μαρτυρούνται ὄχι μόνο από τα ἀλεξανδρινά αλλά και από πολλά ἄλλα χειρόγραφα.

(3) Δεν μπορούν πλέον να υπολογίζουν στην ευμενὴ υποδοχή, της οἰκίας ἀπόλαυσαν στο παρελθόν και οφείλουν να προετοιμάζονται με βάση την προϋπόθεση, ὅτι θα τους μεταχειρίζονται σαν συνηθισμένους ταξιδιώτες, υποχρεωμένους να πληρώνουν την τροφή τους και το κατάλυμά τους (g).

(4) Αντικείμενο του μη ἔχων είναι το μάχαιρον (g). Αλλά και αν συνδέσουμε το μη ἔχων με το βαλάντιον και πήραν, καλή ἔννοια ἀποδίδεται. Μόνο εκείνος, ο οποίος δεν ἔχει χρήματα ἢ δισάκι, θα πουλούσε ἀναγκαστικά και το ρούχο του για να αγοράσει κάτι. Παρόλ' αὐτά σε επικίνδυνες ἐποχές και περιστάσεις ἀκόμη και το ἰμάτιο είναι λιγότερο ἀπαραίτητο ἀπὸ το μαχαίρι (p).

(5) «Τὰ λέει αὐτά, ὄχι για να κουβαλάνε οἰκωσδήποτε μαχαίρια, ἀλλά υπαινίσσεται τους πολέμους και τους κινδύνους και εισηγείται να είναι σε ὅλα προετοιμασμένοι» (Θφ).

Εἶναι σαν να λέει: Θα βρεῖτε ἀνθρώπους ὄχι μόνο μη διατεθειμένους να προσφέρουν φιλοξενία σε σας, ἀλλά τελείως ἀντίθετα να διάκινται ἐξ' ολοκλήρου εχθρικά ἀπέναντί σας (b).

«Ἐπομένως ἔτσι να φροντίζετε για τους εαυτοὺς σας, σαν να πρόκειται να προσκρούσετε σε πολέμους και κινδύνους» (Θφ). Το μαχαίρι μῆκε ἐδῶ ἀλληγορικά για να δηλώσει τη σύνεση και σοφία, με την οποία ἔπρεπε να αντιμετωπίζουν τους κινδύνους (o). Ἀξιοσημείωτη και η ἐπόμενη ἐρμηνεία.

«Αὐτός που διατάζει να εὐλογοῦμε αὐτοὺς που λοιδοροῦν, να ἀνεχόμεστε αὐτοὺς που ἐπηρεάζουν, να εὐχόμεστε για αὐτοὺς που διώκουν, ἔπειτα μας ἐξοπλίζει και με μαχαίρι μόνο; Και ποια λογική θα μπορούσε να ἔχει αὐτό;... Θέλει να φανερῶσει την ἔφοδο των Ιουδαίων και ὅτι πρόκειται να τον συλλάβουν. Και αὐτό δεν θέλησε μεν να το πει φανερά, ἀλλά με ἀινίγματα, για να μην τους θορυβήσει πάλι αὐτοὺς... Με τα μαχαίρια υπαινίσσεται την τωρινὴ ἐπιβουλή και ὅτι πρόκειται να πάθει ἀπὸ τους Ιουδαίους ὅσα ἔπαθε. Και αὐτό είναι φανερό ἀπὸ τα ἐξῆς. Διότι ἀφού εἶπε, Ἄς αγοράσει μαχαίρι, πρόσθεσε, Διότι πρέπει τα γραμμένα σχετικά με ἐμένα να συντελεστοῦν, ὅτι «κατατάχθηκε μεταξύ των ἀνόμων»» (X).

«Ὅτε λοιπόν τελείως τα ἀποσιώπησε, για να μην ταραχτοῦν ἀπὸ την ἀμεση ἔφοδο, οὔτε πάλι τελείως τα ἔκανε γνωστά, για να μην κυριευτοῦν ἀπὸ κάποια δειλία» (Σχ).

Πάντως η μάχαιρα του Πνεύματος είναι εκείνη, με την οποία πρέπει να είναι πάντοτε οπλισμένοι οι μαθητές του Χριστοῦ. Ἀφού ο Χριστὸς ἔπαθε για μας πρέπει και εμεῖς με το ἴδιο φρόνημα και την ἴδια ἀπόφαση να οπλιστοῦμε (Α΄ Πέτρ. δ 1). Πρέπει να οπλιστοῦμε με την προσδοκία διωγμῶν και βασανιστηρίων, ὥστε να μην ἐκπλησσοῦμαστε, ὅταν συναντάμε αὐτά, ἀλλά υποτασσόμενοι με αὐταπάρνηση στο θέλημα του Θεοῦ να υφιστάμεθα αὐτά γενναία.

22.37 λέγω γὰρ(1) ὑμῖν ὅτι ἐτι(2) τοῦτο τὸ γεγραμμένον(3) δεῖ(4) τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη(5)· καὶ γὰρ(6) τὸ περὶ ἐμοῦ(7) τέλος(8) ἔχει.

37 Γιατί σας βεβαιώνω πως πρέπει να εκπληρωθεί για μένα αυτό που είναι γραμμένο στη Γραφή: και με τους ἀνόμους συγκαταλέχθηκε. Ὅ,τι ἔχει γραφτεί για μένα, εκπληρώνεται.

(1) Το «γὰρ» εισάγει την ἐξήγηση της μεταβολῆς που ἐπῆλθε ἀπὸ το «ὅταν ἀπέστειλα» μέχρι το «τώρα» (ρ)= Για αὐτὸ θα σας ἀποστραφούν τώρα, διότι ετοιμάζουν την μεγίστη ποινὴ και ὕβρη ἐναντίον μου, τον σκληρὸ θάνατο μαζί με τους κακούργους· και αὐτὸ θα εξαγριώσει αὐτοὺς ἐναντίον σας (δ).

(2) Τα ἀλεξανδρινὰ και λίγα ἄλλα χειρόγραφα παραλείπουν αὐτὸ. Αὐτὸ ἀκόμη= Μετὰ ἀπὸ τόσα ἄλλα (b). Τα ἄλλα ὅλα, ὕβρεις, διωγμοί, ἀπιστία, πώρωση ἐκπληρώθηκαν. Και μένει ἀκόμη αὐτὸ το ὁποῖο πρέπει να ἐκπληρωθεῖ (δ).

(3) Δες Λουκ. κ 17, Β' Κορ. δ 13. Συχνότερα συναντιέται «τα γεγραμμένα» Λουκ. ιη 31, κα 22, Πράξ. ιγ 29, Ἀποκ. κ 12, κβ 19 (ρ). Αὐτὸ που ἔχει γραφτεί στο Ησαΐου νη 12. Η πληροφορία την ὁποία εἶχε ὁ Κύριος και ὡς ἄνθρωπος, ὅτι τα παθήματα τα ὁποία ἐπρόκειτο να ὑποστεί, εἶχαν προφητεῦτεῖ και προαναγγελθεῖ ἀπὸ τους προφῆτες, διότι εἶχαν προαποφασιστεῖ ἀπὸ τον Πατέρα του, ἔκανε σε αὐτὸν εὐπρόσδεκτο το σκληρὸ μαρτύριο και βιάδιζε πρὸς αὐτὸ σταθερὰ και με ὅλη τη θέλησή του.

Ὅταν και εμεῖς βρισκόμαστε σε δοκιμασίες και θλίψεις, ας μην λησμονοῦμε, ὅτι ὁ οὐράνιος Πατέρας μας ὄχι μόνο εἶναι ἐν πλήρη γνώση αὐτῶν και ἐπιτρέπει αὐτές για το καλὸ μας, ἀλλὰ και προτοῦ αὐτές μας συμβοῦν, προγνώριζε αὐτές και εἶχε προαποφασίσει να ὑποστούμε αὐτές. Η πληροφορία αὐτὴ θα μας καθιστᾶ ελαφρὸ το φορτίο των θλίψεων και θα μας ἐνισχύει πολὺ στο να ὑπομένουμε αὐτές.

(4) Λουκ. δ 43 και θ 22.

(5) Το «και» ἀποτελεῖ μέρος της παράθεσης= ἀκόμη και με ἀνόμους κατατάχτηκε (ρ). «Διότι σαν ἀνομο και κακούργο τον σταύρωσαν ἀνάμεσα στους ἀνόμους και κακούργους ληστές» (Ζ). Το ἐλογίσθη σημαίνει ὅτι, ἀν και δὲν ἦταν πρᾶγματι ἀνομος, κατατάχτηκε μεταξύ των ἀνόμων.

(6) Μάλλον αιτιολογικὸ. Διότι «τα γεγραμμένα σχετικὰ με ἐμένα στο νόμο και τους προφῆτες παίρνουν τώρα τέλος» (Ζ). Ἡ, το «και γὰρ»=Και πρᾶγματι αὐτὰ που ἀφοροῦν σε μένα φθάνουν στο τέλος τους (L).

(7) Ὑπάρχει και η γραφὴ «το περὶ ἐμοῦ». Ἡ, το περὶ ἐμοῦ γεγραμμένον. Ἡ, αὐτὸ που ἀφορᾶ ἐμένα (L).

(8) Ἡ, ἐκπληροῦνται και πραγματοποιοῦνται ἢ ἐφθασαν στο τέλος τους· ἀναφέρεται στο τραγικὸ τέλος της δράσης του Κυρίου (g). Η φράση παρὸλ' αὐτὰ «τέλος ἔχει» χρησιμοποιεῖται για χρησμούς και προφητείες που ἐκπληρώνονται (ρ).

22.38 οἱ δὲ εἶπον, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο(1). ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκανόν ἐστι(2).

38 Οἱ μαθητὲς τοῦ εἶπαν: «Κύριε, να, υπάρχουν ἐδῶ δύο μαχαίρια». Κι ἐκεῖνος τους ἀπάντησε: «Ἀρκετὰ».

(1) «Ἐπειδὴ δὲν κατάλαβαν, τι δῆλωνε το... να αγοράσει μαχαίρι, δείχνουν δύο μαχαίρια» (Ζ). Βρήκαν αὐτὰ στο δωμάτιο ἢ εἶχαν φέρει αὐτὰ μαζί τους (b). Δὲν πρόκειται για μαχαίρια τραπεζιοῦ, ἀλλὰ για ξίφη κατάλληλα για ἀμυνα ἐναντίον ληστῶν ἢ ἐναντίον κάθε ἐπίθεσης. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν του Πέτρου, ὁ ὁποῖος με χτύπημα μάλλον ἔκοψε με αὐτὸ το αὐτὶ του Μάλχου (ρ).

(2) «Αὐτὸς ὅμως ὅταν τους εἶδε ὅτι δὲν κατάλαβαν, εἶπε· εἶναι ἀρκετὸ. Ἀν και βεβαίως δὲν ἦταν ἀρκετὸ. Διότι ἀν μὲν ἔπρεπε να χρησιμοποιήσουν ἀνθρώπινη βοήθεια ἐναντίον αὐτῶν που ληστρικὰ ἐπιτίθενταν, οὔτε ἐκατὸ μαχαίρια δὲν ἦταν ἀρκετὰ· ἀν ὅμως ὄχι αὐτὸ, ἀλλὰ χρειαζόταν πιο θεϊκὴ βοήθεια, ἦταν περὶτὰ και τα δύο. Ἀλλὰ ὁ Κύριος δὲν θέλησε να ἐλέγξει αὐτοὺς ὅτι δὲν κατάλαβαν, ἀλλὰ λέγοντας, εἶναι ἀρκετὸ, προσπέρασε. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν και εμεῖς, ὅταν μιλώντας σε κάποιον δοῦμε αὐτὸν να μην κατάλαβε αὐτὸ που εἶπαμε, λέμε· Καλὰ, ἄσε· ἀν και βεβαίως δὲν εἶναι καλὰ. Ἀλλὰ για να μην ἐνοχλοῦμε, τον ἀφήνουμε... Προσπερνὰ λοιπὸν ὁ Κύριος και ἀφήνει, ἀφήνοντας την κατανόηση των λεγομένων στην ἐκβαση των πραγμάτων... διότι ὕστερα κατάλαβαν αὐτὸ οἱ μαθητὲς μετὰ την ἀνάσταση. Κάποιοι ἐπίσης εἶπαν ὅτι με εἰρωνεῖα εἶπε ὁ Κύριος το εἶναι ἀρκετὸ» (Θφ).

Λιγότερο πιθανὴ ἢ τελευταία αὐτὴ ἐκδοχὴ που διατυπώνεται ἀπὸ τον Κ. ὡς ἐξῆς:

«Χαμογελά κατὰ κάποιον τρόπο με αὐτὸ που εἶπαν, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι οἱ μαθητὲς μὴ καταλαβαίνοντας, ὅπως εἶπα, τη σημασία αὐτῶν που εἶπε, νόμισαν ὅτι εἶπε πως ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μαχαίρια... Βλέποντας λοιπὸν ὁ Σωτῆρας πρὸς ἐκεῖνα που ἐπρόκειτο να συμβοῦν στους Ἰουδαίους ἐξαιτίας της ἐναντίον του ἀσέβειας, χαμογελά με αὐτὸ που εἶπαν... Ναι, λέει, θα ἀρκέσουν δύο ξίφη

για την αντιμετώπιση του πολέμου που επρόκειτο να έλθει εναντίον τους, για τον οποίο δεν θα μπορούσαν να ωφεληθούν ούτε πολλές χιλιάδες ξιφών (στην άλωση των Ιεροσολύμων το 70 μ.Χ από τον Τίτο)» (Κ)

Στίχ. 39-46. Η αγωνία της Γεσθημανή.

Δες Ματθ. κστ 36-41 και Μάρκ. ιδ 32-38 και τις εκεί σημειώσεις. Ο κάθε ευαγγελιστής έχει και κάποιες ιδιαίτερες λεπτομέρειες στην αφήγησή του, που δείχνουν την ανεξαρτησία των πηγών του. Ο Λουκάς περιγράφει ειδικά τις έκτακτες φυσικές συνέπειες της αγωνίας του Κυρίου. Η αφήγησή του από την άλλη είναι πολύ σύντομη. Ο Ιωάννης αποσιωπά ολόκληρη τη σκηνή, σημειώνει όμως ξεκάθαρα (ιη 1) τον τόπο. Σε περικοπή του επίσης αξιολογότερη (ιβ 23-28) ο ευαγγελιστής αυτός μας αποκαλύπτει την αληθινή φύση αυτού του αγώνα, ο οποίος είχε αρχίσει ήδη πριν από πολλές ημέρες στην καρδιά του Ιησού. Και η προς Εβραίους επιστολή (ε 7-9) εμπεριέχει υπαινιγμό προφανέστατο της αφήγησης της Γεσθημανή, στον οποίο απαστράπτει όσο πουθενά αλλού η πραγματικότητα της ανθρώπινης φύσης του Κυρίου, το οποίο αποβαίνει τόσο περισσότερο αξιοσημείωτο, όσο το σύγγραμμα αυτό είναι από εκείνα, τα οποία εξαίρουν συγχρόνως και την θεία φύση του Κυρίου (g).

Στη Γεσθημανή η ψυχή του Κυρίου δοκίμασε την θλίψη που προκλήθηκε από την αμαρτία, για την οποία ήλθε να ικανοποιήσει τη θεία δικαιοσύνη και αισθάνθηκε την οργή, την οποία ο Πατέρας εκδήλωσε κατά της παράβασης του ανθρώπινου γένους. Εκεί ο Κύριος έδωσε πάλι με τον άρχοντα του σκότους, ο οποίος έλαβε για δοκιμασία του εγκαταλελειμμένου στις δυνάμεις του υιού του ανθρώπου όλα τα πλεονεκτήματα, τα οποία θα επιθυμούσε, για να ανατρέψει αυτόν, αλλά αφού ηττήθηκε «ο άρχοντας του κόσμου τούτου διώχτηκε έξω».

22.39 Καὶ ἐξελθὼν(1) ἔπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος(2) εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ(3) οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

39 Ὑστερα ο Ἰησοῦς βγήκε και πήγε, όπως συνήθιζε, στο ὄρος των Ελαιών. Τον ακολούθησαν και οι μαθητές του.

(1) Στο «αφού βγήκε» περιλαμβάνεται η έξοδος από το υπερῶ από τη μία και από την πόλη από την άλλη (g).

(2) Χωρίς να επιζητήσει να διαφύγει τον Ιούδα, ο οποίος θα ερχόταν αναμφίβολα να τον αναζητήσει εκεί (g). Δεν ήταν πλέον αναγκαίο να φυλαχτεί ο Ιούδας σε άγνοια των κινήσεων του Κυρίου και για αυτό ακολουθεί ο Κύριος την συνήθη πράξη του (p).

(3) Παρά τον κίνδυνο που τους απειλούσε (g).

22.40 γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς, Προσεύχεσθε(1) μὴ εἰσελθεῖν(2) εἰς πειρασμόν.

40 Ὅταν ἔφτασε στο συνηθισμένο τόπο τούς εἶπε: «Να προσεύχεστε να μη σας νικήσει ο πειρασμός».

(1) «Συμβούλευσε τους μαθητές εκείνα που χρειάζονταν στην περίπτωση εκείνη» (Κ). Βλέπει ο Κύριος να πλησιάζει και για τους μαθητές ο καιρός της δοκιμασίας και τους προσκαλεί να προσευχηθούν, προτρέποντας αυτούς σε αυτό και με το παράδειγμά του (g)

(2) Η χρήση του ρήματος εισέρχομαι προκειμένου για πειρασμό με την έννοια του υποκύπτω στον πειρασμό κατανοείται, εάν αντιταχθεί με τη σκέψη το ρήμα αυτό με το διέρχομαι (=περνά μέσα από)(g). Δες στίχο 46. Ο πειρασμός εδώ συνίστατο σε κλονισμό της πίστης στον Ιησού ως Μεσσία και Σωτήρα, και θα προερχόταν και από την ταπείνωση και τους εξευτελισμούς, στα οποία ο Ιησούς θα υποβαλλόταν, όταν θα θριάμβευαν για λίγο εις βάρος του οι εχθροί του (o).

22.41 καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη(1) ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν(2), καὶ θεῖς τὰ γόνατα(3) προσήχετο(4)

41 Εκείνος απομακρύνθηκε απ' αυτούς σε απόσταση πετροβολιάς· γονάτισε κι άρχισε να προσεύχεται

(1) Με την έννοια του απομακρύνθηκε (δ) με πρόθεση γεμάτη από πόθο και θερμότητα (b).

Υποδηλώνει κίνηση απότομη και κάπως βίαιη και ταυτόχρονα ένα είδος παθητικότητας= κατά κάποιο τρόπο σύρθηκε μακριά από τους δικούς του από τη συγκίνηση που τον κυρίευσε (g).

(2) Δηλαδή γύρω στα τριάντα μέτρα, έτσι ώστε οι μαθητές κάτω από το φως της πανσέληνου μπορούσαν να βλέπουν τον Διδάσκαλό τους (L).

(3) Η φράση τιθέναι τα γόνατα δεν είναι κλασική. Είναι μάλλον λατινισμός (=genua ponere=έπεσε

στα γόνατα)(ρ).

(4) Ο παρατατικός δηλώνει τη συνεχιζόμενη προσευχή (ρ).

«Προσεύχεστε, είπε, για να μην μπείτε σε πειρασμό. Αλλά για να μην τους ωφελήσει μόνο με λόγια, αλλά και να γίνει παράδειγμα αυτού του πράγματος (της προσευχής), αφού απομακρύνθηκε λίγο, πέφτοντας στα γόνατα προσευχήθηκε» (Κ).

22.42 λέγων· Πάτερ, εἰ βούλει(1) παρενεγκείν(2) τοῦτο τὸ ποτήριον(3) ἀπ' ἑμοῦ(4)· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου(5) ἀλλὰ τὸ σὸν(6) γινέσθω.

42 μ' ετούτα τα λόγια: «Πατέρα, αν θέλεις, γλίτωσέ με απ' αυτό το ποτήρι. Ας μη γίνει όμως το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου».

(1) «Βλέπεις ότι με ευλάβεια τέτοια που ταιριάζει σε άνθρωπο ζήτησε ο Χριστός την απομάκρυνση του πειρασμού; Διότι λέει, «εάν θέλεις απομάκρυνέ το». Σαν να είναι δηλαδή ένας από εμάς, αναθέτει στη θέληση του Πατέρα το τέλος εκείνων που επρόκειτο να συμβούν» (Κ).

«Διότι για να γίνει πιστευτό, ότι αληθινά έγινε άνθρωπος, επέτρεψε στη φύση να κάνει το δικό της και επιθυμεί τη ζωή και αυτός ως άνθρωπος και εύχεται να απομακρυνθεί το ποτήριο· διότι αγαπά πολύ τη ζωή ο άνθρωπος· και με αυτά τα λόγια ανατρέπει τις αιρέσεις που λένε ότι κατά φαντασία έγινε άνθρωπος» (Θφ).

(2) Υπάρχει και η γραφή παρένεγκε και παρενέγκα. Η ελλειπτική μορφή του λόγου, που προέρχεται από τη σφοδρή συγκίνηση αυτού που μιλά και ονομάζεται από τους γραμματικούς αποσιώπηση, συναντιέται και στο Λουκά ιθ 42 (ο).

(3) Στην Π.Δ. η μεταφορά του ποτηρίου για την καλή ή κακή τύχη κάποιου προσώπου είναι συνηθέστατη (Ψαλμ. ι 6,ιε 5,κβ 5,οε 9 κλπ). Στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται ειδικά για το πάθος του Χριστού. Δες Μάρκ. ιδ 36,ιω. ιη 11,Μαθθ. κ 23,23,Μάρκ. ι 38,39 (ρ).

«Γιατί βρίσκεται να ατονεί η φύση του ανθρώπου, ακόμη και στον ίδιο το Χριστό, όσο εξαρτάται από αυτήν, αλλά επαναφέρεται από το Λόγο που ενώθηκε με αυτήν σε γενναιότητα που ταιριάζει στο Θεό».

«Το πάθος δηλαδή της λύπης... δεν εκδηλωνόταν στην ίδια τη θεία και απαθή φύση του Λόγου· διότι ήταν αδύνατο, επειδή βρίσκεται πέρα από κάθε πάθος· λέμε όμως ότι ο Λόγος, που έλαβε σάρκα και κατέβηκε στα ανθρώπινα μέτρα, θέλησε φαινομενικά να υπομείνει τα δικά της πάθη. Όπως λοιπόν λέγεται ότι πείνασε, αν και είναι ζωή και ζωοποιός, και είναι ο ίδιος ο άρτος ο ζωντανός, και κοπίασε από τον μακρό δρόμο, αν και είναι Κύριος των δυνάμεων, έτσι λέγεται και ότι περιέπεσε σε αγωνία και φάνηκε ότι λυπήθηκε. Γιατί δεν έπρεπε αυτός που κατέβηκε σε ταπείνωση και περιβλήθηκε τα ανθρώπινα μέτρα, να εμφανίζεται ότι αποφεύγει τα ανθρώπινα» (Κ).

(4) Ο Κύριος δεν αρνείται ούτε για μια στιγμή να συντελέσει τη σωτηρία της ανθρωπότητας. Ζητά μόνο εάν εκτός του σταυρού ο Πατέρας με την απεριόριστή του δύναμη και σοφία, δεν θα μπορούσε να βρει και άλλο μέσο συνδιαλλαγής (g).

(5) Όταν λέει ο Ιησούς το θέλημά μου δεν εννοεί ούτε ολόκληρο το θέλημά του ούτε το οριστικό θέλημά του, το οποίο έγινε τέτοιο μετά από απόφαση. Λέγοντας θέλημά μου εννοεί το θέλημα του φυσικού ενστίκτου, που τοποθετήθηκε μέσα μας από το Θεό, και το οποίο ένστικτο αποστρέφεται το πάθος. Η αντίσταση λοιπόν του θελήματος μπροστά στη σκληρή τιμωρία, όπως ήταν εκείνη, την οποία ο Ιησούς είχε μπροστά του, είναι κάτι το φυσικό και νόμιμο. Η αντίσταση μάλιστα αυτή ήταν τόσο αναγκαία, ώστε χωρίς αυτήν δεν θα υπήρχε θυσία στην υπακοή. Η θυσία αρχίζει ακριβώς με τη σύγκρουση αυτή μεταξύ της φωνής της φύσεως και του ανώτερου θελήματος που συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του έργου, το οποίο ο Θεός επιβάλλει.

Αλλά η σύγκρουση αυτή δεν συνεπάγεται ενοχή και αμαρτία, εφ' όσον η φωνή της φύσης δεν κυριαρχεί πάνω στη φωνή του πνεύματος, το οποίο παραμένει προσκολλημένο στο θείο θέλημα και το οποίο τελικά κυριαρχεί. Η σύγκρουση λοιπόν εδώ δεν είναι μεταξύ του Ιησού και του Θεού, αλλά μεταξύ δύο στοιχείων μέσα στον ίδιο τον Ιησού Χριστό, στη φύση και στο πνεύμα, το οποίο ούτε για μια στιγμή δεν χωρίζεται από το θείο θέλημα (g)

«Διότι η μεν μνήμη του θανάτου, εισδύοντας στη μνήμη, τάραζε τον Ιησού, ενώ η δύναμη της θεότητας υπέτασσε το πάθος αμέσως στην αρχή του, και το μεταμόρφωνε σε γενναιότητα. Γιατί κινήθηκαν και μέσα στο Χριστό τα ανθρώπινα με δύο τρόπους· διότι έπρεπε αυτός και με αυτά να φαίνεται ότι έχει όλα τα ανθρώπινα, εκτός μόνο από την αμαρτία, και ότι έγινε αληθινά άνθρωπος, όχι φαινομενικά και κατά φαντασία, αλλά με τρόπο φυσικό μάλλον, έχοντας γεννηθεί από γυναίκα. Όμως τον φόβο και την δειλία, που σε εμάς είναι πάθη φυσικά, επειδή προκλήθηκαν από τις αμαρτίες, τα απέφυγε. Επίσης ενεργούσαν στο Χριστό τα ανθρώπινα, όχι για να δυναμώσουν με την ενέργειά

τους αυτή, αλλά για να διακόπτονται με τη δύναμη του Λόγου και να μεταβάλλεται σε μία άλλη ανώτερη και θεϊκότερη κατάσταση η ανθρώπινη φύση, με πρώτο τον Χριστό. Διότι έτσι ήταν δυνατόν, και όχι αλλιώς, και σε εμάς να διαβούμε το δρόμο της θεραπείας» (Κ).

(6) «Να μη γίνει το θέλημά μου το ανθρώπινο, αλλά το δικό σου, το οποίο δικό σου βεβαίως δεν είναι χωρισμένο από το δικό μου θέλημα. Διότι εφόσον είχε δύο φύσεις ο ένας Χριστός, είχε οπωσδήποτε και φυσικά θελήματα και το θείο και το ανθρώπινο, δηλαδή θελήσεις. Ήθελε μεν λοιπόν η ανθρώπινη φύση τη ζωή· διότι αυτό είναι φυσικό· έπειτα ακολουθώντας το θείο θέλημα... καταδέχτηκε το θάνατο. Και έτσι έγινε ένα αυτό που ήθελε, δηλαδή ο σωτήριος θάνατος» (Θφ).

22.43 (1) ὤφθη(2) δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ(3) ἐνισχύων(4) αὐτόν.

43 Φανερώθηκε τότε σ' αὐτόν ένας ἄγγελος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἐνίσχυε.

(1) Οι στίχοι 43 και 44 παραλείπονται από τον βατικανό και αλεξανδρινό κώδικα και σημειώνονται με σημάδι αμφιβολίας σε κάποια βυζαντινά χειρόγραφα. Υπάρχουν όμως στον σιναϊτικό και τον κώδικα του Βέζα και σε 13 άλλους μεγαλογράμματους κώδικες και στις δύο παλαιότερες μεταφράσεις Ιτάλα και Πεσιτώ. Ο στίχος 44 παρατίθεται και από τον Ιουστίνο και τον Ειρηναίο. Είναι τελείως απίθανο στίχοι που περιέχουν τέτοιες λεπτομέρειες να προστέθηκαν με παρεμβολή. Είναι πιθανότερο, ότι οι στίχοι αυτοί, οι οποίοι εκ πρώτης όψεως φαίνονται να αντιτίθενται στη θεότητα του Ιησού, παραλείφθηκαν σκόπιμα υπό την πρόφαση, ότι τίποτα παρόμοιο δεν συναντιέται στους δύο άλλους συνοπτικούς (g).

(2) Το ὠφθη δηλώνει εμφάνιση ορατή στα μάτια (L). Αντιτίθεται στα συμφραζόμενα και στην έννοια, με την οποία χρησιμοποιεί αλλού το ρήμα ο Λουκάς, το να υποθέσουμε ότι πρόκειται για εσωτερικό φαινόμενο και αόρατη πνευματική παρουσία. Δες Λουκά α11,θ 31,κδ 34,Πράξ. β 3,ζ 2,26,30,35,θ 17,ιγ 31,ιστ 9,κστ 16 (p).

(3) Ἦλθε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ (L). Το ἀπὸ τὸν οὐρανὸ δεν θα το πρόσθετε, εάν επρόκειτο για αόρατη παρουσία αγγέλου (p). Είναι ήδη ο υιός του ανθρώπου, που αντιπροσωπεύει ολόκληρο το ανθρώπινο γένος και βαστάζει στους ώμους του όλα τα βάρη μας.

Η θεία φύση, μολονότι ενωμένη μαζί του, έχει αποσυρθεί κατά τρόπο μυστηριώδη και απρόσιτο στην ανθρώπινη διάνοια και έχει αφήσει μόνο τον υιό του ανθρώπου να αντιπαλαίψει με την ταραγμένη και από σφοδρά κύματα σαλευόμενη θάλασσα που τον κυκλώνει. Ἦδη ο Ιησούς είναι «λίγο ελαττωμένος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους (ὡς ἄνθρωπος)» και για αυτό υποβάλλεται και στην ἀπὸ ἄγγελο ἐνίσχυση. Τι ταπείνωση και τι συγκατάβαση για εμάς!

(4) Ἐνισχύω σημαίνει συνήθως παίρνω δύναμη (Πράξ. θ 18). Παρόλ' αυτά λαμβάνεται και με έννοια ενεργητική στους Ο' και στον Ιπποκράτη. Η ἐνίσχυση μπορεί να εννοηθεί ότι παρέχεται είτε στο σώμα είτε στην ψυχή. Στην παρούσα περίπτωση η ψυχή πάσχει και μέσω αυτής πάσχει και το σώμα. Στην ψυχή λοιπόν κομίζεται η ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν ἄγγελο. Πῶς; Αυτό είναι μυστικό του Θεού (L). Ἐνισχύοντας αὐτόν πάντως ὄχι με προτροπή και παρόρμηση (b). Δεν αποτελούσαν ρητορικό σχήμα οι προ ολίγων στιγμῶν λεχθέντες ἀπὸ τὸν Κύριο λόγοι: Είναι περίλυπη η ψυχή μου ἕως θανάτου. Ὅπως στην ἔρημο ὑπὸ τὸ κράτος τὰ πείνας, ἔτσι και τώρα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς αγωνίας ο Κύριος αισθανόταν τον εαυτό του κοντά στο θάνατο. Η παρουσία του αγγέλου ἔκανε να περάσει μέσα ἀπὸ αὐτόν μία ζωογόνα πνοή. Μία δροσιά θεϊκή διαπερνά την ψυχή και το σώμα του και αναλαμβάνοντας δυνάμεις συνεχίζει μέχρι τέλους τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἀπὸ τῆ βία τοῦ οἰοῦ ἐξαντλοῦνταν ο φυσικές του δυνάμεις μέχρι θανάτου (g).

Ίσως ο ἄγγελος σκούπισε τὸν ἰδρώτα του και τὰ δάκρυά του· ἴσως του πρόσφερε κάποιο ποτό δυναμωτικό, ὅπως και μετὰ τὸν πειρασμὸ στην ἔρημο τὸν διακονοῦσαν ο ἄγγελοι· ἴσως τὸν βάσταξε στους βραχίονές του και τὸν βοήθησε να σηκωθεί ἀπὸ τὸ ἔδαφος ἢ τὸν συνέφερε ἑτοίμο να λιποθυμήσει.

22.44 καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ(1) ἔκτενέστερον(2) προσηύχετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρῶς(3) αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος(4) καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν(5).

44 Ἡ ἀγωνία τὸν κυρίεψε και προσευχόταν πιο πολλή ὥρα. Ὁ ἰδρῶτας του γινόταν σαν σταγόνες αἵματος κι ἔπεφτε στη γη.

(1) Λέγεται μία φορά. Ο Μάρκος ἀντὶ τοῦ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ γράφει ἐκθαμβεῖσθαι και ἄδημονεῖν, ἐνῶ ο Ματθαῖος λυπεῖσθαι και ἄδημονεῖν (p). Η λέξη βγαίνει ἀπὸ τὸ ἀγών (= ἀγώνας). Λέγεται για τις ισχυρότερες συγκινήσεις και ταραχές τῆς ψυχῆς (Grimm.).

(2) Ἀπὸ τὸ ἐκτείνω= διαρκέστερα, ἄρα λοιπὸν και ἐντονότερα και με μεγαλύτερη θερμότητα (δ). Δεν ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι πρὶν ἠ προσευχή ἦταν κάπως ψυχρή και χλιαρή, ἀλλὰ ὅτι τώρα ἠ προσευχή του

προσέλαβε ιδιαίτερη σφοδρότητα, που εκδηλωνόταν και σε σχήματα εξωτερικά και σε φωνή ισχυρότερη και σε λυγμούς που διέκοπταν αυτήν. Κατά τη στιγμή αυτή φαίνεται έλαβε χώρα το βεβαιούμενο από την Γραφή, ότι «πρόσφερε δεήσεις και ικεσίες με κραυγή ισχυρή και δάκρυα» (Εβρ. ε 7).

(3) «Ότι η προσευχή ήταν από την ανθρώπινη φύση, η οποία κατά παραχώρηση έπασχε το κοινό πάθος της φιλοζωΐας, και όχι από τη θεότητα, όπως λένε οι Αρειανοί (οπαδοί του αιρετικού Αρείου), είναι φανερό από το ότι ίδρωσε και ένιωσε τέτοια αγωνία ώστε... και θρόμβοι αίματος να πέσουν από αυτόν» (Θφ).

(4) «Θρόμβοι αίματος είναι οι παχύτατες σταγόνες του αίματος. Και το είπε αυτό δηλώνοντας όχι ότι ίδρωσε με αίμα, αλλά ότι έπεφταν από αυτόν παχιοί ιδρώτες από την αγωνία» (Ζ). «Διότι υπάρχει παροιμία, σε αυτούς που κουράζονται πάρα πολύ, ότι με αίμα ίδρωσε· όπως ακριβώς και σε αυτούς που οδύρονται πικρά, με αίματα κλαίει. Αυτό λοιπόν θέλοντας να δηλώσει και ο ευαγγελιστής, ότι δεν έσταζε με κάποιες λεπτές σταγόνες... αλλά με σταγόνες παχιές ιδρώτα, πήρε για εικόνα αυτού που έγινε τους θρόμβους του αίματος» (Θφ).

Εδώ συγκρίνεται ο ιδρώτας του Σωτήρα κατά το εξωτερικό σχήμα με τον θρόμβο του αίματος για ένδειξη της μεγάλης του αγωνίας, και δεν ταυτίζεται πράγματι σαν να ήταν αιματηρός ιδρώτας (δ). Ο ιατρός Αρεταίος κατά τον Hobart συνέκρινε το πηκτό με τους θρόμβους («παχύ και πηκτό σαν τους θρόμβους»). Η ιατρική παρόλ' αυτά γνωρίζει και «αιματώδη ιδρώτα», όπως αποκαλεί αυτόν ο Αριστοτέλης (L).

Και υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες το αίμα βίαια μαστιζόμενο από την αγωνία ξεπηδά από τα αγγεία που το συγκρατούν προς τα έξω αναμιγνυόμενο με τον ιδρώτα (g). Για τον Κάρολο Θ' της Γαλλίας αναφέρεται ότι κατά τις δύο τελευταίες εβδομάδες της ζωής του (Μάιος 1574) αίμα ξεπηδούσε από όλους τους πόρους του δέρματος έτσι ώστε σε κάποια περίπτωση βρέθηκε λουσμένος με αιματηρό ιδρώτα (p).

(5) Ότι κατέβαινε παχύς ιδρώτας από την αγωνία το παρατήρησε στο φως της πανσελήνου κάποιος από τους μαθητές που ήταν μαζί του και πιο κοντά (δ).

«Και δήλωνε όπως ακριβώς και με την έντονη προσευχή και με την πολλή αγωνία και την παχύτητα των ιδρώτων, ότι ο Σωτήρας ήταν άνθρωπος κατά τρόπο φυσικό και αληθινό και όχι φαινομενικά και φανταστικά και υπηρέτησε τα φυσικά και αδιάβλητα πάθη (αδιάβλητα=αυτά που δεν μπορούν να κατηγορηθούν ως αμαρτωλά)» (Σχ).

Ο ιδρώτας μπήκε μαζί με την αμαρτία και υπήρξε μέρος της κατάρας στο προπατορικό αμάρτημα (Γεν. γ 19). Όταν λοιπόν ο Χριστός έγινε για χάρη μας αμαρτία και κατάρα, ίδρωσε με ιδρώτα πηκτό, έτσι ώστε με τον ιδρώτα του προσώπου του να φάμε εμείς άρτο και για να εξαγιάσει και να γλυκάνει όλες τις δοκιμασίες μας.

22.45 και άναστας από τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης(1),

45 Όταν σηκώθηκε από την προσευχή, ήρθε προς τους μαθητές του και τους βρήκε να κοιμούνται, γιατί ήταν αποκαμωμένοι από τη λύπη.

(1) Είναι γνωστό πράγματι, ότι λύπη μεγάλη φέρνει διάθεση για ύπνο λόγω της εξάντλησης, προπαντός μετά από μακρά και ζωντανή ένταση (g).

22.46 και εἶπεν αὐτοῖς, Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν(1).

46 «Γιατί κοιμάστε;» τους είπε. «Σηκωθείτε και προσεύχεσθε, για να μη σας νικήσει ο πειρασμός».

(1) «Συμβουλεύει να προσεύχονται στους πειρασμούς, ώστε να μη νικηθούν από αυτούς. Διότι αυτό σημαίνει το να μην μπουν σε πειρασμό· δηλαδή το να μην τους καταπιεί ο πειρασμός ούτε να μπουν μέσα στην επικράτειά του» (Θφ).

Το Πάθος (κβ 47-κγ 46)

Στίχ. 47-53. Η σύλληψη του Ιησού.

22.47 Ἔτι δε αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας(1) εἷς τῶν δώδεκα(2) προήγεν(3) αὐτοῦς, καὶ ἤγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι(4) αὐτόν· τούτο(5) γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς· ὃν ἀν φιλήσω αὐτός ἐστίν

47 Ενώ μιλούσε ακόμα ο Ιησούς, φάνηκε πλήθος ανθρώπων. Τους οδηγούσε ένας από τους δώδεκα μαθητές που ονομαζόταν Ιούδας. Αυτός πλησίασε τον Ιησού για να τον φιλήσει. Γιατί αυτό το σημάδι τους είχε δώσει: όποιον φιλήσω, αυτός είναι.

(1) «Γιατί όμως λέει «ο λεγόμενος Ιούδας»; Μήπως δηλαδή δεν γνώριζε τον άνδρα που συγκαταλεγόταν μεταξύ εκείνων που είχαν επιλεγεί; Αλλά σαν να είχε μισήσει ήδη και το όνομά του, λέει· αυτός που λεγόταν Ιούδας» (Κ).

(2) «Και προσθέτει σε αυτό και το «Ένας από τους δώδεκα», για να δείξει και να κατηγορήσει τη φαυλότητα του προδότη. Γιατί αυτός που είχε τιμηθεί εξίσου με τους αποστόλους, έγινε αφορμή σε εκείνους που ήθελαν να σκοτώσουν το Χριστό» (Κ).

(3) Περισσότερο μαρτυρημένη γραφή προήρχετο= προηγούνταν του όχλου (δ).

(4) «Τους έδωσε δηλαδή σημάδι· εκείνον που θα φιλήσω, αυτός είναι. Ξέχασε εντελώς τη δόξα του Χριστού· νόμισε ίσως ότι μπορούσε να κρυφτεί· και προβάλλει μεν μπροστά φίλημα σαν τύπο αγάπης, έχοντας όμως γεμάτη την καρδιά με ανίερες σκέψεις. Σαν μεθυσμένος λοιπόν πλησιάζει το Χριστό· και την εξαιρετική αγάπη προσδοκούσε να την καταστήσει όργανο δόλου και απάτης. Με αυτόν τον τρόπο βεβαίως και πολύ εύλογα έκανε ακόμη βαρύτερη στον εαυτό του την καταδίκη, διότι δεν ντράπηκε ούτε το σχήμα και σύμβολο της προδοσίας, το φίλημα» (Θφ).

(5) Ολόκληρη η φράση μέχρι τέλους μαρτυρείται από ελάχιστους μεγαλογράμματους κώδικες και παραλείπεται και από αρκετούς μικρογράμματους.

22.48 ο δε 'Ιησοῦς εἶπεν αὐτῷ, 'Ιούδα, φίληματι(1) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου(2) παραδίδως; 48 Ο Ιησούς όμως του είπε: «Ιούδα, με φίλημα προδίνεις τον Υιό του Ανθρώπου;»

(1) «Τι κάνει λοιπόν ο Κύριος; Δέχεται αυτό το εχθρικό φίλημα. Οι κεραυνοί πάλι αμελούσαν να ξεσπάσουν πάνω στον αχάριστο και δόλιο, διότι ο Σωτήρας μας δίδασκε να δείχνουμε ανεξικακία σε τέτοιους ανθρώπους. Τον ελέγχει μόνο· Ιούδα με φίλημα προδίδεις; Ούτε αυτό το είδος της προδοσίας δεν ντρέπεσαι; Αναμιγνύεις την προδοσία που είναι έργο εχθρού με φίλημα φίλου;... Και τα έλεγε αυτά διότι μέχρι την τελευταία στιγμή καιγόταν για αυτόν. Για αυτό και ούτε ύβρισε, ούτε είπε· απάνθρωπε και αχάριστε, αλλά, Ιούδα, επαναφέροντάς τον με το κύριο όνομά του. Και ούτε θα τον έλεγχε αν και αυτό δεν ήταν για βελτίωσή του» (Θφ).

«Δες πώς με τρόπο πάρα πολύ ελεγκτικό αγγίζει την αναιδή ψυχή και λέει λόγια ικανά να μαλακώσουν και πέτρινο νου. Όταν δηλαδή όρμηξε να τον φιλήσει, τι λέει; Ιούδα με φίλημα, παραδίνεις τον υιό του ανθρώπου; Ούτε αυτόν τον τρόπο της προδοσίας δεν ντρέπεσαι; Και τα έλεγε αυτά ο Χριστός για να τον ελέγξει και θυμίζοντας του την προηγούμενη συνήθεια. Αλλά όμως αν και τόσα έκανε ο Κύριος και είπε, δεν έγινε καλύτερος εκείνος, όχι από την αδυναμία αυτού που έδωσε τις συμβουλές, αλλά από τη δική του ραθυμία. Ο Χριστός όμως, αν και όλα αυτά τα προγνώριζε, δεν παρέλειψε από την αρχή μέχρι το τέλος να δείξει όλα όσα εξαρτιόνταν από αυτόν» (Χ).

«Και όταν μεν τον φιλούσε (ο Ιούδας) δεν τον αποστράφηκε, αλλά με τη συνηθισμένη του πραότητα τον έλεγχε. Έδειξε όμως σε αυτόν, για να μη νομίζει ότι κρύβεται, ότι δεν τον δέχεται για αυτό, το οποίο υποκρίνεται με το φιλί, αλλά για εκείνο, για το οποίο και ήλθε και θέλει να εκτελέσει» (Απολλινάριος).

(2) «Αλλά και ποιόν προδίδεις; Τον υιό του ανθρώπου, δηλαδή τον ήμερο, τον πράο, τον συγκαταβατικό, που έγινε άνθρωπος για σένα» (Θφ).

Υπενθυμίζει στον Ιούδα, ότι είναι ο Μεσσίας αυτός, τον οποίο μεταχειριζόταν με το καταπληκτικό αυτό επικάλυμμα της προδοσίας (ρ). «Ιούδα με φίλημα παραδίνεις τον υιό του ανθρώπου;» Σαν να του έλεγε: Έπρεπε λοιπόν ο υιός του ανθρώπου να προδοθεί και να παραδοθεί από έναν μαθητή του, σαν να υπήρξε για αυτόν σκληρός και άδικος διδάσκαλος και σαν τα μαθήματα, τα οποία αυτός έλαβε από αυτόν, να ήταν άξια καταφρόνησης και αποκήρυξης; Χρειαζόταν λοιπόν και με φίλημα να παραδοθεί;

Έπρεπε το σύμβολο αυτό και η εκδήλωση της φιλίας και της αγάπης να καταστεί μέσο και όργανο προδοσίας; Βεβηλώθηκε ποτέ και υβρίστηκε άλλοτε τόσο πολύ το δείγμα αυτό της αγάπης; Και χρειαζόταν η βεβήλωση αυτή να γίνει από έναν μαθητή δικό μου, ο οποίος την διδασκαλία μου στήριξα στην αγάπη και τη ζωή μου ολόκληρη παρουσίασα όχι μόνο ύμνο αλλά και θυσία στην αγάπη; Ω! ναι· τίποτα άλλο δεν πικραίνει τόσο πολύ τον Ιησού, όσο το να προδίδεται από εκείνους, οι οποίοι προσποιούνται φιλία και αφοσίωση σε αυτόν και για ευτελή συμφέροντα ή ηδονές αρνούνται την αγάπη του.

22.49 ιδόντες δε οι περι αυτόν τὸ ἐσόμενον εἶπον αὐτῷ, Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρα(1);

49 Όταν είδαν οι μαθητές του τι έμελλε να γίνει, του είπαν: «Κύριε, να τους χτυπήσουμε με το μαχαίρι;»

(1) Ειπώθηκε ότι αφού ήταν παράνομο να κουβαλά κάποιος μαχαίρια κατά τις εορτές, έχουμε εδώ άλλο σημάδι, ότι το τελευταίο μυστικό Δείπνο δεν ήταν πασχάλιο δείπνο. Εάν όμως το μαχαίρι ήταν μαχαίρι μεν τραπεζιού, μεγάλο όμως, ώστε με αυτό να σφαχτεί το αρνί, το επιχείρημα καταπίπτει (ρ).

22.50 και έπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν(1) τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως(2) καὶ ἀφείλεν τὸ οὖς αὐτοῦ τὸ δεξιόν.

50 Ένας μάλιστα απ' αυτούς χτύπησε το δούλο του αρχιερέα και του έκοψε το δεξί αυτί.

(1) Μόνος ο Ιωάννης αναφέρει και το όνομα του μαθητή (Πέτρος) και το όνομα του δούλου (Μάλχος). Όταν έγραφε το ευαγγέλιό του ο Ιωάννης δεν ήταν επικίνδυνο να φανερωθεί το όνομα του αποστόλου, που χτύπησε τον δούλο του αρχιερέα. Ως γνωστός του αρχιερέα (Ιω. ιη 15) ο Ιωάννης πιθανότατα γνώριζε άμεσα τον δούλο και το όνομά του (ρ).

(2) Πιθανώς ο Μάλχος πρωτοστάτησε στη σύλληψη του Ιησού και ο Πέτρος απέβλεπε στο να χτυπήσει με το μαχαίρι εναντίον του κεφαλιού του (ρ).

22.51 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐὰτε ἕως τούτου(1)· καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ ἰάσατο αὐτόν(2).

51 Ο Ιησούς γύρισε σ' αυτούς και τους εἶπε: «Φτάνει, ἕως εδώ!» Ἀγγιξε ὑστερα το αυτί του δούλου και τον γιάτρεψε.

(1) Η ασάφεια της φράσης αποτελεί απόδειξη, ότι ειπώθηκε αυτή. Λόγος που επινοήθηκε θα ήταν σαφέστερος. Εάν απευθύνθηκε προς τους μαθητές (όπως υπονοεί το προηγούμενο «αποκριθεὶς» = είτε στην ερώτηση των μαθητῶν αποκριθῆκε, είτε στην πράξη του Πέτρου)(ρ) η έννοια είναι: αφήστε την αντίσταση μέχρις εδώ, μέχρι την πληγή του δούλου και τίποτα άλλο μην κάνετε (δ). Μην προχωράτε περισσότερο! Όχι άλλο παρόμοιο χτύπημα! Αυτό είναι παραπάνω από ό,τι πρέπει.

Ή, λιγότερο πιθανή ερμηνεία: αφήστε τους ανθρώπους αυτούς να προχωρήσουν μέχρι αυτό, δηλαδή μέχρι του να με συλλάβουν (g). Εάν απευθύνθηκε προς εκείνους οι οποίοι είχαν έλθει να τον συλλάβουν, μπορεί να σημαίνει: Ανεχτείτε την μέχρι του σημείου αυτού βία εκ μέρους των ακολούθων μου· η βία αυτή εντός ολίγου θα επανορθωθεί (ρ). Παρόλ' αυτά ο Κύριος από τον στίχο 52 απευθύνεται σε αυτούς που ήλθαν σε αυτόν (g).

(2) «Θεράπευσε ως Θεός εκείνον που δέχτηκε το χτύπημα, δίνοντας σε εκείνους που είχαν πάει να τον συλλάβουν θεοπρεπές και αυτό το θαύμα» (K).

Μόνος ο Λουκάς ο ιατρός αναφέρει την θεραπεία και περιγράφει το μοναδικό αυτό θαύμα της χειρουργικής (ρ). Πρέπει λοιπόν ο Ιησούς να θεράπευσε τον Μάλχο, διότι αλλιώς ο Ιησούς δεν θα είχε το θάρρος να πει στον Πιλάτο: «αν ήταν από τον κόσμο αυτόν η βασιλεία μου, οι υπηρέτες οι δικοί μου θα αγωνίζονταν να μην παραδοθῶ στους Ιουδαίους» (Ιω. ιη 36). Με την άμεση θεραπεία του Μάλχου, η ηθική κατάσταση, που βλάφτηκε από το σφάλμα του Πέτρου, αποκαταστάθηκε στο ακέραιο (g).

Με τη θεραπεία αυτή ο Κύριος έδειξε σαφώς και σε εκείνους, οι οποίοι έρχονταν να τον συλλάβουν, πρώτον την δύναμή του· εκείνος λοιπόν, ο οποίος είχε τη δύναμη να θεραπεύει και να αποκαθιστά το καταστραμμένο, πολύ περισσότερο είχε τη δύναμη να καταστρέφει. Μπορούσε λοιπόν αν ήθελε, να τους χτυπήσει.

Έδειξε, δεύτερον, την καλοσύνη και αγαθότητά του. Μας δίδαξε εμπράκτως να ευεργετούμε αυτούς που μας μισούν. Εκείνοι οι οποίοι αποδίδουν αγαθό αντί κακού, πράττουν ό,τι και ο Χριστός έπραξε. Και θα νόμιζε μεν κάποιος, ότι από τα δείγματα αυτά της δύναμής του και της αγάπης του θα συγκινούσε αυτούς που έρχονταν εναντίον του, ώστε να εμποδιστούν από το να τον συλλάβουν ως κακοποιό αυτόν, ο οποίος αποδείχτηκε και στα μάτια τους αγαθοποιός. Αλλά οι καρδιές τους είχαν σκληρυνθεί.

22.52 εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς(1) καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ(2) καὶ πρεσβυτέρους(3), Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων(4);

52 Τότε ο Ιησούς εἶπε στους αρχιερείς, στους στρατηγούς του ναοῦ και στους πρεσβυτέρους που είχαν ἔρθει να τον πιάσουν: «Ληστής εἶμαι και βγήκατε με μαχαίρια και ρόπαλα;

(1) Αυτοί που ήλθαν δεν είναι κάποιοι νέοι που μόλις τη στιγμή εκείνη ήλθαν, αλλά μέρος του όχλου του στίχου 47, τους οποίους ο Λουκάς καθορίζει τώρα ακριβέστερα. Καθόλου απίθανο, ότι ακολούθησαν και αρχιερείς το απόσπασμα που ήλθε για τη σύλληψη του Ιησού. Η αγωνία, από την

οποία ήταν κυριευμένοι και αυτοί και οι στρατηγοί του ιερού και οι πρεσβύτεροι έως ότου επιτευχθεί η σύλληψη, η οποία μπορούσε να ματαιωθεί είτε από κακό υπολογισμό του χρόνου, είτε από το λαό είτε και από θαύμα, θα τους ωθούσε να παρακολουθήσουν αυτοπροσώπως τις κινήσεις του αποσπάσματος (ρ).

(2) Δες Λουκ. κβ 4.

(3) Ο Ιωάννης μιλά και για σπείρα και για χιλίαρχο (Ιω. ιη 3,12) δηλαδή για απόσπασμα της ρωμαϊκής κοχόρτιδος (g). Αλλά ο Κύριος απευθύνεται προς του Ιουδαίους άρχοντες ως κυρίως υπευθύνους για τα διεξαγόμενα (ρ). Οι λόγοι αυτοί προέρχονται από ιερή και δίκαιη αγανάκτηση, την οποία άνθρωπος αθώς, που δεν έπραξε ποτέ κανένα αδίκημα, αλλά πάντοτε εκδήλωσε σε όλους αγαθά συναισθήματα και διαθέσεις, δοκιμάζει αντικρίζοντας οπλισμένο συρφετό, έτοιμο να τον μεταχειριστεί ως ληστή και συνήθη κακοποιό (ο).

(4) Πιθανώς τα ξύλα ήταν ρόπαλα.

22.53 καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ(1)· ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα(2) καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους(3).

53 Κάθε μέρα ἤμουν ανάμεσά σας στο ναό, και δεν απλώσατε χέρι πάνω μου. Αυτή όμως είναι η ώρα σας, η ώρα που κυριαρχεί το σκοτάδι».

(1) Η έννοια της κατηγορίας αυτής του Κυρίου κατά των Ιουδαίων αρχόντων είναι η εξής: Κάθε μέρα σας παρέχονταν πολλές ευκαιρίες, όταν ἤμουν στο ιερό· ἴσασταν και εσεῖς εκεί· και το μέρος ήταν το δημοσιότερο και κεντρικότερο της πόλης και σεις δεν επιχειρήσατε να με αγγίξετε. Αυτό λοιπόν που κάνετε τώρα είναι αδικαιολόγητο (ρ).

(2) Αυτός είναι ο κατάλληλος χρόνος για σας (Grimm). Ἡ, «αυτή είναι η ώρα, κατά την οποία πήρατε δύναμη εναντίον μου από το Θεό» (Z)· αυτή είναι η ώρα που κατά παραχώρηση του Θεού σάς δόθηκε για να πετύχετε το σκοπό σας (ρ).

(3) Και συμπίπτει η ώρα αυτή με την ώρα που παραχωρήθηκε στην εξουσία του σκότους (ρ). Και αυτή είναι η εξουσία του σκότους, του κακού, το οποίο μπορεί ελεύθερα κατά την ώρα αυτή να αναπτυχθεί (g).

«Σκοτάδι εδώ λέει τον διάβολο· διότι πήρε και αυτός τότε εξουσία εναντίον του» (Z).

Το σύνολο της φράσης μπορεί να εννοηθεί έτσι: Το σκοτάδι ευνοεί το έγκλημα. Διότι ο άνθρωπος προκειμένου να αμαρτήσει έχει ανάγκη να κρυφτεί όχι μόνο από τους άλλους, αλλά και από τον ίδιο τον εαυτό του. Για αυτό η νύχτα είναι ο καιρός, κατά τον οποίο ο σατανάς αναπτύσσει όλη τη δύναμή του στην ανθρωπότητα· είναι η ώρα του. Αλλά είναι και η δική σας ώρα, λέει ο Ιησούς, διότι είστε ὄργανά του στην πράξη την οποία συντελείτε (g). Μπορεί να εννοηθεί και διαφορετικά: Αυτή είναι η ώρα που σας δόθηκε εξουσία να με συλλάβετε και η εξουσία αυτή είναι του σατανά, του οποίου εσεῖς είστε ὄργανα (δ.Λ.).

Στίχ. 54-62. Η άρνηση του Πέτρου.

22.54 Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον(1) αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως(2)· ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν(3).

54 Αφού συνέλαβαν τον Ιησού, τον έσυραν και τον έβαλαν μέσα στο σπίτι του αρχιερέα. Ο Πέτρος ακολουθούσε από μακριά.

(1) Τον συνέλαβαν έξω από την πόλη. Για αυτό λέγεται το ρήμα ἤγαγον (=έφεραν), από την μακρινή αυτή απόσταση· και μετά τον έβαλαν μέσα στην οικία του αρχιερέα. Ούτε ο Μάρκος ούτε ο Λουκάς αναφέρουν το όνομα του αρχιερέα αυτού (L).

(2) Είναι αδύνατον να καθορίσουμε, εάν ο Λουκάς εννοεί τον Άννα ή τον Καϊάφα. Αλλά η αφήγηση του Ιωάννη (ιη 12-24) κάνει πολύ πιθανό, ότι ο Άννας και ο γαμπρός του Καϊάφας παρέμεναν στο ίδιο σπίτι έχοντας ο καθένας ιδιαίτερο διαμέρισμα (ρ). Κατά τον Λουκά ο Ιησούς οδηγήθηκε στον αρχιερέα, όπου υπέστη τις κακοποιήσεις αυτών που τον φύλαγαν, και το πρωί έλαβε χώρα η συνεδρία του Συνεδρίου, κατά την οποία καταδικάστηκε (δες στίχους 64-66).

Σε συνδυασμό με τις πληροφορίες και των άλλων ευαγγελιστών, των οποίων τις αφηγήσεις δεν αποκλείει ο Λουκάς, η σειρά των γεγονότων που ακολούθησαν μετά τη σύλληψη του Ιησού έχει ως εξής: Ο Ιησούς από τη Γεθσημανή γύρω στα μεσάνυχτα οδηγήθηκε ενώπιον του Άννα, όπου έγινε κάποια προανάκριση με σκοπό να αποσπαστεί κάποιος λόγος από τον Ιησού που μπορούσε να χρησιμεύσει για στήριξη της κατηγορίας (Ιω. ιη 19-23). Επειδή η συνεδρίαση αυτή δεν κατέληξε σε κάποιο αποτέλεσμα, η παράδοση δεν αναφέρει αυτήν και έτσι αποσιωπήθηκε από τους συνοπτικούς, τους οποίους στο σημείο αυτό ολοφάνερα αποσκοπεί να συμπληρώσει ο Ιωάννης λέγοντας «και

οδήγησαν αυτόν στον Άννα π ρ ώ τ α».

Την ώρα που γινόταν από τον Άννα η προανάκριση, συγκλήθηκαν με βιασύνη τα μέλη του συνεδρίου και κατά τη συνεδρίασή του που ακολούθησε αμέσως στον Καϊάφα, καταδικάστηκε σε θάνατο ο Ιησούς. Την συνεδρίαση αυτή που έγινε γύρω στις 3 το πρωί αφηγούνται λεπτομερώς ο Ματθαίος και ο Μάρκος. Ο Ιωάννης αποσιώπησε αυτήν ως γνωστή από την αφήγηση των δύο αυτών συνοπτικών. Το πρωί συνήλθαν πάλι σε επίσημη συνεδρίαση τα μέλη του συνεδρίου στον τόπο τον συνηθισμένο κοντά στο ναό, και την συνεδρία αυτή αναφέρει ο Λουκάς, ενώ συντομότερα μιλούν για αυτήν και οι Ματθ. και Μάρκος. Ήταν αναγκαία αυτή πρώτον μεν διότι σύμφωνα με έναν ραββινικό κανόνα καμιά ποινή θανάτου που επιβλήθηκε σε καιρό νύχτας δεν ήταν έγκυρη (Sanhedrin 9,1). Δεύτερον επίσης διότι η απόφαση της νύχτας δεν είχε παρθεί στον επίσημο τόπο των συνεδριών. Και τρίτον διότι έπρεπε να συσχεφθούν για τα μέσα και τον τρόπο της ενεργείας, με τα οποία θα πετύχαιναν την επικύρωση της απόφασης από τον Πιλάτο (g).

(3) Το ότι ακολουθεί είναι δείγμα αγάπης, το ότι ακολουθεί από μακριά είναι απόδειξη φόβου (στον p.). Τον ακολουθεί από μακριά για να είναι εκτός κινδύνου. Ο Πέτρος άρχισε ήδη να κλονίζεται. Εξακολουθεί να δείχνει ενδιαφέρον για τον Διδάσκαλο, δεν αντιμετωπίζει όμως τον κίνδυνο με αυταπάρνηση και ανδρεία. Ακολουθεί τον Ιησού και έτσι καθησυχάζει τη συνείδησή του, ότι δεν αρνήθηκε αυτόν. Αλλά τον ακολουθεί από μακριά, το οποίο δηλώνει, ότι ο μαθητής άρχισε να κάμπτεται και να προβαίνει σε αβαρίες. Πού και πότε έγιναν οι αρνήσεις του Πέτρου; Οι αφηγήσεις των ευαγγελιστών θα παρουσίαζαν δυσκολίες ανεπίλυτες, εάν ο Άννας και ο Καϊάφας δεν κατοικούσαν στο ίδιο σπίτι. Η πρώτη από τις αρνήσεις εξιστορείται από τον Ιωάννη κατά τρόπο που υπονοεί, ότι έλαβε χώρα κατά την εμφάνιση του Ιησού ενώπιον του Άννα. Οι άλλες δύο έγιναν μετά τη συνεδρίαση αυτή και συνεπώς ανάμεσα στην εμφάνιση μπροστά στον Άννα και στη συνεδρίαση του συνεδρίου στον Καϊάφα (g).

22.55 αφάντων(1) δὲ πυρὰν ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ αὐτῶν(2).

55 Άναψαν φωτιά στη μέση της αυλής και κάθισαν ὅλοι γύρω. Ανάμεσά τους κάθισε κι ο Πέτρος.

(1) Υπάρχει και η γραφή περιαψάντων (δες και Γ΄ Μακαβ. γ 7), οπότε θα έχουμε λέξη που λέγεται μοναδική φορά. Αλλά και το άπτω μόνο από τον Λουκά χρησιμοποιείται στην Κ.Δ. (p).

Περιοψάντων=γύρω τους, άναψαν κυκλικά (δ).

(2) Υπάρχει και η γραφή «μέσος αυτών». Κάθισε ανάμεσά τους, σαν να ήταν ένας από αυτούς. Και μολονότι εσωτερικά δεν ήθελε να συγκαταριθμείται στους δούλους του αρχιερέα, παρόλ' αυτά τώρα επιδιώκει να τον θεωρούν οι άλλοι ως έναν από αυτούς. Δεύτερη υποχώρηση του Πέτρου. Ο Πέτρος άρχισε ήδη να προσποιείται ότι είναι ξένος και τελείως άγνωστος στον Διδάσκαλο. Λίγα πλέον βήματα χωρίζουν αυτόν από την πλήρη άρνηση.

22.56 ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη(1) τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, Καὶ οὗτος(2) σὺν αὐτῷ ἦν·

56 Κάποια υπηρέτρια που τον είδε να κάθεται κοντά στη φωτιά, τον κοίταξε και είπε: «Ήταν κι αυτός μαζί του».

(1) Και οι 4 ευαγγελιστές χρησιμοποιούν τη λέξη αυτή για το πρόσωπο, το οποίο άρχισε την κατά του Πέτρου επίθεση. Όχι ο Πιλάτος ούτε κάποιος από τα μέλη του συνεδρίου ούτε κάποιος από τους στρατιώτες, αλλά μια μικρή υπηρέτρια καταφόβισε τον απόστολο που πριν λίγες ώρες εκδήλωσε τέτοια αυτοπεποίθηση (p).

(2) Σε σχέση με ποιόν άλλον λέγεται εδώ το «και αυτός»; Ίσως με τον Ιωάννη, ο οποίος ήταν εκεί κατά την ώρα αυτή και ήταν γνωστός στον αρχιερέα και με τη σύσταση αυτού η θυρωρός έβαλε τον Πέτρο στην αυλή (Ιω. ιη 16), και ίσως από τη σύσταση αυτή συμπέρανε αυτή, ότι και ο Πέτρος ήταν ακόλουθος του Ιησού όπως και ο Ιωάννης που τον σύστησε.

22.57 ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, γύναι, Οὐκ οἶδα αὐτόν(1)

57 Εκείνος όμως αρνήθηκε λέγοντας: «Δεν τον γνωρίζω αυτόν, κόρη μου».

(1) Η πρώτη άρνηση του Πέτρου είναι σαφέστερη στον Λουκά από όσο στους άλλους δύο συνοπτικούς, οι οποίοι αντί για την αντωνυμία «αυτόν» έχουν τη φράση «τι λέγεις». Αλλά ο Λουκάς περισσότερο κατηγορηματικός από τους άλλους από την αρχή, δεν θα προχωρήσει παραπέρα (L). «Δες όμως και την φιλαλήθεια του ευαγγελιστή, πώς δηλαδή δεν χαρίζεται στον Πέτρο, αλλά διηγείται

το πάθος του όπως είναι, ότι οι μεν άλλοι αφού εγκατέλειψαν τον διδάσκαλο έφυγαν, ενώ ο απόστολος και μαθητής που ήταν πρώτος από όλους αυτούς, ο ίδιος εκείνος που λεγόταν Πέτρος, χωρίς βάσανα και απειλή κάποιου άρχοντα, τρεις φορές τον αρνήθηκε» (Ε). Μετριάζει στη συνέχεια ο Λουκάς το βάρος της άρνησης του Πέτρου αποσιωπώντας και τον όρκο που συνόδευσε την δεύτερη άρνηση (Ματθ.) και τον αναθεματισμό μαζί με τον όρκο, με τα οποία συνοδεύτηκε η τρίτη άρνηση (Ματθ. Μάρκ.)(ρ).

22.58 και μετά βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη(1), Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν, ἼΑνθρωπε, οὐκ εἰμὶ.

58 Ὑστερα ἀπὸ λίγο τον εἶδε κάποιος ἄλλος και εἶπε: «Κι εσύ ἕνας απ' αυτούς εἶσαι». Ο Πέτρος ὅμως εἶπε: «Ἄνθρωπέ μου, δεν εἶμαι».

(1) Μετά την πρώτη του άρνηση ο Πέτρος φοβισμένος αποσύρθηκε στον πυλώνα ή το προαύλιο (Ματθ. Μάρκ). Αλλά και εκεί η ίδια υπηρέτρια ανακοινώνει στους παριστάμενους, ότι «και αυτός από αυτούς είναι» (Μάρκος), οπότε και μία άλλη υπηρέτρια (Ματθ.), καθώς και ένας άλλος (Λουκάς) και γενικώς οι παριστάμενοι (Ιω.) είπαν· «Και συ από αυτούς εἶσαι». Με άλλα λόγια η δεύτερη κατηγορία, που προκάλεσε τη δεύτερη άρνηση ξεκίνησε πιθανώς από την θυρωρό, η οποία πρόδωσε τον Πέτρο ότι σχετίζεται με τον Ιωάννη και συστάθηκε από αυτόν σε άλλη υπηρέτρια, η οποία τελικά επεσήμανε τον Πέτρο με το δάχτυλο στους υπόλοιπους δούλους (g).

22.59 και διαστάσης(1) ὥσει ὥρας μιᾶς ἄλλος τις(2) διίσχυρίζετο(3) λέγων, ἼΕπ' ἀληθείας και οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν, και γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν·

59 Ἀφού πέρασε περίπου μία ὥρα, κάποιος ἄλλος επέμενε λέγοντας: «Ἀσφαλώς ἦταν κι αυτός μαζί του, γιατί είναι και Γαλιλαῖος».

(1) Το κλασικό δίστημι είναι ιδιαίτερο μόνο του Λουκά στην Κ.Δ. (Λουκ. κδ 51, Πράξ. κζ 28, Στους Ο' στα Εξόδ. ιε 8 και Παροιμ. ιζ 9 κλπ) (ρ)= πέρασε (L), πέρασε μία ὥρα (Grimm).

(2) Ο Ιωάννης λέει, ότι αυτός ἦταν συγγενής του Μάλχου. Οι άλλοι δύο ὅμως συνοπτικοί αναφέρουν, ότι οι παριστάμενοι προκάλεσαν τον Πέτρο (ρ). Ο συγγενής του Μάλχου αφού πρώτος αναγνώρισε τον Πέτρο έπιασε κουβέντα μαζί του, και από την προφορά του Πέτρου, ὅλοι οι παριστάμενοι πείστηκαν, ότι αυτός ἦταν Γαλιλαῖος (g). Και οι 3 συνοπτικοί αναφέρουν το χαρακτηριστικό αυτό που αναφέρεται στην από τη Γαλιλαία καταγωγή του Πέτρου.

(3) Κλασικό που συναντιέται μόνο εδῶ και στο Πράξ. ιβ 15(ρ). Όταν κάποιος σημειώσει το πρώτο ολίσθημα, εύκολα παρασύρεται και στο δεύτερο και το τρίτο. Εκείνος μάλιστα ιδιαίτερα, από τα χείλη του οποίου ξέφυγε το πρώτο ψεύδος, μπαίνει σε ισχυρό πειρασμό για να πει και το δεύτερο, ὥστε να μην παρουσιαστεί ψεύτης στα μάτια εκείνων, που άκουσαν το πρώτο του ψέμα. Και ολοένα από ψέμα σε ψέμα προχωρώντας παρουσιάζεται τολμηρότερος στην παραποίηση της αλήθειας και της πραγματικότητας. Κάθε νέα άρνηση του Πέτρου είναι εντονότερη και περισσότερο κατηγορηματική από την προηγούμενή της.

22.60 εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, ἼΑνθρωπε(1), οὐκ οἶδα ὃ λέγεις. και παραχρήμα(2) ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἔφώνησεν ἀλέκτωρ(3).

60 Εἶπε τότε ο Πέτρος: «Ἄνθρωπέ μου, δεν καταλαβαίνω τι λες»· κι αμέσως, ενώ ακόμα μιλούσε, ἄλλησε ο πετεινός.

(1) Εκφράζεται έκπληξη και αγανάκτηση (ο).

(2) Και οι 4 ευαγγελιστές σημειώνουν, ότι γρήγορα στην τρίτη άρνηση ακολούθησε το ἄλλημα του πετεινού. Ο Λουκάς χρησιμοποιεί το αγαπητό σε αυτόν παραχρήμα και ο Μάρκος το ευθύς (ρ).

(3) Χωρίς άρθρο· μόνο κάποιιοι μικρογράμματοι προσθέτουν και το άρθρο. Το ἄλλημα αυτό του πετεινού γίνεται αφετηρία της επιστροφής του Πέτρου. Ασήμαντα γεγονότα και αφορμές, μπορούν να έχουν μεγάλες συνέπειες και επιδράσεις.

22.61 και στραφεῖς ὁ κύριος(1) ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ(2), και ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος(3) τοῦ λόγου τοῦ κυρίου(4) ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι ἄπαρνήση με τρίς·

61 Τότε ο Κύριος γύρισε, έριξε μια ματιά στον Πέτρο, κι ο Πέτρος θυμήθηκε τα λόγια που του εἶχε πει: «Προτού λαλήσει ο πετεινός, θα αρνηθείς τρεις φορές πως με ξέρεις».

(1) Ο Χριστός εδῶ ονομάζεται Κύριος, διότι εκδηλώνεται κατά τη στιγμή αυτή η υπερφυσική του γνώση από τη μία, που διαπιστώνει την άρνηση του Πέτρου, και η σωτήρια χάρη του από την άλλη, που καλεῖ τον μαθητή σε επιστροφή και συντελεῖ την ανόρθωσή του.

(2) Μόνο ο Λουκάς αναφέρει αυτή τη λεπτομέρεια. Πώς έγινε δυνατόν να διασταυρωθούν τα βλέμματα του Κυρίου και του Πέτρου; Ήταν ίσως η στιγμή, κατά την οποία μετά την προανάκριση στον Άννα οδηγούνταν ο Ιησούς προς τον Καϊάφα δεμένος (Ιω. ιη 24), για να δικαστεί από το συνέδριο και συνεπώς διέσχιζε ο Κύριος μαζί με τους συνοδούς του την αυλή, μέσω της οποίας επικοινωνούσαν τα δύο διαμερίσματα της οικίας (g). Ή, και από την πόρτα ή από το παράθυρο ήταν δυνατόν να ρίξει το βλέμμα του ο Ιησούς προς τον Πέτρο που βρισκόταν στην αυλή (ρ). Το ενέβλεψε= με προσοχή παρατήρησε (δ).

Ο Κύριος βρισκόταν μπροστά στους παράνομους δικαστές του και όμως την ίδια ώρα παρακολουθούσε και λάμβανε σαφή και ακριβή γνώση του τι έλεγε ο Πέτρος. Ο Χριστός σημειώνει ό,τι εμείς λέμε και πράττουμε, ενώ εμείς πολύ λίγο σκεφτόμαστε τι πράττει. Παρόλ' αυτά την ώρα που εμείς αδιαφορούμε για αυτόν, εκείνος μας συμπαθεί. Δες, όταν ο Πέτρος αρνήθηκε το Χριστό, ο Χριστός δεν τον αρνείται, αν και μπορούσε να του γυρίσει οριστικά την πλάτη του και να μην ρίξει πλέον κανένα βλέμμα σε αυτόν. Αν και ο Πέτρος είναι ήδη ένοχος βαρέως εγκλήματος, παρόλ' αυτά ο Ιησούς αποφεύγει να τον εκθέσει και να τον ντροπιάσει. Δεν του φωνάζει, αλλά ρίχνει βλέμμα σε αυτόν, τη σημασία του οποίου μόνος ο Πέτρος μπορούσε να καταλάβει.

Ήταν βλέμμα επιτιμητικό.= Δεν με ξέρεις, Πέτρε; Κύτταξέ με στο πρόσωπο και πες, αν δεν με ξέρεις. Ήταν βλέμμα γεμάτο στοργή και συμπάθεια.=Πτωχέ Πέτρε, πόσο αδύναμος αποδείχτηκες! Πόσο έπεσες και πού θα βρισκόσουν τώρα, εάν δεν προσευχόμουν για σένα.

Ήταν βλέμμα καθοδήγησης. Ο Χριστός οδήγησε τον Πέτρο με το βλέμμα του αυτό. Δεν μπορούσε να απλώσει προς αυτόν τα χέρια, αλυσοδεμένος όπως ήταν, για να σώσει τον Πέτρο, όπως άλλοτε τον έσωσε, όταν βυθιζόταν στη θάλασσα, όπου έκραξε ο Πέτρος, Κύριε σώσε με. Αλλά έριξε σε αυτόν βλέμμα αγάπης, το οποίο έκανε τον Πέτρο να συναισθανθεί ότι βυθιζόταν και τώρα σε άβυσσο πιο ολέθρια και ότι υπήρχε περισσότερο επείγουσα ανάγκη να επικαλεστεί ο Πέτρος το αόρατο χέρι του Λυτρωτή, το οποίο θα τον ανείλκυε από την άβυσσο.

(3) «Ο Πέτρος λοιπόν τόσο ναρκώθηκε από την ανθρώπινη ασθένεια, ώστε δεν ήλθε σε συναίσθηση ούτε από τη φωνή του πετεινού, αλλά και μετά τη φωνή του πετεινού πάλι αρνήθηκε, και πάλι, μέχρις ότου από το αγαθό βλέμμα του Ιησού οδηγήθηκε στο να θυμηθεί» (Θφ).

(4) Ο Χριστός εδώ επανειλημμένα ονομάζεται ο Κύριος, διότι μεγάλη είναι η υπερφυσική γνώση, η δύναμη και η χάρη που εκδηλώνεται από αυτόν στην προκειμένη περίπτωση του Πέτρου.

22.62 και έξελθών έξω(1) ο Πέτρος έκλαυσε πικρώς(2).

62 Ύστερα απ' αυτό ο Πέτρος βγήκε έξω και έκλαψε πικρά.

(1) Αξιόλογη η παρατήρηση: «Διότι βγήκε μεν και όταν έκανε την πρώτη άρνηση, όπως λέει ο Μάρκος. Έπειτα ήταν λογικό να μπει πάλι μέσα, για να μη δώσει περισσότερη υπόνοια ότι είναι του Ιησού. Και πάλι όταν ήλθε σε συναίσθηση, έτσι τώρα βγαίνει και κλαίει πικρά» (Θφ).

Αναζητά ο Πέτρος κάποιο τόπο απομόνωσης και εκεί κατηγορώντας τον εαυτό του και χύνοντας δάκρυα μετανοίας επικαλείται τη συγχώρεση της μεγάλης του αμαρτίας (ο).

(2) Ο Χριστός είχε ρίξει βλέμματα και στους αρχιερείς, αλλά καμία επίδραση ευεργετική δεν είχαν αυτά πάνω τους. Ο Πέτρος είχε μέσα του σπέρμα θείου, επιδεκτικό καρποφορίας. Το βλέμμα του Ιησού συνοδευόταν και από τη χάρη, η οποία ενήργησε την επιστροφή του Πέτρου.

Στίχ. 63-71. Ο Κύριος εμπαιζεται. Μπροστά στο συνέδριο.

Εφόσον ο Λουκάς αποσιωπά την ενώπιον του Καϊάφα κατά τη νύχτα εξέταση και καταδίκη του Ιησού, είναι αδύνατον να καθορίσουμε εάν τοποθετεί τον εμπαιγμό αυτόν πριν ή μετά την δίκη και καταδίκη αυτή. Ο ευαγγελιστής γνωρίζει, ότι ο Ιησούς μετά την άρνηση του μαθητή του, υβρίστηκε και χλευάστηκε από αυτούς που τον συνέλαβαν, και μετά από αυτά οδηγήθηκε ενώπιον του συνεδρίου (ρ). Δες Ματθ. κστ 67,68 και Μάρκ. ιδ 65 και τις εκεί σημειώσεις.

22.63 Καὶ οἱ ἄνδρες(1) οἱ συνέχοντες(2) τον Ιησούν ἐνέπαιζον αὐτῷ δέροντες(3),

63 Οἱ ἄντρες που κρατούσαν τον Ιησού, τον περιγελοῦσαν και τον ἔδερναν.

(1) Όχι τα μέλη του συνεδρίου, αλλά οι δούλοι ή οι στρατιώτες, που φρουρούσαν τον Ιησού (ρ).

(2) Το ρήμα συνέχω σπανιότατο με την έννοια του κρατώ κάποιον σε φύλαξη. Δες Α΄ Μακ. ιγ 15. Στους παπύρους βρίσκονται πολλές περιπτώσεις του συνέχω με αυτήν την έννοια (L).

(3) Δέροντες· έτυπτον· παίσας. Το δέρω χρησιμοποιείται με την έννοια του χτυπώ το όλο σώμα· το τύπτω με την έννοια του χτυπώ κάποιο μέρος· και το παίω με την έννοια του τραυματίζω με βιαιότητα και έτσι προκαλώ πόνο (b). Και με λίγα λόγια δεν έδιναν σε αυτόν ούτε στιγμή ανάπαυσης, αν και είχε

ανάγκη αυτής, αφού ολόκληρη τη νύχτα ήταν άπνους.

22.64 και περικαλύψαντες αυτόν έτυπτον αυτού το πρόσωπον(1) και έπηρώτων αυτόν λέγοντες, Προφήτευσον(2), τίς έστιν ό παίσας σε;

64 Του είχαν καλύψει το κεφάλι, τον χτυπούσαν στο πρόσωπο και τον ρωτούσαν: «Μάντεψε ποιος σε χτύπησε;»

(1) «Πω, πω! Ο Κύριος του ουρανού και της γης δείχνει υπομονή καθώς χτυπιέται σαν ένας από εμάς, και ανέχεται τον χλευασμό των ασεβών, παραδίνοντάς μας υπόδειγμα άκρας ανεξικακίας» (Κ).

(2) «Ο δεσπότης των προφητών ως ψευδοπροφήτης χλευάζεται. Διότι το «Προφήτευσε σε μας, ποιος είναι αυτός που σε χτύπησε», σε αυτό οδηγεί, ότι τον χλευάζουν δηλαδή ως πλάνο και ότι απέδιδε στον εαυτό του το χάρισμα της προφητείας» (Θφ). Διαφορετικές γραφές: Τα αλεξανδρ. χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «έτυπτον αυτού τὸ πρόσωπον».

22.65 και έτερα πολλά βλασφημοῦντες(1) έλεγον εις αυτόν.

65 Κι άλλα πολλά του έλεγαν βλαστημώντας τον.

(1) Αυτοί οι οποίοι τον καταδίκασαν ως βλάσφημο, ήταν οι ευτελέστεροι και ασεβέστεροι των βλασφημών.

22.66 Καί ως έγένετο ήμέρα(1), συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον(2) τοῦ λαοῦ, άρχιερείς και γραμματεῖς, και άνήγαγον(3) αυτόν εις τὸ συνέδριον(4) εαυτῶν,

66 Όταν ξημέρωσε, συγκεντρώθηκαν οι πρεσβύτεροι του λαού, οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς και τον έσυραν στο συνέδριό τους. Εκεί τον ρωτούσαν:

(1) Ότι έγινε και το πρωί νέα συνεδρίαση, το γράφουν και οι άλλοι δύο συνοπτικοί (L).

(2) Η λέξη πρεσβυτέριον ή δεν σημαίνει αποκλειστικά τους πρεσβυτέρους, αλλά το συνέδριο ολόκληρο, οπότε οι λέξεις που ακολουθούν χωρίς άρθρο (αρχιερείς και γραμματεῖς) είναι επεξηγηματικοί προσδιορισμοί (L).

Ή, το πρεσβυτέριον δηλώνει τη μία τάξη του συνεδρίου, τους πρεσβυτέρους, που θεωρούνται ως ξεχωριστό σώμα και σχηματίζουν μία από τις τρεις τάξεις, από τις οποίες αποτελούνταν το όλο συνέδριο (g.p.). Το άναρθρο των λέξεων «αρχιερείς και γραμματεῖς» κάνει πιθανότερη την πρώτη εκδοχή, αν και η λέξη πρεσβυτέριον μόνο εδώ και στο Πράξ. κβ 5 συναντιέται.

(3) Υπάρχει και η γραφή απήγαγον. Τόσο το ανήγαγον, όσο και το απήγαγον δηλώνουν πλήρη αλλαγή τόπου. Οδήγησαν τον Ιησού από την οικία του Καϊάφα στην επίσημη αίθουσα του συνεδρίου (που λεγόταν Λισκάθ Χαγκαζιθ), την οποία τοποθετούν μπροστά από το ναό, αλλά η οποία βρισκόταν πιθανώς δυτικότερα (g).

(4) Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι η λέξη έχει τοπική σημασία δηλαδή στον τόπο των επίσημων συνεδριάσεων, αλλά σε αυτήν την περίπτωση η επακολουθούσα αντωνυμία έαυτῶν θα περίπτευε (L). Μάλλον λοιπόν έχει την έννοια του πλήρους συνεδρίου= το μέγα συνέδριο (p).

22.67 λέγοντες(1), Εί σὺ εἶ ό Χριστός, ειπέ ήμῖν(2). εἶπεν δέ αύτοῖς, 'Εάν ὑμῖν εἶπω οὐ μή πιστεύσητε(3)·

67 «Πες μας, εσύ είσαι ο Χριστός;» Εκείνος τους απάντησε: «Αν σας το πω δε θα με πιστέψετε,

(1) Ο Λουκάς δεν μιλά για την παρουσία μαρτύρων, διότι κατά τη συνεδρίαση αυτή δεν παρήλασαν μάρτυρες. Ότι όμως ζητήθηκε και η μαρτυρία αυτών κατά τη συνεδρίαση της νύχτας, υπονοείται από τον στίχο 71 (L).

(2) Εάν εσύ είσαι ο Χριστός, πες το μας (δ). Δεν συνδέουν εδώ το ερώτημα με τη φράση «ο υιός του ευλογητού» (Μάρκος). Κυρίως τώρα τα μέλη του συνεδρίου ενδιαφέρονται για κατηγορία, η οποία μπορεί να ισχύσει στον Πιλάτο, ο οποίος δεν ενδιαφερόταν για την κατηγορία της βλασφημίας (L). Βεβαίως η αξίωση του Ιησού ότι ήταν ο Μεσσίας τίποτα το βλάσφημο δεν έκρυβε. Για αυτό βεβαίως κατά τη συνεδρίαση της νύχτας που προηγήθηκε, ο αρχιερέας το ερώτημα «εσύ είσαι ο Χριστός» το συμπληρώνει με τη φράση ο υιός του Θεού (g). Στην πρωινή όμως συνεδρίαση αναζητούνται, όπως είπαμε, και τα μέσα με τα οποία ο Πιλάτος θα πειθόταν να επικυρώσει την θανατική ποινή που επιβλήθηκε.

«Αλλά θα μπορούσε κάποιος να πει προς αυτούς: εάν μεν ρωτάς επειδή αγνοείς, δεν έπρεπε τότε πριν μάθεις την αλήθεια να χτυπάς και να υβρίζεις αυτόν, μήπως συγκρουστείς με το Θεό· αν όμως υποκρίνεσαι την άγνοια, γνωρίζοντας καλά ότι αυτός είναι ο Χριστός, θα ακούσεις λοιπόν την ιερή

Γραφή που λέει «ο Θεός δεν εξαπατιέται» (Σχ.).

(3) Η έννοια της φράσης με τη συνέχειά της στο στίχο 68 είναι η εξής: Δεν μπορώ να μιλήσω σε σας ούτε ως προς δικαστές, τους οποίους θα ζητούσα να πείσω, διότι είστε ήδη αποφασισμένοι να μην με πιστέψετε, ούτε ως προς μαθητές, τους οποίους θα επιχειρούσα να διδάξω, διότι δεν είστε διατεθειμένοι να συζητήσετε μαζί μου (g). Εάν σας πω ότι είμαι ο Χριστός δεν θα το πιστέψετε. Και εάν επιχειρήσω να συζητήσω μαζί σας το ζήτημα αυτό, θα αρνηθείτε να μου απαντήσετε (p).

22.68 εάν δε και έρωτήσω(1) ού μη άποκριθήτε μοι ή απολύσητε(2).

68 κι αν σας ρωτήσω δε θα μου απαντήσετε, ούτε θα με ελευθερώσετε.

(1) «Πολλές φορές που ρωτήθηκαν, σιώπησαν, όπως για το βάπτισμα του Ιωάννη και για το ρητό «Είπε ο Κύριος στον Κύριό μου» » (Θφ). Εάν προβάλλω σε σας ερωτήσεις, με τις οποίες θα αποδειχτεί η αθωότητά μου και θα διαπιστωθεί ο αληθινός χαρακτήρας μου και η θεία μου αποστολή, δεν θα απαντήσετε, αλλά θα υπεκφύγετε αυτές (ο).

(2) Ούτε θα μου απαντήσετε, αλλά ούτε και θα με αφήσετε ελεύθερο. Οι λέξεις «μοι ή απολύσητε» παραλείπονται από τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Η αποσιώπηση αυτή προήλθε αναμφίβολα από τη σύγχυση των δύο «ητε» στα οποία καταλήγουν τα δύο ρήματα (αποκριθήτε,απολύσητε) (g).

22.69 από του νυν(1) ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου(2) καθήμενος(3) ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ(4).

69 Από τώρα όμως, ο Υἱός του Ανθρώπου θα κάθεται στα δεξιά του παντοδύναμου Θεού».

(1) Αρχίζει ήδη από τη στιγμή αυτή η δόξα του (p). Το ότι δεν τον ελευθερώνουν αλλά θα τον σταυρώσουν αποτελεί την οδό προς την δόξα (b).

«Για την εναντίον μου ασέβειά σας, σάς δόθηκε λίγος καιρός, αυτός μέχρι τη σταύρωση. Γιατί μετά από αυτό αμέσως θα επιστρέψω πάλι στην τιμή μου και θα καθίσω στον ίδιο θρόνο μαζί με τον Θεό και Πατέρα μαζί με τη σάρκα μου» (Κ).

Υπάρχει και η γραφή «από του νυν δε». Το ασύνδετο όμως σχήμα έχει περισσότερη έμφαση (δ).

(2) Η τελευταία φορά κατά την οποία ο Ιησούς ονομάζει τον εαυτό του υιό του ανθρώπου (b). Υπαινίσσεται την εικόνα της κρίσης στο Δανιήλ ζ 13 (g). «Από τώρα δεν υπάρχει για σας καιρός λόγων και διδασκαλίας για το ποιος είμαι· διότι αν θέλατε, θα με γνωρίζατε από τα θαύματα που έγιναν· από τώρα όμως είναι καιρός κρίσεως» (Θφ).

(3) Το ἔσται καθήμενος= διαρκώς θα κάθεται (δ).

(4) Είναι σαν να είπε ο Κύριος: Την πλήρη απάντηση στο ερώτημά σας θα την δώσει ο Θεός, υψώνοντας εμένα τον υιό του ανθρώπου, ο οποίος τώρα παρίσταμαι στο κριτήριό σας ως δικαζόμενος, στο θρόνο της δυνάμεώς του (g). Για τη φράση «εκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως» δες Ματθ. κστ 64 και Μάρκ. ιδ 62. Παραπέμπει αυτούς και στην έλευση της δευτέρας του παρουσίας.

Αυτή θα είναι για αυτούς η πειστική και καταπληκτική απόδειξη για το ότι είναι ο Χριστός. Αλλά η απόδειξη αυτή τότε θα τους προκαλέσει σύγχυση και τρόμο, αφού τώρα παρεχόμενη από τα θαύματά του δε θέλησαν να την παραδεχτούν για σωτηρία τους. Είναι σαν να τους έλεγε: Τότε, όταν θα με δείτε να κάθομαι στα δεξιά του Πατέρα μου και να έρχομαι πάνω στο θρόνο της δόξας μου για να σας κρίνω, δεν θα έχετε πλέον την τόλμη να ρωτάτε εάν είμαι ή δεν είμαι ο Χριστός.

22.70 εἶπον δὲ πάντες, Σὺ(1) οὖν(2) εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ(3); ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, Ἵμεῖς λέγετε ὅτι ἐγὼ εἶμι(4).

70 Εἶπαν τότε ὅλοι: «Εσύ, λοιπόν, εἶσαι ὁ Υἱός του Θεού;» Κι αὐτός τους ἀποκρίθηκε: «Εγὼ εἶμαι, ὅπως ἀκριβῶς το λέτε».

(1) Εσύ που στέκεσαι μπροστά μας και κάθεται στο εδῶλιο του κατηγορουμένου εἶσαι λοιπόν ο Υἱός του Θεού;

(2) Βγάζουν το συμπέρασμα από τα αμέσως προηγούμενα λόγια του Κυρίου.

(3) Ο Ιησούς με τα λόγια του αυτά είχε υψώσει το μεσσιακό αξίωμα σε ύψη υπερφυσικά και υπερουράνια. Ο Μεσσίας ήταν λοιπόν ἴσος με τον Θεό. Για να κάθεται στα δεξιά του Θεού, ἔπρεπε να είναι ἴσος με αυτόν. Αυτή ήταν η γνώμη του ραββίνου Ακίβα που εξίσωνε τον Μεσσία με το Θεό. Αλλά ο Γαλιλαῖος Ιωσήφ φώναξε «Ακίβα, ἔως πότε θα βεβηλώνεις την δόξα;». Αυτή ακριβῶς είναι και τώρα η εντύπωση του συνεδρίου. Ονόμασε μεν τον εαυτό του ο Ιησούς υιό του ανθρώπου, αλλά με αξιώσεις και δικαιώματα, που καθιστούν αυτόν τον υιό του Θεού (L).

(4) Η φράση: Εσείς λέτε, ότι εγὼ εἶμαι, δεν χρησιμοποιείται στην ελληνική γλώσσα, αλλά βρίσκεται σε συχνή χρήση στους ραββίνους. Με αυτήν την απάντηση γίνεται παραδεκτό ως δική του

διαβεβαίωση ολόκληρο το περιεχόμενο του ερωτήματος που τέθηκε (g).

22.71 οι δὲ εἶπον, Τί ἔτι χρειαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ(1).

71 Κι εκείνοι εἶπαν: «Τι μας χρειάζονται πια οι μάρτυρες; Το ακούσαμε οι ίδιοι ἀπὸ το στόμα του».

(1) Οι ίδιοι ακούσαμε ὅτι αξιώνει, ὅτι εἶναι ο Μεσσίας και ο Υἱός του Θεοῦ.

«Αυτοὶ που δεν πείθονται, καθόλου δεν ωφελούνται ἀπὸ το να αποκαλύπτονται σε αυτοὺς οι πιο μυστικές διδασκαλίες, ἀλλὰ μάλλον δέχονται περισσότερη καταδίκη» (Θφ).

Ανάγκη μαρτυρίας για το ὅτι διακήρυττε τον εαυτό του τον Χριστό, τον υἱό του Θεοῦ, βεβαίως δεν είχαν. Χρειαζόταν ὅμως να εξετάσουν, μήπως αὐτό, το οποίο ο ἀπὸ αυτοὺς δικαζόμενος ομολογούσε για τον εαυτό του, ανταποκρινόταν πλήρως στην ἀλήθεια. Τα πειστήρια λοιπόν και οι αποδείξεις, οι οποίες τους είχαν παρασχεθεί, με τα θαύματα, την διδασκαλία και τον εν γένει βίο του Ιησοῦ, ἦταν τέτοια, ὥστε ἔπρεπε να βάλουν αυτοὺς σε σοβαρὴ σκέψη πριν τον καταδικάσουν ως βλάσφημο.

Κεφάλαιο 23

Στίχ. 1-7. Ο Κύριος ἐνώπιον του Πιλάτου.

23.1 Καὶ ἀναστὰν(1) ἔπαινον τὸ πλῆθος αὐτῶν(2) ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον(3).

1 Τότε ὅλα τα μέλη του συνεδρίου σηκώθηκαν και ἔσυραν τον Ιησοῦ στον Πιλάτο.

(1) Ο Λουκάς προϋποθέτει ὅτι εἶναι γνωστὴ ἡδη ἡ σε θάνατο καταδίκη του Ιησοῦ (p).

(2) Δηλαδή ολόκληρο το σῶμα του συνεδρίου, μη περιλαμβανομένου του ὄχλου, ο οποίος σε καμία ἀπὸ τις τέσσερις ευαγγελικές αφηγήσεις δεν ἔχει αναφερθεῖ ἔως τώρα (p).

(3) Αφότου ἡ Ιουδαία προσαρτήθηκε ως ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, μετὰ την καθάρση του Αρχέλαου, δηλαδή το 7 μ.Χ., οι Ιουδαῖοι ἄρχοντες ἔχασαν το jus gladii, δηλαδή το δικαίωμα της θανατικής ἐκτέλεσης, το οποίο ἐπιφυλασσόταν στους Ρωμαίους σε ὅλες τις ρωμαϊκές ἐπαρχίες. Και σύμφωνα με παράδοση που ἀναφέρεται ἀπὸ το Ταλμουδ «σαράντα χρόνια πριν την καταστροφή του ναοῦ (δηλαδή μόλις το 30 μ.Χ.) το δικαίωμα της καταδίκης σε θάνατο ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τους Ιουδαίους» (Cant. 24,2). Ἔτσι ἐξηγεῖται το διάβημα αὐτό του συνεδρίου.

Ὡς προς το ζήτημα της διαμονῆς του Πιλάτου, δεν εἶναι δυνατόν να βεβαιωθεῖ, ἐάν αὐτός ἔμενε τότε στο μεγαλοπρεπές ἀνάκτορο του Ηρώδη του μεγάλου, στο πάνω μέρος της πόλης, ἢ στο φρούριο Αντωνία, βορειοδυτικὰ του ναοῦ. Η παράδοση καθορίζει την ἀφετηρία της Via dolorosa (δρόμος του μαρτυρίου του Χριστοῦ) στην Αντωνία (g).

«Παραδόθηκαν και αυτοὶ στις στρατιές των Ρωμαίων, και ἔτσι ἐκπληρώθηκαν ἐκεῖνα που είχαν προαναγγελθεῖ για αυτοὺς ἀπὸ τους προφῆτες: «Αλλοίμονο στον παράνομο! Γιατί θα του συμβοῦν κακὰ ἀνάλογα με τα ἔργα των χειρῶν του (Ησ. 3,11)». Και ἄλλος: «Καθὼς ἔπραξες, ἔτσι θα συμβεῖ και σε σένα. Η ἀνταπόδοσή σου θα ἀνταποδοθεῖ στο κεφάλι σου (Ὁβδίου 15» (Κ).

23.2 ἤρξαντο(1) δὲ κατηγορεῖν(2) αὐτοῦ λέγοντες, Τοῦτον εὔρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος(3) καὶ κωλύοντα Καίσαρι(4) φόρους(5) διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα(6) εἶναι.

2 Εκεί ἄρχισαν να τον κατηγοροῦν λέγοντας: «Αὐτὸν ἐδῶ τον πιάσαμε να ξεσηκώνει το λαό μας, να τον ἐμποδίζει να πληρώνει τους φόρους στον αυτοκράτορα, και να ἰσχυρίζεται για τον εαυτό του πως εἶναι ο βασιλιάς, ο Μεσσίας».

(1) Ἄρχισαν να ἀναπτύσσουν τις κατηγορίες, ο Πιλάτος ὅμως στο μεταξύ παρενέβαινε για διευκρίνιση και διαπίστωση τους. Για αὐτό και λέει το ρῆμα ἄρχισαν (p).

(2) Διατυπώνουν τρεις κατηγορίες πολιτικῶν χαρακτήρα, οι οποίες θα είχαν βαρύτητα για τον Πιλάτο: δηλαδή, ὅτι διαστρέφει το ἔθνος, ξεσηκώνοντας αὐτό σε στάση, ὅτι παρεμποδίζει την πληρωμὴ των φόρων στον Καίσαρα, και ὅτι οικειοποιεῖται τον τίτλο του βασιλιά (p).

(3) Ὑπάρχει και ἡ γραφή το ἔθνος ἡμῶν. Η λέξη λαός χρησιμοποιεῖται με πολιτικὴ συγχρόνως και ἱερὴ ἔννοια, ἐνῶ ἡ λέξη ἔθνος με γενεαλογικὴ ἢ φυσικὴ ἔννοια (b).

(4) Μέσω κανενός ἄλλου πράγματος δεν ἦταν τόσο συνδεδεμένοι με τον Καίσαρα, ὅσο μέσω του μίσους τους προς τον Ιησοῦ (b).

(5) «Ὁλοφάνερα ἐναντιώνονται στην ἀλήθεια. Διότι πού ἐμπόδισε ο Ιησοῦς να δίδουν φόρους τη στιγμή που μάλλον διέταξε να τους ἀποδίδουν ως χρέος, λέγοντας τα ἐξῆς: Ἀποδώστε στον Καίσαρα τα του Καίσαρα;» (Θφ).

«Ἀλλὰ ἓνας ἦταν ο σκοπός τους, το να κατεβάσουν στο θάνατο Εκείνον που ἀνεβάζει στη ζωὴ» (Κ).

(6) Προσθέτουν το βασιλιά, ώστε ο Πιλάτος να αντιληφθεί την πολιτική σημασία του όρου Χριστός (ρ). Εάν λοιπόν διεκδίκησε τον τίτλο Χριστός, στον οποίο αυτοί τώρα προσδίδουν πολιτική έννοια, είναι προφανές, ότι για να είναι συνεπής, θα έπρεπε και την πληρωμή των φόρων να αρνηθεί (g), και το λαό να διαστρέψει σε στάση.

Ολοφάνερα συκοφαντούν. «Διότι πώς ξεσηκώνει σε στάση τον όχλο; Μήπως καταπιανόμενος με τη βασιλεία; Αλλά αυτό είναι τελείως απίθανο· διότι και όταν ακόμη ήθελε το πλήθος να τον κάνει βασιλιά, αφού το κατάλαβε, αναχώρησε» (Θφ).

Η μετάφραση και απόδοση του τίτλου Χριστός με τον τίτλο βασιλιάς, ενώπιον του Πιλάτου, είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτη, εάν συγκριθεί με την απόδοση του ίδιου τίτλου με τον τίτλο ο Υιός του Θεού, ενώπιον του συνεδρίου. Με την πρώτη μετάφραση προσδίδουν στην κατηγορία το χαρακτήρα της επανάστασης κατά του καθεστώτος, ενώ με τη δεύτερη προσδίδουν το χαρακτήρα της βλασφημίας, για την οποία ο Πιλάτος δεν θα ενδιαφερόταν καθόλου. Πόση ευλυγισία και πανουργία εκδηλώνεται στο μίσος αυτό! (g). Τον κατηγορούν ενώπιον του Πιλάτου ότι εμποδίζει την πληρωμή των φόρων και αντιτίθεται προς τον Καίσαρα. Δηλαδή διατυπώνουν εναντίον του κατηγορία, η οποία και για αυτούς τους ίδιους δεν ήταν πραγματικό έγκλημα, διότι και αυτοί οι ίδιοι κατά βάθος αντιτίθονταν προς τον Καίσαρα και θεωρούσαν θεάρεστο έργο την αποτίναξη του ζυγού του.

Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι για αυτό το ίδιο έγκλημα που τώρα ψευδώς και συκοφαντικά επινοήθηκε εις βάρος του Ιησού, τιμωρήθηκαν αυτοί σκληρά από τους Ρωμαίους ως πραγματικοί αποστάτες εναντίον αυτών και του Καίσαρα. Τον κατηγορούν ως αντίζηλο του Καίσαρα και ότι αξιώνει βασιλικό αξίωμα και βασιλικά δικαιώματα για τον εαυτό του.

Ο πραγματικός παρόλ' αυτά λόγος, για τον οποίο αυτοί τον απέρριψαν και δεν τον δέχτηκαν ως Μεσσία, ήταν, ότι δεν εμφανίστηκε με εξωτερική πομπή και δύναμη και δεν κάθισε σε θρόνο βασιλικό ανατρέποντας με το σπαθί του κάθε άλλη βασιλεία στη γη. Ναι· ήταν ο Χριστός και ως τέτοιος ήταν και βασιλιάς, αλλά όχι και τέτοιος, ώστε να υπάρχει φόβος ότι θα επαναστατούσε κάποτε εναντίον του Καίσαρα.

23.3 ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων, Σὺ(1) εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(2); ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, Σὺ λέγεις(3).

3 Ο Πιλάτος τότε τον ρώτησε: «Ωστε εσύ είσαι ο βασιλιάς των Ιουδαίων;» Κι ο Ιησούς του αποκρίθηκε: «Ναι, όπως το λες».

(1) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση (ρ).

«Σχεδόν λέει το εξής· Εσύ ο φτωχός, ο ασήμαντος, ο γυμνός, ο αβοήθητος κατηγορείσαι ότι επιθυμείς τη βασιλεία; Και με αυτό περιγελά αυτούς που κατηγορούν αυτά τον Ιησού, αφού, τον τόσο ασήμαντο και γυμνό, τον παρουσιάζουν ψευδώς να επιχειρεί τέτοιο πράγμα, ενώ θα χρειαζόταν και πολλά χρήματα και πολλούς βοηθούς» (Θφ).

(2) Και οι 4 ευαγγελικές αφηγήσεις συναντιούνται στην ερώτηση αυτή του Πιλάτου προς τον Ιησού. Μαθαίνουμε από τον Ιωάννη, ότι ο Ιησούς ήταν μέσα στο πραιτώριο, ενώ οι Ιουδαίοι στέκονταν έξω. Ο Πιλάτος πήγαινε από αυτούς στον Ιησού και από τον Ιησού προς αυτούς (g).

(3) Όμοια με την απάντηση στο κεφ. κβ 70. Σε αυτό περιλαμβάνεται συμπυκνώνεται συνομιλία μεταξύ Πιλάτου και Ιησού, που πλατύτερα εκτίθεται από τον Ιωάννη, χωρίς την οποία η αφήγηση των συνοπτικών παρουσιάζεται μόλις και μετά βίας κατανοητή. Θα ήταν ακατανόητο ο Πιλάτος να ακούσει από το στόμα του Ιησού, ότι δεχόταν την εναντίον του κατηγορία, ότι είναι βασιλιάς των Ιουδαίων και αμέσως χωρίς περαιτέρω εξέταση να διακηρύξει, ότι «καμία κατηγορία δεν βρίσκω σε αυτόν τον άνθρωπο». Αλλά μία συνομιλία με τον Ιησού έπεισε τον Πιλάτο, ότι επρόκειτο για ακίνδυνο ενθουσιασθή (ρ).

Η απόκριση του Κυρίου προς τον Πιλάτο θα μπορούσε να αποδοθεί και ως εξής: Ναι· είμαι όπως λες, εξουσιοδοτημένος να κυβερνήσω τον Ισραήλ· αλλά καταπολεμώντας και ανταγωνιζόμενος τους αρχιερείς και γραμματείς, οι οποίοι καταταρνανούν αυτόν στα θρησκευτικά ζητήματα. Για κανένα όμως λόγο δεν ανταγωνίζομαι τον Καίσαρα, του οποίου η κυβέρνηση αναφέρεται μόνο στα αστικά και πολιτικά συμφέροντα του Ισραήλ. Η βασιλεία του Μεσσία είναι εξ' ολοκλήρου πνευματική και δεν αναμιγνύεται στη δικαιοδοσία του Καίσαρα.

23.4 ὁ δὲ Πιλάτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους ὅτι Οὐδὲν εὕρισκω αἴτιον(1) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

4 Τότε ο Πιλάτος είπε στους αρχιερείς και στον όχλο: «Δε βρίσκω καμιά αιτία καταδίκης αυτού του ανθρώπου».

(1) Αίτιο=αιτία. Είναι χαρακτηριστική λέξη του Λουκά και συνδυάζεται πάντοτε με άρνηση. Δες σ. 14,22· Πράξ. ιθ 40 (ρ). Αίτιο=ένοχο, αξιοκατάκριτο· έτσι λέγεται το αίτιος και στον Όμηρο και στον Πλάτωνα αντί για το ένοχος (δ). Το επίθετο αίτιος (αυτής ή εκείνης της πράξης), ένοχος και υπεύθυνος (αυτού ή εκείνου) έγινε ουσιαστικό (L).

23.5 οί δὲ ἐπίσχυον(1) λέγοντες ὅτι Ἄνασείει(2) τὸν λαὸν διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας(3) ἕως ᾧδε(4).

5 Εκείνοι όμως επέμεναν, και έλεγαν ότι αναστατώνει το λαό με όσα διδάσκει σε όλη την Ιουδαία. «Άρχισε από τη Γαλιλαία και έφτασε ως εδώ», έλεγαν.

(1) Επίσχυον· είναι αμετάβατο και συνεπώς καμία λέξη δεν πρέπει να υπονοηθεί από έξω. Δες Α΄ Μακ. στ 6 (ρ)=κατηγορούσαν εντονότερα από πριν (δ). Ή, έγιναν πιο κατηγορηματικοί στις αιτιάσεις τους (ρ).

(2) =αναστατώνει, βάζει σε στάση εναντίον των νομίμων αρχών (δ). «Ο μεν Πιλάτος απάλλαξε τον Ιησού από κάθε κατηγορία και αυτό όχι μία φορά, αλλά τρεις· αυτοί όμως με μεγαλύτερη επιμονή έλεγαν, αναστατώνει το λαό, μαζεύοντας και άλλες αφορμές συκοφαντιών» (Κ).

(3) Από τη Γαλιλαία, την τροφό των στασιαστών (Γρότιος). «Αναστατώνει το λαό και όχι σε ένα μέρος, αλλά από μεν τη Γαλιλαία άρχισε, έφτασε όμως μέχρις εδώ περιοδεύοντας διαμέσου της Ιουδαίας. Νομίζω όμως ότι δεν ανέφεραν τη Γαλιλαία τυχαία, αλλά εξωθώντας σε φόβο τον Πιλάτο. Διότι πράγματι οι Γαλιλαίοι ήταν πάντα τέτοιοι στασιαστές που επιχειρούσαν κινήματα» (Θφ).

(4) Μπορεί να αναφέρεται ειδικά στη θριαμβευτική είσοδο στα Ιεροσόλυμα. Αλλά μπορεί να αναφέρεται και σε προηγούμενες επισκέψεις του Ιησού στην πόλη αυτή (ρ).

23.6 Πιλᾶτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαϊαν(1) ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν·

6 Όταν ο Πιλάτος άκουσε για Γαλιλαία, ρώτησε να μάθει αν ο άνθρωπος αυτός είναι Γαλιλαῖος.

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το Γαλιλαϊαν. Ο Πιλάτος ακούγοντας Γαλιλαία, η οποία βρισκόταν στη δικαιοδοσία του τετράρχη Ηρώδη Αντίπα, νόμισε, ότι βρήκε μέσο υπεκφυγής και ρωτά, εάν ο Σωτήρας όντως είναι Γαλιλαῖος, θέλοντας να απαλλαχτεί αυτός παραπέμποντας την υπόθεση στον Ηρώδη (δ). Ταλαντευόμενος ανάμεσα στα ελατήρια της πολιτικής από τη μία και της φυσικής δικαιοσύνης από την άλλη, μεταξύ του να μη δυσαρεστήσει τους άρχοντες των Ιουδαίων από τη μία και του να ταπεινώσει την υπερηφάνεια τους από την άλλη αποσπώντας από τα χέρια τους τον αθώο Ιησού, νόμισε ότι μπορούσε να απαλλαχτεί από την ενοχλητική αυτή υπόθεση, παραπέμποντας αυτήν στον Ηρώδη (ο).

23.7 καὶ ἐπιγνοὺς(1) ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου(2) ἐστὶν ἀνέπεμψεν(3) αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις(4).

7 Κι όταν διαπίστωσε ότι υπαγόταν στη δικαιοδοσία του Ηρώδη, τον παρέπεμψε στον Ηρώδη, που ήταν κι αυτός στα Ιεροσόλυμα εκείνες τις ημέρες.

(1) Η μετοχή επιγνοὺς συναντιέται συχνά στο Λουκά με την έννοια του: αφού βεβαιώθηκε εξ' ολοκλήρου. Δες Λουκ. ζ 37, Πράξ. ιθ 34,κβ 29,κδ 11,κη 1 κλπ. (ρ).

(2) Το ρωμαϊκό δίκαιο υπολόγιζε πολύ την καταγωγή του κατηγορουμένου, και ο Κύριος ήταν από επαρχία που υπαγόταν στη δικαιοδοσία του Ηρώδη (L).

(3) Το ρήμα χρησιμοποιείται και με την έννοια του στέλνω ψηλά, παραπέμπω σε ανώτερη εξουσία ή σε αρμόδια αρχή. Αλλά στους σ. 11,15 η σημασία του είναι στέλνω πίσω, και αυτή η έννοια μπορεί να διατηρηθεί και εδώ. Εάν ο Ιησούς από καταγωγής ανήκε στη δικαιοδοσία του Ηρώδη, το να στέλνει αυτόν στον Ηρώδη σήμαινε το να στέλνει αυτόν πάλι ή πίσω σε αυτόν· ακριβώς όπως και για τον εκ γενετής τυφλό χρησιμοποιείται το ρήμα αναβλέπω (Ιω. θ 15,18), διότι το να βλέπει κάποιος είναι φυσικό στον άνθρωπο (ρ).

Ο Θεός οικονόμησε έτσι το πράγμα, για να γίνει ακόμη περισσότερο ολοφάνερη η εκπλήρωση της Γραφής, όπως φαίνεται και στο Πράξ. δ 26,27, όπου η προφητεία του Δαβίδ (Ψαλμ. β 2) «οι βασιλιάδες της γης και οι άρχοντες μαζεύτηκαν στο ίδιο μέρος εναντίον του Κυρίου και εναντίον του Χριστού αυτού» ξεκάθαρα λέγεται ότι εκπληρώθηκε από τον Ηρώδη και τον Πόντιο Πιλάτο.

(4) Ο Ηρώδης βρισκόταν για τις εορτές του Πάσχα στα Ιεροσόλυμα και διέμενε πιθανώς στο ανάκτορο των Ασμοναίων, που βρισκόταν στην κορυφή του υψηλού λόφου, που δέσποζε του ναού (L).

Στίχ. 8-12. Ο Κύριος ενώπιον του Ηρώδη.

Μόνος ο Λουκάς αναφέρει το επεισόδιο αυτό και φαίνεται να είχε κάποιον γνωστό στο σπίτι του Ηρώδη, ο οποίος γνωστοποίησε σε αυτόν αυτό το γεγονός (Schleiermacher). Η Ιωάννα η σύζυγος του Χουζά (Λουκ. η 3) θα υπήρξε πιθανώς η πηγή της πληροφορίας αυτής.

23.8 ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ ἐξ ἱκανού(1) θέλων ἰδεῖν αὐτὸν διὰ τὸ ἀκούειν αὐτὸν πολλά περὶ αὐτοῦ, καὶ ἤλπιζεν τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ’ αὐτοῦ γινόμενον(2).

8 Όταν ο Ηρώδης είδε τον Ιησού, χάρηκε πολύ. Γιατί από αρκετό καιρό ήθελε να τον δει, ύστερα από τα πολλά που άκουγε γι’ αυτόν· έλπιζε μάλιστα να τον δει να κάνει και κανένα θαύμα.

(1) Υπάρχει και η γραφή εξ ικανών χρόνων. ἦν θέλων=εξακολουθούσε να θέλει. Δηλώνεται το έντονο της επιθυμίας (ρ.δ).

(2) «Ο Ηρώδης... επειδή είχε την αρρώστια να θέλει να βλέπει καινούργια πράγματα... επιθυμούσε να δει κάποιο θαύμα από τον Ιησού, όχι για να πιστέψει, αλλά για να δώσει τροφή στα μάτια του· όπως ακριβώς στα θέατρα βλέπουμε τους θαυματοποιούς να φαντάζουν ότι καταπίνουν φίδια και ξίφη και τα παρόμοια, και θαυμάζουμε. Σχεδόν δηλαδή νόμιζε ότι ο Ιησούς είναι ένας τέτοιος» (Θφ). Πόσο ταπεινά και άξια περιφρόνησης ήταν τα ελατήρια, από τα οποία κινούνταν εδώ ο Ηρώδης! Ζητούσε την εκδήλωση της θαυματουργικής ενέργειας του Ιησού όχι για κάποιο ανώτερο σκοπό, αλλά για ικανοποίηση της μάταιης περιέργειάς του (ο).

23.9 έπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς(1)· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ(2).

9 Του έκανε πολλές ερωτήσεις, αυτός όμως δεν του έδινε καμιάν απάντηση.

(1) Ἡ «με λόγια σοφιστικά και που τον έβαζαν σε δοκιμασία» (Ζ). Ἡ, πιο πιθανό, οι λόγοι και οι ερωτήσεις αυτές αναφέρονταν στην αποστολή, την οποία ο Ιησούς διεκδικούσε (L). Ελπίζοντας συγχρόνως ότι για υποστήριξη των μεσσιακών του αξιώσεων θα αναγκαζόταν ο Ιησούς να τελέσει και κάποιο θαύμα (ο).

(2) «Επειδή τον ήξερε ότι ήθελε να δει θαύμα όχι για ωφέλεια, αλλά για τέρψη, και θαύμα που δεν πίστευε ότι προέρχεται από θεία δύναμη αλλά από απλή ψεύτικη θαυματοποιία» (Ζ) δεν απάντησε τίποτα. «Διότι γιατί πρέπει να απαντήσει σε αυτόν που δε ρωτά για να μάθει. Και γιατί πρέπει να βάλει τα μαργαριτάρια μπροστά στους χοίρους; Μάλλον λοιπόν δείγμα φιλανθρωπίας είναι το να τηρεί σιγή κανείς σε τέτοιους ανθρώπους. Διότι ο λόγος που ειπώθηκε για να μην έχει καμία ωφέλεια, είναι επιπλέον και πρόξενος μεγαλύτερης καταδίκης για αυτούς που δεν τον πρόσεξαν» (Θφ). «Άλλωστε ούτε ήταν καιρός διδασκαλίας, ούτε ήταν πρόπον να δειχτεί η δύναμη των θαυμάτων σε αυτόν που ήθελε να δει θεαματικά πράγματα περισσότερο, παρά να δει θεϊκά θαύματα δύναμης» (Σχ.). Ο Ηρώδης θεωρούσε τον Ιησού ως ένα θέαμα αξιοπερίεργο, τέτοια όμως περιέργεια ασφαλώς δεν θα ικανοποιούνταν από τον Κύριο, όπως και η αίτηση εκείνων οι οποίοι ζητούσαν σημάδια από τον ουρανό (Λουκ. ια 29) (ρ).

Ο πτωχότατος ζητιάνος, ο οποίος ζήτησε θαύμα για ικανοποίηση της ανάγκης του, δεν συνάντησε άρνηση από τον Ιησού. Αλλά ο αλαζόνας αυτός βασιλιάς, ο οποίος για ικανοποίηση της περιέργειάς του ζητούσε το θαύμα, δεν εισακούστηκε. Μπορούσε προ πολλού χρόνου να δει το Χριστό και τα θαυμαστά έργα του στη Γαλιλαία, αλλά δεν θέλησε.

Για αυτό και δίκαια θα λεγόταν και για αυτόν τώρα: θα θελήσετε να δείτε αυτά και δεν θα τα δείτε. Κρύφτηκαν από τα μάτια του, διότι δεν γνώρισε την ημέρα της επίσκεψής του. Ο Ηρώδης θα νόμιζε, ότι, εφόσον είχε μπροστά του δέσμιον τον Ιησού, θα μπορούσε να τον διατάξει, να ενεργήσει κάποιο θαύμα μπροστά του. Αλλά τα θαύματα δεν είναι δυνατόν να γίνονται κατά παραγγελία της ιδιοτροπίας των ανθρώπων, ούτε η παντοδυναμία του Θεού είναι δυνατόν να υποταχθεί στα κελεύσματα των ισχυρών της γης, οι οποίοι είναι σαν παιχνίδια μπροστά της.

23.10 εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως(1) κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

10 Εκεί βρίσκονταν και οι αρχιερείς και οι γραμματεῖς, οι οποίοι τον κατηγορούσαν με πολύ πείσμα.

(1) Η λέξη εύτονος από το ευ και τείνω σημαίνει πρώτον αυτό που έχει καλά τεντωθεί· το αντίθετο δηλαδή του άτονος, χαλαρωμένος· ως εύτονα σώματα ονομάζει ο Ιπποκράτης τα ισχυρά. Από αυτό λοιπόν το εύτονος κατέληξε να είναι ίσο με το ισχυρός. Ευτόνως=ισχυρά, έντονα (δ).

23.11 ἔξουθενήσας(1) δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ(2) καὶ ἔμπαίξας(3) περιβαλὼν αὐτὸν ἔσθητα λαμπρὰν(4) ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

11 Τότε ο Ηρώδης με τους στρατιώτες του, αφού τον εξευτέλισε και τον περιγέλασε, τον έντυσε με μια μεγαλόπρεπη στολή και τον έστειλε πίσω στον Πιλάτο.

(1) Οι μετοχές εξασθενήσας και εμπαιξας μπαίνουν στην αρχή των προτάσεών τους με έμφαση (ρ). Ο Ηρώδης αφού πληγώθηκε και ταπεινώθηκε από τη σιγή του Ιησού, εκδικήθηκε με αυτήν την περιφρόνηση (g). Η περιφρόνηση αυτή παρουσιάζεται εδώ επισημότερη, επειδή προέρχεται άμεσα από τον ηγεμόνα (L) και δεν οφείλεται στην πρωτοβουλία των δούλων ή των στρατιωτών.

(2) Πιθανώς πρόκειται για τιμητική φρουρά (ρ), για τη σωματοφυλακή του Ηρώδη, στην οποία επιτρεπόταν να συνοδεύει αυτόν στην πρωτεύουσα (g).

(3) Άρμοζε σε αυτόν που αποκεφάλισε τον Βαπτιστή να εξευτελίσει και να εμπαιξεί και τον Ιησού (ρ). «Μαρτυρεί όμως με αυτά που χλευάζει, ότι τίποτα άδικο δεν έπραξε ο Χριστός· διότι δεν θα έπρεπε στολή λαμπρή σε αυτόν που έπραξε ή είπε κάτι κακό» (Σχ.).

(4) Δεν είναι ταυτόσημο με το λευκή. Το επίθετο δε δηλώνει το χρώμα της στολής, αλλά την πολυτέλειά της (ρ). Ένδυμα παρόμοιο με εκείνο το οποίο έφεραν οι Ιουδαίοι βασιλιάδες και οι ανώτεροι Ρωμαίοι στις επίσημες περιστάσεις. Αποτελούσε αυτό παρωδία και διακωμώδηση των βασιλικών αξιώσεων του Ιησού, συγχρόνως όμως έμμεση διακήρυξη της αθωότητάς του, τουλάχιστον από άποψη πολιτική (g).

Ο Ηρώδης φαίνεται να είχε σκοπό, να δηλώσει περιφρονητικά, ότι κανείς φόβος δεν υπήρχε από έναν τέτοιο βασιλιά. Στην πραγματικότητα όμως τίμησε χωρίς να το καταλαβαίνει και να το θέλει τον Ιησού με τη στολή αυτή όπως και ο Πιλάτος ύστερα με την επιγραφή πάνω στο σταυρό (b).

23.12 ἐγένοντο δὲ φίλοι(1) ὃ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων(2)· προϋπήρχον γὰρ ἐν ἐχθρᾷ(3) ὄντες πρὸς αὐτούς.

12 Εκείνη την ημέρα μάλιστα ο Ηρώδης και ο Πιλάτος συμφιλιώθηκαν μεταξύ τους· πρωτύτερα οι σχέσεις τους ήταν εχθρικές.

(1) Παρόλο που ο Πιλάτος απέτυχε στην απόπειρα τού να μεταβιβάσει την ευθύνη της υπόθεσης του Ιησού στον Ηρώδη, όμως πέτυχε κάτι (ρ).

«Διότι το ότι έστειλε ο Πιλάτος προς τον Ηρώδη, αυτόν που ανήκε στη δικαιοδοσία εκείνου, φάνηκε ως αρχή φιλίας, μιας και δεν σφετερίζεται ο Πιλάτος τα προνόμια του Ηρώδη. Αλλά πρόσεξε που ο διάβολος παντού συγκεντρώνει και τους χωρισμένους, με μόνο σκοπό να ετοιμάσει το θάνατο για το Χριστό και δημιουργεί μία σύμπνοια και συμφιλιώνει και τους εχθρούς» (Θφ). Ο Ιουδαϊσμός και ο εθνισμός συνασπίστηκαν κατά το χρόνο της γέννησης του Χριστιανισμού (b).

(2) «Αντί να πει μεταξύ τους» (Z).

(3) Αιτία της έχθρας μπορούσε να υπήρξε κάποια αμφισβήτηση για ζήτημα δικαιοδοσίας (ρ).

Στίχ. 13-25. Ο Πιλάτος καταδικάζει τον Κύριο σε θάνατο.

23.13 Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας(1) καὶ τὸν λαὸν(2)

13 Ο Πιλάτος συγκάλεσε τους αρχιερείς, τους άρχοντες των Ιουδαίων και το λαό

(1) Εκτός από τους αρχιερείς στο συνέδριο παρακάθονταν και οι άρχοντες (g), οι προύχοντες και πρεσβύτεροι του λαού. Ο λαός βρισκόταν συγκεντρωμένος στην πλατεία γύρω από τους αρχηγούς του (g).

(2) ἤλπιζε ο Πιλάτος ότι θα έβρισκε το λαό ευνοϊκότερα διατεθειμένο και ότι μέσω αυτού θα επιδρούσε και στους άρχοντές του (ρ). Εφόσον ο Πιλάτος είχε πειστεί για την αθωότητα του Ιησού, όφειλε αμέσως να απολύσει αυτόν και όχι μόνο τούτο, αλλά και να προστατεύσει αυτόν κατά της μανίας των αρχιερέων και του όχλου. Κανένα λόγο δεν είχε να συγκαλέσει κοντά του τους αρχιερείς και το λαό, αλλά ήταν υποχρεωμένος να διαλύσει αυτούς ως ταραχοποιό σύναξη, μη επιτρέποντας ούτε να πλησιάσουν καν αυτόν.

Αλλά ο Πιλάτος ήταν ιδιοτελής ηγεμόνας. Και εφόσον καμία ιδιαίτερη εύνοια δεν συνέδεε αυτόν με τον Ιησού, ζήτησε να εξασφαλίσει το δικό του συμφέρον, το οποίο του υπαγόρευε να μην πράξει κάτι για το οποίο είτε θα μπορούσε να κατηγορηθεί στον Καίσαρα, ότι απολύει κάποιον κακοποιό και στασιαστή, είτε θα δυσαρεστούσε τα πλήθη. Αρχίζει λοιπόν τις διαπραγματεύσεις με τους κατηγορούς καταρρίπτοντας έτσι το κύρος του.

23.14 εἶπεν πρὸς αὐτούς, Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα(1) τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν(2) ἀνακρίνας(3) οὐδὲν εὔρον(4) ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον(5) ὧν κατηγορεῖτε(6) κατ' αὐτοῦ,

14 και τους είπε: «Μου φέρατε εδώ αυτόν τον άνθρωπο, επειδή ξεσηκώνει το λαό. Είδατε, τον ανέκρινα μπροστά σας και δεν τον βρήκα ένοχο για τίποτε απ' όσα τον κατηγορείτε·

- (1) Αποπλανά το λαό από την υποταγή και νομιμοφροσύνη. Συγκεντρώνει τις τρεις κατηγορίες που διατυπώθηκαν στο στίχο 2 σε μία (ρ).
- (2) Και το εγώ και το ένωπιον ὑμῶν μπαίνουν μπροστά με έμφαση. Μπροστά σας, ώστε αντιληφθήκατε, ότι η υπόθεση εξετάστηκε με επιμελή προσοχή (b). Το εγώ λέγεται σε αναφορά με το «αλλά ούτε ο Ηρώδης» του στίχου 15 (δ).
- (3) Το ρήμα με έννοια δικαστική για δικαστική έρευνα και εξέταση χρησιμοποιείται από μόνο τον Λουκά στην Κ.Δ. Δες Πράξ. δ 9,ιβ 19,κδ 8,κη 18 (ρ).
- (4) Σε ολοφάνερη αντίθεση με το «εύρομεν» που είπαν οι Ιουδαίοι στο στίχο 2 (ρ).
- (5) Ἡ το αίτιο=αίτια· καμία δε βρήκα κατηγορία ή ενοχή, από όσες τον κατηγορείτε (ρ). Ἡ τίποτα το ένοχο, το αξιοκατάκριτο δε βρήκα στον άνθρωπο αυτόν από όσα κατηγορείτε εναντίον του (δ).
- (6) Δηλαδή ότι είναι επαναστάτης και παρακινεί σε στάση το λαό (ο).

23.15 ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης(1)· ἀνέπεμψα γὰρ υμᾶς πρὸς αὐτόν(2)· καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ(3).

15 ούτε όμως κι ο Ηρώδης, στον οποίο σας παρέπεμψα. Είναι φανερό ότι δεν έκανε τίποτα που ν' αξίζει την καταδίκη του σε θάνατο.

- (1) Βρήκε κάτι αίτιο, ένοχο θανάτου (δ).
- (2) Υπάρχει και η γραφή των αλεξανδρινών χειρογράφων «ανέπεμψε γαρ αυτόν προς ημᾶς»=μάς τον επέστρεψε χωρίς να τον καταδικάσει. Η γραφή του κειμένου=σας απέστειλα μαζί με αυτόν προς τον Ηρώδη, ώστε μόνοι σας να διατυπώσετε τις εναντίον του κατηγορίες και να γίνετε αυτήκοι της κρίσης του Ηρώδη (δ).
- (3) Λιγότερο πιθανώς: Και να, δεν του έχει κάνει τίποτα ο Ηρώδης, το οποίο να δείχνει, ότι τον κατέκρινε ως άξιο θανάτου.
Πιο σωστά: Και να, που και κατά την κρίση εμού και κατά την κρίση του Ηρώδη τίποτα δεν έχειπραχτεί από αυτόν, τον Ιησού, άξιο θανάτου (g).
«Ούτε εγώ, λέει ο Πιλάτος, ούτε ο βασιλιάς Ηρώδης βρήκαμε κάτι ένοχο σε αυτόν. Τι θα πουν σχετικά με αυτά οι Ιουδαίοι; Οι ίδιοι οι κριτές μαρτυρούν, ότι είναι αναίτιος ο άνθρωπος· εσείς οι κατηγοροι κανέναν μάρτυρα δεν φέρατε· ποιους πρέπει να πιστεύουμε; Πω πω! Πως νικά η αλήθεια! Σιωπά ο Ιησούς και μαρτυρούν υπέρ αυτού οι εχθροί· φωνάζουν οι Ιουδαίοι και κανείς δεν επιβεβαιώνει τις φωνές» (Θφ).

23.16 παιδεύσας(1) οὖν αὐτὸν ἀπολύσω(2).

16 Γι' αυτό, λοιπόν, θα τον βασανίσω και θα τον απολύσω».

- (1) «Παίδευση λέει εδώ τη... μαστίγωση για καταπράυνση και καταστολή του θυμού τους, ώστε, αφού θεωρήσουν ότι τον νίκησαν να παύσουν την περαιτέρω μανία» (Z). Το παιδεύσας λέγεται σύμφωνα με το γραμματικό σχήμα που ονομάζεται Μείωση (b). Μεταχειρίζεται ελαφρά λέξη, για να εκφράσει τη δεινή φραγγέλωση που θα επιβληθεί όχι ως τιμωρία, αλλά ως ποινή που θα προειδοποιεί αυτόν, για να είναι προσεκτικότερος στο μέλλον (ρ).
- (2) «Ήταν ένας άνθρωπος μαλακός (άτολμος) ο Πιλάτος και ελάχιστα εναντιωνόταν υπέρ της αλήθειας. Διότι φοβήθηκε τη συκοφαντία, μήπως κατηγορηθεί ότι τάχα απέλυσε τον ανάρτη» (Θφ). Χωρίς λόγο αποφασίζει να επιβάλλει ποινή σε αυτόν. Και μάλιστα ποινή όπως αυτή της φραγγέλωσης, η οποία ενίοτε επέφερε και το θάνατο. Η πρώτη του αυτή υποχώρηση προδίδει την ασθένειά του και τον παραδίδει εκ των προτέρων στη θέληση των αντιπάλων του, οι οποίοι είναι περισσότερο αποφασιστικοί από αυτόν (g).
Ως δικαστής όφειλε να μείνει σταθερός και να εφαρμόσει το νόμο, ο οποίος απαιτούσε εξίσου και ο αθώς να προστατεύεται και ο ένοχος να μην διαφεύγει ατιμώρητος (ο). Ήταν εξίσου άδικο να μαστιγώσει τον Ιησού με φραγγέλιο, όσο και το να σταυρώσει αυτόν. Ούτε μπορούσε να δικαιολογηθεί ο Πιλάτος από το ότι προέβαινε στη φραγγέλωση, για να ικανοποιήσει τον όχλο. Ο δικαστής οφείλει να κρίνει κατά το δίκαιο και να αποδίδει δικαιοσύνη, αδιαφορώντας για αυτά που θα συμβούν.

23.17 ἀνάγκην(1) δὲ εἶχεν(2) ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν ἓνα(3).

17 Αυτό το είπε γιατί ένα έθιμο υποχρέωνε τον Πιλάτο κατά την γιορτή να ελευθερώνει έναν φυλακισμένο για χάρη τους.

- (1) Αρκετοί από τους μεγαλογράμματους κώδικες και κάποιες μεταφράσεις αποσιωπούν τελείως το στίχο. Η φράση «ανάγκην εἶχεν» ανήκει στο ιδίωμα του Λουκά. Επιπλέον και το ότι και ο στίχος 17 και ο στίχος 18 αρχίζουν με το AN μπορούσε να δημιουργήσει λάθος στο μάτι του αντιγραφέα.

(2) Ανάγκην είχε= υποχρεωνόταν σύμφωνα με τη συνήθεια (δ). Το έθιμο να απολύεται κατά το Πάσχα ένας από τους εγκληματίες με την μακρά και αμετάβλητη τήρησή του είχε αποβεί σταθερή και αναγκαία συνήθεια, που δεν μπορούσε να αθετηθεί (ο).

(3) (Δες Ματθ. κζ 15). Και το ότι θα απέλυε τον Ιησού κατά το έθος αυτό, αποτελούσε σοβαρή παραβίαση του δικαίου. Ο Χριστός θα απολυόταν ως κακοποιός, στον οποίο απονεμόταν χάρη, το οποίο για τον αναμάρτητο θα αποτελούσε στιγματισμό βαρύτατο.

23.18 ανέκραξαν(1) δὲ παμπληθεὶ(2) λέγοντες, Αἶρε τοῦτον(3), ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραββᾶν(4)·

18 Όλο μαζί όμως το πλήθος κραύγαζε και έλεγε: «Θανάτωσέ τον αυτόν κι ελευθέρωσέ μας το Βαραββά».

(1) Υπάρχει και η γραφή ανέκραγον. Η σύνδεση με τα παραπάνω. Εάν μεν ο σ. 17 είναι αυθεντικός συνδέεται αυτός με το απολύσω του σ. 16 = θα τον απολύσω, αφού άλλωστε είμαι υποχρεωμένος από το έθιμο να σάς απολύσω έναν κατά την εορτή. Φώναξαν όμως όλο το πλήθος... Εάν ο σ. 17 δεν είναι αυθεντικός το αίτημα του λαού «απόλυσε σε μας τον Βαραββά» συνδέεται άμεσα με το απολύσω του σ. 16 (g).

(2) Λέγεται μία φορά=από όλο το πλήθος με μία φωνή (δ).

(3) Σήκωσέ αυτόν (από τη μέση), παράδωσέ τον σε θάνατο (δ).

(4) «Οι Ιουδαίοι που φρονούσαν και έπρατταν τα των ληστών και που έκαναν σπήλαιο ληστών τον οίκο του Θεού και για αυτό διώχτηκαν από αυτόν από τον Ιησού, για μεν το ληστή Βαραββά φώναζαν· απόλυσε σε μας τον Βαραββά· ενώ για τον σωτήρα της οικουμένης· σταύρωσε, σταύρωσε αυτόν. Για αυτό ακριβώς μέχρι σήμερα οι Ιουδαίοι, τον Ιησού μεν δεν τον έχουν... έχουν όμως μαζί τους τον ληστή Βαραββά από τα πνεύματα της πονηρίας, τον οποίο τώρα κρατημένο και στη φυλακή βαλμένο αξίωσαν να απολυθεί εναντίον τους. Για αυτό εξουσιάζει στους άπιστους Ιουδαίους ο Βαραββάς ο ληστής» (Ω).

23.19 ὅστις(1) ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον(2) βεβλημένος(3) εἰς τὴν φυλακὴν.

19 Ο Βαραββάς είχε ριχτεί στη φυλακή για κάποια εξέγερση που είχε γίνει στην πόλη και για φόνο.

(1) Για τον Βαραββά μπορούσαν να πουν σε κάποιο βαθμό αλήθειας, ότι «αυτόν βρήκαμε ότι διαστρέφει το έθνος» (σ. 2). Όχι διότι αυτός προκάλεσε τη στάση, αλλά διότι σε αυτήν «όταν έγινε» είχε λάβει μέρος (ρ).

(2) Η κάπως απότομη προσθήκη της λέξης αυτής συνηγορεί μάλλον υπέρ του ότι το έγκλημα του φόνου δεν έγινε στη στάση, αλλά είχε διαπραχθεί από τον Βαραββά σε άλλη εποχή (ρ). Ο Βαραββάς λοιπόν κατηγορούνταν και για φόνο, δηλαδή για πράξη η οποία μεταξύ των ανθρώπων θεωρείται ως η λιγότερο από κάθε άλλη παρεκτροπή άξια συγγνώμης.

(3) Υπάρχει και η γραφή βληθείς· ἦν βληθείς είναι φράση σπάνια αλλά όχι ασυνήθιστη στην κοινή γλώσσα (L).

23.20 πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησεν(1), θέλων ἀπολύσαι τὸν Ἰησοῦν·

20 Ο Πιλάτος, λοιπόν, επειδὴ ήθελε να ελευθερώσει τον Ιησού, τους μίλησε ξανά·

(1) Το περιεχόμενο της προσφώνησης αυτής του Πιλάτου δεν αναφέρεται, συμπεραίνεται όμως από την ακόλουθη φράση του στίχου. Ο Πιλάτος εμποδίστηκε να ολοκληρώσει τη σκέψη του αφού διακόπηκε από τις κραυγές του πλήθους (g). Υπάρχει και η γραφή προσεφώνησε αὐτοῖς.

23.21 οἱ δὲ ἐπεφώνουν(1) λέγοντες, Σταύρωσον σταύρωσον(2) αὐτόν(3).

21 αυτοὶ όμως φώναζαν κι έλεγαν: «Σταύρωσέ τον, σταύρωσέ τον!»

(1) Έχει τη σημασία του κραυγάζω συνήθως σε απάντηση λόγου που προηγήθηκε, ο οποίος συνέβη είτε για επευφημία (Πράξ. ιβ 22) είτε για αποδοκιμασία (Πράξ. κβ 24) (L).

(2) Υπάρχει και η γραφή σταύρου σταύρου από το ενεργητικό σταυρώω (δ). Και κατά τα 4 ευαγγέλια οι φωνές του λαού που αναφέρονται στη σταύρωση του Κυρίου έγιναν, όταν ο Πιλάτος επρόκειτο να απολύσει τον Ιησού λόγω της γιορτής (ρ).

Δεν θέλουν απλώς να θανατωθεί, αλλά και ο θάνατός του να είναι άτιμος και σκληρός. Αυτό δηλώνει το «σταύρωσε, σταύρωσε αυτόν». Ο σταυρικός θάνατος ήταν η ποινή των αποβλήτων εθνικών, από την οποία απαλλάσσονταν οι ρωμαίοι πολίτες. Το σταύρωσε αυτόν λοιπόν σημαίνει θανάτωσέ τον με το σκληρότερο και χειρότερο των θανάτων· με το θάνατο, ο οποίος είναι συνδεδεμένος με την κατάρα· με τον θάνατο, ο οποίος θα αποκηρύξει αυτόν όχι απλώς και μόνο ως απόβλητο του Ισραήλ,

αλλά ως απόβλητο και αυτών ακόμη των ειδωλολατρών.

(3) Ο άνθρωπος μπαίνει προ του διλήμματος ή να αρνηθεί τον εαυτό του ή να αρνηθεί το Χριστό· ή να απορρίψει τις δικές του αξιώσεις για το ότι ο ίδιος στον εαυτό του μπορεί να αποβεί σωτήρας ή να απορρίψει τις αξιώσεις του Χριστού· ή να σταυρώσει τη σάρκα του ή να σταυρώσει το Χριστό. Αυτός που προτιμά τον εαυτό του και τη σάρκα του, στο τέλος θα φωνάξει μαζί με τους Ιουδαίους «σταύρωσον, σταύρωσον αυτόν».

23.22 ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί γὰρ(1) κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν ἄξιον θανάτου(2) εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω(3).

22 Ο Πιλάτος τους είπε για τρίτη φορά: «Τι κακό έκανε ο άνθρωπος; Δεν του βρήκα τίποτα που να επισύρει τη θανατική καταδίκη· θα τον βασανίσω, λοιπόν, και θα τον ελευθερώσω».

(1) Η φράση «Τι γαρ...» βρίσκεται η ίδια και στους τρεις συνοπτικούς. Το γαρ σημαίνει: Αδύνατον να τον σταυρώσω, διότι τι κακό έκανε; (p). Ή: Να τον σταυρώσω; Διότι έκανε... ποιο κακό; (g). Η πρώτη εκδοχή πιο φυσική.

(2) Προηγούμενως είπε γενικά: κανένα αίτιο, χωρίς κάποιον περιορισμό (σ. 4,14). Στην αδυναμία του όμως ο Πιλάτος αφού κάμφθηκε αρχίζει να παραδέχεται: Καλά, ίσως μπορεί να είναι ένοχος σε κάτι· δεν είναι όμως και ένοχος θανάτου (p).

(3) Και πάλι προτείνει να υποβάλλει αυτόν στη φραγγέλωση. Ίσως λοιπόν εδώ πρέπει να τοποθετηθεί η σκηνή της φραγγέλωσης, όπως αφηγείται αυτήν ο Ιωάννης. Πριν ακόμη εκδοθεί η απόφαση του να σταυρωθεί παραδίδει τον Ιησού ο Πιλάτος στην τιμωρία αυτή ελπίζοντας, ότι όταν οι Ιουδαίοι θα έβλεπαν τον Ιησού ωχρο και αιμόφυρτο, θα κάμπτονταν αν όχι όλοι, τουλάχιστον οι μετριότεροι από αυτούς, και έτσι θα αποφευγόταν το δράμα της σταύρωσης (g).

23.23 οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις(1) αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν και των αρχιερέων(2)

23 Εκείνοι όμως επέμεναν με δυνατές φωνές ζητώντας να σταυρωθεί ο Ιησούς. Οι φωνές οι δικές τους και των αρχιερέων υπερίσχυαν

(1) Επέμεναν με μεγάλες φωνές. Όσο περισσότερο η μανία του πλήθους συναντά υποχωρητικότητα και όχι πυγμή σιδηρά, τόσο βιαιότερη και περισσότερο ασυγκράτητη γίνεται.

(2) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «και των αρχιερέων». Λησμονώντας αυτοί και την κοινή ευπρέπεια, αναμίγνυαν και τις φωνές τους με τις κραυγές του όχλου (b).

23.24 ο δε Πιλάτος επέκρινεν(1) γενέσθαι τὸ αἴτημα(2) αὐτῶν·

24 κι έτσι ο Πιλάτος αποφάσισε να κάνει δεκτό το αίτημά τους.

23.25 ἀπέλυσεν(3) δὲ αυτοῖς τον Βαραββαν τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς την φυλακὴν(4) ὃν ἤτοῦντο, τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν(5) τῷ θελήματι(6) αὐτῶν.

25 Τους ελευθέρωσε αυτόν που ζητούσαν, το Βαραββά, που ήταν φυλακισμένος για εξέγερση και φόνο· και τον Ιησού τούς τον παρέδωσε να τον κάνουν ό,τι ήθελαν.

(1) Το επικρίνω λέγεται μία φορά=εκφέρω απόφαση, με την κρίση μου επιδοκιμάζω (Grimm): τελεσίδικα έκρινε ο Πιλάτος (δ): επικύρωσε την απόφασή τους· οι αρχιερείς είχαν εκδώσει προηγούμενη απόφαση (b).

(2) Όπως φαίνεται από τον ακόλουθο στίχο το αίτημα αυτό δεν ήταν μόνο η σταύρωση του Κυρίου, αλλά και η απόλυση του Βαραββά (L).

(3) Απέλυσε... παρέδωκεν. Η τραγική αυτή αντίθεση βρίσκεται και στους τρεις συνοπτικούς (p).

(4) Η αναφορά και πάλι του εγκλήματος του Βαραββά γίνεται, για να τονιστεί όχι μόνο το αμάρτημα του Πιλάτου, αλλά πολύ περισσότερο αυτό του λαού, ο οποίος ζητούσε την απόλυση του Βαραββά («τον οποιόν ζητούσαν») (L).

(5) Παρέδωσε στο θέλημά τους. Με αυτό τονίζεται δυνατά η χαλαρότητα του κριτή, ο οποίος με την πράξη του αυτή παραβαίνει το καθήκον, το οποίο έχει να προστατεύει την αθωότητα (g).

(6) «Θελήμά τους ήταν το να σταυρωθεί» (Z).= Τους τον παρέδωσε να τον κάνουν ό,τι ήθελαν ή θα ήταν δυνατόν να θελήσουν (b).

Στίχ. 26-31. Πορεία προς τον Γολγοθά. Οι γυναίκες που έκλαιγαν.

23.26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον(1) αὐτὸν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνος τινός Κυρηναίου(2) ἐρχομένου ἀπ' ἀγροῦ ἐπέθηκαν αὐτῷ(3) τὸν σταυρὸν φέρειν οπίσω τοῦ Ἰησοῦ.

26 Καθώς πήγαιναν να τον σταυρώσουν, έπιασαν κάποιον Σίμωνα Κυρηναίο, που γύριζε από το χωράφι του, και του φόρτωσαν το σταυρό να τον μεταφέρει πίσω από τον Ιησού.

(1) Οι στρατιώτες κυρίως, διότι για αυτούς μιλά ο Λουκάς στο σ. 36 και 48 και αυτοί μπορούσαν και να αγγαρεύσουν το Σίμωνα (L). Είναι αξιοσημείωτο με πόση βιασύνη ενήργησαν οι εχθροί του Κυρίου, για να προλάβουν κάθε εκδήλωση εκ μέρους των φίλων του. Πολύ πρῶτῃ οδηγήθηκε ο Ιησούς μπροστά στο συνέδριο και έπειτα μπροστά στον Πιλάτο, μπροστά στον Ηρώδη και πάλι μπροστά στον Πιλάτο.

Επιπλέον φαίνεται να διεξήχθη μακροχρόνια πάλη ανάμεσα στον Πιλάτο, που επιχειρούσε να ελευθερώσει τον Ιησού, και στο λαό που αξίωνε το θάνατό του. Έπειτα φραγγελώθηκε ο Ιησούς και εμπαίχτηκε από τους στρατιώτες και έβαλαν στο κεφάλι του και το αγκάθινο στεφάνι. Και όλα αυτά συντελέστηκαν μέσα σε τέσσερεις ή το πολύ πέντε ώρες, διότι σταυρώθηκε μεταξύ της ενάτης πρωινής και της δωδεκάτης. Οι εχθροί του Ιησού πρόσεξαν πολύ, πώς να μη χάσουν ούτε λεπτό χρόνο.

(2) Κυρήνη ήταν η πρωτεύουσα της περιφέρειας (η σημερινή Τρίπολη), και φαίνεται αυτό πρώτον μεν από το όνομα Κυρηναϊκή, που αναφερόταν στην όλη χώρα, και έπειτα και από το Πράξ. β 10. Ο Σίμων αυτός πιθανώς να ήταν μέλος της συναγωγής των Κυρηναίων στην Ιερουσαλήμ (Πράξ. στ 9). Κάποιοι ταύτισαν αυτόν με τον Συμεών τον επικαλούμενο Νίγερ, ο οποίος αναφέρεται μαζί με τον Λούκιο τον Κυρηναίο (Πράξ. ιγ 1). Αλλά το όνομα Σίμων ή Συμεών ήταν πολύ συνηθισμένο και ο Λουκάς πιθανότατα θα έδινε τον ίδιο προσδιορισμό και το ίδιο όνομα (Σίμων αντί Συμεών, Κυρηναίος αντί Νίγερ) και στα δύο βιβλία, εάν επρόκειτο για το ίδιο πρόσωπο (p).

(3) «Στον Σίμωνα τον Κυρηναίο, λέει, φόρτωσαν το σταυρό του. Άλλος όμως από τους αγίους ευαγγελιστές είπε, ότι και ο ίδιος ο Ιησούς βάσταξε τον σταυρό. Και είναι οπωσδήποτε αλήθεια και αυτό και εκείνο. Γιατί φορτώθηκε βέβαια ο Σωτήρας το σταυρό, ίσως όμως στη μέση του δρόμου συνάντησαν τον Κυρηναίο, τον οποίο κράτησαν και φόρτωσαν τον σταυρό σε αυτόν» (Κ).

23.27 Ἦκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν(1) αἱ καὶ ἐκόπτοντο καὶ ἔθρηνουν(2) αὐτόν.

27 Τον ακολουθοῦσε πολὺς κόσμος και πολλές γυναίκες, που τον θρηνούσαν χτυπώντας τα στήθη τους.

(1) Οι γυναίκες αυτές πιθανότατα δεν είναι εκείνες, οι οποίες διακόνησαν αυτόν από τα υπάρχοντά τους (Λουκ. η 1-3), αλλά γυναίκες της Ιερουσαλήμ που έδειχναν συμπάθεια για το σκληρό πάθημά του. Είναι αξιοσημείωτο ότι στα ευαγγέλια δεν αναφέρεται κάποια περίπτωση γυναίκας που να είχε εχθρική διάθεση ή να εκδηλώθηκε με δυσμένεια εναντίον του Ιησού (p).

«Ακολουθούσαν κλαίγοντας οι γυναίκες... Γιατί το γυναικείο γένος ρέπει πάντοτε προς τα δάκρυα και έχει το νου τους ευαίσθητο προς ευσπλαχνία» (Κ).

«Θρηνούν φανερώνοντας τη συμπάθειά τους και κλαίγοντας για την αδικία» (Θφ). Ο θάνατος του Χριστού μπορεί να κινεί τη συμπάθεια και σε ανθρώπους, οι οποίοι δεν τον πιστεύουν ως Θεό, ούτε τού είναι εκ βάθους ψυχής αφοσιωμένοι. Πολλοί τον έκλαψαν και τον κλαίνε, μολονότι δεν τον αγαπούν πάνω από όλα τα άλλα πάνω στη γη.

(2) Το κόπτομαι αναφέρεται κυρίως στις κινήσεις των χεριών, ενώ το θρηνώ αναφέρεται στα κλάματα των ματιών και στο θλιβερό τόνο της φωνής (b).

23.28 στραφείς(1) δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν(2), Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ(3), μὴ κλαίετε ἐπὶ ἐμέ· πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε(4) καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν(5),

28 Ο Ἰησοῦς γύρισε σ' αυτές και τους εἶπε: «Γυναίκες της Ιερουσαλήμ, μην κλαίτε για μένα· κλάψτε μάλλον για τον εαυτό σας, και για τα παιδιά σας,

(1) Αφού ακολουθούσαν, στράφηκε. Θα ήταν όμως πολύ δύσκολο να στραφεί, εάν εξακολουθούσε να βαστάζει το σταυρό (p).

(2) Τα ακόλουθα λόγια του Κυρίου μαρτυρούν, ότι και κατά την τρομερή αυτή στιγμή έχει λησμονήσει ολότελα τον εαυτό του, φροντίζοντας και ενδιαφερόμενος για τους άλλους (g).

(3) Θυγατέρες Ιερουσαλήμ=κάτοικοι της Ιερουσαλήμ. Δες Ησ. λζ 22, Σοφονίας γ 14, Ιερεμίας κστ (μστ) 19, Ιεζεκ. ιστ 46 (p).

(4) Πρέπει να σημειωθεί το σχήμα χιαστί («μην κλαίτε για μένα-κλαίτε για σας) στο οποίο γίνεται πολύ emphatic αντίθεση ανάμεσα στο εμένα και στο εσάς. Το πάθημα το δικό του θα είναι σύντομο και θα γίνει οδός προς τη δόξα. Το δικό τους όμως θα είναι παρατεταμένο και θα καταλήξει σε ντροπή και όλεθρο. Ο Κύριος δεν κατηγορεί τη συμπάθεια και την εκδηλούμενη συγκίνηση των γυναικών αυτών, σαν να έκαναν αυτές τώρα κάτι κακό. Απλώς και μόνο εφιστά σε αυτές την προσοχή σε κάτι άλλο που απειλούσε και αυτές και τα παιδιά τους, για το οποίο υπήρχε πολύ μεγαλύτερος λόγος για να κλαίνε (p).

«Τις συμβουλεύει να βλέπουν τα μελλοντικά κακά και για εκείνα να θρηνούν» (Θφ). Το κλαίετε και το ακόλουθο ιδού (σ. 29) δηλώνουν, ότι η τιμωρία πλησίαζε και ήταν επί θύραις. Λέει σε αυτές το κλαίετε ο Ιησούς, ο οποίος πριν λίγες ημέρες έκλαυσε και αυτός για την πόλη και όχι για τον εαυτό του (b). Όταν πριν λίγες ώρες στο υπερώο, όπου έγινε ο μυστικός Δείπνος, θλίβονταν οι μαθητές για τον επικείμενο χωρισμό του Διδασκάλου, αυτός τους παρηγορούσε και τους βεβαίωνε, ότι πάλι θα έβλεπαν αυτόν και θα χαιρόταν η καρδιά τους (Ιω. 1στ 22).

Αλλά τώρα όταν οι κάτοικοι αυτές της Ιερουσαλήμ τον θρηνούν παρακινούμενες από συμπάθεια και από οίκτο μάλλον κοσμικό, ζητά να στρέψει προς άλλη κατεύθυνση τους θρήνους τους. Οι θυγατέρες και κάτοικοι Σιών, οι οποίες ομολογούν και εγκολπώνονται το Χριστό ως βασιλιά τους, χαίρονται και αγάλλονται για αυτόν, διότι έρχεται να σώσει αυτές. Αλλά οι θυγατέρες Ιερουσαλήμ οι οποίες κλαίνε για αυτόν, αλλά δεν τον εγκολπώθηκαν ως βασιλιά τους, ας θρηνούν και ας τρέμουν σκεπτόμενες, ότι μετά από λίγο έρχεται για να κρίνει αυτές. Μέσω των θρήνων αυτών υπάρχει κάποια ελπίδα να τον γνωρίσουν και ως βασιλιά τους, πριν ακόμη ξεσπάσει και πάνω στα κεφάλια τους η οργή του.

(5) Όταν με μάτι πίστεως ατενίζουμε στον εσταυρωμένο Χριστό, πρέπει να κλαίμε όχι για αυτόν, αλλά για τους εαυτούς μας και τα παιδιά μας. Δεν πρέπει να είναι η στάση μας απέναντι στο θάνατο του Χριστού, όπως και απέναντι στο θάνατο κάποιου κοινού προσώπου, στου οποίου τη δυστυχία και συμφορά δοκιμάζουμε συμπάθεια και οίκτο, ή όπως και απέναντι στο θάνατο κάποιου κοινού φίλου, για τον οποίο θα επιθυμούσαμε πολύ να ζει και να μην πεθάνει.

Ο θάνατος του Χριστού έχει κάτι το μοναδικά ιδιαίτερο, διότι υπήρξε η νίκη του και ο θρίαμβός του κατά των εχθρών του και η απολύτρωσή μας και η εξασφάλιση της αιώνιας ζωής για εμάς. Για αυτό λοιπόν δεν πρέπει να κλαίμε για αυτόν, αλλά για τις αμαρτίες μας και τις αμαρτίες των παιδιών μας, οι οποίες έγιναν οι αιτίες του θανάτου του. Να κλαίμε ακόμη από φόβο, μήπως υποστούμε τρομερά δεινά και τιμωρίες, εάν περιφρονήσουμε την αγάπη του και απορρίψουμε τη χάρη του, όπως οι Ιουδαίοι, οι οποίοι για αυτό οδηγήθηκαν στον όλεθρο.

Όπως όμως δεν πρέπει να κλαίμε το Χριστό, ο οποίος με το θάνατό του μπήκε στην αιώνια δόξα, έτσι δεν πρέπει να κλαίμε και τους συγγενείς και φίλους μας που πεθαίνουν εν Κυρίω και τελειώθηκαν με αγιότητα, διότι και αυτοί μπαίνουν στην αιώνια δόξα και χαρά. Ας κλαίμε μάλλον τους εαυτούς μας και τα παιδιά μας, διότι αφηνόμαστε πίσω τους σε ένα κόσμο γεμάτο από αμαρτίες και θλίψεις και παγίδες.

23.29 ότι ιδού έρχονται ημέραι(1) έν αίς έρουϊσιν, Μακάριαι αί στεϊραι καϊ κοιλϊαι αί ούκ έγέννησαν(2) καϊ μαστοϊ οϊ ούκ εθήλασαν.

29 γιατί έρχονται μέρες που θα λένε: “καλότυχες οι άτεκνες, όσες δε γέννησαν κι όσες δε θήλασαν παιδιά”.

(1) «Ημέρες λέει αυτές της πολιορκίας και άλωσης των Ιεροσολύμων» (Ζ).

(2) Κατά κανόνα στους Ιουδαίους οι στείρες και άτεκνες θεωρούνταν αξιοθρήνητες ή περιφρονημένες. Δες και Λουκ. α 25,36. Αλλά και κατά τους φοβερούς αυτούς χρόνους οι στείρες θα μακαρίζονται (ρ). «Θα μακαριστούν, λέει, από αυτές που γέννησαν, όσες δεν γέννησαν, επειδή δεν θα ακούνε ούτε θα βλέπουν τις ποικίλες σφαγές των παιδιών τους, όπως αυτές» (Ζ).

Ενώ συνήθως αυτές που δεν είχαν παιδιά ζήλευαν αυτές που είχαν, όπως η Ραχήλ φθονούσε την Λεία, τώρα αυτές που έχουν παιδιά, θα βρουν αυτά τέτοιο φορτίο κατά την ώρα της διαφυγής και τέτοια αιτία θλίψης, όταν θα βλέπουν αυτά να λιποθυμούν και να πεθαίνουν από πείνα ή να σφάζονται με μαχαίρι, ώστε θα μακαρίζουν αυτές που δεν έχουν παιδιά.

23.30 τότε άρξονται(1) λέγειν(2) τοϊς όρεσιν, Πέσετε έφ’ ήμᾶς, καϊ τοϊς βουνοϊς, Καλύψατε ήμᾶς(3)·

30 Τότε θ’ αρχίσουν να λένε στα βουνά: “πέστε πάνω μας”· και στους λόφους: “σκεπάστε μας”.

(1) Ο πληθυσμός γενικά και όχι μόνο οι γυναίκες (ρ).

(2) Τα ακόλουθα λόγια θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως παράθεση από το Ωσηέ ι 8 («και θα πουν στα όρη· καλύψτε μας, και στα βουνά· πέστε πάνω μας»). Αλλά γιατί ο Κύριος δεν θα χρησιμοποιούσε ασχέτως με τα λόγια του Ωσηέ την εικόνα αυτή, η οποία ίσως κυκλοφορούσε και ως παροιμία στο λαό και η οποία άλλωστε ξαναβρίσκεται και στο Αποκάλυψη στ 16; (L). «Θα αρχίσουν να τα λένε αυτά οι Ιουδαίοι, επειδή δεν θα αντέχουν τα αζεπέραστα δεινά και από την πολιορκία των Ρωμαίων και από την αρρώστια και από την εμφύλια σύρραξη» (Ζ).

(3) Η εκφραζόμενη ευχή είναι να πέσουν τα όρη και τα βουνά πάνω τους όχι για να τους κρύψουν και να τους προστατέψουν, αλλά για να τους φονεύσουν. Ο θάνατος θα είναι προτιμότερος από

αυτόν τον τρόπο και την αθλιότητα εκείνη (p).

Συχνά άνθρωποι θάφτηκαν ζωντανοί από όρη και καταπτώσεις όγκων χώματος. Θάνατος φοβερός και που προκαλεί τον αποτροπιασμό. Πόσο φοβερές λοιπόν θα είναι οι ημέρες εκείνες, όταν για αποφυγή αυτών επιθυμείται ως κάτι ευκαίιο και επιθυμητό ο αποτρόπαιος αυτός θάνατος! (b). Όσοι δεν προσφεύγουν στο Χριστό και δεν έχουν αυτόν ως καταφύγιο, μάταια θα επικαλούνται τα όρη να πέσουν πάνω τους και να τους καταπλακώσουν για διαφυγή από την οργή του.

23.31 ὅτι(1) εἰ ἐν τῷ ὕγρῳ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται(2);

31 Γιατί αν αυτά γίνονται στα χλωρά, τι θα γίνει στα ξερά;»

(1) Αιτιολογικό. Αυτά τα τρομερά γεγονότα θα επέλθουν διότι... (p).

(2) Επιχείρημα από την ισχυρότερη έννοια. Παρόμοια η σημασία και στο Παροιμ. ια 31 και Α΄ Πέτρ. δ 17,18. Η εφαρμογή του λόγου αυτού έγινε με διάφορους τρόπους και με πολλές σημασίες. Έτσι μπορεί να θεωρηθεί με την εξής έννοια: Εάν οι Ρωμαίοι μεταχειρίζονται έτσι εμένα, τον οποίο βρήκαν αθώο, πώς θα μεταχειριστούν εκείνους, οι οποίοι θα είναι αποστάτες και ένοχοι; (p).

Ή, όταν η δικαιοσύνη του Θεού φαίνεται κατά κρίση μυστηριώδη και ακατανόητη στους πολλούς να πλήττει έναν αθώο, πώς θα μεταχειριστεί τους ένοχους; Κυρίως η εικόνα παρουσιάζει πρόσωπο, το οποίο έχει τη διάθεση όχι απλώς να κάψει αδιάκριτα (όπως στο Ιεζεκιήλ κ 47), αλλά να φέρει σε πέρας την απόφασή του, να ανάψει φωτιά αρχίζοντας και από αυτά τα χλωρά ξύλα (L).

Αξιολογώτατη και κάθε προσοχής άξια και η επόμενη ερμηνεία: «Δέντρο χλωρό λέει τον εαυτό του λόγω της θείας ζωής που υπάρχει μέσα στο σώμα του που είναι αμάραντη και ακατάλυτη και επειδή αυτό το δέντρο είναι πολύκαρπο και ευθαλές... Αυτό που λέει λοιπόν, τέτοια σημασία έχει» (Σχ).

Εάν εκείνος, ο οποίος δεν γνώρισε αμαρτία, υποφέρει έτσι, πόσο μάλλον θα υποφέρει ο πονηρός και αμαρτωλός; Τα παθήματα του Κυρίου λένε σε μας: Μάθε τι είναι η αμαρτία βλέποντας τον αναμάρτητο να πάσχει για αυτήν. Εάν το χλωρό δέντρο κατακάηκε με τέτοιο τρόπο στο Γολγοθά, πόσο μάλλον θα κατακαεί το ξηρό δέντρο; «Εάν σε εμένα, που έχω θεία ζωή, κάνουν αυτά οι Ρωμαίοι παρακινημένοι από τους Ιουδαίους, σε εσάς, που έχετε κτήμα σας τη νέκρωση από την αμαρτία, τι θα γίνει από αυτούς; (Z).

«Διότι, εάν μεν είχατε κάποια ζωτική ενέργεια του αγαθού, ίσως λοιπόν να μπορούσατε να αξιωθείτε κάποιας λύπης μέτριας βεβαίως· τώρα όμως θα παραδοθείτε σε καύση και σε καταστροφή σαν ξερό δέντρο» (Θφ).

«Διότι θα κατακάψουν τον Ισραήλ, δηλαδή θα εισπράξουν τις καταδίκες για τη δυσσέβειά τους προς το Χριστό» (Κ). Όταν λαμβάνουμε υπ' όψη τα σκληρά παθήματα του Κυρίου μας Ιησού, πρέπει να στεκόμαστε έμφοβοι μπροστά στη δικαιοσύνη του Θεού και να τρέμουμε μπροστά της. Οι μεγαλύτεροι των αγίων συγκρινόμενοι με το Χριστό είναι δέντρα ξηρά. Εάν αυτός υπέφερε, πώς είναι δυνατόν να μην υποφέρουν και αυτοί; Αλλά και ποια σε αυτήν την περίπτωση θα είναι η καταδίκη των αμαρτωλών;

Στίχ. 32-38. Η σταύρωση του Χριστού.

23.32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι(1) σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι.

32 Μαζί με τον Ιησού πήγαιναν να σταυρώσουν κι άλλους δύο, κακούργους.

(1) Υπάρχει και η γραφή έτεροι κακούργοι δύο. Ήταν αυτοί ληστές. Δες Ματθ. κζ 38,44· Μάρκ. ιε 27. Η ιεραρχία των Ιουδαίων ίσως συντέλεσε να συσταυρωθούν μαζί με τον Ιησού για να εμφανίζεται έτσι, ότι παρόμοιο υπήρξε και το έγκλημα αυτού (p). Οι δύο αυτοί κακοποιοί ήταν πιθανώς σύντροφοι του Βαραββά (g). «Επειδή ήθελε ο διάβολος να κατασκευάσει κακή ιδέα για τον Κύριο, έκανε να συσταυρωθούν με αυτόν ληστές. Αλλά... αυτό έγινε μάλλον για μεγαλύτερη δόξα του Κυρίου. Διότι των μεν ληστών οι σταυροί ούτε που αναζητήθηκαν, ενώ από το σταυρό αυτού όλος ο κόσμος έχει κρεμαστεί. Και φαίνεται ολοφάνερα από εδώ, ότι ο Κύριος δεν είναι παράνομος, όπως οι ληστές, αλλά αρχηγός κάθε δικαιοσύνης» (Θφ)

Η αφήγηση του Λουκά είναι κατ' ουσίαν η ίδια με αυτές στα Ματθ. κζ 33-44 και Μάρκ. ιε 22-32 (δες τις εκεί σημειώσεις). Έχει παρόλ' αυτά και ιδιαίτερα ανεξάρτητα τελείως χαρακτηριστικά (p). Έτσι από τους επτά λόγους, τους οποίους ο Κύριος είπε στο σταυρό, οι τρεις αναφέρονται από μόνο τον Λουκά και αποκλειστικά από αυτόν (g).

23.33 και ὅτε απηλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον(1), ἐκεῖ ἐσταύρωσαν(2) αὐτὸν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

33 Ὃταν ἔφτασαν στο μέρος που ονομαζόταν «Κρανίο», σταύρωσαν εκεί τον Ιησού και τους κακούργους, τον ένα στα δεξιά του και τον άλλο στα αριστερά.

(1) Ο Λουκάς αποσιωπά το εβραϊκό όνομα Γολγοθά, διότι αυτό θα ήταν χωρίς κάποια σημασία στους Έλληνες αναγνώστες, όπως ήδη παρέλειψε και τα ονόματα Γεθσημανή και Γαββαθά (ρ).

(2) Οι σταυρωμένοι ζούσαν συνήθως δώδεκα ώρες, και μερικές φορές και μέχρι τη δεύτερη ή και την τρίτη ημέρα. Ο πυρετός, ο οποίος εκδηλωνόταν μετά από λίγο, έφερνε φλογερή δίψα. Η ολοένα αυξανόμενη φλόγωση των πληγών της ράχης, των χεριών και των ποδιών, η συμφόρηση του αίματος στο κεφάλι, στους πνεύμονες και στην καρδιά, η διόγκωση όλων των φλεβών, μία πίεση ισχυρή και απερίγραπτη, πόνοι του κεφαλιού ανυπόφοροι, η ακαμψία των μελών που προξενούνταν από την αναγκαστική και βεβιασμένη τοποθέτηση του σώματος, όλα αυτά ενωμένα μαζί έκαναν την ποινή της σταύρωσης σκληρότατη και φοβερότατη τιμωρία, κατά την έκφραση του Κικέρωνα (g).

23.34 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν(1), Πάτερ(2), ἄφες(3) αὐτοῖς(4), οὐ γὰρ οἶδασιν(5) τί ποιούσιν(6). διαμεριζόμενοι(7) δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλλον κλῆρον(8).

34 Ο Ιησούς έλεγε: «Πατέρα, συγχώρησέ τους, δεν ξέρουν τι κάνουν». Εκείνοι μοιράστηκαν τα ρούχα του ρίχνοντας κλήρο.

(1) Επτά λόγιοι αναφέρονται ότι λέχθησαν από τον Κύριο πάνω στο σταυρό. Από αυτούς οι τρεις πρώτοι αναφέρονται στα πρόσωπα που περιστοιχίζαν τον Ιησού· στους εχθρούς του δηλαδή, στο συσταυρωμένο ληστή, στη μητέρα και το μαθητή του. Είναι κατά κάποιο τρόπο η διαθήκη του. Οι τρεις ακόλουθοι: «Θεέ μου, Θεέ μου... Διψώ· Τετέλεσται» αναφέρονται στα πάθη του και στο έργο της σωτηρίας που συντελούνταν κατά τις στιγμές εκείνες. Τέλος ο έβδομος «Πατέρα μου στα χέρια σου θα παραδώσω το πνεύμα μου» είναι η κραυγή της τέλει εμπιστοσύνης μέσα στην ύψιστη σωματική εξάντληση (g).

Οι επτά αυτοί λόγιοι συγκεντρώνονται και από τα τέσσερα ευαγγέλια και κανένα από αυτά δεν αναφέρει όλους μαζί τους λόγους αυτούς. Έτσι οι τέσσερις μαρτυρίες των ευαγγελιστών παρουσιάζονται σαν τέσσερις φωνές, οι οποίες συνδεόμενες μεταξύ τους συναποτελούν αρμονική συμφωνία. Ο Σωτήρας πέρασε το μεγαλύτερο μέρος του μαρτυρίου του πάνω στο σταυρό με σιγή. Αλλά οι επτά αυτοί λόγιοι του αποτελούν μία ανακεφαλαίωση της διδασκαλίας, η οποία μας είναι αναγκαία και ωφέλιμη και για τις δικές μας τελευταίες στιγμές (b).

Ο πρώτος αυτός λόγιοι του Κυρίου παραλείπεται από κάποιους μεγαλογράμματους κώδικες και από κάποιες μεταφράσεις, μαρτυρείται όμως και από τους Ειρηναίο και Ωριγένη (δ). Οι Tischendorf και Soden υποστήριξαν χωρίς δισταγμό την αυθεντικότητά του. Οι Wescott και Hort όμως δεν τον θεωρούν ότι περιλαμβανόταν εξ' αρχής στο ευαγγέλιο του Λουκά (L). Εκφράζονται όμως για αυτόν ως εξής: Λίγοι στίχοι των ευαγγελίων έχουν μέσα τους βεβαιότερη μαρτυρία για την αλήθεια του περιεχομένου τους από τον πρώτο αυτόν λόγο της σταύρωσης. Δεν είναι ανάγκη όμως να περιεχόταν εξ' αρχής ο στίχος αυτός στο κατά Λουκάν ευαγγέλιο (ρ).

Η Πεσιτώ, τα περισσότερα αντίγραφα της Ιτάλας και η πλειονότητα των μεγαλογράμματων αντιγράφων εγγυώνται για την αυθεντικότητα του λόγου αυτού. Και το ότι μετά από λίγο ο ληστής προσέφυγε στη χάρη του Ιησού, δεν μπορεί να εξηγηθεί παρά με την εντύπωση, την οποία του παρήγαγε και ο λόγιοι αυτός, στον οποίο ο Ιησούς ως γιοσ επικαλείται το Θεό, απευθυνόμενος προς αυτόν ως προς Πατέρα. Πάρα πολύ δύσκολα θα επινοούνταν ένας τέτοιος λόγιοι (g).

(2) Τόσο στην αρχή του παθήματος με τον πρώτο αυτόν λόγο, όσο και κατά το τέλος του με τον τελευταίο λόγο επικαλείται το Θεό αποκαλώντας αυτόν Πατέρα (b). Οι πρώτες σταγόνας του αίματός του αρχίζουν ήδη να χύνονται από τις ανοιγμένες στο σώμα του πληγές. Και αμέσως αρχίζει και αυτός να επιτελεί το αρχιερατικό του έργο μεσιτεύοντας προς τον Πατέρα του υπέρ των σταυρωτών του. Το διδακτικό έργο του τελείωσε ήδη και άρχισε το έργο της αιώνιας αρχιερωσύνης του (ο).

(3) Θα νόμιζε κάποιος, ότι ο Κύριοι θα έλεγε τώρα: Πατέρα, κατάκαψέ τους. Ο Κύριοι να δει την αδικία σας και να την τιμωρήσει. Αλλά όχι. Ο Κύριοι λησμονεί τελείως τον εαυτό του και το πάθημά του. Λησμονεί τους πόνους του και την αγωνία του. Και ενώ δεν ζητά κάποια ανακούφιση για τον εαυτό του, απασχολείται με την οργή του Πατέρα του που επικρέμεται εναντίον των σταυρωτών του και ζητά να την αποτρέψει. Πόσο μεγάλη είναι η αγάπη του, η για χάρη των άλλων λησμοσύνη του εαυτού του!

«Με το να προσευχηθεί ως άνθρωπος για χάρη των σταυρωτών του, υπέδειξε στους ανθρώπους πρότυπο για τη συμπάθεια προς αυτούς που μας αδίκησαν. Απόρησαν όμως κάποιοι, ότι, εάν συγχωρέθηκε σε αυτούς η αμαρτία, πώς εξ' αιτίας της ύστερα παραδόθηκαν στους Ρωμαίους σε

πανωλεθρία; Σε αυτούς λέμε, ότι η προσευχή δεν έγινε για όλους, αλλά για χάρη μόνο αυτών που δεν θα έκαναν κανένα περαιτέρω κακούργημα» (Ζ).

Σε όλους θα συγχωρούνταν η αμαρτία «και θα αφηνόταν σε αυτούς το αμάρτημα, αν ύστερα από αυτά δεν επέμεναν στην απιστία» (Θφ). «Θα τους συγχωρούσε αν ήθελαν να μετανοήσουν. Διότι αν δεν τους συγχωρούσε την αμαρτία, δεν θα γινόταν ο Παύλος απόστολος· αν δεν τους συγχωρούσε την αμαρτία, δεν θα πίστευαν αμέσως τρεις χιλιάδες και πέντε χιλιάδες και πολλές μυριάδες» (Χ). Εάν δεν είχε απευθύνει την προσευχή αυτή, η τιμωρία για το έγκλημά τους μπορούσε να αρχίσει αμέσως, όπως συχνά συνέβαινε σε παρόμοιες περιπτώσεις κατά την εποχή του Μωϋσή. Οι δεήσεις του μακρόθυμου Κυρίου εμποδίζουν το άμεσο ξέσπασμα της θείας οργής και επιτυγχάνουν πλήρη συγχώρηση και μετάνοια για εκείνους, οι οποίοι έχουν τη διάθεση να δεχτούν αυτά (b).

Και οι χειρότεροι των αμαρτωλών, οι ίδιοι οι σταυρωτές του Χριστού, εφ' όσον μετανοούν ειλικρινά, συγχωρούνται.

(4) «Κάποιοι λένε ότι έκανε την προσευχή, όχι για χάρη των Ιουδαίων, αλλά για χάρη των Ρωμαίων στρατιωτών που υπηρέτησαν τη σταύρωσή του. Διότι αυτοί αγνοούσαν τελείως, όσα προφήτευσαν για αυτόν ο νόμος και οι προφήτες» (Ζ). Παρόλ' αυτά το «ἄφες αὐτοῖς» ελάχιστα αναφέρεται στους Ρωμαίους στρατιώτες, οι οποίοι εκτελούσαν τυφλά τις διαταγές, τις οποίες είχαν λάβει (g). Οι υπεύθυνοι, χάριν των οποίων ο Κύριος προσεύχεται, ήταν οι Ιουδαίοι και ειδικά η ιουδαϊκή ιεραρχία (p).

(5) «Επειδή είναι μεθυσμένοι από φθόνο» (Ζ) δεν ξέρουν τι κάνουν. Ότι μεν εκτελούσαν την πράξη της σταύρωσης το γνώριζαν. Ποιος όμως ήταν αυτός που σταυρωνόταν, το αγνοούσαν. «Διότι αν ήξεραν, δεν θα σταύρωναν τον Κύριο της δόξας» (Α' Κορ. β 8). Αυτό είναι αλήθεια και για τους Ιουδαίους άρχοντες (Πράξ. γ 17), ακόμη περισσότερο για το λαό, και πολύ περισσότερο ακόμη για τον Πιλάτο (p).

Υπήρχε κάλυμμα στη δόξα του σταυρωμένου, αλλά και στη διάνοια των σταυρωτών. Πώς λοιπόν ήταν δυνατόν να δουν διαμέσου των δύο αυτών καλυμμάτων; Είχαν ευχηθεί το αίμα του να πέσει σε αυτούς και στα παιδιά τους. Εάν ήξεραν τι έκαναν, ουδέποτε θα εύχονταν κάτι τέτοιο.

(6) Φόνευσαν τον Μεσσία τους. Έτσι όμως κατάφεραν εναντίον τους πλήγμα θανάσιμο (g). «Δεν είπα, ότι εμένα δεν με ξέρουν, αλλά, δεν ξέρουν τι κάνουν, δηλαδή αγνοούν το θείο σχέδιο της σωτηρίας που τελείται και το μυστήριο. Διότι δεν ήξεραν, ότι τόσο πολύ θα λάμπει ο σταυρός, ότι θα γίνει σωτηρία της οικουμένης και συμφιλίωση του Θεού με τους ανθρώπους και ότι η πόλη τους θα κυριευτεί και θα πάθουν τα έσχατα δεινά» (Χ).

Ο πρωτομάρτυρας Στέφανος προσευχήθηκε με το ίδιο πνεύμα της αγάπης, αλλά όχι με τις ίδιες ακριβώς λέξεις (Πράξ. ζ 60). Ξαναβρίσκουμε όμως αυτές στα χείλη του Ιακώβου του αδελφοθέου πριν το μαρτύριό του (Ευσεβίου Εκκλ. Ιστορ. ΙΙ,23,16) (L).

(7) Τα ενδύματα των σταυρωμένων κατά τον ρωμαϊκό νόμο ανήκαν στους εκτελεστές στρατιώτες (g). Η διανομή αυτή των ενδυμάτων είναι μία επιπλέον λεπτομέρεια της μεταχείρισης του Χριστού ως εγκληματία, του οποίου το στάδιο κλεινόταν (p).

(8) Και η γραφή «κλήρους». Κάθε σταυρός φρουρούνταν από «τετράδα» (Πράξ. ιβ 4) στρατιωτών. Δύο φορές έβαλαν κλήρο. Κατ' αρχάς για τη διανομή των τεσσάρων ίσων σχεδόν μεριδίων, που σχηματίστηκαν από τα ενδύματα του Ιησού (μανδύας, κάλυμμα της κεφαλής, ζώνη, σανδάλια), και έπειτα τη δεύτερη φορά για τον άρραφο χιτώνα (g).

23.35 καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν(1). ἔξεμυκτήριζον δὲ καὶ(2) οἱ ἄρχοντες συν αυτοῖς λέγοντες(3), Ἴλλους ἔσωσεν, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ο τοῦ θεοῦ(4) ἐκλεκτός(5).

35 Ο λαός στεκόταν και έβλεπε. Μαζί μ' αυτούς κι οι άρχοντες κορόιδευαν και έλεγαν: «Τους άλλους τους έσωσε, ας σώσει τώρα και τον εαυτό του, αν αυτός είναι ο Μεσσίας, ο εκλεκτός του Θεού».

(1) Το θεωρῶν δηλώνει περιέργεια χυδαία που χάσκει σαν μπροστά σε κάποιο θέαμα αξιοπαρατήρητο (p).

(2) Το «και» αυτό μπορεί να υπονοεί, ότι και ο λαός περιέπαιζε, και μαζί με αυτόν περιέπαιζαν και οι άρχοντες. Αλλά ο ευαγγελιστής μάλλον θέλει να δηλώσει, ότι εκτός από αυτούς που παρατηρούσαν, υπήρχαν και αυτοί που περιέπαιζαν (L). Ο λαός στεκόταν βλέποντας, οι άρχοντες περιέπαιζαν, οι στρατιώτες ενέπαιζαν και ο ληστής βλασφημούσε. Σχηματίζεται έτσι ένα είδος κλιμακωτού (p).

Από τους άρχοντες θα περίμενε κάποιος περισσότερη ευπρέπεια και λιγότερη αναισθησία. Για να είναι άρχοντες και για να έχουν αξίωμα πρέπει να ήταν άνθρωποι ανώτερης ανάπτυξης, που είχαν

συναίσθηση της αξιοπρέπειας και των υποχρεώσεων του οίκτου προς τους πάσχοντες. Αλλά και αυτοί αναμίχτηκαν τώρα με το χυδαίο όχλο και τον ξεπέρασαν στην απρέπεια.

(3) Τα ακόλουθα σαρκαστικά λόγια αναφέρονται και από τους τρεις συνοπτικούς, αλλά ο Λουκάς μάς προσθέτει το περιφρονητικό «οὗτός» («εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός») και το εκλεκτός (ρ).

(4) Υπάρχει και η γραφή: ο Χριστός του Θεού, ο εκλεκτός.

(5) Ο Ιησούς είχε εκλεχτεί πριν από όλους τους αιώνες για την εκπλήρωση όλων αυτών (ρ). Ήταν ο από το Θεό εκλεγμένος Μεσσίας (δ), ο οποίος θα πραγματοποιούσε το θείο σχέδιο και ως προς τον Ισραήλ και ως προς τον κόσμο ολόκληρο. Δες Λουκ. θ 35 (g).

Οι Ιουδαίοι ανέμεναν τον Μεσσία ως κοσμικό άρχοντα, ο οποίος θα ελευθέρωνε αυτούς από τους Ρωμαίους. Ήδη ο Χριστός βρισκόταν στα χέρια των Ρωμαίων. Εάν πράγματι ήταν ο Μεσσίας, όπως τον φαντάζονταν οι Ιουδαίοι ας ελευθέρωνε λοιπόν τον εαυτό του από τους Ρωμαίους και ας καταργούσε στη συνέχεια το κράτος τους. Τον ενέπαιζαν λοιπόν και τον περιφρονούσαν οι Ιουδαίοι ως ψευδομεσσία.

23.36 ενέπαιζον(1) δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται προσερχόμενοι καὶ ὄξος(2) προσφέροντες(3) αὐτῷ

36 Τον χλεύαζαν και οι στρατιώτες· ἔρχονταν κοντά του, του ἔδιναν ξίδι

(1) Υπάρχει και η γραφή ενέπαιζαν, η οποία παρουσιάζει τους στρατιώτες να επιμένουν λιγότερο στον εμπαιγμό τους από όσο οι άρχοντες των Ιουδαίων (ρ).

(2) Και αυτό είναι χαρακτηριστικό του Λουκά, ο χαρακτηρισμός δηλαδή του ποτισμού ως εμπαιγμού των στρατιωτών (δ). Ο από τους υπόλοιπους ευαγγελιστές (Ματθ. κζ 48, Μάρκ. ιε 36, Ιω. ιθ 29) αναφερόμενος ποτισμός, έγινε λίγο πριν το θάνατο του Κυρίου. Το ότι επίσης βρέθηκε αμέσως εκεί και σφουγγάρι και καλάμι ή ύσσωπο (κλωνάρι φυτού) σημαίνει, ότι είχε ληφθεί από πριν φροντίδα για αυτά για ανακούφιση αυτών που ταλαιπωρούνταν σκληρά πάνω στο σταυρό (g).

Κάποιοι από τους ερμηνευτές μεταφράζουν τον παρόντα στίχο ως εξής: Και οι στρατιώτες, όταν τον πλησίαζαν για να του προσφέρουν για ανακούφισή του ξύδι, τον περιγελούσαν. Η γενική όμως γνώμη των ερμηνευτών είναι ότι και η προσφορά του ξυδιού γινόταν για χλευασμό (ο).

(3) Πιθανώς δεν μπορούσαν να πλησιάσουν στα χείλη του το κύπελλο, το οποίο κρατούσαν στα χέρια τους (ρ).

23.37 καὶ λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων(1), σῶσον σεαυτόν(2).

37 και του ἔλεγον: «Αν εσύ είσαι ο βασιλιάς των Ιουδαίων, σώσε τον εαυτό σου».

(1) Οι στρατιώτες περιγελώντας τον Ιησού παίρνουν αφορμή από την εναντίον του κατηγορία ότι διεκδικεί βασιλεία και ως περιεχόμενο των κοροϊδιών τους παίρνουν τον τίτλο του βασιλιά (b). Και τον μεταχειρίζονται ειρωνικά ως βασιλιά, κατά κάποιο τρόπο προσφέροντας σε αυτόν το ποτήρι του συμποσίου (g). Τι λαμπρός βασιλιάς, θα ἔλεγον. Σε τέτοιο λαό τέτοιος βασιλιάς αρμόζει. Αλλά και σε τέτοιο βασιλιά, τέτοιος λαός τού πρέπει.

(2) Στο στόμα των ρωμαίων στρατιωτών δεν υποδηλώνει δύναμη υπερφυσική (L).

23.38 ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφή(1) γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς και ρωμαϊκοῖς και εβραϊκοῖς(2) οὗτος ἐστίν ο βασιλεὺς(3) τῶν Ἰουδαίων.

38 Υπήρχε μάλιστα και μια επιγραφή από πάνω του, γραμμένη στα ελληνικά, στα εβραϊκά και στα ρωμαϊκά: «Αυτός είναι ο βασιλιάς των Ιουδαίων».

(1) Δεν περίμεναν τη στιγμή αυτή για να βάλουν την επιγραφή. Αλλά γίνεται για αυτήν λόγος εδώ μετά τα λόγια των στρατιωτών, κατά κάποιο τρόπο σαν ένας συμπληρωματικός σαρκασμός και χλευασμός. Και όμως ο Ιησούς ήταν αληθινά βασιλιάς. Ενώ οι στρατιώτες χλεύαζαν το βασιλικό του αξίωμα, ο ληστής πίστεψε σε αυτό. Η σύνδεση αυτή των γεγονότων είναι γεμάτη τέχνη, σύμφωνη με το «καθεξής (=με τη σειρά τους)» που σημειώνεται στο προοίμιο του ευαγγελίου (Λουκ. α 3), οσοδήποτε και αν θα ἔλεγε κάποιος, ότι δεν είναι και χρονολογική (L).

Το όνομα και το ἔγκλημα του καταδίκου γραφόταν σε πινακίδα που κρεμιόταν συνήθως από τον τράχηλό του, και όταν ἔφθαναν στον τόπο της θανατικής εκτέλεσης, στερεωνόταν πάνω στο σταυρό. Το «και» υπονοεί, ότι η επιγραφή αυτή ήταν πρόσθετη χλεύη και εμπαιγμός (ρ).

(2) Κάποια από τα μεγαλογράμματα χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «γεγραμμένη ἐπ' αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς καὶ ῥωμαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς».

«Δες όμως και άλλη πανουργία του διαβόλου που γυρνά εναντίον του. Διότι ο μεν διάβολος με τους τρεις χαρακτήρες γραμμάτων (γλώσσες) διαπόμπευσε δήθεν την ανταρσία του Ιησού, ώστε να μην διαφύγει της προσοχής κανενός από τους περαστικούς, ότι για αυτό κρεμάστηκε, διότι ἔκανε τον

εαυτό του βασιλιά· αυτό όμως... ήταν σύμβολο του ότι μπήκαν κάτω από τη βασιλεία του Ιησού και ανακήρυξαν αυτόν τα καλύτερα από τα έθνη, όπως ήταν οι Ρωμαίοι, και σοφότατοι, όπως οι Έλληνες, και θεοσεβέστατοι όπως ήταν το γένος των Εβραίων» (Θφ).

Μπήκε περιφρονητικά. Αλλά ο Θεός είχε πρόθεση, να καταστεί αυτή διακήρυξη για το ποιος πράγματι ήταν αυτός που κρεμιόταν στο σταυρό. Ήταν πράγματι ο βασιλιάς των Ιουδαίων· ο βασιλιάς της εκκλησίας και ο σταυρός του είναι η οδός προς το στέμμα και το θρόνο του. Αυτό γράφτηκε στις τρεις τότε περισσότερο ομιλούμενες και γνωστές μεταξύ των μορφωμένων γλώσσες, έτσι ώστε και όσοι ήταν με οποιονδήποτε τρόπο μορφωμένοι, να μπορούν να γνωρίσουν το Χριστό.

Γράφτηκε στις τρεις αυτές γλώσσες, για να καταστεί δυνατόν να διαβαστεί η επιγραφή αυτή από όλους τους ανθρώπους. Η εθνική φιλοσοφία είχε κάνει την ελληνική γλώσσα περίφημη· οι ρωμαϊκοί νόμοι και η από τη Ρώμη κυβέρνηση του κόσμου είχε κάνει επίσης γνωστή και τη λατινική γλώσσα· η εβραϊκή επίσης ξεπερνούσε αυτές, διότι σε αυτήν είχε γραφτεί η Παλαιά Διαθήκη. Στις τρεις αυτές γλώσσες διακηρύχτηκε ο Χριστός βασιλιάς.

(3) Με την επιγραφή αυτή, την ταπεινωτική για τους Ιουδαίους, ο Πιλάτος εκδικούνταν για τον καταναγκασμό, στον οποίο είχαν υποβάλλει αυτόν οι Ιουδαίοι, για να φέρουν σε πέρας την θανατική εκτέλεση ανθρώπου, τον οποίο αυτός είχε βρει αθώο (g)

Στίχ. 39-43. Οι δύο ληστές.

23.39 Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων(1) ἐβλασφήμει(2) αὐτὸν λέγων, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός(3); σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς.

39 Ένας από τους κακούργους που ήταν κρεμασμένος στο σταυρό τον βλασφημούσε και του έλεγε: «Εάν εσύ είσαι ο Μεσσίας, σώσε τον εαυτό σου κι εμάς».

(1) «Πώς λοιπόν οι άλλοι ευαγγελιστές λένε ότι και οι δύο ληστές τον κατηγορούσαν; Στην αρχή μεν ήταν λογικό και οι δύο να τον κατηγορούν, έπειτα ο ένας από τους δύο, επειδή είχε ετοιμότητα πνεύματος και αντίληψης, κατάλαβε την αγαθότητα και τη θεότητα του Ιησού... και αναγνωρίζει τον Ιησού αληθινό βασιλιά, και αποστομώνει και τον άλλο ληστή» (Θφ). Αυτή είναι και η γνώμη του Ωριγένη, Χρυσόστομου, Ιερωνύμου και Ζιγαβηνού.

Αλλά οι Κύριλλος Ιεροσολύμων, Αμβρόσιος και Αυγουστίνος περιορίζουν τη βλασφημία στον ένα ληστή, για τον οποίο στους άλλους συνοπτικούς γίνεται λόγος σε πληθυντικό κατά συνεκδοχή (= σχήμα λόγου κατά το οποίο το μέρος εκλαμβάνεται αντί του όλου και το αντίθετο, το ένα αντί για τα πολλά και το αντίθετο) (p).

Κατά τη γνώμη του Αυγουστίνου (de cons. ev. III, 16,53), η οποία φαίνεται και η ορθότερη, οι ληστές αποτελούσαν ξεχωριστή κατηγορία. Όπως λοιπόν ο Λουκάς στο στίχο 36 αποδίδει στους στρατιώτες την προσφορά του ξυδιού παρόλο που ένας από αυτούς έπραξε αυτό, έτσι γίνεται λόγος γενικά για τους ληστές ότι βλασφημούσαν αυτόν, παρόλο που ένας μόνος έπραξε αυτό (L).

Ο Χριστός σταυρώθηκε μεταξύ δύο ληστών και μέσω αυτών αντιπροσωπεύονταν οι διαφορετικές διαθέσεις των ανθρώπων και τα διαφορετικά αποτελέσματα, τα οποία ο σταυρός θα επέφερε στους υιούς των ανθρώπων, προς τους οποίους θα καταγγελλόταν το ευαγγέλιο. Είναι όλοι κακοποιοί, όλοι ένοχοι ενώπιον του Θεού. Από την αρχή και μέχρι σήμερα ο σταυρός είναι σε μερικούς μεν οσμή ζωής για ζωή, ενώ σε άλλους οσμή θανάτου για θάνατο. Για αυτούς που χάνονται είναι ανοησία, για αυτούς που σώζονται όμως είναι Θεού σοφία και δύναμη.

(2) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί αντί για το πολύ εντονότερο «εβλασφήμει» γράφουν ωνειδίζον. Από εδώ προήλθε η ελάχιστη πιθανή εκδοχή, ότι και οι δύο μεν ληστές ωνειδίσαν τον Ιησού, ίσως διότι δεν τους βοήθησε κατά την επανάστασή τους εναντίον της επικρατούσας κοινωνικής κατάστασης, αλλά μόνο ο ένας βλασφήμησε αυτόν.

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα γράφουν τη φράση ερωτηματικά: «Ουχί σὺ εἶ ὁ Χριστός;». Ο ερωτηματικός αυτός τύπος έχει μέσα του κάτι το πικρότερο από το απλό «εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός» (p). Παρόλο που ο ληστής αυτός αντιμετώπιζε ήδη την αγωνία του θανάτου, παρόλ' αυτά δεν ταπεινωνόταν το υπερήφανο πνεύμα του, ούτε διδασκόταν αυτός από τη γλώσσα του άλλου συσταυρωμένου συναδέλφου του. Οποιοσδήποτε απειλές και τιμωρίες δεν είναι ικανές από μόνες τους να μεταβάλλουν την πονηρή καρδιά, αλλά μερικές φορές παροργίζουν και ερεθίζουν ακόμη περισσότερο τη διαφθορά της.

23.40 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα(1) αὐτῷ λέγων, Οὐδὲ φοβῆ(2) σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι(3) εἶ;

40 Ο άλλος στράφηκε σ' αυτόν, τον επιτίμησε και του είπε: «Ούτε το Θεό δε φοβάσαι εσύ; Δεν είσαι όπως κι εκείνος καταδικασμένος;

(1) Ο ληστής «βλέποντας αυτόν να είναι σταυρωμένος, να τον μαστιγώνουν, να τον βρίζουν, να τον ποτιίζουν χολή, να τον φτύνουν, να τον χλευάζει τόσος πολύς λαός, να τον καταδικάζει το δικαστήριο, να τον έχουν οδηγήσει σε θάνατο, με τίποτα από αυτά δεν σκανδαλίστηκε· αλλά βλέποντας το σταυρό και τα καρφιά να έχουν καρφωθεί... αυτός βάδισε το σωστό δρόμο λέγοντας: Θυμήσου με στη βασιλεία σου. Και αυτόν που τον κατηγορούσε τον αποστόμωνε και τα αμαρτήματά του εξομολογούνταν και φιλοσοφούσε για την ανάσταση.

Και αυτά, χωρίς να δει νεκρούς να ανασταίνονται, ούτε λεπρούς να καθαρίζονται, ούτε θάλασσα να τιθασέυεται, ούτε δαίμονες να διώχνονται, ούτε ψωμιά να πληθαίνουν, ούτε τα άλλα τα οποία είδε ο λαός των Ιουδαίων, που, αν και τα είδε, τον σταύρωσε» (X).

Τι προσείλκυσε σε μετάνοια αυτόν τον ληστή;

«Κατάλαβε την αγαθότητα και τη θεότητα του Ιησού από τη φωνή (το λόγο), την οποία έβγαλε υπέρ των σταυρωτών του, λέγοντας, Πατέρα συγχώρεσέ τους. Διότι η φωνή αυτή, δεν είναι μόνο γεμάτη από κάθε φιλανθρωπία, αλλά φανερώνει και πολλή αυθεντία. Διότι δεν είπε, Κύριε, παρακαλώ... αλλά απλώς έτσι με εξουσία, Πατέρα, συγχώρεσέ τους» (Θφ).

Αναμφίβολα έκανε σε αυτόν αρχικά βαθειά εντύπωση η αντίθεση μεταξύ της αγιότητας του Ιησού και της βάνουσης προς αυτόν συμπεριφοράς αυτών που τον κακοποιούσαν. Έπειτα η πραότητα και ανεξικακία, με την οποία άφησε τον εαυτό του να οδηγείται προς το θάνατο και προ παντός η υπέρ των δημίων του προσευχή του, συγκλόνισαν τη συνείδηση και την καρδιά του. Τέλος η επίκληση Π α τ έ ρ α, με την οποία προσφώνούσε το Θεό, τού αποκάλυψε, ότι ο Ιησούς ήταν πρόσωπο, το οποίο ζούσε σε στενή σχέση με το Θεό και τον έκανε να διστάσει τη θεότητά του (g).

Ο ληστής αυτός, όταν ακριβώς ήταν έτοιμος να πέσει στα χέρια του σατανά, αποσπάστηκε από αυτόν σαν δαυλός από την πυρά και έγινε μνημείο του θείου ελέους, ενώ ο σατανάς έμεινε να ωρύεται σαν λιοντάρι, από το στόμα του οποίου διέφυγε η λεία. Αυτό όμως δεν μας δίνει το θάρρος να αναβάλλουμε τη μετάνοιά μας στις τελευταίες στιγμές της ζωής μας. Διότι αν και είναι βέβαιο, ότι πάντοτε η ειλικρινής μετάνοια γίνεται δεκτή, είναι όμως αβέβαιο τελείως, εάν η στο τέλος της ζωής μας μετάνοια είναι ειλικρινής και αληθινή.

Κανείς άλλωστε δεν μπορεί να είναι ασφαλής για το ότι θα λάβει καιρό μετανοίας κατά τις τελευταίες του στιγμές. Ούτε πρέπει να λησμονεί κάποιος, ότι στο ληστή ουδέποτε στο παρελθόν τού είχε προσφερθεί η χάρη, εγκολπώθηκε όμως αυτήν αμέσως μόλις τη γνώρισε. Ενώ για μας συμβαίνει το τελείως αντίθετο. Μας προσφέρεται η χάρη και την απωθούμε. Πώς λοιπόν μπορούμε να ελπίζουμε, ότι θα μας επισκεφτεί αυτή και κατά τις τελευταίες μας στιγμές;

(2) Ή, όχι μόνο δεν αγαπάς, αλλά ούτε φοβάσαι το Θεό, που τιμωρεί τους άδικους και πονηρούς; (δ).

Ή, πιο σωστά, και Εσύ ο ίδιος πρόκειται μετά από λίγο να εμφανιστείτε ενώπιον του Θεού. Ούτε ο φόβος λοιπόν του Θεού δεν σε συγκρατεί από το να προσθέτεις νέες αμαρτίες; (ρ).

Το δεν φοβάσαι το Θεό υποδηλώνει, ότι τον ευγνώμονα αυτόν ληστή συγκρατούσε ο φόβος του Θεού στο να μην παρασυρθεί ούτε από τη συμπεριφορά του συναδέλφου του ούτε από το ρεύμα του παρεκτρεπομένου λαού κάτω από το σταυρό του. Όλοι όσοι έχουν ανοικτά τα μάτια τους, όπως ο μετανοημένος ληστής, βλέπουν, ότι στο βάθος της κακίας των πονηρών υπάρχει η έλλειψη φόβου του Θεού. Δεν φοβούνται το Θεό και για αυτό προκόβουν στους πονηρούς δρόμους τους.

(3) «Κρίμα λοιπόν ονομάζει τώρα την καταδίκη τη σταυρική» (Z). «Στην ίδια, λέει, τιμωρία. Διότι και εμείς είμαστε σε σταυρό. Χλευάζοντας λοιπόν εκείνον, τον εαυτό σου λοιδορείς πριν από εκείνον» (X). Στην ίδια καταδίκη και δεν έχεις δικαίωμα να κατηγορείς αυτόν, ο οποίος υφίσταται την ίδια τιμωρία (δ).

23.41 καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως(1), ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν(2)· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον(3) ἔπραξεν.

41 Εμεῖς βέβαια δίκαια, γιατί τιμωρούμαστε γι' αυτά που κάναμε· αυτός όμως δεν έκανε κανένα κακό».

(1) Δίκαια είμαστε σε αυτήν την καταδίκη (δ). Ο μετανοημένος ληστής επιδοκιμάζει την ποινή που επιβλήθηκε στο έγκλημά του (b). Αυτοί που ειλικρινά μετανοούν αναγνωρίζουν το δίκαιο των τιμωριών, τις οποίες επιβάλλει σε αυτούς ο Θεός για τις αμαρτίες τους. Ο Θεός δίκαια μάς τιμωρεί, λέει ο ευγνώμων ληστής. Εμείς πράξαμε τα άτοπα και τα άδικα. Και ότι τώρα υποφέρουμε, είναι η δίκαιη ανταπόδοση των πράξεών μας.

(2) Φόνους πράξαμε, φόνο απολαμβάνουμε (δ).

«Είδες εξομολόγηση ολοκληρωμένη; Είδες πώς στο σταυρό απέβαλλε τα αμαρτήματα;... Κανείς δεν τον ανάγκασε, κανείς δεν τον πίεσε, αλλά αυτός ο ίδιος διαπόμπευσε τον εαυτό του... Δεν τόλμησε πιο πριν να πει, Θυμήσου με στη βασιλεία σου, παρά μόνο όταν με την εξομολόγηση απέθεσε το φορτίο. Βλέπεις πόσο σπουδαίο πράγμα είναι η εξομολόγηση; Εξομολογήθηκε και άνοιξε τον παράδεισο· εξομολογήθηκε και πήρε τέτοιο θάρρος, ώστε από ληστεία να ζητήσει τη βασιλεία» (X).

(3) Με τη λέξη αυτή μειώνει την έννοια (p). Άτοπο=τίποτα που να μην είναι στον τόπο του και για αυτό ασυνήθιστο, παράδοξο, ηθικά απρεπές (δ).

Πολύ περισσότερο τίποτα το εγκληματικό (p). Οι αρχιερείς είχαν σταυρώσει αυτόν μεταξύ δύο ληστών, σαν χειρότερο από αυτούς. Αλλά ο ληστής αυτός είχε περισσότερη από αυτούς αίσθηση, και ό,τι δεν είδαν οι αρχιερείς, το είδε ο ληστής. Και ομολογεί, ότι τίποτα άτοπο δεν έπραξε. Εάν είχε ακούσει προηγουμένως για το Χριστό και για τα θαυμαστά έργα του, δεν φαίνεται από την αφήγηση των ευαγγελιστών. Αλλά η χάρη του Πνεύματος φώτισε αυτόν να γνωρίσει τον Ιησού, την ώρα που οι αρχιερείς παρέμεναν στο σκοτάδι.

23.42 και έλεγεν(1) τω 'Ιησοῦ, μνήσθητί μου(2), Κύριε, όταν έλθης(3) έν τῇ βασιλεία(4) σου.

42 Και στον Ιησού έλεγε: «Θυμήσου με, Κύριε, όταν έρθεις στη βασιλεία σου».

(1) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα μαρτυρούν υπέρ της γραφής: και έλεγεν· Ιησού, μνήσθητί μου, όταν έλθης εις την βασιλείαν σου. Η επίκληση αυτή είναι η προσευχή αμαρτωλού που πεθαίνει σε Σωτήρα που πεθαίνει.

Ήταν τιμή για τον Ιησού να τον επικαλείται έτσι ο ληστής, μολονότι ήταν πάνω στο σταυρό κατάδικος και χλευαζόταν και εξευτελιζόταν από τους εχθρούς του. Ήταν ευτυχία ανυπολόγιστη του ληστή το ότι αξιώθηκε να απευθύνει αυτήν τη δέηση. Ίσως δεν θα είχε άλλοτε προσευχηθεί. Και όμως τώρα η δέησή του εισακούστηκε και σώθηκε αυτός κατά την έσχατη στιγμή. Εφόσον υπάρχει ζωή, υπάρχει και ελπίδα. Και εφόσον υπάρχει ελπίδα, υπάρχει τόπος για προσευχή.

(2) Η επίκληση αυτή εξηγείται από την συμμετοχή και συντροφιά στην ίδια ποινή και στα δεινά του ίδιου παθήματος, η οποία φαινόταν στο ληστή, ότι δημιουργούσε με τον Ιησού στο εξής δεσμό αδιάλυτο. Πώς αυτός ο Ιησούς, ο οποίος πριν λίγο προσευχήθηκε για τους δημίους του, θα μπορούσε να λησμονήσει τελείως τον πτωχό του σύντροφο στη θλίψη των παθημάτων; (g). Ο ληστής γνώριζε, ότι είχε ακόμη λίγες ώρες ζωής. Συνεπώς η επίκλησή του αυτή συνυπονοεί πίστη στη μελλοντική κατάσταση, στην οποία ο Ιησούς επρόκειτο να δεχτεί αυτόν στη βασιλεία του. Ίσως πίστευε ότι ο Χριστός θα ανασταίνόταν από τους νεκρούς.

Σε κάθε περίπτωση η πίστη ανθρώπου συσταυρωμένου με τον Ιησού είναι πολύ αξιοπαρατήρητη. Μερικοί (οι στρατιώτες και αυτοί στους οποίους αναφέρθηκαν αυτοί και βεβαίωσαν ό,τι είδαν) είδαν τον Ιησού αναστημένο από τους νεκρούς και δεν πίστεψαν σε αυτόν.

Ο ληστής βλέπει αυτόν να θανατώνεται και όμως πιστεύει (p). Καταφρόνησαν οι Ιουδαίοι τους νεκρούς που αναστήθηκαν («μετά την ανάσταση αυτού... εμφανίστηκαν σε πολλούς» Ματθ. κζ 53): ο ληστής δεν καταφρόνησε τον κρεμασμένο μαζί με αυτόν πάνω στο σταυρό (Αυγουστίνου serm. 23,13).

(3) Πιστεύει σε ένδοξη επάνοδο του Ιησού πάνω στη γη (g). Η έννοια της φράσης είναι: Όταν έλθεις με τη δόξα και τη δύναμη της βασιλείας σου (p).

(4) Πιστεύει ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας και γνωρίζει ότι ο Μεσσίας πρόκειται να έχει βασιλεία (p). Και θα έλεγε κάποιος, ότι ο ευγνώμων ληστής ασφαλώς ήταν Ιουδαίος και πίστευε στην έλευση του Μεσσία κατά την ανάσταση (L). Ο Μεσσίας επρόκειτο σύμφωνα με τις επικρατούσες ιδέες (σύμφωνα με τα Ησ. κστ 19 και Δανιήλ ιβ 2) να αναστήσει τους άξιους από τους Ισραηλίτες, για να λάβουν μέρος μαζί με τους πατριάρχες στη μεσσιακή πανήγυρη (g). Ούτε οι απόστολοι κατά το χρόνο εκείνον δεν έτρεφαν τόσο διαυγείς ελπίδες για τη βασιλεία του Χριστού (b).

Ομολογεί αυτόν Κύριο και βασιλιά που έχει βασιλεία και έρχεται στη βασιλεία αυτή. Πιστεύει ακόμη, ότι θα έχει εξουσία στη βασιλεία αυτή και ότι σε όσους θα επιδείξει την εύνοιά του, θα είναι αυτοί ευτυχείς. Ο Χριστός βρίσκεται τώρα στο βάθος της ταπείνωσής του, εγκαταλελειμμένος από τους μαθητές του, εξευτελιζόμενος από το έθνος του, πεθαίνοντας πάνω στο σταυρό σαν εγκληματίας. Και ο ληστής κάνει τις ομολογίες του αυτές προτού να σημειωθούν τα από τον ουρανό θαύματα, τα οποία τίμησαν το πάθος του και προτού να αναγκαστεί και ο ίδιος ο κεντυρίων να ομολογήσει τον Χριστό υιό του Θεού.

Αληθινά, ούτε στον Ισραήλ δεν θα έβρισκε κάποιος τόσο μεγάλη πίστη. Πίστευε σε μέλλουσα ζωή και επιθυμούσε να είναι ευτυχής σε εκείνην τη ζωή, όχι όπως ο άλλος ληστής να σωθεί από το σταυρό, αλλά να βρει ανάσταση, όταν ο σταυρός θα του επέφερε το θάνατο. Έχουμε εδώ παράδειγμα της δύναμης του σταυρού, να ελκύει τους ανθρώπους στον εαυτό του. Δείχνει και προλέγει ο σταυρός

την ουράνια βασιλεία και αποκαλύπτει τον αληθινό παράδεισο, του οποίου και διανοίγει τις πύλες. Όχι τελείως απίθανη και η εκδοχή: «Είναι λογικό ότι θα έμαθε ο ληστής και τον λόγο, τον οποίο είπε ο Κύριος στον Πιλάτο. Η βασιλεία η δική μου δεν είναι από αυτόν τον κόσμο» (Ζ).

23.43 και εἶπεν(1) αὐτῷ ο Ἰησοῦς, Ἄμην λέγω σοι(2), σήμερον(3) μετ' ἑμοῦ(4) ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ(5).

43 Ο Ἰησοῦς του απάντησε: «Σε βεβαιώνω πως σήμερα κιόλας θα είσαι μαζί μου στον παράδεισο».

(1) Ο Κύριος τήρησε την πιο βαθειά σιγή μέσα στους χλευασμούς και τους εμπαιγμούς των αρχόντων και του όχλου. Αλλά τώρα πόσο είναι πρόθυμος και έτοιμος, να απαντήσει στο αίτημα του μετανοημένου κακούργου! (ο).

(2) Η φράση, όπως συνήθως, προαναγγέλλει κάτι που έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα ή υπερβαίνει κάθε προσδοκία. Δες και Λουκ. δ 24,ιβ 37,ιη 17,29,κα 32 (ρ). Ο ληστής «με αυτό το αίτημά του, ικέτευσε να τύχει μόνο κάποιου αγαθού· ο Χριστός όμως επειδή ήξερε την πρόθεσή του, υποσχέθηκε σε αυτόν αυτό που φαινόταν σε εκείνον το πιο αγαπητό από όλα» (Ζ).

Ο Χριστός πάνω στο σταυρό μοιάζει με το Χριστό πάνω στο θρόνο. Επειδή λοιπόν «τώρα είναι κρίση του κόσμου», ο ένας από τους ληστές απέρχεται με κατάρρα και ο άλλος με ευλογία. Αν και ο Χριστός ήταν ήδη σε αγωνία, δεν παρέλειψε παρόλ' αυτά να απευθύνει λόγο ενίσχυσης στο ληστή, που εμπιστεύτηκε τον εαυτό του σε αυτόν. Ακόμη και μεγάλοι αμαρτωλοί μέσω του Χριστού θα πετύχουν όχι μόνο την άφεση των αμαρτιών τους, αλλά και θέση στον Παράδεισο.

(3) Κάποιοι «παραβιάζουν το νόημα του ρητού βάζοντας κόμμα στο Σήμερα, ώστε να είναι το λεγόμενο ως εξής «ἀμην λέγω σοι σήμερον», και έπειτα προσθέτουν το «μετ' ἑμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ» (Θφ).

Αλλά όταν συνδέσει κάποιος το σήμερα με το λέω, σχεδόν εκμηδενίζει όλη την ισχύ του. Όταν όμως συνδέσει αυτό με τα επόμενα, είναι πλήρες νοήματος. Ο Ἰησοῦς γνωρίζει, ότι και αυτός και ο ληστής θα πέθαιναν κατά την ημέρα εκείνη. Και παραχωρεί σε αυτόν περισσότερα από όσα είχε ζητήσει ή ελπίζει (ρ). Ο Ἰησοῦς δηλαδή αντιθέτει ισχυρά το άμεσο και κοντινό της ευτυχίας, την οποία τού υπόσχεται, με τον απώτερο χρόνο τον οποίο ο ληστής είχε στο νου του και κατά τον οποίο περίμενε ότι ο Χριστός θα τον θυμόταν = Σε αυτήν τη σημερινή ημέρα, πριν ακόμη ο ήλιος δύσει, θα είσαι στον παράδεισο (g).

Ο ληστής ζήτησε από τον Κύριο να τον θυμηθεί. Το «μνήσθητί μου», το οποίο είπε, δεν υπονοεί μεγάλες αξιώσεις. Μικρό έλεος ζητά ο ληστής. Και ο Χριστός τού παραχωρεί θέση μαζί του στον Παράδεισο. Και του την παραχωρεί όχι σε απώτερο μέλλον, αλλά αμέσως και κατά την ίδια την ημέρα του παθήματος.

(4) Όχι απλώς συν εμοί, συντροφεύοντας εμένα, αλλά μετ' ἑμοῦ ως κοινωνός και συμμετοχος. Η υπόσχεση αυτή συνυπονοεί συνέχεια της συνείδησης και μετά θάνατον. Εάν αυτός που πεθαίνει χάνει τη συνείδησή του, η βεβαίωση που παρέχεται στο ληστή, ότι θα είναι μαζί με το Χριστό μετά θάνατον, θα ήταν χωρίς σημασία και περιεχόμενο (ρ).

Με τον δεύτερο Αδάμ αποκατασταθήκαμε σε όλα, όσα χάσαμε με τον πρώτο Αδάμ και επιπλέον σε παράδεισο ουράνιο αντί για αυτόν τον επίγειο. Και θα είμαστε εκεί με τον Χριστό. Αυτή είναι η μακαριότητα των ουρανών, να βλέπει κάποιος το Χριστό και να κάθεται μαζί του βλέποντας τη δόξα του και συμμετέχοντας σε αυτήν (Ιω. ιζ 24).

(5) Περσικό όνομα που εξελληνίστηκε (παίρι δανιζά= τεχνητός περιφραγμένος κήπος) (δ). Πάντως η λέξη είναι ανατολική και ήταν σε χρήση στους αρχαίους Πέρσες, όπως φαίνεται σαφώς από τα συγγράμματα του Ξενοφώντα, ο οποίος αποκαλεί τους κήπους και τα κυνηγετικά πεδία των μοναρχών και ευγενών στην Περσία, παραδείσους. Η λέξη χρησιμοποιείται και από τους Ο' για τον κήπο της Εδέμ. Εάν είναι αραβικής ή σανσκριτικής προέλευσης είναι αβέβαιο. Η λέξη κατέληξε να σημαίνει οποιονδήποτε ωραίο και τερπνό τόπο.

Εφόσον όμως ο παράδεισος της Εδέμ, ο πρωταρχικός τόπος της ωραιότητας και της ευτυχίας, κλείστηκε στο ανθρώπινο γένος μετά το προπατορικό αμάρτημα, ο Κύριος διάλεξε τον όρο παράδεισος για να δηλώσει το γεγονός, ότι ήδη ανώτερος και μακαριότερος παράδεισος άνοιξε στην ανθρωπότητα και ότι ο χαμένος παράδεισος ξαναποκτήθηκε και έγινε προσιτός σε όλους, όσοι θα ενωθούν με την πίστη προς τον νέο Αδάμ της χάρης (ο).

Η λέξη χρησιμοποιείται με διάφορες σημασίες στη Γραφή: α) Δενδροφυτευμένος περίβολος (Νεεμ. β 8· Άσμα δ 13, Εκκλ. β 5). β) Ο κήπος της Εδέμ (Γεν. β 8-10,15,16,γ 1-3,8-10 κλπ). γ) Ο κόλπος του Αβραάμ δηλαδή ο τόπος της ανάπαυσης των δικαίων μέχρι την ανάσταση. δ) Κάποιο μέρος στον ουρανό, που ταυτίζεται ίσως με τον τρίτο ουρανό (Β' Κορ. ιβ 4) (ρ).

Τι σημαίνει εδώ; Ο ρ. θεωρεί τη λέξη ως ταυτόσημη με τον κόλπο του Αβραάμ. Και σαφέστερα, παράδεισος είναι το τμήμα εκείνο του Άδη, όπου συγκεντρώνονται οι πιστοί (g) αναπαυόμενοι μέχρι τη Δευτέρα παρουσία.

Άλλη εκδοχή: «Εμείς όμως λέμε με απλούστερο τρόπο, ότι αμέσως πριν πάει στην λεγόμενη καρδιά της γης [=τον άδη], αποκατέστησε στον παράδεισο του Θεού τον πιστό ληστή» (Ω). Δηλαδή ο παράδεισος δεν είναι στον Άδη αλλά στον ουρανό. Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ο παράδεισος εδώ σημαίνει κυρίως όχι τόπο, αλλά κατάσταση ευτυχίας. Αυτό δεν συνυπονοεί, ότι αποκλείεται και η ιδέα του τόπου, αλλά το κύριο στοιχείο της υπόσχεσης του Κυρίου στον ληστή είναι ότι: θα είσαι μ α ζ ί μ ο υ σε κατάσταση ανείπωτης μακαριότητας.

Υπάρχει βεβαίως και ένας τόπος στον κόσμο των πνευμάτων, όπου οι χωριζόμενες από τα σώματά τους ψυχές μεταβαίνουν μετά θάνατον. Αλλά ό,τι γνωρίζουμε για τον τόπο αυτόν είναι αυτό και μόνο, ότι οι άγιοι που μεταβαίνουν σε αυτόν βρίσκονται και ζουν μαζί με το Χριστό. Ο Παύλος ποθούσε να πεθάνει, για να είναι μαζί με το Χριστό (Φιλιπ. α 23).

Αυτό αποδεικνύει, ότι η ψυχή του πιστού αμέσως μετά το θάνατο μεταφέρεται σε τόπο, όπου είναι και ο Χριστός. Λίγο ενδιαφέρει πού είναι ο τόπος αυτός, όπου ο Κύριος με το δοξασμένο σώμα του βρίσκεται σε κοινωνία με τους δικούς του που έφυγαν από αυτόν τον κόσμο. Το ουσιώδες είναι, ότι στην κοινωνία αυτή και στην παρουσία του Χριστού οι ψυχές θα απολαμβάνουν ειρήνη, χαρά και ανάπαυση, έως ότου ανατείλει το πρωινό της ανάστασης, όταν και τα σώματά τους θα αναστηθούν άφθαρτα και θα συνενωθούν με αυτές, για να συναπολαύσουν τα αγαθά, τα οποία μάτι δεν είδε και αυτί δεν άκουσε και στα οποία καρδιά ανθρώπου δεν ανέβηκε (ο).

«Είναι το ίδιο λοιπόν η βασιλεία των ουρανών και ο παράδεισος, και τίποτα δεν εμποδίζει... να λέει την αλήθεια και ο Παύλος, όταν αναφέρει ότι, κανείς από τους αγίους δεν απόλαυσε την υπόσχεση της ουράνιας κληρονομίας (προς Εβραίους ια 39). Διότι ο ληστής είναι μεν στον παράδεισο, δηλαδή στη βασιλεία... δεν απόλαυσε όμως την τέλεια κληρονομία των αγαθών. Διότι όπως ακριβώς οι καταδικασμένοι δεν βρίσκονται μέσα στα βασίλεια, αλλά με φρουρές φυλάσσονται αποκλεισμένοι περιμένοντας τις καθορισμένες ποινές· οι έντιμοι όμως και μπαίνουν στα βασίλεια και σε αυτό το χρονικό διάστημα ζουν σε αυτά· έπειτα, όταν φτάσει ο καιρός της διανομής των βασιλικών δωρεών, αξιώνονται αυτών· έτσι και οι άγιοι· αν και δεν απολαμβάνουν ακόμη το τέλειο, αλλά εν τω μεταξύ βεβαίως ζουν σε αυτά τα φωτεινά και ευωδιαστά και βασιλικά, για να το πούμε απλά, σκηνώματα, παρόλο που δεν αξιώνονται κατά τέλειο ακόμη τρόπο της διανομής των βασιλικών δώρων» (Θφ). Έτσι πλουσιότερη είναι η χάρη παρά η δέηση και επίκληση του ληστή. Διότι εκείνος παρακαλούσε, να τον θυμηθεί ο Κύριος, όταν έλθει στη βασιλεία του. Ο Κύριος όμως τού είπε: Σήμερα θα είσαι μαζί μου στον Παράδεισο. Όπου είναι ο Χριστός, εκεί είναι η ζωή, εκεί και η βασιλεία (Αμβρόσιος). «Εσύ όμως θαύμασε, σε παρακαλώ, το πώς, όπως ακριβώς κάποιος βασιλιάς τροπαιοφόρος επιστρέφοντας από τη νίκη του, φέρνει μαζί του τα καλύτερα από τα λάφυρα, έτσι και ο Κύριος, αφού αφείρεσε το καλύτερο από τα λάφυρα του διαβόλου [δηλαδή το ληστή] απογυμνώνοντάς τον, τον φέρνει μαζί του, επιστρέφοντας στην αρχαία πατρίδα του ανθρώπου, εννοώ τον παράδεισο» (Θφ). Σωστά λοιπόν παρατηρήθηκε, ότι ούτε ο ακόλουθος μετά από λίγο σκοτισμός του ηλίου, ούτε ο σεισμός, ούτε το άνοιγμα των τάφων, ούτε το σχίσσιμο των πετρών υπήρξαν μεγαλύτερα θαύματα από την ισχυρή πίστη και την επιστροφή του ληστή (ο).

Στίχ. 44-49. Ο θάνατος του Ιησού.

23.44 ἦν δε ὥσει ὥρα ἕκτη(1) καὶ σκότος(2) ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν(3) ἕως ὥρας ἐνάτης
44 Ἦταν περίπου δώδεκα ἡ ὥρα το μεσημέρι, κι ἔπεσε σκοτάδι σε ὅλη τη γη ως τις τρεις το ἀπόγευμα, γιατί ο ἥλιος χάθηκε.

23.45 τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος(4) καὶ ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα(5) τοῦ ναοῦ μέσον.
45 Το καταπέτασμα του ναοῦ σκίστηκε στη μέση.

(1) Δες Ματθ. κζ 45-56 και Μάρκ. ιε 33-41 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Στα φαινόμενα αυτά προφανώς υπάρχει κάτι το έκτακτο, είτε αποδώσει κάποιος τον εξαιρετικό τους χαρακτήρα σε υπερφυσική αιτία, είτε θεωρήσει αυτά ως σύμπτωση που σχεδιάστηκε από τη θεία Πρόνοια (g).

(3) Ἡ, εννοείται εδώ «η γη γύρω από την Ιουδαία... διότι σε πολλά σημεία η γραφή ονομάζει πάσαν γην την Ιουδαία» (Ω).

Ἡ, το μεσημβρινό σκοτάδι προερχόμενο από τον ήλιο σκοτείνιασε ολόκληρο το άνω ημισφαίριο· ενώ από την άλλη η σελήνη... μη παίρνοντας κανένα φως από τον ήλιο, βύθισε σε σκοτάδι το κάτω ημισφαίριο (b).

(4) «Είτε σκοτεινό σύννεφο ή σύννεφα ήταν απλωμένα κάτω από τις ηλιακές ακτίνες που έφθαναν στην Ιουδαία γη ή ο αέρας που ήταν εκεί έγινε παχύς δείχνοντας συμπάθεια και αυτός για το γεγονός, όπως ακριβώς η γη γύρω από την Ιουδαία και οι πέτρες και τα μνήματα... Και αυτό έγινε, για να μάθουν ότι, αυτός που είναι κρεμασμένος στο ξύλο είναι εκείνος που πήρε σύμμαχο την κτίση, όταν πολέμησε τους Αιγυπτίους για αυτούς και χάθηκε το ηλιακό φως και χύθηκε το σκοτάδι σε όλη τη χώρα τους» (Ω).

Σκοτάδι και τώρα, όπως άλλοτε στην Αίγυπτο, έπεσε, με μόνη τη διαφορά, ότι εκεί μεν διήρκεσε για τρεις μέρες, ενώ εδώ μόνο για τρεις ώρες. Δες Εξόδο ι 22.

(5) Δες Ματθ. κζ 51 και Μάρκ. ιε 38. Συνήθως θεωρούν το συμβολικό αυτό γεγονός ότι σημαίνει, ότι η οδός του θρόνου της χάριτος θα είναι στο μέλλον ανοιχτή σε όλους. Αλλά άραγε δεν θέλησε μάλλον ο Θεός να δείξει με αυτό, ότι από τη στιγμή αυτή ο ναός δεν θα ήταν πλέον κατοικία του; Όπως ο μέγας αρχιερέας έσχιζε το χιτώνα του μπροστά σε κάποια βλασφημία ή σκάνδαλο, έτσι ο Θεός σχίζει το καταπέτασμα των αγίων των αγίων, όπου έως τώρα έκανε αισθητή την παρουσία του. Δεν υπάρχουν πλέον άγια των αγίων, άρα λοιπόν ούτε άγια, ούτε θυσιαστήριο, ούτε θυσίες. Ο ναός καταλύθηκε από τον ίδιο το Θεό. Αυτό είχε προαναγγείλει ο Ιησούς στους Ιουδαίους, όταν τους έλεγε: Φονέψτε με, και αμέσως θα καταστρέψετε το ναό (g).

«Το καταπέτασμα του ναού σχίστηκε στα δύο, σαν να το έσχισαν σχεδόν και οι ίδιοι οι άγγελοι που κατοικούσαν από παλιά στο ιερό, και έσχισαν το σεμνό ύφασμα, έτσι ώστε, αφού μείνει γυμνός και έρημος από την δική τους φρουρά ο τόπος που ήταν άβατος και που δεν επιτρεπόταν να μπει κάποιος, να καταστεί έτοιμος στους εχθρούς και πολέμιους» (E).

23.46 και φωνήσας φωνή μεγάλη(1) ό 'Ιησοῦς εἶπεν, Πάτερ(2), εἰς χεῖράς σου(3) παρατίθεμαι(4) τὸ πνεῦμά μου(5)· και ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν(6).

46 Τότε ο Ιησούς κραύγασε με δυνατή φωνή και εἶπε: «Πατέρα, στα χέρια σου παραδίνω το πνεῦμα μου». Μόλις το εἶπε αυτό, ξεψύχησε.

(1) Και οι τρεις συνοπτικοί μνημονεύουν τη μεγάλη αυτή φωνή, η οποία αποδεικνύει, ότι ο Ιησούς δεν πέθαινε από εξάντληση (p).

(2) Η λέξη Πατέρα δείχνει ότι η ψυχή του Κυρίου απολαμβάνει ήδη και πάλι τη στοργική κοινωνία και γαλήνη με τον επουράνιο Θεό. Πριν από λίγο, επικαλούμενος τον Πατέρα, έλεγε Θεέ μου, Θεέ μου, γιατί με εγκατέλειψες, διότι ως εγγυητής μας πλήρωνε το χρέος μας. Το Πατέρα, το οποίο λέει τώρα, είναι το πρώτο αποτέλεσμα της συντελούμενης απολύτρωσης, το ένδοξο προανάκρουσμα της ανάστασης (g).

(3) Ο Πατέρας δέχτηκε το πνεῦμα του Ιησού· ο Ιησούς δέχεται τα πνεύματα των πιστών. Δες τα λόγια του Στεφάνου στο Πράξ. ζ 59 (b).

«Αυτή η φωνή, την οποία έκραξε πάνω στο σταυρό «στα χέρια σου παραδίδω», διδάσκει ότι οι ψυχές των αγίων δεν κλείνονται πλέον στον άδη, όπως και πριν, αλλά είναι κοντά στο Θεό και αυτό έγινε σαν σε απαρχή (ξεκίνημα) στο Χριστό. Διότι οι ψυχές προχωρούσαν προς τα κάτω και εκεί κρατούνταν, αλλά αυτήν την κάτω πορεία ο Κύριος την μετέβαλλε προς τα πάνω, μέσω του εαυτού του. Επειδή δηλαδή στο δικό του πρόσωπο βρέθηκε η ανθρώπινη φύση να έχει γίνει πλούσια με την αναμαρτησία του, έφερε ως καινοτομία σε μας το να στέλνονται στα χέρια του ζωντανού Θεού οι ψυχές που απαλλάσσονται από τα σώματα. Και αυτό γνωρίζοντας ο άγιος Στέφανος, εἶπε· Κύριε Ιησού, δέξου το πνεῦμα μου» (Ω).

(4) Η φράση «στα χέρια σου παραδίδω το πνεῦμα μου» προέρχεται από το ψαλμ. λ (στίχος 6). Ο μέλλοντας «θα παραδώσω», ο οποίος είναι και συνηθισμένη γραφή του κειμένου, ήταν φυσικός στο στόμα του Δαβίδ, του οποίου ο θάνατος δεν επέκειτο, αλλά ήταν ακόμη μακριά. Εξέφραζε με αυτόν, τον τρόπο, με τον οποίο έλπιζε, ότι μπορούσε να πεθάνει κάποια ημέρα. Ο ενεστώτας «παρατίθεμαι» αυτός και μόνος αρμόζει στην παρούσα κατάσταση του Ιησού (g).

Η γραφή παρατίθεμαι φαίνεται πιο αυθεντική. «Το ρήμα παραδίδω, διδάσκει ότι το πάθος του ήταν εκούσιο (=με τη θέλησή του)» (Ω). Αξιόλογη και η παρατήρηση: «Και παράδοση ονόμασε το θάνατο, διότι πάλι θα πάρει την ψυχή» (Θφ). «Δήλωνε δηλαδή το θα παραδώσω, ότι πάλι θα την πάρει πίσω» (Ω).

(5) Η λέξη πνεῦμα δεν πρέπει να εννοηθεί με την έννοια της ζωτικής αρχής και δύναμης, αλλά με την έννοια της λογικής και αθάνατης ψυχής, η οποία και μετά το χωρισμό από το σώμα εξακολουθεί να ζει (ο). Το πνεῦμα μου, όχι απλώς και μόνο τη ζωή μου, αλλά ούτε και απλώς την ψυχή μου· αλλά τις ανώτερες δυνάμεις της ψυχής μου, την υψηλότερη ζωή μου, το λογικό πνεῦμα μου.

(6) Κανείς από τους τέσσερεις ευαγγελιστές δεν λέει, πέθανε ή εκοιμήθη ή ετελεύτησε (p). «Διότι δεν πέθαινε ως κοινός άνθρωπος, αλλά ως δεσπότης» (Θφ). Πεθαίνει με τα λόγια της Γραφής στο

στόμα, διδάσκοντάς μας να χρησιμοποιούμε και εμείς τη γλώσσα της Γραφής όσες φορές απευθυνόμαστε προς το Θεό.

23.47 Ἰδὼν δὲ(1) ὁ ἑκατόνταρχος τὸ γενόμενον(2) ἐδόξασε(3) τὸν θεὸν λέγων, Ὅντως(4) ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος(5) ἦν.

47 Όταν ο Ρωμαῖος αξιωματικός είδε αυτό που έγινε, δόξασε το Θεό: «Πραγματικά», είπε, «αυτός ο άνθρωπος ήταν αθώς!»

(1) Δες Ματθ. κζ 54-61 και Μάρκ. ιε 39-47 και τις εκεί σημειώσεις.

(2) Όταν είδε όχι απλώς και μόνο τον τρόπο, με τον οποίο πέθανε ο Ιησούς, που δεν πρόδιδε εξάντληση, αλλά και τα έκτακτα περιστατικά, όπως και ο Ματθαῖος λέει «τον σεισμό και αυτά που έγιναν» (ρ).

(3) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν τη γραφή ἐδόξαζε· από αυτήν όμως ο g βρίσκει προτιμότερη τη γραφή ἐδόξασε. Δόξασε το Θεό χωρίς να το συνειδητοποιεί με τη δημόσια αυτή ομολογία λέγοντας ότι ο Ιησούς δεν ήταν εγκληματίας, αλλά πέθανε κατά το θέλημα του Θεού. Κάποιοι υπέθεσαν, ότι ο εκατόνταρχος ήταν προσήλυτος και ότι πρώτος αυτός με επίγνωση δόξασε το Θεό. Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι στην Κ.Δ. αναφερόμενοι εκατόνταρχοι παρουσιάζονται να έχουν καλό χαρακτήρα, το οποίο επιβεβαιώνει αυτό που αναφέρει ο Πολύβιος (VI, 24,9), ότι κατά κανόνα οι άριστοι στο στράτευμα προβιβάζονταν στην τάξη αυτή (ρ).

(4) Προηγουμένως αποτελούσε υπόθεση αμφίβολη στους θεατές, τώρα όμως βεβαιώνει αυτό αδίστακτα και χωρίς κάποια αμφιβολία (b).

(5) Δεν ήταν κακοποιός, όπως ισχυρίστηκαν (g). Ο Ματθαῖος και ο Μάρκος γράφουν «ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν». Αυτοί που θέλουν να συμβιβάσουν τη φαινομενική διαφωνία υποστήριξαν, ότι ο εκατόνταρχος είπε το δίκαιος πριν το σεισμό και το Θεού υἱὸς μετά από αυτόν. Πιθανότερο είναι, ότι και οι δύο αυτές φράσεις εκφράζουν μία και την αυτή σκέψη = Ἦταν πράγματι αγαθός και δίκαιος άνθρωπος και πολύ δίκαια ονόμασε το Θεό Πατέρα του. Ο εκατόνταρχος λέγοντας Υἱὸς του Θεού δεν καταλάβαινε βεβαίως πολλά από εκείνα τα οποία εκφράζει η ονομασία αυτή (ρ). Η αναφώνηση του εκατόνταρχου είναι το προοίμιο της επιστροφής του εθνικού κόσμου (g).

23.48 καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι(1) ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν(2) ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες εαυτῶν τὰ στήθη(3) ὑπέστρεφον(4).

48 Κι ὅλοι ὅσοι είχαν μαζευτεί εκεί για να δουν το θέαμα, μόλις είδαν αυτά που έγιναν, έφευγαν χτυπώντας μετανιωμένοι τα στήθη τους.

(1) Συμπαραγίνομαι. Λέγεται μία φορά και στο Β΄ Τιμοθ. δ 16 μόνο στο κείμενο το receptus (=το παραδεδομένο κείμενο της Καινῆς Διαθήκης της κριτικής έκδοσης).

(2) Και αυτό λέγεται μία φορά. Η λέξη υπαινίσσεται την περιέργεια, η οποία είχε προσελκύσει τα πλήθη εκείνα (g). Θεώρησαν την ὅλη τραγωδία ως αξιοπερίεργο θέαμα (ρ). Αυτοί όμως οι οποίοι είχαν έλθει ως απλοί θεατές κυκλοφορούν ήδη στις διάνοιές τους σκέψεις που τείνουν προς σωτηρία και προετοιμάζονται για την Πεντηκοστή που περιγράφεται στο Πράξ. β (b).

(3) «Χτυπούσαν και τα στήθη... και κατηγορώντας τους σταυρωτές, ολοφάνερα δικαίωναν τον Ιησού» (Θφ).

«Πολλοί θρηνούσαν για αυτά που γίνονταν και χτυπούσαν το στήθος· αυτό που κατ' εξοχήν δείχνει την ωμότητα των Ιουδαίων αρχόντων, είναι ότι για αυτά για τα οποία άλλοι θρηνούσαν, για αυτά αυτοί καυχιόντουσαν και ούτε από ευσπλαχνία λύγισαν, ούτε από φόβο συγκρατήθηκαν» (X).

Πολλοί από αυτούς δεν είχαν συμμετάσχει στις κραυγές Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αυτόν. Και εκείνοι όμως οι οποίοι είχαν λάβει μέρος σε αυτές, είχαν παρασυρθεί από τους αρχιερείς και ήδη αισθάνονταν τύψεις για την πράξη τους (ρ). Ὅσοι είχαν συνεργήσει, περιήλθαν κατά το πλείστον σε κατάσταση ταραχής (b) «φωνάζοντας εναντίον της τόλμης αυτών που τον σταύρωσαν, αν και όχι φανερά λόγω της ασέβειας των αρχόντων» (Σχ).

Η κατάπληξη και ο τρόμος, από τα οποία κυριεύτηκαν οι Ιουδαίοι, οι μάρτυρες της σκηνής, είναι το προοίμιο της μετάνοιας και της τελικής επιστροφής του Ισραήλ (g). Παρόλ' αυτά και πολλών από αυτούς τα συναισθήματα ήταν τελείως παροδικά και εφήμερα. Αυτοί δεν προχώρησαν και παραπέρα. Δεν ζήτησαν να εξετάσουν και να μάθουν περισσότερα για τον Ιησού, ώστε ακούγοντας την σχετικά με αυτόν αλήθεια να τον εγκολπωθούν ως Σωτήρα. Γύρισαν τρομαγμένοι και συγκινημένοι στα σπίτια τους, αλλά μετά από κάποιο χρόνο η εντύπωσή τους αυτή εξασθένησε, έως ότου λησμόνησαν τα πάντα.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με πολλούς από τους Χριστιανούς, των οποίων η συγκίνηση κατά τις εορτές των Παθών και κατά την συμμετοχή τους στα μυστήρια σιγά σιγά ελαττώνεται και πέφτει,

επειδή δεν εξακολούθησαν να καλλιεργούν τις πρώτες ακτίνες της αλήθειας, η οποία έλαμψε σε αυτούς.

(4) Στην πόλη (δ).

23.49 είστήκεισαν(1) δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ(2) ἀπὸ μακρόθεν(3), καὶ γυναῖκες(4) αἱ συνακολουθήσασαι(5) αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι(6) ταῦτα.

49 Ὅλοι οἱ γνωστοὶ τοῦ Ἰησοῦ στέκονταν μακριά. Μαζί τους τα παρακολουθούσαν αυτά και γυναῖκες που τον είχαν ακολουθήσει από τη Γαλιλαία.

(1) Ὅχι με έννοια υπερσυντέλικου, αλλά παρατατικού, όπως και το ἔστηκα είναι ενεστώτας. Εδώ λέγεται σε αντίθεση με το επέστρεφαν, για να παραστήσει την σταθερότητα των προσώπων αυτών, τα οποία παρέμεναν εκεί μέχρι τέλους (L).

(2) Μεταξύ των γνωστών αυτών θα ήταν και κάποιοι από τους αποστόλους. Αυτό συμπεραίνεται και από το «πάντες (=όλοι)» που μπαίνει μπροστά (g).

(3) Προδίδει το συναίσθημα του φόβου, το οποίο κυριαρχούσε σε αυτούς. Ο Ιωάννης και η Μαρία είχαν στην αρχή πλησιάσει κοντά στο σταυρό (Ιω. ιθ 26,27) (g).

(4) Ο Ματθαῖος και ο Μάρκος αναφέρουν τα ονόματα κάποιων από αυτές.

(5) Υπάρχει και η γραφή αἱ συνακολουθούσαι.

(6) Το ὁρῶσαι μπήκε σε γένος θηλυκό από ἔλξη γραμματική με το γυναῖκες, αναφέρεται όμως και στους γνωστούς που στέκονταν από μακριά. Αξιοσημείωτη η αλλαγή του ρήματος. Αυτοί δεν είναι από αυτούς που «θεωρούν» από περιέργεια, αλλά «ὁρῶσι» με αγωνιώδες ενδιαφέρον (p). Το ὁρῶσαι αναφέρεται συγχρόνως στα περιστατικά του θανάτου του Ιησοῦ και στην αναχώρηση του πλήθους που χτυπούσε τα στήθη (g).

Στίχ. 50-56. Η ταφή του Ιησοῦ.

23.50 Καὶ(1) ἰδοὺ(2) ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ βουλευτῆς ὑπάρχων καὶ ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος(3)
50 Ὑπήρχε κάποιος που τον ἔλεγαν Ἰωσήφ, μέλος του συνεδρίου και ἄνθρωπος καλοκάγαθος και δίκαιος

23.51 – οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος(4) τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει(5) αὐτῶν – ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων(6), ὃς προσεδέχετο και αὐτός(7) τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ,
51 –αὐτός δεν ἦταν σύμφωνος με τη γνώμη και τις πράξεις των Ἰουδαίων. Καταγόταν ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ πόλη Ἀριμαθαία και περίμενε κι αὐτός τὴ βασιλεία του Θεοῦ.

(1) Στο τμήμα αυτό που αναφέρεται στην ταφή του Κυρίου οι στίχοι 54-56 και κάποιες άλλες φράσεις των υπόλοιπων στίχων είναι αποκλειστικές του Λουκά.

(2) Η σύνταξη είναι ὅμοια με αυτήν στο Λουκ. ιθ 2, και εννοείται ἀπὸ ἔξω το ἦν (=ἦταν), δηλαδή «Καὶ ἰδοὺ ἦν ἀνὴρ» (δ). Οι κρυμμένοι φίλοι του Κυρίου εμφανίζονται κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἔσχατης καταφρόνησής του. Ἦδη εκπληρώνεται ο λόγος του Παύλου (Β΄ Κορ. ε 14) «η ἀγάπη του Χριστοῦ μᾶς συνέχει (=μας σφίγγει ὅλους μαζί και μας συγκρατεῖ προσκολλημένους σε αὐτόν)» (g).

(3) Ἀγαθὸς και δίκαιος σύμφωνα με το Λουκά, το οποίο είναι ταυτόσημο με το ελληνικό ἰδανικό που εκφράζεται με τὴ φράση καλὸς καγαθός· ο Μάρκος γράφει «ευσχήμων βουλευτῆς»=(σεβαστός) που είναι το ρωμαϊκό ἰδανικό· και ο Ματθαῖος γράφει «ἄνθρωπος πλούσιος». Δεν είναι ἄραγε αὐτό το ἰουδαϊκό ἰδανικό; (g). Καθένας που είναι ἀγαθός, είναι και δίκαιος· ὄχι ὅμως και ἀντίστροφα. Ο Λουκάς ἀναφέρει το ὅλο ἢ το γένος (ἀγαθός) πριν το μέρος ἢ το εἶδος (δίκαιος) (b). Ὅχι μόνο δίκαιος προς ὅλους, ἀλλά και καλὸς και ευεργετικὸς προς ὅλους ὅσους είχαν τὴν ἀνάγκη του.

(4) Δεν γνωρίζουμε εἴαν ἀπουσίασε τελείως ἀπὸ τὴ συνεδρία ἢ εἴαν παρὼν σε αὐτὴν ἀπείχε ἀπὸ τὴν ψηφοφορία ἢ ψήφισε ἀρνητικά. Ἀπὸ το Μάρκ. ιδ 64 («ὅλοι καταδίκασαν...») μπορούμε να συμπεράνουμε, ὅτι κατὰ τὴν ἀπαγγελία τῆς ἀπόφασης ἦταν ἀπών, διότι αὐτὴ ἦταν ὁμόφωνη (p), μολοντί η φυσικὴ ἐρμηνεία τῆς φράσης, τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ εἰς τὸν Λουκάς, δηλώνει μάλλον ὅτι ο Ἰωσήφ ἦταν παρὼν στη συνεδρία και ψήφισε κατὰ τῆς ἀπόφασης του συνεδρίου (o).

(5) Οὔτε στην ἀπόφαση (=τὴν βουλή) οὔτε στις ἀπεχθεῖς μεθόδους (=πράξη) με τὴς ὁποῖες εξασφαλίστηκε ἡ ἀπὸ τον Πιλάτο ἐπικύρωση τῆς ἀπόφασης (g).

(6) Βρισκόταν στο ὄρος του Εφραὶμ και συνεπῶς ἔξω ἀπὸ τα φυσικὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας. Ἀλλά ἀπὸ τὴν ἐποχὴ, για τὴν ὁποία γίνεται λόγος στο Α΄ Μακκαβ. ι 38,ια 34, περιλήφθηκε στην ἐπαρχία αὐτὴ (g). Το πλήρες ὄνομά τῆς ἦταν Ραμαθαίμ-ζοφίμ (=διπλὴ κορυφὴ των φρουρῶν). Για τὴν τοποθεσία τῆς παρὸλ' αὐτὰ ὑπάρχουν πολλὲς ἀμφισβητήσεις, που καθιστοῦν αὐτὴν πολυπλοκότατο πρόβλημα στην ἱερὴ τοπογραφία (p).

(7) Η συνηθισμένη γραφὴ: «ος και προσεδέχετο και αὐτός», ἡ ὁποία περικόπηκε λόγω του

πλεονασμού, τον οποίο φαινόταν να παρουσιάζει. Οι αντιγραφείς δεν αντιλήφθηκαν τον σκοπό, για τον οποίο μπήκε το πρώτο κ α ι και έπειτα προστέθηκε το «και αυτός». Με το πρώτο «και» («και προσεδέχετο») ο Λουκάς προσθέτει την ιδιότητα του πιστού στις ιδιότητες του αγαθού και δίκαιου, που αποδόθηκαν στον Ιωσήφ· ενώ με τη φράση «και αυτός» τον διακρίνει από τους άλλους δεδηλωμένους φίλους του Ιησού= Και αυτός ήταν ένας από τους δικούς του, παρόλο που φαινομενικά συγκαταλεγόταν στις τάξεις των αντιπάλων του (g).

Και αυτός, όπως δηλαδή και ο Νικόδημος και άλλοι (δ). Υπάρχουν πολλοί, οι οποίοι εγκαρδίως ευλαβούνται το Χριστό, παρόλο που εξωτερικά δεν εκδηλώνουν αυτό το ίδιο ζωηρά. Είναι παρόλ' αυτά πρόθυμοι και έτοιμοι να του προσφέρουν πραγματικές υπηρεσίες και σε δεδομένη στιγμή να φανερώσουν την αφοσίωσή τους με μεγαλύτερη αυταπάρνηση από όσο άλλοι, οι οποίοι κάνουν μεγαλύτερο θόρυβο και επίδειξη.

23.52 οὗτος(1) προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ,

52 Πήγε, λοιπόν, στον Πιλάτο και ζήτησε το σώμα του Ιησού.

23.53 καὶ καθελὼν ἐνετύλιξε(2) σινδόνι(3), καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνήματι λαξευτῷ(4) οὗ οὐκ ἦν οὐδεὶς οὐδέπω(5) κείμενος.

53 Αφού το κατέβασε, το τύλιξε μ' ένα σεντόνι και το έβαλε σ' ένα λαξευμένο μνήμα, στο οποίο δεν είχαν βάλει ποτέ κανέναν.

(1) Με το «οὗτος» ανακεφαλαιώνει όλα όσα ειπώθηκαν για τον Ιωσήφ (δ).

(2) Το ρήμα αυτό συναντιέται μόνο εδώ και στο Ματθ. κζ 59 και Ιω. κ 7, όπου πρόκειται είτε για την ταφή είτε για το μνημείο του Κυρίου.

(3) Και οι τρεις συνοπτικοί αναφέρουν το σεντόνι, το οποίο για την ταφή κοβόταν σε οθόνια (=επιδέσμους) ή κειρίες (λωρίδες για σάβανο). Ο Μάρκος (ιε 46) μάς λέει, ότι αγοράστηκε από τον Ιωσήφ για αυτόν το σκοπό, και συνεπώς αγοράστηκε εκείνη την ημέρα. Άλλη ένδειξη για το ότι η γιορτή του Πάσχα (των Εβραίων) δεν είχε αρχίσει ακόμη (ρ).

(4) Από το ρήμα λαξεύω (λας και ξέω)= σκαλισμένο στο βράχο (δ). Το επίθετο αυτό δεν είναι κλασικό. Συναντιέται μία φορά στους Ο' (Δευτερ. δ 49) και 4 φορές στη μετάφραση του Ακύλα (Αριθμοί κα 20, κγ 14, Δευτερ. λδ 1 και Ιησού Ναυή ιγ 20) (ρ).

(5) Συσσώρευση αρνήσεων. Το γεγονός αναφέρεται ως δείγμα ιδιαίτερης τιμής σε αντίθεση με τον επονείδιστο θάνατο (ρ), αλλά και για να τονιστεί, ότι «κανείς άλλος δεν ήταν θαμμένος, για να μην πουν οι συκοφάντες, ότι άλλο σώμα αναστήθηκε» (Θφ). Φαίνεται ότι το ίδιο λαξευτό μνημείο χρησιμοποιούνταν και για περισσότερους συγχρόνως νεκρούς, πριν ακόμη τα οστά αυτών που θάφτηκαν σε προηγούμενο χρόνο περισυλλεχτούν για να τοποθετηθούν στο οστεοφυλάκιο (L).

23.54 καὶ ἡμέρα ἦν Παρασκευή(1), Σάββατον ἐπέφωσκε(2).

54 Ἦταν ἡμέρα Παρασκευή, και πλησίαζε το Σάββατο.

(1) Υπάρχει και η γραφή παρασκευής. Η γραφή παρασκευή= τεχνικός όρος που σημαίνει την έκτη ημέρα της εβδομάδας, αυτήν που και εμείς ονομάζουμε Παρασκευή. Και ονομάστηκε έτσι η έκτη ημέρα της εβδομάδας από το ότι ήταν και ημέρα προπαρασκευής του Σαββάτου και παραμονή αυτού. Για αυτό η συριακή μετάφραση του Cureton μεταφράζει τη λέξη με την έννοια της έκτης ημέρας της εβδομάδας. Η αλεξανδρινή γραφή «παρασκευής», θα μπορούσε να έχει την ίδια έννοια (=έκτη της εβδομάδας)· θα μπορούσε όμως να σημαίνει και την προπαρασκευή και παραμονή οποιασδήποτε γιορτής, για την οποία θα χρειαζόταν προετοιμασία από την προηγούμενη ημέρα (g).

(2) «Πλησίαζε να φωτίσει, να γίνει αυγή, να ανατείλει» (Z). Ποιητική έκφραση που δηλώνει ότι πλησίαζε να ανατείλει η μεγάλη εκείνη ημέρα του Σαββάτου (δ). Ανακριβής όμως έκφραση. Διότι το Σάββατο άρχιζε από τη δύση και όχι από την ανατολή του ηλίου. Αλλά το επιφώσκω εύκολα μπορεί να μεταπέσει και στη σημασία του αρχίζω (ρ).

Φώτιζε διότι και η νύχτα έχει το φως της, ειδικά όταν είναι πανσέληνος, όπως ήταν τότε κατά το Πάσχα (b). Η παρατήρηση αυτή για το χρόνο γίνεται, για να δικαιολογηθεί η βιασύνη, με την οποία έγινε η ταφή. Φώτιζε μετά από κάποιες στιγμές το Σάββατο. Το κλάμα δεν πρέπει να παρεμποδίζει τη σπορά. Αν και έκλαιγαν για το θάνατο του Χριστού, όμως δεν λησμονούν τον αγιασμό του σαββάτου. Οι βιοτικές μας υποθέσεις πρέπει εγκαίρως να κανονίζονται, ώστε να μην μας γίνονται εμπόδιο από το πνευματικό μας έργο κατά την Κυριακή.

23.55 Κατακολουθήσασαι(1) δὲ αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἐθεάσαντο(2) τὸ μνημεῖον καὶ ὡς ἐτέθη(3) τὸ σῶμα αὐτοῦ(4),

55 Παρακολουθούσαν και οι γυναίκες που είχαν έρθει μαζί με τον Ιησού από τη Γαλιλαία, οι οποίες είδαν το μνήμα και ότι σ' αυτό τοποθετήθηκε το σώμα του Ιησού.

(1) Η πρόθεση «κατά» στο ρήμα δεν σημαίνει κατάβαση στο μνημείο, αλλά ότι ακολουθούσαν πίσω από τον Ιωσήφ και τους βοηθούς του (ρ): σημαίνει την φροντίδα, την οποία έλαβαν να προσκολληθούν στον Ιωσήφ ως συνοδεία του από κοντά (L).

(2) Με προσοχή παρατήρησαν για να ξαναβρούν έπειτα το μνημείο (δ). Το γεγονός, κατά το οποίο οι γυναίκες παρατηρούσαν τον τάφο, στον οποίο τοποθετήθηκε το σώμα, αναφέρεται και από τους τρεις συνοπτικούς. Αποτελεί αυτό μέρος της απόδειξης της Ανάστασης (ρ).

(3) Δεν παρατήρησαν μόνο τον τάφο, αλλά και πώς το σώμα είχε τοποθετηθεί, πράγμα το οποίο ήταν αναγκαίο για τα σχέδιά τους για τη νέα πληρέστερη επάλειψη με μύρα (L). Το πώς αναφέρεται στην τοποθέτηση του σώματος στον τάφο (ο) ή και πώς ενταφιάστηκε, δηλαδή πώς σαβανώθηκε και δέθηκε (δ).

(4) Ακολουθούσαν την ταφή όχι κάποιοι από τους μαθητές, αλλά μόνο οι γυναίκες από τη Γαλιλαία. Παρακολουθούν με δάκρυα από μακριά την ταφή. Έχουμε κηδεία σιωπηλή και όχι επίσημη και πομπώδη, αλλά η απόθεση στον τάφο, και παραμονή του είναι παρόλ' αυτά ένδοξη, όπως θα αποδειχτεί μετά από κάποιες ώρες, όταν το Σάββατο θα έχει περάσει και θα ξημερώνει η Κυριακή.

23.56 ὑποστρέψασαι δὲ ἠτοίμασαν(1) ἀρώματα καὶ μύρα(2). Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἠσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν(3),

56 Γύρισαν, λοιπόν, πίσω και ετοίμασαν αρώματα και μύρα.

Την ημέρα του Σαββάτου δεν έκαναν καμιά ενέργεια, όπως προostάζει ο νόμος.

(1) Ο Μάρκος (ιστ 1) λέει, ότι η αγορά των αρωμάτων έγινε, όταν πέρασε το Σάββατο, δηλαδή το απόγευμα της επομένης ημέρας, κατά την οποία έγινε η ταφή. Πιθανώς κατά το απόγευμα του θανάτου του Ιησού είχαν αρχίσει να κάνουν τις προετοιμασίες τους και συμπλήρωσαν αυτές όταν πέρασε το Σάββατο (g).

(2) Αρώματα = φυτά ευώδη: φυτικές ύλες αρωματώδεις: μύρα=έλαια αρωματικά (g.p.). Οι προετοιμασίες τους αυτές δείχνουν περισσότερο την αγάπη τους παρά την πίστη τους. «Οι γυναίκες, αν και είχαν πίστη προς τον Κύριο, αλλά δεν ήταν τέτοια όπως έπρεπε... Διότι νομίζοντάς τον ως απλό άνθρωπο, ετοιμάζουν μύρα και αρώματα, σύμφωνα με τη συνήθεια που επικρατούσε στους Ιουδαίους οπωσδήποτε για τους νεκρούς» (Θφ). Όπως μπορεί κάποιος να συμπεράνει και από το παράδειγμα του ληστή, ήλπιζαν οι γυναίκες σε ένδοξη επανεμφάνιση του Ιησού μετά το θάνατό του, όχι όμως και σε αναζωοποίηση του νεκρού σώματός του, που τοποθετήθηκε ήδη στον τάφο (g).

(3) Και τις μεν 24 ώρες του σαββάτου δηλαδή από τη δύση του ηλίου της παρασκευής μέχρι τη δύση του σαββάτου, ησύχασαν σύμφωνα με την εντολή του Θεού να αγιάζουν το σάββατο (δ). Μπορεί κάποιος να πει ότι το Σάββατο αυτό ήταν το τελευταίο της Παλαιάς Διαθήκης, η οποία έπαιρνε τέλος μαζί με το θάνατο του Χριστού. Με ακρίβεια και σεβασμό τηρήθηκε από όλους εκείνους, οι οποίοι χωρίς να το γνωρίζουν επρόκειτο να εγκαινιάσουν τη νέα Διαθήκη (g). Εάν η ημέρα του θανάτου του Κυρίου ήταν η 15 Νισάν, η ημέρα του Πάσχα, δεν εξηγείται, πώς οι γυναίκες εργάστηκαν σε αυτήν, αγοράζοντας αρώματα, για να ησυχάσουν και να τηρήσουν αργία κατά την επομένη ημέρα του Σαββάτου. Εάν όμως δεχτούμε ότι η 15 Νισάν συνέπιπτε με το Σάββατο, το παν εξηγείται. Μέχρι τη δύση της Παρασκευής επιτρεπόταν η εργασία, και μετά τη δύση του σαββάτου επιτρεπόταν να εξακολουθήσουν αυτήν (ρ).

Κεφάλαιο 24

Στίχ. 1-12. Οι Μυροφόρες στον τάφο. Το μήνυμα των αγγέλων για την Ανάσταση του Κυρίου. Ο Πέτρος στο μνημείο.

24.1 τῇ δὲ(1) μιᾶ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος(2) ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα(3) φέρουσαι ἅ ἠτοίμασαν(4) ἀρώματα, και τινές(5) συν αὐταῖς.

1 Την επόμενη μέρα όμως μετά το Σάββατο, από τα βαθιά χαράματα, ήρθαν οι γυναίκες στον τάφο με τα αρώματα που είχαν ετοιμάσει· μαζί τους ήταν και μερικές άλλες.

(1) Το δε ανταποκρίνεται στο μεν του προηγούμενου ημιστιχίου= Ησύχασαν μεν κατά το σάββατο, την πρώτη όμως ημέρα... (ρ). Το κεφάλαιο έχει διαιρεθεί κακώς, διότι ο παρών στίχος είναι συνέχεια του προηγούμενου (L).

(2) Υπάρχει και η γραφή βαθέως, που μαρτυρείται από όλα τα αλεξανδρινά χειρόγραφα. Αυτό δεν είναι επίρρημα, αλλά γενική του επιθέτου σύμφωνα με την ασυνήθιστη στους μεταγενέστερους και

σπάνια και στην Κ.Δ. άγνωστη γραφή (δ). «Όρθρος βαθύς είναι αυτό που λέει ο Ματθαίος «πολύ αργά το σάββατο»· διότι ο βαθύς όρθρος καταλήγει να σημαίνει το ίδιο με το πολύ αργά (της προηγούμενης νύχτας)» (Θφ). Αμέσως μόλις η αργία του σαββάτου τούς επέτρεψε, το ταχύτερο, πριν ακόμη ξημερώσει, έρχονται στο μνημείο. Η αγάπη και ο σεβασμός, τον οποίο έτρεφαν προς τον Ιησού τις αφυπνίζει και τις θέτει σε κίνηση. Ο ζήλος τους παραμένει άσβεστος και για τα αρώματα, τα οποία από το απόγευμα της Παρασκευής, πριν ακόμη αρχίσει το Σάββατο, είχαν αγοράσει με μεγάλη δαπάνη, μολονότι πέρασαν δύο νύχτες, δεν άλλαξαν σκέψεις. Κοιμήθηκαν στο μεταξύ και ξύπνησαν επανειλημμένα, και δεν μετέβαλλαν απόφαση, ώστε να πουν: «Γιατί να γίνει η απώλεια αυτή του μύρου;». Ό,τι προετοιμάστηκε για τον Ιησού, για αυτόν πρέπει και να χρησιμοποιείται. Και οι ευσεβείς γυναίκες αυτό ακριβώς σκοπεύουν να πράξουν ερχόμενες στο μνημείο.

(3) Αν εξαιρέσουμε τα Μάρκ. ε 3, 5, ιε 46 και Αποκ. ια 9 η λέξη είναι χαρακτηριστική στο Λουκά, αφού συνηθισμένη στην Κ.Δ. είναι η λέξη μνημείο (ρ).

(4) Είναι κάπως παράδοξο, ότι ο Λουκάς δεν αναφέρει ευθύς εξ αρχής τα ονόματα των γυναικών. Προτιμά να αναφέρει αυτά πιο κάτω πιθανώς διότι τα ονόματά τους βαρύνουν περισσότερο, όταν μαρτυρούν για τα γεγονότα του τάφου (L).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν τη φράση «καί τινες σὺν αὐταῖς» = και κάποιες άλλες, οι υπόλοιπες δηλαδή που ήταν μαζί με τις τρεις (δ).

24.2 εὔρον δὲ τὸν λίθον(1) ἀποκεκλισμένον(2) ἀπὸ τοῦ μνημείου,

2 Βρήκαν τότε την πέτρα κυλισμένη από το μνήμα

(1) Ο Λουκάς δεν ανέφερε τίποτα προηγουμένως για το λίθο, αλλά θεωρεί ως δεδομένο και γνωστό, ότι λίθος κυλίστηκε στο στόμιο του μνήματος. Δες Ιω. ια 38 (b).

(2) Και οι τρεις συνοπτικοί χρησιμοποιούν το αποκυλίω για τον λίθο, ενώ ο Ιωάννης γράφει «ηρμένον εκ (=σηκωμένο από)». Το ρήμα δεν συναντιέται πουθενά αλλού στην Κ.Δ. (ρ). Το ρήμα υποδηλώνει, ότι ο λίθος ήταν μέγας έτσι ώστε μόνο κυλιόμενος μπορούσε να μετακινηθεί από τόπο σε τόπο (ο).

24.3 και εἰσελθοῦσαι(1) οὐχ εὔρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ(2)

3 και, όταν μπήκαν σ' αυτό, δε βρήκαν το σώμα του Κυρίου Ιησού.

(1) Υπάρχει και η γραφή: εἰσελθοῦσαι δε.

(2) Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο συνδυασμός της λέξης Κύριος με το όνομα Ιησούς, όπως γράφεται παραπάνω, πουθενά αλλού στα ευαγγέλια δεν συναντιέται, ίσως δε και στο Μάρκ. ιστ 19, όπου πάλι πρόκειται για γεγονός που έγινε μετά την Ανάσταση. Είναι όμως συχνός στις Πράξεις και στις επιστολές. Μετά το πάθημα και την Ανάσταση το όνομα Ιησούς υπερευψώθηκε. Δες Φιλιπ. β 9-11

24.4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι(1) αὐτὰς περὶ τούτου καὶ ἰδοὺ ἄνδρες(2) δύο(3)

ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν(4) ἀστραπτούσαις(5).

4 Καθὼς ἀπορούσαν γι' αὐτό, φάνηκαν μπροστά τους δύο άντρες με αστραφτερές στολές.

(1) Υπάρχει και η γραφή: ἀπορεῖσθαι. Η πρόθεση «δια» επιτείνει την έννοια του ρήματος. = Ενώ οι γυναίκες βρίσκονταν σε μεγάλη απορία μη μπορώντας να εξηγήσουν το πράγμα αυτό (δ), δηλαδή την αποκύλιση του λίθου και μάλιστα την εξαφάνιση του σώματος του Ιησού (ο). Η σύνταξη είναι εξόχως εβραϊκή (ρ). Αγαθοί και ευσεβείς Χριστιανοί συχνά απορούν για εκείνο, από το οποίο θα έπρεπε να ενισχύονται και να ενθαρρύνονται.

(2) Για τη λέξη ανήρ (=άνδρας) που χρησιμοποιείται για άγγελο που εμφανίζεται με μορφή άνδρα δες και Πράξ. α 10 και ι 30 (ρ).

(3) Οι άλλοι δύο συνοπτικοί μιλούν για ένα άγγελο, δεν αποκλείουν όμως και την παρουσία και άλλου αγγέλου. Άλλωστε είναι «διάφορες οι οπτασίες», διότι και διάφοροι όμιλοι γυναικών επισκέφτηκαν σε διαφορετικές ώρες του όρθρου τον τάφο. Δες για αυτό Μάρκ. ιστ 2.

(4) Υπάρχει και η γραφή ἐν ἐσθήτη ἀστραπτούση.

(5) Μόνο εδώ και στο Λουκά ιζ 24 συναντιέται στην Κ.Δ. το ρήμα αστράπτω (ρ). = Με στολές αστραφτερές από τη λάμψη του ουρανού φωτός (δ). Όχι μόνο λευκές, αλλά και λαμπρές που εξέπεμπαν λάμψη γύρω τους. «Εξαιτίας της αγάπης τους στο Χριστό και επειδή έδειξαν ζήλο για αυτό, αξιώθηκαν να δουν αγίους αγγέλους» (Κ), «και με τη λευκή ενδυμασία (των αγγέλων) παρέχονται στα μάτια των γυναικών σημάδια χαράς και γέλιου που αποτελούν και γνωρίσματα της σωτήριας ανάστασης ώστε και από την εμφάνιση να βοηθηθούν να καταλάβουν οι γυναίκες τη χαρά της ανάστασης και να ξεκινήσουν τη γιορτή του Πάσχα μαζί με τους λευκοφορεμένους αγγέλους» (Ε)

24.5 ἐμφόβων(1) δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν το πρόσωπον εἰς τὴν γῆν(2) εἶπον πρὸς αὐτάς, Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα(3) μετὰ τῶν νεκρῶν(4);

5 Κι ενώ αυτές κατατρομαγμένες είχαν σκυμμένο το πρόσωπό τους στη γη, τις ρώτησαν: «Τι ζητάτε τον ζωντανό ανάμεσα στους νεκρούς;

(1) Και η λέξη έμφοβος σχεδόν από μόνο το Λουκά χρησιμοποιείται και πάντοτε μαζί με το γίνεσθαι. Δες Λουκ. κδ 37, Πράξ. ι 4, κδ 25, Αποκ. ια 13 (ρ).

(2) Από το φόβο και τη λαμπρότητα έσκυψαν το πρόσωπο στη γη (δ). Το πρόσωπο σκυμμένο προς τη γη αποτελεί τη στάση του ευλαβικού φόβου (g).

(3) Τι ζητάτε τον ήδη ζωντανό, αφού αναστήθηκε (δ). Πολύ αξιοσημείωτη και η επόμενη ερμηνεία: Αυτόν, ο οποίος όχι μόνο επέστρεψε στη ζωή αφού αναστήθηκε, αλλά είναι και ο μόνος και απολύτως ζωντανός (b). «Διότι ζει μεν πάντοτε και είναι ζωή από τη φύση του ο Λόγος του Θεού· αλλά αφού κατέβασε τον εαυτό του σε σημείο που να αδειάσει από τη δόξα του και αφού υπέστη την ομοίωση με εμάς, γεύτηκε το θάνατο. Αλλά ήταν αυτό ο θάνατος του θανάτου. Αναστήθηκε λοιπόν από τους νεκρούς και έγινε ο δρόμος της επιστροφής στην αφθαρσία για εμάς μάλλον παρά για τον εαυτό του» (Κ).

(4) = στην κατάσταση και στις συνθήκες, στις οποίες βρίσκονται οι νεκροί (b): ανάμεσα στους νεκρούς (g). Παρέχεται εδώ επίσημη και από τον ουρανό μαρτυρία, ότι ο Κύριος ζει. Αυτό αποτελεί ενίσχυση και παρηγοριά των αγίων, ο καθένας από τους οποίους διακηρύττει: Γνωρίζω, ότι ο Λυτρωτής μου ζει. Και εφόσον αυτός ζει και εμείς θα ζήσουμε. «Επειδή εγώ ζω, και εσείς θα ζήσετε» (Ιω. ιδ 19), βεβαίωσε και Εκείνος. Όπως ο Αδάμ έγινε αίτιος θανάτου σε ολόκληρο το ανθρώπινο γένος, έτσι και ο Χριστός έγινε πηγή ζωής και αθανασίας για όλες τις γενιές των ανθρώπων. Ο Αδάμ μετέδωσε δηλητήριο, αλλά ο Χριστός σκόρπισε ζωή αιώνια. Και μεταδίδει ζωή σε μας, σε καθέναν από εμάς, διαμέσου της αγίας και άφθαρτης φύσης, την οποία πήρε μέσα στο χρόνο για την απολύτρωσή μας. Κάνοντάς μας μέλη του με τρόπο ανείπωτο και μυστηριώδη, μας αφθαρτίζει και μας χαρίζει ζωή αιώνια. Τι θαυμαστό έργο της χάρης! Παράδοξο υπήρξε το ότι ο Αδάμ απέβη σε θάνατό μας. Παραδοξότερο όμως ασύγκριτα και πολύ περισσότερο γεμάτο από χάρη είναι το ότι ο Θεός έγινε πηγή ζωής για εμάς διαμέσου του ανθρωπίνου εκείνου σώματος, το οποίο πήρε μέσα στο χρόνο αφού εξομοιώθηκε με μας.

24.6 οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλὰ ἠγέρθη(1). μνήσθητε ὡς(2) ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὧν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ(3), 6 Δεν είναι εδώ, αναστήθηκε! Θυμηθείτε τι σας είχε πει, όταν ακόμα ήταν στη Γαλιλαία.

(1) Η φράση «οὐκ ἔστιν... ἠγέρθη» αποσιωπάται από τον κώδικα του Βέζα και από κάποια άλλα σοβαρά λατινικά χειρόγραφα. Λόγο για την αποσιώπηση αυτή δύσκολα θα ήταν δυνατόν να βρούμε και ίσως πρόκειται για παλαιότατη παρεμβολή από τα Μάρκ. ιστ 6 και Ματθ. κη 6 (ρ). Παρόλα' αυτά το «ἠγέρθη» παρουσιάζεται αναγκαίο ως αφετηρία αυτών που επακολουθούν μέχρι και το «ἀναστήναι» που είναι στο τέλος του στίχου 7 (L).

(2) Το «ὡς» δεν είναι ταυτόσημο εξολοκλήρου με το ότι, αλλά υπονοεί την ακριβή επανάληψη των λόγων του Κυρίου (ρ.L.)= με ποιόν τρόπο, πώς μίλησε σε σας (δ). Οι στίχοι από το σημείο αυτό μέχρι το τέλος του στίχου 8 είναι χαρακτηριστικοί στο Λουκά (ρ).

(3) Ο Λουκάς επειδή περιορίζεται σε μόνες τις εμφανίσεις του αναστημένου Κυρίου που έγιναν στην Ιερουσαλήμ και χωρίς να αναφέρει καμία από τις εμφανίσεις στη Γαλιλαία, αποσιωπά την φράση του αγγέλου «θα σας προλάβει στη Γαλιλαία» που είναι στα Μάρκ. ιστ 7 και Ματθ. κη 7, η οποία παραπέμπει στα λόγια του Κυρίου στα Μάρκ. ιδ 28 και Ματθ. κστ 32 (ρ).

24.7 λέγων ὅτι(1) δεῖ(2) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν(3) καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήναι.

7 Σας εἶπε ὅτι ο Υἱὸς του Ἀνθρώπου πρέπει να παραδοθεῖ στα χέρια των εχθρῶν του Θεοῦ, να σταυρωθεῖ και την τρίτη ἡμέρα ν' ἀναστηθεῖ».

(1) Θυμίζει την προφητεία του Κυρίου στο Λουκ. θ 21 για τα παθήματά του, που έγινε στους μαθητές στη Γαλιλαία. Όσον αφορά στην προφητεία στο Λουκ. ιη 32, αυτή έγινε, όταν πλέον είχαν φύγει από τη Γαλιλαία (L). Οι άγγελοι από τον ουρανό δεν φέρνουν κάποιο νέο ευαγγέλιο, αλλά επαναφέρουν στη μνήμη τα λόγια του Κυρίου και υπενθυμίζουν το ευαγγέλιο που κηρύχτηκε από τον Κύριο.

(2) Σύμφωνα με την θεία θέληση (δ).

(3) Με τη φράση ἀνθρώπων ἀμαρτωλῶν δηλώνονται στην ιουδαϊκή γλώσσα οι εθνικοί, ενώ το ρήμα «παραδοθῆναι» που είναι πριν από αυτήν δηλώνει την αμαρτία των Ιουδαίων (g). Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Κύριος στις προφητείες του για το θάνατό του δεν χρησιμοποιεί την λέξη ἀμαρτωλῶν για τους σταυρωτές του (ο).

24.8 και ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ(1),

8 Θυμήθηκαν τότε τα λόγια του.

(1) Τότε θυμήθηκαν τα λόγια του Σωτήρα οι γυναίκες και κατάλαβαν την έννοιά τους σε συνδυασμό και με το κενό μνημείο (δ). Η κύρια αιτία αυτής της λησμοσύνης τους πρέπει να αναζητηθεί και στην πλήρη διάψευση των παχυλών ακόμη ελπίδων τους σχετικά με το Μεσσία, αλλά και στην εξάντληση των διανοητικών τους δυνάμεων, τα οποία είχε δημιουργήσει σε αυτές η θέα του δράματος στο Γολγοθά. ἤλπιζαν να δουν το Μεσσία σε θρόνο ἔνδοξο, να κατανικά όλους τους εχθρούς του και να βασιλεύει στη γη, και αντί για αυτό τον ἔβλεπαν σταυρωμένο και καλυπτόμενο ἀπὸ ἀνέλπιστο χλευασμό και καταφρόνηση. Αυτό δεν ἐπέδρασε λίγο στο να συσκοτίσει στις διάνοιές τους τις προφητείες του για την ἀνάσταση (ο)

24.9 και ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν(1) ταῦτα πάντα τοῖς ἔνδεκα καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς(2).

9 Ἐπέστρεψαν λοιπὸν ἀπ' το μῆμα και τα ἀνάγγειλαν ὅλα αὐτὰ στους ἔντεκα μαθητές και σ' ὅλους τους ἄλλους.

(1) Ο Μάρκος λέει, ὅτι «σε κανέναν δεν εἶπαν τίποτα, διότι φοβόντουσαν». Προφανῶς δεν ἔμειναν διαρκῶς σιωπηλές για αὐτὰ που δόθηκαν ως ευαγγέλια σε αὐτές στο μνημείο. Ὄταν ο φόβος τους πέρασε, εἶπαν αὐτὰ στους μαθητές σύμφωνα και με την ἐντολή, την ὁποία σύμφωνα με το Ματθ. κη 7 πήραν ἀπὸ τον ἄγγελο. Αλλά εἶναι ἴσως ἀπλούστερο να υποθέσουμε, ὅτι ο Λουκάς και ο Ματθαῖος ἀναφέρουν ἐδῶ την παράδοση, η ὁποία ἦταν γενικῶς γνωστὴ και τρέχουσα και η ὁποία ἀπέδιδε σε ὅλες τις γυναίκες ὅ,τι ἔγινε κατὰ τις πρώτες ἐκείνες στιγμές της ἐκπληξης ἀπὸ μόνη τη Μαρία τη Μαγδαληνή. Αὐτὴ ἀμέσως με την ἐπιστροφή της ἀπὸ τον τάφο ἀνήγγειλε στους ἀποστόλους τις ἐξελίξεις, ἐνῶ οι ὑπόλοιπες ἀπὸ φόβο σιγούσαν. Λίγο ἀργότερα ὁμως και αὐτές ἔλυσαν τη σιγή και ἀφηγήθηκαν σε ὅλους ὅλα ὅσα εἶχαν δεῖ και ἀκούσει (ρ).

(2) Ὄχι μόνο στους ἀποστόλους, ἀλλὰ και σε ὅλους τους ὑπόλοιπους, ὅσοι ἦταν μαζί τους. «Αφὸ μῆθησαν (στο μυστήριό της ἀνάστασης) οι γυναίκες ἀπὸ φωνὴ ἀγγέλων ἀπαγγέλλουν αὐτὰ γρήγορα στους μαθητές. Διότι ἔπρεπε σε γυναίκες να δοθεῖ ἡ τόσο λαμπρὴ χάρη. Διότι αὐτὴ (ἡ Εὐὰ) που παλαιότερα ἔγινε ὑπηρέτης του θανάτου ἀπαλλάσσεται ἀπὸ την κατηγορία ὑπηρετώντας φωνές ἀγίων ἀγγέλων και το σεπτὸ μυστήριό της ἀνάστασης και πρώτη το ἔμαθε και το ἀνήγγειλε» (Κ).

24.10 ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία(1) καὶ Ἰωάννα(2) καὶ Μαρία Ἰακώβου(3)· καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ(4) ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

10 Αὐτές που τα ἔλεγαν αὐτὰ στους ἀποστόλους ἦταν ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, ἡ Ἰωάννα, ἡ Μαρία ἡ μητέρα του Ἰακώβου και οι ὑπόλοιπες που ἦταν μαζί τους.

(1) Και οι τέσσερις ευαγγελιστές βάζουν πρώτη τη Μαγδαληνή, ἐνῶ ο Ἰωάννης ἀναφέρει μόνη αὐτήν, με το «δεν ξέρουμε» ὁμως το ὁποῖο αὐτὴ λέει στους ἀποστόλους (Ιω. κ 2) ὑπονοεῖ, ὅτι ἦταν και ἄλλες μαζί της (ρ).

(2) Ἡ Ἰωάννα ἀναφέρεται ἀπὸ μόνον τον Λουκά. Για αὐτὴν δεξ Λουκ. η 3. Και ἀπὸ αὐτὴν φαίνεται ἀντλήσει ο Λουκάς τις λεπτομέρειες αὐτές, ὅπως και ὅσα βρῖσκονται στο Λουκ. κη 8-12 που μόνον ἀπὸ αὐτὸν ἀναφέρονται (ρ).

(3) Ἡ Μαρία ἡ μητέρα του Ἰακώβου ἢ ἡ ἄλλη Μαρία ἀναφέρεται και ἀπὸ τους τρεῖς συνοπτικούς. Δες για αὐτὴν και Μάρκ. ιε 40,47. Πιθανῶς εἶναι ἡ ἴδια με τη Μαρία τη σύζυγο του Κλωπᾶ (Ιω. ιθ 25) (ρ).

(4) Ὅλοι οι ἀλεξανδρινοὶ κώδικες και πολλοὶ μεγαλογράμματοι παραλείπουν την ἀντωνυμία αὐτὴ. Σύμφωνα με την γραφὴ αὐτὴ (ὅπου παραλείπεται ἡ ἀντωνυμία) πρέπει να βάλουμε τελεία ἢ ἄνω τελεία μετὰ το Ἰακώβου, ὁπότε θα διαβάσουμε «καὶ οἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα».

24.11 καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν(1) ὡσεὶ λῆρος(2) τὰ ῥήματα αὐτῶν(3), καὶ ἠπίστουν(4) αὐταῖς.

11 Τα λόγια αὐτὰ τους φάνηκαν φλυαρίες και δεν τις πίστευαν.

(1) = Σύμφωνα με την κρίση των ἀποστόλων και των ἄλλων (ρ).

(2) Τεχνικός ὅρος στην ἰατρική για δήλωση του παραληρήματος ἀπὸ τον πυρετὸ (Hobart). Ἐδῶ ὁμως ἐκφράζει ἔννοια μετριότερη συγγενική με τη λέξη μωρολογία ἢ ἀνοησία (L): φλυαρία, γεννήματα της φαντασίας και του φόβου (δ). Θεώρησαν, ὅτι ἦταν φαντασίας γέννημα, διότι και αὐτοὶ εἶχαν λησμονήσει τα λόγια του Χριστοῦ και ἦταν ἀνάγκη να ὑπενθυμίσει κάποιος σε αὐτοὺς ὅχι μόνον ὅσα ο Κύριος εἶχε προεῖπει σε αὐτοὺς στη Γαλιλαία, ἀλλὰ και ὅσα μόλις πρὶν δύο ἡμέρες τους βεβαίωσε λέγοντας: λίγο χρόνο ἀκόμη και πάλι θα με δεῖτε.

(3) Υπάρχει και η γραφή «τὰ ρήματα ταῦτα».

(4) Όπως φαίνεται, κανείς από τους αποστόλους δεν είχε καταλάβει την ακριβή έννοια των προφητειών του Χριστού για την ανάστασή του. Θεώρησαν αυτήν ότι προαναγγέλλει ότι θα επέστρεφε ένδοξα είτε με νέο σώμα είτε ως ασώματη ύπαρξη. Κανείς απόστολος δεν κατανόησε πλήρως, ότι ο Ιησούς επρόκειτο να φονευτεί, να ταφεί και να αναστηθεί από τον τάφο ζωντανός. Για αυτό τώρα απιστούν (ρ).

24.12 Ὁ(1) δὲ(2) Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας(3) βλέπει τὰ ὀθόνια(4) κείμενα μόνα(5)· καὶ ἀπήλθεν πρὸς ἑαυτὸν(6) θαυμάζων τὸ γεγονός.

12 Ο Πέτρος όμως σηκώθηκε κι έτρεξε στο μνήμα. Όταν έσκυψε, είδε μέσα μόνο τα σάβανα και γύρισε σπίτι του γεμάτος απορία γι' αυτό που είχε γίνει.

(1) Κατά τρόπο άτοπο και πέρα από κάθε υγιή κριτική ο Tischendorf μαζί με μόνο τον κώδικα του Βέζα παραλείπει αυτόν τον στίχο, τον οποίο έχουν όλοι οι άλλοι κώδικες και οι μεταφράσεις και ο Ε. και ο Κ. και άλλοι πατέρες. Διότι ούτε αυτά που λέγονται μοναδική φορά από το Λουκά (παρακύψας, ὀθόνια, ἀπήλθε) είναι τέτοια, ώστε να αποδείξουν νόθο τον στίχο αυτό, αλλά ούτε μπορούσε να παρθεί από το Ιω. κ 3, οπότε ώφειλε να αναφέρει και τον Ιωάννη που συνόδευε τον Πέτρο (δ). Επιπλέον υπάρχουν στο στίχο και λέξεις που δεν συναντιούνται στο παράλληλο χωρίο του Ιωάννου, όπως οι ἀναστὰς, μόνα, θαυμάζων τὸ γεγονός. Ενώ οι δύο λέξεις ἀναστὰς και γεγονός είναι πολύ συχνές στο Λουκά. Και παρόλο που αυτός συχνότερα χρησιμοποιεί τη σύνταξη «θαυμάζειν ἐπί τω», όμως συντάσσει το ρήμα θαυμάζω και με αιτιατική πτώση (Λουκ. ζ 9, Πράξ. ζ 31) (ρ).

(2) Μάλλον αντιθετικός σύνδεσμος = μολονότι απιστούσαν, όμως ο Πέτρος αφού σηκώθηκε έτρεξε.

(3) Αφού έσκυψε κοντά σε αυτό, στο μνημείο (δ). Σκύβει κάποιος ώστε με το βλέμμα να ερευνήσει αυτό που βρίσκεται στο βάθος.

(4) Τα τεμάχια του σεντονιού, με τα οποία σαβάνωσαν τον Κύριο. Από το οθόνη, λευκό λινό σεντόνι (δ).

(5) Χωρίς το σώμα. Λόγος, για τον οποίο ο Πέτρος θαυμάζει. «Διότι πώς αφέθηκαν μόνοι οι επίδεσμοι και αυτοί ενώ το σώμα ήταν αλειμμένο με σμύρνα. Και πόση άνεση χρόνου είχε ο κλέπτης, ώστε να αφήσει αυτούς ξεχωριστά τυλιγμένους και να βγάλει έξω το σώμα;» (Θφ).

(6) Μπορεί να συνδεθεί άμεσα είτε με το ἀπήλθε = «έφυγε προς το σπίτι του» (Ζ), προς την οικία του (δ), είτε με το θαυμάζων = θαυμάζοντας ο ίδιος μέσα του (ρ). Σημαίνει την προσωπική έκπληξη του Πέτρου (δ). Πιο πιθανή η πρώτη εκδοχή. Εάν είχε θυμηθεί και ο Πέτρος τα λόγια του Χριστού, δεν θα ένιωθε έκπληξη, αλλά θα ικανοποιούνταν πλήρως βεβαιούμενος, ότι ο Κύριος είχε αναστηθεί. Αλλά είχε λησμονήσει αυτά και για αυτό θαυμάζει το γεγονός του κενού τάφου, μη βρίσκοντας εξήγησή του. Συχνά και εμείς κυριευόμαστε από απορία και σύγχυση μπροστά σε γεγονότα και περιστατικά, τα οποία θα μας παρουσιάζονταν σαφή και ωφέλιμα, εάν κατανοούσαμε τα λόγια του Χριστού στη Γραφή και είχαμε αυτά πάντοτε στη διάνοιά μας.

Στίχ. 13-35. Εμφάνιση του Κυρίου σε δύο μαθητές στους Εμμαούς.

24.13 Καὶ ἰδοὺ(1) δύο ἐξ αὐτῶν(2) ἦσαν πορευόμενοι(3) ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἐξήκοντα(4) ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἧ ὄνομα Ἐμμαοὺς(5),

13 Την ίδια μέρα, δύο από τους μαθητές του Ιησού πήγαιναν σ' ένα χωριό που απέχει εξήντα στάδια από την Ιερουσαλήμ και λέγεται Εμμαούς.

(1) Όπως σε πολλά σημεία στο ευαγγέλιο του Λουκά (α 20,31,36, β 25, ε 12, 18, ζ 12 κλπ.) εισάγεται με το «Καὶ ἰδοὺ» κάτι νέο και απροσδόκητο. Η αφήγηση που ακολουθεί είναι αποκλειστική σε μόνο το Λουκά και συγκαταλέγεται μεταξύ των ωραιότερων θησαυρών τους οποίους μόνος αυτός μάς διέσωσε. Είναι σχεδόν βέβαιο, ότι έλαβε τις για το γεγονός αυτό πληροφορίες του από έναν από τους δύο αυτούς μαθητές που πορεύονταν εις Εμμαούς και πιθανώς αυτές του δόθηκαν εγγράφως, διότι η αφήγηση αυτή φέρει όλα τα γνωρίσματα της προσωπικής πείρας και αντίληψης. Εάν αυτό γίνει δεκτό, τότε ο Κλεόπας μπορεί να θεωρηθεί ως ο πληροφοριοδότης του Λουκά (ρ). Το αυθεντικό της αφήγησης φαίνεται και από το ότι και αυτός ο Strauss, μολονότι ζήτησε να τοποθετήσει το γεγονός αυτό σε αναλογίες εξ ολοκλήρου φυσικές, αναγκάστηκε να αναγνωρίσει, ότι υπάρχει μέσα σε αυτό πυρήνας και βάθος ιστορικός (g).

(2) «Δηλαδή από όλους τους μαθητές» (Ζ). Ο ένας από αυτούς ονομαζόταν Κλεόπας (σ. 18). Ο άλλος; «Κάποιοι... λένε ότι είναι ο Λουκάς· για αυτό και απέκρυψε το δικό του όνομα ο ευαγγελιστής» (Θφ). Το γεγονός όμως, ότι ο Λουκάς ήταν σχεδόν κατά πάσα βεβαιότητα εθνικός (Κολοσ. δ 10-14) και ότι στο προοίμιο του ευαγγελίου παρουσιάζει τον εαυτό του ως μη αυτόπτη, κάνει πολύ απίθανη

την εικασία αυτή (ρ). Σύμφωνα με άλλη εικασία «αυτός που ήταν μαζί με τον Κλεόπα ήταν ο Σίμων, όχι ο Πέτρος, ούτε ο από την Κανά, αλλά κάποιος άλλος από τους εβδομήντα» (Κ). Και ο Ωριγένης δύο φορές αναφέρει τον Σίμωνα ως τον μαθητή που δεν κατονομάζεται εδώ (Κατά Κέλσου II 62,68). Αλλά και η εκδοχή αυτή προήλθε ίσως από πλανημένη (λανθασμένη) ερμηνεία της φράσης στο στίχο 34 «και εμφανίστηκε στο Σίμωνα» (ρ). Ο Αμβρόσιος αναφέρει σε πολλά σημεία ως όνομα αυτού το Αμμαον, το οποίο φαίνεται να προήλθε από τον αρχαίο τύπο του ονόματος της κώμης (Εμμαούς-Αμμαον) και σημαίνει τον κάτοικο της κώμης Αμμαους ή Αμμαον (L).

(3) = Οδοιπορούσαν μαζί (δ). Πιθανώς μετά την εορτή του Πάσχα επέστρεφαν στα σπίτια τους (L). (4) Το στάδιο=μέτρα 185 (L). Δηλαδή γύρω στα έντεκα σημερινά χιλιόμετρα. Υπάρχει και η γραφή εκατόν εξήκοντα, που προήλθε από διόρθωση που βασίστηκε σε γεωγραφική πλάνη, δηλαδή από την ταύτιση της κώμης Εμμαούς με την μετέπειτα γνωστή οχυρωμένη πόλη με το όνομα Νικόπολη κοντά στην Ιόππη, την σημερινή Αμβάς, που βρίσκεται 180 στάδια δυτικά της Ιερουσαλήμ. (Δες για αυτήν Α΄ Μακ. γ 40, 57, δ 3). Αλλά το αναφερομένο εδώ χωριό δεν μπορεί να είναι η Νικόπολη διότι θα ήταν παράλογο να δεχτεί κάποιος, ότι κατέστη δυνατόν οι δύο αυτοί άνδρες να βαδίσουν κατά την ίδια ημέρα δύο φορές τόσο μεγάλο διάστημα και να προφθάσουν κατά την επιστροφή τους τους μαθητές να συζητούν σε ώρα ακόμη απογευματινή (ρ,γ,L).

(5) Για το χωριό αυτό έγινε υπόθεση από άλλους (Caspari) ότι είναι η Κολόνιεχ, που βρίσκεται στην οδό της Ιόππης, σε απόσταση 45 στάδια από την Ιερουσαλήμ, την οποία παρεχώρησε ο Τίτος σαν αποικία σε οκτακόσιους από τους παλαιούς στρατιώτες του, και από εκεί προήλθε και το νέο αυτό όνομά της, το οποίο αντικατέστησε το παλαιό Εμμαούς. Εφόσον όμως καθορίζεται η απόσταση της Εμμαούς σε 60 στάδια πρέπει να αναζητηθεί η κωμόπολη αυτή στην Χαμόζαν ή Μπεϊτ-Μιζζά που βρίσκεται Β.Δ. της Κολόνιεχ σε μικρή απόσταση (g). Παρόλ' αυτά και η Χαμόζα (ή Khamasa) δεν είναι αρκετά κοντά στην Ιερουσαλήμ, αφού απέχει από αυτήν 72 στάδια. Η Ελ Κουβειβέχ (El Kubeibeh) που βρίσκεται σε απόσταση 63 στάδια από την Ιερουσαλήμ, και είναι στο δρόμο προς Λύδδα, είναι η πιθανή τοποθεσία της κωμόπολης Εμμαούς (ρ).

24.14 και αυτοί ώμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων(1).

14 Αυτοί μιλούσαν μεταξύ τους για όλα όσα είχαν συμβεί.

(1) «Για το σταυρό και για τα φοβερά θαύματα που έγιναν τότε, και για την ταφή και για όσα απαγγέλθηκαν από τις γυναίκες για την ανάσταση του Κυρίου» (Ζ). Αρμόζει οι μαθητές του Χριστού, όταν βρεθούν μαζί, να μιλάνε για το θάνατο και την ανάστασή του. Έτσι θα μπορέσουν να προαγάγουν τις γνώσεις τους μεταξύ τους, να ανανεώσουν τις αναμνήσεις τους και να θερμάνουν τις ευσεβείς διαθέσεις τους.

24.15 και ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν(1) καὶ αὐτὸς(2) Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς(3),

15 Καθὼς μιλούσαν και συζητούσαν, τους πλησίασε ο ἴδιος ο Ἰησοῦς και βιάδιζε μαζί τους.

(1) Οι δύο μαθητές δεν συμφωνούν για την σημασία των συμβάντων, και ειδικά για το πώς άδειασε ο τάφος και ανταλλάσσουν τις απόψεις τους (L). «Μιλούσαν μεταξύ τους... όχι έχοντας πιστέψει, αλλά απορώντας και εκπληρσόμενοι για πράγματα εξαίσια, και μη μπορώντας εύκολα να συμφωνήσουν εξαιτίας του παραδόξου» (Θφ). «Συζήτηση λείει ο ευαγγελιστής την εξέταση, δηλαδή το πώς ενώ ήταν τέτοιος (ο Ιησούς), έπαθε τέτοια πράγματα» (Ζ). Το μέγα θέμα της συζήτησής τους ήταν ο θάνατος του Ιησού και οι περιστάσεις, κάτω από τις οποίες έγινε και οι οποίες επακολούθησαν σε αυτόν. Και με τη συζήτηση επιχειρούσαν να συμβιβάσουν αυτά που έγιναν με τις προφητείες της Π.Δ. για τον Μεσσία, σύμφωνα με τις οποίες αυτοί ανέμεναν τον Μεσσία ως Βασιλιά και Σωτήρα του λαού (ο).

(2) Είναι Εβραϊκός αυτός ο τρόπος σύνταξης (g). Και αυτός ο ἴδιος ο Ἰησοῦς για τον οποίο μιλούσαν (ρ).

(3) Πλησίασε ξαφνικά από πίσω ανεπαίσθητα και συμπορευόταν μαζί τους (δ). «Επειδή είχε το σώμα του πνευματικό και πιο θείο δεν εμποδιζόταν πλέον από απόσταση τόπων ώστε να μην μπορεί να είναι με αυτούς που ήθελε» (Θφ). Μπορούμε και εμείς ενθυμούμενοι τον λόγο του Κυρίου: Όπου είναι δύο ή τρεις μαζεμένοι στο δικό μου όνομα, εκεί είμαι ανάμεσά τους, να είμαστε βέβαιοι, ότι όταν δύο (ή και περισσότεροι μαζί) συζητάμε για ζητήματα τέτοια, όπως αυτά που απασχολούσαν τότε τους δύο μαθητές που πορεύονταν εις Εμμαούς, ο Χριστός θα έλθει σε εμάς ως τρίτος. Εκείνοι οι οποίοι ζητούν το Χριστό, θα τον βρουν. Θα φανερώσει τον εαυτό του σε αυτούς που τον αναζητούν.

24.16 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο(1) τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν(2).

16 Τα μάτια τους ὁμως εμποδίζονταν, ἔτσι που να μην τον αναγνωρίζουν.

(1) Το κρατώ συχνά χρησιμοποιείται για να δηλώσει εμπόδιο που παρεμβάλλεται στην ενέργεια οργάνων σωματικών (g). «Κρατιόντουσαν σε αυτό μόνο, στο να μην τον αναγνωρίσουν» (Ζ). Αυτό όμως ήταν υπερφυσική ενέργεια είτε με μεταβολή της αίσθησης (από την πλευρά του υποκειμένου που έβλεπε) είτε με μεταβολή αυτού που εμφανίστηκε (του προσώπου δηλαδή που ήταν το αντικείμενο της θέας) (δ). Εκτός του ότι ήταν προκατειλημμένοι και δεν έμπαινε διόλου ούτε ως υπόνοια στο νου τους η ιδέα, ότι ήταν δυνατόν να δουν τον Ιησού, τον οποίο νόμιζαν νεκρό, «ούτε από τα χαρακτηριστικά του σώματος, με τα οποία φαινόταν τότε ο Σωτήρας, τους επιτρεπόταν να τον γνωρίσουν. Διότι όπως λέει ο Μάρκος, φαινόταν με άλλη μορφή και με άλλα χαρακτηριστικά. Διότι δεν κυβερνιόταν πλέον το σώμα από τους φυσικούς νόμους, αλλά ήταν υπερφυσικό και πνευματικό· για αυτό τα μάτια εκείνα κρατιούνταν ώστε να μην τον αναγνωρίσουν» (Θφ). Απόδειξη του ότι με υπερφυσική ενέργεια κρατιόντουσαν τα μάτια τους ώστε να μην τον αναγνωρίσουν, είναι το «άνοιξαν τα μάτια» που ακολουθεί στο στίχο 31. Πώς ήταν δυνατόν κατά τρόπο φυσικό οι δύο αυτοί μαθητές να διανύσουν τόσο δρόμο με τον Ιησού, να συνομιλήσουν μαζί του και να διδαχτούν από αυτόν για ώρες ολόκληρες, και να μην αναγνωρίσουν αυτόν παρά μόνο στο κόψιμο του ψωμιού; Η απόπειρα να εξηγήσουμε την μη αναγνώριση με τρόπο φυσικό και όχι με θαύμα παρουσιάζεται πολύ περισσότερο πιο θαυμαστή από το απλό θαύμα (ο).

(2) Ίσως οι μαθητές θα αναγνώριζαν τον Ιησού, εάν η πίστη τους στην ανάσταση τούς είχε ανοίξει τα μάτια (L). Κρατιόντουσαν να μην τον αναγνωρίσουν «έως ότου δηλαδή ο λόγος μπει μέσα τους κινώντας την καρδιά στην πίστη, έπειτα να παρουσιάσει τόσο καίρια την όψη στην ακοή, κάνοντας ολοφάνερο αυτό που ακούστηκε από πριν και βεβαιώθηκε» (Κ).

24.17 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Τίνες(1) οἱ λόγοι οὗτοι οὐς ἀντιβάλλετε(2) πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες; καὶ ἐστὲ σκυθρωποί(3).

17 Ο Ιησούς τους ρώτησε: «Για ποιο ζήτημα μιλάτε μεταξύ σας τόσο έντονα, έτσι που περπατάτε σκυθρωποί;»

(1) Ο Ιησούς ως καλός παιδαγωγός ρωτά προτού να διδάξει. Για να γίνει κάποιος με προσοχή ακουστός, πρέπει προηγουμένως να προκαλέσει ή να αφήσει, να μιλήσουν και αυτοί προς τους οποίους απευθύνεται (g).

(2) Λέγεται μία φορά. «Αντιβάλλετε, δηλαδή αντιλέγετε ή εξετάζετε» (Ζ): εναλλάξ μιλάτε, συζητάτε (δ). Ο Κύριος, παρόλο που εισήλθε ήδη στην κατάσταση της δόξας και εξύψωσής του, εξακολουθούσε να αισθάνεται στοργή προς τους μαθητές του και να φροντίζει για την παρηγοριά και ενίσχυσή τους. Ο Κύριος παρακολουθεί τις θλίψεις των μαθητών του και συμπαθεί αυτούς.

(3) = Και λόγω των ζητημάτων αυτών, τα οποία συζητάτε, είστε σκυθρωποί; Υπάρχει όμως και η γραφή των κωδίκων σιναϊτικού και βατικανού «και εστάθησαν σκυθρωποί». =Οι μαθητές αντάλλαξαν μεταξύ τους τις ιδέες τους· αλλά να ένας άγνωστος τούς ρωτά για το θέμα της συζήτησής τους, το τόσο λεπτό για αυτούς. Κατά φυσικό λόγο σταμάτησαν προς στιγμή την πορεία τους με κάποιον δισταγμό, εάν έπρεπε να μοιραστούν το θέμα με τον ξένο. Στάθηκαν και η κατήφεια, την οποία προκαλούσε σε αυτούς η συζήτηση, αλλά και η οποία ήταν συνέπεια της θλίψης τους για τα συμβάντα, τους παρουσίασε σκυθρωπούς (L). Ήταν σκυθρωποί. Είχαν χάσει τον Διδάσκαλό τους και είχαν διαψευστεί στις ελπίδες τους. Είχε παρόλ' αυτά αναστηθεί ο Διδάσκαλος. Αλλά αυτοί δεν το πίστεψαν και ήταν για αυτό λυπημένοι. Του Χριστού οι μαθητές είναι λοιπόν συχνά σκυθρωποί και όταν έχουν λόγους να χαίρονται. Η ασθένεια της πίστης τους τούς εμποδίζει να απολαύσουν την ενίσχυση, η οποία δίνεται σε αυτούς. Το ότι παρόλ' αυτά με συντροφιά βαδίζουν προς Εμμαούς και ανακοινώνουν μεταξύ τους την θλίψη τους και τις απορίες τους, τούς δίνει αρκετή ανακούφιση. Αυτοί που λυπούνται μαζί, ενισχύουν και παρηγορούν ο ένας τον άλλον. Παρηγορίες και ενισχύσεις μάς έρχονται συχνά από αυτό το ξεχύσιμο των καρδιών μας και των συναισθημάτων μας σε αδελφούς που συμπάσχουν και συνδοκιμάζονται. Πολλοί και από τους σύγχρονους μαθητές του Κυρίου είναι σκυθρωποί και πλησιάζει και αυτούς ο Ιησούς, την ώρα που τα μάτια τους κρατιούνται ώστε να μην τον γνωρίσουν. Έρχεται σε αυτούς με την εκκλησία του, η οποία τούς φαίνεται μόνο ως ένα ανθρώπινο καθίδρυμα. Ή, έρχεται σε αυτούς με τις αγίες του Γραφές, οι οποίες τους φαίνονται ότι λίγο διαφέρουν από τις άλλες συγγραφές της ανθρώπινης γραμματείας. Ή, έρχεται σε αυτούς με τα μυστήριά του, τα οποία κάτω από συνηθισμένα και εντελώς κοινά εξωτερικά είδη υποκρύπτουν την άορατη χάρη. Και έχει να απευθύνει ερωτήματα προς αυτούς και να τους μιλήσει, όπως άλλοτε στους δύο αυτούς μαθητές του, για να διασκορπίσει την μελαγχολία τους και να μεταδώσει σε αυτούς τη χαρά, όπως έκανε και σε αυτούς που πορεύονταν εις Εμμαούς. Θα διασκορπίσει την σκυθρωπότητα που τούς προκαλεί η σύγχυση της διάνοιάς τους και η παραγμένη συνείδησή τους, διότι θα διαφωτίσει

αυτούς πάνω σε όλα τα προβλήματα και απορίες τους και θα τους χαρίσει την άφεση των αμαρτιών τους.

24.18 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς, ὡ ὄνομα Κλεόπας(1) εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σὺ(2) μόνος(3) παροικεῖς(4) ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις(5);

18 Ο ένας, που ονομαζόταν Κλεόπας, του αποκρίθηκε: «Μονάχος ζεις εσύ στην Ιερουσαλήμ και δεν έμαθες τα όσα έγιναν εκεί αυτές τις μέρες;»

(1) Υπάρχει και η γραφή Κλεοπάς. Το όνομα δεν πρέπει να ταυτιστεί με το Κλωπάς (Ιω. ιθ 25), το οποίο είναι αραμαϊκό, αλλά προέρχεται από συγκοπή από το Κλεόπατρος (ρ).

(2) Η αντωνυμία μπαίνει μπροστά με έμφαση (ρ). Παρόλ' αυτά ο Κλεόπας μάλλον ευγενικά απαντά προς τον ξένο. Δεν λέει σε αυτόν: Τι σε ενδιαφέρει αυτό, για το οποίο εμείς συζητάμε; Τι δουλειά έχεις εσύ με τις δικές μας υποθέσεις; Οφείλουμε να είμαστε ευγενικοί προς όλους και πολύ περισσότερο σε εκείνους, οι οποίοι ευγενικά φέρονται σε εμάς. Βεβαίως οι ημέρες εκείνες ήταν πονηρές για τους μαθητές του Χριστού και μπορούσε να έλθει στο νου του Κλεόπα η υπόνοια ότι ο ξένος αυτός αναμιγνυόμενος αυτοβούλως και αυθόρμητα στη συζήτησή τους δεν είχε καλούς σκοπούς. Παρόλ' αυτά δεν αποφεύγει να κάνει αυτόν κοινωνό του ζητήματος που τον απασχολεί, το οποίο αναφερόταν στον Χριστό τον Εσταυρωμένο. Όσοι έχουν την γνώση για τον εσταυρωμένο Χριστό, οφείλουν να κάνουν ό,τι μπορούν για να την διαδώσουν. Αυτό έπραξε ήδη και ο Κλεόπας. Είναι επίσης αξιοπαρατήρητο, ότι ενώ οι δύο μαθητές προθυμοποιούνταν να διδάξουν τον ξένο, στο τέλος διδάχτηκαν από αυτόν. Διότι σε καθέναν που έχει και χρησιμοποιεί αυτό για ωφέλεια και των άλλων θα του δοθεί και θα του περισσέψει.

(3) Το μόνος συνδέεται στενά και με τα δύο ρήματα «παροικεῖς καὶ οὐκ ἔγνωσ». =Εσύ είσαι ο μόνος ο οποίος, μολονότι μένεις στην Ιερουσαλήμ δεν έμαθες τα όσα συνέβησαν (g). «Ο Κλεόπας ελέγχει τον φαινομενικό συνοδοιπόρο... εσύ μόνος από τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ δεν έμαθες αυτά που έγιναν;» (Θφ). «Επειδή κατάλαβαν και από τη γλώσσα και από την ενδυμασία, ότι είναι Ιουδαίος και αυτός τον ελέγχουν όχι σαν τον μόνο που διαμένει στην Ιερουσαλήμ, αλλά σαν τον μόνο που αγνοεί αυτά που είναι γνωστά σε όλους τους κατοίκους, και λένε μαλώνοντάς τον· Εσύ μόνος από όλους τους κατοίκους της Ιερουσαλήμ, μένεις στην Ιερουσαλήμ και δεν ξέρεις όσα έγιναν αυτές τις ημέρες;» (Ζ).

(4) =Κατοικείς ως ξένος, προσωρινά. Θεωρούν αυτόν ως προσκυνητή που ήλθε στα Ιεροσόλυμα για την γιορτή (g).

(5) Η άγνοιά του αυτή εμφανίζει αυτόν ως καθόλου ενδιαφερόμενο για τα θρησκευτικά πράγματα του έθνους (δ).

24.19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ποῖα(1); οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου(2), ὃς ἐγένετο(3) ἀνὴρ προφήτης(4) δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ(5) ἐναντίον τοῦ θεοῦ(6) καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ(7),

19 «Ποια;» τους ρώτησε. «Αυτά», του λένε, «με τον Ιησού από τη Ναζαρέτ, που ήταν προφήτης δυνατός σε έργα και σε λόγια ενώπιον του Θεού και ολόκληρου του λαού.

(1) Ρωτά «ώστε και από το στόμα τους να ακούσει αυτά, τα οποία από τις καρδιές τους γνώριζε, και έτσι να τους ελέγξει και να τους μαλώσει» (Ζ). Το ερώτημα αποβλέπει στο να ανοίξουν αυτοί τις καρδιές τους και να μπορέσει ο Κύριος να τους διδάξει (ρ). Με το ερώτημά του αυτό ο Κύριος ούτε δέχεται ότι είναι πάροικος στην Ιερουσαλήμ, ούτε αρνείται ότι έχει γνώση αυτών που διαδραματίστηκαν στην Ιερουσαλήμ (ο).

(2) Υπάρχει και η γραφή Ναζαρηνού.

(3) Απέδειξε, ότι είναι· έδειξε τον εαυτό του (ρ).

(4) Το άνδρας είναι ίσως σημάδι σεβασμού ή διεύρυνση της έννοιας, οπότε η λέξη προφήτης που ακολουθεί έχει έννοια επιθέτου (ρ). «Τον θεωρούσαν ότι είναι άνδρας προφήτης, επειδή είχαν ακόμη ατελή πίστη» (Ζ). Αξιόλογη και η παρατήρηση: Ο Κλεόπας εκφράστηκε με κάποια επιφύλαξη και λέει στον ξένο για τον Ιησού ό,τι δεν θα μπορούσε εύκολα να αμφισβητηθεί (L).

(5) «Έργο μεν να εννοήσεις τα θαύματα, ενώ λόγο τις διδασκαλίες» (Ζ).

(6) Μπροστά στο Θεό, ώστε και ο Θεός μπορούσε να μαρτυρήσει για αυτόν (ο).

(7) Τα έργα του και η διδασκαλία του έγιναν δημόσια και κάτω από τα μάτια όλων (ο). Έχουμε στο στίχο αυτό περίληψη του βίου του Χριστού. Ο Ιησούς ο Ναζωραίος υπήρξε ο κατεξοχήν προφήτης, ο Διδάσκαλος που ήλθε από το Θεό. Δίδαξε αληθινή και εξαιρετη διδασκαλία, η οποία αποδείχτηκε, ότι προερχόταν από ψηλά και ήταν θεία, διότι επιβεβαιώθηκε και επικυρώθηκε με πολλά ένδοξα

θαύματα, τα οποία τον παρουσίασαν πολύ μεν αγαπητό και ευνοούμενο του Θεού, εξόχως δε ευεργετικό και στους ανθρώπους· «δυνατό σε έργα και λόγια μπροστά στο Θεό και σε όλο το λαό»

24.20 ὅπως(1) τε παρέδωκαν(2) αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν(3) εἰς κρίμα θανάτου(4) καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

20 Πῶς τον παρέδωσαν οι αρχιερείς και οι ἄρχοντές μας να καταδικαστεί σε θάνατο και τον σταύρωσαν.

(1) Η λέξη εξαρτάται από το οὐκ ἔγνωσ ὅπως τε.=Δεν ἔμαθες και με ποιο τρόπο, με προδοσία δηλαδή και συκοφαντία (δ).

(2) Υπαινίσσεται ότι ἄλλοι εκτέλεσαν την σταύρωση (L).

(3) Η αντωνυμία υποδηλώνει ότι οι δύο μαθητές ήταν Ιουδαίοι και όχι ελληνοιστές οι οποίοι (ελληνοιστές) δεν διέμεναν μόνιμα στην Παλαιστίνη (ο).

(4) = «Σε καταδίκη θανάτου» (Z). Αξιοσημείωτη η επιφυλακτικότητα του Κλεόπα, που αποφεύγει να επικρίνει την ενέργεια των αρχιερέων και των αρχόντων του Ισραήλ. Ίσως διότι μιλούσε με ξένο, προς τον οποίο ἔπρεπε με κάθε φρόνηση και σύνεση να συμπεριφερθεί.

24.21 ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν(1) ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι(2) τὸν Ἰσραὴλ· ἀλλὰ γε(3) καὶ σὺν πᾶσιν τούτοις(4) τρίτην ταύτην ἡμέραν(5) ἄγει(6) σήμερον ἄφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

21 Εμεῖς ελπίζαμε ότι αὐτός είναι εκείνος που ἔμελλε να ελευθερώσει το λαό Ισραήλ. Αντίθετα, είναι η τρίτη μέρα σήμερα από τότε που ἔγιναν αυτά και δεν ἔχει συμβεί τίποτα.

(1) «Σαν ακριβῶς να διαψεύστηκαν οι ἐλπίδες τους, λένε τα ἐξῆς· Εμεῖς ελπίζαμε ότι αὐτός και ἄλλους θα σώσει, και να οὔτε τον εαυτό του δεν ἔσωσε· διότι τόσο ταπεινό φρόνημα είχαν για αὐτόν και τόση ἀπιστία είχαν. Διότι σχεδόν ἔλεγαν εκείνα, τα οποία ἔλεγαν και ὅσοι ήταν στο σταυρό. Ἄλλους ἔσωσε, τον εαυτό του δεν μπορεί να τον σώσει» (Θφ). «Συζητούσαν λυπημένοι μεταξύ τους για αὐτόν, χωρίς να προσδοκοῦν ότι ζει πλέον ο Χριστός. Διότι αὐτό δηλώνει, αὐτό που εἶπαν, ότι εμεῖς ελπίζαμε» (Σχ).

(2) Λυτροῦσθαι = ελευθερώνω κάποιον δούλο με πληρωμή λύτρου και εξαγορά. Η ἀπολύτρωση μπορούσε να θεωρηθεί και με ηθική ἔννοια (Τίτ. β 14, Α' Πέτρ. α 18). Και ὅταν ἀκόμη αναφέρονταν σε ἀπελευθέρωση από τους εχθρούς με την ἀποτίναξη του ζυγού τους, θεωρούσαν αὐτήν οι Ιουδαίοι ότι θα επιτευχθεί με παρέμβαση του Θεού ή του οργάνου του (L). Το λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ ἀποτελεῖ φράση που ἀναφέρεται στο Μεσσία και το ἔργο του. Το ρῆμα δεν ἔχει ἐδῶ την υψηλή πνευματική ἔννοια, η οποία τώρα ἀποδίδεται σε αὐτό (ο). Αξιοσημείωτα και τα ἐπόμενα: «Με διαφορετικό τρόπο... προσδοκοῦσαν το Χριστό ὅσοι από το λαό δεν γνώριζαν με ἀκρίβεια τα πράγματα, δηλαδή σαν σωτήρα και λυτρωτή από τα κακά που ἐπρόκειτο να πάθουν και από το ζυγό της ρωμαϊκής δουλείας· και ἔλπιζαν ότι θα βασιλεύσει αὐτός σε ἐπίγεια βασιλεία· για αὐτό και λένε, ότι εμεῖς ελπίζαμε ότι αὐτός θα λυτρώσει και τον Ισραὴλ από τους ἐθνικούς Ρωμαίους, και αὐτός δεν ξέφυγε οὔτε την ἀδίκη για αὐτόν ἀπόφαση» (Θφ).

(3) Η ἀντίθεση με την ἐλπίδα αὐτή σημειώνεται ἔντονα με το «ἀλλὰ γε» (L) = ἀλλὰ μάλιστα· δηλαδή ὄχι μόνο μέχρι τώρα δεν ἐκπληρώθηκε η ἐλπίδα μας αὐτή στον λυτρωτή, ἀλλὰ ἀντιθέτως... (δ).

(4) Δηλαδή παρά τις (στο στίχο 19) ἔκτακτες αὐτές ιδιότητες του ἀνθρώπου αὐτού και τις ἐλπίδες, τις οποίες γέννησε σε ἐμᾶς (g). Ἡ, «ἀντί για ὅλα αὐτά που ἔγιναν» (Z): πάνω σε ὅλα αὐτά, για τα οποία διαψεύστηκαν οι ἐλπίδες μας (L). Ίσως η δεύτερη ἐρμηνεία πιο πιθανή.

(5) Θα μπορούσε κάποιος να ἐλπίζει στην ἐπέμβαση του Θεού. Αλλὰ αὐτή θα ἔπρεπε ἤδη να ἔχει σημειωθεί. Αλλὰ να που βρισκόμαστε στην τρίτη ἡμέρα και δεν ἔγινε τίποτα. Το «τρίτη ἡμέρα» δεν υπαινίσσεται την προφητευμένη ἀνάσταση (L). Ἡ, το «τρίτη ἡμέρα... και γυναῖκες μας ἐξέπληξαν και τα ἐξῆς... τα λένε σαν να ἔχουν ἀπορία και μου φαίνονται οι ἄνδρες ότι βρίσκονται σε πολλή ἀμφιταλάντευση, και οὔτε πολύ ἀπιστοῦν, οὔτε πολύ πιστεύουν. Διότι το να πουν μεν, ότι ἐλπίζαμε ότι αὐτός είναι που θα λυτρώσει τον Ισραὴλ δείχνει ἀπιστία· ἐνῶ το να πουν ότι, αὐτή είναι η Τρίτη ἡμέρα που διανύει, φανερώνει ἀνθρώπους που είναι κοντά στο να θυμηθοῦν, ότι εἶπε σε αὐτούς· την Τρίτη ἡμέρα θα ἀναστηθῶ» (Θφ). Η πρώτη ἐκδοχή πιο σοβαρή.

(6) Μπορούμε να το πάρουμε και ἀπρόσωπα= τρίτη ἡμέρα πέραν (ο χρόνος): είναι τρίτη ἡμέρα (δ). Μπορεί ὅμως να ἔχει ως υποκείμενο το Ἰησοῦς, με την ἔννοια, με την οποία λέγεται: ἄγει το δέκατο ἔτος (g). Πιο πιθανή η πρώτη ἐκδοχή.

24.22 ἀλλὰ(1) καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν(2) ἐξέστησαν(3) ἡμᾶς· γενόμεναι ὀρθρῆαι(4) ἐπὶ τὸ μνημεῖον

22 Επιπλέον, μας αναστάτωσαν και μερικές γυναίκες από τον κύκλο μας. Πήγαν πρωί πρωί στον τάφο

(1) Αλλά και κάτι άλλο απορίας άξιο και που μας τaráσσει συμβαίνει (δ). Ή, «και το μας εξέπληξαν» φανερώνει... ότι η απιστία τους άρχισε να κλονίζεται κάπως» (Θφ). Συνεπώς το «αλλά και» = Αλλά παρά την διάψευση αυτή υπάρχει αυτό το ευνοϊκό σημείο (ρ): υπάρχει ένα στοιχείο, το οποίο πρέπει να υπολογίζει κάποιος (L). Η δεύτερη εκδοχή πιο πιθανή.

(2) «Δηλαδή δικές μας» (Z), στις οποίες θα είχαμε εμπιστοσύνη και δεν θα νομίζαμε, ότι μας εξαπατούν (ρ).

(3) Μόνο εδώ στην Κ.Δ. χρησιμοποιείται ως μεταβατικό = μας εξέπληξαν (ρ).

(4) Υπάρχει και η γραφή ορθριναί.

24.23 και μη εύροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἤλθον λέγουσαι(2) καὶ ὄπτασίαν ἀγγέλων(1) ἔωρακένοι, οἱ λέγουσιν(2) αὐτὸν ζῆν.

23 και δε βρήκαν το σώμα του. Ἦρθαν λοιπόν και μας ἔλεγαν ότι είδαν οπτασία ἀγγέλων, οι οποίοι τους είπαν ότι αὐτός ζει.

(1) Εἶχαν βεβαίως σημειωθεί εν τω μεταξύ και οι εμφανίσεις του αναστημένου Κυρίου στις μυροφόρες. Δεν αναφέρουν όμως αυτές οι δύο μαθητές, διότι υπο το κράτος της γενικής δυσπιστίας, η οποία κατέτρωγε ολόκληρο τον κύκλο των αποστόλων, είτε αμφέβαλλαν για την πραγματικότητα των εμφανίσεων, είτε θεώρησαν αυτές ως αγγελικές εμφανίσεις (ο).

(2) Λέγουσαι... λέγουσιν. Υποδηλώνουν οι εκφράσεις αυτές, ότι οι δύο μαθητές λίγη πίστη παρείχαν στους θρύλους αυτούς (g). «Αν εξετάσουμε τελείως τα λόγια τους, θα δούμε ότι είναι όντως ανθρώπινα και έχουν πολύ δισταγμό και κατά κάποιο τρόπο απορούν και βρίσκονται σε αμηχανία λόγω του εξαίσιου της ανάστασης» (Θφ). Εάν πράγματι εμφανίστηκαν οι ἄγγελοι, θα αξίωνε ίσως ο Κλεόπας, πώς δεν στάλθηκαν στους αποστόλους, αλλά στις γυναίκες που εύκολα εξαπατούνται και παρασύρονται από τη φαντασία τους;

24.24 καὶ ἀπῆλθόν τινες(1) τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὔρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον(2).

24 Τότε μερικοί από τους δικούς μας πήγαν στο μνήμα και διαπίστωσαν τα ίδια που ἔλεγαν και οι γυναίκες, αὐτὸν όμως δεν τον είδαν».

(1) Το «κάποιοι» δείχνει, ότι στη σκέψη τους ο Πέτρος δεν ήταν ο μόνος που επισκέφτηκε το μνημείο, παρόλο που στο στίχο 12 μόνος αὐτός κατονομάζεται (g). «Τον Πέτρο και τον Ιωάννη εννοεί. Και από εδώ είναι φανερό ότι αυτά που με πλάτος τα λένε ἄλλοι (ευαγγελιστές), ἄλλοι τα διηγούνται σύντομα και επιπροχάδην. Ὅπως ακριβώς λοιπόν και την ἀφιξη του Πέτρου και του Ιωάννη στο μνημείο, ο μεν Ιωάννης πλατύτερα την εξιστόρησε, ενώ αὐτός αφού ανέφερε λίγα, ανώνυμα την προσπέρασε» (Θφ).

(2) Αὐτό ήταν εξολοκλήρου αληθινὸ ὅσον αφορά τον Πέτρο και τον Ιωάννη. Δεν είναι αδύνατον ο Κλεόπας μαζί με τον συνοδοιπόρο του να ἔφυγε από την Ιερουσαλήμ χωρίς να ἔχει ακούσει, ότι η Μαρία η Μαγδαληνή είχε βεβαιώσει, ότι είδε αὐτόν. Εάν όμως είχαν ακούσει αὐτό, δεν πίστεψαν σε αὐτό και δεν το θεώρησαν ἄξιο αναφοράς (ρ). Η φράση παρόλ' αυτά «αὐτὸν όμως δεν τον είδαν» παρουσιάζεται ως προστιθέμενη από τους δύο μαθητές κατά τρόπο πιο φυσικό, εάν δεχτούμε, ότι αυτοί είχαν στο νου, ότι οι μυροφόρες ἔλεγαν, ότι είδαν και τον Ιησού (ο).

24.25 καὶ αὐτὸς(1) εἶπεν πρὸς αὐτούς, ᾧ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς(2) τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν(3) οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται·

25 Τότε ο Ιησούς τους εἶπε: «Ανόητοι, που η καρδιά σας αργεί να πιστέψει ὅλα ὅσα εἶπαν οι προφῆτες.

(1) Και αὐτός= ἦλθε ἤδη και η δική του σειρά να μιλήσει (g).

(2) Το ἀνόητοι αναφέρεται στη διάνοια, το βραδεῖς στην καρδιά (g). Ο νους καταλαβαίνει, ενώ η καρδιά πιστεύει. Αυτοί λοιπόν επειδή ήταν ασύνετοι στο νου, είναι και βραδυκίνητοι στην καρδιά. Αντίθετο του γρήγοροι, πρόθυμοι (δ). «Επειδή το φρόνημά τους ήταν πολύ ανθρώπινο και νοσοῦσαν από πολύ δισταγμό, τους αποκαλεί ἀνόητους και βραδυκίνητους» (Θφ). «Τους ονόμασε ἀνόητους μεν, προκαλώντας τους σιγά σιγά ὥστε να τον αναγνωρίσουν· αλλά και βραδυκίνητους στην καρδιά επειδή ήταν νωθροί στο να πιστέψουν» (Z). Ονομάζοντάς τους ἀνόητους δεν θέλει να τους χαρακτηρίσει ως κακούς και πονηρούς, με την έννοια δηλαδή που μάς απαγόρευσε ο Κύριος να αποκαλούμε τους αδελφούς μας μωρούς ή ρακά (ἀνόητος). Με αὐτό τους χαρακτηρίζει πρώτον μεν ως ασθενεῖς, ἔπειτα δε και ως ἀνόητους, διότι σκέπτονταν και ενεργούσαν παρά το πραγματικό τους συμφέρον. Επειδή, αφού είχαν ἐνδείξεις, για το ότι ο διδάσκαλός τους ζούσε, δεν δέχονταν την

ενίσχυση και παρηγοριά που τους δόθηκε από τους αγγέλους μέσω των γυναικών και εξακολουθούσαν να στενοχωριούνται και να αγωνιούν.

(3) Δεν μπορούμε να χωρίσουμε το «ἐπὶ πᾶσιν» από το «πιστεύειν» (ρ). Οι προφητείες είναι το θεμέλιο της πίστης (L), και η πρόθεση «ἐπί» δηλώνει το: στηριζόμενοι πάνω σε αυτές=να πιστεύετε όλα όσα είπαν οι προφῆτες (δ). Τονίζεται ιδιαίτερα το «σε όλα» (ρ). «Διότι είναι δυνατόν να πιστεύετε και μερικώς και πλήρως... Πρέπει όμως να πιστεύετε σε όλα στους προφῆτες, και στα σχετικά με την ατιμία και στα σχετικά με τη δόξα του... Εσείς όμως είστε τόσο ανόητοι, ώστε ενώ ακούτε τον Ησαΐα να λέει και τα δύο, ότι και στη σφαγή οδηγήθηκε και ότι ο Κύριος θέλει να δείξει σε αυτόν φως, εκείνο μεν το δέχεστε, ενώ αυτό δεν το σκέφτεστε» (Θφ). Όπως όλοι οι Ιουδαίοι, έτσι και οι δύο αυτοί μαθητές, θυμούνταν μόνο τις σχετικές με τη δόξα του Μεσσία προφητείες και αγνοούσαν τις σχετικές με το πάθημά του προαναγγελίες (ρ).

24.26 οὐχὶ ταῦτα(1) ἔδει(2) παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν(3) αὐτοῦ; 26 Αυτά δεν έπρεπε να πάθει ο Μεσσίας και να δοξαστεί;»

(1) Εμπαιγμούς και σταύρωση κλπ. (δ).

(2) Σύμφωνα με τη θεία βουλή και το θείο σχέδιο, όπως εκφράζονται αυτά στις προφητείες (ρ). Έπρεπε, για εκπλήρωση των προφητειών και για σωτηρία των ανθρώπων (ο). Ακριβώς εκείνα, τα οποία στην ασθένειά μας θεωρούμε ως αίτια της αμφιβολίας μας, είναι σημάδια χαρακτηριστικά του Χριστού (b) και αυτά που θεωρούνται ότι διαψεύδουν τις περί Χριστού ελπίδες μας, αυτά πρέπει να στηρίζουν αυτές. Το «έπρεπε» γραμματικά αναφέρεται και στα δύο ρήματα «παθεῖν... καὶ εἰσελθεῖν». Κυρίως όμως ο τόνος του πέφτει στο παθεῖν. Το πάθημα έρχεται πρώτο και αυτό είναι η οδός προς την δόξα (ρ).

(3) Στην κατάσταση της δόξας, η οποία άρχισε με την ανάσταση και τελείωσε με την ανάληψη (δ). Δείχνει σε αυτούς, ότι τα παθήματα του Χριστού, τα οποία ήταν τέτοια πέτρα σκανδάλης σε αυτούς και τους σύγχυζαν, ώστε να μην διακρίνουν τη δόξα του, ήταν στην πραγματικότητα η προορισμένη και προκαθορισμένη οδός προς την δόξα και δεν ήταν δυνατόν από άλλη οδό ο Μεσσίας να καταλήξει σε αυτήν. Το πάθημα του Μεσσία, έπρεπε κατά το θείο σχέδιο να συμβεί. Δεν θα ήταν δυνατόν ο Ιησούς να γίνει Σωτήρας, αν δεν γινόταν και πάσχον θύμα. Δεν αποτελεί λοιπόν το πάθημα ένσταση κατά του ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, αλλά αντίθετα είναι απόδειξη που πείθει για το ότι πράγματι είναι, όπως ακριβώς και οι θλίψεις των αγίων είναι απόδειξη, ότι δεν είναι νόθοι αλλά υιοί. Ούτε ο σταυρός του αποτελεί ντροπή και όνειδος του, διότι μέσω αυτού εισήλθε στη δόξα του, στη δόξα, την οποία είχε προτού φτιαχτεί ο κόσμος. Και διδασκόμαστε έτσι, ότι πρέπει να περιμένουμε πρώτα το αγκάθινο στεφάνι, για να λάβουμε έπειτα και το στεφάνι της δόξας.

24.27 καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως(1) καὶ ἀπὸ(2) πάντων τῶν προφητῶν(3) διημήνευεν(4) αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ(5).

27 Και αρχίζοντας από τα βιβλία του Μωυσή και όλων των προφητῶν, τους εξήγησε όσα αναφέρονταν στις Γραφές για τον εαυτό του.

(1) «Δηλαδή από τα βιβλία του Μωϋσή» (Z): από την Πεντάτευχο. Τέτοιες προφητείες, όπως αυτές που είναι στα Γεν. γ 15, κβ 18, Αριθμ. κδ 17, Δευτ. ιη 15 και τύπους όπως ο αποδιοπομπαίος τράγος, το μάννα, το χάλκινο φίδι και οι θυσίες, αυτούς κυρίως υποδηλώνει (ρ).

(2) Υποδηλώνει η επανάληψη της πρόθεσης «από», ότι οι προφῆτες θεωρούνται ως τμήμα ξεχωριστό της Πεντατεύχου (ρ). Και σε σχέση με το «ἀρξάμενος... καὶ ἀπὸ πάντων» το δεύτερο αυτό «από» υπονοεί, ότι η απόδειξη άρχιζε ξανά από κάθε έναν προφήτη (g).

(3) «Και στις υπόλοιπες λοιπόν προφητείες βρίσκονται σποραδικά τα σχετικά με το σταυρό και την ανάσταση και μάλιστα στους πιο διάσημους προφῆτες, και είναι δυνατόν να τα συλλέξει κάποιος αυτά από εκεί» (Θφ). Ο Ιησούς είχε μπροστά του ευρύτατο πεδίο από το πρωτευαγγέλιο, που δόθηκε στους πρωτοπλάστους, μέχρι τον Μαλαχία κεφάλαιο δ. Ο Ιησούς παντού στις Γραφές εύρισκε τον εαυτό του να προεικονίζεται ή να προαναγγέλλεται (Ιω. ε 39,40). Πόσοι από τους ορθολογιστές σύγχρονους ερμηνευτές της Π.Δ. με τις ερμηνείες τους ζητούν να διαψεύσουν την εξήγηση, την οποία ο Ιησούς έδωσε για τις προφητείες στους δύο μαθητές!! (g). Υπάρχουν πολλά εγκατεσπαρμένα σε όλη την Αγία Γραφή που αναφέρονται στο Χριστό, τα οποία ενδείκνυται καθέναν να περισυλλέγει σε ένα σύνολο και να μελετά. Είναι ο θησαυρός ο κρυμμένος στην Π.Δ.. Ένα χρυσό νήμα ευαγγελικής χάρις διαπερνά διαμέσου όλης της υφής της Βίβλου. Στη σπουδή όμως και στη μελέτη της Γραφής ωφέλιμο είναι να προχωρούμε μεθοδικά και με τάξη. Διότι το φως στην Π.Δ. ανέτειλε σιγά σιγά προχωρώντας από το λυκαυγές στην τέλεια ημέρα. Ο Θεός μίλησε στους πατέρες για τον Υιό του, ενώ μέσω αυτού τώρα μίλησε σε εμάς. Μερικοί αρχίζουν να σπουδάζουν τη Βίβλο αρχίζοντας από

την Αποκάλυψη. Ο Χριστός μας δίδαξε τώρα να αρχίζουμε από το Μωϋσή και από τις προφητείες για το Χριστό.

(4) Υπάρχει και η γραφή διηρμήνευσεν. Ο παρατατικός χρόνος δηλώνει το διαρκές = εξακολουθούσε να εξηγεί σε αυτούς στο δρόμο (δ).

(5) = τα χωριά που μιλούσαν για αυτόν, τα χριστολογικά (δ).

24.28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἔμπορεύοντο(1), καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο(2) πορρωτέρω πορεύεσθαι.

28 Ὃταν πλησίασαν στο χωριό που πήγαιναν, αυτός προσποιήθηκε πως πηγαίνει πιο μακριά.

(1) Προφανώς οι μαθητές έφτασαν στο τέρμα του ταξιδιού τους και όχι σε κάποιο ενδιάμεσο πανδοχείο (L). Πλησίασαν εις Εμμαούς και ήλθαν στο σημείο της οδού, κατά το οποίο χωριζόταν η οδός που οδηγούσε προς το χωριό από την οδό που προχωρούσε μπροστά (δ).

(2) Ο Ιησούς τότε φάνηκε, ότι ήθελε να προχωρήσει σε μακρότερη κατεύθυνση. Δεν ήταν αυτό πραγματική προσποίηση. Ήταν μία δοκιμασία, στην οποία υπέβαλλε τους συνοδοιπόρους του. Θα συνέχιζε πραγματικά την προς τα μπροστά πορεία του και θα τους άφηνε χωρίς να αποκαλυφθεί σε αυτούς, εάν αυτοί δεν επέμεναν να τον κρατήσουν (g). Ούτε το ελάχιστο ψεύδος δεν κρύβεται εδώ. Για πλήρη κατανόηση αυτού, αρκεί να λάβει κάποιος υπόψη, ότι ο Ιησούς βρέθηκε στην οδό που οδηγούσε προς Εμμαούς, όχι διότι ήθελε να μεταβεί στο χωριό αυτό, αλλά διότι είχε σκοπό να παράσχει πολύτιμη ευκαιρία διδασκαλίας στους μαθητές. Και συνεπώς δεν θα μετέβαινε εις Εμμαούς, εάν δεν τον παρακαλούσαν οι μαθητές. Με το να φανεί όμως, ότι είχε σκοπό να προχωρήσει, ήθελε να δώσει στους συνοδοιπόρους του την ευκαιρία να τον προσκαλέσουν (L). Δες την συμπεριφορά του Κυρίου προς τους μαθητές στη λίμνη (Μάρκ. στ 48) και προς την Χαναναία (Μάρκ. ζ 27) (p). Είναι φυσικό άλλωστε ο ξένος, ο οποίος πρόκειται να φιλοξενηθεί, να δείχνει δειλία και ντροπή. Ο καθένας καταλαβαίνει την σημασία αυτής της δειλίας. Δεν θέλει να εισβάλλει αγενώς και με τραχύτητα στο ξένο σπίτι και αναμένει να ακούσει την πρόσκληση αυτού που έχει την διάθεση να τον φιλοξενήσει. Αυτό ακριβώς έκανε ο Χριστός, όταν προσποιήθηκε ότι θα πάει πιο πέρα. Υπάρχει και η γραφή: προσεποιήσατο.

24.29 καὶ παρεβιάσαντο(1) αὐτὸν λέγοντες, Μείνον μεθ' ἡμῶν(2), ὅτι πρὸς ἑσπέραν(3) ἐστὶν καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα(4). καὶ εἰσῆλθεν τοῦ μείναι σὺν αὐτοῖς.

29 Εκείνοι όμως τον πίεζαν και του έλεγαν: «Μείνε μαζί μας, γιατί πλησιάζει το βράδυ και η μέρα ήδη τελειώνει». Μπήκε λοιπόν στο χωριό για να μείνει μαζί τους.

(1) Με παρακλήσεις. Δες και Πράξ. ιστ 15 όπου βρίσκεται το ρήμα με την ίδια έννοια και σε περίπτωση φιλοξενίας. Δες και το «ανάγκασέ τους να μπουκ» (Λουκ. ιδ 23). Το ρήμα χρησιμοποιείται και από τους Ο' (μετάφραση των εβδομήντα) στα Γεν. ιθ 9, Α' Βασ. κη 23, Δ' Βασ. β 17, ε 16 (p).

Εκείνοι οι οποίοι θα ήθελαν να έχουν το Χριστό για να μείνει μαζί τους, πρέπει να τον προσκαλούν και να φτάνουν μέχρι ενοχλήσεως. Και αν αυτός φαίνεται να απομακρύνεται από αυτούς να επιμένουν παρακαλώντας τον, μιμούμενοι τους δύο μαθητές, οι οποίοι τον ανάγκασαν. Και όσοι έχουν λάβει πείρα των θελγήτρων και της ωφέλειας, τα οποία ακολουθούν την μαζί με το Χριστό κοινωνία, δεν είναι δυνατόν παρά να επιθυμούν ακόμη περισσότερο να απολαύσουν αυτήν και να ζητούν από αυτόν να μην χωριστούν από αυτόν όχι για μια νύχτα μόνο αλλά για πάντα.

(2) Σε συνδυασμό με τα ακόλουθα η φράση αυτή υπονοεί παραμονή σε σπίτι το οποίο ανήκε σε έναν από τους δύο μαθητές. Το ότι έδωσαν στον άγνωστο ξένο την πρώτη θέση και παραχώρησαν σε αυτόν την ευλογία και το κόψιμο του ψωμιού προδίδει απλώς τον ενθουσιασμό, που γέμιζε τις καρδιές τους για τον ξένο (p). Τον παρακαλούν από αγάπη και από διάθεση φιλοξενίας, να μην διακινδυνεύσει συνεχίζοντας το ταξίδι του και κατά την μετά από λίγο ερχόμενη νύχτα (b).

(3) Η λέξη στην Κ.Δ. είναι χαρακτηριστική του Λουκά (Πράξ. δ 3, κη 23) (p). Πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ (η ώρα) = πλησιάζει απόγευμα (δ).

(4) «Προχώρησε ώστε να δύσει» (Z). Το ρήμα αναφέρεται στην δύση του ηλίου κάτω από τον ορίζοντα (o). Ισως οι μαθητές υπερβάλλουν ως προς τον καθορισμό της ώρας, για να πείσουν τον ξένο να δεχτεί την φιλοξενία τους (L). Υπάρχει και η γραφή: Και κέκλικεν ἡδὴ ἡ ἡμέρα.

24.30 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι(1) αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβῶν τὸν ἄρτον(2) εὐλόγησεν(3) καὶ κλάσας(4) ἐπέδίδου(5) αὐτοῖς·

30 Την ώρα που κάθισε μαζί τους για φαγητό, πήρε το ψωμί, το ευλόγησε και, αφού το έκοψε σε κομμάτια, τους έδωσε.

(1) Δηλαδή κατά τη συνήθεια ξάπλωσε στο κρεβάτι για να φάει, από όπου φαίνεται καθαρά, ότι αυτό το κόψιμο του ψωμιού ήταν συνηθισμένο δείπνο (δ). Δεν θα εξηγήσουμε απλώς αφού κάθισε, αλλά αφού κάθισε κάτω· ξάπλωσε, σύμφωνα με τη συνήθεια που είχαν, όταν έτρωγαν.

(2) Ενεργώντας ως πατέρας και οικοδεσπότης παίρνει τον άρτο ο Ιησούς και ευχαριστεί. Η θέση της υπεροχής, την οποία του έδωσε η ανάπτυξη των προφητειών και η διδασκαλία που προηγήθηκε, τον επέβαλε και κατά την παρούσα στιγμή ως πατέρα (g).

(3) Πρόκειται για τη συνηθισμένη ευχαριστία πριν το φαγητό (p).

(4) Τί είδους είναι αυτή η κλάση του άρτου; Λιγότερο πιθανώς: ο άρτος αυτός είναι το μυστήριο, το οποίο μας συγκεντρώνει ώστε να τον γνωρίσουμε (Αυγουστίνου Λατινική Πατρολογία Migne 33,644): «σε αυτούς που μεταλαμβάνουν τον ευλογημένο άρτο (της Θ. Ευχαριστίας), ανοίγουν τα μάτια ώστε να τον αναγνωρίσουν. Διότι η σάρκα του Κυρίου έχει μεγάλη και ανείπωτη δύναμη» (Θφ). Πιο σωστά: Πρόκειται για συνηθισμένο δείπνο. Κανείς από τους έλληνες Πατέρες πριν τον Θεοφύλακτο δεν μιλά για τον άρτο αυτόν ως άρτο της θείας Ευχαριστίας (L). Ότι πάλι η κλάση αυτή ήταν η θεία Ευχαριστία και μάλιστα με έ ν α ε ί δ ο ς αποτελεί υπόθεση απίθανη. Αλλά και ο Παρατατικός που ακολουθεί «επεδίδου» είναι εναντίον της υπόθεσης αυτής. Στο Μυστικό Δείπνο δεν γίνεται αλλαγή χρόνου από τον αόριστο (έκλασε=έκοψε) στον παρατατικό, όπως γίνεται εδώ και στο θαύμα των πέντε χιλιάδων (Λουκ. θ 16) και των τεσσάρων χιλιάδων (Μάρκ. η 6 «έκλασε και έδίδου» ή «κατέκλασε και έδίδου»). Αλλά έχουμε για τον άρτο της θείας ευχαριστίας «έκλασε και έδωκε» (Λουκ. κβ 19). Και δεν χρησιμοποιείται συνήθως ο παρατατικός για την ευχαριστία. Δες και Μάρκ. ιδ 22 και Α΄ Κορ. ια 23 (p). Δεν επρόκειτο για υπερφυσικό δείπνο, όπως στη διατροφή των πέντε χιλιάδων και των τεσσάρων χιλιάδων· ούτε για μυστηριακό δείπνο όπως στην παράδοση της Ευχαριστίας, αλλά για συνηθισμένο δείπνο. Παρόλ' αυτά ο Χριστός έκανε και σε αυτό κάποια παρόμοια, όπως και σε εκείνα, διδάσκοντάς μας να διατηρούμε την επικοινωνία μας με το Θεό και στις συνηθισμένες μας προμήθειες, ευχαριστώντας το Θεό σε κάθε δείπνο και τρώγωντας τον άρτο μας τον καθημερινό σαν να διανέμεται σε μας από τον Χριστό. Οπουδήποτε καθόμαστε να φάμε ας δίνουμε θέση στο τραπέζι μας και στο Χριστό και ας παίρνουμε την τροφή και τον άρτο μας σαν να ευλογούνται και να δίνονται σε μας από αυτόν, και ας τρώμε και ας πίνουμε προς δόξαν του. Οτιδήποτε και αν παρατίθεται στο τραπέζι μας, έστω και αν αυτό είναι απλό και πενιχρό, θα το παίρνουμε με ευγνωμοσύνη και θα το τρώμε ευχάριστα, εάν μέσω της πίστης βλέπουμε αυτό να δίνεται σε μας από τα χέρια του Χριστού.

(5) Έδινε σε αυτούς, όχι ένα τεμάχιο, όπως στη θεία ευχαριστία, αλλά αφού έκοψε τον άρτο σε τεμάχια τον μοίραζε.

24.31 αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ(1) καὶ ἐπέγνωσαν(2) αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος(3) ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν(4).

31 Τότε ανοίχτηκαν τα μάτια τους και κατάλαβαν ποιος είναι. Εκείνος όμως έγινε άφαντος.

(1) Αυτό πρέπει να ερμηνευτεί σε συμφωνία με το στίχο 16. Εφόσον λοιπόν ο στίχος εκείνος συνυπονοεί θεία παρέμβαση στο να κρατιούνται τα μάτια των δύο μαθητών ώστε να μην τον αναγνωρίζουν, με θεία παρέμβαση και εδώ ανοίγουν τα μάτια τους (p). Με υπερφυσική του Θεού ενέργεια τα μάτια τους τελείως άνοιξαν και γνώρισαν αυτόν καλά, αφού είδαν (δ) και «την συνηθισμένη και γνώριμη ευλογία του άρτου» (Z). Οι δύο αυτοί μαθητές δεν ήταν παρόντες στο Μυστικό Δείπνο, αλλά συχνά θα είχαν δει τον Ιησού να προεξάρχει σε τραπέζι και φαγητό. Και ο τρόπος που έπαιρνε και έκοβε το ψωμί, που συνηθιζόταν από τον Ιησού, καθώς και ο τρόπος της ευλογίας και τα λόγια της ευχαριστίας και η γενικότερη έκφραση της προσευχής και του προσώπου, επανήλθαν ήδη στη μνήμη τους και αναγνώρισαν ότι και αυτός που τώρα κόβει και ευλογεί τον άρτο είναι ο διδάσκαλός τους (p). Η επίδραση αφ' ενός που ασκήθηκε στην καρδιά τους με την προηγούμενη συνομιλία και διδασκαλία, καθώς και με την ενέργεια της χάρης του Ιησού, και ο τρόπος αφ ετέρου, με τον οποίο έκοψε και μοίρασε τον άρτο, προετοίμασαν σε αυτούς την αφύπνιση της εσωτερικής τους αίσθησης (g). Δες πώς ο Χριστός κάνει τον εαυτό του γνωστό στις ψυχές του λαού του. Πρωτίστως διανοίγει σε αυτούς τις Γραφές, διότι αυτές μαρτυρούν για αυτόν σε αυτούς που τις ερευνούν. Έπειτα συναντά αυτούς στο τραπέζι του. Όχι πλέον σε ένα συνηθισμένο τραπέζι, αλλά σε τράπεζα μυστική, όπου μεταδίδει σε αυτούς το ίδιο το σώμα και το αίμα του και αναγνωρίζεται από αυτούς στην κλάση του άρτου. Και τελειώνεται το έργο αυτό της γνωστοποίησης με το άνοιγμα των ματιών της διάνοιάς τους με άμεση επενέργεια της χάρης του.

(2) Η αναγνώριση ήλθε ως συνέπεια της διάνοιξης των ματιών τους (o).

(3) Λέγεται μία φορά. Λέξη ποιητική στους κλασσικούς (p). Ο ευαγγελιστής προφανώς αποδίδει στην αιφνίδια αυτή εξαφάνιση χαρακτήρα υπερφυσικό (g). «Γίνεται αφανής από αυτούς· διότι δεν είχε

πλέον τέτοιο σώμα, ώστε για πολλή ώρα να συναναστρέφεται μαζί τους σωματικά» (Θφ). Το σώμα του αναστημένου Κυρίου δεν υπέκειτο πλέον στους ίδιους όρους της ύπαρξης, στους οποίους και κατά την προηγούμενη επίγεια ζωή του. Υπάκουε με περισσότερη ελευθερία στη θέληση του πνεύματος (g). Εξαφανίστηκε, όπως οι άγγελοι (Λουκ. α 38).

(4) Εξαφανίστηκε, «ώστε από αυτό να αυξηθεί περισσότερο τον πόθο σε αυτούς» (Θφ) και «για να μην αργοπορήσουν περισσότερο, αλλά να επιστρέψουν γρήγορα στους μαθητές. Διότι ήθελε την ίδια ημέρα να εμφανιστεί σε όλους αυτούς» (Ζ). Ο σκοπός του άλλωστε είχε συντελεστεί. Και ήταν αυτός να πείσει αυτούς, ότι αυτός ήταν ο Μεσσίας και ότι ήταν ζωντανός και οι ελπίδες, που αυτοί στήριξαν πάνω του, δεν ήταν μάταιες (p). «Επειδή λοιπόν μέχρι εκείνη την ώρα τα μάτια τους κρατιόντουσαν να μην τον αναγνωρίσουν... έως ότου ο λόγος της διδασκαλίας του Σωτήρα αφού μπήκε στις καρδιές τους, έκανε εύκολα παραδεκτή την πίστη. Όταν λοιπόν πίστεψαν στα λόγια του, τότε κάνει εμφανή σε αυτούς και την όψη· δεν παραμένει όμως μαζί τους» (Σχ.).

24.32 και είπον πρὸς ἀλλήλους, Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν(1) ἐν ἡμῖν(2) ὡς(3) ἐλάλει ἡμῖν(4) ἐν τῇ ὁδῷ και(5) ὡς διήνοιγεν(6) ἡμῖν τὰς γραφάς;

32 Εἶπαν τότε μεταξύ τους: «Δε φλεγόταν ἡ καρδιά μας μέσα μας, καθὼς μας μιλοῦσε στο δρόμο και μας ερμήνευε τὶς Γραφές;»

(1) Η περίφραση «καιομένη ἦν» προσδίδει ἔμφαση στη συγκίνηση, την οποία αισθάνθηκαν οι δύο μαθητές (p). «Να καίγεται, δηλαδή να ταρακουνιέται, να δονείται» (Ζ), «ή με τη φωτιά των λόγων του Κυρίου· όταν δηλαδή ερμήνευε σε αυτούς τις Γραφές θερμαινότουσαν εσωτερικά και αποδέχονταν τα λεγόμενα ως αληθινά. Ή, όταν τους ερμήνευε τις Γραφές, παλλόταν εσωτερικά η καρδιά τους, ότι Αυτός που ερμηνεύει σε εμάς είναι ο Κύριος» (Θφ). Αυτή η καύση εδώ είναι η εσωτερική μεγάλη κατάνυξη και συγκίνηση, η πνευματική θέρμανση, την οποία το Άγιο Πνεύμα ενεργεί σε αυτούς που ακούνε τις μεγάλες πνευματικές αλήθειες του Χριστιανισμού (δ). Και ιδιαίτερα εδώ «τα λόγια που απάγγειλε ο σωτήρας από αγάπη προς αυτούς που άκουγαν, αγάπη που είχε φλόγα πυρός, έκαιγαν, ανάβοντας την καρδιά αυτών που άκουγαν στην αγάπη του Θεού» (Ω). Βρήκαν το κήρυγμα ισχυρό, αν και δεν είχαν ακόμη αναγνωρίσει τον κήρυκα. Κάνει αυτό σε αυτούς σαφή και καθαρά τα πράγματα. Και το σπουδαιότερο άναβε στις καρδιές τους μία θεία θερμότητα μαζί με θείο φως, που διήγειρε σε αυτές την φλόγα ευσεβών και αφοσιωμένων συναισθημάτων. Εκείνο λοιπόν το κήρυγμα παράγει αγαθά αποτελέσματα στις ψυχές των ακροατών, το οποίο είναι, όπως το του Χριστού, σαφές, ανάλογο με τις διανοητικές δεκτικότητες του ακροατηρίου, και περιστρεφόμενο γύρω από τις Γραφές, την ανάπτυξη των οποίων έχει ως πρωτεύοντα σκοπό. Οι διάκονοι του κηρύγματος τις Γραφές πρέπει να προβάλλουν στους πιστούς ως την κύρια πηγή της γνώσης τους και ως θεμέλιο της πίστης τους. Και η ανάπτυξη των τμημάτων εκείνων της Γραφής, τα οποία αναφέρονται στο Χριστό, επόμενο είναι να θερμάνει τις καρδιές των ακροατών, φωτίζοντας συγχρόνως και ενισχύοντας, αλλά και παρηγορώντας αυτές. Και όσο αυτές θα τρέφονται από το λόγο του Κυρίου και θα απομακρύνονται από την αμαρτία, δοκιμάζοντας ολοένα και εντονότερα το εναντίον της άγιο μίσος, τόσο και θα αισθάνονται να καίγονται και να φλέγονται από την έλξη και την αγάπη του Κυρίου.

(2) Παρατήρησαν το γεγονός αυτό της εσωτερικής θέρμανσης πολύ περισσότερο έπειτα («ήταν καιόμενη»), παρά την ώρα που διαρκούσε και συνεχιζόταν η συγκίνηση που τους έκαιγε (b).

(3) Την ώρα που μιλούσε και την ώρα που άνοιγε (p).

(4) Η ομιλία, η γλυκιά εκείνη και που μιλούσε στη καρδιά, προκαλούσε την πνευματική αυτή θέρμανση, ιδιαίτερα δε η διάνοιξη και σαφήνιση των γραφών (δ).

(5) Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα παραλείπουν το «και» και έτσι γίνεται ασύνδετο σχήμα σύνταξης, το οποίο προδίδει την συγκίνηση που κυρίευσε τους δύο μαθητές.

(6) Αξιοσημείωτη η χρήση του ίδιου ρήματος και για την διάνοιξη των ματιών και για την διάνοιξη των Γραφών (p). Διάνοιξη κάποιου πράγματος που μοιάζει κλειστό και αγνοούμενο, λέγεται η εξήγηση, με την οποία βλέπουμε, το περιεχόμενο, το νόημα και τη σημασία του (δ). Ο Ιησούς άνοιξε τα μάτια τους, ο Ιησούς άνοιξε σε αυτούς και τη Γραφή.

24.33 και ἀναστάντες(1) αὐτῇ τῇ ὥρᾳ(2) ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ(3), και εὔρον συνηθροισμένους(4) τοὺς ἑνδεκα(5) και τοὺς σὺν αὐτοῖς(6),

33 Τὴν ἴδια ὥρα σηκώθηκαν και γύρισαν σὴν Ἱερουσαλήμ. Εκεί βρήκαν συγκεντρωμένους τοὺς ἑντεκα μαθητές και ὅσους ἦταν μαζί τους,

(1) «Τόσο πολύ δηλαδή χάρηκαν, ώστε την ίδια ώρα να σηκωθούν και να επιστρέψουν στην Ιερουσαλήμ» (Θφ). Αρνούμενοι την ανάπαυση, την οποία, κατεξοχήν μετά την πορεία, παρείχε η

επιστροφή στο σπίτι τους (L) χωρίς να τελειώσουν και το δείπνο (δ), σπεύδουν να καταστήσουν συμμετοχούς της μεγάλης τους χαράς και αυτούς που ήταν στα Ιεροσόλυμα (ρ).

(2) Το προχωρημένο της ώρας, το οποίο πρόβαλλαν προηγουμένως στον ξένο τους για να τον πείσουν να μείνει μαζί τους, δεν εμποδίζει τώρα αυτούς (ρ). Δεν φοβούνται πλέον να οδοιπορήσουν και τη νύχτα (b).

(3) «Σηκώθηκαν μεν αυτήν την ώρα, επέστρεψαν όμως μετά από περισσότερες ώρες, όσες ήταν φυσικό να κάνουν βαδίζοντας το διάστημα των εξήντα σταδίων» (Θφ).

(4) Υπάρχει και η γραφή ηθροισμένους, το οποίο λέγεται μία φορά, αν και δεν είναι σπάνιο στους Ο΄(70 μεταφραστές της Π.Δ.).

(5) Ελειπε βέβαια ο Θωμάς. Αλλά «οι ένδεκα» είναι όρος που δηλώνει τον κύκλο των αποστόλων, ως διακεκριμένο από τους υπόλοιπους μαθητές (L).

(6) Αυτοί οι «σὺν αὐτοῖς» είναι αυτοί που στο στίχο 9 καθορίζονται ως «όλοι οι υπόλοιποι». Δες και Πράξ. α 14.

24.34 λέγοντας ὅτι ἠγέρθη ὁ κύριος ὄντως(1) καὶ ὤφθη Σίμωνι(2).

34 που έλεγαν ὅτι πραγματικά αναστήθηκε ο Κύριος και φανερώθηκε στο Σίμωνα.

(1) Οι μαθητές άρχισαν να πείθονται για την ανάσταση (δ) και αποβάλλουν τις προηγούμενες αμφιβολίες τους, αλλά όχι πλήρως και τελείως. Απόδειξη αυτού, ότι στον στίχο 37 φοβήθηκαν με την εμφάνιση του Ιησού και νόμιζαν ότι έβλεπαν πνεύμα (b). Για αυτό και στο Μάρκου ιστ 13 γράφεται, ότι ούτε σε αυτούς που επέστρεψαν από Εμμαούς πίστεψαν οι μαθητές.

(2) Κατά τις ώρες που επέστρεψαν στα Ιεροσόλυμα οι δύο μαθητές «ο δεσπότης φανερώθηκε στον Σίμωνα στο ενδιάμεσο, την ώρα που οδοιπορούσαν αυτοί στην επιστροφή» (Θφ). Πουθενά αλλού στα ευαγγέλια δεν γίνεται αναφορά της εμφάνισης του Κυρίου στο Σίμωνα. Αναφέρει όμως αυτήν ως πρώτη ανάμεσα σε όλες τις εμφανίσεις του Αναστημένου ο απόστολος Παύλος (Α΄ Κορ. ιε 5) και η σύμπτωση αυτή μεταξύ του ευαγγελιστού και του αποστόλου δεν μπορεί να είναι τυχαία.

Επιβεβαιώνει την αλήθεια, ότι αυτός που συνέγραψε το ευαγγέλιο αυτό ήταν από τους στενά συνδεδεμένους με τον απόστολο Παύλο (ρ). Ο Παύλος τοποθετεί πρώτη την εμφάνιση στον Πέτρο, προσπερνώντας τις εμφανίσεις στις Μυροφόρες και σε αυτούς που πορεύονταν εις Εμμαούς, διότι παραθέτει κυρίως τις αποστολικές μαρτυρίες, πάνω στις οποίες βασιζόταν η πίστη της εκκλησίας (Α΄ Κορ. ιε 11). Πιθανότατα ο Παύλος έλαβε γνώση της εμφάνισης αυτής στον Πέτρο από το ίδιο το στόμα του Πέτρου κατά την διάρκεια της δεκαπενθήμερης μαζί με αυτόν και τον Ιάκωβο συνδιαμονής του στην Ιερουσαλήμ τρία χρόνια μετά την επιστροφή του (Γαλ. α 18,19). Κατά την συνδιαμονή του αυτή με τον Πέτρο και τον Ιάκωβο πληροφορήθηκε και για την εμφάνιση του Χριστού στον Ιάκωβο (Α΄ Κορ. ιε 7), την οποία πάλι μόνος ο Παύλος αναφέρει. Το γεγονός όμως, ότι στην παράδοση δεν αναφέρεται και κάποια ιδιαίτερη εμφάνιση του Ιησού στον αγαπημένο Ιωάννη, αποτελεί απόδειξη ότι η παράδοση για εμφάνιση στον Πέτρο και Ιάκωβο είναι αυθεντική. Διότι, εάν επρόκειτο για επινόηση, γιατί να μην επινοηθεί εμφάνιση και για τον Ιωάννη; (g).

24.35 καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ(1) καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς(2) ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου(3).

35 Τους εξήγησαν λοιπόν κι αυτοί τα ὅσα τους είχαν συμβεί στο δρόμο και πῶς τον αναγνώρισαν ὅταν τεμάχιζε το ψωμί.

(1) Σε ὅσα άκουσαν για την εμφάνιση στο Σίμωνα πρόσθεταν και αυτοί τα δικά τους. Διηγούνταν δηλαδή αυτά που έγιναν στο δρόμο, δηλαδή την συνομιλία με τον Σωτήρα (δ). Είναι εξόχως ωφέλιμο και συντελεί τα μέγιστα για εύρεση και επιβεβαίωση της αλήθειας το να κοινολογούν οι μαθητές του Χριστού και να συγκρίνουν τις παρατηρήσεις τους και την πείρα τους και να γνωστοποιούν μεταξύ τους ὅ,τι γνώρισαν και αισθάνθηκαν μέσα τους από την πνευματική κοινωνία με τον Διδάσκαλο.

(2) Και πῶς αναγνωρίστηκε από αυτούς.

(3) Είναι αξιοσημείωτο ὅτι το κόψιμο του ψωμιού και ὄχι η γεύση ἢ κοινωνία του καθορίζεται ως η περίσταση, κατά την οποία αναγνωρίστηκε ο Κύριος από τους δύο μαθητές (ρ). Αυτό συνηγορεί για το ὅτι πρόκειται για κόψιμο ψωμιού συνηθισμένου δείπνου (δ).

Στίχ. 36-49. Η εμφάνιση του αναστημένου Κυρίου στους Αποστόλους και αποχαιρετιστήριες οδηγίες προς αυτούς.

24.36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἔστη(1) ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει(2) αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν(3).

36 Ενώ μιλούσαν γι' αυτά, στάθηκε ανάμεσά τους ο Ιησούς και τους λέει: «Ειρήνη σ' εσάς!»

(1) Αιφνίδια εμφάνιση ανάλογη με την αιφνίδια εξαφάνιση του στίχου 31 (ρ). Στάθηκε πριν ακόμη τον αντιληφθούν να έρχεται (b). Η εμφάνιση αυτή, είναι η ίδια με αυτήν που εξιστορεί ο Ιωάννης (κ 19-23). Τους είχε υποσχεθεί, ότι μετά την ανάστασή του θα τους έβλεπε στη Γαλιλαία. Αλλά τόσο πολύ επιθυμούσε να δει αυτούς και να ειρηνεύσει αυτούς, ώστε προλαβαίνει την προκαθορισμένη συνάντηση και βλέπει αυτούς και στην Ιερουσαλήμ.

(2) Με βάση κυρίως τον κώδικα του Βέζα οι νεώτεροι εξοβελίζουν τη φράση «καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν» θεωρώντας ότι παρεμβλήθηκε νωρίς στο κείμενο του Λουκά από το Ιωάννου κ 19. Μαρτυρείται παρόλ' αυτά αυτή και από τους σιναϊτικό βατικανό αλεξανδρινό και 15 άλλους μεγαλογράμματους κώδικες, καθώς και από τις συριακή κοπτική σαϊδική μεταφράσεις και από όλους σχεδόν τους μικρογράμματους κώδικες.

(3) «Και όταν έφευγε από αυτούς ειρήνη τους άφησε και πάλι ερχόμενος σε αυτούς ειρήνη τους δίνει· ειρήνη, το γλυκό και πράγμα και όνομα» (Ζ), και «με το συνηθισμένο χαιρετισμό της ειρήνης καταπραΰνει την ταραχή τους» (Θφ). Δίνει τον συνηθισμένο στους Ιουδαίους χαιρετισμό με πνευματική και χριστιανική έννοια (=Ειρήνη σε σας με το Θεό) (δ) και ανεβάζοντας σε υψηλότερη έννοια το περιεχόμενό του. Δες Εφεσ. β 17 (b). Ο χαιρετισμός αυτός δηλώνει, ότι η επίσκεψή του ήταν φιλική και ευμενής· επίσκεψη αγάπης. Χρησιμοποιεί το χαιρετισμό αυτό της οικειότητας, τον συνηθισμένο στους Ιουδαίους, μολοντί βρίσκεται τώρα στην κατάσταση της εξύψωσης και δόξας του. Πολλοί, όταν παίρνουν κάποιο ανώτερο αξίωμα, λησμονούν τους παλαιούς τους φίλους και κρατούν αυτούς σε απόσταση. Αλλά ο Κύριος φέρεται προς τους μαθητές με την ίδια οικειότητα, με την οποία και προηγουμένως. Και με τον χαιρετισμό του αυτόν τους πληροφορεί, ότι δεν έρχεται να επιτιμήσει τον Πέτρο για την άρνησή του, ούτε τους άλλους μαθητές για την από αυτούς εγκατάλειψή του. Έρχεται ειρηνικά για να τους βεβαιώσει, ότι τους είχε συγχωρέσει και ότι συμφιλιώθηκε πλήρως με αυτούς.

24.37 πτοηθέντες(1) δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα(2) θεωρεῖν.

37 Αυτοί από την ταραχή και το φόβο τους νόμιζαν ότι έβλεπαν φάντασμα.

(1) «Δηλαδή ταραχτήκαν» (Ζ). Η αιφνίδια εμφάνιση με κλειστές τις πόρτες κάνει έντρομους τους μαθητές που νομίζουν ότι η εμφάνιση αυτή δεν είναι ζωντανού ανθρώπου με σάρκα και αίμα, αλλά πνεύματος του πεθαμένου (δ). Καμία αντίφαση δεν υπάρχει ανάμεσα στο στίχο 34, όπου διακηρύττουν οι μαθητές, ότι αναστήθηκε ο Κύριος όντως, και στην πτόηση και τον φόβο αυτόν, ο οποίος υπήρξε η πρώτη εντύπωση των μαθητών. Είχαν βεβαιώσει αυτούς ότι ο Κύριος αναστήθηκε. Αλλά τί είδους ανάσταση ήταν αυτή; Στους Εμμαούς ευλόγησε τον άρτο, αλλά δεν έφαγε και έγινε αιφνίδια άφαντος. Και τώρα αναγνωρίζουν τον Ιησού, αλλά η πρώτη τους εντύπωση είναι ότι πρόκειται για πνεύμα· νομίζουν ότι βλέπουν την ψυχή του πεθαμένου διδασκάλου (L).

(2) «Δηλαδή φάντασμα» (Ζ). Η λέξη σημαίνει εδώ την ψυχή του πεθαμένου που επιστρέφει από τον άδη και εμφανίζεται στους ζωντανούς με ορατή μορφή, αλλά χωρίς σώμα πραγματικό· ό,τι ονόμαζαν οι αρχαίοι σκιά ή φάντασμα (Ματθ. ιδ 26). Για την έννοια αυτή της λέξης πνεύμα δες και Α' Πέτρ. γ 19 (g).

24.38 καὶ εἶπεν αὐτοῖς(1), Τί τεταραγμένοι ἐστέ(2), καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ(3) ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις(4) ὑμῶν;

38 Εκείνος τους είπε: «Γιατί είστε τρομαγμένοι και γιατί γεννιούνται στην καρδιά σας αμφιβολίες;

(1) «Επειδή με τον λόγο αυτόν (της ειρήνης) δεν καταπραΰνθηκε η ταραχή της ψυχής τους, δείχνει σε αυτούς από αλλού ότι είναι ο Υιός του Θεού, που γνωρίζει τις καρδιές. Γιατί, δηλαδή, λέει, ανεβαίνουν διαλογισμοί στις καρδιές σας; Οπωσδήποτε όμως το να γνωρίζει τις καρδιές είναι ομολογουμένως γνώρισμα του Θεού» (Θφ).

(2) Επιτιμά ήπια και καθησυχάζει ταυτόχρονα (δ). Πολλές από τις ταραχώδεις σκέψεις μας, οι οποίες ανησυχούν το εσωτερικό μας, προέρχονται από τις πλάνες και παρανοήσεις μας για τον Χριστό. Λησμονούμε, ότι ο Χριστός είναι ο μεγαλύτερος αδελφός μας και προσβλέπουμε σε αυτόν, σαν να βρίσκεται μακριά μας. Δεν τον βλέπουμε με τα μάτια της πίστης κοντά μας, να μας παρακολουθεί με στοργή, και με ηπιότητα να μας διορθώνει και να μας υποστηρίζει, ακόμη και όταν εμείς ταλαντευόμαστε κλονιζόμενοι από την ολιγοπιστία μας.

(3) Το διαλογισμοί σημαίνει συλλογισμούς και σκέψεις εσωτερικές υπέρ και κατά· αμφιβολίες συνεπώς (g). Γιατί διαλογισμοί αμφιβολίας γεννιούνται στο νου σας; (δ). Όλες οι ανήσυχες σκέψεις, που σε οποιοδήποτε χρόνο ανεβαίνουν στην καρδιά μας, είναι γνωστές στον Κύριό μας Ιησού και

μάλιστα από αυτήν την πρώτη στιγμή της γέννησής τους. Και προκαλούν την απαρέσκειά του. Και με την επιτίμηση, την οποία στην προκειμένη περίπτωση έκανε στους μαθητές του, μάς διδάσκει να επιτιμούμε τους εαυτούς μας: Γιατί είσαι περίλυπη ψυχή μου, και γιατί με συνταράσσεις; Γιατί ανεβαίνουν σε σένα διαλογισμοί, οι οποίοι ούτε αληθινοί ούτε αγαθοί είναι, αλλά εμποδίζουν την εν Θεώ χαρά μας, μάς καθιστούν απρόθυμους στο καθήκον, παρέχουν πλεονεκτήματα στο Σατανά, για τον εναντίον μας αγώνα του και μας στερούν από τις ενισχύσεις και παρηγορίες που προέρχονται από την ισχυρή πίστη;

(4) Ανεβαίνει στις καρδιές. Για την αντίστοιχη εβραϊκή φράση δες Ησαΐου ξε 17 (δ). Οι σκέψεις μας είναι κρυμμένες από εμάς πριν ανεβούν στην καρδιά μας (b). Οι σκέψεις ανεβαίνουν στην καρδιά. Δες Πράξ. ζ 23, Α΄ Κορ. β 9 και Ησ. ξε 17, Ιερεμ. γ 16, λθ 35. Έκφραση εβραϊκή. Σαν οι σκέψεις μπερδεμένες και αβέβαιες να έβγαιναν από άγνωστα βάθη για να εμφανιστούν στο λογικό (L). Μερικές φορές η ταραχή της καρδιάς μας γεννιέται από τους διαλογισμούς που ανεβαίνουν σε αυτήν και οι λύπες μας και οι φόβοι μας προέρχονται από τα δημιουργήματα της φαντασίας μας. Μερικές φορές πάλι οι διαλογισμοί γεννιούνται από το φόβο της ολιγοπιστίας μας, τον οποίο δεν πολεμούμε, αλλά αφήνουμε να μας κυριεύσει. Ο Θεός μάς απομάκρυνε και μας ξέχασε, είναι η ολιγόπιστη σκέψη, η οποία πολλές φορές μας ταραξε.

24.39 ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου(1) ὅτι αὐτός(2) ἐγὼ εἰμι· ψηλαφήσατέ με(3) καὶ ἴδετε, ὅτι(4) πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστά οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα(5).

39 Κοιτάξτε τα χέρια μου και τα πόδια μου, για να βεβαιωθείτε ότι είμαι εγώ ο ίδιος. Ψηλαφίστε με και δείτε· ένα φάντασμα δεν έχει σάρκα και οστά, όπως βλέπετε εμένα να έχω».

(1) «Και πώς επρόκειτο από αυτά να τον γνωρίσουν; Διότι είχαν ακόμη τα τρυπήματα από τα καρφιά» (Z). Υποδηλώνει λοιπόν αυτό, ότι τόσο τα πόδια του, όσο και τα χέρια του είχαν καρφωθεί στο ξύλο. Παρέχει σε αυτούς απόδειξη που κατασιγάει τους φόβους τους, που προήλθαν από την ιδέα τους, ότι μπροστά τους είχαν πνεύμα. Τους πείθει λοιπόν, ότι έχει αληθινό σώμα· και απόδειξη ακόμη που ενισχύει την πίστη τους στη μεγάλη αλήθεια, την οποία θα κήρυτταν ακολούθως σε ολόκληρο τον κόσμο. Τους παρέχει βεβαιότητα για το ότι το σώμα, το οποίο έχει, είναι το ίδιο το δικό του σώμα, που καρφώθηκε και νεκρώθηκε πάνω στο σταυρό, το οποίο αφού αναστήθηκε το πήρε πάλι από τον τάφο. Δείτε τα χέρια και τα πόδια μου, λέει στους μαθητές του δείχνοντας σε αυτούς τις ουλές από τα καρφιά. Και όπως για ενίσχυση της πίστης των μαθητών του δείχνει σε αυτούς τις πληγές από τα καρφιά, έτσι για ενδυνάμωση των για χάρη μας προσευχών του παρουσιάζει αυτές και στον Πατέρα του. Εμφανίζεται στον ουρανό σαν αρνί σφαγμένο (Αποκ. ε 6) και το αίμα του μιλά (Εβρ. ιβ 24).

(2) Το πρώτο αυτό ό τ ι είναι ειδικό και η όλη φράση είναι αντικείμενο του δείτε (g). Με αυτό ο Κύριος πείθει πρώτον τους μαθητές για την ταυτότητά του· ότι δηλαδή αυτός είναι ο διδάσκαλός τους, για τον οποίο νόμιζαν ότι τον έχασαν για πάντα (p).

(3) Με αυτά πείθει αυτούς για την π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η τ α της εμφάνισής του και του σώματός του· ότι δηλαδή ο διδάσκαλος, τον οποίο βλέπουν, δεν είναι απλώς πνεύμα πεθαμένου (p). Το χωρίο Α΄ Ιω. α 1 φαίνεται να είναι άμεση παραπομπή στο παρόν χωρίο. Το ίδιο ρήμα και εκεί χρησιμοποιείται. Η αξιοσημείωτη παράθεση του Ιγνατίου (Προς Σμυρναίους γ 1) θα μπορούσε να συγκριθεί: «όταν ήλθε σε αυτούς που ήταν γύρω από τον Πέτρο, είπε σε αυτούς: Πάρτε με, ψηλαφήστε με, και δείτε ότι δεν είμαι δαιμόνιο ασώματο». Ο Ευσέβιος (III, 36,11) αγνοεί, από πού έλαβε αυτήν την παράθεση ο Ιγνάτιος. Ο Ιερώνυμος επανειλημμένως λέει, ότι πάρθηκε αυτή από το καθ' Εβραίους ευαγγέλιο. Ο Ωριγένης όμως (Περί αρχών. Προοίμιο 8) πιο σωστά ίσως, αναφέρει ότι πάρθηκε από το απόκρυφο «Κήρυγμα του Πέτρου» (p).

(4) Είναι αμφίβολο εάν είναι ειδικό ή αιτιολογικό. Σύμφωνα με τους g, p είναι αιτιολογικό.

(5) «Μία σκιά, ένα πνεύμα, κάτι που είναι απλώς φαινομενικό, δεν θα μπορούσε να υπομείνει άγγιγμα του χεριού» (K), «ούτε σάρκα ούτε οστά έχει· ενώ εγώ και σάρκα και οστά έχω, αν και πιο θεία και πνευματικά. Διότι το σώμα του Κυρίου δεν ήταν μεν πνεύμα, ήταν όμως πνευματικό, δηλαδή ήταν ξένο από κάθε παχύτητα, και κυβερνιόταν από το πνεύμα. Διότι το μεν σώμα, το οποίο έχουμε τώρα, είναι σώμα ζωικό (που διευθύνεται από τις κατώτερες ζωικές δυνάμεις της ψυχής), δηλαδή διοικείται και ζωογονείται από την ψυχή με τις φυσικές και ζωικές ποιότητες και δυνάμεις. Ενώ το σώμα μετά την ανάσταση το ονόμασε πνευματικό ο Παύλος, το οποίο δηλαδή θα ζωογονείται και θα διοικείται από θείο πνεύμα και όχι από τις κατώτερες δυνάμεις της ψυχής, το οποίο αφού μεταστοιχειωθεί ώστε να γίνει άφθαρτο με τρόπο απόρρητο και πνευματικό θα συντηρείται σε αυτήν την κατάσταση. Τέτοιο λοιπόν πρέπει να εννοήσουμε το σώμα του Κυρίου μετά την ανάσταση, ότι

είναι δηλαδή πνευματικό και λεπτό και έξω από κάθε παχύτητα, και δεν χρειάζεται ούτε τροφή ούτε κάτι άλλο, αν και έφαγε για να βεβαιώσει την ανάσταση» (Θφ)

24.40 και τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας(1).

40 Και λέγοντας αυτά τους ἔδειξε τα χέρια και τα πόδια του.

(1) Αποσιωπάται ο στίχος από τον κώδικα του Βέζα, από πολλά χειρόγραφα της Ιτάλας και από την παλαιά συριακή μετάφραση. Είναι λοιπόν και αυτός γλώσσα (=παρέμβλητο κείμενο) που παρεμβλήθηκε στο κείμενο του Λουκά από το Ιωάννη κ 20; (g). Το κείμενο όμως του Ιωάννη έχει ως εξής: καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Δεν ταυτίζεται λοιπόν πλήρως με τον παρόντα στίχο. Και αν πάρθηκε αυτός από τον Ιωάννη, πώς αντικαταστάθηκε από όλους η φράση «την πλευράν» με το «τους πόδας»; Διατηρούμε λοιπόν τον στίχο, που είναι πολύ άλλωστε φυσικός και στο Λουκά. Ο Harnack αποδίδει εύλογα στον Μαρκίωνα την αποσιώπηση του στίχου (L).

24.41 ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς(1) καὶ θαυμαζόντων(2) εἶπεν αὐτοῖς, Ἔχετε τι βρώσιμον(3) ἐνθάδε;

41 Αυτοί από τη χαρά και την έκπληξή τους δεν πίστευαν στα μάτια τους· τους ρώτησε τότε ο Ιησούς: «Έχετε τίποτε φαγώσιμο;»

(1) Η χαρά τους ήταν τόσο μεγάλη, ώστε απιστούσαν ακόμη, θεωρώντας ως όνειρο το πράγμα και θαύμαζαν για ό,τι είδαν (δ). Αναμφίβολα είχαν πιστέψει, διότι διαφορετικά δεν θα χαίρονταν. Αλλά η πάνω στις ψυχές τους πλήρης επίδραση της πίστης παρεμποδιζόταν από τη χαρά τους (b). Η απιστία τους αυτή αποτελεί βέβαιη εγγύηση για την αυθεντικότητα της ανάστασης. Αντί να κλέψουν το σώμα του Διδασκάλου και να διακηρύξουν έπειτα ότι αναστήθηκε, όπως τους συκοφάντησαν οι αρχιερείς, είναι έτοιμοι να πουν και πάλι: Όχι, δεν αναστήθηκε. Το ότι στην αρχή υπήρξαν άπιστοι και επέμειναν στο να τους παρασχεθούν ισχυρές για το γεγονός αποδείξεις, δείχνει ότι όταν τελικά πίστεψαν στην ανάσταση, στηρίχτηκαν σε τεκμήρια αδιάσειστα και εξολοκλήρου πειστικά.

(2) Θεωρούσαν το γεγονός ως πολύ μεγάλο, που ξεπερνούσε κάθε προσδοκία και ελπίδα. Τώρα η απιστία τους δεν προέρχεται από κάποια περιφρόνηση των προσφερομένων σε αυτούς ενδείξεων ή μαρτυριών. Απιστούν από χαρά, όπως άλλοτε ο Ιακώβ δεν πίστευε, ότι ο Ιωσήφ ήταν ακόμη ζωντανός. Και απιστούν από θαυμασμό για το πρωτοφανές και πρωτάκουστο γεγονός. Είναι για αυτό άξια συγχώρεσης η απιστία τους αυτή και για αυτό ο διδάσκαλος, χωρίς να τους μαλώσει, συγκαταβαίνει στο να τους δώσει πληροφορία και μεγαλύτερο στηριγμό στην πίστη.

(3) Κοινώς φαγώσιμο πράγμα (δ). Λέγεται μία φορά. «Όχι επειδή είχε ακόμη ανάγκη τροφής, αλλά (τρώει) για περισσότερη αξιοπιστία και βεβαιότερη απόδειξη για να μην νομίζουν ότι είναι φάντασμα» (Z). «Επειδή δηλαδή οι μαθητές απιστούσαν ακόμη και επειδή δεν πείστηκαν ούτε από την ψηλάφηση, προσθέτει και άλλο (τεκμήριο), αυτό του φαγητού» (Θφ).

24.42 οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπποῦ μέρος και ἀπὸ μελισσίου κηρίου(1)

42 Του ἔδωσαν τότε ἕνα κομμάτι ψητό ψάρι και ἕνα κομμάτι κηρύθρα με μέλι.

24.43 καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν(2) ἔφαγεν(3).

43 Τα πήρε και τα έφαγε μπροστά τους.

(1) Η φράση «καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου» παραλείπεται από αρκετούς μεγαλογράμματους κώδικες. Περιλαμβάνεται όμως σε κάποιους μεγαλογράμματους από τον Η΄ αιώνα, σε πολλά χειρόγραφα της Ιτάλας και στη Συριακή μετάφραση του Cureton (g). Ο Ιουστίνος ο φιλόσοφος και μάρτυρας στο περί αναστάσεως έργο του ξεκάθαρα μαρτυρεί ότι και έφαγε κηρίον (μέλι) και ιχθύν· ομοίως επίσης και ο Α. (δ). Και οι δύο λέξεις λέγονται μία φορά. Μελίσσιον κηρίον είναι η μελικηρίς, αυτή που έχει μέσα της μέλι· κοινώς η κηρύθρα.

(2) Ενώ έβλεπαν αυτοί, για να πειστούν τελείως ότι δεν είναι φανταστική η εμφάνιση (δ). «Όπως ακριβώς υπερφυσικά έφαγε, έτσι και υπερφυσικά κατανάλωσε αυτά που έφαγε» (Z), «με κάποια θεία δύναμη καταναλώθηκαν αυτά που φαγώθηκαν. Διότι κάθετί που τρώγεται με τρόπο φυσικό από το στόμα προχωρά στο αποχωρητήριο· αυτά όμως εδώ, δεν φαγώθηκαν όπως είπαμε κατά τρόπο φυσικό, αλλά κατά συγκατάβαση» (Θφ).

(3) «Πρέπει όμως να ξέρουμε, ότι αυτά που από κάποια συγκατάβαση γίνονται από τον Σωτήρα, δεν είναι κανόνας και όρος της φύσης. Διότι κανείς άλλος μετά την αφθαρσία του σώματος δεν θα έχει πληγές ή θα δεχτεί τροφή» (Z). Η ένσταση ότι, εάν ο Ιησούς για να πείσει τους μαθητές, ότι δεν ήταν πνεύμα ή ψυχή πεθαμένου, έλαβε τροφή, την ώρα που αυτή δεν ήταν αναγκαία για το αναστημένο σώμα, ενεργούσε απατηλά, είναι ασύστατη και αβάσιμη. Δεν αληθεύει το δίλημμα: Ή πνεύμα ή συνηθισμένο σώμα που έχει ανάγκη τροφής. Υπάρχει και ένα τρίτο ενδεχόμενο και το οποίο μπορεί

να αληθεύει. Δηλαδή υπάρχει και δοξασμένο σώμα που μπορεί κατά βούληση να λαμβάνει τροφή (ρ). Δες και Πράξ. ι 41 «οι οποίοι φάγαμε μαζί και ήπιαμε μαζί με αυτόν μετά την ανάστασή του από τους νεκρούς».

24.44 Είπεν(1) δὲ αυτοῖς(2), Οὗτοι οἱ λόγοι(3) οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν(4), ὅτι δεῖ(5) πληρωθῆναι πάντα(6) τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς(7) περὶ ἐμοῦ.

44 Ὑστερα τους εἶπε: «Αὐτὰ εννοοῦσα με τα λόγια που σας ἔλεγα ὅταν ἤμουν ἀκόμη μαζί σας, ὅτι δηλαδή πρέπει να εκπληρωθοῦν ὅλα ὅσα εἶναι γραμμένα για μένα στο νόμο του Μωυσή, στους προφῆτες και στους Ψαλμούς».

(1) Η περικοπή αυτή φαίνεται να είναι μία πυκνή περίληψη αυτών που ειπώθηκαν από το Χριστό στους αποστόλους μεταξύ της Ανάστασης και της Ανάληψης εν μέρει μεν την ίδια την ημέρα της ανάστασης, εν μέρει δε σε άλλες περιστάσεις. Δεν έχουμε όμως βέβαια δεδομένα, πάνω στα οποία βασιζόμενοι να καθορίσουμε, τι ειπώθηκε το ίδιο εκείνο απόγευμα και τι ειπώθηκε αργότερα (ρ).

(2) Το «εἶπε δὲ αὐτοῖς» αποτελεί νέα εισαγωγή, η οποία υποδηλώνει κάποια διακοπή που παρεμβλήθηκε ανάμεσα στους στίχους 43 και 44 (ρ).

(3) Υπάρχει άλλη γραφή: οὗτοι οἱ λόγοι μου. Το λόγοι πρέπει να εννοηθεί για αυτά που ειπώθηκαν μεν προηγουμένως από τον Κύριο, και ήδη πραγματοποιήθηκαν, σαν να ἔλεγε: Αὐτὰ που συνέβησαν πρόσφατα, ἦταν εκείνα, που σας προανήγγειλαν οι λόγοι μου (L). Το «αὐτοὶ οἱ λόγοι μου» λοιπόν αναφέρεται στα ἔργα που τώρα συντελέστηκαν με την ἀνάσταση του Μεσσία, την κατάσταση της ταπείνωσης, η οποία τελείωσε, και σε αυτήν της δόξας, η οποία με την ἀνάσταση ἄρχισε (δ).

(4) Το «ὅταν ἀκόμη ἤμουν μαζί σας» αποδεικνύει, ὅτι ἀπὸ τώρα ο Ἰησοῦς θεωρεῖ τον χωρισμό του ἀπὸ τους μαθητές ως συντελεσμένο ἤδη. Η κατοικία του εἶναι αλλοῦ (g). Δεν θα εἶναι πλέον ο σύντροφος της περασμένης τριετίας. Εἶναι ἤδη δοξασμένος (L).

(5) Το «ὅτι πρέπει» εἶναι η περίληψη αυτῶν των γεγονότων, ὅπως περιέχονται στη θεία πρόγνωση και θέληση και προκαταγγέλθηκαν ἀπὸ τους προφῆτες (δ).

(6) Ὅλα και αὐτὰ τα βαριά και σκληρά. Ἀκόμη και το ξύδι. Και δεν θα πέθαινε στο σταυρό προτού, αφοῦ εκπληρωθοῦν ὅλα, να μπορέσει να πει: Τετέλεσται.

(7) Μόνο ἐδῶ στην Κ.Δ. αναφέρεται με σαφήνεια η τριπλή διαίρεση του εβραϊκοῦ κανόνα της Γραφῆς (ρ). Ο νόμος του Μωυσή και οι προφῆτες αποτελοῦν τα δύο κύρια μέρη του κανόνα (g). Με τη λέξη ὁμως «ψαλμοί» δεν υποχρεωνόμαστε να εννοήσουμε ὅλα τα αγιόγραφα. Ἀπὸ τα αγιόγραφα ο ψαλτήρας ἦταν το γνωστότερο βιβλίο και επιπλέον περιείχε πάρα πολλές προφητείες για τον Μεσσία (ρ). Το ψαλμούς λοιπόν=ὄχι απλῶς ὅλα τα αγιόγραφα, ἀλλὰ τους ψαλμούς του Δαβίδ, οι οποίοι πολλά για αὐτὸν προφητεύουν (δ). Αναφέρεται ο Κύριος ὄχι μόνο στις ξεκάθαρες προφητείες για τον Μεσσία, ἀλλὰ σε ὅλη την θυτήρια (οι τελετουργικές θυσίες) και τελετουργική οικονομία της Π.Δ., η οποία στην προς Εβραίους ἐπιστολή ἐξηγείται ὅτι προτυπώνει την μόνη και αἰώνια θυσία, την οποία θα προσέφερε ο μέγας ἀρχιερέας και υἱός του Θεοῦ (ο).

24.45 τότε(1) διήνοιξεν(2) αὐτῶν τὸν νοῦν(3) τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς(4).

45 Τότε τους φώτισε το νου, για να καταλαβαίνουν τις Γραφές,

(1) «Ὅταν εἰρήνευσε το λογισμό τους με αὐτὰ που εἶπε, με το ὅτι ψηλαφήθηκε, με το ὅτι ἔφαγε, τότε ἄνοιξε το νου τους» (K). «Διότι αν δεν αναπαυόταν η ψυχὴ τους, πῶς θα γνώριζε με το να εἶναι ταραγμένη και να μην ησυχάζει;» (Θφ).

(2) Πολλά εμπόδια, που υπάρχουν στη διάνοιά μας, πρέπει να απομακρυνθοῦν, για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε. Δες Πράξ. ιστ 14 (b). Το ἄνοιγμα της διάνοιάς τους εἶναι ἀνάλογο με αὐτό που αναφέρεται στο στίχο 31 (ρ). Ο φωτισμός αὐτός, ο οποίος επιχύνεται για αὐτοὺς πάνω σε ὅλη την Π.Δ., προέρχεται ἀπὸ ἐπενέργεια του Ἁγίου Πνεύματος, για την οποία προετοιμάστηκαν οι ψυχές τους με τις διδασκαλίες του προηγούμενου στίχου οι οποίες τις στήριξαν στην πίστη. Η στιγμή αὐτή, νομίζω, ἀνταποκρίνεται σε ἐκείνην, την οποία ο Ἰωάννης (κ 22) περιγράφει με τα λόγια αὐτά: Φύσηξε σε αὐτοὺς και τούς λέει· Πάρτε Πνεῦμα Ἅγιο. Το Πνεῦμα διάνοιξε σε αὐτοὺς την εσωτερική αἴσθηση, με την οποία ο ἄνθρωπος διακρίνει την ἀλήθεια (g). Ἄνοιξε το νου τους τόσο με τη δύναμή του, ὅσο και με τα λόγια του (b). Κατὰ τη συνομιλία του με τους πορευόμενους εἰς Ἐμμαοὺς ἀπομάκρυνε το κάλυμμα ἀπὸ το κείμενο των Γραφῶν διανοίγοντας σε αὐτοὺς τις Γραφές. Ἐδῶ σηκώνει το κάλυμμα ἀπὸ τις καρδιές των μαθητῶν, διανοίγοντας το νου τους.

(3) Εἶναι ἀξιοπαρατήρητα τα μετὰ την ἀνάστασή του παρεχόμενα ἀπὸ αὐτὸν δύο δείγματα των μεγάλων ἐνεργειῶν του Ἁγίου Πνεύματος πάνω στα πνεύματα των ἀνθρώπων. Η μία ἐνέργεια εἶναι ο φωτισμός των διανοητικῶν δυνάμεων με θείο φως, και με αὐτὴν ἄνοιξε ο νους των ἀποστόλων. Και

αυτοί λοιπόν οι ενάρτεοι και πιστοί έχουν ανάγκη αυτού του φωτός. Διότι αν και δεν βρίσκονται στο σκοτάδι, όπως βρίσκονται αυτοί που ζουν με τη φυσική ζωή, έχουν όμως μέσα τους πολλά σημεία ασαφή ή σκοτεινά. Αυτός ο Δαβίδ έλεγε: Φώτισε τα μάτια μου. Ο Παύλος πάλι, που ήξερε τόσα πολλά από αποκάλυψη Χριστού, ζητά ακόμη περισσότερο φωτισμένους τους οφθαλμούς της διάνοιας. Άλλη ενέργεια είναι η ενίσχυση της θείας χάρης, που εκδηλώθηκε στις καρδιές αυτών που πορεύονταν εις Εμμαούς, οι οποίες ήταν φλεγόμενες από την θερμότητα, την οποία η χάρη μεταδίδει στο εσωτερικό των ανθρώπων.

(4) Για αυτό ο Πέτρος όχι μετά πολύ χρόνο ανέπτυξε με δύναμη τις Γραφές στο Πράξ. β και εξής, όσο και με σοφία στο Πράξ. α 16, 20 (b). Διάνοιξε το νου τους με τη χάρη του, για να κατανοούν τις προφητείες της Π.Δ. με την αληθινή, τη μεσσιακή τους έννοια, η οποία μένει κλεισμένη στους απίστευτους (δ)

24.46 και είπεν αυτοῖς(1) ὅτι Οὕτω γέγραπται(2) και οὕτως ἔδει(3) παθεῖν τὸν Χριστὸν και ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

46 και τους εἶπε: «Οἱ Γραφές λένε ὅτι ἔτσι ἔπρεπε να γίνει, και ἔτσι ἔπρεπε να πάθει ο Μεσσίας, ν' ἀναστηθεῖ ἀπὸ τους νεκρούς την τρίτη μέρα

(1) Ο g θα έβαζε τελεία στο «γραφάς», διότι θεωρεί το «και είπεν σε αυτούς» ότι εισάγει νέα περίληψη λόγων που λέχθηκαν πιθανώς σε άλλη περίπτωση (p). Ο Ιησούς με την ανάπτυξη των προφητειών αποκαλύπτει τι διδάσκουν οι Γραφές σε σχέση με τον Μεσσία Χριστό και σε σχέση με το έργο το οποίο πρόκειται να συντελεστεί στο όνομά του από άλλους. Ο Χριστός έπρεπε να πάθει. Αλλά ως Χριστός επρόκειτο να αναστηθεί, και αυτό έγινε την τρίτη από το πάθος του ημέρα (L).

(2) Το «γέγραπται» έχει την έννοια αυτού που με θεία θέληση προδιατάχτηκε και κατά συνέπεια αυτού γράφτηκε, όπως άλλωστε δέχτηκαν αυτό από παλιά τα χειρόγραφα ή οι μεταφράσεις, στα οποία προστέθηκε το «οὕτως ἔδει (=έτσι ἔπρεπε)» ή και αντικαταστάθηκε τελείως το γέγραπται με το ἔδει (έπρεπε) (L).

(3) Η φράση «καὶ οὕτως ἔδει» αποσιωπάται από τα παλαιότερα χειρόγραφα. Αξιοσημείωτη η παρατήρηση: «ἦταν αναγκαῖο ἔτσι να πάθει ο Χριστός. Ἐτσι πῶς; Με ξύλο σταυρού. Επειδή μέσω του ξύλου (του δέντρου του Παραδείσου) έγινε η καταστροφή, ἦταν ἀνάγκη και με ξύλο να σταματήσει η φθορά και αφού περάσει αήτητος ο Κύριος μέσα από τις οδύνες του ξύλου, να καταργήσει την ηδονή που συνέβη στο ξύλο (την γεύση του καρπού στον παράδεισο)» (Θφ).

24.47 και(1) κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι(2) αὐτοῦ μετάνοιαν και(3) ἄφεσιν ἁμαρτιῶν(4) εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀρξάμενον(5) ἀπὸ Ἱερουσαλήμ(6):

47 και να κηρυχθεῖ στο ὄνομά του μετάνοια και ἄφεση ἁμαρτιῶν σ' ὅλα τα ἔθνη, ἀρχίζοντας ἀπὸ την Ἱερουσαλήμ.

(1) Και ἔτσι έχει γραφτεί να κηρυχθεῖ= Τι πρόκειται ἤδη να συντελεστεί ἀπὸ άλλους στο ὄνομα του Χριστού. Η δεύτερη αυτή αποκάλυψη δεν είναι λιγότερο εκπληκτική. Ο θριαμβευτής Χριστός, στην οποίο ο Θεός υποσχέθηκε κληρονομία τα ἔθνη, σχεδόν εξαφανίζεται ἀπὸ την ορατή αυτή σκηνή του κόσμου· τα ἔθνη ὄμως πρόκειται να κληθούν σε μετάνοια στο ὄνομά του και θα επιτύχουν την ἄφεση βάσει των παθημάτων του. Τα δύο αυτά σημεία αναπτύσσονται στη δημηγορία του Παύλου στην Αντιόχεια της Πισιδίας (Πράξ. ιγ 26-41)(L).

(2) Το ἐπὶ τῷ ὀνόματι σημαίνει: Με βάση κάθετί που σας είναι γνωστό για το πρόσωπό μου και το έργο μου (g). Η ιδιότητά του ως Μεσσία κάνει αποτελεσματική τη μετάνοια. Για τη χρήση της φράσης «ἐπὶ τῷ ὀνόματι» δεξ Λουκ. θ 48, κα 8, Πράξ. δ 17, 18, ε 28, 40 κλπ. (p) = με την πίστη του ονόματος ή στο ὄνομά του (δ).

(3) Ο σιναϊτικός και ο βατικανός κώδικας γράφουν: μετάνοιαν εις ἄφεσιν. Και ο μεν p φρονεί ότι το «εις» διορθώθηκε με το «και», λόγω του δεύτερου «εις» που ακολουθεί (εἰς πάντα τὰ ἔθνη), ο g ὄμως βρίσκει πιθανότερη τη γραφή: μετάνοιαν και ἄφεσιν.

(4) Αξιοσημείωτα τα επόμενα: «Ἐδὼ μιλά για το βάπτισμα. Διότι σε αυτό γίνεται μετάνοια με την εξομολόγηση και απόθεση των προηγούμενων κακιῶν και ασεβειῶν, και επακολουθεῖ η ἄφεση των ἁμαρτιῶν... Ὄταν ὄμως λέμε ότι το βάπτισμα γίνεται στο ὄνομα του Χριστού, δεν λέμε αυτό, ότι πρέπει δηλαδή να τελούμε αυτό μόνο στο ὄνομα του Χριστού, ἀλλά ότι το βάπτισμα του Χριστού... το πνευματικό, δεν είναι ιουδαϊκό, ούτε ὅπως του Ιωάννου για μετάνοια μόνο, ἀλλά παρέχει κοινωνία Ἁγίου Πνεύματος και ἄφεση ἁμαρτιῶν... Ἐπειτα το βάπτισμα στο ὄνομα του Χριστού να εννοήσεις ότι λέγεται ἀντί για το: στο θάνατο του Χριστού» (Θφ). Οι απόστολοι καλούνται να κηρύξουν μετάνοια στο ὄνομα του Ιησού Χριστού σε όλους. Ο Θεός μέσω του Χριστού «παραγγέλλει στους ανθρώπους όλους παντού να μετανοούν» (Πράξ. ιζ 30). Πηγαίνετε, λέει ο Κύριος, και πείτε στους λαούς, ότι ο

Θεός ο οποίος τους δημιούργησε και ο Κύριος ο οποίος τους εξαγόρασε, περιμένει και ζητά, ώστε αμέσως να επιστρέψουν από τη λατρεία των θεών, τους οποίους αυτοί έφτιαξαν, στη λατρεία του Θεού, ο οποίος έφτιαξε αυτούς. Και όχι μόνο αυτό. Πρέπει να επιστρέψουν από τη δουλειά της σάρκας και τα ενδιαφέροντα του κόσμου στη δουλειά του Θεού μέσω του Χριστού. Πρέπει να νεκρώσουν όλες τις αμαρτωλές συνήθειές τους και να λησμονήσουν ολοτελώς τις αμαρτωλές πράξεις τους. Οι καρδιές τους και οι ζωές τους πρέπει να μεταβληθούν και εξ' ολοκλήρου να ανακαινιστούν. Αυτό είναι το μέγα καθήκον της μετάνοιας που επιβάλλεται από το ευαγγέλιο. Αλλά με τη μετάνοια αυτή συνδέεται και το μέγα προνόμιο, η μεγάλη δωρεά, που προτείνεται και παρέχεται από το ευαγγέλιο. Και αυτή είναι η άφεση των αμαρτιών. Πηγαίνετε, λέει ο Κύριος, και πείτε στον ένοχο κόσμο, ο οποίος στέκεται υπόδικος και κατάδικος μπροστά στο βήμα του Θεού, ότι βασιλικό διάταγμα χάριτος εκδόθηκε από τον βασιλιά των όλων, το οποίο είναι ευεργετικό για όλους όσοι μετανοούν. (5) Η γραφή αρξάμενον είναι αιτιατική απόλυτη όπως στο Πράξ. ι 37 (b) = «να αρχίσει να κηρύττεται» (Z), δηλαδή να αρχίσει το κήρυγμα (δ). Υπάρχει και η γραφή αρξάμενοι = Ανακόλουθο σχήμα. Για αυτό συνέδεσαν κάποιοι αυτό με τον επόμενο στίχο, χωρίζοντας αυτό με τελεία από τα προηγούμενα. Δεν είναι αναγκαία η στίξη και ο χωρισμός αυτός (L). Το αρξάμενοι συμφωνεί με το να κηρύσσετε που υπονοείται από το κηρυχθήναι που προηγήθηκε (g).

(6) Η προτεραιότητα του ιουδαϊκού έθνους στην πρόσκληση στο ευαγγέλιο αναγνωρίζεται και εδώ, παρά την από αυτό απόρριψη του Μεσσία (ρ). Στην Ιερουσαλήμ πρέπει να ακουστούν τα πρώτα τους κηρύγματα. Στην Ιερουσαλήμ πρέπει να ιδρυθεί η πρώτη εκκλησία. Εκεί πρέπει να ανατείλει η αυγή της ευαγγελικής ημέρας και από εκεί το φως της πρέπει να διαχυθεί σε όλο τον κόσμο μέχρι τα έσχατα της γης. Και πρέπει από την Ιερουσαλήμ να αρχίσει το κήρυγμα, διότι έτσι έχει γραφτεί: «Από τη Σιών θα βγει νόμος και λόγος Κυρίου από την Ιερουσαλήμ» Ησαΐου β 3. Δες και Ζαχαρ. ιδ 8, Οβδιού 21, Ιωήλ γ 1-5. Στην Ιερουσαλήμ άλλωστε έλαβαν χώρα τα κύρια γεγονότα του κηρύγματος και συνεπώς εκεί πρέπει αυτά να διαπιστωθούν και αν υπάρχει κάποια αντίρρηση ή ένσταση για την αλήθειά τους να ελεγχθεί και να εξεταστεί. Τόσο ισχυρές, τόσο λαμπρές υπήρξαν οι πρώτες ακτίνες της δόξας του αναστημένου Λυτρωτή, ώστε δεν συσκιάζονται από τα νέφη, που συσσωρεύουν με τα φεύδη τους οι εχθροί του.

24.48 ὑμεῖς δε εστέ(1) μάρτυρες τούτων(2).

48 Εσεῖς εἰστε μάρτυρες όλων αυτών.

(1) Παραλείπεται από κάποιους παλαιούς κώδικες το «δέ έστε», ώστε ο στίχος είναι: ὑμεῖς μάρτυρες τούτων. Έτσι και η πρόταση γίνεται πιο έντονη και το ὑμεῖς (εσεῖς) περισσότερο εμφιατικό (ρ).

(2) «Μάρτυρες του πάθους και της ανάστασης και του όλου θείου έργου μου» (Z). Το έργο αυτό το απεριόριστο, που αναφέρεται στη σωτηρία όλων των εθνών, πρόκειται να συντελεστεί από σας. Με ποιό τρόπο; Απλούστατα με τη μαρτυρία του ό,τι είδατε και ακούσατε τα χρόνια που συζήσατε μαζί μου (g). Για το ότι η μαρτυρία για το Πάθος και την Ανάσταση ήταν ένα από τα κύρια έργα των Αποστόλων γίνεται φανερό από τα Πράξ. α 8, 22, β 32, γ 15, ε 32, ι 39, 41 κλπ. (ρ).

24.49 καὶ ἰδοὺ(1) ἐγὼ(2) ἀποστέλλω(3) τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς μου(4) ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ(5) καθίσατε(6) ἐν τῇ πόλει Ἱερουσαλήμ(7) ἕως οὗ ἐνδύσησθε(8) δύναμιν ἐξ ὕψους(9).

49 Κι ἐγὼ θα σας στείλω αυτό που σας υποσχέθηκε ο Πατέρας μου. Εσεῖς καθίσατε στην Ἱερουσαλήμ ωσότου ο Θεός σᾶς οπλίσει με τὴ δύναμή του».

(1) «Έπειτα για να μην ταραχτούν μέσα τους και σκεφτούν: Πώς θα δώσουμε μαρτυρία άνθρωποι άσημοι που στέλνονται στα έθνη, και θα παρουσιαστούμε στους Ιεροσολυμίτες που και σένα σε σκότωσαν. Να έχετε θάρρος, λέει, εξ' αιτίας αυτού. Διότι θα σας στείλω εντός ολίγου την υπόσχεση του Πατέρα μου» (Θφ). Το «ἰδοὺ ἐγὼ» τονίζει το μεγαλείο της επαγγελίας, για την οποία θα μιλήσει αμέσως (g).

(2) Αντιτίθεται με το προηγούμενο ὑμεῖς (εσεῖς) = Να ο ρόλος σας, να και ο δικός μου (g). Η ενέργειά μου αυτή θα σας κάνει ικανούς για εκτέλεση της αποστολής σας (L).

(3) Υπάρχει και η γραφή εξαποστέλλω. Ο ενεστώτας δηλώνει αυτό που θα γίνει στο μέλλον αμέσως και με βεβαιότητα.

(4) «Την υπόσχεση του Πατέρα μου, την οποία είπε μέσω του Ιωήλ ότι: Θα ξεχύσω από το πνεύμα μου σε κάθε σάρκα» (Θφ). Εδώ για πρώτη φορά στα ευαγγέλια έχουμε τη λέξη επαγγελία με την τεχνική έννοια της υπόσχεσης του Θεού στο λαό του. Δες Ρωμ. α 2. Σημαίνεται εδώ κατά τρόπο ειδικό η δωρεά του Πνεύματος. Δες Ιεζεκ. λστ 27, Ιωήλ γ 1, Ζαχ. ιβ 10. Επαγγελία λοιπόν σημαίνει αυτό που έχει αναγγελθεί και υποσχεθεί (ρ). Η αποστολή του Αγίου Πνεύματος ήταν στην Π.Δ. ο σκοπός προς τον οποίο κατέληγαν όλες οι άλλες θείες επαγγελίες. Για αυτό και η απόλυτη έκφραση

«τ η ν επαγγελία του Πατέρα», διότι αυτή ήταν η κατ' εξοχήν επαγγελία. Τι θα ήταν το έργο του Μεσσία χωρίς την έλευση του Πνεύματος, το οποίο αναγεννά και εξαγιάζει; (g).

(5) Ακόμη μία φορά αντιτίθεται με έμφαση το εγώ και το εσείς (p). Με το εσείς, επανέρχεται ο Ιησούς από το δικό του έργο στο έργο των μαθητών (g). Εσείς όμως, οι οποίοι τώρα δεν τύχατε ακόμη αυτής της υπόσχεσης (δ).

(6) = Να παραμείνετε. Για το κάθομαι με την έννοια του μένω για κάποιο χρόνο σε κάποιο τόπο δεξ Πράξ. ιη 11, Εξοδ. ιστ 29, Κριτ. ιθ 4, Ρουθ γ 1, Α' Βασ. α 23 κλπ. (p). «Να μένετε στην Ιερουσαλήμ αχώριστοι, λόγω της ασθένειας και δειλίας που ακόμη έχετε» (Θφ). Η υπόσχεση είναι τόσο απαραίτητη για αυτούς, ώστε πρέπει να αποφύγουν να επιχειρήσουν την στον κόσμο αποστολή τους πριν ακόμη ντυθούν την υποσχημένη σε αυτούς θεία δύναμη (g).

(7) Αποσιωπάται το Ιερουσαλήμ από τους παλαιότερους κώδικες. Με αφορμή την παραγγελία αυτή ο Weiss και πολλοί άλλοι λένε: Εάν οι απόστολοι οφείλουν να παραμείνουν στην Ιερουσαλήμ μέχρι την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος, οι εμφανίσεις του Ιησού που ακολούθησαν στη Γαλιλαία (Ματθ. κη 7, Μάρκ. ιστ 7, Ιω κα 1) αποκλείονται. Αλλά εάν τα λόγια στους στίχους 46 και 49 λέχθηκαν όχι την ίδια την ημέρα της Ανάστασης, αλλά σε κάποια άλλη ημέρα που προσέγγιζε προς την ημέρα της Ανάληψης, τότε η παραπάνω ένσταση παρουσιάζεται αστήρικτη (g).

(8) «Θα ντυθείτε σαν πανοπλία» (Ζ). Είμαστε γυμνοί, όταν στερούμαστε την ουράνια δύναμη (b). Οι εικόνες από την ενδυμασία χρησιμοποιούνται συχνά στο βιβλικό και κλασσικό ύφος για δήλωση γεγονότων ηθικών. Δες και Ρωμ. ιγ 14, Γαλ. γ 27, Κολ. γ 12 κλπ. (g). Και Ιώβ η 22, κθ 14, λθ 19, Ψαλμ. λδ 26, 92, 1. «Δεν είπτε, θα δεχτείτε, αλλά θα ντυθείτε, υποδηλώνοντας ότι η πνευματική όπλιση φρουρεί από παντού» (Θφ).

(9) Από ψηλά όπου ο Ιησούς αναλαμβάνόταν. Το από ψηλά αντί για το από τον ουρανό, είναι έκφραση παρμένη από την ιερή ποίηση (b). Αυτοί που πήραν το Αγιο Πνεύμα ντύνονται δύναμη από ψηλά. Δύναμη λοιπόν που υπερβαίνει την δική τους δύναμη, αλλά και κάθε επίγεια δύναμη. Και σαν δύναμη από ψηλά τραβά την ψυχή προς τα άνω και κάνει αυτήν τέτοια ώστε να βλέπει πάντοτε ψηλά και να κατευθύνεται προς τα υψηλά.

Στίχ.50-53. Η ένδοξη Ανάληψη του Κυρίου Ιησού.

24.50 Έξηγαγεν(1) δὲ(2) αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς Βηθανίαν(3), καὶ ἐπάρας(4) τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν(5) αὐτούς(6).

50 Κατόπιν τους οδήγησε ἔξω από την πόλη ως τη Βηθανία, σήκωσε τα χέρια του και τους ευλόγησε.

(1) Εβγαλε ἔξω από την πόλη που αναφέρεται στο στίχο 49. Δεν είναι δυνατόν να πιστέψουμε, ότι ο Λουκάς εννοεί, ότι το ακόλουθο γεγονός ἔλαβε χώρα κατά την ίδια νύχτα της πρώτης εμφάνισης και ότι η ανάληψη του Χριστού έγινε σε σκοτάδι. Τέτοιο χαρακτηριστικό ήταν αδύνατον να μην αναφερθεί από το Λουκά (p). «Αυτό θα το εννοήσουμε ότι έγινε την τεσσαρακοστή ημέρα. Διότι αυτά που αυτοί (οι ευαγγελιστές) λένε περιληπτικά, να τα εννοήσεις εσύ, σε παρακαλώ, ότι έγιναν σε πολλές ημέρες, όπως ο ίδιος ο Λουκάς λέει στις Πράξεις, ότι για σαράντα ημέρες εμφανιζόταν σε αυτούς. Συχνά δηλαδή ερχόταν σε αυτούς και ἔφευγε» (Θφ). «Τα ενδιάμεσα τα προσπέρασε ο ευαγγελιστής» (Ζ). Τους ἔβγαλε για να γίνουν αυτόπτες μάρτυρες της ανάληψής του. Οι μαθητές δεν τον είδαν να ανασταίνεται από τον τάφο, διότι η ανάστασή του θα αποδεικνυόταν με τις εμφανίσεις του αναστημένου που ακολούθησαν. Τον είδαν όμως να αναλαμβάνεται, διότι δεν θα μπορούσαν με άλλο τρόπο να ἔχουν με αυτοψία απόδειξη για την ανάληψή του.

(2) Το «δε» σημαίνει: Και αφού ολοκληρώθηκαν αυτές οι διδασκαλίες, τους ἔβγαλε ἔξω (g).

(3) Υπάρχει και η γραφή: ἕως προς Βηθανίαν. Δεν μπήκαν στη Βηθανία (L).

(4) Ὑψωσε τα χέρια του, σε σχήμα κάποιου που προσεύχεται ή ευλογεί (d).

(5) «Ευλόγησε τους μαθητές, ἴσως από τη μία και βάζοντας μέσα τους δύναμη φρουρητική μέχρι την παρουσία του Πνεύματος, ἴσως από την ἄλλη, διδάσκοντας και εμάς, όταν φεύγουμε (πεθαίνουμε), να δίνουμε σαν παρακαταθήκη στους δικούς μας τις ευλογίες» (Θφ). Τους ευλόγησε, διότι δεν χωριζόταν από αυτούς δυσανεστήμενος, αλλά με αγάπη. Ὑψωσε τα χέρια του, όπως ο αρχιερέας της Π.Δ. ὕψωνε αυτά, όταν ευλογοῦσε το λαό (Λευϊτ. θ 22). Ευλόγησε σαν κάποιος που ἔχει εξουσία, όπως ο Ιακώβ ευλόγησε τους γιους του και όπως ο Μωϋσῆς τις δώδεκα φυλές.

(6) Η ευλογία αυτή ανήκει σε όλους τους πιστούς. Διότι οι ἔντεκα και αυτοί που ἦταν μαζί τους εκπροσωποῦσαν τη στιγμή εκείνη όλους αυτούς (b). Οι δώδεκα απόστολοι αντιπροσώπευαν ἤδη τις δώδεκα φυλές ἔτσι ώστε ευλογώντας αυτούς ευλογοῦσε ολόκληρο τον Ἰσραὴλ της χάριτος.

24.51 και ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν(1) αὐτὸν αὐτοὺς διέστη(2) ἀπ’ αὐτῶν και ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν(3).

51 Καθὼς τους ευλογούσε, ἀρχισε ν’ απομακρύνεται ἀπ’ αὐτοὺς και ν’ ανεβαίνει στον ουρανό.

(1) Δεν ἔπαυσε να τους ευλογεῖ, ἀλλὰ εξακολουθοῦσε να τους ευλογεῖ, ἕως ὅτου δεν μπορούσαν πλέον να τον βλέπουν. Η ευλογία του δεν διακόπηκε ποτέ. Διότι η μεσιτεία του, την οποία ἀπὸ τότε εξακολουθεῖ να ἀναφέρει προς τον Πατέρα του για χάρη μας, εἶναι συνέχεια της ευλογίας αὐτῆς.

(2) Το διέστη δηλώνει ἀπόσταση που ολοένα αυξάνει και καταλήγει σε εξαφάνιση (g), ἀλλὰ και ἀπομάκρυνση ὄχι με φυγή, ἀλλὰ με ἀνύψωση ἀπὸ τον τόπο, στον οποίο στεκόταν, ἀπὸ τον οποίο δεν ἀπομακρύνθηκε περπατώντας (δ). Σηκώθηκε πάνω ἀπὸ τα κεφάλια τους, ὅπως ο Ηλίας πάνω ἀπὸ τον Ελισαίο. Τα αγαπημένα μας πρόσωπα ἐπόμενο εἶναι να μᾶς φύγουν. Εκείνοι οι οποίοι μᾶς αγαποῦν και προσεύχονται για μας και μᾶς διδάσκουν ἐνδέχεται να φύγουν πριν ἀπὸ εμᾶς. Η σωματική παρουσία του ἴδιου του Χριστοῦ δεν ἀναμενόταν να παραταθεῖ αἰωνίως στον κόσμο αὐτόν. Ἐπρεπε να φύγει ἀπὸ εμᾶς στους ουρανοὺς, διότι ἀλλιῶς οὔτε ο ἄλλος Παράκλητος θα μας στελνόταν οὔτε θα εἶχαμε τον ἴδιο τον Ἰησοῦ Παράκλητο προς τον Πατέρα και ἀρχιερέα μέγα που παντοτινά θα προσεύχεται για μας. Ἐτσι και αὐτοὶ ἀπὸ τους αγαπημένους μας οι οποίοι φεύγουν ἐν Κυρίῳ πριν ἀπὸ εμᾶς πορεύονται ἐκεῖ ως πρόδρομοὶ μας και προσεύχονται για μας.

(3) Ο κώδικας του Βέζα και ο σιναϊτικός παραλείπουν τη φράση «και ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν» (δ). Ο Αὐγουστίνος ἐπίσης ἀποσιωπᾷ αὐτὴν μία φορά (de unit. Eccl. X), ἀναφέρει ὅμως αὐτὴν ἀλλοῦ (de cons. Ev. III 83) (L). Η παράλειψη μπορεῖ να ἐξηγηθεῖ και ἀπὸ τη βιασύνη των ἀντιγραφῶν που φθάνουν στο τέλος της εργασίας τους (g). «Ἀνέβαινε ἀφ’ οὗ συννεφο τον βᾶστηξε, ὅπως ο παρὼν ευαγγελιστὴς ἔγραψε στο βιβλίο των ἀποστολικῶν Πράξεων» (Z). «Ἀνέβαινε στον ουρανὸ για να καθίσει μαζί με τον Πατέρα και μαζί με την ἐνωμένη με αὐτόν σάρκα» (K). «Διότι ο μεν Ηλίας (ἀνέβηκε) σαν στον ουρανὸ· δηλαδή ἔδινε την ἐντύπωση ὅτι ἀνέβαινε στον ουρανὸ. Ο Σωτὴρας ὅμως ἀνέβηκε σε αὐτόν τον ἴδιο τον ουρανὸ πρόδρομος ὅλων με την ἀγία σάρκα του (=την ἀνθρώπινη φύση μας) για να ἐμφανιστεῖ στο πρόσωπο του Θεοῦ και να την παρουσιάσει συγκαθήμενη με τον Πατέρα» (Θφ). Ἀνέβαινε στον ουρανὸ ἀπὸ μόνος του και με τη δική του δύναμη και ἐνέργεια. Δεν χρειάστηκε ἄρμα πυρός ἢ πύρινα ἄλογα. Γνώριζε τον δρόμο προς τον ουρανὸ, διότι ἦταν «ο Κύριος ἀπὸ τον ουρανόν», «ο υἱὸς του ἀνθρώπου, που κατέβηκε ἀπὸ τον ουρανὸ. Και μπορούσε να ἐπιστρέψει πάλι. Ἀνέβηκε πάνω σε σύννεφο, ὅπως «ο ἄγγελος Κυρίου στη φλόγα του θυσιαστηρίου», ὅπου ο Μανωὲ πρόσφερε τη θυσία του (Κριτές ιγ 20).

24.52 και αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν(1) ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ(2) μετὰ χαρᾶς μεγάλης(3),

52 Αὐτοὶ τότε τον προσκύνησαν και γύρισαν στην Ἱερουσαλήμ με μεγάλη χαρά,

(1) Το προσκυνήσαντες αὐτόν, μολονὸτι μαρτυρεῖται ἀπὸ ὅλους τους κώδικες, ἐπειδὴ ἀποσιωπᾶται ἀπὸ μόνον τον κώδικα Βέζα και την Ἰτάλα, θεωρεῖται ὅτι πρέπει να βγει ἀπὸ τους νεώτερους κριτικούς, με εἰκασίες που κατὰ τη γνώμη μας δεν εἶναι πιθανές και ἐπαρκῶς αιτιολογημένες.

(2) Ὑπακούοντας στην στο στίχο 49 παραγγελία του Κυρίου «καθίστε στην πόλη» (ρ).

(3) Χαίρονταν «για την ἐλπίδα της ὑπόσχεσης που τους εἶπε» (Z). Χαίρονταν βλέποντας το θρίαμβο του Χριστοῦ και ἀναμένοντας τη βοήθειά του (L). Χαίρονταν διότι η ευλογία, την οποία προ ολίγου πήραν ἀπὸ αὐτόν κυρίευσε τις καρδιές τους (g). Ἀξιοθαύμαστη μεταβολή! Ὅταν πριν το πάθος ο Χριστὸς ἔλεγε στους μαθητές: «Σας συμφέρει να φύγω», «η λύπη γέμισε την καρδιά τους». Τώρα ὅμως που βλέπουν το Χριστὸ να φεύγει οριστικά, γέμισαν με χαρά, πεπεισμένοι τελείως, ὅτι ἦταν ωφέλιμο και για αὐτοὺς και για την ἐκκλησία το να φύγει, διότι θα ἔστελνε σε αὐτοὺς τον Παράκλητο. Η δόξα του Χριστοῦ εἶναι η χαρά, η υπερβολική χαρά, ὅλων των ἀληθινῶν πιστῶν, ἀκόμη και ὅταν αὐτοὶ βρίσκονται στον κόσμον αὐτόν. Πολύ περισσότερο θα γεμίσουν αὐτοὶ ἀπὸ χαρά, ὅταν θα ἀπέλθουν στη νέα Ἱερουσαλήμ για να συναντήσουν αὐτόν με ὅλη τη δόξα του και να συζητήσουν μαζί του παντοτινά.

24.53 και ἦσαν διὰ παντὸς(1) ἐν τῷ ἱερῷ αἰνούντες και εὐλογοῦντες(2) τὸν Θεόν, ἀμήν(3)

53 κι ἔμεναν συνεχῶς στο ναὸ ὑμνολογώντας και δοξολογώντας το Θεό. Ἀμήν.

(1) «Ἦταν πάντοτε στο ἱερό, κατὰ τις ὥρες των συνάξεων ἐννοεῖται, ὅταν δηλαδὴ ἐπιτρεπόταν να εἶναι σε αὐτό» (Z). Το «διὰ παντὸς» πρέπει να το πάρουμε με ἐννοια σχετική= ὡσες φορές οι ὥρες της προσευχῆς και οι πράξεις της λατρείας τούς καλοῦσαν στο ναὸ (Πράξ. γ 1). Η προσκαρτέρηση αὐτή στο ἱερό δεν ἐμπόδιζε αὐτοὺς να συναθροίζονται και να προσκαρτεροῦν και ἀλλοῦ (Πράξ. α 13, 15 και ἐξῆς) (g).

(2) Ο κώδικας του Βέζα και η Ιτάλα έχουν μόνο το αίνουίντες. Τα αλεξανδρινά χειρόγραφα έχουν μόνο το εύλογοῦντες. Τα βυζαντινά χειρόγραφα έχουν «αίνουίντες καὶ εύλογοῦντες». Η πράξη του να ευλογεί κάποιος προέρχεται μάλλον από ευγνωμοσύνη για κάποια ευεργεσία του Θεού· η πράξη του να αινεί (υμνεί) από θαυμασμό ανιδιοτελή των απείρων τελειοτήτων του Θεού (g). «Αυτοί που πριν ήταν κλεισμένοι, τώρα περνούν τον καιρό τους ανάμεσα στους αρχιερείς και δεν υπάρχει τίποτα το βιοτικό σε αυτούς· αλλά αφού όλα τα περιφρόνησαν, στο ιερό υμνούν παντοτινά το Θεό και τον ευλογούν» (Θφ). Οι ζωοθυσίες έχουν πλέον καταργηθεί με τη θυσία του Χριστού. Αίνοι όμως και ύμνοι πάντοτε θα αναπέμπονται στο Θεό και ουδέποτε παύουν να είναι επίκαιροι. Τίποτα άλλο δεν προετοιμάζει την ψυχή για υποδοχή του Αγίου Πνεύματος από την αγία χαρά, που εκδηλώνεται σε αίνους και δοξολογίες. Οι φόβοι κατασιγάζουν, οι λύπες καταπραΰνονται και διαλύονται, και οι ελπίδες αναπτερώνονται.

(3) Αποσιωπάται από τον σιναϊτικό κώδικα και κάποιους μεγαλογράμματους και μικρογράμματους, βρίσκεται όμως στους περισσότερους από τους μεγαλογράμματους και τους υπόλοιπους. Θεωρείται από τους νεώτερους ερμηνευτές ως προσθήκη λειτουργική εν όψει της ανάγνωσης στις εκκλησιαστικές συνάξεις.